A. J. VAN DER AA,

BIOGRAPHISCH WOORDENBOEK

DER

NEDERLANDEN,

BEVATTENDE

LEVENSBESCHRIJVINGEN

VAN ZOODANIGE PERSONEN, DIE ZICH OP EENIGERLEI WIJZE IN ONS VADERLAND HEBBEN VERMAARD GEMAAKT,

VOORTGEZET DOOR

K. J. R. VAN HARDERWIJK,

EN

Dr. G. D. J. SCHOTEL.

ONDER MEDEWERKING VAN DE HEEREN:

P. J. B. C. Robidé van der Aa, Mr. J. Bodel Neyenhuis, Prof. P. O. van der Chijs, W. Eekhoff, A. P. van Groningen, Dr. J. J. de Hollander, S. F. Klynsma, P. A. Leupe, H. C. Rogge, T. A. Romein M. P. Smissaert, Jhr. J. W. van Sypesteyn en anderen.

TIENDE DEEL. LETTER R EN S.

HAARLEM,

J. J. VAN BREDERODE.

1874.

Uitgave van J. J. van Brederode

R.

RAADT (ALARDUS of ALLARDT DE) of Raadt, in het begin der zeventiende eeuw te Amsterdam geboren, studeerde te Leyden, waar hij, ten jare 1665, den doctoralen graad in de godgeleerdheid en in de wijsbegeerte ontving, en werd den 13 Mei 1671 tot buitengewoon hoogleeraar in dit vak te Harderwijk. Gelijktijdig met zijne verheffing op den katheder, gaf hij een werk aan het licht, dat opgang schijnt gemaakt te hebben, over den aard der Hebreeuwsche punten, welker oudheid hij, door wiskunstig betoog, poogde te staven. Dat werk gaf aanleiding, dat hij met Capellus in het strijdperk trad, na de uitgaaf van diens *Arena punctuationis*. Ook had hij met Maresius een letterkundigen twist. Hij en zijne werken zijn verschillend beoordeeld.

Hij schreef:

Punctationis Hebraicae natura commentarius distributus in libros duos, L. B. 1571 (1671), 8o., 1683, 8o.

Apologia veritatis adv. S. Maresium, Amst. 1673, 4o.

De Vijfde Monarchy ofte 't Rijk der Heyligen, Rott. 1674, 12o.

Doorlugtigh Koningryk der toekomende wereldt beweesen, 8o.

Zie Paquot, *Mém.* T. XVIII. p. 192, 193; Bouman, *Ges. der Geld. Hoog.* D. I. bl. 227, 228; Kist en Royaards, *Arch.* D. IX. bl. 495; te Water, *2de Eeuwget. der Ned. Geloofsb.* bl. 277; de Moor *Comm. perp. in Marckii Comp.* T. III. p. 30; M. Vitringa *ad C. Vitringae Aph.* C. XV. p. 412; Abcoude, *Aanh.* bl. 173; *Cat.* M. J. L. C. Jacob, Part. I. p. 75; *Cat Bibl. Par.* p. 30; Jöcher; Rotermund; Bertram Lunsburg, *Reform. Gesch.* S. 200. Kobus en de Rivecourt.

RAADT (Dr. PETRUS DE), werd op het einde van 1795 of in den aanvang van 1796 te Rotterdam, waar zijn vader onderwijzer was, geboren. Hij gevoelde reeds vroeg neiging tot het vak van zijn vader. Onvoorziene en ongelukkige omstandigheden echter deden hem voor eenen tijd, overgaan tot de voorbereidende studiën der godgeleerdheid, waardoor hij het voorregt genoot van, gedurende twee jaren, onderwezen te worden door den hoogleeraar J. Clarisse. De gezegende omwenteling gaf ook zijner neiging hare eerste rigting weder, en de zucht om zich aan de opvoeding der jeugd toe te wijden, was te sterk om miskend te worden. Zijn vader, niet geheel onbekend met hetgeen in de opvoedkunde door onze naburen verrigt was, besloot hem eenigen tijd buiten het vaderland te laten doorbrengen, en zond hem eerst naar Engeland. Na zich een jaar te Londen en hare omstreken opgehouden, zich met de beoefening der taal- en letterkunde bezig gehouden, en vele hoogere en lagere scholen bezocht te hebben, reisde hij naar Halle, ten einde, onder de groote opvoedkundigen, zijne geliefdkoosde studiën voort te zetten. Na het voleindigen dezer bezocht hij, op zijne reizen door Duitschland, Zwitserland en Frankrijk, de voornaamste scholen en opvoedings gestichten in die landen, en bekwam alzoo nog eene menigte aanleidingen van verschillenden aard, tot het doen van praktische waarnemingen in de kunst van opvoeden en onderwijzen. Zulks had bijzonder plaats te Schnipfenthal, Yverden en Hofwijl. Het was op deze laatste plaats, dat hij het bepaalde voornemen vormde, om, in het vaderland teruggekeerd, een opvoedings-gesticht daar te stellen. In 1820 opende hij zijn gesticht Noorthey, bij Voorschoten, en wijdde hij zich geheel aan de opleiding van hen, die hij hoopte, dat eenmaal eene aanzienlijke plaats, ten gevolge van hun afkomst of aanleg of bezitting, zouden beslaan. Over 't algemeen toch waren en bleven de kweekelingen van Noorthey kinderen uit de hoogere standen des lands.

Zijn geheele leven bleef hij getrouw in zijn streven om een huis van opvoeding tot stand te brengen, dat meer en meer het ideaal nabijkwam, dat hem daarvan voor den geest stond. Hij bragt er werkelijk eene tot stand, dat niet alleen aan de eischen van den tijd in 't algemeen meer en meer ging voldoen, maar dat in 't bijzonder in Nederland daarom van beteekenis was en blijven zal, omdat het ook krachtig heeft medegewerkt om het onderwijs in de oude talen te doen gepaard gaan met dat in de nieuwe en in de stellige wetenschappen. Hij overleed den 18 April 1862 op den huize *Klein Stadwijk*, op 66jarigen leeftijd, en werd 5 dagen daarna op het kerkhof te Voorschoten begraven.

De Raadt was sedert 1839 lid der Maatschappij van Ned. Letterk. te Leyden. Hij liet bij zijne vrouw E. Achenbach, met welke hij den 18 Mei 1825 gehuwd was, geen kinderen na.

Op den gedenkpenning ter zijner eere in 1855 geslagen, prijkt zijn gelaat, in profil.

Hij gaf in het licht:

Dissertatio sistens comparationem principiorum educationis apud Romanos et recentiores artis paedagogicae auctores, Halae, 1819.

Over de opvoedings-gestichten van den Heer Emanuel van Fellenberg te Hofwijl in *Letteroef.* van 1820.

Aan de Ouders en Voogden bij de opening van een opvoedings-gesticht te Voorschoten, bij Leiden 1820. (Niet in den handel). *Vermeerderd met* 8 *blz.* 1825.

Brief over de Wetten op het Lager Onderwijs aan den Heer J. Corver Hooft, Rott. 1829.

Recensie van Nieuwe Leerwijze van vreemde talen aan te leeren enz. door G. H. Roggen. In *Letteroef. van Junij* 1829.

De Wetten op het Lager Onderwijs in het Koningrijk der Nederlanden geschiedkundig beschouwd als een eigendom der Noord-Nederlanders, en den geest en strekking dier wetten opvoedkundig verdedigd, Rott. 1829.

Aan mijne beminde Leerlingen bij den aanvang onzer Vacantie, 1834. Niet in den handel.

Aan mijne beminde Leerlingen na de Vacantie, waarschijnlijk 1834. Als boven.

Noorthey in 1833. Als boven.

Instituten en Gymnasiën, brief aan Philalethes, Leiden, 1838. (Zonder naam.)

Het Gymnasium als stedelijke inrigting beoordeeld, Leiden, 1839. Als boven.

Aan den Heer W. G. B(rill), den schrijver van het Gymnasium als stedelijke inrigting beoordeeld, Leiden, 1839.

Lager Onderwijs in Engeland en in ons vaderland, 's Hage, 1840.

Schets van den Staat van het Lager Onderwijs in Holland, Pruissen, België en Frankrijk door O' Mulley, vertaald uit het Engelsch, 's Hage, 1841. Anoniem.

Recensie van de Levensschets van F. A. Bosse, rector aan de Latijnsche School te Leiden, door J. T. Bergman. In *Gids* 1841.

Antwoord op de Antikritiek van Dr. Bergman van bovenstaand werk. In *Gids* 1842.

Een drietal bedenkingen van Mr. Groen van Prinsterer beantwoord, 's Hage, 1842.

Het besluit van 2 *Januarij* 1842 *omtrent het Lager Onderwijs vergeleken met de wet van* 1806, Leid. 1843.

Een opstel naar aanleiding van Buddingh, Geschiedenis van opvoeding en onderwijs enz., en Tissèdre l'Ange, wat staat het lagere schoolwezen te wachten. In *Gids* 1843.

Opstel naar aanleiding van vier werken over het schoolwezen. In *Gids* 1844.

Noorthey den 18den *Februarij* 1846 *(Luther's sterfdag).* Niet in den handel.

Noorthey in 1849, Amst. 1849.

Het beginsel van het huis van opvoeding verdedigd. Opstel in het *Algem. Letterl. Maands.* Maart, 1850.

De Koninklijke besluiten van 23 *Mei* 1850 *beschouwd*, (Admissie-examen), Amst. 1851.

Over Kaarten voor de Natuurkundige Geographie. In de *Bijdragen*, 1853.

Recensie van Geslachttafel van het Huis van Nassau, door A. G. W. Ramaer. In *Gids* 1853.

Nassau-Siegen. In de *Recensent*, 1853.

Adres aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal over het Ontwerp van Wet op het Lager Onderwijs, 1854. Niet in den handel.

Herinnering aan de Feestelijke Bijeenkomst op 30 Junij 1855. Als boven.

Het Geslacht van Nassau. In *Leidsche Cour.* van 17 Dec. 1855.

Laatste Voorbereiding tot de Hoogeschool, Amst. 1857.

Het Huis Zwanenburg. In *Leidsche Cour. van 20 Maart* 1861.

Over Pater Girard.

Denkbeelden over de leerwijze van Jacotot en beoordeeling van Kinker's Verslag over dezelve, 1825. Onzeker of gedrukt is.

Gymnasiën, een woord ter behartiging aan allen, die invloed hebben op openbare inrigtingen van onderwijs in de oude talen. Als boven.

Zie *Levensschets van P. d. R. door Dr. Beynen*, achter *Hand. der Jaarl. Verg. van de Maats. van Ned. Lett. te Leiden van den jare* 1868 bl. 311, *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. bl. 190, D. II. bl. 235, 410, 413, 415.

RAADT (GERARD DE). Zie HARDERWYCK (GERARD VAN).

RAADT (J. H. DE), middelmatig dichter uit de tweede helft der achttiende eeuw, blijkens zijn:

Gedicht ter verjaaringe van zijnen schoonvader Mr. Jacob van Gesseler, Raadsheer der Stad Groningen, dat hy zijn 55ste *jaar* 1769 *op den* 24 *Januarij vervuld had, met nog andere gedrukt*, Gron. 25 Nov. 1771, 4o.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.*

RAAFF, (ANTOINE THEODORE), Luitenant kolonel en President van Padang, zoon van Johannes Jacobus Raaff en van Sophia Douchez, geboren te 's Hertogenbosch, den 1 December 1794; kadet op de militaire school te Hondsholredijk in Junij 1807 en van daar overgegaan op de militaire school te st. Cyr, in April 1811; sous-luitenant bij de Fransche Infanterie 6 November 1812 en eerste luitenant in April 1813. In deze beide jaren 1812 en 1813, nam hij deel aan de Campagne in Duitschland, en werd in 1813 krijgsgevangen bij de bataille van Leipzig, na in den veldslag bij Dresden geblesseerd te zijn, door een geweerkogel aan het linkerbeen. In October 1813 ging hij als eerste luitenant over bij het Hollandsche legioen van Oranje, en in 1815, als kapitein bij den generalen staf der Oost-Indische troepen. Intusschen was hij nog tegenwoordig bij de blokkade van Deventer en bij het beleg van Lequesnoy, Valenciennes en Condé. Eerst in November 1815 vertrok hij naar Java; aan boord van Z. M. schip *Brabant*, waarmede hij den 1 Mei 1817 te Batavia aankwam. Reeds terstond werkzaam gesteld bij de algemeene staf van het Indische leger, werd hij daarbij in Januarij 1818 bevorderd tot den rang van majoor, en den 24 Augustus 1821, tot luitenant-kolonel, sous-chef. Toen, in dat zelfde jaar, eene militaire expeditie naar de westkust van Sumatra gezonden werd, om tegen de oproerige Padries te ageren, werd het bevel daarvan aan den overste Raaff opgedragen, destijds waarnemende chef bij de generalen staf. In December van dat jaar kwam hij te Padang, en na vruchtelooze onderhandelingen, werden de militaire operatiën met kracht aangevangen. In Maart 1822 werd aan 20,000 man der Padries, te Samawang slag geleverd. Raaff had 500 man geregelde troepen, en 13,000 Maleijers als hulpbenden. De vijand werd in alle rigtingen teruggedreven. Hun opperhoofd, Toeankoe Pasaman, sloot zich op binnen eene versterkte plaats nabij Lintau. Gebrek aan voldoende magt gaf aanleiding dat voorshands op andere wijze onze stelling tegenover den vijand werd verbeterd. Intusschen werden onderscheidene gevechten geleverd, die meerendeels in ons voordeel uitvielen. Eerst in April 1823, zette de overste Raaff, zich in beweging naar de Lintausche grenzen, doch het mogt de onzen niet gelukken hun oogmerk te bereiken. Nu zond hij een verslag en een ontwerp omtrent hetgeen verder te doen stond, aan de Hooge regering te Batavia in. Hij werd derwaarts ontboden tot het geven van mondelinge toelichtingen. In September 1823 verliet hij Padang. De Hooge Regering droeg hem, in November van dat jaar, onder den titel van Resident van Padang en onderhoorigheden, tevens het burgerlijk gezag ter westkust van Sumatra op, en met eene aanzienlijke versterking in hetzelfde jaar teruggekeerd, gelukte het hem de Padries, die gedurende zijne afwezigheid de vijandelijkheden tegen de onzen hadden hervat, met verlies terug te drijven, zoodat men eene spoedige algeheele herstelling der orde en rust waande te kunnen voorzien. Dit werd echter niet verwezenlijkt. De overste Raaff bragt nogtans, den 22 Januarij 1824 met de Padrische hoofden van Bondjol, Gappak, Itum en Iman, een contract van vrede en vriendschap tot stand. Weinige maanden later werd hij door den dood weggerukt. Hij bezweek te Padang, den 17 April 1824, na eene ziekte van twaalf dagen, in den ouderdom van nog geen dertig jaren. In Mei van hetzelfde jaar werd door den koning het besluit geteekend, waarbij hij benoemd werd tot Ridder der militaire Willemsorde van de derde klasse. De dood van dezen verdienstelijken officier vervulde het leger en zijne vele vrienden met rouw. De regering leed een gevoelig verlies, want zij stelde groot vertrouwen in zijne bekwaamheden en beleid.

Uit zijn huwelijk met Maria Henriëtte Le Roux, dochter van den kolonel Johan Mathiam Le Roux, liet hij twee dochters na, Sophia Henriëtte, gehuwd met Arnoldus Adriaan Buyskes, en Julie Martine, gehuwd met Willem van Prehn. Uit zijn tweede huwelijk, in 1823, met Caroline Sophie Arnould, is geboren Antoine Theodore Henri Louis Raaff. Deze tweede echtgenoote was een dochter van den kolonel der artilerie Arnould. Zij hertrouwde later met den kolonel ter zee Joannes Nicolaas Olijve.

Part. Berigt.

RAAFF (A. DE). Van hem vindt men een gedicht vóór de *Amboinsche oorlogen, door Arnold de Vlaming van Oudshoorn, als Super-intendant der Oosterse gewesten oorlóghaftig ten einde gebragt. Beschreven door Levinus Bor*, Delft, 1603. 12o.

RAAFEL (W.) schreef:

Eer en zaak van koning Jesus verdedigd tegen desselfs schijnvrienden, 's Hage, 1771, 8o.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 407.

RAALTEN (GERRIT VAN) werd den 20 Augustus 1797 te Harderwijk geboren. In 1820 vergezelde hij de bekende natuuronderzoekers Heinrich Kühl en Johan Coenraat van Hasselt naar Java, te zamen met den teekenaar Keultjes. Meestal te Buitenzorg verblijf houdende, alwaar de leden der natuurkundige commissie zich gewoonlijk, na den afloop van onderzoekingsreizen, weder vereenigden, onderscheidde hij zich bijzonder met het vervaardigen van afbeeldingen en praeparaten en het in orde brengen en houden der administratie. Zeer dikwerf vergezelde hij de natuuronderzoekers op hunne togten en deelde met hen gevaren en ontberingen. Zoo bevond zich van Raalten, in April 1827, met Dr. Henricus Christinus Macklot in de Preanger Regentschappen bij den thans verlaten wijnberg Parang, eene vele uren in het rond woeste landstreek, wier uitgestrekte bosschen slechts hier en daar door enkele gehuchten en aan de voet des bergs liggende koffijtuinen afgewisseld werden. Hier trof hem een ongeluk, eenig in zijn soort en waardig om gemeld te worden. Het geldt niet minder dan een gevecht met een Rhinoceros. Van Raalten sterk en rijzig van gestalte, vrolijk en ondernemend van aard, liet zich ligt overhalen tot gevaarvolle ondernemingen, vol vertrouwen op zijne ervaring als goed schutter. De wildernissen hier waren bevolkt met allerlei gedierte, en in het bijzonder met veel rhinocerossen, die des nachts dikwerf tot binnen de koffijtuinen en zelfs tot op geringen afstand van de bamboezen woning des natuuronderzoekers doordrongen. Macklot en van Raalten ontwierpen dan een jagtplan en togen, in den vroegen morgen van den 3 April, naar het bosch, vergezeld van eenige inlandsche jagers en gewapende inlanders uit den omtrek. Zij liepen verscheidene uren zonder iets te ontdekken, hoezeer het niet ontbrak aan menigvuldige soms versche sporen van rhinocerossen. Die sporen kruisten zich echter vaak, en daarom werd besloten het jagtgezelschap in twee troepen te verdeelen, van welke ieder, ten einde niet te missen, een bijzonder pad zoude inslaan. Nadat van Raalten, met zijne troep van 10 of 12 lieden, ongeveer een half uur had voortgegaan, lokte hem een zeer versch spoor in het lange houtgewas over met alang alang begroeide heuvelen en

met glaga bedekte moerasgronden. Naauwelijks was hij in deze hooge graswildernis doorgedrongen, of hij vernam een sterk geblaas en gesnuif, hetwelk de nabijheid van een rhinoceros verried. Brandende van ijver om bij de ontmoeting van den vervaarlijken vijand de eerste te zijn en het dubbele geweer op hem los te branden, sloop van Raalten op handen en voeten, naar de plaats, vanwaar het geblaas uitging, doch zonder van den rhinoceros zelven iets te ontdekken. Deze had echter, hetzij door de beweging der jagers, hetzij door middel van zijn reukorgaan, het hem naderende gevaar opgemerkt. Eensklaps rees hij uit zijne schuilplaats op, ijlde met onbegrijpelijke snelheid regtstreeks op van Raalten aan, stiet hem omver, nam hem op zijnen hoorn, en wierp den ongelukkige onder een vreeselijk geblaas, hoog in de lucht, hetwelk hij eenige malen herhaalde. De inlanders door den schrik overweldigd, sloegen allen op de vlugt. Slechts één van hen, een oude trouwe jager, had moeds genoeg aan van Raaltens hulpgeschrei het oor te leenen en terug te keeren. Hij naderde het dier tot op korten afstand, en schoot beide de loopen van zijn geweer op hetzelve af. Door den knal verschrikt, liet het kolossale gevaarte zijn prooi los, en zette het dadelijk op een loopen. Het geweer was bij het schot gesprongen; de kogels zullen bij dit ongeval alligt eene verkeerde rigting bekomen hebben, zoodat men, ook door de algemeene ontsteltenis, niet heeft kunnen nagaan, of zij getroffen hadden. Het kostte intusschen den koenen jager zijn linkerduim, welke gedeeltelijk verbrijzeld was. Rampzalig was de toestand van den ongelukkige van Raalten. Hij lag geheel met bloed en modder overdekt. In allerijl stelde zijn jagtgevolg eene soort van draagbaar uit bamboesen boomtakken te zamen, waarop zij het deerlijk gehavende ligchaam nedervlijden. In dien toestand werd hij kermende van pijn, de doodskleur op het gelaat en de oogen half gesloten, huiswaarts gedragen. Gelukkig dat de heer Macklot, geneesheer, hem nabij was. Deze verbond den armen lijder zoo goed de omstandigheden zulks gedoogden, en zonder diens dadelijke en doeltreffende geneeskundige behandeling, zoude van Raalten ongetwijfeld het slagtoffer geworden zijn van zijn moed. Behalve dat hem een rib gebroken was, had hij eene zeer gevaarlijke buikwond, verscheidene zware wonden aan het linkerbeen, eene in het gewricht van den regtervoet en menigvuldige kneuzingen. Volgens de verzekering van van Raalten waren de zware verwondingen aan de kuit en den regtervoet, door het gebit van het dier te weeg gebragt. Het had hem bij herhaling met den muil aan die deelen aangetast en van den grond opgeligt.

Men vergeve deze uitweiding, doch zij geeft gelegenheid om eene welverdiende hulde te brengen aan den wakkeren van Raalten, die zich gedurende zijne loopbaan in onderscheidene betrekkingen bij de natuurkundige Commissie heeft doen kennen als een meedig en ijverig reiziger, vlug en goed teekenaar, naauwgezet en ordelijk administrateur en niet minder als een braaf en edelaardig mensch.

Geheel hersteld, vertrok hij, in het voorjaar van 1828, met de leden der natuurkundige kommissie Macklot en Salomon Muller, den botanist Alexander Zipelius en den teekenaar Petrus van Oordt (in 1834 op Sumatra overleden) naar Celebes, de Mulokken, de westkust van Nieuw Guinea en vervolgens naar Timor. Hier werden Zipilius en hij, door hevige koortsen aangetast en beide bezweken. Van Raalten overleed den 17 April 1829, op zee, in een klein inlandsch vaartuig, waarmede hij, benevens Macklot (deze verloor in 1832 het leven bij een oproer te Krawang) en een van Dilli gedeserteerde Portugesche luitenant, van Atapoepoe naar Koepang wilden terugkeeren. Hij gaf den geest omtrent de hoogte van de hoofdplaats Oikoessi, en de beide hem geleidende heeren wendden uit dien hoofde den steven derwaarts, waar de vorst van het landschap van dien naam zijn verblijf houdt. Deze, gelijk ook vele zijner ondergeschikte hoofden en onderdanen, de Roomsch Catholijke godsdienst belijdende, terwijl de overledene tot de Hervormde kerk behoorde, kostte het Macklot veel moeite, van den vorst vergunning te erlangen, om het stoffelijk overschot daar aan strand te mogen bijzetten.

De Javasche Courant van den 27 Junij 1829 zegt, dat van Raalten in zijn vak als teekenaar groote talenten had aan den dag gelegd, en bij het verzenden der verzamelingen van de heeren Kuhl en van Hasselt, een vlijt en ijver had ontwikkeld, waardoor hij op de gunstigste wijze in het vaderland bekend was geworden en zijn naam daar naast die van den geleerden genoemd wordt.

Van Raalten was een broeder van wijlen Willem van Raalten, officier van gezondheid der eerste klasse, bij het Nederlandsch Indische leger, Ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, die zich buitengewoon onderscheidde in het verplegen der gekwetsten tijdens de overwinninning van Palembang in 1821, en die als geneesheer en mensch op Java in zeer hooge achting stond.

Ter herinnering aan Gerrit van Raalten heeft Dr. S. Muller eene op Timor ontdekte patrijs-soort met zijnen naam bestempeld.

Zie de *afdeeling Zoölogie*, van het prachtwerk in drie folianten, der *verhandelingen over de natuurlijke geschiedenis van de Nederlandsche overzeesche bezittingen, door de leden der natuurkundige kommissie en andere schrijvers, uitgegeven door C. J. Temminck*, Leiden 1839—1844. *Part. Berigt.*

RAAT (JORIS DE) of Raad, te Nieuwkerke geboren, rector der Latijnsche school te Vlissingen, naderhand predikant te Hoedekenskerke in Zuid-Beveland. Hij vertaalde het *Kort begrip van Calvyns Institutiën*, dat hij in 1594, met een opdragt aan den Magistraat te Vlissingen, in het licht gaf. Hij was waarschijnlijk de grootvader van Joris of Georgius, die volgt.

Zie Vrolijkhert, *Vliss. Kerkh.* bl. 3, 119.

RAAT (GEORGIUS of JORIS DE), Raadt of Raet, in de eerste helft der zeventiende eeuw te 's Gravenpolder in Zeeland geboren, studeerde en disputeerde onder G. Voetius te Utrecht, werd in 1651 predikant te Zaamslag, in 1653 te Westsouburg, in 1657 te Vlissingen, waar hij in Junij 1677 overleed. David Montanus, predikant te Sluys, in Vlaanderen, maakte eenige rouw- en grafgedichten op hem, die gedrukt zijn. Hij huwde 1. Maria Feys. 2. Jacoba Blondel. Zij hertrouwde in 1678 met Mr. Josephus le Gouche, predikant te Stavenisse.

Hij schreef:

Catechisatie van de Erfzonde, haere natuere, propogatie of voortzettinge enz. uytgebreyd, soo ten aansien van kennisse als practycke en reghte belevinge deser stucken, Vliss. 1665, 8o. Amst. 1690, 8o.

Bedenckingen over de Guineesche Slaefhandel der Gereformeerde met de Papisten, zynde een Tractaetje noodigh om in dese dagen van alle Gereformeerde Cooplieden wel overwogen te werden tot voorcominge van Nederlandts gedreigde oordeelen, Vliss. 1665, 8o.

Het Verbond Gods gemaeckt met Adam in het Paradijs enz., Vliss. 1672, 8o.

Sekerheyt des Sabbats en desselfs reghte belevinge enz., Ibid, 1673, 8o.

Natuurlijke Mensch, Amst. 1711, 8o.

Korte Verhandelinge over het spelen met het kaartspel, toonende het quaet van dat spel selve; de schadelycke vruchten desselfs; en het getuigenis soo van Heidenen als Christenen, Vliss. 1674.

De interprete Scripturae exercitatio, in qua adstruitur gloria Dei Spiritus Sancti, interpretis Scripturarum proprie dicti, Vliss. 1670.

Zie La Rue, *Gel. Zeel.* bl. 269, 270; Vrolijkhert, *Vliss. Kerkh.* bl. 139; Hunnius, *Zeeuwsche Bulse*, bl. 338; G. Voetii, *Disp.* P. V. p. 1; Glasius, *Godg. Ned.*; *Ned. Jaarb.* 1756. 1. bl. 385; Abconde, *Naamr.* bl. 298.

RAATS (JOH. A. DE) schreef:

Korte en grondige betoginge dat in de Natuur of het geheel al, meer als eene zelfstandigheid aanweezig is tegen Spinoza, 's Grav. 1743, 8o.

Zie Abconde, *Aanh.* bl. 174.

RAAP (ABRAHAM), schreef:

CC Wijsgeerige vragen beantwoord, zo over het Godlyk zyn, alsmede over de denking, uytrekking, beweeging van deszelfs oorzaak, briefwyze voorgesteld aan Jan van de Wal. Waar achter twee Zamenspraken tusschen den autheur, Corn. van Heusden en Jan van Dam, waar in aangetoond werd de ongegrondheid der valsche beschuldiging door C. van Heuden, agter zyn zoogenaamde onpartydige vragen aan C. Bouman. Amst. 4o. (1736).

Brief aan den Heer A. Raap tot wederlegginge van zyn gevoelen, wegens het zyn en hoedanig zyn van het Goddelyk wezen en desselfs eigenschappen, als mede het voortbrengen

der schepselen, en derselver eigenschappen, welk gevoelen vervat is in zyn 200 *wysgeerige vragen.* Amst. 1744. 8o.

Zie Abcoude, *Naaml.* bl. 299, *Aant.* bl. 34. Rogge, *Bibl. van Contrarem. en Geref. Geschr.* bl. 264; *Nav.* D. XIII. bl. 148.

RAAP (Daniël) ([1]), porcelein handelaar te Amsterdam, een man, die zich in 1747 zeer berucht maakte. Toen in dat jaar Amsterdam zoo wel als het geheele land weêrgalmde van het geroep om de verheffing van Willem IV tot de waardigheden van de voorgaande vorsten uit het Huis van Nassau, zocht Raap langs allerlei wegen teekenaars te winnen op een door hem ontworpen verzoekschrift, »dat het stadshouderschap en kapitein en admiraalschap generaal, zoo wel in de vrouwelijke als mannelijke linie van zijn Hoogheid Willem IV erfelijk mogt verklaard; dat de opengevallen ambten, aan den meestbiedenden, ten voordeele van den lande, mogten verkocht; dat de Burger-kapiteinen, niet uit de regering maar uit de burgerij mogten verkozen; dat de gilden in hunne oude voorregten mogten hersteld worden." Hierin mogt hij echter niet slagen, vooral sedert er van de regering een geschrift in het licht kwam, waarbij het tweede en derde artikel van dit verzoekschrift werd wederlegd. Sedert liep hij in 't oog, en toen men, ginds en elders, eenige oproerige briefjes had aangeplakt gevonden, vermoedde men dat hij er de hand in had. Door een der burgemeesteren ondervraagd, ontkende hij het, doch niet dat hij met een verzoekschrift had rondgeloopen, 't welk hem verboden werd. Hierop vervoegde hij zich met eenige zijner vrienden bij burgemeesteren op het stadhuis, om bij monde den inhoud van 't verzoekschrift voor te dragen; waarop geantwoord werd, dat de heeren hem alle genoegen zouden geven. Sedert vernam men weinig van Raap tot na de verheffing van Willem IV tot erfstadhouder. Rijkelijk had hij deel aan de algemeene bemoeijingen tot wegneming van bezwaren. Veel gerucht maakte vooral het geschrift, drie artikelen behelzende, en gemeenlijk het Request van Raap genoemd, dat door den befaamden Rotterdamschen koekenbakker Laurens van der Meer was opgesteld, en Raap had laten drukken. Het behelsde een verzoek aan Burgemeesteren en Raden om de opdragt der posterijen aan den erfstadhouder; wegneming van alle bezwaren over misbruiken in 't stuk der ambten ingeslopen; herstelling van de voorregten, zoo in 't stuk der Gilden, als omtrent het verkiezen van burgers-kolonellen en kapiteinen. Raap verscheen met dit request in den Doelen, door een deel der burgerij ingenomen, las het der vergadering voor, en verwierf eenige teekenaars, wier getal vervolgens sterk aangroeide. Den 13 Augustus verscheen Raap, door eenige doelisten vergezeld, met het request in burgemeesterskamer, reisde denzelfden dag naar 's Hage en stelde het den prins ter hand. Teruggekeerd, deelde hij der vergadering in den Doelen mede, dat zijn Hoogheid hem minzaam ontvangen, het verzoek gebillijkt, doch hem tot stilheid en onderwerping aan de overigheid vermaand had. Bij gelegenheid van 's prinsen komst te Amsterdam, maakte hij op nieuw zijne opwachting bij den prins. Verzeld van eenigen van zijn aanhang, ging hij hem omstreeks 200 roeden buiten de stad begroeten. Behalve de reeds gemelde pogingen tot bevordering van 's prinsen grootheid, deed hij in 1750 nog eene poging. Hij gaf namelijk zekeren Jan Pigge, heelmeester te Oost-Zaandam het ontwerp van een verzoekschrift aan de hand, waarbij begeerd werd, dat de ambtregtsheerlijkheid van Oost-Zanen en Oost-Zaandam, voor ettelijke jaren door de regenten aangekocht, aan den prins en diens wettige opvolgers in de stadhouderlijke waardigheid zou worden opgedragen. Men beloofde zich daarvan groote voordeelen met betrekking tot den scheepbouw en den handel in gezaagd hout. Pigge liep rond met het verzoekschrift en won eenige teekenaars, doch toen eenige afgevaardigden zich met dit verzoekschrift tot zijne Hoogheid wendden, verwierp hij het met verontwaardiging. Met het overlijden van Willem IV nam Raaps vermaardheid en opgang onder de menigte een einde, en hare vorige genegenheid veranderde in zoo fellen haat, dat, toen hij in Januarij 1754 overleden was, het gemeen de lijkbaar vernielde, en de wethouderschap zich verpligt vond de sterke hand te leenen, en het lijk, te middernacht, op eene vrachtslede naar de Oude Kerk te doen sleepen.

([1]) Volgens sommigen zou Jan Rap de beruchte Daniël Raap zijn, doch de eerste komt reeds veel vroeger voor o. a. bij Meerman, *Bootmans Praatjes*, bl. 55.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XX. bl. 136, 138, 139, 141, 272, 274, 287, 299; Cerceper, *Tafer. d. Alg. Gesch. d Vereen. Nederl.* D. X. bl. 398, 401, 532; Bilderdijk, *Gesch. d. Vad.* D. XI. bl. 124, 147, 178; Sprenger, van Eijk, *Nalez.* 1836, bl. 91; *Chr. v. h. gen.* D. III. bl. 214; Kok, Kobus en Rivecourt;

RAAP (Pieter Adriaansz.), in 1720 commissaris, later gedurende 24 jaren thesaurier extraordinair van Amsterdam, door Vondel, bij uitnemendheid den thesaurier genoemd, stichtte het »Raapenhofje", aan de noordzijde van de Palmgracht of nieuwe Blaak te Amsterdam. Er bestaat een portret van hem door J. Houbraken naar N. Elias.

Zie Wagenaar, *Amsterdam*, D. VIII. bl. 589, 590; Vondel, *Poëzy*, D II. bl. 303; Muller, *Cat. v. Portr.*

RAAPHORST (Dirk van), ridder, een der edelen, die met zijn broeder Gerard, graaf Floris V in 1272 op zijn togt tegen de West-Friesen volgde. Beide sneuvelden op de Geest van Heiligerlee of Heilo.

Zie Willem Procurat., *ad annum* 1257 *et seqq.* p. 519. *Doodlijst der Egm. Abtd. ad* 20 *Aug.* p. 271. *De Klerk uit de lage lande bij der zee; Chronyck van Holl.* bl. 151; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. III. bl. 17. *De stamlijst bij Gouthoeven, Devise Chr.* bl. 197, 198; van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1053—1058, 1262, 1263; Hoogstraten; Kok; Boxhorn, *Theatr. Holl.* p. 67 seq; *Junii Bat.* p. 550; Mieris, *Charterb.* D. I. bl. 202. D. II. bl. 25, 69, 168, 178, 199, 204, 221, 241, 242, 610, 778. D. III. bl. 319, 340, 444, 582, 673; Schwartzenberg, *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 89; Burman, *Utr. Jaarb.* D. III. bl. 469. *Connaissance de la Noblesse d'Utrecht*, p. 68; Le Carpentier, P. III. p. 902; Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 942.

RAAPHORST (Kerstand of Christiaan van) waarschijnlijk een zoon van den bovengemelden edelman, was in dienst van Eduard I, koning van Engeland. Hij behoorde tot het gezantschap door dezen naar Holland gezonden, om de huwelijksvoltrekking tusschen graaf Jan I, zoon van graaf Floris V en de koninklijke princes Elizabeth te bevorderen.

Zie Goudhoeven; van Leeuwen; Hoogstraten; Kok; t. a. p.; Wagenaar, t. a. p. D. III. bl. 93.

RAAPHORST (Bartolomeus van), zoon van Dirk van Raaphorst, ridder, hoogheemraad van Rhijnland, en Machtelt van Oudshoorn, werd in 1367 bij 't beleg van Edingen en Henegouwen ridder geslagen, was in 1388 houtvester van Holland, in 1390 en 1394 hoogheemraad van Rijnland. Hij vergezelde in 1396 graaf Albrecht van Beijeren op zijn togt naar Friesland, en bragt het zijne toe tot het behalen der overwinning. Hij overleed in 1406 in hoogen ouderdom. Hij huwde Catharina van Egmond, dochter van Jan van Egmond, ridder, en Gusdijn van Aemstel, die hem twee kinderen schonk, Adriaan, heer van Oudshoorn en Aarlanderveen (1454) schout van Haarlem, gehuwd met Agnes van Nievelt, en Machteld, gehuwd met Floris van Borsselen, heer van Cortgeen, in Zeeland.

Zie Genthoeven; van Leeuwen; Kok; Hoogstraten, Kobus en de Rivecourt.

RAAPHORST (Gerrit van), zoon van Hendrik van Raaphorst en van de dochter van Gerard Maurijnsse van Sonneveld te Leyden. Smoorlijk verliefd op Catharina, dochter van Pieter de Grebber te Leyden, ligtte hij, in September 1509, met behulp van vijf zijner vrienden of dienaren, deze, schoon slechts 13 jaren oud, uit een wagen, op den weg van Wassenaar, niet verre van het huis Raaphorst, in tegenwoordigheid harer ouderen, met wie zij ter kerke reed. Een priester bij de hand hebbende, liet hij zich trouwen, en week buiten 's lands, waar hij eenigen tijd in ballingschap leefde. In 1515 verwierf hij vergiffenis van zijn misdaad en kreeg verlof naar zijn vaderland weder te keeren, op de volgende voorwaarden: Hij moest, op een bepaalden dag, vergezeld van zijne medepligtigen, voor 't hof van Holland verschijnen, in linnen kleederen met ongedekten hoofde, houdende in de hand een brandende waskaars van een pond. Aldus uitgerust, moest hij God en het geregt om vergiffenis bidden. Voorts moest hij, op den volgenden Zondag, zich, op dezelfde wijze uitgedoscht, laten vinden in de St. Pieterskerk te Leyden, en den bovengemelde Pieter de Grebber en zijne huisvrouw, indien zij verkozen aldaar te verschijnen, of in hunne plaats, den pastoor der kerk, in tegenwoordigheid van allen, die er tegenwoordig wilden zijn, insgelijks om vergiffenis bidden. Dit verrigt hebbende, de waskaarsen brengen voor het H. Sacrament, en eindelijk aan de kerkmeesters te

Wassenaar honderd Philips-gulden overhandigen, om, binnen een half jaar besteed te worden voor het vervaardigen van een glas, om geplaatst te worden in de kerk van Wassenaar, waar het feit geschied was, beschilderd met het wapen van den graaf van Holland, en beschreven met de volgende woorden: »Dit glas is alhier doen maken uyt condemnatie van den hove van Hollandt, bij Gerrit van Raaphorst, in beetering van de vrouwenschaak, bij hem gedaan" 't geen het glas minder zou kosten dan de gemelde som, moest, door de kerkmeesters gezet worden op renten, tot onderhoud van het glas, ten eeuwigen dage.

Zie Goudhoeven; van Leeuwen; Hoogstraten; Kok; Kobus en de Rivecourt.

RAAPHORST (Herbert van), zoon van Hendrik van Raaphorst en van zijne eerste vrouw, Klara van Renesse, dochter van Jan van Renesse (zijne tweede vrouw was Emma van Roorda uit Friesland). Hij onderteekende niet alleen zelf het verbond der edelen, maar liet zich ook gebruiken, om de Friesen daartoe te bewegen. De vijanden der vrijheid bedienden zich van de bekende kunstgreep, om de afgezondenen, na verijdeling hunner pogingen, zwart te maken, en als menschen zonder eer of deugd af te schilderen. Men beschuldigde dezen bondgenoot, dat hij, in Friesland, den dag met slapen doorbragt en den nacht met vermaaklijkheden en in wellust. Erger was toen voor hem, dat Alva en zijn Raad hem lieten indagen, en voor altijd banden uit al de landen des konings, met verbeurdverklaring van al zijne roerende en onroerende goederen, die ook met de daad aangeslagen zijn. Zij veroordeelden hem dezer straffe waardig, omdat hij een der verbonden edelen geweest was, en daarenboven zich schuldig gemaakt had aan 't breken der beelden in de kerk van Wassenaar, den priester aldaar geslagen, op den grond gesmeten en met voeten getrapt had, en zulks bij gelegenheid van den godsdienst, welke hij zeide afgoderij te zijn. Hier bij kwam, dat hij de kelk, die tot den dienst in de kerk geschikt was, naar de herberg gebragt, en er nevens anderen, ter bespotting uit gedronken zou hebben. Wijders werd hem, in 't vonnis, ten laste gelegd, dat hij geweigerd had den eed van getrouwheid te vernieuwen, en afstand te doen van alle verbintdenissen tegen den koning, hoewel daartoe, door afgevaardigden den landvoogdesse menigmaal verzocht en aangemaand. In de vonnissen over Arend van Duvenvoorden en Cornelis van Assendelft geveld, wordt een gedeelte van hunne misdaden op rekening van H. van Raaphorst gesteld. Hij schijnt niet lang na zijn vonnis overleden te zijn, Hij zou reeds in 1568 te Emden gestorven of wel doorstoken zijn. Van elders blijkt, dat hij den 8 Mei 1570 niet meer in leven was. Hij liet bij zijne huisvrouw N. N. van Honselaar geen kinderen na.

Zie *Nobiliaire des Pays-Bas*, T. I. p. 142, 258; J. Carolus, *de Res. gest. Bobbl.* l. 1. p. 6; Winsemius, *Hist.* l. 1. p. 66; Marcus, *Sent. v. Alva*, bl. 39, 40, 49, 50, 175, 445, 446, 447; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 215; Te Water, *Verb. d. Edelen.* D. III. bl. 243 volgg; Goudhoeven; van Leeuwen; Hoogstraten; Kok; Kobus en de Rivecourt.

RAAPHORST (Hendrik van), zoon van Albert van Raaphorst en van Agatha van Kuilenburg, werd in 1618 beschreven in de ridderschap van Holland, op begeerte van prins Maurits met vijf nieuwe edelen vermeerderd. Hij huwde Cornelia van den Eynde, zuster van Jacob van den Eynden, gouverneur van Woerden, in 1614 overleden op het huis te Haamstede. Zijne kinderen waren: Agatha, gehuwd met Adriaan van der Mijle, heer van de Mijl, Bakkum, Dubbeldam, Alblas, Bleskenshoek, St. Anthonipolder, gouverneur van de Willemsstad, en Aalbrecht van Raaphorst, heer van Spanbroek, gehuwd met Catharina van Cats, dochter van Theophilus van Cats, heer van Heilo en van Deliana van Brederode. Hij liet geen kinderen na. In hem eindigde derhalven dit aloud geslacht in de mannelijke linie. Met hem werden te Wassenaar de geslachtwapens in het graf geplaatst.

Zie Goudhoeven; van Leeuwen; Hoogstraten; Kok; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X. bl. 262; Te Water, *Verb. d. Edelen.* D. III. bl. 248.

RAASFELDT (Adolf Henrik van), eenige zoon van Johannes van Raasfeldt en van Agnes van Munster, trad in jeugdigen leeftijd in den krijgsdienst, werd later in de ridderschap van Overijssel beschreven en in 1660 tot Drost van Trente aangesteld. Sedert was hij een der voornaamste regenten van Overijssel en het hoofd van dat gedeelte der staatsvergadering, dat de verheffing van den prins van Oranje tegenhield. Toen, door de pogingen van Rutger van Haersolte, ten behoeve van deze, nieuwe onlusten in Overijssel waren ontstaan, beschreef van Raasfeldt de vergadering te Kampen, en van Haersolte eene te Zwolle. Het kwam nu op nieuw tot openlijke scheuring. doch de aanhang van van Raasfeldt, gesteund door de toenmalige regenten van Holland, was de sterkste. De laatsten zonder van Beuningen en Paats, om, zoo mogelijk, een vergelijk te treffen. Zulks gelukte echter niet vóór 1671, toen van Raasfeldt en zijne vrienden eenigzins de overhand behielden.

Na de omkeering der zaken in 1674, behield hij, hoezeer hij ook geijverd had tegen de verheffing van Willem, tot zijn dood in 1682. Volgens Sijlvius had hij een groot deel aan de vervoering der kinderen van den graaf van Benthem. Hij huwde Amelia Isabella, gravin van Flodorp en liet maar eene dochter na, die door haar huwelijk met Jacob, graaf van Wassenaar, zijne heerlijkheden in dit huis overbragt,.

Zie Aitsema, *Saken van Staat en Oorlog.* D. VI. bl. 462, 684, 660, 661; Sylvius, *Verv. op Aitsema.* D. 1. bl. 22. *Summia verhaal van 't gepass. te Overijssel* 1668; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIII. bl. 344 volg; Scheltema, *Staatk. Ned.*; Kobus en de Rivecourt.

RAARDA (Allardus), kapitein ter zee, nam als zoodanig deel aan de krijgsverrigtingen tusschen den Utrechtschen en den Akenschen vrede (1713—1748). Hij behoorde tot het eskader van den schout-bij-nacht Carel Godin, en later tot dat van den vice-admiraal van Sommelsdijk, dat zich met een Britsch vereenigde, tegen Algiers.

Zie J. C. de Jonge, *Ges. van het Ned. Zeew.* D. V. a. bl. 35, 62.

RAARDA (Franciscus) schreef:

Het geestelyck kindtschap, toegepast op de oprecht-gheloovige kinderen Godts ende ont-leidet uyt het 1 *Cap. Joh. vs.* 12. *Door F. R. Opt. JoVae nobIs aDsit CLeMentIa (*1659*)*.

Zie Rogge, *Bibl. van Contra-Rem. en Ger. Ges.* bl. 253. *Nav.* D. XIV. bl. 173.

RAATINGEN (Gerrit van) en Antoni van Grisperre, raden van 't hof van Utrecht, in 1580 te Emmerik woonachtig, gingen in dat jaar met Willem van Montfoort, drost van Hattum, om het slot van Hattem den koning in handen te leveren, 't geen geschiedde.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XV. bl. 229; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 361.

RAATINGEN (Hendrik Jansz. van), burgerhopman te Utrecht, werd, bij gelegenheid dat de beide partijen, in 1588, te Utrecht, toen de gewone tijd der magistraats-verandering plaats moest hebben, in de wapenen waren, op bevel der wethouderschap gevat, en op Hazenberg gelegd, wijl hij zich tegen de soldaten van Matthieu de Villers, hopman van een Waalsch vendel, had laten ontvallen, »dat zij niet wisten, wien zij dienden; doch dat zij 't welhaast weten zouden." Zijn gevangenneming veroorzaakte (schreef Wagenaar) merkelijk beweging onder 't volk.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII. bl. 299.

RABENHAUPT (Karel), baron de Sucha, erfheer van Lichtenberg en Fremesnich, heer tot Grumbach, luitenant-generaal en gouverneur van Groningen en Ommelanden, kolonel over een regiment infanterie, kastelein van Koevorden en drost van het graafschap Drenthe, werd den 6den van Louwmaand 1602 in Bohemen geboren. Opgevoed in de leer der Hussiten, was hij een ijverig voorstander der hervorming en bleef daarin volharden, toen in 1620, volgens keizerlijk plakaat, alle Onroomschen met verbeurdverklaring hunner goederen uit Bohemen werden verdreven; stond zijn jongeren broeder, die, uit vrees tot de R. C. was overgegaan, zijne goederen en heerlijkheden af, en ging als balling buiten zijn vaderland zwerven, na de plegtige gelofte te hebben afgelegd van niemand als zijne geloofsgenooten te zullen dienen en zich in geenen oorlog tegen hen te laten gebruiken. In de jaren 1620 begaf hij zich in dienst van den keurvorst van Saksen en wel onder de ruiterij. Zoo woonde hij den ondergang der stad Bautzen en de vernietiging der markgrafelijke krijgsbende bij.

Nog geen twintig jaren oud, begaf hij zich naar Nederland,

dat hij voor de bakermat der Christelijke leer hield, en trad, onder prins Maurits, zijn krijgskundige loopbaan in, en de krijgskundige kennis, die hij in Nederland, toen de eerste school der krijgskunde, verwierf, gaf hij later met tien dubbelden woeker terug. Hij kwam in 1622 te 's Gravenhage met graaf Ernst van Mansfeld en hertog Christiaan van Bruswijk, onder wiens bevelen hij uit den Paltz, door Lotharingen, langs de Fransche grenzen gekomen was. Het ontzet van Bergen-op-Zoom gaf hem, die als soldaat onder Maurits garde diende, gelegenheid tot het leeren kennen van alles, wat tot den vestingbouw en verdedigingskunst betrekking heeft. In zijne tusschenuren beoefende hij met ijver de Nederlandsche geschiedenis, de militaire taktiek en inzonderheid de genie.

Daar hij als soldaat van zijn sober inkomen moest leven, kon hij geen boeken koopen, en moest ze dus huuren, om zijn dorst naar kennis te kunnen voldoen. In 1626 verwierf bij verlof van prins Frederik Hendrik in de Nederlanden te reizen, en zoo kwam hij te Groningen, waar hij zich de gunst van graaf Ernst Casimir wist te verwerven, onder wien hij in de belegering van Grol uitstekende proeven gaf van zijne bekwaamheid in het openen en leiden der loopgraven en het overbrengen van berigten aan Frederik Hendrik. Weldra erlangde hij een vaandrigsplaats, en werd door graaf Ernst naar Lieroort, de Bourtange en Lange Akerschans gezonden, om die vestingen te helpen versterken. In het beleg van 's Hertogenbosch maakte hij zich zóó verdienstelijk, dat hij tot luitenant werd bevorderd. Voorts hielp hij Roermonde bespringen, en bewees gewigtige diensten bij het veroveren van Maastricht, zoodat de roem van zijn krijgskunde alom verbreid werd. Gedurende het beleg van Rijnberk kreeg hij eerst door prins Radzivil aanzoek, om in dienst van den koning van Polen, en daarna om in dien van den landgraaf van Hessen over te gaan. Aan het aanzoek van den laatste gaf hij gehoor, en ontving van den luitenant-generaal Menanda last, de loopgraven in de belegering van Wezel te besturen en te openen. Door zijne uitstekende bekwaamheden klom hij nu met rassche schreden tot hoogeren rang, en eindelijk tot dien van luitenant-generaal. Daar ons bestek niet gedoogt uitvoerig over zijne wapenfeiten in Hessischen dienst uit te weiden, willen wij ons slechts bij enkele bepalen. De vesting Koesfelt was hem ter verdediging toevertrouwd. Het was een zware belegering, doch Rabenhaupt had vroeger wel gezegd: »dat geen kommandeur ooit moest denken een plaats anders dan met zijn dood over te geven, dan daartoe van hooger overheid belast," en aan dat gezegde beantwoordde hij volkomen. Terwijl hij te Koesfeld het bevel voerde, werd de stad Dulmen door Melander belegerd; in deze belegering sneuvelden vele officieren. Rabenhaupt werd toen op ontboden, en den volgenden dag bezig zijnde, aldaar het geschut beter te plaatsen, werd hij boven aan het hoofd zwaar gewond, zoodat er met een boor een opening in de hersenpan gemaakt moest worden. De wond was ter grootte van een dukaton, en werd wel genezen, maar hij leed daardoor dikwijls aan zware hoofdpijn.

Daar de Hessische troepen vervolgens het stift Munster verlieten, rukte de vijand daar weldra binnen, en veroverde Ottenstein, Weden en Boekholt; doch zoodra was Rabenhaupt met zijne krijgsbenden derwaarts teruggekeerd, of deze plaatsen en het geheele stift, waren weder in handen van den landgraaf van Hessen. Vervolgens werd hem de verdediging van Ziegenhaind, en kort daarna die van Dorsten opgedragen, welke hij dapper verdedigde. Toen hij in laatst gemelde plaats het bevel voerde, deed hij een aanval op Calcar, dat hij door list innam, als ook Linne: hierdoor was hij de eerste, die in den dertigjarigen oorlog den voet over den Rijn zette, en daardoor een grooten naam verwierf. Te Calcar werd hij onderrigt, dat 6 regementen Lotharingers, 3 te paard en 3 te voet, te zamen 2400 man, onder bevel van den generaal-majoor St. Bellemont aan de Roer gelegerd waren. Met 400 man voetvolk en 300 ruiters, viel Rabenhaupt, in den morgen, den vijand aan, en had het geluk hem volkomen te slaan, in welk gevecht de generaal-majoor St. Bellemont sneuvelde, en de overste Fauge gevangen genomen werd. Van hier met een grooten buit naar Nuys oprukkende, waar hij ook het bevel voerde, werd hij onverwacht door een overmagt van vijandelijke troepen overvallen, en was, na een bloedig gevecht, waarin de keizerlijke generaal, Christiaan van Nassau, sneuvelde, genoodzaakt zich met den overste Burhorst gevangen te geven. Zoo was dan de schrik der Keizerlijke, Keurkeulsche en Lotharingsche benden, in 's vijands magt, en niettegenstaande men hem, volgens eene bepaalde uitwisseling, los moest laten, hield men hem gevangen, en nam men voor, hem altijd opgesloten te houden, zoodat hij zich genoodzaakt zag zich door list uit zijne gevangenis te redden. Bij den overste, die hem bewaakte, op een gemeenzamen voet gekomen, nam hij, op een vrolijken maaltijd bij dezen en den slotvoogd, deel in al de vreugde, en moedigde die nog aan, zoodat de bekers lustig rond gingen. Velen werden beschonken, en Rabenhaupt gaf voor, schoon hij bij zijn zinnen bleef, of hij de ergste van allen was, zoodat hij naar zijne gevangenis moest terug gedragen worden, terwijl zij, die hem derwaarts bragten, zeiden: »deze nacht zal hij ons niet ontsnappen." In zijne kamer gekomen, strooide hij volle handen met geld uit, en dit had ten gevolge, dat zijne wakers er ook een goed gebruik van maakten en weldra in een diepen slaap vielen. Toen sprong Rabenhaupt van zijn leger, legde zijn goed in zijne plaats en ontsnapte met zijn knecht. Bij het ontwaken der wachters dachten zij, dat hij nog gerust sliep. Hierdoor kreeg hij tijd om te ontvlugten. Met groot gevaar kwam hij door het Stift van Trier en Lotharingen naar Metz, en van hier naar Frankrijk, waar de prins van Condé hem, uit achting, geld, kleeding en paarden gaf, zoodat hij over zee naar Holland kon oversteken, en voorts naar Nuys, waar hij behouden op zijn post terugkwam.

Na het bedaren van den oorlog, verzocht hij zijn ontslag, met plan zijne overige levensdagen op zijne landgoederen door te brengen, en zich geheel aan de wetenschappen en den godsdienst, waarop hij hoogen prijs stelde, te wijden. Tijdens het verschil der landgravin met Keur-Keulen werd hij weder in het krijgsrumoer teruggeroepen, en in 1672 riepen hem de Staten van Stad en Lande tot verdediging der provincie en inzonderheid der stad. Gedurende de belegering van Groningen, gaf hij niet alleen doorslaande bewijzen van zijn krijgsbeleid, maar ook van zijn onbepaalden ijver en werkzaamheid. Hij rustte dag noch nacht, om op alles de noodige orde te stellen, en door zijne tegenwoordigheid de krijgslieden aan te vuren. Na het opbreken van het beleg, begon hij aanvallender wijze te handelen en achtereenvolgens den vijand uit Winschoten, de Winschoter schans, Winschoterzijl, 't Huis te Wedde, de Dyler-schans en Oude Schans te verjagen en werd alleen door den invallenden winter verhinderd, om het gansche gewest van de Munsterschen te bevrijden. Niet minder gewigtige diensten deed hij aan den lande, door de verrassing der sterke forteres van Koevorden, 't geen hem het drosambt en het gouvernement van Koevorden bezorgde. Om het Oldampt en de Ommelanden van de gedurige invallen en strooperijen der Munsterschen te bevrijden, had Rabenhaupt gedurende den winter, de Nieuwe- of Lange-Akker-Schans met zijne troepen ingesloten.

In het voorjaar bemagtigde hij de Boener schans, en maakte zich, den 10den van Zomermaand gereed om de Nieuwe-Schans met geweld te bemagtigen. De bisschop liet deze gewigtige plaats zich niet zoo ligt ontnemen, maar zond er een aantal manschappen tot ontzet; doch deze werden aldaar zoo wel door Rabenhaupt ontvangen, dat het grootste gedeelte sneuvelde en de overigen de vlugt namen. Toen liet hij met dubbelen ijver aan de loopgraven langs den dijk arbeiden, en de schans heftig beschieten. Toen men de vesting zeer nabij was genaderd, liet de bisschop een nog veel grootere magt aanrukken. De generaal, hiervan in tijds onderrigt, zorgde ook voor genoegzame versterking der zijnen. Er werd een bloedig gevecht geleverd, en de vijand gelukkig geheel op de vlugt geslagen, met achterlating van vele dooden, gevangenen en allerlei krijgsvoorraad. Daar de vijand geen nieuwe poging tot ontzet durfde ondernemen, benaauwde Rabenhaupt de vesting hoe langer hoe meer, en eischte ze den 18den van Hooimaand op. De kommandant gaf hem ten antwoord: »dat daar den volgenden winter nog geene raven zouden nestelen." Hierna gaf Rabenhaupt bevel om die manschappen, die op den Stokhornsterdijk lagen, te doen naderen. Des nachts ten 1 ure begon de storm, en, na een gevecht van een uur, werd de redoute veroverd.

Met grooten schrik vlogen nu de Munsterschen over de contre-escarpe in de schans, en werden door de bestormers zoo vurig achtervolgd, dat zij gelijktijdig er in aankwamen. De laatsten waren slechts weinig in getal, en konden door vijf afsnijdingen van palissaden slechts man voor man binnen-

komen. Maar het was hun geluk, dat de vijand, door het onverwachte van den aanval verschrikt, in de war geraakt, meenende dat de geheele Nederlandsche legermagt reeds binnen de vesting was, en dus de wapenen neerleggende, om kwartier baden. Hierdoor kwam de vesting spoediger in onze handen dan Rabenhaupt zelf had kunnen denken, en zelfs slechts met twee man verlies. Groot wes de buit, welke door de onzen gemaakt werd, daar de schatten, door gedurig roven en plunderen bijeen vergaderd, hier grootendeels waren opeengestapeld. Ook het getal van aanzienlijke gevangenen en allerhande krijgstuig was zeer aanzienlijk. Na deze roem- en belangrijke overwinning, trok Rabenhaupt met zijn leger, waaronder de meeste krijgsgevangenen dadelijk dienst namen, naar Drenthe, om de Munsterschen daaruit geheel te verdrijven, hetgeen zonder moeijelijke gevechten geschiedde, daar de verovering van de voornaamste sterkten den vijand allezins genegen maakte, om naar Munsterland de wijk te nemen. Alleen in Steenwijk bleef hij nog eenigen tijd nestelen, en nog eenige maanden trachtte hij, schoon vruchteloos, Koeverden te heroveren.

Na zoo zware verliezen, dacht men, dat de bisschop vrede zou wenschen te maken; doch het tegendeel was waar. In het begin van 1674 verzamelde hij weêr nieuwe strijdkrachten, waaronder 6000 ruiters; trok, onder begunstiging van eenen fellen vorst, over de moerassen naar Groningerland, deed een inval bij het klooster ter Apel, plunderde Winschoten en omliggende plaatsen, en begaf zich dadelijk met een grooten buit naar het graafschap Bentheim.

Zoodra had Rabenhaupt zulks niet vernomen, of hij verzamelde de Groningsche en Friesche troepen, en toog, zijn weg over Koevorden nemende, naar het graafschap Bentheim om den vijand op te zoeken. Hij vermeesterde terstond Noord-Hoorn en andere kleine plaatsen in Twenthe, en begaf zich naar Nyenhuis, om de Munsterschen van daar te verdrijven, doch den 1 April kreeg hij berigt, dat de vijand Noord-Hoorn met 3000 man had ingesloten. Terstond trok Rabenhaupt derwaarts en deed, ofschoon hij op verre na niet zoo sterk was als de vijand, hem afdeinzen en vervolgens de vlugt nemen naar Brandlicht. Den 7 April ondernam Rabenhaupt een aanval op Nyenhuis, met het gevolg, dat de vijand de wapenen neêrlegde en om kwartier smeekte. Ruim 600 man werd hier, behalve de officieren, krijgsgevangenen gemaakt. Kort hierna kreeg Rabenhaupt bevel van den prins, naar Groningen terug te trekken, en niet lang daarna maakte de bisschop vrede met de Hollanders. In Zomermaand werd de belegering van Grave, door de Franschen nog met 5000 man bezet en zoo versterkt, dat de vesting onwinbaar scheen, aan den grijzen held opgedragen. Zij viel na eene belegering van 4 maanden in zijne handen. Ruim 2000 man waren er van den vijand en 5000 man van de onzen gevallen.

Na de verovering van Grave, trok Rabenhaupt met de Groningsche en Friesche troepen naar die gewesten terug, om van de vermoeijenissen der belegering uit te rusten. Hij begaf zich naar Koevorden, om daar als gouverneur der vesting en drost van Drenthe op zijne hooge jaren nog werkzaam te zijn. Doch hij stierf reeds in het volgende jaar, den 12den van Oogstmaand 1675, in den ouderdom van ruim 72 jaren. Vier gedenkpenningen ter eere van dien held geslagen, zijn bij G. van Loon in zijne *Ned. Historie-penningen* te vinden.

Zijn afbeelding gaat op verschillende wijze in plaat uit.

Zie T. P. Tresling, *Iets over Rabenhaupt* in *Gron. Volks-Alm.* 1837. bl. 148; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV. bl. 130, 285; van Wijn, *Nal.* D. XIV. bl. 68—71; Bilderdijk, *Ges. des Vad.* D. X. bl. 13, 44; F. Schiller, *Gesch. des dreiz. Krieges;* G. F. Haug, *Ges. van den 30jar. Oorl ; Verh. van 't gene geduerende de tegenw. beleg tot noch toe in de Stadt Gron. gep. is,* Amst, 1672; A. Eldercampius, *Journ. ofte daaghl. aant. van 't ghene omtrent de beleg der Stadt Gron. gep. is,* Gron. 4674; S. Maresius, *Brev. disa. de Rev. hujus anni* Gron. 1672, 4o J. Mensinga, *Gron. Triumph,* 1673. 2o. *Maegdd van Gron.* Gron. 1672. 4o. Dom. Lens, *Opr. Verh. van de Gedenckw. Saecken,* Gron. 1673. 4o. G. de Luine, *Relat. de tout ce qui s'est passé pendant le Siège de Grave en l'année* 1674, *Nouv. édit.* Paris, 1753; *Relat. du Siège de Grave en 1674 et de celui de Mayence en* 1689, Paris, 1756; D. A. Schneller, *Erzehl. der Vertheid von Grave* (1674) *und Maynz* (1689), Braunschw. 1774. ylvius, *Verv. op Aitzema; Holl. Merc.* 1672, 1673, 1674; L. v. d. Bosch, *Tooneel des Oorl. in* 1672; P. Valkenier, *'t Verw. Europa; Het ontroerd Nederland door de wapenen des Konings van Frankryk, dat is een waeracht. verh. van den Franzen, Engelsen, Keulsen en Munstersen Oorl.* enz. Amst. 1676—1703 3 d. 4o. G. H. Depping, *Gesch. des Krieges der Münst. und Colner etc,* Munst. 1840; Merkes van Ghendt, *Beleg van Grave in 1674* in *Milit. Spect.* 1836. D. IV. bl. 205 volgg. *Memorie over de Verd. der vesting Grave in* 1674 in *N. Mil. Spect.* 1847. D. I. bl, 216; Bosscha, *Ned. Held. te Land,* D. II. bl. 92—98, 137, 180—190; *Gron. Volks-Alm.* 1837. bl. 26, 1839. bl. 157; *Dr. Volks-Alm.* 1850. bl. 138; *Nav.* D. IV, bl. 365; Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt; mr. Bodel Nyenhuis, *Bibl. der Plaatsbes.* bl. 137, 279; Muller, *Cat. van Portr.*

RABUS (Petrus), afkomstig uit Vlaanderen, van waar zijne ouders, om de vervolgingen der onroomschen, de wijk genomen hadden naar Rotterdam, werd 12 December 1660 aldaar geboren. De ongemeene zucht naar wetenschap, die zich al vroeg bij hen openbaarde, bewoog de ouders hem eene opvoeding te geven boven hun bekrompen staat. Zij zonden hem reeds vroeg naar 't Lijnsche school; doch het ongelukkig jaar 1672 stoorde hem in zijne letteroefeningen, en sedert werd hij geplaatst bij een notaris. Ook aldaar maakte hij zoo gelukkige vorderingen, dat hij, op zijn achtiende jaar, door het hof van Holland, tot het waarnemen van het notarisschap werd bekwaam verklaard en in 1684 werd hij door de wethouderschap van Rotterdam boven het gezet getal, tot notaris aangesteld. Ondertusschen had Rabus middel gevonden zich in de latijnsche en grieksche taal te oefenen, met oogmerk er later zelf onderrigt in te geven. De vermaarde Joachim Oudaan bood hem hierin zijne hulp. Niet ijdel was zijne hoop. In 1686 verkozen hem Curatoren der Erasmiaansche school tot praeceptor der eerste school, van welke hij binnen kort, naar het tweede school opklom. Hij overleed in die betrekking in Jan. 1702 in den ouderdom van 41 jaren, bij zijne echtgenoot Elizabeth, dochter van den koopman Izask Ortens, een zoon (Willem) nalatende.

Ofschoon Rabus volstrekt geen uitstekend genie was, zoo mogen wij hem onder de ijverigste beoefenaars der wetenschappen rangschikken, en hem een plaats geven naast zijne tijdgenooten en vrienden, Pars, Alkemade, van der Scheiling, Hesselius en anderen. Als nederduitsch dichter maakte hij zich reeds vroeg bekend, door een bundeltje, dat hij met zijn vriend David van Hoogstraten het licht gaf en getiteld is P. R. en D. V. H. *Rijmoefeningen bestaande in verscheidene stijl en stoffe van vaerzen, gepast op allerhande gelegentheden en voorvallen.* Amst. 1678 8o.

Deze werden gevolgd door *De kruisheld ofte het leven van den Apostel Paulus, waar by gevoegt is des selfs Brieven aan de Galaters, nevens verscheyden Gedichten.* Enchuysen 1681 en *Zegen- en Vloekdichten.* Rott. 1694.

Na zijn dood verscheen er een uitgaaf zijner *Gedichten.* Rott. 1741 4o. met portret. Zijn dichterlijk genie was echter niet groot, en hoezeer zijne tijdgenooten hem als dichter geprezen hebben, mogen wij hem echter niet boven de middelmatigen stellen. Meer nut stichtte hij door zijne overzettingen uit de oude talen. In 1680 verscheen te Rotterdam zijne vertaling van *Herodianus,* in 1688 herdrukt. Hij zette dien griekschen historieschrijver uit het grieksch over, gelijk D. V. Coomhert, dien uit het latijn van Angelus Politianus (Amst. 1554, 1609) had vertolkt.

In 1684 verscheen te Rotterdam zijne overzetting der *Samenspraken van D. Erasmus. Hier voorgaat De vermonde Hofjonker, uit Erasmus schriften berymt, met bijv. van een samenspraak nu voor d' eerste maal in 't Lat, gedr.* (1)

In 1702 verscheen aldaar zijne vertaling van de *Kerkelijke Historie van Sulpicius Severus, sedert des weerelds aanvang tot het jaar na Chr. geb., vervolgd tot den tijd van Keizer Karel V, uit het Lat. vert. met aanmerkk.* 4o.

Men heeft ook eene overzetting zijner hand van C. Hugenii *Kosmostheoros, sive de Terris coelestibus* etc. (ook in het Fransch en Duitsch overgezet) onder den titel van *Wereldbeschouwer of Gissingen over de Hemelsche aardkloten en derselver cieraad,* 's Hage, 1698, 1717, 8o.

In 1686 voltooide hij zijnen arbeid aan de *Metamorphosen* van Ovidius, die hij, in den smaak van Fernabius en Minellius, ten dienste der jeugd op de Erasmiaansche school, commentarieerde. Twee jaren later volgden zijne *Griekse, Latynse en Neêrduitse vermakelykheden der Taalkunde. Bestaande in verscheide Aanmerkingen over gewijde en ongewijde Stoffe,* Rott. 1608, 8o., waarin ook proeven zijner poëzy

(1) Er verschenen reeds vroeger Ned. overzettingen der *Colloquia.* Zie *Cat. d. Maats. v. Ned Lett.* D. I. bl. 323. De laatste die er eenige van overbragt was mr. B. H. Lulofs. Gron. 1841.

voorkomen. Van dit werkje bezorgde de Haarlemsche Doopsgezinde leeraar en arts Antonius van Dale, in 1692, eene vermeerderde uitgave. De overtogt van Willem III naar Engeland, bezong Rabus in een Heldendicht, onder den naam *Verlost Brittannië*, ook onder zijne *Gedichten* (1741) opgenomen. Ten blijke van tevredenheid schonk de prins hem een gouden gedenkpenning. Minder bekend zijn zijne

De Vrije Staats-regering van Denemarken, Rott. 1694;

Historie der Verm. Mannen en Vrouwen, Rott. 1698, 8o.

en zijne uitgaaf der *Colloquia Erasmi (D. E. Colloquia familiaria, P. R. Roterod. recensuit et notis perpetuis addidit. Accedit Conflictus Thaliae et Barbarici, Auctore Erasmi*, Rott. 1693, waarvan hij eelf in zijn *Boekz.* 1693, *a.* bl. 385, een verslag geeft. Zijn hoofdwerk was deze *Boekzaal van Europa*, waarmede hij in 1692 een aanvang maakte. De maanden Julij en Augustus dienden daarvan tot eene proeve. Het werk verscheen in 't eerst, zonder naam des verzamelaars. Hij openbaarde dien, en stelde hem, na verloop van zes maanden, op den titel. Zij maakte meer en meer opgang, en hij vervolgde haar tot zijn dood. Omtrent het jaar 1700 geraakte hij in onmin met zijn uitgever. Hij zocht daarom een anderen, die hij weldra vond. De *Boekzaal van Europa* nam dus een einde met de maanden Nov. en Dec. van het jaar 1701, om wijders vervolgd te worden onder den naam van *Tweemaandelijksche Uittreksels*, en sedert 1715 met het bijvoegsel *Boekzaal der Gel. Wereld*. De menigte boeken, die hij voor zijn *Boekzaal* moest doorloopen, gaven hem aanleiding tot het opstellen van een woordenboek in de Nederduitsche taal, in den smaak van het Fransche van Moreri. Zijn plan was, om het werk, in verscheidene deelen in folio uit te geven. Nader overleg en de raad van goede vrienden, deden hem eenige verandering maken in zijn ontwerp In 1698 maakte hij een begin met de uitgave in kleine stukjes, onder den titel van *Groot Naamboek*, Gouda, 1703, 8o.

Van het geweldige oproer in 1696, te Amsterdam, ter gelegenheid van de keur op het begraven, gaf hem aanleiding tot het schrijven van een *Beknopt Verhaal*, doch zonder zijn naam, dat in het Fransch werd overgezet. Ook gaf hij het *Leven van Dirk Raphaelsz Kamphuysen, waarvoor gevoegt is het vaars van P. Rabus op Kamphuisens Geestelijke Dichtkunde*, Rott. 1693. Zijn strijd met C. van der Linde, gaf deze aanleiding tot het schrijven zijner *Rabbeliarius, of de rabbelen van P. Rabus*, Leyd. 1698, 8o.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. V. bl. 146 volgg. de Vries, *Ges. der Ned. Dichtk.* D. II. bl. 68; Saxe, *Onom.* T. V. p. 423; Benthem, *Holl Kirchen und Schulen Staat*, T. II. S. 438; Jöcher; Rotermund, *Act. Erud.* p. 526; Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, *Boekz. van Eur.* 1693. *a.* bl. 385, 387, 388, 389; 1701. *a.* bl. 849; Abcoude, *Naaml.* bl. 224, 299; Arrenberg, *Naamr.* bl. 427; Muller, *Cat. van Portr.*; *Cat. der Bibl. van Ned. Lett.* D. V. bl. 203, 247, 325, 326. D. III. bl. 183, 124; D. Hoogstraten, *Carmina*, p. 139. Arrenberg, Abcoude, Muller, *Pamfl.* D. III. bl. 244.

RABUS (Willem), J. U. D., zoon van den vorige, Latijnsch dichter. In 1707 verschenen te Rotterdam zijne *Carmina*, in 8o. Hij bezorgde eene nieuwe uitgaaf der *Poëmata Jani Dousae fil.* Rotterd. 1704, 8o., door hem met een Lat. vers aan D. van Hoogstraten opgedragen.

Zie Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 211; *Bibl van Voorst*, T. I. p. 153; Kok.

RACER (G.), predikant te Delden, gaf in het licht:

Het gelove der Uitverkorene Gods, verklaert, bevestigt en verdedigt, Dev. 1882, 8o.

RACER (mr. J. M.), was in 1816, 80 jaren oud, en 50 jaren advocaat.

Hij gaf in het licht:

Overijsselsche Gedenkstukken, vervattende een Verhandeling over het recht van de Jagt, Kampen, 1793, 7 d.

Verhandeling over het Regt der Kotters in de Marken van Overijssel, Kampen, 1816.

Zie Sandbrinck, *Specimen Hist. Jurid. de Adv. Jurib.* etc. p. 133; Arrenberg, *Naamr.* bl. 427.

RACER (mr. G. C.), te Oldenzaal geboren, studeerde te Groningen, en gaf aldaar, in 1806, in het licht: *Specimen Jur. de nonnullis Patriae potestatis apud Quirites effectibus, cum Jure Veteri, tum Novo.*

RACHEMIUS (Hermannus), predikant te Groote Lindt in 1581, overleed in 1583. Hij was lid der Synode te Wesel, 3 Nov. 1568, die hij teekende.

Zie Soermans, *Kerk. Reg. van Z.-Holl.* bl. 31; 's Gravesande, *Tweeh. Ged. van het Eerste Synode der Ned. Kerke*, bl. 260; Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* (Eerste Serie) D. V. bl. 458.

RAD (Aletta van der), dichteres te Dordrecht, van wie men dichtproeven vindt vóór Balen's *Beschr. van Dordr.* Zij overleed in 1699.

Zie Schotel, *Let. en Oudheidk. Avondst.* bl. 160; van der Aa, *N. B. A. C. Woord.*

RADAEUS (Anna), dochter van Johan Pieter Rethaan, raad en pensionaris der stad Tholen, en Margaretha Everaarts, werd den 6 Jan. 1684 te Middelburg (volgens anderen in 1683 te Tholen) geboren, huwde in 1706 met Johannes Radaeus, kiesheer der stad Middelburg en griffier van den raad ter admiraliteit van Zeeland. Zij werd, na eene twaalfjarige echtverbintenis, weduwe, overleed den 30 October 1729, en liet 5 zonen en 4 dochters na. De laatste vijf jaren van haar leven wijdde zij aan de beoefening der dichtkunst. Hare dichtstukken, meest van stichtelijken inhoud en eenvoudig van stijl, zijn in 1730, in gr. 8o. te Middelburg door Pieter Boddaert uitgegeven, onder den titel:

Nagelatene Gedichten van Vrouwe Anna Rethaan en van Juffrouwe Anna Maria Vincentius.

Boddaert vervaardigde een grafschrift op haar, en hare dochter een bijschrift op haar afbeeldsel.

Zie de la Rue, *Gel. Zeel.* bl. 85; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. V. bl. 149; van der Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. III. bl. 61; Boddaert, *Voorr. voor de Nagel. Ged. van A. R.*; *Parp. Bat.* bl. 144; *Boekz. der Gel. Wer.* 1731. *a.* bl. 541.

RADAEUS (Johanna Margaretha), dochter van de vorige, beoefende de poëzy, en plaatste o. a. een bijschrift onder het afbeeldsel harer moeder, in het *Pan Poëticum Batavum.* Zij huwde den heer Macaré.

Zie Ald. bl. 144; van der Aa, *N. B. A. C. Woord.*

RADBOUD I, koning van Friesland, opvolger van Adgil, een man met een stout hart, vol van liefde, niet voor de vrijheden zijner onderdanen, die hij vaak op tyrannieke wijze bejegende, maar voor de zelfstandigheid zijner natie tegenover vreemdelingen en voor de onafhankelijkheid zijner koninklijke magt. Men zegt, dat hij opgevoed was aan het Hof van Denemarken en voortdurend met de Noordsche volkeren in vriendschapsbetrekkingen bleef, belust was op krijgsavonturen en gehecht aan den voorvaderlijken godsdienst. Waarschijnlijk bestonden zijne eerste regeringsdaden in het nemen van maatregelen tot het uit den weg ruimen van allen, die bij het leven van zijn voorzaat, sympathie voor de Franken hadden geopenbaard of van de hand van Wilfrid den christelijken doop hadden ondergaan. Men mag veronderstellen, dat deze maatregelen geweldig waren, daar men weet, dat Radboud, niet alleen verbanning en confiscatie van goederen, maar ook de hand des sluipmoordenaars bezigde. Na zijne naaste omgeving gezuiverd te hebben, moest hij het oog verder om zich slaan en allerwegen de hem dreigende gevaren ontdekten. Reeds hadden de Friesche stambroeders in het Zuiden het geloof van Amandus en Eligius aangenomen, en het Christendom scheen al verder aan deze zijde der Schelde door te dringen. Daarenboven was Utrecht in de handen der Franken, en zijne rijksgrooten, die voor zijne wraakzucht vloden, hadden tot dezen hun toevlugt genomen. In 679 verbrak hij de vrede met de Franken, en gesteund door Deenen en Noren, nam hij Utrecht in, en vernietigde er de laatste sporen van het Christendom. Van daar zette hij zijn zegepraal voort, totdat hij Friesland zijne voormalige grenzen had wedergegeven, en, naar men zegt, met zijne benden Nijmegen had bereikt. Hij was nu de heer des lands van de Lauwers tot het Zwin in Vlaanderen; de Schelde was de grens tusschen zijn gebied en dat der Franken. De verdeeldheid, die onder de laatsten heerschte, was oorzaak, dat Pepijn eerst in 688 met zijn geheele legermagt het grondgebied der Friezen betrad. Nu verkeerde de kans. Radboud verloor al wat zijn zwaard en goed geluk vroeger beneden den Rijn had veroverd, werd schatpligtig, moest gijzelaars geven, de vrije prediking des Christendoms gedoogen en, volgens sommigen, zelf beloven zich te laten doopen, wat hij echter niet deed. Terwijl alle maatregelen

werden genomen het land voor goed te hervormen, maakte Radboud van alle gelegenheden gebruik, zich van het hem opgelegde juk te ontslaan, doch te vergeefs. Omstreeks 696 verloren de Friesen een slag bij Wijk bij Duurstede. Utrecht viel in handen van Pepijn, en Radboud werd tot diep in Friesland teruggejaagd. Sedert poogde Pepijn, Radboud nader aan zich te verbinden door het huwelijk met zijn zoon Grimbald met eene Friesche prinses Theodeswinde, Radboud's dochter. Zij werd gedoopt en het huwelijk voltrokken, maar het hart van den sluwen koning was daarmede niet verwonnen. Kort voor den dood van Pepijn viel Grimbald door de hand eens sluipmoordenaars, terwijl hij te Luik, bij het graf van den H. Lambertus voor het leven van zijnen kranken vader bad. Sommigen stellen deze zwarte daad op rekening van Radboud en zijne dochter.

Na den dood van Pepijn van Herstal, den 16 December 714, ging Radboud, schoon door gemoedskrenkingen en zwaar ligchaamslijden geknakt, een verbond aan met Raghenfried, dien het leger der Neustriërs tot hofmeijer tegenover de partij van Pepijn had verkozen, verzamelde zijne benden, en trok naar Utrecht op, joeg de Christenen op de vlugt, verwoestte de christelijke, herstelde de heidensche tempels, nam Wijk bij Duurstede in, voer in 716 met eene aanzienlijke scheepsmagt den Rijn op tot Keulen, waar hij een onverwachten aanval van Karel Martel had door te staan, en hij, beladen met oorlogsbuit, want het krijgsgeluk was aan zijne zijde geweest, naar Friesland weêrkeerde, nogmaals in Austrasië viel en kerken en kloosters vernielde. Intusschen had Karel Martel zich versterkt, ontmoette Radboud in 717 andermaal te Wijk bij Duurstede, en bragt hem een neêrlaag toe, waarvan een nieuw verdrag van onderwerping aan de Franken het gevolg was.

Radboud stierf in het volgend jaar. In zijn laatsten levenstijd scheen zijn inwendig gemoedsbestaan eenigzins veranderd; zijn hard gemoed werd eenigermate verzacht en hij wendde pogingen aan, om zich althans met sommige zijner onderdanen, die hij vroeger mishandeld en verjaagd had, te verzoenen.

Zie Foeke Sjoerds, *Hist. Jaarb. van Friesl.* D. I. bl. 345, 347, 352, 348. 349, 350, 354, 359, 360, 363, 365, 367. 368, 369. Schotanus, *Fries Hist.* bl. 55, 57; Occo Scharl, *Hist.* bl. 39, 40, 45, 47, 49; Winsemius, *Chron.* bl. 63; Hamconii, *Frisia* p. 26; Egger Beninga, *Chr. van O. F.* (uitg. van Harkenroth) bl. 42, ook in *Matth. Anal.* V. p. 46; *Chron. de Traj.* bij Matth. *Anal.* V. p. 306, 310; *Anfried, Vita S. Ludgeri* bij *Pertz*, II. p. 405; Ubbo Emmius, *Res. Fris.* p. 50; *Ann. Mett.* bij Pertz, I. p. 320 alib.; Joh. Bollandus in *Ghesq. Acta SS Belgii*, T. VI. p. 152; *Hist. Reg. Franc. mon. S. Dion.* bij Pentz, VI. p. 399; *Willebalds Vita Bonif.* bij Pertz, II. p. 338; *Gesta Abb. Font.* bij Pertz, II. p. 338 s. Beda; *Hist. Eccl.* l. V. e. q. *Vita Pepini Ducis, ap. Duchesne*, T. I p. 599; Daniel, *Hist. de France*, T. I. p. 457; Johan à Leydis, *Chron* Lib. II. c. q. 18; Fredegarii *Chron. II. Contin.* Cap. CIV; *Ann. Vet. Franc. ap. Martene et Durand Monum. Vet. Fr. ad* 886; *De Major. Dom. Libell. ap. Du Chesne*, T. II. p. 2 B. Iperii, *Chron. S. Bert.* Cap. III. Part. II apud *Mart. et Durand; Epist Bonif. apud Miraeum. in Cod. Donar*, f. 14; Hedae *Hist.*, *in Diplom. Carel Mart.* f. 30; *Synop. Franco-Merov.* L. I. p. 649; Kluit, *Hist. Crit. Com. Holl. T Exc.* T. I. P. II. p. 2 seqq. *Acta Sanct. Belgii Sel.* (Tongeri. 1794) p. 485—498; *Ann. Xant.* bij Pertz; Venema, *Hist. Eccl.* T. V. p. 305; Frumerii, *Ann. Fris.* T. III. C. VII. p 212; *Thes. Anecd.* T. III. p. 478; *Chron. Font.* Cap. III. *apud d'Achery*, T. II. p. 268; *Ann. Fuld.* Ad an. 715; Fredegarii, *Chron. II. Cont.* Cap. CVI; Melis Stoke, *Rymchr.* (uitg. van Huydecoper) D. I. bl. 30, G. van Loon, *Aloude Holl. Hist.* D. I. bl 289, 290, 292, 293, 299, 300, 301, 307, 308, 309, 312, 313, 314; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. I. bl. 356, 357, 358, 362, 363, 366, 367, 370. 384; van Wijn op Wagenaar, D. I. bl. 91, 93—95; *Nalez.* bl. 110. Wiarda, *Ostfr. Ges.* T. I. S. 67; Bilderdijk, *Ges. des Vad.* D. I. bl. 71—75, 78, D. XIII. bl. 108; *Dev Kron.;* Cerisier, Arend, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis Kobus en de Rivecourt, Westendorp in *Verh. van de Tweede Klasse van het Inst.* D. VI. bl. 138—174; Dolprat in Nijhoff's *Bijdr.* D. II. St. IV. bl. 235 (over den doop van Radboud door Wulfram), Royaards, Bolhuis, *de Noorm. in Ned.* bl. 19, de Geer, *de Strijd der Friesen en Franken*, bl. 18 volgg. Moll, *Kerk. Ges. van Ned. voor de Herv.* D. I. bl. 88 volgg.

RADBOUD II volgde in 749 zijn broeder Gondebald, als koning van Friesland, op. Hij was, volgens de Chronyken, een jongeling van een wreed, woest en verwilderd gemoed, de afgoderij krachtig toegedaan en een vijand van het christendom, die zich toelegde om het heidendom tot zulk eene bloei te brengen, als het onder de regering van zijn grootvader was geweest. Hij zou, in den ouderdom van acht of negen jaren, door zijn vader Adgilles naar het Hof van den koning van Denemarken, zijn oom van moederszijde, gezonden en aldaar opgevoed zijn. Met zijn jaren klom zijn afkeer van het Christendom, en aan de regering gekomen, beval hij zijne onderdanen den voorvaderlijken godsdienst weder te omhelzen. op verbeurte van leven of ballingschap. De voorname christenen werden van hunne eereambten ontzet; anderen, gelijk de Rodmans, Botnias en Fortemans verlieten het land en stelden zich onder de bescherming der Franken, terwijl de koning, wil men, niet onschuldig was aan den moord van den zeventigjarigen Bonifacius te Dokkinga (754) en dat, door hem aangezet, de Saksers, in 774, na door Karel de groote onderworpen te zijn, met een groot leger, onder een hunner aanvoerders Widuchint, in Friesland vielen om de inwoners tot het heidendom terug te brengen. Maar Karel zond eenige benden tegen hen af, zette in 775 eene aanzienlijke krijgsmagt over den Rijn, en drong, onder gedurige zegepralen, tot den Oker door. De Westfalingen, Oostfalingen en Engeren en Angrariers, de drie afdeelingen der gezamenlijke Saksers, onderwierpen zich en stelden gijzelaars. De Friesen, zeggen onze kronijkschrijvers, werden gedurende dien togt in twee veldslagen verslagen, en Radboud vlugtte naar Denemarken. De koninklijke waardigheid scheen onder hem vernietigd te zijn. Hij zou in 792 overleden zijn.

Volgens sommigen werd hij derwaarts door Karel de groote gebannen, en kwam hij met zijne gemalin Amarra, eene dochter van den koning der Hunnen, weder in Friesland, en werd door Adelbert gedoopt, en stierf te Egmond als een goed christen. Volgens Hamconius liet hij twee zonen na: Godebald en Gerbrand.

Zie Altfriedi, *Vita Luidg.* bij Pertz, T. II. p. 408; Mon. Egolism., *Vita Caroli M. ad annum* 784; *Vita Ludgeri*, Lib. I. C. 13; J. á Leydis, *Chron.* Lib. J. C. VI; Egenharti, *Ann. ad annum* 784; *Chron. de Traj.* in Matthaei *Annal.* T. V. p. 115; Joh. de Beka, *Chron.* p. 14; Hamconii. *Fris.* p, 29. Schotanus, *Friesche Hist* bl. 61, Foeke Sjoerds, *Hist. Jaarb.* D. I. bl. 403 volgg. Dez. *Bes. van Friesl*, D. I. bl. 618, 621, *Chron. der Vrye Friesen*, bl. 61, 63; *Oudh. en Gest. van Friesl.* D. II. bl. 400; van Loon, *Aloude Holl. Hist.* D. I. bl. 338, 339, D. II. bl. 3; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. I. bl. 330; Bilderdijk, *Ges. d. Vad* D. I. bl. 84; Moll, *Kerkges. van Ned* D. I. bl. 151 volgg. de Geer, *de Saksers onder Karel den Gr.* bl. 6 volgg. 36, 37, 43.

RADBOUD, bisschop van Utrecht, stamde van 's vaders zijde van een aanzienlijk Frankisch geslacht, en was van 's moeders zijde een zoon van den stam des Frieschen konings, wiens naam hij droeg. Walrada, de onwettige gemalin van Lotharius II, was zijns vaders zuster en Gunthar, aartsbisschop van Keulen, diens broeder. Bij dezen oom ontving Radboud, te Keulen, zijne eerste opvoeding, totdat deze als aanhanger van Lotharius en Walrada door paus Nicolaas I in den ban werd gedaan.

Nu begaf hij zich naar de hofschool van Karel de Kale, door diens zorg weder tot een hoogen trap van bloei gestegen, sloot zich aan den beroemden Manno, en hoorde ook waarschijnlijk de lessen van Johannes Schotus Erigena. Na Karel's dood, in 877, reisde hij naar Lomaganium (Lomagne in Gascogne?) zijne geboorteplaats, waar hij eenigen tijd bij zijne bloedverwanten vertoefde, plaatste zich vervolgens onder de leiding van den toen beroemdste der Frankische abten, Hugo, in 887 gestorven, onder wien hij zijne letteroefeningen vervolgde en die monastieke zin, welke hem later eigen was, zich ontwikkelde. In den aanvang van Augustus 900, weinige dagen vóór den dood van koning Zuentebold, werd hij, (wat daartoe aanleiding gaf is slechts te gissen) in plaats van Odilbald, in 899 gestorven, tot bisschop van Utrecht verkozen. Ofschoon hij reeds den ouderdom van 50 jaren bereikt had, en Utrecht en de omstreken in bezit der Noormannen was. Zij maakten er het verblijf van den bisschop schier onmogelijk, zoo dat hij zijn zetel te Deventer moest vestigen. Van daar bezocht hij dikwerf de kathedraal stad, maakte visitatie-reizen door de overige deelen van Friesland en deed onderzoek naar den staat des geloofs, de zedelijkheid en de dwalingen des heidendoms. De Deenen trachtten hem zulks te beletten, maar ook hun predikte hij het Evangelie. Toen zij hem eens te Utrecht beleedigden en met den dood dreigden, had hij den moed den ban over hen uit te spreken. Bij al zijne ambtspligten stelde hij zich het voorbeeld van Willebrordus en Bonifacius voor den geest. Zijne prediking en gesprekken droegen doorgaans een hoog ernstigen geest; zijne hulpvaardigheid en mildheid waren

onbegrensd. Overigens was hij door een strengen ascetischen geest bezield en leefde als een monnik. Te vergeefs poogde de koning, welligt Lodewijk IV, hem tot staatszaken te gebruiken. Op eene visitatie-reis door Drenthe werd hij krank. Op zijn bevel voerden hem zijne geestelijken en dienaren naar Ootmarsum, waar hij eene kapel had. Hij overleed den 29 November, naar men meent, van het jaar 917. Zijn lijk werd naar Deventer gevoerd, en daar in het noordelijke der Lebuïnus kerk begraven. Zijn sterfdag werd te Utrecht feestelijk gevierd. Uit het passionaal werd zijn leven gelezen en zijn feest met een octavo besloten.

Radboud werd om zijne dichtergaven geroemd. Hij vervaardigde een metrisch epitafium, dat de bisschop zelve tot een grafschrift bestemde en een paar kleine gedichten, het een aan St. Maarten, het ander aan Christus gerigt. Men vindt deze drie gedichten bij Heda, p. 71, 74, en bij Pertz, T. II. p. 218. Voorts bezitten wij van hem een *Carmen allegoricum de S. Luitberto*, door de Bolland. *ad. D.* 1 *Martii*, p. 86; Mabillon, *Saec.* III, I. p. 240 en Ghesquier, *Acta SS. Belg.* T. VI. p. 194, uitgegeven; een *Carmen de S. Lebuino* bij Surius *ad d.* 12 *Novembr.* p. 282, en in eene gebrekkelijke vertaling in de *Batavia Sacra*, D. I. bl. 477 vv. Ook schreef hij den door den hoogleeraar Moll in zijn *Kerk, Archief*, D. III. bl. 215 vv. gedeeltelijk in het licht gebragten tekst, die onze geestelijken op de getijden van St. Maartens translatie pleegden te zingen. Trithemius en Fabricius vermelden nog *Laudes S. Bonifacii episcopi, de S. Willebrordo flores* (Mabillon, T. VII. p. 26) — *et varios cantus in honore Sanctorúm*. De toon dezer gedichten is meer gemoedelijk dan geestig en de dictie somtijds duister, maar verzenbouw en inhoud leeren, dat de dichter meer talent en belezenheid bezat, dan verreweg de meeste zijner geleerde tijdgenooten. Voorts wordt nog van hem vermeld een fragment eener chronyk bij Heda, p. 74, en in de *Acta Bened.* van Mabillon, T. VII. p. 26; *de P. Suiberti Sermo* bij de Bollandisten, T. I. p. 84, 85, en Mabillon, T. III. p. 244, 245; *Homilia de S. Lebuino*, in het supplement van Surius, 12 Nov. 839—841 (met verandering van stijl); *Evloga Ecclesiastica*, bij Surius, T. VI. p. 1070, 1071; *Tomellus, seu Sermo de vita et meritis paradoxae Virginis Christi Amelbergae*, bij de Bollandisten, T. III, *Julii* 10, p. 88—89, en gedeeltelijk bij Mabillon, T. IV. p. 241, 243; *Laudes S. Martini liber unus*, welligt hetzelfde met *de S. Martini translatione officium*; *Narratio miraculi a S. Martino patrati, of Sermo de quodam miraculo S. Martini*, ms. in de bibl. te Parijs, een *epigram* van 5 disticha in *S. Martinum*, een ander op *J. C.* bij Buchelius en Heda, p. 74. Zijne *Hymni of cantus in honorem Sanctorum* en *Laudes S. Bonifacii Episcopi* zijn verloren. Het *Vita S. Gerardi* en *de translatione Amelbergae* zijn niet van hem.

Beka geeft hem de getuigenis, dat hij waarlijk een heilig man is geweest. Cratepolius, Miraeus, Usuardus, Molanus, Sweertius en meer andere schrijvers rangschikken hem onder de heiligen. Een *Vita S. Rabbodi* werd uitgegeven door Surius, *ad d.* 29 *Nov.* p. 651 seqq. en door Mabillon, *Saec.* V. p. 28 seqq.

Zie voorts *Chron. de Traj.* in Matth. *Anal.* T. V. p. 321; W. Heda, *Hist. Episc. Ultraj.* p. 71; Buchelius in *Hedam*, p. 72; Regino, *ad Annum* 899; Mabillon, *Act. Bened.* T. III. p. 36; *Anon. apud Mabillon*, p. 4, 10; *Bat. S.* T. I. p. 238 seqq. Trithemii, *Chron. Hirs.* T. I. p. 59 en de *Script. Eccl.* c. 293 p 77, edit. Fabricii; Molani, *Nat. SS. Belg.* 29 Nov. p. 271, 272; Suffridus Petrus, *Script. Fris*; Possevinus, *S. appar.* i. v. *Radb. Traj.*; Vossius, *de Hist. Lat.* p. 340, 341; Regino, *Chr. ad annum* 899; Peerlkamp, *de Vita et Facult. Neërl. qui carmine Lat. srips.* p. II.; Hedae *Hist.* C. XXXI. *Acta Saec. X Bened.* p. 25; *Chron. de Traj. et ejus episc. ap. Matth.* V. p. 320; Albert Abbas Stadensis, *ad Ann.* 876; Trithemius, *Cat. var. ill.*; *Coll. Breviarii Eccl. Traj*; *Chron. auct. Joh. a Beka, ap Matth. Anal.* T. III. p. 60; Rivet, *Hist. Lit. de la France*, T. VI. p. 158—164, 208; Paquot, *Mém.* T. I. p. 215; Baillet, *Jugem. d. Sav.*; R. P. Smet, *la Belg. Cath.* T. II. p. 122 suiv. Haureau, *Sing. Hist.* p. 28; *De la phil. Schol.* p. 75, 78; Fleury, *Hist. Eccl.* T. XI. p. 597, 598; Hefele, *Conc. Ges.* T. IV. S. 261; Theiner, *Ges. d. Geistl. Bildungsanst.* S. 51 ff. Jöcher, Rotermund, Bauer, Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 898; H. J. Royaards, *Ges. der Inv. en Vestig. van het Christ.* 3de uitg. bl. 336 verv. Dez *Ges. van het Christ. en de Christ. Kerk in Ned. ged de Middeleeuwen*, D. I. bl. 130 verv. Glasius, *Ned. Kerkg. vóór de Herv.* D. I. bl. 189 verv. Dez. *Godg. Ned.*; Moll, *Kerkg. der Ned.* D. I. bl. 265 volgg. 370; Arent toe Bocop, *Chroonick der Bysch. van Uitert*, bl. 50, 51; van Loon, *Aloude Holl. Hist.* D. II. bl. 139, 140; Dumbar, *Kerk en Wer.* D. I. bl. 226; *Gesl. v. h. Vr. Huys*, D. I. bl. 293; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. II. bl. 104, 105; van Gils, *Kath. Meyer. Memorieb.* bl. 64, 65; Coppens en van Gils, *Bard van 't Bosch*, D. I. bl. 124, 125; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. IV. (1) bl. 11, A. IV. (1) 56; van Kampen. *Bekn. Ges. der Ned. Letterk.* D. III. bl. 26; *Lev. van de vroome Heyl.* D. IV. bl. 427—430; C. Smet, *Heyl. en Roemw. Pers.* D. II. bl. 7; *Nouv. Biogr. Gén.*; Moreri, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, *Woord. der Zamenl.*; Kobus en de Rivecourt, Adams Bremens, *Hist.* CXXXI; *Acta Sacc. Bened.* p. XXV.

RADELANT (WILLEM VAN), in 1538 te Eemnes geboren, studeerde te Leuven en Douai, werd vervolgens paedagoog van den heer van Rheede en deken van Moerendaal. Volgens Scheltema, werd hij in verscheidene gewigtige handelingen omtrent de Unie van Utrecht gebruikt, was de eerste secretaris tot de nadere Unie, en werd destijds tot verschillende belangrijke zaken afgezonden. In 1580 was hij lid, in 1598 voorzitter van het Hof van Utrecht. Rodenburch noemt hem »vir ingenio, doctrina et usu praecellens." Bij zijn leven gaf hij niets in het licht; doch, na zijn dood verschenen zijne *Divisiones curiae Provincialis Trajectinae*, Traj. 1637, 4o. Amst. 1648, 8o, welke evenwel niet overeenkomstig den roem zijn, welke hij bij zijn leven verwierf.

Hij was ook Latijnsch dichter en overleed in 1612. Zijn weduwe, Aleid van Hinderstein liet ter zijner eere een gedenkteeken in de St. Pieterskerk te Utrecht oprigten, met een grafschrift in Latijnsche verzen. Zijn wapen hing weleer op in de kerk te Eemnes, met zijne spreuk er onder:

Virtus repulsae nescia sordidae.

Zie Burman, *Traj. erud.* p. 275, 276; Rodenburch, *de Jure Conjug. Ded.*; Lipenii, *Bibl. Jur.* p. 551; Val. Andreas *Bibl. Belg.* p. 333; Foppens, *Bibl. Belg.*
Graevii, *Crat. in L. Acad Traj. Nat.*; Matthaei, *Rerum Amersf. Script.* p. 309; van de Water, *Utr. Plac.* D. II. bl. 1053; P. Paulus, *Verh. der Unie*, D. IV. bl. 26; Scheltema, *Staatk. Ned.*; Jöcher.

RADEMAKER (ABRAHAM) werd in 1675 te Amsterdam geboren. Zonder eenigen leermeester oefende hij zich in de teeken- en schilderkunst zóó, dat hij niet weinig roem verwierf. Na in zijne geboorteplaats verscheidene zalen en kamers beschilderd te hebben, vertrok hij in 1730 naar Haarlem, waar hij zich verder in de kunst oefende. In den vroegen morgenstond van den beruchten St. Jans- en Sacramentsdag 1734, in 't open veld zittende te teekenen, werd hij door eenige boeren gezien. Deze, in den waan dat hij medepligtig was aan het ontwerp, waarvan de Roomschgezinden toen beschuldigd werden, vielen met knuppels en vlegels op hem aan. Hij ontsnapte wel aan hunne handen; maar werd dien ten gevolge krank en overleed den 5 Januarij 1735. Hij is vooral bekend door zijn prentwerk, getiteld: *Versameling van Hondert Vijftig Nederlantse Oudheeden en Gezigten. Getekent en in 't koper gebragt door A. Rademaker*, zonder tekst, jaartal en plaats der uitgave, 2 d. 4o. (1725).

Hierop volgde:

Kabinet van Nederlandsche en Kleefsche Oudheden, geopent opgeheldert en wydlopigh beschreven in steden, dorpen, sloten, adelijke huizen, kloosters, kerken, godshuizen, poorten en andere voorname stads- en landgebouwen door Matthaeus Brouërius van Nidek, R. G. En in 800 *verscheide prenttafereelen vertoont door A. R. met deszelfs korte uitlegging onder ieder Konstprint in de Nederlandsche, Fransche en Engelsche Tale*, Te Amst. bij Willem Barents, 1727—1733, 4o.

Voor het eerste deel eene voorrede van B. v. N. get. *Op den Huize uit den Bosch*, den 20 Aug. 1727, en gedichten van D. van Hoogstraten, van welke er een merkwaardig is, wijl er een lijst van alle werken van B. v. N. in voorkomt. Het tweede deel verscheen in 1731 bij Antony Schoonenburg, en op den titel leest men achter den naam van B. v. N. en »Isaac le Long," die sedert het werk vervolgde. »Meermalen," schrijft mr. Bodel Nyenhuis, (ook 1752) is dit werk, met vermeerderingen (en met vele platen van latere graveurs) herdrukt; laatstelijk men eenen geheel omgewerkten en aangevulden tekst verrijkt door J. H. Reisig, Amst. 1792—1804, 8 d. met pl. 4o. Vóór deze laatste uitgaaf heeft men de portretten der genoemde bewerkers op één blad." Voorts heeft men van Rademaker:

Rijnlands fraaiste gezigten, in 100 *afbeeldingen met beschrijving*, Amst. 1732, 4o.

Spiegel van Amsterdams zomervreugd, op de dorpen Amstelveen, Slooten en den Overtoom, get. en in 't koper gebragt door A. Rademaker, met eene poët. beschr. Amst. 1730, fol.

Hollands Arcadia of de rivier den Amstel, 100 *(door R. en geen.) afbb. en poët. beschrijv.* Amst. 1730, fol.

De Kronijk van Alkmaar van C. van der Woude, 's Hage, 1741, met pl. van A. R.

Hollands Tempel verheerlijkt, vertoont in 30 *Gezigten*, fol.

Bouwkunstige Rekeningen, 8o.

Na zijn dood heeft J. H. Jelgersma zijne afbeelding vervaardigd.

Zie van Gool, *Leven der Schild.* D. I. bl. 403 volgg. Wagenaar, *Amst.* D. XI. bl. 438; mr. Bodel Nijenhuis, *Topogr. Lijst der Plaatsb.* no. 95, 994, 1566, 1567, 1624; Immerzeel, Kramm, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. van Portr.*; Arrenberg, *Naamr.*

RADEMAKER (Gerard), een tijd- en stadgenoot, doch geen bloedverwant van den vorige, werd in 1672 te Amsterdam geboren. Zijn vader was een timmerman, en ook hij werd voor dat ambacht opgeleid, terwijl zijn vader hem in de bouw- en doorzigtkunde onderwees, waarin hij zoo groote vorderingen maakte, dat hij zelf er onderwijs in geven kon. Toen hij den ouderdom van 22 jaren had, begon hij zich, onder den portretschilder van Goor, op de schilderkunst toe te leggen. Sedert in kennis geraakt met Petrus Codde, bisschop van Sebaste. Deze vertrouwde hem het onderwijs in de teekenkunst van zijne nicht toe, en toen Codde naar Rome was ontboden, om zich van de beschuldiging, dat hij de gevoelens van Janssenius was toegedaan, te zuiveren, volgde Rademaker hem derwaarts. Toen Codde in hechtenis was gezet, werd onze kunstschilder naar Holland gezonden, om te bewerken, dat hij, als onderdaan der Staten, en als burger van Amsterdam, werd opgeëischt.

Hij slaagde gelukkig in zijne zending. Codde werd op vrije voeten gesteld, en hij ontving tot loon de hand zijner nicht Catharina Bloemaart. Sints vestigde hij zich te Amsterdam en schilderde er eene menigte zolder- deur- en schoorsteenstukken. Nu eens met landschappen en gebouwen, dan met figuren, basreliefs en andere sieraden, somtijds wel eens in het graauw. In de Burgerzaal op het toenmalig stadhuis van Amsterdam, schilderde hij met Jan Hoogzand, aan de zinnebeeldige voorstellingen aan het plafond. Ook is een ander stuk, voorstellende de *Stads-Regering* in dezelfde zaal, boven den grooten ingang, het werk dezer meesters. Hij overleed in 1711, in den ouderdom van 39 jaren.

Zie van Gool, *Leven der Schild.* D. I. bl. 378 volgg. Wagenaar, *Bes. van Amst.* D. XI. bl. 457; Immerzeel, Hoogstraten, Kok en de Rivecourt.

RADERMACHER (mr. Jacob Cornelis Matthieu de), raad-extraordinair van Nederlandsch-Indië, sproot uit een oud Zeeuwsch geslacht, en werd in het jaar 1741 te 's Gravenhage geboren, vertrok in 1767 met het schip *Tulpenburg* naar Indië. Aldaar werd hij lid van het collegie van Schepenen te Batavia en in het volgende jaar, 1768, baljuw. In 1776 werd hij aangesteld tot raad-extraordinair van Nederlandsch-Indië. Als zoodanig was hij tevens president van het collegie van schepenen, president van curatoren en scholarchen der Bataviasche scholen, kolonel der burgerij en in 1781 commissaris voor de vloot en het leger. In 1781 werd hij door bewindhebbers der O. I. Compagnie aangesteld tot raad-ordinaris; doch deze benoeming werd eerst in 1783 te Batavia ontvangen, en Radermacher door den min goeden staat zijner gezondheid belet, om als zoodanig op te treden, verzocht om naar Nederland terug te keeren, 't geen hem door de regering van Batavia werd toegestaan, die hem tevens benoemde tot vice-admiraal der retourvloot. Hij overleed echter op reis, aan boord van 's kompagnies retour-schip *Java*, den 24 Dec. 1783, in den ouderdom van 42 jaar.

Omtrent het overlijden van Radermacher, vinden wij een verhaal in bijlage C van de *Bedestonden, gehouden te Batavia door Jacob Casper Metzlar, weleer predikant te Batavia*, gedrukt te Utrecht in 1788. Daaruit blijkt, dat op den 24 December 1783 een oproer aan boord plaats had door 25 man der equipage, alle chinezen; dat dezen, des avonds, onverhoeds op het halfdek vlogen en de vreesselijkste slagting aanrigtten; en dat, onder anderen, Radermacher en zijne vrouw, terstond zijn overleden. Het gelukte nogtans het oproer te bedwingen. De Chinezen werden gekluisterd en op den 25 December, werd gevolg gegeven aan het navolgend besluit van den scheepsraad, gegrond op de daarin vervatte belangrijke overwegingen: »Weshalven, na eene herhaalde deliberatie, door de gezamentlijke leden, eenparig besloten wierd, om door eene parate executie, deeze booswigten aanstonds, van het leven te berooven, en dat de voorzigtigste weg en wijze, ter vermijding van verdere onheilen, daartoe was, om, ten overstaan van eenige officieren, hen een voor een, wel verzekert, van het half dek, naar beneden in de cajuit te brengen, even of men hen daar wilde verhooren, en in de boeijen bewaren, en hen dan vervolgens van agteren in zee te werpen, na men hun het schreeuwen, zou belet hebben, door hen, met een slag, op het voorhoofd in bedwelming te brengen."

Radermacher liet bij zijne vrouw Anna Jacoba Bosch een toen minderjarige zoon na, Frans Reinier. Het was voornamelijk mr. Jacob Cornelis Mattheus Radermacher aan wien het Bataviaasch Genootschap zijn ontstaan te danken heeft. Reeds lang hij met andere wetenschappelijke mannen het plan gevormd, om, zoo als men zich toen uitdrukte, een aanzienlijk gezelschap bijeen te krijgen, 't geen met saamgevoegde krachten, alle zijne pogingen mogte inspannen, om de fraaije letteren en kunsten te Batavia en in alle de overige Oostersche volksplantingen, op den troon te vestigen." Men begreep, dat, indien er, in deze Oostersche gewesten, immer eenige voortplanting van het Evangelie plaats kon hebben, de smaak voor kunsten en wetenschappen daartoe aanleiding moet geven; gelijk, voor twee eeuwen, de hervorming der letteren die van den godsdienst voorafging. Het plan dier mannen vond echter tegenstand, men hield die nieuwigheid, dat ongehoord ontwerp, voor onuitvoerlijk, en indien geene nadere impulsie van buiten ware gekomen, zou het welligt niet tot verwezenlijking zijn gebragt.

De Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen, toen reeds, sedert een vierde van eene eeuw, met roem gevestigd, gaf haren wensch te kennen, dat te Batavia een' tak der Maatschappij werd opgerigt. Een zamenloop van omstandigheden verhinderde de vervulling van dien wensch, doch van toen af, werd het plan van Radermacher met meer geestdrift opgevat, en men oordeelde het beter een zelfstandig wetenschappelijk ligchaam op te rigten, dan een' afhankelijken tak van eene andere maatschappij. Den 24 April 1778 werd dat plan tot rijpheid gebragt, en het Genootschap als gevestigd beschouwd.

Men vindt van zijne pen in de werken van het Bataviaasch Genootschap:

J. C. M. R. en W. van Hogendorp, Korte Schets van de bezittingen der Ned. O. I. Maatschappij, benevens eene Beschrijving van het koningrijk Jacatra en de stad Batavia, met pl.

Verschil der tijdrekeningen bij de Aziatische volkeren en derzelver vergelijking voor de jaren 1779 *en* 1780 (D. I.)

Beschrijving van het eiland Borneo, voor zoo verre hetzelve tot nu toe bekend is. (D. II.)

Proeve over de verschillende gedaante en kleur der menschen. (D. II.)

Waarnemingen over de verbetering onzer Hollandsche Zeekaarten. (D. II.)

Berigt wegens de zware aardbeving van 22 *Jan.* 1780. (D. II.)

Beschrijving van het eiland Sumatra. (D. III.)

Bijdragen tot de beschrijving van Japan, met kaart. (D. III.)

Korte beschrijving van het eiland Celebes en de eilanden Flores, Sumbauwa, Lombok en Baly. (D. IV.)

Korte Schets van den tegenwoordigen Staat van het Hindostansche Rijk, en het half eiland, bewesten den Ganges, alsmede van dat beoosten den Ganges. (D. IV.)

RADEMACHER was ook Directeur der Haalemsche Maatschappij.

Zie *Verh. van het Bat. Gen.* D. XXV. (1853); Holtrop, *Bibl. med. Chir.* p. 285; *Nav.* D. VIII. bl. 147, 332, *Gids* 1857 *bl* 326; *Part. Ber.*

RADERMACHER (Daniel), heer van Nieuwerkerke, schepen en raad der stad Middelburg, bewindhebber der O. I. C. Kamer Zeeland te Middelburg, lid van het Zeeuwsch Genootschap. Hij vereerde de stad Aardenberg met den degen van Elias Beeckman, door zijn grootvader aan hem verwant.

Hij schreef:

Uittreksel van een bericht der dagelijksche veranderingen bij eene inenting der kinder-pokjes in Verh. der Holl. Maats.

van Wetens. te Haarlem, 1770, bl. 65 van de *Berichten.*

Bericht over de keering van 't water in den Vijver, in *Werken van het Zeeuwsch Genoots.* D. III.

Bijlage tot de Verhand. van E. Lombard en W. Udemans over de beste schepen ten dienste der O. I. Compagnie, T. a. p. D. VII.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 285; *Bibl. Hag.* T. V. p. 637; *Chr. van het Hist. Gen.* D. VI. bl. 361, 362, D. X. bl. 465. Scheltema, *Ges. en Lett. Mengelw.* Z. Paspoort, *Verv. van de Tegenw. Staat van Zeel.* bl. 227—233 255; de Kanter en Dresselhuis, *de Prov. Zeel.* bl. 106, 107, 178; *Nav.* D. VIII. bl. 210, 332, D. X. bl. 106.

RADERMACHER (Johan Cornelis), zoon van Daniel Radermacher en Maria Beeckman, werd den 24 November 1700 te Middelburg geboren, huwde den 7 Mei 1728 te Rotterdam met Susanna Ignatia van Schinne, dochter van den oud vice-president dier stad, en vrouwe Margaretha Adriana van Qualberge, verhuisde in 1732 van Middelburg naar 's Hage, en werd door de executeuren van het testament van wijlen koning Willem III tot rentmeester en thesaurier-generaal der nalatenschap, en der domeinen van prins Willem Karel Hendrik Friso aangesteld. Hij overleed den 12 April 1748 en werd in de groote kerk te 's Hage begraven. Hij liet 8 kinderen na. Hij was de eerste grootmeester der Hollandsche vrijmetselaren en in zijne tegenwoordigheid werd den 24 Oct. 1735, in de nieuwe Doelen te 's Hage een loge opgerigt.

Zie *Amst. Zat. Cour.* van 5 Nov. 1735; *Besl. der Staten van Holl. en West-Friesl.* 30 Nov. 1735; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIX, bl. 167; Dez. *Amst.* D. I. bl. 740; *Gedenks. van 't Ind. Gen. te 's Hage Vrijmets. Wijsg. Woord.* D. III. bl. 13; *Eerste halve Eeuwf. der Ned. VV∴ MM∴* 1808; *Nav.* D. VI. bl. 99, D. VIII. bl. 34, 147, 210, 332, D. IX. bl. 114, D. X. bl. 13, 106.

RADEMACKER (Samuel) gaf, in de XVIII eeuw Keuren van *Middelburg.*

RADEWYNSZOON (Floris) of Florentius Radewini, werd omstreeks 1360 te Leerdam geboren, verwierf aan de hoogeschool te Praag zijne wetenschappelijke vorming en het meesterschap in de vrije kunsten, en vestigde zich te Utrecht, waar hij een kanoniekaat had, tot dat de predikatiën van Geert Groote bij hem het verlangen deden ontstaan, om met dien godvruchtigen menschenvriend in nadere verbindtenis te treden. Hij ontsloeg zich van zijne rijke prebende en verruilde haar tegen het min aanzienlijke ambt van vikaris der St. Lebuinus kerk te Deventer. Hier ging hij dagelijks met Groote om, en er ontstond tusschen hen de naauwste vriendschap, wier vruchten door onderlinge werken van liefdadigheid en godsvrucht zigtbaar werden. Diep werd hij getroffen op het gezigt van het aantal jongelieden, aan wie Groote, door milde ondersteuning, den weg tot onderwijs open stelde. Hij deelde weldra in hunne werkzaamheid. De schrijfkunst bezat hij slechts zeer gebrekkig, doch hij muntte in boekenkennis uit. Hij zag de handschriften na, bereidde het perkament, dikteerde eigen opstellen, en was onvermoeid om, door handenarbeid, iets bij te brengen ter ondersteuning van behoeftige studenten. Wekelijks gaf hij met hen de opbrengst der vrijwillig opgenomen taak aan Groote over. Welhaast stegen de verzamelde penningen tot een groote som. »Wat belet ons," riep meester Florentius eenmaal uit, »dat wij in deze klerken van goeden wil de vruchten van onzen arbeid bij elkander voegen, en ons vereenigen tot een vroom gemeenschappelijk leven?" Dit voorstel beviel Groote uitnemend wel, ofschoon hij beducht was voor hevige tegenkanting van de zijde der bedelmonniken. Florentius haalde zijn vriend over, om eene proef te nemen, of men hunne tegenkanting niet zou kunnen verijdelen, terwijl Groote, door zijnen invloed bij de regering, zoowel als door zijn vermogen aannam, zooveel mogelijk, het nieuw ontwerp te begunstigen. Florentius vereenigde dus in zijn huis, bij de S. Lebuinuskerk, eenige arme jongelingen, en Geert Groote liet in het huis van zijn vader, behoeftige en zedige jonge dochters bij elkander wonen, die met spinnen, weven en meer soortgelijken vrouwelijken arbeid mede in onderlinge gemeenschap voortleefden.

Het aantal jongelieden, aan welke Groote en Florentius huisvesting verschaften, groeide sterk aan, zoodat men bij de inwoners van Deventer ondersteuning moest zoeken, met dat gevolg, dat velen zich opgewekt gevoelden, de scholieren van Florentius huisvesting en voedsel te geven. Sommige ingezetenen, en daaronder vele handwerkslieden, namen tot acht en meer jongelingen bij zich. Groote zag slechts het begin van dit werk. Hij vermaakte bij uitersten wil zijne gansche boekverzameling aan de broeders, en Florentius, benevens Joannes van de Gronde, opzigter van het door Groote gestichte Maagdenhuis werden tot boekbewaarders aangesteld.

In weerwil van Florentius' standvastigheid, om aan de stichting van Groote eene duurzame gedaante te geven, scheen de naauwelijks opkomende Broederschap weldra te zullen uiteengaan. Er brak eene besmettelijke ziekte uit. Deze werd door eene hevige pestziekte gevolgd. Op verzoek der nog overgeblevene broeders, verliet Florentius de stad. Hieraan gaf hij gehoor en week met eenige broeders naar Amersfoort. Naauwelijks was de besmetting geweken, of Florentius keerde naar Deventer terug. Hij overleed aldaar den 24 Maart 1400, en werd in het bewind der broederschap door Aemilius van Assche opgevolgd. Zijne beenderen werden, nevens die van Groote, in een hoek der kerk van het paterhuis te Deventer, in het jaar 1697 gevonden, nevens een daarbij gevoegd en op een leijen bord ingesneden gedenkschrift. Beider beenderen zijn daarna tenzelfden jare, op verzoek van Hermannus Petri, prior van het paterhuis te Emmerik, overgevoegd, waar zij in de sacristie der kerk begraven werden, met een bijschrift, dat men bij Dumbar leest.

Florentius heeft veel geschreven. Mauburnus en en Val. Andreas vermelden zijne *Exercitia Spiritualia* en *Formula Novitiorum.* Eenige brieven door hem, aan de door de pest bedreigde broeders gerigt, worden gevonden bij Dumbar, *Anal.* T. I, p. 88 seqq. Een andere brief, aan een kanunnik van Windenheim, is toegevoegd aan zijne levensbeschrijving door Thomas à Kempis. Clarisse haalt een hands. aan, toebehoorende aan wijlen den hoogleeraar Tydeman, getiteld: *In hoc libro continentur Primo scripta Domini Rudolphi de Muden, quae scripsit de Gerardo Groet et de Domino Florentio et de multis aliis devotis fratribus.*

Dicta quaedam Domini Florentii.

Sententia patrum (vooral van Florentius) *de novitiis probandis.*

Diversae Epistolae.

Zie het hands. in bezit van Dr. Halbertsma, *Dit zyn goede printen vergadert uytten colacien ons Eersamen Paters Here Claús van Euskerken*, waarvan een uittreksel wordt medegedeeld door Delprat, *Broed. van G. Groete*, bl. 273 volgg. Thomas à Kempis, *Opera*, fol. 169; Revii, *Dav. Ill.* p. 30, 34, 84; Valer. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 218, 219; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 279; Dumbar, *Anal.* T. I. p. 7, 12—52, Bijl. IV; *Chron. Wind. auct. J. Buschio ed. a H. Rosweide*, Antv. 1621. p. 6; *Bat. Sacra*, T. VI. p. 673, 504; van Heussen, *Hist. Epist. Dav.* p. 41; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 118; Dumbar, *Kerk. en Wer. Dev.* D. I. bl. 60 en volgg. Lindeborn, *Hist. Episc. Dav.* p. 106; E. Wassenbergius, *Emb.* p. 174; Burman, *Traj. Erud.* p. 101; Delprat, *Verh. over de Broed. van G. Groete*, bl. 26; Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* (eerste serie) D. I. bl. 395, 396, D. II. bl. 291, D. VIII. bl. 231, D. X. bl. 188; Glasius, *Verh. over Erasm.* bl. 262 verv. *Godg. Ned.*; Ullmann, II. S. 89, ff. Hamelsveld, *Kerk. Ges.* D. XVIII. bl. 167; Ypey en Dermout, *Ges. der Ned. Herv. Kerk*, D. I. bl. 7 en *aant.* bl. 2.

RADIGIS, zoon van Hermegiskel, koning der Warners of Varni (die het tegenwoordige Rijnland zouden bewoond hebben, en wier naam nog in Warmond leeft), en van diens eerste vrouw, werd, toen hij nog een kind was, door zijn vader, die, door zijn tweede huwelijk met Theodechilde, dochter van Theodorik, koning van Oost-Frankrijk, reeds aan de Franken vermaagschapt was, en zich ook nader aan de Anglen verbinden wilde, aan de zuster van zekeren koning der Anglen of Engelschen, aan welke haar broeder eene aanzienlijke bruidschat had toegelegd, ten huwelijk gegeven. Dit huwelijk werd, of om de jeugd van het paar, of om eenige andere reden, uitgesteld. Radigis bleef bij de Warners, en zijne bruid in Engeland. Toen Hermegiskel zijn dood voelde naderen, verklaarde hij aan de voornaamste der Warners, die zich bij hem bevonden, »dat de zucht om 's lands welstand te bevorderen en een vaste vrede met de naburen te behouden, hem alleen had doen besluiten, om voor zich eene vrouw uit het naburig Oost-Frankrijk te zoeken, en zijn zoon eene bruid uit het overzeesche eiland Brittannië toe te schikken; noch dat hij geen kinderen bij zijne Frankische gemalin verwekt hebbende, voorzag, dat de vriendschap tusschen de Warners en Franken te zeer verkoelen zou, wanneer het huwelijk van Radigis met de Britsche prinses voortgang had. 't Was ondertusschen, zijns oordeels, het belang der Warners met de

Franken liever dan met de Britten vermaagschapt te zijn. Met de laatsten zouden ze, uit hoofde der verdere afgelegenheid, zich niet dan met veel moeite, en na verloop van een geruimen tijd, kunnen vermaagschappen. De Franken werden alleen door den Rijnstroom van hun gescheiden. Ook waren de Franken veel magtiger dan de Britten, en konden de Warners daarom veel voordeel of nadeel toebrengen, naar dat zulks 't staatsbelang zou vorderen. Onderlinge huwelijken waren het geschiktst, om de vriendschap der Franken te verkrijgen. Werd deze band niet tusschen deze twee volkeren gelegd, de Franken, als de magtigsten, zouden welhaast gelegenheid vinden, om hunne grenzen, tot in het land hunner magtelooze naburen, uit te breiden, of hun, onder 't een of ander voorwendsel, den oorlog aan te doen." Zoo sprak hij, en raadde hen aan, na zijn afsterven, zijn zoon te bewegen, zijne trouwbelofte, aan de Engelsche prinses gegeven, te breken, en, naar 's lands wijs, zijne stiefmoeder ten huwelijk te nemen.

Kort daarna stierf hij, en Radigis, die hem opvolgde, gaf, op raad der voornaamsten onder de Warners, de Britsche prinses te kennen, dat hij ongezind was het huwelijk met haar te voltrekken, en huwde kort daarna de weduwe van zijn vader. Welhaast kreeg de Britsche prinses hiervan kennis. De hoon, haar door Radigis aangedaan, trof haar te dieper, omdat een verstooten bruid, schoon ongeschonden, onder deze volkeren, als geschonden werd aangemerkt. Zij was dan op middelen bedacht zich te wreken. Vooraf echter zond zij eenige harer vertrouwdste vrienden naar de Warners, om Radigis rekenschap van zijn bedrijf af te vorderen. Toen deze echter, zonder voldoening, terugkeerden, nam zij het mannelijk besluit haren bruidegom den oorlog aan te doen. Men verhaalt, dat zij, in allerijl 400 ligte roeischepen deed uitrusten, met welke niet minder dan 100,000 krijgsknechten werden overgevoerd, zij stelde zich zelve aan het hoofd van dat leger, en liet zich, door een harer broeders, die tot nog toe buiten staatsbediening leefde, op dien togt vergezellen. Voet aan land gezet hebbende, deed zij, aan den uitloop van den Rijn een verschansing opwerpen, waarin zij zich met een klein gedeelte volks begaf, en zond haren broeder met het gros des legers op den vijand af, die, aan den zeekant, insgelijks niet verre van de Rijnmonden gelegerd was. De Anglen of Engelschen vielen terstond op de Warners aan, met zulk een gewenschten uitslag, dat zij verslagen en met den koning op de vlugt gedreven werden. Met deze blijde tijding, keerde het leger, vermoeid van het najagen van den vijand, in de opgeworpen legerplaats terug. De prinses oordeelde echter, dat er niets verrigt was, zoo lang men Radigis niet had geleverd. Terstond zond zij eenige uitgelezene manschappen af, met bevel, om haar, 't kostte wat het wilde, den koning gevangen te brengen. Radigis werd, na lang zoeken, in een digt bewassen woud betrapt, en voor zijn verbeten bruid gebragt, die hem, terwijl hij, bevende van vrees, niet anders dan een smartelijken dood te gemoet zag, alleenlijk vroeg, waarom hij, de beloofde trouw schendende, zich in een ander huwelijk had durven begeven, terwijl hij op hare eer niets te zeggen wist. Radigis verschoonde zich met het bevel zijns vaders en den raad der Warnersche edelen; betuigde berouw over zijn misslag te hebben, smeekte om vergiffenis en beloofde voortaan met haar als zijne echtgenoote te willen leven. Zij beval hem nu te ontbinden en bejegende hem vriendelijk. Hij, ten eenemale in liefde voor de Britsche prinses ontvonkt, voltrok het huwelijk met haar, nadat hij zijne toenmalige echtgenoote naar haren broeder, Theodebert, die thans over het Oost-Frankische rijk regeerde, terug gezonden had. Zoo deze verstoote vorstin Theodechilde geweest is, heeft zij zich sedert op het stichten en begiftigen van kloosters en kerken toegelegd, en is omtrent het jaar 598, in hoogen ouderdom gestorven. Haar grafschrift door Fortunatus, bisschop van Poictiers, in Latijnsche verzen opgesteld, is nog voorhanden. Zij wordt er in beschreven als de kleindochter, dochter, vrouw en zuster eens konings, welke bijzonderheden, zoo veel men weet, op geene Frankische prinses, die ten dezen tijde leefde, dan op de gemalin van Hermegiskel en Radigis kunnen gepast worden.

Tot dus verre Wagenaar, die zijn verhaal aan Procopius ontleende. Bilderdijk spot er mede, en noemt het een »belachlijk sprookje," doch vele schrijvers voor en na Bilderdijk hebben het bevestigd en gestaafd. Prof. Van Lennep vindt er vele kenmerken van echtheid in. Molhuysen aarzelde niet het berigt, wat de hoofdzaak betreft, voor waar aan te nemen. Van Buren Schele heeft het romantisch behandeld.

Zie Procopius, *de Bello Goth.* L. IV. C. XX. in het *Corp. Hist. Byz.* T. II. p. 216; J. Eckhart, *de Rebus Franc.* T. I. p. 79, 80; Fortunati *Carm. Hist. Libr. IV. Carm.* 25; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. I. bl. 314 volgg. van Wijn, *Bijv. en Aanm.* bl. 77—79; Bilderdijk, *Ges. d. Vad.* D. I. bl. 62, D. XIII. bl. 107; Arend, *Ges. d. Vad.* D. 1. bl. 298; van Lennep, *Verh. der Tweede Kl. van het K. N. Inst.* bl. 185; Molhuysen, *de Anglen in Ned*, in Nijhoff's *Bijdr. voor Vad. Ges. en Oudh.* D. III. St. I. bl. 64; v. d. Bergh, *Ned. Volksoverl.* bl. 222; Müller den Lex Salica, *Alter und Heim.* S. 119; J. Watts de Peyster, *the Hist. of Cardasia.* p. 307.

RADIGUES (Anton), Fransch kunstenaar, die in Holland werkzaam is geweest, later naar Engeland vertrok, en in 1766 tot professor aan de graveerschool der Keizerl. Akademie te St. Petersburg werd aangesteld.

Een gezigt op Zaandam, uit de Zaan na den Dam te zien, naar de Beijer, zag bij P. Fouquet Jr. te Amsterdam in gr. fol. het licht, als ook *Het Dorp Deyl*, naar denzelfden, in 4o. oblong.

Zie Kramm.

RADSMA ( ), schreef:

Proeve ter opheldering en verdediging van het oogpunt eener Zinsverrukking ter verklaring van 's Heilands verzoekingen in de Woestijn, Leeuw. 1817, gr. 8o.

Onderwijs in de christelijke leer, naar en in verband met de de geschiedenis der goddelijke openbaring, als een geheel, Amst. 1828 4de dr.

RADULPHUS, aartsbisschop van Mentz (Mayence), en in 1167 bisschop van Luik, bij Miraeus, Rodolphus genoemd. »Deze bisschop," schrijft van Gils, »uit het huis der graven van Namen gesproten, heeft van zijne ongodsdienstige Simonien eene hatelijke gedachtenis nagelaten. Hiertegen heeft zekere godvruchtige priester Lambertus, bijgenoemd *le Bègue*, met zoo veel vrucht geijverd, dat, door zijne onvermoeide pogingen, deze zonde in het bisdom werd uitgevoerd." Na zijne bekeeringondernam de kerkvoogd met keizer Ferderik de kruisvaart naar het H. Land. De keizer verdronk in Cilicië, en de bisschop stierf in 1191 op zijne terugreis, nabij zijn bisdom, omtrent Friburg in Brisgad. Hij werd in de kerk van Visé begraven. Radulphus heeft, in 1179, de elfde algemeene kerkvergadering, de derde van Lateraan, te Rome, bijgewoond en onderteekend. In 1183 bekrachtigde hij op nieuw de gift der kerk van Herpen (vikariaat van Ravestein en Megen), welke, onder zijnen voorzaat, Albero II, aan het klooster van Geronsaet gedaan was. In zijnen tijd (1184) werden, onder Godefridus, hertog van Brabant, de eerste grondslagen der stad 's Hertogenbosch gelegd.

Zie Miraei *Dipl.* T. I. p. 190, 280, T. II. p. 1175, 1176 etc. Chapeauville, *Gesta Pont. Tungr.* T. II. p. 118; Smet, *Heyl. en Roemw. Pers.* D. II. bl. 216; J. Lobetius, *Gloria Leod. Eccl.* bl. 96; van Gils, *R. C. Meijer. Mem.* bl. 19; van Gils en Coppens, *N. Bes. van 's Hert.* bl. 47, 48.

RADZIWIL (Prins), zoon van den Poolschen prins Radziwil, een ijverig Protestant, die, ten tijde van koning Sigismundus, een groot aanzien en magt in het rijk had, studeerde te Leyden, en had een gevolg aan zijn rang passende. Een zijner bediende, des avonds uitgaande, trof het ongeluk van een manslag te begaan, terwijl hij zelf gekwetst werd, hetgeen hem belette de vlugt te nemen. Gevangen genomen, werd hij ter dood veroordeeld, en onderging die straf, niettegenstaande de voorspraak van zijnen jeugdigen meester, die het zeer euvel nam. Dit toonde hij in het openbaar, bij gelegenheid, dat hij bij het overdragen van het rectoraat, in 1632, die plegtigheid bijwoonde, want, hetzij uit eigen beweging, hetzij door Sicellani en anderen van zijn gevolg opgezet, hij stond van de zijde van curatoren, tusschen welke en de prinsen van Bohemen, hij eershalven gezeten was, op, beklom het spreekgestoelte, en hield een heftige en onbetamelijke redevoering tegen de leden van den Senaat, die hunne tabbaarden, zoo hij zeide, besmet hadden met het bloed van zijn onschuldigen knecht, waarop hij de gehoorzaal verliet.

Curatoren namen, zoo wel als de Senaat, dit hoog op, en hij werd voor den laatsten geroepen; doch weigerde daaraan

te voldoen, zeggende dat hij een prins was, en dat men tot hem kon komen. Men vroeg hem zijne redevoering af, welke hij insgelijks weigerde, met bijvoeging, dat hij uit het hoofd had gesproken. Het voegde dan wel de waardigheid der regering, om het openbaar gezag te handhaven, 't geen gebeurde; want Gecommitteerde Raden, van eene afdeeling van 's prinsen lijfwacht vergezeld, begaven zich naar Leyden, handhaafden er de orde, die gestoord was, en verklaarden de goedkeuring van den Souverein over het gevelde en ten uitvoer gebragte vonnis. In hun bijzijn, beklom de hoogleeraar Petrus Cunaeus het spreekgestoelte in de akademische gehoorzaal, en hield eene deftige redevoering tot de studenten, die in haar soort een meesterstuk van welsprekendheid was. Zij is getiteld *Super causa judiciaria Senat. Acad.* en is gehouden den 11 Febr. 1632. Men vindt haar in zijne *Orationes varii argumenti*, p. 296 seqq. Franciscus Martinus, toen student te Leyden, geeft eene breedvoerige beschrijving van dit oproer in een brief aan Arnoldus Sloot, burgemeester te Kampen.

Zie Fr. Martini, *Epp. ad amicos* (Harderv. 1653), p. 5 seqq. Vossius brief aan den bisschop van Londen in *Epist. Eccl. et Theol.* p. 766; Vossii, *Oper.* T. IV. p. 120, 129; Siegenbeek, *Ges. der L. Hoog.* D. I. bl. 147 volgg. Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. III. (A) bl. 295, D. IV. (1) bl. 41, 42, A. D. IV. (1) bl. 249—252.

RAEI (JOHANNES DE) of Raey, studeerde te Utrecht, onder Henricus Regius, onder wien hij den 17 April 1641 eenige *Theses Cartesianae* verdedigde. Hij zette zich, na den graad van doctor in de wijsbegeerte en geneeskunde verworven te hebben, te Leyden neder, waar curatoren hem den 12 April 1651 verlof gaven, op buitengewone dagen de *Problemata* van Aristoteles te verklaren. Een jaar later werd hij tot buitengewoon hoogleeraar in de wijsbegeerte aangesteld, en hem in 1658 ook vrijheid verleend tot het houden van voorlezingen over de geneeskunde. Drie jaren later werd hem de waardigheid van gewoon hoogleeraar in de wijsbegeerte opgedragen, doch in het laatst van 1668 vertrok hij in dezelfde betrekking naar Amsterdam, waar hij den 17 Jan. 1669 zijn taak aanvaardde met een *Oratio de Sapientia Veterum*. Men vindt zijn beeldtenis in de *Effigies* bij van der Aa. Hij was een der allerberoemdste cartesische wijsgeeren van zijn tijd, en gaf in 1677 in het licht: *Clavis Philosophiae Naturalis Aristotelicae Cartesianae*.

Francius en Broekhuisen bezongen het door hem uitgegeven werk *de Interpretatione*. Hij overleed den 30 Nov. 1702. Mr. Bodel Nyenhuis bezit van hem een onuitgegeven brief over sterrekundige waarnemingen.

Zie Wolzogius, *Orat. Fun.* in *Dec. Tulpii*, p. 23; Francii, *Poëm.* p. 401; Broeckhusii *Poëm.* p. 322; Morhofii, *Polyhist.* P. II. L. I. C. XV. § 10 Lib. II. C. XVII. § 5 (die hem verkeerdelijk het geographisch werk van J. Rayus, een beroemd Engelschman toeschrijft), Stollius, *Intr. in Hist. Lit.* P. II. C. 4 § 41; Bruckerus, *Hist. Phil.* T. V. p. 238, 263; Chaufepié, *Dict. v. Reg-* (H) en Ray (J); Siegenbeek, *Ges. der L. Hoog.* D. II. bl. 169, 182, D. II. bl. 132, 183, 270; Bouman, *Ges. der Geld. Hoog.* D. I. bl. 244; *Ill. Amst. Athen. Mem. prod. desnc. Or. J. P. d'Orville* in *Cent. Ath. Nat. et D. J. van Lennep in altera Saec.* etc. p. 41, 123 seqq. Soermans, *Acad. Belg.* bl. 96, *Toev.* bl. 138; Mr. J. v. Lennep, *Ged.* bl. 235; Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. v. Portr.*

RAESFELT (CLARA FEYOENA, baronesse VAN), geboren van Sytzama, zag in den aanvang der 18e eeuw te Groningen het levenslicht, beoefende reeds in hare jeugd, toen zij nog geen ander rijmwerk kende dan de Psalmen van Datheen, en zij van alle voorlichting en hulpmiddelen ontbloot was, de poëzij. Haar vader gaf die onrijpe eerstelingen, onder den titel van *Bellingsweerder Uitspanningen* in het licht. In kennis met de voornaamste dichters gekomen, gevoelde zij het gebrekkige harer uitgegeven gedichten, doch werd hare zucht voor poëzy en wetenschappen, in plaats van uitgebluscht, aangewakkerd, en begunstigd door omstandigheden, die haar het uitzigt op vorderingen van beide beloofden. Deze veranderden en zij sleet het grootste gedeelte van haar leven op een eenzaam landhuis in Overijssel. Hier bleef zij de poëzij beoefenen en schreef in 1774 een Hof- Boschen Veldzang *Heemse* getiteld, in 4 zangen, in 1783 te Utrecht in het licht gegeven. Dit bevallig en leerzaam dichtstuk werd in 1791 door hare overige gedichten, te Amsterdam verschenen, gevolgd. Haar portret, door . . . . . voor een harer bundels gesneden, ziet het licht in 8o.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. V. bl. 146 volgg.

RAEPSAET (JAN JOSEPH) zoon van Jan Raepsaet, advokaat bij den Raad van Vlaanderen en griffier bij de stedelijke overheid en regtbank te Oudenaarde, werd aldaar den 29 December 1750 geboren, studeerde aan de Leuvensche hooge school, werd den 17 December 1772 doctor in de beide regten en in het volgende jaar advokaat bij den raad van Vlaanderen en, in plaats van zijn vader, griffier. In die betrekking zette hij de bevolking van Oudenaarde tegen de maatregelen van keizer Josephus II toen deze (1787) de staatsinstelling der Oostenrijksche Nederlanden geheel omver wierp, op, en teekende met den graaf De la faille van Assenede de acte van verzet, als afgevaardigde der provincie Vlaanderen. Dien ten gevolge werd hij den 21 October 1789 gearresteerd en op de Citadel van Antwerpen gevangen gezet, doch toen, na eenige maanden, de opstand in België zegevierde, in vrijheid gesteld. Kort daarop werd hij met eenige anderen als afgevaardigde naar 's Gravenhage gezonden, waar een congres van Engeland, Pruissen en Holland werd gehouden, om de quaestie tusschen Oostenrijk en België op te lossen, hetgeen echter het gewenschte resultaat niet opleverde.

Eerst in 1793, toen keizer Frans I aan de Belgen hunne oude privilegiën teruggaf, hielden de verwikkelingen op, en keerde Raepsaet naar Oudenaarde terug. Toen de Franschen in 1794 in België vielen, poogde Raepsaet een tijd lang de kas en het archief zijner gemeente te bewaren, door naar Goes de wijk te nemen. Toen de Franschen volkomen zegevierden, keerde hij naar Oudenaarde, waar al zijne goederen verbeurd verklaard waren, terug. In 1795 werd hij als vijandig tegen het bestaan der Republiek, gevangen genomen, tot deportatie naar Cayenne veroordeeld, maar door den val van het Directoire gered. Teruggekeerd, werd hij lid en voorzitter van den algemeenen raad van het departement van de Schelde, in 1803 lid van het wetgevend ligchaam van den Franschen staat en bleef in die betrekking tot 1813. Bij de vereeniging van Noord- en Zuid-Nederland, benoemde Willem I hem tot lid eener commissie tot vervaardiging eener grondwet. Hij zelf beschreef de werkzaamheid dier commissie en de vervaardiging der grondwet in een dagboek. Na dien tijd trok hij zich geheel uit het staatkundig leven terug, wijdde zich aan de letteren en de geschiedenis, werd lid van bijna alle geleerde genootschappen des rijks, en verkreeg veel aanzien. Hij overleed in zijn geboortestad den 15 Februarij 1832. Zijn portret, door C. Onghena, ziet het licht.

Zijne *Histoire de l'Origine de l'organisation et des pouvoirs des Etats-Généraux et Provinciaux des Gaules et particulièrement des Pays-Bas, depuis les Germains jusqu'au* 16 *Siècle*, Gand, 1819 (zijn hoofdwerk), *Mémoires sur la législation des Gaules;* zijne *Analyse de l'Histoire des droits civils et politiques des Gaules et spécialement des Pays-Bas;* zijne *Academische Gedenkschriften;* zijne *Nasporingen over de uitvinding van het kaken van den haring; over de heerlijke regten en inhuldigingen der Nederlandsche Souvereinen; over de Bibliotheek van Bourgondiën te Brussel* en eene menigte andere geschriften van dergelijken aard, doch bovenal zijn werk *over de Poorteryen of Gemeenten in de Nederlanden*, in de *Werken der Maats. van Ned. Lett.* waarvan hij lid was, hebben en hielden hem aan Noord-Nederland verbonden. Raepsaet was ook lid van het Kon. Ned. Inst. en schreef belangrijke artikelen in de *Annales* en in de *Messager des Sciences et des Arts du Royaume des Pays-Bas*.

Zijne *Oeuvres complètes* verschenen in 1838 in 16 d. 8o. Reiffenberg gaf in *Merc. Belg.* T. V. p. 169 een *Liste des Mémoires Manuscrits de J. J. Raepsaet.*

Zie *Proces-Verb. van de* 25e *Alg. Verg. van het Kon. Ned. Inst.* 27 *Aug.* 1832, bl. 22. *Hand. der Jaarl. Verg. van de Maats. van Ned. Lett. te Leyden, geh. den* 3e *van Louwm.* 1832. bl. 27; van Kampen, *Ges. der Ned. Lett. en Wet.* D. III. bl. 228, 229. Nieuwenhuis, *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. II. bl. 34, 93, 175, 202, 291, 292, 561, 588. Cornelissen, *Not. sur J. J. Raepsaet* in *Ann. Ac. R.* Brux. p. 204. Reiffenberg, in *Rev. Enc.* p. 509. *Gal. d. Cont. Suppl. Ann. de l'Acad. Royale de Belg.* 3e *Année*, p. 104. *Not. Necrol. et Hist. sur J. J. R.* voor T. I. zijner *Oeuvr. Compl.* Hoeffer, *Nouv. Biogr. Gen.*

RAETKE (JOANNES) in Engeland geboren, bezocht Pruissen, Polen, Italië, Frankrijk, Duitschland en Nederland, beoefende de vrije kunsten en zeevaart, volgde den krijg en het hof, en was zeer weldadig. Hij overleed te 's Hage den 24 Mei 1661 en werd in de Nieuwe kerk aldaar begraven. De armen plaatsten een zerk

op zijn graf, met een grafschrift, dat voorkomt in de *Verzameling van Gedenkstukken* door P. Timareten, D. I. bl. 217.

Zie *Nav.* D. V, bl. 223.

RAEVEN, (SERVATIUS) Raven of Raben, een graveur, die in de XVII eeuw bloeide. Niets is van hem bekend dan *De twaalf Romeinsche keizers te paard*, naar Joan Stradanus, met een titel er voor, voorstellende *De triumph van Caesar*.

De Madonna della Sedia (Seggiola,) naar Raphael, in fol.

Zie Kramm.

RAEWAERD, (JACOB) of Raevardus, omstreeks 1534 te Lisseweghe, niet verre van Brugge, van deftige ouders geboren, werd aldaar reeds vroeg bij Jan Gelärius ter schole besteld. Toen hij vijftien jaren bereikt had, werd hij student te Leuven, en oefende er zich in de Grieksche en Latijnsche talen, vervolgens in de regtsgeleerdheid. Hij vervolgde zijne studiën te Orleans, waar hij den graad van licentiaat, ot dokter in het regt verkreeg. De oorlog tusschen Karel V en Hendrik II dreef hem naar zijn vaderstad terug, waar hij spoedig schepen en raad werd. In 1559 deed hij, hetzij om zaken, hetzij om met geleerden kennis te maken, een reis naar Engeland, doch in het begin van het volgende jaar, was hij reeds teruggekeerd en gaf toen zijne boeken *de praejudiciis* in het licht. In 1565 aanvaarde hij een leerstoel in het regt te Douay, kreeg de tering en overleed den 1 Junij 1568 te Brugge, in den ouderdom van 34 jaren. Zijn lijk werd naar Lisseweghe vervoerd, waar eenige zijner voorouders onder marmeren tombes begraven lagen. Hij was bevriend met verschillende geleerden van zijn tijd. o. a. met Hubert Goltzius. Justus Lipsius, noemde hem „den Papinianus der Nederlanden."

Wij bezitten:

Jacobi Raevardi, Brugensis, Jurisconsulti egregii, et Antecessoris Duacaeni Opera, quae reperiri potuerunt omnia, in tomos II digesta. Editio secunda, cum Indice rerum, verborum, et authorum locuplet. Francof. 1622, 12o. Lugd. 1623, 8o. Het eerste deel bevat:

Ad Leges XII Tabularum liber singularis, veram prisci Juris, Antiquitatumque ad hunc usque diem incognitarum, explicationem continens, Brug. 1563, 12o. (eerste uitg.) ook in *Tractatus magni Universi Juris*, Venet. 1584, fol. T. I. p. 244 seqq. Jenae, 1586. 12o. De opdragt, geteekend te Brugge 1 Jan. 1563, is aan Marcus Laurin, heer van Watervliet.

Ad titulum Pandectarum, de diversis Regulis Juris antiqui commentariis, Antv. Christ. Plantinus, 1568, 12o, met *Hier. Cagnotus*, Lugd. 1593, fol.

Variorum, sive de Juris ambiguitatibus, libri quinque, Brúg. Hub. Goltzius, 1564, 12o, opgedragen aan Joachim Hopperus.

Tribonianus, sive de veris Usucapionum differentiis, adversus Tribonianum, Liber singularis, Antv. Chr. Plantinus, 1561, 12o.

Ad Legem Scriboniam, liber singularis, opgedragen aan Jacobus Cruquius.

De Praejudiciis, libri duo, opgedragen aan Jan Casembroot, heer van Backerzeel, in 1559 of 1600. Brugis, Hub. Goltzius, 1560, 12o., 1565, 1569, 12o. Jenae, 1586, 12o.

Protribunalium, liber singularis, opgedragen aan den president Viglius, Brugis, Hub. Goltzius, 1565, 12o, Ook in *Tractatus magni Universi Juris*, T. III. P. I. p. 87, en in *Declarationes Juris Variorum*.

De auctoritate Prudentum liber singularis, opgedragen aan Christophel d'Assonville, Antv. Chr. Plantinus, 1566, 12o. Helmst. 1660, 4o.

Tom II. *Jacobi Raevardi J. C. Operum pars postuma, in qua Conjectaneorum libri tres, nunc primum in lucem editi ex. Bibl. Jani Lernutii, Brugensis, Poëtae egregii; cum gemino indice, altero capitum, alterum rerum memorabilium*, Francof. 1601, 12o. 1622, 12o. Helmst. 1660, 4o.

Zijne vier boeken *Conjectanea* hebben het licht niet gezien. Zijn portret vindt men bij Foppens.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 426, 427; Miraei, *Elog. Belg.* T. I. p. 104—106; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 533. Paquot, *Mém.* T. I. 359 suiv. Pantaleonis *Prosopogr.* P. III. p. 441; Franc. Sweertii, *Ath. Belg.* p. 371, 372; Fabricii, *Hist. Bibl.* P. IV. p. 150, 151; Terrasson, *Hist. Jur.* P. IV. § 4 p. 369; Is. Fred. Juglers, *Beytr. zur Jur. Biogr.* P. I. Sect. II. p. 254—261; Saxe, *Onom.* T. III. p. 395; Struvii *Bibl. Jur. Sel.* p. 49, 258, 234, 296, 348.

RAEYMAKER, (kapitein) sneuvelde eervol bij een uitval op den 6 September 1674, gedurende het beleg van Grave. Zijn geheele compagnie, en die van kapitein Uyterwyck, werd bij die gelegenheid geheel vernield.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te land*, D. II, bl. 191.

RAGAY, (D.), particulier-secretaris van koning Willem I en II, in 1850, in hoogen ouderdom overleden. Zijn portret wordt vermeld door Muller, *Cat. van Portr.* bl. 209.

RAGUENEAU, (J.), Kunstschilder, bloeide in het midden der 17de eeuw. Hij schilderde o. a. het portret van Willem III, waarnaar een fraaije gravure van P. Philippe.

Zie Navorscher, D. X, bl. 356.

RAGSTAT VAN of á WEILE (FRIEDRICH), een Duitsch Rabbyn van Metz, werd christen, liet zich in 1671 te Kleef door de gereformeerden doopen en ontving den naam van Frederik, naar den keurvorst van Brandenburg, werd predikant te Spyk bij Gorkum, en doopte in 1686 een Portugeeschen jood, die overtuigd werd door zijn Theatrum. Hij gaat in portret uit. 4o.

Hij schreef:

Theatrum lucidum, exhibens verum Messiam, Dominum nostrum Jesum Christum, ejusque honorem defendens contra accusationes Judaeorum in genere, speciatim Rabbi Lipman Nizichon, Amst. 1672; in 't Ned. *De Heerlykheid Jesu Christi*, Amst. 1683. 8o. verm. 1684, 8o.

Wangestalte van 't Hedendaagsche Jodendom, Dordr. 1698.

Gedoopten en Besneeden Christen, Leyden, 1673, 8o.

Jesus de Waare God, verhandelt in 3 Predicatien, Amst. 1682, 8o.

De Gelukzalige Staat des Nieuwen Testaments, Amsterd. 1730, 8o.

Klaar Vertoog dat Jesus is de Christus, 's Hage, 1731, 8o.

Noachs Prophetie, Amst. 1685, 8o.

Over het Genade-Verbond, Amst. 1683, met pl.

Borstwapen des Geloofs, Amst. 1689, 8o.

Jesus Nazarenus Sions Koning, Leyd. 1697, 8o.

Staat der Kerke, Amst. 1730, 8o.

Zie Bayle in voce *Ragstat de Weile;* Koenen, *Ges. der Jod.* bl. 269; Jöcher; Abcoude, *Naamr.* bl. bl. 403.

RAHN, (C) schreef:

Diss. de aquis mineralibus Fabariensibus, seu peperinis, L. B. 1737, 4o.

Zie C. H. a. Roy. *Cat. Bibl. med.* T. II, p. 667.

RAISSIUS (ARNOLDUS), geboren te Douay, in het laatst der zestiende eeuw, maakte zich verdienstelijk door de volgende geschiedkundige en biographische werken.

Auctarium ad Natales Sanctorum Belgii Joan. Molani, Duaci, 1628, 8o.

Hierogazophilacium Belgium De reliquiis sacris in Belgio, Ibid, 1628, 8o.

Penstromata Sanctorum, Ibid, 1630, 8o.

Origines Cartusiarum Belgii, Ibid, 1632, 4o.

Belgica Christiana, de Episcopis Provinciae Belgicae, 1634, 4o.

Vita B. Mariae Raggiae, ex insula Chio oriundae, tertii ord. S. Dominici. Hispanicè scripta, auctore Joan. Petro a Caesare Augusta, et hinc versa, Latinitate donavit, Ibid, 1621. 8o.

Zie Val. Andreas, p. 58, 86; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 504. Jöcher.

RALAND, (E.) schreef:

De Honderd vierden Psalm in Leerredenen, gr. 8o.

RALDA (FOKKE), raadsheer van 't Hof van Friesland, kreeg eene beroerte onder 't afzweren van Philips II en overleed terstond. (1581).

Zie Bor, *Ned. Hist.* B XVI. bl. 47 (292); Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 390.

RAM. (JAN DE) Volgens Immerzeel in 1680, doch volgens Kramm, een twintigtal jaren vroeger, geboren. Hij zou het eerste onderrigt als teekenaar en graveur van Romein de Hooghe ontvangen hebben. Er bestaan een menigte prenten van hem in verschillende in Holland uitgegeven werken. Zijn etsen verraden een losse en bekwame hand en zijn minder onnaauwkeurig dan die van zijn leermeester. Hij graveerde ook

in Mezzo-tinto o. a. het *portret van Christiaan V, Koning van Denemarken.*

Zie Nagler; Immerzeel; Kramm.

RAM (Albert Jan Leonard) zoon van Philips Ram en van Jacoba Aletta Francina Grothe, werd den 5 November 1784 te Utrecht geboren. Bestemd om regtsgeleerde te worden, behaalde hij in de vier eerste klassen van het gymnasium den hoogsten prijs, doch verliet het toen om, daar hij bijzondere neiging tot den handel had, eene plaats in Loenen op het kantoor van zijn zwager, die aan het hoofd van een uitgebreid handelshuis stond te Rotterdam intenemen. Binnen weinige jaren dreef hij de zaken geheel alleen, daar zijn oom hiertoe door ziekte buiten staat was gesteld en was aldaar te Rotterdam, den 8 october 1817, op den leeftijd van 33 jaren, in het huwelijk getreden met vrouwe Paulina Jacoba van Zwijndregt, dochter van Paulus Jakob van Zwijndregt en van Geertruida van der Spelt, welke laatste hertrouwde met Willem Suermondt, en waren hem twee zoons geboren: Philip en Henry Marie. Algemeen was Ram te Rotterdam geacht en geëerd. Men erkende in hem niet alleen veel handelskennis en bekwaamheid, maar ook groote integriteit, fijne beschaving en goede zeden. Men wist dat deze hoedanigheden vergezeld gingen van menschenkennis en tak om te leiden en om zich uitmuntend te kunnen schikken naar de voorkomende omstandigheden. Onder de regering van Koning Willem I en terwijl de Heeren Mr. A. R. Falck, Minister van Koloniën en G. A. G. P. Baron van der Capellen, Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië waren, kwamen in de maand Maart 1824, met betrekking tot onze overzeesche bezittingen twee zeer gewigtige regelingen tot stand: het traktaat van den 17 Maart 1824 met Groot Brittanniën, betreffende de wederzijdsche regten, vaart en handel in en op den Oost-Indischen archipel, en de oprigting, bij het Koninklijk besluit van den 29 Maart 1824, van de Nederlandsche Handel-Maatschappij, waarvan de statuten of artikelen van overeenkomst vervolgens goedgekeurd werden bij 's Konings besluit van 18 Augustus 1824. — Ongetwijfeld bestond hier een onderling verband en ofschoon wij daarbij niet blijven stil staan, is het toch noodig daarop te wijzen, omdat zich dan terstond gevoelen laat, dat er groote omzigtigheid vereischt werd bij de keuze van den eersten voorzitter der factorij, die de opgerigte Handel-Maatschappij volgens art. 56 der *artikelen* van overeenkomst te Batavia vertegenwoordigen en dáár met de behartiging der belangen van handel en vaart belast wezen zou.

Tot de oprigting van deze faktorij werd al dadelijk overgegaan, met vaststelling van een Reglement en van eene instruktie. Zij was te zamen gesteld uit eenen President en vier leden, welke laatsten sedert 1831 verminderd zijn tot slechts twee.

Aan den President werd een minimum van inkomen verzekerd van *f* 20000, en aan elk der leden van *f* 16000. 's jaars, hetwelk tot een zeker maximum kon aangroeijen en gevonden werd uit de provisie, volgens een vastgesteld tarief, over de omgezette en beheerde kapitalen. Van het zuivere bedrag trok de President altijd 5% vooraf. Aan President en leden werd aldus een inkomen verzekerd dat hen in staat stelde om ruim en op een grooten voet te leven. Aan hun was opgedragen het bestuur van alle in- en verkoopen, huringen, bestedingen en verdere handelingen, die in Indië voor de Maatschappij zouden plaats hebben. Zij werden belast met het beramen der speculatiën, zoo op Java, als elders in den Indischen archipel en om uitvoering te geven aan alle bijzondere voorschriften, onder anderen ten aanzien van expeditiën naar China, Zij werd bevoegd verklaard tot het aanslaan van Gouvernements posten en het aannemen van leverantiën en om op Java, Sumatra en andere eilanden agentschappen opterigten. Haar werd aanbevolen om bijzonderlijk in het oog te houden de bedoeling, waarmede de Maatschappij was opgerigt, namelijk om de wederkeerige betrekkingen der Oost Indische bezittingen van het Rijk met het moederland uit te breiden en te bevestigen. In verband daarmede werd haar opgedragen, om gedurige en naauwkeurige opgaven in te winnen en over te zenden van den staat der bevolking van alle de eilanden van den Indischen archipel, van de produkten, welke zij kunnen opleveren en van de behoefte welke er bestond aan voortbrengselen der Nederlandsche nijverheid. Ook bijzondere ondernemingen en het bevorderen der visscherijen in de Indische zeeën, waren onderwerpen, die aan de zorgen van de factorij waren opgedragen. Overeenkomsten met Inlanders mogten gesloten worden, zoo die ten oogmerk hadden het koopen, verkoopen, leveren en aankweeken van goederen en voortbrengselen, waarin de Maatschappij handel drijft.

Uit deze korte uiteenzetting van den werkkring der factorij en lettende op den toestand van vaart en handel, tot dusver meestal in vreemde handen, blijkt duidelijk, dat degeen die bij de eerste oprigting der factorij, tot haren president gekozen werd, een man diende te zijn niet alleen van veel kennis, maar ook geschikt om te beantwoorden aan de veel omvattende bedoelingen en verwachtingen van Nederland, en tevens in staat om door de factorij, terstond bij hare oprigting, de plaats te doen innemen welke haar zoowel bij de Regering als bij den handelstand in Indië in aanzien kon brengen en strekken en geleiden kon tot het vestigen van goede grondslagen en het verzekeren van de gewigtige belangen, welke haar ter behartiging werden opgedragen. Op dat oogenblik vooral hing alles af van eene goede keuze van den eerst optredende voorzitter. Die keuze viel op Albert Jan Leonard Ram. Eene geschikte keuze voor het praesidium der factorij te Batavia, kon niet geschieden, en deze was te meer noooig dewijl de oprigting der Maatschappij geen bijval op Java gevonden had en hare eerste operatiën al dadelijk aanleiding hadden gegeven tot eene niet aangename verhouding, zelfs met de Indische Regering, zooals dit breedvoerig beschreven is in de door Mr. P. Mijer geleverde »*Kronijk van Nederlandsch Indië* over de jaren 1816—1826," in het *Tijdschrift voor Nederlandsch Indië*. In deze gesteldheid van zaken, werd Ram, die nu den ouderdom van ruim 40 jaren bereikt had, aangewezen als de persoon die men wel zou doen aan den dienst der Maatschappij te verbinden. Er werden met hem onderhandelingen aangeknoopt die tot uitkomst hadden, dat hij op zich nam, het voorzitterschap van de factorij gedurende zes jaren te bekleeden, een termijn die later nog met twee jaren verlengd werd.

Ram scheepte zich met zijne familie in aan boord, van het schip *Mary en Hillegonde*, Kapitein H Glazener, 't welk den 13 September 1825 uitzeilde, en den 8 Februarij 1826, te Batavia kwam. Gelijktijdig werden tot leden der factorij benoemd de Heeren Mr. Meijer, F. H. Spengler en M. Beth, benevens in 1828, de Heer Valcke de Knuijt. Was het de bedoeling eene geschiedenis te schrijven van de verrigtingen der factorij, wij zouden breedvoeriger moeten zijn dan voor deze levenschets vereischt wordt. Welligt zal later door een ander de taak worden opgevat om die geschiedenis, zeker rijk aan inhoud en leering, in het licht te geven. De factorij was naauwelijks gevestigd, toen Ram met den Kommissaris Generaal Du Bus de Gisignies in overleg kwam, onder anderen omtrent de opiumpacht op Java, die hij voor drie jaren aan de Maatschappij trok. Door zijn invloed werd de factorij in vele andere aangelegenheden des Gouvernements en van den algemeenen handel betrokken, bijzonderlijk ook ten aanzien der geld circulatie en het doen tot stand komen der Javasche bank; waarvan Ram in den aanvang het directeurschap belangeloos op zich nam. Even zoo wekten de door Du Bus in het leven geroepen kommissiën van landbouw hare belangstelling. Het aanmoedigen toch der kultuur van voortbrengselen voor de Europesche markt, lag in den geest van hare instruktie, en zoo Du Bus daarin te werk ging naar de bijzondere voorschriften, hem bij zijn vertrek uit het moederland, in het jaar 1825, gegeven, de factorij van hare zijde veronachtzaamde hare instruktie geensints, maar ondersteunde hem in die taak door soms zeer aanzienlijke voorschotten aan de Europesche planters. Ram in het bijzonder werd aldus van lieverlede gemeenzaam met de regerings inzigten tot vermeerdering van het produktief vermogen van het eiland Java. En toen Du Bus het algemeen bekend rapport van 1 Mei 1827, waarbij ook een adres der faktorij gevoegd was, aan het opperbestuur had uitgebragt, strekkende om door landbezit en kolonisatie op groote schaal, tot die uitgebreiden productie te geraken, verbeidde hij met de grootste belangstelling den uitslag daarvan en zeer vermoedelijk werd hij door G. Schimmelpenninck, die in 1827, als President der Maatschappij was opgetreden, na een kortstondig præsidium van den Heer Mr. C. B. Baron Six van Oterleek, op de hoogte gehouden van de gedachtewisselingen die daarover in het moederland plaats hadden, opgelost in de aftreding van den Minister van Koloniën Elout

en de benoeming, in het laatst van 1828, van J. van den Bosch tot Gouverneur Generaal van Nederlandsch Indië. Toen nu deze in den aanvang van 1830, op Java kwam, vond hij Ram volkomen op de hoogte en ook geneigd tot medewerking in den zin als door hem bedoeld werd onder de sedert algemeen bekende uitdrukking: *Stelsel van Kulturen*. Die gezindheid van Ram was geen onverschillige zaak. Hij toch had niet alleen de takt gehad om de factorij der Nederlandsche Handelmaatschappij, toen en later altijd op de meest keurige wijze te zamengesteld, in den toen nog korten tijd van haar bestaan, een aanzienlijk standpunt te doen innemen, maar hij zelf had zich, door zijn inborst en nu duidelijk aan het licht gekomene talenten en niet minder door de hem eigene waardigheid, de algemeene achting en het algemeen vertrouwen, ook op Java, in hooge mate weten te verwerven. Er ontstond mitsdien van den aanvang af tusschen van den Bosch en Ram, eene door allen opgemerkte groote vertrouwelijkheid en éénheid, en al mogt, even als onder Du Bus, de officiële correspondentie tusschen de Regering of de departementen van algemeen bestuur en de factorij, nu en dan blijken dragen van verschil van meening en zelfs van strijd, toch was het gevolg der menschkundige houding en van het staatkundige gedrag van Ram, die de inzigten van van den Bosch vatte en er zich naar regelde, dat de band tusschen het Indisch Gouvernement en de factorij te Batavia, al naauwer en naauwer werd.

Ram bewees, op de meest ondubbelzinnige wijze, dat de directie der Maatschappij, door hem tot het voorzitterschap der Bataviasche factorij te benoemen, een allervoortreffelijkste keuze gedaan had. Door zijne handelwijze, door de verheffing van de factorij, door de ineensmelting van 's Gouvernements belangen en de hare, hielp hij het aanzien en de kracht van zijne meesters in het moederland verhoogen en wortelen. Van dien tijd toch dagteekent de meerdere bloei van de Nederlandsche Handelmaatschappij, en ontstonden, te regt of te onregt, veroordeelingen omtrent haren werkkring en invloed. Altijd blijft het een feit dat de Maatschappij, allengskens het krachtige middel tot ontluiking en vervolgens tot instandhouding van de nationale welvaart geweest is. Wij gelooven te mogen beweren, dat Ram de grondslagen daarvan, in de eerste plaats, heeft helpen leggen. Wel was reeds in het laatst van 1824, door het departement van koloniën, een kontrakt met de Nederlandsche Handelmaatschappij tot stand gekomen tot aflevering van aanzienlijke hoeveelheden Preanger-Koffij, in verrekening van in Nederland gedane voorschotten, maar deze handeling, de aanleiding tot de reeds vermelde verwikkeling met de Indische Regering, stond geheel op zich zelve. De betrekkingen tusschen de Regering en de Maatschappij, zooals die nu bestaan, werden door van den Bosch en Ram in het leven geroepen. *Zij* sloten de eerste, uit het Javasche kultuurstelsel voortgesproten konsignatie kontrakten en het aanvankelijk meest gewigtige, in het jaar 1833 te Padang, alwaar beide zich toen bevonden. (*) Dit kontrakt werd de hechte grondslag van de naauwe betrekking welke nu nog tusschen de Regering en de Handelmaatschappij bestaat, het eerste kontract, waarvan alle latere overeenkomsten, sedert in het moederland gesloten, het gevolg waren.

Den 31 December 1833, denzelfden dag toen de staatsraad Schimmelpenninck, volgens zijn verzoek, ophield President der Maatschappij in Nederland te zijn, trad ook Ram af. Hij had besloten en van de directie in Nederland de vergunning bekomen, om, volgens de tusschen hen bestaande overeenkomst, naar het Vaderland terug te keeren. Gewigtige redenen gaven daartoe aanleiding.

Daaronder was zeker te rangschikken het overlijden zijner echtgenoote, op den 2 Januarij 1831, en het terug zenden zijner beide zoons naar Nederland, voor hunne opvoeding. Sedert dien tijd werd bij hem het verlangen naar het Vaderland sterker dan ooit. In eenen brief aan zijnen vriend, wijlen den Raad van Indië, J. J. van Sevenhoven, van den 29 Maart 1833, in den tijd van het embargo op onze schepen, schreef hij: »Al onze werkzaamheden staan stil, en deze alleen waren het, die mij mijn verlengd verblijf alhier dragelijk maakten. Ik ben dan ook thans als een Zwitzer door het heimwee geplaagd en het denkbeeld dat een oorlog mijn vertrek op den bepaalden tijd zoude kunnen verhinderen, doet mij in een krimpen. Hoe gelukkig zijt gij, Java tot vast verblijf gekozen te hebben en dit jagend verlangen naar den geboortengrond niet te gevoelen." Tot zijnen terugkeer bestond zeer waarschijnlijk nog eene andere drangreden, namelijk het ophanden vertrek naar Nederland van van den Bosch, 't welk bijna gelijktijdig, immers weinige weken later, plaats had. Ongetwijfeld bestonden tusschen hen afspraken voor de toekomst, in het vereenigd belang van vaderland en koloniën. Ram geeft dit zelf niet onduidelijk te kennen in de toespraak welke hij op den dag zijner aftreding tot de factorij rigtte. Wij deelen dat stuk mede, niet alleen uit dezen hoofde, maar ook omdat daarin zooveel bevestiging te vinden is van hetgeen hier voren is aangevoerd omtrent de belangrijkheid van de taak die Ram te vervullen had. »Zoo is dan, zeide hij, het oogenblik daar, dat ik afscheid van U zal nemen. Het was en is mijn wensch naar het Vaderland terug te keeren, en echter ik verlaat U en onzen gemeenschappelijken werkkring niet zonder aandoening; naauwe banden verbonden mij daaraan. Ik verheugde mij bij de oprigting der Maatschappij. In de door haar te weeg gebragte vereeniging van krachten en inzigten zag ik het eenigste middel om den Nederlandschen handel en scheepvaart op te beuren uit den kwijnende staat waarin beide, na het herstel onzer onafhankelijkheid, gebleven waren; het eenigste om in het fabriekwezen de kamp met het overmagtige Engeland te kunnen aanvangen, het eenigste om ook Java te onttrekken aan den vreemden overwegenden invloed, en deszelfs hulpbronnen dienstbaar te maken aan de welvaart van het vaderland. De innige overtuiging hiervan, de hoop tot dat goede te kunnen medewerken, deden mij de betrekking bij de Factorij aanvaarden, die mij door het vertrouwen van de directie der Maatschappij werd opgedragen en bezielde mij gedurende de jaren van onzen gemeenschappelijken arbeid. En nu, aan den avond van den arbeid genaderd, mij afvragende of die uitzigten zich verwezenlijkt en of de Maatschappij en hare Factorij werkelijk den voorgestelden nuttigen invloed uitgeoefend hebben, hoop ik mij niet te bedriegen, zoo ik meen dat het doel bereikt is, zoo ver de kortheid des tijds en de omstandigheden, waaronder wij werkzaam waren, zulks toegelaten hebben. Men vergelijke de prachtige vloot die thans ons Vaderland tot eer verstrekt, met het klein getal vreemde half vergane bodems waarop in 1825 onze vlag woei, men neme de handelsverslagen in de hand en zie hoe sedert dat zelfde jaar het aandeel van den Nederlandschen handel op deze gewesten steeds klimmende was, hoe groot het getal der Nederlandsche schepen die deze wateren bezochten; men herinnere zich hoe wij aan onze katoenfabrijken bijna het uitsluitend debiet op Java verzekerd hadden, hoe de tijd niet meer ver af was, dat zij ook, waar zij geen beschermende regten genoten, met de vreemden zouden hebben kunnen kampen, toen door den heilloozen opstand in België, ons tijdelijk hiervan de zegen werd uit de hand genomen; men bedenke wat wij in staat waren te doen tot aanmoediging van de bijna geheel vervallen suikerkultuur en hoe wij daardoor den grond leggen voor de latere ondernemingen van 't Gouvernement. Zal men na dit alles, en oneindig meer zou ik hier nog kunnen bijvoegen, niet erkennen moeten, dat zulks het gevolg was van de werkzaamheid der Maatschappij en onze pogingen. Voortaan zal ik daaraan geen direct aandeel meer nemen; voor U blijft de schoone taak overgelaten om te voltooijen wat wij begonnen; mogt gij daarbij Gods zegen ondervinden! doch welligt zal de ondervinding, in acht moeijelijke jaren verkregen, niet geheel nutteloos zijn; mogelijk zal ik die nog dienstbaar kunnen doen zijn aan de bevordering van belangen, die mij altijd dierbaar zullen blijven en zeker zal ik nooit een gelegenheid daartoe, onnut laten voorbijgaan. Ik weet en erken het gaarne, onvolmaaktheid bleef mij aankleven in de waarneming van de gewigtige taak die mij was toevertrouwd, maar ik vrees niet mij op het oordeel van U, mijne medearbeiders, te beroepen. Zuiver waren mijne bedoelingen, met lust en nimmer afgebroken ijver, heb ik

(*) De reis van Ram naar Sumatra bepaalde zich slechts tot Padang. Door het ontvangen der tijding van de ratificatie der te Londen geteekende preliminairen en de opheffing van het embargo op de Nederlandsche schepen, waarvan zich eene groote verlevendiging in de zaken der factorij liet verwachten, werd Ram genoopt naar Java terug te komen, zonder, overeenkomstig het aanvankelijke voornemen, van den Bosch op zijne reis in de binnenlanden van Sumatra te vergezellen.

mijne werkzaamheden verrigt; daarop grond ik mij, wanneer ik durf hoopen uwe achting verworven te hebben, wanneer ik u om de voortduring daarvan verzoek voor mij. Ik zal nimmer vergeten, hoe één doel alle onze pogingen bestuurde, hoe daardoor eendragt, zelfs te midden van verschil van gevoelen, tusschen ons heerschte, en onze vooral in den aanvang moeijelijke werkzaamheden gemakkelijk, ja aangenaam maakten. Mijne achting is U dan ook verzekerd en zal u vergezellen in de verdere waarneming van uwe, in mijne oogen zoo hoogstgewigtige betrekking."

Den 25 Januarij 1834 scheepte Ram zich in aan boord van de *Anna Catharina*. Eene talrijke schare deed hem te Batavia uitgeleide. Hij liet er de schoonste herinneringen achter. Maar het was den waardigen man niet gegeven den vaderlandschen grond te bereiken. Gedurende de reis verergerde de kwaal, die hem reeds in Indië in eenen lijdenden toestand gebragt had, en hij overleed, in den ouderdom van 49 jaren, aan boord, op den 28 April. Het berigt daarvan werd in Nederland bij de aankomst van het schip, drie weken later, met groote deelneming vernomen. Op den 10 Junij daaraanvolgende had te Amsterdam de gewone jaarlijksche bijeenkomst van den raad der Nederlandsche Handelmaatschappij plaats, in welke de kort te voren opgetreden President der Maatschappij, H. C. van der Houven, volgens gebruik, ook nu eene openingsrede hield. In levendige kleuren sprak hij toen van het geleden verlies. »Met het grootste verlangen, zeide hij, werd Ram na een acht-jarig verblijf in Indië, alhier te gemoet gezien, door zijne kinderen, betrekkingen en vrienden, en inzonderheid door de directie, die er op rekende, den schat zijner verkregene verdiensten en ervaring bij zijn volgend verblijf hier te lande, ten voordeele der Maatschappij, te zullen kunnen benuttigen; doch, in den aanbiddelijken raad van Hem, die over leven en dood beschikt, was het anders bepaald, en dezelfde dag, het was de 20 der vorige maand, dien zijne ontmoeting voor zoo velen ten heugelijken feestdag zou hebben gemaakt, verspreidde integendeel droefenis en rouw, bij het op denzelven ontvangen berigt, dat hij den 28sten April jl., overleden was, aan boord van het schip *Anna Catharina*, met hetwelk hij de terugreis naar het Vaderland, op den 25sten Januarij te voren had aangenomen.

Part. Berigt.

RAM (Philips), burgemeester en schepen der stad Utrecht, werd in 1629 door de Algemeene Staten met Johan van Nieupoort naar 's Hage gezonden, om de verplaatsing der Algemeene Staten naar 's Hage te verzoeken, welk verzoek werd ingewilligd.

Zie van Wijn, *Bijv. en Aanm.* op Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XI. bl. 50; Aitsema, *Saken van Staet en Oorl.* D. I. bl. 869, 887.

RAM (Philips), zoon van mr. Jan Jacob Ram, burgemeester te Utrecht, werd 26 Junij 1753 te Utrecht geboren, studeerde aldaar in de regten, en verwierf den titel van meester, na het verdedigen eener *Dissertatio de Incestu* (Traj. ad Rhen. 1774, 4o.) In 1777 werd hij gekozen tot raad in de vroedschap zijner geboortestad, en in 1784 hem het ambt van secretaris van financiën van de Staten der landen van Utrecht opgedragen. Hij vereenigde zich niet met de orde van zaken van den jare 1795, nam zijn ontslag uit al de door hem bekleede betrekkingen, en wees alle aanzoeken af, die hem vervolgens tot het aanvaarden van belangrijke en zelfs hooge bedieningen gedaan werden. In het jaar 1808 nam hij op persoonlijk en dringend verzoek van koning Lodewijk Napoleon, het burgemeesterschap van Utrecht op zich, en bij de instelling der orde voor de Unie, werd hij tot ridder daarvan benoemd. In November 1813 werd hij, als gevolg van het aanhouden door het Provisioneel Gouvernement, van eenen keizerlijken adjudant, door den Franschen generaal Molitor, met en benevens de heeren W. E. de Perponcher, C. Singendonck en N. W. Buddingh, als gijzelaars gevangen genomen en naar Parijs opgezonden, van waar zij eerst in April 1814 terug kwamen, nadat de verbondene mogendheden aldaar waren binnengerukt. Een verhaal van die gebeurtenis komt voor in het *Tijdschrift voor Geschiedenis, Oudheden en Statistiek van Utrecht van het jaar* 1836. Na zijne terugkomst in het vaderland, werd hij benoemd tot lid der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, en kort daarna tot curator van de hoogeschool te Utrecht. Hij overleed den 14 April 1817, bij zijne echtgenoote Jacoba Aletta Francina Grothe de volgende kinderen nalatende.

Catharina Maria, gehuwd met Hendrik Onderwater, heer van Puttershoek, lid van den raad der stad Dordrecht.

Mr. Laurens Eliza, griffier der Staten van Utrecht, huwde Magdalena Antonia van de Poll (Valkenier).

Albert Jan Leonard.

Willem Eliza, lid van den raad der stad en van de Provinciale Staten van Utrecht, later wethouder, hoogheemraad van het groot- en landswaterschap van Woerden, huwde 1. Anna Adriana van Ghesel, 2. Henriette Jaqueline baronnesse Taets van Amerongen.

Philips Jan Jacob, ontvanger der Registratie en van het buitengewoon zegel te Utrecht, daarna lid van de regtbank en vervolgens raadsheer in het Provinciaal Hof, ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw.

Jan Wijnand Ignatius, hoogheemraad van den Lekdijk Bovendams.

Clara Elisabeth Jacoba.

Isaak Arend Albert, secretaris der stad Utrecht, huwde Paulina Madelaine Duim.

Louisa Alexandrina, huwde mr. Jan Willem van Voorst, thesaurier van de stad Utrecht.

Johanna Wijnanda Hermina, huwde mr. Daniël Jacob van Ewijk, heer van Oostbroek en de Bilt, ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, gouverneur der provincie Drenthe, daarna staatsraad en gouverneur der provincie Noord-Holland.

Zie *Kunst- en Lett.* 1817. D. I. bl. 258; van Heusde, *Or. de Pulchri amore* (Ann. Ac. Rh. Traj. 1817—1818) p. 29; Bouman, *Ges. der Geld. Hoog.* D. II. bl. 160, 161.

RAM (Pieter de) vervaardigde dichtstukken, o. a. in J. Koertens *Stamboek*.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woord.*

RAMAER (H.) behaalde eene medaille bij den Oeconomischen tak der Holl. Maats. van Wetens. op zijn antwoord op de vraag *over het voortteelen der Byen, derzelver ziektens* enz., in *Verh. van de Econ. tak*, D. I. (1792).

RAMAEUS (Laurentius) of Rame. Na in zijne jeugd in Nederland gediend te hebben, ging hij later in dienst van den aartshertog Leopold, bevond zich in 1609 en 1610 in het land van Gulik, en in datzelfde jaar en het volgende als generaal in den Elzas, het bisdom Straatsburg en Boheme. Hij werd in 1613, na eenigen tijd op het slot Bar, in den Elzas, gevangen gezeten te hebben, onthoofd, beschuldigd van een aanslag tegen genoemden aartshertog.

Zie *Nav.* D. VIII. bl. 321, 322.

RAMAKER (H. Kroeze) schreef:

Zakwoordenboekje, bevattende eene Verzameling van mannelijke en vrouwelijke Zelfstandige Naamwoorden, en van woorden, die met een oo of ei moeten geschreven worden, ten dienste van hen, die gaarne goed Nederduitsch wenschen te schrijven, Zwolle, 1831, kl. 8o.

Leerboekje voor eerstbeginnende leerlingen, welke, volgens de leerwijze van den Heer P. J. Prinsen onderwezen worden, Zwolle, 1831, 5 st. kl. 8o.

Rekenboek voor eerstbeginnende leerlingen, 2 st. Zwolle, 1832.

Antwoorden, behoorende bij het eerste en tweede stukje enz., Ald.

Gedichten voor Kinderen, Deventer, 8o.

RAMAKERS (Gerrit) was vroeger onderwijzer, later leeraar in de wiskunde en geschiedenis aan een Latijnsche school te Breda. Hij overleed te Ginneken in 1865 of 1866.

Hij schreef:

Grondbeginselen der Rekenkonst, Amst. 1803, 8o.

Principes Généraux de la Grammaire Hollandoise et Françoise, — Algemeene Grondregelen der Ned. en Fransche Spraakkunst, Amst. 1804.

Antwoorden op de rekenkundige vragen in den derden druk van de eerste Gronden der Cijferkunst van J. de Gelder. 's Hage, 1825, gr. 12o.

Rekenkundige verscheidenheden, 's Hage en Amst. 1826, kl. 8o.

RAMAS (Jan) chirurgyn, vroedmeester en oculist te Enk-

huizen, leerling van Zacharias Lepie, met wiens dochter hij gehuwd was, schreef een nietig boekje over de gezwellen, kanker enz., dat, zonder jaartal (1715) voor de tweede maal aldaar herdrukt werd. *(Korte Beschrijving van de Gezwellen en wel speciaal van de Oedema en Scirrhus en desselfs onderhoirige gezwellen, beneffens een beschrijving van de Canker.)*

Zie J. Bange, *Gesch. der Gen. in Ned.* D. II. bl. 798.

RAMAYE of DELLE RAMÈGE, geboren te Luik, leerling van Lambert Lombardus, had zich in 1578 reeds naam gemaakt als schilder, was in 1585 hoofdman van het zilveramidsgild, waarmede de schilders, naar gebruik van dien tijd vereenigd waren. Zijne meesterstukken zijn, even als die van zijn leermeester, op met stijfsel bemeerde paneelen geschilderd. Een zijner eerste en tevens beste stukken, bevond zich in de Collegiale kerk van St. Pieter te Luik. Overigens komt zijn werk zeldzaam voor. Hij leefde nog in 1612 en overleed aan de grenzen van Frankrijk, bij gelegenheid, dat hij uit Parijs wederkeerde, waarheen hij was ontboden, om in eenige hotels te werken, en waarschijnlijk ook aan de verfraaijing der Galerij van het paleis Luxemburg, thans de Kamer der Pairs.

Zie Immerzeel.

RAMBALDO (JOHANNES), ridder der beide Nederlandsche orden, kapitein ter Zee en waarnemende havenmeester te Soerabaja, werd geboren den 25 Augustus, 1790 te Amsterdam. Nog kind zijnde, verloor hij zijnen vader, Joannis Rambaldo, die, gezagvoerder van een koopvaarder op de Middellandsche zee, het leven verloor bij het vergaan van zijn vaartuig.

Het zeemanshart zat in dit kind, want nog geen tien jaar oud zijnde, trad de verdienstelijke te vroeg ontslapene man, in dienst als jong matroos, den 28 Mei 1800 op 's lands fregat van oorlog *Eendragt*. Na een togt naar de bogt van Biscaije gedaan te hebben, kwam hij den 27 November 1802 met genoemden bodem in Indië. Daarop in September 1803 op 's lands fregat van oorlog *Phoenix* overgeplaatst, woonde hij onderscheidene togten naar de Molukken, Makasser, in de Chinesche zee, en langs de Java-kusten, aan boord van dit vaartuig bij, en onderging den 27 November 1806 (17 jaar oud zijnde) den vuurdoop *) in een gevecht tegen de Engelschen ter reede van Batavia, bij welke actie genoemd schip verbrandde, en de equipage op het waterkasteel te Batavia als gedetacheerd werd genomen. In den loop van het jaar 1807 aan boord dienende van 's lands schepen *Pluto* en *Rusthof*, werd hij gedetacheerd op eene batterij te Sambilangan op de kust van Madoera en was alsdan bij het gevecht dat in de maand December 1807 tegen het Engelsch eskader, onder den admiraal Pelew aldaar geleverd werd.

In de eerste maanden van 1808 werd hij gedetacheerd op eene batterij te Grissee. Den 1 Junij tot stuurmans leerling bevorderd, ging hij op Z. M. brik *Virginie* over, met welken bodem hij eenen togt naar Manilla mede maakte. Op deze reis had er op den 26 September 1808 eene ontmoeting plaats met het Engelsch fregat *Dedagoes*, welke na een kleine schermutseling de *Virginie* prijs maakte en waardoor de equipage in krijgsgevangenschap geraakte. Nolens volens moest hij alsnu op onderscheidene Engelsche schepen, over China, Malakka, Poelo Pinang. Atjin naar Madras en van daar over Tranquebar naar Java en de Molukken, kruistogten bijwonen tot op den 6 Mei 1810, op welken datum hij, door ontvlugting van het Engelsch fregat *Cornwallis*, ter reede Samarang, zwemmende naar den wal, zich uit zijne krijgsgevangenschap verloste.

Weder onder de geliefde driekleurige vlag teruggekeerd, werd hem van af den dag zijner terugkomst tot op den 10 September 1811 in den rang van kommandeur bij de toenmalige Indische marine het bevel over eene kanonneerboot aanvertrouwd, gedurende welken tijd hij (11 Februarij 1811) tegen eenige Engelsche sloepen, die het plan hadden van onze vaartuigen op de bank van Torbaja te verbranden, in gevecht was geweest en den 10 September van dat jaar wederom met eenige Engelsche sloepen slaags rakende, zijn vaartuig verloor. Kortstondig (van den 10 tot den 16 September) gedetacheerd bij het leger te velde, onder bevel van den generaal Janssens, woonde hij de laatste gevechten onder dien generaal te Serondol bij.

Eene treurige bladzijde in de geschiedenis van Hollands zee- en landmagt dezer gewesten leveren de jaren 1811—1815. Gedurende deze jaren steeds in Indië verblijvende en eerst ter koopvaardij varende, werd hem op den 2 Januarij 1815 het kommando over een kanonneerboot onder het Engelsch bestuur gegeven.

De gewigtige ommekeer van zaken in Europa, bragt ook voor Indie de verandering van bestuur te weeg. Het weder gevestigd Hollandsch bestuur beweès aan hem, dat vroegere verdiensten, werkzaamheid en kunde, niet werden vergeten, toen aan hem de zoo eervolle onderscheiding te beurt viel, van bij besluit van den 27 December 1816 n°. 21 te worden bevorderd tot luitenant ter zee 2e kl. bij Z. M. koloniale marine, in welken rang hem achtereenvolgens het bevel over de kanonneerboot n°. 15, de zwaarboot n°. 17 en de schoener *Iris* werden opgedragen. Met deze onderscheidene bodems deed hij togten naar de Molukken, Makasser, Timor, Borneo, Banka, Linga en Palembang, waarbij in de maand April 1818, eene expeditie plaats had tegen de negorijen Kilmori en Kelor op het eiland Ceram, den 11 en 12 September 1810 een ge-

(*) »*Er is eene kleine onnaauwkeurigheid of beter gezegd, »eene verkeerde voorstelling in de levensschets van den, ook »door mij hooggeachten heer kapitein Rambaldo ingeslopen, »waarvan ik u niet onkundig wil laten.*

»*Ik was den 27sten November 1806, van den vroegen morgen »zee, tot 's avonds acht uur op de punt van het oude »kasteel van Batavia, ooggetuige van al hetgeen tusschen de »Hollandsche en Engelsche schepen plaats vond.*

»*Ik zag, hoe op het verschijnen van het eskader van admi»raal sir Edward Pelew (later lord Exmouth geheeten), »nadat hetzelve, bij het eiland Onrust genaderd zynde, de »vroeger vertoonde Fransche vlag neergehaald, en de Engelsche »in de plaats had geheschen, en het Hollandsche oorlogsvaartuig, »de William, kapitein Veteris, genomen had, alle onze schepen, »oorlog- en koopvaardij-vaartuigen, de reede verlieten, en zich »op den modder, onder bescherming der batterijen, begaven.*

»*Er waren onder die schepen drie Nederlandsche oorlogs»vaartuigen, het fregat de Phoenix, gekommandeerd door kapi»tein van der Sande, en twee ligtere vaartuigen, benevens »zes gewapende O. I. C. schepen. De Phoenix was zoo ver »op en in den modder gekomen, dat hij alleen den achtersteven, »en niet zijne batterijen tegen den vijand konde keeren.*

»*Laatstgemelde met een twintigtal sloepen ter vermeestering »onzer schepen naderende, zoo verlieten de equipagiën hunne »bodems, en vlugtten naar den wal.*

»*Alleen eenige O. I. C. zeekapiteins hielden stand, en daar»onder de verdienstelijke kapitein Bouberg van de Patriot. »Doch, toen de Engelschen eenmaal van de Phoenix meester »waren, openden zij hunne batterijen aan stuur- en bakboord »tegen de overige vaartuigen, waardoor hunne bevelhebbers tot »den aftogt gedwongen werden.*

»*Het geheele aantal schepen bedroeg zes en twintig welke allen »in brand gestoken werden, omdat men dezelve niet van den »modder kon afbrengen. Het was een verschrikkelijk schouw»spel, vooral toen de avond reeds gevallen was, en menig schip »in de lucht vloog.*

»*De kommanderende admiraal te Batavia, de heer Hart»sinck, op wiens bevel de Hollandsche bevelhebbers op het aan»rukken der gewapende vijandelijke sloepen, hunne schepen »verlaten hadden, zonder van de gunstige gelegenheid te hebben »gebruik gemaakt, om die sloepen in den grond te booren, »heeft alleen door een tijdigen dood zijne vervolging, waartoe »reeds het voornemen bestond, voorgekomen.*

»*De admiraal was vroeger bekend, als een moedig en braaf »zeeman, doch had zich in het laatst van zijn leven aan het »onmatig gebruik van sterken drank overgegeven, dat misschien »veroorzaakt was door verdriet, indien het waarheid is, dat »hij van de Nederlandsche regering in last had, om het den »Engelschen niet lastig te maken, ten einde van hunnen kant »geene represailles tegen Java te provoceren; voorwaar eene »dwaze en vruchtelooze politiek, daar reeds vroeger eene expe»ditie tegen ons eiland bestemd was onder bevel van sir David »Baird, die mij zulks zelf aan de Kaap de Goede Hoop »verzekerd heeft, en welke expeditie niet heeft plaats gehad uit »hoofde van veranderde bestemming naar Egypte.*"

vecht werd geleverd tegen de vijandelijke bentings in de rivier Banka Kotta, en hij den 25 October 1819 de actie bijwoonde tegen de vijandelijke bentings in de rivier van Palembang.

Welke belangrijke diensten gedurende deze jaren door hem werden bewezen, getuigen de loffelijke missive van den gouverneur der Molukken, die bij schrijven van den 19 Mei 1819, gerigt aan den kommandant van Z. M. koloniale schepen, zich aldus uitdrukt:

»Instede van dezen schoener verzoek ik dat een ander grooter vaartuig naar herwaarts mag worden uitgerust, om alhier gestationneerd te blijven en zoo dit zijn kan, onder kommando van den 2e luitenant Rambaldo, dien ik UwEd. G. als een braaf en het gouvernement waardig officier aanbeveel. Zijn gedrag mij reeds op Makasser bekend zijnde, meriteert allezins de attentie van UwEd. G., om hem bij de eerste gelegenheid ter bevordering voor te dragen, hetwelk ik als een voordeel voor het gouvernement beschouw en daarvoor mij verpligt vinde UwEd. G. met aandrang aan te bevelen."

Welk vereerend vertrouwen een chef in hem stelde, getuige het schrijven van den schout bij nacht Wolterbeek bij diens missieve van 15 November 1819, waarbij hem een last werd opgedragen, na welks volvoering hij met een grooter kommandement zou worden begunstigd. En deze toegezegde belooning daarop geschonken werd met de opdragt van het bevel over de nieuw gebouwde schoener de *Iris*, bij besluit van zijne excellentie den gouverneur-generaal van Nederlandsch Indië van 6 December 1819 no. 8 onder de bewoordingen:

»In aanmerking nemende dat het bevel over de nieuw gebouwde schoener de *Iris*, nog niet is begeven, en gelet op de goede getuigenissen allerwege ontvangen, wegens de bekwaamheden en 't gedrag van den 2e luitenant ter zee Rambaldo."

»Is verstaan: Het kommando van Z.M. koloniale schoener de *Iris* op te dragen aan den 2e luitenant Rambaldo enz: enz.

Voordurend in de wateren van Celebes gestationneerd, werd hem als kommandant met de vaartuigen onder zijne orders staande, de expeditie tegen Tontoli in de maand September 1822, ter verdelging der zeeroovers toevertrouwd, welker uitkomst door zijne leiding, zoo door de genomene dispositiën als bij den landaanval en beslissing dezer affaire, hem de bijzondere *tevredenheid en goedkeuring* van het hooge bestuur deed verwerven.

Bij de expeditie in de maand Junij 1826 tegen het rijk van Tanette en Lapatouw, onder de bevelen van den majoor van Coehoorn, tegenwoordig, als kommandant van Z.M. brik *Orestes* en divisie kommandant der onder zijne bevelen gestelde vaartuigen, bragt zijn rusteloozе ijver en krachtdadige medewerking er toe bij, dat de uitkomst voor de eer onzer wapenen en regten zoo luisterrijk was, en hij welverdienden lof daarvoor verwierf bij besluit van den gouverneur van Makasser dd. 10 Junij 1826 no. 1 uitgedrukt in bewoordingen, zoo streelend voor het gevoel van hem, die pligtsbetrachting steeds tot rigtsnoer zijner handelingen stelde en de eer boven alles lief had. Als krijgsman door zijnen ijver en trouw geëerd, maakte hij zich door zijne bedaardheid en menschenkennis als mensch niet minder bemind en verwierf hij, na eene zending bij den sultan van Boeton in den jare 1828, diens genegenheid in eene zoo ruime mate, dat zijne handelingen den vorst uitlokten tot een schrijven aan den gouverneur van Makasser, waarbij het verzoek gedaan werd dat: »Wanneer het den heere gouverneur mogt goedvinden weder iemand naar Boeton te zenden, dat die commissie weder aan den kapitein Rambaldo mogt worden opgedragen, aangezien de kennis en bedaardheid van en deze welwillendheid en bekwaamheid bezat, om ons, zoowel de grooten als de kleinen, met goeden raad bij te staan en een iegelijk na zijn staat te behandelen, hem zeer aangenaam was. Den 7den December 1830 tot equipagemeester te Amboina benoemd, vervulde hij tot op 21 September 1833 deze betrekking na bereids op 5 November 1832 tot kapitein-luitenant ter zee titulair te zijn bevorderd, wordende hem bij besluit van den gouverneur-generaal van Nederlandsch Indië van 23 Julij 1834 het kommando van Z. M. wachtschip ter reede van Soerabaja opgedragen.

Bij besluit van 3 Junij 1835 no. 1 benoemd tot directeur van het maritiem-etablissement op het eiland Onrust, bleef hij in deze betrekking tot op 10 Julij 1837, wanneer hij weder werd benoemd tot kommandant van het wachtschip ter reede Soerabaja.

Den 29sten Januarij 1840 de tijdelijke waarneming der betrekking van haven- en equipagemeester te Soerabaja hem opgedragen wordende, werd hij den 8sten Maart daaraanvolgende tot deze betrekking definitief benoemd, onder toekenning van den rang van kapitein-luitenant ter zee, met bepaling dat hij zoude zijn afgevoerd van het vaste korps zeeofficieren.

Een stipte waarneming en trouwe pligtsbetrachting in deze zijne betrekking, noopte den schout bij nacht kommandant van Z. Ms. zeemagt in O. I. en inspecteur der marine Lucas, de aandacht van den gouverneur-generaal te vestigen op den kapitein-luitenant ter zee Rambaldo, wiens langdurige, goede en getrouw bewezene diensten eene bevordering in billijkheid had doen waardig zijn, welke onderscheiding hem daarop ook te beurt viel door de bevordering tot kapitein ter zee, den 12den Februarij 1842, daarbij tevens de betrekking van haven- en equipagemeester behoudende.

In den werkkring welke in eene zoo naauwe betrekking met het technieke gedeelte van het zeewezen staat, bewees Rambaldo, dat onder vele zoo practische werkzaamheden het wetenschappelijke bij hem geenszins was ten achteren gebleven.

Tot de commissie van toevoorzigt, bij besluit van 20 November 1842 no 1 vastgesteld, over de belangrijke daar te stellen werken bij het maritime etablissement op Onrust in het jaar 1842; en in de commissie om de vaarwaters in de straat Madoera te verbeteren enz. bij besluit van 1 Maart 1844 no 20, als lid benoemd, oogstte hij den zoo wel verdienden lof, zijne veeljarige ondervinding en veel omvattende kennis, ten nutte van den lande, dienstbaar te doen zijn; hiervan getuige zijne benoeming tot ridder der orde van den Nederlandschen leeuw bij Z. M. besluit van 10 Februarij 1843 no. 76; — zijn eervolle ontslag onder dankbetuiging bij de afscheiding der betrekking van equipagemeester en havenmeester, van welke eerste betrekking hij bij 's Gouvernements besluit van 7 Maart 1847 no. 1 ontheven werd; — de dankbetuiging van den schout bij nacht kommandant van Z. M. zeemagt in O. I. enz. bij diens schrijven van 17 April 1848 no. 701 bij het verlaten dezer koloniën, verklarende:

»Dat dezelfde belangstelling en ijver in al hetgeen wat 's Konings dienst en den lande betreft, bij voortduring zijne handelingen kenmerken," eene erkenning zoo waar, wanneer in aanmerking wordt genomen het slot van het besluit van den gouverneur van Makasser dd. 10 Junij 1826 no. 1, waarbij de zinsnede voorkomt.

»Het is mij aangenaam geweest, uit de ontvangen rapporten te hebben mogen ontwaren, de vernieuwde bewijzen van uwen ijver voor de dienst en beleid en moed, waarmede gijlieden gewedijverd hebt, den vijand het eerst in zijne sterkten en schuilhoeken op te sporen."

»Deze uwe verrigtingen hebben mij de vereenigde taak opgelegd, ulieder daden onder het oog van 's Konings vertegenwoordiger en bevelhebber van het leger in Indië te brengen."

»Met de bewustheid van op eene luisterrijke wijze de eer onzer wapenen en regten te hebben gehandhaafd (waarvoor ik ulieden voorloopig mijnen hartelijken dank betuig) kunt gijlieden *de belooningen* uwer daden met vertrouwen te gemoet zien," — en deze belooning hem eerst geschonken werd bij Z. M. besluit van 26 Julij 1849 no. 8, toen hij benoemd werd tot ridder der M. W. orde 4e klasse.

Hij was voor allen een raadgevend vriend en vraagbaak, voor ongelukkigen een hulp en troost. Menschlievend, deed hij in stilte weldaden, die veeltijds voor zijne dierbaarste betrekkingen geheim bleven; dan, ook eindelijk moest hij den tol der natuur betalen. Hij overleed den 24 November 1854.

Part. ber.

RAMLO (J.) Volgens Kramm, een bekwaam kunstenaar, blijkens eene teekening, voorstellende *een landschap met vervallen gebouwen*. Meer is niet van hem bekend.

Zie Kramm.

RAMMEZEYN (J.), boekverkooper te 's Hage en rederijker. Men heeft van hem:

Jock ende Ernst, of het Loon der Goede en straf der Quade; op de spreuk: Twee sullen te samen malen, de een sal

aangenomen, de ander sal verlaten worden, uytgebeeldt in een Zinnenspel, 's Grav. Joh. Rammezeyn, 1671, 4o.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. V. bl. 167; *Cat. der Maats. van Ned. Lett. te Leyd.* D. III. bl. 174.

RAMPEN (Cornelis) of Rampius, te Leyden geboren, was aldaar aan de Latijnsche school geplaatst, toen hij in 1645 rector van het gymnasium te Dordrecht werd. Na een verblijf van 9 jaren verliet hij die stad en keerde naar Leyden terug, om aldaar zijne boekoefeningen voort te zetten. Hij was de leermeester der beroemde Margaretha Gadowijck.

Zie Schotel, *Ill. School te Dordr.* bl. 89, 90; Dez. *Theod. Bycksi* etc. *bpp. Acced. idit. Comm. merit. gentis Blyenb. etc.* p. 128; Dez. *Lett. en Oudheidk. Avondst.* bl. 49; Dez. *Kerk. Dord.* D. I. bl. 150.

RAMPEN (H.) te Hasselt, gaf in 1682 de *Godvruchtige Uitspanningen en Zielroerende Meditatien* van Maurits Marwits, met eene voorrede en lofdicht uit.

Zie v. d. Aa, *B. A. C. Woord.*

RAMSAEUS (mr. Jacobus) of Ramsay, werd in 1588 buitengewoon leeraar in de redeneerkunde te Leyden, en nam in 1592 en 1593 ad interim het regentschap van het Staten-Collegie waar. Hij overleed in het laatstgemelde jaar.

Zie Siegenbeek, *Ges. der L. Hoog.* D. II. bl. 76; Schotel, *het Oproer der Stud.* bl. 90.

RAMUS (Joannes) of Tack, werd den 28 Februarij 1535 te Goes geboren, en had naauwelijks den ouderdom van 20 jaren bereikt, toen hij zich te Weenen neêrzette, om er onderwijs in de rhetorica en de Grieksche taal te geven. Tegelijker tijd legde hij er zich op de regten toe. Hij verliet echter, na volbragte studiën, Duitschland, en werd, den 3 October 1559, doctor in de beide regten te Leuven. In het volgende jaar werd hij er hoogleeraar in de instituten. In 1562 vertrok hij naar Douay, waar koning Philippus II eene hoogeschool had gesticht, en gaf er drie jaren collegie in de regten, waarna hij naar Leuven werd teruggeroepen, waar hij, op eene aanzienlijke jaarwedde, de leerstoel in de Digesten verkreeg. Hij bekleedde zijn ambt met grooten lof, en telde o. a. den beroemden Dionysius Godofridus onder zijne leerlingen. De onlusten noopten hem zijne standplaats te verlaten. Hij verkreeg in 1578 den leerstoel te Dôle, maar voor hij zijn ambt aanvaardde, stierf hij den 23 November van datzelfde jaar, in den ouderdom van 43 jaren en 9 maanden. Hij huwde Adelaide Goraerts, die den 3 Augustus 1613 overleed, nalatende twee kinderen, Jan Ramus, in Mei 1566, en Catharina Ramus, in Januarij 1570 in St. Pieter te Leuven gedoopt. Diodorus Fuldenus zegt van hem, in zijne *Oratio fun. Weymsii*, »Ramus, dum amplissimam Juris cognitionem, aciculatissimâ methodo disponeret, et promptissimo eloquio illustravit, unicè aptus ad docendum erat." »D'ailleurs (schreef Paquot) il avait étudié l'antiquité et les principes du droit naturel; et dans ses leçons, comme dans ses écrits, il fit usage de ces connoissances, nécessaires à tout professeur, qui ne veut pas se borner à une explication sèche et mécanique de la jurisprudence Romaine." Hij en Johannes Molinaeus keurden het oprigten van nieuwe bisdommen af, toen Philippus II hieromtrent het advys der hoogeschool te Leuven in 1561 inriep. Hij was ook een der 5 hoogleeraren, die, over de Pacificatie van Gend geraadpleegd, den 26 December 1576 antwoordde, dat het tractaat niet alleen niet met den R. C. godsdienst streed, maar het zelfs dien zeer voordeelig was. Deze advysen mishaagden den koning zeer, die zelfs het geloof van den doctor verdacht hield.

Hij vertaalde uit het Grieksch in het Latijn het *Scutum Herculis*, een mythologisch gedicht van 400 verzen, aan Hesiodus toegeschreven. Deze overzetting werd opgenomen in de uitgaaf van dezen dichter te Bazel bij Johannes Oporinus. Ook vervaardigde hij eenige epigrammen en elegiën *de Gestis Archiducum Austriae*, die in T. III. der *Deliciae Poëtarum Belgarum* van Gruterus, voorkomen. Peerlkamp's oordeel over zijne poëzy is niet ongunstig. Hij voegde bij Nicolai Secundini *Rerum Turcicarum libri*, twee boeken. Voorts gaf hij in het licht:

Oeconomia, seu dispositio utriusque Juris, Lovan. 1557, kl. 12o. Colon. Agripp. 1592, 12o.

Commentarius ad titulos undecim de Tutelis, ex lib. Instit. Imperialium, Lovan. 1557, kl. 12o.

Commentarii methodici ad Regulas J. U., novâ Oeconomiâ, seu dispositione per locos communes atque axiomata incedentes, in libb. IV distributi. Item Tractatus de Analogiâ juris et facti. Et Oratio apologetica pro Jurisprudentiâ. Omnia nunc primum in lucem edita, cum summariis et indicibus, curâ et industriâ Valerii Andreae, Lovan. 1641, 4o.

De laatstgemelde Oratie voert in deze verzameling tot titel: *Apologia Jurisprudentiae adversus nostri temporis calamitates, habita in aula, ut vocant, Docterali an.* CIO. IO LIX. V. *non. Octob.*

Joannis Malcoti ad tit. XVIII. *lib.* I. *Cod. de Juris et facti ignorantiâ Praelectio. — Accedit Joannis Rami J. C. Comment. ad eumdem tit. in D. Et Tractatus de Analogia juris et facti*, Lovan. 1652, kl. 12o., door Valerius Andreas uitgegeven.

Boelmans, schepen te Leuven, bezat in ms. van Ramus.

Imperialium Institutionum classica, seu per locos et sectiones divisa interpretatio, fol.

In tertium librum Institutionum illustrissimi J. U. D. Joannis Rami Dictata, in 4o.

In titulum de Verborum obligationibus Annotata praeclara D. Joannis Rami, kl. 4o.

Explicationes titulorum I—VII, libri XVIII., et I—V, libri XIX, et I—VI, libri XX, in fol.

Annotata in tit. ff. Infortiati, Soluto matrim. quemadm. dos petatur, fol.

Zie Mirael, *Dipl. Uit. ed.* T. III. p. 472; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 362; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 551; *Fast.* p. 195. Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 715; Peerlkamp, *de Poët. Lat.* p. 117, 118; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 54; Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belg.* T. III. P. II. p. 384; De la Rue, *Gel. Zeel.* bl. 252, 253, *Oudh. en Gest. van Zeel.* bl. 108, 109, 110; Paquot, *Mém.* T. VI. p. 183; Jöcher, Rotermund, Kobus en de Rivecourt.

RANDE, (Gerardus van), proost van Oldenzaal, kannunik en scholasticus te Deventer in 1472, bestuurde het bisdom van Deventer gedurende de afwezigheid van Rudolf van Diepholt.

Zie *Kerk. Oudh.* D. VI. bl. 516; Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* (eerste serie) D. IX. bl. 283.

RANOUW (Willem van), mr. dr., monster-commissaris van Friesland, burgemeester van Franeker, beoefende de Nederduitsche poëzij. Alb. Lyckclama à Nijeholt, J. U. D. te Franeker, gaf in 1731 bij Jakobus Ennema zijn door hem verzamelde poëzij uit, met den titel: *Alle nagelaatene Gedichten van den beroemden Heere Willem van Ranouw* enz. Als beoefenaar der natuurlijke historie maakte hij zich bekend door: *Kabinet der natuurlijke historien, wetenschappen, konsten en handwerken, met het Register Amst.* 1719—24, waarvan een derde druk van 1758 bestaat. 9 d. m. pl. kl. 8o. Ook gaf hij *De Examinator* in 4 d. Amst 1719. Hij was geboren te Brielle, was eerst heelmeester te Winsum bij Franeker, in welke Akademiestad hij in 1697 ging studeeren, waar hij in 1700 trouwde met Maria Boncamp, van 1704—9 Inspector Bursae was en in 1707 burgemeester werd. Eerst in 1715 verwierf hij een rang van Med. Doctor en overleed te Amsterdam in 1724. Hij schijnt zeer geleerd, maar ook zeer zonderling geweest te zijn.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 418; *Boekz. der gel. wer.* 1731. *b.* bl. 289 volgg.; *de Vrije Fries*, I. 152, 157.

RANDWIJCK (Gijsbert van), heer van Doornik, zoon van Rutger en Alverada van Randwijck, werd in 1399 geboren. Uit hoofde der familiebetrekkingen tusschen de huizen Arkel en Egmond, koos hij de kabeljaauwsche partij; voegde zich met vele Gelderschen bij Hertog Jan van Beijeren en werd in den slag van Gorinchem gevangen. De quitantie van hem aan den hertog voor kosten van dienst en gevangenschap wordt bij van Mieris gevonden. In 1419 tot lid der ridderschap gekozen, werd hij lid van het in het vorig jaar opgerigte verbond, steeg vervolgens, onder Arnold, tot groot gezag, bekleedde aanzienlijke ambten en stierf in 1455. Hij huwde 1e Elizabeth Pieck, 2e Elizabeth van Doornik. Bij zijn eerste vrouw liet hij een zoon na, die mede tot hooge waardigheid kwam en het Augustijner klooster te Heusden stichtte. De tweede schonk hem zeven kinderen.

Zie Slichtenhorst, *Geld. Hist.* bl. 188, 286; Scheltema, *Staatk. Ned.*

RANDWIJCK (Arnold van) in 1574 geboren, werd in 1608 als lid van de Geldersche Ridderschap beschreven, bekleedde vervolgens de hoogste eere-ambten, werd vele jaren tot de vergadering der Staten generaal gezonden, en had veel invloed op hare besluiten. In 1621 vaardigde die vergadering hem af naar de Duitsche Hoven, en in 1627 met Adriaan Pauw naar Engeland, om, ware het mogelijk, voor dezen Staat de onzijdigheid te bewaren, bij de opkomende, doch later gedempte twisten tusschen die Kroon en Frankrijk. Hij overleed in 1641. De Staten generaal vereerden zijne lijkstatie met hunne tegenwoordigheid. Hij huwde Wilhelmina van Gent, die hem vijf kinderen schonk.

Zie Aitzema, *Saken van Staat en Oorl.* D. I. bl. 44; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X. bl. 427. D. XI. bl. 62; Scheltema, *Staatk. Ned.*; Ferwerda, *Wapenb.*

RANDWIJCK (.... van), kolonel, was in Nederlandsche dienst na het eindigen des bestands en keerde met kolonel Schmelsinck in dat jaar (1622) de Spanjaarden bij Ommen af, waarbij eenige honderden Spanjaarden zich overgaven.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. I. bl. 416.

RANDWIJCK (Frederik Hendrik van), aldus naar prins Frederik Hendrik geheten, en omstreeks 1630 geboren, was heer van Rossum, Beek, Assel en Gameren, burggraaf des rijks en regter van Nijmegen. Hij overleed 30 Mei 1697, bij welke gelegenheid een gedenkpenning geslagen werd, met zijn kopstuk en aan de keerzijde het randschrift: *Semper honos nomenquetuum laudesque merebunt*, bij zijn wapenschild.

RANDWIJCK (Jacob van), zoon van Frederik Hendrik van Randwijck en Stephania Torck, werd in 1658 geboren, volgde zijn vader nog bij zijn leven in diens bedieningen op, en werd in 1697 burggraaf des Rijks en regter van Nijmegen. In 1702 legde hij, bij de geweldige beroerten, vrijwillig het ambt van burgemeester en raad neêr, en raadde voortdurend tot gematigdheid aan. In 1705 wendde hij, schoon te vergeefs, pogingen aan, om burgemeester Roukens van den dood te redden. In 1702, 1703 en 1709 was hij gedeputeerde te velde, en werd vervolgens afgevaardigd tot den vredehandel te Utrecht. Hij overleed 30 Julij 1730, na gehuwd te zijn geweest 1. met Anna Theodora van Lynden; 2. met Charlotta van Brienen. Zijne zonen werden door Karel VI in den rijks gravenstand verheven, met het zonderlinge bijvoegsel, alsof zij in het vierde lid van graven afkomstig waren, een bijvoegsel, waardoor zij de oudste rijksgraven waren in de Vereenigde Nederlanden.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XVII. bl. 137. 427; Kok, *Vad. Woord. o. h. w.* Roukens; Scheltema, *Staatk. Ned.*; Ferwerda, *Wapenb.* Kobus en de Rivecourt.

RANDWIJCK (Jacob Neomagus graaf van), studeerde te Leyden en werd doctor in de beide regten, na het verdedigen eener dissertatio *de Jure repressaliarum*, L. B. 1747.

Zie van Kampen, *Ned. Karakterk.* D. II. bl. 490.

RANST (Franciscus van), geboortig van Antwerpen, zeer geleerd religieus van de orde der predikheeren, bestuurder der bibliotheek bij de kerk en klooster *Super Minervam* te Rome, werd den 15 Januarij 1527, door paus Benedictus XIII, tot opvolger van Goverts, in het vikariaat van het bisdom 's Hertogenbosch benoemd, doch hij stierf reeds den 31 Mei van hetzelfde jaar te Antwerpen.

Zie van Gils, *R. C. Meyer. Mem.* bl. 116.

RANT (J. J.), med. dr., schreef eene *Dissertatio de Haemoptysi*, L. B. 1807, en *Proeve eener Geneesk. Verhandeling over den aard, de voorbehoedmiddelen en de geneeswijze der Cholera Asiatica of Indica*, Amst. 1832, 8o.

Zie *Cat. C. H. à Roy*, T. III. p. 1153; Holtrop, *Bibl. Med. Chir.* p. 286.

RANTER (Andreas), een Fries, vertaalde uit het Hoogd. in het Latijn het boek door Joannes Pefferkornius geschreven *adversus Judaeos, ad Maximiliarium Imp. Col. typ. Henr. de Nussia*, 1510.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 53; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 157.

RANZONIER (Jacobus), Jesuit, die omtrent 1625, als missionaris naar de West-Indië vertrok en in den bloei van zijn leven overleed. Hij gaf in het licht:

Litterae annuae Paraguariae S. I. anni 1626, 1627, Antv. typis Joan. Meursii, 1636, 8o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 427; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 534.

RAOUX of RAOULZ, afkomstig van Chartres, gaf in 1663 te Amsterdam voor, dat hij den steen konde snijden zonder veel pijn en gevaar. Hij vroeg grof geld, doch werd door Bambelle en anderen spoedig als een looze bedrieger uitgeluid.

Zie J. Banga, *Ges. der Geneesk. in Ned.* D. I. bl. 575.

RAPARDUS (Franciscus), mr. dr. uit de eerste helft der 16de eeuw, geboren te Brugge, schreef:

Magnum et perpetuum Almanach, a consuectis nugis liber, eoque vere medicum, de Phlebotomia, de balnaeis, de purganonibus etc. sive Flagellum, ut vocat vulgarium Prognosticorum Medicorum, Empiricorum et Medicastrorum, Antv. 1551, 8o. waar tegen Petrus Hassardus, in 't volgende jaar, in het licht gaf *Clypeus Astrologicus Lovanii, apud Bergaigne.*

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 238; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 303; Sanderus, *de Brug.* p. 81; Sweertius, *Ath. Bat.* p. 51; Paquot, *Mém.* T. I. p. 396.

RAPELBLOM ( ), volgens Abcoude's *Naamr.* bl. 300, schrijver van:

Hoornse Kermisfeest, 1709, 4o.

RAPHAEL (Izaak), een rabbijn te Amsterdam, zoon van Jehu da Rodriguez, leefde in den aanvang der achttiende eeuw, en liet een preek in het Spaansch op den dood van Benjamin Levi de Vittoria, Amst. 1719, 4o.

Zie Wolff, *Bibl. Hebr.* Rotermund.

RAPHELENGIUS (Franciscus) (Raulinghien), werd den 27 Februarij 1539 te Lanoy in Fransch-Vlaanderen geboren. Hij legde de eerste grondslagen zijner letterkundige kennis te Gend en Neurenberg, waarheen hij, om handelszaken, gezonden was, leerde te Parijs de Grieksche en Latijnsche talen en onderwees die in zijn jeugd in Engeland, aan de hoogeschool te Cambridge. In 1565 huwde hij te Antwerpen Margaretha, dochter van Christophel Plantijn. Dit huwelijk gaf aanleiding, dat hij in 1586 naar Leyden vertrok, om de drukkerij van zijn schoonvader te dier plaatse te besturen. Hier werd zijne waarde als geleerde, vooral in de Oostersche talen, erkend, en hij in 1586 tot buitengewoon en in 1587 tot gewoon hoogleeraar in het Hebreeusch en tevens tot academiedrukker aangesteld. Omstreeks 11 jaar mogt zich de hoogeschool in het licht zijner geleerdheid verblijden, en hij de genegenheid en achting der beroemdste mannen, onder welke Daniel Heinsius, Janus Dousa, Vulcanius, Heurnius, Lipsius, Scaliger, Joh. Drusius, Fr. Junius, Fr. Gomarus, Cornelius Kilianus genieten. Hij overleed den 20 Julij 1597. Zijne afbeelding vindt men in de *Alma Acad. Leid.* bij Meursius, Foppens, Boissart, en zijn geschilderd portret is op de akademische bibliotheek. Hij arbeidde met Benedictus Arias Montanus, Guido Fabricius en Andreas Masius aan de *Biblia Regia* of *Polyglotta*, op bevel van Philippus II, door zijn schoonvader in 1571 gedrukt, en gaf in de *Apparatus Biblicau.*

Grammatica Hebraea ex optimis quibusque Grammaticis Collecta. Thesauri Linquae Hebr. Sancti Pagnini Epitomo, ook Antv. 1572, 8o.

Variae Lectiones et Emendationes in Chald. paraphrasin.

Dictionarium Chaldaicum Lexicon Arabicum, Lugd. Bat. 1599, 8o. *Cum observationibus* T. Erpenii, Ibid, 1613, 4o.

Cl. Galenus de clysteribus, et colica Interp Fr. Raph. L. B. 1591, 8o.

In handss. liet hij na:

Lexicon Persicum vocabulorum, quae in Pentateucho.

Observationes Linguaé Hebraeae, Tabulae in Grammaticum Arabicam, etc.

Brieven van en aan hem worden in de *Sylloge* van Burman gevonden, T. I. p. 71, 209, 324, en bij J. Lipsaue, *Opera Omnia*, T. II. p. 47, 1066.

Zie Scaliger in *Scalig. Secund.* voc. *Rapheleng*; F. Sweertii, *Ath. Belg.* p. 250 e. Tob. Magyri, *Epon. voce Fr. Raphelengius*; Gotl. Krantzius *ad Conr. Saec.* XVI. c. v. p. 181 (43) Petri Burmanni, *ad Syllogen Epist.* T. I. p. 186; Jo Franc. Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 305 c. ic.; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 238; Maittaire, *Ann. Typ.* T. III. p. 554 seqq. *Cat. Bibl. Bunav.*

T. I. Vol. II. p. 1545; Saxe, *Onom.* T. III. p. 467; M. Adam, *Vitae Phil.* p. 423—425; *Ill. Acad. L. B. id est viror. clar. icones elog. cet.* (c. icone) *Alma Acad. Leyd.* (c. icon.) Meursius, *Ath. Bat.* (c. icone) p. 140—143; Thuanus, *Hist. sui Temp.* L. 119; *Cat. Bibl. Publ.* L. B. p. 130, 140, 344, 483; J. Dousae fil. *Epp.* p. 203; Baillet, *Jugem.* T. I. p. 218. No. 45; Bayle, *Dict.* T. IV. voc. (*François*); Niceron, *Mém.* T. XXXVI. p. 83; Moreri, *Nouv. Dict. Hist.*; *Dict. Univ.*; Hamberger, P. I. p. 114; Jöcher, Rotermund, Bauer, Siegenbeek, *Ges. der L. Hoog.* D. I. bl. 55, 68, D. II. bl. 5, 7, 69, 70; Schotel, *Ges. der L. Bibl.* Dez. *Oproer der Stud.*; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. III. bl. 80 (A) D. III. bl. 373; van Kampen, *Ges. der Lett. en Wet.* D. I. bl, 280, 281; Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, *Woord. der Zamenl.*; Kobus en de Rivecourt, Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* Muller, *Cat. van Portr. Cat. Bibl. Publ.* Leid. 132, 133, 140, 134. 600; *Euphonia*, 1818, no. 48, bl. 751—757.

RAPHELENGIUS (Christophorus), zoon van den vorige, die zijn vader in den boekhandel opvolgde en ook als geleerde bekend is. De tijd van zijn dood is onbekend. Hij liet slechts eene dochter, Maria, na, gehuwd aan Adr. Joosten van Musschenbroek.

Zie Burmanni *Syll. Epp.* T. I. p. 711, 496.

RAPHELENGIUS (Justus), of Joost van Ravelinghen, broeder van den vorige, leerling en peetekind van Lipsius en geleerde. Hij beoefende de Latijnsche poëzy, blijkens zijn *Carmen in novam Nonni editionem van Fr. Nansius* (Lugd. Bat. *Ex offic. Plant.* 1589). Men vindt gedichten van hem bij Gruterus, *Del. poët.* T. IV. p. 2—6, ook onder *Symbola*, bij zijn grootvader Plantyn uitgegeven, maakte hij drie-regelige versjes. Bij Dousa komt een epigram voor in *Justi Raphelengii diligentiam* en was op de Leidsche bibliotheek. Hij gaf in 1588 het *Cruydboeck* van Dodonaeus en beoefende ook de Nederduitsche poëzy, blijkens zijn *tabacks-loff en lasteringh.*

Zie Burmanni *Syll. Epp.* P. II. p. 48; J. Dousae, fel. *Poëm.* p. 176; Peerlkamp, *Poëm. Neërl.* p. 131; *Cat. Bibl. Publ.* Leid. 132, 342, 464; Schotel, *Gesch. v. d. Tabak, Koffij en Thee*, bl. 123.

RAPHELENGIUS (Franciscus), broeder van den vorige, leerling van Lipsius, beoefende de Latijnsche letterkunde en poëzy. Hij stierf te Leiden 22 Maart 1643. Hij gaf in het licht:

Notae et Castigationes in L. Annaei Senecae Tragoedias; typis Plant. 8o. L. B. 1621.

Elogia Carmine Elegiaco in Imagines quinquaginta doctorum virorum, Antv. 1587, fol.

Andere gedichten zijn hier en daar verstrooid, bij Gruterus, T. IV. Del. p. 1—2, vindt men er twee, waarvan er een *In J. Macrobium Isaaci Pontani* door Peerlkamp is opgenomen in zijn werk *de Poët. Lat. Neerl.* p. 151 en ook vóór de *Opera Aur. Theodosii Macrobii J. Is. Pontani*, L. B. 1628, 8o.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 258; Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 239; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 806; Peerlkamp, l. c.; Moreri, *Dict.*; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 86; Burmanni, *Syll. Epist.* T. II. p. 48, 326; *Nouv. Dict. Hist.* Saxii *Onom.* ad IV. 17. *Anal.* 566; Niceron, *Mém.* T. XXXVI. p. 87, 88.

RAPPARD (Jhr. Mr. Alexander Carel Gijsbert van) werd in 1789 te Amsterdam geboren, was in 1811 taxateur-generaal der belastingen in de onderscheidene deelen des rijks, en werd bij dit vak overgeplaatst eerst te Werkhoven en Odijk, daarna te Driebergen en Doorn. Later als ontvanger der belastingen te Utrecht benoemd, werd hij uit de ridderschap der provincie in de Provinciale Staten afgevaardigd, totdat, door de opheffing der ridderschappen als grondwettig bestanddeel der regering, dit zijn mandaat op eervolle wijze eindigde. Hij wist in de moeijelijke omstandigheden, waarin de ontvangers tot de belastingschuldigen staan, deze hunne belangen met die des rijks te vereenigen, genoot de algemeene achting en werd bij zijn overlijden te Utrecht, in Julij 1860, zeer betreurd. Hij behoorde toen tot de weinige overgeblevenen, die in 1813, tijdens de Fransche overheersching, gedwongen werden, als garde d'honneur te dienen, niettegenstaande hij zich tot hoogen prijs, wegens de Fransche conscriptie, had doen vervangen. Dit was echter geheel overeenkomstig de staatkunde van het toenmalig geweld; men had op die wijze twee voor één. De gardes d'honneur van Utrecht maakten een deel uit van eene der eerste detachementen, die naar Metz vertrokken. Dit gaf aanleiding, dat zij van Utrecht naar Beusichem het uitgeleide van een aantal stadgenooten ontvingen. Daar aan den maaltijd [illegible] te zamen vereenigd, nam R. F. Elen Modderman het woord, en riep hen in zulk eene hartroerende taal het afscheid toe, dat alle aanwezigen opstaande, het laatste woord van den spreker met weemoedige geestdrift herhaalden: *het Vaderland boven!* Van Rappard werd spoedig met een detachement van Metz naar en over den Rijn gezonden. Te Hanau, door ziekte opgehouden, bevond hij zich aldaar, toen die plaats, na den veldslag bij Leipzig, door de Oostenrijksche en Beijersche troepen stormenderhand werd ingenomen. Aan de tusschenkomst eener Hollandsche aldaar gevestigde familie, had hij het te danken, dat hij niet als krijgsgevangene werd opgezonden, en reeds in de eerste helft der maand December 1813 te Utrecht terug kwam. Bij de wederverschijning van Napoleon uit Elba in Frankrijk, in Maart 1815, nam van Rappard deel aan de zamenstelling van de compagnie vrijwillige jagers te paard van Utrecht, op eigen kosten uitgerust, en werd daarbij door zijne wapenbroeders tot wachtmeester benoemd. Aan den koning zijne diensten mede aangeboden hebbende, werd hij, in de omstreken van Parijs in kantonnement zijnde, tot 2den luitenant van het 1ste regement kurassiers benoemd, bij welk corps hij tot in 1821 in dienst bleef, toen hij, wegens persoonlijke belangen, zijn eervol ontslag verzocht en verkreeg. In 1830 bood hij voor de tweede maal zijne diensten het vaderland aan. Als kapitein bij de plattelands-schutterij, van Utrecht aangesteld, nam hij met zijne compagnie deel aan het scherp gevecht bij Calmpthout, dat eene uit Bergen-op-Zoom, onder de bevelen van den kolonel baron d'Ablaing van Giessenburg uitgezonden detachement troepen, op den 4den Augustus 1831, aan de Belgen leverde, en waarbij dezen uit hunne positie verdreven werden.

Zie *Nieuw Amst. Hand. en Effectenbl.* van 26 Julij 1861.

RAPPARD (Jhr. Mr. Hendrik Anthon, ridder van), geboren te Schenkenschans, werd 15 November 1788 aan de Leydsche hoogeschool tot doctor in de regten bevorderd, op eene diss. *de assignatione bonorum, liberisa conjuge superstite facienda*, 48 pp., bekleedde tot 1838 het ambt van procureur-crimineel van Gelderland, was ridder der orde van den Ned. Leeuw en van de Pruissische orde van den Rooden Adelaar 3de klasse, en sedert 1828 lid der Maats. van Ned. Letterk. Hij overleed den 6 Februarij 1845 te Arnhem, in den ouderdom van bijna 78 jaren, en vermaakte zijne rijke verzameling van regtsgeleerde boeken aan het Hof van Gelderland.

Zie *Alg. Hand.* van 13 Febr. 1841; *Levensb.* door M. Siegenbeek in *Hand. der Jaarl. Verg. van de Maats. van Ned. Lett. te Leyden* 19 *Junij* 1845, bl. 24—25; H. J. van der Heim, *Levensb. van W. L. F. C. Ridder van Rappard* in *Levensb.* 1863. bl. 27.

RAPPARD (Jhr. Mr. J. K., Ridder van), geboren den 2den Maart 1794 te Bergen-op-Zoom, werd als kadet bij de artillerie- en genieschool te Amersfoort geplaatst den 7den Mei 1807, en naar de militaire school te St. Cyr den 4den Mei 1811. Den 5den Julij 1812 werd hij bevorderd tot 2den luitenant bij de artillerie-kompagnie van de 77ste cohorte, en den 19den Maart 1813 aangesteld als 1ste luitenant bij het 8ste regiment Fransche artillerie te voet. Den 24sten Junij 1814 in zijnen rang overgeplaatst bij het 1ste bataillon nationale militie, zag hij zich den 9den Maart 1816 benoemd tot 2de kapitein. Den 17den Junij 1818 bevorderd tot kapitein bij het 4de bataillon veld-artillerie, werd hij den 21sten September 1823 overgeplaatst bij het 6de bataillon artillerie der nationale militie, den 5den Januarij 1830 bij het 5de bataillon, den 10den October 1830 bij het bataillon vrijwillige artilleristen en den 21sten Februarij 1833 bevorderd tot majoor bij het 1ste bataillon veld-artillerie. Hij werd aangesteld tot luitenant-kolonel bij het 2de regiment artillerie den 22sten Maart 1841, en tot kolonel bij het 1ste regement van dat wapen den 21sten December 1843. Den 8sten September 1852 werd hij benoemd tot generaal-majoor en gouverneur van de Koninklijke Militaire Akademie voor de zee- en landmagt te Breda, welke waardigheid hij tot het laatst zijns levens, den 9den Februarij 1855, mogt bekleeden. Onder zijne veldtogten behooren hoofdzakelijk de affaires van Culm, Leipzig en Hanau in 1813; de veldtogt in Frankrijk, bij de affaires van Viton sur Barne, Bar sur Aube en St. Dezier. Bij gelegenheid van den opstand in België was hij in garnizoen te

Luik, aan den Helder, op de citadel van Antwerpen enz. Hij was versierd met de Militaire Willemsorde, de orde van den Nederlandschen Leeuw, de kommandeurs-orde van de Eikenkroon, de medaille van de Antwerpsche Citadel en het Metalen Kruis. Hij liet na bij zijne echtgenoote P. E. Huguenin, soons en dochters.

Zie *Alg. Hand.* van 12 Febr. 1858.

RAPPARD (Willem Louis Frederik Christiaan, Ridder van), zoon van Hendrik Anthony, werd den 3 Mei 1798 te Arnhem geboren, was reeds zestien jaren oud, toen hij aldaar op de Latijnsche school werd besteld, en promoveerde in 1816 van daar naar de Academie, en werd in September van dat jaar als student te Groningen ingeschreven. Hier legde hij zich eerst op de letteren en vervolgens, onder de hoogleeraren Gratama en Enschut, op de regten toe, en deed, na in April 1818 het kandidaatschap in de regten verkregen te hebben, met eenige Groningsche vrienden een reis door Duitschland. In September van dat jaar bezocht hij de Leydsche hoogeschool, waar hij de lessen van Kemper, Tydeman, Smallenburg en Hageman bijwoonde, en den 24 Junij 1820 promoveerde, na de openlijke verdediging eener dissertatie *de auctoritate et usu disceptationum et orationum, quae occasione conficiendi commendandique codicis civilis Francici sunt habitae (vulgo: discussions et motifs) in interpretatione legis*, met lof bij Voorduin *(Geschiedenis der Nederlandsche Wetboeken*, D. I. *(Inl.)* bl. 426*)* vermeld. Kort daarna trad hij als advokaat bij het Hooge Geregtshof te 's Gravenhage op, en nog in hetzelfde jaar werd hem de betrekking van substituut-officier bij de regtbank te Zuilen aangeboden. Hij vervulde deze betrekking tot 1829, toen hij haar verwisselde met die van officier bij dezelfde regtbank. De nieuwe regterlijke organisatie van 1838 bezorgde hem een veel hoogere plaats in de magistratuur. Te Zutphen gehuwd, en een gedeelte van den zomer, nabij Laren op het landelijk goed *het Ross* doorbrengende, heeft hij toen, naar zijn eigen verklaring, de gelukkigste jaren zijns levens doorgebragt, ijverig in iedere betrekking, praktyk en studiën gelukkig vereenigende, en werd als ingezeten te Zutphen door oud en jong, en in alle standen geëerd en gezien. Vice-president van het collegie van regenten der gevangenis, president der afdeeling Tot Nut van 't Algemeen, curator der Latijnsche school, ouderling en later kerkvoogd bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente, en telkens lid van verschillende commissiën van onderscheidenen aard, wijdde hij, in dien bloeitijd van zijn leven, tijd en krachten aan de algemeene zaak. Doch wijder werd al ras de kring zijner bemoeijingen.

Namens de ridderschap van Gelderland in 1829 gekozen tot lid der Provinciale Staten, had hij ook dáár weldra zulk een goeden dunk van kennis en ervaring gewekt, dat deze vergadering, toenmaals als kiescollegie voor de Landsvertegenwoordiging fungerende, hem in October 1833, en dus op 35jarigen leeftijd, benoemde tot lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, en weldra nam hij in 's lands vertegenwoordiging eene eervolle plaats in. De grenzen voor dit artikel bestemd, gedoogen niet, dat wij zulks bevestigen en verwijzen liever de lezer naar zijne biographie door mr. H. J. van der Heim. Krachtig werkte hij mede tot de belastingwet op de bezittingen en de leening van 127 millioen.

Zulks had ten gevolge, dat hij, gevoelende dat zijne herkiezing niet zonder heeten strijd zou volgen, bij zijne aftreding verzocht niet meer in aanmerking te komen. De koning riep hem echter weldra wederom op in een ander gedeelte der vertegenwoordiging, en in 1844 werd van Rappard tot lid der Eerste Kamer benoemd. Ondertusschen was hij in 1838, naauwelijks 40 jaren oud, eensklaps van officier der regtbank te Zutphen tot president van het Hof van Gelderland benoemd. Kort na zijne benoeming tot lid der Eerste Kamer, noodigde de koning hem uit zich met eene ministeriële portefeuille te belasten, hij had te kiezen tusschen die van Binnenlandsche Zaken en Justitie; doch hij verzocht den koning buiten aanmerking te blijven. Ook toen hem in 1846 nogmaals het ministerie van binnenlandsche zaken werd aangeboden, weigerde hij evenzoo de aanvaarding. Doch toen hij en de baron van Doorn tot Westcapelle in 1847 Willem II overtuigd hadden van de noodzakelijkheid der grondwet-herziening, nam hij, na de aftreding van van Hall (1847), het ministerie van finantiën aan. Slechts twee en een halve maand was Rappard, als minister, werkzaam. Hij keerde tot het ambteloos leven weder, en het duurde tot 1849, eer hem wederom de vroegere plaats van voorzitter bij het Geregtshof werd ingeruimd. Ook nu bepaalde zich zijne werkzaamheden niet tot zijn regterlijk ambt. Reeds in 1849 als kerkvoogd der Nederduitsche Hervormde gemeente te Arnhem opgetreden, bewees hij tot in 1859 als voorzitter in het collegie aan die gemeente gewigtige diensten.

Nog een andere werkkring op kerkelijk gebied werd hem geopend. In 1850 werd van Rappard lid der algemeene Synode van de Hervormde kerk; een uitvoerig rapport over de kapittelgoederen te Haaften, in de handelingen der Synode over dat jaar opgenomen, is van zijne hand. In 1835 was hij lid der Synodale commissie en werd als zoodanig in 1858 herkozen. Doch reeds in dit zelfde jaar kwam van Rappard wederom op het staatsbewind.

Toen in April 1853 het ministerie was afgetreden en de vroegere minister van Hall met de zamenstelling van een ministerie werd belast, wendde men zich ook tot van Rappard, en bood hem de portefeuille van finantiën aan; doch hij weigerde. De kiezers riepen hem echter weldra in, om zijne medewerking aan het staatsbestuur te verleenen. Het kiesdistrict Amersfoort koos hem (1853) tot zijn vertegenwoordiger, en ook te Zwolle stond zijn naam naast dien van den gekozene. In 1854 terstond te Amersfoort bij de gewone aftreding herkozen, bleef hij tot 1857 in de vertegenwoordiging werkzaam en nam toen zijn ontslag. Nogmaals werd in December 1853 de ministeriële portefeuille hem aangeboden, doch wederom te vergeefs, en gelijke afwijzing volgde ook later. Trouw bezoeker der afdeelingen van de Tweede Kamer, veelal daarin voorzittende, rapporteerde hij de meeste finantiële wetsontwerpen, bleef zijne optreding in 's lands vertegenwoordiging ook toen niet zonder vrucht. Zoo was hij voorzitter der staatscommissie, in 1853 ingesteld tot het ontwerpen eener nieuwe regterlijke organisatie. In het volgende jaar nam hij met zijn collega uit de Tweede Kamer, Godefroy, de taak op zich, om een gewijzigd wetboek van burgerlijke regtsvordering op te stellen. Van geheel anderen aard waren twee andere staatscommissiën, tot welker voorzitter hij in 1855 door den koning werd benoemd; de eene tot het instellen van een onderzoek naar de maatregelen, welke konden genomen worden, om den omloop van vreemde muntspetiën te beletten, de andere tot onderzoek en regeling der zaken van de Maatschappij van Weldadigheid.

Eindelijk begon van Rappard naar rust te verlangen, en op ruim 60jarigen leeftijd keerde hij voor goed terug tot zijn geliefd geregtshof. Hij genoot die niet lang. Hij stierf den 9 Junij 1862. Hij huwde Elizabeth Theodora Sibilla Louize op ten Noort, hem verscheidene kinderen nalatende. Sedert 1830 was hij lid der Maatschappij van Nederlandsche letterkunde. Hij was commandeur van den Ned. Leeuw en Grootkruis der orde van de Eikenkroon.

Hij schreef:

Gedachten over eenige onderwerpen betrekking hebbende tot de aanstaande Nederlandsche Wetgeving, Zutphen, 1819, 8o.

Aanmerkingen op het ontwerp van een Wetboek op het strafregt voor het Koningrijk der Nederlanden, 7 stukjes, gr. 8o. Nijmegen, 1828.

Het ontwerp van een Wetboek van strafvordering op zich zelf en in vergelijking met de bestaande Fransche Wetgeving beschouwd, 2 d. Zutphen, 1828.

Redevoering bezwaren behelzende tegen de voorgestelde regterlijke organisatie bij Mr. E. G. Lagemans.

Verslag van de handelingen der Tweede Kamer der Staten-Generaal over het Wetsontwerp op de zamenstelling der Regterlijke magt enz., 's Hage, 1835, bl. 389 volgg.

Verdediging van de uitspraak van de Tweede Kamer der Staten-Generaal op 8 *Augustus* 1840, *ten aanzien van den Heer Mr. D. Grave van Hogendorp, of art.* 81 *der Grondwet in* 1840, Arnhem, Nijhoff.

In 1841 besprak van Rappard in een anoniem geschrift de vraag naar aanleiding der toenmalige grondwettelijke bepaling »*of er voor iedere onteigening ten algemeene nutte een afzonderlijke wet moet worden gevorderd*, Amst. J. Muller.

De Conflicten van attributie uit een geschied- en staatkundig oogpunt beschouwd, Amst. 1842.

Zie het *Levensb. van Rappard* door Mr. H. J. van der Heim in de *Levensb.* in 1863 door de *Maats. van Ned. Lett.* uitgegeven.

RAPPARD (Frans Alexander Ridder van), zoon van Carel Paul George, Ridder van Rappard en van Maria Anna van der Hoop, werd den 24 April 1793 te Utrecht geboren. In Augustus 1808 geplaatst hij het landdrost-ambt van het departement Utrecht, werd hij, na de opheffing daarvan, in 1812 belast met de werkzaamheden der stedelijke geldmiddelen om, in 1814 zijn loopbaan aan het departement van oorlog als eerste klerk te beginnen, een loopbaan die besloten werd met het hem bij de intrede van het jaar 1861, op zijn verzoek, verleend eervol ontslag als secretaris-generaal en zijne benoeming tot raad-adviseur. Kunnen groote verdiensten als ambtenaar, vooral in laatstgemelde betrekking, hem niet worden ontzegd, ook in andere opzigten stichtte hij veel nut; nu als kerkvoogd der hervormde gemeente en regent van het burgerweeshuis en de fundatie der vrouwe van Renswoude, dan als lid van den gemeenteraad zijner woonplaats en van onderscheidene commissiën ter bevordering van onderwijs en opvoeding. Reeds in 1815 in de orde der vrijmetselaren opgenomen, was hij tot twee maal toe regerend Meester en laatstelijk lid van den raad der Ouden in de loge l'Union Roijale en gedeputeerd Groot Meester nationaal voor de symbolieke graden. Als zoodanig het hoofd der orde in Nederland, Z. K. H. Prins Frederik, vertegenwoordigende, mogt hij diens volle vertrouwen genieten, en getuigde deze in het openbaar, bij eene plegtige gelegenheid, uit de volheid des harten, dat hij in van Rappard een boezemvriend bezat, dat deze hem, niet alleen in maçonnieke aangelegenheden, maar ook in het gewone leven, in menig opzigt, tot steun en raadsman was. Op geschied- en letterkundig gebied eindelijk was van Rappard met groote zaakkennis en volhardenden ijver werkzaam. Behalve zijne bekende verzameling *Alba Amicorum* uit de 16e en 17e eeuw, waarvan een overzigt in N. Reeks van werken der *Maatsch. van Ned. Letterk.* D VI. St. II voorkomt, liet hij tal van handschriften na, deels geschreven of onderteekend door Vorsten, Veldheeren, Staatslieden, Geleerden, Dichters enz., deels door personen vermeld in het *Staatk. Ned.* van J. Scheltema. Steeds bereid belangstellenden daarmede ten dienste te staan, kwam, door zijn toedoen, menige onbekende bijzonderheid aan het licht, en was het voorzeker daaraan toe te schrijven dat onderscheidene geleerde genootschappen hem het lidmaatschap aanboden. Zoo was hij corresponderend lid van de Thuringisch-Sachsicher Verein, lid van het Provinciaal Utrechtsch genootschap van kunsten en wetenschappen, van het Friesch genootschap van geschiedenis, oudheid- en taalkunde te Leeuwarden en van de maatschappij der Ned. letterkunde te Leiden. Ook bij het Vorstelijk huis bleven zijne veelzijdige verdiensten niet onopgemerkt; Koning Willem I benoemde hem tot ridder der orde van den Ned. Leeuw, Willem II bevorderde hem tot Kommandeur dier orde, Willem III schonk hem de ridderorde van de Eikenkroon met de Ster en maakte hem, bij het verlaten van zijne ambtelijke loopbaan, ridder grootkruis dier orde. Voor den man, van wien zijn vriend Dr. J. H. Halbertsma verklaarde „dat zijn leven was gewijd aan het raden der verlegenen, het verdedigen der onschuldigen, het te regt brengen der gevallenen; het helpen van ongelukkigen, altoos met eerlijke middelen en het woord der ware humaniteit," werd het tijdelijke plotseling met het eeuwige verwisseld. Op een feest bij den commissaris des Konings in Utrecht, ter gelegenheid van 's Konings verjaardag, op 19 Februarij 1867 gaf hij geheel onverwacht den geest. Zijne echtgenoote, Jonkvr. Ewoudina Louisa Elisabeth Storm van 's Gravensande, schonk hem 4 zoons en 4 dochters, waarvan bij zijn dood nog 2 zoons en 3 dochters benevens 20 kleinkinderen in leven waren.

Men heeft van hem:

De Fundatie der Zielebroeders te Utrecht in 1436, Utrecht, 1839, met steendrukpl. 8o. in het *Tijdschrift voor Gesch. en Oudh.* 5de Jaarg.

Herinneringen aan Mr. A. J. W. van Dielen, Oud-Maire van Utrecht, in het genoemde *Tijdschrift*, 5de Jaarg.

Overzigt eener Verzameling Alba amicorum uit de 16de *en* 17de *eeuw, met fac-similés* in de *N. Reeks van Werken der Maats. van Ned. Lett.* D. VI. St. II.

In hands. heeft hij nagelaten een afgewerkt opstel over den Harderwijkschen geleerde en magistraats-persoon, Ernst Brinck, geput uit drie albums van hem, in van Rappard's bezit.

Zie *Kron. van het Hist. Gen.* D. VI. bl. 79; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. II. bl. 148, D. III. bl. 429; *Handelingen van de maatsch. der Ned. letterkunde te Leiden.* 1868. Part. berigt.

RAPPARDUS (Henricus), in 1728 geboren, zoon van Theodorus Rappard, was heer van Nederhorst, Overmeer en Riethoven en predikant te Nederhorst den Berg. Hij schreef:

Gedenkteeken der Goddelyke Hulpe. opgericht te Nederhorst (den Berg) op den tweede van Bloeimaand 1779, *by gelegenheid, dat de Heere hem getrouw geacht hadde* 25 *jaaren aldaar in de Bedieninge te stellen*, Amst. 1780, 4o.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld.* April 1807.

RAPPARDUS (Jodocus), geboren in 1589, en Hervormd predikant te Wezel, waar hij in 1668, 74 jaren oud, overleed. Bij de inname dier stad door Spinola, 5 Sept. 1614, werd hij door de Spanjaarden in de preek bij zijn langen baard van den kanzel gesleept. Later heeft hij zich als ijveraar voor den hervormden godsdienst *zóó* onderscheiden, dat men hem te Wezel in de groote kerk een gedenkteeken heeft gesticht. Zijne fraaije afbeelding gaat in groot formaat in plaat uit, in zittende houding, voor zich een bijbel, waarop hij wijst. Gesneden in een achtkant medaillon door een overigens onbekend meester (uit die streek), H. van Lennep. Hij was van hetzelfde geslacht als de voorgaande. (Zie hieronder).

RAPPARDUS (Jodocus Fredricus), zoon van Joannes, werd in 1706 als proponent te Vianen beroepen, in 1730 emeritus en overleed in 1735.

Hij schreef:

De dwaaze Atheist, Amst. 1712, 4o.

Christelijke Godgeleerdheid, Vianen, 1713, 8o.

Zie Brans, *Kerk. Reg.* bl. 80; Abcoude, *Naamr. Aanh.* bl. 174.

RAS (Daniel), dichter uit het midden der 17de eeuw.

Zie J. Heiblocq, *Farr. Lat. Belg.* p. 244; Heringa, *Naaml. van Dicht.* bl. 71.

RAS (Ernst), med. dr., gaf in het licht:

Hippocrates Coi, Aphorismi, dat zijn: Kort en bondige Leeringen of Regulen enz., uitgeleid en verciert met Ned. aanteekeningen, Middelb. 1665, m. portr. van den overz. kl. 8o.

Zie *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. II. bl. 512.

RAS (Emanuel), in 1694 te Alkmaar geboren, werd in 1727 aldaar lid der vroedschap en bekleedde sedert meermalen het ambt van schepen en burgemeester. Hij bediende inmiddels de voornaamste staats-commissiën, zoo te Hoorn als in den Haag, en werd in elk collegie om zijne wijsheid en ervaring voor een der bekwaamste regenten gehouden. Hij overleed den 17 October 1761.

RASSENGHIEN (Maximiliaan Vylain, baron de). Hij stamde af van de burggraven van Gend en droeg eigentlijk den naam van Maximilian de Gand, dict Villain of Vilain. Hij was een der rijkste en aanzienlijkste edelen van Vlaanderen, zoon van Adrien de Gand, dict Vilain, heer van Rassenghien, van St. Jan Steen, en admiraal van Vlaanderen, en van Margaretha van Stavelen, vrouw van Isenghien, Glayon, Chaumont, enz. Maximiliaan erfde de meeste bezittingen van zijne moeder. Hij werd door den Spaanschen koning eerst tot baron van Rassenghien, daarna tot graaf van Isenghien verheven. Reeds vroeg geraakte hij in aanzien, maar werd ook reeds ras in de twisten, welke het vaderland verdeelden, gewikkeld.

In 1567 tot stadhouder van Fransch-Vlaanderen aangesteld, had hij al daar veel te strijden met de voorstanders van den Hervormden godsdienst, tegen wien hij van tijd tot tijd met gelukkig gevolg het zwaard gebruikte. Bij het ontstaan der troublen, na den dood van Requesens, werd hij, daar men wist, dat hij aan den koning aangenaam was, naar Spanje gezonden, om, van wege de Algemeene Staten, verslag te doen wegens de muiterij en wegens den noodlottigen toestand des vaderlands. Teruggekeerd, bevond hij zich den meesten tijd bij Don Jan, en speelde eenigzins de rol van bemiddelaar tusschen dien vorst en de Algemeene Staten. Hierdoor was hij bij de sluiting der Brusselsche Unie niet tegenwoordig, en hij schijnt de onderteekening zoo lang mogelijk te hebben ontweken, om zich voor geen partij te moeten verklaren. Doch op den 16 Januarij 1577, zijnde twee dagen voor zijne onder-

teekening, werd hij des nachts met den abt van Nienhoven gevangen genomen door sommige burgers van Brussel, waarschijnlijk uithoofde van zijn dubbelzinnig gedrag en van zijne Spaanschgezindheid. Deze onvoorziene omstandigheid noopte hem eindelijk tot het verbond toe te treden, en hij onderteekende het op den 18 van Louwmaand, waarvan het gevolg was dat hij eerlang weêr ontslagen werd. Het was niet uit genegenheid voor de zaak der vrijheid, maar de drang der omstandigheden, die hem met de tegenstrevers van Don Jan vereenigde. Dit duurde evenwel kort; eerlang onttrok hij zich aan het beleid der openbare zaken, leide zijne waardigheid van lid van den raad van oorlog neder en begaf zich naar het gewest, waarover hij stadhouder was. Aldaar hield hij zich onzijdig, totdat de zaken voor Don Jan een meer gunstigen keer hadden genomen. Toen, als hoofd zijner provintie, was hij een der eersten, die zich met de Waalsche gewesten vereenigden, en die een verdrag van verzoening met Parma sloten. Deze handelwijs verwierf hem de gunst des konings en des landvoogds; het leed niet lang of hij werd tot lid van den Raad van State en tot voorzitter van den Raad van geldmiddelen benoemd, in welke betrekkingen hij ijverig zijn pligt waarnam tot aan zijnen dood, die in 1583 voorviel.

Zie d'Espinoy, *Nobl.* { *de Flandre*, p. 159, 161; *Nob. des P. B. Supp.* p. 111, 117; Strada, *de bello Belg.* T. I. p. 213, 261, 419, 427. Voorts Bor, van Meteren, Wagenaar, op onderscheidene plaatsen; J. C. de Jonge, *Unie van Bruss.* bl. 191, 192; vooral *Hist. Généal. des Mais. de Guines, d'Ardres, de Gand etc.* door André du Chesne Tourageau.

RASWERDT (Asseghem van) of Raeswerdt, een Ommelander edelman, gehuwd met vrouwe Bymen of Byma, weduwe wijlen Abbe van Heemstra, een afstammeling van Abbe van Heemstra, Vetkooper edelman, die zich in 1421 met der woon in Groningen had nedergezet. Abbe en zijne vrouw woonden vroeger in den Ham, doch werden aldaar geplunderd en van al hunne kleinoodiën beroofd door een Groninger burger, Heine Voele genaamd. Later gingen zij met der woon naar Loppersum, waar hunne dochter Bawyna huwde met den vermaarden Roelof van Munster, heer van Ruinen en Ruinerwold, slotvoogd van Koevorden en drost van Drenthe. Zij hadden twee zonen, Mencke (zie op Ham Meinert van der) en Sapper, die ook Sippe genoemd wordt. Wij teekenen dit op, wijl deze tak der familie van Heemstra, in het werk van van Hettema en van Halmael, *Stamboek van den Frieschen vroegeren en lateren adel*, niet is opgenomen.

Na het overlijden van haar echtgenoot werd Bawyna van Heemstra in 1533 beleend door hertog Karel van Gelder, met het kasteel te Wedde, en liet het in 1536 aan haar zoon George van Munsterna.

Zie *Holl. Illustr.* 4de Jaarg. No. 50, p. 395. mss. aanteek. nopens het gesl. *Heemstra*.

RATALLER (George) (*), afstammeling van een aanzienlijk Friesch geslacht, volgens Ferwerda in 1528 te Leeuwarden geboren (†), zoon van Joan Rataller, eerste rentmeester en raad van Karel V in Friesland, en van Ida van Loo Gerritsdochter. Hij werd het eerst in de schoolkerk van St. Catharina, door Antonius van Keulen onderwezen en had Suffridus Petrus tot medeleerling. Eenigen tijd daarna ging hij naar de St. Hieronymus school te Utrecht, waar hij onder Georgius Macropedius groote vorderingen maakte.

Hij had toen reeds zulk eene neiging voor de poëzy, dat zijn vader er zich over verontrustte en hem de beoefening er van afraadde, wijl die schadelijk zou zijn voor zijn fortuin. Rataller legde zich nu te Leuven op de regtsgeleerdheid toe. Hij was daar in 1548, en ging het volgend jaar naar Frankrijk, en vervolgde te Bourges, onder Stephanus Stratius, zijne studiën. Zijne omstandigheden waren er niet schitterend, blijkens een brief door hem uit deze stad aan Lodewijk van Vlaanderen, burgemeester van Utrecht, geschreven, waarin hij dezen verzocht hem van wege den keizer gedurende drie jaar een inkomen te verschaffen, ten einde zijne studiën in de regten te voleindigen. Na vervolgens de hoogescholen van Italië bezocht en zich ook daar op de regtsgeleerdheid toegelegd te hebben, werd hij raadsheer in den raad van Artois, in plaats van Jacques de Rebrocizettes. Van daar ging hij naar Mechelen, waar hij in 1560 raadsheer in den Grooten Raad werd. Terwijl hij deze betrekking waarnam, zond hem de regentes Margaretha van Parma (1565) naar Frederik II, koning van Denemarken. Zich gelukkig van zijn zending gekweten hebbende, werd hij den 11 Augustus 1569 tot president van den raad van Utrecht benoemd en bekleedde dit ambt tot zijn dood, den 6 October 1581. (**) Hij overleed plotseling in zijn beroep in de raadzaal, en was in het laatst van zijn leven de vraagbaak van velen, en inzonderheid gezien bij den president van der Mijle. Hij bleef ook de bijzondere vriend van Willem Canter, en tevens van de meeste geleerden van zijn tijd. Rataller was een goed dichter en als zoodanig door Adrianus van der Burch, die hem in een lijkzang betreurde, Paquot, Janus, Brouckhusius en Adriaan van Royen geprezen. Hij huwde Margaretha van Loo, die hem overleefde, bij wie een zoon, Philips, griffier bij den Provincialen Raad van Utrecht, en twee dochters, Cornelia, gehuwd met Philip Doublet, tresorier der Staten-Generaal, wiens afstammelingen den naam van Rataller hebben aangenomen, en Catharina, die den 29 April 1568 geboren werd en den 11 September 1628 overleed. Zij was de tweede vrouw van Hugo Muys van Holy, ridder, heer van de Ketel en Spalandt en burgemeester van Dordrecht.

Men heeft van hem:

Hesiodi Opera et Dies, Latino carmine elegiaco reddita a G. R. Subjunctus est ejusdem Ratalleri Epigrammatum Liber Unus, Francof. 1546, 12o.

Sophoclis, Poëtae Tragici, Ajax Flagelifer, Antigone et Electra Latinè. G. R. interprete, Lugd. 1550, 8o. Ook in de volgende verzameling: *Tragoediae selectae Aeschyli, Sophoclis, Euripidis; cum duplici interpretatione Latina, unâ ad verbum, alterâ carmine. An.* 1577. *excudebat Henr. Stephanus, illustris viri Huldrichi Poëtae Typographus.*

Sophoclis Tragoediae quot extant. Latino carmine redditae a G. R. Antv. 1570, 12o., 1576, 12o.

Euripidis Tragoediae tres: Phoenissae, Hippolytus coronatus, atque Andromache. Latino carmine conversae a G. R. Accesserunt Fragmenta ex veteribus Graecis Poëtis apud Stobaeum ab eodem autore, eodem versuum genere. Antv. Christoph. Plantinus, 1581, 16o. Nicolaas Heinsius bezat een exemplaar met eigenhandige verbeteringen van Rataller.

»Et fabula (Hippolytus) cum Andromachi et Phoenissis Latino ornatu a Ratallero donata prodiit Antv. 1581. Valckenaerius et ipse vetustatis poëticae judex acutus, et motus sententia Jani Brouckhusii, Adriani Royeni et Petri Burmanni Secundi, vitam Ratalleri versionem suae editioni An. 1768 e regione addidit." (Peerlkamp.)

Brevis Catalogus omnium Praefectorum, sive Toparcharum, qui Ultrajectinam ditionem sub Carolo V et filio ejus Philippo Hispaniarum Rege gubernarunt, itemque Praesidum, qui Senatui Supremo praesiderunt. Deze lijst is gevoegd in de *Script. Fris.* van Suffridus Petrus (uitg. van 1690, p. 382—385). Rataller had hem dezen *Catalogus* den 12 Mei 1574 gezonden.

Men vindt Latijnsche brieven van Rataller aan Adriaan van der Burch in de door Bertius uitgegeven *Illustrium et clarorum Virorum Epistolae selectiores* etc., Lugd. Bat. 1617, 8o. en in *Epist. select. Cent.* II, no. VI, een brief aan Adr. van der Myle.

Elegia in Obitam Guilielmi Canteri (gest. 18 Mei 1575). Suffridus Petrus bezat dit vers in het oorspronkelijke.

Paquot deelt de opdragt zijner *Electra Clar. viro Stephano Stratio, Biturigibus Legum Antecessori* mede.

Zie Suffr. Petri *de Script. Fris. edit. Ult.* p. 376—380; *App.*

(*) Hans en Ulrich Rataller, broeders, ontvingen brieven van adeldom van Maximiliaan van Oostenrijk, dd. Freyburg 17 Oct. 1498. (het diploma er is bezit van den Baron mr. van Heemstra, te Leyden.) Jan was gehuwd met N. Souck, Johan was rentmeester en raad in den Hove van Friesland.

(†) In 1520 volgens Scheltema, in 1528 volgens het *Stamb. van den Frieschen Adel*, D. I. p. 265, en de Wal, *de claris Fris. Jurecons.* p. 13, 29, 427, 465.

(**) Dit jaartal wordt opgegeven door Val. Andreas, Suffridus Petrus en een brief van Justus Lipsius. Sweerius noemt 1 October 1580 zijn sterfdag.

ad Chron. Johan. de Beka, edit. Leppii, p. 190, 191; Lipsii *Ep.* 28 *Cent. I*; Loprii *Chron. Belg.* p. 525; Swertii *Ath. Belg.* p. 275, 276; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 266; Burmanni *Traj. Erud.* p. 277—281; Paquot, *Mém.* T. III. p. 151 seqq.; C. Barthii *ad Statii Theb. II.* p. 113; *Hippolytus Euripidis ed. Valcken.* p XII, XIII. *Praef.*; Bothii *ad Sophocl. Philoct.* vs. 1311; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 19; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Nebrl.* p. 126, 127, Suffr. Petri *App. ad Bekam*, p. 190; Rodenburchius *x Ded. de Jure Conjugii, Delic. Poët. Belg.* p. 653; J. Dousae *Ep.* I. IV. et *Cupid.* Lib. I. *Eleg.* XI et *Del. Poët.* p. 106; Adr. van der Burchius, *Poëm.* p. 109; Gesnerus, *App. T. I. Bibl.* Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 342; Fabricii, *Bibl. Graec.* Lib. II. c. XVII. § II; Graevii *Orat. in Acad. Traj. Nat.* Saxe, *Onom.* T. III. p. 763. *Anal.* 633; de Wal, *de Clar. Fris. Jurecons.* p. 29 seqq. 424; van de Water, *Utr. Plac.* D. II. p. 1053; Gourhoeven, *Chron.* bl. 109; Hooft, *Ned. Hist.* B. XXV. bl. 1112; Scheltema, *Staatk. Ned.*; Kok, Hoogstraten, Kobus en de Rivecourt, *Nouv. Biogr. Gén.*; *Biogr. Univ.*; *Biogr. Hist.*; Bayle, *Dict.* T. IV. p. 36; Benthem, *Holl. Kirchenst.* T. II. p. 256; Jöcher, Rotermund, Moreri; ms. Brief van de Regering van Oudewater, betreffende de familie Rataller, 1605 1 p. fol. »Avec les signatures de membres de cette famille." Zie *Cat. d. Mss.* etc. La Haye, 12 et 13 Oct. 1855. p. 13.

RATALLER (Philips), zoon van den vorige, werd in 1586 door Leycester tot griffier van 't Hof van Utrecht, benoemd, en in hetzelfde jaar met Modet door de vroedschap dier stad naar Engeland gezonden, van waar hij in 1587 wederkeerde.

Zie Bor, *Ned. Hist.* B. XXI. bl. 38 (731), bl. 81 (794), bl. 72 (952), B. XXII. bl. 3 (756); Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII. bl. 168, 190, 216.

RATALLER (Jan), welligt een kleinzoon van Johan en zoon van Hieronymus van Rataller, dien hij in 1550 opvolgde als grietman van Tietjerksteradeel. Hij was Kornelis de Hooge, die zich voor een bastaard van Karel V uitgaf, behulpzaam in het opstellen van zeker boekje, getiteld *Hoognodige Waarschuwing*, te Leyden in 1585 uitgegeven. De Hooge werd ter dood gebragt en Rataller, die gevlugt was, gebannen.

Zie Bor, *Ned. Hist.* B. XVIII. bl. 6 (368); Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 493, 494; Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietm.* bl. 180.

RATELBAND (Johannes) werd omstreeks 1715 te Amsterdam geboren, en liet zich den 23 Augustus 1735, in den ouderdom van 20 jaren, te Leyden als student inschrijven. In 1740 verdedigde hij er, onder Schultens, eene *Dissertatio de convenientia admirabili Dialecti Arabicae cum Hebraea in Universo Linguae ambitu* (L. B. 1740, 4o.) In hetzelfde jaar werd hij proponent en predikant te Holyrood, in 1744 aan de Koog, in de banne van Westzaan, in 1745 te Leeuwarden, van waar hij in 1766 als hoogleeraar in de godgeleerdheid en akademie-prediker te Franeker werd beroepen. Hij aanvaardde den 6 Januarij van 't volgend jaar deze bediening met eene *Oratio de pietate Christiana Theologo prorsus necessaria*. In 't Hollandsch overgebragt met den titel:

Inwyings Redevoering over de Christelyke Godsvrugt, den Godgeleerden volstrekt noodzakelijk, — openlyk uitgesproken in de Academie-kerk, als Zijn Hoog Eerw. het Hoogleerampt in de Godgeleerdheid plegtiglyk aanvaardde den 6 January 1767, Leeuw. 1767, 4o.

In 1781 legde hij de rectorale waardigheid neder met een *Sermo Academicus de librorum Apocryphorum, ut vocant, lectione et, exceptione omnibus Christianis utili et necessaria.* (Franeq. 1781, 4o.). In 1791 werd hij emeritus en den 15 Junij 1793 overleed hij, in den ouderdom van 78 jaren en 4 maanden.

Behalve de gemelde dissertatie en oratien, gaf hij nog in het licht:

De voorzigtige opregtigheid den Leeraars des Nieuwen Testaments noodzakelyk aangepresen uit Mattheus XV vs. 16, *ter bevestiging van Do. Ad. van Duyfhuys te Nieuwendam*, Amst. 1744, 4o.

De kragt des Gebeds betoogt uyt Israels Triomf en Amaleks Nederlaag, op 't Gebed van Moses, ter opwekking van Nederlands Israel ter voorbereiding van de Wekelyksche Bedestonden uit Exodus XVII: 8—14, Amst. 1748.

Zevental Leerredenen en uytgelezen Bybelstoffen op verscheiden Tyden en Gelegenheden, Amst. 1756,

Elisa's Dood en Begrafenis ter nagedagtenis van Herm. Wesselius, uit 2 Kon. XIII, Leeuw. 1755, 4o.

Leerrede over Jesaia XLV: 7 tot een algemeenen Dank-, Vast- en Bededag, Leeuw. 1756.

Zie *Cod. Stud. Acad. L. B.*; *Bibl. Hag.* Cl. II. p. 220; *Boekz. der Gel. Wer.* 1767. *a.* bl. 63. 1768. *b.* bl. 882—916, 1794. *a.* bl. 668; *Naaml. der Pred.* 1791. bl. 109; Veeris, *Vern. Kerk. Alph.* bl. 163; Abcoude, *Naamr. Aanh.* bl. 272, 2e *Aanh.* bl. 196, 3e *Aanh.* bl. 16, 4e *Aanh.* bl. 21; Arrenberg, *Naaml.* bl.

RATH (Herman Arnold) of Raedt, geboren te Bommel, studeerde te Leyden, werd J. U. D. en was sedert 1591 hoogleeraar in de regten te Ingolstadt. In 1601 werd hij, met behoud zijner betrekking, te Munchen beroepen, keerde in 1613 weêr naar Ingolstadt terug, werd in 1617 prof. cod. van Ferdinand en Maximiliaan en raad der hertogen Wilhelm en Albert van Beijeren. Hij overleed ongehuwd den 4 Januarij 1625.

Hij schreef:

D. de Sententia judiciali, 1610.

D. de Fidei jussoribus, 1616.

Assertiones ex subtilissima Juris accrescendi materia, 1617.

— *De Contrahenda emtione et pactis inter emptorem et venditorem compositis, An.* 1617.

Quaestiones controversae in materia pignorum, 1622.

Zie *Ann. Ingolst.* T. I. p. 117, 245; Rotermund.

RATH (Ignatius), zoon van den vorige, werd in 1668 hoogleeraar der Institutionen te Ingolstadt en raad van den koning van Beijeren. Hij overleed den 19 October 1688.

Hij schreef:

Institutionum Imperialium Libri IV, Munchen, 1688, 4o.

Zie Rotermund; *Mederi Annal.*

RATH (Arnoldus), Jur. Dr. en professor in de regten te Ingolstadt, raad der keurvorsten van Keulen en Beijeren, overleed aldaar den 25 Mei 1671.

Hij gaf in het licht:

Assertiones sponsalitiae et matrimoniales, 1623.

De contractibus et de testamento solemni, 1627.

De poenis secundarum nuptiarum, 1628.

De his, qui testamenta facere possunt, 1629.

De potissimis quibusdam Juris communis et certarum constitutionum Batariae, vulgo Landrecht inscribi solitarum, differentiis, 1632

De usu capionibus et praescriptionibus, Ingolst. 1640, 1651, 4o.

De continuatis Juris Romani et praescriptionibus, 1640.

De continuatis Juris Romani et bojoarici differentiis, 1642.

Tractatus de deposito, 1644.

De potissimis Juris Romani et Bojoarici quoad processum edictalem differentiis, Ingolst. 1645, 4o.

De Senatus consulto Vellejano. Part. III, 1648.

De damno injuria dato eod. an.

De secundis nuptiis, Part. II, Ingolst. 1650 et *Pars tertia*, 1652.

De rei vindicatione, 1651.

Quaestiones illustres ex diversis Jur. Utr. materiis, 1652.

De contrahenda et dissolvenda emtione, Ingolst. 1653, 1657, 4o.

De rescindendo venditione, 1654.

De Senatus Consulto macedoniano, 1655.

De rebus creditis, 1657.

De evictionibus. 1660.

Tractatus theoretico-practicus de actionibus, 1669.

De interdictis ad ordinem Institut. Imper. 1670.

Laetus in obitum Chph. Besoldi Icti, gevoegd bij de 4de uitgaaf van zijn *Synopsis*.

Zie Jöcher, Rotermund, Mederi *Ann. Ingolst.* T. II. p. 387; Kobolds, *Lex.* p. 544; *Hamb. Bibl. Hist. Cent. VII.* p. 115; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 102; Struvii *Bibl. Juris Selecta*, p. 192, 208, 232, 269.

RATHLAUW (Jan Pieter), te Amsterdam geboren aldaar chirurgijn en vroedmeester in 't midden der 18 eeuw, een leerling van IJves en Ferner, bestudeerde de vroedkunde te Parijs en Londen, doch werd, toen hij zich, ter uitoefening van dit vak, te Amsterdam had neêrgezet, door het collegium medicum afgewezen. Dr. Velser maakte hem met het geheim van een verloskundig instrument van Roonhuijsen bekend, waarvan hij een afbeelding en beschrijving in het licht gaf.

Men heeft van hem:

Verhandeling over de cataracta en derzelver differente speciën met een keurlijke, na het leven afgeschetste, plaat, op dewelken men met een opslag van het oog ontdekken kan alle de verscheide zoorten van de gebreken, van derzelver oorzaken, kentekenen en gevolgen, benevens een nieuwe manier van operatiën en derzelven voortreffelykheid boven de gewone manier voorgestelt, ens. ens. Amsterdam 1751 8o. Ook in het Fr.

Het berugte geheim in de vroedkunde van Rogier Roonhuizen ontdekt. Amst. 1767 8o. l. v. l. Hier tegen:

Klaare bewijzen, dat het berugte geheim in de vroedkunde van Roonhuisen, ontdekt en uitgegeven door J. P. Rathlauw, volstrekt valsch, en het Instrument daarin afgebeeld, gevaarlijk en onnut in de tweede gevallen is. Amst. 1767.

J. D. Schletting, Embryacia nova detecta of eene heel nieuw en nuttige vroedkundige behandeling in de meest moeijelijke baaringen, eertijds gelukkig uitgeoefent door R. Roonhuizen, en over de 50 jaren geheel bedekt gehouden. Nu ontdekt en beschreven met plaat en eene bijvoeying van andere onbekende saaken in de Mierenchites. Amst. 1767. *Appendix* etc. Ibid 1767 8o.

*Brief aan den Heer van *** bevattende eenige aanmerkingen op en van het werk uitgegeven door J. de Visscher en Cr. van de Poll, geïntituleerd, tweeledige verhandelingen. rakende het Roonhuisiaans geheim in de vroedkunde.* Amst. 1754 4o.

Opmerkingen nopens den dollenhondsbeet, en de middelen daartegen in *de Werken der Kon. Maats. te Göttingen*, waarvan hij lid was.

Zie *Gottinger gel. Anz.* 1753 S. 265, 269, 391, 889 ff; Osiander, *Lehrb der Entbindungskunst*, 1 Th. S. 268—275; Herseching, B. III. Abth. l. p. 115; Rotermund; *Boekz. der Gel. wereld*, 1752 à 437.

RAU of RAVIUS (CHRISTIANUS), werd, zoo men wil, in 1613 te Berlijn geboren. Hij ontving zijn eerste opvoeding te Rostkoc en van daar begaf hij zich naar Sora, waar hij hoogleeraar in de aardrijkskunde werd. Uit een brief van Ludovicus de Dieu aan Isaac Vossius, den 21 Januarij 1642 geschreven, blijkt het, dat hij in het Oosten gereisd heeft, zeer ervaren was in het Persisch en het Turksch en vele handschr. uit het Oosten had medegebragt. Het is twijfelachtig of hij omtrent dien tijd, of na zijn vertrek uit Utrecht, te Oxford onderwijs heeft gegeven in de gewijde talen. In 1643 kwam hij te Utrecht en schonk vier oostersche boeken aan de bibliotheek aldaar. In 1644 hield hij een *Oratio de scribendo Lexico Arabico*, en werd hem, doch zonder jaarwedde, verlof gegeven de oostersche talen te onderwijzen.

Bij besluit van den 17 Junij 1644 ontving hij *f* 400, van den 6 Januarij *f* 150 en den 3 Maart *f* 600. Nog in dit zelfde jaar vertrok hij. Later ontmoeten wij hem te Stockholm bij Koningin Christina en te Upsal, vervolgens onderwees hij in 1669 en 1670 de oostersche talen te Kiel. Van daar ging hij naar de hoogeschool te Frankfort, waar hij in 1677 overleed.

Men vindt zijn grafschrift bij Rotermund, die 34 werken van hem vermeldt, o. a.

Panegyricae orationes duae de linguis orientalibus, Traj. 1643, 4o.

Observatio ad Universam Europam pro discendis rebus et linguis orientalibus, Ibid, 1644.

Ortographiae et Analogiae, vulgo Etymologiae, Ebraicae delineatio, praemissa verae Etymologicae seu Lexico generali concordantiarum manualium Hebraearum, Amst. 1646.

Grammatica generalis Hebraica, Chaldaica, Syriaca, Arabica, Samaritana, Anglica, Loud. 1648, 8o.

De Dudaim Rubenis dissertatio philologica, Upsal. 1655, 8o.

Annotationes in versus postremos Geneseos capitis XXX, Ibid, 8o.

Apollonius Pergaeus ex versione Arabica. Latinè, Kol. 1661 8o.

Versio nova in Caput IV Geneseos cum quibusdam annotatis, Ibid, 1664, 8o.

Versio Latina ex Hebraeo, seu priorum capitum Geneseos cum notis theologico-philologicis, Ibid, 1665, 8o.

Chronologia infallibilis de annis Christi ex solo Veteri Testamento demonstratis, silicet concepti, nati, baptizati, passi, resurgentis, adscendentis, die Pentecostes Paracletum millentis, juxta ductum codicis Ebraei, numquam visum demonstrativae demonstrationes; Praemittuntur aliquot magnorum virorum censurae, Ibid. 1669, auctior 1670. Deze *Chronologia* is, volgens een brief van Schefferus, door Celsius, professor in de wiskunde, wederlegd.

Synopsis Chronologiae Biblicae centum Epocharum Biblicarum ab orbe condito ad adscensionem Christi! Berolini, 1670, fol.

Orbis hieraticus Levitarum per quinquagenos Jojaribi orbis descriptus, Ibid, 1670, fol.

Excussio discussionis ineptae Abrahami Calovii, Ups. 1671, fol.

Disputatio Chronologica de plenitudine temporis Christi in carne a priori deducta, Franc. ad. Oderam, 1673, 4o.

Triginta arcana Biblica contestantia aerum Christi anno mundi 4041 non 4000, ut Calovius docet, Ibid. 1675, fol.

A Discourse of the Oriental tongues, vis. Ebrew, Samaritan, Calde, Syriac, Arabic and Ethiopic. Together with a general Grammer for the said tongues. Whereunter is added the Synonyma's of the Herbrew tongue, Lond. 1648, 1649.

Sex (qui) decuria Epistolarum adoptivarum, ex variis orbis partibus commissarum circa Orientalium studiorum promovendorum curam, Ibid, 1648.

Verba quaedam Anglicana, Latina, Graecaque ab Hebraeo fonte deducta, Ibid, 1647, kl. 8o.

Catena Magnetica.

Fons Sionis.

Ortographia Arabica.

Zie Schefferi, *Suec. Liter.* p. 401; le Long, *Bibl. Sacra*, T. II. p. 920, 1163, 1164, 1179, 1238; Jo. Fabricii *Hist.* T. V; *Bibl. Fabr.* p. 508; Burman, *Traj. Erud.* p. 285—288; *Syll. Ep. Burm.* T. III. p. 590, T. V. p 145; Krause, *Animadv. ad Boecl. Bibl. Orat.* p. 380; Crenii *Animadv. Phil. et Hist.* Part. II. p. p. 187; Imbromatus, *Bibl. Lat. Hebr.* p. 332; Moller, *Hom. Moss.* p. 252, Mollerus, *Isag. ad Hist. Duc. Slesvic et Holsat.* Part IV. C. I. § 4; Fellerus, *Monum. ined.* p. 569; Buchneri, *Epist.* p. 48; *Cat. der Bibl. van de Maats. van Ned. Lett.* D. II. bl. 424. Molleri, *Cimbria liter.* T. II. p. 680; Id. *Hypomneni* p. 463; Semler, *Levensb. aus der brit. Biogr.* T. VII. p. 574; Jöcher, Rotermund.

RAU (JOHANNES JACOBUS), zoon van den wijnhandelaar Johannes Rau en van Magdalena Muller, werd in 1668 te Baden, een kleine stad in de Swabische Kreits geboren. Toen hij 14 jaren oud was, bestelde zijn vader hem in een chirurgijnswinkel te Regensburg. Hij bleef er drie jaren, verliet toen zijn vaderland en kwam te Bergen in Noorwegen in dienst bij den chirurgijn Trauen. Doch welhaast verliet hij dit land en begaf zich naar Amsterdam, waar hij scheepsdoctor werd op een oorlogschip *de Graaf van Bentheim*, en later op het schip van den vice-admiraal Schey, dien hij op zijn togt naar Engeland om den Prins van Oranje derwaarts te brengen, volgde. Teruggekeerd legde hij zich te Leiden en vervolgens te Parijs op de genees- en heelkunde toe. In 1694 keerde hij naar Leyden terug, waar hij zich den 28 Maart als student liet inschrijven. Reeds den 11 Mei verdedigde hij een *Dissertatio de ortu et regeneratione dentium* onder Carolus Drelingcourt, ter verkrijging der doctorale waardigheid en vestigde zich te Amsterdam, waar hij onderwijs gaf in de anatomie en de geneeskunde, en vooral de chirurgie uitoefende. Hij verbeterde de operatie van den steen, eene kwaal, aan welke destijds, mogelijk door het meerdere gebruik van bier dan in onze dagen, veel meer lijders waren dan tegenwoordig, gelijk daarentegen, de thans zoo talrijke zenuwziekten toen minder algemeen schijnen te zijn geweest. Rau had gelegenheid de ruwe behandeling van zekeren Franschen monnik, Frère Jaques (Frater Jacobus de Beaulieu), die zich te Amsterdam op die hoogst gevaarlijke bewerking toelegde, op te merken. Hij toonde het gebrekkige daarvan aan, vervaardigde een verbeterd werktuig, en werd daarop met den post van operateur van den steen bekleed, die te voren van de heelkunde afgezonderd was. Hij was gelukkig genoeg, niet minder dan 1600 menschen van die pijnlijke kwaal te genezen. Ongelukkig echter was hem het toen nog zoo veelvuldig zwak eigen, zijne geneeswijze geheim te houden, waardoor zoo vele lijders van de weldaad verstoken werden, die eene openlijke bekendmaking hem zou hebben verschaft. Echter ging de ontdekking niet geheel verloren, maar werd in Holland door J. Denys, chirurgijn en vroedmeester te Leyden, en in Duitschland door Heister het eerste gevolgd. Zijn roem als ontleedkundige gaf curatoren der Leydsche hoogeschool in 1705 aanleiding om hem tot het houden van anatomische demonstratiën op de daartoe ingerigte schouwplaats uit te noodigen, 't welk hij met algemeene toejuiching deed. In 1713 werd hem de opengevallen post van hoogleeraar in de ontleed- en heelkunde aangeboden, welk ambt hij op den 26 van Herfstmaand aanvaardde met het houden eener *Oratio de*

methode Anatomen docendi et discendi. In 1718 legde hij de rectorale waardigheid neder met eene *Oratio de inventoribus et usu vasa replendi.* Hij overleed echter reeds den 18 van Herfstmaand 1719, ten gevolge eener meer en meer verergerde ongesteldheid, die hem reeds een geruimen tijd te voren, in de vervulling zijner ambtsverrigtingen merkelijk belemmerd had. Hij vermaakte aan de hoogeschool zijne verzameling van voorwerpen, de ontleedkunde betreffende. Hij is door Albinus en Sandifort geprezen. Zijn beeldtenis bestaat. Hij gaf in het licht:

Epistola de inventoribus septi scroti ad F. Ruyschium, Amst. 1699, 1721, 4o.

Responsio ad defensionem F. Ruyschii *pro septo scroti,* Leyden, 1718, Amst. 1721, 4o.

Observ. Chir. de calculo renum vesicae, urethrae, lithotomia. In quibus Lithotomias methodum J. J. Rau, L. B. 1731, met platen, uitg. door J. Denys, *Leyd. Ordin. Chir. lithotom. obstreticandi artem exercens et coram obstreticibus praelegens.*

Fabulae mytologicas, door D. Valentini uitgegeven, en bij zijn *Amphitheatrum Zoolimicum* gevoegd.

Zie J. Denys, *Heelk. Aanm. over den Steen der Nieren, Blaaze en Waterpyp, het snijden derzelven, mitsgaders over de blaassteek, daar benevens eene aantooning dat de wijze van Steensnijden, weder geoeffent door J. J. Rau, is de gegrondste, veiligste en gelukkigste van allen,* met pl. Leyd. 1730; *Index Supell. Anatom. quam Acad. Bat. quae Leidae est legavit vir clar. Joh. Jac. Rau, rogatu illustr. et amplis. Acad. istius Curat. ex Urbis Consul. confertus a B. S. Albino, qui et vitam ejus et curationem quam calculosis adhibuit instrumentorumque figuras addidit,* L. B. 1725. 4o. *Introd. van den Hoogl. E. Sandifort,* vóór zijn *Museum Anatom.* p. XIV. XXII. XXV. In Vol. I wordt de *Supell. Anatom.*, aan de akademie vermaakt, beschreven; Te Water, *Narr.* p. 204, 205; Siegenbeek, *Ges. der L. Hoog.* D. I. bl. 258, 262, D. II. bl. 101, 173—174, 275; Idensee en Ali Cohen, *Oude en Middel. Gesch. der Geneesk.* bl. 475; *Bibl. Med. C. H. à Roy,* T. I. p. 330, 331, T. IV. p. 1658—1661; *Bibl. Univ.;* Nieuwenhuis, Muller, *Cat. van Portr.;* Jöcher, Rotermund, *Boekz. der Gel. Wer.* 1725.

RAU (Sebald), zoon van Johann Eberhard Rau, hoogleeraar in de Oostersche talen en Godgeleerdheid te Herborn, werd aldaar den 4 October 1721 geboren, studeerde onder zijn vader, tot dat hij candidaat in de godgeleerdheid was. Ook legde hij zich op de letter- en Oudheidkunde en Oostersche talen toe, en maakte zich als dichter bekend. In 1744 verdedigde hij eene *Disputatio de cultu rationali sub Vet. Test. Oeconomia.* Hij studeerde vervolgens nog een jaar te Utrecht en bezocht in de vacantie de bibliotheek en geleerden te Leyden. In 1749 werd hij, in de plaats van Mill, lector in de Hebreeuwsche en Oostersche talen, den 2 Maart 1750 buitengewoon, den 27 April 1752 gewoon hoogleeraar in de Oostersche talen en oudheidkunde aan de universiteit te Utrecht, den 6 Mei 1771 ook in de typische en uitlegkundige godgeleerdheid. Den 7 Mei 1810 werd hij emeritus en den 10 Januarij 1818 overleed hij. Hij huwde Susanna Sebina Keytema, uit een deftig Friesch en Amsterdamsch geslacht gesproten. Hij was Ridder van de Koninklijke orde der Unie, lid van het Zeeuwsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, en liet een zoon (die volgt) en drie dochters na.

Hij gaf in het licht:

Disputatio de cultu rationali sub Veteris Testamenti oeconomia, Herborniae, 1744, 4o.

Diatribe de epulo funebri gentibus dando in Jes. XXV: 6—8, Ultraj. 1747, 8o.

Oratio de monumentis veteris ecclesiae orientalis, deque usu, quem adferunt Theologo Linguarum perito, Ibid, 1750, 4o., in het Ned. vert. door M. Schagen, met aanmerk. 1750, 4o.

Exercit. de Autore atque usu antiquissimi in Leviticum Comment. Judaeis Siphra dicti, Ultraj. 1750, 8o.

Diss. philol. de eo, quod fidei merentur Judaeorum monumenta sacris in antiquitatibus et senau earum mystico, Ultraj. 1751.

Oratio de eloquentia et sublimitate Scriptorum antiqui foederis, Ibid, 1752, 4o.

Exercit. in Ps. XLII: 7, 8, Ibid. 1753, 4o.

Beiden in *Opusc. Belg. Liter.* van Oelrichs, T. I.

D. de iis, quae ex Arabia in usum tabernaculi sunt petita. Ib. eod. 4o. *recusa,* Lips. 1755.

Positiones Philolog. controversas in fasciculos collectas P. II., Ultraj. 1753—60, 8o.

Oratio de ortu et progressu deque impedimentis studii literarum Orientalium, Ibid, 1754, 4o.

D. de Vindemia et torcularibus veterum Hebraeorum, Ibid. 1760.

D. de statu exinanitionis atque exaltationis Christi in Jes. LIII, Ibid, 1756, 4o.

Specimen philol. in Obad. V: 1—8, Ibid. 1757, 4o.

Disq. philol. de locis aliquot V. T., Ibid. 1758, 4o.

D. de Testamenti factione Hebr. ignota, Ibid, 1760, 4o.

Exercitationes V philol. adversus C. F. Houbigant. prolegomena in Script. sacram, Amstelod. 1761—1767, 4o. in *Belg. Liter. Opusc.* T. I, II.

D. de aedibus veterum Hebraeorum, Ultraj. 1764, 4o.

Or. de judic. in philol. Orient. regundo, Ibid, 1760, 4o.

D. continens observ. ad varia Codicis V. T. loca, Ibid. 1774, 4o.

D. de Armis Veterum Hebraeorum, P. I., Ibid, 1781, 4o.

D. de usu nominis elohim in quibusdam V. T. locis ib. eod. 4o.

Exerc. philol. ad Car. Fr. Houbigantii prolegomena in Script. sacra, L. B. 1785, 4o. maj.

Or. panegyrica in natalem centesimum et quinquagesimum Acad. Traj. dicta in templo urbis primario, Ultr. 1786, 4o. *(Redevoeringen en Dichtstukken ter vieringe der plegtige Inwijding van de Hoogeschool te Utrecht.)*

Eenige onder zijn praesidium gehoudene disputationes, als van Gerh. Kuipers, *Observ. ad Varia V. T. loca,* Traj. 1774, 4o. *Observ. ad nonnulla Cantici Canticorum loca,* Traj. 1774, 8o., van Petr. Andr. van Kothen; *De eo quod Arabes ab Aramaeis acceeserunt et in suam scribendi ac loquendi rationem derivarunt,* Ibid, 1775, 4o.

Orat. duae, prima de difficultatibus, quibus prematur studium antiquit. Judaicae, deque Judicio in eo regundo: altera de benefic. a Deo Opt. Max., inde a Juventute in se collatis, Ultr. ad Rhen. 1805, 8o. mag.

Zijn portret vindt men in de *Ann. Theol.* Rinteln, 1791.

Zie Harles *de Vitis Phil.* T. IV. 1772. 8o. no. 5; *Neues gel. Europa,* T. XVI. p. 1059; Saxii *Onom.* P. VII. p. 197, 444. Rotermund; *Nouv. Biogr. Génér.;* Heringa, *de Andit.* p. 149, 205; J. Teissedre l'Ange, *Lofrede enz. op S. T. Rau,* bl. 64, 65; *Kunst- en Lett.* 1805. D. I. bl. 226, 1809. D. II. bl. 193, 1818. D. I. bl. 32.

RAU (Sebald Fulco Johannes), eenige zoon van den vorige, werd den 16 October 1765 te Utrecht geboren. Hij was voor het aanleeren van talen geboren. Hij leerde het Fransch en Hoogduitsch als kind van monsieur Bourdon en de Paltzische studenten, die de lessen van zijn vader hoorden en aan diens huis verkeerden. Met het Latijn, Grieksch en Oostersch begon hij mede nog als kind. Ook had hij reeds vroeg veel smaak in de Latijnsche en Oostersche poëzy. De rector Reitz en de hoogleeraar van dien naam, maakten hem met het werktuigelijke der eerste bekend. Na de Latijnsche scholen doorloopen te hebben, genoot hij aan de hoogeschool het onderwijs van zijn vader, Reitz, Saxe, Hennert, Rossyn, doch legde zich hoofdzakelijk op de Oostersche letterkunde toe, en van de vaardigheid, waarmede hij de Oostersche handschriften las en de gemakkelijkheid waarmede hij ze vertaalde, strekt ten blijke de Arabische proeve, welke hij, nog geen 19 jaren bereikt hebbende, onder voorzitting van zijn vader, verdedigde, en aan Johan Adriaan van de Perre opdroeg. In deze verhandeling gaf hij eene keurige beschrijving van een Arabisch handschrift over de edele en kostbare gesteenten, omstreeks de dertiende eeuw, zoo 't schijnt, door een geleerden Egyptenaar, Achmed Teafaschi, vervaardigd, waarvan hij tevens eenige hoofdstukken in het oorspronkelijke uitgaf, in het Latijn vertaalde en met aanteekeningen ophelderde. Reeds lag het geheele handschrift door hem vertaald, en waren de bouwstoffen voor het geheele werk verzameld, toen het bij Leyden's ramp verbrandde.

Reeds vroeg maakte hij zijn werk van wijsgeerige vergelijkingen, zoo in het vak der taal- als in dat der dicht- en karakterkunde. Deze zucht werd hem hebbelijk, en hij gaf daarvan in later tijd de schoonste proeven. Reeds vóór zijn 15de jaar werd hij lid van het genootschap *Dulces ante omnia Musae,* en leverde hij daarin eene *Vergelijking der Homerische*

helden met die der Arabieren. Twee jaren later gaf hij eene proeve zijner vorderingen in de Latijnsche dichtkunde in het licht. Te Utrecht was hij ook lid van den vaderlandschen dicht- en letterkundigen kring, waartoe ook eenen Hinlopen, Carp, Klein en Bellamy behoorden, en arbeidde o. a. met hem aan den *Poët. Spect.* en de bevallige *Proeven voor het Verstand, den Smaak en het Hart.*

Na zijne studiën, ook in de godgeleerdheid, onder Burman, Bonnet, Vos en van Hamelsveld volbragt te hebben, besliste een schijnbaar toeval het lot van zijn volgend leven. Even 18 jaren oud, op een tweede reis met zijne ouders naar de vaderlijke geboortestad Herborn, noopte hem eene gelegenheid, om zijne krachten als gewijde redenaar in de Fransche taal te beproeven, De gelukkige uitslag dezer poging bepaalde zijne keus onherroepelijk tot het leeraarambt. Naauwelijks was hij, nog geen 20 jaren oud, tot den predikstoel toegelaten, of hij werd bij de Waalsche gemeente te Harderwijk en nog in het zelfde jaar bij die te Leyden beroepen.. In het laatst van 1787 benoemden curatoren hem, den begaafden. redenaar, tot gewoon hoogleeraar in de godgeleerdheid aan de hoogeschool dier stad, en den 12 April van het volgend jaar aanvaardde hij deze bediening met eene *Oratio de eo quod jucundum est in studio theologico.* Den 18 September 1794 werd hij, in plaats van den overleden hoogleeraar Scheidius, als hoogleeraar met het onderwijs der Oostersche talen en oudheden belast, en den 18 October van dat jaar opende hij zijne lessen met eene rede *de Poëseos Hebraicae prae Arabum Poësi praestantia, tam veritatis quam Divinae majestatis Religionis, in Veteri Codice Sacro traditae, argumento.*

Daar het besluit tot zijne aanstelling met eene betwistbare meerderheid genomen was, werd het, kort na de omwenteling van 1795, door de toen aangestelde curatoren voor nietig verklaard, omdat Rau, wegens zijne bekende gehechtheid aan het stadhouderlijk huis, bij de toenmalige bewindvoerders in ongunst was. In 1799 werd hem echter den leerstoel in de talen en oudheden op nieuw opgedragen. Ook aanvaardde hij in het zelfde jaar de waardigheid van hoogleeraar in de gewijde dichtkunst en welsprekendheid met eene redevoering *de Poëticae facultatis excellentiâ et perfectione, spectata in tribus Poëtarum principibus, Scriptore Jobi, Homero et Ossiano*

Twee malen bekleedde hij de rectorale waardigheid, en sprak bij die gelegenheid *de Jesu Christi ingenio et indole perfectissimis per comparationem cum ingenio et indole Pauli Apostoli illustratis* en *de Natura optima Sacrae Eloquentiae magistra.* De pennestrijd tusschen Cras, Rau en N. N. over deze redev. vindt men in *K. en L. bode* 1806, No. 15, 1806, No. 8, 30.

Tot leedwezen van alle beminnaars van echte begaafdheid en bondige geleerdheid, werd hij den 7 December 1807 door eene korte maar hevige ziekte weggenomen. Den 28 Januarij 1794 was hij in den echt getreden met jonkvrouwe Gertrude Stephanie, gravinne van Randwijck, die hem twee dochters en vier zonen schonk. De koning van Holland vereerde hem met de ridderorde der Unie en stelde hem, weinige dagen voor zijn dood, tot redenaar van deze aan. De Koninklijke Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, die der Nederlandsche Letterkunde te Leyden, het Curatorschap vak het Stolpiaansch Legaat, het Utrechtsch en Zeeuwsch Genootschap en anderen boden hem het lidmaatschap aan.

Teissedre l'Ange en van der Palm hielden lijkredenen op hem; Bilderdijk, de Bosch en Hinlopen hieven treurzangen aan. De Bosch en Pieter van Winter, Cornelis van Lennep, J. H. Hoeufft en P. H. Marron vervaardigden bijschriften op zijne afbeelding. Er bestaat o. a. eene zeer groote en zeer schoone in zwarte kunst, door C. H. Hodges, en eene kleinere door denzelfden.

Willmet telde Rau onder de beroemdste oosterlingen in ons land, en gaf hem den roem van sierlijkheid en bevalligheid, waarvan zijne *Specimen Arabicum, continens Descriptionem et Excerpta Libri Achmedes Teifaschii de gemmis et lapidibus pretiosis; quod praeside Patre, die XVII Junii* 1784, *Traj. ad Rhen, publice defendit filius S. T. R. auctor* ten bewijze strekt. Ook is de hand van den meester zigtbaar, zoo in zijne gemelde orationes als in die *de Jesu Christi ingenio,* in het Ned. overgezet door J. de Kruyff, en in 1798 te Leyden uitgegeven (*Redev. over het allervolmaakst karakter van J. C. opgehelderd door eene vergelijking met dat van den Apostel Paulus*), als in de taalkundige proeven zijner leerlingen van Vloten, Silvestre de Sacy, Tydeman en andd.

Van zijne gewijde welsprekendheid zijn de volgende proeven voorhanden:

Sermons sur divers textes de l'Ecrit. S. par feu Mr. Seb. Fulco Jean Rau, Leide, 1809, 10, 11, waarvan het derde deel afzonderlijk verscheen met den titel: *Sermons sur divers textes de l'Histoire et la passion de J. C.,* Leide, 1811. Deze drie bundels werden door Teissedre l'Ange uitgegeven.

Quatre Sermons de feu Mr. Seb. F. J. Rau, Doct. et Prof. de Theol. et de Langue et Antiquités Orientales etc. I. Sur la justification. II. Sur l'amour pour Jésus Christ. III. Sur S. Paul aspirant à la perfection. IV. Sur les vertus du Chrétien dans le Commerce des hommes, Leide, 1861. 8o. (*Publiés avec une courte Préface par son fils Mr. S. J. E. Rau.*

Eene leerrede in den *Bundel van Aanspraken, Gebeden en Leerredenen, gedaan te Leyden op den* 18 *en* 25 *van Louwmaand, door J. Roldanus, L. Egeling, S. F. J. Rau, N. Schotsman, H. Proper en W. Broes,* Leid. 1807. Ook afzonderlijk (*Discours et prière* etc.) en vert.

Aanspraak en Gebed, gedaan op den 18 *Januarij* 1807, *in de kerk der Walsche Gemeente te Leyden, na de ongelukkige gebeurtenis, die stad overgekomen, op den* 12 *derzelfde maand. Uit het Fransch vert. door F. Saubert,* Leyd. 1807, gr. 8o. Ook vertaald door *D. Th. Kemper, Secret. van Ouder-Amstel,* gr. 8o. *ten zijnen kosten gedrukt te Amst. Ter Boekdrukkerij van P. E. Briët en alléén ten voordeele van de stad Leyden te bekomen bij C. Timmer aldaar.*

Ook is het antwoord der Walsche Synode gegeven op den brief der Remonstrantsche Broederschap, om uitnoodiging tot eene nadere vereeniging der Protestanten in ons vaderland, in 1798 aan dezelve gerigt, en door Ypey geprezen, door hem opgesteld.

Reeds in zijn jeugd beoefende Rau de Latijnsche poëzy, waarvan hij verschillende uitstekende proeven heeft gegeven. Afzonderlijk verscheen:

Trajectum ad Rhenum. Accedunt Constant. Hugenii de eodem Argumento Epigrammata 1782, *Traj. ad Rhen. Sumtis autoris literis Postianis.*

Bij gelegenheid dat dit dichtstuk verscheen, wenschte o. a. de hoogleeraar Y. van Hamelsveld zijnen leerling over deze eerste openbare proeve geluk en deed deze voorspelling:

»Carmine dicta tuo, patria urbs te tollet honora,
»Et referet larga praemia digna manu."

Zijne overige gedichten zijn verspreid. Zijn *Ode,* bij gelegenheid dat de Utrechtsche hoogeschool het jaarlijksch feest ter inwijding van haren nieuw aangestelden rector magnificus in 1805, op muzyk gesteld en door een vaderlandsch dichter in het Nederduitsch overgebragt is ook in de lofrede van Teissedre l'Ange bewaard; de *Ode* aan Franciscus Burman, waarin hij Stephanus' marteldood bezingt en anderen. (*Ad virum Celeb. Franc. Burmannum Fr. fil. Fr. nep. quum Acta Apostolica, latino carmine reddidisset,* Traj. ad Rhen. 1783 of iets later). Hij schreef ook eene Latijnsche ode in het keurig album van zijnen vriend J. de Bosch en eene Alcaische Ode van uitstekende waarde, gerigt aan denzelfden dichter, bij gelegenheid dat deze zijne *Poëmata* uitgaf. Men vindt ze achter de *Praefatio* dezer verzameling, Utrecht, 1808.

Het plan der heeren Luchtmans van een *Sylloge* te geven, waarin Rau's *Opuscula Philologica, Oratoria* en *Poëtica* zouden opgenomen worden, schijnt niet voltrokken te zijn. Ook beoefende hij niet minder gelukkig de Fransche poëzy. Proeven daarvan zijn de *Cantiques* 53, 55 en 64, in de *Cantiques pour le Culte Public, Recueillis et Imprimés par ordre du Synode Wallon. A Dordrecht, chez A. Blussé et fils,* 1808.

Gelijk vroeger gemeld is, maakte hij een der sieraden uit van den bekenden dichteren kring van jongelieden, met eene Hinlopen, Casp. Klein, Bellamy. »In dezen kring," zegt zijn lofredenaar, »vertoonde zich de geest van Rau geheel gelijk hij was, in zijne edele oorspronkelijkheid en volle kracht, zoo rein, zoo vrij, zoo meesterlijk groot, dat de hooge bedoelingen der Goddelijke Voorzienigheid niet waren te miskennen."

Ofschoon hij na zijn twintigste jaar niet meer gedicht heeft, komen er hier en daar blijken van zijn dichterlijk vernuft

voor, zoo als in de *Poëtische Spectator, uitgegeven door eenige Vaderlandsche vrienden*, Amst. 1784, waarvan het eerste stukje van hem is, en in de *Proeven van verstand, den smaak en het hart*, Dordrecht, 1790. Hierin vindt men o. a. zijn romance *Ewald en Elize*, welke de dichter zelf op geringen prijs schatte, na het lezen van het *Roosje* van zijn vriend Bellamy, en eene *Ode aan Cidli*, vol schoone en stout geteekende beelden. Met welk eene tedere vriendschap hij aan Bellamy gehecht was, leert zijn treurzang op zijn dood, in l'Ange's lofrede opgenomen. Dat dichtstuk was mede rijmeloos, zoo als de meeste zijner gedichten. Meer andere vindt men in de aangehaalde lofrede, een goed bewerkt artikel over hem in van der Aa's *N. B. A. C. Woordenboek*, en eene verhandeling van J. Clarisse, *Iets over S. F. Rau als dichter*.

Ook beoefende Rau in zijne jeugd de teeken- en schilderkunst. Ook schreef hij:

Beoordeel. van ingekomen schilderij stukken bij de Leydsche Schilder- en Teeken-Academie Ars aemula Naturae. Leid. 1805.

Zie J. Teissèdre l'Ange en W. Bilderdijk, *Lofr. en Lijkz. op S. F. J. Rau*, Haarl. 1808; v. d. Palm, *Gedenks. van de Kon. Orde der Unie*, bl. 149—152; Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Te Water, *Narratio*, bl. 240, 241; Siegenbeek, *Ges. der L. Hoog.* D. I. bl. 325, 345, 348, 362, 364, 377, 378, 379, 382, 383, 424, D. II. bl. 232—234, 416; *Gal. Hist. des Cont.* T. VIII. p. 48; Borger, *Orat. de modesto ac prud. Sacr. Liter. interpr.* i. f. Wyttenbach, *de obitu Wynpersii et Ravii* in *Bibl. Crit.* T. X. p. 1; *Opusc.* T. II. p. 218; Seb. Rau, *Orat. Duae*, p. XXXIII—XXXIV; Willmet, *Orat. de retinenda antiq. Bat. in Litt. Orient. gloria* (1805); Te Water, *Aanspr. op de Jaarl. Verg. der Maats. van Ned. Lett.* 1805; J. de Bosch, *Carmen ad vir. et clar. et amic. S. F. J. R. eloq. s. Vindicem egregium;* J. Hinlopen *ad eundem, Orat. egregium* afzonderlijk en vóór Rau's *Orat. de Naturâ, Optima Eloq. Sacr. Mag.*; J. C. Souchay, *Disc. pron. dans l'Eglise Walonne à Leyde à l'occasion du décès de feu Mr. S. F. J. Rau;* A. Ypey, *Ges. van de Christ. Kerk in de* 18e *Eeuw*, D. VI. bl. 271; Glasius, *Godg. Ned.;* Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* (Eerste Serie, D. IV. bl. 279, D. IX. bl. 491, 491—497; Bouman, *Mem. Clar.* p. 22, 23, 208; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neerl.* p. 343, 344; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 252; Bouman, *Ges. der Geld. Hoog.* D. II. bl. 502; van Kampen, *Ges. der Ned. Lett. en Wet.* D. II. bl.394, 395, 570, 571, D. III. bl. 242; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. III. bl. 62 volgg. J. Clarisse, *Iets over S. F. J. Rau als dichter* in *de Fakkel*, 11e Jaarg. *De Rec. ook der Rec* D. VIII. bl. 1 volgg. Collot d'Escury, *Holl. Roem*, A. II. 287, III. 87, 88, A. III. 397, 398, A. IV. (1) 247, 248, IV. (2) 348, 349, 350, 409, A. III. 270, 271; Sepp, *Proeve van Pragm. Ges. der Theol. in Ned.* (3de dr.) bl. 18, 46, 113, 153, 155, 215, 246, 511, 520; *Briefw. van Mr. W. Bilderdijk met M. en H. W. Tydeman*, D. I. bl. 27, 54. Bellamy, *Gez.* (Amst. 1785) bl. 49; *Konst- en Lett.* 1809. D. II. bl. 190, 1818. D. I. bl. 32; J. W. te Water in *Hand. der Maats. van Ned. Lett.* 1808. bl. 1; *Geschiedk. Gedenks. enz. van Lodewijk Bonaparte*, D. II. bl. 28; *Bibl. voor Theol. Lett.* 1811. *Konst- en Lett.* 1805. D. I. bl. 226; *Cat. de la Bibl. Walonne à Leyde*, S. p. 50, S. p. 56; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. bl. 276, D. III. bl. 320, 506; Muller, *Cat. van Portr.; Biogr. Univ.; Biogr. Hist.* H. de Bosch, *In funus — Ravii — Sol. Orat. celebr. ab J. T. l'Ange.* 12 Febr. 1808. Dez. *Ad Ravium eloq. s. vindicem. egr. c. vers. Belg. G. Bilderdijkii.*

RAUER (Frederik), godgeleerde en wiskundige, curator der school te Lingen, in het midden der 18 eeuw, werd predikant te Delden en later op het eiland *Santa Crux*, waar hij overleed. Hij schreef:

Diss. de octo beatitudinum gradibus. Praes. Ensii.
Het gelove der Uitverkorenen Gods. Deventer 1752.

Zie *Neues Westphal. Magaz.* XI *Heft.* p. 235; Rotermund.

RAUPPE (Jan George), werd den 7 Julij 1762 te Stettin geboren. Als violoncist gaf hij in 1782 concerten te Amsterdam, die zeer bezocht werden, en vestigde zich aldaar. Na zich vervolgens lang in Frankrijk en Engeland te hebben opgehouden, keerde hij naar Amsterdam terug, werd violoncist bij de voornaamste muzijkvereenigingen aldaar, bij het orchest van het *Théâtre Français*, bij de concerten van *Felix Meritis*, de Zondags concerten van *Eruditio Musica, Harmonica* van *Manège* en violoncist-Solo bij het Hollandsch tooneel „Rauppe (schreef Gregoir) affectionnait particulierement la musique classique. Comme violoncelliste il avoit des qualités inconcertables qui le plaçaient à côté des premiers virtuoses de son temps. C'était egalement un excellent lecteur, en voici la preuve: Le celèbre violoncelliste Fräntzl, à une repetition a Amsterdam de son 8o. concerto, fut ravi du talent de Rauppe. Ce morceau commençait par un solo de violoncelle à l'orchestre. Rauppe le joua avec une telle precision que Fräntzl se tourna vers le pupitre du violoncelle-solo, disant *Ich bitte lieber Herrn Rauppe noch einmal.* Na den dood van zijn vrouw, in 1823, begon hij te kwijnen. Hij overleed te Amsterdam den 15 Junij 1824. (*)

Toen de Vos zijn dood aan de leden van het Koninglijk Nederlandsch Instituut, waarvan hij, sedert 4 Mei 1808, lid was, aankondigde, voegde hij er bij: „wie, die de toonkunst bemint en haren invloed op het menschelijk hart erkent, zal niet met ons het te vroeg verscheiden van den grooten Rauppe betreuren? Van zijne bekwaamheden, zijne vaardigheden in slechts één stem. Algemeen bekende men dat hij in het vak welligt eenen mededinger onder de kunstenaars in Europa had."

Zie Gregoir, *Biogr. der artistes Music. Neêrl.* p. 146, 147; *Konst- en Letterb.* 1814, D I. bl. 385, D. II. bl. 18; Muller, *Cat, v. Portr.*

RAUPPE (George) zoon van den vorige, te Amsterdam geboren, ontving in 1803 piano-les van zijn oom Hug en van zijn vader, en werd door den laatste op de violoncel onderwezen. Na den dood van deze, werd hij door zijn oom opgevoed, begon zijn studiën te verzuimen, vertrok naar Oost-Indië, waar hij stierf.

Zie Gregoir t. a. p.

RAUPPE, (J. B.) broeder van Jan George Rauppe, oom van den vorige, den 12 October 1766 te Hessen-Cassel geboren, had uitmuntenden aanleg, voor de muziek, ontwikkelde zich zeer jong, reisde in Duitschland, Zweden, Noorwegen, Denemarken, en vestigde zich eindelijk te Londen. Hier knoopte hij betrekkingen aan met de voornaamste meesters en vooral met Cramer, den violonist, die hem onderwees. In Holland weêrgekeerd, vestigde hij zich te Amsterdam, en onderscheidde zich als 1e violist bij vele orchesten. Zijn toestand was echter niet gunstig, hij vertrok derhalve op nieuw naar Duitschland. Het jaar van zijn dood is onbekend.

Zie Gregoir t. a. p.

RAUSCHER (Jacob), zoon van Adam Rauscher, werd te Pirmasins, in Frankrijk, den 9 December 1771 geboren. In 1778 nam hij dienst in een regement onder den generaal de Scheffer, te Maastricht nam deel aan de veldtogten tegen de Engelschen, Russen, Oostenrijkschen en Pruissen. In 1807 werd hij directeur der muziek bij het corps gardes-chasseurs te Delft opgerigt, onder den kolonel Cort Heyligers. Omstreeks denzelfden tijd ontmoeten wij hem onder de leden der kapel van Koning Lodewijk, dien hij in 1808 naar Utrecht en Amsterdam volgde. Het militaire leven moede, vestigde hij zich ter laastgenoemde plaatse en verbond zich aan het orchest van den Hollandschen Schouwburg en de concerten van *Felix Meritis*. In 1815 dirigeerde hij de muziek der schutterij te Amsterdam (2e regement), waarvoor hij verscheidene composities vervaardigde. Hij overleed te Amsterdam den 7 Januarij 1834. Hij gaf, behalve eenige cantaten er een fraai concert voor *Cor di Basetto* in het licht:

Marschen en signalen voor de tamboers en pijpers van de Nederlandsche armeé. 's Hage 1815 8o.
Signalen voor de trompetters van de Hollandsche Kavallery. 's Hage.

Zie Gregoir, t. a. p. bl. 147, 168.

RAUWENHOFF (Nicolaas Willem), med. doctor te Amsterdam, was bestuurder van het Genootschap *Doctrina et Amicitia* en was lijfmedicus van koning Lodewijk, overleed in 1818.

Zie *Konst- en Letterb.* 1818, D. bl. 114.

RAUWENHOFF (Frans), geboren te Amsterdam, den 12 Februarij 1833. Zijne opleiding in de klassieke literatuur ontving hij van Dr. P. Epkema. Van zijn studententijd bracht hij 4 jaren door aan het Athenaeum Illustre te Amsterdam, het overige aan de Academie te Leiden, waar hij den 16den Junij 1857 promoveerde met eene *Disquisitio exhibens Pauli sententiam de vita in homine aeterna, peccato oppressa, a Christo restituta.* Hij werd tot predidant beroepen te Sandpoort, waar hij den 13den December 1857 zijn werk aanving.

---

*) Volgens de *Naaml. der leden enz. van het Kon. Ned. Instit*, bl. 72 in 1844. Rauppe stelt zijn dood in 1814.

Van daar ging hij den 7den October 1860 naar Zalt-Bommel. Na afwijzing van verschillende andere beroepingen, nam hij die van Rotterdam aan, waar hij zijne intrede hield den 28sten Junij 1863. Hij stierf reeds den 22sten December 1867. Zijne vrienden hebben een gedenkteeken op zijn graf opgerigt, dat den 16den October 1868 is ingewijd. In het *Theologisch Tijdschrift*, Jaargang 1867, Afl. 5, komt eene bijdrage voor van zijne hand over *Godsdienstonderwijs*. In hetzelfde *Tijdschrift* heeft Ds. C. P. Tiele geschreven over *De Katechetische methode van Dr. F. Rauwenhoff, uit zijne nagelaten Aanteekeningen toegelicht.* Een bundel uit zijne *Nagelaten Leerredenen* is uitgegeven bij D. J. P. Storm Lotz te Rotterdam. *De Toespraken gehouden bij het overdragen van het monument — aan de familie van den overledene* zijn te Rotterdam in 1868 in het licht verschenen.

Part. Berigt.

RAUWERTS (C.) Op de Bibliotheek der *Maatschappij van Nederl. Letterkunde* berust een handschrift getiteld:

Een Bundel geestelijke Gedichten van R. Schulte en C. Rauwerts, uit de XVIII eeuw, 12 bl. 4o.

Zie *Cat.* D. III. bl. 2.

RAVE (Willem de), van Rotterdam, een onzer heldhaftige zeelieden, die zich in den oorlog tegen de Franschen, vooral van 1674—1678, onderscheidde. Zoo toonde hij zijne kloekheid in het hernemen van ettelijke koopvaarders. Den 10 Maart 1678 ter begeleiding van eenige hoekers op de hoogte van Texel zeilende, ontdekte hij drie schepen, welke met volle zeilen op hem aanzeilden en later bleken te zijn Jan Bart, diens vriend Keyzer en Jan Soulenyc. Met deze raakte hij in een scherp gevecht en verdedigde zich, hoe ongelijk de strijd ook was, gedurende anderhalf uur mannelijk, tot dat hij zich ten laatste genoodzaakt zag voor den overmagt te bukken. Hij was toen commandeur. Wij ontmoeten hem later als extraordinaris kapitein op het schip van den L. Admiraal W. Bastiaansz Schepers op den togt naar Gotenburg.

Zie J. C. de Jonge, *Neerl. Zeew.*

RAVEGEM (F. H. van). Holtrop vermeldt van hem: *Diss. med. de ictero.* L. B. 1817.

Zie *Bibl. med.* etc. p. 286.

RAVEKES (Hendrik), te Amsterdam geboren, wijdde zijn geheele leven aan de belangen der Maatschappij van het *Nut van 't Algemeen*, waarvan hij tot zijn dood in Julij 1841 als algemeen secretaris werkzaam was. Reeds vroeg was hij een der ijverigste voorstanders der zaak van het verbeterd onderwijs, en leende als lid der plaatselijke schoolcommissie, vlijtig de hand het in te voeren en te bevorderen. Hij beoefende ook de Nederduitsche poëzy.

Zie *Konst- en Lett.* 1841. D. II. bl. 33; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.*; M. C. van Hall, *Leven van Kinsbergen*, bl. 158. Muller, *Cat. van Portr.*

RAVELLI (Pieter Anthony), in 1788 te Amsterdam geboren, ontving onderwijs van P. Barbiers Pietersz. en C. H. Hodges. Hij legde zich vooral op het miniatuurschilderen toe. Men zag van hem goede portretten op de tentoonstellingen te Amsterdam in 1814 en 1816.

Zie Immerzeel.

RAVEN (Willem), een bekwaam portretschilder, bloeide in 't midden der achttiende eeuw.

Zie Kramm.

RAVEN (Dirk Albertsz.), Nederlandsch zeereiziger. Men heeft:

Journael ofte Beschryvinge van de reyse ghedaen by den Commandeur Dirck Albertsz. Raven, nae Spitsberghen, in den jare 1639, ten dienste van de E. Heeren Bewindt-hebbers van de Groenlandtsche Compagnie tot Hoorn. Waer in verhaelt wordt syn droevighe Schipbreucke, Syn ellende op 't wrack, en Syn blyde verlossing. Met noch eenighe ghedenckweerdige Historien. Allerwaerdigh om te lesen. Tot Hoorn. Ghedruckt by Isaac Willemsz. Voor Jan Jansz. Deutel, Boeckverkooper op 't Oost in Beeskens Testament, Anno 1646.

Journael ofte Gedenckw. Beschryv. enz. Tot Utrecht. By Esaias Willemsz. Snellaert, 4o., nagedrukt te Rotterdam. *Isaak Waesberghe*, 1647, 4o. *Tot Hoorn. Ghedr. by Isaac Willemsz. enz. Anno* 1648. (verm. dr.)

Ook komt het *Journael* van Raven voor in *Journael ofte Gedenckw. Beschryv. van de Oost-Indische vaert* van Willem Ysbrantz. Bontekoe, Amst. 1643, 4o. (twee drukken), 't Sardam, 1648, 4o., Utrecht, 1649, 4o., Amst. 1651, 4o. (verm.) Utrecht, 1651, 4o., Amst. 1654, 4o., 1659, 4o. (tweemaal), 1660, 4o.

Zie Tiele, *Mém. Bibl. des Journ. des Navig. Holl.* p. 215—220; *Nav.* D. I. bl. 28, 78.

RAVEN (W. C. Hattinga) gaf *Aanmerkingen op den derden Brief van C. G. Ontijd, over de al of niet besmettelijkheid der Cholera* in *Algem. Konst- en Lett.* 1832, D. II. bl. 261.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 280.

RAVEN (Christoffel Indise) was opsteller van

Consideratie op het belet van den vryen invoer uyt Zeelant in dese Prov. van alle gecolludeerde ende gekaapte France Waaren en Gewassen by die van Zeelant opgebragt, Overgegeven aan — de Heeren Staten Generaal, zonder afz. titel in fol. 4 bl. (1690).

Middelen tot onfeylbare Weeringe van de gepleegde sluykeryen en den verboden Invoer der France Wynen enz. Overgegeven aan — de Heeren Staten Generaal, zonder afz. titel in fol. 8 bladz.

Nadere Consideratie enz., in fol. 4 bl.

Consideratie of kort vertoog van Nederlants waar belang bij dese Fransen Oorlog. Amst. 1691 4o.

Consideratie om de inlandse gewassen te benificeren. En het gemeene Lands inkomen van Convooyen en Licenten te verbeteren. Anno 1691 4o.

Nadere Consideratie enz. z. pl. of en fr. (1694) fol.

Zie Tiele, *Pamfl.* D. III. bl. 244.; van Doorninck, *Bibl. van Nederl. Anonymen en pseudonymen.* bl. 110.

RAVENS (Joh. Arnoldsz.) Zie CORVINUS (Johannes Arnoldi).

RAVENS (Samuel), een Engelschman te Rotterdam woonachtig, bevond zich in 1666 op onze vloot, onder bevel van de Ruiter. Het plan was eene landing op de kusten van Engeland te doen, en Ravens had aangenomen er oproer te verwekken. Hij trad, omtrent het Noord-Voorland aan land, doch keerde onverrigter zake terug, wijl hij zijne landslieden op hunne hoede en alles met krijgsvolk bezet vond.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIII. bl. 210.

RAVENS (Elizabeth Maria), weduwe van Johan van Ruyl, vermaakte bij haren uitersten wil, 23 Julij 1731, *f* 50,000, onder bepaling, dat de renten zouden worden gebezigd, eensdeels ter bestrijding van de uitgaven, gevorderd tot het houden eener openbare katechisatie, elke veertien dagen in de Groote Kerk te 's Hage, over een gedeelte van het N. T., met dien verstande, dat het achtereenvolgens van het begin tot het einde moest worden behandeld. Dit moest dienen ter bevordering van de juiste kennis van het goddelijk Woord. Hiermede werd een aanvang gemaakt op den 21 Jan. 1735.

Zie Kroon, *Bes. van 's Hage*, bl. 294.

RAVENSBERGEN (Simon), werd in 1638 als proponent te Oost-Zaan beroepen, in 1644 te Gorinchem, in 1649 te Haarlem, waar hij in December 1668 overleed. Men heeft van hem *Het gewaad van Sions dochter*, 12o.

Zie De Paauw, *Verv. op Veeris*, bl. 163.

RAVENSPERGER (Herman), den 31 September 1586 te Siegen, in het Nassausche, geboren, was de eerste hoogleeraar in de godgeleerdheid aan de hoogeschool te Groningen. Hij had de hoogeschool te Herborn bezocht, en daar, onder leiding van Anthonius Mattheus, in de regten gestudeerd. Van daar vertrok hij naar Heidelberg, waar hij zich op dezelfde wetenschap toelegde. Eerst later wijdde hij zich aan de theologie, verkreeg in 1609 te Marpurg de doctorale waardigheid, werd in 1610 hoogleeraar te Herborn, in 1614 te Seinfort de opvolger van Cornelis Vorstius, tegen wiens leerbegrippen hij reeds in 1612 een kerkvisitatie had uitgelokt, waarbij eenige vragen, tegen de Socinianen gerigt, aan

de Benthemsche predikanten, en aan de professoren en onderwijzers te Steinforth ter beantwoording worden voorgesteld.

Kort was zijne komst te Steinfort, werd hij tot hoogleeraar in de godgeleerdheid aan de hoogeschool te Groningen benoemd, die hij, den 26 Augustus 1616 met eene *oratio de Scolis* inwijdde. Zijne lessen opende hij met eene voorlezing, over de woorden van den Zaligmaker. »Ik ben de weg, de waarheid en het leven." Ook wijdde hij in het zelfde jaar de tot een akademie-kerk vertimmerde Franciscanerkerk in met eene plegtige rede. Vier maal, (1618, 1621, 1622 1625) bekleedde hij de waardigheid van rector en als zoodanig hield hij eene *oratio funebris de ortu, gestis et obitu Guilhelmi Ludovici, comitis Nassovici, Frisiae Gubernatoris* Gron. 1621

In September 1623 werd hem voorloopig het opzigt over de bibliotheek opgedragen, doch hij bekleedde dit ambt tot zijn dood, den 20 December 1625. Hij was een ijverig contraremonstrant. In 1617 trad hij o. a. op tegen de Groot's *Apologia pro catholica fide de satisfactione J. C. adversus F. Socinum* met een *Judicium*, dat een tegenschrift van Vossius uitlokte. De Academische Senaat schijnt tusschen beide te zijn gekomen, ten minste de beantwoording van Vossius verhinderd te zijn.

Hij gaf in het licht:

Orationes ad inaug. Academiae habitae ac Herm. Ravenspergero et Joh. Huningc, Gron. 1614.

Examen controversiae de impulsiva praedestinatione, Herb. 1608, 8o.

Censura et Judicium de subtilioribus Theol. Quaestionibus, Ibid, 1611, 4o.

Gemma Theologica S. locorum Theologicorum communium institutio, Ibid, eod. 12o.

Florilegium Theologicum, Offenbach, 1611, 4o.

Via veritatis et pacis, Hanau, 1614, 8o.

Wegweiser, oder Erklärung aller nothwendigen Lehrpuncte Christ. Religion, Gron. 1615, 8o.

Templi Academici, quod est Groningae, ab illustribus Provinciae ejusdem Groningae et Omlandiae Proceribus adornati ΚΑΘΙΕΡΩΣΙΣ, Gron. 1616.

Theses de religione generatim et de religione Christiana speciatim, Gron. 1614.

Hortus Theologicus, Gron. 1616, 4o.

Septem Margaritae Mosaicae ex Genesi collectae, Amst. 1617, 12o.

Isaacus haeres, Gron. 1617.

Advocatus, h. e. vera et sanoera purgatio, quod adversus Joh. Piscatorem litem nec egerit, nec agere velit, Gron. 1617.

Catechismus religionis Christianae, Herborn. 1618, 4o.

Qaaestiones et responsiones Theologicae, Amst. 1618, 4o.

Compendium Theologicum etc. Bremae, 1621, 8o.

Zie *Biogr. Fun., Effig. et Vitae Prof. Gron.* p. 61, 62; H. Grotii, *Manes Vind.* p. 799; Freherus, *Theatr. Illustr.* p. I. Sect. III. p. 425; Burmanni, *Traj. Erud.* p. 281; Jöcher; Rotermund, *Gedenkb. der Gron. Hoog.* bl. 8; Bruchorus, *Ges. van de Opk. en Vest. der Kerkherv. in de Prov. Gron.* bl. 343—346; Hofstede de Groot, *Ges. der Broed. Kerk*, bl. 68, 69—131; Rogge, *Beschrijv. Catal. der Pamfl. Verzameling* II. 1. bl. 53, 54; Muller, *Cat. van Portr.*

RAVENSPERGIUS (JACOBUS), zoon van den vorige, werd den 7den December 1615 te Groningen geboren, studeerde aan de hoogeschool zijner geboortestad, werd in 1639 meester in de vrije kunsten, en den 8den Maart 1641, in plaats van Bernardus Schotanus, die naar Leiden beroepen was, tot buitengewoon hoogleeraar in de wiskunde aan de hoogeschool te Utrecht beroepen. Den 19den Februarij 1644 werd hij gewoon hoogleeraar en den 10den April hem het onderwijs in de physica, daar Senguerdius naar Amsterdam was beroepen, opgedragen. Voet noemde hem *philosophum subtilem et peripateticum nec vulgarem Theologum*. Hij overleed den 22sten April 1650, in den ouderdom van 35 jaren. Hij liet bij zijne huisvrouw, Elizabeth van Hasselt, een zoon, Jacobus, na, die in den bloei zijns levens overleed, den 29sten November 1667.

Hij schreef verschillende akademische dissertaties., Voetius gewaagt van eene *Disputatio de Anima Ovi* en *de Deo*. Velthuysen van zijn *Disputatio astronomica de Mundi Systemate*, 1640.

Zie Voet, *Praef. Exerc. et Bibl. Stud. Theol. edit. post.* Lib. II. C. XVI; *Disp. Theol.* T. V. p. 125; A. Aemilius, *Orat. et Poëm.* p. 421; Pontanus, *Orat. Funeb. in excessum P. van Mastrigt*, p. V; Velthuysii *Opera*, T. II. p. 628; Burman. *Traj. Erud.* p. 281, seqq. Heringa, *de Audit.* p. 137.

RAVESTEYN (HENRICUS), werd in 1678 (1693 volgens anderen) geboren, in 1716 als proponent te Bennebroek bevestigd, vertrok in 1719 naar Wageningen, en in 1723 naar Zwolle, waar hij den 12den Maart 1724 zijn dienst aanvaardde, en den 25sten Januarij 1749, in den ouderdom van ruim 56 jaren overleed. Onder zijne menigte geschriften, is er geen merkwaardiger dan zijn in 1746 verschenen *Philadelphia of Kerkelijk Vreden-Congres*, zinspelende op het kongres, door de toenmalig oorlogvoerende mogendheden tot het beramen van een algemeenen vrede, gehouden. Hierin zocht hij de Voetianen en Coccejanen te bevredigen en de kerkelijke geschillen te doen eindigen. Zijne beginselen en voorslagen stemmen voor een groot deel met den *Eubulus* van Mommers overeen, alleen daarin verschillende, dat hij een kerkelijk kongres, eene algemeene synode der Nederlandsche Hervormde kerk, door de regering wenschte zaamgeroepen te zien. Dit voorstel mishaagde velen, vreezende dat op die wijze de verdeeldheid toenemen, de scheuring grooter zou worden. Zijn portret is in folio, naar H. Bofdi, door J. Houbraken vervaardigd; en door Sijsang in octavo.

Hij schreef:

De Yseren Staf van Gods Land-verwoestende plagen in de verschrikkelyke Pestquale en wondende Sterfte onder het Rundvee enz. uyt Jeremia VII vs. 16 *tot* 20 *en XIV vs.* 19 *tot* 21, Amst. 1745, 8o.

Philadelphia, of Kerkelijke Vreedens-Congres, Amst. 1746, 8o.

Nederlands allergewenste Vreugdedagen, plechtig geviert, wegens de Verheffinge en Inhuldinge van den Doorluchtigste Vorst Willem Carel Hendrik Friso, Prince van Oranje en Nassauw enz. uyt 2 *Samuel VII vs.* 29 *en het eerste Eeuwfeest van de gezegende Verlossinge van de Spaansche Heerschappy en Tiranny, uyt Psalm LXXXVI:* 10 *en* 12, *behelsende eene korte en klare Beschryving (en misschien beter als men ergens vinden zal) van alle de merkwaardigste gevallen en wonderen des Allerhoogsten, gedurende den LXXX jaarigen oorlog tegen de koning van Spanjen, waarna de Nederlanden verklaart werden tot een vrij en onafhankelijk Volk. Overwaardig van ieder Nederlander gelesen en in 't geheugen geprent te worden*, Amst. 1748, 8o.

Heerlykheid van de stad Gods, Zwol 1725, 4o.

Afscheid-predikatie van Wageningen en Intree tot Zwol, Zwol, 1725, 4o.

Over den LXXXVII Psalm, Zwol, 1729, 4o.

Over 't Lied van Moses, over Deut. XXXII, Zwol, 1728, 4o.

Kort ontwerp der Godgeleertheid en Belijdenis, Zwol, 1730, 8o. Zwol, 1755, 3de dr. 4o.

Belijdenis-reden, Zwol, 1729, 8o.

De Nasareer Gods tot den Heyligen Dienst toegerust of heylsame Raadgeving aan Studenten, Proponenten en jonge Leeraren, hoe zij met vrugt in het Huys Gods kunnen verkeeren. Amst. 1731, 8o., Amst. 1743 (3de dr. verm.) 3 d. 4o.

———————— *en de Bidkonst*, Amst. 1735, 8o.

Het derde deel van de Nasareer Gods tot den Heiligen Dienst bevordert, uyt Jeremia XXIII: 28 *en* 29 *en Psalm LXII vs.* 12, Amst. 1747, 8o.

De staf des Woords, Amst. 1741, 8o.

De staf des Broods, Amst. 1741, 8o.

Godsdienst-Reden en Raad aan Nederlands Regt geëerde Overheden, getrouwe Leeraren en welgezinde Onderdaanen in dese haggelijke tyden van het ontroerd Europa, Amst. 1742, 8o.

De Nodige Voorbereydinge tot een salige Dood nevens een vrolyk Sterfgezang van een verzekert Christen, Amst. 1743, 8o.

Zie *Boekz. der Gel. Wer.* 1749. a. bl. 132, 133; Veeris, *Kerk. Alph.* bl. 161; Ypey en Dermout, *Ges. der Herv. Kerk*, D. III. bl. 201 en de aant. Glasius, *Godg. Ned.*; Abcoude, *Naamr.* bl. 300, 301, Aanh. bl. 174, 175, 2e Aanh. bl. 128, 3e Aanh. bl. 81, 82; Arrenberg, *Naaml.* bl.

RAVESTEIN (SARA MARIA), dichteres uit den aanvang der 18de eeuw. In 1721 vervaardigde zij o. a. een huwelijksgedicht, op het huwelijk harer zuster met den predikant Joan Alberti te Alkmaar.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.*

RAVENSBERGEN (SIMON), werd in 1636 als proponent beroepen te Opst-Zaan, in 1644 te Gorinchem in 1649 te Haar-

lem, waar hij in December 1668 overleed. Men heeft van hem: *Het gewaad van Sions dochter.* 12o.

Zie Voorts, *Vern. Kerk. Alphab.* bl. 164.

RAVESTEIN (ADRIANUS). Van dezen verscheen in 1633 te Delft, ten dienste der Delftsche school, eene berijmde vertaling van de *Gulden Spreuken van Publius Syrus*, en van de *Onderwijsrede van Isocrates aan Demonicum, nopende de plichten.*

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. V. bl. 158.

RAVESTEIN (C. E. VAN), dichter uit het laatst der 18de eeuw. In Brender à Brandis *Taal- Dicht- en Letterk. Kabinet*, D. VI. bl. 227, vindt men van hem een dichtstuk, getiteld: *Opwekking des Jongelings te Naïn.*

Zie Heringa, *Naaml. der Dicht.* bl. 71.

RAVESTEIN (G. VAN), dichter uit het midden der 17de eeuw. Zijne gedichten zijn verstrooid. Men vindt er o. a. een voor de 150 *Psalmen ber. door H. Celosse*, Dordr. 1665.

Zie Heringa, t. a. p.

RAVESTEIN (H. VAN) leefde in het midden der 18de eeuw. Hij was lid van *Kunstliefde spaart geen Vlijt.* Men vindt een dichtstuk van hem in de werken van dit genootschap. Ook vervaardigde hij een gedicht bij de verheffing van Willem IV in Mei 1747.

Zie Heringa, t. a. p. *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. III. bl. 120.

RAVENSWAAY GIJSB.ZOON (JOHANNES VAN) werd den 26 April 1815 te Hilversum in Gelderland geboren, door zijn oom en naamgenoot in de schilderkunst opgeleid, en schilderde, zoowel zomer- als winter-landschappen, waarvoor hij zijne studiën inzonderheid in Drenthe, Overijssel en een gedeelte van Duitschland verzamelde. Hij was te Hilversum gevestigd, en overleed den 3 December 1849 te Boppard bij Marienburg, werwaarts hij zich tot herstel zijner gezondheid had begeven, in den ouderdom van 39 jaren. Hij was gehuwd met C. Hogenkamp.

Zie Immerzeel; Kramm.

RAVESTEYN (. . . . .), van dezen vermaarden schilder is niets bekend dan hetgeen van Gool nopens hem meldt: »Daar is in vroeger jaren, noch een kunstenaar van denzelfden naam aan 't Weener hof geweest, die, door zijn verheven kunstvermogen, veel eer en voordeel genoot van den keizer, die toenmaals den scepter in 't Dutsche rijk zwaaide, wiens nalatenschap noch aan de voorouders van onzen Ravesteyn ten erfdeel is te beurt gevallen, zoo dat dit geslacht uitgemunt heeft in 't voorbrengen van beroemde schilders."

Zie van Gool, *Lev. der Schild.* D. IV. bl. 445; Kramm.

RAVESTEYN (NICOLAAS VAN), zoon van Hendrik van Ravesteyn (zie boven) werd in 1681 te Bommel geboren, had tot leermeesters in de schilderkunst door Willem Doudijns en Jan de Baan onderwezen. Zijn vak was het portret schilderen. Hij portretteerde verschillende vorstelijke personen en Geldersche edellieden en andere hoog aanzienlijke personen. Hij paarde eene kunstige en malsche uitvoering aan een aangenaam koloriet. Nu en dan schilderde hij ook historiële en zinnebeeldige voorstellingen. Hij overleed in 1720 te Bommel en liet een niet onaanzienlijk vermogen na.

Zie Immerzeel; *Chr. v. h. Hist. Genoots.* D. bl.

RAVESTEYN (ANTONIE VAN), Haagsch kunstschilder, rigtte in 1656 mede aldaar de confrerie-kamer op en liet zich in 1657 er als »stillevensschilder" bij inschrijven. Van hem waren o. a. bekend een *Vanitas of Doodshoofd met een Sandlooper*, en een *Pekelharing met een Kan en verder bijwerk.*

Zie Kramm.

RAVESTEYN (ARNOLDUS of AREND VAN), zoon van den kunstschilder Johannes van Ravesteyn, werd in 1615 te 's Gravenhage geboren. Hij was een uitmuntend portretschilder, onder welke ten voeten uit. Hij was in 1661 en 1662 deken en in 1680 hoofdman der confrerie te 's Hage. Hij vervaardigde een afbeelding in O. I. inkt van het Huis *Ockenburgh*, door Westerbaen bewoond en bezongen. Op de verkooping der nalatenschap van den procureur van Ravesteyn, in 1720, (met wien het geslacht der Ravesteyns uitstierf) waren van hem verscheidene stukken, o. a. een *Vaendrager van het blaauwe vaendel*, door den prins van Hessen Philipsthal gekocht, en op zijn lusthuis, buiten 's Hage op den Scheveningschen weg geplaatst.

Zie van Gool, *Lev. der Schilders*, D. I. bl. 31; Westerbaan, *Ged. d. II.*; Immerzeel; Kramm.

RAVESTEYN (HENDRIK VAN) oefende omstreeks 1661 het bedrijf van kunstschilder te Bommel, zijne geboorteplaats uit. Van Gool noemt hem »een fracy schilder." Op de verkooping van Jan van der Hulk, burgemeester te Dordrecht, 1720, was van dien meester, een *geboorte van Christus*, en een *stilleven.*

Zie van Gool; Kramm.

RAVESTEYN (HERMAN VAN). Het in het vorig artikel vermelde *Stilleven* wordt, volgens Kramm, verkeerdelijk aan dezen, die nergens vermeld wordt, toegeschreven.

Zie Kramm.

RAVESTEYN (HUBERT VAN), omtrent 1640 te Dordrecht geboren, maakte zich als schilder van schapenstalletjes, geslagte varkens, schurende boerenmeisjes en andere stukjes in dien trant bekend.

Zie Immerzeel.

RAVESTEYN (JOHANNES VAN), beroemd portretschilder, die in 1572 zou geboren zijn. Wie zijn leermeester was is onbekend, doch volgens Fiorillo, was hij een beroemd kunstenaar, met van Dijck, van der Helst en Govart Flinck te vergelijken; volgens Brijan alleen door Rembrandt en van der Helst overtroffen. Te 's Hage zijn verscheidene kapitale portretstukken van zijn meesterlijk penseel bewaard. o. a. *Afbeeldingen van eenige schutters met hunne officieren*, met het jaarmerk 1616; *Idem van den Magistraat te 's Hage*, bevattende 26 stuks tot de knieën levens groote portretten, in 1618 geschilderd; de *Afbeeldingen van de 6 officieren van het witte vaandel.* Deze stukken bevonden zich vroeger op den Nieuwen-Doele. Voorts vondt men nog, op het gemelde stadhuis, van dezen meester, de *Portretten van den Magistraat van den Haag*, zittende, om een met een groen kleed overdekte tafel, in 1636 geschilderd. Kramm vermeldt nog van hem een *Binnegezigt van eene kerk*; de afbeelding van *een man op middelbaren leeftijd, in het zwart gekleed met witten halskraag, benevens een dochtertje, evenèens in het zwart gekleed, met witte muts en kraag*; in de galerij te Dresden, *het portret van oud geharnast ridder*, in de *Pinckaotheek* te Munchen, twee portretten *man en vrouw in zwarte kleeding* ten halven lijve. Hij overleed in Junij 1657 en werd den 21 van die maand in de Kloosterkerk te 's Hage begraven. Zijn portret is door A. van Dijk geschilderd, en door Paul Pontius gegraveerd. Naar dit portret is dat, voorkomende in de 3de of 6de uitgave van het *Schilderwerk* van C. van Mander. Van Gool opende zijn werk met het portret van dezen schilder. Het is door A. Schouman geteekend, en door P. Tanjé, in 1750 gegraveerd.

Zie van Gool; Immerzeel; Kramm; P. C. G. Guyot, *Opgave van Schilderijen, hangende op het raadhuis te 's Gravenhage* 1860; W. Burgers, *Musées de la Hollande* etc. T. I. p. 37, T. II. p. 197.

RAVENSTEYN (JOHANNES VAN), waarschijnlijk een zoon van den vorige, schilderde in 1660 een *portret van Jacob Cats*, zittende in een leuningstoel, aan eene tafel, waarop eenige boeken en een kop van Seneca; hij houdt in de linkerhand het groote Staatszegel, en in de regter een open brief, waarop een adres van Cats, in leven groot. Deze schilderij berust op het kasteel Zuijlen te Zuijlen. Zoo dit portret niet van dezen, maar van den in het vorig artikel voorkomenden Johannes is, moet deze het in hoogen ouderdom geschilderd hebben en zijn sterfjaar verkeerd zijn opgegeven, 't geen echter zeer onwaarschijnlijk is.

Zie Kramm.

RAVESTEYN (J.), een der edelen, die het Verbond en smeekschrift in 1566 onderteekende.

Zie Te Water, *Verb. der Edel.* D. III. bl. 245.

RAVESTEYN (A. P.)

Men heeft:

A. P. Ravesteyn, *Van de Peste verscheyde seer uytnemende onderrichten: als van A. Rivetus, T. Beza en G. Abbotus etc. Handelende 1. Van de besmettingh der Pistelentie. 2. of men, en wie dezelve mag ontvlughten. Miisgaders een byvoeghsel van de staticheyd en wyse der ouden omtrent haar dooden ende lyckingh. Met een dienstigh Bericht van de oorzaken, bescherm- en geneesmiddelen deser siekte, getrocken uit de allervermaardste meesters in de Medicyne. Uit de Latynsche en onse moederspraak vertaalt.* Delft 1637 8o.

Zie C. H. à Roy, *Bibl. med. ac. chir.* T. II. p. 1005.

RAVESTYN (Gaspard), door de Bie en Sandrart vermeld, doch waarschijnlijk dezelfde met Johannes van Ravesteyn.

Zie Kramm.

RAVESTEYN (Regner) bloeide in de eerste helft der 18e eeuw te Amsterdam, als landschapschilder.

Zie Nagler; Kramm.

RAVESTEYN (Salomon), te Alkmaar geboren, een portretschilder, bloeide tusschen 1630—1640. E. van Schagen was zijn leerling.

Zie Kramm.

RAVESWAY (Jan Herbertsz. van), bloeide in het begin der 17e eeuw als glasschilder. Hij werd geboren te Culemborg.

Zie Dodt, *Archief.* D. IV. Kramm.

RAY (Cornelis Alexander van) vervaardigde een aantal stukken voor het tooneel en vele lossen stukken, die alle blijken dragen van oppervlakkige kennis en overhaasting. Hij overleed, na een zeer wisselvalligen levensloop vol onrust, in 1842 in het gasthuis.

Hij schreef:

De weldadigde Rechter, trsp. gev. n. h. Fr van Puysegur. Hmst. 1800.

De vrouw met twee mannen, trsp. n. h. Fr. v. R. C. Guibert-Pixerècourt. Ald. 1803.

Waarom niet? blijsp. gev. n. h. Fr. van Dorvigny. Ald. 1803.

De Twistveroorzaakers, of het Onbehendig Dienstbewyzen, blijsp. vry gev. n. h. Fr. van Picard. Ald. 1805.

De Verhinderde Danspartij, of het Orchest onder de Tafel, blsp. vrij gev. n. h. Fr. van Barré en Curry (pr. met zang) Ald. 1805.

De Gebuuren, blsp. gev. n. h. Fr. van L. B. Picard. Ald. 1802.

De Jonge Dichter, of het Zonder Geld gekochte Huis, zangsp. vrij gev. n. h. Fr. van A. Duval. Ald. 1809.

(C. V(redenberg) en C. A. v(an) R(ay). *De oude Tooneelspeler, blsp. n. h. Fr. van L. B. Picard.* Ald. 1804.

Asschepoeder, tooverzangspel naar (het Fr. van) Etienne. 2e dr. Amst. 1812.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb. Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 173. 216, D. III. bl. 173.

RAY (Pieter van), onderkoopman, nam, na de gevangenneming van van den Broek, door de trouwelooze Javanen, op verzoek der bezetting, voorloopig het bevel over de sterkte Jacathra (later Batavia) op zich (1619) en toonde zich dit vertrouwen volkomen waardig.

Zie van Kampen, *de Nederl. buiten Europa.* D. I. bl. 244.

RAYMANN (Johann Adam), werd in 1690 te Eperies in Hongarije geboren. Hij was in 1712, med. doctor te Leiden, doch keerde later naar zijne geboortestad terug, alwaar hij stads-physicus werd. Hij overleed aldaar in 1769 en gaf in het licht:

De dubia auri uvarum vegetabilis existentia (Ephem. Act. Acad. Nat. Cur. Cent. II et X, 1722).

Fallacia auri uvarum vegetabilis ulterius demonstrata (Act. Acad. Nat. Cur. VI, 1742).

Bericht von D. Entzand. d. Bergwetters in Soovar, Oberungarn (Brückmann, *Magnalia Dei*, T. 1).

Tractat. de Suecino carpathico vegetabili (Acta Vratislaviens, naturae et artis).

Zie Poggendorff, *Handw. zur Ges. der Exacten Wissens.*

RAYNAUD (J.) schreef:

Verklaaring der Genezingen in 's Hage gedaan, 's Hage enz. (1778), 8o.

Verdediging van 't Collegie der Haagsche Doctoren en Chirurgyns tegen P. Lyonets geschrift ten titel voerende: Verklaaring enz., 's Gravenh. 1779.

P. Lyonet, Verhand. over het geneesmiddel van J. Raynaud, tegens quaadaartige, invretende of kankerachtige verzweeringen, en teffens over zeker geschrift — onder den tytel van Verdediging enz., Ibid, 1780.

Zie *Cat. à Roy*, T. IV. p. 1818.

RAZZET (Jacob), een glasschilder, die, omstreeks 1520 te 's Hertogenbosch bloeide.

Zie Kramm.

REAEL (Jacob Laurenszoon), secretaris der admiraliteit te Amsterdam, onderscheidde zich in den aanvang der 17e eeuw zijnen ijver voor de begrippen der Remonstranten. Men leest zijnen naam, benevens dien van verscheidene zijne stadgenooten, onder een brief, geschreven aan eenige Leydsche predikanten, inhoudende een verzoek om een leeraar naar hun smaak en die voor hun in 't bijzonder den dienst zou waarnemen. Deze brief was geteekend den 30 Januarij 1617. Nog in hetzelfde jaar was hij tegenwoordig in eene vergadering van Remonstranten in een spijker- of pakhuis, op *Dwarsboomsloot*, die door 't graauw gestoord werd, en waar groote baldadigheden gepleegd werden. Niet lang daarna, was zijn huis in gevaar van geplunderd te worden, doch hij kwam vrij met den schrik. Volgens besluit van den kerkeraad werd Reael, omtrent dien tijd, het Avondmaal ontzegd, en later door den ban van de gemeente afgesneden (1621). Wat sedert met hem gebeurd is, wordt nergens aangeteekend.

Zie Brandt, *Dagwijzer*, bl. 691, *Hist. d. Ref.* D. II. bl. 501, 502; Wagenaar, *Beschr. van Amst*, D. IV. bl 277, 280, 291, 343; P. A. Limborch, *Vita S. Episcopii.* p. 103, 104. 291; G. Voetius, *Polit. Eccl.* P. III. *Pract.* IV. Cap. I. p. 939; Kok.

REAEL (Laurens Jacobsz.) was de zoon van Jacob Laurensz. koopvaardij schipper, die door Engelsche kapers werd doodgeschoten, op welk tijdstip Laurens te Danzig woonde, en zijn bestaan in den graanhandel vond, waarmede hij aanzienlijke schatten won. Hij begaf zich vervolgens naar Amsterdam, in welke stad hij waarschijnlijk geboren was, en woonde aldaar in den *Gouden Reael* op het Water. Een ijverig voorstander der hervorming, haakte hij, met verscheidenen zijner stadgenooten, naar het oogenblik, dat hij zijne gevoelens openlijk mogt belijden. Hij behoorde tot hen, die in 1566 Jan Arentszoon van Kampen naar Amsterdam ontboden, en de heimelijke bijeenkomst buiten de St. Anthonys poort in het riet bijwoonden, om middelen tot het houden der openbare preek te beramen. 't Gevolg dezer raadpleging was, zich niet tot een enkele plaats te bepalen, maar hier en elders, naar omstandigheden, godsdienstige bijeenkomsten te houden. In een dier bijeenkomsten te Overveen, buiten Haarlem, gehouden, verscheen Reael met ongeveer 5000 mannen en vrouwen. Na het eindigen der preek, werd hij naar Amsterdam gezonden, om te onderzoeken, hoe de regering het prediken opnam. Hier vernam hij van eenen Anthonis van Houf, vroedschap, heimelijk der hervorming toegedaan, dat de regering had besloten, ingeval er in de nabijheid der stad mogt gepredikt worden, zich naar de gelegenheid van zaken te zullen schikken. Reael bragt die tijding te Overveen en wekte daardoor den moed zijner geloofgenooten op. Toen de beeldstormerij ook te Amsterdam uitbrak, trachtte hij, op verzoek der regering, niet zonder levensgevaar, het volk tot bedaren te brengen. Omtrent denzelfden tijd kwam Willem I te Amsterdam, en het was vooral door Reael's bemoeijing dat de regering, door den stadhouder gesteund, den Hervormden zoo binnen als buiten de stad plaatsen aanwees, waar zij godsdienstige zamenkomsten zouden mogen houden. Ook had hij (in den aanvang van 1567) de hand in het bij een brengen van een som geld, ten behoeve van den heer van Brederode, ten versterking en verzekering van Vianen.

Gedurende de eerste maanden van het genoemde jaar 1567, zien wij Reael aan het hoofd der Hervormden steeds werkzaam ter bevordering hunner belangen, toen de vrees

voor de bloedplakaten hem in April van dat jaar noopte zijn vaderstad te verlaten. Hij ging scheep in een boeijer, met zijne huisvrouw, een dochtertje van 14 jaren, Vrank de Waal, Matthys Janszoon en Adriaan Kromhout. Te Medemblik, werden zij gewaarschuwd, dat er eenige ruiters van Alkmaar in aantogt waren. Straks lieten zij zich met een haringschuit op de zee roeijen, vonden aldaar, behalve andere met goederen beladen schepen van vlugtelingen, een karveeltje, met een kleinen jongen aan boord. Hiermede zeilden ze tot onder Wieringen, waar de schipper aan boord kwam en hem verhaalde, dat ze naauwelijks onder zeil waren, of de ruiters waren in hunne herberg gekomen, om hen te zoeken; zelfs hadden ze in de haven een vaartuig gezocht, om hen na te zeilen. Van onder Wieringen, bragt de schipper hen naar Vlieland, waar ze aan land traden. Hier bevonden ze zich in groote verlegenheid, wijl er schip, schuit noch pink was om de reis voor te zetten. Daarenboven kwam er een verzoek van burgemeesteren van Amsterdam aan den schout van Vlieland, om hen aan te houden. De menschlievendheid van zeker burger van Alkmaar, redde hen uit dezen nood. Deze was Adriaan Corneliszoon, een goudsmid, thans op Vlieland woonachtig, en, daar de schout weinige dagen te voren gestorven was, ad interim met het schoutambt bekleed. Deze vertoonde den brief aan de vlugtelingen en raadde hen aan te vertrekken. Zij vonden, na lang zoeken, een oude krabbeschuit, van drie lasten, die ruim een half jaar in den grond had gelegen. In den nacht wenden ze deze boven water en staken er 's anderen daags mede van het eiland. Doch het vaartuig te lek zijnde om zee te houden, werd men te rade den steven naar Harlingen te wenden. Een schip met krijgsvolk, 't welk een ander aan boord lag om de heeren van Batenburg en andere edelen gevangen te nemen, belette hen te landen, en, in weerwil van den ellendigen toestand van het vaartuig, zetten zij thans koers naar de Wadden. Hier stopten zij, zoo goed het hun doenlijk was, des nachts met het linnen, dat ze bij zich hadden, de gaten van het wrakke schip, en kwamen na veel sukkelen en gevaren, den 22 Mei van dit jaar te Emden, waar zij vele medeburgeren, die na hen derwaarts gevlugt waren, vonden. Reael vertoefde buiten 's lands tot de verandering van zaken in 1578, en keerde toen wederom naar Amsterdam, waar hij vele aanzienlijke posten bekleedde, zoo als van schepen en raad der stad, kapitein en vervolgens kolonel der burgerij, alsmede van raad ter admiraliteit van Zeeland. Ter gelegenheid van de komst van den graaf van Leicester te Amsterdam, in 1587, de wacht hebbende bij de Regulierspoort, om den graaf te ontvangen, was hij zeer bekommerd, wijl de vallende avond hem belette de grootheid van 't gevolg te onderscheiden, en hij vreesde dat de binnen trekkende stoet ligt te groot zou zijn voor de veiligheid der stad. De onvertzaagdheid van zijn sergant, Willem van Buil, redde hem uit de verlegenheid.

Reael was een geleerd man en der hervorming geensins uit onberaamden ijver, maar uit redelijke overtuiging, en op grond van zaakkennis toegedaan. Ook teekende hij al het gebeurde in zijn tijd naauwkeurig aan. De geschiedschrijver Brandt hechtte aan deze aanteekeningen ongemeene waarde, zoo dat hij niet alleen een vlijtig gebruik maakte van al het gebeurde in Amsterdam in 1566 en 1567, maar zich ook telkens op de geschriften van Reael beriep. Reael was ook een beminnaar der Nederlandsche poëzy en lid der Amsterdamsche Rederijkers-Kamer *In liefde bloeijende*. Hij liet een bundel hands. na, getiteld: *Refereynen, Baladen, Epitaphiën, Historische en andere Liedekens, onder de spreuk Liefde vermaek 't al*, 4o., tusschen de jaren 1572 en 1600 door hem vervaardigd. In dat eigen handschift van den dichter vindt men uitgegevene en onuitgegeven gedichten, van welke men eenige in het *Geuze Lietboeck* aantreft. De eerste zijn vervaardigd in 1563, die van 1560—1571 te Emden, die van 1574 te Dantzig, die van 1578—1580 te Amsterdam, die van 1581 te Leeuwarden, de volgende weder te Amsterdam, de laatste in 1600 te Middelburg. Achter aan vindt men *Catechismus ofte kinder lere ghemaect, A. D.* 1571 *ende voleynd den* 19 *Dec. by Laurens Jacobszoon tot stichtinge synner eygennen kinderen ende huysgesinne.* Dit hands. was eerst in bezit van Koning, vervolgens van van Voorst. Witsen Geysbeek heeft het gebruikt bij de zamenstelling van zijn artikel over hem.

Reael overleed in 1601 te Middelburg, waar hij zich als gecommitteerde Raad ter Admiraliteit van Zeeland bevond. Hij huwde Grietje Nieuwes Pietersdochter. Zijne dochter Lysbeth huwde met den hoogleeraar Jacobus Arminius.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 319, 320, 321; Wagenaar, *Bes. van Amst.* D. III. bl. 154, 161, 170, 176, 179, 189, 199, 213, 218, 240, 252, 257, D. IV. bl. 69; Bor, *Ned. Hist.* B. II. bl. 77 (54); Hooft, *Ned. Hist.* bl. 193; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. V. bl. 159 volgg.; Scheltema, *Ges. en Letterk. Mengelw.* D. I. b. bl 61, 62; *Cat. mss. J. Koning*, No. 1057; *Cat. mss. van Voorst*, No. 125.

REAEL (Laurens), zoon van den vorige, werd den 22 October 1583 te Amsterdam geboren, ontving onderrigt in de Latijnsche, Grieksche, Fransche, Engelsche en Italiaansche talen, en bezocht vervolgens de hoogeschool te Leyden, waar hij de lessen van Scaliger, Vulcanius, Pijnacker en anderen hoorde. Hij verloor in 1601 zijn vader, doch vond vaderlijke vrienden in zijne oudere broeders Jacob en Pieter en vooral in den beroemden Jacobus Arminius, die, aan zijne zuster Lysbeth gehuwd, zijn leidsman was in het veld der letterkunde, en hem vooral zucht inboezemde voor de mathesis, in welke hij op het voetspoor van Snellius, groote vorderingen maakte. De nagedachtenis van Arminius bleef bij hem in eere, en toen deze in 1609 aan de teering bezweek, deed Reael zijne erkentenis blijken door een Latijnsch bijschrift op diens afbeelding.

Zijne lotgevallen tusschen 1605 en 1610 zijn onbekend. Zijn naam komt op geen der Amsterdamsche regeringslijsten voor, en dat hij bij het bestuur der geldmiddelen te 's Hage een aanzienlijk ambt zou bekleed, en door zijn ijver de genegenheid van Oldenbarneveld verworven hebben, is slechts een gissing.

In Mei 1611 vertrok hij als kommandeur van vier schepen, naar de Molukken, en vestigde zich te Ternate, als gouverneur der Moluksche eilanden. Hij bragt Ternate en de overige plaatsen van zijn gebied, in den besten staat van verdediging; zoodat don Juan de Silva er geen aanval op durfde wagen. Toen de gouverneur-generaal Reynst in 1616 was overleden, werd Reael met eenparigheid van stemmen tot gouverneur-generaal van onze O. I. bezittingen gekozen; een keus, die vervolgens door de kamer der XVII bevestigd werd. Hoe hoog men zyne verstandelijke waarde (schreef Scheltema), bij deze verheffing in het vaderland schatte, bleek uit de volgende getuigenis van Hooft. »Daar waren er, die zich uitlieten, dat het gevaarlijk zijn zoude, aan eenen man van zulke bekwaamheid zulk een groot gezag toe te vertrouwen, omdat hij zich gemakkelijk van alles meester zou kunnen maken. De tijd zijner regering was een tijd van rust, levende hij, volgens Valentijn, met zijne bondgenooten in vasten vrede en van zijne vijanden ontzien."

Hij bleef slechts twee jaren in het hoog bewind. Op zijn verzoek, zijn ontslag bekomen hebbende, droeg hij in Zomermaand 1618, het gezag aan zijnen opvolger, den beroemden Jan Pieterszoon Koen over. Hij onttrok zich echter geenzins aan den dienst van de Maatschappij, ging met zijnen opvolger over Amboina naar Jacatra en bleef aldaar tot de verovering van die plaats. Hier had hij een groot deel aan de maatregelen, die men nemen moest tegen de Engelschen en Javanen, de gemeene vijanden der Hollanders. Koen erkende Reael's kunde en deed niets zonder vooraf zijn raad te winnen. In Augustus 1619 vertrok Reael met het jagt *de Eenhoorn*, en kwam in het begin van het volgende jaar behouden in het vaderland aan.

Hoe hij door zijne stadgenooten werd ontvangen, wordt meesterlijk door Hooft, in zijne *Mengeldichten* (bl. 719) beschreven. Een aanzienlijk geschenk in geld, vergezeld van een gouden keten met een loffelijk opschrift, zou aan hem uitgereikt zijn geworden, doch uit een der brieven van Hooft blijkt het tevens, dat Reael gestadig oneenigheid had met de bewindhebbers; dat hij, die gehoopt had den zomer op zijne hofstede in de Beverwijk te genieten, hierin werd te leur gesteld, en zich naar Zeeland moest inschepen, om de Zeventienen achter aan te loopen." Na den dood van Maurits, werd de waarde van Reael door Frederik Hendrik naar eisch erkend, en hij tot vice-admiraal eener vloot benoemd, die, onder den admiraal Willem van Nassau, met eene Engelsche vereenigd, een poging tot afbreuk der Spanjaarden op hunne eigene kusten zou wagen. Deze benoeming gaf aan

zijne vrienden en aan het vaderland groote vreugde. Niet alleen schreef Hooft een brief van gelukwensching, maar ook een dichtstuk *(Klagt van Zwaantie over het vertrek van Edelaert)*. De uitslag dezer onderneming beantwoordde geenzins aan de verwachting. De nijd en naijver van den Engelschen admiraal Willoughby was oorzaak, dat de Engelsche schepen afdroopen, en hierdoor werd het den Hollanders onmogelijk iets tegen Cadix te ondernemen. In het vaderland weêrgekeerd, werd Reael tot bewindhebber der O. I. Compagnie aangesteld. De tweede benoeming van Koen tot gouverneur-generaal en het overhalen van dezen, om die benoeming aan te nemen, voor hem, om den persoonlijken haat der Engelschen, wordt voornamelijk aan Reael toegeschreven. In 1626 werd hij benoemd tot een statelijk gezantschap naar Engeland, om Karel I bij zijne krooning, te begroeten. Hem werd bij die gelegenheid meer dan eenen geheimen last opgedragen, en hij handelde te Londen voor de belangen der maatschappij, om de netelige zaak van Amboina. De koning van Engeland sloeg hem tot ridder en verhief hem, benevens zijn geslacht, tot den adelstand.

Het wapen of blazoen tot nog toe door Reael gevoerd, zijnde eene bloeijende lelie tusschen twee blazende slangen, met het onderschrift *Invidia florenti inferta* (bloei wekt nijd), werd vermeerderd met de Roos van Engeland tot helmteeken. Deze verheffing gaf Vondel, Vos en andere dichters stoffe, om zijn lof nog meer te verheffen. Ook bij zijne meesters en ambtgenooten werden zijne verrigtingen in waarde gehouden. Zoo behoorde hij tot de afgevaardigden der Maatschappij, om aan de vergadering van Hun Hoog Mogenden een gewigtig verslag uit te brengen, en toen door afgezondenen van wegen den Staat in Engeland, gedurende vele jaren over de zaak van Amboina, vermengd met vele andere quaestiën van staat en oorlog, gehandeld werd, was Reael de vraagbaak der afgevaardigden. Eene poging van Hooft bij Becker, van Beaumont en Huygens, om Reael, in plaats van den heer van Oisterwyk, tot ambassadeur te Venetië te zien, bleef buiten gevolg.

In 1628 werd Reael naar Denemarken gezonden, zoo tot onderzoek van den stand van zaken (de keizer van Duitschland had de meeste plaatsen aan de Oostzee door zijne legers bezet), als het aanknoopen van betrekkingen, met aanbod zelfs van hulp, waarvan Holland alleen de kosten wilde dragen. Op zijn kruistogt leed hij schipbreuk op de kust van Jutland, kwam met groot gevaar aan land, doch in een plaats door Keizerlijken bezet. De veldheer hield Reael niet alleen krijgsgevangen, maar deed hem zelfs naar Weenen vervoeren. Barlaeus meldt, in een zijner brieven, dat men het ontslag, dat eerst in het volgende jaar plaats vond, te danken had aan de onvermoeide pogingen van aanzienlijke Roomschgezinde kooplieden hier te lande, bij de vaders Jesuiten te Weenen. Weinig tijds na zijn terugkomst in het vaderland, in April 1629, verscheen hij ter vergadering der Staten-Generaal, legde het verslag over van zijne verrigtingen, en verwierf den dank en de goedkeuring zijner lastgevers.

In hetzelfde jaar werd hij lid der vroedschap te Amsterdam. Voorts diende hij de stad als commissaris tot de wisselbank, weesmeester en schepen. Waarschijnlijk zou hij, na het ontslag van Pieter van Dorp, als admiraal van Holland, diens opvolger zijn geworden, indien de pest hem niet den 10 October 1637 had weggesleept, Ongemeen was de droefheid over dit verlies. Reigersbergh schreef aan de Groot: »Het is een ware ramp voor de stad, het land, de maatschappij, maar vooral voor zijne vrienden, waaronder ik mij geenzins als de minste reken." De dichters waren vooral de tolken van den algemeenen rouw. Hooft scheen zoodanig getroffen, dat hij *alleen* zweeg.

Reael was niet alleen een uitstekend begunstiger van kunsten en wetenschappen, maar ook een niet minder beoefenaar. Zijn tijdgenooten noemen hem een groot wiskundige. Hiervan strekt ten bewijze:

Observatien of ontleedingen aen de Magneetsteen, en de Magnetische krachten der Aerde door den Heer Laurens Reael, Ridder, eertijdts Generael van de Oost-Indien, en namaals Raad en Schepen der stadt Amsterdam. Quibus adjunctae sunt celeberrimi Professoris D. Casparis Barlaei onaeae et rationes Observationum earundem magneticarum. 't Amsteldam, Bij Lodewyck Spillebout, Boeckverkooper in de Kalverstraat, in d' Amsterdamsche Bibliotheek, 1651, kl. 8o.

De drukker Lodewijk Spillebout, droeg het aan »den edelen hooggeleerden Heer Caspar Barlaeus, *der beyden rechten doctor, Baljuw tot Wassenaer, Katwyck op Rhyn en op Zee*, zoon van den beroemden Caspar Barlaeus, hoogleeraar te Amsterdam op. Vooraf gaan *Epitaphium L. R. van C. Huygens, Lofrymen van den Ridder L. R. getrocken uyt de gestichten van den Heere P. C. Hooft*, een Lat. *Epitaphium van een ongenoemde* en een gedicht *Ad Nobil. virum L. R. rerum Judicarum, nuper in India Orientali praefectum, nunc matheseos studiis vacantem* van een ongenoemde.

Volgens van Swinden verdient Reael wegens deze aanteekeningen den meesten lof en dragen de voorgestelde proeven vele blijken van scherp en juist oordeel, vlijt en volharding en zijn ze uiterst belangrijk voor dien tijd, toen de beoefening der proefondervindelijke natuurkunde nog in de kindschheid was. Toen Galileus Galilei, een der edelste wijsgeeren van zijn tijd, na de uitvinding der verrekijkers, zijne sterrekundige waarnemingen met ijver voortzette, vermeende hij het middel van de lengte op zee te weten, te hebben uitgevonden, door vele vernuftige waarnemingen en berekeningen van den stand en de eclipsen der wachters van de planeet Jupiter. Hij deelde deze uitvinding reeds in 1616 mede aan den koning van Spanje, dan bij deze bleef dit buiten gevolg. Hij werd toen te rade, haar in 1630 bekend te maken aan de Staten-Generaal, die voor deze zoo belangrijke zaak eenen aanzienlijken eereprijs hadden uitgeloofd, en bij de uitgestrekte zeevaart der Nederlanders in deze zaak natuurlijk een groot belang zouden stellen. De Groot en Vossius waren Galilei hierin behulpzaam, en het was door den eerste vooral dat Reael in deze zaak betrokken werd. De Groot schreef destijds aan Hortensius, dat niemand te Amsterdam of in geheel Nederland in verdiensten, in gezag en in kunde, om over dergelijke zaken te oordeelen, met hem te vergelijken was. Reael nam de behartiging dezer zaak op zich en bragt het voorstel van den wijsgeer ter tafel hunner Hoog Mog. Zijn aanbod was welkom. Men vereerde Galilei een gouden ketting en penning, ter waarde van *f* 500, met belofte van betere erkentenis, indien de zaak naar de opgave werd bevonden. Ook Reael werd tot lid der commissie tot onderzoek, en hem werden *f* 1000 ter hand gesteld ter behartiging van de proeven. De commissarissen bragten weldra aan Galilei vele bedenkingen onder het oog, die van hunne kunde, vlijt en scherpzinnigheid getuigden.

Eene nadere onderhandeling werd met Galilei aangevangen, en het scheen geschapen, dat Hortensius naar Italië zou gaan om met Galilei zelven te spreken. Een zamenloop van omstandigheden vertraagde deze reis, en onmiddelijk ontstonden er op nieuw onaangenaamheden tegen den verdienstelijken wijsgeer, uithoofde hij zijne uitvinding aan de ketters had geopenbaard. Waarschijnlijk werd ook omtrent dezen tijd de onderhandelingen van aan Galilei te Amsterdam een veilige schuilplaats en een eerlijk bestaan te bezorgen, met aanbod zelfs van den titel van hoogleeraar aan de Illustre School, door middel van Grotius, Vossius en Reael voortgezet. De dood van Galilei en Reael, in, of kort na 1637, maakte een einde aan deze zaak.

Reael had ook een erkend deel aan de stichting der doorluchtige school te Amsterdam en in het derwaarts roepen van Vossius en Barlaeus: den laatste had hij vroeger in kennis en vriendschap gebragt met Hooft, die hem sedert hiervoor dankbaar was. Reael was ook een uitstekend beoefenaar der Latijnsche en Nederduitsche poëzy. Allen, die over de laatste schreven, stemmen hierin overeen. Waarschijnlijk bragt zijn vader, bestuurder der kamer *In liefde bloeijende*, hem in kennis met de dichters van zijn tijd en zeker ook ten huize van Roemer Visscher, bij wien Reael tot aan diens overlijden bekend en bemind was. De vriendschap met Pieter Cornelisz. Hooft nam reeds in zijn kindschheid een aanvang en bleef zijn geheele leven door. Met hem, Vondel en de Huybert hield hij eene geregelde letterkundige bijeenkomst. Ten huize van Visscher zette hij met Hooft en anderen, ten dienste van Vondel, de *Troas* van Seneca uit het Latijn over. Ook had hij waarschijnlijk een gewigtig deel aan de zamenstelling van eenige aanmerkelijke stukken van dien tijd. Vondel erkende ten

minste, dat het Vlaamsch gedicht op de vaststelling van het leerstuk der absolute praedestinatie beginnende:

»*Ol is de mensch elacie,*
»*Gevallen in temptacie,*

ofschoon onder zijne hekeldichten gedrukt, het werk van Reael was. Zijne gedichten zijn verspreid en enkelen er van in vroegere en latere bloemlezingen opgenomen. Zoo vindt men *Oorspronck van de kusjes*, een navolging der *Basia* van Janus Secundus, *Lyckdicht over de doodt van Joncker Willem van Nassauw Lalecq* en *Maaghdeklaght en verscheyde Gedichten van Grotius, Hooft, Barlaeus, Huygens, Vondel en anderen*, 't Amsterd. 1659, 12o., het genoemde *Lyckdicht* en zijn *Grafschrift over Kornelis de Haan* in *Klioos kraam vol verscheiden Gedichten. D' Eerste Opening*, Leeuw. 1656, in *de Bloemlezing* door D. Groebe, te Amst. 1827, 2 dln. 8o. uitgegeven en elders.

Hooft gewaagt ook van een ander gedicht geschikt *om een jongeling uit de doolhoven van den wellust tot het pad der deugd terug te brengen.* Hij hielp ook zijn vriend Huygens in het nazien van diens *Ledige Uren* en den Drossaard in het bewerken en beschaven van diens *Nederlandsche Historie.* Volgens Scheltema zou hij ook de dichter zijn van de *Bruilofts-zang* in de verzameling van *Verscheide Gedichten*, 1639, bl. 42, en elders, ook door Scheltema uitgegeven.

Het versje getiteld *Aubade*, is in een liedeboekje door Vondel uitgegeven, getiteld: *Strijd of kamp tusschen kuischheid en geilheid*, Amst. bij Colom, 1625, 12o. en mogelijk is ook het fraaije lied in dit boekje voorkomende, beginnende *Dianier roeide in een schuitje* van zijne hand. Jan Vos noemde hem:

»Een Febus op de lier, een Tytus op de baren."

Van zijne Latijnsche poëzy zijn geen proeven meer voorhanden. Zijn elegie *over de rampen van het Vaderland*, waaruit Vondel zijne stoutste beelden voor zijn meesterstuk, beginnende:

's Lands treurspel weer verjaart

ontleende, is verloren.

Volgens Hooft gaf hij ook een werkje in het licht, getiteld: *Raad voor hun, die zich naar Indien begeven.*

In 1629 begaf hij zich in het huwelijk met Suzanna Moor, eene jonge, deugdzame, schoone en rijke vrouw, weduwe van Hendrik de Pikker, in leven aanzienlijk koopman te Amsterdam. Dit huwelijk werd door Huygens, Barlaeus, Plemp en anderen, en door Hooft, Vondel, Vos en anderen in het Nederduitsch bezongen. Er bestaan verscheidene afbeeldingen van hem en zijne vrouw o. a. door Keizer ten voeten uit geschilderd. Vondel vervaardigde er een bijschrift op (Ged. I. 552). Ook droeg hij aan hem zijn *Lof der Zeevaert* op. Zijn zinsprenk was *Invidia infesta floret.*

Zie *Leven van N. M. en Vr.* D. X. bl. 16 volgg.; Scheltema, *Mengelwerk*, D. I. b. bl. 57 volgg.; Dez. *Staatk. Ned.*; W. R. van Hoëvell, *Laurens Reael en zijne verdiensten als dichter beschouwd*, in *Tijds. van N. I.* I. I. 103; P. Mz. *Nog iets over Laurens Reael*, Ald. bl. 203; *Reael, de Gouv.-Gen. van N. I.* (met portr.) Ald. Vde Jaarg. II. 239; Valentijn, *O. en N. O. I.*; *Beschr. van Java*, D. IV. I. 241, 268 enz. *Amb. Zaken*, II. 2. 12; Du Bois, *Vies des Gouv.-Gén.*; *Le Moniteur des Ind. Orient. et Occid.* 1846. 1847. I. p. 263; L. v. Aitsema, *Saken van Staat en Oorl.* D. I. bl. 715, 716; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XI. bl. 72; Dez *Bes. van Amst.* D. XI. bl. 242; Wassenaer, *Hist. Verh.* D. XVII. bl. 11; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. V. bl. 259 v. Siegenbeek, *Ges. der Ned. Lett.* bl. 120, 121; Koning, *Het Slot Muiden* pass. van Kampen, *Ges. der Ned. Lett. en Wetens.* D. I. bl. 142, 143, 144, D. III. bl. 136; Hooft, *Ned. Hist.* van Meteren, *Ned. Hist.* Hooft, *Brieven*, No. 91, 107, 122, 137, 394; Dez. *Mengeld* bl. 719; *Mengelw.* bl. 695, 717; *Brieven van versch. Mannen* (1662) bl. 370; van Ollefen, *Leven van Vondel*, bl. 16, 17, 72; *Vondels Ged.* D. II. bl. 671; D. van Hoogstraten, *Opdr. der Heldinnenbrieven*, vert. door Vondel. Barlaei, *Epist.* 191, p. 416; *Epist. Cent. Vir. Cl.* edit. J. Brandt 1702 *Ep.* 44 p. 143; Brandt en van Cattenburgh, *Lev. van de Groot*, bl. 97, 148—150; Brandt, *Dagw.* bl. 550; van Swinden, *Verh. over Huygens, als uitvinder der Slinger-Uurwerken* in *Verh. der Eerste Kl. van het Kon. Ned. Inst.* D. III; *Ged. van S. van Beaumont* (uitg. van Tideman) bl. XXVI. bl. 250, 267; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, A. III. 257, 258, A. IV. (2) 491, 492; de Vries, *Proeve eener Gesch. der Ned. Dichtk.* D. I. bl. 120 volgg. Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. van Portr.* J. Vos, *Ged.* D. I. bl. 723; *Cat. mss. J. van Voorst*, p. 195; Kist en Royaards, *Arch.* (Serie) D. II. bl. 49; *Dict. Univ.*; Jöcher, Rotermund.

REAEL (Johan Pietersz.) was raad te Amsterdam, werd door prins Maurits, bij gelegenheid van diens komst te Amsterdam, in 1618 afgezet.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IV. bl. 314, D. XIII. bl. 273.

REAEL (Pieter), ontvanger en burgerkapitein te Amsterdam, verwelkomde Maria de Medicis bij hare komst te Amsterdam in 1638.

Zie C. Barlaeus, *Blijde Ink. van Maria de Medicis*, bl. Wagenaar, *Amst.* D. V. bl. 20.

REALIS (Andreas), theologant te Leyden, leefde in 1641 en schreef:

Introductio ad linguam Sanctam.

Zie Jöcher.

REBBIUS (Nicolaas), den 10den October 1565 te Ath geboren, was S. theol. doctor, protonotarius apostolicus en canonicus theologalis van St. Pieter te Rijssel. Hij gaf in het licht twee

Orationes panegyricae de Annuntiatione et de Conceptione immaculatae Virginis Dei-parae, Brux. 1598, 4o.

De Homicidio libri II, Ibid, 1612, 4o.

Tractatus de Utilitate Lecturae Theologiae in Ecclesiis Metropolitanis, cathedralibus, collegiatis et regularibus; et de Prebendae Theologalis primaeva fundatione et origine, Duaci, 1615, 4o.

De Residentia Beneficiatorum quorum libet, Ibid, 1611, 4o.

De dignitatibus et officiis Ecclesiasticis, Ibid, 1612, 4o.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 918; Jöcher.

REBECQUE (J. F. de Constant) (de Villars), geboren te 's Hage in 1786, opgebragt aan de militaire akademie te Berlijn, werd hij tot luitenant benoemd in 1803 en twee jaren later bevordert tot adjudant in het regement van Prins Lodewijk van Pruissen. Zijn eervol gedrag in den slag van Auerstadt, waar hij gewond werd (14 October 1806) verwierf hem de zeldzaam gegeven Pruissische order »Pour le Mérite." Na den vrede van Tilsit, 1808, nam hij zijn ontslag uit het Pruissische leger, om in Oostenrijksche dienst over te gaan. Te Weenen geplaatst aan het Ministerie van Buitenlandsche zaken, werden hem gewigtige zendingen te Berlijn, Frankfort en Dresden opgedragen, doch toen de oorlog in 1809 uitbrak, verlangde hij weder in militaire dienst te treden en woonde o. a. met onderscheiding de veldslagen van Regensburg, Aspern, Wagram en Znaim bij. In 1812 werd hij, nevens vijf andere hoofd-officieren en den veldmaarschalk baron Lutterman, belast met de reorganisatie der ligte infanterie. Te gelijkertijd ontving hij van den keizer van Oostenrijk de benoeming tot kamerheer. De trouwe en menigvuldige diensten, door hem in de Italiaansche veldtogten van 1813 en 1814 bewezen, in de gevechten van Monsebano, Roverbello, enz., alsmede als kommandant van de stad Turijn en de forten van Fenestrelles, werden evenzeer op de vleijendste wijze erkend door zijn verheffing tot ridder der Sardinische order van St. Mauritius en St. Lazaro en de ontvangst der militaire medaille.

De Napelsche veldtogt van 1815 tegen Murat gaf hem op nieuw de gelegenheid zijn moed en beleid aan den dag te leggen. Onder het bevel staande van den luitenant generaal, graaf Niepperg bezette hij o. o. de steden Urbino, Fosombrano en Filotrano, werd tot kommandant der Calabrische kusten aangesteld en verkreeg na den oorlog van den koning de beide Siciliën de order H. Ferdinand.

Na den vrede van Parijs keerde hij naar zijn vaderland terug en trad met den rang van majoor in het Nederlandsche leger, in garnizoen te Mechelen, Bergen en Nieuwpoort, werd in 1816 bij den generalen kwartiermeestersstaf geplaatst, in 1821 tot adjudant van Z. K. H. den Prins van Oranje en in 1822 tot gouverneur van Hd. doorluchtige zonen benoemd. Deze betoekking vervulde hij tot 1834; door Z. M. Koning Willem I was hij in 1831 tot ridder van den Nederlandschen Leeuw benoemd. In 1849 werd hij generaal majoor; maar de slechte toestand zijner gezondheid dwong hem zijn landgoed Belmonte, in Gelderland te verlaten; hij bragt de laatste jaren zijns levens grootendeels te Nizza en in Zwitserland door, waar hij ten huize Elysée, nabij Lausanne, in den

ouderdom van bijna 82 jaren en in het bezit zijner volle geestvermogens ontsliep.

Zie *Levensb. van Ned. Staatsm. en Krijgsl. door J. W. van Sypenstein*, waar ook zijn portret voorkomt.

RECALF (Goossen Jansoon), een ervaren krijgsman, woonde de veldtogten van Italië bij, en nam deel aan den veldslag van Ravenna. Hij was in 1529 schepen en in 1535 burgemeester van Amsterdam. Hij nam in dit jaar, bij gelegenheid van het geweldig oproer te Amsterdam, het bewind ter verdediging der stad op zich, beschantste den Dam, nam vrijwilligers aan en maakte zich meester van het stadhuis. Hij schijnt kort daarna gestorven te zijn.

Zie mr. Jan van Nieuveen, *der herdooperen aanslagh ap Amsterdam*, achter L. Hortensius, *Oproer des weperdooperen*, Amst. 1669; Wagenaar. *Amsterdam*. D. III. bl. 41; Scheltema, *Staatk. Nederl.* Kobus en de Rivecourt.

RECCO (Pierre), in 1766 te Amsterdam geboren, ontving onderwijs van J. C. Schultsz en A. de Lelie, en oefende zich te gelijkertijd op de stads-teeken-academie. Na een geruimen tijd proeven zijner bekwaamheid in het schilderen en teekenen in zijne geboortestad te hebben gegeven, reisde hij naar Zwitserland, en vestigde zich als portretschilder te Bazel. Men heeft van hem fraaije teekeningen in sapverw, zoo wel oorspronkelijke als naar oude meesters. Op de verkooping van Molkenboer gold *een afbeeldsel van St. Petrus* naar Govert Flink *f* 35.00 en het *Portret van eene bevallige vrouw in geestelijk gewaad*, naar Guido Reni *f* 49.04.

Zie Immerzeel,

RECHT (Jan de). Zie REGT (Jan de).

RECHTEREN (Adolf Hendrik van), Heer van Almelo, zoon van Jochem Adolph van Rechteren tot Rechteren, en van Margreet van Haersolte, werd in 1657 geboren. Zijn oom Zeger van Rechteren tot Almelo benoemde hem boven zijne broeders tot erfgenaam. De rijkdom hier door verworven, zijne aanzienlijke geboorte, de gunstige ontwikkeling zijner verstandelijke vermogens, en zijne op buitenlandsche reizen verworvene kennis baanden hem spoedig den weg tot buitenlandsche ambten. Na in de ridderschap van Overijssel te zijn beschreven, werd hij eerst drost van Vollenhoven, later van Salland. Naar den Haag gezonden, ter vergadering der Staten-Generaal, werd hij door deze gebruikt in bezendingen aan de keurvorsten van Trier en Mentz, aan den landgraaf van Hessen-Kassel, en aan keizer Leopold. Den laatsten diende hij, zoo wel als zijne meesters, dempte, door verstandige tusschenspraak, de twisten tusschen dezen en diens onderzaten. Leopold's zoon Josephus erkende de aan zijn vader bewezen diensten door hem tot rijksgraaf te benoemen. Ook bij dezen bekleedde hij een buitengewoon gezantschap en diende, namens de Staten, voor middelaar om aan den Hongaarschen opstand of krijg een eind te maken. Het gelukte hem echter niet volkomen; de onderwerping volgde niet voor 1711. In dit jaar begroette hij keizer Karel VI, na zijne krooning te Frankfort, vervolgens was hij gedeputeerde te velde.

In 1712 werd hij door die van Overijssel tot den vredehandel te Utrecht gezonden. Een geschil tusschen de koetsiers van den graaf van Rechteren en een der Fransche gezanten, veroorzaakten hooge eischen van de zijden des Franschen konings, tegen van Rechteren. De Staten-Generaal, liever iets willende toegeven dan het sluiten van den vrede vertragen, ontsloegen den graaf en hij vertrok derhalve naar Utrecht. In 1715 was hij gevolmagtigde tot het tractaat van Barrière. Sedert bemoeide hij zich meer met het binnenlandsch bestuur, en werkte bijzonder tot het houden eener buitengewone vergadering tot herstel der zaken. Hij opende haar in 1716 en sloot haar in 1717 met een deftige aanspraak, waarin hij bijzonder zijn afkeer van omkoopingen aan den dag legde. Hij bleef tot zijn dood, den 2 Maart 1731, lid der Staten van Overijssel. Hij huwde Sophia Juliane, gravin van Castel, en liet vele kinderen na. Zijn afbeelding bestaat bij Wagenaar. Hij was Vrijheer van Almelo en Vriese Veen.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XVII. bl. 427, 486, D. XVIII. bl. 47, 132, 133; van Wijn, *Nal. op Wagenaar*, D. XVII. bl. 65, 111; Scheltema, *Staatk. Ned.*; van Kampen, *Vad. Kar.* D. II. bl. 491; *Levensb. van Beroemde Mannen*, D. IV. bl. 201; Kok, Kobus en de Rivecourt, *Chron. van het Hist. Gen.* (over het Geslacht); *Overijss. Volks-Alm.* 1836. bl. 36,78 (het Huis Rechteren), 1837. bl. 189, 1845. bl. 73; Ferwerda, *Stamb.*

RECHTEREN (A. P. Z. graaf van), gaf in 1749 te Harderwijk in het licht:

Deductie van de rechten en gerechtigheden der heerlijkheid Almelo door A. P. Z. Graaf van Rechteren, heer van Almelo. Hier op verschenen *Consideratien*, Devent. 1751, en *Contra-Consid.*, Hard. 1751, 4o.

Zie Mr. Bodel Nijenhuis, *Topogr. Bes. der Ned.* bl. 266.

RECHTEREN LIMPURG (Mr. Adolf Frederik Lodewijk graaf van), ridder der orde van St. Jan van Jeruralem, buitengewoon kamerheer van koning Willem III, en ridder van den Ned. Leeuw, geboren in 't einde van 1793 of begin van 1794, overleden te 's Hage 31 Maart 1851. Hij liet kinderen na uit zijn huwelijk met freule van Massow. Zijn afbeelding bestaat in steendruk. Hij schreef:

Diss. de formâ regiminis provinciae Trans-isalaniae, L. B. 1817, 8o.

Zie Mr. Bodel Nijenhuis, *Topogr. Bes. der Ned.* bl. 253.

RECHTERE (Coenraad de), Regtere of Regteren, was tot 1601 secretaris der Staten van Holland en West-Friesland.

Zie van Leeuwen, *Bat. Ill.* bl. 1460, 1474; *Chron. van het Hist. Gen.* D. V. bl. 175, 176, 180, 309, 425, 429; Schotel, *Ges. Lett. en Oudh. Avondst.* bl. 19.

RECHTEREN (C. L. graaf van), kapitein ter zee, behoorde tot het eskader in 1783 naar de Middelandsche Zee gezonden, onder den vice-admiraal Reynst, dat door een schrikkelijken storm in de golf van Narbonne verstrooid werd.

Zie J. C. de Jonge, *Ges. van Ned. Zeew.* D. VI. a. bl. 365.

RECHTEREN (Frederica, gravin van) etste omstreeks 1820 eenige prenten, die zeer verdienstelijk zijn, als:

Het *Gedenkteeken van Ulrich, bij Wurtzburg, aq. fort*, in kl. fol.; *Kirchberg aan den Sart*, in kl. fol.; *Gezigt op een dorp*, in 4o.

Zie Nagler; Kramm.

RECHTEREN LIMBURG (Frederik Lodewijk Christiaan graaf van), klom in den krijgsdienst op tot den rang van adjudant-generaal van den gouverneur van 's Hertogenbosch, Willem, landgraaf van Hessen-Philipsthall. Aan zijne persoonlijke betrekkingen werd eenigen invloed toegeschreven tot de spoedige overgave van 's Hertogenbosch aan de Franschen in 1794.

Zie Bosscha, *Neerl. Held. te Land*, D. III. bl. 119; De Mauvillon, *Mil. Blätt.* 1821. Vol. II.

RECHTEREN (Frederik Rudolph, graaf van), kapitein ter zee, onder Willem V, onderscheidde zich door zijne dapperheid en schranderheid. Hij diende o. a. in den oorlog tegen den keizer van Marocco (1776), en joeg een der vijandelijke roofschepen op het strand nabij Tanger. Hij behoorde tot het eskader van kapitein van Kinsbergen, dat slechts eenige dagen in zee bleef en onverrigter zake terugkeerde, woonde de zeeslag bij Doggersbank bij en was tegenwoordig bij de krijgsverrigtingen in Neêrlandsch Indië onder den kapitein-commandeur J. C. van Braam.

Zie J. C. de Jonge, *Neerl. Held. ter Zee*, D. V. bl. 384, 355, 599, D. VI. a. bl. 221.

RECHTEREN (Mr. Jacob Hendrik, graaf van), werd in 1787 te Appeltern geboren. Hij trachtte als volksvertegenwoordiger, in welke betrekking hij verscheidene jaren achtereen het heil des vaderlands, naar zijne beste inzigten, zocht te bevorderen, onderscheidde hij zich als vurig voorstander der liberale beginselen, ja liet zich, door zijnen ijver wel eens zoo verre vervoeren, dat hij zelfs bij mannen van gelijke denkwijze, doch van een meer bezadigd gestel, tegenspraak vond. (*) Dat hij een begaafd redenaar was, bewijzen verscheidene redevoeringen, door hem in de Tweede Kamer der Staten-Generaal uitgespro-

(*) Hier wordt bijzonder bedoeld zijne uitvoerige verdediging van het regt eens volksvertegenwoordigers, om wegens louter verschil van inzigten omtrent het staatsbestuur, het budget van staat af te stemmen, een gevoelen, dat in den hoogleeraar Thorbecke, bij dezelfde gelegenheid, een krachtigen bestrijder vond.

ken. Hij overleed als gouverneur van Overijssel den 9den Julij 1845, in den ouderdom van 58 jaren. Hij was lid der Maatschappij van Letterkunde te Leyden. Zijne afbeelding ziet in eene statuette het licht, waarvan eene lithographie verscheen.

Hij gaf in het licht:

Verhandeling over den staat van den Rijn, de Waal, de Maas en de IJssel, en de langs deze rivieren gelegen polders, benevens middelen ter verbetering, met een kaart, Nijm. 1830, gr. 4o.

Zie *Hand. der Maats. van Ned. Letterk.* 1846. bl. 5.

RECHTEREN (Leopold Casimir, graaf van), jongsten zoon van Adolf Henrik, en van Jophia Juliana, gravin van Castell van Rüdenhausen, werd den 12 Maart 1717 geboren en schijnt zich naar het voorbeeld van zeven broeders zijns vaders, reeds vroeg aan den krijgsdienst te hebben toegewijd. Van zijn eerste levensjaren is niets bekend, alleen weten wij dat hij in 1744 als Heer van Collendoorn, eene havesathe in het ambt Hardenbergh als lid van de ridderschap van Overijssel verschreven is. In 1747 ontmoeten wij hem in de vesting Bergen-op-Zoom, als kolonel van het regiment, dat zich, na de overrompeling der stad en den aftogt der bezetting, nog een geruimen tijd in de hun ter verdediging toevertrouwde stelling wist te handhaven. Van alle zijden ingesloten en zich overtuigd hebbende, dat alles verloren was, moest zich de dappere kolonel aan de wet van den sterksten onderwerpen. De verbolgenheid van Löwenthal, dat men troepen, die zich zoo hardnekkig hadden betoond, nog het leven had geschonken, was eene lofspraak op deze dapperen. Weinige jaren later was hij luitenant-generaal der infanterie en commandant van de vesting Hulst, in welke betrekking hij in 1770 overleed. Uit zijn huwelijk met eene gravin von Erbach-Schönberg, zijn geene kinderen gesproten. Hij was de oudoom van Jacob Hendrik, graaf van Rechteren, in der tijd gouverneur van Overijssel, en later lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Zie *Ned. Jaarb.* Oct. 1747. bl. 791; Bosscha, *Ned. Held. te Land,* D. II. bl. 650; *Overijss. Volks-Alm.* 1854. bl. 273—275. Bosscha, *Neêrl. Held. te Land,* D. II. bl. 650; *Bijv. en Verb.* bl. 32 en volgg.

RECHTEREN (Reint van), zoon van een dapper krijgsman, diende in 1709 als kolonel bij de belegering van Doornik.

Zie Yvoy, *Mém. concern. le Siège de Tournay; Levensgev. van W. Vleertman,* bl. 95; Bosscha, *Neêrl. Held. te Land,* D. II. bl. 458.

RECHTEREN (Willem van), kapitein van de *Maria,* diende den lande in het laatst der 17de en begin der 18de eeuw.

Zie J. C. de Jonge, *Ges. van het Ned. Zeew.* D. IV. a. bl. 411, 509.

RECHTEREN (Zeyger van), krankbezoeker in Oost-Indië. Hij vertrok in December 1628 als ziekentrooster der O. I. Compagnie naar Java, en wel op het schip van den admiraal J. van Specx, later gouverneur-generaal van O. I. Hij kwam in September 1629 te Batavia aan, en werd naar Salama op Lonthoir, een der eilanden van Banda, gezonden, bleef er 15 maanden en kwam in December 1632 te Batavia terug. Later werd hij »gheweldige generaal van den Lande van Overijssel."

Hij gaf in het licht:

Journael ghehouden door Zeyger van Rechteren op zijn gedaan voyagie naar Oost-Indien, met portr. Tot Zwolle ghedruckt bij: Frans Jornaensz ende Jan Gerritz, boeckdruckers. Anno 1635, 4o.

Nog in hetzelfde jaar verscheen er een verbeterde en vermeerderde druk in hetzelfde formaat.

Zie Tiele, *Hist. Bibl. des Journ.* p. 250 suiv.

RECOURT DE LECQUES (P.), afstammeling van het beroemd geslacht, bekend onder den naam van Lecques of de Recourt de Lesques. Wagenaar gist, dat hij Philips de Recourt, baron van Lecques, was, die tot het verbond der edelen behoorde, maar, gelijk andere edelen, later afvallig werd. Van Spaen gist, dat hij Florent de Lecques, heer van Cressonière was, die huwde met Françoise de Frié, dit le Grand, bij welke hij, behalve meer kinderen, een zoon won, die in de Spaansche artillerie diende, gouverneur van Grevelingen was, en huwde met Maria van Immerseele. Hoe het zij, Recourt was eerst lid van het verbond der Edelen, doch afvallig geworden, ontdekte hij in 1568 aan Alva den aanslag op zijn leven. Hij bevond zich in het leger der Spanjaarden voor Haarlem en was bevelhebber op 't kasteel van Kamerijk van de zijde der vijanden. Keizer Karel en zijn zoon Philips maakten veel werk van hem en beschouwden hem als een der grootste helden van zijn tijd, waarvan zijne benoeming tot ridder van het Gulden Vlies, een bewijs was. Koning Philips verkoos hem in 1586, om met de gemagtigden van koning Hendrik, al de geschillen te beslissen, die ontstaan konden over de verklaring en uitvoering der punten van bestand, den 23sten December 1581 gesloten. Met goedkeuring van den keizer en zijn raad, had hij zich den 3den van Zomermaand 1554 in het huwelijk begeven met Johanna de Witthem, gesproten uit een doorluchtig Brabantsch geslacht, 't geen met de voornaamste huizen naauw was vermaagschapt.

Zie *Nob. des P. B.* T. I. p. 154, 241—243, T. II. p. 434, 435, 453; *Le Vrai Suppl. au Nob.* p. 112, 113; *Quart. Généal.* T. I. p. 208, 277; le Carpentier, *Hist. de Cambr.* P. III. p. 79, 325, 835, 844, 905, 941, 1032, vooral 934; de Seur, *La Flandre Ill.* p. 142, 202; Christinaeus, *Jur. Her.* P. I. *Tab. Généal.*; Te Water, *Hoogad. Zeel.* bl. 96, 97; Tassis, *Tum. Belg.* p. 202, 224; van Meteren, *Ned. Ges.* B. III. bl. 55; Bor, *Ned. Oorl.* B. VI. bl. 309; Te Water, *Verb. der Edel.* D. II. bl. 497—999, D. IV. bl. 439—440; Kok; Kobus en de Rivecourt.

RECXSTOOT (Johan Pieter), in 1701 te Tholen geboren, bekleedde meermalen den post van burgemeester, en werd in 1735 tot secretaris der Staten aangesteld, welke bediening hij vervolgens met dien van raadpensionaris van Zeeland verwisselde. Hij overleed in 1756.

Zie Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. van Portr.*

RECXSTOOT (Mr. Johan Pieter), zoon van mr. Dionysius Reexstoot, burgemeester van Tholen, rekenmeester van Zeeland. Hij was eerst raad, secretaris en pensionaris van Zeeland, vervolgens burgemeester van Tholen, daarna secretaris en eindelijk raadpensionaris van Zeeland. Hij huwde 1708 Jacoba Cornelia Beaufort, dochter van Lieven Ferdinand en Cornelia van Vrijbergen.

Fam. aanteek.

REDDING (Bernardus), predikant te Oeukerk, Giekerk en Wijns, werd, volgens resolutie der Gedep. Staten van den 30 October 1691, als mede-gecommitteerde der classis van Leeuwarden door 't Collegie gereprimendeerd over de approbatie op 't boek van Meelsma, wegens de quaestie tusschen de hoogleeraren Roöll en Vitringa.

Zie Greydanus, *Naaml. der Pred. der Cl. van Franek.* bl. 151.

REDDINGIUS (Gerardus Benthem) of Redding werd den 20 Junij 1774 te geboren, en voltooide zijne studiën te Franeker, die hij met eene *Specimen de Psalmis bis editis* (Fran. 1795) voltooide. Op 21jarigen leeftijd werd hij predikant te Minnensga, vervolgens te Schildwolde, Waardenburg en Nerijnen, in 1809 te Assen, waar hij den 27sten October 1844 overleed. Hij was een zeer geleerd man, die zich als wetenschappelijk godgeleerde en door het verspreiden van godsdienstige kennis zeer verdienstelijk maakte. De Geldersche Akademie erkende zijne verdiensten door hem in 1809 *honoris causa* tot doctor in de godgeleerdheid te benoemen. Zijne verhandeling *over de leer des Bijbels inzonderheid des N. T. aangaande het algemeene laatste gerigt, hetwelk Jezus Christus over de wereld houden zal,* werd in 1804, en zijne *Beknopte en met uitlegkundige opgaven gestaafde opgave van de Christelijke Geloofs- en Zedeleer, volgens het Evangelie,* in 1822 door het Haagsch Genootschap ter verdediging van de Christelijke godsdienst bekroond. Meermalen werden hem te Assen aanzienlijke standplaatsen aangeboden, die hij echter alle afsloeg.

Toonde Benthem Reddingius in zijne talrijke geschriften een werkzaam, menschkundig en ervaren man te zijn, niet minder, waar hij als lid van het klassikaal en provinciaal bestuur van Drenthe en van de Synode optrad. Zeer dikwerf werd hij naar de laatstgemelde afgevaardigd en bekleedde soms den zetel van vice-president. Reeds was hij lid van de bij koninklijk besluit van 28 Mei 1815 benoemd con-

sulerende commissie, en daarbij bijzonder, met zijne ambtgenooten Hendriks en Lobry, belast met het ontwerpen van de reglementen op het kerkelijk procederen en de kerkvisitatie. In 1816 was hij het, die het rapport omtrent deze gewigtige aangelegenheden uitbragt, gelijk hij dit toen en later meermalen omtrent andere onderwerpen deed.

Hij schreef, behalve de genoemde *Dissertatio:*

Over den Heidelbergschen Catechismus, Gron. 1805, 2 d. tweemalen, laatst in 1824 herdrukt.

Uitlegkundig handboek des N. T. voor ongeleerden, Ald, 1807, gr. 8o.

Ophelderingen van sommige plaatsen van het Uitlegkundig Handb. des N. T. voor Ongeleerden, Ald, 1808, gr. 8o.

Over de Waarneming van de Openbare Godsdienst, Amst. 1808, 8o.

Over het bijwonen van Godsdienstig Onderwijs en het doen van belijdenis, Ald. 1808.

De Boerenvriend of gesprekken tusschen eenen koopman en landlieden, over hunne pligten en belangen, met eene plaat, Gron. 1808, 8o.

Leonard van Kleef, of gesprekken tusschen eenen koopman en landlieden, over hunne pligten en belangen, een vervolg van den Boerenvriend, Ald. 1812, 8o.

Mijne Gedachten over het leeraarambt, Amst. 1809, gr. 8o.

Over den Doop en het Avondmaal, 2de druk, Amst. 1809. Ook afzonderlijk in het licht gegeven.

Onderwijs in de kunst om anderen te beoordeelen, Zalt-Bommel, 1809, 8o.

Pieter en Aagje, of de voorbeeldige landlieden, Amst. 1809, 8o.

Hoe zal het, volgens den Bijbel, na den dood, met onze zielen gaan? Gron. 1810, 8o.

Christelijk handboekje voor dienstboden, Gron. 1811, 8o.

De Geschiedenis van 's Heilands lijden tot bijzonder en huisselijk gebruik, Ald. 1812, gr. 8o.

Geschiedenissen van het Evangelie, die op de feesten der Hervormde Christenen behandeld worden, tot bijzonder en huisselijk gebruik bearbeid, Ald. 1813, gr. 8o.

Iets over het Bijbelgenootschap, Ald. 8o.

Over het trouwen en bruiloft houden, Ald. kl. 8o.

Handleiding bij het onderwijs in de Christelijke Godsdienst, Ald. kl. 8o.

Kort begrip der Kerkel. Geschiedenissen, Ald. 1813, 8o.

Bijbelsch handboekje voor bejaarde en oude lieden, Ald. 1814, gr. 8o.

Onderwijs omtrent het Kaartspel voor den gemeenen man, Zalt-Bommel, 1814.

De Christelijke Godgeleerdheid of Handleiding voor Lidmaten, ter herinnerring van hetgeen zij geleerd en beleden hebben, Gron. 1811, gr. 8o.

De Handelingen der Apostelen, bewerkt tot bouwstof voor familien en bijbeloefeningen, Gron. 1820, 2 d.

Menschelijk gezag of Goddelijk gezag of de rede, wat moet de regelmaat voor ons geloof zijn? Ald. 1821, gr. 8o.

Wat leert het Evangelie van het huwelijk? Gron. 1822, gr. 8o.

Twee twaalftallen Leerredenen, Ald, 1823, 8o.

Maria, de moeder van onzen Heer, een leerboek voor Christenen, Ald. 1823, 12o.

De onverschilligheid omtrent de Godsdienst te regt gewezen, Ald. 1828.

Historische Prentbijbel voor kinderen, Ald. 1828, 2 st.

Derde twaalftal Leerredenen, Ald. 1829.

Brieven over de tegenwoordige verdeeldheid en beweging in de Herv. kerk, Ald. 1833.

Rapport der Drentsche Afgevaardigden ter Nat. Synode van Dordrecht in 1618 en 1619 in Besluiten der Drentsche Synode ten gevolge van het te Dordrecht bepaalde, Leyden, 1835, 8o., ook in het *Archief* van Kist en Royaards.

Onderzoek naar het karakter en gezag van J. C. en deszelfs navolgenswaard. en navolgbaarh. Ald. 1834.

Nicodemus of godsd. beschouwing van Joh. III: 1—16, Ald. 1836.

Eene bevestigingsrede, Assen, 1837.

Herinnering der opleiding tot de Evangeliedienst en der ondervinding in de bijna vijftigjarige Waarneming daarvan, na zijn overlijden uitgegeven door zijn zoon Henricus Reddingius, toen predikant te Francker, te Anjer in 1844.

Zie Romein, *De Herv. Pred. van Drenthe*, bl. 14 volgg. Pareau, *De Oude Kerk te Assen*, bl. 217, 230, 282, 236, 255 volgg. *Boekz.* Nov. 1844. bl. 680, 681; Bouman, *Ges. der Geld. Hoog.* D. II. bl. 542, 543; Sepp, *Proeve eener Pragm. Ges. der Theol. in Ned.* (3de uitg.) bl. 63, 215; Kist en Royaards, *Arch.* (Eerste Serie) D. I. bl. 270, 272; *Syn. Hand.* 1816, 1817, 1820, 1823, 1825, 1827, 1834, 1836, 1837, 1840 passim; Glasius, *Godg. Ned.*; Kobus en de Rivecourt; Mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. Lijst van Plaatsbes.* No. 3368, 3397, 3409; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. II. bl. 160, 161.

REDDINGIUS (Wibrandus Gerardus), in 1776 geboren, werd in Mei 1796 kandidaat in de godgeleerdheid te Leeuwarden, aanvaardde den 18 October van dat jaar den predikdienst te Scharnegoutum, vertrok twee jaren later naar Dronrijp, in 1809 naar Bierum, in 1810 naar Eppenhuizen, in 1817 naar Midlum in Oost-Friesland, in 1828 naar Woltersum, verkreeg den 1sten Julij 1852 een eervol emeritaat, en overleed den 22 November van dat jaar. Hij is met roem als godsdienstig schrijver bekend. In 1805 werd zijne verhandeling *over de Opstanding der Dooden* door het Haagsch Genootschap bekroond, en gaf de volgende werken in het licht:

De Geschiedenis van David, voor kinderen. Opgedr. aan de Bat. Maats. Tot Nut van 't Algemeen, Zwolle, 1804, 8o.

Zelfkennis de bron van tijdlijk en eeuwig geluk. Met den Gouden Eerepenning bekroond en uitgegeven door de Bat. Maats. Tot Nut van 't Algemeen, Amst. 1805, 8o.

De Geschiedenis van Salomo, voor kinderen. Opgedr. aan de Bat. Maats. Tot Nut van 't Algemeen, Amst. 1806, 8o.

Nieuwe Leerrijke Verhalen, vooral bestemd voor de Jeugd, met en zonder plaatjes, Amst. 1806, 8o.

Het Leven van Benjamin Franklin, een Leerboek voor kinderen, Gron. 1807, 8o.

De Geschiedenis van Mozes, voor kinderen. Opgedr. aan de Maats. Tot Nut van 't Algemeen, Amst. 1808, 8o.

De Brief van Paulus aan de Philippensen bewerkt, Amst. 1808, 8o.

Bijbelspreuken opgehelderd door voorbeelden, Gron. 1808, 8o.

Godsdienstig Huisboek, Ald. 1809, 8o.

Spreuken van Oude Wijzen, Ald. 1810.

Kleine Schriften, meestal strekkende ter uitlegging van de H. Schrift, 5 st. Ald. 1811, 8o.

De vier Jaargetijden, Ald. 1810, 8o.

De edele familie van het Rozendal, Ald. 1812, 8o.

Geschiedenis van Oost-Vriesland, Ald. 8o.

Homilien over verschillende onderwerpen, Ald. 1813, 8o.

De eerste Verkondiging van het Evangelie aan de Heidenen, of Verhandeling over Hand. X, Ald. 1813.

Godsdienstige Overdenkingen voor alle dagen des Jaars, 2 d. Ald. 1815, 8o.

Hollandsche Spreekwoorden, Ald. 1815, 8o.

Zedekundige Mengelingen, Ald. 1816, 8o.

Paulus te Philippi of Bijbeloefeningen over Hand. XVI, Ald. 1819.

Bijbelsche Geschiedenis en Karakters, Ald. 1828.

Handleiding tot het schrijven van allerlei brieven. Uit het Hoogd. Winschoten, 1820, 8o.

Reddingius beoefende ook de poëzy, blijkens zijne vrije navolging van *Davids Treurzang bij den dood van Saul en Jonathan* in zijne *Kleine Schriften*, 1ste Bundel.

Zie *Boekz.* Dec. 1852. bl. 816 verv. Glasius, *Godgel. Ned.* Kist en Royaards, *Arch.* (Eerste Serie) D. V. bl. 270; Sepp, *Proeve eener Pragm. Ges. der Theol.* (3de uitg.) bl. 283; van der Aa, *N. B. A. C. Woord.*; Kobus en de Rivecourt; Mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. Lijst van Plaatsbes.* No. 3314.

REDDINGIUS (R. P.), beoefende de dichtkunst, en gaf met H. Manger *Zes Dichtstukjes* in het licht.

Zie *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. III. bl. 101.

REDDINGIUS (R. A. Benthem), studeerde te Groningen tot med. doctor, en promoveerde op eene *Diss. Phys. de nervo optico*, Gron. 1824.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. ac Chir.* p. 286.

REDANUS (Petrus). Zie REIDANUS (Petrus).

REDEKE (M.), landschapschilder. Op *Cat. van* H. Muil-

man, Amst. 1813, komt van hem voor: *Twee stuks gestoffeerde Land- en Riviergezigten*, zeer geestig gepenseeld.

Zie Kramm.

REDEL (F. F.) Op den *Cat. der Handss.* van J. Schouten, komt bl. 49 voor *Den Eerlycken Tydcorter verthoont in eenen Lusthoff geplant vol Minnesuchten enz. door F. F. Redel*, 1651, *met ingevoegde oude prentjes*, 4o.

BEDELIJKHEID (Cornelis), beroemd werktuigkundige, uitvinder van de *Schuifsluizen*. Deze waren noch in noch buiten s' lands bekend, en konden in vele gevallen, waarin andere sluizen en waterwerken te kort schoten, gebruikt worden, en, in vele opzigten, van het grootste nut zijn. Zonder verbazende kosten kon Redelijkheid in 't groot geen model van deze sluizen maken, weshalven hij zich met deze uitvinding door plans, teekeningen en beschrijvingen opgehelderd, bij Hunne Edelgroot Mogenden vervoegde, onder aanbod, om op zekere bepaalde grootte, dusdanig een sluis te laten vervaardigen, met verzoek, dat in geval deze uitvinding ten vollen aan de verwachting mogt beantwoorden, hem een belooning, tot vergoeding der kosten mogt worden toegelegd, te meer, daar eene uitvinding van dien aard, het voordeel van een uitsluitend octrooi niet wel kon verwerven.

De Staten van Holland besloten met zijne zoo vernuftig bedachte schuifsluizen de proef te nemen, en zoo die proef gelukte, den uitvinder 1000 gouden dukaten te vereeren. Hierdoor aangemoedigd bragt hij eerlang het ontwerp van een ander werktuig zijner vinding, geschikt tot uitdieping van opgeslijkte wateren, tot verbetering der rivieren, welker beddingen, door den tijd, boven maten verhoogd waren, onder het oog hunner Grootmogenden, met verzoek om octrooi op dit werktuig, van alle andere diepmachines verschillende en deze overtreffende. De Gelastigden tot de nieuwe uitvindingen achtten deze het verzochte octrooi waardig. Zijn portret, door A. Meertens geteekend, is bij mr. Bodel Nyenhuis. Geboorte-, sterfjaar en woonplaats van hem zijn onbekend. Waarschijnlijk was hij woonachtig te 's Gravenhage.

Hij gaf in het licht:

Verh. over de metzelarij in Vestingwerken, Rott. 1755, m. pl.

Eenvoudig en zedig Antwoord, 's Hage; 1771, 3 stukjes.

Zwarigheden en bedenkingen tegen het ontwerp van doorgravinge omtrent het dorp Katwijk Buiten tot in de Noordzee, Amst. 1772, 8o.

Aanmerkingen dienende tot verdediging der Remonstrantsch Gereformeerde Christenen, tegen de beschuldiging van zeker naamloos schrijver, zich noemende Advocaat der Vaderlandsche kerk, Amst. 1772, 8o.

Aanmerkingen op de rivierkundige Waarnemingen van den Heer M. van Barneveld, 's Hage, 1773, 8o.

Project of Ontwerp om de stank of besmetlyke reuk der Wateren in de Gragten van 's Gravenhaage des Zomers te voorkomen, 's Hage, 1773, 8o.

Beschrijving en Afbeelding van de nieuw uitgevonden sluis, met in- en uitschuivende deuren, Amst. 's Hage, fol.

Beoordeeling en Wederlegging van de Verhandeling van de aloude metzelwerken door Joh. Krayenhoff, 's Hage, 1775.

Beschrijving en Afbeelding eener nieuw uitgevonden diepmachine, Amst. 's Hage, fol.

Over de nieuw uitgevonden Palissaden om dezelve zoo in het veld als in de vestingen met meerder voordeel dan hedendaagsch tegen den vijand te kunnen gebruiken, met platen, 's Hage, 1775, 8o.

Verhandeling over de nieuwe versterkte Facen en Flancken, 's Hage, 4o.

Project om de gedurige Overstroomingen door de menigvuldige Opperwateren in de rivieren de Leck, de Wael en de Yssel te prevenieeren, Amst. 1775, fol.

Middel dienende tot verzekering der Sluizen tegen zware stormen en hooge Watervloeden, met de Afbeelding op 111 *platen*, 's Hage, 1779, fol.

Zie verder Rogge, *Bibl. der Rem. Geschr.* bl. 286; *Cat. van de Bibl. der Stad Amst.* bl. 486, 503, 504, 518, 529, 558; Mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. Lijst der Plaatsb.* No. 157, 337; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Arrenberg, *Naamr.* bl. 431, 432.

REDFEARN (R.) schreef:

Tract. med. quaedam de phthisi pulmonali cum tuberculis continens, L. B. 1791.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 287.

REDOCH (Wilh. David), te Amsterdam geboren, werd predikant bij de Mennonieten te Groningen, en overleed in 1680, in den ouderdom van 47 jaren.

Hij schreef:

Vanitas Antidoti Wenigani, Rott. 1672.

Zie Jöcher; Rotermund.

REE (Balthus Hendrik van), heel- en stadsvroedmeester te Zaandam, behaalde in 1801 den gouden eerepenning bij Monnikhoff's legaat, op zijne verhandeling *over de taxis of handgreep voor de herstelling der breuken*, in de Werken van dat legaat te vinden. Hij liet 2800 verloskundige waarnemingen na, die hij alle naauwkeurig had opgeteekend, om, na zijn dood, aan den hoogleeraar G. Vrolik ter hand te stellen, ten einde er dat gebruik van te maken, dat deze het meest dienstig mogt achten. Hij overleed den 18den April 1835 te Zaandam, in den ouderdom van 63 jaren.

Behalve het bovengemeld werk, ook in 1802 te Amsterdam, in gr. 8o. uitgekomen, schreef hij:

Waarneming eener besmetting op een vermoedelijk wondje, bij de lijkschouwing van eene vrouw aan peritonitis puerperalis overleden, in *Hippocrates, Magazijn, toegewijd aan de Geneeskunde*, D. VII. St. 2, bl. 117.

Waarneming van eenige buitengewone toevallen bij een Scrophuleus Kind van vier jaren, in *Geneeskunde, Magazijn van* Stipriaan Luiscius, Ontijd en Macquelijn, 1815, D. V. St. 3, bl. 22.

Zonderlinge opmerking bij een tweelings-geboorte, met een bijvoegsel van van Eldik, in *Praktisch Tijdschrift voor de Geneesk. in al haren omvang door* Moll en van Eldik, 1833, St. 4, bl. 348.

Zie *Kunst- en Lett.* 1835. D. I. bl. 209, 308, D. II. bl. 171. Holtrop, *Bibl. Med. Chir.* p. 287; *Aanh. op het Woordenb. van Nieuwenhuis*; Kobus en de Rivecourt.

REEDE (Frederik van) of Rhede, broeder van Arnold en Gerard van Reede, aldus genoemd naar het vlek of de heerlijkheid van dien naam in het bisdom van Munster. De leden van dat geslacht verspreidden zich door Gelderland, Twente en het Sticht van Utrecht. Frederik werd in 1226 door Gerard van Nassau, graaf van Gelderland, gekozen ter vereffening der oneenigheden tusschen hem en Otto van der Lippe, bisschop van Utrecht, om eenige goederen in Sarland. In dat zelfde jaar wordt hij nogmaals vermeld als getuige, in zekere uitspraak, door den pauselijken gezant tusschen den gemelden bisschop en Floris IV, graaf van Holland. Daarenboven stond hij, in 't volgend jaar, als getuige over de vrijheden, door Gerard, graaf van Gelder, aan de opgezetenen van de Veluwe verleend. Tien jaren later onderteekende hij, als getuige, een brief, rakende eene overeenkomst tusschen Otto, graaf van Gelder, en Hendrik van den Berg, wegens het regt van voorspraak of advokaatschap van de kerk van Embrik. De drie broeders stonden, in 1233 over den Brief, bij welken Otto, graaf van Gelder en Zutphen, aan de stad Arnhem eenige stedelijke privilegien toestond. Nogmaals vinden wij hen gezamentlijk vermeld, in een Brief van 1250, bij welken Otto van Gelder zekere gift, door zijne voorouders aan het klooster Bethlehem, bij Deutekom, gedaan, bekrachtigde. Frederik had ten huwelijk eene dochter uit het geslacht van Munster, en liet na Bitter, heer van Rheede, in 1260 en 1274 vermeld en gehuwd met eene dochter van den graaf van Loon, en liet na Frederik, die in 1296 aan Reynold, graaf van Gelder, het huis Nyenbeek op de Veluwe opdroeg, en Christina van Romberck huwde.

Zie Ferwerda en Kok.

REEDE (Adriaan van), heer van Saasveld en Brandlicht, zoon van Govert van Reede en Julla van Ruitenberg, in 1497 en later ten tijde van Frederik van Baden, bisschop van Utrecht en diens opvolger beschreven onder de Edelen van het landschap Overijssel, wegens Twente. Die van Twente van den bisschop afgevallen, en zich onder bescherming van den hertog van Gelder begeven hebbende, namen, den 10den Julij 1521, Adriaan gevangen. Twee jaren later verkreeg hij zijne vrijheid, ten koste van het huis Saas-

veld, dat hij aan den bisschop opdroeg. In 1527 komt hij voor als geheimraad van Henrik van Beijeren, bisschop van Utrecht. Ook bekleedde hij het ambt van huismaarschalk bij eenige Utrechtsche kerkvoogden. Hij huwde Lucia van Goor, dochter van Jan van Goor, heer van Heel, en van Johanna, dochter van den burggraaf van Montfoort, bij welke hij acht kinderen verwekte.

Zie Dumbar, *Anal.* T. II. p. 456, 464, T. III. p. 600, 615. Hortensius, *Res. Traj.* L. IV. p. 78, 81; Scheltema, *Staatk. Ned.*

REEDE (Gobert van), heer van Saasvelt, zoon van den vorige, werd in September 1516 geboren, bekleedde het ambt van hoofdschout te Utrecht van October 1555 tot April 1564, toen hij er vrijwillig afstand van deed. Hij was beleend met de ridder-hofstede Amerongen, en werd dien ten gevolge in de ridderschap van Utrecht beschreven. Hij huwde in 1544 met Geertruid van Nyenrode, dochter van Ernst van Nyenrode, heer van Zuilestein, en van Margaretha van Renesse, ten gevolge van welk huwelijk hij ook in 1558 werd beleend met de ridderhofstad Zuilestein. In 1580 werd hij, door aankoop, eigenaar der ridderhofstad ter Horst of Nederhorst. In 1584 was hij een der gemagtigden, door 's lands Staten benoemd, om met Hendrik III, koning van Frankrijk, over de opdragt der Nederlanden te handelen. Terwijl de gezanten, die de reis ter zee zouden doen, in den Briel, op een gunstige gelegenheid wachtten, werd van Reede onpasselijk. Hij keerde terug terug en overleed den 19den April 1584. Bij zijne huisvrouw, die hem bijna 20 jaren overleefde, had hij 11 kinderen.

REEDE (Adriaan van), zoon van den vorige, heer van Saasveld, groot hofmeester van Ernst van Beijeren, prinsbisschop van Luik, huwde Anna van Duras, weduwe van Enatten. Een zijner zonen Godard Adriaan van Reede, heer van Printhagen, was edelman van de Kamer van den prins-bisschop van Luik en groot-drossaart van het graafschap van Loon. Hij huwde Maria van Merode.

REEDE (Godard van), heer van Amerongen en Ginkel, zoon van Frederik van Reede, heer van Amerongen, van 1564—1594 (toen hij afstand deed) kanunnik in het kapittel ten Dom te Utrecht, en van Cornelia van Oostrum. Hij werd, even als zijn vader, beschreven in de ridderschap van Utrecht en in 1641 afgevaardigde in het leger der Algemeene Staten. Terwijl hij dezen last bekleedde, werd hij ziek, en naar Bergen-op-Zoom vervoerd, waar hij in October van dat jaar, in den ouderdom van bijna 49 jaren overleed. Hij werd gelijk ook zijne echtgenoot Anna van den Boetselaar van Tautenburg, te Amerongen begraven. Zijn zoon Frederik Adolf van Reede tot Amerongen was kanunnik van den Dom te Utrecht en Kornet. Zijne dochter Kornelia Elisabeth van Reede tot Amerongen, huwde in 1633 Philibert van Tuil van Serooskerken, beschreven in de ridderschap van Utrecht. Beide liggen onder een prachtig grafgesteente in de kerk te Amerongen begraven.

REEDE (Godard Adriaan van), ridder, vrijheer van Amerongen, heer van Ginkel, zoon van den vorige, werd in 1642 maarschalk van de stad en den lande van Montfoort, en na afstand van dien post gedaan te hebben, beschreven in de ridderschap van Utrecht. In 1656 zonden de Staten-Generaal hem naar het Noorden, om, was het mogelijk, door handelen, den vrede aldaar te bewaren, alsmede om alle verhooging van tollen en lasten voor te komen. In 1660 trok hij naar Spanje, om de vriendschap des konings voor den Staat te verwerven bij den te vreezenen oorlog en tevens om voor den Nederlandschen koophandel te zorgen. Vijf jaren later vertrok hij weder naar Denemarken en slaagde zoowel, om de gemoederen des konings en zijner ministers naar de zin zijner meesters te leiden, dat eerlang zeven bijzondere verdragen met dat rijk gesloten werden. In 1667 keerde hij nog eens derwaarts terug om de uitrusting van 40 schepen te bevorderen, 't welk hem gedeeltelijk gelukte. Ten tijde van deze gezantschappen ontving hij de ridderorde van den Oliphant. Veel eers behaalde hij in 1672, door een bezending aan den keurvorst van Brandenburg. In 1679 herstelde hij de wankelende vriendschap tusschen dezen en de Staten.

Van Reede vertoefde thans een geruimen tijd aan dat hof en betoonde, gedurende zijn verblijf, zijnen ijver voor de belangen van den dienst der Nederlanden op de kust van Africa, bij gelegenheid dat de keurvorst het plan had beraamd eene Afrikaansche Maatschappij te Emden op te rigten. Ondanks zijne hooge jaren, aanvaardde van Reede, na zijne wederkomst uit Berlijn, in 1691, op nieuw een gezantschap naar Denemarken, bewerkte er een verdrag van koophandel tusschen den koning van Groot-Brittannië en de Algemeene Staten aan de eene, en den koning van Denemarken aan de andere zijde. Hij overleed te Koppenhagen, den 9den October 1691, in den ouderdom van 70 jaren. Zijn lijk werd met een oorlogschip naar Holland gevoerd en te Amerongen begraven. Hij huwde Margaretha Turnor, die hem een zoon schonk.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XII. bl. 393, D. XIII. bl. 13, 185, 258, D. XIV. bl 16, D. XV. bl. 22, 115, D. XVI. bl. 166; Ferwerda, *Wapenb.* Gen. 13; Scheltema, *Staatk. Ned.*; Kok; Kobus en de Rivecourt.

REEDE (Godard van), zoon van den vorige, graaf van Athlone, baron van Reede, Ginkel en Agrim, vrijheer van Amerongen, heer van Lievendaal en ridder van de orde van den Olifant, landcommandeur van de Balye der Duitsche orde van Utrecht, veldmaarschalk der legers van de staat. Hij was een boezemvriend van Willem III, en werd in April 1674 beschreven in de ridderschap van Utrecht, doch nam eerst zitting na den dood van zijn vader, en ruimde, na verloop van ettelijke jaren, zijn plaats in voor zijn oudsten zoon. Van zijn jeugd af tot den krijgsdienst bestemd, woonde hij als brigadier den slag van Senef bij, en werd er gekwetst. Hij vergezelde de prins naar Engeland en bewees hem als krijgsman geen geringe diensten, o. a. door het behalen van aanzienlijke voordeelen op de vijanden in Ierland, 't welk door zijn beleid voornamelijk tot onderwerping werd gebragt. Koning Willem erkende zijne verdiensten, door hem, den veroveraar van Athlone en de overwinnaar bij Agrim, tot graaf van Athlone en baron van Agrim te benoemen.

Later betoonde hij de held van Ierland als generaal van de kavallerie zijne dapperheid te Neerwinden, Namen (dat hij trachtte te ontzetten), Dinant (dat hij belegerde), Nijmegen, dat hij redde (1702). Hij overleed te Utrecht in Februarij 1705, en was gehuwd met Ursula Philippina van Raasfeld, vrouwe van Middagten, Hervelt, Rouenburg, Nieuburg enz., dochter van Reinier van Raasveld en Margaretha van Leefdaal, bij wien hij kinderen naliet.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XVI. bl. 153, D. XVII. bl. 160; van Wijn op Wagenaar, D. XVII. bl. 39, 43, 52. Bosscha, *Ned. Held. te Land*, D. II. bl. 172, *Bijl.* 2—8, 223, 225—228, 226, 227, 255, 272, 285, 287, 290, 309, 310, 317; Macaulay, *The Hist. of England*, (Tauchn. edit.) T. VII. p. 99.

REEDE (Frederik Christiaan van), zoon van den vorige, graaf van Athlone, baron van Reede en Agrim, vrijheer van Amerongen, Ginkel en Elst, heer van Lievendaal, was sedert den afstand van zijn vader in 1701 in de ridderschap van Utrecht beschreven. Even als zijn vader van zijn jeugd af, voor den krijgsdienst opgeleid, klom hij tot den rang op van luitenant-generaal over de ruiterij van den Staat der Vereenigde Nederlanden en tot gouverneur van de stad Sluis en onderhoorige steden en sterkten in Staatsvlaanderen. Hij overleed den 15den Augustus 1719 te Sluis in Vlaanderen, in den ouderdom van 51 jaren en werd te Amerongen begraven. Hij huwde Henriette van Nassau tot Zuilenstein, dochter van Willem van Nassau, graaf van Rochefort, heer van Zuilestein en Wagestein, en liet verscheidene kinderen na.

Zie Bosscha, *Ned. Held. te Land*, D. II. bl. 384, 510.

REEDE (Godard Adriaan baron van), heer van Sterreveld, broeder van den vorige, was, wegens het kwartier van de Veluwe, in de ridderschap van Gelderland beschreven landdrost van de Veluwe, luitenant opperjagermeester van Gelderland, ridder der Duitsche orde, balye van Utrecht en als zoodanig commandeur te Maasland. Hij huwde Maria van Nassau tot Zuilenstein en liet drie kinderen na. Hij overleed 1 Mei 1720.

REEDE (Reynhard, baron van), broeder van den vorige, was heer van Ginkel, Middagten, Zuilenberg en Rouenburg, burgman tot Nienburg, ridder des Maltheser orde en kommandeur te Werden. Hij was een dapper krijgsman en klom op

tot generaal majoor van de ruiterij en generaal kwartiermeester van de legers van den staat, kolonel onder het strichtsche paardenvolk, gouverneur van Venlo en onderhoorige forten. Ook was hij kanunnik in het kapittel ten Dom van Utrecht en Proost van Elst.

REEDE (JACOB baron VAN) tot Amerongen, broeder van den vorige, diende den lande als kapitein ter zee en overleed ongehuwd in Augustus 1724.

REEDE (WILLEM baron VAN), tot Amerongen, broeder van den vorige, diende den lande als kapitein onder het voetvolk. Hij sneuvelde den 23 Augustus 1706, in het beleg van Menen.

Zie Bosscha, t. a. p. D. II. bl. 110.

REEDE (GODARD VAN), heer van Nederhorst, Kortehoef, Vreeland, Overmeer, zoon van Gerard van Reede, kanunnik ter Dom van Utrecht en lid der vergadering der staten Utrecht en van Machteld van Diert. Hij werd den 30 September 1588 geboren, in 1600 kanunnik ten Dom van Utrecht, waarvan hij 1618 afstand deed. Kort daarna werd hij beschreven onder de ridderschap 's lands van Utrecht, en nam als zoodanig zitting in de vergadering der Algemeene Staten.

In 1646 verscheen hij als een der gevolmagtigden van hun Hoog-Mogenden op de vredehandeling te Munster. Hij zou bij dezen handel zeer op de zijde der Franschen geweest zijn, en weigerde het gesloten verdrag te teekenen. Dit gaf aanleiding tot verwijdering en twistschriften onder de aanbassadeurs, doch dit een en ander had weinige gevolgen door zijn overlijden. Hij overleed den 25 Junij 1648. Hij huwde 1. Emerentia Oem van Wijngaarden, dochter van Gerrit Oem van, 2. Catharina van Utenhoven. De eerste schonk hem 8 kinderen.

Zie Ferwerda, *Wapenboek*; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Kok, Kobus en de Rivecourt.

REEDE (ERNST VAN), heer van Vuersche en Drakestein, zoon van Gerard van Reede, heer van de Vuersche en Drakestein en van Margaretha van Reede tot Nederhorst. Hij werd in 1619 luitenant-houtvester van Utrecht en, drie jaren later, maarschalk van het overkwartier van het Sticht, van welken post hij, in 1625, vrijwillig afstand deed. Later kocht hij de ridderhofstad Drakestein en de ambagtsheerlijkheid Drakestein, waarmeê hij in 1634 werd beleend. In het eind van zijn leven had hij zitting in 't collegie ter admiraliteit te Amsterdam. Hij huwde Elizabeth van Utenhove, dochter van Antony van Utenhove, heer van Rijnestein en van Agneta van Renesse van Baar, die hem tien kinderen schonk.

Zie Ferwerda, Kok.

REEDE (JOHAN VAN), heer van Renswoude, zoon van Gerard van Reede, heer van Nederhorst en Machteld van Diert, werd in 1593 geboren. In 1611 was hij kanunnik en in 1620 deken van het Domkapittel te Utrecht, en werd in 1623 met de door hem gekochte heerlijkheid van Remswonde beleend. Sedert nam hij zitting in het lid der geëligeerden in de vergadering der Staten van Utrecht, werd meermalen afgevaardtgd ter Staten-generaal, en in vele binnen- en buitenlandsche bezendigen gebruikt. In 1641 ging hij naar Friesland ter demping van gerezene twisten, in 1644 met Boreel en Joachimi naar Engeland, om eene vereeniging tusschen den koning en het Parlement te bewerken. Geenzins slaagden zij naar wensch, Karel I verhief hem echter tot baron. Als gewoon gezant bij den koning van Denemarken verkreeg hij van dezen de ridderorde van den Olijfant. Sedert hij naar 's Hage werd afgevaardigd, had hij aldaar volgens sommigen grooten invloed.

Ook zou hij met eenige weinigen den prins hebben opgezet tot de beruchte onderneming tegen Amsterdam en in de vergadering van Holland. In 1652 werd hij tot voorzitter der Staten van Utrecht verkozen, en bediende deze waardigheid, welke hij, naar mate de gevoelens waren, met goed- en afkeuring bekleedde. Hij bleef gewoon afgevaardigde ter vergadering der Staten-generaal, en verschilde dikwijls met Jan de Witt, die hem niet vertrouwde, zoo als onder anderen bleek, bij de vermaarde raadplegingen over den geheimen last aan de Ruiter in 1664. Hij deed in 1671 om zijne hooge jaren afstand van het voorzitterschap, doch in 1674, namens den stadhouder, op nieuw tot de aanvaarding uitgenoodigd, het op nieuw aangenomen hebbende, deed hij terstond het voorstel om het stadhouderschap erfelijk te verklaren. Hij overleed in Februarij 1682 en liet bij zijne huisvrouw Jacoba van Reede, met welk hij ruim 55 jaren in den echt leefde, 8 kinderen. De verjaring van zijn 55ste trouwdag vierde hij met de uitdeeling van een gedenkpenning.

Zie Aitsema, *Saken van Staat en Oorlog*. D. II. bl. 970, 981—993, 1010, D. III. bl. 428; *Herst. Leeuw*, bl. 15, 27; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XI. bl, 374—378, D. XII. bl. 70, 89, D. XIV. bl. 327; Van Wijn, *op Wagenaar*, D. XIII. bl. 65; Scheltemu, *Staatk. Nederl.*; Wicquefort, *Preuv.* T. I. p. 467, 471, 473; *Mem. van 't gepass. te Utr.* (1679) bl. 55; van Loon, *Historpen.* D. III. bl. 130, 131; Ferwerda; Kok, Kobus en de Rivecourt.

REEDE (HENDRIK baron VAN), van Renswoude, zoon van den vorige. In 1656 werd hij, als gewoon gezant, naar Spanje gezonden. Hij bewees aldaar den staat gewigtige diensten en werd, toen in 1660 een buitengewoon gezantschap derwaarts vertrok, mede gelastigd, om tot het sluiten van een tractaat van vriendschap en koophandel te geraken. Hij bleef aldaar tot 1667, toen hij terugkeerde, de heerlijkheid Schonauwen kocht en als lid der ridderschap van Utrecht werd beschreven. Hij overleed den 19 September 1669 ongehuwd.

Zie Aitsema. *Saken van Staat en Oorlog*. D. IV. bl. 800—808; Scheltema, *Staatk. Nederl. Resol. v. Holl.* 30 *Julij*, 21 *Sept.* 1680; *Gr. Plakaatboek* D. VII. bl. 352, *Kerk. Plakaatb.* D. III. bl. 335; Koenen, *Gesch. der Joden in Nederl.* bl. 154, 155; *Nederl. Stem.* D. V, bl. 83.

REEDE (FREDERIK, baron VAN) tot Renswoude, broeder van den vorige. Hij werd voor den krijgsdienst opgeleid, en klom op tot de waardigheid van luitenant-kolonel van een Hollandsch regement voetvolk. In Februarij 1672 nam hij zitting onder het lid der geëligeerden ter vergadering der staten van Utrecht en werd in November 1674 als heer van Lier in Holland, op bijzondere begeerte van den stadhouder, op eene buitengewone wijze, benevens Wolferd van Brederode en Maurits van Nassau, beschreven onder de ridderschap van Holland. Zeer vele en gewigtige bezendingen bediende hij vervolgens en was onafgebroken geacht als een der voornaamste regenten van Holland en deed vooral gewigtige diensten in het vak der geldmiddelen. Na den dood van zijn broeder werd hij heer van Schonauwen, en in 1691 kanunnik ten Dom. In Maart 1676 huwde hij Clara Elisabeth van der Myle, dochter van Adriaan van der Myle, heer van de Myl, Bakkum, Dubbeldam, Alblas, Bleskensgraaf, St. Anthoni-polder, en van Petronella van Wassenaer, bij wie hij eene dochter naliet, die huwde met Wigbolt van der Does, heer van Noordwijk, Obdam enz.

Zie Ferwerda; Kok; Scheltema, *Staatk. Ned.*

REEDE (FREDERIK ADRIAAN, baron VAN), vrijheer van Renswoude, Emmichhuysen, Moerkerken enz., zoon van Gerard, baron van Reede, vrijheer van Renswoude, en Machtelt Zuilen van Nyvelt, werd in 1684 in de ridderschap van Utrecht beschreven, en wegens deze afgevaardigd ter vergadering der Algemeene Staten der Vereenigde Nederlanden. Namens deze nam hij zeer gewigtige bezendingen waar. In 1705 was hij gecommitteerde te velde, in 1709 teekende hij de preliminairen tot den vrede, die zeer voordeelig voor den Staat en de Bondgenooten zijnde, ongelukkig vernietigd werd. Ook verscheen hij als gevolmagtigde van hunne Hoog-Mogenden in 1713 op de vredehandeling te Utrecht, en in 1727 op het congres te Soissons. Inmiddels werd hij voorzitter ter staatsvergadering van Utrecht, en bleef in deze waardigheid tot zijn dood, in 1740. Zijne heerlijkheid Renswoude vererfde op zijne weduwe Maria Duyts van Voorhout, die haren naam vereeuwigde door de weldadige stichtingee in Delft, de Haag en Utrecht en door andere blijken van kunst en menschenliefde.

Zie Scheltema, *Staatk. Ned.*; Ferwerda, Kok, Kobus en de Rivecourt.

REEDE (WILLEM FREDERIK graaf VAN), zoon van den baron van Reede, die in de laatste jaren van het bestaan der Nederlandsche Republiek den post van ambassadeur aan het hof te Berlijn vervulde, werd den 19 Januarij 1770 geboren, in 1780 als adelborst op het schip van den toenmaligen kapitein, later luitenant-admiraal van Kinsbergen geplaatst, en woonde,

den 5 van Oogstmaand van het volgende jaar den zeetogt op Doggersbank bij, waarvan hij en de graaf van Welderende tijding naar 's Hage mogt overbrengen. Sedert nam hij nog deel aan verscheidene zeetogten en werd in 1785 tot luitenant bevorderd; doch verliet, in 1787 van zijn laatsten togt in Holland weêrgekeerd, den zeedienst. In 1792 werd hij tot guarde du corps benoemd van Willem V: hij volhardde in dien dienst tot 1793. Sedert dien tijd, leefde de graaf in de schoot zijner familie, en hield zijn verblijf voornamelijk ten huize van zijnen schoonbroeder, den graaf Bentinck te Vazel. In 1798 trad hij in het huwelijk met Isabella, gravinne van Reede Ginckel, doch zag haar spoedig van zijne zijde wegrukken. Daar zijne zuster, die met graaf Bentinck gehuwd was, schier gelijktijdig met zijne echtgenoote, hem door den dood ontviel, nam hij, die, ter gelegenheid van zijn huwelijk, zijne woonplaats te Oldenburg gevestigd had, het toezigt over de opvoeding van zijn neef en twee nichten op zich, en bleef tot het jaar 1813 met hen wonen. Na de omkeering van zaken, werd hem den last opgedragen om de aanvaarding der Souvereiniteit door Willem I aan de Duitsche hoven aan te kondigen. Van de volbrenging van dien last, in Mei 1814 weêrgekeerd, werd hij benoemd tot commissaris bij het leger der verbondene mogendheden te Parijs. Na afloop dezer werkzaamheden benoemde hem de koning tot oppertoeziener over zijn tweeden zoon, prins Frederik der Nederlanden, dien hij naar de hoogeschool te Leyden vergezelde.

Na de onvoorziene terugkomst van Napoleon van Elba, werd van Reede benoemd tot generaal-majoor, en commissaris bij het leger van den hertog van Wellington, in welke hoedanigheid hij den slag van Waterloo bijwoonde. Bij zijne terugkomst werd hij hofmaarschalk des konings en ridder der Militaire Willemsorde. Niet lang daarna werd hij commandeur dier en ook der Bath-orde. In 1824 werd hem den post van Minister van Buitenlandsche Zaken opgedragen, doch hij verkreeg spoedig op zijn verzoek, een eervol ontslag. In het volgend jaar benoemde hem de koning, om als Minister van Staat, het huwelijk van zijn zoon, prins Frederik der Nederlanden, met eene prinses van Pruissen, bij te wonen, en werd bij deze gelegenheid Grootkruis der orde van den Nederlandschen Leeuw. Bij zijne terugkomst uit Berlijn, werd hij tot opper-intendant der koninklijke paleizen en niet lang daarna tot lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal aangesteld. In 1829 volgde hij den overleden baron van Boetselaer, als opper-kamerheer des konings op. Vijf jaren later (1834) belastte hem de koning met een belangrijke zending bij den hertog van Nassau, en in 1835 ontving hij zijne benoeming tot voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, in plaats van den baron Roell. Hij was sedert 1814 lid der Maats. van Ned. Letterk. en overleed den 13 Aug. 1838.

Zie *Hand. der Openb. Verg. van Ned. Lett.* 1839. bl. 23 volgg.

REEDE (MARTINUS FRANCISCUS), den 28sten October 1802 te 's Hage geboren, waar hij een leerling in de teeken- en schilderkunst werd van van Cuylenburgh en J. W. Pieneman. Op de tentoonstelling te 's Hage in 1841 was van hem een *vruchtstuk* aanwezig.

Zie Immerzeel.

REEDER (LUKAS) werd in 1728 te Leyden geboren, woonde er 4 jaren de akademische lessen van Alberti, Schultens, Musschenbroek, Lulofs en Oudendorp bij, was inmiddels, naar de toenmalige gewoonte, door den predikant J. Determeijer, tot de eigentlijke godgeleerdheid opgeleid, en zette deze studie van 1749 tot 1751 te Göttingen, onder de bijzondere leiding van Mosheim, voort. In 1751 werd hij in zijne geboortestad proponent, in het volgend jaar door de gemeente te Zierikzee tot predikant begeerd, en trad den 18 Februarij 1753 te Hoorn in dienst. Hij verwisselde deze gemeente, door zijn ambtgenoot H. Kemper in gisting gebragt, tegen die te Kuilenburg. Driemalen te Amsterdam genomineerd (1772, 1774, 1778), en de laatste reis beroepen, had hij dit beroep juist aangenomen, toen hij den 12 Januarij 1779 plotseling aan een beroerte overleed. Zijn Utrechtsche ambtgenoot Deiman, hield over hem een lijkrede, naar aanleiding van Rom. XIV: 14, die het licht ziet. Kort na zijn onverwachten dood verscheen een portret van hem door R. Vinkeles, fol.

Men heeft van hem in druk eene *Verhand. over het bewijs voor het bestaan van God uit deszelfs denkbeeld van voren afgeleid*, in Stolp *Leg. Afd. Nat. Godg.* D. II. 1776.

Leerrede op den algemeenen Dank- Vast- en Bededag over Prov. XIV vs. 3, Hoorn, 1754,

Zie Deiman's *Lijkrede; Korte Levens. en egt Karakter van L. Reeder*, Utrecht, 1781; *Bijdr. tot de Ges. der Evang. Luth. Kerk in Ned. door J. C. Schultz Jacobi en F. J. Domela Nieuwenhuis*, D. II. bl. 166, D. VII. bl. 76; Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* (Eerste Serie) D. V. bl. 255; Glasius, *Godg. Ned.*

REEKERS (JOHANNES) werd in 1790 te Haarlem geboren, had Horstok tot leermeester in de teeken- en schilderkunst, en oefende zich tevens op het Haarlemsche teekengenootschap. Zelf meester geworden, gaf hij les in de teekenkunde, doch hield zich tevens bezig met het schilderen van beeldjes, gezelschapstukjes, stadsgezigten en portretten. Hij etste ook prentjes. Sommige zijner teekeningen zijn door anderen in plaat gebragt. Hij overleed te Haarlem den 28sten November 1858.

Zie Immerzeel; Kramm.

REEKERS (HENDRIK), zoon van den vorige, werd den 21 September 1815 te Haarlem geboren. Na het eerste onderrigt in de teeken- en schilderkunst van zijn vader genoten te hebben, legde hij zich toe op het voorstellen van bloemen, vruchten, dood wild. Op de tentoonstellingen in 1839 en 1841 waren er schilderijen van zijn penseel. Op de laatste behaalde hij een zilveren medaille. Van 1841—1846 bragt hij den winter te Brussel door, waar zijn talent door den kunsthandelaar C. J. Nieuwenhuys zeer gewaardeerd en ondersteund werd.

In 1843 werd hij tot lid der Akademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam benoemd. Hij overleed den 15 Mei 1844. Dr. Wap gaf zijne levensschets in het *Album* van Weimar te 's Gravenhage 1851.

Zie Immerzeel; Kramm.

REELAND (ADRIANUS of HADRIANUS), Relant of Relandus, zoon van Johannes of Jan Reelant, toen predikant te Rijp, later te Amsterdam, en van Agatha of Aagje Prins, werd den 17den Julij 1676 te Rijp geboren. Hij behoorde onder de vroeg rijpe vernuften, en werd, naauwelijks zijn elfde jaar ingetreden, bekwaam geacht om als student aan het athenaeum te Amsterdam te worden ingeschreven. Hier vond hij twee leermeesters, uitnemend geschikt om hem te doen worden, wat de Voorzienigheid van hem vormen wilde; Petrus Francius en Willem Surenhuizen (Surenhusius). De eerste werd algemeen voor den welsprekendsten Latijnschen redenaar en dichter gehouden, de laatste was zijn wegwijzer in de Semitische taalstudie, nadat hij het onderwijs van den beroemden Everard van der Hooght had genoten. „In het leeren der Hebreeuwsche en Chaldeeuwsche talen (lezen wij ergens) vorderde A. R. zoo sterk, dat de predikant van der Hooght, van wiens lessen hij zich bediende, hem een wonder zijner jaren noemde." Op dertienjarigen leeftijd bezocht hij de Universiteit te Utrecht. Hier had hij Graevius en Leusden in de geleerde talen, Leidekker, wiens huisgenoot hij was, benevens Witsius en anderen in de godgeleerdheid, voorts hoorde hij Gerbrand de Vries en Joh. Luits over de wijsbegeerte. Ook ontving hij het onderwijs van den Arabischen taalkenner Sike; wien men in 1704 op de rol der Utrechtsche studenten vermeld vindt, (*) en in 1699 verkreeg hij, na in 1694 *de libertate philosophandi* gedisputeerd te hebben, de waardigheid van doctor in de godgeleerdheid.

Na een zesjarig verblijf te Utrecht, bezocht hij Leyden, waar hij Spanheim, Trigland en à Marck in de godgeleerdheid hoorde. Toen hij zich te Leyden bevond, werd hem de leerstoel in de wijsbegeerte en de Oostersche talen te Lingen aangeboden, doch de ligchaamszwakte van zijn vader liet niet toe, dat hij zich zoo verre van Amsterdam verwijderde. Dezelfde reden was oorzaak dat hij den graaf van Portland, die de opvoeding van zijn zoon aan hem had toevertrouwd, niet naar Windsor vergezelde. Reeds tegen het einde van 1699 werd voor hem te Harderwijk een katheder

(*) Sike was te Bremen geboren, en werd later hoogleeraar in het Hebreeuwsch te Cambridge. Zijn voornaamste werk is de uitgave van het Arabisch *Evangelium infantiae.*

in de natuur- en bovennatuurkunde opgerigt, en hij aanvaardde in September 1700 dit ambt met eene redevoering *de incremento quod Philosophia coepit hoc seculo*, doch reeds den 4 November 1700 werd hij, door den graaf van Portland aan koning Willem en door dezen der Utrechtsche regering aanbevolen, te Utrecht tot hoogleeraar der Oostersche talen en gewijde oudheden aangesteld. Hij aanvaardde den 21 Februarij daaraanvolgende zijne bediening met eene redevoering *pro lingua Persica et cognatis litteris Orientalibus*. Juist zeventien jaren lang bleef Reeland, zonder aan de uitnoodigingen naar Franeker en Leyden gehoor te geven, onder aller toejuichingen, hoogleeraar te Utrecht. Maar, nog slechts 41 jaren oud, overleed hij 5 Februarij 1718, na eene krankte van elf dagen, aan de kinderziekte. Zijn lijk werd te Utrecht begraven door studenten gedragen, aan welken een zilveren medaille vereerd werd. Na zijn begrafenis werd zijn testament geopend, waarin hij bevolen had, dat hij in de Rijp moest worden ter aarde besteld. hetgeen geschiedde. David van Hoogstraten, Jacob en Petrus d'Orville en Joan de Haes hieven klaagliederen aan. Hij huwde Johanna Catharina, dochter van Johan Teelinck, oud burgemeester van Zierikzee, en Maria Hoffer, die hem twee dochters en een zoon schonk. Een dier dochters en zijn zoon (Jan Hubert) waren bij zijn dood nog in leven. (*)

Burman noemde hem te regt, een buitengewoon sieraad der hoogeschool. Zijne beschrijving van Palestina, zijn werk over de Mahomedaansche godsdienst, zoo nieuw in zijn soort, omdat hij de eerste is geweest, die omtrent dezelve helderde begrippen heeft gegeven, dan men tot zijnen tijd had; zijn werk over de Hebreewsche Munten, vooral het gedeelte dat over die der Armenische vorsten handelt, zijn algemeen geacht. en toonen hoe zaakrijk deze geleerde het Oosten had bestudeerd. Over zijne verdiensten omtrent de Oostersche letter- en oudheidkunde, heerscht slechts ééne meening. Reeland was daarenboven een uitstekend latijnsch dichter. Zijne verzen, door tijdgenooten en nakomelingschap geroemd, zijn echt Tibulliaansche, zijne *Galatea* bovenal deed hem onder de oorspronkelijkste en vernuftigste meest zoetvloeijende en kiesche minnezangers van vroegeren en lateren tijd schatten.

Hij gaf in het licht:

De Libertate philosophandi Dissertatio, Ultr. 1694, 4o.

De Consensu Mohammedismi cum Judaismo Exerc. Ultraj. 1694, 4o., volgens anderen 1696, 4o.

De Symbolo Mohamm. Non est Deus nisi Unus adversus quod SS. Trinitas defenditur, Ibid, 1696.

Joh. Henrici Othonis *Historia Doctorum Misnicorum, quâ operâ etiam Synedrii magni Hierosolymitani Praesides et Vice-Praesides recensentur. Additae sunt huic editioni Notae ab harum Literarum studioso*, Amst. z. j. (Amst. 1699, 8o.) en naam van den schrijver der *Notae*.

Diss. Hist. de Philippo Imper., patris et filio, credito temere Christianismo, L. B. 1698.

Le Fèvre, *Les Vies des Poëtes Grecs avec remarques par* A. Reland, Amst. 1700. Reland schreef deze noten ten gebruike van den vicomte van Woodstock, zijn leerling, en voegde er bij een *Ode in Poesin Lucretianam*, die met de Ned. overzetting in de vert. van Lucretius door J. de Wit, Amst. 1701, voorkomt.

De Inscriptione nummorum Samaritanorum J. de Wilde, Amst. 1702, 2 p. 8o.

Oratio pro Linguâ Persicâ et cognatis litteris Orientalibus, dicta Kalend. Mart. CIↃ. IↃ CC. I. *Cum Linguarum Orientalium Professionem Ordinariam in Academiâ Ultraj. susciperet*, Traj. ad Rhen, 1701, 4o.

Galatea, Lusus poëticus (zonder naam des schrijvers) Amst. 1701, 8o. It. 1710, 8o., Ultraj. 1718, 8o., Francq. 1747, 8o. Ook in A. R. *Poëmata quae hactenus reperiri potuerunt. Curante Abrahamo Perrenot*, Traj. ad Rhen. 1748 en *Galatea C. all. poët. locis compar. a P. Bosscha*, Amst. 1809 m. portr. 8o. Op *Cat. J. van Voorst*, T. I. p. 153 komt nog voor *A. R. et all. Saeculum Aureum* etc. Amst. 1689—91, 5 Fasc., 1 vol. en de *Poëm. Cur. A. Perrenot*, Traj. 1748 met mss. aanteekk. van J. H. Hoeufft. Voorts verscheen afzonderlijk *Ad Rever. D. Dominicum Passioneum quam inter Harderovicam et Daventriam curru excussus et allisus solo crus laesisset*, 1718. Er komen Ned. overzettingen van eenige Elegien uit de *Galatea* voor in *Ned. Spect.* D. II. 44, 46, D. III. 65.

(*) Na Reeland's dood hertrouwde zij 1. met Spoor, raad der stad Utrecht. 2. met van Twijver, advocaat te Alkmaar.

Disput. V de nummis Veterum Hebraeorum, qui ab inscriptarum Literarum formâ Samaritani appellantur. Accedit Diss. de Marmoribus Arabicis Puteolanis, Ultraj. 1709, 12o. De eerste verscheen reeds Amst. 1701, 8o. De twee volgende Amst. 1704, 12o. met den titel:

Diss. de Marmoribus Arab. Puteolanis et Nummo Arabico Constantini Pogonati, ad Ampl. virum Didericum Modé.

Analecta Rabbinica, in quibus continentur Gilb. Genebrardi Isagoge Rabinica, una cum ejus meditationibus et tabulis Rabinicis, Christiani Cellarii Rabbinismus, sive Institutio Grammatica Rabbinorum scriptis legendis et intelligendis adcommod. Joh. Drusius de particulis Chaldaicis, Syriacis et Rabbinicis: Index Comment. Rabin., qui in sacrum codicem ejusque partes conscripti sunt e libro Strimen, cui titulus Labia dormientium: Bartolocei Vitae celebriorum Rabbinorum, qui in Sacrum Codicem scripsere R. Salomonis Aben-Esrae, D. Kimchi, Levi Ben Gerson Abarbanelis et R. Mosis Alschech: et D. Kimchi in decem priores Psalmos Davidis Commentarius cum latina versione Ambr. Janvierii, Traj. 1702 et 1723, 8o,

De Religione Mohammedica Libri duo, Ultr. 1705, 8o. *Ed. alt. auct.* Traj. ad Rhen. 1718, 8o. m. pl.

Dit werk is in het Fransch, la Haye, 1721, 8o. par David Durand (traduction pitoyable), Duitsch, Engelsch, Spaansch en Nederduitsch (1718, 8o.) overgezet en te Rome op den *Index* geplaatst.

Dissert. Miscellanaearum Pars I, Traj. ad Rhen. 1706, 12o. *Pars altera*, Ibid 1707, *Pars tertia et ultima* 1708, 12o. 1713, *scilicet de situ Paradisi terrestris: de mari rubro: de monte Garizim: de terra Ophir: de Diis Cabiris: de Veteri Lingua Indica: de reliquiis Veteris Linguae Persicae: de Persicis Vocabulis Talmudis: de Jure militari Mohammedorum contra Christianos bella gerentium: de linguis insularum quarumdam Orientalium: de linguis Americanis et de gemmis Arabicis*, Traj. 1706, 1707, 3 vol. 8o.

Parerga sacra sive interpretatio quarumdam textuum N. T. Ultraj. 1708, 8o.

Decas Exercitationum Philologicarum de verâ pronuntiatione nominis Jehovah, quarum quinque priores Joannis Drusii, Sextini Amamae, Lud. Cappelli, Joh. Buxtorfii, *et* Jac. Altingii *lectionem nominis Jehovah impugnant, posteriores quinque* Nic. Frelleri, Th. Gatakeri *singulae, et ternae* Joh. Leusden *tuentur*, Ultraj. 1707, 8o.

Elegia ad Rever. D. Dominicum Passioneum, quam inter Harderov. et Davent. curru excussus et allisius solo crus laesisset, 1708,

Antiq. Sacrae Veterum Hebraeorum delineatae ab H. R., Ultr. 1708, 8o., 1712, 8o. (*Longe locup. castig.*; Leucopetrae (Weissenfels) *cum praef. Joh. Franc. Budaei*, Lipsiae, 1714, 12o. Budissae *opera Bucheri*, Ultraj. 1717, 8o. met nieuwe vermeerderingen van den schrijver, Ibid 1741, 1761, *curâ J. E. Ravii*, Herborn, 1743, 8o., *curâ G. J. Vogelii*, Hal. 1769, 8o.

Oratio de Galli cantu Hieros. audito, habita die 26 *Martii* 1709 *quum Rectoris munere obiret*, Ultraj. 1709, 8o., 1724, 8o. Ook in J. G. Altmann, *Tempe Helv.* IV. 35 seqq. in 't Nederd. *(van 't hanen-gekraay)* Utr. 1718, 1724, 8o.

Enchiridion studiosi Arabice conscriptum a Borhaneddino Alzernouchi, cum duplici versione Latina, altera Fred. Rostgaard, altera Abrahami Echellensis, Ultraj. 1709, 8o. met een *Praef.* van Reeland.

Elenchus Phil, quo praecipua, quae circa textum et versiones S. Scripturae disputari inter Philologos solent, breviter indicantur, in usum studiosi Juventutis, Ultr. 12o.

Brevis introductio ad Grammaticam Hebraeam Altingianam. Accedit Liber Ruth cum Comment. Rabbinico, et Observat. Masoret. Hebraicè et Latinè, Ultr. 1710, 8o.

Epicteti Manuale et Sententia, quibus accedunt Tabula Cebetis et alia affinis argumenti Graecè et Latinè, ex versione Marci Meibomii, cum notis Claudii Salmasii et Anonymi, nec non variantibus lectionibus, curte H. R., Ultr. 1711, 4o.

Epist. ad Joannem Conradum Hottingerum, vóór *Hotting. Comment. Phil., sive Exercitationes X de Decimis Judaeorum*, Lugd. Bat. 1712, 4o.

Lettre à S. Exc. Mons. le Comte de Kniphuysen sur une pièce d'or trouvée sur ses terres, Utrecht, 1718, 12o.

Oratio de Usu Antiq. sacrarum, Ultr. 1713, 8o.

Palaestina ex Monumentis Veteribus illustrata, et Chartis Geograph. accuratioribus adornata, Ultr. 1714, 2 T. 4o. Norimb. 1716, 4o. (*edit. longe inferior priori.*) In 't Ned. *Palestina opgeheldert, of de geleegentheid van het Joodse Land uyt de Gedenkst. der Ouden getrokken, en op vaster gronden als voorheen bewezen en aangetoond door A. R.*, Utr. 1709.

De Spoliis Templi Hieros. in Arcu Titiano Rom. conspicuus Liber Sing. Traj. ad Rhen. 1716, 8o. fig. Op nieuw uitgegeven door E. Schulze, Traj. 1775, 8o.

Godsd. en krijgsregt der Mahomedanen, Utrecht, 1718, 8o.

Leven van Hai Ebn. Jokdan met de Arabische Grondtext vergeleken, Utrecht, 1721, 8o.

Dissert. de Barbaris et Scythis ad Coloss. C. III. vs. 11, Ultraj. 1717. Ook in *Bibl. Brem.* p. 253 seqq.

Disp. Phil. de Tryphone Judaeo, Justini Martyris Antigon. in qua probatur (tegen het gevoelen van Ligfoot) *eum, a R. Saryphone* (de Tarphon der Mischna), *diversum fuisse* in *Bibl. Brem.* Cl. I. Fasc. II. p. 86.

Dissert. Phil. de uxore Domiseda, in Epist. ad Tit. C. II. vs. 5. Ibid Fasc. III. p. 814, wederlegd door Jacobus Hasaeus, t. a. p. Cl. III. Fasc. VI. p. 1019. Ook afzonderlijk, Traj. 1717, 4o.

Bocharti Opera Omnia curâ Relandi ed. 4o. 2 *For.* 1707, 1712, *S. max.*

Hij gaf ook in het licht de *Fasti Consulares* van zijn broeder, Traj. 1715, 8o., als ook eenige geographische kaarten, als van Japan, Perzië enz. De eerste heeft tot titel:

Imperium Japonicum per Regiones digestum sex, atque ex ipsorum Japonensium Mappis descriptum, met een Latijnsch gedicht er onder.

Een andere heeft tot titel: *Cucan, Canaria, Malabaria, Madura et Coromandelia, cum parte Septemtrionali Insulae Ceylon in Mari Indico Orientali.* Ook met een Latijnsch gedicht er onder.

Men vindt de kaarten van Japan, Persië en Palestina ook in *Recueil de Voyages au Nord*, Amst. 1713—1738, 10 vol. in 12o. fig. et cart.

Ook bad hij het plan oude reizen in het licht te geven.

Zijn portret door B. Bernaerts gegraveerd met een 6 regelig Lat. vers van Fr. Hesselius.

Zie Joh. Serrurier, *Orat. Fun. in ob. H. R. rerit. eps. Non. Mart.* 1718. Ultr. 1718. pp. 98, herdr. vóór H. R. *Galatea, cum aliorum Poët. locis comp.* (Amst. 1809) van Prof. Bosscha. Er bestaat eene Ned. overz. van vóór Reelands *Palest.* Utr. 1719. 8o.; Burmanni, *Traj. Erud.* p. 292 seqq. Saxe, *Onom. Lit.* T. I. p. 502, T. V. p. 535—537; *Acta Erud. Lips.* Aug. 1718; Fabricius, *Hist. Bibl.* p. 121; Klefeker, *Bibl. Erud. Praes.* p. 314 seqq.; Pars, *Ind. Bat.* p. 331, 424; *Cat. Bibl. Bunav.* T. I. Vol. II. p. 1550, 1553; Fabricius, *de Script. Ver. Relig. Christ.* C. L. p. 747; Dez. *Bibl. Graeca* Lib. IV. C. 34 § 19; Brouckhusius *ad Tib.* II. *Eleg.* II. 45; Burmannus *ad Prop* II. El. IV. 4. p. 243; Dez. *ad Phaedr.* IV. 4, 5; J. F. Reimanni, *Bibl. Hist. Lat.* (Hildesh. 1743. 8o.) p. 898, 917; Drakenborch, *Series Proff. et Rectt*; Heringa, *de Aud.* p. 148, 163; *Bibl. Brem.* Cl. I. p. 132, 67, 461 sq. Cl. II. p. 833, 893, 896, 898; A. Schultens, *Orat.* p. 36; Fabricius, *Ind.* T. III *Bibl. Lat.* in T. II. L. I. C. 3; *Bibl. Ant.* C. I. § VIII. C. XII. C. V. § 4, 5 voce; *Auct. Itin. Nova Lit. Lips.* an. 1718. p. 125, 1715. p. 149, 1716. pp. 82; *Acta Erud. Lips.* April 1703, Sept. 1709, April 1706, Dec. 1707, Maji 1709, April 1710, Oct. 1710, Aug. 1711, Oct. 1713, Jan. 1715, Febr. 1717, Febr. 1724; van Til, *Bibl. Theol. Sel.* p. 52; Hausmanni *Introd. in notitiam Script. Hom.* C. II. s. 35; Zeltneri *Theatr. Vir. Erud. qui Typogr. laudab. operam Praest.* p. 586; Struvii *Bibl. Jur. Sel.* p. 259; *Cat. Bibl. Bun.* T. I. Vol. II. p. 1550, 1551; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 205; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neerl.* p. 469 seqq. Francii *Poëm.* Hoogstratani *Carm* p. 361; Bosscha, *Gal. Praef.* H. de Bosch, in *Praef. Poëm.*; J. d'Orville, *Poëm.* p. 23. J. Verburg, *Orat. de fruct. quos adhuc prot.* L. I. 96 (*Ann. Acad. Gron.* a. 1818—1819); Juynboll, *Orat. de H. A. Hamakero* (*Ann. Ac. Gron.* 1834—1835); *Hist. Crit. de la Rép. d. Lettr.* T. XV. p. 412; *Journ. Litt.* T. X. p. 211 suiv. *l'Eur. Sav.* Amst. 1718; Le Croisé, *Entret. sur div. sujets d'Hist.* p. 215; Paquot, *Mém.* T. I. p. 9—22; Niceron, *Mém pour servir à l'Hist. d. Homm. Ill.* T. I. p. 339, T. X. p. 62; Chaufepié, *Nouv. Dict.* T. IV. voce; *Journ. Lett.* T. IX. p. 307, T. X. p. 27 suiv. *Nouv. Biogr. Génér.*; *Biogr. Univ.*; Bachiene, *Heil. Geogr.* passim; van Emdre, *Heil. Geogr.* passim; van Kampen, *Ges. der Ned. Lett. en Wet.* D. I. bl. 426, 427, D. III. bl. 126, 173, 175, 179; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. I. bl. 166, A. I. bl. 235, D. III. A. bl. 391, 392, D. IV. (1) bl. 46; J. Tideman, *Bijdr. tot de Ges. der Acad. van Hard.* in *het Hist. Tijds. onder medew. van eenige Gel. uitgeg. door L. G. Visscher*, 2e Jaarg. bl. 84; Bouman, *Ges. der Geld. Hoog.* D. II; *Boekz. der Gel. Wer.* 1718. I. 254, 1719. I. 642, 1761. I. 77; Rabus, *Boekz. van Eur.* 1695. b. bl. 317; Wagenaar, *Bes. van Amst.* D. IX. bl. 233; Croese, *Kerk. Reg. der Pred. te Amst.* bl 107 en bl. 6 der *Bijv.* Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II bl. 382; Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Ges.* D. IX. bl. 4; Willmet, *Schets van den Staat der Oosl. Lit.* bl. 166, 178; M. J. Tideman, Voorr. der Ned. uitg. van *Shaws Reizen door Barbarijen en het Oosten*, bl. XVIII; *Hedend. Vad. Lett.* D. V. I. 101; Moonen, *Poëzy*, bl. 186, 448, 700; Clarisse, *Encycl.* p. 113; Hoogstraten, Luiscius, Moreri, Kok, Nieuwenhuis, *Woord. der Zamenl.*; Kobus en de Rivecourt. Muller, *Cat. van Portr.*; *Cat. Bibl. J. Reeland* (1755) passim; *Cat. v. Schultens en van der Palm*, p. 53, 64, 237; *Bibl. te Water*, p. 201; *Bibl. Eerd.* p. 198; *Parav.* p. 108; *Bibl. Meerm.* T. I. p. 53; *Bibl. Pareau*, p. 4; P. J. Bruns, *Verd. der Proff. zu Helmstädt um die Gelehrs.* Halle und Berlin, 8o. S. 33, 35. Jöcher; Rotermund; Baur; *Conv. Lex.*; Abcoude, *Naamr.* bl. 303; C. Sepp, *J. Stinstra en zijn Tijd*, D. I. bl. 32, 113, 143, D. II. bl 34, 42; Glasius, *Godg. Ned.*; van der Chijs, *Penningk. Tijdv.* St. V. bl. 419.

REELAND (Johannes), werd in 1670 als predikant in de Rijp beroepen, in 1676 te Alkmaar, in 1677 te Amsterdam. Den 18 Augustus 1703 stierf hij te Utrecht ten huize van zijn zoon, den hoogleeraar Adriaan en werd den 24 in de Rijp begraven. Hij huwde Agatha Prius en liet twee zonen na, Adriaan en Petrus.

Men heeft van hem:

Lijdende Christus. Utrecht 1704 4o.

Hij liet een handschrift na.

Kort onderwijs in de gronden der Gereformeerde Religie, voor die genegen zijn zig te begeven tot het H. Avondmaal.

Ses octavo portefeuilles, met losse aanteekeningen de Revolutie betreffende.

Een omslag met de wapenen der veldmaarschalken in dienst van den staat, der Lt. Admiraals, Gouverneurs en Commandeurs van 's Bosch, Rekenmeesters van Holland, begonnen doch niet voltooid.

Zie *Bibl. Brem.* Cl. I. p. 162; Pauw en Veeris, *Venn. Kerk. Alphab.* bl. 166; Wagenaar, *Beschr. van Amst.* D. VII. bl. 490; Bouman, *Geld. Hoogcs.* D. II. bl. 46, 47; Serrurier, *Orat. Funeb*; Croese, *Naaml. v. Pred. te Amst.* bl. 107 en No. 8 der *Bijvoegselen, Cat. J. Reelant.* bl. 84; Glasius, *Godg. Ned.*

REELAND (mr. Jan), zoon van Petrus Reelandus, die volgt, studeerde te Leyden, waar hij in 1730 eene *Dissertatio de Muneribus et Honoribus* (L. B. 1730) verdedigde. Hij was schout en secretaris der heerlijkheid Heemstede, Rietwijk en Rietwijkeroort, beoefende de heraldie en penningkunde en was een verzamelaar van prentwerken, kaarten, enz. Hij overleed 27 November 1755 op het slot te Heemstede, in den ouderdom van 47 jaren en 7 maanden. Zijne nagelaten collectie, werd in Mei 1756 te Haarlem verkocht. Op de catalogus vindt men bl. 75 volgg een volledige lijst. Zijne *nagelatene heraldische en genealigosche mss.*, waarvan eenige later in bezit zijn gekomen van den heer Koning. Mogelijk is hij dezelfde die bij van der Aa als dichter vermeld staat.

Zie *Cat. Bibl. J. Relandi ofte Register van eene uytmuntende verzameling Boeken-, Prenten- en Kaartwerken, portraiten en manuscrimpten, enz.* Haarl, 1756. *Cat. mss. J. Koning*, bl. 70; *Nederl Jaarb.* D. IX. 2, bl. 2; bl. 1193; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. III. bl. 71.

REELANT (Petrus), broeder van Adrianus Reeland, werd den 20 Mei 1701 te Harderwijk tot Jur. utr. doctor bevorderd, vervolgens schepen te Haarlem, en is omstreeks 1714 overleden. Hij schreef:

Dissertatio de Extructione et Destructione Aedificiorum Hard. 1701 4o.

Na zijn overlijden gaf zijn broeder Adriaan Reeland:

Petri Relandi, Jurisconsulti et Judicis, Fasti consulares ad illustrationem Cod. Justinianei et Theodosiani, secundum temporum rationem digesti, ad quos Appendix additur Relandi, qua Fasti ex codd Mss. deprompta et Consules in Pandectis memorati continentur. Ultraj. 1715 8o.

Hij liet een handschrift na.

Advers. Jurid. in fol.

Dictata Hist.

Annot. ad Instit. Just.

Adnot. variarum rerum ordine alphabetico.

Observ. Jurid.

Chronolog. Jurid.

Variorum Regionum, Civitatum Oppidorum, Pagorum, etc.
Virorum illustrium Vitae, Elogia, Laudes, Vitia, Censurae.
Annot. in J. Voet. Compendium Pandectarum.
Emendationes Instit. Just.
Imperatores Romani.
Inscriptiones Imperatoriae.

Zie Saxe, *Onom.* T. VI. p. 13; van Kampen, *Gesch. d. Ned. Lett. en Wetens.* D. I. bl. 413; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. I bl. 47; Paquot, *Mém.* T. I. p. 6; *Bibl. Brem.* Cl. 1. p. 462.; *Cat. J. Reeland*, bl. 20, 84, 85; Glasius, *Godg. Ned.*

REEN (Regnerus), werd in 1669 van Workum te Franeker beroepen, was aldaar in 1672 scriba Synodi, 1676 lid der synode te Heereveen, in 1679 correspondent naar Overijssel, in 1683 deputatus synodi, en overleed den 8 Augustus 1695, na den vorigen dag op den predikstoel door eene beroerte te zijn overvallen.

Hij gaf in het licht:

De koning aan zijn tafel, 4o. Ook zette hij *Avondmaalspredicatien* uit het Eng. over (Bolsward, 1671, 4o.)

Zie Greydanus, *Naaml. d. Pred. in de Cl. van Franeker*, bl. 34; Abcoude, *Aanh.* bl. 175; Rotermund.

REEN (Regnerus Brongerus), zoon van den vorigen, was in 1711 predikant te Finkum en Hyum, en in 1728 te Huizum bij Leeuwarden.

Hij gaf met eene voorrede in het licht:

Magdalena Pollius, Stigtelijke Mengeldichten, met eene voorreeden van haren Egtgenoot Regn. Brong. Reen, in IV kerkelijke Redevoeringen over bijzondere keurstoffen, als 1 Afscheidsreden over Jesaia XXI vs. 10. *Een Intree-Reden over Spr. XXI vs.* 17 *tot* 19. *Een ter bevestiging uyt Obadja II vs.* 21. *Een ter viering van de Algemeene Dank-, Vast- en Bededag van den* 24 *Febr.* 1745 *uit Psalm LXXVIII vs.* 50. Leeuw. 1746 8o.

Zie Abcoude, *Tweede Aant.* bl. 125, 126; Laurman, *Pred. Cl. van Leeuwarden*, bl. 34, 52.

REENEN (Mr. Jacob Hendrik van) werd in 1783 te Amsterdam geboren, studeerde aan het Athenaeum aldaar en verdedigde in 1806, onder den hoogleeraar van Lennep, eene *Disp. de Q. Hor. Flacci Epist. ad Pisones*, werd hoogleeraar in de regten aan het Athenaeum, trad vervolgens de loopbaan der staatkunde in, en behartigde, een geruimen tijd, als lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, de belangen van het vaderland tot 1838. Hij was curator van het Athenaeum, lid der 3de klasse van het Kon. Ned. Instituut, lid van de Maats. van Ned. Lett., der Maatschappij van Wetens. te Haarlem, van het Prov. Utr. Genoots. en ridder der orde van den Ned. Leeuw, toen hij 3 Aug. 1845 in den ouderdom van 62 jaren overleed.

Behalve zijne dissertatie bestaan van hem een *Oratio de Juris Romani studio etiam nostris temporibus non intermittendo*, Amst. 1810, 4o. en een nieuwe uitgaaf van *Anacreon*, Amst. 1807.

Zie *Proces-Verb. van de 39e Alg. Verg. van het Kon. Ned. Inst.* bl. 11, 12; *Hand. der Jaarl. Verg. van de Maats. van Ned. Lett.* bl. 5, 6; *Kunst- en Lett.* 1845, No. 34.

REEPMAKER (M. W.) te Rotterdam, vervaardigde in den aanvang der 19de eeuw geen onverdienstelijke gedichten.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. III. bl. 71.

REES (Barent), kapitein ter zee, diende den lande in den tweeden oorlog met Frankrijk 1689—1697 en gaf vele blijken van dapperheid.

Zie de Jonge, *Ges. van het Ned. Zeew.* D. IV. bl. 243.

REES (Nicolaas) stierf in 1754 als predikant te Nootdorp. Men heeft van hem:

Jesus in 't Hofke van Gethsemané of de Lijdende Christus over den XVI Psalm, Delft, 1735, 4o.

Zie Abcoude, *Naamr.* bl. 302, 4e *Aanh.* bl. 82; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 45; Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 44.

REES (Wilhelmus), broeder in het fraterhuis te Zwolle. Hij was gewoon te zeggen: »Vellem quod haberem XII vel, XIII dies festos continuos ad vacandum Deo."

Zie Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* D. VI. bl. 293.

REES (Caspar de), of Caspar Frans de Rees, werd omstreeks 1690 te Roermonde geboren, trad in 1708 in de orde der predikheeren en stond langen tijd aan 't hoofd der scholen te Mechelen. Dit belette hem niet zich verder te oefenen in de geleerde talen, wiskunde en theologie. Toen hij de bulle *Vineam Domini et Unigenitus* weigerde te teekenen, week hij naar Holland, waar hij eenige aanzienlijke jongelingen onderwees en nu en dan eenige pastoors in hun werk behulpzaam was. Hij maakte naam door eenige theologische werkjes en dichtstukken, maar vooral door zijn rekenboek getiteld:

Een algemeynen regel, waerdoor alle regels der Rekenkonst enz. uitgewerckt worden, 's Hage, 1737, Gend, 1788, ook in het Fr. *Règle Gén. d'Arithm., Ouvrage traduit du flamand de K. F. de Rees*, la Haye, 1737, 12o. Het werd spoedig in het Hgd. overgezet, zijn regel raakte bekend onder den naam van *die berühmte Reezische Regel*, en vond in Schmid en Willich geleerden, die hem verklaarden, terwijl men de Rees ook houdt voor den uitvinder van den regel, om de wissel-arbitrage uit te rekenen.

Er moet nog van hem bestaan *Eene verlichte Rekenkonst*, waar en wanneer uitgegeven is onbekend. Hij leefde nog in 1740. Hij gaf nog in het licht:

Cento Virg. in solemni inauguratione Caroli Sexti Imperat. semper Augusti, Hispaniarum et Jndiarum Regis tertii etc. Mechlinae XV *Kalendas Novemb.* CIↃ. IↃCC. XVII, *dedicatus flovent. nobilissimique Collegii Scholae publicae Mechl., sub moderamine RR. Presbyterorum Orat. D. J., alumnis*, Antv. 1717, 4o.

Doctissimo Domino Henrico van Gameren, concursu ex collegio Castrensi primo, pridie idus Novemb. Lovan. proclamato, Schola publica Mechl., sub moderamine RR. Presbyterorum Orat. D. J., suo semper alumno. Antv. 1719, 4o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 312; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 717; Paquot, *Mém.* T. II. p. 62; Sweertii *Chron. Orat.* p. 182; Kobus en de Rivecourt; *Kunst- en Lett.* 1852. *Nav.* D. X. bl. 4, 88, 264.

REES (C. F. de), Latijnsch dichter, blijkens *Justi Vondelii Joannis Metanoe-Angeli sive Poenitentiae Praec. Lib. VI, Vers. Lat. redd.*, Hagae Comit. 1761, 4o.

Zie *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. II. bl. 269, 270.

REES (Boudewyn van) te Haarlem geboren, werd in 1775 proponent bij de Remonstrantsche broederschap en in het volgende jaar (1776) predikant te Amersfoort, in 1779 te Zwammerdam, in 1783 te Zevenhuizen, in 1788 te Moordrecht, waarheen hij verplaatst werd, ten gevolge der politieke beroeringen, nadat hij reeds eenige maanden te voren, veiligheidshalven, zijne gemeente had moeten verlaten. In 1790 vertrok hij naar Leyden; doch in 1801 stond hij van zijn dienst af, en werd later lid der rekenkamer. Tweemaal mogt het hem gelukken het gouden eermetaal te verwerven, de eerste keer in 1796 bij Teyler's Godgeleerd Genootschap voor eene verhandeling *over den invloed van het burgerlijke bestuur op zaken van godsdienst* (geplaatst in D. XVII der *Verh. van Teyler's Godg. Genoots.*), later in 1814 bij de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen voor eene prijsverhandeling *over de ware en valsche schaamte en derzelve verschillende waarde en gevolgen* (geplaatst in D. XV der Prijsverhand. dezer maatschappij.

Behalve deze prijsschriften gaf hij in het licht:

De Vereeniging der belangen van Landbouw, Industrie en Koophandel, Leyden, 1816, gr. 8o.

Bedenkingen over den toekomstigen armenstaat in ons vaderland, bij de overweging van de voordracht door W. de Vos, Leyden, 1799, gr. 8o.

Rapport wegens den finant. Staat der gesubsid. Stigtingen of Godshuizen binnen Leyden, Leyden, 1795, fol.

Proeve van betoog, dat het den Gereformeerden mogelijk en raadzaam is, om hunne Leeraren zelven te salariëren en in de verdere kosten hunner openbare godsdienst-oefeningen te voorzien door E(en) V(riend) v(an) G(odsdienst).

Zijn verbonden met magtige volken voor kleine staaten voordeelig? Onderzocht ter gelegenheid van het vieren des geslooten en bekragtigden Verbonds tusschen de Fr. en Ned. Gemeenebesten. Voorgedragen in eene kerkelijke Redevoer. gehouden 21 *Junij* 1793, Leyden, 1795, gr. 8o.

Hij en de predikant Rogge, bragten, naar aanleiding van de politieke omstandigheden in 1795, in de groote vergadering der Remonstranten, een voorstel ter tafel, strekkende tot afleg-

ging van den naam *Remonstranten*, wijziging van de wetten der broederschap tot een algemeen christelijk kerkgenootschap, en vereeniging met de Doopsgezinden. Hij bereikte den ouderdom van 72 jaren, toen hij op den 17 Mei 1825 te 's Hage overleed.

Zie *Konst- en Lett.* 1825; J. Tideman, *de Rem. Broed.* bl. 40, 80, 119, 137, 167, 264, 280, 374; *Aank. op het Woord. van Nieuwenhuis;* Kobus en de Rivecourt; Sepp, *Proeve eener Pragm. Ges. der Theol* bl. 9; Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* (Eerste Serie) D. V. bl 299; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. II. bl. 123, D. III. bl. 285, Rogge, *Bibl. der Rem. Ges.* bl. 226. Glasius, *Godg. Ned.*

REES (J. VAN), med. dr., schreef:
Diss. Med. de morbis convulsivis, Traj. ad Rhen. 1818.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 288.

REES (Mr. OTTO VAN) werd den 25sten December 1825 te Utrecht geboren, en studeerde aan hare hoogeschool in de regten. Als student was hij lid van een studentengezelschap *Sappho*, dat naar hooger streefde dan naar onderlinge oefening en gezellig genot, en zich ten doel stelde het groenwezen, als nadeelig en den echten student onwaardig, af te schaffen. Om dit voor te bereiden gaf hij een vlugschrift in het licht, door van Rees gesteld. Dit is het eerste van het verbazende aantal boekwerken en kleindere opstellen, die aan zijne pen zijn ontvloeid. Naauwelijks was hij van de akademie tot de groote maatschappij bevorderd, of de geest werd in hem wakker, om in gezelschap van eenige jonge geleerden eene maatschappelijke behoefte te vervullen. In het najaar van 1852 verscheen het prospectus van een nieuw tijdschrift: *Pandora, Tijdschrift voor verspreiding van nuttige kennis, gewijd aan letterkunde, geschiedenis, schoone kunsten, land- en volkenkennis, staatswetenschappen, levensbeschrijving en alle natuurkundige wetenschappen in hare betrekking tot het dagelijksche leven.* Zijn vertrek naar Utrecht in 1858 was waarschijnlijk een der redenen dat dit tijdschrift ophield. In het voorjaar van 1858 tot hoogleeraar te Groningen benoemd, zag hij zich verpligt een andere, door hem aangevangen, taak te laten varen, het vervolgen namelijk der *Geschiedenis des Vaderlands*, door dr. J. P. Arend aangevangen. Dit beroep deed meer en beter dan dit. Het gaf van nu aan dat bepaalde karakter aan zijn werken en streven, waardoor hij zich zijne eigene, eervolle plaats onder de beoefenaren der wetenschap heeft verworven.

Toen Ackersdijck in 1860, wegens 70jarigen leeftijd, het emeritaat had verkregen, werd van Rees de waardigste geoordeeld om te Utrecht zijne plaats te vervullen. Hij bekleedde die tot den 16den Mei 1868, toen hij overleed. Hij was lid der Kon. Maats. van Wetens. te Amsterdam, lid van het Prov. Utr. Genoots. en der Maats. van Ned. Letterk.

Hij schreef:

Bedenkingen tegen het Groenwezen aan de Utrechtsche Hoogeschool, uitgegeven van wege het Gezelschap Sappho, Utr. 1848.

Verhandeling over de Aanwijzing der politike gronden en maximen van Holland en Westfriesland door Pieter de Court. Akademisch Proefschrift, Utrecht, 1858.

De Vlaamsche beweging, Utrecht, 1853.

Schets van de Geschiedenis der armoede in Nederland in *Pantheon*, D. I.

Iets over de doodstraf in *Pantheon*, D. I.

Herinneringen aan Italië in *Pantheon*, D II.

Prijsverhandeling over de verdiensten van G. K. van Hogendorp als Staathuishoudkundige ten aanzien van Nederland, Utrecht, 1854.

Verslag van eene niet voor den handel bestemde memorie van G. K. van Hogendorp in *Konst- en Letterbode*.

Een College van Statistiek van den Hoogleeraar A. Kluit te Leiden, in Sloet's *Tijdschrift voor staathuishoudkunde en statistiek.*

Arbeidsloonen in *Pantheon*, D. II.

Waarborgmaatschappijen tegen Armoede in *Pantheon*, D. I.

Over de Grondslagen van het Strafregt in *Pantheon*, D. I.

Over de verschillende levensbestemming van den man en de vrouw in *Pantheon*, D. II.

De staathuishoudkundige inzigten van G. K. van Hogendorp in *Pantheon*, D. I.

De Nederlandsche Wetgeving uit oogpunt der Nijverheid beschouwd. Drie artikelen in *Pantheon*, D. I.

Over de Geschiedenis der Staathuishoudkunde tot op de kruistogten in *Pantheon*, D. II.

Onze handelswetgeving in *Volksvlijt.*

Voorlezingen over de Geschiedenis der Nederlandsche Volkplantingen in Noord-Amerika, beschouwd uit het oogpunt der koloniale politiek, Tiel, 1855.

Overzigt van den handel van Nederland van 1846—1853 in *Phantheon*, D. I.

Iets over den Slavenstand in de Oude Wereld in *Pantheon*, D. I.

De Engelsche Omwentelingen in *Pantheon*, D. II.

De Engelsche Staatsregeling sedert Willem III in *Pantheon*, D. I.

Het Leenstelsel in *Pantheon*, D. I.

De regering en de nijverheid in Nederland van 1850—1854 in *Staatkundig en Staathuishoudkundig Jaarboekje.*

De Landverhuizing in de XIX Eeuw in *Pantheon*, D. I.

De Nederlandsche handel en nijverheid in betrekking tot Oost-Indië in *Pantheon*, D. II.

Een blik op het verledene in *Pantheon*, D. II.

Algemeene Geschiedenis des Vaderlands (voortzetting van het werk van Dr. J. P. Arend) 3de Deel, 1ste Stuk, bl. 135—495, Amst. 1857.

Hetzelfde werk, 3de Deel, 2de Stuk, bl. 1—344.

Redevoering over de Staathuishoudkundige Geschiedenis van Nederland, uitgesproken bij de aanvaarding van het Hoogleeraarambt te Groningen, Zutphen, 1858.

Algemeene Geschiedenis in de *Volksbibliotheek* van Weytingh en van der Haart, 1859.

De regering en de nijverheid in Nederland van 1855—1859 in *Staatk. en Staathuishoudk. Jaarboekje*, 1860.

Levensberigt van V. G. Schilthuis in *Handel. der Maats. van Ned. Letterk. te Leiden*, 1860.

Gedachten over Armverzorging in *Tijdschrift voor het Armwezen*, 1860.

Redevoering over de Wetenschap der Statistiek, uitgesproken bij de aanvaarding van het Hoogleeraarambt te Utrecht, Utrecht, 1861.

De Magna Charta. Petition of rights en Bil of rights, Utrecht, 1861.

Overzigt der Staathuishoudkunde, Utrecht, 1861.

Bijdrage tot de Kerkgeschiedenis van Noord-Amerika in *Kerk. Arch.* 1861.

De wetenschappelijke Werkzaamheden van Mr. J. Ackersdijk in *Utr. Studenten-Almanak*, 1862.

Redevoering over de Romeinsche collegia opificum in *Werken van het Prov. Utr. Genoots. van K. en W.* 1862.

De Suikerwetgeving in *Bijdragen voor de kennis van het Staatsbestuur enz*, 1863.

Het rijk buiten Europa (statistisch overzigt van de koloniën) in *Staatk. en Staathuishoudk. Jaarboekje*, 1863.

De arbeidersvereenigingen in *Volksvlijt*, 1863.

De regeling van het Bankwezen in Nederland in *Volksvl.* 1863.

Antwoord aan Mr. S. Vissering (over de bankkwestie) in *Economist*, 1863

Over de Gilden in *Sectie-Vergadering van het Prov. Utr. Genoots. van K. en W.* 1864.

Ziekebussen in *Volksvlijt*, 1864.

De arbeidende Standen in *Volks-Almanak*, 1864.

Geschiedenis der Staathuishoudkunde in *Ned.* D. I. Utr. 1865.

De Engelsche Werkhuizen in *Tijds. voor het Armw.*, 1865.

De regering en de nijverheid in Nederland van 1860—1864 in *Staatk. en Staathuishoudk. Jaarboekje*, 1865.

Het Cultuurstelsel en het batig slot in *Vad. Letteroef.* 1865.

De beoefening der Statistiek in Engeland in de XIX eeuw in *Staatk. en Staathuishoudk. Jaarboekje*, 1866.

Werktuigen in *Volks-Almanak*, 1867.

*Bijdrage over de denkbeelden betrekkelijk Kolonisatie in de Nederlandsche Geschriften der XVII*e *eeuw* in *Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, Afdeeling Letterkunde*, 1867.

Willem Usselinx in *Vad. Letteroef.* 1867.

Beschouwingen over het Wetsontwerp tot wijziging van den Bieraccijns in *Volksvlijt*, 1867.

Geschiedenis der Staathuishoudkunde in Nederland, D. II. Utrecht, 1868.

Twee voorbeelden: de Winkelvereeniging te Oldham en de Volkskeukens te Berlijn in den *Economist*, 1868.

Onbillijkheid van art. 17 der *Pensioenwet voor Burgerlijke Ambtenaren* in *Bijdragen voor de kennis van het Staatsbestuur*

enz. (waarvan van Rees in 1867 mede-redacteur geworden was.

Zamenspanning van Werklieden tot loonverhooging, in *Volks-Almanak voor* 1869.

Voorts boekaankondigingen en beoordeelingen in de *Gids*, de *Nieuwe Bijdragen tot de kennis van het Staatsbestuur*, de *Vaderlandsche Letteroefeningen* enz.

Zie *Levensber. van Mr. O. van Rees*, door S. Vissering, Utrecht, 1868 (waaruit deze schets is getrokken); Dr. J. J. van Oosterzee, *Orat. de Relig Christ.- optima vitae humanitatis magistra*, Utr. 1869; Fruin, *Tien jaren uit den Tachtigjarigen Oorlog*, bl. 1 (noot).

REES (W. VAN) med. dr. te Utrecht

Hij schreef:

Verzameling van stukken, als Bijdragen tot het Galvanismus, zoo in opzicht tot deszelfs genees- als natuurkundige werking, uitgegeven door W. van Rees, m. pl. Arnhem, 1803—1805, 2 d.

Katechismus der Verloskunde, ten dienste der Vroedvrouwen, en eerstbeginnende Kunstbeoefenaren, de leerwijze van Baudelocque, Osiander, van Siebold enz. gevolgd, Utr. 1807, 8o.

Over den invloed der Jaargetijden op den levenden mensch, de verhoeding van daardoor ontstane krankten naar Augustin in *N. Vad. Magazijn*, 1807, D. V. No. 1, bl. 33.

Nieuwe aderlatings- en purgeertafels naar Augustin, t. a. p. 1808, D. V. No. 2, bl. 224.

Over het gevaar en de behoedmiddelen in het algemeen heerschende en besmettende krankheden, naar Augustin, t. a. p. No. 3, bl. 651, No. 6, bl. 853.

Over de oppassing en bezorging van zieken, t. a. p. 1808, D. V. No. 2, bl. 231.

Schoonheidsmiddelen naar Augustin, t. a. p. 1808, D. V. No. 2, bl. 217.

Over de verzorging en oppassing van pasgeboren kinderen en zuigelingen, naar Augustin, t. a. p. 1808, D. V. No. 2, bl. 203.

Eenige bijzonderheden aangaande sommige visschen van het Geslacht der Walvisschen (Cetacea), uit de beste Schrijveren medegedeeld, t. a. p. 1809, D. V. No. 4, bl. 513.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 288; *Cat. J. H. à Roy.* T. I. p. 1702, 1703.

REESE (D. J.), soldaat van 1815. Men heeft van hem: *Soldatentied, gedicht en in muzijk gezet enz., door D. J. R.* 's Hage, 1815.

Zie *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. III. bl. 123.

REESEMA (Mr. ABRAHAM SIEWERTSZ. VAN), werd den 29sten Mei 1786 te Leiden geboren, en in 1801, dus op 15jarigen leeftijd, student in de regten aan de hoogeschool dier stad, en bezocht aldaar de collegiën van Wyttenbach, Hageman en van der Keessel. Den 9den Mei 1807 verliet hij de hoogeschool, na het verdedigen eener dissertatie *de Praesumtione docti in delictis*, waarna hij zich als advokaat te Rotterdam neêrzette, en verwierf welhaast in die betrekking een grooten naam. Niettegenstaande zijn overdrukke praktyk, was voortdurend de beoefening der letteren zijn geliefkoosde bezigheid, Onder de dichters en redenaars had hij vele vrienden; aan Tollens in 't bijzonder was hij zeer gehecht. Hij huwde 1. Elizabeth Hoeting. 2. de weduwe van Vollenhoven, geb. Sneltus, en liet een talrijk gezin na. Hij overleed den 18den September 1848.

Hij gaf in het licht:

Over den aard der Wetten voor den Koophandel, in *Schouwburg voor Uitl. Letter- en Huishoudkunde*, 1808, 1809.

Titus Pomponius Atticus, als burger beschouwd, (voorgel. 1812), 8o.

Redevoering over de gunstige vooruitzigten, welke onze tegenw. staatsgesteldheid geeft voor den bloei der Kunsten en Wetenschappen (*Vad. Lett.* 1816, *Mengelw.*)

Cicero's denkbeelden over Dichters en Dichtkunde, voorgesteld in eene Redev. Dec. 1823 (in het *Magaz. van van Kampen.*)

Over de waardigheid en vruchtbaarheid der Geestdrift voor het goede, op 1 *Dec.* 1819, in de *Maats. tot Nut van 't Algemeen*, Rott. 1819, 8o.

Over den waren Vriend der Menschheid (N. Muschaert), *terzelfder plaatse op* 16 *Oct.* 1835 *gehouden.*

Over de Vorming van het eigen karakter der Ned. Letterkunde. Openingsrede van den Algemeenen Voorzitter der Maats. van Fraaije Kunsten en Wetenschappen op den 18 *Oct.* 1817; Leyden, 1859.

Over het Gemeenebest der Letteren, gehouden 17 *Sept.* 1825, *toen hij ten tweeden male Algemeen Voorzitter der genoemde Maatschappij was.*

Over de Geregtelijke Welsprekendheid, voorgedragen op 21 *Sept.* 1819, *toen hij ten derden male Voorzitter was.*

Deze Maatschappij bekroonde in 1817 zijne *Verhandeling over het ware denkbeeld van Dichterlijke Oorspronkelijkheid*, met goud en nam haar in hare werken op.

Als beoefenaar der poëzy maakte Reesema zich bekend door de beide volgende dichtstukken:

Leyden op den 12*den Januarij*, Leyden, 1807.

De dank van het nageslacht, feestzang bij het 25 *jarig bestaan der Rotterd. Afd. van de Maats. tot Nut van 't Algemeen, in de Groote Kerk den* 13 *September* 1815 *uitgesproken, voor de Leden gedrukt.*

Reesema was lid der Maats. van Ned. Letterk. en van het Prov. Utr. Genoots. De koning schonk hem de orde van den Ned. Leeuw.

Zijne biographie, door G. Mees Az., vindt men achter de *Hand. der Jaarl. Algem. Verg. der Maats. van Ned. Lett.* 1849.

Zie verder van Kampen, *Bekn. Ges. der Lett. en Wet.* D. III. bl. 232; Schotel, *Tollens en zijn Tijd*, bl. 127; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. bl. 318, 319, D. II. bl. 209, 233.

REESINK (H.) schreef:

Berigt wegens eene bijzonder grooten bal in de maag van een paard, in *Alg. K. en Letterb.* 1810, D. I. bl. 34.

REESSEN (ALIDA) beoefende de Nederduitsche poëzy.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.*

REGENBOGEN (JOHANNES HENRICUS), zoon van Coenraad Regenbogen, koopman, en Margaretha Holmers, werd den 9 December 1767 te Schuttorf in het graafschap Bentheim, geboren. M. P. Katerberg, predikant aldaar, onderwees hem in de oude talen en zorgde voor de noodige middelen om hem te laten studeeren. Den 16 September 1765 werd hij te Franeker als student ingeschreven, en legde zich, onder Manger, Ratelband, Verschuir, van Kooten en Wassenbergh op de kennis der oude talen en godgeleerdheid toe. Den 7 Julij 1789 werd hij in de classis van Sneek proponent en nog in dezelfde maand predikant te Jutrijp en Hommerts. Na een beroep te Minnertsga, Kuinre en St. Jacobi-parochie te hebben afgeslagen, nam hij dat te Stavoren, ook omdat aan die standplaats het rectoraat was verbonden, in 1791 aan en bleef daar tot in 1797 tweede predikant. In dat jaar werd hij beroepen te Franeker, en bekleedde daar tevens het rectoraat, toen hij 25 Sept. 1798 er tot gewoon hoogleeraar in de kerkelijke geschiedenis en uitlegkunde van den bijbel werd beroepen, welk ambt hij aanvaardde den 3 Junij 1799 met eene *Oratio de Extremis in quae interpretes sacri codicis passim prolapsi sunt* (Leov. 1800); terwijl hij eenige maanden later honoris causa tot Doctor Theologiae en Bibliothecaris der academische bibliotheek werd benoemd. In 1801 sprak hij het overdragen van het rectoraat *de Theologo perfecto*. In 1811 werd de Franeker Hoogeschool opgeheven, doch reeds in het volgend jaar (1812) werd hij, op aanbeveling van Camper, Cuvier en Gregoire, door den grootmeester der keizerlijke Universiteit overgeplaatst naar Leiden, als hoogleeraar in de algemeene geschiedenis, en overleed aldaar den 22 Februarij 1814, bij zijne echtgenoote Sibilla Ede van Nieuwenhuis in zijn vaderlijk gewest, kinderen nalatende.

Regenbogen was een vrijzinnig theologant (Delprat noemde hem de eerste moderne theologische professor in Nederland), over wien vroegere en latere godgeleerden zeer verschillend hebben geoordeeld. Hij opende de reeks zijner godgeleerde schriften met eene door het genootschap ter verdediging van den Christelijken Godsdienst met goud bekroonde prijsverhandeling, *ten betooge: dat in de Schriften des Ouden Testaments eigenlijk genoemde rechtstreeksche voorspellingen aangaande onzen Heere J. C. gevonden worden* (1797). In het volgende jaar droeg hij het zilveren eermetaal bij hetzelfde genootschap weg met zijne *Voorstelling van Abraham, als vader des huisgezins* (ten behoeve van den gemeenen man ingericht; terwijl hij in 1801 niet alleen zijne *Bijlagen* zag toevoegen aan Lotze's *wederlegging van het gevoelen dergenen, die voorge-*

ven, dat de Apostelen in sommige wezenlijke stukken van de leere hunnes Meesters, aengaende den weg der zaligheid, zijn afgeweeken, maar wederom den gouden eereprijs bekwam op zijne *Verhandeling ter wederlegging van degeenen, die stellen, dat er gegronde redenen zijn, dat in de begrippen der menschen, omtrent het wezenlijke der voornaamste waarheden van het Christendom, van tijd tot tijd verandering behoort te komen, en dat men, bij den toenemenden trap van kunde en beschaving, thans onmogelijk daaromtrent zoo mag denken, als men voor twee eeuwen of vroeger gedagt heeft.* Hierop volgde zijne *Verdeediging van den geopenbaarden Godsdienst, tegen deszelfs hedendaagsche bestrijders.* 2 dln. Amst. 1802, welke zich hoofdzakelijk bepaalde tot eene wederlegging van de nieuwe wijze van bijbelverklaring bij vele Duitschers, bijzonder aangaande de wonderverhalen.

Reeds toen stootte men zich er aan, dat hij hierdoor het groote en niet geleerde publiek bekend maakte met verklaringen en conjecturen, vaak geheel van de gewone denkwijze afwijkende, die hij wel tegensprak, maar niet grondig wederlegde. Omtrent dezelfden tijd (1802—1806) begon hij met de hoogleeraren Tinga, Greve en anderen verscheidene verhandelingen, over voorkomende strijdvragen op theologisch en historisch gebied, onder den titel van *Verstrooide Gedachten over verschillende onderwerpen.* Het vierde en laatste stukje, geheel van de hand van Regenbogen, was een soort van anti-kritiek tegen Recensien in de *Letteroef.* en in de *Bibl. van Theol. Letterk.* voorkomende. Het behelsde: *Iets over den Recensent in de Letteroefening, over Leo de Groote, Basilius de Groote, Gregorius de Groote, Hosius van Corduba, Vossius, Muretus, Chateaubriand, Calvinus, Ernesti, Grotius, Erasmus en de Alexandrynsche school. Iets over den Recensent en de berigtschrijvers in de Bibl. van Theol. Letterk. De Vermaaning des Recensents aan de hoogleeraaren tot eene grammaticale uitlegkunde en gezonde kritiek, beoordeeld. Eenige geschil- en vraagstukken voorgedragen, met een ernstig verzoek om 's Recensents hoogwijze voorlichting.* Niet alleen bejegende hij zijne beoordeelaars scherp, maar opperde nu tegelijker tijd bedenkingen omtrent sommige leerbegrippen, zoo als de goddelijke natuur van Christus, de erfzonde, het hoofddoogmerk en de duurzaamheid der goddelijke straffen in het eeuwig leven. Geen wonder dat zij veler aandacht trokken, niet alleen bij de Hervormden, maar ook bij de overige Protestanten, en men vreesde dat zij een schadelijken invloed op de algemeene godsdienstige denkwijzen zouden uitoefenen. Er verscheen een werkje van A. Bruining, predikant te Pietersbierum, *de leer der Verzoening met God naar den Bijbel.* De daarin voorgedragen verlichte denkbeelden, in strijd met het stelsel der Hervormden, vond eenen hevigen bestrijder in Prof. Lotze, en Joh. van Assen, predikant te Harlingen, en de Franeker classis vond goed, Bruining voor de genomene vrijheid om zijne denkbeelden met vrijmoedigheid mede te deelen, met een schorsching van zes weken te straffen. Nu trok Regenbogen, die tegen dien maatregel, naar inquisitie riekende, gewaarschuwd had, te veld en schreef een wederlegging der leerrede, welke Prof. Lotze tegen genoemd werkje had uitgegeven, bewees dat Lotze zelf remonstrantsche gevoelens had voorgedragen en gaf dit geschrift in Julij 1807 uit, vergezeld van een brief aan genoemde classis, waarin hij haar gedrag en schandelijke handelwijze vrijmoedig en scherp doorhaalde. Eekhoff heeft in zijn levensberigt van Regenbogen dezen twist uitvoerig behandeld en de lijst der gewisselde strijdschriften er bijgevoegd.

Had Regenbogen reeds vroeger zijne vrijzinnige gevoelens geopenbaard, nog vrijmoediger sprak hij zijne overtuiging uit, vooral ten aanzien der onhoudbaarheid der formulieren, in zijn werkje: *over de zonde en de verlossing van dezelve door Jesus Christus, opgedraagen aan alle Hoogleeraaren, Leeraaren en Beminnaars van den Christelijken Godsdienst, door een oud-Ouderling der Hervormde Kerk.* Leeuw. en Amst. 1809. Niet minder hevig waren zijne aanvallen op de oude leer der Hervormde Kerk, in zijne *Christelijke Godgeleerdheid naar de behoefte van dezen tijd*, Workum 1811, en in zijn bundel *Leerredenen* in 1814, na zijn dood, te Dordrecht in het licht verschenen. Als historieschrijver heeft hij zich ook buitenlands beroemd gemaakt door zijne *Commentatio de fructibus, quos humanitas, libertas, mercatura, industria, artes atque disciplinae per cunctam Europam perceperint e Bello Sacro.* Amst. 1809, die, tijdig ingekomen, waarschijnlijk door het Nationaal Instistuut van Frankrijk zou zijn bekroond geworden. Een andere proeve zijner historische studiën gaf hij bij gelegenheid der overdragt van het rectoraat der hoogeschool aan Prof. H. W. Tydeman, toen hij eene redevoering hield *tot lof van Philips van Marnix, heer van St. Aldegonde.*

Zie W. Eekhoff, *de Levensloop van Joh. Henr. Regenbogen, van 1798—1813, Hoogl. te Franeker en te Leiden, Leeuw.* 1867, *overgedr. uit de Godgel. Bijdr.* voor 1 67 4 St.; Ypey en Dermout, *Gesch. der Herv. Kerk,* D. IV. bl. 433, 437, 553, 671 verv.; Siegenbeek, *Gesch. d. L. H.* D. I. bl. 391, 402, 424, D. II. *Toev. en Bijl,* bl. 252; Glasius, *Godgel. Nederl*; mr. A. Telting, *Leven van J. W. de Crane* in *de Vrije Fries.* VII, 109, No. 65; Collot d' Escury, *Holl. Roem,* D. III. bl. 90, A D. III. bl. 408, 409; *Gesch. d. Chr. Kerk in Nederl.* D. II. bl. 145; van Kampen, *Bekn. Gesch. der Ned. Lett. en Wetensch.* D. II. bl. 500; *Orat.* v. Kemper, *Annales Acad. L. B.* F. I. p. 141, 147; Kist en Royaards, *Kerk. Archief* (eerste serie) D. V. bl. 259, 261, 264, 289; *Vad. Letteroef.* 1804, bl. 664; *Ned. Vad. Bibl.* 1811, No. 13, 14; *Tijdsch. voor Kunst. en Wetensch.* 1812, No. 4 en 5; *Friesche Cour.* 6 Junij 1810; *Leeuw. Cour.* 8 Julij 1810; C. Sepp, *Proeve eener Pragm. Gesch. der Theol. in Nederl.* (2de dr.) bl. 6, 10, 17, 72 vlg. 76—103.

REGENBOOG (Jacobus), te Amsterdam, gaf aldaar in 1774 in het licht:

Historie der Remonstranten kortelijk vervattende de Geschiedenissen der Gereformeerde Christenen, die men Remonstranten noemt; uit egte gedenkstukken, oude geschriften en de geloofwaardigste schrijvers opgemaakt. 2 d. 8o.

Het eerste deel werd door Henr. Matth. Aug. Cramer, predikant te Quedlinburg. Lemgo 1788 in het Hoogd. overgezet. Dit werk is gedeeltelijk, zoo niet voornamelijk, opgesteld door Abraham Arent van der Meersch, hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan het seminarie der Remonstranten te Amsterdam. Hierop volgden terzelfde plaatse, in het volgend jaar *Twee brieven van en over de Historie der Remonstranten.*

Zie *Vervolg op Wagenaar, Vad. Hist.* D. XXV. bl. 218; A. des Amonie van den Hoeven, *Het tweede eeuwfeest van het Semin. der Rem.* bl. 190; Navorscher, D. IX. bl. 362. D. X. bl. 173, 260; Rotermund

REGENMORTER (Ambrosius), bloedverwant van Petrus Cunaeus, hoogleeraar te Leiden, dien deze, omstreeks 1600, in de Hebreeuwsche en Grieksche talen onderwees. In genoemd jaar reisde hij met hem naar Londen, waar hij predikant bij de Hollandsche Gemeente werd en overleed. Johannes Drusius noemt hem in een brief aan P. Cunaeus »juvenis eruditus et honestus." Zijn zoon Assuerus werd med. dr. te Leiden, praktiseerde te Londen onder Olivier Cromwell en schreef: *Observationes ad Franc. Gusonii Tract. de rachitide s. morbo puerili; Principia medicinae* enz. Hij leefde nog in 1650. Zijn naamgenoot leefde in Norfolck en overleed in 1671.

Zie Meursii *Ath. Bat.* p. 286; Vorstii *Orat. in Petr, Cunaeum*; P. Cunaei *Epp.* ed. Burmanni, p. 85.

REGENMORTER (Assuerus), weleer predikant te Londen, was in 1585 predikant bij de Hervormden te Antwerpen, en verliet, in dat jaar, na de overgaaf dier stad, de zuidelijke provinciën en begaf zich naar Middelburg, van waar hij te Dordrecht werd beroepen; doch hij kon dit beroep niet aannemen, wijl hij zich nog aan de gemeente van Londen verbonden achtte.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 208; Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* (2de Serie) D. IX. bl. 52.

REGENMORTER (Petrus), een man van ridderlijke waardigheid, en tevens een schrander staatsman, bloedverwant van Cunaeus, dien hij onophoudelijk had aangemaand tot het beoefenen der Hebreeuwsche en Grieksche talen. Jöcher noemt hem »ein Holländischer Ritter, florirte um 1600 in Leuwarden." Hector Bouricius noemt hem in een brief uit Franeker, *Kalend. Majis* 1624, »vir nobilissimus et sibi amicissimus." Cunaeus maakt nog in een brief aan J. G. Vossius van 21 Julij 1631 melding van hem.

Nog komen voor Petrus Regenmorter Philipsz., raad te Dordrecht, in 1672, overleden 1679, en Petrus Regenmorter, predikant te Aardenburg.

Zie Meursii *Ath. Bat.* p. 286; P. Cunaei *Epp.* p 215, 319. Vroljkhert, *Vlis. Kerkh.* bl. 62; *Nav.* D. V. bl. 238. 311.

REGIUS (Aegidius) of Gillis de Coninck, den 16den December 1571 te Bailleul geboren, trad den 5den October 1592 in de orde der Jesuiten, en legde in 1609 zijn gelofte af. In 1605 volgde hij zijn leermeester Lessius als hoogleeraar in de godgeleerdheid op in het collegie van Leuven. Na 18 jaren in deze betrekking werkzaam te zijn geweest, vervulde hij 10 jaren, in hetzelfde huis, die van opziender der hoogere studiën, en overleed den laatsten Mei 1633, in den ouderdom van 62 jaren.

Hij liet na:

Commentariorum ac Disputationum in universam doctrinam D. Thomae de Sacramentis et Censuris. Tomi duo, Antv. 1616, 2 vol. fol. *Postrema editio aucta et recognita*, Ibid. 1619, fol., 1624, fol., Lugd. 1634, fol.

De Moralitate, naturâ et affectibus actuum supranaturalium in genere: et fide, spe ac charitate speciatim. Libri quatuor, Antv. 1653, fol., Paris. 1624, fol.

Opusculum de absolutione moribundi sensibus destituti.

Hij verdedigde dit werkje tegen de aanvallen van een kundig godgeleerde door

Responsio ad Dissertationem impugnantem absolutionem moribundi sensibus destituti: additâ Explicatione duorum Dubiorum circa Ministrum. Sacramenti Matrimonii, et Dissolutionem ejusdem per conversionem alterius conjugis ad fidem, Antv. 1625, 12o.

Commentarius in doctrinam D. Thomae de Deo Trino, et incarnato, Antv. 1645, fol.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 24, 25; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 28; Paquot, *Mém.* T. II. p. 90; Jöcher.

REGIUS (David Michaelis) of David Conincx werd waarschijnlijk omstreeks 1545 te Antwerpen geboren, trad in de orde der Franciscanen en werd priester. Hij onderscheidde zich als geleerde en overleed in 1588. Men heeft van hem: *Indices, seu breves Explanationes Missalis Romani*, Antv. 1573, 12o.

Zie J. G. v. Ryckel, *Vita S. Beggae*, p. 490; Swoertii *Ath. Belg.* p. 205, 206; Dez. *Monum. Sepulcr.* p. 173, 174; Paquot, *Mém* T. II. p. 418; Jöcher.

REGIUS (Johannes), zoon van Johannes Regius, die het predikambt op de forten van St. Kruis en Frederik Hendrik bekleedde, werd ter laatstgemelde plaatse den 15den November 1656 geboren, studeerde te Utrecht, verkreeg aldaar in 1676 de doctorale waardigheid in de wijsbegeerte en werd in het volgende jaar proponent bij de classis van Edam. In 1679 werd hij predikant te Batenburg, in 1681 te Stavenisse. Van daar vertrok hij naar Franeker als hoogleeraar in de wijsbegeerte, welke waardigheid hij den 17den Junij 1686 aanvaardde met eene *oratio de methodo philosophandi*. Hier vond hij, een aanhanger der Aristotetische wijsbegeerte, veel tegenwerking van de Cartesiaansche partij, en niet alleen van de eigentlijke wijsgeeren, maar ook van de godgeleerden van der Waeijen, de Hautecourt en Roëll, allen te Franeker werkzaam en bekende voorstanders der Cartesiaansche philosophie. Campegius Vitringa sprak haar niet tegen, en de Friesche stadhouder Hendrik Casimir was er zeer mede ingenomen.

Het is te begrijpen, dat Regius deel moest nemen aan of gewikkeld werd in menigen strijd, die over de Cartesiaansche wijsbegeerte werd gevoerd.

De eerste was in dien, welke aan de Utrechtsche Hoogeschool tusschen Burman en Essenius werd gevoerd. Regius trad als verdediger van het door G. de Vries tegen Burman gerigte geschrift op in zijne *Vindiciae narratoris confutati* etc. Te Franeker deelde hij in de aldaar gevoerde geschillen over het gezag der rede, met betrekking tot de H. S., die hem aanleiding gaven tot het uitgeven zijner *Dissertatio de modo percipiendi S. Scripturae* etc., en zijne leerrede, getiteld *Nodige Waarschuwing* enz., waaruit menig ander twistschrift voortvloeide.

Heviger en langduriger was zijn twist met den laatsten Cartesiaanschen hoogleeraar te Franeker, zijn ambtgenoot Ruardus Andala, groot het aantal geschriften tusschen hen gewisseld, en het was zeker een oorzaak van vreugde voor den grijzen Regius, toen met Andala's dood het Cartesianisme bezweek voor de philosophie van Newton en Leibnitz. Regius beoefende ook de geneeskunde, werd in 1696 honoris causa doctor en beoefende tot zijn dood de praktijk uit, doch liet daarom zijne theologische professie niet varen. Hij overleed den 9den September 1738. Hij is gehuwd geweest met Cornelia Stamper, dochter van Willem Stamper en Cornelia van Alphen. Een zijner zonen, 's vaders naamgenoot, was predikant in 't Retranchement en later te Bekerke. Zijne overige kinderen vermeldt Vriemoet.

Hij schreef:

Vindiciae narratoris confutati quibus argumenta a Clar. de Vries, pro novitate et absurditate dogmatis de infantibus ab utero matrum actu peccantibus etc. confirmantur, 1669.

Oratio inaugur. de methodo philosophandi, Fran. 1686, 4o.

Dissertatio de modo percipiendi S. Scripturae divinitatem contra H. Hulsium, theologum Duisbergensem, Fran. 1686, 12o.

Institutionum Logicarum Epitome. Fran. 1703.

Institutionum Ethicarum Compendiam. Fran. 1708.

Principia Philosophiae theoretica, Fran. 1711, 8o. In het Ned. *Beginselen der beschouwende philosophie*, Rott. 1714, Amst. 1735, 4o.

Metaphysica repurgata cum Tractatu gemino; de Providentia Dei reali et de Libertate divina in agendo ad extra, et creaturarum in existendo contingentia, Fran. 1715.

Cartesius verus Spinosismi Architectus, sive uberior assertio et vindicatio Tractatus, cui titulus Cartesius Spinosae praelucens, antehac vernaculo sermone editi; quibus quam clarissime nec non certissime demonstratur in Cartesio reperiri primaria fundamenta Spinosismi, Leov. 1718, Boekz. 1718, *b.* bl. 487.

Oratio in obitum Phil. Matthaei, Jun., Fran. 1690.

Oratio in obitum Nic. Blancardi, Ibid. 1763, fol.

Oratio in obitum Guil. Coeterі, Ibid. 1724, fol.

Oratio de homine automatico, habita cal. Jun. 1698 *quum Recturam Acad. adgrederetur.*

Oratio de vera mentis cum corpore amore, cal. Jun. 1699, *quum Rectura aboret*, Fran. 1703, 4o.

Oratio de Sapientia imaginaria Cal. Jun. 1709, 4o.

Oratio de S. Scriptura rerum naturalium optima magistra. Cal. Jun. 1719, Ibid. 4o.

Oratio pro Scepticismo. Cal. Jun. 1725, 4o.

Oratio de historia et fatis Acad. nostrae ab an. 1685 *ad* 1735 (niet uitgegeven).

Cartesius verus Spinosismi Architectus (tegen Andala).

De genuina causae secundae notione veraque ejus efficacia (tegen Andala).

Moderamen inculpatae tutelae, pro macula heterodoxiae sibi nuper adspersa eluenda.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 672; *Progr, Tib. Hemsterh.; De Laudatio funebr.* op hem van Gotofridus du Bois is niet uitgegeven; *Progr. fun. Petri Latani Uxori Regii script* A°. 1718; Burmanni, *Traj. Erud.* p. 53; Wilh. Vair, *S. Theol. Stud. Pietas Avunculo suo honorando Joanni Regio Med. et Phil. D. hujusque Prof. exhibita in maturanda edit. eius Moderam. inculpatae tutelae* etc. Amst. 1713. 8o; A. Ypey, *Ges. der Christ. Kerk in de* 18e *Eeuw*, D. VII. bl. 450, 451; Ypey en Dermout, *Gesch. der H. K.* D II. bl. 457; Glasius, *Godg. Ned.*; Le Clerc, *Bibl. Univ.* T. VI. p. 431, 445; *Boekz. der G. W.* 1718. *b.* bl. 304, Jöcher, Rotermund, Kobus en de Rivecourt.

REGIUS (Henricus), of de Roy, werd den 29sten Julij 1598 te Utrecht geboren, studeerde te Franeker, werd aldaar artium liberalium magister en medicinae doctor, en was in 1625 als stadsdoctor te Utrecht werkzaam, werd aldaar in hooge mate door het onderwijs van Reinerus aangetrokken en vatte het voornemen op, om zoo getrouw mogelijk, zijne openbare lessen te volgen. Door geregelden persoonlijken omgang naauwer aan den hoogleeraar verbonden, wees deze hem telkens op Descartes, als den grooten hervormer van alle wetenschappelijk onderzoek, terwijl diens meer en meer zich ontwikkelende philosophie beiden ook als van zelf tot gemeenschappelijke studiën aanleiding gaf. Vooral waren het de *Essais*, in 1637 verschenen, welker herhaalde lezing Regius met hoogachting en eerbied voor den Franschen wijsgeer vervulde, en hem van lieverlede tot een zijner ijverigste aanhangers vond.

Op aanbeveling van Reinerus benoemden curatoren hem, die kort te voren zich te Naarden als stads doctor had neêrgezet, den 10den Julij 1638 tot buitengewoon en den 18den Maart van het volgende jaar tot gewoon *Professor Medicinae theoreticae et Botanices*. Langen tijd trachtte Regius, Reinerus, den volger van Descartes, en Voetius, den verdediger der peripatetisch-scholastische richting aan zich verbonden te houden, doch zijn waarlijk gloeijende ijver voor Descartes en zijne philosophie verminderde niet, en overtuigd dat hij en zijnen goeden naam en zijne hooge plaats

grootendeels aan zijne beginselen verschuldigd was, waagde hij het zich tot den wijsgeer zelven te wenden en hem van zijne vriendschap te verzekeren. Bij gelegenheid der promotie van den student Floris Schuyl, den 9 Julij 1639, viel Regius driftig en onbesuisd zijn collega Senguerdius, die den doctorandus, tegen den opponens, wiens argumentatie alle blijken droeg van hooge opgewondenheid met de nieuwe wijsbegeerte, verdedigde, in de rede. Deze onheusche handelwijs maakte op onderscheidene hoogleeraren een hoogst ongunstige indruk, en van dezen oogenblik dagteekent de minder goede verstandhouding tusschen beide hoogleeraren. Inzonderheid nam Voetius, de beleediging Senguerdius aangedaan, zeer ter harte, en achtte zich op nieuw geroepen den kamp met Descartes en diens volgelingen te beginnen, en besloot niets onbeproefd te laten om Regius van den stichtschen leerstoel te verwijderen. Tot bevestiging van dit doel vorschte hij alles uit, en bragt alles bijeen wat deze opentlijk van zijnen medischen leerstoel verkondigde. Ondertusschen hielden Regius vele belangrijke onderzoekingen bezig. Zij hadden betrekking op den bloedsomloop en op de beweging van het hart en de slagaderen. In navolging van Descartes, verklaarde hij zich vóór den engelschen geleerde en vormde het plan om eenige stellingen, den omloop van het bloed betreffende, publiek te verdedigen. Tegen Mei 1620 deelde hij dit voornemen aan Descartes mede, voegde er een afschrift der bedoelde theses bij en verzocht dezen ze te willen nazien, en hem zijne aanmerkingen mede te deelen. Descartes stelde hem enkele niet ongegronde bedenkingen voor, moedigde hem tot het verdedigen der theses aan, en wilde zelf, wanneer ze zulks gedaan werden, naar Utrecht komen. Regius zond ze nu ter perse. Voetius hiervan onderrigt, maakte zijne ambtgenooten er mede bekend, en zoo wel de medische en philosophische faculteit, als de rector magnificus achtten zich verpligt Regius te waarschuwen, zulke nieuwigheden niet te verbreiden, doch Scotanus wist den Senaat te bewegen hem verlof te geven tot het verdedigen der stellingen over den bloedsomloop, mits hij ze als corollaria achter andere liet drukken, gevolgd door de formule: exercitii causa defendemus. Den 10 Junij 1640 had de verdediging plaats, met dit gevolg, dat Harvey's gevoelen, hoewel aan alle kanten bestreden, mogt zegevieren. Primerosius, een Utrechtsch geneesheer, waagde het de pas verdedigde stellingen op nieuw aan te tasten. Regius liet zijn geschrift niet onbeantwoord en gaf zijne *Spongia* in het licht. Ondertusschen ging Voetius rusteloos met zijne polemiek tegen Descartes voort, en nam gretig elke gelegenheid waar, den uitheemschen wijsgeer als atheïst te brandmerken, en zocht zelfs onder de katholijken »in de kloosters van Frankrijk" bondgenooten te vinden. Dien meende hij eindelijk gevonden te hebben in pater Mersennus, een minderbroeder van St. Paula, die in 1638 „*La vérité des Sciences, contre les Sceptiques et les Pyrrhoniens*" had uitgegeven. Deze haastte zich den professor te antwoorden, dat hij in zijn voorstel om Descartes te bestrijden, genoegen nam, mits Voetius hem de noodige hulpmiddelen verschafte. Ondertusschen was Voetius tot rector magnificus gekozen. Regius ging zijn ambtgenoot dadelijk, eenigzins kruipend, geluk wenschen, en zijne toestemming vragen tot het verdedigen van nieuwe stellingen. De rector stond hem zulks gereedelijk toe. In twee seriën verdeeld, zouden de theses achtereen volgens, den 17 April, en den 5 Mei publiek worden verdedigd, onder den titel: *De illustribus quaestionibus physiologicis.* Regius presideerde het dispuut en de Raey, phil. et med. cand. die de verdediging op zich genomen had, mogt als overwinnaar uit het strijdperk treden.

Niet minder eervol was ook de afloop van het tweede dispunt, ofschoon Regius daarbij met veel grooter zwarigheden had te kampen.

Sedert ging Regius voort met zijne wijsgeerige beginselen in theses verder te ontwikkelen, tot niet geringe aanstoot der overige philosophen. Een dier theses (uit de vereeniging van ziel en ligchaam ontstaat niet een wezen *per se*, maar een wezen *per accidens*) scheen zelf Descartes te gewaagd, zoo niet geheel onjuist toe. Zij gaf Voetius aanleiding tot verzet. Nog voor het einde des jaars gaf hij enkele theses ter disputatie over het *Jubilaeum Romanum* (*Dispp. select.* T. III. p. 1354) en voegde drie corollarien daar achter, in welke hij de studenten der theologische faculteit nadrukkelijk tegen het vergif der nieuwe wijsbegeerte vermaande en waarschuwde. Bedreigd door een aanklagt van atheïsme en bevreesd voor het verlies zijner betrekking, ging Regius naar van der Hoolck; een der burgemeesters en vriend van Descartes. Deze ontbood Voetius, beval hem den titel zijner corollarien te veranderen, de namen van Regius en Descartes daaruit te verwijderen, en voortaan de authoriteit der theologische faculteit niet meer in het belang zijner persoonlijke grieven te misbruiken.

Voetius veranderde zijne stellingen, en liet ze, onder zijn praesidium, door Lambertus van den Waterlaet, even als zijn leermeester, een vurig bestrijder der nieuwe rigting, verdedigen. Nu was de zege aan de zijde van Voetius, en scheen Regius met de Cartesiaansche wijsbegeerte voor immer verwonnen.

Regius schreef hiertegen een *Responsum*, dat hij aan Descartes ter beoordeeling zond, die echter, evenmin als van der Hoolck, er mede was ingenomen, doch hem een bepaalde instructie deed toekomen, (*Instructio ad Heur. Regium de negotio Voetii contra ipsum et quomodo ad scriptum contra suus theses respondere debeat* (*Descart. Epist.* p. 1, No. 89), waarop hij zijn *Responsio* in het licht gaf. De goedkeuring, die aan dit boeksken ten deel viel, was niet gering. Men erkende bijna algemeen den bescheiden toon van verdediging, terwijl men de deugdelijkheid der bewijsvoering waardeerde.

Voetius echter nam aanstonds het besluit zijne magt als Rector magnificus te gebruiken, ten einde de *Responsio* nog tijdig genoeg te onderdrukken, en werkelijk wist hij den senaat te bewegen, alles aan te wenden om die rustverstorende philosophie van Descartes van de akademie te bannen en Regius het onderwijzen er van te verbieden. Dit had ten gevolge dat burgemeesteren 150 exemplaren van het boeksken bij den uitgever lieten ophalen. Deze had echter op den eersten dag der uitgave 150 afdrukken verkocht, en nog daarenboven een aanzienlijk getal naar Amsterdam en 's Hage gezonden.

Aan Regius werd verboden andere lessen dan in de medicijnen te geven. Hij voldeed aan dit bevel, verkreeg in 1661 den titel van *Professor medicinae primarius*, en overleed den 21 Januarij 1684. Graevius hield eene lijkrede op hem, die echter niet voorkomt in de verzameling zijner redevoeringen. Regius huwde den 29 Februarij 1629, Maria de Swart.

Hij gaf in het licht:

Theses pro circulatione sanguinis, L. B. 1640.

Hiertoe behooren:

Jacobi Primerosii Animadversiones, quas pro circulatione sanguinis in Academia Ultrajectina Regius disputandas posuerat, L. B. 1640.

Hier tegen schreef Regius:

Spongia, qua ejiciuntur sordes animadversionum quas Jacobus Primerosius, doctor medicus, adversus theses pro circulatione sanguinis in Academia Ultrajectina disputatas nuper edidit, Leidae, 1641. 4o.

Waarop volgde:

J. Primerosii Antidotum adversus Regii venenatam Spongiam sive vindicias animadversionum Regii Spongiae repostit.

Physiologia, sive cognitio Sanitatis, tribus disputationibus in Acad. Traj. publice proposita, Traj. 1641, 4o.

Responsio seu Notae in Appendicem ad Corollaria Theologico-Philosophica, Ultraj. 1642.

Fundamenta Physices, Amst. 1646, 1654, 4o.

Explicatio mentis humanae, sive animae rationalis, 1647.

Fundamenta Medica, Traj. 1648, 4o., meermalen (o. a. 1657, 1664, 1668, 4o.) herdrukt met den titel:

De arte Medica et causis rerum naturalium.

Hortus Academicus Ultrajectinus, Traj. 1650, 8o.

Philosophia naturalis, Amst. 1651, 1654, 1660, 4o., in het Fr. overgezet, Utrecht, 1686, 4o.

Praxis Medica verscheen met den titel *Lumen rationale*, Mediob. 1686. Theodorus Cranen, Professor in de geneeskunde te Leiden, gaf in het licht *Observationes quibus Regii Praxis medica illustratur et emendatur*, Leidae, 1689, 4o.

De briefwisseling tusschen Regius en Descartes vindt men onder de Epistola van den laatsten.

Zie Burman, *Traj. Erud.* p. 288 seqq. Velthuysius, *Oper.* T. II. p. 1045; Dez. *Praef. in Demonstrat. de quiete et motu terrae*, T. II. *Opp.* p. 1043; Graevii *Epist. ad Heinsium*, T. V. *Syll. Burm.* T. V. p. 585, *Sorber.* p. 181; Morhofius, *Polyh.* T. II. Lib II. Part. II. c. 44, § 111; *Acta Lips. erud.* Oct. 1689; Struvius, *Bibl. Phil.* c. V. 8. IV; Graevii *Orat. in L. Acad. Ultraj. nat.*; Merklinius, *Linden. renovat.* p. 400; Molleri *Homonymoscopia*, C. I. S. 17, p. 74; Duker, *Disquis. Hist. Theol. de pugna inter Voetium et Cartesium*, p. 65 seqq Brucker,

Hist. Phil. T. IV. p. 225; Tenneman, *Ges. der Phil.* S. 215; Bühle, *Ges.* etc. 3 C. p. 115; F. J. Domela Nieuwenhuis, *Comm. R. Cartesii cum Phil. Belg.* cet. p. 16, 20, 21, 23, 35; *Bibl. Rais.* T. XXIII. p. 226 suiv. E. Idensee, *Oude en Middelges. der Geneesk. door L. Ali Cohen*, bl. 399; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Jöcher; Rotermund; Baillet, *Vie de Descartes.* Foppens, *Bibl. Belg.*, T. 1, p. 461.

REGIUS (Carolus) of de Konink, een Carmelieter monnik te Gent, ging tot de Hervormde kerk over, en predikte in 't openbaar en in 't verborgen; weshalve hij te Brugge gevangen genomen en aldaar den 27sten April 1557 verbrand werd.

Zie *Hist. der Mart.* D. I. bl. 150, 151; Wesenbeeck, bl. 10; te Water, *Hist. der Herv. Kerk te Gent*, bl. 51.

REGIUS (Jacobus) of de Konink, vermoedelijk zoon van den vorige, was eerst predikant te Londen, en werd den 25 April 1576 door den kerkenraad van Middelburg ontboden, die ook naar zijne predikatiën deed vernemen. Hij werd daar echter geen predikant, maar wel te Gent, waar hij in November 1578 als zoodanig voorkomt. Hij werd door de kerk aldaar den 3den November 1578 naar de classis gezonden, die aldaar gehouden werd, waarvan hij scriba werd. Den 4den November 1579 werd hij op de Synode te Brugge tot praeses verkozen en »hem opgelegt, ten dienste der geenen die geen Latyn, of eenige andere talen verstaen over te stellen (in het Vlaemsch) Domini Calvini Commentarii in Epistolam ad Romanos. En dewijl de Broeders verstaen hebben, dat Jakobus Regius gemeent heeft zeker traktaetken, als van de conscientie, item op het eerste veers des vijfden Capittels tot de Romeinen, ende nog op de woorden Simeonis Lucas 2, zeer dienende, en nut zynde tot vorderinge der gemeinte, en hulpe der Dienaeren (uitgeven) is besloten, dat deeze elk van de Classis van Gent zullen oversien worden, om die alsoo ten eersten te laten drukken en in het licht te (laten) komen." Of dit geschied zij, is onbekend. Ook de Fransche kerken en Synoden toonden hoe hoog zij 's mans verdiensten waardeerden, want toen er in 1582, in de gemeente van Gent, eenige geschillen en oneenigheden waren ontstaan, werden eenige Fransche predikanten, door de Synode van Antwerpen, den 19 September 1582 gehouden, derwaarts gezonden, om die uit den weg te ruimen »en de Broeders der Nederlantsche kerke van die plaetze verzogt, om ook een van de hunnen daer by te volmachtigen, voornamentlyk zoo eenen, die de beste kennisse heeft van de zaeken der Fransche kerken, zoo in dit gewest, als elders, gelyk de Heer Regius." Zijne verdere lotgevallen zijn onbekend.

Zie te Water, *Ref. van Gent*, bl. 50 volgg.

REGIUS (Joannes), broeder van den vorige, hield zich in 1571 te Keulen op, en werd, benevens anderen, gekozen, »om aan den Heer van Aldegonde getrouwelyk over te schryven 't geen tot de Historie der Nederlantsche Gereformeerde kerken konde dienen." Hij was in 1598 predikant te Bekerke in Zeeland.

Zie te Water, *Ref. van Gent*, bl. 7, 50—54; *Syn. van Embden*, 1571, *ant.* 49, 50; J. W. te Water, *Ref. van Zeel.* bl. 210, 211.

REGIUS (Franciscus), minnebroeder, beroemd godgeleerde, lector in de theologie en predikant, die door Karel V gaarne werd gehoord. Hij schreef *Commentaire sur l'Oraison Dominicale* en overleed te Nivelles, welks klooster hij, door aalmoezen van de vorsten, wier hofprediker hij was, geheel liet herbouwen.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 239; Foppens, *Bibl. Belg.* T. 1, p. 307.

REGIUS (Petrus) of Coninckz, minnebroeder, godgeleerde en prediker, bekleedde in zijne orde verschillende betrekkingen. Hij bestuurde gedurende elf jaren het klooster van St. Omer in de provincie Vlaanderen en was biechtvader van Leonora en Maria van Oostenrijk, koninginnen van Frankrijk en Hongarije. Hij gaf in het Vlaamsch, behalve eenige *Sermoenen*, een *Tractaat over den wil van God*, en *Samenspraken over de waarachtige tegenwoordigheid van het ligchaam van Christus in het Sakrament des altaars.* Hij overleed te Nivelles in 1573, in den ouderdom van 66 jaren.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 758.

REGIUS (Urb.) schreef:
Onderscheyt van de oude ende nieuwe leere, s. l. et a. kl. 8o.

REGNARD (François), beroemd musicus, in de 16de eeuw te Douai geboren, werd kapelmeester bij de cathedrale kerk van Doornik. Hij gaf in 1576 in het licht:

Cinquante Chansons, convenantes tant aux Instrumens qu'à la Voix, mises en Musique à quatre et cinq parties, Douay, 1575.

REGNAULD (Amand), een der kunstenaars, die in 1467 naar Brugge werden geroepen, om de werkzaamheden voor de feesten van het Guldenvlies aldaar te helpen volvoeren.

Zie Le Comte de la Borde, *Les Ducs de Bourgogne*, T. II. p. 342; Kramm.

REGNER. Zie REINERUS.

REGNERUS PRAEDINIUS. Zie PRAEDINIUS.

REGNERUS AB OOSTRINGA (Cyprianus) werd in 1614 in Friesland geboren, ontving zijne eerste opvoeding te Zwolle, waar zijn vader torenwachter was, bezocht de Latijnsche school, werd te Leiden meester in de regten, vestigde er zich, en kreeg verlof bijzondere lessen te geven, die door een aanzienlijke schaar van jongelieden werd bijgewoond. In 1641 vertrok hij naar Utrecht, waar hij, in plaats van Bernard Schotanus, naar Franeker beroepen, op eene wedde van *f* 600 tot hoogleeraar werd aangesteld, mits hij zich voor 4 jaren aan de hoogeschool verbond. In het volgende jaar vermeerderde curatoren zijne wedde met nog *f* 200, en in 1649 met dezelfde som. In den aanvang werd hem het uitleggen der Instituten, drie jaren later dat der Pandecten opgedragen, en den 6den April 1670 gaf men hem den eersten leerstoel in het regt. Hij vervulde zijn ambt 17 jaren en overleed den 25 October 1687, in den ouderdom van 73 jaren, na viermaal het rectoraat bekleed te hebben.

Hij gaf in het licht:

Demonstratio Logicae verae Juridica variis codicibus et exemplis ad usum illustrata, L. B. in 16o. Ult. 1636, 12o.

Sententia incerti Auctoris de viae potestate, quam Juris Gentium conventiones ad obligandum habent Jure populi Romani; cum confutatione novae cujusdam circa eundem articulum opiniones, L. B. 1640, 12o. Dit werk is tegen Jacobus Maestertius.

Duplicatio adversus defensam opinionem Jacobi Maestertii, J. C., de vi ac potestate, quam Juris Gentium Conventiones ad obligandum habent Jure Populi Romani, L. B. 1640, 12o.

Propempticon ad nobilissimum, eruditissimumque D. Salmasium, L. B. 1640, 12o. Salmasius schreef hiertegen *Diatriba de mutuo* etc. (Zie Salmasius).

Petri Cunaei sententia defensa a Cypriano Regnero J. U. D. Mutuum esse alienationem, adversus Sphasmasium quemdam, Dominum de S. Lupo, L. B. 12o.

Dissertatio de Jure Canonico, quomodo et quando locum habeat in foris deque recepta consuetudine, quâ hodie in Academiis, etiam Reformatorum, Juris utriusque Doctores renunciantur. Item Orationes duae inaugurales, de Jure et potestate Principis circa sacra ab hostibus occupata, L. B. 1644, 4o.

Epistola, quâ breviter demonstratur in Mutuo alienationem fieri, et usucapionem injustum esse modum acquirendi, Traj. ad Rhen. Het eerste deel van dezen brief is tegen Salmasius, het tweede tegen de verhandeling van Hugo de Roy *De eo quod justum est.*

De injustitiâ Legum quarundam Romanarum; simul cum Apologiâ pro Manibus Petri Cunaei, J. U. Doctoris, L. B. 1647, 12o.

Censura Belgica, sive novae Notae et Animadversiones in libros quatuor Institutionum Imper. Justin. quibus singuli paragraphi, cum ex Legibus Romanis, tum ex Jure Divino, Canonico, Philosophiâ Morali, rebus judicatis, communi DD. opinione, Historicis, Antiquariis, Moribus Belgii, et Moribus generalioribus Christianorum confirmantur, et illustrantur. His, ob connexionem causae, accedunt ejusdem Auctoris Disputationes Juridicae ad singulos fere § §

Instit. Justin. excultae ut supra, Traj. ad Rhen. 1628, 12o., 1661, 4o.

Disputationes Juridicae ad singulos fere § § librorum quatuor Institutionum Imperialium, habitae in illustri Academiâ Ultrajectinâ; auctore et praeside Cypriano Regneri ab Oosterga, Swollanos respondentibus nobilissimis et praestantissimis LL Studiosis, quorum nomina sequens pagina exhibet. Achter het vorige.

Methodus Feudorum Everardi Bronchorsti notis illustrata, Ultraj. 1652, 12o.

Censura Belgica, sive Notae et Animadversiones, quibus omnes et singulae Leges, quae in prioribus XXV libris Pandectarum continentur, Moribus praecipuè Belgii, Auctoribus.... refutantur. Accedunt Disputationes Juridicae in easdem Leges, Ultraj. 1666, 4o.

Censura Belgica, sive Notae et animadversiones, quibus omnes et singulae Novellae Justiniani Imp., et Consuetudines Feudorum confirmantur, illustrantur, Ultraject. 1669, 4o.

Sedick ondersoeck van.... Theol. advys over het gebruyck van kercken-goederen enz. 1655 (drie drukken in één jaar, de laatste verbeterd) tegen Voetius.

Dialogus off Conferentie over.... Vruchteloozen biddagh enz., tegen Voetius.

Defensio van seker contrarii advys tegens seker Theol. advys enz., 1659.

Zie Saxe, *Onom.* T. IV. p. 430, 431; Burmanni *Traj. Erud.* p. 253—260; Magiri *Eponymolog.* voc. Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 223, 224; Königii *Bibl. Vet. et nova*, voc.; Salmasii *Disp. de Mutuo*, p. 5; Cunaei *Epp.* p. 641; Lipenii *Bibl. Jurid.* p. 14, 138, 292, 340; Schelhornii *Amoenit. Liter.* T. XI. p. 275; Struvii *Bibl. Jur.* C. VI. § CXI. C. XII § VII; Ludewig, *Vita Justiniani et Theodorae*, C. III. p. LXX; Val. Andreas, *Bibl. Belg. App.* p. 860; G. Voet, *Select. Disp. Theol.* P. III. p. 1095; Heringa, *Orat. de Audit.* p. 136, 176; Rigge *Bibl. van Contra-Rem. Ges.* bl. 251; J. G. de Chaufepié, *Nouv. Dict.* T. III. voc; Paquot, *Mém.* T. X. p. 102; Juglers *Beitr. zur Jurist. Biogr.* T. II. P. II. No. 331—339; Jöcher; Voet, *Honderdj. Jubelged.* bl. 88; Kobus en de Rivecourt.

REGNIER (François), een Hagenaar, hield zich aldaar met portret schilderen bezig en was in 1776 nog in leven.

Zie Kramm.

REGT (Jan de), in 1715 te Amsterdam overleden, beoefende de Nederduitsche poëzy. Schoon er iets goeds in is, verdient hij echter niet bij Martialis, Flaccus en Plutus vergeleken te worden, zoo als L. Smids deed. Zijne *Mengeldichten* verschenen te Amsterdam, 1709 in 8o. Men vindt hier achter zijn kluchtspel *de Nachtwachts*, dat men ook vindt achter den 2de dr. Amst. 1718, 8o. Afzonderlijk verscheen ook zijn gedicht, getiteld *Slechte Tijd*.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord*; Siegenbeek, *Ges. der Ned. Lett.* bl. 195; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I, bl. 246, D. I, bl. 173, D. III, bl. 182; *Boekz.* 1716.

REGTEN (Casper van), zeer middelmatig dichter uit het midden der 18de eeuw. Hij plaatste zijne poëzy in het *Dichtkundig Praaltooneel, Letterkrans gevlogten om het hoofd van Willem V op zijn 5den Verjaardag*, 8 *Maart* 1753, en in *Dichtkundige Cypressenbladen*.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.*

REGTERING (Hendrik Willem), tooneeldichter, bloeide te Amsterdam in het midden der 18de eeuw. Hij vertaalde uit het Fransch:

De Verkwister of de eerlijke Bedriegster, blsp. gev. n. h. Fr. van Destouches, Amst. 1757.

Dionys de Tyran, trsp. gev. n. h. Fr. van Marmontel, Ald. 1759.

Schoole voor de Moeders, blsp. gev. n. h. Fr. van de Marivaux, Ald. 1759.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.*; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. b. bl. 173.

REGTERS (Tiebout) werd den 28 December 1710 te Dordrecht geboren en was zijn opleiding voornamelijk verschuldigd aan Quinkhard. Hij vervaardigde familie- en regentenstukken en was een goed portretschilder. In 1761 schilderde hij o. a. een stuk voor de chirurgijns-gildekamer op de Nieuwmarkt te Amsterdam, voorstellende: *Professor Petrus Camper, omringd door de overlieden van het gild, bezig een hoofd te ontleden.* Bij de familie de Vries berust een familie-stuk waarop het portret voorkomt van Jeronimo de Bosch, vader van den dichter Bernardus de Bosch met zijne gehuwde en ongehuwde kinderen. Dit schilderstuk is zeer uitvoerig en fraai geschilderd. Regters overleed in 1768 te Amsterdam. Zijn portret vindt men bij van Gool, een ander vermeldt Kramm.

Zie van Gool, *Leven d Schild.* D. II, bl. 353; van Eynden en van der Willigen, *Leven d. Schild.*, D. II, bl. 72, 73; Immerzeel; Kramm; Muller, *Cat. v. Portr.* Kobus en de Rivecourt.

REGTHART (C.), gaf in 1731 een boekje uit over de bulle *Unigenitus*, getiteld:

De hondert en een stellingen door de bulle Unigenitus veroordeeld. Met korte verklaringen, verdedigt hoe en op wat maniere eenige dezelve aennemen en waerom anderen ze verwerpen.

Zie *Navorscher*, 1864, bl. 175.

REGULETH (Daniël Albert), studeerde te Utrecht en werd in 1770 predikant te Amerongen, Wijk te Duurstede, Haarlem en in 1787 te 's Hage, waar hij den 28 Maart 1794, in den ouderdom van 45 jaren overleed.

Men vindt van hem eene *Aanspraak over de redenen ter bemoediging, die een vriend der waarheid in dezen tijd van tegenstand en onderwijzing overblijven.*

Diss. Phil. Theol. de Parabolis, Ultrj. 1770.

Voorrede vóór de vertaling van John Leland's *Nuttigheid en noodzakelijkheid v. d. Christel. Openb.* enz. D. I, Utr. 1777. 8o.

Ook gaf hij in het licht:

Plegtige historiesche redevoering — ter heuchelijke verjaaring van de omwenteling in ons vaderland en de herstelling der oude Constitutie op 18 *Herfstmaand* 1788, *uitgesproken in de St. Jacobskerk binnen 's Gravenhage*, 1788 8o.

Hij was ook een kunstgenootschappelijk dichter en lid van *Kunstliefde spaart geen vlijt.* Reeds als student gaf hij in het licht:

Treur- en jammerklagte, bij gelegenheidt dat het lijk van den Wel-Eerwaarden, Zeer Geleerden en Godzaligen Here Theodorus Feltman de Beveren, Oudste Predikant te Utrecht, in den Here ontslapen zijnde den 19*den van Grasmaand* 1767, *in een grafkelder bij de Geertekerk aldaar den* 16*den van denzelfden maand wierd bijgezet.*

Zie Heringa, *ne Auditorio*, p. 241; *Bibl. Hag.*, D. IV, p. 619; Royaards, *het Haagsche Genootschap geschiedk. geschetst*, bl. 158; Glasius, *godgel. Nederl.*; Kist en Royaards, *Archief* (eerste Serie) D. V. bl. 302; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* Kobus en de Rivecourt.

REHOORN (Gerardus), onderwijzer in de Hebreeuwsche taal te Amsterdam. Hij gaf in 1664 te Amsterdam een Ned. werkje van J. Alting in het licht, getiteld: *Grondige onderwijzing van het stellen der stippen in de Hebreeuwsche taal, zijnde het moeijelijkste van de spraakkunst enz.*

Zie IJpey en Dermout, *Gesch. d. Nederl. Herv. Kerk*, D. III. *Aant.* bl. 2, 3; *Nav.* D. IX. bl. 335.

REICH (Johann Christoph), med. doctor, dirigerend chirurgijn majoor van het militair hospitaal te Leiden, waar hij studeerde en in 1794 promoveerde op eene dissertatie *de herniis cum sex observationibus hermitomiae adnexis* (L. B. 1794), behaalde in 1809 met den Leidschen heelmeester J. Logger een gouden medaille bij het genootschap ter bevordering der heelkunde te Amsterdam, voor de beantwoording der vraag *nopens de verschillende wijze van afzetting der ledematen* en werd in het volgend jaar lid van dit genootschap. Door zwakheid verhinderd zijn post waar te nemen, werd hij als »chirurgijn principaal" van het koninkrijk der Nederlanden gepensioneerd, vestigde zich te Vaals, en overleed te Aken den 5 Maart 1816, in den ouderdom van 55 jaren.

Zie *Konst- en Letterb.* 1809. D. II. bl. 217, 1810, D. II. bl. 250, 1816. D. I. bl. 178; Holtrop, *Bibl. med. chir.* p. 289.

REICHE (George Hendrik), in 1753 te Hoya, in Hanover geboren, werd in 1781 Luthersch predikant te Groede, in 1782 te Amersfoort, drie jaren later te Zutphen, in 1799 te Leiden, waar hij in 1830 overleed.

Hij vertaalde:
J. G. Rosenmuller, *Geschiedenis van den Godsdienst voor kinderen.* 1792, kl. 8o.
Het leven van Lavater, uit het Hoogd.
Het leven der gevoelens en bedrijven van Calvijn, met eene voorrede van H. Muntinghe. Utrecht 1796 8o.
Het leven van Luther. 1797 8o,
Het leven van J. Huss. 1799 8o.
Het leven van Ph. Melanchton met een oordeel van H. Muntinghe. Rott. 1799 8o.
Veillodter, *Overdenkingen bij het gebruik van het H. Avondmaal.* 1800.
Het leven van Ul. Zwinglius. Rott. 1802.

Zie *Bijdragen van Schulte Jacobi en D. Nieuwenhuis.* D. II. bl. 107, 108. D. V. bl. 42 Glasius, *Godgel. Nederl.* Kobus en de Rivecourt.

REICHE (*)
schreef:
Waarneming eener aanmerkelijke hoofdverwonding, met verlies van hersenzelfstandigheid, door beklemming des hoofds veroorzaakt, in *N. Verhandelingen van het Genootschap: Ter bevordering der Heelk. te Amst.* 1822. D. III. St. 3. bl. 1.
Waarneming eener belangrijke en gelukkige herstelde opiumvergiftiging in Prakt. Tijds. van de Geneesk. 1821. St. I. bl. 33.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. e Chir.* p. 287.

REICHE (J. F.)
schreef:
Waarneming eener balzakwond breuk (pneumaticale scroti) in *Prakt. Tijdschr. voor de Geneesk.* 1822. St. IV. bl. 335.
Iets over de nuttigheid van den braakwijnsteen bij oogontsteking. Ald. 1825. St. I. bl. 40.
Geheel verlies van den Uterus door versterving. Ald. 1833. St. 2. bl. 159.
Aneurysma anteriae popilisiae met de wegens gedane ondervinding der dij-slagader en beschrijving eener merkwaardige natuurwerking bij eenen man van omstreeks zeventig jaren. Ald. 1833. St. 2. bl. 144.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 289, 290.

REIDANUS (Everardus) of Reid, Reyd, Reydt (Everhard van), zoon van Jan van Reyd, een ervaren geneesheer, werd omstreeks 1550 te Deventer geboren. Hij omhelsde reeds vroeg de leer der hervormden, vlugtte, om de tirannie van Alva, uit zijn vaderland en trad in dienst van graaf Jan van Nassau, *den Ouden.* In 1578 keerde hij met dezen in zijn vaderland terug en werd zoo door dezen als door de Staten van Gelderland tot gewigtige zaken gebruikt. In 1584 werd hij raad van graaf Willem van Nassau, stadhouder van Friesland, wiens vertrouwen hij vervolgens in de meeste zaken genoot en door wien hij tot het einde zijns levens in de meeste zaken werd geraadpleegd. Hij overleed te Leeuwarden, den 25 Februarij 1602. In 1626 verscheen te Arnhem, onder toezigt van Johan en Frederik van den Sande, aan wien Willem Lodewijk, graaf van Nassau het gelegateerd had, Reyd's nagelaten werk;
Historie der Nederlantscher oorlogen begin ende voortganck tot den jare 1601, *door wijlen Everhard van Reyd,* in 4o. 2 dr. Arnhem 1633, kl. fol. 3 dr. Amsterdam 1644 met een vervolg tot en met 1644, fol. 4o. dr. Leeuw. 1650 fol. met een nieuw vervolg, door J. van den Sande. Dionysius Vossius gaf er eene latijnsche overzetting van met den titel *Belgarum aliarumque gentium Annales auctore Everardo Reidano, Dionysio Vossio interprete.* L. B. 1633 fol.
Het werk van Reyd loopt van 1567 tot 1601; doch is zeer kort in den aanvang en deelt alleen, bij wijze van inleiding, eenige hoofdgebeurtenissen mede. Zijn eigentlijke geschiedenis begint met 1583 en omvat dus een tijdperk van 18 jaren, welke gebeurtenissen breedvoerig zijn verhandeld. Zeer gunstig is het oordeel van deskundigen over dit werk. Saxe noemt den schrijver »incorruptae fidei auctor, qui nihil veri non dixit," Emmius, »vir prudentissimus, et doctissimus, rerumque Belgicarum longe peritissimus, qui sapientissime conscripsit etc." De Wind bevestigt deze getuigenissen.
Trouhertige Vermaninghe aen het vereenichdé Nederlandt, om niet te luysteren na eenige gestroyde ende versierde Vreed-Articulen enz. Ghedruct in 1605, ingelascht bij van Meteren, *Ned. Gesch.* bl. 523—527 (uitg. 1635 fol.)

Zie Saxe, *Onom.* P. III. p. 461; Revii *Daventria*, p. 436, 576; Grotii *Annal.* Lib. XIV. p. 458; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 214; Foppens, *Bibl. Belg.* T. 1, p. 273; Pars, *Ind. Bat.* p. 269—273; Gott. Krantzius *ac Conringium, Saec.* XVI. c. v. p. 171 (5); Wagenaar, *Vad. Hist.* D VI. bl. 180; van Wijn, *Nal. op de V. Hist.* D. VII, bl. 166, D. IX, bl. 87; v. Hasselt, *Geld. Maandw.* D. II. bl. 257; van Kampen, *Beknopte Ges. der Ned. Lett. en Wet.* D. I. bl; 234, D. III. bl 75; Muller en Tiele, *Bibl. van Pamf.* D. I. bl. 72, no. 544; Mr. W. J. van Harn, *Iets over Everardus Reidanus, Nassausche Raedt etc. in verband met vele aanzienlijke Gesl. in ons vad, die voor en na dezen voortreffelijken Staatsman geleefd hebben*, m. portr. Gor. 1852; De Wind, *Bibl. van Ned. Ges.* bl. 287 volgg.; *Nav.* D. VI. bl. 43, 246, 308, 316, 371, D. VII. bl. 85, 177; Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt; Arrenberg, *Naaml*; Muller, *Cat. van Portr*; Paquot. *Mém.* T. XI. p. 391; Groen van Prinsterer, *Arch.* T. VI. p. 229; *Biogr. Univ.*; *Dict. Univ.* Jöcher Rotermund.

REIDANUS (Petrus) of Reidanus, med. dr. te Deventer, vader van den vorige, leefde in het laatst der zestiende eeuw en schreef: *Querela medicinae dogmaticae,* welke gevoegd is bij Jac. Carionis *Hermitimus*, Basil. 1570.

Zie Jöcher; Foppens *Bibl. Belg.*, T. I, p. 1004.

REIERS (J.)
schreef:
Paulus en Jacobus, eensgevoelende in de leer der regtvaardigmaking.

Zie *Cat. d. Rem. Gem. te Amsterd.*, bl. 97.

REIFFENBERG (Justus), zoon van Jacobus Reiffenberg, predikant te Hegera, werd aldaar in de nabijheid van Dillenburg geboren. Hij was een bloedverwant van George Pasor en oom van Joannes Jacobus Wissenbach. Na de voorbereidende kennis, waarschijnlijk in zijn geboortestad, verworven te hebben, bezocht hij verschillende hoogescholen, doch welke is onbekend. Alleen weten wij, dat hij in 1614 te Bremen als student werd ingeschreven. Reeds twee jaren later was hij hoogleeraar te Herborn, hield daar een oratio inaug. *de utilitate historiae*, en verklaarde er de *Annales* van Tacitus. Den 17 Julij wijdde hij de nieuw gestichte hoogeschool te Rintelen in, vervolgens werd hij, in 1625, tot hoogleeraar in de regten, in de plaats van Joannes a Line te Bremen, en in 1626, op aanbeveling van Hector Bouricius en van Petrus Cunaeus, in plaats van den eersten, te Franeker beroepen en deed den 8 November zijne intrede met eene *oratio de studiis humaniorum literarum ad ius civile necessariis.* Sedert hield hij nog meerdere redevoeringen als: *De Qunquennis* D. Justiniani *studiis civilibus tributo; de disputationibus* Hier. Treutleri; *in simulationem et dissimulationem publico exitio repertam.* In 1630 bekleedde hij de rectorale waardigheid en overleed den 1sten Junij 1631. Bernardus Schotanus hield zijn lijkrede, die Vriemoet niet wist of al of niet is uitgegeven.
Hij schreef:
Politische Beantwortung dreier Fragen, Herborn, 1619, 12o.
Decreti Spirensis Nomothesia publica, i. e. *Leges de novissimis cameralis Juris articulis*, Herb. 1619, 8o.
Machiavelli *ad Livum Discursus de Republica. Cum Notis* Reifenbergi, Marpurgi, 1620, 8o.
Joh. Boteri *Politia regia de Imper. mundi, illustrato a* Justo Reifenbergio, Marp. 1620, 4o.
Orationes in celeberrimis Germ. et Belg. Acad. publicè habita et carmina. Accedit Manuductio ad Instit. Imper., Amst. 1629, 12o.
Rintelium Academicum, Rint. 1622, 4o. Ook in de *Orat.*
Praxis Processus civilis judiciarii, Hanov. 1621, 8o.
Disp. Juris civilis, Bremae, 1624, 4o. Amst. 1681, 4o.
Disputationes aliquot Bremeae editae.
Ook bestaat er een brief van J. G. Vossius aan hem.
Welligt dezelfde met
Diss. polit. histor. de benevolentia civium.
Emblemata politica. 1634. 12o.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 233 seqq. Ikenius, *Orat. de Ill. Brem. Scholae* p. 89; Id. *Hist. Test. Sec. Rintkel.*; Reiffenb. in *Amph. Elog.* aan het einde zijner *Orat.* p. 411; Neuhusii *Poëm. Juven.* L. I. p. 42; P. Cunaei *Epist.* p. 214, 226, 233, 235, 222 seqq. Matthaei *Vita Pasoris*, p. 44; Sagittarii *Orat.* p. 167 seqq. G. J. Vossius *Epist.* p. LXXVI; Lipenius, *Bibl. Jur.*

REIFFENBERG (FREDERIC AUGUSTE FERDINAND THOMAS BARON DE), afstammeling van een oud adelijk Duitsch geslacht, dat zijn naam ontleende van een oud kasteel, waarvan de bouwvallen niet ver van Wiesbaden bestaan. Hij werd den 14 November 1[illegible] te Bergen in Henegouwen, waar zijn vader toen in Nederlandschen dienst was, geboren, en begon met de krijgskundige loopbaan. Tijdens den slag van Waterloo was hij officier van het 1ste linie regement in België. Bij Napoleons val verliet hij den dienst en wijdde zich uitsluitend aan de beoefening der letteren. Omstreeks 1822 werd hij hoogleeraar der wijsbegeerte aan de hoogeschool te Leuven en in 1835 aan die van Luik, van waar hij tot eersten bewaarder der Koninklijke bibliotheek, door die van Van Hulthem verrijkt, werd geroepen. Zijne talrijke en geleerde werken verwierven hem grooten roem, en zijne briefwisseling met de uitstekendste mannen van zijn tijd het lidmaatschap der meeste genootschappen (in 1826 van de Maatsch. van Nederl. Letterk. te Leiden), en als om strijd zonden hem de vorsten hunne ridderorden. Meer was er niet noodig om den nijd op te wekken, die nimmer mannen van talent ontgaan. Doch met eene geestgesteldheid als de zijne had hij geleerd te midden zijner vijanden kalm te leven. Hij trad in 1827 in het huwelijk met jonkvrouw Frantsen, dochter van den adjudant generaal van dien naam en van N. van der Meersch, die hem twee zonen schonk. Hij overleed te Brussel, den 18 April 1856, 54 jaren oud.

Volgens een letterkundig dagblad van 20 April 1856 bestaan zijne geschriften in 15 deelen of deeltjes gedichten en dramatische stukken, in 40 levensbeschrijvingen en hernieuwde geschiedkundige uitgaven van vreemde geschriften, voorts in 15 brochures, notices en werken van wijsgeerigen of staatkundigen aard.

Dichterlijke Geschriften.

Les Harpes, Bruxelles, 1822. 18o.
L'ame et le corps, ib. 1823. 8o.
Le champ Frédéric, ib. 8o.
Epître à Arnault, ib.
Epître à Talma, ib.
Les politiques de Salon, Comédie en 3 actes et en vers, ib. 1823. 8o.
Poésies diverses, Paris, 1823. 2 vol. 18o.
Epître à la statue d'Erasme, ib. 1828. 8o.
Epître au genéral des Jesuites, Brux. 1828. 8o.
Ruines et souvenirs, ib. 1833. 8o.
Apologues, Brux. et Leipz. 1848. 18o.
Fables nouvelles, ib. Janv. 1849.

Hij vervaardigde ook een treurspel, *le Comte d'Egmont*, waarvan slechts brokstukken gedrukt zijn, deels in een stuk getiteld: *la Victoire, l'Hymen et la Naissence*, eene dithyrambe aan den prins van Oranje in 1817 gerigt, deels in zijne uitgave van van der Vynckt. Men heeft ook van hem een blijspel, *le malheur imaginaire.*

Zijne verzen zijn ook ingelascht in de *Annuaires* van Brussel, de verzamelingen van den boekhandelaar Janet, den *Mercure du XIXe Siècle, la France littéraire* van Malo, het *Journal de la France provinciale*, enz. Ook leverde hij voor het tooneel eene opéra comique: *la Toison d'or.*

Geschiedkundige werken.

Du commerce, des manufactures, de l'industrie et de la population des Pays-Bas aux XV et XVIe Siècles, Bruxelles, 1822. 4o.
De Justi Lipsii vita et scriptis, ib. 1823. m. pl. 4o.
Archives philosophiques et historiques des Pays-Bas, 1825—1832. 6 vol. 8o.
Resumé de la Histoire des Pays-Bas, Brux. 1827. 2 vol. 8o.
Histoires des troubles des Pays-Bas, par van der Vynckt, avec un discours préléminaire et des notes, ib. 1822. 3 vol. 8o. In 't Holl vert. door T. Olivier Schilperoort, (*Nederlandsche beroerten onder Philips II, op last van H. M. de Keizerin-Koningin Maria Theresia, beschreven door S. J. J. van der Vynckt, in leven raadsheer in den raad van Vlaanderen. Met de aanteekeningen der beide onlangs verschenen Brusselsche uitgaven, alsmede van den Nederlandschen vertaler.* Amst. 1823. 4 d. 8o.)
Mémoires de Jacques du Clercq, publiés pour la premiere fois, ib. 1823, 4 vol. 8o.
Petri a Thymo historia Brabantiae diplomatica, ib, 1830. 8o. Een boekdeel van ongeveer 700 blz. in 4o, met een atlas in folio.
Mémoires sur le séjour de Louis XI aux Pays-Bas, (1835 of vroeger.) 4o.
Notice sur Olivier le Diable ou le Daim, (1835 of vroeger.) Beide laatste opstellen zijn met verbeteringen herdrukt in het weekblad *le Lundi.*
Note sur une lettre d'indulgence du Pape Nicolas V.
Note sur une lettre d'indulgence du Pape Jules I.

In het *Bulletin de l'Académie de Bruxelles* heeft hij nog 8 andere op perkament gedrukte aflaatbrieven doen kennen.
Eloge de l'abbé Mann, 4o; herdrukt met toevoegsels in het *Annuaire de la Bibliothèque royale de Belgique*, vóór 1850.
Remarques sur les actes de Henri II et Henri III, ducs de Brabant, 4o.
Mémoires sur les sires de Kuyk, 4o.
Vijf *mémoires sur les deux premiers siècles de l'université de Louvain.*
Recherches sur Rubens et sa famille, 4o.
Mémoires sur Jean Molinet, in het *Récueil de la Société d'émulation de Cambrai*, vóór 1834, met bijvoegsels herdrukt in zijne uitgave van de Barante.
Essai sur la peinture sur verre aux Pays-Bas. 4o.
Essai sur la statistique ancienne de la Belgique, 2 st. 4o.
Particularités inédites sur Charles-Quint et sa court, 4o.
Supplément à l'art de verifier les dates, een 4o deel van 400 bladz.
Recueil historique et héraldique des familles nobles des Pays-Bas. Slechts twee afleveringen zijn hiervan verschenen.
De quelques solemnités anciennement usitées en Belgique, tournois, carrousels, jubilés, Brux, 1838. 12o.
Fastes de la Belgique, in groot folio, m. pl.; te zamen met den heer Lecocq, onvoldoend werk.
Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque de Bourgogne. 4o.
Manuel de l'histoire politique de l'Europe de Heeren, rein. et corrigé, Brux. 1834. 3 vol. 18o.
Notices sur les archives de la ville de Louvain. 4o.
Histoire des Ducs de Bourgogne, van de Barante, met aanteekeningen en aanhangsels. Brux. 1836. 10 dl. 8o. m. pl.
Chronique de Mouskes, ib. 1836. 2 dl. 4o.
Mémoire et Recueil de ce qu'est passé entre le seigneur don Jean d'Autriche, etc., depuis sa rétraite au chateau de Namur, qui fust le 24 de Juillet 1577, jusques à la rompure de la paix entre son Altèze et les Estats de par de là, redigé par escrips par le sieur Grobbendoncq comme y aiant cité intremis in *Bulletin de la commis. royal d'Hist.* T. X, no. 2.
Enfants naturels de Philippe le bon, duc de Bourgogne, 2 parties.
Déduction et narration de l'estat et conduicte de la ville de Malines durant les derniers troubles de ces Pays.
Etablissements de l'ordre des Jesuites aux Pays-Bas, in *Bullet. de l'Acad. Royale de Belgique.* T. XIV, no. 12.
Sur le Siège d'Ostende en 1745, in *Bulletin de la Comm. royale d'Hist.* T. XIII, no. 4.
Notice sur la Chapitre de nôtre Dame à Namur.
Documents de servir à l'histoire des provinces de Namur, de Hainaut et de Luxembourg. T. I, II, IV, V, VI en VIII. 4o.
Gilles de Chin, poëme de Gautier de Tournay. 4o.
Chronique inédite de Hollande et de Hainaut (extrait du Bulletin de la Commission royale d'Histoire. T. XII, no. 2. (1847.) 8o.
Godefroid de Bouillon, avec des recherches sur les premières croisades. 4o.
Correspondance de Marguerite d'Autriche avec Philippe II, suivi des interrogatoires du Comte d'Egmont. 8o.
Lettres sur la vie intérieure de l'empereur Charles-Quint, écrites par Guillaume van Male, gentilhomme de sa Chambre.
Histoire du Comte de Hainaut, Brux. 1849—1850. Het derde deel verscheen na zijn dood.

Hij had een belangrijk aandeel in de *Collection des Chroniques belges inédites*, waarvan hij een der grondleggers was. Ook was hij redacteur van het *Bulletin de la Commiss. royale d'Histoire* en stichter van de *Bibliophile Belge.*

Letterkundige Geschriften en Mengelwerken.

Le Dimanche, Recueil de nouvelles, Brux. 1834. 2 vol. 8o
Le Lundi, ib. 1835. 18o.

La Chronique métrique de Chastelain et de Molinet, revue, corrigée et commentée, par de M. de R. ib. 1836.

Qu'est ce que la collège philosophique? brochure, Louvain, 1828, in het Vlaamsch vert. door Pieters, vrederegter te Brussel.

Entrerai-je au collège philosophique? ib. 1828.

Lettre à M. Fétis, sur l'histoire de la musique, 8o. met verbeteringen herdrukt in *le Dimanche.*

Souvenirs d'un pelerinage en l'honneur de Schiller. Brux. et Liepzig, 1839. 8o.

Nouveaux souvenirs d'Allemagne, pèlerinage à Munich, (Brux.) 2 vol. 18o.

Oeuvres choisies de Jean Baptiste Dominique Vautier, précédées d'un notice de M. de R., Brux. 1847. 18o.

Notice sur le marquis de Fortia d'Urban. Brux. 1844.

Sur le sculpteur Belge, Gabriel de Grupello. (Extrait du T. XV no. 2 des Bulletins de l'Acad. Royale de Belgique.

Notice sur Emanuel d'Aranda (l. c. T. XIII. no. 4.)

Anciennes Chansons Françaises.

Métiers en Tournay en 1364.

Pierre Stockmans. Suite de la Bibliotheca Tornacensis de Du Tief. (l. c. T. XI, no. 0.

Addition au Mémoire sur les anciennes rélations de la Belgique et du Portugal. — Peinture á l'Huile.

Poësie des Trouvères.

Don Charles-Antoine de la Serna Santander in *Bibl. Belge.* T. IV. no. 3.

Eloge de Jean des Roches. Sécrétaire perp. de l'Acad. impér. de Bruxelles, Brux. 1843, 8o.

Quelques mots sur feu A. R. Falck.

Gravure interieure à la plus ancienne connae jusqu' ici et qui vient d'être acquisse en Belgique Brux. 1845 8o.

Wijsbegeerte.

De Philosophiae fatis in Academia Lovaniensi in 4o.

De la tendance actuellement nécessaire aux études philosophiques, 1827, in 8o.

Eclectisme 1827, in 8o.

Principes de Logique. Brux. 1838. 8o.

Essai de reponse aux quéstions officielles sur l'enseignement supérieur. Ib. 1827 in 8o. met Prof. Warnkönig.

Hij hield zich ook bezig met eene algemeene geschiedenis des lands en met eene *Bibliothèque Historique Belge.*

Een zeer groot aantal artikelen en *notices,* geplaatst in *le Mercure Belge, le Nain Jaune refugié, le vrai Libéral, le Courier des Pays-Bas, la Gazette des Pays-Bas, l'Almanach libéral, la Revue encyclopédique, le foreign literary Gazette, le Journal de l'Institut historique, l'Emancipation, le Bulletin de la Société de l'Histoire de France, la France littéraire, l'Atlas des Littérateurs* van de HH. du Jarry de Mancy, *la Correspondance mathématique* van Quetelet, *l'Annuaire de l'Académie, le Bulletin du bibliophile* van Techener. *la Renaissance, Chronique des Arts, la Bibliothèque économique* van de Mat, *le Journal bibliographique des Pays-Bas, le Messager des Sciences et des Arts de Gand, le Recueil encyclopédique belge, le Bulletin de l'Académie royale des Sciences de Belgique, le Polygraphe, l'Hermite en Belgique.* te Luik verschenen, *l'Almanach des étudiants de Louvain, la Revue universelle, les Soirées littéraires de Paris, les Archives du nord de la France et du midi de la Belgique, les Belges peints par eux-mêmes, les Belges illustres, les Scènes de la vie des peintres,* en meer anderen.

Nouvelles leçons de littérature et de morale, Brux. 1836. 8o.

Le Catalogue des accroissements de la Bibliothéque royale. 11 afleveringen. 8o.

Annuaire de la Bibliothéque royale, 1840—1850. 8o. Een schat van geleerdheid, geest en smaak.

Les Loges de Raphael, par J. C. de Meulemeester, accompagnees d'un texte, par M. le Baron de R. Brux. 1844. 4o. Hij was ook een der ijverigste medewerkers in de *Biographie Universelle* van Michaud, en leverde een groot aantal uitvoerige artikelen in den *Dictionnaire de la conversation et de la lecture.*

Zie Xavier Henschling, *Le Baron de Reiffenberg; notice Biographique.* Brux. 1850; Kervijn de Volkaertsbeke, *Le Baron de Reiffenberg,* Gand, 1850, 8o; J. G A. Luthereau, *Notice sur M. Le Baron de Reiffenberg,* Brux. 1851. 8o; A. J. G. Malhieu, *Notice sur F. A. F T. Baron de Reiffenberg, Conservateur de la Bibliothèque royale de la Belgique;* L. A. J. Quetelet, *Notice sur F. A. F. T. Baron de Reiffenberg, membre de l'Academie royale.* Brux. 1852, 12o et 8o, Portr.; L. Schoonen, *Notice sur le Baron de Reiffenberg,* Brux. (*Extr. du Bulletin de la Société des gens de lettres Belges;* A. Borgnet, *Lettre à M. le Baron de Reiffenberg etc.* Liège, 1840 8o, (*cette lettre publié sous le pseudonyme de Bonavature Pimperniaux est une Satire virulente contre le Baron de Reiffenberg*); Ed. de Busscher, *Etude des Etudes de M. le Baron de Reiffenberg, sur les Loges de Raphael,* Gand 1846, 8o; (*l'auteur devoile les plagiats commis par le Baron de Reiffenberg*); J. M. Quérard, *Les plageats Reiffenbergiens dévoiles,* s. l. (Par.) 1851 8o. (*Extrait des supercheries Littéraires*), *Annuaire de l'Acad. roy. de Belgique* 1852; *Messager, des sciences hist. Belgique* 1850, p. 478; *Nouv. Biogr. Génér.* i. v. *Conver. Lexicon;* van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned. Lett. en Wetens.* D. III. bl. 230, 246; mr. Bodel, Nyenhuis. in *Handel. der Jaarl. Algem. Verg. der Maats van Nederl. Letterk. te Leyden,* 1850; Nieuwenhuis; Muller. *Cat. v Portr.*

REIGERSBERGH VAN CORTGENE (JAN VAN), in 1500 te Cortgene in Zeeland geboren, vestigde zich, toen dat stedeke in 1532 door het zeewater overstelpt werd, te Veere, waar hij de vriendschap van de heeren van Borssele van Bourgondie genoot.

Zijn leeftijd is onbekend; want het grafschrift op een blaauwe zerk achter den predikstoel der groote kerk te Veere, is niet dat van den kronykschrijver, maar van zijn zoon mr. Jan van Reigersbergh, raad der stad Veere. Hij was de eerste, die een Chronyk van Zeeland in het licht gaf met den titel: *Dye Cronijcke van Zeelandt.* Achter aan *Gheprent Thantwerpen binnen die Camer poorte in den Mol, by die weduwe van Henrich Peetersen, in 't iaer* MCCCCC *ende* LI *den vijffsten dach van September met een kaart van Zeelandt.* 4o.

Naderhand is zij te Middelburg bij Zach. Roman in 1634 in 4o. herdrukt en met bijvoegsels vermeerderd. Deze laatste worden door sommigen aan Johan de Brune toegeschreven. In 1844 bezorgde Boxhorn te Middelburg (2 d. 4o.) eene zeer vermeerderde en verbeterde uitgave met uitvoerige aanteekeningen. Eindelijk heeft ook Smallegange, het eerste deel van Reigerbergh's kronyk in zijne kronyk van Zeeland (Middelb. 1699 fol.) ingelascht. — Ook verscheen er *Beschrijvingevan Zeelandt, hare antiquiteit ofte ouderdom — eertijdts beschreven door den Heer Johan Reyersbergen, ende daarna vermeerdert door Marcus Jvereus van Boxhorn t' Amsterdam bij Jan van Hilten.* Anno 1646, 12o. Het bevat alleen de 13 eerste hoofdstukken van Reigersbergh.

Dousa en Schriverius hadden weinig met de chronyk van onzen Zeeuw op. De laatste noemt den autheur zelfs een „leugengieter, gnathonist, een onbeschofte bloed," doch Boxhorn en de Wind verdedigen hem, de laatste hecht zelfs hooge waarde aan zijn werk.

Zie La Rue, *Gelett. Zeel.* bl. 289; Smallegange, *Chron. van Zeel.* D. I. bl. 160; *Oudh. en Gestigt. van Zeel.* bl. 51; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 551; Foppens. *Bibl. Belg.* T. II. p. 716; Ermerius, *Beschrijv. van Vere.* (in de *Zeeuwsche Oudheden* VIe dl.) bl. 186. Vóórw. van Dousa vóór de *Rijmkronyk* van M. Stoke en de versen van Schriverius, in de uitgave van Alkemade (1699); De Wind, *Bibl. van Ned. Gesch.* D. I, bl. 139, 540; Paquot, *Mèm.* T. II P. 16; Kok; Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt.

REIGERSBERGH (mr. JAN), eerste ouderling en voorstander der kerkhervorming te Veere, overleed aldaar den 9 Maart 1521, denkelijk zonder kinderen na te laten. Zijn Lat. grafschrift is nog achter den preekstoel in de Groote kerk te Veere te lezen.

Zie Smallegange, *Chr. v. Zeel.* t. a. p.; van Iperen, *Tweehonderste feest der Vaderl. Vrijheid te Veere,* bl. 184, 185.

REIGERSBERGH (JAN VAN), artillerist en ammunitiemeester van Zeeland, schepen, raad en burgemeester van Veere, een man, die in den kamp tegen Spanje het vaderland gewigtige diensten bewees, en het eerst de banier der vrijheid in zijn vaderstad ontrolde. Zijne gehechtheid aan het huis van Oranje was oorzaak, dat hij, onder het bewind van Leicester, uit stad en land werd gebannen, werwaarts zijne tweede vrouw Maria Nicolai hem later volgde. Deze schonk hem 3 zonen, Johan Reigersbergh; (die volgt) David Reigersbergh, rekenmeester van Zeeland, Nicolaes Reigersbergh, (die volgt) en drie dochters, Martha, gehuwd met mr. Jacob Campe, reeds in 1598, gecommiteerde raad ter admiraliteit van Zeeland, menigmaal burgemeester van Veere, Susanna en Maria (die volgen.)

Zie Smallegange, *Chr. v. Zeel.* t. a. p.; Van Iperen, *Tweehonderste feest der Vaderl. Vrijheid te Veere,* bl. 50, 130 volgg; 's Gravezande, *Tweede eeuwged. der Middelb Vrijheid.* bl. 221: mr. H. Vollenhoven en Dr. G. D J. Schotel, *Brieven van Maria van Reigersbergh.* bl. I.

REIGERSBERGH (JOHAN VAN), zoon van den vorige, heer van Cortgene en Crabbendijke, hoogbaljuw en rentmeester-generaal van Zeeland bewester Schelde, gehuwd (1611) met (1) Johanna Racket, geboortig van Middelburg, en 2 (1624) met Jacoba de Weert. Hij overleed in 1682, 9 kinderen nalatende. Onder de *Poëmata* van de Groot is een gedicht aan hem. Ook Heinsius vervaardigde een Lat. gedicht ter zijner eere.

Zie Smallegange, t. a. p.; Van Iperen, t. a. p.; Grotii, *Poëm.* p 252, 283; Heinsii, *Poëm* p. 186; Vollenhoven en Schotel, t. a. p. bl. 11, 58, 67, 87, 93. *Aant.* bl. 48.

REIGERSBERGH (JOHAN VAN), zoon van Johan en Johanna Racket, in 1613 geboren, was te Rostock tegenwoordige bij het overlijden van zijn oom de Groot, en overleed zelf in Zweden 1666. Er zijn twee brieven van hem aan de Groot.

Zie Smallegange, t. a. p.; Cattenburgh, *Vers. op het leven van de Groot door Brandt*, bl. 419, 412; Grotii, *Epist. ap. Blaeu* 1687, no. 1214, 1589; Vollenhoven en Schotel, t. a. p. bl. 119, 124; *Aant.* bl. 48.

REIGERSBERGH (JONAS VAN), volgens de la Rue, ook een zoon van Petrus van Reigersbergh. Hij was candidaat in de Theologie en overleed ongehuwd. Dat hij niet alleen met de voornaamste geleerden in Nederland, maar ook, op zijne reis, met die van Engeland, Schotland, Duitschland, Zwitserland enz. gemeenzame kennis had gemaakt, blijkt uit zijn stamboek, weleer (1741) berustende bij mr. Joh. Reigersberg, heer van Cortgene, burgemeester van Middelburg. Vooraan dit *album amicorum* (loopende over de jaren 1596, 1597 en 1598) ziet men een reiger in miniatuur, daar neven de zinspreuk: *Non est mortale quod opto*, en daar boven

Sordida stagna juvant alias humiles quepaludes,
Pierios montes Ardea nostra colit.

Jonas Reigersbergius.

Achter aan leest men: *Carmen a Jona Reygersbergio albo D: Jacobi Miggrodii inscriptum.*

Het album bevat handschriften der vermaardste mannen van dien tijd, zelfs van koning Jacobus VI van Schotland, een bevallig gedicht van Hugo de Groot, toen pas 14 jaren oud, tot lof van den eigenaar van het album; een bijschrift van A. Schotte, en een Engelsch gedicht van Joseph Hall, toen hoogleeraar te Cambridge, laatst bisschop van Norwich, met toespeling op den naam *Reygersbergh*, door M. van der Wind, Engelsch predikant te Middelburg, in Nederduitsch rijm overgebragt. Onder de brieven van Hall is er ook een aan Jonas Reigersbergh, nopens de beginselen der verdeeldheid tusschen Remonstranten en Contra-remonstranten.

Zie la Roe, *Geleit. Zeel.*, bl. 513 volgg.

REIGERSBERGH (NICOLAAS VAN), broeder van den vorige, raadsheer in den hoogen raad, verdienstelijk regtsgeleerde, die met zijn zuster Maria en zwager de Groot in allervertrouwelijkste briefwisseling was. Brandt stelt hem onder de voornaamste vrienden van den Drost van Muiden, »die mannen waren door hun verstandt niet min doorluchtigh dan door hunne ampten". Ook Baudius, Barlaeus en Heinsius behoorden tot zijne vrienden. Hij overleed den 3 Augustus 1658. Zijne nagelaten brieven, in de Archieven der Remonstrantsche gemeenten te Amsterdam en Rotterdam berustende, zullen uitgegeven worden.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XI bl. 45, 50; La Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 517, 518; G. Brandt, *Lev. v. Hooft*, bl. 33; C. Brandt, en A. van Cattenburgh, *Leven van H. de Groot*, bl. 27, 349 enz; P. C. Hooft, *Brieven*, bl. 106, 138 Vollenhoven, *Broeders Gevangen.*; Vollenhoven en Schotel, *Brieven v. M. v. R.* passim; *Cat d. Bibl. v. d. Rem. Kerk te Amsterdam*, bl. 21, 22; Kobus en de Rivecourt; Bandiuu, *Epp.*, p. 450; Barlaeus, *Epp.*, p. 381; Heinsii, *Poëm.*, p. 47; *Epp. Grotii*, ap. Blaeu, 1687.

REIGERSBERGH (SUSANNA VAN), zuster van den vorige, huwde Antony Blancke, schepen, raad en (1614, 1615) burgemeester der stad Veere. Van dezen meldt Hugo de Groot, dat zij een zeer nuttig werk van het *Weduwschap* of *de staat der weduwen* had geschreven, 'tgeen hij, op verzoek harer erfgenamen, met eenige zijner eigene vertalingen uit de kerkvaders Tertullianus, Ambrosius, Chrysostomus en Hieronymus over dezelfde stoffe in Holland of Zeeland sierlijk meende te laten drukken. Het is niet bekend dat hij dit voornemen heeft volbragt.

Zie Cattenb., *Vervolg van het Leven van de Groot*, bl. 298; H. Grotii, *Epist.*, 550, 558 en *Append.*; Smallegange, *Chr. Zeel.*, bl. 581; van Iperen, t. a. p., bl. 183; La Rue, *Gel. Zeel.*, bl, 251 252; Vollenhoven, *Broed. Gevang.*, bl. 239, 240; Vollenhoven en Schotel *Brieven v. M. v. R.*, bl. 22, 28, 5.

REIGERSBERGH (MARIA VAN), zuster der vorige, werd den 7 October 1589 te Veere geboren. Kort na hare geboorte vertrok hare moeder naar Boulogne, waar haar man in ballingschap leefde, bragt daar hare eerste kinderjaren door en groeide er tot eene jonkvrouw op, die boven 't begrip harer kunne in schranderheid van vernuft uitmuntte (1). Reeds woonde zij een geruimen tijd in hare geboortestad, toen zij den jeugdigen fiskaal van Holland en Zeeland, Hugo de Groot, dien zij, »bekoord door den roem zijner geleerdheid en met een heimelijke eerbiedigheid voor zijne weergalooze gaven ingenomen", sedert lang wenschte te ontmoeten, leerde kennen en hem haar hand schonk. Nadat Gerson Bucerus, predikant te Veere, des voormiddags van den 2 Julij 1608, het huwelijk had ingezegend, werd, naar het gebruik dier dagen, tegen den nacht bruiloft gehouden en »schitterde de bruiloftszaal van de gezangen der overvloeijendste geesten".

Gerardus Tuningius en Daniel Heinsius, beide hoogleeraren te Leiden, de een als regtsgeleerde, de andere als letterkundige vermaard, beide speelnooten van den bruidegom, bezongen in prachtige latijnsche verzen het geluk van dien echt. De bruiloftszang van Heinsius vooral was een meesterstuk van poezy (2); Bucerus stortte zijne wenschen in een grootsch gedicht uit (3); zelfs de bejaarde Jan de Groot »stelde zijn geest op dese stof tot een betuiging van zijn vaderlijke zucht, dien hij zijnen grooten zoon toedroeg en de blijdschap uit dat gelukkig huwelijk bij hem geschept" (4).

Ook aan Nederlandsche gezangen ontbrak het niet. De Groot schreef aan zijn zwager, Nicoleas Reigersbergh, die de bruiloft niet had kunnen bijwonen, dat hij zelf vele latijnsche, fransche en nederlandsche gedichten had vervaardigd, waarvan sommige de goedkeuring van Scaliger wegdroegen, en die alle in handen der speelnoten waren. In het laatst van Augustus of in hegin van September verliet het jeugdig echtpaar Zeeland en vestigde zich eerst te 's Hage en vervolgens te Rotterdam, waar de Groot zich in zaken van staat verdiepte en met het merg van geleerdheid voedde, en Maria hem »door voorkomende liefde en geestige scherts den arbeid verzachte en zijn voorhoofd, door zorgen beploegd, glad en effen strookte." Zóó verliepen tien jaren in dien allergelukkigsten echt, toen de Groot in den kerker werd geworpen. Te vergeefs smeekte zij dat hij, onder borgtogt van zich bij zijne eerste oproeping voor zijne regters te stellen, eigen huis tot gevangenis mogt hebben; te vergeefs dat zij, om in het bijzijn zijner regters met hem te kunnen spreken, zijn kerker mogt deelen, en toen hij in gevaarlijke krankheid was gestort, werd haar zelfs de aangename taak der verpleging niet gegund. Zij wist hem echter, in weerwil der waakzaamheid zijner wachters, twee briefjes in handen te spelen, die de teederste liefde en het volste vertrouwen op zijne onschuld ademden, zóó vertroostend en bemoedigend, »dat zij den gevangene een riem onder het hart staken."

Toen de regters hoopten dat de Groot om genade zou vragen en hij zulks geweigerd had, en Maria van hoogerhand een wenk ontving, dat zij door een verzoek om genade haar man voor het lot van Oldenbarneveld kon bewaren, antwoordde de fiere vrouw, verzekerd van de onschuld van haar man: »'k zal het niet doen; zoo hij 't verdient, men sla hem het hoofd af!" Zij bleef echter niet rusteloos, maar ging naar prins Maurits.

Deze gaf haar evenwel geen troost; men moest, zeide hij, den weg van regt en gratie inslaan. Te gelijker tijd zond zij een open briefje aan haar man, waarin zij hem vermaande

---

(1) De Groot zong:
»Boulogne die weleer de voedster zijt geweest
»Van haer, die bij haer heeft mijn leven en mijn geest."

(1) D. Heinsii, *Poem.*, p. 8; H. Grotii, *Poem.*, p. 533; Grotii, *Epp.*, (ap., Blaeu, 1687, fol) Bangny, *Vie de Grotius* T. I, p. 42.

(3) Gzotii, *Poëm.*, p. 539.

(4) Grotii, *Poëm.*, p. 161.

»zich nergens in te verstaan, maar op God en zijn conscientie te vertrouwen." Doch de Groot, ter neêrgedrukt door ligchaams- en zielelijden, beroofd van licht en lucht, noodig en geschikt voedsel ontberende, zou, naar menschelijke berekening, op Loevestein spoedig bezweken en »als uit het een in het ander graf zou zijn gedragen geworden," indien Maria hem niet had gesteund en getroost door hare teedere liefdezorg, zijn lot niet had weten te verzachten door hare ernstige verzoekschriften aan de algemeene staten. Zij had zich met drie kinderen en twee dienstboden vrijwillig met haren man laten opsluiten, en mogt, met verlof der staten, de spijs voor hem laten bereiden, en tweemaal 's weeks te Gorcum of te Workum ter markt gaan, om zich den noodigen voorraad aan te schaffen; doch de slotvoogd Prouning had weten te bewerken, dat haar de marktgang en het verlaten van het slot belet en hem de voeding der gevangenen opgedragen werd. Toen Prouning dit besluit der staten aan Maria mededeelde, voerde zij, in hevige gramschap ontstoken, hem te gemoet, »dat haar man niet gewoon was als een metselaar te leven en zijne gezondheid zulk een traktement niet zou kunnen verdragen; ingeval de meening der staten was hem de keel toe te binden en van gebrek en ongezondheid te laten vergaan, dat men hem dan alzoo lief had mogen handelen, gelijk men den advokaat had gedaan." Na overleg met haren man, besloot zij zelve naar 's Hage te gaan. Aldaar bood zij den staten een ernstig smeekschrift aan, waarin zij over het ongelijk, dat haar en haren echtgenoot, door het besnoeijen der reeds vergunde vrijheid, was aangedaan, bitter klaagde. »Zij wist niet dat zij of iemand der haren eenigen voet of oorzaak tot zoo schielijk eene verandering tot haar nadeel hadden gegeven, als hebbende de vrijheid, haar voor dezen gegund, niet anders dan met de grootste spaarzaamheid gebruikt." Te vergeefs verzocht zij om verbetering van het lot van haren man. De Algemeene Staten gaven geen gehoor aan hare beden, en veroorloofden haar slechts van tijd tot tijd, maar niet langer dan veertien dagen, op het slot te vertoeven, onder voorwaarde van zich zelve en al hare kinderen en dienstboden bij Prouning in den kost te besteden. Reeds den volgenden dag leverde zij een ander, nog dringender smeekschrift in, en bezocht de leden van de hooge vergadering aan hunne woningen, om hunnen invloed en voorspraak af te smeeken. Eindelijk verkreeg zij, »na veel loopens en bedelens, afslaan en uitstellen", dat zij met hare kinderen en dienstboden telkens vier of vijf weken op het slot mogt vertoeven, en haar man twee- of driemaal daags bezoeken; dat haar man door Prouning zou gespijzigd, doch zij van een keuken, en hare kinderen en dienstboden van slaapplaatsen zouden voorzien worden. Tevens kreeg Prouning bevel de in- en uitgaande brieven der gevangenen te openen en te lezen, en zoo er niets aanstootelijks of ten nadeele van het gemeenebest in gevonden werd, ze hun over te geven, doch anders bevindende ze naar 's Hage op te zenden. De grenzen aan dit artikel toegestaan, veroorloven niet langer bij de kleingeestige handelwijze van den slotvoogd en der Staten, en de telkens herhaalde pogingen van Maria, om van de laatste eenige verligting voor haar man te verwerven, stil te staan. Eindelijk gelukte het der schrandere vrouw haren echtgenoot door de bekende list uit Loevenstein te verlossen. Uit alle oorden werden de Groot en zijne vrouw de hartelijkste gelukwenschingen toegevoegd. Vondel, Barlaeus, Scriverius, om slechts enkelen te noemen, bezongen zijne vlucht en de naam van Maria van Reigersbergh zweefde over de lippen van het geheele beschaafde Europa. »'t Is niet om uit te spreken," schreef Brandt, »hoe de Groot's huisvrouw, wegens de verlossing bij haar uitgevonden en gewrocht, van vreemden, vrienden en vijanden werd geprezen." De prinses van Condé gaf haar spijt te kennen, dat ook zij haar man, die lang in Frankrijk had gevangen gezeten, niet op zoodanige wijs gered had. Johan van Beverwijck beschreef haar heldendaad in zijne *Uitnemendheid der vrouwen*, en stelde haar onder die »doorluchtige vrouwen, welke boven anderen door huwelijksliefde hadden uitgeblonken." Men noemde haar eene »romeinsche heldin," hare daad een »romeinsch feit", oordeelende »dat haar de Republiek der Letteren een standbeeld moest oprigten, heilig verklaren, want, zonder haar, waren zoo vele uitnemende werken in Loevestein begraven gebleven."

Sommigen vergeleken haar bij Michal, Saul's dochter, die David, haren man, ook uit een doodelijk gevaar verloste; anderen bij Tamisia, die haren man Titus Vinius, door het driemanschap Antonius, Lepidus en Octavianus ter dood veroordeeld, in een koffer sloot en naar de woning van zijnen vrijgelaten slaaf, Philopoemen liet dragen.

Daetselaer, in wiens huis (te Gorkum) de Groot werd gebragt, liet »tot een eeuwige gedagtenis van de Groot's gevangenschap, verlossing en ballingschap de geschiedenis van Vinius, Miltiades en Metellus, kunstig op glas schilderen." De Groot zelf vergeleek Maria, in zijn beroemd gedicht aan Franciscus Augustus Thuanus, bij Artimisia, Porcia en Arria, wier huwelijkstrouw in de oude historie hoog wordt geroemd, en zond haar uit Parijs den bekenden brief, overgenomen in *Verscheide Nederduitsche Gedichten van Grotius. Hooft*, enz., Amst. 1659, bl. 113—115. Toen Maria uit den kerker was ontslagen en de Groot zich te Parijs bevond, nam zijn verlangen naar zijne getrouwe gade dagelijks toe, »wetende van welk eene vrouw hij zich gescheiden had, viel hem hare afwezigheid zoo zwaar, dat hij liever in den kerker wilde terugkeeren." »Hij genoot wel veel vriendschap van grooten en kleinen, doch zijn beste pand en lieve gezelschap moest hij missen." Ook Maria wenschte niets vuriger dan met haren Grotius weder vereenigd te worden, doch zij droeg de scheiding met meer geduld dan hij. »Ik verlang (schreef zij hem) al zoo zeer als gij kunt verlangen, maar wat wil ik doen. Ik moet geduld hebben, en gij moet van gelijken doen en gelooven dat ik komen zal zoo haast als de wind waait." »Zij bespiedde de gelegenheden om hem van dienst te zijn, zijne wenschen te vervullen; ontdekte hem de pogingen zijner vijanden, om hem zelfs in zijne ballingschap te benadeelen, en wendde de hare aan om landwinning te bezorgen." Wat er in de Kerk en Staat voorviel, deelde zij hem mede, gaf hem raad bij huiselijke bezwaren, boezemde hem moed en vertrouwen in op de Voorzienigheid; spoorde hem tot wijze spaarzaamheid aan, »wetende wat schade zij geleden hadden". Aan de zorg voor haren man paarde zij die voor hare kinderen en bezittingen. Zij waakte met moederlijke teederheid voor de eerste, zij trachte de laatste door wijs bestuur en schrander beleid te vermeerderen. Niets ontsnapte haar, en in dezelfde brieven, waarin zij haren man over staatszaken onderhoudt, keuvelt zij over de geringste huiselijke zaken. Eindelijk had zij alles in het vaderland beredderd, scheepte zich naar Frankrijk in en kwam diep in herfstmaand 1621 te Parijs aan. Hier werd zij terstond in de aanzienlijkste kringen ontvangen; ieder verlangde de kloeke, schrandere vrouw te ontmoeten; van aller lippen vloeide haar lof. Ook hare wakkere dienstmaagd, Elsje, deelde in de eere, die hare meesteres werd aangedaan. De president Jeannin wenschte haar te zien, prees hare trouw, kuste haar en zeide: »ma fille! Dieu vous bénira." In den aanvang van Zomermaand 1624 keerde zij, daar haar man den vaderlandschen bodem niet mogt betreden, naar het vaderland terug, om met hare bloedverwanten over de verschillende aanbiedingen, die haren man waren gedaan, te spreken, hare zaken in Zeeland te behartigen en over de uitgaaf van *Stobaeus* te spreken.

Terwijl zij zich te Delft met hare zaken, en die van haren man bezig hield, ontving zij het berigt van de ziekte van haren zoon Pieter, en kort daarop te Middelburg, dat de Groot, aan de roode loop en bloedgang leed. De tijding baarde haar hevige droefheid, »heviger dan zij kon uitdrukken." Toen zij echter een brief van van der Velde ontving, die haar meldde, dat de krankheid van haar man zoo was geklommen, dat hij in levensgevaar verkeerde en te zwak was om de pen te voeren, werd zij door een hevige koorts aangegrepen. Evenwel wilde zij terstond vertrekken. »Ik maak rekening," schreef zij aan de Groot, »Donderdag of Vrijdag met Gods hulp van hier te gaan. — Ik bidde u, zoo lief als gij mij en u zelve hebt, dien tijd met patientie over te brengen. — Gij kunt wel denken hoe zwaar het mij valt in die benauwdheid te wezen, want ik ben gestadig tusschen hoop en vrees. Zoo God mij de genade doet dat ik u gezond vinde, welk een pak zal er van mijn hart gaan. — Ik weet wel dat het u zwaar valt mijn gezelschap zoo lang te missen, wijl ik dit wel aan mij zelve gevoel. — Och kon ik bij u vliegen, denk niet dat ik het laten zou." De koorts belette haar te vertrekken; nog veertien dagen moest zij in grooten angst tusschen hoop en vrees hare legerstede houden. Eindelijk begaf zij zich, schoon nog niet hersteld en zwak te scheep naar Frankrijk. Toen men te Parijs vergeefsche pogingen had aangewend om

de Groot tot den R. C. godsdienst over te halen, wendde men zich tot Maria. »Mijne lieve vrouw," schreef hij, »wordt bij de allergeleerdste van Parijs bevochten, doch verdedigt zich treffelijk." »Wij zouden hier," schreef zij zelve, »groot profijt doen indien wij van religie veranderden; mijn man en ik willen daarvan niet hooren."

In het voorjaar van 1627 keerde zij voor de tweede maal naar Holland terug, om zich van de verandering van zaken en de ontluikende genegenheid jegens haar man te verzekeren. »Velen raadden Maria aan dat de Groot den prins of de Staten om pardon zou vragen," men dacht zelfs dat zij om dit te verzoeken in het land was gekomen. »Zij persten haar zelfs om haar man daartoe aan te sporen, want zonder verzoek was er niets voor hem te wachten. »De hooghartige vrouw" wilde er echter niets van hooren, en was er nog minder toe te brengen." Zij wist dat ook haar man zulks niet zou doen, »die geen schuld heeft, behoeft geen gunst." »Zij hadden niets misdaan en behoefden geen gratie." Schoon in Holland, bestuurde zij haar huishouden te Parijs, met de grootste naauwgezetheid. In de herfst 1631 vertrok Maria voor de derde maal naar Holland »om te onderstaan hoe de gemoederen der voornaamste regenten ten zijnen opzigte gestemd waren en met vader en broeder de Groot en andere vrienden, na rijp beraad, te overleggen, wat besluit men had te nemen nopens de Groots al of niet terugkeeren."

Op raad zijner vrienden kwam de Groot in Holland. Wel werd hij door zijne magen en vrienden met blijdschap ontvangen, doch zijne vijanden en vooral de geestelijkheid ruidde het volk tegen hem op, en dwongen hem voor de tweede maal het vaderland te verlaten. Hij week naar Hamburg, waar hij tot afgezant van Zweden aan 't hof van Frankrijk benoemd werd. In den aanvang van 1635 vertrok hij met zijne vrouw, dochters en een zijner zonen, die zich in Augustus van het vorige jaar bij hem hadden gevoegd, naar Frankrijk, en deed den 2 Maart zijne plegtige intrede in de hoofdstad. Even na zijne plegtige inhaling overleed zijne dochter Maria. De ouders droegen dien slag met gelijkmoedigheid. »Maria, schreef de Groot aan zijn grijzen vader, werd niet ons, die haar staan te volgen, maar aan het ellendig leven ontrukt. Ik en mijne gade worden als verstaald in het ongeluk.."

Groot was de eer, die aan den gezant van Zweden te Parijs werd bewezen. Ook Maria deelde in die eer, zag zich gevleid en gevierd; verkeerde in de hoogste kringen; bragt bezoeken bij prinsen en prinsessen, woonde de levées en soirées der koningin bij ... en wat haar vooral vereerde »gaf haren man menigen goeden raad, wist menigen storm af te breken." Zij bleef echter dezelfde kloeke, rondborstige, bedrijvige en huishoudelijke vrouw. Omtrent vijf jaren later riep Christina, die het rijksbestuur zelve in handen nam, de Groot uit zijn gezantschap terug, en ontbood hem naar Zweden. Bij zijn vertrek liet de Groot zijne vrouw te Parijs achter. Van daar ging zij naar Spa, om de wateren te gebruiken. Hier vernam zij den dood van haren man. Van Spa keerde zij naar Parijs terug en betrok daar een naar haren staat geschikt verblijf. Van daar vertrok zij naar 's Hage, waar zij hare overige dagen aan de zorg voor hare kinderen wijdde. Zij overleed den 19 April 1653, in den ouderdom van drie en vijftig jaren.

De door haar geschreven brieven berusten in de archieven der Remonstrantsche Gemeenten te Amsterdam en te Rotterdam. De meeste zijn uitgegeven onder den titel van: *Brieven van Maria van Reigersbergen door Mr. H. Vollenhoven en Dr. G. D. J. Schotel.* Middelburg 1857. In 1842 deed J. de Vries mededeeling van een harer brieven van H. de Groot, in *Vad. Lett.* 1842 t. a. p. D. II. bl. 425; in die van 1824. D. II. bl. 19, van een aan haren broeder *Nicolaas van Reigersbergen.* Dezelfde schreef (t. a. p. bl. 172). *Maria van Reigersbergen, nader gekenschetst uit hare brieven; Derde berigt wegens brieven van Maria van Reigersbergen* (t. a. p. II. 620); *Vierde of laatste berigt. wegens brieven van Maria van Reigersbergen* (t. a. p. II. 482, 519). Later plaatste H. C. Rogge, een harer brieven in de *Handel. der Maats. v. Nederl. Letterk.* van 1866. In *Vad. Letteroef.* 1824. D. II. bl. 674), deelde Stolker mede: *Twee Rekwesten van Maria van Reigersbergen en van W. C. van den Velden, alsmede eene notarieele attestatie, alle betrekkelijk de gevangenis van H. de Groot.*

Zie, behalve de bronnen bij Grotius opgenoemd; J. v. Beverwijck, *Uitnem. des vrouwel. Geslachts,* D. III, bl. 62, 81—84; C. Brandt en A. van Cattenburg, *L. v. H. d. Groot* (Reg.) G Brandt, *Dagw. der Gesch.*, bl. 185. 518; La Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 514 en volgg.; van Iperen. *Tweehonderdj feest,* bl. 182; mr. Vollenhoven, *Broeders Gevangenis*; J. de Vries, *Hugo de Groot en Maria Reigersberger.* Amsterdam 1827; Voorrede der de door mr. Vollenhoven en dr. Schotel uitgegeven brieven; R Fruin, *H. de Groot en M. v. Reigersb.*, in *de Gids N. R.*, XI, bl 289, 417; H. M. C. van Oosterzee, *Maria aan Reigersbergen in Zeeland*, 1854, bl 268, *m. portr.*; Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, *Cat. v. Portr.*; *Nav.*, D. I, bl. 354; D. X, bl. 80; *Chr. v. h. Hist. Genoots.*, D. VII, bl. 109.

REIGERSMAN (Mr. J) is bekend door zijne *Disputatio Juris publ, de Baronia Bredana, Foederatorum Belgarum feudo et ejus Juribus,* L. B. 1774. 4o.

Zie *Cat. d. Maat. v. Ned. Letterk.*, D. II, bl. 190; mr. Bodel, Nyenhuis, *Topogr. lijst*, bl. 50.

REIJGER (Arnold de), een Nederlander, in 1559 geboren, werd doctor in de beide regten, verliet, ten gevolge der onlusten, in 1586 zijn vaderland en vertrok naar Duitschland, waar hij de bescherming en den huiselijken omgang van Johannes Mynsinger genoot. Vervolgens werd hij hoogleeraar te Helmstad en later te Jena.

Men heeft van hem:

Mynsingeri Comment. in Institut. Imp. in *Observ. singul. Centuriae VI, additis ad marginem notis, multisque accessionibus et novis quibusdam singularibus (ut vocant) passim insertis.*

Diatribarum — libb. IV, Jenae, 1593. 4o.

Dissertationes de Processu iudiciario. Ibid, 1592. 4o.

Consuetudines Feudales Jenae disputatae. Magdeb. 1602.

Thesaurus Juris, e variorum repertoriis concinnatum. Ibid. 1604. fol.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 86; Foppens. *Bibl. Belg.* T. I, p. 102; Jöcker.

REILINGH (D. de Vries), med. dr.,
schreef:

Diss. med. de artemisia vulgari, laudato in epilepsia remedio, Gron. 1826.

Iets over de geneeskundige behandeling der cholera-lijders te Groningen in *Algem. Konst- en Letterb.* 1833. D. II. bl. 372, 394, 408.

Zie Holtrop. *Bibl. med. ac Chir.* p. 290.

REILOFSZOON (Jan), te Hoorn geboren, een dapper zeeheld. De engelsche vlootvoogd, Thomas Allen, tastte, den 29 December 1664, onze rijkgelade Smirnasche vloot onverhoeds voor de baai van Cadix met 7 oorlogschepen aan. Onze vloot werd begeleid door drie staatsche oorlogschepen, onder bevel van Pieter van Brakel, die echter in den aanvang van den strijd sneuvelde. Nochtans weerden zich de onzen zoo dapper, dat er slechts twee koopvaardijschepen werden veroverd. Jan Reilofszoon van Hoorn, bevelhebber van het koopvaardijschip *Koning Salomon,* verdedigde het een geruimen tijd alleen tegen vier engelsche oorlogschepen, totdat hij, geheel reddeloos geschoten, door een der Engelschen aan boord geklampt werd, waarna zijn schip terstond ten gronde ging. Jan Reilofszoon, die zich tot het uiterste geweerd had, sprong, toen hem het schip ontzonk, in de sloep, daar hij door de Engelschen werd gevangen genomen.

Zie Brandt, *Leven van de Ruiter*, bl. 376; Wagenaar. *Vad. Hist.*, D XIII, bl. 126, 126, 127.

REYMARAUS (Augustinus), te Mechelen geboren, een jongeling van uitstekende verdiensten, die vroeg overleed. Hij was een leerling van Adrianus Barlandus, en gaf in 1532 te Antwerpen in 8o. in het licht *Ludus Chartarum* met eenige *Dialogi* van zijn leermeester. Hij maakte zich ook verdienstelijk omtrent *Terentius* en gaf, hetgeen hij uit de handschriften van Barlandus' lessen omtrent dezen schrijver had overgenomen en zelf uit de oude Gramatici had bijeengebragt, in 1536 te Leuven in 4o. in het licht.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg*, p. 95; Foppens, *Bibl. Belg*, T. I, p. 113; Jöcher.

REIMARUS (J. A. H.), M. D.
gaf in het licht:

De koophandel, waarin de redenen worden aangewezen,

waarom de maatschapppij de commercie moet beschermen. Amst. 1800. In 't Fransch overgezet door Ch. Villers, ald. 1809.

Zie *Naaml. van Ned. boeken*, gedrukt in 1809, bl. 3, 36; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 433.

REIMERSWAEL (JAN VAN), baljuw van Rotterdam. Toen Wolfaert van Borselen, heer van Veere, Vlissingen, enz. stadhouder van Holland, in 1478 een dagvaart te Rotterdam had beschreven, werden de afgevaardigden van Dordrecht, Gouda en andere steden afgewezen, wijl Jan van Reimerswael beducht was dat de Hoekschen zich meester van de stad mogten maken. Hij verspreidde het gerucht dat die dagvaart daarom was uitgeschreven, 'tgeen ten gevolge had, dat het volk op de been kwam, in het huis, waarin de stadhouder juist aan tafel zat, viel, en hem dwong te vertrekken.

Zie Boverwijck, *Beschr. van Dordr.*, bl. 318; Heemskerk, *Bat. Arcadia*, (1678) bl. 232.

REIMOLANUS (JACOBUS), of Raeymolen, ook Kymolanus genoemd, werd te Gend geboren, trad in de Orde der Karmelieten. Volgens sommigen zou hij doctor in de godgeleerdheid te Parijs zijn geworden, 'tgeen echter sommigen betwijfelen. Hoe het zij, Reimolanus onderscheidde zich door godsvrucht en geleerdheid, en wist zich aangenaam te maken bij den kardinaal Petrus Terasse. Hij overleed te Rome in 1508. Hij beoefende de wijsbegeerte, wiskunde, godgeleerdheid, vooral de latijnsche poezy, waarin hij, volgens Gaguin, Trithemius en Hoeufft uitmuntte.

Men heeft van hem:

De S. Joachimo odae. Twee andere aan het einde van het werk van Ludolph van Saxe, *de vita Christi* (1529) en andere in het *Speculum Carlemitarum.* T. II, p. 310. De overige zijn in de onlusten verloren geraakt. Zulks is ook het geval met zijne

In Magistrum sententiarum commentaria.
De B. Maria puritate.
Vita S. Joachim.
Epithalamium ad Arnoldum Bostum Carlemitum.
Idyllion de bono conjugali.
Isagoge ad Exhortationes.
Exhortationes ad Christianos.
Epistolae, in rijm.
Epigrammata et poëmata quaedam.

Zie Sanderus, *de Gandav.*, p. 62; Sweertii, *Ath. Bat.*, p. 572; Val. Andreas, *Bibl. Belg* p 427; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 331; C de Villiers, *Bibl. Carm*, T. I, p. 697; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 616; Hoeufft, *Parn*, p. 11.

REINAR (J. N.) gaf in het licht:

Redekundig betoog over het criminele recht. 's Hage. 1778.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 433.

REINALDA (AEDE), zoon van Eilert Reinalda (die volgt) werd den 18 Febr. 1615 lid van de gedeputeerden, en den 29 September daaraanvolgende Grietman van Doniawarstal. Hij huwde Sjouk van Mellema, en overleed te Leeuwarden, den 27 Mei 1619. Zij leefde nog in 1641.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 69; *Naaml. v. Predik. in de cl. van Zevenwouden*; van Sminia, *N. Naaml. van Grietm.* bl. 348, 349.

REINALDA (AUKE), zoon van Aede Reinalda, was grietman van Doniawarstal van 1584 tot 1591, toen zijn zoon, die volgt, hem verving.

Zie v. Sminia, t. a. p., bl 347; Scheltema, *Staatk. Ned.*, D. II, bl. 232.

REINALDA (EILERT of ELARDUS), zoon van Auke Reinalda was in 1584 op den landdag te Franeker tegenwoordig en teekende aldaar de laatste afzwering van Philips II. In 1585 lid van het collegie van gedeputeerde geworden, nam hij een werkzaam deel aan de oprigting der Franeker Akademie, en woonde, als daartoe gecommitteerd, hare inwijding bij. In 1587 of 1588 werd hij aldaar hoogleeraar in de Latijnsche letterkunde en welsprekendheid, welke waardigheid hij in 1591 verwisselde met die van Grietman van Doniawarstal. Vervolgens werden hem de gewigtigste staatscommissiën opgedragen, onder anderen die van lid van de Staten-Generaal. Hij was sinds 1604 ook curator van bovengemelde akademie, en nam, na het bedanken van zijnen ambtgenoot Camminga en het overlijden van Hopperus, dien post alleen waar met Kempo van Donia. Hij woonde te Langeweer en huwde 1. met N. N., bij welke hij kinderen had; 2. met Sack, dochter Sake van Rinia, Grietman van Westdongeradeel, en weduwe van Gale Hania, die hem geen kinderen schonk. Hij overleed den 27 October 1610.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. XXXVI en 68; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. II, bl. 232; *Charterb.* D. IV, bl 522, 711; v. Sminia, *N. Naaml. van Grietm.*, bl. 347; Winsemius, *Chron.*, bl. 748—750; Gel. ius Snecanus, *Dedic. Meth. Descript. praecip. dogm. S. Script.*, p. 448; L. Adama, *Orat. in ob. H. Schotani, Dedic.*

REINAUT, of Renault, Reymaer, d'Emeau, Rumault of du Rumault (Johan), deelgenoot aan 't verbond der edelen, en dien ten gevolge door Alva den 1e van Zomermaand 1568 ter dood veroordeeld. Te Water gist, dat hij dezelfde is met Jan Rumault, die geteld wordt onder de getuigen, welke de Procureur-generaal van den Raad van Beroerte tegen den graaf van Hoorn hooren moest.

Zie Ab Isselt, *Hist. sui temporis* p. 143; *Antw. Chron.*, bl. 164; Hooft, *Nederl. Hist.*, B. V, bl. 180; van Meteren, *Nederl. Hist.*, B. III, bl. 57; Le Petit, T. II, p. 200; *Procès Criminels des comtés d'Egmont*; T. I, p. 239; Te Water, *Verb. der Edelen*, D. II, bl. 142—144; D III, bl. 245, 247.

REINDERS (GEERT) werd den 19 April, 1737 te Bedum, een dorp in de Groninger Ommelanden, geboren. Zijn vader, een korenmolenaar, gaf hem een gestrenge en godsdienstige opvoeding, doch zorgde weinig voor de ontwikkeling zijner verstandelijke vermogens. Reeds op zijn tiende jaar moest hij de school met den molen verwisselen. Gelukkig evenwel woonde op hetzelfde dorp een zijner ooms, een verstandig en meer verlicht godsdienstig man. Deze bezat eene kleine verzameling van tijdschriften en volksboeken, en deze werden, zoodra zij onder zijn kinderlijk oog vielen, bij elke gelegenheid met vurige drift gelezen. De vader belette hem dikwerf hierin, en het verzoek van den jongen Reinders, om rekenen, psalmzingen en fraaijer schrijven te leeren, werd strengelijk van de hand gewezen, als noch dienstig voor de wereld, noch noodig voor kostwinning. Onder bescherming van dien oom, wist de leergierige knaap echter aan zijn verlangen te voldoen, doch diens aanbod, om hem op zijn kosten te laten studeeren, werd geheel afgekeurd In 1749 veranderde hij met zijne ouders van woonplaats, 'tgeen zeer nadeelig voor zijne verstandsontwikkeling was, daar hij thans de voorspraak en het onderwijs van zijn oom moest missen. Hij bleef nog vier jaren onder het vaderlijk opzigt, wanneer hij elders als knecht bij een molenaar besteld werd, totdat hij, op het einde van 1757, huwde met de dochter eens landmans en toen in den boerenstand trad. Sedert besteedde hij zijne ledige uren, om zijn verstand met nuttige kundigheden te verrijken. Vooral bestudeerde hij eenige werken van den hoogleeraar Wolf, voornamelijk diens *Wiskunde* en *Natuurkundige Proefnemingen.* Zoo nam hij meer en meer in kennis toe, en raakte o. a. bekend met den beroemden Camper, aan wien hij een brief schreef, betreffende diens in 1766 uitgegeven verhandeling *over de galziekte der schapen*, en van toen af genoot hij meermalen den omgang met aanzienlijken en geleerden, waartoe niet weinig toe bijbragt zijne benoeming van wege het Kerspel Garnwert tot Volmagt ten landschap. De veepest van 1768—1776 deed zijn grooten aanleg eerst regt kennen, en zijne proefnemingen met Camper, van Doeveren en Munniks op het zieke rundvee gaven, hem grooten naam. Hij gaf zijne *Waarnemingen*, aan Willem V opgedragen, in 1776 te Groningen in het licht. Door aanhoudend nadenken en onafgebroken proefnemingen had hij eindelijk het geluk te ontdekken, dat kalveren van gebeterde koeijen, door inenting de veeziekte krijgende, herstellen. Hij gaf hiervan door een gedrukten brief kennis aan de heeren Camper en Munniks, aan den oekonomischen tak der Haarlemsche Maatschappij en aan de Amsterdamsche Maatschappij ter bevordering van den Landbouw. Munniks noemde zijne ontdekking eene bijna goddelijke vinding. De eerstgenoemde Maatschappij vereerde hem met hare eerste zilveren medailje en het honoraire lidmaatschap, de laatste de met gouden medailje. In 1782 werd zijn antwoord op de vraag der Maatschappij van Landbouw *over de hoedanigheden van het rundvee*, met de gewone gouden medailje bekroond. Zijn voorstel ter wering der veepest, waarvan de doelmatigheid in de provincie Utrecht is gebleken, en zijn plan tot verbetering der paardenfokkerij, beide door het toenmalig wetgevend ligchaam goedgekeurd, verdienen den hartelijken dank des landmans. Meermalen werd hij, bekend als een oordeelkundig landbouwer, die niets onopgemerkt liet

voorbijgaan, door staatsmannen en geleerden geraadpleegd, waarvan een bewijs voorhanden is in zijn antwoord op eenen brief van den hoogleeraar Thuessink in de *Konst- en Letterbode* van Maart 1801. Het Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten benoemde hem tot correspondent, en het Natuur- en Scheikundig Genootschap te Groningen tot honorair lid. Op het eeuwfeest der hoogeschool, 12 October 1814 werd hem het diploma plegtig ter hand gesteld. Van tijd tot tijd werden hem gewigtige posten opgedragen, die hij alle met den grootsten lof bekleedde. Tot zijn dood toe nam hij dien van ontvanger van het Winsumer en Schaphalster Zijlvest waar. Hij zette zich, nadat hij de boerderij had verlaten, te Bellidgerweer neder, en overleed aldaar den 4 Febr. 1815. Behalve de genoemde geschriften vindt men nog van hem een *Verhandeling over het bewierooken der koestallen*, in de *Verhandel. v. d. Maats. ter bevordering v. d. Landbouw*, D. V, bl. 111, in welk deel ook zijne *Verhand. over zekere hoedanigheden van het rundvee* voorkomt. Het was waarschijnlijk zijn zoon H. C. Reinders, van wien men een bijdrage *tot de houtteelt* vindt in de *Algem. Konst- en Letterb*, 1834. D. II, bl. 129.

Zie *Konst- en Letterbode*, 1815. D. I, bl. 148; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Holtrop, *Bibl. Med. et Chr*, p. 290.

REINERS (Hermanus), zoon van Lubbertus Reiners, werd den 3 Maart 1683 te Dalen geboren, waar zijn vader predikant was. Hij had vijf broeders, die allen predikanten werden. Hij zelf werd in 1704 als proponent beroepen te Steen, in Drenthe, in 1708 te Veldhuizen, in 't graafschap Benthem, in 1710 te Oost-Grafdijk, en in 1724 te Weesp, waar hij den 3 Januarij 1730 stierf. Hij schreef:

Kort opstel der Natuurkundige Godtgeleertheit: waer in het kenbaere van Godt uit het licht der Rede opgespeurt en met de toestemming der redelijkste Heidenen bevestigt wordt. Amst. 1719 8o. *Boekz. der Gel. Wer.* 1719 a bl. 357 volgg.

Godts onfeilbaare waarheden, voorgesteld in eene verklaring over den Heidelbergschen Catechismus, Hoorn, Amst. 1760. 2 dl. 8o. 2e dr.

Korte schets van de voornaamste heilige voorbeelden, Amst. 1714. 8o.

Zie Veeris en Paauw, *Vern. Kerk. Alphabeth*, bl. 164, 165; Romein, *Herv. pred. van Drenthe*, bl. 306; Hier. van Alphen, *Prodr. Oecon. Catech. Pal.* § 41, *plag.* f. 3, *col.* b; Koecher, *Hist. der Heidelb. Catech.* bl. 324; Arrenberg, *Naamr.* bl. 433.

REINHART (Hendrik), dichter uit de tweede helft der 18e eeuw, b. v. vóór de *Stichtel. Gedichten* van M. Bosch en H. Deken Amst. 1775.

Zie Heringa, *Lijst van dichters* bl. 72.

REINIER CLAESZ., onder-admiraal van Zeeland. De luitenant-admiraal Willem Hautain, naar Spanje stevenende, om wederwraak te nemen wegens het schandelijk feit van den spaanschen zeevoogd Fasciardo, die zich van eenige nederlandsche koopvaardijschepen meester gemaakt, hunne bemanning deels opgehangen, deels over boord geworpen en voor het overige de kielen verbrand had, meende, tot uitvoering hiervan, een geschikt middel te vinden in het onderscheppen der uit de Oost- en West-Indië te huis komende Spaansche koopvaardijvloot. Niet ver van Kaap St. Vincent ontmoet de Nederlandsche vloot die der Spaansche, onder bevel van Fasciardo. De Hollandsche scheepsbevelhebber, Hautain, hield het ongeraden tegen den overmagt des vijands, die met acht galjoenen opdaagden, te vechten, en week af. »Maar," schrijft Wagenaar, »Reinier Claaszoon,» een man van weergaloozen moed, schoon van de zijnen verlaten, houdt de vijand twee geheele dagen bezig. Hij had nu zijn meeste volk verloren, zijn schip van alle kanten lek geschoten, toen hij, geen hoop althans hebbende op ontzet, een verschrikkelijk stuk voorslaat, hetwelk, dacht hij, den vaderlande in dit uiterste ten dienste zou strekken, en op zijn voorslag werd er eenparig toe besloten. Hij en de zijnen, God om vergiffenis gebeden hebbende voor hetgeen zij bestonden, staken den brand in hun eigen buskruid, waarop het schip met zestig menschen in de lucht vliegt." (1606.)

Deze heldendood is bezongen door Helmers in de *Hollandsche Natie*, en door P. J. de Bosson in *De heldendood van Reinier Claesz.* Dord. 1831. 8o. Hij huwde Grietjen Cornelis dochter, die *f* 200 van de Staten ontving.

Zie Hooft, *Ned. Hist.*; van Meteren, *Ned. Hist.* B. XXVIII, I. 322; Wagenaar, *V. H.* D. IX, bl. 222; Grotii *Hist.* Lib. XV, p. 480; *Nav.*, D. VIII, bl. 165; J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Nederl. Zeew.* D. , bl. .

REINIERSZ (Karel), werd in 1602 te Amsterdam geboren. In 1634 was hij landvoogd der Kust van Coromandel, in 1639 ordinair raad van Indië, in 1646 voorzitter der schepenen, en den 7 October 1650 de elfde gouverneur-generaal van Nederl. Indië. Hij was een groot ijveraar voor den Christelijken godsdienst. In 1652 liet hij de Moorsche en Chineesche tempels afbreken en maande de predikanten tot bekeering dier natiën aan. Het was in dit jaar dat de Bantammers zich in groote menigte voor Batavia vertoonden. Vervolgens maakte hij met den koning van Ternate een verbond, om alle kruidnagelboomen in zijn rijk uit te roeijen. Hij overleed, na eene korte regering van bijna derde-halfjaar, den 18 Mei 1653, in den ouderdom van ruim 50 jaren, en werd in de Hollandsche kruiskerk begraven. Hij huwde Françoise de Witt, dochter van Jacob de Witt, gouverneur van Coromandel. Uit dit huwelijk werd een zoon geboren, Reinier Karelsz. Zijn wapen is van lazuur, beladen met zeven losanges van goud, geplaatst 3, 5 en 1, met een chef van zilver.

Zie du Bois, *Vies des Gouv.-Généraux*, p. 134 suiv. (m. portr.) Balen, *Beschrijving van Dordr.*, bl. 1334; *Nav.* D. IX, bl. 333; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

REINIERS (Ielle), te Sneek, in Friesland, geboren, was een kunstig glasschilder. Ten tijde van Houbraken was (1718) te Sneek nog een kunstig geschilderd glas te zien, door het timmermansgild aan de kerk geschonken, voorstellende *de vlugt van Joseph* (hun patroon) *met Maria naar Egypte*. Men achtte dat dit werk, dat der gebroeders Crabeth, te Gouda nog overtrof. Welligt was hij dezelfde als J. Reyners, die in 1632 de fraaije teekeningen maakte van de Begraafnis van graaf Ernst Casimir, stadhouder van Friesland.

Zie Houbraken; Immerzeel; Kramm; M. A. Gessert, *Geschichte der Glasmalerei* u. s. w., S. 213.

REINING (Jan Erasmus) werd uit geringe ouders te Vlissingen geboren. Zijn vader was een Deen en won den kost met varen, zijne moeder zóó kloekmoedig van aard, dat ze haar zoon, toen hij naar zee ging, betuigde, »liever te hebben, dat hij in stukken te huis kwam, dan beladen met den naam van ontrouw of een lafhartig gemoed." Van zijn tiende jaar af begon hij de vaart en diende eerst de Vlissingers, voorts de Engelsche en Spaansche kapers in Amerika, daarna als commissie-vaarder de West-Indische Maatschappij op Curaçao, de admiraliteit van Amsterdam, in het eskader onder den commandeur Binkes naar West-Indië, en eindelijk trad hij wederom in dienst van bijzondere kooplieden. Gedurende zijne omzwervingen had hij vele zonderlinge ontmoetingen, en gaf, bij verschillende gelegenheden, zoo te water als te lande, geen geringe bewijzen van kloekmoedigheid.

Toen hij, in dienst der West-Indische Maatschappij, zijn volk met hun geweer boven geroepen, en de luiken, opdat ze niet naar beneden zouden gaan, had laten toespijkeren, sprak hij dus aan:

»Mannen, wij zijn tegenwoordig om eene groote zaak uit te »voeren in zee gegaan. Aangezien wij maar met eene kleine »bark met negen stukken en onze vijanden veel beter voorzien »zijn, zoo is 't dan ten hoogste van nooden, dat wij malkan»deren tot kloekmoedigheid opwekken, en ik ben verzekerd, »zoo gij u in mijne voetstappen zet, dat wij de victoria zullen »verkrijgen. Daarom, zoo een van u allen koomt te beschreu»ren, dat ik in eenig ding mogt bezwijken, dien geef ik vrijelijk »verlof, om zijn wapen aan mij te besteden; opdat geen ander »door mijne lafheid den vijand eenige hoop tot victoria zou »komen te geven."

Meer andere voorbeelden van zijn kloekmoedigheid vindt men in het volgend werk, geschreven door D. van der Sterre, med. dr. te Curaçao, getiteld:

Zeer aanmerkelijke reysen gedaen door Jan Erasmus Reining, meest in de West-Indiën en ook in veele andere deelen des werelds, waar in kortelyk verhandelt wert het geen hem

van zyne kintsche jaren avontuurlyk ter zee en te land tot zyn 49 jaar is voorgevallen in peryckelen zijns levens, stoute actiën, kloekmoedige uitvoeringen en victorieuse verrigtingen, met platen van J. Luikens. Amst. 1691 4o. Ook opgenomen in *Nederlandsche reizen*, D. XIV.

Zie *Leven en daaden der doorl. Zeehelden*, bl. 239, 446, 447; La Rue, *Heldh. Zeel.* bl. 203; *Nav.* D. IX. bl. 328

REINOLDS (B. H.)

Arrenberg vermeldt van hem:

Redevoering over het waar beginsel van het recht der Natuur. Gron. 1772 8o.

Zie *Naamr.* bl. 433

REINOUD of Reinald I, Graaf van Gelre, zoon van Otto II en Philippote van Dammartin. Toen hij, na den dood zijns vaders (1271), de regering aanvaardde, was hij nog zeer jong en stond onder een soort van momboirschap. Hij was meerderjarig, toen hij den 1 April 1272 het leenheerschap over de goederen te Schalkwijk aan het domkapittel te Utrecht opdroeg, hoewel hij daarbij een jongmanszegel gebruikte. In 1276 had hij de ridderlijke waardigheid nog niet verworven, want bij de opdragt van *Hevibois* werd hij edel jonkheer (nobilis juvenis) genoemd. Uit welken hoofde weet men niet, maar de hertog van Brabant was 1500 Leuvensche ponden aan Reinoud schuldig, die hij den 12 April 1273 beloofde aan zijne brabantsche schuldeischers te voldoen. Reinoud hield zich daarmede niet tevreden, en eischte 1800 pond. Het is onzeker of zulks tot verdere oneenigheden aanleiding gaf; doch de hertog versterkte een huis te Tiel, dat mogelijk diende ter bescherming van het doorsteken van den dijk aldaar, 'tgeen hij kort daarop liet bewerkstelligen. Tot stuiting dier overstrooming, telkens door den moedwil der Brabanders veroorzaakt, liet Reinoud twee jaren later den nieuwen dam onder Drumpt opwerpen. Omtrent dezen tijd (1276) huwde hij Ermgard, dochter van Walram, hertog van Limburg; een huwelijk, dat hem het voordeeligst uitzigt op vergrooting zijner landen opende, doch, door tusschenkomst van omstandigheden, de eenige oorzaak van al zijn rampspoed werd.

De eerste jaren van Reinouds regering waren arm in gebeurtenissen, die tot ons zijn gekomen. Hij stond den bisschop van Utrecht bij in het veroveren zijner hoofdstad, die in opstand tegen hem was. Zweder van Bosichem overrompelde haar. Ook koos hij, toen Willem, graaf van Gulik, zijn oudsten zoon, zijne bastaardzonen en zijn geheel gevolg gedood had, en Siegfried van Westerburg, aarts-bisschop van Keulen, het grootste gedeelte van het land van Gulik veroverd had, mede de partij der verdrukten.

Belangrijk is het deel dat hij nam in den oorlog over de opvolging van Limburg, een der gewigtigste gebeurtenissen van dien tijd. Na den dood van zijn schoonvader, Walram, in het eind van 1279 of 1280, stelde hij zich in bezit van het hertogdom Limburg, waarvan zijne gemalin de wettige erfgename was, niettegenstaande de eischen van Adolf, graaf van den Berg, die vermeende als naaste mansoir en als hoofd van het geslacht van Limburg tot die lande beregtigd te zijn. Reinoud schijnt zonder tegenspraak alomme voor hertog van Limburg erkend te zijn, en zich in den beginne niemand tegen hem verzet te hebben. Ook verscheen hij, in het begin van 1282, te Worms, om de beleening van Limburg voor zijne gemalin te ontvangen. Zulks gelukte hem, en hij ontving daarbij de verzekering, dit hertogdom voor zijn leven te zullen bezitten, indien zij voor hem kwam te sterven. Te gelijkertijd vergunde de Keizer hem de munt van Limburg naar 's Hertogenbosch te verleggen, en sterlingsche penningen te Arnhem te mogen slaan. Welhaast echter vielen de hertog van Brabant en de graaf van den Berg in het Limburgsche, waar twee aanzienlijkste geslachten, dat van Schaapdries van Julermont, dat zich voor Reinoud, en dat van Mulrepas, Geelekerken en de Wisthems, die zich voor Brabant verklaarde. In 1284 verzamelde Reinoud, toen men de zaak te vergeefs bij vorm van regten had trachten af te doen, zijn leger bij Aken, dat versterkt was door de hulpbenden van den aartsbisschop van Keulen, en de graven van Kleve, Gulik, Seyn, Spanheim, Nassau, Nieuwenaar, Solms, Salm en vele anderen. Op de mare hiervan trok de hertog met den bisschop van Luik, de graven van Holland, van der Marck, van Waldeck, en zijn broeder, den landgraaf van Hessen, tot aan het dorp Gulpen. Beide legers stonden in elkanders gezigt aan de oevers van het riviertje aldaar, toen de Franciskaner monniken een bestand bewerkten, gedurende hetwelk de graven van Vlaanderen en Henegouwen uitspraak over de geschillen doen zouden. Ook de koning van Engeland zond gezanten om den vrede te bewerken. De uitspraak was, dat de graaf van Gelre voor zijn leven het hertogdom Limburg zou behouden, op zoodanige wijze als hij het hield toen zijne vrouw levende en stervende was. De hertog vermoedende dat de graaf van Vlaanderen Reinoud heimelijk voorstond, had geen zin in die uitspraak; doch de Engelsche gezanten bewerkten, den 9 Aug. 1284, een bestand van een jaar tusschen graaf Floris van Holland en Reinoud, maar het wantrouwen tusschen beiden bleef voortduren. De vijandelijkheden tusschen Brabant en Gelderland begonnen weldra op nieuw.

Conrad van Lonsies, genoemd *Snabbe*, Reinouds drost van Limburg, viel in het land van Dalem, doch werd door den kastelein van het slot gevangen genomen en naar Genappe gezonden; de heer van Valkenburg, Reinouds getrouwste bondgenoot, stroopte tot voor de muren van Maastricht. Weinemar van Gimmich, een beroemd krijgsman, viel in het land van Valkenburg en belegerde 's Hertogenbosch, maar hij sneuvelde voor hare muren. De Brabanders waren meester van Aken, en plunderden alom in dien omtrek; doch de Limburgsche edelen sloegen het beleg voor de stad en sneden allen toevoer af. Hendrik, heer van Gaesbeek en de heer van Breda, ijlden uit Maastricht de belegerden te gemoet en ontzetten de stad. Na dat de winter voorbij was, stonden de legers andermaal te Gulpen tegenover elkander, en een beslissende slag scheen onvermijdelijk, toen Raoul van Clermont, heer van Nelle, gezant van den koning van Frankrijk, bewerkte dat de beslissing der verschillen nogmaals aan de graven van Vlaanderen en Henegouwen werd opgedragen. Dit bestand werd slecht onderhouden. De Brabanders vielen in Gelderland, en tusschen Bommel en Venlo bleef geen slot onbeschadigd. Reinoud daarentegen deed een mislukten aanval op Grave. Ondertusschen eindigde het bestand, slechts voor een jaar gesloten. Graaf Floris van Holland, die zich wederom bij de Brabanders gevoegd had, zond Wolphard van Borsele en Jan van Renesse naar Maastricht, verontruste Maas en Waal door schepen en bemagtigde het huis te Meer, terwijl de Brabanders Tiel bevestigden. Reinoud poogde zich van de stad meester te maken. Er viel een hevig gevecht voor, waarin de Gelderschen het onderspit dolven. De hertog verzamelde nu een leger bij Oosterwijk om in den Bommelerwaard te vallen, trok de Maas over en bevestigde het slot Driel. Reinoud, geen kans ziende om den Bommelerwaard te redden, trok de Waal over, en hield vasten voet in de Tielerwaard. De hertog sloeg hem een beslissenden slag voor; doch Reinoud wees zulks af. In 1286 sloeg deze het beleg voor het slot Wilthem, waarvoor hij het hoofd stiet, ook mislukte een aanslag op Lorsies. De hertog, zulks vernemende, verliet de Bommelerwaard en verscheen voor de laatste plaats, verwoeste het geheele land te vuur en te zwaard en staken Limburg in brand. Gunstiger was den Gelderschen de oorlogskans in de Nederkwartieren, Driel werd ingenomen, Tiel ingenomen en verbrand, doch de eerstgemelde plaats door de Hollanders hernomen. Hierop trokken de legers naar huis. De oorlog tusschen den bisschop van Metz, en den graaf van Bar, waaraan de hertog deel nam, verwijderde het tooneel des oorlogs voor eenigen tijd van onze streken. Er werd een kortstondige wapenstilstand gesloten, die wederom door den hertog van Brabant werd verbroken, die de, den 17 Mei 1288 te Valkenburg bijeengekomen, vorsten in schijn om den vrede met Brabant te sluiten, maar inderdaad om de regten te erkennen, die de graaf van Luxemburg op het hertogdom Limburg mogt hebben, als zijnde hij uit den mannelijken stam van Limburg gesproten, plotseling wilde overvallen, doch zij hadden er berigt van ontvangen en de vlucht genomen. Hierop viel de beroemde slag van Woeringen voor, waarin de hertog overwinnaar bleef en Reinoud zelf, zwaar aan het hoofd gewond, in hunne handen. Het land van Limburg moest zich aan den hertog onderwerpen, die aldaar Herman van Wilthem tot stadhouder aanstelde. Wat graaf Reinoud betreft, hij werd naar Leuwen gebragt, alwaar hij, volgens voorgeven de Brabanders, heusch en hoffelijk behandeld werd. Te vergeefs werden onderhandelingen aangeknoopt en andere pogingen aangewend, om hem te verlossen.

Eindelijk bemoeide zich de koning van Frankrijk er mede, en de hertog was genoodzaakt zijnen gevangene hem te Parijs in handen te stellen, waarop deze den 15 October 1289 een verdrag bewerkte, waarbij o. a. bepaald werd dat de graaf van Gelre op vrije voeten zou gesteld en zijne regten op Limburg aan den hertog afgestaan worden. De krijg had groote sommen gekost, de schatkist was uitgeput en Reinoud verpligt al de inkomsten der graafschappen Gelre en Zutphen gedurende vijf jaren aan zijn borg, den graaf van Vlaanderen, op te dragen.

Toen in 1295 de oorlog tusschen Frankrijk en Engeland was uitgebarsten, koos Reinoud de zijde van het laatste en beloofde, even als de aartsbisschop van Keulen, 1000 mannen van wapenen, waaronder 150 ridders moesten zijn, voor eene soldij van 100.000 ponden tournois. In 1304 woonde hij den slag van Mans en Priëlle bij, een jaar daarna werd de vrede gesloten. Omstreeks dezen tijd kwam hij in oorlog met Munster, wijl hij Everard van der Marck tot stadhouder van Gelderland aangesteld en hem het slot Bredevoort ter bewaring gegeven had. Spoedig werd de vrede gesloten. Tegen het einde van 1310 was Reinoud verpligt, even als verscheidene andere vorsten met den Roomsch-keizer, die hem belangrijke voorregten had geschonken, over de Alpen te trekken en de Lombardische steden te bedwingen. Ook was hij den 6 Jan. 1311 te Milaan tegenwoordig, toen Hendrik aldaar met de ijzeren kroon tot koning van Lombardijen gekroond werd. Hij heeft echter de verdere krijgsverrigtingen in Italië niet bijgewoond, want den 22 Februarij was hij in zijne landen teruggekeerd, en ontving toen te Arnhem de beleening der Veluwe van Guido, bisschop van Utrecht. Na den dood van keizer Hendrik (24 Aug. 1313) werden twee koningen te gelijk verkoren, Frederik van Oostenrijk en Lodewijk hertog van Beijeren. Deze dubbele verkiezing baarde vele oneenigheden aan den Nederrijn, dewijl sommige vorsten het met dezen, anderen met genen hielden. Reinoud koos de zijde van Frederik, die hem den 1 Augustus 1317 tot vorst des rijks verhief.

In 1316 begonnen de oneenigheden tusschen graaf Reinoud en zijn zoon van denzelfden naam. Men wil dat 's Graven te groote weldadigheden jegens de geestelijken, ongenoegen aan de ingezetenen had gegeven, wijl die voor het land zeer nadeelig was, aangezien den berooiden toestand der geldmiddelen, na het eindigen van den Limburgschen oorlog, die het heffen van buitengewone schattingen en het uitdoen van vele goederen in pandschap noodzakelijk maakte. Van Spaen houdt het voor waarschijnlijker, dat 's graven hoofd verzwakt was door de wond, die hij in den slag van Woeringen had bekomen, waardoor hij, bij het klimmen zijner jaren, tot het behandelen zijner zaken onbekwaam geworden en somwijlen zinneloos was. Hij zelf bekende openlijk in een staat van zwakheid of ongesteldheid geweest te zijn; mogelijk was zijn toestand afwisselend, dan eens krankzinnig, dan wederom hersteld. Het is (voegt van Spaen er bij) niet wel te denken, dat het voorgevallene alleen aan zijns zoons heerschzucht te wijten zij, dewijl zijne gemalin, zijne dochters, het grootst gedeelte der edelen ééne lijn tegen hem trokken.

Hoe het zij; deze treurige geschiedenis is uitvoerig door onze geschiedschrijvers geboekt. Het is bekend dat beide partijen den 6 April 1318 overeenkwamen, zich aan de uitspraak der heeren van Valkenburg, Mechelen, Voorne en Arkel te onderwerpen, doch dat hunne uitspraak zonder gevolg bleef. Waarschijnlijk hadden vader en zoon beseft, dat het den magtigen naburigen vrienden meer te doen was inzage in 's lands regering te bekomen, dan alles te bevredigen. Ook waren vader en zoon onder malkander verzoend. Doch deze zoen was van korten duur, en de uitspraak der geschillen werd nu aan den graaf van Holland, nevens leen- en dienstmannen van Gelderland opgedragen. Er werd weder een zoen getroffen, doch kort daarna de oude graaf opgeligt en op het huis Halle op de Veluwe gebragt. In November 1319 werd hij aan de graven van Holland en Loden overgeleverd, doch overtuigd van zijn onnoozelen staat, vertrouwden zij hem in 1320 weder aan zijn zoon toe. Hij werd toen te Montfoord in zekerheid gesteld, alwaar hij tot zijn dood toe deftig en overeenkomstig zijne waardigheid behandeld werd. Eindelijk overleed hij den 9 October 1326, na eene regering van bijna 56 jaren, waarvan hij de acht laatste buiten bewind heeft doorgebragt. Hij werd te Gravendaal begraven.

Hij is tweemaal gehuwd; eerst met Ermgard, erfdochter van Walram, hertog van Limburg, naderhand met Margriet van Vlaanderen. Uit dit laatste huwelijk zijn gesproten Reinoud, die hem opvolgde, Guido, die in 1315 nog leefde, maar kort daarna overleed, en Philip, die jong stierf. De drie dochters waren Margriet, vrouw van Dirk, graaf van Cleve, Philippe en Isabella. Beide gingen in het klooster van St. Clara, te Keulen. Isabella, die vroeger aan den Roomschen koning Frederik verloofd was, werd abdis en overleed in 1357. Philippe stierf den 28 Augustus 1354. Beider verheven tombe was nog in deze eeuw in de kerk van dit klooster te zien. Gravin Margriet stichtte het klooster der Predikheeren te Zutphen, en overleefde haren man. Zij overleed eerst in 1331.

Zie Pontanus, *Hist. Gelr.* L. III; Zuederi ab Culemborch, *Origines Culenborgicae*, bij Mutthaeus, *Anal.* T. III, p. 595; Wilh Procurator, *Chron. ap. Matthaeum.* T. II, p. 603, 644; Joh. a Leydis, *Hist.* lib. 27, c. 22; A. van Slichtenhorst, *XIV boeken over de Geldersche Geschiedenissen*; van Spaen, *Historie van Gelderland*, D. I, bl. 321; *Oord. Inl. tot de Geschiedenis van Gelderland*, passine; Wagenaar; Cerisier; Bilderdijk; Arend; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt, *Rijmkronijk van Jan van Heelu betreffende den slag van Woeringen van het jaer* 1288, *uitgegeven met ophelderingen en aenteekeningen van J. F. Willems*, Brussel, 1836; *Proelum Woeringanum Joannis I, Lotharingiae Brabantiae ducis et S. Imp. Marchionis, quo memorabili partâ victoriâ anno Dni* 1288 *die V Junii, ducatus Limburgi ad Brabantiam accessio aeternum mansit obfirmata*, Brux. 1641, fol. door H. C. de Donghelberge (niet zoo als Foppens wil, *Bibl. Belg.* p. 291, Frans de Donghelberge), *Den stryt ende staet van Woeringen, ghelyck dien warachtichlyck is ghesehiet tot grooter eeren van den Lande van Brabant, ende vast verrygh van den hertochdomme van Limborch, door hertoghe Jan van Brabant*, enz. *Eerst in druck uyt-ghegheven door G(ovaerdt) S(choevaerdts). Tot Brussel*, 1646. 4o. Een 2e druk verscheen te Leuven, bij J. P. G. Michel, in 8o. bezorgd door Joannes Michael van Langendonck, secretaris der Loven; *Die Brabantsche Yeesten*, door de Klerck L. van Velthem, *Spiegel Historiael*, Amst. 1770, fol.; *De Johanne primo hujus nominis ducis Lotharingiae* in de *Apendices* van de door Willems uitgegeven *Chronyk*, p. 374—381; *De bello famoso ap. castrum de Waronc*, zijnde c. XVI den *Chron.* van Joannes Hocsemius, bij Chapeavilli, *Gesta pontific. Leodiens*, Leod. 1613, 4o.; *Chronicum Comit. de Marka, auctore Lewold de Northoff*, bij Meibomii, *Scriptores Rer. Germ.* T. I; *Chronicon Leobicnse*, uitgegeven door Pezius, T. I, zijner *Rerum Austriac. scriptores*; Giovanni Villani, *Historie Florentini*, Florence, 1587. 4o. en bij Muratori, T. XIII; *Gesta Trevirens. Archiepisc.* in vol. IV der *amplissima collectio* van Marine; *Monachi Gardensis chron. Flandr. ab anno* 1296—1310, in zijn *Index Scholarum*, Hamb. 1823. 4o. uitgegeven; *Chronicon Monasterii Sancti Bertini* in T. III van den *Thes. Anecdot.*; *Chron. Monast. Sancti Trudonis*, in de gemelde *Appendices* bij Willems; Jacques de Hemricourt, *Miroir des nobles de Hasbaye*, Brux. 1673; *Chron. de Fland.* (uitg. door Denis Sauvage te Lyon, 1562 in fol.) c. CXXIX; *Chronic. ducum Brabantiae*, uitg. door M. A. G. B. Schayes, in de *Bibl. des antiquit. Belg.* Anvers, 1833. 8o. Vol. I; à G. Leydis, *Chron. Holl. Comit. et Episc. Ultraj.*, in de *Annales Rer. Belgic.* van Sweertius, Francf. 1620. fol.; *Rerum familiarumque Chron. magn.*, 1654. fol. p. 256—259; *Anonym. Chron. duc. Brab.*, uitg. door A. Matthaeus, L. B. 1707. 4o. p. 43—45; *Dié alderezeëll. Chron. v. Brab.* Antw. 1497. 4o.; *Die Cronica van der helliger stat van Coelen*, Coelen, 1499. fol. XX; J. A. Nyhoff, *de slag bij Woeringen, een tafereel uit de geschiedenis van Gelderland*, in *Geld. Volksalm.* 1850. bl. 90; F. Rens, *de slag by Woeringen, historisch verhael, naer het hoogduitsch van W. Asschenberg*, in *Belg. Museum*, D. II, bl. 1; von Strautz, *die wöringer Slacht im Jahre* 1288, *Z. F. Kriegsk*, LXXIV. 1848, bl. 260; *Opgave van het geleden verlies der Geldersche Edelen in den slag van Woeringen*, in *Hist. Gen. Kron.* 11e jg. bl. 171; Mr. N. Carbasius, *over Jan Heelu en zijn gedicht: de slag van Woeringen, eene voorlezing door mr. N. Carbasius*, in *N. Werken der Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III, St. II, *Toevoegsel tot het geschiedk. gedeelte van de voorlezing door wijlen den heer mr. N. Carbasius over Jan van Heelu en zijn gedicht: de slag van Woeringen*, door J. Smits, in *N. Werken der Maats. v. Ned. Letterk.*, D. V, St. II; *Konst- en Letterb.*, 1829, no. 39; van Wijn, *Hist. Avondst.*, D. I, bl. 286, volgg.; *Bijv. en Nal.* op Wagenaar, D. III, bl. 17, 21; *Cat. van Musschenbroek*, 1826, p. 38, no. 511; A. Barlandus, *Rer. gest. a Brab. duc. Hist.*, Antv. 1551. 12o. p. 14; L. van Haecht-Goedsenhoven, *Chr. v. d. Hist. v. Brab*, p. 61; Butkens, *Trophées sacrés et profanes du duché de Brab.*, p. 279; Wichmans, *Brab. Mariani.* p. 108; van Heurn, *Hist. der Stad en Meijerije van 's Hertogenbosch*, D. I, bl. 132; J. Des Roches, *Epitom. Hist. Belgic.*, T. II, p. 157; Teschemacher, *Annales Cliviae*, p. 268; W. Asschenberg, *Taschenbuch für bildende Kunst*, T. I, p. 279; G. van Hasselt, *Opvolging der Geld. vorsten*, in *Geld. Oudh.*, D. I, bl. 1; *Laatste wilbeschikking van Reinold, hertog van Geld.* 1309, in *Hist. Gen. Cron.* 10e Jg. bl. 341; *Charterb.* passim.; *Chron. Tiel.* p. 246, 251, 255; Kramer, *Acad. Beitr.*, III, 55, verv.; Butkens, *Trophées, Preuves*, p. 111, 112, 115, 117, 118, 121, 123, 310; Du Chesne, *Hist. de Coucy Preuv.* p. 373; Mieris, I, 464, II, 142, 243, 277; Huigen, *Beschr. v. Doesburg*, bl. 21; *Beschrijving van*

Voorne, Cod. dipl., 28; van Hasselt, *Rozendael*; *Arnh. Oudh.*; *Geld. Maandw.* D. II, bl. 1.

REINOUD II, bijgenaamd de *zwarte*, graaf van Gelderland. Nadat Reinoud in 1320 naar het slot Montfoord vervoerd was, nam zijn zoon, Reinoud II, die reeds eenige jaren het bewind over een gedeelte van Gelderland had gevoerd, het ruwaardschap over dit graafschap op zich, doch volgde na zijns vaders dood hem als graaf op.

Door zijn huwelijk met Sophia van Berthout, dochter van Floris, heer en voogd van Mechelen, en van Machteld van der Marck, waarmede hij reeds in 1310 (volgens van Spaen echter later) verloofd was, in het bezit van goederen en gereed geld gekomen, betaalde hij zijne schulden en kocht o. a. Kessel en Kriekenbeek, die aan Gelderland gehecht bleven. Volgens sommigen zou hij te Rome aanwezig zijn geweest, toen Lodewijk van Beijeren den 17 Januarij 1328 tot keizer gekroond werd, en zouden de Luiksche burgers, gedurende zijne afwezigheid, een strooptogt in Gelderland gedaan en alles te vuur en te zwaard verwoest hebben. Van Spaen evenwel acht op chronologische gronden zijn togt naar Rome voor twijfelachtig, doch geenszins dat Reinoud zich met de graven van Gulick en Berg verbond, en de Luikenaars, waarbij zich een hoop Brabanders gevoegd hadden, den 24 September 1328 bij de stad Hasselt versloeg. Voor hij dezen togt in het land van Luik deed, was de graaf met Deventer in geschil geraakt, dat door den bisschop van Utrecht werd bijgelegd. Ook was hij in onmin geraakt met de stad Zutphen, over zijn gericht aldaar en het aanstellen van schepenen; doch ook dit geschil werd in 1328 door acht edelen uit het graafschap vereffend. Zeer gingen hem de zaken van het sticht Utrecht, vooral hetgeen tot Overijssel betrekking had, ter harte en toen hij zich in 1331 met den graaf van Holland verstaan had, om hun gezag in het Sticht te vestigen, en deze zich verbonden hadden dat graaf Willem zich niet bemoeijen zou met de stichtsche zaken over den IJssel, maar die aan den graaf van Gelre overlaten, en dat Reinoud in de wederkeerige verpligting zou staan, ten opzigte van het Nedersticht, was zulks de stad Utrecht zeer tegen de borst. Het dooden van Gijsbert Slikes, schout van Nievaard, gaf in den zomer van 1332 aanleiding dat de oorlog uitbarstte. De graaf van Holland maakte zich meester van het slot Hagestein; heer Willem van Duivenvoorde, eigenaar van Nievaard, en de burgers van Oudewater stroopten tot Rhenen en Horst, en graaf Reinoud bemagtigde het huis Oudeghein. Door bemiddeling van den laatste werd in het begin van Mei 1332 een bestand getroffen. Twee jaren te voren was hij, na den dood zijner eerste gemalin, den 3 Mei 1329, in het huwelijk getreden met de prinses Eleonora, zuster van Eduard II, koning van Engeland. Zeker eene glorierijke verbindtenis voor den graaf, die hem echter gedurende zijn leven in oorlogen wikkelde, die voor hem en zijne landen nadeelig waren, zijne schatkist uitputten en hem met schulden overlaadden.

Men is het niet eens of Reinoud zelf aan het hoofd van het weluitgeruste leger stond, dat door een engelsche vloot werd afgehaald, om den koning tegen Schotland te dienen, doch, volgens van Spaen, deed Reinoud omtrent dien tijd de reis naar Engeland, want den 26 Augustus was hij te St. John, nu Pesth in Schotland, als getuige bij de hulde van den graaf van Namen. Terwijl de koning te Pesth lag, trokken de Gelderschen tot voor Edinburg, en werden na een hardnekkig, maar ongelukkig gevecht, genoodzaakt zich over te geven. Reinoud, of de ongenoemde bevelhebber, geraakte op vrije voeten, onder beding naar huis te keeren. In 1336 geraakte de graaf in oorlog met de Friezen. Volgens de friesche schrijvers schenen de scheuringen en oneenigheden, die hun land vervulden, aan Reinoud gunstig, om zijn voorgewend regt tot het stadhouderschap van Friesland, waarmede de keizer weleer zijn vader bekleed had, te handhaven. Hij maakte groote toerustingen om de Friezen onverhoeds op het lijf te vallen, doch deze, zijn voornemen bemerkende, verzoenden zich voor dien tijd en vereenigden zich om den graaf te weêrstaan. Van de Geldersche zijde wordt verhaald, dat de Friezen het Geldersche krijgsvolk te Vollenhoven, dat door den bisschop van Utrecht aan den graaf was afgestaan, zonder reden en onvoorziens aanrandden en vermoordden, Vollenhoven later innamen, burgers en bezetting over den kling lieten springen, en dat de graaf zulks wilde wreken. Zooveel is zeker, dat Reinoud krijgsvolk te Vollenhoven bijeenbragt, om in Friesland te vallen, dat de Friezen, voor hij gereed was, de kans waarnamen en de zwakke manschap, dat zich daar bevond, overviel. Na vruchtelooze pogingen tot bevrediging, viel er den 31 Augustus bij Vollenhoven een hevige strijd voor. Lang bleef de zege twijfelachtig; eindelijk behaalde de graaf een volkomen overwinning; 2000 Friezen sneuvelden, en het overschot werd op de vlugt gejaagd. Hij vervolgde echter, om welke reden blijkt niet, geenszins zijn voordeel, alleen bleef hij de grenzen van Friesland verontrusten. Behalve in andere verwikkelingen, nam hij krachtdadig deel aan den oorlog tusschen Eduard en Philip van Valois, koning van Frankrijk. Eduard meende geregtigd te zijn om dezen de kroon te ontrukken, dewijl zijne moeder, Isabella, eene dochter was geweest van Philips *den Schoone*, en zuster van Lodewijk X, Philips *den Lange* en Karel *den Schoone*, die na elkander den troon van Frankrijk bezeten hadden en zonder zonen gestorven waren. In alle onderhandelingen komt hij voor als de man, die 's konings vertrouwen en geheimen bezat. Ook was hij overal werkzaam, met alom geld voor den koning op te nemen, en hem dien zenuw des oorlogs te bezorgen. Ook werd hij met den graaf van Gulik door zijn schoonvader naar den keizer afgevaardigd, om van hem het rijksvicariaat te verwerven. Eduard beloonde den graaf van Gulik, door hem tot graaf van Cambridge en pair van Engeland en het graafschap Gelre tot een hertogdom te verheffen. Dit geschiedde den 19 Maart 1339 met de grootste plegtigheid, in bijzijn van den koning, die zich toen te Frankrijk bevond. Door deze verheffing verkreeg Reinoud het voorregt bij de krooning, of bij openbare hofdagen des keizers kroon voor hem te dragen. Ook gaf de keizer hem Oost-Friesland in pandschap van het rijk, om veertig duizend mark zilver, uitgenomen het deel dat aan Holland behoorde, en vergunde hem, dat hij in zijne landen en steden Joden mogt ontvangen en doen wonen, van hen de gewone diensten eischende. Niet alleen diende hij Eduard als makelaar, om geld voor hem te verwerven; maar na aan den koning van Frankrijk de hulde van al zijne leenen opgezegd, en den eed van getrouwheid aan den koning van Engeland gedaan te hebben, nam hij het bevel over de voorhoede van diens leger op zich en belegerde Kamerijk. Philips ijlde, aan het hoofd van honderd duizend man, derwaarts om hem het beleg te doen opbreken. Beide legers stonden bij Vironforse, en men verwachtte een beslissenden slag, toen ieder op het onverwachts huiswaarts keerde. Kort daarna ontmoeten wij Reinoud weder als afgezant van zijnen schoonbroeder bij het sluiten van een bestand. Sedert schijnt hij meestal in rust en buiten oorlog te hebben doorgebragt. Hij overleed plotseling den 12 October 1343 te Arnhem, na de Misse te hebben bijgewoond. Hij werd te Gravendaal begraven, en liet twee minderjarige zonen na. Reinoud en Eduard, waarvan de oudste hem opvolgde. Zijne gemalin Eleonora overleefde hem en genoot de Veluwe als een lijftogt.

Zie Wilh. Procurator, p. 665, 569, 687, 702, 718; Northof, *Chron. Com. Marik*, , T. I, p. 400; Pontanus, *Hist. Gelr.*; Schlichterhorst, *Geld. Geschied.*; *Chron. Colon.*, fol 251. v. 253; Huigen, *Beschrijv. van Doesburg*, bl. 22; *Geld. Placaetb.* App. Col. 102, 127; Butkens, *Trophées de Brab.*, T. I, p. 385, 402, 405, 408, T. II, p. 63; Dez., *Annales de Lynden*, P. I, p. 24, 25; van Spaen, *Hist. van Gelderl.*, D. I., bl. 452, volgg.; Dez., *Oord. Inl.*, D. II, bl. 258 en verv, D. III, bl. 207; Mieris, *Charterb.*, D. II, bl. 505, 518, 521, 537, 556, 564, 582; Rymer, *Acta Publ.*, T. II, P. 3, p. 135, 168, 178 etc. T III, P. 3, p. 70, 71, 74, 75, 76; Rapen Toiras, *Hist. d'Angl.* T. III, p. 167, 174; Dumbar, *Anal.*, T. II, p. 154; Dez., *Kerk. en Wereld Deventer*, bl. 499, 507; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. III, bl. 241; van Wijn, *Bijv. en Aanm.* op Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. III, bl. 64, 66, Hasselt, *Geld. Oudh.*, D. I, bl 363, 515, 555; Dez., *Rosendael*, bl. 19, 20; Dez., *Maandw.*; *Geld. Maandw.* D. I, 283; *Reinold II van de steen genezen*, D. II, bl. 275; *Schimpliedjes op Gelderland en de graaf*, 1335; Mappius, *Ann. Juliae*, p. 64; Leibnitz, *Cod. Jur. Gent.* T. I. p. 139. *Chron. Tiel.* p. 324, 329; Tesschenmaker, *Cod. Dipl.* No. 47; Van Spaen, *Proeven van Historie en Oudheidkunde*, bl. 61; Wassenberg, *Emmerik*, bl. 95. *Chron. v. h. Hist. Genoots.* (Register); Van der Chijs, *de Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*; Nijhoff, *Gedenkst.* D. I.; Cerisier, Bilderdijk, Arend, Kobus en de Rivecourt.

REINOUD III, hertog van Gelderland en graaf van Zutphen, werd den 13 Mei 1332 geboren. (1) Toen zijn vader over-

(1) Zijn broeder Eduard zag den 23 April 1334 het levenslicht. Zijne zusters uit het eerste huwelijk waren: Margaretha, den 1 Maart 1333, toen zij den ouderdom van dertien jaren had bereikt,

leed had hij nauwelijks den ouderdom van elf jaren bereikt. Ofschoon zijne moeder regt had op de voogdij over hem, zoo werd haar zulks echter betwist, tot dat de steden van Gelre en Zutphen zich verbonden, den jongen Reinoud vóór hun wettigen heer te erkennen en elkander tegen elk en geweld onregt te beschermen. Bij dit verbond voegden zich edelen, ridders en knapen en vormden een landraad, die het beheer der openbare zaken voerde, aan welks hoofd Jan van Valkenburg stond, terwijl Eleonora het gezag handhaafde op naam van haren zoon. Nauwelijks was echter Reinoud zijn twaalfde jaar ingetreden of hij aanvaardde zelf het gebied en werd plegtig als landvorst gehuldigd. Weldra werd hij echter in den oorlog tusschen Philips van Valois en Eduard gewikkeld. Deze zocht den voorgenomen echt van zijn neef met Maria van Brabant te beletten en lokte hem, door bemiddeling der hertoginne-weduwe, in zijne legerplaats voor Calais. Hij vertrok derwaarts in het laatst van 1346, doch oogenblikkelijk barstte in het nu van zijn hoofd ontbloot gewest het twistvuur wederom uit. Ja sommige grooten, aangevoerd door heer Dirk van Meurs, kantten zich tegen het regtmatig gezag aan, overvielen uit hunne versterkte sloten en kasteelen het omliggende land dat zij met roof en moord vervulden. Reinoud wilde zich te Calais niet naar den wil van den koning schikken, en daar hij wantrouwen tegen hem opvatten, ging hij, in plaats van naar Gelderland weder te keeren, naar Antwerpen om zijn huwelijk met Maria van Brabant te voltrekken (1 Julij 1347), voor hetwelk de koning van Frankrijk de pauselijke bekrachtiging had verkregen, wijl zij elkander in den 3den graad van maagschap bestonden. Weldra had hij gelegenheid om zich aan de zijde van zijn schoonvader, voor de eerstemaal op het oorlogsveld te vertoonen, werd op 15 jarigen leeftijd, op het slagveld tusschen Hannt en Walef tot ridder geslagen. Na het verdrag keerde hij naar Gelderland terug. Toen de oude vete tusschen de beide geslachten Heeckeren en Bronckhorst was losgebarsten, eene vete die Gelderland en Kleef jaren lang deerlijk teisterde en stroomen bloeds deed vloeijen, zoos Reinoud de zijde der Bronckhorsten, terwijl zijne moeder Eleonora en zijn broeder Eduard zich aan die der Heeckerens schaarden. Zulks had een broedertwist ten gevolge, die nu en dan wel werd bijgelegd, maar daarna des te heviger ontstak. Eindelijk werd er den 21 December 1353 een bestand gesloten, waarbij Reinoud het hertogdom Gelre en graafschap Zutphen overgaf en opdroeg aan zijn broeder en hem daarvoor tot stedehouder of landvoogd (*overste meister ende berichter*) aanstelde, om beide in zijnen naam tot kermis over 7 jaren te besturen. Hij zelf zou echter den titel en rang van hertog blijven behouden en 12 duizend kleine ponden 's jaars tot onderhoud genieten. Doch welhaast had deze berouw over zijn afstand, trachtte het verloren gezag te herwinnen en op nieuw met nog heviger woede ontbrandde het oorlogsvuur. Na zich wederzijds herhaaldelijk verbonden en die verbonden wederom verbroken te hebben, was Reinoud den 28 Mei 1361 genoodzaakt het bewind aan zijn broeder af te staan. Hij zelf werd eerst op den burg te Rozendaal in bewaring gesteld, en denkelijk, na 1364, overgevoerd naar Nijenbeek, een slot mede op de Veluwe in een waard aan den IJssel, niet ver van het dorp Voorst. Terwijl hij een natuurlijken aanleg tot zwaarlijvigheid had, nam, ten gevolge der langdurige werkeloosheid en het volslagen gebrek aan beweging, zijn ligchaam zóó in omvang toe, dat hij daarin twee gewone menschen overtrof. Hij werd daarom zonder slot of grendel, bewaard in een vertrek, van hetwelk de vernauwde ingang, slechts groot genoeg om iemand van tengere gestalte door te laten, hem alleen de ontsnapping mogelijk maakte. Den 22 Aug. 1371 werd Eduard bij Baesweiler, in een krijg tusschen Gulik en Brabant, door Herman van Leers met een pijl of ander wapentuig doodelijk gewond, en Reinoud uit den kerker, waarin hij tien jaren was opgesloten, verlost en op den hertogelijken troon hersteld. Doch zijne gezondheid was te Nijenbeek geknakt. Hij overleed omstreeks drie maanden na zijne bevrijding, in den ouderdom van nog geen 39 jaren oud. Zijn overschot werd in de kerk van het klooster 's Gravenstein ter aarde besteld. Met hem werden, naar ridderlijk gebruik, schild en helm van Gelre begraven, want ook hij liet bij zijn echtgenoote geen kinderen na. Met hem eindigde het eerste stamhuis der vorsten van Gelre en het bewind ging over in dat van Gulik. Zijn weduwe overleed den 1 Maart 1399 te Turnhout.

Zie Pontani, *Hist.* p. 224, 251, *Keulsche Kron.* fol. 256; Slichtenhorst, *Geld. Ges.*; van Mieris, *Charterb.* D. II. bl. 577 en in van Spaen, *Hist.* D I. bl. 466; Butkens, *Trophées de Brabant.* T. I. p. 434—436. *Chron. Tiel* p. 346, 361, enz.; van Hasselt, *Geld. Oudh.* D I. bl. 261. Dez. *Rosendaal.* bl. 40. Dez. *Kron. v. Arnhem*; Wagenaar, *Vad. Hist.*; Ceresier, Bilderdijk, Arend, Nyhoff, *Gedenkw.* D. III; Kobus en de Rivecourt.

REINOUD IV van Gulik, hertog van Gelderland en Zutphen, volgde zijn broeder Willem, den 16 Februarij 1402 te Arnhem overleden, op. Hij had zich reeds door menig ridderlijk krijgsbedrijf, regtvaardigheid en goede trouw onderscheiden en bevond zich toen op in den Eyfel, in Gulikerland, het aan hem bij broederscheiding toebedeelde erfgoed. Hij regelde de binnenlandsche aangelegenheden, maakte nieuwe verordeningen aangaande het muntwezen en veranderde de landsregten van verschillende plaatsen. In 1404 ontstond er oorlog tusschen hem en graaf Adolf van Kleef, die zich goederen had toegeëigend, die Reinoud meende dat hem, als erfgenaam van zijn broeder Willem, toebehoorde. De vijandelijkheden eindigden reeds in het volgend jaar met een verdrag. Zijn zwager Jan van Arkel wikkelde hem in een oorlog met graaf Willem van Beijeren, waarbij hij weinig roem, nog minder voordeel genoot. In de tusschenpozen van vrede wendde hij alles aan, wat tot inwendige verbetering en rust van den Staat kon dienen, en bevredigde zoo buiten- als binnenlandsche edelen, die tegen hem vijand gezind waren.

Toen de groote oneenigheden, waartoe gevoerde oorlogen en kostbare hofhouding niet weinig bijdroegen, tusschen hem en zijne onderdanen waren ontstaan, vereenigden zich ridderschap en steden tot een verbond, om de belangen van den staat te behartigen en zoo een tegenwigt te stellen tegen het gezag van den vorst en diens raad. Hij zag het einde niet der vijandelijkheden, waarin hij met Utrecht gewikkeld was. Hij overleed den 25 Junij 1423, bij een kortstondig oponthoud in de buurschap van Ter Let, niet ver van zijn geliefkoosd hofverblijf Rozendaal. Zijn stoffelijk overschot werd in het klooster Monnikhuizen bij Arnhem ter ruste gelegd en daarmede helm en schild van den laatsten uit wettigen echt geboren mannelijken telg van het Gulliksche stamhuis der Geldersche vorsten. Zijn echtgenoot was Maria van Harcourt.

Zie Pontanus, *Hist. Gelr.*, p. 354; Slichtenhorst; *Geld. Gesch.*; van Hasselt, *Arnh Oudh*, D. I, bl. 59—61, Dez., *Geld. Oudh.*, D. I, 102, 103, 267; Burman, *Utr. Jaarb*, D. I, bl. 121—123; Joh. a Leidis, *Chron. Belg.*, L. XXII, c. 62, Butkens, *Annales de la Maison de Lynden*, p. 158; Kemp, *Beschrijv. van Gorinchem en de Landen van Arkel*, bl. 154—156; *Chron. Auct.* ap. Matth. *Vet. Aevi Anal.*, T. III, p. 322—327; *Chron. van Holl.*; *Chron. van Tiel*, p. 439—440; van Mieris, Wagenaar, Ceresier, Arend, v. d. Chys, *Munten der Gr. v. Holl. en Geldert.*, Nijhoff, *Gedenkw.*, D. III; Kobus en de Rivecourt.

REINST of REYNST (Gerard), afkomstig uit een deftig Amsterdamsch geslacht. Hij was aldaar koopman en een van de eerste opzigters der O. I. Compagnie. Hij bekleedde in 1613 den post van bewindhebber daarvan, toen de Kamer van Zeventienen op hem het oog liet vallen, om als gouverneur-generaal naar Indië te vertrekken. Om hem des te eerder hiertoe te bewegen werd hem een maandgeld van *f* 700 en daarenboven jaarlijks *f* 1000 tot tafelgeld toegelegd. Na zijne terugkomst zou hij het bewindhebberschap in de Kamer *Amsterdam* op nieuw mogen aanvaarden. Op deze voorwaarde verbond zich Reinst voor den tijd van vijf achtereenvolgende jaren, den tijd tot zijne uit- en tehuisreis daar niet onder begrepen. Ook beschonken 's lands Staten hem met een gouden keten, ter waarde van *f* 1000, een fraaije eerepenning van hetzelfde metaal, en toezegging van belooning voor de diensten, welke hij der maatschappij zou bewijzen. Den 2 Julij 1613 stak hij met een aanzienlijke vloot in zee. Een andere koers nemende dan die men heden volgt, deed hij den mond der

aan den veel jongeren Gerard, oudsten zoon van den graaf van Gulik verloofd; Machteld sedert 1342, weduwe van Godfried, heer van Mien en Eik, eenigen zoon van Dirk, heer van Heinsberg; Elisabeth of Isabella, abdis van 's Gravendaal of Nieuwklooster, en Maria, eerst verloofd aan Rudolf, Paltzgraaf aan den Rijn, later, daar dat huwelijk geen voortgang had met Willem, tweeden zoon van den markgraaf, later hertog van Gulik.

Roode Zee aan, en gaf last aan een zijner kapiteinen, Pieter van den Bronk, om haar hooger op te zeilen. Inmiddels volgde Reinst zijne reis naar Bantam, en werd aldaar den 20 December 1614 statig ontvangen en gehuldigd. Welhaast begaf hij zich naar Jacatra, sloot er een verbond met den koning en deed van daar een togt met elf schepen naar Banda, om de ingezetenen van dit eiland te tuchtigen. Van Amboina deed hij, in weerwil van het uitsluitend verbond, den nagelhandel betreffende, onlangs met de Hollanders gesloten, de Engelschen verhuizen, omdat de eilanders met hen begonnen te handelen. In Mei zond de gouverneur eenige schepen, om de Bandasche vesting Poeloe-Ay te veroveren, waarin zij ook gelukkig slaagden, doch door te groote kleinachting van den vijand en door zorgeloosheid hunne verovering wederom verloren. Veel had Reinst nu te doen met zich zelven, wijl hij, tegen den raad van deskundigen, dezen togt in eigen persoon niet had bijgewoond. Hij overleed den 27 December 1615 te Jacatra aan de roode loop. Zijn portret vindt men o. a. bij du Bois.

Zie du Bois, *Vies des Gouverneurs-généraux*, p. 25—27, *Moniteur des Indes Orient. et occident.* 1846—1847; *Tijds.van Ned. Indie*, V 2, 186; Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. Portr.*

REINST (Mr. Lambert), geb. te Amsterdam 1628, werd in 1649 lid van den vroedschap te Amsterdam, in 1655 schepen, bekleedde van 1656-1666 het schoutsambt, en de burgemeesterlijke waardigheid in 1667, 1668, 1672. Terwijl hij voor de tweede maal burgemeester was hield hij nevens zijne ambtgenooten de versterking van Naarden tegenstrijdig met het gevoelen van den prins van Oranje, die daarop sterk gesteld was. Waarschijnlijk was deze wederstreving een der redenen, waarom hij in September 1672, bij eene buitengewone verandering der regering, van zijn raadplaats en van de burgemeesterlijke waardigheid werd ontslagen. Zijn vrouw was Jonkvr. Alida Bicker van Zwieten Cornelis dr.

Zie Wagenaer, *Amsterd.*, D. V, bl. 276, 291, 366; *Vad. Hist.*, D. XIV, bl. 209, 216; Kok, D. XIV. bl. 141.

REINST (Jacob) diende het vaderland van 1708 tot 1713 als kommandeur ter zee. In dat jaar werd hij in den rang van buitengewoon kapitein voor het kollegie ter admiraliteit te Amsterdam gesteld. In 1724 klom hij tot den rang van kapitein, en in de groote aanstelling van vlag-officieren van 1744 tot schout-bij-nacht, in 1748 tot vice-admiraal en in 1750 tot luitenant-admiraal in de plaats van Joan Taelman, voor hetzelfde collegie. Wij ontmoeten hem bij de krijgsverrigtingen tusschen den Utrechtschen en Akenschen vrede (1713—1748) en hij behoorde in 1729 tot het eskader van den vice-admiraal van Aerssen heer van Sommelsdijck. In dat jaar werd hij met Cornelis Schrijver en Willem 't Hooft naar den Dey van Algiers gezonden om eenige geschillen bij te leggen tot voorkoming van een lastigen en kostbaren oorlog. Hij huwde met eene Jonkvrouwe Backer, die hem kinderen schonk, o. a. eene dochter, met den graaf van Styrum gehuwd. Hij overleed den 4 Aug. 1756 te Haarlem, in den ouderdom van ruim 70 jaren. Van hem bezit de Heer Bodel Neyenhuis in zijne verzameling eene teekening, in folio formaat.

Zie *Nederl. Jaarboeken* D IV, bl. 328 D. X bl. 852; J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Nederl. Zeew.* D. V bl. 62, 64. 106, 112, 161; en Kok, Muller, *Cat. v. portr.*

REINST (Pieter Hendrik), zoon van den vorige, was in 1751 tot buitengewoon kapitein ter zee bij de admiraliteit opgeklommen, toen hij met 8 oorlogschepen waarover hij het opperbevel voerde, naar Marokko werd gezonden. In October 1753 stelde hem de regentes Anna tot ordinair kapitein bij dat collegie aan. In 1760 werd hij aan het hoofd van een eskader van 5 schepen naar Algiers gezonden, om voldoening te vorderen voor een met goederen geladen geroofd schip en de gewone geschenken over te brengen. Wel mogt het hem niet gelukken de geroofde goederen terug te erlangen maar hij mogt de vrede met deze roofstaat bevestigen. Drie jaren later zeild hij wederom derwaarts tot bijlegging van eenige gerezene geschillen. Zoo wel zijn rapport van deze als de vorige expeditie, waarbij hij den rang van vice-admiraal bekleedde, berust in 's Rijks Archief. In 1780 werd hij op voorstel van den prins stadhouder tot buitengewoon commissaris van het magazijn en de timmerwerf van de admiraliteit te Amsterdam, en kort daarna tot lid van den geheimen Raad, of het Departement van Marine, en luitenant-kolonel benoemd. In 1783 werd hij aan het hoofd van een eskader naar de Middelandsche zee gezonden. Na een hevigen storm in de golf van Narbonne, bereikte hij met slechts 3 schepen van zijn eskader de aangewezen verzamelplaats Toulon. Vandaar werd hij met het eskader teruggeroepen, wegens de ontstane geschillen met keizer Joseph en hem het gebied op de Schelde opgedragen. Terstond gaf hij de noodige bevelen tot het gesloten houden der Schelde, en nam hij die maatregelen welke hij noodig achtte.

Hij klom tot den rang van admiraal op, en overleed.

Zie J. C. de Jonge *Gesch. v. h. Nederl. Zeewezen*, D. V. bl. 292, 307, 539 D. VI; en bl. 51, 308, 365, 370—473; *Ned. Jaarb.* D VII bl. 1131, D. X bl. 138. C. de Jong, *Reize in en door het Kanaal* bl. 96, 100, Dez. *Reizen naar de Middel. Zee*, bl. 23, 222. Dez *Tweede reis naar de Middel. Zee.* bl. 14. *Derde reis naar de Middel. Zee.* D. 11, bl. 236.

REINWARDT (Casper George Karel), werd den 3 Junij 1773 te Lüttinghausen (district Lennep, koningrijk Pruissen) geboren. Zijn vader, Johan George, leerling van Gellert, deelde zijne achting in liefde voor dien edelen fabeldichter en zedeschrijver aan den zoon mede, wien hij zelf onderwees en het gymnasium te Lennep liet bezoeken. Zijne moeder, Catharina Goldenberg, vormde, door hare teedere zachtmoedigheid het karakter van haren zoon tot ontwikkeling dier deugden, welke zijn leven versierd hebben. Op het voorbeeld van zijn broeder Johan Christoph Mathias Reinwardt, die te Amsterdam voor de pharmacie werd opgeleid, en zich met buitengewone vlijt op de chemie en andere wetenschappen toelegde, begon hij zich, bij gelegenheid dat hij hem (1787) in die hoofdstad bezocht met natuurlijke geschiedenis, vooral met chemie bezig te houden, en door een gemeenzaam verkeer met de kundigste mannen van het vak, werd zijn terugkeer naar Lütringhausen telkens verschoven, tot dat hij besloot zich te Amsterdam te vestigen en met zijn broeder zamen te wonen en zich op de geneeskunst toe te leggen. Terwijl hij zich voorbereidde om de Göttingsche Hoogeschool te bezoeken, werd hem de leerstoel der Natuurlijke Historie te Harderwijk, door den dood van den hoogleeraar Schacht ledig, aangeboden. Hij aanvaardde dit ambt, na vooraf door den Academischen Senaat met het doctoraat *honoris causa* in de natuurlijke wijsbegeerte en geneeskunde vereerd te zijn geworden, den 10 Junij 1801 met eene rede, *De ardore quo Historiae Naturalis imprimis Botanicae cultores, ad sua studia feruntur* (Hard. 1801 4o.), uitmuntende door rijkdom van gedachten, en door een gloed van stijl, die de keuze van zijn onderwerp regtvaardigde. Twee jaren later (1803) hield hij een rectorale rede, *de praestantia Chemiae recentioris in naturae et artium phaenomenis explicandis.* Zijn werkkring werd te Harderwijk uitgebreid, hij ontwierp inrigtingen voor natuurkundige wetenschappen en werd lid van provinciale commissiën voor landbouw en voor geneeskunde. Door koning Lodewijk tot directeur van den koninklijken plantentuin en van het koninklijk kabinet van Natuurlijke Historie benoemd, zag hij zich (8 October 1808) genoodzaakt die akademie vaarwel te zeggen. Toen Lodewijks vertrek dien post te Amsterdam had doen vervallen, werd hij aan het Atheneum aldaar tot gewoon hoogleeraar der Natuurlijke Historie en tot buitengewoon hoogleeraar in de Schei- en en Kruidmengkunde benoemd. Dit ambt aanvaardde hij dd. 5 Nov. 1810 met eene *Or. de Chemiae et Hist. Nat. studiis rite instituendis* (Amst. 1810 4o.)

Zijne bezigheden waren hier menigvuldiger. Behalve zijn arbeid voor de openbare lessen, was hij mede-redacteur van een Natuurkundig Tijdschrift, een der ijverigsten in het uitschrijven van prijsvragen bij Teijlers Genootschap, en bij de Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem, en in het beoordeelen van de ingekomen antwoorden; hierbij kwamen zijne ijverige bemoeijingen als lid van het Kon. Nederl. Instituut 1ste klasse, van welken werken hij sedert dien tijd, meenige doorwrochte verhandeling geleverd heeft. Het besluit van den 3 September 1814, had hem tot directeur van 's lands Kabinet van Natuurl. Historie te Amsterdam aangesteld. Maar reeds in October 1815 vertrok hij naar Ned. O. I., als directeur tot de zaken van den Landbouw Kunsten en Wetenschappen op Java en de naburige eilanden. In 1842 in het Vaderland teruggekeerd, aanvaardde hij 3 Mei 1823 het hoogleeraarsambt in de Schei-, Kruidkunde en Natuurlijke Historie te Leiden met eene oratie *de augmen us, quae Hist. Naturali ex Judiae*

investigationes accesserunt (Ann. Acad. L. B. a. 1823—1824); door den hoogleeraar M. Siegenbeek in het Nederd. overgebragt. Hij overleed den 8 Maart 1854. R. Vinkeles heeft eene afbeelding van hem gegraveerd. Reinwardt huwde in 1822 de wed. Calcoen, geb. van IJsseldijk. Hij was lid van vele genootschappen, en sedert 1823 der Maatschappij van Nederl. Letterkunde, waarbij hij den 27 Dec. 1827 sprak: *over de natuurlijke vruchtbaarheid der Oost-Indische eilanden en bijzonder van Java.* Behalve de reeds genoemde oratiën en verscheidene bijdragen in de eerste jaargangen van den *Recensent o. d. Recens,* heeft Reinwardt uitgegeven:

Tijdschrift voor Natuurk. Wetensch. en Kunsten. Amst. 1810—1812; 11 stukken; *Geneesk. Bijdragen* met Buijs, v. d. Hoeven, Logger een Salomon. Delft, 1825 en volgg. *Voorr.* en *Aanteek.* bij Tromsdorff *Leerb. der Letterk. uit het Hoogd.* Amst. 1815. 2 d., *over het karakter der vegetatie van den Indischen Archipel; over den ouderdom der Aarde en de beoefening der Natuurl. Hist.* 2 st. 8.

De Geologiae ortu et progressu L. B. 1837 4.

Observationes de Mangiferae Siminine polyembroneo (Nov. Act. Acad. Nat. curios. 4o.

Reinwardt, de Fremery en Stratingh, *Verslag van het Scheikundig onderzoek van het aqua Binelli* in *Algem. Kunst- en Letterb.* 1834 D. I, bl. 98.

Voorlezing over de hoogte en verdere natuurlijke gesteldheid van eenige bergen in de Preanger regentschappen in *Verhand. v. h. Batav. genootschap* 1823, D. IX, bl. 1.

Berigt van eene onvoorziene ontploffing van het slagzilver (oxyde d'argent détonnant), en daardoor veroorzaakte zeer zware kwetsing in *Alg. Kunst en Letterb.* 7809, D. I, bl. 151.

Proeve eener Geogr. Beschr. der Flora van Holland, in *Tuinb. Flor.* 111—123.

Bijdragen over eene geographische beschrijving der Hollandsche Flora in het *Berigt der werkzaamheden van de eerste kl. v. h. Ned. Inst.* D. VII, bl. 38, 1811—1813.

Over maagsteenen van het viervoetig gedierte, meer bepaaldelijk over die van het paard en den Hippotamus. D. IV, Ald. 1818.

Over de eigenschappen en het nut der Kanarischen Populier (Populus monilifera) Verh. 111, bl. 169.

Over de gesteldheid en den grond van het Eiland Aruba en het goud aldaar gevonden. Nieuwe Verh. D. I, bl. 265, 1820.

Over het ontstaan van Kalk en den groei der Schulp- en Koraalbanken, in de Zee der heete gewesten.

Berigten N. Verh. D. 111, Bl. 33, 1831.

Over eenen hoorn en een gedeelte der bekkeneels van den Bos primigenus in *N. Verh.* D. 111, bl. 20, 1831

Over de turfasch, en het begin van den langen turf. Berigten, N. Verh. D. NII, bl. 15, 1838.

Over een eigene soort van turfverkoling en de daaruit te trekken voordeelen. Advies van de HH. Reinwardt en van Breda. N. Verh. D. VI, 1835—1837. *Berigt der werkzaamheden.*

Over den aard en den oorsprong der eetbare vogelnestjes op Java. Berigt N. Verh. D. VII, bl. 30, 1838.

Platen gevonden op Borneo, t. a. p.

Over het eigenaardige en de verspreiding der gewassen in de Magellaansche landen. in *Tijdschrift* D. II, bl. 33, 1849.

Over den Boom van Boerhaave, t. a. p. 1845 bl. 118

Over de goud bevattende gronden, der Noord-Oostelijke kust van Celebes (onuitg.)

Waarnemingen aangaande het vulcanische terrein in het landschap Menado op Celebes (onuitg)

Over de wilde vijgeboomen in Oost-Indië (Tijdschrift. Verh.)

Reis naar het Oostelijk gedeelte van den Indischen Archipel, in het jaar 1821; *uit zijne nagelaten aanteekeningen opgesteld met eene levensberigt en Bijlagen vermeerderd door W. H. de Vriese met* 19 *pl.* Amst. 1850.

Plantae Indiae Bat. Orientalis, in itinere per insulas archipelagi Indici Amboinam, Celebem, Ternatam, aliasque, annis 1815—1821 *exploravit Casp. Georg Carel Reinwardt. agriculturae, artibus, disciplinisque in India Batava Orientali praefectus, et in Academia Lugduno — Batava Prof. Jussu Augustissimi Regis Guihelmi* 111, *digessit et illustr. Guil. Henr. de Vriese Ph. Nat. et Med. Doct. Botanices* in Acad. Lugd. Bat. Prof. 1856 Fasc. 1.

Zijne Bibliotheek is in 1855 te Leiden verkocht.

Zie Geel, Voorrede v. d. *Catal.* der boeken van Reinwardt. de Vriese, *Levensberigt* van R. vóór diens *Reis* enz.

Zie P. G. Krieger, *orat. rect.* (1855) p. 10, 11; D. J. van Lennep, *orat. in sch. Ill. Amst. secul.*; *Hulde aan de nagedachtenis aan J. H. v. Swinden,* bl. 42; Holtrop *Bibl. med. ac chir.* p. 91, 290. van Hall, *fl. Belg. Sept,* voorr. *Tuinb. Flora.* D. 111 bl. 332. Clarisse *Or. rect. in Ann. Ac. L. B.* Ann. 1821—1822 p. 59; Siegenbeek, *Or. in ibid. Ann.* a 1823—1824, p. 25; *Algem. Deutsche Real-Encyclopaedie* VII, *Ausg.* IX B. S. 155; van Kampen, *Gesch. der Kunst; en Wetensch.* D. II, bl. 619. D. III, bl. 262; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoogesch.* D. I, bl, 437. D. II, bl. 86—96 T. en B. bl. 262; Burman, *Gesch. der Geld. Hoogesch.* D. II, bl. 338, 576, 681; Collot d'Escury, *Holl. roem in Kunst en Wetens.* D. VII, bl. 285, 286, 287: Mr, P. Meijer, *Kronyk van Nederl. Indië* en *Tijdschrift voor N. I.* 111, 2e Jaarg. Bat. 1840, p. 563; J. Geel, *Levensschets van* C. G. O. Reinwardt, in *Hand. der Maats. v. Nederl. Letterk.,* 1854, bl. 37; W. Vrolik, *Levensb. van R., Versl. Kon. Akad. d. Wet. Nat.* D. 11, bl. 214; *Letterb.* 17 Dec. 1819; *Bat. Cour.* 7 Nov. 1818, 29 Jan. 1812, 6 Julij 1822, 1854 bl. 81; Pruys v. d. Hoeven, *Herinneringen aan R.,* in *Alb. der Nat.* 1858. bl. 312; Mr. M. C. van Hall, *Gedichten.* D. I, bl. 127; J. ten Brink, *Gedichten,* bl. 122, 123; Nieuwenhuis (uitg. Sijthoff), Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat, v. portr. Cat. Bibl. L. B.* 1814—1847 p. 284.

REISIG (Jan Hendrik), was omtrent 1786 te Zutphen woonachtig, en bewerkte aldaar eene Nederlandsche proza-vertaling van Miltons *Verloren Paradijs,* waarvan twee stukken het licht hebben gezien (Zutphen bij van Eldik 1791 kl. 8), de zes eerste zangen behelzende, met een opdragt in dichtmaat aan zijn vriend D. Delprat, later predikant bij de Waalsche gemeente te 's Hage. Van Zutphen verplaatste Reisig zich naar Schoonhoven, waar hij, behalve de redactie van de Schoonhovensche Courant, aan welke later N. G. van Kampen deel nam, ook de uitgave bezorgde van het *Kabinet van Nederlandsche en Kleefsche Oudheden,* vroeger door Abr. Rademaker in het licht gegeven. Toen het 7e deel verscheen, was Reisig niet meer in leven. Hij overleed in het begin van 1794.

Reisig liet eene weduwe met twee kinderen, een zoon en eene dochter, na, waarvan de eerste mr. Johannes Reisig later hoogen lof van eerlijkheid verwierf als procureur bij de Regtbank te Amsterdam. Tusschen Kantelaar en Reisig bestond naauwe vriendschap. Hij gaf in 1789 te Amsterdam een bundeltje in het licht getiteld: *Gedichten en Vertaling* kl. 8. Zijne versen nemen geen hoogen vlucht, maar er heerscht een evangelische toon in.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* Dl. V, bl. 167,; J. H Strabbe, berigt vóór het 7e deel der *Nederl. en Cleefsche Oudheden*; *Navorscher* D. VIII, bl. 159; IX, bl. 90. 142, 212. 233, *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.* D. III, bl. 91, 214.

REISKE (Johan Jacob), den 25 October 1716 te Zörbig, een stadje aan de grenzen van Anholt, uit behoeftige ouders geboren, ontving zijn eerste opleiding in zijne geboorteplaats; vervolgens bij zijn grootvader van moederszijde, een schoolmeester te Zöschen, waar de predikant voor zijn zoon een informator aan huis had, wiens onderwijs ook Reiske dagelijks twee uren mogt bijwonen. Deze informator, M. Meiszner, werd later collega quartus aan de kruidschool te Dresden. Reiske had veel verpligting aan hem, en droeg hem tot dankbaarheid zijne aanteekeningen op de *Tusculanas Ciceronis* (1760) op. Vervolgens studeerde hij van 1728—1732 in het weeshuis te Halle, waar ook Baumgarten en Michaëlis toen studeerden. In 1733 verliet hij Halle, en vertrok hij naar Leipzig, waar hij zich op de Oostersche talen begon toe te leggen. Hij moest daar kommerlijk leven; van paschen 1733 tot paschen 1738 ontving hij slechts 200 thaler van huis, waarvoor hij zich onderhouden moest, en daarenboven nog Arabische boeken koopen. In de laatste jaren mogt hij twee subsidiën van den keurvorst en den raad van Leipzig genieten. Nog langer zou hij er genot van gehad hebben, indien hij zich niet naar Leiden had begeven om daar zijne Oostersche studiën voort te zetten en vooral de niss. van het Warneriaansch legaat te raadplegen. Hij aanvaardde in Mei 1738 de reis. Tot aan Luxemburg ging hij, even als de handwerklieden, nevens de vrachtwagens, die van Leipzig naar Hamburg rijden. Te Lunenborg bezocht hij Raphelius, bekend door zijne letterkundige aanteekeningen op het O en N. T. Acht dagen hield hij zich te Hamburg op en bezocht daar Wolf, Winkler en Reimarus. Van Hamburg begaf hij zich toen naar Amsterdam, waar hij zijn intrek nam bij een handelaar in lijnwaad, Hohlfeld genaamd, wiens

vrouw eene vriendin zijner moeder was. Terstond bezocht hij den hoogleeraar d'Orville wiens amanuensis Behrends, juist was vertrokken. d'Orville bood hem diens plaats met eene jaarwedde van ƒ 600 aan, doch hij sloeg dit aanbod af; hij wilde naar Leiden, om door hare bibliotheek sterker in het Arabisch te worden. Dit nam d'Orville kwalijk en hij weigerde hem een brief aan den ouden Pieter Burman mede te geven. Later verzoenden zij zich, en werd Reiske bij d'Orville plaatsvervanger van Behrends. »Deze man, »schreef nu Reiske,) was een der hoofdpersonen, die God gebruikte, om mij in mijn onderhoud gedurende de acht jaren, welke ik in Holland sleet, te verligten. Ik sta er zelf verbaasd over, dat wij beiden, lieden van zoo zeldzame luimen, het zoo lang bij elkander uit hebben kunnen houden. Hij was in zijnen kring juist dat, wat ik in den mijnen was. Hij had het beste hart van de wereld. Alleenlijk had hij ook somwijlen dat, hetgeen men domme vlagen noemt: dat is, hij stoof in een oogenblik, zonder schijnbare reden op." Uitvoerig is het verslag dat hij geeft van hetgeen hij voor d'Orville deed, en de wijze waarop hij bij hem op zijn buitenverblijf leefde. »In de laatste jaren van mijn verblijf te Leiden," schreef hij, »heeft hij mij bijkans geheel onderhouden." Den 6 Junij 1738 kwam Reiske te Leiden. Terstond meldde hij zich bij Schultens en 's Gravensande aan, en verdiende zijn brood met het verbeteren van proeven van den *Hesychius* van Alberti, der werken van Petrus Burman en het onderwijzen van eenige studenten in het Latijn. Overigens woonde hij de collegiën van Schultens bij, die hem Arabische handschriften uit de Akademische bibliotheek mededeelde. Meer ten gevalle Schultens dan uit eigen aandrift liet hij zich ook aan de Arabische dichters gelegen leggen, en gaf daarvan in 1740 tot eene proeve de *Moallakah* van Tarapha in het licht. De uitgaaf van dezen dichter veroorzaakte, de reden is onbekend, onmin met de beide Schultensen, vader en zoon. Op last van Curatoren vervaardigde hij een eigenhandig geschreven catalogus der Arabische handschriften op de Bibliotheek. De eigendunkelijke verandering die hij zich in den Petronius van Burman, waarvan hij de proeven corrigeerde, veroorloofde, baarde hem een reeks van onaangenaamheden, zoo zelfs, dat zij, die vroeger zijne vrienden waren, de handen van hem aftrokken. Zij zagen hem voor eenen ongetrouwen bezorger aan van vreemd vertrouwd goed, en hadden geen goed oog meer op hem. Caspar Burman daagde hem in de voorrede van zijn Petronius uit, en maakte zijne schande bekend. Zijne leerlingen vielen van hem af, 't geen niet te verwonderen was, daar de Burmannen in Holland schier werden aangebeden. Het berouwde hem nu, dat hij kort te voren het hem aangeboden conrectoraat te Kampen had van de hand gewezen Hij liet nu voor een wijl de beoefening van het Arabisch varen en legde zich, op raad van Schultens, op de geneeskunde toe, terwijl hij tevens de boeken, die bij Luchtmans het licht zagen, corrigeerde en voor d'Orville arbeidde.

In Mei 1746 promoveerde hij te Leiden in de medicijnen, ging den 10 Junij te Amsterdam scheep en verliet Holland. Reiske was een doorkundig en vooral in de Oostersche letteren zeer bedreven man, en gewis had men hem te Leiden een professoraat in dit vak aangeboden, ware hij niet in den hoogsten graad trotsch, vermetel, onbezonnen, waanwijs geweest. Hij beelde zich zelve in meer te wezen dan hij werkelijk was, en lasterde en verachtte zoo bij monde als geschriften, met voorbijzien van den pligt van dankbaarheid, anderen, die hem toch verreweg over het hoofd konden zien. Hij erkent zulks zelf in zijne autobiografie, waarin hij zich dan over Holland uitlaat:

»Lief Holland! hoe dikwijls denk ik aan U, met een bitterzoet gevoel! Ach wilde God, dat ik U nooit gezien, of nooit verlaten, of ten minste beter en wijzer gebruik van U gemaakt had. Gij hebt omtrent mij als eene ware moeder gehandeld. Had ik mij ook jegens U, in alle opzigten, als een' dankbaren zoon betoond. Ach! kon mij toch mijn geweten hierop ja antwoorden! God vergelde U, in mijne plaats, datgene, waaraan het mijne dwaasheid, mijn gebrek aan gevoel en kennis van echte dankbaarheid hebben laten ontbreken. God zegene U, en late het U welgaan, edel land! woonplaats van vrijheid en eerlijkheid! Van U heb ik veel goeds genoten. Bij U heb ik veel goeds geleerd, *Naast God hebt gij mij tot datgene gemaakt, wat ik naderhand geworden ben.* Om mijne dankbaarheid te bewijzen, kan ik niets meer doen, dan dat ik voor U bidde. Ach! kon ik U nog slechts eens in mijn leven zien! Kon ik mij ten minste met U wederom ten volle verzoenen! Een pijl ging door mijne ziel, wanneer ik U verlaten moest, mijn hart werd verscheurd, toen ik van U werd afgerukt. Hoe dikwerf, hoe begeerig, hoe smachtend zag ik naar U met tranen in de oogen terug, tot dat uwe torens en paleizen van voor mijn gezigt verdwenen."

De verdere levensloop van Reiske, behoort niet te dezer plaatse. Het zij voldoende te melden dat hij in 1756, door invloed van den graaf Wacherbach te Dresden tot rector der St. Nicolaas school te Leipzig werd aangesteld. Hij bekleedde dit ambt zestien jaren, en overleed den 14 September 1774. Hij huwde Ernestine Christine Muller, eene vrouw van uitstekende hoedanigheden en buitengewone geleerdheid.

Wij maakten melding van zijne zelfs-biografie. Deze verscheen door bezorging van Ernestine Christine Reiske met den titel: *D. Johann Jacob Reiskens von ihm selbst aufgesetzte Lebensbeschreibung* Leipzig, 1783. 8o. Achter de biografie volgen de lijsten zijner nagelatene handschriften en uitgegeven werken, en de door hem met verschillende geleerden gehouden briefwisseling, o. a. met F. L. Abresch, Bernard, P. Bondam, J. R. Ernst, J. D. Gaubius, A. Gronovius, G. Meerman, J. P. d'Orville, A. Schultens, J. J. Schultens, P. Wesseling, N. G. Schroeder.

Hij gaf o. a in het licht; *Abi Mohammed El Kasem Bascensis vulgo Haririi consessus XXVI Rakah s. variegatus dictus. E. cod. Ms. cum scholiis arabicis et versione Latina. Lipsiae* 1737 4.

Taraphae Moallakah cum scholiis Nahas et versione Latina. Lugd. Bat. 1742 4.

Miscellanae observationes medicae ex Arabum monumentis Disputatio pro gradu Doctoris. Lugd. Bat. 1740. 4.

De overige 42 in getal werden te Leipzig gedrukt. De door hem vervaardigden Catalogus der Arabische handschriften, berust nog op de Bibliotheek te Leiden.

Zie, behalve zijn antolografie; *Vita Io. Jac. Reiskii srips. Io Georg Eckius*; *J. Reiskii Vita ab Sam. Frid. Nath. Moro scripta; Io Jac. Reiskii de vita sua Commentariolus* met de *Memoria Io. Aug. Ernesti. Orat. funeb. in obit. Io. Georg. Graevii*, het *Elogium T. Hemssterhusii*, ook uitgegeven door C. Frotscher in *usus juventutis*. Lipsiae 1826; Het *vita Reiskii* door Eckius of Eccius, komt ook voor in F. O. Harlesl *vita Philol. nostra aetate clariss.* T. IV; G, C. Hambergeri *Germ. erud.* Sect. II, p. 283. s. ed. prim. p. 605, 606; *ed. sec.*; C. G. Gruner, *Praef. ad Io. Jac. Reiskii et Io Ernest. Fabri Opuscula Medica ex Monimentis Arabum, et Ebraeorum* Halae, 1770 8; p. XIII—XXV; *Nov. Arab. Ep.* 1774 *Jul* p. 291—315, *Nova Bibl. Phil.* T. II, p. 1; p. 162—118; H. A. Schultens, *Orat. de studio Belg. in Liter. Arab.* p. 4. D. Wyttenbach *Bibl. Crit.* vol. III, p. 1, p. 34; Saxe, *Onom.* T. VI, p. 543—545.; *Elog. Tib. Hemsterhusii, H. Vita, D. Ruhkenii ed. Bergman* p. 272 Wyttenbach, *Vita Ruhnkenii*, p 62, Dez. *Praef* van *Plutarchus*. T. I, p. 131; seqq.; Brunck, ad *Eurip. Hippol.* V. 317; D. Ruhnkenii, L. C. Valckenaerii *etalior. ad J. A. Ernesti. Epp.* Leipzig, 1772. D. Ruhnkenii, *Opuscula*, Lugd. Bat 1823, T. II, p. 292, 343; Klotz, in *Acta litter*, T. II. p. 392. 343, T. VI, p. 453; Meusel, *Gelehrtes Teutschland* en *Lexikon*. Hirsching, *Handbuch*. Over zijne geleerde vrouw: *Gallerie edler Teutsche Frauenzimmen* T. II. *Biogr. Univ.* i. v. *Biogr. génér.* i. v. *Bibl. rais.* T. 45 p. 337; Idensee, *Oude en Middel. Gesch. v. d. Geneesk.* p. 321; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hooges.*; Schotel, *Gesch. der Leidsche Bibl.* Ev. Wassenbergh, *Het Gedrag der Holl. geleerden omtrent Joh. Jac. Reiske gerechtvaardigd;* Nieuwenhuis, *Woordenb.* en *Aanh.* v. Kampen, *Bekn. Gesch. d. Kunst en Wetens.* D. II, bl. 258; D. III, bl. 166.

REITZ, REITS of REIZ (Johan Frederik). In het laatst der 17e en begin der 18 eeuw bloeide Johan Hendrik Reitz een Duitsch godgeleerde, die in zijn tijd door onderscheidene theologische schriften bekend, en op meer dan eene plaats werkzaam was. Hij is althans predikant en inspector geweest te Offenbach, tusschen Hanau en Frankfort, alsmede inspector der Hervormde kerken in het graafschap Solms. Om zijne sociniaansche gevoelens van zijne bedieningen ontzet, leefde hij beurtelings te Neder-Wesel, waar hij een kostschool stichtte, en te Terborg, een dorp in het graafschap Zutphen. Hij overleed in 1721. Zijn oudste zoon Johan Fredrik werd den 23 September 1695 op het slot Braumfels in de Westerau geboren. Na het onderwijs van den kandidaat in de godgeleerdheid Zepper, en vervolgens dat van zijn vader op het gymnasium te Siegen, waar deze tot rector benoemd was, en vervolgens te Wesel van den kandidaat Schmids genoten te hebben, begon hij aan het aldaar door

zijn vader gestichte kostschool onderwijs te geven. Vandaar begaf hij zich in 1714 naar Utrecht als onderwijzer van den jongen erfprins van Nassau-Siegen. Tegelijkertijd legde hij zelve zich op de letteren en de geneeskunde toe, en hoorde Vitriarius, P. Burman, Rad, Leusden, Joseph Serruner en Jac. Vallan. In 1718 verdedigde hij onder Serrurier eene Diss. *de trituratione alimentorum in ventriculo.* In het volgende jaar verkreeg hij een aanstelling als praeceptor aan de Erasmiaansche school te Rotterdam en in 1720 promoveerde hij te Utrecht tot med. dr, na de verdediging eener Diss. *de morbis divitum* In hetzelfde jaar bood men hem het rectoraat te Zalt-Bommel aan. Hij sloeg dit aanbod af, gelijk ook het praeceptoraat der derde klasse bij de Hieronymiaansche school te Utrecht. Een jaar later werd hij praeceptor eener hoogere klasse aan het gymnasium te Rotterdam, en verkreeg zijn broeder Wilhelm Otto Reitz, toen praeceptor te Kleef, zijn praeceptoraat. In 1724 werd Reitz op nieuw, doch nu als conrector te Utrecht, beroepen. Hij aanvaardde die betrekking met eene oratio over de woorden van Terentius *provinciam cepisti duram.* Deze rede is niet gedrukt, maar wel zijne later bij openbare promoties gehoudene redevoeringen *de origine gymnasii Hieronymiani* en *de bibliomania* (1738). In 1728 werd hem het rectoraat te Delft aangeboden, in 1740 werd hij, in de plaats Henricus Arntzenius, rector, en in 1745, na het overlijden van Jsaac Verburg, tot rector te Amsterdam benoemd. Hij bleef echter te Utrecht, waar hij door den magistraat tot buitengewoon hoogleeraar in de rhetorica en poëtica werd aangesteld. Hij aanvaardde deze betrekking met een oratie *de priscorum oratorum in dicendo libertate.* Tegen het einde van 1747 stierf de beroemde Arnold Drakenborch, en werd Reitz, op voorspraak van Willem IV, in zijn plaats tot gewoon hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid benoemd. Hij aanvaardde deze post met eene redevoering *qua demonstravit artium scientia carentem criticum hominem esse Platonicum.*

In 1750 werd hij rector magnificus, en legde die betrekking den 29 Maart 1751 neder met een rede *de censoribus librorum.* Den 20 Januarij 1752 hield hij eene *oratio funebris in obitum vir. clar. Jacobi Odei*, en in 1768, bij het neêrleggen van het rectoraat, *de emendandis academiis.* Hij overleed den 31 Maart 1778, in den ouderdom van 83 jaren.

Behalve deze *orationes* gaf hij in het licht: *De ambiguis, mediis contrariis Ultraj.* 1736, p. 8. Zie *Acta erud. Lips.* 1738, p. 109.

S. Eerenaci apologia pro Horatio, contra injustas accusationes censoris in diurno literario, sive Journal litteraire, anni 1736, T. 28, p. 11 a p. 409—431; in *Miscell. observat. cit. in auctores veteres et recentiores* 1737, vol. VIII; T. I, p. 179—201.

Graeae linguae dialecti Maittairii cum praefatione et fragmento inedito Apolloni Dyscoli. Ultr. 1738, 8 maj.

Rosini antiquitates, met eene voorrede en eenige verbeterin- Amst. 1743, 4.

Eene uytvoerige Historie van Moskovien of oude en nieuwe staat van 't Russische of Moscovische Keizerrijk. Utrecht 1744, 4 d. 4.

Hij voltooide met zijn broeder Karel Koenraad de beroemde uitgaaf der *Opera Luciani* door Hemsterhuis en Gessner aangevangen. (*Luciani Opp. Gr. et Lat. c. n. Hemst. ed. J. F. Reitzio et cum Indice C. C. Reitzii*, Amst. 1743, ultra). 1746 IV voll 4.

Dit werk, waarvan hij misschien minder dank inoogste dan hij verdiende, wikkelde hem in een hevigen pennestrijd, ten gevolge eener hatelijke beoordeeling in de *Acta erud. Lipsiens.* bij welke gelegenheid hij en zijn broeder in het licht gaven: *Jo. Fred. et Car. Reitzii, apologia adversus criminationes Anonymi in Miscellaneis Lipsiensibus cum supplemento ad ambigua.* In 1747 bezorgde hij de eerste, en kort voor zijn dood, in 1774, de zesde uitgaaf van *Neoporti Rituum Romanorum succincta Explicatio.*

Ook gaf hij met Verburg, doch zonder zijn naam, Suiker's *Algemeene Geschiedenis* in het licht.

Hij vervaardigde ook Latijnsche gedichten. Bekend is zijn *Carmen seculare* (bij het eeuwfeest der Hoogschool 1736). Ook plaatste hij een gedicht vóór het werk van zijn broeder *de Itenere Zelandica*, een *epitaphium* op prof. Serrurier in *Boekz. der Gel. Wereld*, April 1742, bl. 658. Ook hield hij den 11 Julij 1766 een *Panegyricus Guil. V. Araus. principi dictus in Basilica majore*, en zette de Jubelrede van Drakenborch in het nederd. over (*Boekzaal* 1736 Aug. bl. 166).

Bekend zijn zijne *Themata*, die hij voor eigen gebruik had opgesteld, en buiten zijn weten op naam van zekeren Theodorus van Gulpen bij van der Spek te Rotterdam waren uitgegeven.

Reitz viel van Gulpen hevig aan in *Boekzaal* Febr. 1748 bl. 188, en deze verantwoordde zich op een wijze, die hem weinig eer aandeed. In 1753 verscheen een vierde met 150 exercitiën vermeerderde uitgaaf van dit Schoolboek; in 1760 een vijfde druk, getiteld: *Eenige honderd Themata, geschetst naar de regels van de Syntaxis en verdeeld in vijf classen, naar de verscheiden vorderingen der leerlingen. Met een toegift van moeijelijke Duitsche spreekwijzen in het Latijn vertaald.* Nog in dezer dagen is dit werkje door prof. Bosscha op nieuw bewerkt.

Zie Saxe, *Onom.* T. V, II p. 455, 456; *Anal.* p. 735; J. O. Strodtmanni, *Nova erudita Europa*: S. 1, p. 1—13; part. IX, p. 85—89; Gesnerus, *Isagoge*, T. II, p. 421; Heringa, *de Auditorio*, p. 132, 148, 206; Bergmanni, *annot. ad Ruhnk. elog. Hemst.* w. p. 331 seq; *Reist. Gotting. de Libr. Nov.* Fasc II, p. 312, 348; Burmanni *Traj. erud.* p. 269, 323; Bouman, *Ges. der Geld. Hoogesch.*, D. II, bl. 231, 237; Ekker, *de Hieronymusschool te Utrecht* 2e Ged. bl. 31 volgg.; *Boekz. d. Gel. Wereld*, D. II, bl 718; *Bibl. te Water*, p. 370; Hambergers, *Gelek. Teutchland*, roo p. 939; Meusels *Nachtrag.* p. 399; *N. Gel. Europa*, T. I, p. 1—15; Hirsching, *Hist. Liter.* 85—89; *Handb.* c. V.; Rotermund, Mensels, *Lexic* XI p. 214 f.; *Biogr. Univ.* i. v.; *Nov. Biogr. Nation.*, i. v; Abcoude, *Naamr. Aanh.* bl. 176; Kobus en de Rivecourt.

REITZ (Wilhelm Otto), broeder van den voorgaanden, in 1702 te Offenbach geboren. Eerst, in zeer jeugdigen leeftijd, Praeceptor aan het Kleefsche gymnasium geweest zijnde, diende hij, vervolgens in steeds opklimmenden rang, van 1722—1736, dat van Rotterdam; tot dat hij in het laatstgenoemde jaar te Middelburg, eerst conrector, naderhand, in 1742, (bij het vertrek van zijn beroemden en geleerden neef F. L. Abresch) rector werd. Hier, waar hij ook den titel van Lector der regten had, overleed hij in 1768, tien jaren voor zijn genoemden broeder. Van zijne hand heeft men onderscheiden schriften, die hem niet slechts als een bekwaam letterkundige, maar ook als ervaren regtsgeleerde en meetkundige doen kennen. Men heeft aan hem de door Haubold geroemde uitgaaf te danken van Theophili *Antecessoris paraphrasis Graeca Institutionum Caes.* T. I *et* II, Hagae 1751. In de werken van de *Holl. Maats. der Wetenschappen te Haarlem* zijn verscheidene *mathematische* en *algebraische* verhandelingen van hem geplaatst, waarvan de meeste in het register der XII eerste deelen opgenoemd worden. Vergelijk eene soortgelijke verhandeling van hem geplaatst in D. I der *Verhandd. van het Zeeuwsche Gen. der Wetensch.* te Vlissingen, 1769. Het is eene opmerkelijke bijzonderheid, dat hij, die Duitscher van afkomst was, den *Belga Graecissans* (Rott. 1730 8o) uitgegeven, en daarin zoo naauwkeurig het Nederduitsch met het Grieksch vergelijken kon.

Men heeft nog van hem:

Praelectionum in Gymnasio Medioburgensi prima Trias. Mediob, 1737 8o.

Eerste drietal van openbare lessen in het recht, uitgesproken in de gewoonlijke Hoorplaats d. Doorl. School te Middelb. Middelb. 1737.

Annotationes sporades. 1739 8o.

Variantes lectiones in Justit. Justiniani 1744—1745.

Bij T. V. van den *Thes.* van Meerman, *Basilicorum lib. IV inoditi, nempe*, XLIX, L, LI et LII.

Zie Saxe, *Onom.* T. VI, p. 458, 735; Haubold i, *Institut. Juris Rom. Lit.* p. 205; Bouman, *Ges. d. Geld. Hoog.* D. II. bl. 252; Kobus en de Rivecourt; *Boekz. d. Gel. Wer.* 1737. b. bl. 83; *Bibl. Hagana Cl.* XI. p. 612. *Bibl. Univ.*

REITZ (Karel Koenraad), broeder van Johan Frederik en Willem Otto, werd in 1708 te Terborg in Gelderland geboren en genoot tot zijn 12e jaar het onderwijs te Nederwesel. In 1720 nam hem zijn oudste broeder mede naar Rotterdam, waar deze toen praeceptor was, en vervolgens naar Utrecht, waar hij zich vooral in de Grieksche en Latijnsche talen oefende. In 1726 sloeg hij het rectoriaat aan de Latijnsche school te Goes af, doch bij eene herhaalde beroeping, in 1730, nam hij ze aan. In 1739 werd hij tevens hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid. In 1741 werd hij rector te Gorkum en 1747 te Harderwijk, waar hij in 1748 ook tot buitengewoon en 1754 tot gewoon hoogleeraar in de letterkunde werd benoemd. In 1757 werd hij

eedshalve doctor in de wijsbegeerte, meermalen geheimschrijver van den senaat, tweemaal rector magnificus. Hij overleed den 18 September 1778, in den ouderdom van 64 jaren en 8 maanden. Zijn uitvoerig *Lexicon* op *Lucianus*, in het 4de deel van diens, door J. F. Reitz bezorgde uitgaaf, is, hoeveel er ook thans op aan te merken valt, een werk van geduld, vlijt en geleerdheid. Ook zijne overige geschriften droegen blijken van grondige kunde, maar nog meer zijne versen van de groote gemakkelijkheid, waarmede hij zijne gedichten in Latijnsche, somwijlen in Grieksche dichtmaat wist te kleeden.

Ten onregte wordt het werk *de ambiguis mediis et contrariis* hem toegeschreven. Beide broeders verdedigden het gezamentlijk in *Apol. adv. criminationes Anonym.* in *Misc. Leps.* Traj. 1752, gevoegd bij den vermeerderden druk van het geschrift zelf. Strodtmann en Hamburger hebben zijn kleinere geschriften vermeld, o. a. zijne uitvoerige gedichten, getiteld *Carmen heroicum de belli laboribus pace Aquesgranensi feliciter finitis.* Hard. 1749 4o. en *Elegia de sincere Zeelandico publice recitata quum Gymnasii Velavici curum susciperet* Harderw. 1747, *Oratio de plagio literario.* Hard. 1755 4o.

Zie J. C. Strodtmann, *N. Gelehr. Europa:* Th. VII. p. 586—598; Hamberger, *N. Gelehr. Teutschl.* Th. II. S. 849 (1ste Ausg.) p. 600 (zw. Ausg.) S. 1468 (drt. Ausg.) Saxe, *Onom.* T. VII p. 106, 107; *Nova acta erud.* 1747, *Julio* p. 405; Bouman, *Ges. d. Geld. Hooges.* bl 252 volgg; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 369; *Bibl.* te Water, p. 370; Rotermund; Hisschings *Handb.*; Bauer, *Hwtb.*; Meussels, *Lex.* XV. p. 216; *Biogr. Univ.*; *Nouv. Biogr. génér.*

REITSMA (J.), med. dr., schreef: *Eenvoudig middel om eene electrique batterij bij derzelver hoogste belaading, voor het breken der flessen enz, te bevrijden*, in *Nieuwe Algem. Vad. Letteroef.* 1791, D. I St. 2, bl. 28,

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et chir.*; p. 291.

REITZ (Jan Frederik), zoon van Joannes Reitz cornet in dienst der Vereenigde Nederlanden. Zijne moeder was een zuster der beide gemelde rectoren te Utrecht. Hij ontving zijne opvoeding ten huize van zijn oom Jan Hendrik, en bezocht de Latijnsche School en de Akademie te Utrecht. In 1775 werd hij van Amersfoort, waar hij prorector was, naar Utrecht als praeceptor der laatste klasse beroepen. Toen zijn oom emeritus was geworden, viel het oog van curatoren op hem. Hij bekleedde van 1769—1801 het rectoraat.

Zie Ekker, *de Hieronym. school te Utr.* bl. 39.

REITZ. (F. F.), med. dr. schreef *Bericht van eene belette doorzwelging* in *Verh. der Holl. Maats te Haarlem* 1776. D. V, bl. 460.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.* bl. 291.

REIZ (J. v. H.), med. dr, studeerde te Utrecht, en schreef eene Dissertatie de *morbis pauperum* Traj. ad Rh. 1752 4°.

Zie cat. Bibl. *Med. C. A, à Roy* T. III, p. 1420.

REKENARE (Cornelis de) werd in 1562 te Hulst, volgens anderen te Gend, geboren. Blommaert vermeldt hem onder de geleerde Gentenaren. In zijn jeugd was hij aldaar boekdrukker en woonde te Putte in de Witte Duive. In 1582 beschreef hij de plechtige inhuldiging van den hertog van Alençon, die hij bijwoonde, en gaf haar uit, met den titel: *De eerlicke inkomste van onzen ghenadighen ende geduchten heere François van Vranckrijke, in zijne vermaerde hoofdstad van Ghendt, den 20 April 1582 Ghendt. bij Cornelius de Rekenare* 1582, ook in het Fransch vertaald, en uitgegeven tenzelfden jare, heruitgegeven in 1841 door A Voisin, en gedrukt bij C. Annoot — Braeckman.

Toen de Spanjaarden, onder 't geleide des hertogen van Parma, de stad Gent tot de overgave dwongen, werd bij artikel IV, den Hervormden, die tot het Katholicismus niet wilden overgaan, twee jaren toegestaan om hunne zaken in orde te brengen en naar een ander land heen te trekken. De Rekenare, die in den nieuwen godsdienst was opgevoed, verliet zijne geboortestad, en begaf zich naar Dordrecht, waar hij reeds als Philoloog, Latijnsch en Vlaamsch dichter vermaard, door de Latijnsche dichters Adriaan en Damas van Blijenburgh den geleerden pensionaris Joost de Ményn en dr. Franciscus Marcellus met open armen ontvangen en terstond als conrector aan het Gymnasium geplaatst werd. Daniël Demetrius, Gideon Junius, Petrus Johannes Pylius, Leonard Casembroot, Raphaël Alendorp, Gerardus Johannesz. Vossius, Martinus Pylius, Johannes Narsius en Antonius Aemilius waren zijne leerlingen. Van Dordrecht vertrok hij naar Amsterdam, waar hij het rectoraat tot zijn dood toe (12 Julij 1629); waarnam. Dikwerf werd hij aldaar door zijne Dordsche vrienden, ook door Daniël Heinsius bezocht. Deze vervaardigde ter zijne eere menig gedicht, en arbeidde ten zijnen huize aan zijne uitgaaf van *Theocritus*. Zijn zinspreuk was: *Elck sy syn selfs Rekenare.* Hij schreef een Latijnsch vers in het Album van Narsius en deze een bijschrift op zijn beeldtenis. Zijne Grieksche- en Latijnsche gedichten zijn verspreid voor en in de werken zijner tijdgenooten b. v. in Revii *Daventria illustrata* p. 544 op het vertrek van P. Toussain naar Frankendaal, *Carmen in rectoratum Martini Pylii* en een ander in M. Pylii *poëmata*, p. 68— 86. In de Bibliotheek van Emtinck, heer van Noordwijkerhout, vond men van hem *Fragmenta Poetarum veterum Latinorum.... digesta.... ab Henrico Stephano.... Illustrata* 1570) met miss. aanteekk. van Rekenare. David Lindanus spreekt met lof van hem in zijn *Ode* over de Grieksche dichters, geplaatst voor de treurspelen van J. van Lummen van der Marck.

Zie *Artycklen ende conditiën by syn H. den Prince van Parme etc. gheaccord. der stadt van Ghendt ende ingheseténen van diere, den 17den Sept. Ghendt, Corn. de Rekenare. Met Gaultier, woon. in de Breydelsteghe by de Brughstrate*: D. Heinsii, *Poëm.* (ed. 1649) p. 370—371; (ed. 1649). J. Narsii, *Alb. Amic.*; Dez. *Miscell.* p. 124; G. J. Vossii, *Epp.* p. CCXLIX; Sanderus, de Gandav. (1753) p. IV, p. 295 en 1340; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p.; Paquot, *Mémoires*, T. I, p. 594; Blommaert, *de Ned. Schrijvers van Gent* bl. 183, 184; Schotel, *Ill. School*, bl. 21, 25, 217; Dez. *Avondst.*; Kobus en de Rivecourt.

REKKER (Bartholomeus), in 1768 te Vlissingen geboren, werd tot den koophandel opgeleid, doch oefende zich in de letter- en dichtkunde. Hij vestigde zich te Amsterdam, waar hij die oefening voortzette onder leiding van den boekhandelaar P. J. Uylenbroek en anderen. Hij zette eenige tooneel- en blijspelen van Ifland en Kotzebue over, en gaf twee bundels losse dichtstukjes, voor eigen rekening in druk. Enkele stukjes vindt men in tijdschriften en almanakken, o. a. één getiteld: *De onbestendigheid*, geplaatst in het *Letterk. Mag. v. Wetenschap, Kunst en Smaak.* Hij was geen dichter van hooge vlucht en overleed in 1844 te Baarn.

Zie van der Aa, *N. R. A. C. Woordenb.* Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

RELAND (Adrianus). Zie REELAND (Adrianus).

REM (Casper), Zie Remigius (Caspar).

REM (Hans). Deze kunstgraveur bloeide in de XVII eeuw te Amsterdam. Hij ontving octrooi om te mogen drukken *De aencompste van des vijandts galleyen ende hoe deselve overseylt ende gestrandt zyn.*

De victorie die Godt den lande gelieft heeft te verleenen, tegen des vyants galleyen voor het gat van der Sluys.

Zie *Res. d. Staten-Generaal* 7 Nov. 1612; Dodt. *Archief*, D. IV Kramm.

REMBRAND HERMANSZOON VAN RIJN, zoon van Herman Gerritsz. van Rijn en Neeltje Willems, dochter van Zuidbroek, werd hoogstwaarschijnlijk den 15 Julij 1608 te Leiden in de Weddesteeg bij de Wittepoort in eenen moutmolen geboren. Zijne ouders waren welgestelde lieden, die hem geen onaanzienlijk vermogen (1) nalieten. Zij zonden hem naar Leiden ter schole met het plan om hem later in het Latijn te laten onderwijzen en hem alzoo tot de studie op te leiden. Doch reeds vroeg voelde hij een bepaalde neiging voor de teeken- en schilderkunst, en werd bij Jacob Isaakszoon van Swarenburg, een onbekend schilder, ter opleiding in die kunsten toevertrouwd. Hierna werd hij te Amsterdam besteld bij Pieter Lastman, door Vondel den Apelles zijner eeuw genoemd. Een half jaar later, zette hij zijne studiën voort onder den Haarlemschen schilder Jacob Pines, van wien hij kort daarna naar de ouderlijke woning terugkeerde. Hier oefende hij zich zelve in de beoefening van

(1) O. a. een huis te Soeterwoude.

teekenpen en penseel en verwierf spoedig zulk een vermaardheid, dat men hem menigmaal naar Amsterdam ontbood tot het maken van portretten. Zulks had ten gevolge, dat hij zich in 1630 in deze stad neërzette. Hij kocht er, na verschillende huizen bewoond te hebben, in de Sint-Anthonis-Breestraat, en wel op dat gedeelte der straat, dat thans de Joden-Breestraat wordt genoemd, een huis, waarin hij een goed deel van zijn overigen leeftijd van doorbragt en de meeste zijner uitnemende werken vervaardigde. Laatstelijk werd een huis op het eind der Rozengracht, tegenover het oude-Doolhof door hem bewoond. In 1634 trad hij in den echt met Saskia Ulenburgh uit een zeer deftig en aanzienlijk Friesch geslacht, dochter van Rombertus Ulenburgh, pensionaris en burgemeester van Leeuwarden, en later raadsheer in het Hof van Friesland. Zij overleed reeds in het midden van Junij 1642, na hem twee kinderen, een vroeg gestorven en, Titus van Rijn, die ook voor de kunst werd opgeleid, doch als zoodanig niet uitmuntte, geschonken te hebben.

Weinig is er van het leven van Rembrand opgeteekend. Hij leefde slechts voor zijne studiën en het onderrigt zijner leerlingen; van 1630 tot zijn einde woonde hij voortdurend te Amsterdam, verliet slechts zeldzaam die stad, en zeker nimmer om een buitenlandsche reis te ondernemen. In 1656 trof hem een groote ramp. Zijn boedel werd verklaard te zijn in staat van kennelijk onvermogen en kwamen dienvolgens zijne goederen aan de desolate Boedelkamer. Zijn huisraad lijnwaad, schilderijen en teekeningen, kortom al wat hij bezat, werd daarop bij executie verkocht. Vervuld van smart over het geleden verlies, trok hij zich sedert dien tijd in eenzaamheid en stille afzondering terug, en werd sedert zoo weinig bij de wereld meer opgemerkt, dat men lang in volkomen onzekerheid verkeerde omtrent de plaats, waar hij overleed. Sommigen vermoedden dat hij in Engeland, anderen dat hij te Stokholm was gestorven. Eindelijk bleek het dr. P. Scheltema, aan wiens Rembrand wij de meeste levensbijzonderheden ontleenden, dat hij in 1669 te Amsterdam op de Rozengracht is gestorven en den 8 October van dat jaar in de Westerkerk aldaar is begraven. Rembrand werd vroeger voorgesteld als iemand van onbeschaafde zeden, die zijne uitspanning zocht bij lieden van de laagste volksklasse, als een mensch, overgegeven aan hebzucht en geldgierigheid en tevens, hoe vreemd het ook schijnen mog, niet vrij te pleiten van spilzucht en verkwisting. Dr. Scheltema heeft echter deze lasteringen op voldoende en bevredigende wijze wederlegd. Hij genoot de vriendschap en het vertrouwen van den beroemden hoogleeraar Nicolaas Tulp, en van diens schoonzoon Jan Six; Jeremias de Decker noemde hem zijn vriend.

Rembrand was, wat hij geworden is, geheel alleen aan zijn voortreffelijken aanleg verschuldigd, en naar waarheid verklaarde Immerzeel in zijne lofrede op hem (bl. 9): »Rembrand kon alleen door Rembrand worden voortgebracht." Hij bediende zich van twee verschillende wijze van schilderen. Tot zijn vroegeren leeftijd behoort de meer uitvoerige manier, eenigzins zweemende naar die van Frans van Mieris; tot zijne latere levensjaren de meer stoute en breede penseelsbehandeling, die men in vele zijner portretten opmerkt; van beide manieren zijn uitstekende proeven in de Museums te 's Hage en te Amsterdam »On peut admirer Rembrandt (schreef Arsène Houssaye) dans tous les musées d'Europe; mais c'est à la Haye et à Amsterdam, qu'il faut aller saluer son génie: *La leçon d'anatomie* et *La ronde de nuit* sont l'expression la plus vive et la plus éloquente de ses deux manières". Naar het gevoelen van bevoegde kunstkenners bestaat de groote voortreffelijkheid van Rembrands arbeid vooral in treffend effect, krachtig koloriet en meesterlijke bewerking. Zijne beelden schijnen niet op het doek geplaatst, maar daaruit op te rijzen en in levende gestalte tot ons te naderen. Meer dan iemand verstond hij de kunst de voorwerpen in het meest treffende licht te stellen, en hunne kleuren, zonder overdrijving, sterk te doen spreken. Hij wist de oogenblikken, waarin de natuur zich het schoonst en meest schilderachtig voordoet, behendig waar te nemen en hare juiste verwen alsdan met vlugge hand op het paneel over te storten. In zijn koloriet streefde hij Titiaan op zijde. Niet minder muntte hij als etser dan als schilder uit; hij schilderde als 't ware op het koper, en wist, even als aan zijne schilderijen, ook aan zijne platen die kracht en helderheid bij te zetten, waardoor een zachte gloed en fluweelachtige toon over deze verspreid ligt. Bartsch telt van hem 376 tusschen 1628 en 1661 gegraveerde platen op. Een der zeldzaamste collectiën er van bezat wijlen den baron Verstolk van Soelen. Voor zes teekeningen van dezen meester werd op de verkooping van Jacobus Vos *f* 4,107.00 betaald, waaronder een die *f* 1,430.00 opbragt. Op eene in deze tijden te Londen gehouden verkooping werd voor een fraai drukje van het *Portret van Tolling* *f* 2,840.00 betaald. Tot zijne leerlingen behoorde Samuel van Hoogstraten, Gerard Dou, Ferdinand Bol, Gerrit Flink en Gerbrand van den Eeckhout.

Een schrijver dezer eeuw, Solry, die eene *Poëtique des Arts* heeft geschreven, noemt Rembrand den Shakespeare der schilderkunst, en Shakespeare den Rembrand der poësy. »Point de goût (schreef hij, deze paralel voorstellende) mais tant de vérité! point de noblesse, mais tant de vigéur! point de grace, mais tant de coloris!" Pelkington schreef: »He had few acquales and no superiors."

In 1852 is er te Amsterdam een standbeeld voor Rembrand opgerigt. De plegtigheden, die daarbij plaats hebben gehad, zijn door Kramm, Scheltema en Gerard de Nerval, de laatste in de *Revue des deux mondes*, beschreven.

Zie Houbraken, *Schoub.*, D. I, bl. 254; J. C. Weyerman, *Leven der Sch.*; de Piles, *Leven der vermaarde Sch*, bl. 395; van Eynden en van der Willigen, *Gesch. der Vad. Schilderk.*, D. I, bl. 389; van Gool, *den. Schoub. der Ned. Sch.*, D. , bl ; G. Hoet, *Aenm. op het Schouwb der Ned. Kunsts.*; Le Comte, *het Kunstk der Bouw-, Sch.-, Beeldh.- en Graveerk.* Utr. 1744—1745. 2 d.; in 't Fr., Brux, 3. t., 1702; S. van Hoogstraten, *Inl. tot de Hooges. der Schilderk.*, bl. 273; Orlers, *Ber. v. Leiden*, ; Wagenaar, *Beschryv. v. Amst.*, D. II, bl. 385; W. N. Plypers, *Levenss. v. Remb v. R.*, Amst. 1842; E Quinet, *Remb. v. R. als Kunsten. besch.*; *Lev. v. Ned. Mannen en Vr.*, D. I, bl. 133; A. V. Lee, *iets over Rembr.* (*Leesk.* 1852; D II, bl 142), m. portr.; P. Scheltema, *Redev. over het lev. en de verd. van Rembr. v. Rijn*, Amst. 1853, met portr.; W. J. C. Rammelman Elzevier, *over de ouders en de geboortepl. van Rembr. v. R.* (*Alg. Konst- en Letterb.* van 1851, van 9 Mei, No. 19, bl. 205—298); *Puzaant. te Amst. van huw. eeniger voorname mannen, zoo als Abr. Bloemaert, J. v. Vondel, Rembr. v. R. en and.* (*Hist. gen Chron.* 5 jg. bl. 60); *de vrouw van Rembr. Bijzonderh. omtrent het huw. van den sch. Remb. van Rijn te Leiden, met Saske Ulenburgh van Leeuwarden, door* W. Eekhoff. (*Europa*, Amst. 1862) Collot d'Escury, *Hollands, roem in kunsten en wetensch.* D. I, bl. 87, 88, 150, 210, D. II, bl. 126, 127, 128, 267; C. Josi, *Ber. Cat.*, bl. 12: *Cat. van de eenigste en volk. verz. der Prentk. van Rembr. met al haare verand.*, *zamen* 655 *pr. van den heer Am. de Burgy.* 's Hage, 1755; *Meded. van twee eigenh. brieven van Rembr., door Six, in het Inst. of Versl. en meded., uitg. door de 4e kl van het Kon. Ned. Inst.*; Schinkel, Vosmaer (*Ned. Spect.* 1866) en Kolloff (*Raumers Taschenbuch*, 1856) hebben brieven van Rembr. in het licht gegeven Verg Vosmaer. *Rembrandt, etc. sa vie*, pag. 112. Sniv. Een brief van Rembrands werd op de verkooping Verstolk voor *f* 249 verkocht. J. Immerzeel, *Lofrede op Rembrandt van Rhijn*, (*Holl. Maats. van Fr. K. en W. N. W.* D I, bl. 477); mr. J. van Lennep, *Rembrandt van Rijn* (*Hist. Schets*) Immerzeel, *Gedichten*. D. II, (R. *Voorspoedige reis*) Andel, *Lof der schilderk.* Leyden, 1642; Pels, *Gebr. en Misbr. van het tooneel*. J. de Decker, *Rijmoeff.*; Heiblocq *Farrago Lat. Belg* Vondels *Werken* (uitg van Lennep), D. III, bl. 170; D V, blr 515—770; D. IV, bl. 383; D. VII, bl. 16; D. D. IX, bl 256; Huijgens *Gedicht.*, bl. 75; J. Vos, *Gedicht. Dietsche warande*, D. VII, 1e Afl, bl. 92 (1864). Immerzeel, Kramm, Hoogstraten. Kok; Nieuwenhuis; *Woordenb. der Zamenlev.*; Kobus en de Rivecourt; *Nav.* D. I, 191, 275, 333 D. III, bl. 78 D. VIII, bl. 282, 31; bl. 299; D. X, bl. 34; D. V, bl. 215. *Chr. v. h. Hist. Genoots.* Muller, *Cat. v. Portr Bijv. v. h. Alg. Hbl.* 27 Mei (dag van het Rembrandts-feest), waarin breedvoerig over Rembrandt en zijn kunst gehandeld wordt, en besloten door een gedicht van den heer J. A. Alberdingk Thijm, getiteld: *Een Harptoon in het akkoord der Rembrandts-hulde.* Mr. C. Vosmaer, *over de Grenzen* (*Ned Spect.* 1862, 1863); Dez. *Een Pelgrimst. naar de Weddest.*; Dez. *De ged. der Tijdgen. over Rembr.* (*Kunstkr.*); *J. Six en Rembr.* (*Kunstkr.*); *Rembr. H. v. Rijn, ses préc. et ses ann. d'appr. La Haye*, 1868; *Rembr. H. v. Rijn, sa vie et ses oeuvr. La Haye*, 1869; hier achter *Cat. Chron. des Oeuvr. de Rembr. v. Rijn* (p. 411—525); Ath. Coquerel, *Rembr. et l'indiv. dans l'art*, Par. 1869; Dez. *Lib. Etud.* Par. 1868, 8o.; J. Renouvier, *des typ. et des man. des maîtr. grav.*; St. Germain, *Guide des amat. de Tabl. pour les écoles Allem., Flam. et Holl* T I. p. 289; Ch. Blanc, *Hist. des Peintr.* 3e edit. 1855; Dez. *l'Oeuvre compl. de Rembr. décr. et comm.* Par. 1868. 2 v., 8o.; Dez. *l'Oeuv. de Rembr. repr. par la photogr.* in fol. Par. 1853—57; *Gramm. des arts du dessin.* Par. 1867, 8o. *Taitré Phil. de l'art dans les P.-B.* Par. 1869. 12o. *Abr. de la vie des plus fameux peintr.* Amst. 1774 8o.; J. v. Dijk, *Descr. art. et hist. de toutes les peint. de l'hôtel de ville d'Amst.*; *Cat. des mus. d'Amst., Rott. de Dresd.*; *Cat. de l'inv. et seule compl. coll. des est. de Rembr.* la Haye, 1775; d'Argenville, *Abr. de la vie des plus fam. peintr.* etc.; Descamps, *vie des peintr. Flam., All. et Holl.* Par. 1753—63. 4o. et 8o. *Dict. Univ.*; Dr. Hoeffer, *Biogr. gén.* T. , p. 41; *Biogr. Univ.*; Ger. de Nerval, *des fêtes de Mai en Holl.*; *en Rev. des deux mond.* T. II, p. 1192—1211, 1852; Maxime du Camp, in de *Rev. de Par. Oct.* 1857; Gust. Planche,

Etud. sur les arts; Lastman, *la vie des peintr. Flam., All. et Holl.* T. I, p. 243; Th. Gautier, in de *Mon. Univ.* 1858; *Cab. de l'Am.*, IV; F. Villot, *Not. des tabl. du Louvre;* Gersaint, *Cat.*; Quentin de Lovangère en and.; W. Burger, *Mus. de la Holl.*; *Gal. d'Arenb. à Brux.*; Dez. *Trés. d'ars exp. a Manch. en* 1857, 12o.; Dez. *Les vent. pub. à Par.* (*Indép. bel.* 22 *Févr.* 1861); Dez. *Gén. de Rembr.* (*l'Art.* 18 *Juill.* 1858); Dez. *les Rembr, de Buckingh.-Pal.*; Dez. *les Rembr des coll. part. d' Amst.*, *les dess. de Rembr. au Br. Mus*, (*Rev. Germ.*); Dez. *un tour en All.* (ib. 1861, 28 *Févr. et* 31 *Mars*); Dez. *les nouv. tend. de l'art* (*Rev. Germ.* 1 *Janv.* 1862); Dez. *Mus. de la Holl., Amst et la Haye*, Par. 1852, 12o.; Dez *Rembr. Disc. sur sa vie et son genre avec un gr nombr. de doc. histor. par Scheltema, publ. et ann.*, Par. 1866. In 1869 hield zich Burger met een werk over Rembrandt bezig. *Remb. l'homme et ses oeuv.*; *Man. de Kuyler, trad. en Angl. et comm. par Edm. Head.* T. I, p. 235; *Cat. rais. de tout. les estampes. qui form. l'oeuvre de Rembr. et mis au jour, avec les augm. nec. par les sieurs Stelle et Glomy*, Par. 1751; *Suppl. au Cat. rais. de M. M. Gersaint Stelle et Glomy de tout. les pièc qui form. l'oeuv. de Remb. par* P. Yves. Amst. 1756; *Cat. rais. de tout. les est. qui form. l'oeuv. de Remb. et ceux de ses princ. imit. comp. par les M. M. Gersaint, Stelle, Glomy et P. Yver, nouv. éd. ent. réf. par A. Bartsch*, Vienne, 1797, 2 v. 4o.; M. de Claussin, *Cat. rais. de tout. les est. qui form. l'oeuv. Remb. et des princ. pièc. de ses élèv.* Par 1824—1828. 2 vol. 8o. *av.* Portr.; Alvin, *La vie de Remb. v. Rhyn* (*Bull Ac. R. Br.* XX, 2 *part.* p. 227); *Ess. sur la peint.* (*le Comte* Orloff) *en Italie, dep. les temps les plus anc. jusqu'à nos jours.* Par 1823. T. II, p. 66; *V. Hugo et Remb., à prop. de l'hom. qui rit.* (*Rev. Britt.* Par. 1869, p. 295; Huber, *not. gén. des grav. div. par nat.* Dresde et Leipz. 1787; F. Basan, *dict. des grav. anc. et mod.* Par. 1767; Le Marq. d'Argens, *Refl. sur les diff. écol. de peint.* Par. 1752; J. B Descamps, *Voyage pitt. de la Flandre etc.* Par. 1769; Félibien, *Entr. sur les vies et sur les ouvr. des plus exc. peint.* 5 t. 12o. Lond. 1705. In 1800 werd op het théatre *des Troubad.* te Parijs een blijspel vertoond: *Remb. ou la vente après décès*; John Burnet, *Remb. and his works compr. a short acc. of his life.* Lond. 1840, 4o. (met 19 illustr.); ibid. 1859 E. F. Gersaint, *Descr. Cat. of the works of Remb. v Rhyn, with some acc. of his life.* Lond. 1752, 12o. (Oxf.); Daniel Daulby, *Descr. Cat. of the works of Remb and of his schol Bol, Liev. and van Vliet*, (met voorr. van William Roscoe. Liverp. 1795. Portr. (Oxf.) Wilson, *a Cat. of the prints of Remb.* Lond. 1844; *A Review of the lives of some of the most emin. paint. by S. J. Nieuwenhuis.* Lond. 1834; *A Cat. rais. of the works of Dutch and Flemish paint. etc. etc. by J. Smith.* Part. VII. Lond. 1836; M. Pilkington, *Dict. of paint.* Lond. 1770; Sandrart, *d. Teuts. Acad.* Nürnb. 1675, 2 Th. G C. Nagler, *Leb. u. Werken der Mal. und Rad. Remb. v. Rijn.* Munch. 1843, 8o. G. Rathgeber, in *Ann. der niederl. Mal. und Kupferstecherk.* Gotha, 1835; Nagler, *Neues allg. Künstler-Lex.* B. XII, s. 411; Kügler, *Ges. der Mal.* Th. II, s. 176; E. Kolloff, in *Hist. Taschenb*, van v. Raumer; Dez., *Remb. Leb. und Werk. nach neuen Act.-St. ges.* Ald. 2e S. Th. V, (1854) S. 401; W. Waagen, *Die Gem. Samml. in der kaiserl. Ermit. zu St. Petersb.* Munch., 1864, 8o.; Muranville, *Remb.*, in *Oesterr. Bl.* 1846, N. 157; Ernst Forster, *Ges. der deuts. Künst.* Leipz. 1800. Th. III, S. 180; Terville, *Ges. der zeichn. Künste in Deutschl.* T. III, p. 122, *Conv. Lex.* T. V; *Verzeich. der Gem. in der chürf. Gall.* (Dresden) S. 39.

REMBRAND (Titus), zoon van den vorige, en diens tweede vrouw beoefende de schilderkunst, doch niet gelukkig. Hij werd in 1641 te Amsterdam geboren, huwde Magdalena van Loo, waarschijnlijk dochter van Dr. Albertus van Loo en Cornelia Rombertusdochter Ulenburgh, en overleed in Sept. 1668.

Zie Houbraken; Scheltema; *Verh.* bl. 60; *Biog. mod.*

REMBRANDZ of REMBRANTZ VAN NIEROP (Dirk), een vrij bekwaam, wis- en sterrekundige, werd in 1610 of 1615 geboren te Nieuw-Niedorp, gelegen niet ver van de Zuider-zee, in het arrondissement Alkmaar. Hij was, zoo men zegt, schipper of schuitevoerder van beroep, die in zijn tijd veel heeft bijgedragen tot uitbreiding van de zeevaartkundige wetenschappen, zoo als uit zijne in het licht gegeven werken kan blijken. — Zonder behulp van eenig leermeester had hij, door het lezen en bestuderen van de destijds bestaande Neder- en Hoogduitsche wiskundige leerboeken, zich geoefend, somtijds raad vragende aan C. Huygens en Descartes, waarmede hij kennis had gemaakt en bevriend was. Hij was het leerstelsel van Copernicus toegedaan en een ijverig voorstander van diens leer.

Hij schreef:

Nederduytsche Astronomie, dat is, onderwys van den loop des hemels, leerende het vinden der plaetsen en bewegingen der vaste sterren, son en maen: als oock haer eclipsen of verduystringen: item den loop der planeten, welcke door rekeningh, en oock tuygh-werckelyck met een Planeetwyser aengewesen wordt. Hierby gevoeght een Aenhang, dienende tot naerder verklaringhe over den loop der planeten: Als oock eenighe voorbeelden der son-eclipsen, welke rekening door verscheyden voorbeelden ghetoont wordt. Alles net en vermakelyck, niet alleen voor de liefhebbers der kunst, maer oock voor schippers en stuyr-luyden. Beschreven door Dirck Rembrantz van Nierop, liefhebber der Mathematische konsten. — Harlingen, 1653 4o. *Ende nu met den tweeden druck overghesien, verbetert ende vermeerdert, by denzelfden Autheur, als oock een gedruckten Planeet-wyser.* Amst. 1658. 4o. Haarl. 1693. 4o. Met houten.

Tydsbeschryving der wereldt. Amst. 1659. 12o.

Wiskonstige Rekeningen en beschryving der Zonnewysers. Amst. 1659. 12o.

Des Aerdryks beweging, en der sonne stilstant. 4o.

Eenige Oeffeninge in God-lycke, wiskonstige en Natuerlycke dingen, waer in dat gehandelt wordt, ten eersten van des werelts scheppinge; ten tweeden, een meetkonstige beschryvinge des geheelen Aertkloots; ten derden, het maecksel van alderhande kaerten; ten vierden, van de cometen of staert-starren, haer verschyninge. Amst. 1669. 4o.

By-voegsel op de Nederduytse Astronomia en sonne-stilstant, welcke zyn eenige Aenteyckeningen dienende tot verbeteringh en vermeerdering desselfden, en dat so wel op d'eerste als tweede druck deser Astronomia, waermee dat die vermeerdert zyn met een nieuwe uytreeckening op de Planeet Mercurius, voortkomende uyt de twee waergenomen samen-standen en de sonne, gedaen by P. Gassendus en J. Hevelius. Amst. 1677. 4o.

Konst der Stuurlieden 1697 4o.

Rekening der Driehoeken. Amst. 12o.

Dirk Rembrantsz is in 1662 in zijne geboorteplaats gestorven, waar hij vermoedelijk ook begraven is. Zijn portret komt in houtsnede voor in een zijner geschriften.

Zie Paquot, *Mémoires* etc. T. II. p 104, 105; *Biogr. Univ. anc. et mod. redigée par une Soc. des gens de lett.*; *Biogr. Univ. Biogr. génér. par D. Hoefer*; Jöcher; Poggendorff, *Handw. zur ges. der exacten wissenschaften*, i. v.; Collot d' Escury. *Holl. Roem.* VI. p. 327; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

REMERY (Jan), dichter uit het midden der 18e eeuw. Hij gaf in 1748 in het licht:

Het juichend Nederland over de gelukzalige geboorte van den jonge Erfstadhouder en *Europa bevredigd*, twee zinnespelen.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V. bl. 167. *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. Ib bl. 174.

REMINK (Johannes) of Reming, werd in 1649 als predikant van Bovenarspel te Deventer beroepen, en overleed 1682. Hij maakte zich als dichter bekend, b. v. door een vers over *Jeremias Klaagzangen*, van W. Sluiter.

Zie Moonen, *Naaml. van Pred.* bl. 4; van der Aa, *B. A. C. Woordenb*

REMMELIUS (J.), schreef:

Ontlediging van het menschelijk ligchaam, waar in alle deszelfs deelen, door opligtende Figuren naauwkeurig vertoond wordt. Amst. 1667 fol.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 436; Abconde, *Naaml.* 3de *Aank.* bl. 18.

REMPELAAR (Pieter), dichter uit het midden der 18e eeuw, vertaalde de *Wintersche Vermaaklijkheden*, uit het Latijn, van Jacob de Rhoer. Deventer 1760.

Zie van der Aa, *B. A. C. Woordenb.*

REMY (A. C.), werd in 1805 in W. Indie op het Werkmaneiland aan de rivier Essequebo geboren en genoot zijne eerste opleiding op de lagere en middelbare scholen te Emmerik en Kleef. Vervolgens ontving hij het onderwijs van Lenting en Camper te Utrecht. Vertrok van daar naar Utrecht, van plan om zich op de godgeleerdheid toe te leggen, doch hij werd door omstandigheden verpligt de letteren te kiezen, waarop hij zich dan ook onder van Heusde en Goudoever toelegden, terwijl hij tot uitspanning de poëzy, muzijk en uiterlijke welsprekendheid beoefende. Na een verblijf van 6 jaren verliet hij de Hoogeschool, trad eerst als gouverneur in Gelderland en in 1830 als rector der Lat. Hoogeschool te Zevenaar op. Hier rigtte hij uit eigen middelen een gymnasium op, daar hij twee jaren aan werkzaam was geweest toen hij de roepstem des konings meende te moeten volgen en de wapenen tegen de Belgen op te vatten. Hij deed afstand van zijn post en begaf zich naar Utrecht onder de vrijwillige jagers, om weldra te worden bedankt. Sedert leidde hij een ambteloos leven, tot dat hij zich in 1835 aan 't Instituut van Klein te Utrecht verbond. Hij overleed in 1837.

Zijne dissert. *de Arato Sicyonio* getuigde van zijne ervarenheid in de oude letterkunde.

Zie Kobus en de Rivecourt.

RENARD (H.), med. dr. schreef: Diss. *de Febre adynamica simplice continua*. L. B. 1815, 4 to

Zie C. H. a Roy, *Bibl. med.*, T. II, p. 987.

RENDORP (JOAS), uit een Amsterdamsch geslacht gesproten, was te Amsterdam een man van aanzien, behoorde tot de Martinisten of Ubiquitisten (zoo noemde men de Luterschen). Deze moesten zich tot het houden hunner godsdienstige bijeenkomsten met pakhuizen of burgerwoningen behelpen. Meer dan eens werden hun deze bijeenkomsten verboden, zonder dat zij zich over dit verbod bekreunden. In 1604 ontboden burgemeesteren eenige ouderlingen en diakenen op het stadhuis, en gelastten hen hunne vergaderingen na te laten. Joas Rendorp, was een van dezen, die met nog drie anderen tot antwoord gaf, »dat zij hunne vergaderingen niet konden en ook niet zouden nalaten." Dat ter kennisse van de vroedschap gebragt zijnde, werd Rendorp en de zijnen andermaal ontboden en hem aangekondigd, dat, indien zij bij hun voorgaand antwoord volhardden, zij voor zonnenondergang de stad zouden hebben te verlaten. Het gevolg hiervan wordt niet gemeld.

Zie Wagenaar, *Bes. v. Amst.* D. bl. ; Domela Nieuwenhuis, *Ges. d. Amst. Luth. Gem.* bl. 46; Kok.

RENDORP (HERMAN), een aanzienlijk amsterdamsch koopman, die den Remonstranten niet ongenegen, een groot pakhuis of spijker, *Schottenburg* genoemd, dat groot genoeg was, om duizend menschen te kunnen bevatten. aan die gemeente verhuurde. Om deze reden werd hij door burgemeesteren ontboden en gewaarschuwd, zorg te dragen, dat hem en zijn medeburgers geen onheil wedervoer.

Zie Wagenaar, t. a. p. bl. ; Kok.

RENDORP (mr. PIETER), geboren omstreeks de jare 1700, was commissaris in 1725, werd in 1731 Raad, in 't volgende schepen en in 1746, 1750, 1751, 1754, 1755, 1757, 1758, 1760 burgemeester van Amsterdam. Hij overleed 9 Januarij 1761. Hij vervaardigde het ontwerp van het Oude-Mannen- en Vrouwen-Gasthuis, waarna dit voltooid werd. Terwijl hij den post van baljuw van het Watergraafs- of Diemermeer bekleedde, nevens den Schepen of Heemraad van hetzelfde meer, mr. Jan Jacob Hartsink maakte hij merkelijk verbetering in de molens, dienende ter uitmaling van het overtollige water. Het waren schuifmolens, van meer dienst en minder kostbaar dan de vier molens, waarvan men zich vroeger bediende. Hij was Heer van Marquette. Zijn portret door J. Houbraken, komt onder de Bijprenten in Wagenaar's *Vad. Hist.* voor.

Zie Wagenaar, *Amst.* D. , bl. ; *Historiek. Bes. van alle de schilderijen op het Stadhuis van Amsterdam*, door *J. van Dijk*, bl. 162; Kramm; Kok.

RENDORP (mr. JOACHIM), Heer van Marquette, den 19 Jan. 1728 te Amsterdam geboren, zoon van Pieter Rendorp en Margaretha Calkoen. Nu zich door goed en voortreffelijk onderwijs en op buitenlandsche reizen ontwikkeld te hebben, kwam hij in de regering in zijne geboortestad, en werd in 1781 tot burgemeester verkozen. In den aanvang der binnenlandsche onlusten, behoorde hij tot hen, die het gezag van den stadhouder trachtten te beperken, en den invloed van den Hertog van Brunswijk te doen ophouden. Nog ten tijde van den engelschen oorlog nam zijne staatkundige denkwijze echter eene zeldzame wending. Zijne poging om de aangebodene mediatie van Rusland te doen aannemen en meer andere verrigtingen gaven destijds aanleiding tot bijzonder veel geschriften en beoordeelingen. Zulks had het zamenstellen van zijne *Memoriën* ten gevolge, die, gepaard met de Missive van den pensionaris van Berckel het antwoord op eenige gedeelten er van, steeds een belangrijk gedenkstuk zal blijven voor de geschiedenis van dien tijd. Zij doen tevens door een rijkdom van schrandere aanmerkingen de geleerdheid des schrijvers kennen. Rendorp sloot zich vervolgens weder aan de belangen van den stadhouder, deelde in de moeijelijkheid der tijden, en zag een gedeelte van zijn huis in Mei 1781 door het graauw geplunderd. Hij overleed 21 Sept. 1792. Zijne echtgenoot Wilhelmina Hildegonda Schuijt schonk hem één zoon. Hij was *lid d. Maats. v. Nederl. Letterk.*

Hij schreef: *Verhandeling over het Recht van de Jagt*. Amst., 777, 8.

Over de militaire jurisdictie. Amst.

Memoriën, dienende tot opheldering van het gebeurde der laatste Engelschen oorlog. Amst. 1792, 2 d., 8.

Staat der generale Nederlandsche O. I. Compagnie, behelz. Rapporten van de HH. G. J. Doys, baron van der Does Mr. P. H. van de Wall, Mr. J. Rendorp en Mr. H. van Straalen, alsmede nader Rapport en Bijdragen. Amst 1792, 2 d. 8.

Zie *Leven van Rendorp* in *Letterk.* 1792, D. II, bl. 114; *Karakterschets van Mr. Joach Rendorp Heer van Marquette* in *Schouwb. v. in en uitl. Letterk.* IV, 1808, 5, 258; J. W. te Water, in *Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk.*; 1793, bl. 5; *Land- en Stadts-Bibliotheek* bij Chalmot. D. I, bl. 304—307; *Vervolg op Wagenaar*. D. XXV; bl. 209; van Kampen, *Nederl. Karakterk.* D II, bl. 694, volgg.; Scheltema, *Staatk. Woordenb.*; Bilderdijk, *Gesch. d. Vaderl.* D. XII, bl. 65, 74; Kok, Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Arrenberg. *Naamr.* bl. 436; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II, bl. 78. D. III, bl. 280. Muller, *Cat. v. Portr.*

RENDORP (J.), zie RIJNDORP (J. VAN),

RENDORP (mr. P.), De Maatsch. van Nederl. Letterk. bezit: Dissertatie van P. Rendorp, *de origine et auctoritate ordinum sub comitatu Hollando*. In het Nederduitsch geheel met de hand van A. Kluit, later (1 Oct. 1785) in het Latijn, onder hem, maar op Rendorps naam verdedigd) fol. ms.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. III, bl. II.

RENDORP (JOACHIM), geboortig van Lunenburg, was de eerste van dit geslacht, die zich omtrent 1548 te Amst. vestigde. Hij huwde Lysbeth Pietersd. Becker. Zijn kleinzoon Joachim, geboren in Oct. 1609, zoon van Herman Rendorp en Alette van Ingen, bekleedde te Amsterdam de waardigheid van Raad en Schepen. Hij trad 2 Febr. 1646 in den echt met Brechtje Hulft, denkelijk dochter van Pieter Hulft, eigenaar van de brouwerij *de Haan*. In het volgend jaar werd hem zijn burgerregt betwist, op grond, dat zijn vader in Portugal getrouwd was. Hij werd echter daarin gehandhaafd door burgemeesteren dewijl de afwezigheid van zijn vader niet zoo lang duurde, dat hij zijn burgerschap verloren had.

Zie Scheltema, *Amstels Oudheid*, D. I, bl. 134—135.

RENÉ DE CHALON (zie CHALONS RENÉ DE).

RENEMAN (J. M.) gaf in het licht:

Vertaalde Mengelstoffen, Leiden, 1734, 4o.

Zie Abcoude, *Aanh.* bl. 176.

RENEMANS (D.) schreef;

Bekeeringe Pauli of herscheppinge van een wreede Wolf in een trouwe herder. 8o.

Breuke der dogteren Sion, Haarl. 1673 8o.

Der weesen vader. 8o.

Zie Abcoude, *Aanh.* bl. 176.

RENEMAN (T.), gaf in het licht:

Verklaring van den LIXX Psalm. Workum 1805.

Wat moet men gelooven en betrachten om eeuwig gelukkig te zijn? Amst.

RENERIUS (HENRICUS) werd in 1593 te Huy geboren, legde zich het eerst te Luik, vervolgens te Leuven op de letteren en godgeleerdheid toe. Te Luik weergekeerd, ging hij na het lezen der *Institutiones* van Calvyn tot de Hervormde kerk over. Zulks geschiedde tot groot ongenoegen zijner ouders, die hem deswegens onterfden. Hij begaf zich na zijn overgang naar Leiden, waar hij gedurende 5 jaren, als alumnus van het Waalsche Collegie, zich op de godgeleerdheid toelegde, waarna hij door het geven van onderwijs zijn brood verdiende. Hij was de eerste Hollander, die met Cartesius in kennis kwam, met wien hij nieuwe vriendschap sloot, die eerst met den dood eindigde. Van Leiden vertrok hij, naar Amsterdam, waar hij de leermeester werd van Hans de l'Hermite. In 1632 boden curatoren van Deventer hem den leerstoel in de wijsbegeerte aan. Ook Cartesius nam toen zijn verblijf aldaar tot 1634, toen Renerius, tot hoogleeraar te Utrecht werd beroepen, waar hij den 16 Maart 1639 overleed. Antonius Aemilius hield eene lijkrede op hem. Hij is tweemaal gehuwd geweest 1 met Anna Vieren, en 2 den 21 October 1638 met Anna Veldhuizen. Het blijkt uit de lijkrede van Aemilius hoe zeer hij met de wijsbegeerte van Descartes was inge-

nomen. Hij zelf schreef aan Mersenne uopens hem: »Is est mea lux; meus Sol, erit mihi semper Deus." Hij heeft behalve eenige Academische dissertatiën geen werken nagelaten.

Zie A. Aemilii, *Oratio funebris in obitum Henr. Renerii Prof.* in A. Aemilius, *Orationes et Poëmata* Traj. ad Rhen. 1661; Burmanni *Traj. erud.* Baillet *vie de Descartes* Liv. III, 6, IV. Lib. v. o. 2 3. Domela Nieuwenhuis, *Comment. de R. Cartesii Commercio c. Phil. Belg.* p. 16, 17; Heringa. *de auditorio*, p. 97—154. Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt. Jöcher. Rotermund; Bruckers, *Fragen.* T. VII, p. 275.

RENARD (SIMON), heer van Bermont, lid van den geheimen raad en door het Spaansche Hof van tijd tot tijd gebruikt, tot de gewigtigste gezantschappen, die hen later in groote moeijelijkheden wikkelden. Hij was in vroeger tijd de bijzonderste gunsteling van den Kanselier Perrenot, en ook van zijn zoon, den kardinaal van Granvelle. Volgens Strada zou tusschen beide van kindsbeen deze eene verkoeling van vriendschap hebben plaats gegrepen, doch zulks wordt door wisse bescheiden wederlegd. Doch er kwam sedert 1562 grooten naijver tusschen hen beiden en Renard voegde zich aan de zijde van Oranje en andere heeren, met welke hij zich tegen Granvelle aankantte en teweeg bragt, dat de kardinaal uit Nederland moest vertrekken. Renard kreeg het bevel om naar Bourgondië te vertrekken, doch hij wist door zijn loozen aard, 's konings last buiten uitwerking te houden en ging in 1567 naar Spanje, waar hij vergeefs hoopte iets ten nutte van Nederland uit te werken, terwijl de koning, de hertogin, Viglius van Aytta, Hopperus, de hertog van Alva en vooral Granvelle hem in den weg stonden. De prins van Oranje voorzag dat »Renard geschapen was, zijn leven te moeten eindigen als een gebannen en verzonden persoon," ten minste hij werd door hartzeer ziek, en stierf te Madrid den 8 Augustus 1573. Sommige willen dat hij de opsteller van het smeekschrift der edelen was: Zeker was hij in 1566 in Nederland.

Zie Hoynck van Papendrecht, *An. Belg.* T. II, p. 117; Aubery du Maurier, *Mém. pour servir à l'Hist. de Holl.* (Par. 1697), p. 24; Hopperus, *Rec. Mem. des troubl. des P.-B.* 1 part. chap. VII, p 35; Strada, *bello Belg.* dec. 1, lib. II, p. 86, lib. III, p. 138 Burgundius, *Hist. Belg.* p. 20, 21; *Apol. van Willem I*, 1568 bl. 13, 14, 164; Dom. Prosper Levosque, *Mém pour serv. à l'Hist. du Card. Granv* T. I, p. 97—114, 227 et suiv. 325—330; Bor, *Ned. Oorl.* B. II, p. 77 (110); Te Water, *Verb. der Ed.* D. I, bl. 146—148, D. III, bl. 434, 435; Gr. van Prinsterer, *Arch.* (Index).

RENESSE (JAN VAN), afstammeling uit een der oudste en aanzienlijkste geslachten van Nederland, zoon van Dirk van Renesse en van een dochter van Henrik, broeder van den Grave van Steinfurt, was heer van Renesse, Moermont, Haemstede en Burgt. Hij zou graaf Floris IV vergezeld hebben op den togt tegen de Stadingers (1234) tegen welke paus Gregorius IX een kruistogt gepredikt had.

(Zie Wagenaar, *Vad. Hist*, D. II, bl. 573, en aangeh. Schrijvers.

RENESSE (KESTIJN of KONSTANTIJN VAN), zoon van Jan II, kleinzoon van Jan I. Zijn moeder was eene dochter van den heer van Diest. Hij was heer van Renesse, Moermont, Haemstede en Burgt, en een moedig veldoverste. Toen graaf Floris V het beleg had geslagen voor het slot Vreeland, trok hij ter hulp met een aantal Zeeuwen 8 of 9, en behaalde bij Loenen een merkwaardige overwinning op Gijsbrecht van Amstel, die hier zijne vrijheid verloor. Niet minder dapper kweet hij zich in 1280 bij het beleg van Montfoort. Hij overleed in Augustus 1289. Hij was tweemaal gehuwd met eene dochter van den grave van Vernenburg, daarna met zijn nicht Hillegond, dochter van den heer van Voorn, en Burggraaf van Zeeland.

Zie van Leeuwen, Smallegange, Kok, Beka, *Chron.* p. 97, Melis Stoke, *Rijmchr*, D. I, bl. 102; Mieris *Charterb.* D. I, bl. 404.

RENESSE (JAN III, VAN), zoon van den voorgaanden heer van Renesse, Moermont, Haemstede en Burgt, verwekte een opstand tegen graaf Floris V met andere edelen, en werd deswegen een geruimen tijd te Geertruidenberg gevangen gehouden. In 1289 verzoende hij zich met den graaf en teekende het verbond dat deze met Frankrijk sloot. Hij schijnt niet onkundig te zijn geweest van den aanslag van de edelen tegen den graaf. Desniettegenstaande deelde hij in den gunst van diens opvolger Jan I, die hem tot baljuw van Zuid-Holland aanstelde tot groot misnoegen der hollandsche edelen, die den graaf aan de magt der Zeeuwen trachtten te onttrekken. Door den invloed van Wolfert van Borselen, verloor Renesse, valschelijk beschuldigd, den toegang tot den graaf, waarop hij treurig en misnoegd zich naar zijn slot Moermond begaf, om den uitslag af te wachten. Hij weigerde zonder geleide ter dagvaart te verschijnen, waarop zijne verbanning met verbeurt-verklaring zijner goederen volgde. Haemstede werd later aan Witte, natuurlijken Zoon van Floris V geschonken, Na eenigen tijd buiten 's lands te hebben gezworven, vervoegde hij zich, na den dood van Borselen, bij Jan II, en bood zich aan, zich te zuiveren van de beschuldiging die op hem rustte, doch zijne ontschuldiging werd niet aangenomen. Nu begaf hij zich ten hoogste verbitterd naar Zeeland, en verwekte daar een geduchten opstand, die den graaf met geen geweld kon onderdrukken, zelfs viel een groot deel der vloot in 's vijands handen. Nu poogde Karel van Valois, broeder van den koning van Frankrijk de beide partijen te bevredigen, doch zonder gunstigen uitslag, wijl de opstandelingen bespeurden, dat het Fransche Hof den graaf meer genegen was dan hen. Thans wendde zich Renesse tot keizer Albrecht, en bewoog dien om Holland als een opengevallen leen in bezit te nemen; doch deze poging mislukte, en de keizer sloot een verbond met den graaf. Nu wendde Renesse zich tot Guy, zoon des grave van Vlaanderen om dezen over te halen zich aan de zijde der Zeeuwsche ballingen te voegen, en het gelukte dezen zich door geheime kuiperijen zoowel als door kracht van wapenen meester te maken van Zeeland, Holland tot aan den Haarlemmerhout, en het Sticht van Utrecht. Doch de Witte van Haemstede drong de Vlamingen uit Holland, bij Zierikzee werd hunne vloot verslagen en redde Renesse en zijn aanhang zich met de vlucht. In allerijl vlood hij met de zijnen naar de Lek tegenover Beusichem, en wilde dien met een schouw oversteken, doch twee jonge edellieden uit den omtrek vielen op hem aan, sprongen in de schouw, die omkantelde, zoodat alle verdronken. Dit gebeurde in Augustus 1304; zijn lijk werd opgevischt en te Beusichem begraven. Hij huwde 1. Sophia vrouwe van den Gonde; 2. Willemina, dochter van den heer van Maalstede, en liet twee zonen na, die volgen.

Zie Melis Stoke *Rijmchr*, tn *Floris V*, *Jan I*, *Jan II*; Wilhelm Procurator *ad annum*, 1287 p. 533. *oude Goudsche chr.* bl. 68, 1287; p. 533 volgg, Beverwijck. *Bes van Dordr.* bl. 304; Balen, *Bes. v. Dordr.* bl. 729; Swederie, ab Culenb. *Origines Culemb.* ad Matthaeum, *Analecta.* T. III, p. 593; Goudhoeven, *Divis. Chr.* Beka; Wagenaar, Cerisier, Bilderdijk, Arend, Hoogstraten, van Leeuwen, Nieuwenhuis, Kok, Smalleganger. Mieris, *Charterb.* D I, bl. 526, 529. *Ligue Offensive ap. Leibnitz Cod. Diplom.* p 34; *Corps Diplomatique*, T. I, p. 295; van Kampen, *Vaderl. Karakterk.* D. I, bl. 144 volgg.; *Chr. Volksalm.* 1845 bl. 17; Simon van der Aa, *Leven en daden van Jan III, vijfde Heer van Renesse, Moermont, Haemstede, Burght* in *Zeeuwsche volksalm.*; Bosscha, *Néerl. Heldend. te Land* (Register); *Utr. Volksalm* 1845 bl. 17.

RENESSE, (KOSTIJN of KONSTANTIJN VAN), zoon van den vorige, was een der voornaamste Hoeksche edelen, en hield als zoodanig de zijde van Margaretha tegen haren zoon hertog Willem. Hij sneuvelde in den scheepstrijd tusschen moeder en zoon; op den 5 Julij 1351 op de Maze, als bevelhebber der vloot, volgens den een in den ouderdom van 75, den ander in die van 79 jaren. Hij liet bij zijn vrouw Sophia van Gavre, dochter van Philips van Gavre, heere van Liedekerke en Breda geen kinderen na.

Zie Smallegange; van Leeuwen; Kok.

RENESSE (JAN VAN) zoon van Jan van Renesse en Aleida, erfdochter van Jacob van Lichtenberg die hem o. a. goederen, de heerlijkheid Reinauwen in het sticht en het huis Lichtenberg had geschonken, waardoor hij eenigsins het verlies der vaderlijke goederen, die door den graaf van Holland waren verbeurd verklaard, herstelde. Zijn zoon Jan van Renesse, was heer van Reinauwen, Hellenberg, Baarland, Stuveland, Bakendorp, en Lichtenberg en, volgens Smallegange, ook van Zeist. Na een togt tegen de Lithauwers gedaan te hebben, op welken hij ridder werd geslagen, vergezelde hij, nevens anderen edelen, in 1385, den Utrechtschen bisschop op dezen togt tegen de Drenthenaars en het slot van Koeverden. In het volgende jaar volgde hij den bisschop in een aanslag op het huis Rijnestein, waaruit Jan, natuurlijke zoon van eenen der heeren van Arkel, menigmaal deze vijandelijke uitvallen had gedaan. Hij droeg mede in de kosten van

de kerk der Minnebroeders te Utrecht, en stichtte er een begraafplaats voor zijn geslacht. Hij huwde Maria van Arkel, dochter van Jan van Arkel, heer van Heukelom en van Bartha Maria van Hoorn. Hij overleed in Maart 1415, nalatende drie zonen en ééne dochter.

Zie Goudhoeven; Smallegange; van Leeuwen Kok.

RENESSE (Jan of Hendrik van), zoon van den vorige, volgde de zijde van Jacoba van Beijeren, en sneuvelde in 1426 in den slag bij Brouwershaven. Hij huwde en liet vier dochteren na.

Zie de aangeh. schrijvers.

RENESSE (Jan van), broeder van den vorige, heer van Rijnauwen, Hellenburg Baarland enz. Hij komt in 1405 als heer van Wulven (1) voor, en behoorde tot de edelen, die in dat jaar het beleg van het slot Everstein bijwoonden. In 1415 ontving hij en zijn zoon het burgerregt te Utrecht; in 1423 werd hij tot Ruwaard van het Sticht benoemd, doch ter gelegenheid der onlusten, die in 1426 Utrecht beroerden, uit die stad gebannen. Om zich over dien hoon te wreken, reed hij 's daags voor Pinksteren van dat jaar ter stad in, van veertien strijdbare mannen vergezeld, en begaf zich naar de Plaats, in de hoop dat zijne vrienden zich aldaar bij hem zouden vervoegen. Zijne verwachting was niet ijdel; want toen de heer van Buren en anderen zich voor hem verklaard hadden, begaven zich de burgers, door het kleppen der klok te wapen geroepen, naar hunne woningen. Van hen die zijne ballingschap bewerkt hadden, namen eenige de vlucht, andere werden gevangen genomen, doch op borgtogt ontslagen. Volgens sommige schrijvers, huwde hij eene dochter van Rover van Zuilen van Natewisch. Hij overleed in Maart 1438, drie zonen nalatende.

Zie *Utrechtsche Jaarboeken*, D I bl. 56, 179. 318, 325. Goudhoeven *Cronijk* bl. 421; Matthaeus, *Anal.* T. IX, p. 372. Revii, *Hist. Daventr.* p. 98; Meyboom *Rer. Germ. Script.* T. II, p. 147; Smallegange; Kok aadd.

RENESSE (Frederik van), zoon van den vorige, heer van Rijnauwen, Hellenburg, enz. Hij werd nevens zijn broeder Jan heer van Wulven en zijn neef Jacob van Gaasbeek in 1449 door bisschop Rudolf van Diepholt, nadat deze de stad Utrecht door list had ingenomen, in de gevangenis geworpen, doch wederom geslaakt voor eene boete van *f* 10,000, de verzaking der erfenis van Jacob van Gaasbeek en de belofte van het Nedersticht te zullen ruimen, maar in geen vijandelijk land te gaan wonen. Opdat het slot Rijnauwen, digt bij Utrecht gelegen, den balling niet tot wijkplaats zou strekken, werd het door den bisschop verbrand, doch naderhand aan de weduwe en kinderen van Frederik daarvoor een jaarlijksche lijfrente van 1004 pond toegelegd. In vrijheid hersteld, koos Frederik zijn slot Hellenburg op Zuid-Beverland ten verblijf.

Volgens Burman nam Renesse de vlucht uit Utrecht (1449), hield met eenige ingezetenen dezer stad gemeenschap, en trachtte met hunnen bijstand weder in de stad te komen en de oude regering te herstellen. Ter bereiking van dat oogmerk, wierf hij eenig volk, en naderde hiermede de stad; doch de toeleg werd ontdekt. Twee inwoners der stad die mede pligtig waren aan deze onderneming, werden met den dood gestraft, en de Raad liet Rijnauwen, uit weêrwraak verbranden.

Hij overleed op zijn slot Hellenburg in September 1452, bij zijn huisvrouw Elisabeth van Kruiningen, dochter van Arend van Kruiningen en Dirkje van Kralingen, vijf kinderen nalatende.

Zie de aangeh. schrijvers en *Utrechtsche Jaarboeken* D. II, bl. 131, 139, 142, 361. Veldenaer, bij Matthaeus, *Anal.* T. IV, p. 70, 437; Drakenborch, *Aanh.* op de *Kerkel. Oudh.* bl. XXX; Matthaeus, *de Jure gladii* c. XXXIX p. 411.

RENESSE (Jan van), heer van Wulven, broeder van den vorige, werd met zijn huisvrouw en kinderen door bisschop Rudolph van Diepholt uit Utrecht gebannen, maar door diens opvolger Gijsbert van Brederode teruggeroepen. Dezen haalde hij, door zijne welsprekendheid over, om afstand te doen van het bisdom eer hertog Philips van Bourgondië hem met geweld er van ontzette. Naderhand sloot hij uit 's Bisschops naam een verdrag met den hertog, waar bij bedongen werd den bisschoppelijken setel voor David van Bourgondië, bastaard van hertog Philips, en voor Renesse een Domproostdij, die hij voorheen had bezeten, en in plaats der proostdij van Oud-Munster, de rijke proostdij van St. Donaas te Brugge, alsmede zitting in des Hertogen Raad in Holland, op eene jaarwedde van 4200 rijnsche guldens.

Tweemaal huwde hij, 1 met Ludgarda van Buren, vrouwe van Wulven, dochter van Balthasar van Buren, heere van Reigersfoort en van Clementina van Wulven, vrouwe van Wulven, gesproten uit het geslacht van Lokhorst, die hem 3 kinderen schonk. 2 met Margaretha van Kuilenburg, dochter van Gerrit van Kuilenburg, heer van Renswoude en van Margaretha Taats van Amerongen, die hem ook 4 kinderen schonk. Hij overleed in 1492.

Zie Burman, t. a. p. D. II. bl. 319, 351; Goudhoeven; Hoogstraten; Kok; Smallegange.

RENESSE VAN WULVEN (Adriaan van), zoon van Jan van Renesse van Wulven en Alida Treijs van Kuinre, vrouwe van Wilp, werd den 14 Augustus 1501 geboren. Hij ontving zijn naam van Adriaan Florisz., later paus Adriaan VI, die over zijn doop had gestaan. Zijne moeder, die een onnatuurlijken afkeer van hem had, wist bij haren man te bewerken, dat hij dezen zoon, ten behoeve van diens jongeren broeder, Jan van Renesse *de jonge*, aan den geestelijken stand wijdde. Reeds op zijn tiende jaar werd hij kanunnik van St. Marie te Utrecht, op zijn twintigste jaar kanunnik ter Domkerke, en, na verloop van veertien jaren, tot scholaster verkoren. Intusschen had Adriaan, meerderjarig geworden, meermalen zijnen afkeer van den geestelijken stand en zijn genegenheid tot het huwelijk te kennen gegeven, en verkreeg eindelijk van den paus vrijheid zijne gelofte te mogen verzaken en in den echt te treden. Dien ten gevolge nam hij Anna van Abkoude van Meerten, in 1512 geboren, tot zijne vrouw. Na het overlijden van zijnen ouderen broeder Jan, vleidde hij zich met de hoop der opvolging in de goederen zijner ouders, wijl hij nu de oudste was. Zijne moeder veinsde met hem verzoend te zijn, doch wist haren man te bewegen, dat Adriaan van de heerlijkheid Wulven, ten voordeele van zijn jongeren broeder Jan van Renesse *de jonge*, afstand deed, onder voorwaarde, dat hij door zijn vader of moeder met betere heerlijke goederen zou voorzien worden. Het bleek echter welhaast, dat zijn moeder reeds in Maart 1527, ten overstaan van den bisschop van Utrecht, hare heerlijkheid Wilp bij Utrecht, bij uitersten wil, aan haren lieveling Jan van Renesse, vermaakt had, mits dat deze eerst na haar overlijden in bezit daarvan zou gesteld worden.

Mismoedig over deze ontdekking riep Adriaan zijne vrienden te Hattem bijeen, klaagde hun zijn nood, verdeelde zijne goederen onder zijne kinderen en omhelsde wederom den geestelijken stand. Sedert dien tijd, wil men, dat hij, die ook vele natuurlijke kinderen had, meer ingetogen leefde. Niet lang daarna (1549) werd hij tot Domdeken verkozen, voorts door Karel V en Philips II tot geheimraad gekozen, en zoo diep stond hij in de gunst van den laatste, dat hij, na het overlijden van Georgius van Egmond, bisschop van Utrecht, op voorspraak van Granvelle en Willem I tot diens opvolger werd benoemd. Hij beklom echter den zetel niet, een heete koorts nam hem, tien dagen na zijn benoeming, in December 1559 weg. Zijn lijk werd in het voorouderlijk graf bijgezet, en na het afbreken der Minnebroêrskerk werden zijne beenderen, door zijn zoon naar de St. Janskerk overgebragt. Behalve de onechte had hij 7 kinderen bij zijne vrouw, die eerst in 1597 overleed.

Zie Goudhoeven; van Leeuwen; Kok; Smallegange, *Kronijk van het Hist. Genoots.* D. VII. bl. 176.

RENESSE (Jan van), heer van Wulven en Wilp, zoon van Jan Renesse *de jonge* (broeder van den vorige) en van Alida, oudste dochter van Gijsbert van Bronkhorst, van Batenburg, heere van Nieuwland en Runen, werd omtrent 1537 geboren. In zijne jongelingschap in (1553) verloor hij zijn vader, doch zijne moeder behield hij tot zijn mannelijken leeftijd. Groot was het ongelijk zijne moeder aangedaan (1568) door Alva en den Bloedraad, die haar banden,

(1) Ook Jan van Renesse van Baam was bij dit beleg.

omdat zij Hervormde predikanten begunstigde, eenige van hen gehuisvest en hunne predikatiën dikwerf bijgewoond had.

Dit onbarmhartig vonnis verloor zijn kracht, zoodra de vrijheid herleefde. Toen keerde zij terug naar Utrecht, en had het genoegen dat zij ook haar zoon uit zijne ballingschap zag terugkomen. Hij was op denzelfden dag als zijne moeder met verbeurdverklaring van al zijne goederen gebannen. Had hij niet eenige maanden vroeger zijn vaderland verlaten, zijn vonnis zou, zonder twijfel, veel harder zijn geweest. Dit blijkt uit de vonnissen tegen zijne stadgenooten en vooral uit vergelijking der misdaden hun aangewreven, en van de beschuldiging tegen dezen bondgenoot. Nadat de Raad der beroerte te regt gezegd had, dat hij onder de verbondene Edelen geweest was, wordt hij beschreven als een aanvoerder der beeldstormers te Utrecht, die de deur der Buurkerk met geweld opende, aan een der brekers een hamer aanbood ter verwoesting der beelden, die rondom de doopvont stonden en die in de kerk van St. Geertruida, waar eenigen nog zwarigheid maakten in 't vernielen der beelden, hun verzekerende, dat zij uit dien hoofden geen kwaad te duchten hadden. Ook zou hij zekeren Anthony Doijenborch opgewekt hebben, om, onder belofte van bezoldiging, onder den heer van Brederode te Vianen dienst te nemen. Het laatste kon waar zijn, wijl Renesse in naauwe vriendschap met Brederode leefde, doch de beschuldiging omtrent den beeldenstorm wordt weêrsproken, door zijn gedrag bij deze gelegenheid gehouden. Bor, die de Utrechtsche geschiedenis zeer goed kende, geeft naauwkeurig verslag van de herhaalde pogingen, door dezen edelman aangewend, ter stilling van de beroerten en afwending der beeldstormerij, door welk verhaal Alva en zijn Raad genoeg gelogenstraft zijn, en de eer van Renesse tegen hunnen laster wordt gehandhaaft. Zoodra de Nederlandsche zaken een gunstige wending hadden genomen, keerde hij uit zijn ballingschap terug. Eerst begaf hij zich naar Holland en bevond zich in 1574 te Leiden, gedurende de belegering, en verloor daar zijne echtgenoote Margaretha van Renesse van Elderen met welke hij in 1559 gehuwd was. Na de pacificatie van Gend vertrok hij met zijne kinderen naar Utrecht, werd aanstonds in het bezit zijner meeste goederen hersteld en kreeg zitting in de ridderschap. Eerlang ontving hij ook gelegenheid om in meer dan eene betrekking de belangen van het vaderland te behartigen. Onder de afgevaardigden uit de ridderschap van 't Sticht, om met die der andere gedeputeerden te beraadslagen in een vast ontwerp der Unie, op 't welbehagen en de goedkeuring van de staten der bijzondere landschappen, onderling te beramen, was deze Jan van Renesse de eerste, die ook de hoofdpunten der Unie, den 6 December 1579, olschoon overigens zijn naam onder de afgevaardigden, die de Unie den 20 Januarij 1579 onderschreven, niet gevonden wordt. Niet lang na het sluiten der Utrechtsche Unie gaven hem de bondgenooten den post van commissaris-generaal over de krijgsbehoeften, en in 1581 werd hij tot buitengewoon raad in 't hof van Utrecht aangesteld, welke ambten hij misschien bekleed tot aan zijn dood, voorgevallen den 1 April 1584. De melding van dit sterfjaar doet ons zien, dat men, zonder grond op hem toepasselijk maakte, 't geen van een anderen Renesse verhaald wordt, dat hij op last van Leicester, in 1587, gevangen gezet en geslaakt is. Hij huwde zijne nicht Margaretha van Renesse van Elderen, die hem 7 zonen schonk.

Zie van Leeuwen; Hoogstraten; Goudhoeven; Kok; Imhoff, *Procer. Germ. lib.* IX c. 2. p. 590; Marcus, *Sententiën van Alva*, bl. 106, 109; van Meteren, *Ned. Hist.* D. III. bl 54; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI, bl. 189, D. VIII. bl. 247; Bor, *Ned. Hist.* Bondam, *Orat. de foed.* B. II. bl. 63, 64 (90, 91); Bondam, *Redev. o. d. Unie van Utr.* bl. 38, 39, 119, 127; Dez. *Verzam. van onuitgeg. stukken*, D. III. bl. 286—290, 312, 318; N. Bondt, *Hist. van de Unie*, bl. 17, 18; Te Water, *Verb. en Smeekt. d. Edelen*, D. III. bl. 250 volgg; Scheltema, *Staatk. Ned.* p. 43 *en Nederl.*; *Chr. v. h. Hist. Genoots.* (Reg.); Kobus en de Rivecourt.

RENESSE VAN WULVEN (Gerrit van), zoon van Jan Renesse, heer van Wulven en Alida Treys van Kuinre, werd in 1509 geboren. Hij was een geruimen tijd slotvoogd van Woerden, later raadsheer in 't hof van Holland, laatstelijk in 't hof van Utrecht. Hij behoorde tot de verbondene Edelen in 1566. In het vonnis van Alva en zijnen Raad tegen een aantal Utrechtschen, onder welke ook zijne stamgenooten en zelfs zijn natuurlijke zonen, Philips en Willem, geteld worden, vindt men zulks niet gemeld, en wordt hij alleen raadsheer van Utrecht en aldaar gevangen op 't kasteel genoemd. In zijn doodvonnis (5 Augustus 1568) zei de provoost van den maarschalk generaal der Nederlanden, gebleken te zijn, dat Gerrit van Renesse, ter predikatie van de nieuwe religie geweest was, die geprezen, en verklaard had »dat even verre de koning overkwam met de Spanjaarden, en met de inquisitie en plakaten voortvaren wilde, men dezelve uit het land zou houden;" »wijders, dat hij met woorden en werken zich merkelijk in de voorgaande twisten gewikkeld en daardoor de misdaad van gekwetste majesteit en opstand bedreven had," doch van zijn deelneming aan het genoemde verbond, gewaagt hij geen woord. Hij werd den 25 Augustus 1568 te Utrecht onthalsd met verbeurdverklaring zijner goederen. Hij liet bij zijne vrouw Geertruida van de Haar kinderen na.

Zie Goudhoeven; Hoogstraten; van Leeuwen; Kok; Marcus, *Sententiën van Alva*, bl. 107, 323, 324; van Meteren; *Ned. Hist.* B. III. bl. 54; Bor, *Authent. Stukken*. D. I. bl. 129, B. V. bl. 209 (291) G. Brandt, *Bijv. op Hist. d. Ref.* D. I. bl. 56; Te Water, *Verb. d. Ed.* D. III. bl. 246 volgg; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 233. *Aant.* Kobus en de Rivecourt.

RENESSE (Johan van), een andere bondgenoot, door Te Water vermeld. Wie hij is geweest, kan niet juist worden gemeld. In aanmerking kan komen Johan van Renesse van Kuilenburg, zoon van Johan en Geertruida van Eemskerk, in 1570 overleden of Johan van Renesse, zoon van Adriaan van Renesse van Wulven en Anna van Abcoude in 1540 geboren. Deze was lid der Staten van Utrecht, bekleedde verscheidene waardigheden en sloeg andere af, werd in 1599 tot deken der kerk van St. Jan verheven, doch eerst in 1605 in die hoedanigheid erkend, en overleed den 27 van hooimaand 1619.

Te Water echter denkt het liefst aan Jan van Renesse, zoon van Gerrit van Renesse van Wulven en van Geertruid van der Haar, niet te verwarren met Jan van Renesse van Wulven, heer van Wilp, gelijk door anderen, zelfs door Wagenaar, geschiedde. Omtrent negen jaren oud werd hij kanunnik in 't Dom Kapittel te Utrecht, doch deed afstand van dien post den 15 van zomermaand 1565, ten behoeve van zijn broeder George. Nadat hij zich in het bondgenootschap had begeven, bleef hij er getrouw aan tot zijn dood toe. In 1567 diende hij als kapitein onder den heer van Brederode, gelijk uit zijn vonnis blijkt, en ondernam uit Vianen een aanval op de schans in 't dorp de Vaart of Vreeswijk. Hier viel hij in 's vijands handen en werd naar Utrecht gevangen opgevoerd. Na verloop van eenige maanden, werd hij door 's konings kommissarissen, op uitdrukkelijk bevel van Alva, veroordeeld, om met het zwaard gestraft te worden, alzoo hij voor den hove van Utrecht buiten alle pijn en ijzeren banden, bekend had zich te Vianen in dienst begeven te hebben en daarna, als hopman, met zeker krijgsvolk uit Vianen in den lande van Utrecht vijandigerwijze gekomen te zijn, om de onderzaten van den koning te beschadigen.

Zie Goudhoeven; van Leeuwen; Hoogstraten; Kok; Matthaeus, *Fundat. Eccl.* c. IV. p. 124; Hooft, *Ned. Hist.* B. IV. bl. 146 *Sent. van Alva*, bl. 317; van Meteren, *Ned. Hist.* B. III. bl. 54; Bor, *Authent. stukken* tot deel I bl. 125; Wagenaar, *Vad. Hist* D. VI bl. 233; Te Water, *Verb. en Smeeks. d. Ed.* D. III. bl. 255 volgg.

RENESSE VAN WILP (Maximiliaan van), zoon van Jan Pieter Renesse van Wilp, en Agnes van Renesse dochter van Reinier van Renesse van Wilp, zijn nicht, werd kamerheer van den keurvorst van den Paltz, kolonel kommandant van de Paltsische gardes en kommandant der stad Mannheim. Hij overleed kinderloos in 1723.

Zie Hoogstraten; van Leeuwen; Kok.

RENESSE VAN WILP (Dirk van), zoon van Wijnant van Renesse van Wilp, heer van den Ouden-Poll, Wezenhorst en in Sinderen, beschreven in de ridderschap van Gelderland, en van Johanna van Baaren van Harmelen, dochter van Jacob van Baaren, heer van Harmelen en van Adriana van Aaswijn, vrouwe van Wezenhorst, werd ridder van de Duitsche orde, Balye van Utrecht, en als zoodanig kommandeur van Leiden en Katwijk op den Rijn. In 1719 werd hij burgemeester van Hattem, en zat vervolgens in den Raad der admiraliteit op de Mase.

Zie Hoogstraten; van Leeuwen, Kok.

RENESSE (DIRK VAN), zoon van Jan van Renesse van Wilp, Wulven, en Wilp en Margaretha van Renesse van Elderen, was een geleerd man, vooral ervaren in de Romeinsche en Vaderlandsche geschiedenissen. Hij overleed in 1654, bij zijne huisvrouw Gisberta Botter van Snellenberg, dochter van Hendrik Botter van Snellenberg en van Adriana van Nijenrode, die negen jaren voor hem overleed, vier kinderen nalatende.

Zie de aangeh. schrijvers.

RENESSE VAN WULVEN (JAN ADOLF VAN), zoon van kapitein Jan Baptiste van Renesse van Wulven en Adriana van Twickel o, heer van Rustenburg en Eerde, komt in 1620, 1621 en 1635 onder de ridderschap van Gelderland voor. Door opdragt der ridderschap des lands van Utrecht, werd hij kanunnik van het kapittel van St. Maria; in Julij 1606, in Februarij 1620 proost van hetzelfde kapittel, deed in 1634 afstand van de Kanunniksplaats, en in 1636 van de proostdije. Hij diende den lande als kolonel van een Schotsch regiment te voet en als gouverneur van Doesburg en Koeverden. Hij huwde Anna Judith van Bevervoorde, die hem zes kinderen schonk.

Zie de aangeh. schrijvers.

RENESSE VAN WULVEN (FREDERIK VAN), zoon van Jan van Renesse, heer van Wulven en Margaretha van Kuilenburg, in 1470 geboren, ontving in 1505 van Philips de Schoone het hooge, lage- en middelbare regtsgebied van Oostmaal in pandschap. Vervolgens werd hij raad des keizers en drossaart van Breda. Hij is bovenal door zijne welsprekendheid, ervarenheid in krijgszaken en fraaije ligchaamsgestelte bekend.

Hij huwde Anna van Hamal, dochter van Wouter van Hamal, heer van Monceaux en van Elizabeth van Berchem, erfgename van de heerlijkheden van Elderen, Masny, Wancourt, en Warfuzé. Hij overleed in Mei 1538, zijne weduwe in Junij 1550. Beide werden te Breda in het koor, achter het hoog altaar begraven. Hij liet drie zonen na.

Zie de aangeh. schrijvers, van Goor *Beschr. v. Breda.* bl.

RENESSE (RENÉ of REINIER), kleinzoon van den vorige, zoon van Jan van Renesse, drost va Breda, stadvoogd van Luik, en diens eerste echtgenoot. Elizabeth, natuurlijke doch naderhand gewettigde dochter van Henrik, grave van Nassau, heer van Breda en van Margaretha van Schomdonk. (1)

Hij was baron van Elderen en Masny heer van Roucourt, Wansea, Hern, Schalkhoven, Brumorbee. Men vermoed dat hij den doopnaam René ontving van René, graaf van Nassau en Prins van Oranje, de broeder van zijne moeder ook hij behoorde tot de verbonden edelen, en overleed op zijn huis te Elderen in Mei 1624.

Hij liet geen kinderen na bij zijne echtgenooten Walburg van Merode, dochter van Henrik heer van Petershem en van Françoise van Brederode, en Marra van Rubempré, dochter van Karel, heer van Resves, enz., burggraaf van Montenake.

Zie behalve de aangehaalde schrijvers, Te Water, *Verb. d. Edel.* bl. 258 259.

RENESSE VAN ELDEREN (JAN VAN), broeder van den vorige, nam deel aan den zeeslag tusschen Don Jan van Oostenrijk en de Turken bij Lepanto, en overleed kort daarna te Napels.

RENESSE VAN ELDEREN (GEORG FREDERIK VAN), baron van Elderen en Masny, heer van Roucourt enz., zoon van René of Reinier van Renesse, en Catharina van Amelroy, dochter van George van Arkel van Amelroy en van Anna van Lokhorst.

Hij was stadvoogd van Stokkum, en verscheen in 1668 als commissaris van den keurvorst van Keulen, en prins van Luik te 's Hage. Hij huwde Anna Maria van Bockholt, die hem 12 kinderen schonk.

Zie de aangeh. schrijvers; Schotel, *het slot Ammerzode; Chr. v. h. Hist. Genoots.* D. VIII, bl. 256.

(1) Zijne tweede vrouw was Catharine van Bronkhorst van Batenburg, dochter van Dirk van Bronkhorst van Batenburg, heer van Nieuwland en Bunter.

RENESSE (RENÉ of REINIER VAN), zoon van Willem van Renesse van Elderen heer van Piershil, Bommenede en Grimmestein, en van Anna van Rubempré, burggravin van Montenaken, vrouwe van Seneffe, was graaf van Warfusé burggraaf van Montenaken, baron van Gaasbeek. Resves, Elderen, heer van Heybes, Montigny aan de Maas, Seneffe, Feluy, Escaussines, Bievre, Hese, Leinde enz.

In Januarij 1609 werd hij door keizer Rudolf II tot Graaf van Warfusé verheven, kocht in 1615 de baronnie van Gaasbeek en heeft zijn wapen met Rubempré gevierendeeld. In 1611 huwde hij Albertina van Egmond, vrouw van Cartaing, dochter van Karel, Graaf van Egmond, Prins van Gavere. Bij Aitsema, *Saken van staat en oorlog,* vindt men een omstandig verhaal van zijn treurig einde. Hij liet 6 kinderen na.

Zie de aangehaalde schrijvers.

RENESSE (GERARD VAN), heer van der Aa, zoon van Gerard van Renesse en van Agnes van der Aa, erfdochter van Gerard, Heer van der Aa en van Woutera van Gent, werd in 1586 beschreven in de ridderschap des lands van Utrecht en eerste burgemeester der stad, in 1593, 1594, 1505, 1606, 1607. Hij hielp in 1609 van wegen de Algemeene Staten het twaalfjarig bestand met den koning van Spanje sluiten en overleed in 1610. Hij huwde in September 1594 Anna van Assendelft, vrouwe van Streefkerken, Nieuwlekkerland, en na haars broeders overlijden ook van Haarlem, Assendelft enz. Hij liet 8 kinderen na.

RENESSE VAN DER AA (ADRIAAN VAN), zoon van Jan Renesse van der Aa, de Jonge, en Catharina van Arnhem, Maarschalk van het overkwartier van het Sticht van Utrecht, was in 's lands dienst en sneuvelde in 1632, in 't leger voor Maastricht. Hij overleed ongehuwd en werd met zijn 32 kwartieren in den Dom te Utrecht begraven.

Zie aangehaalde schrijvers, Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IX bl. 435, Scheltema, *Staatk. Nederl.*

RENESSE (JOHANNES RENESSE VAN), een Utrechts edelman, zoon van Adriaan van Renesse, deken en proost van Utrecht, waar hij in Mei 1540 werd geboren. Hij werd te Leuven meester in de vrije kunsten en de beide regten, voorts kanunnik van St. Janskerk te Utrecht, vervolgens proost, aartsdiaken en na den dood van Frederik Schenk, officiaal en algemeen vikaris.

Hij overleed te Utrecht den 27 Julij 1619. A. Matthaeus deelt zijn grafschrift mede. Zijn portret werd bij de pastoren van St. Geertruid bewaard.

Zie *Batavia Sacra,* D. I. bl. 389: A. Matthaeus, *de fat. Eccl.*

RENESSE (JOHAN ADOLPH BARON van), heer van Lokhorst, Bergambacht, 's Heer Aartsbergen en Ammenstol, overleden 19 van hooimaand 1759 te Utrecht, in den ouderdom van 94 jaren. Hij was oudste lid van de Edelen en Ridderschap, represseenterende den tweeden Staat der provincie Utrecht. Hij was in 1709 in deze opgenomen en nog in 1752 gecommitteerd als lid der Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden van de Staten der Provincie Utrecht.

Zie *Nederlandsche Jaarb.* D. XIII. bl. 859, 860.

RENESSE BREIDBACH (Graaf VAN), lid der eerste kamer der Staten-Generaal, vervolgens lid van het Belgische congres, waar hij tot de weinigen behoorde, die tegen de uitsluiting van het Huis van Oranje stemde. Hij was een groot penning- en muntverzamelaar, en liet eene verzameling oude, middeleeuwsche en hedendaagsche munten en gedenkpenningen na, die op veel meer dan 45.000 stuks begroot werd. Deze collectie, waarvan de Catalogus uit drie dikke octavo deelen bestaat, is in 1836 te Antwerpen verkocht en bragt een aanzienlijke som op. Hij overleed in 't laatst van April 1833 op zijn landgoed Elderen, nabij Tongeren.

Zie Nieuwenhuis.

RENESSE (LODEWIJK GERARD VAN), zoon van Gerard Frederik van Renesse, kapitein in dienst van den lande, den 19 Augustus 1603 bij de belegering van Ostende gesneuveld, en van Elisabeth van Wijk, werd den 11 Mei 1599 te Utrecht geboren, Na voleindiging zijner Akademische studiën, werd hij in 1620 bij de Hervormde gemeente te Maar-

sen en Maarsenbroek beroepen. In 1631 en later was hij predikant bij het leger, en toen Breda wederom in handen der Staten was gevallen, werd Renesse derwaarts beroepen, en nadat prins Frederik Hendrik aldaar eene illustre school had gesticht, niet alleen tot hoogleeraar in de godgeleerdheid, maar ook tot haren eersten rector magnificus en tot opperregent van het *Collegium Auriacum* benoemd. Deze laatste betrekking aanvaardde hij den 11 September 1646. Elf jaren later schonk de Akademie van Oxford hem den titel van doctor in de godgeleerdheid. Hij overleed den 19 Februarij 1671. Zijn portret is fraai geëtst in fol. door zijn bloedverwant C. van Renesse (zie hier onder.)

Renesse was een ijverig voorstander van het Protestantismus, en hem werd mede de Reformatie van de Barony van Breda en van de Meijerij van 's Hertogenbosch opgedragen Hoe hoog zijne geleerdheid bij zijne tijdgenooten geacht werd, blijkt ook daaruit, dat hem door de Utrechtsche Synode eerst als secundus de revisie van de vertaling der Heilige Schrift werd opgedragen.

Aan dien arbeid nam Renesse ijverig deel, terwijl wij bovendien aan hem te danken hebben een *Commentariolus historicus Actorum in revisione versionis Belgicae et Novi Testamenti librorum apocryphorum*, na zijn dood door zijne erfgenamen afgestaan om het tot de Bijbelvertaling behoorend archief bewaard te worden. Hinlopen heeft er een excerpt van gegeven in *Historie van de Nederl. overzettinge van den Bijbel*, en de Hoogleeraar Heringa er in zijne *Bijzonderheden betreffende de Nederlandsche Bijbelvertaling* gebruik van gemaakt.

Renesse heeft vele geleerden geschriften in het licht gegeven; o. a.

Tractatus de munere Ministrorum Ecclesiae et inspectione Magistratus circa illud. Lat. vertaling van een geschrift van Antonius Wallaeus tegen Uitenbogaerts werk *over het gezag der overheid kerkelijke zaken.*

Apologica ecclesiarum Belgii epistola. Bred. 1651.

Exercitatio theologica de legitimo et illegitimo cultu Beatae Virginis Mariae. Bredae. 1609.

Vox regis of de Stemme des Coninks van Engelant.... als een apology van.... Vox populi of.... Conseio of Spaenschen raedt.... Ende in nederd. overgheset..... door L. G. v. Renesse 1624.

Vox Dei clamantis, of een protest in de name Godts aen de gheref. republycke ende kercke in Nederlant enz. 1625,

Meditatien van de voorsienigheyt Gods ontrent de sterfelycken ende stervende mensche, daerinne uyt Godes woordt.... bewesen word, dat Godt.... een yeder mensche het perck synes levens onveranderlyck ghestelt heeft, ende dat en niemandt dit perck kan.... verkorten noch verlenghen. In het licht ghegh na den 55 *art. van de Kercken — ord. door L. G. v. Renesse...., tot wederlegginge van de* 2.... *troosteloose.... brieven van M. L. Episcopius* Amst, 1637.

Vier boecken van de voorzienigheijt Gods in het beleydt der houwelycken, daerinne uyt Godts woort,.. aengewesen wort, dat ende tot hoedanighe eynden de houwelichen in den hemel besloten zijn ende op de aerden voltrocken worden: tot.... onderrichtinge van alle getrouwde ende ongetrouwde staats-persoonen, door L. G. van Renesse...., in 't licht ghegeven, nae den 55 *art. van den Kercken-ord..... Tot Amst. voor Adr. Roman* 1639, 1660, 1739 3e 5e dr., *doorgaans verbeterd.* Amst. 1759, dr. 1765 7e dr. Utrecht.

De geblanckette Iésabel 1634 (tegen de luxe)

Troost voor kinderen in onecht geboren 12.

Leer van David Jorisz.

Over het Vader ons.

Meditatiën over Matheus I, *vs.* 3 tot 6 en 12.

Verhandeling van de oudheit, waardigheit, noodzakelijkheit en nuttigheit van het regeer — onderlingschap in de Gereformeerde Kerk. Utrecht, 1659 12. Amst. 1765 8.

Zie van Rhenen, *Lijsten van predikanten onder de provincie van Utrecht.* blz. 103; van Goor, *Beschrijv. van Breda,*. blz 76, 185; Paquot, *Mém.* T. I, p. 352, 353; Kist en Royaards *Kerk. Archief* (eerste serie) D. V, bl. 63, 124, 151, 175, 199; D. VIII, bl, 34, 35; Hinlopen, *Gesch. der nederl. overzet.* bl. 10, 121 volgg.; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Abeoude, *Naamreg.* bl. 303, *Aanh.* bl. 176; Arrenberg, *Naamr.* bl. 436; *Boekz. de Gel. Wereld.* 1760, bl. 292; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr. Cat. Reelant p.* 14; *Cat. Jacob I,* 38; Tiele, *Pamfl.* D. II, bl, 258 266; Rogge, *Pamfl.* Jocher; Rotermund; Muller, *Cat. van Godgel. Boeken,* bl. 103, 104.

RENESSE (C. à), een weinig bekend kunstenaar, blijkens zijne prenten, werkzaam tusschen 1649—1661. Nagler zegt tot 1670, en wel in Holland. Bruliot noemt hem een bekwaam teekenaar en plaatetser, die zoo in den geest van Rembramdt wist door te dringen, dat men zijne etsen voor die van den grooten meester nemen kan. Bruilliot kende alleen elf door hem geëtste prenten, waaronder slechts één met zijn monogram C. A. R. *een manspotret te halven lijve, van voren te zien, baret op het hoofd en een graveerstift in de linkerhand,* vermoedelijk zijn eigen portret. De overige prenten voeren bijna alle dezelfde monogram, maar met de letters *(enesse.)* Heller geeft nog als door hem geëtst op: *Een geestelijken op een leuningstoel bij eenige boeken zittend een man op middelbaren leeftijd met een calotje op het hoofd* en een *Dorps-Commissie.* Van Eijnden en van der Willigen, vermeld van hem een schoone teekening in zwart krijt, een *jongeling* voorstellende.

Zie van Eijnden en van der Willigen, *Leven der Schilders.* D. 1. bl. 298; Nagler; Kramm.

RENESSE (Daniel), een kunstetser. Men heeft o. a. van hem een prent Farao in de *roode zee verdrinkende,* zeer fraai in den stijl van Rembrandt.

Zie Kramm.

RENFERD (Jacob) zie RHENFERD (Jacob.)

RENESSE (Constantijn Jacob van) schreef:

De Coercitione Accusatorum Traj. ad Rhen. 1723, 4.

Zie Rotermund.

RENGERS (Ditmar), heer van het Oldehuis, en ten Post, afstammeling van een aanzienlijk geslacht, oorspronkelijk uit de Provincie Stad en Lande, dat later zich in Friesland vestigde. Hij was de zoon van Johan Rengers, het hoofd der Groninger vetkoopers, toen Coppen Jarges in 1413 het raadhuis overweldigde, dood geslagen.

Hij volgde de partij die zijn vader was toegedaan, en vlood toen deze werd doodgeslagen met Wijbrandt Clant in de kerk der Franciskanen, waardoor hij een gelijk lot ontkwam. Hij teekende in 1422 met andere edelen het vredes verdrag met Secco Sjaardema en de Schieringers. Kort daarna komt hij als een der scheidslieden in den twist tusschen den Proost van Leppersum en de bewoners van naburige dorpen. In 1425, ten tijde der ontstane twisten tusschen de Oostervriesen en Ommelander grooten was hij Burgemeester te Groningen en Emmius schrijft het vooral aan zijn beleid toe dat de zaken niet tot uiterst liepen. Hij betoonde zich in de verschillen met Hambrug, waaraan ook Eppo Gockenga Heer van het Oldampt, deel had genomen, een ijverig bevorderaar van stadsregten en bewerkte later den vrede.

Hij huwde His Aickinga van Woltersum en overleed.

Zie Scheltema, *Staatk. Neder.*en aangeh. schrijvers. Kobus en de Rivecourt.

RENGERS (Edsard), zoon van Johan Rengers en van Graets van Camminga was heer van Tuivinga, 't Oldehuis, ten Post enz. Hij werd in 1498 geboren en komt in 1541 onder de 4 personen voor, die belast waren met de zamenstelling van een nieuw landregt en het in 1550 overgaven. Hij was een ijverig voorstander van 's lands regten en der Hervorming, die hij omhelsde. Zulks drong hem bij het uitbarsten der troublen naar elders te wijken, doch hij keerde later naar zijn vaderland terug, waar wij hem in 1577 te Groningen ten landdage ontmoeten. Hij werd toen met verscheidene zijner ambtgenooten door die der stad gevangen genomen, en onder zeer bezwarende omstandigheden, bijna een geheel jaar gevangen gehouden. Vergeefs arbeidden Marny en de Sille tot verzoening, die eerst na verloop van jaren, volgde. Hij huwde Fouwel Holdinga, weduwe van Tjaard Herema.

Zie Bor, *Nederl. Oorl.* Dl. 1, bl. 910, 962; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt.

RENGERS. Wie de door van Wijn en van Groningen opgegeven watergeus is, die alleen met dien naam voorkomt, is onbekend. Zeer vele van dien stam leefden toen die alle vriend van vrijheid en hervorming waren. Men denke aan Tyart en Wilche Rengers, den 10 Jan. 1570 te Groningen gebannen, omdat zij, onder Lodewijk van Nassau hadden gediend, en zich aan het breken van beelden schuldig

maakten; Johan Rengers (die volgt) Johan Rengers van Arenshorst gecommitteerde te Utrecht in zaken der Admiraliteit en anderen. Mogelijk is Rengers een voornaam.

Zie van Wijn, *Bijv. op Wagenaar*, Dl. VI, bl. 86; Winsemius, *Chronijk*, bl. 760, 829, 904, 917 van Groningen, *Watergeuzen*, bl. 284, 469

RENGERS, (JOHAN), Tho Hellem, Schildwolde, en Siddeburen, was de zoon van Seno Rengers en neef van Johan Rengers, (die volgt). Toen in 1577 verscheidene regenten te Groningen gevangen waren genomen, reisde hij naar Brussel om de hulp der Algemeene Staten in te roepen. Hij bleef gestadig in bediening, en daar de Ommelanden zich vrij hielden van het gebied van Rennenberg, trok hij met den Syndicus, Hieronymus Verrutius, namens deze naar Alençon te Antwerpen, om hem den eed als heer dezer landen af te nemen. Na de reductie van Groningen tot de Unie, was hij in 1595 de eerste, die wegens de Ommelanden zitting nam, ter vergadering der Staten-Generaal. Hij werd sedert tot de gewigtigste handelingen gebruikt en afgevaardigd. Hij huwde Agnes van Laer, en overleed.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.* Brucherus, *Gesch. der Kerkh. en de prov. Groningen*, bl. 244 246, 268.

RENGERS (JOAN), heer van ten Post en Garrelsweer, was zoon van Edsard Rengers (die voorgaat). De hervorming toegedaan, vluchtte hij voor de vervolgingen van Alba en den Bloedraad; teruggekeerd, werd hij in de twisten tusschen die van de Ommelanden en Groningen gewikkeld; benevens zijn vader en verscheidene Ommelanders en Regenten der stad gevangen genomen, en bijna een jaar in hechtenis gehouden. Na zijn ontslag en het aannemen der religions-vrede, bevorderde hij de hervorming, en leende hij zijn huis voor godsdienstige bijeenkomsten. Na het verraad van Rennenberg, moest hij op nieuw Groningen verlaten, en begaf hij zich naar Uithuizen bij Emden, later naar Bremen. Na het overgaan van Groningen in 1594, keerde hij derwaarts terug, en was een der eerste Gedeputeerden wegens de Ommelanden naar de vergadering der Algemeene Staten, waarheen hij sedert meermalen werd afgevaardigd. In 1597 werd hij, en later meermalen, afgevaardigd naar de Synode der Ommelanden eerst te Appingadam, later te Loppersum, Middelstum en Eenrum, sedert 1602 alleen beurtelings te Groningen en Appingadam, gehouden. In 1602 werd hij wegens de Algemeene Staten naar het leger voor Grave gezonden. Hij was Curator der Groninger Hoogeschool en Raad van State.

Hij was een geleerd man, en hield met Emmius, bij wien hij in hooge achting stond, Latijnsche briefwisseling.

Bor gebruikte zijn *Extract uit verscheydene Historiën, Cronycken* enz., (zie den titel bij Scheltema *Staatk. Nederl. Voorr.* bl. XXIII, XXIV); dit werk en andere van zijn hand zijn door Mr. H. O. Feith, onder den titel van *Werken van den Ommel. edelman Joh. Rengers van ten Post*, Gron. 1852, 1853, 3 dn. 8o. uitgegeven.

Hij huwde Baukje Jensuma, die hem kinderen schonk. Hij overleed. in 1626. Op het huis te Färnzum worden de oorspronkelijke afbeeldingen van hem en zijne vrouw bewaard.

Zie Scheltema, *Staatk.*; *Nederl.* Brucherus, *Gesch. van de Kerkhero der Prov. Gron.* bl. 269, 308, 337; Jonckbloet, *Gedenkb. der Hoogesch. te Gron.*; Kobus en de Rivecourt.

RENGERS (Jonkh. OSEBRAND JAN), heer van Slogteren, werd in 1672, nadat de vijand Groningen verlaten had, op sterk vermoeden gedurende het beleg met dezen verstand te hebben gehouden, gevangen, scherpelijk onderzocht, doch ofschoon geen verraad belijdende, echter vast gehouden tot in Jan. 1678 toen hij op vrije voeten gesteld en in zijn eer en goederen hersteld werd.

Zie *Holl. Merc.* 1677, bl. 207—210, 1678 bl. 7—9; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIX, bl. 451 volgg.

RENGERS (ALBERTUS ARMILIUS LAMORAAL), zoon van Edsard Rengers, heer van Farnsum en ten Post en Catharina van der Noot, geboren den 20 Oct. 1690, werd eerst kapitein bij de infanterie, en den 4 Sept. 1720, door afstand van zijn schoonvader, Grietman van Oostdongeradeel. Hij huwde in 1712 Frouk Elizabeth, dochter van Ulbo baron van Aylva en Helena, dochter van Tjaard van Aylva.

Hij overleed den 25 Sept. 1729, te Groningen, zij den 11 Julij 1758, waar zij in de Westerkerk werd begraven.

Zie *Wapenb. Aylva*; Sminia, *Gen. N. Naaml v. Grietm.* bl. 86.

RENGERS (ULBO AYLVA), zoon van den vorigen, was in zijn jeugd kapitein, in 1748 lid der Staten van Friesland, werd in 1751 lid der Gedeputeerden en in Aug. 1756 Grietman van Gaasterland. Hij huwde Nicasia, dochter van Johan Willem van der Haer, Grietman van Hemelumer Oldephaert. Zij was den 16 Aug. 1723 geboren en wed. van N. de Wilde en schonk hem twee kinderen. Hij woonde op den huize Rijs, en overleed den 14 Mei 1787, nadat hij twee jaren te voren afstand van de Grieterij had gedaan. Zijne vrouw was den 13 Julij 1778 gestorven. Beide zijn in de kerk te Harich bijgezet.

Zie van Sminia, *N. Naaml. d. Grietm.* bl. 382.

RENGERS (LAMORAAL ALBERTUS ARMILIUS), zoon van den voorgaande, werd in 1785 Grietman van Gaasterland, en in 1795 afgezet. In 1811 bekleedde hij den post van Baljuw van het elfde district van Friesland.

Hij huwde Francina Gerardina Constantia van Lynden van Lunenburg. Hij overleed den 24 Maart 1811, zijne weduwe 27 Dec. 1825, in den ouderdom van 65 jaren.

Zie van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm* bl. 384.

RENGERS (SJUCK GERHOLD JUCKEMA VAN BURMANIA) werd den 8 Maart 1718 geboren. Den 1 Maart aangesteld tot Grietman van Franekeradeel, verwisselde hij die Grieterij den 4 Junij 1767 met die van Wijmbritseradeel, en deed daarvan wederom afstand in 1773. In 1740 was hij lid van gedeputeerden, en in 1748 een der gecommitteerden benoemd tot het aanbieden van het erfstadhouderschap aan den prins van Oranje. Hij was nog dijkgraaf van Wijmbritseradeel en curator van de Franeker Akademie, en woonde op Epemastate te IJsbrechtum, en huwde Odilia Aemilia, geboren den 24 Nov. 1723, dochter van Bernard des heiligen Roomschen Rijks, graaf van Welderen, en Genoveva Maria van Steenhuys, die hem 5 kinderen schonk. Hij overleed den 30 Maart 1784, Zij den 15 Oct. 1788.

Zie *Wapenb. Burmania* Gen. 14, *Geogr. Woordenb. v. Friesl.* bl. 58; v. v. Sminia. *N. Naaml. Grietm.* bl. 199, 302.

RENGERS (EGBERT SJUCK GERROLD JUCKEMA VAN BURMANIA), zoon van Sjuck Gerold, (zie hierboven), werd den 21 Maart 1645 geboren. In 1773 tot Grietman en Dijkgraaf van Wijmbritseradeel verkozen, werd hij het volgende jaar curator der Akademie te Franeker. In 1782 was hij met den baron van Hambroeck, burgemeester van Leeuwarden, commissaris over de slatting van de Zuiderhaven te Harlingen. Met alle zijne ambtgenooten in 1795 afgezet, leefde hij tot den 24 Febr. 1806. Hij huwde in 1768 Wilhelmina, dochter van Justinus de Beijer, heer van Hulze, domheer van Utrecht en burgemeester van Nijmegen en Maria van Casembroodt, geboren den 17 Febr. 1745. Zij schonk hem 5 kinderen, en overleed den 11 Nov. 1811.

Zie van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 302, 303.

RENGERS (ALBERTUS JUSTINUS SJUCK GERROLD JUCKEMA VAN BURMANIA), zoon van Egbert Sjuck Gerrold van Burmania Rengers, werd in Augustus 1773 geboren, en in 1795 met zijn ambtgenooten als Grietman van Franekeradeel afgezet. Na de omwenteling van 1813 werd hij lid van den Raad van State en Ridder van de orde van den Nederlandschen Leeuw. Hij huwde Henrietta Jacoba, dochter van Regnerus Livius van Andringa de Kempenaer, Grietman van Lemsterland, den 29 Julij 1775 geboren. Zij schonk hem 9 kinderen. Hij overleed in November 1832; zij den 3 Maart 1812.

Zie v. Sminia, *N. Naaml. van Grietm.* bl. 201.

RENGERS (HANS WILLEM baron) onderscheidde zich in den krijgsdienst en woonde o. a. als Majoor van Oranje-Vrieslandt, cavallery, in 't geallieerde leger den slag van Rocoux bij. Hoe dapper hij zich toen gedroeg blijkt uit een brief van prins

Willem IV, den 20 October 1746 aan hem geschreven en door Bosscha medegedeeld.
Hij huwde
en stierf

Zie Bosscha, *Neérl. heldend. te land. Bijv. en verbet.* bl. 30.

RENGERS (Jonkh. LAMMERT SCHOTTA) tot Tuingaborg, ten Post, Heer van Farmsum, Siddeburen en onderhoorige dorpen, was afgevaardigde ter Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden, bewindhebber der W. I. compagnie, Kamere Stad en Lande, Curator der Hoogeschool te Groningen, Meesterknaap van het Jagtgerecht en overleed te Groningen den 18 Maart 1779 in het 58ste jaar van zijn leven. Everhardus du Celliéé, predikant te Farmsum, sprak den 4 April 1779 een lijkrede op hem uit, die hij uitgaf met den titel:

De Godsraad gediend hebbende en ontslapene David voorgedragen in een lijkrede over Hand. XIII: 36; *toegepast op het overlijden van enz. met een gedicht door wijlen Mevr. Rengers, geboren te Besttick, over wien de lijkrede ook is uitgegeven.* Gron. 1780.

Zie *Nieuwe Nederl. Jaarb.* 1779 I. bl. 488; *Boekz. d. Gel. wereld* 1780 a bl. 45.

RENGERS (LAMORAAL HANS WILLEM, baron van AYLVA) in 1795 geboren, trad in 's lands dienst, klom tot den rang op van Generaal Majoor, vestigde zich op Boschdal bij Breda, en overleed den 21 Maart 1848. Hij liet bij zijne echtgenoote, eene gravin van Bijlandt, kinderen na.

Men heeft van hem:

Waarheidszucht, een hoofd-deugd voor den geschiedschrijver (In de *Berigten van het Hist. Gen. te Utrecht* IV: (1851) 8.

Dagboek, geschreven, gedurende een verblijf op Java van het jaar 1827—1830. *Uit het oorspronk. fransch Hands. vert.* (Utrecht 1846.)

(In de *Bijdragen tot de kennis der Ned. en vreemde Koloniën, Jaarg.* 1844—1846.)

Levensberigt van O. A. Graaf van Bijlandt.

(Hand der Maatschappij van Ned. Letterk. 1857 *bl.* 44.)

Zie *Gedenkboek der Maats.* 1766—1866 *bl.* 6, 46. *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.* D. III. bl. 179. 379. 471.

RENGERS (WILLEM FREDERIK LODEWIJK baron), zoon van Pieter Ubbo, Baron Rengers en van Lucia Johanna Gravin van Limburg-Stirum, werd den 28 November 1789 te 's Hage geboren. Voor den krijgsdienst bestemd bezocht hij op 16 jarigen leeftijd de artillerieschool te 's Gravenhage, alwaar hij zich in de mathesis onderscheidde. Door den dood van zijnen vader in 1809 als oudste zoon de steun zijner moeder geworden, bereidde hij zich in 1810 tot eene civiele loopbaan aan de academie van Utrecht, alwaar hij in 1811 den graad van Doctor in de Regten verkreeg. Kort daarna legde hij zijne eed af als advocaat. In 1812 werd hij benoemd tot surnumerair bij en in 1813 tot controleur van de directe belastingen in Friesland. — Opgevoed in de trouw aan het huis van Oranje, bood hij dadelijk in November van hetzelfde jaar zijne diensten aan bij het voorloopig bestuur, bestaande uit de Heeren G. K. van Hogendorp, den Graaf van Limburg Stirum en den Baron van der Duijn van Maasdam, door 't welk hij met eenige zendingen werd belast; onder anderen tot den Generaal von Bulow, om aan te dringen op het spoedig binnenrukken van het Pruisisch leger in Nederland; en ontving later de gedenkpenning, uitgegeven door de Districts-Commissie tot aanmoediging van den gewapenden dienst in de Nederlanden, gevestigd te 's Gravenhage, aan hen, welke op den 17 Nov. 1813 het herstel van de Nederlandsche vrijheid gewapender hand hebben helpen bevorderen. Onmiddelijk na de terugkomst van den Prins van Oranje, werd hij door mondelinge aanstelling als secretaris aan de toenmalige kabinet-Secretarie geplaatst. Na de herstelling der Souvereiniteit tot kamerjonker, straks tot gewoon kamerheer benoemd, en in 1816 als Secretaris bij het kabinet des konings aangesteld, bragten deze betrekkingen hem in de dagelijksche nabijheid van den koning, wien hij op alle zijne reizen vergezelde en van wiens bijzonder vertrouwen en gunst hij steeds herhaalde bewijzen heeft ontvangen. In 't jaar 1819 ontving hij daarvan een openbaar blijk door zijne benoeming tot Ridder van de orde van den Nederlandschen Leeuw. — Deze wederzijdsche persoonlijke genegenheid is ook na 's konings abdicatie en tot aan zijnen dood dezelfde gebleven. In 1819 wenschte hij het hofleven te verlaten, en werd hij tot belooning zijner ijverige en trouwe diensten in 's konings kabinet, benoemd tot Directeur der directe belastingen in Friesland, waarbij in 1822 ook de in uitgaande regten en accijnsen werden gevoegd. Gedurende deze en de navolgende jaren tot aan zijne benoeming als Gouverneur werden hem tevens eenige andere betrekkingen en werkzaamheden opgedragen. Als lid van de Ridderschap van Friesland nam hij deel aan diens reorganisatie in 1826. Hij was Curator van het athenaum van Franeker, lid van het kiezers collegie tot benoeming der leden van de raad der stad Leeuwarden, en van 1826 tot 30 lid van de tweede kamer der Staten-Generaal, van wege de Provincie Friesland. In deze betrekking werd hij onder anderen benoemd als lid eener commissie tot regeling van het middelbaar onderwijs. Handhaving der grondwet, rechtvaardigheid en onpartijdigheid waren ook toen zijne kenmerkende beginselen. In 1830 tot Gouverneur van de Provincie Groningen benoemd zag hij zich in deze eervolle betrekking meer dan vroeger in de gelegenheid gesteld de belangen en de eer van zijnen Vorst, die hem zoo na aan het hart lagen, te kunnen bevorderen. Steeds werkzaam, beijverde hij zich vooral den geest van eensgezindheid tusschen de regering en bevolking te bewerken, terwijl hij tevens met naauwgezetheid te bevorderen zocht de belangen en de welvaart der provincie, en der academie van Groningen, waarvan hij Curator was. Het Kommandeurskruis van de Koninglijke Orde van den Nederlandschen Leeuw, en de benoeming tot Staatsraad in buitengewonen dienst waren daarvoor zijne belooningen. Steeds zijne behoudende en monarchale beginselen getrouw, vonden hem ook de moeijelijke tijden in 1847 en volgende jaren vastberaden, en vol zedelijken moed, ook waar pligt met eigen belang strijdig was, de oude spreuk getrouw: doe wel en zie niet om. Den 22 Augustus 1850 ontving hij zijn eervol ontslag als Gouverneur, waartoe de aanleiding was dat hij zich niet konde vereenigen met de denkwijze van den toenmaligen Minister van Binnenlandsche zaken, noch diens daden goedkeuren, die hem voorkwamen strijdig te zijn met de wetten der billijkheid, de belangen der provincie en des lands, en gevaarlijk voor het grondwettelijk gezag des konings wiens commissaris hij was. — Hoewel diep geschokt door de wijze waarop hij ontslagen werd uit den dienst van het vaderland, waaraan hij zich sedert 37 jaren had gewijd, kon niets hem doen wankelen in zijne gehechtheid aan s' konings huis en persoon. Onder bewustzijn van getrouw zijne pligten betracht te hebben, droeg hij deze beproeving als christen met onderwerping aan den wil van God, wien hij boven alles liefhad en wenschte te dienen. Zijn karakter was op waarheid en rechtvaardigheid gegrond in edele zamenstemming met diepte van gevoel. Zijne benoeming tot Ridder met de Ster van de Groot-Hertogelijke Luxemburgsche Orde van de Eikenkroon, eenigen tijd na zijn ontslag, gaf hem het bewijs dat zijne vroegere diensten en goede gezindheid niet onopgemerkt waren gebleven. Zijne staatkundige loopbaan geeindigd zijnde, vestigde hij zich te Utrecht daarna te Zeijst, alwaar hij, na een zwaar en langdurig lijden, overleed.

Hij huwde Sophia Elizabeth Baronesse van Schwartzenberg en Hohenlansberg en overleed te Zeijst 15 Jan. 1859.

Part. berigt.

RENICHON (MICHIEL), priester in 't land van Namen, werd in lentemaand 1594, op vermoeden dat hij een aanslag op Breda in den zin had, gevat, en naar 's Hage gevoerd, waar hij zich met een strop het leven wilde benemen. Scherpelijk ondervraagd, beleed hij door den graaf van Barlaimont, met medeweten van den aartshertog, te zijn omgekocht om prins Maurits van kant te helpen, als ook den jeugdigen Fredrik Hendrik, die thans op de Hoogeschool te Leiden was. Ook voegde hij er bij, dat Oldenbarneveld, Aldegonde en andere voorname heeren gevaar liepen van hun leven. Hij werd onthalsd en gevierendeeld.

Zie Resol. *v. Holland* 3 Junij 1594 bl. 191; Bor, *Nederl. Hist.* B. *XXXI* bl. 28, (812) 31 (815.) Brandt, *Hist. der Ref.* D. 1 bl. 798; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII bl. 398; *Antwoort van de Staten-Generael ghegh. in 's Gravenh. den 27 May op sekeren Missive van den Eertshertoge van Oostenrycke aen de selve enz. Hier is by gheveoght den voors. brief enz. Mitsgaders de confessie ofte bekentenisse van M. de R. enz. 's Gravenh.* Hiervan bestaat een andere druk.

Confessie ofte Bekentenisse ghedaan by Michiel de Rhenison geboren

van Templen enz. inhoudende de moordadigsten aenslach, die hy hadde voorgenomen teghen den persoone van Maurits ghebooren Prince van Oranje enz. Mitsg. de ghevolchde sententie over hem ghewesen, die 3 Juny 's Gravenh. Hiervan bestaat eene andere druk.

RENIER (Jacob), den 21 Mei 1761 te Leiden geboren, bezocht aldaar het gymnasium en de Hoogenschool, werd in 1788 tot predikant te Nisse beroepen vertrok van daar naar Aardenburg, IJzendijke, Colijnsplaat, en verdelijk in 1798 naar Veere, waar hem tevens de betrekking van rector der latijnsche school werd opgedragen. In 1836 werd hij emeritus, en overleed den 10 October 1837 te Leiden, waar hij sedert 1833 lid der *Maats. v. Nederl. Letterk.* was.

Behalve kleinere geschriften heeft hij in het licht gegeven:

De ware aard van het christelijk leeraarambt, voorgesteld in eene leerrede over 1 *Petr. V*: 2. 3 *bij gelegenheid van de bevestiging van Chr. Meeuse als predikant op den Hoek in den Lande van Axel.* Dordr. 1804. 8.

Bedenkering over de ongenoegzaamheid van de Rede ter vervulling van de dringendste behoeften van den mensch, blijkbaar uit de geschriften van de beroemdste wijsgeeren onder de Grieken en Romeinen, uitgesproken op den 12 *van Herfstmaand* 1804 *bij gelegenheid van de openbare Promotie der Latijnsche schooljeugd.* Dordr. 1805 8.

Chr Meeuse, Proeve van eens Christen Reise naar de eeuwigheid, met eene voorrede en een bijvoegsel van aanmerkingen. Dordr. 1810 *bl.* 8.

Iets over het badwater Bethesda en het wonder door Jezus aldaar verrigt, naar Joh. V: 29, in *Godgel. Bijdr.* 1836. D. IV St. 5 bl. 639.

Godgeleerd en uitlegkundig onderzoek omtrent den waren aard van 's Heilands zielelijden in Gethsemané, ald. IV D. 6 st. 1, bl. 853 en volgg.

De verdiensten van J. van Megrode omtrent de hervorming in Zeeland bijzonder in verre. Midd. 1827. 8.

Nieuwe Naamlijst der prodd. in de H. Gemeente te Vove enz. Midd. 1834.

Zie *Handel. der Jaarb. vergad. v. d. Maats. d. Ned. Letterk.* 1838

RENNECHERUS, RENECHERUS, REYNECHERUS, (Hermannus), kwam in 1578 van Frankendaal in O. Friesland, werd predikant te Embden, Groningen en Leeuwarden, waar hij in hooge achting stond.

Hij woonde te Groningen, toen de afval van Rennenberg plaats had, en vlood, gelijk hij zelf getuigt, in een zijner werken (*de Renegeratione*, te Licha, in 't graafschap Solms in 1600 gedrukt), en hield zich dan te Embden, dan te Leer bij de uitgewekene Groningers op, raakte in Westphalen in handen der Papisten, en viel uit menschelijke zwakheid en vrees voor pijn van de Hervormde kerk af, doch keerde spoedig tot deze terug, en werd den 8 Juni 1582 wederom tot het H. Avondmaal toegegelaten. Vervolgens hield hij zich, daar hier te lande geen promotie voor hem was te maken, te Osnabrug en te Wittemberg, waar hij aan de hoogeschool verbonden was, op. Nadat het Concordie-boek vervaardigd was en alle Gereformeerde leeraars uit Saksen moesten vertrekken, ging hij naar Licha. In 1581 bevond hij zich echter nog te Leer, toen de twist in die gemeente tusschen den pastoor Johannes Normaeus en de gemeente, door Johannes Pilsumanus werd vereffend. Sedert hield hij zich te 't Osnabrugsche, Wittenberg en Licha op.

Zie Harkenroth, *Aenmerkingen nopens de hervormde leer, of Kruiskerken van Nederlandt* enz., in *Boekz. der Gel. wer. Oct.* 1731, *bl.* 464. Gabbema, *Cent. III Ep.*

RENNECHERUS, RENECHERUS, REIJNCHERUS, REIJNECHERUS (Hermannus), in 1550 te Tecklenburg geboren, studeerde te Dusseldorp, en werd in 1575 Hoogleeraar in de Hebreeuwsche taal te Leiden. Tegen Julij 1576 werd hem het professoraat opgezegd, »ten eynde hij hem middelertyt elders weer sal mogen versien." In Mei 1578 werd hij »als tot oneere zijnde van de universiteit van zijn dienst verlaten, doch met soodanige beleefdheid, dat hem geene redenen konde hebben te beklagen." Hij leefde gedurende zijn verblijf te Leiden in vijandschap met den beroemden Janus Dousa, die hem »homo omnium quot sunt, quot fuerunt aut futuri sunt infectissimus" noemde.

Men verhaalt dat Arminius eens tot hem, een onrustig man, die het nergens lang kon uithouden, zeide: »Habes Rennechere, Mercurium in pedibus," waarop hij antwoordde: sed tu, Armini, diabolum in capite." In 1584 was hij Hoogleeraar in 't Hebreeuwsch aan 't Gymnasium te Bremen, bedankte in 1587, ging, volgens Rotermund, naar Groningen, van daar naar Leiden, en werd eindelijk hoogleeraar in de Grieksche taal te Heidelberg. In 1588 gaf hij te Franeker, in 1589 te Herborn, in 1591 te Wittenberg, in 1597 te Hanau, in 1599 te Basel in, 1600 te Licha verschillende werken uit. Er heerscht echter een schromelijke verwarring bij zijne levensbeschrijvers Harkenroth noemt hem Henricus, en zoon van den vorige, Rotermund schrijft hem het werk *de Regeneratione* toe. Ofschoon wisselturig, schijnt hij een geleerd man geweest te zijn en gaf, volgens Rotermund, in het licht:

In Psalmum I observationes et annotationes et varii alii XI doctrinarum loci script. de disciplina ecclesiastica, Franeker, 1589 8o.

Descriptio pontificis Romani. 1589 8o.

Aureae Salutis catena de praedestinatione 8o.

Modesta disputatio de electione.

Orat. de agnitione Dei et lingua Hebraea. Witteb. 1591 8o.

De majestate nominis Messiae. 1593 8o,

Scriptum Didascalicum et apologeticum 1595. (verdediging der *Aurea sal. cat.*

Carmen in nuptias Comitis Ludov. Gualteri Nassav. 1601.

De aeterna electionis veritate. Hanau, 1597 8o.

De veritate carnis Christi contra Ubiquistanos. Ibid. 8.

Expositio cap. 111 *Esaiae in* 8o.

D. de Regeneratione.

D. in Psalmum C. XXIX.

Explicatio literarum servilium Hebraicarum. Basil, 1599 8o.

De vero Antichristo. Herborn, 1589 8o.

De nominis lapsi et corrupti regeneratione, Lich. 1600. 8o.

Oratio in laudem linguae Hebraeae L. B. 1603.

Zie Jöchen; Rotermund; Dez. *Lexic Gelehrter Bremer* T. III, S. 117; G. Meieri *Orat. II, de Schol. Brem. progressu et incremento*; Harekonroth. a. p.; Siegenbeek, *Gesch. der L. Hoogesch.* D. II, bl. 56; J. Dousae, *Poëm.* p. 79, *Acta mss, Curat. Leid.* Schotel, *een Studenten oproer*, bl. 18, 83, 84; A. Vereul, *Redev. over Dousa den ourden*, bl, 94,95.

RENNENBERG (graaf van) zie **LALAIN**, (Georg de).

RENNECHON, zie **RENICHON**.

RENNO (Johann Ludwig), in 1771 te Larsphe in Wiltgenstein geboren, nam, den ouderdom van 17 jaren nog niet bereikt hebbende, dienst onder de huzaren van Salm.

In 1802 werd hij officier, na in 1792 en 1794 den veldtocht in Belgie en in 1799 dien in Noordholland, en in 1800 dien in Duitschland te hebben bijgewoond. In 1814 was hij bij de krijgsverrigtingen in Frankrijk, in 1815 aldaar en in Belgie, in 1830 en 1834 in Belgie. Tweemaal werd hij gevangen genomen, tweemaal gewond en niet minder dan zes paarden zijn bij onderscheidene affaires onder hem dood geschoten.

In 1836 werd hij als kolonel der cavalerie op nonactiviteit gesteld en vervolgens gepensioneerd. Hij overleed in 1852.

Zie Bosscha, *Nederl. Heldend. te land,* D. III. bl. 256 *byb.* bl. 56. Kobus en de Rivecourt.

RENOU (B.), landmeter te Zierikzee, schrijver van het antwoord op de vraag, door het Zeeuwsch genootschap uitgeschreven *over de Redenen en Herstelling der vallen in de Zeedijken* in *Verhandel, uitgegeven door het Zeeuwsch genootschap te Vlissingen*, 3de dr., Middelburg 1773.

Zie *Bibl. Hag.* D. V p. 634; *Cat. v. h. Zeeuwsch Genoots.* bl. 391.

RENOD (Abraham), portretschilder te 's Hage, bloeide omtrent 1771.

Zie Kramm.

RENSELAER (J. J. van), dichter uit het laatst der 18 eeuw. Men heeft o. a. van hem. *Aan mijne huisvrouw geb. Beeldsnijder* 1792.

Zie Cat. d. *Bibl. van Mr. J. Meulman* bl. 293.

RENSINCK (Berendina van), echtgenoote van Henricus Hoffman, predikant te Bennekom, leefde in het midden der 18 eeuw en beoefende de poezy. Men vindt hare poëzy vóór de werken harer tijdgenooten, o. a. vóór *Schutte's Gezangen* en op het overlijden van haren man (1759).

Zie *Boekzaal* 1759 a 514; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

RENSING (Casparus), med. dr, 17 gaf in het licht:
Verhandeling betreffende eenige merkwaardige bijzonderheden van het lijden, sterven en de opstanding van onzen Heer en Zaligmaker Jezus den Christus, uit een geneeskundig oogpunt beschouwd; Tweede uitgave — met eenige aanmérk. enz. van IJsbrand van Hamelsveld. Amst. 1807.

Het zaad, of de boontjes der Catoenplant (gossypium herbaceum, foliis quinquelobis, subtus eglandulosis, caule herbaceo) als een zeer nuttig middel ter voortbrenging en vermeerdering der melk bij zoogende vrouwen, door verscheidene waarnemingen bevestigd geworden, en ter verdere proefneming aangeprezen, in *Algem. Vad. Letteroef*, 1893 D. III, T. 2. bl. 220 D. VI. T. 2. bl. 8.

Aanmerkingen wegens het thans algemeen bekende geneesmiddel uit de harst van pokhout en de rum bereid, in *Hedend. Vad. Letterprroef* 1778 D. VII, T. 2 bl 149.

Waarneming van een zeer verouderde zenuwziekte, vergezeld door bijzondere toevallen en vreemde verschijnselen, doch eindelijk geheel en al hersteld in *Alg. Vad. Letteroef.* 179 I, D. 1 T. 2. bl. 500.

Rensing beoefende ook de Nederl. poezy en gaf verdienstelijke dichtstukjes en de *Volksliedjes, uitgegeven door de Maat. tot Nut van 't Algemeen.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. W.*; Holtrop, *Bibl. med. et. chir.* bl. 291.

RENSING. (S. A.), geboren Munnikhuizen, echtgenoote van den vorige, plaatste onderscheidene liedjes in de bovengemelden bundel *Volksliedjes.*

RENTINCK (Arnout) in 1712 te Amsterdam geboren, werd door Arnold Boonen, Nicolaas Verkolje en later door Karel de Moor in de schilderkunst onderwezen en een goed schilder van portretten en gezelschapstukjes, onder welke de zoogenaamde moderne, geheel en al overeenkomende met de mode of het costuum van dien tijd. Ook vervaardigde hij fraaije koppen, naar kunstige schilderijen van voorname meesters.

Hij beoefende ook de graveerkunst, in mezzo tinto, waarvan Kramm eenige proeven mededeelt. Volgens Nagler vestigde hij zich te Berlijn en overleed aldaar in 1775.

Zie van Eijnden van der Willigen; van Gool; Immerzeel; Kramm; Kobus en de Rivecourt.

RENTINCK (Johannes), in 1798 aan de Nieuwenbrug bij Bodegraven geboren, werd in zijn jeugd in het vaderlijk bedrijf van timmerman en molenmaker opgeleid. Door het verlies van een zijner beenen ongeschikt voor zijne aanvankelijke bestemming geworden, legde hij zich aan de teekenakademie te Utrecht sedert 1819 op de kunst toe, genoot verder het onderwijs van P. C. Wonder en J. van Ravenswaay.

Hij vestigde zich te Hilversum, hield zich daar bezig met schilderen van binnenhuizen en stillevens, en overleed in Oct. 1846.

Zie Immerzeel; Kramm.

RENSSEN (Gerardus,) I. V. D., was Gedeputeerde der Graafschap Zutphen naar de Vergadering der Gewestelijke Staten en Drost (?) alsmede Burgemeester der stad Doesburg (Drusburgensis,) op 't einde der 18e eeuw. Ook was hij latijnsch dichter, getuige het volgend geschrift van zijne hand:

Res gestae Guilhelmi Magni nec non laus Divae Mariae, Magnae Brittanniae Regis et Regmae, illustriumque principum Auriacorum gloriosae memoriae generosa facta, horatiano et sapphico carmine decantata, per Gerardum Renssen I. V. D. quondam Comitatus Zutphaniensis Deputatum Urbisque Drusburgensis Satrapem et Consulem. Lugd. Batav., ex officina Joannis du Vivié 1791. 4.

Zie Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 200.

RENTJES (A. P.) was schreef:
Leeroefening volgens de klank methode 5 st. *Amst.* 8o. met *N. Grimmius. Prijsverhandelingen over de klank methode. Amst.*

Zie *Alphab. Naaml. d. Gebr. van Cleef.*

RENTMEESTER (J.) schreef:
Waarneming eener geslotene Vagina bij eene in arbeid zijnde vrouw, door het ontaard maagdenvlies, hetwelk door de sterke poging van de baarmoeder staande den arbeid niet konde overwinnen, maar door het mes moest weggenomen worden, in *Tijds. voor genees- heel- en verloskunde* 1833, D. III. T. 3 bl. 204.

Zie Holtrop l. c. p. 291.

REPELAER (Jonas Andries) werd in 1733 te Dordrecht geboren. In zijne jeugd bezocht hij de Latijnsche- doch niet de Hoogeschool. Ofschoon het hem aan geen gelegenheid ontbrak, zich met hooge ambten bekleed te zien, zoo vergenoegde zich de nederige en godvruchtige man met de betrekking van advijsmeester der zeehavens op Dordrecht en die van Hoogheemraad van den Alblasserwaard, en besteedde zijn overigen tijd met het beoefenen der schoone kunsten. Hij was een groot beminnaar der schilder- en teekenkunst, die na zijn tijd te Dordrecht bloeide, en nog meer van de poezy, waaraan hij zich van zijn jeugd af gewijd had. Hij was honorair lid van het Genootschap Pictura in zijn geboortestad, en lid van 't Haagsch genootschap *Kunstliefde spaart geen vlijt.* Hij overleed den 11 Februarij 1800: Zijne bibliotheek en platen werden te Dordrecht in 1833 geveild.

Hij gaf in het licht, behalve een groot aantal gedichten in de *Proeven van Poëtische mengelstoffen* van het Haagsch genootschap, *Kunst liefde spaart geen vlijt*: *Bijschriften op de geboorte, besnijdenis, het lijden, den dood, de begraving, opstanding, hemelvaart van den Zaligmaker* en *Bijschriften op den Heidelbergschen Catachismus* Dordr. 1777 1778.

Eenige overeenkomsten tusschen den schilder en den dichter, bij het 25 jarig jubelfeest van *Pictura* 1795 vervaardigd. Na zijn dood gaf Pieter van Braam te Dordrecht 's mans onuitgegevenen gedichten in het licht met den titel:

Stichtel. Zeded., voorafgegaan door zijn levensberigt en portret.

Zie van Braam, *Levensb.*; van der Aa; *N. B. A. C. Woordenb.* Kobus en de Rivecourt.

REPELAER VAN DRIEL (Ocker) in 1759 te Dordrecht geboren, studeerde te Leiden en was in 1795, bij de groote en met zijne staatkundige beginselen geheel strijdige verandering van zaken, als commissaris generaal, met de zorg voor het leger van den Staat belast. Hij bleef in die betrekking zoolang werkzaam, als ter behoorlijke verantwoording van zijn gehouden beheer noodig was; eene verantwoording, die van zijn eerlijkheid en onbaatzuchtigheid zoo loffelijk getuigde, dat het nieuw ingestelde bestuur hem eene aanmerkelijke schadevergoeding toewees. Kort voor die omwenteling, had hij ook den hoogst moeijelijken en weinig nut beloovenden last op zich genomen, om in buitengewoon gezantschap naar Parijs te vertrekken, ten einde, waar het mogelijk, met het bestuur der Fransche Republiek een vrede te treffen, waardoor de instandblijving van het oud-Nederlandsche gemeenebest verzekerd werd. Niet alleen mislukte deze zending geheel, maar hij geraakte ook als bekend voorstander van het stadhouderlijk staatsbestuur in groote ongelegenheid. Op grond eener verdachte briefwisseling in hechtenis genomen, zag hij zich in een crimineel regtsgeding gewikkeld, waarvan de uitkomst voor hem noodlottig had kunnen zijn. Hij vond echter in de krachtige verdediging van zijn' welsprekenden voorspraak, en de regtvaardigheid zijner regters zulk een vermogenden steun, dat hem, in stede der ambtshalve gevorderde doodstraf, slechts die eener vierjarige gevangenis werd opgelegd. Na afloop van dien tijd, leidde hij eenige jaren achtereen een stil en ambteloos leven. Onder het staatsbewind en het daarop gevolgde bestuur van den raadpensionaris Schimmelpenninck, was hij lid van het Wetgevend Lichaam, en onder Koning Lodewijk verkreeg hij zitting in den Raad van State. Na het vertrek van dien vorst en de daarop gevolgde inlijving van ons vaderland in het Fransche keizerrijk, keerde hij tot het ambteloos leven terug. Koning Willem I, verhief hem tot den adelstand, benoemde hem tot kommandeur der orde van de Nederlandsche Leeuw, en belastte hem met het beheer van den waterstaat, de verzorging van het onderwijs en die van de Protestantsche eeredienst en andere gewigtige betrekkingen.

Eindelijk zag hij zich, onder den titel van Gouverneur, aan het hoofd der te Brussel gevestigde Bank geplaatst, en schoon dat beheer met den opstand van 1830 eindigde, ging hij echter steeds voort vaderland en koning met zijn raad te dienen.

Repelaer was directeur der Holl. Maats. v. Wetens. te Haarlem en van het Zeeuwsch genootschap, lid van het Prov. Utrechtsch Genoots. der Brusselsche Akademie en van de Maats. van Nederl. Letterk.

Hij overleed den 26 Oct. 1832, in den ouderdom van ruim 73 jaren.

Zie *Gal. des Contemp.* M. Siegenbeek, *Handel. der Jaarl. Verg. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1833 Collot d'Escury. *Holl. Roem.* D. IV, st. II, bl. 428—438; Kobus en de Rivecourt, Ypeij en Dermout, *Ges. der Ned. Herv. Kerk*, D. IIII, bl. 664. Pape *Leven en Werken van J. D. Janssen*; Glasius *Gesch. d. Ned. Christ. Kerk.*

REPELIUS (J. G.) schreef:

Waarneming eener volkomen genezing van eenen dreigenden borstkanker, door aanwending van het kankermiddel van G. J. van Wy, in *Alg. Vad. Letteroef.* 1809 D. XIX, st. II, bl. 499.

Waarneming van eenen uitgebreiden kanker in de onderlip, door de operatie volkomen genezen. Ald. bl. 546.

L. C. Bachner, J. G. Repelius en J. S. Zwaan, *Verh. over de oorzaken der besmettelijke ziekte, welke meestal in belegerde steden ontstaan, met aanwijzing der beste hulpmiddelen, gegrond op natuur- en scheik. aanwijzingen om ze voor te komen, of uit den weg te ruimen*, in *Geneesk. Meng. uitgeg. van wege het Genoots. vis unita forlior*, 1820, D. I, st. IV, bl. 1. Dl. II, st. I, bl. 1.

Zie Holtrop *Bibl. med. et chir.* p. 57, 291, 292.

REQUESENS (LOUIS DE ZUNIGA Y), groot staatsman, veldheer en zeeheld, door Philips II tot Groot-kommandeur van Castilië, kommandeur van Maltha, stadhouder van Milaan en in 1573 tot opvolger van Alva in de Nederlanden benoemd. Hij kwam den 17 November 1573 te Brussel. Alva bewees hem beleefdheden, met welke hij anders niet mild was, en had verscheidene mondgesprekken met hem over den toestand der zaken, die geenzins voordeelig was. Hij trachtte zich te verontschuldigen door den blaam van alle de schrikkelijke verwarringen waarin zich de Nederlanden bevonden, op de grooten en de ingezetenen te werpen. Hij schilderde die op de hatelijkste wijze af, doch Don Louis was genoegzaam te voren onderrigt, had den naam van een eerlijk man, kende den hertog van Alva en dacht er geheel anders over. De Nederlanden waren in een wanhoopigen toestand, toen de kommandeur de landvoogdij aanvaardde. Het ontbrak aan zijnen kant niet aan goeden wil. Hij wist zelfs vooruit hoe onaangenaam en moeijelijk zijn ambt was, maar toen hij de handen aan het werk sloeg, ondervond hij in de bijzonderheden, dat de moeijelijkheden en hindernissen het somberste denkbeeld, dat hij daarvan had kunnen vormen, verre overtroffen

Als de opvolger van een zoo verfoeiden man als Alva, verkreeg hij ligtelijk eenige achting bij de Vlamingen, zoo dat men hem minder persoonlijk haatte. Men waardeerde hem als een braaf man; maar zijne braafheid en bekwaamheden waren niet voldoende om de bres te stoppen en het vertrouwen te doen herleven. De haat tegen de Spanjaarden was te groot en te diep ingekankerd, de wonden waren nog bloedende. Terwijl hij zich toebereidde tot den aanvallenden oorlog, maakte hij twee of drie veranderingen, die zeer aangenaam waren bij het volk, het omverhalen van het standbeeld van den hertog van Alva, in het kasteel van Antwerpen opgerigt, het ontslaan van den raad van beroerte, en het afschaffen van den tienden en twintigsten penning, die zoo veel opschudding veroorzaakt hadden. Te vergeefs trachtte hij Middelburg te ontzetten. De vloot, daartoe bijeengebragt, werd den 29 Jan. 1574 verslagen, en de stad door Mondragon aan den prins van Oranje overgegeven. Zulks had ten gevolge, dat geheel Zeeland voor Spanje verloren ging en het fort Rammekes alleen nog aan den zeekant door de Spanjaarden werd ingehouden: doch niet lang daarna ging ook deze sterkte over. Den 30 Mei 1574 deed de admiraal Boisot een onverhoedschen aanval op eenige Spaansche schepen tusschen Lillo en Calloo; hij nam er twee van met den admiraal Adolf van Haemstede, verbrandde vier andere en vervolgde de overige tot Antwerpen. De onzen liepen de vlakten tusschen Gorzel en Brussel af, stroopten in het land van Waas en tot diep in Vlaanderen, terwijl de kapers de kusten van Antwerpen af tot aan de duinen van den Oceaan verwoestten, de muitende en zamenrottende Spanjaarden alles ten platten lande roofden en vernielden. Bij al deze rampen kwam de pest, die gedurende twee of drie jaren de meeste steden der Nederlanden teisderde. Won Requesens den 14 April 1574 de slag op de Mokerheide, voor Leiden en Alkmaar stiet hij het hoofd. Het opbreken van 't beleg dezer beide steden, besliste het lot van Holland, zoo als de inneming van Middelburg, dat van Zeeland beslist had. De kommandeur trachtte hierop weder voet te zetten in Zeeland; een aanslag op Schouwen en Duiveland gelukte, vervolgens hij het beleg voor Zierikzee. Dat was zijn laatste onderneming. Hij overleed den 5 Maart 1576 aan de pest.

Zie, behalve Bor; Strada; Hooft; van Meteren, Wagenaar, Cerisier, Bilderdijk, van der Vijnckt, Arend, en andere geschiedschrijvers, het *Repertorium der Verh. en Bijdr. betreffende de Gesch. des Vad.* bl. 233, 234; *Viglii ab Aytta Epist. ad J. Hopperum* in Hoijnck van Papendrecht's *Anal.* T. I. P. II. p. 772 778 en de *Indices* op de volgende deelen; 's Gravesande *Tweede eeuwfeest der Middelb. vrijheid*, bl. 344, 366, 372, 375, 374, 378, 389, 397, 517, 524; Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land*, D. I, bl. 165; Scheltema *Staatk. Nederl.*; van Kampen, *Karakterk. d. Vad. Gesch.* D. I, bl. 306: Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

RESCIUS (RUTGERUS), de eerste doctor in de Grieksche taal te Leuven. Later stichtte hij een beroemde drukkerij, in die stad, en gaf verscheidene door hem verbeterde schrijvers in het acht. o. a:

Institutiones Juris Graecae per Theophilum, a Rescio recognitae 1536 4o.

Hippocratis Aphorismi, cum mss. collati. 1533 8o.

Plato de legibus, ab eodem recensitus.

Erasmus prees zijn geleerdheid en zedigheid. Hij overleed in 1555.

Zie Erasmi, *Epist.* XII lib. *Epist.* XVII en *Epist.* XXXI. lib. XIII; Val. Andreas *Bibl. Belg.* p. 806; Foppens, *Bibl. Belg.* II.

RESEN (PIETER VAN), zoon van Pieter van Resen en Jonkvrouwe Margaretha Vos van Cortenbacht, uit de baronnen van Helmont gesproten, secretaris en pensionaris van Tholen en in 1535 gedeputeerd op de vergadering der Staten van Zeeland te Roemerswaal om koning Philips den eed als graaf van Zeeland af te nemen. Daarna werd hij in 1579 gecommitteerde raad wegens Tholen in het Hof van Zeeland.

Men heeft van hem:

Eene korte beschrijving op eene kaart van Zeeland, zoo als dat gesteld was in 't jaar 600, *gevonden in de Abdye van Egmond.*

Volgens Valerius Andreas is deze kaart met de *Chronijck van Reigersberg* door Boxhorn uitgegeven, doch deze schreef: „dat hij de kaart in de chronijck zou hebben gebracht, doch ondervindende dat zij in gheenen deele bij de gedachte ouderdom mogt halen, liet hij zulks na." Later vlechtte Gargon haar in zijn *Walchersche Arcadia.*

De la Rue vermeldt nog en geeft een uitvoerig berigt van een handschrift van Van Resen, getiteld: *Quinquaginta psalmi Davidici. Jambico Carmine redditi per Petrum Resenium* Anno 1575 12.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 758; Foppens, *Bibl. Belg.* M. Z. v. Boxhorn, *Chron. v. Zeel.* D. I. bl. 462 Gargon, *Walch. Arcad.* D. I. bl. 376. La Rue, *Gel. Zeel.* bl. 271. volgg. Paquou, *Mem.* II. p. 51.

RESINX (FELISTIS JANS) doopsgezinde jonge dochter van Vreden. Deze te Amsterdam op de paleye gebragt, beleed „dat se eenige haerer geloofsgenoten had geherbergd en anderen tot haar gevoelen had getrokken. Zij droeg zich in de boeijen zoo sedich en eerbaar en werd door de langdurige gevangkenisse zoo gemeenzaam met des slotbewaerders vrouw, dat die haar tot het huiswerk gebruikte." Zij had kunnen ontsnappen, maar weigerde zulks en werd in 1553 ter dood gebracht.

Zie T. V. Braght *Hist. der doopsgez. Martel.* D. II. 218, 219, Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I. bl. 166, 167,

RESLER (PHILIPPUS JACOBUS), zoon van Johannes Resler, die toen hij predikant te Huizen was, deel nam aan de zoogenoemde Nijkerksche beroering. Hij was achtereenvolgend predikant te Vuursche, Kralingen, 1788, Oud-Beijerland 1794 en 1802 te Maassluis, waar hij in 1826 overleed.

Eene godsdienstige roering onder zijne catechisanten in den winter van 1801—1802, gaf hem aanleiding tot het schrijven van eenige *Kleine bijdragen tot de regte beoordeeling der werking van den H. Geest.* Rött. 1802 gr. 8. Hier tegen verscheen een *Ernstige en gemoedelijke brief aan den Weleerw. Zeer gel. Heer* P. J. Resler, predikant te Maaslandsluis (waarheen hij in 1802 beroepen en vertrokken was,) *over de werking van den Heiligen Geest op 's menschen hart.* Resler gaf hierop eene *verhandeling* uit, waarin hij genoegzaam liet blijken dat hij door de aanmerkingen van zijn tegenschrijver overtuigd was. Hij gaat in plaat uit.

Men heeft nog van hem:

Het Leerboekje van Hellenbroek verkort, Rott. 1801.

Onuitgesproken Afscheids-rede van de Gemeente te Oud-Beierlandt, over 2 Cor. 11: 14 15 16, en Intreê-rede in de Gemeente te Maassluis, den 17 October 1802, over Rom. I: 13. Rott, 1803.

De ware godsdienstigheid geene dweeperij. Rott. 1805, gr. 810.

Invloed van den Heiligen Geest op de ware godsdienstigheid, geene geestdrijverij. Amst. 1807 gr. 81.

Dankrede van Ph. J. R, ter viering van zijnen 25jarigen Evangeliedienst te Maaslandssluis, den 17 Nov. 1827 (niet uitgesproken) en leerr. ter zijne gedachtenis, W. W. van Beuzekom. Rotterd. 1828, 8.

Zie Brans, *Kerk. Reg.* bl. H. de Jongh, *Kerk. Reg. v. Geld.* bl. 388, Ypey, *Gesch. d. Christ. Kerk, d.* 18 *eeuw*, D. VII. bl. 111, 112, *Bibl. van Theol. Letterk.* D. II. bl. 845—855. *Alph. Naaml. der Gebr. v. Cleef* bl. 509.

RESLER (A. G.) med. dr. schrijver van

Diss. med. de nitrate bismuthi utilitate in morbis quibusdam curandis. Gron. 1826.

De verhandeling getiteld: Essai sur l'expectation en medicine van Dr. Fallot, Liège 1829, *beantwoord; of bedenkingen tegen eenige voorname practische punten uit het leerstelsel van Broussais,* Utrecht, 1831,

Iets over het aqua Binelli in *Alg. Kunst en letterb.* 1833. D. II. bl. 162 182.

Waarneming van eene herhaalde kinderziekte bij denzelfden persoon en gevolgtrekking hieruit ten voordeele der koepokinenting. Ald, 1834, D. II, bl. 372.

Een woord aangaande den stand van militairen arts. Ald. 1838. D. II. bl. 146—162.

Verslag van een belangrijk polsgezwel binnen de schedelholte waargenomen. Met Afb. in *Tijds. voor genees-, heelverlos- en scheik.* D. IV. St. I. bl. 56. St. 2. bl. 32.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.* p. 292.

RESLER (J. P.) schreef:

Diss. de indicantibus et contra-indicantibus emeticorum. Gron. 1818 8o.

Zie Holtrop, l. c.; C. H. à Roy, *Cat. Bibl. Med.* T. II, p. 731.

RESTAUT (H.) gaf in het licht:

Beginselen der Fransche Spraakkunst. Amst. 1760 8o.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 436.

RESTOR (....) Het is onzeker of deze schilder een Nederlander was. Kramm laat zulks in het midden. Hij vond alleen van hem vermeld:

Maria, door hare ouders, in den tempel den Hoogepriester aangeboden, meersterlijk geschilderd.

Zie Kramm.

RETHAAN (Anthony) werd in 1685 te Middelburg geboren. Hij was candidaat in de letteren en beoefende de schilderkunst tot uitspanning. Hij overleed in 1708.

Zie Kramm.

REUDLER (Johannes Gottlieb Hendrik) werd den 21 Maart 1796 te Amsterdam geboren, genoot daar eerst het onderwijs aan de Latijnsche school van den rector Hermanus Bosscha, later hoogleeraar aan het Athenaeum, en van Prof. David Jacob van Lennep. Na het voorbereidende onderwijs der Amsterdamsche predikanten Ehersbach, Lagers Statius en Muller werd hij, bij de oprigting der kweekschool, een der eerste leerlingen van Prof. Pluschke, en achtereenvolgens predikant bij de Luthersche gemeente te Doesburg (26 Julij 1822—27 Junij 1824) Zierikzee (11Julij 1824—24 October 1824) en te Woerden, waar hij den 20 Februarij 1841 overleed.

Men heeft van hem:

Gezangen voor de Ev. Luth. Gemeente te Woerden, ter viering van de overgave der Augsb. Geloofsbelijdenis, 1832 8o.

Gezangen bij de uitdeeling der eereblijken aan Hermannus Dirks, te Woerden, op 19 Oct. 1832 8o.

Liederen en brieven van Luther betreffende zijne volgers in de Nederlanden, in J. C. Schultz Jacobi en J. F. Domela Nieuwenhuis, *Bijdragen tot de Geschiedenis der Evang. Luth. Kerk,* eerste stuk.

De marteldood van Hendrik van Zutphen, een der monniken van het Augustijner klooster te Antwerpen. Ald. tweede stuk.

Grieksche en Latijnsche overzetting van Borgers Lentegroet aan den Rhijn in *Vad. Letteroef.* 1838 No. 15.

Redevoering over de belegering van Woerden door de Spanjaarden in de jaren 1575 en 1576. Ald. 1838 No. 16.

Zie J. C. Schultz Jacobi, en B. J. Domela Nieuwenhuis, t. a. p. D. III. bl. 166 volgg.

REUS (Jan de) is schrijver van:

Naauwkeurig onderwijs in de vroedkunde met eene voorrede van P. Camper. Amst. 1771, 1778 2e dr. 8o.

Kort Verhaal van de Roode Loop te Harlingen, en derzelver zeldsame genezing aldaar. Haarl. 1779 8o.

Waarneming wegens een geulcereerd uitwas aan de dije van eene vrouw, boven de 60 jaren oud, nevens aanmerkingen over dat soort, en andere dergelijke gevaarlijke ongemakken in *Hedend. Vad. Letteroef.* 1774. D. III. St. II bl. 505.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.* p. 292; C. H. à Roy, *Cat. Bibl. med.* T. IV. p. 1757; Arrenberg, *Naamr.* bl. 436.

REUS (Leonardus Pieter de), was een vermogend Rotterdamsch kunstliefhebber, wiens kunst verzameling in 1845 voor de som van *f* 90,000 aan den baron von Rothschild te Frankfort a/d. M is verkocht. Hij overleed den 19 Februarij 1860 te 's Gravenhage.

Zie Kramm.

REUSE (L. B.) gaf in het licht:

Een woord over de behandeling der cholera aan mijne medeinwoners der gemeente Kondekerke, die bij het ontstaan derzelve mijn hulp moesten verlangen. Middelb. 1833 8o.

Zie Holtrop, l. c.

REUTHER (Pieter) diende in 1799 als luitenant bij het Fransch-Bataafsche leger, en werd bij gelegenheid van den inval der Engelschen in Noord-Holland gekwetst. Hij was kolonel en voerde het bevel over de 13e afdeeling, toen hij bij eene schermutseling in het Belgische oproer (1830) sneuvelde. Hij gaat in prent uit.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land,* D. III. bl. 228, 668.

REUVENS (Pieter) werd in 1650 te Leiden geboren en volbragt zijne studiën bij Jacobus Jordaens te Antwerpen. Men heeft van hem historiën en allegorische onderwerpen, o. a. teekende hij de *Triomfpoort* tot de ontvangst van Willem III te 's Hage 1691. Ook schilderde hij zaal- en zolderstukken, o. a. het fraaiste werk van het lustslot *Het Loo.* Zijner beste zolderstukken was in het Huis van de la Court van der Vovent te Leiden. Hij overleed op het eind van 1718.

Zie Kramm.

REUVENS (mr. Casper Jacob Christiaan), eenige zoon van mr. J. E. Reuvens (die volgt), den 22 Januarij 1793 te 's Gravenhage geboren, was een der eerste Letter- en Oudheidkundigen zijner eeuw. Reeds op zijn vijftiende jaar in staat om het Akademisch onderwijs met vrucht bij te wonen, legde hij zich vijf jaren lang vlijtig toe op de kennis der Oude Grieksche en Latijnsche letteren, eerst aan het Athenaeum te Amsterdam, onder leiding van den hoogleeraar van Lennep, vervolgens aan de hoogeschool te Leiden, onder Wyttenbach, en eindelijk te Parijs onder Boissonade. Te gelijk legde hij zich op de studie der regten toe onder de bekwaamste Hollandsche en Fransche regtsgeleerden, Smallenburg, Kemper, Delvincourt en anderen, en verkreeg hij in Julij 1813 het licentiaat in de regten. Na Nederlands herstelling van onder de Fransche overheersching, zette hij zich in 1814 als advodaat te 's Hage neder, gaf in 1813 zijne *Collectanea literaria* (L. B. 8o.) in het licht, en werd dientengevolge aangesteld tot hoogleeraar voor de Grieksche en Latijnsche letteren en geschiedenis aan het, in plaats van de voormalige Akademie, toen pas opgrigte Athenaeum te Harderwijk, waarhij in Januarij 1816 zijn post aanvaardde met een *Or. de litterarum disciplina animos ad studia severiora et ad vitam communem praeparante* (Hard. 1816 8o.)

Nog geen drie jaren later werd hem de toen voor het eerst aan de Leidsche hoogeschool opgerigte nieuwe leerstoel voor de Archaeologie opgedragen. In deze betrekking was hij 17 jaren, eerst als buitengewoon, vervolgens (1826) als gewoon hoogleeraar, werkzaam. In dit vak vond Reuvens ruime gelegenheid om te toonen, wie en wat hij was, en hoe ook daartoe eene aanhoudende beoefening en een naauwgezette taal-

en oordeelkundige verklaring van de Schriften der Ouden, de eenige vaste en veilige grondslag is.

Tot drie onderscheidene voorwerpen strekte zich vervolgens zijne zorg voornamelijk uit, het Museum van oudheden; het Academisch onderwijs en het uitgeven van geschriften tot zijn vak betrekkelijk. Tot deze laatste behooren de volgende:

Oratio de laudibus Archaeologiae. L. B. 1818.

Oratio de Archaeologiae, cum Artibus recentioribus conjunctione L. B. 1826 4o., in het Ned. vert. door P. O. van der Chijs, die deze vertaling met een bijvoegsel van Reuvens te Amsterdam in 1827 in 8o. heeft uitgegeven.

Eenige bedenkingen over de vraag of de vacantiën der Hoogescholen in de Nederlanden al of niet te lang zijn. Dordr. 1824, 8o.

Over eenige oudheden door den graaf van Elgin uit Engeland medegebragt in *Antiquiteiten of oudheidkundig Tijdschrift* eerst door Westendorp alleen, vervolgens (1820—1826) door dezen en Reuvens uitgegeven. D. II, st. 1 en 2. Hiertoe behoort mede een uitgewerkt stuk van zijne hand, in het Latijn geschreven en geplaatst in het Engelsch *Classical Journal* voor Sept. en Dec. 1823 No. LV. en LVI.

Over eene Grieksche inscriptie op Rhodus gevonden. Ald. Maart 1827 No. LXIX, p. 123 vg.

Epimetrum de quibusdam monumentis cum Pollionis historia conjunctis ad Thorbeckii comment. de Asinio Pollione, L.B. 1820 8.

Korte beschrijving en plan der Romeinsche bouwvallen, gevonden ter waarschijnlijke plaatse van het Forum Hadriani, op de Hofstede Arentsburg onder Voorburg bij 's Gravenhage, in het Ned. en Fransch; 's Gravenhage en Amst. 1829, in fo.

Periculum Animadversionum Archaeologicarum ad cippos Punicos Musaei Antiquarii. Acc. Tab. lithogr. L. B. 1822, 4o. 3 stukken.

Verhandeling over drie groote steenen beelden in den jare 1819 *uit Java naar de Nederlanden overgezonden* 1824 4o. met pl. in *Gedenks. v. h. kon. Ned. Inst.* D. III, Amst. 1826.

Over de nieuwste ontdekkingen omtrent den Dierenriem en den waarschijnlijken sleutel der Hieroglyphen, ter gelegenheid van de werken van Letronne, Young en Champollion, in Westendorp *Oudheidk. Tijdt* D. III, st. 1 (1826).

Lettres à Mr. Letronne . . . . sur les papyrus bilingues et Grecs, et sur quelques autres Monumens Greco — Egyptiens du Musée d'Antiquités de l'Univ. de Leyde. Leiden 1830 4on

Reuvens was sedert 11 Nov. 1816 correspondent, e. sedert 5 Maart 1822 lid der 3de cl. van het Kon. Ned. Inst.

Hij overleed op zijn terugreis van Londen 26 Julij 1838.

Hij huwde Louise Sophie Blussé, dochter van Abraham Blussé de Jonge en Johanna Petronella Maizonnet.

Reuvens nagelaten boekerij werd in Oct. 1838 te Leiden verkocht. De catalogus er van, opgemaakt door Dr. C. Leemans, wordt voorafgegaan door een Latijnsch levensberigt.

Zie J. T. Bergman, *Levensbe.igt van C. J. C. Reuvens* in *Alg. Kunst en Letterb.* voor 1835 No. 35, 36, 37, en daaruit vertaald; overgenomen in het *Journal de la Haye*, 1835 No. 287, 289; C. Leemans, *de Vita Reuvensii* vóór de *Bibl. Reuvens.* L. B. 1838 (*Kunst- en Letterb.* 1838. st 41, 42, 49), Bake, *Scholia Hypomnemata* L. B. p. 34—36; Siegenbeek, *Ges. d. Hooges.* D. I, bl. 431. D. II, bl. 127—130, 259. *Galerie Contempor.*, *Nouv. biogr. génér.*; *Procesverbaal der Algem. Verg. v. h. Kon. Ned. Inst.* 1836; *Alphab. Naaml. d. Leden v. h. Kon. Ned. Inst.*; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. Portr.*

REUVENS (JAN EVERARD), vader van den vorige, werd in November 1763 te Haarlem uit den midden burgerstand geboren. Omtrent 7 jaren oud verloor hij zijn vader: zijne moeder had noch kennis van zaken noch middelen om hem eene behoorlijke opvoeding te geven. In zijn vroege jeugd leerde hij nauwelijks iets meer dan lezen en schrijven en de gronden van den godsdienst. In zijn 11de jaar kwam hij aan de Latijnsche school zijner geboortestad, en reeds in 1778 werd hij met allen lof tot de academie bevorderd. Nog te jong om de Hoogeschool te betreden, werkte hij een jaar lang op het kantoor van een kundigen notaris te Haarlem en vertrok niet voor het najaar 1779 naar Leiden. Den 6 November 1784 werd hij, na verdediging eener dessertatie *de Cautione Muciana*, tot meester in de beide regten bevorderd, en in het laatste jaar, het gemis der Fransche taal gevoelende, legde hij er zich zoo op toe, dat hij in later tijd voor een der bekwaamste stellers in de taal werd gehouden.

In 1784 zette Reuvens zich als advocaat te 's Hage neder en genoot er de vriendschap en leiding van den beroemden advocaat Gallee. Bij verandering van zaken in 1787 verliet hij voor een korten tijd Holland, en ging naar Brussel, van waar hij echter het volgende jaar naar 's Hage terugkeerde, en hervatte er de praktijk. In 1795 werd hij schepen te 's Hage, vervolgens lid van 't Hof van Holland en Zeeland, en kort daarna, met 4 andere Heeren tot de Commissie benoemd ter afdoening van de voor den Hoogenraad nog hangende zaken. In 1796 benoemde hem de Nationale vergadering in de commissie tot het vervaardigen der Crimineele wetboeken doch, voor zoover men zich kan herinneren, zijn de leden, om welke reden dan ook, nooit bij elkander gekomen; waarop hem in Grasmaand 1798 de minder aangename commissie werd opgedragen om een regterlijk onderzoek te doen over de zaak van de Representanten. Men vergaderde te Utrecht, maar door verandering in 's lands openbare omstandigheden, ging deze commissie, na verloop van twee maanden, uit een. Nog in hetzelfde jaar werd hij door het vertegenwoordigend en uitvoerend bewind in eene commissie van 12 personen geplaatst, om, volgens de wetboeken, de nieuwe regterlijke magt in werking te brengen, doch reeds in het volgende jaar door zijn aanstelling tot agent van Justitie, aan dezelve onttrokken, welke post hij tot in 1801 waarnam, wanneer een andere regeeringsvorm dien deed vervallen.

Het in dat jaar ingestelde staatsbewind droeg hem, in vergelding van vroegere werkzaamheden, wederom den toenmaals hoogsten post in het regterlijk vak op, die van voorzitter van het Nationale, naderhand koninglijk-geregtshof, dat in de Lentemaand 1802 bevestigd werd. Na de komst van Lodewijk werd hij gedwongen de betrekking van buitengewoon Staatsraad te aanvaarden en bij de instelling van de ridderorde de Unie, tot ridder benoemd. Toen in Februarij 1807 eenige buitengewone leden van den Staatsraad dien, alsof zij in gewone dienst waren, moesten bijwonen, bevond hij zich onder dezen. Het gevolg dezer bijeenkomst was, dat de Koning in November daaraanvolgenden drie commissarissen benoemde ter herziening van vroeger gemaakte ontwerpen van wetten. Reuvens werd tot voorzitter van de commissie tot het crimineele wetboek verkozen, en nadat de drie commissien ieder hare taak volbragt hadden, werden de voorzitters, wier hoofd bij bleef, gemagtigd, om het werk dier commissiën te herzien, en met elkander in overeenstemming te brengen. Na den afloop hiervan, en de goedkeuring en vaststelling van het crimineel wetboek, werd hij tot commandeur der ridderorde verheven, bij welke gelegenheid hem zijn ambtgenoot in, de staatsraad N. Hinlopen, een Latijnsch vers vereerde. In Nov. 1808 werd hij voorzitter der eerste afdeeling, in 1809 vice-president van den Staatsraad, welke benoeming echter van geen gevolg was tot dat de koning hem desniettemin de portefeuille van den minister vice-president van het genoemde staats-ligchaam in April 1810 opdroeg. Hij bekleedde dezen post tot de opheffing van den staatsraad bij de vereeniging van Holland met Frankrijk.

Reuvens verkoos thans te Leiden te gaan wonen, doch kort daarna werd hem het ambt van president in het nieuw opgerigt keizerlijk geregtshof te 's Hage opgedragen. In 1812 tot lid van het hof van cassatie benoemd, vestigde hij zich te Parijs. Na de omwenteling in 1814 werd hij door Willem I tot president eener afdeeling in het hof, dat thans den naam van Hoog Geregtshof hernomen had, benoemd, en vervolgens tot lid der commissie tot de wetboeken.

Het ontwerp der wetboeken voor de noordelijke provinciën geleverd, en inmiddels de zuidelijke met deze vereenigd zijnde, werd Reuvens met den voorzitter der commissie, den staatsraad en hoogleeraar Kemper, in Mei 1816 door den koning naar Brussel gezonden om de ontwerpen der wetboeken, gezamentlijk met een commissie uit de zuidelijke provinciën, te onderzoeken, doch terwijl men nog aan dat werk bezig was, maakte een ongelukkig toeval, in Julij van hetzelfde jaar een einde aan zijn leven.

Zie *Gal. des Cont.*; *Nouv. biogr. génér.*; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

REVEL (KAREL VAN), heer van Andrignies, zoon van Lodewijk van Revel, ridder, en van Louise de Lannoy, vrouwe van Andrignies, was een der verbondene edelen, die, in naam der overigen, het bekende verdrag met de landvoogdesse sloten. Het aanzien van zijne geboorte en zijn ijver voor de vrijheid

konden hem daartoe doen verkoren worden. Getrouw aan zijn gegeven woord, deed hij, op aanschrijven des graven van Hoorne, alle mogelijke pogingen, om de hooggaande twisten, wegens de godsdienstoefeningen der onroomschen te Valenchiennes geregen, met beleid bij te leggen, hoewel de uitkomst aan zijne verwachtingen geenzins beantwoordde. Zijn eerlijk gedrag kon hem niet bevrijden voor den haat van Alva, die hem in 't jaar 1568, liet indagen, en, wanneer hij niet verscheen, hem veroordeelde vervallen in de misdaad van gekwetste majesteit, onder verbeurte van lijf en goed.

Hij huwde Margarete du Blaoul, vrouwe van Sart, bij welke hij een zoon en twee dochters won, die zijn geslacht schijnen voortgeplant te hebben.

Zie d'Espinoy, *Rech. de la Nobl. de flandre* Livr. I, p. 313—315; Christijn, *Jurispr. Her.* p. I, p. 197; *Nobil. des Pays-Bas*, T. I, p. 227; *Le vrai supplem. au Nobil. des P. B.*; p, 190, 191; *Supplément au Nobil.* T. V, p. 275, 276; Bor, N. O. B. IV, bl. 148 (208); Hooft, *Ned. Hist.* B. III, bl. 3; *Procès Criminel des Comtes et Egmont, du Prince de Horne* T. II, p. 464, 465; van der Haer, *de init. tum. Belg.* lib. II, p. 288: van Meteren, *Ned. Hist.* B. III, bl. 49; Te Water, *Verb. der Edelen*, D. III, bl. 260; D. IV, bl. 423; Kobus en de Rivecourt.

REVERHORST (Dr. Maurits van), zoon van Barholomeus van Reverhorst, fabrikant, koopman in lakenen en regent van het dol- en pesthuis te 's Hage, en Emerentia de Winter, werd den 6 Dec. 1666 te 's Hage geboren, promoveerde te Leiden tot doctor in de geneeskunst en werd den 13 Mei 1692 professor anatomiae et chirurgiae te 's Hage. Hij bekleedde voorts de betrekkingen van doctor van den Raad van Staten, van den Hoogen Raad, der Appointees, van stads-doctor der Justitie, van 't Gast- en Weeshuis, 't H. Geest-Hofje enz. Hij huwde 26 Nov. 1702 Emerentia, dochter van Theodorus Schrevelius, (Zie dit art.) die hem elf kinderen schonk. Hij overleed den 11 Dec. 1722, zij den 4 Dec. 1746.

Men heeft van hem:

Dissertatio de motu bilis circulari ejusque morbis. Le B. 1696 8 vo.

Zijn portret berust in olieverw bij Mejufvrouw Emerentia Jacoba Johanna Dutihl, dochter van Joanna Susanna van Reverhorst te Leiden en in zwarte kunst met een Lat. vers van J. Jensius.

Part. bervgt.

REVERHORST (Hermanus van) zoon van den vorige, geboren te 's Hage 13 October 1817, werd in 1843 predikant te Mijnsheereland van Moerkerken, waar hij in 1777 emeritus werd. Hij begaf zich ter woon naar Oud-Beijerland, en overleed aldaar den 1781. Hij was gehuwd met Elizabeth Oostendorp, en gaf eene leerrede in het licht bij gelegenheid van den brand te Strijen (22 Mei 1759). Dordrecht, 1759 4.

Zie *Boekzaal*. 1781, 6; bl. 394, 395; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 17;

REVERHORST, (Dr. J. van), schreef: *Disertatio de fabrica et usu linguae*. L. B. 1739 4.

REVIUS (Albert François Jean Jaques Godefroid), zoon van Johannes Revius majoor Administrateur van kleeding en wapening van het Regement Grenadiers en Jagers te 's Gravenhage, en van Louise Josine Petronella Helmcke, werd in 1824 geboren te Soerabaija, waar destijds zijne ouders zich tijdelijk met verlof bevonden, zijnde zijn vader destijds ridmeester van het O. I. Regement huzaren, in garnizoen te Buitenzorg op Java. Nauwelijks één jaar oud, namen zijne ouders hem mede naar Nederland, waar hij opgroeide en onderwijs genoot. Op twintigjarigen leeftijd, 1844 werd hij door den minister van koloniën J. C. Baud aangesteld tot aspirant ingenieur voor den O. I. dienst, en hij vertrok in het najaar met Z. M. stoomschip Borneo, belast met de zorg voor de met dien bodem medegegeven geschenken van den koning voor den keizer van Japan. Te Batavia werd hij geplaatst bij het bureau van den hoofd-ingenieur van den waterstaat en gebouwen.

In het laatst van 1846 benoemd tot commies bij den resident van Ternate, was hij in 1847 op Amboina, toen de de gouvernements-commissaris A. L. Weddik en T. J. Wildik en de hem toegevoegde ambtenaar T. J. Willer dáár waren: de laatste kort te voren teruggekeerd van het opnemen (in Januarij en Februarij) van Boeroe; en bestemd tot soortgelijke opnamen elders, hetwelk echter door ziekte tot geene uitvoering kwam. Weddik nam Revius mede naar Ternate met Zr M. Brik Pylades. Eerst staken zij over naar Boeroe, bleven daar in Julij drie weken, en zeilden toen naar Wahaay op Ceram, alwaar Weddik hem opdroeg om een in het gebergte gelegen district op te nemen. Van daar vertrokken zij over het eiland Batjan naar Ternate, waar zij den 11 Aug. aankwamen. Daar werd hun ter vervanging van Willer, opgedragen om de geschiktheid van de eilanden Batjan en Obi voor kolonisatie van Europeanen te gaan onderzoeken.

Op de reis naar het eiland Obi, met eene korra korra, werden de eilanden Tidore, March, Motir, Makian, en Kajow aangedaan, en de schilderachtig straat Patientie langs Batjan doorgezeild, Bijna een maand werd aan het opnemen van Obi besteed. Het resultaat was, dat dit eiland alleen geschikt scheen voor bergcultuur en houtkap.

Vervolgens werd de steven weder naar Batjan gewend, hetwelk volkomen goed bevonden werd voor kolonisatie en onderscheidene industriële ondernemingen. Men vond er rijke mijnen van goud, koper en ijzer, alsmede paarlen. Bijna twee maanden verliepen er met dit tweede onderzoek.

Een nieuwe zending werd Revius in het jaar 1848 opgedragen, en wel naar het reeds genoemde eiland Makian. Sedert langen tijd hadden de bewoners geklaagd over het bestuur hunner hoofden, aangesteld door den sultan van Ternate. Eindelijk staken een vijfhonderdtal naar Ternate over, en verlangden van des sultans bestuur ontheven te worden. Zij verzochten daartoe de bescherming van het Nederlandsche gouvernement. De resident oordeelde echter, dat het gezag des sultans gehandhaafd moest worden, en na langdurige onderhandeling, deed hij hen naar Makian terugkeeren, met behulp van soldaten en schutterij. Daar werden de huizen der Ternataansche hoofden in brand gestoken en andere hoofden gekozen. Er was dus finaal verzet en opstand.

Tot onderzoek en beslechting werd Revius naar Makian gezonden, vergezeld van eenige hoofden van den sultan van Ternate. Hij kweet zich van die nieuwe taak op kordate en doeltreffende wijze en herstelde niet zonder persoonlijk gevaar het gezag der hoofden volkomen, ofschoon later weder nieuw verzet ontstond.

In Maart 1850 werd dezelfde ambtenaar belast met eene niet minder belangrijke politieke commissie naar de Sulle eilanden en naar de landschappen Bangaai Tomaiti, Tomboekoe en andere aan de Oostkust van Célebes, staande onder den sultan van Ternate. Hij werd derwaarts met een officier en een klein detachement overgebragt met Zr. M. Schoener Saparoca. Een voorloopig verslag van 3 Julij 1850 deed hem ook ter zake van deze commissie hooge goedkeuring verwerven. Vermoedelijk stond met deze zending in verband hetgeen in het regeeringsverslag omtrent den staat en het beheer der O. I. bezittingen in 1851 vermeld wordt: »Door meerdere kennis van de aardrijks- en staatkundige aangelegenheden van Célèbes en onderhoorigheden, was de regering in de mogelijkheid eene omschrijving vast te stellen van de territoriale indeeling van het tot dat gouvernement behoorende gebied."

Na eene afwezigheid van zeven maanden op Ternate teruggekeerd, was »Albert Revius," aldus schreef hij zelf, »doodziek, »afgemat, versleten van ligchaam, ellendig met wonden overdekt. »Drie maanden werd ik in de grootste misère geplaagd »door heete en ijlende koortsen." Bij eene andere gelegenheid schrijft hij: »Ik bragt 150 zeeroovers mede en twee beruchte »roovers, hoofden, die zich op lijfsgenade aan mij overgegeven »hebben."

De doorgestane ellende en ziekte hadden op den 5 Julij 1851 te Ternate den dood van dezen jeugdigen en veelbelovenden ambtenaar ten gevolge.

Part. berigt.

REVIUS (Jacobus) of RÈVES Jacques de), werd in het laatst van November 1586 te Deventer geboren, waar zijn vader Richard de Rèves toen burgemeester was. Zijne moeder heette Cornelia Heijinck, dochter van Jan Heijinck, ook burgemeester van Deventer. Na de overgave van deze stad aan de Spanjaarden, verlieten zijne ouders haar en vertrokken naar Amsterdam, waar zijn vader later ook de burgemeesterlijke waardigheid bekleedde. De jonge Revius ontving hier onderwijs in de Fransche, Latijnsche en Grieksche taal van Cornelius Vekeman en diens schoonzoon Hubert de Salig-

nac, vervolgens werd hij student te Leiden, en bezocht de collegiën van Gilbert Jacchaeus over de philosophie en die van Franciscus Gomarus en Lucas Trelcatius over de theologie. De godgeleerde twisten die te Leiden werden gevoerd, bewogen hem naar Franeker te gaan, waar hij de lessen der Drusiussen (vader en zoon) over de Hebreeuwsche Grammatica bijwoonde. In 1610 deed hij een reis door Frankrijk. Van Rome, waar hij ontscheepte, ging hij naar Parijs, Orleans, Blois, Tours en Saumur, waar hij de hoogleeraren Craeg of Cragius en Robert Body (twee Schotten) den predikant Mouchereau en anderen hoorde; vervolgens bezocht hij Montauban, Cahors, Limoges, Poitiers, Thouars en la Flêche. Te Orleans wedergekeerd, benoemde men hem tot bibliothecaris, vervolgens tot assessor. Terstond na zijne terugkomst in het vaderland werd hij predikant te Zeddam, en in hetzelfde jaar te Winterswijk en Aalten, en in 1614 te Deventer. In October 1618 werd hij naar de Synode national te Dordrecht gedeputeerd, in 1619 bedankte hij voor het beroep naar Leiden, in 1632 voor dat naar Rotterdam. In 1641 werd hij tot opvolger van Festus Hommius als regent van het staten-collegie te Leiden benoemd. In deze betrekking betoonde hij zich zulk een hevig tegenstander van het cartesianisme, dat curatoren in 1648 genoodzaakt waren hem tot gematigdheid op te wekken. Ondertusschen was hij in 1643 tot doctor in de godgeleerdheid benoemd; ook was hij ouderling bij de Engelsche gemeente. Hij huwde 1. Christina Augustijn, 2. Anna Burtens, weduwe de Witte, en overleed den 15 November 1658.

Revius was een uitstekend geleerde, ervaren in de oude en nieuwe talen, godgeleerdheid, wijsbegeerte en regtsgeleerdheid; ook was hij een groot voorstander der toon- en dichtkunst. Hij werd ook tot de revisie der bijbelvertaling benoemd en nam er een werkzaam deel aan. Hij gaf in het licht:

Schriftuurlijck tegen-bericht van de leere der gereform. kercken, aengaende de goddel. predestinatie ende andere aenclevende poincten, tegen de dwalingen dergenen, die haer selven Remonstranten noemen, voorghestelt in 't boeczken van de H. Herberts ghen. Cort ende claer bewijs etc. met korte openinge der Schriftuurplaetsen daer in aengetoghen door J. Revium. Deventer, 1617.

Belgicarum Ecclesiarum Doctrina et ordo, hoc est confessio, Catechesis, Liturgia, canones Ecclesiastici; Graecè et Latinè. Lugd. Bat. 1627, 16. Daventriae, 1627, 12. Ook met den volgenden titel:

Εκκλησίαν τῆς Βελγικῆς enz.

Hoc est, Ecclesiarum Belgicarum confessio, interprete Jacobo Revio. Et catechesis, quae in Ecclesus et scholis Belgicarum Provinciarum traditur, interprete Frederico Sylburgio. Amst. 1638, 18o. Uj. 1660 16o.

Epistres Françoises des Personnages illustres et doctes à M. Joseph Juste de la Scala (Scaliger) *mises en lumière par Jacques de Rèves.* Harderwijck 1624 in 12.

Overijsselsche Sangen en Dichten. Devent. 1630 4. Amst. 1630. 12.

Laurentio Vallae libri duo de collatione Novi Testamenti; ex recensione et cum notis J. Revii Amst. 1636 12, verm. met aanmerk. Deventer, 1636 12. ook in de *Critici Sacri.* T. VI, VII.

Historia Pontificum Romanorum contracta et compendio perducta usque ad annum Aerae Christianae (1) *IƆ XXXII.* Amst. 1632 12.

De 64 Psalmen Davids, door P. Dathenum, — in sin en rijmen gebetert door J. Revium. Dev. 1660 8.

Examen Dissertationis D. Nicolai Vedelii de Episcopatu Constantini Magni, eu de spotestate Magistratuum Reformatorum circa res ecclesiasticas. Amst. 1642. 18o, tegen *Nic. Vedelii, de Episcopatu Constantini Magni seu etc.*

Dissertatio repetita, cum responsione ad interrogata quaedam. Franek. 1642 16o.

Oratio inauguralis de origine et usu Gymnasiorum, ac nominatim collegii Theologici Lugdun. ap. Batavos. L. B. 1642, 4.

Historiae vitae, doctrinae ac rerum gestarum Davidis Georgii, Haeresiarchiae; conscripta ab ipsius genero Nicolai Blesdikoo. Nunc primum prodit in luceo ex Musaeo J. Revii. Devent. 1642 kl. 12.

Suarez repurgatus sive Syllabus Disputationum Metaphysicarum Franc. Suarez, societ. Jesu Theol. cum notis Jacobi Revii, quibus, quae ab Auctore illo recte tradita sunt, ubi opus est illustrantur aut defeuduntur: quae vero in Philosophiam, ac praecipue Theologiam peccavit, indicantur ac refelluntur L. B. 1644 4.

Libertas Christiana circa usum capillitii defensa, qui sex ejusdem Disputationes de coma ab exceptionibus viri cujusdam docti vindicantur L. B. 1647 16o.

Consideratio Theologica Methodi cartesianae. L. B. 1648, 16.

Abstersio macularum, quas ab Anonymo quodam, calumniosae Praefationis in Notas cartesianas Autore, ipsi aspersae fuerunt L. B. 1648, 12. Tegen den Leidschen Hoogl. Adriaan Heereboord.

Uittreksels van een boek van C. Everwijn, Pred. te Gouda, over de magt van den Magistraat, betreffende het afzetten van predikanten. Met het antwoord van J. R. Leiden, 1650.

Daventriae illustratae, sive Historiae urbis Daventriensis libri sex, perducti usque ad annum a nato Christo CIƆ *X X* 41; *quibus etiam non pauca, quae ad universam Transisulaniam et regiones finitimas spectant, per occasionem edisseruntur.* L. B. 1651 4o.

Thekel, id est, levitas Defensionis cartesianae, contra Tobiam Andreae. Brielae 1658 12.

Cartesiomania, hoc est, furiosum nugamentum, quod Tobias Andreae, sub titulo Assertionis Methodi Carthesianae orbi literato obtrusit. L. B. 1654, 12.

Joannis Pistorii, Woerdenatis, ob Evangelicae veritatis assertionem, apud Hollandos primo omnium exusti, Martyrium descriptum a Guilielmo Graphaeo, Hagensi, tunc temporis in eundem cum beato Martyre carcerem conjecto, nunc autem e Mss. editum. L. B. 1658 12o.

Hij is meesterlijk door J. Suijderhoef in plaat gebragt.

Zie Hoornbeek, *Oratio Funebris in obitum J. Revii*, L. B. 1658 in *Miscel. Sac.* p. 575, Niceron, *vie de Jacques Revius en Mém.* T. XXX, p. 30, Revii, *Daventria illustr.* p. 505—508, 582, 600, 613, 624, 662, 671, 672, 688, 691, 694, 723—728; Witte, *Diar. Biogr.* ad an 1658; Paquot, *Mém.* T. III, p. 509 suiv; Saxe, *Onom.* T. IV, p. 267, 268; Konigii *Bibl. Vet. et Nov.* i. v.; Pars, *Index Batav.* p. 134—136 (met zijn portret); Io Fabricii *Histor Bibl.* T. I, p. 320; J. F. Foppens, *Biblioth. Belg.* T. I, p. 533, 536; D. Gerdes, *Floril. Libr. Rar.* p. 298, 299; *Cat. Bibl. Bunav.* T. I, V. II, p. 1554; J. F. Reimmanni *Catal. Bibl. Theol.* p. 434; B. v. Harderwijk, *Iets over Jac. Revius, in Overijss. Alm.* 1854, bl. 78; *Overijssel. Alm.* 1860, bl. 164; Columba, en Dreas, *Naaml. der Pred. onder de Cl. v. Dokkum*, bl. 123, 124. Rogge, *Bibl. v. Contrarem. en Geref. Geschriften.* bl. 81, 82, Dez. *Bibl. v. Rem. Geschrift.* bl 123; De Wind, *Bibl. v. Ned. Gesch. Aanh.* bl. 1; Siegenbeek, *Gesch. der L. Hooges.*, D. I, bl. 153, 163—165; D. II, bl. 284. 285; Dez., *Ges. der. Ned. Letterk.* bl. 133, 134; van Kampen, *Beknopte Ges der Ned. Lett.* D. I, bl. 204, 207; Soermans, *Acad. Reg.* bl. 120, 121; de Jongh, *Naaml. der Pred. v. Gelderl.* bl. 398; Moonen en Hoogewal, *Naemket. der Pred. v. Overijssel*, bl. 3; Glasius, *Godgel. Ned.* Heringa, *Over de Ned. Bybelvert.* op meer dan eene plaats; Hinlopen, *Ges. der Ned. overz. der Ned. Bybels*, bl 216; Brandt, *Ges. der Ref.*, D. bl. Glasius, *Ges d. Syn. van Dordr.* D. bl. Schotel, *Ges. v. d. Heidelb. Catech*, bl. 278; Koecher, *Hist. d. Heidelb. Catech.* p. 286; Niceron, *Memoires.* T XXX, p. 33. Kist en Royaards, *Archief voor Kerkel. Ges.* D. V, bl. 119, 149, 150; D. IX, bl. 495; Dez. *Ned. Archief*, D. II, bl. 422; Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V, bl. 168, *Chr. v. h. Hist. Gen.* D. II, bl. 69, 226; Andriessen, *Aanm.*, bl. 182; v. Iperen, *Psalmgez.* D. I, bl. 174, Mr. Bodel Nijenhuis, *Bibl. Lijst* n. 2900; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I, bl. 169; D. II, bl. 159, D. III, bl. 76, 449; Hoogstraten, Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Kok; Muller; *Cat. v. Portr.* Jöcher *Biogr. Univ.*; *Dict. Biogr.*

REWICH of REUWICH (Erhart), een der vroegst bekende Utrechtsche kunstenaars. Hij vergezelde Bernhard Breijdenbach uit Mentz op diens reis naar het Oosten (1474—1483) en teekende landstreken, voordragten en waarschijnlijk zijn de houtsneden der Mentzer drukken naar die teekeningen, ook door Rewich vervaardigd De eerste druk dier reis is van Rewich zelven zoo in het Latijn als in het Hoogd. (1486), ook verscheen er een Holl. overzetting van getiteld:

Bernhardus de Breidenbach, Bevarden tot dat Heylige Graft in Jherusalem. Ghedrukt door Meester Eerhaert Rewich van Utrecht in die stadt van Mentz 1488 in f.

Ook is die reis in het Fransch (tyn 1488) en in het Spaansch overgezet. Kramm geeft andere drukken op, en geeft een uitvoerig verslag van dat boek.

Zie behalve zijn werk ook: Gerdes, *Cat. libr. rar.* p. 48; Vossius, *de Hist. Lat.* p. 570; *de la borde, Les Ducs de Bourgogne*, P. 2, T. I; *Introd.* p. CX; Jules Renouvrer *Hist. de l'Origine et des Progrès de la Gravure*, p. 198; *Spectator* 1867 no. 20.

REIJDEN (D. van der). Van hem bestaan:

Zes Gesangen voor de Schooljeugd als: Voorzang, Morgenzang, eerste en tweede Schoolzang. Avondzang en Slotzang. Op de bekende Psalmwijzen in gemakkelijke muziekmaat gesteld. Rott. 1804. 8.

Zie Saakes *Nam.* bl. 27.

REIJERSZ (Cornelis), bevelhebber eener expeditie naar China in 1622—1624. Men vindt het verhaal er van in de 3de uitg. van het *Journael, ghehouden op de Reyse ende weder-komste van Oost-Indiën door Seijger van Rechteren* enz.

Zie Tiele *Mémoire des Navil. p. g. Néérl.* 251.

REIJERS (Nicolaas), kunstschilder, in 1719 te Leiden geboren, leerling van Hieronymus van der Meij. Hij schilderde deur en schoorsteenstukken.

Zie Immerzeel, Kramm.

REIJERS (Zeger), beroemd architekt, werd in 1790 te Arnhem geboren, waar zijn vader directeur der stadswerken en Mr. metselaar was. Hij ontving het onderwijs van zijn oom, den architect Viervant, en leerde het handteekenen van den kunstschilder H. J. van Amerom, op de teekenakademie van den admiraal van Kinsbergen, wiens bijzondere bescherming hij bestendig mogt genieten. In 1808 benoemde koning Lodewijk hem tot kweekeling in het vak der bouwkunst, en begaf hij zich in hetzelfde jaar met A. S. Pitloo, tot kweekeling in de teekenkunst benoemd, op reis.

Na in Frankrijk, Italie en Duitschland gestudeerd te hebben, kwam hij in Julij 1813 terug, en werd dadelijk aangesteld tot ingenieur civiel van het departement van den Boven-IJssel, en in Augustus 1819 tot stads-bouwmeester te 's Hage. Hij huwde Mina Potken, uit Arnhem, in October 1824 overleden. Hij overleed te 's Hage den 7 Junij 1857.

Zijn voornaamste werken zijn *de Oranje kazerne te 's Hage, het Badhuis te Scheveningen* door Ch. Onghena in 't koper gebragt, naar eene teekening van P. J. Goetghebuer, bouwmeester te Gent; *het schijndoodenhuis en de barriere aan de burgerlijke begraafplaats bij 's Hage; het wachthuis aan de Koningsbrug; de zalen voor tentoonstellingen van Kunst- en Industrie Werken,* waarvoor de regering der residentie hem een gouden medaille schonk. Reijers was lid der Kon. Academie van Schoone Kunsten te Amsterdam, van het Kon. Inst. der Britsche Architecten te Londen, en der 4de klasse van het Kon. Ned. Inst.

Zie Immerzeel; Kramm.

REIJCKEVORSEL (L. V. van) med. dr., schreef: *Diss. de Syncope,* Harderw. 1717.

Zie *Cat. Med. Bibl. à Roy.* T. III, p. 1077.

REIJGERSZ. (Michiel), rederijker uit de XVI eeuw.

Zie van der Aa, *N. B.* *A. C. Woordenb.*

REIJGERSBERGH (David van), heer van Gapinge, oudste zoon van David van Reigersbergh, Schepen en Raad van Middelburg, bewindvoerder der O. I. Comp., werd te Middelburg in 1670 geboren. Hij bezocht de Latijnsche school te Gouda en toonde veel aanleg voor de Latijnsche poëzy, daar hij op zijn 15de jaar die school verliet, met eene door hem zelven opgestelde dichtmatige redevoering *Laus justitiae carmine heroico* 1685, met een opdracht in Latijnsche verzen aan zijn oom, Jan van Reigersbergh, Raad der admiraliteit te Amsterdam. Hij bezweek den 20 Jan. 1690 te Franeker, waarheen hij zich had begeven om zich op de regtsgeleerdheid toe te leggen.

(Zie het *Programma* van Perizonius; La Rue, *Gel. Zeel.* 2 dr. bl. 143; Kobus en de Rivecourt.

REIJGER (Arnold de), een Nederlander, in 1559 geboren, verliet in 1586 wegens den oorlog zijn vaderland, en begaf zich naar Duitschland, waar hij de huisvriend van Joachim Meynsingerus werd. Hij was J. U. Dr. hoogleeraar te Helmstad, vervolgens te Jena, en Raad van Joachim Frederik, keurvorst van Brandenburg.

Hij gaf in het licht:

Meynsingeri comment. in Institut. Justiniani Imp. en diens *Observationum singularium centuriae VI, additis ad marginem notis multisque accessionibus, et novis quibusdam singularibus passim insertis.*

Diatribarum libb. IV, Jenae 1593, 4.

Disputationes de processu judiciario. Ibid. 1590, 4.

Consuetudines feudales Jenae disputatae, Magdeburgi. 1602.

Thesaurus Juris e variorum Repertoriis concinnatus, Ibid 1664.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 86; Foppens, *Bibl. Belg.* T. p. Jöcher.

REIJGERS, (Johannes Hubertus), kunstschilder, in 1767 te Gorinchem geboren, zette zich te Middelburg neder en beoefende aldaar de teekenkunst en het portretschilderen, waarin hij onderwijs gaf. Ook bezat hij een ongemeen talent in het vervaardigen van kunstwerken uit papier. Immerzeel beschreef zijn *Gedenkstuk op den vrede van Parijs* aan keizer Alexander toegewijd.

Zie Immerzeel.

REIJN (Gijsbert van), zoon van dr. Cornelis van Reijn, en van Aletta Maria van Alphen, zuster der dichteres Petronella Cornelia, werd den 14den Oct. 1793 te Rotterdam geboren. Zijn eerste vorming had hij te danken aan Jean de Berset, een fransche emigrant uit Orleans, van aanzienlijke huize, die met verlies van have en goed naar Rotterdam de wijk had genomen, en door 't geven van onderwijs zijn brood moest verdienen. In de Latijnsche en Grieksche talen ontving hij onderrigt van Hermanus Habbema, praeceptor aan de Erasmiaansche school. Ook beoefende hij het Deensch en Italiaansch. In 1809 werd hij op een notaris-kantoor en in 1814 bij den kousen- en stukgoederen handel van J. L. Nierstrasz, vader van den dichter, geplaatst. In 1817 trad hij zelf als koopman op en ging een vennootschap in manufacturen handel aan, die twaalf jaren later ontbonden werd. In 1834 werd hem aangeboden om werkzaam te zijn bij de Rotterdamsche courant, toen het eenige dagblad der stad, en dat zonder beperkte politieke kleur op gematigden toon werd geschreven, onder de leiding van den bekwamen eigenaar Jan Arrensberg.

Na diens dood werd van Reijn bijgestaan door zijn oudsten zoon C. A. van Reijn. Groote mededinging ontstond in 1842 door het verschijnen der Nieuwe Rotterdamsche Courant, ten gevolge waarvan het debiet verminderde en in 1858 een naamlooze vennootschap de Rotterdamsche Courant voortzette, waarbij van Reijn als Directeur en zijn zoon als Redacteur optraden. Zoo is dit gebleven gedurende van Reijn's overige dagen.

Reeds vroeg schijnt van Reijn de dichtkunst beoefend te hebben en sedert 1810 was hij lid van een letterkundig gezelschap Nut door Vermaak. Ook J. F. van Oordt, C. Pruys van der Hoeven, T. A. Clarisse en J. L. Nierstrasz Jr. waren er leden van en oefenden zich elkander vooral door het voordragen en beoordeelen van schriftelijke opstellen.

Tot van Reijn's vorming droeg veel bij zijne lidmaatschap van Bijbelstudie en Geschiedkunde, waarvan de predikant Jan Scharp voorzitter was. Ook was hij werkend lid van Verscheidenheid en Overeenstemming en van 't Nut van 't Algemeen, waarbij hij verschillende opstellen voordroeg of liet voordragen. Van 1839 tot zijn overlijden nam hij het secretariaat bij het laatste waar. Ook was hij Regent van het Gereformeerde Oude-Vrouwenhuis, lid der plaatselijke schoolcommissie, Schalist, Collectant, Ouderling der Herv. Gemeente en Secretaris der Bijbelvereeniging. In 1829 nam hij het het Mengelwerk der *Rotterdamsche Naamlijst* op zich, van 1837—46 met J. van Harderwijk de Redactie der *Vaderl. Letteroef.* en met dezen en J. A. Bakker van het tijdschrift *Euthymia.* Hij zette een menigte werken uit het Fransch, Engelsch en Hoogduitsch over, zooals C. H. Muston, *het leven en herkennen,* Gierson, *Pierre en zijn huisgezin,* J. C. Pfenniger, *Joodsche brieven,* en vervaardigde kleine levensberigten in tijdschriften, jaarboekjes, couranten of almanakken ook voor den *Fakkel* van zijn schoonvader J. T. Sprenger van Eijk. Deze laatste zijn meest van zedekundigen inhoud, b. v. over de *sterkte van geest, 's menschen betrekking tot het voor- en nageslacht, en de pligten, die daaruit voortvloeijen, Constantijn Huygens, inzonderheid als mensch beschouwd.* Ook als geschiedschrijver maakte zich van Reijn bekend door zijne *beschrijving van Rotterdam,* waarvan slechts het eerste deel het licht zag. Veelzijdige goedkeuring en ook het lidmaatschap der Maats. van Ned. Letterk. viel hem ten deel.

Hij huwde in 1822, Clara Cramer, met wien hij 32 jaren door een hoogst gelukkig huwelijk verbonden was, en overleed te Rotterdam den 3den April 1866, in den ouderdom van ruim 72 jaren.

Hij gaf in het licht:
Verlossings lied. Maart 1814.
Ontboezeming bij de landing van Napoleon in 1815.
Hulde aan de nagedachtenis van Ds. Scharp, toegebragt den 19den Maart 1828, *in het gezelschap, onder de zinspreuk: Bijbelstudie, enz.* Rott. 1828.
Geschiedkundige Beschrijving der Stad Rotterdam; en beknopt overzigt van het Hoogheemraadschap van Schieland. Met platen en platte gronden. Eerste Deel. Rotterdam 1832.
Levensberigt van J. van Harderwijk in Handel der Maats. v. Ned. Letterk. te Leiden voor 1859.
Historische herinneringen, naar aanleiding van het gedenkfeest van Nederlands bevrijding. Rott. 1863

Zie G. Mees, *Levensb. van G. van Reijn*, in *Hand. d. Maats. v. Nederl. Letterk* voor 1866; H. M. C. van Oosterzee. *Het beeld van J. F. van Oordt JWZ. geschetst.* bl. 5 (der Aant.)

REIJN of RIJN (G. VAN) van dezen schilder vermeldt Kramm alleen twee schilderijen namelijk *twee fraaije batailletjes* voorstellende. Zijn bloeitijd is onbekend.

Zie Kramm.

REIJNALDA (AAKE.) Zie REIRALDA (AAKE)

REIJNALDA (ELARDUS) Zie REINALDE.

REIJNDERS (J.) med. dr. schreef:
Diss. de Scoliosi. ejusque causis et sanatione, observatione ex experimentis confiermatis. Gronn. 1687. 810.

Zie Cat. C. H. A. Roy T. IV. p. 1604.

REIJNDERS (GEERT) Zie REINDERS.

REIJNER (JOHAN) koopman, in Rotterdam. In 1678 schreef hij een werkje over de Stenographie, waarvan men de uitvinding toeschrijft aan een Schot C. D. Ramsay, die daarover een Lat. werkje schreef, in 1861 te Parijs vertaald. Het ging hiermede dus als met andere uitvindingen, die ons door vreemdelingen betwist worden. Onbekendheid met onze taal kan hier iets verschoonen, daar Reijner zijn werkje in 't Nederduitsch schreef, met den titel:
Een nieuwe character-konst, diergelycke noijt in dese landen gepractiseert is geweest, waardoor men met weynigh moeyte en in korten tydt sal konnen leeren, soo kort en snel te schrijven, met de ghemelde characters als men ordinaris spreken ofte prediken kan. Het boekje is zeldzaam en het nadrukken er van werd op boete van *f* 300 verboden. De inhoud en strekking er van wordt opgegeven in Somershausen's *Verh. over de Stenographie op de Nederl. taal toegepast,*

Zie Kobus en de Rivecourt.

REIJNERI (CORNELIS) werd in 1525 te Gouda geboren, oefende zich te Leuven in de talen, philosophie en godgeleerdheid, met zoo veel roem, dat hij er tot rector in de philosophie werd aangesteld.

In 1565 verkreeg hij den rang van Licentiaat in de Theologie, en werd spoedig tot pastoor van 't groote Bagijnhof, vervolgens tot voorzitter van het kleine en later van het groote collegie benoemd. In 1567 bezwoer hij met andere Leuvensche godgeleerden de besluiten der Trentsche Kerkvergadering, en werd een jaar daarna tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd waarop hij een kanunnikaat en dekenaat van St. Pieter te Leuven verkreeg. Ook in andere betrekkingen was hij loffelijk werkzaam, en genoot zoo zeer het vertrouwen dat de Algemeene Staten hem nevens anderen raadpleegden omtrent de Gentsche onderhandeling, die naar zijn oordeel heilzaam en noodzakelijk zou zijn. Hij had ook deel aan de overzetting des Bijbels op 's konings bevel, onderscheidene talen uitgegeven, en overleed den 26 December 1609.

Zie

REIJNIERSZ. (KAREL), zie REINIERSZ. (KAREL.)

REIJNERS (J.), volgens Kramm waarschijnlijk een Fries, een bekwaam teekenaar en welligt ook schilder.

Hij vervaardigde de teekeningen der begrafenis van Ernst Casimir die door J. Hermanni gegraveerd werden. Zij zijn in 1633 in fo. obl. uitgegeven, onder den titel van: *Begrafenis van Ernst Casymier* enz. te Leeuwarden 1633.

Zie Kramm.

REIJNERS, VAN GRAVENBOSCH (FREDERIK zette *Drie vraeghliedekens van sommige catholycke persoonen dickwils uytgegeven aan alle predikanten yeref. ofte colom waer op nayt grondelyck oft bescheidenlyck geantwoord is.* Uit het Hoogd. in het Nederl over.

Heer Vogellius, pred. te Enkhuizen beantwoordde deze vragen in zijn *grandelijcke ende bescheydelyke antwoorden op dese Papisten, vraeghliedekens enz.* Enckhuysen 1614.

REIJNKE of REIJNEERE, beeldhouwer, van wien in de rekeningen den Kathedraal te Antwerpen 1438 melding wordt gemaakt.

Zie Kramm.

REIJNEGOM (PIETER), treurspeldichter uit de eerste helft der 17de eeuw. Men heeft van hem een treurspel, getiteld:
Jhesus Christius of de vermoorde onnoselheid vol platen van H. de Ghein.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Wooodenb.* D. V. bl. 168.

REIJNOLDS (J.) is schrijver van *Tooneel der Wereldsche rampsaligheden.* Amst. 1667 met vele platen. Het bevat 80 verhalen van moorden.

Zie *Cat. de la Bibl. de Meulman* p. 319.

REIJNIERSSEN (BARTHOLOMEUS) werd te Vlissingen geboren, en bekleedde aldaar de betrekking van Apotheker, doch was ook schepen en raad zijner geboortestad. Hij schijnt het geweest te zijn, die in 1672, met Barend Lambrechtsen en Karel van Poelgeest, uit naam der Gilden der stad aan Willem III werd gezonden, om hem zekere artikelen van hervorming in de regeering van deze stad aan te bieden, waarop de prins een gunstig antwoord gaf, dat echter niet voldoende was de gemoederen der gemeente te bedaren, die niet tevreden was, voor er 9 heeren uit de regeering gezet werden. Hij was ook een geleerde en taalkundige, vooral was hij bedreven in het Engelsch, waaruit hij godsdienstige werkjes overzette:

Men heeft van hem:
Academische reden van den heer M. Leidecker dr. en prof. der H. Theol, gedaan wegens den watervloet, voorgevallen den 26 *Februarij* 1682. Middelb. 1862. 4. (Uit het Latijn).
Het cabinet der Godsaligheyt in 16 *predikatien, over* 2 *Petr.* I, 10, *van Chr. Love.* Vliss. 1658.
Predicatien van J. van Wall. Ald. 1666.
Kostelijk hulpmiddelen en raadt tegen des Satans bedreigingen ofte Heylsame Geneesmiddelen teghen de sieckten en qualen van geloovige en ongeloovige enz., door Thomas Brooks, Dienaer Gods te Londen.

Zie de la Rue *Gel. Zeel.* bl. 127; Vrolijkhert *Vliss. Kerkhemel* bl. 188; Valkenier. *Verward Europa*; Hoogstraten o. h. w. *Vlissingen*; Glasius, *Godgel. Nederl*

REIJNIERSSEN (PETRUS), zoon van den vorige, en van Thoren, werd te Vlissingen geboren en studeerde in Engeland en te Utrecht onder Melchior Leijdekker, werd den 30 Junij 1682 als proponent te Rhenen en kort daaop te Ritthem beroepen, en in December 1687 te Vlissingen, waar hij in September 1724 overleed.

Hij huwde de zuster van den hoogleeraar M. Leijdekker, die hem twee zonen naliet.

Hij liet in Mss. zware deelen in quarto met predikatien na. Ik heb twee deelen, schreef Vrolijkhert, onder 't oog gehad, maar wist niet, waarover men zich meest moest verwonderen, of over de groote geleerdheyd of de kragt van seggen en praktyk, klaarheid, kortheid en feestelyke netheid."

Zie Vrolijkhert, *Vliss. Kerkh*, bl. 107 volgg.

REIJNSKENS, (H), Abcoude vermeld van hem:
Van Overwyk hoofdzakelijke melding over Mattheus. Amst. 1722, 4.

Naaml. bl. 304.

REIJNST (JACOB), dapper zeeheld in de eerste helft der 18e eeuw. In 1729 was hij kapitein ter zee, toen hij met de *Provincie van Utrecht*, onder Cornelis Schrijver (hij zelf had het bevel over de *Polanen*) en Willem 't Hooft, die *Twickelo* commandeerde, door den vice-admiraal van Sommelsdijck op last der Algemeene Staten, naar Algiers werd gezonden. In 1744 benoemden hem de Staten van Holland tot schout-bij-nacht, later werd hij vice admiraal en overleed eindelijk als lt.-admiraal van de Mase, in 1756. Hij is in teekening gebracht.

Zie J. C. de Jonge, *Ges. v. h. Neerl. Zeew.* D. V, bl. 62, 64, 106. Muller, *Cat. van Portr.* in voce.

REIJNST (Gerard), te Amsterdam geboren, was een der eerste oprigters en bewindhebbers der O. I. Compagnie. De kamer de 17 koos hem in 1613 tot opperbestuurder van Nederl. Indie voor den tijd van 5 jaren; zijne heen- en terugreis er niet onder begrepen, bij welke gelegenheid hem de Algemeene Staten een fraaije medaille, ter waarde van ƒ 1000 vereerden. In Julij van het gemelde jaar vertrok hij, voorzien van eene, door prins onderteekende commissie uit Texel, deed den mond der Roode Zee aan en gebood P. van der Broek, kapitein van het schip Nassau, verder op te zeilen en te onderzoeken, welke havens het best geschikt waren om den Nederl. handel te vestigen. Hij zelf kwam den 20 December 1614 te Bantam aan en werd er als Gouverneur-Generaal gehuldigd. Weldra begaf hij zich naar Jacatra, vernieuwde aldaar het verbond met den Koning en trok met 11 schepen naar Banda, ter tuchtiging der oproerige inwoners.

Intusschen was van der Broek met zijn schip terug gekeerd en ontving den last om het eiland Bouton op te zoeken en er een handels kantoor te stichten. Hij voegde zich in April 1615 bij den Gouverneur-Generaal, die met zijne 11 schepen onder 't fort Nassau op 't eiland Neira ten anker lag. In Mei van hetzelfde jaar zond Reijnst eenige schepen om de Bandasche vesting Pulo-Ay, te veroveren, doch deze onderneming leed schipbreuk. Men schreef het mislukken er van toe aan zorgeloosheid, geringachting des vijands en wijl de gouverneur zelf aan dezen togt geen deel had genomen. Hij overleed den 27 December 1615 aan de roode loop.

Zie Muller, *Cat. v. Portr.* Du Bois, *Vies des gouv. génér.* p. Kobus en de Rivecourt.

REIJNST (Jonkhr. Joan Cornelis van), Den 23sten Jan. 1798 te Velp geboren, kwam hij den 18den Jan. 1816 als ambtenaar der vijfde klasse in Indie aan, waar hij den 15den October daaraanvolgenden zijne loopbaan als tweede commies ter algemeene rekenkamer begon, en den 2den December van het volgende jaar tot eersten commies bij dat bureau benoemd werd. Achtereenvolgens werd hij in Maart 1818 secretaris bij den resident van Cheribon, in Januarij 1819 secretaris bij den hoofdinspecteur der financiën, in Junij van dat jaar, en alzoo op 21 jarigen leeftijd, resident van Sambas, in April 1822 toegevoegd, aan den directeur der inkomende en uitgaande regten, in Julij 1822 toegevoegd aan den commissaris van Palembang en tevens resident van dat gewest. In December 1825 kwam hij wegens ziekte op wachtgeld en bleef op dien voet gedurende 18 maanden, terwijl hij intusschen op verschillende wijzen werkzaam was, totdat hij in November 1826 benoemd werd tot waarnemend directeur van 's lands producten en civiele magazijnen. In Mei 1827 volgde hierop zijne benoeming tot waarnemend algemeenen secretaris, in Sept. 1827 tot directeur van 's lands producten en civiele magazijnen, en in Dec. 1830 tot waarnemend directeur-generaal van finantiën, terwijl hij in November 1830 benoemd was tot ridder der orde van den Nederlandschen leeuw. Na ruim 16 jarigen dienst werd hij in Februarij 1833 definitief tot directeur-generaal van finantiën benoemd en belast met de functiën van directeur der middelen en domeinen gedurende het verlof van den heer du Puy. Sedert werd hij nogmaals belast met de waarneming der directie van producten en civiele magazijnen, waarvan hij eervol ontslagen werd in Mei 1833. In Sept. 1836 nam hij zitting in den Raad van Ned.-Indië, bij welke gelegenheid hem de betuiging der bijzondere tevredenheid van Z. M. den Koning te beurt viel, voor de door hem als directeur-generaal bewezen diensten, welke betrekking hij nog bleef waarnemen tot in Maart 1838, wanneer hij daarvan ontheven werd, onder betuiging van den dank van het Gouvernement voor de goede en gewigtige diensten, door hem met den meesten ijver en volharding bewezen. Na in 1839 een 2 jarig verlof naar Nederl. verzocht en verkregen te hebben, werden hij en zijne wettige afstammelingen zoo mannelijke als vrouwelijke, bij koninklijk besluit van 31 Augustus 1840, No. 16, in den Nederlandschen adelstand verheven. In Julij 1842 werd hij gedurende de afwezigheid van den vice-president van den raad van Nederlandsch-Indie, waarnemend Gouverneur-Generaal, belast met het dagelijksch beheer van zaken. Door Z. M. den Koning werd hij in Februarij 1843 benoemd tot vicepresident van den raad van Nederlandsch Indie, in welke hoedanigheid hij in 1841, na den dood van den Gouverneur-Generaal Mr. P. Merkus, als waarnemend Gouv. Generaal optrad tot de aanvaarding van het bestuur door den Minister van Staat, J. J. Rochussen, op den 28sten September 1845. Eindelijk in Januarij 1850 werd hij op de meest eervolle wijze uit 's lands dienst ontslagen, onder dankbetuiging namens Z. M. den Koning voor zijne langdurige en trouwe diensten. Hij was commandeur van de orde van den Nederlandschen Leeuw en van het Legioen van Eer. In het burgerlijke leven teruggekeerd, hield hij niet op in het algemeen belang nuttig te zijn — getuige de jongens-weezen-inrigting te Soerabaija en de escompto-maatschappij te Batavia. Groot was zijne ervaring, veelzijdig zijne kennis, door welk een en ander, gevoegd bij zijne overige hoog te waarderen hoedanigheden en minzamen omgang, hij de hoogachting afdwong van ieder, die met hem in aanraking kwam, waarvan hem bij zijn vertrek op de ondubbelzinnigste wijze nog een streelend bewijs gegeven werd.

Part. Berigt.

REIJNST (Lambert), zoon van Hendrik Reynst en Elizabeth Prince van Houwerton, werd in 1628 te Amsterdam geboren. Sedert 1649, toen hij lid der vroedschap werd, bekleedde hij de aanzienlijke betrekkingen van schepen, hoofdofficier en burgemeester zijner geboortestad, en was gedurende de stadhouderlooze regeering een der meest invloedrijke regenten zijner geboortestad. Hij was een tegenstander der verheffing van Willem III tot stadhouder, verzette zich in 1668 tegen de versterking van Naarden, en werd in 1672 van zijne eerambten als raad en burgemeester ontzet. Sedert leefde hij in stilte, en stierf in 1679. Hij huwde Alida Bicker, dochter van Cornelis Bicker van Swieten.

Zie Wagenaar, *Amsterdam*, D. V bl. 276, 291, 366; Dez. *Vad. Hist.* D. XIV, bl. 209. 216; Scheltema, *Staatk. Ned.* Kobus en de Rivecourt.

REIJNSTEIJN of RIJNESTEIJN (Jonker Arent), te Vianen geboren, behoorde in 1566 tot de verbondene Edelen en bekleedde sedert 1564 het houtvesterschap van Holland.

Zie te Water *Verb. d. Edelen.* D. III, bl. 262.

REIJSEN (Jan van), zie RESINGENS (Johannes).

REIJSSENS (C. van), dichter uit de eerste helft der 18e eeuw.

Men heeft van hem:

Snel-, Punt- en Mengeldichten. Amst. 1719, 8.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 437.

REIJTSMA of REITSMA (Tiberius), zoon van den ontvanger Foeke Reitsma van Hemelum en Sijbregje Swart van Kingmatille, werd den 16 Febr. 1689 te Nijega in Noordwolde geboren, studeerde te Franeker onder prof. Fullenius, en werd reeds den 16 April 1704, dus nauwelijks 15 jaren oud, gepromoveerd tot landmeter en ingenieur, hetgeen zijn vader ook was. Vervolgens ging hij over tot de studie der godgeleerdheid, onder Vitringa en Roëll, en te Leiden onder v. d. Honert en Fabricius. Nadat hij in 1715 te Franeker kandidaat was geworden, werd hij in dat zelfde jaar beroepen te L. Vrouwe-Parochie, in 1717 te Weesp, in 1724 te Middelburg en in 1727 te Amsterdam, waar hij den 1 Julij 1742 in 53jarigen ouderdom overleed. Hij is in schilderij bij zijne familie. Hij was eerst te Weesp gehuwd met Maria de Lange, en in 1730 te Amsterdam met Magdalena Hendriette Baalde, en liet uit dit laatste huwelijk na een zoon Foeco, later pred. te Middelburg, en drie dochters, gehuwd 1°. met prof. Sebaldus Rau (den vader van den niet minder voortreffelijken Sebald Fulco Johannes Rau), 2°. met Samuël en 3o. met Johannes Luchtmans, bekende boekhandelaars te Leiden, uit welk laatste huwelijk de moeder sproot van Mr. Johannes Tiberius Bodel Nijenhuis te Leiden. In *de Stichtelijke Mengeldichten* van Magdalena Lollius (Leeuw. 1745) komen verscheidene gelegenheidsverzen op hem en zijne familie voor.

Part. Berigt.

REIJTZELT (Jan van) een burger van Utrecht, koos in de geschillen tusschen David van Bourgondie en Gijsbert van Brederode de zijde des eerst genoemde, en werd diens volgens in 1456 voor zijn leven lang ter stad uitgebannen; terwijl daarbij tevens bepaald werd, dat hem nooit zou worden toegestaan, met eenen nieuwen Bisschop weder in te komen.

Zie Burman *Utrechts Jaarb.* D. II, bl. 925, 814.

RHALA (HENDRIK), zoon van Jan Hendrik, ontvanger der kerkelijke inkomsten van Friesland en van Aletta de Veno, werd omstreeks 1591 te Leeuwarden geboren, liet zich den 15 Mei 1606 als student te Franeker inschrijven, en legde zich, na volëindiging zijne philologische studiën, onder Marcus Lycklama, Timaeus Faber en Paulus Busius op de regten toe deed vervolgens een reis naar Duitschland en Zwitserland, en promoveerde te Bazel in de beide regten. Terug gekeerd in zijn vaderland, zette hij zich in 1614 als advocaat te 's Hage neder, doch werd een jaar later in plaats van Theodorus Leontius, hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid te Franeker. In 1620 voegde men hierbij het onderwijs in de instituten, doch eenige jaren later ontdeed hij zich van het laatstgemelde en bepaalde zich alleen bij dat in de eerstgenoemde vakken. In 1636 werd hem alleen het onderwijs in de regten opgedragen, en nam hij deze betrekking waar tot zijn dood, die plaats had den 8 November 1640. Hij werd in de St. Maartens kerk begraven, waar men zijn grafschrift vindt. In 1629 en 1634 bekleedde hij het rectoraat; zijne vrouw, Anna Duercoop van Emden, overleed den 8 December 1665. Zij had hem drie zonen geschonken Philippus, jur. utr .dr. te Leiden, later secretaris van Tzietzercsteradeel, Jan, en Frans (die volgt.)

Hij gaf in het licht:

Dissertatio politica ad Lib. I. Annalium Taciti super illustri sententia: Donec Augustus cuncta discordiis civilibus fessa etc. Arnh. 1619, 4.

Disputationes ad selectiora Institutionum loca dubia maxime Franeq. 1632. 4.

Oratio de calumnia et delationibus solemniter habita die XIX Junii 1629. Franeq. 1632. 4.

Topica, methodice tradita, succincte et dilucide explicata, exemplisque ex omni Antiquitate, maxime vero ex Jure depromtis illustrata Franeq. 1[illegible] 8.

Oratio de origine. progressu et dignitate Iurispr. Romanae achter het voorgaande, na zijn dood, door zijn vriend H. Meijer, uitgegeven.

Hij beoefende ook de poezy blijkens zijn *Carmen ad Heronum ab Inthiema in Epigramma Ben. Neuhusium*, in diens *Poëm. juven.* p. 498.

Zie Vriemoet. *Ath. Fris.* p. 193 seqq. Val. Andrae *Bibl. Belg*; Foppens, *Bibl. Belg*; Meijer *Ded. or. inaug. Rhalae*; Winsemii *Chron.* p. 907; Coccejus, *Epist ad Buxtorf. Operum* T. VIII. p. 88. Nehusii *Epistol. Cent.* II. 26. *Poëm. Juv.* p. 45. Huberus, *Auspic. Domestic. Or.* VI p. 291; Blancardus, *Paneg. pro Jubl. Acad.* p. 84; Timareten, *Collect. monum.* p. 438; Paquot, *Mém.* T. II. p. 302. de Wal, *de claris Frisiae Jurisc.* p. 231; Jöcher. Rotermund.

RHALA (JOANNES), zoon van den vorige, studeerde van 1646—1651 te Franeker, werd even als zijn vader j. u. dr. te Bazel (1653.) In Friesland teruggekeerd, zette hij zich als advokaat neder (1654), werd in 1667 raadsheer van het Hof van Friesland, in 1673 curator der Hoogeschool te Franeker en overleed den 16 Junij 1686. Hij huwde 1 Jetje van Andringa, 2 Gratia van Dorsten en liet 2 dochters na.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris* p. LXXV, 196, 197; Huberi, *Ausp. Fris. dom.*, p. 221; *Opera minora* T. I, p. 167, *Dedic. Disp. XX.* Cupii [illegible] *Successionibus*; *Naamr. der Raaden* bl. 44; de Wal. l. c. p. 19, 2[illegible] A. Ferwerda, *Gen. van Andringa.*

RHEE (H. H. VAN), schreef:

Eenvoudige voorzorg- behoed- en geneesmiddelen bij paarden in tijden van heerschende verkoudheid en longziekte op den stal en in de weide van den vee-arts B. Kniepen in *Kunst en Letterb.* 1805 D. I, bl. 373.

RHEDE OF REEDE TOT DE PARKELER (JOHAN FREDERIK baron van) was in 1779 administrateur der Compagnie's pakhuizen te Batavia, in 1791 eerste resident aan het hof van den Keizer van Soerakarta. De commissaris-generaal Nederburgh benoemde hem tot Raad van Indië en Gouverneur van Java's N. Oostkust. Hij overleed in 1801.

Part. berigt.

RHEDE OF REEDE TOT DRAKENSTEIN (HENDRIK ADRIAAN VAN), zoon van Ernst van Reede en Elisabeth van Utenhove, werd in 't begin van 1637, in de provincie Utrecht geboren. Veertien jaren oud, verliet hij de ouderlijke woning en begaf zich in zeedienst. Hij klom van trap tot trap, en werd in 1690 commissaris van Souratte en gouverneur-generaal der kust van Malabar. Hij was een ijverig beoefenaar der natuur- en inzonderheid der plantenkunde en gaf als resultaat zijner nasporingen in het licht:

Hortus Indicus Malabaricus, continens regni Malabarici omnis generis plantas, Latinis, Malabaricis, Arabicis et Bramanum characteribus et nominibus expressas, una cum floribus, fructibus et seminibus magnitudine, naturali etc., per Henr. van Rheede van Draakenstein et Jo Casearium notis et commentariis ab Arnoldo Syen. Amst. p. 1678 fol. Zijn portret, waarschijnlijk door P. van Gunst gesnedenkomt met zijne zestien kwartieren in dit prachtwerk voor.

Het geheele werk bestaat uit 12 deelen, waarvan het laatste volgens Banks en Seguier in 1698 en 1703 met 747 platen verscheen. Eenige deelen zijn in de *acta erud.* 1684, p. 159, 1685, p. 401 en 1688 p. 479 beoordeeld. Van het eerste deel bezorgde Joh. Hill, Lond. 774, 4; maj. een editievertaling.

Commelin vervaardigde een tabel van het werk, getiteld: *Flora Malabarica sive Horti Malabarici catalogus*; *exhibens omnium, ejusdem plantarum nomina quasia variis cum veteribus tum recentioribus Botanicis collegit et in ordinem alphabeticum degessit.* L. B. 1696 fol.

De twee eerste deelen van het hoofdwerk zijn in het Ned. vertaald.

Malabaarse Kruythof, vervattende het raarste slagh van allerley soorten van planten die in het Koningrijk van Malabar worden gevonden nevens derzelver bloemen, vrugten en zaaden, fol met platen. Amst. 1689, door Abraham Pott, en het eerste deel in 't Engelsch. Plumier heeft ter eere van dezen Nederlander een plant van 't geslacht *guttifera* naar hem *van Rheedia* genoemd. Hij overleed volgens sommigen, te Suratte, d. 15 Dec. 1691 volgens anderen in 1692 te Utrecht.

Zie Idensee, *Oude en Middeleeuwsche Gesch.* bl. 477, 478; Du Bois *Hist. des gouv. génér.* p. 112. *Biogr. Univ.*; *Nouv. Biogr. gén.*; Valentijn; *O.* en *N. O. I.* Jöcher; Rótermund; Kobus en de Rivecourt. Muller *Catal. van portretten* D. Havart, *op- en ondergang van Coromandel*, 1693, D. III, bl. 88.

RHEEN (THEODORUS JUSTINUS), te Amsterdam geboren, begaf zich naar Italië, waar hij een leerling van Feusano was. Teruggekeerd, vestigde hij zich te 's Hage, waar hij zich met het schilderen van portretten en andere voorwerpen en historiën bezig hield. In het huis van den heer van Wouw over de Grootekerk was in 1776 nog een *kamerbehangsel* met historiën van zijn penseel voorhanden. Uit 's Hage vertrok hij naar Amsterdam en later met zijn gezag als essayeur naar Oost-Indiën. Hier werd hij zoo door de fortuin begunstigd, dat hij als commandeur over een voorname kust overleed. Zijn bloeitijd was 1730. Hij was de laatste leermeester van Albertus Frese.

Zie Kramm.

RHEENEN (HENRICUS VAN) werd omstreeks 1634 te Utrecht geboren, en den 1 Mei 1661 predikant te Jutphaas, waar hij in April 1705 overleed. Hij zette verschillende godsdienstige werkjes uit het Engelsch over. Voor het nageslacht maakte hij zich verdienstelijk door zijn *Lijst van de namen der predikanten die sedert de Reformatie de kerken, behoorende onder de provincie van Utrecht, zoo bij leening als andersints bediend hebben.* 1705, en herdrukt 1724.

Zie Glasius *Godgel. Nederl.*

RHENFERD (JACOB) werd den 15 Augustus 1654 te Mulheim geboren, studeerde eerst in Duitschland en in 1673 te Groningen, waar hij vooral de lessen van Hendrik Alting, met wien hij, tot diens overlijden, in naauwe vriendschap stond, bijwoonde. Na onder hem eene *Dissertatio de viis Dei sive vera religione* verdedigd te hebben, keerde hij in 1676 naar Duitschland terug, doch begaf zich reeds in het volgende jaar naar Amsterdam, om zich bij de Joden in de Cabbalistische geheimen te oefenen. In 1678 liet hij zich als student te Franeker inschrijven om het regt te verkrijgen het hebreeuwsch en de oostersche talen onderwijs te geven. Zulks werd hem niet alleen toegestaan, maar hem het rectoraat der Latijnsche school opgedragen. In 1672 verdedigde hij, onder den hoogleeraar van der Waeyen, eene disputatie de *stilo Apocalypseos cabbalistico*; doch toen hem het professoraat in het oostersch ontging, keerde hij naar Amsterdam terug om zijne kennis der hebreeuwsche taal- en oudheidkunde door omgang met geleerde Israëliten uit te breiden, tot dat hij in 1682

tot hoogleeraar aan de Friesche hoogeschool benoemd werd. In 1683 aanvaarde hij zijne betrekking met eene oratie *de baptismo Adami*, die het licht niet ziet. Hij overleed den 7 November 1712. Rhenferd was een zeer geleerd man, niet alleen in de gewone oostersche talen maar ook in het palmyreensch en phenisisch ervaren.

Een groot deel zijner schriften zijn in 1722 door den hoogleeraar David Mill onder den titel van *Opera philologica* Ultraj. 4o. in het licht gegeven. Zij bestaan uit eene:

Dissert. de stylo Apocalypseos cabbalistico. 1679.

De phrasi saeculi futuri non denotante apud Judaeos dies Messiae Dissertationes II, in oppositae Witsii de ea Dissertationi in Miscell. T. II editae. 1693.

De fictis Judaeorum et Judaïzantium Haeresibus Dissertationes II, 1694.

De Sethianis. 1694,

De redemtone Marcosiorum et Herac leonitarum, Irenaeo et Epiph anio memorata, Diss. 1695.

De antiquitate Litterarum Judaïcarum. 1696.

De decem Otiosis Synagogae, Dissertationes duae 1686.

Investigationes Praefectorum et Ministrorum Synagogae. 1700, 1701, 4.

De Arabaroha vel Etnarchia Judaeorum. 1700.

De ratione observandi genuinam Vocabulorum Hebr. significationem. 1704.

Periculum Palmyrenum. 1704.

De statuis et aris, falsis verisque Dei et hominum Internuntiis ad illustr. Exod. XX: 23, 24. 1705.

Observationes selectae ad locu Hebraea N. T. Matth. I: 17. *Judae, vs.* 14, I *Cor. XV:* 45, 47. *Luc. VI:* 1, *Matth. XIIX:* 15, 16, 17, 1705, 1706.

Periculum Phoenicium. 1706.

Conjectura de Tecto Sabbati, 2 *Reg. XVI:* 18. 1707.

Periculum criticum s. Exercitationes VI, ad loca Onomastici Eus. et Hieronymi. 1707, 1708.

Epistola de orig. et significatione vocis ATTA.

Rudimenta Grammat.

Harmonicae linguarum orientatulium (onvoltooid) 1700.

Vindiciae sententiae de Seculo futuro. 1693.

Oratio de fundamentis et principiis Philologiae sacrae; habita an. 1710 *quum rectura abiret.*

Oratio de antiquitate Baptismi. 1700.

Disp. de Viis Dei s. vera Religione in *Miscellaneess Duisburgensibus.* T. II, p. 263. *seq.*

Comparatio expiationis anniversariae Pontificis Maximi in V. T. cum unica atque aeterna expiatione Jesu Christi in Miscell. Gron. T. IV, p. 557.

Comparatio expiationis anniversariae Pontificis Max. in *V. T. cum unica atque aeterna Expiatione Jesu Christi,* gevoegd bij de nieuwe uitg. v. d. *Codex Talmud. Ioma c. vers. et comment. Rob. Sheringhamii Franeq.* 1696, 8.

(Anoniem) *Dispositio scholastica argumentorum, quibus probatur, mortem corporalem non esse poenam peccati, pro synodo Brielana* an. 1693, 4. Hij heeft er zich echter autheur van genoemd in:

Momentum controversiae de Morte corporali ponderatum et examinatum, ad tollendas suspiciones et minuendas lites.

Exeritationes Gramm. in Ps. 1 *et Gen.* 1, *exhibentes specimen Analyseos Hebraeae.* Franeq. 1702 8. (anoniem).

Verhaal van den eersten oorsprong der Broedertwisten in de Nederlanden 1708 8, *onder den pseudoniem Irenaeus Philaletas.*

Ook gaf hij uit:

Disputationum Philologico-theologicarum de stylo N. T. Syntagma cum Praef. Editoris, cuius accedunt Dissertationes, duae de seculo futuro. Leo. 1701, 4.

Annotationes in Vetus T, et in Epist. ad Ephesios. Amst. 1711 8. *c. praef. Rhenferdi.* In 1723 verscheen te Leiden in 8o. een andere uitg. m. d. t. *Observationes selectae in V. T. et in aliqua loca N. T. cui adj. praefat. Jac. Rhenferdi.*

Zie: *Orat. fun. el. Andalae;* Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 641 seqq.; Glasius, *Godgel. Nederl. Epp. Altingii* 74, 89, 93, 95, 197, 99 (*ad Rhenf.*) Masson, *H. Crit,* T. II, p. 310. T III, p. 313. *Bibl. ant. et mod.* T. XVII p. 85—138; *Bibl. Brem., Cl.* III, p. 914, IV, p. 340, 441. *Cl.* VIII, p. 376; *Vrye Fries* D. VI, bl. 386, 384; *Boekzaal* 1746 *a,* bl. 226; *Bibl. Misc. Gron.* T. IV, p. 557; *Misc. Duisb.* T. II, *fasc.* II, p. 269; Kobus en de Rivecourt.

RHETIUS (Cornelius), licentiaat in de beide regten te Emden, was lid der synode te Wesel in 1568 en van die te Emden 1571, waar hij, nevens Christophorus Becanus, den last ontving de stukken tot de kerkgeschiedenis behoorende naar Marnix van Aldegonde te zenden. Hij was als ouderling der Fransche kerk te Wesel wegens de kerken in 't Kleefsche op de Dortsche synode van 1578. Ook gaf hij in 1570 op den rijksdag te Spiers een smeekschrift (gedrukt in 1573) voor de vlugtelingen uit Groningen en de Ommelanden.

Zie Harkenroth, *Oostfr. oorspr,* D. I, bl. 153; 's Gravesande, *Tweehonderdj gedacht. der eerste synode* bl. 224; Kist en Royaards *Archief* (eerste Serie) D. IV, bl. 463.

RHODIUS, RODIUS, RODE (Johannes of Hinneus) was, in den aanvang der 16 eeuw, overste of rector van het Hieronymiaansche huis te Utrecht, en om zijne geleerdheid op godsvrucht in hooge achting bij bisschop Philips van Bourgondië. Hij begunstigde onder zijne leerlingen de Hervorming en werd in 1523 door eenige nederlandsche begunstigers der Hervorming naar Luther afgezonden, om het oordeel van dezen over een geschrift *de coena domini* van Johannes Wesselus in te winnen. Het antwoord van Luther leest men vóór de werken van Wesselus (Groningen 1614 4o.) Hij was een der overzetters van N. Testament, in 1525 in 8o. te Amsterdam uitgekomen.

Hij kwam ook in betrekking tot Oecolampadius en Zwinglius. Zijn vriend en leerling te Utrecht, was onder anderen Johannes Pistorius of Jan de Bakker uit Woerden, als eerste martelaar voor Luther's leer in de Nederlanden, in de geschiedenis der Nederlandsche Hervorming bekend. Zijne denkwijze maakte hem spoedig zijn verblijf in Utrecht onveilig, en hij vertrok naar Oost-Friesland, waar hij in 1627 predikant te Norden was.

Volgens Meiners, hebben hij, Eppo N., Thomas van Zwolle en anderen het werk der Hervorming in Oost-Friesland begonnen. Hij verliet echter, om welke reden is onzeker, deze plaats, en vertrok van daar naar Wolfhuizen, waar hij kort daarop overleed.

Zie U. Emmius, *Rerum Frisiacarum hist.* p. 848; M. Schoock, *de Bonis Eccles.* p. 488; Micronius, in *Apologetic. script.* p. 57, 41, 42 43, Lavateri, *Hist. Sacrament.* p. 16. Brandt, *Hist. d. Ref.* D. II, bl. 92 E. Meiners, *Oostvr. Kerkges.* D. I, bl. 28, D. II, bl. 367; Le Long, *Boekz. d. Nederd. Bijbels,* p. 523 Delprat, *Over de Broederschap van G. Groote;* bl. 129, 130; Ekker, *de Hieronym. School te Utrecht,* bl. 23. Kist en Royaards, *Ned. Archief voor Kerk. Gesch.* D. II, bl. 115; D. III, bl. 397; D. V, bl. 362, 363; Reudler, *Ges. v. Joh. Pistorius,* in Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis; *Bijdr. tot de Gesch. d. Ev. Luth. Kerk.* St. III, bl. 16 volg. St. I, bl. 77.

RHOER, (Cornelis Willem de) werd 26 Sept. 1751 te Deventer geboren, en den 28 Jan. 1765, na het houden eener Latijnsche *oratio pro urbe Daventriâ* naar de Hoogeschool bevorderd. Na eenigen tijd kweekeling aan het Athenaeum geweest te zijn, verhuisde hij met zijn vader naar Groningen, waar hij Offerhaus, Widder en van de Wijnpersse in de voorbereidende wetenschappen en voorts van der Marck, Schroeder, van der Keessel en Cannegieter in de regtsgeleerdheid tot leermeesters had. Van Groningen vertrok hij naar Leiden, waar hij nogmaals van der Keessel, die intusschen derwaarts was vertrokken en nevens hem Pestel hoorde. Naar de Universiteit van stad en lande weêrgekeerd, eindigde hij den 19 Mei 1773 met een eervolle promotie in de beide regten zijn akademische loopbaan.

Vijfdehalfjaar had hij vervolgens als advokaat de pleitzaal van het Hof van Justitie te Groningen betreden, toen hij, den 17 November 1777 tot Hoogleeraar der Historiën, welsprekendheid en Grieksche taal te Harderwijk benoemd werd. Den 10 September 1778 wijdde hij zich plegtig aan haar toe met eene *Oratio inaug. quâ ostenditur multum ad ingenii cultu ram per Europam profuisse expeditiones, quas cruciatas vulgo appellantur,* (Hard. 1778 4o). In den zomer van 1781 hield hij eene sierlijke rectorale rede *pro fructibus, qui ex historiae patriae studio in vitam civilem redeunt.*

Hierop werd hij t. j. 1784 tot professor in de Nederlandsche historie benoemd. Zulks geschiedde, zoo wegens de goede diensten, die hij aan de Academie bewees, als omdat hij, tot eene beroeping naar Franeker gepolst zijnde, daarvoor aanstonds bedankt had, terwijl hem tevens door curatoren het verlangen werd te kennen gegeven, dat hij zoo spoedig mogelijk lessen over de Nederlandsche Staatsinrigting openen

mogt. In 1791 sprak hij wederom eene rectorale oratie uit: *de artibus ac literatura studiis Romanorum ingeniis et Reipubl. accommodatis.*

In dat zelfde jaar werd hem het onderwijs in het Natuur- Volkeren- en Staatsregt opgedragen, en drie jaren later werd hij tot hoogleeraar van het regt aangesteld. Was intusschen de Rhoer eerst van het onderwijs in het Grieksch ontheven, het duurde niet lang, of hij nam voor een tijd dit werk weder op zich, zoodra Scheidius' vertrek zulks wenschelijk maakte. In 1795, bijna gelijktijdig met Rossam, tot raadsheer te Utrecht benoemd, bedankte hij, gelijk ook zijn ambtgenoot, een en andermaal voor deze benoeming. Hierop volgde zijne aanstelling tot professor in het Staatsregt der Nederlanden. Zijne roeping tot de Nationale Vergadering ontroofde hem anderhalf jaar aan de hoogeschool. Spoedig ging de vreugde over zijne wederkomst in droefheid over, daar hij het beroep tot hoogleeraar in de regten aan de Utrechtsche hoogeschool aanvaardde. In 1798 verliet hij de Geldersche hoogeschool en ook te Utrecht strekte hij gedurende het overige zijner dagen den regtskatheder door den hem eigenen philosophischen en historischen leertrant tot eere, en zulks wel in weerwil der treurige ligchaamstoestand en gedeeltelijke verlamming, waardoor zijne laatste levensdagen moeijelijk gemaakt werden. Hij overleed 15 Januarij 1821, en is door Postman, naar Moritz gegraveerd.

Werken:

Diss. Philol. de studiis literariis Caesaris Augusti. Gron. 1770.

Spec. hist. Jur. inaug. de poenâ ad filios et propinquos rei non extendendâ, in quo variarum gentium mores acleges exponuntur earumque causae indagantur. Ibid. 1773.

Diss. de effectu rei Christ. in Jurispr. Rom., Fasc. I: Ibid. 1776.

De fide Herodoti recte aestimandi; in *Werken van Teylers tweede Genootschap.* Deel VIII.

Zie Heringa, *de Auditorio*, p. 59, 157, 163, 237; Bouman, *Ges. d. Geld. Hooges.* D. II, bl. 372, 495, 499, 605, 625, 629; Arntzenii, *Orat. de cultus humani progressione, in jure populorum civili perspicua* (*Ann. Acad. Rh.* Traj. *a* 1820—1821) p. 51, 88; Nieuwhoff, *Or. rect. a* 1780; Te Water, *Aanspraak bij de Leidsche Maats,* t j. 1821; van Heusde, *C. W d. Rh. geken-schetst bijzonder als Geschiedkundige,* Utr. 1821; van Kampen, *Bekn. Ges. d Ned. Letterk.* D II. bl. 541, 604; *Boekz.*, 1765, I 114; *N. Alg. Vad. Letteroef.* V. I. 20; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt. Muller, *Cat. v. portretten.*

RHOER (Jacobus de), werd te Angeren, waar zijn vader (¹) predikant was, in 1720 geboren. Na den dood van dezen, vestigde zich zijne moeder te Nymegen, waar hij aan de Latijnsche school, onder den rector Arntzenius, het noodige onderwijs ontving om zich vervolgens aan de studie der godgeleerdheid te wijden. Zulks deed hij te Utrecht, en na eene *Diss. de S. Pauli ad insulam Melitam naufragio* verdedigd te hebben, in 1745 predikant te Delden werd. Nog had hij daar geen drie maanden gestaan, toen hem het hoogheemraadschap te Deventer in de Geschiedenis, Welsprekendheid en Grieksche taal werd aangeboden. Hij aanvaardde dit ambt met eene *oratio de fontibus quibusdam unde res sacras hauserunt profani.* Deventer, 1745.

In 1768 werd hij hoogleeraar in de Latijnsche en Grieksche taal aan de hoogeschool te Groningen, en hij had zijne lessen reeds eenigen tijd geopend, voor hij, den 22 April van dat jaar zijne plegtige intreêrede *de eruditione humana minus perfecta* (Gron. 1768) hield. Behalve de talrijke Grieksche en Latijnsche classici, die hij met zijne leerlingen behandelde hield de Rhoer belangrijke collegiën *de origine et fatis linguae Latinae.* Hij maakte veel werk van de tekststudie des N. T. Ook wijdde hij wekelijks twee collegiën aan den levensloop van beroemde mannen, naar aanleiding van Saxe's *Onomasticon.* In 1780 droeg men hem, na den dood van Offerhaus, het onderwijs in de algemeene en vaderlandsche geschiedenis en de vaderlandsche oudheden op, terwijl Ruardi geroepen werd om in 't vervolg het Latijn en Grieksch te doceren. Ook gaf hij in 1791 het eerst een collegie over de statistiek onzes vaderlands. In 1798 werd de hoogbejaarde man nog bibliothecaris der Akademie, en in 1804 professor honorarius. Tweemaal bekleedde hij het rectoraat, in 1774—75 en 1790—91. Hij sprak bij die gelegenheid *de lingua Christi vernacula* en *de commodis et incommodis militiae statae et mercenariae.* Hij overleed den 12 Dec. 1813. De Rhoer was een uitstekend kenner en een bevallig schrijver der Latijnsche taal en een zeer goed en vruchtbaar Latijnsch dichter. Talrijk zijn dan ook zijne gedichten en redevoeringen. Zijne Geschied- en Oudheidkundige Verhandelingen doen hem kennen als een man van diepe en naauwkeurige geleerdheid.

Zijne tijdgenooten erkenden zijne verdiensten door hem het lidmaatschap van verschillende geleerde genootschappen aan te bieden. Zoo was hij lid van *Pro excolendo jure patrio*, van het Zeeuwsch genootschap (1772) en van de Hollandsche Maatschappij (1779).

Hij gaf in 't licht:

Oratio ligata de pace Aquisgranensi. 1749.

Oratio in obitum Guilliemi IV. 1752,

Elegiae pro salute publica inauspiciis anni 1756.

In obitum principis Annae. 1759.

Hiemis delicias pro concione celebratae Daventriae.

Oratio de adventu Principis Wilhelmi in principem Saliorum urbem. 1766.

Elegiae in funere nobil. et praest. Juvenis. Hier, de Blau, 1772.

Prolusio poëtica ante actum promotionis in more majorum 1777.

Eene *Elegia*, uitgesproken ter gelegenheid van het 50jarig professoraat van N. W. Schroeder, die echter niet is uitgesproken; maar een dag na Schroeder's dood, met eenige dichtregelen over dit verlies, het licht zag. — *Feriae Daventrienses sive Miscellaneorum libri* II Tr. ad R. 1750.

Otium Daventriense s, selecta de templis Roman. et observ. in loca quaedam sacra et profana. Daventriae (Holl. en Lat.) Dav. 1762.

Porphyrius philosophus de abstinentia et esu animalium Libri IV, cum notis integris Petri Victorii et Joannis Valentini et interpretatione latina Io. Bernardi Feliciani, Edit. cur. et suas itemque Jo. Jac. Reiskii notas adiecit I. d. R. Accedunt IV, Epistolae de Apostasia Porphyrii. Tr. ad R. 1767. 4o.

Observ. philol. in Hieroclis ἀστεῖα 1768, 1769.

Oratio de fructu, qui ex Antiquitatis patriae studio in omne doctrinarum genus redit, qua praeluxit Lectionibus suis in Taciti libros de Moribus et populis Germaniae. Gron. 1770 4o.

Observationes philologicae Gron. 1768—1770, *capitibus XIV absolutae* 4o.

Prolusio Poëtica Promotioni instituendae, qua Wilhelmi V et Regiae conjugis praesentiam celebravit. Gron. 1770, door Everard van Driel in Ned. overgezet.

Ook bezorgde hij de uitgave van het *Vetus Jus Frisiacum*, en van het *Oudste Land- en Dijkregt van Hemsterland*, en schreef: *Onderzoek of de Germanen oudtijds halsstraffen uitgeoefend en menschen geofferd hebben*, en

Een plaatselijke beschrijving van Westerwolde en *Aanteekeningen op het stadboek van Groningen*, welke stukken zijn opgenomen onder de *Verhandelingen* van P. E. J. P. Dl. I—V.

Disquisitio de Dorestado Batavorum, a Normannis vexato ac direpto in qua viri ampl. B. (alth.) (Huydecoper) sententia, examinatur eorum expeditiones illustrantur (*Lat. en Holl.*), in *Werken van het Zeeuwsch genoots.* D. V.

Van een *Lexicon Graecum N. T., in quo vocabula in N. T. obvia ad suas origines et primitivas significationes revocantur*, etc. gaf hij in 1782 alleen den titel en de voorr. uit.

Een portefeuille met onderscheidene onuitgegevene opstellen van de Rhoer berust thans in de bibliotheek van de Maats. van Ned. Letterk. te Leiden.

Zie *Program. inaugurale*; *Almanak der Akademie van Gron.* 1815, bl. 51—62; Gratama, *Regtsgel. Magaz.*, bl. 495—508; Saxe, *Onom.* T. VIII, p. 73—74; P. Hofman, Peerlkamp, *de poët. Lat. Neerl.* p. 555 seqq. *Gedenkb. v. Gron.* bl. 91—93 B. Keppel, *Alphab. Naamrol.* bl. 129. H. de Jongh, *Naamreg. der Pred. v. Gelderl.* bl. 199; *Acta erud.* 1760. *Junii.* II, p. 337—347, 1768. *Jul.*, p. 289—297. Hoeufft. *Parn. Lat. Belg.* p. 225 *Letterb.* 1815, D. I, bl. 58. *Boekz. d. Gel. Wer.* 1760 a bl. 226 1764 a bl. 699—709 1761, 6, bl 506, 1768 a bl. 594. N. Barkey, *Symb. lit.* p. 1 *Fasc.* p. 285. *Fasc.* III, p. 669.

RHIJN. Zie RIJN.

(¹) Zijn vader Jacobus Rühr werd, in 1712 als proponent te Angeren bevestigd, in 1728 te Herwen en Aart, waar hij den 13 Sept. 1732 overleed. Zijn zoon Jacobus Rhoer werd 12 Aug. 1744 proponent, 27 Junij 1744 pred. te Delden. Intr. Ezech XLIV: 5, afsch. Hand. XIX: 8.

RHIJNE (Willem ten) werd omstreeks 1640 te Deventer geboren, studeerde te Leiden onder Du Bois le Boe en promoveerde aldaar in 1669 met eene dissertatie *de anthritide*. Tot geneesheer der O. I. Compagnie benoemd, scheepte hij zich in de lente van 1673 in, en hield zich aan de Kaap de Goede Hoop met natuurkundige nasporingen onledig. Te Batavia zette hij die voort, gaf openbare lessen in de geneeskunde en de anatomie en deed met eenige zijner leerlingen uitstapjes naar Java en de andere Soenda eilanden. Hij ontdekte eenmenigte planten en zond ze aan den kruidkenner Breijn in Europa, die er eenige van in zijne *Centuriae* beschreef en afbeeldde. Hij bezocht ook Japan, verscheen ten hove en genas den keizer van een zware ziekte. In 1674 te Batavia weêrgekeerd, hielp hij van Rheede aan zijnen *Hortus Malabaricus*. Zijn sterfjaar is niet bekend. Zijn portret is door een engelsch graveur J. Sturt geleverd, in 8o.

Men heeft van hem:

Meditationes in Hippocratis textum XXIV de veteri medicina, quibus traduntur breves pneumatologia succincta physiologia cum additamento et variis laciniis de salium figuris 2 B. 1672.

De anthritide; de chymiae et botanicae dignitate; de physiognoia; de monstris. Lond. 1683 8o.

Schediasma de promontorio Bonae Spei ejusque tractus incolis Schafh. 1686, 12o Bas. 1718. *Accurante brevesque notas addente Henr. Soreta. Scorh a Zaverzix.* Basil. 1716 Ook in 't Eng.

Oratio de chemiae et Botanicae antiquitate et dignitate ed. c. ejusd. Diss. de Anthritide et Aupunctura et de Moxa. Lond. 1683. *C effigie authoris.* In 't Hgd. vert.

De salium figuris additamentum, in ejus Meditatt. ad Hippocratis textum de veteri medicina, Excerpta ex observatt. Iaponicis, physicis etc. Frutice Thee.

Fasciculus rariorum Plantarum ab ipso in Promptuario Bonae spei collectarum, ex India ad Jac. Breynium transmissarum. Extant cum Jac. Breynii exoticarum plantarum, Centuria prima. Gedan. 1678, fol.

Febris cardiaca et cordis palpitatio ex flatibus ab ipso autore passa. — Mantissa schematica, libellus Japonicus.

Descriptio morbi saevi maritimi.

Verhand. van de Arabische melaatzye. Amst. 1687 8o.

Zie *Biogr. Univ.*; *Nouv. Biogr. génér.*; *Biogr. medicinale*; Jöcher; Rotermund; Kobus en de Rivecourt; Breijnii *Plant. exotic. cent.* 1 p. 112. Schotel, *Hier. van Beverningh*, bl. 65.

RHIJNENBURG (Cornelis) was in de eerste helft der 17 eeuw raad, schepen en heelmeester te Medemblik. In 1655 gaf hij te Hoorn twee deeltjes, in zeer klein, langw. formaat met liederen in het licht onder den titel van *Vrueghdebergh, bestaende in ziel-zugten, bruiloftsgezangen, en stichtelijke vermakelijkheden.* Het tweede deeltje *bestaende in Nieu-jaars- en Karsgezangen. Zielzuchten en andere opmerckende deuntjes.* De obdragt van het eerste deeltje is »*Aen de Jeught*, is geteekend *in Medemblik den 20 van Wijnmaend* 1655; die van het tweede deeltje aan den *Deught-lievende leser*, is geteekend *Medemblik den 28 van de Winter-maend* 1658. Zij hadden eenen goeden klank in rijmen. Nog herdrukt te Amsterdam, in 1739.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V, bl. 168. volgg.

RHIJNENBURGH (O. P.), waarschijnlijk een bloedverwant van den voorgaande, schreef vele gedichten in het *Medemblicker Scharrezoodtje ghevangen en ontweydt van verscheyden visschers: overgoten met een Sanghers-sausjen door Mr. H. J. Prins, organist en voorsanger binnen Medemblick* Anno 1650.; b. v. bl. 194 *Lente-tijdts Lof-, Morghen-ghebedt* bl. 197; Zijn spreuk was: *'t is nogt te degen.*

Zie *Cat. van Voorst*, T. V, bl. 52.

RIBBENS (Hendrik), den 17 Februarij 1724 te Warnsfeld bij Zutphen geboren, volbragt zijne studiën te Harderwijk, werd in 1747 te Amsterdam proponent en in het volgend jaar te Voorst en Harderwijk beroepen. Hij koos de laatste plaats, bleef er 7 jaren en vertrok in 1755 naar Arnhem, waar hij den 26 April, na den vorigen avond nog gepredikt te hebben, plotseling overleed. Volgens van den Berg was hij een uitmuntend herder en leeraar, en gaf eene *Lijkrede over H. de Haan*, Arnhem 1767 in het licht.

Zie de Jongh, *Naaml. der pred. in Gelderl.* bl. 60; Abas. van den Berg, *Leerr. over Hebr.* XIII: 7a *ter gedachtenis van H. Ribbens.* Arnhem, 1782, Bouman, *Geld. Hoogesch.* D. II, bl. 292,293.

RICCEN (Franco of Francois), pensionaris van Purmerend, werd na het overlijden van Willem II, in 1650, door Holland naar Gelderland gezonden tot de algemeene vergadering te 's Hage, en in 1651 naar Zeeland om dit gewest te overtuigen van de noodeloosheid van een kapitein-generaal, en toen de Staten van Zeeland besloten hadden, den Prins van Oranje tot stadhouder te voorschikken, zonden die van Holland hem wederom derwaarts om zulks te voorkomen.

Zie Aitzema, *Saken van Staat en Oorlog*, D. III. bl. 475, *Dez. Herstelde Leeuw* bl. 134, 136 De Witt, *Brieven*, D. V., bl. 4, 11, 13, Wagenaar, *Vad., Hist.* D. XII, bl. 130, 188, 227.

RICHARD (Klaasz.) of RIJKET Claesz, een goudsmid, in 1572 als predikant te Enkhuizen beroepen, trachtte in het genoemde jaar Enkhuizen aan 's Prinsen zijde te brengen.

Zie Bor, *Ned. Hist.* bl. 233, (323), 338 (655); Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI bl. 320; Paauw en Veeris, *Vern. Kerk. Alphab.* bl. 166.

RICHARDIS VAN NASSAU, weduwe van graaf Otto I, van Gelder, gaf in 1218 aanleiding tot het bouwen van eene abdij te Roermond, waarvan zij zelve, »begeerig om den ouden mensch af te leggen en den nieuwen aan te doen die, volgens de religie der Cisterciënsers, zou geschapen zijn, eerst bewoonster en vervolgens abdis werd."

Zie Kuippenbergh, *Hist. Eccl. duc. Gelr.* p. 78; van Spaan, *Inleid.* D. II, bl. 193; Moll, *Kerkges. v. Nederl.* D. II, bl. 26.

RICHARDIS, dochter van graaf Willem I, zuster van graaf Floris IV, en dus moei van koning Willem II, ontving van haar vader de stad Delft in eigendom, waarnaar zij de jonkvrouwe van Delft werd genoemd. Zij had geen rede zich over zulk eene erfdeel te beklagen. Onder de inkomsten die zij er uit genoot, was de botermaat, een recht dat op de wekelijksche markten te Delft van een bepaalde ment boter betaald moest worden. De godsdienstige jonkvrouw vond zich bewogen hier van in 1243 een geschenk aan de abdij van Rijnsburg te doen. Willem II, liet voor haar niet ver van de vesting op een ruimen plek grond aan de Schie gelegen en Koningsveld genoemd, een paleis bouwen, dat hij des konings uithof heette. Zij zelve stichtte in 1251 op haar eigen grond een adelijk nonnenklooster van de Premonstratenser orde, 't geen haar neef met eenige voorregten begunstigde. Het groot altaar en het kerkhof werden reeds 14 dagen na Pinkster door den bisschop van Salland coadjutor van den bisschop van Utrecht gewijd. Ook gaf graaf Willem haar in 1251 verlof, binnen haar Hof van Delft een mannenklooster te mogen bouwen. Volgens anderen is het mannenklooster van Koningsveld in 1252 en het mannenklooster in 1255 gesticht. Blijkens een charter van 1268, was zij toen reeds overleden. Zij werd in het door haar gestichte nonnenklooster begraven, en in 1572 werd haar looden kist in de Nieuwe kerk te Delft overgebragt.

Zie Meerman, *Graaf Willem*, D. I, bl. 119, 136; D. II, bl. 28; Kluit, *Conspect.* p. 492, *in notis*; *Cod. dipl.* p. 491; *Beschr. v. Delft* H. 1, 4, 6; Eyndius. *Chr. v. Zeel.* bl. 249; van Mieris, *Charterb.* D. I, bl. 262; *Kerkel. Oudh. v. Delft*, bl. 506; P. Opmerus, *Op Chronogr.* p. 282, 381; *Bat. Sacra.* D. I, bl. 417; D II, bl. 332, 333 D. III, bl. 736; *Kabinet v. Ned. en Kleefsche Oudh.* D. III, bl. 399 volgg. Guicciard. *Beschr. d. Nederl.* bl. 312; Smids, *Schatk. Aanh.* bl. 158; Bleiswijck, *Bes. v. Delft*, bl. 348; Rademakers, *Tafr.* N. 125—128; Römer, *Abdijen en Kloosters*, bl. 76, 78, 154, 155, 162; van Wijn, *Nalez*, D. I, bl. 139.

RICHARDOT (Franciscus), in Bourgondië geboren, bragt het grootste gedeelte van zijn leven in Nederland door. Hij werd doctor in de godgeleerdheid te Douay, en toen hij 21 jaar oud was, hoogleeraar in de godgeleerdheid. Hij verklaarde de H. S. eerst te Doornik, later te Parijs; reisde vervolgens naar Italië werd suffragaan van den aartsbisschop van Besancon, in 1561 bisschop van Atrecht en overleed den 26 Julij 1574 in den ouderdom van 67 jaren.

Hij schreef leerredenen door hem in het Fransch aan het Hof gehouden en bij Plantijn in 8o gedrukt.

In orationem dominicam VI.

In Evangelium Lucae Missus est, seu de incarnatione IV.

De Eucharistia Sacramento IV.
De sacris Divorum imaginibus I.
Conciones II in funere Isabellae Reginae, uxoris Philippi II et hujus filii Caroli principis Hispaniarum.
Oratio ad senatum Duacensem anno 1562, *de ortu Academiae, quae per Philippum II. Refem, suam Richardoto praesuli inprimis debet erectionem.*
Item de venia rebellibus a Rege et Pontifice concessa. Antwerpiae *anno* 1570.
Institutio Pastorum Atrebatensis Dioecesis; anno 1562.
Disputatio cum haeretcis in custodia habita; anno 1560.
Oratio in Tridentino concilio habita, anno 1560; *de bono Ecclesiae.*
Oratio in Cameracensi sijnodo, anno 1575.
Statuta synodalia Atrebatensia, adjectis quoque praedecessorum statutis. Duaci. 1570, 4o. Antv. 1588.
La règle et guide des curez et vicaires.
Sermons sur l'oraison dominicale.
Sermons, in 't Lat. vert. door François Schott, *advocat de St. Omer*, 1608 in 4o.
Ordinationes Synodales. Anv. 1584 4o.
Zijn portret en grafschrift bij Foppens.

Zie Val. Andreas *Bibl. Belg.* Foppens, *Bibl, Belg.* T. 1, p. 307; Thompson Stapletonus, *Epp. Lib.* VI; Ep. II, Dez, *Oraison funèbre de Richardot* in *Oeuvres*, 1620, 4 vol. in fol. Gazet, *Hist. Eccl. des Pays-Bas. Gallia Christiana* T. III; Dom Berthod, *Vie mss. de Fr. Richardot* in *Memoires de la Societé royale d'Arras* 1814, p. 170; *Nouv. biogr. génér.*

RICHARDOT (Jean Grusset), neef van den vorige, in 1540 te Champlette geboren. Hij nam, op verlangen van zijn oom, den naam en het wapen zijner moeder aan. Philips II, gebruikte hem tot verschillende diplomatieke zendingen en benoemde hem achtereenvolgende tot presidént van den Raad van Artois en den geheimraad te Brussel. Zijne diplomatische bekwaamheden blonken vooral uit in het gezantschap dat de aartshertog Albert, in naam van den koning van Spanje, naar Vervins zond, waar hij het vredes-tractaat tusschen Frankrijk en Spanje sloot (2 Mei 1598). Ook was hij het, die bij de troonsbeklimming van Jacob I, koning van Engeland, het vredesverdrag in 1604 tusschen Engeland en Spanje voorbereidde. Alexander hertog van Parma, maakte bijzonder werk van dien diplomaat, en gebruikte hem bij gewigtige gelegenheden. Inzonderheid is hij bekend door het ijverig deel dat hij nam aan het sluiten van het bestand tusschen Nederland en Spanje. Hij overleed te Atrecht in 1609. Zijn zoon Jean, te Arras geboren, te Kamerijk den 14 Febr. 1614 gestorven, werd in 1602 bisschop van Atrecht, in 1610 aartsbisschop van Kamerijk.
Zijn portret komt in medaillon voor onder *Cacificatores* van Hondius, en nog eens in een vierkant.

Zie Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belg.* T. p. Bor, *Ned. Hist.* B. XVI. bl. 31 (443), 40, 45; Reyd, *Ned. Hist.* B. XVI, bl. 379; Grotius *Hist. Lib*, VIII, p. 363; *Lib.* XVII, p. 534, 544, T. I, p. 269 T. II, p. 106, 114, 139, 160, 397 402 407, 420 422, 505, 510, 511, 516, 523; van Meteren, *Ned. Hist.* B. XXIX, F. 546, 547; B. XXXI, F. 554 vs. 555, Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII, bl. 311; D. IX, bl. 46. 279, 320, 323, 325, 337, 336, 341, 352, 272, 387, 390, 392; Dunod de Charnage, *Hist. du Comté de Bourgogne*; *Nouv. Biogr. genér.*; *Biogr. Univ.*; Jöcher; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; *Negot. de Jeannin* T. I, p. 269.

RICHARIUS, abt van Stavelo en van Prum, bij Trier, werd in 920 bisschop van Luik. Hij beijverde zich zeer in het herstellen der kerken, die door de Noormannen waren vernield. Onder anderen deed hij te Luik de kerke van den H. Petrus herbouwen, die door zijnen voorzaat Hubertus was gesticht. Deze kerk, die eerst door Benedictijnen was bediend geweest, werd door Richarius, omtrent 935, tot eene kapittelkerk van 30 kanunniken verheven. Dit kapitel heeft na het kapittel der hoofdkerk van den H. Lambertus, den eersten rang gehad, en tot den inval der Franschen, in het laatst der vorige eeuw bestaan. Richarius was te Rome door paus Johannes X gewijd. Sommige schrijvers willen, dat hij het bisdom ongeveer 25 jaren heeft bestuurd, en stellen zijn dood in 945. Uit een diploma van 944, door Miraeus aangehaald, blijkt nogthans, dat hij reeds lang voor dat tijdstip was overleden, dewijl daarin van zijnen tweeden opvolger reeds gewag wordt gemaakt.

Zie van Gils, *R. C. Meyer. Memorieboek*; van Gils, en Coppens, *N. Beschrijv. v. h. Bisdom v. 's Hertogenb.* D. I, bl. 29, 30. Kersten, *Journal Hist. et litt.* T. V, p. 443; Miraei, *Dipl.* T. I. p. 238.

RICHT (Hynes), geboren te IJlst, die in 1547 de eerste martelares in Friesland was.

RICHTERS (Hermannus), dichter uit het midden der 18 eeuw. Men heeft van hem o. a. een *Rouwklagt op het schielijk en voor Nederland zoo smertelijk overlijden van W. C. H. Friso*, in het *Aanhangsel op de Dichtk. Cypressen-bladen.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

RICHE (Reinier la), een Fransch uitgewekene, leerling van Theodoor van der Schuur. Hij was een goed historieschilder, en woonde omstreeks 1703 te 's Hage.

Zie Kramm.

RICKE (Bernard de), in 1520 te Kortrijk geboren, was een goed historieschilder. Hij vestigde zich later te Antwerpen, en werd in 1561 als meester schilder in het St. Lucas-gild aangenomen. In de St. Maartens kerk te Kortrijk zijn twee schilderijen van dezen meester: *de Kruisdraging van Christus* en de *onthoofding van den Evangelist Johannes.*

RICKE (Daniel de), Gentsch historieschilder, bloeide in het midden der 15 eeuw. Hij was leerling van Nabor Martins, was in 1464 deken van het schildersgild in zijne geboortestad, en overleed aldaar in 1474.

Zie Immerzeel.

RICKEL (Paul de), een Luiksch architect, die aan uitgestrekte kundigheden groote stoutheid in het ondernemen paarde. Hij stelde onderscheidene gebouwen, volgens zijn eigene plannen daar, en werd in zijn geboortestad in 1560, door eenige zijner beroepsgenooten bij het vernieuwen van een kerkgebouw uit wangunst van het leven beroofd.

Zie Immerzeel.

RICHTER, (N.) gaf in het licht:
Eendragt; zeede-spel, ter geleg. der inhuldiging van een zevende lid in de zamenleving op Hooger-lust. Aug. 1760. Amst. 8o.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I, *b* bl. 173.

RICHTERS (F.) Onder de bestaande teekeningen van Nederlandsche meesters, vermeldt Kramm: *Drie stuks teekeningen, met diversche vruchten*, zeer natuurlijk geteekend door dezen meester,

Zie Kramm.

RIDDER (Jan de), volgens Nagler een teekenaar en schilder die in 1595 in de Nederlanden bloeide.

Zie Kramm.

RIDDER (Abr. de) schilderde in 1690 het portret van zijn leermeester Jan Albertszoon van den Riethoorn, kunstschilder te Haarlem.

Zie Kramm.

RIDDER (Jan de), den 12 October 1665 te Amsterdam geboren, heeft nimmer onderwijs in het teekenen genooten, doch veel geëtst. Zijne prenten zijn doorgaans niet veel waard; hoewel hij somtijds de hartstochten waargenomen heeft. Hij vond uit in perkament te snijden, dat bekwaam was, om op de boekdrukpers en op de plaatdrukpers gedrukt te worden.
In het *Tafereel der Dwaasheid* 1720 in fol., komen eenige beter gedachte dan geteekende, luchtig geëtste spotprenten van hem voor.

Zie Kramm.

RIDDER (G. de) bloeide in het begin der 18 eeuw. Hij bewerkte voor het tooneel:
Zamenspraak tusschen Thomas en Kreil, dienende tot een voorspel voor de Bruiloft van Kloris en Roosje. Amst. 1748.
Promotie van Marten, door den professoor Jorisvaar, dienende tot een voorspel voor de Min in het Lazarushuis. Ald. 1748, kl. 8o.
Hij vervaardigde ook gedichten voor werken zijner tijdgenooten.

Zie v. d. Aa, *N. B. C. Woordenb.* in *Cat. d. Maats. v. N. Letterk.* D. I, bl. 140, 174.

RIDDER (Jan de), dichter uit de 17 eeuw. Men vindt van zijne poëzy in *Ceur van Geestelijke Specerijen.*

Zie v. d. Aa, t. a. p.

RIDDER (A. de), was predikant en schreef:
Jerusalems roem en Zions lof, wegens de voorrechten van den Heere haaren God, den Inwoonderen van Cleefsland, ter navolging aangepreesen uyt Psalm CXLVIII vs. 12, 13, 14,

op het Dank-feest over de geslootene vreede gevierd, den 23 *January* 1746, *in de Gereformeerde kerk te Emmerik* Amst. 1746, 4.

Zie Abcoude, *Tweede Aanh.* bl. 132.

RIDDER (G. L.), gaf in het licht:

Het woord aan de jonge Friesche geneeskundigen, over de behandeling der thans heerschende Ziekte van J. Vitringa Coulon onderzocht, en als bijdrage tot de Geschiedenis dezer ziekte aangeboden. Breda, 1827.

Zie Holtrop, *Bibl. Chir. med. et Chir.* bl. 293.

RIDDER (S. A. DE), schreef:

Genezing van een verregaande kwaadsappigheid, in *Verhand. v. h. Genoots. Servandis civibus* 1776, bl. 361.

RIDDER ( ), gaf in het licht:

Amputatie van beide beenen, door de opvolgende vereeniging en zonder verschijning der gewone windkoorts (febris traumatica) volkomen genezen, in *Nederl. lancet* 1839. st. I, bl. 1.

Ontsteking van het intestinum rectum met uitgang in verettering en daarop plaats gegrepen pijpzweeren, ten gevolge der aanwending van het copaïva balsamum in lavementen. Ald 1839. st. II, bl. 422.

Scorbutus chronico-sporadicus van een algemeen vlekkenverschijnsel, vergezeld gaande (haemorrhoea-petechialis (of zoogenaamde morbus-haemorrhagas-macalosus Werlhofii. Met een afb. Ald. 1839, st. IV, bl. 196.

Zie Holtrop, t. a. p. bl. 295.

RIDDER (P. DE), schreef:

Noodige onderrigting tot de kennis der oude en nieuwe geographie. Middelb. 1737, 2 d. bl. 431.

Zie Arrenberg, *Naamr.*

RIDDER (ROBERTUS DE), predikant te Dreischor in 't eiland Schouwen, vervolgens (1579) te Heinkenszand, eindelijk (1581) te Baarland, waar hij in zulke moeijelijkheden raakte, dat hij den 7 Januarij 1585 zijn ontslag verzocht. Volgens Te Water was hij een bijzonder ijveraar voor de hervorming.

Zie Te Water: *Hist. d. Ref. van Zeeland,* bl. 993, 295, 296.

RIDDERHOF ( ) catechiseermeester te Dordrecht, gaf een *Register op de Psalmen.*

RIDDERSMA (JELDERT VAN) een Vries en een der verbondene edelen. Hij werd op last van Alva naar Antwerpen gedagvaard om zich over zijn vrijheidslievend gedrag te komen verantwoorden. Hij woonde op Riddersma-State te Kollum en was gehuwd aan Wyts van Beyma.

Zie Winsemius, *Hist. Lib. II,* p. 114; Te Water, *Verb. d. Edelen,* D. III, bl. 262, 263.

RIDDERUS (FRANCISCUS), zoon van Jacobus Ridderus predikant te Middelharnis, geboren in 't begin van 1620, studeerde te Utrecht, werd in 1644 als proponent te Schermerhorn beroepen, in Brielle, en vertrok van daar naar Rotterdam waar hij, den 7 Mei 1656 werd bevestigd. Hij wijdde den 1 Jan. 1682 als oudste leeraar de toen voltooide Nieuwe- of Oosterkerk in met een leerrede over I Cor. V: 4, 5. Den 27 Jan. 1665 deelde hij zelf in de kerkvergadering mede, dat hem van wegen de Staten van Holland zijn 's lands-, en van wege de Magistraat van Rotterdam zijn stads-tractement was opgezegd, wijl hij in een naamloozen Latijnschen brief bij de Staten was aangeklaagd, als zoude hij in eene leerrede over Genesis XXXII: 9—11 zaken gezegd hebben, die de Staten onlijdelijk en ondragelijk waren; o. a. 1. dat Oldenbarneveld een landverrader was; 2. dat God ons land zal straffen, indien wij ondankbaar zijn jegens den prins van Oranje; 3. dat noch aan hem, noch aan alle vromen de maximen van de tegenwoordige regering behaagde. Ridderus verdedigde zich bij den Magistraat, die, na gedaan onderzoek, oordeelde, dat hij wel eenige woorden had gezegd, die op dien tijd niet passende waren, maar dat zij de beschuldiging in de door Ridderus gehouden leerrede niet bewaarheid vond, weshalve men besloot hem zijn stads-tractement weder uit te betalen en bij de Staten alles aan te wenden om hem ook zijn lands-tractement te doen erlangen. Ridderus was een zeer geleerd man. Hellenbroek noemde hem „den grooten en zeer beroemden Franciscus Ridderus." Vele geschriften, die in zijn tijd met graagte ontvangen en gelezen werden, gaf hij in het licht, en hij beoefende ook de Nederduitsche poëzy. Hij overleed den 11 Jan. 1683, en werd door den vermaarden Willem a Brakel, schrijver van den *Redelijken Godsdienst,* opgevolgd. Zijn beeldtenis is meermalen in plaat gebragt.

Hij schreef:

Disp. Theol. de adoratione rel. Chr. mediatoris qua mediatoris. L. B. 1642.

Voorbeeld van een waar predikant. 8o.

Weegschaal des Heyligdoms. 4o.

Het leven J. Christi, door F. R. Bloed-bruidegom, door S. Simonides. Hier is bij: de zuchtende bruid over den bloed bruidegoms, door Jac. Borstius. Rott. 1664 12o. Amst. 1714.

Sevenderly Gezichten over het Lijden van Jesu Christi. Amst. 2 dln. 4o.

Driemaal herdrukt.

Worstelende Kerk door allerlei Dwalingen en Ketteryen. Utrecht 8o.

Drieweeksche Voorbereyding of Samenspraak tusschen Maria, Martha en Lazarus. Amst. 8o.

Historisch Sterf-huys, ofte t' Samenspraack vyt heylige, kerckel. en wereldsche historie ontr. siecke en stervende. 2 dr. Rott. 1668 12o.

Bloedspiegel der Religie, of kort en beknopt Huys-Martelaarsboekje, waarin alle de byzondere gevallen en ontmoetingen van de Martelaaren en byzonder haare laatste woorden worden verhandeld, by wyze van Samenspraak. Rott. 1735 (4de dr.) 1747 8o. (5e dr.).

Huysgezangen, gepast op zyn Huys-Catechisatie. Hier is bygevoucht Een prou(ken van Geestelycke Gezangen door de E. Simon Simonides. Rott. 1658. 24o.

Mensche Gods. Hoorn. 1658 4o.

Historisch A B. C. tot een besige Ledigheydt, vervattende vijf honderd voorwerpselen. Yder met drie Historien, uyt Heylige Kerckelycke en Wereldtsche Autheuren, soo Oude als Nieuwe, ende haer gebruyck, voorgesteld door ... Rott. 1664 8o.

Nuttige Tydkorter voor reysende en andere Lieden ... toonende het nuttigh gebruyck van allerley goddel., kerckel. en wereldsche historien. Rott. 1663, 2e dr. 12o

Nodige Tydkorter in oorlog en vrede. Rott. 1667 8o.

Hollands Spiegel in memory Spreucken van onse Voorouders op haer penningen 1678.

Predicatie over Dan. C. II, vs. 44 *en* 45, *waarin opgelost worden de gronden van de Vyfde monarchie, gedaen door Es. Clement. Hierachter verhael van 't gene voorges. is over seker pred. van Ew. van Sommeren* 1674.

Apollos of Verantwoordingen van de Leere der Gereformeerde Kerke. Rott. 1670 4 dn. 4o.

Dag boven den dag. Rott. 1670 12o.

Historiesch Doop en Avondmaal. Amst. 1672. 8o.

Historiesch Mensch. Rott. 1672 12o.

Historische Kerkspiegel. Rott. 1673.

Historische Hollander. Rott. 1674. Hiertegen schreef de Antwerper jesuit Cornelius Hazart: *Sommige twijffelachtigheden, voorghehouden aen den gheleerden D. J. Ridderus, over den opdrachtsbrief, die hy ghevoeght heeft vooraen syn boeck, ghenaemt Historische Hollander.* Antw. 1674.

Hist. Engelsman. Rott. 1674.

Hist. Franschman. Rott. 1674.

Hist. Spanjaert. Amst. 1675.

De Historische Fransman, Engelsman, Spanjaart (gepast op de onderdrukte staat van ons Vaderlant) Hollander en Kerkspiegel. Rott. 1673; 1709 4o.

De dolende Herder. 1673 8o.

Schriftuurlijk Licht, Rott. 1675. 5 dn. 4o.

Proces voor God tegen Allerlei Athesten. Rott. 1678. 2 d. 8o.

Trappen en Hinderpalen des Heiligdoms. 1679 8o.

Beschaamde Christen overtuygt door het Leven der Heydenen. Amst. 1679 8o.

Over verscheidene Texten. Amst. 1681 4o.

Over den Catechismus Sevenvoudige Oefeningen. Rott. 1671, 1687 2 dr. 4o.

Rotterdamse nieuwe kerck, ingewyet op den 1 Jann. met eene leerrede. over 1 *Cor. V vs,* 4, 5. Rott. 1682.

De godsalige Sara en eenige Brieven. Amst 1715 8o.

Beschaamde Christen overtuygt door het leven der Heydenen. Amst. 1672, 12o.

Apollos ofte Verantwoordinge voor de Leere der Gereformeerde Kerke Rott. 1670, 4dl. 4o.

Dagelijksche Huyscatechisatie, bestaande in morgen-, middag- en avondoefeningen voor den tyd van eene maand, door den auteur vermeerderd, met vragen, Schriftuurplaatsen en Gezangen, alsmede de Gezangen van S. Simonides. Amst. 1669 (4e dr.) 1700 (8e dr.) 1715 (13e dr.) 1748. In die van 1669 zijn missen van Simonides, J. le Maire, J. van Nooye, Carolus Ursinus en anderen.

Huysoefeningen Rott. 1652, Amst. 1680 (7e dr.) Rott. 1682 (8e dr.) Amst. 1685 (9e dr.) Rott. 1687 (10e dr.) Amst. 1719 (11e dr.) 1742 (12e dr.) 1743 (14e dr.) 1766 (15e dr.)

Aanmerkingen (Leerredenen) over verscheidene Texten der H. Schriften. Amst. 1681 4o.

Het gevoelen van Johan Calvinus over de Rust-dagh, te samen gestelt uit syne boecken. Rott. 1656. Van dit boekje verscheen in 1654 eene tweede en in 1655 te Utrecht een derde druk.

Wegwijzer naar den Hemel. Amst. 1716 8o.

Historisch Sterfhuis. Leyden 1737 8o. (4e dr.)

Den Christelycken Feestdag. Amst. 1739 8o.

Reis-Discours tusschen een Burger, Student en een Reyziger op het verscheynen van de Comeet Sterre, Amst. 1744 8o., *die voor d' eerstemael gesien is den* 15 *Dec. des Jaers* 1664 *en verv. in 't jaer* 1665. Rott. 1665. Amst. 1744.

Doop en Zaligheit der Christen Wonderen. Leyd. 1738. Amst. 1745 8o.

De eigenschappen en groote aengelegentheit van den opperbevelhebber zoo te Waater als te Lande, in tijden van Oorlogs Dienst in deese tijdsomstandigheden, doormengt met opmerkenswaardige Voorbeelden der beiden in Saamenspraaken gesteld. Amst. 1747 8o.

Gedichten voor de werken van Borstius.

Priesterlyck Bruyloftsbedde. Geheiligt door nuttige gedagten, en alzoo bereid voor den Eerwaardigen Godssaligen en geleerden Dr. Carolus Ursinus, Predikant te Helvoetsluis en de Eerbare Deugtsaame- en Zegenrijke Juffrouw Clara Bontius, 't zamen getreden in den Echtenstaat op den 26 *November* 1658 *te Leyden*, waarin hij alles wat bij een huwelyk voorvalt vergeestelijkt. Dit stuk is weder opgenomen in *de Nederduitse en Latynse Keurdigten bij een versameld door de Liefhebberen der Oud-Hollandse vryheid.* Rott. 1710. bl. 352—355, waarna eenige Spotdichten volgens bl. 356-368.

Verantwoordingen van F. R. tegen eenige verstroyde lasterschriften over een seecker Bruiloftsdicht (Stekelige Venus-Krans, gevlochten ter eeren van twee van hare priesters, Franc. Ridderus en Sim. Simonides, voor hun minne-sang, op de Bruiloft van Car. Ursinus en Clara Bontius (z. j.) Rott. 1659.

Zie Glasius, *Godgel. Ned.*; K. J. R. van Harderwijk, *Naaml en Levensl. d. Pred. te Rott.* bl. 41 volgg; Koecher, *Cat. Hist.* bl. 334; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; van der Schelling, *Bes. van den Briel* D. I. bl 99; Lilienthal, *Theol. Bibl* D. I. bl. 761; Veeris, *Kerk. Alph.* bl. 167; Soermans, *Kerk. Reg* bl 99; Schotel, D. I. bl. 411, 465. D. II. bl. 282; Hellenbroek, *Leerrede op Brakel.* bl. 18; Noordbeek en Maurik, *Naaml.*; Abcoude, *Naaml.* bl. 309, 340; Arrenberg, *Naamr.* bl. 438, 439; Muller, *Cat. v. Godgel. Boeken* bl. 114; Dez. *Cat van Portr. Navorscher,* D. VI. bl. 235, D VII. bl. 45, 173, 335. D. VIII bl. 91 D. IX. bl 107, 271; *Cat. v. d. Groe,* bl. 49, 70, 72, 159, 167; Muller, *Pamfl.* D. II. bl 122, 123, 180; Rogge, *Bibl. der Ch Geref. Pamfl.* bl. 118—119.

RIE (Cornelis van) werd in 1704 als proponent beroepen te Haaften, in 1706 legerpredikant, in 1707 predikant te Sliedrecht, en is aldaar overleden den 19 September 1741. Ypey geeft een proeve van 's mans predikwijze. genomen uit zijne leerrede over Jes. XXXI: 14, toen hij den 14 November 1734 W. Geisweit, doctor der wijsgeerte te Babilonienbroek in den dienst bevestigde, en uit eene andere leerrede, waarmede hij den 5 Januarij 1738 zijn zoon Cornelis van Rie (1) tot predikant van Rocanje inwijdde over Ezra V: 2.

Hij gaf in het licht:

Israëls ververssinge op den vrede geviert, 14 *Junij* 1713, 8o.

Bouwing van Gods huys op de Bevestiging van zijn zoon te Racagne. Dordrecht, 1738 4.

Naspeuring van Bybeltijden of Tijdrekenkundige Bijbeloefeningen. Amst. 1772, 3 d. 4.

Zie Ypey, *Kerk. Ges. der 18 eeuw* D. VIII, bl. 582—584, 585—587; J. Hartog, *Ges. d. Predikk.* bl. 124, 121; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 27; H. de Jongh, *Naaml. v. Predd. v. Gelderl.* bl. 400; Abcoude, *Naamr.* bl. 370; *Aank,* bl. 182; Arrenberg, *Naamr.* bl. 489.

RIE (J. de), gaf in het licht:

(1) Deze werd in 1743 van daar te Nederhardinxveld en Giessendam beroepen, waar hij in 1744 stierf. Zie Brans, bl. 106.

Wonderlycke levensloop van Sabatai-Zevi, valsche Messias van de Jooden. Leyden, 1739.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. III, bl. 400.

RIEBEEK (Mr. Abraham van), gouverneur-generaal van Ned. Indië, was de zoon van den stichter der Kolonie Kaap de Goede Hoop, waar hij den 18 October 1653 werd geboren. Hij genoot zijne opvoeding in Holland, waar hij tot meester in de regten werd bevorderd. In 1676 vertrok hij, ruim 22 jaren oud, als onderkoopman der kamer Enkhuizen, in dienst der maatschappij, naar Indië, en kwam in Mei 1677 ter reede van Batavia. Den 2 Aug. 1678 werd hij buitengewoon raad in 't hof van Justitie, in 1684 droeg de gouverneur-generaal Camphuis hem den post van secretaris der Hooge Regering op. Hij vervulde dien tot in 1690, toen hij buitengewoon raad van Indië werd. In 1691 outving hij zijne benoeming tot gewoon Raad, den 1 Junij werd van Riebeek tot algemeen bestuurder van den O. I. handel benoemd, doch hij aanvaardde deze waardigheid eerst geheel den 31 Januarij 1704, toen zijn voorganger van Hoorn tot gouverneur generaal benoemd werd, in welke hooge bediening van Riebeek, hem den 30 October 1709 opvolgde. Onder zijn bestuur geraakten de koningen van Boni en Goa, op het eiland Celebes, in oorlog. De Maatschappij ondersteunde den eersten, 't geen de nederlaag van den laatsten, die reeds eenige voordeelen behaald had, ten gevolge had.

Ook ontstond er onder zijne regering geschil tusschen Tolucco, koning van Ternate en Hassano, koning van Tidor. Tolucco bezette een engen weg op Gilolo, op het grondgebied der Maatschappij, 't geen de onderdanen des konings van Tidor verpligtte soms een omweg van 20 dagen te nemen. Om de gevaarlijke gevolgen voor te komen van dit geschil, wist de gouverneur van Amboina, geen beter middel dan den weg voor ieder vrij te verklaren. Hierin had echter de koning van Ternate geen behagen, 't geen ten gevolge had, dat de gouverneur de hooge regering met dezen twist bekend maakte, en onderstand verzocht, die zoo spoedig mogelijk werd gezonden, en aan de engte een fort met 12 stukken bouwde.

Kort daarna openbaarden zich op 't eiland Java nieuwe onlusten, die tot een warmen oorlog aanleiding gaven. In 1712 ontving Riebeek een gezantschap van den keizer, om te weten of de Maatschappij goed zou keuren dat zijn zoon hem, thans 60 jaren, ten zijnen tijd in 't gebied opvolgde, en hoe de Maatschappij zich zou gedragen, indien de prinsen van Sourabaja zich tegen deze opvolging zouden aankanten? In 't volgend jaar ontving de regering een tweede anbassade met prachtige geschenken, dat de 2 Mei 1713 plegtig werd ontvangen Toen de gezanten ten gehoore ontvangen waren, verzocht de gouverneur hen den keizer te herinneren, in welke onlusten de compagnie zich te zijner behoeve had gestoken, de moeite, die zij zich had verwekt, en de sommen door haar verspild; de beloften door hem, tengevolge hiervan gedaan, en de verpligting, die op hem rustte, ze te vervullen, waarop de gezanten met een geschenk van een schoonen kemel werden teruggezonden. Die van Sourabaja bereidden zich ondertusschen ten oorlog en verzamelden van alle kanten een menigte troepen. Het duurde echter nog eenige jaren, eer de oorlog uitbrak, die van Riebeek echter niet beleefde.

Hij was een ijverig onderzoekend man, standvastig aan het eens gegeven woord. Ook was hij een groot liefhebber van paarden en reed zeer veel. Men weet dat hij een gemelijk humeur en een verdrietelijken inborst had, zelfs zoo, dat niemand hem ooit heeft zien lagchen. Hij was de eerste die op Java over land, met bijna onoverkomelijke moeite, de woeste donkere bosschen doorkruiste, en den hoogen javaanschen bergrug overtoog, dringende zelfs tot aan de zeekust door.

Onderscheidene buitenlandsche reizen verzwakten hem zeer, zoodat hij op het laatst een ziekelijk leven leidde en den 17 November 1713 in den ouderdom van 60 jaren overleed. Hij huwde te Batavia Elisabeth van Oosten. Hij liet kinderen na, die in den *Navorscher* t. a. p. worden opgevoerd. Zijn portret vindt men in Valentijn en bij Du Bois.

Zie Mr. Valentijn, *Oud en Nieuw Oost-Indië,* D. IV. bl. 339—347; Du Bois, *Vies des gouverneurs-generaux* p. 279. *Leven v. Ned. Mannen en vrouwen,* D X, bl. 23 volgg.; W. L. Ritter, *Neef en Oom. Een verhaal uit het leven van den gouverneur-generaal,*

A. van Riebeek, in *Tijdschrift van Ned. Indië.* D. III, bl. 2, 237; *Hist. Chr. v. h. Hist. Genoots.* (Reg.) *Nav.* D. IV, bl. 123, Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

RIEBEEK (Jan Anthony van), vader van den vorige, was eerst chirurgijn, later koopman, deed in die betrekkingen onderscheidene reizen zoo naar China en Japan, als naar Indië en Groenland, en was de eerste gouverneur der Kaap-Kolonie en stichter der Kaapstad, vertoefde aldaar van 1652—1662 en vertrok toen naar Batavia. Zijn wapen vertoonde drie gouden ringen op een rood schild, dat, gesteld op een anker op gouden grond, zinspelende op de *Goede Hoop*; in 1804 als wapen der Kaapstad aangenomen en voor den gevel van het raadhuis geplaatst is.

P. H. Leupe, gaf in het licht:

Instructie voor den eersten commandeur van de Kaap de Goede Hoop in 1651, 8o.; ook in *Kron. v. h. Hist. Genoots.* te Utrecht, XII, 7, 1856.

Eerste algemeene brief, en eerste bijzondere brief, van de Kaap de Goede Hoop aan de Bewindhebbers der O. I. C. geschreven door den commandeur J. A. van Riebeeck, in 1652 8 (Ald.)

Dagverhaal van Jan van Riebeeck, eersten gouverneur aan de Kaap de Goede Hoop, 1851, *Utrecht*, 1848, 8.

Iets naders over Jan van Riebeeck, gouverneur van de Kaapstad. Ald. 9 jaarg, 454.

Ook beschreef hij het feest, bij gelegenheid dat van Riebeecks wapen voor den gevel van het stadhuis werd geplaatst in dezelfde *Kronijk* 1851, en deelde verscheidene brieven van hem mede. Het afbeeldsel van van Riebeeck versiert nog een der zalen van het stadhuis aldaar.

Zie *Kronijk v. h. H. G. Reg. Nav.* D. IV, bl. 126 H. Hall, *Aardrijksk. Handb. v. Zuid-Afrika* bl. 23; *Repert. v. d. Verh.* enz. bl. 367, *Cat. d. Maats. v Ned. Letterk.*; D. III, bl. 336, 436, 609.

RIEDE (Herbertus van), ridder, heer van Pendrecht, leefde in 1323, 1338. Hij was Baljuw van Zuidholland. Zijne weduwe Jonkvr. Machtild tot Heusden (1338), stichtte een vergadering van 5 kanunnikken. Haar dochter Anna huwde Jonker Kornelis van Bleijenburgh Schildknaap, van wien de Blijenburghen te Dordrecht afstamde.

Zie Balen, *Boschrijv. v. Dordrecht* bl. 46.

RIEDEREN (N.) wordt door Abcoude vermeld als schrijver van *Belijdenis des Geloofs.*

Zie *Naamr.* bl. 182.

RIEDT of RIET (Hendrik van), legde den eersten steen aan de Nieuwe-Kerk der Luthersche gemeente te Amsterdam, den 23 October 1668, terwijl Jacob van Riedt er de bouwmeester van was. Koning Karel XI van Zweden, vergunde de tolvrijheid voor het koper tot het dak, en de kerk was in 1671 afgebouwd.

Zie *Nav.* D. IV, bl 338.

RIEGER ( ) vroeger lijfarts der keizerin van Rusland, later praktiserend arts te 's Hage, kwam in 1754 als hoogleeraar in de geneeskunde te Harderwijk, in aanmerking.

Zie Bouman, *Geld. Hooges.* D. II, bl. 268.

RIEHM, (Johann Carel) werd den 22 Januarij te Neu Mornbach in het voormalig hertogdom Tweebruggen, geboren. In 1814 kwam hij in ons vaderland aan de hoogeschool te Utrecht, waar hij de lessen van Heringa Royaards en G. van Oordt bijwoonde, en tevens gebruik maakte van de letterkundige en philosophische voorlezingen van Pareau, van Heusde en Schröder. In 1815 behoorde hij tot de vrijwillige jagers der Utrechtsche hoogeschool, die den veldtogt tegen Napoleon bijwoonden In 1821 werd hij doctor in de theologie, na het verdedigen van zijne dissertatie *de fontibus Actuum Apostolorum.* Twee jaren vroeger had hij reeds eene proeve van zijne bekwaamheid gegeven, toen hij bij de Groninger hoogeschool eene gouden medaille behaalde op de uitgeschreven prijsvraag: *de vindicanda ecclesiae emendatae super fide salutari sententiae.* Kort na zijne doctorale promotie werd hij candidaat tot den heiligen dienst, en nog in den loop van hetzelfde jaar predikant te Deil en Enspijk. In 1825 vertrok hij naar Zalt-Bommel, en van daar, na voor Arnhem bedankt te hebben, in 1829 naar Amsterdam. In 1839 bedankte hij voor het professoraat in de godgeleerdheid aan de Groninger hoogeschool Vele jaren was hij lid en voorzitter der Amsterdamsche afdeeling van het genootschap *tot zedelijke verbetering der gevangenen.* Het tractaatgenootschap telde hem mede onder zijn werkzame leden. Tien jaren lang was hij niet alleen medearbeider, maar ook lid der redactie van het *Maandschrift, voor Christenen van den beschaafden stand,* waarin ook belangrijke stukken van zijne hand te vinden zijn. Behalve deze kleinere stukken en eene *Leerrede over Nehemia* II: 20, op den 29 November 1840 gehouden, bezitten wij van zijne hand nog eene vertaling van G. E. Schulze, *Psychische Anthropologie (Menschkunde met betrekking tot de ziel*; 2 D. 1829), en eene met goud bekroonde Verhandeling, bij het Haagsch Genootschap *over het lijden van Jesus in Gethsemané* 1832. Van dit Genootschap was hij corresponderend lid, ook was hij lid van het Utrechtsch Genootschap. Hij overleed te Amsterdam 1 Jan 1842.

Zie *Kunst en Letterb.* 1842, bl. 49—51.

RIEHM (Christian Heinrich), zoon van den vorige, werd den 19 Julij 1822 te Deil geboren en te Hasselt (in Overijssel), onder leiding van Begeer opgeleid, ontving aan de Latijnsche school aldaar het onderwijs van Epkema, Waardenburg, Veegens en Cappellen, en werd in 1847 als student in de medicijnen aan het Athenaeum Illustre ingeschreven. Den 18 Junij 1847 werdt hij tot doctor in de geneeskunde bevorderd aan de Leidsche Hoogeschool, na het verdediging eener *Dissertatio anatomico pathologica de corde hypertropico cum insufficientia valvulae bicuspidalis.* Spoedig daaropondernam hij eene buitenlandsche reis en bezocht hij de voornaamste Duitsche Hoogescholen, Heidelberg, Halle, Berlijn, maar vooral Praag, waar hij gedurende onderscheidene maanden de lessen der Hoogleeraren bijwoonde. In het najaar van 1848 keerde hij naar Amsterdam terug, en zette er zich als praktisch geneesheer neder. Met bereidwilligheid nam hij tijdens het heerschen der cholera de post van assistent geneesheer in een der weeshuizen op zich Den 6 Nov. 1852 overleed hij aldaar. Hij trad zoo wel in zijn vak als in de letterkunde als schrijver op. In het eerstgemelde nam hij deel aan de Redactie der *Geneeskundige Courant* (Tiel bij Campagne) aan welke hij evenwel niet verbonden bleef, door de oprigting, in gemeenschap zijner kunstbroeders, van het *Nederlandsche Weekblad voor Geneeskundigen,*" dat sedert 1851 te Amsterdam (bij v. d. Post) het licht ziet.

Doch zijn voornaamste arbeid op dit veld is de bewerking voor den Nederlandschen lezer van Dr. Mark-Aurel Hoefle, *de scheikunde en de mikroskoop van het ziekbed,* waarvan de eerste afleveringen, met een woord tot inleiding van den Hoogleeraar Dr J. van Geuns. in 1850 het licht zagen *(Gids* 1850 11 587*)*. Reeds op de Latijnsche school had Riehm zich bezig gehouden met stijl- en letteroefeningen, en werden onderscheidene stukken, door hem geschreven, doch zonder zijn naam, in verscheidene Magazijnen geplaatst. Ook als student gaf hij in den *Nederlandsche volksalmanak,* in de vroegste jaargangen van *Christophilus, Vergeet mij niet, de Muzen-Almanak* en andere jaarboekjes, menige dichterlijke bijdrage, hetzij navolging van vreemde schrijvers, hetzij oorspronkelijke stukjes. Zijn buitenlandsche reis gaf hem aanleiding tot dichterlijke verhalen, geschiedkundige opstellen en andere, waarin hij zijn gedachten over poëzij en kunst ontwikkelde, in de *Gids,* waarvan hij mede-redacteur was. Hij was lid der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde, voor welke Aug. Philips zijne biografie bewerkte, die voorkomt achter de *Handelingen* van 1853.

Zijn portret komt voor in het *Album der Schoone Kunsten,* 1853.

Zie aldaar.

RIEL (A. van), dichter uit het midden der 18 eeuw. Men heeft van hem:

Treurgalm op het zielswerkent en onverwagt overlijden van den allerdoorl. Vorst en Heere Willem Carel Hendrik Friso.

Zie van der Aa *N. B. A. C. Woordenb.* D. III, bl. 79.

RIELMAN (luitenant) werd te Bergen krijgsgevangen gemaakt.

Zie Bosscha, *Nederl. heldendaden te land.* D. III. Bijl. 2.

RIEMER, (Pieter de) geboren omstreeks d. j. 1760, oefende zich reeds in zijn jeugdin de ontleedkunde. Hij bezocht de hoogeschool te Utrecht, waar hij zich meer en meer onder den hoogl Bleuland ontwikkelde en aan diens kabinet belangrijke praeparata toevoegde. In den Haag als med. dr, gevestigd, trachtte hij zijne kundigheden ten algemeene nutte te doen strekken, door jongelieden tot de ontleed- en heelkunde op te leiden. Hij zag zich den titel van professor verleend en van president der stedel. Commissie van Geneesk. toezigt. Hij maakte zijne naam tevens ook buiten 's lands bekend, door eene verzameling anatomische en physiologische praeparaten, later door den koning aangekocht en aan de hoogeschool te Groningen vereerd. Zijne *Afbeeldingen van de juiste plaatsing der inwendige deelen van 't menschelijk ligchaam*, uitgegeven in atlas-formaat, met eene besch. in de Nederd, en Fr. talen, waarvan 5 afl, in 4 het licht zagen, zullen steeds een schoon gedenkteeken blijven van den ijver en de werkzaamheid, waarmede hij zijne geliefdkoosde wetenschap beoefende. Hij was ridder van den N Leeuw en lid van verschillende genoots chappen.

Hij overleed te 's Hage den 28 April 1831, zijne vrouw Elisabeth Roelofs, den 28 April 1858, in den ouderdom van 75 jaren. Zijn portret bestaat naar Hari door Abraham. folio.

Zie *Konst en Letterb* 1828, d 2, bl. 256, 1831, d. 1, bl. 273, 274.

RIEMER (Mr. Jacob de), zoon van Isaac de Riemer en Janette Verhaven, werd in 1676 te 's Hage geboren, en huwde Joh. Philip van Rhenen. Hij was een neef van Cornelis van Alkemade, en vooral bekend door zijne *Beschrijving van 's Gravenhage* m. pl. Delft 1730 en 's Hage 1739 2 dr. 3 stukken m. pl.

Zie mr. Bodel Nijenhuis *Top. lijst*, bl. 98, *Nav.* D. VII bl. 188, Kobus en de Rivecourt, *Cat. v Alkemade en P. v. d. Schelling* bl. 39. Schotel *Leven van v. Alkemade* bl. 7.

RIEMSDIJK (Jelis of Gillis van), zoon van Hendrik van Riemsdijk heer van de Hofstad te Maasbommel, en Margriet van Brempt, was een vermaard krijgsman en tijdgenoot van Maarten van Rossem. Hij was gesproten uit een oud adelijk Geldersch geslacht dat onderscheidene verdienstelijke mannen heeft opgeleverd en thans nog in bloei is. Het verscheen tot op het einde der zestiende eeuw in de ridderschap van het kwartier van Nijmegen en bezat de heerlijkheden Yzendoorn en van de hofstad te Maasbommel, benevens erfelijk de pandschap van het ambtmanschap van Maas-en Waal.

In 1518 voerde Jelis van Riemsdijk, namens Hertog Karel van Gelre, het opperbevel te Sloten, zeer tegen den wil der Friesen, die te vergeefs bij den Hertog op zijn ontslag aandrongen. 1) Als ambtman van Maas-en-Waal, welke waardigheid hij sedert 1521 vervulde, bewees hij zijn vorst menigen gewigtigen dienst, vooral in den krijg dien deze onafgebroken met het oostenrijksche huis voerde. Den meesten roem verwierf hij als opperbevelhebber te Tiel in 1528, toen deze stad door de troepen van keizer Karel V, onder Floris van Egmond, Graaf van Buren, met een groote overmagt werd belegerd. Bijna twee maanden duurde het beleg, vier malen werd er storm geloopen, doch zóó krachtig was de tegenweer dat de vijand zich genoodzaakt zag met een verlies van 1500 dooden het beleg op te breken. 2)

Toen Zutphen in 1537 zich wederspannig tegen den Hertog had betoond, werd Jelis met den maarschalk Maarten van Rossem naar die stad gezonden om haar tot rede te brengen, hetgeen hun door onderhandelingen gelukte 3).

Over het algeneen genomen, moet Jelis van Riemsdijk van een onrustigen aard zijn geweest en zelf met zijn landsheer ongenoegen hebben gehad. Immers wij vinden hem in 1536 in de betrekking van ambtman van Maas-en-Waal hersteld, waaruit hij ten vorigen jare door den Hertog was ontzet 3). Na den dood echter van Karel van Gelre schijnt hij Willem van Kleef afkeerig te zijn geweest, die tegen den wil van velen en met blijkbaren tegenzin van zijn voorganger selven, met de hertogelijke waardigheid was bekleed. Hij deed den eed van getrouwheid aan Karel V en knoopte in het geheim onderhandelingen aan met den Graaf van Buren om hem Wageningen en andere plaatsen door overrompeling in handen te leveren. Zijne plannen kwamen echter den Hertog ter ooren, die hem deed opligten en den 4 September 1539 door de pijnbank tot bekentenis dwong 4), waarop hij te Nijmegen werd onthoofd. Zijne weduwe Henrica van Aller tot Watergoor werd door Karel V in 1545 weder in het bezit van het ambtmanschap van Maas-en-Waal gesteld, nadat daaromtrent het advies van het Hof ven Gelderland was ingewonnen. 5)

Zijn eenige zoon Hendrik van Riemsdijk sneuvelde in datzelfde jaar voor Duren. 6).

Part. berigt.

RIEMSDIJK (Diederik van) was burgemeester van Tiel, tijdens den inval der Franschen onder Lodewijk XIV in deze gewesten, en bewees in dat moeijelijk tijdsgewricht belangrijke diensten aan stad en burgerij.

Op de eerste aannadering van den vijand in 1672 was de stad van bezetting ontbloot en verkeerden de vestingwerken in slechten staat Om in dezen ongunstigen toestand te voorzien werden van Riemsdijk benevens zijn ambtgenoot Jr. Otto van Wijhe van Echteld door de stedelijke regeering naar de Gecommitteerden te velde en den Prins van Oranje gezonden. Zij moesten zich met beloften te vreden stellen en keerden nagenoeg onverrichter zake terug.

Inmiddels waren de Franschen tot bij de stad genaderd. Al de stedelijke regenten namen lafhartig de vlugt, alleen de burgemeesters van Riemsdijk en De Vries verzaakten hun pligt niet en bleven op hun post. Geen middel van behoud dan in een buitengewonen maatregel ziende, ontboden zij op den 15 Junij de officieren der burgerij met welke zij overeenkwamen, dat uit iedere burgercompagnie twee bekwame personen zouden gekozen worden, die met de vermelde burgemeesters en officieren het stedelijk bewind op zich zouden nemen,

Het voorloopig bestuur, aldus zamengesteld, behartigde met ijver de belangen der burgerij en wist een sauvegarde van den Hertog van Turenne, e verkrijgen, waardoor men zooveel mogelijk van overlast der vijandelijke troepen werd gevrijwaard, Bij de komst van den Hertog te Tiel maakte van Riemsdijk deel uit van de commissie, die hem buiten de stad complimenteerde en een collation aanbood. 1).

Zijn sterfjaar is onbekend. Hij was gehuwd met jonkvrouwe Alida van Eck van Panthaleon.

Part Berigt.

RIEMSDIJK (Gerrit of Gerhard van), geboren in 1656, rentmeester des huizes Gramsbergen, ontvanger der personele middelen van het schoutambt Hardenberg, Heemse en Gramsbergen, gaf op zeventienjarigen ouderdom een zeldzaam blijk van onverschrokkenheid.

Als vaandrig in dienst dezer gewesten, bezette hij, bij den inval der Keulschen en Munsterschen in Overijssel, in 1673, het huis te Gramsbergen met 36 man en werd aldaar door vijanden ten getale van 900 onder den overste Ransdorf belegerd. Er werd van binnen gevuurd met dat gevolg dat de Bisschoppelijken aftrokken, doch om 8 dagen later met geschut terug te komen.

De bevelhebber, inziende dat tegenstand nutteloos zoude zijn, kapituleerde, nadat hij zich van de bruikbaarheid van het vijandelijk geschut had overtuigd. Door op alle punten de trom te doen roeren wist hij den trompetter, die het kasteel kwam opeischen, aan een grooter aantal verdedigers te doen gelooven, zoodat hij vrijen aftogt met vliegende vaandels naar Coevorden wist te bedingen. De Munsterschen echter tot hun spijt het kleine hoopje volks aanschouwende, ontvingen het met scheldwoorden en hielden het gevangen, 2).

1) Nijhoff, *Gedenkw.* dl. VI. st. bl. LXVII. 2) mr. E. D. Rink, *Beschrijving der stad Tiel* bl, 50. 3) mr. R. W. Tadama, *Gesch. der stad Zutphen* bl 164.

4) *Archief Rekenkamer van Gelderland.* 5) *Archief van Hattem.* (6 *Archief Rekenkamer v. Gelderland.* 7) *Von Hefner.*

8) mr E. D. Rink, *Beschrijving der Stad Tiel*, bl. 78—89, 9) *Overijsselsche Almanak voor Oudheid en Letteren* 1836.

Gerrit van Riemsdijk was de oudste zoon van Jacob van Riemsdijk, kapitein in dienst van den Staat en Plaats-Majoor te Coevorden. Hij huwde eerst met jonkvrouwe Machteld Elisabeth van Lennep daarna met Aleida Anna Voltelen en overleed den 10 Febr. 1714.

Part. Berigt.

RIEMSDIJK (Jeremias van), zoon van Scipio van Riemsdijk, predikant te Bunnik bij Utrecht en Johanna Bogaerd, geboren te Bunnik 19 Oct. 1712, ging vroegtijdig naar Oost-Indië en werd er achtereenvolgens in 1765 Eerste Raad en Directeur-generaal van Nederl. O. I.; in 1775 Gouverneur-generaal van Nederl. O. I. Hij overleed den 3 (*niet* den 7) October 1777, en werd begraven te Batavia met groote plechtigheid den 7 October 1777.

Hij was gehuwd.

1°. met Adriana Louisa Helvetius, Willem Vincent dr.
2°. „ Cornelia Catharina van Vianen,
3°. „ Theodora Rotgers,

en liet na 4 zoons en 2 dochters. Van hem stammen af de geslachten Helvetius van Riemsdijk en Faber van Riemsdijk.

Part. Berigt en Theodorus Vermeer, *'s Oppergezag der Godheid in het afsterven van Aardsgrooten verheerlijkt of Leer-reede bij geleegenheid van afsterven van Zyne Hoog Edelheid, den Hoog Edelen, Groot-Agtbaare en wijdgebiedende Heere Jeremias van Riemsdyk (in leeven) Gouvern. Genl. v Ned. Indie, enz. enz.* Batavia 1777.

RIEMERSMA (mr. G.), een letterlievend inwoner van Leiden, stelde in 1770 den Academischen senaat der Leidsche Hoogeschool tot erfgenaam van een groot gedeelte zijner aanzienlijke nalatenschap, 't welk hij wilde dat ten nutte der Bibliotheek zou komen; doch daar de aanvaarding dezer erfenis, wegens zekere, in den uitersten wil voorkomende, bepalingen aan vele zwarigheden onderhevig was, werd eerlang met zijne bloedverwanten eene schikking getroffen, volgens welke eene som van *f* 16.000, onder de vier faculteiten, gelijkelijk te verdeelen, tot verrijking van den openbaren boekenschat werd uitgekeerd.

Zie Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoogeschool*, D. II. bl. 51—52.

RIEMERSMA, zeekapitein, bevelhebber van het linieschip Overijssel, behoorende tot het eskader dat 25 Junij 1783 den pensionaris van Berckel, tot Grootmagtigde van Staat bij de jeugdige Republiek van Noord-Amerika benoemd, overbragt.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. Neerl. Zeew.* D. VI, bl. 360.

RIEMSDIJK, (Mr. Jeremias Cornelis Faber van), kleinzoon van den gouverneur-generaal Jeremias van Riemsdijk en van Cornelia Catharina van Vianen, zoon van mr. Siebrandus Johannes Faber van Riemsdijk (1) en Ignatia van Beek, werd den 3 Junij 1786 te Haarlem geboren. Na het onderwijs van een franschen proponent, ontvangen te hebben werd hij student te Utrecht, welker akademie hij verliet, na het verdedigen eener *disputatio juridica inauguralis de crimine, quod vulgo laesae Majestatis in specie*, die hij aan koning Lodewijk opdroeg. Na den afloop zijner studiën, vestigde hij zich te 's Hage en werd den 10 Junij 1807 bij het Hof van Holland, en den 21 Maart bij het Hoog Nationaal Geregtshof van het koningrijk Holland als advokaat toegelaten. Hij begon zijne praktijk, onder leiding van zijn zwager, den bekenden mr. Fannius Scholten, uit te oefenen. Zijne praktijk nam spoedig toe, zoodat hij reeds den 15 Augustus 1809 een huwelijk kon aangaan met Henrietta Johanna Anna Rietveld. Hij had reeds in 1811 eene gevestigde praktijk, en sloeg het aanbod van den prefect van de monden der Maas, de bekende baron de Stassart, om in den Raad van prefectuur zitting te nemen, af, doch aanvaarde, mits hij tevens zijn praktijk kon blijven uitoefenen, de keizerlijke benoeming tot Adjunct-Maire, en tevens het lidmaatschap van de arrondissements-raad van 's Hage. Te gelijk met deze betrekkingen bleef hij dan ook de praktijk van advocaat uitoefenen met zijn zwager, met wien hij zich geassocieerd had. Den 1 Julij 1812 ontving hij zijne aanstelling tot lid van consultatie bij het keizerlijk geregtshof. Bij keizerlijk decreet van 25 Maart 1813 op nieuw benoemd tot Adjunct-Maire van 's Gravenhage, was hij, ten gevolge van het vertrek van den Maire, J. van Schinne naar Parijs, in de merkwaardige maand November van dat jaar belast met het bestuur der stad.

Nadat zijn zwager Fannius Scholten, die in 1818 zooveel heeft bijgedragen tot het herkrijgen onzer onafhankelijkheid, ten gevolge zijner benoeming tot president van Raden en Rekenmeester der Domeinen, zijne praktijk aan van Riemsdijk had overgedragen, wijdde deze zich voortaan er geheel aan toe, en werd den 14 October bij het Hoog-Geregtshof voor de Finantiën en Zeezaken der Vereenigde Nederlanden als advokaat toegelaten. Was de praktijk van Fannius Scholten groot, zij verminderde niet onder van Riemsdijk; integendeel zij breidde zich meer en meer uit, zoodat hij weldra onder de voornaamste advokaten der Haagsche balie werd gerangschikt, en sedert het jaar 1827 tot aan zijnen dood de betrekking van Deken bekleedde.

Den 31 December 1824 werd hij Ridder van den Ned. Leeuw; in 1828 lid der Maatsch. van Ned. Letterkunde en Directeur der Ned. Huishoudelijke Maatschappij te Haarlem. Ook werd hij lid van de permanente commissie van de Maatschappij van Weldadigheid, en had gedurende bijna 40 jaren aan de grondvesting, ontwikkeling en beheer dier Maatschappij een werkzaam deel. Den 15 Julij werd hij, in plaats van Mr. P. I. de Fremery, benoemd tot landsadvokaat, den 7 October 1839 tot lid van den Raad te 's Hage. Nadat in 1840 bij de gewijzigde Grondwet, Holland, in Zuid- en Noord-Holland verdeeld was, kreeg 's Gravenhage de benoeming van acht leden (in plaats van vier) in de provinciale staten. Er werden dus vier nieuwe leden benoemd, en onder deze van Riemsdijk. In 1843 werd hij staatsraad in buitengewonen dienst en den 1 Junij daaraanvolgenden herkozen tot lid der vergadering der Staten van Holland. In dit zelfde jaar werd hij tot lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal voor dezelfde provincie gekozen bij staking van stemmen, terwijl de Heer Thorbecke tegenstander was.

Na de grondwetherkiezing werd hij niet meer tot lid der Staten-Generaal gekozen, doch de Raad van s' Hage koos hem in 1849 wederom tot lid der Provinciale-Staten. Den 7 October werd hij door den Groot-Hertog van Saksen-Eisenach benoemd tot kommandeur der orde van den Witten Valk, en den 4 Junij 1851 door koning Willem III tot kommandeur der Orde van den Nederlandsche Leeuw.

Hij ontsliep tusschen den 5 en 6 October 1863, en gaat in portret uit, in folio.

Zie. *N. Dagblad v. 's Gravenhage* van 7 en 10 Oct. 1863, *Weekblad van het Regt*, 12 Oct. 1863; *Nederl Regtspraak*. D. 75 bl. 205—208; J. L. G. Gregory, in *Levensb. der afgest. leden der Maatsch. van Ned Letterk.* 1864.

RIEMSDIJK, (Wesselius van) gaf in het licht:

Verhandeling over het zout van wier (sal quercus marinae, in *Verhand. der Holl. Maatsch. van Wetensch. te Haarlem.* 1776 bl. 332.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir p.* 296.

RIEMSNIJDER, (Hendrik) werd uit Nederlandsche ouders te Wologda in Rusland geboren, en in Nederland groot gebragt. Hij was in 1782 een der secretarissen van de commissie, bestaande uit Boers en van de Perre, die de O. I. Compagnie naar Parijs zond, bleef aldaar, en overleed er den 5 April 1825, in zijn 82ste jaar. De predikant P. H. Marron heeft voor hem het volgende grafschrift vervaardigd.

«*Me prior in dias emissus luminis auras,*
«*Me prior et metam tangis, Amice sequor.*"

Hij is schrijver van *Fabelen en vertelsels, naar de nieuwste en beste Hoogd. dichters*, 's Hage 1779 in 8.

Dichtlievende Rhapsodien, Ald. 1779 8.

Proeven van dichtlievende kleinigheden tot uitspanning van den geest, Ald. 1779 in 8.

(1) Deze werd op zijn derde jaar door zijnen oom Faber, uit Oost-Indië medegebragt, en te Haarlem opgevoed. Na te Utrecht gestudeerd te hebben, zette hij zich te Haarlem neder, werd aldaar schepen, in 1784 hoofd-officier, en later burgemeester dier stad.

Galante dichtluimen. Ald. 1781 in 12.
Liedjes voor kinderen. Ald. 1781 in 12.
Katechismus van den Oeconomischen Tak. 1791 in 8.

Ook vertaalde hij Humphrey Klinker's *Reizen*, uit het Engelsch van Smollet. Ald. 1779 in 8 3 dn; *Droomen van eenen menschenvriend*, uit het Hgd. van Lessing. Ald. 1780, in 8. *Nathan de wijze*, uit het Hgd. van Lessing Ald. 1780 in 8.

Zie *Konst en Letterbode*, 1825; Witsen Geysbeek. *B. A. C. Woordenb.* D. V. bl. 171; Nieuwenhuis, *Aanh.*, Kobes en de Rivecourt.

RIES, Rees, Rijs, Rijke (Hans de) of Hans Caspier, in December 1553 uit R. C. ouders geboren, voegde zich eerst bij de Hervormden, vervolgens bij de Doopsgezinden. De strengheid door velen in het stuk van ban, mijding en echtscheiding gedreven, stuitte den zachtmoedigen man tegen de borst, doch toevallig vernomen hebbende dat er te Waterland een doopsgezinde aanhang bestond, vrij van zulke overdrijving, bezocht hij Noord-Holland en liet zich door den Waterlandschen leeraar Simon Machielsz. in of vóór 1576 doopen en tot leeraar bevestigen. De Ries was kassier op het kantoor van een handelaar te Antwerpen. Tevens was hij bekend geworden met den 21 jarigen voorbeeldigen doopsgezinden martelaar Hans Bret, in 1576 gevangen genomen, en ten volgenden jare gedood. Met diens moeder gehuwd, dreigde hun het gevaar om insgelijks gekerkerd te worden; zij poogden het te ontvlieden, doch werden op een dorp bij Antwerpen achterhaald. Zulk een diepen indruk maakte zijn vrome taal op de regering, dat men hem ontsloeg. Nu reisde hij met zijne vrouw naar Zeeland, doch zij werden te Middelburg, zoo het schijnt, door toedoen van eenige hervormde predikanten, in hechtenis genomen, doch op voorspraak van een vriend te Dordrecht ontslagen. Nu zocht hij veiligheid aan de grenzen, doch vond die ook te Aken niet, werwaarts hij zich begeven had. Naar Noord-Holland weergekeerd, bragt hij in 1577 onder de Waterlandsche doopsgezinden een naauwere vereeniging te weeg, en trad als leeraar onder hen op. Hier verwierf hij de vriendschap van Dirk Volkertsz. Coornhert, die hem ook in kennis bragt met Hendrik Laurensz. Spieghel. Groot waren zijne verdiensten jegens de broederschap, tot welke hij was toegetreden; hij zorgde evenzeer voor hare uitbreiding als voor het prediken. Ook behartigde hij met ijver hare belangen en bevorderde vrede en eensgezindheid. Zoo ontmoeten wij hem in 1579 met de doopsgezinde leeraars te Emden in onderhandeling, waarvan een onderling verdrag, ook door meer dan een Noord-Nederlandschen leeraar onderschreven, het gevolg was. In 1591 trad hij in een geschrift als warm verdediger der Doopsgezinden op. Twee jaren later vestigde hij zich te Emden, waar hij tot in 1598 de Waterlandsche gemeente bediende. Naar Alkmaar teruggekeerd, bleef hij aldaar tot zijn dood, den 14 Sept. 1688. Denys van der Schuere hield eene lijkrede op hem over Gen. 25 : 7—10.

Hij schreef: *Belydenisse*, (1581) Haarl. 1618 verm. met aanteek. en schriftuurplaatsen, door Pieter Jansz. van Wormerveer, Alkmaar 1686 8, met eene voorr. van Engel Arendsz. van Dooregeest, 1716.

Tractaatje, handelende 1 *van het recht gebruik van de Tonge*. 2 *Van de Gierigheid*. 3 *Van getrouwe en ongetrouwe vrinden*. 4 *Van de lijdzaamheid*.

Zie Schijn, D II bl. 468 469; *Klaar bewijs van de eeuwigheid en godheid van Jesus Christus, tegen* Daniël Zwicker te Haarlem, 1672 8.

Als voren *tegen Nittert Obbensz*. Hoorn 1627.

Tractaat, genaamd, Ontdeckinge der Dwaalingen, Misduidingen der Heilige Schrift, en verscheidene misslagen, begreepen in zeker boek genaamd, Raech-bcsem ens. 1627.

In 1581 of 1582 verscheen, zonder zijn naam, doch in 1608 met zijn naam, (de 4e druk) *Zendbrief waarin begrepen is een korte bekentenisse, bevestigd met de Heilige Schrift van eenige stukken, betreffende de menschheid van Christus en het voortkomen derzelve; Item bewijs uit de Heilige Schrift, dat Maria is uit den zaade of geslachte Davids*.

Het is onzeker of zijn geschrift, ten verzoeke der Duitsche of overlandsche Doopsgezinden opgesteld, *over de menschwerdinge des waaren Emanuels, Jesus Christus*, om te strekken o. a. om de vereenigings tusschen de Waterlandsche en Hoogduitsche Doopsgezinden te meer te bevorderen, is gedrukt. *Lied of Gezangboek*, Alkmaar 1604, later merkelijk vermeerderd, met bijvoeging der Psalmen van Datheen, verscheidene malen herdrukt, en somtijds uit *drie*, soms uit *vier deelen* bestaande, terwijl achter aan doorgaans gevonden wordt zijne *Belijdenisse*, in 1610 voor de eerste maal gedrukt. Achter deze vindt men eenige *aandachtige gebeden* en eene zielroerende *beschouwinge of overweginge van Christus, verheven aan den kruice, als de geestelijke Metaalen slange. ter geneezinge onzer zielen*, ook het werk van de Ries. Hoorn, 1618 8, 1643 12, 1658 12, Amsteld. 1700 12.

Offer des Heeren 1614 in 12, meermalen gedrukt.

Historie der Martelaaren, of waarachtige getuigen van Jesus Christus, die de Evangelische waarheid in veelerleye Tormenten betuigd, en met hun bloed bevestigd hebben, sint het jaar 1524 *tot deezen tijd toe; waarby ook gevoegd zyn hunne Bekentenissen, Disputatiën en Schriften, uitdruckende hun lieder leevende Hoope, krachtig Geloove en brandende liefde tot God en zijnne Heilige Waarheid* (Haarlem, 1615, 4, merkelijk vermeerderd in folio, Haarlem 1631 met den titel: *Martelaars spiegel der weereloose Christenen, Zedert Anno* 1524.

Het Fonteintje; zijnde een korte onderrichting, daarin alle menschen vermaand worden, die waarachtige Spyze en Drank des eeuwigen levens aan zyne rechte plaatse met hooger begeerte te zoeken; mits eene Openinge, hoe zij zich tot die ontfangelijkheid desselfs bereiden sullen, over veele jaaren uitgegeven door Hans de Ries, Herdruk in de Ryp 1642 12.

Hij is in den ouderdom van 65 jaren in 1619 door Michiel Mierevelt geschilderd. In 1744 berustte dit portret by Jeronimo de Bosch, apotheker te Amsterdam. In het hier na te melden werk van Schijn, vindt men zijn afbeelding door J. C. Philips gegrav. met een 4 regelig vers van Adr. Spinneker; zijn afbeelding door Miereveld heeft Joost van den Vondel met een lofdicht vereerd.

Zie Denys van der Schuere, *Lijkrede op de Ries*, Amst. 1658 8. *Kort verhaal van het Leeven en Dauden van Hans de Ries; Oudste en Leeraar der Waterlandsche gemeente. Met eenige zijner en andere geschriften, Zundbrieven, predicatiën en gebeden, dienende tot oeffeninge in de godzaligheid. Gedr. in de Ryp Claas Jacobsz.* 1644 12; Schijn, *Geschiedenis der Mennoniten*. In bl 43, 156, 270, 482, 522 523 D. III bl. 2, 9, 76, 84, 85, 94 D 1 93, 95 103, 106, 109, 117, 27,—130, 401 J van Vondel, *Poëzy*, D. bl. 577. Blaupot ten Cate, *Geschied. der Doopsgez. en Friesl*, D. 1. bl. 144, 264, *in Holland, Zeeland. en Utrecht*, D. 1, bl. 42, 146, 193; 264, 274, 383 D. 10, bl 210, 246; De Wind, *Bibl v. Gentiedk*, bl. 596; Glasius, *Godg. Nederl*; Kobus en de Rivecourt; Muller *Cat v. Portret*.

RIESZ (Karel Jan). Deze verdienstelijke officier van het Nederlandsch-Indische leger werd te 's Hertogenbosch, den 28 October 1791, geboren. Hij was de zoon van Jan Frederik Riesz en van Maria Katharina Wolff. Nog geen vijftien jaren oud, den 1 September 1806, werd hij geplaatst op de artillerie- en genie school en vier jaren later, nadat Nederland bij het Fransche keizerrijk was ingelijfd, aangesteld tot Luitenant bij de Fransche armee. Als zoodanig nam hij in 1811, (als 1ste Luitenant) deel aan de bewegingen op de fransche kusten. Van daar werd hij bij het groote leger geplaatst, dat geroepen was tot wonderen van dapperheid in het weerstand bieden aan den strengsten winter. De Luitenant Riesz verloor toen in Rusland, door de koude, vier halve vingers der linker hand en hij bekwam een kogel in de knie. In 1813 tot kapitein bevorderd, woonde hij de bataille van Dresden bij, waar hij den 27 Augustus van dat jaar op nieuw gewond werd, door een geweerkogel in den linker arm en aan de heup. Dit bragt te weeg dat hij in September 1813 op pensioen gesteld werd; doch reeds in Maart van het jaar 1814 werd hij bij het Nederlandsche leger ingelijfd als kapitein bij het 4e bataillon artillerie van linie, voorloopig door den Luitenant-Generaal Kraijenhoff, hetgeen door den Souvereinen vorst bevestigd werd. Spoedig daarop, in het gedenkwaardige jaar 1815, werd hij geroepen om in Belgie en in Frankrijk dienst te doen. De dapperheid en geestkracht welke hij voor de vestingen Quesnoij en Valenciennes ontwikkelde, deden hem eene zeer eervolle vermelding verwerven bij dagorder van Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden, onder wiens orders hij diende, van den 15 Augustus 1815. Na het einde van dezen korten, maar beslissenden veldtogt, volgde hij de naar Oost-Indië bestemde eerste expeditie als 1e kapitein bij het 5e bataillon artillerie van linie, en hij vertrok uit Texel in October 1815, aan boord van het koninklijk Fregat *Maria Reigersberg*, gekommandeerd door den kapitein luitenant Everdingen van der Nijpoort. Ten gevolge van het ongunstige weder verliep echter een jaar, alvorens

Batavia bereikt werd. In November 1816 zag hij zich aldaar het bevel toevertrouwd van de rijdende artillerie en twee jaren later, den 24 Augustus 1818, werd hij tot Majoor bevorderd. Als zoodanig woonde hij in 1819 de eerste expeditie bij tegen den sultan van Palembang, onder bevel van den Schout bij Nacht Wolterbeek, en onderscheidde zich daar bijzonder, gelijk ook in het volgende jaar 1820 op Banka. In Junij 1819 benoemd tot Ridder der militaire Willemsorde van de 4e klasse, en in de volgende maand Julij, op den leeftijd van 29 jaren, bevorderd tot Luitenant-Kolonel, werd hem reeds op het einde des jaars 1820 de 3e klasse in de militaire Willemsorde toegekend. De bijzondere tevredenheid van den Gouverneur-Generaal, Baron van der Capellen, werd hem voorts door den Generaal Majoor de Kock, kommandant der troepen, betuigd over zijne verrigtingen bij de voormelde gecombineerde expeditie op Banka.

In 1821 werd eene tweede expeditie naar Palembang bevolen, waarvan de schitterende uitslag algemeen bekend is. De overste Riesz was ook hierbij tegenwoordig, als bevelhebber der artillerie. Het aanvallen der vijandelijke batterijen geschiedde op den 20 Junij, en een hernieuwde aanval had plaats op den 23 van die maand. De overste Riesz bekwam van den opperbevelhebber der expeditie de Kock in last, om zich met een detachement artillerie te voegen bij de ontschepingstroepen onder de orders van den kolonel Bischoff, en om in het bijzonder den aanval tegen de versterkingen van Gombora een eilandje in de rivier Soensang, te ondersteunen. Toen op de vroegen morgen van den 24 Junij, de majoor, aide de Camp George aan Riesz de orde tot den aanval overgebragt had, nam deze hem, op zijn verlangen, mede op zijn ontschepings vaartuig, waarop zich ook bevouden de Luitenant Adjudant Keijzer en de Luitenant ter zee Alewijn, benevens acht onderofficieren en artilleristen, die als roeijers dienst deden. De kolonel Bischoff had aan den overste Riesz de taak toevertrouwd om zich te stellen aan het hoofd der aanval-troepen en hij kweet zich daarvan voortreffelijk. In het oprukken werd hij onmiddelijk gevolgd door een kapitein Geij en den Luitenant van Geen, met hun detachement van 50 artilleristen, en vervolgens door een vaartuig, waarin zich de kapitein Elout en eene kompagnie infanterie bevonden. Daarna volgden de verdere troepen. 't Was in diezelfde volgorde, dat Gombora onder het vuur des vijands bereikt werd. Riesz was het eerst aan land, besteeg het eerst de met balken bekleede batterij, kwam door een der schietgaten het eerst op de borstwering, en van daar tusschen den vijand willende nederspringen, ontving hij, bij het afweren van andere stooten, een lanssteek in de regterzijde, waarna de verovering van deze hardnekkig verdedigde batterij volgde. Geij, die hem in zijne armen opving, deed hem in eene sloep dragen en naar de ambulance brengen. George volgde hem ingelijks, zeer ernstig gewond.

In April 1822 werd Riesz bevorderd tot kolonel en kommandant van het 5 regement artillerie, en de koning deed hem, bij kabinets besluit van den 7 September 1822, zijne tevredenheid kennen wegens zijn loffelijk en uitstekend gedrag bij de Palembangsche expeditie. In het jaar 1823 keerde hij tot herstel zijner gezondheid naar Nederland terug, waar hij op zijn verzoek gepensioneerd werd, in October 1824. In Mei 1829, werd hij door den koning in activiteit hersteld, met den rang van kolonel, en benoemd tot chef van den generalen staf van het Indische leger. Den 4 Januarij 1830 kwam hij weder te Batavia. In November van het volgende jaar 1831 verleende de Gouverneneur-Generaal van den Bosch hem echter, op zijn verlangen, ontslag als chef van den staf, onder dankzegging voor de bewezene diensten, bijzonderlijk ook wegens de wijze, waarop hij gedurende eene afwezigheid van den kommandant der troepen, diens functiën had waargenomen. Nu werd hem opgedragen het organiseren van inlandsche gewapende korpsen op Java, en in Februarij 1832 door den koning benoemd tot Generaal-Majoor titulair, werd hij aangesteld tot Inspecteur Generaal van de schutterijen der bedoelde Inlandsche korpsen Djajangsekars en Pradjoerits, te zamen ongeveer tienduizend man sterk. In Mei 1833 werd aan den Generaal Riesz, eene andere gewigtige taak toevertrouwd. Aan het hoofd eener expeditie van 1200 man van het Indische leger, werd hij door den Gouverneur-Generaal van den Bosch gezonden naar de Westkust van Sumatra, als Gouvernements kommissaris, zoo voor het burgelijk als militair. Te Padang aangekomen, vond hij den stand van zaken hoogst bedenkelijk. De kort te voren onderworpen landen op de westkust waren in vollen opstand, en de Luitenant-Kolonel Elout, dezelfde van wien hiervoren gesproken is, civiel en militair kommandant, was in het fort de Kock ingesloten. De belangrijkste goederen der Europesche ingezetenen van *Padang* waren ingescheept aan boord der schepen, welke zich op de reede van *Padang* bevonden. Riesz marcheerde terstond op het fort de Kock. De opstandelingen trokken terug in het versterkte Kaman Kaman, alwaar zij door de onzen krachtig werden aangetast, met het gevolg dat, na eene hardnekkige verdediging van twee dagen, eene volkomen overwinning werd behaald, en de 50 kottas hernomen werden, die tot opstand aangezet en ondersteund waren door hoofden, uit Siak. Hierdoor werd ook verhinderd, dat de Padangsche benedenlanden tot oproer overgingen. De staat van zaken was nu aanmerkelijk van gedaante veranderd. De kommissaris Riesz nam terstond afdoende maatregelen tot verder herstel der algemeene orde en betere vestiging van ons gezag. De vijandelijke sterkten werden geslecht, de gemeenschap overal hersteld, onze versterkingen verbeterd en zekerder gemaakt. Deze voordeelen werden in minder dan twee maanden verkregen en waren de vruchten van meenige vermoeijende marsch en contremarsch, met te bovenkoming van velerlei gevaar, te midden eener half wilde doch zeer strijdzuchtige bevolking, die begunstigd werd door een hoogst moeijelijk terrein, bedekt met ondoordringbare bosschen en doorsneden door ravijnen en rivieren.

De behoefte aan verdere regelingen, deed den Gouverneur-Generaal van den Bosch besluiten om in persoon zich naar Sumatra te begeven, onder den titel van kommissaris-generaal van Nederlandsch-Indië. Hij kwam den 20 te Padang, en erkende, bij het bezoeken der bergachtige gedeelten des eilands, dat er veel gedaan was en dat hij het gedrag van den kommandant goedkeurde, even als de operatiën tegen den vijand en het reorganiseren der troepen en van de burgerlijke administratie in de landen, welke op nieuw aan ons gezag onderworpen waren," Men zegt nogtans dat van den Bosch verlangd zoude hebben dat Riesz terstond Bondjol had aangevallen, den weg nemende over Matoea, langs de rivier Masang. Dat deze onderdeming echter te gewaagd was, bleek van den Bosch later, toen hij eene expeditie tegen Matoea deed oprukken en daardoor de verzekering bekwam van het juiste inzigt van den generaal Riesz. Verschil van meenig ontstond vervolgens tusschen hen beiden, zoowel ten opzigte der militaire operatien, als ten aanzien der te trekken voordeelen van Sumatra's Westkust, voordeelen die van den Bosch, gedachtig aan die van Java, zich al te grootsch voorspiegelde. De ondervinding tot dusver pleit voor de meening van Riesz. Deze verkreeg op het einde van het jaar 1833 de vergunning om naar Java terug te keeren. Die terugkeer was niet ontijdig, zoo als blijkt uit het feit dat op Sumatra, gedurende het geheele eerste gedeelte des volgenden jaars, geene onlusten meer ontstonden. Hoezeer Riesz gewenscht had zijne functiën van Inspecteur-Generaal der Schutterijen en Inlandsche gewapende korpsen weder op te vatten, werd hij echter daarin te leur gesteld, vermits die betrekking ingetrokken werd. Daarop werd hij in Januarij 1834 benoemd tot waarn Resident van Soerabaja, Grissee, Madura, Pemakassan en Sumanap. Ook als zoodanig bewees hij zeer gewigtige diensten. Wél ontstonden er in het jaar 1838 gewigtige klagten tegen den regent van Soerabaja, waarvan een plaatselijk onderzoek het gevolg was, gedurende, 't welk het bestuur der residentie kortstondig in andere handen werd gesteld, doch Riesz werd alras op eervolle wijze tot het weder aanvaarden van zijn ambt geroepen. Na die weder aanvaarding werd hij, in Januarij 1839, op zijn verzoek, eervol als Resident ontslagen, en in Junij van dat jaar vertrok hij met verlof naar Nederland. Hier verleende de koning hem in 1843 de decoratie der Orde van den Nederlandschen Leeuw, in Mei 1849 het kommandeurskruis van de Eikenkroon en in Januarij 1852 het kommandeurskruis der Militaire Willemsorde, waarvan hem de insigne door den koning zelven op de meest onderscheidende wijze werden overhandigd. Intusschen bekwam Riesz in April 1846 pensioen in den effectieven rang van Generaal Majoor. Den 22 Junij 1856 overleed hij te Frankfort, in den ouderdom van 65 jaren, geëerd en betreurd, daar hij zich, in eene langdurige en eervolle loopbaan had doen kennen als een dapper krijgsman en trouw dienaar van den Staat, en als een braaf en regtschapen man en huisvader.

Deze levensschets is ontleend aan die, welke voorkomt in

voorkomt in de dagbladen en den *Militairen Spectator*.

RIET (VAN) schreef, *Toetsteen van de Weereld*; Gouda 1607 8o.

Zie Abcoude, *Aanl.* bl. 182.

RIET (ALBERTUS VAN), kapitein, werd krijgsgevangen genomen te Bergen.

Zie Bosscha, *Nederl. Heldend. te land*, D. III. Bijl. V.

RIET (FORTUNATUS), een toonkunstenaar uit het midden der 17e eeuw te Dordrecht.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 337. *Letter- en Oudheidk. avondst.* bl. 115.

RIET (JAN VAN), in het midden der 17e eeuw te Brussel geboren, werd praeceptor aan de latijnsche school te Gouda, en gaf in het licht:

Den Toet-steen van de Wereldt, de welcke niet alleen de voornaemste gebreeken en sonden, die de menschen onderworpen zyn maer oock heijlsaeme middelen, tot verbeteringe en wegneminge der selve aenwijst. Gouda 1687 12o.

Zie Paquot, *Mém.* D. III p. 577.

RIET (J. J. VAN), gaf in het licht:

Onderrigting en handleiding voor de ingezetenen van Noord-Braband, bij het invoeren der nieuwe lengtematen en gewigten. 's Bosch, 1820 kl. 8.

RIET (JOHANNES VAN), of a b t Arundine, een Karmeliet en wijbisschop van David van Bourgondie, wordt door Trithemius als een uitsteekend prediker en geleerd theologant geprezen. Hij commentarieerde het Boek der Wijsheid en den Brief aan de Romeinen.

Zie Moll, *Gesch. v. Nederl. voor de Ref.* II. 11. bl. 385. Trithemius, *ed.* I. p 216. *Bat. S.* I. 229.

RIETBERG (mr. LUBBERTUS), in 1784 te Zwolle geboren, studeerde in de regten en letteren, verwierf in beide vakken den doctorgraad, en beoefende de Nederduitsche poëzij. Op 24 jarigen leeftijd verscheen zijn eerste gedicht *Het geluk der liefde* (Haarlem 1808). Hierop volgden in 1810 *Lenteliederen*, in 1814 zijne *Poëzij*, in 1825 zijne *Dichtbloemen*. Hij had zich vooral in de school van Feith, wiens vriendschap hij genoot geoefend. J. Immerzeel noemde zijne gedichten zinrijk en gespierd; zij droegen ook blijken zijner geleerdheid, waarvan zijne voortreffelijke dichtstukken, *De Jeugd van Cimon, zoon van Miltiades den Atheniënser* en *Epimenondas* ten bewijze strekken.

Zie van der Aa, *N. B. A. Woordenb.*

RIETHOORN (JAN ALBERTSZ VAN DEN), te Haarlem geboren, was een leerling van Cornelis Visscher, en werd in 1646 lid van het St. Lucas-gild te Haarlem. Hij overleed in 1669 Zijn leerling Abraham de Ridder vervaardigde in 1690 zijn portret.

Zie van Eijnden en van der Willigen D, I bl. 79; Immerzeel; Kramm.

RIETMAKERS (HUBERTUS), in het laatste gedeelte der 16e eeuw te Breda uit een oud geslacht geboren, legde zich te Leuven, onder den Hoogleeraar T. Fienus op de geneeskunde toe, zette zich te Thienen als arts neder en behaalde veel roem door zijn oordeel, verstand en geleerdheid.

Hij gaf in het licht:

Tractatus de Nephritico dolore, de causis, signis et remediis calculi et arenularum L. IV. 1622. Ibid. 1639, Venet. 1655. *De cura sanitatis libri* 3, Ib. 1626, door zijn vroegen dood onvoltooid.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I, p. 48 Jöcher; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

RIETSCHOOF (JAN KLAASZ), in 1652 te Hoorn geboren werd door Abraham Liedts en Lud Bakhuizen voor de kunst opgeleid, en schilderde verscheidene zee- en riviergezigten, van welke een *stil* en *woelend* water berusten in het museum te Amsterdam. Hij overleed in 1719.

Zie Houbraken, *Lev der Schilders* D. III bl. 323; Immerzeel; Abbing, *Gesch der stad Hoorn* D. II Bijl. bl. 68; Kramm.

RIETSCHOOF (HENDRIK), zoon van den vorige, werd in 1678 te Hoorn geboren, en door zijn vader in de kunst opgeleid. Zijne zeegezichten worden boven die van zijn vader en van L Bakhuijzen, zoo uithoofde van penseelsbehandeling als van levendigheid geschat Ook zijne teekeningen zijn bijzonder geacht. Op de verkooping van de Vos golden 2 *woelende waters* met de pen en O. I inkt gewasschen *f* 151,00 en op die van van Eijl Sluyter een dergelijk *f* 135,00. Zijn portret komt voor op *Catal.* van van der Marck te Leiden in 1775 te Amsterdam verkocht. Hij overleed aan de Koog.

Zie Abbing t. a. p.; Immerzeel; Kramm.

RIETSTAP (ANTONIUS BERNARDUS), zoon van Theodorus Adrianus Rietstap, hoedenmaker te 's Hage en van Maria van Rhijn, werd den 7 September 1814 aldaar geboren en door Schelfhout in de schilderkunst onderwezen. Hij overleed den 1 April 1837. Zijne nagelaten kunst berust bij zijne familie. In enkele kabinetten treft men van zijne voortbrengselen aan.

Zie Immerzeel.

RIETVELD (PETRUS), den 31 van Hooimaand 1739 te Amsterdam geboren, werd in 1767 van Zwolle te Delft, en in 1781 tot hoogleeraar in de godgeleerdheid te Leiden beroepen, waar hij den 7 Mei zijn ambt aanvaardde met eene *Or. de dono diversarum linquarum, in primos Christum profitentes divinitus collato, eoque gravissimo pro veritate religionis christianae argumento.* Hij overleed den 22 van Zomermaand 1784. Hij gaf in het licht:

Het einde des gerichts voorgesteld, in eene verhandeling over Habakuk II: 3, 4. Delft, 1719, 8o.

Afscheidsreden van Delft over Rom. XVI: 25—27, Delft, 1781.

Zie Te Water *Narratio*, p. 236, Z. p. *Symb. Lit. Hag.* D. 11. *Fasc.* 3, p. 620, 621, 650; Siegenbeek, *Gesch. der L. Hooges.* D. I, bl. 317, 319. *Bijl.* en *Toev.* bl. 225; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* (eerste serie) 2, IV, bl. 280; D IX, bl. 491, 497 1; Sepp. *Proeve eener Pragm. Gesch. d. Theologg.* bl. 67; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 35; Arrenberg, *Naaml. bl.* 440.

RIETVELD (HERMANNUS) werd den 26 November 1760 te Emmerik geboren, voltooide zijne akademische studiën eerst te Utrecht, vervolgens te Leiden, werd in 1784 predikant te Wijngaarden, in 1786 te Eindhoven, in 1789 te Vlissingen en werd den 8 Junij 1791 als predikant te Amsterdam bevestigd. Hij overleed den 10 Januarij 1852. Zijne predikwijke onderscheidde zich door bondigheid, duidelijkheid en kortheid. Hij leverde menige vertaling, en gaf ook in het licht:

De lijdensgeschiedenis van Jezus in 39 leerredenen met practicale aanmerkingen, Amst.

J. Bartels, karaktertrekken uit de lijdensgeschiedenis van den Verlosser, Amst 1825.

J Bartels, Homeliën, of geschiedkundige gedenkwaardigheden uit het leven van Jezus, Ald. 1824.

Zie *Boekzaal*, Jan 1832, bl 97, Julij 1832, bl. 129; *N. Christ. Maand. van den Ring Amst.* D. V. bl. 241; Glasius, *Godgel. Nederl.*

RIETVELT (JACOBUS GIJSBERTUS), kolonel, nam deel aan den slag bij Bergen, en bragt de veroverde vaandels aan het uitvoerend bewind te 's Hage.

Zie Bosscha, *Nederl. Heldend. te Land*, D. III, bl. 243, *Bijl.* 3.

RIEU (JOB DU), geboren in 1578 te Norwits, predikant te Bergen-op-Zoom en gestorven in 1627, gaf in 1623 te Middelburg met Lambertus de Rijcke en Nathan Vay een werk over de belegering van Bergen-op-Zoom in 't licht. De staten van Utrecht schonken hem daarvoor *f* 100, terwijl A. Hofter en L. van Kinschot, hem in het Latijn bezongen.

Zie A. J. v. d. Aa, *Aardr. Woordenb. art. Sluis. Naaml. der pred. van Bergen-op-Zoom*, achter het *Ordeboekje der teksten, welke op Feestdagen te B. o. Z. gepredikt worden* 1743, *Zeeuwsche Buyze van Hunnius.* J. Ab Utrecht; Dresselhuis, *Waalsche gemeente in Zeeland* bl. 122, 123, *Nav.* III, bl. 159; V, 121, *Bijbl.* 1855, c. XX. La Rue, *Gdb. Zeel. bl.* 234, Paquot, *Mem. T.* III. p. 478; De Windt, *Bibl. v. Geschied.* bl. 377, Glasius, *Godgel. Nederl.*

RIETVELD (KAREL,), eerste Luitenant bij het Nederlandsch Indische leger. Deze officier, ridder van de militaire Willems orde, was geboortig van 's Heerenberg in Gelderland. Hij onderscheidde zich door zijne zeldzame dapperheid in de oorlogen op de westkust van Sumatra. In het gevecht van den 10 Julij 1833, ter gelegenheid van eenen mislukten aanval op Kamang, in de Padangsche bovenlanden, waarbij verscheidene manschappen zijner onderhoorige kompagnie sneuvelden of zwaar gewond werden, gaf hij van zijn grenzelooze moed de ondubbelzinnigste blijken, en ofschoon hij persoonlijk ongeschonden bleef, waren nogtans zijne kleederen met lanssteken doorboord, en was hem eene lans in de hand verbrijzeld geworden. In het laatst der maand September 1833, bevond hij zich bij eene kolonne, welke van de zijde der Padangsche benedenlanden, onder bevel van den kolonel Elout, tegen Bondjol oprukte. Bij het bestormen van eene sterkte, Pankalang genaamd, welke door de onzen genomen werd, werd hij door een geweerschot doodelijk getroffen en overleed eenige dagen daarna te Tiko.

Aan den Javaschen oorlog van 1825—1830 had Rietveld ook met de meeste onderscheiding deel genomen, en hij muntte onder anderen uit bij een gevecht hetwelk den 5 Augustus 1829 bij de dessa Tjermo in het Keliergebergte en de residentie Kedoe geleverd werd, bij welke gelegenheid hij, gewond met zes lanssteken, eenigeoogenblikken in 's vijands handen liggen bleef.

Zie *Militaire spectator, tijdschrift voor het Nederlandsche leger. Zevende jaargang*, 1839, bl. 142.

RIETVELT (JAN VAN) of Reytvelt, een burger van Utrecht, koos in de geschillen tusschen David van Bourgondie en Gijsbert van Brederode de zijde des eerstgenoemde, en werd diensvolgens in 1456 voor zijn leven lang ter stad uitgebannen; terwijl daarbij tevens bepaald werd, dat hem nooit zou worden toegestaan, met eenen nieuwen Bisschop weder in te komen.

Zie Burman, *Utrechtsch Jaarb.* D. II bl 259, 314.

REWICH (EERHAERT) van Utrecht. Men heeft van hem: *Een werck inhoudende: die heylighe bevarden tot dat heylighe grafft in Jerusalem, ende van daer totten bergh Synai tot die heilighe Maghet ende Martelaresse Sinte Catharina, door Bernardus de Breidenbagh, gedrückt doir Meister Eerhaert Rewich van Utrecht, in die stad van Mentz, met houtsn. fig.*

Zie Vossius, *de Hist. Lat.* p 570. *Cat d. Maats. v. Ned Letterk.* D. I, bl. 180

RIEU (DU), dichter uit de tweede helft der 17 eeuw. Men kent van hem: *Aan de Ed. Heer — Louis Trip Burgem. en Raad van Amst. op den 1 Febr. A.* 1674 *Klinkdicht.*

Zie *Cat. v. Pamfl.* D III bl. 96.

RIEUE of DREU (JEHAN) komt in de archiven der oude graaflijke Rekenkamer der Hertogen van Bourgondië in het jaar 1439—1440 voor als «enluminateur de livres, demourant à Bruges"

Zie Kramm; Le Comte de Laborde, *les Ducs de Bourgogne* T. part. II p. 378.

RIGA (JAN GEORGE) schreef: *Het Chymisch werkhuis der Apothekars van de voghtige en drooge voortbrengselen.* Amst. 1770.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 440.

RIGERMAN (ANTONIE), in 1509 te Aalst geboren, trad in 1530 in de orde der Domikanen te Gend. Sedert bekleedde hij verschillende waardigheden; zoo werd hij Prior der kloosters te 's Hage en Haarlem, tweemaal van die te Gend, biechtvader van het groot Bagijnhof aldaar, en van Val des Anges bij Brugge. Eindelijk bekleedde hij de waardigheden van predicatori generales inquisiteur.

De Calvinisten, die reeds in 1566 zijn klooster te Gend geplunderd hadden, drongen hem en zijne monniken het den 24 Mei 1578 te verlaten. Rigerman nam de wijk bij Martinus Rijthovius, bisschop van Yperen, die zelf naar Aire in Artois was gevlucht. In 1584 keerde hij naar Gend terug, waar hij den 12 Junij van het volgend jaar in den ouderdom van 76 jaren overleed.

Hij gaf in het licht: *Het Paradys der ziele, overg. uit het Lat. van Albert de Groote.* Gend 1556 16.

De praeparatione ad sacram communionem ms. Enchiridion Theologicum ms, Miscellanea diversorum Tractatuum per F. Judocum Canlier, ord. FF. Praedicatorum conventus Gandensis olim collectorum et nunc per F. Ant. Rigermannum in hunc ordinem redactorum anno 1581 *in* 8, *ms.*

Zie De Jonghe, *Belgium Dominic.* p 53, 76, 77, 194—108; Quétien Echard p. 270, 271; Val. Andreas, *Bibl. Belg*; Foppens, *Bibl. Belg.*; Paquot, *Mem.* T. II, p. 244.

RIKOKER (MR.) vertaalde uit het Engelsch: *De weezenlykheit en eigenschappen van Godt, de plichten van den natuerlyken en de waerheit van den Christelicken Godsdienst. Verhandelingen die de voornaemste inhout zijn van XVI Leerredenen welke te Londen, op bevel van mr. Boile zijn uitgesproken zijn door mr. S. Klarken.* Amst. 1717 2 d 8.

Zie *Boekz.* D. *Gel. Wer.* 1717 D. II. bl 568.

RING (PIETER DE), kunstschilder, bloeide in het midden der 17 eeuw. Hij schilderde met ongemeen talent fruit en stillevens. Zijne schilderij op 's Rijks museum te Amsterdam, voorstellende, *vruchten, kreeften, oesters, liggende op eene tafel met een blaauw fluweelen kleed,* tuigt van zijne groote bekwaamheid. In het koninklijk Museum te Berlijn is van zijn penseel een stuk van gelijke waarde. Het stelt voor een *aardglobe, staande op een met een groen kleed bedekte tafel; in een opgeslagen boek komt het afbeeldsel voor van een man die zeepbellen blaast, en verder nog een aantal voorwerpen.* Het is rijk geordonneerd. De kunsthandelaars dreven speculatie met zijne kunst en plaatsten den naam van Jan David de Heem, in plaats van den zijne. Op de Catalogussen van Hoet en Terwesten worden meer stukken van hem vermeld.

Zie Immerzeel; Kramm; Bryan; Stanley; Kobus en de Rivecourt.

RING, (R. B. VAN) word door Abcoude vermeld als dichter van *Heilige Lofzangen* Antw. 8.

Zie *Naaml.* bl. 340.

(RING (IEME JACOBSZ. DE), in 1574 te Harlingen geboren, was leeraar bij de Waterlandsche doopsgezinden aldaar. Hij behoorde tot de medeopstellers en onderteekenaars van het besluit van 12 leeraren, in 1626 te Amsterdam genomen, en afgedrukt in Maetschoen's *Aanhangsel op 't 3 deel van de Geschied. der Mennon.* bl. 119. Voorts gaf hij in licht: *Lijkpredikati over het onnozel en droevig overlijden van Dr. Antoni Jacobsz.* (Roscius) Leyd. 1624.

Tractaet tegen het straffen der buiten getrouwden, zonder onderscheid, (onder den naam van Ben Israëls). 1627.

Zie Schijn, *Gesch. d. Menn* D. bl. Kobus en de Rivecour: Muller, *Cat. v. Portretten.*

RINGHE (SAKE VAN) of RINIA, zoon van Haring van Ringhe en Saeck Oetsma, was sedert 1543 Grietman van Westdongeradeel. Hij huwde Romck, dochter van Sjoerd Jaersma en Popk N., die hem een zoon (die volgt) en 3 dochters schonk. Hij woonde op Jaersma-state te Holwerd en overleed den 2 October 1560.

Zie Upc. v. Burmania *Tab. Gen. Wapenb. Aylva van Witmarsum Gen.* 6 v; Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 61.

RINGHE (RITSKE VAN), of Rinia, zoon van Sake, werd in 1581 Grietman van Westdongeradeel. Hij onderteekende in 1578 mede het rekwest aan den stadhouder Rennenberg, om toe te treden tot de Unie van Utrecht en was in 1607 extraordinair gecommitteerde in den Raad van State, om te onderhandelen over den wapenstilstand met Spanje. Hij huwde Rints, dochter van Botte Mockema en Wompk Tjaerda, en woonde op Jaersma-state te Holwerd. Hij overleed in 1618 zonder kinderen.

Zie v. Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 68, 69.

RINGNERIJ (TJEERD), schoolmeesters te Leeuwarden gaf in het licht:

De getrouwe boekhouder, of Friesch koopmans Handboek Leeuw. z. j. kl 8o.

Het groot Graanboek ofte Graanhandelaar Handboek, Leeuw. 1763 kl. 8o.

Zie Eekhoff, *Cat. d. Bibl. v. Leeuw.* bl. 125.

RINIA (KERSTEN VAN) leefde in de 17e eeuw en was Grietman van Oostdingeradeel.

Zie van Sminia *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 81, 82.

RINIA (HAYO VAN), zoon van Doeke van Rinia en Anna van Aldertsma, eene burgerdochter van Franeker Hij was doctor in de regten, den 9 December 1608 ingeschreven als advokaat voor het Hof van Friesland. Naderhand werd hij Assessor van de Grietenij Kollumerland en Nieuwkruisland, en eindelijk den 28 Junij 1627, Grietman. Hij huwde 1) Maaike dochter van Frans Huyghs of Huijgens en Giel Bootsma. 2) Joukje, dochter van Sicke Dijxma en Frouck van Galama. Bij de eerste had hij geen, bij de laatste 4 kinderen.

Zie v. Sminia, *t. a. p.* bl. 98 99.

RINK (P. J.), portretschilder uit het laatst der 18e eeuw. Hij vervaardigde o. a. het *portret van Pieter Leonard van de Kasteele*, Raad en Pensionaris van Haarlem, in 1787 door C. Brouwer gegraveerd.

Zie Kramm.

RINK, (MR. EGBERT DIRK), zoon van mr. S. Rink d. 10 Sept. 1779 te Tiel geboren, werd in April 1798, doctor in de beide regten aan de Utrechtschte Hoogeschool. Tot het jaar 1811 oefende hij eene uitgebreide praktijk uit, terwijl hij in 1802 tot Secretaris van den Magistraat en van het geregt van Tiel en Zandwijk benoemd werd. Sedert 1811 was hij Regter, en sedert 1814 Regter van Instructie in de Regtbank van eersten aanleg te Tiel. In 1838 werd hij, bij gelegenheid der regterlijke organisatie, president der Arrondissements Regtbank te Tiel, welke betrekking hij tot zijn dood waarnam. Tot 1853 was hij Lid en Vice-president van het collegie van Regenten van het Huis van Arrest te Tiel. Ook behoorde hij onder de mede oprigters van het Departement tot Nut van 't Algemeen, (1811) en van een Natuurkundig gezelschap, dat sedert 1813 nog bestaat. Even als de rigting van zijn geest vooral practisch was, zoo waren de onderwerpen aldaar behandeld ook meestal van praktischen aard. Vooral de hydrostatica en hydrodynamica, met de daarmede verwante vragen van den dag over dijken, rivieren en overstroomingen kwamen meermalen ter sprake. Een gevolg van dat een en ander was dan ook dat hij in het Tielsche Stads en Arrondissements Weekblad van 1844 (No. 31 en 32) de quaestie behandelde of de beddingen der rivieren verhoogd, of wel deezelfde gebleven waren; of het raadzaam was overlaten te maken of wel de dijken te verhoogen. Zijne buitengewone belangstelling in alles wat zijne geboortestad betrof, gaf hem aanleiding tot zijne *Beschrijving der stad Tiel met plans en platen*, Tiel 1036 8. Hierbij voegde hij in het zelfde jaar *Bijvoegsels* en *Bijlagen* en in 1847 een *Vervolg van Bijvoegsels en Bijlagen.*

Hij was Ridder van den Nederl. Leeuw en lid van verschillende geleerde genootschappen. Hij overleed den 24 Februarij 1856.

Zie *Handel. d. Jaarl. Alg. Vergad. v. d. Maats. van Ned. Letterk.* 1856 bl. 72.

RINGELBERGH (JOACHIM STERCK VAN of JOANN FORTIUS RINGELBERGIUS), werd omstreeks 1499 te Antwerpen geboren. Toen hij 12 jaren oud was, zond men hem ten hove van keizer Maximiliaan, dat hij op 16 of 17jarigen leeftijd verliet, zonder iets anders dan muziek geleerd te hebben. Te Leuven oefende hij zich vervolgens, in het Latijn, en verder onder Petrus Curtius, in de wijsbegeerte, en legde zich in zijn tusschenuren op het schoonschrijven, illimuneren en graveren toe. Na zich eindelijk op het leeren en later op het onderwijzen der rekenkunst, de astronomie en de Grieksche taal toegelegd te hebben, begon hij te reizen, zoo om kennis met geleerden te maken als om mede te deelen wat hij zelf geleerd had In 1528 doorreisde hij Duitschland, en in April en Mei 1529 was hij wederom te Antwerpen. In Augustus van dat jaar bevond hij zich te Leuven en in November te Parijs, waar hij onderwijs gaf. Zulks deed hij ook te Orleans en te Bourges. Later ontmoet men hem te Lyon, en (1531) waarschijnlijk te Bazel Zijn verdere levensloop is onbekend, doch Melchior Adam gist, dat hij omstreeks 1536 overleed. Tot zijne vrienden behoorden Erasmus, Nicolaas Beraud, Adriaan Amerot, Jan Oporin, Andreas Hyperius, die voor het Parlement van Parijs eene redevoering tot zijn lof hield. Hij zocht zich letterkundigen roem te verwerven, en had het voornemen duizend werken uit te geven, onder den titel van *Chilias*,

Zijne werken zijn uitgegeven met den titel van *Lucubrationes, vel potius absolutissima Κυκλοπαιδεία* Antv. 1529, 1529, 8. Lugd. 1531, 8. Basileae 1538, 8. 1550, 8.

Zie Paquot. *Mém.* T. I, p. 642; Franc. Sweertii *Athen. Belg.* p. 384, 385. Val Andreas, *Bibl. Belg* p. Foppens, *Bibl. Belg*, T I, p. 455. Pantaleonis *Prosopograph.* T. III, p. 135: Vossius, *de Scientiis Mathem.* C. XXXVI § 10, p. 189; Baillet, *Jugemens*, T. V; *Enfans Celèbres*, N. 88, § 12, p. 123—125; Morhofius, *Polyh.* C VIII, 981, 82, p. 401; § 23—18, p. § 40—43, p. 415, 416, T. I, 1 o. Fabricu, *Hist. Bibl.* P. V, p. 438, 439; *Bibl. Bunav.* T. I, V. II, p. 15559; J. M. Gesnerus, V. C. in *Proëm. ad Isagogen* § 23, p. 40, 41; Saxe, *Onom.*T. III, p. 121, 122, *Anal.* p. 600; M Adaman *Vitae.*

RINGERS (VITUS), geboren te Harlingen, werd Phil. Docter, den 27 Julij 1681 Kandidaat in de godgeleerdheid voor de classis van Franeker, in 1682 predikant te Britsum, in 1684 te Ried, en overleed den 20 Febr. 1725, in den ouderdom van 65 jaren. Zijne weduwe legateerde 3 Junij 1728 aan de diaconie te Ried *f* 200 om daarvoor een Zilveren Schotel ten gebruike bij 't H. Avondmaal te koopen.

Hij gaf in het licht: *Stichtelijk Zang-Prieel, of 't Hooglied Salomons en andere heilige Gezangen.* Fran. 1680 8.

Zie Greydanus, *Naaml. der Predd. van de Classis van Franeker.* bl. 94 95. Witsen Geysbeek *B. A. C. Woordenb.* D. V, bl. 172.

RINKES (Dr. SIMKE HEERTS), jongste zoon van Jan Jans Rinkes en Antje Wielinga, werd den 11 December 1829 op de Joure geboren Van zijne jeugd af voor den predikstoel bestemd, ontving hij eerst onderwijs in de oude talen van den Jourschen predikant J. Wassenaar, die ook aldaar het rectoraat waarnam, en vervolgens sedert 1845 aan het gymnasium te Leeuwarden, van J D Ankringa, dr. J. G. Ottema en van dr J. C. G. Boot,. In 1848 verwisselde hij het gymnasium met de akademie te Leiden, waar hij als literator werd ingeschreven en zich geheel aan de litteratuur wijdde. Toen hij candidaat in de letteren was geworden, beantwoordde hij de Utrechtsche prijsvraag (*Dissertatio de Crimine Ambitus et de Sodaliciis apud Romanos tempore liberae respublicae.* Lugd. Bat 1854 8.)

Reeds was hij sedert 28 December 1854 tweede praeceptor aan het Leidsche gymnasium, toen hij op eene *Disputatio philologica inauguralis de oratione prima in Catilinam a Cicerone abjudicanda*, den 26 September 1856, publiek promoveerde. Deze disputatie gaf aanleiding tot letterkundige gedachtewisseling en pennestrijd, waarvan zijn vroegere leermeester de hoogl. mr. J. C. G. Boot, dr. P. Epkema en de hoogleeraar E. J. Kiehl deel namen

Rinkes werd ook sedert 1855 medewerker aan de *Mnemosyne, Tijdschrift voor classieke litteratuur*, in 1852 door de doctoren E. J. Kiehl, E. Mehler en S. A. Naber opgerigt In den jaargang van 1855 toch besprak hij de *Disputatio antiquaria de Fetialibus* van P J. N. Wessels (Gron. 1854). In het laatste nummer van den 7den jaargang (het 6de deel, reeds onder den tweeden titel van *Bibliotheca philologica Batava*) verschenen, plaatste hij eene bijdrage onder den titel *Verisimilia* (437—453), waarin hij eenige bedorvene plaatsen uit de oraties van Cicero trachtte te verbeteren. In het X deel schreef hij *de Q Asconio Pediano in Ciceronis orationes commentariis emendandis.* Dit stuk werd later door hem vervolgd. Eindelijk deelde hij een onuitgegegeven stuk van Johannes Frederik Gronovius *Cconiecturae in Asconium*) mede. Doch van zijn voorgenomen uitgaaf van Asconius zelven is niets gekomen; van Praeceptor te Leiden, werd Renkes tot Conrector te Arnhem benoemd, waar hij zich ook de benoeming tot schoolopziener van het eerste district van Gelderland liet welgevallen. In 1861 en 1862 was Rinkes zijn geachten leermeester Bake, die een groot deel van het jaar te Velp woonde, behulpzaam bij den druk van het laatste Deeltje zijner *Scholica Hypomnemmata*, doch in 1864 trof hem eene doodelijke krankheid, die hem den 9 Julij 1865 naar het graf sleepte.

Hij was gehuwd met de oudste dochter van den Leidschen predikant van Iterson. Hij was lid van de Maatsch.

van Ned. Letterk. in welker levensbeschrijvingen, dat van Rinkes door zijn vriend W. N. du Rieu voorkomt.

RINTELN (Kornelis van), geb. te Buren, d. 22 Maart 1787, trad in Nov 1812 als predikant te Giesen en Rijswijk in dienst, vertrok in 1827 naar Ossendrecht, in 1833 naar Veenhuizen en overleed den 10 Oct 1844.

Hij gaf in het licht: *Leerr. bij gelegenh. van eenen brand te Almkerk*, 's Bosch, 1826.

Zestal Leerredenen, Rotterd. 1828 gr 8.

Leerr. ter herinnering aan den Tiendaagschen Veldtogt, Gron. 1839, 8.

Zie Romein, *de Herv. predd. in Drenthe*. bl. 124.

RINSONIDES (J) schreef *Eenvoudige practicale aanmerkingen over de Veengraveriën*. Leeuw 1766 8.

Zie *Bibl. Hulthem*, No. 24908

RINTJES (Hendrik), was boekdrukker en leeraar bij de Waterlandsche doopsgezinden, te Leeuwarden geboren in 1630. Hij beoefende met goed gevolg de Nederduitsche poëzij, en in de door hem uitgegeven Bloemlezing getiteld, *Klioos Kraam* Leeuw. 1656, 1657, komt een gedicht van hem voor, dat lof verdient Later bragt hij eene dergelijke verzameling van geestelijke verzen en liederen bijeen, welke hij in 1685 als een *Lustpriëel der zeeden* uitgaf, met zijne eigene verzen: *de Morgenstond*, *Gedachten op den jongsten dag* en *Puntdichten*. Hij overleed in 1693, in welk jaar zijne weduwe nog een *Zielensucht aan God om een blijde verwachtinge des doods*, achter *de Heilsame bedenk. op het lijden Christi*, door J. Oudaan, van hem drukte. Waarschijnlijk heeft hij ook medegewerkt aan de *Geestelijke goudschaele, zijnde eene verzamel. van uijtgesochte geest. liedekens en lofzangen enz.* Leeuw. 1662 8o. 3e dr. 1683. kl. 8o

Zie v. d. Aa, *N B. A. Woordenb.* Eekhoff, *Cat. d. Bibl. v. Leeuw.* bl. 154. 200, 425; Kobus en de Rivecourt.

RIO (Martinus Antonius del), in 1551 uit Spaansche ouders te Antwerpen geboren, legde zich eerst te Douay, vervolgens te Leuven op de regtsgeleerdheid toe en beoefende tevens de oude letteren zoo dat hij reeds op zijn twintigste jaar *Solinus*, met aanteekeningen uitgaf In 1574 begaf hij zich naar Salamanca, waar hij met grooten lof den graad van Doctor in de regten verkreeg, en van waar hij in het volgende jaar naar de Nederlanden terugkeerde. Hier werd hij spoedig raadsheer in het hof van Brabant en daarna auditeur generaal van het krijgsvolk. Dit woelig leven hem niet aanstaande vertrok hij naar Spanje, begaf zich (1580) in de orde der Jezuïten keerde, na twee jaren, naar de Nederlanden terug, en onderwees er op verschillende Hoogescholen, zoo binnen als buiten 's lands, de godgeleerdheid en oude talen Hij overleed te Leuven den 19 October 1608.

Veelvuldig zijn de schriften van dezen geleerden man, zoo over onderscheiden Romeinsche schrijvers als uit het gebied der regts- en godgeleerdheid, zoo als *In C. Solini Pooyhistorem Notae* Antw. 1572 8o. *Inserta sunt scholia brivia in T. Livii Epitomen, Notae et Conjecturae in Claudiani poetae Opera*. Ibid. in 160, meermalen herdrukt.

Adversaria in L. Annaei Senecae Tragoedias quae post altero Tomo auxit, et triplici Syntagmate distinxit, in quo veterum Tragicorum fragmenta, Senecae Vita, et Senecae Tragoedias commentariis novis. Ibid. 1591 4o.

Miscellanea scriptorum ad universum jus civile. Paris typis Sonnii 4o, en *auctiora studio Petri Brissaei*. Lugd. 1606.

Repetitio l. Transfigere transact.

De principiis Juris libri II

Disquisitionum Magicarum Tomi tres Lovanii, Mogantiae et Lugd. *saepius editi*; „een verschrikkelijk boek, 't welk het menschdom op zoo veel bloed en tranen te staan is gekomen, en waaromtrent Scheltema, vele treffende bijzonderheden heeft medegedeeld

Breves Notae in S. Orientii, Epist. Illeberitani Commonitorium, et S. Athelmi Aenigmata. Antv. 1600, 12.

Florida Mariana de laudibus et virtutibus virginis Deiparae Panegyrici XIII. Antw. *Typis Plant.* 1598, 8

Opus Marianum nempe speculum Marianum, speculum Caritatis et Patientiae Jesu et Mariae, Polemica Mariana et Florida Mariana. Lugd. 1607, 8.

Vindiciae Areopagiticae contra Jos. Scaligerum. Ibid. 1607.8.

Peniculus feriarum Elenchi Scaligerani 1609, 12o. (Uitgeg. onder den naam van Liberius Sanga)

Commentarius in Canticum Canticorum. Ingolstadii, 1604, fol et alibi.

Commentarius litteralis in Threnos Jeremiae. Lugd 1608, 4.

Pharus sacrae sapientiae sive comment litteralis in Genesin. Ibid 4

Adagialia sacrae Veteri Testamento. Ibid. 1512. 4.

De difficilioribus et utilioribus S Scripturae locis Toni III. Onder den bedekten naam van Rolandus Mirteus Onatinus (een Anagramma of letterverzetting van Martinus Antonius del Rio), gaf hij uit *Commentarius rerum in Belgio gestarum a Petro Henriquez de Azevedo de Fuentes*. Madrid 1610 4o. Keulen 1612 4o. Dit werk bepaalt zich tot de gebeurtenissen in de Nederlanden tusschen de jaren 1592—1594 Het schijnt onderscheiden te moeten worden van een ander werk, het welk Del Rio in 1601 onder den titel van: *Commentarios de las Altercaciones de los Estados de Flandres*, te Madrid in het spaansch heeft uitgegeven.

Zie Foppens, *Belg.* T. II p. 847. Fr. Sweertii *Ath. Belg.* p. 551 552. Scaliger in *Scaliger. Sec.* voce *Del rio*; Magiri *Eponym*; Pope Blount, *Censura* p. 885—887. J. Molleri, *Homonym*. Sect. II k. VII. § XXXV. p. 666. Crenii *Animadvers. Philol.* P. IV p. 76, 77, P. IX p. 193, 197, 202, 203, 251, 252. Jo. Fabricii *Hist. Bibl.* p. III ē. 340—342. Jo. Alb. Fabricii, *Cent. Plag.* n. XLIX p. 52, 53. P. Burmannus, ad. *Syl. Epistol.* T. I, p. 700 n. I. Golt. Krantzius ad. *Cour. Sec.* XVII c. III, p. 206; *Cat. Bibl. Bunav.* T. I, VII p. 1198. P. Burmannus, in *Praef ad. Claud.* p. III—VI; Saxe, *Onom.* T. III p. 470, 471. Salmasius, *Prol. in Jul. Sol. Pol.* Jos Scaliger, *Epist.* p. 133, 134; Scioppius, *de Art. Crit.* p. 14; Lipsii L. I *Elect* c. 26; Drexell, *Auri fod.* P I, c V; Sanderus, *de Brugens erud clar* Miraei, *Elog. Belg.* p. 147, 150; Susius *M. A, Delrio, e soc. Jesu, vita, brevi comm. expr.* Antv. 1609 4o.; Baillet, *Jugemens* T. II p. 199. n 440; *Enfans célèbres*, T V p. 61 n 59; Langlet, T. V, p. 747. Nicer. *Mem.* T. XXII *Nouv. biogr. gen.*; *Biogr. univ*; Scheltema, *Gesch. der Hexenprocessen.* bl 177—180, *Aant.* bl. 39 volg. De Windt, *Gesch. v. Geschieds.* bl. 294, 567. Te Water, *Verb. der Edelen*, D. IV. bl 386. Dodt van Flensburg, in *Vriend des Vaderlands* D. VIII n. II bl. 153—157 (1834) en mr. Bodel Nijenhuis, ald bl. 410—413. *Cat. van J. B. Verdussen*, D. I. bl. 214. Kobus en de Rivecourt.

RIORDS (Feitto) of RUARDI was de eerste leeraar, die in 1557 uit Emden naar Groningerland gezonden werd Volgens Greijdanus die hem „de vermaarde Feiko" noemt, diende hij ook de kerk van Leeuwarden onder het kruis. In 1599 was hij predikant te Oldersum, en in 1595 te Groningen. Hij had toen reeds 75 jaren bereikt, en overleed in 1602. Volgens Menso Alting was hij vroeger pastoor te Oosthem, en moest in 1557 om de prediking der zuivere leer vluchten. De stad werd hem echter verboden en hij keerde in 1558 naar Emden terug.

Zie Schotanus, *Friesche Hist.* p. 741; Harkenroth, *Aanm. over de Naaml. v. Menso Poppius* in de *Boekz*. Nov. 1731; *Naaml. v. d. Classis van Sneek*. bl. 37 Greijdanus, *Naaml. der predd. en de Classen van Franeker* bl. 162 C Adama, *Naaml. der Predd. in Gron*, bl 2; Harkenroth, *Kerk. Gesch. van Oostfr.* D. I bl. 394—395.

RIPKE (Pieter), schreef:

De sleutel des koopmans tot een examinatie der Boekhouders bij wijze van redevoering voorgesteld en beantwoord nopens de grondregelen van het Koopmansboekhouden, alsmede een Arithmetische beschrijving der wisselbrieven. Amst 1753 8o.

Zie Abcoude, *derde Aanh. van Ned. boeken* bl. 19.

RIPPERDA TOT VORDEN (Adolf Hendrik van) zoon van Peter Vincent Ripperda tot Vorden, en Anna, dochter van Harmen van Eerde en Hedwich van Bevervoorde. Hij was mede gecommideerde in den Raad van Staten (1656) en Schultus van Zutphen. Hij huwde Sophia Adriana, dochter van Willem van Renesse, heer van Mall en Heerbeen en Margaretha van Renesse van der Aa.

RIPPERDA TOT BEURSE EN HEERJANSDAM, (Adolf Hendrik), zoon van Pieter Vincent van

Ripperda tot Vorden en van Anna van Eerde tot Beurse, werd in de Ridderschap van Zutphen beschreven, afgevaardigd tot de vergadering der Staten-Generaal en wegens deze in 1667 gevolmagtigd tot den vredehandel te Breda. In 1671 werd hij met Paets, Gockinga en van Vierssen door hunne Hoog Mog. naar Overijssel gezonden, om de twisten, die destijds deze provincie schokten, te dempen. Hij was aanhanger van het Huis van Oranje-Nassau, huwde Willemina van Tuyl van Serooskerke en liet ééne dochter na.

Zie Aitzema, *Saken van Staet en Oorlog.* D. VI bl. 27, 28, 46, 70. D'Estrades, *Lettres et Negoç.* T. V. p. 349, Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIII bl. 265, 266, Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt; (over het geslacht); *Nav.* D. VII bl. 304 env. D. VIII bl.

RIPPERDA TOT WINSUM (ASINGA) broeder van Wigbolt (die volgt), nam even als deze werkdadig deel aan de vrijheids-oorlog tegen Spanje. Het kasteel van Staveren werd door hem belegerd. Hij huwde N. Bauwe, dochter van Cater tot Fraem en N. van Addinga.

Zie Brucherus, *Geschied. v. d. Kerkherv. te Groningen*, bl. 290; *Nav.* D. VII, bl. 304.

RIPPERDA (GEORG), Heer van Verwolde, studeerde te Harderwijk (1648), werd Raad in den Hove van Gelderland en in 1664 door de Ridderschap van Zutphen aangesteld tot Curator der Geldersche Hoogeschool, ter vervanging van van Heekeren van Ruurlo. Hij was een dier waardige curatoren, die 1 October 1686 maatregelen nam om den ondergang der Akademie te verhoeden. Hij mogt haar aanvankelijk herstel beleven.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoogesch.*, D. I, bl. 152, 192, 364. D. II, bl. 2.

RIPPERDA (GEORGIUS) hield te Leiden eene Latijnsche redevoering over het beleg dier stad, die werd uitgegeven met den titel:

Oratio de urbe Leyda, obsessâ ab Hispanis et divinitus liberatâ, habita in florentissima ejus urbis Academia 2 Oct. 1654. Lugd. Bat. 1654, foll.

Zie N. C. Kist, *Letterk. en Beoord. overzigt der Gesch. v. h. beleg en ontzet van der stad Leiden*, bl. 20.

RIPPERDA (JOACHIM VAN), Heer van Farmsum, behoorde tot de leden van het gezantschap, dat Karel II, met zijne herstelling op den Engelschen troon begroette.

Zie Kok.

RIPPERDA (JOHAN VAN), Lid der Ridderschap van Overijssel, werd met Bentinck naar Brussel afgevaardigd ter teekening van het Verbond (1577), en daarna nevens dezen naar Deventer gezonden, om eene overeenkomst te sluiten met de bevelhebbers van het krijgsvolk in die stad.

Zie Boudam, *Onuitgeg. Stukk.* D. I, bl. bl. 176, 486. D. V, bl 162. J. C. de Jonge *de Unie van Brussel*, bl. 164.

RIPPERDA (JOAN WILLEM VAN), Heer van Jensuma en Poelgeest, een Groninger uit hetzelfde aanzienlijke geslacht, waarvan de tak tot welken hij behoorde, den Roomschen godsdienst beleed.

De jonge Ripperda oefende zich op de hoogeschool te Leiden. Zijne vorderingen aldaar moeten niet aan zijnen grooten aanleg hebben beantwoord; eene ernstige vermaning deswege op last van zijnen vader gegeven, verbitterde hem zoo zeer tegen dezen, dat hij op het vernemen van diens dood, geen traan stortte. Bij deze onverzoenlijkheid, zelfs jegens zijn vader, paarde Ripperda een ontembare staatzucht. Hij omhelsde de Hervormde leer, om tot eerambten te kunnen opklimmen en dat miste hem niet. Hij werd afgevaardigde tot de staten-vergaderingen van Stad en Lande, en van wege dezelve tot de Algemeene Staten. Bij eene hooge geboorte voegde hij wezenlijk schitterende bekwaamheden, die hem ook in 1715 als afgezant naar Spanje deden afvaardigen. Reeds dadelijk toonde hij hier zijn eerzucht, door om den titel van ambassadeur te verzoeken, die hem dan ook, ofschoon zonder vermeerdering van jaarwedde toegestaan werd. De eenvoudige republikeinsche zeden van zijn vaderland, staken magtig af bij de weidsche praal, de statige grootschheid en den sleep van titels, die de Spaansche Grandes ten toon spreidden, en bij hun voorregt van zich in tegenwoordigheid des Konings te mogen dekken. Ripperda vlamde op dit geluk, en om het te kunnen bereiken; omhelsde hij wederom den godsdienst zijner vaderen waartoe hij ook door de Jesuiten werd aangespoord, die hem alles beloofden, wanneer hij tot de gemeenschap hunner kerk wederkeerde. Intusschen werd hij na een gezantschap van twee jaren, waarin hij door zijne bekwaamheden volkomen aan de verwachting zijner meesters voldaan had, in 1716 teruggeroepen. Hij keerde, doch de zijnen te Madrid achterlatende, deed verslag van zijne zending, en haastte zich naar Madrid terug, terwijl hij nogtans ten sterkste bij zijne gemeenzame vrienden, het reeds overgewaaide gerucht zijner verandering van geloofsbelijdenis logenstrafte, 't welk echter terstond na zijne terugkomst in Spanje door eene openlijke afzwering werd bevestigd. In Spanje verbond hij zich ten naauwsten aan den woeligen kardinaal Alberoni, toen de gunsteling des Konings en vooral der Koningin, wiens ontwerpen lijnregt tegen de Staatkunde gekant waren, die Nederland destijds volgde, en die den pas gesloten vrede zoo in Italië als Engeland dreigde te zullen verbreken. De spoedige val des kardinaals stuitte Ripperda in zijn loopbaan; hij werd echter door den Koning (bij wien hij geenszins in ongenade viel) tot verbetering van het Spaansche fabriekwezen gebruikt, waartoe hij zelfs werklieden uit zijn vaderland troonde. Kort daarna werd hij naar Weenen gezonden, welks Hof nog altijd, uithoofde van den titel van Koning van Spanje, dien Keizer Karel VI (te voren Koning Karel IV) zoowel als Philips V bleef dragen, met dat van Madrid in blijkbare onmin leefde. Hij wist dezen twist niet alleen te doen eindigen, maar zelfs in een hartelijke vriendschap te doen verkeeren.

Hij sloot een vrede, een handelsverdrag en een verdedigend verbond met den keizer, dat, in de toenmalige omstandigheden, als een meesterstuk van staatkunde mag worden beschouwd. Maar dit was ook brandstof te midden van Europa geworpen, die weldra in ligtelaaije vlam dreigde uit te barsten. De titel van Hertog en Grande van Spanje, was zijn loon. Daarenboven was zijn 19jarige zoon, bij 's vaders terugkomst in Spanje te Weenen als gezant achtergebleven. Maar zijn geluk klom nog hooger. Hij werd bijna de eenigste staatsdienaar, daar hij het Ministerie van Oorlog en dat van Koophandel, der Koloniën en geldmiddelen, met de waardigheden van Staats-secretaris en Opperregter vereenigde. Trotschheid, opvliegendheid, een hooge toon, zelfs tegen de grootsten des rijks, vooral tegen hen, die hij in 's konings gunst den voet geligt had; daarenboven eene door gemelijkheid door jigtpijnen ontstaan, aan welke hij thans onweerhouden den teugel meende te kunnen vieren, maakten hem bij de Grooten, en door hunnen invloed ook, eerst bij het volk gehaat en eindelijk bij den koning verdacht. De Jesuiten, door de Grooten in den arm genomen, beduidden den wantrouwigen Philips V, dat zijn gunsteling van zijn vertrouwen en 's lands penningen een onwaardig gebruik maakte, en zich met den Engelschen gezant Stanhope, zijnen vriend, verstond om het land te verraden. De eerste staatsdienaar viel, werd met geweld uit het huis van den Britschen gezant weggehaald en te Segovia in hechtenis geplaatst. Hij ontsnapte door middel eener Spaansche juffer, die hij had weten te winnen, en die hem zelfs naar Holland vergezelde. Ziende dat hij hier alle hoop op bevordering moest laten varen, reisde hij naar Engeland, waar hij vergeefs eene poging deed, om zich in den gunst des konings te dringen, en zijne ongeregelde zeden hem algemeen in minachting deden vervallen. Hij maakte nu het zonderlinge ontwerp, om door middel van den Maroccaanschen gezant Perez dien hij bij zijn laatste verblijf in Holland had leeren kennen, aan het Hof van zijn keizer te worden geplaatst en aldus zijne wraakzucht te voldoen tegen Spanje. Voor de derde maal kwam hij in Nederland, en ging van daar scheep naar Marocco. Hier veinsde hij nog een tijd lang een Christen te wezen, doch ziende, dat de omhelzing van het Islamismus, de eenige voorwaarde was, om hooge waardigheden aldaar te bekleeden, ging hij er toe over. Hij werd nu Pacha, poogde Spanje door den oorlog te krenken, doch onderging herhaalde nederlagen, die hem hadden kunnen doen vallen; ook hier voorkwam hij door vrouwengunst die hij zich wist te verwerven, zijnen ondergang. Hij won de liefde der keizerin moeder, doch oordeelde voorzigtig het bevel over het leger neder te leggen; terwijl hij, om zijne wankelende gunst niet geheel te verliezen, den keizer het geheim leerde de munt te vervalschen. Zijne begunstigster overleed, na haren zoon een eed te hebben afgenomen, dat hij den

nieuwen Pacha zou sparen; doch een mededinger, weleer door Ripperda geslagen, betwistte hem de kroon; de Renegaat moest naar Tetuan vlugten, waar hij op het laatst van zijn leven koopman in schapen werd, en, zoo men zegt, voor de vierde maal op zijn sterfbed van godsdienst veranderde, en weder tot de Roomsche kerk, waarin hij geboren was, terugkeerde. Hij onderging echter, daar zijne herroeping slechts in 't geheim plaats had, eene begrafenis als Mahomedaan. Men noemde hem den Alcibiades zijner eeuw. Den 7 October 1737 was zijn sterfdag.

Zie B. . . . . (P. M.) *Vie du duc de Ripperda, Seigneur de Poelgeest*; Amst. 1739 2 vol. 8; John Cambell, *Memoirs of the Duke of Ripperda*, Lond. 1750, 8; *Vida del duque de Ripperda*. Madr. 1740, 2 vol 8; *Zuverlässige Erzählung der sonderbaren Begebenheiten des Herzogs von Ripperda, primer ministre de Espana etc.* Leipzig, 1796, 4; George Moore, *Lives of Cardinal Alberoni and the duke of Ripperda, ministers of Philip V, King of Spaen.* Lond. 1806, 1814, 2 vol. 8; *Mercure de France*, Dec. 1737; Prevost, *Le Pour et le Contre* T I, p 176. *et suiv.* Chenier, *Recherches sur les Maures*, T. III, p. 456; Voltaire, *Siècle de Louis XV; Dict. Hist.; Biogr. Univ.; Biogr. génér. Moderne; Conv. Lex.; Levensbeschr. v. d. Hertog van Ripperda*; Amst. 2 dn.; *Lev v N. M. en Vr.* D III, bl. 112. A. Beeloo, *Voorlez. over J. W. R.* in *Rec. o. d. Rec.* 1846, D. II, bl. 63, 66; *Julij—Dec* 1837, bl. 340; *Europ. Merc. Jan.—Junij* 1715, bl. 187; Lamberti, T. IX, p. 131—134, 475, 476, 712, 713, 714; Rousset, *Recueil*, T. I, p. 441; Montgon, *Mém.* T. I, p. 152, 222; 312—332, 350—390; T. II, p. 108—113, 153, 154, 214; T. VII, p 8—15; Wagenaar, *Vad. Hist* D. XVIII, bl. 100, 121, 301, 302, 306, 339, 349, 350, 363, 365, 367, 369, 373; van Kampen, *Karakterk.* D. II, bl. 494 volgg; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus; Rivecourt; en Verwoert.

RIPPERDA (Wigbolt) (1), zoon van Focco Ripperda en Clara van Eversum, begaf zich als jongeling naar Genève, ten einde zich op de wetenschappen toe te leggen. In het vaderland teruggekeerd, schaarde hij zich onder de vanen van Willem I, en klom tot den rang van Hopman op. Hij schijnt een kundig en welsprekend man te zijn geweest en dapper in den strijd. Zijne vroegere krijgsbedrijven zijn volstrekt onbekend, en wij leeren hem in de geschiedenis slechts kennen als gouverneur van Haarlem, gedurende de belegering van 1572 en 1573. Bij de toerusting van Don Frederik om Haarlem aan te tasten ontbrak het niet aan raadgevers, die de Haarlemmers vermaanden van alle verdediging af te zien; velen leenden het oor aan die vermaningen, en dien ten gevolge werden jonker Christoffel van Schagen, Dirk de Vries en Adriaan van Assendelft bedektelijk naar Amsterdam gezonden om met Don Frederik over de overgave te verstaan. Zoodra Ripperda dit vernam, liet hij de schutters en andere burgers in de Doelen te zamen komen, en hield daar, in tegenwoordigheid van jonker Lancelot van Brederode, Adriaan van Dort en Gerrit Schrijver eene aanspraak, die bij onderscheidene schrijvers met eenige afwijkingen geboekt is. Nadat Ripperda dus de wankelmoedigheid der burgers in eene onversaagdheid had doen verkeeren, die hun tot aan het einde der belegering is bijgebleven, schreef hij terstond aan den Prins van Oranje om hem den zwakken staat der stad te kennen te geven en van hem krijgsvolk te verkrijgen, ten einde de stad krachtdadig te verdedigen. Ook zond hij naar den Nieuwen Dam, waar Klaas Mulder, kolonel, met tien vaandelen lag, en wist hem te bewegen dadelijk met al zijn volk binnen Haarlem te trekken, waardoor de bezetting aanzienlijk versterkt werd; voorts zorgde Ripperda, dat de afgevaardigden van Schaagten en Assendelft gevangen genomen en naar den Prins gezonden werden, die het zeer hoog opnam, dat zij zich door de vroedschap hadden laten magtigen, zonder voorkennis van Ripperda, en aan de staten opdroeg van hen naar behooren te straffen. Het is hier de plaats niet van het beleid en de dapperheid van Ripperda gedurende het beleg te gewagen; genoeg dat hem de eer toekwam het gezegde te hebben bewaarheid, dat Haarlem het kerkhof der Spanjaarden was.

Na de overgave der stad, werd Ripperda met ander krijgsvolk in eene kerk opgesloten, waar hij den 10 Julij is uit gehaald en met zijn luitenant onthoofd. Johan van Otensee, destijds bij Alva in dienst, heeft later verklaard, dat bij hiervan ooggetuige geweest was. Ripperda was in het zwart gekleed naar 't schavot gegaan en mannelijk en standvastig gestorven. Zijn afbeelding door Frans Hals geschilderd, is op het Museum te Amsterdam en in steendruk in *Gron. volksalm.* van 1839.

Zie, behalve Bor, Meteren, Hooft en Wagenaar, Bilderdijk, Cerisier Scriverius; Ampping en Koning, *Beschr. v. Haarlem* D. II, bl. 67, 69, 109; van Kampen, *Vad. karakterk.* D. I. 558; Groen van Prinsterer, *Archives*; T IV. p 48; *Korte hist. Aant. wegens het voorg. in de Spaansche beleg der stad Haarlem.* Haarlem 1639. Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt; *Gron. volksalm.* 1839; Muller, *Cat. van portr.*

(1) De stamvader van Wigbolt was Unico Ripperda, gehuwd met Ulska, dochter van Focko Ukema, en diens tweede vrouw Hideca van Dijkhuizen, Uit dit huwelijk werd geboren Focco Ripperda, gehuwd met Ontsta van Sauwert, waaruit voortsproten Petrus Ripperda van Winsum, gehuwd met Johanna Rengers. De zoon van dezen genaamd Focco Wigbolds vader, had behalve dezen nog eene dochter Johanna en drie zonen. Orro, die met den prins van Oranje naar Frankrijk ging en daar in den krijgsdienst bleef. Peter, eerst gehuwd met eene jonkvrouw van Eversum, bij welke hij een zoon had, Onno. Zijne tweede vrouw was Tetta Friese van Loquert, bij welke hij een zoon verwekte. Wilko Asinga was mede in het beleg van Haarlem, en voor geld, door een Spanjaard (men zegt Verdugo, later stadhouder van Groningen) er uitgeholpen. Hij huwde jonkvrouw Kater, en had twee zonen, Focco en Lajart.

RIPPERDA (Willem van), Heer van Hengelo, Boxbergen, enz., diende in zijn vroege jeugd den lande en was reeds tot den rang van Ritmeester bevorderd, toen hij de staatkundige loopbaan intrad. Namens Overijssel werd hij ter vergadering der Staten-Generaal gezonden en aldaar in de gewigtigste zaken gebruikt, o. a. tot den vredehandel te Munster, waartoe hij werd benoemd in plaats van Zweder van Haersolte, in 1645 gestorven. Hij was zeer de Oranje partij toegedaan, 't geen vooral bleek bij de ziekte en het afsterven van den stadhouder, toen hij, voorzitter zijnde, voorstellen deed, die naar het oordeel der meerderheid, te veel naar vleijerij rieklen en daarom niet gevolgd werden.

Hij huwde Alida van den Bouckhorst, dochter van Nicolaas Heer van Wimmenum. en van Anna van der Noot.

Zie Wagenaar *Vad. Hist.* D. XI bl. 405, Scheltema *Nederl. Nav.* D. VII, bl. 305.

RIPPERTI (Sixtus), geboortig van Winsum, vlugtte om de religie naar Emderland. In 1566 werd hij uit West-Friesland tot predikant te Haarlem, vervolgens te Abbekerk, in 1572 te Medemblik en Twisk, in 1579 te Franeker beroepen. In 1583 was hij lid, in 1589 praeses en in 1597 wederom lid der synode te Franeker. Hij overleed 1 Jan. 1597, nadat hij bij het twistgesprek tusschen Ruardus Acronius en Pieter van Ceulen te Leeuwarden was tegenwoordig geweest. Hij was de vader van den Leeuwarder predikant Rippertus Sicti.

Zie Greydarus, *Naaml. v. Predd. in de Cl. v. Franeker.* bl. 24—26; Paauw en Veeris, *vern. Kerk Alphab.* bl *Dedicatie van 't boek Idzardus Nicolai Onderwijsinge tegen allerlei dwalingen en wederdoopers*; Sibrandus Vomelius, *korte beschrijving van Franeker*, vóór zijn overgezette *Sallustius*; Winsemius, *Kronijk*, bl. 634, Schotanus *Fris. Hist.* p. 832.

RIPPERTS (Jacob) werd in 1559 geboren te Hoorn. Zijne ouders vlugtten met hem om de religie naar Engeland. Te Hoorn teruggekeerd, kwam hij in de regering, werd schepen, en als zoodanig, in 1618 door prins Maurits afgezet. Hij huwde Immetje Jans Merens, en is in Febr. 1650, ruim 85 jaar oud overleden.

Zie Abbing, *verv. op Velius, Inl.* p. 71; B. bl. 440.

RIPPERTS (Cornelis), burgemeester van Hoorn; in 1650 door de Staten van Holland naar Friesland gezonden, bij gelegenheid dat Holland de bijzondere gewesten te 's Hage wenschte te beschrijven.

Zie Wagenaar; *Vad. Hist.* D. XII bl. 180.

RIPS (Nicolaas), te Middelburg geboren, was in 1680 predikant te Schoonedijke, in 1682 te Wolfaartsdijk, werd in 1709 emeritus en overleed 11 Febr. 1729 in zijn geboortestad.

Hij schreef: *Beginsel der leere Christi, of kort Begryp der Christelyke Religie, aangewezen en verklaard tot verligtinge der*

genen, die nog duyster en onervaren zijn in 't woord der Geregtigheid. Goes, 1699 8.

Verklaring over den ganschen Heydelbergschen Catechismus, in 4o.

Zie de Rue, *Gel Ziel,* bl. 87; Glasius, *Godgel. Nederl;* Kobus de Rivecourt. Paquot, *Mém.* T. II p. 389.

RIS (JAN WILLEMSZ.), leeraar bij de Friesche Doopsgezinden gemeente te Westzanen.

Van hem bestaat:

Redevoering geschikt om in een sterfhuis, op den dag der begravinge voor begeleiders van het lijk, ter bevordering van ware godzaligheid voorgedragen te worden. Na zijn dood uitgegeven door Age Wijnalda leeraar der Mennonieten te Haarlem; 1745 4.

RIS (WILLEMSZ. CORNELIS), leeraar der Mennonieten te Hoorn, gaf in het licht:

Leerreden ter gedachtenis van Geertruid van Rieten, huisvrouw van G. V. Hoorn 1771.

De geloofsleer der ware Mennisten of Doopsgezinden. Hoorn 1766.

Zijne *Lijkzang* achter deze leerrede bewijst dat hij ook de poëzij beoefende.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb. Hedend. Vad. Letteroef.* 1771 bl. 85.

RISERIUS of DE REYSER (JOANNES), in 1572 te Amsterdam geboren, begaf zich, 21 jaar oud, in de orde der Jezuiten, en bekleede niet alleen het ambt van onder rector in het collegie te Antwerpen, maar was 40 jaren in de Hollandsche missie werkzaam. Hij overleed te Antwerpen, den 16 Maart 1650.

Hij schreef:

Sylva anachoretica Aegypti et Palaestinae, figuris aeneis et brevibus vitarum elogiis expressa, Abrahamo Blommaert inventore, Boëtio a Bolswert sculptore. Antv. 1619.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* ; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I, p 361; Paquot, *Mém.* T. II, p. 79; Glasius, *Godgel. Nederl.* Kobus en de Rivecourt.

RISINGIUS (JOAN), of JAN DE REIJSEN was de eerste die te Leuven tot doctor in de regten promoveerde. Waarschijnlijk is hij een Duitscher van geboorte, studeerde eerst te Heidelberg, vervolgens te Leuven, waar hij den 31 Jan. 1430 licentiaat, en den 3 October doctor in het kanonieke regt werd. Nicolas de Prum, eerste hoogleeraar in dit vak, was zijn promotor: de promotie zelve had plaats in de St. Pieters kerk. Omstreeks 1434 volgde hij Henricus de Mera, als hoogleeraar in het kanonnieke regt op. en in 1440 was hij rector der Universiteit; doch nog voor het einde van zijn rectoraat keerde hij naar Heidelberg terug.

Hij schreef:

Lectura in primum, scundum, tertium et quintum Decretalium.

Zie P. Divaeus, *Rer. Lovan.* L. IV, C. 41, p. 414; Val. Andreas, *Fast. Acad.* p. 36, 155, 169; Paquot, *Mém.* T. II, p. 590.

RISOIR, bij Wagenaar vermeld als een der Verbondene Edelen, is Ch. van der Noot, Seig[r]. de Rysoir, in de brieven door Groen van Prinsterer uitgegeven Risver genoemd.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI bl. 125, 275; Groen v. Prinsterer, *Arch.* T. II, p. 58; Te Water, *Verb. d. Edelen* bl. 167.

RITHOVIUS (MARTINUS) werd in 1560 door Philips II, tot bisschop van Yperen benoemd. Hij behoorde tot de bisschoppen, godgeleerden en raadsheeren, die den 25 Mei 1565 ten hove beschreven werden, om over het ketterstraffen te oordeelen. Hij was bij de ter dood brenging van Egmond tegenwoordig.

Zie Bor, Meteren, Hooft, *Repert. v. Plakat.* bl. 112, 148; Hoynck v. Papendrecht, *Anal.* T. 4, p 170, 183, 486, p. 11, p. 178 § 11; p. 41, p. 46; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IV, bl. 65. 109, 279; Kist en Royaards, *K. A.* (1ste Ser) D. V. bl. 238.

RITTER (G. N.), in 1748 te Heilbron geboren, vestigde zich te Amsterdam en vervaardigde fraaije miniatuurportretten en teekeningen. Hij overleed te Amsterdam in 1809. Zijn portret bestaat.

Zie Immerzeel; Kramm;

RITTER (G. H.) schreef:

Verhandeling over de oorzaken der besmettelijke ziektens in belegerde plaatsen, en de middelen om dezelven voor te komen of weg te nemen, in *Natuurk. Verhand. d. Holl. Maats.* 1819, bl. 1.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 296.

RITTER (H.), bekend als beoefenaar der teekenkunst. Op de *Cat.* van Jacob de Vos te Amsterdam 1833, komen, bl. 32, *twee stuks teekeningen van Mansbeelden met zwart krijt van zijne hand voor.*

Zie Kramm.

RITTER (LOUISE CHARLOTTE), dochter van den kunstschilder G. N. Ritter, (zie boven), en echtgenoote van den Heer de Neufville, beoefende de schilder-, teeken- en toonkunst. Op de Amsterdamsche expositie van 1813 zag men een *zinne beeldige ordonnantie* van haar penseel. Toen zich keizer Alexander te Brussel bevond, bood zij den Czaar een miniatuurportret aan, eene *Zaandamsche vrouw in haar eigenaardig kostuum* voorstellende. De Czaar beantwoordde haar geschenk met een kostbaren gordelhaak, bestaande uit een amatist met brillanten inzet. L. G. Portman heeft haar portret gegraveerd.

Zij beoefende ook de toonkunst.

Zie Pijpers, *Eemle Timpe,* D. I. bl. 96, 97, waar ook haar afbeelding; Kramm, Immerzeel, Kobus en de Rivecourt

RITZEMA (HELPERUS, geb. te Groningen, was een schoonzoon van Joh. Hofstede) predikant te Zuid-Laren. Hij trad als predikant den 10 Junij 1737 in dienst te Nijkerk en Faan, vertrok in 1744 naar Metslawier en Nijawier, en van daar den 8 Oct. 1747 naar Gasselte. Hij werd in 1758 gecommitteerd ter visie der antographae en vertrok den 21 Sept. 1766 naar Breda, waar hij in Nov. 1787 overl., oud 76 jaren.

Hij schreef: *De uitmuntende heerschappij der zeer overvloedige genade Gods boven de vermeerderde zonde. aangetoond uit Rom.* V: 12—21, *en proefkundig bevestigd met Lucas* XV: 11—32. Leid. 1774 8.

Zie Romein, *de Herv. predd. v. Drenthe,* bl. 57; Columba en Dreas, *Naaml. d. Predd v. d. cl. van Dokkum,* bl 138, Brans, *Naamr.* bl. 171, Hermans, *Conspect.* p. 24; Arrenberg, *Naamr.* bl. 440.

RIVET (ANDRÉ), zoon van Jean Rivet en Catharine Cardel, werd te Saint-Maxent, waar zijn vader een aanzienlijk koopman was, geboren. Men is het niet eens over zijn geboortejaar. Volgens Meursius, werd hij den 25 Julij 1572, volgens Dreux du Radier en Filleau den 2 Julij 1571, volgens de *Biogr. Univ.*, den 2 Julij 1572 en volgens Jöcher den 5 Aug. 1573 geboren. Van zijne jeugd af voor het leeraarambt in de Hervormde kerk bestemd, ontving hij zijne eerste opleiding in het Pensionaat van Louis de la Blachière te Niort. Vervolgens bezocht hij het collegie te La Rochelle, en de Hoogeschool van Orthez. In 1592 meester in de vrije kunsten geworden, legde hij zich vervolgens onder Lambert Daneau op de Godgeleerdheid toe. Na het vertrek van dezen hoogleeraar naar Castres, keerde hij naar La Rochelle terug, waar hij eenigen tijd de lessen van Rotan, die er een godgeleerde school had geopend, bijwoonde. Na voleindigde studiën, werd hij in 1595 door Jonas Chesneau of Chaigneau, predikant te Saint-Maxent tot den H. dienst ingezegend en terstond kapelaan van den Hertog van Tremouille te Thouars. Na diens dood bleef hij zijne weduwe en de gemeente van Thouars dienen tot in 1620, in weerwil de dringende pogingen van Du Plessis-Mornay om hem aan de hoogeschool te Saumur te verbinden. De ijver, die hij in het vervullen van zijn dienstwerk betoonde, en vooral zijn talent in het verdedigen van de leerstellingen der protestanten tegen hunne wederpartijders, hadden hem een grooten naam en invloed verworven zoodat hij tot vele eervolle betrekkingen werd geroepen. Zoo zonden hem, in 1610, na den moord van Hendrik IV, de kerken van Poitou naar het Hof, om de koninginne moeder de verzekering harer getrouwheid te geven. In 1617 koos hem de Nationale Sijnode te Vitré tot haren voorzitter. In 1620 gaf de synode-nationaal te Aix, op de dringende aanzoeken van curatoren der Leidsche Hoogeschool, onderstend door den Prins van

Oranje, hare toestemming hem twee jaren aan de Hoogeschool te leenen, waar hem den leerstoel in de godgeleerdheid was aangeboden. Hij verliet Thouars en vestigde zichte Leiden, waar hij den 14 October 1620 het professoraat in de godgeleerdheid met eene *Oratio de bono pacis et concordiae in Ecclesia* aanvaardde.

Daar zijne vrouw, met welke hij meer dan 24 jaren in het gelukkigste huwelijk geleefd had, in dien tusschen tijd was gestorven, vroeg hij ten huwelijk Maria du Moulin, zuster van den beroemden Pierre du Moulin, die zich na den dood van haar man, kapitein Antoine des Guyots, bij het beleg van Amiens gesneuveld, naar Engeland had begeven. Dit huwelijk werd aan het einde Augustus 1621 voltrokken. Gedurende zijn verblijf in Engeland werd Rivet lid der Academie van Oxford. In het volgend jaar keerde hij naar Frankrijk terug, om orde op zijne zaken te stellen en aan de Synode van Charenton verlof te vragen, in weerwil der weigering van de kerk van Thouars om hem te ontslaan, in Holland te mogen blijven tot de volgende Nationale Synode. Deze Synode kwam in 1626 te Castres bijeen en liet aan Rivet schrijven naar Frankrijk terug te keeren, doch hij kon niet besluiten een land te verlaten, waar hij in zoo hooge achting stond, gelijk blijkt uit het officieël verzoek der Staten-Generaal, door hunnen gezant bij Lodewijk XII, dat op hem het bevel van 13 April 1629, dat alle protestantsche leeraars, buiten het koningrijk vertoevende, op verbeurte hunner goederen, in Frankrijk moesten terugkeeren, op hem niet mogt worden toegepast

Van zijne zijde gaf de stadhouder Frederik Hendrik hem een blijk van hoogachting, door hem in 1632 te benoemen tot gouverneur van zijn eenigen zoon Willem, wiens huwelijk met de prinses Maria van Engeland, zuster van Karel I, hij in 1641 bewerkte. Met zijn gansche hart was hij aan het huis van Oranje gehecht en wederkeerig schonk hem dit de grootste genegenheid. Hij vergezelde Amelia van Solms naar de wateren van Spa, en was, tijdens het beleg van Breda haar huisprediker.

In 1646 verliet Rivet Leiden om zich te Breda te vestigen, waar Frederik Hendrik hem het oppertoezigt der allustre school had toevertrouwd, die hij den 17 September van dat jaar met eene plegtige redevoering inwijdde. Tot zijn dood toe behield hij den titel van professor honorarius der Leidsche Hoogeschool. Den laatsten tijd zijns leven bragt hij te Breda door. Hij overleed, als met de pen in de hand, na een vreeselijk lijden van 12 dagen, den 1 Januarij 1671, in den ouderdom van 78 jaren en 6 maanden.

De omstandigheden van zijn ziekte en sterven zijn medegedeeld in een boekje, getrokken uit de aanteekeningen zijner nicht Marie du Moulin en uitgegeven met den titel: *les dernières heures de M. Rivet.* De Bredasche regtsgeleerde Janus Vlietius voegt, bij het berigt dat hij omtrent zijnen dood aan N. Heinsius deed toekomen, wel dat Rivet's sterfbed Christelijk was, maar dat hij ook toen een overdreven inhaligheid niet had kunnen afleggen, wenschende op openbare kosten begraven te worden,

Zijne eerste vrouw Susanna Oiseau, dochter van den predikant François Oiseau (den 25 Februarij 1625 in den ouderdom van 85 jaren gestorven), huwde hij in 1596. Zij stierf in 1620 en schonk hem 7 kinderen, onder welke 4 zonen. Van dezen is alleen bekend Salomo, die in 1613 studeerde te Genève. Hij stierf waarschijnlijk in jeugdigen leeftijd. Mogelijk was hij de vader van André, die uit heeft gegeven: *M. Smirké, or the divine in mode; being certain Annotations upon the Animadversions on the Naked Truth* (*by craffts*) 1678 in 4o. Achter dit werk vindt men een geschiedenis der generale concilien, en Symbolen. Ook zijn tweede vrouw schonk hem verscheidene kinderen, o. a Frederik, edelman van den prins van Oranje, die zijn vader overleefde.

Andreas Rivet werd spoedig in het graf gevolgd door zijn broeder, dien hij tederlijk beminde.

Deze heette Guillaume Rivet, Sieur de Champvernon, volgens Aymon „un homme d'une prudence singulière et fort adroit à manier les affaires sijnodales."

Hij was den 1 Mei 1580 te St. Maxent geboren, studeerde in de godgeleerdheid en was op zijn 23ste jaar predikant. In 1600 ontmoet men hem als predikant te Taillebourg op de Synode te Gap. Hij huwde Maria Meschinet, dochter van Samuèl Meschinet, controleur van den prins van Condé en Catharina Bigot.

André Rivet was een geleerd theologant, had groote belezen heid en een uitstekend geheugen, Hij schreef zeer gemakkelijk. Dreux du Radier schreef »qu'il ne raissonnoit pas toujours avec exactitude; il manque aussi trés souvent de bonne foi", doch dit laatste heeft hij niet bewezen. Episcopius verklaarde, » dat hij hem hoog heeft leeren achten, nadat hij met zijne schriften was bekend geworden, toch zou hij hem onpartijdiger jegens de Remonstranten hebben gewenscht, maar toch betuigt hij naauwelijks iets gezien te hebben dat der Leidsche academie meer waardig was dan den arbeid van dien hoogleeraar. Daarin wedijverden kracht van zeggen en helderheid van redenering met veel omvattende geleerdheid." Er bestaan vele portretten van hem.

Hij gaf in 't licht:

Response aux demandes de J. Cristi, docteur de Sorbonne et chanoine théologal de Nantes, en un livret intitulé: Les Resveille — matin des ministres, 2e *édit. revue et augmentée.* Tours 1601 in 8o. Meursius vermeldt onder een Latijnschen titel, eene uitg. van 1600.

Eschantillon des principaux paradoxes de la papauté sur les points de réligion controverses en ce temps. La Rochelle 1603 in 8o.

Défense de la liberté chrétienne en l'usage sobre des viandes créées. Saumur, 1605 in 12o. *Contre l'apostat George l'Apostre.*

Responsio ad Declarationem Oliverti Enguerrandi apostatae, 1607

Sommaire et abrégé des controverses de nostre temps touchant la Réligion. La Roch. 1638 in 8o; Gen. 1609 in 8o.

In 't Lat. *Catholicus orthodoxus oppositus Catholico-Papistae, sive Summa controversiarum.* Lugd. 1630 (3e ed.) 2 vol 4o. Gen. 1644 4o. in fol.

Le Triomphe de la vérité, 1601. Tegen den Jesuit Baelius

Critici Sacri Specimen, hoc est censurae doctorum tam ex orthodoxis quam ex pontificiis in scripta quae Patribus plerisque priscorum et puriorum saeculorum vel affinxit inconstantia, vel supposuit impostura: accedunt prolegmena de Patrum auctoritate, errorum causis et nothorum notis. z. n. v. pl. Vegelin, 1612 in 8o. Volgens Meursius is deze editie de eerste van dit uitstekende werkje, dat Rivet aan Du Plessis Mornay. Het is meermalen herdrukt, het laatst te Leipzig in 1690 in 8o met den titel: *Critici Sucid libri IV. Praefixus est tractatulus de Patrum auctoritate, errorum causis et notharum notis.*

Défense de deux Epitres et de la préface du livre de Ph. de Mornay intitulé: Le mystère d' iniquité, contre les calomnies de Pelletier et du Bray. Saumur. 1612, in 12o.

Rémarques et considérations sur la réponse de F. Nicolas Coëffetiaux au livre de Du Plessis-Mornaij, intitulé: Le Mystère d'iniquité, 1e et 2e partie. Saumur 1615 et 1617, 2 vol in 4o. nouveau édit, itid, 1617 et 1619 2 vol in 4o.

Isagoge seu Introductio generalis ad scripturam sacram V. et N. Testamenti. Dordr. 1618 in 8o L. B 1627 in 4o.

Meditationes XII in selecta aliquot Scripturae loca. 1622, *Commentarius in Hoseam prophetam: accessit explicatio cap.* 1111 *Esaia prophetae* L B. 1625 in 4o; ook in T. I der *Opera* met een *Comment. in Jonam.*

Synopsis purioris theologiae disputationibus 111 *comprehensa ac conscripta per J. Polyandrum, A. Rivetum et Anth. Thysium* L. B. 1625 in 8o.

Statera quâ ponderatur Mantissae Laurentii Foreri Jesuitae Oenipontani sectio 1, *quam emisit adv. libellum cui titulus est Mysteriae patrum Jesuitarum* L. B. 1627; ook in T. III.

Operum, onder den pseudon. van Renatus Verdaeus. Volgens Meursius is het werkje getiteld: *Mysteria Patrum Jesuitarum* van Rivet. Men vindt het in T. III der *Opera*

Lettres escrites à Mmes les duchesses de La Tremouille sur le changement de réligion du duc de la Tremouille. Gen. 1629. in 8o.

P. Picherelli Opuscula Theologica, edita per A Rivetum. Lugd. Bat. Elsevir. 1629 in 12o.

Histoire du Siège de Bois-le-Duc, trad. du latin de Hein-

sius. Leyde. 1630 in fol.

Disputationes XIII de justa et gratiosa Dei dispensatione circa salutem generis humani, habit. in Acad. Lugd. Batav. L. B. 1631 8o.

Oratio habita in Auditorio solemni. Lugd. Bat. 1632. in 5o.

Exhortations à repentance et recognaissance, faites au sujet du Siège de Maestricht. Leyde, 1632 in 12o.

Praelectiones in cap XX Exodi, in quibus ita explicatur Dialogus ut casus conscientiae quos vocant ex eo suborientes, ac pleraeque controversiae magni momenti quae circa legem moralem solent agitari fusè et accuratè discutiuntur. L. B. 1632; 1637 in 4o.

Theologicae et scholasticae exercitationes in C.XX in Genesin L. B. 1633 in 4o.

Diss. de origine Sabbatthi, in quâ expenduntur quae a Fr. Gomaro contra orthodoxorum Theologorum sententiam ab A. Riveto in explicatione Decalogi propugnatam allata sunt. L. B. 1633 12o.

Commentaria in librum secundum Mosis qui Exodus apud Graecos inscribitur. L. B 1634 in 4o. ook in *Opera* T. 1.

Instruction praeparatoire à la sainte cène, avec des prédications convenables à la matière. Leyde, 1634 in 12o. Breda, 1551 in 12o; vert. in 't Lat. Amst. 1636 in 12o L. B. 1640. in 8o.

Lettres de M. M. Rivet, de la Milletière et du Moulin Sedan, 1535, in 8o.

Jesuita vapulans, seu castigatio notarum Sylvestri Petrasantae romani Loyolae sectarii, in Epistolam P. Molinaei ad Balzacum L. B. 1635, in 8o.

Via vitae, meditationes in Ps. CXIX. L. B. 1635, *in* 16o. De eerste editie is, volgens Meursius, van 1608.

Th. Bezae de pestis contagio et fugâ dissertatio; cum A. Riveti de eodem argumento Epistola. L. B. 1636, in 12o.

De brief van Rivet vindt men ook in het 2e deel zijner *Opera.*

Divers traitez de piété sur quelques occasions du temps présent. Leyde, 1637. in 16o.

Meditationes in VII Psalmos poenitentiales. Arnh. 1638 in 4o.

Méditation sur le Ps. XCI, pour servir d'antidote contre la peste et de preservation contre tous les dangers; avec une lettre sur la question s'il est loisible en temps de peste de s'éloigner des lieux infectés. Quevilly, 1638 in 12o.

Suspiria poenitentis afflicti. Arnh. 1638 in 4o.

Homilia de origine erroris in causa Religionis. Arnh., 1638, en in *Opera* T. I.

Sermon faict au camp devant Breda en la tente de son Altesse, Mons. le Pr. d'Oranje, le dimanche XI Octobre, après la sortie de la garnison ennemie. A. la Haye 1637 12o;

Apologia pro sanctissimâ virgine Mariâ, matre domini adv. veteres et novos Antidicomarianitas Collyridianos Christiano-Categoros lib. II absoluta. L. B. 1639, in 4o.

Instruction Chrestienne touchant les spectacles publics, ou est décidée la question si les comédies ou tragédies doivent estre permises par le magistrat, et si les enfans de Dieu y peuvent assister en conscience, avec le jugement de l'antiquité sur le méme sujet. La Haye 1639, in 12o. Ook in Duprez de Boissy, *Lettres sur les spectacles* T. II, p. 282 (6e ed.)

Les derniers voeux du sacrificateur éternel. Arnh. 1639 in 8o.

Instruction du prince Chrestien, Leide, 1642 in 8o.

Response à trois lettres du sieur la Milletière sur les moyens de réunion en la réligion; avec la défense de Rivet contre les calomnies du sieur La Milletière en son pretendu catholique réformé; plus une lettre d'un docte personnage sur le mesme traité. Quevilly, 1642 in 8o.

Animadversiones in Hugonis Grotii Annotata in G Cassandri consultationem. Accessit tractatus de Christianae pacificationis et ecclesiae reformanda verâ ratione ante 80 annos editus L. B. 1642 in 8o.; en in *Opera.* T. III. Grotius antwoordde, en Rivet schreef daarop:

Examen animadversionum H. Grotii pro suis notis ad consultationem Cassandri. Accessit Prodromus adv. columnias Th. Bracheti Milleterii L. B. 1642 in 8o.

Apologeticus pro suo de verae et sincerae pacis Ecclesiae proposita, contra Grotii votum L. B. 1643 in 8o.

Commentarius in Psalmorum propheticorum de mysteriis evangelicis dodecadem selectam: in quo, praeter scholia et perpetuas doctrinarum in usum concionatorum quaestiones variae solvuntur, et controversiae hoc tempore agitatae discutiuntur. Roter. 1645, in 4o.

Grotianae discussionis διάνοσις. Roter. 1646 in 8o

Apologia pro Hieronymi sententiâ de episcopis et presbyteris. Amst. 1646. in 8o.

Sermons sur Matt. VI: 33. Quevilly. 1647 in 8o.

Decretum Synodi nationalis Carentone habitae anno 1644; item consensus et testimonia ecclesiarum et doctorum praestantium de imputatione primi peccati omnibus Adami posteris, collecta ab A. Riveto. Gen 1647, in 8o en in *Opera* T. III.

Epistolae apologeticae ad criminationes M. Amyraldi de gratiâ universali. Bredae, 1648 in 8o (met zijn broeder Guillaume.).

Sur le Chapitre XII. *de l'Epitre aux Romains.* Breda 1648 in 8o.

Synopsis doctrinae de naturâ et gratiâ, excerpta ex Mosis Amyraldi tractatu de praedestinatione et VI. concionibus Gallicè editis et Pauli Testardi, pastoris Blesensis etc. Amst. 1649 in 8o. en in *Opera.* T. III.

Lupi Servati presbyteri, viri doctissimi, qui ante annos 800 *in Gallia vixit, De tribus Quaestionibus s. l* 1650, in 16. Onder den *Pseunoniem Renatus Deviraeus. Opera theologica.* Roter. 1651, 1652 et 1660, 3 vol in fol.

La bonne vieillesse representée en une lettre d' A. Rivet à G. Rivet, son frère, sieur de Champvernon et par luy trad. en francois, avec les Dernières heures du dit Mr. Rivet. Utrecht 1652 in 8o.

Oordeel der proff. der H. Theol, tot Leyden van seker boeksken, dat Ant. Hornhovius heeft doen drucken enz. 1626

Translaet uit het Fransch van een missive aen den Hertogh de la Tremouille van A. Rivet 1628.

Predications. Leyde, 1633, 8o.

Volgens Lipenius en Meursius schreef hij nog: *De autore affectionum Ecclesiae*; voorts *Histoire de l'Eglise depuis l'envoi des Apostres jusques à l'an* 1620;

Praefatio ad Fr. Spanhemii seu Vindiciae exercitationum suarum de gratiâ universali; Sermons de adieu.

Vele brieven van en aan Rivetus zijn in verschillende bundels; o. a. in de *Opuscula* A. M. à Schurman, in de *Sylloge Epistol.* van Burman en andere collecties uitgegeven. Mss brieven en Mss. vindt men in de *Bibliotheque de l' Arsenal (Collect Conrart,* t. v.), in de *Bibliothèque nationale (Anc. fonds,* 80, 89), in 't *Britsch Museum* (*Bibl. Harleiana* 376 en 7012 en *Mss. Lansdown* 369, in de *Bibliothèque de l' Institut Collect.* (Godefroy 270); verder in het *Rijks-Archief* te 's Hage, *(Overzicht van het Rijks Archief stuk* bl. 59), in de *Bibl. der L. Hooges.* (*Catal. Libr. mss. qui inde ab anno* 1714. *Bibl. Lugd. Bat. accesserunt* p. 234. Ook zijn er uitgegeven in *Bulletin de la Société de l' Hist. Franc. Prot.* 10 *l'Année* 1862, *année* 1854 p. 353.

Het ontbreekt ook aan geen gedichten ter zijner eere. Men vindt ze in de meeste bundels met Lat. en Holl. gedichten van zijn tijd. Hij is ook meermalen afgebeeld.

Zie J. W. Daubert, *Orat. funeb, in excessum A. Rivet.* L. B. 1651; Saxe, *Onom. litt.* T. IV. p. 337, *Anal.* p. 595; P. Freheri *Theatrum* T. I. p. 1. Sect. II. p 70. *c. icone*; Konigii *Bibl. Vet. et Nov.* voc. Magiri *Eponymol.* voc. *And Rivetus*; Morhofius, L. V. *Polyh. Practici* § 21 p. 548, 549. T. II; Crenii *Animad,* V. *Philolog.* p. 1, p. 25—28, p. II, c. II, p. 27—36, p. VI, p. 157—166, p. XVI p. 347—349; *Conring. Saec;* XVII c. 1. p. 191; Krantzius ad *Bibl. Bunav.* T. I, II p. 1560.

Epist. J. Vlietii ad N. Heinsium in *Syll Burm.* T. III, p. 735; *Epist. praest. et erud. viror.* p. 721; *Syll.* T. II, p 565, T. III, p 220; 696, 700 701, 735; J. Brantii *Epist. cel. vir* p. 181; Meursii *Ath. Bat* 315; *Vindic. Grotian* T II, p. 490, 557: Calovius, in *Praef ad Proph. Maj. T. II. bibl. illustr.* Salmasii L I *Epist.* 24, Witten, *Philosoph.* T. II, p. 251; Cunaei *Epp.* 167, 253, 317, 357 P de la Roque, *Recueil de div. dernières heures édifiantes.* Amst 1706. (Rivet, Sapma, Mll. Huygens à Wiewert etc.) Dreux du Radier, *Biblioth. Hist. du Poitou* T. III, p. 487; Baillet, *Jugemens*, T. II, p. 29, N 90; Haag, *La France Prot.* i. v. *Biogr. Univ.* i. v. *Dict. Hist.* i v *Biogr. génér mod.* i v. *Bulletin de l'Hist. Protest. Franc.* 10 *Année* 1861 *et* 1854 p. 353. suiv; Coxe (Nehemiah) *Believers Triumph or death exemplified in a relation of the last hours of the Rev. father in God. Dr. A. Rivet, tutor o, the Prince of Orange*, Haghe 1682, 12. Portrait, Lond. 1682 12; Jöcher, Benthem, *Holl. Kirch-Schol. Staat* T. II, p. 198; Herzog *Real Enclop.* i v. *De laatste uuren ofte Christelick afsterven van mijnheer Andries Rivet in syn leven doctor en professor honorarius in de univer. siteit van Leiden en Curator van d'illustre schole ende het collegie van Oranjen tot Breda, getrouwelijk 't samen vergadert ende uit de Fransche in de Neder-landsche tale overgeset* 2e dr Amst. 1651; Soermans, *Acad. Reg.* bl. 38, 39; van Goor, *Beschrijv. v Breda*, bl. 185 verv. Collot d'Escury, *Holl roem*, D. V, bl. 112; Ypey en Dermout, *Ges. d. Ned. Herv. Kerk*, D. II, bl. 395, e *aanteek.*; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*; Siegenbeek, *Ges. d. Leidsche Hooges.*, D. I, bl. 1, bl 115, 143 II *Bijl.* en *Toev.* bl. 408 verv; Glasius, *Godgel. Nederl* Schotel, *Kerk. Dordr* D. I, bl. 397; D II, bl. 768; Des. A. M. v. Schurman, bl. 71, en *aanteek.* bl 14; Koecher, *Ges. v. d. Heidelb. Catech.*, bl. 436, 437; Leidekker, *de Eere v. d. Nat. Syn. v. Dordr.* D. II, voorr.; Moreri; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; *Chr. v. h. Hist. noots.* D. V, bl 10; H. C. Rogge, *Bibl v. Contra-remonstr. en Geref. geschriften*; *Cat. de la Bibl. Walonne à Leide*, p 38. 2e *Supplem.* p. 54; *Cat v. d. Groe.* p. 166; *Cat. de la Bibl. de J. van Voorst*, mss. p. 107.

RIVIER (Simon), behoorde tot den troep aan den Amsterdamschen schouwburg, toen deze in 1772 afbrandde. In 1786 nam hij afscheid van het tooneel en begon een *Weekblad* uit te geven, doch later ontmoeten wij hem wederom als acteur in Zeeland en tooneelschrijver.

Zoo heeft men van hem: Diderik, *de eerste Graaf van Holland, Zeeland en Heer van Vriesland. Treurspel.* Amst. z. j. nameloos met de sp. *Zoekende Lust.*

Hertog Willem de Vijfde, bijgenaamd de dolle, Graaf van Holland, Zeeland, en Henegouwen, en Heer van Vriesland. Treurspel. Rott 1774 en titelpl. van J. Punt, naar J. de Roode.

Brief over eenige bijzonderheden van het tooneel, enz. (rakende de beide voornoemde treurspelen) Z. pl of j.

François van Brederode, *of het beleegerde Rotterdam; treurspel.* Rott. 1775, met voorgev. titelpl. zonder naam.

De *verovering van den Briel, of grondlegging der Batavische vrijheid, treurspel* Ald. 1777. C J. — Bloys van Treslong. *Aanval op een gezegde. daarin voorkomende* in de *Rott. Courant* van 20 Dec. 1777. S. R., *voorstellingen op het geene door den graaf* van der Mark, *in het treurspel* (voorn.) *van* »*het vechten en om zich rijk te maaken*", *gezegd wordt, op eene verregaande wijze is strijdende tegen de waarheid: ook ten volgens de Bekentm. in de Rott. Cour.* (voorn.) *aan ieder ter overweeginge voorgedragen.* Ald. z. j.

De drie gebogchelden, kluchtig blijsp. Ald. 1777.

De doodslag uit Broedermin, treurspel Ald 1778.

Amadi *of de verloste Afrikaansche slaaf, treursp.* Rott. 1779.

Apollo, Melpomené en Thalia; voorsp. dienende ter opening van het tooneel buiten Rotterd., onder het bestuur van Mej. M. E. de Bruyn, Ald. 1779.

De Spanjaard. buiten Rotterd. verjaagd door de burgerlijke heldendaaden, treurspel Ald. 1780.

Het tweede jubel der Unie van Utrecht, Eeuwsp. Utr. 1780.

Triomf der Doggerbanksche Helden en die der andere Heldendaaden, met den dood van Bentinck; *tydsp.* 's Gravenh. 7182.

Diderik *de Vijfde, Graaf van Holland, Zeeland en Heer van Vriesland, met den dood van* Godevaart, *Hertog van Lothar. en overweldiger dezer landen. treurspel* 's *Gravenhage* 1782.

De Boer en de koe, of het Rechtvaardige Rechtsgeding van Willem den Goeden. Graaf van Holl, enz. treurspel Ald 1782.

Vlissinge Geuse, of Vlissings verwerping van 't Spaansche juk en aanneming des Prins van Oranje, geschiedt op Paaschdag, den 8 *April* 1572 *trsp.* M. F. Bestebens, *Vliss. Geus, gedeeltelijk gevolgd.* Vliss. 1703.

De Middelburgsche-kermisvreugd, kluchtig devertissement; ter beneficie van de Nederlandsche Tooneelspeeleren te Vlissignen, op den 7 *Aug.* 1785, Vliss. 1783.

Het Ontzet van Dordrecht, met de nederlaag van Jacoba van Beijeren *enz. treurspel.* 's Gravenhage 1784.

Bato, *eerste Patriot, vader der Batavieren en Balling voor de vrijheid, treurspel.* Rott. 1786.

De belegering en 't ontzet der stad Alkmaar, treurspel. Alkm. 1789.

De jeugdige Michiel Adriaansz. de Ruiter, *te Vlissingen, in de touwbaan van de Heeren* Lanprins *blijspel, Vliss.* 1788. Ook op blaauw papier. De Maatsch. van Ned. Letterk. bezit eene verzameling van tooneelstukken en gelegenheidsverzen van hem ook in hands.

Zie *Voorgang van den levensloop* van S. Rivier; Mr. A. van Halmael Jr, *Bijdragen tot dd Gesch. van het tooneel*, bl 74, 105; Witsen Geysbeek, B A. C. *Woordenb.* D. V *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D 1 b. 178 volgg Mr. J. Jr. van Doorninck, *Bibl. van Pseudoniemen*, No. 100, 759, 1259, 2400, 4916, 5088, 6048.

RIVIÈRE (Jean Brutel de la) werd den 17 Aug. 1669 te Montpellier geboren. Zijn vader uit een adellijk geslacht van Laugendoc had bij eene jonkvrouw uit Andemar zeven kinderen. Bij de herroeping van het edict van Nantes poogde d'Aguesseau, intendant der provincie, deze familie in het koninkrijk te houden. Hij bood zelf een kanunnikaat van 1000 livres jaarlijks. aan Toen dit geweigerd was besloot hij hem Jean, zijn oudsten zoon in hechtenis te nemen. Deze hiervan onderrigt, ontvlood naar Genève en vervolgens naar Lausanne. Daar vereenigde zich het grootste gedeelte zijner familie, uitgenomen zijne vrouw en oudste dochter, die in Frankrijk waren achtergebleven. Jean Brutel, die reeds zijne studiën had aangevangen, vervolgde ze te Zurich, van waar hij naar Holland vertrok en eenigen tijd te Rotterdam verbleef, waar hij de lessen van Bayle over geschiedenis en wijsbegeerte bijwoonde; vervolgens studeerde hij te Utrecht en Leiden in de theologie. In de laatstgenoemde stad kwam hij in Januarij 1689. Zes jaren later werd hij predikant bij de Waalsche gemeente te Veere, van waar hij in 1702 naar Middelburg, en in 1720 naar Amsterdam vertrok. Hij overleed aldaar den 14 Aug. 1742 in den ouderdom van 73 jaren In 1706 huwde hij Marie Jeanne de Raba is die hem 4 kinderen schonk, waarvan twee zonen en twee dochters.

Hij vervolgde de laatste uitgaaf van den *Dictionnaire de Furetière*, na den dood van Basnage de Bauval (1710), beginnende met letter E Het werk verscheen in 1725 in 4 d in folio; ook bezorgde hij de uitgaaf van een kleine verhandeling van Claude getiteld: *l'Examen de soi même*, en hij heeft, waarschijnlijk de *Prières*, aan het eind van dit werkje uit het Engelsch overgezet. In 1731 bezorgde hij eene nieuwe uitgaaf *Visites charitables de Mr. Drelincourt.* In 1737 gaf hij, op verzoek van den kerkeraad der Waalsche gemeente te Amsterdam in het licht:

Exposition abrégée des dogmes et des préceptes de la Réligion en forme de catechisme. à l'usage de l'Eglise Walonne d'Amsterdam, waarvan de laatste uitg te Leiden in 1752, 2 p. 1 v. 8 verscheen Na zijn dood verschenen zijne *Sermons sur divers Textes de l'Ecriture Sainte.* Amst. 1846.

Zie *l'Éloge* vóór de *Sermons; Bibl. Rais.* 1747 *Juillet*. T. 39, p. 27. suiv; Ypey, *Gesch. d. Chr. kerk in de* 18 *eeuw*, D. VIII, bl. 611, Harderwijk, *Predd. te Rott.* bl. 614; Glasius, *Godgel. Nederl. Cat. de la Bibl. Walonne à Leyde*, p. 35, 2e *Supplem.* p. 49, 3e Supplim p. 79.

RIVIERE (Jean Jaques Brutel de la), zoon van den vorige, kwam in 1731 kwam als proponent te Goes bij de Waalsche gemeente in dienst, vertrok in 1733 naar Middelburg en in 1745 naar Leiden, waar hij in 1763 overleed.

Hij gaf eene nieuwe uitgaaf: (*Revue et corrigée*) van *Les consolations de l'ame fidelle contre les frayeurs de la mort, avec les dispositions necessaires pour bien mourir van Drelincourt* Leide, *Chez El. Luzac fils* 2 T. 1 V. 8o.

Hierbij vindt men *les Dernières heures de l'Auteur.*

Zijn zoon Isaäc Brutel de la Rivière, in 1745 geboren, werd in 1766 proponent en predikant bij de Waalsche gemeente te Schiedam, vervolgens te Haarlem, in 1774 te Rotterdam, waar hij den 13 Jan. 1793 in den ouderdom van 47 jaren overleed.

Zie J. ab Utrecht, Dresselhuis, *De Hervormde Gemeente te Goes*, bl. XXXIX; *Cat. de la Biblioth. de l'Eglise Walonne à Leide*, 3 *Supplem.* p. 55 van Harderwijk, *Naaml. van Pred* bl. 139.

RIVIÈRE (SAMUEL DE L'ECHERPIÈRE gezegd LA), In 1574 geboren, was een gevlucht edelman uit Sedan, gunsteling van Philippa Sidonia, gravin van Culemborgh, vrouw van Floris I van Pallant. Hij was eerst gouverneur van hun zoon Floris II, voor of na dien tijd bekleedde hij het predikambt te Rouaan, en bij de Waalsche gemeente te Delft, waar hij in hoogen ouderdom overleed.

Hij stond in hoog aanzien bij Maurits en beoefende de Latijnsche poëzij, waarvan men o. a. proeven vindt in de *Nederd. Poemata* van Adrianus Hofferus. Zijn portret door C. de Man stelt hem op 86 jarigen leeftijd voor.

Zie Schotel, *Floris I en II van Pallant* bl. 141; Kobes en de Rivecourt; Muller, *Cat van portr.* bl. 219, A. Hofferds, *Ned. Poëm.*

RIVIERE (FRANÇOIS ALEXANDER DE LA) kolonel in Nederlandschen dienst, hielp o. a. Maastricht in 1748 tegen de Franschen verdedigen.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, bl, 656 1 D. II.

RIVIEREN (EUSTACHE VAN), de Rivis, of Eustachius de Zichenis, naar zijn geboorteplaats Sichem, waar hij in 1482 uit een oude en deftige familie werd geboren. Na zich de voorbereidende kundigheden verschaft te hebben, studeerde hij te Leuven en behaalde bij de promotie van 1500 den 5den rang. Korten tijd daarna begaf hij zich in de orde der Dominicanen, en studeerde in het klooster (1507) in de godgeleerdheid. In 1508 werd hij student in de theologie te Leuven, in 1517 doctor in de godgeleerdheid. Hij bekleedde de post van Hoogleeraar of regent, prior van zijn klooster, en was defenitor der provintie. Ook werd hij regent in de godgeleerdheid te Leuven, waar hij in den ouderdom van omstreeks 56 jaren, den 26 April 1538, stierf. Hij was zoo al niet de eerste, ten minste een der eersten, die de pen tegen Luther opnam, van wien eenige boeken te Antwerpen gedrukt werden.

Hij schreef: *Errorum Martini Lutheri brevis confutatio, illorum potissimum, qui a Lovaniensi et Coloniensi theologiae Facultatibus fuerunt damnati*, Antv. 1523 4o.

Sacramentorum brevis elucidatio, simulque nonnulla perversa Martini Luther, dogmata excludens, quibus et sacramenta temerare ausus est, tum ecclesiasticam Hierarchiam prorsus abolere. Proinde et hac tempestate, quam impie cum in Romanam sedem, tum in cateros Ecclesiasticos ordines a nonnullis debacchatur, palam faciens, Antv. 1523 4o.

Apologia pro pietate, in Erasmi Roterodami Enchiridii canonem quintum, Ant.v 1531 12o.

Litaniae Sanctorum ac Beatorum Brabantiae.

Zie Val. Andreas, *Bibl* p. 214, 215. *Fast.* p. 104; De Jonghe, *Belg. Dominic.* p. 151; Quétif et Echard, T. II p. 106; Paquot, *Mem.* T. p. 465; Foppens, *Bibl. Belg.* T I p. 214.

RIVIUS (JOHANNES) of Jan van Rivieren, zoon van Gerard en Johanna Bogaers, werd den 11 Julij 1599 te Leuven geboren. Na zijn eerste studien, waarschijnlijk in het collegie der Augustijnen te Leuven voleindigd te hebben, werd hij hoogleeraar in de rhetorica. In 1624 onderwees hij de wijsbegeerte te Leuven en in 1631 werd hij Lector in de Casuistiek te Doornik. Na te Trier de doctorale waardigheid verkregen te hebben, keerde hij naar Leuven terug, waar hij regent en hoogleeraar in de H. Schrift in zijn klooster werd. Omstreeks 1637 werd hij prior van het klooster te Luik, visitator en definitor zijner provintie, eindelijk in 1645 provintiaal. Na het overlijden van Josephus de Bergaigne, bisschop van Kamerijk en 's Bosch, werdt Johannes Rivius, of van der Beeken tot bisschop van 's Bosch benoemd, doch hij stierf zonder dat zijne benoeming ooit eenig gevolg gehad heeft. Sommigen stellen zijn dood in 1664, anderen in 1653, doch hij is, volgens Paquot, 1 Nov. 1665, niet te Leuven, maar te Regensburg gestorven.

Hij gaf in het licht: *Poëmata. Antv.* 1629 16o.

Zodiacus mysticus, sive Analogia Zonae Augustinianae e Gallico Caroli Moreau, ejusdem ordinis Religiosi. Tornaci 1631 12o.

Panegyricus in Festo. S. P. Augustini dictus Tornaci, 1631 12o.

Diarium obsidionis Lovaniensis ab exercitu Gallico et Batavico, anno 1635 4o.

Epicedium admodum Rev. in Christo patris Cornelii Curtii, Lovan. 1638 4o.

Vita D. Aur. Augustini Hippon. Episc. et Eccl. Doct exim. ex operibus ejus concinnatae et. Antv. 1646 4o.

Rerum Franciscarum decad. quatuor cet. Brux. 165 4o.

Hier. Seripandi, doctrina orandi. Accessit. doctrina credendi sevi. D. Aurel, August. Hippon, Episc. exposit. symb. Apostolici Lovan. 1661 24o,

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 552, 553; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II p. 716, 717. Paquot, *Mém.* T. II p. 169; Hoeufft, *Parn. Lat. Belgic.* p 144. Peerlkamp, *de poëtis Neerl.* p 410; van Gils, *Kath. Mijer Memorieb.* bl. 93, van Gils en Coppens, *N. Beschrijv. van 's Bosch* d. 1 bl. 261.

RIVO (RUDA).

Zie Beke, (Rud. van der).

RIVO (PETRUS A), uit de omstreken van Aalst, werd S. Theol. doctor en pastoor van St. Pieter te Leuven.

Hij schreef: *De Anno, Die et Feria dominicae passionis et resurrectionis Libr.* III. 1492 in fol.

Elegia s. Dialogus, Quomodo-omnia in meliorem partem sint interpretanda, interlocutoribus Homine et Ratione. Leydae 1509 4o.

Oratio an. 1478 *in adventu Maximiliani Archiducis* ms. (Hij was toen rector der Universiteit.)

Monotessaron, sive concordia Evangelica. ms.

Zie Val. Andr. *Bibl. Belg.* p. 759; Foppens, *Bibl. Belg.*

RIXTEL (PAULUS), of voluit Paulus Rodolphi, de Rixtel, voor hij geordend was Johannes Gruyter. Hij was de zoon van Rudolf of Roelof Gruyter, geboren te Rixtel, en werd monnik in het klooster van St. Odulphus van Staveren te Hemelum, en Kapellaan van den abt, Jacobus van Oest, van Oudewater. Deze, in 1494 tot abt en opvolger van Heer Agge gekozen, was bij de monniken zeer gehaat, omdat hij de reformatie invoerde, dat is, de losbandige broeders dwingen wilde om den regel na te leven, en zich aan de kloostertucht te onderwerpen Door gedurige opstanden verbitterden zij hem het leven, en gingen zoo ver, dat zij hem in den ban deden, en in 1514 uit het klooster verdreven In deze zijne ballingschap begaf hij zich naar het St. Adelberts-klooster te Egmond, waar hij vroeger prior geweest was, en met welks abten hij steeds in vriendschappelijke betrekking gestaan had. Derwaarts volgde hem ook zijn kapellaan Paulus Rixtel, die in al zijne pogingen tot zedelijke verbetering der geestelijken hem steeds had ter zijde gestaan. De abt overleed den 26 Julij 1516 en Paulus Rixtel maakte een Latijnsch lijkdicht op hem.

Hij is schrijver van den *Proeliarius* waarvan dr. J. G. Ottema eene vertaling gaf met den titel: *Proeliarius of Strijdboek, bevattende de jongste oorlogen in Friesland, in het jaar* 1518, *beschreven door Broeder Paulus Rodolphi, van Rixtel, vroeger geheeten Joh. Gruyter*; uitgegeven door het Friesch Genootschap. Leeuw. 1855, 8

Zie *Nav* D. IV, bl 371, *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. III; bl. 357; Eekhoff, *Cat. d. Bibl. van Leeuw.* bl. 278; *Kunst en Letterb.* 1855, no. 49

RIXTEL of VAN RIXTEL, (PIETER) was eerst Procureur te Purmerend, later te Haarlem. Hij behoorde tot de Doopsgezinde gemeente en is te Haarlem den 18 Febr. 1663 gehuwd met Catharina Mooi en den 10 Mei 1673 aldaar overleden. Hij was eenige jaren Factor van de Rederijkkamer, de Wijngaartranken onder het Blazoen, ,,Liefde Boven Al," stond meermalen in zekere betrekking tot de dichtersbent, die zich onder Jan Zoet te Amsterdam verzamelde, en ook de zinspreuk „Liefde Boven Al" had aangenomen. Van hem is een zeldzaam voorkomend boekje: P. Rixtel, *Mengelrijmen*, bij Vincent Casteleijn te Haarlem 1669, 2e druk te Amsterdam 1717. Uit de hierin voorkomende verzen blijkt, dat hij niet misdeeld was van geest, en zijne verzen verheffen zich nu en tot eene krachtige uiting, die hem boven velen van zijn tijd verhief. Uit een puntdicht op de Medea van Jan Vos blijkt dat hij daarmede niet ingenomen was en dus in strijd was met den heerschende smaak. Ook is hij dichter van een *treurblij-eindspel*: *Grooten Robbert, vertoont op de Amsterdamsche Schouwburg*, Amst. 1672, 1742 kl. 816.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V bl. 72, 73; De Vries, *Gesch. der Nederl. Dichtk.*, *Nav.* D. IV bl. 94, 376 *Bybl.* 1855 bl XI.

Valckenier, *Verw. Europa*, D. 1 *Byl.* N. 63 bl. 137, Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV. bl. 200; *Cat. de Bibl. van Ned. Letterk.* D. I, bl. 144 6 bl. 173, *Part. berigt.*

RIXTEL of RIXTELIUS (JOHANNES VAN), te Rixel geboren, was overste van het Fraterhuis der Hieronymianen, 't welk aan de oostzijde der voornaamste kerk van Gouda weleer bestond. Toen deze stad in 1572 onder Lumei door de Geuzen veroverd was, had dit huis van den euvelmoed der krijgslieden zeer veel te leiden. In den droeven toestand, in welken het verkeerde, ging Johannes, van den procurator des gestichts vergezeld, naar den bevelhebber, ten einde eenige ontlasting der baldadigheden te verwerven, of het verlof te verkrijgen om met de zijnen naar elders te vertrekken. Hij werdt met zijn medebroeder door Lumei bitterlijk bespot, naakt aan het krijgsvolk overgeleverd en gewond, wreedaardig door doornen voortgesleept, is en den 20 October 1572 overleden.

Zie van Gils, *Cath. Meyer Memorieboek* bl. van Gils en Coppens, *Nieuwe Beschrijv. van den Bisch.* D. III. bl. 412.

RIZAEUS HARDENBERG (ALBERTUS), in 1530 te Hardenberg, een dorp in Overijssel, geboren, was bloedverwant van paus Adrianus de VIe. Hij oefende zich in kunsten en wetenschappen te Leuven, op kosten van het beroemde Bernardiner klooster bij Groningen, later Aduwert, te Leuven, en kreeg daar kennis aan à Lasco, met wien hij vervolgens een gestadige vriendschap onderhield. In December 1587 werd hij te Mentz theol. doctor. Tot kennisse der waarheid gekomen, hield hij zich eenigen tijd op in 't klooster Aduwert en onderwees de monniken in de gronden van den zuiveren godsdienst. Op het dringend aanhouden van à. Lasco verliet hij eindelijk het klooster-leven en werd hofprediker van Hermannus à Weda, aartsbisschop van Keulen, een ijverig voorstander en bevorderaar van de hervorming. Toen het werk van den aartsbisschop door de R. C. verhinderd was, werd hij in 1547 predikant in den Dom te Bremen, en predikte daar driemaal 's weeks, Zondags in het duitsch, 's Woensdag in het latijn. In 1561 moest hij Bremen verlaten, wijl hij de stelling, dat Christus ligchaam overal was, tegensprak, en verdacht werd gehouden dat hij Christus' ligchamelijke tegenwoordigheid in 't Avondmaal ontkende. Uit Bremen vertrok hij naar graaf Christoffel van Oldenburg, broeder van gravin Anna, een bevorderaar van 't werk der hervorming in zijn graafschap. Vier jaren lang leefde hij daar in het klooster Rahstedt in rust, en werd toen beroepen te Singwerden, in de heerlijkheid Kniphuizen. Hier bleef hij twee jaren, en werd 1567 met bewilliging van den graaf van Kniphuizen predikant te Emden

Hier werd hij van het houden van lijkredenen, die daar toen veel in zwang waren, verschoond, nemende Sixtus Abbes van Leeuwarden die taak op zich. Hij overleed den 18 Mei in hoogen ouderdom, en werd in 't koor der Groote kerk begraven, waar men zijn grafschrift op een koperen plaat las. Hij huwde Druselle van Susinga, uit een rijk Groningsch geslacht gesproten, aan welke à Lasco verscheidene brieven schreef om haar te bewegen ganschelijk het pausdom te verlaten, die nog op de bibliotheek te Emden bewaard worden. Bij deze vrouw had hij geen kinderen. Hij vereerde bij testament zijne nagelatene boeken aan de bibliotheek. In de genoemde bibliotheek is nog een uitlegging der *Openbaring van Johannes* van zijne hand aanwezig. Van Hardenberg is af komstig een *Vita Wesseli Groningani*, met wien hij, gelijk ook met Regnerus, Praedinus en Melanchton bevriend was. Zijn beeldtenis vindt men o. a. in de Consistorie kamer te Emden.

In de *Bibl. Brem.* cl. VI p. 86 seqq. vindt men: *Joh. a Lasco ad. Alb. Hardemberg, Epistolae.*

(Gerdes, *Scrin. Antiq.* T. V, p. 1—90.)

Zie *Bibl. Brem.* bl VII p. 114, 499 285 seqq. Meiners, *Kerk. Gesch. van O. Friesl.* D. I bl. 452 volgg. H. H. Brucherus, *Gesch. d. Kerkherv. in Groningen*, bl. 12 ens. diens *Gedenkb. van Stad en Lande*; C. Ullmann, Joh. Wessel, *een voorg. van Luther*, vertaald door Ds. W. N. Meesters, Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, (2e serie) D. VIII bl. 183. *Nav.* D. II, bl. 347. D. III, bl. 359. D. VI bl. 311.

ROBAET (J. B.). Van dezen bestaan zes stuks portretten van het geslacht van van der Lely van Oudewater, met waterverw in ovalen, waaronder *Maria van Pijnacker, nat.* 28 *Sept.* 1597, *ob.* 26 *Mei* 1678 in den smaak van en als naar Miereveld geteekend.

Zie Kramm.

ROBART (M.), leerling van J. van Huijsum, was een bloem- en vruchtenschilder. Mogelijk is hij dezelfde met Willem Robart, bij Nagler vermeld.

Zie Immerzeel; Kramm.

ROB ( ) Kramm vermeldt van hem *drie verschillende vogels op takken van een boom*, op perkament geteekend.

ROBBERS of ROBBERTS, (JAN), in 1753 te Sommelsdijk geboren, was in 1808 organist der Waalsche kerk en in 1818 na den dood van Jakob Tours klokkenist te Rotterdam. Hij heeft vele orgels onderzocht, o. a. in 1828 met J. C. Berger, organist te 's Hage, en B. Tours, het orgel der St. Laurens kerk, hersteld door den facteur Meere, de zoon, in 1825 gestorven, en wiens vader in 1841 overleed. Niet alleen beoefende hij de toonkunst met goed gevolg practisch uit, maar bevorderde ook hare theoretische studie. In 1818 las hij in *Verscheidenheid en overeenstemming*, eene *vergelijking der oude en hedendaagsche muziek, en de werking der eerste op de gemoederen der menschen onderzocht en beoordeeld in muziekaal tijdschrift Harmonion* 1818 No. 1 opgenomen.

In 1820 verschenen van hem twee verhandelingen over het *Nationaal Nederlandsch Gezang*, in dezelfde letterkundige maatschappij door hem voorgedragen In 1823 gaf hij *Tweetal proeven van verhandelingen over de muzijk als beeldende kunst en de muzijkale dichtkunde, in verband met de compositie van zangmuzijk en de muzijk in de kerk.* Hij overleed den 13 Junij 1830, in den ouderdom van 77 jaren.

Zie Gregoir, *les artistes musiciens Neérl.* p. 151; *Kunst en Letterb.* 1830, bl. Nieuwenhuis, *Aanh.*

ROBERT, autheur van een handschrift, berustende in de *Bibliothèque de l' Eglise Wallonne* te Leiden, getiteld: *Rélation de ce que s' est passé de plus remarquable dans les Vallées de Luserne, en l' année* 1689 et 1690. Robert is, volgens zijn eigen verhaal, na het verdrijven der Franschen uit de Valeyen, overgegaan bij het Regement *de Loches*, dat destijds door de geallieerden aan den hertog van Savoyen was afgestaan, en waarmede Robert later de Republiek gediend heeft. De autheur was blijkbaar ooggetuige, ja opperbevelhebber op den zoo merkwaardigen togt, en waarschijnlijk dezelfde, die in de *Histoire de la glorieuse rentrée* enz. Arnoud, Kapitein der compagnie van St Germain en Pramol genoemd wordt. Mogelijk is hij wel dezelfde die, Martinet een der navolgeren van Arnaud noemt, of wel Robert de Neufville, den neef van Clignet, aan wien deze zijn postmeesterschap te Leiden in 1720 overdroeg en die in 1734 daar overleden is.

De hoogleeraar N. C. Kist heeft naar dat handschrift bewerkt: *Het terug keeren der Waldensen in hunne Valleijen, in de jaren* 1689 *en* 1690, *geschetst door een ooggetuige in Nederl. Archief.* D. VI

ROBERT (JEAN SAMUEL), laatst predikant bij de Waalsche gemeente te Amsterdam, in 1812 kinderloos gestorven. Na het overlijden zijner weduwe Anna Madelaine des Ormeaux is de aanzienlijke verzameling papieren, door hem nagelaten, op hare uitdrukkelijke begeerte verbrand.

Hij gaf in het licht: *Le troisième jubilé semi-seculaire de la Maison des Orphélins Wallons, à Amsterdam, célébré les* 23 *et* 25 *d' Avril* 1821 *par* M. M. Robert, *et* Chevalier *Pasteurs de l' Eglise Wallonne*, Amst. 1821 8.

Zie Kist en Royaards. *Ned. Archief* D. VI bl. 49; *Catal. de la Bibl. wall à Leide. supplem.* p. 16.

ROBBERT ROBBERTSZ. LE CANU, den 27 Nov. 1563 te Amersfoort geboren, was volgens Brandt „een vreemde, losse en hollebolge geest, een schimper en schieter op allerley gesintheden; met naemen op het mengelmoes van al de verdeelde Doopsgezinden en de Gereformeerden die de Remonstranten veroordeelden."

Hij liep daardoor zoo in 't oog, dat gecommitteerde Raden noodig vonden in Aug. 1619 den Schout van Hoorn te schrijven „ondersoeck te doen op syn persoon, aengaende syne proposten tot nadeele van de Religie en de regeering, en, deselve bevindende, te straffen naer rechten en de plakkaten." Hij was toen „Geauthoriseerd en geadmitteerd schoolmeester van de kunste der zeevaart tot Hoorn" vroeger woonde hij te Amsterdam „buiten de Haarlemmerpoort, achter de brouwerij van de Klaver, in de Leidstar te Amsterdam." Hij schreef toen „een *verklaring-*

boekje der feesten Israels" opgedragen aan de Gemeente van »Christus" Hij eindigde die opdragt met deze woorden: »geschreven door uwen dienst-schuldigen Robbert Robbertsz., die zoo het God belieft, wel gaarne uw en aller creaturen voet-feil wil wezen." Dit boekske werd in 1693 te Franeker in 8o. herdrukt met dezen titel: *Korte Inleidinge der feesten Israëls, zynde regte tydkaarten waarin men zien mag hoeveel groote jaren de wereld gestaan heeft en nog staan zal.*

De uitgever Jacob Horrius droeg het op aan „een hoogberoemden Godgeleerde, omdat hij van sommigen verstaan hadde, dat Zijn Ed. een groot liefhebber was van de rekeningen der tijden, en haar onderscheid." Uit dat werk blijkt, dat hij ook de poëzy beoefende, waarvan bij Rabus (*Boekzaal van Europa*, 1693 bl. 654, 541, en bij van der Aa, *N. B. A. C. W.* proeven voorkomen.

Hij behoorde eerst tot de Doopsgezinden, later tot de Remonstranten. Behalve de gemelde werken heeft hij nog geschreven:

Onder verbeteringhe. De slincker vluegel van Rob Robbertsz. In 't jaar 1596 8.

Onder verbeteringh. De rechter vluegel van Rob Robbertsz. Gedr. in 't jaar 1596 8.

(Beide tegen Pieter Willemsz. *Bogaerts Monster*).

Onder verbeteringhe. Een tuchtroede ghemaekt tot liefde van Jacob Jansz. Kist, omdat hij die waerheyt in zijn ghedruckten brief aen L. G. hefet ghemist (1527) 8.

Onder verbetering. Een Epistel van Robbert Robbertsz. aen de ghemeynte Godts in Hollandt, Zeelandt, Vrieslandt, Vlaenderen Brabandt ende veel meer andere Provintien, dien hij waerschout voor de valsche propheten, als voor den Jesuyt Costerus ende zyns gelycken. Een 0 *in 't cyfer. Ghedr. in 't jaer d. H.* 1605 8.

De noortsche rommelpot. Ludeken enz. (1608.)

Onder Verbeteringh. Een Meypraetjen over 't gheschil der professoren tot Leijden. Een 0 in 't cyfer.

Een dronckaert droncken zynde van den stercken dranck des Heeren. Meynt dat wij beter wyn-glasen konnen lichten en verkeeren, Dan van de hooghe poincten der religie te verclaren.

Hij soeckt om voor ons weeskens als quist-goeden te blameeren.

't Welck ons veroorsaeckt heeft, ons een weynich te verweeren.

En ons verstant nu bet. dan voorheen te openbaren. Ghedr. 1610. *vermeerd. druk* 1610. Aan het einde.

Nieuwejaars claach-liedt over de doodt van J. Arminius enz.

Rommelcaerte ofte wat oudts ende wat nieuws, al voor een gheldt. Gedicht, in plano.

Onder verbetering. 't Verscheyden antwoordt uyt vele steden in Hollant, op de vraghe van numeratio, het eerste A. B. C. der talkunst. Uytghegheven door Robb Robbertsz. le Canu. Met een corte verantwoordinghe teghen de leughenen van Thomas Leamer Engelsman. Tot Hoorn, ghedr. bij W. Andriesz. (1612).

Onder verbeteringh. Sommighe buerpraetgens van de resolutie der Stat. v. Holl. ende Magistr. der stadt Hoorn, allen dienende tot opbouwinghe van de ware Gheref. Kercke ende tot rust ende vreede van de vrye Vereen. Nederlanden. 't samen gheset door Robb Robbertsz. le Canu. tot Hoorn. 1614.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. III, bl. 830, 831; W. Meerman. *Comoedia vetus*, bl. 45; Rogge, *Bibl. der Rem. Geschrift.* bl. 273, 274; *Nav.* D. III, bl. 228; IV, bl. 201; V, *Bijbl.* bl. 14, 33.

ROBERT DE VRIES, jongere zoon van Boudewijn V. graaf van Vlaanderen en van Alix, dochter van Robert, koning van Frankrijk, was even moedig als heerszuchtig. Hij ondernam een kruistogt tegen de Saracenen, die hij uit een gedeelte van Spanje poogde te verdrijven en zich zelven in Gallicië een nieuw rijk te stichten In Vlaanderen teruggekeerd, vestigde hij zijne blikken op Holland, dat, daar Floris I gesneuveld was, thans door de gravinne-weduwe Geertruid van Saksen als voogdes van haren minderjarigen Zoon Dirk werd bestuurd. Bijgestaan door zijn vader, viel Robert met een gewapende magt in Holland, doch werd tweemalen afgeslagen en teruggejaagd. Nu deed hij huwelijks voorslagen aan de gravin Geertruida. Zij nam ze aan en in 1063 werd de echt te Oudenaarde voltrokken. Nu nam Robert den naam van de Fries aan en aanvaardde het bestuur van Holland als voogd. Na het genot van een zevenjarigen vrede onder zijn bestuur, ontstond er door den dood van zijn broeder Boudewijn VI, in Vlaanderen een felle krijg. Robert eischte de voogdijschap over Arnout, den oudsten zoon zijns broeders. Richild, Arnout's moeder betwistte hem deze. Nu viel Robert gewapenderhand in Vlaanderen, doch Richeld riep den bijstand van den koning van Frankrijk en den keizer van Duitschland in; voor welke vereenigde magt hij moest wijken. Ondertusschen was Godfried met den Bult, hertog van Lotharingen, door den keizer en bisschop Willem, van Utrecht ondersteund, in Holland gevallen en reeds tot Leiden doorgedrongen, eer Robert een leger gevormd had en herwaarts kwam. Hier kwam het tot een bloedigen slag (10 Julij 1072), waarbij Robert het onderspit delfde en genoodzaakt was met vrouw en kinderen en stiefkinderen het land te verlaten en waarschijnlijk in Saksen een schuilplaats bij zijn schoonvader te zoeken. Volgens sommigen steunt het op geen gronden, dat hij in gevorderden leeftijd nog een togt naar het H. Land zou hebben ondernomen, welligt heeft men dit met zijn vroegeren togt (of met dien welken zijn zoon ondernam, verward.

In 1093 stortte hij in een veldslag tegen Thibald, graaf van Champagne, waarin hij Lodewijk den vetten, koning van Spanje bijstond, van zijn paard en werd deerlijk vertrapt. Zijn lijk werd te Utrecht begraven.

Zie, behalve de Vlaamsche en Hollandsche Chronijken; Melis Stoke, Goudhoeven, van Hemert, Wagenaar, Cerisier, Bilderdijk; Arend; Hoogstraten; Kok; Kobus en de Rivecourt: Verwoert; *Bibl. Univ*; *Nouv. Biog., génér. Annales de la Société d'émulation* T. V, n. 4, p. 349. Louis de Baecker, *Le tombeau de Robert le Frison, Comte de Flandre.* Par. (Dunkerque) 1850 8.

ROBERTUS (I.), bisschop van Langres, en sedert 1240 bisschop van Luik, was in 1245 op het 13e algemeene concilie, het eerste algemeene concilie dat te Lyon is gehouden; in het volgend jaar 1246 stelde Robertus in zijn bisdom van Luik den plegtigen feestdag van het H. Sacrament des altaars in; welk feest tot nu toe op Witten Donderdag was gevierd geworden, waartoe hij door den raad van Jacobus Pantaleon, een aartsdiaken der kerke van Luik, en, volgens sommigen, ook door een bovennatuurlijke openbaring aan eene godvreezende vrouw Juliana werd bewogen.

Deze Jacobus, in 1261 tot het pausdom verheven, heeft in 1264 dien plegtigen feestdag voor de geheele Katholieke Kerk ingesteld.

Onder Robertus werd het kapittel van St. Pieter van Corteshem gesticht, dat weleer het begevingsregt der Kerken van Strijp en Zon (dekanaat van Eindhoven) en van Nunen (de Kanaat van Helmond) bezeten heeft. Robertus had de verordeningen, die het kapittel te onderhouden had, goedgekeurd. De kerkvoogd overleed den 10 October 1246.

Zie Butler, *Fêtes mob.* T. II, *de la Fête du S. Sacr.* C. III; *Hist. de l'Instit. de la Fête Dieu* etc. Liège 1781; C. Smet, *Heijl en roemw. Pers.* D. II, bl. 285—294; Kersten, *Journal hist. et litt.* T. V, p. 494; van Gils, *Cath. Mijer. Memorieb* bl 285; van Gils en Coppens, *N. Beschr. v. h. Bisd, v. 's Bosch*, bl. 53, 54.

ROBERTUS II, uit het adelijk huis van van Berghen gesproten, werd na den dood van Georgius van Oostenrijk van coadjutor, bisschop van Luik (1557). Tijdens zijn bestuur had de oprigting der nieuwe bisdommen in Nederland plaats. Het bisdom van Luik werd daarbij aanzienlijk verkleind, wijl het geheele bisdom van Namen, bijna het geheele bisdom van Roermonde, het grootste deel van het aartsbisdom van Mechelen, van het bisdom van 's Bosch, en een deel van het bisdom van Antwerpen, van het oude bisdom van Luik werden afgescheiden. Robertus deed den 11 April 1564 afstand van zijn bisdom, en overleed in het volgende jaar.

Zie van Gils t. a. p. bl. 36; van Gils en Coppens t. a. p. bl. 70 volgg.

ROBBERTUS (JOH. BAPT.), bisschop van Roermonde. Van van hem bestaat:

Herderlijke brief van Z. D. Hoogwaardigheid J. B. R. bisschop van het Hollandsche aandeel van het diocese van Roermont aan de Roomsch-Catholijken van hetzelve ter gelegenheid van het gebed, voor Zijne Majesteijt den Koning van Holland, 's Hage 1806.

Zie van Doorninck, *Bibl. v. Ned. anon. en pseudon.* bl. 91.

ROBBERTZ (WOUTER) bijgenaamd COSTER, is schrijver van: *De Oranje Nachtegaal door den Oranje beminnaar W. R.*

C. Gedrukt in de Oranje-stad daar Prins Willem vrienden had. (1785) 8.

Zie v. Doorninck, *Bibl. v. Nederl. anon. en pseudon.*, bl. 367.

RÒBBERTZEN (J. R.) van hem zijn:

Herders-zanghen en Amsterdamsche Pegasus. Waer in bij een vergadert zijn veel minnelijcke liedekens. Amst. 1627. 4.

Zie v. Doorninck, *Bibl. v. Nederl. anon. en preudon.* bl. 367.

ROBINET (M.) is schrijver van:

Bereiding der stroop van Arabische gom en het Jujuben-e deeg in *Schei-, Artsenymeng- en Natuurk. Bibliotheek*, 1826 D. III N. 1 bl. 26 en *Bereidingen uit Ysland-sche Mos.* Ald. D. II, No. 4 bl. 239.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir. p.* 296.

ROBINSON (JOHN), in 1575 geboren, studeerde te Cambridge, en moet, voor bij tot de Brownisten overging, in de gevestigde kerk, in de omstreken van Yarmouth en Norfolk een geestelijk ambt bekleed hebben. Toen de Brownisten, in den aanvang der 17e eeuw, genoodzaakt waren hun vaderland te verlaten, vonden zij een schuilplaats in Nederland, vormden, gedurende twintig jaren bepaaldelijk te Leiden een bloeijende gemeente, begaven zich van daar naar Noord-Amerika, stichtten de later zoo bloeijende Plymouth-kolonie en legden den grondslag voor den bloei van Nieuw-Engeland.

In 1607 en 1608 verlieten de bovenbedoelde vlugtelingen, langs verschillende wegen Engeland, en vereenigden zich, na het ondervinden van velerlei wederwaardigheden, te Amsterdam onder John Robinson, die het herder- en leeraarsambt onder hen waarnam, en van William Brewster hun ouderling. Te Amsterdam troffen zij een ander gezelschap aan, dat zich aldaar reeds een paar jaar, onder leiding van John Smith, gevestigd had. Deze laatste echter in groote onmin met eene andere congregatie van Engelsche Separatisten, die onder Francis Johnson en Henry Ainsworth reeds in 1592 uit Londen naar Amsterdam waren overgekomen, en daar eene eigene kerk hadden gevestigd. Waarschijnlijk lag in deze twisten de oorzaak waarom Robinson en de zijnen zich in 1608 of 1609 naar Leiden begaven. Door vlijt en inspanning in verschillende handwerken en andere middelen van bestaan, welke zij, oorspronkelijk meestal landbouwers, elk voor zich hadden uitgekozen, geraakten zij hier eerlang tot een gewenschten en zelfs bloeijenden toestand, zoodat hunne gemeenschap nog telkens door nieuwe vlugtelingen uit Engeland vermeerderd werd, en hun aantal tot ongeveer 300 zielen aangroeide, terwijl hunne christelijk stille en ingetogene levenswijze, in vergelijking met die der Walen, welke zich tevens in Leiden ophielden, sterk moet hebben in het oog geloopen. Robinson bleef de ziel der vereeniging en moet een man geweest zijn, die door braafheid en vroomheid zoo wel, als door verstand, beschaving, groote geleerdheid en uitgebreide kennis van menschen en zaken heeft uitgemunt. Bijzonder ook als godgeleerde deelde hij in de toegenegenheid vooral van den hoogleeraar Polyander en van den regent van het Staten-Collegie, Festus Hommius, met welke hij meer en meer tegen Episcopius en de Arminianen partij koos. Hij woonde de lessen van Episcopius en Polyander, zonder onderscheid te maken, bij, maar sloot zich meer en meer aan den laatsten en hield later meer dan een openlijk twistgesprek met den eersten.

Reeds in 1617 was het plan bij de Brownisten te Leiden opgekomen en voorbereid om liefst in de Nieuwe wereld en onder Engelsch oppergezag eene eigene kolonie te stichten. Nadat dit plan tot rijpheid was gekomen, vierden zij te Leiden een vast- en biddag. Robinson predikte bij die gelegenheid naar aanleiding van 1 Sam. XXIII: 3, 4 en toen alles tot het vertrek gereed was van Esra VIII: 21, waarop vooreerst eenige jeugdige en krachtige mannen, waarvan velen nog hunne vrouwen en kinderen achterlieten, den 21 Julij 1620 Leiden verlieten. In Augustus 1623, 1629, 1630 volgden de overigen. Robinson mogt dit voorregt niet te beurt vallen. Hij overleed den 1 Maart 1625. De hoogleeraren der Leidsche Universiteit en de predikanten der Hervormde Gemeente volgden zijn lijk naar de St. Pieters kerk (4 Maart 1625).

Hij schreef:

A Justification of Separation from the church of England against Mr. Richard Bernard his invective, intituled: The Separatists Scheme. Bij *John Robinson* 1610.

Of Religious Communion, private and public. With the silencing of the clamors raised by Mr Thomas Helwisse against our retaining the baptism received in England, and administering of baptism unto infants. As also a survey of the Confession of facih published in certain conclusions by the remainders of mr. Smith's Company. By Joh. Robinson 1614.

Apologia justa et necessaria quorumdam Christianorum, aeque contumeliose, ac communiter dictorum Brownistarum, sive Barrowistarum. Per Johannem Robinsonum, Anglo-Leidensem, suo et Ecclesiae nomine, cui praefigitur 1619.

Dit werk werd in het jaar 1644 ook in het Engelsch vertaald en uitgegeven onder den titel:

Just and necessary Apology of certain Christians not less contumeliosly than conmonly called Brownists or Barrowists.

A Defence of the doctrine perpounded by the Synode of Dort, against John Muston and his Associates, with the Refutations of their Answer to a writing tonching baptism. Bij *John Robinson. Printed un the year* 1624 4o.

A Treatise of the lawfulness of hearing of the ministers in the church of England; penned by that learned and reverend divine, John Robinson, late Pastor of the English church of God at Leyden.

Printed according to the copy that was found in his study after his decease and now published for the common good. Together with a letter written by the same author (Leyden 5 April 1624) *and approved by the Church, which folleweth after this Treatise.* Anno 1624 16o.

Essays, or Observations, divine and moral, collected out of Holy Scriptures, ancient and modern writers, both divine and human, as also out of the great volume of men's manners; tending to the furtherance of knowledge and virtue By John's Robinson. The second edition. London Printed for I. Bellamie. 1638 4o.

Jammer dat zijne *Records* of aanteekeningen, door hem gehouden, aangaande de vlugt zijner gemeente uit Engeland, hare aankomst in Holland, en haar overgang, verblijf en bestaan te Leiden, nimmer het licht hebben gezien en na zijn dood zijn verloren gegaan.

Het was deze Robinson, die gewoond heeft in 't Peseinshofje, en ter eere van wien voor weinige jaren een gedenksteen met toepasselijk opschrift in den muur van dat hofje naast de voorpoort, door bemiddeling zijner Noord-Amerikaansche geloofsgenooten vastgehecht werd.

Zie *Chronicles of the Pilgrim Fathers of the colony of Plymonth, from 1602 to 1625, Now first collected from original Records and contemporaneous Documents, and illustrated with Notes By Alexander Young* 1841; J Hoornbeek, *Summa Controvers.* (L. B. 1653) p. 751; Hornii, *Hist. Eccl.* p 553; Venema, *Hist. Eccl.* T. VIII p. 354 S.; Mosheim, *Kerk. Gesch.* D. IX. bl. 195 vv.; Schröck, *Kges. s. d. Ref.*; Uter, B. S 42 ff, Henke u. Vater, *Algem. Gesch. d. Chr. K.* Th. IX. S. 260; Celebas, *die Dissenters in England* in Illgens u. Niedners, *Zeitschr. für hist. Theolog.* 1e St. S 420 ff; *John Robinson enz.* in *Nederl. Archief* van Kist en Royaards, D. VIII; Kok, Jöcher, *Ned. Spect.* 1865, N°. 35.

ROBINSON (HENRIK) was een ijverig voorstander der Contra-Remonstranten gemeente en tevens een der doldriftigste weerstrevers der Remonstranten. Later kwam hij tot andere gedachten, zette zich neder tot een kalm en onpartijdig onderzoek der twistpunten tusschen Arminius en Gomarus, en begon mingunstig over den laatsten en gematigder over den eersten te denken. Bij beiden vond hij een mengsel van waarheid en dwalingen. Hij vormde zelf een zamenstel van godgeleerdheid, waarin hij den middelweg tusschen de twee uitersten trachtte te houden. Zijn navolgers noemde zich na hem Robinsonianen.

Zie Hoffmann, *Lexic. Univ.* i. v. Kok, Kist en Royaers, l. i. D. VIII, bl. 372.

ROBINSON (R.) is schrijver van *Christus alles en in allen.* Amst. 1668 4o.

Zie Arrenberg, *Naaml.* bl. 441.

ROBYN (C.)

schreef:

Neerlands Jammerstaat, beschouwt in 's Lands hooggaande

aanhoudende en hemeltergende zonden met de daaropgevolgde en nog steeds toenemende zoo drukkende als dreigende oordeelen, waarby Nieuw-jaars Zegenwensch, gedaan aan Haar Hoog Moog. aan de Agtbaare Regeerders der Steden, Dorpen en aan a'le leeraaren en aan getrouwe onderdaanen. Gouda 1746 4o.

ROBIJN (E.), dichter uit de 18 eeuw, wiens poëzy men vindt in *Dichtkundig Praaltoneel.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

ROBIJS (JOOST VAN), voornaam-lakenfabrikant te Haarlem, in de eerste helft der 17 eeuw, kreeg verschil met de stadsregeering over het weigeren om den post van Diaken bij de Nederduitsche gemeente, waartoe hij geroepen was. Ten gevolge daarvan verliet hij, op last der regeering, de stad, en begaf zich met bijna al zijn werkvolk naar Abbeville, zette zich daar met toestemming van den koning van Frankrijk neder, dreef daar zijn bloeijende fabrijk en alzoo werd Haarlem van een aanzienlijk bron van welvaart beroofd.

Zie de Koning, *Tafereel der stad Haarlem.* D. V, bl. 225; *Nav.*, D. IX, bl. 131, 260.

ROBLES (CASPER DE), Heer van Billy, werd in 1527 te Robles, een Portugeesch dorp, geboren, en was de zoogbroeder van Philips van Spanje. Deze omstandigheid bragt hem waarschijnlijk aan het hof te Madrid in kennis met vele aanzienlijke personen en baande hem den weg tot aanzienlijke ambten en waardigheden, zoowel in het staats- als in het krijgswezen. Volgens van Meteren, was hij langen tijd „jongen van den Prins van Oranje", diende in de oorlogen tusschen Spanje en Frankrijk, en overwon, schoon klein van persoon, een kloeken Franschman. Het eerst ontmoeten wij hem in 1567, toen hij als kapitein en gouverneur van Philippeville het beleg van Valenciennes bijwoonde. Kort daarop werd hij door de Gouvernante Margaretha naar Spanje gezonden, om den koning het zenden van meerdere spaansche troepen dringend af te raden, en bragt hij het antwoord des Konings waarin deze beloofde nog dien zomer herwaarts te komen, om orde op zaken te stellen, terug. Na het vertrek van de Landvoogdes, trad hij in dienst van Alva In 1568 deelde hij niet in de nederlaag van Heiligerlee, maar wel in Alva's overwinning te Jemmingen. Door dezen zag hij zich in 1569 als Kolonel over zes vaandels waalsche soldaten de bescherming toevertrouwd van Groningen, welke stad hij met een forsch kasteel versterkte. Gestrenge bevelen toch waren hem ter uitvoering opgedragen. Dat hij anders menschlievend van aard was, bleek in den volgenden jare bij den geweldigen Allerheiligenvloed. »Dat de overste Robles," schreef Hooft, »daarbij treffelijke proeven gaf van Portugeesche trouwhartigheid, door niet alleen de bevelhebbers van zijn regement en alle schuitenvoerders, die zich vinden lieten, uit te zenden, om de lieden, op daken en in boomen zittende, uit den nood te redden, maar zelfs onwilligen daartoe te dwingen, zonder zijn eigen persoon of eenigen arbeid te sparen. Ja, hij bragt te Brussel te weeg dat de soldij zijner knechten van dáár bezorgd en zijne landvoogdij een rond jaar van schatting verschoond werd, als genoeg belast met de herstelling van hare dijken, dammen en sluizen. Albetwelk hem, die te voren niet wel met de inboorlingen stond, grootelijks gezien en gewild maakte, zoodat de sporen dezer genegenheid tot nog toe door den tijd niet zijn uitgewischt."

Terwijl de beide stadhouders, die Aremberg opvolgden, zelden in Friesland kwamen, maar meest in Overijssel en Gelderland vertoefden, stond Robles hier alléén en op een moeijelijken post, en had het veel in, om, met eene geringe krijgsmagt en gebrek aan geld en krijgsbehoeften, het gezag des Konings te bewaren, de bevelen van Alva op te volgen en de ingezetenen niet te verbitteren door daden van geweld en wreedheid, die elders de Spaansche wapenen zoo zeer bezoedelden. Nog moeijelijker werd die taak, toen hij in April 1572 tot Luitenant Stadhouder van Gilles van Barlaimont benoemd was, en de Hollandsche steden den Prins toevielen, de Watergeuzen de zeesteden bestookten, Graaf Joost van Schouwenburg reeds benoemd was tot stadhouder van Friesland en met Diederik van Bronckhorst poging deed om dit gewest voor den prins te winnen. Nadat verscheidene steden en edelen dezen waren toegevallen, kon Robles zich alleen door de uiterste krachtsinspanning en geweld staande houden. Naauwelijks was Dokkum herwonnen en de bloedige woede zijner soldaten door zijne goedertierenheid bedwongen, of hij trok met zijne Friezen en Walen de 6000 man Nassausche troepen, die zich bij Stavoren verschanst hadden, tegen, en overwon hen met list en geweld. Weldra gaven zich de steden Bolsward, Sneek en Franeker over en nam Schouwenburg de vlucht. Zoo groot was het vertrouwen dat Alva in zijne dapperheid stelde, dat hij hem in Jan. 1573 naar het beleg in Haarlem ontbood, waarbij hij in Mei van het volgend jaar gewond werd, en eerst in Augustus verlof ontving om naar Leeuwarden, waar hij luisterijk werd ingehaald, terug te keeren.

Nu waagde hij zich op de Zuiderzee, en, in weerwil Duco van Martena het Flie bewaarde, veroverde hij met drie galeijen en zeven schuiten zeven schepen, die met 300 last rogge uit de Oostzee kwamen. Zelfs deed hij pogingen om Enkhuizen en Medemblik te herwinnen, terwijl hij het eiland Flieland bemagtigde. Als belooning voor zooveel goed werd nog in hetzelfde jaar de hem lang onthoudene bevordering tot stadhouder en kapitein-generaal over Friesland, Groningen en Drenthe zijn deel; reeds vroeger was hij benoemd tot Ridder der orde van St. Jacobus.

Niet alleen bestreed hij met dapperheid en voordeel zoowel te land als te water 's Konings vijanden, maar hij herstelde de zeedijken, door het laten graven van een kanaal tusschen het Bergumermeer en de Lauwers, dat nog zijn naam draagt, en bragt ook eene betere gemeenschap met Groningen tot stand. Bij het verkeeren van den kans, ten gevolge der Gentsche bevrediging in de komst van der Staten zendeling Stella te Groningen, in 1576, werd hij niet alleen door de zijnen verlaten, maar met zijn zoon, schoonzoon en kapiteinen door eigene muitende soldaten gevange genomen, van daar naar Leeuwarden op het blokhuis vervoerd; eerst in Maart 1577 werd hij, op bevel van den Raad van State ontslagen en naar Brabant gevoerd.

Vruchteloos deed hij nog een poging tot herstel van zijn gezag. Omtrent zijn volgend lot is ons alleen bekend, dat hij zich met den wakkeren Zeeuwschen landvoogd Mondragon bij Don Jan van Oostenrijk vervoegde, op het kasteel te Namen en daarna te Luxemburg; dat hij in 1578 in den slag van Gembloux eene afdeeling ruiterij kommandeerde, en na de overgave van Leuven belast werd met eene zending naar Spanje; dat hij, na zijn terugkomst Gouverneur werd van het kasteel van Limburg, en eindelijk, dat hij in 1585, dienende onder Parma, in het beleg van Antwerpen ongelukkig om het leven kwam, daar hij bij de bekende uitbarsting tot vernieling van de brug over de Schelde tegen een paal verpletterd werd. Volgens van Meteren huwde hij „een schoone rijcke dochter in Walslandt, de welcke hem toe-bracht sommige Heerlijckheden, als Belly, Malepert en andere."

Getrokken uit W. Eekhoff, *Voorlezing over het leven en de verdiensten van Caspar van Robles, enz., en de lotgevallen van de voor hem opgerigte gedenkzuil, op den Zeedijk nabij Harlingen, in de Vrye Fries.* D. IX, bl. 24 volgg.

Zie verder J. Caroli *de rebus Billaei in Frisia gestis commentariorum libri IV, ad Catholicum Hispan. Regem Philippum Austr.* 1731 en 1751; (Te Water, *Verband der Edelen* D. IV, bl. 361); *Memorien van den Gedenkw dingen, van Reinico Fresinga,* van Franeker. Burgem. v. Deventer, gebruikt door van Meteren. *Hist. d. Ned.* Amst. 1647 in fol. 112 in Fresinga en Dumbar, *Anal.* D. III, bl. 10 enz.; Strada, *de bello Belgico,* Rom. 1600, T. I, p. 261, 331 enz.; Hooft, *N. Hist.* bl. 275, 326; *de Kronijken van* Winsemius; Schotanus; Foeke Sjoerds. *Alg. Beschrijv. v. Friesl.*; Winsemius, *Histor. ab excessu Caroli V, sive Rer. sub Philippi II, per Frisiam gestar. Libri*; Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belg.* T. II, p. 421, 428, 455, 552, 613, 645, 668, 687, 700, 721, 725, 749, 760, 766, 789, 797, 810, 812, 821, 827, 835, 838, 861. T. II, p. 2; (J. B de Tassis, *de Tumultu Belg.*) p. 211, 212, 261, 272, 283, 294, 296, 303, 321, 471. T. T. p. 11 (Index); Viglii, *Epist. ad J. Hopperum, ed. S. A. Gabbema Leov.* 1661. Markies van Astorga, *Lev. v. d. Hertog van Alba*, D II, bl. 267; M. Gachard, *Corresp. du Duc. d'Albe sur l'invasion du Comte Louis de Nassau en Frise en* 1560 p. 116, 133, 137, 139, enz.; Kervyn de Volkaersbeke, et J. Diegerick, *Documens hist. inéd. conc. les troubles des Pays-Bas.* 1577—1514, 3e leer. p. 412, *Vrye Fries* VIII dl. 4e st. bl. 398; Mr. H. O. Feith, *Register op het Archief van Gron.*, D. II, bl. 290 env.; Dez. *Dagboek of Aanteekeningen van Dr. Georgius Westendorp* (1566—1578) in *Vrije Fries* D. VII, bl. 41; Wagenaar,

Vad. Hist. D. VI, bl. 280, 310, 324, 369, 447, 473; VII, bl. 75, 98, 126, 127, 165; Cerisior; Bilderdijk; v. d. Vynckt; Arend; Bor, *Ned. Oorl.* D. I, bl. 97, 128; Outhof, *Verh. van alle Wateavloeden* bl. 514, 535; Gabbema, *Verh. v. Leeuw.* bl. 534; *Tegenw. staat van Stad en Lande*, D. I, bl. 386—428; *Vriesch Charterboek*, D. II, bl. 628, 876, D. III, bl. 1082, 1109, 1117; van der Aa, *Aardr. Woordenb.* D. V, bl. 177; Eekhoff, *Gesch. v. Friesl.* bl 184, Mr. J. Minnema Buma, *Bijdr. tot de Geschied. van het Dijkregt der Vijf deelen*, bl. 95, 227; *Eenige bijzonderheden uit de Levensgesch. v. C. Robles, in Friesche Volks-Almanak* 1841 bl. 2; Scheltema *Staatk. Nederl*; Amersfoordt en Evertsz., *Verh. v. d. Verrigt. der Jesuiten in Friesl.* bl, 17 223; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

ROBIJN (M.), tooneeldichter uit de 2e helft der 18e eeuw, gaf met A. Spatsier in het licht:

Deugd én Minerva; Vreugdespel ter geleg. van het geslooten Vreeverbond tusschen de Koninginne van Hongaryen en den Keurvorst van Beieren. Amst. 1774.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 197.

ROBIJN (W.), tooneeldichter uit het midden der 17e eeuw, is schrijver van:

Ferdinandt en Oratyn of 't Tooneel der Dwaesheyt, tnp. gesp. op d' Amsterd. Schouwb. Amst. 1647. kl. 8o.

Zie Witsen Geysbeek; Verwoert, *Cat. van Ned. Letterk.* t. a. p.

ROCHE GERAULT (de ridder DE LA) vestigde zich in 1754 te Amsterdam. Het gerucht liep dat hij te Rouaan een moord had gepleegd. In hetzelfde jaar liet hij te Amsterdam drukken: *La voix des Persecutés, Cantate précedé d'un discours aux protecteurs de Ste Innocence*, dat zoo vele „injurieuse reflectiën" bevatte op den koning van Frankrijk en zijne regering, dat het den 15 September 1753 te Parijs door beulshanden verbrand werd. De schrijver werd, op verzoek van den Franschen ambassadeur, in hechtenis genomen, en over Rotterdam naar Frankrijk gevoerd, om aldaar te regt te staan.

Zie *Nav.* D. X. bl. 5.

ROCHE (ALAIN DE LA). Zie RUPE (ALANUS DE)

ROCHEFORT (CHARLES DE) werd in 1605 geboren, vertrok als proponent naar Amerika, waar hij predikant werd. Na het vertrek van Nicolaas de la Bassecourt naar Amsterdam, volgde hij hem in 1650 als predikant te Vlissingen op. In 1653 vertrok hij van daar naar Rotterdam, waar hij in 1682 emeritus werd. Hij was een godvruchtig man en schrijver van eene *Histoire naturelle et morale des Iles Antilles.* Rott. 1658, 1665.

Zijne afbeelding, door B. Vaillant geschilderd, ziet het licht. Zijn zoontje legde in 1661 den eersten steen van de verbouwde Fransche kerk te Rotterdam.

Hij gaf ook iets uit over de natuurbeschouwing van Nieuw-Nederland.

Zie Vrolijkhert, *Vliss. Kerk.* bl. 133; v. Harderwijk, *Predd. te Rotterdam*; bl. 125; Glasius, *Godgel. Ned.* Brunet, *Manuel du libr.* T. IV. p. 1577; Ebert, *Lex.* n°. 9782.

ROCHEFORT (J.), tooneelschrijver uit den aanvang der 19e eeuw.

Men heeft van hem:

Apollo hersteld op den Parnassus, Anacreontisch ballet pantomine. Amst. 1802.

Isabelle en Don Ferdinand, of het Indisch Feest; groot ballet pantomine. Ald. 1802.

Telemachus op het eiland van Calipso. Ald. 1803.

De Fontyn van de Liefde en die van den Staet, of de Minnarijen van Mirtel en Silvia; Arcadisch ballet Ald. 1803.

De Vergoding der Bevalligheden, of Bacchus en Venus. Ald. 1804.

Alle in prosa met zang; en de beide laatstgen. Nederd. en Fransch. 4 st. kl. 8o.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 181.

ROCHELL (G. J. J.) geboren 26 Junij 1791, Majoor 16 Augustus 1829, Luitenant Kolonel 4 Mei 1840, Kolonel 24 October 1843, Generaal-Majoor en gepensioneerd 5 Maart 1852. Hij maakte zich verdienstelijk als krijgsman, woonde den slag van Waterloo bij, nam deel aan de tiendaagschen veldtogt, aan de verdediging van de citadel van Antwerpen, en deelde in de krijgsgevangenschap te St. Omer. Hij woonde als gepensioneerd generaal-majoor te Amsterdam en overleed te Keulen, waar hij zich tot herstel zijner gezondheid bevond, den 9 Junij 1871. Hij was Ridder der militaire Willemsorde, van den Nederlandschen Leeuw, en Commandeur van de Eikenkroon.

Zie Bosscha, *Ned. Heldendagen te Land* D. III, bl. 755; *Haarl. Cour.* 20 Junij 1870. *Naaml. gepens. officieren* 1869.

ROQUE (PIETER DE LA) luitenant-generaal, voerde in 1747 het bevel over Staats-Vlaanderen, dat hij den 10 Mei lafhartig aan de Franschen overgaf.

Hij moest dit met levenslange gevangenis boeten

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldendaden te Land.* D. II, bl. 608.

RODE (GODEFRIDUS VAN), te St. Oederode geboren, was priester, en heeft zoo men gist omtrent 1450, een levensverhaal van de H. Oda opgesteld, dat in het Raadklooster bij Brussel in Sonienbosch, in handschrift is bewaard geweest. Hij komt in eene akte der schepenen van 's Bosch van den 17 Mei 1481 voor.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 294; Foppens, *Bibl. Belg* T. I, p. 374; van Gebr en Coppens, *N. Beschr. van 's Bosch*, D. III, bl. 243; van Gils, *Bisdom van 's Bosch van 's Bosch*, bl. 448; Verwoert.

ROCHUS, ROUCKES, ROUCCIUS, REUCONIS (JOHANNES), te Sneek geboren (SNECANUS), een der eerste Hervormde leeraren in ons Vaderland. Hij werd in 1573 predikant te Cillershoek in 1574 te Geertruidenberg te leen gevraagd, in 1576 voor onbepaalden tijd te Dordrecht beroepen. Na een beroep te hebben afgeslagen, werd hij predikant te Ridderkerk, vertrok in 1580, bij leening naar Sneek, werd aldaar vast predikant en diende er met Bogerman tot 1599, toen hij emeritus en waarschijnlijk door zijn zoon Johannes opgevolgd werd.

Volgens Vriemoet overleed hij in 1603.

Zie Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 5; Nuyssenberg, *Beschr. van Geertruidenberg*, bl. 190, 191; Greydanus, *Predd. in de Classis van Franeker.* bl. 166; Columba en Dreas, *Predd. in de Classis van Dokkum*, bl. 30; Reinalda, p. 42; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 270; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 124. D. II. bl, 757.

ROCHUSSEN (H.), te Rotterdam, paarde aan uitgebreide kunst en historiekennis, mildheid van beginsels. Hij bezat een schoone collectie middeneeuwsche oudheden, eene uitgebreide collectie schrijvers over kunst en geschiedenis, en eene aanzienlijke verzameling van schilderijen, portretten en prenten Hij zelf vervaardigde smaakvolle teekeningen naar eigen ordonnantie. Immerzeel gist dat de vignetten voorkomende in Tollens' *Liedjes van Claudius*, naar zijne composities zijn gevestigd.

Hij overleed in 1852. Zijn beide zonen Henri en Charles zijn als beoefenaars der schilder- en teekenkunst beroemd.

Zie Immerzeel; Kramm,

ROCHUSSEN (JAN JACOB), den 23 October 1797 te Etten in Noord-Brabant geboren, (1) begon zijne langdurige loopbaan te Amsterdam, waar hij tijdens het herstel van Neêrlands onafhankelijkheid in 1813, door den souvereinen vorst tot controleur der belastingen werd aangesteld. Nadat hij in 1815, op de roepstem der vaderlandsliefde, als vrijwillig jager te paard den veldtogt had mede gemaakt, die Europa's vrede voor een geruimen tijd bevestigde, keerde hij tot zije ambtskring terug en wisselde daarin van woonplaats, daar hij zijn verblijf moest vestigen nu te 's Bosch, daarna te Rotterdam en te Delfshaven, tot dat hij in 1819 meer bepaaldelijk weder als controleur te Amsterdam werd aangesteld. Tot in 1825 bleef hij die betrekking vervullen en legde daar de grootste werkzaamheid aan den dag en een zucht naar kennis, waaraan hij vooral mogt voldoen daar hij zijn jaarlijkschen verloftijd dienstbaar maakte, om in de onderscheidene gewesten des lands of in den vreemde zich met al die vakken meer gemeenzaam te maken, die voor den staathuishoudkundigen en onderzoekenden ambtenaar

(1) Zijn vader was eerst secretaris te Etten, in 1804 lid van het departementaal bestuur en van den raad van finantiën te 's Bosch, onder den minister Gogel, eerste chef van devisie aan het ministerie van finantiën. Volgens *de Tijd*, 1845, bl. 133, was hij ook dichter,

van financiën onmisbaar zijn; de bronnen van Neêrlands handelsbloei, gelijk de behoeften van nijverheid en landbouw, kwamen daarbij het eerst in aanmerking. De vruchten van zijn onderzoek werden door hem in 1823 ten papiere gesteld en kwamen onder de oogen van koning Willem I, die daarover zoo tevreden was, dat de jeugdige schrijver twee jaren later tot secretaris der kamer van koophandel en fabrieken te Amsterdam werd benoemd, — de eerste stap tot eene hoogere loopbaan. Deze ontsloot zich nog meer, daar het Rochussen was die bij de nieuwe handelsbeweging in de beide halfronden, het stelsel van entrepozering aanraadde De koning keurde dat stelsel goed, dat, hoe ook aanvankelijk bestreden, werd ingevoerd, vooral nadat Rochussen, ten gevolge van eene reis naar Engeland, al de voordeelen daarvan had in het licht geplaatst, en daarbij de voorlichting en goedkeuring van Falck had mogen verwerven Zoo mogt Neêrlands hoofdstad reeds in 1830 op een entrepôt roemen (waarvan R. de eerste direkteur was), dat den lof des vreemdelings wegdroeg en dat in de omstandigheden van de feitelijke scheiding van België, van dubbel nut bleek te zijn. Onder de leiding van den ontwerper werd dat groote werk gaandeweg uitgebreid, zoomede de havenkom uitgediept, ten einde aan de koopvaardijschepen de gelegenheid te geven door het Noord-hollandsch kanaal tot Amsterdam op te komen. Dat de maatregel later niet meer geheel voldoen kon, was het gevolg van de veranderde strekking des handels, t. w. het bouwen van schepen van meerderen diepgang. Nieuwe behoeften, nieuwe eischen, en deze leidden tot den aanleg van de werken, die de hoofdstad een snellere en ruimere gemeenschap met de zee moeten openen Toch komt Rochussen de eere toe dat hij, in zijn tijd naar de toenmalige behoeften, den grooten stap ter verbetering gedaan heeft.

Zijne handels- en financiële kennis deden hem meermalen raadplegen, en toen de hoog begaafde Op den Hooff in 1834 in een andere betrekking naar 's Hage vertrok, volgde Rochussen hem als lid der kommissie voor de Rijnvaart op. Naast de bevordering van die vaart was R. er al vroeg op uit Nederland in de voordeelen van de gemeenschap der spoorwegen te doen deelen, waarin hij in den beginne ook veel tegenkanting ondervond. Reeds in 1834 behoorde hij tot eene kommissie, die den aanleg van eene spoorbaan tusschen Amsterdam en Keulen beoogde, en twee jaren later nam hij een zeer werkzaam aandeel aan de kommissie, door den koning bijeengeroepen onder leiding van Falck ten einde over de spoorwegen in verband tot de belangen van Nederland, een verslag uit te brengen. Hij was de aangewezen man, die van 1837 tot 1840 in de destijds zoo moeielijke handelsbetrekkingen over de handelsverdragen met het duitsche tolverbond en met Frankrijk onderhandelde; hij wist de verdragen tot stand te brengen. Zelfs was hij in 1839 benoemd als voorzitter der kommissie te Antwerpen, die zich met de uitvoering van het verdrag van Londen had bezig te houden, doch hij meende voor die onderscheiding te moeten bedanken.

Was de heer R reeds een tiental jaren vroeger met de ridderorde van den Nederlandschen Leeuw begiftigd, hij verwierf zich bij de sluiting van het verdrag met Frankrijk (waarbij o. a. de Rijn voor den vervoer van koloniale waren in Frankrijk geopend werd), met de bijzondere genegenheid van koning Lodewijk Philips, het Legioen van Eer. Hij mogt ook vele andere vreemde orden erlangen.

De nieuwe regelingen, vooral het herstel der geldmiddelen in Nederland, deden op hem het oog vallen als minister van financiën, tot welke hooge betrekking hij den 1 Augustus 1840 geroepen werd. Onder de meest uitkomende punten der loopbaan van dezen staatsman behoort zijn bewind over de geldmiddelen. dat hij niet aanvaardde dan onder voorwaarde, dat het amortisatie-syndikaat zou worden afgeschaft, de staat van 's lands financiën geheel zou worden blootgelegd, en dat de eerste grondslag ter verbetering zou zijn de vervroegde overgang der uitgestelde en werkelijke schuld Men voege bij die maatregelen de vereffening der geldelijke vraagstukken met België, en de nieuwe regeling der algemeene rekenkamer in verband met de in 1840 aangenomen regeringsbeginselen. Nog uitgestrekter ontwerpen had de minister beraamd: zijn konversieplan, dat echter na een hevigen strijd in Junij 1848 met eene zeer geringe meerderheid door de Tweede Kamer werd afgestemd. Daar hij bij zijne overtuiging nopens zijn ontwerp bleef, en dat niet meende te mogen noch te moeten wijzigen, diende hij liever zijn ontslag in en gaf daarvan met treffende woorden ook aan de Kamer kennis. Ook in 1848 had R. van zijne bekwaamheid als diplomaat blijk gegeven door de regeling der zaken van Luxemburg; — na zijn ontslag als minister van financiën werd hij tot gezant in Belgie benoemd, waar hij Falck had te vervangen. Zonder dat hij dezen zoowel in Nederland als in België hooggevierden staatsman kon doen vergeten, wist hij mede aan beide zijden ruimschoots de genegenheid te verwerven in een nog altijd moeijelijken tijd van vereffening van zaken en wegwissching van veten. Van Julij 1843 tot Februarij 1845 vervulde hij den post van gezant te Brussel, en vleijend waren de betuigingen van leedwezen over zijn vertrek. Koning Willem II had hem echter tot nog hooger werkkring geroepen: de heer Rochussen werd benoemd tot gouv.-generaal van Ned. Indië. Van 28 Sept. 1845 tot in 1851 vervulde hij die gewigtige betrekking, gedurende welke hij vele moeijelijkheden had te boven te komen, verbonden zoowel aan innerlijke regelingen, aan uitbreiding van den aanplant van verscheidene producten, aan de invoering van de nieuwe wetgeving, als aan krijgsondernemingen tot handhaving van 's lands gezag. De gewezen landvoogd heeft, na zijn terugkeer, zijne handelingen en maatregelen als zoodanig in een daartoe opzettelijk bestemd geschrift geschetst. Na zijn terugkomst in het vaderland, deed de werkzame staatsman verscheiden reizen buiten 's lands, ook om van zware huisselijke rampen te bekomen (hij was voor de tweede maal weduwnaar). In 1856 zag men hem het openbare leven weder intreden Hij werd van wege het distrikt Alkmaar ter Tweede Kamer afgevaardigd, en kenmerkte zich door menige beschouwing over financiële en koloniale vraagstukken, gelijk door zijn voorstel tot onderzoek van het misbruik van sterken drank. In 1857 zijn ontslag genomen hebbende als volksvertegenwoordiger, legde hij toen weder veel werkzaamheid aan den dag in de kommissie nopens de kolonisatie in Indië. Een jaar later werd hij met de zamenstelling van een nieuw ministerie belast, en bleef hij tot 1860 het beleid van de koloniën behouden. Ook nu trad hij liever af, na een votum van de Tweede Kamer, dan zijne overtuiging op te offeren.

Hoogst vleijend was voor hem de onderscheiding, hem door Z. M. den koning bij zijn aftreden voor zijne vele en langdurige diensten den lande bewezen. Hem werd bij een merkwaardig schrijven het Grootkruis met brillanten der orde van den Nederl. Leeuw toegekend.

In 1869 viel hem de eer te beurt als afgevaardigde ter Tweede Kamer uit Amsterdam te worden verkozen; en geene gelegenheid liet hij in of buiten de Kamer voorbijgaan om zijne meening over vraagstukken van kolonialen aard en op ander gebied kenbaar te maken; meeningen, hier gedeeld, dâar bestreden, maar die toch altijd van degelijk onderzoek getuigden, en geuit werden in den fijn wellevenden toon in op de duidelijke wijs Rochussen eigen. Hij overleed te 's Hage den 22 Januarij 1871.

Zie *Amst. Cour.* 1871 N°. 20; *Onze Eeuw* 1871 bl. 116; *Tijdschr. voor Nederl. Indie* 7e *Jaarg.* 3e D. bl. 461 volgg; Muller, *Cat. v. Portr.*

ROCHUSSEN, (IZAAC), Middelburgsche Kaperkapitein, maakte zich na een scherp gevecht bij de Sorles, den 7 Julij 1672 meester van het kostbare Engelsche Oost-Indische retourschip *de Gouden Valk*, dat anderhalve ton gouds waardig geschat en door hem, na vele gevaren te Amsterdam behouden binnengebragt werd. Sedert zette hij zich als koopman te Vlissingen neder, en werd een der grootste reeders van dien tijd.

Zie J. C. de Jonge, *Neêrl. Zeew.* D. III a bl. 179, IV a, bl. 293.

ROQUETTE (J.), arts te Haarlem, mitsgaders Anat. Chir. et Artis obstetric. Lector, werd in 1791 tot hoogleeraar in

de Anatomie, chirurgie en vroedkunde te Harderwijk beroepen, en bedankte.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. II, bl. 502, 503; Muller, *Cat. v. Portr.*

RODE (Jan van). Volgens een handschrift der *Somme le Roy. Of des Coninex Somme, ende leest hoe men de sonden biechten ende beteren sal*, is de vertaling er van uit het Fransch van Jan van Rode. Dat handschrift was voormaals een bezit van Isaäc Le Long en is thans in de Bibliotheek van den baron van Westreenen van Tiellandt berustende; waarin buitendien het een en ander gevonden wordt met de toenmalige gevoelens der geestelijkheid strijdende, dat in de gedrukte uitgaven weggelaten is,

Volgens de uitgaven zelve is de vertaler Jan van Brederode, b. v. volgens die te Delft 1478, 24 April kl. 4o.

Zie Le Long, *Boekz.* bl. 223—227; Visser, *Naaml* bl. 7 (bl. 251 der fransche vertaling); Panzer, *Ann. Typ.* T. I. p. 270 No. 2; van Wijn *Hist. Avondst* 2e stuk bl. 52 *Bibl. Roveriana* 4o. No. 59; Ebert *Bibl Lex.* No. 19579; *Chronyk v. h. Hist. Genoots*, D. II, bl. 9. *Cat. d. Maats. v. Ned Letterk.* D. II, bl. 178 179.

RODE of RHODE (Hendrik), een man van buitengewone geleerdheid, die zich jegens de zaak der Hervorming zoo in Nederland als in Oost-Friesland zeer verdienstelijk maakte. Als overste van het Hieronymus huis te Utrecht, was hij zeer gezien bij bisschop Philips van Bourgondië. Vroeg met de gevoelens der Hervormers bekend, geworden, omhelsde hij die, en telde den beroemden martelaar Johannes Pistorius onder zijn leerlingen. Het was aan hem, en aan Georgius Saganus of Sylvanus dat de raadsheer Hoen (Hönius), een ijverig voorstander der nieuwe leer, de taak opdroeg om Luther over een geschrift, in de nalatenschap van Jacobus Hoek, deken te Naaldwijk, gevonden, te raadplegen. Dit geschrift, volgens sommigen van Wessel Gansfort, volgens anderen van nog vroeger dagteekening afkomstig, handelde over het Avondmaal (*de Coena*) en uitte daaromtrent dezelfde meening die Zwingli later omhelsde. Rode vertrok met een brief van Hoen, waarin de inhoud der verhandeling werd uiteengezet, eerst naar Luther, en toen deze zich met die leer niet kon vereenigen, naar Zwingli. Deze nam haar over en daarom kan met volle regt beweerd werden dat het Zwingliaansche Avondmaalsbegrip van Nederlandschen oorsprong is. De brief van Hoen is in 1523 door Zwingli uitgegeven en overgedrukt in de *Monum.*, achter Gerdes, *Hist. Ref.* T. I, p. 231, seqq. en in het Hollandsch bij Trigland, bl. 125 volg. Vermoedelijk had de reis van Rode in 1520 plaats. In 1525 vinden wij hem onder de overzetters van het Nieuwe Testament te Amsterdam in 8o. uitgegeven, vermeld. Zijne belangstelling in de Evangelische waarheid berokkende hem vele vijanden en dwong hem eindelijk in Oost-Friesland de wijk te nemen. Hier werd hij in 1527 predikant te Norden. Van daar vertrek hij in 1530 naar Wolthuizen nabij Emden, waar hij weinige maanden later zacht en vroom overleed. »Rode was, schrijf Glasius, een geleerd, zachtmoedig en verdraagzaam theologant in de Zwingliaansche rigting. Daarom was hij dan ook minder gezien bij de navolgers van Luther, die andersdenkenden met strengheid en hardheid belegenden. Zelf waren er onder deze, die gedacht hebben dat hij in ongenade zou gevallen zijn bij Enno van Oost-Friesland, en die hem een veel noodlottiger uiteinde toeschrijven, dan zijne tijdgenooten ons berigten.

Zie Le Long, *Boekz. der Ned. Bijbels*, bl. 523; U. Emmius, *Rer. Frisiac. Hist.* p 848; M. Schoockii, *de Bonis Eccles.* p. 488; Brandt, *Hist. d. Ref.* D. II, bl. 92; E. Meinders, *Oostfr. kerk. Gesch* D. I, bl. 28. D. II, bl. 367; Ullmann, *Reform. vor die Reform.* Th. II. S. 560 ff; N. C. Kist, en Royaards, *Ned. Archief*, D. II, bl. 114 volgg.; Glasius en H. M. C. van Oosterzee, *Galery van Ned. Geloofshelden*, bl. 71 verv. Delprat, *over de Broederschap van Groete*, bl. 129, 130.

RODE of ROODE (Godfried), in 1752 te 's Hage geboren, vervaardigde aldaar zeer goed gelijkende portretten in crayon en email en schilderde in miniatuur. Zijn leermeesters waren de landschapschilder J. J. Schaegh, en de portretschilder Hurten. In 1793 was hij nog werkzaam bij de Academie.

Zie Kramm.

RODE of ROODE (Niels of Nielis), in 1742 of 1743 te Kopenhagen geboren, vertrok naar 's Hage, waar hij leerling werd van den portretschilder J. G. Ziesenis. Hij schilderde welgelijkende portretten, zoo te 's Hage als te Leiden, waar hij zich ter woon vestigde, en in 1794 overleed. Vroeger bevond zich te 's Hage op het *Theatrum anatomicum*, een kapitaal stuk van zijne hand. Het bevat 7 personen ten voete uit, en stelt voor dat de professor kennis geeft aan deken en hoofdmannen van het chirurgijnsgild, een geschenk ontvangen te hebben, hetgeen door den deken beantwoord en door den hoofdman-secretaris aangeteekend wordt.

Zie Kramm.

RODENBURGH (Anna), dichteres uit de eerste helft der 17e eeuw.

Men heeft van haar:

Trouwen Batavier, treur- blij- eynde spel. Amst. (1617).

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned Letterk.* D. I, bl. 182.

RODENBURGH (Theodorus), te Amsterdam uit een aanzienlijk Amsterdamsch geslacht, dat reeds sedert 1240 in de regering was en ook den naam van Beth voerde, gesproten. Zijne moeder was Elisabeth Spiegel, dochter van Henrik Spiegel. Hij bekleedde hooge waardigheden, en was ridder van de orde van den huize van Bourgondië, raad, gewoon gezant van den hertog van Holstein, resident der Hanzesteden van Duitschland, agent van de Republiek Hamburg, bij den prins kardinaal-infant van Spanje te Brussel. Hij was een vruchtbaar dichter en vervaardigde een tal van tooneelspelen, die te Amsterdam op de Akademie van Coster vertoond werden. Zijne dochter Hester huwde Reinier Anslo.

Hij is dichter van:

Keyzer Otto den derden en Galotrada, bly-eynde-spel, eerste, tweede en derde deel. Amst. 1617.

Batavierse Vryagie-spel. Ald. 1616.

Hertoginne Celia en Grave Prospero, bly-eynde-spel. Ald. 1617.

Casandra, Hertoginne van Bourgonje en Karel Baldeus; treur- en bly-eynde-spel, 4e dr. *overs. en verb.* Ald. 1642.

Jaloersche Studenten, bly-eynde-spel. Amst. 1644.

Eerste deel, Melibea, treru.bly-eynde-spel. Ald. 1618.

Tweede deel enz. Ald. 1617.

Derde deel enz. Ald. 1617.

Treur-bly-eynde-spel van Alexander; in vier en veertich uuren gereymt; *op den Reghel: „Onghezien ken gheschien."* Ald. 1631.

't Quaedt syn Meester loont, bly-eynde-spel; de tweedemael ghedr. ende gesp. op de oude Camer, In Liefd' Bloeijende; *d.* 24, *Aug.* 1631. Ald. 1631.

Wraekgierigers, trsp. op de Reghel: *De dulle woeste Mensch, die al zyn leet wil wreken, Blyft in de nickers wensch „ellendelycke steken;" gesp. op de Amsterd. Camer, in Dec.* 1634. Ald. (1634.)

Rodemont en Isabella, trsp. op de Reghel: *om de eere niet te derven, Ken de eerb're willich sterven.* Amst. 1633.

Hoecx en Cabelaaws, oft Hartoch Karel den Stouten, en Bataviana. Ald. 1628.

H. en C. enz., Tweede Deel. Ald. 1628.

Mays, treur-bly-eynde, spel op de Reghel: In Liefd' bloeyende yver; ghesp. op de Amsterd. Camer den 11 *Juny* 1634. Ald. 1634.

Sigismund en Manoella, bly-eynde-spel: op de Reghel: Deughde veel vermach. Ald 1636.

S. en M. enz. Tweede Deel. Ald. 1636.

Vrou Jacoba, Erf-Gravinne van Hollandt enz. Historiael treur-, bly- en blyvende spel. Ald. 1638.

Eglentiers Poëtens Borst-weringh. Amst. 1619 4e (Proza en Poezy)

Eglentiers Nieuwe-jaers-gift, in liefd' bloeyende op 1 *jaar* 1619. Ald. 1619.

Geboorte Christi.

Ecce Homo.

Aendachticheydt op 's doods ghedachtens Zoetheydt. Ald. 1639.

Met 's dichters portret.

Gemengde Dichtstukken. Tafelspelen, getiteld: *Bruilofts-Eer-gaef.*

Al deze spelen en dichtstukken zijn onder de zinspreuk: *Nobilitat* vergadert en

Sola est atque unica virtus of Chi sara sara in 4 d. in 4o uitgegeven. Zij berusten in de Bibliotheek der Maats. v. Ned. Letterk. te Leiden.

Zie L. Bidloo, *Pan-Poëticon Batavum,* bl. 252; Witsen Geijsbeek, *A. B. C. Woordenboek,* D. V, bl. 173, 174; Snellaert, *Schets eener Gesch. d. Ned. Letterk,* bl. 169; *Cat. v. Tooneelspelen v. W. Henskes,* No. 115; *Naamrol d Tooneelsp van J. v. d. Marck,* Aez. No 305; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I, bl. 179, 180; *Cat. Bilderdijk,* bl. 16; Schotel, *Ges. d. Rederijkers,* D. II, bl. 55; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v Portr.*

RODENBURCH (Jan Bets) of Roodenburch, voorvader van den vorige, in 1566 als kapitein der handboogschutterij te Amsterdam tot middelaar gekozen tusschen de gemeente en de wethouders. Ook gebruikte hem de magistraat, in 't volgend jaar verkozen, tot de 9 personen van beide religiën, met welke hij, zoo 't noodig of oorbaar mogt zijn, over zaken, de bewaring der stad betreffende, zouden kunnen spreken. Hij beoefende de geschiedenis zijner geboortestad. In de Bibliotheek van D. C. en J. J. van Voorst berustte de volgende mss.

Historysche Beschryvinghe der stadt van Amstelredamme. Waer inn verhaelt ende beschreven wordt allc die beroerten, troublen, oneenicheyden, die der voorghevallen zyn, zoo van weghen d'e Anabaptisten in den jaren van 1535, *als oock van de jaren* 1566—78, *beschreven door Jan Bets Roodenburch ende Adryaan Reyniersen Pau ende Stoffel Jans. Ende wt der Aucteurs copie ende gheschryfte by een ghestelt ende beschreven door Adriaen Valkenier,* in fol. 1620.

In dit handschrift vindt men Rodenburch's *Journaal* (1566—1568).

Aanteekeningen van Jan Betz Roodenburch en Adriaen Pauw omtrent de onlusten te Amsterdam in 1566—69; *vervolgd met afschriften van verschillende missiven, plakkaten enz* tot 1584.

Een verkorting van het vorige.

Zie Wagenaar, *Amsterdam,* D. III, bl. 183, 242; Brandt, *Hist. d Ref.* D. I, bl 445; *Cat. rais. de la Coll. de Mss. de M M. D.-C. et J.-J. v. Voorst,* p 83, 84.

RODENBURG (Floris), een groot voorstander der gemeene zaak, voelde zich echter bezwaard om, op aandringen van Brederode, het Verbond der Edelen te onderschrijven. Toen Brederode van de Gereformeerde Gemeente te Amsterdam geld had geleend om zijne stad Vianen te bevestigen, werd het hem door Rodenburg overhandigd, »die" schrijft Brandt, in den zomer des jaers 1568, door de Spaansche soldaten bezet zijnde, het schriftelijk blijk van den ontvangst in 't lijf at, uit vrees dat het hem den hals mogt kosten. Toen de vroedschap heimelijk besloot nog 300 soldaten te werven, was het ook Floris Rodenburg, die Willem Pauluszoon van Thenesse aanzette, zich hier tegen te verzetten.

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I. bl. 319 440; Wagenaar, *Amst.* D. III. bl. 218, 221

RODENBURG (Herman). Ook deze werd in 1566 te Amsterdam uit de Handboog-schutterij tot middelaar tusschen de gemeente en de wethouderschap te Amsterdam benoemd en verstrekte Brederode geld. Later werd hij hopman over een vendel stads knegten, en in 1571 Raad.

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I. bl. 366; Wagenaar. *Amst.* D. III bl. 183, 243, 250, 259, 478.

RODENBURG (Herman Betsen), volgens Hooft »een man vol moeds, zonder middelen naar gelang, en een driftig aanhanger van Leicester." Toen de krijgsraad te Amsterdam in 1587 Leicester aan een maaltijd onthaald had, en er overwogen werd of men het wachtwoord al of niet van den landvoogd af zou halen, zoo lang hij in de stad was, was ook Rodenburg, schoon geen lid van den krijgsraad, er wettelijk bescheiden, »misschien om 't eerste woord te slaaken, 't welk anderszins, in zulke hagchelijke gelegenheden bezwarelijk over de lippen wil." Terwijl men de hoofden bijeenstak om te raadplegen, trad de regeerende burgemeester Pieter Korneliszoon Boom, met, als opperbevelhebber, den degen op zij ter kamer in, en vroeg zoodra hij Rodenburg zag, »wat hij, die thans geen plaats in der krijgsraad bekleedde, daar te verrigten had?" Rodenburg bedremmeld, wist niet te antwoorden dan dat hij er, als een getrouw beminnaar des vaderlands, nevens anderen verschenen was. Boom, schoon nog onzeker van de gezindheid der anderen, gebood hem te vertrekken en Rodenburg, hoe fors hij ook was, zwigtende voor een woord dat met bestendig gelaat en burgemeesterlijke deftigheid uitgesproken werd, droop door, zonder iets meer te zeggen.

Zie Wagenaar, *Amst.* D. IV. bl. 72, 73.

RODENBURG (Cornelis Martinus) of Roijenburg, komt voor in de geschiedenis der hervorming in de stad Utrecht. Hij was te Utrecht geboren, in 1585, en werd na door Elconius onderzocht te zijn, derde predikant bij de St. Jacobs kerk. Volgens anderen bood hij zelf zijn dienst bij de St. Jacobs kerk aan. Na de ontbinding van deze gemeente, en de geheele zegepraal der Leicestersche partij in 1590 vertrok hij naar Heusden, waar hij tweede predikant werd en in 1609 overleed.

Zie Ypey en Dermout, *Gesch. d. Herv. Kerk.* D II bl. 75 Kist en Roijaards, *Neerl. Archief.* D. VII. bl. 232, 247. D. VIII bl. 196; Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 196; Voet en v. Rheenen, *Naaml. van Utrecht.*

RODENBURG (Christiaan), zoon van Johannes Rodenburg en Geertruida Bor, den 26 Junij 1618 te Utrecht geboren, verloor in zijn jeugd zijn vader en werd opgevoed door zijn oom Pieter Bor, neef van den beroemden geschiedschrijver, aan wien een brief van Barlaeus bestaat, en van wien hij zoo veel zorg erlangde, als hij van een vader had mogen hopen, zoo als hij met dankbaarheid erkent vóór de opdragt van zijn voortreffelijk werk *de jure conjugum.* Na voleindigde studiën, werd hij, zijnen oom, als secretaris bij het geregt toegevoegd (1642) en eerlang zoo beroemd door zijne kunde, dat hij (1644) namens de Staten-Generaal naar Engeland gezonden werd ter vereffening der geschillen tusschen de beide Oost-Indische Maatschappijen. In 1657 werd hij in de Chambre-mi-partie geplaatst, daarna kanunnik van St. Pieter, later deken, ook werd hij geëligeerd lid der staatsvergadering. Vervolgens afgevaardigde tot de Staten-Generaal, nam hij in 1668 zitting in den raad van state, en overleed den 18 Januarij 1668.

Hij is tweemaal gehuwd geweest. Zijn eerste huwelijk met Maria de Goijer (4 Mei 1641) is door Casper Kinschot bezongen. In 1658 hertrouwde hij met Gertrui Gelon. Hij was een uitstekend regtsgeleerde en gaf in het licht:

Tractatus de jure conjugum, in quo de viri in uxorem potestate, eorumque obligationibus, bonorum communione, pactisque dotalibus, illustriores controversiae ad usum fori patrii vicinarumque regionum extenduntur, cum trac'atione praeliminari de jure quod oritur ex statutorum vel consuetudinum discrepantium conflictu. Traj. 1653 4o. Antv. 8o.

Hij hielp ook Matthaeus bij het zamenstellen van zijn werk *de Auctionibus.* Dat hij ook de poëzy beoefende, blijkt uit zijn epigramma voor het aangeh. werk van Matthaeus. Ook gaf hij een Lat. gedicht voor het werk *de Criminibus* van denzelfden geleerde. Een Ned. gedicht van hem vindt men voor het 5e deel, 1e stuk der *Historie* van zijn oom Pieter Bor.

Zie Burman, *Traj. erud.* p. 305, 306; van der Muelen, *over de Ordonn. d. stad Utrecht* XXII. art. VII. no XIV; Kinschot, *Carm.* p. 205; Barlaei *Epist.* XXVI; Graevii, *Orat. in 4 Acad. Traject. nat.*; Sandbrink, *de advocat. Juribus.* p. 76; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Hoogstraten, *over de Chambre-mi-partie*; Nieuwenhuis, Verwoert, Kobus en de Rivecourt, van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

RODENBURGH (Cornelis de Jong van). Zie Jong van Rodenburgh (C. de)

RODERMONT. Zie Rottermondt (Arnoldus Paul).

RODTSIUS (J. Asz.), kunstschilder. Het door hem vervaardigde portret van Jan Cornelisz. Meppel, luitenant-admiraal van Holland en West-Vriesland, was op de

tentoonstelling van *Voorwerpen uit vroegeren tijd* in 1858, en *Artiston et Amicitia* te Amsterdam gehouden.

Zie Kramm.

ROE (Th.). Van hem bestaat een *Journaal van zijne reysen als ambassadeur naar Oost-Indie aan den grooten Mogol.* Amst. 1656 met pl. 4o.

Zie *Cat. de livres curieux etc. M. Geiswyt van der Netten.* p. 27.

RODINGER (Johannes Arnoldi), of Rodingenus was predikant te Hoorn, werd in 1618 afgezet, teekende de acte van stilstand, doch herriep, waarna hij in 1621 predikant bij de Remonstranten te Alkmaar en in 1624 te Hoorn werd. Zijn zoon Johannes Aegidius Rodinger studeerde (1610) in het Staten Collegie, werd in 1614 te Nebbixwoude beroepen en tegelijk met zijn vader afgezet.

Men heeft:

Kort begryp van de verantwoordinghe Johannis Arnoldi teghen die beschuldinghen der afghegane ouderl. ende onbedachte condemnatie van hare patronen, tot Enchuysen ghepracktiseert; daerinne 1 verthoont worden de extracten van de beschuld. van den classe, met weygheringhe van copye des origeneels, 2. die origen. beschuld. der ouderl. om J. Arn. te overtuyghen, dat hy een valsch leeraer zy 3. een cort begryp van de artic. op de beschuld., so veel het extract aengaet, dewyl ons het origineel gheweyghert is. 4. de acte van condemnatie. In 't jaer o. H. 1616.

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.*; Paauw en Veeris, *Verm. Alphab.* bl. ; Tideman, *Gesch. d. Rem.* bl. 244, 247; Rogge, *Bibl. d. Rem. Geschr.* bl. 155.

RODINGH (P.) verdienstelijk teekenaar, etser en graveur, blijkens een zeer groote afbeelding der stad Amsterdam, van de Weesperzijde te zien, waaronder *P. Boldingh invenit et fecit.*

Zie Kramm.

ROEDIG (Johannes Christiaans), verdienstelijk bloem- en fruitschilder, in 1751 te 's Hage geboren, ontving onderwijs in de schilderkunst van van der Aa, werd 1794 secretaris der teeken-akademie aldaar en overleed in 1802.

Zie Immerzeel, Kramm.

ROEL (Coenraad van), onzeker waar geboren. Hij noemt zich Belga op den titel van zijn werk, getiteld:

Verveceidos libri duo, in quibus Athos perfoditur, et Similace coronatur ab alumnis Adrastiae; collatore Conrado van Roel, Belga. Oldenburgi, Successores Joh. Guttenbergii 1636 12o.

Zie Paquot, *Mém.* T. I. p. 331.

ROELAND of ROELANDS (Hendrik) is schrijver van *Biron, ghesp. op de Nederd. Acad. op de Reghel Hoe machtich, Edel, Rijck of Groot, Niemand gheluckich voor syn doodt.* Amst. 1629, 1651, 1662, 4o. 8 m. portr., *v. Biron.*

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C Woordenb.* D. V. bl. 174. *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl 183.

ROELANDS (H.), landschapschilder van wien op de verkooping van Pieter Locquet, Amst. 1786 voorkomt *een Italiaansch landschap met een rivier doorsneden.*

Zie Kramm.

ROELANTS (Gerard), schrijver uit de 15e eeuw, te Mechelen geboren, werd Reguliers-kanunnik in St. Maarten te Leuven. Na de priesterlijke wijding ontvangen te hebben, werd hij biechtvader der nonnen van St. Lucie te St. Truyen. Hij overleed den 10 Maart 1490. Weleer berustten in het St. Maarten'sklooster te Leuven van hem de Genealogie van Louis de Bourbon, bisschop van Luik, en een kort verhaal der rampen van dit gewest, beide in 't vlaamsch. Voorts eenige gedichten in dezelfde taal en *Catalogus librorum manuscriptorum in diversis Belgii Bibliothecis exstantium.*

Zie Paquot, *Mém.* T. II. p. 574.

ROELANTS (Joachim) of ROLANDUS (Joachimus), tegen het einde der 15e eeuw te Mechelen geboren, onderscheidde zich als geneesheer en was de vriend van den beroemden Andreas Vesalius, die in 1542 een brief of liever eene verhandeling *de radice chinae* aan hem opdroeg. Ook was hij bevriend met Janus Secundus.

Hij schreef:

De novo morbo Sudoris, omstreeks 1533 met een gedicht van Janus Secundus, gedrukt.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg* p. 447; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II p. 70; Sweertius, *Ath. Bat.* p. 387, *Monum. Sepulcr.* p. 118; *Praef. Pharmac. Antverpiae*; *Théâtre de la Noblesse du Brab.* 40; Paquot *Mém.* T. II, p. 574.

ROELANTS (Egbert), den 30 Maart 1815 geboren, ontving zijn opleiding te Leuven, waar zijn vader het ambt van inspecteur der akademie van koning Willem I werd opgedragen. De gebeurtenissen van 1830 verdreven dezen uit België, en nu werd zijn zoon te Groningen voor de Akademie voorbereid. Nog voor dat hij kandidaat in de Theologie (hij was bestemd om als leeraar hij de Waalsche kerk op te treden) was geworden, sleepte de toen te Groningen heerschende griep hem, den 29 Maart 1837, ten grave. Zijn antwoord op de in 1833 door de theologische faculteit te Leiden uitgeschreven:

Eene vergelijking van de Noordsche Mythologie met die der Grieken en Romeinen, vooral met betrekking tot de overblijfselen dier aloude godsdienst in ons Vaderland.

En zijn antwoord op de vraag der godgeleerde faculteit te Utrecht in 1834:

Over de oorzaken en gevolgen der scheuring, die in de 15e eeuw in het bisdom Utrecht heeft plaats gehad, — beide niet met het eermetaal bekroond, zijn na zijn overlijden door zijne vrienden Mr. J. de Wal en dr. L. S. P. Meyboom vertaald en met een voorrede van prof. Hofstede de Groot gegeven, onder den titel van:

Tweë verhandelingen, nagelaten door E. Roelants te Groningen 1839.

Zie wat de hoogleeraren B. H. Lulofs en F. C. de Greuve en mr. J. de Wal ter zijner gedachtenis bij de vermelde *Twee Verhandelingen* hebben geschreven, en Glasius, *Godgel. Nederl.*

ROELANTS (J. M. A.), med. dr. studeerde te Leiden en promoveerde in 1825 op eene dissertatie *de natura humana gravidarum saluti prospiccinte* (L. B.)

Voorts schreef hij:

Waarneming van eene aanmerkelijke uitzetting der borstholte in *Algem. Konst- en Letterb.* 1836. D. II. bl. 103.

Met G. J. Mulder gaf hij:

Bijdragen tot de Geschiedenis der thans in ons vaderland heerschende ziekte (galkoorts). Rott. 1827 8o.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.* p. 248, 296, 297; *Cat. à Roy.* T. I. p

ROELOF (Roelofsz.), vermaander op 't schip *Amsterdam* gedurende de tweede reis der Hollanders naar O. Indiën onder den Admiraal Jacob van Neck. Men heeft van hem.

Kort ende waerachtigh verhael van de tweede schipvaerd bij de Hollanders op Oost-Indien gedaen onder den Heer Admirael van Neck, getogen vit het Journael van Roelof Roelofsz. enz. ende doorgaens uyt andere schrijvers vermeerdert.

Zie Tiele, *Mem. sur les Voyages Neerlandais* bl. 162.

ROELOFF (Pietersz), ook Roeleff Pietersz. van Niedek of Rudolphus Petri, werd in 1608 als proponent te Oost- en West-Zaandam beroepen, den 29 December 1611 te Amsterdam en 1618 eenigen tijd te leen aan Utrecht gegeven en stierf te Amsterdam den 4 Junij 1669, in den ouderdom van 64 jaren. Hij schreef vele godgeleerde werkjes die meermalen herdrukt zijn.

Zoo als:

Evangelische Arend, over de 14 eerste capittelen van Johannes. Amst. 1645 3 dr. 4o.

Regelen eenes heiligen levens. Ald. 1640. 4o.

Lof des woords Gods. Ald. 1649 8o.

Lof der Kerke. Ald. 1649 4o.

Enge Poorte. Ald. 1626 4o.

Scherm en schildt der kinderen Gods. Ald. 1624.

Lof onses Heeren Jesu Christu Ald. 1638

Lof des Heiligen Geestes. Ald. 1664 4o.

Zie Pauw en Veeris, *Verm. Kerkel. Alphab.* 169, 173; *Catal. van der Groe* bl. 44.

ROELFZEMA (Anna). Zie **HORST** (Anna van der)

ROELANTS (Joris), burger van Dordrecht, werd in 1672 door Cornelis de Witt tot Commandeur der garden maritimes hem door de Staten Generaal op het schip en omtrent zijn persoon ten dienste gesteld, benoemd.

Zie J. C. de Jonge, *Neerl. Zeew.* D. III. bl. 186a.

ROËLL (Herman Alexander), zoon van Johan Roëll, een dapper krijgoverste, gedurende den dertigjarigen oorlog, den 16 Mei 1657, gesneuveld, en Elisabeth Bruggemans, die zijne geboorte slechts twee jaren overleefde, werd in 1653 op zijn vaderlijk landgoed Dolberg, in het graafschap Marck, geboren. Hij studeerde in 1669 en 1670 te Hamm en vervolgens te Utrecht, onder Franciscus Burman. De vrees voor den inval der Franschen in 1672 dreef hem naar Groningen, waar hij in het onderwijs van Hendrik Alting vergoeding voor dat van Burman hoopte te vinden; maar toen de bisschop van Munster ook deze stad met eene belegering bedreigde, begaf hij zich op aandrang van Alting naar Duitschland, en bezocht Bremen, Marburg en vermoedelijk ook Heidelberg; vervolgens was hij een geruimen tijd een ijverig leerling van Heidegger te Zurich in Zwitserland, en hij had het plan ook Frankrijk en Engeland te bezoeken, toen ongesteldheid hem noopte naar zijn geboorteplaats weder te keeren. Andermaal zette hij zijne studiën te Hamm voort, en verdedigde daar in Februarij 1675, onder voorzitting van W. Momma, eene *disputatio de vera satisfactione peccatorum praestita per Jesum Christum*. In het volgend jaar begaf hij zich naar Utrecht ter voltooijing zijner studiën onder Burman; vervolgens ging hij te Leiden de lessen bijwonen van Wittichius en Heydanus.

In zijn vaderland weêrgekeerd, noopte hem ziekte het hem aangeboden beroep te Keulen af te slaan, doch in 1779 nam hij dat van hofprediker bij Elisabeth, dochter van den ongelukkigen Boheemschen koning Frederik van de Paltz, abdisse van Herford, aan. Doch reeds in het volgende jaar overleed deze prinses, en vestigde hij zich te Bremen. In hetzelfde jaar aanvaardde hij het hofpredikerschap bij prinses Albertina Agnes, weduwe van Willem Frederik, Stadhouder van Friesland, twee jaren later (3 April 1682) het predikambt te Deventer, waar hij tevens voor de studenten Coccejus verhandeling *de foedere et testamento Dei* verklaarde. In 1686 benoemde hem curatoren van Franekers Academie tot hoogleeraar in de philosophie als buitengewoon, en kort daarna tot gewoon hoogleeraar in de theologie. Hij aanvaardde den 17 Junij 1686 zijn professoraat met eene *oratio de religione rationali.*

Roëll was de coccejaansche rigting toegedaan, een zelfstandig liberaal theologant, gelijk zijne leermeesters Burman, Alting, Heidegger en Wittichius, en gelijk het distichon, dat hij in den album zijner vrienden en leerlingen schrijven:

»*Non ego sum veterum, non assecla, amice! novorum,*
»*Non vetus est, verum diligo sive novum*"

Hooge achting had men voor zijne geleerdheid en reeds kort na zijne komst te Franeker, werd hij tot doctor in de godgeleerdheid en wijsbegeerte bevorderd. Het duurde echter niet lang of onze cartesiaansche-cocceaansche theologant werd in wetenschappelijke twisten gewikkeld. Reeds had men het vreemd gevonden dat hij ('t geen te Franeker nimmer of zeldzaam had plaats gehad) een collegie over de natuurlijke godgeleerdheid hield; maar toen den 8 October 1686 zijn bloedverwant Gysbert Wessel Duker eene *disputatio de recta ratiocinatione* verdedigde, maakte men daar uit op, dat Roëll aan de rede in de studie der godgeleerdheid grooter gezag toeschreef dan men plagt te doen. De beroemde regtsgeleerde Ulrich Huber, ook een ervaren theologant, achtte zich geroepen onmiddelijk Duker's stellingen aan te tasten. Van der Waeijen nam den handschoen voor Duker op, en schreef veel aan jeugdige onvoorzigtigheid toe, doch vooral trad Roëll voor hem in het krijt. Huber had er echter geen vrede mede en gaf zijne *Positiones duodecim* in het licht, waarop Roëll *examen breve Positionum* 12 deed volgen, waarop Huber met *Stricturae* en Roëll wederom met *Vindiciae examinis* antwoordde. Hiermede werd echter de strijd (1686—1687) verre van beslist Er volgden nog meer strijdschriften tusschen beide geleerden. Het geschil dreigde nu groote onlust te verwekken. De hoogleeraren Witsius, Leydecker en de Vries maakten zich ten strijde gereed, Gijsbert Cock zond zijn *Examen 18 adsertionum de rationis usu in religione Christiana*, Utr. 1687, in het licht en de Classis van Leeuwarden bragt op de synode van 1687 een gravamen ter dezer zake in. Het was alleen de invloed der Staten, die de partijen tot zwijgen kon brengen. Heviger nog woedde het twistvuur over de *eeuwige generatie van Gods Zoon*, welk leerstuk Roëll op geheel andere wijze verklaarde dan de Hervormde kerk gewoon was. Ook openbaarde hij zijn gevoelen *over den tijdelijken dood des geloovigen*. Roëll verschilde nog in vele andere leerstukken, doch zij werden alle door den grooten en geruchtmakenden twist over de generatie op den achtergrond gedragen. Roëlls meening over dit leerstuk werd later afgeleid uit zijne rationaturalistische rigting, en grond hiervoor gevonden o. a. in de onder hem omstreeks 1687 verdedigde Dissertatie van Augustinus Saagmans *de indifferentia Dei circa decretum et opera externa*. Ook uitgegegeven in 1718.

De strijd ving den 9 Maart 1689 aan, bij gelegenheid dat Roëll *Theses theologicae de generatione filii* onder zich liet verdedigen. Campegius Vitringa trad tegen het daarin ontwikkelde gevoelen op, en liet kort daarop zijne *disputatio theol., in qua theses de generatione filii ex patre examinantur* verdedigen. Hierop verscheen van Roëlls zijde *Dissertatio de generatione filii, qua suas de re theses plenius explicat et contra Cl. viri C. Vitringa objectiones defendit*, daarop van die van Vitringa: *Epilogus dissertationis non itapridem a se habitae de generatione filii*, waarop Roëll wederom *Dissertatio theol. altera de generatione filii opposita Epilogo clar. C Vitringae* liet volgen. Ook gaf hij, daar omtrent dezen twist vele geruchten rond liepen, in de vaderlandsche taal in het licht: *Kort en eenvoudig berigt van het verschil over de geboorte des zoons*, Amst. 1691. Van der Waeijen en Hautecourt hadden intusschen pogingen aangewend tot bevrediging hunner ambtgenooten en den 12 December 1690 in den Senaat 5 artikelen voorgesteld om door Roëll, ten blijke zijner regtzinnigheid onderteekend te worden. Aanvankelijk mishaagde zulks beiden, doch in Febr. 1691 besloot Roëll ze te onderteekenen en zich tot stilzwijgen te verbinden. De Staten gaven hun volle goedkeuring aan deze handelwijs van den Senaat en legde van hunne zijde Roëll, zoo lang hij zich te Franeker bevond, het stilzwijgen op, en verboden over het betwistte punt zoo aan de academie als in kerkelijke vergaderingen te handelen. (28 April 1691). Het was hoogtijd dat zij tusschen beide kwamen, want Vitringa had op het Hollandsch geschrift van zijnen van onregtzinnigheid beschuldigden ambtgenoot geantwoord met eene: *Korte verklaringe van het geloove der algemeene Kerke, aangaande de geboorte des Soons en de tijdelijke doodt der gelovigen*. (Franek. 1691) en de zaak voor de Friesche synode gebragt, die haar echter op verzoek der Staten niet doorzette. Ofschoon nu de twist in Friesland tot stilte was gebragt, bleef hij echter in de overige provincien voortwoedde. De Utrechtsche synode bleef tot in den aanvang der achttiende eeuw zich tegen Roëll verklaren; die van Zuid-Holland, welke reeds in 1691 zijn gevoelen als eene hoogst verderfelijke ketterij had gebrandmerkt, ontwierp twee jaren later vraagstukken, die aan de proponenten of van elders ingekomen predikanten, ten einde van hunnen regtzinnigheid verzekerd te zijn, zouden worden voorgelegd. Ook in andere provincien vond dit plaats. Overal werden maatregelen tegen het Roëlisme genomen, en tot het laatst der vorige eeuw kwamen onder de synodale lemmata van Noord- en Zuid Holland, als ook van Stad en Lande, *de dwalingen van Doctor Bekker en Professor Roell* voor. Vergeefs waren de vroeger en later door de Geldersche, Utrechtsche en Overijsselsche synoden, ook van wege Friesland aangewende pogingen om met meer zachtheid omtrent den Hoogleeraar te werk te gaan, de synode van Stad en Lande spoorde zelfs, na zijn dood, den geleerden Driessen aan, om tegen Roëll te schrijven terwijl in 1723, op verzoek der Z. Hollandsche synode het *judicium ecclesiasticum laudatum* van de Leidsche godgeleerden verscheen. In 1704 werd Roëll tot hoogleeraar in de godgeleerdheid te Utrecht beroepen, en aanvaardde den 22 September zijn ambt met eene *Oratio de theologia*

et theologiae supranaturalis prae naturali praestantia Ultraj. 1704, ook in de moedertaal overgebragt Hij overleed den 12 Julij 1718 te Amsterdam, toen hij zich, in weerwil eener ernstige ongesteldheid, derwaarts had begeven. Zijne drie zonen, Joannes Alexander, Dionysius Andreas en Willem, hebben het hoogleeraarambt bekleed.

Behalve de gemelde schriften gaf hij in het licht:

Oratio inaug. de Religione rationali. Franeq. 1686 fol.

In den vorm eener Dissertatie (*distincta in Paragraphis, additis a Gisb. Wessel Dukero lemmatibus*) Franeq. 1689 8, 1695 8, 1700 8. Herbornae 1705 8, Ultraj. 1718 8, in 't Holl. Utrecht, 1705. 8.

Dissertationes duae de generatione Filii et Morte fidelium temporali. Franeq. 1689 en 1690 4.

Dissertatio philosophica de Mentis existentia 4.

Exercitationes theol. tres, ad 1 *Tim.* 1 : 5. Franeq. 1692 et seq. 4.

Dissertationes philosophicae, de Theol. naturali duae, de Ideis innatis una, G. de Vries Diatribae oppositae. Fran. 1700 8.

Oratio funebris de vita et morte Philippi Matthaei, hou. Medicinae in Acad. Fris. Professoris. Ibid. 1701 fol.

Disputatio theologica de sanctitate Dei et hominis. Utr. 1706 4.

Commentarius in principium Epistolae Pauli ad Ephesios. Traj. 1715 4,

Hij heeft ook in 't licht gegeven of met voorreden versierd:

Abr. Gulichii Librorum Propheticorum V, et N. Test. compendium et analysis.

Ant. Rouse, Uitgelezene Leerredenen en Briefwisseling over nuttige stoffen met Florentinus Bomble. Leeuw, 1702 4.

Sam. Tzatmar Nemethi ad Prophetiam Zachariae, waarvoor eene *Dissertatio de Sermone prophetico.*

Na zijn dood verschenen:

Explicatio catecheseos Heidelbergensis. Traj. 1728 4. door zijn zoon Donysius Andreas Roell in 't licht gegeven.

Commentarii in Epistola mad Epheseos Pars altera. Et brevis Epistolae ad Colossenses Exegesis. Traj. 1731 4.

Exegesis in Psalmum LXXXIX. Duisburgi 1731 8.

Zie Vriemoet, *Athen. Frisac.* p. 666 seq.; Saxe, *Onom.* T. V. p. 642; Burmanni, *Traj erud.* p. 206—312; G. Stolle, *ad Heumannum* p. 628, 429; *Cat. Bibl. Bonn.* T. 1, Voll. II, p. 1561; Sal v. Til, *Bibl. Theol. Select.* p. 107; Jo. Franc. Buddaeus *Th Dogm.* L. II, c. I. p. 305; J. Laur. Mosheim, *Inst. Hist. Christ. recent.* p. 669 : *Dissert. ad sanct. Discipl. Syntag,* Leipzig, 1723; Spanheim, *Elp. controv.* T. II, p. 1009; *Theol. Leid. Jud.* c. III, D. 14; Zach. Gracius, *Theol. rec. controv.* T. 1, C, II. *Quvast.* 9; Braunius, *Epimetr. Comment Ep. ad Hebr.*; Vitringa, *Aphor.* c. IV, p. 88, ed. ult.; Dionysius Andreas in *Praef Comment.* (patris sui) *in Ep. ad Ephes. et Coloss.*, T. II, p. 323; *Bibl. Brem,* c. II, p. 707; *Oper. Altingii* T. V; *Ep.* 73. 82, 101, 103, 104; Heringa, *de auditorio,* (*Index*) H. J. E van Hoorn, *Disquisitio histor. dogm. exponens Roellii litem de aeterna generatione filii Dei. patre* Traj, ad Rhen 1856; Witsii, *Diss. epist. ad Cl.* Ultr. Huber. 1687; Leidekkeri, *Diss. Theol. de motis nuper in Frisia controv. super auct. s. Scr. ad vir. ample Huberum,* Goesse; De Vries, *Diatr. de ideis rer. innat.*; Ludewig, *Bibl. theol. sel.* p. 107; Ypey, *Theol. Syst.* T. II p. 216; Muntinge, *Theol. Syst.* ; *Auserles. theolog. Bibliotheca,* B. IV Bl. 686; *Deutsche Acta rud.* B. XIII Bl I; *Theol Annal. Decen.* III p. 596; Lilienthal, *Theol. Bibl.* I Bl. 760; Herzog; Bauer; Jöcher; Benthem, *Kirch. u. Schül. Staat.* T. II p. 323; Chaufepiè, *Biogr. Univ.; Biogr. géner. moderne; Bibl. raise.* T. XIV. T. XXIII. p. 232, 235; v. d. Waeijen, *Kort berigt,* Fran. 1691; Diest Lorgion, *de Herv. Kerk in Friesland* bl. 336 verv.; *Eccl. qui opin. quaedam clar. H. A. Roëll Jud. Syn. damnatae sunt, laudatum prof. theol. in acad. Lugd. Bat.* 1723 (van der Marck, Fabricius, Wesselius en T. H. van den Honert) in het Ned *het Kerkelijk oordeel, waardoor eenige meyningen van den vermaarden Dr. H. A. Roëll, in de synode veroordeelt zijn geprezen van de professores der godgeleerdheidt in de Holl. Acad. tot Leijden,* Leijden 1724; Ypey en Dermout, *Gesch. d Ned. Herv. Kerk,* D, II bl. 542 en de aant. Ypey, *Gesch, d. Chr. Kerk in de* 18e *eeuw* D. VII bl 266 verv. 359 Dez. *Gesch, d. Syst. Godgel.* D. II bl. 215 verv. Glasius, *Gesch. d. Chr. Kerk in Nederl. na de Herv.* D. II bl. 179; Dez. *Godgel. Nederl.*; Sepp, *Proeve eener Pragm. gesch. der theol.* bl. 126; Kist en Roijaards, *Kerkel. Archief* (eerste Serie) D. VIII, bl. 419; Koecher, *Gesch. v. d. Heidelb. Catech.* bl. 325; van Alpen; Schotel, *over den Catech.* Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. Portr.; Boekz.* 1728 en bl. 232.

ROËLL (JOANNES ALEXANDER), zoon van den vorige en Corneille Bailli (den 16 April 1737 gestorven), Doctor in de beide regten, die, na eenigen tijd advocaat te 's Hage en vervolgens Hoogleeraar in het burgerlijk regt te Deventer te zijn geweest, zich te Utrecht vestigde, waar hij nog in 1787 leefde, zijn tijd tusschen de Muzen en zijne vrienden verdeelende.

Zie Burman, *Traj. erud* l. c.; Vriemoet, *Ath Traj* p. 667; Glasius, *Godgel. Nederl. Bibl. rais.* T. XXIII, p. 235.

ROËLL (DIONYSIUS ANDREAS), broeder van den vorige, werd in 1710 te Deventer Hoogleeraar in de wijsbegeerte, waarin hij den 10 Oct. te Utrecht, *honoris causa* gepromoveerd werd. Hoogst opmerkelijk (schreef Bouman) was zijne bevordering tot Doctor in de Godgeleerdheid, die te Harderwijk den 15 Nov. 1717, met toekenning van hoogen lof, plaats had; waarbij alles in acht genomen werd, wat onze tegenwoordige verordeningen omtrent de gewone promotien van academische jongelingen voorschrijven. Lid der Regering van Deventer geworden, leidde hij in 1728 zijn professoraat neder en overleed in 1733. Meier, Cramer en andere geleerde tijdgenooten achtten hem hoog. Hij gaf in het licht:

Oratio inaug. de modesto Philosopho. Dav. 4o.

Diss. de imagine Dei, Harderw. 1717 4o.

Ook bezorgde hij uitgaaf der:

Explicatio catecheseos Heidelb. Traj. 1728 4o., van zijn vader, als ook van diens *Comment. ad Ephesios pars altera* etc, Traj. 1731 4o. waarvoor hij een voorrede schreef.

Zie *Mus. Brem.* T. I, p. 303; *Bibl. Brem.* p. 162; *Misc. Duisb,* T. II, p. 356; Bosscha, T, I, bl. 117. Burman, l. c. Vriemoet, l. c. p. 69; Glasius, t. a. p. Bouman, *Ges. d. Geld. Hooges.* D. II, bl. 77, 78, 113; *Boekz.* 1721 a. 241, 242.

ROËLL (WILHELMUS), broeder van den vorige, den 12 Febr. 1700 te Amsterdam geboren, legde zich op de geneeskunst toe, en verdedigde in 1721 te Franeker eene chemisch-physische dissertatie *de materia luminis seu de ignis, caloris et lucis natura.* Vier jaren later werd hij te Leiden med. dr., na het verdedigen eener dissertatie *De fabrica et actione musculari.* Hij vestigde zich in zijne geboorteplaats en werd in 1727 aan F. Ruysch, hoogleeraar in de Anatomie, tot helper toegevoegd, en na diens dood in 1751 door de regering benoemd tot hoogleeraar in de ontleed- en heelkunde. Zijn verzwakte gezondheid noodzaakte hem in 1753 zijn ontslag te verzoeken, 't geen hem in zoo ver werd toegestaan, dat de beroemde Camper hem ter zijde werd gesteld tot in 1762, toen hij geheel afstand deed van zijn post. Hij vertrok 4 jaren later naar Utrecht, waar hij 27 Oct. 1775 stierf. Hij liet een zoon na, Nicolaas Willem, de vader van Willem Frederik Roëll, die volgt. (1)

Zie van Lennep, *Amstel. Athen. Memorab.* p. 201, 256, Kobus en de Rivecourt.

ROËLL, (WILLEM FREDERIK Baron), zoon van Mr. Nicolaas Willem Roëll en van Johanna Anna Sophia Frederica van Geel van Spanbroeck, werd den 25 Oct. 1767 in Amsterdam geboren. Na zijn studiën voltooid en zich beide in de regten en wijsbegeerte de waardigheid van Doctor verworven te hebben, begon hij zijn staatkundige loopbaan met de bekleeding van het ambt van schepen in zijne geboortestad. Weldra werd hij, ten gevolge zijner ongemeene bekwaamheden, schoon nauwelijks 25 jaren oud, pensionaris. De omwenteling van 1795 deed hem de staatkundige loopbaan verlaten, daar zijne verkleefdheid aan het Stadhouderlijk Huis hem verbood, onder de nieuwe orde van zaken, zijne diensten aan het vaderland te wijden. Eerst in 1802 vond hij, gelijk vele aanhangers van dit Huis daartoe vrijheid. Hij werd toen lid der gedeputeerde Staten van Holland, en later tot Algemeen Secretaris dier Staten en lid van het hooge Dijkscollegie benoemd. Niet lang nadat Koning Lodewijk de regering aanvaard had werd hij door dezen tot secretaris van Staat aangesteld, en vergezelde hem in die hoedanigheid op zijn reis naar Parijs. Later werd hem door den zelfden vorst de waardigheid van minister van Buitenlandsche Zaken opgedragen, in welke betrekking hij hem andermaal in 1809 naar de genoemde Hoofdstad vergezelde, om, ware het mogelijk, de tusschen hem en zijnen keizerlijken broeder gerezene geschillen, zoo mogelijk, te vereffenen. In

(1) Volgens de *Gal. des Cont.* T. VIII p. 90., en de *Hand. d. Maatsch. v. Ned. Letterk. te Leyden voor* 1835 bl. 18. Banga, *Gesch. der Geneesk.* bl, 538, 766, 787, 796,. is hij de zoon van Willem.

den beginne onderhandelde Roëll ten dien einde met den Franschen Minister van Buitenlandsche Zaken, den Hertog van Cadore, doch in den loop der onderhandeling, meer en meer bemerkende, dat het op de vernietiging der onafhankelijkheid van zijn vaderland was toegelegd, onttrok de eerlijke staatsman zich aan alle onderhandelingen en haalde zich daardoor de gramschap van Napoleon, niet gewoon bij zijne ontwerpen tegenstand te ontmoeten, op den hals. Lodewijk onttrok hun echter zijne achting en genegenheid niet en weigerde aan zijn herhaald verzoek om ontslag gehoor te geven. Doch de zwakke gezondheid noodzaakte Roëll de wateren te gaan gebruiken en dat was oorzaak, dat hij afwezig was, toen Lodewijk raadzaam vond, het bewind dezer landen, ten behoeve van zijnen zoon, neêr te leggen.

Vruchteloos zocht de Raad der ministers, die, volgens Lodewijks bestelling, het bestaan van zaken in handen had, hem als oudsten hunner, overeenkomstig 's koninig stellig verlangen, aan, om het voorzitterschap van dien Raad te aanvaarden, daar hij, op geenerlei wijze wilde medewerken, om zijn vaderland onder de Fransche heerschappij te brengen. Hij hield zich dan ook verder van alle bemoeijing met staatkundige zaken verwijderd tot na de omwenteling, toen hij, op uitnoodiging van Willem I, weder de staatkundige loopbaan binnen trad. Hij werd door dezen onder die mannen benoemd die belast waren met het ontwerpen eener staatsregeling voor het herstelde Nederland, en later tot minister van Binnenlandsche Zaken aangesteld. Zijne zwakke gezondheid noodzaakte hem in 1817 zijn ontslag te nemen. Dit werd hem gegeven en hij tot Minister van Staat, grootkruis en kanselier der orde van den Nederlandschen Leeuw en tot Lid en voorzitter der Eerste Kamer van de Staten Generaal benoemd. Later werd hij door den koning nog aangesteld tot President der commissie tot herziening der verordeningen op het onderwijs, welke werkzaamheden door den opstand van Belgie werden afgebroken. Zeker kon de koning tot deze belangrijke taak geen geschikter man dan Roëll kiezen, die aan bondige geleerdheid groote mate van bedaardheid, wijsheid en menschenkennis paarde. Met volle regt werd hem dan ook het lidmaatschap der Tweede klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut opgedragen. Ook was hij lid der Maatschappij van Nederl. Letterkunde, van het Bataafsch Genootschap der Proefondervindelijke wijsbegeerte te Rotterdam, van het Prov. Utrechtsche Genoots., directeur van het Zeeuwsch Genootschap en van de Hollandsche Maatschappij der wetenschappen te Haarlem. Ook was hij ridder der Russische orde van St. Andreas, der Pruisische orde van den Zwarten- en der Wurtemburgsche van den Gouden Adelaar. Hij overleed den 3 Jan. 1835 te Amsterdam, in den ouderdom van ruim 66 jaren bij zijne echtgenoote Sara Johanna Hop, dochter van Jan Hop en van diens derde vrouw Maria Henrietta van der Hoop, 3 zoons en 4 dochters nalatende. De oudste dier dochters was gehuwd met mr. J. van Lennep, de jongste met Joan Hodson, Kolonel der stedelijke dienstdoende schutterij te Amsterdam.

Men heeft van hem: *Verhandeling over de Ridderorde van het Gulden Vlies*, en *Bijdrage tot de verhandelingover de Ridderorde van het Gulden Vlies* in *Werken v. h. Kon. Ned. Inst.*

Memorie en aanmerkingen, aan den Koning op den 15 Julij 1825 en den 2 Julij 1828 *ingezonden voor den Minister aan Staat, Baron W. F. Roëll (over den graanhandel)* 's Gravenh. 2 st. 8vo.

Zie *Galerie Historique des cont*. T. VIII p. 90, 91; *Convers. Lexicon der neuesten Zeit. und Litter.* III B. S. 779; *Mem. de Louis Napoleon; Proces verbaal v. d. algem. vergr. Kon. Ned. Inst.* 1835. *Prog. van het Prov. Utr Gesch. voor* 1835; *Handel. der Jaarl. verg. v. d. Maats. d. Ned. Letterk.* 1835; *Kunst en Letterb.* 1835 D. I, bl. 18, D. II bl. 171; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivercourt; Verwoert; Muller, *Cat. v. Portr.*; *Annuaire de la noblesse des familles patriciennes des Pays-Bas* T. I, p. 169. 1871.

ROELOFS (Arjen) was de eenig overgeblevene der drie gebroeders Pieter, Albert en Arjen, die te gelijk met S. J. Rienks werkten, en wier verdiensten in 1810 door Meerman in het licht werden gesteld Niettegenstaande zijn stand als landbouwer, onderscheidde hij zich door eigen oefening in vele wetenschappen, en was hij wegens zijne bekwaamheden, bijzonder in de werktuig- en gezigtkunde, geacht. Wat Arjen bijzonder betreft, is het niet overtollig te herinneren, hetgeen de toenmalige Directeur Generaal der wetenschappen en kunsten wegens hem berigtte. „Arjen" zegt hij, de thans alleen overgebleven broeder en over de 50 jaren oud, blijft zich bij aanhoudendheid op den land- en veebouw, waaruit hij zijn tijdelijk bestaan ontleent, toeleggen, en met Rienks in vriendschap, die voorheen den drie broederen met hem gemeen was, verkeeren. Aan dezen Arjen is Rienks, gelijk hij zelf belijdt, zijne geheele kunst en verdere ontwikkeling verschuldigd: gelijk inderdaad de hoofdbedoeling des laatstgenoemden geene andere is, dan om deze kunst tot den hoogst mogelijken trap, waarvoor zij vatbaar is, te volmaken, waarin hij met reuzenschreden voorwaarts gaat, en zijne overige kundigheden alle daartoe aanwendt."

„Bij de gebroeders Roelofs, daarentegen, en nu nog bij Arjen, hoezeer zij dezelfde voorwerpen bearbeiden, en de kunst van het maken van teleskopen dagelijks tot meer volmaaktheid zochten te brengen, was het uitbreiden hunner astronomische kundigheden meer de hoofdbedoeling. Arjen Roelofs heeft het, zonder eenig onderwijs genoten te hebben, onbegrijpelijk ver in de wiskunde gebragt, en is een sterrekundige in den strengsten zin van het woord. Van aanleg is hij zelfs een der grootsten, welke bestaan; en het is niet aan hem, maar aan de omstandigheden, waarin hij opgevoed is, leeft en leven moet, te wijten, dat hij niet inderdaad onder den rang dier allergrootsten kan geteld worden; waartoe slechts enkel zou gevorderd zijn geweest, dat hij geplaatst ware geworden op een der aanzienlijkste en uitgebreidste observatorien. De berekeningen, welke hij met zijnen jongst overleden broeder vervaardigd heeft, wegens hetgeen vereischt wordt tot het maken van een' goeden teleskoop; of de opgave der vereischte grootte, evenredigheid van al deszelfs deelen, als spiegels, glazen, buizen, koper, openingen, enz. zijn op eene wijze geschreven en voorgesteld, die niet alleen de verbazend groote naauwkeurigheid, waarmede daarbij te werk gegaan wordt, aantoonen, maar ook de uitnemende Mathematische genie zigtbaar doen uitblinken. Zijne pendule, ingelijks door hem, schoon mogelijk nog met medewerking zijner broederen, gemaakt, regelt hij zelf door sterrekundige waarnemingen. Ook de quadrant, voorzien van metalen vlakke spiegels, zijn parallactische kijker, de mikrometers van verschillende soorten, het aantal teleskopen, dat men bij hem ontmoet, hetgeen alle werktuigen zijn, of van eigen maaksel, of van de drie broederen zamengenomen, trekken de algemeene bewondering tot zich. Dagelijks vergroot hij de reeks zijner observatien aan den hemel. De voorbijgangen van Venus en Mercurius voorbij de zon, heeft hij reeds berekend; de zon- en maaneclipsen insgelijks; waaruit hij tevens de gevolgen heeft afgeleid; en ook die eclipsen, enz., welke in het toekomende zullen plaats hebben.

„Ook de laatste komeet heeft hij waargenomen, en bij die gelegenheid een fraai en kunstig Cometarium, ter gemakkelijker voorstelling, toebereid. Behalve de onnoemelijke veelheid van al deze en andere berekeningen, reeds door hem gedaan, en zijne verbetering der tafels van De La Lande, tot de 3de uitgave van deszelfs werk behoorende, komen hierbij ook nog in aanmerking de netheid, waarmede hij zijn werk verrigt, en de fraaiheid zijner figuren en teekeningen "

Hij was broeder van den Nederl. Leeuw enoverleed den 11 Mei 1828 te Hijum in den ouderdom van ruim 74 jaren.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1828, D. I, bl 810, D. II, bl. 4, 20; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt, en vooral de uitvoerige: *Levensberigten van Arjen Roelofs* in 1829 te Franeker uitgegeven door W. v. Peijms, landbouwer te Ternaard

ROELOFS (Gerard), of Ger. Rodolphus, voor het midden der 16e eeuw te Grave geboren, studeerde waarschijnlijk in het collegie de Valk te Leuven en werd onderwijzer bij de familie Schets, vervolgens amanuensis van Elbertus Leoninus. Omstreeks denzelfden tijd werd hij Kanunnik der kleine collegialekerk van St. Elizabeth in zijne geboortestad. De onlusten verdreven hem van daar naar Keulen. Eindelijk vestigde hij zich te Luik, waar hij in 1584 Kannunik van St Pieter werd Hij overleed den 16 Junij 1591. Bij zijn uiterste wil stichtte hij een beurs tot onderstand van een student in het collegie de Valk te Leuven.

Hij gaf in het licht:

De litteris canonicis, videlicet Formatis, Pacificis, Commendatitus ac Dimissoriis, quibus in Ecclesiâ primaevâ sancti Patres,

ex generalium conciliorum Decretis, in sacrosanctâ Nicaena synodo prius excogitatis usi sunt, Gerardo Rodolpho Graviensi auctore, Colon. 1582 8o.

Tractatus de apparatu bellico, tam mari quam terrâ faciendo, uti olim apud Romanos fiebat, et hodierna militia fieri solet, in Tabulam redactus, Leod. 1585.

Tractatus de stipendiis militum et eorumdem conficiendorum ratione, in Tabalam redactus, Leodei 1586.

Matheseos Tabulae. Col. in fol.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 285. Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 282; *Fasti* p. 267; Foppens, *Bibl. Belg* T. p. 359; Dupin, *Bibl. des Aut. Eccl.* éd. d Amst. T. XVII p. 107, 108; Paquot, *Mem.* T. II p. 53; Glasius, *Godgel. Nederl*; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

ROELOFS (Jacobs) werd in 1791 als proponent te Voorhout beroepen, in 1798 predikant te Zoeterwoude. in 1798 te Streefkerk, in 1801 te Oudewater, waar hij stierf. Hij gaf in het licht:

Verhandeling over de oorzaken der toenemende opslibbing van het Y. Amst. 8o.

Vijftal leerredenen over Rigteren. VI, VII en VIII. Utrecht 1820.

Zie van Cleef, *Alphab. Naaml. van boeken* bl. 515; Brans. *Kerk. Reg* bl. 28, 63, 64, 71.

ROELOFSWAART (Adolph), te 's Hage geboren, leerling van Abraham Verkolje te Amsterdam, in wiens manier hij portretten en historien schilderde. Na een geruimen tijd te 's Hage gewoond te hebben, hield hij zich eeniger tijd te Delft op en vertrok in 1776 naar Rijswijk ter woon, waar hij zich met schilderen, doch meest met het vervaardigen van teekeningen met O. I. Inkt bezighield.

Zie Kramm.

ROELOFSWAART (M.), schreef:

Enige Aanmerkingen op de verhand. over de Nederd. spelling van den Hoogl. M. Siegenbeek. In den Haage 1805 8o.

Zie *Cat. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.* D. I bl. 133.

ROELOFSZ (Gijsbert) komt als kunstschilder te Utrecht voor in een *Transport-Brief* van 1545,

Zie Kramm.

ROELOFSZOON (Egbert), deftig Amsterdamsch koopman, die zich in het midden der 16e eeuw aan het hoofd stelde van dien aanhang, welke de kerkhervorming voorstondt. Ten tijde als men de openbare preek in, of bij gemelde stad zocht in te voeren, hield hij gemeenschap met Laurens Jacobsz. Reael, Reinier Kant, Cornelis Willemszoon Hooft en anderen, en hield heimelijk verstand met eenigen uit de vroedschap, uit wie hij vernam wat ten hunnen opzigte ten stadhuize voorviel. Bij het uitbreeken der beeldstormerij ontboden Burgemeesters hem, benevens Adriaan Pauw en Arend Bouwer, als de voornaamsten der Gereformeerden, ten stadhuize om van hen eenige middelen en voorslagen te hooren, dienstig om het volk tot bedaren te brengen. Terwijl men bezig was met raadplegen, kwam een der Burgemeesteren, die buiten het vertrek gegaan was, ijlings binnenstuiven met groote verbaasdheid roepende: „dat in de Oude Kerk reeds alle heiligen in stuk geslagen waren." Roelofszoon gaf hierop, met koele bedaardheid, ten antwoord dat het slechts beelden, geenszins »heiligen" waren. Sedert werd hij een en andermaal voor de Heeren ontboden, o. a. ter gelegenheid der plundering van het Minderbroedersklooster, met verzoek om mede te werken tot het doen bedaren van de zaâmgevloeide menigte. Onder de 9 personen naderhand door Burgemeesteren benoemd, om te dienen tot middelaars tusschen de Regering en de Gemeente, als ook tot handhaving der openbare rust, behoorde ook Egbert Roelofszoon. Hij moest echter het land verlaten en bij den vreemde een schuilplaats zoeken en vond die, nevens vele anderen, te Hamburg. In 1578 keerde hij naar Amsterdam terug, en werd in hetzelfde jaar tot Raad en Commissaris tot huwelijkszaken aangesteld. In de laatstgemelde betrekking gaf hij een bewijs van zijnen ijver van het gezag der Regering te doen gelden en den predikanten, daar 't pas gaf, tegenstand te bieden.

Het eerste jaar na de verandering der Regering te Amsterdam, bekiom Egbert Roelofszoon het burgemeesterlijk gestoelte. Vijfmaal in 1580, 1582, 1583, 1585 en 1587 bekleedde hij sedert die waardigheid; doch kort daarna zal hij overleden zijn; op de lijst der Raden ontmoeten wij Roelof Egbert Roelofsz. waarschijnlijk zijn zoon.

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I, bl 445, 592; Wagenaar, *Amst.* D. III. bl. 161, 177, 181, 189, 242, 478, 480. IV, bl. 67, Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Muller, *Cat. v. portr.*

ROELOFSZ. (Hendrik) vertaalde: *Het Neefschap te Romen, of de Neven der Roomse Paazen, in de Kerkel. en Wereldl. Regeering gedrongen van Sixtus IV af, tot de dood van Alexander VII,* enz. (uit het Italiaansch). Amst. 1678, 2 dln. 12mo.

Zie *Cat. d. Maats. v Nederl. Letterk.* D. II, bl. 3.

ROELOFSZ. (Jan), van Hoorn, voerde in 1664 het bevel over het uit Smirna komende koopvaardijschip *de Koning Salomo.* Voor de baai van Cadix gekomen en onverwacht door Engelsche oorlogsvaartuigen aangevallen, streed hij tegen deze schepen, tot dat zijn schip onder hem wegzonk. Hij sprong in een sloep en werd door zijn vijanden gevangen genomen.

Zie Velius, *Chron. v. Hoorn;* de Jonge, *Neêrl. Zeew.* D. II, bl. 330; Verwoert.

ROELOFSZ. (Barend), predikant der Doopsgezinden te Altona. Achter de 57 predikatiën van Willem Wijnandsz. zijn ambtgenoot aldaar, na zijn dood (1658) te Amsterdam, in folio gedrukt, vindt men een predikatie dd. 27 April 1650 door hem te Altona gehouden, en door Willem Wijnandsz. na ze gehoord te hebben, uit zijn geheugen opgeschreven.

Zie Schijn, *Ges. d. Mennonieten,* D. II, bl. 649, 650.

ROELS (Christoffel), te Leuven geboren, was voor het overgaan van Middelburg, pensionaris van den prelaat en der Edelen. Den 3 September 1577 verscheen hij op ontbod der Staten van Zeeland, en werd den 16 aan den Prins gezonden met aanbeveling tot het ambt van Raadpensionaris van Zeeland. Kort hierna werd hij aangesteld doch niet voor het volgend jaar beëedigd. Omtrent dezen tijd nam hij bij afwezigheid van A. van Dorp het ambt van Eerste Edele waar. Maurits benoemde hem tot zijn auditeur in de Rekenkamer, doch de Staten van Zeeland achtten deze betrekking onvereenigbaar met die van Raadpensionaris. Hij huwde Susanna Taymon dochter van Cornelis Taymon, secretaris der Staten van Zeeland, afkomstig van Gend.

Zie 's Gravensande, *de Unie v. Utrecht herdacht,* bl. 259; Scheltema, *Staatk. Nederl.* Groen van Prinsterer, *Archives,* T. V, p. 409, Sv. 415, 417; VI, p. 50 Sv; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

ROELS (Thobias), zoon van den vorige (1577), was med. doctor te Middelburg, en schreef:

Epistola ad Chr. Clusium de certis quibusdam plantis, gevoegd bij Clusii Historia Varior. Plantarum. Antv. 1601. fol.

Hij huwde Catharina, dochter van den pensionaris Jan van Werve. Hij liet na Maria Roels, gehuwd met Johan de Brune, en Willem, (die volgt).

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg* p. 832; J. A. v. Linden, *de script. Medio,* p. 456; La Rue, *Gel. Zeel.* bl. 87; 's Gravensande, *de Unie van Utrecht herdacht.* bl. 250.

ROELS (Willem) of ROELSIUS, pensionaris van Middelburg, van 1574 tot 1595. Hij teekende de Unie van Utrecht namens Zeeland, en overleed in 1595 bij zijne huisvrouw Geertruid Buysen, een zoon nalatende (die volgt).

Zie s Gravesande, *De Unie van Utrecht herdacht* bl. 252. Scheltema, *Staatk. Nederl;* Groen v. Prinsterer, *Archives,* T. V, p. 417; T. VI, p. 51; Verwoert.

ROELS (Wilhelm), zoon van Thobias was Raad van Schepen te Middelburg, van 1626—1661, daarna president van den Raad van Vlaanderen en Super-intendant

van de leening. Hij huwde **E l i s a b e t h d e l a P a l m a.** Hun zoon **W i l h e l m**, fiscaal van den Raad van Vlaanderen huwde met **M a g d a l e n a d e J o n g e** van Bruinisse. Hij overleed in 1670. Men heeft van hem *Tractaat van de Complainote*, Middelb. 1664 fol., briefwijze gerigt tot den heer **J o h a n** baron **v a n R h e è d e.**

Zie L a R u e, *Gel. Zeel.* bl. 86; 's G r a v e s a n d e, *De Unie van Utrecht herdacht*, bl 252.

ROELS (Gelein) kwam in 1732 als proponent te Dirksland, werd in 1748 emeritus, en overleed in 1749. Hij beoefende de poëzy, blijkens zijn werk: *De zugt der opregten ofte eenige Geestelijke Gezangen*, waarvan in 1754 te Dordrecht, de derde uitgaaf verscheen.

Zie B r a n s. *Kerk. Reg.* bl. 131, A b c o u d e, 4e *Aanh.* bl. 85, v. d A a, *N. B. A. C. Woordenb.*

ROELOFSZ. (Roelof), vermaner op het schip Amsterdam, gedurende de tweede reis der Hollanders naar O. I. onder den admiraal **J a c o b v a n N e c k.**

Men heeft van hem:

Kort ende waerachtigh verhael van de tweede schipvaerd by de Hollanders op Oost Indiën gedaen, onder den Heer Admirael Jacob van Neck, getogen uyt het journael van Roelof Roelofsz. vermaender op 't schip Amsterdam, ende doorgaens uyt andere schryvers vermeerdert. z. j. m. pl.

Dit verhaal werd later achter het *Journaal* van **O l i v i e r v a n N o o r t** uitgegeven, (Amst. 1648, 1650); omstreeks 1663 verscheen te Amsterdam bij **G i l l e s J o o s t e n S a e g h m a n**: *Journael van de tweede Reys, gedaen by den Heer Admirael Jacob van Neck, naer Oost-Indien, met ses Scheepen in den jare* 1600, *verhandelende al 't gedenckwaerdighste dat haer op de Reyse is voorgevallen, alsmede de vreemdicheydt van menschen, beesten en vogels van de Lande daer sy gheweest zyn.*

Zie T i e l e, *Mém. sur les Navig. Neérl.* p. 162, 164.

ROELVINK (H. J.), med. dr. schreef: *Diss. med. polit, de renuntiatione lethalitatis vulnerum ad certum dierum numerum non adstringenda.* Gron. 1811.

Zie H o l t r o p, *Bibl. med. et chir.* p. 297.

ROEMER (G.), In de kunstnalatenschap van **J a n B i s s c h o p**, Rotterdam, Juny 1771 bl. 18, komt van dezen kunstenaar voor *een kapitale teekening in waterverwen. Gezicht op Haarlem.*

Zie K r a m m.

ROEMER (G. A.) schreef *over den Catechismus* Amst. 1730.

Zie A b c o u d e, *Naamr.* bl. 311.

ROEMER (Georg Ulrich), den 22 November 1672 te Aken geboren, en te Stolberg in Meurs, en vervolgens te Franeker voor het leeraarsambt bekwaam gemaakt, ontving nog twee jaren onderwijs van **v a n T i l** te Dordrecht, en werd in 1697 achtervolgens predikant te Wilre, Tiel, Wezel, en in 1715 te 's Hertogenbosch. Den 10 Julij 1730 werd hij aldaar hoogleeraar in de Oostersche talen op eene rijksjaarwedde van *f* 250, en hield bij deze gelegenheid eene *Oratio de lingua Hebraea primaeva, ejusque confusione Babylonica.*

Hij werd in 1740 emeritus, en overleed den 1 Februarij van het volgend jaar. Zijn ambtgenoot **C o r n e l i u s d e W i t t** hield zijne lijkrede, welke ook gedrukt is.

Zie H e r m a n s, *Ges d Ill. en Lat. School te 's Hertogenbosch*, bl. 24, S e p p. *Joh. Stinstra en zyn tyd*, D. 1, bl. 177.

ROEMER (Jan), in 1769 te Amsterdam geboren, werd in 1791 proponent bij de Remonstrantsche broederschap, en in het volgend jaar predikant te Nieuwkoop, waar hij, uitgenomen van Julij tot October 1799 te Dokkum, gedurende bijna tien jaren werkzaam was; in 1802 aanvaardde hij het leeraarsambt te Leiden, verkreeg in 1831 zijn emeritaat en overleed den 21 December 1838 te Alphen.

Hij gaf in het licht:

Troostrede bij het overlijden van C. Rogge. Leid. 1806.

Beschrijving van de verwoesting te Leiden. Ald. 1807. m. pl.

Leyden in hare ramp op den 12 *Jan.* 1807. Leyden, 1807 8.

Vruchtmandje voor de Jeugd. Amst. 1811.

Proeve eener regtsgeleerde verdediging van de onschuld van Jesus Christus. Leid. 1820.

Jesus Christus voor het Sanhedrin. Dordr. 1822.

Hulde aan de nagedachtenis van Borger. Ald.

Voordeelen van den geest der eeuw. Ald. 1823.

Leerrede over het belangrijke en heilzame van de uitvinding der Boekdrukkunst. Ald. 1823.

De Pharizeër. Haarl. 1824.

Het vijfde halve eeuwfeest van het ontzet van Leiden. Leid. 1825.

Het vijfde halve eeuwfeest van de stichting der Hooge School te Leiden. Ald. 1825.

Feestrede bij de viering van het 50*jarig bestaan der Leidsche Afdeeling van de Nederl. Huishoudelijke Maatschappij, den* 15 *Oct.* 1829. Haarl. (1829.) 8o.

Ontboezeming bij de zegevierende terugkomst van het korps vrijwillige jagers der Leydsche Hooge School. Leyd. 1832 8s. (anon.)

Gedenkschrift van den veldtogt der Heeren Studenten van de Hoogeschool te Leyden, ten heiligen strijd voor Vaderland en koning in de jaren 1830 *en* 1831. Leyd. gr. 8o. 1832.

Gedenkschrift van den uittogt der studenten van de Hooge School te Leiden in 1830 *en* 1831. Leid. 1831.

Zie T i d e m a n, *De Remonstr. Broeders*, bl. 88, 102, 302, 376, G l a s i u s, *Godgel. Nederl.*, K o b u s en d e R i v e c o u r t, V e r w o e r t, *Cat d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II, bl. 122, 208. D. III, bl. 237, 319, 320, 418, v. D o o r n i n k, *Kunst en Letterb*, *Cat. v. Anon. en Pseud.* 1839, D. I, bl. 3. n. 3294.

ROEMER VISSCHER (zie VISSCHER.).

ROEMERS (Anna) zie VISSCHER (Anna Roemers.)
ROEMERS (Tesselschade) zie VISSER (Tesselschade Roemers.)

ROEN (A. J. V.) schreef eene verhandeling over de *Scorbut*, voor zeevarenden in *Alg. Kunst en Letterb.* 1792, D. II, st. 1, bl. 179.

Zie H o l t r o p, *Bibl. med et chir.* p 297.

ROEPEL (Koenraad), den 6 Nov. 1678 te 's Hage geboren, was een leerling van den schilder **K o n s t a n t i j n N e t s c h e r.** Zijne zwakke gezondheid noopte hem de buitenlucht te zoeken. Daar begon hij zich op het planten, pooten en zaaijen en bezorgen van bloemen toe te leggen, en eindigde met een voornaam meester te worden in het natuurlijk schilderen van bloemen en vruchtstukken die, in den bloei zijner jaren, voor aanzienlijke sommen verkocht werden. Twee zijner beste stukken golden *f* 1,000 00. Later werd zijn roem verduisterd door dien van **H u y s u m**, wiens kunstjuweelen ook duurder betaald werden. De keurvorst van de Paltz kocht eene schilderij van hem, en bestelde andere. **R o e p e l** liet zich in 1718 in de Haagsche Broederschap inschrijven, en werd bestuurder der Akademie. Zijn portret komt voor bij **v a n G o o l** en bij **D e s c a m p s.** Hij overleed den 4 Jan. 1748.

Zie H o u b r a k e n, D e s c h a m p s; v. G o o l; v. E ij n d e n en v. d W i l l i g e n I m m e r z e e l, K r a m m, K o b u s en d e v e c o u r t, V e r w o e r t.

ROEPS (Johan Jacob) werd den 1 Jan. 1805 te 's Hage geboren, was een verdienstelijk krijgsman, klom tot den rang van Luitenant-Kolonel bij het O. I. leger op, en overleed in 1848.

Zie V e r w o o r t.

ROER (Jacob van de), in het midden der 17e eeuw te Dordrecht geboren, oefende zich in de schilderkunst onder **J a n d e B a a n**, en werd, onder diens opzigt, een verdienstelijk portretschilder. Hij begaf zich naar Londen om zijn fortuin te beproeven, doch kon niet opwerken tegen den vermaarden **K n e l l e r**, die zich echter van zijn penseel bediende, tot het schilderen van zijn kleedij en andere ondergeschikte deelen zijner portretstukken. Hij keerde later naar Dordrecht terug, en overleed aldaar in het gasthuis.

Zie H o u b r a k e n; v. E ij n d e n en v a n d e r W i l l i g e n; I m m e r z e e l.

ROER (L. van de), Dortsch dichter uit de 17 eeuw, leverde stukken in *Belgium Gloriosum* van **L y d i u s**; het *Swart too-*

neelgordijn opgeschoven voor de Heeren gebroederen Jan en Cornelis de Witt en in andere werken zijner stad- en tijdgenooten.

Zie van der Aa, *B. A. C. Woordenboek.*

ROERING (Johannes) was student in de godgeleerdheid te Groningen, toen hij in 1752 onder den titel van *Stemme des gejuichs ende des Heils in de tenten der Regtvaardigen*, een paar gedichten in 4o in het licht zond op de inzegening van C. Segaer en J. H. Jansonius als predikanten te Groningen.

Zie van der Aa, t. a. p.

ROERMANS (Cornelis), kunstschilder uit de eerste helft der 18e eeuw. Kramm vermeldt van hem een *fraai gestoffeerd Landschapje*, waarvoor in 1744 *f* 30 werd betaald.

ROERMUND (H. J. van) is schrijver eener *Diss. de prolis educatione physica* Tr. ad Rhen. 1785 4o.

Zie C. H. a Roy, *Catal. Bibl. Med.* T. IV, p. 1911.

ROESBRUGGE ( ) dichter van *Liederen en Gezangen* 1690, vermeld bij Abcoude *Naamr.* bl. 311.

ROESMONDT (Godscalck), is schrijver van:

Die seven bloetstortinghen ons Heren en die sw. sonderlinge droefheden van Maria ende noch anders. Antw. *by my Henrich Eckert van Hombergh* 1516 *den* 9 *Sept.* 20 ff, met vele figuren in hout.

ROEST (Frederik), tooneeldichter in het midden der 17e eeuw. Hij schreef in 1633 het treurspel van de *Droeve Julia.*

Zie Verwoert.

ROEST (Jan van der) werd den 16 Maart 1755 te IJsselstein geboren, studeerde te Utrecht en werd achtereenvolgens predikant bij de Hervormde gemeenten te Blaauw-Kapel, (1783) Elst, Amersfoort (1787) Haarlem, waar hij den 8 Jan. 1814, in den ouderdom van nagenoeg 60 jaren overleed. Hij muntte als Evangelieprediker uit en droeg veel bij tot verbetering der predikwijze in ons Vaderland. Zijne leerredenen waren bijbelsch-praktikaal, eenvoudig populair en toch levendig, krachtig, treffend en echt welsprekend. Men heeft van hem, behalve een overzetting van Köppen, *De Bijbel een werk der Goddelijke wijsheid:*

Bijbelsche tafereelen van leerzame sterfgevallen en uiteinden in leerredenen, 1782 2 st. herdr. Amst. 1802.

Leerredenen over de genoegens van den godsdienst, 2 st, Amst. 1806 2e dr.

Twee leerredenen. Ald. 1811.

Nagelatene leerredenen 2 st. Ald. 1816.

Ook gaf hij in het licht:

Brief aan eene vriendin over den zin van I Joan III: 1, 2. Haarl. 1810, waarin hij zijne opvatting en vertaling van die plaats tegen eene aanmerking van den hoogleeraar van der Palm, voorkomende in diens leerrede over dien tekst, verdedigt.

Ook gaf hij: *Der Kinderen Goede Vrijdag, Gedachtenis van 's Heilands dood, gehouden in de Kinderkerk te Haarlem.* Hij was lid van Teylers 2e Genootschap en mede-beoordeelaar van de inkomende prijsvragen. A. Loosjes Pz. vervaardigde een lijkzang op hem.

Zie Ypey, *Ges. d. Christel. kerk in de* 18e *eeuw.* D. VIII, bl. 680; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Muller, *Cat. v. portr. Kunst en Letterb.* D. I, bl. 99.

ROEST (Johannes de), uit de heerlijkheid van dien naam in de provincie Luik, werd regulier kanunik der orde van Augustinus te Tongerloo en overleed als rector der religieusen te Cabbeeck te Thienen 17 Nov. 1534.

Hij liet in ms. na: *Fasuculus Florum Partibus III distinctus.*

Zie Val Andreas *Bibl. Belg.* p. 758, 759; Foppens *Bibl. Belg.* T. II, p. 718.

ROESLER (Elias Jacob), in 1802 geheimschrijver van den Gouverneur-Generaal en tot 1807 parapheur van het Klein Zegel te Batavia. In 1816 werd hij aangesteld tot resident te Sumanap op het eiland Madura en in 1819 tot commissaris ter Westkust van Borneo; daarna in 1821 tot resident van geheel Madura. Hij overleed den 10 Nov. 1833 te Soerabaya, oud 70 jaren.

Part. berigt.

ROETERS (Hendrik) afstammeling van een Amsterdamsch geslacht, dat deels tot de Hervormden, deels tot de Doopsgezinden behoorde. Tot de eersten behoorde Handrik Roeters, in 1662, 1665, 1671 schepen, van 1673—1680 hoofdschout zijner geboorteplaats. Hij is de stichter van het Roeters-hofje aan de zuidzijde der Linden graft.

Zie Wagenaar, *Amst.* D. VIII bl. 590, Kok; *Chr. v. h. Hist. Gen.* D. X, bl. 34, 36—40; *Cat. v. Pamfl.* D. III, bl. 79.

ROESTIUS (Petrus) te Nijmegen geboren, werd Jesuit en doctor in de Godgeleerdheid. Hij onderwees de wijsbegeerte de zedekundige en scholastieke godgeleerdheid aan verschillende Duitsche Hoogescholen, en gaf verscheidene geleerde werken, meestal theses door hem opentlijk ter verdediging voorgesteld, in het licht.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 758, 759; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II, p. 1005; Jöcher.

ROESSTRATEN (Pieter), in 1627 te Haarlem geboren, was leerling van Frans Hals, wiens dochter hij huwde. Gelijk zijn meester, schilderde hij portretten die zeer fraai waren; doch op voorstel van den schilder P. Lely staakte hij het portretschilderen en wijdde hij zich met den besten uitslag aan het schilderen van stillevens, als zilveren schotels, vazen enz., die deze voor hem tegen *f* 4 à 5000 in Engeland wist te plaatsen. Hij vreesde zijne concurrentie. Roesstraten overleed in 1698. Hij schilderde zijn eigen portret, waarnaar Bloteling een uitmuntende prent in zwarte kunst vervaardigde.

Zie Honbraken; van Einden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Kok; Nieuwenhuis.

ROEVERE zie ROVERE.

ROEIJER (Wilhelm), In de *Bibl. v. Ned. Pamfletten*, D. II, bl. 90, komt voor:

Terminus Decisorius, cum annexa Sententia, in saken van den vromen Patriot, teghens Wilhelm Roeyer, als Gemachtighste van Rutger van Haersolte, Drossart van Lingen. Tot Vryburgh. Ghedruckt by Ernst Sluytewagen 1655. Met spotprent, Haersolte's wapen voorstellende.

ROG (Jacob Lievensz. van) schreef:

Een kort vertoog, daer in aanghewesen wort, dat by de secten der Wederdoopers die harde maniere van spreecken, hoe sy ons beschuldigen omtrent (sic) het punt van de predestinatie, alsoo wel ghebruyckt worden als by andere. Met noch eenighe strytschriften. Mitsg. een request by de Wederdoopers overgheg. aen graef Mauritius.

Korte aen-teeckeninghe uyt de schriften van de weder-partye der ware Ghereformeerden, die nu met malkanderen t'samen spannen, om de selfde op 't hoochste te lasteren, ende bij alle de weereldt verdacht te maken door het punct van de praedestinatie, met den aenkleve van dien.

Kort ende klaer vertoogh, dat de stat met Wilhelmus den oorlogh teghen Spanjen aengenomen hebben voor de Christ. gheref. religie door J. L. van Rog in 1630.

Zie Rogge, *Beschryv. Catalog. der Pamfl. Verzamel.* bl. 109.

ROGER (Meester), zie WEIJDE (Rogier van der)

ROGER van Vlaanderen, zie (WEIJDE Rogier van der)

ROGER (Jacobus), geboren te Doornik, bloeide in de eerste helft der 16 eeuw. Hij was onderwijzer der jeugd en Latijnsch dichter blijkens zijn *Neopaegnia seu lusus pueriles* Paris. 1539, ook in T. III *Delic. Poët. Gallorum.* Hoeufft vermeldt van hem: *Epistola Leonorae Austriacae nomine ad Franciscum Galliarum Regem scripta*, en vermeldt dat hij veel uit de *Anthologia Graeca* in het Latijn overgebragt heeft.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 427; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I, p. 536, Paquot, *Mem.* T. I, p. 12. J. C. Scaliger, *Hypercrat.* Cap. IV, p. 789, 790, ed. 2le Baillet, *Jugem. des Sav.* § 1368; Hoeuffts *Parn. Lat. Belg.* p. 22 23.

ROGERIUS (Abraham), predikant te Paliacatta op de kust van Coromandel (1630—1640). Hij keerde in 1647 weder naar huis en overleed in 1649 te Gouda. Hij is schrijver van *Gentilismus reseratus* door Andreas Wissowatius, in het Hollandsch vertaald en getiteld:

De open-Deure tot het verborgen Heydendom, ofte Vertoogh van het leven en de zeden, mitsg. de Religie en Godsdienst der Bramines op de Cust van Coromandel. Leyd. 1651, 4o. Christoph Arnold gaf er in 1663 te Neurenberg eene Duitsche overzetting van in 8o.

Zie *Cat Jacob*, 1e *Partie* p. 78. *Cat. d. Maats. v Ned. Letterk.* D. II. bl 9.

ROGGE (ADRIAAN) in 1732 te Haarlem geboren, maakte zich als geschiedkundige bekend door zijne bij de Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen bekroonde Verhandeling: *Over den grond van Neêrlands Koophandel en deszelfs aanwas en bloei.* Hij stierf den 22 Julij 1806.

Zie J. W. Regt, *Neêrl. beroemde Pers.* bl. 307.

ROGGE (CORNELIS) was de eenige zoon van Ysbrand Rogge, — die bij zijn dood (1796), behalve dezen zoon slechts twee dochters naliet, — en Johanna Regters. Hij werd in 1762 te Amsterdam geboren en reeds als zestienjarig jongeling als student opgenomen aan het seminarium der Remonstrantsche Broederschap, waartoe zijne familie van vaderszijde behoorde. Ofschoon van een zwak ligchaamsgestel toonde hij zulk een bijzonderen aanleg en maakte hij zich het onderwijs van Wyttenbach en van der Meersch zoo zeer ten nutte, dat hij in 1783, tegelijk met Frans Lorié, zonder examen tot proponent bevorderd kon worden. Nu deed hij eerst als proponent eenigen tijd dienst te Rotterdam, en algemeen werden zijne predikatiën, die gunstig afstaken bij zoovele andere van die dagen, hoog geroemd. De enkele leerredenen, die hij zelf in het licht gaf, de bundel die na zijn dood door C W. Westerbaan werd bezorgd, en de predikatiën die nog in handschrift berusten op de bibliotheek van de Remonstrantsche kerk te Amsterdam, kunnen getuigen van zijne echt practische preekmethode.

Rogge's eerste standplaats was Noordwijk, waar hij in 1787 zijn werk aanvaardde. In 1790 nam hij een beroep naar Berkel aan. en vier jaar later kwam hij te Leiden, waar hij reeds den 27 Augustus 1806 zijn nuttig leven eindigde. Hij stierf op zijn buitenverblijf onder Soeterwoude en werd te Katwijk aan Zee, in het graf van zijn vriend en uitgever Du Mortier begraven Zijne weduwe Cornelia van Nievelt, waarmede hij in 1788 te Alkmaar in het huwelijk was getreden, liet hij slechts drie kinderen na (want zijn oudste dochtertje had hij vroeg verloren), namelijk twee dochters: Johanna en Anna Maria, die beide later zijn gehuwd, en een zoon Ysbrand. Deze laatste (geb 26 Febr. 1794 te Berkel, gest. 14 Maart 1855), tot geneesheer opgeleid, maar door den dood van zijn vader en de ongunstige tijdsomstandigheden in zijne studiën gestoord, vestigde zich later als apothecar te Amsterdam, verkreeg door zijne bekwaamheden zelfs een uitgebreide praktijk, en maakte zich bijzonder verdienstelijk toen de cholera voor het eerst hier te lande zoo hevig woedde, waarom hem ook de zilveren medailje werd geschonken.

Als godgeleerde had de naam van Rogge bij zijne tijdgenooten een goeden klank Naauw had hij zijn boek over het ware wezen van het Christendom in het licht gegeven, of Teylers godgeleerd genootschap bekroonde met goud zijn antwoord op de prijsvraag: *Is, behalve het inwendig bewijs van de goddelijkheid van de leer van Jezus, nog eenig bewijs ter overtuiging noodzakelijk,* terwijl A. Hulshoff en anderen slechts den zilveren eerepenning ontvingen. Doch hij was niet enkel godgeleerde. De gewichtige staatkundige gebeurtenissen in zijn tijd, de algemeene belangen des volks gingen hem niet minder ter harte. Getuige hiervan een aantal belangrijke geschriften van verschillenden aard, waarvan de titels uitvoerig werden opgegeven in de *Bibliotheek der Remonstrantsche Geschriften* (Amst. 1863). Zoo leverde hij eene naauwkeurige beschrijving van de onlusten hier te lande in 1780, van de staatsomwenteling van 1795, terwijl wij tevens van zijne hand bezitten eene geschiedenis der staatsregeling van de Bataafsche republiek. Rogge was de laatste van ganscher harte toegedaan, en ijverde voor alle goede beginselen, die nu krachtig werden uitgesproken. Hij verlangde verbetering in opvoeding en onderwijs en wenschtte dat men vooral de ontwikkeling van de mindere volksklasse ter harte zou nemen. Hij schreef populaire werkjes voor de jeugd, sprak zijn oordeel uit over de verbetering van het schoolwezen, was een krachtig medewerker in tijdschriften, die zich ten doel stelden dergelijke onderwerpen te bespreken, gaf leerredenen in het licht voor de huiselijke godsdienst van den gemeenen man, en het was eene onderscheiding dat de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen zijn zedekundig leesboek voor de scholen liet drukken en verspreiden.

Bijzondere aandacht verdienen ook nog altijd zijne geschriften over de betrekking tusschen kerk en staat, en de vereeniging der protestanten Zoodra de quaestie over de afscheiding van kerk en staat door de nationale vergadering aan de orde was gesteld, liet Rogge er zijn stem over hooren. Teylers genootschap bekroonde zijne verhandeling over den invloed van het burgerlijk bestuur op godsdienstzaken met zilver. Ook stelde hij een onderzoek in over de verplichting van het gouvernement om de armen te verzorgen. Zoo wel in het staatkundige als in het godsdienstige behoorde hij tot de vrijzinnige partij. Dat toonde hij vooral in zijn streven naar algemeene verdraagzaamheid. Terstond na de omwenteling van 1795 deed hij met zijn ambtgenoot van Rees een voorstel aan de Remonstrantsche Broederschap, om aan alle protestantsche kerkgenootschappen eene uitnoodiging te rigten tot vereeniging. Hij voerde over dit onderwerp meermalen de pen, doch het bleek dat de tijden voor zulk eene vereeniging nog niet rijp waren.

Rogge was een man van echte humaniteit, van een helder verstand, een scherpzinnig oordeel en onvermoeide werkzaamheid. Onder de verdienstelijke mannen van zijn tijd mag ook hij worden genoemd.

Zie verder van hem: Ypey, *Gesch der Christ. kerk in de* 18 *eeuw* IX. 224 v.v.; Tideman, *de Remonstrantsche Broederschap*; Nieuwenhuis, *Woordenb.* VI, 431 v v.; Glasius, *Godgel. Nederl.* v.v. Ekhoff, *Cat. v. Leeuw.* bl. 344. *Part. Ber.*

ROGGEN (C. H) onderwijzer en kostschoolhouder te 's Hage, is schrijver van:

Nieuwe verzameling van gebrekkige opstellen Amst. 1827 kl. 8.

Leerwijze om vreemde talen volgens den gang der natuur werktuigelijk te leeren 's Hage, 1829.

Tijdrekenkundige tafels, bevattende de merkwaardigste gebeurtenissen in de voornaamste staten, voor de tijdrekening der Christenen enz. Dordr. 1829. Tweede verm. druk. Leyden, 1845.

Zie Gebr. v. Cleef, *Alphab. Naaml.* bl. 519.

ROGGEN (A. W. VAN), med. dr., schreef:

Dissert. phys. de vesiculo umbilicali L. B. 1824.

Zie Holtrop l. c. p. 296.

ROGGEN (J. M. VAN), heel- en stadsvroedmeester te Nijmegen, is schrijver van:

Vroedkundige verdediging en antwoord op het verslag van J. van Munster, ter beantwoording der belangrijke vraag: of namelijk J. van Roggen, heel en stads vroedmeester en S. Monroy wed. Vleeschhouwer, vroedvrouw te Nymegen in het geval der onverlost afgestorvene huisvrouw van zekeren Jan Jansen op den 2 *en* 3 *Febr* 1805 *aan hunne verpligting al dan niet hebben beantwoord* Nijm. 1806 8.

Waarneming eener beklemde darmnetbreuk; medegedeeld door R. Forster. in *Verhand. ter bevordering der Heelk. te Amsterdam*, 1799 D. V, bl. 223, 226.

Waarnemingen en genezing van hydrometra menstrua, in *Moll en Eldik*, *Practisch Tijdschrift voor de geneeskunde in al haren omvang.* 1837 St. 4, bl. 310.

Over het overblijfsel der afkooksels van den koortsbast (residuum decoct cort peruviani) als kina-loog-zout bevattende, met waarnemingen. Ald. 1826 St. 4, bl. 251.

Paralysis musculorum facici, door strychnine genezen; medegedeeld door van Eldik. Ald. 1832 St. 3, bl, 283.

Zie Holtrop l. c. p. 297.

ROGGENDORFF (WILLEM VAN), geb. 1481, werd in 1517 stadhouder van Friesland. Hij was een Oostenrijksch edelman, die reeds terstond bij zijne aankomst in Friesland teleurstellingen ontmoette, daar de tusschen Karel van Oostenrijk en Karel van Gelder gesloten vrede aan vele Friezen en Gelderschen

mishaagde. Terstond wilde hij weder vertrekken, doch zijn voorganger Floris van Egmond wist te bewerken, dat hij met een vaandel knechten te Leeuwarden moest blijven. Hij was geenszins de man om de belangen van zijn vorst in zulke tijden te bevorderen; de oorlog werd met verdubbelde woede hervat, en hij zag zich spoedig (1521) door Georg Schenck, vrijheer van Tautenburg vervangen. Volgens Winsemius zou Roggendorff naar het Hof van Bourgondië zijn vertrokken. Eene uitvoerige levensschets van hem gaf mr. J. Dirks in *de Vrije Fries*, VIII, 189.

ROGGEVEEN (D. is schrijver van *Zeeuwsche Merkurius en kransdragers aan de zeehelden en 't aanvaarden van A. Bankers als admiraal* 4.

Zie Abcoude, *Naamr. bl.* 312.

ROGGEVEEN (AREND), te Delfshaven geboren, was een tamelijk bemiddeld man, die te Middelburg de nederige bediening van gouseerder of Roeijer en proever van wijnen en sterke dranken bekleedde. Hij was een vlijtig beoefenaar der wiskunde, „liefhebber der mathesis" en legde zich inzonderheid toe op de sterre- en aardrijkskunde; alsmede op de theorie der zeevaart, in welke vakken hij ook onderwijs gaf, terwijl hij zich van deze meer ernstige studiën nu en dan bij de dichtkunst verpoosde.

Een en ander blijkt uit zijne geschriften; zoo als uit een werkje over de komeet van de jaren 1664 en 1665: *Het nieuwe droevige nachtlicht ontsteken door Gods toren, ende vertoont op de Aardtkloot in een comeet ofte steersterre, den* 15 *van Winterm.* 1664 *tot den* 9 *van Sprokkelm.* 1665, *waarin wort aangewezen den wonderlijke loop derzelve. Beschreven door Arent Roggeveen, liefhebber der Mathesis, professie doende in dezelfde konst tot Middelburgh in Zeeland.* Middelburg 1665, 4to 38 bl. en twee sterrekundige platen. Ook schreef hij een dichtstuk getiteld: *'t Nederlandtsche treurspel, synde de verkrachte Belgica vertoonende d'onheylen voorgevallen 't sedert den* 25 *van Wijnm.* 1555 *tot den* 10 *van Hooim.* 1584, *verthoont door het Broederschap van de edele bloeme jesse onder het woort: In minne groeyende* Middelb. 1669, 8o. En eenen grooten atlas en beschrijving der westelijke kust van Amerika, waarvan de kaarten meest alle door hem ontworpen zijn, een werk, 't welk om de fraaiheid der uitvoering en deszelfs volledigheid, voor den tijd waarin het verscheen, alle opmerking verdient. Eindelijk gaf hij in 1676 een klein werkje in het licht, 't welk in eene naauwe betrekking staat tot de latere reis van zijnen zoon Jacob Roggeveen.

Het had dikwerf zijne opmerkzaamheid getroffen, dat, bij den toenmaligen staat der aardrijkskunde, men zoo weinig kennis had van de Stille of Zuidzee. Meermalen had hij de Zeeuwsche kooplieden, die over het verloop van den handel, bijzonder op de West-Indiën klaagden, toegevoegd, dat het wonder was, dat niet eenige liefhebbers te zamen spanden om dat groote onbekende deel der wereld te onderzoeken, ten einde op die wijze nieuwe handelswegen te openen, waaruit welligt nieuwe bronnen van levendig vertier, winst en welvaart zouden kunnen ontspringen. Eindelijk werd hij in 1671 door eenige Zeeuwsche kooplieden aangemoedigd, om daarvoor een plan te ontwerpen, doch het rampvolle jaar 1672 deed dit uit de gedachten stellen. In 1673 kwamen zij hierop terug, en wendden zich bij request aan den Prins van Oranje, met verzoek om ontslag te mogen hebben van de verbeurte van schip en goederen. Daar volgens het octrooi der West-Indische compagnie, op den 28 van Herfstm. 1674, die limieten werkelijk waren ingekort, en daardoor de vaart op de Zuidzee voor alle ingezetenen dezer landen was opengesteld, vervoegden zij zich op den 20 van Slagtm. 1675, bij request aan de Staten-Generaal, met verzoek van octrooi voor den tijd van 20 jaren, om alleen en met seclusie van alle anderen de Zuidzee te mogen bevaren tusschen de straat van Magellaan en Nieuw Guinea. Dit request werd om berigt in handen der West-Indische compagnie gesteld, welke na te dien aanzien met Arend Roggeveen in schikkingen getreden te zijn, daarop een gunstig adres uitbragt, ten gevolge waarvan Hunne Hoog Mogenden op den 22 van herfstm. 1676 het verzoek toestonden, en aan Arend Roggeveen en zijne medestanders het verzochte octrooi verleenden.

Dit een en ander maakte nu Arend Roggeveen aan zijne landgenooten bekend in het bedoelde werkje, 't welk onder den volgenden titel in het licht verscheen:

Voorlooper op 't octrooi van H. M. Heeren Staten-Generaal, verleent aan Arend Roggeveen en zijne medestanders over de Australische zee, ofte beter geseght het onbekende gedeelte des werelts, gelegen tusschen de Meridiaan der strate Maggellanes Westwaerts tot de Meridiaen van Nova Guinea soo Noordwaerts als Zuidwaerts; mitsgaders de articulen waernaer een yder, die eenige sommen geldts inteeckent, hem sal hebben te reguleren; beneffens een kaerte van 't selfde district. Beschreven door den voornoemden A. Roggeveen. Middelb. 1676.

Dan, hetzij door gebrek aan genoegzame deelneming om de kosten der uitrusting te bestrijden, of om welke reden dan ook, de ontdekkingsreis had destijds geenen voortgang, en Arend Roggeveen overleed in Slagm. 1679, zonder zijnen vurigen wensch te hebben verwezenlijkt tezien.

Zie Witsen Geysbeek, t. a. p. D. V. bl. 175; Nieuwenhuis, *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 227; La Rue, *Gel Zeel* bl. 153; Hoogstraten; Nieuwenhuis; Kobus, en de Rivecourt. *Nav.* D. II. bl. 152. D. III. bl 152.

ROGGEVEEN (JACOB), de derde en jongste zoon van Arend Roggeveen en Maria Storm, werd te Middelburg in Louwm. 1659 geboren. Van zijne jeugd is niets bekend, dan dat hij aanvankelijk voor de studien werd opgeleid. Het jaar 1673 bragt hij door op de Latijnsche scholen te Middelburg, doch met den aanvang van het volgende verliet hij dezelve. Dat hij de Latijnsche taal elders heeft aangeleerd, is waarschijnlijk: ook dat hij aan de eene of andere hoogeschool den graad van doctor in de regten zal verkregen hebben: althans de titel van meester dien hij later voerde, en die hem ook in openbare stukken wordt toegekend, zoo wel als zijn later bekleed regterlijk ambt, schijnen dit te bewijzen Zoo veel is zeker, dat hij na den dood zijns vaders elders gewoond heeft; want eerst in 1693, en dus toen hij reeds 34 jaren oud was, vestigde hij weder zijne woonplaats te Middelburg, waar hij een aantal jaren en zeker tot in 1703 verbleef

In dat jaar, of niet lang daarna, begaf hij zich naar de Oost Indiën, alwaar hij in 1712 raad van justitie te Batavia werd, en dus eenen aanzienlijken post verkreeg. In 1714 keerde hij naar zijn vaderland terug.

Niet lang daarna schijnt hij ernstig het geliefkoosde plan zijns vaders in overweging genomen te hebben, die, naar men verhaalt, nog op zijn sterfbed zijnen zoon vermaand had, dit niet uit het oog te verliezen. Hij raadpleegde hierover met zijnen oudsten broeder Jan Roggeveen, koopman te Middelburg, die almede blijkt een goed Aardrijkskundige geweest te zijn, en die te dien einde sommige kaarten voor hem ontwierp, en onder den titel van: *Memoriële gedachten over de te doene Australische Zeetogt,* zeer breedvoerige raadgevingen aan hem mededeelde.

Eindelijk verkregen zijne inzigten de goedkeuring der West-Indische Compagnie, welke besloot drie schepen *den Arend, Tienhoven* en de *Afrikaansche Galei* tot eene ontdekkingsreis naar de Zuidzee uit te rusten. Op den 10 van Grasm. 1721 werd de commissie geteekend, waarbij hij door de vergadering van Thienen werd aangesteld tot opperhoofd of chef van den kruistogt; en zoo brak voor onzen Roggeveen in zijn 62 jaar de lang gewenschte dag aan, waarop hij eene ontdekkingsreis zoude aanvangen, waartoe zijn vader reeds vijftig jaren te voren het ontwerp gevormd en zoo vele ijverige pogingen aangewend had.

Volgens de hem door de West-Indische Compagnie mede gegeven instructiën moest hij, na in de Zuidzee gekomen te zijn, zich eerst tot hoofddoel stellen, om het onbekende Zuidland, de Terra Australis, waaraan men destijds, gelijk bekend is, vastelijk geloofde, of wel het land van Davis ('t welk men daarvoor hield) terug te vinden, 't welk gerekend werd te liggen op ongeveer 27 gr. Z. B. en op eenen afstand van 500 à 600 mijlen van Copaijapo op de vaste kust van Chili, en waarvan een laag, zandig eiland de voorbode moest zijn Ten gevolge hiervan zeilde Roggeveen op den 1 Oogstm 1721 met zijne schepen uit Texel Na beoosten het Statenland om Kaap Hoorn gezeild te zijn, ontdekte hij op den 6 van Grasm. 1722 het door hem dus genoemde Paasch eiland, 't welk hij in den beginne voor de voorbode hield der strekkende kust van het Zuidland. Dan na eenige togten heen en weder,

bleek hiervan het tegendeel, en de eerste kruistogt hiermede vervallen zijnde, besloot men tot den tweeden, om den cours van Schouten te bezeilen. — Nu ontdekte hij tusschen den 13 en den 16 graad Z. B. eenige grootere en kleinere eilanden, die echter meestal te aanmerkelijk in breedte met die van Schouten verschilden, om die voor dezelfde te kunnen houden. Op een derzelve verloor hij een zijner schepen. Geene kans ziende om langs dezen weg hun doel te bereiken, besloten zij den 8 van Zomerm. naar het vaderland terug te keeren, en de terugreis langs de Oost-Indiën te ondernemen, waarop zij met gebrek en ziekten te worstelen hadden. Hunne eetwaren meest bedorven en bijna oneetbaar geworden zijnde, begon de scheurbuik verwoestingen onder de equipagiën aan te rigten; waarbij misnoegen en mismoedigheid met den mislukten togt zich van vele meester maakten. Zij ontdekten echter nu en dan eenige onbekende streken, onder anderen de Boumans-eilanden.

Op de tweede reise zeilden zij langs de Noordkust van Nieuw Guinea, passeerden meer dan 50 kleine eilanden, wierpen den 31 van Hooim. het anker uit bij Arimoa en Moa, waar zij goed ontvangen werden, en kwamen, tusschen Nieuw Guinea en Gilolo door, eindelijk op den 9 van Herfstm. te Japara, en zich daar eenigen tijd ververscht hebbende, op den 4 van Wijnm. ter reede van Batavia. Doch hier wachtte Roggeveen de grievendste teleurstelling, daar op last des Raads van Nederlandsch Oost-Indiën, van den 22 van Herfstm. uitgevaardigd, bevolen werd, op zijne beide schepen, de ladingen, en schepelingen, arrest te leggen, en terstond al de scheepspapieren van hen af te vragen.

Niettegenstaande het stoutmoedig en mannelijk besluit van Roggeveen om zich tegen die schandelijke daad te verzetten, moest hij voor de overmagt bukken, en hetzelfde lot ondergaan dat Schouten en le Maire vroeger getroffen had.

De alzoo verbeurd verklaarde schepen werden dadelijk in dienst gesteld; het eene werd naar Perzië, het andere naar de Oostkust van Java gezonden. De ladingen werden met winst verkocht, en de ongelukkige equipage, en met dezelve ook Roggeveen, werd in Winterm. met de retourvloot naar het vaderland terug gezonden.

Een gedeelte dezer vloot kwam den 6 van Hooim met den kommandeur van der Grijp ter reede van Middelburg. Op een dier schepen bevond zich Roggeveen. Het overige gedeelte der equipage viel met de andere schepen op den 8 dier maand te Texel binnen. Hoog werd de aanhouding der schepen door de West-Indische Compagnie opgenomen. Reeds den 12 dier maand verscheen de advocaat der W. I. Compagnie, Mr. Jean de la Bassecour, in de vergadering van bewindhebberen der O. I. Compagnie, zich daarover ernstig beklagende, en verzoekende de redenen daarvan te mogen vernemen; doch hij bekwam aanvankelijk niets dan een ontwijkend antwoord: »Men kon zich niet daarover uitlaten vóór de heeren, die »in commissie gesteld waren om de papieren deze materie »betreffende en nu laatst met de retourvloot aangebragt »te examineren, rapport gedaan hadden."

De uitslag dezer zaak is niet volkomen gebleken; waarschijnlijk is zij tusschen de beide Compagniën bij een accoord of transactie afgedaan: doch onder welke bepalingen is onbekend.

Roggeveen zette zich, na deze rampspoedige reis, weder in zijne geboortestad neder, waar hij zijne overige levensdagen in zeer onafhankelijke omstandigheden sleet. Hij is nimmer gehuwd geweest, en overleed te Middelburg in het begin van Sprokkelm. 1729 in den ouderdom van 70 jaren. Het jaar te voren was een zoogenaamd verhaal zijner reis, onder den titel van: *Tweejarige Reize rondom de wereld*, in het licht verschenen. Hij heeft dit verhaal, 't welk zulk een verkeerd denkbeeld van hem gegeven heeft, dus nog kunnen lezen; en zóó hij het gelezen heeft, hoe moet het hem dan in den avond van zijn leven gegriefd hebben, dat een togt, dien hij met zóó veel ijver ondernomen en met zoo vele gevaren en rampen volvoerd had, hem voor de oogen zijner landgenooten bijna in een belagchelijk daglicht stelde. Zoude het vreemd zijn, zoo hij zelf de uitgave van zijn dagregister had bij de hand genomen en reeds het een en ander tot zijne verdediging had ten papiere gesteld? Zoude het onmogelijk zijn, dat zoodanig handschrift nog onder de nakomelingen zijner erfgename in wezen waren?

Zie het Levensberigt van dezen Zeereiziger door mr. S. de Wind, in *Dagverhaal der Ontdekkingsreis van mr. Jacob Roggeveen*, uitgegeven door het *Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*. Middelb. 1838; *Verhandeling over mr. Jacob Roggeveen*, door J. Borsius, in Kist en Royaards, *Archief voor Kerk. Gesch.* D. XII; Van Kampen, *Beknopte Gesch. d. Ned. Lett. en Wetens.* D. II. bl. 356; *Navorscher*, D. II, bl. 347; Hoogstraten, Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

ROGGHEN (Hans Regier) leefde in den aanvang der 17e eeuw en was een werkzaam lid der Rederijkerskamer *Moyses Bosch* te 's Hertogenbosch. Hij verscheen den 3 Mei 1620 op het Peoen feest te Mechelen met een referein „in Fransche snede", d. i. in Alexandrynsche voetmaat, met behoorlijke in achtneming van de stemrust en den klemtoon getiteld: *Refereyn tot des Swygens Lof*.

Zie *Schatkiste der Philos. ende Poëten*, bl. 110; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V. bl. 175, 176.

ROGGIUS (Johannes), een Duitscher, vroeger hoogleeraar in het Hebreeuwsch te Heidelberg, werd als proponent, predikant te Linde en Oudelands-Ambacht, in 1600 te Hoorn. In 1614 verzette hij zich zeer sterk tegen de Remonstrantsgezinde regering, en werd, »nadat hem de burgemeesteren uit last der vroedschap te vergeefs hadden vermaent synen dienst nevens d'andere twee predikanten waer te nemen, en sich daerin vreedsaem te gedragen," van zijn dienst ontslagen. Hij huwde in 1601 Maria Verlaar, kleindochter van Adrianus Junius. Hij overleed 4 Maart 1618.

Zie Soermans, *Kerk Reg.* bl. 32; Pauw en Veeris, *verm. Hist. Alphab.* bl. 170; Abbing *Chr. v. Hoorn*; D. I, bl. 52; Fruytier, *Syons Worstelingen*, 1715; *Navorscher*, D. IV, bl. 62; D. V. bl. 341. *Bijbl.* 1855, bl. LVIII.

ROGHMAN (Hendr. Lamb), graveur uit de 17e eeuw. Kramm vermeldt van hem het portret van *Arnoldus Egmondanus, Gelriae ac Juliaci, Ditionis Zutphaniae* etc., waaronder een zes regelig vers van Joh. Isacius Pontanus. Deze prent behoort in Pontanus, *Hist. Geldr. Libri* XIV. Amst. 1639 in fol. — Voorts de afbeelding van mr. *Barent Jansz. Potgieter, van Munster, beminder des vreeds. Aetat.* LIII. A. 1627, onder aan *Myn hoope staet vast in Jesum Christum den gekruysten*.

Zie Kramm.

ROGHMAN (P. A.) graveur, tijdgenoot van den vorige. Zijn naam komt voor onder een prent naar Rubbens en een portret van Erasmus, ook heeft men een schoone gravure van hem, zijnde een portret van *Anthonius Roscius, Hornae quondam verbi Divini Minister et Medicinae Doctor. Nat. a.* 1594. *Den. a.* 1624 met een zesregelig Holl. versje.

Zie Kramm.

ROGHMANS (Magdalena), waarschijnlijk een dochter van Roeland Roghman, behandelde de graveernaald, blijkens den door hem gegraveerden titel van

Tractaet ofte Handelinghe van de Kercke enz. Eerst in Francoys ende Latyn gemaeckt van P. de Mornay enz en nu (1580) *overgestelt in de Nederlandsche sprake door Lucas de Heere.* Amst. 1652. 12, en twee prentjes door haar gesneden, in J. Bonna, *Vorst ofte geluckig ongeluck* enz, Amst. 1640. 4.

Zie Kramm.

ROGIER (Klaas), een goed landschapschilder te Mechelen, bloeide in het midden der 16 eeuw.

Zie Immerseel.

ROGIER (   ) glasschilder te Brussel, in de eerste helft der 16e eeuw. De baron van Reiffenberg meent dat de schoone glasramen in de H. Sacraments kapel, in de H. Gudule kerk te Brussel, werk van zijn hand is, doch volgens anderen is het van de hand van Jean Haeck.

Zie Kramm.

ROGIERS (Jan), Zeeuwsch dichter, bloeide in den aanvang der 17e eeuw. Hij begroette mede Anna Roemer Visschers dochter, bij hare komst in Zeeland. Men vindt van zijne

poëzy in den *Zeeuwschen Nachtegaal vóór de Ned. Poëmata* van Hofterus en andere boeken van dien tijd.

Zie Witsen Gysbeek, D. V, bl 176; La Rue, *Gel. Zeel.* bl. 167:

ROGMAN (GEERTRUID), volgens den een de moeder, volgens den ander de zuster van Roeland Rogman, wordt door Kramm »eene bekwame kunstenares genoemd. Hare gravuren zijn meest alle naar Roelands teekeningen vervaardigd, o. a. 14 stuks onder den titel: *Plaisante ofte vermaeckelyke Gesichten na 't leven, geteekend door Roeland Rogman;* het *kasteel Zuylen, naar denz.*; de *Bethlehemsche Kindermoord naar Jacobus Tintoret; Vijf prenten naar hare eigen teekeningen gegraveerd;* de *Vrouw in haar huisselijke bezigheden,* zijnde getrouwe afbeeldingen der gebruiken van dien tijd; het portret van Roeland Savry door P. Moreeelse, borstbeeld in ovaal.

Zie Van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm.

ROGMAN (ROELAND), in 1597 te Amsterdam geboren, schilderde bergachtige landschappen met watervallen, kasteelen, gebouwen en dergelijke. Volgens Immerzeel was hij wat onachtzaam en ruw in zijn schildertrant. Meer bekend is hij als teekenaar en etser. In de kunstverzameling van Ploos van Amstel, in 1800 te Amsterdam verkocht, bevond zich eene collectie van 241 teekeningen van Vaderlandsche kasteelen en sloten, met zwart krijt en O. I. bewerkt, welke verzameling is verkocht voor f 2,000,00.

Een menigte van die teekeningen zijn verkocht en in het koper gebragt door J. Schynvoet en geplaatst in L. Smids' *Schatkamer der Nederlandsche Oudheden* Op de verkooping van de Vos werden verscheidene teekeningen van adellijke huizen en landschappen voor f 20,00 tot ruim f 40,00, en eene van het *Stadhuis van Gouda* voor f 110,00 verkocht.

Rogman was ook een zeer bekwaam etser. Nagler vermeldt van hem 44 stads-prenten, door hem vervaardigd, en als de zeldzaamste: *De doode ligchamen van de Gebroeders de Witt,* bij Heller op 100 thlr. genoteerd (doch zie Kramm), Een stel van 33 etsen van Rogman werd op de verkooping van den Grave van Fries voor f 74,00, 6 plaatjes, bekend onder den titel van *Gezichten in het Haagsche bosch,* door Geertruid Rogman, naar hem gegraveerd voor f 5 verkocht Hij overleed te Amsterdam 1687.

Zie Houbraken, van Eijnden en van den Willigen; Hoogstraten; Kok; Immerzeel; Kramm; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

ROCK (Kapitein), ook bekend onder de benamingen *Rok Brasiliane* en *Rok de Groningue,* was een berucht zeeroover, te Groningen geboren. Hij woonde lang in Brasilie als Nederlandsch kolonist, toen een groot gedeelte van dat uitgestrekte land zich in handen onzer voormalige West-Indische compagnie bevond, tot dat hij met vele anderen bij de herovering door de Portugezen het weder ontruimen moest (1621—1654). In A. O. Exquemelin, *de Americ. Zeeroovers* komt zijn portret voor met het onderschrift: *Rock, de Brasiliaen genaemt, geboren tot Groningen, capt. van een troep Engelse rovers.* (Amst. 1678 4o.)

Zie *Historie d. Boecaniers of vrijbuiters in America.* Amst. 1700 4; Dr. P. A. Koppius in Gron. *Volks. Alm. voor* 1844 bl. 25—35; *Nav.* Dl. VI, bl. 31, 208.

ROKERS (HENDRIK), graveur uit het laatst der 16 en de eerste helft der 17 eeuw, wiens werken zeldzaam voorkomen. Kramm vermeldt o. a. van hem: *Een student in zijn kamer zittende,* met een achtregelig vers van Lud. Hondius, en Immerzeel het portret van *Willem Hendrik Prins van Oranje, te paard.*

Zie Immerzeel; Kramm.

ROLANDUS (JACOBUS), in 1562 te Delft geboren, werd in 1587 predikant te Frankenthal of te Wiselock en Germersheim in de Paltz, in 1594 te Delft, in 1598 wederom te Frankenthal, in 1603 te Amsterdam. Hij nam deel aan de kerkelijke twisten van zijn tijd, omhelsde de partij der contre-remonstranten, en werd dan ook in 1618 lid der Synode en assessor te Dordrecht. Zeer verdienstelijk heeft hij zich gemaakt door zijnen arbeid aan de Staten vertaling. Hij kwam het laatst van alle overzetters te Leiden, daar het veel moeite had gekost zijn tijdelijk ontslag bij de regering en den kerkeraad te Amsterdam te verwerven, Bij het vervullen van deze taak was hij tevens met de revisie van de vertaling des O T. belast. Toen men met die van het N. T. tot de Handelingen der Apostelen was gevorderd, stierf hij te Amsterdam in 1632, in den ouderdom van 70 jaren. Hij liet een zoon na, Daniël Rolandus, predikant te Buikslo, en Nieuwendam (1628) en vervolgens (1634) te Oud-Bijerland waar hij in Mei 1661 stierf. Zijn afbeelding is door W. J. Delff, naar C. van der Voordt, vervaardigd.

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.* D. III. bl. 27, 654, 657, 660; Wagenaar, *Amst.* D. VII, bl. 484, Ypey en Dermout, *Ges. d. Ned. Herv. kerk,* D. II, bl. 361; Heringa, *de Ned. Bijbelvert.* in het archief van Kist en Royaards D. V, passim Chatelain, *Hist. d. Syn. te Dordr.* bl. 126; Glasius, *Ges. d. Syn. te Dordr.* Dez. *Godgel. Nederl.*, Hinlopen, *Hist. d. overz. d. Bijbels.* Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I, bl. 494; Pauw en Veeris, *Verm. Kerk. Alph.*, bl, 170, 171; Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 36; Verwoert, Kobus en de Rivecourt; Muller. *Cat. v. Portr,*

ROLANDUS (JACOBUS), kleinzoon van den vorige, zoon van Daniël Rolandus, werd in 1653 proponent, in 1654 predikant te Rysoord en Strevelshoek in 1662 te Dordrecht, waar hij in 1682 overleed. Even als zijn grootvader was hij een ijverig contra-remonstrant, en beoefende de Nederlandsche poezy. Hij huwde 1. Agneta Colvia, de vriendin van Margaretha Godewijck. 2. Everdina, dochter van Rochus van Wesel. Zij schonken hem 18 kinderen. Zijn afbeelding bestaat.

Zie Schotel, t. a. p. bl. 495, 496.

ROLDAAN (G.) is schrijver van *Een zeer beknopte en klaare Handleiding om over Practikaale waarheden oeffening te doen, genaamt korte, Schriftuurlyke en Pactikaale Stellingen, voorgesteld in verscheidene oeffeningen.* Rott. 1745 8o.

Zie Abcoude, bl. 312; Arrenberg, bl. 442.

ROLDANUS (JOHANNES), predikant te Ommen in Overijssel (1644), en Enkhuizen (1647), waarbij 16 Oct. 1688 overleed. Hij vervaardigde een verbeterde Psalm-berijming, in 1685 te Enkhuizen gedrukt.

(*De CI Psalmen Davids, midtsgaders eenige andere gedichten ende lofsangen, volgens de N. oversettinge des Bybels, gerymt door J. Roldanus (op muzyk, met den Catech.)* Zijne afbeelding bestaat.

Zie J. v. Iperen, *Kerkel. Hist. v. h. Psalmgez.*, D I, bl. 195; Witsen Geijsbeeck, *B. A. C. Woordenb.*, D. V, bl. 180; Glasius, *Godgel. Nederl.* Andriessen, *Aanmerk.* bl. 192; Pauw en Veeris, *Verm. Kerkel. Alphab.* bl. 172; Verwoert; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I, bl. 173; Muller, *Cat. van Portretten.*

ROLDANUS (JOHANNES), in 1781 van Nijmegen tot predikant te Leiden beroepen, en aldaar in 1822 overleden. Men vindt van zijn kanselarbeid in den *Bundel van Aanspraken, Gebeden en Leerredenen, gedaan te Leyden op den 18 en 25 van Louwmaand* 1807 (*na de ramp der stad.*)

Zie *Lijst der predd.* achter de *Orde der Feest- en Lijdensteksten,* bl. 130, *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. III, bl. 320.

ROLANDUS (G.), dichter uit het midden der 18 eeuw. Een zijner gelegenheidsverzen bezit de Maats. v. Ned. Letterk.

Zie *Catol.* D. I, bl. 299.

ROLFSSEN (ISBRAND), kunstschilder uit de 16 eeuw, een Antwerpenaar van geboorte, die zich in 1569 te Koppenhagen vestigde.

Zie Kramm.

ROLL (JOHAN MARTIN LANGHEINRICH) werd den 14 Maart 1786 te Utrecht geboren en opgevoed en genoot bij zijne voorbereidende studie aan de Hoogeschool aldaar de bijzondere opleiding van den oudsten leeraar der Luthersche gemeente, den Kantiaanschen G. H. Lagers, waarna hij te Erlangen, onder den Hoogleeraar von Ammon zijne godgeleerde studien voltooide. In zijn vaderland teruggekeerd, werd hij (1808) predikant te Zwolle, Rotterdam 1810, 1818 te Amsterdam en verkreeg in 1859 zijn emeritaat, en den 29 April 1864 overleed hij.

Roll was een der uitstekendste kanselredenaars van zijn tijd, die ook de gave der inprovisatie bezat. Uitgebreider nut stichtte hij door het vertalen en bewerken van de *Stunden der Andacht* onder den titel van: *Uren aan de godsdienst gewijd* en van C. Schmid, *Bijbel voor Kinderen.* Ook gaf hij in het licht: *Leerredenen ter viering des 50jarigen bestaans van het Diaconiewees- Oude mannen- en vrouwenhuis der Luthersche Gemeente te Amsterdam* enz. Amst. 1822; *Leerredenen,* Amst.

1827, 8. Onder de Christelijke *Gezangen voor de Evang. Luth. Gem. in het Koningrijk der Nederl.* is Gezang 233 van Roll. Zijn portret bestaat.

Zie Schultz Jacobi, *Oud en Nieuw*, 1865, bl. 225; Domela Nieuwenhuis, *Ges. d. Amst. Luth. Gem.* bl. 233; Den. *J. M. L. Boll, herdacht* in *Evang. Penningmagazijn* 7e *Jaarg.* No. 7; *Stemmen van waarheid en vrede*, Mei bl. 39. van Doorninck, *Anon. en Pseud.* No. 6066; Muller, *Cat. v. Port.*

ROLLE (Jonkheer HIERONYMUS), baljuw, en later gouverneur van Veere, onderscheidde zich in den oorlog tegen Spanje, in Zeeland. Hij sneuvelde in Mei 1573, in een aanslag door hem op Tholen ondernomen.

Zie Hooft, *Ned. Oorl* bl. 315; *Tegenw. Staat v. Zeel.* D. I, bl. 313; 's Gravesande, *Tweede Eeuwgedachtenis der Middelb. Vrijheid.* bl. 194, 252, 306, 310, 324. Des. *de Unie van Utrecht herdacht*, bl. 152, 184—186—189 212—214, en aangeh. schrijvers.

ROLLEMA (TJOMME WIJBES), in Sneek geboren, was in den aanvang der Nederlandsche beroerte (1555) Olderman aldaar, tot welk aanzien hem de vriendschap van Joachim Hopperus en de bloedverwantschap van Viglius van Aytta, den weg kunnen gebaand hebben. Hij was in dit jaar tegenwoordig namens Friesland, bij de overdragt der Nederlanden door Karel V aan Philips.

Een geschil met Nikolaas de Castro, bisschop van Middelburg en diens vicaris Johan van Strijen, gaf aanleiding dat hij zich te Middelburg moest ophouden, waar bij aan het einde van 1566, in plaats van Pieter Haeck, tot Baljuw werd aangesteld. Hij behoorde eerst tot de verbondene edelen, doch verzaakte zijn vrijheidsliefde, en liet niets onbeproefd om de pogingen van zijn voorzaat Haeck en Marnix van Thoulouse, die Walcheren poogden te overvallen, te verijdelen.

Desniettegenstaande kwam hij in groote ongelegendheden. Men hield hem voor niet straf genoeg tegen de beeldstormers gehandeld te hebben, 't geen zijne gevangenneming in Lentemaand 1569 ten gevolge had. Hij zat tot in Wintermaand buiten eenigen toegang, en kwam eerst in Grasmaand 1570 in ruimer gevangenis op 't stadhuis te Brussel. Het ontbrak hem niet aan een kundigen voorspraak, die zijne onschuld zocht te bewijzen, of aan goede vrienden, die zijne belangen ter harte namen. Onder dezen was Viglius van Aytta, die zich beklaagde dat men hier aan geene voorspraak eenig gehoor wilde geven, waarom hij, bij herhaling Hopperus, die nu in Spanje was en bij den koning veel vermogt, met allen aandrang verzocht, dat hij ten hove de loslating van Rollema wilde bewerken. Hiertoe betoonde zich Hopperus niet ongenegen, en schreef uit Madrid den 23 Junij 1569 aan Viglius van Aytta, dat hij, wanneer de koning van zijn landgoed was wedergekeerd, mondelingzijne vergiffenis zou verzoeken. Eindelijk werd Rollema, den 2 Augustus 1571, uit zijn langdurige gevangenis ontslagen, doch voor altijd uit Holland en Zeeland gebannen, en binnen Friesland gesloten. In 't volgend jaar vertrok Rollema met zijne vrouw en kinderen naar Emden, verliet openlijk de zijde der Spaanschen, en voegde zich bij de vrijheidzoekende Friezen. Zijne verrigtingen te Sneek gaven bewijs van zijne tegenwoordige gezindheid, maakten zijne oude vrienden, Hopperus en Aytta, gramstorig op hem, en deden hem de gunst van anderen verwerven. Van Aytta gaf spoedig bericht aan Hopperus dat Rollema zich, op naam des prinsen van Oranje meester van de grietenij van Pieter Burgers gemaakt had, al diens goederen en die van Jaquelina van Aytta, eens broeders dochter van Viglius van Aytta, in openbare veilinge ten huize van den Grietman te Sneek, had doen verkoopen; terwijl het geld daarvan gekomen, gebragt werd in de algemeene schatkist waar van Rollema ontvanger was. Daarenboven werd de berooving in verwoesting der meeste kloosters in Friesland, volgens 't schrijven van Aytta, op zijne rekening gezet. Geen wonder, dat nu ook Hopperus betuigde, de schenddaad van Rollema te verfoeijen, en 't lot van Burgers te betreuren, en dat hij in 1574 uit de algemeene vergiffenis met name werd uitgesloten. Wat Rollema in achting en gunst bij de Spaanschen verloor, won hij bij de liefhebbers der vrijheid. Niet lang na 't overgaan van Middelburg werd hij andermaal baljuw van die stad, welken post hij bekleedde tot de helft van Wintermaand 1577, toen hij tot baljuw van Vlissingen werd benoemd. Waar en wanneer hij is gestorven, blijkt niet; alleen weten wij, dat Glaude Willems hem in 1582 in dit ambt opvolgde.

Zie Winsemius, *in Hist.* p. 22, 23; Hoynck v. Papendrecht *Not. ad Viglii ab Aytta Epist. VIII ad Hopperum* p. 366; Ejusd. *Epp. XXXV. ad Hopperum* p. 429, 512, 530, 539, 563 600, 665, 777, 785, 1230; 's Gravezande, *Tweede eeuwgedacht. d. Middelb. Vrijheid*, bl. 124, 125, 130 479; J. Carolus, *de Reb. Billani L. I*, p. 65, 70, 71; *Lib. II*, p. 81; Bor. *Ned. Hist.* D. VII, bl. 29, 513; Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III, bl. 263; Scheltema, *Staatk. Ned.* Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

ROLLWAGHEN (JACOB PIETERSZ.) wordt in een *Antwoort of Tsamenspreeckinghe van drie persoonen over het regiereus placcaet van Groninghen*, ghecondicht den 7 *September O. S.* Ao. 1601 *Hollander Embder. Ghereformeert* 1601 4. wordt hij »halve autheur van dat stuk" genoemd. Zijn helper was den tegenstander onbekend. Het was misschien Jacob Pieterz. Vermeulen.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseudon*, bl. 476.

ROLLIUS (NICOLAAS), Calvinistisch predikant, werd om zijne godsdienstige begrippen te Utrecht eenigen tijd vastgezet. »Den 18 Februarij werd hij" door Hertog Willem in de Willebrordus kerk te Wezel, in de bediening gebragt om 't woord onvervalscht te leeren, en, von Steinen noemt hem »een beschermer der vlugtelingen." Men vindt berigtte omtrent hem bij 's Gravezande, *Tweehonderdj. gedachtenis der Synode te Wesel*, bl. 191; Kleinsorge, *Kirchengesch. von Westphalen*, Th. II, 418; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, D. V, bl. 370, 377, 379.

ROLOFF, ( ), kapitein bij het Ned. leger, was een bekwaam teekenaar, blijkens een door hem geteekend, en door Madou op steen gebracht: *Gezigt op Wrythoff te Maastricht.*

Zie Kramm.

ROMAN (A.), stadsboekdrukker te Haarlem. De *Bijvoegsels* op de *Chronijck van Zeeland door J. van Reigersbergh* 2e dr. Middelb. 1654 4o. zijn niet van Joh. de Brune, maar deels van A. Roman. Ook bestaat van hem:

Eerste 'samen-spraeck tusschen Waermondt ende Gaergoedt, nopende de opkomste en de ondergang van Flora. Amst. 1643 4.

Zie van Doorninck, *Anon. en Pseud.* n. 1153, 4496; *Nav.*, D. XIII bl. 98 *Bybl.* 2; mr. Bodel Nijenhuis, *Topogr. lijst* bl. 160.

ROMAN (JAN), tooneeldichter uit den aanvang der 18 eeuw, gaf in het licht: *De edelmoedige minnaar of broederlijke vrienden, Blijspel.* Amst. 1715, 8.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I, bl. 183; Witsen Geijsbeek, *B. A. C Woordenboek*, D. V, bl. 180; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.* n. 2985, v. d. Marck, *Naamr.* n. 1445.

ROMAN (J.), mogelijk dezelfde als zijn voorganger. Hij gaf in het licht:

Gelukwensch van Christ. Scholten op zijn Edelheids aanstelling tot vaandrager ouder de resp. Comp. wijk No. 11, van Ph. Hack, *d. o. Sprokkelm.* 1788.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I, bl. 298.

ROMAN (JACOBUS), med. et phil doctor, schijnt een tijdgenoot en volgeling van den Leidschen Hoogleeraar in de scheikunde, le Mort, geweest te zijn, die het stelsel van Sylvius hevig bestreden heeft. Bij Abcoude vinden wij van hem nee brief aan le Mort, *wegens diverse insigten so der Philosophische als Medicynsche Stellingen* Ao. 1692; en *Antwoord van le Mort aan Jacobus Roman, aanwyzende de noodzakelijkheid der Chymie.* Amst. 1690 8. Hij heeft ook het werk *Chymia Medico-Physica* caet. Amst. 1696 12 van denzelfden Hoogleeraar vertaald.

Van hem bestaan drie portretten, in zwarte kunst, alle in fotio formaat.

Zie *Nav.*, D. II, bl. 50; D. III, bl. 50; *Bijbl.* 1853 bl. 99, Abcoude, *Naaml. Aanh.* bl. 144, 183.

ROMAN of ROMANS (JACOBUS), een Haagsch beeldhouwer, die omtrent 1690 bloeide. Hij was bouwmeester van Willem III, en hem werd de vervaardiging der prachtige eerepoorten, in 1691 te 's Hage ter blijde inkomsten van zijne Majesteit opgerigt en door Romein de Hooge, (*Komste van Zijne Majesteit Willem III, Koning van Groot-Brittanje in Holland*, 's Hage, 1691) in plaat gebragt. Hij was het ook die, op bevel van Willem III, het kasteel van Breda, door Hendrik van Nassau, Heer van Breda, in 1536 aangevangen, in 1696 near 't ontwerp van den ouden bouw voltrok.

Men heeft ook: *Petri Schenkii Paradisus oculorum etc. Conspectus novi Praetorii Loo ex accurata delineatione Jacobi Romani, Architecti eximii, in lucem editi a Petro Schenck*

sculptore Amstelodameni et inscripta Serenissimo et potentissimo Brittanniarum Regi Gulielmo III.
Zijn afbeelding gaat in druk uit.

ROLLER (J. G. DE) is schrijver van *Brieven* Amst. 1764 8o en van *Ledige uren of XII van Davids Psalmen in digtmaat overgebragt.* Amst. 1755 8o.

Zie Arrenberg, bl. 442; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.* bl. 175.

ROMAN (JOANNES), predikant te Batavia, is schrijver van *Grondt ofte kort Bericht van de Maleysche Tale* met een opdragt *aan den Leser,* van 29 Jan. 1653. Reeds had hij in 1649 te Haarlem *Scheepsbedenkingen* in het licht gegeven. Achteraan voegde hij een gedicht getiteld: *Zielverheffing.*

Zie *Nav.* 1853 *Bijbl.* LIX; Heringa, *Lyst van dichters,* bl. 72.

ROMANUS (ADRIANUS), predikant te Goeree in de classis van Voorn en Putten, door de Synode te Delft, ook met stemmen der Remonstranten, die er nog zitting in hadden (1618), geschorst en gecensureerd, wijl hij met Henricus Slatius, predikant te Bleiswijk, had geschreven: *Tafereelen,* waarin hij »de leere der Geref. kercken heeft genoemt een valsche duyvelsche en goddeloose Leere."

Zie Voet, *Selecta Disp.* P. IV, No. 127; J. Triglandi, *Kerckel. historie,* P. IV, p. 1031; Brandt, *Hist d. Ref.* D. III, bl. 873; v. Doorninck, *Anon. en Pseudon* No. 4809; Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* (eerste serie) D. III, bl. 45.

ROMBACH (GERRIT CAREL), beroemd tooneelkunstenaar. Hij begon zijn loopbaan, in den ouderdom van omtrent twintig jaren, in het zangspel, doch, ofschoon met een uitmuntende basstem begaafd, verboden zijne krachten hem spoedig de beoefening van dit kunstvak en ging hij over tot het blijspel, waarin hij grooten roem verwierf. Gedurende eene reeks van dertig jaren was hij aan den Amsterdamschen schouwburg verbonden en werd door landgenooten en vreemdelingen bewonderd. Hij overleed den 5 Julij 1833 te Scheveningen in den ouderdom van 49 jaren.

Zie *Konst- en Letterbode,* 1833 d. II p. 17 Nieuwenhuis.

ROMBORGH, landschapschilder, buiten zijne geboorteplaats Nijmegen weinig bekend, Hij bezocht Italië, verloor zijne studien op de terugreis, vestigde zich op een buitenplaats onder Nederbosch, schilderde in de smaak van F. Moucheron. Op het voormalige Valkhof hing een kloek stuk van zijn penseel, voorstellende een jagtpartij van Koning Willem III, Prins van Oranje. Hij leefde nog in het eerste vierde deel der 18e eeuw.

Zie van Eijnden en van der Willigen, Immerseel; *Nav.* D. IV bl. 326.

ROMBOUTS (ANTHONY), geb. te Amsterdam, ontving eene klassieke opvoeding en werd rector der latijnsche school te Oldenzaal en te Arnhem, waar hij den 1 Maart 1835 in den ouderdom van 48 jaren ontsliep. De corrector Waardenburg hield eene lijkrede over hem. Zijne *Prolusiones* worden om haar zuiver latijn zeer geprezen.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1835 d. I bl. 248; Verwoert.

ROMBOUTS (CLAES), glasschilder, bloeide te Brussel onder Philips de Schoone en Karel de V.

Zie *Messager des Sciences Hist.* Gand 1858 p. 388, Kramm.

ROMBOUTS (J.), leefde in de 2e helft der 17e eeuw te Leiden, en beoefende de Ned. poëzy. Heringa vermeldt zijn grafschrift op Heydanus 1678.

Zie Heringa, *Naaml. v. dichters,* bl. 73.

ROMBOUTS (NICOLAAS), hoogst bekwaam kunstenaar en glasschilder, in het licht der 16 en het begin der 17 eeuw. Hij vervaardigde o. a. in 1503 het beroemde glasraam in de cathedrale te Antwerpen, voorstellende den schenker van dit glas, Engelbert II, Graaf van Nassau enz. Burggraaf van Antwerpen, benevens het glas van de *Spaansche Natie, den strijd van St. Jacob met de Saracenen* voorstellende. Zijn voornaamste woonplaats was te Brussel en te Leuven.

Zie de *Dietsche Warande,* Amst. 1856 bl. 493 (met afbeelding van het eerstgemelde glas); Kramm.

ROMBOUTS (ROBERT), volgens Brulliot een kunstgraveur of kunsthandelaar, doch Kramm, heeft op het artikel (Rombouts Theodorus) aangetoond, dat deze gelijk Immerseel wil, geen Hollander, maar een Belg was.

ROMBOUTS (RUMOLDUS), in de eerste helft der 17 eeuw geboren, werd in 1658 predikant te Stad op 't Haringvliet, in 1662 te Nijmegen, in 1670 te Leiden, waar hij den 13 April 1692 overleed. P. Couwenburg van Swalmen hield eene lijkrede op hem over I Thess. IV: 13.
Hij gaf in het licht:
Schriftuerlyke verklaaring ende Godvrugtige Betrachting over de Predicatie Christi op den berg, vertaalt van Matthaeus cap. V, VI—VII, verhandelt ende uytgebreydt door R. R. Leiden, 1685, 4o.
Schriftuerlyke Verklaaring en Godvrugtige Betrachting over Christi Wonderwerken, alsmede de zending der Apostelen, en het vervolg van zyn predik dienst, vertaalt van Matthaeus, cap. VIII, IX, X, XI. Leiden, 1689, 1692, 4.
Schriftuerlyke verklaaring ende Godvrugtige Betragtinge over de verdediging van de Leere Christi, ende den staat van zyn Koningryk vertaald van Matthaeus cap. XI, XII, verhandeld en uitgebreid. Leiden, 1691, 4.
Hij beoefende ook de Nederduitsche poëzy, blijkens zijn Grafschrift op den Hoogleeraar Heydanus 5 Oct. 1678 overl.

Zie van Iterson, *Lijst van Leid. Pred.*; Bentheims, *Holl. Kerk. en Schulen-Staat,* T. II, p. 416—418, J. v. d. Honert, *Orat. funebr Fr. Fabricii,* p. 24; Paquot, *Mém.* T. II, p 58; Glasius, *Godgel. Nederl.* Heringa, *Naaml. v. dichters* bl. 73. Abcoude, bl 312.

ROMEIN (THOMAS ANNES), werd in 1803 geboren te Buitenpost, studeerde te Groningen, werd predikant bij de Hervormde Gemeente te Harkstede en Scharmer, waar hij in Julij 1855 emeritus werd. Hij overleed 10 September 1867. Hij was een vlijtig beoefenaar der vaderlandsche kerkgeschiedenis en gaf in 1861 bij Oomkens te Groningen in het licht: *De Hervormde Predikanten van Drenthe* en in het *Kerk. Archief* van Kist en Moll D. II bl. 56, *De Reformatie te Groningen na de Reductie der stad in* 1594 *sedert de Hervorming tot in* 1861. Hij was een ijverig medewerker aan dit *Biographisch Woordenboek.* Zijne nagelaten boeken werden in Maart 1868 te Groningen geveild. Onder deze komen bl. 80 en volgg. zijne nagelaten biographische handschriften voor, welke aangekocht zijn door het Friesch genootschap te Leeuwarden.

ROMER (CASPER), Nederlandsch schilder en bouwmeester, vestigde zich te Napels en vervaardigde er vele werken. Hij bloeide in den aanvang der 18e eeuw waarschijnlijk.

Zie Kramm.

ROMELING of ROMMELING (PATRICCUS), predikant te Dalfsen, in 1603 te Ruinen, was lid der Synode nationaal te Dordrecht in 1618 en 1619, vertrok in 1621 naar Farnsum, en overleed aldaar in Mei 1647. Hij bood in 1631 aan de Synode aan om de Psalmen in »weyniger en bequamer melodiën" te brengen, doch werd naar de Nation. Synode, waar deze zaak behoorde, verwezen.

Zie Romein, *Predd. in Drenthe.* bl. 215, 216; Kist en Royaards, *Kerkel. Archief* (eerste serie), D. V, bl. 193, D. VI, bl. 194.

RÖMER (A. E.), med. Doctor, studeerde te Utrecht, en promoveerde op eene *Dissertatio med. therap. de remediorum roborantium notione, accuratius, quam vulgo fieri solet, determinanda,* Traj. ad Rhen. 1811.
Hij schreef:
Waarnemingen omtrent den invloed der Koepokinënting op de natuurlijke kinderziekte in *Algem. Konst- en Letterb.* 1819, D. I, bl. 34.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 288.

ROMERHAUSEN (E.) Men heeft van hem een *Berigt aangaande een werktuig om de lucht te zuiveren en te verbeteren,* in *Konst- en Letterb.* 1815, D. I, bl. 14.

ROMERO ROMIJN (WILLEM), landschapschilder, bloeide in den aanvang der 19e eeuw. Ofschoon zijn penseelwerk bij dat van van der Velde, du Jardin en Berchem niet is te vergelijken, zoo was hij nu en dan een gelukkig

navolger van dezen. Het Museum te Amsterdam bezit 3 schilderijen van zijn penseel. Zijn *Gezigt in de omstreken van Tivoli* gold in 1816 op de kunstverkooping van den heer Cremer *f* 470.00, op die van G. van Schimmelpenninck zijn *Italiaansch bergachtig landschap f* 510.00 en zijne teekening, voorstellende een *Stadsgezigt met veel stoffaadje* werd op de verkooping van Jacob de Vos voor *f* 100 00 verkocht.

Zie Immerzeel.

ROMANUS (Adriaan), of wel Adriaan Romain, een in zijn tijd zeer geacht wiskundige, werd den 29 September 1561 te Leuven geboren. Hij studeerde aanvankelijk in zijn geboortestad in de wis- en geneeskunde, later te Keulen en vervolgens aan de voornaamste hoogescholen in Italië. In 1586 keerde hij naar Berlijn terug en werd, in plaats van Cornelis Gemma Frisius, die aan de pest overleden was, tot hoogleeraar in de wiskunde te Leuven aangesteld. Omtrent dezen tijd gaf Romanus zijne *Methodus polygonarum* in het licht, een in vele opzichten merkwaardig werk, waarin hij o. a. de betrekking van de middellijn tot den omtrek eens cirkels tot op 15 of 17 decimalen benaderde Omstreeks het jaar 1594, toen Rudolf II koning van Hongarije hem, wegens zijn groote verdiensten, tot den adelstand verhief, ontving hij een beroeping als hoogleeraar aan de hooge school te Wurtzburg, welke betrekking hij aannam en in hetzelfde jaar nog aanvaardde, doch slechts een korten tijd heeft waargenomen. In deze stad kwam zijn echtgenoot (Anna Stegia van Amersfoort) te overlijden, na welk ongeval hij zijn ontslag vroeg en bekwam en de stad verliet, om zich elders tot den geestelijken stand te wijden. Hij doorreisde vervolgens een groot gedeelte van Europa en bezocht ook Polen, waar de koning hem in 1610 door zijn kanselier, Jan Zamoski, het uitnoodigen aan zijn hof te komen. Hij gaf aan dat verzoek gehoor en werd bij zijn komst aangesteld tot openbaar onderwijzer in de wiskunde te Zamose, een stad in de woeste streken van rood Rusland, die hare opkomst geheel aan de zorg van Zamoski te danken had. Het schijnt dat Romanus hier tot in het voorjaar van 1615 verbleven is, toen hij, wegens het voor hem ongunstig klimaat, besloot naar zijn vaderland terug te keeren. Hij begaf zich op reis en was voornemens te Spa te vertoeven. om aldaar zoo mogelijk herstel van gezondheid te zoeken. Het mogt hem echter niet gelukken deze wensch vervuld te zien; want daar de krachten hem ontbraken, stierf hij te Mentz in de armen van zijn zoon, den 3 Mei 1515.

De geschriften die Romanus in zijn zwervend leven heeft opgesteld, zijn talrijk; de voornaamste zijn:

1) *Ideae mathematicae pars prima, sive methodu polygonorum etc., Authore Adriano Louaniensi, Medico, et Mathematico.* Antwerpen 1593 in 4o. Dit is misschien de 2de druk, want het eerste privilegie is gedagteekend, Brussel 7 November 1593. Volgens Quetelet. (*Histoire des sciencec mathematiques* p. 132), bestaat er een uitgaaf, die te Leuven gedrukt is.

2) *Uranographia sive coeli descriptio*, Leuven 1590 in 4o. 3) *Theatrum Urbium*, Francfort 1595, in 4o. 4) *Theoria Calendariorum*, Wurtzburg 1595, in 4o. 5) *Problema Appolloniacum*, ibid. 1596 in 4o. 6) *Apologia pr. Archimede, ad clarissimum Josephum Scaligerum. Exercitationes Cyclicae contra J. Scaligerum, Orontium Finacum et Raymarum Ursum, in decem dialogos destinctae*, Wurtzburg, 1597 in fol. 7) *Phytologia*, ibd. 1598. 8) *Idea matheseos universae*, ibid, 1602. 9) *Speculum, astronomicum*, Leuven, 1606 in 4o. Dit werk is opgedragen aan den Aartshertog Albert, en bevat eene verhandeling over de bolvormige driehoekmeting, die hij later heeft uitgebreid. 10) *Canon trigulorum Sphericorum*, Mentz 1609 in 4o. 11) *De formatione corporis in utero*, Parijs 1615 in 4o. Venetie 1623 in 4o

Als een bijzonderheid vermelden wij ten slotte, dat Romanus in drukke briefwisseling stond met den Leidschen hoogleeraar Ludolf van Ceulen, en hij overigens een hevigen strijd voerde met Joseph Scaliger, aangaande zijn *Nova Cyclometria*, welk werkje achtervolgens ook door Clavius en Viéta wederlegd is.

Zie *Biographie Universelle*; *Nouvelle Biographie générale* par Dr. Hoefer; Quetelet, *Histoire des Sciences mathematiques et physiques*, p. 132—138 Nav. XVIII, (1868) bl. 215, 467, 575, XIX (1869) bl. 85—87.

ROMERO (Juliaan), Kapitein der Spaansche benden. Toen Philips II, in 1559 besloot de Spaansche soldaten in 't land te doen blijven, hadden Romero en Joan de Mendoza het bewind, onder het opperbevel van Oranje en Egmond, doch deze wezen het van de hand. Sedert lag de eerstgenoemde in verschillende plaatsen in bezetting, en komt meermalen in de geschiedenis dier dagen voor. In 1572 was hij onderbevelhebber van het Spaansche leger, dat Naarden veroverde Hij beloofde den burgeren genade, zij hem trouw De stad ingelaten, vorderde hij vernienwing van den eed, welken de burgers, in de kerk vergaderd, gewillig aflegden, waarna hij hen, op 4 na, die hun leven voor zwaar losgeld vrijkochten, trouweloos deed vermoorden. Daarna deed hij het gebouw in brand steken en de ligchamen der zieltogenden door de vlammen verteren, om verder gruwzaam tegen de overgeblevene vrouwen en anderen in de stad te woeden. Hij streed tegen graaf Lodewijk te Jemmingen en later veroverde hij Sparendam, was bij de belegering van Haarlem en verloor daar een oog. Gedurende de onderhandeling te Dordrecht (1575) was hij mede als gijzelaar aldaar en hielp hij mede Antwerpen bemagtigen.

Zie Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belg*, T. 1, (Index); J, B. de Tassis, *Comment. lib.* I, in *Anal. Belg.* T, II, p. 1830 Hooft, *Ned. Hist.* B. I, bl. 23, Grotii, *Anal.* I, p. 28; Strada, *de Bello. Belg.* I, *Libr.* III, p. 97—101, van Meteren, *Ned. Hist.* B. I, f. 24, 26 vers, Bor, *Ned. Hist.* B. IV, bl. 17. (239), B. V. III, bl 88, (597) Viglius, *ad Hopperum Epist.* CLXXXVII, p. 719, Boxhorn, *Theat. Urb.* p. 343, Wagenaar, *V H.* D. VI, 47, 60, 241, 279. 404, 413, VII, 30, 214; v. Wijn, *Nal.* op D, VI, bl. 30; Bosscha, *Ned. Heldend te land*, D. I, bl. 163, 206, Burgundius; Cerisier, Bilderdijk; Arend, Verwoert, andd.

ROMERSWAAL (Cornelis van), aldus naar zijne geboorteplaats genoemd, was hoogleeraar in de godgeleerdheid te Leuven en deken te ter Veere. Hij leefde nog in 1575.

Zie *Oudh. en Gestichten in Zeel.*, bl. 106; de la Rue, *gel. Zeel.* bl. 314.

ROMERSWALEN (Marijn van), zie SECU (Marijn de).

ROMONDT (Helena Margreta van), geboren van Dielen, den 14 Maart 1774 te Utrecht geboren, teekende op verdienstelijke wijze bloemen en vruchten met verwsap naar eigen ordonnantiën. Zij overleed 23 Jan. 1841 aldaar.

Zie Immerzeel, Kramm.

ROMSWINCKEL (Adam Cornelis), predikant der Hervormde gemeente te Ethen en Drongelen (1803), vijf jaren later te Nieuwerkerk in Duiveland, sedert 1823 te Dordrecht. In 1849 nam hij zijn emeritaat en overleed 17 Febr. 1854. Hij schreef:

Bijbeloefeningen over uitgezochte plaatsen des Ouden Testaments in leerredenen. Amst. 1829. Na zijn dood gaven de predikanten der Herv. Gemeente te Dordrecht een *tiental* leerredenen van zijne hand in het licht, onder medewerking en met voorberigt van Prof v. Hengel.

Zie Glasius, *Godgel. Nederl.*

ROMSWINCKEL (Joost Carel), opperhoofd van het Generaal trakfements kantoor te Batavia, en Extraordinair Raad van Indie in 1807—1811, Ridder der orde van de Unie in 1809. Hij bewees in 1816, ambteloos zijnde, belangrijke diensten aan de op Java nieuw aangekomen kommissarissen-Generaal, en bleef zijn geheele leven zijnen invloed ten algemeenen nutte aanwenden. In het Cheribonsche bezat hij uitgebreide landerijen. Hij overleed te Batavia in 1847 in hooge ouderdom.

Part. berigten.

ROMPEL (J. D.), zeeuwsch dichter uit het begin der 17e eeuw, Lid der rederijkers kamer *Lelyen en de blaeuw Acoleyen*, onder de zinspreuk: *In reyner janste groeyende* te Veere. Men vindt zijne poëzy o. a. in *Vlissings Redens-Lusthof.*

Zie N. v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

RONTBOUT (A. V.), een schilder uit Friesland, die omtrent 1666 bloeide. In het Museum te Berlijn is van hem *een boomrijk landschap.*

Zie Dr. Waagen, *Handboek of Painting*, Londen 1860, Kramm.

ROO (H. de), hoogst middelmatig dichter uit het begin der 18e eeuw.

Zie K. Lescalje, *Tooneel- en Mengelpoësy*, D. I, bl. 30; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

ROO (Willem de), geboren in 1753, predikant te Zaffen in 1775, te Haastrecht in 1780, te Heerjansdam in 1782, en te Tiel in 1785, overleden den 13 Febr. 1813, beoefende de nederduitsche poëzie. In 1786 is het eerst geschrevene van Drie liederen op verzoek van eenige zijner vriendinnen, opgesteld, en gedrukt (z p. of j), onder den titel: *Een Christen bij zijn graf*, later opgenomen in *Evangelische gezangen om nevens het boek der Psalmen bij de openb. godsdienst in de Ned. Herv. kerk gebruikt te worden* 1807 No. 182 *en in uitgezochte liederen, voor de openb. godsdienst en huisselijke godsdienst der Doopsgez. gemeente van Leyden en West.Zaandam.* Westz. 1807, en in *Christel. Gezangen voor de Evang. Luth. Gem. in het Koningrijk der Nederlanden.* Amst. 1826.

Zie B. Janssonius, *Gesch. v h. Kerkgez. bij de Herv. gem in Nederl.* v. Doorninck, *Anon.* en *Pseud.* No 1755, 2754, 6006.

ROOBOL of ROEBOEL (Cornelis Geerlofsz), een der beruchtste Watergeuzen. Eerst was hij de luitenant van Treslong en met hem te Emden, toen deze door den Graaf in de gevangenis werd geworpen. Roobol vergezelde hem bij zijne togten op zee, doch bij den Briel was hij (volgens sommigen) de luitenant van Lumey en een der dapperste en voortvarendste bij de vermeestering der stad. Na de verdediging en bevestiging van den Briel, toog hij Holland in en bezette Katwijk op Zee, den 15 Mei, doch hij werd door de boeren en eenige Spaansche soldaten van daar verdreven en geslagen. 28 van zijn volk vielen den vijand in handen en werden te Rotterdam gehangen. Men verhaalt, dat hij met 400 man op wagens heentoog om de abdij van Rijnsburg te plunderen, doch dat hij onderweg door 40 soldaten van Don Rodrigo de Sapata werd aangegrepen en zijn volk met verlies van 60 dooden en 30 gevangenen, waaronder een kapitein, op de vlugt werd gedreven. Hij toog naar Noord-Holland, en lag naderhand met zijn vendel te Sparendam aan het IJ. Bij den stouten togt van een deel der Spaansche bezetting van Rotterdam om uit Amsterdam koren te halen, dwars door een vijandelijk land, poogde Roobol het op zijn terugtogt tusschen Amsterdam en Haarlem te slaan; doch zijn volk werd verstrooid en hij zelf gevangen genomen en waarschijnlijk ter dood gebragt.

Bor rangschikt hem onder de onstuimigste en woeste geuzen, wegens zijn plunderzucht bij de Hollanders zeer gehaat. Robold (zoo noemt hem Mendoce)) grand piorsaire et redoubté au Pays.

Zie Mendoce, *Comment. Memor.* f 137; L. VI, Ch 6; Hooft, *Ned. Hist.* B. IV, f. 256; v. Meteren, *Ned. Hist.* f 69; Bor, *Ned. Hist.* D. VI, bl, 291; Marcus, *Sententien* bl. 243; van Groningen, *Watergeuzen*, bl. 284; v. Haren, *Geuzen.*

ROOBOLT (Johan), glasschilder, bloeide in het midden der 17 eeuw, waarschijnlijk te Haarlem.

Zie Kramm.

ROOBOL (J.) schreef:

Twee waarnemingen wegens het nut des heulsaps in de Venerische ongemakken, in *Verhand. v. h. Bat. Genoots. v. Proefonderv. Natuurk.* 1798, D, XI, bl. 44.

Twaalf waarnemingen wegens het inwendig gebruik van het heulsap in de versterving der teenen en voeten. Ald. 1798, D. XI, bl. 27.

Brief over het middel van J. J. van den Bosch in de Kinderpokjes, in *Algem. Vad. Letteroef.* 1793, D. III, st. 2, bl 390.

Waarneming wegens den múskús in een hardnekkigen risus sardonicus met het aangenaamste gevolg gegeven, en Verh. v. h. Genoots. Servandis Civibus 1779, bl. 350.

Twee waarnemingen wegens het quassi-hout tegen maagpijn. Ald. 1778, bl. 465.

Proeven genomen met de speauter-bloemen (flores Zinci) Ald. bl. 211.

Waarneming wegens eene waterzucht der longen en deszelfs geneezing Ald. 1791, bl. 325.

Verhandeling over het gebruik der Zinkbloemen. Ald. 1791, bl. 129.

Zie Holtrop, *t. c.* p. 299.

ROOCK (Adriaan de), een Friesch zee-kapitein, die zich in den oorlog tegen Engeland 1780—1781 bijzonder onderscheidde. Hij ontving den last met het fregat „*de Eendragt*", van 24 stukken, naar de koloniën in W. Indiën te stevenen, ten einde de bestuurders er van te berigten, dat de oorlog was uitgebroken, en hen te gelasten, met verdubbelden ijver werkzaam te zijn tot het in staat van verdediging stellen der volksplantingen. Hij kweet zich van dien gewigtigen last met evenveel beleid als moed.

Zie J. C. de Jonge, *Ges. v. h. Ned. Zeew.* D. V, bl 511.

ROOD (Jan), schipper tusschen Enkhuizen en Amsterdam, leefde in het midden der 18 eeuw. Hij teekende stille en woelende waters met sapverw en O. I. inkt. Er bestaan rijke ordonnanties van hem, doch zijne uitvoering liet veel te wenschen over.

Zie Immerzeel.

ROODE (Michiël de). In den aanvang der 18 eeuw liet Arnoud van Halen door Schijnvoet teekeningen vervaardigen van de portretten der voornaamste dichters. Deze afbeeldsels bragt hij deels zelf op doek, en liet hij deels door anderen schilderen. Reeds in 1779 was dit kabinet volkomen in orde, en had Lambert Bidloo er een dichtkundige beschrijving van in het licht gegeven. Na v. Halen werd Michaël de Roode „een door zijn edelmoedigheid meest geprezen kunstmeçenen, eigenaar van het *Pan Poëticon* (zoo werd het genoemd)" Hij liet deels naar het leven, deels naar schilderijen door Quinckhard en andere voorname meesters, er een aanzienlijk getal portretten bijvoegen. Ook liet hij in 1738 door J. de Wit een schoon tafereel maken, verbeeldende de vereeniging der dicht- en schilderkunst, en plaatste het in den binnenkant der groote deur van het kabinet. Na zijn dood kwam het kabinet in handen van Arnoud de Jonghe die er eenige afbeeldsels bijvoegde, en eindelijk in het bezit van het Genootschap *Kunst wordt door arbeid verkregen* dat den Leidschen kunstschilder Nicolaes Reyers tot opzichter over en schilder van het *Pan Poëticon Batavum* aanstelde, en de Lofdichten en Bijschriften van verschillende dichters en dichteressen, hetzij in handschrift hetzij gedrukt, in licht het gaf, met den titel: Arnoud van Halen, *Pan Poëticon Batavum, verheerlijkt door lofdichten en Bijschriften: grootendeels getrokken uit het Stamboek van Michiël de Roode En nu eerst in 't licht gebragt door het Genootschap, onder de spreuk: Kunst wordt door arbeid verkregen.* Leyden, 1773. 8.

Onder de Bijschriften zijn er verscheidene van de Roode zelve.

ROODE (Theodorus), in 1736 te Rotterdam geboren, genoot onderwijs in het teekenen en schilderen. Op twintigjarigen leeftijd, deed hij ter verdere oefening een reis door België en Duitschland, en kwam later in Weenen, waar hij hofschilder van prins Karel van Oostenrijk werd benoemd en tot 1771 bleef. Hij keerde na zijn Vaderland terug en overleed in 1791.

Een zijner schilderijen, een altaarstuk, bevindt zich in de Leeuwestraatsche kerk te Rotterdam.

Roode was ook een niet onverdienstelijk etser. Van hem is o. a het *portret van Vondel* vóór diens werken, door Bernardus Bosch uitgegeven, *het ijsvermaak van* 1784 *op de Maas voor Rotterdam*, het *portret van L. van Zwijndregt, kapitein der schutterij te Rotterdam* enz.

Hij was de oud-oom van Nicolaas Johannes Wilhelmus de Roode, wiens leven door Immerzeel is geschetst.

ROODEKERKEN (J.) diende als luitenant-adjudant in Spanje, en onderscheidde zich in het gevecht te Cividad-Real (1809).

ROODENRIJS (J) schreef:

Antwoord op de vraag: of er eenig middel is, om het water uit de buitenstad van Rotterdam te keeren, zonder de scheepvaart te belemmeren?

J. Hansman schreef over hetzelfde onderwerp.

Zie *Astrea* 1855 bl. 138.

Zie Bosscha, *Ned. Heldend. te Land.* D. III, bl. 337.

ROODTSEUS of ROTIUS (Jan Albertsz) in 1615 te Hoorn geboren, werd door Pieter Lastman onderwezen en was een bekwaam portretschilder. Hij schilderde in 1651, 1652 en 1655 verscheidene schutterstukken voor den Ouden-

en Nieuwen Doelen in zijne geboorteplaats, die van zijn talent getuigen. Ook bezat de heer L. Stokbroo, te Hoorn, van zijn penseel het *portret van den Admiraal Dirksz.*, diens vrouw en andere portretten. Op een der schilderijen van den Doelen, en wel op dat, 't welk bij het raam hangt, heeft hij zich zelven levensgroot voorgesteld. Hij overleed in 1674.

Zie Houbraken; Immerzeel; Kramm; Abbing; *Bekn. Ges. v. Hoorn*, bl. 48; *Ges der stad Hoorn*, D. II, bl. 62, 63.

ROODTSEUS of ROTIUS, zoon van den vorige, was een leerling van den ouden de Heem en vervaardigde in diens trant fraai schilderwerk.

Zie Houbraken; Immerzeel, Abbing; t. a. p. D. II bl. 63.

ROOJESTEIN (J. VAN). Van hem bezitten wij:

Eenige nagelaten schriften bestaande in een ontwerp eener christelijke zedekunde en eenige Redevoeringen en Brieven over schriftuurlijke stoffen naar de eigenhandige afschriften in het licht gegeven. Amst. 1748, 8.

ROOKER (M. A.) vervaardigde vele boekprenten, o. a. de afbeelding van het *Zendingshuis en deszelfs omstreken, op het eiland van Otaheite*, door hem geteekend naar de schets van W. Wilson, en door Reinier Vinkeles gegraveerd. in fo. oblong, en meer andere platen van dit soort in Reisbeschrijvingen

Zie Kramm.

ROOLEEUW (J.) Op *Cat. van Ploos van Amstel*, 1800, bl. 219. komt van hem voor:

Eene *ordonnantie van een meisje en een jongeling voor eene nis*, bekend door de prent genaamd het *Muizevalletje*, uitvoerig met rood krijt geteekend naar G. Dou.

Zie Kramm.

ROOLEEUW (REYNIER) M. D. leefde in de tweede helft der 17e eeuw. Hij vertaalde het *N. T. uit het Grieksch*, (door W. Homma. Amst. 1694 met titelpl. van J. Luiken, uitgegeven) kl. 8o en de Psalmen. Hij beoefende ook de Nederl. poëzy, blijkens zijne *Schriftuurlijke Gezangen*, waarvan in 1725 te Rotterdam bij S. Burgvliet, in 12o de vierde uitgaaf verscheen. J. Oudaan vereerde die met een lofdicht, en maakte ook een lijkzang op zijn dood, te Amsterdam 11 Mei 1684. In de Gezangbundels der Gereformeerden, Lutherschen, Doopsgezinden zijn uit zijnen bundel kerkliederen overgenomen. Ook maakte hij *Stichtelijke* bij ieder der talrijke plaatjes van het werkje: *Schat der zielen, ofte begeerder* naar het Spaansch. 3e dr. Amst. 1684, kl. 8.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb*; Oudaan, *Poëzy*, D. III, *bl.* 558, v. Doorninck, *Anon.* en *Pseud.* No. 2421, 2754, 2945. Arrenberg, *Naamr.* bl. 443; J. le Long, *Boekz* bl. 680; *Cat. d Maats. v. Ned. Letterk.* D. I, bl. 164.

ROON (BOUDEWIJN VAN), uit het adelijke geslacht van dien naam, zoon van Pieter van Roon en Anna de Grave, was in 1554 raad te Luxemburg, vervolgens aan het Hof te Spiers; kanselier in het nieuw opgerigt Hof te Vollenhoven en 1 Julij 1576 Kanselier van Gelderland. Hij had den beroemden Leoninus in 1581 ten opvolger, Waarschijnlijk was hij toen overleden. Hij was bezitter van het Huis te Valkesteyn in Portugaal bij Roon, huwde Anna van Hekeren van St. Wijnoxbergen in Vlaanderen, die hem kinderen schonk.

Zie v. Leeuwen, *Bat. Ill* 1074; Sligtehorst, *Gesch. v Gelderl.* bl. 486; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

ROONHUISEN (ROGIER) bloeide in het laatst der 17e eeuw en was een der beroemdste heel- en verloskundigen van zijn tijd. Hij, of volgens Banga, zijn vader, vond een der nuttigste werktuigen in de verloskunde uit, 't geen aanleiding gaf tot een geleerden twist, omtrent het midden der 18e eeuw. De geschriften toen en later over het zoogenaamd Roonhuysiaansch geheim gewisseld zijn:

J. P. Rathlauw, *Het berugte geheim in de verloskunde van Rogier Roonhuizen ontdekt.* Amst. 1747, 8.

Klaare bewijsen dat het berugte geheim in de vroedkunde van R. Roonhuisen, ontdekt en uitgegeeven, door J. P Rathlauw, volstrekt valsch, en het instrument daarin afgebeeld, gevaarlijk, en onnut in de meeste gevallen is. Amst 1747.

J. Visscher en H. van de Poll, *Het waare geheim in de vroedkunde ontdekt tegen de wederstrevers verdedigt door de beschrijving van de wijze, naar welke alle de Roonhuisiaansche vroedmeesters zijn gewoon te werken. Met bijlagen en eene Voorrede van H. Chamberlen en eenige aanmerkingen van Willougby*, Leid. 1754.

J. P. Rathlauw, *Brief van ** bevattende eenige aanmerkingen en wederlegging op en van het werk door J. de Vischer en H. van de Poll, raakende het Rood huysiaansch geheim.* Amst. 1754.

J. D. Slichting, *Embryulcia nova de tecta, of een heel nieuw en nuttige vroedkundige behandeling in de meeste moeyelyke baaringen, eertijts gelukkig uitgeoefent door R. Roonhuisen, en over de 50 jaren geheel bedekt gehouden. Nu ontdekt en beschreven. Met pl. en eene bijvoeging van andere onbekende zaaken en de Mitrenchites.* Amst, 1747. *Appendix* etc. Hid. 1747 8

Hem wordt ook een verbeterde manier tot genezing eener hazelip toegeschreven.

Zie N. J. Sutthoff, *Diss. sistens vectis Roonhuisiani histor. fata et usum.* Gott, 1786; *Cat. à Roy*, T. IV, p. 1738—1740 p. 1759, 1775, Abcoude, *Naamr.* 2e *Aanh.* bl. 85, 86; Verwoert,, Nieuwenhuis,

ROONHUISEN (HENDRIK VAN), vader van den vorige, bekwaam heel- en verloskundige te Amsterdam, bloeide in het midden der 17e eeuw. Men heeft van hem:

Genees- en Heelkundige aanmerkingen, Amst. 1672 8. en

Heelkundige aanmerkingen betreffende de gebreken der Vrouwen. Amst. 1663, 8o.

Historische Heelkunde

Aanmerkingen over Herts'Examen der Chirurgie.

Ook vertaalde hij J. Ruff:

Tractaat van de phlegmatyke geswellen uit het Latijn, van J. Ruff, Amst 1602 8.

Zie *Cat. a Roy*, T. IV, p. 1759, 1775, Verwoert.

ROORDA (POPKE), afstammeling van een oud, aanzienlijk Friesch geslacht, was in 1468 Grietman van Idaarderadeel, en regelde als zoodanig, den 2 Aug. v.d.j met Popke Bruinsma, mederegter, ook voor de andere mederegters een akte van indemniteit, gegeven aan het klooster Aalsum, wegens het schoonmaken van Keimpema zijlroede.

Zie *Charterb.* D. I, bl. 623; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 146, *over het geslacht*; Ferwerda, D. I, st 1, bl. 91—98. Te Water, *Verb d. Edelen*, D. III, bl. 272 volgg.

ROORDA FREDERIK VAN), zoon van Goffe van Roorda van Tjummarum en Imk Hommema, werd in 1521 Grietman van Schoterland van de Geldersche zijde. Schoon hij den renversaalbrief aan den hertog van Saksen geteekend en zelfs op verzoek der overigen mede met zijn zegel voorzien had, was hij echter tot de Geldersche partij overgegaan, en behoorde in 1515 tot een gezantschap van den hertog van Gelder, om hem te verzoeken in Friesland te komen en 's lands zaken te regelen. In 1521 werd hij in een gevecht tusschen het volk van den bisschop van Utrecht en de Gelderschen bij de Lemmer door de eersten gevangen genomen. In 1545 behoorde hij onder de staatsleden, die de resolutie tot bescherming van 's lands privilegiën en voorregten onderteekenden. Hij huwde Ayl, dochter van Bave Iskenhuizen en N. Douma, en liet bij haar vier kinderen na.

Zie *Wapenb Roorda in Tyemmarum*, Gen. 6; Winsemius, bl. 315, 391, 392, Schotanus, p. 581; v. Sminia, bl. 362, 363.

ROORDA (FRANS VAN), zoon van Joan van Roorda en Tied van Scheltinga (of Idzinga) was Olderman van Sneek, Grietman van Wijmbritseradeel. (1538) Als Grietman zocht hij bij rekwest den 17 Januarij 1543 aan het Hof van Friesland, om te mogen weten, hoe hij handelen moest ten opzigte van de zwarigheden, die hem tegengeworpen werden bij het opmaken van het register der beneficiën en geestelijke goederen. Hij huwde His, dochter van Pier Bonninga van Sjaerda en weduwe van Douwe Oenema van Tercaple en had een zoon.

Zie *Wapenb. Roorda in Tyemmarum* Gen. 7; *Charterb.* D. III, bl. 2, v. Sminia, bl. 292.

ROORDA (mr. WATZE VAN), zoon van Joan van Roorda *au Lambel* en Anna Titema, gezegd Hankema, was in 1544 doctor in de regten, Grietman van Hennaardedeel. In 1539 werd hij door de Staten naar de Gouvernante gezonden. Hij huwde eerst met Hylck, dochter van Taco van Roorda *au Lambel* en Wik Walta en voor de tweede maal aan Ansk Botnia bij welke hij 4 kinderen had, die voor hem overleden.

Hij en zijne vrouw stierven beide in 1547 te Kubaart.

Zie *Wapenb. Roorda au Lambel.*, Gen. 7; *Charterb.* D. II, *bl.* 790; v. Sminia, bl. 243.

ROORDA (POPKE of POPPE VAN), zoon van Frederik van Roorda en Haring Andringa, nam deel aan 't Verbond der Edelen, en werd door den bloedraad 22 Oct. 1568 gebannen, wijl hij een Katholiek priester had belet zijn predikatie te doen, om plaats te maken voor een afvalligen predikant der Onroomschen; wijl hij eenige der nieuwe predikazten gehuisvest en zelfs geholpen had om die te huwen; wijl hij met zijn aanhangers besloten had de wacht met 40 man te versterken, de sleutels der poorten van de stad Sneek den portier te ontnemen, en die in handen van IJdde Abbema, een der verbonden Edelen te stellen en geweigerd had den nieuwen eed van getrouwheid te doen. Zijn verdere lotgevallen zijn onbekend. Alleen blijkt, dat hij zich in 1580 in Friesland bevond en naar Overijssel afgevaardigd werd om met de Staten te handelen tot verzekerdheid en welvaren van den lande. Te Zwolle gekomen, gaf hij aan de ridderschap en steden te verstaan, dat die van Friesland uit aanmerking der verstandhouding des Graven van Rennenberg met Parma, noodig gevonden hadden hunne grenspalen te bezetten en te versterken, gelijk mede de Zwarte Sluis, zonder echter iets tegen de Overijsselschen te willen ondernemen; doch na lang onderhandelen met Roorda, berustten eindelijk de Staten in 't bezetten der Zwarte-Sluis door 't krijgsvolk van Sonoy, op begeerte der Friezen aldaar gekomen.

Zie *Sent. v. Alva*, bl. 166, 170; Winsomius, *Hist. lib.* II, p 115; Gabbema, *Verh. v. Leeuwarden* bl. 499; *Charterb.* D. III, bl. 727; Bor, B. XIX, bl. 185, 861 (166, 167); te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III, bl. 274; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

ROORDA (SCHELTE), waarschijnlijk zoon van Schelto Roorda en Iel van Hettinga, behoorde tot het eedgenootschap en moest in 1567 zijn vaderland ruimen en elders een veilige rustplaats zoeken. Of hij naderhand in Friesland is weêrgekeerd, is onzeker. Zoo hij de zoon is van Joan, dan had hij ten huwelijk Jel Botnia, weduwe van Pier Goslinga of van Sjoert Beijem.

Zie Ferwerda, D. I, st. bl. 92, 95; Winsemius, *Hist. lib.* II, p. 90; te Water, D. III. bl. 276.

ROORDA (RUURD), zoon van Joan Roorda en Anna Titema, gezegd Hankema, behoorde onder de vrijheidlievende Friezen; deed aan zijn vaderland groote diensten, kwam in den haat bij Casper van Robles, werd in 1572 gevangen genomen en overleed in 1576.

Zie J. Carolus, p. 25—27, 125, 126; Winsemius, *Hist. Lib.* I, p. 4. 29, 36, 42, 47, 59, 67, 80—84; *Chr. v. Friesl.*, p. 553—555; Aytta, *Epp. ad Hopper.* p. 721; *Frisia Nobilis*, p. 173; te Water, bl. 277.

ROORDA (JOHANNES), regtsgeleerde, in 1579 raadsheer van het kamergerigt te Spiers, behoorde met andere van zijn geslacht tot de Spaanschgezinden, 't geen echter sommigen in twijfel trokken. In 't gemelde jaar zond Parma hem naar Groningen, om de wethouderschap over te halen tot het aannemen der voorwaarden, waarop de vrede tusschen Spanje en de Staten-Generaal zou kunnen gesloten worden. Doch zulks werd toen zoo euvel opgenomen, dat de regering hem gevangen nam en aan den Stadhouder Rennenberg uitleverde, die hem naar Stavoren zond, waar hij ruim een jaar opgesloten bleef. Naderhand heeft hij nog eenige maanden als gevangene doorgebragt op de kasteelen Loevestein, Woerden en Rammekens. In vrijheid gesteld, verliet hij het land en werd er niets meer van hem vernomen.

Zie: Winsemius, *Hist.* p. 111, 112; Aytta, *Epp. ad Hopper.*, p. 618; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII, bl. 301; te Water, t. a. p.

ROORDA (BERNARD), ijveraar voor de vrijheid van Nederland, en daarom in 1570 door Alva gebannen.

Zie F. ab Inthiema, *Querela Holl. ad Comit. de Marca*, p. 42 *Sentent. v. Alva*, bl. 229; Te Water, t. a. p.

ROORDA (KAREL), deelgenoot van het Verbond der Edelen, door Alva gebannen, zwierf een geruimen tijd door Duitschland en Frankrijk. Zijne vrijheidsliefde bleek later uit zijne belangrijke onderhandeling met prins Willem I tot verlossing van Friesland en zijne pogingen tot bevordering der Unie van Utrecht. Hij teekende den 13 Julij 1579, wegens Friesland, de bekende *Akte van Constraiente*, en in 't volgend jaar was hij een der Friesche afgevaardigden om met de afgevaardigden der overige vereenigde gewesten te beraadslagen en te besluiten over de gewigtigste punten, de geslotene Unie of 's Lands bestuur en welvaart betreffende. Later werd hij, namens Friesland, naar den Haag gezonden en verzette zich bijzonder tegen de aanslagen van Leycester. Hij werd door de klagende vrienden van den graaf over den stand der zaken in Friesland voorgedragen, alsof hij het besluit der Staten tot opdragt van het bewind in het burgerlijke en regterlijke aan Leycester had omvergestooten. Jaren lang behoorde hij tot de gemeenzaamste vrienden van Graaf Willem Lodewijk van Nassau, doch in 1593 ontstonden er tusschen hen geschillen, die toen niet dan met groote moeite konden gesmoord worden. Roorda, die, volgens Vervou, 's Graven hofmeester, een oproerigen geest bezat en een onverzettelijk hoofd, was een zeer ijverig voorstander van de onafhankelijkheid der Friezen, en kon het niet verdragen dat buitenboorlingen zooveel gezags verwierven; hij maakte de oogmerken van den Graaf verdacht, schreef scherpe brieven, 't geen ten gevolge had, dat hij uit de vergadering der Staten-Generaal geweerd werd. Zeer verschillend zijn daaromtrent de berichten der geschiedschrijvers. Het volledigste vindt men bij van Reyd; doch daar deze de secretaris en bijzondere vriend van Willem Lodewijk was, is hier waarschijnlijk de donkerezijde van Roorda voorgezet, en dus dient men daarbij te lezen de Verdediging van zijn neef Karel Roorda, in 1660 uitgegeven, ter gelegenheid dat de eer van zijnen oudoom door den Raadpensionaris van Zeeland werd aangetast. Hierin wordt hij wellicht te gunstig beoordeeld. Volgens Vriemoet was hij een man van groote geleerdheid en gaf daarvan blijk door de uitgaaf van *Rudimenta religionis Christiansae. Heb. Graece et Latine* L B. 1591, 8o.

Na 1594 komt hij niet meer voor. Hij stierf den 10 November 1601.

Zie Winsemius, *Hist. Lib.* II, p. 115; *Chron.* B. XVIII, bl. 631, 632, 665, 666; Bor, *Neêrl. Hist.* B. VIII, bl. 128 (655) B. X, bl. 240, (811) B. XIII, bl. 73 (17); *Verzam. van uitg. stukken. betreffende de Unie van Utrecht*, door v. d Spiegel en Bondam, *passim*; mr. P. Paulus, *Verkl. v. d. Unie v. Utr.* bl. 58; v. Reyd, B. X, bl. 199—202; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IX, bl. 87; Aitsema, *Saken van Staat en Oorl.* D. IV, bl. 648—653; Vriemoet, *Ath. Fris* p. 146; te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III, bl. 278—281; Scheltema, *Staatk. Nederl*; Kok, Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

ROORDA (WIJBRAND) van Goutum, in de wandeling gewoonlijk genaamd Wijbe Wijbes van Goutum, was luitenant onder den Hopman Rienk van Dekama, en, even als deze, zeer spaanschgezind. Hij waagde in 1577 een stoute onderneming. Met 130 man trok hij namelijk naar Leeuwarden, kwanswijs om de bezetting van het kasteel te versterken, in naam der Staten, doch inderdaad om het in handen der Spanjaarden te spelen. Door de verkeerde maatregelen van den Drossaard Mathenesse, die hem den intogt had moeten beletten, daar zijne bende wel in naam in dienst der Staten stond, doch niet te vertrouwen was, geraakte hij er binnen en hield den Drossaard gevangen. De burgers, in de wapenen gekomen, wilden Wijbe overhalen te vertrekken en aan hen de bewaring van het kasteel over te dragen; doch toen hij dit niet goedschiks wilde doen, waren zij genoodzaakt hem de som van *f* 3300 toe te tellen om van hem af te komen. In 1580 uitgeweken zijnde, woonde hij met Rienk van Dekama, den veldslag tusschen Schenk en Hohenloo bij. Over een schip, dat in 1583 voor de Zoutkamp lag, het bevel voerende,

werd hem zulks op listige wijze door den Hopman Tjaard Tjebbes ontweldigd Deze zond namelijk negen soldaten, goede zwemmers en groote waaghalzen, op het schip af, die zich, zonder door den schildwacht gehoord te worden, er van meester maakten en er mede weg voeren. Wijbe sneuvelde voor Oterdum in 1584 en werd in de Aakerk, te Groningen bij zijne vrouw, eene dochter uit het geslacht van Hettema, die drie jaren te voren overleden was, begraven. Hij was Grietman van Idaarderadeel.

Zie van Sminia, bl. 150, 151.

ROORDA (Abraham), sedert 1620 Grietman van Idaarderadeel, komt niet voor in het geslachtregister der familie van Roorda. Hij was volgens van Sminia, waarschijnlijk afkomstig van een eigenërfd geslacht te Roordahuizum, en denkelijk de broeder van Andries Roorda (die volgt). In 1611 was hij reeds lid van de Gedeputeerden en den 30 Augustus 1635 werd hij met andere Gedeputeerden gecommitteerd om een reglement van Raadsbestelling van de stad Harlingen en in 1636 een dergelijk van Hindeloopen te maken. Hij leefde nog in 1648, komende voor, als lid van de Staten van Friesland, onder de resolutie, waarbij de Munstersche vrede van 30 Januarij van dat jaar werd goedgekeurd en aangenomen. Evenals zijn oom, Karel Roorda, was hij een ijverig tegenstander van het huis van Oranje en deed zijn uiterste best om het in alle zaken zoo veel mogelijk den voet dwars te zetten, zoo als o. a. door te bewerken dat de steden gesteld werden in het regt om hunne eigene regeering te benoemen, dat tot nu aan den stadhouder stond. Doch zijn invloed was van korten duur; door tusschenkomst van de Algemeene Staten werden de vorige regenten weder aangesteld, en Roorda verloor, bij de verandering van het collegie van Gedeputeerde Staten, zijne zitting in hetzelve. Ook van zijn ambt als Grietman heeft hij om denzelfden tijd afstand gedaan.

Zie *Charterb.*, D. V, bl. 513; Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXIV, bl. 854; Viremoet, *Ath. Fris.* p. 147; v. Sminia, *N. Naaml. v. Grietman* bl. 153, 154.

ROORDA (Andreas), waarschijnlijk broeder van den vorige, werd den 25 April 1611 hoogleeraar in de Logica te Franeker, in plaats van Lollius Adama. Den 27 Maart 1621 werd hij rentmeester generaal der domeinen en van het Bild. Hij huwde de dochter van Epo Jacobs Yuckema en liet na een zoon, die volgt.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 145 seqq.; Winsemius, *Chr.* p. 913; Schotanus, *Beschr. v. Friesl.* bl. 172, 182; v. Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 153; *Alg. Hist. Woordenb.* v. h. w. *Juwcema*.

ROORDA (Karel), neef van Abraham (voornoemd), zoon van den vorige, was in 1628 student in de regten te Franeker, en werd d. 25 Junij 1635 aangesteld tot Grietman van Idaarderadeel, waarna hij zijne woonplaats koos te Idaard op Friesma-state In 1649 te 1657 te Bolsward, in 1659 te Harlingen, in 1664 weder te Bolsward en in 1666 nog eens te Harlingen, was hij Commissaris-politiek bij de synoden Eensgezind met zijnen oudoom en oom in staatkundige begrippen,[1] werkte hij in 1668 voor de vaneén scheiding van het Stadhouder- en Kapitein- Admiraal-Generaalschap, en behoorde dus met Ernst Sikko van Aijlva, Grietman van Westdongeradeel, tot de weinige Friezen, die het met Holland hielden en daarom Hollandschgezinden geheeten werden; in tegenoverstelling der anderen, die men Prinsgezinden noemde. Om de eer van zijnen oud-oom, Karel Roorda, te verdedigen tegen den Raadpensionaris van Zeeland, Adriaan Veth, die zich in een voorstel ter vergadering van Holland in 1660 min gunstig over dezen en zijn geschil met den stadhouder had uitgelaten, schreef hij een Apologie en een brief aan gemelden Raadpensionaris, waarin hij zijn oudoom wegens zijne bekwaamheden en vrijheidsmin hoogelijk roemt De aanhangers van Oranje spraken niet gunstig van hem; doch de andersgezinden verhieven hem hemelhoog, en de geleerde Schotanus heeft aan hem, als medelid van Gedeputeerden, opgedragen zijne Geschiedenis van Friesland. Roorda overleed te Idaard, den 16 Januarij 1670. Huber noemde hem »een ciersel van ons land." Hij was gehuwd met Lisk of Lucia van Wisseman.

Zie v. Sminia, bl. 154, *Charterb.* D. V, bl. 513; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 147; te Water, *Verb. d. Ed.* D. III, 278; *Geogr. Woordenb. v. Friesl.* bl. 55; Scheltema, *Staatk. Nederl.* Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

ROORDA (Frederik van), zoon van Poppe van Roorda en Elizabeth van Baerdt, werd den 11 Maart 1641 Grietman van Lemterland, en legde den 12 April daaraanvolgende zijn eed af als Dijkgraaf van het Roode Klif tot aan Veenhuisen. In 1632 was hij Commissaris-politiek bij de Synode te Harlingen en lid van gedeputeerden. Van 1635 tot zijn dood (29 Julij 1665) was hij volmagt ten Landsdage Hij huwde Anna Christina, geb in 1634, dochter van Haring van Harinxma thoe Heeg en Geertruid Quaad en had 2 kinderen.

Zie *Wapenb., Roorda in Tyemmarum, Gen.* 10; *Charterb.* D. V, bl. 369—744; v. Sminia, bl. 372.

ROORDA (Watze van), zoon van Johan van Roorda en Ida Lezaen, werd in 1665 Grietman van Rauwerderhem en woonde te Hardegarijp. In 1665 was hij volmagt ten landsdage en bleef dat tot zijn dood, den 8 Februarij 1670, in een-en-veertigjarigen ouderdom. Hij stierf ongehuwd.

Zie *Charterb.* D. V. bl. 744 volgg.; v. Sminia, bl. 164.

ROORDA VAN EYSINGA (Sytze), te Sneek geboren, vier en twintig jaren lang predikant te Kuinre, laatstelijk te Westzaan, begaf zich op vijf en veertigjarigen leeftijd van daar met gade en drie kinderen, op den 23 December 1818, met de *Henriette Elisabeth*, onder zeil naar Batavia, waar hij, in verschillende betrekkingen, o. a. als predikant en schoolopziener te Batavia en in 1821 als visitator der kerken en scholen van Makassar en der Moluksche eilanden werkzaam bleef tot 1830, als wanneer hij, op de terugreis, nabij St. Helena overleed en op dat eiland begraven werd. Zijn zoon (die volgt) gaf de verschillende *Reizen en lotgevallen* van zijn vader (Amst. 1830) in twee deelen in het licht, waarachter hij, ook in twee deelen, liet volgen, die van hem zelven, sedert zijn veertiende jaar tot op zijn eerste terugkomst in het vaderland, den 19 Junij 1830.

Roorda was Lid van het Bataviaasch Genootschap en secretaris van het Hoofdbestuur van het Bijbelgenootschap te Batavia. Hij huwde Yda Catharina Piers, die in 1820 te Batavia overleed.

Zie Wap, *Levensschets van Dr. P. P. Roorda van Eysinga*, en de *Inleiding voor de verschillende reizen en lotgevallen van S. Roorda van Eysinga.*

ROORDA VAN EIJSINGA (Dr Philippus Pieter), zoon van de vorige, werd den 1 December 1796 te Kuinre in Overijssel geboren. In zijne jongelingsjaren leerde hij bij zijn vader de beginselen der Latijnsche en Grieksche talen, en op eene goede school grondig het Fransch, Engelsch en Duitsch. In zijn jeugd trad hij in dienst en diende eerst als fourier, later als tweede luitenant bij het 18e bataljon infanterie. nationale militie, en nam als zoodanig deel aan den slag bij Waterloo (18 Junij 1815). Hij streed met roem, keerde met lauweren weder en weldra vielen hem de epauletten van eersten luitenant bij het 20e bataljon militie, ten deel. Hij telde destijd slechts 21 jaren en de vesting Grave werd nu zijn garnizoensplaats. Kort daarna besloot hij in Oost-Indischen dienst te gaan, vertrok den 18 Junij 1819 met zijn majesteits corvet *Galathea*, en kwam den 8 November van hetzelfde jaar te Batavia aan. Op den tweeden dag na zijn aankomst, schafte hij zich Werndley's *Maleische Spraakkunst* aan en een bijbel in het Maleisch. Tot onderwijzer in die taal nam hij een inlander, met name Abdoel Hakim aan, en in Maart van het volgende jaar kon hij zich er reeds behoorlijk in uitdrukken. Op aandrang zijner ouders en ambtenaren van rang verwisselde hij den militairen met den civielen dienst, bekwam in April 1820 zijn eervol ontslag, en tevens eene benoeming tot kweekeling voor de inlandsche talen. Aller-

[1] Het aloud geslacht der Roorda's splitst zich in drie takken: Roorda met de halve maan, Roorda met de lambel, en Roorda van Genum met een moorenkop.

eerst kreeg Roorda op het bureau van G. Kool, den plaatselijken translateur, een werkkring, en van den mede daar arbeidenden priester Rasjchoen, een meer gezet en grondig onderwijs. Toen deze overleden was, genoot hij grondig onderrigt in het Maleisch van Bâpa Mostâthir, en leerde van den beroemden Arabier Sjeich Abdo'r Rahman eenig Persisch, Arabisch en Hindostansch.

In 1820 deed hij met Dr. Blume, die de koepokinenting overal ging invoeren, een reis door Java, deels om dezen, waar noodig, met zijn taalkennis bij te staan, deels om zich zelven in de taal, zeden en gewoonten van den inlander te oefenen. Omstreeks twee jaren later (3 April 1822) werd hij als eerste commies bij het Departement van inlandsche zaken geplaatst en tevens de pas opgerigte inlandsche drukkerij aan zijne zorgen toevertrouwd. Ook moest hij zich met 's Rijks archieven bezig houden, ten einde daarvan uittreksels te maken ten dienste van het Indisch Gouvernement.

In den aanvang van het volgend jaar gaf Roorda de vertaling in het licht eener levensschets van Sulthan Ibrahim. Hij leverde daarnevens ook den tekst in Arabische en Italiaansche karakters. Vervolgens werd door hem de Maleische geschiedenis van Isma Jatim met Mohammed Djadoe herzien, van vele feilen gezuiverd, uitgegeven en door inlanders en Europeanen even gretig als het vorige ontvangen.

Den 19 Julij 1822 werd Roorda tot ambtenaar voor Palembang, ter beschikking van den aldaar met het bestuur belasten commissaris benoemd. Deze belastte hem met de politie, eene betrekking, die voor de uitbreiding zijne taalkennis van het grootste nut was, wijl hij daardoor met alle standen der bevolking in aanraking kwam.

Gedurende een reis van den gouverneur-generaal naar Makasser en de Moluksche eilanden, nam hij, tijdens de afwezigheid van den hem vergezellenden translateur, het bestuur van het Departement van inlandsche zaken waar en hervatte tevens te Batavia zijne wetenschappelijke werkzaamheden. De hooge regering droeg hem de vervaardiging van een Nederduitsch-Maleisch en Maleisch-Nederduitsch woordenboek op. Aan dezen vereerenden maar moeijelijken last werd door hem met ijver voldaan en in 1825 kwam zijn Maleisch-Nederduitsch woordenboek van de pers. Twaalf honderd exemplaren waren in weinige dagen uitverkocht. In hetzelfde jaar werd Roorda kapitein adjudant bij de in dat jaar opgerigte Bataviasche schutterij, eene betrekking, die hem zooveel werk verschafte, dat hem zelfs geen nachtrust meer overbleef; tevens voerde hij in de inlandsche talen voor het gouvernement briefwisseling met 10 vorsten, waardoor hij met de verschillende schrijfwijze der hoven bekend werd. Drie jaren hield hij zich bezig met eene Javaansche spraakkunst, ontwierp een Nederduitsch-Javaansch woordenboek in de verschillende, zoowel hooge als lage talen. Met Mohammed, Dâjim, Javaansch translateur te Batavia, zette hij, ook toen hij, in plaats van Ch. van Angelbeek tot Maleisch translateur van de hooge regeering (18 Oct. 1825) benoemd was, gelijk ook later met Maas Ahmad Wierjo Widjojo zijne Javaansche taalstudiën voort. Ofschoon ook Roorda gedurende de vijf jaren, dat de oorog met Dipo Negoro, Prins aan het hof van Djokjokarta duurde, door den gouverneur-generaal van der Capellen met verscheidene gewigtige commissiën belast werd, bleef hij echter de studiën des vredes voortzetten en beoefende het Arabisch, onder raadpleging der spraakkunsten van Erpenius, Johnson en Rosenmüller en leerde van twee Arabieren de uitspraak van het Arabisch, zoo als in de hoofdstad van den profeet gelezen wordt, en vertaalde een gedeelte van een godsdienstig Arabisch werk van den Sjeich Abdollah Mohammed Ibn. Soleiman, alsmede de spreuken van Ali Ben Aboe Thalib. Later begon hij ook eene overzetting van den *Koran* te maken. Al verder en verder beoefende hij ook de Javaansche taal, bragt verscheidene stukken uit de *Babadh Noto rat Djowo* over en vertaalde de geschiedenis van Damar Woelan*). Ook stelde hij de Maleische geschiedenis van Sulthan Ibrahim, op verschillende zangwijzen, in Javaansche poëzy, ontwierp eene *Javaansche Spraakkunst* met chrestomatie en zamenspraken en arbeidde, met hulp van andere, aan een Javaansch-Nederduitsch woordenboek. Ook opende hij, op verzoek van den gouverneur-generaal, des avonds een collegie in Oostersche talen, te Batavia, dat door talrijke toehoorders, ambtenaren van zeer hoogen rang, soms door den gouverneur-generaal werd bijgewoond.

Na het vertrek van den baron van der Capellen, verzocht zijn opvolger de burggraaf du Bus de Ghissignies Roorda hem te Buitenzorg bij zich te logeren en raadpleegde hem over vele belangrijke en netelige zaken. Van zijnen, uit de Molukke's weergekeerden vader, ontving hij, behalve de aanteekeningen, door dezen op zijne reizen gemaakt, ook het Gebed des Heeren, de Tien geboden en de Twaalf artikelen des geloofs in de Alfoersche taal, en daarbij ook nog eenige overzettingen uit het N. T., waaruit hij eenvoudige spraakkunstige regelen met een woordenregister vormde, die hij later met de drie eerstgenoemde onderwerpen in het licht gaf in zijne Land- en Volkenkunde. In 1827 (Roorda was sedert 15 Januarij van dat jaar Hoofdkommies bij de Algemeene Secretarie) gaf hij een der beste Maleische handschriften, *Makota Segala Radja* »*de kroon aller koningen*" met een vertaling in het licht, en zette een reeds op Palembang begonnen dichtstuk *Neêrlands roem in Oost-Indië* voort.

In 1828 werd hij tot secretaris der Residentie Bamtam benoemd en met de afdeeling inlandsche zaken belast. Hier mogt hij een beruchten muiter Toemenggoeng Mohammad, door middel van briefwisseling tot onderwerping brengen, gelijk hij in het najaar van 1829, door gepaste maatregelen, eene gewapende bende oproerlingen, die een aanval tegen Serang, de hoofdplaats der Residentie Bantam, beoogden, mede wist te doen stuiten en vernielen.

Intusschen begon Roorda te gevoelen dat door het onophoudelijk arbeiden, gelijk ook door het luchtgestel, zijne gezondheid hevig geschokt was, en zijne krachten zou overspannen, waarom hij ook in het belang der uitgave zijner Javaansche Spraakkunst, Woordenboeken en Zamenspraken, die nu voltooid waren, een tweejarig verlof vroeg. Na meer dan tien jaren in Indië geleefd te hebben, begaf hij zich met zijne gade en twee van de vier hem overgeblevene kinderen naar Nederland met het schip *Batavia* op reis, en kwam den 2 Junij 1830 op de reede te Helvoet aan.

In den aanvang van October 1830 vestigde Roorda zich met zijn gezin te Kampen, waar hij in een uitgebreide briefwisseling o. a. met von Humboldt trad, en verscheidene oorspronkelijke geschriften en nederduitsche vertalingen ontwierp en voltooide. Hier werd hij eershalve door de Leidsche Hoogeschool tot doctor en door den Koning tot Ridder van den Nederlandschen Leeuw benoemd. De stad zijner inwoning koos hem tot voorzitter van het daar gevestigde Departement der Maatschappij tot *Nut van 't Algemeen*, de broeders der Loge *le Profond Silence* aldaar benoemden hem tot hunnen voorzittenden meester; de *Maatschappij van Ned. Letterkunde* tot lid. In het zelfde jaar (1836) trad de Minister van Koloniën met hem in onderhandeling over den leerstoel, die aan de koninklijke militaire Academie te Breda, voor de Taal-, Land- en Volkenkunde voor O.-Indië stond opgericht te worden, en spoedig daarna werd hij tot hoogleeraar in die vakken benoemd, met het behoud van zijn radicaal als Indisch Hoofd-ambtenaar.

Ofschoon hij te Breda, behalve als hoogleeraar, in verschillende betrekkingen werd geplaatst, die van hooge onderscheiding en vertrouwen getuigden, ontstond echter spoedig bij Roorda en zijne familie het verlangen, om nog eens weder naar Indië terug te keeren. Hij wilde echter niet eerder derwaarts vertrekken voor dat hij zijne taalkundige werken in het licht gegeven, en iemand gevonden had die hem in zijn academische betrekking zou kunnen vervangen en opvolgen. Den 20 Mei 1843 trok hij en zijn gezin met het schip *Sara Lydia* uit Rotterdam voor de tweede maal naar Java op reis, en kwam er den 2 November, op nieuw behouden aan. Hier werd hem de vervaardiging van een volledig *Maleisch Nederduitsch Woordenboek*, waarvan vroeger schoon onvolledig door Lenting, Schaap en Elout de grondslagen waren gelegd, opgedragen.

Nagenoeg vier volle jaren hield Roorda zich onafgebroken met dit werk onledig, waarna hij zijn voltooiden arbeid aan het Indisch Gouvernement afleverde.

Na in April en Mei 1846, ten belange zijner Indische taal- en volkenkunde door zijn éénigen zoon vergezeld, nog eene merkwaardige reis naar de Vorstenlanden ondernomen en volbragt te hebben, keerde hij met het genot van zijn volle pen-

*) Zij komt gedeeltelijk voor in zijne *Land- en Volkenkunde*.

sioen, in December 1848 met het schip *Generaal List* naar Nederland terug, waar hij den 1 April voet aan wal zette, en zich vervolgens te Leiden vestigde. Hier ving hij zijn *Algemeen Nederduitsch-Maleisch Woordenboek, in de Hof-, Volks- en Loge Taal* aan, dat hij te Utrecht, werwaarts hij zich in Mei 1854 had begeven, voltooide. Hier overleed hij den 14 October 1856. Den 17 werd zijn stoffelijk overschot ter aarde besteld, en bij die gelegenheid door den Hoogleeraar Millies een lijkrede gehouden.

Waar hij zich bevond, werd hulde gedaan aan de uitstekende talenten van Roorda, en hem het lidmaatschap van binnen- en buitenlandsche letterkundige maatschappijen aangeboden.

Hij huwde den 12 Mei 1822 Andrisa Wilhelmina Amalia, te 's Gravenhage geboren, dochter van den Luit.-Kolonel Thilo, die hem 6 dochters en twee zonen schonk. Één zoon en twee dochters overleefden hem.

Hij gaf in het licht:

Levensschets van Sulthan Ibrahim, vorst van Eirakh, Batavia 1822 4o.

Geschiedenis van Isma Jatim, Ald. 1822 kl. 8o.

Verhandeling, over de bovengenoemde Geschiedenis van Isma Jatim 1824, opgenomen in de *Werken v. h. Bat. Genoots. v. Kunsten en Wetensch.*

Nederduitsch-Maleisch en Maleisch-Nederduitsch Woordenboek, met Arabische Karakters, Batavia 1824—1825 2 dn. 8o.

De Kroon aller Koningen, Maleisch en Nederd. Ald. 1827 8o.

Verschillende Reizen en Lotgevallen van S. Roorda van Eijsinga (1½ deel) *en van P. P. Roorda van Eijsinga* (2½ deel) 4dn. Amst. 1830 m. pl.

Volkslied in tijden van Oproer, Kampen 1830 8o.

De Landstorm, Volkslied. Ald. 1831 8o.

Op het zegevierend binnenrukken van Neêrlands heldenschaar. in Leuven, Ald 1931 8o.

Aan den Koning en Neêrlands heldenschaar en andere toepasselijke uitboezemingen Amst. 1831.

Volksboete op den gedenkwaardigen Bededag van 2 December 1832. Kampen 1832 8o.

Het kasteel van Antwerpen, en vroegere krijgstooneelen in zangen. Ald. 1833 8o.

De stomme getuige van het menschelijk hart, in romantische tafereelen. Amst. 1833 8o.

Blikken in het menschelijk hart of een spel der verbeelding, vervolg op het voorgaande werk. Breda 1841 8o.

Intogt der Verdedigers van het Kasteel van Antwerpen binnen Kampen. Kampen 1833 8o.

Algem. Javaansch-Nederduitsch en Nederduitsch-Javaansch Woordenboek 2 d. Ald. 1835 8o.

Javaansche Spraakkunst en Autografische tafelen. Amst. 1835 4o.

Neêrlands roem in Oost-Indië, Dichttafereelen. Ald. 1835 8o.

De Kardinaal de Richelieu, Treurspel. Ald. 1836 kl. 8o.

De voordeelen van een goede opvoeding. Verh. uitgespr. in het Nut van 't Algemeen. Kampen 1836 8o.

Op het onverwacht afsterven van den Baron J. J. Gansneb, genaamd Tengnagel tot den Luttenberg, Wethouder van Kampen. Ald. 1836 8o.

Hamlet, treurspel van William Shakespeare, metrisch overgebragt, met een Inleiding en Aanhangsel van J(urriaan) M(oulin) Ald. 1836, 8o.

Iets over Nederlandsch Indië, Ald. 1836, 8o.

Op het onverwacht ontslapen van H M. de Koningin, den 12 Oct. 1837 8o. *op muzijk gebragt, met begeleiding van Piano-Forte*, 1837 4o.

Aardrijksbeschrijving van Nederlandsch Indië met eene kaart en register, Breda, 1839, 8o.

Raden Mantri, eene Romance naar een Indisch handschrift Ald, 1838, 8o.

Tjeritera enz. (of Beschrijving in het Hoog-Maleisch van den Lt. Kolonel de Stuers, over het vergaan van het stoomschip Willem I) Ald, 1839. 8o.

Indië. Tot bevordering der kennis van Nederl.-Indië, en het Nederduitsch en Maleisch 8o. *Nederd.* en 4o. *Maleisch*, Ald, 1848. Hiervan is alleen een prospectus en proefblad verschenen.

Schokland in 1839. *Uitboezeming* Amst. 1839, 8o.

Gids ter beoefening van het Maleisch, Breda, 1839, 8o.

Fragment van het verloren Paradijs naar Milton's eerste boek, opgenomen in de *Recensent*, 1839, 8o.

Maleische Spraakkunst, Chrestomatie en Woordenboek, Breda, 1839, kl. 8o.

Vertaling uit het Engelsch van verscheidene voorname boeken, plaatsen en teksten van de Vedaas en van eenige twistschriften over Brahminsche godgeleerdheid, Kampen, 1840, 8o.

Handboek der Land- en Volkenkunde enz van Nederlandsch Indië, 3 dln., in vijf banden met kaarten en platen. Amst. 1841—1850, 8o.

Sri-Rama. Celèbre poëme Hindou, traduit du Malais, 1848, 8o.

Geschiedenis van Sulthan Ibrahim uit het Maleisch in Javaansche verzen overgebragt, mitsgaders Niti Sastra of Kawische Zedespreuken, Amst. 1843 8o.

Geschiedenis van Sri-Rama, in het Maleisch met Arabische karakters, Amst. 1843, 4.

Vrije vertaling van het Maleische dichtstuk: Geschiedenis van Abdoel Moeloek, in het Tijdschrift van *Neêrlandsch-Indië* Batavia 1848 8o.

Uitgave van het Maleische dichtstuk: Geschiedenis van Abdoel Moeloek, in het zelfde tijdschrift, Ald., 1848, 8o.

Uitgave van het Javaansche Heldendicht, Bratha Joedha, Ald., 1848, 8o.

Nederduitsche vertaling in 69 zangen van het Javaansche Heldendicht, Brata Ioedha, Ald. 1849, 8o.

Feestzang bij de plegtige inhuldiging en krooning van Z. M. Willem III, Leijden, 1849, 8o.

Typographische rangschikking der Sanskritsche karakters ter drukkerij van J Brill, te Leyden, 1850 8o.

Uitboezeming bij den dood van Mr. W. Bilderdijk, Leiden, 1850, 8o.

Iets over het plan om landerijen op Java te verkoopen. Leijden 1852 8o. De vertaling van dit stuk in het Fransch.

Noodzakelijk handwoordenboek der Nederduitsche en laag-Maleische taal. 10 druk 's Gravenh kl. 8o.

Algemeen Nederduitsch Maleisch Woordenboek in de Hof-, Volks- en Lagen Taal, 's Gravenhage, 1855, 8o.

Oostersche en Westersche Harptoonen aan godsdienst, deugd en min gewijd, Utrecht, 1855 8o.

Voorlezing over kolonisatie door Nederlanders in Nederlandsch Indië, gehouden in de Maatschappij Felix Meritis te Amsterdam, Haarlem, 1856, 8o.

Vertalingen in het Maleisch en Javaansch van Gouvernements-besluiten, regelende de Javaansche Bank, de Koffijcultuur, verschillende verpachtingen enz., Batavia 1823—1828. Dit zijn eenvoudig Gouvernements-publicatie's.

Eenige gedichten in Almanakken enz. opgenomen, 1831—1849.

Verscheidene stukken, recensien, verhandelingen enz. opgenomen in het Tijdschrift voor Nederlandsch Indië en andere Maandwerken verspreid, 1843—1849, 8o.

Bintang-Oetâra. De Noordstar, Maleische maandelyksche Courant. Rotterdam 1856 No. 1—8. De weinige daaropvolgende nummers zijn door zijn zoon, spoedig na hem overleden voortgezet.

Bij zijn dood lagen ter perse:

Noodzakelijk Handwoordenboek der Nederd. en Laag-Maleische taal IIe dr. Gebr. v. Cleef, 's Gravenhage kl. 8o.

Geschiedenis van Birma Sjahdân in het Maleisch met Arabisch karakter, fol. Rotterdam, Nijgh. Niet uitgegeven.

Gereed voor de pers waren:

Vertaling in het Maleisch van een fragment der *Hollandsche Natie* van Helmers.

Vertaling in het Maleisch van het *Handboek voor alle leeftijden, ten dienste van vrienden van waarheid en deugd.*

Vertaling in het Maleisch van een fragment der *Ruines* van Volney.

Vertaling der *Geschiedenis van Emir Hamzah* in het Nederduitsch.

Als boven der *Geschiedenis van Isma Jatim.*

Als boven der *Geschiedenis van Birma Sjardân.*

Vertaling in poëzij van een fragment der *Geschiedenis van Indra Poetra.*

Een nieuw *Algemeen Maleisch-Nederduitsch Woordenboek, met Arabisch karakter.*

Een Maleische vertaling van een gedeelte van het *N. T.* — Vertaling der *Maleische wetten.* — Eigen Maleische Poëzij — Maleische vertaling van een fragment uit de *Ilias.* — Uit *Anakreon.* — Dichtbundel in het Nederduitsch. — *Javaansch Nederd. Woordenboek in de Kromo-Ngoko-Modjo en Kawi-taal-Javaansche Geschiedenis van den tot Keizer verheven Pangera*

Poeqer. — Arabische Spraakkunst naar Silvestre de Sacy. — Uitvoerig Leerstelsel der Sanskritische taal naar het Hoogd. van Frans Bopp. — Register op de Land- en Volkenkunde van Nederl. Indië.

Zie *Handel der Maatsch. v. Ned. Letterk.* te Leiden 1857.

ROOS (A.), vaandrig, dienende in het regiment van Van Brakell, onderscheidde zich door zijne dapperheid in den Posten-oorlog in Vlaanderen in 1792, vooral bij den aanval op Poperingen. De Oostenrijksche bevelhebber erkende in zijn legerberigt de uitstekende dapperheid der Nederlandsche troepen, die den vijand een aanmerkelijk verlies toegebragt en hen teruggedreven hadden.

Zie *Gazette de Leide* No. 62, bl. 20, *Août* en *Suppl*; *Leven van Prins Frederik* blz. 99, Bosscha, *Neêrlandsch heldend. te land*, D III, blz. 66.

ROOS (Dirk), dapper zeeheld, onderscheidde zich vooral in den Successie-oorlog. Hij was in 1704 kapitein van de *Oranje-galei*, behoorende tot het eskader van den Schout bij Nacht den Boer, en nam deel aan het gevecht tegen 5 galeijen uit Oostende, dat ruim twee uren duurde, en waarin de vijand met zwaar verlies aan dooden en gekwesten moest terugkeeren. In 1711 werd hij, als kapitein der *Arnhem* met van der Gon en Opzee, die de *Zeeland* en de *Leeuw* voerden, naar de Barbarijsche staten gezonden, om den Nederlandschen Consul, van Baerle, met twee vaartuigen beladen, met geschenken naar Tunis, Algiers en Tripoli over te brengen, te begeleiden, om den reeds vroeger met de Republiek gesloten vrede te bekrachtigen en het verdrag uittewisselen.

In 1791 behoorde hij tot het eskader, onder het bevel van den Vice-Admiraal François van Aerssen van Sommelsdijck tegen de Algerijnen, dat niet veel uitrigtte.

Zie J. C. de Jonge, *Geschiedenis van het Neêrl. Zeewezen*, D. IV*b* bl. 349, 516, D. V, bl 27.

ROOS (Jan), te Middelburg geboren, was zeer bedreven in het wetenschappelijke van den scheepsbouw. Hij vervaardigde in dat vak kleine modellen in naauwkeurige evenredigheid. Ook teekende hij niet onverdienstelijke schepen, stroom- en zeegezigten,

Zie Immerzeel.

ROOS (Jan Adriaan), den 1 November 1766 te Rotterdam geboren, wijdde zich reeds vroeg aan het tooneel. In 1795 keerde hij met een tooneelgezelschap uit Brabant terug en werd met hetzelve aan den Amsterdamschen schouwburg verbonden. Begaafd met een innemend en belangwekkend voorkomen, eene duidelijke en welluidende uitspraak, wist hij zijne aanschouwers voor zich te winnen, en door natuurlijke en tevens deftige uitvoering zijner rollen te behagen. Hij was verdienstelijk in het treur- en blijspel, doch schitterde vooral in het tooneelspel. De rollen van Eerman, (in *de onechte Zoon*), der beide Ataliba's (in *de Zonnemaagd* en *Dood van Rolla*), van den Doge (in *Aballino*) werden door hem steeds met algemeene toejuiching vervuld.

Hij overleed te Amsterdam 20 October 1800.

Zie Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt Verwoert.

ROOS (Johannes) Zie Woelwijck (A van)

ROOS (A.) is schrijver van *De Amsteld. Diogenes of philosoph. bloemhof*. Utrecht 1681, met pl. 12

Zie Cat. Meulman p. 319.

ROOS (Johan Hendrik) werd in 1631 te Otterberg in Duitschland geboren. Gedurende 7 jaren oefende hij zich te Amsterdam in de schilderkunst, onder de leiding van Barent Graat en volgens Weijerman, ook van Julian du Jardin en Adriaan de Bie. In 1671 vestigde hij zich te Frankfort en maakte hij zich verdienstelijk in portretten en historiën, vooral echter in landschappen met koeijen, schapen, geiten en bokken, die hij naauwkeurig en smaakvol teekende, kunstig en eigenaardig schilderde.

Op de verkooping van de Vos gold een ongekleurde teekening van hem, voorstellende een *Landschap met rustende herders bij hem vee f* 32.00.

Ook onderscheidde zich deze meerder in het graveren. Barlitsch beschrijft van hem zijn *Peintre graveur* 59 stuks prenten van hem, bestaande in koeijen, schapen, en ander veldgedierte, met bijwerk van boomstammen, hutten, ruinen, planten, vast van teekening en geestig en los geetst. Weigel voegde er in zijn *Supplement op Bartsch* nog 5 bij, en beschrijft de verschillende veranderingen, die bij deze drukken werden gevonden. Hij kwam in 1685 te Frankfort om bij een brand, die zijne woning in den asch legde. Zijn portret komt bij Houbraken en Descamps voor, naar dat door hem zelven geschilderd in 1684, toen hij 52 jaren oud was.

Ook zijn broeder Theodorus en zijn zoon Philip waren uitstekende kunstschilders.

Zie Houbraken; J. C. Weyerman; Immerzeel; Kramm; Bartsch; Fiorillo.

ROOS (Paul François), omstreeks 1750 te Amsterdam geboren, ging reeds in zijne jeugd naar Suriname, waar hij den 1 November 1805 overleed. Hij beoefende met goed gevolg de poëzy, en gaf in het licht:

Suriname verheugd bij de aankomst der Nederlandsche vloot, op den 11 *Junij* 1782. z. pl. of j. gr. 8o. Van dit stuk zijn slechts 25 exempl. gedrukt.

Redevoering over de oorzaken van het verval en de middelen tot herstel der volkplanting van Suriname. Amst

Eerstelingen van Surinaamsche Mengelpoëzy Amst. 1783.

Surinaamsche Mengelpoëzy. Ald. 1802. 2 dr. 8o

Surinaamsche Mengelpoezy. Amst. 1801 4o.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V. bl. 180, 181; *Cat. der Bibl. v. d. Maatschappy van Ned. Letterk.* D. Ib. bl. 183. D. III. bl. 96; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.* bl. 446; Arrenberg, *Naamr.* 442.

ROOSE (J de), schreef:

Waarnemingen over eenen ascites of waterzugt van den onderbuik, in *Verh. v. h. Genoots. occidit qui non servat.* 1800 bl. 205.

Waarneming nopens eene beroerte. Ald. 1799. bl. 113.

Over eene epilepsia of vallende ziekte. Ald. 1830. bl. 113.

Waarneming van een ettergezwel en waterzugt tusschen het peritoneum en de buikspieren. Ald. 1800. bl. 198.

Waarneming over zekere gezwellen in de dije, in de mam en in de glandula parotis van dezelve zijde, in eene kraamvrouw. Ald. 1800 bl. 219.

Over een gezwel in de hersenen. Ald. 1799. bl. 109.

Waarneming over eene hoofdpijn, naar gramschap, met de dood gevolgt. Ald. 1799. bl. 118

Eene ligte hoofdwonden heeft veele gevolgen en de dood zelve. Ald. 1799. bl. 105.

Waarneming van eenen hydrops peritonei of waterzugt tusschen de spieren en het buikvlies. Ald. 1800 bl. 124.

Waarneming van de ontleding van de maxilla inferior. of de onderste kaakbeen. Ald. 1800 bl. 180.

Waarneming nopens een gezwel van het mesenterium. Ald. 1800. bl. 206.

Waarneming over eene pijne in de regter bovenzijde-buik, een ischuria vesicalis, abortus, waterzugt, kwaadaardig vijt en gezwel in de lever, in een en hetzelfde onderwerp waargenomen. Ald. 1800 bl. 187.

Waarneming over een waare slagaderspat. Ald. 1799. bl. 99.

Waarneming over een Vomica of te Meizak in de longen. Ald. 1800. bl. 212.

Waarneming over een waterzugt van de borst, hydrops pectoris. 1800. bl. 210.

Zie Holtrop, l. c. p. 299

ROOS (F. S. de), was

Men heeft van hem:

Lijste van de lengte der heere- en rijwegen in Rijnland, Leiden, 17.., 24o. soms is hier eene kaart van Rijnland bijgevoegd, door Nic. Visscher vervaardigd, uitgegeven bij P. Schenk.

Zie mr. Bodel Nijenhuis, *Topogr. Lijst* bl. 94.

ROOSEBOOM (C. H.), Schreef:

Zeemans-verhaal, op eene reis, in het jaar 1815, *van Rotterd. naar Zuid-Amerika.* Rotterd. 1806, gr. 8°.

ROOZENBURG (Willem Pietersz.), in 1662 en volgende jaren Raad te Middelburg. Hij werd in vaststellende

belangrijke commissiën gebruikt; o. a. werd hij in Maart 1569 „met Jacob Sagarus, secretaris, afgevaardigd om naar Brussel te reizen en aldaar bij en nevens de andere Staten van Zeeland, mitsgaders de andere Staten van den Lande van herwaarts over, te aanhooren al zulke propositiën, als zijne Excelentie van Alve van 's Konings wegen soude willen voorhouden. enz."

Zie 's Gravesande, *Tweede eeuwged. d. Middelb. vrijheid* blz. 128, 129, 161, 259, 260, 290, 515.

ROOSING (Hendrik), kunstgraveur te Rotterdam in het laatst der 18e eeuw werkzaam. Hij arbeidde het meest voor boekwerken, en vervaardigde gelegenheidsprenten. Van hem gaan o. a. uit de portretten van *Washington* (1792), *Carolus George Augustus, Erfprins van Brunswijk Wolfenbuttel*, Dom. D. J. Metske, Dom. J. W. Bussingh (1796). Ook etste hij, soms bij zijn graveerwerk, met de drooge naald b. v. *Het veroveren en wegslepen van eene geconvoieerde Engelsche sloep door Capt. Le Turc, op den* 7 *Februarij* 1782, in fo obl.

Zie Kramm.

ROOSING (Pieter), waarschijnlijk zoon van den vorige, was een verdienstelijk graveur, die in 1822 door de Nederl. Huishoud. Maatschappij te Haarlem, een prijs van 6 dukaten ontving, wegens door hij haar ingezonden plaatjes. Hij beoefende ook de etskunst, waarvan Kramm fraaije proeven vermeldt.

Zie Immerzeel; Kramm.

ROSMALE of ROOSZMAEL (A.), kunstschilder, bloeide te Utrecht in de tweede helft der 17e eeuw. Op het Stadsarchief te Utrecht vindt men van hem de *Ruine van de St. Pieterskerk aldaar, van binnen te zien na den Storm van* 1674, in de manier van Emanuel de Wit, schetsachtig geschilderd. Kramm vermeldt teekeningen van hem *Gezigten in Utrecht* voorstellende, fraai met bruin geteekend, doch meer in de manier van een bouwkundige dan in die van een schilder.

Zie Immerzeel; Kramm.

ROOSMALE (Dominicus) trad bij gelegenheid van het oproer te Rotterdam in 1672 voor de burgerij bij de regering op. Meermalen werd hij door de burgerij naar het stadhuis gezonden-om uit haren naam voorslagen te doen. Hij en anderen, die deel aan de bewegingen gehad hadden, werden in Augustus van dit jaar lid der vroedschap.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIX bl. 96, 194.

ROOSMALEN (L. van), dichter uit de eerste helft der 19e eeuw. Men heeft o. a. van hem:

Zijne Doorluchtige Hoogwaardigheid Cornelius Ludovicus, Baron van Wijkerslooth, Heer van Schalkwijk, Bisschop van Curium, in het seminarie van Breda, den 10 *September* 1837, *ter gelegenheid der plegtige inwijding der H. Anthonius-kerk in voornoemde stad.* Breda, 1810, 8o.

Zie Hermans, *Bijdr.* D. IV, bl. 337, Heringa, *Naamlijst v. Dichters*, bl. 78; *Cat. d. Bibl. v. h. N. Brab. Genoots.* bl. 117.

ROOSWIJCK (N. van) vervaardigde een *Cort en waarachtig verhaal van alle aanslagen stormen, enz., in en voor Haarlem geschied sedert de belegheringhe,* Leiden 1573, 4o. Het loopt slechts tot het midden der belegering, of tot den 26 van September 1573, terwijl de overgave eerst den 13 Julij plaats had. Het is vervolgd door P. Sterlincx van Antwerpen en opgedragen aan M. Balfort, »capitaine des escoscois, qui ont esté dedans Harlem," en voert ten titel: *Een corte warachtighe Beschryvinghe van de ghescchiedenissen, aenslaghen, stormen, 'schermutselingen, ende schieten voor de vrome stadt Haerlem in Hollandt gheschiedt. Mitsgaders en met wat condition toen deselve den algemeijnen viant Ducque d'Albe overgelevert is, oock hoe hy met den soldaten en burgheren ghehandelt heeft tot* 12 *September* 1573 *Ghedrukt tot Delft in 't jaar* 1574, 4o. Het is bijna woordelijk nagedrukt in en der Vervolgen der *groote Hollandsche of Divisie Kronyk*, en wel in de *Historie ofte wijder verclaringhe der ser Nederlandscher oorlogs-geschiedenissen* (tol. 32—49)

Zie Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoerd; *Cat. Meerman*, T III, o. 769—770; *Cat. v. d. Netten*, n. 632; mr. Bodel Nijenhuis, *Typogr. Lyst*, bl. 128.

ROOT (Paulus) en Reinier van der Daen, gemagtigden van den Hove van Holland. Ten hunner overstaan werd er, d. 30 Sept. 1566, een nieuw verdrag met de Calvinisten te Amsterdam gesloten, waarbij hun de Minderbroederskerk en kerkhof, werden ingeruimd.

Zie Hooft, *Nederl. Historie* blz. 115; Brandt, *Ref.* D. I bls. 374; Wagenaar *Amst.* D. VII blz. des., *Vad. Hist.* D. VI bl. 195.

ROOTHAAN (Johannes Philippus.), d. 23 November 1785 te Amsterdam geboren, was de zoon van Mathias Roothaan, heelmeester aldaar, en van Maria Angela Terhorf. Zijne voorouders waren protestanten, doch zijn grootvader ging tot de R. C. kerk over. Zijne ouders voedden hem met de teederste zorg op en vertrouwde hem, voor de geestelijke stand bestemd, aan de zorg van vader Adam Beckers van St. Truyen, een Jesuït, die te Amsterdam woonde en aan wien de orde groote verpligting had, vooral sedert hij in 1805 tot superior der Jesuïten der missie in Holland werd. Na de latijnsche school bezocht te hebben, werd hij als student aan het Athenaeum ingeschreven. Hier genoot hij inzonderheid het onderwijs van den hoogleeraar David Jacob van Lennep, die hem spoedig onder zijne leerlingen onderscheidde en den zoowel door hart als verstand uitstekenden jongeling zijne vriendschap schonk. Hiervan strekte o a. ten bewijze het getuigschrift aan den 19-jarigen jongeling, d. 15 Mei 1804, gegeven, toen deze op het punt was naar Riga en van daar naar 't Russisch Dunaburg, het eenige rijk waar de Jesuïten toen collegie hielden, te vertrekken.

Men vindt het met de Holl.-overzetting in Dr. Wap's *Reis naar Rome* D. II blz 19; in den *Catholique des Pays-bas*, den 7 Sept. 1829; het *Algemeen Nieuws- en Advertentieblad*, als ook in de *Appendices. Allocution sur la vie et les vertus du T. R. P. Roothaan par le père Ferdinand Minini.*

In een ms. nota onder eene copy van dit stuk stond: Roothaan est arrivé à Riga le 20 Juin 1804, le Père Henry son compagnon de voyage dit entre autres nouvelles dans la lettre du 22 Juin: »on a été ravi et attendri ici à la lecture du témoignage de M. le professeur protestant. Le Père Krantzl en enverra une copie en Bavière, Il veut, dit il, montrer à ses amis et ennemis Bavarois et le temoignage rendu a la Sociétié par un protestant et la qualité des sujets que viennent chercher cette bonne mère jusqu' en Russie B. Roothaan hield in 1802 onder van Lennep eene *Oratio pro Graecarum studio litterarum.*

Den 1 Julij 1804 trad hij in het collegie van Polotsk in het novitiaat en nam het kerkelijk gewaad aan. Den 21 Junij 1806 werd hij regent in het collegie van Dunaburg, en den 27 Januarij 1812 te Polotsk tot priester gewijd. Ook ontving hij in dit zelfde jaar, terwijl de Franschen in Moskow waren, bevel zich naar Pusza te begeven, en daar onderwijs in de rhetorika te geven In het volgend jaar werd hij hoogleeraar in het Grieksch en Hebreeuwsch aan de hoogeschool te Polotsk, doch moest, ten gevolge van den inval der Franschen, van daar de wijk nemen, en onderwees vervolgens de rhetorika aan de normaalschool der Orde te Orsza, terwijl hij te zelfder tijd voor een groote schaar in de Poolsche taal predikte. In 1820, met alle andere leden der Orde, uit Rusland verbannen, begaf pater Roothaan zich naar Zwitserland, bezocht in gezelschap van pater Godinot in 1821 en 1822 zijne familiebetrekkingen te Amsterdam, en vertrok vervolgens naar Turin, waar hij aan het hoofd werd gesteld van het collegie der Edelen, en het bijzonder vertrouwen genoot van den Koning van Sardinië. Daar bevond hij zich nog in 1829, toen hij, den 9 Julij van dat jaar, te Rome, tot Generaal der societeit verkoren, zich derwaarts moest begeven. Hij overleed aldaar den 6 Maart 1853, een grooten roem van geleerdheid en godvrucht nalatende. Den 28 Junij daaraanvolgenden hield pater Ferdinand Minini in het professie huis te Rome, voor eene algemeene vergadering der vaders, eene redevoering over het leven en de deugden van pater Roothaan.

Men heeft van hem eene nieuwe latijnsche overzetting der *Exercices Spirituels.* Rome 1835, 1838, Parme, 1841, Palermo 1843 en op nieuw te Rome 1852 herdrukt. Ten einde het gebruik van dit boek des te gemakkelijker te maken, gaf hij, doch annoniem, in het licht een werkje getiteld: *De ratione meditandi,* waarvan Italiaansche, Fransche en Vlaamsche overzettingen verschenen. Ook bestaan er van hem *Epistolae encyclicae,* waarvan er een nevens eene Fransche

overzetting in het *Journal historique et littéraire de Liège*, T. XI, p. 58 en 107 voorkomt.

Zie *Allocution sur la vie et les vertus du T. R. P. Roothaan, Général de la compagnie de Jésus, par le P. Minini*; Bruxelles Dr. Wap, *Mijne reis naar Rome* D. II, bl. 17, volgg. Kist en Royaards, *Kerkel. Arch.* Kobus en de Rievecourt.

ROOTHAES (Adriaen.), Commandeur en Kapitein van een der gehuurde schepen in de Middellandsche zee. Hem werd in 1654 door de Admiraliteit van Amsterdam een gouden keten en een penning vrn hetzelfde metaal geschonken, omdat hij vele blijken van moed en beleid gegeven en met zijn togtgenooten dertien prijzen veroverd had.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. van het Neêrl. Zeewezen* D. IIa bls. 112.

ROOTHOOF komt voor onder de dappere zeehelden der 17e eeuw. Hij was een Zeeuw en kapitein ter zee, en handhaafde de eer der Nederlandsche vlag tegen de Duinkerkers.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. Neêrl. Zeew.* D. I. bl. 319.

ROOTHOOFD, burgemeester van Purmerend. Volgens De Guiche zou de Witt ook dezen, voor de benoeming van Tromp, tot opperbevelhebber der vloot, hebben trachten aan te stellen (1665).

Zie J. C. de Jonge, t. a. p. D. IIb bl. 220.

ROOY (Antony de), te Arnhem geboren, doorliep aldaar de latijnsche scholen en genoot het privaat onderwijs van Hendrik Cannegieter, toen ter tijd hoogleeraar in geschiedenis en welsprekendheid en rector van het gymnasium. Op het punt om zich aan eene hoogeschool voor het predikambt te bekwamen, boden Curatoren hem den post van praceptor aan de school zijner geboorteplaats aan. Hij nam die betrekking vijftien jaren waar, waarna hij, tot rector te Sneek beroepen, het gymnasium te dier plaatse (dat vroeger zeer gebloeid had, maar toen in diep verval was geraakt) met een *carmen elegiacum* (1758) plegtig inwijdde. Zeven jaren later werd hij tot prorector te Kampen, en, na aldaar zeven maanden werkzaam geweest te zijn, tot rector aan de illustreschool te Dordrecht benoemd. Den 5 Junij 1765 hield hij zijne *oratio inauguralis de languentium linguarum causis e sequiori rei scholasticae moderamine petendis* Omstreeks negen jaren later vertrok hij als rector der latijnsche school naar Harderwijk, waar hij den 24 Junij 1774 zijn taak aanvaardde met eene *oratio de una atque altera antiquitate romana historiam Sospitatoris ad supplicium ducti attingente; de arundine sc. in Christi caput impacta, nec non de Spongia, Ejusdem moribundi ori admtoa*, die toen gedrukt en later met eenige veranderingen achter zijn *Elegiarum volumen* op nieuw uitgegeven is. Van zijne ervarenheid in de bijbelsche oudheidkunde dragen zijne *Aanteekeningen op Genes. XXXIX: 6, op Matthaeus XXV: 6, XVII: 65, 66*, zijn *Onderzoek naar de reden, waaromde Romeinsche soldaten den Heiland 't kruis hebben afgelicht en aan Simon van Cyrenen opgelegd* en zijn *Onderzoek naar de reden, waarom de Joden de eerlijke begraffenisse van Jesus Christus niet hebben zoeken te beletten*, bewijzen. Zijne hoofdstudie naar de philologie en critiek der oude schrijvers. Bevoegden noemden hem *een grondig kenner der oude talen* en bevestigen hunne getuigenis door aanhalingen uit zijne *Conjecturae criticae in diversorum poëtarum spectacula, M. Val. Martialis Epigr. et P. Corn. Severi Aetneam*, Traj. ad. Rhen 1766; zijne *Specilegia critica*, Dordr. 1711; *Animadversiones criticae in Martialem*, Harderov. 1787 8o. en *Epistola critica super locis aliquot Minucii F. Cypriani J. Firmici et Tertulliani*, Amst. 1719. Ook gaf hij te Arnhem eene latijnsche Grammatica met eenige *colloquia Erasmi* er achter in het licht

Hij was een vlijtig en gelukkig beoefenaar zijner moedertaal, en zijne *Taal- Oudheid- en Oordeelkundigen Mengelstukjes* (Dordr. 1774) verdienen de vergetelheid niet, waarin zij gedompeld liggen. Het oordeel van Hoeufft over zijne latijnsche gedichten is minder gunstig dan dat van Meerman en Peerlkamp. Zij zijn meerendeels opgenomen in zijn *Elegiarum volumen*. Den 11 Junij 1793 hield de Rooy eene *Oratio semisaecularis, cum quinqugesimum laboris scholastici natalem publice celebraret*, die met de *Adlocutio gratulatoria ad patrem* van Joannes Fredericus de Rooy, in 4o. te Harderwijk is uitgegeven.

Hij bragt zijn laatste levensdagen in zijn geboorteplaats door, waar hij in 1806 in 82 jarigen ouderdom overleed.

Zie Saxe, *Onom.* T. VIII, p. 269, 270; *Nov. Acta erud.* Oct. 1761 p. 443—452; *Auct. Bibl. Philol. Theol.* T. II p. 1, No. V p. 81—86. Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 53; Peerlkamp, *de poët. Neêrl.* p. 546; van Braam, *Carm.* p. 29; Hoeufft, *Carm. juv.* p. 28; De Rooy, *Carm. secul.* p. 19—26; Ypey, *Gesch. d. Ned. tale* D. II bl. 448; Schotel *Kerk. Dordr.* D. II bl. 192; Dez. *Ill.-school* bls. 154 volgg. 234; Meerman, *Jaarb. der wetens. en kunst, in het Koningr. Holland* 1806; Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt.

ROOY (Evert Willem de.), zoon van Evert Willem de Rooy, Hoofdinspecteur der directe-belastingen, in- en uitgaande regten en accijnsen te Zwolle, en van Gerardina Voorthuys, werd den 3 Junij 1816 aldaar geboren. Hij ontving het eerste elementaire onderwijs op de lagere school van Callegoed te Arnhem, werwaarts zijn vader verplaatst werd, onder leiding van den bekwamen ondermeester Viehman, en verwisselde met zijn veertiende jaar de lagere met de latijnsche school, onder den rector Rombouts en den corrector Waardenburg. Bekwaam voor het academisch onderwijs, kreeg hij zulk eene neiging tot den militairen stand, dat zijn vader genoodzaakt was zijne plaatsing als volontair, dingende naar den rang van officier bij het Departement van oorlog, aan te vragen. Doch tot den rang van officier kon hij het niet brengen, daar hij in het zelfde jaar, waarop hij het daartoe gevorderde examen moest afleggen, genoodzaakt was gezondheidshalve den dienst te verlaten. Kort na zijn ontslag werd hij benoemd tot ambtenaar bij het bureau van Hypotheken en kort daarna tot ambtenaar bij s'Rijks Entrepôt te Amsterdam. Spoedig vestigder van Bosse, die toen aan het hoofd van het Departement van Finantiën stond, het oog op den bekwamen ambtenaar en benoemde hem tot adjunct commies bij het Ministerie van Finantiën, welke betrekking later door hem met die van commies verwisseld werd. Hij overleed te 's Gravenhage den 1 Maart 1866. Men heeft van hem: *Geschiedenis der Staathuishoudkunde in Europa van de vroegste tijden tot heden* met eene *voorreden* van Mr. D. A. Walraven Amst. 1851—1852 in 8o. en *Geschiedenis van den Nederlandschen handel*, Amst. 1854, 2 stukken.

De Rooy was Lid der Maats. van Neêrl. Letterkunde.

Zie Dr. T. C. L. Wijnmaelen in *Levensberigten der Maats. van Ned. Letterk.* 1869.

ROOYEN (Gabriël van.), in 1652 te Utrecht geboren ontving kunstonderwijs van zijn vader en schilderde achtereenvolgens te Haarlem en te Amsterdam behangselwerken ook in fabrieken, en teekende craijon-portretten. Hij overleed in 1817 te Amsterdam.

Zie Immerzeel; Kramm; Muller, *Cat. v. portretten.*

ROOYEN of ROYGEN (M. C. van.) was een bekwaam teekenaar. In den Catal. der kunstverzameling van van der Marck te Leyden (1773) komen van hem voor: een *Persische Faisante-hen*, in een landschap in waterverw, een *Faisante-haan*, in een landschap, en een *landschap met geboomte waarin twee olifanten.*

Zie Kramm.

ROOY (J. de.) vervaardigde waarschijnlijk het *Klinkdicht op Willem Hendrik Prins van Oranje uitgeroepen voor Koning van Engeland*, Amst. 1689, in plano.

Zie van Doorninck, *Bibl. v. anon. en pseud.* No. 3416.

ROOIJEN (M).

Van dezen bezitten wij:

Vriendelijke Samenspraak over Christus' Borgtogt. Rott. 1713.

Zie Abcoude, bl. 312.

ROOIJENS (Gisbertus Johannes), zoon van P. Rooijens, onderwijzer in den godsdienst te 's Hertogenbosch en D. W. Dix, studeerde te Utrecht in de godgeleerdheid onder de hoogleeraren H. Royaards en G. van Oordt, werd achtereenvolgens predikant te Ponderoijen (1808), Rumpt (1810), Leerdam (1811), Harlingen (1817) en Amsterdam (1818).

Bij het vertrek van den hoogleeraar van Hengel naar Leiden, volgde Rooijens hem als hoogleeraar in de godgeleerdheidheid op, en aanvaardde den 22 Nov. 1827 zijn ambt met eene *oratio de indole Religionis Christianae*

in qualibet formae varietate perpetuo, spectabili, neque unquam peritura.

Door zijne grondige geleerdheid, scherpzinnig oordeel, schrandere opvatting, bezadigde denkwijze, echte liberaliteit en onvermoeiden ijver, strekte hij de doorluchtige school ten sieraad In 1832 vierde hij haar tweede eeuwfeest met eene *Godsdienstige rede* en toonde hij zijne gehechtheid aan het Athenaeum door het afslaan eener hoogleeraarsplaats te Groningen en Leiden. Hij overleed te Amsterdam den 9 Januarij 1846. Rooijens was lid van het Koninklijk instituut, sedert 1822 medebestuurder van het Haagsch Genootschap ter verdediging van den Christelijken godsdienst, medeoprigter en redacteur van den *Evangelischen Kerkbode*, medearbeider aan het *Maandschrift voor den beschaafden stand, uitgegeven door de Ringsvergadering van Amsterdam.* Proeven van zijne scherpzinnige schriftverklaring, van zijne preekmethode en van zijne leerredenen worden medegedeeld in den *Tekstenrol* van W. Broes. In het VII d. der tweede serie van het *Kerk. Archief* van Kist en Royaards vindt men van hem eene verhandeling getiteld: *De beschuldigingen tegen de tempelorde ingebragt.*

Zie Lennepii *Memor. Amst. Ath.* p. 254; *Boekz. voor Jan.* 1846, bl. 89; Glasius, *Godgel. Nederl.*; *Verslag der algem. zitt. van het Kon. Nederl. Instituut* 1846; *Chronyk van het Hist. Gen.* D. II bl. 120. D. III bl. 130; Wildschut, *Een woord ter Nagedachtenis van den Hoogleeraar G. J. R* in *Christ. Maands.* 1846, bl. 120; Kist en Royaards, *Archief.* D. XVIII. bl. 1; *Hand. der Maats. v. Ned. Letterk.* 1846 bl. 25; Kobus en de Rivecourt; Verwoert, Muller, *Cat. v. Portr.*

ROOZEBOOM (Jan Gijsbert), te Elburg geboren, studeerde te Harderwijk. Schoon tot geneesheer bestemd, behaagde hem toch bij voorkeur de wijsbegeerte en bijzonder de natuurlijke Historie. Hij had in de eerste Nieuhoff tot leidsman, 't geen genoegzaam bleek uit zijne geleerde, geheel in diens geest geschrevene verhandeling *de Idealismo*, die hij den 23 Junij 1808 openlijk verdedigde ter verkrijging van het doctoraat in de Philosophie. Bij de laatstgenoemde sterkte hem Reinwardt tot gids, daarbij vond hij een vermogenden beschermer in den Admiraal van Kinsbergen. Al aanstonds droegen Curatoren hem den minister van binnenlandsche zaken voor tot gewoon of buitengewoon professor in de wijsbegeerte. Hij werd benoemd en aanvaardde den 20 Junij 1809 zijn ambt met eene rede over de *de voortreffelijkheid der Natuurkunde, die 's menschen geestvermogens gelijkvormig ontwikkelt.* In 1810 tot rector aangesteld, hield hij, ten volgenden jare een tweede redevoering en bleef die bediening waarnemen tot zijn verscheiden. Hij overleed te Elburg 13 October 1811.

Zie van Hall, *Leven van Kinsbergen* bl. 384; Bouman, *Gesch. der Geld. Hooges* D. II, bl. 553, 630.

ROOZE (Philippe), zoon van Jan Rooze, raadsheer in het hof van Vlaanderen, was heer van Straetseele en stadvoogd van Biervliet en onderteekende de Unie van Brussel in 1577.

Zie *Nob. des Pays-Bas. Suppl.* VI, p. 73 en volg; Butkens, *Troph. de Brab. Suppl.* T. II, p. 155; J. C. de Jonge, *de Unie van Brussel*, p. 74.

ROOZENDAAL (Cornelis Loncq van), een dapper zeeheld in den oorlog met Spanje. Hij was kapitein ter zee, tijdens de uitrusting der onoverwinnelijke vloot, en werd door de Staten-Generaal met 27 schepen ter ondersteuning naar Engeland gezonden.

Zie Scheltema, *Onoverw. Vloot* bl. 5; J. C. de Jonge, *Gesch. v. Nedrl. Zeew.* D. I. bl. 197.

ROOZEVELD (Joan Willem van) werd wegens Goes in 1747 naar Leeuwarden gezonden om Willem IV plegtig als stadhouder, kapitein-generaal en admiraal van Zeeland te begroeten.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XX, bl. 78.

ROPTA (Worp), een Friesch edelman te Metzlawiers, raakte in 1297 in twist met Jucka Helbada, die Doede Ropta, Worp's zoon, gedood had. Ocko van Scharl geeft een uitvoerig verslag van deze vete, en meldt, dat Ropta den 10 Augustus 1302 stierf, en dat hij „een man was zeer fors en onversaagt van gemoed tegen zijn vijanden: dog zeer goed, liberaal en lieflijk in 't ommegaan tegens yder een."

Zie *Chronyk v. Friesl.* bls. 129—131.

ROPTA (Worp), sedert 1539 keizerlijke Majesteits Grietman van Oost-Dongeradeel, was zoon van Fokke Ropta en Graets van Eysinga. In 1542 komt hij voor als Grietman en gemagtigde van de verdere gedaagden van West-Dongeradeel in eene procuratie, afgegeven op Syts Tjaerda en Haring Heringa, om toe te zien op de handelingen van Douwe Burmania met de Groningers wegens de schadevergoeding, door dese laatsten te geven voor het nadeel, dat zij vroeger de ingezetenen van Oostergoo hadden toegebragt. Hij was gevolmagtigde ten landsdage toen in 1550 de acte nopens den eed der huldiging aan Philips II, als Erfheer van Friesland, ingeval van overlijden van Karel V, werd opgemaakt. Hij woonde op Ropta of Ropperda-slate, te Metslawier, waar hij in 1551 overleed. Hij huwde Bieuck Aebinga van Humalda, van Blija, later echtgenoote van Sytze van Aylva, Grietman van West-Dongeradeel en had bij haar eene dochter, Cunera, later getrouwd met den Drossaard Christoffel Sternsee, Grietman van Barradeel.

Zie van Sminia, *N. Naaml. van Grietm.* bls. 79, *Charterb.* D. II bls. 887, D. III, bl. 181, *Tegenw. staat d. Ned.* D. XIV, bl. 219.

ROQUE (Pieter de la.), Luitenant-Generaal in Staatschen dienst en Gouverneur van Hulst, voorzag in 1747 den aanval der Franschen in Staats-Vlaanderen en schreef naar Zeeland, (17 April) om onderstand, doch eer hij die kon bekomen, waren de Franschen reeds meester van verscheidene plaatsen. Terstond na de opeisching (11 Mei) gaf hij Hulst over. Later werd hij beschuldihd an eenig wangedrag in 't waarnemen van zijn ambt, met het zwaard over 't hoofd gestraft en op Loevenstein gevangen gezet.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XX, bl 62, 105.

ROQUES (Guillaume Vassear de), Ingenieur-Generaal en directeur der approches der Republiek. Hij was een man van groote talenten en onderscheidde zich in den successie-oorlog; was bij het beleg van Rijssel (1708); brak zijn been door een val, bij de belegering van Doornink (1709), en bestuurde het beleg van Douay (1710), dat 52 dagen duurde, en op een verlies van 8000 man te staan kwam. Hij laadde den blaam op zich van met weinig beleid den aanval te hebben bestuurd, geraakte in ongenade bij de Staten, en ging na dezen 22 jaren gediend te hebben nog in hetzelfde jaar over in den dienst van den koning van Polen. Ook gaf hij in dit jaar te Keulen een boekje in 't licht, getiteld: *Le Directeur-Général des Fortifications etc. composé par Mr. D. R. Ingénieur au service de S. M. L. R. D. P.*

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land.* D. II, bl. 436, 451, 500; *Leven van W. Vliertman*, bl. 101; *Leben und Denkwürdigkeiten von Schulenburg.* Th. I, p. 397; *Spectateur Militaire*, T. XVI.

ROSA (Pipinus) uit Landen (?), Prior van 't Preêkheeren-Klooster te Leuven en Brabant, was een welsprekend redenaar. Door den kardinaal de Granvelle werd hij tot suffragaan van den bisschop van Mechelen benoemd en door Pius IV, 28 Maart 1562 tot *Episcopus Salubriensis.* Hij overleed te Mechelen den 7 Maart 1569. Hij liet in handschrift na *Canones in Passionem D. J. C. juxta contextum IV Evangeliorum.*

Zie De Jonghe, *Belg. Domin.* p. 155; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II, p. 1047.

ROSA (Mr. Hendrik), Ordinaris Raad in den Hove van Holland uit Zeeland, van 19 Aug. 1597 tot 21 Jan. 1629, wanneer hij overleed. Hij was een ijverig contra-remonstrant, die zwarigheid maakte de predikatiën van Uytenbogaerd langer aan te hooren en werd tot regter van Oldenbarneveld, de Groot en Hogerbeets benoemd.

Zie v. Leeuwen, *Bat. Ill.* bl. 1477; Vreede, *de Hooge Raad*, Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. bl. X, 150, 340.

ROSA (Pieter), zwager van den Raadpensionaris Fagel, uit de geüigeerde te Utrecht, behoorde tot de gemagtigden der Staten 's lands van Utrecht, die in 1675 naar den Prins gezonden werden om hem aanteraden de hooge regeering over Gelderland, onder den titel van Hertog van Gelder en Graaf van Zutphen, te aanvaarden.

Zie *Tweej. Gesch.*, bl. 421; Wagenaar *V. H.* D. XIV bl. 347.

ROSAEUS (Clemens) werd in 1576 predikant te Klaaswaal en Kromstrien, in 1578 te Berg-ambacht, in 1579 te Lekkerkerk. Hij was een vriend van Uitenbogaerd en gaf in het licht

Voorloeperken, zijnde een Tractaetgen van 't inhouden der schriften van David Joris, door sommigen ten onregte aan Herman Herberts toegeschreven. Toen hij zich eens met Christiaan van de Wouwere, toen predikant te Dordrecht (zie dit art.) en Johannes Bachovius, predikant te IJsselstein, bij zekeren snijder Hendrik van Soest ter gemelde stede, bevond, poogde v. d. Wouwere hem tot bekentenis te brengen, dat Herberts het *Wonderboek* van David Joris wilde uitgeven. Toen hij zulks ontkend had, fluisterde van de Brouwer hem toe: »Het is mij lief dat ghijt ontkent hebt, want hadt ghijt beleden, ic soude daer kennisse bij ghenomen hebben, en de ghij en Hermannus soudt beijde vuijl hebben geweest."

Hij overleed in 1603, nalatende 2 zonen, Henricus (die volgt) en Johannes in 1617 predikant te Lekkerkerk en Zuidbroek, legerpredikant bij de Pruissische troepen. (1627), predikant te Sydevelt (1637), en aldaar gestorven in 1658.

Zie Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 15, 70, 72; De Jongh, *Kerk Alphab.*, bl. 403; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, D. IX, bl. 524; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I, bl. 135.

ROSAEUS (Henricus), zoon van den vorige, werd, op voorspraak van Joh. Uitenbogaerd, wiens gunsteling hij toen was, in het Staten-Collegie te Leiden opgenomen, en toen, benevens anderen, »om sekere insolentiën in 't gemeen begaen, daaruit gezet werd," was het wederom Uitenbogaerd, door wiens bezorging hij te Steinfurt onder Vorstius zijne studiën kon voortzetten en vervolgens te Vriemerssum in het Graafschap Meurs tot predikant werd aangesteld (1602) nadat hij het predikambt bekleed had te Berkouw (1599) en te Overschie (1600). Door denzelfden invloed werd hij te Wezel, ten huize der weduwe Françoisaux Brebis, later de vrouw van Uitenbogaerd, gastvrij ontvongen. En toen hij in 1607 te 's Hage beroepen was, werd hij dan ook door Uitenbogaerd als een vertrouwde vriend behandeld. Uitenbogaerd deed zulks te meer, daar Rosaeus ook in godsdienstige gevoelens met hem instemde, als die, predikant zijnde te Vriemerssum, tegen de *preciese* onderteekening van den catechismus zwarigheid gemaakt had. Uitenbogaerd gaf dan ook de eerste Remonstrantie, vóór dat zij werd uitgegeven, eerst aan Rosaeus te lezen; ofschoon deze toen reeds eenigermate bleek van denkwijze veranderd te zijn: gelijk hij zich dan ook, vooral sedert 1615, meer openlijk tegen Uitenbogaerd en voor de latere Contra-Remonstanten begon te verklaren, en zelfs in zijne predikatiën met hevigheid uittevaren. Later, toen Uitenbogaerd uitlandig en zijne goederen verbeurd verklaard waren, ontzag Rosaeus zich niet bij zijne Hoogheid en de Staten moeite te doen dat het huis van zijnen voormaligen vriend en ambtgenoot tot zijn gebruik mogt worden afgestaan, 't geen hem dan ook, doch eerst na den dooe van prins Maurits in 1625 gelukte, 't geen hem zelfs door zijn partij euvel werd geduid. Volgens Uitenbogaerd zou Rosaeus omstreeks dien tijd een catechismus hebben uitgegeven, waarin de woorden: *Ghij en sult niet begeeren uws naesten huys*; sedert de *Catechismus van Rosaeus* genoemd, waren weggelaten.

Rosaeus werd voor een der hevigste aanranders der Contra-remonstrantsche partij gehouden, en zelfs om zijne bitterheid jegens de Remonstranten door de regering te 's Hage in zijn dienst voor eenigen tijd geschorst. Hij was lid der synode nationaal te Dordrecht, die hem verschillende belangrijke commissiën opdroeg. Hij overleed in 1657.

Hij gaf in 't licht: *Bewys van den waren godsdienst in ses. boecken gestelt bij Hugo de Groot. Gedruckt in 't jaar O. H.* 1622 4o.

Zie Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 40, 70, 128; Brandt; Regenbogen; Glasius (*Syn. v. Dordr.*); Uitenbogaerd, *Verantwoord*, (2e dr. 1647) bl. 70 verv. 267, 268, 382, 385; Trigland, *Kerk. Gesch.* bl 874—889; Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Gesch.*, D. VII, bl. 231, 265, D. IX, bl. 525; 2e serie D. VIII, 28; Walaei *Opera*, T. II, p. 417; mr. H Vollenhoven. *Broeders Gevangenisse*, bl. 147; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X, bl. 450; van Doorninck, *Anon. en Pseud.* p. 71.

ROSE (R. de la) of ROSAEUS, een wiskundige, die omtrent 1647 te Leeuwarden bloeide.

Hij schreef: *Hexaemeron geometricum; Institutio astronomica.* Abcoude vermeld van hem: *Onderwijs der landmeeterij* 8.

In de stedelijke Bilbiotheek van Leeuwarden is van hem: *Meet- en Pegel-const.* Leeuw. 1639, kl. 8o.

Zie Jöcher; Abcoude, *Aant.* bl. 182.

RORUS (Cyprianus) van Mechelen, beroemd musicus in 1565 te Parma, in den ouderdom van 49 jaren, overleden.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I, p. 224; Jöcker.

ROSART ( )
schreef: *Evangelische Triumph*, 1634, 8o.

Zie Abcoude *Naaml.*

ROSCAM (Jan Willem) rigtte in 1650 met G. Stouw W. Kroon en G. Muysers te Utrecht een taal- en dichtkundig genootschap op, dat tot spreuk voerde: *Studio et labore* Dat hij zelf niet gelukkig de poëzij beoefende blijkt ui hetgeen hij leverde in de *Dichtkundige Cypressen bladen*. Zijn zinspreuk was: *Sine Pallade nihil.*

Zie Witsen Gijsbeek D. IV bl. 458; v. d. Aa bl. 89.

ROSCAM (Pieter,). In weerwil van vele nasporingen bleef de geboorteplaats en het geboortejaar van dezen geleerde onbekend. Wij weten alleen dat toen hij in 1713 te Harderwijk, tot gewoon hoogleeraar in de beiden regten Bondam opvolgde „19 jaren de Haagsche pleitzaal betreden en sedert lang verdriet in haar rumoer gehad had," en dat hij in 1758 als advocaat en diaken in den Haag de waalsche Synode te Arnhem bijwoonde. Zijne benoeming te Harderwijk geschiedde, op uitdrukkelijk bevel van den stadhouder, en eerst den 15 Junij hield hij zijne entreé-rede *de caussis depereuntis in dies magis magisque studii Juris civilis* (Harderw. 1774 4o.). Twee jaren later sprak hij, als Rector aftredende *de iis, quae Jurecons, praesertim in his regionibus scire oportet.* Tot secretaris zag men hem in 1786 aangesteld. In zijne bovengemelde en later uitgesproken redevoeringen, klaagde hij over de verwaarloozing der Romeinsche regtsgeleerdheid hier te lande en drong hij op de beoefening der Instituten en Digesten en van hetgeen daarmede in verband staat, krachtig aan. Weinige maanden na de aanvaarding zijder bediening opende hij een collegie over het *hedendaagsch regt* en werd hem door Curatoren den bijzonderen ambts titel van *Hoogleeraar in het hedendaagsch regt* verleend, en vermeerderden later, wegens die betrekking, een en andermaal zijne weddè. Op 1 Junij 1784 werd hem den titel van Hoogleeraar in het *Nederlandsche staatsregt* geschonken, doch reeds in 1787 werd hij tot Hoogleeraar in het *Romeinsche en Hedendaagsche regt*, aan de hoogeschool te Utrecht, benoemd. Hij aanvaardde de den 8 Mei van dit jaar die betrekking met eene oratie *praecipuis quae Ictum commendant dotibus.* Kort daarna, wegens zijne patriottische gevoelens uit Utrecht verdreven, riepen hem de bestuurders der Geldersche akademie terug (21 Maart 1788), ontving hij daar later den titel van Professor in het *leenregt*, en zag hij zich, nadat hij in 1795 voor den hem aangeboden post van Raadsheer te Utrecht bedankt had, door vermeerdering van inkomsten vereerd en bevoordeeld. Intusschen was dit jaar nog niet ten einde toen hij den 16 November zijn ambt nederlegde om de betrekking van Raadsheer, bij het Hof van Holland, te aanvaarden. Hij bleef in deze betrekking tot zijn dood, d 19 Jan. 1801. Hij huwde Witia Abbing.

Behalve eenige orationes (niet allen die hij te Harderw. gehouden heeft, zien echter het licht) verscheen, zonder weten van den schrijver, zijn *Korte verklaring van Rechten en Plichten van Burgers in betrekking tot Burgers*, Utrecht 1795. De Maatschappij van Ned. Letterkunde bezit eenige handschriften van hem.

Zie Heringa *de Auditorio* p. 27, 83, 34, 154. 217, 219; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. II bl. 310, 311, 347, 402, 439, 493, 609, 629; Willmet, *Or. in aug Hardero, Orat. rect.* Tydeman, *Orat.-inaug. a* 1787 p. 33, 56; *Cat. der Maats.v. Ned. letterk.* D. III bl. 27.

ROSEIUS (Anthony Jacobsz.) bekleedde niet alleen te Hoorn, waar hij omstreeks 1594 geboren werd, het ambt van geneesheer, maar ook dat van leeraar bij de Doopsgezinde Waterlanders. Hij was een zeer werkzaam en met zijn gezindte ingenomen man, maar die rijkelijk zijn aandeel had in de beproevingen des levens. Toen hij zich in den winter 1624 zich met zijne vrouw en kind over het ijs naar Amsterdam wilde begeven, brak het onder zijne voeten en verdronk zijn kind, we nig tijds later bezweek ook zij Deze dubbele slag verpletterde hem, zoodat ook hij, den 27 Januarij 1624, na een kortstondige ziekte over-

leed. Roscius stond bij velen, o. a. bij Vondel, in hoog aanzien en was een grooten verdediger van den Doop der bejaarden. Toen Robertus Puppius, predikant te Middellie en Kwadijk (later (1616) te Edam) als bestrijder van dit leerstuk optrad, verscheen als tegenschrift, *Wederlegginghe des kinderdoops, waerin betoont wordt, dat deselfde niet uyt Godt is maer uit den mensch, teghen R. Puppium, door A. Jacobs Med.* Dort. 1617, waarvan de derde uitgave in 1624 verscheen. Puppius antwoordde in eene *Bescherminghe des Kinderdoops teghen A. Jacobsz.*, waarvan in 1629 te Amsterdam de tweede druk verscheen.

Na zijn dood kwam nog in het licht:

Babel, dat is verwarringe der Kinderdooperen onder malcanderen ende den aencleve van dien: Uit verscheyden schriften der Kinder-dooperen ghetoogen, tot stichtinge van de waerheytlievende, ende eenen spiegel voor Hermanno Faukelio, predicant tot Middelburgh, ende syne medestemmeren, tot beschouwinghe van haer eygen vlecken. Hier zijn oock bygevoecht 25 *argumenten, genomen uyt der Kinder-dooperen eygene woorden, en de getuygenissen, dienende tot wederlegginghe ende verwerpinghe des Kinder-doops, 't samengestelt door wijlen Anthoni Jacobsz. ende een synder medehulperen*, 1620.

Zijn portret vindt men bij Schijn, *Hist. der Mennonieten* die ook zijne biografie heeft gegeven.

Zie verder Paquot, *Mém.*, T. I, p. 424; Blaupot ten Cate, *Gesch. der Doopsgez. in Holland*, D. I, bl. 282, D. II, bl. 219; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. van Portr.*

ROSE (Mr. Simon Hendrik) was vóór 1800 eerste secretaris der Indische reegering, in 1802 Extra-ordinair Raad van Indie en tot 1804 resident te Cheribon. Zijne verrigtingen aldaar worden geroemd in het rapport van N. Engelhard over de cheribonsche onlusten van 1806, geplaatst in het Tijdschrift *Indisch Archief* van 1850.

ROSEE (N. N.), in 1632 te Leiden geboren en aldaar in 1682 gestorven, was niet alleen eene bekwame schilderes, maar verstond de kunst om allerlei kleuren van losgerafelde of uitgeplukte zijde, zóó op het paneel te plaatsen, dat zij landschappen, bloemen, menschen, dieren enz., zóó natuurlijk en fraai vertoonden, dat ze, op eenigen afstand zich voordeden, als of ze door een fiks penseel geschilderd waren. Zulk een kunststuk werd, voor een aanzienlijke prijs het eigendom van den Groothertog van Toscanen.

Zie Houbraken; Kok; Verwoert.

ROSEMONDT (Godschalck) werd omtrent 1483 te Eindhoven geboren, studeerde te Leuven in de philosophie en theologie, werd meester in de vrije kunsten en doctor in de godgeleerdheid. Te Leuven werd ook hem eerst het onderwijs in de philosophie, later in de theologie, opgedragen, krachtens welk ambt hij tevens in de kerk van St Peter te Leuven, kanunnik van den eersten rang werd: hij bekleedde ook in het zelfde jaar (1520) de waardigheid van Rector der Universiteit. Rosemondt maakte zich door zijnen ijver in het prediken en zijne buitengewone kennis der H. Schrift beroemd.

Hij werd in 1524 de eerste president van het Pauselijke collegie te Leuven, 't welk, ingevolge het testament van Paus Adriaan VI van den 4 September 1523, was gesticht. Hij behoorde tot de drie Leuvensche hoogleeraren, die in 1525 naar 's Gravenhage werden gezonden om met den eersten Noord-Nederlandschen martelaar der Hervorming, Jan de Bakker en diens medegevangenen te twisten. Wanneer wij de door Graphaeus bewaarde gesprekken raadplegen, schijnt Rosemondt niet de hardste der Leuvensche theologanten geweest te zijn, maar toch springt het in het oog dat zijne geleerdheid, hoe ook door Erasmus geprezen, niet bestand was tegen de Evangeliekennis van den Woerdenschen martelaar. Hij overleed den 5 December 1527, en werd in de kapel van het zieken-gasthuis, welks religieusen hij vele jaren bestuurd had, met een latijnsch grafschrift begraven.

Rosemondt schreef in 't vlaamsch eene korte uitlegging van het gebed des Heeren, voorts een *Confessionale*, dat over het H. Sacrament der Biecht handelt en verscheidene reizen herdrukt is. In hetzelve komt echter eene uitdrukking voor, die door Paus Benedictus XIV in zijn geleerd werk *de Synodo, Lib.* VII *C.* 44 *N.* 5 wederlegd wordt.

Voorts gaf hij in het licht:

Een sier profytelyk boecxken van der Biechten en van dye seven Dootsonden, Antw. 1518.

Een gheestelic Avontmael, Ant.

Een seer goet ende devuoet boecxken voer eene yegeliken kersten mensche, hoe men den berch van Calvariën opclimmen sal ende helpen onsen Here syn swaer cruys draghen enz: Ant 8o.

Den berch van Calvariën, een seer devoit hant-boecxken voor een yegelyke kristen mensche, Leiden P. Janzoon, z. j. Antw. 8o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 57, 58; *Fasti* p. 41, 78. 79. 103, 104; Foppens, *Bibl. Belg.* p. T. I, p. 477; Miraei, *Elog. Belg.* p. 57, 58; *Script. saec.* XVI *ed. Fabricio*, p. 129; Paquot, *Mém.* T. 4, p. 459; van Gils, *Meijers Memorieboek*, bl. 300, van Gils en Coppens, *N. Beschrijving v. 's Hertogenbosch*, D. I, bl. 365, 366, D. III, bl. 79, 80; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; v. Doorninck, *Psend. en Anon.* n. 5798, 5876; *Cat. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.* D. I, bl. 481, 485, D. II, bl. 445.

ROSENDAEL (Amelius van), was raad in zijne geboortestad Gouda en overleed omstreeks 1602. Hij liet in H. S. eene verzameling na der *Besluiten van Holland*, waarbij stukken voorkomen, van welke van Wijn gebruik heeft gemaakt. voor zijne *Bijvoegs. en Aanmerk. op de Vad. Hist.* van J. Wagenaar.

Zie van Wijn. *op Wagenaar*, D. VIII bl. 55.

ROSENDAEL (Nikolaas), een historie-schilder, die in 1636 te Enkhuizen geboren, Jacob Torenvliet op zijne italiaansche reis vergezelde en, na zijne terugkomst in Holland, vele fraaije kunstwerken vervaardigde. Hij teekende ook landschappen in den trant van Ruisdaal en overleed in 1686.

Zie Nogler; Immerzeel; Kramm.

ROSEVELDT (L. F. J.) den 15 Febr. 1798 te Rotterdam geboren, was een groot deel van zijn leven als komiek aan den Hollandschen schouwburg verbonden en behoorde in laatstelijk tot het personeel onder directie van Bouwmeister & Comp. Hij overleed te Rotterdam in Julij 1868.

Men heeft van hem een blijspel met zang *Ja of Neen*, Rotterdam z. j.

Zie *Cat. d. Maatsch. van Ned. Letterk.* D. I, bl. 183.

ROSING (H.)

schreef:

De regte regel om in het huys des levenden Gods te verkeeren, Leiden, 1674 8o.

Zie Abcoude, bl. 485.

ROSKE ( ). Van dezen kunstschilder komt op een kunst-catalogus van 1780 voor *Een woelende zee met zeilende schepen.*

Zie Kramm.

ROSMALE ( ) bloeide in de tweede helft der 17e eeuw. Op het stads-archief te Utrecht is van hem, een in de manier van Eumanuel de Witt geschilderde voorstelling der *ruine van de St. Pieters-kerk* aldaar, *van binnen te zien na den storm van* 1674, schetsaardig geschilderd, uitmuntend behandeld.

Zie Immerzeel.

ROSHEM (Marten van), „Ridder, Poeta Laureatus." Dus teekende zich de dichter van:

Lofbazuyn gevlogten om het hoofd van den hoog-geboren wijdberoemden Heer de Meester den doorluchtigen samensteller van het nooit volprezen Boek, met regt genaamd, Zedige Beproeving van de voorgestelde karakters van den Raadpensionaris Joan de Witt, z. pl. en j. 1757.

Zie *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. II, bl. 517.

ROSIERSZ. (J.) bloeide in het laatst der 18e eeuw, Hij beoefende de Nederduitsche poëzij, blijkens zijn lijkzang op G. J. Nahuys.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenboek.*

ROSSAEUS (Samuel), dichter uit de 17e eeuw, was een kunstgenoot van Jacob Heiblocq.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenboek.*

ROSS (Jan), vertaalde uit het engelsch:

Een godvrugtige en doorwrogte verhandelinge over het gebedt en de verhoringe van hetzelve over Joh. XIV : 13, 14 *door Johannis Brown*, Rotterdam, 1745.

De leere der wet en der genade verklaart of eene verhandeling van de wet en van de genade, Groningen, 1746 8o.

Zie *Boekzaal der gel. wereld* 1745 a, bl. 703; Abcoude, *Tweede aanh.* bl. 35.

ROSSEM (Commandeur van), benevens de commandeurs Arnold de Jongh en Valckenrijck, voerende *de Post*, *de Jager* en *de Arend*, ieder van 24 stukken en met 110 koppen, met het Hamburgsche Convooi op de hoogte van Vlieland gekomen, werden den 30 Julij 1706 door drie Fransche kapers aangetast, en na eenigen tegenstand, waarbij de commandeur de Jongh sneuvelde, alle drie genomen. De beide overige commandeurs werden gevangen genomen, hun gedrag regterlijk onderzocht en uit 's lands dienst ontslagen.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. Neêrl. Zeew.* D. IVb. bl. 405, 406.

ROSSEM (Hendrik Willem van), med. dr. te Amsterdam vervulde de plaats van den hoogleeraar Reinwardt aan de Ill. School aldaar, gedurende diens verblijf in de Indië 1815 tot 1822.

Zie van Lennep, *Ill. Amst. Athen. Secul. altera*, p. 281.

ROSSEM (Maarten van), zie Rossum (Maarten van).

ROSSEN (Cornelis van), remonstr pred. te Hazerswoude, 1765, Hoorn 1776 en Rotterdam 1780, in 1796 gestorven, schreef:

Sporen voor Nederland, ter aanmoediginge van dapperheid en vertrouwen op God, aangedrongen in eene leerrede over Chron. XV : 3—7 *uitgesproken den* 17 z. pl. 1786 te Rotterdam.

Zie Tideman, *Rem. Broeders*, bl. 59, 188, 250, 374; *Cat. van de theol. bibl. der Rem.-Geref. Kerk te Rotterdam*, bl. 192, No. 34; Rogge, *Bibl. van Rem. geschriften*,

ROSSIJN (Johannes Theodoor), een zeer bekwaam wiskundige en wijsgeer, werd den 18 December 1744 te Noord-Zijpe in Noord-Holland geboren. Hij genood zijne eerste opleiding te Weesp, waar zijn vader het predikambt waarnam, en maakte spoedig veel vorderingen in de latijnsche taal en wiskundige wetenschappen, ten gevolge waarvan hij bij het verlaten der school afscheid nam met een toespraak getiteld: *Ter aanprijzing van de wiskunde.* Hij bezocht vervolgens de hooge school te Franeker en verwierf aldaar in 1762 den doctoralen graad in de wijsbegeerte met eene natuurkundige verhandeling: *De tonitru et fulmine ex nova Electricitatis theoria deducendis*, welke hij niet alleen openlijk verdedigde, maar ook in eene redevoering toelichtte. Waarschijnlijk ging hij daarna de hooge school te Leiden bezoeken, van waar hij in 1765 beroepen werd te Harderwijk tot hoogleeraar in de wijsbegeerte en in de wis- en sterrekunde. Een jaar na zijne benoeming hield eene redevoering: *De philosophia ad humanitaten pertinente* en twee jaren later als rector magnificus: *De mathematicis Belgarum ingeniis.* Rossijn, die als geleerde uitblonk, onderscheidde zich door eene ongemeene duidelijkheid bij het geven van zijne wijsgeerige en wiskundige lessen, zoo als zijne leerlingen meermalen getuigden. Hij vertrok in 1775 naar Utrecht als hoogleeraar in de bespiegelende wijsbegeerte en begon zijne lessen met eene rede: *De scientius philos. ex veritate aestimandis*

Bij de nieuwe inrigting der Nederlandsche hooge scholen in 1815, werd hij emeritus verklaard doch vervolgde evenwel toch met veel ijver zijne lessen over de logica, metaphysica, welke werkzaamheden hij tot weinige dagen vóór zijn dood voortzette. Hij stierf aan een spoedig verval van krachten op den 27 December 1817, nalatende veel vrienden en vereerders die zijn overlijden diep betreurden. Hij heeft weinige geschriften in het licht gegeven doch uit het Engelsch vertaald: *T. Cavallo, volledige verhandeling over de electriciteit in de theorie en de praktijk*, Utrecht, 1780.

Zie Nieuwenhuis, *Woordenboek van Kunst en Wetenschappen;* Kobus en de Rivecourt, *Biogr. Handwoordenboek; Kunst- en Letterbode*, 1818. D. I, bl. 4; Veeris, *Kerk. Alphab.* bl. 172; *Bockz. der geleerde Wereld*, 1761 2—349, 17622—766, 1767 1—82; Camper, in *Ann. Acad. Gron.* 1816—1817, p. 514 *Litter- en Hist. Boekbeschouwer*, 4, 72; *Bibl. Brem. nova*, cl. IV Fasc I, p. 192; van Heusde, *Or. de pulchri amore* in *Ann. Ac.*, R. Traj. a 1817—1818 p. 30, 59; Heringa, *de Auditorio*, p. 25, 153; Bouman, *Gesch. der Geld. Hoogeschool*, D. I. bl. 1; Verwoert; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II, bl. 121; te Water, *Aanspraak bij de Leidsche Maatsch.* t.j. 1818.

RÖSSUM (Lodewijk Willem van), Kapitein Luitenant van het admiraalschip, een dapper en kundig zeeman, sneuvelde in den slag bij Kamperduin den 11 Oct. 1797.

Zie J. C. de Jonge, D. VIa, bl. 453, b, bl. 244.

ROSSUM of ROSSEM (Gerrit van), afstammeling van een aloud geldersch adelijk geslacht, wordt in 1417 onder de bevelhebbers der Geldersche krijgsmagt genoemd. Toen in gemeld jaar Jan van Beijeren, met hulp van Jan van Egmond en Willem van Arkel, nabestaanden van het Geldersche huis zamenspande tot overrompeling van Gorinchem en het slot van Arkel, en daartoe eenige Geldersche en Kuiksche benden had op de been gebragt; behoorde hij, even gelijk zijn broeder Jan van Rossem onder de Ridders, die den beroemden aanslag zouden helpen uitvoeren.

Zie Pape, *Levensg. van Maarten van Rossem*, bl. 30—31.

ROSSUM of ROSSEM (Maarten van), tweede zoon van ridder Johan van Rossum, genaamd den Ouden, Heer van Rossum, Broekhuizen. Pouderoyen, Oyen en Half Meijnerswijck, Raad van Arnold van Gelder, en van Johanna van Hemert, vrouw van Ponderoyen en Engelenburg, dochter van Pieter van Hemert, Heer van Pouderoyen en Johanna van Herlaer, werd in 1478 te Zalt-Bommel, waar men nog ten huidigen dage, in de Nonnenstraat de woning aanwijst, geboren. Van zijne jongelingsjaren is niets bekend, doch zeker is het dat Hertog Karel van Gelder hem in 1536 naar Friesland zond en hem de Staten van dit gewest te Sneek, als zijnen Stadhouder liet voorstellen. De staten erkenden hem als zoodanig, doch hij legde reeds in het volgende jaar deze betrekking neder. In 1527 stond hij aan het hoofd der Geldersche krijgsmagt in den oorlog tusschen Hertog Karel en Hendrik van Beijeren, bisschop van Utrecht. De aloude bisschopsstad werd door de Gelderschen bezet, die ook Rhenen bemagtigden. De bisschop verschanste zich te Jutphaas, doch kon niet beletten dat zijn gebied, door zijne vijanden, onder bevel van van Rossum werd leeggeplunderd. Deze bevond zich thans te Utrecht ingesloten, want de kerkvoogd, rukte, na een aanzienlijke magt bijeen verzameld te hebben, op de stad aan, vermeesterde het in hare nabijheid liggende klooster Veenendaal en sneed hun allen toevoer van levensmiddelen af. Van Rossum wist zich echter door een list uit den neteligen toestand, waarin hij zich bevond, te redden. De oorlog bleef echter nog met afwisselend geluk voortduren, zelfs toen de bisschop den 15 Augustus 1527 te Schoonhoven de wereldlijke heerschappij over zijn gebied aan Keizer Karel V had opgedragen.

Nu echter was het niet de zwakke bisschop waartegen Gelderland den krijg voortzette, maar tegen den Oostenrijksch-Bourgondische Colossus De Hertog droeg het opperbevel van zijn leger aan den Graaf van Meurs op, onder hem zou van Rossum dienen en na hem den eersten rang bekleeden. Aan den laatsten werd de uitvoering van het plan om, aan het hoofd van omtrent 2,000 man en 200 ruiters 's Gravenhage te overrompelen opgedragen. Onder het krijgsgeschrei Gelder! Gelder! overviel hij onverwacht de bevolking. Niemand had tijd zich te bergen; de aanzienlijkste woningen werden geplunderd en van alles berooid, ook het hof werd ingenomen, doch bleef, vreemd genoeg, van plundering vrij. De St Jacobs kerk met een 30tal daarbij gelegen woningen werd in brand gestoken en in de asch gelegd; de geheele plundering van 's Gravenhage voor 25,000 goud-gulden afgekocht, slechts de huizen van Gelderschen stam, of die, welke hertog Karel waren toegedaan, bleven van de brandschatting verschoont. Rijk met buit beladen, keerde van Rossum over Bodegraven, alle dorpen, waardoor hij trok, schatting opleggende, naar Utrecht terug. Van daar veinsde van Rossum naar de Zevenwonden op te trekken, waar Jo-

ris Schenk van Nijddeggen de Gelderschen in Overijssel gevoelige verliesen toebragt, onderscheidene steden en sterkten veroverd en het beleg voor Hasselt geslagen had, om hem dit te doen opbreken. Werkelijk trok hij op, waarna bisschop Hendrik de kans schoon achtte de Betuwe uitteplunderen, doch hier viel hij in de hinderlagen, die van Rossum hem gelegd had, want deze keerde eensklaps op zijne schreden terug, viel de bisschoppelijken onverhoeds op het lijf en rigtte een zoo deerlijke slachting onder hen aan, dat slechts weinigen den dood ontkwamen.

Nu trok van Rossum werkelijk naar Overijssel; doch Schenke was op zijn hoede en wachtte hem in slagorde af. Ofschoon hij van Rossum verre in getal overtrof, besloot echter deze de kans te wagen, doch ofschoon hij met leeuwenmoed streed moest hij afdeinzen en verschanste zich niet verre van de kampplaats. Ongelukkig liep ook een strooptogt naar de majory van 's Hertogenbosch af, onder een zijner opperbevelhebbers Hendrik van Wisch. De Bosschenaars vielen dezen met de bezettingen van Helmond, Eindhoven, Mol en het krijgsvolk van de Peel, bij Heeze en Leende, onder hunnen gouverneur Floris van Batenburg, zoo onverhoeds aan, dat zijn volk tot de Maas vervolgd of gedood of verstrooid werd en hun heil in de vlucht moest zoeken.

Het liep, nadat den 23 Mei 1528 door Holland met Antwerpen en 's Hertogenbosch eene Unie voor drie maanden tegen de Gelderschen gesloten was, meer en meer tegen tot dat den 5 October 1528 te Gorinchem de vrede geteekend werd op voorwaarden, die aan Karel wel is waar de landen van Gelre en Zutphen toekenden, maar hem toch tot een leenman des keizers deden afdalen. Onder de bepalingen behoorde ook de voorwaarden dat Karel van Gelder den Keizer met 250 man ruiterij moest bijstaan: het bevel hierover zoude van Rossum voeren. Een gedwongene rust van eenige jaren scheen den roekeloozen man nu opgelegd. Eerst in 1532 zien wij hem wederom als 's vorsten maarschalk, aan het hoofd van een leger oprukken naar Oost-Friesland, in welks grafelijke geschillen de woelzieke Hertog zich gemengd had. Gelijk vroeger, kenmerkte roof en plundering den weg zijner soldaten. Met den overste Meinert van den Ham, trok hij in 1533 uit Jemgum, roovende en brandende naar Leer, Oldersum, welks kasteel hij innam, Pelkum, waar hij uit gebrek van geschut niets tegen het slot kon uitrigten. Ook waren zijne pogingen vergeefs om zich van Emden en Aurich meester te maken, doch het kasteel Gretna gaf de bevelhebber Drost Albert Backemoer laaghartig over. De vrede te Loga, den 5 Mei 1534, maakte een einde aan de geschillen. De onverzoelijke haat des Hertogs tegen het Huis van Bourgondië bewoog hem zich aan een erkende vijand des Keizers Frans I, Koning van Frankrijk, aantesluiten In Oct. 1534 droeg hij dezen al zijne landen, benevens Groningen op, en ontving daarvoor de belofte van bescherming, van een aanzienlijk jaargeld en het onderhoud vae zeker getal fransche hulpbenden in Gelderland. Weldra echter was hij genoodzaakt afstand van dit bondgenootschap te doen en den keizer weder als leenman te erkennen. Na den dood van Hertog Karel, werd aan zijn zoon Willem de heerschappij over Gelderland door Frans, Hertog van Lotharingen en Karel V betwist.

Sterk door zijn bondgenootschap met Frankrijk, bood hij den Keizer, die hem gelaste van het hertogdom en graafschap afstand te doen, en hem en de Staten van Gelderland voor den Rijksdag te Regensburg daagde, het hoofd.

Te vergeefs poogde van Rossum van den Luikschen kant Antwerpen te veroveren en zich van de Majorij meester te maken, doch, den 24 Julij, stak hij met een leger van 14,000 man voetvolk en 2,000 ruiters bij Ravenstijn over de Maas en werden de Brabandsche kwartieren der Majory van Oosterwijk de tooneelen der ongehoordste vernieling; kerken noch kloosters gespaard en alle eerbied voor den godsdienst en zijne bedienaren uit het oog verloren, dorpen, kasteelen, kerken verwoest, verbrand, of onder brandschatting gebragt, het kasteel van Hoogstraten belegerd en tot overgave gedwongen, en de prins van Oranje bij Breschaet geslagen. Eindelijk verscheen van Rossum voor Antwerpen verwoestte haren omtrek, verbrandde den te veld staanden oogst, vernielde kloosters en kerken. Antwerpen wilde van geen overgave weten, verdedigde zich dapper en noodzaakte hem aftetrekken. Bitterlijk moesten het nu de dorpen Merxem, Damme Burgerhout en omliggende kasteelen misgelden. Hierop trok hij naar Lier, waar hij echter door het geschut werd verwelkomd, vernielde Ranst en Duffel, ligtte eene brandschattig in Rozendaal, terwijl Walem met zijne kerk afgebrand werd, omdat de inwoners, even als te Duffel de gierpont over de Nethe hadden weggenomen. Met verlies van veel volk, bij het overtrekken der Nethe bij Walem, wendde hij zich van hier, stroopende, roovende en brandende naar Leuven, dat hij, in naam des konings van Frankrijk opeischte.

Deze stad was reeds met hem overeengekomen zich voor 50,000 gouden lelien en lijftogt aftekoopen, toen de studenten achterdocht kregen, dat van Rossem de stad, onder de aflevering, van het bedongene, zou trachten te verrassen, den lijftocht aanhielden en het geschut op de wallen losbrandde. Nu sloten zich ook anderen bij hen aan, zelfs vrouwen en jonge dochters van edele huize bragten steenen, kogels en alle oorlogstuig aan. Deze loop van zaken had van Rossem niet voorzien; hij brak zijn leger op en Leuven was gered. Naar gewoonte moesten nu wederom weerlooze plaatsen zijn mislukten aanslag misgelden. Deze werden verbrand, gene gebrandschat en moord en roof kenmerkte zijn spoor tot in het graafschap Namen. Zijn doel was zich met den Hertog van Orleans, die te Luxemburg lag, zich te vereenigen Te Mazières ontstond geschil tusschen Longueville en van Rossum over de verdeeling van den buit. De Hertog van Orleans besliste dit echter, deed aan de krijgslieden van van Rossem alle achterstallige soldij uitbetalen en zond hen vervolgens met hunnen krijgsoverste naar Gelder en Kleef terug, daar hij vernomen had, dat die gewesten door een aanzienlijk leger onder Oranje, Buren, en Bossu bedreigd werden. Hier brandde en brandschatte Oranje tot wederwraak in Gulik en de streken van Roermond, nam Gulik, Susteren, Sittard, Heinsberg en Duuren in en het zou ook Gelder en Kleef gegolden hebben zoo niet de Aartsbisschop van Keulen en de Landgraaf van Hessen een wapenschorsing hadden weten te bewerken, die echter Hertog Willem verwierp, zoodra hij den aftogt van Oranje vernam en daar zijne Staten met middelen tot voortzetting des oorlogs voorzien was. Keizer Karel wilde thans, het kostte wat het wilde, den Gelderschen oorlog, die hem zooveel leed en nadeel berokkende, voor goed doen eindigen. Hij klaagde daarom op den rijksdag te Neurenberg, in het begin van 1543, Willem van Kleef aan als een vorst, die aangehitst door Frankrijk, door zijnen veldheer van Rossem geheel Nederland in jammer en onrust dompelde, en verzocht den rijksdag den Kleefschen Vorst tot zijn pli t te brengen en hem tot ontruiming van Gelderland en vergoeding der schade te noodzaken. Zijner zijds verdedigde Hertog Willem door zijne gezanten bij den rijksdag zijne regten op Gelder, die hij met het zwaard had gehandhaafd en welligt ware men het na vele onderhandelingen over den vrede eens geworden, zoo niet Hertog Willem door Fransch goud omgekocht, geweigerd had, de reeds gemaakte voorwaarden te onderschrijven. Op nieuw begon nu de krijg. In 1543 werd Philips van Croq, hertog van Aerschot, door van Rossem bij Sittard verslagen, en het Sticht van Utrecht het tooneel des oorlogs: Soest en andere dorpen plunderde van Rossem uit en Amersfoort werd door hem ingenomen Uit het Sticht richte hij zijne vernielende oorlogszwermen naar Brabant, zette zijn leger bij Ravenstein over de Maas en liet het onmiddelijk tot plundering overgaan en nam zijn weg over Berchem, Oss, Veghel en Schijndel naar de Baronie van Boxtel, waar de woede des krijgsvolks niets spaarde en zelfs de gewijde voorwerpen op de trappen van het altaar door den woesten hoop vertreden werden. Van Boxtel trok hij naar Vugh tot voor 's Hertogenbosch, welke stad hij deed opeischen, edoch, nadat hij, die met de opeisching was belast, tot antwoord op den eisch, op bevel der regeering van 's Hertogenbosch wes doodgeschoten, keerde hij naar Vught terug, meer dan 600 huizen en het kasteel Leeuwenburg afbranddende, en na het dorp Vlijmen met zijn schoon kerkgebouw en de Halderschen hoeven plat gebrand te hebben, trok hij naar Boxtel terug, dat hij nog *f* 7,000 liet betalen. Van daar

rukte hij naar Oosterwijk, dat hij benevens een aantal dorpen brandschatte, terwijl hij Eindhoven belegerde.

Deze stad nam hij in, de bezetting joeg hij over den kling, vermoorde ook burgers en plunderde het klooster ten Hage. Te Eindhoven overviel hij ook eene bende ruiterij, versloeg ze en voerde de gevangenen, meest edelen, met zich. Van de berenning van Helmond moest hij, door de manmoedige houding van **Joost**, Heer van Helmond, afzien, doch hij plunderde het omliggende land.

Rijk met buit beladen en gevolgd door een aantal aanzienlijke gevangenen en gijzelaars trok de Maarschalk door Noord-Brabant, dat zijne krijgslieden niet meer dan puinhoopen en geplunderde kerken en kloosters aanbood, naar Roermonde, van daar naar Gelder, om die stad, door het keizerlijk leger belegerd, te ontzetten, doch deze was reeds voor zijne komst stormenderhand ingenomen. IJsselijk was het lot der veroverde stad. Zij werd eerst geplunderd en toen verbrand. Nu opende Gulik en Roermond gewillig hare poorten voor den keizer, Venlo gaf zich na eene belegering van weinige dagen aan hem over en hertog **Willem**, die zich te Dusseldorp ophield, ontzonk nu alle moed, begaf zich persoonlijk naar den keizer, om den hooghartigen **Karel** om vergiffenis te bidden. Deze verwierf hij dan ook, onder voorwaarde van blijvenden afstand van alle aanspraak op Gelder en Zutphen. **Van Rossum**, door den Hertog van eed en trouw ontslagen, ging nu in dienst des keizers over, die hem het opperbevel over een aanzienlijk gedeelte der Nederlandsche scharen in den oorlog tegen Frankrijk opdroeg, waarin hij zich dan ook in den beroemden veldslag bij Cerignan in Piemont, hoezeer deze door den keizer verloren werd onderscheidde. Na den vrede te Crespy, 18 September 1544, bragt hij den meesten tijd door op het in 1538 door hem gestichte Oude Loo bij Apeldoorn en den hem toebehoorenden burg Kannenburg bij Vaassen en jaagde als een tweede **Nimrod** de Veluwe, waar zich toen nog vele wolven en wilde zwijnen ophielden, af.

In 1551 barste op nieuw de oorlog tusschen den keizer en Frankrijk uit. **Van Rossum** ontving last om krijgsvolk te werven, en begaf zich tegen den winter van dit jaar naar Mechelen en bij de opening van den veldtogt in 1552 rukte hij met zijn legerafdeeling voorwaarts, en deed de Franschman gevoelen dat de krijg zijn uitspanning was, totdat hij zich in November van dat jaar, in afwachting der bevelen van de Landvoogdes de koningin weduwe **Maria**, te Douay legerde. Reeds had **Hendrik II** zich aanzienlijke vorderingen in den Elzas gemaakt, doch hij week terug toen hij vernam dat **van Rossum** in Campag was gevallen, naar ouder gewoonte alles uitplunderde, en zich van Estenay had meester gemaakt. **Hendrik** toog wel tegen **van Rossum** op, en veroverde de stad, maar **van Rossum**, geenzins van plan een veldslag tegen den koning te wagen, vereenigde zich met den graaf **de Roeulx**, viel met deze in Champagne, dat hij allererbarmelijk brandschatte, terwijl hij steden, dorpen, en kasteelen verbrandde. Hij was op den weg naar Parijs, en de schrik voor zijnen naam sloeg over tot in de hoofdstad des Franschen rijks. Wat vlugten kon vlugtte, want men zag den schrikkelijken man reeds voor de poorten en geheel Parijs sidderde voor den gelderschen edelman.

De Hertog van Vendôme rukte hem in allerijl te gemoet, doch kon niet beletten dat **van Rossum** het kasteel en de stad Hesdin stormerderhand, in Julij 1553, veroverde. De keizer benoemde hem, tot belooning zijner dapperheid, tot gouverneur van Luxemburg. Wederom ontmoeten wij hem in 1555, terwijl de Prins van Oranje in Picardie viel, en Frankrijks leenmanschap versloeg in de omstreken van Mazières en Marlebourg, aan het hoofd van een aanzienlijk leger, tegenover de Franschen. Voor Givet werd hij door een besmettelijke ziekte aangetast, naar Antwerpen vervoerd, waar hij op Pinksteren van het Jaar 1555 in den ouderdom van 76 jaren overleed. Zijn lijk werd naar zijn heerlijkheid Rossuin gevoerd en ter aarde besteld. Men vervaardigd een latijnsch geschrift op hem, dat bij **Foppens** bewaard is gebleven. Reeds bij zijn leven was er in de kerk te Rossum een schoone graftombe voor hem opgerigt, die door de beeldstormers werd vernield. Hij is nimmer gehuwd geweest en liet eene natuurlijke dochter na, zijn stam stier met deze uit en zijne bezittingen werden weldra het onderwerp van vele regtsgedingen tusschen de erfgenamen en gingen grootendeels de processen te loor, van waar het spreekwoord ontstond: de goederen van van Rossem zijn met den degen gewonnen en met de pen verloren.

Zie **Pontanus**, *Hist. Gelr.* p. 442; **Pontus Heuterus**, *Rerv. Austr. Lib.* IX, X, p. 224; **J. Chappeauville**, *Gesta Pontific. Leodic.*; **L. Torrentius**, *Geldrogallorum grassatio in Lovanienses per M. v. Rossum ab eximiæ spei adolescentulo posteritati prodita.* Antw. 1542, 12o; **J. Servatius**, *Geldrogallica conjuratio in totius Belg. clarissimam civelatem Antwerpiam, duce M. Rosheymio*, Antw. 1542. 8o; Vert. in 't Ital. s. c. t. *La congguirationed é, Gheldresi contro la cista d'Anversa par Frascesio Strozzi.* Venet. 1548, 8o; *Bericht der Fürstin Maria zu Hungern, Regentin enz. belangend den Uelberzüg und Einfal durch M. v. Roszheim etc. in Brabant* s. l. 1543, 4o; *Verh. over het huis van M. v. R. te Arnhem*, Amst. 1780, 8o; **Nijhoff**, *Bijdr. van de Vad. Gesch. en Oudheidk.*, D. 2, bl. 124 i.; vooral Mr. **J. D. W. Pape**, *De Levensgeschiedenis van M. v. R.*, 's Hertogenb. 1844; **C. Kramm**, *Anne van Rossum* in *Utr. Volksalm.* 1856, bl. 77; **G. van Hasselt**, *Maerten van Rossem*, in *Arnh. Oudh.* D. III, bl. 367; *Lev. v. N. M. en Vr.* D. II, bl. 51; **J. A. Nijhoff**, *M. v. R.* in *Geld. Volksalm.*, 1861, bl. 3; *Handschrift over het leven van M. v. R.* in *Hist. gen. Kron.* Ve Jaarg. bl. 401, Xe Jaarg. bl. 74; *Hoe M. v. R. naar den Haag is getrokken* in 1528 bij **Dodt**, *Arch.* D. I, 141; bl. **J. B. Lauwers**, *Beleg van Leuven door M. v. R. in 1542*, in *Middelaer*, D. II, bl. 5, *Over een verloren Gedenkteeken van M. v. R.* in *Letterb.* 1850, D. II, bl. 172; **J. F. Willems**, *M. v. R. enz. Satyr. referein van Anna Bijns*, in *Belg. Mus.*, D. VII, bl. 73; **J. Dirks**, *Over Severinus Feyta of Leuven in 1542, door M. v. R. berend*, in *Vr. Fries*, *D.* VII, bl. 287; *Divisie Chronyk*, **Goudhoeven**, **Boxhorn**, **Wagenaar**, **Cerisier**, **Bilderdijk**, **Arend**; **van Kampen**, *Vad. Karakt.*, bl. 201, 205, 208; **Foppens**, *Hist. Ep. Sylv.* **Slichtenhorst**, *Geld. Gesch. Beschr. der stad Bommel*; **van Spaen**, *Oordeelk. Inl. tot de Hist. van Gelderland*, D. III, bl. 47; **Nijhoff**, *Gedenkw.* D. I, n. 47, n. 102, n. 211, n. 388; **Oudenhoven**, *Beschrijving van 's Hertogenbosch*, bl. 194, 196; **A. Cuperinus**, *Chron. van de verm. enz. Stadt 's Hertogenbosch*; **De Riemer**, *Beschrijving van 's Gravenhage*, D. I, n. 278; **J. Dodt van Flensburg**, *Kerk. en Wereldl Archief*, **H. v. Erp**, *Jaarb.* bl. 107, 108; **van Heurn**, *Beschrijving van 's Bosch*, D. I, bl. 467; **van Hasselt**, *Arnh. Oudh.*, D III; **van Goor**, *Beschrijving van Breda*, p. 140; **A. v. Bemmel**, *Beschr. van Amersf.*; **L. Smids**, *Schatkamer der Ned. Oudheden*: **Schotel**, *Abdij van Rijnsburg*; **Halma**, **Hoogstraten**, **Kok**, **Niewenhuis**, **Verwoert Kobus** en **de Rivecourt**, **Muller**, *Cat. van Portr.*

ROSSUM (J. van), portretschilder, overleden in 1654. Naar hem is de afbeelding van *J. A. Husinga of Hustinga*, door **F. Mattham** gegraveerd.

Zie **Kramm**.

ROSSUM (Pieter van), tooneeldichter uit het midden der 17 eeuw. In 1664 dichtte hij een blijeindend treurspel *Salem of gelukkig ongeluk*.

Zie *Cat. der M. van N. L.* D. 1b, bl. 184; **Verwoert**.

ROSWEYDE (Heribertus), den 22 Januarij 1596 te Utrecht geboren, trad twintig jaren oud in de societeit der jesuiten, volbragt zijne academische studien te Douay, waar hem het onderwijs in de philosophie en later te Antwerpen in de H. Schrift werd opgedragen. Van zijne jeugd af aan openbaarde hij buitengewone zucht tot het onderzoek van kerkelijke geschiedenis, die bij het klimmen zijner jaren steeds toenam. Reeds lang had hij den wensch gekoesterd om al de levens der Heiligen der Roomsche kerk bij een te verzamelen en naar de volgorde hunner vierdagen in het licht te geven.

In 1607 maakte hij dit reuzenplan eerst aan de geleerde wereld bekend en zeer groote verpligting heeft daaraan de studie der kerkelijke oudheid, want was het **Rosweyde**, bij al zijnen onvermoeiden ijver, onmogelijk eenen arbeid van zoo wijden omvang te voltooijen, hij had er toch eenen uitgebreiden voorraad van bouwstoffen uit in- en buitenlandsche bibliotheken voor bijelkander gebragt, en hieruit werd, toen, na zijnen dood, de voortzetting der taak aan **Bollandus** en vervolgens ook aan anderen werd opgedragen, het voor elken beoefenaar der kerkgeschiedenis hoogst belangrijk werk geboren, dat onder den titel *Acta Sanctorum* het licht ziet.

Ofschoon dit groote doel door **Rosweyde** niet kon bereikt worden heeft hij echter veel uitgegeven dat aan zijn geleerde historische nasporingen en studiën een blijvende getuigenis geeft. Werd **Rosweyde** bij al dezen historischen arbeid bezield door zijne voorliefde voor het onderzoek der kerkelijke oudheid, niet minder stelde hij zich daarbij tot doel om de Roomsche Kerk tegen de Protestanten te verdedigen. Overal voeren zijne werken er het bewijs van met zich, en wordt hij hierdoor reeds verleid om het onpartijdige standpunt dat den geschiedschrijver

voegt. te verlaten, men wordt er tevens door gedrongen van de strenge historische kritiek, die zijn arbeid behoeft, niet te vergeten.

Hij overleed te Antwerpen den 5 October 1629.

Hij schreef:

Fasti Sanctorum, quorum vita in belgicis bibliothecis manuscriptae. Item, Acta praesidialia S.S. Martyrum Tharacaci, Probi et Andronici; nunc primum integre edita. Antw. 1607 8o. (Het prospectus zijner collectie van hagiologen.)

Vindiciae inferiarum Justi Lipsii contra Josephum Scaligerum (Anoniem,) ibid. 1608, 8o.

Disputatio de fide haereticis servanda ex decreto Concilii Constantinensis cum Daniële Plancio, scholae Delphensis moderatore, in qua quae de Husso historia est, excutitur, Antw. 1610, 8o. Hier tegen schreef Jac. Cappel.

Assertio bonae fidei adversus praecipuas H. Rosweydi strophas, seu artes Romanas sedis, Jacobi Cappelli Notis in H. Rosweydi Jesuitae librum de fide haereticis servanda delineatae, Sedan, 1610 8o.

Martyrologium romanum ad novam Kalendarii rationem et ecclesiasticae historiae veritatem restitutum: Gregorii XIII Pontif. Max, jussu editum; Caesaris Baronii ex congregatione oratorii S. R. E. Presb. cardinalis Tit. S.S. Nerei et Achillei, et S. apostolicae sedis Bibliothecarii Notationibus illustratum. Novissimae et curatissimae huic editioni seorsim accedit vetus Romanum Martyrologium hactenus a Cardinale Baronio desideratum, una cum Martyrologio Adonis ad M. S. exemplaria recensito, operâ et studio etc. Antw. 1613, fol., Domin. Georgi gaf er in 1745 eene nieuwe, onveranderde, uitgaaf van:

Lex Talionis XII Tabularum Cardinali Baronio ab Isaaco Casaubono dicta, Antw., 1614 in fol., gerigt tegen het werk van Casaubon, getiteld *Exercitationes in Baronium,* Lond., 1614, in fol. Het gaf aanleiding tot een letterstrijd met Jacques Capel, die zijne *Vindiciae Casanbonianae contra Rosweydum* Sedan, 1619, in 8o. tegen hem rigtte.

'T leven ende spreuecken der vaderen, Beschreven door den H. Hieronymus priester ende andere verscheyde autheuren in thien boecken, Antw. 1615, 1617 in fol., Brugge, 1699, in fol.

Vitae Patrum. De vita et verbis seniorum, sive Historiae Eremiticae libri xauctoribus cuis et nitori pristino restitutis, ac Notationibus illustrati. Acedit Onomasticon rerum et verborum difficilliorum, cum multiplici Indice etiam concionatorio. Editio secunda, varie aucta et illustrata ex offic. Plantin. Antw. 1628, in fol.

Dit werk, opgedragen aan den abt de Liessies, den Maecenas van Bollandus, was voor de geleerden doch de vlaamsche overzetting voor 't volk bestemd. De uitgaaf van Moretus is de béste. De dissertatiën en kritische aanteekeningen geven hooge waarde aan dit werk.

Syllabus malae fidei Cappellianae, excerptus ex Jacobi Cappelli mendaci Adsertione bonae fidei et fictis artibus romanae Sedis pro Anti-Cappelio suo et dissertatione de fide haereticis servanda, Antw. 1619, in 8o.

Anti-Cappellus, sive explosio naeniarum Jacobi Cappelli, quas funeri Isaaci Casauboni ad legem XII Tabularum in vindiciis accinuit, (Antw.) 1619, in 8o.

'T Bosch der Eremyten ende Eremytinnen van Aegypten ende Palestinen met figuren van Abraham Blommaert. In coper gesneden door Boetues à Bolswert. Met cort verhael van eens yders leven, ghetrocken uit het Vaders-Boeck. Antw., 1619, in 4o. met 27 afbeeldingen opgedragen aan de abdis van Messines, de gravin Anne d'Anthin.

De jezuit Joh. Riserius heeft er eene latijnsche overzetting van gegeven, met den titel: *Sylva anachoretica Aegypti et Palestinae, fig. aen. et brevibus vitarum elogiis expressa ab Ab. Blommaert inventore. B. à Bolswert sculptore,* Antw., 1619, in 4o., opgedragen aan Antonius de Winghe, abt van Liessies.

Generale Legende der Heylighen met het leven Jesu Christi ende Marie. Vergadert wt de H. Schrifture, Oude Vaders ende Registers der H. Kercke door P. Petrus Ribadineira 1619, 1629, 1641, 1686, 2 d. fol. Deze laatste uitgaaf is, volgens den titel, de 6e met vele biografen vermeerdert.

Chronicon Chronicorum regularium ordinis S. Augustini capituli Windesemensis, auctore Joanne Buschio Can. reg. Accedit chronicon Montis S. Agnetis, auctore Th. à Kempis Can. reg. Nunc primum in lucem edita. Una cum vindiciis Kempensibus pro libro de imitatione Christi, Antw. 1621, 8o.

Leven lyden ende Doodt ons Heeren Jesu-Christi, in veurige meditatiën ende uytstortinge des geest begrepen, door den Eerw. Pater Bourgeois, priester der S. J. met beelden uytgedruckt door Boetius à Bolswert, Antw. 1625, in 8o. met 77 platen.

Generale Kerckelycke Historie van de gheboorte onses H. Jesu Christi tot het jaer MDCXXIV. Bewijsende den vasten standt der Roomsche Kercke; de onghebroken successie der Pausen; de synoden der vaderen; victorie der martelaeren; opganck en onderganck der ketterijen. Ghemaeckt door den Doorluchtigsten Cardinael Caesar Baronius ende den Eerw. Heer Henricus Spondanus oversien, verrijckt eude noch vermeerdert met eene besondere Kerckelycke Historie van Nederland vervallende d'oudheyt des Gheloofs in de XVII Provinciën, stiften der Bisch-Dommen. fondatien van Cloosters, de Synoden, Heylighen enda Ketters. Ghetrocken wt auttentycke registers ende chronycken enz. Antw. 1623, in fol. De titel is gegraveerd door L. Vorsterman, naar een teekening van Rubens.

Leven der H.H. Maeghden die van Christus-Tyden tot deese eeuwe in den staet van suyverhydt in de wereldt geleeft hebben, Antw. 1626, 1642, 1696, in 8o., m. pl.

Het leven van de Heylighe Maghet ende Moeder Godts Maria, princessi der Maeghden. Met een cort tractaet van den Maeghdelycken staet. Leuven, 1629, in 8o. met pl. van Ch. van Sichem, Andr. Zypaeus, abt van St. André bij Brugge, schreef tegen deze beide laatste werken van Rosweyde.

Behalve deze werken schreef hij nog het leven van Ignatius de Loyola en van Philippe de Nerée in 't vlaamsch en gaf eene vlaamsche overzetting van het eerste gedeelte van de verhandeling over de christelijke volmaaktheid door Rodriguez; hij vertaalde nog de Navolging van J. C. door Thomas à Kempis in 't fransch: „C'est par une équivoque du titre Français schreef Goethals, que plusieurs biographes lui ont attribué la version de Marillac, retouchée sur le texte de l'éditeur Latin."

Ook heeft hij goede uitgaven gegeven van *Joannis Moschi Pratum spirituale cum notis.* Antw. 1615 in fol.; *Eucherii Lugdanensis, de contemptu mundi et laude eremi.* Ibid, 1627, in 8o.; *Paulini Episcopi Nolani opera cum notis amoebaeis Frontis Ducaei et H. Rosweyde.* Ibid, 1622, in 8o.

Zie Saxe, *Onom.* p. IV, p. 485; Burmanni, *Traj. erud.* p. 312; Scriverius, *ad. Martialem II*, LXXXV; Gouthoeven, *Chron*, D. I, bl. 225; Graevius, *Or. in L. Accd, Traj. Nat.*; Sweertius, in *Epist. Camden.*, p. 447; Barthius, *Advers.* lib. XIV, cap. alt.; Oudenus, *de Script. Eccl.* T. I, p. 920, T. II, p. 997, T. III, p. 2547; Ribadens., *Bibl. Jesuit.*, p. 89; Alegambe, *Bibl. Script. Societ. Jesu.*, p. 171, 179; Miraeus, *de Script. secal. XVII*, O, 188; Fabricius, *Bibl. Lat.* lib. VI, C. III, p. 503; Baudius, *Epist. cent.* II, *Epist.* LXXX; Fabricius, *Bibl. Graeci.* T. XI, p. 30, p. 621, T. XII, p. 163; Fabricius. *de Script. verit. relig. Christ* p. 247; *Acta erud. Lips. a.* MDCLXXXV, p. 482; Fabricius, *Bibl Med. et infim. Latint*, lib. X, p. 639; Bolland, *Praef.* voer T. I; *Act. Sanct.*; Witte, *Diar. Biogr.* ad. an. 1629; Labbaeus, *de Scriptor. Eccles.* T. p. 421, 448; Possevini, *Anpar. Sac.* T. I, p 735; Lipenii, *Bibl. Theol*, T. I, p. 621, T. II, p. 165; Draudius, *Bibl. Class.*, T. I. p. 330; Zeltnerus, *Theatr. erud. vir. qui speccat. Typogr. laudib. oper. prastit.* p. 440; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Sweertius, *Athen. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.*, Placii, *Theatr. Anon.*, p 41, 382; Buchelius, t. a. p. Matth. *Syllog. Epistol.* XV, CXXVI, T. II, p. 486; Morhor, *Polyk.* XXV D. IX; *Cent. I Epist.*; Puteani, *Epist.*, XVI; Lipsii, *Epist. Select. cent.* IV; *Miscel, Ep.* LXII *et cent.* II, *ad., Belgas, Ep.* XXXVII: Tob. Magyri, *Eponym.*; Baillet, *Jugen.* T. II, p. 82 n. 241, p. 220 n. 484; Niceron, *Mem.*; Goethals, *Lect. relat. l'Hist. des Sciences* T. III, p. 439; De Wind, *Bibl. v. Ned. Geschieds.*, bl. 492; Glasius, *Godgel. Ned.*; Malou, *Rech. sur l'autheur de l'Imit. de J. C.*; Schotel, *Iets over de Navolging van J. C.*; Halma; Hoogstraten; Nieuwdnhuis; Verwoert; Kok; Kobus en de Rivecourt; *Biog. Univ.*; *Biogr. génér. mod;* Jöcher, Bauer; *Convers. Lex.*; Hertzog.

ROT (Wopke), geboren te Woudsend in 1704, een der scheepstimmerlieden, welke op de werf te Olonets werkten onder Noord-Hollandsche boeren. Hij is later naar Woudsend teruggekeerd, werd aldaar groot-scheepmaker, beleefde eenen hoogen ouderdom en heeft schriftelijke berigten nagelaten aangaande zijn lot en bedrijf in Rusland en zijnen omgang met den czaar, waarin de geleerde Petrus Couperus, predikant te Woudsend veel belang stelde, doch waarnaar te vegeefs onderzoek is gedaan.

Zie Scheltema, *Rusland en de Nederl.*, D. III, bl. 191.

ROTARIUS (Jacobus), omtrent 1398 te Bochous geboren, vestigde zich te Sichem, na tot priester gewijd te zijn. Vervolgens werd hij monnik in het klooster van Corsendonck, waarin hij spoedig onder-rector en vervolgens prior werd. Vier jaren later werd hij tot het bekleeden van dezelfde betrekking te Tongeren en Luik voorts rector van het St. Barbara-klooster te Tirlemont, waarna hij in 1461 wederom prior te Corssendonck werd. Hij overleed in 1479, in den ouderdom van 81 jaren. Hij schreef een werkje getiteld, *De religiosa vita bene instituenda.*

Zie Goethals, *Lect. relat. à l'Hist. des Scien.*, T. II, p. 54.

ROTGANS (Lucas), zoon van Jacob Rotgans, commissaris der monstering van Holland en Maria Magdalena Timmerman, werd in October 1645 te Amsterdam geboren. Zijne ouders vroeg verloren hebbende, werd hij door zijn grootmoeder opgevoed, en leide zich toe op de beoefening der fraaije letteren en de kennis der Latijnsche dichters. Bij het uitbarsten van den oorlog in 1672 trad hij in den krijgsdienst, doch geene bevordering voorziende, verliet hij dien weder in 1674 en verkoos de hofstede zijner grootmoeder aan de Vecht, tusschen Breukelen en Maarssen, Kromwijk genaamd, die door de Franschen verwoest, doch veel fraaijer weder opgebouwd was, tot zijn verblijf. Na het sluiten van den Nijmeegschen vrede deed hij eene reis naar Parijs, en begaf zich van daar op Kromwijk teruggekeerd in den echt met Anna Adriana de Salengre, die hem in 1689 door den dood ontviel, hem nalatende twee dochters. Hij zocht zijn vertroosting in de beoefening der dichtkunst en sloeg de hand aan zijn heldendicht *Willem de Derde* dat hij in acht boeken voltooide. Ook vervaardigde hij twee voortreffelijke treurspelen, *Eneas en Turnus* en *Scilla*, de geestige *Boerenkermis* en andere dichtstukken, die, bij elkander verzameld, onder den titel van *Poëzy van verscheidene Mengelstoffen* in 1721 te Leeuwarden in 4o. zijn gedrukt. Hij overleed den 3 November 1710 aan de kinderziekte.

Afzonderlijk verschenen:

Gedichten (op 4 verschillende onderw. Utr. 1691, 4o,

Koning Willem de derde in Heldendicht, m. pl. van R. de Hooghe, Utr., 1698, 2 dln.. 4o.

Boerekermis, Amst. 1608, m. pl. 1734, 8o.

Scilla, treurspel, Amst., 1711, kl, 8o. Ald. 1751, gr. 8o.

Eneas en Turnus, treurspel, Amst. 1736, kl. 8o.

Gedicht op Goudestein aan Johan Huydekoper, Utr. 1690.

Zie de Vries, *Gesch. der Ned. Dichtk.*; Siegenbeek, *Beknopte Gesch. der N. L.*; J. Wagenaar, *Amst.*, fol. III, st. bl. 252; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenboek*, D. V, bl. 182; van Kampen. *Bekn. Gesch. der Letter. en Wetens*, D. I, bl. 371; Collot D'Escury, *Holl. roem*, (Reg.); Bowring, *Iets over de Holl. taal en letterk.*, bl. 55; Jonckbloet, *Gesch. der Ned. Letterk.*, D. II, bl. 506; van Doorninck, *Anon. en Psend.*; *Cat. der M. van N. Letterk.*, D. I; Halma, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Verwoert, Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. van Portr.*; S. Stijl, *Leven van J. Punt*, bl. 67.

ROTGERUS (Johannes). Het is onzeker of deze een Nederlander was. Hij leefde in de XVe eeuw, was overste van het Fraterhuis te Munster en maakte zich door enkele dichterlijke voortbrengsels bekend. Murmellius (zie dit art.) droeg hem zijn *Commentarius* op Prudentius op.

Zie Hamelman, *de viris in Westphalia scientia claris* T. I, p. 189 268; Delprat, *Broeders. van G. Groete*, bl. 154, 155.

ROTGERS (Arnoldus), uit een aanzienlijk Groningsch geslacht afkomstig, studeerde te Leiden, promoveerde er in 1710, na verdediging eener *dissertatio, qua demonstratur Jus gentium non dari* en hield er als lector in de regten, bijzondere akademische voorlezingen. Den 27 Julij 1718 werd hij tot gewoon hoogleeraar in de regten te Harderwijk beroepen, waarna hij, den 11 April 1719 zijn inwijdings-rede hield *de socialitate, a Grotio contra Carneadem bene allegata; ad demonstrandum Jus Naturale; qua oratione refelluntur difficultates, ab aliis viris eruditis illi objectae.*

Al aanstonds droeg hem de Senaat, in hevige geschillen met den Magistraat gewikkeld, een gewigtige en moeijelijke zending naar den landdag op, bij welke gelegenheid hij een *vertoog van regten* indiende, zóó scherpzinning dat het aan de heeren van de stad genoeg te doen en te wederleggen gaf. Als aftredend rector sprak hij in 1727 *contra accuratissimum atque optimum naturae humanae contemplatorem.* Nog voor het einde van 1727 werd hij naar Groningen verplaatst en verkoos hij, bij de aanvaarding van zijn ambt, hetzelfde onderwerp, waarvan hij in der tijd ook te Harderwijk had gesproken. Op zijne collegien behandelde hij uitsluitend het romeinsche regt, bij die over de Pandecten het *Compendium* van Voet.

Het rectoraat bekleede hij in 1737/1738 en 1744/45. De eerstemaal sprak hij wederom *de socialitate, a Grotio contra Carneadem bene citata ad demonstrandum jus naturale.* Of de hoogleeraar zijne hoorders nu driemaal op dezelfde rede vergaste, dan wel het hem geliefkoosd onderwerp telkens op nieuw bewerkte of vervolgde, wagen wij niet te beslissen. In 1735 hield hij eene *Oratio de Deo, misericordiae amico.* Hij overleed den 7 December 1752, in het 68ste jaar zijns levens. Zijne vrouw Juliana Louisa Trigland, dochter van den Leidschen hoogleeraar van dien naam, geboren den 26 September 1690, met welke hij den 25 April 1730 huwde, ontviel hem reeds den 27 November daaraanvolgenden. Hij liet zijne nalatenschap aan het Burgerweeshuis te Groningen na. Hij gaf in het licht: *Apodicticae demonstrationes ad illustr. Jus Romanum caet. acc. diss. quâ demonstratur jus gentium non dari, et Oratio de socialitate*, vol. 1 (L. B. 1727), als ook eene verhandeling *de successione legentima.*

Zie *Boekzaal*, 1727, D. II, bl. 730. 1746, D. I, bl. 105. 1752, D. II, bl. 379; Bouman, *Gesch. der Geld. Hooges.*, D. I, bl. 347, 371. D. II, bl. 67, 74, 85, 183; Jonckbloet, *Gron. Gedenkb.*

ROTHAMEL (Nicolaas), in het graafschap Henneberg geboren, onderwees in 1529 de fraaije letteren te Deventer, werd vervolgens rector te Tiel en later leermeester der kinderen van den edelman Jan van Munster te Vorslage. Na, waarschijnlijk met zijne kweekelingen, veel gereisd te hebben, vestigde hij zich te Voorburg, waar hij nog in 1650 in hoogen ouderdom het Latijn en Fransch onderwees en de latijnsche poezy beoefende.

Hij gaf in het licht:

Pegasus Auriacus, sive praeconium inclytae et almae Academiae Lugduno-Batavae. L. B. 1630, *3 Oct.*

Triumphus in Naumachiam et memorabilem victoriam, quam classis Batava, seu Foederata Resp. reportabat ad Schaldis ostea, anno 1631 *1 Septembris.*

Ister triumphatus, id est, continuatio belli Germanici, auspicato, suscepto et administrato a serenissimo et invictissimo Suecorum Gothorum et Vandalorum Rege Gustavo Adolpho, etc. cum Expeditione vernali anni CIↃ.IↃC.XXXII *a Rheno per Noricum agrum succepta ad Danubium, Versu heroico conscripta.* Hagae comit.

Expeditio castrensis, suscepta auspicato, vere jam adulto anno CIↃ.IↃC.XXXII, *pro voto gratulatorio dicta illustrissimo et invictissimo principi Auriaco D. Frederico Henrico Comi Nassoviae, etc.*

Zie Revius, *Dav ill*, p. 531, Paquot, *Mém.*, T. I, p. 571,

ROTHE (Johannes), een Amsterdammer van goeden huize, veroorzaakte in 1677 groote opschudding in Holland en Duitschland. Hij was zeer godsdienstig, doch geraakte ten gevolge van zijne nasporingen der geheimen van den godsdienst tot de zonderlingste denkbeelden. Hij droomde slechts van een duizendjarig rijk, en zou Christus in het oprigten er van behulpzaam zijn. Zekeren Theodorus Hubi te Amsterdam drong hij *f* 3000 op, zeggende dat deze het tiende gedeelte zijner goederen waren, die hij als Abraham, aan Hubi, die bij hem Melchisedek was, moest betalen. Hij liet hem volgens de joodsche wijze besnijden, voorgevende zich van hem te willen bedienen tot de bekeering der Joden. Hubi kreeg tengevolge der besnijdenis eene gevaarlijke ziekte, maar Rothe liet hem oppassen en op zijne kosten genezen. Rothe kreeg vele aanhangers, waarmede hij naar Hamburg vertrok; maar

ziende dat het beloofde koningrijk geen aanvang nam, keerden zij weder naar Amsterdam.

Verscheidene malen werd hij aangeklaagd, zoowel te 's Hage als te Amsterdam, aangezien hij zich niet ontzag den Prins te lasteren. Eindelijk werd hij gevangen genomen, doch op de bewijzen zijner vrienden dat hij niet goed bij zijn verstand was, losgelaten en door hen opgesloten.

Men heeft van hem, meestal onderteekend *Johannes den dienstknecht Godts*:

Koninckliyck geschenk aen den Heer Prince van Orange. (waarschijnlijk van J. R. althans geheel in zijn geest.) Anno 1672, 8o.

Een geschenck aen de werelt van een koningh, verkooren van Godt, om het volck te verlossen van hare vyanden in de Nederlanden, Amst. 1674, fol.

Eenige Prophetien en revelatien Godt aengaende de Christen Werelt in dese eeuw. Amst. 1672, 1673, 1674, 4o.

Een nieuwe Hemel en Aerde. Het nieuwe Jerusalem. De wederoprichtinge aller dingen. Amst 1673, 4o

Het leger des grooten Godts wort opgerecht in 't Noordegedee'te des werelts tegen Babel. Amst. 1673, 4o.

Spiegel voor alle menschen besonderlijck voor de leeraren in dese eeuw. Amst. 1673, 8o.

Een korte Aenwijsinghe van saken te herstellen, in het vernieuwen van de regeringe nu op de aerde te geschieden. z. pl. en jr. (1673), 4o.

De baniere of standaert Godts, de werelt voorgestelt tot een heyl. opmerckinge.

Een voorloopende tydinge van 't nieuws voor Israel. Tweede druck met Aanm. verm. Amst. 1673.

De Koningh Melchisedeck.

Een zedige en Christen beantwoordinge op het lasterschrift van J. Prize, getiteld Satan en een engel des lichts. Amst. 1674.

Eenige Fragmenta (of) gebroocken stuckjes uytgedeelt aen de lievelingen Godts, door den knecht des Heeren Joannes. 1674, 4o.

Refutatie van den Brief van den Prins van Oranje 18 Maart 1675 *aan de Staaten van Zeelant.*

Het bedrogh van de Prins van Oranje ontdeckt. (1675).

Een kort verhael, waar uyt de oorlogh tusschen Vranckryck en desen Staet gesprooten is 1676.

Eenige sware beschuldiginge tegen de prins van Oranje ingebracht. 1676.

Zie Wagenaar, *V. H.*, D. XIV, bl. 149; Rogge, *Beschr. Cat. der Pamfl.*, bl. 253; van Doorninck, *Anon. en Pseud.*, (Reg.) bl. 227; *Nav.*, D. VI, bl. 5.

ROTHENBUHLER (Frederik Jacobus) van 1796—1808 gezaghebber van Java's Oosthoek, in 1808 Raad van Indie, in 1809 ridder der orde van de Unie. Overleed te Soerabaya den 21 April 1836, oud 78 jaren.

Part. ber.

ROTTERDAM (Arnold), proponent geworden in 1741, predikant te Zuilen 1748, te Steenwijk 1755, gestorven 1781.

Voortreffelijkheid en gelukzaligheid van des Heeren volk voorgesteld in eenige leerredenen over verscheidene plaatsen des Oude en Nieuwe Test., in 4o., Amst. 1751

Lykreden over de doodt van wijle Zijn Doorl. Hoogh. den Heer W. C. H, Friso enz.. uitgesprooken over Joh. XXXVI vs. 30 *te Zuylen den* 24 *Oct.* 1751, in 4o., Amst. 1752.

Zuylens Dank-altaar opgeregt ter gedagtenisse van den eersten honderdjaarigen kerkdienst dezer Gemeente in een Kerkelijke redevoering over Kon. VIII vs. 57, 58, *uytgesprooken den* 14 *Mey* 1752, Amst. 1752, 4o.

Gods weg met Nederlandt of vervolg op J. Bloemharts Geschiedenissen van het vereenigde Nederlandt, zeedert het sluiten van de vreede te Utrecht tot op de doodt van Willem de IVde Prince van Oranje en Nassau. Utrecht, 1753.

Praktyk des Biddags, ofte wegwyzer voor eenvoudige Christenen om regt biddag te houden in vragen en antwoorden. Amst. 1753, 8o.

Praktyk des Avondmaals. Amst. 8o.

Verzameling van Predikatiën. Amst. 1751, 4o.

Verklaring over de XXXVII Artikelen der Nederlandsche Geloofsbelijdenis. Amst. 1757, 2 dn, 8o.

Lijkrede ter onsterfelijke gedagtenis van hare Koningl. Hoogheit Anna uit Prediker III: 14. Amst. 1759, 4o.

Leerrede op het aanstellen van Prins Willem den V. Amst. 1766.

Kort begryp, Amsterdam, 1768, 8o., 2e dr.

Leerrede over Jesaia XXIV: 14—16 *ter gelegenheit der invoering van een verbeterd Psalmgezang*, Amst., 4o.

Zie van Keppel, *Alphab. Naaml.*, bl. 133; Abcoude; Arrenberg, bl. 444. Mooren, *Naamk.*, bl. 82; *Boekz.* 1752a bl. 577, 1755b bl. 184, 764.

ROTTERDAM (Johannes), boekverkooper te Amsterdam in de eerste helft der 18e eeuw, was beoefenaar der poëzy blijkens zijne:

Geestelijke Poëzy, Amst. 4o.

Hervormde Geloofsstukken, Amst. 8o.

Mengeldichten, Amst 8o.

Kort en klaar onderwijs, Amst., 1726.

Noodige vermaning, Amst. 1726, 8o.

Over het genade verbond, Amst. 1746.

De wonderlijke in- om- en wederkeering des armen zondaars tot Godt, vertoont in vijf bijzondere voorvallen uit de heilige schriften. Amst., 1750, 8o.

Rijm chronyck of jaarverhaal van alles dat er gebeurt is, zeedert het oprigten der Unie, 1578 *tot op het jaar* 1751 *ingeslooten, vermengt met de levens, daden en bedrijven der zeven Princen van Oranje en andere land- en zeehelden te zamen gebragt in orde opgestelt*, Amst. 1752, 4o.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V., bl. 190; Abcoude; Arrenberg, bl. 444.

ROTTEVEEL (A.), nederduitsch dichter, vriend van J. Zeeuws.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

ROTTERMONDT (Aegidius Paul), ook onder den naam van M. Rodermondt bekend. Hij bloeide in het midden der 17e eeuw en schilderde historieele onderwerpen in den smaak van Rembrant, etste (Kramm noemt zijne etswerken op.)

Zie Kramm.

ROTTIERS (Bernard Eugène Antoine) werd den 15 Augustus 1771 te Antwerpen geboren. Hij studeerde bij de Carmelieten van Bornhem nabij Antwerpen, die aldaar eene latijnsche school hielden, die toen ter tijd zeer beroemd was; daarna aan de hooggeschool te Leuven, waar hij twee jaren verbleef, zich voorbereidende, naar het verlangen zijner moeder, voor den geestelijken stand. Het karakter en de aard van Rottiers kwamen daarmede niet overeen en op raad van een geestelijke, vriend van zijne familie, zeide hij de godgeleerde studiën vaarwel en omhelsde, daartoe door zijne ouders gemagtigd, den militairen stand, waartoe hem zijne levendige geest en sterke konstitutie eene zeldzame geschiktheid gaven. Hetgeen hij evenwel aan de letteren gedaan had was niet verloren en kwam hem later zeer te stade.

Hij trad in 1789 als kadet in dienst in het regiment van Clairfayt en werd weinig tijd daarna onderofficier bij de jagers van Leloup.

Hij nam deel aan de slag bij Jemmapes, waar hij gewond werd, en na de overheersching van Holland en Belgie door Frankrijk vertrok hij naar Holland, waar hem de graaf van Starenberg eene plaats als officier der Mariniers deed verwerven, welk korps toen een keurkorps van de Republiek kon genoemd worden. Hij nam als zoodanig deel aan de weerstand die men bood tegen Frankrijk's inval. En toen Willem V genoodzaakt was naar Engeland te vlugten, vergezelde hij dien vorst op hetzelfde vaartuig dat hem van Scheveningen in Januarij 1795 naar Engeland moest brengen en bleef gedurende 2 jaren ter zijner beschikking.

In 1797 trad hij met den graad van adsistent kwartiermeester generaal in Engelschen dienst en woonde als zoodanig in 1798 den veldtogt in Ierland bij.

Hij nam in 1799 in denzelfden rang bij het corps van den kolonel Donald Macdonald deel aan de landing der Engelschen in Noord-Holland, betoonde daarbij eene ijver, die zeldzaam gevonden werd, en waarvan alle toenmalige officieele rapporten met lof melding maakten. Hij werd bij een gevecht bij Egmond aan Zee gekwetst en ontving tot erkenning van zijnen diensten van zijnen chef, den Kolonel Macdonald een exemplaar van: *A narrasive of the expedition to Holland in the autumn of* 1799, voorzien met eene eigenhandige inscriptie van den gever, dus luidende: »To captain Rottiers etc. from his friend, Donald-Macdonald, colonel."

Na zijne terugkomst van den veldtogt in Holland, voegde

zich Rottiers bij het leger in Spanje van den Generaal Moore, en werd er eenigen tijd gebruikt.

Bij de vestiging van het Koningrijk Holland kwam hij terug in zijn vaderland en werd door Koning Lodewijk aangesteld als kapitein bij het état Major général de l'armee du nouveau royaume. Hij deed in 1807 en 1808 den dienst van Chef de l'état major general de l'arme du marechal de Winter en stond ook als zoodanig vermeld op de Naamlijst van Officieren in 1807.)

Tegen het einde van 1808 vroeg Rusland aan Koning Lodewijk Hollandsche officieren tot het waarnemen van den dienst in het Keizerrijk, Rottiers werd als zoodanig gedesigneerd, onder de officieren van het état Major. Hij vertrok naar Rusland en werd er geplaatst met den graad van majoor „dans le corps dit des quartiers-maîtres a la suite de l'empereur Alexandre." Hier hij werd gebruikt tot verschillende belangrijke verrigtingen bij de armee van Georgie, waar zijn kennis als ingenieur en zijne groote bekwaamheid als teekenaar hem zeer nuttig deden zijn. Hij verkreeg in 1811 den graad van Luitenant-Kolonel en kwam toen in het midden van het Keizerrijk, waar hijmet den Keizer zelf over dienstzaken in rapport kwam. Hij stond bij dezen en bij de rijksgrooten in hooge achting en heeft daarvan steeds de onmiskenbaarste blijken ontvangen.

Na de herstelling van ons vaderland wenschte Rottiers in hetzelve terug te keeren, Hij verkreeg den rang van Kolonel en met zijn eervol ontslag ook brieven van aanbeveling bij Willem I, die hem terstond in den zelfden rang in het Nederllandsche leger plaatste.

Voor zijne terugkomst werd hij door Keizer Alexander gebezigd tot het doen van een wetenschappelijke reis door de verschillende deelen van Rusland en naar de kusten der Zwarte zee en deed aan hetrussische gouvernement een officieel rapport van zijn waarnemingen. Hij gaf ten gevolge van die reis in 1820 te Brussel uit een werk getiteld *Itinéraire de Tifflis à Constantinople*. Dit werk is topographischen, geschiedkundig niet alleen belangrijk maar handelt ook over zeden en monuments van de streken die hij doorreisd had.

Hij keerde in 1820 in Holland terug. Koning Willem wachtte niet hem onderscheiding te geven. Hij zond hem in 1825 op eene wetenschappelijke zending naar het Oosten. Zoowel als militair-ingenieur als geleerd schrijver, kweet hij zich van die zending tot groot genoegen van hem die hem, gezonden had en bevestigde tevens zijn roem als schrijver, door zijn werk *La Déscription des monuments de Rhôdes* Brux. 1830, met een atlas der door hem zelve geteekende monumenten en oudheden van het geheele eiland. Zijn reis was ook nuttig voor het fransch gouvernement, daar hij, met goedvinden en toestemming van de hollandsche regering, door die van Frankrijk, belast werd met het opnemen der kust en haven van Algiers. Ten gevolge van zijn gedaan rapport aan de fransche regering werd door haar in 1830 tot de groote onderneming naar Algiers besloten. — Toen zulks ter kennis van Rottiers kwam, bood hij vóór de expeditie den franschen minister van oorlog zijne diensten aan om hen te helpen in de daarstelling van de expeditie. De generaals Bourmont en Clouet weigerden zijne aanbiedingen, zeggende dat zij hun plan naar hunne zienswijzen zouden beramen. Om zich te wreken plaatste Rottiers in de *Révue des Révues* zijn beroemd plan „défiant les generaux francais d'en adopter un autre." — Dit plan verscheen in 't eind van Mei 1830 en de expeditie, die een maand later plaats had, werd geheel daarnaar gevormd.

Gedurende de Belgische omwenteling hield Rottiers de zijde van Willem I, want hij nam geen doel aan de vijandelijkheden. Toen de revolutie uitbrak woonde hij te Antwerpen waar zijn woning, bij het bombardement van den 23 October vernield werd tegelijk met zijn verzameling kunstvoorwerpen en oudheden.

Na de scheiding van Holland en België woonde Rottiers, nu generaal geworden, te Brussel en leefde er van zijn pensioen, behield tot het laatst van zijn leven zijne uitmuntende geestvermogens en bespeurde eerst op hoogen ouderdom de gebreken en zwakheden er aan verbonden. Hij overleed te Brussel den 6 Julij 1858. Hij was meest alle talen van Europa magtig, maar had eene voorliefde voor het vlaamsch en het latijn, dat hij gaarne sprak en gretig greep hij de weinig voorkomende gelegenheid aan, om zich daarin met iemand te onderhouden.

Hij was lid van verschillende academiën, Commandeur en Ridder van verscheidene orden; zijn begrafenis had met groote militaire eer plaats.

Uit zijn huwelijk met Placida Millot, geboren te Breda, sproten 6 kinderen, J. N. Rottiers, landeigenaar te Lafargeville in Noord-Amerika, V. A. Rottiers, gepensioneerd majoor van het O. I. leger, wonende te Brussel, L. A. M. Rottiers, kapitein der 1ste klasse bij het 6e regiment Infanterie te Willemstad. F. Rottiers, huwde kapitein Beaujot in Belgischen dienst. M. Rottiers, huwde met Brand, Controleur der 1ste klasse te St. Nicolas, M. Rottiers, huwde met Muller, koopman te Amsterdam.

Zie *Journal d'Anvers*, 13 Julij 1852, *Part ber.*

ROU (Jean) was eerst advokaat bij het parlement van Parijs, vluchtte naar Holland, en diende daar als tolk bij de StatensGeneraal.

Hij schreef:

Rémarques critques sur l'Histoire du Calvinisme de Mr. Mainbourg. La Haye, 1682, 8o., opgedragen aan den Prins van Oranje.

Zie Le Long, *Bibl. hist. de la France*, p. 84, n. 1842; Paquot. *Mém.* T. I, p. 330;

ROUGEMONT (Francois de), in 1624 te Maastricht geboren, begaf zich, 17 jaren oud, in de orde der Jesuiten. Toen hij in 1654 vernomen had, dat de jesuit en missionaris Martin Martini, uit China wedergekeerd, derwaarts zou terugkeeren, bekroop hem de lust zich ook naar het hemelsche rijk te begeven. Na al wat hem daartoe in den weg stond, overwonnen te hebben, nam hij de verre reis aan, en bevond zich in 1659 op chineeschen grond Hier legde hij de gelofte af, werd een der ijverigste zendelingen en deelde hij in de vervolging, waaraan de christenen, vooral de jesuiten, in 1664 blootstonden, doch deelde ook in de gunst, die zij ten jare 1671 wederom begonnen te genieten. Hij bleef onvermoeid werkzaam tot dat hij in de kracht zijns levens in China overleed.

Hij schreef;

Historia Tartaro-Sinica nova, auctore P. F. Rougemont, S. J. Belga, Euangelii apud Sinas praecone, curiose conplectens ab anno, 1660 *Aulicam Bellicamque inter Sinas disciplinam, sacrorum jura et sacrilegiorum; Christianae religionis prospera adversaque, singulari fide. elegantia facili, idoneisque testimoniis breviter et clare describens*, Lov. 1673, in het Portug. vert. Lisbon, 1672.

Zie Paquot, *Mém.* T. II, p. 433; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt, Verwoert.

ROUKEMA (Roelof) in 1669 te Leeuwarden geboren, was aldaar van 1712 —1722 stads-chirurgyn en zag zich in hoogen ouderdom gewikkeld in een twist met verscheidene geleerde doctoren. De twistgeschriften in dezen strijd uitgegeven, zijn door Eekhoff vermeld. Overigens schreef hij nog:

Gedenkschriften behoorende tot de historie van Holland, behelzende de ware oorzaken der verdeeldheden die er zedert tagtig jaren zyn voorgevallen enz. door den ridder Lovvys Aubery, Heer van Muarier, overgezet door R. R. Met figuren, (acht portretten), Amst. 1704.

Naamboek der beroemde Genees- en Heelmeesters van alle eeuwen, Amst. 1706.

Verhandelinge over de beenbreuken, hoe dezelve tot een onverminkte herstellinge moeten getracteerd worden, hetzij die wel of zonder wonden zijn of dat er eenige fragmenten been moeten afscheiden of uitzwellen, bij gelegenheid van een zeker voorval opgesteld. Leeuw. 1717, 4o.

Natuurlijke stellingen tot betoginge, dat een drijvende long, een onfeilbaar teken is, dat een kindt na de geboorte ingeademd heeft, Leeuw. 1739.

Hij beoefende ook de poezy, blijkens zijn lofdicht voor de uitgave van K. van Mander's *Leermeester der Schilderkunst*, door W. van Geert.

Zie Eekhoff, *De Stedel. Bibl. van Leeuw.*, bl. 76, 447, 459; a Roy, *Cat. Bibl. Med.*, T. I; p. 1933; Aremberg, *Naam.*

ROUKENS (Dirk), afstammeling van een oud en aanzienlijk geslacht in Gelderland, dat binnen Nijmegen, meer dan twee honderd jaar (ten tijde van Kok) te Nijmegen de hoogste waardigheden bekleed heeft. Hij werd in 1522 geboren, was een man van aanzien en vermogen, hopman der Nijmeegschen schutterij. Voorstander der gezuiverde leer, trachtte hij die te Nijmegen intevoeren, doch zijn ijver kwam hem duur te staan. In een zwaren volksoploop, den 25 September 1566, werd

hij, door een zijner eigene sergeanten met een hellebaard dermate gekwetst dat hij het eenige uren daarna bestorf.

Hij was gehuwd met Metgen Roest, dochter van N. B. Roest, Schepen der staat en van Anna Canis.

Hij liet na:

ROUKENS (Wilhelm), in 1564 geboren. Hij was een geleerd man en tevens een der voornaamste regenten zijner geboorteplaats. Daar hij de partij der Arminianen was toegedaan, werd hij door Prins Maurits van zijne ambten verlaten, als beschuldigd van zooal niet de steller te zijn geweest althans in orde gebragt te hebben het Protest of de Remonstrantie der oude regering tegen de buitengewone regeringsverandering, door Maurits in 1617 te Nijmegen gemaakt.

Hij huwde Tomaske van Mekeren, dochter van Jonkheer Jan van Mekeren, Heer van Myerswyk en van Hilleke van der Lynden, die hem twee zonen schonk, Jacob en Johan.

ROUKENS (mr. Jacob) was een der 7 regeringsleden, die, nadat de Fransche krijgsbenden, den 12 Juni 1674, Nijmegen verlaten hadden, door afgevaardigden van Prins Willem III benoemd werden om, bij voorraad, de zaken van regering en justitie de stad betreffende waar te nemen. Het is bekend hoe, den 16 Februarij des volgenden jaars, dit getal nog door 13 leden werd vermeerderd en dat de regering sedert op dien voet bleef, gedurende het leven van den stadhouder. In 1699 deed hij afstand van zijn post, ten behoeve van zijn zoon,

ROUKENS (mr. Dirk), doch die daarvan ontzet werd, en vervolgens zijn leven lang verlaten bleef, in den jare 1704, te gader met zijn neef, den burgemeester Willem Roukens, (die volgt)

ROUKENS (Johan), zoon van Wilhelm, broeder van Jacob, bekleedde den post van Advokaat-Fiskaal, doch overleed in den bloei zijns levens, nalatende bij Anna van Ansom, twee zonen, Willem en Theodoor.

ROUKENS (mr. Willem of gelijk men, in die tijden de advokaten gewoon was te noemen, Dokter Willem), zoon des voorgaande, was een beroemd regtsgeleerde en bekend als een der grootste costumiers of kenners van de costumen of aloude gewoonten van Gelderland. Na zich te Leiden op de regtsgeleerdheid toegelegd te hebben, werd hij te Orleans mr. in de regten, en na zijne wederkomst en bij de oprichting der Akademie te Nijmegen, hem de waardigheid van Hoogleeraar in de regten aangeboden; doch hij wees die aanbieding van de hand, meer behagen vindende in den post van gewoon advokaat, dien hij met luisterrijken opgang en algemeenen lof waarnam.

Het leed echter niet lang of hij werd, ingevolge het reglement op de regering, op nominatie van den Raad, door den stadhouder tot mede-raad en vervolgens in 1702, nevens den burggraaf Jacob van Randwijk, tot Burgemeester verkozen Niet lang bekleedde hij die waardigheid. Na den dood van Willem III ontstonden zoowel te Nijmegen als elders klagten over de regenten, met dat gevolg, dat ze in Junij 1702 met geweld uit het bewind gezet en anderen in hunne plaats gesteld werden. De gemeenteraden, na in een opzettelijk vertoog beweerd te hebben, dat zij de magt hadden om alle regenten te kunnen afzetten en dat aan hun alleen, als vertegenwoordigers der gansche burgerij, daartoe de keus stond, maakten den 29 Julij van dit regt gebruik.

Met geweld werd Roukens door gemeenslieden en gemeenen van zijne waardigheid ontzet, wijl hij aan de regering was gekomen, terwijl zijn oom Roukens in het schepensgestoelte zat.

Dergelijk lot ondergingen de burgemeesters P. Beekman, Eck van Panthalion, Pieter Cornelis Beekman, Johan van Leeuwen en Johan Verboet, wijl zij, gelijk men voorgaf, ten tijde hunner bevordering elkander te na in den bloede hadden bestaan. Deze afzetting geschiedde op een geweldige wijze. Vergeefs bragt Roukens daartegen in, dat alle regenten, in 1699, op nieuw waren aangesteld en dat zijn oom toen al voor eenigen tijd overleden was; dat hij nevens zijne lotgenooten sich ten goede regt wilde stellen, als mede, dat volgens den nieuwen zoowel als den ouden privilegie brief, iemand tot raad verkozen zijnde, dien post zijn leven lang moest behouden, tenzij hij, volgens regten, daarvan ontzet werd.

Na zich andermaal ten goede regte gesteld te hebben, vervoegden zich de ontzette leden ter vergadering van het landschap, die de gehoudene handelwijze afkeurde, en de afgezette leden en daarenboven het hof provinciaal nevens 6 adjuncten, leden van het landschap, gelastte de oproermakers geregtelijk te vervolgen en hunne in het licht gegeven bezwaren te verbranden. Kort daarop namen zij, door gewapend krijgsvolk ondersteund, wederom bezit van hunne posten, terwijl tegen de begunstigers der afzetting van de oude regenten vonnissen werden uitgesproken. Het duurde niet lang of de nieuwe regenten eischten van de herstelden „dat het bewind hun zou worden afgestaan," en toen zulks werd afgeslagen, verdreven zij ze van het stadhuis en namen van de raadskamer bezit. Het graauw kwam op de been en nu begon het werpen met steenen, door eenen van welken Roukens getroffen werd. Deze had zich met de overige verdreven regenten naar den burg begeven, waar zij genoegzaam belegerd werden en gedreigd, „dat hunne beenen hen niet levend van daar zouden dragen." Hoewel zij voor overmagt moesten bukken, verloren zij echter den moed niet en wendden zich op nieuw tot de landschapsvergadering.

Terwijl er over hunne zaak beraadslaagd werd, deed de andere aanhang Roukens den voorslag, te bewerken dat hij, in plaats van den overledenen Frans Romswinckel tot raadsheer bevorderd werd, mits hij beloofde zijne medestanders en vrienden te verlaten. Toen deze zulks afsloeg banden zij hem en zijne partij uit de stad en het schependom en beloofden tweehonderd rijksdaalders aan elk, die een hunner in handen van 't geregt wist te leveren.

Deze echter hadden nog een aantal vrienden in de stad, die, door verscheidene gemeenteleden en burgers gesterkt, en zich grondende op de verklaring des landschaps, bij welke zij voor wettige regenten verklaard waren, bij hen telkens aanzoek deden naar de stad terug te keeren en wederom bezit van hunne posten te nemen, met belofte van hulp en bescherming tegen de opgeworpen regenten. Zij lieten zich overhalen, keerden naar Nijmegen terug, doch met dat ongelukkig gevolg dat Roukens bijna doorschoten en in het zoogenaamde Emaus in bewaring gesteld werd. Kort daarop werd hij, zonder verhoor of vorm van proces, door den raad veroordeeld om op de binnenplaats van het stadhuis onthoofd te worden, 't geen den 8 Augustus 1705 geschiedde. Hij had den ouderdom van 72 jaren bereikt. Zijn portret vindt men bij Kok.

Zie Wagenaar, *V. H.*, D. XVII, bl. 244, 245, Scheltema, *Staatk Nederl.*, Kok, Verwoert, Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. van Portr*

ROUKENS (mr. Theodorus), zoon van mr. Johan Roukens, broeder van den vorige, oefende zich te Leiden in de regtsgeleerdheid en verkreeg den graad van meester in de beide regten. In 1695 werd hij tot secretaris van schepenen aangesteld, doch ook hij moest, ten gevolge der beroerte in zijn vaderstad, zijn ambt verlaten. Zonder hem gehoord, of eenige redenen gemeld te hebben, deed men hem, door een roededrager of stadsbode aanzeggen, dat hij, volgens besluit der regering, van zijn ambt was vervallen verklaard.

Vergeefs waren de tegenbetuigingen die hij inbragt tegen zulk eene wederregtelijke handelwijze. Bij zijne afwezendheid opende men zijn lessenaar op het stadhuis waarin de penningen uit den ontvangst van den veertigsten penning en van de collaterale successie, van welke penningen toen om de drie jaren rekening en verantwoording moesten gedaan worden, bewaard werden, maakte zich van deze, de boeken, papieren en aanteekeningen meester, om, zoo men voorgaf, er een inventaris van te maken. Die inventaris is nimmer opgemaakt en de penningen werden, volgens 't algemeen gerucht, gebruikt om het volk van drank te voorzien Na het treurig lot zijn broeder overkomen, verliet Roukens Nijmegen en begaf zich naar Arnhem. Hier vervoegde hij zich bij het landschap met een vertoog, inhoudende een verzoek tot herstelling in zijn ambt. Niet ongelukkig slaagde hij in zijn aanzoek.

Toen in 1710 de gemoederen eenigzins bedaard waren,

ontving hij toezegging tot herstelling in zijn post. Hij overleed echter kort daarna bij zijn vrouw Catharina van der Noen, één zoon nalatende.

Zie Kok.

ROUKENS (mr. JOHAN MICHAEL), een der grootste geleerden van zijn tijd en boezemvriend van den Amsterdamschen advokaat Hermanus van Noordkerk, werd den 26 Januarij 1702 te Nijmegen geboren. Hij legde de gronden zijner taalkennis, vooral van het latijn, onder den vermaarden Cannegieter en studeerde te Leiden onder Gerard Noodt, Vitriarius en anderen in de regten. Na zijne promotie, keerde hij naar zijn geboortestad terug, waar hij in 1745 zitting in den raad verkreeg. In 't volgend jaar ontving hij last van wege het gewest om de 14,000 man hannoversche hulptroepen door het kwartier te geleiden. Nog hoogen eer genoot hij in 1749, wanneer hij, van wegen de stad Nijmegen, werd benoemd om den erfstadhouder Willem V over den doop te houden. In dat onrustige jaar was hij een der 7 regenten van de 12, die van hunne regeringsposten werden verlaten. Hier niet mede voldaan, dreigde het gepeupel zijn huis met plundering en den dood aan al wat er in leefde. Het graauw, voor het huis zamengeschoold, opent de voordeur met geweld, dringt naar binnen en werpt een hagelbui van steenen in de kraamkamer, waar zijne huisvrouw in het kinderbed ligt, en eenige steenen nedervallen op de wieg, waarin het kind ligt. Eenige manden wijn, die in het voorhuis stonden, werden geplunderd en den inhoud ten lijve geslagen. Hier door nog meer opgewonden, verbrijzelde het eenige meubelen en maakte zich gereed de kraamkamer binnen te dringen, toen eenige gewapende burgers de plunderaars verdreven, die tevens door een spoedig opgekomen stormwind, zoo door schrik bevangen werden, dat zij, uit vrees voor het neêrvallen van dakpannen en het instorten van schoorsteenen, naar hunne woningen terugkeerden.

Als grondig regtsgeleerde kenmerkte zich Roukens door verscheidene verhandelingen onder anderen door die *over den dijkbrief van de Ooy.* Ook beoefende hij de latijnsche en nederlandsche poëzy. Hij huwde Agneta Jeannetta Verspyck, dochter van Leonard Verspyck, ontvanger generaal van het nijmeegsche kwartier en van vrouwe Huberta Ingenoel, dochter van den burgemeester Johan Ingenoel en van Johanna Rebbers. Zij werd den 30 November 1705 geboren en overleed den 28 Mei 1782, twee kinderen nalatende.

Zie *Ned. Jaarb.*; Scheltema, *Staatk. Ned.*; Kok,

ROUKENS (mr. ARENT ANTHONY), zoon van den vorige, werd den 29 October 1747 geboren, bekleedde de aanzienlijke waardigheden van burgemeester, schepen en raad zijner geboortestad en huwde Adriana Johanna van Ressenu Jongbloet, heer van Hey en Boeyecop en van Mina Ernst van Ressinu Jongbloet, geboren den 23 December 1790. Hij overleed, 1 kind nalatende.

Zie Kok.

ROUKENS (mr. THEODORUS LEONARDUS), broeder van den vorige, werd den 26 Februarij 1751 geboren en overleed den 26 Mei 1782. Hij was een man van buitengewone begaafdheden en een kundig regtsgeleerde. Hij schreef eenige verhandelingen die gedrukt zijn, o. a. *In laudem Gerardi Noodt* en *de Academia Noviomagensi.*

Ook heeft men van hem een *Oratio in laudem vespertilionis* (Lof van de vledermuis), in den smaak van Erasmus' Lof der zotheid.

Zie Kok.

ROULACH (G. P.), adjudant der Rotterdamsche schutterij, wordt gehouden voor den schrijver van *Gezelschap van Utrechtsche heeren op een pijpje en een glaasje wijn. Gedrukt te Utrecht* 1783 8o.

Rotterdamsche Historien, verteld door vier goede vrienden, onder het rooken van een pijpje en het drinken van een glaasje wijn. z. pl. en j. (Rott. 1783) 8o.

Rotterdamsche, Dordsche, Delftsche, Haagsche en andere Historien, verteld door vier goede vrienden onder het rooken van een pijpje en het drinken van een glaasje wijn. Eerste stukje. z. pl. en j. 8o.

Zie van Doorninck, *Anon. en Pseud.* No. 1764, 2036, 2037.

ROULLAUD (HENRI JEAN) werd den 2 September 1729 te Amsterdam geboren, waar zijn vader zich, uithoofde der vervolgingen om den godsdienst had gevestigd, en met eene zeeuwsche Juffer gehuwd was. Met zijn veertiende jaar op een voornaam koopmanskantoor geplaatst, verwierf hij aldaar de noodige kundigheden en ervarenis, om eenmaal zelf in den handel zijn bestaan te zoeken, doch Apollo scheen hem gunstiger dan Mercurius.

Veel verpligting heeft de Nederlandsche letterkunde aan hem. Als letterkundige en dichter wist hij zich voordeelig te onderscheiden van zijne tijdgenooten door vlug vernuft, gezond oordeel en een grondige kennis van hetgeen hij tot een onderwerp van prozaïsche of dichtmatige behandeling koos.

Sommige zijner geestige opstellen, in *Concordia et Libertate* en *Diligentiae omnia* voorgedragen, zijn door den druk gemeen gemaakt, zoo als zijne *Allegorische Beschrijving van het R der Historie* in de *Letteroef. van het Kunstgenootschap Diligentiae omnia* bl. 199; *De Lof der Letteroefeningen* in *Algemeen Magazijn* van *W. K. en Sm.* D. III bl. 366; *Redevoering over het Bevallige*, ald. bl. 817 en vele anderen. Reeds als jongeling van 18 jaar trad hij op als bevallig dichter en won weldra de achting en vriendschap zijner kunstlievende tijdgenooten, in wier gezelligen omgang hij snelle vorderingen maakte in de dichtkunst als andere fraaije wetenschappen. In 1755 voorzag hij den amsterdamschen schouwburg met eene fraaije vertaling van het Treurspel *Aristomenes* naar het fransch van Marmontel, dat door andere gevolgd werd, zoo als:

Adela, Gravenne van Ponthieu; trsp. gev. n. h. Fr. van De la Place. Ald. 1762.

De Jaloersche Vrouw, blsp. gev. n. h. Fr. van Monvel, zijnde het vervolg van 't vorig. Ald. 1788.

De twee Jonge Savoyaards. blsp. met zang, gev. n. h. Fr. Ald. 1790.

De Optimist: of Alles wél; trsp. gev. n. h. Fr. van Collin d'Arleville. Ald. 1790.

De Graaf van Waltron, krijgssp. gev. n. h. Hgd. van Möller. Ald. 1789.

Blaise en Babet, Blijspel m. zang n. h. Er. van Monvel. Amst. 1788.

Uitgenomen de beide eerstgenoemden, vervaardigde hij de overige met zijne medeleden van het genootschap *Oefening baart Kunst*, waarvan hij, als ook van de *Maatschappij van Nederl. Letterk.* en het Genootschap *Laus Deo Salus Populo*, lid was.

Van hem vindt men ook liederen in de *Uitgezochte Liederen voor den openb. en huissel. godsdienst der gemeente van Leyden en West-Zaandam* Westz. 1810 8o. in de *Christel. Gezangen verzameld en uitgegeven op last en van wege den Kerkeraad der Vereen. Doopsgez. gemeente te Haarlem.* Amst. 1561, in de *Christelijke Gezangen, ten gebruike der Doopsgez. gemeente te Amsterdam* 1791 8o, in de *Christelyke Gezangen voor de Evangelisch Luthersche Gemeente in het Koningrijk der Nederlanden.* Amst. 1826, en in het *Boek der Psalmen*, uitgegeven door het kunstgenootschap *Laus Deo Salus Populo.*

Ook komt hij voor onder de overzetters van *Gellerts' fabelen* en vervaardigde hij gedichten op de gebeurtenissen van 1747 en 1748 in de *Dichtk. Lauwerbladen.* Ook in het fransch was Roulland een bevallig dichter. Er bestaat van hem eene vertaling van Langendijks' *Krelis Louwen*, onder den titel *Alexandre le grand ou le Paysan Roy*, in 1751 gedrukt. Ook zijn van hem verscheiden vertalingen in het fransch van de geestige bijschriften op sommige prenten naar de schilderijen van C. Troost. Zijne meesten, zoo fransche als nederduitsche vertalingen, zijn in dichtverzamelingen geplaatst of afzonderlijk gedrukt en verspreid.

Hij overleed den 28 Augustus 1790.

Zie *Gedenkb. der Maats. van Nederl. Letterk.*; *Cat. der Maatsch.*, (Reg.) Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V, bl. 494; W. Holtrop, *Lofrede op H. J. Roulland;* Verwoert, Kobus en de Rivecourt; van Doorninck, *Anon. en Pseud.* (Reg.)

ROUSSE (LUCAS GIJSBERT), Burgemeester van Zwolle, afstammeling van een Deventersch en Zwolsch regeringsgeslacht, zoon van Gerard Rousse, Luitenant-Generaal, adjudant van Willem IV en Johanna Maria Fronten, werd in 1728 te Maastricht geboren, kwam in 1753 in de regering te Zwol en bekleedde sedert dien tijd de Commissie ter vergadering der Staten-Generaal. Hij legde zich bijzonder toe op alles wat betrekking had tot politie en financie,

verwierf den roem van een bekwaam regent te zijn, en erlangde tevens hierdoor zeer veel invloed en gezag. Hoezeer het stadhouderlijk huis toegedaan, vleidde hij echter den stadhouder niet, en stond hem, vaak als raadsman bij.

Zijne vrijmoedigheid werd niet zelden door de hovelingen ten kwade geduid. Vooral had zulks plaats ten tijde van het consulentschap van den Hertog van Brunswijk, ook later in 1786, wanneer Rousse, benevens andere afgevaardigden der Overijsselsche hoofdsteden, de vermaarde bezending naar den stadhouder op het Loo bekleedde, om hem afteraden krijgsvolk naar Hattem en Elburg te zenden. In 1787 werd hij, nadat door de burgerij in het stedelijk reglement van regering veranderingen waren gemaakt, bij de keuze voorbijgegaan, doch na de omwentelingen is hij op nieuw in de regering geroepen en bleef in zijne vorige betrekkingen tot 1795. Sedert leefde hij in rust op zijn buitenplaats Emmen bij Dalfzen, waar hij den 3 November 1797 overleed, geen kinderen bij zijne huisvrouw Susanna Christina van Sypesteyn nalatende.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

ROUSSEL (JEAN). Onder de handschriften, behoorende aan de Maats. van Ned. Letterk. te Leiden, vindt men:

Instructie gegeven der stede van Haerlem, by Meester Phillips Wielandt en Jan Roussen (Roussel) raden myns genadiche heeren ende commissarissen in dit stuk, achtervolgende den laste hen luyden gegeven by brieven van den selven mynen genadigen heere daer of te houden, enz., geschreven omstreeks 1546 113 bladz. h. b. kl. fol.

Zie *Handel. der Maats.* 1856, bl. 52; *Cat. der Maats.* D. III, bl. 22.

ROUSSET DE MISSY (JEAN), zoon van Jean Rousset en Rachel Cottin, werd den 26 Augustus 1686 te Laon geboren, begon zijne studien aldaar, en vervolgde ze te Parijs in het collegie van Plessis, waar Viel, Billet en Montempuis zijne leermeesters waren

Onaangenaamheden met zijne stiefmoeder (zijn vader was hertrouwd) deden hem besluiten naar Holland te gaan. Hier werd hij opgenomen in de compagnie van fransche cadetten, diende met eer, en was bij vele veldslagen o. a. bij die van Malplaquet tegenwoordig, Zijne liefde voor de studie overwon die voor den krijgsmansstand. Hij rigtte te 's Hage een pensionaat op voor hollandsche edellieden, en telde onder zijne eléves meer dan 50 Jongelieden, die later aanzienlijke waardigheden bekleedden.

In 1723 sloot hij zijn inrigting en wijdde hij zich aan de beoefening der politiek en historie, en werd redacteur, na het van verschillende letterkundige journalen geweest te zijn. van den *Mercure historique politique.* Hij liet zich bij voorkeur door Franschen in zijne werkzaamheden bijstaan en ontving ze immer met hartelijkheid ten zijnent. O. a. gaf hij schuilplaats aan La Barre de Beaumarchais, die zijne gastvrijheid met ondankbaarheid beantwoorden.

In Holland genaturaliseerd en deel willende nemen aan de publieke zaken, omhelsde hij de partij van het stadhouderlijk huis en gaf hij vlugschriften in het licht tegen de hollandsche regering. Vooral meende men dat hij de hand had aan eenige naamlooze geschriften, waarin eenige staatslieden, vooral den raadpensionaris Gilles, schandelijk werden ten toon gesteld. Daarenboven hield men hem verdacht van overbrieving naar Engeland van het geen, naar zijn oordeel, op de bredasche onderhandeling aangaande eene neutraliteit voorviel. Hoe het zij; zeker is het dat Rousset, ten tijde van den raadpensionaris, zijn verantwoording deed, wegens de geruchten ten zijnen nadeele verspreid te Amsterdam, waar hij zijn woonplaats had, geligt naar 's Hage werd gevoerd en in de kastelnije in bewaring gesteld werd.

Na eenige dagen zittens, werd hij, op voorspraak van den Prins van Oranje, tot stadhouder verheven, ontslagen en door dezen tot zijn buitengewonen raad en geschiedschrijver benoemd Nauwelijks was hij te Amsterdam weergekeerd, of hij plaatste zich aan het hoofd der Doellisten, waarop de stadhouder hem het volgende jaar al zijn waardigheden en titels ontnam. Een werk tegen Frankrijk geschreven hebbende, werd het verboden en zou hij gevangen zijn genomen, indien hij zich niet met de vlugt naar Brussel gered had.

Hij overleed aldaar in 1762 in den ouderdom vrn 76 jaren. Hij gaf in het licht.

Déscription géographique, historique et politique du Royaume de Sardaigne. Cologne, 1718, 12o.

Histoire du Cardinal Alberon depuis sa naissance jusqu' en 1716. La Haye, 1769, 8o.

Edition Augmentée, 1720, 2 vol, 12o.

Mercure historique, 1724 — *Juillet* 1749, 15 vol.

Histoire du prince Eugène, du Duc de Marlborough et du Prince d'Orange. La Haye 1729, 1747, 3 vol. in fol. Het eerste deel, in 1725 uitgekomen, is van J. Dumont.

Supplément du corps diplomatique de J. Dumont, door Rousset vervolgd en o. a. nog bevattende *Cérémonial des cours de l'Europe, ou collection d'actes, de mémoires et rélations, récueillis en parti par Dumont mis en ordre et augmentés par Rousset*, Amsterdam et la Haye, 1739, 5 vol. in fol.

Traité sur le cérémonial heeft Rousset alleen vermeerderd met verscheidene uittreksels uit de bekende werken van Marcelli, Théod. Godefroy en Chr. Zunig.

Intérêt des puissances de l'Europe, d'après le traicté conclu de depuis le traité d'Utrecht (1713) La Haye 1733, 2 vol. in 4o. 1734 9 vol. in 12.

Nouvelle édition augmentée 1735, 3 vol., 4o. Trevoux, 1734, 14 vol. in 12o, *avec des mutilations.*

Histoire de la succession de Clèves, Berg, Juliers etc. — Procès entre la Grande-Bretagne et l'Espagne. — Récherches sur les alliances entre la France et Suède. — Mémoires instructifs sur la vacance du throne impérial sur les droits des électeurs, onder de pseudon. van Baron de D. Amsterdam, 1741, 8o. 1740, in 12o.

Histoire des guerres entre les maisons de France et Autriche, avec remarques, Amst. 1742, 2 vol.

Nouvelle édition augmentée 1748, 6 vol. in 12a.

Mémoires sur les rangs et la préséance entre les Souverains de l'Europe et de leurs ministres, leurs différents caractères. etc. 1747, 4o.

Memoires du Règne de Pierre le Grand, empereur de Russie, onder den naam van den baron Iwan Nestesuranoi, meermalen herdrukt, o. a. te Amsterdam, (Paris) 1740 12o.

Hierbij is gevoegd:

Rélation historique de la grande Révolution arrivée dans la république des Provinces Unies en 1747 avec une généalogie des diverces branches de la maison de Nassau (Amsterdam z. j.) ook Amsterdam 1747 afzonderlijk.

Dit werk is in het nederd. overgezet door J. Haverkamp. Andere werken vermeldt Haag in *La France Protestante* en Abcoude.

Zijn afbeelding ziet het licht door Houbraken naar J. Fournier.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XX, bl. 85, 496, 299; Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; van Kampen, *Karakterk.* D. II, bl. 598, *Biographie Univ. par Michaud* en *par De Filler; Nav.* D. VIII, bl. 34, 146, 298; Muller, *Cat. van Portr.*

ROVENIUS (PHILIPPUS) of Rooveen, aldus genoemd naar het Overijsselsche dorp, waar hij in 1575 geboren werd. Reeds vroeg toonde hij een veelbelovenden aanleg, die de daarop gevestigde verwachting geenszins te leur stelde. Onder den pauselijken vicaris in Nederland, Sasbout, bekleedde hij hooge kerkelijke waardigheden en na diens dood, in 1614, verhief Paulus V hem tot pausselijk vicaris van geheel Nederland, en Urbanus benoemde hem tot aartsbisschop van Philippi en van Utrecht. Het was geen ligte taak, die hem werd opgedragen, in onze republiek, waar de plakkaten tegen de roomschekerk in volle kracht waren, hare belangen te handhaven en te behartigen. Doch het ontbrak hem noch aan moed, noch aan bekwaamheid, gelijk bleek bij het beleg van Grol in 1627. Hij bezocht zijne geloofsgenooten getrouw en bleef daarin volharden, nadat hij door een bijzonder vonnis met bedreiging van de hoogste straf, uit de vereenigde Nederlanden was gebannen. Hij maakte zich ook verdienstelijk jegens zijne geloofsgenooten hier te lande, daar hij zorgde dat het hun aan geen godsdienstige geschriften ontbrak: hij zorgde dat het getal geestelijke werd vermeerderd en nam onderscheidene besluiten om de zamenstelling der roomsche kerk in Nederland op vaste grondslagen te ordenen, waartoe de loop der gebeurtenissen in Nederland hem uitwendig in de hand werkten.

Frederik Hendrik was toegevelijker dan Maurits, de koophandel vorderde verdraagzaamheid, die na den vrede van Munster toenam. Dat het hem niet aan moed ontbrak om, waar het hem mogelijk was, de belangen der roomsche kerk te bevorderen, toonde hij ook reeds als deken van Oldenzaal ten jare 1612 door zijn ijver tegen de Doopsgezinden. In weerwil van het klimmen zijner jaren ging hij voort met zijne geloofsgenooten om ons vaderland te bezoeken. Op een dezer heimelijke

ogten overleed hij te Utrecht 1 October (O. T.) 1615, in den ouderdom van 67 jaren. Hij werd heimelijk in huis van Juffrouw van Duyenvoorde begraven.

Rovenius heeft verschillende geschriften uitgegeven, waarvan *de Republicâ Christiana*, 1648, de voornaamste is. Zijn *gulden wieroock-vat ienen ieghelycken nut ende oirbaer om syn gebeden Godt optedragen* is in 1636 *van nieus vermeerdert ende verbetert*, bij Jan Cnobbaert, en in 1671 te Utrecht met het leven van den autheur herdrukt. Hij was niet blind voor de gebreken zijner kerk en vooral niet voor die der klooster geestelijken. Hij keurde in November 1641, den *Augustinus* van Jansenius, bisschop van Iperen met 9 zijner voornaamste geestelijken, goed. Bij Dodt (*Archief* D. VI) komen Brieven van hem aan Lasbout 1600—1611) voor.

Zie M. G. Dupac de Bellegarde *Hist. abrégeé de l' Eglise Métropolit. d' Utrecht*, p. 117; *Bat. Sacra*, P. II p. 82—83; *Hist. Eccl. Ultraj*, p. 87; *De relut. Hist. Ultraj*, p. 87; P. de Swert, *Cron. Orat. Belg.* p. 5—37; *Sacra Belgii Chronol.* p. 183; Sq. Bayle, T. III 2494; Blaupot ten Cate, *Gedenk. d. Doopsgez. in Groningen, Overijssel en Oost-Friesland*, D. I, blz. 109, D. II, bl. 75—187; Glasius, *Ned. Kerkgesch. na de Herv.*, D I bl. 55; Dez. *Godgel. Nederl.* verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

ROUWENOORT (Hendrik van), zoon van Hendrik van Rouwenoort en Charlotte Schimmelpenninck van der Oije, heer van den Ulenpas, sedert 25 April 1721, als mede vertegenwoordiger van den zutphensche ridderstand, Curator der hoogescholen te Harderwijk. Hij was gewoon gedeputeerde en lid der rekenkamer van de Graaflijkheid, mitsgaders buitengewoon raad in den Hove van Gelderland.

In 1734 vierde hij voor het laatst met de Akademie haar verjaardag.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoogesch.* D. II blz. 12.

ROUX (J. M.), predikant bij de waalsche gemeente te Maastricht, hij gaf in het licht:

Sermons sur l'état enterméd̂iaire entre la mort et la bienheureuse resurrection, Amst. 1803 vert. in 't Nederd. Ald. 1804 Ook gaf hij eene overzetting van: *Sermons pour les jeunes Dames et Damoisselles par M. James Fordice, Doct. en Théol. de l' Univ. de Glasgow et Pasteur d'un congrègation de Londres*; *trad de l'Angl. Nov. ed.* Maastricht 1772 z. t. 8o.

Zie *Kunst en letterb.* 1832 D. I blz. 402; *Cat. de la Bibl. Walonne à Leid. Supplém.* 1855—1860 p. 48, 50.

ROVERE, ROOVERE, ROEVERE, (Anthonis de), vlaamsch rederijker, te Brugge geboren, leefde omtrent 1462 en werd toen genoemd *Vlaemsch doctoer ende gheestich poeêt*. Hij was een groot liefhebber van bastaard woorden, zooals onder andere blijkt uit een stukje door hem gedrukt op den dood van Hertog Philips van Bourgondiën. Doch voor de stukken, waar hij minder naar het rijm en de initiale letters moest zoeken, gebruikte hij een zuiverder vlaamsch. Zijne *Rhetoricale wercken* werden 1562 te Antwerpen gedrukt. Onder deze bevinden zich de *dry spelen*, door hem gedicht voor de stad Lier en aldaar vertoond in 1450, ter gelegenheid van het landjuweel der Gilden van hand- en voetboog.

De Rovere ontving voor zijne moeite 18 stuivers grooten. In de stads-bibliotheek te Gend berust een handschrift in 4o. met opschrift *Res Gandae* No. 44, waarin men een zevental refereinen aantreft van Potterkin Dingelsche en de Rovere. Hij nam deel aan het schrijven van *Dits die excelente Chronike van Vlaendêren. Geprent T' antwerpen* 1531 fol. Het eerste gedeelte, ongeveer tot fol. 84, is (door de Smeth?) uit andere kroniken overgenomen, van daar tot fol. 225 verso dois Anth. de Rovere; tot 1514 is door Andr. de Smeth. Het supplement is van onzekere hand.

Zie De Wind, *Bibl. van Geschied.* blz. 530; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.* no. 1287; Willems, *Verh. over de Nederduijts. tael en letterk.* D. I blz. 204—205; Le Lom, *Beschrijving der stad Lier* blz. 144; Laserna Santander *Mém.* p. 148; De Vries, *Geschied. d. Ned. dichtk.* D. I blz. 23; IJpey, *Gesch. d. Ned. tale* D. I blz. 327; Kops, *Schets eener gesch d. Rederr.* blz. 230; Schotel, *Gesch. der Rederr.*; *Die eccel. Chron. v. Vlaend.* blz. 133; Blommaert, *Nederd. schrijv. van Gend*, blz. 51; Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V blz 191; Snellaert, *Gesch. d. Ned. Letterk.*

ROVERE, ROEVERE, ROOVER, ROVERE, ROVERIUS, (Jacobus de) aanzienlijk Dortenaar,, in den aanvang der 17 eeuw, beoefenaar der latijnsche poëzy, blijkens zijn, *Epithalamium in Nuptias ampl. prestantissimi viri Petri dè Roovere, Zuyt-Hollandiae Baillivi et carissimae lectissimaeque Virginis Sophiae a Beveren — Cornelii a Rovere — filiae, Dordrechti Excudebat Henr. Essaeus* 1633, in fol. (*Aliud in eundem nuptias J. Westenburgii* in fol.)

Epithalamium in nuptias Ampl. Praestantes viri Gerardi Marcel Reipubl. Goudanae Senatoris ac Syndici ac lect cariss. virg Catharinae van der Burch. Dordr. 1633 in fol.

J. C. van Someren noemt hem in zijn *Orat. funeb. in obitum G. de Beveren*, p. 22 (fol.) »*vir insigniter doctus et coguatus noster.*"

ROVERE, ROOVERE, ROEVERE, ROEVER, (Petrus de) Heer van Hardenzveld, was in 1628 raad te Dordrecht en van 1629—1652 Baljuw van Zuid-Holland.

Hij was een vlijtig beoefenaar der grieksche en latijnsche letterkunde en bevriend met Nicolaas Heinsius, aan wien hij ook vermaagschapt was. In den *Mercurius Batavus* van J. Crucius, p. 331—342 vindt men een brief aan zijn broeder Janus.

Hij was gehuwd met Sophia de Beveren, dochter van Cornelis van Beveren, en overleed de 17 September 1652 kinderen nalatende.

Zie Balen *Besch. van Dordrecht*, blz. 975, 1136; Schotel, *Comm. de merit. Gentis Blijenb.* p. 43.

ROVERE, ROOVERE, ROEVERE (Mr. Pompejus de), zoon van den vorige, heer van Hardinxveld, te Dordrecht geboren, werd in 1671 schepen en commissaris over de desolate boedels, in 1673 baljuw van Zuid-Holland enz. enz. enz. Hij werd meermalen gecommitteerd ter dagvaard op de vergadering der Staten van Holland en West-Friesland.

Zie Balen, t. a. p. bl. 974; Dez, *Dag-lijste* enz.

RöVER (Matthias), zoon van Valerius Röver, en Cornelia van der Dussen, werd den 6 Januarij 1719 te Delft geboren, oefende zich van zijne jeugd af, onder leiding van zijne vader, in de muzijk- en teekenkunst. Sedert zijn twaalfde jaar begon hij de Latijnsche en Grieksche talen te leeren en won door zijn vlijt en aanleg de genegenheid van zijn praeceptor Gerard Schröder, gelijk deze getuigde van zijn gedicht *Somnium sive iter in regnum Luxuriae* en 1735 te Delft uitgegeven.

Reeds in zijn jeugd maakte hij Grieksche en Latijnsche verzen, o. a. een Latijnsch gedicht onder den titel van *Somnium* of *Droom*, waarin hij de fabel van Hercules, die bij Xenophon gevonden wordt, met veel smaak en sierijkheid heeft bezongen, bij gelegenheid dat hij naar de Hoogeschool werd bevorderd. In zijn 18e jaar gaf hij *Musaei Carmen de Herone et Leandro* in het licht, en twee jaren later *Fragmentum Veteris Juris consulti de Juris speciebus et de Manumissionibus quod servavit Dositheus Magister in Exercitationibus Graeco-Latinis nondum editis*, welk fragment hij uitgegeven heeft. *Cum notis et emendationibus ex Codd. Mss. Bibliothecae Batavae, adiecto Specimine Observationum et Emenditionum ad Glossas veteres Verborum Juris.* L. B. 1737.

Bijna te gelijker tijd verscheen zijn *Spec-Juridicum inaugurale ad loca quaedam Juris civilis depravata.*

Na de akademie verlaten te hebben, zette hij zich te 's Hage als advokaat neder, doch reeds drie jaren later keerde hij naar Delft terug, waar hij het overige van zijn leven ambteloos doorbragt, zich geheel aan de studie en correspondentie met geleerde mannen van zijn tijd toewijdende. Hij overleed te Delft den 6 April 1808. Zijne uitstekende bibliotheek, waarvan de catalogus in 1806 in 2 deelen met eene voorrede van Benjamin Petrus van Wesele Scholten in het licht verscheen, werd in Juni 1806 te Leiden vertaalt.

Zie de genoemde Praefatio van Wesele Scholten; *Kunst en Letterb.* 1806 D. I, bl. 163; L. C. Valckenarii, *Epist. ad Vir. Nobilism. Matth. Röverum, quae praemissa est Virgilio collat, script. Graec. illustrato* p. 11; S. Havercamp in *Dedic. Sylloq. script. qui de ling. Graec. pronunc. Comment. reliquerunt.* Edit. 1737 en in *Praef. edit. an* 1741; J. D. v. Lennep, *Praef. ad Coluthum* p. 14; L. C, Valckenaer, *in Not. ad Ammon* p. 97, in *Praefat. ad Eurip. Phoen.* p. 7, 16; *Praef. ad Theocrit. Eid.* X. p. 2; en in *annotat. in Adoniazuzas Theor.* p. 302, B; J. Ph. d'Orville, *ad Charit. Aphrod.* p. 61; P. Hemsterhuis, *Praef. ad Aristoph. Plut.* p. 22; Saxe, *Onom.* T. p, ; Wyttenboek, *Vita D. Ruhnkenii*; H. de Bosch, *Poem.* p. 163; Te Water, in *Schouwb. van in- en vitl. Lett.* D. III. bl. 212; Vefwoert; Kobus en de Rivecourt.

ROVERZE (Gijsbert), een burger van Utrecht, koos in de geschillen tusschen David van Bourgondië en Gijsbert van Brederode de zijde des eerstgenoemde en werd dienvolgens in 1456 voor zijn leven lang ter stad uit gebannen; terwijl daarbij tevens bepaald werd, dat hem nooit zou worden toegestaan, met eenen nieuwen bisschop weder in te komen.

Zie Burman, *Utr. Jaarb.* D. II, bl. 314.

ROWERDA (Thiarck) zegelde als grietman van Idaarderadeel in 1436 den consentbrief van den abt van Oldeklooster.

Zie van Sminia, *N. lijst van Grietm.*, bl. 146.

ROY (Andries de), een vestingbouwkundige, die als ingenieur in het leger van prins Maurits diende en bij hem in hooge achting stond.

Hij sneuvelde bij het beleg van Grave in 1602.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te Land*, D. I, bl. 289; Verwoert.

ROY (B. de), Op *Cat. d. M. v. N. L.*, D, III, bl 852, komt voor:

De nieuwe platte grondkaart van Utrecht, op zijn schoonst en sterkst. Ev. Meyster inv., B. de Roy delin., Ant. Winter fec., Anno 1776. *fol.*

ROY (B. le) gaf de volgende tooneelstukken in het licht:

Het Feest der Zotten, Divertissement, berymt door N. W. op den Hooff. Amst. 1749.

De Zomer of het Feest van Ceres, Divert. Ald. 1751.

De Pelgrimagie na het Eiland Citherea, Ballet voor de Liefh. Ald. 1754.

De Triomph van de voorleden, tegenwoordige en toecomende Tyden; blijspelen met derzelver Divert., meerendeels gevolgt n. h. fr. van Le Grand. Ald. 1759.

Jason en Medea, seriens Ballet. Ald. 1762 m. pl.

De gedwongene Toestemming, blijspel gev. n. h. fr. van Guyot de Merville, Ald. 1762.

Heracliet en Democriet, zinnebeeldig Disert., z. pl. 1763 kl. 8o.

Lied op het feest van Bacchus, gezongen op den 's Gravenhaagschen schouwburg, z. pl. en jr., door anderen aan J. J. Mauricius toegeschreven.

Zie v. d Mark, n°. 1291; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, (2757); *Cat. der Maatsch. van Neerl. Letterk.*, D. I, bl. 183.

ROY (Cornelis Hendrik à), een geneeskundige, die gedurende 60 jaren de praktijk binnen Amsterdam beoefende. Zijne bibliotheek, waarvan in 1830 te Amsterdam in 5 deelen 8o. de catalogus is uitgegeven, was in de vakken der heel- genees- en natuurkunde welligt de rijkste die eenig persoon in Europa bezat. Hij was lid van het Konink. Nederl. Instituut en andere geleerde genootschappen, ridder van den Nederl. Leeuw, enz.

Hij overleed te Amsterdam den 14 Julij 1833.

Hij schreef:

Verhandeling over de voorbehoedmiddelen tegen de kinderziekte; waarin aangetoond word, welk vermogen de koepokken wezenlijk hebben in het voorkomen der kinderziekte boven alle anderen tot heden aangewende middelen, Amst. 1806 8o.

Verhandeling over de voornaamste uitwendige geneesmiddelen tegen inwendige ziekten, Amst. 1811, 8o.

Onderzoek of de theorie van aerthenische ontsteking nieuw zij, en met het wezen der zaak overeenkome, in *Verh. der eerste kl. v. h. Kon. Ned. Inst.* 1817, D. III, bl. 195.

Verh. over de werking van den azijn in de typhus, Ald. 1807.

Le Roy en Bernard, *Waarnemingen gedaan met het sulfas de quinine,* Ald. 1823, D. VI.

Eenige bedenkingen over de wormen, welke door den gewonen pisweg ontlast worden Ald. 1812. D. I, bl. 123.

Onderzoek van den aard, eigenschappen, oorzaken en onderkenning der zonderlinge zenuwziekte, ten gevolge eener verwonding, Ald. 1816, D. II, bl. 139.

Waarneming van een zonderlinge zenuwziekte. Ald. 1812, D. I, bl. 177.

Geneeskundige waarnemingen over het gebruik van levertraan in rachitis in *Nieuwe Verh.* enz., 1827, D. I, bl. 177.

Geneesk. waarn. over het vinum colchici autumnalis in verouderde rhumatismus, Ald. 1827, D. I, bl. 182.

Waarnemingen van een kwaadaardige zinkingkoorts, welke in het roomsche meisjes-weeshuis te Amsterdam in de maanden November en December 1782 *en Januarij en Februarij* 1783 *geregeerd hebben,* in *Verh. v. h. Genoots. Servandis ciortus,* 1784, bl. 337

Zie *Kunst- en Letterb.* 1833, D. II, bl. 34; *Verslag van de Algem. verg. van het Kon. Ned. Inst.* 1833; Holtrop, l. c., p. 303; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

ROY (Daniel le), den 8 October 1661 te Middelburg geboren, studeerde te Utrecht, werd in 1685 beroepen en in 1686 bevestigd tot predikant van de Koog aan de Zaan, den 17 Maart 1695 te Nijmegen Van daar vertrok hij naar Rotterdam, waar hij den 15 Junij 1698 tot elfden predikant bevestigd werd. In 1716 verkreeg hij een halve predikbeurt en overleed den 11 Mei 1722.

Hij gaf in het licht:

Het mergh van de gantsche Godgeleertheit, kortelijk uitgebreit in twee byzondere belydenispredikaatsiën over Joh. XVIII : 3. *Rom. VII* : 24, 25. 1689, 4o.

De onvervalste Melk, tot opvoedinge der kinderen, alsmede een Bijvoegsel en Ontleeding van den Heidelbergschen catechismus bij vraegen en antwoorden. 1692, 12o.

De vier laatste uiteinden der menschen, 1698 8o.

Korte schets tot onderwijs der eenvoudigen in de eerste Beginselen van de Leere der Waerheit, volgens den draedt van het kort begrip der christelijke religie, getrokken uit den Heidelbergschen cathechismus alsmede een Aenhansel over het nuttig gebruik en praktijk van 't H. Avondmaal alles bij vraegen en antwoorden. 1696 en meermalen herdrukt.

De waerheit der H. Godgeleertheit. 1699 8o. driemaal herdrukt.

Zedige verhandeling van de praktijke des H. Avondmaels. 1702, 8o.

Het merg van de zuivere leere des Geloofs. 1706, 8o.

De Christen-kerk, zijnde een Historische verhandeling van 's Waerelts Heilands Geboorte, Leven, Leere, Wonderdaden, Lyden en Heerlijkheid. 1712, 4o.

Ee waerheit der heilige Godgeleertheit in hare gewigtigste Leerstukken. 1714, 4o.

Godgeleerde Verhandelingen over het waerdig en nuttig gebruick des H. Avondmaels. 1719, 8o.

Joodsche Oudheden in opzicht van hunne Mondwet en Talmud. 1720, 8o.

Kerkredenen, 8o.

Oordeelkundige Aanmerkingen over de dansserijen zoo der oude als latere volkeren. 1722, 8o.

Predikaetsie op de Doodt van Maria Stuart, koninginne van Engeland, uit Gen. XXXV: 8.

— *op den ontdekten Koningsmoort van Willem den III, uit Esther II* ; 21—28.

Op het 50ste Jaer des ouderdoms van Willem III, koning van Engeland, uit Psalm CXLVI : 4, 4.

Op den Doodt van D. Wilhelmus à Brakel, uit Joh. XI : 11.

Afscheids Predikaatsie van de Koogh, uit 2 *Cor. XIII* : 11.

Afscheids Predikaatsie van Nijmegen, uit Hebr. XIII : 20, 21.

Intrée-Predikaatsie tot Rotterdam, uit Rom. I : 15, 16.

Bevestiging van Ds. Daniel van den Hengel over Coll. III : 17.

" " " *J. G Visscher,* 4o.

" " " *H. van der Mey* 8o.

" " " *J. Groen,* 8o.

Zie *Boekz. der Gel. Wereld,* 1722, bl. 644; La Rue, *Gel. Zeel.* bl. 87; Harderwijk, *Naaml. en Levensl. der Predd. te Rotterdam,* bl. 61; Soermans, *Kerk. Reg.*, De Jongh, *Alph. Naaml. der*

Predd. van Gelderl. bl. 405; Arrenbergh, *Naamr.* bl. 445; Paquot, *Mém.*, T. II, p. 79.

ROY (Henricus de), zoon van Abraham de Roy, laatst predikant te Amsterdam, (overl. 21 April 1680) werd als proponent beroepen te Schalkwijk (1655) en vervolgens te Barneveld (1656), Zutphen (1661), 's Hage (1672), in 1674, hofprediker van Willem III. Toen de prins den 28 October 1674 in het door hem veroverde Grave zijne intrede deed en de Roy naast hen reed, gaf deze op de door den prins hem gedane vraag, of hij wel aanstonds eene dankrede zou kunnen doen, een bevestigend antwoord. „Laat ons dan voort in de kerk gaan en allereerst God danken dan zullen wij daarna verder op de dingen order stellen," hervatte de prins. Hierop stegen allen voor de kerkdeur van het paard, en de leeraar, zoo gelaarsd en gespoord als hij was, trad binnen, legde aan den voet des predikstoels zijn rijgewaad af en hield, terwijl de verzamelde menigte, bij gebrek van banken, op meelzakken was neêrgezeten, te midden van de nog rookende en bloedige puinhoopen der stad, eene *zoo heerlijke als wel stichtelijke dankpredikatie over* 1 *Sam. XII*: 12, *tot hiertoe heeft ons den Heer geholpen.* De Roy overleed den 15 Mei 1675.

Zie De Jongh, *Naaml. van Predd. van Gelderl.*, bl. 404; Valckenier, *Verw. Europa*, bl. 1016; Bosscha, *Neêrl. heldend. te Land*, D. I, bl. 490.

ROY (H. de) med. doctor
schreef:
Diss. med. de dysenteria biliosa, L. B. 1816.

Zie Holtrop, p. 303.

ROY (Ignatius J. van) een plaatetser, wien de *zieke Job wordt door zijne vrouw gehoond* naar G. Crayer wordt toegekend.

Zie Kramm.

ROY (L. D. le) schreef:
Waarneming nopens eene nieuwe handgreep om de onheilen en kwetsing van het balzakje te voorkomen in de meeste bilbaaringen in *Verh. v. h. Genoots. occidit qui non servat.* 1800, bl. 127.
Heelkundige aanmerking over het nuttig gebruik der binding met den gouden draad in een onherstelbare en bezwaarlijke beenbreuk. Ald. 1794, bl. 53
Waarneming over eenen hartnekkigen hoest aan alle aangewende geneesmiddelen wederstaande, en welke na drie jaren geduurt te hebben, eindelijk door het uithoesten van een steen volkomen genezen is. Ald. 1800, bl. 97.
Waarneming over eene nieuwe verhandeling, om door middel van een uitdrijvend verband alleen, zonder aanwending van eenig snijtuig, den toevalligen of ziekelijken phymosis en paraphymosis te genezen. Ald. 1800, bl. 108.
Natuur- en geneeskundige verhandeling over de wanschepsels in het algemeen. Met afb. Ald. 1799, bl. 145.
Geneeskundige waarnemingen over het beteugelen van den drift tot zelfmoord. Ald. 1799, bl. 250.

Zie Holtrop, bl. 303. 304.

ROY (L. de) van dezen bezitten wij eene
Beschrijving van eene allerzonderlingste wanstaltige menschenvrugt, met afb. in *Verh. v. h. Zeeuw. Genoots.* 1773, D. III, bl. 520.

Zie Holtrop.

ROY (P. L. le) in den *Kunst-Cat.* van Weigel n°. 13021 komen 14 door hem geetste prenten voor, voorstellende *Jagtpartijen, Honden en Bedrijven uit de zamenleving* enz. 1805—1806.

Zie Nagler, Kramm.

ROY (P. L. le) is schrijver van
Relaas van het gebeurde aan vier Russische zeelieden, welke 6 jaren en 3 maanden op een onbewoond eiland hebben doorgebragt. Amst. 1768, 8o.

Zie Arrenberg, bl. 446.

ROY (S. le), bloeide in 1710 als teekenaar en schilder in Holland. Hij vervaardigde de portretten van aanzienlijke Hollanders, zooals van *Graaf W. van Wassenaar, Bentinck van Portland*, enz door Houbraken gegraveerd *Peter de Groote* (1717), in 1780 door Bause, *Huiselijke Tafereelen*, door P. F. le Grand, gegraveerd.

Zie Kramm.

ROYALME (Pierre), schilder te Brussel, komt in de rekeningen der hertogen van Bourgondië van den jare 1480—1481 voor.

Zie Kramm.

ROYAÁRD of ROYARDUS (Johannes), tegen het einde der 15e eeuw te Oudenaarden geboren, trad in de orde der Franciskanen van observantie, wijdde zich geheel aan den kansel, en muntte verscheidene jaren te Antwerpen als prediker uit. Hij overleed in 1547 te Brugge, en werd in de kerk der Cordelieren begraven.
Hij schreef:
Narratio passionis Domini nostri Jesu Christi, secundum utriusque Testamenti scripturas.
Homiliae in omnes Epistolas feriales Quadragesimae.
„ „ *omnia Evangelia feriarum Quadragesimae.*
„ „ *Evangelia dominicalia.*
„ „ *omnes Dominicales Epistolas.*
„ „ *festivitates Sanctorum temporis aestivi.*
„ „ *Epistolas et Evangelia Festorum totrius anni.*

Zie Suffridi Petri, *appendix ad Bekae et Hedae Historiam Episcop. Ultraj.* p. 5. *in not.*; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 354; J. F. Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 708; Paquot, *Mém.* T. II. p. 342; H. J. Wildschut, *Memoria Herm. Royaards*, p. 96. 97.

ROYAARDS (Albertus), als proponent in dienst gekomen te IJzendijke, den 27 Maart 1697, predikant te Nijmegen, in November 1724, overleden den 4 November 1739.
Hij gaf in het licht:
Verklaring van de XIX Psalm. Nijmegen 1728, 2e dr. 4o.
Waarschouwing tegen Sodom. Nijmegen 1731 4o.
Predikatie gedaan op den Dank-, Vast- en Bedendag van 1731 4o.
Verklaring van Paulus Brief aan den Efezen. Amst. 3e dr. 4o.

Zie de Jongh, *Naamreg. van Predd. in Gelderl.* bl. 405; Wildschut, *Mém. H. R.* p. 8; Arrenberg, p. 447.

ROYAARDS (Hermannus), zoon van Albertus Royaards, med. dr. te Zalt-Bommel, werd aldaar den 7 April 1753 geboren. Hij verloor vroeg zijn vader, en begaf zich op 17-jarigen leeftijd naar Utrecht, om zich tot arts te vormen.

Hij liet echter spoedig de geneeskunde varen, en legde zich op de godgeleerdheid toe, beoefende de voorbereidende wetenschappen onder Saxe, Hennert, Tydeman en Segaar; verdedigde, onder praesidium van den eersten, een *Specimen Philologco-criticum de emendandis plurimis veterum scriptorum Graecorum locis, ubi et de Hecatombis Homeriqae Oceano*, en plaatste vier latijnsche verhandelingen in de werken van het Akademisch gezelschap *Tandem fit Surculus Arbor*; eene over deze zinspreuk zelve, twee *de decoro* en *de dono linguarum.* Ook oefende hij zich niet het minste onder Rau, in het Oostersch en bezocht eindelijk de gehoorzalen der Hoogleeraren Burman, Voget, Vos en Bonnet. In 1777 werd hij proponent, een jaar later predikant te Scherpenzeel, in Maart 1780 te Elburg, in December van hetzelfde jaar te Alkmaar, in 1782 te Middelburg, in 1785 te 's Hage. Reeds in 1780 vestigde men te Harderwijk het oog op hem, als hoogleeraar in de godgeleerdheid, te Middelburg werd hem het professoraad in de godgeleerdheid opgedragen, en in 1788 deed hij in die betrekking te Utrecht zijne intrede met eene *Oratio pro ordinis rationè qua Deus in patefacienda religione usus sit.* Te Utrecht opende hij eene exegetische dogmatische school, gelijk die van Bonnet, eene philosophische theologische mogt genoemd worden, en stelde voor zijne leerstellige lessen eene *Theologia Christiana* en een *Uitlegkundig dogmatisch Woordenboek des N. T.* op, dat hij niet in het licht zond, maar zijn leerlingen in de pen gaf. Zijne preekmethode was de analytische, ook wel vereenigd met de syntethische en geheel zijne theologische denkwijze kan men leeren kennen uit

zijn *Diatribe de divinitate Jesu Christi vera.* Ultraj. 1790, 1791, 2 P.

Hierop volgde zijne *Verhandeling over den waren aard van Jesus Koninkrijk.* Ultr. 1799, waarin hij bij het vasthouden aan veel, door andere godgeleerden verworpen was, tevens de nieuwere duitsche theologie en philosophie bestreed.

Overigens heeft Royaards, behalve zijne akademische Oratiën, weinig uitgegeven. In het 13e deel der Verhandelingen van het Zeeuwschgenootschap komt eene van hem voor: *over het ware grondbeginsel der Zedeleer;* terwijl in de werken van dat ter verdediging der Christelijke godsdienst vier aanspraken, in 1794, 1799, 1807 en 1816 gehouden, worden gevonden. Het Haagsch genootschap had in hem eenen geleerden en ijverigen medebestuurder, die het van 1786—1788 als quaestor en bibliothecarius diende. Ook was hij praeadviserend lid der eerste synode in 1816. In 1823 ontving hij zijn emiritaat, den 15 Januarij 1825 overleed hij, bij zijne echtgenoote Johanna Henrietta Schorver, met wie hij te Middelburg gehuwd was, en die vóór hem overleed, kinderen nalatende.

Behalve de gemelde werken, schreef hij nog:

Bedenkingen over een algemeen grondbeginsel, waaruit alle de Voorschriften van het Natuurlijk Regt kunnen worden afgeleid, en *Verhand. v. h. Zeeuwsch Genoots.* D. XIII bl. 345.

Orat. de doctrinae Christi Judicio hodie regundo habita die 26 *Martii* 1792.

Or. de iis, quae animum erigant demissum contemplantium illis diebus rem Christianam, habita die 30 *Martii* 1809.

Or. de Guil. Emmer. a Perponcher, habita die 23 *Martii* 1820, in *Annal. Acad. Rheno-Traject. anni* 1819—1820.

Diatribe de Divinitate Jesu Christu vera. p. I., Traject. yenit Rhen. 1791. p. II. ibid. 1792.

Zie *Annal. Acad. Rheno. Traj. an* 1824, 1826; Heringa, *de auditorio*, p. 25 sqq 46 sqq. 58, 60 sqq.; Bouman, *Memoria Clarissii* p. 25 sqp. 118; *Gesch. der Geld. Hooges* D. II. bl. 378, 380; *Utr. Studentenalm.* 1826 bl. 33; H. J. Royaards, *Leerrede over 2 Cor. V : 1, uitgegesproken na het afsterven van wijlen den Hoogleeraar H. Royaards.* Utr. 1825; D. H. Wildschut, *Memoria Hermani Royaards.* Amst. 1836; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt, *Bibl. Crit. Nov.* vol. IV. p. 190; Ypey en Dermout, *Gesch. van de Herv. kerk.* D. IV. bl. 64. *Aant.* bl. 13; Ypey, *Gesch. v. d. Christ. Kerk in de* 18e *eeuw.* D. VIII. bl. 241; *Godgel. Bydr.* 1834 D. IX. bl. 17; Muller. *Cat. van Portr.*

ROYAARDS (Herman Johan), Jongste zoon van den vorige, werd den 3 October 1794 te Utrecht geboren, en, na de Latijnsche school bezocht te hebben, in Dec. 1810 als student in de godgeleerdheid aan de akademie zijner geboortestad ingeschreven. Was zijn geleerde vader hem een wijs en ervaren leidsman, hij vond bij zijne letterkundige oefeningen eenen leermeester, die door niemand zijner leerlingen is vergeten geworden, namelijk van Heusde. Het was onder leiding van dezen, dat Royaards in 1812 met anderen een studenten-gezelschap oprigtte, dat zijn eerste zinspreuk: *Historia Duce* later in die van *Utile Dulci* veranderde, en onder deze zijn bestaan tot heden met lof heeft gehandhaafd. Tot dezen vriendenkring behoorde een reeks van jongelingen, die zich later in de vaderlandsche kerk zeer verdienstelijk maakten. (Van Oordt, Rencourt, Beeckman, Dassevael, de Wijs, de Geer.)

Ook gaf hij ook toen reeds blijken van zijn aanleg voor de poëzy, waarvan verscheidene proeven nog in lateren leeftijd zijn in het licht gegeven. Toen in 1815 de wapenkreet gehoord werd, gordde zich ook Royaards ten strijde en toog met de Utrechtsche studenten ter verdediging van het vaderland naar Frankrijk. Dat deze tijdelijke verwisseling van het stille studeervertrek met het woelige krijgsmansleven hem niet berouwde, maar tot aangename herdenking bleef, toonde hij in zijne toespraak, 25 jaren later, den 8 October 1840 in de senaatkamer der Utrechtsche hoogeschool gehouden.

Na een verblijf van 7 jaren aan de Utrechtsche hoogeschool verliet hij haar, na den 2 Maart den rang van theologiæ doctor verkregen te hebben, na het verdedigen eener *Disputatio de altera ad Corinthios epistola et observanda in illa Apostoli indole et oratione. Traj ad Rhen.* 1818. 1)

Kort daarop (8 Mei) werd hij kandidaat tot den H. dienst en reeds den 15 Februarij 1819 tot predikant te Meerkerk bevestigd.

Hier schreef hij zijne *verhandeling over den geest en het belang van het boek Daniel* door het Haagsch genootschap met goud bekroond. 2)

In 1823 werd hij gelijktijdig te Schiedam beroepen en tot buitengewoon hoogleeraar in de godgeleerdheid te Utrecht benoemd, en aanvaardde den 20 Junij v. d. j. de laatste betrekking, met eene *oratio de hominum gentiumque varietate in Societate christiana observanda.*

Schoon buitengewoon professor, met alle pligten en werkzaamheden aan het ordinariaat verbonden, belast en bovendien tot academie-prediker aangesteld, had Royaards van stonden af aan een zwaren post te vervullen, doch in al zijne werkzaamheden, met den hem eigen ijver aangegrepen, was hij al spoedig geheel en ál te huis. Zijne lessen en ook zijn predikwerk vonden gunstig gehoor.

In 1826 werd hij tot gewoon hoogleeraar benoemd, welke nieuwe betrekking hij aanvaardde met eene *Oratio de theologia historica cum sacri Codicis exegesi rite conjuncta, nostris potissimum temporibus in Belgio excolenda* 3).

Het was omtrent dien tijd, dat hij en zijn vriend, de leidsche hoogleeraar N. C. Kist, het reeds vroeger beraamd plan, begon te verwezenlijken om de verwaarloosde studie der kerkhistorie in wijden kring te verlevendigen. Ook de groninger hoogleeraar, Th. Adr. Clarisse, sloot zich, ter bereiking van dit doel, aan beiden aan en in 1829 verscheen het 1e deel van het *Archief voor Kerkelijke geschiedenis inzonderheid in Nederland.* Het was de aanvang van een arbeid, op het gebied dezer wetenschap, destijds eenig in zijn soort en die vijf en twintig jaren lang bijna jaarlijks in een nieuw deel werd voortgezet. In hetzelfde jaar der verschijning van 't Archief, bezocht Royaards een groot gedeelte van Duitschland, eene reis het volgende jaar op veel breedere schaal voortgezet, en ontving hij mede den gouden eereprijs voor zijne *Bijdragen tot de bewerking van de Geschiedenis der Nederlanden.* Hoe de gebeurtenissen der jaren 1830 en 1831 zijne innigste deelneming wekten, daarvan getuigden twee toen gehouden en uitgegeven leerredenen.

Den 26 Maart 1835 legde hij zijn rectoraat neder met eene rede *de Proavorum nostrorum pietate in condenda tuendaque Belgii Foederati republica conspicua* 1), en in hetzelfde jaar sprak hij te 's Hage de feestrede uit ter viering van het 50 jarig bestaan van het Haagsch Genootschap ter verdediging der christelijke godsdienst, die, met een schat van aanteekeningen en bijlagen verrijkt, door hem werd in het licht gegeven.

In 1836 mogt hij op het twee honderdjarig jubilé der hoogeschool den doctoralen graad *more majorum* aan den (later) leidschen hoogleeraar J. H. Scholten en J. J. Snouck Hurgronee (later) predikant te Middelburg mededeelen en in 1850 legde hij voor de tweedemaal het bekleede rectoraat neder met eene *Oratio de commutationis quam subiit Theologia in Neerlandia sec. hoc XIX via ac ratione.* Omstreeks 4 jaren later (2 Januarij 1854) overleed hij. Royaards was niet alleen een uitmuntend geleerde wiens lof ook buiten het vaderland, vooral in Duitschland gehoord werd, en wien Gieseler, Lücke en Ullmann zich een eer rekende onder hunne vrienden te tellen; maar hij was ook een voortreffelijk en regtschapen mensch.

In 1825 was hij gehuwd met Henriette Johanna Bohh Hendriksen, die hij den 6 October 1823 verloor. In 1831 trad hij andermaal in den echt met Sara Maria Swellingrebel. De eerste schonk hem twee, de tweede drie zonen. Willem II benoemde hem tot Ridder van den Nederlandschen leeuw, Willem III tot commandeur van de Eikenkroon; ook was hij lid van 't Kon. Ned. Inst., van het Zeeuwsch, Utrechtsch, Leidsch en andere wetenschappelijke en letterkundige genootschappen.

Twaalfmaal was hij adviserend lid der synode. Ook was hij medebestuurder van het Haagsch genootschap en voorzitter der Maatschappij van Welstand.

Hij gaf in het licht:

1) In *Tijdschrift voor Geschiedenis, Oudheden en Statistiek van Utrecht,* D. VI, st. II, n. 9, bl. 320.

2) In werken van het Genoots. voor 1872.

3) In *Annal. etc. Rhen. Traj.,* 1825—1826.

De Kompagnie vrijwillige jagers der Utrechtsche studenten aan haren braven leidsman den Weled. Gestr Heer J. W. Techters, kapit. der kompagnie enz. (Ex tempore) door J. F. van Oordt J. Wz. en H. J. R. 11 Oct 1815.

Herinnering aan den disch ter viering van de verjaring van onzen togt als vrywillige jagers. 11 Oct. 1816.

Disputatio de altera Pauli ad Corinthios epistola etc. Traj. ad. Rhen. 8o.

Proeve over den geest en het belang van het Boek Daniel. Bijdragen ter handhaving van de eer des Bijbels. Met de gouden medaille bekroond in *N. verhandd. v. h. Gen. tot verd. v. d. Chr. godsd.* 's Hage, 1822.

Lukas als geneesmeester voorgesteld. Ten verklaring van zijn Geschiedverhaal Ev. H. XXII, v. 44 en 51.

Wanneer verried Judas zijn meester met een kus? in *N. Chr. Magazijn van J. H. Krom,* D. III, Amst., 1823.

Oratio de hominum gentiumque varietate etc.

Leerrede over 2 Corinthen V: 1, *uitgesproken na het afsterven van wijlen den Hoogl. H. Royaards. Utr.* 1825, 8o.

Oratio de Theologia historica, etc.

Redevoering over den invloed der Nederl. vrouw op de handhaving en wijziging van het volkskarakter; geh. den 26 *Febr.* 1828, *in de Domkerk te Utrecht, bij de viering van het* 40 *jarig bestaan der Maats. tot Nut van 't Algemeen.* Utrecht, 1828, 8o.

Redevoering der historische herinnering der Unie van Utrecht, voor 250 *jaren gesloten. Uitgesproken te Utr. in Nov.* 1822 in *Tijdschr. voor de gesch. en statistiek van Utrecht.* D. IV, 1828, bl. 31.

Over den voortgang in de beoefen. der Geschiedenis ook van die der Chr. Kerk in *Archief voor Kerkelijke gesehiedenis.* D. I.

Over het belang van historische Tractaatjes en *Kerk. Actenboeken voor de Kerkelijke gesch.* Ald.

Bijdrage tot de gesch. van den Ned. Volksgeest in de XVI eeuw tegenover de Spaansche Inquisitie. Ald.

Vergelijking der nieuwere thans in werking zijnde Europeesche concordaten en concordaats-bullen met die van Nederland. Ald.

Rom im Concordate mit den Regierungen. Ein Beitrag zur besseren Gestaltung der Verhaltnissen der Regierungen mit Rom. Aus dem Holländischen ubersetzt mit Anmerkungen des deutschen Herausgebers, Leipzig, 1831, 8o.

Conspectus Scriptorum Theologicorum, qui in Belgio Septemtrionali prodierunt inde ab anno 1815—1829, in *Theol. studiën und Kritiken herausgegeben von Dr. C. Ullmann und Dr. F. W. C. Umbreit* 1829. 11 *B., III H., s.* 639—664.

Over de vestiging en ontwikkelng der Nieuwe Europ. volken tot aan het einde der middeleeuwen vooral door het christendom in het *Archief,* D. II.

Bijdragen tot de bewerking van de Geschiedenis der Nederlanden, 's Grav. 1830.

Vergelijking der thans in werking zijnde concordaten enz. Tweede gedeelte in *Archief,* D. III.

Leerrede over Gen. XXII: 14b, in den bundel *Leerredenen der Ned. Academiepredikers,* Utr. 1831.

Acad. Dankrede geh. na de terugkomst der vrijwillige jagers enz. Utrecht, 8o.

Chrestomathia patristica P. I, Traj. ad Rhen. P. 1.

Klaagz. bij den den vroegen dood mijner onvergetelijke gade (1832), niet in den handel.

Een woord over de naspeuringen van W. H. J. Baron van Westreenen van Tiellandt over zekeren Codex Psalmorum in de Utrechtsche Boekerij berustende in *Arch.* D. II.

Hedendaagsch Kerkregt bij de Herv. in Nederl. D. I, 1834.

Conspectus scriptorum theologicorum, quae a societatibus theologicis in Hollandia recentiori aevo sunt edita, praposita brevi notitiâ de origine et indole Societatum illarum in *Theol. Studiën und Kritiken* 1834 *Sieb. Jahrg.* H. II, en in *Arch.* D. V.

Jean Migault in *Archief* D. IV.

Oratio de Proavorum nostrorum pietate in condenda tuendaque Belgii Foederata republica conspicua in *Annal. Acad. Rhen. Traj.* 1834—35.

Ueber die Grundung und Entwickelung der Neu europaischen Staaten in Mitteralter von Dr. H. J. Royaards. Aus den Holl. von Gottfr. Kinkel. In *Zeitschr: fur die hist. Theologie von Dr. C. F. Illgen,* V B., 1 St.

Het Haagsch genootschap tot verdediging der Christel. Godsd. geschiedk. geschetst. Feestrede ter viering van het 50 *jarig bestaan des Genootschaps, uitgesproken te 's Hage, den* 23 *Oct.* 1835. *Met aanteek. en Bijlagen.* 's Hage, 1835.

Dicta a J. H. R. d. 14 *Jun. A°.* 1836, *quum J. H. Scholten et Jac. Jul. Snouck Hurgronje, Acad. Rhen. Traj. alteris secularibus celebrandis, more majorum, doctores Theologiae renuntiaret* in *Annal. Ac. Rhen. Traj.* 1837, 1837.

Chrestomathia patristica P. II, Ultraj. 1837.

De laatste levensdagen van J. Migault in *Archief* D. VIII.

Iets over den leerstelligen twist tusschen de Hoogleeraren B. S. Cremer en J. Wesselius. Ald.

Hedendaagsch Kerkregt bij de Hervormden in Nederland D. II, Utr. 1837.

Bij den dood van ons pasgeboren zoontje, zes weken na het afsterven van ons eenig dochtertje 3 *Mei* 1836, niet in den handel.

Levensberigt van den Kardinaal Willem van Enckevoort, Dataris van Paus Adriaan, Bisschop van Tortosa en Utrecht in *Archief* D. IX

Acta en Post-acta der Synode van Dordrecht. Ald.

Kerkbestuur in Drenthe gedurende den tijd der Republiek. Ald.

Voorrede voor Dodts Archief voor kerk. en wereldl. gesch. inzonderheid van Utrecht. D. I, Utr. 1838.

Hulde aan van Heusden by zijn graf toegebragt. Niet in den handel 1839.

Ph. W. van Heusde geschetst als geschiedkundige en als Paedagoog tot de Godgeleerdheid. In twee voorlezingen Utr. 1840, 8o.

De Geldersche Synode, in 1560 *te Harderwijk gehouden, in de kerkorde aldaar vastgesteld voor de Geld. Herv. Kerk,* in *Archief* D. X.

Proeve van kerkelijke verdraagzaamheid bij de inwijding der Evangelische kerk te Presburg in Bresgau, den 26 *Julij* 1839 *(uit het hoogd. vertaald)* in *Archief* Deel X.

Compendium Historiae Ecclesiasticae In usum scholarum. Traj. ad. Rhen., 1840, 8o

Begin en omvang der Kerkhervorming der XVI eeuw in vergelijking met de Hervorming der middeleeuwen,

Brief aan den Hoogl. Mr C. A. den Tex, betreffende deszelfs: Regtsvragen omtrent een concordaat tusschen Nederland en den Paus in *Regtsgel Bijblad.* D. III.

Evangeliewoorden, vooral voor lydende christenen, Leerredenen door H. J. R. Utrecht, 1841.

Geschiedenis der invoering en vestiging van het Christendom in Nederland. Eene door de tweede klasse van het Kon. Ned. Inst. van Wetens., Letterk. en Schoone Kunsten bekroonde Prijsverhandeling. Utr. 1842, 8o.

De leer der quaterniteit in de Christelijke Kerk, in *Arch.* D. XIII.

Ahasuerus, de eeuwig wandelende jood. Ald.

Brieven van Hofstede de Groot over den gang der Godgeleerdh. in Nederland. Ald.

De Staats-Kerkorde van Willem I, Prins van Oranje in 1583 in *Archief,* D. XIV.

Redevoering over de aankweeking van den echt wetenschappelijken geest onder eene Natie in *Tijdschrift v. h. K. N. I.,* D. III., 1 H.

Geschiedenis der vestiging en invoering van het Christendom in Nederland, 3e vermeerderde en verbeterde druk, Utrecht, 1848.

Proeve eener geschiedenis der Hervorming in de stad en provincie Utrecht. Eerste stuk in *Archief* D. XVI.

Compendium Hist. Eccles. christianae Fascic. alter. Traj. ad. Rhen. 1845.

Levensberigt van wijlen prof. J. P. L. Schröder in den *Utrechtschen studenten Almanak,* 1846.

De concept wet omtrent de ondersteuning van behoeftigen, in betrekking tot de Diakenen, kerkregterlijk beschouwd. Benevens het reglement op de diaconie-administratie, gearresteerd door de Synode der Ned. Herv. Kerk in 1844. Utrecht, 1846.

Proeve eener geschiedenis der Hervorming in de stad en provincie Utrecht, tweede stuk in *Archief* D. XVIII

Aanspraak bij de Rennelen viering van het 35 *jarig bestaan van het letterk. genoots. Utile Dulci, den* 16 *Julij* 1846 (niet in den handel.)

Proeve eener Gesch. der Herv. in de stad en provincie Utrecht, van 1582 1586, *derde stuk.* 1847, 8o.

De oorsprong en vestiging der Waalsch Herv, Gemeente te Utrecht (1583—1598) in *Archief* D. XVIII.

Het laatste tijdperk der Pauselijke magt. Een woord van waarschuwing voor onzen leeftijd, in *Evang. Kerkbode*, 12 Mei 1858.

De Artikelen der concept-Grondwet van de Godsdienst getoetst. Ald. 19 Mei 1848.

De Nederduitsche-Gereformeerde kerk in Zuid-Afrika (Kaap de Goede Hoop) en hare kerkregtelijken toestand, vooral in betrekking tot Nederland. Met oorspronkelijke bescheiden, in *Archief* D. XIX.

Het kerkregt als wetenschap, ook voor het Akademische Onderwijs. Voorlezing gehouden in de 3de kl. van het Kon. Ned. Instituut, in *Nederl. Jaarb. voor het regt van d. Tex, enz. van Hall*, XI D. 1 St.

Het historisch karakter der Ned. Universiteiten, als waarborg voor er voortdurend bestaan. Utrecht, 1848.

Geschiedenis van het gevestigde Christendom, en de Christelijke kerk in de middeleeuwen. D. I 1849, D. II. Utrecht, 1853.

Leerrede over I Kon. 18 *vs.* 12*b. Obadja of de hooge waarde van beproefde Godsvrucht, geh. te Utrecht* 12 *Oct.* 1848. In de *Leerredenen ter bevord. van Evang. kennis, en Christ. leven* 1849.

Aanbevelingsbrief voor Mozes Michaëlis, Aartsprediker te Jeruzalem, afgegeven door de Professoren der theol. faculteit te Leiden, in het jaar 1648, in *Achief*, D. XX.

Levensberigt van Jan Kops, in *Hand. der Maats. v. N. L. te Leiden* 1849.

Oratio de commutationis, quam subiit theologia in Neerlandia, saec. hoc. XIX via ac ratione Publice habita, d. 21 *m. Martio* 1850 *Cum Acad. Rhen. Traject. regundae munus clernm deponeret.* Traj. ad Rhen. 1850.

Een woord aan mijne Landgenooten. Voorwoord voor tergedachtenis van August. Neander. Uit het Hoogd. Utrecht, 1850.

Schets der Christ. zedel. Utrecht, 1850. (*Niet in den handel.*)

Leerrede over Pred. XI vs. 8—10 *en XII vs.* 1—7. *De roepstem van den godvruchtigen ouderdom aan de jeugd. Geh. te Utrecht,* 1 *Dec.* 1850, in *Leerredenen ter bevord. van Ev. kennis* 1851.

Aanspraak bij de 31*e vergad. der Maatsch. van Welstand, gehouden te Leeuwarden* 1851.

De Herv. Diaconiën, en de Concept-Armenwet van 1851. *Kerkregtelijke wenken.* Utrecht, 1851.

Nederland in betrekking tot de Waldenzen, gedurende hunne ballingschap, na de herroeping van het Edict van Nantes, (1686-1690.) *Grootendeels bewerkt naar de Resolutiën der Staten-Generaal, en andere officieële bescheiden*, in *N. Archief*. D. I.

De uitbreiding der kerk, in de *Geschiedenis der Chr. kerk in Tafereelen, vijfde Tafereel.*

De Alexandrijnsche school, en de zegepraal der Christelijke Letterkunde, elfde tafereel.

Aanspraak bij de 31*e vergad. der Maatsch. van Welstand, gehouden te s' Hage*, 1852. *Aanspraak bij de* 33*e vergad, gehouden te Haarlem*, 1853.

Donatus en Pelagius, de Donatisten en Pelagianen tegenover Augustinus. Elfde Taf., in *Gesch. der Christ. kerk*, enz.

Levensb. van Jonkh. Mr. R. J. Baron van Doorn van Westcapelle in *Handel. der Maats. van Ned. Letterk.* 1853.

De overtuiging der algemeene sterfelijkheid. Leerrede over Gen. XLIII : 27, „Leeft hij nog," in *Leerr. tot bevord. enz.*

Zijn de Cluniacensers ook naar Nederland verplaatst? in *N. Archief*, D II.

De aanteekeningen van Ludovicus a Renesse, aangaande de overzetting des Bijbels. Ald.

De Gasthuis-Predikatien der Ned. Herv. Ald.

De strijd en zegepraal van het christendom in Nederland vierde Tafereel, in *Gesch. der Christ. Kerk*, in tafereelen.

Zie *Ter nagedachtenis van H. J. R., den vriend mijner jeugd en van geheel mijn leven, mijn studie-genoot en mede-uitgever van het Archief voor Kerk. Gesch. door N. C. Kist*, in *N. Archief*, D. I; H. Bouman, in *Utr. Prov. en Stads-Cour.*, van 4 Jan. 1854; Prof. H. E. Vinke, *Toespraak bij het graf; H. J. R. in zyne betrekking tot de Ned. Herv. Kerk door N. C. Kist* in *Kerk. Weekblad voor het Kon. der Nederlanden* 1854, No. 3 (ook afzonderlijk), H. Bouman, *Leerrede ter aandenking van H. J. R.. met een voorb. en aanteekk.; H. J. R. Necrologie* in de *Jaarboeken voor Wetens. Theol.* door Dr. J. J. van Oosterzee; J. H. Scholten. *Levensberigt van H. J. R.* in *Handel. der Maats. van Ned. Letterk. te Leiden*, 1854, 1854; Glasius, *Godgel. Ned., Utr. Volks-Alm.* 1855, bl. 76; H. Bouman, *Narratio de H. J. R., Christi Societatis historico, Chart. Theol.* T. II; W. Broes, *Prof. Kist en wijlen prof. Royaards, met de lofr. des eersten* in *Christ. Maands..* 1855, bl. 106; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

ROYEN (ANNA VAN) teekende met de pen naar etsen van oude meesters in de manier van Anthonie Overlaat o. a. *varkens* naar Karel Du Jardin verdienstelijk bewerkt in 1728.

Zie Kramm.

ROYEN (WILLEM VAN) teekende in kleuren. Op *Cat. van der Marck* te Leiden. Amst. 1778 waren van hem *Vier vreemde vogels in een landschap; een doode ijsvogel; een bloedkwik.*

Zie Kramm.

ROYEN (WILLEM FREDERIK VAN), te Haarlem geboren, kwam in 1669 als hofschilder te Berlijn, en was er nog in 1689 en afwisselend te Potsdam.

Hij ontving van het Pruisische Hof eene jaarwedde van 5000 thaler en was rector der academie.

Hij schilderde bloemen, vruchten, vogelen, stillevens, jagers met dood wild. Hij overleed in 1728 in den ouderdom van 69 jaren.

Zie Kramm,

ROYEN (J. VAN), dichter uit de tweede helft der 17e eeuw, vriend en tijdgenoot van Focquenborch, dien hij boven Homerus stelde. Zijne gedichten zijn voor de werken zijner tijdgenooten verspreid, o. a. voor Focquenborchs, *Herderszangen van Virgilius*, Amst. 1666.

Zie Heringa, *Lijst der Ned. Dichters.*

ROYEN (JOANNES VAN) in 1763 predikant te Kate, in 1674 te Westzouburg, nam in 1676, op verzoek der classis van Walcheren, den legerdienst waar bij het regiment van den overste de Mauregnauld binnen Dixmuiden, werd den 24 Dec. 1679 te Veere beroepen, doch is niet gekomen wijl men hem, een ijverig voorstander van het Coccejanisme en de Veersche gemeente hem volstrekt niet begeerde. Naderhand overgaande tot de Nederduitsche gemeente te Londen in den jare 1686, is hij aldaar in dat zelfde jaar gestorven.

Belangrijk is hetgeen Ds. J. Reinier wegens dat beroep mededeeldt. A. Andriessen maakte eenige dichtregelen op zijne afbeelding (Andriessen was gehuwd met Catharina Joanna van Royen, Kleindochter van Joannes van Royen.

Zie Reinier, *N. verb. Naaml der Predd. te Veere*, bl. 22, 46—51; A. Andriessen, *Dichtk. Uitsp.*, bl. 64.

ROYEN (ADRIANUS VAN), den 17 November 1704 te Leiden geboren, werd, op aanbeveling van zijn leermeester, den hoogleeraar Boerhaave, reeds in 1729 lector in de kruidkunde en drie jaren later gewoon hoogleeraar in de genees- en kruidkunde. Deze laatste betrekking aanvaardde hij met een latijnsch dichtstuk *de amoribus et connubiis plantarum.* In 1738 werd hij door curatoren uitgenoodigd met Gaubius de ambtsverrigtingen van Boerhaave, gedurende diens ziekte, waartenemen, en in 1766 met den hoogleeraar Weiss benoemd, Willem V als erfstadhouder te begroeten, 't geen hij in een latijnsch dichtstuk deed. Ook het tweede eeuwfeest der leidsche hoogeschool werd door hem met een carmen gevierd en hem in hetzelfde jaar (1775) een eervol ontslag verleend.

Nog in het volgende jaar sprak hij, in het groot auditorium, in tegenwoordigheid van den prins erfstadhouder, een dichtstuk uit (*de Otio suo*), door Bilderdijk in het Nederduitsch overgebragt (*Landrust.*) In 1778 gaf hij zijne latijnsche dichtstukken in het licht, waarop nog volgde *Elegia in lapsum praefracto femoris osse luctuosum*, 27 Febr. 1778; zijn zwanenzang. Van Royen was een vruchtbaar dichter, die bij elke plegtige gelegenheid een carmen voordroeg. Zoo reciteerde hij in 1759 bij het neêrleggen van het rectoraat een *Carmen elegiacum de motuum corporis animique moderamine optimo tutissimoque vitae sanae longaevae praesidio.* Ook sprak hij bij dezelfde gelegenheid (1762, 1770). *de historia morbi, primo et perpetuo therapiae Medicae fundamento* en de *Morbis aetatum.* Hoeufft en Peerlkamp spraken met lof van zijne poëzy. Of hij ook de nederduitsche beoefende is mij niet gebleken. Behalve zijn *Orationes* en *Poëmata* gaf hij nog *Florae Leydensis Prodromus*, L. B. 1740 8o. Hij overleed den 28 Febr. 1779.

Zie te Water, *Narratio*, p. 213, 214, Siegenbeek, *Gesch. der L. H.*, D. I, bl. 266, 267, 270, 274, 284, 298, 306, 343, 314, D. II, 84. 83, 487, 488. 275; Hoeufft, *Par. Lat. Belg.*, 217, 218; Peerlkamp, *de Poeti. Neërl*, p. 515, 516; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt, v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, bl. 3. *Biogr. Univ.; Encycl. Bot. Préf.*

ROYEN (ABRAHAM VAN), predikant te Noordwijk buiten van 1755—1790, toen hij emeritus werd, was een kundig en godsvruchtig man, die zich verdienstelijk heeft gemaakt

bij de redding van het scheepsvolk van het in 1781 tusschen Noordwijk aan Zee en Zandvoort gestrande O. I. Engelsche schip *de generaal Barker* gelijk ook vroeger bij gelegenheid van den geweldigen storm en hooggaanden zeevloed die den 15 Nov. 1775 woedde.

Zie *Nieuwe Nederl. Jaarb.*, Febr. 1784, bl. 449; Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 61; *Levensb. van H. van Royen* in *Hand. der Maats. v. N. L.*, 1845, bl. 8.

ROYEN (Mr. David van,) was van 1725—1753 Secretaris van Curatoren der Leidsche Hoogeschool, in welk laatste jaar hij een eervol ontslag verwierf. In 1738 hield hij, op bevel van curatoren, een belangrijk gesprek met Boerhave over zijn opvolgers, dat bewaard is gebleven, en werd in 1741 door hen, tot belooning zijner veelvuldigen werkzaamheden, ten nutte der hoogeschool op zich genomen, een stuk zilver ten waarde van *f* 500 vereerden, met een toepasselijk opschrift door Oudendorp ontworpen.

Groot was zijne verdiensten omtrent de Bibliotheek, waarover hij na den dood van Burman (31 April 1741) het provisioneel toezigt verkreeg. Hij vervaardigde van dien boekenschat een geschreven catalogus.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. L. Hoogesch.*, D. I blz. 270, 272, D. II blz. 42, 46, 50. 123; *T. en B.* blz. 46, 391—397; *Schotel, de L. Bibliioth.*

ROYEN (David van), te Leiden geboren, volgde in 1754 zijn neef Adriaan van Roijen (zie boven) als hoogleeraar in de kruidkunde op, en aanvaardde den 14 Junij zijn ambt met een oratie *de hortis publicis praestantissimis scientiae Batavicae adminiculis.*

Het rectoraat, door hem in 1763 gevoerd, leide hij neder met eene redevoering *de hodierna rei, Herbarum excolendae ratione, ad certitudinem et evidentiam in ea consequendam egregie comparata.*

Hij leide in 1786 zijne waardigheid neder en werd door Brugman opgevolgd. Hij overleed den 30 April 1799.

Zie te Water, *Narr.*, p. 224, 225; Siegenbeek, *Gesch der L. H*, D. II, bl. 205, 206, Verwoert, Kobus en de Rivecourt; *Dict. Unin.*

ROYEN (E. J. van), dichter uit den aanvang der 19e eenw. Hij vervaardigde o. a. gedichten *bij het graf van mijne echtgen. G. W. A. van Neck, geb. 2 Maart* 1777, *overleden den* 28 *October* 1812 (Leiden 1842), en *bij het graf van J. A. S. Beets*, Leiden, 1813, 8o.

Zie v. d. Aa *N. B. A. C. Woordenboek, Cat. der Maats. v. N. Letterk.*, D. I, bl. 300.

ROYEN (Gysbertus van) schreef: *Bedenkingen over de beloften van allerlei heil den bekommerden gedaan, en de voorbereidings predikatiën voor de bedenkingen des Heiligen Avondmaals. Door Philalethes*, (G. v. R), Utr. 1753.

ROYEN (Hendrik van), zoon van Abraham van Royen (zie boven), in 1760 te Noordwijk aan Zee geboren, bezocht de latijnsche school te Leiden, en oefende zich later aan de hoogeschool in de letterkunde onder Valckenaer en Ruhnkenius. Hier sloot hij ook een naauwe vriendschap met den hoogleeraar van der Palm, waarvan beide den 13 September 1832 het vijftigjarig bestaan vierde. Na voleinde studie, werd hij Rector en later Lector Historiarum et linguae Graecae te Vlissingen.

Door de veranderde omstandigheden des vaderlands werd hij eerlang in de staatkundige loopbaan overgebragt en door Willem I, tot staatsraad in gewonen dienst benoemd welke betrekking hij tot kort voor zijn afsterven, 16 Julij 1844, vervulde.

Van Royen beoefende, gedurende zijn gansche leven, de oude letteren en de latijnsche en nederduitsche poëzy, blijkens zijn latijnsch dichtstuk ter eere van de Ruiter, dat met eene navolging in nederduitsche dichtmaat door Joannes Houtman Thz. in 1792 het licht zag, en zijne nederduitsche gedichten *Feestzang voor den* 19 *Dec.* 1799, *bij het plechtige vieren van den aftogt des vijands en het geheel verlaten van den Bataafschen grond door de Engelsch-Russische legerbende. In den Haag*, 1799, kl. 8o; *De tachtigjarige verjaardag van mijne vader.* z. pl. 1810, 8o.; *Gouden bruilofi*, (van neef Loke), 1819, 8o.; *Bij de ter aarde bestelling van Joh. Kappeyne van de Cappello op Eikenduinen te 's Gravenhage, op den* 2 *Mei* 1833. 's Gravenhage, 8o., andere Latijnsche gedichten, zijn door van Santen in zijn *Deliciae poëticae* opgenomen, Hij arbeidde ook aan eene nieuwe uitgaaf van Sulpicius Severus, die echter niet verschenen is.

Van Royen was commandeur en ridder van den Ned. Leeuw, lid van het Prov. Utrechtsch, Zeeuwsch en Leidsch genootschap, curator der lat. school te 's Hage, lid van de Plaatselijke schoolkommissie enz. Zijn portret vindt men vóór *Ned. Jaarb. voor Posterijen* voor 1850. Van Royen bekleedde weleer de post van administrateur der posterijen.

Zie G. Bax, *Prolusio Scholastica, habita die* 18 *Septembris* 1844; Siegenbeek, *Lev. v. v. Royen* in *Handel. der Maats. van Ned. Letterk.* 1845, *Cat. der Maats. van Ned. Letterk.*, D. I, bl. 299, D. III, bl. 99, 122, 482; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. van Portr.*

ROYEN (Hermanus van). Van dezen dichter zijn eenige dichtstukken in de werken van het Leidsche dichtgenootschap opgenomen.

Zie Verwoert.

ROYEN (Jan van), omstreeks 1670 geboren, dichtte: *'s Menschen leven van de wieg tot het graf afgeschaduwt door korte spreuken, verdeelt in de XII maanden des Jaars. Tweede druk met geschicht en zedekundige Aanmerkingen, zoo over ieder opschrift, als ook Aristoteles en Ka'vis zedelessen verrijkt* (*door R. v. L. en J. R*,) Amst. z. j. m. pl.

Zie *Cat. der Maats. van Ned. Letterk.* D. II, bl. 530; van Doorninck, *Anon. en Pseud.* no. 2960.

ROYEN (Jan van), oudste zoon van mr. David van Royen, volgde zijn vader in 1753 als secretaris van curatoren op en bekleedde die post tot aan zijn overlijden in den aanvang van 1783. Hij was tevens raad en pensionaris van Leiden.

Mogelijk is hij de dichter, die den latijnschen eeuwzang van de 250ste verjaring van 's lands hoogeschool te Leiden in nederduitsche dichtmaat overbragt.

Zie Siegenbeek, *G. d. L. H.*, D. II, bl. 46.

ROYEN (J. van) beoefende de dichtkunst, blijkens zijn gedicht *bij het overlijden mijner echtgen.* (Leiden omtrent 1800, 8o.

Zie *Cat. d. M. v. N. L.*, D. I, bl. 300.

ROYEN (Jan van) gaf in het licht:

Nederlandsche Oudheden, m. pl. Amsterdam, 1732, 8o.

Duytschlandsche Oudheden, Amst. 1728, 8o.

Zie Abcoude, *Naaml.*, bl. 314.

ROYER (Jean) predikant *de la chappelle de leurs H. Pruissanees au congrès de Soisson* (Sept. 1728) vervolgens, 1728, te Leeuwarden, en eindelijk, 1731, te 's Hage, der waalsche gemeente. Hier bad hij 1 Jan. 1735 openlijk voor den prins en de prinses.

De staten van Holland bedreigde hem daarom met inhouding zijner wedde; doch op zijn verklaring, dat hij in zijn gebed, alleen op den welstand der hooge persoonaadjes en op het belang van den protestantschen godsdienst gedoeld had, werd hij verschoond. Hij werd later hofprediker van zijn hoogheid

Te Water noemt hem een der aanzienlijkste kerkleeraren, en van grooten invloed. Hij was daarenboven een welsprekend kanselredenaar, en had een belangrijke verzameling der zeldzaamste gedrukte en geschreven werken. Hij huwde Sara Philippina Hoeufft van Oyen, en overleed.

Hij schreef:

Sermon sur Pseaume XXXIX, 10 *prononcé a l'occasion de la mort de S. A. S. Monseigneur Guillaume Charles Henri Friso Prince d' Orange et de Nassau, Stathouder héredétaire Capitain Général, et Améral, Stathouder héréditaire. Capitain Général et Ameral des provinces Unies etc. par S. Royer, pasteur de Eglise Walonne d' la Haye.* Ook in Nederlandsch vertaald.

Sermon prononcé à l'occasion de la mort et des funerailles de S. A. R. Anne princesse Royale de la Grande-Brétagne, princ. Douaeriére d' Orange et de Nassau etc. ect. par Jean Royer, Pasteur de l' Eglise Wall. à la Haye et Chap. de

S. A. S. Monseigneur le prince d' Orange. La Haye 1758 8o.

Sermons sur divers textes de l'écriture sainte par feu Mr. Jean Royer. Chap. de S. A. S. Monseigneur le Prince d' Orange et de Nassau, Stathouder héred. etc. et pasteur de l' Eglise Wall. à la Haye. La Haye 1789. 2 vol. en 8o.

Zie Te Water, *Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1804, bl. 45; Wagenaar *V. H.* D. XIV bl. 167, *Cat. de le Bibliothéque Wal.* a *Leyde, Supplem.*, p. 48, 49.; 3e *Supplem.* p. 80.

ROYER (Mr. Jean Theodorus,) zoon van den vorige werd in 1765 secretaris van den hove van Holland, Zeeland, en West-Friesland, en in 1767 substituut griffier bij hetzelve.

Hij bekleedde dien beide betrekkingen tot 1795, waarna hij geen posten meer bekleed heeft. Hij was zeer bevriend met den hoogleeraar Te Water, die hem als taal- en oudheidkundige roemt, zelfs hield hij zich bezig met aanleeren der Chineesche taal, waarvan hij een uitvoerig woordenboek bezat. Hij was lid der maatschappij van Neerl-letterkunde, en overleed in 1808.

Hij vermaakte zijne Handschriften die betrekking hadden op den grooten natuurkundige C. Huijgens, aan de bibliotheek der L. Hoogeschool, en in 1809 zijne rijke verzameling van prenten en platen, in 1823 vereenigd met die der oude pleisterbeelden.

Zie *Hand. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.* 1808, bl. 45: Kobus en de Rivecourt.

ROYER (Louis), zoon van Johannes Royer en Barbara Lemaitre, den 2 Augustus 1793 te Mechelen geboren, woonde aldaar de lessen in de teekenkunst aan de akademie bij. en behaalde in 1810 den prijs naar het levend model.

Vervolgens was hij acht jaren leerling van den beeldhouwer J. F. van Geel en behaalde in 1816 den prijs in de beeldhouwkunst met zijn *standbeeld* van Hebé, bij de maatschappij van schoone kunsten te Antwerpen, en de gouden medaille voor zijne allegorie op het huwelijk van den toenmaligen Prins en Prinses van Oranje, op de tentoonstelling te Mechelen. In 1819 vertrok hij naar Parijs, waar hij zijne studiën onder den beeldhouwer J. B. J. de Baij voortzette, en een jaar later naar Amsterdam.

Hier beitelde hij het standbeeld *van Claudius Civilis*, waarvoor hij in 1821 den grooten prijs te Brussel ontving. Dien behaalde hij ook in 1823 voor zijne voorstelling van eenen *Griekschen herder, vluqtende voor een slang die hem in den hiel trachtte te kwetsen.* Ingevolge dier bekrooning bragt hij vier jaren (1824—1828) in Rome, Napels en andere plaatsen in Italië door, vestigde zich vervolgens te 's Gravenhage, waar hij Godecharle, als beeldhouwer van den koning der Nederlanden verving. Het volgende jaar werd hij lid der 4 klasse van het kon. Ned. instituut en in 1837 directeur der koninklijke akademie te Amsterdam in het vak der beeldhouwkunde.

Zijne voornaamsten werken zijn door Immerzeel en Kramm vermeld. Zoo vond men op het koninglijk paleis van Willem I de marmeren buste van *Rembrandt, een groep van Paul en Virginia* in albast, borstbeelden van koning *Willem* I *en zijne gamalin* en de buste van een *Grieksch meisje*, alle drie van marmer, op het paleis van *Willem* II een groep, *La veuve du soldat*, eene buste van *S. Cicilia*, beiden in albast, een van *Willem I* in marmer, en een *Basrelief*, voorstellende eene *heilige familie.*

Op het paviljoen te Haarlem bevindt zich van zijne hand een *Ecce homo*, een buste van *Leo XII*, beide in marmer, op de koninglijke bibliotheek te 's Hage een *kolossaal standbeeld van Erasmus* in steen, voor het R. K. kerkhof te 's Hage bewerkte hij een kolossaal *Christus-beeld* in steen, voor de R. K. kerk, de *krijtberg* te Amsterdam 10 *basreliefs* in den vorm van kleine monumenten, voorts vervaardigde hij den kollossalen *Leeuw* van het *monument van van Spijk aan den vuurtoren te Egmond aan zee*, het kollossale standbeeld van den *admiraal de Ruiter*, in 1841 te Vlissingen opgerigt, de buste van *Willem II*, het standbeeld van *Prins Willem den zwijger*, beiden in den fabriek der heeren Paul van Vlissingen en Dudok van Heel, te Amsterdam gegoten, de fraaije buste van prof. *J. Bosscha*, die van mevrouw *Hofdijk-Ukena*, de *getrouwe vriendschap*, in marmer, voor J. de Vos Jac. te Amsterdam vervaardigd, het standbeeld van *Laurens Janszoon Coster* te Haarlem, het kolossale beeld de *Eendragt* boven het *monument voor het metalen kruis* op den Dam te Amsterdam, het monument van pastoor *Tolders*, stichter van het R. K. kerkhof, buiten de Raampoort te Amsterdam, een fraaije groep voorstellende de *Jurisprudentie en de Philologie* voor prof. van Assen, het gedenkteeken voor *Simon Stijl*, te Harlingen het standbeeld van *Michiel de Corce* op het binnenplein van het stadhuis te Mechelen enz. enz.

Roijer huwde in 1831 C. F. Kerst en overleed in Junij 1868. Hij was ridder van den Ned. Leeuw (1837), kommandeur van de Eikekroon, en groot dignitaris dier orde (1867).

Zie *N. Rott. Cour. v. d.* 8 Junij 1868; Immerzeel. Kramm en de aldaar aangehaalde schrijvers; Muller, *Cat. v. portr.*

ROYESTEIN (W. van), vertaalde uit het latijn:

Kortbondige, klaare en nadere Bewijsredenen op en tegen de korte remarques daardoor het regt van zijne Kon. Maj. van Pruyssen om te moeten succedeeren, aangetoond wordt. Amst., 1702, 4o.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, 4673.

ROZEE zie ROSEE.

ROZENDAAL (J. G. P. van). Men heeft:

J. S. Swaan, P. Bakker en J. G. P. van Roozendaal, *Rapport wegens de bestanddeelen der rob antisiphyliticus* in *Tijds. voor genees-, heel-, verlos- en scheik. wetens. Uitgegeven door het Genoots. Vis Unita Fortior*, 1824, D. I, st. 8, bl. 72.

Zie Holtrop, bl. 345.

ROZENDAAL (Jan Jacobz. van), een geacht ingezetene van Gouda, die met anderen in 1572 de omwenteling te dier stede bevorderde. Hij was een der eerste burgemeesters en werd door den Prins tot zijn raad aangesteld In 1576 te Gouda teruggekeerd, bekleedde hij nog tweemaal met grooten lof de burgemeesterlijke waardigheid en overleed in 1581.

Zie Verwoert.

RUARDI (Johannes), zoon van Paulus Ruardi, Griffier der staten van Friesland, en Johanna Jelgersma, werd den 29 Maart 1746 te Leeuwarden geboren. De rector H. J. Arntsenius vormde hem voor hooger studie, en sedert 1763 hoorde hij de lessen van Valckenaer, Schrader, Cannegieter en Wigeri aan de hoogeschool te Franeker. Den 29 Junij 1769 eindigde hij zijn academische loopbaan met bevordering tot J. U. doctor, na de verdediging van een *Specimen criticum ad nonnulla Juris et aliorum auctorum loca.* Een maand te voren was hij reeds tot conrector te Deventer benoemd, welke betrekking hij in 1771 verwisselde met die van hoogleeraar in de grieksche taal en welsprekendheid aan de hoogeschool aldaar. Den 31 Januarij aanvaarde hij dit ambt met eene *Orat. de historia veteri, Romanae praesertim Reip. optima civilis prudentiae magistra.* (Dav. 1771), bij welke gelegenheid zijn voorganger en boezemvriend Ev. Wassenbergh hem met latijnsche dichtregelen begroette. Ook werd hem den 26 Oct. 1776 het onderwijs in de vaderlandsche geschiedenis opgedragen, terwijl hij, na den dood van prof. Jordens, mede een jaar lang de regtswetenschap onderwees

Toen in 1776 de hoogleeraar de Rhoer de taak van wijlen Offerhaus aanvaardde, werd Ruardi tot hoogleeraar in de welsprekendheid en de latijnsche en grieksche talen te Groningen benoemd. Hij aanvaardde deze taak met eene *Oratio inaug. de doctrina liberali et eleganti ex eruditae antiquitatis fontibus petenda.* (Gron. 1781.) Tweemaal bekleedde hij het rectoraat, namelijk in 1781—1783 en 1794—1795, en sprak bij de eerste gelegenheid *de studiorum nostris temporibus invidenda facultate*, en bij de tweede *de amore in patriam per sermonis patrii cultus probanda.*

Geen dezer beide oratiën ging ter perse.

Ruardi beoefende ook de poëzy. H. Bosscha plaatste hem met Schrader op eene lijn.

Hij overleed den 25 Julij 1815 te Scharmer, bij zijne echtgenoote Wilhelmina Knoop, eene dochter, die met mr. H. Staakma Tresling huwde, nalatende.

Behalve zijne oratiën en eenige verstrooide gedichten heeft men nog van hem:

Carmen panegyricum in natales principis Auriaci Guilielmi

Frederici Daventr. 1772. *Elegia ad H. J. Arntzenium*, 1762, 1763; *ad Jo. Batelbqnd*, 1767; *Trochaicum ad Seirpium Gratama*; *Elegiacum ad Hier, de Bosch. Carmen seren. ac celsiss. Belgar. principe Guilielmo primo, ad d. X Octobris, à* CIↃ.IↃ.CCCXIX *publice dictum.*

Zie *Progr inaug.*; Saxe, *Onom.*, T. VIII, p. 387; G. de Wall, *de clar. Fris. Jurec* p. 368; Muntinghe, *Acta secul.*; Mr. J. D. Tresling, *Schets van het Letterk. leven van wijlen Mr. J. Ruardi in Alm. der Acad. van Groningen* 1849, bl. 39—50; *Konst- en Letterb.*; *Gedenkb. d. Gr. Ak.* bl. 400; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt: Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 243; Bouman, *Gesch. der Geld. Hooges.*, D. II, bl. 371; *Cat. Bibl. Belg. Leeuw.* p. 65.

RUARDI (P.) schreef:

Waarneming eener caries van het scheenbeen in *Tijdschrift voor genees- verlos- en scheik. wetens. uitgegev. door het genootsch. Vis Unita Fortior.* 1826 D. II St. 2 bl. 124.

Twee waarnemingen van verwrichting en herstelling der regterdye, Ald. 1826. D. II. St. 2, bl 122.

Zie Holtrop, bl. 304.

RUARDI ( ) schreef over de *Hemelvaart* 8o.

Zie Abcoude, *Aant.* 485.

RUARI (Martinus), in 1588 op 1590 te Crempen in Holstein geboren, studeerde te Hamburg, Rostock en in 1611 te Altorf, waar Ernst Socinus hem met zijne gevoelens bekend, en tot zijn navolger maakte. Hierop vestigde hij zich te Racow en volgde den beruchten Johannes Crellius als rector van het collegie der Socinianen aldaar op.

Van daar ging hij naar Straffin bij Dantzig, waar hij eenigen tijd het ambt van predikant bij de Unitarissen bekleedde. Uit deze plaats verjaagd, vestigde hij zich te Amsterdam; waar hij in 1657, in den ouderdom van 70 of 71 jaren stierf.

Zijne zonen Joachim en David, beide de gevoelens van hun vader toegedaaen, rigtten een boekhandel op te Amsterdam.

Martinus Ruari schreef

Aanteekeningen (in het Latijn) op den *Catechesis Eccles. Polonic.* 1680 4o. tegelijk met den catechismus in het licht verscheen. Voorts heeft men van hem.

Epistolarum selectarum centuria, in quâ etiam nonnullae Hugonis Grotii, Marini Mersenni, Michaelis Guttichii, Joannis Naerani aliorumque virorum ad ipsum epistolae insertae sunt. Subjunctum est scriptum Ruari de Magistratu, ut et Rationes cur Romanae Ecclesiae asseclae non deberent adeo infensi esse Unitariis quos Socinianos vel Arianos vocant. Item M. Guttichii ad Ruari Epistolae in quâ de Grotio ejusque operibus agit. Praefixa est huic codici, filii ejus Joachimi Ruari ad lectorem praefato, Amst. *David Ruari* 1677 8o.

Epistolarum selectarum M. Ruari, nec non aliorum illustrium, spectabilium, doctorumque virorum Centuria altera. Amst. *David Ruari*, 1681 8o.

Zie Sandii, *Bibli. Ant.* p. 96, 108, 109, 114, 115; *Comp. Gel. Lex.* Leipz. 1745, fol. p. 1921, 1922, 2140; Paqout, *Mém.* T. II p. 665. Jöcher; Zeltner, *Hist. Cryptosocin altorf.*

RUARUS (David). Zijn zoon, boekhandelaar te Amsterdam, schreef *Des Werelds Ondergang* Amst. 1738 4o.

Zie Abcoude, bl. 315.

RUARUS ( ) Van deze meester komt voor in den Catal. der kunstverzameling van Ploos van Amstel te Amsterdam.

Het afbeeldsel van een oud heer in het bond gekleed, zittende in een armstoel, uitvoerig met dikverwen.

RUBBENS (N. N.), in 1719 als Mr. beeldhouwer in de kamer van Pictura te 's Hage ingeschreven. Ter Westen schreef dat hij een Brusselear was en »een braaf en bekwaam meesster", die eenige tijd te s' Hage werkzaam was.

Zie Kramm.

RÜCKER (Joannes Conradus), in 1702 te Windesheim in Frankenland geboren, werd in 1733 tot lector en een jaar later tot gewoon hoogleeraar in het burgerlijk regt te Leiden benoemd en aanvaardde deze bediening met eene *Or. de superanda difficultate studii Juris Civilis.* Tweemalen werd hij ook met de tijdelijke waarneming van het hoogleeraarambt in het staatsregt belast. In 1769 werd hij emeritus en den 8 April 1778 overleed hij. Zijne afbeelding is door J. Houbraken in plaat gebragt. Hij bekleedde in 1741 en 1757 het rectoraat en sprak bij die gelegenheid *de Libertatis praesidio, Jure Civili*, en *de vero Jurisconsulto viro bono.* In 1840 verscheen van hem:

Interpretationum Liber primus (i. B. 8o.) in 1749 herdrukt.

Praemissa Dissertatione de civili et naturali temporis computatione in jure, nec non observationibus, quibus Florentina scriptura variis Pandectarum locis defenditur. Subjectisque orationibus quinque varii argumenti (L. B. 8o.) In 1752 verscheen het tweede boek. Ald.

Zie Saxe, *Onom.*, T. IV, p. 475, 738; Te Water, *Narratio*, p. 246; Hambergeri, *Germ. erud.*, p. 976; *Nov. acta erud.* 1754 *Martii*, P. I, p. 109—112; *Relationes de libris Novis, Fasc.* VIII, no. IV, p. 380—396 *Fasc.* VIII, p. 390—412; Siegenbeek, *Gesch. d. L. H.*, D. III. bl. 268, 285, D. V, bl. 191, 275; Bouman, *Gesch. der Geld. Hooges.* D. II, bl. 246; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. van Portr.*

RÜCKER (Gerhard Cristiaan) in 1722 te Windesheim geboren, studeerde te Leiden in de regten, terwijl zijn oom, J. C. Rücker, aldaar het hoogleeraarsambt bekleedde. In 1744 werd hij privatim en in 1751 ook publice tot J. U. D. bevorderd, nadat hij een *Diss. de l.* 6 & *I D. quemadm servit amitt. l.* 49 *D. de re judic. et de effect. sent.*, *l.* 21 & 1. *D. de pactis*, had verdedigd. In het volgend jaar werd hij tot hoogleeraar in de regten te Groningen beroepen en aanvaardde dit ambt met eene *Orat. de subsidiis futuro Jcto necessariis.*

In Augustus 1760 nam hij afscheid van deze akademie om den 22 Sept. d. v. met eene *Oratio de juris civilis disceplina, morum magistra.* Redenen van gezondheid noopten hem in 1768 van zijne betrekking afstand te doen. Hij keerde naar zijne geboorteplaats terug, waar hij den 5 April 1780 overleed.

Zie Saxe, *Onom.*, T. VII, p. 465; *Prog. inaug.*, van 1752; *Series Profess. qui in Acad. Rhen. Traj. docuerint*, p. 46, J. Heringa, *de Audit.*, p. 150; Muntinghe, l. c.; F. Stoschius, *Nova erud. Europa*, P. IX, p. 70, 77; Hambergeri, *Germ. erud.*, p. 683 *ed. sec.* p. 977 *ed tert.*; Haubold, p. 203; Bouman, *Gesch. der Geld. Hooges.*. D. II, bl. 246; van Kampen. *Gesch. der N.L.*, D. II, bl. 314; *Gron. Gedenkb.*, bl. 78, 79; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

RUBISCH (F.) schreef:

Waarneming van eene geheele ontaarting der vesica urinaria in *N. A. Vad. Letteroef.*, 1689, D. IV, St. 2, bl. 514.

Zie Holtrop, bl. 304.

RUDERSDORFF (Jan Andreas), violonist, van duitschen afkomst, in 1797 te Amsterdam geboren, had den violonist Binger, van Juter te Stuttgard en van Hoffman te Frankfort, waar de jonge musicus eenigen tijd vertoefde, tot leermeesters,

Hij was lid der kapel van den Hertog van Leiningen te Amerbach, die hij, na den dood zijns vaders, verliet. De maarschalk Kellerman nam den jongen Rudersdorff onder zijne hoede en stelde hem in de gelegenheid voor keizer Napoleon I te Mentz te spelen. Later werd hij de geliefde leerling van P. Rode, die hem overhaalde naar Parijs te komen.

Hij deed vervolgens kunstreizen door Duitschland, Rusland, Engeland en Denemarken en bekleedde verschillende betrekkingen in die landen. Na acht jaren als orkestmeester aan het theater van Hamburg verbonden te zijn, vestigde hij zich in 1834 in Engeland. In 1844 derigeerde hij nog het genootschap Philharmonie en Anacreon te Dublin. Hij liet drie dochters na, die zich als zangeressen beroemd hebben gemaakt.

Zie Gregoir, *les artistes music.* p. 153; F. C. Kist. *Iets over J. A. Rudersdorff* in *Caecilia, I.*

RUCKENFELD (Abram Frederik), den 19 September 1727 te Frankfort a/M geboren, reisde, na volbragte studie door Duitschland en de Nederlanden, werd te Groningen theol. doctor en in 1753 professor te Deventer. Behalve onderscheidene openbare redevoeringen, gaf hij in het licht: *Sylloge Comment. et Observ. philolog. exeget. et crit. Daventriae* 1792, waarin o. a. voorkomen de varianten van een hebreeuwsch handschrift van de propheten in de bibliotheek van Deventer, en *Philosophia de religione rationali*, Amst. 1770.

Hij was een man van onbekrompen denkwijze en een beminnelijk karakter, en had geen gering aandeel aan de

verbetering van het armbestuur te Deventer, waarin vele misbruiken waren ingeslopen. Hij kon zich niet onttrekken aan de algemeene partijwoede in 1787, en zijn echtgenoote Reinira Maria Borgerink met welke hij in 1757 was gehuwd, ontving in een volksoploop een zoo geweldige stoot tegen de borst, dat zij dien ten gevolge overleed.

Hij keerde naar Duitschland terug en overleed te Bremen, waar zijne moederlijke bloedverwanten woonden.

Zie Kobus en de Rivecourt; van Doorninck, *Geslachtk. aant. ten aanzien der Gecomm. ten landdage van Overyssel*, bl. 760.

RUDOLF (Graaf van Diepholt), studeerde te Keulen, en werd keulsch kanunnik en proost van Osnabrug. Na den dood van bisschop Frederik van Blankenheim (9 Oct. 1423) werd hij tot bisschop van Utrecht verkozen.

Daags daaraan gingen boden en brieven naar Rome om van paus Martinus V de bevestiging van de electie te vragen, doch de paus verwierp Rudolf als een onwaardige en schonk de electie aan Rabanus van Helmstad, bisschop van Spiers, doch de domproost Zweder van Kuilenburg, die bij de verkiezing eenige stemmen had verworven, wist bij Rabanus te bewerken, dat deze zijne regten op het bisdom zou afstaan en Zweder nadrukkelijk bij den paus aanbevelen.

Ondertusschen raakte het gansche Sticht in beweging en er ontstonden twee partijen, de een voor Zweder, de andere voor Rudolf. Die van Zweder verkreeg de bovenhand, en nadat deze de pauselijke confirmatie ontvangen had, deed hij, den 21 Aug. 1424, zijne intrede en sloeg den kerkban over Rudolf en zijnen aanhang. Terwijl hij in April 1426 zich naar Amersfoort had begeven, nam Jan van Renesse Utrecht voor bisschop Rudolf in. Sedert deze zich aldaar gevestigd zag, nam zijne partij dagelijks toe, en op den 8 Oct. van dat jaar ging de ridderschap van Utrecht een verbond aan met die van Overijssel, waarbij men hem tot ruwaard en beschermer aannam.

Kort daarna benoemden ook de utrechtsche geestelijken hem tot ruwaard en hun gepostuleerden bisschop. Na den dood van Martinus V beklom Gabriël Condolmieri, kardinaal van Siëna, onder den naam van Eugenius IV, den pauselijken troon. Deze zond Johannes, bisschop van Maçon naar Utrecht, die een einde aan de scheuring maakte, zoodat alle stemmen zich op Rudolf vereenigden: de pauselijke confirmatie volgde en hij werd op het slot te Vollenhoven door de bisschoppen van Osnabrug en Minden en twee wijbisschoppen geordend, waarna hij, in den aanvang des jaars 1344, te Utrecht zijne openbare intrede hield. In hetzelfde jaar stierf Zweder te Bazel, vergaderden de kanunniken die hem getrouw waren gebleven, te Dordrecht en kozen Walraven van Meurs tot bisschop. Deze begaf zich terstond naar Bazel, verkreeg daar zijne bevestiging en werd door vele dekens in Zeeland, Zuid- en Noord-Holland, die zich vroeger aan de partij van Zweder gehouden hadden, erkend, vestigde zich te Dordrecht en hield daar de kerk in zekeren staat van onrust, die nu en dan een gevaarlijk karakter aannam.

De vijf kapittelen te Utrecht verklaarden zich ten krachtigste tegen hem en Eugenius liet ban en interdict vallen op allen die het met Walraven hielden, doch Eugenius opvolger verhief hem tot kardinaal en bevestigde hem tot bisschop van Utrecht. Na den dood van zijn broeder Hendrik, bisschop van Munster, (2 Junij 1450) verliet hij het land, deed afstand van Utrecht en werd reeds den 5 Julij van dat jaar zijns broeders opvolger.

Het scheen nu dat de laatste levensjaren van den reeds bedaagden prelaat voor hem en de zijnen rustiger zouden zijn. Maar Rudolf was een onrustige geest, die, na zijn leven in onophoudelijken strijd doorgebragt te hebben, de zegeningen des vredes kwalijk wist te waardeeren. Door zijn toedoen brak er krijg tusschen het sticht van Munster en dat van Utrecht uit en toen bij tot stijving zijner door den krijg uitgeputte schatkist in 1453 en het volgende jaar van de geestelijkheid buitengewone opbrengsten eischte, kwamen de vijf kapittelen in openbaar verzet, hetgeen echter niet verhinderde, den Munsterschen oorlog voort te zetten, Er is weinig spraak van zijne zorgen voor het binnenlands bestuur. Een zijner gewigtigste bedrijven was het sluiten van een concordaat met Philips van Bourgondië.

Ten gevolge der buitengewone tijdsomstandigheden, kreeg hij op den staat der kerkzaken in het naburige land van Kleef gedurende eenigen tijd grooten invloed. Hij was niet van kunstzin ontbloot en overleed waarschijnlijk te Vollenhoven op den 24 Maart 1455.

R. Agricola vervaardigde een grafschrift op hem, dat voornamelijk zijne krijgsbedrijven roemt.

Zie Matthaei, *Anal.*, T. III, p. 631—646; T. V, p. 410 sqq.; Busch in *Chron. Wind.*, Beka; Heda; Buchel *ad Hedam*; Revius; *Bat. ill.*, *Bat. S.*. T. I, p. 247 volgg.; Edmannus, *vita Rudolphi* in Meybomii *res Germ.*, T. II, *Chronicon de Trajecto;* Bianco, *die alte Universit Köln.*, s. 840; Veldenaar; Burman, *Utr. Jaarb.*, D. I, bl. 279—284 volgg., Roelants, *Gesch. van de Kerk. Scheur. in het bisdom van Utrecht*, in zijne *Twee verhandelingen*, Gron. 1839; Royaards, *Gesch. van het Christend. en de Christ. Kerk*, D. II, bl. 74 volgg.; Dodt, *Archief*, T. III, p. 95; Drakenborch, *Aanh. op de Kerk. Oudh.*, bl. 142, 143; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, D. IX, bl. 47, 68, 79, 104, 112; Moll, *Kerkgesch. van Nederl.*, D. II, bl. 176 volgg., 207 volgg. J. M. Assink Calkoen, *Scheuring in het bisdom van Utrecht* in *Gesch. der Christ. Kerk in Nederland in tafer.*, Amst. 1864 bl. 352 volgg.; Dumbar, *Kerk. en Wereldl. Deventer*, D. II, bl. 79 ss., *Tijdschr. voor gesch. van Utrecht*, 1842 bl. 263; Balen, *Beschr. van Dordr.*, bl. 774, Wagenaar, *V. H.* (Reg.); *Chron. van het Utr. Genoots.*, (Reg.), van Gils, *Kath. Meyer. Memorieb.* bl. 75; van Gils en Coppens, *N. Beschr. van 's Bosch*, D. I, bl. 143; Hoogstraten; Kok, Nieuwenhuis, Verwoert, Kobus en de Rivecourt.

RUDOLF van Antwerpen bloeide in de eerste helft der 16e eeuw. Hij vervaardigde o. a. het groote altaarstuk in de St. Victors kerk te Xanten.

Zie Kramm.

RÜDTORFFER (F. X.) schreef eene *Verhandel. over de werktuigen uitgedacht tot de breuksnijding en de beste wijze derzelve* in *Verh. bekroond met den prijs van het legaat van J. Monnikhoff* 1807, D. V, St. 2.

RUDAM (Eloy), Op de lijsten der Watergeuzen bekend onder den naam van kapitein Loy of Eloy. Van waar hij was is niet bekend, tenzij hij dezelfde is met Eloy de Melser, een der uitgeslotenen uit het pardon, 8 Maart 1574. Zoo hij dezelfde is dan is Audenaarden zijn geboorteplaats en Rudam zijne heerlijkheid. Doch dit is onzeker.

Sommigen houden hem voor een Waal of Luikenaar; van Haren hield hem voor een Brusselaar. Wij ontmoeten hem het eerst als luitenant op het schip van Zeger Fransz. van Medemblik, die in 1571 uit de vloot van Boshuizen tot die van den Nederlandsche Admiraal Lumbres was overgeloopen. Vervolgens vinden wij hem bij den Briel, vanwaar hij met de Rijk en Bernard naar Engeland werd gezonden om onderstand in geld en manschap. Vrij wel geslaagd in deze onderneming, kwamen ze tegen hunnen, last, omstreeks 9 April 1572, met 500 man, meest Engelschen, Schotten en gevluchte Nederlanders te Vlissingen aan. Bij het beleg van Rammekens had Eloy het bevel over het geschut, en beschoot het kasteel met zooveel kracht dat het, na een beleg van vier of vijf dagen, (31 Julij—4 Aug. 1573) aan de Zeeuwen werd overgeleverd. Eloys vendel werd er in bezetting gelegd. Kort daarna bij een aanval van de soldaten uit Veere op eene verschansing der Spanjaarden aan den hoek, nabij Middelburg, deelde Eloy in hunne, hoe zeer niet groote nederlaag en verloor een zijner oogen. In den gedenkwaardigen slag door de vloot van Boisot bij Roemerswaal, op die van d'Avila en Romero bevochten, (29 Jan. 1574), was hij een der strijders. Het jaar daarna was hij een der kapiteinen te Zierikzee in bezetting, welke stad hij, na de overgaaf aan de Spanjaarden, verliet en vestigde zich voorts te Middelburg, waar hij in 1587 nog woonde.

Zie van Haren, *Geuzen, Hist. verh.* bl. 36, en III z. bl. 32; Le Petit, *Gr. Chron.*, T. II p. 228, 250, 256—258, 267, 274; Meursius *Fred. Albanus* L. II p. 97; Bor D. V f. 240, VI f. 316; van Groningen, *Waterg.*, bl. 285—287,

RUE (De) zie VERSBRATEN.

RUE (Adriaan de), kunstschilder, leerling van P. van Slingeland. Zijn portret, door J. Toornvliet met rood en zwart krijt geteekend, komt voor op *Cat. van der Marck* te Leiden. (Amst. 1773.)

Zie Kramm.

RUE (Mr. PIETER DE LA), den 30 Mei 1695 te Middelburg geboren, wenschte zich op den koophandel toe te leggen, doch zijn vader had hem voor de studie bestemd, zoodat hij, na de latijnsche scholen doorloopen te hebben en na het houden eener *Oratio de jurisprudentia Romanorum*, te Leiden in de regtsgeleerdheid studeerde, (1712) en tot doctor in de beide regten, na het verdedigen eener dissertatie *de modis, quibus testamentis informantur* verheven werd. Ten jare 1715 kwam hij terug in zijn geboortestad, zoo ongeschikt als ongenegen zich op de regten toeteleggen.

In 1718 werd hij tot schepen verkozen, en in het volgend jaar tot raad der stad Middelburg, thesaurier en voorzitter van het collegie van kleine zaken.

Na langdurige ongesteldheid, verviel hij in een zware ziekte, die hem drie jaren met afwisselende vlagen van krankzinnigheid, nutteloos maakte voor zich zelven en de maatschappij. In 1722 was hij in zoo verre hersteld, dat hij het volkomen gebruik van zijnen werkzamen geest terugkreeg. Hij aanvaardde op nieuw den post van schepen zijner geboortestad, en gaf zich voorts geheel aan de letteroefeningen en het onderzoek der H. Schriften over, waarin hij door Scwancke, Boddaert, Voget, Wesseling en anderen ondersteund werd.

Reeds vroeger had de la Rue, met eenige dichtlievende vrienden, eene wekelijksche bijeenkomst, aan de oefening der dichtkunst en Nederl. taal toegewijd, waartoe ook Johan Steengracht, pensionaris der stad Middelburg, en Pieter Boddaert, griffier van den raad van admiraliteit in Zeeland, behoorden, met Boddaert het treurspel van den franschen dichter Crebillon, *Atreus en Thyestes* ('s Grav. 1716 8o.) in Nederl. verzen gebragt en in 1717 door den druk gemeen gemaakt, terwijl in hetzelfde jaar het eerste deel der *Dichtlievende Tijdkortingen bestaande in gedichten van onderscheiden stoffen en rijmtrant, onder de zinspreuk: Urgant Carmina Curas*, in 1718 te Leiden uitgegeven, werd gevolgd door een tweede deel, waarin zich de drie genoemde heeren als schrijvers van de beste stukken bekend maakten. Na zijne herstelling hield hij zich bezig met de beantwoording, der vraag of de schouwburg al of niet geoorlooid is?

Aanleiding gaf hem daartoe de in 1711 door Burman gehoudene *or. pro Comoedia*, waarin deze het nut van den schouwburg had aangedrongen, met het gevolg dat menigvuldige geschriften daartegen in het licht kwamen, waaronder ook (later 1724) het door de la Rue overgezette werkje van Rivet *sur les Comédies*. Ook gaf hij nog in hetzelfde jaar eene vertaling der redevoering van den hoogleeraar Voget *de Natalibus Academiae Groningensis*. Van eigen vinding was een gedicht, genaamd *Schets der Heerijkheid*, door hem omtrent dien tijd gemaakt en aan den predikant Bosschaart opgedragen. In 1725 verliet de la Rue de Middelburgsche regering en werd door de staten van Zeeland tot provincialen rekenmeester van Zeeland aangesteld. Op den 8 Februarij van dit jaar was, op de 150e verjaring de Leidsche hoogeschool, door de hoogleeraren Fabricius en Burman, de eer van Zeeland op een schampere wijze aangetast. Dit gaf de la Rue aanleiding tot het schrijven eener *regtvaardige verdediging van Zeelands luister tegen den onverdienden blaam door den wijdvermaarde en hooggeleerden heer Pieter Burman, onder de zinspreuk: Pro patria.* Middelb. 1725.

In 1734 verscheen zijn *Geletterd Zeeland*, een werk wel niet verheven boven alle bedenkingen, maar echter geprezen door geleerden en letteroefenaars. Dit werd gevolgd door zijn *Staatkundig en Heldhaftig Zeeland*. In 1741 verscheen een tweede druk van het eerste.

Had de la Rue in 1744 zich met Cannegieter bezig gehouden met het onderzoeken der oudheden te Domburg en zelf eene kleine beschrijving van Domburg gegeven, in 1741 legde hij met P. Boddaert de hand aan eene verbeterde uitgaaf der *Delices des Pais-Bas*, naderhand te Brussel gedrukt en uitgegeven.

In November van hetzelfde jaar, werd hij door een hevige zinkenkoorts aangetast. Daarvan hersteld, verviel hij in een zware melancholie, die hem tot alle redelijke werkzaamheden ongeschikt maakte. Zóó sleet hij 29 jaren zonder eenig nut of genoegen voor zich zelven of voor anderen, tot dat hij den 1 December 1770 te Middelburg, in den ouderdom van 75 jaren 6 maanden, ontsliep. Weinige dagen voor zijn dood maakte hij voor zich zelve een grafschrift, dat bij Lambrechtsen is bewaard gebleven.

Behalve de genoemde werken, heeft men nog van hem:

P. de la Rue en Drelincourt, *Christelijke klinkdichten*. Middelb. 1727.

De christelijke geloofsbelijdenis, en het gebed des Heeren in rijm gebragt. Middelb. 1729. 8o.

Bijbelstoffen. Middelb 1732.

Stichtelijke gedichten. Rott. 1731. 8o.

Van de *Dichtlievende tijdkortingen* verscheen de eerste druk in 1718, de tweede Leiden 1728. 8o.

Bilderdijk heeft een dezer gedichten beoordeeld, in 1776, in de Oefeningen van het genootschap, *Kunst wordt door Arbeid verkregen* IV Dl.

Ook vervaardigde hij de *Beschrijving der stad Middelburg* voor het *Woordenboek* van Hoogstraten en hield zich bezig met de uitgave der *Nagelaten gedichten* van vrouwe Anna Rethaan en Anna Maria Vincentius; en zoo veel de spelling aangaat met de *Gedichten* van Jacob Willemsen en het werk van Plevier over de *Handelingen der Apostelen*.

Zie N. C. Lambrechtsen, *Leven van P. de la Rue*, enz. in *N. Verh. v. h. Z. Gen.* III, I; S. de Wind, *Johan de Kanter Philipz. Fragment op een onuitgegeven vervolg op de la Rue's gelet. Zeel.*, in *Achal* 1850, bl. 192; *Vervolg op Gel. Zeel. van P. de la Rue*, in *Nav.*, D. VII bl. 224, 346, 370; Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V bl. 196; De Vries, *Gesch. der Ned. Dichtk.*, D. II bl. 123; Siegenbeek, *Gesch. d. N. L.*; van Kampen, *Bekn. Gesch. der Nederl. Letterk. en wetensch.*; *Boekz. der Gel. wereld*, 1730, bl. 319, volgg. Dec. 1734; L. Pater, *Poëzy*, bl. 443; *Panpoetic. Bat.* bl. 421; van Doorninck, *Anon. Pseud.*, no. 367, 1520, 1704; Vrolijkhert, *Vliss. kerkhemel, voor* bl. 22; *Republiek der geleerden van Sept. en Octob.*, 1734 bl. 290—619; G. de Wind, *de Praclar. Zeland. meritis in rempubl. litter.*, (1778); Arrenberg, *Naamr.* bl. 447; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus; en de Rivecourt; *Nav.*, D. XI, bl. 11. D. XII, bl. 175, D. XIII, bl. 15.

RUEBBENS (P.), een beeldhouwer. Hij was, en vervaardigde in 1723 het grafmonument van Pompejus de Roovere, baljuw van Zuid-Holland, schout der stad Dordrecht en Heer van Hardinxveld, in de kerk te Hardinxveld.

Zie Kramm.

RUELLE (PIETER DE). Van dezen schilder wordt niets gemeld als dat hij ook de poëzy beoefende, blijkens een *Treurzang op zijn overlijden in Wiedemaand*, 1658, alwaar op het eind gezegd wordt, „dat hij door zijn vernuft een dubbele konst gevonden had." Mogelijk is hij dezelfde niet.

RUELLES (P. DES), nederduitsch dichter, die leefde in de 17e eeuw, Men vindt van hem eenige losse minnedichtjes in de *Amsterdamsche vreughde-stroom*.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

RUES (S. P.), is schrijver van

Tegenwoordige staet der Doopsgezinden of Mennoniten, in de vereenigde Nederlanden, waeragter komt een berigt van de Rijnsburgers of collegianten. Amst. 1745, 8o.

Zie *Cat. d. M. v. N. L.*, D. III, bl. 229.

RUFFA (MARTINUS JOSEPHUS) was den 18 Mei 1801 te Rotterdam uit burger ouders geboren, die buiten staat waren veel onkosten aan zijne opvoeding te besteden. Reeds vroeg toonde hij groote geneigdheid voor het tooneel en wist het, in weerwil zijner zwakke gezondheid, op liefhebberij tooneelen zòò ver te brengen, dat hij door het reizend tooneelgezelschap van Obeld, Kup en de Koning tot medelid werd aangenomen. Zòò groot waren zijne vorderingen, dat hij ongeveer 23 jaren oud, bij het Koninklijk Hollandsch tooneelgezelschap, onder directie van Hoedt en Bingly werd geëngageerd. Gedurende meer dan 30 jaren bleef hij onafgebroken, onder verschillende directeuren, aan deze schouwburg verbonden, zoowel als acteur als bij de administratie en ook als regiseur.

Hij onderscheidde zich vooral door zijn grooten ijver in het behartigen der belangen, en tot instandhouding van het nationale tooneel, en bij al zijne drukke bezigheden besteedde hij nog de weinige uren van verpoozing aan het vertalen en omwerken van Hoogduitsche en Fransche tooneelstukken, die alle met veel succes op het repertorium voorkomen.

Hij huwde op 31 jarige leeftijd met de tooneelspeelster An-

na Maria Louise Vink, die hem eene dochter (Adriana Bartholomea Louise) schonk. Hij overleed te 's Hage den 24 Februarij 1857.

Part. berigt.

RUIL, RUYL, RULAEUS (Philippus Cornelisz.) was de zoon van Cornelis Albertsz. Ruil, oud-burgemeester en zouthandelaar te Alkmaar, en van Maartje Philips, dochter van Philips Pietersz, secretaris van St. Maarten, „in die tijd een gauw, getrouw en dienstig man in 's landts Regeeringe, die groote correspondentie hield met Wilhelm, de eerste Prins van Oranje, zijnde genoechsaem als zijn secretaris omtrent de saeken van Noord-Hollandt." Hij werd in 1577 te Alkmaar geboren, studeerde te Leiden onder Trelcatius, Junius en Gomarus, en werd in 1601 tot predikant te Zevenhoven beroepen. In 1610 vertrok hij, na voor Egmond, Assendelft, Bovenkarspel en andere plaatsen bedankt te hebben, naar Naarden, waar hij in 1649 overleed. Zijn zoon Hendricus Ruil, was pred. te Wormer (1634), Weesp (1637), Amsterdam (1646), waar hij in October 1686 in den ouderdom van 68 jaren stierf. Hij schreef een pamflet, G. Brandts, getiteld *Stoute Geveynstheyt en Liefdelose Geest*, enz. Amst. 1675.

Zijne zonen waren Rudolphus Rulaeus, predikant te Barsingerhorn (1659), Graft (1662), Amsterdam in de gasthuis kerk (1668), gestorven Junij 1688, en Philippus Rulaeus, predikant te Uitgeest (1668), Hoorn (1668), aldaar gestorven in 1678.

Zie G. Brandt, *Hist. der Ref.*, D. II, bl. 139; *Nav.*, D. XIV, bl. 146, 205, 209; Pauw en Veeris, *Vera. Kerk. Alphab.*, bl. 175.

RUYL (Albert Cornelis), koopman of opperkoopman in dienst de O. I. Compagnie, schreef:

Spieghel van de Maleytsche tale, in de welcke sich die Indiaensche jeucht christelyck ende vermaeckelyk kunnen oefenen vol eerlicke t' samenspraecken ende onderwysinghen in de ware godsaligheyt tot voorstandt van de christelycke religie, met een vacabularium van de Duytsche ende Maleytsche tale, dienstich voor alle liefhebbers derselven.

Tot Amsterdam by Derrick Pietersz., op 't Water, in de witte Persse 1612. 4o.

Uit de opdragt blijkt dat hij meerdere werkjes heeft geschreven

Zie Leupe, in *Kron. v. h. hist. Genoots.*, 1848, bl. 235 volgg. en in *Bijdr. tot de Taal- Land- en Volkenk. van Ned. Indie*, D. II; *Nav.*, D. XIV, bl. 81.

RUHNKENIUS (David) werd den 2 Januarij 1723 te Stolpe in Pommeren geboren. Na te Wittenberg openlijk eene dissertatio *de Gallia Placidia Augusta* verdedigd te hebben, begaf hij zich, op raad van Ernesti, naar Leiden (1744) om zich onder Hemsterhuis in de Grieksche letterkunde te volmaken. Ruim twaalf jaren had hij reeds te Leiden, buiten openbare bediening doorgebragt, toen het ten laatste zijnen beroemden leermeester gelukte, hem in 1757 tot lector der Grieksche taal te doen aanstellen, welke post hij den 10 Mei aanvaardde met eene *oratio de Graecia artium et doctrinarum inventrice.*

In den jare 1761 werd hem, na het overlijden van Oudendorp, met den rang van gewoon hoogleeraar, de leerstoel der historie en welsprekendheid opgedragen, bij welke gelegenheid hij, den 21 September van dat jaar, eene redevoering *de doctore umbratico* hield. In 1768 sprak hij, bij gelegenheid dat hij de rectorale waardigheid neerlegde, het schoone *Elogium Hemsterhusii* uit. In 1774 werd hij tot opvolger van A. Gronovius, aan het bestuur der akademische boekerij, benoemd, na zich reeds vroeger daaraan te hebben toegewijd. Van zijne gehechtheid aan Nederland en bijzonder aan Leiden en hare hoogeschool, gaf hij, gelijk meermalen te voren, blijk, zoo met name ook in 1785, toen die van Gottingen hem op vereerende en voordeelige voorwaarden, tot zich noodigden, door de beleefde weigering van hun aanzoek. Curatoren bleven niet in gebreken, hem hunne erkentenis te betoonen. Na een roemrijk en nuttig leven, overleed hij den 12 Mei 1798. P. H. Jonxis heeft een fraaije afbeelding van hem gegeven, waarnaar die van R. Vinkeles, en de steendruk van P. Simonau te Brussel vervaardigd zijn.

Hij schreef:

Dissertatio prior et posterior de Gallia Placidia Augusta. Vitebergae 1743.

Epistola critica prima in Homeridarum hymnos et Hesiodum ad L. Valckenarium. L. B. 1749 8o.

Multis partibus locupletius iterum prodiit L. B. 1788 8o.

Thalelaei, Theodori, Stephani, Cyrilli aliorumque Ictorum graecorum commentarii in Titulos Digestorum et Codicis de Postulando sive de Advocatis et de Procuratoribus et Defensorio ex Codice Msc. et latine cum ejus castigationibus. Hagae comit. 1752 fol. en in *Nov. Thes. Juris civilis et canonici Meermannianus* T. III.

Oratio de Graecia, artium et doctrinarum inventrice. L. B. 1757. 4o.

Epistola critica III *in Callimachum et Apollonium Rhodium ad Joh. Aug. Ernestium.* Ibid 1751, 8o. Deze *Epistola* heeft aanleiding gegeven tot het schrijven van Winckelmani *Epistola ad comitem Bruhlium de inventis Herculanensibus.*

Deze beide brieven zijn L B. 1782 8o. herdrukt met *Homeri Hymnus in Cererem*, door Ruhnkenius het eerst in het Grieksch en Latijn uitgegeven.

Timaei sophistae Lex. vocum Platonicarum, quod primum edidit atque animadversiönibus illustravit. Ibid. 1754.

Oratio de Doctore umbratico L B. 1763 4o

P. Rutilii Lupi de figuris sententiarum et elocutionis Libri II. recens. et annotationes adiecit L. B. 1768. 8o.

Annotationes in Hesychii Albertiani Tomum L. B. 1766 fol.

Elogium Tiberii Hemsterhusii. L. B. 1768. 8o. met *duae Richardi Bentleii Epistolae ad Hemsterhusium.* L. B. 1789 8o. met het *Elogium Ruhnkenii cum praefatione et annotatione edidit J. F. Bergman* L. B. 1824. *A clar. Theoph. Christoph. Harlesio, adspersis paucis notulis in libro de Vitis philolog. nostra aetate clarissimorum*, vol. IV p. 214—265, in *Opusculo de ratione studii*, door E. Scheidius uitgegeven, P. I p. 171—219.

Dissertatio de vita et scriptis Longini. L. B. 1776 4o. door de schrijvers der *Bibl. crit. Vol. Part*, 1 p. 116—131 aan Ruhnkenius toegeschreven, en herdrukt in J. Toupii *edit Longini. Oxonii* 1778 4o.

Vellejus Paterculus, cum integris animadversionibus doctorum virorum. Tomis II L. B. 1779 4o. maj.

Homeri Hymnus in Cererem, primum editus e Bibl. Mosquense. L. B. 1780 4o *cum versione latina Joh. Henrici Vossii et cum duabus suis Epistolis criticis multis partibus locupletioribus.* L. B. 1782 8o.

Praefatio ad A. Cornelium Celsum (nomine Luchtmansii.) L. B. 1786. 4o.

Praefatio ad Apuleii Metamorphoseon Libri XI, Francisci Oudendorpii. L. B. 1786.

M. Anton. Mureti opera omnia ex Msc. aucta et emendata, cum brevi annotatione. L. B. 1789 8o. *Tomii quatuor.*

Observationes in Xenephontem, insertae Xenephontis Memorabilium editioni Ernestianae Quintae Lipsiensi 1773 8o.

Annotationes ad Hesiodum editione Hesiodi Loesnerianae. Lipsiae 1778 8o.

Hij had ook het plan den Scholiast op Plato uittegeven doch eerst na zijn dood verschenen zijne *Scholia in Platoex codicibus Msc. multarum Biblioth. primum collecta.* L. B. 1800 8o.

Ook verscheen na zijn dood zijn uitgaaf van het *Lexicon Schelleri.* L. B. et Amstl. 1799. 2 vol. 4o

Opuscula varii argumenti cet. 1 *ed J. T. Bergman.* L. B. 1823. 2 vol. 8o.

Orationes, Dissertt. Ed. F. T. Friedemann, Brunsw. 1828 2 vol. 8o.

Scholia in Suetonii vitas Caesarum, ed. J. Geel, L. B. 1828. 8o.

Dictata ad Ovidii Heroides et Albinoveni elegiam. Nunc pr. ed. F. J. F. T. Friedemann Lips. 1831 8o.

D. Rhunkenii et L. C. Valckenaerti Epistolae mutuae; — D. R. Epistolae ad Wyttenbachium; — D. R. Epp. ad. diversos. Ed. G. L. Mahne, Vliss. 1832 — 1834. 8o. 3 vol.

Dictata in Terentium.

Zie Zijn leven door hem zelven beschreven in *Analectis Pomeranis*; D. Wyttenbachii, *or. de Adolescentia D. Ruhnkenii in exempl. proposita adolescentibus Batavis, Leidae* 1799, nog in het zelfde jaar (Amst. 1799 8o. met den titel *Vita D. Ruhnkenii, auct. D. Wyttenbacchii.* herdrukt en later, vooral met de aanteekk. van

Dr. Bergman; Saxe, *Onom.* T. VIII p. 69—73, J. Alberti, *Praef. ad Hesychium* p. XXXIV. Te Water, *de Rebus Academiae Lugduno-Batavae secundis et adversis*, p. 29. 30, 50, in *Append*, p. 146, LVII; *Nov. acta Erud.*, 1750, *Aug.* p. 469—476, 1752 *Octob.* p. 613—623, 1755 *Sept.* p. 11 p. 534—538, 1769, *Junio*, p 246—254, *Aug* p. 337—365, 1776 *Junii*, p. 299—305; Jaegerus, in *Fabricii Bibl. Graeca.*, vol. III, p. 831, *ed Harlesii*, vol. I p. 1, p 116—131, p. 33, v. I. p. IV, n. 3 p. 45—66, v. II p. IV, p. 1—30. *Bibl. crit.* v. III p. 11, n. III, p. 118—111 n. V p. 117—123, *Bibl. Philolog. ed. Volbortho*, V. I n. III p. 40—47; *Nova Bibl, Phil*, v, I *Fasc.* 1, n. IX p. 136—148; *Das Gelehrte Teutchland*; Bauer, *Conv. Lex.*; Siegenbeek, *Gesch. d. L. Hoogs.*, (Reg.) van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned. L.*; Collot d'Escury, *Holl. roem* (Reg.); Royaards en Kist, *Kerk. Arch.* (Reg.); Sepp, *proeven eener pragtm. Gesch. d. Theol.* I. 65, 89, 100; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat v. portr.*, *Cat. mss. Bibl.* L. B. p. *Cat. librorum Bibl. publ. Univ. Lugd. annis* 1814—1847 *allatorum* p. 296.

RUYCHAVER of **RUICHAVER** (Niklaes) ook Claes Rychaure, volgens de sententiën van Alva een Amsterdammer, doch volgens anderen van Haarlem. waar het geslacht der Ruychavers toen ter tijd in aanzien was.

Hoe het zij; hij was een der werkzaamste, ijverigste en regtschapenste watergeuzen, en bekleedt onder de bevrijders van ons vaderland een hoogen rang.

Reeds in 1569 had hij, onder de eerste Geuzen-hoplieden, deel aan den buit van 100 schepen, in het Vlie veroverd. Het volgend jaar liep hij gevaar zijns levens bij den Allerheilige vloed, en door het ijs, doch hij wist zich te redden, schoon zijn schip reeds verloren werd geacht, en ontkwam in het Vlie, waar hem weder 4 of 5 schepen in handen vielen. Van daar naar de Zeeuwsche stroomen vertrekkende, nam hij het marktschip van 's Hertogenbosch naar Antwerpen (Nov. 1570) en ligtte er 4500 daalders uit. Na de inneming van den Briel, begaf hij zich aan het hoofd van een vendel krijgsknechten naar Noord-Holland en te Enkhuizen in bezetting.

Medemblik werd door hem tot Oranje overgebragt en later ook door zijn toedoen met haar bevelhebber Cabeljauw bevredigd. Toen Haarlem zich bij Oranje voegde, werd Ruychaver spoedig met zijne soldaten ter bewaring dier stad afgezonden, en als, den 20 Julij, door den moed en de tegenwoordigheid van geest van Kolterman, Oranje's commissaris, de stad ter naauwernood aan het verradelijk plan van sommige Spaanschgezinden ontkomen was, trok Ruychaver met zijn volk naar buiten, schermutselde met de Spanjaarden en dreef ze terug naar Sparendam.

Gedurende het beleg van Haarlem evenwel was hij niet in de stad, maar in Jan. 1573 te Egmond, en het was om zijne ervarenheid dat men uit het belegerde Haarlem eenige afgevaardigden tot hem zond, om over de zaken der stad te raadplegen. Zijn voortvarende moed en ijver wist de benden van Cabeljauw in Alkmaar te brengen, nadat zijn beslissende taal den raad der stad overreed had.

Hij moest echter met zijne bende buiten de stad blijven, schoon hij last van Sonoy had om er binnen te trekken, de vijand had hen den intogt reeds afgesneden. Terwijl Alkmaar belegerd werd, was hij te Schoorldam, van waar hij den vijand in onrust moest houden. Ook was hij aan boord van den admiraal Cornelis Dirksz., bij den slag op de Zuiderzee, waar Bossu's vloot verslagen werd en hij zelf genoodzaakt was, zich aan Ruychaver en Dirkzoon over te geven. Gedurende zijne togten in Noord-Holland was zijne vlieboot nog in dienst der Zeeuwen, en een schipper vertegenwoordigde te Veere zijnen kapitein op *Ruychavers boot.*

Terwijl hij in Noord-Holland werkzaam was, ontving hij een blijk van het vertrouwen dat Sonoy in hem stelde, gelijk hij een bewijs van braafheid en nederigheid gaf. Bij den inval van Bossu in Waterland, hadden verscheidene benden de vlugt gekozen, zoo als ze zeiden, uit gebrek aan kruid en lood. Sonoy zond het hun en droeg Ruychaver het bevel over 7 vendelen op. Doch hij weigerde, om zijne jongheid en onervarenheid, onder kapiteinen te bevelen, belovende dat hij deze eer met den getrouwsten ijver voor het vaderland zou vergelden. Hij bleef zijne geloften getrouw. Het gelukte hem met hopman Koen van Steenwijk, Krommenie te bezetten, en na een hevige schermutseling den vijand op de vlugt te slaan.

Ofschoon de verdediging van Wormer tegen 3 of 4000 Spanjaarden, die hem overvielen, zoo wel niet slaagde, dreef hij eerst den vijand op de vlugt en wist den terugkeerende, hem te magtig zijnde, toch zoo lang bezig te houden, tot de dorpelingen zich met hunne have naar Purmerend in veiligheid hadden gebragt. Zelfs bleef het grootste deel zijner soldaten behouden, hij zelf ontsnapte alleen het gevaar van verdrinken, door de trouw van een zijner lijfschutters. Kort daarna werden de Spanjaarden door Tiete Hettinga en andere vrijbuiters met verlies van meer dan 1500 dooden en 250 gevangenen verslagen, en Waterland was van den vijand bevrijd (1574).

Reeds in Mei van 1574 was echter Ruychaver naar Zuid-Holland gezonden, toen de tijding van graaf Lodewijks nederlaag door Holland klonk en Leiden bedreigd werd. Bij de komst van Valdez voor Leiden, lag hij met zijne knechten te 's Gravenhage. Te laat gewaarschuwd, versterkte hij zich echter met haast aan de Geestbrug en hield de Spanjaarden, onder Don Louis de Gaëtan, zóó lang tegen tot de inwoners van den Haag zich te Delft hadden gered.

In 1574 was Ruychaver ook bij den aanslag op Amsterdam. Men had 2000 man in de stad weten te brengen, en bij de burgers verborgen. Ruychaver was met Josua van Alveringen, heer van Hofwegen, aan het huis van den griffier Martini, die met Maarten Neyen, een der zaâmgezworenen was. De kloekheid van Martini's vrouw, eene dochter van Jakob Koppier, heer van Kalslagen, redde de beide echtgenooten. De aanslag was door Requesens ontdekt.

De Zeeuwen hadden, bevreesd het anker voor Lillo geworpen, en Oranjes gemagtigden, Martini, Ruychaver en Alverdingen, waren in den uitersten nood. In eene tafelkas verscholen, toen de spaansche onderzoekers binnenkwamen, hoorden zij het hoe een prijs op hun hoofd werd gesteld. Evenwel dit gevaar ging voorbij en vervielen zij, in de vreeselijke angst die hen pijnigde, tot het besluit om den voornaamsten der zamenzweerders Neyen ter dood te brengen, doch zijn moed en het inzien hunner boosheid, hun mededogen en godsvrucht (zegt Hooft) redden hem van den dood en zijne makkers van een gruweldaad. Zij ontkwamen allen den dood. In den aanvang van 1575 zond hem Oranje om met Sonoy en die van het Noorder-kwartier te raadplegen over de belangrijke inneming van het Barndegat, en van eene plaats aan den zuidelijken IJdijk tot bevrijding van Holland.

Wederom ontmoeten wij Ruychaver onder de kapiteinen in het belegerde Zierikzee, aan het hoofd der bezetting. Na de overgave aan Mondragon, begaf hij zich wederom naar Noord-Holland, ten minste in den aanvang van 1577 was hij met den overste Stelling en den admiraal van Holland, Johan van Duvenvoorde te Haarlem, nadat de spaansche soldaten van daar vertrokken waren, volgens de Gendsche pacificatie, waarbij men zich verbonden had tot wering der Spanjaarden. Hier bleef hij tot den dag waarop hij met zijn bevelhebber Stelling, gouverneur van Haarlem, Amsterdam poogde te overmeesteren bij welke gelegenheid hij, door een bijzonderen vijand in koelen bloede vermoord werd.

Zie *Levensbeschr.* in *Vruchten van de Rederykerskamer de Wyngaardranken* D. I, bl. 52 volgg , *Korte Hist. aanteek. wegens het voorgevallene in de beleg. van Haarlem*, *Kort verhaal van de beleg. van Alkmaar*; van Haren, *Geuzen, Hist. verh.*, bl. 36, J. Schrevelius, *Beschr. van Haarlem*, bl. 279, 284, 302, 308, 338, 339, Hooft, *N. H.* XII, f. 544 volgg; Bor, B. XI, f. 370, VIII, f. 403, Collet d'Escury, *Holl. roem*, D. II, bl. 55, A II, 142—145, II, 35, 36, A II. 143, 144, Wagenaar, *V. H.* (Reg.), v. Groningen, *Watergeuzen*, bl. 287, Kok, Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. van Portr.*

RUIMIG (Abraham)

schreef:

Over 't Lied Hanna over 2 *Sam. II:* 1 *tot* 10, *den VIII Psalm en Matth. XXV*, Leyden, 1720, 8o.

Verklaring van Heylige en Schriftuurlyke zinnebeelden, Leiden, 2 dn. 4o. *Met vermeerd. aanteek. van J. v. d. Honert*, Leiden, 1744, 2 dn. 4o.

Zie Abcoude; Arrenberg.

RUISCH zie **RUYSCH**.

RUISDAAL of **RUYSDAEL** werd, volgens het algemeen gevoelen in 1635, doch volgens Dr. Waagen in 1625 te Haarlem geboren, waar zijn vader fabrikant van ebbenhouten lijsten was. Hij zond zijn zoon naar de latijnsche school. Later verwierf hij den doctoralen titel en zette zich te Amsterdam neder, waar hij met roem de geneeskunde uitoefende en vele chirurgicale operatiën deed. Reeds in vroegere jaren had hij tot

uitspanning het teekenen en schilderen geleerd en als arts bleef hij ook dit liefhebberijvak beoefenen en kreeg zoovele bestellingen dat hij de praktijk nederlegde en zich geheel aan de kunst wijdde.

Het blijkt niet dat Ruisdaal zich onder de leiding van eenen bepaalden onderwijzer heeft begeven, doch de raad en de lessen van zijn vriend Berchem zullen veel tot ontwikkeling van zijn talent en de vorming van zijn smaak hebben toegebragt. Ook bragten welligt Ad. van de Velde, Wouwerman en Lingelbach, die even als Berchem zijne stukken meermalen stoffeerden, daartoe bij. »Met dat al (schrijft Immerzeel) heeft Ruisdael eenen geheel eigendennelijken weg gevolgd, die eenige overeenkomst met den stijl van Albert van Everdingen en Meindert Hobbema heeft. Zijne voorstellingen zijn meest bosch- en rotsachtige streken met statig voortbruischende stroomen, of uit rotskloven voortschietende watervallen: dikwijls ook strand- en havengezigten met zeilende vaartuigen en booten."

„De dichterlijke geest van Ruisdael vond een bijzonder behagen in trotsche voorstellingen. Betrokken en door storm voortgejaagde wolken, sterk woelende zeeën en binnewateren, ontwortelde stammen en door den wind hevig bewogen geboomte, trok hij doorgaans voor aan stille en liefelijke land- en watergezichten; maar al wat hij wrochtte, droeg het zegel der waarheid en was een zuivere afdruk der natuur."

Er valt dan ook niet aan te twijfelen of Ruisdael heeft in Duitschland of Zwitserland dergelijke streken als hij veelal schilderde, naar het leven afgeteekend en bestudeerd." „Boven alle tegenspraak" schrijft Dr. Waagen, „is Jacob Ruisdael de grootste der nederlandsche landschapschilders. In zijne werken en in geene andere, vonden wij dat poëtisch gevoel der noordsche natuur en de volmaakste voorstelling er van, in dezelfde mate vereenigd, teruggeven.

Smith vermeldt, behalve eenige twijfelachtige en enkele dubbelen, 448 schilderijen van zijn penseel, doch 460 zijn er meer, die hem onbekend bleven.

De meeste zijn in Engeland. In 1857 waren er op de expositie te Manchester 20 echte en zeer belangrijke, waarvan 4 à 5 „zoo uitmuntend, dat ze nergens schooner in de wereld te vinden zijn."

Evenals de kunstwerken onzer eerste meesters werden de schilderijen van Ruisdaal, in de eerste helft der 18e eeuw, voor spotprijzen gekocht, en er even zoovele guldens als thans honderden, ja duizenden voor besteed.

In de kunstverzameling van wijlen koning Willem I bevond zich een *Westphaalsch landschap op een regenachtigen dag tegen den herfst*, met stoffaadje van Adriaan van de Velde, waarvoor op de verkooping van mevrouw de douarièriére Boreel *f* 5.500.— betaald werd. Het Haagsche museum bezit van dezen meester een *zeestrand* en een *gezigt van Overveen*, het Amsterdamsche een *woest bergachtig landschap met een grootschen waterval, tusschen rotskloven en neêrgevallen boomen, op den voorgrond uitstroomende, en een dito landschap met een kasteel.*

In 1857 golden twee zijner schilderijen op de verkooping van den graaf van Stolberg, te Hanover *f* 12.720 en *f* 14.160.

Op de verkooping van J. B. Molkenboer gold een teekening van R., voorstellende een *heuvelachtig landschap* met de pen en sapverw, *f* 450.—, een *gezigt buiten Alkmaar met een hooge steene brug, liggende over een stil water*, met zwart krijt en O. I inkt *f* 440·—. Nagenoeg dezelfde prijzen werden op de verkooping van de Vis besteed, twee *landschappen met watermolens* golden *f* 1.000.—

Ook voerde hij op schilderachtige wijze de etsnaald. Bartsch beschreef 7 dezer etsen door R. Weigel nader toegelicht, en vermeerderd. Zijn komen ook bij Kramm voor. No. 8 berusten in 's Rijks museum te Amsterdam.

Nagler noemt 48 graveurs, die naar zijne schilderijen gegraveerd hebben.

Hij huwde Annetje Colyns, bij welke hij kinderen verwekte, en die hem overleefde. Zij was waarschijnlijk een bloedverwante van den schilder David Colyns.

Zie Jacob Campo Weyerman, Houbraken, de Piles, le Comte, Immerzeel, Kramm, Kok, Hoogstraten; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. I bl. 67, 97 98; *Nav.* D. XIII bl. 273, 309, 341; Muller, *Cat. v. Portr.*; Dr. Waagen, *Handb. of Painting*, Lond. 1860; Smith, *Cat. rais. of the Dutch and Flemish masters*; *Cat de la Musée d'Anvers*, 1857; W. Burger, *Musée de la Hollande* T. II bl. 300. Dez. *Trésors d'art, exposés à Manchester* in 1857 p. 294. *Biogr Univ.*; *Biogr. génér. mod.* Chabert et Franquinet, *Galer. des Peintres*; Descamps, *vie der peintres Flam. et Holl.*, T. III p. 9; Bartsch, *Le peintre graveur* T. I p. 309; Villot, *Livret du Musée du Louvre, écoles Hol. et Flam.*; Dr. Waagen, *Kunstw. und Künstner in Engel.* Berlin 1838, T. II S. 577; R. Weigel, *Suplém, au Peintr. graveur de Bartsch*; J. J. von Haber, *Handb. für Künstler und Freunde der Kunst.*

RUISDAAL of RUYSDAAL (Theodoor), broeder van den vorige, volgens Immerzeel een twintigtal jaren vroeger te Haarlem geboren (1615). Ook hij was een verdienstelijk landschapschilder, wiens werk naar dat van Jan van Goyen zweemt. Zeldzaam evenaarde hij zijn broeder in kracht van koloriet, b. v. in een voortreffelijk geschilderd *landschap*, met een breeden stroomende vloed, waarin de boomen en de aan den oever gelegen boerenhutten zich natuurlijk afspiegelen, in de galerij te Munchen. Te Berlijn zijn 2, te Dresden 3 voortreffelijke stukken van zijn penseel.

Houbraken meldt, dat hij de vinding gedaan heeft om gepolijst marmer van allerlei kleuren, voor meubelsieraden te vervaardigen, dat de zwaarte, koelte en glans van het oorspronkelijke bezat. Hij overleed 1670.

Zie Houbraken,; Immerzeel; Kramm.

RUISSCHER of RUISCHER (J.) bloeide in het midden der 17 eeuw, en schilderde Noordsche gezichten. Ook etste hij. Op Cat. von Fries bl. 154 komt van hem voor *een boomrijk landschap*, voor *f* 17 verkocht.

Zie Immerzeel; Kramm;

RULAEUS of RUYLAEUS (Henricus) werd in 1634, als proponent te Wormer, drie jaren later te Weesp, en in 1640 te Amsterdam beroepen, waar hij in October 1680 in den ouderdom van 68 jaren overleed. Hij heeft zich bekend gemaakt door een paar gelegenheidsredenen, b. v. *De eerste predikatie in de Amstelkerk*, Amst. 1670; *Rouwklage over de doodt van de admiraal de Ruiter, in de jare 1677 te Amsterdam op den Maandelycke vast- en bededag*, waaruit Collot d'Escury eene proeve mededeeld. Ook vermeldt Abcoude van hem, *Babylons val en afval* 12o. en *Waarheid Triumhf.* Amst. 1658. 8o.

Zie Pauw en Veeris, *Vern. Kerk. Alphab.*, bl. 175; Glasius, *Godgel Nederl.*; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV, II bl. 141, 742; Abcoude.

RUITER zie RUYTER.

RUITER (G. de)
schreef:

Waarneming van adenites gastro-duodeno-hepatetis, peritonitis en colitis, in *Hippocrates, toegewijd aan geneesk.* 1828. D. II. St. 3 bl. 127.

Heelkundige waarneming, betreffende eene verwonding van den buik tengevolge von overrijding. Ald. 1828, D. II St. 4 bl. 400

Hoofdwonde en lijkopening. Ald. 1830, D. IV St. 2 bl. 50.

Verloskundige waarneming (scheuring der baarmoeder.) Ald. 1830, D. IV St. 3 bl. 96.

Zie Holtrop, p. 304, 305.

RUITER (Gerardus), predikant te Egmond aan Zee, (1720) en te Enkhuizen (1722),
schreef:

Christelyke Vryheid des Testaments, Amst., 1733, 4o,

Zie Arrenberg, bl. 448; Pauw en Veeris, bl. 175.

RUITERS (Aleida), geboren Schuurmans, bloeide in den aanvang der 18 eeuw, en woonde te Emden, waar zij zich als dichteres van Bijbel- en Zededichten bekend maakten. Ofschoon Oudhof hare poëzij ten hemel verhief, zijn evenwel de proeven, die men er van heeft, zeer gebrekkig.

Zie Oudhof, *Poezij*, D. I bl. 164; Witzen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V bl. 190

RULANT (H.) schreef:

Satyra of Schimpdichten, prysende den God Bacchus, of 't droncken drincken, groetsgewyse gesonden aen J. D. L. tot Dordrecht in 1618, uit Amsterdam door R. Rulant, te Amsterdam voor C. W. Blaeu-Laken. 1632. 4o.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

RULOFFS (Bartholomeus), omstreeks 1735 te Amsterdam geboren, was pianist, organist, violonist, componist en dichter.

Hij zette zich reeds vroeg als muziekmeester in zijne geboortestad neder, werd organist der Oude-kerk, en orkestmeester zoo bij den Schouwburg als bij Felix Meritis.

Breed is de lijst zijner tooneelpoëzy, zangstukken, losse gedichten, te breed om hier in te vlechten. Een uitmuntend en eenig exemplaar van zijne werken, bezit de Maatschappij van Nederlandsche letterkunde te Leiden. Een zijner beste dichtstukken is *Amsterdam hervormd* in 1778, met platen en portret van den auteur, in 't licht gegeven. Ook verdienen zijne *Musicale verlustingen, bestaande in nieuwe Nederd. Gezangen*, Amst., 1767, 3 dn., 8o., lof. Hij overleed den 13 Mei 1801. Zijne vrouw maakte zich als zangeres beroemd

Zie Gregoir, *Artist. music.* p. 154; Witzen Geysbeek, *B. A. C. Wb.* D. V bl. 198; S. A. Titsinghiae, *Epicedia*, p. 68; *Ned. Bibl.*, D. VII St. I bl. 240 *volgg.*, *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk*, Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. Portr.* Arrenberg, bl. 448.

RUMMERINK (Martinus,) zoon van Johannes Rummerink, predikant te Meden, Scheemda en laatst te Groningen, bezocht de Groningsche, Utrechtsche en Leidsche hoogeschool, en werd predikant te Oldenschoot en aanhoorige dorpen (1765) te Voorschoten, (1774) te Leeuwarden, van waar hij in 1777 te Dordrecht werd beroepen. Twee jaren later begeerden hem die van Groningen, doch hij wilde Dordrecht niet verlaten, en bleef er tot 1807 in zijne bediening werkzaam. Hij overleed den 1 December 1813, bij zijne huisvrouw, Adriana Pulat, geen kinderen nalatende. Als kanselredenaar heeft hij zich bekend gemaakt door eene *lijkrede op Jacoba Maria Baronesse van Wassenaer* (1771,) en twee bundels *Leerredenen*, Dordrecht 1807, 1808. Hij was (1785) mede oprigter van het *Genootschap ter verdediging der voornaamste waarheden van de christelijke godsdienst, inzonderheid tegen derzelven hedendaagsche bestrijders.*

Zie Ypey, *Kerk Gesch. d. XVIII eeuw*, D. VII bl. 659; H. J. Royaards, *het Haagsch Genoots.*, bl. 159; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II bl. 579; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Brans, *Kerk. Reg.*; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

RUMPEL (J. H.) schreef

over het steunsel der gedistelleerde oliën, over de christalschieting van het Sal Secativum Hombergii, over het hedendaagsche Opium en over de Gagel. Nijmegen, 1774 8o.

De stads- en lands-huishouder. Nijmegen 1762, 1780, 8o.

Brief aan directeuren en leden der Maatschappij van drenkelingen te Amsterdam, nopens de aanwending van het Tabaksclisteer in *Hedend. Vad. Letteroef.* 1778, D. FII St. II bl. 161.

Zie Arrenberg, bl. 449; Holtrop, bl. 305.

RUNGIUS (Johannes Conradus,) of Runge werd den 22 Januarij 1786 te Cappel, in het Graafschap Lippe, waar zijn vader, George Runge, predikant was, geboren. Het eerste hooger onderwijs ontving hij aan het gymnasium te Bremen, dat hij in 1703 met de Leidsche hoogeschool verwisselde.

Hier bleef hij zeven volle jaren; hoorde er de vermaarde hoogleeraren van zijn tijd; maar voelde zich inzonderheid aangetrokken door den persoon en het onderwijs van Perizonius, door naauwe bloedverwantschap aan zijn moeder verbonden, maar bijna nog naauwer aan zijn jeugdigen neef gehecht, door beider gemeenschappelijke liefde voor de klassische oudheid. Dit toonde hij door den lof, hem in de voorrede van *Petavius, Rationarium temporis cum tabb. geneal.* caet. L. B. 1710 8o., waarvan Rungius eene veel vermeerderde uitgaaf bezorgde, gegeven.

Eerst werd hij conrector te Nymegen en was drie jaren later hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid en der Grieksche en Latijnsche letterkunde te Harderwijk. Hij aanvaardde dit ambt met eene *or. de prudentia et artibus Romanorum de constituendâ domi forisque Rep.* Vier jaren later als rector aftredende, sprak hij *de Romanorum luxuria et corruptissimis moribus, quibus Remp. et libertatem et amplissimum imperium corrumperunt et pessumdederunt.*

In 1721 naar Franeker als hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid beroepen, aanvaardde hij deze betrekking met eene *or. de Politicis, Gentilium et maxime Romanorum sacris.* Hij overleed den 17 Januarij 1723. Tiberius Hemsterhusius hield eene lijkrede op hem die echter het licht niet ziet.

Hij hield zich bezig met eene nieuwe verbeterde uitgaaf van Festus en Aelianus, en gaf. behalve de door hem gehoudene oraties, ook die hij als conrector te Nijmegen hield, in het licht (1710)

Zie *Progr. funeb.* Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 784; Jocher; Paquot, *Mém.* T. VIII p. 235; Rotermund, *Brem.*, T. II p. 14. ff. *Boekz.*, 1723 T. I bl. 103, 608; Bouman, *Geld, Hooges.*, D. II, bl. 69, 70.

RUPPE (Christiaan Frederik.) zoon van een orgelmaker, werd in 1753 te Salningen in Saksen geboren, en studeerde te Leiden onder Valckenaer, Ruhnkenius enz. Reeds toen was hij bekend door zijn uitgebreide muziekale kennis, wendde men pogingen aan om hem te Leiden te houden. Zulks gelukte en hij gaf les op de piano, zijn meest geliefdkoosd instrument. Den 18 October 1709 werd hij, op eene jaarwedde van *f* 400, kapelmeester der Universiteit, ook was hij tot zijn dood organist der Luthersche kerk.

Men heeft van hem 36 werken voor de piano, twee groote oratorio's met orkest (*De geboorte, en opstanding van den Zaligmaker*; 15 cantaten, 3 psalmen op stemmen, gewijde liederen met orgel en piano, hymnen, *La Chasse* voor piano; 3 trioos voor de piano, violon en bas, sonaten voor piano en violon; *Lijkfeest* voor het orgel, op den dood van Borger; *Iö vivat*, met variaties voor het orkest; *La grande bataille de Waterloo*, toegewijd aan den Prins van Oranje; *Ouverture du Tartare*, voor piano; 22 sonaten voor de piano, enz. Ook schreef hij: *Theorie der Hedendaagsche muzyk*, Amsterdam 1809 2den. Hij stichtte in 1800 te Leiden een zangvereeniging, en was lid van het kon. Ned. instituut. Hij overleed den 25 Mei 1826 in den ouderdom van 73 jaren. Hij huwde mejufvrouw Christina Challon, die zich als schilderes bekend maakte, zijne kinderen stierven in jeugdige leeftijd.

Zie Gregoir, *Art music. Neerl.*, p. 154; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Kramm.

RUSBURG (B.) werd leeraar bij de Doopsgezinde gemeente te Aalsmeer, vanwaar hij naar Hengelo in Twenthe vertrok. In 1822 naar Kampen beroepen, trad hij aldaar in 1851 eene eervollen rusttijd in, doch hield niet af van zich bekend te houden met den gang der theologische wetenschappen, altoos met ijver door hem beoefend, waarvan hij vroeger proeven gegeven had, door de uitgave van:

Micha vertaald en opgehelderd. Kampen, 1832 8o.

Handleiding tot de geschiedenis eener christelijke zedekunde. Kamp. 1836 kl. 8o.

Hij overleed den 19 Mei 1856.

Zie *Supplem.* op (de Jong) *Alphab. Naaml. v. Boeken*; Brinkman, *Alphab. Naaml. v. Boeken*; *Boekz. d. gel. Wereld*, 1856 D. I bl. 668.

RUSE (Hendrik) werd geboren in den jare 1624, naar men meent te Sauwerd of Sawerd, een dorp, op 1½ uur afstands ten noorden van de stad Groningen. Volgens eene bij de bewoners van dat dorp bestaande overlevering, zou hij de zoon geweest zijn van een schoolmeester te Sauwerd; doch daar zijne moeder, Femina van Katwijk genaamd, tot een aanzienlijk geslacht schijnt behoord te hebben 1), verdient deze overlevering misschien weinig geloof. Naar diezelfde overlevering, zou hij buitengewoon groot geweest zijn, en van daar den bijnaam van Reuse of Ruse verkregen hebben. Hoe dit zij, zeker is het, dat hij zich onderscheidene talen, met name het Latijn, eigen maakte.

„Ruse zag het eerste levenslicht in eene tijd, toen het Gemeenebest der vereenigde Nederlanden voortging zijne onafhankelijkheid tegen het magtige Spanje te verdedigen, en geheel Europa door bloedige oorlogen verdeeld was. Vele jonge lieden werden door die omstandigheid tot den krijgsdienst uitgelokt, met den wensch, zich onder de beroemde Veldheeren, die de verschillende legers aanvoerden, te bekwamen, en in de hoop van door eigene kunde en dapperheid zich eenen weg tot hoogere betrekkingen te banen. Deze drijfveren bewogen ook Ruse daartoe, zoo als hij zelf getuigt: „gedreven door eene natuurlijke genegenheid en lust tot de actiën van den oorlog, maar inzonderheid tot de fortificatiën, artillerie, vuurwerken, mijnen en wat daarmede in verband stond." Hij trad dus, nog slechts vijftien jaren oud zijnde, in dienst van de Algemeene

1) Zij wordt op eene plaat, welke op de kist gehecht was, waarin haar gebeente besloten lag en die in 1794 te Sauwerd ontdekt werd, (waarvan nader) genoemd: *De zalige E. W. Femina van Katwyk, uit de geslagte der Bestens, gewezen moeder van Hendrik, Baron Ruse.*

Staten, in welken dienst hij vier jaren bleef; gedurende welken tijd hij, gelijk hij zegt, „zeer naauw acht nam op de manieren, in deze landen gebruikelijk, zoo om te kamperen en retrencheren, als om te fortificeren." Hij zal dus, gedurende die vier jaren, onder den beroemden Stadhouder en Veldheer Frederik Hendrik zich vlijtig geoefend hebben in al de vakken, tot de krijgskunde behoorende, maar in het bijzonder in hetgeen betrekking had tot zijne lievelingsvakken, de genie en artillerie, waartoe de vermaarde belegeringen en veldtogten, in die jaren gedaan, hem ruime gelegenheid aanboden.

„Dan langzamerhand begon de felheid des oorlogs hier te lande af-, en de zucht naar vrede toe te nemen. Dit verdroot den vurigen jongeling, die, veel hebbende hooren spreken van de praktijken der Franschen en andere natiën, en zich inbeeldende dat men bij hen niets dan mirakelen deed, besloot den Nederlandschen dienst vaarwel te zeggen en zijn geluk elders te beproeven. Hij vertrok derhalve in den jare 1648 met een regement Walen uit Maastricht naar Frankrijk, in de hoedanigheid van Luitenant. Met dat regement woonde hij een jaar later den veldslag voor Frijburg bij, waarin het ganschelijk vernield werd, en Ruse, zoo als hij heeft opgeteekend, „nevens anderen van de oorlogsrampen zijn deel kreeg." Vervolgens hielp hij onder den hertog van Enghien den Rijnpaltz innemen, uitgenomen Franckenthal, dat zich handhaafde. Kort daarop keerde hij naar Frankrijk terug, en maakte van die gelegenheid gebruik, om vele welversterkte plaatsen aldaar, gelijk mede in Bourgondiën, Lotharingen en Duitschland, in oogenschouw te nemen, „naauw lettende op de daar gebruikelijke oorlogsmaximen, alsmede op den vorm en het fatsoen van fortificeren, attaqueren, defenderen, gelijk ook op de manieren van bataljeren," waartoe de toen woedende dertigjarige oorlog, waaraan de Zweden, Duitschers en Franschen deel namen, hem ruime gelegenheid verschafte. Hetgeen hij daarvan zag, was hem niet geheel nieuw, waarvan vermoedelijk de reden zal geweest zijn, dat de krijgskunst, vooral die van aanval en verdediging van vestingen, onder Maurits en Frederik Henderik, zoo groote vorderingen in deze gewesten had gemaakt, dat ze in vele opzigten die bij andere Natiën overtrof.

Waarschijnlijk gaf de teleurstelling, welke Ruse in zekere mate ondervond, hem aanleiding, om den franschen dienst te verlaten en tot dien van Weimar over te gaan, waartoe de vermaardheid van Turenne, die het gebied over het leger van dat hertogdom voerde, hem mede zal bewogen hebben. Hij was onder dien generaal tegenwoordig bij de veldslagen van Herbshausen aan het Marietbal, en van Nordlingen, in en omtrent het dorp Alderheym. Maar ook hier was zijn verblijf slechts kortstondig. In 1646 vernemende den inval der Turken in Candia, en dat deze ook den oorlog aan de Venetianen verklaard hadden, voelde hij opgewektheid, om aan dien krijg deel te nemen, zoo omdat deze tegen deze erfvijanden der Christenen gevoerd werd, als omdat hij verlangde die oorden te bezigtigen. Hij nam dus zijn afscheid van het Weimarsche leger, na gedurende drie jaren in verschillende rangen daarbij gediend, vele zware en moeijelijke togten en gevaarvolle veldslagen bijgewoond en zonderlinge ontmoetingen ondervonden te hebben, met het verlies van het meerendeel zijner krijgsmakkers, die door het felle lood, het scherpe ijzer, het vertrappen der paarden of op andere wijs het leven hadden verloren; of, zoo als Ruse zich uitdrukt, „van hunne neuzen ankers gemaakt hadden." Hij nam zijnen weg uit Duitschland over Zwitserland, waar hij, te Zurich komende, den venetiaanschen gezant, vergezeld van eenige duitsche officieren, aantrof, met wien hij eene overeenkomst sloot, waarbij hij zich verbond voor het Gemeenebest van Venetie duitsch krijgsvolk te werven, en over de Alpen naar Italië te geleiden. Getrouw aan zijne verbindtenis, trok hij weldra naar Lombardije, waar hij eenigen tijd vertoefde, van welke gelegenheid hij gebruik maakte, om de voornaamste grensvestingen van dat land te bezigtigen. Nu kreeg hij bevel naar Venetie op te rukken, in welke stad gekomen zijnde, hij den last ontving, zich met zijne Duitschers naar Dalmatie te begeven, omdat de Turken en Grieken in dat gewest reeds invallen gedaan hadden, en groote toebereidselen maakten, om de aldaar gelegen sterkten te bestormen. Vijf jaren diende Ruse in dat gewest als ingenieur onder den generaal Lunardo Foscolo, die hem, zeker wegens zijne uitgebreide kundigheden in dat vak, verzocht had, die betrekking te willen bekleeden. Bijzonderheden omtrent hetgeen Ruse gedurende die jaren overkwam, zijn niet tot ons gekomen. Hij zelf zegt er alleen van, „dat hij vele vreemde rencontres gehad heeft in velerlei voorvallen, te lang te verhalen." Na verloop van genoemde vijf jaren, Foscolo tot Generalissimus op het eiland Candia benoemd zijnde, verzocht deze Ruse, wien hij als een ervaren en moedig krijgsman had leeren kennen, hem derwaarts te vergezellen, hetgeen onze landgenoot, gereedelijk aannam en tot welk einde hij met dien veldoverste naar Venetie vertrok. Dan hier ondervond Foscolo zoo vele belemmeringen bij het achterdochtig bewind van dat gemeenebest, dat hij genoodzaakt was, aldaar eenen geruimen tijd te verblijven, 't geen Ruse aanleiding gaf, eerst om de baden van Padua, tot volkomen genezing van eenige wonden, te gaan gebruiken, en daarna om zijn afscheid te nemen, verlangende hij, na zoo langdurige afwezigheid, wederom zijn vaderland, zijne ouders en vrienden te zien. Over Duitschland deed hij de reis naar deze gewesten; maar altijd begeerig zich meer en meer te bekwamen, bezigtigde hij gedurende dien togt verschillende vestingen, die hij vroeger niet had kunnen opnemen.

Ten tijde, dat Ruse in Nederland terug kwam, was de oorlog met Spanje, reeds drie jaren geleden, geëindigd en was ook prins Willem II overleden, zoodat er voor hem, bij de verwaarloozing van het leger, welke toen, helaas! maar al te zeer geschiedde, weinig of liever geene gelegenheid was, zich in dienst van den Staat te begeven. Hij zocht dus eenig ander middel van bestaan, en vond dit weldra te Amsterdam, waar hij door de stedelijke regering tot Ingenieur en Kapitein over eene kompagnie Stads-voetknechten aangesteld werd. Tot in het begin des jaars 1660 was hij zeker [illegible] die betrekkingen bekleed, en het is zeer waarschijnlijk, dat hij in hoedanigheid van ingenieur de voorname man geweest is, die bij de laatste uitgebreide vergrooting van Amsterdam, welke in den jare 1658 aanving, het plan der nieuwe uitlegging en der daarmede in verband staande verdedigingswerken rondom de stad gegeven, althans gedeeltelijk ten uitvoer gelegd heeft.

Terwijl hij in die betrekking werkzaam was, schreef hij een in onzen tijd, naar het schijnt, vrij zeldzaam geworden werk, één deel in klein folio, gedrukt bij Johan Blaeu in den jare 1654, waaraan hij den titel gaf van: *Versterckte vesting, uitgevonden in velerlei voorvallen en geobserveert in dese laatste oorloogen, soo in de Vereenigde Nederlanden, als in Vranckrijk, Duijtsland, Italien. Dalmatien, Albanien en die daer aengelegen landen, door* Henrick Ruse, *Ingenieur en Capiteijn over eene compagnie voetknechten der stadt Amsterdam.* Hij droeg dat werk op aan de vier regerende en aan de zes Oud-Burgemeesters, verzoekende, „dat zij het zouden aanmerken als een aangenaam staaltje van zijn dankbaar gemoed, en als een zeker bewijs, dat hij al zijne vermogens in de charges, hem toevertrouwd, besteden zou."

Achterwege latende, wat de heer De Jonge ons meldt over den inhoud van dit boek (uit welks voorrede voornamelijk het voorgaande, betrekkelijk den levensloop van deszelfs schrijver, ontleend is) hoewel belangrijk ook voor de kennis van dezen en voor de geschiedenis van de militaire wetenschap, welke hij daarin behandelt, vervolgen wij met de schets, welke de mededeeler verder van onzen persoon en zijne lotgevallen geeft.

Hendrik Ruse was een van die mannen, hoedanige er in de zestiende en in de zeventiende eeuwen meerdere in bijkans alle landen van Europa gevonden werden, welke zich geenszins uitsluitend aan den dienst van hun Vaderland verbonden, maar hunnen arm aanboden aan dengenen, die daarvan gebruik wilde maken; die geene gevaren schuwden, en zich derwaarts begaven, waar de oorlog het felste woedde, en die hoopten op deze wijze zich eenen onsterfelijken naam te maken en hun geluk te vestigen. Van daar, dat wij hem, na voldoende kundigheden en eenige ondervinding hier te Lande te hebben verkregen, eerst naar Frankrijk, vervolgens naar Duitschland, daarna naar Italië zien vertrekken, steeds met het doel, om aan den oorlog, waar die het felste gevoerd werd, deel te nemen, daarin uit te munten en eenen naam en eere te verwerven. Zoodanige lieden zouden in onze dagen een vreemd verschijnsel opleveren, en niet te onregt voor dwazen, gelukzoekers of onverzadelijke eerbejagers uitgekreten worden. Doch beschouwd uit het oogpunt van den tijd, waarin zij leefden, worden zij eerbiedwaardiger. De middeleeuwsche ridders bestonden niet meer, maar hun geest was niet geheel met hen uitgebluscht. De zucht naar oorlog, naar roem, naar

avontuurlijke gebeurtenissen, naar het bestrijden der Ongeloovigen of ketters bezielde nog velen. En onder dezen mogen wij ook Hendrik Ruse stellen. Maar bij de veelvuldige tochten, die hij deed, te midden der gevaren, aan welke hij zich blootstelde, onder het najagen van eer en geluk, stelde hij zich nog een ander, een hooger doel voor, hetwelk hem voordeelig onderscheidt van de meeste overige rondzwervende krijgslieden dier dagen; te weten, het zich eigen maken van kennis, het verkrijgen van kundigheden in het door hem beoefende en geliefkoosde vak der Vestingbouwkunde en al hetgeen daarmede in verband stond. Hetgeen de Jonge van den inhoud zijns werks mededeelde, doet zien, met hoeveel ijver hij daarnaar streefde; hoe hij er steeds op uit was, alles te onderzoeken, de verbeteringen, die hij elders zag, op te merken en tot zijn voordeel zich eigen te maken, en hoe hij onbevangen hierbij te werk ging, door niet slechts de theorie, welk een grooten prijs hij daarop ook stelde, slaafsch te volgen, maar de voorkeur te geven aan de praktijk.

Nog eene bijzonderheid mogen wij niet met stilzwijgen voorbijgaan. Zijn werk behelst ook een kort begrip der tientallige of Decimaalrekening, en hij wijst door voorbeelden aan, hoe men deze nieuwe manier van rekenen moet aanwenden. Geeft die bijzonderheid geen gunstig denkbeeld van Ruse? Hij volgde hierin het voorbeeld van zijnen vermaarden voorganger, Simon Stevin, den geachten leeraar van Prins Mauris, de die eerste was, welke het nut dier rekening in het helderst licht stelde en den wensch te kennen gaf, dat zij op den handel en het muntwezen mogt worden toegepast. Ruse wees ook in zijn Werk het voordeel dezer rekenwijs aan, en toonde daarmede, gelijk trouwens in zijn geheele geschrift, dat hij zich niet aan het gewone of den dagelijkschen sleuter hield, maar dat hij een zelfdenker was, die de wetenschap zocht te vereenvoudigen, te verbeteren en voor uit te zetten.

„Het was vermoedelijk aan deze zijne kundigheden, dat Ruse het te danken had, dat hem in den jare 1659 door den Hertog van Brunswijk en Lunenburg, Christiaan Lodewijk, opgedragen werd de vesting Harburg te versterken, of liever, te verbeteren en met nieuwe werken te voorzien. Dit betrof de eigenlijke stad van dien naam niet, maar, volgens de Brunswijksche schrijvers, het aan die stad verbonden slot, kasteel of fort, hetwelk hij naar de toenmalige nieuwe, en in zijn Werk omschreven manier van versterken, aanlegde. Te vergeefsch zoekt men bij genoemde Schrijvers, die van deze versterking spreken, nog eenige bijzonderheden omtrent Ruse. Zij roemen intusschen eenparig deze nieuwe vesting, en rangschikken den aanleg daarvan onder de uitmuntendste daden van den Hertog. Een derzelve (Rethmeijer) zegt er van, „dat het was een heerlijke vestingbouw naar de nieuwe kunstmanier, met een royaal werk en vijf bastions." Zij mogen dan den naam van Ruse met stilzwijgen voorbijgaan, hoe men over hem dacht, kunnen wij uit de omstandigheid opmaken, dat voor het voltrekken dier vesting de Brunswijksche Hertog eenen gouden gedenkpenning ter zijner eere deed slaan, dien met zijne beeltenis deed versieren en aan hem ten geschenke gaf, zoodat wij het er voor kunnen houden, dat die Vorst ten hoogste zal voldaan geweest zijn over den arbeid, door Ruse verrigt, waarbij hij toonde, de praktijk, die bij hem in zoo groote achting stond, even goed als de theorie, welke hij in zijn Boekwerk beschreven had, te verstaan.

„Van dit oogenblik af aan zijn de lotgevallen van Ruse met mindere zekerheid bekend. Of hij uit den krijgsdienst der stad Amsterdam in die van den Hertog van Brunswijk overgegaan, dan wel of hij nog eenige jaren te Amsterdam gebleven zij, en slechts intusschen zich voor eenigen tijd naar Brunswijk begeven hebbe, om de vesting van Harburg te versterken, en regtstreeks van hier zich naar Denemarken hebbe begeven; van dit alles blijkt niets. Doch dit staat vast, dat hij, in welk jaar dan ook, tot den Deenschen krijgsdienst overging, en daarin tot aan zijn overlijden gebleven is. Vermoedelijk kwam hij te Denemarken, terwijl Koning Frederik III nog het bewind voerde, en stierf aldaar in het negende jaar der regering van diens opvolger, Christiaan V. Omtrent hetgeen Ruse gedurende al die jaren overkwam, zouden wij niets weten; althans de Deensche Geschiedschrijvers, die wij raadpleegden, houden een diep stilzwijgen over hem in acht; bijaldien het geluk niet gewild had, dat een glas, met zijn wapen beschilderd, en zijne grafstede in het koor der in 1840 afgebroken kerk te Sauwerd, zijne geboorteplaats, met de daaronder en daarop gestelde opschriften, waren bewaard gebleven. Dit glas is thans tijdelijk te 's Gravenhage, doch tot een geschenk voor den Baron von Rusenstein te Kopenhagen, afstammeling van onzen Ruse, bestemd door Jonkheer J de Drews van der Feltz, rijksontvanger te Uithuizer-Meeden in Groningen. Het eerste en vierde kwartier van het daarop geschilderde wapen stellen voor eenen toren of burg, gebouwd op rotsen, door de zee bespoeld, met kanonnen gewapend en prijkende met de Deensche vlag. Dit wapen schijnt in naauw verband te staan met het lievelingsvak van Ruse, de Vestingbouwkunst. Heeft hij daarom dien burg als wapen aangenomen? Of is deze hem door een der beide Deensche Koningen, onder wien hij diende, tot een onderscheidingsteeken geschonken? Deze vragen kunnen niet beantwoord worden, zoo lang men geene nadere berigten omtrent Ruse weet op te sporen; doch het laatste komt uit hoofde der Deensche vlag niet onwaarschijnlijk voor. Het derde en vierde kwartier bestaan uit twee gekroonde zilveren leeuwen op een rood veld Is dit het wapen zijner echtgenoot (1)? Ook dit is zeer mogelijk; maar wij weten alleen, dat zij Suzanna, Baronnesse van Rusenstein, in haar grafschrift genoemd wordt; doch haar eigennaam is niet tot ons gekomen Eindelijk ontmoeten wij als *Surtout* hetzelfde zwaard en dezelfde slang, welke wij reeds op zijnen gedenkpenning opgemerkt hebben, en die wij zinnebeelden van de dapperheid en het beleid, waarmede Ruse steeds te werk ging, noemden.

„Onder dit geschilderde glas stond een opschrift en wel van den navolgenden inhoud: „Henrik, *Vryheer van* „*Rusensteyn, in dienst van syne Coninckl̈yke Majesteit tot De-* „*nemarken en Noorwegen, der Gotten en Wenden, hoog en* „*verordnete Generael majoor en Gouverneur der Coninckl̈yke* „*vestingh Gluckstadt en onderhoerige vestingen, Overste over* „*een Regiment Hoogduitschen te voet, Assessor in 't Coninckl̈yke* „*Crygscollenie, Baron van de Baronie Rusensteyn, heer tot* „*Sauwert, Abierg, Ustrop en Glut, Ridder van syn Coninck-* „*lyke Majesteits ordre, anno* 1673."

„Maar behalve het beschilderde glas en het zoo even vermelde opschrift, is nog een ander gedenkteeken van Ruse tot ons gekomen, hetwelk mede eenig licht verspreidt over de lotgevallen van onzen held vooral in Denemarken. Op den 5 Augustus 1794 werd een grafkelder in de kerk te Sauwerd geopend, waarin drie kisten gevonden werden, op welke drie zilveren en tinnen platen gehecht waren, van welke de onderwijzer van genoemd dorp de opschriften afschreef. Daaruit bleek, dat deze drie kisten de overblijfselen bevatteden van Hendrik Ruse zelven, van zijne vrouw en van zijne moeder. Dat van Ruse was van den navolgenden inhoud:

„*In deese kist is besloten het ligchaam van den Welgebooren* „*Heer Hendrik, Vrieheer van Ruzenstein, Erfheer tot Sauwert,* „*Abierg ent Ustrup, en Luitenant-Generaal van zyn Koning-* „*lyke Majesteit van Denemarken etc.*"

Uit deze beide opschriften en uit een nog aanwezig, in hout gebeiteld wapenschild van Ruse, dat tot 1795 in de kerk te Sauwerd hing, leeren wij: 1. dat Ruse, gedurende zijn verblijf in Denemarken, tot den adelstand verheven en met den titel van *Vryheer en Baron van Ruzenstein*, eene nog in Jutland bekende Baronij, bekleed werd, 2. Dat hij in 1673 den rang van Generaal Majoor, en op den 4 Maart 1679, zijnde zijn sterfdag, dien van Luitenant-Generaal der Deensche dienst bezat. 3. Dat hij is geweest de Gouverneur of militaire Kommandant van Gluckstad en onderhoorige forten. 4 Dat hij Kolonel was van een regement Duitsche voetknechten in Deensche dienst. 5. Dat hij As-

1) Het kan ook het wapen van eene zijner heerlijkheden of van de Barony van *Rusenstein* zijn; zeker is het niet van Sauwerd, daar de Heer Feith mij schrijft, dat dit dorp voor zoo verre men weet geen wapen bezit, gelijk zulks het geval is met vele Ommelander dorpen, en het ook volstrekt niet overeenkomt met de twee vereenigde wapens, welke gevonden worden op den H. Avondmaalbeker van gezegd dorp.

sessor was van een der hoogste ligchamen van algemeen bestuur in Denemarken, van het koninklijk krijgscollegie. 6. Dat hij, eindelijk, was ridder van eene der Deensche orden.

Wij gaan verder voorbij de gissingen, welke de heer de Jonge aanvoert, om te verklaren, hoe Ruse aan deze talrijke titels en onderscheidingen mogt gekomen zijn, waaromtrent hij niets met zekerheid heeft kunnen opdiepen, dan alleen dit, dat Ruse in Denemarken, en wel met name in de hoofdstad Kopenhagen, als vestingbouwkundige werkzaam is geweest, waarvan nog op den huidigen dag eene onwederlegbare getuigenis bestaat in eene der bastions van die hoofdstad, welke door hem aangelegd werd, en ter zijner eere nu nog den naam van *Rusenstein* draagt. Bovendien zegt de Jonge, mag men veronderstellen, dat hij, bepaaldelijk in den bloedigen oorlog, welke van het jaar 1675 tot 1679, tusschen Christiaan V en Karel XI, koning van Zweden, gevoerd werd, als Kolonel van een regement Duitsche voetknechten, en als Generaal, geen werkeloos aanschouwer zal gebleven zijn, terwijl alle andere veldoversten daaraan deelnamen; maar, dat hij met zijnen gewonen ijver en zijne nooit verflaauwde dapperheid zich zal beijverd hebben, meer en meer zich waardig te maken de gunst des Konings, en ook werkelijk zijne goedkeuring verworven heeft.

Doch tot slot van dit voor de Groningers zoo lezenswaardig berigt moeten wij hier nog bijvoegen:

Eertijds stond te Sauwerd, de geboorteplaats van Ruse, een burg of slot, toebehoorende aan de Heeren van Onsta, en vermaard om deszelfs sterkte in de vroegere geschiedenis der Ommelanden, doch reeds in 1400 door de Groningers vernield. Op de plaats van dien burg of dat slot werd later een huis of kasteel gebouwd, doch hetwelk mede in 1723 afgebroken is. Naar hetgeen men te Sauwerd verhaalt, zou Ruse, wegens de liefde, welke hij, ook na zijne verheffing, aan zijn dorp toedroeg, dat kasteel of dat huis met al zijne heerlijke regten gekocht, en op hetzelve met zijne echtgenoot dikwijls den zomer doorgebragt hebben. Dat hij aldaar zou gestorven zijn, is niet bewezen; maar zeker is hij, gelijk wij reeds wilden, benevens zijne echtgenoote en moeder, in de kerk zijner geboorteplaats begraven. Hij liet geene zonen, maar ééne dochter na, van wie, zoo als meermalen gebeurt, de geslachtsnaam van *Rusenstein* op hare nakomelingen is overgegaan, welke naam nog gevoerd wordt door den Baron von Rusenstein te Kopenhagen, die de eigenaar is van den gouden gedenkpenning, welke tot mijne nasporingen en tot deze mededeeling aanleiding heeft gegeven.

Part. berigt.

RUMPFF (Christiaan Constantinus) geneesheer te Leiden, in de laatste helft der 17 eeuw. Hij was in 1672 van wegen de Staten-generaal, in gezantschap naar Zweden blijkens de opdragt aan hem van de *Disputatio juridica de Quaestionibus* van Wilhelmus Rumpff. L. B. 1692.

Hij scheef:

Auctarium ad Joh. Andr. Schmitzii cumpendium medicinae practicae

en gaf uit:

Ant. Menjotti (Petri Petiti). *Epist. Apologet. de vuriis sectis amplectendis.*

Zie *Alg. Kirch, Zeits, von Schenkel.* 5 *Jahrg,* 8. *Heft*; Jöcher.

RUSIUS (Albertus), den 14 November 1614 te Immen geboren, werd den 20 Augustus 1659 van Amsterdam, waar hij sedert 1646 het hoogleeraarsambt in de regten bekleed had, tot gewoon hoogleeraar in dezelfde wetenschap naar Leiden beroepen, met bijzonderen last om ook in het leenregt onderwijs te geven. Hij overleed den 19 December 1678 en werd door Bôckelman met een lijkrede vereerd

Zie Soermans, *Acad. Reg*, bl. 50; Siegenbeek, *L. B.* D. II bl. 437; Schotel, *Comm. de meritis qentis Blijenb.*, p. 93; N. Hensii, *Poëm.* p. 206;

RUSSE (P.)

schreef:

Schat der langlevenheid.

Zie Abcoude.

RUSSELMAN (N.), een dichter uit den aanvang der 18 eeuw.

Zie van der Aa, *B. A. C. Wb.*

RUSSEN (Jacob). Van hem bezitten wij een *Boek van de Vroedvrouwen* Amst. 1664, m. pl. 4o.

Zie Abcoude.

RUSTING (A. G.) is schrijver van:

Heydens christendom. 1694 8o.

Over het lyden Christi.

Zie Abcoude.

RUSTING (Abraham Gerbrandsz. van) is dichter van het zeldzame tooneelstuk, *verloren Prins van Paphos* of *Malharba en Astrea*, in 1658 gedrukt.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Wb.* D. V bl. 499.

RUSTIG (   ). Van hem bezitten wij

Twee brieven, betrekkelijk het verschil tusschen de voorstanders der leeringen van Prinsen, en de schrijvers der gesprekken van een schoolonderwijzers-gezelschap. Gron. 1812, gr. 8o.

Nog twee brieven het onderwijs en de leeringen van den Heer Jacotot betreffende. Gron. 1827, gr. 8o.

RUSSCHUER (Peter de) werd, wegens ongeoorloofde communicatie met den vijand, bij sententie van 23 Febr. 1638, tot eeuwigdurende gevangenisstraf veroordeeld. Zijne dochter Fransina de Russchuer betuigde, door mededeeling van verscheidene brieven haars vaders, dat het vonnis onregtvaardig was.

Copye van eenigen Brieven, geschreven bij den Capiteyn Peter de Russchuer in syn Ghevangenisse te 's Graven-Hage, z. pl. of jaar (1639), 50 blz.

Zie Tiele, *Pamfl.* D. I, bl. 336.

RUSTINGH (Salomon), zoon van Abraham Rustingh, (in 1688 in den ouderdom van 78 jaren overleden) werd omstreeks de helft der 17e eeuw geboren, noemde zich med. doctor en oefende de geneeskunst uit te Zuid-Schermer.

„Tot Schermer dan, daar woont een vent,
„Van doctor door de kwynerijen,
„Een pokhuur overal bekend,
„Zijn naam is Doctor Rustingh.

Als geneeskundige heeft hij onderscheidene werkjes geschreven, als:

Geneeskunst, Amst., 1700, 8o.

Nieuw gebouw der Heel- en Geneeskunst, gegrondvest op reeden en ervarendheit met bijvoeging van vele ondervonden hulpmiddelen. Amst., 1700, 1709, 8o.

Nieuwe Veld-chirurgie en aanmerkingen op de werken van Blankaart en Daalman. Leiden, 1706, 1709, 1732, 8o.

Rustingh beoefende ook de Nederduitsche poëzy. Zijne werken werden door Abcoude en Arrenberg opgenoemd.

Duvelsleven onder de Duvelen, ofte Duvels Dispuyt om 't opperduvelschap. Amst, 1694.

De gehoornde Duivel met bokspoten, gevende instructie voor eenige Konstenaren en anderen, om bij 't gemeen in agting te komen, gevolgt door Raadt — om — aan de lust te raken; daarbij de hel bankrot, — met een poëet. Verh. van eenige karren vol poëten. Amst., 1704, kl. 8o.

Het Schouwtooneel des doods; waarop na 't leven vertoont wordt de Dood op den Throon des Aard-bodems: heerschende over alle staeten en volkeren, verciert met dartig zinnebeelden 2e dr., Hoorn, 1726. 8o

Klaagliederen van Ovidius. Amst., 1701, 8o.

Kortwijlige tijdverdrijven der Salet-jufferen, bestaande in honderd goede gelukzeggingen. Amst, 1737, 8o.

Wonderlijke levensgevallen. 8o.

Doodendans. Amst, 1740, 8o.

Vele dezer Gedichten zijn ook opgenomen in zijne *Volgeestige Werken* in 1712 te Amsterdam voor de vierdemaal herdrukt. 2d... 8o.

In het vak der taalkunde schreef hij: *Barbarologia, zijnde de sleutel der Grandiloquentia Paganisms, ofte Boeren-Latyn, zooals by voorname Boeren en sommige Stedelingen, in Zuyd- en Noordholland, zeer geleerdelijk van haar gesproken wordt. Alsmede een kroeg-praatje, daer al de aerdigheden van 't Boeren-Latyn in getoont werden.* Amst., 1746, kl. 8o,

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl Kist en Royaards, *Kerk. Arch.*, (tweede serie) D. IV bl. 432; *Cat. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.* D. I bl. 142, 250, 530, D. III bl. 621; Banga, *Gesch. d. Geneesk.*, D. II bl. 660, 674; Haller, *B. M. Praef.* 4, 639; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Abcoude; Arrenberg.

RUTTEN (Jan Abraham), den 23 Februarij 1796 te Breda uit burger ouders geboren, trad op dertien jarigen leeftijd, namelijk in 1809, reeds in dienst bij de Marine, doch verliet die weder bij de omwenteling van 1813 om, den 12 December van datzelfde jaar, als tamboer voor zes jaren dienst te nemen bij het eerste bataillon veld-artillerie. Den 1 Januarij 1814 werd hij bevorderd tot korporaal en den 1 November 1819 gepaspoorteerd, terwijl hij kort daarna, namelijk den 8 December van datzelfde jaar, als sergeant dienst nam bij het koloniaal depot. Den 13 Maart 1820 scheepte hij in aan boord van het schip *Delphine* om zich naar Oost-Indië te begeven, en den 29 Julij van dat jaar landde hij aan te Batavia, alwaar hij geplaatst werd bij het vijfde regement artillerie.

Het voorregt eener wetenschappelijke opvoeding was hem niet te beurt gevallen; zoowel zijne burgerlijke afkomst, als de jeugdige leeftijd, waarop hij in dienst trad, hadden dit verhinderd. Hij had echter een helder hoofd en het hart op de regte plaats; hij muntte uit door ijver en goed gedrag, en zich zelf, zooveel de gelegenheid toeliet, oefenende, vooral in dat gene wat zijn wapen betrof, wist hij zich zoo te bekwamen, dat hij den 21 November 1820 werd bevorderd tot sergeant-majoor, den 21 Februarij 1821 tot adjudant-onderofficier, en in eenen tijd waarin minder wetenschappelijke kennis gevorderd werd dan later en thans, bij besluit van den 12 Februarij 1822, tot tweede luitenant. Eenmaal den officiersrang verworven hebbende, wendde hij zijne beste pogingen aan om zich meer en meer daarvoor te bekwamen en dien rang met eere te bekleeden.

In de jaren 1824 en 1825 nam hij deel aan den strijd welke op het eiland Celebes gevoerd werd, om de in onderscheidene streken tegen het wettig gezag in opstand gekomen vorsten en onderhoorige inwoners, weder in onderwerping te brengen, en bij verschillende gelegenheden gaf hij blijken van zijne onversaagheid als krijgsman.

Hij nam deel aan eene expeditie, welke ongeveer 400 man sterk, waaronder een geëvenredigd getal artilleristen, in de maand Augustus 1824, onder bevel van den Luitenant-Kolonel H. J. J. L. de Steurs ondernomen werd, om den weêrspannigen vorst van Soepa, een vasal van het Nederlandsch gouvernement, onder het wettig gezag terug te brengen. Voor de vijandelijke sterkte aldaar werden verscheidene bloedige gevechten geleverd, waaraan de luitenant Rutten met beleid een werkdadig deel nam, en met eere vinden wij zijnen naam vermeld bij de nederlaag welke den 30 van die maand, door onze troepen voor die sterkte geleden werd, en waar zij, na met heldenmoed gestreden, en een groot verlies aan dooden en gekwetsten ondergaan te hebben, zich genoodzaakt zagen de pogingen, om die sterkte te vermeesteren, vooreerst op te geven.

Den 28 September van hetzelfde jaar nam hij deel aan het met gunstig gevolg bekroonde gevecht om den vijand uit de nabijheid van onzen post te Maros, eenige uren benoorden Makassar te verdrijven, doch den 17 October daaropvolgenden had de vijand eene poging in den zin om de gemeenschap te land, tusschen genoemden post en Makassar af te snijden. Hiervan onderrigt, zonderde de kommandant van Maros, de kapitein B. J. Le Clercq, van de bezetting 218 hoofden af met vier veldstukken, en vereenigde die in eene kolonne, om met de inlandsche hulptroepen, ongeveer 4000 man sterk, deze poging te verijdelen Den 18 werden de onzen 's morgens om 7 uren aangevallen, waarop een bloedig gevecht volgde, waarbij de onzen aanvankelijk eenig voordeel behaalden, doch doordien een deel der hulptroepen trouweloos tot den vijand overliep, en de onzen dien ten gevolge in den rug werden aangevallen, keerde weldra de kans en werd den onzen een gevoelig verlies toegebragt. De kapitein-kommandant Le Clercq, de eerste luitenant Kriss, benevens 34 Europeêsche en 19 Inlandsche soldaten sneuvelden, een groot getal werd gewond, en twee der veldstukken onder den luitenant Rutten, die met veel dapperheid streed, vielen met hunne bemanningen in handen van den vijand. Bovendien telden onze Makassaarsche hulptroepen een groot getal dooden en gekwetsten.

Had hij moeten deelen in de nederlaag welke den onzen op den 30sten Augustus 1824 voor Soepa te beurt viel, Rutten mogt het genoegen smaken deel te nemen aan de gevechten welke, door eene sterkere krijgsmagt, door den generaal Van Geen aangevoerd, den 26 en 27 Junij 1825 voor die zelfde sterkte geleverd werden, met het gelukkig gevolg dat de buiten werken werden genomen, en de vorst zich niet meer veilig achtende, zich den volgenden dag onderwierp.

De te Soepa behaalde overwinning maakte een einde aan den toenmaligen oorlog op Celebes en had het gevolg dat het meerendeel der troepen naar Java werd teruggezonden, doch een deel er van, 400 man sterk, vertrok onder den majoor Sollewijn naar de westkust van Bornéo, om de wederspannige Chinezen aan het Nederlandsche gezag te onderwerpen. Ook de luitenant Rutten behoorde tot die expeditie. Kort na de aankomst der troepen te Pontianak, en voor dat iets door hen had kunnen ondernomen worden, ontving de majoor bevel om met deze troepen zoo spoedig mogelijk op reis te gaan naar Java, alwaar in de maand Julij 1825 een gevaarlijke opstand was uitgebroken, die eenen oorlog van bijna vijf jaren ten gevolge had.

Het duurde lang voor dat de luitenant Rutten eenige belooning mogt erlangen voor de diensten door hem in den veldtogt op Celebes bewezen. Onze Oost-Indische bezittingen werden in het moederland destijds niet gewaardeerd als tegenwoordig, en het brave Indische leger bewees daar in stilte en vergeten de gewigtigste diensten, welke eerst in latere jaren werden op prijs gesteld. Eindelijk werd hem, bij besluit van den 28 November 1828, des Konings tevredenheid betuigd, wegens zijne gedragingen en verrigtingen bij de expeditie op Celebes.

Aan den vijfjarigen oorlog op Java nam de luitenant Rutten een zeer werkdadig deel. Alle bijzonderheden te vermelden van zijn aandeel in dien strijd, zoude eene al te groote ruimte vereischen en daarom teekenen wij alleen aan, dat wij, bij de ondervolgende gevechten, zijnen naam met eere vermeld vinden, als: den 5 October 1826 bij Djatinom; den 8 October 1827 bij Geger-mendjangang; den 7 Januarij 1828 bij Brinkelan; den 9 Januarij 1828 bij Gamban; den 2 Februarij 1828 bij Gombor; den 15 April 1828 bij Samping; den 13 Mei 1828 weder bij Gombor; den 2 Julij 1828 bij Kowo-Baijem; den 14 Julij 1828 bij Borro; den 2 September 1828 bij Tandjong-bedok; den 12 September 1828 bij Tjelappen; den 7 October 1828 bij Goenong-Tawang; den 6 December 1828 bij Seguillo; en den 3 Mei 1829 te Sepoerang. Het was gedurende dezen oorlog dat hij, bij besluit van den 31 December 1827, werd bevorderd tot eersten luitenant, en nog voor het einde von dien oerlog werden zijne goede diensten bij Koninklijk besluit van 28 November 1828, beloond door zijne benoeming tot Ridder van de Militaire Willemsorde 4de klasse, terwijl hij, nadat de oorlog was geeindigd, versierd werd met de daarvoor ingestelde medaille.

Den 19 Junij 1832 tot Kapitein bevorderd, werd hij gedurende de jaren 1834 en 1835 belast met het bevel over de artillerie op het eiland Bangka, en den 8 April 1836 vertrok hij, met een verlof van twee jaren, tot herstel zijner geschokte gezondheid naar Nederland, van waar hij in de maand December 1837 te Batavia terugkeerde. Den 15 Maart 1839 werd hij bevorderd tot Majoor, en belast met het Kommandement der artillerie van het observatie-korps op Java, van welke betrekking hij den 29 Augustus van dat jaar werd ontheven, en geplaatst bij de artillerie te Batavia, en bij besluit van den 31 December 1841 werd hij, op zijn daartoe gedaan verzoek, gepensioneerd, een verzoek waartoe hij, wegens in den dienst bekomen ligchaams gebreken, genoopt werd. Kort daarna keerde hij terug naar Nederland, alwaar hij zich te 's Hertogenbosch vestigde. Hij was versierd met het onderscheidingsteeken voor twintigjarigen dienst als officier.

Hebben wij de eervolle militaire loopbaan van Rutten geschetst, onderscheidde hij zich bij meer dan eene gelegenheid als een kloekmoedig krijgsman, als huisvader verdiende hij niet minder lof. Ofschoon zelf geene wetenschappelijke opleiding genoten hebbende, had hij te veel gezond verstand om de waarde daarvan niet te beseffen en op hoogen prijs te stellen, en wendde hij zijne uiterste pogingen aan om zijne kinderen eene goede opvoeding te verschaffen, met het aanvankelijk gelukkige gevolg dat zijn oudste zoon, die zijne opleiding

aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda genoot, sedert eenigen tijd reeds als tweede luitenant der artillerie in dienst bij het leger in Oost-Indie is. De voltooijing der moeijelijke taak om de opvoeding zijner kinderen te besturen, heeft hij aan zijne weduwe als erfdeel nagelaten.

Hij huwde met Cornelia Wilhelmina Bauer, en overleed te 's Hertogenbosch den 7 November 1857.

Part. Berigt.

RUTGAART (JAN), een beeldhouwer in de eerste helft der 12e eeuw.

Zie Nagler; Kramm.

RUTGERS (A. of H.), ook wel de oude Rutgers genoemd, was een teekenaar van stads- en dorpsgezigten. In den *Catalogus der teekeningen van Ploos van Amstel*, Amsterd. 1800, bl. 306, komt eene portefeuille voor van 81 *stuks teekeningen, alle door A. Rutgers*, naar het leven en aan de Vecht geteekend met zwart krijt en O. I. inkt en op bl. 312 nog 76 stuks. Op den Catalogus eener verkooping te Amsterdam in 1818 komt, op bl. 9, van hem voor *een weg met hoog geboomte, met roet*, en op die van Verstolk van Soelen 1847, no. 6 een *Riviergezigt en een Landschap* dat *f* 100 gold.

Zie Immerzeel; Kramm.

RUTGERS (ABRAHAM), zoon van Paulus Rutgers, predikant te Oude-Tonge, Goes, Leeuwarden en Utrecht, werd geboren te Goes (anderen zeggen te Aalsmeer) den 4 September 1751. Hij voleindigde zijne studien te Utrecht, waar hij leerling was van Bonnet en Segaar. Achtereenvolgens was hij predikant te Hoorn, Oude-Tonge, Oostzaan, Amersfoort en Haarlem, waar hij den 21 Mei 1809 overleed. Hij werd met den Hoornschen predikant Engelbert in de Noord-Hollandsche Synode in 1790 allereerst gecommitteerd om over het voorstel tot invoering van gezangen bij de openbare godsdienstoefening na te denken, en de slotsom van hun onderzoek aan de kerkvergadering mede te deelen. Het door hem met zijnen ambtgenoot ten volgenden jare ingediend verslag strekte dan ook niet weinig ter bevordering van de zaak.

Hij behoorde later tot de door de Noord-Hollandsche Synode afgevaardigden tot het zamenstellen van den gewenschten bundel. Daarin komen van hem voor gezang 3, gevolgd naar het Latijnsch *Te Deum* door Ah. van den Berg en A. Rutgers; 17 naar Ulysses von Sales, 21 uit Lodesteyn's, *Uitspanningen*, door hem herzien; 30 en 40 van hem zelven; 62 en 68 uit Lodesteyn's *Uitspanningen*, doer hem herzien; 63, 70, 94, 95, 96, 97, 99, 100, 109, 117, 134, 150, 153 en 178 van hem zelven; 161 naar den Duitschen dichter Koppe vertaald, en 165 van Bilderdijk, maar door hem herzien. Als dichter heeft hij zich ook doen kennen door zijne *Liederen voor den Openbaren Godsdienst*, die bij in of omstreeks 1798 liet drukken. Ook gaf hij in de vertaling van Ulysses van Sales,' *Beeldengalerij voor heimweekranken*, te Haarlem bij J. L. Augustini gedrukt de *Nederduitsche overzetting van alle der daarin voorkomende Gedichten.*

Rutgers was buitengewoon bedreven in kerkelijke zaken. van een zeldzame vlugheid en onvermoeide werkzaamheid. Behalve de hierboven vermelde, zijn er van zijne hand *Tweede eeuwgetijde te Amersfoort* 1779 in gr. 8o., en eenige losse leerredenen.

Zie Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk*, D IV bl. 349; Glasius, *Godgel Nederl*; v. d. Aa, *N. B A. Woordenb*; *Nav. Bijbl.* 1852 bl XXIV; van Doorninck, *Anon. en Pseud.* N. *(Reg)*; Bennink Janssonius, *Gesch. v. h. Kerkgen. bij de Herv. Gem in Ned.*, D. II, bl. 283.

RUTGERS (HERMAN) een bouwkundige, die in het midden der XVI eeuw te Amsterdam bloeide. Bij van Hasselt *Twee schetsen van Geldersche klaarbanken* (Arnhem 1805) leest men bl. 41. »Alsoo by Coninklicke Majesteits (Filips) voor syne Majesteits vertreck naer Spangiën, geordonneert was ter eerster gelegentheyt die canselrie t' Aernhem te vergroten, hebben myne heeren Cantseler ende Raeden den Lantrentmeester geordonneert met seeckeren Metselaers, eenige concepten ofte *patronen* (bouwkundige teekeningen) daer aff te doen maecken, ende heeft Mr. Herman Rutgers, Metselaer, daer aff gemaeckt diversche *patronen*, die aen myne heeren van de finantiën gesonden syn, ende gelycke syn te Aernhem in der Landrentmeesters handen tot Coninklicke Majesteyts behoeff gebleven, daer voor den voorz. Herman toe getaxeert is. II L.

Zie Kramm.

RUTGERS (Mr JOHAN), meer bekend onder den naam van Janus Rutgersius, zoon van Wijnand en Cornelia Muys van Holy, werd den 28 van Oogstmaand 1589 te Dordrecht geboren, en genoot in zijn jeugd het onderwijs van Gerardus Johannes Vossius. Te Leiden bezocht hij de gehoorzalen van Scaliger, Heinsius (aan wien hij later zijn eenige zuster Ermgard Rutgers ten huwelijk gaf) en Dominicius Baudius. Na een verblijf van 6 jaren vertrok hij naar Frankrijk en hield zich te Parijs, Orleans en Blois op. Te Parijs woonde hij bij de beroemde Frederik Morell, en ging hij gemeenzaam om met Jean Chapelain, later raadsheer van den Koning van Frankrijk. Hij gaf daar eenige aenteekeningen op Horatius bij Robertus Stephanus in het licht. Te Orleans werd hij meester in de regten en te Blois zocht hij ook den omgang met vele vermaarde mannen.

In zijn vaderland teruggekeerd, was zijne moeder daags voor zijn aankomst (13 September 1613) overleden. Hij vestigde zich nu te 't Hage als Advokaat, doch werd weldra door Jacob van Dijk, gezant van den koning van Zweden, Gustaaf Adolf, bij dezen Staat, aangezocht om hem als raadsheer in 't Hof, naar Zweden te volgen. Hij gaf aan die roepstem gehoor en werd door den Kanselier Axel Oxenstiern minzaam ontvangen, en niet minder te Nerva door den koning zelven.

Hij vertrok nu met Van Dijk naar Nederland om zijne zaken in orde te brengen, doch keerde het volgende jaar naar Zweden terug, van waar hij in Mei 1616, in den aanvang van en in Augustus 1617, en vier dagen na zijn aankomst weder naar de Nederlanden gezonden werd, om over zeer gewigtige zaken te handelen. Ook werd hem in zijn laatste gezantschap gelast den vorst van Oost-Friesland en den raad van Lubek te bezoeken. In den aanvang van 1619 teruggekomen, verhief hem de koning tot edelman en vereerde hem met een gouden keten.

In 1620 werd hij naar Fredrik van Bohemen, en tevens naar Lubek, Hamburg, Bremen, Mecklenburg en Saksen gezonden. Hij was te Praag, toen de Winterkoning de 18 November bij die stad van de keizerlijken de nederlaag ontving, bij welke gelegenheid hij vele handschriften verloor. In Zweden teruggekeerd, zond hem de koning naar Denemarken (1621), en nog in hetzelfde jaar naar 's Hage. Vervolgens woonde hij met Oxenstiern te Riga de vredehandeling tusschen Zweden en Polen bij, en keerde met deze in April 1623 niet zonder levensgevaar terug. Nog in hetzelfde jaar vertrok hij naar de Hanzé-steden en wederom naar Nederland, waar hij als gezant van Zweden bleef. Hij overleed te 's Hage den 26 October 1625, in den ouderdom van ruim 36 jaren.

Rutgers was een even uitstekend dichter als philoloog en stond bij de geleerde wereld in hoog aanzien, vooral bij Vossius, Heinsius, Baudius, Meursius, Barthius Heurnius, Kirchmannus, Elmenhorst, Zevecotius, Loxenius, en vele anderen, vooral bij Heinsius die hem zijn werk *de Contemptu mortis* opdroeg en Scaliger.

Reeds als student gaf hij in het licht:

Vae victis. Lusus Rhetorum Advoticorúm adversus Leydenses eructationes. Exc. Mecastor-Aedepol 1609. — *Epichrisma Conspicilia-Brillen, Brillen pro doctoribus vallisumbrosae per Gommar, Muysenhol. Ex (Bat)Boechovius Sumplibus Jani Rutgersii.— Catechismus Calvinisticus* 1609. *Libri rarissimi spectantes ad litem. inter Professores.* Zie Bayle, *Dict. Hist.*, II, 180; *Cat. Meerman* II, 67.

Horatius cum notis J. Rutgersi. Paris. ap. Steph. 1613, 12o.

Variarum Lectionum Libri sex. Ad Gustavum Suecorum regem L. B. 1616, 4o.

Notae ad. Glossarium Graecum in Miscellaneis Observationibus Vol. IX. T. II, p. 140—141.

Zijne *Venusinae Lectiones ad Horatium libri IV*, zijn in 1699 door Petrus Burmannus en Nicolaas Heinsius verzameld. Zijne latijnsche gedichten werden door den laatsten verzameld en uitgegeven, voorafgegaan door zijne Autobiographie.

Zie Saxe, *Onom.*, T. IV p 233, 234, *Anal.*, p. 586; Freheri, *Theatr.* P. II S. IV p. 1041; Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 214. *m. portr.* Val. Andreas, *Bibl. Belgica.* Foppens, *Bibl. Belg.* Fabricii, *Bibl. Lat.* S, I C, 13 p. 242; *Vita J. R. ab ipso conscripta*, voor zijne *Poem. posthuma*; Franc. Sweertii. *Ath. Belg.*, p, 383; Th. Magiri, *Eponymol.*; Morhofii, V. *Polyh.* *tt. C.* I. S. II p. 926 T. I, Crenii, *Animadv. Philol.*, P. II p. 40, 44

P. Burmannus, in *Praf. ad Horatii edit. Traj.* 1699. 12 *cum R. Venus lect.*; J. Fabricii, *Hist. Bibl.* T. III p. 523; F. G. Freytag, *Adparat. Litr.* T. III n. CXCIII p. 704; *Catal. Bibl. Bunav.* T, I. V. II. p. 1568; Hoeufft, *Parn. Lat. Belq.* p. 142, 443; Peerlkamp, *de Poët. Lat.*, p. 271; Santenius, *Del. poët.*, p. 359; D. Heinsii *Poëm.*; N. Hensii, *Poëm.*; P. Scriverii, *Poëm.*; H. Grotii *Poëm.*; Kinschotii *Poëm.*; Zevecotii *Poëm.*; Vossii, *Epp.* p; Burman, *Syll. Epist.* T. II, p, 115; Meursii, *Ath. Belq.* p. 275; Neocori *Bibl.* T, IV p. 137; Barlaei, *Epist.* p. 454; *Vita N. Heinsii* voor zijne *Advers.*; Niceron *Mém.*, T. 32 p. 193; *Bibl. biogr.*, *Dict. biogr.*, *Nouv. biogr, génér.*; Bauer; Jöcher; van Kampen, *Bekn*, *Gesch. d. Ned. Letterk.*, D. III bl. 92, 93; Scheltema, *Mengelwerk*; Schotel, *Ill. School*, bl. 45; Dez. *Kerk. Dordr.* bl. 297; Vreede, *Nederl. en Zweden*, Hoogstraten, Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt, Schotel *Epp. Blijenb.* p. 100, 101 Muller, *Cat. v. portr.*

RUTGERS (Wijnant), broeder van den vorige, heeft zich bekend gemaakt door zijne *Institutiones Metaphysicae*, Oppenh. 1610, 12o.

Zie *vita J. Rutgersii ab ipso conscript*, p. 302; N, Heinsii, *Poëm.* Amst. 1666; Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 215; Barlaei, *Poëm.*. T. I p. 474; Schotel, *Ill. School*; bl. 45. 218. Dez. *Comment. de meritis Blijenb.* p. 93; Dez. *Kerk. Dordr.*, D. I bl. 297.

RUTGERS VAN ROZENBURG (C. M.,) In 1828 bevond zich van deze Jonkvrouw een miniatuur naar de schildderij van Noël op de tentoonstelling te Amsterdam.

Zie Kramm.

RUTH (Maximiliaan), een wakker zeeheld, kapitein op het schip *Wassenaar*, tijdens de vierdaagsche zeeslag in Junij 1666. Hij veroverde het Engelsche oorlogschip de *Convertine* en bragt het gelukkig in het Goereesche gat binnen. In de maand Augustus sneuvelde hij bij een zeegevecht, onder bevel van den Admiraal de Ruyter.

Zie J. C. de Jonge, *gesch. v. Neerl. Zeewezen*, D. bl.

RUURDS (Ruard) de eigenlijke naam van Andela Ruardus.

Zie aldaar.

RÜTZ (Franciscus Georgius Christophanus), den 29 October 1733 te Rutsberg in het hertogdom Saxen-Lauenburg geboren, kwam in 1762 te Amsterdam met gunstige getuigschriften van Rostock, werd vast proponent bij de Luth. gemeente te Amsterdam, in 1764 predikant te Breda 1774 te 's Hage, waar hij omstreeks dertig jaren in dienst was. Hij overleed in 1803.

Hij is bekend door verschillende geleerde- en latijnsche geschriften, die hij van tijd tot tijd heeft uitgegeven en door zijn twist met den hoogleeraar P. Hofstede.

Hij schreef:

Kleine bijdragen tot de Duitsche Letteekunde. 's Hage 1781 8o.

VII Leerredenen ter wederlegging van de ongegronde stelling: de Satan of boose geest werkt nog gestadiglijk op onze aerde en onder ons menschen. 's Hage 1783 8o.

Apologie van het Leeraarsambt of Memorie, waarin gededuceerd word, dat een Predikant, door den Rechter niet kan worden gedrongen, om getuigenis der waarheit te geven in zake, die hem als Predikant geopenbaard zijn. 's Hage 1784.

Brief van eenen Lutherschen Koster en School-leeraar over den staat der genade. 1777 8o.

Antwoord van den Lutherschen Koster op 't 2de stuk van de leer der Herv. Kerk door den Heer R. v. d. H: Z. 1779 8o.

Zedenboek door Demophilus 1786.

Zie Schultz, Jacobi en Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de Gesch. d. Ev. Luth. Kerk*, D. VII bl, 127; Nieuwenhuis, *Gesch. d. Ev. Luth. Gem. te s' Gravenh.*, bl. 63; Ypey, *Gesch. d. Christ. in de 18 eeuw.* D. VII bl. 433.

Zie Em. Wellers, *Ind. Pseud. 3es Supplem.*; V. Doorninck, *Anon. en Pseud.* No. 307, 842, 5566; Arrenberg *Naamr.*

RUERHOF (J.)
gaf in het licht
Proeve aangaande de Erysiphelas of Roos. Hoorn 8o.

Zie Arrenberg bl. 449.

RUUSCHER (Mattheus), te Hamburg in het laatst der 17 eeuw geboren, begaf zich in zijne jeugd naar Holland om in de regten te studeeren, en er vervolgens zijn verblijf te houden. Hij had veel smaak in de nederduitsche poëzy en letterkunde. In 1752 gaf hij te Leiden een overzetting in het licht van de *Patriot of Duitsche zedemeester* en in 1633 *de Knibbelaar of Vrijdenker.* Na zijn dood kwamen in 1762 zijne gedichten aldaar in het licht, onder den titel van *Dichtlievende verlustingen*, zonder zijn naam, maar onder de zinspreuk *Meditando fulgeris.* Volgens een bevoegt beoordeelaar verraadt deze verzameling die oorspronkelijke en naar het Latijn, Fransch Italiaansch, Spaansch en Hoogduitsch gevolgde grootere en kleindere dichtstukjes bevat, veel smaak. Ook vertaalde hij de *Schipbreuk of de Lijkstatie van Kripijn*, uit het Fransch van Rhijne de La Front.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. B. Wb.*, D. V bl. 199; Verwoert, Kobus en de Rivecourt, van Doorninck, *Anon. Pseud.* No. 4054 4884.

RUYSCH (Anna), bekwame bloemschilderes. Zij schilderde o.a. in 1685 *een zeer fraai bloemstuk*, weleer in bezit van de familie Brand van Cabauw te Breukelen.

Zie Kramm.

RUYSCH (Willem), Ridder, sneuvelde in den slag bij Wieringen in 1288. Hunne nakomelingen behoorden tot de stichters van Amsterdam, blijkens het bekende kneppel-vers:

»De *Schapen*, de *Walen* en de *Ruyschen* (1)
»Zijn de oudste van de drie kruyschen."

(1) Zinspelende op het wapen van Amsterdam.

RUYSCH (Hendrik), geboren te Amersfoort, was van adelijken afkomst, Ridder van de orde van Jeruzalem en Kommandant van Ingen. Hij was een voorstander en weldadig beschermer der geleerdheid en zou de vader (van die volgt) geweest zijn. Een glasraam door hem aan de St. Joris kerk in zijn geboorteplaats vereerd, heeft lang 's mans nagedachtenis bewaard.

Zie Hoogstraten; Kok; v. Bemmel, *Beschrijv. v. Amersfoort.*

RUYSCH (Frederik), zoon van den vorige, in 1638 te 's Hage geboren, studeerde te Leiden onder J, van Horne en vervolgens te Franeker, waar hij, na het verdedigen eener *Diss. de Pleuritide* tot med. doctor bevorderd werd. Zich te 's Hage gevestigd hebbende, schijnt hij in 1662 aldaar ontleedkundige lessen gehouden te hebben. Hier gaf hij ook in 1665 zijne *Dilucidatio valvularum in vasis lymphaticis* in het lichten, bestreed en wederlegde vooral de dwalingen van De Bils, die zich in dien strijd gemeen gedroeg, terwijl Ruysch hem met alle gematigdheid behandelde.

Den 8 Jan. 1667 werd hij beroepen tot praelector in de ontleed- en heelkunde te Amsterdam, als opvolger van den overleden J. Deyman, en in 1668 werd hem den eeretitel van hoogleeraar verleend, zonder dat hij daardoor lid van het athenaem werd, om dat toen het ontleed-, heel- en kruidkundig onderwijs nog niet tot het athenaeum behoorde, en eerst bij besluit van 23 Jan. 1755 met hetzelve verbonden werd. In 1670 werd aan het collegium medicum den last opgedragen met Ruysch, die, na den dood van H. van Roonhuyzen, tot stadsvroedmeester benoemd was, alle toen aanwezige vroedvrouwen, over wier onkunde klagten gehoord werden, op nieuw te examineren, de bekwaam beoordeelde toe te laten, doch aan de onbekwame de uitoefening te verbieden. Te gelijk werd bepaald dat Ruysch eens in de maand lessen voor de vroedvrouwen zoude houden, en nu en dan een vrouwenlijk ontleden. Overtuigd dat eigen oefening de beste leerschool was, legde hij zich van nu af met ijver op dit vak toe, en deed gedurende vier jaren zeer veel verlossingen. In dien tijd werd hij vereerd met den titel van hoogleeraar in de verloskunde, eene geheel nieuwe en onbekende betrekking, en in 1685 werd hij tot hoogleeraar in de kruidkunde aangesteld. Jaarlijksch hield hij een of tweemaal openbare onleedkundige lessen.

In 1689 kon hij geen versch lijk bekomen, en in 1725 slechts een, in 1705 werd hij gekozen tot lid der *Academia Caesarea Curiosorum*, in 1720 van de koninklijke wetenschappen te Londen en in 1727 van die te Parijs, en wel in plaats van J. Newton

In zijnen hoogen ouderdom werd hem als hoogleeraar in de kruidkunde eerst P. Hotton, later C. Commelyn als hulp toegevoegd. Deze zou de vreemde, Ruysch de inlandsche planten behandelen. Met J. Commelyn, A Syen, W. ten Rhyne en Th. van Almeloveen, gaf hij zijne bijdragen tot de Synonime der planten, voorkomende in den *Hortus Malebaricus* en met P. Kiggelaar, na den dood van J. Commelyn, het eerste deel van de beschrijving van den Amsterdamsche kruidtuin met eene latijnsche vertaling en aanmerkingen uit. In de voorreden voor den *Tesarum animalium* geeft hij eene beknopte opgave van de menigte voorwerpen van natuur en kunst, in vijf kamers ten toon ge-

steld, en van het jaar 1700 tot 1728 heeft hij kleine verhandelingen, onder den naam van *Thesaurus* of *Adversaria*, uitgegeven, waarin deze voorwerpen meer in bijzonderheden gesteld, eenige voorname zaken meer uitvoerig beschreven en in platen afgebeeld worden.

Dit kabinet, of museum, aan welks versiering hij alles ten koste legde, waarin hij leefde en zich bewoog, ook de aandacht van alle in- en uitlandsche mannen van smaak en wetenschap trok, werd bewonderd door ieder die het zag en door Peter de Groote in 1717 voor *f* 30.000 gekocht. Met alle inspanning begon nu Ruysch een tweede verzameling aanteleggen, die de Koning van Polen voor *f* 20.000 gekocht heeft.

Dat Ruysch door zijne onvermoeide nasporingen en kunstige opspuitingen, vooral omdat hij zekere geheimzinnigheid in acht nam, die niemand doorgronden kon, aan vele andere ontleedkundigen, die geen geloof sloegen aan zijn voorgewende ontdekkingen, aanleiding gaf tot afgunst en tegenspraak, lag in de algemeene beklagenswaardige geestgesteldheid van het menschelijk karakter en in de van ouds bekenden haat van wangunstige geleerden. De meeste strijd had hij met zijn vroegeren leerling Bidloo, die in een allervuilst pamflet hem lasterde. Ook Rau, die, toen hij van Parijs gekomen, zich te Amsterdam vestigde, groote verpligting aan Ruysch had, gaf blijk van oneedelen naijver.

Ook buitenlandsche geleerden benijdden Ruysch, zoo als R. Vieussens en M. Lister, doch meest uit afgunst of omdat zij hem kwalijk begrepen. Ook met Boerhaave had hij schoon een edelen strijd over het klierstelsel van Malpighius.

Hij beoefende ook, op eene verdienstelijke wijs, het vak zijner dochter Rachel, de schilderkunst. Op een catalogus van den nagelaten inboedel van Isaac Ruysch Pool, den 25 April 1773 verkocht, was een stuk met *Bladeren, Insecten* en *Vlinders* door professor Ruysch. Ook in de familie papieren van het geslacht Ruysch, berustende bij Graaf Nahuys, te Utrecht, wordt melding gemaakt van twee schilderijen van hem.

Hij overleed te Amsterdam den 12 of 22 Februarij 1731 in den ouderdom van 90 jaren.

Zijn portret gaat in verschillende vormen uit en is o.a. door zijd schoonzoon J. Pool geschilderd.

Hij gaf in het licht:

Delicudatio valvularum in vasis lymphaticis et lacteis; accesserunt quaedam observationes anatomicae rariores. Hag. comit. 1665, 8o., L. B. 1687, 12o.

Observationum animalium-chirurgicarum centuria, accedit catalogus rariorum quae in Musaeo Ruyschiano asservantur. Amst. 1691, 1771, 4o. met platen.

Responsio ad G. Bidloo libellum cui nomen Vindiciarum inscripsit. Ibid., 1694, 4o., waarachter :*Epistolae problematicae,* ook Amsterdam, 1696—1713, 4o.

Thesaurus anatomicus, Ibid 1701—1715, 9 deelen in 4o., Lat. en Holl. Het tiende deel verscheen ibid. 1715, 4o., met den titel *Thesaurus magnus et regius.*

Adversaria anatomico-chirurgico-medica, ibid. 1717—1723, 3 t., 4o.

De fabrica glandularum, L B. 1722, 4o.

Curae posteriores seu thesaurus anatomicus omnium maximus. Amstel., 1724, 4o.

De musculo in fundo uteri observato, antea a nemine detecto, ibid 1726, 4o.

Curae renovatae seu thesaurus anatomicus post curas posteriores novus, ibid 1728.

Ruiysch gaf in 1721 zelf zijne *Opera omnia*, Amst. 4 vol. 4o., in het licht, een volledige editie verscheen aldaar 1737, 5 deelen 4o.

Volgens Idensee verschenen zijne *Op. omnia anatomico-chirurgica edita et inedita,* L. B. 1715. Banga meldt dat zijne *Opera omnia anatomico-medico-chirurgica* verzameld, in 1754 te Amsterdam gedrukt en door Y. G. Arlebout, med. doctor te Weesp, in het nederduitsch vertaald *(Genees- Heelen Ontleedk. Werken* met platen) en in 1745 even als het oorspronkelijke in 4o het licht zagen.

Nog verscheen:

I Commelini, Horti medici Amstelodamensis rariorum tam orientalis quam occidentalis Indiae, aliarumque peregrinarum plantarum magno studio ac labore, sumptibus civitatis Amstelaedamensis, longa annorum serie collectarum, descripti et iones ad vivum aere incisae. Ed. a Ruyschio et Kiggelario, Lat. et Belg. II voll., Amst., 1697—1701, fol.

Antwoord op de aanmerkingen van den Heer C. B. C. F. over zijne verklaring van den stand der menschen, Amst., 1700 4o.

Ontleedkundige verhandeling over de vinding van een spier in den grond der Baarmoebers, te voren nooit ontdekt, mitsgaders nader onderwijs wegens de verlossing van de Nageboorte der barende vrouwen, Amsterdam, 1725, 8o.

Verhandeling der Spieren, Amst., 1728, 8o.

Zie Saxe, *Onom*, T. V p. 122; *Anal.* p. 607; *Cat. Bibl. Bunae* T. I, V. II p. 1566; Halleri, *Bibl. Botan*, L. I, IX, no. MXI. p. 98, T. II; *Bibl. Anat.* T. I L. VI, no. CCCCLXXIX p. 529—536, *Bibl. Chir.* T. I L. VI, no. CCCCXIV, p. 504—507; Stollé, *ad Hemmunum*, p. 454; J, F. Schreiber, *Hist. vita et merit, F. Ruysch* voor de *Opera omnia anatomico-medico-chirurgica*, Amst. 1752, 4o passim; *Cat. a Roy,* v. d. Hoeven, *Hist. Med.* p. 203; van Lennep. *Memorab.* p. 140; A. Titsingh. *Diana;* T. II. p; *Biogr. Unie ; Nouv. Biogr. Génér.*; Fontenelle, *Eloges;* Niceron, *Mém.* XXXIII; Portal, *Hist. de l'Academie*; Baur *Hdwb. Convers Lexicon; Levensbeschrijv. van eenige voorname meest Nederlandsche mannen.* D. II bl. 79—93; Scheltema, *Czaar Peter de Groote; Rusland en de Nederl.* Kok, Nieuwenhuis, Verwoert, Kobus en de Rivecourt; Wagenaar. *Amst.* D. III bl. 241; Idensee, *oude en middelgesch der Geneesk.* bl. 403, 404, 405, 465, 475, 478; G, J, Rooijens, *Godsd. Redev. bij het tweede eeuwfeest der doorl. school te Amsterd.* 1832, bl. 29; J. Banga, *Gesch. v. d. Geneesk. en van hare beoefenaren,* bl. 374, 514 565, 690, 706, 709, 864; Kramm; *Nav.* V. bl. 306; Muller, *Cat. v. portr.*

RUYSCH (Henricus), zoon van den vorige, studeerde eerst te Amsterdam en verdedigde, onder voorzitting van Bernage, een *specimen de consultatione medicorum* in 1694. Hij werd door prof. Mathaeus senior te Franeker, bevorderd tot Med. Doctor, na het verdedigen eener *Diss. de peripneumonia.*

Hij was een zeer geacht geneesheer, zeer ervaren in de natuurlijke historie, de voornaamste kruidkundige van zijn tijd en de beroemde uitgever van J. Jonston's werk *Theatrum Animalium* (H. Ruyschii *Theatrum universale omnium animalium, piscium, quadrupedum, exsanguinum aquaticorum, insectorum et anguinum.* Amst. 1718, II vol., *fol. cum fig.*)

Aan dezen zoon had Ruysch een trouwe hulp bij zijne ontleedkundigen werkzaamheden.

Zie Schreiber, *Vita* 3, 4; F. Ruysch, *Ep.* III, 27. XIII. 12 34; Banga, D. II bl. 519, 540—541

RUYSCH (Rachel), dochter van Fredrik Ruysch, werd in 1664 te Amsterdam geboren, en had Willem van Aalst tot leermeester in de schilderkunst. In 1695 huwde zij den portretschilder Juriaan Poole, en werd moeder van tien kinderen. Zonder te kort te doen aan de pligten en zorgen van huisvrouw en moeder, beoefende zij vlijtig de schilderkunst, verwierf door het schilderen van bloemen een Europeeschen roem, volgde in digten rang den beroemden Jan van Huysum, en bezat eene, bij vrouwen bijzonder zeldzaam, vaste hand, in het behandelen van het penseel. Hare ordonnantiën zijn rijk en gevarieerd, en kunstig geschikt: schoon van koloriet, dun en geestig van schildering zijn alle de daarin aangebragte voorwerpen uit het gebied van Flora en Pomona. De Keurvorst van den Paltz benoemde haar tot zijne hof-schilderesse, met bijvoeging van een zilveren toilet, bestaande uit 28 stukken, geplaatst in een sierlijk toiletkoffertje, met nog 6 zilveren kandelaars. Bovendien werden hare kunststukken onbekrompen betaald. Ten blijke van zijne hooge belangstelling in deze vrouw, stelde de vorst zich tot peet van haren zoon.

Toen zij in 1710 aan het hof kwam, om hem aan zijne Doorluchtigheid voortestellen, hing de Vorst den knaap een kostbare medaille aan een rood lint om den hals. Drie jaren later begaf zij zich weder naar de vorstelijke hoofdstad, werd met de onderscheiding, die haar talent verdiende, ontvangen, en genoot een onbekrompen erkentenis voor de schilderijen, die zij den vorst had aangeboden. Ook zond hij eenige harer schilderstukken aan den Groot-Hertog van Toscanen ten geschenke. Zij bleef tot in hoogen ouderdom de kunst met onverminderde bekwaamheid beoefenen. Van Gool zag een schilderstuk van haar, dat zij op haar tachtigste jaar geschilderd had.

In haren tijd en nog lang daarna werden hooge prijzen voor hare kunst besteed, doch later zijn ze niet op die hoogte gebleven. Gault de Saint-Germain heeft (1818) aangeteekend, dat er stukken waren, die 8000 livres hebben opgebragt, en die later tot 600, 300, 200, 100, livres zijn gedaald. Tegenwoordig worden de heldere en echte stukken, die zeldzaam voorkomen, weer met hooge prijzen betaald.

Zij overleed in den ouderdom van 86 jaren, eenige maanden voor haren dood (1749) vervaardigde A. Schouman haar portret dât, berust bij Jonkheer Six van Hillegom.

In 1750 verschenen lofdichten van dichters en dichteressen op haar, met den titel *Dichtlovers voor de uitmuntende schilderessen Mejufvrouw Rachel Ruysch, weduwe vanden kunstlievenden Heer Juriaen Poole.* 4o.

Zie van Gool, Houbraken, Imemerzeel, Smith, *Catal.*, Vol. VI en XI, die slechts 30 enkele stukken van haar opgeeft; Immerzeel; Kramm; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, Collot, d'dGscury d, bl. 405 A d, bl. 332; Muller *Cat. v. portr.*

RUYSKERSVELT (Anthonis). Men heeft van hem; *waerachtigh verhael van den oproerigen beleyde, dwelck Br. Anthonis Ruyskersvelt, met zijnen aenhanck hebben aangericht binnen den Stad van Brussel: Entgrne dat daer vuyt gevolght is. Hierby van den inhoud van dezen Brussel Jan van Brecht* (54 blz. 1581).

Dit verhael bestaat *uit* de publicatie tegen Ruyskersvelt en zijn aanhang in d. 5 Mei.

RUYSCH (Sara). Men heeft haar naam afgeleid uit de be teekening S. Ruysch, waarschijnlijk dezelfde met

RUYSCH (Simon), een Hagenaar, leerling van Vaillant, teekende fraai en meesterachtig, in de manier van zijn meester in crayon. Hij was bemiddeld en oefende de kunst uit liefhebberij. Hij zou in 1678 gestorven zijn. Er bestaat eene gravure door Abraham du Bois, van *Cornelis Stalpaert van der Wele Hagensis. Med. dr.*, (1682) naar zijne teekening.

Zie Kramm.

RUYSCH (Jacobus), deken van 's Hage, behandelde de ketterzaak van Herman van Rijswijk (1512)

Zie Moll, *Kerkgsch. v. Nederl.* 11s, 106, 107, Art. *Rijswijk.*

RUYTENSCHILDT (Adriaan Johannes) werd den 22 April 1778 te Amsterdam geboren, en had Jurriaan Andrissen en P. Barbier Pz. tot leermeesters in de schilderkunst.

Hij behaalde bij de stads teeken-academie verscheidene premiën, en voor eene schilderij, voorstellende een *besneeuwd wintergezigt bij daglicht*, de gouden medaille bij *Felix Merit s.* Hij gaf onderwijs in de teekenkunst en exposeerde zijne schilderijen op de tentoonstellingen, zoo als een *spinnend meisje*, een *gezicht bij de Weterings-brug te Amsterdam* enz. Hij overleed den 13 Mei 1841.

Zie Kramm; Verwoert, Kobus en de Rivecourt.

RUYSCH (Mr. Nikolaas), zoon van Coenraad Ruysch Nikolaasz. Ridder, en Burgemeester van Dordrecht, waar hij geboren werd. In zijne jeugd beoefende hij de poëzy en werd in Mei 1640 pensionaris te Dordrecht, in welke betrekking hem, den 21 December 1650, mr. Johan de Witt opvolgde. In dat jaar werd hij griffier der algemeene staten. Hij bekleedde, kort na het overlijden van Willem II, als pensionaris, eene belangrijke bezending aan de Staten van Zeeland, na reeds vroeger vele pogingen aangewend te hebben om verwijdering der gemoederen voortekomen, 't geen het misnoegen van eenige leden van den Oudraad opwekte. Hij was als een bekwaam Staatsman bekend en geacht, en overleed den 3 November 1670. Hij huwde Maria Paats

Zie Wagenaar. *V. H.*; van Wijn, *Byvoegs* D. XI. bl. 105, D. XII. bl. 26, 34; Balen, *Beschryv. v. Dordrecht*, bl. 370; *Holl. Merc.* 1670 bl. 138; Beverwyck, *Uytn. der Vrouw. Geslacht.*; van Someren, *Uitsp- der Vern.* bl. 250, 394; Scheltema *Staatk. Nederl.*, Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

RUYSSING (Johannes) werd in 1736 van Alkmaar, waar hij rector was, tot dezelfde bediening te Kuilenburg beroepen. Hij aanvaardde den 17 November v. d. j. zijn bediening met een *Orat. de scholarum praestantiâ et in iis docentium dognitate*, op stads Kosten gedrukt.

Zie *Boezaal* 1736, bl. 79.

RUYTENBURG (A. van). Op *Catal.* van *Joan de Vries*, Burgemeester van Amsterdam 1738, komt van dezen kunstschilder voor, *Diana en Carlisto*, waarvoor *f* 27,00 betaald werd.

RUYTER (Jan), plaatsnijder uit de 18 eeuw. Hij bragt o.a. stad- en landgezigten, naar de teekening van C. Prenk en M. Berkenboom, in koper.

Van hem zijn ook de titelprenten voor de *Europische Mercurius, Maandelijksche berigten uit de andere wereld.* 1741 12o. De platen in Arkstee's *Nijmegen, de Hoofdstad der Batav eren*, Amst. 1733 8o.. zijn ook door hem geteekend en gegraveerd.

Zie Immerzeel; Kramm.

RUYTER (Johan), med. en phil. doctor en candidaat in de theologie, beoefende de poëzy en begon in 1710 de *Republyk der geleerden* uittegeven.

Zie Heringa, *Lijst der Ned. dichters*, bl 73.

RUYTER (P.), een kunstgraveur, bloeide in den aanvang der 18 eeuw. Zijn naam komt o.a. op een kaart van 't *Hoogheemraadschap van Delfland* voor.

Zie Kramm.

RUYTER (Jan de) schilderde in den aanvang dezer eeuw onderwerpen uit het dagelijksch *leven en portretten*.

Zie Kramm.

RUYSCH (J.) een landschapschilder, van wien op den Cat. eener kunstverkooping te Amsterdam, den 5 Junij 1765. voorkomt *een Landschapje met* een *Waterval.*

Zie Kramm.

RUYSCH (Hendrik Alexander), jongste zoon van Hendrik Ruysch. Heer van Lunenburg, Generaal-Majoor van de Infanterie van den staat, en van vrouwe Helena Alexandrine van Eijs, werd den 7 Februarij 1767 te Zutphen geboren en na het overlijden zijner ouders Grenadier-kadet bij het regiment van wijlen zijn vader. Op zijn verlangen uit 's landsdienst ontslagen, ging hij bij de Marine van den staat over en werd als Adelborst geplaatst op 's lands schip van oorlog *Piet Hein*, onder de bevelen van den kapitein ter zee Willem van Braam. Hij nam deel aan den zeeslag op de Doggersbank, den 5 Augustus 1781. Hier bekwam hij een eervolle wonde, ontving uit de handen van den vice-admiraal van Kinsbergen de eere-medaille en werd als Luitenant ter zee titulair overgeplaatst op het schip van oorlog *Utrecht*, onder commando van den kapitein ter zee Jacob Pieter van Braam,

Onder de bevelen van den ridder van Kinsbergen, deed hij daar aan boord een kruistogt van 3 weken in de Noordzee. Door stormwind van het Eskader afrakende, werd, den 27 October 1782, eene Engelsche koopvaardij-brik de *Dolfijn* genoemd, ontmoet, en prijs gemaakt. Op deze brik werd de jonge luitenant als prijsmeester geplaatst. De prijs-brik leed schipbreuk, doch Ruysch kreeg voor zijne volharding, kloekmoedigheid en beleid van wege den prins van Oranje een eeredegen met zilver gevest. In 1783 woonde hij op het schip *Utrecht*, onder het Eskader van den Kommandeur van Braam, de krijgstogt op het schiereiland Malacca bij, bragt mede den Vorst van Salangoor, aan het hoofd van een divisie gewapende matrozen, ten onder, en nam deel aan de expeditie naar Riouw, waarna hij naar het vaderland terug keerde.

In 1784 werd hij als derde luitenant op het fregat *de Valk*, onder bevel van den kapitein ter zee Aegidius van Braam, en nadat deze het bevel aan den kapitein ter zee Kuvel had overgegeven, bij dezen als eerste officier geplaatst en vertrok met hetzelve naar de Oost, waar hij bij de troonbeklimming van den nieuwen keizer van Solo tegenwoordig was.

In 1789 keerde de Valk naar 't vaderland terug en in 1790 werd Ruysch als tweede luitenant geplaatst op het linie- schip *Gelderland*. Reeds vroeger in 1792 had hij als eerste officier op bevel van van Kinsbergen eene kaart vervaardigd van de reede van Portsmouth, thans deed hij zulks terwijl hij op de hoogte van Hitland, op de O.I. retour-vloot wachtende, kruistte, van de Baai van Quéendal aan de Z. W. kust van het eiland Hitland, te vinden in de *Verzameling van Berigten over eenige Onderwerpen der navigatie* (2 St. 1795.)

Bij zijn terugkomst te Texel werd hij tot kapitein-luitenant bevorderd, en geplaatst bij de Compagnie zee-arteleristen, onder bevel van den kapitein ter zee Woenzel Toen de Franschen de republiek bedreigden, gelaste hem de schout bij nacht Spengler, kommandant op de zeeuwsche stroomen, met een detachement van 65 zee-arteleristen zich naar het land van Cadsand te begeven, een geheele linie van sterkten met geschut te montéren en verder in staat van defensie te brengen. Den 27 Julij 1794 werd deze linie

door de Franschen aangevallen. Na eene hardnekkige en manmoedige verdediging, waarbij Ruysch van zijn regiment alleen 30 man verloor, moest men voor de overmagt bukken. Hierop was hem het bevel opgedragen over eene flotille kanonneerbooten en gewapende gaffelaars, waarmede hij de voornaamste punten op de Schelde bezette en de overigen liet kruissen langs den cadsandschen wal.

Na de omwenteling bood Ruysch zijne diensten aan bij de nieuwe Bataafsche Republiek, en erlangde dadelijk het bevel over het fregat *Alardin.* Daar echter het schip niet gereed was, over het fregat *Venus*, en vervolgens over het linieschip *Gelijkheid*, behoorende tot eene vloot van 16 schepen van linie onder den viceadmiraal de Winter, en nam deel aan den vermaarden zeeslag van 14 Oct, 1797 tegen de Engelschen, doch moest na een hardnekkig gevecht voor de overmagt bukkende, zijn bodem overgeven. Na eene korte krijgsgevangenis in Engeland, keerde hij naar zijn vaderland terug, verkreeg den rang van kapitein ter zee, trad den 29 Aug 1797 in den echt met jonkvrouw Wilhelmina Agatha Commelin, en vestigde zich te Arnhem

Na het sluiten van den kortstondigen vrede in 1801 nam de Republiek het besluit de marine op eene minder groote schaal te brengen en de linieschepen aftedanken, doch Ruysch bleef in dienst en behoorde tot het Eskader dat in Mei 1802 naar O. I. bestemd was. Aldaar aangekomen, bleef het kruissen ter dekking der kolonie en om den vijand met alle mogelijke activiteit afbreuk te doen. Na de schipbreuk van *de Schrikverwekker*, bij de gevaarlijke *Agneta*-eilanden, keerde Ruysch naar het vaderland terug, verantwoordde zich wegens het verlies van het schip, en werd ridder van de orde van verdiensten.

Den 28 Febr. 1808 droeg men hem eene commissie op naar Boulogne- sur- Mer, ten einde aldaar met kapitein Gerbrands, ad interim het hollandsche gedeelte der in die haven liggende flotille-vaartuigen commandeerende, bestemd om, vereenigd met de Fransche, eene landing in Engeland te doen, de doelmatigste middelen te beramen, om die vaartuigen naar Vlissingen te doen verzeilen. Na een vrij lang oponthoud en het aanwenden van vele pogingen, die alle verijdeld werden, zoo door het aanwezen van het groot aantal vijandelijke vaartuigen, als de oostelijke winden, ontving hij orde om terug te keeren en werd hij benoemd tot chef van den generalen staf bij het Eskader van Texel, onder de bevelen van den vice-admiraal de Winter. Korten tijd daarna benoemde hem de koning met den titel van Eskader-Brigadier tot Administrateur Generaal bij het Ministerie van Kolonien

Na eenigen tijd het bevel over het linieschip *Chattam* van 50 stuk, liggende te Hellevoetsluis, gevoerd te hebben werd hij, den 8 Julij 1808, kommandant en chef der Zeeuwsche stroomen en schout bij nacht, en na den aftogt der Engelschen, versierde hem de koning met het commandeurs-kruis der Orde van de Unie, en werd hij door dezen met de waardigheid bekleed van Baron van het Koningrijk met een dotatie van *f* 3000 's jaars uit de domeinen van O Friesland. In Augustus 1810 benoemde Napoleon hem tot commandant der *Monden van de Maas*, en werd hem, namens den Keizer, door den Minister van Marine Décrès voorgeslagen of er geen mogelijkheid ware de beide linieschepen *Chattam* en *Koninklijke Hollander*, binnen door van Hellevoetsluis in de Schelde aftebrengen. Zijne pogingen gelukten, waarop hem het bevel over het centrum van de Schelde opgedragen en hij met het legioen van eer versierd werd. In 1812 verkreeg hij het commandeurs-kruis der *Reunion*.

Na de revolutie bood hij zijne diensten aan den Souvereinen Vorst aan, werd door dezen in den Nederlandschen adel ingelijfd en door Lodewijk XVIII erkend als ridder van het legioen van eer.

In 1827 werd hij Directeur en Commandant der Marine in het hoofddepartement van de Maas, en in 1830 viceadmiraal. Hij overleed den 14 Nov. 1839. en werd volgens zijn begeerte zonder eenige praal op het kerkhof van het dorp Hillegersberg begraven.

Hij was ridder der Milit. Willemsorde, 3de kl., officier van het legioen van eer, groot-kruis der Spaansche Orde van Isabella la Catholica en lid van het Bat. Genootk. van Proefonderv. wijsbeg. te Rotterdam.

Zie Q. M. Verheull, *Het leven van Jonkr. H. A. Ruysch in Verhandel. en berigten betrekkelijk het zeewezen en de zeevaartkunde van Tindal en Swart. Nieuwe volgorde* 2de dr. Amst. 1840 J. C. De Jonge, *Geschied. v. h. Nederl. Zeew.* D. VIa bl. 193, 203, 207 en 687. VIb bl. 193 en 561.

RUYTER (Herman de) werd te 's Bosch geboren, zijn vader heette Hendrik, zijne moeder Christina. Hij oefende aldaar het bedrijf van ossenkooper of ossenweider uit, en was even hevig Calvinist als Prinsgezinde. Toen er (1566) predikanten van de nieuwe religie te 's Bosch kwamen, behoorde hij onder degenen, die hen gewapend inhaalden, naar de kerk vergezelden en hunne sermoenen bijwoonden. Toen een menigte hervormden tegen het einde van Augustus 1566 den predikant Cornelis van Diest in de Sint-Pieterskerk op 't Orteneinde wildeu doen preêken en de koster en diens vrouw onder allerlei dreigementen dwongen om nu en in 't vervolg de sleutels te geven, was hij een van hen. Men heeft hem zelfs beschuldigd van beeldstormerij in de genoemde kapel, en toen een hoop kwaadwilligers, den 10 October van het genoemde jaar, met een grooten boom de poort van het klooster Baseldonck op den Windmolenberg hadden opgeloopen, om er alles stuk te slaan en de regeering besloot dat de schout, schepenen, raden, gezworenen, dekens der ambachten en schutters derwaarts zouden gaan om de orde te herstellen, zou hij behoord hebben tot de schutters die hunne geweeren aan de kwaadwilligen overgaven, om zich daarmede tegen den schout te verzetten. Ook was hij het, die terwijl Karel van Brimeu, Graaf van Megen, Stadhouder des konings in Gelderland, in de nabijheid van 's Bosch lag, Bombergen, in Februari 1567, in de stad bragt.

Toen deze den 15 April de stad verliet, begreep de Ruyter, die in de geheele zaak van Bombergen een voornamen rol had gespeeld, bij de Spanjaarden op geen genade te mogen hopen, verliet ook hij voor goed den Bosch en begaf zich waarschijnlijk naar het land van Kleef. Sedert dien tijd verliezen wij hem uit het oog, tot dat hij in December 1570, dus na eene afwezigheid van 3 jaren en 8 maanden, plotseling weêr opdaagde om op last van den Prins, die bijzonder vertrouwen op de Ruyter moet gesteld hebben, Loevenstein in te nemen.

Dien ten gevolge begaf hij zich op zekeren Zaterdag van December 1570, vergezeld van een twintigtal, in twee schuiten verborgen, naar het slot Met 6 of 7 daarvan, even als hij als Franciscaner monniken gekleed, ging hij bij het vallen van den avond, naar de poort van het kasteel, om Godswil biddende, hen dien nacht te herbergen, wijl zij geen onderkomen hadden. De Slotvoogd Jonkheer Arndt de Jeude, Heer van Hardinxveldt, meer bestuurd door medelijden dan door de gedachte aan hetgeen gebeuren kon, beval de poort voor hun te openen. Doch toen de monniken hem kwamen begroeten, terwijl hij met zijne vrouw bij het vuur zat, trokken zij van onder hunne kleederen pistolen te voorschijn. Herman de Ruyter zette hem het zijne op de borst, toonde hem den lastbrief van den Prins van Oranje en eischte dat hij daaraan zou gehoorzamen. De slotvoogd antwoordde dat hij geen anderen prins erkende dan den koning, waarop de Ruyter het pistool op hem afschoot. De grijsaard (hij was ruim 60 jaren oud) zwaar gewond wilde zich nog verweeren, maar de anderen vielen op hem aan en doodden hem. Daarop riepen zij hunne krijgsmakkers van buiten en maakten zich meester van het kasteel.

Weldra werd er uit een der torens een paal uitgestoken, en op de paal een mand. Voorts zag men naar versterking uit, die volgens afspraak spoedig zou komen, maar zich langer liet wachten dan men gedacht had. De Gouverneur van 's Hertogenbosch, Don Rodrigo de Toledo, van het gebeurde onderigt, zond den Spaanschen kapitein Lorenz Perea met 50 man, om den vijand en de gesteldheid van het kasteel te verkennen, en het zoo mogelijk te hernemen. Deze kwam met zijn volk Donderdags tegen het vallen van den nacht aan, ging terstond in een schuitje op verkenning uit, en ziende dat er geen schildwacht of nachtronde op den muur was uitgezet, en dat die van binnen zoo onbezorgd waren, zond hij naar Woudrichem om ladders om de vesting te beklimmen.

Het kasteel had namelijk een voorgeburchte en een wal, benevens twee grachten en een ophaalbrug. Door den hoogen waterstand waren de grachten bijzonder vol; doch Perea

plaatste de ladders met zóó groote snelheid, dat zijne soldaten reeds op het voorgeburchte waren, voor dat de bezetting het kon bemerken. En toen zij in 't geweer was gekomen, werd zij door den vijand zóó hevig beschoten, dat zij ook den wal prijs gaf en zich in het huis zelf terugtrok, waar zij dien nacht de poort met aarde opvulde. Dit alles was reeds vóór 's morgens 6 uur geschied en drie der belegerden waren er bij gevangen genomen. Toen echter bragten de Spanjaarden het niet verder. Wel werden zij door de drossaards van Woudrichem en Gorinchem aan het hoofd van burgers van beide plaatsen gesteund; maar de bezetting, nog omtrent 20 man sterk deed groote tegenweer, en 't liet zich aanzien dat men het huis zelf nog zoo spoedig niet zou krijgen. In den nacht van Zaterdag op Zondag kwamen er op bevel van Alva nog 60 haakbusschutters uit s' Hertogenbosch, en toch hield de bezetting het nog tot dingsdag uit. Toen gelukte het echter den Spanjaarden, met een stukje veldgeschut, dat Perea uit Zalt-Bommel had laten komen, een bres te maken, groot genoeg om een man door te laten. Dáár ontstond toen een levendig gevecht, man tegen man, tot dat de belegerden plotseling in den rug werden aangevallen. Een Spaansch musketier namelijk had een schildwacht, die in een toren stond, doodgeschoten, was fluks met 12 man op een ladder geklommen en overviel thans de verdedigers op hun eigen gebied. Deze gaven hun stelling bij de poort op. De vijanden drongen binnen, en een groot gedeelte der bezetting verloor al vechtende het leven. De overigen trokken zich met hun opperhoofd Herman de Ruyter terug in een vertrek, dat deze te voren met buskruid bestrooid had en hier streed en stierf hij als een held, zijn hoofd werd afgeslagen, naar den Bosch gebragt en op de galg geplaatst.

Hij was gehuwd met Maria of Mariken, dochter van Jan Lieven of Liefken. Hij liet een zoon na, Job Hermanse de Ruyter, en door den middelsten zoon van dezen is zijn stamboom tot omstreeks 1760 in de mannelijke lijn, en tot heden toe in de vrouwelijke linie in stand gebleven.

Zie behalve Haraeus, Mendoca, van Isselt, van Meteren Bor, Hooft, Wagenaar, Cerisier, Bilderdijk, Arend; W. C. Ackersdyck, *geschiedk. onderzoek omtrent H. d. R. enz.* in *W. d. Maats. v. Letterk.* II St. bl. 167; C. G. Boonzajer en J. G. W. Merkus, *geschiedk. herinneringen betrekkelijk het Slot Loevenstein*, Cuypers van Velthoven, *Documents pour servir a l' Hist. der troubles religieux du XVI siecle dans le Brabant* Septentrional T I, Hezemans, *De St. Janskerk te s' Hertogenbosch en hare geschiedenis*, s' Hertogenbosch 1866; Hermans, *verzameling van Kronyken betrekkelijk de stad en Meyerij van 's Hertogenbosch*, D. II bl. 294; *N. Werken der Maatsch.* v. *Nederl. Letterk.* D VI, bl. 30—34 Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belg.* T. I, P II, P. 610 en andere bronnen, aangehaald door Dr. I. G. R. Acquoy; *Herman de Ruyter naar uitgegeven en onuitgegeven authentieke documenten* 's Hertogenbosch 1870, dien wij gevolgd zijn; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

RUYTER (Michiel Adriaansz. de) is van geringe doch onbesproken voorouders gesproten. Zijn grootvader Michiel, diende eerst den lande in den oorlog en werd later bouwman in de omstreken van Bergen op Zoom. Zijn zoon Adriaan begaf zich naar Vlissingen, voer van daar eerst ter zee, werd vervolgens bierdrager en huwde tweemaal met vrouwen van een en denzelfden naam, die hem verscheidene kinderen schonken. De tweede even als de eerste Alida Jans geheeten, was van Middelburg en voerde den bijnaam van de Ruyter, volgens sommigen wijl haar vader den lande als ruiter had gediend. Deze was de moeder van onzen zeeheld, die den 24 Maart 1607 te Vlissingen geboren werd. In zijne eerste kindsheid openbaarde hij reeds een stoutmoedigen inborst in het klimmen en vechten, terwijl men op school geen raad met hem wist. Dies werd hij op de lijnbaan der Heeren Lampsins besteld, waar hij zes stuivers 's weeks verdiende; doch hij deugde nergens toe dan om ter zee te varen. Elf jaren oud (1618) voer hij voor de eerstemaal als hoogbootsmansjongen, later voor matroos en klom door alle scheepsbedieningen op tot dat hij stuurman en vervolgens schipper werd. Nauwlijks 15 jaren oud, (1622) diende hij bij den staat als Konstapel of busschieter, eerst in 't land van Kleef, voorts in 't beleg van Bergen op Zoom. In 't zelfde jaar begon hij ten oorlog te varen, voor hoogbootsmans maat aangenomen, en toonde in verscheidene gevechten zijn kloekmoedigheid. Eens werd hij in 't enteren met een halve piek in 't hoofd gekwetst, 't geen, volgens sommigen, de eerste en eenige wond was die hij immer bekwam. Daarna voer hij etlijke jaren, meest, zoo ter koop- als commissie vaart in dienst van Cornèlis en Adriaan Lampsins als stuurman, kommandeur en schipper tot dat hij in 1641 kapitein en tegelijk schout- bij nacht werd over eene vloot, die de Staten Generaal den Portugeesen tegen de Spanjaarden ter hulp zond, bij welke gelegenheid hij wegens den Koning van Portugal, met een gouden keten met aanhangende gedenkpenning vereerd werd. Sedert voer hij weer eenige jaren voor gemelde heeren en deed verscheidene reizen naar Ierland, Barbarye, Salee, St. Crux, Zafi en in de West-indien, en gaf op deze zoovele blijken van beleid, edelmoedigheid, dapperheid en trouw, dat hij toen reeds, al had hij niet anders bedreven, den lof van een uitmuntend en heldhaftig zeeman zou verdiend hebben. In 1652 vonden de Staten goed nog eene vloot, benevens die van M. H. Tromp, bij gelegenheid van den oorlog met Cromwel en 't parlement van Engeland in zee te brengen, en droegen hem hierover als Vice-commandeur het bewind.

Hij geraakte met 30 ligte oorlogschepen en 6 branders, alle slecht bemand, tegen de veel magtigere vloot van den Engelschen Amiraal George Ascue slaags, met die gelukkige uitkomst dat de vijand vlood. Niet minder dapper streed hij in den zeeslag tegen Blake in de Hoofden. De Staten vereerden hem voor zijn betoonden heldenmoed en beleid met een gouden eerepenning, gehecht aan een gouden keten.

In hetzelfde jaar over het smaldeel van Witte Cornelis de Witte gesteld, gaf hij in den zeeslag bij Doveren weder nieuwe proeven van dapperheid.

In 't volgende jaar sloeg hij onder M. H. Tromp tegen Blake en werd na drie dagen strijdens eindelijk zoo reddeloos geschoten, dat men hem naar Vlissingen op moest slepen.

De Algemeene Staten beloonde hem met eene aanzienlijke som geld, ook prezen en bedankte hem de Staten van Holland en hunne vergadering. In 1653 woonde hij, onder M. H. Tromp, de zeeslagen omtrent Katwijk, ter Heide en Scheveningen bij, in welken laatsten Tromp werd doodgeschoten. Kort hierop werd hij tot Vice admiraal van Holland, in het collegie ter admiraliteit van Amsterdam, benoemd, en begaf zich naar Amsterdam ter woon, waar hij sedert, wanneer hij niet op zee was, zijn verblijf hield. In die betrekking vertrok hij in 1654 op het schip *'t Huis te Zwieten* met 5 oorlogschepen naar de Middelandsche Zee, om eenige koopvaarders derwaarts en andere daar vandaan herwaarts te geleiden. Te Malaga werd hij treffelijk outvangen. Ook deed hij Salee aan en zocht door zachte bemiddeling zeker geschil aldaar met den bevelhebber dier plaats bij te leggen. In den aanvang van 1655 vereerde hem de stad Amsterdam met het Grootburger-schap en vertrok hij naar Barbarye, voerende het schip *het Tijdverdrijf* met 8 schepen en twee jachten. Op dezen togt trachtte hij te Algiers de roofschepen der Turken onder de moelje te verbranden, 't geen door stilte belet werd. Naderhand maakte hij jagt op hun Admiraal, nam en vernielde eenige Turksche schepen en verloste een groot aantal Chrsten slaven. Ook sloot hij een verdrag met die van Salee en keerde van Cadix met ettelijke koopvaarders en veel zilver uit de Spaansche galjoenen in der Staten oorlogschepen overgenomen, in weerwil der Engelschen, die hem om die reden, eenige moeite veroorzaakte, waaruit hij zich manhaftig redde, naar het vaderland, waar hij den 8 Mei 1656 behouden aankwam.

Kort hierop zeilde hij naar de Sond bij gelegenheid van den oorlog tusschen Zweden en Polen. Te Kopenhagen werd hij minzaam door den Koning ontvangen Naauwelijks in Holland teruggekeerd vertrok hij voor 't eind van 1656 met een smaldeel oorlogschepen naar de Middelandsche Zee. Hij kwam in Januari des volgenden jaars voor Cadix, sprak te Porte St. Marie met den Hertog van Medina Celi, daar, door zijne bemiddeling, twee Hollandsche koopvaarders onlangs te St. Lucar aangehouden, ontslagen werden. Voorts vertrok hij naar Livorno achterhaalde en nam twee Fransche vrijbuiters, die den Nederlandschen Staat veel kwaad deden, ofschoon deze niet met Frankrijk in oorlog was.

De Zeeraad van Amsterdam schonk hem ter erkentenis een gouden keten. Ook vernieuwde hij den vrede met Salee, hield eenige Fransche schepen in de haven van Spezza bezet, veroverde een Portugeesch suikerschip, en liep eindelijk in December 1657 binnen Texel.

Bij gelegenheid van den oorlog met Portugal werd hij met 22 schepen van oorlog en twee jagten in zee gezonden. Hij vertrok den 1 Julij 1658 uit Texel, moest met zware storm worstelen, doch deed de Portugeezen veel afbreuk en hield de rivier van Lissabon gesloten.

In 1659 werd hij ten gevolge der ontstane onlusten tusschen Zweden en Denemarken met eene vloot naar het laatst genoemde rijk gezonden, met last om zich daar onder de vlag van den L. Admiraal Obdam te vervoegen. Op nieuwen last scheidde hij zich later van de vloot van Obdam en kwam voor Kopenhagen, waar hij bevel ontving de Zweden afbreuk te doen. Dies zeilde hij naar Landskroon om er op hun uitkomen te passen, liet die haven met vijf schepen bezet en keerde terug naar Obdam, die kort daarop naar het vaderland terug keerde en aan de Ruyter het bevel over de vloot overgaf. Deze zeilde naar Kiel, vervolgens naar Kattemunde, dat hij beschoot en in brand stak, en van daar naar Nijborg, dat hij tot overgaaf dwong, terwijl hij de Zweden uit het eiland Funen verdreef. Kort daarna vertrok hij naar Lubeck en overwinterde te Kopenhagen. De koning liet hem door den Admiraal Bielke een gouden keten, met vier of vijfdubbelde schakelen kunstig in een gevlochten, aanbieden. Kort daarna werd de vrede geteekend en de Ruyter tot den adelstand verheven, ook ontving hij een wedde van *f* 2000 's jaars. In 1661 werd hij met ettelijke schepen en galjoten ter beveiliging van de Straat en Middelandsche zee gezonden. Hij verstrooide er nog eenige Turksche roovers en sloot vrede met Tunis en Algiers. In Mei 1664 werd hij op nieuw naar Algiers gezonden en was verpligt het den oorlog aan te kondigen. Daar de Engelschen, schoon met den staat in vrede, evenwel eenige vijandelijkheden aan de goederen en schepen der Nederlanders op de kust van Afrika gepleegd hadden, kreeg de Ruyter heimelijk last zich naar de kust van Guinée te begeven. Spoedig kwam de vloot voor het eiland Goedereede, dat wel haast door de Engelschen aan de Ruyter werd overgegeven. Van daar vertrok hij naar Sierra Leona, waar hij de geroofde goederen, die de Engelschen daar gebragt hadden, terug bekwam. Na eene hardnekkige verdediging veroverde hij het fort Cormantijn. Nu wendde de Ruyter, na al het door de Engelschen veroverde, met woeker herwonnen te hebben, (zoowel op de Kust van Guinée als in de West-Indië) de steven naar het vaderland en kwam, na een togt van 15 maanden, den 6 Augustus 1665, voor de vesting Delfzijl ten anker. Het vaderland verheugde zich over de gelukkige aankomst van den held, die, zonder verlies van een eenig schip en weinig manschap, de Engelschen zulk een afbreuk had gedaan. Rijk was de buit dien hij gemaakt had; 30 schepen, geladen met katoen, suiker, olie, wijn, olifants-tanden en goud waren hem in handen gevallen. Gedurende de Ruyters overwinningen op de kusten van Guinée en Amerika, was de oorlog met de Engelschen in volle woede uitgebarsten. Op den 14 Julij 1665 raakte de Admiraal Generaal van Wassenaer van Obdam met de Engelschen slaags en vloog met zijn schip en 500 man in de lucht. Dat ongeluk was nog vermeerderd door het sneuvelen van den dapperen luitenant admiraal Kortenaer, die na den dood van Wassenaer het gebied over de vloot moest voeren. De Ruyter werd nu tot den post van luitenant admiraal van Holland en Westvriesland en opperbevelhebber der vloot benoemd.

Op den eersten togt van de Ruyter in die betrekking viel er geen gevecht voor, wijl zij dit zochten te vermijden. Doch de Ruyter bragt nogtans de Zeeuwsche en O. I. vloot waarop de Engelschen gevlast hadden, grootendeels in behouden have. Het volgende jaar 1666 was helaas! rijk aan zeeslagen met afwisselende kans geleverd, doch in allen blonk de Ruyters dapperheid evenzeer uit. In den vierdaagschen zeestrijd toonden de Nederlanders van hunne vurigen heldenmoed niet verbasterd te zijn. De Engelschen werden niet alleen, na drie bloedige dagen, aan het wijken gebragt, maar van al hunne masteloose schepen zou er geen ontsnapt zijn, zonder de tijdige hulp van prins Robbert, die met 25 zeilen, afgezonden om de Fransche vloot in het oog te houden, haar ontmoette. Hagchelijk stond nu de kans, daar onze vloot en manschappen door drie dagen strijdens verzwakt, tegen versche Engelsche schepen te doen hadden, doch de Ruyters onbezwekene standvastigheid bragt den strijd van den vierden dag roemrijk ten einde. De Britten verloren in dezen slag 1000 dooden, 3000 gevangenen en 23 man zware schepen, de Nederlanders slechts 4 schepen en 2000 man.

Vier weken na dezen slag liep onze vloot weder in zee; de Engelsche verscheen eerst 4 weken later. Tegen den avond van den 3 Augustus kregen de beide vloten elkander in het gezigt en des anderen daags raakten zij aan elkander. Het behoud van het land en der geheele vloot hing toen als aan een zijden draad. Zoo meesterlijk was de Ruyters aftogt, dat vriend en vijand bekenden dat al had de Ruyter de grootste zege behaald, hij geen meer lof kon verdiend hebben. De Engelschen roemden op de overwinning dewijl zij het langst zee hadden gehouden, schoon zij 4 en wij slechts 2 schepen misten. De Ruyter, naar 's Hage opontboden, ontving aldaar een uitstekend eerbewijs. De koning van Frankrijk vereerde hem met de ridderorde van St. Michiel, zijn portret, op goud geëmailleerd en met 3 rijen diamanten omzet, alsmede met een prachtig hals- en borstsieraad; de admiraliteit van Amsterdam schonk hem een houwer met fraai gewerkt gouden gevest, Rotterdam een kunstig verguld zilveren lampet, Zeeland den atlas van Blaauw. In September 1666 liep de vloot andermaal uit om zich met de Franschen te vereenigen en de Engelschen te bevechten, die lafhartig hunnen moed aan eenige weerlooze menschen op het eiland ter Schelling koelden, door bijna alle huizen in brand te steken. Zij durfden nogthans de Ruyter niet afwachten; maar weken heimelijk naar Dover. Een hevige ziekte noodzaakte de Ruyter voor eenigen tijd de vloot te verlaten. Den 13 Junij 1667 stak deze wederom in zee en de Ruyter stevende naar de Theems om Engelsche trotschheid en heerzucht in haren hartader aan te tasten. Men zeilt de rivier op tot de Medway, die zich ten zuiden daarin onlast en bemagtigt het fort Sheerness. Een springvloed en oostenwind dreven de Nederlanders vooruit, zij bereikten de hoofdbergplaats der Britsche oorlogschepen, Chattam. Doch hier lagen eenige Engelsche schepen in den vloed gezonken, en een dikke ijzeren ketting, over katrollen loopende en drijvende op vletten, belette de doorvaart. De beide oevers der rivieren waren met vele stukken geschut beplant en verscheidene Engelsche schepen lagen ten overvloede boven den ketting om de onzen. De moedige kapitein Jan van Brakel zeilt onder het vreeselijkst schieten der Engelschen over den ketting heen, gaf nu het eerste Engelsche schip (zijnde een fregat voerende 40 stukken) dat hem ontmoette, de volle laag, klampt stil aan boord en verovert het in een oogenblik. De kommandeur Jan Danielz. van Rijn volgt hem op den voet, zeilt de ketting aan stukken, en nu ging men op de Engelsche schepen los.

Drie groote schepen werden er verbrand, en de *Royal-Charles*, een geweldig zeekasteel, voerende 100 stukken geschut, veroverd en naar Holland gevoerd. Geheel Engeland beefde van angst, en te Londen pakte men reeds zijne beste goederen om te vluchten. Den 24 Augustus daaraanvolgenden werd de vrede geteekend. Deze werd echter spoedig verbroken, en in 1672 gevolgd door den oorlog met Frankrijk, Engeland, Munster en Keulen. De Ruyter liep met een vloot van 168 zeilen, waaronder 91 zware oorlogschepen, in zee, om de Engelsche en Fransche vloot voor Solsbay op te zoeken. Op den 7 Junij 1672 had de gedenkwaardige zeeslag van dien naam plaats De Engelsche verloren in dien slag omtrent 2500 man, en daaronder behalve hun admiraal, 18 kapiteinen en vele gevangenen. In de Nederlandsche vloot waren echter ook verscheidene schepen zwaar gehavend en voor het oogenblik tot den dienst onbekwaam. De vereenigde vloten waren onmagtig om iets gewigtigs meer gedurende het vervolg des jaars te verrigten. Hierop volgde de 7 Junij 1673 de zeeslag op Schoneveld, waar de onzen wederom een luisterijke zege behaalden en den 27 Augustus de zeeslag bij Kijkduin, waarin de Fransche en Engelsche weken De oorlog met Frankrijk was nog niet geeindigd, toen de opstand op Sicilië, door Frankrijk aangestookt, uitbarste. De Spaanschen verzochten de Staten om hulp en de Ruyter werd met een geringe vloot naar de Middelandsche zee gezonden. Na de overwinning op de hoogte van Strombolie en Salino wilde de Ruyter naar 't vaderland terug, doch tegenbevel ontvangen hebbende, had de zeeslag in de nabijheid van den berg Etna plaats, waarin hij gewond werd en des avonds van den 29 April overleed. Zijn lijk werd gebalsemd, naar Amsterdam vervoerd en aldaar plegtig begraven. Den 25 Augustus 1841 werd zijn standbeeld te Vlissingen, in tegenwoordigheid van koning Willem II,

door den vermaarden kanselredenaar des **Amorie van der Hoeven** plegtig ingewijd. Hij was driemaal gehuwd, eerst met **Maria Velders**, vervolgens met **Cornelia Engels** en eindelijk met **Anna van Gelder**.

Zie Brandt, *Leven en daden van den Adm. de Ruyter* Amst. 1687, 1732 fol., Dordr. 1835—36, 5 dln. 8o, ook in het Hgd. (Amst. 1687, fol.) in hei Fr., (par N. N. Aubin 1699 fol.) en in het Eng., (Lond. 1687 fol., vert.; R. G. Bennet en J. R. van Wijk; *Teregtwijzing van Brandts Leven van de Ruyter* in *Vriend des Vad.* II 357; *Levensb. v. Nederl. Vorsten, Helden, en Mannen van naam, die Nederl. bestierd of gediend hebben*, 2 dln. 12o.; S. Stijl, *Leven van M. A. de Ruyter*, enz. Amst. 1776 8o.; *Leven en daden der groote Helden*. Amst. 1764, 8o.; *Leven en bedrijf der Doorl. Zeeheld door L. v. B.* Amst. 1683, m. pl. *De Adm. M. A, de R gesch. in eene Redev. uitgesproken in het Genoots Concordia et libertate* Amst. 1781, m. port.; Mr. J. B. Brandt, *Hulde aan M. A. de R.*; 's Graveh. 1827, G. Engelbert Gerrits, *Het leven en de daden v. M. A. R. Neêrl. doorl. Zeeheld.* (5e dr) Dez. *Gedenks v. Neêrl. Helden ter Zee* 2e dr. Amst. 1831—34; *Chronyk. v. d. krijsbedr. d. Nederl. zoo te land als ter zee*, Utr. 1839; *Holl Merc.*; Martinet, *Vereen. Nederl.*; Collot d' Escury, *Holl. roem.* (Reg.), Amst. 1852; La Rue, *Heldh. zeel.* bl. 208; *Levens van ber. mannen en vrouwen*, D. 11 bl. 1; C. de Koning Lz, *Proeve eener lofrede op M. A. de R.* in v. Kampen, *Mag.* D. VI bl. 190; C. C. A. Last, *Leven van M. A. de R.*, 's Graveh. 1842 8o. met port.; G. van Loon, *N. Historiep.* D. II bl 256, 369. 424, 447, 448, 449, 474, 525, 532, 545, 546, 551, 552, 553, 554, D. III bl. 56 119, 120, 121, 155, 183, 184, 185, 186, J. Borsius, *Joannes Snoepius, pred. op de Vloot van de R.* in 1661, 62 in Kist en Moll, *Arch.*, D. I bl. 345, *Stukken betreffende schipper M. A. de R. over het lossen van eenige schepelingen uit de Turksche slaverny*, in 1644—45 in *Kron. v. h. Hist. Gen.* 6e Jaarg. bl. 246; *Journaal v. d. Zeetogt van de R.* 1672, *verhalen van versch. ontmoet. van de R.* — *Leven* enz. ms. (*Cat. Mss. v' Voorst.* p. 76 n. 433). *Journ. van M. A. de R.* in 1659 *naar Denemarken. H. Chr.* 15 Jg. bl, 63, *Exped. n. Denemarken* in 1659 Ald. 15 Jg. bl. 128; *Brief van M. A. de R.* Ald. 6e Jg bl. 367; J. P. Sprenger van Eijk, *Brief betreff. M. A. de R.* in *Fakkel*, D. III bl. 75.

N. G. v. Kampen, *Vad. Karakterk.* (Reg.); *Weldadigh. van M. A. de R.* in *Nav.* VIII 197. *Het kwetsen van M. A. de R.* Ald. VIII bl. 226; *De Ruyter en de Olifant* Ald. VI 160; *Brief van M. A. de R.* Ald. X 304; *Geneesmid. van M. A. de R.* Ald. VIII 312; *Harnas, Sabel, Spiegeltje van M. A. de R.* Ald. IX 94, VI 127, IX 46, IV 127, V 8. *Zuster en Broeders van M. A. de R.* Ald. XI 185; *Steen voor het huis van de R.* XI 318, XIII 315; *Familieschilderij v. d. R.* Ald 110, 274, XV 13. *Vergel. van de R. en Epaminondas* in *Vad. letteroef.* 1827 II 549; *Beschouwing van de Admiralen de R.* en *Nelson* en *Rec v. d. Rec.* XXXIII 1840 II 289; *Aanteekk van J. Westerhovius die bij het sterven tegenwoordig was*, in P. Rabus, *Boekz. van Europa* 1694 bl, 454; *Testament van de R.* in Scheltema, *O. en N.* II. *Lykrede over de R., uitgesp. in de gehoorz. d. Leidsche Hooges.* 27 *Nov.* 1676, door A. Severinus in Witsen *Gijsbeek's Apollin.* D. 1. A. v. d. Hoeven, *Redev. bij de plegtige inhuld. v h. standb. v. M. A. de R.* 25 *Aug.* 1841. Leeuw. 1841 8o.; J. C. de Jonge, gesch v. h. Neerl. zeew D. 1 bl. 323, 542, D. II bl. 51—55, 85, 224, 228, 230, 271—279, 285. 299—301, 304, 315, 420, 146, bl. 164, 221, III, *a* geheel *b* van bl. 1—194, 177,—185; Wagenaar, *Amst.* D. V. bl. 381, 387, VI. bl. 20, VII. bl, 385, XI. bl. 247; Mr. J. C. de Jonge, *Lev. van J. Evertzen; Verh.* D. 1 bl. 21, 159, 211; 212 De Witt, *Briev.* D. II. bl. 17, D. V. bl. 89, 92, 93; Scheltema, *Onoverw.-vloot* bl. 159; v. d. Willigen, *Aanteek.* enz bl. 189—192; *Eng. Ned. en Munst. Krakeelen*; *De Zaayer*; (1873) No. 7. enz. De Guiche, D'Estrades, Temple, Aitsema, Wagenaar, Cerisier, Bilderdijk, Kok, Hoogstraten, Verwoert, Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. v. portr.* Francii, *Poëm.*; N. Heinsii, *Poëm.*; Brouckhusii, *Poëm.* Rhijnenburg *Vreugdeb.* 11, 117,

A. Moonen, *Poëzy*, D. 1, bl. 306 317, La Rue, *Digt. Tijdk.* bl. 246; Vollenhove *Poëzy*, bl. 296, 297; Brandt *Poëzy*; bl. 442; J. Antonides *Poëzy* bl. 71 J. Oudaan, *Poëzy*; A. Loosjes, *de laatste Zeetogt v. d. Adm. de R.*; O Klopp, *Leben und Thaten des Adm. de R.*; Hanov. 1852 Bauer, *Hwb.* IV 790, 791; *Karakt. schilder v. ber. Mannen* 1, 131 Leipz. 1794 1—172, *Mich. Ruiter oder d. Lohn des Verdienstes, Lesebuch für junge Leute.* Leipz. 1799 8o. *Conv. Lex*; B. Pielat, *la vie et les act. mém. de M. de R.* Amst. 1687 12. E. Sue, *Hist. Mar.* Maron, in *Biogr. Univ; Nouv. Biogr. moderne*; Voltaire, *Siècle de Louis XIV*; Thomas, *Oeuv.* T III p. 200 Richer, *Vie de Duquesne* p. 53, 169 70 enz., *Life of M. A. de R* Lond. 1687 fol. portr. Hume, *Hist of England*, vol. VII p. 214, 215, 236, 1235, 107.

RUYTER (Engel of Ingel de), zoon van den vorige en **Cornelia Engels**, (of, gelijk **Brandt** haar noemt **Neeltgen Ingels**) werd den 2 Mei 1649 te Vlissingen geboren Nog had hij geen 15 jaren bereikt, toen hij (1664) voor de eerste maal naar de Middellandsche Zee medevoer, om het soldaat- en zeemanschap onder zijn vader te leeren. Op den togt naar de kust van Guinée werd hem een vendel opgedragen. In 1666 zond hem zijn vader, toen op de kust van Frankrijk, nevens anderen, naar Boulógne om den hertog van Aumont te begroeten. Hij was toen Luitenant van 't collegie ter Admiraliteit te Amsterdam, doch in 1667 werd hij als Kapitein-Luitenant geplaatst op de *Hollandia*, een schip van 80 stukken, gevoerd door den Kommandeur van der Zaan. Zijn 19e jaar nog niet bereikt hebbende, werd hij, den 1 April 1668, in plaats van den overleden Kapitein **Henrik Gotskens**, door het genoemde collegie tot vast Kapitein aangesteld en kreeg een nieuw fregat, genoemd het *Wapen van Leijden*, bemand met 90 koppen, met last zich naar Engeland te begeven en den Ambassadeur **Jan Meerman** aftehalen. Te Londen werd hij beleefd ook aan het hof ontvangen en onthaald en door den koning tot Ridder geslagen, waarna hij zich naar s' Gravezande begaf en van daar incognito naar Rochester en Chattam, waar hij de schepen en werven bezigtigde en de afgebrande wrakken in de dokken zag liggen In den slag voor Solsbay vocht hij in zijns vaders smaldeel, als Kapitein en werd door een grooten splinter op de borst gekwetst. Zijne kardoeskisten raakten in het gevecht tweemaal ledig, hij schoot een oorlogschip de steng af en had dien dag elf dooden en vijftien gekwetsten In 1673 ontving hij last, met 3 schepen omtrent de Engelsche kust op kondschap uittegaan en naar de gesteldheid der Engelsche en Fransche vloten te vernemen, ook moet hij in 't zelfde jaar de Engelsche vloot bespieden. In dit jaar werd hij door den krijgsraad „bij manieren van voorraad" tot Schout-bij-nacht van Amsterdam benoemd en door den Prins van Oranje in die waardigheid bevestigd. In 't volgende jaar werd hij met 9 schepen naar het kanaal op kondschap en afbreuk van den vijand gezonden, ook was hij als Schout-bij-nacht op den togt zijns vaders naar Amerika. Na het sluiten van den vrede met Engeland, ontving hij in 1675 van den koning zijn diploma als ridder, en toen hij in 1676 met de smirnasche vloot en veel zilver uit Cadix te huis kwam, vernam hij den dood zijns vaders. In hetzelfde jaar in de Oostzee op de vloot zijnde, die men ten dienste van den Koning van Denemarken en den Keurvorst van Brandenburg derwaarts gezonden had, ontving hij voor het eiland Rugen de tijding, dat de koning van Spanje hem den titel van hertog met het inkomen van 2000 dukaten, door zijn vader genoten, had verzekerd. Op zijn verzoek werd de titel van hertog in dien van baron voor hem en zijne nakomelingen veranderd. In 1678 werd hij vice-admiraal van Holland en West-Friesland, doch hij stierf den 27 Februarij 1678 te Amsterdam zonder gehuwd te zijn geweest en kinderen te hebben nagelaten. Zijn lijk werd den 4 Maart in het praalgraf van zijn vador bijgezet Zijn afbeeldsel vindt men vóór het *Leven en Daden der Doorl. Zeehelden.*

Zie G. Brandt, *Lev. v. d. Ruyter* bl. 273, 307, 541. 543, 619, 668, 796, 810, 863; 864, 879, 894, 895, 907, 997, 1002; La Rue *Heldh. Zeel.* bl. 205; J. C. de Jonge, *Ned. Zeewezen* D. III *a.* bl. 101, 139, 215, 325, 415, D. III *b.* bl. 10, 189, 234, 274, 394; *Nav.* D. VI. bl. 24, 371, *Bijbl.* 1853, LIV. CVIII. CXL. IXCIII. 1854, LXX. D. VII. bl. 159, 303, Hoogstraten, Kok, Verwoert, Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v portr.*

RUYTER (Michiel Witte de.) Bij den vreeselijken storm van den 16 November 1683, die onze uit het noorden terugkeerende vloot digt bij de vaderlandsche kust overviel, en die vooral de schepen van Amsterdam en het noorder kwartier teisterden, ging ook 'slandsschip *Woerden* van 72 stukken en 550 man, voor Kamperduin verloren. Slechts 58 man werden gered, en de bevelhebber **Witte**, zwager van den admiraal **de Ruyter**, vond met zijn zoon **Michiel Witte de Ruyter**, die aan boord als luitenant diende zijn graf in de golven.

Zie *Nav.* D. VII. bl. 159, 308; J. C. de Jonge, *Gesch. v. Ned. Zeew.* D. III. b. bl. 404

RUYTER (Daniel de). Van dezen zeeman vindt men een ms. *Journael Reisbeschrijving naer de Middelandsche Zee enz op het schip van Kapt. Th. Thobias*, April—Nov 1670. Hij diende als adelborst.

Zie *Nav.* D. III. bl. 159, IV. bl. 125.

RUYTER (Dirck) komt in 1619 als schipper voor, en reisde naar West-Indië, Brazilië enz. Hij gaf in 't licht: *Toortse der Zeevaert*, Vlissingen 1623. Amst. 1648 4o 1674 4o en *De platte of te pleynschael verclaert*, Middelb. (1631) 4o Het rijksarchief bezit van hem verscheidene kaarten van de Brazielsche en andere kusten door hem geteekend

Zie De Laet; Netscher bl. 50; *Nav.* D V. bl. 283; *Bibl. Adv.* No. 4, 1873, bl. 106.

RUYTER of RUYTERUS (Gerardus), zoon van Cornelius, predikant te Enkhuizen (gest. 4 Maart 1697), was achtereenvolgens predikant te Binnenwijzent en Westwoud (1684), Dongerdam (1687), Enkhuizen (1697), waar hij stierf den 11 December 1708 De Maatschappij van Nederl. Letterk. te Leiden bezit:

Novum Testamentum Gr. ed S. Curcellaei, Amst. Elzevier 1656. Op de randen der bladz. vol geschreven met aanteekeningen uit oude Grieksche en Latijnsche schrijvers, door de kleine, maar nette hand van G. R. 3 dn. 12o.

Zie *Cat.* D. I. bl. 95; Paauw en Veeris, *Vern. Kerk. Alphab.* bl. 174.

RUYTINCK (Simeon) was predikant bij de Herv. gemeente te Londen, waar hij in 1612 uitgaf een boekje met verzen doormengd, getiteld: *Gulden legende van de Roomsche Kercke, mitsgaders hare hyligdommen en aflaten aen den toets-steen der waerheydt beproeft.*

Hij vaart er hevig in uit tegen de misbruiken dier kerk. Hij stierf in 1612, door Cats met een *Klaaghgedicht*, in den *Zeeuwschen Nachtegael*, betreurd.

Zie Kebus en de Rivecourt.

RUYVEN (Dirk van), zaakwaarnemer van Willem van Nassau te 's Hage. Aan hem werden door Joan van Messen, eerste klerk van den Raadpensionaris de Witt, de geheimste brieven, stukken en resolutiën, na door hem afgeschreven te zijn, en vervolgens den prins in handen gegeven. Ook hadden Ruyven en Messen, ten nadeele van de Witt dingen verdicht, die hemten hoogsten strafbaar gemaakt zouden hebben, zoo ze waarachtig waren. Daarenboven hadden ze beide brieven van den raadpensionaris onderschept, en een koffer, waarin de geheimste papieren, weten te ligten uit zijne woning Hij werd bij sententie (1654) voor tien jaren gebannen uit Holland en Zeeland, Friesland (West-Friesland) en Utrecht Hij vestigde zich in Friesland, waar hij een jaargeld trok van den koning van Groot-Brittanje en het Engelsche hof van tijd tot tijd bericht gaf van 't geen hier omging. In April 1666 werd hij door het Hof van Friesland ten zwaarde verwezen, zoodra men hem in handen kon krijgen.

Zie Aitsema, *Saken van Staat en Oorlog.* D. III. bl. 1193, 1194, D. VI bl. 34; De Witt, *Brieven*, D. III. bl. 121; Thurloes *Papers*, vol. IV. p. 33 35; Wagenaar, *Vad Hist.* D. XII, bl. 418, 419, D. XIII. bl. 225; J. J. Nedermeyer van Rozenthal, *Het Strafgeding tegen Johan van Messen en Dirk van Ruyven naar oorspronkelyke bescheiden toegelicht*, in Nijhoff, *Bydr.* p. 195.

RUYVEN (Klaas van), rentmeester van den graaf van Holland en schout van Haarlem. Hij werd bij gelegenheid van het oproer aldaar door het kaas- en broodvolk op gruwzame wijze doodgeslagen, zijn lijk in stukken gekapt, in een mand gepakt en aan zijne vrouw Maria van Cats toegezonden met dit barbaarsche bijschrift:

„O vrouwken van Ruyven,
„Aan deze boutkens zal dy kluyven."

Nadat Albert van Saksen, het oproer bedwongen had, werd over dit een en ander wraak genomen, terwijl er een voordeelige zoen of betering moest gedaan worden bij zijne bloedverwanten.

RUYVEN (Pieter van), kunstschilder, den 17 Maart 1651 geboren, leerling van Jacob Jordaans, schilderde zaal- en zolderstukken, versierde het koninklijk lusthof het Loo met zijn kunstrijk schilderwerk en schilderde de praalbogen toen koning Willem III te 's Hage werd ingehaald Hij overleed den 17 Mei 1716.

Zie van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm.

RIJ (Cornelis Danckerts de), bouwmeester te Amsterdam, zoon van Cornelis Danckerts, werd in 1561 ter gemelder plaats geboren. Hij bragt aanzienlijke bouwwerken tot stand inzonderheid die in het water moesten gelegd worden. Hij had veel roem en zou de eerste geweest zijn, die het middel heeft gevonden om steenen bruggen te bouwen over groote rivieren, zonder den waterstroom hinderlijk te zijn. Hij heeft daarvan eene proeve over den Amstel genomen, die twee honderd voeten lang was. Ook wordt de vinding der zoogenaamde gedrukte of platte gewelven (*voutes surbaissées*) aan hem toegeschreven. Hij gaf in het licht:

Architectura moderna ofte Bouwinge van onsen tijt, bestaende in verscheyde soorten van Gebouwen, zo gemeene als byzondere, als kerken, toorrens, raedshuysen, poorten enz. Alles gedaen by den zeer vermaerden, ieinuften Mr Hendrick de Keyzer, Beeldhouwer en Bouwmeester der Stadt Amsterdam, en in weezen gebracht by den zeer ervaren Cornelis Danckerts, nu metzelaar en bouwmeester der voorsz. Stadt. Met byvoeging van eenige wercken en gestichten van verscheyde anderen meesters dezes tegenwoordigen tijts. Tot Amsterdam, by Cornelis Danckerts van Zevenhoven wonende in de Kalckton, bij de Reguliers tooren 1631 *en fol.*

Hij overleed in 1634. Zijne afbeelding door Petrus de Jode gegraveerd, komt voor bij de Bie.

Zie de Bie; Immerzeel; Kramm; *Vies des Architectes modernes* etc. *par M. Pingeron.* Paris 1781 12; Muller, *Cat. v potr.*

RIJ (Pieter Danckerts de), kunstschilder, in 1605 te Amsterdam geboren. Het koninklijk Museum te Brussel bezit van hem het *Portret van den mathematicus Dou*, oom van Gerard Dou: ook schilderde hij dat van *Cornelis Danckerts de Ry*, mogelijk zijn vader. Hij overleed in 1659 te Stokholm waar hij in 's konings dienst, vele potretten voor hem schilderde.

Zie Immerzeel; Kramm.

RY (Abraham du). Men heeft van hem eene overzetting van de *Agonostica Sacra* van J. Lydius:

„Spreekwijzen, door de Heilige Schrijvers ontleent uit de strijden der Ouden, verklaart door Jacobus Lydius, met de bijvoegselen van Johannes Lomeijer, op nieuw verhaalt en op vele plaatsen nader opgeheldert door Abraham du Ry Rott. 1746 12o.

Zie Schotel, *Kerk. Dord.* D. I. bl. 404, 405.

RYBERG (Elisabeth), kunsttenares te Rotterdam, vervaardigde waters met schepen en vorstelijke lustsloten van papier. De Keurvorst van de Paltz, voor wien zij eenig kunstwerk had vervaardigd, schonk haar vier vergulde bekers met deksels en een klein zilveren serviesje met zijn wapen er op.

Zie V. Spaen, *Beschrijv. v. Rotterd*; Immerzeel.

RYCK (Cornelia de) was de echtgenoote van den Amsterdamschen portretschilder Van Goor Dat zij in de kunst zeer ervaren was, blijkt ook uit het onderwijs dat zij, na haar mans dood, aan Gerard Rademaker gaf. Zij hertrouwde met Simon Schynvoet en overleed omstreeks 1694.

Zie van Gool, *Lev. d. Kunsts.* D. I. bl. 380; Kramm.

RYCK (Pieter Cornelisz. van), in 1568 te Delft geboren, leerde de teekenkunst bij Jacob Willemsz, doorgaans Jacob Willemszen Delft genaamd. Na zich slechts een paar maanden geoefend te hebben, moest hij een andere roeping volgen. Drie jaren later ontwaakte zijn vroegere kunstdrift, en ontving bij onderwijs van Hubrecht Jacobsz, een goed schilder in portretten te Delft, dien hij naar Italië volgde, waar hij 15 jaren bleef, met vele meesters voor prinsen, edelen, prelaten, monniken, nonnen enz. in meest alle Italiaansche plaatsen, zoo in fresco als olieverw arbeidende In zijn vaderland weêrgekeerd, hield hij zich eerst te Haarlem op, vervolgens te Delft, waar hij in 1628 overleed. Hij schilderde keukens, binnenhuizen en landschappen met dieren en andere stoffaadje, in den trant van Bassan

Zie Houbraken; Immerzeel, van Eynden en van der Willigen.

RYCKE (Lambertus de), zoon van Hubertus de Rijcke, in 1602 predikant te Fynaard, in 1604 te Bergen op Zoom, waar hij de belegering van 1623 bijwoonde en met zijne ambtgenoot Du Rieu en Vay uitgaf:

Bergen op den Zoom beleghert op den 18 *July* 1622 *ende ontleghert den* 3 *Octobris des zelven jaers, volgens de beschryvinge gedaen bij de drie Predikanten van de gemeynte Christi aldaer enz.* Middelb. bij H van Hellen 1623 4o. De Staten van Utrecht vereerden de predikanten 100 pond,

tot veertig grooten vlaams 't pond. Hij overleed in 1658, in den ouderdom van 83 jaren.

Zie Te Water, *Ref. v. Gend.* bl. 294; Soermans, *K. R.* bl. 9, 13, 17, 31; Foppens, *Bibl. Belg.* P. II, bl. 800; De la Rue, *Gel Zeel.* bl. 132; Paquot, *Mém.* T. III. p. 478, Glasius, *Godgel. Nederl.*; Verwoert.

RYCKE Zie verder RYK en RYKE.

RYCKEMANS (G.), kunstgraveur. Zijn naam komt voor op vier platen, voorstellende de *Geschiedenis van Jeptha*, naar de teekening van P. de Jode, door Claes Jansz. Visscher te Amsterdam uitgegeven.

Zie Kramm.

RYCX (B.) of RYCK (B), beeldhouwer uit het midden der 17 eeuw, waarschijnlijk te Delft geboren. Hij vervaardigde o. a de *Tombe van Witte Cornelisz. de Witte*, in de St. Laurens kerk te Rotterdam, in 1663 voltrokken

Zie S. Lois, *Beschrijv. der Stad Rotterd.* bl. 157; *Navorschen* D. X. bl. 15, Kramm; Immerzeel.

RYKEL of RYCKEL (Jos. Gudolphus à), in 1616 pastoor te Oosterwijk, werd na de gemeente aldaar tien jaren bediend te hebben, in 1626 tot elfden abt van St Geertruid benoemd, en den 20 October 1642 overleden. Hij is de laatste der abten van St. Geertruid geweest, die den mijter en ander bisschoppelijk gewaad niet hebben gedragen, welk regt door zijn opvolger De la Margelle, in 1672 te Rome verkregen werd. Rychel had te Leuven gestudeerd en liet een aantal zeer bekende werken na, sommige over godsdienst en zedekunde, anderen over de geschiedenis des vaderlands, o. a. de levensbeschrijving der H. Geertruid van Nivelles.

Zie van Gils, *Bisdom van 's Bosch.* bl. 469.

RYCKENROY (Jan van), stadsschrijver van Roermond tusschen 1604 en 1637. Nadat hij voor deze betrekking bedankt had, bleef hij den post van secretaris der landvergadering bekleeden. Hij schreef eene *kroniek der stad Roermonde van* 1562—1685 die uitgegeven is in de *Publications de la Societé hist. et archéol. dans le Duché de Linbourg* T. VII p. 429 *suiv:*

RYCKIUS (Theodorus) of de Rycke, den 12 Februarij 1640 te Arnhem geboren was eerst rector der latijnsche scholen te Kampen, doch verliet deze post om zijne kundigheden door reizen te vermeerderen. Na eene uitlandigheid van vier jaar teruggekeerd, zette hij zich, tot oefening der regtsgeleerde praktijk te 's Gravenhage neder; doch hier naauwelijks een jaar gewoond hebbende werd hij in 1672, na vooraf voor Curatoren eene Latijnsche redevoering gehouden te hebben, tot gewoon hoogleeraar der historiën en welsprekendheid te Leiden benoemd. Hij overleed den 7 Januarij 1690. Zijne afbeelding vindt men onder de portretten bij van der Aa.

Hij gaf in 't licht.

Oratio de Gigantibus. Rheno-Lugduni habita 1681 — *Dissertatio de Primis Italiae Colonis et Aeneae adventu, Lucae Holstenii Notis et Castigationibus postumis in Stephani Byzantini Ethica, item Scymnichii Fragmentae antea non editis appendicis loco* L. B. 1684 fol.

Animadversioneus ad Cornelium Tacitum L. B. 1686 8o.

Oratio de Palingenesia Literarum in terris nostris, industria Georg. Nicol. Kriegkii. Jenae 1703 *recusa* 4o. Zijne *Epistolae ad Adrianum Blyenburgum* zijn door Dr. Schotel uitgegeven.

Zie Saxe *Onom. Liter.* P. V. p. 288; Soermans, *Acad. Reg*, bl. 70; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoogeschool* P. I p. 195. 248, P. II p 149; P. Barmanni *Vita N. Heinsii* p. 53; J. te Water, *Hist. der Reform. te Gend*, bl. 289, 290; *Cat. Bibl. D. Bedber* 1727 p. 67; *Clar. Belg. ad. Ant. Magliabechium Epistol* (Florentiae 1745) T. I p. 16, T. II p. 70, 136, 302: P. Burmanni *Syll. Epist.* T. II p. 669, T. IV p. 107, 276, 277, 315, 322, 323, 336, 338, 528, T. V. p. 133, 225, 541; D. Hoogstratani *Poëm.* p. 309, 310; Marhofii *Polyh. Liter.* IV c. VII § 7 p. 800, c. XIII T. 1. c. XIII § 4 p. 895; *Theod. Ryckii, Joh. Georg. Graevii etc. Epistolae ad. Adr. Blyenburgum Hagae Comit.* 1843; Vonck voor *Beschrijv. v. Doesburg;* Muller *Cat. v. Portr.;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

RYDERUS (Johannes) of RYDER, in de laatste helft der 16 eeuw te s' Bosch geboren, verkreeg den graad van Licentiaat, later dien van doctor in de theologie en bekleedde een niet onaanzienlijken rang in de orde der Dominikanen, waartoe hij behoorde. Hij was prior van het klooster zijner geboortestad en toen dit, ten gevolge van het overgaan van s' Hertogenbosch, in handen der Staten was gevallen, werd opgeheven, was hij in dezelfde betrekking te Maastricht, Brussel en Leuven werkzaam Toen het Bossche klooster naar Mechelen was overgebragt, trad hij daar op nieuw als prior op. In 1645 word hij tot provinciaal zijner orde gekozen en vervolgens tot inspecteur der Holl. zending. Hij overleed te Brussel den 4 Januarij 1654. Hij gaf in het licht:

Epistola monitoria ad eos quibus incumbit probare spiritum aspirantuim ad religonem Lov. 1638, Leod. 1696.

Zie Paquot, *Mém.* T. III p. 44; Glasius, *Godgel. Ned.*

RYCKEN (Johannes Adrianus), officier van den dorpe en der heerlijkheid 's Prinsenhage, beoefende de Nederduitsche poezy, blijkens zijne dichtstukken, voorkomende in de *Proeve van poëtische mengelstoffen van het dichtlievend kunstgenootschap kunstliefde spaart geen vlijt.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordeb.*

RYESWYCK. Zie RYSWYCK.

RYD (Hermannus), te Rhenen geboren, schreef: *de Vita et honestate clericorum cum aliis ejusdem argumenti.* Basileae 1555.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p 478.

RYETIUS (Thomas) te Mechelen geboren, geneesheer van Ernst van Beijeren, bisschop van Luik, vertaalde uit het Fransch:

Philippi Goeringii Descriptio Fontium acidorum Spadae et Ferrati Tungrensis: additus etiam observationibus in Aquas Spadanas. Leod. 1592 8o.

Zie Foppens, T. II p 1140.

RYFKOGEL (Albertine Elizabeth) werd te Amsterdam geboren en overleed aldaar in den jeugdige ouderdom van 20 jaren, den 28 December 1836, na een smartvol lijden van vijf achtereenvolgende jaren Zij liet een aantal Nederduitsche en Fransche dichtstukjes na, meestal gedurende hare ziekte door haren vader uit haren mond opgeteekend, en door hem laten drukken met den titel: *Dichtlievende gedachten van Alexandrine Elisabeth Ryfkogel, hare ouders nagelaten, gedrukt voor vrienden en betrekkingen.*

Zie v. d. Aa. *N. B. A. C. Woordeb.*

RYK (C.) dichter uit het laatst der 18 eeuw Zijn poëzy is verspreid.

Zie van den Aa. t. a. p.

RYK (G) dichter uit den aanvang der 19 eeuw. Hij gaf er het lich.

De ontdekte schat (bij Muiden, een Romance uit de verlichte eeuw Amst. 1800 met pl.

Aan de Nagedachtenis van G. Brender à Brandis, Secret. der Maatsch van Nut van 't Algem. Leiden 1802.

De onverdraagtzaamheid beschouwd als een vloek voor het menschdom Amst 1797 8o

Beschouwing der Wetenschappen en Kunsten en derzelver invloed op de vorming en het gelaat van den mensch Amst. 1800.

Zie *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. I bl. D. II bl. *Naaml. d. Gebr. v. Cleef* bl. 542.

RYK (D.) Predikant. Hij en zijn broeder, een goudsmid, vervaardigden *Salomons Tempel* in zijn geheelen omtrek 36 voeten Rhijnl. en de evenredigheid er van genomen als van 1 tot 100, zoodat men alle deelen van den waren Tempel zich 100 maal langer, breeder en hooger moet voorstellen, zoodat na deze beschening dit model 10,000 malen en den oorspronkelijken Tempel zou hebben kunnen bevat worde blijkens *Korte schets van den eersten of Salomons Tempel, van zoo verre het noodig is tot het bevatten van deszelf geometrisch Model, vervaardigd in het jaar 1756 door D. Ryk.* Amsterdam bij J. Helders en 8o. Volgens S. Fokke is dit kunstuk langen tijd bij D. Ryk's nageslacht bewaard gebleven en sedert 1777 in bezit van den tooneelkundigen 's Gravensande.

Zie Fokke, *de Amst. Kermis* bl. 13 *opheldering* bl. 23; W. Goeree *Joodsche oudheden* D II bl. 1664, Kramm.

RYK (Cornelia de) Zie RYCK (Cornelia de).

RYK (Frans) vervaardigde en vertaalde een aantal tooneelspelen uit het fransch zoo als:

Phedra en Hyppolitus (trsp.) n. h. fr. van Racine. Amst. 1683 met titelpl. n. d. R. Vinkeles.

Heraklius, trsp. Ald. 1695

Andromeda, trsp. Ald. 1699 met titelpl. door J. Schijnvoet de Vries en 2 ongenoemden.

De juffer Kapitein, trsp. Ald 1707.

De doorsleepen Vleyer, blsp. 1708.

De belachelijke Erfgenaam of baatzuchtige juffer, blsp. Ald. 1170.

Atreus en Thyestes, trsp. Amst. 1711.

De hedendaagsche Bankroetier achterhaalt, klsp. Ald. z. j.

Krispijn dragonder, klsp. Ald. 1774.

Athalia, trsp Ald. 1716.

Hester of de Verlossinge der Joden; trsp. n. h. Fr. gev. van Racine Ald. 1719.

Don Predroos Geest of de gestrafte baldadigheid. trsp. Ald. 1721.

Den Dood van Sinoriks, Koning van Galatië; trsp. vert. n. h. Fr. v. T. Corneille, vertoond op de Amsterd. Schoub. Ald. 1722.

Polieukte Armenisch Martelaar; trsp. n. h. Fr. van P. Corneille nagev. Ald 1724.

Brutus, trsp. gev. n. h. Fr. van De Voltaire Ald. 1756

De Dobbelaar, blsp Ald 1736.

Het vroutje van Ephesen klsp. of Luit gekreeten, Haast vergeeten Ald. 1741.

Absalon, trsp. gev. n. h. Fr. van *Duche*. Ald. 1741.

Thebais of vijandelijke broeders, trsp. n. het Fr. van Racine Leyd. 1680 met pl. naar Pougin de St Aubin, door Michel; naar en door R. Vinkeles; door P. Tanjé en door een ander.

Agamemnon, trsp. Amst. 1684 met pl.

Berenice, trsp. n. h. Fr. Rasine Ald. 1684 met pl.

Bajazet, trsp. n. h. Fr. van Racine Ald. 1684.

Digtkunstig onderzoek op het vertaald Treursp. Pompejus. Ald. 1685.

Rodogune. Prinsesse der Parthen (trsp.) n. h. *Fr.* v. *Corneille* Ald. 1687.

Zie Witsen Geysbeek, B. A. C. *Woordenb*. D. V. bl. 205; *Catal. d. tooneelspel van W. Hemkes* No 257; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk*. D. 46 bl 176. 177.

RIJK (Julius Constantijn) werd den 14den Januarij 1787 geboren en heeft, gelijk zoo vele vroegere Nederlandsche zee-officieren, zijne loopbaan van de eerste trappen der zeedienst, vooral door eigen oefening, beklommen. Het was in 1799, dat hij als scheepsjongen in dienst trad en reeds in de eerste tijden van zijnen dienst deed hij zich, door zijne toewijding aan 's lands belangen en zijne bijzondere gaven kennen, zoodat hij in 1804, dus op slechts 17-jarigen ouderdom, eene kanonneerboot op onze kusten mogt bevelen. In 1808 werd hij, ten gevolge van doorslaande blijken van dapperheid en kunde, tot luitenant der marine benoemd en mogt hij. gelijk vroeger van den admiraal Ver-Huell, later de bijzondere aandacht van zijnen kapitein, baron Melvill van Carnbée, opwekken. Tijdens de Fransche regering onderscheidde hij zich bijzonder door zijne inspectie- en kruistogten op de Oost-Friesche kusten, voorts als adjudant van den admiraal de Winter en eindelijk door zijn bekend gedrag aan den Helder, van waar hij eene zending naar Parijs wist te volbrengen op eene wijze, die de stoutste zeelieden verwonderd deed blijven en die hem op 25 jarigen ouderdom de ridderorde van het Legioen van Eer deed verwerven. Na het herstel der Nederlandsche regering, trad hij weder in Nederlandschen dienst. Koning Willem I stelde zijne kunde en ervaring grootelijks op prijs, blijkens zoo vele lastgevingen betreffende het loodswezen, het uitgeven van kaarten, enz. Na eenen togt in de Middellandsche zee, keerde hij in 1820 in Nederland terug; hij werd in het volgend jaar tot kapitein-luitenant bevorderd. Voor de hydrographie, gelijk eenige jaren later voor het stoomwezen, deed hij zeer veel in het belang van 's land marine. In Jan. 1825 zag hij zich het opperbevel toevertrouwd over de korvet Pallas, aan boord waarvan zich de hertog Bernhard van Saxen-Weimar inscheepte, om eene wetenschappelijke reis in Engeland en de Vereenigde Staten te doen. Het was ten gevolge van die reis, dat hij met eenen bijkans voorzeggenden geest de groote beteekenis van den stoom voor de marine aanwees en in praktijk wilde gebragt hebben. In 1828 werd hij naar Oost-Indië gezonden, droeg aldaar nog ruimschoots het zijne bij tot beëindiging van den oorlog op Java, tot beteugeling van den opstand der Chinezen op Banka, alsmede tot het bevorderen der wetenschappelijke bemoeijingen voor de scheepvaart in Indië. Naauwelijks in 1830 in het vaderland terug, had hij een zeer werkdadig aandeel aan de bewegingen der vloot vóór en op de Schelde en werd hij tot kapitein-ter-zee bevorderd, in welke hoedanigheid hij het bevel erlangde over het grootste schip der Nederlandsche marine, de Zeeuw, van 96 stukken. Men kent de togten, die hij gedurende twee jaren met dat schip ter beveiliging van 's lands vaarwateren deed en waarin hij zoowel de goedkeuring van 's lands regering als het vertrouwen en de bijzondere gehechtheid zijner onderhebbenden mogt verwerven. Na de voorloopige staatkundige schikkingen in het jaar 1833 deed hij met datzelfde schip, aan boord waarvan zich Z. K. H. Prins Hendrik bevond, eenen togt naar de Noordsche hoven en naar Engeland, in al welke streken Neêrlands vlag grootsche herinneringen aan de tijden van de Ruyter, Tromp en Peter de Groote opwekte. Na zijne terugkomst in het vaderland werd kapitein Rijk tot kommandant van het instituut te Medemblik benoemd. Vier jaren lang arbeidde hij in die gewigtige betrekking met onbezweken vlijt en voerde in het onderwijs voor de marine zoo vele verbeteringen in, dat het tijdperk van zijne leiding over het koninklijke instituut, als hoogst gedenkwaardig mag geroemd worden en hij als de grondlegger mag worden gerekend van de volslagen vernieuwing eener school, waaruit eene gansche reek van uitstekende zee-officieren is voorgekomen.

Zijne groote bekwaamheden en toewijding aan de belangen des lands deden hem in 1838 met de bevordering tot schout-bij-nacht, een werkkring openen van veel uitgestrekter omvang en nog grooter onderscheiding, hij werd verheven tot gouverneur-generaal van Neêrlands West-Indische bezittingen. Hij voerde aldaar het bewind tot in 1842. Men weet welk een invloed hij aldaar mogt verwerven door zijn edelen inborst, door zijne zucht om 's lands dienst met de wenschen en behoeften der ingezetenen overeen te brengen en door zijne beleidvolle pogingen tot wegneming van misbruiken en gebreken in het bestuur, zooveel dit hem mogelijk was. Van daar dan ook, dat zijn bewind eene schoone bladzijde in de geschiedenis der West-Indiën beslaat en men op eene treffende wijze het leedwezen over zijn vertrek uit de Kolonie zag aan den dag leggen. Het was tot vervulling van eene niet minder gewigtige betrekking, dat hij door Koning Willem II naar het vaderland werd geroepen. Hij werd hier namelijk benoemd eerst tot directeur-generaal, vervolgens tot minister van marine en bevorderd tot vice-admiraal. Hij bleef tot den jare 1849 het bestuur over de marine voeren. Men herinnert zich nog levendig de verschillende beschouwingen over dat bestuur, maar ieder wien het om een onbevangen oordeel te doen was, gelijk vroeger, moest toegeven, dat dit bestuur voor een groot deel, in hoogst moeijelijke financiele omstandigheden des lands inviel en dat de minister Rijk, met betrekkelijk geringe middelen, veel wist te doen. Voor het overige heeft hij in de laatste jaren zijns levens zijne geheele ministerieele loopbaan met echte zeemans rondheid te boek gesteld, en men zal in die geschriften zijnen vaderlandschen geest en blijken van zijne theoretische en practische bekwaamheden in al wat het zeewezen betreft, niet miskennen. Het was eene hulde aan dien geest en aan zijne verdiensten, die hem van wege 's Gravenhage, eene plaats deed innemen in 's lands vertegenwoordiging; jammer dat hij zoo korten tijd daarin zitting mogt hebben.

Het ligt niet in het bestek van dit eenvoudig levensberigt in vele bijzonderheden te treden over zijne veelomvattende bemoeijingen, over geschriften, in verschillende talen, die op zijne langdurige loopbaan van zijne onbezweken zucht voor het zeewezen en voor de wetenschappen in het algemeen getuigden; wij behoeven niet op te tellen al de onderscheidingen, die hij van wetenschappelijke inrigtingen en gekroonde hoofden of regeringen van vele landen verwierf; genoeg zij het te herinneren, dat het grootkruis der orde

van den Nederlandschen Leeuw en het kommandeurskruis der Willemsorde hem teregt als belooningen voor zijne ijverige diensten werden toegekend; dat hij binnen en buiten 's lands, door al wat de zeevaart luisterrijks telt werd hooggeschat; dat hij tot zijne laatste dagen met beroemde mannen in zijn vak in gestadige briefwisseling bleef en het hem een lust was anderen daarin voor te lichten. Zijn karakter was als zijn gelaat, open, gul, heusch; zijne zucht om wel te doen naar vermogen, deed zich door edele daden kennen. Zoo men hem soms verwijtingen in zijn bestuur deed, het was dat hij te goedhartig was. Maar mogt dit als een feil toegerekend worden aan den onverschokken zeeman, rijk aan ervaring, aan menschenkennis, opgeklommen, zoo als boven gezegd is, door eigen kracht van verdiensten, door gestadige oefening, door geestdrift voor het vaderland. door onkreukbare regtschapenheid! Zijn leven zal dan ook voor den zeeman in het algemeen en voor den Nederlandschen zeeman in het bijzonder steeds een nuttig, waardig voorbeeld blijven en de naam van Rijk gewisselijk geplaatst worden onder die, welke met eere genoemd worden als het zaak is mannen te vermelden, die hun leven hebben gewijd aan de handhaving der regten, belangen en roem van Nederland en zijn Vorstenhuis! Hij overleed den 2 Mei 1854.

Zie *Le Moniteur des Indes Orient. et Occid. par le Baron P. Melvill de Carnbée*, T. III. p. 80—96, 132—148, *Het Bestuur der Marine, onder den Schout-by-Nacht, later Vice-Admiraal J. C. Ryk, toegelicht door hem zelven* 1851 en *nader toegelicht* 1853; de Jonge, *Gesch. van het Ned. Zeew.* D VI. St 2, bl. 507, 532 enz; *Leven van den Admir. Ver-Huell*, D. II. bl, 343, 323—327 enz. D. J. Veegens, *Levensb. van J. C. R* in *Levensb d Maats. van Ned. Letterk.*, Dez. *Lykrede op J. C. R. uitgespr. in de Verg. van het Hoofdkap. der Hooge Graden van de V.·. M.·. op den 10 Junij* 1854, *Letterb.* 1854, bl. 176; W. Vrolik, *Levensb. van J. C. R.* in *Versl. der Kon. Akad van Wet Nat.* II. 270, *Tydsp.* 1856, D. II. bl. 134, *Onze Tyd*, D. XV. 1855. bl. 341.

RYK (J. de) tooneeldichter uit het laatst der 17 eeuw. Men heeft van hem:

De Besteedster van Meisjes en Minnemoers; of school voor de Dienstmeiden; kbsp. Amst. 1692.

Krispyn, juffrouw en Notaris, blsp. blsp. Ald. z. j.

De Dagdief of de Timmerman door liefde, kbsp. Ald. 1696. Amst. 1778.

Zie Witsen Geysbeek t a. p. *Cat der Maatsch van Ned. Letterk.* t. a. p.

RYK (Frerk Triekzz.), geboren te Enkhuizen, een voornaam schipper, die zich beroemd maakte door zijn kloeke daden in Oost-Indië.

Zie Verwoert.

RYKE (Mr. Roelant de), in 1565 pensionaris te Leuven, schoon in Brabant wonende, uit een Gentsch geslacht gesproten, raadde, hoewel Roomschgezind, de wethouders van Leuven aan zich tegen de Inquisitie aan te kanten. Ook had hij ten volgender jaren zich uitgelaten, dat men binnen kort de confessie van Augsburg in de Nederlanden zou zien invoeren. Ten gevolge van deze vrijheid van spreken werd hij door Alva en den bloedraad zoo lang gekerkerd „tot dat het hem zijn geheele welvaart kostte."

Zie Hooft, *Ned. Hist.* bl. 156, Te Water, *Hist. van de Herv. Kerk te Gend.* bl 272.

RYKE (Mr. Christiaan de), hoogleeraar aan de Doorluchte School te Gent, hield aldaar den 1 Juni 1580 zijne intrede met eene „Oratie tot lof van de Geleertheit en 't Magistraet." Hij was regent van de school ten Groenen-Briele, waarin 12 arme kinderen moesten geleerd worden, tot welker onderhoud de Magistraat jaarlijks gaf 16 ponden groot voor elk kind.

Mogelijk is hij dezelfde met Christianus Ryckius in de voorstad van Londen, die Petrus Bertius ten jaren 1572 de beginselen der Latijnsche, Grieksche en Fransche talen leerde.

Zie *Gendsche Geschiedenissen*, D. II bl. 225; Meursii *Ath. Bat.* p. 235; Te Water, t a. p, bl. 139, 140.

RYKE (Mr. Pieter de), groot voorstander der Hervorming. Toen de graaf van Egmond, landvoogd van Vlaanderen te Gent gekomen was (8 September 1566) „om het accoord met de Vereenigde Edelen gesloten, aldaar ten uitvoer te brengen, en een bijzonder verdrag te maken met de ketters", werd nu mr. Pieter de Ryke „als een der bijzonderste secretarissen, door den Magistraat op het stadhuis ontboden, en was met dezen omtrent een uur in onderhandeling om eene overeenkomst te treffen wegens de Gereformeerde godsdienstoefening, welk accoord de graaf van Egmond den 10 dier maand onderteekende. Den 13 vertrok de Rijke naar Oudenaarde om eenige ophelderingen of uitbreiding van dit verdrag van den Graaf te verkrijgen.

Den 18 April 1567 werden zijne goederen, op last van 't Hof, verbeurd verklaard, hij zelve ingedaagd en den 15 Julij voor 50 op halsstraffe uit Gent gebannen. Zijne misdaad bestond hier in, dat hij den Hervormden godsdienst had beleden en verdedigd, en broederlijk gemeenschap had gehouden met predikanten, inzonderheid met Franciscus Junius. Hij vluchtte hier op naar Wesel, was aldaar lid der eerste synode (3 Nov. 1568) en woonde ook de synode te Emden (5 Oct. 1571) bij. Hij hield daar briefwisseling met prins Willem, die hem onder zijne „voornaamste liefhebbers en vertrouwden rekende." In 1572 zond hem de Prins naar Oudenaarde om de wet te bewegen tot het afleggen van den eed van trouw aan den koning en den prins als zijn stadhouder.

Toen door het overgaan van Bergen in Henegouwen 's Prinsen zaken in Brabant en Vlaanderen verliepen, vertrok de Ryke naar Zeeland en Holland, waar de prins hem in 1573 gebruikte tot het innemen van den Diemerdijk tot ontzet van Haarlem. Twee maal zond de prins hem naar het Noorder-kwartier om het met Sonoy te bevredigen. In hetzelfde jaar werd hij baljuw van Vlissingen en deed in die betrekking groote diensten aan de gemeene zaak van Holland en Zeeland, toen 's prinsen volk met de Zeeuwen Middelburg belegerde.

In 1576 hielp hij, als gevolmagtigde van den prins en der Staten van Holland en Zeeland, de pacificatie van Gent sluiten. Waarschijnlijk hield hij zich sedert eenigen tijd te Gent op. In het eind van 1579 of 1580 werd hij eerste edele van Zeeland, keurde in die hoedanigheid in 1591 de *Kerken-ordening van Zeeland* goed en bekleedde de eerste plaats in het collegie der gecommitteerde Raden van Zeeland.

Hij overleed in Februari 1596. In de Gentsche Chronyk staat hij geboekt als „Advokaat van de Geusche quade zaeke en opperhooft van de consistorianten." Van Meteren noemt hem „een treffelijk persoon, een vroom, voorzichtig en geleerd man." De dichter Lucas de Heere wijdde hem een sonnet over den strijd tusschen vleesch en geest. Ook wordt zijne welsprekendheid geroemd. Men wil dat hij ook geschreven zou hebben *in titulum de appellationibus*.

Zie L'Espinoy, *Rech. des Ant. et Nobl. de Flandre*, p. 366, 373, 377, 383; Hooft, *Ned. Hist.* bl. 156, 221, 320, 417, 419; *Gentsche Gesch* D. I, bl. 39, 40, 41, 43, 44 etc D II. bl 166-169; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 759; J Fr. Foppens, *Bibl. Belg.* p. 1008; van Meteren, *Ned Hist* bl. 76, 82, 87, 370, Le Long, *Hist Verh.* bl. 119, 120, 121, *Vita Junii* p. 18, *Hist. der Martel.* D. I. bl. 114; L. Robyn, *Oorsprong der Ketterye binnen Oudewaerde*, St. 6, 11, 12, 13, Bor, *Neerl Oorl* 6 B. fol. 321; *Tententien van Alva*, bl. 195, 196; Smallegange, *Chr. van Zeeland*, bl. 565; Petit, *Chr.* T. 1, p. 218, 219, van Reidt, *Ned. Gesch.* bl. 19, La Rue, *Staatk. Zeel.*, bl. 36, 76, 271, 272; *Groot Plakkaatb.* D. II. bl. 2226; Wagenaar, *Vad. Hist.* D VIII. bl. 453, 459; Te Water, *Hist. d. Herv. Kerk te Gent*, bl. 270; Scheltema, *Staatk. Zeel*; Kist en Royaards, *Kerk. Archief* (Eerste Serie) D. II bl. 458, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

RYKE (Johan de), zoon van den vorige, kapitein in het Zeeuwsch regement, in 1601 te Ostende, toen van de Spanjaarden belegerd.

Zie van Meteren, *Ned. Hist.* fol. 444, 445; Te Water, t. a. p. bl. 292.

RIJK (Jacob Simonsz de), zoon van Simon en Cornelia van der Pot, was een Amsterdammer en koornkooper. Der hervorming toegedaan, werd hij beschuldigd een ton Engelsch bier aan eenige koorndragers te hebben aangeboden, indien zij de beelden in de Minderbroederskerk wilden breken. Doch het bleek naderhand dat men het bier van hem geëischt en hij gezegd had dat die kerk hem niet in de weg stond. Het verzwijgen van dit gebeurde, haalde hem in 1568 een banvonnis op

den hals. Hij trok naar Dantzig, zette aldaar zijnen handel voort, zond van de gewonnen gelden aan Willem I tot ondersteuning des vaderlands en rustte eindelijk een schip uit, waarmede hij zich, buiten weten zijner vrouw, die in het kraambed lag, bij de vloot der Watergeuzen voegde, (1571). Met de overigen uit Engeland geweken, was hij het, volgens Hooft, die hen tot edeler daden dan tot zeerooverij aanspoorde. Men kwam voor den Briel nam de stad en behield ze, ook op aandrang van de Rijk, die zelf op last van Lumey met twee genomen schepen en met Rudam en Bernard naar Engeland zeilde, de schepen te geld maakte en 500 man tot hulp des vaderlands aanwierf. Doch Engeland was den Geuzen ten strengste ontzegd. De Rijk werd voor Elisabeth gebragt, en wist zich daar zóó te verdedigen, dat hij met *f* 6000 en 500 man terug kwam. In weerwil dat de opperbevelhebben Lumey hem te Briele bescheiden had, begaf hij zich naar Vlissingen, ontscheepte daar zijne bende, volgde slechts zijn eigen goeddunken en werd naderhand admiraal van Veere. Sedert zijne komst in Zeeland was hij steeds werkzaam ter bevrijding van dit gewest van de Spaansche tirannie. Hoe het krijgsvolk van de Rijk zich gedroeg, mag blijken uit den bijnaam van het bloedvendel, waarmede zijne bende genoemd werd, omdat het geen vijand spaarde, maar allen de voeten spoelde of ophing wat men in handen kreeg. Na het sneuvelen van den Admiraal van Veere, Sebastiaan de Lange, werd hij tot Admiraal benoemd en had later deel aan sommige gevechten tegen de Spanjaarden vooral te water, waarbij veel buit veroverd werd. Kort daarna hielp hij Zierikzee innemen. In deze stad viel de belanrijke twist voor tusschen den hervormden predikant Herman Modet en de Rijk. In den aanslag op Tholen werd hij door Mondragon geslagen en gevangen, en naar Antwerpen, Vilvoorden, en Gent gevoerd, waar hij zeven maanden veel ellende leed. Na dien tijd vergde men hem in dienst van Spanje over te gaan, en, op zijn weigering, werd hij naar het schavot gebragt en met den dood bedreigd. Toen stoven de soldaten op, door de gade van Mondragon aangepord, en eischten zijn leven. Mondragon namelijk had Middelburg aan Oranje opgegeven en op zijn woord van eer belooid, de Rijk, Aldegonde en drie anderen te zullen bevrijden, of anders in Oranjes gevangenschap terug te keeren. Dit had hij zijne gade en krijgsknechten bekend gemaakt, en de genegenheid van zulk een bevelhebber als Mondragon redde de Rijk. Hij werd geslaakt, doch Aldegonde bleef gevangen. Nu eischte de prins van de Rijk dat hij weder naar Mondragon zou trekken en hem aanmanen tot getrouwheid aan zijne belofteu. Hij nam het aan, maar meenende in een zekeren dood te loopen, verzocht hij eerst dat zijne vrouw en kinderen werden verzorgd, en de *f* 6000, welke hij weleer had voorgeschoten, aan hun werden teruggegeven. Men bood hem voor die som een graafschap in Schotland aan. Hij ging dan en maande Mondragon aan zijn woord gestand te doen. Aan dezen regtschapen bevelhebber had het niet ontbroken. Requesens wilde Aldegonde niet gaarne laten gaan doch liet zich eindelijk toe bewegen. Verdere berigten nopens de Rijk bestaan er niet. Hij was gehuwd met de dochter van Nicolaas Hooft, een volle nicht van Cornelis Pietersz. Hooft, den bekenden burgemeester van Amsterdam, vader van den beroemden historieschrijver, die gelijk Bilderdijk schreef, een soort van held van hem wilde maken. Van Haren vond in hem hat beeld van een regtschapen en gevoeligen held, latere schrijvers, en onder deze de treurspel-dichteresse Lucretia Wilhelmina van Merken, hebben zijner roem nog hooger opgevijzeld.

Zie, behalve onze geschiedschrijvers, Hooft, Wagenaar, Cerisier, Bilderdijk, Arend, te Water, *Leve. v. ber. Man. en Vr.* D. I. bl. 352; *v. Letteroef*. 1806. *Meng*. bl. 364; Gravensande, *Tweede Eeuwged.* bl. 218, 487; N. C. Lambrechtsen, *Diss. sisens defens. civitatis Vlissing. anno* 1572 *in libertatem se vendicantis*; van Iperen, *Twee honderdjarig jubbelfeest van Vere*, bl 155, 166 J. W. te Water, *Hist. der Herv. Kerk te Gent*, bl. 222—249, *aanhangs*. bl. 60—62; W. te Water, *Eeuwgetijde van de Tweede Belijd. der Geref. Kerken* bl. 11—13; Barueth, *Holl. en Zeel. jubelj.* bl. 137; Ypey en Dermout, *Gesch. van de Herv. Kerk in Nederl.* D. I Aant. bl. 13 n. 45 Peerlkamp. *Vitae aliquot excell. Batav.* van Groningen, *Geschied. der Watergeuzen;* van Haren, *de Geuzen*; van Kampen, *Karakterk*. D. I bl. 344; Collot d'Essury *Holl. roem* D. II bl. 46, 47. A. II. 118—119. IV A IV (2) 587—597; W, L. van Merken, (zie dat art.); Bor, v. Meteren, Hooft, Kok, Nieuwenhuis, Verwoert, Kobus en de Rivecourt.

RYKE (Dirk), den 21 October 1789 te Amsterdam geboren, verloor vroeg zijne ouders. David Bertrand Esdré droeg de kosten zijner opvoeding. Hij legde zich op het Athenaeum te Amsterdam op de letteren, vooral op de Oostersche talen toe, en las met zijn vriend, den later zoo beroemden Hamaker, het *leven van Saladijn* in het Arabisch. Na zich verder te Leiden op de godgeleerdheid te hebben toegelegd, werd hij in 1811 pred. te Hemmers en in 1816 te Brussel. Terwijl hij de synode der Hervormde kerk te 's Gravenhage bijwoonde, overleed hij aldaar den 2 Aug. 1830. Hij was een ervaren letter- en geschiedkundige en regelde vele oude geschrevene staatsstukken van 1560, later op het toenmalige Rijksarchief te Brussel voorhanden. Hij huwde E. P. Beausar en was sedert 1827 lid der Maatschappij van Nederl. Letterk. te Leiden.

Zie Siegenbeek, *Verslag der Jaarl. Verg.* 1831, bl. 7.

RIJKEWAART (Justus), Nederduitsch dichter uit het midden der zeventiende eeuw. Men vindt in den *Bloemkrans van verscheide Gedichten*, een *Bruiloftsvers* van hem.

Zie Heringa, *Naaml.* bl. 73.

RYKWAERT (Carolus) of **RYCKEWAERT**, **RYKEWAARDT** te Utrecht geboren, werd in 1604 predikant bij de Hervormden te Oost Voorn, en in 1610 te Utrecht.

Hij was ijverig de rigting van Arminius toegedaan en onderteekende in 1610 de Remonstrantie. Hij bleef ook, toen de zaak der Remonstranten eene nadeeling wending nam, haar getrouw. Zoo was hij op de bekende Rotterdamsche vergadering van 5 Mei 1619 tegenwoordig, ofschoon hij reeds in de 2de helft van Februarij met vier zijner gelijkgezinde ambtbroeders door de Utrechtsche magistraat, evenwel met tijdelijk behoud zijner jaarwedde, van zijn ambt verlaten was. Hoog werd het bijwonen dier vergadering opgenomen en hij voor het geregt van Utrecht gedaagd. Bij het eerste verhoor bleef hij op vrije voeten, mits onder handtasting belovende de stad niet te verlaten, maar den 8 Julij 1619 op nieuw ontboden, werd hij op Hazenberg gevangen gezet. Na weinige dagen wees men hem wel zijne eigene woning tot kerker aan, maar den 7 Augustus werd hij niet alleen buiten de stad en vrijheid van Utrecht, maar ook door de Staten generaal buiten de vereenigde provinciën gebannen. In den nacht verliet hij met zijn gezin zijne geboortestad en begaf zich naar Waalwijk, waar hij eene uitvoerige wederlegging schreef van het tegen hem uitgesproken vonnis, die in de Kerkelijk Historie van Uytenbogaert bewaard is. Hij woonde de door de Remonstrantsche leeraars te Waalwijk en te Antwerpen gehouden vergaderingen bij. In 1620 was zijne echtgenoote te Utrecht ernstig krank. Vergeefs waren hare verzoekschriften zoo bij de Utrechtsche als generale Staten om het bijzijn van hare echtgenoot te mogen genieten. De liefde dreef hem nu naar Utrecht, waar hij zich in een mand verborgen, naar zijne woning liet dragen. Zijne vrouw stierf in zijne armen. Sedert vertoefde hij zoo binnen als buiten's lands, steeds zijne geloofsgenooten de vertroosting zijner prediking brengende. Bij den aanslag op het leven van Prins Maurits in 1623 achtte hij zich geroept eene *verklaring ter zijner ontlasting*, zonder plaatsteekening (bij Kok, *V. W.* DXXVI bl. 34 te lezen) in het licht te geven. Na zich korten tijd te Antwerpen opgehouden te hebben, keerde hij naar het vaderland terug, predikende voor zijne geloofsgenooten in 1629 en 1630 te Utrecht en in het laatstgemelde jaar ook te Amsterdam. Bij den gunstige keer, die de zaken der Remonstranten hadden genomen, werd hij in 1631 onder de gecommitteerden, om de kerken zoo veel mogelijk van eigen leeraars te voorzien, benoemd, en tevens den 10 October van dat jaar aan de Utrechtsche gemeente als eigen leeraar toegevoegd. Nogtans bleef hij nog ettelijke maanden te Amsterdam. Hoog stond hij bij zijne geloofsgenooten aangeschreven en wij mogen zulks besluiten, wijl hem in 1637 met vier zijner ambtgenooten de visitatie der kerken werd toevertrouwd en hij twee jaren later aan Uytenbogaert werd toegevoegd tot het schrijven zijner kerkelijke historie. In 1644 werd hem met Uytenbogaert en na diens dood, alleen het vervaardigen der *onderwijzinge in de Chr. religie* opgedragen. Hij zelf verzocht, na dat overlijden, 's mans historie te mogen vervolgen, doch zulks mogt hij, door velerlei bezigheden onverstelpt, echter niet volbrengen. In 1689 werd hem de propenent Petrus Taurinus tot hulpe toegevoegd. Hij stierf den 1 Jannuarij 1650 op den kansel.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* van Rhenen, *Naaml.* bl. 315; Tideman. *Rem. broeders* bl. 24. 31. 62. 213, 252 verv.; Kist en Royaards, *kerk. Archief;* Glasius *Godgel. Nederl.* Kok; Niewenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

RYKELSMA (VICTOR), dichter uit den aanvang der 17e eeuw. Men heeft van hem:

Landwinninge ofte Loff van de Beemster met een paar dichtstukken er achter. 'sHage 1621.

Wilde-Eenden-jacht of de beschrijvinge van de Hollandsche Vogelkoijen. 's Grav. 1622.

Aanspraake aan de Steden 's Hertogenbosch en Wesel in de *Latijnsche Lofdichten ter eere van Prins Frederik Hendrik.*

Zie *Nav.* D X 10 bl. 249, 243, 245.

RIJN (HUGO H. VAN) vertaalde de *Kerkelijke Historie en Oudheden der Zeven Vereenigde Provincien* van H. van Heussen in het Nederduitsch, en gaf die met zijne aanteekeningen te Leiden in 1726, 6 dln. fol in het licht, nadat het werk reeds vroeger, onder den titel van *Oudheden en Gestichten* der verschillende provinciën. 1722 en verv. in *octavo* uitgeven. Ook zou hij mede gearbeid hebben aan de *Beschrijving der stad Delft, door verscheide Liefhebbers en Kenners der Ned Oudheden,* Delft, 1729, fol.

Hij beoefende ook de Latijnsche en Nederduitsche poëzy.

Zie de la Rue *Gel. Zeel.* bl. 249; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; art. *Neusen (H. van)* van Doorninck, *Anon. en Pseud.* No. 397, 592, 1714, 2032, 2038, 3445, 3452, 4376.

RIJN (JAN DANIELSZOON VAN DE), commandeur van den brander *Pro Patria*, bij het admiraliteits-collegie van de Maze, die op den tocht naar Chattam den ketting aan stukken zeilde, zich aan het achter den ketting liggende schip. de *Matthias* van 52 stukken, hechtte en zoodanig in brand stak, dat het kort daarna met eenen vreeselijken slag in de lucht vloog. (1) Hij was ook bij den zeeslag van Solebay, en verdedigde het Admiraliteitsschip der blaauwe vlag.

Zie de Jonge, *Gesch. v. h. Zeewezen.* D. IIb bl. 437, 509, IIIb 402, 461, 414.

RIJK (W. J. N. DE) is schrijver van:

Proeven in het werk gesteld met dierlijke kool (carbo animalis). Met opmerkingen van B Meylink in diens *Schei- en Artsenymeng. en Natuurk. Bibliotheek* 1824. D. I. no. 3 bl. 202, 206.

Over de hydro-iodas potassae. Ald. 1826. D. III, no. 1, bl. 15

Over eene verbinding van het keuken zout met het zoutstofhoudend lood. Ald. 1828, D IV, no. 6

Over de aanwezigheid van koper in de haren van een kopergieter. Ald. 1828. D IV, no. 6, bl. 331.

Middel om het onzuivere Salpeter zuur op eene voordeelige wijze te zuiveren. Ald. 1825. D. II, no. 2, bl. 88.

Over de vorming van zuringzuur uit de culilaban en *sassafras-olie.* Ald. 1827. D. II, no. 2. bl. 129.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 306.

RYKHUYZEN (G. VAN), stadsbode te Leiden Zijn Geslacht- en Wapenboek, alsmede de Brieven door hem geschreven of ontvangen, vooral het geslachtkundige betreffende, beslaan eene groote menigte boekdeelen in folio, die berusten in de Bibliotheek der Hoogeschool te Leiden.

Van hem ziet het licht:

Wapenkaart behelzende alle de namen van de Edel Gr. Achtb. Heeren Veertigen der stad Leiden, volgens rang geschikt van den jare 1449 *tot den jare* 1758, (zeven vellen in plano) Leiden, 1758.

Zie Te Water, *Verb. der Edelen.* D. IV. bl. 465.

RYKSEN (W. F.) is schrijver van:

Waarneming omtrent het ontstaan van blindheid bij eenige paarden, waarschijnlijk veroorzaakt door het onmatig voederen van raauwe aardappelen in *Vee-artsenyk.-Magazijn van Numan.* 1830. D. II. St. 2. bl. 621.

Belette doorzwelging, ontstaande door wratachtige uitgroeisels op den tongwortel bij een paard, genezen door het brandijzer. Ald. 1830. D. II, bl. St 2, bl. 454.

Dolheid bij twee Kalveren. Ald. 1837, D. III, bl. 245.

Verslag van eene ziekte, miltvuur, welke onder het vee te Kuik en St. Agatha geheerscht heeft, sedert den 1 Aug. 1826 *tot den 8 Febr.* 1827. Ald. 1827. D. I. St. 1. bl. 137.

Zie Holtrop, bl. 307.

RYMBECK (J.) is schrijver van

Regels van verstandig en stigtelijk prediken. Haarlem 8o.

Zie Arrenberg, bl. 449.

RYMSDYCK (J. VAN), portretschilder, in Holland geboren. Hij woonde lang te Bristol en werd door dr. William Hunter gebruikt tot het afteekenen van voorwerpen der natuurlijke historie en ontleedkunde. Hij graveerde ook b. v. de *portretten van Frederik Hendrik en Amalia van Solms* naar Jaques Jordaens 1767 in mezzo tinto. Ook gaf hij in 1778 met zijn zoon Adrianus een werk uit met geëtste afbeeldingen uit Natuurl. Historie.

Zie Kramm.

RYMIUS (CAROLUS), heer van Bellem en Eeckenbeeke, zoon van Gerard Rymius, raadsheer in 't Hof van Vlaanderen en Barbara Claysson, behaalde in 1551 te Leuven den tweeden prijs in de vrije kunsten, was raad van Philippus II en afgezant van Maximiliaan II bij de Ottomanische Porte. Hij was zeer ervaren in de talen, het romeinsche regt en de antiquiteiten.

Ook beoefende hij de Latijnsche poëzy, blijkens zijn *Hodieponeon* en *Carmen in Gentem Rymiam ejusque insignia.* Hij overleed in 1583 te Gent.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 160; Val. Andreas, Jöcher. p. 125.

RIJN (L. VAN), dichter van *Overweging op den dood van Lodewijk XVI.* Amst. 1792 4o.

RYN of RHYN (REMBRANDT HERMANSZOON VAN). Zie REMBRANDT.

RYN of RYN (TITUS VAN), zoon van Rembrandt en Sarkia van Uylenburg, werd in 1641 te Amsterdam geboren en huwde den 10 Februarij 1661 Magdalena van Loo van Amsterdam Hij genoot het onderwijs van zijn vader in de kunst, doch maakte er geene groote vorderingen in. Op den *Inventaris van Schilderijen* enz. *in den boedel van Rembrand van Rijn*, 26 *Junij* 1656, komen van hem voor *Drie Hondekens* naar 't leven, een *geschilderd Bouck* en een *Mans tronie.* Men heeft ook eene door hem vervaardigde landkaart. Hij overleed 4 September 1668, zijne vrouw den 20 Oct. 1669.

Zie P. Scheltema, *Redev. over Rembrandt*, bl. 60; Immerzeel, *Lofr. op R.* bl. 84; *Nav.* D. VIII, bl. 319; Kramm.

RYNBENDE (JAN), zeekapitein, die zich als zoodanig in het laatst der 18 en den aanvang der 19 eeuw onderscheidde.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. van Neêrl. Zeew.* D. VIa bl. 515b bl. 49.

RYNBOUT of RYNBOUTT (JOANNES JACOBUS), zoon van Hubertus Rynbout, een bekwaam ornamentsnijder, is den 16 Junij 1798 te Utrecht geboren. Hij werd door zijn vader in dat vak opgeleid en oefende zich verder op de teeken-akademie. Hij heeft voor onderscheidene R. K. kerken beelden en andere versierselen gemaakt, ook een groot *Mercurius-beeld* op een koepel aan den straatweg bij Breukelen (1826). Hij boetseerde ook naar beroemde meesters, b.v. naar Raphaël, *Galathe*, eene *Heilige familie* in hout-relief, *Abraham* en *Hagar*, naar van der Werf, een *Genius de Utrechtsche kunst bekroonende, Bacchus en Ceres.* Hij overleed te Utrecht den 12 Aug. 1849.

Zie Kramm.

RYNDERS (G. J.)

schreef:

Waarneming van een vernaauwd bekken met daarop gevolgde

(1) Men zegt, dat van Ryn geen belooning ontvangende van Heeren Staten, buiten 's lands dienst nam en zich een beker liet vervaardigen, die te Breda nog is berustende bij eene afstammeling van hem.

„Een zilveren beker, aan oud zilver waardig ƒ 32.
Om den rand van de rondte:
» Al die hier komen om mijn te beschempen die siet eerst
» Op hem en op de sijne: vindt gij daer dan geen
» gebreeken, soo laet hem koomen en dan vryspreeken.
Jan Danielse van de Ryn en aeltie Joppe Aº. 1668.

Op den beker ziet men eenige schepen, waaronder het schip van de Rijn, zeilende de keten aan stukken, die tusschen Chattam en een havenhoofd is gespannen.

Boven het schip van van Rijn leest men *De Lunete*, boven een ander *Pro patria*, boven een derde *De Vreede.* De beker bevat 1½ flesch wijn.

embryotomie op de doode vrucht in *N. Verhand. v. h. Gen. ter bevord. der Heelk.* D. III. bl. 113.

Waarneming van eene teruggeblevene nageboorte, die na vijftien dagen ontlast werd. Ald. D. III. bl. 107.

Waarneming eener beklemde en gelukkig herstelde breuk in *Bijdr. tot de Theor. en Praktische Geneesk.* 1810. D. I. St 3. bl. 164.

Eene met bijzondere verschijnselen van cholera gepaard gaande verlossing in *Tijds. voor genees-, heel-, verlos- en scheik.* 1833 D. III. St. 3. bl. 211.

Iets ten bewijze dat de Koepok het ware middel is, om de Kindderziekte geheel uit te roeijen in *Algem. Vaderl. Letteroef.* 1819. D. XXIX St. 2. bl 12.

Proeve eener beantwoording der vragen: welke of de beste behandeling is bij den op den mond der baarmoeder vastgehegte moederkoek, welker toevallige plaatsing immer met eene voor moeder en kind gevaarlijke bloedvloeijing vergezeld gaat? Verdient de methode van den verdienstelijken Wigand in dit geval niet eene bijzondere aanprijzing? In *Tijds. voor genees-, heel-, verlos- en scheik.* 1828. D. II. St. 3. bl. 108.

Drie waarnemingen wegens de navelstreng-breuk in *Geneesk. Mengel, door vis unita fortior* 1818 D. I. St. I, bl. 59.

Met *F. v. d. Breggen en H. de Lémon, Verhand. over den radex ratanhiae, benevens proeven met denzelven genomen (als nieuw geneesmiddel). Hierachter waarnemingen over de slymlongteeriug door A. P. Kruys.* Amst. 1819 8o.

Iets over den radix ratanhiae, benevens proeven met denzelven genomen in *Geneesk. Mengel.* 1818. D. I. St. I. bl. 1. *Benevens een bijvoehsel van v. d. Breggen en De Lémon.* Ald. bl. 23.

Waarnemingen wegens lijders met verstorven breuken, zonder een overblijvende anus artificialis hersteld in *Tijds. voor genees-, heel-, verlos- en scheik. wetens.* 1826. D. II. St. I. bl. 95.

Zie Holtrop, bl. 307, 308.

RYNDERS (L. H. schreef:

Waarneming wegens het nut der calendula officinalis in de cancer uteri, medegedeeld door G. J. Rynders in *Tijds. voor genees-, heel-, verlos- en Scheik.*

Zie Holtrop, p. 308.

RYNDORP (A. VAN) is schrijver van het tooneelspel *De driftige Minnaars of arglistige Juffrouw.* Leyd. 1723.

Zie *Cat. d. M. v. N. L.*, D. I. b. bl. 177.

RYNDORP (JAN VAN), directeur van den Leidschen en Haagschen Schouwburg, dichter van verschillende tooneelspellen, zoo als:

Derde Meydag of Verhuystyd; Klsp. 's. Gravenh. 1708.

School der Minnaars, blsp. Ald. 711.

De listige Minnaar betrapt. klsp. Ald. z. j.

De geschaakte Bruid, of de verliefde Reizigers, blsp. Amst. 1715.

De gaauheid betrapt. Leid. 1718.

Bekeerde Kwaaker of Bedrooge Bruidegom. 's Gravenh 1719.

Gestrafte Vrijgeest, zinnespel zoo als het op de Leidsche en Haagsche Schouwburg werd vertoond. Leyden 1721.

De Bruiloft van Kloris en Roosje, klsp Gedrukt voor den Leidschen en Haagschen Schouwburg 1727.

Krispyn Soldaat, Koopman en Advokaat, klsp. Gedr. (*als boven*) 1728

Voorspel op Koning Williams zegepraalend in Yerland. 's Gravenh. 1700.

Koning Wil'iam zegepraalend in Yerland. 2e dr.

Versieraelen tusschen de bedrijven van de Haagsche kerm, blsp. z pl. enz.

De Hellevaart van Dokter Joan Faustus. trsp. Amst. 1731.

Tartuffe, of schijnheilige Bedrieger; trsp. (u. h. Fr. van Molière). 's Gravenh. 1733.

De Geschilderde Minnaars in 't Haagsche Bosch. klsp. Ald. 1733.

De blijde Geboorten-dag van Frederik de Vierde, Koning der Dennen, Nooren en Wennen, etc. etc. etc.

Vreugdesp. vertoond voor Zijn Kon. Maj. op het 32 jaar van zijn heilzaam leven, den 11 Oct. 1703, binnen Kopenhagen. 's Gravenh. 1733.

Verklaringe der vertooningen over de bruiloft van Peleus en Thetis, toegepast op den oorlog en de vrede.

De geschaakte Bruid. Amst. 1690.

De Visscher door liefde, blij-eindend trsp. Ald. 1715.

Pulcherina of Doorluchtige Amalzons, blij-eindend trsp. Gedr. voor den Leidschen en Haagschen Schouwb.

Voorspel voor de zieke door Inbeelding. 's Gravenh, 1717.

De Dood van Philippus, Koning van Macedonien, trsp. Leyden 1716.

Onder den naam van J. de Vrijer: *Het oude Koffijhuis of de Haagsche Mercuur, gehekeld door Pasquin, Juvenalis en Mercurius, klsp.* Amst. 1712.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Wb.* D. V. bl. *Cat. d. M. v. N. L.* D. Ib. bl. 25, 177, 179.

RYNE (JOHANNES VAN), kunstgraveur, in 1712 in Holland geboren, woonde omstreeks 1750 te Londen en graveerde verscheidene gezigten in Engeland en Oost-Indië.

Zie Kramm.

RYNEN (ANTONIUS VAN), of van den Reijn, uit Overijssel, hielp den Briel en later Ondenaarden veroveren, maar kwam met Willem de Graue en Jacob Blommaert in de vlammen om, op eene hofstede bij Eecloo, waar zij zich moedig tegen de Spanjaarden verdedigd hadden, na hunne vlucht uit de genoemde stad.

Zie van Groningen, *Gesch. d. Waterg.* bl. 303.

RYNENBURG of REINENBURG (NICOLAAS), kunstschilder, wiens onderwerpen meestal uit het bedrijvig of huisselijk leven genomen zijn, b.v.

Een Pouliers winkel; Een man en vrouw met een mand met eijeren; een vrouwtje zittende op een stoel.

Zie Kramm.

RYNEVELD (B.) Claas Bruin noemde hem „een liefhebber van 't buitenleven en de dichtkunde."

Zie C. Bruin, *Lustplaats Zoelen*, bl. 156; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

RIJNEVELD (JACOP CORNELIS VAN), den 27 Maart 1799 te Enkhuizen geboren, wijdde zich aan den krijgsstand en werd den 7 den December 1819 aangesteld als 2e Luitenant bij het corps rijdende artillerie, in den Belgischen opstand, den 10 September 1830, door een vijandelijken kogel aan het hoofd gewond, nam het volgende jaar een werkzaaam deel aan den korten maar glorierijken veldtocht, en verkreeg de Willemsorde. Eenige jaren voor het uittrekken van den Belgischen opstand, te Leuven zijn tijd aan de studie wijdende, had van Rijneveld te Leiden het doctoraat in de wijsbegeerte en letteren verkregen, en toen in 1834 de koninklijke Academie te Breda werd opgerigt, werd hij aan het hoofd geplaatst van het onderwijs in de artilerie, wetenschap en bekleede zes jaren die betrekking. De krijgswetenschap was het voorname doel van zijne studiën en de vruchten dier studiën waren. o. a.

De omwenteling in Polen, of schets der voornaamste Poolsche Staats- en krijgsgebeurtenissen gedurende de jaren 1830 *en* 1831; *eene krijgsgeschiedenis van onzen tijd.* *Breda* 1830 8o.

Celebes, of veldtogt der Nederlanders op het eiland Celebes in de jaren 1824 *en* 1825. Breda 1840 8o.

Ook was hij van 1832—1848 oprigter en redacteur van de Militaire Spectator en schreef er een aantal belangrijke wetenschappelijke bijdragen in.

In 1842 werd hij bevorderd tot Majoor der artillerie. verliet toen de Militaire Akademie, en in 1848 aan het hoofd der artillerie van het Indische leger geplaatst, keerde hij met een door ziekte gesloopt ligchaam terug en overleed den 29 November 1851.

Hij was ook Ridder van den Nederl. Leeuw en van den Rooden Adelaar. en lid van de Maatschappij van Nederl. Letterkunde.

Zijn leven, geschetst door W. J. Knoop, is in de Biografien der Maatschappij van letterkunde opgenomen.

RYNEVELD, (DANIEL JAN VAN), zeekapitein, diende den lande in het laatst der 18 eeuw, en onderscheidde zich in de slag bij Doggerbank.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. van Neêrl. Zeew.* D. V bl. 595, 597.

RYNEVELSHORN, (AERT JANSZOON). hoogheemraad en kamerraad van het Grootheemraadschap van Woerden, weesmeester en ouderling der Luthersch egemeente, werd in 1594te Woerden geboren. Bij gelegenheid der pestziekte, die in 1636 Woerden teisterde, gaf hij in het licht:

Eenne Christelijck aenspraecke ofte vertroostinghe aen alle eenvoudighe burghers binnen Woerden, en deze regeerende pesttijden enz. Ghedrukt in 't jaar ons Heeren anno 1636.

Later verscheen nog van hem:

Wisse tijding van de nabijheid des jonghsten dags, in vijftien kenteekenen enz. Anno 1665.

Zie J. G. H. Reudler, *Gesch. van J. Pistorie, en de Ev. Luth. Gem. te Woerden*, bl. 128 129; Schultz Jacobi en Nieuwenhuis *Bijdr.* St. 111; Glasius, *Godgel. Nederl.*

RYNEVELD, (C. P. DE VOOGHT VAN), Luitenant Kolonel van een Regiment voetknechten ten dienste der Nederlanden gaf in het licht:

Historie van den laatsten oorlog in Spanje en Portugal Leid. 1742 2 d. 8o. *vervolg op de Historie van den Hertog van Marlborough en Prins Eugenius door A de Vrijer.*

Zie *Boekz.* 1744 *b.* bl. 84 85; 2 *de Aanh. bl.* 128 Abcoude.

RYNEVELD, (H), student te Utrecht, was lid van het aldaar pen in het laast der vorige eeuw gevestigde dichtgenooschap *Vlijt is de voetster der wetenschappen.* In den door dit Genootschap uitgegeven bundel komen gedichten van hem voor.

Zie Beringa, *Naaml.* bl. 74.

RYNTJES, Op den Catalogus eener verkooping van schilderijen in 1780 komt van deze kunstenaar voor:

Maria, Joseph en 't Kindje, op doek geschilderd.

Zie Kramm.

RYNTJES (H). Zie **RINTJES (H)**

RYNERSCH, (C) was een teekenaar en schilder van landschap uit de 17 eeuw (1626—1653) Ook komt eene door hem geetste prent voor *een landschap met een slapende Koe* verbeeldende.

Zie Kramm.

RYP (FEYKEN) van Hoorn gaf uit: *Chronyk van de verm. Zee- en Koopstad Hoorn, beginn. met de grondlegging der West-Vriesen tot d. j.* 1706, Hoorn 1706 8o. ten onregte door de Wind aan Velius toegeschreven.

Zie Abbing, *Gesch. v. Hoorn.* D 1 bl. 199, 131, Bodel Nyenhuis, *Topogr.* N. 1673; De Wind, *Bibl. v. Ned. Gesch.* bl. 586; v. Doorninck, *Anon. en. Pseud.* N. 1054.

RYP, (HENRICUS VAN), in 1627 geboren, was predikant te Utrecht. Hij gaf in het licht:

Verzameling van keurstoffen of uitgelezene en nooit voor dezen gedrukte predikatiën van Jodocus van Lodestein, Abraham van den Velde, Henricus van Ryp, predi. te Utrecht, Utrecht 1748 8o.

Zons weeklagen van het leeven en sterven van Dr. Jod. van Ledestein.

Zie Abcoude, *Aanh.* bl. 186, Muller, *Cat. van Port.*

RYP, (JAN CORNELISZ). Nadat de algemeene Staten *f* 25000 beloofd hadden aan die benoorden om naar China zou gezeild zijn, werden in 1592 te Amsterdam twee schepen uitgerust onder bevel van Jacob Hendrikszoon Heemskerk, en Jan Cornelis. Ryp. Zij zeilden tot boven Nova Zembla, op meer dan 80 graden hoogte, waar zij een uitgestrekt land ontdekten, hetwelk sommigen voor Groenland hielden, ofschoon men naderhand ontdekte dat Groenland meer zuidwaarts ligt. Zij gaven het vreemd en onbewoond gewest den naam van Spitsbergen. Heemskerk beweerende, dat men eerlang een ruime zee ontdekken zou, hield zich omtrent het noorden op. Ryp keerde wat naar 't zuiden om daar, oortwaarts den begeerden doortogt te zoeken; doch hij werd eerlang achteruit op de russische kust gesmeten. Het schip van Heemskerk was intusschen zoo vast in 't ijs bezet geraakt, dat men zich genoodzaakt zag het te verlaten en op Nova Zembla in een opgeslagen hut te overwinteren. Hier zag het scheepsvolk in 82 dagen de zon niet en sleet den tijd in de felste koude, ook zoolang de zon boven de kimmen was, in groot gevaar van de beeren. Eenigen bezweken onder den last dezer rampen. Omtrent het midden van zomermaand 1597 begaven zij zich met twee opene schuiten van Nova Zembla in zee. Op deze hagchelijke reis liepen ze nog groot gevaar van 't ijs, zij hielden het echter dicht aan de kust van Nova Zembla, op welks uitersten hoek zij hier en daar eenige russische visschers aantroffen. Eindelijk staken zij over naar Lapland en landden gelukkig te Kola, daar zij Rijp vonden met wiens schip zij in 't begin van October naar huis zeilden. Behalve Heemskerk waren er elf man in 't leven gebleven van vijftien of zestien, die op Nova Zembla overwinterd hadden.

Zie *Derde Scheepstogt Noordom,* bl. 10—40; Bor, *Ned. Oorl.* B. XXXIV bl. 32—37, 337—344; van Meteren, *Ned. Geb.* B. XIX, bl. 358 vers; Grotii *Hist.* Lib. V. p. 270; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IX. bl. 141, 142.

RIJQUART, (CORNELIS) kwam als bouwmeester uit Holland in Pruissischen dienst en voltooide verscheidene voorname gebouwen, o. a. *het slot op Sonnenburg,* dat te *Schwedt* 1670. In 1681 begon hij aan het *Slot te Zerbst,* dat hij echter niet heeft voltooid, 't geen in 1632 door J. Simonetti geschiede.

Zie Kramm.

RIJSDIJK (JACOBUS), gelijk hij zich noemde. » Bedienaar van 't Heilig Evangelie onder de Mennonieten," eerst te Almelo, later te Zwolle en te Groningen, waar hij den 17 Mei 1728 zijn *intréepredikatie* hield, die hij met zijn afscheidsrede te Zwolle, met geleerde aanteekeningen (115 bladzijden in 4o. en eene voorrede van 328 bladzijden) en gedichten van Outhof, Ravesteyn, Maatschoen en anderen, in het licht gaf. Hij geraakte in twist met Commes en Boterman, die, na in een reeks van geschriften droevige gedenkteekenen te hebben nagelaten, met zijn terugkeer naar Almelo eindigde.

Abcoude vermeldt van hem:

Godgeleerde aanmerking tot verdediging der waare Mennonisten. Gron. 1742 4o. 1e *deel en 2e met aanmerkingen over het gevoelen van Stinstra over het werk der versoeninge van den Heere Jesus Christus.* Gron. 1744.

Waarheid van Jezus Messiasschap. Gron. 1733, 2 dn. 4o.

Verdeedigingvan de Rechtzinnigheid der waare Mennonieten. Gron. 1719 4o.

Korte schets van de leere der waarheid die naar de godzaligheid is volgens de belijdenisse der waare Mennonietn, en ten dienste derzelver op een klare en verstaanbare wijse opgesteld, met een beknopt vertoog over de noodzakelijkheid en nuttigheid der catechisatiën. Gron. 1733 8o., 1747 8o.

Eerste beginselen. Gron. 8o.

Zie Abcoude, *Naaml.* bl. 307; *Aanh.* bl. 186; Schrijn, *Hist. der Mennon.* D. II. bl. 672; Sepp, J. Stinstra, D. I. bl. 99, 104. 139, 231. D. II. bl. 80, 82, 97; S. Blaupot ten Cate, *Ges. der Doopsg. te Gron.* D. I. bl. 167; Kobus en de Rivecourt.

RYSENBORGH (WILLEM VAN), Heer van Rysenborgh, teekende het Verbond der Edelen, zat in 1582 in de Staten van Utrecht en komt voor op de lijst der Riddermatigen van 't Sticht, die in 't jaar 1594 jagen mogten. Hij huwde 1. Anna Pieck, dochter van Gijsbert Pieck van Wolfsweerd en Maria van Buren. 2. Klara van Renesse, dochter van Gerrit van Renesse van der Aa en van Sophia van Arnhem.

Zie Te Water, *Verb. der Edelen.* D. III bl. 282, 283, D. IV bl. 425. Wagenaar *Vad. Hist.* D. VI bl. 125 Matthaeus. *De jare Gladii,* p. 549; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

RYSENBORGH (Jonkheer JUSTUS VAN), zoon van den vorige, werd in 1564 te Utrecht geboren en in 1597 in de Ridderschap dier provintie beschreven en was later verscheidene malen Burgemeester van Utrecht. In 1610 werd hij bij het oproer, waarvan Dirk Canter en Henderik van Helsdingen hoofden waren, afgezet, doch nadat de muitelingen in bedwang waren gebragt, hersteld, zonder dat eenige klagt tegen hem en zijne lotgenooten werd ingebragt.

Hij was een ijverig Remonstrant, vriend van Oldenbarneveld, en in 1618 lid van de Staten-Generaal, nam hij het gebeurde te Nijmegen hoog op. Hij schreef aan die van Utrecht op mannelijken toon voor de afgezette regenten doch bij de komst van Maurits viel hem een gelijk lot ten deel.

Hij huwde Geerdruida van Renesse van Moermont overleed in 1655 en liet een zoon en eene dochter na.

Zie Ferwerda, *Wapenb.* II, *Renesse* 12e *Gesl.*; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X, bl. 27, 30. 209. 234; Scheltema, *Staatk. Ned.*; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

RIJZER, (SIMON), zoon van Simon Rijzer, predikant te Watergang, werd in 1729 als proponent te Diemen beroepen en vervolgens predikant te Alkmaar in 1736, bedankte voor Haarlem doch nam in 1746 het beroep van Leiden aan waar hij in 1760 overleed.

Hij gaf in 't licht:

Intree-Leerreeden tot de Hervormde Nederduytsche Gemeente der stad Leyden, over 1 Petr. 1 vs. 2, uitgesproken den 12 Juny 1746. Leyden 1746 4o.

Zie Veeris en Paauw, *Verm. Kerk. Alphab.* bl. 166; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 51; Abcoude, 2e *Aanhang* bl. 133.

RIJSKE, (P.) schreef:

De Sleutel des Koopmans, waarin gevonden worden de opregte grondregels van het Koopmans boekhouden en andere nutte zaken meer. Amst. 8o.

Zie Abcoude, *Tweede Aanh.* bl. 133.

RIJSOORT diende als kapitein-Luitenant ter Zee den lande en was bij den Zeeslag te Kamperduin, 11 Oct. 1797. Van zijne dapperheid gewaagt de Jonge in zijn *Gesch. v. h. Zeewezen.* D. VI.*b* bl. 197.

RIJSSEL (N. VAN) schreef:

Bericht aangaande de gelukkige herstelling van een schijnbaar gestorvenen, in *Alg. Vad. Letteroef.* 1808. D. XIII St. 2 bl. 477.

Zie Holtrop. p. 308.

RIJSTENBURGH (H.) is schrijver van:

Waarneming van een lang verborgen fractuur in den hals van het deijebeen in *Geneesk. Mengsel* 1824 D. II St. 3 bl. 85.

Heelkundige waarneming ter behandeling eener ontwrichte schouder met de volkomen genezing der daarop gevolgde diepe verzweeringen en zeer uitgestrekt beenbederf aan het opper-armbeen. Haarlem 1792 8o.

Waarneming eener toevallige genezing van eene waterbreuk in het schedevlies des bals in *Geneesk. Mengel.* 1824 D. II St. 3 bl. 79.

Zie Holtrop. t. a. p. p. 308.

RIJSSEN (CORNELIS VAN), dichter uit het laast der 17e en den aanvang der 18e eeuw. Hij was ook een kunstig goudsmid en steenzetter.

Men heeft van hem:

Gedigten, verdeeld in Snel- Punt- en Mengeldigten, alsmede Bend-vaarzen en Liederen, in 1668 *en* 1669 *te Romen gemaakt.* Amst. 1704. *Vervolg van Snel- en Puntdigten, tweede deel* Ald. 1708 8o. Amst. 1719 met een tooneelspel (*'T ontdekte verraad.*)

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Wb.* D. V bl. 97; *Cat. d. M. v. N. L.* D. I bl. 242; Houbraken, *Lev. der Schilders*, D. II bl. 353; Kramm.

RIJSSEN, (GERAERT VAN), zilversmid en kunstdrijver in den aanvang der 17e eeuw.

Zie Kramm.

RIJSSENIUS OF VAN RIJSSEN (LEONARDUS) werd in de eerste helft der 17 eeuw te Utrecht geboren, studeerde aldaar onder Voetius, werd predikant te Tul en 't Waal, in 1659 te Heusden, negen jaren later te Deventer, vervolgens in 1674 wederom te Heusden, verkreeg in 1693 zijn emeritaat en overleed eenige jaren daarna. Hij was doctor in de godgeleerdheid, een ijvrig voetiaan en wist een scherpe pen te voeren.

Hij gaf in 't licht:

De ludo aleae. 1660 12.

Synopsis impurae Theologiae Remonstrantium. Traj. 1661, 8o. *Cui additum est Responsum ad epistolam Arnoldi Poelenburgii.*

Exercitatio de justificatione Patrum et remissione peccatorum in Veteri Testamento. Ib. 1666 8o.

Synopsis Theologiae elencticae. Daventr. 1671, 12o.

Dissertatio theologica, qua orthodoxa sententia, quod fides non sit amor, ostenditur et defenditur contra improbas criminationes tenebrionis Cephae Pistophili ad celeberimum Gisb. Voetium. Traj. 1676 4o.

Dissertatio de Reformatione. Gorinchem 1671, 8o.

Justa detestatio sceleratissimi libeili Adr. Beverlandi de peccato originali. Ib. 1680, 8o.

Dissertatio de Reformatione intensive adaugenda.

Onder de naam van Arnoldus Reynesius schreef hij tegen de *Exercitationes sacrae* van M. Schoockius.

Dootstuypen der Cartesianen en Coccejanen. Utr. 1667 2 dl. 4o, tegen Petrus Allinga's *Uitvaart van D. Leon. Rijsseni verstokt in zijn ingebeelde dootstuypen der Cartesianen en Coccejanen.*

Zie van Rheenen, *Naaml.* bl. 185; Burman, *Traj. erud.* p. 218; Paquot, *Mém.* T. I p. 643; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Be verlandi, *Dissert. de peccato originali* 1679.

RIJSZ. (PETRO), te 's Hage geboren, was een leerling van Johan de Baan, en een goed potretschilder. Hij vertrok uit 's Hage naar Engeland, bleef en overleed aldaar. P Terweuten stelt zijn bloeitijd op 1678.

Zie Kramm.

RIJSTENBORGH (LEENDERT), den 15 Julij 1802 t Ter Heiden bij Breda geboren, was hoofd-ingenieur van de waterstaat in Noord-Brabant en in zijn ambt de vraagbaak bij moeijelijke vraagstukken Aan hem was die provintie de grootste en nuttigste werken verschuldigd, o.a. de verbeterde afwatering der rivier de Maas, voor zoover die langs dit gewest loopt, het kanaliseren der rivier de Dieze in verband met het kanaal de Zuid-Willemsvaart, de groote schutsluis en het fort Crevecoeur aan de Maas onder Empel, de schipbrug over de Maas bij Hedel en vele provinciale gemeente wegen. Hij was Ridder van de orde van den Nederlandschen Leeuw, lid der eerste kamer der Staten-Generaal, van den Raad der stad Hertogenbosch, medebestuurder der koninklijken school voor nuttige en beeldende kunsten aldaar enz. enz. en overleed te 's Hertogenbosch den 14 Sept. 1864.

RYSTIUS, (PAULUS) of Rijst, te Antwerpen geboren, trad in de orde der Dominikanen, werd missionaris in Holland, en den 22 Januari 1624 te Utrecht, met geweld van den altaar gerukt, gebonden, gevangen gezet en voor veel geld weder losgekocht. Hij overleed te Rotterdam den 28 Juny 1636.

Men heeft van hem:

De Monomachia hominis et serpentis: cui accedit oratio de Jesu parvulo, Antv. 1509.

Zie Foppens *Bibl. Belg.* T. II p. 940; Jöcher; Glasius, *Godgel. Nederl. Oudh. v. Zuidh.* bl. 431 461; Paquot, *Mém.* T. I. p. 12.

RIJSWIJK, (BENJAMIN) werd in 1625 van Oostduiveland als predikant bij de Herv. Gemeente te Rotterdam beroepen. Vandaar vertrok hij in 1645 naar Buren waar hij in 1647 overleed.

Hij schreef:

Rijswijk en Alutarius, Verklaringe van eenige notulen, in Mey 1630 *gesteld bij den Kerckenraedt van Rotterdam, aangaande de Acte van suspensie van vier predikanten en eenige Ouderlingen aldaar nevens het antwoord van deselve,* 1630.

Zie Hardewijk, *Naam. der Predik.* bl. 20. *Astrea*, 1855 bl. 135 Abocude *Aanh*, bl. 187.

RIJSWIJK (HERMAN VAN), priester, werd den 14 December 1512 door den kettermeester Jacob Hoochstraat en den deken Jacob Ruysch als gecommitteerden van den Bisschop van Utrecht verklaard te zijn, „een wedervallend ketter" en aan het Hof van Holland overgeleverd, dat hem dien ten gevolge den vuurdood liet ondergaan.

Zie d' Argentré, *Coll. jud. novis. erroribus ab initio sec. XII ad annum* 1542; Kroon, *Beschrijv. v. 's Gravenhage* bl 254. Zijn sententie vindt men in het *Regist. per Crim. sent. Mem. geg. E. fol.* 39 berustende in 's rijks Archief te 's Hage; Roodhuyzen, *van Grapheus* bl. 82; Moll en de Hoop Scheffer, *Studien*, Bijl. II 58. Mol, *Kerk. Ges. der Ned.* D. II. bl. 104—109, 376.

RIJSWIJK (JONKHR. KORNELIS VAN), Slotvoogd van Medemblik, wist in 1572 het omslaan van Medemblik naar de zijde van Oranje eenige dagen te beletten. In het volgende jaar trachtte de Graaf van Bossu te vergeefs hem over te halen om stad en slot te leveren. Hij overleed in 1587.

Zie Bor, *Nederl. Oorl.* B VI bl. 274 (377 bl. 303 415); Wagenaar *N. H.* DVI bl. 361 447 DVII bl. 309.

RIJSWIJK (GOVERT JAN VAN), den 15 November 1764 te 's Gravenhage geboren, stond tusschen 1784—1800 aan het hoofd der lettergieterij der Gebroeders Ploos van Amstel te Amsterdam. Zijn aanleg voor den kansel en de godgeleerde studie bleek zoo uit zijne leerredenen, die hij te Rijnsburg, in Noord-Holland en te Amsterdam voor de Collegianten en Doopsgezinden hield, als door zijn antwoord op de vraag *over de onverschilligheid en laauwheid in de bijwoning der godsdienstige vergaderingen, door eenige vrienden van godsdienst en deszelfs openbare oefeningen uitgeschreven* en bekroond (1797.) Na afstand van zijn bedrijf gedaan te hebben en als leeraar bij de Doopsgezinden toegelaten te zijn, bediende hij het leeraarsambt te Hengelo (1800), vervolgens te Monnikendam, Joure en te Hoorn op Texel. Van hier begaf hij

zich naar Leiden, waar hem eenige predikbeurten *honoris causa* werden opgedragen. In de laatste jaren zijns levens woonde hij te Amsterdam, waar hij blind werd en den 19 September 1838 overleed.

Behalve een aantal geschriften door hem uit andere talen in het nederlandsch overgebracht, en bijdragen in de *Vaderl. letteroefeningen, de Vaderl. Bibliotheek, het Magazijn van Wetenschap, Kunst en Smaak* enz. enz. heeft men van hem.

Schets der Christelijke leer, tot een leidsdraad bij het onderwijs der aankomelingen. Amsterdam 1809—1816.

Het hoofdzakelijke der Christelijke leere.

Leeredenen en kerkelijke redevoeringen. Ald. 1825 2 dln.

Vragen betrekkelijk de kennis en het goed verstand der H. Schrift. Ald. 1826.

Hij was lid der Holl. Maats. van Wetenschappen te Haarlem en der Nederl. Letterk. te Leiden.

Zie *Verslag. der Algem. Verg. v. d. Maats. v. Letterk.* 1839; Bergman, *Gedenkschrift*, bl. 47; Blaupot ten Kate, *Gesch. der Doopsgez. in Holland* D. bl. 142—146, 172; Glasius, *Godgel. Nederl. Aanh.* op Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

RYTHOVEN, (Martinus Baudewijns of Balduini), gewoonlijk na zijne geboorteplaats Rythovius genaamd, werd aldaar omtrent 1512 geboren. In 1535 promoveerde hij te Leuven in de philosohie, en werd later tot hoogleeraar dezer wetenschap aangesteld bij de paedagogie de Valk. In 1549 werd hij hoogleeraar in de uitlegkunde der H. S. aan de nieuw opgerichte hoogeschool van Delingen in Swaben en in 1656 hoogleeraar in de Godgeleerdheid te Leuven, vervolgens kanselier der universiteit, in 1559 deken van het hoofd-kapittel, en bisschop van Iperen. In 1570 bekleedde hij als oudste bisschop (bij afwezigheid van den Aartsbisschop, kardinaal Granvelle) de voorzittersplaats in het provinciaal concilie van Mechelen, waarvan hij de besluiten en canons in het volgend jaar in het licht gaf, en na en zijn dood verschenen die van het tweede provinciaal concilie van Mechelen, in 1574 te Leuven gehouden. In zijne kerk te Iperen hield Rythoven in 1574 de eerste bisschoppelijke synode en gaf ook hare besluiten en canons in druk uit. Hij woonde de kerkvergadering te Trente (1562—1563) bij, werd te Gent eenigen tijd gevangen gezet en later leefde hij te Sint-Omer in ballingschap, waar hij den 9 October 1583 aan de pest stierf. Bij uitersten wil had bij het Seminarie van Iperen, door hem opgerigt, tot erfgenaam benoemd. Dit zorgde dat zijne overblijfseis, te Sint-Omer ter aarde besteld, naar zijne hoofdkerk overgebragt en aldaar met veel eer en een loffelijk grafschift in 1607 begraven werden. Onder de nagelaten werken van Rythovius zijn ook geleerde verhandelingen over de godgeleerdheid, benevens onderrigtingen en voorschriften aan de geestelijken van zijn bisdom toegezonden.

Zie van Gils, *Kath. Meijer. Memorieboek*, bl. 487.

SUPPLEMENT.

RAEFF (A. DE). Van hem vindt men een gedicht voor de *Amboineesche Oorlogen door Arnold de Vlaming van Oudtshoorn als Supperintendent der Oosterse gewesten oorloghaftig ten einde gebragt. Beschreven door Levinus Bor.* Delft, 1603.

RAVALLET (WILLEM DE), zoon van Reinier François de Ravallet en Hendrica van Londen, werd den 27 Augustus 1798 te Amsterdam geboren, en trad den 24 Junij 1814 als kadet in dienst bij het vrijwillig bataillon No. 13 bij de staande armée, met hetwelk hij bij den veldtogt van Waterloo was. Den 31 Mei 1817 trad hij bij dat bataillon, waarbij zijn vader chef was, op nieuw in dienst al fuselier, werd reeds den volgenden dag door zijn kolonel tot korporaal bevorderdr en den 4 Junij tot sergeant bij het 12 bataillon Nationale Millitie. Den 16 Augustus 1829 werd hij eerste luitenant, onderscheidde zich als zoodanig tijdens het Belgische oproer, 't geen den 14 November 1830 zijne benoeming tot ridder van de Militaire Willemsorde ten gevolge had. Hij was ook tegenwoordig bij het beleg der Citadel van Antwerpen en werd ten gevolge zijner betoonde dapperheid tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw bevorderd. Hij werd met de bezetting gevangen genomen en in 1846 kapitein. Hij verzocht en verkreeg wegens doofheid zijn pensioen, en hield zich beurtelins te Dordrecht en op zijn buitenverblijf te Velp bij Arnhem, op, werd later majoor en vervolgens luitenant-kolonel bij de dienstdoende schutterij ter eerst gemelde plaats tot 1861 en overleed er den 2 December 1871, in den ouderdom van 73 jaren.

Zie *Dagblad van Zuid-Holl.* 5 Dec. 1871.

RIBBIUS (JOHANNES HERMANUS), predikant te Haaften 1635, te Buren 1638, te Arnhem 1642, gestorven 1656, schreef:

Christ. Troost over de doodt van Frederick Hendrick enz. 1647.

Zie Rogge, *Bibl. van Contrarem. Ges* bl 161.

RIDDER (JOHAN DE), geb. te Amersfoort, leefde in de 16e eeuw, en werd om zijne uitstekende rechtskennis hoogleeraar aan de hoogeschool te Douay.

RIEBER (Dr. CORNELIS MARC LOUIS), geb te Mahaika (West-Ind.) 6 Dec. 1796, stierf te Maastricht den 26 Aug. 1863. Hij was een zoon van Johan Carl Rieber en van Cornelia Alida Huijgens. Hoog stond hij wegens zijn medische kennis aangeschreven en werd achtereenvolgens met den ned. leeuw en de eikenkroon gedecoreerd. Als jeugdig officier van gezondheid was hij bij den slag van Waterloo en ontving eenige jaren later een gouden eermedaille van de stad Groningen, wegens zijn betoonde hulp bij het uitbreken der cholera aldaar. Bij zijn overlijden was hij eerst aanwezende officier van gezondheid van 't garnizoen te Maastricht Uit zijn echt met Jacoba Johanna Francoise van Oijen, geb. t' 's Hage 4 Januarij 1817, gestorven te Delft 14 Julij 1873, heeft hij twee zoons nagelaten waarvan de oudste thans 2de Luitenant der Infanterie is.

Particulier Bericht.

RIEHMAN (JACOB) was muzikant aan 't hof van Prinses Maria Louisa, wed. van Prins J. W. Friso te Leeuwarden, toen hij den nieuwen druk van Halma's berijming van Davids Harpzangen (Leeuwarden, 1717, 2 dln. in 4o.) verrijkte met de muzijk en grondstem „naar de stellingen en gronden der beroemdste Zangkunstenaren dezes tijds."

Particulier Bericht Eekhoff, *de Sted. Bibl. v. Leeuw* bl 159.

RIEMSDIJK (VINCENT HELVETIUS VAN), Raad van Indië, die na een in vele opzigten benijdenswaardig, maar toch moeitevol leven, waarin zijne ongeveinsde trouw eens schandelijk is miskend geworden, op den 15 Febr. 1818 in den ouderdom van 65 jaren te Batavia overleed.

Zie Mr. P. Meijer, *Kronijk van Neerl. Indie*, bl. 95.

RIGOT DE BEGNINS (A. P. E. F.) was generaal-majoor, bevelhebber der 2de brigade infanterie, waarnomend provinciaal kommandant van Noord-Brabant ter standplaats 's Hertogenbosch, buitengewoon adjudant van den koning en HD. voormalige gouverneur, ridder der milit. Willemsorde en van den Nederl. leeuw, grootkruis der orde van de Eikenkroon, ridder der St. Stanislausorde 1 ste kl. van Rusland; een man om zijne welwillendheid en goedheid zoowel door de burgerij als bij het leger algemeen bemind, om zijne groote kennis en werkzaam leven als stafofficier hooggeacht, om zijne ijverige pogingen tot verheffing van den militairen stand en om zijne algemeen bekende liefdadigheid voor zijne noodlijdende natuurgenooten diep betreurd, toen hij den 7 Maart 1860 op zijn kasteel te Vucht overleed.

Zie *N Rotterd. Cour.* 8 Maart 1860.

REVERIUS (L) schreef:

Observationes medicae et curationes insignes. Hagae Comit 1650. *Centuria* 4a. Ibid. 1662 4o.

Zie le Roy. *Cat Bibl.* p. 1474.

ROCHEL (J. J.) klom op tot den rang van generaal-majoor, woonde den slag van Waterloo bij, nam deel aan den tiendaagschen veldtogt, aan de verdediging der Citadel van Antwerpen en deelde in de Fransche krijgsgevangeschap te St. Omer Hij was ridder der milit. Willemsorde, van den Ned. leeuw, Commandeur der orde van de Eikenkroon, woonde te Amsterdam en stierf te Keulen, waar hij zich om zijn gezondheid ophield, 9 Juni 1871.

Particulier Bericht.

ROELOFS (JOHAN), geboren te Deutecom, kwam in *Indië* in 1618 als soldaat. Na de rangen van lands passaat (1621), korporaal van de adelborsten, en vaandrig (1624) doorgeloopen te hebben, werd hij in 1628 aangesteld tot kapitein, in 1635 tot Gouverneur van *Amboina*, in 1637 tot Buitengewoon Raad van *Indië* en voer in 1639 te huis als Commandeur over de retourvloot. Hij was bij verschillende expeditiën tegenwoordig, ook werd aan hem opgedragen het gezandschap naar Bali in 1633, terwijl onder zijn bestuur de vesting Luciola op Hoewamahel door den Gouverneur-Generaal van Diemen veroverd werd. Den 17 Sept. 1639 verscheen hij in de vergadering van 17, die hem voor zijne gedane dienste (hij bekleedde over de twintig jaren in Indië verschillende betrekkingen) vereerden met duizend guldens.

Den 19 October, 1644, werd hij weder aangenomen als gewoon raad van Indie, waar wij hem als Weesmeester te Batavia 1648—1649 nog ontmoeten Volgens Valentijn regeerde hij op Amboina slecht en streng. Wanneer hij is overleden, is ons onbekend gebleven.

ROELOFSWAERT (M), eerst boekverkooper, hield later meer bepaaldelijk een leesbibliotheek te Delft Hij schreef:

Beknopt verhaal van het voorgevallene met betrekking tot zekere bekeuring van een aantal ingezetenen der stad Delft, wegens de dusgenoemde contreventie tegen de Wet op de patenten. Delft. bij M. Roelofswaert *mede bekeurder* 1816 8o.

Eenige aanmerkingen op de verhandel. over de Nederl. spelling van den Hoogl. Siegenbeek 1805

Zie Astrea, 1855 bl, 178.

ROGGEVEEN (ARENT), geb. te Middelburg in de 1ste helft der 17de eeuw, stierf in Nov. 1679. Hij was een wetenschappelijk man, ervaren in wis-sterre-aarderijk- en zeevaartkunde. Hij schreef:

Het nieuwe droevige nachtlicht ontstoken door Godts toren, ende vertoont op den Aerdtkloot in een komeet ofte staertstarre den 15 *December* 1664 *tot den* 9 *Febr.* 1665, *waarin wordt aangewezen den wonderlijke loop derselve beschr. door A R, liefhebben der Mathematica, professie doende in de kunst tot Middelburg voor denselve Auteur.* Midd. 1665 4o.

Met twee uitsl. koper prenten en gedichten van C Udemans en J Pietersz. Zinspr. Slingert Recht.

Het Statenhof en der zeehelden bazuyn uytgeblasen over de Victorye bevochten op den 11, 12 13 en 14 Junij 1666, Middelb. 1666.

Den Zeeuwschen Merkurius, en kransdrager, met gedachtenuytgebeelt aen de overleden zeehelden gebleven voor 't Vaderlandt. In de zeeslag voorgev. in de Noort-zee op den 4 Aug. 1666, Vlissingen, Joh. van den Eede 1666.

RONSSAEUS OF VAN RONSS (BOUDEWEIN), beroemd geneesheer uit de 16 eeuw, te Gend geboren, studeerde te Leuven onder Jeremias Treverius, en ging van daar naar Duitschland, waar hij hofprediker werd van Henderik van Danneberg, zoon van Ernst van Saksen. Later kwam hij in Vlaanderen terug, practiseerde te Veurne en werd van daar tot stads geneesheer te Gouda beroepen. Behalve in de geneeskunde was Ronssaeus bedreven in de latijnsche en grieksche taal, en beoefende de de poëzy. Men heeft van hem:

De hominis prmordüs historicisque affectibus et infantibilibus al quot morbis, centones, Lovan. 1559 12o. Lugd Bat. 1594 12o.

Tricassi Cerasariensis Mantuani Enarratio principiorum, Etyremantiae: Ejusdem opus chyromanticm: item chyromantia incerti Auctoris operâ Bald. Ronssaeus in Chiromantiam brevis Isagoge. Norimb 1560 4o.

De magnis Hippocratis lienibus Pliniique Stomacace, ac sceliyrbe, libellus. Antv. 1564 12o. Ook in Daniel. Sennerti *de scorbuto tractatus: cai accesserunt ejusdem argumenti Tractatus et Epistolae Balduini Ronssaei, Johannis Echtii, Johannis Wieraeii, Johannis Langii Salomonis Alberti, Matthaei Martini.* Witteb. 1624 8o.

Venatio medica, continens remedia ad omnes a capite ad calcem usque morbos. 1576 Lugd. Bat. 1589 8o.

Miscellanea seu Epistolae medicinales. Lugd. Bat. 1590 12o.

Aurelii Cornelii Celsi de re Medica libri VIII. *cum commentariis Hieremiae Thriveri Brachelii in primum ejusdem, in reliquos viri Bolduini Ronssaei Enarrationibus* Lugd. Bat. 1592 4o.

Opuscula medica. L. B 1618 12o. 1654. 12o. Otto Heurnius gaf dit werk uit en droeg het aan Janus Rutgersius op.

Sweertius kent aan Ronssaecus nog een *Tract. de generatione voetûs in utero* en een ander de *caceriâ* toe

Zie Paschalis Gallus, *Bibl. Med.* p. 42; A. Haller, *Bibl. Anat* T. 1. L. IV p. 209; Saxe, *Onom.* T. III p. 643: Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 73; Sanderus *de Gandav.* p. 25; Sweertii *Ath. Belg.* p. 153; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 110; Foppens *Bibl. Belg.* Merklini, *Linden. renov.* p. 408, 409; Paquot, *Mém.* T. I p. 248; Ali-Cohen, *Oude en Middelgesch. der Geneesk.* bl. 445, 449; Ludeking, *Levensb. en Lettervruchten* bl. 476; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Bange, *Gesch. der Geneesk.* bl. 69.

ROY, (JACOBUS JOHANNES) studeerde te Leiden en werd achtereenvolgend predikant te St. Antoniepolder, Sprang en te Oude Tonge, waar hij den 28 Juli 1841 zijn 50 jarige evangelie-bediening vierde en den 17 November 1850 overleed in den ouderdom van 74 jaren. Hij vertegenwoordigde hier te lande het langst het kantianisme en stelde in zijn persoon en geschriften het *Connubium* van kantiaansche wijsbegeerte en kerkelijke regtzinnigheid voor. Hij nam de Dordsche kerkleer in bescherming tegen S. Magnet, die gepoogd had hare onbestaanbaarheid met Gods liefde aan te toonen. Als warm kantsiaan prees hij de aprioristische noodzakelijkheid eener openbaring aangaande de bovenzinnelijke wereld aan (1841), toen hij de *wijsbegeerte* beschouwde *naar haren vorm en inhoud* en aan Roorda het regt liet om in zijn brief aan den jongen Fichte (*Godgel. Bijdr.* 1841 bl. 722) de verklaring af te leggen, dat men hier te lande van het stelsel der nieuwe wijsbegeerte weinig of geen kennis genomen heeft.

Hij schreef:

Proeve eener verklaring van den zin der gezichten in de openbaring van Johannes. Amst. 1806 8.

Beschouwing der voorzeggingen van Daniel. Purmerend 1809 8o.

Viertal leerredenen op het hervormings feest. Dordr. 1818.

Twee verhandelingen over den waren aard van het onderwijs der bijbels. Ald. 1819.

Christus alle en in alles. Ald. 1821.

Het menschelijk kenvermogen, en deszelfs aard en omvang, volgens de beginselen van Kant. Ald. 1821.

De zuivere zedelijkheid, de wezenlijke grondslag van het ware Christendom. Ald. 1822.

Een woord voor onzen tijd, in twee leerredenen Ald. 1824.

De ware leer der verzoening, niet strijdig met het begrip van Gods menschen liefde Rotterd. 1827.

De mensch beschouwd in zijnen aanleg, als een denkend, zedelijk en gevoelig wezen Rotterd. 1827.

Bescheidene bedenkingen aan mr. J. Kinker, wegens eene door hem voorgedragene nadere wijziging der critische wijsbegeerte Rotterd. 1827.

De goddelijke openbaring der bijbels, volgens haren eenvoudigen zin en inhoud beschouwd en overwogen. Rotterd. 1830 2d.

Broederlijke teregtwijzing, medegedeeld in een Brief aan den schrijver van het werkje: De Praedestinatie leer der Dordsche vaderen, beschouwd in het licht der reine bijbelwaarheid, ter aanwijzing van het misverstand omtrent onze Hervormde Belijdenis. Amst. 1834.

Wat zal en moet er noodzakelijk gebeuren wanneer de formulieren van éénigheid van onze Hervormde kerk in Nederland werden afgeschaft, of niet meer getrouw gehandhaafd enz. Rotterd. 1834.

De ware geest en strekking van de leer der Hervormde kerk in Nederland volgens hare formulieren van eenigheid en liturgische schriften enz. Amst. 1834.

Adres aan de Synode der Herv. Kerk, benevens het Antwoord. Rotterd. 1836.

Aan al mijne Hervormde landgenooten, ter verdediging van mijn — bij de synode ingeleverd adres. Ald. 1836.

De eigenlijke zin der Profetische gezigten in de Openbaring van Johannus nader opgehelderd enz. Amst. 1837.

Zestal brieven over de onschendbaarheid van den Paus en van de Kerk van Rome, ter beantwoording der brieven van — *La Sage ten Broek* Rotterd. 1837.

Le ROY en Mr. Ulbo Arent Evertsz, *verhandelingen, ter beantwoording der vraag: „Daar er heden hevig getwist wordt over den grond van het oppergezag en de pligten van overheden en onderdanen, wordt gevraagd: welke waarheden en voorschriften nopens deze beiden, door Christus en zijne Apostelen zijn gesteld en hoe daaruit de hedendaagsche verschillen moeten beslist worden. Aan welker eerste de prijs van het Stolpiaansch legaat in den jare* 1834 *is toegewezen.* Leijden 1835.

J. J. le R, en Schroeder Steinmetz over de vraag of *het beginsel der genoegzame rede de hechte grondslag zij der natuurlijke godgeleerdheid enz.* Leiden 1838.

De verhandeling van P van der Willigen, over het eigenlijk wezen der christendoms, beknoptelijk getoest aan de grondbeginselen eener gezonde wijsbegeerte. Rotterd. 1839.

Bedenkingen ten aanzien van het bij de laatste synodale vergadering uitgebracht rapport, ter zake van het adres Dr. B. Moorrees c. s. s' Gravenh. 1841.

Het hooge aanbelang van het behoud en herstel der zuivere hervormde kerk, op de grondslagen van hare oorspronkelijke belijdenis en karakter s' Gravenh. 1842.

De wijsbegeerte beschouwd naar haren vorm en inhoud enz. Gron. 1842.

Beschouwing der voorzeggingen des O. en N. T., betreffende het nog toekomstige in overeenstemming met elkander en uit de openbaring van Johannes. Amst 1846.

Over het regt gebruik des Bijbels inzonderheid van het profetisch woord enz. Amst. 1847.

De verzoening der menschen met zich zelven door de wijsbegeerte enz. Tiel 1847.

Hij vertaalde uit het Hoogd. van A. H. Franke, *Nicodemus eene verhandeling over de Menschenvrees, ter bevord. d. ware vrees Gods* Amst. 1844, *en de beknopte geschiedenis der wijsbegeerte* van Kannegiesser. Rotterd. 1838.

Uit het Fr de *Geschiedenis der Hervorming* van Merle d' Aubigné Rotterd. 1837—46 4 dln enz.

Zie Koenen, *Ter nagedachtenis van J. J. le Roy in christ. Stemmen* D. V. bl. 477; Sepp. *Proeve eener pragm. geschied. der Godg.* bl. 96, 135, 161, 246; *Boekzaal van gel. wereld* 1842 d. 1 bl. 2 d. 50 bl 746, 648

AANWIJZING

DER

PERSONEN,

IN DIT DEEL VERMELD.

bladz.

Raadt (Alerdas of Allart de) 1
Raadt (Dr. Petrus de) —
» (Gerard de) 2
» (J. H. de) —
» (Antoine Theod.) —
Raeff (A. de) —
Raafel (W.) —
Raalten (Gerrit van) —
Raat (Joris de) 3
» (Georgius of Joris de —
Raats (Joh. A. de) —
Raap (Abraham) —
» (Daniel) 4
» (Pieter Adriaanz) —
Raaphorst (Dirk van) —
» (Kerstand of Christiaan van) —
» (Bartolomeus van) —
» (Gerrit van) —
» (Herbert van) 5
» (Hendrik van) —
Raasfeldt (Adolf Hendrik v.) —
Ra[illegible]da (Allardus) —
» (Franciscus) —
aatingen (Hendrik Jansz. van) —
Rabenhaupt (Karel) —
Rabus (Petrus) —
» (Willem) 8
Racer (G.) —
» (Mr J. M.) —
» (Mr. G. C) —
Rachemius (Hermanus) —
Rad (Aletta van der) —
Radaeus (Anna) —
» (Johanna Margaretha) —
Radboud (I.) —
» (II) 9
» —
Radelant (Willem van) 10
Rademaker (Abraham) —
» (Gerard) 11
Radermacher (mr. Jacob Cornelis Mathieu de) —
» (Daniel) —
» (Johan Cornelis) 12
Rademacker (Samuel) —
Radewijnszoon (Floris) —
Radigis —
Radigues (Anton) 13
Radsma —
Radulphus —
Radziwil (Prins) —
Raef (A. de) 197
Raei (Johannus de) 14
Raesfeld (Clara Fevsena baronesse van) —

bladz.

Raepsaet (Jan Joseph) 14
Raetke (Joannes) 15
Raeven (Servatius) —
Raewaerd (Jacob) —
Raeymaker (kapitein) —
Ragay (D.) —
Ragueneau (J) —
Ragstat van of à Weile Friedrich) —
Rahn (C.) —
Raissius (Arnoldus) —
Raland (E.) —
Ralda (Fokke) —
Ram (Jan de) —
» (Albert Jan Leonard) 16
» (Philips) 18
» (») —
» (Pieter de) —
Ramaar (H.) —
Ramacus (Laurentius) —
Ramaker (H. Kroese) —
Ramakers (Gerrit) —
Ramas (Jan) —
Ramaye of Della Remège 19
Ramaaldo (Johannes) —
Ramlo (J.) 20
Rammezeyn (J.) —
Rampen (Cornelis) 21
» (H.) —
Ramsaeus (mr. Jacob) —
Ramus (Joannes) —
Rande (Gerardus van) —
Randun (Willem van) —
Randwijck (Gijsbert van) —
» (Arnold van) 22
» (» van) —
» (Frederik Hendrik van) —
» (Jacob van) —
» (Jacob Neomagus, graaf van) —
Randt (Franciscus van) —
Rant (J. J.) —
Ranter (Andereas) —
Ranzonier (Jacobus) —
Raoux of Raoulz —
Rapardus (Franciscus —
Rapelblom —
Raphael (Iz) —
Raphelengius (Franciscus —
» (Justus) —
» (Christophorus 23
» (Franciscus) —
Rappard (Jhr mr. Alexander Carel Gijsbert van) —
» (Jhr. mr. Hendrik Anthon ridder van —
» (Jhr. mr. J. K.) —

bladz.

Rappard (Willem, Louis
Frederik Christiaan 24
ridder van) —
» (Frans Alexander ridder van) 25
Rappardus (Henricus) —
» (Jodocus) —
» (Jodocus Fredericus) —
Ras (Daniel) —
» (Ernst) —
» (Emanuel) —
Rassenghien Maximiliaan Vilain, baron de) —
Raswerdt (Asseghem van) 26
Rataller (George) —
〃 (Philips) 27
Raller (Jan) —
Rattelband (Johannes) —
Rath (Herman Arnold) —
〃 (Ignatius) —
〃 (Arnoldus) —
Rathlauw (Jan Pieter) —
Rau of Ravius (Christian) 28
〃 (Johannes Jacobus) —
〃 (Sebald) 29
〃 (Sebald Fulco Johannes) —
Rauer (Frederik) 31
Rauppe (Jan George) —
» (George) —
» (J. P.) —
Rauscher (Jacob) —
Rauwenhoff (Nicolaas Willem) —
» (Frans) —
Rauwerts (C.) (Sos) 32
Ravallet (Willem de) —
Rave (Willem de) —
Ravegem (F. H. van) —
Ravekes (Hendrik) —
Ravelli (Pieter Anthoni) —
Raven (Willem) —
〃 (Dirk Albertsz) —
〃 (We C. Hattinga) —
Ravens (Joh. Arnoldsz) —
» (Samuel) —
» (Elizabeth Maria) —
Ravenspergen (Simon) —
Ravensperger (Herman) —
Ravenspergius (Jacobus) 33
Ravesteijn (Henricus —
Ravestein (Sara Maria —
Ravensbergen (Simon) —
Ravestein (Adrianus) 34
» (C. E. van) —
» (G. van) —
» (H. van) —
Ravenswaai Gijsbertsz (Joh. van —
Ravesteijn —
〃 (Nicolaas van) —
〃 (Antonie van) —
〃 (Arnoldus of Arend van) —
〃 (Hendrik van) —
〃 (Herman van) —
〃 (Hubert van) —
〃 (Johannes van) —
〃 (〃 〃) —
〃 (J.) —
〃 (A. P.) 35
Ravestijn Gaspard —
Ravesteijn (Regner) —
〃 (Salamon) —
Raveswaij (Jan Herbetsz van) —
Ray (Cornelis Alexander van) —

bladz.

Ray (Pieter van) 35
Raymann (Johann Adam) —
Raynaud (J.) —
Razzet (Jacob) —
Reael (Jacob Laurensz) —
» (Laurens Jacobsz) 36
» (Laurens) —
» (Johan Pietersz.) 38
» (Pieter) —
Realis (Andereas) —
Rebbius (Nicolaas) —
Rebecque (J. F. d Constant) —
Recalf (Goossen Janszoon) 39
Receo (Pierre) —
Recht (Jan de) —
Rechteren (Adolf Hendrik van) —
〃 (A. P. Z. graaf van) —
〃 (Limpurg) mr. Adolf Frederik Lodewijk graaf van) —
Rechtere (Coenraad de) —
Rechteren (C. L. graaf van) —
〃 (Frederica gravin van) —
Rechteren Limburg (Frederik Lodewijk Christiaan graaf van —
〃 FrederikRudolph graaf van) —
〃 (mr. Jacob Hendrik, graaf van) —
〃 (Leopold Casimir graaf van) 40
〃 (Reint van) —
〃 (Willem van) —
〃 (Zeijger van) —
Recourt de Lecques (P.) —
Recxstoot (Johan Pieter) —
〃 (mr. 〃 〃) —
Redding (Bernardus) —
Reddingius (Gerardus Benthem) —
〃 (Wibrandus Geraidus) 41
Reddingius (R. P.) —
〃 (R. A. Benthem) —
Redanus (Petrus) —
Redeke (M.) —
Redel (F. F.) —
Redelijkheid (Cornelis) 42
Redfearn (R.) —
Redoch (Wiln David) —
Ree (Balthus Hendrik van) —
Reede (Frederik van) —
〃 (Adriaan van) —
〃 (Goert van) —
〃 (Adriaan van) 43
〃 (Godard van) —
〃 (Godard Adriaan van) —
〃 (Godard van) 138
〃 (Frederik Christiaan van) 139
〃 Godard A riaan baron van) —
〃 (Reijnhard baron van —
〃 (Jacob baron van) 44
〃 (Willem baron van) —
〃 (Ernst van) —
〃 (Johan van) —
〃 (Hendrik baron van) —
〃 (Frederik baron van) —
〃 (» Adriaan baron van) —
„ (Willem Frederik

blads.

graaf van) 44
Reede (Martinus Franciscus) 45
Reeder (Lukas) —
Reekers (Johannes) —
„ (Hendrik) —
Reeland (Adrianus of Hadrianus) —
„ (Johannus) 47
„ (mr. Jan) —
Reelant (Petrus) —
Reen (Regnerus) 48
„ egnerus Brongerus —
Reenen (mr. Jacob Hendrik van) —
Reepmaker (M, W.) —
Rees (Barent) —
„ (Nicolaas) —
„ (Wilhelmus) —
„ (Caspar de) —
„ (C. F. de) —
„ (Boudewijn van) —
„ (J. van) 49
„ (mr. Otto van) —
„ (W. van) 50
Reese (D. J.) —
Reesema (mr. Abraham Sieweitsz van) —
Reesink (H.) —
Reessen (Alida) —
Regenbogen (Johannes Henricus) —
Regenboog (Jacobus) 51
Regenmorter (Ambrosius) —
Regennorter (Assuerus) —
„ Petrus) —
Regius (Aegidius) 52
„ (David Michaelis) —
„ (Johannes) —
„ (Henricus) —
„ (Carolus) 54
„ (Jacobus) —
„ (Joannes) —
„ (Franciscus) —
„ (Petrus) —
„ (Urle) —
Regnard (Francois) —
Regnauld (Amand) —
Regner (zie Reinerus) —
Regnerus (Praedinius) —
„ (Ab. Oostringa Ciprianus) —
Regnier (Francois) 55
Regt (Jan de) —
Regten (Caspar van) —
Regtering (Hendrik Willem) —
Regters (Tibout) —
Regthart (C. —
Reguleth (Daniel Albert) —
Rehoorn (Gerardus) —
Reich (Johann Christoph) —
Reiche (George Hendrik)
Reiche (*) 56
„ (J. F.) —
Reidanus (Everardus) —
„ (Petrus) —
Reiers (J.) —
Reiffenberg (Justus) —
„ (Ferdinand Thomas baron de) 57
Reigersbergh van Cortgene (Jan van) 58
Reigersbergh (mr. Jan) —
„ (Jan van) —
„ (Johan van) 59
„ (Jonas van) —

Reigersbergh Nicolaas van 59
„ (Suzanna van) —
„ (Maria van) —
Reigersman (mr. J.) 60
Reijger (Arnold de) —
Reilingh (D. de Vries) —
Reilofszoon (Jan) —
Reymaraus (Augustinus) —
Reimarus (J. A. H.) —
Reimerswael (Jan van) 62
Reimolanus (Jacobus) —
Reinar (J. N) —
Reinalda (Aede —
„ (Auke) —
Reinaut —
Reinders (Geert) —
Reiners (Hermanus) 63
Reinhart (Hendrik) —
Reinier (Claesz.) —
Reiniersz (Karel) —
Reiniers (Ielle) —
Reining (Jan Erasmus) —
Reinolds (B. H.) 64
Reinoud I —
„ II 66
„ III —
„ IV 67
Reinst of Reijnst (Gerard) —
„ (mr. Lambert) 68
„ (Jacob) —
„ (Pieter Hendrik) —
Reinwardt (Casper George Karel) —
Reisig (Jan Hendrik) 69
Reiske (Johan Jacob) —
Reitz, (Johan Frederik 70
„ (Wilhelm Otto) 71
„ (Karel Koenraad) —
Reitsma (J) 72
Reitz (Jan Frederik) —
„ (F. F.) —
Reiz (J. v. H.) —
Rekenare (Cornelis de) —
Rekker (Bartholomeus) —
Reland (Adrianus) —
Rem (Casper) —
„ (Hans) —
Rembrand Hermansz van Rijn) —
Rembrand (Titus) 74
Rembrandz (Dirk) —
Remerij (Jan) —
Remink (Johannes) —
Remmelius (J.) —
Rempelaar (Pieter) —
Remy (A. C.) —
Renard (H.) 75
Rendorp (Herman) —
„ (mr. Pieter) —
„ (mr. Joachim) —
„ (J.) —
„ (mr. P.) —
„ (Joachim) —
René de Chalon —
Reneman (J. M.) —
Renemans (D.) —
Reneman (F.) —
Renerius (Henricus) —
Renard (Simon) 76
Renesse (Jan van) —
„ (Kerstijn of Konstantijn van) —
„ (Jan III van) —
„ (Kostijn van) —
„ (Jan van) —
„ (Jan Hendrik van) 77
„ Jan van) —

Renesse (Frederik van) 77
„ (Jan van) —
„ van Wulven (Adriaan van) 78
„ (Jan van) —
Renesse van Wulven (Gerrit van) —
Renesse (Johan van) —
Renesse van Wilp (Maximiliaan van) —
Renesse (Dirk van) 79
Renesse van Wulven (Jan Adolph) —
„ (Frederik van —
Renesse (René of Renier —
„ van Elderen (Jan van) —
„ (René of Reinier van) —
„ (Gerard van) —
„ van der Aa (Adriaan van) —
„ (Johannes Renesse van) —
„ (Johan Adolph Baron van —
„ Breidbach (Graaf van) —
„ (Lodewijk Gerard van) —
„ (C. à) 80
„ (Daniel) —
Renesse Constantijn (Jacob van) —
Renferd (Jacob) —
Rengers (Ditmar) —
„ (Edsard) —
„ (Johan) 81
„ (Joan) —
„ (Jonkh. Ozebrand Jan) —
„ (Albertus Aemilius Lamoraal) —
„ (Ulbo Aijlva) —
„ (Lamoraal. Albertus Aemilius) —
„ (Sjuck Gerhold Juckema van Burmania) —
Rengers (Egbert Sjuch Gerrold) —
„ (Juckema van Burmania) —
„ (Albertus Justinus Sjuck Gerrold Juckema van (Burmania) —
„ (Albertus Justinus Sjuck Gerrold Juckema van Burmania) —
„ (Hans Willem baron) —
„ (Jonkheer Lammerd Schotta) 82
„ Lamaraal Hans Willem baron van Aijlva) -
„ (Willem Frederik Lodewijk baron) —
Renichon Michiel) —
Renier (Jacob) 83
Rennecherus (Hermanus) —
Rennenberg (graaf van) —
Renneechon —
Renno (Johann Ludwig) —
Renou (B.) —

blads.

Renod (Abraham) 83
Renselaer (J. J. van —
Rensinck (Berendina van) —
Rensing (Casparus) 84
„ (S. A.) —
Rentinck (Arnout) —
„ (Johannes) —
Rentjes (A. P.) —
Rentmeester (J.) —
Repelaer (Jonas Andries)
„ (van Driel of Ocker) —
Repelius (J. G.) 85
Requesens Louis de Zuniga) —
Rescius (Rutgerus) —
Resen (Pieter van) —
Resinx (Felistis Jans) —
Resler (Philippus Jacobus) —
„ (A. G.) 86
„ (J, P.) —
Restaut (H.) —
Restor —
Rethaan (Anthonij) —
Reudler (Johannes Gottlief Henderik) —
Reus (Jan de) —
„ (Leonardus Pieter de) —
Reuse (L, B,) —
Reuther (Pieter) —
Reuvens („) —
„ (mr. Casparus Jacob Christiaan —
„ (Jan Everard 87
Revel (Karel van) —
Reverhorst (dr. Maurits van) 88
„ (Hermanus van) —
„ (dr. J. van) —
Reverius [L] —
Revius (Jacobus —
Rewich of Reuwich Echart 89
Reijden (D. van der) —
Reijersz, (Cornelis) 90
Reijers (Nicolaas) —
„ Zeger) —
Reijckevorsel (L. V. van) —
Reijgersz (Michiel) —
Reijgersbergh (David van) —
Reijger (Arnold de) —
Reijgers (Johannes Hubertus) —
Reijn (Gijsbert van) —
„ of Rijn (G. van) 91
Reijnalda (Aake) —
„ (Elardus) —
Reijnders (J.) —
„ (Geert) —
Reijner (Johan) —
Reijneri (Cornelis) —
Reijniersz (Karel) —
Reynersz (J.) —
„ van Gravenbosch —
Reijnke of Reijneere —
Reijnegom (Pieter) —
Reijnolds (J.) —
Reijnierssen (Bartholomeus —
„ (Petrus) —
Reijnskens (H) —
Reijnst (Jacob) —
„ (Gerard) 92
„ (Jonkh. Joan Cornelis) —
„ (Lambert) —
Reijnsteijn (Jonker Arens) —
Reijsen (Jan van) —

bladz.
Reijssens (C, van) . . 92
Reijtsma (Tiberius) . . —
Reijtzelt (Jan van) . . —
Rhala (Hendrik) . . . 93
〃 (Joannes) . . . —
Rhee (H, H, van) . . —
Rhede of Reede tot de Parkeler Johan Frederik baron van) . . —
Rhede of Reede tot Drakensteijn (Hendrik Adriaan van) . . . . —
Rheen (Theodorus Justinus) . . . . . . —
Rheenen (Henricus van) —
Rhenferd (Jacob) . . .
Rhetius (Cornelisis . . 94
Rhodius (Johannes of Hinneus) . . . . . . —
Rhoer (Cornelis Willem de) —
〃 (Jacobus de) . . 95
Rhijn . . . . —
Rhijne (Willem ten) . . 96
Rhijnenburgh (O, P.) . —
Ribbens (Hendrik) . . —
Ribbius (Johannes Herman) 198
Riccen (Franco of Francois,) 96
Richard (Klaasz,) . . —
Richardis van Nassau . —
Richardis . . . . . . —
Richardot (Franciscus . 97
〃 (Jean Grusjet) —
Richarius . . . . . —
Richt (Hijnes) . . . —
Richters (Hermanus) . —
Riche (Reinier la) . . —
Ricke (Bernard de) . . —
Ricke (Daniel de) . . —
Rickel (Paul de) . . . —
Richter (N.) . . . . —
Richters (F.) . . . . —
Ridder (Jan de) . . . —
„ (Abr, de) . . —
„ (Jan de) . . . —
„ (G, de) . . . —
„ (Jan de) . . . —
„ (A, de) . . . —
„ (G. L.) . . . 98
„ (S. A. de) . . —
„ (P. de) . . . —
„ (Robertus de) . —
„ (Johan de) . —
Ridderhof . . . . . —
Riddersma (Jeldert van) —
Ridderus (Franciscus) . —
Rie (Cornelis van) . . 99
» (J. de) . . . . —
Riebeek (mr. Abraham van) —
» (Jan Anthonij van) 100
Riede (Herbertus van . —
Rieber (Dr. Corn. Marc Louis 198
Riederen (N.) . . . 100
Riedt of Riet (Hendrik van) —
Rieger . . . . . . —
Riehm (Johann Carel) . —
» (Christian Heinrich) 198
Riehman (Jacob) . . . 100
Riel (A. van) . . . . —
Rielman (luitenant) . . 101
Riemer (Pieter de) . . —
» (mr. Jacob de) . —
Riemsdijk (Jelis of Gillis van) . . —
» (Diederik van) —
» Gerrit of Gerhard van) . . —

bladz.
Reimsdijk (Jeremias van) 101
Riemersma (mr. G.) . . —
Riemsdijk (mr. Jeremias Cornelis Faber van) . 102
Riemsdijk (Wesselius) . —
„ [Vincent Helvetius van] . . 198
Riemsnijder (Hendrik) . 102
Ries (Hans de) . . . 103
Riesz (Karel Jan) . . . —
Riet (van) 105
» (Albertus van) . . —
» (Fortunatus) . . . —
» Jan van) . . . —
» (J. J. van) . . . —
» Johannes van) . . —
Rietberg (mr. Lubertus) —
Riethoorn (Jan Albertsz van den) . . . . —
Rietmakers (Hubertus) . —
Rietschoot (Jan Klaas) . —
„ (Hendrik) . . —
Rietstap (Antonius) . . —
„ (Bernardus) . . —
Rietveld (Petrus) . . —
„ (Hermanus) . . —
Rietvelt (Jacobus Gijsbertus —
Rieu (Job du) . . —
Rietveld (Karel) . . . 106
Rietveld (Jan van) . . —
Rewich (Eerhaert) . . —
Rieu (Du) . . . . —
Rieue of Dreu (Jehan) . —
Riga (Jan George) . . —
Rigerman (Antonie) . . —
Rigot de Begnins [A. P. E. F.) . . . . —
Rikoker (mr.) . . . —
Ring (Pieter de) . . . —
» (R. B. van) . . . —
» (Ieme Jacobsz. de) —
Ringhe (Sake van) . . —
» (Ritske van) . . —
Ringnerij (Tjeerd) . . . —
Rinia (Haijo van) . . . 107
» (Kersten van) . . —
Rink (P, J.) . . . . . —
» (mr. Egbert Dirk) —
Ringelbergh (Joachim sterck van) . . . —
Ringere (Vitus) . . . —
Rinkes (dr, Simko Heerts) —
Rinteln (Kornelis) . . 108
Rinsonides (J : . . . —
Rintjes (Hendrik) . . . —
Rio (Martinus Antoniusdel) —
Riords (Feitto of Ruardi) —
Ripke (Pieter) . . . —
Ripperda tot Vorden (Adolf Hendrik van) . 109
Ripperda tot Beurse en Heer Jansdam. (Adolf Hendrik) . . . . . —
Ripperda tot Winsum (Asinga) . . . . . —
Ripperda (Georg) : . . —
» (Georgius) . . —
» (Joachim van) . —
» (Johan van) . —
» (Joan Willem van) . . . . —
» (Wigbolt) . . 110
» (Willem van) , —
Ripperti (Sixtis) . . . —
Ripperts (Jacob) . . . —
» (Cornelis) . . —
Rips (Nicolaas) . . . --
Ris (Jan Willemz) . . 111

bladz.
Ris (Willemsz Cornelis) . 111
Riserius of de Reijser (Joannes) . . . . . . —
Risingius (Johan of Jan van de Reijzen) . . . —
Risoir . . . . . . —
Rithouius (Martinus) . . —
Ritter (G. N.) . . . . —
〃 (G. H.) . . . . —
〃 (H.) . . . . . —
〃 (Louise Charlotte) —
Ritzema (Helperus) . . —
Rive (André) . . . . —
Rivier (Simon) . . . 114
Rivière (Jean Brutel de la) —
〃 (Jean Jaques de la) 115
〃 Samuel de l'Echerpière gezegd [illegible]) . . . —
Riviere (Francois Alexder de la) . . . . —
Rivieren (Eustache van) —
Rivius (Johannes) . . . —
Rivo (Ruda) . . . . —
„ (Petrus A.) . . . —
Rixtel (Paulus) . . . 116
„ of van Rixtel (Pieter) . . . —
„ of Rixtelius (Johannes van) . . . . —
Rizaeus Hardenberg (Albertus) . . . . . —
Robaet (J. B.) . . . . —
Robart (M) . . . . . —
Rob . . . . —
Robbers of Robberts (Jan) —
Robbert . . . . . . —
〃 (Jean Samuel) —
Robbert Robbertsz. Lecanu . . . . . —
Robert de Vries . . . 117
Robertus (I) . . . . —
〃 (II) . . . . . —
Robbertus (Joh. Ropt,) . —
Robbertsz (Wouter) . . —
Robbertzen (J. B. . . 118
Robinet (M.) . . . . —
Robison (John . . . —
» (Henrik) . . —
» (R.) . . . . —
Robijn (C. . . . . . —
Robijn (E) 119
Robijs (Joast van) . . —
Robles (Casper de) . . —
Robijn (M) 120
» (W) . . . . . —
Roche Gerault (de ridder de la) . . . . . —
Roche (Alain de la) . . —
Rochefort (Charles de) . —
〃 (J) . . . . —
Rochell (J. J.) . . . 198
Roque (Pieter de la) 120
Rode (Godefridus van) . —
Rochus (Rouckes Reuconis) . . . . . . —
Rochus (Johannes) . . —
Rochussen (H) . . . —
〃 . (Jan Jacob) . —
〃 (Isaac) . . . 121
Roquette (J) . . . . —
Rode (Jan van) . . . 122
〃 of Rhode (Hendrik) —
〃 of Roode (Godfried) —
〃 of 〃 (Niels of Nielis) . . . . . . —
Rodenburgh (Anna) . . —
» (Theodorus) —

bladz.
Rodenburgh (Jan Bets) 123
Rodenburg (Floris) . . —
» (Hermam) . —
» (» Betsen) —
» (Cornelis-Martinus) —
» (Christiaan) . —
Rodenburgh (Cornelis de Jong van) . . . . —
Rodermont . . . . —
Rodtsius (J. Asz.) . . —
Roe (Th.) 124
Rodinger (Johannes Arnoldi) . . . . . —
Rodingh (P.) . . . . . —
Roedig (Johannes Christiaans) . . . . . —
Roel (Coenraad van) . —
Roeland of Roeland (Hendr.) —
Roelands (H.) . . . —
Roelands (Gerard) . . —
» (Joachim) . —
» (Egbert) . . —
» (J. M. A.) . —
Roelof (Roelofsz.) . . —
Roeloff (Pieterz) . . —
Roelfzema (Anna) . . 125
Roelants (Joris) . . . —
Roëll (Herman Alexand. —
» (Johannes Alexander) 126
» (Dionysius Andreas) —
» (Wilhelmers) . —
» (Willem Frederik) baron) . . . . —
Roelofs Arjen) . . . 127
» (Gerard) . . . —
» (Jacobs) . . . 128
» (Johan) 198
Roelofswaart (M) . 128
» (Adolph) , —
» (M.) . . 198
Roelofsz. (Gijsbert) . . 128
Roelofszoon (Egbert) . —
Roelofsz. (Hendrik) . . —
» (Jan) . . . —
» (Barend) . . —
Roels (Christoffel) . . —
» (Thobias) . . . —
» (Willem) . . . —
» (Wilhelm) . . . —
» (Wilhelm) . . . —
» (Gelein) . . . 129
Roelofsz. (Roelof) . . —
Roelvink (H. J) . . . —
Roemer (G) . . . . —
» (G. A.) . . . —
» (George Ulrich) . —
» (Jan.) . . . . —
» (Visscher) . . . —
Roemers (Anna) . . . —
» (Tesselschade) . —
Roen (A. J. V.) . . . —
Roepel (Koenraad) . . —
Roeps (Johan Jocob) . . —
Roer (Jacob van de) . —
„ (L. L) . . . 130
Roering (Johannes) . . —
Roermans (Cornelis) . . —
Roermund (H. J. van) . —
Roesbrugge (. . . .) . —
Roesmondt (Godschalk) —
Roest (Frederik) . . . —
» (Jan van der) . . —
Roest (Johannes de) . . —
Roester (Elias Jacob) . —
Roeters (Hendrik) . . —
Roestius (Petrus) . . —
Roestraten (Pieter . . —

bladz.
Roevere. 130
Roeijer (Wilhelm) . . —
Rog (Jacob Lievensz) . —
Roger (Meester) . . . —
Roger van Vlaanderen . —
» (Jacobus). . . . . —
Rogerius (Abraham). . —
Rogge (Adriaan). . . 131
» (Cornelis) . . . —
Roggen (C. H.) . . . —
» (A. W. van) . . —
» (J. M. van). . . —
Rogendorff (Willem van) —
Roggeveen (D.) . . . 132
» (Arend) . . 198
» (Jacob) . . 132
» (Arent) . . —
Roghen (Hans Regier) . 133
Roggius (Johannes) . . —
Roghman (Hendr. Lamle) —
» (P. A.) . . . —
Roghmans (Magdalena). —
Rogier (Klaas) . . . —
» (. . . .) . . . —
Rogiers (Jan) . . . . —
Rogman (Geerdruida) . —
» (Roeland) . . 134
Rock (kapitein) . . . —
Rokers (Henderik) . . —
Rolandus (Jacobus) . . —
Roldaan (G) . . . . —
Roldanus (Johannes) . —
» » —
Rollandus. (G) . . . —
Rolfssen (Isbrand) . . —
Rolle Johan Martin Lang-
» heinrich). . . . —
Rolle (Jonkh. Hieronijmus 135
Rollema (Tjomme. . .
» Wijbes) . . . —
Rollwaghen (Jacob Pie-
« tersz. . . —
Rollius (Nicolaas) . . —
Roloff . . . . —
Roman (A). 136
» (Jan). . . . . —
» (J) . . . . . —
» (Jacobus) . . . —
» of Romans (Jacobus —
» (Claes). . . . —
» (J) . . . . —
Roman (Nicolaas) . . —
» (Robert) . . —
» (Rumoldus) . —
Romein (Thomas Annes). —
Romer (Casper) . . . —
Roller (J. G. de) . . —
Roman (Johannes) . . 137
Romanus (Adrianus). . —
Rombach (Gerrit Karel). —
Romborgh . . . . . . —
Rombouts (Anthony . —
Romeling of Rommeling.
» (Patriccus). —
Römer (A. E). . . . —
Romerhaussen (E) . . —
Romerorijn (Willem). . —
Romanus (Adriaan) . . —
Romero (Juliaan). . . —
Romerswaal (Cor, van). —
Romerswalen (Martyn
» van) . . —
Romondt (Helena Marga-
» retha van) . . —
Romswinkel (Adam Cor-
» nelis) . . —
» (Joost Karel) —
Rompel (J. D.) . . . —

Rontbout (A. V.). . . 137
Ronssaeus (Boudewein) . 198
Roo (H. de) 137
» (Willem de). . . 138
Roobol of Roeboal (Cor-
» nelis Geerlofsz.)
Roobolt (Johan) . . . —
Roobol (J) . . . . . —
Roock (Adriaan de). . —
Rood (Jan) . . . . . —
Roode (Michiel de). . —
» (Theodorus) . . —
Roodekerken (J.) . . . —
Roodenrijs (»). . . . —
Roodtseus of Rotius . . 139
» (Jan Albertsz.) . —
» of Rotius) . . —
Roojestein (J. van) . .
Rooker (M. A) . . . —
Rooleeuw (J) . . . . —
Rooleeuw Reinier (M. D.) —
Roon (Boudewijn van) . —
Roonhuisen (Rogier). . —
» (Hendrik van . —
Roorda (Popke) . . . —
» (Frederik van) . —
» (Frans van) . . —
» (Bernard). . . —
» (Karel) . . . —
Roorda (Mr. Watze van) 140
» Popke of Popke van) —
» (Schelte) . . . . —
» (Ruurd). . . . . —
» (Johannes). . . . —
» (Wijbrand). . . . —
» (Abraham). . . . 141
» (Andreas) . . . . —
» (Karel) . . . . . —
» (Frederik van) . . —
» (Watze van) . . —
» van Eysinga Sytze) . —
» (Dr. Philippus Pieter.) —
Roos (A.) 144
» (Dirk) . . . . . —
» (Jan) . . . . . —
» (» Adriaan) . . . —
» Johannes) . . . . —
» Johan Hendrik) . . —
» Paul Francois) . . —
Roose (J. de) . . . . —
Roos (F. S. de) . . . —
Rooseboom (C. H). . . —
Roozenburg (Willem). .
» (Pietersz). . —
Roosing (Hendrik). . . 145
» (Pieter) . . . . —
Rosmale (A). . . . . —
Roosmale (Dominicus) . —
Roosmalen (Le van) . . —
Rooswijck (N. van) . . —
Root (Paulus) . . . . —
Roothaan Johannes Phi-
» lippus). . . —
Roothaes (Adriaen) . . —
oothoof. 146
Roethoofd . . . . . —
Rooy (Anthonyde). . . —
Rooij (Evert Willem de) —
Rooijen (Gabriël van). . —
Rooy (J. de) . . . . —
Rooijen (M.) . . . . —
Rooijens Gijsbertus . .
» (Johannes) . . —
Roozeboom (Jan Gijsvert) 147
Rooze (Philippe) . . . —
Roozendaal (Cornelis . .
» Loncq van). —
Roozenveld (Joan Wil-

lem van). . 147
Ropta (Worp) . . . . —
» (») . . . . . —
Roque (Pieter de la) . —
Roqeus (Guillaume Vas-
» (sear de). . . —
Rosa Pipinus . . . . —
» (mr. Hendrik) . —
» (Pieter) . . . . —
Rosaeus (Clemens). . . —
» (Henricus) . . 148
Rose (R. de la) of Rosaeus —
Rorus (Cyprianus) . . . —
Rosart (. . . .) . . . —
Roscam (Jan Willem). . —
» (Pieter) . . . —
Roscius (Antony Jacobsz.) —
Rose (mr. Simon Hendrik 149
Rosee (N. N.) . . . —
Rosemondt Godschalk . —
Rodendael (Amelius van). —
» (Nicolaas. . —
Roseveldt (L. F. J) . . —
Rosing (H) . . . . . —
Roske (. . . .) . . . . —
Rosmale (. . . .) . . . —
Roshem (Marten van). . —
Rosiersz. (J.) . . . . —
Rosaeus (Samuël . . . 150
Rossem (Commandeur . —
van) . . . —
» (Hendrik Willem van
» (Maarten van). . —
Rossen (Cornelis van . —
Rossijn (Johannes) Theo-
» door). . . . . —
Rossum (Lodewijk Wil-
» lem van) . . . —
» of Rossem (Gerrit
» van) . . . . . —
» (Maarten van) . . —
» (J. van) . . . 152
» (Pieter van) . . —
Rosweyde (Heribertus) . —
Rot (Wapke) 154
Rotarius (Jacobus). . . —
Rotgans Lucas) . . . —
Rotgerus (Johannes) . . —
Rotgers (Arnoldus) . . —
Rothame (Nicolaas) . . —
Rothe (Johannes) . . . —
Rottenbuhler (Frederik .
» Jacobus) . 155
Rotterdam (Arnold) . . —
» (Johannes) . . —
Rotteveel (A.) . . . . —
Rottermondt (Aegidius .
» Paul). . . —
Rottiers Bernarn Eugéne
» Antoine) . . . —
Rou (Jean) 156
Rougemont Francois de)
Roukema (Roelof) . . —
Roukens (Dirk) . . . —
» (Wilhelm) . . 157
» (mr. Jacob). . —
» (mr. Dirk) . . —
» (Johan) . . . —
» (mr. Willem) . —
» (mr. Theodorus) —
» (mr. Johan). . 158
» (Michaël) . . —
» mr. Arent An-
» thony . . . —
» (mr. Theodorus
» (Leonardus). . —
Roulach (G. P.) . . .
Roulland (Henri Jean) .

Rosse (Lucas Gijsbert) . 158
Roussel (Jean) . . . 159
Rousset de (Missy Jean)
Rovenius (Philippus) . —
» of Roovere . . —
Rouwenoort (Hendrik
van) . . 160
Roux (J. M) . . . . —
Rovere, Rovere, Rovere,
(Antonius de). . —
» Rovere, Rovere,
Rover, Rovere, Roverius,
(Jacobus) . . . —
» (Rovere Roovere. —
Roevere, Roever, (Petrus
de) —
Rovere, Roovere, Roevere
(Mr. Pompejus de) . . —
Röver (Matthias) . . . —
Roverze (Gijsbert) . . 161
Rowerda (Thiarck) . . —
Roy (Andries de). . . —
» (B. de). . . . . —
» (B. le). . . . . —
» (Cornelis Hendrik à) —
» (Daniel le) . . . —
» (Henricus de) . . 162
» (H. de) . . . . —
» (Ignatius J. van) . —
» (L. D. le) . . . —
» (L. de) . . . . —
» (P. L. le) . . . —
» (S le] . . . . . —
» (Jacobus Johannes) . 198
Royalme [Pierre] . . . 162
Royaard of Royardus .
[Johannes] . . . . —
Royaards (Albertus) . . —
» (Hermanus) . —
» (Herman Johan) 163
Royen (Anna van) . . 165
» (Willem van). . —
» (Willem Fred. v.) —
» (J. van). . . . —
» (Joannes van). . —
» (Adrianus van) . —
» (Abraham van) . —
» (Mr. David van) 166
» (David van) . . —
» (E. J. van) . . —
» (Gijsbertus van). —
» (Hendrik van] . —
Rocher [Hermanus van]. —
» [Jan van] . . . —
» [»] . . . . —
» [»] . . . . —
» (»). . . . . —
Royer [Jean] . . . . —
» Mr. Jean Theodor. 167
» [Louis] . . . . —
Royestein [W. van] . . —
Rozee zie Rosee . . . —
Rozendaal (J. G. P. van] —
» [J. Jacobs van] —
Ruardi (Johannes). . . 168
„ (P.). . . . —
„ [P.]. . . . —
Ruari (Martinus) . . . —
Ruarus [David) . . . —
„ („]. . . . —
Rubbens (N. N.) . . . —
Rücker (Johan. Connard.) —
„ (Gerhard Christi.) —
Rubisch [F.] . . . . —
Rudersdorff [Jan Andreas] —
Ruckenveld [Abram Freder.] —
Rudolf [Graaf v. Diepholt] 169
„ . . . . . . —

bladz.

Rüdtorffer [F. X.] . . 169
Rudam [Eloy) . . . —
Rue [De] . . . . . . —
„ [Adriaan de] . . —
„ [Mr. Pieter de la], —
Ruebbens [P.] . . . 170
Ruelle [Pieter de]. . . —
Ruelles [P. des] . . . —
Rues [S. P]. . . . . . —
Ruffa [Martinus Josephus] —
Ruil, Ruyl, Rulaeus [Philippus Cornelis] . . 171
Ruyl [Albert Cornelis] —
Ruhnkenius [David] . . —
Ruychaver of Ruichaver [Niklaes] 172
Ruimig [Abraham] . . —
Ruisch zie Ruysch. . . —
Ruisdaal of Ruysdael. . —
Ruisdaal of Ruysdaal [Theodoor.] 173
Ruisscher of Ruischer [J.] —
Rulaeus of Ruylaeus [Henricus] . . . . . —
Ruiter zie Ruyter. . . —
Ruiter [G. de] . . . —
Ruiter [Gerardus] . . —
Ruiters [Aleida] . . . —
Rulant [H.] . . . . —
Ruloffs [Bartholomeus] . —
Rummerink [Martinus] . 174
Rumpel [J. H.] . . . —
Rungius [Johannes Cunradus.] . . . . . . —
Ruppe [Christiaan Federik] —
Rusburg [B] . . . . —
Ruse [Hendrik] . . . —
Rumpff [Christiaan Constantinus] 177
Rusius [Albertus]. . . —
Russe [P.]. . . . . —
Russelman [N.] . . . —
Russen [Jacob] . . . —
Rusting [A. G.] . . . —
„ [Abraham Gerbrandsz. van]. —
Rustig [ ]. . . . —
Russchuer [Peter de] . —
Rnstingh [Salomon] . . —

bladz.

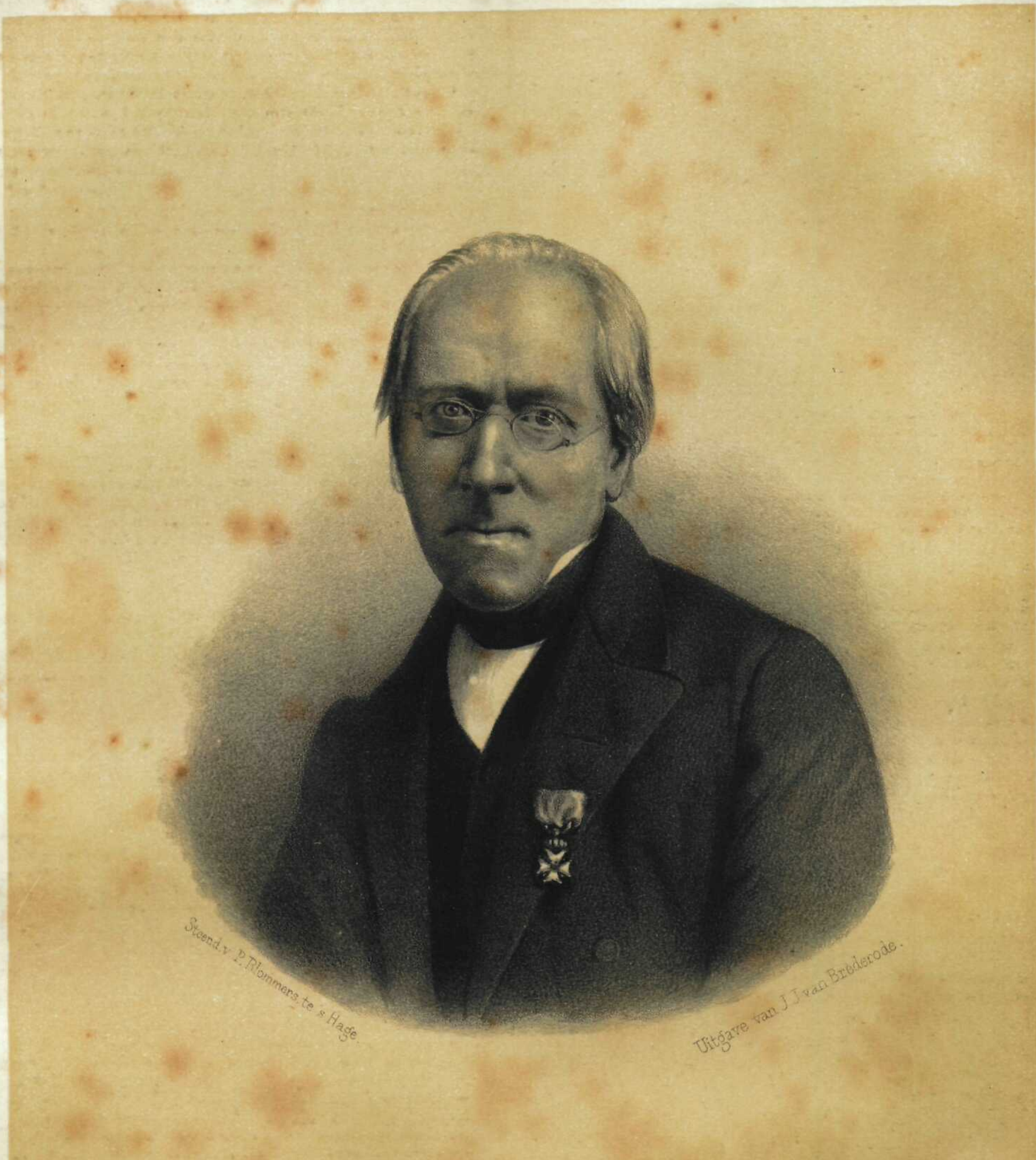
Rutten [Jan Abraham] . 178
Rutgaart [Jan] . . . 179
Rutgers [A. of H.] . . —
„ [Abraham] . . —
„ [Herman] . . —
„ [Mr. Johan]. . —
Rutgers [Wijnant] . . —
Rutgers van Rozenburg [C. M.] 180
Ruth [Miximiliaan] . . —
Ruurds [Ruard] . . . —
Rütz [Francisc. Georgius Christophanus]. . . —
Ruerhof [J.] . . . . —
Ruuscher [Mattheus]. . —
Ruysch [Anna] . . . —
» [Willem] . . . —
» [Hendrik] . . 181
» [Frederik] . . —
Ruysch [Henricus] . . —
» [Rachel] . . . —
Ruyskersvelt [Anthonis]. 182
Ruysch [Sara]. . . . —
» [Simon] . . . —
» [Jacobus]. . . —
Ruytenschildt [Adriaan Johannes] . . . . —
Ruysch [Mr. Nikolaas] . —
Ruyssing [Johannes] . . —
Ruytenburg [A. van] . —
Ruyter [Jan] . . . . —
» [Johan] . . . . —
» [P.]. . . . . —
» [Jan de] . . . —
Ruysch [J.] . . . . —
» [Hendrik] Alexander . . . . —
Ruyter [Herman de] . 183
» [Michiel Adriaanz: de] . . 184
» [Engel of Ingel de] 186
» [Michiel Witte de] —
» [Daniel de] . . —
» [Dirck] . . . —
» of Ruyterus [Gerardus] . . . 187
Ruytinck [Simeon] . . —
Ruyven [Dirk van] . . —
» [Klaas van] . . —

bladz.

Ruyven [Pieter van] . 187
Ry [Cornelis Danckerts de] —
» [Pieter Danckerts de] —
» [Abraham du] . . —
Ryberg [Elisabeth] . . —
Rijck [Cornelia de] . . —
» [Pieter Cornelisz. van] —
Rycke [Lambertus de] . —
» 188
Ryckemans [G.] . . . —
Rycx [B.] of Ryck [B.] . —
Rykel of Ryckel [Jos. Gudolphus à] . . . . —
Ryckenroy [Jan van] . —
Ryckius [Theodorus] . —
Ryderus [Johannes] . . —
Ryckan [Johannes Adrianus] . . . . . —
Ryeswyck . . . . . —
Ryd [Hermanus] . . . —
Ryetius [Thomas] . . . —
Ryfkogel [Albertine Elizabeth] . . . . . —
Ryk [C.] . . . . . . —
» [G.] . . . . . —
» [D.] . . . . . —
» [Cornelia de] . . 189
» [Frans] . . . . . —
» [Julius Constantijn] . —
Ryk [J. de] 190
» [Friek Triekzz.] . . —
Ryke [Mr. Roelant de] . —
» [Mr. Christiaan de] —
» [Mr Pieter de] . . —
» [Johan de]. . . . —
Rijk [Jacob Simonsz de] —
Rijke (Dirk) 191
Rijkewaart (Justus) . . —
Rijkwaert (Carolus) . . —
Rijkelsma [Victor] . . 192
Rijn [Hugo H. van] . . —
» [Jan Danielsz. van de —
Rijk [W. J. N. de] . . —
Rykhuyzen [G. van] . . —
Ryksen [W. F.] . . . —
Rymbeck [J.] . . . . —
Rymsdyck [J. van] . . —
Rymius [Carolus] . . —
Rijn [L. van] . . . . —

bladz.

Ryn of Rhyn [Rembrandt Hermanszoon van] . . 192
Ryn of Ryn [Titus van] —
Rynbende [Jan] . . . —
Rynbout of Rynboutt [Johannes Jacobus] . . —
Rynders [G. J.] . . . —
» [L. H.] 193
Ryndorp [A. van]. . . —
» [Jan van]. . . —
Ryne [Johannes van] . —
Rynen [Antonius van] . —
Rynenburg of Beinenburg [Nicolaas] . . . . . —
Ryneveld [B.] . . . . —
» [Jacob Cornelis van] —
» [Daniel Jan van] . —
Rynevelshorn [Aert Jansz] —
Ryneveld [C. P. de Vooght van 190
» [H.] . . . . . —
Ryntjes . . . . . . —
» [H.] . . . . . —
Rynersch [C.] . . . . —
Ryp [Feyken] . . . . —
» [Henricus van] . . —
» [Jan Cornelisz.] . . —
Rijquart [Cornelis] . . —
Rijsdijk [Jacobus] . . . —
Rysenborgh [Willem van] —
Rysenborgh [Jh. Justus v. —
Ryzer [Simon] . . . . —
Ryske [P.] 195
Rysoort . . . . . . —
Ryssel [N. van] . . . —
Rystenburgh [H.] . . . —
Rijssen [Cornelis van]. . —
Ryssen [Geraert van] . . —
Ryssenius of van Ryssen [Leonardus] . . . . —
Rysz [Petro] . . . . —
Rystenborgh [Leendert] . —
Rystius [Paulus] . . . —
Ryswijk [Benjamin] . . —
» [Herman van] . —
» [Jonkhr. Kornelis van] . . . —
» [Govert Jan van] —
Rythoven [Martinus Boudewijns of Balduini] . 196

Dr G. D. J. Schotel.

BIOGRAPHISCH WOORDENBOEK

DER

NEDERLANDEN.

S.

SAAB (RICHARD), burgerkapitein te Amersfoort, vervulde een grooten rol in de hevige beroerte aldaar, na het overlijden van prins Willem III, over de verkiezing der regeringsleden. Hij drong met andere misnoegden aan, dat die, gelijk vóór 1643, bij loting zou plaats hebben. Zulks geschiedde. De Staten echter handhaafden de afgezette regenten, 't geen tot hevige opschudding aanleiding gaf, die de Staten door krijgsvolk dempten. Tot de gevangenen behoorde Saab. Hij werd naar Utrecht gevoerd, op den huize Hasenbergh gevangen gezet, en den 3 October 1703 te Amersfoort onthoofd.

Zie van Bemmel, *Beschryv. der stad Amersfoort*, D. II. bl. 977 volgg.; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XVII. bl. 144 volgg.; *Sententie tan P. van Houten, R. Saab en W. Teekman*, 1703.

SAAN of SAEN (JORIS VAN), dapper zeekapitein, was in 1639 bij den zeeslag van Duins, en veroverde in dit jaar een Duinkerker. Den 22 Mei 1652 werd hij omtrent Goudstaart door een parlementsfregat aangetast wegens het strijken der vlag. Na een gevecht van ruim anderhalf uur verliet het hem.

Zie van Wijn, *Byv. en Aanm.* op D. XII van Wagenaar's *Vad. Hist.* bl. 99, 100, J. C. de Jonge, *Gesch v. Ned. Zeew.*, D. II. bl. 108, *Lev. en daad. d. doorl. zeeheld.* D. II. bl. 94, 95.

SAAGIUS of SAGIUS (JOHAN), I. Utr. Dr. te Oosterwijk, bloeide in het midden der 17e eeuw, en maakte zich als dichter bekend door:

De Saakelijke inhoud van Salomons Hoogelied, ten By-voegsel hebbende eenige Keurpsalmen, zoo van den Koninglijken Propheet David, als Asaph, Ethe Heman, de gemeynte Gods magelaaten. In rym-mate ontworpen. 's Hertogenb. 1745, 4°.

Zie van der Aa, *N. B. A. C Woordenb.* en *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 257.

SAAN (WILLEM VAN DER). Zie SAEN (WILLEM VAN DER).

SAANNE (PETER), graveur, leefde in de 17e eeuw in Holland.

Zie Kramm.

SAANEN of SAENEN (CORNELIS GERRITZ. VAN), kapitein ter zee. Ofschoon voor de post van schout bij nacht bestemd, werd bij voorbijgegaan, en die aan M. A. de Ruyter gegeven.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch v. h. Ned. Zeew.*, D. I. bl. 541.

SABINGE, kapitein ter zee, diende den lande in de eerste helft der 17e eeuw. Hij was o. a. bij het gevecht bij het eiland Elba, onder den commandeur Jan van Galen, 6 September 1652.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Neerl. Zeew.*, D. II. bl. 108.

SABOTHIUS (AUGUSTINUS), den 14 December 1593 te Antwerpen geboren, trad in de orde der Augustijnen en predikte te Maastricht en elders.

Hij gaf in het licht:

B. Jordani de Saxonia, Ord. Eremit. S. Augustini, de vitis Fratrum eiusdem Ord. libri IV, cum notis. Leodii, 1625, 8°.

Vita B. Clarae de Montefalco.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg*, p. 95; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 113; Jöcher.

SACHTLEVEN (HERMANNUS). Zie SAFTLEVEN (HERM.).

SACRELAIRE (ISAAC), omstreeks 1680 te Sedan geboren, verliet Frankrijk, na de herroeping van het edict van Nantes, studeerde in de geneeskunde en was een der redacteurs van het *Journal Littéraire* 1718—37, 24 Vol. in 8°. Hij zette in het Fransch uit het Lat. van Schultens met zijne vrienden Allemand en E. de Joncourt over, *Le Livre de Job*, Leyde 1748, en *Les Proverbes de Salomon*, Leyde 1652 in 4°. De tijd van zijn overlijden is onbekend. Hij was zeer bevriend met Willem van Haren, de dichter van de *Friso*, en was hem ter kwader ure behulpzaam in het vermeden van dit Heldendicht.

Te gelijker tijd verdedigde Jean Sacrelaire te Leyden een dissertatie *de Communibus tegumentis corporis humani*, Lugd. Bat. 1727 in 4°. Andere leden dezer familie bleven te Sedan, den Protestantsche godsdienst belijden. In 1779 huwde Jean Theodore Sacrelaire, in de kapel van den Hollandschen ambassadeur te Parijs, Anne Elisabeth Viard van Châlons.

Zie Haag, *La France Protest.*, i. v; *Het Geslacht der van Harene*, bl. 136, 137.

SADELER (GILLES of AEGIDIUS), uitstekend plaatsnijder, in 1570 te Antwerpen geboren. Bij Nagler wordt een uitvoerig overzigt van 281 nommers van zijn graveerwerk gevonden, en bepaaldelijk van zijne portretten, die sierlijk en bevallig gesneden, de werken der andere Sadelers overtreffen. Voor den handel vervaardigde hij ook werk, dat van mindere kunstwaarde is, en waaraan zeker ook andere handen in de prenten fabrieken van dien tijd hebben gewerkt, 't geen o. a. blijkt uit de *Vestigi della Antichità di Roma, Tivoli, Pozzuolo e altri Luochi etc. Stampati in Praga da Aegidio Sadeler, scultore di essa Ma.,* CIƆIƆCVI *Marco Sadeler excudit.* Hij was ook een goed schilder, en graveerde portretten naar zijn eigen schilderijen. In de galerij te Weenen is een stuk van hem: *St. Sebastiaan aan een boom gebonden, met drie pijlen doorschoten; aan zijn voet zijn wapens en wapenrusting*, op koper; een graveerwerk in ivoor, voorstellende den *Parnas*, door Kramm beschreven. Keizer Rudolf II verhief hem tot den adelstand en benoemde hem tot zijn hofschilder.

Hij was niet de neef maar de broeder van Jan en Raphael de Oude (die volgen). Hij overleed in 1629 te Praag. Zijn portret is door Edelinck en P. de Jode gegraveerd.

Zie Ed. Fetis in *Bullet. de l'Acad. Royale des Sciences*, T. XXI. P. 2 p. 429, van Mander, *Lev. d. Schild.*, D. II. bl. 146; de Bie; Immerzeel; Kramm.

SADELER (H.) Op den *Cat.* van de Neufville Brants, Amst. 1824, komt van hem voor, een *Mansportret met zwart krijt en rood aard.*

Zie Kramm.

SADELER (JAN) de Oude, uitstekend graveur en teekenaar, werd in 1550 te Brussel geboren. Aanvankelijk opgeleid in het vak van zijn vader, die staal en ijzer damasceerde, begon hij zich eerst op zijn twintigste jaar op de behandeling van het graveerijzer toe te leggen, vertrok naar Antwerpen, en gaf daar eenige prenten in het licht naar Krispijn van den Broeck, die hem eenigen naam verschaften. Hierdoor aangemoedigd, legde hij zich op het graveren toe. Volgens Immerzeel begaf hij zich in 1588, doch volgens de Jongh in 1578, naar Frankfort. Volgens Kramm woonde hij in 1580 te Keulen. Later vestigde hij zich ook te Munchen, waar de hertog hem een gouden keten en medaille schonk. Vervolgens bezocht hij Italie, en zijn verblijf aldaar bragt niet weinig toe om zijne manier te hervormen, die vroeger niet vrij van stijfheid was. Er gaan een groot aantal prenten (portretten, historiele onderwerpen, landschappen) van hem uit. Nagler vermeldt 185 nummers. Tot de zeldzame prenten behooren de 40 stuks voorkomende bij L. Hellesemius, *Sacrorum antiquitatum monumenta patriarcharum, regum, prophetarum et virorum illustrium Veteris Testamenti, imaginibus et elogiis apparata atque inscripta*, Antv. 1577, 8°. Zijn portret vindt men bij de Bie en van Mander. Hij overleed in 1600 (volgens Heller in 1610) te Venetie.

Zie Ed. Fetis t. a. p.; van Mander; de Bie; Immerzeel; Kramm.

SADELER (MARCUS), vermoedelijk de zoon van Jan Sadeler de Oude, te Munchen geboren, oefende te Praag den kunsthandel uit. Dat hij ook de graveerkunst beoefende, blijkt o. a. uit 15 stuks prenten, door hem gesneden, (*de passie van Christus*) naar Albrecht Durer. Nagler

noemt nog 14 nummers, die, schoon onzeker, voor zijn werk worden gehouden.

Zie Kramm.

SADELER (PHILIPPUS), volgens Nagler een zoon van Gilles of Raphael. Hij arbeidde te Munchen, doch zijn werk is ver beneden dat van den eersten, ofschoon hij zijne prenten uitvoerig en met zorg behandelde. Zijn bloeitijd kan opgemaakt worden uit een prent, door hem gesneden naar de teekening van Thomas Hofmann, in het werk: *Infernus damnatorum, carcer et rogus eternitatis*, Munchen 1664. Hij behandelde ook het penseel. Op den *Catal.* van Vegelin van Claerbergen, Leeuw. 1846, komt van hem voor een *Manspotret met den hoed op het hoofd*, 1647, van eene delicate penseelbehandeling.

Zie Kramm.

SADELER (RAPHAEL), teekenaar en graveur te Brussel, in 1561 (anderen willen ten onregte in 1555) te Brussel geboren. Hij was een jonger broeder en leerling van Jan. Zij waren gezamentlijk werkzaam en doorreisden gemeenschappelijk Duitschland en Italie. Hij arbeidde veel naar Duitsche meesters, zoo als Jan van Achen, Mathias Kager en anderen uit die school. Zijn beste werken zijn net en uitvoerig, doch wat stijf, ook verstond hij zich goed op het teekenen van het menschenbeeld. Nagler geeft 144 zijner graveer werken op. Zijn portret door Coenr. Woumans gegraveerd, vindt men bij de Bie. Hij overleed in 1616 te Venetie.

Zie Immerzeel; Kramm.

SADELER (RAPHAEL) de Jonge, zoon van den vorigen, vergezelde steeds zijn vader, en arbeidde zóó in diens stijl, dat hun werk moeijelijk is te onderscheiden, ten zij er senior of junior achter hunne namen staat, zoo als op de prenten, voorstellende *De daden en mirakelen van onderscheidene Heiligen* in 4°., behoorende tot het werk: *Bavaria sancta etc. coepta, descripta eidemque nuncupata Matthaeo Radero de Societate Jesu* CIƆIƆCXV, Monachii A°. LDCCIV, (sic) 3 d. in fol., waarop een vierde volgde, getiteld: *Bavaria pia*. Nagler vermeld 19 nummers, door dezen Sadeler bewerkt. Brulliot wil dat hij 1582 zou geboren zijn.

Zie Kramm.

SADELER (TOBIAS), waarschijnlijk zoon van Gilles, die in 1675 te Weenen werkte. Nagler vermeldt 5 nommers van zijn graveerwerk.

Zie Kramm.

SADELER (JUSTUS), zoon van Jan Sadeler den Oude. Volgens Heller, werd hij in 1582 geboren en overleed in 1620 te Venetië. Gandellini laat hem in dat zelfde jaar trouwen en in 1629 te Amsterdam sterven. De Jonghe vermeldt nog van hem, in een aanteekening op van Mander het volgende. In 1595 trok Jan met de zijnen naar Italië, kwam te Verona, en in 1596 te Venetie, en opende aldaar een kunstwinkel. In 1600 liet hij zijn gezin achter, en begaf hij zich, door zijn zoon Justus vergezeld, naar Rome. Hier bood hij den Paus zijne kunst aan; doch niet vriendelijk behandeld of niet genoegzaam beloond wordende, keerde hij naar Venetie terug, waar hij in hetzelfde jaar (1600) overleed. Justus nam nu het bestuur over zijn vaders winkel op zich, en oefende het beroep van plaatsnijder uit, tot dat hij in 1620 in 't gevolg van den Hollandschen ambassadeur de reis naar Holland aannam. Eerst bezocht hij Amsterdam, vervolgens Leiden, waar hij in 1620 (1629?) overleed.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 354; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1054; J. Sandrart, *Acad. artis Pict.* p. 354; Renouvier, *Des types et des matières des maitres graveurs;* Brulliot, *Dict. des Monogrammes;* Nagler; Huber et Ross, *Manuel;* Hoefer, *Nouvelle Biogr. génér.*, i. v.; *Biogr. Univ.*, i. v.; *Dict. Biogr.* i. v.; *Conversation Lex.* (Leipzig 1854) i. v.; Kramm.

SAECKMA, SAAKMA, SACAMA (JOHANNES), zoon van Sjoerd Saeckma en Fedke Ringia, werd in 1572 te Kollum geboren. Reeds in zijn eerste levensdagen verloor hij zijn vader, terwijl deze om der vrijheids wille balling was, en werd opgevoed door zijn oom Eilardus Reinalda. Na de hoogescholen te Franeker (1588), Heidelberg en Bazel te hebben bezocht, werd hij ter laatstgenoemde plaatse doctor, en na zijne terugkomst spoedig tot ambten geroepen. In 1596 werd hij secretaris van het Collegie ter admiraliteit in Friesland, destijds te Dokkum gevestigd en in 1600 procureur generaal. In deze betrekking bewerkte hij in 1602 met Hillema en Idsaerda de eerste 's Lands ordonnantie. Kort hierna werd hij Raad in den Hove, en ofschoon aan deze bediening niet dan regterlijke werkzaamheden verknocht waren, werd hij echter tot staatkundige geroepen. Zoo werd hij in 1628 als lid ter vergadering der Staten-Generaal afgevaardigd tot regeling der grenzen van dezen Staat aan de oostzijde, later, in 1634, met de zorg omtrent de rekening over 's Lands geldmiddelen belast in de duistere zaak van den ontvanger Bootsma. In 1628 werd hij Curator der Friesche hoogeschool, en na zijn overlijden in 1636 hield Winsemius eene lijkrede op hem. Hij was een man van groote geleerdheid, bevriend met Beza en Casaubonus. Ofschoon hij als regtsgeleerde en oudheidkundige uitmuntte, heeft hij echter geen werken in het licht gegeven. Hij vervolgde de door Thomas Herbaïus begonnen aanteekeningen tot verklaring der Statuten van Friesland. Huber maakte veelvuldig gebruik van zijne aanteekeningen over het hedendaagsch regt. Hij trok uit de archiven van Gelderland en Buren, al wat tot de geschiedenis van Friesland betrekking had.

Hij was gehuwd met Hylck, dochter van Johannes Boner, die hem verscheidene kinderen schonk. Zijne zonen stierven zonder kinderen, waardoor zijn naam overging in het geslacht van Wyckel. Een-zijner dochters was gehuwd met Hans van Wyckel.

Zie Winsemius, *Orat. fun.;* Huber, *Auspicia domestica*, T. I. p. 56, 136; Vriemoet, *Athen. Fris.*, p. XLVII; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. II. bl. 237, 617; van Hasselt, *Geld. Oudh.*, D. I. bl. 53; Aitsema, *Saken van Staat en Oorl.*, D. I. bl. 776, D. II. bl. 182; Ferwerda, *Wapenboek (Wyckel);* Casauboni *Epp.* 75, 868 et *App. Epist.* 13; Cunaei *Epp.* c. 41; Gabbema, *Epp.* p. 399, 402; Fop. ab Aitzema, *Poëm. Iuv. in fine;* G de Wal, *de clar. Frisiae Jur.*, p. 37, 122; Kobus en de Rivecourt; *Klioos Kraan*, D. II. bl. 105; Aitsema, droeg hem zijn Lat. overzetting van Psal. 111 op.; H. Neuhusii *Poëm. Juvenilia*, p. 5, Dez. *Poëm. Extemp.*, p. 131.

SAECKMA (Mr. SUFFRIDUS), zoon van den vorige, studeerde te Franeker, werd aldaar doctor in de regten, woonde te Akkerwoude, en werd den 26 December 1630 advokaat voor den Hove, waarna hij den 6 October van het volgende jaar tot Grietman van Dantumadeel werd benoemd. Hij was tevens gecommitteerde ter admiraliteit van Dokkum. Van 1632 tot 1653 was hij lid der Staten van Friesland, en teekende als zoodanig mede het octrooi voor Dokkum, om eenen trekweg van die stad naar Dantumawoude aanteleggen. Als gevolmagtigde van de ingezetenen van Rinsumageest, kreeg hij in dit zelfde jaar, ten voordeele van hunne kerk, octrooi tot het maken van eenen rijweg van genoemd dorp naar Birdaard en Oudkerk. Hij overleed den 8 December 1655. Hij huwde Tika Thomas Oosterbaan, dochter van Thomas Gerritz., burgemeester van Staveren, en liet bij haar geen kinderen na.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. XLIX; *Charterb.*, D. V. bl. 518, 519; Baerdt van Sminia, *N. Naaml. d. Grietm.*, bl. 121, 122; de Wal, *de clar. Fris. Jur.*, p. 123.

SAECKMA (Mr. THEODORUS), broeder van den vorige, studeerde te Franeker in de regten, deed vervolgens met den bekenden latijnschen dichter Reinerus Neuhusius een reis door Frankrijk, promoveerde te Orleans in de regten, werd in 1632 advokaat en in 1638 raadsheer in het hof van Friesland. Ook was hij van 1634—1638 secretaris der stad Leeuwarden. Hij was een vermaard regtgeleerde en schreef een commentarius op de statuten van Friesland, nog in handschrift aanwezig. Hij overleed in 1666. Zijn afbeeldsel is door Wybrant de Geest geschilderd, waarop Gabbema en Bogaerd bijschriften vervaardigden. Deze beide dichters en Neuhusius hebben meermalen ter zijner eere de snaren gespannen.

Zie G. de Wal, *de clar. Fris. Jur.* l. c.; Vriemoet, *Ath. Fris.* l. c.; *Klioos Kraam*, D. I. bl. 38, bl. 349 volgg.; R. Neuhusii *Synops. Etymol.*, p. 434; Dez. *Poëm. juven.*, p. 176, 245, 290; Dez. *Poëm. poster.*, p. 124; *Bibl. J. de Kempenaer*, p. 79.

SAECKMA (JOHANNES WOPKES) werd in 1527 bijzitter van de grietenij, en waarschijnlijk in 1536 grietman van Dantumadeel. In 1540 komt hij onder een koopbrief van vergraven land onder Veenwouden en in de procuratie op Sijds

Tjaerda en Haring Heringa, in de zaak van Douwe van Burmania, met de Groningers, als Keizerlijke Majesteits grietman voor. In 1545 onderteekende hij, als grietman van Dantumadeel, in naam der eigenerfden en huurslieden van Oostergoo den renversaal-brief, bij welken aan keizer Karel trouw werd beloofd. Hij had in 1550 zitting ten landsdage, toen de akte, nopens den eed en huldiging aan Filips II, in geval van afsterven van zijn vader, werd opgemaakt. Hij was waarschijnlijk gehuwd met Elisabeth Sapsma.

Zie *Charterb. v. Friesl.*, D. II. bl. 536, 788, 868, 873, D. III. bl. 68; Baerdt van Sminia, *N. Naaml. d. Grietm.*, bl. 116, 117.

SAEN (Willem van der). Zie ZAEN (van der).

SAEN (Gilles of Egidius van der), schilder, bloeide in de tweede helft der 16e eeuw. H. Hondius graveerde 5 *landschappen* naar hem, in den trant van Hans Bol.

Zie Kramm.

SAENEN (Corn. Gerritz. van). Zie SAANEN (Corn. Gerritz. van).

SAENEN of ZAENEN (Simon van), commandeur van St. Jan te Haarlem, van 1514—1542.

Men vindt een hands. van hem bij Römer, *Kloosters en Abdijen van Holland en Zeeland*, D. I. bl. 476 v.

Zie *Hist. Episcop. Foed. Belgii*, T. II. p. 31; Kist en Moll, *Kerkl. Archief*, D. I, bl. 146.

SAEGHMAN (Gilles Joosten), boekdrukker te Amsterdam, in en na het midden der 17e eeuw, vooral bekend als uitgever van reizen. Zoo als:

Verscheyde Oost-Indische voyagien; Met de Beschrijvingen van Indien. 't Eerste Deel, 4°.

Verscheyde Journalen van Zee- en Landt Reysen; Mitsgaders de Beschrijvingh van de Landen en Volckeren, die geleyen zijn onder den kouden Noordt-Pool, 4°.

Zie Tiele, *Mém. Bibl. sur les Journ. des Navig. Neerl.* p. 18—20.

SAENREDAM of ZAEREDAM (Johannes) werd in 1565 te Zaandam geboren, verloor vroeg zijne ouders en werd door zijn oom of voogd, schout van Assendelft, op het mandenmaken besteld. Nadat hij zich hier eenigen tijd mede bezig had gehouden, gaf zijn voogd gehoor aan zijn herhaald verzoek om zich in de teekenkunst, waarvoor hij groote neiging had, te mogen oefenen. Hij werd nu ter opleiding aan Goltzius te Haarlem toevertrouwd, vervolgens leerling van Jacob de Gheyn, en hij had het aan deze beide leermeesters te danken dat hij zelf een meester in de teeken- en graveerkunst werd. Bartsch beschrijft 123 stuks van zijn graveerstift en 4 stuks door tijdgenooten, naar zijne teekeningen vervaardigd. Nagler noemt 116 nummers van zijn werk, waarbij 12 stuks naar eigen vinding. Hij zegt dat de overige slechts aan hem worden toegekend. De grootste en schoonste prent, door hem gesneden, is *Jezus aan den maaltijd bij Simon den Pharizeer*.

Zijn portret komt voor in de 8e uitgave van van Mander. Hij overleed te Assendelft den 6 April 1607. Op zijn grafsteen leest men *Sepultura Joannis Saenredam Sculptoris celenerrii.*

Zijn prentwerk werd op de auctie van den graaf von Fries voor *f* 200.— verkocht. Het bestond uit 154 stuks.

Zie *Zaanlandsch Jaarboek.* Jaargang 1846, bl. 58, 1847, bl. 57; Immerzeel; Kramm; Kobus en de Rivecourt.

SAENREDAM of ZAENREDAM (Pieter), werd den 9 Julij 1597 te Assendelft geboren, ging, na zijns vaders dood, met zijne moeder te Haarlem wonen, en werd in 1612 bij Frans Pietersz. de Grebber als leerling besteld. Tien jaren oefende hij zich met onafgebroken ijver, en trad den 24 April 1628 te Haarlem als meester in het schildersgild.

Hij vervaardigde de teekeningen voor S. Ampzing, *Beschryvinghe der stad Haerlem*, Haarlem 1628, en heeft er eenige van zelf geëtst. Ook schilderde en teekende hij een aantal afbeeldingen van kerken en andere openbare gebouwen. Vele dergelijke afbeeldingen vindt men in het stedelijk archief van oudheden te Utrecht. Het rijks museum te Amsterdam bezit van hem *twee Gezigten in de Groote Kerk te Haarlem.* In het tegenwoordig stadhuis op de O. Z. Voorburgwal wordt van hem bewaard eene *Afbeelding van het oude stadhuis te Amsterdam.* Zijne schilderij, een *Buurtje* voorstellende, gold op de verkooping van J. de Vos *f* 200.—. Hij overleed in 1666 te Haarlem.

J. van Campen teekende zijn portret met zwart krijt. Men vindt het ook bij van Mander en Immerzeel.

Zie van Mander; Ampzing, *Beschrijv. v. Haarlem*, bl. 372; Immerzeel; Kramm; *Zaanl. Jaarb.* Jaarg. 1846, bl. 59, 1847, bl. 58; Muller, *Cat. v. portr.*

SAEY ( ). Van dezen kunstschilder vermeldt Kramm *een stuk, verbeeldende de kerk der Paters Jezuiten te Antwerpen*, voorkomende op een Catalogus van 1749.

Zie Kramm.

SAFFT (J. C. W. of J. W. C.), werd den 1 October 1778 te Amsterdam geboren, aldaar koopman in lakens, en beoefende de teeken- en schilderkunst, zoo in het vak van binnenhuizen, als voornamelijk in dat der landschappen. Ook etste hij eenige prentjes, volgens Kramm, *acht stuks landschappen met stoffagie.* Volgens Immerzeel was P. Barbiers Pz. zijn voornaamste leermeester.

Hij overleed te Amsterdam, en zijne kunstnalatenschap werd in Februarij 1850 in het huis met de hoofden verkocht. Zijn portret is door H. W. Caspari geteekend.

Zie Immerzeel; Kramm; van Eynden en van der Willigen, *Gesch. d. Vad. Schilderk.* D. III. bl. 228, *Aant.* bl. 227.

SAFTLEVEN (Cornelis) werd volgens sommigen in 1612, doch volgens Immerzeel en Kramm in 1606 te Rotterdam geboren. Hij was de oudere broeder van Herman (die volgt) doch was een minder verdienstelijk schilder dan deze, vooral wegens zijn doorgaans geelachtig koloriet. Evenwel had hij verdiensten in het schilderen van krijgslieden, wachthuizen, boerenbijeenkomsten, met, naar de wijze van Teniers, op de voorgronden geschikte wapentuigen, krijgskleederen en dergelijke voorwerpen van stilleven. Hij groepeerde zijne beelden geestig, en wist in houding en gelaatstrekken met een vast penseel veel uitdrukking te geven.

Op de verkooping van de Vos werd voor een door hem geteekende *Leeuwenkop* met kleuren *f* 62.00 betaald, en voor een dergelijke *f* 40.—.

Kramm vermeldt de volgende etsen van zijne hand:

De vijf zinnen.

Een reeks van 12 bladen, *afzonderlijke figuren.*

Een landschap, waarin een herder, een schaap, drie geiten en een kameel.

Twaalf bladen *verschillende dieren*, als honden, katten, geiten enz., geestig geëtst en zeldzaam.

Achttien bladen met den titel:

Animalia quadrupedia, zonder naam van den meester.

Zes en dertig stuks, voorstellende *karikaturen*, *de vijf zinnen*, *boeren*, *honden*, *katten*, *vogels*, enz. gold op de verkooping van den Grave von Fries *f* 52.00. Zijn portret, door van Dyck geschilderd, is door Vorsterman in koper gebragt. De teekening er van, door van Dyck, gold op de verkooping der nalatenschap van koning Willem II *f* 300. Kramm vermeldt andere afbeeldingen van hem.

Het jaar van zijn overlijden is onbekend.

Zie Immerzeel; Kramm.

SAFTLEVEN (Hermannus), jongere broeder van den vorigen, werd in 1609 te Rotterdam geboren, doch heeft nagenoeg altijd te Utrecht gewoond, waar hij den 5 Januarij 1685 gestorven, en in de Buurkerk begraven is. Hij was een leerling van Jan van Goyen, doch vormde voornamelijk zich zelve „door zich bestendig naar de natuur te oefenen, en zijne Rijn- en andere gezigten en landschappen ten deele stiptelijk naar het leven te volgen, en ten deele met ideale veranderingen te vervaardigen, terwijl hij alle met rijkdom van schepen, figuren enz. uitvoerig en kunstig stoffeerde." Volgens Immerzeel zijn zijne beste schilderijen kenbaar aan hare dunne en heldere verschieten, wijkende tinten en tusschenluchten, en een zedig koloriet, dat hij later met een bonter verwisselde.

Kramm geeft eene uitvoerige beschrijving van eene door hem en zijn broeder Cornelis vervaardigde schilderij op de ridderhofstad Zuilen te Zuilen, voorstellende een rijk landschap met beelden van dien tijd, eene familie geschiedenis uitmakende en die alle portretten zijn. Men ziet heer *Godard van Rheede van Nederhorst*, later gezant bij den Munsterschen vredehandel, bij het lijk zijner moeder, die, rijk gekleed op een paradebed ligt. Hij is vergezeld van zijne eerste vrouw met acht kinderen, welke vrouw toen reeds was overleden, en van zijne

tweede vrouw, die geene kinderen heeft gehad. Immerzeel noemt eene schilderij van hem, *De Neude te Utrecht, met ruiters en voetknechten.*

Zij stelt eigenlijk voor: *Het afdanken der waardgelders*, in 1618, op de verkooping van Brasmcamp, voor *f* 450.— verkocht. *Een landschap met jagers, honden en dood wild, en een Rijngezigt*, beide van zijne hand, golden op die verkooping *f* 600.— en *f* 830.—. Het museum van Amsterdam bezit 3 *Rijngezigten* van hem.

Tot zijne merkwaardigste teekeningen behooren die, welke te Utrecht in het stedelijk museum van oudheden worden bewaard. Zij zijn:

Twintig stuks afteekeningen van de *Ruine van de Dom- en St. Pieterskerk*, na den vreeslijken orkaan van 1 Augustus 1674.

Hij vervaardigde ook een *Platte grondteekening der stad Utrecht*, alsmede op twee zeer lange strooken, gezigten op die stad, om aan het hoofd van dien platten grond te worden geplaatst.

Al zijne etswerken zijn tusschen 1640—1669, dus in zijn besten tijd vervaardigd. Bartsch beschrijft 36, Nagler 39 stuks, onder de laatste 7, die verkeerdelijk hem worden toegekend. Een exemplaar van zijn werk, waaronder bij Bartsch onvermelde prentjes werd, op de verkooping van den Grave van Fries voor *f* 250.— verkocht. Op die van de Vos golden luchtig door hem geteekende landschappen van *f* 25 tot *f* 34.

Op den *Catalogus* van Goll van Frankenstein, in Julij 1833 te Amsterdam verkocht, komen 87 stuks, met den titel: fraaije, door hem geteekende en eigenaardig gekleurde, *Afbeeldingen van vele soorten van bloemen* voor. Zijn portret komt voor bij de Bie, waarnaar dat bij Houbraken en Descamps. Mr. Bodel Nyenhuis vermeldt: *Korte beschrijvinge van het genoeghlyck Amersfoort, met eene afb. der stad naar H. Saftleven, door H. Specht* (komt na d. j. 1657) een blad fol. Hij heeft ook zijn portret, geëtst naar eene schilderij. 1660. 4°.

Zie van Mander; Houbraken, Jacob Campo Weijerman; van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Dodt, *Archief*, D. III; Wap, *Astrea*, D. II. Jaarg. 1850, bl. 44, 83; *Utr. Volks-alman.* 1852 bl. 140; Mr. Bodel Nijenhuis, *Bibl. der Plaatsb* bl. 222; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

SAGAMUS (Georgius). Zie SYLVANUS (Georgius).

SAGARUS (Mr. Jacob), pensionaris van Middelburg. Toen Alva tegen den 20 Maart 1569 de Staten der Nederlanden te Brussel had bijeengeroepen, ten einde over de invoering van den honderdsten penning van alle goederen, zonder onderscheid te raadplegen, zond Middelburg Willem Pietersz. in Roozenburg en haren secretaris Sagarus derwaarts. Den 21 November 1571 werd hij met den burgemeester Adriaan Jacob Joosz. op nieuw naar Brussel gezonden om Alva te verzoeken, „dat hij wilde afstaan van den voet der vorderingen van den 10 en 20 penning, en, in de plaatse daarvan de aangeboden quote van *f* 67500 aan nemen." In Jan. 1572 bevond hij zich te Antwerpen, toen hij van staatswege last ontving om met Roosenburg en den secretaris van Campen, voor de derdemaal naar Alva te reizen, ten einde hem het gebrek van leeftocht te vertoonen en spoedige hulp te verzoeken van voorraad, schepen en krijgsknechten, om zoo ter zee als te land tegenstand te kunnen bieden. In 1578 komen hij en Mr. Henr. Zonnius nog als pensionarissen van Middelburg voor.

Zie 's Gravezande, *Tweede eeuwfeest der Middelb. Vrijheid*, bl. 128, 144, 145, 260, 291, 515.

SAGE (Benjamin le) behoorde tot een Zeeuwsch geslacht dat aan het vaderland, gedurende een reeks van jaren gewigtige diensten ter zee bewees. Hij was kapitein ter zee, en een stout zeeman, die als commissievaarder in 1692, den vijand veel nadeel deed.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. Zeew.*, D. IV. bl. 295 a.

SAGE (le) dapper zeeheld, nam als kapitein ter zee deel aan de roemrijke bedrijven van kapitein Abraham Crynssen om W. Indien in 1666.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. Zeew.*, D. IIb. bl. 392.

SAGE (P. le), een geboren Franschman, hield zich vele jaren hier te lande, voornamelijk te Amsterdam en te 's Gravenhage op. Hij werd aldaar in 1763 lid der confrérie kamer en was er nog in 1778 werkzaam, met portretteren in miniatuur, waarin hij zeer ervaren was.

Zie Kramm.

SAGE ten BROEK (Johan Jacob le). Zie BROEK (Johan Jacob le Sage ten).

SAGE ten BROEK (Joachim George le). Zie BROEK (Joachim George le Sage ten).

SAGEMAN (Kapitein), een Fries, dapper krijgsheld, was bij het beleg van Steenwijk in 1592.

Zie Botsscha, *Neerl. Heldend. te Land*, D. I. bl. 306.

SAGER (A.) schrijver eener *Diss. Med. de liene.*

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.*, p. 309.

SAIGE (Jacobus le) geboren te Douai, ridder van Jeruzalem, beschreef zijn reis naar Jeruzalem in 1518 ondernomen en in 9 maanden voleindigd, in zijne moedertaal en gaf die in het licht. Hij overleed te Douai 11 Febr. 1549.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 428; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 537.

SAILLY (Thomas) of SAILIUS, omstreeks 1553 te Brussel geboren, omhelsde vroeg den kerkelijke staat, en werd voorzien van een kanonnikaat te Veurne in Vlaanderen en vervolgens in de Cathedrale van Atrecht. Toen hij den ouderdom van 27 jaren had bereikt, ontdeed hij zich van zijne beneficen, trad in de orde der Jezuiten, en werd aan Antonius Possevin, op last van Paus Gregorius XIII aan den Czaar Jan Basilowitz gezonden, om aan de vereeniging der Grieksche met de Roomsche kerk te arbeiden, toegevoegd. Vermoeid door de ongemakken der reis, werd hij, op raad der geneesheeren, in de Nederlanden teruggeroepen en biechtvader van hertog Alexander van Parma, die hij naar het leger volgde. Toen hij de kranke krijgslieden te Burrich niet ver van Wezel bezocht, werd hij door de pest aangetast. Hij was buitenstaat in 1590 bij het beleg van Parijs, door den hertog van Parma tegenwoordig te zijn, wijl hij genoodzaakt was, in het hospitaal te Quesnoy, tusschen een menigte krijgslieden en bedelaars, zijn bed te houden.

Toen de Graaf van Bucquoi hem in 1595 had geroepen om de soldaten voor Kamerijk de biecht af te nemen, had hij den moed door een hagelbui van geweerschoten, met een eenvoudig schild gedekt, zich derwaarts te begeven. Een jaar later zond hem de amirant van Arragon naar Duitschland tot keizer Rudolf II en prins Ferdinand, aartshertog van Stiermarken, en naar Polen tot den koning Sigismund.

In 1597 werd hij rector van het Jesuiten collegie te Brussel, en terzelfder tijd hoofd der militaire zending, in welke betrekking hij werkzaam was tot 1603. In 1611 werd hij voor de tweede maal voor vijf jaren tot rector te Brussel benoemd. In 1620 werd hij als zendeling, aan het hoofd der troepen geplaatst, die de markies de Spinola naar de Paltz voerde. Toen hij den 7 Maart 1623 in de kapel der aartshertogin te Brussel ging om de biecht te hooren, biechtte hij zelf bij den Jesuit, die hem verzekerde, 't geen hij nog nimmer had gedaan. Men achtte zulks een voorteeken van zijnen dood. Inderdaad werd hij weinigen uren later door een beroerte getroffen, en overleed den volgenden dag, in het 70ste jaar van zijn leven, en het 43ste na dat hij zich in de orde der Jesuiten had begeven.

Hij schreef:

Litaniae vitae et passionis Domini J. C.; cum officio de passione, ex Scripturâ sacrâ, pro exercitu catholico. Antw. 1598. 16°. Deze litania zijn vervolgens in verschillende stichtelijke werken opgenomen, o. a. in het *Caeleste Palmetum.*

Instruction et exercises du soldat Chrestien. Anvers 1590. 12°. Ten dienste van het leger van zijne Cathol. Majesteit.

Ad serenissimum Rainutium Parmae et Placentiae Ducem quartum . . . . Epistola. Mediolani 1595. Ook in *Epitaphius* etc. (zie verder.) Hij geeft in dezen brief aan den prins een verhaal van den dood van zijn vader Alexander Farnese, hertog van Parma, dien hij, in zijn laatste oogenblikken, had bijgestaan.

Narratio expeditionis Belgicae Serenissimi Archiducis Alberti ad Ambianum. Brux. 1597.

Narratio itineris Ill^mi Domini Francisci de Mendoza, Admiranti Aragoniae, in Legatione sua ad Sac. Caes. Majestatem, Serenissimi Poloniae Regem: Serenissimum Archiducem Ferdinandum et alios. Brux. 1598.

Epithaphium in Serenissimum Farnesium Parmae et Placentiae Ducem, Aurei Velleris Equitem, summumque olim Belgicum Praefectum. Colon. Agripp. 1598. 12°.

Deze verzameling bevat, behalve den gemelden brief *ad R. Parmae Ducem*, Huberti Rudolphi, *Cisterciensis Ordinis Presb. et Abbatis, de rebus a Serenis. Alexandro Farnesiae, Parmae et Placentiae Duce in Belgio gestis oratio*; twee lijkredenen op denzelfden prins, een van P. Franc. Bencius, jesuit, een van Vincent-Blaise Garcias van Valentia; Aurelii Ursii *Carmen de bello Belgico*; eene *Elegie* van P. Bencius, een *Ode* van Nicolaas Phaëllus van Parma, eindelijk *S. P. Q. Romani Epitaphia, authore Vincentio Siculo.*

Thesaurus Litaniarum ac Orationum sacer, cum suis adversus Sectarios Apologiis. Brux. 1598. 8°. m. pl. Paris 1599. 12°. Brux. 1600. 16°. 1608. 12°. Anv. 1609. 12°. Dit werk is den 7 Aug. 1603 te Rome op den *Index* geplaatst.

Beraedt wat gheloof ende religie men behoort t' aenveerden, ghemaeckt in 't Latyn door den E. P. Leonardus Lessius . . . overghesedt in 't Nederduytsch door den Eerw. p. Thomas Sailly. . . . *Tweede editie verbeterd ende vermeerdert met een byvoeghsel, waerin dat sommige vraegen aengaende 't selve Beraedt beantwoordt worden.* Antw. 1611. 16°. 1613. 12°.

Traité de la mortification des passions, traduit du Latin du P. Julius Fatius, en Flamand. Anvers 1600. 12°.

Controverses de la Foi, traduites du François en Flamand, avec un supplément. Megelijk *le Catéchisme des controverses du P. Guil. Bail.*

La Maison intérieure. Traité de St. Bernard, traduit en Flamand.

Le Catholique véridique. En Flamand. Anvers 1611. 12°. *Augmenté, et mis en meilleur ordre.* Brux. 1616. 12°.

Réponse aux Questions qui regardent les matières contestées entre les catholiques. En Flamand. Anvers 1611. 12°.

Den nieuwen Morghen-wekker, wysende de nature, voortganck, vruchten, remedien der ketterye; te voorschyn gebrocht tot het welvaert der Geunieerde ende andere Nederlantsche Provincien. Leuven 1612. 4°. Geschreven naar aanleiding van den *Morghen-wecker der vryer Nederlandtscher Provintien* van G. Baudartius.

Tweederley Anatomien ghedaen door Adriaen van Loo, t' eerste op eenen Quidam sonder naem: het ander opt beclach Abrahami Costeri Minister t' Ossendrecht ende Woensdrecht, poghende te wederlegghen den catholycken Morgenwekker Thomas Saillie, over seven jaeren aen den H. W. E. Heeren de Staten van Hollant, Vrieslant etc. toegheygent tot voorderinge der Treve en een eeuwige vrede. Leuven 1619. 4°.

De tweede Anatomie van twee Tractaten Abrahami Costeri Antwerp. Minister van Ossendrecht ende Woensdrecht, tot Rotterdam, ghedruckt in 't jaer 1616. Door Adriaen Loossensis, Brusselaer, ter oorsaecke der opstandinghe des vleesche, vermeldt in den Catholycken Morgenwecker P. T. Sailly, Priester der societyt Jesu. Leuven 1619. 4°.

La Maison de la conscience, contenant des moyens et des remèdes pour bien vivre et bien mourir. En Flamand. Brux. 1620. 12°.

Disposition Testamentaire et Codicille, à l'usage des troupes de S. M. Catholique. Brux. 1620. 12°. Leuv. 1622. 12°.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 696; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 601; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 114; Paquot, *Mém.* T. I. p. 611; W. van der Heyden, *Verhaal van de verrigtingen der jesuiten in Friesland*, bl. 209; Muller, *Bibl. v. Pamflett.* N°. 859; *Cat. J. Muller.* Amst. 1857. p. 106.

SAILMACKER (Isaac), een hollandsch kunstenaar, die bloeide in het midden der 17e eeuw. Hij werd in 1633 geboren, en vestigde zich, onder den protector Cromwell, te Londen. Deze droeg hem op het *Gezigt der vloot voor Maerdyck* te schilderen. Eene andere schilderij van hem, voorstellende *De vereenigde vloot, onder bevel van den admiraal sir George Rooke*, die door de Fransche vloot, onder bevel van den graaf van Toulouse, tot den strijd werdt uitgelokt, werd in 1714 in prent gebragt.

Hij overleed den 28 Junij 1721, in den ouderdom van 88 jaren.

Zie Kramm.

SAINT (G.) graveerde prentteekeningen, o. a. een spinnend [illegible], naar Jan Luyken voor ƒ 6, een [illegible] op een kooytje, naar N. Berchove voor ƒ 20,50 verkocht bij van der Marck te Leyden, 1773.

Zie Kramm.

SAKES (Tingo) komt voor als grietman van Schoterland en gevolmagtigde wegens Zevenwouden op den landsdag van den 13 Aug. 1539. Den reversaalbrief van den 6 Julij 1545, waarbij de ingezetenen getrouwheid en gehoorzaamheid aan den keizer beloofden, bevestigde hij benevens eenige anderen met zijn zegel. Ook in dit stuk komt hij voor als grietman van Schoterland en Gedeputeerde uit de Staten van Friesland.

Hij overleed den 7 Januarij 1554, en werd te Oudeschoot begraven.

Zie *Charterb. v. Friesland*, D. II. bl. 760, D. III. bl. 69, 423; Sminia, *N. Naaml. d. Grietm.* bl. 363, 364.

SAKSEN-WEIMAR-EISENACH (Karel Bernard, hertog van), zoon van den groothertog Karel August en van Louise, prinses van Hessen-Darmstadt werd den 30 Mei 1792 te Weimar geboren, ontving een voortreffelijke opvoeding, die hem later in staat stelde ook op letterkundig gebied een eervollen naam te verwerven. Eigene neiging en de loop der gebeurtenissen deed hem reeds vroeg de wapens aangorden. Op veertienjarigen leeftijd was hij als vrijwilliger onder Hohenlohe bij den slag van Jena, en toen zijn vader zich bij het Rijnverbond had aangesloten, trad hij in Saksischen dienst, en hield zich meestal te Dresden op. Hij nam echter, als majoor van den generalen staf, deel aan den veldtogt van 1809 en onderscheidde zich in den slag bij Wagram. Hij nam echter, nadat hij den 5^n Julij 1811 tot luitenant-kolonel bevorderd was, noch aan den russischen veldtogt, noch aan de latere veldtogten deel; en eerst, na den slag bij Leipzig, drong hem zijn vaderlandsch gevoel zich weder als kolonel aan het hoofd van zijn regiment te stellen. Sedert nam hij deel aan de krijgsverrigtingen der Saksische troepen, totdat hij in 1815 den Saksischen dienst verliet, en als kolonel, chef van het regement Oranje-Nassau, in Nederlandschen dienst overging.

Hij vond spoedig gelegenheid zich te onderscheiden. Bij de opening van den veldtogt in de Zuidelijke Nederlanden was zijne regiment ingedeeld bij de brigade Gödecke, van de Nederlandsche divisie de Perponcher, en den 12 Junij 1815 te Genappes gestationeerd. Des namiddags te drie uren van den 15, was, ten gevolge van ontvangen berigten uit het hoofdkwartier van den prins van Oranje te Braine-le-Comte, bevel gegeven, dat de Nederlandsche divisie onder de Perponcher met den meesten spoed onder de wapenen moest komen, en de eerste brigade op den straatweg, de tweede te Quatre-Bras zou bivouacqueren. Tevens kreeg de hertog het bevel over deze laatste brigade, wijl Gödecke, ten gevolge eener been kneuzing, het bevel niet kon blijven voeren. Nog eer de gemelde orde was gekomen, had hij echter reeds vernomen dat de vijand van Charleroi noordelijk oprukte, en zijn heldere krijgsmansblik hem doen besluiten op eigen gezag met zijn regiment naar Quatre-Bras op te rukken. Al spoedig, des avonds omstreeks 8 uren werd zijne voorhoede te Frasnes door de Franschen aangetast en trok, onder een gestadig vuur, maar in volmaakte orde, terug. Om 9 uren zond hij aan Perponcher een rapport en deelde hem tevens zijn besluit mede, om stand te houden. Deze zond hem onmiddelijk het bepaalde bevel terug Quatre-Bras tot het uiterste te verdedigen en gaf hem de toezegging van versterkingen, die hij zelf in den loop van den nacht zou aanvoeren.

De hertog bezette het bosch langs den zoom en in de doorgangen, en ontwikkelde aldaar voor den vijand schijnbaar eene sterke magt, bernam zelf met den sabel in den vuist, aan het hoofd van twee compagnien nationale militie, een door den vijand genomen hoek van dit bosch, doch moest eindelijk, te meer daar zijne manschappen al hunne ammunitie hadden verloren, en hij vruchteloos om bevelen had gezonden, na heldhaftige tegenweer, voor de overmagt bezwijken. Des avonds stond hij met de overige troepen der devisie aan den weg van Nivelles, terwijl nog twee batallons zijner brigade deel hadden

genomen aan den laatsten aanval der Engelschen en, regts van het bosch van Bossu, den regtervleugel innamen. Den 17 nam het engelsch-nederlandsche leger de terugmarsch aan, en bezette de stelling bij Waterloo. Hier nam de hertog den uitersten linker vleugel in, en bezette het kasteel Frischermont en het gehucht Smohain. In den gedenkwaardigen slag van den volgenden dag hield hij de aanvallen van van d'Erlon met onbezweken moed tegen. Na den slag volgde hij met zijne brigade het leger naar Frankrijk, en keerde, na het bevel aan Gödecke overgegeven te hebben, naar Nederland terug. Hier werd hem bevel over een infanterie-brigade opgedragen, en den 24 November 1816 werd hij tot generaal-majoor benoemd. In 1818 werd hij provinciaal kommandant van Oost-Vlaanderen, vestigde zich te Gend, en wist aldaar weldra aller harten voor zich te winnen. Hij maakte zich thans de rust, die hem vergund werd, ten nutte, tot voortzetting zijner studiën, en deed van April tot December 1825 een wetenschappelijke reis naar Engeland en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika. Die reis volbragt hij aan boord van Z. M. korvet *Pallas*, onder bevel van den lateren vice-admiraal J. C. Rijke. In het volgende jaar werd de beschrijving dier reis, naar aanteekeningen van den hertog te Weimar, door den geheimraad Luden in het licht gegeven. Een paar jaar later verscheen daarvan eene nederlandsche overzetting. Bij het uitbreken der onlusten in Belgie nam de hertog tot commandant der 2e divisie van het mobile leger, en vervolgens tot luitenant-generaal bevorderd, deel aan alle krijgsverrigtingen, streed bij Lier en bij Merhem, verrigtte den togt naar Maastricht en ontzette deze vesting, bestreed te Antwerpen het oproer, haalde Chassé over den hoon, Nederland aangedaan met kracht van wapenen te wreken, en sneed, onbekend met den wapenstilstand, den aftogt aan het geslagen belgische leger af.

Den 6 December 1848 werd hij tot commandant van het leger in Nederlandsch-Oostindie benoemd, en kwam aldaar den 14 April 1849 op Java aan. Naauwelijks eenige weken na zijn aankomst, overleed de generaal Michiels, opperbevelhebber der derde Balische expeditie en de hertog, nog te kort in Indië om geacclimateerd te zijn, biedt echter aan de expeditie op zich te nemen, hetgeen geschiedde. In den winter van 1849 werd hij tot generaal der infanterie bevorderd, drie jaren later (1852) keerde hij, na vele verbeteringen in het Indisch leger tot stand te hebben gebragt, tot herstel zijner gezondheid, naar Nederland terug; ontving den 5 October 1853 zijn eervol pensioen, kreeg in Mei 1854 zitting in het comité van defensie, en overleed den 31 Julij 1862 te Liebenstein in Thuringen. In 1816 trad hij in het huwelijk met de hertogin Ida van Saxen-Meiningen, die in 1852 overleed. Behalve zijn reis gaf hij in 1834 te 's Hage *Précis de la campagne de Java avec cartes et plans*, 1811, in het licht. Hij was lid van verschillende geschied- en letterkundige genootschappen, o. a. van de Maatschappij van Nederlandsche letterkunde te Leiden.

Meermalen is hij afgebeeld.

Zie Vaudancourt, *Histoire de la guerre soutenue par les Français en Allemagne en* 1813. Luneb. 1839; C. von Plotho, *Der Krieg in Deutschland und Frankreich in den Jahren* 1813 *und* 1814. 3 Th. Berlin 1817; Dez. *Der Krieg in verbündeten Europa gegen Frankreich im Jahr* 1815. Berlin 1818; F. Koch, *Mémoires pour servir à l'Histoire de la campagne de* 1814, 2 vol. Paris 1819; A. de Beauchamp, *Histoire des campagnes de* 1814 *et de* 1815, *The battle of Waterloo, also of Ligny and Quatre-Bras, etc.;* Lond. 1817, 2 vol.; C. von Clausewitz, *Den Feldzug von* 1815 *im Frankreich;* von Grolman, *Geschichte des Feldzugs von* 1815 *in den Niederlanden und Frankreich*, Berlin 1837—1838, 2 Th.; J. Scheltema, *De laatste veldtogt van Napoleon Buonaparte*, Amst. 1816; Del Campo, *Leven van Chassé;* Bosscha, *Neêrl. heldend. te land*, D. III. bl. 445, 456, volgg.; 487 volgg.; 624, 647, 668, 671, 680, 690 volgg.; *Niederl. Mus.* 1, 2, 1833, 113; *Gedenks. d. Maats. v. Ned. Letterk.* bl. 49; Muller, *Cat. v. portr.*

SALANUS (Johannes), een geneesheer, die in de 16e eeuw te Atrecht leefde, en volgens Sweertius in het licht gaf:

Promptuarium rerum omnium in arte medica memorabilium.

Methodus medendi.

Compendium totius artis medicae.

Zie Sweertius; Jöcher.

SALBRUGGEN (K. van). Zie SOLBRUGGEN (K. van).

SALDENUS (Guilielmus Antonius), in 1627 te Utrecht geboren, studeerde aldaar onder Gysbert en Paulus Voet en Hoornbeek in de godgeleerdheid, werd in 1669 predikant bij de hervormde gemeente te Renswoude, begaf zich drie jaren later naar Kockengen, in 1655 naar Enkhuizen, in 1664 naar Delft, in 1677 naar 's Gravenhage, waar hij den 8 Febr. 1694 overleed. Hij maakte zich vooral bekend als bestrijder van het tooneel. Overigens was hij een geleerd theologant en tevens nederduitsch dichter. De senaat der Utrechtsche Hoogeschool benoemde hem honoris causa tot Theologiae doctor. Zijn portret bestaat. Men heeft van hem:

Concionator Sacer. Hagae 1678, 12°.

Exercitatio de jure Zelotarum. 1673.

Christiani Liberii Germani βιβλιοφιλια, sive de libris scribendis, legendis et aestimandis exercitatio paraenetica. Traj. 1681, 12°.

De Libris varioque eorum usu et abusu. Amst. 1688, 8°.

Otia Theologica. Ultraj. 1669. Amst. 1684. 4°.

Ongevoeligheid des herte omtrent de geestelijke zaken, 1861.

Kragt des H. Avondmaals, 1664.

Leeven uyt de doot, 1669.

Leven uit den dood. Utregt 12°.

Van de Conferentie. 12°.

Vrugtelooze biddag. 12°.

Lijkpredikatie op J. Goethals. 12°.

Troost voor een bedroeft Christen. 12°.

Apostolische zegenwensch.

Den zwakken leidsman. 12°.

Weeklagten der Heyligen over Sions ellende. Afscheids- en Intree-predikatien. Utrecht 1665.

Christelijke kinderschool. Utrecht 1668. 12°.

Neerlands tranen. Delft 1692. 12°.

Toetsteen van een Christens oordeel, met een *Voorrede van Prof. Velzen.* Utrecht 1665. Gron. 1728. 12°.

Geestelijk Avondmaal. Utrecht 1745.

Weg des leevens. Utr. 1665, Amst. 1749. 12°.

Geestelijke Honingraatin 16 *predikatien.* Rott. 1695. Amst. 1739.

Droevige staat eens Christens. Utr. 1664. Amst. 1757. In 't Hgd. Bremen 1672, 8°.

Kinderschool. Delft 1673.

Pauli nederigheid.

Eens leeraars hoogste wensch.

Een Christen vallende en opstaande. Utr. 1667.

De overtuygde Dina, of korte en nodige waarschouwingh tegen 't besien van de hedens-daegsche schouwspelen, soo in 't gemeen als wel bysonderlyk in dese bloedige oorloghs tyden. By maniere van samenspraeck tusschen Apollos, een predikant, en Dina, een jonghe jufvrouw. Gron. 1763. 12°.

Aen den Heere vertaelder van het seer nodige Tractaat van Christoffel Sutton, genaemt Disce Mori, of Leert sterven.

Desiderii Pacii, zeedig verzoek aan Juffrouw A. M. Schurmans.

Met P. de Witte, Joh. Hoornbekii *Mucellanea sacra.*

Zie Moller, *Isagog. ad Histor. Ducat. pleswic. et Holsat.* T. II. c. V. § ul.; Crenii, *Animidv. Philol. et Histor.* T. VIII. p. 46, 47; van Til, *Bibl. Theol. select.* p. 62, 103; Voetius, *de Exercit. Piet.* C. XXXIV, § VIII; Le Long, *Bibl. Sacra*, T. II. p. 939; Stollius, *Introd. in Hist. Litter.*, T. I. p. 7; *Acta erudit. Novemb.* 1684, 1686, *Oct.* 1688, p. 100, 101; Placcaeus, *de Script. Pseudon.* p. 418; Marckius, *in Obit. H. Witsii;* Voet, *Dissert. Theol.* T. II. p. 304; Burman, *Traj. erud.* p. 319 seqq.; Glasius, *Godg. Nederl.;* van der Aa, *N. B. A. C. Woord.* Collot d'Escury, *Holl. roem*, D A. IV. (2) bl. 512, 513; Schotel, *Tilb. Avondst.* bl. 195, 196; Kobus en de Rivecourt; Abcoude, *Naaml.*; Arrenberg, *Naamr.* bl. 450; Jöcher; van Rheenen *Kerk. reg. van Utrecht*, bl. 85, 179; Soermans, *Kerk. reg.* bl. 37, 129; Veeris, *Kerk. Alphab.* bl. 176; Bayle, i. v.; *Cat. d. Maats. v. Ned. Lett.* D. II. bl. 153; *Bibl. de Groe*, p. 257. Muller, *Cat. v. portr.*

SALIGER (Johannes) vertrok met zijne ambtgenooten in 1587 uit Antwerpen, waar hij predikant bij de Luthersche gemeente was geweest. Na zijn vertrek werd hij nog in hetzelfde jaar predikant in de Mariakerk te Lubeck, doch om zijne bijzonder gevoelen over het Avondmaal, 4 Julij 1566 van zijn ambt ontzet, waarmede men echter, naar het oordeel der godgeleerden van Mansveld, in hun schrijven van 15 November 1566, te overhaast was te werk gegaan. Nog in 1568 werd hij predikant in de Nicolaïkerk te Rostok, alwaar hem om dezelfde oorzaak hetzelfde lot wedervoer op 16 October 1569, schoon twee zijner ambtgenooten te Wismar zelfs, in tegenwoordigheid van Ulrick, hertog van Mecklenburg, deze afzetting in hunne predikatien afkeurden. Omstreeks 1575 werd hij predikant te Woerden, waar men hem reeds voor zijne

komst te Antwerpen in 1564 schijnt gekend te hebben. Hier was hij niet minder ijverig dan zijn ambtgenoot Cornelis van der Laer, om in dezen hagchelijken tijd de gemeente tot standvastigheid en getrouwheid aan te sporen. Groot was de ijver van beide leeraars gedurende het beleg dier stad door de Spanjaarden, van 8 September 1575 tot 24 Augustus 1576. Al wat de schrift tot vermaning, vertroosting en bemoediging bevat, werd door hen der gemeente voorgehouden: zij wezen haar op de wonderbare verlossing van Samaria, door Elisa voorspeld II Kon. 7, van Jeruzalem op het gebed van koning Hiskia, door Jesaja voorzegd, Jes. 37, II Kon. 19, en op de verlossing van David uit de handen van zijnen vijand Saul, I Sam. 13. Met zulke voorbeelden verbonden zij zoo vele troosterijke spreuken der schrift, om den moed der belegerden op te beuren. Wanneer de vijand hen nu eens dreigde, dan eens vermaande, om in den schoot der Roomsche kerk weder te keeren, dan dankten zij God voor hunne gemeenschap aan het Euangelie van den eersten dag af tot nu toe, en hadden het goede vertrouwen, dat Hij, die in hen begonnen had het goede werk, het ook volbrengen zou tot op den dag van Jezus Christus Filip. 1 vs. 3, 5, 6. Toen in de laatste weken van het beleg, de nood dringender was geworden, zonden de beide leeraren, met toestemming van den bevelhebber en van de regering der stad, op 16 Augustus 1576, aan de belegeraars een brief, ten einde hen, onder welke er waren die uit Duitschland geboortig, Luthers leer beleden, te vermanen om gewetenshalve van dezen oorlog af te zien, en zich niet langer in vijandschap te stellen tegen God en zijn woord, door te strijden tegen de belijdenis van het zuivere Evangelie. Deze brief zag het licht, onder dezen titel: *Copye van den brief der predikanten der Christelycke Gemeente der stad Woerden, den 16 August anno Domi 1576 met andere schriften Dr. M. Lutheri tot vermaening, tot boete en waerschuwinge voor schaede, gezendt in die Cruyeschans aen de Oversten, Hopluyden, Bevelhebbers en alle de Crygsluyden, die hen, om die Christelycke gemeente der stad Woerden in Hollant, den Augsborgsche confessien toegedaan, om des Evangelioms Christi wille, in zeven schansen, en vier legeren ende sommige scheepen te water, diezelfde stad uit te hongeren en met gewelt te overvallen, gelegert hadden, en den XXIII August met verschrikkingen en schande afgethogen zijn* in 8°.

Bij dezen brief, die, blijkens zijn inhoud, reeds in het begin van Augustus, toen Woerden over de 46 weken was belegerd geweest, geschreven was, waren gevoegd eenige uittreksels uit de schriften van Luther en andere Godgeleerden tot vertroosting der christenen, die om de waarheid vervolgd werden, en tevens tot hunne aanmoediging om geweld met geweld te keer te gaan. Ook deze uittreksels zagen het licht, onder den titel: *Bedenken, oordeel en raet Dr. M. Lutheri en andere Hooggeleerde Theologanten met sommigen sluitreden Lutheri in openbare disputen verdedigd anno* 1529, *dat men den Paus en zijn beschermheeren tegen onreglen, geweld en crijgh wederstant sal doen. Ghedruckt tot onderwijs en troost der Christelycke gemeente der stad Woerden in Holland, der ongevolster Augsburgscher confession toegedaan, welke daerom met seven schansen van den Albaneschen Papenknegten en kindermoorders tot Oudewater over 46 weken beschanst, en nu nog daarenboven met vier legchers nevens die seven schansen en met schepen of schuiten te water belegert is in 't jaer ons Heeren* 1576. Deze brief, door de beide predikanten onderteekend, werd den 16 Augustus gezonden aan den vijand in de kruisschans. Men vermoedde toen nog niet, dat de verlossing der stad zoo nabij was. In den morgen van Vrijdag 24 Augustus, tusschen 5 en 6 uren, stak de vijand de Kromwijker en Polerer schansen met de drie daar achter gelegenen legerplaatsen in brand en vertrok. Kort daarop gaf Saliger de geschiedenis van het beleg in het licht, *Historia van der tyt der waere belegering ende wonderlycke verlossinghe der Christelycke ghemeente der stadt Woerden in Hollant, der Augsburchsche confessie toeghedaen. Godt den Heere ter eeren ende alle Christenen tot vruechden, ende den vervolghers des heylighen Euangelioms ende den aenhanck des Paus tot boete, Kortelyck opgheschreven door Johannes Salighér, Predigher aldaer. Ghedruckt by Dierick Mullem.*

Had Saliger zich gedurende het beleg onderscheiden als handhaver van godsdienst en vrijheid; moedig had hij zich reeds vóór het beleg verzet tegen den voorslag van sommige der aanzienlijkste ingezetenen, om liever met den vijand in onderhandeling te treden, dan zijn komst herwaarts af te wachten, en waarschijnlijk zal hij wel de bewerker geweest zijn van zekeren brief aan den bevelhebber en de regering der stad, door prins Willem eigenhandig geschreven en gedagteekend uit Dordrecht 29 Augustus 1575, en in de *Bijdragen tot de Gesch. der Evang. Luth. Gemeenten* medegedeeld. Toen Cornelis van der Laer, niet lang na Woerdens beleg, en de pacificatie van Gend, naar Bodegraven vertrokken en door Hendrik Vredeland opgevolgd was, was Saliger ook met dezen voor de belangen der gemeente werkzaam, bleef aan dezelfde gevoelens gehecht, die hij vroeger had omhelsd, en even gestreng in het bestraffen der zedeloosheid bij grooten en kleinen. Deze strengheid berokkende hem vele vijanden, die zich op hem zochten te wreeken, en hem van onregtzinnigheid in het leerstuk der erfzonde, waaromtrent men wist, dat de gevoelens van andere leeraren der Luthersche kerk van de zijnen (hij stond in het gevoelen van Flacius omtrent dit leerstuk voor) verschilden. Een hunner klaagde hem op den 18 September 1578 bij de overigheid aan, en toen deze zijne beschuldiging niet kon staven, verstoutte hij zich, terwijl Saliger predikte, hem, in het midden der kerk met luider stemmen tegen te spreken, hetgeen een groote ontsteltenis onder de toehoorders verwekte.

Daar Saliger zich opentlijk verzette tegen het schenden der verdragen tusschen der Roomschen en Hervormde gesloten, en zich minder tegen de afzwering van Philips, waarover 's Lands Staten reeds in 1579 begonnen te handelen, wijl, naar zijne meening, niet anders dan eene volkomene zegepraal der Hervormde kerk, met uitsluiting van iedere andere gezindte te wachten stond, zoo meenden zijne vijanden, dat de tijd dáár was hem tot een gewissen val te brengen. Zij klaagden hem bij de Staten van Holland aan, die twee gemagtigden benoemden om te Woerden onderzoek te doen. Hun verslag gehoord hebbende, zonden zij op nieuw gemagtigden naar Woerden, ten einde den predikant zelven te hooren. Deze verdedigde zich moedig, en werd, in weerwil der groote diensten, die hij bewezen had, van zijn ambt ontzet, waardoor een groote schrede was gedaan tot de invoering der Hervormde kerkleer te Woerden. In weerwil dat sommige ingezetenen het herstel van Saliger, in den predikdienst verzochten, werd hem de Staten niet alleen het prediken aldaar maar ook elders verboden, en zoo wel Saliger als Vredeland gelast uit stad en land te vertrekken.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XVI. fol. 170—175 (145—149); Hooft, *Ned. Hist.*, B. XVI. bl. 686, 687; Brandt, *Hist. der Ref.*, D. I. bl. 662—664; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 331—334; *Resol v. Holl.* 24 Aug. 1579 bl. 196; 21 Nov. 1579 bl 284, 285, 4 April 1585 bl. 53; *Kerk. Placaatb.* D. II. bl. 14; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk*, D. I. bl. 251; J. Mulleri, *Cimbria litter.* T. I. p. 187; J. A. Fabricii, *Memoria Hamburg.*, Vol. II. p. 805; B. Costerus, *Hist. Verh.* 1737, bl. 42, 43, 167, 168, 244, 287, 288, 407—424; *Belegering van Woerden door de Spanjaarden* (door J. G. H. Rendler), in *Mengelw. der Vaderl. Letteroef.* Dec. 1808, bl. 805, 826; Kist en Royaards, *Kerk. Archief* (2e serie) D. IV. bl. 139, 143; J. C. Schultz Jacobi en F. J. Domela Nieuwenhuis, *Bijdragen tot de Geschied. d. Evangel. Luth. Kerk*, St. III. bl. 62 volgg., Wap, *Astrea* 1855, bl. 445; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Hoogestraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Cat. J. van Voorst, T. I. p. 218.

SALIS SAGLIO MYENFELD (Rudolphus Anton de) [1]), brigadier en eigenaar van een regiment Grisons van zijnen

[1]) »Salis, een oud adelijk geslacht uit Graubunderland, hetwelk vroeger souvereine regten heeft bezeten. Onderscheiden historieschrijvers hebben zich met het zamenstellen van de généalogie van die familie bezig gehouden, en sommige daarvan hebben zelfs gepoogd in de fabelachtige overleveringen van den ouden tijd, stof te vinden tot ontdekking van haren oorsprong.

De eerste, waarvan de geschiedenis met zekerheid melding maakt, is Rodolphus, die in de 10 eeuw woonde op zijnen burg Castellaz nabij het dorp Saglio in de vallei Bregell van het landschap gelegen. Uit een perkament (waarvan het fac-simile te vinden is in het 36 deel der »*Inscriptions et belles lettres de l'Academie Royale de France* p. 159), hetwelk zich thans nog bevindt in handen van den baron de Salis Marschlius, wonende op het kasteel Marschlius in Graubrunderland, voerende de dagteekening van 10 Aug. 913, blijkt, dat genoemde Rodolphus en Andreas, (denkelijk een zijner zonen) den aartsbisschop van Mainz, Hatto, en zijn gevolg, op hun kasteel Castellaz herbergden, en aan hem de regalien betaalden, welke

naam, in Nederlandschen dienst. Hij onderscheide zich bijzonder bij de veldslagen van Hamelis 1706; te Malplaquet

zij aan den keizer Conradius verschuldigd waren voor de landerijen, welke zij van hem in bezit hadden. Opmerkenswaardig is het ongetwijfeld, dat, dezelfde landerijen, gelegen in de vallei Bregell en op den berg Septuner, alsmede eenige in a°. 1092 bij aankoop verkregen Alpen, liggende op het Juliaansche gebergte, bij voortduring en nog heden aan de afstammelingen van Rodolf en Andreas toebehooren. De koopbrieven daarvan bevinden zich nog in originali bij de familie.

Verscheidene leden van dit geslacht bewezen gewigtige diensten aan Nederland en sommige hebben zich daar gevestigd en voortgeplant. Er bestaat dus reden tot eenige uitweiding ten aanzien van oorsprong en verwantschap.

In 1168 was Goubertus grootmeester der St. Jan orde. Zie Bucelinus.

In 1172 was Andreas kapitein van Frederik Barbarossa, en volgde dien in Syrië A°. 1188.

In 1269 teekende Jan voor de stad Como, den vrede tusschen Arnold Amati (vulgo *von Mütsch*), en de bisschop van Coire. Deze charte bestaat nog.

In het jaar 1323, zonden Rodolphus en Hartman van Werdenberg, graven van Sargans, die verpligtingen hadden aan hunnen oom Jan Donat, vrijheer von Vatz, en wiens partij zij waren toegedaan; een oorlogs-cartel aan Gaubertus de Salis, wonende op zijn kasteel bij Sagliuo, omdat Rudolf en Schwiche de Salis, zoon, en neef van genoemde Gaubertus, aanvoerende de hulpbende van de bisschop van Ceine, daarmede strooptogten deden op het grondgebied van Jan Donat.

In het jaar 1487 werd Gaubertus, bijgenaamd *de Groote*, tot ridder geslagen, door keizer Sigismond, en ontving hij die waardigheid voor hem en alle zijne nakomelingen.

In 1516 ontving Dietegan, zijn zoon, de accollade van keizer Maximiliaan, wegens zijn bij uitstek dapper gedrag in den slag bij Marignan, in welke hij 17 landknechten met zijn strijd-ax ter neder velde.

In 1503 werd Hercules tot ridder geslagen door Frans I, koning van Frankrijk.

In 1563 werd Dietegan de Salis Seeuwis door keizer Ferdinand benoemd tot baron van het Duitsche rijk voor hem en al zijne nakomelingen.

In 1582 werd Rodolf de Salis-Saglio door keizer Maximiliaan II benoemd tot baron van het Duitsche rijk.

In 1616 en 1643 werden Anna Maria en Maria Elisabeth de Salis-Saglio verheven tot abdissen der vorstelijke kloosters van Nieder en Obermunster te Ratisbonne. Zij regeerden, de eerste 36 en de tweede 35 jaren. In de kerken van Nieder en Obermunster vindt men de volgende inscriptiën:

1. A. D. MDCCXXXIII Mensis Oct. IV in Coro pie et sancto obdormivit reverendissima et nobillissima D. D. Maria Elisabeth, nata Domina de perullustra prosapia Dominorum de Salis, abbatissa imperialis Callegiate Canonissarum in Obermunster Ratisbone, cujus animae sit Deus propitius et eeterna gaudiis eam clementer perfrui concedat. Amen.
2. Die Hochwurdigst Hochwohlgeborne Frau Frau Anna Maria von Salis, dies keizerlich freyweltl: Reichs Stifts Niedermunster gefürste abbissen, hat hier vorstehende Heil. Crucifix, statt Dero Epitaphii aufrichten lassen; ward erwölht MDCXVI. Regieret XXXVI und ist in Gott seelig entschlaffen MDCLII. Alters LXII jahr.

In 1639 werd Hans Wolfgang de Salis-Saglio ridder der Duitsche orde, generaal der kavallerie, benoemd door keizer Ferdinand II tot baron van het Duitsche rijk.

In 1694 werd Johan, vrijheer van Salis Zizers, door keizer Leopold benoemd tot graaf van het Duitsche rijk, voor hem en al zijne nakomelingen.

In 1748 werd Peter de Salis-Saglio, gezant aan het hof van Engeland, en in de Nederlanden door keizer Frans I benoemd tot graaf van het Duitsche rijk, voor hem en al zijne nakomelingen.

In 1766 werd Thomas de Salis-Meyenfeld benoemd door keizer Joseph tot baron van Haldenstein, zijnde eene heerlijkheid hebbende regt van justitie.

In 1777 werd Johan Gaudenz baron de Salis Seewis (grootvader van den vermaarden dichter) door Lodewijk XVI, koning van Frankrijk, benoemd tot graaf, met regt van eerstgeboorte.

In 1822 werd Rodulf Antoni de Salis-Meyenfeld, directeur der registratie en domeinen in de provincie Zuid-Holland; benoemd door koning Willem I der Nederlanden, tot Nederlandsch baron, met regt van eerstgeboorte.

De leden van dit over oud geslacht ontvingen van de Europesche vorsten een groot aantal decoratiën. Eene zamentrekking daarvan geeft de volgende uitkomsten:

Een grootmeester van St. Jan (Malta) A°. 1168, volgens de geschiedschrijver Bucelinus en meer anderen. In Frankrijk 1 grootkruis en 7 ridders van den Heilige Lodewijk, 1 grootkruis, 1 kommandeur en 4 ridders van de orde van verdiensten, 3 ridders van het legioen van eer. In Oostenrijk 1 ridder van het gulden vlies, 2 van Maria Theresia, 1 der Teutonische, 1 van St. Leopold, 1 van vrijheden kruis, 4 van de ster-kruis, (vrouwen-orde, Croix Etoilé). In Beijeren 1 kommandeur van St. Michiel. In Spanje 1 ridder van St. Jan, 1 van St. Jacobus, 3 van St. Stephanus. In Rome 7 ridders van de spoor, waarvan 1 erflijk, 1 van St. George. In Hessen-Darmstadt 1 ridder der Lodewijk-orde. In Nederland 2 ridders van de Willems- en 4 van de Leeuwenorde. In Portugal 1 ridder van de toorn en 't zwaard. In Pruissen 2 ridders van de roode adelaar. In Rusland 1 ridder van St. Anna, 2 van Wlademir. In Venetie 2 ridders van St. Marcus. In Savoye 1 ridder van St. Maurice.

Van de vroegste tijden af aan, aan den krijgsdienst gewijd, heeft dit geslacht in den loop der tijden aan Frankrijk, Duitschland, Spanje, Sardinie, Napels, Holland, Rome, Beijeren, Venetië enz. de volgende officieren geleverd: generaals 6, luit.-generaals 8, generaal-majoors en brigadiers 8, kolonels 53, luit.-kolonels 26, majoors 17, kapiteins 127.

Door de groote uitgebreidheid der familie zoo in Graubunderland als in de meeste landen van Europa, is de noodzakelijkheid ontstaan om bij de geslachtsnaam Salis, dien der woonplaats te voegen, waar elke tak zijne voornaamste zetel had; van daar de namen van: Salis, *Marchlins*, *Bundo*, *Sils*, *Samaden*, *Haldenstein*, *Jenins*, *Meyenfeld*, *Zizers*, *Seewis*, *Grütch*, *Saglio*. Deze laatste benaming behoort echter aan al de thans bestaande leden der familie, als zijnde het dorp Saglio de bakermat van allen geweest.

De leden dezer familie, die zich in de Nederlanden ophielden en zich nog bevinden, behooren tot de takken der Salis-*Saglio*, *Meyenfeld*, *Marchlins* en *Jenins*, hebbende de eerste hunner den Nederlandschen bodem betreden in het eind der zeventiende eeuw."

1709, en sneuvelde roemrijk op het slagveld van Fontenoy 1745; bij welke slag tevens sneuvelde.

SALIS MARSCHLINS (JEAN LUCIEN DE), majoor in Nederlandschen dienst.

SALIS (RUDOLPHUS DIETEGAN DE), oudste zoon des voorgaande, was generaal majoor in Nederlandschen dienst.

SALIS (JEAN BAPTISTE DE), tweede zoon des voorgaande, geboren te Breda den 9 Mei 1721, begon zijne militaire loopbaan onder zijn vader als kadet; doorliep alle rangen, en overleed als luitenant-generaal te Breda 1803, na den lande veele goede diensten te hebben bewezen.

SALIS (RUDOLPH ANTONI, Baron DE), zoon des voorgaande geboren te Arnhem den 28 December 1761, kadet in het regiment zijns vaders; onder koopman bij de V. O. C. te Batavia 1778; schepen der stad Breda 1784; raad van politie (eerste persoon na den gouverneur) aan de Kaap de Goede Hoop 1802; administrateur der domeinen in Oost-Friesland 1809; directeur der registratie en domeinen te 's Hertogenbosch en te 's Gravenhage, van 1816 tot 1843; ingelijfd in den Nederlandschen adelstand 1817; benoemd tot Nederlansch baron met regt van eestgeboorie 1822; ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw. Hij onderscheide zich bijzonder door beschaving en werkzaamheid. Het is onder zijne leiding, als directeur der registratie en domeinen in de Provincie Zuid Holland, dat de verfraaijingen in het Haagsche bosch zijn aangelegd en voltooid. Gewillig tot dienstbetoon, verleende hij in het jaar 1819, aan kommissarissen der Litteraire Societeit op 't Plein, vergunning tot het aanleggen en bouwen van eene tent in het Bosch, voor welke vergunning hem door kommissarissen der Societeit, bij missive dd. 15 Junij 1819, namens de gezamenlijke leden, het honorair lidmaatschap als een bewijs van erkentlijkheid werd aangeboden. Algemeen geacht overleed hij in den hoogen ouderdom van 90 jaren, den 24 December 1851. Vier van de vijf zijner zoons, die het vaderland in de Overzeesche bezittingen dienden, en op wiens ondersteuning hij in zijnen hoogen ouderdom regt had te mogen rekenen, werden, vèr van zich verwijderd, aan de gevolgen van vermoeinissen en den invloed van het Indisch klimaat hem door den dood ontrukt.

SALIS (JEAN BAPTISTE, Jonkheer DE), zoon van den voorgaande, geboren ter reede van Batavia, aan boord van het compagnieschip *de Meerenberg*, 1784; begon zijne carrière als aspirant der Marine op de vloot van prins Willem V bij het eiland Whigt. Tot 1815 bekleede hij onderscheidene posten zoo militair als civiel, en vertrok in 1816 naar Java. De Gouverneur-generaal, baron van der Capellen, die hem van vroegere dagen kende, ontving hem te Batavia met veel onderscheiding, en droeg hem al dadelijk betrekkingen van vertrouwen op. Als inspecteur en adjunct directeur der houtbosschen bewees hij onder den directeur baron Lawick van

Pabst, vele en gewigtige diensten. Gedurende den Javaschen oorlog van 1826—1830, was hij meermalen werkdadig te velde. Hij eindigde zijnen loopbaan in 1838 als resident van Rembang, na alvorens de voormalige residentie Banjoewangie te hebben beheerd. Een hartstogtlijk en onverschrokken jager zijnde, verwierf hij zich bij de Inlanders den bijnaam van *Toewan Matjan* (Tijger man Heer), daar hij niet zelden de Kamponge of Dorps bewoonders, die hem hunne ongelukken kwamen mededeelen, en wee roepende over de hun door dit moorddier ontroofde kinderen en vee, van deze lastige naburen verloste. Hoogst beschaafd en talentvol, telde hij vele vrienden zoo onder de Europeanen als onder Inlandsche bevolking. Hij was in 1830 benoemd tot ridder der orde van de Nederlandsche Leeuw.

SALIS (ADRIAAN MAURITIUS THEODORUS, Jonkheer DE), broeder van den voorgaanden. Hij werd 1786 te Breda geboren. Kort na de aankomst zijns vaders aan de Kaap de Goede Hoop, in 1802, vertrok hij naar Java, met aanbeveling aan den toenmalige Gouverneur-generaal Wiese. Met veel aanleg begaafd, werd hij bijzonder onderscheiden door diens opvolger, den Maarschalk Daendels, die hem tot zijne particulieren secretaris en tot kommies expediteur benoemde. Als zoodanig genoot hij, wegens zijnen helderen blik en ijver in zaken, het volle vertrouwen van dien zoo uitstekenden landvoogd. Ongetwijfeld zou hij onder diens voortdurend bestuur, spoedig tot de hoogste staats ambten opgeklommen zijn. De verovering van Java door de Engelschen verhinderde zulks, en eerst na het herstelde gezag der Nederlanden in de Oost vond hij weder gelegenheid zijne bijzondere bekwaamheden aan den dag te leggen. Reeds in 1817 vinden wij hem als resident van Soerabaya, en kort daarna als zoodanig aan de hoven van Soerakarta en Djocjokarta. Vroeger, gedurende de expeditie van den maarschalk Daendels tegen Djocjokarta, welke hij bijwoonde, met den geest van het hof aldaar ten volle bekend, waarschuwde hij het opperbestuur meermalen tegen den tweespalt, die in de Kratons der Javasche vorsten heerschte, en wees op de verbittering der Inlandsche grooten, ontstaan uit de losbandigheid die zich de Europeanen in de Vorstenlanden veroorloofden, en ook voornamelijk tegen den land verhuur aan zoogenaamde industriele ondernemers en pachters. Om een evenwigt daar te stellen tegen het zedenbederf der hovelingen, op het oogenblik van het overlijden van den sultan van Djocjokarta, werden, op zijne aanbeveling, in 1822 de inlandsche vorsten Mangkoe Boemi en Diepo Negoro, beide ooms van den onmondigen vorst, tot voogden en rijksbestuurders benoemd. Dat hij de bekwaamste mannen van het rijk tot die gewigtige betrekkingen had weten te kiezen, kan de oorlog in de jaren 1825—1830 getuigen; toen de laatstgenoemde miskend, getergd, en tot het uiterste gedreven door de geldelijke opofferingen die van de Javasche hoven en bevolking geëischt wierden, eindelijk de oorlogs vaan tegen het Nederlands gezag opstak, en zich gedurende 5 jaren tegen onze niet onaanzienlijke magt en meerdere kennis van strijden wist staande te houden. Bij het uitbreeken van dien oorlog was de Salis in Nederland met verlof, en keerde hij eerst in 1826 naar Java terug. Spoedig na zijne aankomst tot resident van Kadoe waar ook de opstand woedde, benoemd, zag hij zich genoodzaakt, wegens verschil van opinie in de te nemen maatregelen ten aanzien van den oorlog, om zijn ontslag aan te bieden en op nieuw naar Nederland te vertrekken. Koning Willem I zond hem aldra terug als raad van Nederlandsch-Indie. Onder het bestuur van den Gouverneur-generaal van den Bosch, bewees hij nog gewigtige diensten, doch hij bezweek in 1834 aan de gevolgen van rhumatisme en verval van krachten. Hij behoorde wat zijne bekwaamheden en kennis van Indische zaken betreft, genoemd te worden onder de uitstekendste mannen van zijnen tijd. Te zeer doordrongen van den stelregel dat het ambtenaren niet past ongeroepen — over zaken te schrijven het oppergezag, onder hetwelk zij dienden of gediend hebben, betreffende; bestaan er van hem voor het publiek geene brochuren noch boekwerken. In de archiven van Neerlands-Indie zijn echter van hem talrijke bewijzen van zijne werkzaamheid en veel omvattende kennis voor handen. Hij deelde, tijdens den Gouverneur Generaal van der Capellen, in de eerste benoeming van ridders der Nederlandsche Leeuwen orde.

SALIS HALDENSTEIN (ANTONI baron DE), was luit.-gen. in Nederlandschen dienst in 1759, na alvorens met veel luister in Duitschland en Frankrijk te hebben gediend. De Fransche minister, Mr. de St. Germain, spreekt in zijne werken met veel lof van hem.

SALIS-SAGLIO (PETER graaf DE) was afgevaardigde van het landschap Graubunderland bij Anna, koningin van Engeland, en in de Nederlanden, gedurende de vredes-onderhandelingen te Utrecht in 1713. Hij heeft veel bijgedragen tot het tot stand brengen der kapitulatien van de Zwitsersche regimenten in Nederlandschen dienst. De protocollen van het congres kunnen getuigen van zijnen veel omvattende geest en werkzaamheid.

SALIS SAGLIO (BAPTISTE baron DE) werd in 1794 tot luit.-gen. in Nederlandschen dienst benoemd, na bij opvolging alle militaire rangen te hebben doorloopen. Hij was adjudant van prins Willem V; en overleed te 's Gravenhage den 29 April 1797.

SALIS MEYENFELD (JEAN LUCIEN DE), geb. te Rappertwiel den 6 Dec. 1809, was 2e luit. in het regiment Zwitsers, no. 31, van den generaal von Sprecher in Nederlandschen dienst. Bij de licentiatie van het regiment in 1829, ging hij over bij de nationale armée en behoorde tot het garnizoen der citadel van Antwerpen, tijdens het beleg in 1830. Tijdelijk den dienst hebbende verlaten, reeds 1e luit. zijnde, met vooruitzigt in Napelschen dienst over te gaan, als kapitein. In 1834 keerde hij in de Nederlanden terug, en vertrok als onderofficier naar de Oost, alwaar hij door zijnen dienstijver spoedig weder tot officier werd benoemd. Hij woonde de tweede Balische expeditie bij, en werd wegens zijn gehouden gedrag benoemd tot ridder der Militaire Willemsorde 4e klas. In 1840 wegens zijne verzwakte gezondheid met verlof willende vertrekken, bezweek hij op het onverwachts in het hospitaal te Batavia. Hij had toen reeds den rang van kapitein verkregen, en zou ongetwijfeld nog vele goede diensten aan den lande hebben bewezen. Hij was versierd met de medailles voor het beleg van Antwerpen en de veldtogt van 1830. Zie verder over dit geslacht het *Algemeen Woordenboek der Zamenleving enz.* Amsterdam 1846, aangevuld door familie-mededeelingen.

Familie-berigten.

SALIUS (PANAGIUS), te St. Omer geboren, een latijnsch dichter, van wien men heeft:

Vedastiados, in laudem S. Vedasti, seu Galliae Christianae libb. V. Carmine heroico. Duaci 1591. 4o.

Telanthropia sive de fine hominis lib. II Versu heroico.

Elegiarum lib. IV. Silvarum lib. I.

Parodia ad Catulli Epithalamium.

Nassovium Tragoedia.

Orationes Variae.

Hij overleed den 28 Jan. 1595.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 710; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 439; Ol. Borrichius, *de Poët. Dissert.* 5 § 185; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 87, 88.

SALLE (JEAN DE LA), latijnsch dichter, in het eind der 16e eeuw te Veurne geboren, studeerde te Leuven in de regten en godgeleerdheid, en werd baccalaureus in beide faculteiten. Na tot priester gewijd te zijn, werd hij pastoor te Thieldonck (1626). Volgens Foppens overleed hij aldaar in 1658, doch het blijkt uit de registers dier parochie, dat hij tusschen den 15 Augustus en den 18 September zijne betrekking nederlegde.

Hij gaf in het licht:

Poëmata. Lovanii 1633, 8o.

Confutatio Joannae Papissae. Una cum celeberrimis beatissimae Virginis Mariae laudibus, juribus, et praeconiis. Deque Dei circa Viatores concursu, et Militantis Ecclesiae statu. Item Meritorum, Purgatorii et Traditionum catholica Analogia. Opus cumprimis pium et conditum, ac versu jam primum in lucem editum. Lovanii 1633. 12o.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 722; Paquot, *Mém.* T. III. p. 612; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Belg.* p. 386.

SALLENGRE (ALBERT HENRIK DE), zoon van Albert Henrik de Sallengre, ontvanger-generaal der convoijen en licenten van Rijssel, Douai, Doornik, Iperen, enz. en ....

Rotgans, eenige zuster van den dichter Rotgans, werd in 1694 te 's Hage geboren. Na het gymnasium bezocht te hebben, werd hij student te Leiden, hoorde aldaar, behalve de hoogleeraren in de regtsgeleerdheid, Perizonius in de historie en Bernard in de wijsbegeerte, en werd doctor in de beide regten. Reeds in 1713 vereenigde hij zich met eenige letterkundigen te 's Hage tot het schrijven van het *Journal littéraire*, waarin verscheidene stukken van zijn hand voor kwamen. Ook liet hij omtrent dien tijd een fransch gedicht en een brief, *over de langwijligheid in het preeken* drukken, en verscheen in 1713 zijn *Eloge de l'Ivresse*. Na den vrede te Utrecht reisde hij naar Frankrijk, bleef eenige maanden te Parijs, en ging daar met de abten de Longerue, Fraguier en de heeren Baluze, de la Monnoye, Remond en anderen om. Teruggekeerd in zijn vaderland, gaf hij *l'Histoire de Pierre de Montmaur* in het licht. Hier in voegde hij bij al de schimpschriften en gedichten, die door de meeste schrijvers en dichters van dien tijd »tegen dien beruchten tafelbezem" gemaakt waren, zijn leven, sierlijk door hem in het fransch beschreven. In 1717 deed hij eene tweede reis naar Frankrijk, in 1710 eene naar Engeland, waar hij lid der koninklijke societeit van Londen werd. In 1723 bezocht hij zijn schoonbroeder, lord Whitworth, ambassadeur en plenipotentionaris van den koning van Groot-Brittanje op het congres te Kamerijk.

Te 's Hage teruggekeerd, werd hij door de kinderpokjes aangetast en overleed den 17 Julij 1728.

In 1716 werd hij raadsheer der prinses van Oranje-Nassau, en in 1717 commies van de generaliteits-finantie.

Zijne schriften zijn:

Raat van een' vader aan zijn' zoon over de genegenheit, die hij betuigde te hebben om zich aen den H. Kerkdienst over te geven, in 't Fransch.

Brief over de langwijligheit in het preeken, in 't Fransch, ook in 't Holl. vert. en in beide talen tweemaal gedrukt.

Eloge de l'Ivresse. La Haye 1714. 12°., meermalen herdrukt. De laatste uitgaaf, *considerablement augmentée* gaf Miger an. VI (1798) 12°. In 't Neêrd. vertaald met den titel: *Bacchus op zijn troon of Nuttigheid des wijns.*

Histoire de Pierre de Montmaur, Professeur Royal en langue Grecque. La Haye 1715. 2 vol. 8°.

Mémoires de littérature. La Haye 1715—1717. 4 parties en 2 vol. Gouset en Desmolets hebben een *Continuation des Mémoires de littérature et d'Histoire* gegeven.

Poesies de Lamonnoye de l'Acad. Franç. La Haye 1716. 8°.

Etat présent de l'église Romaine, dans toutes les parties du monde, uit het Eng. van Richard Steele, die het uit het Italiaansch van Urbano Cerri vertaald had. 1716. 8°.

Discours sur la vie et les ouvrages de Mezeriac, vóór de *Commentaires sur les Epîtres d'Ovide.* 1716. 2 vol. 8°.

Hij trok de verhandeling over het leven en de werken van Mizeriac uit de *Histoire de Bresse* van Guicheron en uit die der *Acad. Franç.*, Bayle en anderen.

Novus thesaurus antiquitatum Romanorum. Hagae Comit. 1716—1719. 3 vol. fol.

Essai d'une histoire des Provinces Unies pour l'année 1621, *ou la trève finit et la guerre recommença avec l'Espagne* (*ouvrage posthume*). La Haye 1728. 4°.

Hij had deel aan het *Journal littéraire de la Haye* 1713 *tot* 1722, door verschillende schrijvers tot 1737 vervolgd en aan *Chef d'oeuvre d'un inconnu* van Saint Hyacinthe.

Hij gaf ook in het licht:

Pièces échappées au feu ou Recueil du diverses pièces en prose et en vers. La Haye 1717. 8°.

Petri Dan. Huetii *Commentarius de rebus ad eum pertinentibus*, Hagae Comit. 1718. 12°. en

Traité de la faiblesse de l'esprit humain van denzelfden schrijver.

Zie *l'Etat présent de la Grande-Bretagne*, T. III. p. 140; *Journal Littér.* T. XII. p. 230—232; (*Mém. de Saint Philippe sur Salengre*); Niceron, *Mém.* T. I; Saxe, *Onom.* T. VI. p. 227; Stolle, *ad Heumannum*, p. 829; *Cat. Bibl. Bunav.*; Tom. I. Vol. II. p. 1573; P. Burmannus, *Praef. ad Catal. Libr. in Thes. Rom. Gr. Ital. et Siculo occurentium.* Leidae 1725, 8°.; *Act. Erud.* 1719. *Mart.* p. 106, 1720, *Aug.* p. 337; Hoefer, *Nouv. Biogr. gen.* i. v.; *Biogr. Univ.* i. v.; *Dict. Univ.* i. v.; *Mém. de Trevoux*, Avril, Nov. 1716, 1717; *Journal des Sçavans, Mars et Avril*, 1716, 1718, 1720; *Bibl. Anc. et Mod.* T. I. 10, 13; *Nouv. de la Républ. des Lett. Jan. Fevr.* 1717; de Wind, *Bibl. van Neerl. Geschieds.* (*Naaml.* bl. 13); Bisschop, *Justus van Effen geschetst in zijn leven en werken*, bl. 46; *Boekzaal* Dec. 1715, 1719 a. bl. 622, 627, 1723 b. bl. 213; *Bibl. Brem.* Cl. VII. p. 110; Hoogstraten; Nieuwenhuis; Kok; Kobus en de Rivecourt; Jöcher.

SALLAITH (Mathias de) in 1749 te Praag geboren, begon met platen te slijpen te Weenen bij den plaatsnijder Mansfeld. Aan het graveren geraakt, ging hij naar Parijs, en was aldaar een discipel van den beroemden J. P. le Bas. In 1778 kwam hij naar Holland en vestigde zich te Rotterdam, waar hij spoedig in kennis kwam met den kunstschilder Dirk Langendijk, wiens teekeningen van den *veldslag te Nieuwpoort* en *de onderneming te Chatlam* hij meesterlijk graveerde. De eerste plaat mogt hij niet voltooijen, en werd te Parijs afgewerkt. Ook bragt hij de *Hollandsche Zeehavens*, 4 *stroomgezigten* naar schilderijen van Willem van der Velde, in plaat. Voorts graveerde hij het fraaije zeldzame portret van W. Bilderdijk naar Schmidt. Vroeger werkte hij mede aan de prenten in de *Voyage pittoresque de la France* in het *Cabinet de Lebrun*. In het graveren van luchten was hij zeer bekwaam. Hij overleed in 1791 te Rotterdam. Zijn portret is door Aart Schouman, met kleuren naar het leven geteekend.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Gesch. d. Vad Schilderk.* D. I. bl. 369, *Aanh.* bl. 185; Immerzeel; Kramm; *Aanh.* op Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SALLIK. Zie WILVELDE, heer van SALLIK (B. van).

SALM (A.). Deze kunstenaar, wiens levensloop overigens onbekend is, had een geheel eigene manier van schilderen, in navolging van teekeningen met de pen, en bragt het daarin (meldt Immerzeel) zóó ver, dat men bij den eersten opslag teekeningen meende te zien. Doorgaans schilderde hij zee- en havengezigten met steden en dorpen in het verschiet, goed van omtrek en keurig bewerkt. Immerzeel zag van hem *eene zee met schepen*, fiks en zuiver op een witten grond, in de manier zoo als men die van W. van Velde aantreft. Een diergelijk schilderij hing ook in de atelier van de zeeschilder J. C. Schotel. Hij bloeide waarschijnlijk in de 17e eeuw.

Zie Immerzeel; Kramm.

SALM (Simon Aertszoon) een voornaam burger te Hoorn, werd in September 1619, wegens zijne remonstrantsche gevoelens, voor schout en schepenen geroepen, en beschuldigd Remonstranten in zijn huis te hebben laten prediken, en deswegen in een boete van *f* 450 verwezen.

Zie Velius, *Chr. v. Hoorn*, bl. 320; Brandt, *Hist. d. Ref.*, D. IV. bl 49 (69).

SALM SALM KYRBURG (Frederik III Veld- en Rhijngraaf van) werd in 1745 te Limburg geboren. Hij bragt een geruimen tijd te Parijs door, en toen in 1786 in ons vaderland de onlusten uitbraken, was het hof van Versailles in den waan, dat hij een aanzienlijken aanhang in Holland had. De minister Calonne bezorgde hem eene aanstelling als veldmaarschalk met eene jaarwedde van 40.000 franken, waar van hij echter voor een som van 400.000 fr. in eens afstand deed.

Hij speelde in Nederland een dubbelzinnigen rol, evenwel stelden de patriotten zoo veel vertrouwen in hem, dat men hem het opperbevel over Utrecht opdroeg. Aan dit vertrouwen beantwoordde hij niet, daar hij, bij het aanrukken der Pruissen Utrecht zonder slag of stoot aan hen overgaf[1]). Hier nam hij dus den schijn aan, als of hij de volkspartij voor stond, werd aan het hoofd van een bataillon der Nationale garde gesteld, doch zijn weifelend en karakterloos gedrag maakte hem aldaar tot een voorwerp van bespotting en regtstreeksche of zijdelingsche beschuldigingen, en zijn voorgewend demokratische gevoelens, beletten niet dat hij den 25 Julij 1794 werd geguillotineerd. Na den 9 Thermidor kocht de prinses Amelie van Hohenzollern, zijne zuster, het veld, waarin, onder de overblijfsels van 1314 slagtoffers, die van

1) »Die scheele Rhijngraaf van Salm, zag er in zijn husarenmontering recht ijsbaarlijk uit", en ook binnen- en buitenlands was al de hoop voor die partij op hem gevestigd. Doch toen het met Pruissen ernst begon te worden, retireerde hij tijdig, en begaf zich op eens naar buiten 's lands." Bilderdijk.

haren broeder vermengd waren, en liet het met een muur omheinen. Zij trachtte te vergeefs de overblijfselen van dezen te herkennen. Deze daad heeft Treneuil aanleiding gegeven tot een gedicht, getiteld: *Amélie, ou l'héroisme de la piété fraternelle.* Paris 1807, 1808. Zijn zoon Frederik IV, 14 Dec. 1789 te Parijs geboren, liet een zoon na, geboren 28 Nov. 1823, hoofdman in de Pruisische armee.

Zie Mr. W. P. Q. Ondaatje, *Bijdragen tot de Geschiedenis der omwenteling* in 1787, Duinkerken 1791, 1792; *Mémoires, Correspondance et Manuscrits du Général La Fayette, publiés par sa famille*, T. II. p. 210, 211; Bruining, *Historisch verhaal van de omwenteling in Holland*, enz. bl. 182; Bilderdijk, *Gesch. des Vaderl.* D. XII. bl. 71, 75, bl. 198 volgg.; *Biogr. Univ.* Kobus en de Rivecourt; Mr. J. H. van der Schaaff, *Proeve van vergelijking tusschen Nederland in* 1748 *en Nederland in* 1848. Amst. 1848.

SALM (Abraham), in 1793 te Amsterdam geboren, was lid der Akademie van beeldende kunsten aldaar en overleed den 20 Aug. 1858, in den ouderdom van ruim 65 jaren in zijne geboortestad.

SALMON (Urbain Pierre), een geneesheer, werd in 1767 geboren te Beaufort, eene Fransche stad in het Departement Maine. Hij diende als Chirurgus-majoor in het fransche leger en bezocht in die betrekking Italie, Egypte, Holland en andere landen. Hij stierf een geweldadigen dood te Utrecht den 3 Januarij 1805. Als schrijver is hij bekend door het in het licht geven van: 1.) *Mémoire sur un fragment de basalte volcanique, tiré de Borghetto, Rome* 1800; 2.) *Sur la nature des Monts Euganées et la theorie des laves compactes.* Verona 1801.

Zie Poggendorff, *Handwörtenbuch zur Geschichte der exacten Wissenschaften.*

SALMASIUS of SAUMAISE (Claude [1]), werd den 13 April 1588 te Sémur-en-Auxois (Bourgogne) geboren. Zijn vader, Benigne Saumaise, heer van Tailly, Bouze, Saint-Loup, was »lieutenant particulier" in de kanselarij van Sémur, in welk ambt hij den 15 Mei 1587 zijn vader was opgevolgd. Gedurende de onlusten der Ligue had hij zich onderscheiden door zijne gehechtheid aan de partij des konings. Hendrik IV beloonde hem met een raadsheer-ambt, dat hij 46 jaren bekleedde. Hij was gehuwd met Elisabeth Virot, dochter van Antoine, heer van Tully [2]). De jonge Claudius had geen anderen leermeester dan zijn vader, een geletterd man, blijkens zijne vertaling in Fransche verzen van Dionysius van Alexandrie (Paris 1597. 12°.) Na, onder hem, zich in de letteren geoefend te hebben, werd hij in 1604 naar Parijs gezonden, waar zijn zeldzame geleerdheid in zoo prille jeugd, hem de vriendschap van verschillende geleerden, o. a. van Casaubonus verschafte. Zijn smaak viel op de letteren, doch zijn vader bestemde hem voor een regeringspost. Na den cursus der philosophie doorloopen te hebben, verzocht hij, op raad van Casaubonus, verlof te Heidelberg, waar de beroemde Godefroy hoogleeraar was, zijne studie in de regten te mogen vervolgen. Zijn vader maakte tegenwerpingen, en had liever gewenscht dat zijn zoon naar Toulouse ging. Hij gaf eindelijk toe, en Claude vertrok, in gezelschap van eenige boekhandelaars, die naar de Frankforter misse gingen, in September 1608 naar Zwitserland, met aanbevelingsbrieven van Casaubonus. Te Heidelberg bragt hij zijn tijd door in de beroemde bibliotheek, aan welke Gruterus het ambt van bibliothecaris waarnam, en vond daar een verzameling van *Epigrammata* van Agathias. Hij had het plan de onuitgegeven stukken er van aan het licht te brengen [3]). Na een verblijf van drie jaren te Heidelberg, keerde Salmasius naar zijne familie in Bourgondie terug, en werd den 9 Julij 1610 advocaat bij het parlement te Dijon. Van tijd tot tijd begaf hij zich echter naar Parijs, maakte kennis met vele geleerde mannen, knoopte briefwisseling met hen aan, en hield zich bij voorkeur met letterkundigen arbeid, o. a. met de *Historiae Augustae Scriptores*, bezig. Hij huwde, den 5 Sept. 1623 Anne Mercier, dochter van den geleerden Josias Mercier, heer van Bordes, en betrok met haar het landgoed Grigny bij Parijs, dat zijn schoonvader toebehoorde. Dit huwelijk was zeer ongelukkig, daar zijne huisvrouw een ware Xantippe was [1]), en Saumaise hield Milletierre en Didier Herauld, die de voornaamste bewerkers er van geweest waren, voor zijn ergste vijanden. In Augustus 1629 wilde zijn vader ten zijnen behoeve afstand doen van zijn betrekking van raadsheer, doch het verschil van godsdienst (de vader was R. C. de zoon protestant) belette deze dit ambt te bekleeden.

De zegelbewaarder Marillac, ten minste, van wien het begeeren van die post afhing, bleef onverbiddelijk. Sedert gaf Salmasius zich geheel aan de beoefening der letteren over. In Mei 1630 schreef hij aan Grotius, dat hij zich met ijver op het Hebreeuwsch en Arabisch toelegde. Ook leerde hij, zonder onderwijzer, het Assyrisch, Chaldeeuwsch en Persisch, doch verkreeg waarschijnlijk slechts een middelmatige kennis van die talen. Hij verstond ook verscheiden Europesche talen. De Universiteiten van Padua en Bologne begeerden hem te bezitten, doch hij wilde zijne vrijheid niet opofferen en gevoelde geen roeping voor het openbaar onderwijs. Ook sloeg hij de aanbiedingen, die hij uit Engeland ontving af; doch die der Leidsche Universiteit, hem door den ambassadeur van Aerssen gedaan, om aldaar de plaats van Scaliger te vervullen, werd aangenomen, en hij vertrok in 1632 derwaarts op eene jaarwedde van *f* 2000, die later tot *f* 5000 klom, vrije woning en vrijheid van belasting. Hij werd daar, volgens zijn schrijven (Nov. 1632) aan Dupuy, prior van Saint Sauveur, in triomf ontvangen. Doch reeds spoedig geraakte hij in oneenigheid met Daniel Heinsius, die het hem niet vergeven kon dat Curatoren hem voorbij gegaan waren, en werd welhaast zijn onverzoenlijke vijand. Zoo verre liep het dat Heinsius hem de boeken, die hij noodig had, weigerde te leenen, zoo dat deze zijne vrienden moest verzoeken ze voor hem te leen te vragen. Bij deze onaangenaamheden, die hem ook door Heinsius vrienden werden aangedaan, kwam nog de nadeelige invloed der luchtgesteldheid in Holland, waaraan hij zich moeijelijk kon wennen. Omstreeks 1630 begon hij, op verzoek van prins Maurits, aan zijn werk de *Militia Romana* te arbeiden. Dit koste hem vele nasporingen. In den loop van de maand September 1635 begaf hij zich, na verlof van Curatoren verkregen te hebben, naar Parijs, waar Lodewijk XIII hem het brevet van raadsheer van staat (conseiller d'Etat) gaf. Van daar vertrok hij naar Dijon, waar Henri de Bourbon, gouverneur van Bourgondië vele pogingen aanwendde om hem in Frankrijk te houden. Op dringend aanhouden van dien prins en van zijne vrienden liet hij er zich toe overhalen, onder voorwaarde, dat de koning hem uit Holland zou terugroepen, dat men hem, even als aan Grotius, een inkomen van 13000 livres, hem de twee kwartalen van zijn inkomen te Leiden, die hij nog niet had ontvangen, en transport-kosten zou geven. De prins beloofde hem zulks, doch daar het bij beloven bleef, keerde hij eindelijk naar Holland terug, waar hij in de lente van 1631 aankwam. Omstreeks vier jaren later, keerde hij naar Dijon terug om de erfenis van zijn vader, die den 15 April van dit jaar was gestorven, te aanvaarden. Frederik Hendrik stelde een schip tot zijn dienst en liet hem door de vloot tot Dieppe vergezellen. Nog nooit was een geleerde zulk een eer bewezen. Men wil dat hij gedurende zijn verblijf te Parijs zeer gunstig door den kardinaal de Richelieu werd ontvangen, en dat deze hem tot 12000 livres aanbood, indien hij Holland wilde verlaten. Saumaise zou aan dit voorstel gehoor hebben gegeven, indien de Chavigny, met wien hij over deze zaak in onderhandeling trad, er niet had bijgevoegd, dat hij dan aan eene geschiedenis van den kardinaal zou moeten arbeiden. Saumaise wilde geen vleijer van den kardinaal zijn, en vervolgde zijn reis naar Dyon, waar zijne zaken hem bezig hielden tot in 1645, toen hij naar Leiden terugkeerde. Men verhaalt dat de koning hem een pensioen gaf van 6000 livres met grooten lof, »de son eminente doctrine et de son ancienne

---

[1]) Volgens La Monnoye zou de oorspronkelijke naam der familie Saumaire zijn, en volgens Philibert de La Mare, in zijn *Vie mss. de Saumaise* was deze familie van adel.

[2]) Bénigne overleed den 15 Jan. 1649. Hij liet verscheidene kinderen na, onder welke Claude Benigne, gehuwd met Jean-Pierre Polier, heer van Bottens, Marie, vrouw van Théophile Gravièr, heer van Loyer.

[3]) Dit werk is in bezit van den baronnet Thomas Phillipps te Middlehill (graafschap Worcester) en getiteld: Cl. Salmasii *Notae in Anthologiam graecam; acced. Epigrammata quaedam ex Anthologiâ a Planudo mutilata, è mss. restituta.*

[1]) Cetoit une matrone fort jalouse et fort impérieuse. *Menagiana*, T. II. p. 27.

et noble race," doch volgens Papillon heeft Saumaise nimmer iets van dit pensioen genoten. Vier en een half jaar na zijne terugkomst te Leiden, werd hij door koningin Christina uitgenoodigd om zich naar haar hof te begeven. Na lang aarzelen liet hij zich door zijne vrouw overhalen en hij vertrok in Julij 1650 naar Stokholm. Zijne trotsche en heerschzuchtige vrouw bewoog hem aldaar niet in het eenvoudige gewaad van een geleerde, maar in het gewaad van een hoveling en ridder te verschijnen. De koningin ontving hem minzaam, onderhield zich dikwerf met hem en gaf hem telkens bewijzen van hare hoogachting. In een twist met Isaac Vossius, koos zij opentlijk zijn partij. Bij zijn vertrek gaf hij haar zijn woord in Zweden terug te keeren. Later herinnerde zij hem aan die belofte, (elle ne pouvait vivre contente sans lui) zij zou zorgen dat te Lubeck een schip was, dat hem naar Stokholm overvoerde.

Curatoren gaven hem een verlof van zes maanden, doch daar Christina hem nog een zestal maanden langer bij zich hield, verzochten zij haar in Maart 1653 hem wederom naar Leiden te doen vertrekken. In dezen brief schreven zij o. a. »haud difficilius mundum sole, quam Academiam nostram, hoc Musarum sacrario privari." Christina voldeed aan hun verlangen, en schonk hem, bij zijn vertrek, hare beeldtenis, door Bourdon geschilderd. Hij nam zijn weg over Denemarken, en had de eer bij koning Frederik III zijne opwachting te maken. Deze ontving hem aan zijn tafel, liet hem, op zijn kosten, tot aan de grenzen zijner staten geleiden, en gaf hem, behalve andere geschenken, zijne afbeelding en die der koningin.

Te Leiden weêrgekeerd, besloot Salmasius, door hevige aanvallen van jicht aangetast, de wateren te Spa te gebruiken. Hier werd hij krank en overleed bij den 3 September 1653. Zijn lijk werd, zonder plegtigheid in de kerk van St. Jan van Maastricht begraven. Te Leiden werd door den hoogleeraar Adolph Vorstius een lijkrede op hem gehouden. Christina liet zulks te Upsal doen, en beloofde zijne weduwe voor de opvoeding van een zijner zonen, die zich aan het hof van Zweden bevond, te zullen zorgen. Hij liet vijf zonen en eene dochter, Elisabeth Bénigne, na. Zijn oudste zoon, Bénigne Isaac, werd in 1655 te Paray in Charlorois gedood door Theophile de Damas, baron van Digoine, de tweede volgt, de derde, Josias, volgde Karel Gustaaf, koning van Zweden, naar Polen, en werd in hetzelfde jaar als zijn broeder gedood. Louis werd door Karel II naar Engeland geroepen, Louis Charles werd page van den Paltzgraaf. Volgens Paquot bestonden er in Holland nog afstammelingen van dezen laatsten. Elisabeth Bénigne keerde met hare moeder naar Frankrijk terug. Ofschoon hollandsche van geboorte kon zij echter bij de herroeping van het edict van Nantes geen verlof ontvangen Frankrijk te verlaten dan na vele vervolgingen te hebben ondergaan. Haar moeder, was te Parijs in de eerste maanden van 1657 gestorven. Salmasius is meermalen afgebeeld. Salmasius gaf in het licht:

Nili, Archiepiscopi Thessalonicensis, libri duo de Primatu Papae Romani. Et libri de Purgatorio igne; Graecè et Latinè ex interpretatione Bonaventurae Vulcanii. Item Barlaami monachi liber de Primatu Papae, Graecè et Latinè, de interpretatione Joannis Luydii. Omnia ex editione et cum notis Cl. Salm. Hanoviae 1608, 8°. Heidelb. 1608, 1612, 8°. Lugd. Bat. 1645. Ook met *Libror. de Primatu Papae etc.* (hier achter). Het werk is opgedragen aan Louis Servin advocaat-generaal bij het parlement te Parijs.

Lucii Annaei Flori, rerum Romanarum libri quatuor: cum notis Jani Gruteri. Nunc primum accesserunt Notae et castigationes Cl. Salm. Heidelb. 1609, 12°. — *Lucii Annaei Flori rerum Romanarum, Editio nova, accurante Joanne Freinshemio.* Argentorati, 1638, 8°. — *L. Annaeus Florus. Cl. Salmasius addidit Lucium Ampelium è cod. ms. nunquam ante hoc editum.* L. B. 1638, 24°. — *Cum notis Joannis Stadii.* Oxon. 1638, 12°. L. B. 1648, 12°. en 1653 (*cum plenioribus animadversionibus*) (uitg. van N. Blankaert), L. B. 1655, 12°. De aanteekk. van Salmasius vindt men in de *Editiones Varior.* Amst. 1660, 8°. L. B. 1664, 1672, 1692, 1698, 1702, 8°. Neomagi 1662, 8°. (met Ampelius), Hamburgi 12°. z. j. Franeq. 1690 4°. (gelijk aan de editie van 1668) Traj. Bat. 1680, 12°. ed. J. G. Graevio, Lond. 1715, 8°. Amst. 1702, 8°. 2 voll. Zie over deze verschillende uitgaven, Paquot. Volgens Salmasius arbeidde hij slechts tien dagen aan deze uitgaaf. Wij kennen de *Excerptiones Chronologicae ad L. Florum.* Oxonii 1638, 8°. die Baillet aan Salmasius toeschrijft, niet.

Poëma Iambique in *Défense du Délit commun par Milletot.* Dyon. 1611, 8°. Negen Latijnsche gedichten door Salmasius in het Gr. vertaald vóór Albert Rubens, *de calce Senatorio*, bl. 147 der uitg. van Nilant 1714; 2 grieksche epigrammen uit het latijn vert. vóór den *Herodotus* van J. Gronovius. L. B. 1715. Paquot vermeldt nog andere gedichten en Bayle geeft een proef zijner bekwaamheid als dichter. Volgens Huet had Salm. veel smaak voor de poëzij en zette zeer gelukkig Latijnsche verzen in het Grieksch over: »mais il faisoit pitiè (schreef Vigneul-Marville) quand il se mêloit de faire des vers François."

Duarum inscriptionum veterum, Herodis Attici Rhetoris et Regillae conjugis honori positarum, Explicatio. Ejusdem ad Dosiadae Aras, Simmiae Rhodii Ovum, Alas, Securim, Theocriti fistulam, Notae. Paris. 1619, 4°. Ook in Thomae Crenii *Musaeum Philologicum Historicum secundum.* L. B. 1700, 12°.

Amici ad Amicum de Suburbicariis regionibus et Ecclesiis suburbicariis Epistola (gedagt. 1 Jan. 1619) 8°. z. pl. Naauwkeuriger in de *Epistolae Salm.*, door A. Clement uitgegeven. Deze brief was gerigt tegen de *Censura conjecturae Anonymi de suburbicariis regionibus et Ecclesiis.* Paris. 1618, 8°., van Sirmond, rector van het collegie van Clermond te Parijs, waartegen ook geschreven had Jaques Godefroy, Hoogl. te Genève. *De suburbicariis regionibus et ecclesiis, seu de Praefectura et Episcopi urbis Romae Dioecesis, Conjecturae.* Francof. 1618, 4°. Tegen deze schreef Godefroy *Vindiciae pro conjecturâ de suburbicariis regionibus, et ecclesiis, adversus Censuram Jacobi Sirmondi, Societatis Jesu.* Genevae, 1619, 4°. en Sirmond tegen beide zijne tegenstanders *Adventoria Causidico Divionensi, adversus Amici ad Amicum Epistolam de suburbicariis regionibus, et ecclesiis cum censurâ Vindiciarum conjecturae alterius Anonymi* Lutet. Paris. 1620, 8°. Salmasius vervolgde dit geschil door zijne *Eucharisticon.*

Historiae Augustae Scriptores sex: Aelius Spartianus, Julius Capitolinus, Aelius Lampridius, Vulcatius Gallicanus, Trebellius Pollio, Flavius Vopiscus, Claudius Salmasius ex veteribus libris recensuit, et librum adjecit Notarum ac Emendationum; quibus adjectae sunt Notae ac Emendationes Isaaci Casauboni, jam antea editae. Paris. 1620, fol. Lugd. Bat. 1670—1671, 2 vol. 8°. Deze 2e uitgaaf is beter dan de eerste en bevat ook de noten van Gruterus. Cornelius Schrevelius gaf een uittreksel der aanteekeningen van Salmasius in zijne uitgaaf van die Romeinsche schrijvers, Lugd. Bat. 1661, 8°. William Musgrave heeft in zijn leven van Geta (Excester, 1716, 12°.) overgenomen, al wat Salmasius nopens dien tijran, in zijne aanmerkingen op *Capitolinus* heeft opgeteekend.

Eucharisticon Jacobo Sirmondo, S. J. P. pro Adventoriâ de regionibus, et Ecclesiis suburbicariis. Paris. 1621, 4°. Dit werk weerlegde Sirmond in *Propempticon Claudio Salmasio de suburbicariis regionibus et ecclesiis*, Paris. 1622. Jacques l'Eschassier, advocaat bij het Parlement te Parijs, verdedigde het gevoelen van Sirmond, in een brochure, getiteld: *De Ecclesiis suburbicariis, observatio* (Paris) 1618 4°. Ook met den volgenden titel:

De Vocabulis ad Geographiam Juris Romani pertinentibus, Observatio, Antemurali Sionis serviens; ubi obiter de suburbicariis provinciis quaedam dicuntur. Francof. 1619, 8°. Jeronimus Aleandre de Jonge, dienaar van den kardinaal Ottavio Bandino, gaf in het licht: *Refutatio Conjecturae Anonymi scriptoris de suburbicariis regionibus et dioecesi Episcopi. Romani Lat.* Paris. 1619, 4°., en Jean Dantis van Cahors, Hoogl. in de regten te Parijs, *De urbicariis et suburbicariis regionibus et ecclesiis Libri III.* Paris, 1620, 12°., waartegen verscheen *De urbicariis et suburbicariis reg. et ecclesiis, adversus Joannem Arbisium, alias Joannem de Manibus.* Argentorati 1620, 12°. Ook Marcus Antonius Cappelli trad in het krijt en gaf in het licht: *Disputationes duae de Summo Pontificatu B. Petri, et de successione Episcopi Romani in eumdem Pontificatum; contra Anonymos duos de Papatu Romano, et de suburbicariis regionibus ecclesiis,*

Colon. Agrip. 1621, 4°. De twee geschriften, die hij aanvalt zijn die van Marcus Antonius de Dominis, getiteld: *Papatus Romanus, deque origine, progressu, et extinctione ipsius.* Londini 1617 4°. et *de conjectura* van Jacques Godefroy.

Sept. Florentis Tertulliani liber de Pallio. Cl. Salm. recensuit, explicavit et notis illustravit. Paris. 1612, 8°. Ook *Cl. Salm. ante mortem recensuit, explicavit, notis illustravit; Accedit nova ad vivum ejus effigies.* L. B. 1656. Andreas Frisius, boekhandelaar te Amsterdam, trok uit dit werk 't geen Salmasius over het schoeisel der Ouden had geschreven en voegde het bij de verhandeling van Nigronius, *de caligâ veterum*, 1667, 12°., in 1711 te Leiden herdrukt met den titel: *Julius Nigronius, de caligâ veterum. Accedunt Excerpta ejusdem argumenti ex Salmasio et Rubenio; cum Notis Joannis Frederici Nelant* in 16°. — Petavius schreef tegen het werk van Salmasius: *Antonii Kerkoetii, Aremorici, Animadversionum liber ad Claudii Salmasii Notas in Tertullianum de Pallio Rhedonis, Yvo Halecius.* (Parijs Sebast. Cramoisy) 1622 8°.

Salmasius beantwoordde dit geschrift met:

Confutatio Animadversionum Antonii Kerkoetii ad Cl. Salmasii Notas in Tertullianum de Pallio; autore Francesco Franco J. C. Middelburgi 1623, 8°.

Hiertegen schreef Petavius: *Antonii Kerkoetii, Aremorici, Mastigophorus primus, sive Elenchus confutationis, quam Cl. Salmasius sub ementito nomine, Animadversis Kerkoetianis opposuit. — Mastigophorus secundus, sive Elenchi etc. Pars secunda.* Paris 1623.

Hierop verscheen van Salmasius: *Refutatio utriusque Elenchi Kerco-Petaviani; auctore Francisco Franco.* Middelb. (Paris) 1625. 8°., waarop Petavius het volgen: *Mastigophorus tertius, sive Elencha etc. Pars tertia.* Paris 1623. 8°.

Salmasius bleef hem het antwoord hierop schuldig.

Plinianae Exercitationes in Caii Julii Solini Polyhistoria. Item Caii Julii Polyhistor, ex veteribus libris emendatus. Par. 1629. 2 vol. fol. Nauwkeuriger met

Homonyma Hyles Iatricae. Traj. ad Rhen. 1689. 2 vol. fol.

Lucius Ampelius (Zie vroeger).

Epistola ad Johannem Beverovicium in *Joh. Beverovicii, de Calculo renum et vesicae, liber singularis.* Lugd. Bat. 1638. 16°.

De usuris Liber. L. B. 1630. 12°. Dit werk werd aangevallen door Cyprianus Reynerus ab Osterga, later hoogleeraar te Utrecht. Lucius Verus (een Pseudoniem), Jan Wessembach, hoogleeraar te Franeker, Jan Cloppenburch, Willem Goesius, schoonzoon van Daniel Heinsius, en door den beroemden regtsgeleerde Charles Annibal Fabrot.

Eenige aanteekeningen op het *Pervigilium Veneris*, in *Dominici Baudii Amores .... Rhapsodo Petro Scriverio.* Amst., Ludov. Elzevirius. Volgens sommige exemplaren L. B. 1638. 12°. Ook in de *Priapeia* en in den *Petronius*, Utrecht 1654, in den *Petronius, cum notis variorum.* Amst. 1669. 8°., en in den *Petronius variorum*, 's Hage 1712. In al deze edities vindt men ook eenige aanteekeningen van Salmasius op de *Cupido cruci affixus* van Ausonius, ook in den *Ausonius Variorum* van Jacobus Tollius. Amst. 1671. 8°.

De modo Usurarum, liber. Lugd. Bat. 1639. 12°.

In de voorrede van dit vervelend boek handelt Salm. over de taal der Hellenisten, 't geen aanleiding gaf dat hij met D. Heinsius in onmin raakte.

Dissertatio de foenore Trapezitico, in tres libros divisa, Cl. Salm. auctore. L. B. 1640. 12°.

Hiertegen schreef Petavius:

Dissertationum Ecclesiasticarum libri duo; in quibus de Episcoporum dignitate ac potestate, deque aliis Ecclesiasticis dogmatibus disputatur. Paris 1641. 8°. Ook het een en ander in zijn *Dogmata Theologica* (Amst. 1700. fol.) T. IV. p. 165 seqq.

Zie Niceron, (of liever François Oudin) *Art. Denis Petau*, T. XXXVII. p. 137, volgg.

Diatriba de Mutuo: Non esse alienationem, adversus Cyprianum quendam, juris doctorem, auctore Alexio a Massaliâ, Domino de S. Lupo. L. B. 1640. *Alexis à Massaliâ* (per anagram) *Salmasius ab Alesiâ*, naar *Auxois*, canton van Bourgondie, genoemd naar *Alexia, Alise*, oude stad van dat land. *Cyprianus doctor*, is de regtsgeleerde Cyprianus Regneri, die uitgegeven had *Apologia pro Manibus Petri Cunaei adversus Claudium Salmasium.*

Hij noemde Salmasius in de verhandeling die hij tegen dit laatstgemelde werk schreef (Petri Cunaei *Sententia defensa .... Mutuum esse alienationem etc.*) *Sphalmasius.*

Responsio ad calumniatorem Epistolam Johannis Cloppenburgii. L. B. 1640. 12°., tegen *J. Cloppenburg I de Foenore et Usuris brevis Institutio cum ejusdem Ep. ad Cl. Salm.* L. B. 1640. 12°.

Brevis confutatio Notarum larvati cujusdam Theologi in Excerpta Dissertationis de Trapezitis, Cl. Salm. 1640. 12°. Ook Hagae Comit. Salmasius meldde Petavius, dat hij dit werkje op één morgen had opgesteld. Het is een scherpe satyre tegen D. Heinsius.

Simplicii Commentarius in Enchiridion Epicteti, ex libris veteribus emendatus: ex versione Hieronymi Wolfii, et cum hujusce ac Cl. Salmasii Animadversionibus, et notis, quibus Philosophia Stoica passim explicatur et illustratur. Accedunt Cebetis Tabula Graecè, Latinè, Arabicè, et aurea Pythagorae Carmina, cum Paraphrasi Arabicâ. Auctore Joanne Eliahmanno. Cum Praef. Cl. Salm. L. B. 1640. 12°. Het *Enchiridion* van Epictetus met de noten van Salmasius verscheen op nieuw. Traj. ad Rhen. 1711. 4°., door de zorg van Adrianus Relandus. Hij voegde er de onuitgegeven noten van Meibomius bij.

Achillis Tatii, Alexandrini, de Clitophontis et Leucippes amoribus, libri octo, Graecè et Latinè; cum notis Cl. Salmasii L. B. 1640. 12°. Salmasius behield de oude overzetting van Cruceius, ofschoon hij zelf erkent dat zij vol fauten is.

Interpretatio Hippocratei Aphorismi LXIX. sectione IV de Calculo. Additae sunt Epistolae duae Johannis Beverovicii M. D. quibus respondetur. L. B. 1640. 12°.

Wallonis Messalini de Episcopis et Presbyteris contra Petavium Loyolitam, Dissertatio prima. L. B. 1641. 12°.

Epistola de vitae termino in *Joh. Beverovicius de vitae termino.* Dordr. 1641.

De Hellenisticâ, Commentarius, controversiam de linguâ Hellenisticâ decidens: et plenissime pertractans origines et dialectos Graecae linguae. L. B. 1643. 12°.

Funus Linguae Hellenisticae, sive confutatio Exercitationis de Hellenistis et Linguâ Hellenisticâ. L. B. 1643. 12°. Aan het einde: *Ossilegium Hellenisticae, sive Appendix ad Confutationem Exercitationis D. Heinsii de Hellenisticâ.*

Drie jaren later verscheen:

Matth. Gotterii de Hellenistis, et linguâ Hellenisticâ Exercitationes secundariae. Typis Richelianis. 1646. 24°.

Joannes Simplicii Notae in doctissimi cujusdam viri (Grotii) *Commentationem ad caput secundum posterioris ad Thessalonicense Epistolae* 1645. 16°.

Epistola ad Andream Colvium super cap. XI primae ad Corinthios Epistolae de caesarie virorum et mulierum comâ. Accessit Gerardi Johannis Vossii Epistola ad Salmasium. L. B. 1644. 12°. Ook in het Nederd.

Ad Aegidium Menagium Epistola super Herode infanticidâ, viri celeberrimi (Dan. Heinsii) *Tragoediâ et censurâ Balzacii.* 1644—1648. 12°. Ook achter de *Epistolae Salm.* door Clement uitgegeven.

Epistola aliquot, cui Sternutamentum veteribus habitum pro Deo. De Platonis loco in Timaeo. Super Plinii loco, de aperiendo capite. Super loco Evangelii de Hyssopo. De voce Ramex, et gemino Planti loco. Refertur exemplum Calculorum e renibus. In *Johannis Beverovicii Quaestiones Epistolicae, cum Doctorum Responsis.* Roterod. 1644. 12°. Ook in *Doctorum virorum Epistolae et Responsiones.* Ibid. 1665. 8°.

Σπουδογέλοιος de Comâ, Dialogus primus: Caesarius et Curtius Interlocutores. Hae nugae seria ducunt. L(ugd.) B(at.) J(oan) M(aire) 1645, 12°. Ook in *Fasciculus nonus Opusculorum, quae etc.* van Thomas Crenius. Roterod. 1699, 16°., p. 369—458.

Sommigen willen dat Salmasius ook de schrijver is van een andere samenspraak over de lange pruiken, getiteld: *Pedis et Pediculi Dialogus* tegen Gijsbertus Voet.

Librorum de primatu Papae Pars prima, cum Apparatu.

Cui accessere Nili et Barlaami de eodem Primatu tractatus, L. B. 1645, 4°. Hier tegen schreef Jean Dartis: *Libri tres de ordinibus et dignitatibus ecclesiasticis, in quibus breviter respondetur ad Apparatum et Tractatum Cl. Salmasii de Primatu Papae etc.* Latet. Paris 1648, 4°.

Miscellae defensiones pro Cl. Salmasio de variis observationibus et emendationibus ad Jus Atticum et Romanum pertinentibus. L. B. 1645, 12°.

Disquisitio de Mutuo, quâ probatur non esse alienationem. Auctore S. D. B. (Salmasio de Burgundiâ). L. B. 1645, 12°.

Confutatio Diatribae de Mutuo: tribus Disputationibus ventilatae, auctore et preside Jo. Jacobo Wissembachio, I. U. D., eodemque Professore in Academiâ Franekeranâ Frisiorum. L. B. 1645, 12°., met een *Dedicatio* aan Claude Sarrau, raadsheer bij het Parlement te Parijs. Dit werk wordt van p. 305—359 gevolgd door eene Apologie voor Salmasius, (1644) en getiteld: *Elenchus Expositionis de Mutuo, ex Jurisprudentiae Methodicae Partitionibus elementariis, Johan Ottonis Tabor, I. U. D., Cod. et Feud. placit. Pr. in Universitate Argentoratensi.* Deze Apologie is waarschijnlijk van Salmasius zelven.

Epistola Car. Ann. Fabroti, Antecessoris Aquisextiensis, de Mutuo; cum Responsione Cl. Salmasii ad Aeg. Menagium, L. B. 1645, 12°.

Simplicii Verini ad Justum Pacium Epistola, sive Judicium de libro posthumo Grotii. Hagiopoli, 1640, 8°. Argentorati 1654. Dit werd weêrlegd in *Justi Pacii Revisio Judicii, sive Responsoria ad Epistolam Simplicii Verini de libro posthumo Hugonis Grotii. Decaearchiae, Cornelius Sebastiani*, 1647, 8°.

De Transsubstantiatione liber: Simplicio Verino auctore, ad Justum Pacium, contra Hugonem Grotium. Hagiopoli, *Theodorus Eudoxus* (Leide, *Jean Maire*) 1646, 12°., 1660, 12°. Dit opstel is gerigt tegen het werk van Grotius *Revetiani Apologetici Discussio.*

Thomae Bartholini de Latere Christi aperto. Accedunt Claudii Salmasii Epistolae tres ad Thomam Bartholinum, de Cruce et Hyssopo. Aliae tres Epistolae de eodem argumento Johannis Beverovicii, Adolphi Vorstii et Hieronymi Bardii. L. B. 1646, 12°.

Praefatio in Orationes Alexandri Mori, I. Oratio in Calvini laudem. II. de Pace. Genevae 1647, 4°. L. B. 1694, 4°.

Specimen Confutationis animadversionum Desiderii Heraldi, sive Tractatus de subscribendis et signandis Testamentis: item de antiquorum et hodiernorum Sigillorum differentiâ. Auctore Cl. S. L. B. 1648, 12°. Hiertegen schreef Heraldus: *Quaestiones quotidianae et Animadversiones ad Jus Atticem Romanum* 1650, fol.

De Annis Climactericis et antiquâ Astrologiâ, Diatribe. L. B. 1648, 12°.

Defensio Regia pro Carolo I, ad Sereniss. Magnae Britanniae Regem Carolum II, filium natu majorem, haeredem et successorem legitimum (Londini) *sumptibus Regiis*, 1649, 24°, 1650, fol., 1651 12°., 1657, 4°, (met het antwoord van Milton) Ultraj. 1650, 12°. L. B. 1650, 12. Paris. 1650, 12°. Rotamagi 1650, 12°. in 't Fr. (vert. door Salmasius) *Apologie Royale pour Charles I., Roy d'Angleterre; par Messire Claude de Saumaise*, etc. Paris 1650, 4°. In 't Holl. (*Koninglijke verdediging voor Karel den Eersten.* Rotterd. 1650, 8°.) Volgens Milton ontving Salmasius hiervoor van den koning 100 pistolen (centum Jacobaeos). Milton verdedigde het Parlement in *Joannis Miltoni Angli, pro populo Anglicano Defensio, contra Claudii Anonymi, alias Salmasii, Defensionem Regiam.* Londini 1651, 18°. (Deze editie verscheen te Leiden bij de Elzeviers). Eene vrije vertaling van het eerste deel van het geschrift van Salmasius verscheen in 1691 te Parijs (*Traité de l'Autorité Royale, dedié à Louis XIV*).

Men schrijft aan Salmasius toe de *Dedicatio* van het werk van Pierre du Moulin, getiteld *Clamor regii sanguinis adversus Parricidas Anglos.* Dit boek is tegen Milton, die Alexander Morus voor den schrijver hield.

Catalogus Graecorum et Latinorum Mss., qui anno CIƆ.IƆC.XXII *operâ atque industriâ VV. CC. Nicolai Regaltii, Claudii Salmasii, et Joannis Hauteni, primum perfecti, denuo recogniti et aucti fuerunt anno* CIƆ.IƆC.XLV *operâ et studio Claris. Petri et Jacobi Puteanorum* in *Bibliotheca nova Mss.* van P. Labbe, 1653, 4°.

Cl. Salmasii, viri Ill., Epistolarum liber primus. Accedunt de laudibus et vitâ ejusdem Prolegomena, accurante Antonio Clementino, L. B. 1656, 4°. Behalve deze brieven zijn er nog vele verspreid in verschillende werken, o. a. in H. Grotii *Epistolae ad Gallos. Editio novissima, prioribus auctior; cui item additae sunt erudit. Gallor. Cl. Salmasii et Cl. Sarravii ad Hug. Grotium Epistolae, unâ cum indice memoratarum rerum copioso et utili;* Lipsiae 1674, 16°., p. 421—468. In de *Epist. Saravii*, 7 *Epp.* van Salm. aan dezen, één aan Alex. Morus, een aan J. Godefroi (p. 76, 89, 110, 139, 174, 230, 235, 242) herdr. in de 4°. uitg. v. Burmannus. 8 *Epp.* van Salm. onder die van Hofman, uitgegeven door G. Meelius, 1700, 4°. 4 *Epp.* van Salm. aan Arnold Neumann, in *Monumenta pietatis et literaria Virorum in republicâ et literariâ illustrium selecta.* Francof. ad Moen. 1701, 4°. P. II. p. 170—176. — *Epistolae tres ad Godofredum Jungermannum, ex autographis* in *Monument. inedit. J. F. Felleri Trim.* VII. Jenae 1716. — *Cl. Salmasii aliquot literae, quibus, quid de Daniele Heinsio quondam senserit, apparet;* drie korte *Epp.*, uitgegeven door G. Goesius, achter zijne *Animadversiones in quaedam capitis primi secundi Speciminis Salmasiani.* Hagae Comit. 1657, 12°. — Drie *Epp.* en 4 fragmenten van *Epp. Salmasii* aan Goesius, voor Justi Kricx *Animadversiones de Trapezitis*, 1658 in 4°. De eerste ook in *Clar. Vir. Epp.* van P. Burman, p. 377. — *Epistola ad Sarravium* van 28 Dec. 1643, in *J. F. Gronovius, de Sestertiis* 1691, 4°. p. 674. — *Epistola ad Saravium* 20 *Novembris* 1645, in *Thomae Crenii Animadversiones Philologicae et Historicae* 1695, 12°. T. I. S. 1. Verg. de la Monnoye, in een aanteek. op *l'Anti-Baillet* (1730 4°.) p. 11. — J. F. Gronovii *Elenchus Anti-Diatribes Mercur. Frondatoris de Usuris centesimis ad P. Papinii Statii Sylvas. Accessit Epistola Cl. Salmasii ad Auctorem.* Paris. 1640. 4°. — *Fragmentum Epistolae ad Gronovium*, in *Notis Gronovii ad Statii Silvas* 1637, p. 157 seqq. — *Fragmentum Epistolae ad Puteanos fratres*, in *Gassendi vita Peirescii* (Hagae 1651) p. 587. — *Fragmentum Epistolae ad Boxhornium* in *M. Z. Boxhornii Apologia adversus Dialogistam pro commentario ad Agricolam Taciti* 1643; p. 6. — *Epistre à Philippe Vincent, Theologien de la Rochelle, datée du* 28 *Decembre* 1645 in *Colomiés, Gallia Orient.* 1709, p. 189—191. — In Petr. Burmanni *Sylloge Epistol.* T. V. (*Ind.*).

De re Militari Romanorum Liber. Opus posthumum. L. B. 1657. 4°. Ook in de *Antiq. Roman.* van Graevius T. X. p. 1284—1453.

Ad Joannem Miltonem Responsio. Opus posthumum Cl. Salmasii. Divione (1660) 4°. Londen 1660. 12°., uitgegeven door zijn zoon Claudius Salmasius en opgedragen aan Karel II.

De Saccharo et Manna, Commentarius. Met een Praefatio van den uitgever, Philibert de la Mare. Paris 1664. 4°. Ook met de *Homonyma Hyles Iatricae.*

Cl. Salmasii Praefatio in Exercitationes de Homonymis Hyles Iatricae. Ejusdem de Plinio Iudicium. Divinione 1668. kl. fol. Philibert de la Mare en Jean Baptiste Lantin, »conseillèrs au Parlement de Dyon" bezorgden de uitgave van dit werk.

Judicium de sanguine vetito in *Thomae Bartholini Disquisitio medica de sanguine vetito.* Francof. 1675. 16°.

Stephanus Byzantinus de Urbibus, a Salmasio quondam collatus cum Mss. codicibus Palatinis et editis. In de uitg. van dezen Geograaf, door J. Gronovius. L. B. 1694. fol.

Censorinus de Die ...... cum Spicilegio Annotationum doctissimorum virorum Salmasii, Scaligeri etc. Cantabrig 1695. 12°.

Notae in Aristaeneti Epistolas, in *Acta Literaria, quibus anecdota Animadversionum Spicilegia, et Manuscriptorum quorumdam errata continentur, ex Bibliothecâ Henrici Leon. Schurfleischii etc.* Wittebergae 1714. 8°.

Emendationes et variae Lectiones Chronici Eusebiani, a D. Jeronymo Latinè conversi, et Chronici ipsius Graeci e variis fragmentis a J. J. Scaligero contexti; excerptae e Fastis Siculis, seu Chronico Alexandrino Joannis Cedreni, et Georgio Syncello. Jenae 1715. 4°.

De Secretariis, Dissertatio, nunc primum edita in *Thesaurus Antiquitatum* van Sallengre. T. II. col. 661, 676.
Volgens Papillon is ook van Salmasius:
De Ludis Graecorum Joannis Meursii; c. supplemento Salmasii, in *Graevii Antiq. Graec.* T. VIII. Doch in deze Collectio komt dit werk niet voor, maar wel T. VII. col. 941—946. *Joannis Meursii de Ludis Graecorum, Liber singularis, ad virum Clariss. Petrum Scriverium.*
Onder een menigte andere geschriften tegen Salmasius, te veel om te vermelden, komen voor:
Christiani Kortholti Exercitatio Anti-Salmasiana de Pane ἐπιουσίῳ, quem in Oratione Dominica petimus. Kilonii 1676. 4°. 4°., ook in de *Disquisitiones Anti-Baronianae* van denzelfden schrijver. Lipsiae 1706. 4°.
Josuae Arndii Dissertatio de Erroribus Claudii Salmasii (1651) in de *Elogia Germanorum quorundam Theologorum Saeculi XVI et XVII* van G. H. Goetse. Lubecae 1708. 8°.
Th. Crugerus, de eo quod justum est circa morem se devovendi pro salute alterius. Seorsim de Antinoo, Simone Mago etc. contra Salmasium. Wittenbergae 1724. 4°. fig.
Aanteekeningen van Salmasius op Grieksche schrijvers.
Justini Martyris Apologia prima pro Christianis ad Antoninum Pium; cum notis Roberti et Henrici Stephanorum, Grotii, Salmasii etc. Oxonii 1699. fol. 1701, 1703, 1715. 8°.
Hesychii Lexicon, cum variis doctorum virorum notis Junii, Scaligeri, Salmasii, Palmerii, Sopingii, Cocceii, Gronovii, Tanaq. Fabri, etc. accurante Corn. Schrevelio, Accessit Joannis Pricaei Index Auctoram, qui ab Hesychio laudantur. L. B. 1668. 4°.
Strabonis Geographia. Amst. 1707. 2 vol. fol.
Julii Pollucis Onomasticum, Graecè et Latinè; emendatum, suppletum et illustratum. Cum commentariis Gothofredi Jungermanni, Joachimi Kuhnii, variis lectionibus Isaaci Vossii, annotatis Cl. Salmasii et Henr. Valesii, notisque Joh. Henr. Lederlini et Tiberii Hemsterhusii. Amst. 1706. fol. 2 vol.
Carmina et fragmenta carminum familiae Caesareae, hoc est, Caesaris Germanici quae exstant Opera omnia cum Latina, tum Graeca; nunc primum conjunctim edita; cum commentariis integris Hugonis Grotii, notis Guilielmi Morellii et Claudii Salmasii etc. edente Joanne Conrado Schwartz. Coburgi 1715, 1716. 8°.
Aanteekeningen van Salmasius op Latijnsche schrijvers.
Plautus M. Z. Boxhornii. L. B. 1645. 12°.
Virgilius Schrevelii. L. B. 1646, 1652. 8°.
Horatius. L. B. 1656. 8°.
Pervigilium Veneris, ex editione Petri Pithoei, cum ejus et Justi Lipsii notis: itemque ex alio antiquo codice; cum notis Cl. Salmasii, et Andreae Rivini Commentario. Ausonii Cupido cruci affixus, etc. Hagae Comit. 1712, 1717. 8°.
Juvenalis, et Persius Schrevelii Martialis. L. B. 1656. 8°.
Valerius Maximus. L. B. 1670. 8°.
Quintus Curtius; edente D. Snakenburgio, cum notis variis. L. B. 1725. 8°.
Suetonius; edente Schildio. Lugd. Bat. 1652, 1662, 1667, 1668. 12°. (de laatste door J. Gronovius bezorgd).
Sulpicius Severus, accurante G. Hornio. Amst. 1647, 1654. 8°.
Vitruvius; cum Joannis Latii, Cl. Salmasii, etc. notis. Amst. 1649. fol.
Plinius, cum castigationibus Salmasii. Amst. 1653, 3 vol. 12°. Roterod. 1609, 3 vol. 12°.
Plinii Epistolae. Amst. 1669, 1675. 8°.
Apicii Caelii, de obsoniis et condimentis, sive de arte coquinariâ. Libri decem, 1705. 8°. Amsterd. 1709. 8°.
Corpus Juris Civilis. Amst. 1663. fol. 2 vol. L. B. Elzevier.
Arnobii Afri, adversus Gentes, libri septem; cum recensione viri celeberrimi (Salmasii) L. B. 1651. 4°.
Observationes et emendationes in Codicem Ecclesiae Africanae Justelli, in T. IV. *Joannis Christophori Wolfii, Anecdota Graeca, sacra et profana, nunc primum edita.* Hamburgi 1724. 12°.
Mss. van Salmasius in 1716 bij M. de la Mare te Dyon.
De Poenitentiâ, et Exomologesi. Vet. fol.
Adversaria linguae Arabicae. In fol. 200 pp.
De variis Graecorum dialectis. De Mimis et Fabulis, Varia de Vestibus et Coloribus, Vasorum genera varia. Variae lectiones in librum Aldelmi, de laudibus Virginum. Varia excerpta ex Luitprando de rebus per Europam gestis. De Cippis, et Codicibus. Variae lectiones in (Pseudo) Abdiam, ex vet. Cod. in Historiam S. Clementis. Excerpta ex vet. codice ms., in quo continetur vita S Johannis Apostoli Dendrophori. Telesmata et Apotelesmatici. Varia, de Speculis domus, de Scamnis esitrigis, ad rem militarem pertinentia. De Equuleo. Variae lectiones in Claudianum Mammertum, ex vet. cod. Varia ad rem militarem et tacticam pertinentia. Varia carmina ex Graeco Latinè reddita. Sententiae. fol.
Excerpta ex Etymologico Suidae, nondum publicato, nobis (a *Salmasio*) *ex Bibliotheca Palatina communicata. Glossae veteres variae. — Glossae Graeco-Latinae. — Glossae usque ad literam B., Excerptae ex vet Glossis usque ad literam D. — Glossae Graeco-Latinae.* 4°.
Exoticarum Observationum adversaria. 4°.
Notata in varios Authores Graecos et Latinos. fol.
Notata in Authores Finium regundorum. Variae lectiones in Plinium. Glossae Graecae, seu potius Index Epigrammatum Anthologiae. Glossae Latinae. Notata in Epigrammata Latina. Varia in Festum, Isidori Glossas et Excerpta Pithoei e Glossario Latino. De Jure annulorum aureorum. Variae sententiae morales, ex ms. cod. Bibliothecae Petri et Jacobi Puteanorum. 4°.
Fragmenta ex Poëtis Apollonio Grammatico, ex libro Constantini Porphyrogenetae de virtutibus et vitiis. Excerpta ex Diodoro Siculo De Tutela navis et Parasemo. Varia addenda Notis ex Plinio. Incertus Author in Cosmographiâ. Varia. Errores Plinii in Graecis. Excerpta ex Geodesiâ Bulgariae, Chartophylacis. Iambici versus de studiis Constantini Porphyrogenitae. Colores recepti in scutis. Gr. ms. 4°.
Notae in Symmachi Epistolas. 4°,
Glossae Graeco Latinae. Varia. Glossae Graeco-Latinae. Excerptae ex veteribus Glossis Cl. Puteani, Senatoris Parisiensis. Varia. Glossae. Excerpta ex veteribus Glossis. 4°.
Cl. Salmasii Epistolae Septem ad Christinam reginam, Ad Elichmannum Epistolae undecim. Ad diversos Epistolae quinquaginta. 4°.
De Notis vet., quibus usi sunt veteres Critici in legendis et recensendis libris. De Aureo Justiniano. Notae in libros V et XII. Plinii Historiae Naturalis. Variae lectiones in libros Rhetoricorum ad Herennium. In septem Ovidii loca. In Anacreontem conjecturae et variae lectiones. In Anastasii vitas Pontif. In quaedam capita Pomponii Melae. lib. 1. c. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9. In Macrobium c. 2 et seqq. Variae lectiones in Dolabellam et Latinum de Agrorum limitibus.
Excerpta ex Glossario Medico. Variae lectiones et excerpta in Timothei et Nicomedis Iatro-Sophistae Botanico Lexico et aliis Lexicis similibus. In Canonica Timothei Responsa apud Balsamonem p. 1060 edita, et quaedam S. S. Athanasii et Basilii. Variae lectiones ex vet. cod. in Martialem. 4°.
De Acià et Fibulis Antiquorum; opgedragen aan Jacques du Puys. 4°.
De Militiâ. 4°.
De Caesare Virorum, et Mulierum comâ: Epistola dedicatoria Lectori Caesariato Batavo Dialogi tres 4°.
De interpretatione Tertulliani, de differentiâ Presbyterorum et Plebis. 4°.
Varia in Prisciani librum, de Ponderibus, de Argenteis, quae Judas proditor accepit. (Zie *Exerc. in Solin.* p. 1143. *Epist.* 49. *Salmasii ad Peiresc.*) *De Instrumentis Musicis. Notata in Juvenalem. Locus Ephraim de Paradiso ex Georgio Syncello, Salmasii manu* 1607. *Variae lectiones in Pharnutum et Palaephatum et in Gregorium Nazianzenum.* fol.
Fragmenta de Papillionibus,
Andere werken in hands.
Graeca, eaque hexametros, in primum Davidis Psalmum Metaphrasis.
Latina, eaque hexametros, in primum caput Threnorum Jeremiae Metaphrasis.
Pindare traduit en vers Latins.
Traduction de la Liturgie Copte-Arabique, pour la placer dans la Discipline Ecclesiastique. Salmasius gewaagt van deze overzetting in *Epist. ad Joannem Dallaeum p.* 72.
Dioscoride, avec des Commentaires sur chaque Chapitre Voyer Patin, *Lettre* 23 *à Charles Spon.* T. I. p. 91.

Correctiones ad Hippocratiem.

Notae in Geoponica.

Anthologie (ou Recueil d'anciennes Epigrammes Grecques) copiée par Saumaise sur les mss. de la Bibliothèque Palatine. Clement de vita Salm. p. xvii. Salmasii *Notat. ad Trebell. Pollionis Claudium* c. v. T. II. p. 261 et ad Tertull. *de Pallio* p. 262. Scaliger, *Ep.* 245 p. 527.

Commentarius de officiis Domûs Augustae.

De ordine monastico.

Quatuor Dialogi: prior inscribitur Κομητης alter Φυσιολογος, tertius Γραμματικός, ultimus Σεληνιακός.

Explication d'un lieu d'Ammian Marcellin touchant la Gaule par les Sieurs de Saumaise et Damson (Sanson?)

De Usuris Justinianeis.

Diatriba de vitâ Josuae Merceri.

Notae in antiquas Inscriptiones Graecas. Zie *Menagiana*, 111, 221.

De Notis Graecorum 'Arithmeticis. Een brief aan den beroemden wiskundige Ismael Bouillaud.

Traité de la Milice Romaine ms. in fol. Overzetting van het Latijn.

Apologia contra Miltonem.

De stipendio commentariolus. Salmasius gaf het aan Sorbière, deze aan den bisschop van Vaison, Joseph Suares, die het de bibliotheca Barberina vereerde.

Exercitatio de scriptis Plinianis.

De re vestiariâ.

Ad Suidam notae, weleer door Fabritius in de bibliotheek van Marquard Gudius gezien.

De l'Origine des armories.

Dissertatio de Monetis. Cod. 561. *Mss. Dupuys.*

De Ponderibus et Mensuris Veterum Ibid. Cod. 607.

Menage en Jacques Guyon waren in bezit van vele Dissertatien van Saumaise. Zie *Anti-Baillet*, p. 5.

Epithalamium in nuptias Joannis Cabilavii.

Lettre à Wicquefort sur la Paix de Munster.

Lettre sur un tremblement de terre, arrivé en Hollande, et autres merveilles en 1640. *Cod.* 550. *Mss. Dupuys.*

Epistolae Cl. Salmasii, Dan. Heinsii etc. Ibid. Cod. 583.

Lettres de Saumaise, parmi celles des grands hommes. Ms. Cod. Biblioth. Hohendorff p. 256 *der Mss.*

Volgens een brief van Gui Patin aan Charles Spon (T. I. p. 144), verzamelde Daillé van alle zijden Lat. brieven van Salmasius. Ook anderen in Holland hielden er zich mede bezig. De zoon van Sarrau bezat een honderdtal. Sarravius en Salmasius hielden druk correspondentie. Petrus Burman beloofde, in 1697, een verzameling van brieven, die in het licht zou komen, door de zorg van Schalbruggius rector te Amsterdam. Men leest in de *Menagiana*, dat eene nicht van M. de Peiresc een kabinet vol brieven van geleerden, onder welke van Salmasius, bezat, waarmede zij het vuur aanstak. De president de Marangue bezat in 1730 45 oorsp. brieven van Salmasius aan Peiresc en 5 aan Dupuys. In de *Miscel. Leibnitiana* n°. 140, leest men: »Genevae publicabitur volumen Epistolarum, in quibus ultra triginta nuncupantur Salmasianae multum habentes bonae frugis." Masson spreekt van een *Recueil de Lettres de Saumaise*, die bij een geleerde te Parijs berustte.

Er bestaat ook een brief van Salmasius aan Claude Barthelemi Morisot te Dyon, waarin deze gewaagt van zijn: *Orbis maritimus*, doch deze werd volgens Papillon door Morisot »notamment soupçonné de fabriquer la plupart des lettres des savans" verdicht. Volgens Morhoff (*Polyh.* p. 292) waren er vele brieven van Salmasius in de bibliotheek van Gudius. Fra Fulgenzio, leerling van Fra Paolo, gewaagde van brieven tusschen dezen en Salmasius gewisseld in zijn *Vie de Fra Paolo, trad. en Franç.* (1646) p. 228. Clement beloofde een tweede en grootere verzameling van brieven van Salmasius uit te geven, die tot 1640 zoude loopen. Bayle schreef hier over aan een geneesheer te Zierikzee, schoonzoon van Clement. Deze antwoordde, dat hij geen mss. van Salmasius bezat, doch dat hij zich tot een predikant te Leiden moest wenden, aan wien de meeste brieven van Salmasius ten deele waren gevallen, doch die, ze liet vergaan. Andreas Colvius, predikant der Waalsche gemeente te Dordrecht, en Margaretha Godewyck, hielden briefwisseling met Salmasius. Moyse Amirault schreef in 1649 »Habeo penes me litteras illustr. et incompar. Salmasii" (Colomiés *Gallia Orient*, p. 206).

Menage zond 40 aan hem door Salmasius geschrevene brieven naar Holland, die verloren gingen. Papillon zag bij de la Mare een ms. brief van Huet aan dezen geleerde, gedat. 13 Junij 1674, waarin hij hem meldde, dat hij een groot getal brieven van Salmasius bezat. Op de Leidsche bibliotheek berusten o. a. Epistolae 16 Cl. et B. Salmasiorum. Ook prof. te Water, de predikant J. van Voorst, en de minister van Maanen bezaten Lat. en Fr. brieven van Salmasius.

Bij Paquot t. a. p. wordt een lijst van 63 boekwerken opgegeven, vroeger in bezit van de la Mare, thans in de keizerlijke bibliotheek te Parijs, met mss. aanteekk. van Salmasius. Ook de bibliotheek der Leidsche hoogeschool is in bezit van verschillende handschriften en boeken met notae marginales van Salmasius. Ook deze worden door Paquot vermeld, gelijk ook een lijst der werken, waaraan Salmasius was begonnen en die hij gedeeltelijk voleindigde. Volgens Salmasius zelven had hij 600 jaren noodig, om ze te kunnen voltooijen.

Zie Saxe, *Onom. litter.* T. IV. p. 188—193, *Anal.* p. 683; Freheri, *Theatrum*, Part. II. Sect. IV. p. 1122—1127; *Cum Icone.*; Witten, *in Diario ad III Sept.* 1652; *Salmasii, viri maximi, Epist. Liber primus Accedunt de laudibus et vitâ ejus Proleg. Auct.* A. Clementio, L. B. 1654. 4°., *cum Icone, traduit. en Franç. s. c. t.*, *Harangue funebre etc. par J. N. P.* Leyde 1663. 4°.; A. Vorstii, *Orat. funèb. in excessum C. S.*; P. Colomesii *Gallia Orient.* p. 188—217; Dez. *Operum* p. 817 (uitg. van 1709), J. Bodaeus à Stapel, *in Theophrast.* p. 427; Burman, *Praef. ad Epp. Marq. Gudii et Sarravii*; T. Magiri, *Eponym.* i. v.; M. Hanckins, *de Script. Rer. Rom* C. 90, p. 289—295; Pope Blount, *Cent.* p. 1025—1028; Morhofii I, *Polyh. litter.* C. III. § 29, p. 26, 27; C. VII. § 10, p. 54, 65; C. XV. § 18, p. 155; C. XXI. § 14, p. 239, 240; C. XXIV. § 13, 14, p. 299, L. III. C. V. § 15, p. 583; L. IV. C. XIII. § 1, p. 831; C. XIV. § 4, p. 907; § 10, p. 910; L. V. C. I. § 12, p. 927, C. II. § 9, p. 936; Tom. I, L. I, *Polyh. Philos.* C. XIV. § 51, p. 100; L. II. Part. I, C. II. § 3, p. 151, L. II. Part. II. C. XII. § 9, p. 131; L. III. C. I. § 9, p. 417; *Polyh. pract.* L. V. § 29, p. 549; L. VI. Sect. II. § 4, p. 564; Tom. II; Tabor, *de Suffrag. peric.* 4 n°. 26, *Elem.* p. 8, Sect. 4, § 24, p. 196; Rupertus, I. *Obs. ad Besold, hist. universal*; Saldenus, *de Synedr.* L. I. C. X; Crucius, *de Praec.* L. I. C. IV. n°. 27; Grotius, *Append. Comm. de Antichr.* p. 114; Id. *ad Stobaeum*; Id. in *annot. ad Libr. de Verit. Relig. Christ.* (1640), p. 309; *Manes Grotii*, p. 835, 836; Schoock, *Fab. Hamelens.* p. 32; J. A. Bos, *Dissert. Phil. ad 2 Timoth. II, C. I*: 22; Crenii *Animadv. Philol.* Part. I. p. 22, 25; Part. II. p. 82, 85, 86, 93—98; Part. III. p. 154, Part. V. p. 94, 95; Part. VI. p. 47, Part. VII. p. 11, Part. VIII. p. 88; Part. X. p. 15, 19, 20, 174, 177, 302, 303; Part. XI. p. 54, 125, 152—157, 170, 237, 249, Part. XII. p. 5, 6, 158; Part. XIII. p. 168; Part. XIV. p. 2, 3; Part. XV. p. 122, 171, 176; Part. XVII. p. 34, 102, 103, 105; Huber, *Orat. X*, in *Opera minora*, T. I. p. 168, 169, 219; B. Bonifacius, *de Script. Lat.*; J. Rhodius, *de Acia Corn. Celsi*; Bartholinus, *de latere Christi aperta*; A. M. à Schurman, *Opuscula*, p. 144; G. J. Vossii *de Arte Gramm.* Lib. I. C. 6; Almelovenii, *Syllab Plagiar.* p. 35; Id. *Bibl. prom. et latens*, p. 47; Valesii *Emend.* p. 33 seq. 70, 107, 119, 135, 136, 44, 74; Huetii, *Dissertt.* (1e edit.) T. I. p. 194; Jac. Thomasii, *de plagio liter. A.* J. A. Fabri, *de plagiariis*, § 52; Struvii, *Bibl. Jur. Selecta* p. 27, 177, 197, 217, 490; Jac. Ouzelii, *ad Minuc. Felic* p. 9, 1652, Id *de Hist Lat.* p. 693, Scaliger, *Inst. Poët. Lib. III.* C. 20; Sect. 7; Rutgersii *Var. Lect.* 1, 6; Koningius, *Biblioth.*; G. Voet, *Disput. select.* Part. I. p. 762; Vossius, *de Hist. Graec.* C. 17; Id. *de Idolatr.* L. IV. C. 91; Lud. de Dieu, *Animadvers. ad Act. Apost.* C. VII. Sect. 43; Boecler, *Bibliotheca curiosa*, p. 470; Schurtzfleisch, *Elog. Script. ill.* p. 89—95; J. A. Fabricii *Cent. Plag.* n°. LII. p. 55; J. Fabricii *Hist. Bibl.* P. I. p. 161, 162; N. Heinsii *Advers.* p. 36, 52, 60, 82, 96, 128, 235, 521, 561, 591, 621; Renaudotti, *Liturgiae Orient.* T. I. p. 306, 307; P. Burman, *ad Syllog. Epist.* T. II. p. 485; G. Krantzius, *ad Conringium*, *Saec.* XVII. C. V. p. 228; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* i. v.; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 185, 187; E. Otto, *Praef. ad Tom. III. Th. Jur.* p. 56; J. M. Gesnerus, *ad Isag.* § 1167, p. 433; Tom II; Ger. Meerman, in *Praef. ad Thes. nov. Jur.* T. III. p. V, VI; P. Burmanni *Praef. ad Anthol. Lat.* p. XXXIII; A. Haller, *ad Method. Boerhav. Stud. Med.* T. I. p. 54; Leupenii, *Bibl. real. jurid.*; Burman, *Traj. erud.* p. 423; J. Ard, *Exercitat. de erroribus Cl. Salm. in Theol.*; Noltenii *Lexicon Anti-Barbar.* T. II. p. 481; O. Ferrarius, *de re vestiar.* (litt. ad Lect.), *Elog. Hemsterhusii et vita Ruhnkenii* (ed. Bergmanno), p. 37, 38, 46, 52; *Menagiana*, T. I. p. 136, 137, 174, 262, 280, 297, 350, 356; T. II. p. 135; Fr. Sparaverius, *Ep. ad Magliabechium in Ep. ad Clar. Venet. ad eum.* Flor. 1740,

T. II. p. 41; Magliabechii *Epp.* (Ind.); Grudii et Sarravii, *Epp.* p. 12, 18, 21, 26, 30, 31, 32, 35, 47, 48, 49, 246; H. Grotii *Epp.* p. 4, 457; Bachneri, *Epp.* T. I. p. 197, 207, 280, 295; J. Scaligeri *Epp.* p. 490, 492; P. Cunaei *Epp.* p. 102, 253, 261, 319, 341, 345, 349; Boxhornii *Epp. et Poëm.* p. 30, 35, 71; Fabricii *Epp.* p. 305—321; Burmanni *Syll. Epist.* T. II. p. 485; Casauboni *Epp.* p. 368, 404, 428, 477, 479, 500, 518, 522, 542, 548, 581, 587, 709, 764; Crucii *Epp.*; Balsaci *Epp.*; Barlaei *Epp.* Id. *Poëm.* (*In effigien Cl. Salm*); R. Neuhusii, *Thalia Alcm.* p. 76; Huetii *Poëmata* (Hagae Comit. 1740), p. 132, 103; *Funus Claudii Salmasii;* Colomiez, *Opera*, p 317; J. Vossius, *ad Pomp. Melam.* p. 213; Niceron, *Mém.* T. II. p. 381—464; Papillon, *Bibl. des autheurs de Bourgogne*, T. II. p. 242—286; Sam. Soubière, *Discours fait à l'ouverture du collège d'Orange en 1753* (*Eloge funèbre de Saumaise*); Baillet, *Jugem.* T. II. p. 230—235, n°. 511; Id. *Enf. cel.* T. V. p. 70—80, n°. 72; *Emportement de Mr. Baillet, contre Mr. Saumaise* in *Anti-Bailleto*, Part. I. n°. 11, p. 2; *Falsification de Mr. Baillet, d'un passage de la vie de Mr. de Pieresc, pour décrier Mr. Saumaise*, T. a. p. n°. 171, p. 16; Gonset, *Bibl. Franc.* T. IV; Paquot, *Mém.* T. III. p. 261; Haag, *La France Protest.*; Vigneul-Marville, *Mélanges* (Paris 1725) T. I. p. 34; G. Patin, *Lettres choisies*, p. 28, 74, 147, 156, 427, 518, *Lettres*, p. 5, 21, 73, 174; P. Bayle, *Lettres*, p. 229, 734; *Lettres de Sorbière*, p. 534; *l'Europe Scavante*, T. XI. p. 41; *Nouv. litt.* T. III. p. 402; Hoeffer, *Nouv. Biogr. Génér.*; *Biogr. Univ.*; *Bibl. rais.* T. III. p. 7, T. XIII. p. 348, T. XVI. p. 414, T. XXXIX, p. 83; LeClerc, *Bib.. Choisie*, T. VII. p. 210; *Hist. Crit. de la Répubi des Lettres*, T. XI; *Mercure de France*, *Nov.* 1723, p. 975; *Bibl, Botan.* LVII. n°. 471, p. 444, 445, T. I; *Bibl Med. Tract.* T. II. L. VIII. n°. 543, p. 574. 575; *Cat. Bibl. Bunav.* T. I. Vol. II. p. 1573, 1574; Vol. III. p. 2182; *Bibl. Emt.* T. II. p. 107, 108; *Bibl. Gronov.* p. p. 93, 97; *Bibl. de Groe*, p. 21, 130, 140, 182, 207, 243; *Cat. Graevii*, p. 135; *Cat. N. Heinsii*, p. 94; *Cat. Francii*, passim; *Cat. Bibl. publ. Acad. L. B*, p 15, 17, 78, 94, 124, 128, 134, 166, 167, 205, 233, 238, 240, 250, 256, 277, 280, 298, 300, 385; 71, 219, 253, 254, 259, 271, 337; *Catal. libr. mss. qui inde ab anno* 1741 *Bibl. Lugd. Bat. accesserunt*, p. 289; *Bibl. te Water;* (mss.) p. 15, 25; J. van Voorst, *Cat. d mss.* p. 200; *Cat. d'une collection remarquable de mss. d'autographes et de quelques imprimés*, Dec. 1862 ('s Hage Nyhoff); Moreri; Bauer; Jöcher; *Convers. Lex.* i. v.; Pars, *Naamr.* bl. 272; *Boekz. d. Gel. wer.* 1719; Siegenbeek, *Gesch. d. Leids. Hooges.* D. I. bl. 139, 149, 149, 154, 158, 161, 168, 170; D. II. bl. 117; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. I. bl. 86, 87, 134; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk* D. I. bl. 278, 313; Collot d'Escury, *Holl. roem in kunst. en wetens.* D. A IV (1), bl. 182, 183, 194, 195, 199; Kist en Royaards, *Kerk. archief* (eerste serie) D. IV. bl. 149, 215, D. V. bl. 152; D. VIII. bl. 327; D. IX. bl. 387, 534, D. X. bl. 74, 77, 80 (tweede serie) D. III. bl. 29, D. V. bl. 262; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 268, 428, 431; Dez. *Geestel. en wereldl. kleederdr.* Dez. *Anna Maria à Schurman*; Hoogestraten, Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; *Woordenb. d. Zamenl.;* Muller, *Cat. v. portr.;* Arrenberg, *Naamr.* bl. 450.

SALMASIUS (Claude) heer van Marsant, oudste zoon van den vorige, dien hij voor de studie bestemde. Hij zelf onderwees hem in het latijn en grieksch. De koningin Christina nam hem onder hare bescherming. »Pour ce qui est de vostre fils (schreef zij aan zijne moeder), sachez que je pretends d'avoir part à son éducation, et que je veux que vous mesme m'en rendiez comte, puisque je veux contribuer autant qu'il dépendra de moy à le rendre digne fils d'un si grand père." Na den afstand der koningin verliet hij Zweden, vestigde zich te Beaune en overleed aldaar den 18 April 1667, in den ouderdom van 34 jaren. Hij gaf het antwoord van zijn vader aan Milton in het licht. De raadsheer Legoux bezat van hem in ms. een *Abrégé de la philosophie de Sextus Empiricus*, een *Recueil de vers françois* en eenige andere werken. Hij vermaakte zijn bibliotheek, die een groot getal mss. en beschreven boeken van zijn vader bevatte, aan twee raadsheeren van het Parlement van Bourgondien, Phil. de la Mare en J. B. Lantin.

Zie Haag, *La France Protest.*; Paquot, *Mem.* l. c.

SALMASIUS (Josias) jongere broeder van den vorige, heer van St. Loup, werd door Karel II naar Engeland geroepen. Volgens Papillon was hij in 1668 te Leiden, en gaf in het licht het werk van zijn vader, *De Homonymis Hyles Iatricae*, doch Haag meent dat hij zich bedriegt.

Zie Haag, *La France Protest.*

SALMIER (Erard de), heer van Melroy, welligt een der bondgenooten in 1566. Hij werd in 1578 door de Algemeene Staten naar Keulen gezonden en gevoegd bij Marnix van Aldegonde. Hij huwde Anna, dochter van Richard van Merode en zuster der twee bondgenooten van Merode.

Zie Butkens, *Trophées de Brabant*, T. II. p. 127; Bondam, *Verzamel. van onuitg. stukken*, D. V. bl. 196, 202; Te Water, *Verb. der Edelen*, D. III. bl. 556.

SALMIER, SALMIERIUS, SALMYR (Nicolaas de) teekende in 1577 de Unie van Brussel.

Zie Gramaye, *Antiq. de Namur*, p. 81; J. C. de Jonge, *Unie van Brussel*, bl. 141.

SALOMON *de Houtzager*, een der eerste evangeliepredikers te Middelburg in 1566.

Zie *Sententiën van Alva*, bl. 101; Gravezande, *Eeuwfeest der Middelb. Vrijheid*, bl. 476.

SALOMON (Dr. Gottlieb), oudste zoon van een Israëlitisch koopman te Dantzig, werd aldaar den 26en April 1774 geboren, Tot zijn 13e jaar huisonderwijs genoten hebbende, bragt hij een jaar door in het jesuiten-seminarium te Dantzig, welke inrigting hij op 14jarigen leeftijd met de latijnsche school te Köningsbergen verwisselde. Na zich drie jaren op de beoefening der oude talen toegelegd te hebben, werd hij, onder het dekanaat van Kant, als student ingeschreven, wijdde zich, onder de leiding van Kant, Krause, Schulz en Mangelsdorff, aan de voorbereidende wetenschappen, onder Metzger, Elsner, Hagen en Hirsch aan zijne medische studien, en werd den 13 Augustus 1797, onder praesidium van J. D. Metzger, na openbare verdediging zijner *Dissertatio de Ostromalucia ejusque casu rariore* tot doctor medicinae bevorderd. Kort na zijne promotie wenschte hij zich in Amerika te vestigen, bezocht op zijne reis derwaarts Holland, waar hij, door zijne aanbevelingsbrieven uit Köningsbergen en Berlijn in aanraking kwam met de hoogleeraren G. Vrolik en Reinwardt te Amsterdam en te Leiden met Brugmans. Laatstgenoemde doorzag het talent van Salomon, en raadde hem den winter te Leiden te blijven en eenige voorlezingen over Anatomie, Physiologie, Pathologie en Obstetrie te houden. Hij volgde dezen raad en bleef vooreerst te Leiden. De gelukkige afloop eener moeijelijke verlossing bewoog hem zich er voor goed te vestigen. In 1804 werd hij de opvolger van Dr. H. A. Bake als stads vroedmeester en lector voor de vroedvrouwen, welke betrekking hij tot in October 1863 waarnam. Reeds in 1806 had hij het hiermede en met de praktijk zóó volhandig, dat hij voor de benoeming tot lid van de Provinciale Commissie voor Geneeskundig Toevoorzicht moest bedanken. In 1825 schijnt men er over gedacht te hebben Salomon het professoraat in de Obstetrie aan de Leidsche hoogeschool aan te bieden. Men wilde namelijk het onderwijs in Chirurgie en Obstetrie, na den dood van professor Du Pui, splitsen; de Curatoren boden Dr. Wachter den leerstoel in de Chirurgie aan. Daar deze echter die betrekking van de hand wees, kwam toen van de voorgestelde splitsing niets en werd het onderwijs in de beide vakken opgedragen aan den hoogleeraar J. C. Broers, na wiens overlijden in 1847 eerst twee catheders voor die vakken zijn opgerigt. In 1845 legde hij, op 70-jarigen leeftijd, zijne praktijk neder en overleed den 7 Augustus 1864. Hij was lid der Maatschappij van Nederl. Letterk. [1]), van de Hollandsche Maatschappij te Haarlem, van het Genootschap van de koepokinenting te Rotterdam, van het Genootschap ter bevordering van Genees- en Heelkunde te Amsterdam, van het Prov. Utr. Genootschap, van het Genootschap *vis unita fortior* te Hoorn, van de Société Médico-Chirurgicale te Brugge, van de Société Médicale te Brussel. In Augustus 1847 ontving hij, bij gelegenheid van zijn 50-jarig doctoraat, een vernieuwd Diploma als Medicinae en Chirurgiae doctor met een epistola gratulatoria van de geneeskundige faculteit te Köningsbergen en, bij gelegenheid van zijn

---

[1]) Toen Dr. Hoffmann van Fallersleben in 1821 naar Leiden gekomen was, waar hij den grooten stoot gaf aan de studie der Oud-Hollandsche Letterkunde, werd hij door Salomon gedurende geruimen tijd geherbergd, even als in 1836 en 1854, toen de geleerde Duitscher nogmaals de rijke bibliotheek van de Maats. van N. Letterk. kwam raadplegen. Dr. Hoffmann gedenkt hieraan met dankbaarheid in zijne *Autobiographie*, D. I. bl. 67.

50-jarig lidmaatschap van de Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem een zilveren medaille. In 1824 verklaarde koning Willem I, zonder dat hij daarom gevraagd had, ook zonder brieven van naturalisatie, hem Nederlander. In 1802 was hij tot het kerkgenootschap der Doopsgezinden over gegaan. In dat jaar huwde hij Jeanne Madelaine Huygens, uit welken echt 4 kinderen geboren werden, waarvan drie in jeugdigen leeftijd overleden zijn en alleen is overgebleven één zoon, aan wiens naam die zijner moeder is toegevoegd, mr. G. A. Salomon Huygens, burgemeester van Katwijk. Sedert 1827 weduwenaar, trad Salomon in 1839 andermaal in het huwelijk met Angelique Heykoop.

Salomon zelf ervaren en gelukkig obstetricator, heeft niet alleen voor de praktijk gewerkt door het aangeven van een goede verloskundige tang (1817), die ook nu nog als zeer bruikbaar kan beschouwd worden, en door een verbeterde pelvimeter, maar hij heeft zich ook door een tal van geschriften verdienstelijk gemaakt.

Het werktuigelijke der verlossing verklaard van A. van Solingen, in het Duitsch onder den titel van A. van Solingen, *das Mechanische der Geburt aus dem Holländischen*. Hanover 1801.

In 1802 stichtte hij met prof. S. J. L. Döring te Herborn, een *Journal für die neueste Hollandische medic. und Natur, Hist. Litteratur*, waarvan slechts 4 stukken te Hadamar het licht zagen.

Waarneming aangaande eene zeer aanmerkelijke uitzakking der baarmoeder bij eene zwangere vrouw en derzelver verlossing in *N. Verhand. van het Genootschap: ter bevordering der Heelkunde te Amsterdam*, dl. I. bl. 173.

Berigt aangaande eene Sectio Cesarea met doodelijk gevolg, in *Algem. Konst en Letterb.* 1808, dl. I. bl. 20.

Waarneming nopens eene zwangerheid welke 12 maanden geduurd heeft, in *Geneeskundig Magazijn door Stipriaan Luiscius* e. a., dl. V. st. II. afd. I. bl. 1 en in het Duitsch vertaald, ook in Hufeland, *Bibliotheek der Heelkunde*, 1814, XXXI, 261 vlg.

Verhandeling over de nuttigheid der schaambeensnede, met bepaling der gevallen, in welke aan dezelve de voorkeur behoort gegeven te worden boven de keizerlijke sneden, met platen. Amst. 1813. Ook in D. II. der *Nieuwe Prijs-verhandelingen van het Genootschap van Genees- en Heelkunde te Amsterdam*, die deze verhandeling (*over de Symphysiotomie* bekroond had.

Handleiding tot de Verloskunde. Amst. 1817, 2 dl. m. pl. In 1826 verscheen de *tweede vernieuwde en verbeterde uitgave*.

In 1825 vereenigde hij zich met C. Pruys van der Hoeven, J. Logger en C. G. C. Reinwardt tot de uitgave der *Geneeskundige Bijdragen*, waarin hij schreef:

Over het, door de kunst, vervroegen der verlossing in naauwe bekkens; benevens twee waarnemingen betreffende deze kunstbewerking, dl. I. st. I. bl. 91, door Plogge vertaald in Hecker's *Litterarische Annalen der Heelkunde* VI. 1826. 249.

Opmerkingen over het beveiligend vermogen der koepokken, ontleend uit de epidemie der kinderziekte, welke in het jaar 1825 *te Leiden geheerscht heeft.* Aldaar dl. I. st. II. bl. 214.

Waarnemingen betreffende de kunstige vroeggeboorte. Ald. dl. II. st. I. bl. 91, door H. Vezin in het Duitsch overgezet in v. Siebolds *Journ.* IX. 1829. 154—184.

Waarneming eener ziekte in het kraambed, veroorzaakt door het terugblijven der nageboorte en derzelver genezing door de natuurkrachten, door middel van de absorptie der placenta. Ald. dl. II. st. II. bl. 223, door Sebastian in het Duitsch vertaald voor de *Heidelberger klinische Annalen;* daarna ook in het Fransch overgezet.

Omkeering der baarmoeder. Ald. dl. III. st. I. bl. 65.

Waarneming eener zwangerheid in de buis van Fallopius, met afb., in *Verhandel. van de* 1ste *kl. van het Kon. Instituut*, D. VII. bl. 201.

Met C. Pruys van der Hoeven en C. W. H. van Kaathoven, *Geschiedenis van de Cholera-Epidemie te Leyden in* 1832. Leyden 1832 bij C. C. van der Hoek.

Zie *Levensschets van Dr. G. Salomon* in *Levensberigten van afgestorvene leden der Maats. van Ned. Letterk.* 1866; Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 309; *Medic. Chirurg. Zeitung*, 1798. II. 54, 1802. I. 484; *Gött. Gel. Anz.* 1841, S. 1212, *Summar. d. Medic.* I. S. 448 ff.; F. C. Kist, *Historia critica Pulvimetrorum; Hall. Allg. Zeit.* 1802. n°. 218; Martens, *Krit. Jahrb.* 1802. I. 373; *Allg. med. Annal.* 1802. 289; Kopp, *Jahrb. d. Staatsarzn.* 1814. VII. 381; Siebold, *Journ. f. Geburtsh.* I. 1865, 602; Munster, *Magazin der ausländ. Heilkunde von Gisson und Julius.* XIII. 1827. 189—207.

SALOMON (M.) schreef:

Geneeze Jood Christelijke belijdenis, 8°.

Zie Abcoude, *Aanh.* bl. 188.

SALOMONS (J.) schreef:

Het boek genaamd de vervulde penne Josephs. Gron. 1787.

SALOMONS (Godfried) lid van den raad der stad Almelo en der Provinciale Staten van Overijssel, voorzitter van de Kamer van Fabrieken te Almelo, ridder van den Nederlandschen Leeuw en van de Eikenkroon. De belangrijke fabrieken aan het Nijverdal danken aan hem haar ontstaan en uitbreiding; de Overijsselsche kanalen, waarvan hij sedert de oprigting der maatschappij commissaris was, ondervonden steeds zijne werkdadige en geldelijke ondersteuning; de exploitatie der veenen, door die kanalen doorsneden, werd, op uitgebreider schaal, door hem ondernomen, en de spinnerij Almelo-Saltzbergen dankt aan zijne pogingen voor een gedeelte haar ontstaan.

Hij overleed te Zwolle den 23 Julij 1868, in den ouderdom van ongeveer 73 jaren.

Zie *Dagblad van 's Gravenhage* 27 *Julij* 1868.

SALOMONS (Henricus) kreeg in 1603 verlof van Curatoren der Leidsche hoogeschool, aldaar, op buitengewone dagen lessen te geven over de *ars interpretandi.*

Zie Soermans, *Acad. Reg.* bl. 99; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hooges.* D. II. bl. 267.

SALOMONSZ. (Pieter) kapitein ter zee, onderscheidde zich vooral in den tweeden Engelschen oorlog van 1665—1667. In dezen brak Tromp, bijgestaan door den Vice-admiraal van der Hulst en de kapiteinen den Haen, van Amstel, Salomonsz. en eenige weinige anderen, met groote stoutmoedigheid, doch misschien onvoorzigtig, zeker zonder bevel van de Ruyter, de linie van den vijand door. Terstond werden zij van alle kanten omsingeld, en het schip van Salomonsz. geraakte in brand en zonk.

Zie Brandt, *Lev. v. d. Ruyter;* J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Nederl. Zeew.* D. II*b* b. 270, 271.

SALSEDA (Nikolaas), zoon van Pieter Salseda, op de Parijsche bloedbruiloft, om 't voeren der wapenen tegen die van Guize, omgebragt, werd te Rouaan van het slaan van valsche munt beticht. Op voorbede van den hertog van Lotharingen, wiens zijde hij, na 't ombrengen zijns vaders, had gekozen, verwierf hij van den koning van Frankrijk vergiffenis. Daarna bood hij den hertog van Parma, en vervolgens den hertog van Anjou zijn dienst aan, tot het werven van een regiment knechten. Anjou liet zich met hem in, niet kunnende vermoeden, dat iemand, wiens vader door die van Guize van kant was geholpen, iets, ten voordeele van dit Huis zou willen ondernemen. Marnix van Aldegonde echter kreeg kwaad vermoeden op dien valschen munter, en ontdekte welhaast dat hij verstand had gehouden met Parma, die hem twee gezellen had toegevoegd, welke hij aanraadde in hechtenis te nemen. Sedert vernam Anjou dat Salseda met die van Lotharingen verzoend was, en liet hem ten hove, in stilte vatten, terwijl zijne makkers Francisco Basa en Nikolaas Huget, bijgenaamd la Borde, hem buiten stonden te wachten. Toen Salseda niet terug kwam, kregen zij achterdenken en vloden weg. Basa werd echter achterhaald en beleed op de pijnbank, dat zij, ten begeerte van Parma, aangenomen hadden den hertog en den prins van Oranje door vergif of eenig ander middel van kant te helpen. Salseda echter loochende zulks, en beleed alleen zich in Parma's dienst begeven te hebben, op hoop van, met behulp van zijn regiment en eenige anderen, Kamerijk en Duinkerken aan den vijand te zullen kunnen leveren. Deze en andere belijdenissen werden den koning van Frankrijk toegezonden, die Salseda liet halen. In Frankrijk herriep hij zijne belijdenis, doch hij werd nochtans verwezen door vier paarden van een gescheurd te worden. Basa had middlerwijl, in de gevangenis zich met een mes het hart afgestoken, zijn lijk werd aan de galg opgeknoopt, met een geschrift aan de beenen, in 't Duitsch en Fransch, meldende dat hij het voornemen had gehad, op last van den prins van Parma, Anjou en den prins van Oranje van kant te helpen.

Lamoraal van Egmond, jongere zoon van den onthalsden graaf, vermoedt men dat kennis van dezen toeleg zou hebben gehad.

Zie Thuanus, *Hist. sui temp.*, Lib. LXXV. p. 560, sequ.; Bor, *Nederl. Oorl.* B. XVII. bl. 29 (331); Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VII. bl. 459, 460; Groen van Prinsterer, *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, T. VIII. p. 133, 134, 136.

SALVARIKA (Ptolemeo), door te Water onder de verbondene edelen (1566) genoemd, wiens geslacht en verrigtingen echter onbekend zijn gebleven.

Zie Te Water, *Verb. der Edelen*, D. III. bl. 283, 284.

SALVERDA (Riente en Klaas Piers), broeders, woonden omstreeks 1770 te Salwerd, bij Franeker, en muntten uit door vernuft, oordeel en bekwaamheid, vooral in het maken van sterrekundige werktuigen en zonnewijzers. Hun mathematische geest leeft nog voort in de ingenieurs Fynje van Salverda, die van hen afstammen.

Zie Eekhoff, *Leven van Eise Eisinga*, bl. 7.

SALVERDA (Jan Cornelis Pieter), werd den 28 Junij 1783 te Bolsward geboren. Reeds zijne eerste jeugd droeg blijken van een groote weetgierigheid en besloot hij zich aan het onderwijs der jeugd te wijden. Op zijn twintigste jaar werd hij ondermeester te Bolsward, doch al spoedig verliet hij zijne geboorteplaats en ging te Tjerkwerd, een dorpje op een half uur afstands van Bolsward, bij Pieke Piekema inwonen, aldaar schoolmeester, dien hij behulpzaam was in het waarnemen van zijne school. Hier verbond hij weldra zijn lot aan eene nicht van Piekema. Toen deze vrouw overleden was, begaf hij zich ten tweedenmale in het huwelijk, totdat hij in 1807 als onderwijzer beroepen werd te Wons, een dorpje bij Makkum niet ver van zee gelegen. Hier was het dat hij al zijne gedichten schreef, en deze zijn slechts weinige: men vindt ze bijeen vergaderd in de *Hiljuwne uwren fen J. C. P. Salverda, Schoolmaester to Wons. Ljeauwerd by G. T. N. Suringar* 1834. Hier is hij ook gestorven op den 7 Maart 1836 in eenen drie en vijftig jarigen ouderdom en op het kerkhof aldaar begraven. Op dat graf heeft het Friesch genootschap in 1853 een steen laten leggen en bovendien in den muur der kerk er nevens een grooten gedenksteen doen plaatsen ter vereering van dit oorspronkelijk vernuft, welks schoone verzen nog lang door vele Friezen gewaardeerd zullen worden. J. H. Halbertsma hield een lofrede op hem, welke niet is uitgegeven.

Zie Mr. B. W. A. E. Sloet tot Oldhuis, *Iets over den Vrieschen Dichter J. C. P. Salverda*, in *Kunst- en Letterb.* 1837, bl. 338 volgg.. 354, 370; Kobus en de Rivecourt.

SALWECHTERUS (P.) schreef:

Manier van procederen, 8°.

Zie Abcoude, *Aanh.* bl. 180.

SAM (Engel) werd te Rotterdam geboren. Hij schilderde portretten, portretstukken en kabinetstukjes, met bijbelsche en mythologische voorstellingen, die welstandig, krachtig en uitvoerig waren. Inzonderheid bezat hij het talent portretten en beeldjes in crayon te vervaardigen, en teekeningen van Italiaansche en Nederlandsche meesters bedriegelijk te copiëren, zonder van die gave misbruik te maken. Hij beoefende de kunst voor uitspanning, daar hij houtkooper was. Hij overleed in 1769 te Amsterdam, in den ouderdom van 70 jaren. Zijn portret vindt men bij van Gool. Kramm bezit zijn portret door hem zelven geteekend.

Zie van Gool, *Lev. d. Schild.* D. II. bl. 273; van Eynden en van der Willigen, *Gesch. d. Vad. Schilderk.* D. II. bl. 54; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Immerzeel; Kramm; *Cat. van G. Sanders*, Rotterd. 1767.

SAM (...) volgens Nagler een zeeschilder, doch volgens Kramm dezelfde met A. Salm.

Zie Kramm.

SAMBIX (Felix à) omstreeks 1553 te Antwerpen geboren, was een beroemd schoonschrijver. Zijn portret bestaat.

Zie Schotel, *Letter en Oudheidk. Avondst.* bl. 118; Muller, *Cat. v. portr.*

SAMBIX (J. van), schoonschrijver, mogelijk dezelfde met den vorige.

Zie Muller, *Cat. v. portr.*

SAMBREX (F. van), graveur uit de eerste helft der 17e eeuw. Hij graveerde o. a. het portret van Jacobus Rolandus, door C. van der Voort geschilderd.

Zie Kramm.

SAMELING (Benjamin), geb. te Gend in 1520, een der bekwaamste leerlingen van Frans Floris. Hij schilderde historiele ordonnantien in de manier van zijn meester. Zijn portretten waren zeer geacht. De St. Janskerk te Gend bezit vele voortbrengsels van zijn penseel. Hij overleed in 1582.

Zie Immerzeel.

SAMERIUS (Henricus) of de SAMREZ, werd omstreeks 1540 te Luxemburg geboren, en trad in 1561 te Keulen in de orde der Jesuiten. Hij was regent van verschillende collegien en gedurende eenige jaren geheim biechtvader van Maria Stuart. Hij werd, als geneesheer vermond, bij haar gebragt, doch moest haar, wijl men zijne betrekking begon te vermoeden, wederom verlaten. Toen de Engelschen zich in 1592 van Steewich meester hadden gemaakt, werd Samerius gevangen genomen en van zware misdaden, o. a. van een aanslag op het leven van koningin Elisabeth, beschuldigd, voor prins Maurits gevoerd, die echter, van zijn ontschuld overtuigd, hem in vrijheid stelde. Hij overleed den 5 Jan 1610 te Luxemburg, in zijn 70e levensjaar. Hij beoefende de gewijde geschiedenis en tijdrekenkunde en gaf in het licht:

Chronologia sacra ab orbe condito usque ad Christum natum. Antv. 1608. fol.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 336; Colmet, *Biblioth. de Lorr.* p. 865, Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p.   ; Foppens, *Bibl. Belg.* T.   . p. 462; Paquot, *Mém.* T. I. p. 176.

SAMPLENIUS (J. G.) schreef:

Kleinood van een goede conscientie. Leeuw. 1677. 12°.

Zie Abcoude, *Naamreg.* bl. 518.

SAMSON (P. A.) schreef:

Histoire de Guillaume III, roi d'Angleterre. La Haye 1703, 1704. 3. t. 8°.

De schrijver belooft op den titel 's vorsten levensgeschiedenis te geven, en echter eindigt hij reeds zijn derde deel met den dood van de prinses Douairière van Oranje in September 1675.

The Present State of Holland, Londen 1743, zegt er van (bl. 177):

„Mr. Samson, who has wrote the first part of King William's life so well, it is pity he could not find time to finish it. He understood the affairs of Europe and had a good talent of drawing up Memorials; in effect to which he was of use to several foreing Ministers and particularly to some of our own. Mr. Horace Walpole carried Samson with him from the Hague to the congres of Soissons in 1723. By the interest of that Minister he had now a considerable state in England, where he lives."

Zie *Navorscher* D. IV. bl. 197.

SAMUEL de PRINCE. Zie PRINCE (Samuel de).

SAMUEL de PLETTER. Zie PLETTER (Samuel de).

SAMUEL ben ISRAEL, anders SUERUS, zoon van Manasse Ben Israel, in Portugal geboren, begaf zich met zijn vader naar de universiteiten van Oxford en Cambridge. Aan de eerste verwierf hij bij een openbaren redetwist, door zijne buitengewone vaardigheid en scherpzinnigheid zoo veel lof en toejuiching, dat hem de doctorale waardigheid in de wijsbegeerte en geneeskunde met de meeste onderscheiding werd opgedragen (6 Mei 1655), en hij, algemeen geëerd, Engeland verliet en naar Amsterdam terugkeerde.

Hij eindigde, gelijk zijn vader, te Middelburg zijn leven. De Wind heeft een beschrijving van zijn grafzerk gegeven in de *Middelb. Courant van den* 11 *April* 1835.

Zie Koenen, *Gesch. d. Jod. in Nederl.* bl. 161, 169, 440—444.

SAMUELSZOEN (Peter), te Dordrecht geboren, leefde in de tweede helft der 15e eeuw. Men heeft van hem:

Een getijden-boek met miniaturen en door goud gedekte bloemranden en voorletters versierd, met een kalender vooraan op pergament, *in 't Latijn en Duytsch, geschreven van broeder Peter Samuelszoen van Dordrecht, broeder van de orde van Sinte Burgieten in 't cloester ghehetten Marienowater, buyten 's Hertoghen Bosa, in 't jaer ons her* 1477, *op Sinte Crispyn ende Crespinianen dach martelaers, ende hoert toe die eerbaere jouefrouw Heylnich Duisborch Graefs dochter, die welc huisvrou Dircs van Hessel was*, 4°.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 318, 319.

SAMUELS (GISBERTUS), waarschijnlijk van 1581—1583 predikant in de Oude- en Nieuwe-Tonge, later te Brouwershaven. Hij schijnt in onmin met zijnen kerkeraad aldaar geweest te zijn. Zijne zaak werd in de synode van Middelburg 1593 behandeld.

Zie Te Water, *Ref. van Zeel.* bl. 237, *Bijl.* bl. 76, 77; Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 125.

SAN (GERARD XAVERIUS DE), zoon van Petrus de San en Maria Hostijn, werd den 31 Mei 1754 te Brugge geboren, oefende zich onder Legillon in de teekenkunst aan de akademie. In 1781 vertrok hij over Frankrijk naar Rome, en hield zich daar omstreeks vier jaren bezig met het schilderen van historische onderwerpen. In 1782 behaalde hij de zilveren medaille bij de pausselijke akademie voor het teekenen naar het naakt menschenbeeld, en in 1783 en 1785 bij de akademie van Parma gouden medailjes voor twee schilderijen, voorstellende den *Roof van het Palladium uit den tempel van Troye* en *Samson overgeleverd aan de Philistijnen door Delila.* Juist was hij bezig met het schilderen van *Clelia over den Tiber zwemmende*, toen de ziekte zijner moeder hem naar zijne woonplaats terug deed keeren. Sedert vervaardigde hij verscheidene portretten, die door uitdrukking, koloriet en meesterlijk penseel uitmuntten, en werd in 1790 tot directeur der stads akademie voor teeken-, schilder- en bouwkunde benoemd. Deze post bekleedde hij tot in 1795, toen de staatsberoeringen hem Vlaanderen deden verlaten. Hij begaf zich naar Groningen, waar een zijner broeders R. C. priester was. In 1798 stichtten eenige kunstliefhebbers aldaar eene akademie, en plaatsten San, die ook daar, door zijne portretten en andere kunstwerken naam had verworven, aan het hoofd van het onderwijs in de teekenkunst. Ook werd hij teekenmeester aan het Instituut voor doofstommen en schilderde verscheidene bijbelsche voorstellingen in de R. K. in de Ebbingestraat. De *Groep van Milo*, die in de kunstzaal der akademie wordt bewaard, strekt ten bewijze dat hij ook in de boetseerkunst ervaren was. Hij overleed te Groningen den 9 Februarij 1830.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Gesch. d. Vad. Schilderk.* D. III. bl. 62 volgg., *Aanh.* bl. 35; Immerzeel; Kramm; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SANDAEUS (MAXIMILIANUS) of VAN DER SANDT, werd den 18 April 1578 te Amsterdam geboren. Elf jaren oud, zond men hem naar Groningen, om zich in de beginselen der letterkunde te oefenen. Hij voltooide vervolgens zijne studien te Keulen, in het collegie der drie kroonen, en werd den 3 Maart 1597 onder Koenraad Ratingius, meester in de vrije kunsten. Vervolgens studeerde hij te Pont-à-Mousson in de regtsgeleerdheid. De dood van zijn vader noodzaakte hem naar Keulen terug te keeren, waar hij zijne studie vervolgde, doch reeds in hetzelfde jaar (1597) reisde hij naar Italie om er de beroemdste universiteiten te bezoeken. Hij voltooide zijne studien te Rome, en trad daar in de orde der Jesuiten. Zijn novitiaat geëindigd hebbende, studeerde hij in het collegium romanum, in de godgeleerdheid, waar Mutio Vitelleschi, later generaal der Jesuiten, een zijner leermeesters was. Nadat hij te Petium tot priester was gewijd, zond men hem naar Wurtzburg, waar hij onder Bernardino Rosignoli zijn tweede novitiaat intrad. Na in deze stad de philosophie en theologie onderwezen, en de doctorale waardigheid in de laatstgemelde faculteit verkregen te hebben, deed hij in 1615 te Bamberg, de vier geloften zijner orde, en werd hoogleeraar in de H. Schrift te Mentz. Vervolgens bekleedde hij dezelfde betrekking te Wurtzburg, en werd daar ook overste van het bisschoppelijk seminarie. De inval der Zweden aldaar in 1631 zijn verblijf onveilig makende, keerde hij naar Keulen terug, waar hij zich tot zijn dood met studeren, prediken en schrijven onledig hield. Hij werd directeur der congregatie der H. Maagd, en prefect der hoogere studien. In 1646 begaf hij zich nogmaals naar Rome, om in plaats van Vitelleschi, die in het laatst van 1645 gestorven was, een nieuwen generaal zijner orde te helpen kiezen. De keus viel op den Napolitaan Vincent Caraffa.

Te Keulen teruggekeerd, overleed hij er den 21 Junij 1656 in den ouderdom van 78 jaren.

Hij muntte door onvermoeide en veelvuldige werkzaamheden uit en was een ijverig verdediger zijner kerk tegen de protestantsche schrijvers, en schreef niet weinig over de remonstrantsche en contra-remonstrantsche twisten, die toen in zijn vaderland heerschten.

Men heeft van hem:

Opusculum theologicum de omni-praesentiâ essentiali Dei, factâ hoc tempore litigiosâ inter Calvinistas Hollandiae. Herbipoli 1616. 12°.

Opusculum theologicum de Libro Vitae, Mortis, Monumenti, quorum quilibet celebratur in S. Scripturâ. Herbipoli. 1616. 12°.

Epistola ad Amicum Italum, de dissidio Protestantium Hollandorum in negotio Religionis. Herbipoli 1617. 12°.

Castigatio conscientiae jesuiticae cauteriata, confectae in Hollandiâ, ad principem Orangiae, Mauritium, comitem Nassoviae. Herbipoli 1617. 12°. Wederlegging van een werk van Jacobus Laurentius, predikant te Amsterdam.

Demonstratio, ad controversias Hollandicas prodroma, quod in fide Protestantium Hollandorum non sit salus. Ad Ordines Hollandiae. Heripoli 1618.

Commentatio Academica de donario cordis R^mi et Ill^mi Julii. (Achter de *Mespelbrunn*). *Episcopi Herbipolensis Franciae Orientalis Ducis, S. R. I. Principis, in funere habita.* Herbipoli 1618. Ook in *Collectio novissima scriptorum et rerum Wirceburgensium* van *S. Ignatius Gropp*, Benedictijn van St. Stephanus van Wurtzburg. Francof. 1741. fol. p. 620—637. Ook in het Hgd. vert.

Dissertatio Theologico-Politica de Rege Romanorum. Herbipoli 1618.

Hydrus Hollandicus, id est, Controversiarum Hollandicarum libri quatuor. Herbipoli 1618, 1620. 12°.

Thema seculare de fugiendâ Synagogâ Protestanticâ, contra Thema seculare Davidis Parei de fugiendo Papatu. Motiva explicantur, ob quae deserendam probatur Synagogam malignantium sectariorum. Mogunt. 1619.

Hyperbola et castigatio prodigae Jesuitarum liberalitatis in vocibus universalibus, confectae in Hollandiâ. Mogunt. 1619. 12°.

Admonitio de cauteriatâ Jesuitarum conscientiâ; ad Examinatorem Sandaeanae castigationis, Hollandum calvinistam. Herbipoli 1619. 12°. Wederlegging van Jacobus Laurentius.

Anacephalaeosis doctrinae de Praedestinatione: de convenientiâ ac differentiâ Catholicorum, Gomaristarum et Armenianorum seu Calvinistarum Hollandiae. Herbipoli. 1619.

Liber considerationum XVII, de Synodi Dordrechtanae, anno CIↃ.IↃC.XVIII in Hollandiâ celebratae, emolumentis ad fidem Catholicam stabiliendam: seu utilem fuisse Synodum Contra-Remonstrantium, Remonstrantibus, Catholicis. Herbipoli 1620. 12°.

Commutationum Academicarum et Grammaticalium volumen primum; Grammaticus prophanus; in quo de controversiis Fidei ac Sacrae Scripturae, deque vitiis et virtutibus novo modo disputatur. Herbipoli 1721. 4°.

Theologiae pars prima, scilicet Theologia varia, libris quatuor; quibus Theologiae tum profanae, tum sacrae ortus, progressiones, partitio multiplex, notiones, et utriusque arcana, ac imagines disquiruntur, et repraesentantur. Mogunt. 1624. 4°.

De Jubilaeo clericali Canonicorum, in Germaniâ usitato. Bambergae 1624.

Plato Christianus, sive canones de morte, libris quatuor; in quibus Symbolae mortis CXLV, commentationibus Theologicis ad mores accommodatis illustrantur. Mogunt 1624.

Theologica symbolica, libris sex; in quibus doctrina de Deo Divinisque, Symbolo involuta, deindeque explicata traditur: et Symbolica disciplina ad artis methodum revocatur. Mogunt 1626.

Theologia Mystica, libris tribus; in quibus doctrina de Deo Divinisque, contemplativorum mystica, ad artis normam ordine redigitur. Mogunt 1627. 4°.

Aviarium Marianum Orationes septem ad sodales Beatae Virginis in festivitatibus Deiparae habitae; desumptâ materiâ a sex avibus, Virginis symbolis, nempe columba, lusciniâ, cygno, gallinâ, phoenice, pavone; et hac, tum in purificatione, tum in annunciatione. Herbipoli 1627. 16°.

Symbola vitae humanae CXXVII notulis theologicis explicata. Francof. 1627. 12°.

Maria, flos mysticus. Orationes sex ad sodales in festivitatibus Deiparae habitae; desumptâ materiâ a floribus, et plantulâ, Virginis symbolis, nimirum rosâ, lilio, viola, heliotropo, hyacintho, oleâ. Mogunt. 1629. 16°.

Theologia Juridica, sive jurisconsultus Christianus, libris

sex; in quibus materia omnis de contractibus humanis, ex jure tum pontificio, tum Caesareo, Evangeliis Dominicalibus accommodatur, ex iisque similis obligatio in Deum ac hominem ad virtutem colendam stabilitur. Mogunt 1629.

Maria Patrona. Orationes sex ad sodales in festivitatibus Deiparae habitae, de Patrocinio Mariano in omni rerum genere; in quibus deseritur de Virgine, quatenus est salus infirmorum, idea perfectionis, vellus Gideonis, Patrona viatorum, Patrona indigentium, condens testamentum omnibus profecuum, Advocata universalis. Mogunt 1630. 16°.

Mundus fallax, in quo decem commentationibus Theologicis in variâ materiâ Mundi fallacia detegitur, et quomodo cavenda sit; disseritur. Mogunt. 1631. 16°.

Maria, Gemma mystica: Orationes sex, sumptâ materiâ à Gemmis. Mogunt 1631. 16°.

Mariae, Creaturarum Dominae, Mancipium: de modo dedicandi se Deiparae in mancipium. Colon. 1634. 16°.

Orat. dominica, multiplici Meditat. serio coronata. Col. 1634. 16°.

Maria, Luna mystica. Orationes sex ..... desumptâ materiâ a Lunâ. Colon. 1634. 16°.

Elogium Constantiae Coloniensis in asserendâ Religione Catholicâ, a S. Materno ad praesentem diem. Colon. 1635.

Theologia medica, sive Medicus Christianus; libris tribus; in quibus Principis, quà Ecclesiastici, quà Politici officia, exemplo Medici declarantur; et de morbis à Christo; humani generis Archiatro sanatis, eorumque remediis, ad mores accommodatè disseritur. Colon. 1635. 4°.

Maria Sol mysticus, Orationes sex .... desumptâ materiâ a Sole. Colon. 1636. 16°.

Salutatio Angelica, multiplici precularum, hymnorum, endologiarum serio coronata. Colon. 1637. 16°.

Paedia Academici Christiani, Palaestra Pietatis eruditae. Colon. 1638. 12°.

Maria, Mundus mysticus; Sermones octo, desumptâ materiâ a Mundo. Colon. 1639. 16°.

Maria, Pacificatrix mundi. Colon. 1639. 16°.

Artifex Evangelicus, sive similitudinum ac symbolorum, ab Artificibus omnis generis desumptorum sylva .... Item Jubilum Societatis Jesu Saeculare. Colon. Agr. 1640. 12°.

Clavis Theologiae Mysticae, sive Onomasticum vocabulorum, et Elucidarium locutionum obscurarum, quibus Doctores mystici utuntur. Colon. 1640. 4°.

Maria, bona fortuna Christianorum, homiliis decem exornata. Colon. 1642. 12°.

Admiranda Purgatorio, sermonibus sacris delineata; quibus subjungitur Libellus supplex Animarum e Purgatorio ad sodales Marianos. Colon. 1643. 16°.

De gemitu Animarum Purgatorii .... Colon. 1644. 16°.

Christus crucifixus, honoratus. Colon. 1644. 16°.

De Christo crucifixo, centuria prima Affectuum piorum et operum erga Christi .... Passionem. Colon. 1644. 24°.

Centuria secunda, seu Schola Affectuum piorum et operum erga Christum crucifixum. Ibid. 1645. 24°. — *Centuria tertia, seu Gymnasium amantium et colentium peculialiter Christum crucifixum.* Ibid. 1646. 24°. — *Religio S. Francisci, amatrix, cultrix, imitatrix Christi crucifixi; Centuria quarta affectuum piorum ac operum, quibus Fideles Christum crucifixum, ejusque Passionem, Crucem, Vulnera honorarunt: Seu modi CXIX, pie recolendi Passionem Dominicam exemplis è familiis S. Francisci petitis comprobati. Exercitium Amatoris Crucifixi.* Ibid. 1624. 24°. — *Censura quinta: Societas Jesu, amatrix, cultrix et imitatrix Christi crucifixi.* Antv. 1647. 24°. — *Centuria sexta: Ascèterium amantium, colentium, imitantium Christum crucifixum.* Ibid. 1647. 24°. — *Centuria septima Palaestra amantium, colentium, imitantium Christum crucifixum.* Ibid. 1647. 24°. — *Centuria octava: Paradisus amantium, colentium, imitantium Christum crucifixum.* Ibid. 1648. 24°. — *Centuria nona: Theatrum amantium, colentium, imitantium Christum crucifixum.* Ibid. 1648. 24°. — *Centuria decima: Stoa, sive Porticus amantium, colentium, imitantium Christum crucifixum.* Ibid. 1649. 12°.

Maria, Aquila mystica; Sermonibus septem, ad imperatorem Ferdinandum III. Colon. 1645. 24°.

Maria, Magnes et Magnetismus Marianus, dissertationibus sex. Colon. 1645. 24°.

Maria, Horologium mysticum; seu Dissertationes quatuor de eadem. Colon. 1648. 24°.

Maria, Stella mystica, seu Sermones duodecim: Analogia inter B. Virginem et Stellam. Colon. 1650. 24°.

Ecclesia Militaris, seu Militia Christiana, tomis quatuor disposita. Colon. 1651. 4°.

Architectura Christiana. Colon. 1652. 12°.

Maria Pentaphyllum. Colon. 1653. 24°.

Prolegomena Theologiae Scholasticae. Colon. 1653. 4°.

Historiae Staurophilorum, libri quinquaginta, Christum crucifixum amantium, colentium et imitantium, ac cruce Domini pie utentium. Colon. 1653. 4°.

Libelli Thesium diversarum, ex Philosophiâ et Theologiâ, meermalen te Wurtzburg en Mentz gedrukt.

Sandaeus heeft nog een dertigtal andere werkjes uitgegeven, die men vindt op den *Index librorum R. P. Maximiliani Sandaei.* Colon. 1655. 4°.

De literato Christiano.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 665, 666; Foppens, *Bibl. Belg* T. II. p. 882; Sotellus, p. 603—606; Wagenaar, *Amsterd.* D. XI. bl. 280; Paquot, *Mém.* T. II. p. 378, volgg.; Glasius, *Godgel. Nederl.*

SANCTUS (CHRYSOSTOMUS) ofschoon een Napolitaan, heeft zich omtrent Holland verdienstelijk gemaakt door zijn:

Epistola ad Comitem Nugarolum de situ et moribus Hollandiae, door Martinus Dorpius *Lovanii ap. Theodor. Martinum* in het licht gegeven. Er verschenen latere uitgaven van o. a. *Coloniae, cum Historia Batavica Gerardi Geldenhaurii.*

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 182.

SANCTO JOANNE (MATTHAEUS DE) geb. te Tongeren, was aldaar Regulier Kanunnik en overleed den 26 Mei 1466. Hij schreef:

Manuale Devotorum in Partes II divisum.

Versus in *Laudem D. V. Mariae per octo figuras, Scripturas Sacras Virginitatem ejusdem denotantes.* Beide in Ms.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 866.

SANCTO VICTORE (HUGO A) aldus genoemd naar het klooster St. Victor te Parijs, waarin hij geleefd heeft. Hij was een uitstekend geleerde en volgde den stijl van Augustinus zóó na, dat men hem de tong van Augustinus (lingua Augustini) noemde. De geleerden zijn het niet eens omtrent zijne geboorteplaats. Mabillon en anderen willen dat die bij Iperen was. Hij heeft veel geschreven, zijn *Opera* zijn meermale herdrukt, als: Parisiis 1526, Venetiis 1588, Moguntiae 1617, Rottomagi 1648, 3 vol. fol. met zijn leven, door een der reguliere kanunniken van St. Victor te Parijs geschreven. Hij was een tijdgenoot van St. Bernard en overleed in 1142.

Zie A. Miraeus, *Bibl. Script. Eccles.* p. 166, 174; Mabillon, *Vet. Anal.* (Paris 1723) p. 133; Natalis Alexander, *Hist. Eccles.* T. VI. p. 523; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 496.

SANDBEEK (HENRICUS) med. dr. te 's Hage, Latijnsch dichter, bloeide in den aanvang der 18e eeuw. Hij gaf aldaar in 1707 zijne *Conamina prima* in het licht. Men vindt er vele »obscoena" onder. In proza schreef hij *de laude Gonorrhaeae.*

Zie Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 211.

SANDBERG (J. G.). Men heeft van hem:

Animadversiones in placeta recentiorum, inprimis Goodwini, de respirationis utilitate. Traj. ad Rhen. 1792.

Mededeeling aangaande een middel tegen de gevolgen des beets van dolle honden, in *Geneesk. Magazijn door Stipriaan Luiscius en anderen,* 1804. D. III. St. 3. bl. 313.

Waarnemingen omtrent het stadium contagii, of eerste tijdperk in de kinderziekte. T. a. p. 1801. D. I. St. 3. bl. 116.

Proeven en waarnemingen over de vereeniging van koortsbast en samentrekkende planten met zoutzuur kwikzilver. T. a. p. 1803. D. II. St. 2. bl. 1.

De gevolgen der onmatigheid in het gebruik van spijs en drank geschetst. Amst. 1809. 8°.

Proeven en waarnemingen over de samentrekkende planten met wijnsteenig zuure zouten vermengd en eenige stellingen daaruit afgeleid, t. a. p. 1803. D. II. St. 1. bl. 28.

Ook zette hij *J. F. Zuckerts genees- en zedek. verhand. over de hartstogten,* in het Ned. over. Harderw. 1794. 8°.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.* p. 310; *Cat. C. H. à Roy,* T. III p. 1891.

SANDBERG (Rudolph), Lid van het Wetgevend ligchaam, ridder der Kon. Orde der Unie, overleed den 13 Mei 1808.

SANDBERG (S. J.), gedeputeerd naar de Tweede Kamer der Staten-Generaal, van wege de Provincie Overijssel, gedurende de zittingen van 1817—1819. Hij onderscheidde zich in deze vergadering door zijne schrandere en vrijmoedige redevoeringen, onder welke vooral die hij in de zitting van 1817—1818 uitsprak tegen het wetsontwerp, om de vrijheid der pers te belemmeren. De koning verhief hem tot den adelstand met den titel van Jonkheer.

Zie *Galerie des Contemporains* T. VIII. p. 154.

SANDE (Jan van), verdienstelijk kunstgraveur. Kramm vermeldt van hem eene voorstelling, in den trant van Rubens, *De ontvangenis van de Maagd Maria*, met den Engel, en een glorie van Engelen in de wolken.

Zie Kramm.

SANDE (J. van de), waarschijnlijk een kunstliefhebber. Een zijner schilderijen, voorstellende *eenige figuren op een Groenmarkt*, is in den stijl van Marten Sorgh of Zorgh.

Zie Kramm.

SANDE BAKHUIJZEN (Hendrikus van de), zoon van G. Bakhuijzen en Jac. van de Sande, werd den 2 Januarij 1795 te 's Gravenhage geboren. J. Heijmans gaf hem onderwijs in het teekenen, vervolgens oefende hij zich naar de natuur zoo in het teekengenootschap, als in het open veld. Hij koos het landschap met vee en beelden gestoffeerd tot zijn vak, en waartoe zijne reizen, zoo in Belgie (1824) en in Duitschland (1834) dienstbaar aan deze studie. Zijne buitengewone vorderingen werden in de door hem op de tentoonstellingen geexposeerde schilderijen opgemerkt, en zijne keurige zomer- en winter landschappen en veestukken, die zoo van de zijde der naauwkeurige teekening, als de ordonnantie en schildering niets te wenschen overlieten gretig gekocht. In 1821 behaalde hij bij de Maatschappij van Schoone kunsten te Brussel den prijs, benevens een eerepenning wegens een *Boomrijk landschap met vee*, in 1822 werd zijne schilderij, een *Hooibouw* voorstellende, te Antwerpen bekroond, 1839 ontving hij voor zijne *Landschap met vechtende stieren* te 's Gravenhage de zilveren medaille en in 1841 ter zelfde plaats dezelfden prijs voor zijn *Bergachtig landschap met een drift ossen en ander vee*. Het eerste werd het eigendom van den baron Huyssen van Kattendijke, het laatste van den koning. Het paviljoen te Haarlem bezit van dezen meester 3 landschappen „één met *beesten* en een ander met de *bouwvallen van Brederode*." Bakhuijzen was ook een verdienstelijk etser. Men heeft van hem:

Een landschap met hutten; in de verte koeijen in de weide: studieblad, zeer zeldzaam.

Een Boschgezigt, regts water, in het midden twee figuren.

Een Landschap met drie koeijen; de drijver aan de regterzijde.

Een landschap, links in de verte koeijen, zeer zeldzaam.

Hij was ridder van de orde van den Nederl. leeuw, lid der Koninklijke academie van beeldende kunsten te Amsterdam en van het bestuur der 's Gravenhaagsche teekenacademie, C. Immerzeel, G. G. Verburgh, H. van Hove, J. van Deventer, W. Roelofs behoorden tot zijne leerlingen. Hij was gehuwd met Sophia Wilhelmina Kiehl, en overleed te 's Gravenhage 12 December 1860. Zij portret vindt men bij Immerzeel.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Nagler; Muller, *Cat. v. port.*; Kobus en de Rivecourt.

SANDE (Michiel van den). Zie ZANDE (Michael van den).

SANDE of à SANDE (Reyner van den), voor het midden der XVIIe eeuw uit een aanzienlijk Geldersch geslacht geboren, verkreeg, na voleindigde studien, den titel van licentiaat en doctor in de regten. Hij was eenige tijd burgemeester van Arnhem, vervolgens raad van 't Hof van Gelderland en huwde Catharina, dochter van den geschiedschrijver Everhard van Reyd. Hij overleed omstreeks 1607, in hoogen ouderdom.

Men heeft van hem een pleidooi voor Rodolphus graaf van Diepholt over de opvolging van de heerlijkheid van Borckelo, vroeger in bezit van Joost van Bronckhorst, zonder afstammelingen overleden. Men vindt het onder den titel van *Responsum* in het voornaamste werk van zijn zoon Frederik, p. 36—55 der uitg. van 1674.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 793; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 1061; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 93; D. Heinsii, *Poëm.* 1649 p. 32—35; Paquot, *Mém.* T. III. p. 249.

SANDE (Johan van den of à), zoon van den vorige. Hij had voortreffelijke leermeesters, zoo in de letteren als regten, o. a. te Wittenberg, den beroemden Petrus Heigius. In het vaderland weêrgekeerd, werd hij doctor in de regten, advocaat te Utrecht en in 1597, toen hij naauwelijks 20 jaren oud was, hoogleeraar in de regten te Franeker (*Professor Pandectarum*), in 1604 raadsheer in het hof van Friesland. Hij vestigde toen zijne woonplaats te Leeuwarden en werd daar ouderling der hervormde kerk. Deze, schijnbaar niet gewigtige betrekking, gaf hem in volgende jaren, een groot aandeel in de godsdienstige staatkundige geschillen, welke vooral omstreeks 1618 met zulke hevige verbittering gevoerd werden. In dat jaar werd hij met de predikanten Joannes Bogerman, Florentius Johannis, Phil. Dan. Eilshemius en twee leden van het hof naar de Synode van Dordrecht afgevaardigd. Hij bleef echter niet gedurende den geheelen tijd dier vergadering: want bij besluit der Staten generaal van den 20 Febr. werd hij benoemd onder de XX gedelegeerde regters over Oldenbarneveld, de Groot, Hogerbeets en andere staatsgevangenen. Men heeft alle regt het er voor te houden, dat hij zich in deze hoogst gewigtige en moeijelijke betrekking met gematigdheid en regtvaardigheid heeft gedragen. Na den afloop der regtspleging keerde hij naar Leeuwarden terug, waar hij nog een reeks van jaren met luister zijne achtbare bediening bekleedde, en in 1638 als president van het Hof overleed.

Hij was als regtsgeleerde en geschiedschrijver binnen en buiten 's lands beroemd.

Hij gaf in het licht:

Opera omnia Juridica Joannis et Frederici à Sande, Jurisconsultorum clarissimorum; quorum primus in suprema Frisiorum Curia magna cum laude Praeses, alter non impari encomio in civitate Arnhemiensi consul eluxit; cum Additionibus et Elucidationibus Joac. Burgers, Lamb. Goris, Arnoldi Schotani, aliorumque. Omnibus tum in Foro versantibus, tum Fisci Patronis utilia et apprimè necessaria. Novâ hactenus vigilantiâ omnibus mendis soluta, et inprimis Legibus ac citatis Textibus in aliis editionibus maxime deviantibus, ad debitos locos numerosque summo studio revocatis, recenter exculta et denuo ornata septem Indicibus copiosissimis. Antv. 1674. fol.

Bevattende:

Commentarii duo singulares, quorum primus est de Actionum cessione, multo auctius quam ante nunc editus: alter de prohibita rerum Alienatione, cujus compendium duabus repetitionibus in Academia Franequerana propositis repraesentatum, additum est. Cum indice locupletissimo. De eerste dezer tractaten verscheen eerst afzonderlijk te Franeker 1623 in 4°., en zeer vermeerderd met het tweede Leovardiae 1633, 4°., een derde druk aldaar 1657 in 4°.

Ad Titulum Digestor. de divers. regulis Juris antiqui Commentarius, Fori et Academiarum Patronis utilissimus; quo tum Leges solide explicantur; tum affines Quaestiones ex veris Juris principiis evolvuntur: auctus et illustratus, ac pluribus in locis emendatus a Clariss. viro D. Bern. Schotano, Jur. Profess. primar. in Academia Lugd. Bat. Met twee korte Voorredenen van B. Schotanus en van J. J. Wiasenbach, die er de eerste uitgaaf, Leovardiae 1647, 4°, van bezorgde. De tweede, Lugd. Bat. 1652; 24°. was was Bernard. Schotanus.

Rerum in Supremâ Frisiorum Curia Judicatarum Liber primus, complectens materias ad ordinem Judiciarum pertinentes. — Liber secundus, qui est de Jure Personarum. — Liber tertius de Obligationibus, Mutuo, Emptione-Venditione, utroque Retractu, Locatione et Conductione, Emphyteusi, Mandato, Societate, Pignoribus et Hypothecis, Usuris, Tractibus, Compensationibus, etc. — Liber quartus complectens successiones, tam ex Testamento, quam ab Intestato, aliaque inde dependentia — Liber quintus: de Donatione,

Injuriis, Praescriptionibus, caussis criminalibus etc. Vroeger uitgegeven Leovard. 1615, 1635 en 1639, 4°. m. verm. Ibid. 1647 en 3 (4°) edit. 1650, 4°., 9° edit. Amst. 1698, 4°. Ook met den titel:

Theatrum Practicantium, hoc est Decisiones aureae, seu rerum in supremâ Frisiae Curiae Judicatarum Libri quinque, quorum anteriores tres elegantissimis definitionibus, responsis, et rebus Judicatis, ex praecipuis Doctoribus collectis, locupletati cum Joachimi Burgers, Lippensis, Advocati Coloniensis. Colon. Agrip. 1668. 4°. 1695. 4°. Ook in het Holl *Gewijsde Saecken.* Leeuw. 1638, 1652, 1682. 4°. Volgens Huber »*Quantiris pretii opus.*"

Annotationes et elucidationes ad libros Definitionum Cl. viri Joannis à Sande ex Definitionibus, Responsis, et Rebus Judicatis a praecipius DD. conscriptu collectae curâ Joachimi Burgers J. U. D. Lspa. Deze en de vorige werken zijn in 1681 en 1688 te Groningen in 4°. herdrukt en vermeerderd uitgegeven door den Advokaat Dominicus à Feenstra.

Frederici a Sande, J. C. Ducatus Gelriae et Comitatus Zutphaniae quondam Consiliarius et Fisci patroni, ac urbis Arnhemiensis consulis; et illustris scholae Gelro-Velavicae curatoris, Commentarius in Gelriae et Zutphaniae Consuetudines Feudales, nec non de Effestucatione; cum collatione jurium et consuetudinum, quae in Gelricae vicinis ditionibus obtinent. Omnibus in foro Feudali versantibus, tum Paribus, tum causarum Patronis apprimè utilis ac necessarius. Ex ipsius Authoris scriptis recognitus, à multis mendis quibus scatebat correctus, et indice locupletissimo adornatus. Antw. 1674, voorafgegaan door:

Lessus in obitum Frederici Sandii, J. C. Ducatus Gelriae et Comitatus Zutphaniæ consiliarii etc. Hagae Comit. defuncti, anno CIↃ.IↃC.XVII. *Auctore Joh. Isacio Pontano.*

Al de werken der beide broeders zijn herdrukt te Brussel 1721 fol. door de zorg van Libert François Christyn.

Nadat hij met zijne broeder, Frederik van den Sande, in 1626 de *Historie der Nederlandsche oorlogen* van zijn oom, Everart van Reyd, in het licht gegeven had, schijnt hij al vroeg bedacht geweest te zijn om dit werk te vervolgen, gelijk hij ook gedaan heeft en tot kort voor zijnen dood heeft volgehouden. Het werk verscheen eerst in 1650, na zijn dood, in het licht, onder den titel:

Nederlandtsche Historie, beschreven door wyll: Johan van den Sande, oudtste raedt in 't hof provinciaal van Vrieslandt: dienende voor continuatie van de Historie van wijll. Everhard van Reijd. Tot Leeuwarden, Anno 1650, *by Gijsbert. Sybes*, fol.

Deze eerste druk bevat 15 boeken, en loopt van den jare 1566 tot den jare 1641. Aan het hoofd van het 15e boek (bl. 209) leest men: »Den Autheur van dit vervolgh der Nederlandtscher Gheschiedenissen, de heer Johan van den Sande, in 1638 overleden zijnde, heeft my niet ongherijmt ghedocht de continuatie derselver van dien tijdt af tot den jare 1641. daer aen te knopen. De Drucker aen den goedtgunstigen leeser."

Een tweede druk van dit werk is vermeerderd met een bijvoegsel tot den jare 1648, onder den titel:

Kort begrip der Nederlandsche Geschiedenissen, door den E. Heer Johan van de Sande, tot den jare 1638 en voorts tot 1648, met het sluiten der vrede. Amst. 1650. 3e uitgave. Utrecht 1651. 12°. Vervolgens is het in het Latijn vertaald, onder den titel:

Belgicarum Historiarum Epitome, quâ initium, progressus, et exitus, motuum atque discordiarum lucide demonstrantur, sub anno 1566 ad 1683. Auctore nobili viro, Domino Johanne van den Sande, in Curia Frisiorum, Senatore primario. Deinceps vero ad annum 1648 cum conclusione atque publicatione pacis, desinens, Iconibus Gubernatorum omnium in Belgio, aëre incisis adornata, Novissimè Latinitati ex Belgico sermone donata, Editio, Ultrajecti Apud Joannem a Waesberge 1652. 16°. Met zijn portret.

Nog latere uitgaven voeren den volgende titel:

De waeckende Leeu der Nederlanden. Historie, vertonende 't begin ende voortganck der Nederlandtsche oorlogen, ende Beroerten, tot den jare 1648, *door den E. Heer Johan van den Sande, Oudtste Raedt in 't Hoff van Frieslandt. Tot Leeuwarden by Gysbert Sybes, Boeck-vercoper in de Clock-straet* 1651. 12°. Amst. by G. van Goedesbergh 1663. 12°. Bij deze uitgave is gevoegd een *tweede deel der Nederlandsche historien, ofte een vervolgh op de Heer Johan van der Sande, van den jare 1648 tot Somermaand des jaars 1663 Amsterdam by G. van Goedesbergh* 1663. 12°. Dit vervolg is een tweede en vermeerderde druk van het *Vervolg op v. d. Sande, door Petrus de Lange,* uitgegeven in 1661, en vermeld bij Pars.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 557—558; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p 722, 723; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 93—97; Saxe, *Onom. litter.* T. IV. p. 320; *Anal.* T. V. p. 556; Pars, *Index Bat.* p. 280, 281; Huber, *Praef. Observ. rer. forens.*; Dez. *Auspic. Domest. Orat. de celebribus Ictis Frisiae*, p. 212; *Act. erud. Lips.* an. 1684, p. 271; Grotii, *Apol.* cap. XV. p. 275; ed. 1640; L. Adama, *Orat. in Obit. Henr. Schotani*, p. 22; *Act. Syn. Dordr. sess.* 2; Struvii, *Bibl. Jur. selecta*, p. 337; Sandbrink, *de Advoca. juribus ac doctrina*, p. 60; L. Aitsema, *Poëm* p. 13; Vonk, *Voorr.* voor Huigens, *Beschryv. v Doesburg*, bl. 72; Wtenbogaard, *Kerk. Hist.* bl. 69; Brandt, *Regtspl. v. Oldenb.* bl. 37, 252; Schotanus, *Beschrijv. van Friesl* bl. 181; *Naamrol der Raaden 's Hofs van Friesland*, bl 33, *Alg. Hist. Woordenb.* i. v.; Reyd *Tegenw. staat van Gelderl.* bl. 454; te Water, *Verbond der Edelen*, D. IV. bl. 387; de Wind, *Bibl. der Nederl. Geschieds.* bl. 430 volgg.; Brandt, *Hist. d. Ref.*; Glasius, *Gesch. d. Dortsche Syn.*; Bouman, *Gesch. der Gelders. Hooges.* D. I. bl. 29; D. II. bl. 642; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X. bl. 341, *Cat. d Maats. v. Ned. Letterk.* D. II. bl. 49, 573; D. III. bl. 248; Paquot, *Mém.* T. III. p. 250, volgg.; Jocher, Bauer; Moreri; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. v. portr.*; *Bibl. Meerm.* T. I. p. 118; Neuhusii *Poëm.* p. 70.

SANDE (Frederik van den of à), broeder van den vorige, werd omstreeks 1577 te Arnhem geboren, studeerde zoo binnen als buitenslands en werd te Orleans doctor in de beide regten. Hij werd eerst burgemeester van Arnhem, later (1609) raad en momboir bij den Hove van Gelderland. Ook zag hij zich meer dan ééne buitenlandsche sending opgedragen. Zoo onthield hij zich voor de belangen van den Staat te Lubek, toen Pontanus hem een brief schreef, waaruit de wetenschappelijke betrekking, waarin beide geleerden stonden, blijkt. Ook was hij zeer bevriend met Heinsius en Baudius, met welke hij briefwisseling hield. Hij werd ook aan den hertog van Brunswijk en eenige der Hanzé-steden gezonden. In het jaar 1608 werd hij curator der Kwartier school, en ten jare 1617 overleed hij, naauwelijks 40 jaren oud. Hij was toen afgevaardigde van Gelderland bij de Staten Generaal, en werd op kosten van Gelderland begraven. Door zijn huwelijk met Evermoedt van Essen werd hij verwant aan het adelijk geslacht van dien naam.

Hij liet twee dochters na, door wier vroegen dood zijne bezittingen vererfden aan de van Essens. Deze behielden zijne goederen en de beeldtenis zijner echtgenoot, doch zonden die van hem, als niet van adel zijnde, met versmading aan zijne bloedverwanten terug, gelijk blijkt uit het bijschrift op dit portret van G. Coutier van Arnhem, hoogleeraar te Franeker.

Hij gaf in het licht:

Commentarius in Gelriae et Zutphaniae Consuetudines Feudales. Hardervici 1625. 12°. Hij voegde er bij eene *Descriptio Gelriae:* de schets van een veel grooter werk, door zijn broeder Johan van den Sande in het licht gegeven. De Staten van Gelderland, wie hij dit werk toewijdde, vereerde des schrijvers weduwe met een stuk zilverwerk van *f* 400 waarde.

In 1637 verscheen te Arnhem bij Jacobus Biesaeur een tweede druk en een 3e met *Commentatio in consuetudinem Gelriae de Effestucatione, in quâ de Mancipione, sive de transportu rerum immobilium, et quae harum naturam Juris interpretatione induunt, breviter et dilucide tractatur. Edidit summariis, additionibus et capitum, quae morte Authoris desiderabantur, Supplemento auxit Lambertus Goris. J. C. Syndicus Noviomagensis.* Arnhemi 1638. 12°. Met een opdragt aan Johan à Sande. — *Editio* 2a, *priore auctior et emendatior;* achter de *Adversaria* van Goris. Ibid. 1651. 4°. p. 431—496. Ook in *Opera quae extant Frederici à Sande; quibus adjecta sunt ea, quae Cornelius Neostadius scripsit de Poëtis antenaptialibus et Feudiu Hollandici successione.* Ibid. 1658. 4°. Ook met de *Opera J. à Sande,* met wien hij de geschiedenis van van Reyd in het licht gaf.

Zie J. O. Arntzenius, *de meritis Gelr. in Jurisprud.;* Ant. Matthaeus, *de Crim. ad tit. ff. de L. Jul. Maj.* C. I. *Anal.* T. V. p. 997; Sandbrink, *de advoc. jurib.* p. 68; D. Heinsii *Poëm.* (1649) p. 32—35; D. Baudii *Epist.* Cent. III, *Ep.* 41, 50, 55, 60 (edit 2, Amst. 1662); Weidenhagen, *de Rebuspubl. Hanseaticis;* Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 93; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 252; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 723; *Lessus in obitum F. Sandii* Hagae Comit. 1617, *auct. J. J. Pontano;* Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 275; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. I, bl. 50, D. II. bl. 642; Slichtenhorst, *Beschr. v. Gelderl.* B. I. St. 159; Vonck, op *Voorred. der Beschrijv. v. Doesburgh van Huygens,* bl. LXXII, LXXIII; Kok; Nieuwenhuis; de Wind, *Bibl. v. Gesch.* bl. 434; Revii, *Overijss. Gez.* bl. 273; Brandt, *Hist. de Ref.* D. II. bl. 691; Paquot, *Mém.* T. III. p. 249, 250; Jöcher.

SANDE (Joannes) I. U. D. te Leeuwarden, bloeide in de tweede helft der 17e eeuw, van 1686 tot aan zijn overlijden in 1727 was hij Advokaat te Leeuwarden. In 1699 gaf hij aldaar in 4°. in het licht *Pauli à Ghemmenich*[1]) *Carmen Jocoserium, in quatuor anni partes digestum, cum vers. Belg. Joannis Sande, Jcti, nec non ejusdem auctoris carmina miscellanea.* Het verscheen bij Hero Nauta en bevat *Ver sive pars prima poematis jocoserii in quatuor anni partes; d i. Lente of eerste deel van Jok en Ernst op de vier getijden des jaars.* Linksch de Latijnsche verzen. Vóór het werk gaat ook in 't Latijn en Hollandsch een vers aan *de braave borsten, die Appôllo heeft gesticht uit beter leem; hén wijdt Thalia dit gedicht.*

Van 1700 tot 1702 volgden bij denzelfden uitgever de drie andere deelen *Somer, Herfst* en *Winter.* Aan het einde maakt de dichter zijn naam bekend met een berigt aan den lezer. In de *Lente of eerste deel van Jok en Ernst* gispt hij naar verdienste den dwazen bloemhandel, die in der tijd velen tot den bedelstaf bragt. In 1746 verscheen te Leeuwarden een tweede uitgave ook in 4°.

Men heeft ook van hem:

Blijde intrede van J. W. Friso enz. met syne Doorl. Gemalinne, Princesse Maria Louisa enz. Leeuw. bij Hero Nauta. 1709.

Lijkzang ter rouwstatelijke uitvaart van den Heere Tiaard, Baron van Aylva, Heere van Oldeland, Waardenburg, Stier en Neerynen. Leeuw. 1705. 4°.

Ook andere gelegenheidsverzen van hem zijn opgenomen in de *Frisia Nobilis.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. W.; Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. III. bl. 81, 508.

SANDE (J. J. van der) dichter uit het laatst der 18e eeuw. Zijne gedichten zijn verspreid.

Zie v. d. Aa, *N. A. B. C. W.*

SANDE (B. W. van der). Men heeft van hem:

Berigt wegens de wrang aan de uijers der koeijen en derzelver geneeswijze, in *Magazijn van Vaderl. Landbouw door Kops,* 1808. D. IV. St. 3 bl. 526.

Zie Holtrop, *Bibl med. chir.* p. 311.

SANDE (J. B. van der) schreef eene

Memorie om op eene min kostbare wijze saam te stellen het zout, in Engeland bekend en in gebruik, onder den naam van sal catharticus novus of nieuw purgeer zout, in *Verhand. v. het Bat. Genoots. van Proefonderv. Natuurk.* 1790. D. IX. bl. 228.

Zie Holtrop, *Bibl. med. chir.* p. 311.

SANDELIN (Mr. Pieter Alexander), werd den 19 Febr. 1777 te Brussel, waar zijn vader, Alexander Sandelin, destijds gevestigd was, geboren. Na volbragte regts-studiën, bekleedde hij reeds spoedig het ambt van vrederegter van het kanton La Hulpe, en was tevens belast met het secretariaat van eenige nabijgelegene meijerijen. In 1807 verwisselde hij die betrekkingen voor den post van eersten commies en kashouder bij de administratie der vereenigde regten te Maastricht, om, vier jaren later, eene meer aan zijne neiging beantwoordende bestemming te erlangen, de gewigtige betrekking van procureur des keizers te Amersfoort. In 1814 werd hij verplaatst naar Brugge, in hoedanigheid van vice-president van de regtbank aldaar. In 1817 werd hij tot de waardigheid van president van diezelfde regtbank bevorderd, en bleef tot 1830 dezelfde betrekking vervullen. Inmiddels was hij in 1829 tot ridder van den Nederlandschen Leeuw benoemd en door de Staten van West-Vlaanderen tot het lidmaatschap der Tweede Kamer der Staten-Generaal gekozen.

Toen in het jaar 1830 de Belgische revolutie was uitgebroken, werd zijn huis te Brugge, door een dolzinnig graauw bestormd, in brand gestoken en met alle zich daarin bevindende wetenschappelijke en kunstzaken aan een totale verwoesting prijs gegeven. Ter naauwernood wist hij zich van lijfsgevaar te redden, door zich met overhaaste vlugt naar Noord-Nederland te begeven. Zich daarop 's Gravenhage tot woonplaats gekozen hebbende, legde hij, na het in 1839 met België gesloten tractaat, de deswege gevorderde verklaring af bij het gemeentebestuur van deze stad, in voldoening aan het bepaalde bij art. 2 van het koninklijk besluit van 24 Augustus van evengemeld jaar. Het verlies van zijne laatst vervulde gewigtige betrekkingen, als gevolg van de Belgische revolutie, bragt te weeg dat Sandelin op wachtgeld en vervolgens op pensioen gesteld werd, met den hem in 1844 nog, tot gedeeltelijke vergoeding van ondergaan leed, geschonken titel van Staatsraad in buitengewonen dienst.

Hij overleed den 21 Junij 1857. Tweemalen is hij gehuwd geweest 1 met Marie Jeanne Bourquet, kinderloos gestorven; 2 met Maria Theresia Adelaïde Servais, die hem een zoon schonk.

In 1830 nam hem de Maatschappij van Ned. Letterkunde te Leiden onder hare leden op. Zijn portret is door C. Kruseman geschilderd.

Men heeft van hem:

Memorie over de vereischte wijziging in de zamenstelling der hoven van assises. 1817.

Essai sur la législation criminelle. 1817.

Jacob Cats zedelijke en meest bijzondere schoonheden, bijeenverzameld en op eene alphabetische orde gebragt. 1822.

Verschillende verslagen en bijdragen in de *Handelingen der Brugsche Maats. van Tael- en Letterkunde.* 1826—1828.

Redevoeringen in de tweede kamer der Staten Generaal. 1829 en 1830.

Considérations sur la situation actuelle de l'industrie, du commerce et de la legislation sur les brevets d'invention. 1844.

Répertoire général d'économie politique ancienne et moderne. 6 vol. 8°. La Haye 1846—1848.

Zie zijn leven door A. Elink Sterk Jr. in *Levensber. der leden van de Maats. v. Ned. Letterk.* 1858; *Gedenkschr. der Maats. v. Ned. Letterk.* bl. 49; *Amst. Cour.* 24 *Junij* 1857.

SADELIJN (Mr. Joannes Jacobus) geb. te Utrecht, studeerde aldaar en verdedigde in 1756, onder Albert Voget eene Dissertatie:

De Sancti Martini vasallis vulgo St. Maartens Mannen. Ultraj. 1756. 4°.

SANDELIJN (Mr. Adriaan), pensionaris van Amsterdam, kwam, na het overlijden van Aert van der Goes (5 Nov. 1580), in aanmerking als 's lands advocaat.

Zie Wagenaar, *Vad. Histr.* D. VI. bl. 60; van Wijn, *Bijv.* op D. VI. bl. 29; Wagenaar, *Beschrijv. van Amsterd.* D. III. bl. 261.

SANDENBERGH MATTHIESSEN (C.), geboortig uit de Kaap de Goede Hoop, heer van Petten. Toen de Belgische revolutie in 1830 was uitgebroken, wapende en kleedde hij 15 ingezetenen zijner heerlijkheid, nam hij het onderhoud hunner huisgezinnen voor zijne rekening en trok hij zelf als vrijwilliger bij het jagercorps, door den heer Beukmaker opgerigt, te velde.

Zie Bosscha, *Nederl. Heldend. te land,* D. III. bl. 678.

SANDELROIJ (Simon de), brigadier en als zoodanig hoofd van de Indische militie in 1799; extraordinair Raad van Indie in 1800. Hij keerde in 1809, op last van Daendels, naar Nederland terug, met den rang van Generaal-Majoor, weldra gevolgd door zijn' schoonzoon, den lateren graaf van den Bosch, stichter van het Javasche cultuur stelsel.

SANDER (Mr. P. A.) geb. te Dordrecht, studeerde te Leyden, was een hoogst bekwaam regtsgeleerde, lid der Tweede Kamer voor het kiesdistrict Dordrecht, raadsheer in het Pro-

[1]) Deze Paulus van Ghemmenich was jur. utr. doct., advocaat voor den hove van Friesland, mede-gecommitteerde ten algemeenen landsdag, minister, commissaris, fiscaal-generaal en bouwmeester van Friesland, den 7 Oct. 1704 te Franeker gestorven en den 17 in de hoofdkerk aldaar begraven. J. Sande vervaardigde een lijkdicht op hem, voorkomende t. a. p. bl. 220 volgg.

vinciaal geregtshof van Zuid-Holland. Hij verdronk den 29 Maart 1860 te Rotterdam.

Zie *N. Rott. Cour.* 28 *Maart* 1860.

SANDER (JOHAN CONRAD ANDREAS) geboren te Beddinge in het Brunswijksche, waar zijn vader, Georg Heinrich Sander, predikant was, den 24 Augustus 1717 geboren, studeerde te Halle en daarna te Göttingen, en werd den 23 Nov. 1749 tot den post van tweeden hofprediker bij de hertogin douarière Elisabeth Sophie Maria, hertogin van Brunswijk-Lunenburg aangesteld. Van daar werd hij in 1756 tot hoogduitsch predikant bij Luthersche gemeente te 's Hage beroepen. Hij overleed den 7 Augustus 1774 in den ouderdom van 57 jaren, een weduwe met 6 onmondige kinderen nalatende. Ds. van der Heide hield een lijkrede op hem.

Zie F. J. Domela Nieuwenhuis. *Gesch. der Evangel. Luth. Gemeente te 's Gravenhage* bl. 85 volgg.

SANDER (CAREL PHILIP), zoon van den vorige, werd in 1754 te Brunswijk geboren. In 1777 werd hij als proponent bij de Luthersche gemeente te Woerden beroepen. Gedurende zijn twee en een halfjarigen dienst in deze gemeente, ontstonden er meer dan eens oneenigheden tusschen den predikant en sommige kerkeraadsleden. Gebrek aan zelfkennis en zelfbeheersching aan de eene, en aan toegevendheid en verdraagzaamheid aan de andere zijde, deed het vuur der tweedragt onderling ontbranden, en daar het den jeugdigen leeraar niet aan moed en fierheid ontbrak, zoo had ook hij zijne vrienden. In 1779 vertrok hij naar Groningen, van waar hij in 1792 naar Rotterdam werd beroepen, waar hij den 14 April 1828 overleed. Hij is door Jer. Snoek afgebeeld.

Hij gaf in het licht:

Geschied- en oudheidkundige verhandeling over den oorsprong benamingen, plegtigheden enz. der zon- en feestdagen, die in de Grieksche, Latijnsche en Luthersche kerken gevierd worden; en de texten voor dezelve, Evangelien en Epistelen genaamd. Gron. 1787, 1790. 2 dn. 8°.

Zaakelijke inhoud en verdediging eener kerkelijke redevoering over Hebr. 11, 14 *en* 15, *op Zondag* 8 *Julij* 1787, *gehouden in de Luth. O. K. te Amsterdam; als ook aanmerkingen op het antwoord van eenige zich noemende echte Lutheranen, ter verdediging van hunne beschuldiging tegen deze redevoering.* Amst. 1787. 8°. Hierop is nog een ander stukje gevolgd ten zelfden jare.

Antwoord aan Rutz, op zijne Apologetisch-epanorthotisch-didactische Apostrophe. Rott. 1792. 8°.

Overdenkingen op den dag des Heeren, ter opheldering der H. Schrift, en tot stichting der Nederlandsche Christenen. 5 d. Rott. 1796—1800. 8°.

De eeuw der rede van Thomas Paine ten toetse gebragt. Rott. 1798. 8°. met Sanders Silhouet op het titelblad.

Iets over het Galvanismus. 1803. 8°.

Redevoering gehouden op den avond van den Bededag, 7 *Maart* 1804, *over Jeremia* 51 *vs.* 13, 14. 1804. 8°.

Verhandeling over de vraag: zouden de Aardsvaders vóór Mozes wel zoo oud zijn geworden, als men zich gewoonlijk verbeeldt. Rott. 1811. 8°.

Over de Consubstantiatie tegen Ds. van Berkhuis.

Jezus, zijnen Apostelen, op denzelfden dag zijner verrijzenis in Galilea verscheenen. Rott. 1814.

Gods Heiligheid verdedigd en Abrahams vroomheid gered, of de opoffering van Isaac, geene ware gebeurtenis, maar een droom. Rott. 1817.

Kerkelijke redevoering, gehouden ter feestviering van zijnen vervulden 25 *jarigen dienst in de Luthersche gemeente te Rotterdam.* 1817. 8°.

De Christelijke Geloofsleer, in vragen en antwoorden. Rott. 1818. 3e dr.

Voorts verhandelingen over *Abrahams offer*, *Beliams esel*, en zoo voort.

Zijne predikwijze was krachtig, niet altijd kiesch, soms wel eens plat; zijn exegetische schriften zijn meer zonderling dan beduidend.

Zie Reudler, *Geschied. van Joh. Pistorius enz.* in *Bijdr. van Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis* D. III. bl. 154 verv.; Domela Nieuwenhuis, *Gesch. der predikwijze in de Ned. Luth. kerk* in *Bijdr.* D. VII. bl. 114, verv.; Dez. *de leer van het H. Avondm. in de Ned. Luth. kerk*, bl. 113 verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.*

SANDER (JOHANNES CONRADUS ANDREAS), zoon van den vorige, werd in September 1776 te Woerden geboren, en predikant bij de Luthersche gemeente te Zaandam, later te Haarlem, waar hij 16 April 1838 plotseling overleed.

Hij was, even als zijn vader, een geleerd man, en paarde een wijsgeerigen geest aan een buitengewonen rijkdom van kennis, zijne predikwijze was in overeenstemming met zijn wijsgeerigen aanleg, maar tevens praktikaal.

Zijn voornaamste geschrift is:

Geschiedenis der Monniken en Monniken-orden. Haarl. 1822. 2 D.

Voorts gaf hij in het licht:

Zedelijke zin en waarheid der Paradijs geschiedenis. Zutphen 1818.

De Bijbel en het menschelijk leven, elkander ophelderende openbaringen Gods. Amst. 1821.

Wanklanken dezes levens of de droomen der jeugd beschouwd als afbeeldsels en waarborg van eene hoogere wereld. Koog aan de Zaan. 1824.

Over den invloed der geloofsformulieren in de Protestantsche kerken. Ald. 1825.

Theophania, God in den Bijbel en het menschelijk leven. Amst. 1826. 2 D.

De Protestant en de Roomsch Katholijke, zich vereenigende in de kerk van Christus. Haarl. 1826.

Levensbeschouwing toegewijd aan de beschaafde vrouwen. Paasch geschenkje voor de jeugd. Ald. en

J. G. Liernur, Christendom en regtzinnigheid. 2 St. Arnhem 1829, 1830.

Zie Reudler, t. a. p. bl. 156; Domela Nieuwenhuis, *Gesch. der Predikwijze* bl. 152; Glasius, *Godgel. Nederl.*

SANDER (WILHELM VAN) president van schepenen te Hoorn, dijkgraaf van de Enge-Wormer, zette het treurspel *Thomas Morus* van Puget de Serres uit het fransch in nederd. proza, en, op zijn verzoek, Hendrik Bruno dit treurspel in nederd. dichtmaat over (Hoorn 1661).

SANDER (C. A. L.) med. dr., studeerde te Leiden en verdedigde in 1805 eene *diss. med. de natura febris* (L. B. 1805). Voorts gaf hij:

Over de aanwending van den bella-donna-wortel, als waarschijnlijk behoedmiddel tegen de scharlaken-koorts, in *Hippocrates, toegewijd aan de Geneeskunde.* D. VII. St. 1. bl. 1.

Waarneming omtrent het nut van het zoete kwik in den croup. Met een afb. T. a. p. D. IV. St. 1. bl. 1.

Iets over de behandeling der venerische liesbuilen. T. a. p. D. I. St. 3. bl. 215.

De stelling van Hippocrates »de natuur zelve geneest de ziekte" kortelijk getoest. T. a. p. D. I. St. 1. bl. 1.

Over de meerdere zekerheid, welke de beschouwing der tong boven het onderzoek van den pols den geneesheer verschaft in het juist beoordeelen van sommige ziekten. Eene bijdrage tot de geneeskundige semeotiek. T. a. p. D. II. St. 3. bl. 231.

Redevoering ten betoge dat de geneeskundige school te Rotterdam te beschouwen zij, als eene nieuwe bron voor het welzijn des algemeens. T. a. p. D. VIII. St. 1. bl. 1.

Zie Holtrop, *Bibl. med. chir.* p. 310.

SANDER (C. F.), med. dr., gaf in het licht:

Iets over het galvanismus. Rott. 1803. 8°.

De koepok-inenting, ter verdediging en aanprijzing van dezelve, genees- en zedekundig beschouwd. Rott. 1807. 8°.

Redevoering ter bevordering der koepok-inenting. Als eene bijdrage tot zijne redevoering over de koepok-inenting. Rott. 1808. 8°.

Zie Holtrop, *Bibl. med. chir.* p. 370.

SANDER (H.) schreef:

Goedheit en wijsheit Gods in de Natuur. Utr. 1780. 8°.

Het Godlijke en voortreffelijke in de Natuur. Utr. 1781. 2 deelen.

Het boek Job ten algemeen gebruik. Utr. 1783.

Over het schoone en groote in de Natuur. 2 d. 4 st. Sneek 1788. gr. 8°.

Over de Voorzienigheid. Uit het Hoogd. Sneek 1792. 3 st. gr. 8°.

Christelijk handboek, ter bevordering van ware Godzaligheid. Uit het Hoogd. 2 st. Amst. 1800. gr. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 681; Brinkman, *Naaml.* bl. 528.

SANDERS ( ) behoorde tot de zeeofficieren, die in 1703 gehoor gaven aan het aanzoek van den admiraal Cruys om in dienst van Czaar Peter traden. Hij diende den Czaar in den oorlog met Zweden, en werd na den vrede van Nystad tot Schoutbijnacht, verheven.

Zie Scheltema, *Peter de Groote* D. I. bl. 245, D. II. bl. 108; *Rusland en de Nederl.* D. IV. bl. 93.

SANDERS (Gerard) werd in 1702 te Wezel geboren. Na dat hij op zijn zevende jaar zijn vader verloren had, hertrouwde zijne moeder met Tobias van Nymegen, die met zijn gezin naar Dusseldorp vertrok. Na zich hier onder de vaderlijke leiding in de keurvorstelijke galerij naar de meesterlijke voorbeelden geoefend te hebben, genoot hij het onderwijs van zijn oom Elias van Nymegen te Rotterdam, wien hij zes jaren de behulpzame hand bood in het schilderen van zaalstukken. Hij huwde zijne ooms dochter (die volgt) en oefende sedert tot eigen voordeel zich in kunstvakken van geschiedenis, landschap en portret. Hij overleed, na ten tweede male gehuwd te zijn geweest, in 1767 met Cornelia van Es, weduwe van Aken, te Rotterdam. Zijn portret komt bij van Gool voor, en zijn geteekend portret op *Catal.* van der Marck te Leyden onder n°. 1810.

Zie van Gool, *Lev. d. Schild.* D. II. bl. 304; van Eynden en van der Willigen, *Gesch. d. Vad. Schilderk.* D. II. bl. 54; Immerzeel; Kramm.

SANDERS (Johanna) geb. van NYMEGEN, eerste vrouw van den vorige, maakte zich verdienstelijk in het borduren, bijzonder van bloemen. Men vindt vermeld, als voortreffelijk kunstwerk, zes door haar met de naald bewerkte stoelbladen met loof- en sieraad werk, als van goud geborduurd en doorvlochten met levensgroote bloemen. Zij overleed te Rotterdam in 1754.

Zie Immerzeel.

SANDERS (Thomas) zoon van den vorige, kunstschilder en graveur, vestigde zich te Londen, en werd aldaar lid der Akademie van kunsten. Hij was aldaar in 1775 nog werkzaam. Men kent hem de prent *The Italian Fisterman* naar Jos. Vernet in gr. fol. toe. De bekwame graveur John Sanders of Saunders, omstreeks 1750 te Londen geboren, was waarschijnlijk zijn zoon.

Zie Kramm.

SANDERS (J. P.) Luth. pred., is, volgens Mouriks *Naamrol d. Godgel. schrijv.* schrijver eener *Lijkreeden over Ds. C. Fortman* in 4°.

SANDERUS (Josua) of SANDERS, zoon van Lambertus Sanderus, predikant in de Willemstad (1584), Papendrecht (1606), in 1614 gestorven, werd in 1620 predikant te Heerjansdam en Kijfhoek, in 1641 te Schoonhoven, waar hij ook het ambt van rector bekleedde, in 1656 emeritus en door Arnoldus Montanus in beide betrekkingen opgevolgd.

Hij gaf in het licht:

's Weerelds Gods-diensten of vertoog van alle de Religien en Ketterijen in Asia, Africa, America en Europa, van 't begin des werelds tot desen teghenwoordigen tijdt toe. In d'Engelsche Tale beschreven door Alexander Ross. En in de Neder-Duytsche Spraek overgeset door J. S. Uytrecht 1662. Amsterd. 1666. 12°. (*Doorgaans verciert met koperen platen*). Met verzen van J. Lydius, L. Sanderus, A. Montanus, W. van Pleynenberg[1]).

Wonderen, met versen van Arn. Montanus. Uytr. 1662. 12°.

Berigt nopens den dag des Heeren. Uytr. 1688. 12°.

Beschrijving van 't Serrael. 12°.

Toneel des werelse saaken. 12°.

Zie Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 7, 29, 30, 69; Abcoude, *Aanh.* bl. 188.

SANDERUS (Lambertus), predikant aan de Bilt, niet onverdienstelijk dichter uit de eerste helft der 17e eeuw. Behalve eenige verspreide gedichten vóór de werken zijner tijdgenooten, vindt men van hem in *Klioos Kraam*, D. I.:

Traanen gestort over het koninklijke lijk van Maria Stuart, en in D. II.

Lijkklagte over Polyander à Kerkhoven.

Helikon in rouw, over het afsterven van jonckheer Jacob van Eyck.

Op 't af-sterven van de Weleedle jonckvrouwe van Abraham de Bye.

Ter Bruyloft van de Godzalige, hooggeleerde Johannes Teekman, met de deugtrijke juffrouw Bartha van Steenbergen.

Ter eeren van Christiaan Edmeston en Bernard Vastenou wanneer hun de hoogste trap in de medicinen werd opgedragen.

Aan Josua Sanderus, bedienende het Maarschalkampt van Abkoude ('s dichters broeder).

Hij huwde Helena Teeckman.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. G. W.*, Bruno, *Meng. dicht.* bl. 358.

SANDERUS (P.), schreef:

Beredeneerd vertoog over de vorderingen van contributie, op de eigenaars, afladers of geconsigneerde van verlorene goederen, als Avarye-Grosse, over schip en lading; en over de thans daaromtrent plaats hebbende pracktyk by de Hollandsche Assurantie-kameren. gr. 8°. Amst. 1812.

Berekening over de opbrengsten en prijswaarde der uitgestelde schuld in het koningrijk der Nederland. Amst. 1816.

SANDERUS of SANDERS (Jan), ook genoemd Alexandrinus, welligt wijl zijn vader Alexander heette, werd in den aanvang der 16e eeuw te Gend geboren, legde zich op de geneeskunde toe en werd consulteerend geneesheer van Karel V. Hij werd schepen zijner geboortestad, doch omhelsde, na den dood zijner vrouw, Livine van Steelandt, den kerkelijken staat en werd kanunnik van St. Bavo.

Hij liet in handschrift na:

Methodus curandarum aegritudinum.

Zijn zoon Leoninus Sanders huwde met Maria de Keyser. Diens zonen Antonius en Levius maakten zich als godgeleerden, dichters, en vooral Antonius als letterkundige en geschiedschrijver beroemd.

Zie Sanderus, *der Gandav.* p. 76; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 795; Paquot, *Mém.* T. I. p. 434; Kok, Over zijn zoon: *A. S.*, *Bull. Ac. R. Br.* VI. I. p 134, *Mess. Belg.* T. XVI. p. 125.

SANTHEUVEL (Johan Adolf van den), luitenant-kolonel in 's lands dienst, behoorde tot de dappere verdedigers van Sluis in 1794.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 112.

SANDIFORT (Gerard), zoon van Eduard Sandifort, chirurgijn te Ouddorp, en van Anna, dochter van Pieter Schaap, luitenant bij de infanterie in 's lands dienst en Clara Thein, werd den 14 Nov. 1709 geboren. Naauwelijks den ouderdom van vijf jaren bereikt hebbende, verloor hij zijne ouders, nam hem zijne eenige zuster Hester, met Johannes van Boeymeer, chirurgijn in den Briel gehuwd, onder haar opzigt en gaf hem (1721—1724) aan de leiding van den Brielschen rector Rutgerus Ouwens, en toen deze naar Middelburg vertrokken was, aan die van zijn opvolger Jesaias Rouzel over. Na den dood zijner zuster, vertrok hij naar de latijnsche school te Harderwijk, aan wier hoofd toen Willem Bertran Milaeus stond, en van den jare 1727—1730 bezocht hij de hoogeschool in die stad, de gehoorzalen van Petrus Ens, Cornelis Sieben, Cornelius van Houten en van Cornelius Sebastiaan Cremer. Van 1730—1734 studeerde hij te Leiden, onder Taco Hajo van den Honert en Franciscus Fabricius en verdedigde den 1 Oct. 1732, onder de laatstgemelde, eene *Dissertatio oratoro-theologica de formulis precum.* Den 29 Junij 1734 werd hij proponent, in 1735 predikant te Oost- en Wester-Blokker, in 1738 te Harderwijk, in hetzelfde jaar te Deventer en in 1740 te Dordrecht. Drie maal bedankte hij voor een beroep naar Haarlem, doch in 1744 nam hij dat van 's Hage aan. Hij overleed aldaar den 31 Dec. 1757. Sandifort was een coccejaan; door zijne tijdgenooten »een man alom beroemd," een »voedsterzoon der wijsheid" genoemd. Hij heeft, behalve genoemde Dissertatie, niets meer in het licht gegeven, en wilde dat al

---

1) Er bestaat ook eene Fransche overzetting. A. Ross, *Les Religions du monde*, Amst. 1669. 12°.

zijne handschriften na zijn dood verbrand werden. Hij huwde, den 14 September 1736, Geertrui Helena, dochter van Paulus Snellen, burgemeester en vroedschap in den Briel en van Josina van Dijk, die hem de volgende kinderen schonk: Paulus Sandifort, die volgt; Eduard Sandifort, die volgt; Jan Barnard Sandifort, die volgt.

Sandiforts portret bestaat in zwarte kunst door A. Schouman, met een vijfregelig vers van J. Spex er onder.

Zie Boekzaal 1758, bl. 89, 90; Schotel, Kerk. Dordr. D. II. bl. 344.

SANDIFORT (Paulus), zoon van den vorige, geboren te Harderwijk 8 Oct. 1738, studeerde te Leiden, werd in 1760 Jur. Utr. Dr., na het verdedigen eener Dissertatie *de Jure retractus* (L. B. 1760) en vestigde zich te 's Hage.

Zie Schotel, t. a. p.; *Cat. Bibl. G. Sandifort*, p. 288.

SANDIFORT (Eduard), broeder van de vorige, werd den 14 November 1742 te Dordrecht geboren, studeerde te Leiden in de geneeskunde en werd den 19 December 1763 dr. in de anatomie en chirurgie.

Tot buitengewoon hoogleeraar aan dezelfde hoogeschool benoemd, aanvaardde hij, den 23 Mei 1771, zijn ambt met een *oratio de optimo Anatomico*, die niet is uitgegeven. Tot gewoon hoogleeraar bevorderd, sprak hij, den 25 Mei 1772, *De circumspecto cadaverum examine, optimo Med. pract. adminiculo.* Den 12 Junij werd hij prof. in de geneeskunde. Toen hij in 1782 als rector aftrad, sprak hij *de officio Medici perquam difficili a multis passime neglecto*, welke oratie in 1785 is uitgegeven. In 1802 hield hij bij dezelfde gelegenheid eene redevoering *De Bernardo Siegfried Albino, Anatomicorum, quotquot elapso floruerant seculo, facile principe, physiologorum vero sui temporis summo*, niet in het licht verschenen.

Zijne verdiensten zijn door 21 zoo binnen- als buitenl. geleerde genootsch. en akademien, die hem tot lid benoemden, erkend.

Sandifort was ook een der leermeesters van den erfprins van Oranje, later koning Willem I. Op verzoek van curatoren vervaardigde hij eene beschrijving van het anatomisch kabinet, door afbeeldingen der merkwaardigste voorwerpen opgehelderd. Het kwam in 1793, op openbare kosten, in 2 deelen te voorschijn, onder den titel van *Museum Anatomicum Acad. Lugduno-Batavae*. Curatoren vereerden hem met een aanzienlijk stuk zilvers, met een toepasselijk latijnsch opschrift. Zijne verzameling van heelkundige werktuigen, door curatoren aangekocht, werden bij het ziekenhuis geplaatst. Hij overleed den 12 Febr. 1814. Een gedeelte zijner bibliotheek werd den 17 Julij en volgende dagen te Leiden verkocht.

Hij schreef behalve de gemelde dissertatien en oratiën:

Dissertatio inauguralis, de Pelvi, ejusque in partu delatione. L. B. 1763. 4°.

Observatio de foetu monstroso, cujus viscera abdominalia omnia una cum corde extra corpus propendebant in *Actis Helveticis.* Vol. 7 p. 86.

Observatio de puero monstroso, in *Novis Actis Phys. Med. Acad. Nat. Cur.* T. IV. p. 150.

Descriptio morbi contagiosi, qui in Belgio A. 1769 inter boves saeviit, in *Suenska Vetensk. Acad. Hardingar. Anno 1769.* S. 325. Ook in het Hoogd.

Observationes de usu ligni Quassiae. Ibid. Anno 1770. S. 168.

Verhandeling over een slagaderbreuk in de groote slagader. 's Gravenh. 1765. 8°. m. pl. Ook in het lat. in *Novis Actis Phys. Med. Acad. Nat. Cur.* T. IV. p. 40.

Natuur- en Geneeskundige Bibliotheek. 's Gravenh. 1765 tot 1775. XI d. 8°.

Thesaurus Dissertationum, Programmatum, aliorumque opusculorum. L. B. 1768—1778. 5 Vol. 8°.

Observationes Anatomico-Pathologicae. L. B. 1777—1781. 4 Vol. 4°. C. fig.

Discriptio musculorum hominum. L. B. 1781. 4°.

Tabulae intestini duodeni. L. B. 1781. 4°.

Exercitationes Academicae. L. B. 1783—1785. 4°. I. fig.

Anatome infantis cerebro destituto. L. B. 1784. 4°. I. fig.

Descriptio ossium hominis. L. B. 1785. 4°.

Museum Anatomicum Academiae Lugduno-Batavae. L. B. 1793. 2 Vol. fol.

Hij gaf ook in het licht:

A. Vesalii *Tabulae ossium.* L. B. 1791. fol.

Caldanii *Institutiones Physiologicae et Pathologicae.* L. B. 1784. 2 vol. 8°.

G. Arzoguidi *Observationes ad uteri constructionem pertinentes.*

J. B. Palletae *Nova gubernaculi testis Hunteriani et tunicae vaginalis descriptio; ut et observationes de claudicatione congenita.*

J. Brugnoni *Dissertatio de testium in foetu positu; de eorum in scrotum descensu: de tunicarum, quibus hi continentur, numero et origine.*

Opuscula Anatomica. L. B. 1786. 8°.

Vertalingen.

Th. Dinsdale *Over de inenting der kinderpokjes.* 's Gravenh. 1768. 8°. uit het Engelsch.

O. Acrell *Heelkundige waarnemingen.* 's Gravenh. 1771. 8°. Uit het Zweedsch.

N. Rosen van Rosenstern, *Over de ziekten der kinderen. Uit het Zweedsch vert. en met aanm. verm.* 's Gravenh. eerste druk, 1768, tweede druk 1770. 2 d. 8°.

Inleiding tot de genezing der inwendige ziekten, door het opperste collegie der geneeskunde te Berlijn. Leyd. 1788. 8°. uit het Hoogd.

Zie te Water, *Narratio*, p. 110, 111, 133; Siegenbeek, *Gesch. d. Leids. Hooges.* D. I. bl. 286, 325, 402, D. II. bl. 103 tot 105, D. III. bl. 115, 219, 220, 416; *Oratio* van Kemper in de *Annales der L. Hooges.* p. 143—148; *Oratio* van Mr. S. du Pui, p. 7, (an. *Annales Acad.* 1819—1820; *Kunst- en letterb.* 1817 b bl. 18 volgg.; 1816, bl. 353 a; *Biogr. Contemp.*; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; *Cat. Bibl. G. Sandifort*, passim; Muller, *Cat. v. portr.*

SANDIFORT (Jan Bernard), broeder van den vorige, den 12 Febr. 1745 te 's Hage geboren, studeerde te Leiden, waar hij in 1770 tot med. doct. promoveerde, na het verdedigen eener *Dissertatio de proverbio medice vivere, misere vivere.* L. B. 1770.

In 1803 verscheen te 's Hage *Description de l'usage de la règle à miroir, ou essai d'un nouv. instrument à remplacer l'Astrolabe.*

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* t. a. p.; *Cat. Bibl. G. Sandifort*, p. 271.

SANDIFORT (P. J.), studeerde te Leiden in de medicijnen. Men heeft van hem:

Deglutitionis mechus vanismerticali sectione narium, oris et faucibus illustratus. L. B. 1805.

SANDIFORT (Mr. P. E.), schreef:

De judiciis Dei, sive de experim., quibus utebantur veteres ad indagandum, reorum innocentiam eorumque culpam probandam.

Zie *Cat. Bibl. G. Sandifort*, p. 288.

SANDIFORT (Gerard), zoon van den hoogleeraar Eduard Sandifort, werd 31 Januarij 1779 te Leiden geboren. Nog student zijnde werd hij (8 Februarij 1799) tot prosector en adjunct van zijn vader benoemd, en kort na zijne promotie in 1801 tot buitengewoon hoogleeraar in de ontleedkunde aangesteld, welk ambt hij den 21 September van dat jaar met eene redevoering *de accuratioris et subtilioris Anatomes studio Medicis et Chirurgis maxime commendando* aanvaardde.

In 1812 kreeg hij eindelijk de verdiende bevordering tot gewoon hoogleeraar der ontleed-, genees- en heelkunde, hem door curatoren, reeds voor verscheidene jaren toegedacht. Bij de nederlegging van het door hen gevoerde rectoraat, op den 8 Februarij 1825, viel hem de eer te beurt het tweehonderd vijftig jarig feest van de oprigting der hoogeschool te vieren. Ook bekleedde hij deze waardigheid (1844—1845) voor de tweede maal.

Twee der belangrijkste vakken werden door hem onderwezen, de physiologie en anatomie. Vooral muntte hij uit door zijn praktisch onderwijs in de ontleedkunde, door zijne demonstratien op het lijk, waarbij niet slechts zijne kennis, maar vooral ook zijne geoefendheid in de behandeling van het ontleedmes, werd bewonderd.

Behalve door zijn onderrigt was hij ook in andere opzigten steeds werkzaam voor de hoogeschool. Hiertoe behoort vooral de rangschikking der voorwerpen uit de onderscheiden verzamelingen, waarmede, gedurende zijn professoraat, het anatomisch

kabinet der akademie werd verrijkt. Hij overleed 11 Mei 1848. Hij was ridder van den Ned. Leeuw en lid van verschillende zoo buiten- als binnenlandsche genootschappen. Zijn bibliotheek werd in 1849 te Leiden verkocht.

Zijne schriften zijn:

Tabulae anatomicae situm viscerum thoracicorum et abdominalium, ab utroque latere, ut et a posteriore parte, depingentes. Praecedit observatio de aneusrymate anteriae iliacae internae. L. B. 1801—1809. IV Fasc.

Museum anatomicum Academiae Lugduno-Batavae. L. B. Vol. III a. 1827 et Vol. IV a. 1835. *Duo priora volumina ediderat Cl. E. Sandifort.*

Elenchus plantarum, quae in horto L.-B. coluntur. L. B. 1822.

Ontleedkundige beschrijving der twee hoofdelooze misgeboorten in *Verhand. v. h. Kon. Ned. Inst.* 1e *kl.* Amst. 1820.

Ontleedkundige beschrijving van twee hersenlooze misgeboorten. Ibid. 1823.

Ontleding der spieren van de onderkaak bij eene Felis pardus. Ibid. 1825.

Oratio de prosperis et adversis, quae huic Academiae post celebratam diem natalem ducentesimam evenerunt: habita Leidae die 8 Februarii 1825. *Zie Ann. Acad. v. d. j.*

Andreae Bonn, tabulae anatomico-chirurgicae, doctrinam herniarum illustrantes. L. B. 1828.

Aanmerkingen omtrent de breuk van den hals van het dyebeen; in *Nieuwe Verh. van het Ned. Inst.* 1e *kl.* Amst. 1827.

Over de vorming en ontwikkeling der horens van zogende dieren in het algemeen en van die der hertebeesten in het bijzonder. Ibid. 1829.

Bijdragen tot de ontleedkundige kennis der Walvisschen (*Cetacea*). Ibid. 1831.

Beschrijving der onderkaak van een olifant, welks gedaante van den gewonen vorm afwijkt. Ibid. 1833.

Beschrijving van het werktuig tot vorming van het geluid bij de simia siniculus. Ibid. 1836.

Ontleedkundige beschrijving van eene in vele deelen misvormde vrucht van zeven maanden. Ibid. 1838.

Beschouwingen van eenige zeldzaam voorkomende misvormingen aan het hoofd van viervoetige dieren. Ibid. 1840.

Tabulae craniorum diversarum Nationum. L. B. 1838.

Ontleedkundige beschouwing van een volwassen Oerang-Oetan van het mannelijk geslacht in *Verhand. over de Nat. Gesch. der Nederl. Overzeesche Bezittingen.* Leiden 1839.

Oratio de Sebaldo Justino Brugmans, pracelaro naturae interprete, habita die 8 Februario 1845 (niet gedrukt.)

Zie A. Rutgersii, *Oratio de Acad. Orig. Univ.* in *Ann. Acad.* L. B. 1840—1849; te Water, *Narratio*, p. 246, 248; Holtrop, *Bibl. med. chir.* p. 311; *Proc.-verb. van de Alg. Verg. van het Kon. Ned. Inst.* 1849; Siegenbeek, *Gesch. der Leids. Hooges.* D. I. bl. 368, 369, 416, 441, 442, 443; D. II. bl. 86, 87, 108, 245, 246, 277; *Leidsche Studenten-Almanak voor* 1849, bl. 108, 109; Nieuwenhuis; Muller, *Cat. v. portr.*

SANDIUS (CHRITOPHORUS, CHRISTOPHORI) of VON DEN SAND, werd den 12 October 1644 te Koningsbergen, waar zijn vader, raadsheer van den keurvorst van Brandenburg en secretaris van den hoogen raad van bestuur en appel was, omstreeks 1668 wegens Socinianisme werd afgezet, geboren. Hij ontving zijne eerste opleiding in het ouderlijk huis, en werd van zijne jeugd af in de geloofsbegrippen van zijn vader opgevoed. Hij begon ze eerst in het geheim, vervolgens meer openbaar te verspreiden, en, wijl hierdoor zijne veiligheid gevaar liep, week hij naar Holland, waar hij zich te Amsterdam vestigde. Hier vond hij geen belemmering in het maken van proselyten, terwijl hij als corrector, aan een boekdrukkerij verbonden zijn brood verdiende. Hij overleed den 30 Nov. 1680 in den ouderdom van 36 jaren. Als kerkelijke geschiedschrijver en godgeleerde maakte hij zich bekend door:

Nucleus Historiae Ecclesiasticae: cui praefixus est tractatus de veteribus scriptoribus ecclesiasticis, Cosmopoli (Amst.) *Libertus Pacificus*, 1668. 12°.

Hist. Eccles. seu Historia Arianorum; una cum Tractatu, de veteribus script. ecclesiasticis. Secunda editio, ab Auctore locupletata et emendata. Colon. (Amst.) *Joannes Nicolai*, 1676. 4°. Samuel Gardiner, hoogleeraar in de godgeleerdheid en kapellaan van Karel II, koning van Engeland, tastte dit werk aan in twee brieven. Johan Adam Scherser, hoogleeraar te Leipzig, gaf het aanleiding tot eene apologetische voorrede, die hij liet drukken vóór zijn *Collegium Anti-Socinianum.* Lips. 1684. 4°. Stephanus le Moyne, hoogleeraar te Leiden, verdedigde de christelijke oudheid tegen Sandius, in zijne *Varia Sacra.* De geleerde Bullus wederlegde Sandius in zijn *Défense de la foi de Nicée.*

Centuria Epigrammatum. Amst. 1669. 12°.

Interpretationes paradoxae quatuor Evangeliorum; quibus affixa est Dissertatio περὶ τοῦ λογοῦ; una cum Appendice. Cosmopoli (Amst.) *Libertus Pacificus*, 1670. 12°.

Tractatus de origine animae. Cosmopoli, Libertus Pacificus. 1671. 12°. Balthasar Bebelius wederlegde dit tractaat, in een werk in 1675. 12°. te Straasburg verschenen.

Notae et animadversiones in Gerardi Joannis Vossii libros tres de Historicis Latinis. Amst. 1677. 18°.

Confession de foy, de Dieu le Père, du Fils et du Saint Esprit, conformement à l'Ecriture. Traduit du Latin. Leyde. 1678. 16°.

Scriptura S. Trenitatis revelatrix. Goudae (Amst.) 1678. 16°. onder den naam van Herman Cingallus.

Problema paradoxum de Spiritu Sancto: an non per illum Sanctorum Angelorum genus intelligi possit? Colon. (Roterd.) 1678. 12°. Achter aan *Addenda, seu refutatio opinionis Socinianorum, Spiritum Sanctum personam esse negantes* door F. C. Christ. Wittichius tastte het *Problema* van Sandius aan in *Causa Spiritus Sancti.* L. B. 1678. 12°. waarop verscheen.

Epistola ad Christophoram Wittichium, quâ gratia ei habentur pro ipsius animadversionibus in Problema de Spiritu Sancto; scripta a socio Autoris Problematis. Colon. (Amst.) 12°.

Appendix Addiendorum, confirmandorum et emendandorum ad Nucleum Historiae Ecclesiasticae. Colon. (Amst.) 1678. 4°. Aan het eind van dezen *Appendix* vindt men 3 brieven, een van Sandius aan Samuel Gardiner, geschreven te Amsterdam den 7 September 1677, bevattende eene Apologie van den *Nucleus*, het antwoord van Gardiner van 30 November v. d. j., een repliek van Sandius, 13 Junij 1673.

Catalogi Patriarcharum et Episcoporum Hierosolymitanorum, Antiochenorum, Alexandrinorum, Ephesiorum, Smyrnensium, Sardensium Syriae, Caesariensium Palestinae, Tyriorum, Byzantinorum, Caesariensium Capadociae, Romanorum. Achter de *Slavonia reformata* van A. Wengerscius. Amst. 1679. 4°.

Bibliotheca Anti-Trinitariorum, sive catalogus scriptorum, et succinct narratio de vita eorum Auctorum, qui praeterito et hoc seculo, vulgo receptum dogma de tribus in unico Deo per omnia aequalibus personis vel impugnarunt, vel docuerunt solum Patrem D. N. J. Christi esse illum verum seu altissimum Deum. Opus posthumum Christophori Sandii. Accedunt quaedam scripta .... quae omnia simul juncta Compendium Historiae Ecclesiasticae Unitariorum, qui Sociniani vulgo audiunt, exhibent. Freistadii (Amst.) 1684. 12°.

Dit werk bevat: *Bibliotheca Antitrinitariorum; Johannis Stoinii coetûs Racoviensis pastoris, Epitome Historiae originis Unitariorum in Polonia; George Schomanni Testamentum ultimae voluntatis, continens vitae ipsius, nec non variorum Actuum Ecclesiasticorum succinctam historiam; De Typographiis Unitariorum in Polonia et Lithuaniâ; Brevis relatio de Johannis Tyscovicii martyrio; Andreae Wissewatii Narratio compendiosa quomodo in Poloniâ, a Trinitariis Reformatis separati sint Christiani Unitarii.*

Una cum Appendice, historiam de Spiritu, Belgâ, exhibente; Anonymi Epistola, exhibens vitae ac mortis Andreae Wissowatii, nec non Ecclesiarum Unitariarum ejus tempore brevem historiam; Vindiciae pro Unitariorum in Poloniâ religionis libertate ab Equite Polono conscripta.

Problemata nonnulla mathematica.

De restauranda religione, seu de Monarchiâ Dei liber: auctore Christiano Sophodro Veneto (anagram van Christophorus Sandius Junior).

Hij liet in hands. na:

Quaestiones et problemata quaedam theologica.

Exegeses in varia S. Script. loca, cum Vet. tum Novi Foederis.

Argumenta de Dei existentiâ et de ejus attributis.

Confessio de Deo Patre, Filio ac Spiritu Sancto, secundum Scripturas.

De verkorte Reden-konst.

Contra Andreae Wissowatii objectiones, de Filio Dei ante mundum creato, post incarnato (1673).

De materiâ mundi, utrum sit sine ullo initio, ac Deo coaeva, an vero ab ipso producta, cum N. N. disceptatio.

Rélation sommaire d'une conférence, que l'Auteur a eu avec Daniel Zwicker, sur l'existence de N. S. Jesus-Christ, avant sa naissance (in 't Holl.)

Notae in Andreae Wissowattii objectiones de filio Dei ante mundum creato, post incarnato (1674).

Epistola ad D. Christophorum Wittichium, S. S. Theol. et Philos. Doctorem, illiusque in Academiâ Lugduno-Batavâ Professorem: quâ causam Dei, Patris Domini nostri J. C., agens, respondet ad librum, cui memoratus D. Professor titulum fecit; Causa Spiritus Sancti (28 April 1679).

Verschillen onder de Christenen, van Christi en der Apostelen tijden af, aangaande Godt den Vader, den Sone en den H. Geest.

Van de conscientie-dwangh.

Epistola ad Varios.

Holl. overzetting der werkjes van Andreas Wissowatius, getiteld:

Stimuli virtutum en *Fraena peccatorum.*

Dialogus inter Christophorum, pontificem, Martinum Lutheranum. Joannem Calvinistum, Georgium Calixtinam et Israëlem Judaeum.

De Simonis Magi opinionibus, eorumque fautoribus.

Scriptum M. Jacobo Pollio, rogatu Ministerialium Tripolitanorum Regiomentanorum, oblatum anno 1668, *24 Januarii.*

Replica ad refutationem dubii primi in memorato scripto.

Auctarium Operis Vossiani de Historicis Latinis.

Zie Sandii *Bibl. Anti-Trinit.* p. 169—172, 150, 151; J. C. Zeltneri, *Theatr. viror. erud.* p. 482—483; Morhofius, *Polyh. Phil.* L. I. C. VII. § 19 p. 41, 42; L. II. Part. I. C. XI. § 10, p. 213; Part. II. C. XLVII. § 6, p. 446; *Polyh. Pract.* L. IV. § 1, p. 509, § 15, p. 519, Tom. II; Jo. Fabricii, *Hist. Bibl.* P. V. p. 62—65; P. VI. p. 430, 481; *Krantzius ad Conringium Saec.* XVII. C. II. p. 197; J. L. Moshemii, *Instit. Hist. Eccl. Saec.* XVII. Sect. II. P. II. C. VI. § 6; *Cat. Bibl. Bunav.* T. III. Vol. II. o. 1576; Saxe, *Onom.* T. V. p. 156; *Anal.* p. 610; Bayle, *Nouv. de la Rép. des Lettres* 1684, p. 396, 1685 p. 613; Arnold, *Kirchen und Ketzer Hist.* P. I. p. 565; Le P. Anastase, *Hist. du Socinianisme*, p. 525—529; Paquot, *Mém.* T. I. p. 318; Baillet, *Jugem.* T. II. p. 34, 65; Ypey, *Gesch. der Christ. kerk in de* 18 *eeuw*, D. IX. bl. 53 verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Kobus en de Rivecourt, *Stolle ad Heumannum*, p. 339.

SANDYCK (Bernardus), den 26 Augustus 1680 te Amsterdam geboren, werd in 1706 predikant te Dwingeloo. Den 13 Maart 1787 vertrok hij tot 4[en] predikant naar Arnhem, daar Drost en Gedep., den 2 Maart zijn verzoek om ontslag hadden toegestaan. In 1708 ging hij naar 's Gravenhage, waar hij den 9 Junij 1724 overleed.

Hij gaf in het licht:

Lijkrede op Ds. de Kempenaar, pred. te 's Hage, 4°.

Over Jesaias LIII, in 4°.

Verhandeling van de genezing der melaatschen, in 8°.

De bekommerde Christen onderrigt en bemoedigt, door een schriftmatige Verhandeling van verscheyde texten uit des Heeren Woord, tot algemeene stigtinge en bijzonder voor jonge heylsoekende Christenen en swakgelovigen door N. S. v. L., met een Voorreden van den Hr. Bernard Sandyck enz. Amst. 1722. 8°. 2[e] dr.

Zie Glasius, *Godgel. Nederl.; Boekzaal* 1628 *a* 513; Romyn, *De Herv. pred. in Drenthe* bl. 171; *Kansel ontluistering* bl. 84—86; *Bibl. Brem.* D. VII. p. 730; Muller, *Cat. v. portr.*

SANDYCK, SANTWYCK, ZANDWYK, ZANDYK (Nicolaas van)

SANDYK (G.) gaf in het licht:

Diss. med. pract. de empyemate. L. B. 1805.

Zie Holtrop, *Bibl. med. chir.* p. 311.

SANDO (M.) schrijver van:

Het leven der hedendaagse Aansprekers, of de Caesars op hun troon, bliep. Amsterdam 1738. kl. 8°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. III. bl. 170.

SANDRA (Adriaan Jacob Jooss) mogelijk dezelfde met Sandra, die, volgens J. Claerbout, burgemeester van Middelburg was, gedurende het beleg dier stad in 1574.

Zie 's Gravezande, *Tweehonderdj. eeuwgetijde* bl. 515.

SANDRA (Elias) was

Men heeft van hem:

Ontwerp en beschryving om het soet water uyt de riviere de Vegt op derderley wyse te brengen binnen de stad Amsterdam. Gepractiseerd door E. S. Amst. 1684. 4°.

Ontwerp om de stad Amsterdam van zoet water te voorzien, in de XVII Eeuw voorgesteld door El. Sandra, (met eene kaart) 3[e] *druk, omgewerkt en met een voorrede verm. door Mr. W. J. C. van Hasselt.* Amst. en Gravenh. 1841. 8°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II. bl. 132.

SANDRA (Jan), tooneeldichter, bloeide in de 2[e] helft der 18[e] eeuw.

Men heeft van hem:

De gestrafte Jesuit, of Min-zieke Pater, klsp. Amst. 1732. kl. 8°. (onder de zinspreuk: *H. A. Nullus Nullius*).

De Faamroovende Raadsheer, door list ontdekt, kluchtig schimpspel. Gedrukt te Domburgh by Jan de Plug, Jac. Hoornzetter en Jac. Loogenblazer, in het jaar na het Faamroovend Pasquil, kl. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.;* o. h. w. *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. *b.* bl. 169.

SANDRA (Margaretha) dichteres, bloeide in de eerste helft der 18[e] eeuw. Men heeft o. a. van haar een gedicht voor *Sluyter's Landleven.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SANDRA (Margaretha) oudste dochter van Jean Sandra en Cornelia van Akkerdyck, werd den 7 Januarij 1629 te Middelburg geboren. Zij huwde 1 Jean Frandenis, 2 Jan Pieter Puys, 3 den 17 Junij 1668 met Pieter Rooman, in 1672 eerste schepen en later burgemeester te Aardenburg. Zij zat gedurende het beleg dezer stad door de Franschen in 1672, met tien jongens onder de luifel op de stoep harer woning, om de kogels te bekappen, en allerlei ijzertuig tot schroot te verwerken, terwijl voor het huis een vuur brandde, waaraan de lonten ontstoken werden, welke door andere knapen naar den wal werden gebragt. Zij overleed te Aardenburg den 21 Junij 1674 kinderloos.

Zie Scheltema, *Gesch. en Letterk. Mengelw.* D. X. bl. 2; Bosscha, *Neerl. Heldend. te land* D. II. bl. 82, 83; *Chr. v. h. Hist. Genoots.* D. VI. bl. 362; *Nav.* D. X. bl. 335, D. XII. bl. 37.

SANDRART (Jacob van) neef van Joachim in 1630 te Frankfort a/M geboren, leerde de teeken en graveerkunst bij Cornelis Danckaert te Amsterdam en bij Willem Hondius te 's Gravenhage, vestigde zich 1656 te Neurenberg, waar hij tevens een kunsthandel opende en in 1708 overleed. Nagler vermeldt 90 stuks van zijn graveerwerken.

SANDRART (Johann Jacob van) zoon van de vorige, beoefende met lof de graveerkunst.

SANDRART (Susanna Maria van) zuster van de vorige, beoefende met lof de graveerkunt.

Zie Kramm.

SANDRART (Joachim van), bijgenaamd van Stockau, zoon van Laurens van Sandrart, die wegens de oorlogen en geloofsvervolgingen Bergen in Henegouwen verlaten en zich te Frankfort gevestigd had, werd aldaar den 11 Mei 1606 geboren. Reeds vroeg openbaarde zich bij hem een sterke neiging voor de teekenkunst en hij begaf zich naar Neurenberg, om zich onder Pieter Iselberg in het plaatsnijden te oefenen. Van daar ging hij, toen 15 jaren oud, naar Praag, waar hij den vermaarden Egidius Sadeler tot leermeester had. Op diens raad liet hij het plaatsnijden varen en wijdde zich geheel aan de schilderkunst, onder de leiding van den beroemden Utrechtschen kunstschilder Gerrit van Hondhorst. Met dezen vertrok hij naar het hof van Karel I, koning van Engeland, die hem zeer begunstigde, doch vooral arbeidde hij voor den hertog van Buckingham, die, slechts 36 jaren oud, schandelijk door zijn eigen luitenant, John Fellon, in zijne slaapkamer vermoord, bij het ontzet van Rochelle, in 1628, hem ontviel. Later verwierf hij de gunst van den graaf van Arundel, voor wien hij, gelijk ook voor vele andere groote heeren belangrijke werken heeft uitgevoerd. Begeerig om zijn kunstvermogen uit te breiden, begaf hij zich naar Italie. Te Rome had hij slechts kort vertoefd en twee stukken vervaardigd, toen hij reeds onder de voornaamste

kunstschilders werd gerangschikt. Liefden van den hoogsten rang dongen naar de eer, om vruchten van zijn uitstekend penseel magtig te worden. De markgraaf Vincentius Justiniani stelde hem niet alleen te werk om voor hem schilderen, maar gaf hem ook een verblijf in zijn paleis, en bragt hem in kennis met paus Urbanus VIII. Hij sloeg de aanbieding van den koning van Frankrijk, die hem aan zijn hof wilde verbinden af, en bleef in dienst van den markgraaf, voor wien hij de antieke standbeelden zijner beroemde kunstverzameling afteekende. Deze afbeeldingen zijn later in koper gebragt en onder den naam van *Galleria Giustiniana*, Romae 1640. 2 vol. fol. uitgegeven. Intusschen bezocht hij ook Napels, Secilie en Maltha, en na zeven jaren deels te Rome, deels in andere oorden van Italie vertoefd te hebben, keerde hij in 1635 naar zijn vaderland terug, en kwam met groot gevaar in Frankfort, vermits de keizerlijke troepen die stad hadden ingesloten. Niet lang daarna trad hij in den echt met een adelijke Jonkvrouw Johanna van Milkau, dochter en vermoedelijke erfgename van den heer van Stockau bij Ingolstad, in het Paltz-Neuburgsche.

De oorlogen, die ook het gedeelte van Duitschland, waar Sandrart zich bevond, onveilig maakten, noopte hem naar Amsterdam te vertrekken. Hier en elders hield hij zich bezig met het schilderen der portretten van voorname mannen van dien tijd. Ook vervaardigde hij een schilderstuk, dat weleer hing in de groote zaal van den kloveniers doelen en later in burgemeesterskamer in het stadhuis. Het stelt voor een korporaalschap van kapitein van Zwieten, gereed om de koninginne moeder van Frankrijk, Maria de Medicis, welker steenen borstbeeld in dit stuk is geschilderd, in te halen. Op een geschilderde rol papier, die verbeeld wordt van de tafel te hangen, plagt men de volgende regels van Vondel, die nog gedeeltelijk kenbaar zijn, te lezen:

„De vaen van Zwieten wacht om Medicis t'onthaelen,
„Maar voor zoo groot een ziel valt Dam en Markt te kleen,
„En 't oog der Burgerij te swak voor zulke stralen,
„Die zon van Christenrijck is vleesch, noch vel noch been,
„Vergeef het dan Sandrart, dat hij haar maalt van steen."

Gedurende het verblijf van Sandrart te Amsterdam, werd hij erfgenaam van de heerlijkheid Stockau. Hij vertrok dadelijk derwaarts om er bezit van te nemen. Vermits echter dit landgoed door den oorlog veel had geleden, verkocht hij te Amsterdam, voor eene aanmerkelijke som zijn voornaamste kunststukken om die schade te vergoeden. Niet lang genoot hij te Stockau een rustig verblijf. De Franschen in 1641 dit gedeelte van Duitschland overstroomende, pleegden ook op Stockau vele geweldadigheden. Deze liet Sandrart wel herstellen, doch hij vatte tegen dit landgoed een weerzin op, verkocht het, en vestigde zich te Augsburg. Bij gelegenheid van den handel over den algemeene vrede, in 1649, te Neurenburg, werd hij uitgenoodigd derwaarts te komen. Hier schilderde hij niet slechts verscheidene keizerlijke en Zweedsche krijgsbevelhebbers, maar ook een zeer uitvoerig stuk, voorstellende *Het vredemaal van den gesloten Westphaalschen vrede, op het Raadhuis te Neurenburg, gevierd in den jare 1649*, naar welke schilderij door F. Wagner een plaat is gesneden. De koning van Zweden kocht dit kunststuk en gaf het ten geschenke aan de stad Neurenberg, onder voorwaarde, dat het in de groote zaal van het Raadhuis tot een eeuwige gedachtenis moest blijven hangen. Later ontbood de keizer Sandrart naar Weenen, om er de keizerlijke familie te schilderen. De keizer was zoo over hem voldaan, dat hij hem eerstelijk beloonde, maar hem de vrijheid schonk de keizerlijke kroon boven zijn wapen te mogen voeren. Toen Sandrart den ouderdom van 67 jaren bereikt had, trad hij, daar zijn eerste vrouw overleden was, in tweeden echt met Jonkvrouw Esther Barbara, dochter van Wilhelm Blommarts, grootraad van Neurenberg. Niet lang overleefde hij deze echt. Zijn sterfjaar is echter onbekend. De meeste stellen het op 1683; doch Bryan Stanley voegt er bij „dat van zijn werk het deel *Romae antiquae Novum Theatrum* in 1684 is verschenen, en dat geen zijner werken als nagelaten bekend is. „Ik heb vrede (schrijft Kramm) met die opmerking, doch het is de latijnsche vertaling van den beroemden C. Rodius; en ik bezit de eerste uitgave van 1675—1679, die al zijne nog bekende werken bevat, waaruit, volgens zijn daarbij voortkomend levensberigt, door zijne discipelen geschreven, en hetgeen hoogst zeldzaam in dit werk wordt gevonden, als zijnde ter zijner eere in 1675 afzonderlijk uitgegeven, blijkt, dat hij toen nog in leven was. Of de latere uitgave van 1768—1778 dienaangaande iets meder bevat, weet ik niet." Volgens de schrijvers der *Biographie Unieverselle* overleed hij den 4 October 1688 te Neurenberg.

Het getal zijner schilderijen is zeer groot. Een er van, voorstellende de twaalf maanden des jaars, door Sandrart voor den keurvorst van Beijeren geschilderd, is in Holland in 't koper gebragt en door Vondel en Barlaeus bezongen. „La posterité plus sévère que ces poëtes (schreef Ch. Blanc) n'a vu dans Sandrart qu'un dessinateur savant mais lourd, et un imitateur indécis, qui tantôt cherche à se rapprocher du Titien, tantôt s'efforce de reproduire Rubens, mais en le regardant avec les yeux de Honthorst." Overigens is zijn schilderwerk in ons land zeer zeldzaam. Zeer fraai is door hem geschilderd het portret van den beroemden Drost van Muiden, P. C. Hooft, waarnaar eene gravure door A. Sylvelt, vóór zijne *Nederlandsche Historie.*

Eene zeldzame prent, waarvoor hij in Italie de teekening vervaardigde is *D'ontsteking en brant des berghs Vesuvij met d'omliggende gelegendheid, afgetekent door J. Sandrart*, voorkomende bl. 180 van het *Hist. verhael van Oerlooge in Duitschland en door Gustavus Adolphus, coninc van Sweden.* Amst. 1642. fol. Bij Nagler vindt men zes stuks door hem vervaardigde prenten beschreven. Zijn portret met het omschrift *Seculi nostri Apelles* is door zijn neef Jacob Sandrart gegraveerd. Ook Richard Collin en P. Kilian hebben het in koper gebragt. Men vindt het ook in de portretten verzameling te Florence. Zijn spreuk was: *Vivre pour mourir et mourir pour vivre*, zijn wapenschild blaauw met drie druiventrossen. De republiek van Venetie vereerde hem met de ridderorde van St. Marcus.

Sandrart mogt ook op den naam van geleerde aanspraak maken. Zijn werk: *l'Academia della Architectura, scoltura e pittura oder Teutsche Academia der Bau- Bild- and Mahlerey-künste u. s. w. Nürnburg* 1675—1679, 2 vol. met meer dan 200 portretten in fol., behelst een schat van historische- oudheid- en mythologische kennis. Ook vindt men er een verslag in van het leven der vermaardste nederlandsche schilders met hunne afbeeldingen. Men heeft dit werk lang voor de meest volledige geschiedenis der schilderkunst gehouden. Het is gedeeltelijk in het lat. vertaald met den titel: *Academia nobilissimae artis pictoriae.* Ibid. 1683. fol.

Voorts gaf hij:

Iconologia Deorum oder Abbildung der Goetter der Alten. (in 't Hoogd.) Ibid. 1680. fol. fig.

Admiranda artis statuariae veteris etc. Ibid. 1680. fol. fig.

Romae antiquae et novae Theatrum etc. Ibid. 1684. fol. fig.

Romanorum fontinalia etc. Ibid. 1685. fol. fig.

Volkmann gaf in 1769—1775 te Neurenberg in 8 d. in fol. een nieuwe uitgaaf van Sandrart's werken.

Zie de Biogr. vóór de *Acad. ant. pict:; Lebenslauff und Kunstwerke J. v. Sandrart's.* Nürnb. 1673. fol.; A. Houbraken, *Lebensb.* D. II. bl. 23; Wagenaar, *Amsterd.* D. VII. bl. 58; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Immerzeel; Kramm, *Biogr. Univ.; Nouv. Biogr. génér.;* Fontenai, *Dict. des artistes;* Ch. Blanc, *Hist. des Peintres; Abcodario de* Marquette; Heineken, *Ideé générale d'un collect. d'Estampes;* Brulliot, *Dict. des monogrammes;* Huber et Ross, *Manuel;* Nagler, *Kunstler. Lexik.* Jöcher.

SANDWIJK (FRANÇOIS VAN), in 1641 of 1642 te 's Gravenhage geboren, was een leerling van Nicolaas Wieling en een tijdgenoot van den ouden Augustinus Terwesten. Hij schilderde historien en portretten. Ook was hij lid der 's Gravenhaagsche confrerie-kamer, die een *biddende St. Franciscus* van hem bezat. Later ging hij, een liefhebber van fortificatien, in staten dienst, en bleef, tot den rang van kapitein-ingenieur opgeklommen, in den oorlog.

Zie Kramm.

SANDWIJK (GERRIT VAN), leefde omtrent het midden der XVe eeuw. Hij is bekend door zijn geweldige ontvoering van de dochter van wijlen Gerrit van Delen, uit het huis van Genefaes de Vos, in het kerspel van Heusden, naar het huis te Henmen, onder begunstiging van Johan van Lienden, heer van Hemmen, die haar in den bloede bestond, en de hand leende tot haar gedwongen hawe-

lijk met van Sandwijk. Ten gevolge zijner bemoeijingen in deze zaak werd Johan van Dufre op den huize Hemmen mishandeld. Zijne aanklagt vond men in het archief van Buren.

Zie *Chr. v. h. Hist. Genoots.* D. VII. bl. 386.

SANGHÈRS ( ), dapper zeekapitein, die zich in de verschillende oorlogen, onder Tromp en de Ruyter, onderscheidde; een van die bevelhebbers, welke liever met hunne schepen wilden te gronde gaan, dan zich aan den vijand overgeven.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. Zeew.* D. II a. bl. 183.

SANGUESSA (FRANCISCUS LUDOVICUS), te Mechelen geboren, doch van Spaanschen afkomst, religieus van de orde der minnebroeders, bisschop van Roermonde, werd door paus Benedictus XIII, in 1727, benoemd tot apostolisch vicaris van het bisdom van 's Hertogenbosch, doch mogt, door tegenstand der hooge regering, zijne bediening als vicaris niet uitoefenen. Hij deed er derhalve afstand van, en overleed den 11 Augustus 1747, in zijn bisdom, in den ouderdom van 79 jaren.

Zie van Gils, *Kath. Meyer. Memorieb.* bl. 116; van Gils en Coppens, *N. Beschrijv. v. h. Bisd. van 's Bosch*, D. I. bl. 291; van de Velde, *Syn.* T. II. p. 581; J. Knippenbergh, *Contin. Hist. Eccl. ducat. Gelr.* p. 85.

SANNES (JOHANNES PETRI), grietman van Weststellingwerf. Als zoodanig en als gevolmagtigde van die Grietenij, teekende hij in Maart 1578 de procuratie voor Dr. B. Idsarda, Syds Scheltema en Dr. Orck Doyem, om de Unie van Utrecht te ratificeren. Ook was hij hopman, en werd in 1580, door het verraad en de kunstgrepen van Rennenberg, belet, met zijn volk in Steenwijk te trekken en het te verdedigen. Hij begaf zich daarop naar de schans in de Blesse, welke hij in haast te scheep met krijgs- en mondbehoeften liet voorzien. In het volgende jaar kreeg hij met Lieuwe Beijem en Epe van Herema commissie, om bij den overste Norrits vertoogen in te leveren tegen den moedwil en de ongeregeldheden, welke de soldaten in Zevenwouden pleegden, en tevens om hem en de overige bevelhebbers in de krijgszaken met raad bij te staan. Ofschoon zijn opvolger in 1593, en volgens de gedrukte Naamlijst, reeds twee jaren vroeger, grietman was, bleef hij echter den titel voeren en werd hem zulks den 14 Maart 1600 verboden. Hij schijnt evenwel hieraan niet gehoorzaamd te hebben; want twee jaren later kreeg de procureur generaal last, hem actie te maken. In 1604 is hij echter weder grietman geworden, en wel van Visvliet, toen aan Friesland behoorende.

Hij beoefende de poezij, en liet in handschrift na:

Psalmen Davids, Oevergezettet ende in gesanges Ryemen ghebracht deur Johannem Pet. Sannes, Grietman van Stellingswarf Westeynde. 164 *ff.*

T Claegeliedt des Prophetes Hieremias in Gesang Ryemen op verscheyden Melodien overgesettet deur denz. 27 *ff.*

Index Psalmorum 9 *ff.* in 8°.

Zie *Charterb. v. Friesl.* D. II. bl. 1187, Schotanus, bl. 844, 875; Baerdt van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 400. 401, 407; *Cat. Bibl. J. Le Long*, ms. n°. 74, 8°.; J. Koning, *Cat. mss.* n°. 182; van Voorst, *Cat. mss.* n°. 810.

SANNES (IZAAK) werd 1 Jan. 1787 te Molkithwerum waar zijn vader predikant was, geboren, in 1807 predikant te Burum en Munnikezijl in Friesland, in 1808 te Noordlaren, in 1828 te Noorddyk, en eindelijk in 1829 te Veendam, waar hij in 1856 overleed. Hij ontving 23 beroepingen.

Men heeft van hem:

De eerste Brief van den Apostel Petrus, homiletisch behandeld. Een godsdienstig huisboek. Gron. 1825.

De opkomst van Veendam; een drietal voorlezingen. Met eenige aanteekeningen. Veendam 1830. 8°.

Munstersche bezweeringplaat, 1672, in den *Gron. Volksalm.* 1839. bl. 157.

Zijn zoon Goswijn Willem Sannes in 1808 te Burum geboren, predikant te Kolham (1831), Vries (1838), Oude Pekela (1846), Oostwold in 't Oldambt (1859) is verzamelaar van de *Geschiedenis der Christelijke kerk enz. Naar het Hgd. van W. Leipold*, waarvan in 1856 de zesde dr. verscheen.

Zie Romein, *de Herv. predikanten van Drenthe*, bl. 132, 133; Boeel Nijenhuis, *Bibliogr. der Plaatsb.* n°. 3212, 3347; *Navors.* D. IX. bl. 101, 224, 375; *Boekzaal* 1856, bl.

SANNIE (P.) schreef:

Genezing van een fungus uteri, in *Verh. d. Holl. Maats. v. Wetens. te Haarlem.* D. IV. 1754. bl. 237.

Waarneeming wegens de geneezingen van een patient met een kogel door de borst en long geschoten. T. a. p. 1755. bl. 467.

Geneezing van twee gekwetste slagaders. Met afb. T. a. p. 1757. bl. 375.

Beschrijving eener Verlossinge van tweelingen, die met het bovendeel hunner hoofden waren aan één gegroeid. Met 1 *afb.* T. a. p. 1758. bl. 376.

Een in 't geheel van buiten geslotene Vagina geöpend en genezen. T. a. p. 1760. bl. 424.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 311.

SANSOM (F.), tijdgenoot van M. de Sallieth, verdienstelijk graveur te Rotterdam. Kramm vermeldt van zijn graveerwerk:

Een Engelsche adreskaart van het Handelshuis Zimmerman en Lange, te Savannah, eene Engelsche colonie in Georgie, door Sallieth en Sansom.

Illuminatie en Decoratie van de opregte Vaderlandsche societeit te Rotterdam op 's Prinsen verjaardag 8 *Maart* 1788.

Landschap in klein 4°. in den trant van Berchem.

Zie Kramm.

SANTBECHUS (DANIEL) te Nijmegen geboren, was een uitstekende mathematicus.

Hij gaf uit:

Problematum Astronomicorum et Geometricorum Sectiones VII. Basil. 1561. fol.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 173; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 229; *Nav.* D. XI. bl.

SANDBERGEN (WESSEL VAN), afstammeling van een edel Vlaamsch geslacht van dien naam, weleer eigenaar van de heerlijkheid van Sandbergen, vlugtte, volgens een ms. geschiedverhaal, in 1572 ten gevolge der strenge bloedplakaten naar Zutphen en verborg zich vooraf zes weken lang in de rijsmanden langs den IJssel, en gebruikte, bij gebrek van voedsel, niets anders dan den bast van een willigen boom.

Volgens Tadama werd hij eerst in 1588, toen Zutphen in de handen der Spanjaarden was, als burger aangenomen, en was dus waarschijnlijk de Roomsch- en Spaanschgezinde partij toegedaan, een omstandigheid, die daardoor versterkt werdt, dat de nieuwe protestantsche regering het noodzakelijk achtte hem in 1591 den eed van trouw te doen vernieuwen. De laatste afstammeling van dit geslacht, Gerhard van Santbergen overleed te Brummen den 17 Mei 1863 in den ouderdom van 63 jaren.

SANTDYCK (NICOLAAS of CLAES VAN) uit het aanzienlijk geslacht van dien naam, schout, en vervolgens (1555) baljuw van den Briel. Gedurende zijn ambtsbediening kwam hij herhaalde reizen met de regering dier stad in hooge geschillen over 't aanstellen van schout, over 't verkiezen van een bijzonderen ontfanger over de Landen van Voorne, over de verkiezing van Wethouders en het ter markt brengen van 't koorn in den Briele enz. Uit alles, wat van hem bekend is, blijkt, dat hij stijfhoofdig, netelig en van een woelenden geest was, maar het regt met vlijt handhaafde. Het is niet onwaarschijnlijk dat hij, ten tijde zijner bediening, de leer der Hervormde niet ongenegen was, alzoo niemand, gedurende zijn baljuwschap wegens de godsdienst werd gestraft. Hij nam deel aan het Verbond der Edelen, en om die reden en omdat hij dit verbond geteekend, twee paarden ten dienste van den heer van Brederode onderhouden had, en de beeldenbrekers in den Briel bij hun raad en toevlugt gevonden hadden, door den Bloedraad gebannen. Waarheen hij vluchtte is onzeker, zeker dat zijn goederen aangeslagen werden en hij in 1573 nog in leven was.

Hij huwde Elizabeth van Treslong, zuster van Jasper van Treslong, voorheen baljuw van den Briel, en vader van den bekenden Willem. Waarschijnlijk was Cornelis van Sandijck, wiens zuster Eva, met Mr. Pelgrim van Loon, raad van den heer Brederode, door Alva gebannen, gehuwd was zijn zoon.

Zie *Sententien van Alva*, bl. 155, 157, 158; van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1124; te Water, *Verb. d. Edel.* D. III. bl. 402 volgg.

SANTDORPE (HERMAN VAN), ook van der Steen, de Petrâ of Petra, werd in het midden der 14 eeuw te Santdorp in Vlaanderen geboren, trad in de orde der Karthuizers, werd priester en overste der nonnen zijner orde van het St. Annaklooster te Brugge. Hij kweet zich 29 jaren van dit ambt, en overleed den 23 April 1426. Trithemius moest hem »vir divinis scripturis studiosus et eruditus, vitâ et conversatione devotus."

Hij schreef:

Sermones quinquagenta in Orationem Dominicam. And. 1480 fol. Lovan. 1484 fol.

Sermones de Tempore in 3 boeken.

Sermones de Sanctis in 3 boeken.

De Regimine Monialium liber unus.

Tractatus de immaculatâ conceptione lectissimae virginis Menae.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 383; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 707; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 343; Petreii, *Bibl. Cartus.* p. 143; Trithemii, *Script. Eccl.* n°. 752, p. 174; Paquot, *Mém.* T. II. p. 604, 605.

SANTEN (C. G. VAN), tooneeldichter uit den aanvang der 17 eeuw.

Men heeft van hem:

Snappende Sytgen, trsp. 's Gravenh. 1620, 1624. 4°.

Lichte Wiggers, trsp. Amst. 1617, 1639. 4°.

Van 't een op 't aer, zo word men niet dol. Anders gezegt van den os op den ezel, 2e dr. 's Gravenh. 1624. 4°.

Tijdverdrijffjes of Epigrammata. 1626.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II. bl. 524; D. III. bl. 171.

SANTEN (CHARLOTTE VAN) leefde in de eerste helft der 17e eeuw, sneed zeer kunstig in glas. Huygens vervaardigde na haar dood een sneldicht op een door haar gesneden vrouwenbeeld.

Zie Huygens, *Korenbloemen*, bl. 672; Kramm.

SANTEN (HENRICUS). In bezit der Maats. v. Ned. Letterk. te Leiden is:

Die Collacie van den erwerdigen Vad'r, broeder Henricus van Santen, Gardiaen van Mechelen. Gheprint tot Leyden bi mi Jan Zeversen, z. j. m. houtsn. kl. 8°.

Zie *Cat.* D. II. bl. 510.

SANTEN (LAURENS of LOUW VAN) werd den 1 Febr. 1746 te Amsterdam, waar zijn vader een welgesteld koopman was, geboren. Ofschoon deze zijn zoon liever voor den handel had opgeleid, gaf hij echter aan diens neiging voor de studie toe, en liet hem het voorbereidend onderwijs tot den geleerden stand op de latijnsche school zijner geboortestad genieten. Hij verliet haar in 1762, na het houden eener redevoering *en desidiam*, en bezocht sedert de scholen van P. Burman de Jongere, die de oude letteren en van Nicolaas de Vries, die de wijsbegeerte onderwees. Buitengewoon snel en voorspoedig waren zijne vorderingen, en inzonderheid ontwikkelden zich reeds vroeg bij hem de zucht en de geschiktheid voor de latijnsche poëzij, in welke hij nimmer een beter leermeester en aanmoediger had kunnen vinden dan den in dit vak uitmuntende Burman. Drie jaren later (1766) verliet hij het Athenaeum, om zich te Leiden op de regten toe te leggen. In 1772 verwierf hij, onder het praesidium van den hoogleeraar Voorda, het meesterschap in dat vak, en zette hij zich, daar de handelszaken van zijn vader achteruit waren gegaan, als repetitor te Leiden neder, om in zijn eigen behoeften en die van zijn vader, te kunnen voorzien. Aan de beoefening der regten paarde hij die der oude grieksche en latijnsche letteren, die hij, onder toezigt van Ruhmkenius en Valckenaar, vlijtig had voortgezet, en ging hij, in beider gelukkige vereeniging met de regtstudie zijne jeugdige kweekelingen voor. Hierdoor stichtte hij veel nut, en velen bleef de dankbare herinnering aan zijne verstandige en smaakvolle opleiding nog lange jaren daarna bij. Hem zelve verschafte die, bij een fatsoenlijk middel van bestaan, tevens de gelegenheid zich meer en meer in de kennis van het oude Attische en Romeinsche regt te volmaken. Een aantal akademische Dissertatiën, van 1772 af, gedurende een tijdvak van nagenoeg twintig jaren, aan de Leidsche hoogeschool verdedigd, strekken daarvan ten bewijzen, en doen als zoodanig hunnen steller meer eer aan, dan degenen, wier namen zij dragen. Niet weinige exemplaren daarvan, ook nog naderhand met veelvuldige geschrevene aanteekeningen van zijne hand verrijkt, benevens verscheidene uittreksels van het Attisch en Mosaïsch regt, aangekocht uit de letterkundige nalatenschap van den hoogleeraar Smallenburg in 1837, worden nog als gedenkteekens van van Santens onvermoeiden ijver en rusteloozen arbeid bewaard.

Ambteloos, maar niet werkeloos, bragt van Santen alzoo zijnen besten levenstijd te Leiden door, veraangenaamd door gezelligen omgang en briefwisseling met mannen als Ruhnkenius, Valckenaer, Wyttenbach, Hier. de Bosch en anderen binnen- en buitenlandsche geleerden. Een en andermaal in zijne uitzigten op een akademischen leerstoel in de letteren of regten en daardoor tevens in die op een gewenschte echtverbindtenis te leur gesteld, sloeg hij vervolgens, om des te beter zijne onafhankelijkheid te bewaren, alle aanbod hem tot het hoogleeraarambt gedaan, vrijwillig af, en leefde alleen voor zijn letteroefeningen. Eerst tegen het einde van zijn leven, na de omwenteling van 1795, besloot hij, die de meest gematigde der volkgezinde partij was toegedaan, een tijd lang het voorzitterschap in de municipalen raad zijner woonplaats waar te nemen. Nadat hij van den hem opgedragen lastpost van representant-plaatsvervanger ter Nationale Vergadering, op zijn verzoek, wegens ligchaams zwakte ontslagen was, werd hij tot eene meer met zijne verdiensten en neiging overeenkomende waardigheid, dien van Curator der Leidsche Hoogeschool bevorderd, en het was door zijn bemoeijingen dat, behalve andere nuttige instellingen, een afzonderlijke leerstoel voor de vaderlandsche taal- en letterkunde aan de hoogeschool werd gesticht. Ook legde hij de grondslag tot het tegenwoordig bloeijende Munt- en Penningkabinet. In zijne laatste levensjaren huwde hij Catharina Bosch, die hem een zoon schonk, Joannes Andreas, en in 1834 overleed. Hij zelf ontsliep den 10 April 1798.

Van Santen was lid der Societas Latina te Jena en stond, wegens zijne uitstekende geleerdheid, in hooge achting bij zijne geleerde tijdgenooten. Burman noemt hem »eruditissimus et amicissimus" en »Juvenis optimus, Musarum aeque ac Themidis eruditae amor et Venerum Propertianarum callentissimus Laurentus Santenius" Ruhmkenius »vir elegantissimus." Metscherlich, Hoeufft, Peerlkamp houden hem voor een der eerste dichters van zijn tijd. Minder gunstig is het oordeel van Lucian Muller over zijn kritischen arbeid. »Ausser Santens" (schrijft hij o. a.) »schon früher beurtheilter Ausgabe des Ter. Maur. erwähne ich noch seine kurzen und wenig fruchtenden Noten zu Murets lat. Ged. in Ruhnkens Ausg. IV. 30—32 und die fleissige, aber einen Wust von Varianten wenig geniessbare Ausgabe von Catulls' Elegia ad Manlium. Eine besonders kritisch angelegte Natur was er nicht."

Hij gaf in het licht:

Carmina Juvenilia Geardi Hooft Junioris, Laurentii van Santen, Henrici Zachariae Couderc, Lamberti Schepper. Amst. 1767.

Carmina Juvenilia Lat. Par. 1775. *Editio tertia, Londini apud P. Elmsly.* 1782.

Carmina. Traj. ad Rhen. *ap. Bartholomaeum Wild.* 1780.

Sexti Aurelii Propertii Elegiarum Libri IV cum commentario perpetuo Petri Burmanni secundi et multis doctorum notis ineditis. Opus Burmanni morte interruptum L. S. J. C. absolvit. Traj. ad Rhen. apud Barth. Wild. 1780. 4°.

Homeri et Callimachi Hymnus in Cererem et alia Carmina minora. L. B. ex officina Koenigiana. 1784. 8°.

Callemachi Hymnus in Jovem etc. ad Corn. van Engelen L. B. ap. Abrah. et Jan. Honkoop. 1768. 8°.

Callimachi Hymnus in Apollinem. Cum emendationibus ineditis Ludov. Casp. Valckenaerii et interpret, Laur. Santenni. L. B. apud S. et L. Luchtmans. 1788. 8°.

C. Valerii Catulli Elegia ad Manlium. Lectionem constitut. Laur. Santenius. L. B. ap. Abrah. et Joh. Honkoop. 1788. 4°.

Censura Tibulli Heyniani, in *Bibl. Crit.* Vol. V. P. I. p. 7.

Ruwe proef over het werktuigelijke der dichtkunst. Leid. bij J. van Thoir. 1796.

Hij gaf ook in het licht:

Jani Helvetiae poëmata. L. B. ap. Petr. Pluigers. 1782.

Ook plaatste hij in de destijds hier te lande uitgegeven *Nouvelle Bibliothèque Belgique* een goed gesteld Levensberigt van Helvetius. Later voegde hij bij de *Poëma*, *Musculis Helvetiana*.

Deliciae Poëticae 8. *Tusculi*. L. B. 1788—1796. 8°.

Josephi Fassetti, *Patricii Veneti*, *Equitis Batalivi Hierosymitani Carminum libri duo*. L. B. ap. C. F. Koenig. 1785.

In 1788 leverde hij ook een afzonderlijke uitgaaf van M. Servii Honoratis (een oud latijnsch taalkundige) *Centimetrum ex vet. exempl.* Ook leverde hij onderscheiden bijdragen, zoo in andere Tijdschriften als in de *Bibliotheca critica* van Wyttenbach. Ware hem langer leven vergund geworden, hij had ongetwijfeld de geleerde wereld met nog vele vruchten van zijn vlijt en studie verrijkt. Behalve de oude latijnsche dichters Catullus, Tibullus en andere, die hij voornemens was in het vervolg te bewerken, en voor welke hij reeds veel had verzameld, liet hij eene reeds grootendeels afgedrukte nieuwe uitgave na van den latijnschen grammaticus *Terentianus Maurus*, benevens bouwstoffen voor eene van den griekschen dichter *Callimachus*, met zijne eigene latijnsche vertaling. Beide vertrouwde hij bij uitersten wil toe aan de zorg van twee zijner vrienden, Ev. Wassenbergh te Franeker en P. van Bruam te Dordrecht. Zijn *Terentianus Maurus* werd eerst in 1855 te Utrecht door den Amsterdamschen hoogleeraar D. J. van Lennep voltooid uitgegeven (*Terent Maurus. Carmen. de litteris, syllabis, pedibus et metris ed. L. S. et Lennepio.* Traj. 1825) maar van zijnen *Callimachus*, door Valckenaer op *Callimachi Elegiarum fragment.*, uitgegeven door Luzac. L. B. 1809, herhaaldelijk geprezen is niets verschenen. Waar zijne *Collectaria* bernsten is onbekend. In 1801 gaf J. H. Hoeufft bij J. van Thoir te Leiden in het licht: *L. Santenii carmina*, met een zeer belangrijk levensberigt. De Maatschappij van Ned. Letterkunde te Leiden bezit van hem *Ettelijke uitgesochte Fransche Woorden en Spreekwijzen*, *eigenhandig* 10 *bladen in* 4°. ms. en *Lijst der Autographen*, *voorkomende in het Album amicorum van L. van Santen.* fol. Dit Album berustte laatstelijk onder Mr. L. C. Luzac, Curator der Leidsche hoogeschool. Zijn overschot rust te Katwijk aan den Rijn. De plaats waar hij rust is kenbaar door het eenvoudig opschrift: *Laurentius Santenius.*

Zijn portret ziet het licht.

Zie Hoeufft, *Praefatio*, voor zijn uitgave, *den Carmina Santenii*; Saxe, *Onom.* T. VIII. p. 408, 409, Add. 445; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 241; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neerl.* p. 533, seqq.; L. G. Valckenairus, *ad Callemachi Elegiar. Fragmenta*, p. 60, *et passion alebi;* C. G. Metscherlich, *Praefat. ad Homer. Hymn. en Cereren*, p. XVIII; Ruhnkenius, in *Addendis ad Vellerum*, p. 154; Burmannus, *ad Propert.* L. II. Eleg. XIII. 32, p. 331, *ad* II. Eleg. XVIII. 33, p. 371; II Eleg. XXIII. 5, p. 432—433, II. XXV. 31. p. 467; Wyttenbachii, *Bibl. Crit.* Vol. II. Part. II. p. 1—25; Vol. III. Part. II. n°. VII. p. 128—130; Vol. V. Part. III. p. 53—58; Schippers, *Observ. Critic.* in *Prop.* Libr. IV. Praef. p. 1; Adr. Royeni, *Carm.* p. 298; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV(1) bl. 46, D. A. IV(1) bl. 266; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk.* D. II. bl. 564, D. III. bl. 238; Siegenbeek, *Gesch. d. Leids. Hooges.* D. I. bl. 353, 354, 458—361, D. II. bl. 30, 126; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; *Algem. Liter. Zeit.* 1800; L. Muller, *Gesch. der kl. Philosophie in den Niederlanden*, S. 100, et passim; *Cat. d. Maats van Ned. Letterk.* D. II. bl. 204; D. III. bl. 503, 506; Muller, *Cat. v. portr.*

SANTEN (JAN VAN), Vasanzio en le Flammingo genoemd, werd te Utrecht geboren, begaf zich naar Italie en vestigde zich te Rome, waar hij zich in den aanvang bezig hield met het vervaardigen van allerlei voorwerpen in ebbenhout en ivoor. Vervolgens legde hij zich met ijver toe op de gronden der architectuur en alles wat op deze kunst betrekking heeft, en liet, naar mate hij daarin vorderingen maakte, zijne vroeger bedrijf varen. De architect Flaminio Ponzio was hierbij zijn leidsman. In gunst geraakt bij Pignatella, later tot kardinaal verheven, werd hij door dezen den kardinaal Scipio Borghese voorgesteld, die hem de *villa Borghesi*, in de nabijheid van Rome, liet bouwen. Na het overlijden van Ponzio, benoemde paus Paulus V hem tot zijn architect, en voltooide hij, als zoodanig, de herbouwing van de groote kerk van St. Sebastiaam, buiten de poort Capena, door Ponzio aangevangen doch niet voltooid, en legde ook de laatste hand aan de *villa Mondragone* bij Frascati, die paus Paulus had doen stichten. Hij versierde ook het Vatikaan met een voorgevel; bragt er nieuwe versierselen aan, en bouwde de villa van *Monte Cavallo*, die eerst aan den kardinaal Borghese, later aan de familie Bentivoglio toebehoorde.

Hij overleed in 1628, onder de regering van paus Gregorius XV. In de kerk van de HH. Cosmus en Damianus te Rome, is een grafteeken aanwezig, door van Santen, ter nagedachtenis van zijn bloedverwant, den kunstschilder Wilhelmus van Wede, uit Utrecht opgerigt.

Zie Immerzeel.

SANTVOORT (ANTHONIE) bloeide omstreeks 1656 in Nederland, en was een goed graveur.

Men heeft van hem:

De Stad Brussel, met het *portret van Philip IV*, *koning van Spanje* er boven, naar Nicolaes van der Horst, bestaande uit negen bladen, om aan elkander te worden gevoegd.

De Belegering van Hulst in 4 bladen en 2 bladen tekst. *Breda chez* A(braham van) Santvoort. 1645.

The Muses Welcom to the Princes Mary and the Prince William Henry at their Entrie in Breda, geëst door A. S. met engelsch vers van J. v. d. Vliet.

In den *Bredasche Almanac en Chronyck en Freiske Spreeck woorden*, *door Fobbe Kint*, 1664, komen prenten van hem voor.

Verscheidene prenten in *Flavius Josephus*, bij J. Savry, Dordrecht 1665. fol.

Titels vóór *A. Hulsii*, *Hilda.-Montani*, *Nomenclator Biblicus Hebraco-Latinus.* Bredae 1650. kl. fol. en vóór *Liber Psalmorum Hebraicè*, *Editio nova etc.* in 12°, van denzelfde autheur, een fraai geëtst prentje.

In *Castella et Praetoria Nobilium*, *Brabantiae etc. Ed. J. Le Roy*, L. B. P. van der Aa, 1699 in fol., een uitmuntend prentje in 4°. voorstellende de *Ruïne van het Huis van Stryen in Oosterhout*, in de manier van H. Naeuwincx gegraveerd. Hij teekende en etste ook het portret van *Ds. Johannes Hoornbeek*. Ook wordt het portret van den schrijfmeester Hend. Meurs hem toegekend.

Zie Kramm.

SANTVOORT (DIRK) of VAN SANTVOORT, tijdgenoot van den vorige, schilderde goede portretten in den trant van Rembrandt. Kramm vermeldt van hem het portret van den godgeleerde en dichter *Franciscus Plante*, waarvan de schoone gravure door J. Suyderhoef voorkomt in *F. Plante Mauritiados Libri XII h. e. Rerum ab illustr. Heroë Joa. Mauritio*, *Comite Nassaviae etc. in Occid. India gestarum descriptio poëtica.* L. B. 1647. fol.

Een Binnenvertrek, *waar in eenige heeren met dames in onderhoud aan een tafel zitten*, meesterlijk geschilderd, in bezit van den raadsheer van der Voort te Utrecht.

Mevrouwen Regentessen van het werkhuis te Amsterdam, *benevens de Moeder*, *haar eenig werk aanbiedende.* In bezit van het werkhuis.

Een Mansportret in d'aloude Hollandsche kleeding om den hals.

Een dito.

Jesus met de Emmausgangers. In de Louvre te Parijs.

Zie Kramm.

SANTVOORT (P.) of VAN SANTVOORT, een tijdgenoot van den vorige. Kramm vermeldt van hem een *Wintergezigt* met figuren in den stijl van Jan van Aken of Breughel, doch graauw van kleur.

Nagler, die hem Peter van Santvoort noemt, schrijft dat er een door hem gegraveerd portret bij Danckerts is uitgegeven.

Zie Kramm.

SANTVOORT (ABRAHAM VAN), plaatsnijder te Breda, bloeide in het midden der 17e eeuw. Hij wordt in de *Archives des arts* van Pinchart (Gand 1860 T. I. p. 67) als kunstschilder en plaatsnijder vermeld; doch Kramm meent dat de werken, die op zijn naam gaan, niet aan hem moeten worden toegeschreven, maar waarschijnlijk aan Anthonie.

Zie Kramm.

SANTVOORT (S. VAN), een gezelschapschilder, in het midden der XVIIIe eeuw. Hij werkte in den trant van Joh. Horemans.

Zie Kramm.

SANTVOORT (Godefridus van), zoon van Dirk Matthijs van Santvoort en van Maria van Coeverinx of van de Coevering, dochter van Peter Gijsbert Coeverinx en van Genoveva van Breugel, werd den 10 Junij 1577 te St. Oedenrode geboren, en na de volbrenging zijner voorbereidende studien te 's Bosch, in 1606 te Leuven licentiaat in de regten. Omtrent dezen tijd verkreeg hij in de kathedrale kerk te Antwerpen een kanonnikdij, van welke hij echter in 1625 afstand deed. Hij was een zeer godvreezend priester, behalve met zijne moedertaal, met de Latijnsche, Italiaansche, Fransche en Spaansche talen niet onbekend. Zijn sterfjaar wordt niet vermeld. Hij heeft eene Vlaamsche vertaling van de volgende werkjes uitgegeven.

Een verkort levensverhaal van vijf heiligen, welke door Gregorius XV onder het getal der Heiligen zijn gesteld, als van den H. Isidorus, den landman bijgenoemd, van den H. Ignatius van Loyolas, Franciscus Xaverius, Theresia en Philippa Nerius. Antw. 1624. in 12°.

Den korsten wech tot de hoochste volmaecktheydt, inhoudende een cort begryp van de Christelycke volmaecktheydt, vol allerley schoone, hooghe ende geestelycke leeringhen. Ghemaeckt door eene heylighe ende verlichte Maghet van Milanen in Italien, ende nu eerst overghesedt uyt het François in onse Neder-Duytsche tale door H. Godevaert van Santvoort, canonneck van Antwerpen. Antw. 1624. in 16°.

Verhandeling over den vrede van eene Christelijke ziel. Antw. 1626. 12°.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 291; Val Andreas, *Bibl. Belg.* p. 293; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 772; Brox, *Aanteek. over de Meijerij*, D. I. bl. 184, ms.; Paquot, *Mém.* T. I. p. 481; van Gils, *Cath. Meijer. Memorib.* bl. 448; van Gils en Coppens, *N. Beschr. v. het. bisdom van 's Bosch*, D. III. bl. 263, 264; Hermans, *Introd.* p. 12; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt.

SANTVOORT (Johannes Cornelius), secretaris van zijne geboortestad 's Hertogenbosch, gaf in het licht:

Manuaal of Woordenboek, alleen betrekkelijk tot alle de rekeningen van de steden, vrijheden en dorpen in de vier quartieren van den meijerije van 's Hertogenbosch enz. 's H.-bosch. 1741. 8°. De bibliotheek van het Prov. N. Brabantsch Genoots. bezit een exemplaar met aanteekk. van den schrijver.

Zie Sandbrink, *de advoc. jurib. ac doctrina*, p. 130; Hermans, *Introd.* bl. 23; *Cat. v. h. prov. N. Brab. Genoots.* n°. 3071; Mr. Bodel Nijenhuis, *Bibl. d. plaats. beschrijv.* bl. 41.

SANTVOORT (C. van) tijdgenoot en vriend van Mattheus Gargon, en een zeer middelmatig dichter, blijkens zijn vers voor diens Walchersche Arcadia.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SANTVOORT (Petrus) werd omtreeks 1658 te Breda geboren, studeerde aan eene niet gemelde hoogeschool, verwierf er den graad van theologiae candidaat, en werd tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd. Zijne meer vrije en kostbare levenswijs, gevoegd bij grooten overvloed van proponenten, veroorzaakte, dat in het verkrijgen eener standplaats, het geluk hem tegenliep, en hij, bij voortduring zijne ouderen tot last, daarover wel eens bittere verwijtingen van zijne moeder moest hooren. Hier over verdrietig, verliet hij, zonder van zijne bedoelingen of uitzigten iets te laten weten, het ouderlijk huis, en doorreisde in armoede en gebrek Frankrijk, waar hij om de religie werd gevangen genomen, en Italie. Te Rome, waar hij zich door de opzieners der Vatikaansche boekerij deed opmerken, verkreeg hij aan deze een geringe aanstelling, die hem voor gebrek behoedde. Al spoedig maakte hij zich in deze post onmisbaar, en klom, door meer dan eene bevordering, tot aanzienlijker betrekkingen op. Eindelijk, na het overlijden van den onder-bibliothecaris, werd hem zelfs de post van dezen aangeboden, mits hij, den Hervormden godsdienst verzakende, opentlijk tot de R. Kerk overging. Hiertoe kon hij niet besluiten, en keerde, na een uitlandigheid van twee jaren in zijn vaderland terug. Zijn vader, reeds eenige tijd overleden, vond hij niet meer, en het lijk zijner moeder stond boven aarde. De roem zijner geleerdheid, gelijk ook zijne buitengewone lotgevallen bezorgde hem, den predikant uit (1682) Rome, gelijk men hem noemde, al spoedig het beroep in de gemeente van 't Woud bij Delft. Terwijl hij hier de dienst waarnam liet hij zich evenwel reeds 41 jaren oud, als student te Leiden inschrijven en verwierf reeds den volgenden dag den graad van theol. doctor, na het verdedigen eener *Dissertatio Inauguralis, de Angelo Satan colaphisante Paulum, ad II Cor. XII: 7*, die, aan Willem Bentinck graaf van Portland opgedragen, nog verdient gelezen te worden. Ondertusschen was hij, met eene rijke maar evenmin jeugdige als schoone jufvrouw te Delft in kennis gekomen. Wederzijdsche trouwbeloften werden uitgewisseld, en hij inmiddels door zijne geliefde in staat gesteld om zijne huishouding op meer behoorlijken voet te regelen en nu en dan zijne vrienden te onthalen. Niettemin zijne gedane keus berouwde hem ras, en hij brak zijne betrekking met de Delfsche jufvrouw af. Deze, gebelgd over de haar aangedane beleediging, klaagt hem wegens geschondene trouwbeloften aan, ja weet het zoo ver te brengen, dat de leeraar tot het ontvangen eener openlijke bestraffing en het zitten onder den predikstoel gedurende eenige weken veroordeeld wordt. Juist tegen het einde dezer straf werd hij te Middelburg beroepen. Hij aanvaardde dit beroep, doch had niet lang genot van den gelukkigen keer, die zijn lot scheen te hebben genomen. Toen hij namelijk als jongste predikant geroepen werd, een' veroordeelde misdadiger voor den dood te bereiden en in de laatste ure bij te staan, bragt de wreede strafoefening (de moordenaar werd geradbraakt) op zijn beweeglijk gestel zulk een noodlottigen indruk te weeg dat een plotseling toeval op de plaats zelve (het schavot), aan zijne tragische levensloop een einde maakte. Hij werd den 1 October 1703 begraven [1]). Santvoort was een Voetiaansch predikant en was de onderwijzer van den beruchten Jacob Campo Weijerman.

Zie Kist en Royaards, *Nederl. Archief*, D. II. bl. 220, volgg. 40k; D. VIII. bl. 190; *Levensb. v. meest. Nederl. mannen en vrouwen*, D. II. bl. 95.

SAPMA (Dominicus), bediende in 1614 het predikambt, toen hij, in plaats van den door de regering afgezetten leeraar Johannes Roggius, om zijne remonstrantschgezinde gevoelens, te Hoorn werd beroepen. Terwijl hij daar predikant was, moest hij in Maart 1616 te Groothuizen, in plaats van den door de Hoornsche regering afgezetten predikant Dirk Christiaanszoon optreden. Daar men echter van de zijde der aanhangers van deze grooten tegenstand verwachtte, werd Sapma door den voorzittenden- en een oud burgemeester, den schout en 12 of 13 gewapende manschappen naar den predikstoel geleid. Toen hij twee jaren later voor de synode van Dordrecht, als een van de hoofden der Remonstranten was gedagvaard, aldaar zijn verblijf hield, ontving hij den laatsten Februarij 1619 van zijne hoog zwangere huisvrouw uit Hoorn, het berigt, dat haar, van wege de wethouderschap was aangezegd, binnen den tijd van 8 dagen de predikantswoning te verlaten. Ontsteld over deze tijding, verzocht Sapma van den raadsheer van Kampen, toen voorzitter der politieken op de Synode, verlof zich naar Hoorn te mogen begeven, om in deze verlegenheid zijne huisvrouw bij te staan. De president keurde wel (daar Sapma nog niet veroordeeld was) de voorbarige handelwijs der regering van Hoorn af, doch begeerde dat Sapma zou vertoeven tot op een volgende vergadering, die over een dergelijk verzoek van twee andere remonstrantsche predikanten, om Dordrecht te mogen verlaten, zou gehouden worden. Sapma echter drong, daar er juist een schip naar Hoorn gereed lag, en de omstandigheden geen uitstel gedoogden, op zijn vertrek aan, verzocht den president hem bij de overige heeren te verontschuldigen en begaf zich op reis.

Bij zijn aankomst vernam hij dat zijne vrouw reeds verhuisd was en eene ledig staande woning, staande op het Noord, op den hoek van de Kerksteeg had betrokken. Naauwelijks was zijn komst bekend of de wethouderschap beval hem »zich niet te verstouten, binnen de stad te prediken, oproer of vergaderingen te maken, op eenige beleide zamenkomsten te verschijnen of eenige kerkelijke diensten te verrigten." Toen van Sapma werd gevorderd, dat hij beloven zou aan dit bevel te gehoorzamen, was zijn antwoord »dat hij zich, met Gods hulp, van alle oproer zou wachten, doch zich niet verder kon verbinden omtrent hetgeen hij aan God en der gemeente schuldig was." Geenszins kon hij echter zijne verwondering ontveinzen over zulk een aanzegging, daar hij nog in dienst der gemeente en

[1]) Men vergelijke echter over zijn dood Kist en Royaards, *Nederl. Archief*, D. VII. bl. 400.

niet door de synode veroordeeld was. Niet lang vertoefde Sapma te Hoorn, spoedig werd hij van hooger hand naar Dordrecht ontboden. Zijn vertrek ging van eene geweldige opschudding, die de gansche stad in rep en roer bragt, vergezeld. Volgens Velius was het onvoorzigtig beleid van twee of drie regenten daarvan de oorzaak.

Sapma, dus luidt het verhaal, huurde een wagen en belastte den voerman hem aan de Westpoort te wachten, daar hij van voornemens was, zich vroeg in den morgen (10 Maart 1619) derwaarts te begeven en stil de stad te verlaten. De genoemde regenten begrepen het echter anders. In weerwil van den raad en de waarschuwing der remonstrantschgezinde onderlingen, die onaangenaamheden vreesden, deden zij, des morgens te acht ure, den stads wagen voor de woning van den leeraar komen. Dit wekte opzien, en nog meer het bevel, dat de bezetting reeds 's morgens te zes ure in de wapenen moest komen. Welhaast kwam eene menigte volks op de been waar onder vele contra-remonstranten, die men tarrende hoorde roepen: »Waar zijn nu de Arminianen? Waarom staan ze nu hunnen valschen leeraar niet bij? Waar zijn ze nu? Wat doen ze nu voor hunnen predikant?" Deze en dergelijke taal zette de Remonstranten in vuur en vlam. Zij grijpen de paarden bij den toom, snijden de zeelen aan stukken, ligten Sapma, zijne vrouw en het kraamkind van den wagen en sloopen de wielen. Nu rukken de soldaten aan, doch zonder schieten, 't volk drijft ze terug door het werpen met pannen van de luifels, wijl het uithalen van straatsteenen, daar de grond vastgevroren was, niet doenlijk was. Nu schieten de soldaten met loskruid, en 't gemeen, daardoor verbitterd, rukt met verdubbelde woede aan. De soldaten (Zwitsers) ontvangt last, met scherp onder den hoop te schieten. Kapitein Waltzdorf smeekt de regering te vergeefs zulke strenge maatregelen niet te nemen en zachtere middelen aan te wenden tot herstel der rust. Doof voor deze zachtzinnige taal, vraagt zelfs een der regenten uit een der vensteren van het raadhuis aan de soldaten, of ze geen scherp hadden, en beveelt los te branden. Straks slaat de trom alarm, de musketten geven vuur, zes of zeven burgers ontvangen doodelijke, wel veertig min of zware wonden. Thans is er geen houden aan de soldaten. Aangevoerd door de wethouders, meenen ze een goed werk te verrigten, met het gebruik van het schietgeweer tegen allen, die den schijn hadden het met Sapma te houden.

Een smid staat op zijn stoep, terwijl Sapma voorbij rijdt, neemt zijn hoed af en roept den leeraar toe: »adieu, broeder, adieu." Terstond treft hem een gevederde kogel, zoodat hij dood ter aarde valt. Men wil zelfs dat het met Sapma zou zijn gedaan geweest, indien hij niet door zijn huisvrouw met haar zuigeling en drie andere vrouwen, die op den wagen zaten, beschut was geworden. Nadat het oproer bedaard was, werd Sapma met zijn gevolg, onder dekking van krijgsvolk de stad uitgeleid. Over Alkmaar, 's Hage en Rotterdam, kwam hij den 13 Maart te Dordrecht aan. Zoodra hij van zijn aankomst kennis had gegeven, ontboden hem de politiske afgevaardigden, om hem te onderhouden over zijn vertrek, zonder daartoe verlof te hebben ontvangen. Hij ontving daarover een bestraffing, en nu meende Sapma dat deze zaak een eind had genomen. Het viel echter anders uit. Des anderen daags werd hij opnieuw ontboden, en hield men hem eenige vraagpunten, zijn vertrek uit Dordrecht betreffende, voor, met bevel die staande voets te beantwoorden. Sapma vroeg er een afschrift van en tijd om zich te bedenken. Men weigerde hem zulks, en Sapma, om anders dan schriftelijk te antwoorden. Hoog werd dit gedrag van Sapma opgenomen, zelfs hierover met de Algemeene staten en die van Holland briefwisseling gehouden. Het bleef er echter bij, schoon het gerugt liep, dat Sapma in verzekering genomen, en gevankelijk naar 's Hage zou gevoerd worden.

Toen Sapma met de overige Remonstranten was veroordeeld, werd hij met hen voor de Algemeene staten te 's Hage ontboden. Hij weigerde de belofte van stilstand te onderteekenen, werd nu ten eeuwigen dagen uit de Vereenigde Nederlanden gebannen, en op zijn verzoek deed men hem naar Waalwijk brengen. Niet lang vertoefde hij buiten 's lands. Heimelijk keerde hij terug en onthield zich nu hier dan elders om voor de vervolgde gemeente te prediken en ze tot volstandigheid in het geloof op te wekken. Zelfs vinden wij opgeteekend, dat hij, in 1621, nevens nog twee gebannen predikanten, Adrianus Borrius en Isaak Fredericus, werd benoemd tot binnenlandsche directeur der gemeenten, waarvan men de instelling noodig had geoordeeld om de gemeene zaak te handhaven en te zorgen voor het verloop der broederschap. Hij wees echter die betrekking van de hand, doch ging voort, met onder groot gevaar, hier en daar te prediken. Eindelijk werd hij nog in het genoemde jaar, op de volgende wijze gevangen genomen:

In den laten avond van den 30 Augustus hielden de Remonstranten te Amsterdam een godsdienstige zamenkomst op de Kromsteiger, tusschen de Waal en de Hoofdbrugge, ten huize van zekeren Jan Olfertszoon. Ten einde van het gebed, na de leerrede, bemerkte men van binnen dat het huis van buiten was bezet. Drie of vier mannen, van plan naar buiten te gaan, werden tegen gehouden door het geroep van: »Staat of het gaat er door." Elk zoekt nu een schuilplaats in den kelder, op de daken der belendende huizen of elders. Eindelijk deden twee onderschouten de deur van het huis openen en de namen van eenigen opschrijven. Onder dit alles had Sapma, die de vergadering niet bijgewoond, doch intusschen vernomen had, dat ze gestoord was, zich naar dien hoek der stad begeven, en stond met Isaak Frederici, weleer predikant te Utrecht, op de Hooftbrug, bij den Schreiers hoek, om van verre te zien hoe de zaak afliep. Tot zijn ongeluk werd hij door een Hoornsche vrouw, die thans te Amsterdam op de Geldersche kade woonde, en zeer Contra-remontrantsch was, erkend. »Daar gaat Sapma, die ons getrouwd heeft" zeide zij niet alleen tot haar man, maar ook tot een schuitevoerder, die insgelijks een vijand der Remonstranten was. Deze deelt hetgeen hij gehoord had aan een der onderschouten mede, die naar de brug snelt, waar Sapma over de leuning lag. Frederici ontliep het gevaar, doch Sapma, die bijziende was, zijn vijand in den mond. Deze grijpt, kluistert en vleugelt hem en brengt hem naar de woning van Jan Olfertszoon, waar zijn deerlijken toestand diep medelijden wekte. Hij zelf weende bitterlijk, doch zeide: »ik ween niet van droefheid omdat ik gevangen ben, maar van blijdschap, omdat ik waardig wordt geacht dit om Jezus naam te lijden, en ik ben gewillig voor de waarheid mijn bloed te storten al ware het ook op dezen oogenblik."

In deze toestand zag hem Lijsbeth de Bisschop, huisvrouw van Rijm Egbertsz. Bisschop, die insgelijks de vergadering had bijgewoond, keerde zich tot een der onderschouten en sprak hem dus aan: »Mijnheer, men plagt, ten tijde der paapsche vervolgingen, de officieren te prijzen, die wat beleefd met de luiden, om geloofszaken gevangen, handelden. Hoe hebt gij dezen predikant zoo streng gevleugeld, of hij een dief of moordenaar was. Ik mag dit niet zien, laat hem los maken. Hij zal u niet zoeken te ontloopen, daar blijf ik borg voor." Deze voorspraak vond gehoor, men ontbond zijne armen. Thans de handen vrij hebbende, haalde hij, te gelijk met zijn neusdoek, een papier uit den zak, dat een lijst van namen, en eene notitie van penningen, door Sapma van verscheidene Remonstranten ten behoeve der gebannen predikanten ontvangen, bevatte. Geen gelegenheid hebbende om het te verscheuren of te verbergen, stak hij het behendig onder het kussen, waarop hij zat. Hier vond het later de dienstmaagd en bragt het voorts te regt. Omtrent ten twee ure in den nacht bragt men Sapma met den ijzeren paternoster om de hand, tusschen twee onderschouten, naar de gevangenis onder het stadhuis, de »boeijen" genaamd. Onder het derwaarts gaan, had een der stoepwachters, die met een groote menigte volks, met pieken, stokken en staven voorzien, achter de gevangenen ging, de onbeschaamdheid zijne makkers toe te roepen: »wij gaan hier gelijk de krijgsknechten, die Christus hadden gevangen," 't welk Sapma tegen een der onderschouten deed zeggen: »hoort mijnheer wel, wat ze zeggen? Hoe onwetende barst de waarheid veeltijds uit!" Deze schudde hierop het hoofd en trok zijne schouders op. In 't stadhuis sloot men Sapma in een ellendig gat, na te voren zijne zakken uitgeschud en hem al wat men bij hem vond, weggenomen te hebben.

In een der brieven, waarin Sapma verslag geeft van hetgeen hem in den kerker wedervoer, verhaalt hij, dat hij vijf malen door schepenen ondervraagd werd, ofschoon in het confessieboek slechts van 't voorgevallene in twee ondervragingen melding gemaakt.

Het eerste verhoor had reeds daags na zijne gevangenneming

plaats voor den schepen Abraham Boom en den oud schepen Klaas Jakobsz. Harenkarspel. Op de vraag van Boom: »wie hem had verstout, tegen den wil van den magistraat, in de stad te prediken?" antwoorde hij onbeschroomd: »dat God hem daartoe had verstout, dezelfde God en Heer, die den eersten Hervormden kloekmoedigheid had geschonken, zulks hier te lande tegen den wil van den magistraat te doen; dat de Remonstranten geen oproer maakten, maar zij, die tegen de conscientie en de vrijheid van 't land, daar men goed en bloed bij had opgezet, hem het prediken met geweld zochten te verhinderen." Toen hij op sommige vragen, die zonder anderen te bezwaren, niet konden beantwoord worden, het stilzwijgen bewaarde, voerde dezelfde schepen hem toe: »Gij zijt gehouden de Heeren de waarheid te zeggen." »Men is, was zijn wederantwoord, niet altijd en van alle zaken gehouden dit te doen en moet dikwijls, gelijk Christus en vele martelaren deden, haar verzwijgen." Schepenen bevreemd over dit antwoord, vroegen hem, of hij dan geloofde, dat Christus niet altijd de waarheid had gesproken? waarop Sapma erkende zulks te gelooven en beriep zich op eenige plaatsen der H. S. Weinige dagen daarna werd Sapma andermaal in schepenskamer gebragt. Bij het inkomen begroetten hem eenige heeren met het geroep: »daar is de vogel, een van de voornaamste roervinken en oproermakers." De eerste vraag, die hem gedaan werd, was: »Hoe lang bij te Amsterdam was geweest?" Terwijl hij zich een weinig bedacht, zeiden sommigen: »hij slacht de dieven: nu bedenkt hij zich vast, hoe hij best liegen kan." »Neen, mijne heeren (was zijn antwoord) ik bedenk mij opdat ik niet liege." »Ja," hernam daarop een schepen. »gij gelooft dat men niet altijd gehouden is de waarheid te spreken, en dat Christus ze niet altijd heeft gezeid." »De heeren," zei Sapma hierop, »verstaan mijne meening kwalijk; want ik heb nooit willen zeggen, dat men wel liegen mag, en dat Christus ook heeft gelogen, geensins, daar behoede mij God voor! maar dat men sommige waarheden wel mag zwijgen en dikwijls gehouden is te zwijgen." Hij weigerde vervolgens de plaatsen te noemen, waar hij gehuisvest was geweest, en wie zijne toehoorders waren geweest. Toen dreigde men hem met de pijnbank. Tweemaal werd hij sedert nog voor de vergadering geroepen en in het gezigt der pijnbank ondervraagd. Later werd hij met meer zachtzinnigheid bejegend, gaven zijne regters niet onduidelijk te kennen dat ze met hem verlegen waren, en wenschten dat hij honderd mijlen van Amsterdam was. Op zijn verzoek werd hem verlof gegeven met zijne vrouw te spreken, en stelde hij de heeren een vertoog, »inhoudende een verdediging van zijn gedrag, alsmede een, op verzoek van den schout, door hem opgesteld geschrift, Catena Salutis; keeten of aaneenschakeling der zaligheid genoemd, ter hand."

Sedert het inleveren van het vertoog werd den gevangene bescheiden en minzaam door de meesten schepenen behandeld. Hierdoor aangemoedigd liet Sapma's huisvrouw Grietje Ulbes geheeten, niets onbeproefd om hem eenige verkwikking in zijn gevangenis te brengen. Ook verzocht hij in een smeekschrift, dat ook zijn naasten verwanten de toegang tot hem mogt geopend zijn. Deze gunst was nauwelijks verworven of Sapma spitste zijn vernuft, of zij niet tot een middel zoude kunnen dienen om zijne vrijheid te erlangen. Welhaast had hij een plan ontworpen dat hij zijn vrouw en zuster mededeelde en den 22 September volvoerde.

In den namiddag van dien dag kwamen beide vrouwen hem bezoeken. Zij vertoefden tot den avond. Toen verwisselde hij zijne kleeding met die zijner vrouw, en in die vermomming ontsnapte hij. Zeven dagen later werd zijne huisvrouw in vrijheid gesteld.

Sapma hielp kort daarna Grevius en Prince te Amsterdam uit het tuchthuis ontkomen. In de vergadering in de schuilplaats (1624) werd hij een der provinsionele klassikale gedeputeerden en met Wouter Cornelisz. tot de bediening van Friesland gesteld. In 1630 bediende hij Hoorn, bij provisie, met Liesselius en Lachterop, en bleef daar van 1632 tot 1641 in vaste bediening, ook werd hij in dit jaar geassocieerde der Directeuren. Hij gaf in het licht:

Register der schriftuurplaetsen aengetoghen in de Haegsche conferentie, by den kerckendienaren, soo Remonstranten als oock Contra-Remonstranten. Amst. Hendr. Barentsz. 1613.

Dit *Register* is gemaakt op de *Schriftelicke Conferentie, gehouden te 's Gravenhaghe in den jare* 1611 *tusschen sommighe Kercken-dienaren, Aengaende de Godlicke Praedestinatie mettet aenderen van dien* (door J. Arnoldus Corvinus, pred. te Leiden). *Ter ordonnantie van de... Staten van Hollandt ende W. W. ghedruckt* 's Gravenh. 1612.

Besprech, ofte onderhandelinge ghehouden over eenige huydensdaechsche kerckelycke verschillen, ... tusschen Dominicus Sapma Dienaer des G. W. in de openb. Gheref. Kercke tot Hoorn, ende Rippertum Sixti, mede Dien. des W. in de afgezonderde vergad. in de Ramen ... Ghedr. tot Hoorn, by Jan Jochemsz. Byvanck, *Voor Hendrick Gaerman.* 1617.

Provisioneel vertoog. 1616.

Droeve gevanckenisse en blijde uitkomst van Dominicus Sapma, bedienaer des H. Euangeliums in de Remonstrantsche gemeenten onder 't kruis, vervat in schone brieven, zoo uit de gevangenis als daarnaar geschreven, mitsgaders Remonstrantie of supplicatie derzelven gevangene aan de H. H. Burgemeesteren, schout en schepenen der Stadt Amsterdam, gedrukt anno 1621. 4°.

Leugestuk.

De Paapsche triumpheerende waarheit. 1626. 8°.

Kort en waaragtig verhaal. 1625.

Brieven aan de Remonstrantsche gemeente en aan N. N. en *Brieven van verscheyde vermaarde en geleerde deser eeuw.* Amst. 1662, bl. 280, 289, 300*b*, 308*b*.

Ook vindt men t. a. p. bl. 312*b* een brief van N. N. aan hem. *Epistola ad Episcopium* p. 423, *der Praest. ac Erudit. vir. Epp.*

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. II. bl. 242, 409, D. III. bl. 45, 188, 201, 211, 245, 246, 247, 251, 283, 472—477, 548, 690, D. IV. bl. 490, 560, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 582; Wagenaar, *Amsterd.* D. IV. bl. 332, 334, 336, 337, *Vad. Gesch.* D. X. bl. 384, 412; Regenboog, *Hist. der Rem.* D. II. bl. 281 volgg.; Sapma, *Droevige gevangenis*, enz.; Brandt, *Dagwijzer der Geschiedenissen* bl. 484; *Hist. Verh. der Nat. Syn.* bl. 3, 63, 81, 123, 124, 177, 179, 182, 223; *Acta Nat. Syn. Dordr.* p. 139, 244, 245, 246, 252; *Acta Syn. Nat. Rem.* p. 102—133; *Epp. Eccl.* p. 528, 533; Poppius, *Aentek.* bl. 14; Velius, *Chr. v. Hoorn.* bl. 309 en 313; Baudartius, *Mem.* B. XI. bl. 26; *Gymnas. Ultraj. edit.* 1638, CXI. p. 103, 105; Uitenbogaert, *Vrye aenwyzingh tegen de Hist. van F. de Vry* bl. 106; Dez. *Kerk Hist.* pass.; Trigland, *Kerk. Gesch.* bl. 839, 850, 1143; J. van der Sande, bl. 219; Glasius, *Gesch. d. Syn. te Dordr.* bl.   ; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Rogge, *Bibl. der Rem. Geschriften* bl. 129, 164; Tideman, *de Rem. Broederschap* bl. 30, 224, 244, 245, 246; Muller, *Bibl. v. Pamfl.* D. I. bl. 137, 164; A. v Cattenburgh, *Bibl. Rem.* p. 125, 126; *Blijliederen op de uitkomste van de pridikanten, die om de verkondiging des Evangeliums gevangen waren; gedrukt onder 't kruis*, 1621. 4°.; Leidekker, *Eere van de N. S.* D. I. bl. 80, D. III. bl. 359, 385, 397; Koecher, *Cath. Hist.* bl. 371; J. Honig, *Dominicus Sapma in Nederland.* Amst. 1855. 3 aflev.

SAPMA (Benjamin), zoon van den vorige, werd in 1619 te Hoorn geboren. Den 25 October 1640 werd hij, toen Remonstrantsch leeraar, te Dokkum gevangen en vervoerd naar Leeuwarden. Van zijne gevangeneming en die van Vorstius en Ouwens sprekende, schrijft Paschier de Fijne. »Dit geschiedde door de groote klagte, die de predikanten ten Hoove maekten over de al te groote vryheydt, die de Remonstranten (hier) tegen haren dank gebruykten. Men bragt die gevagenen predikanten in geen tuchthuysen, nochte op Loevesteyn, gelijkse in de andere Provintien deden, maar alleen tot Leeuwaarden op 't Blokhuys; daar gaf men haer eenen tijd lang de kost, ende lietse also met een bannistement los." Sapma moet echter tot de bediening zijne gemeente zijn wedergekeerd; want den 6 Junij 1641 werd, op het schrijven van die van Dokkum aan de Directeuren, waarbij zij om continuatie van zijn dienst verzochten, zulks toegestaan, en daarop zijn examen vastgesteld, opdat hij ten spoedigste naar zijne gemeente kon wederkeeren.

Hij werd in 1642 te Zoetermeer beroepen, van daar vertrok hij in 1644 naar Rotterdam, waar hij den 18 Februarij 1647 overleed.

Zijne Bibliotheek werd 2 Sept. 1647 door de Rem. kerk te Rotterdam aangekocht.

De sententie, van den Hove van Vriesland, waarbij B. Sapma gebannen wordt in 1640, berust in de Bibliotheek der Rem. Gemeente te Amsterdam.

Zie Tideman, *Rem. Broeders.* bl. 41, 52, 176, 207, 366; Pachier de Fijne, *Leven* bl. 38; *Cat. d. Bibl. d. Rem. Gem. te Amst.* bl. 23.

SAPPIUS of SAPPO, predikant te Emden, "een man zeer geacht in Gods kerke." Toen in het voorjaar 1559 drie gemeenteleeraren te Norden waren gestorven, heeft hij, nevens Johannes Streakhold, waarschijnlijk predikant te Hinte en Joh. Bilderbeek, predikant te Zuidenhuizen, den dienst aldaar een tijd lang waargenomen. Den 8 Mei van genoemd jaar werd hij door het consistorie van Emden naar Groningen gezonden om de broeders te troosten.

Zie Meiners, *Oostfr. Kerk. Gesch.* D. I. bl. 396, D. II. bl. 366, 367; *Boekzaal* 1731 *a*, bl. 373, 374.

SAPPIUS (Jacobus) werd, na drie maanden te Varik en zes en een half jaar te Bommel het leeraarambt bekleed te hebben, in 1691 bij loting tegen Nicolaas van der Meer, predikant te Wezel, in plaats van Oldenburg, te Dordrecht beroepen en stierf aldaar den 8 Februarij 1695, in den ouderdom van ruim 37 jaren. Den 20 dier maand hield zijn ambtgenoot van Giffen des avonds in de Groote Kerk, voor eene ontzettende vergadering een treffende lijkrede op hem, vooral merkwaardig door het omstandig verhaal van 's mans godvruchtig afsterven. Hij was een beminnaar der zangkunst en vervaardigde geestelijke gedichten o. a. voor *Een nieuw Bundeltje uitgekipte Geestelijke gezangen, ten dienste aller bond- en gunstgenoten van Jehovah*, waarvan in 1744 te Dordrecht een derden druk verscheen. Zijn echtgenoot Elisabeth, dochter van N. de Veer en van Elisabeth van Valkenberg, na zijn dood hertrouwd met Robbert Morgan, kapitein in 's lands dienst, schonk hem 6 kinderen, zijn zoon Jacobus werd predikant te Kokkingen, en de Haar, te Oudbeijerland (1759), emeritus in 1770 en overleed in het volgend jaar.

Zie Brans, *Kerk. Reg.* bl. 1; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 105 volgg., 781; van de Wall, *Priv. v. Dordr.* bl. 1935; *Den regtvaardigen Habel, nog sprekende na zyn dood, voorgestelt uit Hebr. XI: 4 aan de dierbare gemeente Jesu Christi, binnen Dordrecht ter gelegenheit van het smertelijk afsterven en de opmerkelijke laatsten woorden van den godvrugtigen en hooggeleerden Heer Jacobus Sappius*, afzonderlijk en in Sld van Giffen's. *werken* bl. 253—296; J. van Hoogstraten, *Gedichten*, D. II. bl. 21—23; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SAPPIUS (Michiel), een Zeeuw en dapper zeeheld, nam deel aan de expeditie naar Algiers, onder den Vice-admiraal van Sommelsdyck en voerde het bevel over het schip *Veere*. Hij diende als Schout bij Nacht gedurende de oorlog tegen Frankrijk 1746—1748 en hielp mede de Zeeuwsche stroomen verdedigen.

Op 's Rijks archief berust van zijne hand:

Verbaal van den S.-b.-N. Michiel Sappius, omtrent het gepasseerde in de vloot op de Schelde, in de jaren 1748 *en* 1749.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h Ned. Zeew* D. V. bl. 43, 135, 178.

SAPORTAS (Abraham Isaac), secretaris der 4e klasse van het Kon. Ned. Instituut; lid van den raad van bestuur der Koninklijke Academie van beeldende kunsten te Amsterdam, een man van smaak, kunstkennis en andere bekwaamheden, den 27 April 1836, in den ouderdom van 59 jaren te Amsterdam overleden.

Zie *Aanh. op Nieuwenhuis; Proces-Verbaal v. d.* 29e *Algem. Vergad. van het Kon. Ned. Instit.* bl. 18, 19; Kobus en de Rivecourt.

SAPORTAS (Jacob), een wakker geleerde uit Zalée in de Barbarijsche Staten, was resident van Marocco in Holland, stond te Amsterdam in hoog aanzien en was lid van het Rabbijnsche Collegie. Hij verzette zich met kracht tegen het opkomend Sabatianisme [1]).

Zie Koenen, *Geschied. der Joden* bl. 162, 428.

SARAVIA (Adriaan) of ZARAVIA, volgens Sweertius van Spaanschen afkomst, werd omstreeks 1530 te Hesdin in Artois geboren. Waar hij zijn eerste opleiding heeft gehad, is onbekend, doch in den aanvang der regering van Elisabeth, kwam hij in Engeland, (1559) en werd te Oxford doctor in de godgeleerdheid. Omstreeks 1561 keerde hij naar de Nederlanden terug, werd predikant te Antwerpen, en was een der opstellers van de Nederlandsche confessie. In 1566 liet hij er exemplaren den prins van Oranje en den graaf van Egmond aanbieden met een brief aan den koning en 's lands staten ten behoeve der Calvinisten. Saravia was toen gehuwd en had een schoonbroeder die kamerdienaar was bij graaf Lodewijk van Nassau, hem bij dezen inleidde, en hem alzoo gelegenheid schonk hem een menigte exemplaren der confessie aan te bieden, om die onder de edellieden van den eersten rang te verspreiden. Omstreeks denzelfde tijd legde Saravia met Jan van Marnix, heer van Toulouse, broeder van Aldegonde, de grondslagen tot een Waalsche gemeente te Brussel, waartoe in den aanvang eenigen die aan het hof verbonden waren, en burgers die het fransch verstonden, behoorden. In 1582 benoemden Curatoren der jeugdige hoogeschool te Leiden hem tot hoogleeraar in de godgeleerdheid en predikant bij de Waalsche gemeente. Deze bestond toen uit vlugtelingen uit Luik, Artois, Henegouwen en Brugge die zich met hunnen predikant Jacques de la Drève in Leiden hadden neergezet. De 26 Maart 1581 was de geregelde prediking in de Fransche taal op openbaar gezag aangevangen en den 29 October 1584 werd door de Christelijke Waalsche Synode, onder voorzitting van Saravia, tot oprigting van een Waalschen kerkeraad besloten en den genoemden de la Drève tot predikant bij deze nieuwe gemeente aangesteld. Het schijnt dat Saravia in 1582 slechts voorwaardelijk aan de Leidsche hoogschool verbonden was, wijl Curatoren toen hij in den aanvang van Augustus 1584 voor eenige weken verlof had gevraagd om eene reis naar Engeland te maken, hem ongaarne wilden laten gaan "voor ende alleer hij totten dienst van de professie der Theologien in der Universiteyt alhier, daertoe hij sonderlyck bequaem oyck willich (was), aengenomen ende voor sekere jaeren verbonden soude sijn." Zij beschouwden dit "als eene zake daeraen de voordernisse van der Universiteyt grootelynx gelegen was." Daarover werd met Saravia onderhandeld en, ofschoon hij zwarigheden maakte, zich voor een aantal jaren te verbinden, werd hem toch den 18 Augustus 1584 het hoogleeraarschap in de Theologie voor goed opgedragen, met de bepaling, "dat alle Sondagen tot meerder oeffeninge ende onderwijs van de studenten eene predicatie in de latijnsche tale sal doen," en tevens dat hij "voor den tijt van VI of VIII weecken ende soo langen de kercke van Leyden van gheenen anderen dienaar des goddelycken woorts sal sijn voorzien, deselve bedieningen des woorts sal behouden ende daer inne gaduerich blijven, ende daernaer oyck somtijden voor de gemeynte sal predicken ende leeren alles sonder daer voeren eenighe belooninghe van der stadt te mogen heysschen of begeeren." Tevens werd hem eene jaarwedde van *f* 600 toegelegd, eene voor dien tijd aanzienlijke som en grooter dan op dit oogenblik de meeste hoogleeraren kregen. In 1586 had Dirck Volhartsz. Coornhert een boekje uitgegeven, getiteld: *Proeve van de Nederlantse Catechismus*, in welks voorrede hij zich tegen den Catechismus had verklaard en tevens bereid had betoond om zijn gevoelen tegen elken voorstander te verdedigen. Dit werkje had hij aan de Staten van Holland opgedragen. Dezen waren met de uitgaaf van dat boekje, juist op het oogenblik dat er zoo vele verdeeldheden binnenslands waren, en dus eendrachtige zamenwerking een eerste vereischte was, volstrekt niet ingenomen. Sommige leden stelden dan voor om niet alleen den schrijver, maar ook den drukker, voor het opwerpen van dezen twistappel te straffen. De meerderheid evenwel vond beter om het boek in handen van een lid der Theologische Faculteit te Leiden te stellen, ten einde het te zamen met een of meer predikanten te onderzoeken en desverkiezende te wederleggen. Deze beslissing beviel noch aan Coornhert noch aan de predikanten. Daarop besloten de Staten, na langdurige beraadslagingen, en na ingewonnen advies van Willem I, dat er eenige leden uit de Staten van Holland en uit den Hoogen Raad, benevens een uit het Hof van Holland te zamen zouden komen, voor welke Coornhert als bestrijder, Saravia, van wien een als geleerde en vooral als kanselredenaar een roep door het geheele land ging, als verdediger van den Catechismus zou optreden. Dit dispuut begon den 27 October te

[1]) Er was in het Oosten een valsche Messias opgestaan onder den naam van Sabathai (Zebedeus) Zevi, een vogelkooper, geboortig van Smyrna, die weldra een vrij sterken aanhang verwierf en te Adrinopel een school voor zijne leerlingen opende. Ook te Amsterdam had hij aanhang.

Zie over hem De Bie, *Wonderlijke levensloop van den valschen Messias Sabathai Zevi.* Leid. 1739. 8o. Th. Coenen, *IJdele verwachtinge der Joden in hunnen Messias S. Zevi.* Amst. 1669.

's-Hage, »int openbaer voor alle den Volcke, die daer met menigte quamen, om deselve te aanhoren."

Zes weken achtereen werd er over het eerste van de vijftig punten gedisputeerd. Daarenboven kwam er vertraging door de ziekte van Coornherts huisvrouw. Wijselijk begrepen de Staten dat hunne afgevaardigden den tijd beter konden besteden en de debatten werden gesloten.

Tot deze tijd was de verhouding tusschen de Leidsche regering en Saravia zeer vriendschappelijk; doch deze nam sedert af, daar Saravia meer en meer zijn engelschgezindheid openbaarde, herhaaldelijk naar Utrecht reisde en grooten invloed bij Leicester verkreeg, ja zelfs verdacht werd van den graaf tot het overbrengen der hoogeschool van Leiden naar Utrecht te hebben aangezet. Hij verontschuldigde zich wel, doch stak zich echter meer en meer in de woelingen der Leicestersche partij te Leiden, wikkelde zich in de bekende zamenzweering en moest, toen deze ontdekt was, door een overhaaste vlugt naar Engeland het gevaar ontkomen om niet in hechtenis te worden genomen. In Engeland wist hij zich door zijne ijver voor de anglicaansche kerk en zijne afkeer van de presbijteriaanschen leer en tucht, een kanunikaat in de hoofdkerk van Kantelberg te verwerven. Aldaar stierf hij den 15 Januarij 1612, in de ouderdom van 81 jaren. Zijn tweede vrouw Margaretha Wyts, met welke hij in 1605, na den dood zijner eerste vrouw gehuwd was, liet op zijne grafstede een opschrift plaatsen, dat men o. a. bij Paquot leest. Hij gaf in het licht:

De diversis Ministrorum, Euangelii gradibus, sicut a Domino fuerunt instituti, et traditi ab Apostolis, ae perpetuo omnium Ecclesiarum usu confirmata, Liber Unus. Francof. 1561. Lond. 1590.

Beza schreef hier tegen:

Responsio ad Tractationem de ministrorum Euangelii gradibus 1562. *edit.* 2 (Genevae) 1593. 12°.

Hierop antwoordde Saravia met

De honore qui debetur Ecclesiarum Pastoribus (anders *De honore Praesulibus debito*) *et de sacrilegiis ac sacrilegorum poenis.* Lond. 1590. 4°.

De Imperandi auctoritate et Christianâ obidientiâ Libri Quatuor. Lond. 1593. 4°.

Defensio Tractatûs de diversis Ministrorum Euangelii gradibus, adversus Theodorum Bezam (anders *Examen Tractatus D. Bezae de triplici Episcoporum genere*). Francof. 1601. 4°.

Epistola dilecto Fratri ac Domino Joanni Uytenbogard in *Praest. ac erudit. vir. Epistolae Eccles.* pp. 294—296.

Responsio ad convitia quaedam Gretzeri, in quibus Hadriani Zaraviae nomine abutitur.

Alle te zamen te Londen door de Maatschappij der Stationarii in 1611 in fol. uitgegeven met den titel:

Diversi Tractatus Theologici ab Hadriano Saravia editi.

Nog heeft men van hem:

Epistolae duae D. J. Lipsio, Magnifico Rectori Academiae Leidensis. in P. Burmannus *Sylloge*, T. I. p. 363—365. Het antwoord van Lipsius vindt men in J. Lipsii *Cent. Misc. Epp.* Ep. XX.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 101; *Alma Acad. Leid.* p. 115; Meursii, *Ath. Belg.* p. 259, 260; Paquot, *Mém.* T. II. p. 533 suiv.; P. Burman, *ad Syllog.* T. I. p. 364; Bor, *Ned. Oorl.* D. III. fol. 975—980; Hooft, *Ned. Hist.* fol. 1153, 1154; Siegenbeek, *Gesch. d. Leids. Hooges.* D. I. bl. 48, 50; D. II. bl. 68, 69; Dr. W. Bisschop, *Verhandel. over de Leicestersche partij binnen Leyden*; Schotel, *Studentenoproer te Leiden*; Iterson, *Naamlijst der Pred.* achter de *Orde der Feest- en Lijdensteksten*, bl. 138; Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I. bl. 7.. Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 137, 153; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk*, D. I. bl. 350, 449; Soermans, *Acad. Reg.* bl. 35; A. Thysius, *Leer en ordonn. der Ned. Kerken*, voorr.; Wtenbogaert, *Kerk. Hist.* bl. 152; *Epp. Eccl. praest. Vir.* p. 563; Kist en Royaards, *Archief*, (2e serie), D. IV. bl. 195, D. VI. bl. 214; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kok; Kobus en de Rivecourt; Jöcher; J. H. de Stoppelaar, *De Leidsche Magistraat, Dirk Volkertszoon Coornhert en Professor Adriaan Sarravia; een theologisch disputt in* 1583, in *Leidsche student. Alm.* 1851, bl. 135; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII. bl. 221, 258, 261; Bilderdijk, *Gesch. d. Vaderl.* D. VII. bl. 62, 143; D. VIII. bl. 13; F. A. Lampe, *Aanh. tot d' Outreins' Gulde Kleinood*, bl. 45; Koecher, *Cath. Hist.* bl. 890, en voorts de *Gideon Florisz.* van Mevrouw Bosboom-Toussaint.

SARCERIUS (Cornelius), beoefenaar der schilderkunst te Utrecht, in de eerste helft der 17e eeuw.

Zie Kramm.

SARCERIUS (Reinerus) werd in 1540 te Zoelmond in het Graafschap Buren geboren, en nam van 1578—1586 het rectoraat aan Hieronymusschool te Utrecht waar. In dat laatstgemelde jaar ontving hij, daar hij aan de R. K. Kerk gehecht bleef, zijn ontslag. Maar zijn naam als docent en rector moet wel algemeen erkend zijn geweest, daar hij in April 1589 van Weesp op nieuw als rector aan dezelfde school werd geplaatst en het ambt tot zijn dood, in 1597, bleef bekleeden. Tot zijne leerlingen behoorden Hendr. en Adr. van der Burch, Herbert Rosweyde en andere geleerde mannen. A. v. d. Burch vervaardigde bij zijn overlijden een latijnsch lijkdicht.

Hij gaf in het licht:

De Amicitia Ode tricolos tristrophos ad Martinalia Hieronymianae scholae auditoribus praecinenda. 1579. 4°.

Elegia scholastica de Cruce, seu adflictione perferenda. 1582. 4°.

Elegia scholastica seu commandatio laboris. 1591. 4°.

Laus Aurorae, qua juventus ad studium matulinum invitatur. 1593. 4°.

Zie Val. Andeeas, *Bibl. Belg.* p. 790; Burmanni, *Traj. erud.* p. 324—334; Matthaei, *Anal.* T. III. p. 443; Reitzius, *de Orig. Gymnas. Hieron. in addend.*; Sweertius; A. van der Burch, *Funera*, p. 9; Foppens, *Bibl. Belg.*; Ekker, *de Hieronymusschool te Utrecht*, bl. 66 volgg.; Delprat, *Broeders. v. G. Groete*, bl. 137.

SARCERIUS (Cornelis), in 1600 te Utrecht geboren, studeerde aldaar vier en een half jaar in de beschaafde letteren, een half jaar in de praktijk van het burgerlijk regt en boven dien twee en een half jaar in de regten. Den 12 October 1622 werd hij opgenomen in de societijt der jesuiten te Mechelen, legde twee en een half jaar later de gelofte af, studeerde twee jaren te Leuven in de wijsbegeerte, gaf vervolgens te Antwerpen herhalingslessen en te Duinkerken twee jaren onderwijs in de eerste beginselen der spraakkunst en woordvoeging. Na te Leuven vier jaren in de godgeleerdheid gestudeerd te hebben, werd hij in 1632, onder den hoogleeraar Bonen te Mechelen, tot priester gewijd, vertrok in 1633 van wege de Socitijt als missionaris naar Friesland, werd in 1634 te Dokkum in hechtenis genomen, in 1636 naar Holland verroepen, keerde het volgend jaar weder naar Friesland terug, werd eindelijk op de vloot geplaatst en overleed er in 1639.

Zie van der Heyden, *Verhaal van de verrigtingen der Jesuiten in Friesland*, bl 118, 119, 142, 147, 150, 168, 302.

SARCERIUS (Johannes) beroemd advocaat te Utrecht, in de eerste helft der 17e eeuw. Men vindt van zijnen arbeid in de *Utrechtsche consultatien en advysen.*

Zie Sandbrink, *de Advoc. jurib. ac doctrina*, p. 64.

SARCHARSON (Johan) zette Hug' Broughtons *Concent of scriptures* in het Holl. over, met den titel: *Alghemeene verthooninge der Heilige Schriften.* Amst. 1618. 4°.

Zie Jöcher.

SARDA (Antonio), wachtmeester, te Groningen. Toen de Algemeene Staten in 1576 Francois Martini Stella van Brussel naar Friesland en Groningerland hadden gezonden, met last om te beproeven of 't krijgsvolk tot het aannemen van de Gentsche pacificatie te bewegen was, deed Gaspar Robles, heer van Billy, bevreesd dat hierdoor zijn bewind in deze streek een einde mogt nemen, Stella te Groningen vatten en pijnigen. Gedurende zijn gevangenisschap wist hij, volgens sommigen zelf, volgens anderen door zijn geneesheer, eenige soldaten, die hem bewaarden, op de zijde der Staten te winnen. Drie vendels namen toen Billy in hechtenis, vervolgens de soldaten, toen de wethouderschap den eed af aan de Algemeene Staten, kozen nieuwe bevelhebbers, wierpen de verdachte hoplieden in den kerker en spijkerden de beeltenissen van Alva en van Sarda aan de kaak.

Zie Dumbar, *Anal.* T. III. p. 486; Bor, *Auth. stukken*, D. II. bl. 5; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. VI. bl. 126.

SARDET (Dirk), beroemd tooneelspeler, werd in 1747 te Amsterdam geboren, betrad voor de eerste maal het publiek tooneel in 1770 bij het Vlaamsche tooneelgezelschap, onder directie van den heer Neyts, dat zich toen door het opvoeren van

meest uit het Fransch in het Vlaamsch vertaalde zangspelen. Na het afbranden van den Amsterdamschen Schouwburg, in 1772, vertrok hij naar Rotterdam, waar hij in het huwelijk trad met de weduwe Lamberger, geboren Wouters. Na aldaar eenigen tijd met zijne vrouw bij het tooneelgezelschap van mejufvrouw M. de Bruyn te hebben doorgebragt, werd hij benevens zijne vrouw aan den nieuwen Schouwburg te Amsterdam verbonden (1779), waar hij voor de eerste maal de rol van Arend, in Vondels treurspel, *Gijsbrecht van Aemstel* vervulde. Hij had een aangename en smaakvolle voordragt, fijne beschaving en gemanierdheid, die hem tot in hoogen ouderdom de gunst van het publiek verwierven. Den 1 April 1814 nam hij zijn afscheid van het tooneel, na voor de laatste maal in den rol van van Roest in de *Hoefsmid* te zijn opgetreden, ontving van directeuren van den Schouwburg een jaarwedde van *f* 1000, en overleed te 's Graveland, waar hij zich vestigde, in het 70e jaar zijns ouderdoms.

Zie Nieuwenhuis, *(Aanhangsel)*; Kobus en de Rivecourt; *Kunst- en letterb.* 1814, D. I. bl. 159.

SARDET (JACOBA) geb. WOUTERS, beroemd tooneelspeelster, werd in 1753 te 's Hage geboren. Door de natuur met al datgene begaafd, dat haar een gunstig onthaal op het tooneel verzekerde, ontwikkelde zich hare geestvermogens en bekwaamheden voor de kunst, aldaar beoefend, even snel als haar ligchamelijke bevalligheden. De beroemde Corver werd haar leermeester, en hare vatbaarheid en ijver beantwoordden volkomen aan zijne lessen en onderrigt. Na den dood van haren eersten man, den heer Lamberger, huwde zij met Dirk Sardet (zie boven), bragt eenige tijd met hem aan het tooneelgezelschap, onder directie van mejufvr. M. de Bruin te Rotterdam door, en verbond zich vervolgens met hem aan het Amsterdamsch tooneel. In 1779 trad zij voor het eerst in den Rafaël in Vondels treurspel *Gijsbrecht van Aemstel* en in die van Roosje in de *Bruiloft van Kloris en Roosje* op.

Zij doorleefde aan den Amsterdamschen Schouwburg den tijd van diens grootsten roem en luister, en schitterde aan de zijde van Wattier. Zij overleed te Amsterdam in Febr. 1813, in het 60e van haar ouderdom.

Zie Nieuwenhuis, *(Aanh.)*; Kobus en de Rivecourt.

SARRAGON (J.) graveur in de eerste helft der 17e eeuw. Hij leverde eenige zeer goede portretten.

Zie Kramm.

SARRAZIN (JAN) uit het edele geslacht van dien naam, werd den 20 Julij 1539 te Atrecht geboren. Op aanbeveling van Robert Obry, pastoor der Magdalena kerk aldaar, werd hij, 17 jaren oud, in de beroemde abdij van St. Vaast opgenomen, en na zijn novitiaat voleindigd te hebben, vervolgde hij zijne studien te Parijs en te Leuven, waar hij zulk een naam verwierf, dat men er aan dacht hem tot abt van Vlierbeeck te benoemen. De abt van St. Vaast hiervan verwittigd, riep hem terug. Hij verwierf omtrent dien tijd den graad van licentiaat in de godgeleerdheid; die hij aan de monniken van St. Vaast onderwees. Te gelijker tijd nam hij het predikambt waar en verwierf de achting der regering en burgerij van Atrecht.

Achtereenvolgende werd hij kapellaan van zijn abt, groot prevoost en groot prior zijner abdij; eindelijk vicaris-generaal van den abt. Nadat hij eenigen tijd deze laatste betrekking had bekleed, nam de abt (Gerard van Hemricourt, daar de Calvinisten de overhand te Atrecht kregen, de vlugt en liet het bewind in handen van Sarrazin. Deze werd door de Calvinisten in een kerker geworpen, waarin hij 14 dagen bleef, en, indien eenige invloedrijke personen hem niet aan hunne woede hadden onttrokken, zouden zij hem zeker ter dood hebben gebragt. Na zijne verlossing uit hunne handen, werd hij in staatszaken gebruikt en na den dood van Thomas de Parenty, den 23 Februarij 1576, tot abt van St. Vaast benoemd. In het einde van 1578 aanvaardde hij deze betrekking en in het volgende werd hij naar den hertog van Parma, die toen Maastricht belegerde, afgevaardigd, om van hem gunstige voorwaarden voor de Waalsche provincien en de partij der Malcontenten te vragen, die hij bezig was met den koning te verzoeken. Hij verkreeg hetgeen hij begeerde. In 1582 werd hij naar Spanje gezonden, om den koning rekenschap te geven van den staat der Belgische provincien en vooral van de getrouwheid van Artois. Kort daarna werd hij lid van den raad van deze provintie en van den raad van state. Eindelijk werd hij in 1596 aartsbisschop van Kamerijk, in plaats van Lucas de Barlaimont. Hij overleed den 3 Maart 1598 te Brussel, in den ouderdom van 58 jaren. Zijn hart werd begraven bij de Capucijnen te Atrecht, en zijn ligchaam te St. Vaast. Guillaume Gabet, vervaardigde zijn grafschrift en de abt Philippe Caveret deed in 1633 een ander op zijn graftombe plaatsen.

Zijn spreuk was *Pietate et Patientiâ.*

Men heeft van hem, behalve eenige leerredenen en aanspraken in het latijn,

Réglemens et statuts, que doivent observer les Hermites du diocèse de Cambrai.

Zie Locrii, *Chron. Belg.* p. 657, 673, 690; Gazet, *Hist. Eccl. du Pays-Bas*, p. 49—53; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 464, 465; Raissii, *Belg. Christ.* p. 191—196; Strada, *de Bello Belg. decad. II. lib. I. edit. Antv.* 1648, T. II. pp. 58, 59, 161—261, 273; Carpentier, *Hist. de Cambrai.* T. I. p. 417, 418; *Gallia Christ.* T. III. p. 55, 56, 390, 391; Paquot, *Mém.* T. III. p. 381 sv.

SARREAU (CORNELIS). In het archief te Sluis berust:

Een nieuw Spel- ofte Comedie boeck door Cornelis Sarreau in 1421.

Zie *Nav.* D. III. bl. 92.

SART (CAREL DU) leefde in 1680, en zou een portret schilder, naar wiens schilderijen gravures bestaan, geweest zijn; doch anderen kennen zijne schilderijen toe aan Du Sart (Cornelis). Zie dit artikel bij Kramm.

SART (CORNELIS DU). Zie DUSART (CORNELIS).

SART (FRANCISCUS DU), beeldhouwer, in Henegouwen geboren, vertrok naar Rome en verwierf er den bentnaam *Wallon.* Hij ging vervolgens over in den dienst van Karel I, koning van Engeland, trok vervolgens van Londen naar 's Hage, waar hij verscheidene standbeelden voor de vorstelijke tuinen, o. a. dat van *Frederik Wilhelm, keurvorst van Brandenburg* vervaardigde. Ook vervaardigde hij de afbeeldsels van den heer *Spierinc* en diens *vrouw*, als ook medaljes. Hij zou in 1661 te Londen zijn overleden; doch anderen betwijfelen zulks.

Zie Kramm.

SART (ISAAK DU), een Amsterdammer. Hij schilderde schoone bloemen op albast; zijne kunst vond veel bijval in Engeland, waar hij het grootste deel van zijn leven vertoefde. Hij overleed in 1697 in den ouderdom van 67 jaren.

Zie Kramm.

SART (JOHANNES DU) beeldhouwer te Nijmegen in de XVIe eeuw.

Zie Kramm.

SART (JACOBUS), pastoor te Marsum, bij Leeuwarden, die in 1567, wijl hij de gevoelens der gereformeerden was toegedaan, moest vluchten. Mogelijk was hij dezelfde met Jacobus Sartorius, die in 1578 predikant te Medemblik was, en in 1580 van daar is vertrokken.

Zie Winsemius, *Hist.* Lib. II. p. 88; Schotanus, *Fris. Hist.* p. 741; Greydanus, *Naaml. v. pred. te Franeker*, bl. 142; Pauw en Veeris, *Vern. Kerk. Alphab.* bl. 177.

SART (M. DU) eerste griffier der stad Doornik, teekende de Unie van Brussel 1577.

Zie *Nob. des Pays-Bas, Suppl.* T. III. p. 17[illegible]; J. C. de Jonge, *Unie van Brussel*, bl. 206.

SART (J. H. DU), schreef:

Deugdbevorderende Lettergift. Amst. 1807.

Leesgeschenk, bestaande in verhalen en gesprekken tot nut en vermaak der jeugd. Met plat. Amst. 1829.

Het vaderlijk onderhoud, in *Verhalen.* Met plat. Amst. 1832.

SARTORIUS (JOHANNES) werd omstreeks 1500 te Amsterdam geboren, legde zich met ongemeenen ijver op de oude talen en het hebreeuwsch toe, zoodat men hem reeds in jeugdigen leeftijd een gedeelte van het onderwijs op de latijnsche scholen zijner geboortestad toevertrouwde en men hem tevens een vertrek boven de oude waag inruimde, om daar het hebreeuwsch te kunnen onderwijzen. Met de leer der hervormden bekend geraakt, werd hij een harer ijverigste voorstanders en

predikers, 't geen ten gevolge had, dat hij, kort na Pistorius (1525) gevankelijk naar 's Hage werd gevoerd. Hij ontkwam echter den kerker, en week waarschijnlijk naar den vreemde. In het vaderland weêrgekeerd, stichtte hij een school te Noordwijk, waaruit, volgens Junius, meer geleerden voortkwamen dan helden uit het Trojaansche paard. Doch tevens ging hij voort met de gevoelens der hervorming te verspreiden, en wikkelde zich, als verdediger van Luther's leer omtrent de zaligheid uit het geloof zonder de werken, in een ernstigen letterstrijd met Cornelius Crocus. Het zij deze twist zijn verblijf hier te lande onveilig maakte, het zij om andere redenen, hij begaf zich naar Basel, waar hij, zich door zijne geleerde werken, vooral door zijn *Paraphrases in quatuor prophetas* (1558) een grooten en duurzamen naam verwierf. In weerwil der dreigende bloedplakaten keerde hij naar zijn vaderland terug, begaf zich opentlijk bij de hervormden en verkondigde het evangelie in Zuid-Holland. Daar ontmoeten wij hem als eersten predikant van Delft (1556) en later (1570) van Noordwijk, waar hij in of omtrent 1570 overleed [1]). Hij zelf of een zijner vrienden vervaardigden zijn grafschrift, dat men o. a. bij Gerdes leest. Hij schreef:

Centuria Syntaxeûm, in decades destincta, liber unus. Antv. 1530.

Grammatica Latina. Antv.

De Fide justificante, ad Cornelium Crocum, liber unus. Basil. ap. J. Oporinum.

Crocus schreef hiertegen een brief, *de Fide et Operibus.* Antv. 1531.

De S. Eucharistiâ.

Observationes in Evangelium Matthaei.

Annotationes Scripturarum.

Assertiones Fidei; liber unus.

Ad Sathanae Satellitium; liber unus. Paraphrases in quatuor Prophetas, quos Majores vocant, videlicet Esaiam, Hieremiam Ezechielem et Danielem. Basil. 1558. fol. onder den naam van *Joannes Tosarrius Aquilovicanus* (Noordwijker). *Paraphrases in duodecim Prophetas, quos Minores vocant etc.* Basil. 1558. fol.

Adagia a Joanne Sartorio in Batavicum Sermonem proprie ac eleganter conversa. Antv. 1561. 4°. Ook achter J. S. *Ling. Lat. Phrases etc.* Amst. 1645. (ed. altera) 1660. 12°. *preoribus emendatior.*

Ook onder den titel:

Joannis Sartorii Adagiorum Chiliades tres, sive sententiae proverbiales Graecae, Latinae et Belgicae, ex praecipuis. Auctoribus collectae, ac brevibus notis illustratae; ex rec. Cornelii Scriverii. L. B. 1656. 12°. Amst. 1670. 12°.

Sylvula vocabulorum; seu selectarum orationum ac phrasium. Antv. 1563. 12°.

Zie Gerdes, *Hist. Evang. renovato*, T. III. p. 76 seqq.; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 558, 559; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 723; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 465, 466; v. Hardt, *Autogr. Luth.* T. I. p. 364; P. Merula, *Descript. rer. adv. Ang. Merul.* p. 108; Schoock, *de Canonicis*, p. 477, 479, 482, 494; Junii, *Batavia*, p. 396; *Miscell. Gron.* T. III. Fasc. I. p. 45, 50; *Epistolae a Gallene editae*, p. 27, 28; Joh. Js. Pontanus, *Rer. Amstelod.* L. II. pp. 237, 238; Freheri, *Theatr.* p. 1402; Le Long, *Bibl. Sacra* p. 946; Boxhornii, *Theatr.* p. 262, 263; Junii, *Epp.* p. 345; Boxhorn, *Toon. v. Holl.* bl. 247; Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I. bl. 213, 214; A. Paauw, *Europa's Lutherdom*, bl. 366; te Water, *Hist. d. Ref. v. Zeel.* bl. 18; Wagenaar, *Amst.* D. XI. bl. 198; Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 35, 57; Bleiswijk, *Beschrijv. v. Delft*, bl. 407; Kist en Royaards, *Archief*, (2e serie) D. II. bl. 43, D. III. bl. 293, D. IV. bl. 321, D. V. bl. 389; Kist en Moll, *Archief*, D. IV. bl. 4, 19, 54; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk.* D. I. bl. 80; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Paquot, *Mém.* T. III. p. 604 suiv.; *Biogr. Univ.*

SARTORIUS (Johannes), geboren te Leeuwarden, predikant te Havelte (1609—1613), te Beetsterswaag in 1613, in 1615 te Buitenpost en Lutkepost, overleden in 1621. Hij beoefende de lat. poezij blijkens zijn gedicht ter eere van Janus Drusius, achter diens leven door Abrotus Curiander (Hofman).

Mogelijk is hij ook de schrijver van *de Hypocrisi gentilium circa cultum Deorum*, en dezelfde met Johannes Sartorius in 1598 predikant te Breedevoord.

[1]) Men is het over het jaar van zijn dood niet eens, sommigen noemen 1566, 1567, 1570, 1575.

Zie Columba en Drenz, *Naaml. v. pred. onder de classis van Dokkum*, bl. 35; Engelsma, *Volgl. d. pred. onder de classis van Zevenwouden*, bl. 195; de Jongh, *Naaml. d. pred. in Gelderl.* bl. 409. Romein, *Herv. pred. v. Drenthe*, bl. 180.

SARTORIUS (Jacobus Theodartus) of CLEERMAECKERS, waarschijnlijk zoon van Paulus Cleermaeckers, werd in het midden der 16e eeuw te Bolsward geboren; nam het kerkelijk gewaad aan en werd pastoor, eerst in zijne geboortestad, daarna te Dorsten in Westphalen. Hij bekleedde dit ambt nog in 1602.

Hij gaf in het licht:

R. P. Joannis Osorii Lusitani, Societatis Jesu, concionum epitome. Pars Hyemalis, ab Adventu usque ad Pascha, operâ ac studio J. T. Sartorii Bolswerdiensis Frisii, P(astoris) D(urstensis.) Colon. Agrip. 1602. 8°.

Pars Aestivalis, a Dominica Paschalis usque ad Adventum Domini. Ibid. 1602. 8°.

Concionum Epitome de Sanctis Ecclesiae Dei, quorum Festa per totum annum in Catholicâ Ecclesiâ celebrantur; operâ ac studio Theodori Pauli, Bolswerdiensis Frisii P. D. Ibid. 1602. 8°.

De opdragt is geteekend den 6 Febr. 1598.

Val. Andreas meldt dat Sartorius een *Epitome Sermonum* van Osorius heeft in het licht gegeven. Gedrukt Col. 1598 en 1613. 8°.

Zie Paquot, *Mém.* T. III. p. 352; Glasius, *Godgel. Nederl.*

SARTORIUS (George Frederik), werd in 1773 [1]), te Amsterdam geboren, studeerde bij Ds. Tissel, en aan het Athenaeum aldaar, daarna te Göttingen onder Stäudlin, Eichhorn en Planck, werd in 1795 proponent, en aanvaardde achtereenvolgenden den predikdienst bij de Evangelisch-Luthersche gemeente te Zwolle (1797), Schiedam (1799), Dordrecht (1803) en te Amsterdam (1814). In 1826 werd hij tot buitengewoon hoogleeraar aan het Evangelisch-Luthersch Seminarie aldaar benoemd, en aanvaardde die betrekking den 31 October 1827 met eene oratie

De multiplici fructu, quem diuturna in administrandis sacris exercitatio adfert ad juvenes S. S. ministerii officia docendos.

De 20 April 1845 had hij nog met vuur gepredikt, en reeds den daarop volgenden nacht (21 April) werd hij plotseling aan zijne gemeente en het Seminarie ontnomen. Hij was een man van veelzijdige kennis en groote gevatheid, een gemoedelijk prediker en voortreffelijk catecheet. Zijn portret bestaat, naar H. W. Caspari, door D. Sluyter, in folio. Behalve de genoemde oratie gaf hij in het licht G. J. Plank, *Het geschiedkundig bewijs voor de goddelijkheid des Christendoms*, en *Voorlezingen over de leer van den persoon en het werk van Christus. Uit het Hgd. vert.* Rott. 1830, en de volgende voorlezingen in het *Magazijn voor Wetenschappen, Kunsten en Letteren* van van Kampen.

De troostgronden der ouders bij den dood hunner kinderen. (D. I.)

De waarschijnlijke oorsprong en de algemeene duurzaamheid van het geloof aan waarzegging en voorteekeningen. (D. V.)

De omvang en de zekerheid onzer kennis der natuur, en den rang, welken hij daarom onder de andere wetenschappen verdient. (D. VI.)

Zie Domela Nieuwenhuis, *Gesch. d. Amst. Luth. gem.* bl. 232 volgg.; Glasius, *Godg. Nederl.*; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 229; Lennepii, *Memor. Amst. Ath.* p. 290; *Boekz. voor April* 1845, bl. 647, verv.; *Kunst- en letterb.* 1845. D. I. bl. 322.

SARVAES (Jan Abrahamsz.) middelmatig dichter, bloeide in 't midden der 18e eeuw.

Men heeft van hem o. a. een *grafschrift op Ds. Joh. Corn. Chaufleury, overl.* 6 *Jan.* 1755.

Zie *Boekz.* 1755 a. bl. 99.

SAS (F. Lucaszoon), in de XVIIe eeuw factor bij de Goudsche rederijkkamer de *Goudsbloem*. Men vindt zijne poezij in de *Schatkist der Philosophen ende Poeten* en in *Vlissinghs Redenr.-Lusthof.* Zijn zinspreuk was: *Gods wet is net.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

[1]) Volgens D. Nieuwenhuis. Volgens Glasius 2 April 1775.

SAS (Jan) bloeide omstreeks 1640—1650 in Holland, en schilderde landschappen, met ruime groepen beelden en beesten gestoffeerd.

Zie Kramm.

SAS (Jan). Men heeft:

Historisch verhaal van de voyagie der Hollanderen met dry schepen, gedaen naar de Oost-Indien, onder het beleydt van de Admorael Steven van der Hagen. In den jare 1599 ende volghende. Beschreven door Jan Sas, van der Goude, ens. z. j.

Zie P. A. Tiele, *Mem. Bibl. sur les journ. des Navig. Neerl.* p. 232, 233.

SAS (Jacob Lucasz.) lid der Goudsche rederijkerskamer de *Goudsbloem* met de spreuk: *Wt Jonsten begrepen*, verscheen op het Mechelsche Peoenfeest, den 3 Mei 1621 met 2 Refereymen. Ook vindt men zijne poëzij in *Vlaerdinghs Rederyckbergh.*

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.*

SAS (Nicolaas), dichter, bloeide in het midden der 17e eeuw. Men heeft een gedicht van hem in *Bloemkrans van versch. Gedicht.* Amst. 1659.

SAS (Marten), zoon van Hubertus Sas en Anna Looman, werd den 30 Jan. 1754 te Amsterdam, waar zijn vader een welgezeten burger was, en een aanzienlijken handel dreef, geboren. Zijne ouders vroeg verloren hebbende, kwam hij in dien zijner voogden, en vervolgens bij den heer A. IJpelaar, vervaardiger van microscopische voorwerpen. Deze in den jongen Sas eenen werkzamen en onderzoeklievenden aard bespeurende, gaf hem van tijd tot tijd deel aan zijn kunstarbeid. Weldra werkten zij te zamen en besloten hunnen kunstarbeid onder de firma van A. IJpelaar en Comp., voort te zetten. Van toen af kreeg hun arbeid meer een geregelde en fabrijkmatige strekking. Hetgeen tot hiertoe stukswijze werd behandeld, werd nu meer systematisch tot klassen en soorten gebragt. Alle de drie rijken der natuur, werden nu de voorwerpen hunner nasporing en bewerking. Meer dan 20 groote kabinetten werden door hen aan vermogende liefhebbers afgeleverd, ieder eenige honderden voorwerpen (de allergrootste tot 1300 stuks toe) inhoudende, als: *kleine insecten, de uit- en inwendige deelen van eenige derzelven, visch-schubben, houtsneden, preparaten van keesters, planten, bloemen, zaden, vliesen, pluisen en kiemen* (die, door hun ontwikkeld de plant reeds de kiem der zaden aantoonden), *plantdieren, zeeschelpen, koraalgewassen, schelpen, geheele en doorgesneden hoorntjes, steenswammen, zaden, delfstoffen, als: goud, zilver, koper, ijzer, tin en lood ertsen, halve metalen, dropsteenen, versteeningen ens.*, alle op de keurigste wijze geschikt en ingerigt, om door het miskroskoop, hetzij als ondoorzigtbare of doorzigtbare voorwerpen beschouwd te worden. Zij zonden op de openbare tentoonstelling van kunsten en handwerken, op last van het gouvernement, in 1806 te Utrecht geopend, eenige proeven van hunnen arbeid. Al aanstonds trokken deze de aandacht, inzonderheid een laadje met 36 voorwerpen, die *f* 108 golden, waarvan de meeste voorwerpen met het ongewapend oog niet konden gezien worden, en de glaasjes er zich ledig aan vertoonden. Geen wonder, daar zij o. a. de teeldeelen en bloedvaten van vlieg, mug, luis, vloo enz. bevatten, als ook de oogvliezen der kleinste insecten, waarin het getal der facetjes bewees dat de meesten insecten meer dan 3000 oogen hebben. Na afloop der expositie werd hun een zilveren medaille ter hand gesteld.

Kort daarna kregen zij last voor koning Lodewijk een kabinetje met mikroscopische voorwerpen te vervaardigen, dat in zijne verzameling van natuurlijke historie werd geplaatst.

Bij de door hun van tijd tot tijd vervaardigde Natuurlijke Historie van eenige insecten, als van de *gaasvlieg, de gevleugelde en ongevleugelde mier, de kakkerlak, de walvischluis* en *de menschelmie*, gelukte het hun in 1811 de natuurlijke historie van de vloo, in 23 voorwerpen, daarbij te voegen. Dit en de overige voorwerpen hunner bekwaamheden werden door landgenooten en vreemdelingen bewonderd.

Beide kunstenaars stierven, na eene ziekte van weinige maanden. Abraham IJpelaar den 6 Dec. en Marten Sas den 7 Dec. 1812.

Zie *Jaarboeken van den Staat der Kunsten en Wetenschappen in Holland; Konst- en Letterb.* 1812. D. I. bl. 210 volgg.

SAS van BOSSCHE (Gerard), raad ter admiraliteit wegens Utrecht, werd in September 1687, wijl hij *f* 5000 voor een Commissie-plaats had getrokken, veroordeeld tot uitkeering dezer som en onbekwaam verklaard eenig ambt te bekleeden.

Zie *Holl. Merc.* 1687, bl. 174; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XV. bl. 384.

SASBOUT of SASBOLDUS (Adam) werd den 21 Decem. 1516 te Delft uit een aanzienlijk geslacht geboren. Na het eerste onderwijs in zijn geboortestad genooten te hebben, studeerde hij te Utrecht onder Georgius Macropedius, met zulk een goed gevolg dat hij, 18 jaren oud, het eerste boek der Iliaden van Homerus, in latijnsche verzen overzetten en den geheelen Aeneas van Virgilius uit het hoofd, zonder haperen kon opzeggen. Te Leuven oefende hij zich in de wijsbegeerte, en onder Ruardus Tapperus en Johannes Hasselius de godgeleerdheid. Hij trad in de orde van St. Franciscus en gaf de novitii dezer orde onderwijs in het laatst genoemde vak. Men zegt dat hij in zijn cel geen anderen boeken dan den Bijbel en zijn Breviarium gebruikte. Hij was 9 jaren een sieraad zijner orde en overleed te Leuven den 1 December 1553 in den ouderdom van 36 jaren. Zijn neef Vosmeerus beschreef zijn leven en gaf een Apologie zijner schriften. Zie zijne portretten, deels bij Muller l. l.; deels door Wiericx en door Miraeus. Hij gaf in het licht:

Commentarius in Esaiam Prophetam, voorafgegaan door een *Tractatus de Scripturarum sensibus.*

Commentarius in Paulinas Epistolas et nonnullas aliorum Apostolorum.

Sommigen willen dat hij dezen en andere zijner werken uit die van zijn leermeester Hasselius heeft getrokken, 't geen echter door Vosmeer ontkend werdt.

Homiliae Latinae, variis in locis Lovanii habitae.

Conciones III super illud Levit. Eritis mihi sancti etc.

Oratio quodlibet. de vera Christi Ecclesia.

Oratio in funere Geldropii, Collegii Pontificis Praesidis.

Devote ende seer gheestelycke Sermonen, ens. Leyden 1569.

Zijn werken zijn verbeterd en vermeerderd gezamentlijk te Keulen in 1568 en 1575 in fol. uitgegeven. Corn. Musius heeft zijn grafschrift vervaardigd.

In hs. bestaan van hem:

Dit is een stuck van een sermoen dat broeder Adam Sasbout scrijft van 't Chananeesche vroucken.

S. Bernardus Sermoenen op papier, waarbij eenige sermoenen geschreven door A. S. enz.

Sermoenen in 't Latyn ghemaect, van Broeder A. S., van Delft, (in 't Ned. overgezet), op papier, geschrev. in 1574.

Zie Sweertius, *Ath. Bat.* p. 90; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 4; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 5; Boxhorn, *Theatr. Holl.* p. 160; M. Delrius, *Disquis, Mag.* l. III. p. 1, Quaest. 3, Sect. 2; Franc. Lava, *Praefat. ad sententiam Hasselii super facto Nectarii circa confess.* C. Musii, *Solit.* i. v.; Bleiswijck, *Bes. v. Delft*, bl. 104, 708; *Cat. mss. J. Koning* (1828) n°. 74; *Cat. mss. J. v. Voorst*, bl. 26; *Cat. d. M. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 41; D. II. bl. 511.

SASBOUT (Mr. Arnout), zoon van Mr. Joost Sasbout (hier achter), ridder, heer van Spaland, werd in 1543 lid van het Hof van Holland, voorts raad van den koning van Spanje in de Nederlanden en vervolgens opperkanselier van Gelderland. Hij behoorde tot de ijverigste tegenstanders der hervorming. Toen in 1565 te Leiden eenige vervolging van het geloof begon, trok hij derwaarts om de beschuldigden te doen vatten, doch zij werden meerendeels door de wijsheid en goedheid van Jan van Berendrecht gered. Toen hij naderhand de vonnissen tegen anderen zou doen uitvoeren, ontmoette hij, hoe veel belofte hij ook deed van *non praejudicie*, op nieuw tegenstand van de geheele regering. Welligt was dit de reden, dat hij, na het overlijden van Adriaan (Marius) Nicolai, tot kanselier van Gelderland werd gekozen, welk ambt hij in 1572 verwisselde met dat van voorzitter van den geheimen raad te Brussel, welke bediening Philips II, bij brieven uit Madrid van den 10 Julij 1572, hem opdroeg. In deze betrekking nam hij, na het overlijden van Requesens, zitting in de Raad van State. Hij was in 1575 bij den vredehandel te Breda. De beroerten en oproeren, waarvan hij te Brussel getuigen was, deden hem, volgens sommigen, besluiten zich in den Haag te vestigen. Volgens anderen, zou hij den dienst van den koning van Spanje verlaten en zich aan de zijde der Staten gevoegd hebben.

Hij overleed in 1583 en was gehuwd met Maria van Heermale, die hem verscheidene kinderen schonk.

Zie *Holl. Resol.* 15 Febr. 1575, bl. 49, 59; Boxhorn, *Theatr. Holl.* p. 160; van Leeuwen, *Bat ill.* p. 1107; Bor, *Ned. Oorl.* B. VIII. bl. 38, c. 597; *Beschrijv. v. Delft* bl. 666; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 30, 90; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Hoogstraten, Kok; Kobus en de Rivecourt; Groen van Prinsterer, *Arch.* T. VI. p. 48, 117, 272.

SASBOUT (JAN), zoon van Sasbout, driemaal burgemeester en Machtelt van der Dussen, werd te Delft geboren en was een man van veel aanzien en gezag in zijne geboortestad. Hij bekleedde 25 maal de burgemeesterlijke waardigheid en overleed in 1573, in het 82e jaar van zijn leven. Hij huwde Elisabeth van der Burg, zuster van Beukel van der Burg, aan welke zijne zuster Catharina was gehuwd, die hem 7 kinderen schonk, onder welken Adam voornoemd.

Zie *Bat. ill.*; Boxhorn, *Theatr. Holl.*; Bleiswijck; Kok.

SASBOUT (Mr. JOOST), oudere broeder van den vorige, ridder, heer van Spaland, werd in 1525 lid van het Hof van Holland, in 1526 van dat Friesland, en na den dood van Willem van der Meer, gezegd van Alkmaar, opperkanselier van Gelderland. Hij overleed te Haarlem in 1546, in den ouderdom van 59 jaren, doch werd te Arnhem begraven. Hij zelf vervaardigde zijn grafschrift, in latijnsch dichtmaat, in een steen in den trans van 't koor der kerk, waarin 's mans overblijfselen rusten, op zijn bevel uitgehouwen. Hij huwde Catharine van der Meer, dochter van Pieter Frankenszoon van der Meer en van Lidewy de Wilt van Bleiswyk, die hem verscheidene kinders schonk.

Zie *Bat. ill.* l. c; Bleiswijck, *Beschrijv. v. Delft* bl. 758; *Beschrijv. v. Delft* bl. 666; Sligtenhorst, *Geld. Gesch.* bl. 97; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Kok; *Chr. v. h. Hist. Genoots.* D. VIII. bl. 279.

SASBOUT (JAKOBUS), operateur te Middelburg, die zijns gelijken niet had in het steensnijden, volgens de manier van Celsus. Mogelijk dezelfde met den volgende.

Zie C. van den Voorde, *Nieuw licht fakkel der Chir.* bl. 765, 767; Banga, *Gesch. der Geneesk.* D. II. bl. 510, 511.

SASBOUT SOUBURG (Mr. JACOBUS), beroemd stads steensnijder te Dordrecht, bloeide in het laatst der 17e eeuw. Van Gool noemt hem „een vermaarde operateur en steensnijder." Zijne dochter huwde den bekenden Arnold Houbraken, die hem in huiskleeding in zeer groot formaat etste; een zeldzaam voorkomend blad. David van Hoogstraten vervaardigde een gedicht op deze zijne afbeelding.

Zie van Gool, *Leven der Kunstschild. enz.* B. I. bl. 138; D. v. Hoogstraten, *Ged.* bl. 282.

SASBOUT (CORNELIS), beroemd steensnijder en chirurgijn in de 17e eeuw. Tulp noemt hem: „lithotomus ac chirurgus satis felix qui omnem artatem triverat in exsecandis calculis."

Zie Tulp, *Observ.* L. III. p. 13; Banga, *Gesch. d. Geneesk.* D. I. bl. 243.

SASBOUT (M.), schreef:

Dictionaire Francoys-Flameng. très ample et copieux. Anv. 1579.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 114.

SASGRIS (JAN). Zie SASKERIDES (JOHANNES).

SASIUS (NICOLAES), volgens Banga, een geleerd en gemoedelijk prediker te Alkmaar, leermeester van Petrus Forestus. Hij overleed in 1557.

Zie Banga, *Gesch. d. Geneesk.* D. I. bl. 88; P. Forestus, *Opera Omnia* T. I. p. 190, 431, 544.

SASKERIDES (JOHANNES) te Warmenhuysen in Noord-Holland in 1526 geboren, legde zich op de letteren toe in de St. Hieronymus school te Utrecht, studeerde vervolgens te Leuven in de godgeleerdheid, en werd pastoor te Haringkarspel. Na de hervorming omhelsd te hebben, verliet hij Holland, vertrok naar Engeland en van daar naar Duitschland. Te Wittenberg wist hij zich de vriendschap te verwerven van Melanchton, die hem Christiaan III, koning van Denemarken, aanbeval. Deze gaf hem in 1557 een leerstoel in de Hebreeuwsche taal te Kopenhagen. Daar werd hij Baccaureus in de godgeleerdheid, vervolgens Artium Magister (1565), waarna hij ook de godgeleerdheid onderwees. Eindelijk werd hij kanselier der Hoogeschool. Hij overleed te Kopenhagen in 1594, in den ouderdom van 67 of 68 jaren.

Hij gaf in het licht:

Sacrorum Carminum libri novem. Basil. 1557. 8°. Volgens Le Long bevatten de 5 eerste boeken de Psalmen van David in lyrische verzen overgebragt, en het 6e de overige liederen die in de H. S. voorkomen. Mogelijk dezelfde met *Carmina de septem temporibus Sacrae Ecclesiae* in XI boeken. Salomon van Til gaf eene overzetting van dit werk, met den titel: *Van de seven tyden der H. Kercke*, te vinden achter zijn *Inleydinghe tot de Profetische Schriften.* Alkmaar 1682, Dordrecht 1614, en meermalen herdrukt, ook in 1699 in Duitschland.

Epicedion in obitum Chritiani Regis Daniae etc. 1559.

Themata (Theses) pro Magisterii gradu in Philosophia. Hafn. 1565.

Septem conciones de Passione et Resurrectione Christi 1567.

Carmen gratulatorium ad Fridericum II., de nato filio 1577.

Oratio de observando Christi die

De Morte arcanâ.

De mysterio trium Patriarcharum.

De Reyno Christi, quomodo differat a Regno mundi.

De Agni, seu Christi, Victoriâ, contra Gogum et Magogum.

Hij liet na in ms.:

Explicatio Grammatica Psalmorum.

Commentarius in Esaïam et XII Prophetas minores.

Zie le Long, *Bibl. S.* p. 946; *Bibl. Acad. Haffn.*; Molleruus, Moreri; Paquot, *Mém* T. III. p. 601, 602; Niceron, *Nachr.* Th. XVII. S. 189; Budaei, *Isag.* p. 1510; Delprat, *Over de broeders. van G. Groete*, bl. 132, 133; Glasius, *Godg. Ned.*; Kobus en de Rivecourt; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 24.

SASPORTAS, SEXPORTAS of SCHESCHPORTES (JAC.) BEN AARON, ook Jac. Sprotes genoemd, de voornaamste rabbijn te Livorno, vervolgens bij de Spaansche synagoge te Amsterdam, te Oran in Afrika geboren, te Augsb. gestorven in 1698. Schreef:

Atrium sanctitatis, of een mystiesche en cabbalistische verklaring der joodsche gebeden.

Testimonium in Jacob, of *responsa juridica.*

Generationes Jacobi, een register van schriftuurplaatsen die in den Jeruzal. Talmud verklaard worden.

Zie *Chr. v. h. Hist. Genoots.* D. III. bl. 56; Jöcher.

SAPORTAS (JAHACOB), geleerd rabbi te Amsterdam, bloedverwant van den voorgaande, van wien P. van Gunst in 1697 een zeer schoon en zeldzaam portret sneed in gr. fol.

SASSE (J. VAN) een kunstgraveur. Hij bragt een platte grond der stad Amsterdam, door Cornelis Anthonisz. in 1536 naar 't leven geschilderd, en in 1544 in druk uitgegeven, op nieuw in 't koper met zulke veranderingen en verbeteringen, dat de grondslag voor de huizen, in de oude kaart, in Wagenaar's *Amsterdam* voorkomende, door hem met huizen is aangevuld.

Ook bestaat er door hem gegraveerd een *Niew Desseyn tot een seer groote stercke en om te hooren heel bequame coupelkerck, met een hoogen Tooren*, in gr. fol., *geteekend door Dirk Truer*, in 1736 te Amsterdam.

Ansichten des Schlosses und Garten bei Hanover, 16 bladen, naar de teekeningen van J. Muller.

Zie Kramm.

SASSELEE (JOOST), middelmatig tooneeldichter uit de eerste helft der 18e eeuw.

Men heeft van hem:

De Ballingschap van Willem de I, Prins van Oranje, trsp. Amst. 1738. gr. 8°.

De belachelyke Bankroetier, klsp. Ald. 1738. m. pl. kl. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*; *Cat. der Maats. v. Nederl. letterk.* D. I *b.* bl. 138.

SASSEM (KNIERTJE VAN), leverde onder de spreuk *Godt den prijs geheel, soeckt na het beste deel*, een dichtstuk: *De siele gevoelende hare swackheydt, sucht tot den Heere om genade en kracht, op de wijze van de* 5 *Psalm*, in *Geur van geestelycke speceryen* enz.

v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SASSEN (Ed.), kapitein der artillerie, ridder der militaire Willemsorde, wethouder, en plaatsvervangend kantonregter te Haarlem. Sedert hij zich in deze gemeente had gevestigd, was hij er de algemeene vraagbaak, en een man van vele bekwaamheden. Hij overleed te Haarlem 3 December 1855.

Zie *Alg. Handelsblad van* 6 *Dec.* 1855.

SASSEN (Mr. Joannes Henricus), te 's Hertogenbosch geboren, was een beroemd regtsgeleerde. Hij overleed in 1830 en schreef:

Proeve van een beredeneerd overzigt van het burgerlijk wetboek voor het koningrijk der Nederlanden. 's Bosch 1827.

Brieven over het ontwerp van Wetboek van Strafvordering. 's Bosch 1828. 8°.

Zie Hermans, *Introd.* p. 20; *Cat. d. Bibl v. N. Brab.* n°. 3219.

SATINK (Jan). Bij het uitbreken van den oorlog in Engeland in 1780, zond de prins met staats boden aan de schepen, die nog niet uitgeloopen waren, bevel om te blijven liggen. Voor alle kwam dit tijdig genoeg, behalve voor de twee oorlogschepen *de Prinses Carolina* en *Rotterdam*, van 50 stukken, gevoerd door Jan Satink en Anthony Johan van Vosbergen, die met het schip der Oostindische Compagnie, *de vrouw Catharina Wilhelmina*, ongelukkig eenige uren vóór de aankomst van den staatsbode te Hellevoetsluis, de Maas uitgezeild waren, zonder bekend te zijn met de vredebreuk. Gelijk te vreezen was, werden deze drie schepen werkelijk een prooi der Britten.

Zie Art. *Vosbergen; Nederl. jaarb.* 1781, bl. 237; Stuart, *Vad. Hist* D. III. bl. 22; *Ned. Held. ter zee*, Engelbert Gerrits, *Gedenkst. v. Neerl. Heldend. ter zee*, D. II. bl. 360; J. C. de Jonge, *Neerl. zeew.* D. V. bl. 503, 504.

SATINK (Joan) schreef:

De Traanen van Juda en Jeruzalem op het graft van Hiskias, of Treur-predikatien over de woorden 2 *Chroniken XXXII:* 33 *toegepast op het zieltreffend overlijden en begraven van Zijne Doorl. Hoogh. den heere W. C. H. Friso, Prince van Oranje enz.* Amst. 1752. 4°.

Zie Abcoude, *Derde Aanh.* bl. 22.

SAUER (C.), tooneelschrijver uit den aanvang dezer eeuw. Men heeft van hem:

Eugenius Erfprins van Dalmatien; trsp. h. Hgd. van K. F. Hensler vrij gev. Amst. 1800. 8°.

Misdaad en Grootmoedigheid, of de Inboorling van Batavia, trsp. n. h. Hoogd. van J. W. Steinmullier. Amst. 1803. 8°.

De Schaakmaschine, blsp. vrij gev. n. h. Hoogd. van H. Beck. 's Gravenh. 1805. 8°.

Zie *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.* D. I. b. bl. 189.

SAULX (M. de). Zie ROELS (Chr.)

SAURIN (Elie) werd den 28 Augustus 1639 te Usseau, in de vallei van Pragela, aan de grens van Dauphiné aan de zijde van Pignerol, geboren. Zijn vader Pierre Saurin was toen aldaar predikant en stierf in den dienst der kerk van Grenoble. Elie werd door zijn vader zelven onderwezen, zoo dat hij 18 jaren oud, het academisch onderwijs kon genieten. Hij bezocht achtereenvolgende de hoogescholen te Die, Nismes en Genève, en onderscheidde er zich door gedrag, kundigheden en vooral door zijne scherpzinnigheid in het disputeren met zijne medestudenten, en godgeleerden der R. C. Kerk. In 1661, nam hem de synode van Dauphiné, te Die gehouden, tot proponent aan, en gaf hem aan de kerk te Venterol. Deze bezat hem niet lang, daar hij reeds in het volgend jaar (1662) te Embrun werd beroepen. Terwijl men er aan dacht hem een leerstoel in de godgeleerdheid aan de hoogeschool te Die te geven, was hij, ten gevolge van een vonnis wegens oneerbiedigheid jegens het H. Sacrament, verpligt Frankrijk te verlaten. Hij begaf zich naar Genève en van daar naar Holland, waar hij tegen het einde van Junij 1664 aankwam. In Julij 1665 werd hij bij de Waalsche gemeente te Delft tot leeraar aangesteld. Gedurende zijn verblijf aldaar nam hij deel in den twist met Labadie, predikant der Waalsche gemeente te Middelburg. Na Labadies ontzetting van den dienst, bood de kerkeraad dier gemeente (1669) hem diens plaats aan.

Saurin sloeg dit beroep af, doch nam de uitnoodiging van den kerkenraad van Utrecht aan, om Wolzogen, naar Amsterdam vertrokken, op te volgen (1671). In Augustus 1673 begeerde hem de gemeente van Dordrecht te bezitten, doch hij bleef te Utrecht, waar hij veel verdriet had van Payen, die hem tot hulpprediker was toegevoegd. Deze wenschte zich van Saurin onafhankelijk te maken, weigerde, op diens verzoek, te prediken, en stelde zich met hem gelijk. Wel werd hij door den kerkenraad veroordeeld, doch hij wist zich door slinksche middelen in de gemeente staande te houden. In 1691 verklaarde Saurin zich tegen Jurieu, met wien hij vervolgens in een godgeleerden strijd trad, 't geen tot het schrijven van verscheiden twistschriften aan beide zijde aanleiding gaf. Op zijn terugreis van de synode te Kampen in September 1702, werd hij door een hevige ziekte aangetast, die hem op Zondag van Paschen 1703 in het graf sleepte, in het 64e jaar van zijn leven. Hij bleef ongehuwd. Chaufepié legt deze getuigenis van hem af: Mr. Saurin avoit un génie vaste et profond, un discernement exquis, le jugiment net et solide, l'imagination belle, la mémoire heureuse, une présence et une vivacité d'esprit admirable, il parloit facilement et bien, n'ayant jamais écrit ses sermons, qu'il meditait jusqu'aux termes" etc.

Hij schreef:

Reflexions sur un Libelle intitulé Information pour Nosseigneurs les Etats, et Instruction sur ce qui s'est passé au Synode de Ziriczee: pour les Eglises qui doivent composer le synode de Breda. Utr. *Impr.* 1692.

Examen de la Théologie de Mr. Jurieu, ou l'on traite de plusieurs points très-importans de la Réligion Chrétienne, comme du Principe de la Foi, de l'idée de l'Eglise, de la justification, de l'efficace du Batême, de la Polygamie, de l'Amour du Prochain etc. Et ou l'on fait voir que la doctrine de Mr. Jurieu sur ces Articles est non seulement contraire à celle des Eglises Reformées, mais aussi d'un très-dangereuse conséquence. La Haye 1694. 2 t. in 8°.

Hiertegen schreef Jurieu:

Défense de la Doctrine Universelle de l'Eglise et particulièrement de Calvin et des Reformés, sur le Principe et le Fondement de la Foi contre les imputations et les objections de Mr. Saurin. Divisée en trois Parties. Rott. 1695. 12°.

Suite de la Réponse de Mr. Jurieu, Idée des Sentimens de Mr. Saurin sur les Mystères de la Trinité et de l'Incarnation. La Réligion du Latitudinaire, avec l'Apologie pour la Sainte Trinité appellée l'Herésie des trois Dieux Rott. 1696. 8°. (Saurin *Histoire de la conduite de Mr. Saurin et de Mr. Jurieu, dans l'affaire qui s'agite depuis cinq ans*).

Remonstrances aux Eglises, qui doivent composer le Synode de Lewaerden. l'An. 1685. 4°.

Défense de la véritable Doctrine de l'Eglise Reformée sur le Principe de la Foi, contre le livre de Mr. Jurieu, intitulé: Défense de le Doctrine Universelle de l'Eglise. Utrecht 1697. 8°.

Justification de la Doctrine du Sr. Elie Sauvin, Pasteur à l'Eglise Wollonne d'Utrecht, contre deux Libelles de Mr. Jurieu, intitulé: Idées des Sentimiens de Mr. Saurin etc. et l'autre: La Réligion du Latitudinaire. Utrecht. 1687. 8°.

Suite de la Justification de la Doctrine du Sr. Elie Saurin etc. Utrecht 1697. 8°.

Réflexions sur les Droits de la conscience, ou l'on fait voir la Différence entre les droits de la conscience éclairée et ceux de la conscience errante, on réfute le commentaire Philosophique, et le livre intitulé Droits des deux Souverains, et on marque les justes bornes de la Tolerance civile en matiere de Réligion. Utrecht 1697. 8°.

Traité de l'Amour de Dieu. Utrecht 1701. 2 vol. 8°.

Traité de l'Amour du Prochain. Utrecht 1704. 8°.

Zijn *Traité contre l'Antechrist* gaf hij niet in het licht.

In de Bibliothéque Wallonne te Leiden berusten: *Lettres sur l'affaire de Mr. Elie Saurin, en* 1670.

Zie Chaufepié, *Dict. Hist. et Crit.* i. v.; *La vie et le mort de Mr. Elie Saurin*, achter zijn *Traité de l'Amour du Prochain; Hist. de l'Edit de Nantes*, T. III. P. I. p. 612; *Examen de Théologie de Mr. Jurieu*, p. 1—74; *Nouvelles de la République des Lettres Mai* 1701, Art. IV; *Catal. de la Bibl. Wallonne à Leyde*, p. 8; *Supplém.* p. 7, 9; Haag, *La France Protest.*; Hoefer, *Nouv. Biogr. gener.* Td. 43, p. 366; Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1701, bl. 706.

SAURIN (Jacques) werd den 6 Januarij 1677 te Nîmes uit een aanzienlijk geslacht, dat zich omtrent den staat en de letteren beroemd maakte, geboren. Zijn vader Jean Saurin

was er advokaat, en secretaris der koninklijke akademie van Nîmes: zijne moeder heette Hippolyte Tournier. De herroeping van het edict van Nantes verpligtte hen Frankrijk te verlaten. Zij vestigden zich te Genève, waar hun zoon zijne letteroefeningen aanving, doch ze staakte en de wapenen opvatte. In 1694 nam hij deel aan een veldtogt als kadet in de compagnie van Mylord Galloway, en in 1695 had hij een vaandel in het regiment van dien heer, dat in Piemont diende. Toen de hertog van Savoye vrede met Frankrijk had gesloten; keerde de jonge Saurin naar Genève terug en vervolgde zijne studiën in de philosophie en theologie onder Alphonse Turretin, Tronchin, Pictet, Leger, Minutoli en Chouet. Reeds voor hij zijn akademische loopbaan geëindigd had, was de roem zijner jeugdige welbespraaktheid verspreid. Zoo uitnemend waren de eerste proeven geslaagd van wat hij later zou worden, dat een ongewone schare zich rondom het gestoelte verdrong, waarop hij de eerste proeven van zijn' schitterenden aanleg zou geven. Eenmaal moest men zelfs de Kathedraal der stad voor hem openen, omdat kleiner lokaal onvoldoende was. In 1700 begaf hij zich naar Engeland, en verkondigde gedurende ruim 4 jaren te Londen met gedurig klimmenden opgang het evangelie. Daar hoorde hij den begaafden predikant Tillotson, en nam zonder verloochening van eigen zelfstandigheid, diens preekmethode ten voorbeeld. Hij trad ook in Engeland in den echt met Catharina Bouton, die hem 2 zonen schonk, Antony en Philippe, die beide hun vader overleefden. Redenen van gezondheid noopten Saurin naar Holland over te steken, waar hij reeds eenmaal op zijne reis naar Londen een korte wijle had vertoefd. Reeds had hij een en andermaal, onder grooten toeloop te 's Hage gepredikt, en was op het punt naar zijn standplaats te Londen weder te keeren, toen hij door eenige aanzienlijke gemeenteleden der hofstad, tegen een vaste bezoldiging werd aangesteld, om zich des voormiddags op den voorlaatsten Zondag van iedere maand te doen hooren. En toen, kort daarna eene plaats was opengevallen, onder de vier predikanten, die uit de menigte van vlugtelingen opzettelijk en uitsluitend geroepen waren tot het houden eener pasgeopende godsdienstoefening aan den avond van iederen rustdag, werd die betrekking aan Saurin aangeboden op 28 jarigen leeftijd, die hij tot op zijn dood toe waardiglijk bekleedde. Al spoedig mogt hij zich in eene populariteit verheugen, zelden geëvenaard en zeker nimmer door *één* kerkredenaar van zijn tijd overtroffen. Met bijna iedere leerrede die hij uitsprak, stak de faam de loftrompet luider, en weldra klonken hare schelle toonen ver buiten de hofstad. Men noemden hem den beroemden, den weergaloozen Saurin, den Chrysostomus der Protestanten, en met deze laatsten stemden zelfs Roomsch-Katholieken te zamen. Niet zelden verlieten de hevigste kritikasters het vaandel van Aristarchus, om weggesleept door den stroom zijner rede de breede rei zijner bewonderaars te vergrooten. Soms waren reeds veertien dagen te voren, de plaatsen aan den voet van zijne leerstoel besproken, en waar een groot aantal van hen die hem hooren wilden, gedurig onverrigter zaken moest wederkeeren, was men reeds verblijd, als men de sport van een der ladders kon magtig worden, die daar buiten tegen de muur, in de nabijheid van een geopend venster, voor het overtalrijk gehoor waren aangebragt. Het geheim van Saurins meesterschap over de gemoederen scheen, volgens den hoogleeraar van Oosterzee, aan wiens verhelderd werk over de kanselwelsprekendheid van Saurin wij deze bijzonderheid ontleenen, vooral daarin bestaan te hebben dat hij aan de eene zijde een onuitputtelijk rijke verbeelding, aan den anderen kant een helder denkenden, krachtig ontwikkelden geest bezat. IJverig in zijne betrekking van prediker voor aanzienlijken (hij was als *ministre des nobles* aangesteld), toonde hij zich niet minder gezet op den schoonen rang van vriend en helper der armen. Hij gaf het voorbeeld van onbekrompen weldadigheid en achtte het zich geen last maar een lust om pleitbezorger der behoeftigen bij de rijken en aanzienlijken te zijn.

Hij verdeelde de erfenis hem door zekeren Louis Lambert, met hem te Nîmes geboren en later in Holland gestorven, die hem tot erfgenaam van zijn aanzienlijk vermogen gemaakt had, tusschen de betrekkingen en geloofsgenooten van den gestorvene, ofschoon de eerste hem een proces over deze erfenis hadden aangedaan.

Behalve de vijf bundels leerredenen, die hij zelf ter perse mogt legge (de derde droeg hij, op een ontvangen wenk aan den koning van Groot Brittannien op, die hem begunstigde met een jaarlijksch pensioen, dat hij van 1717 af tot zijne dood genoot) was zijn leven ook aan andere letterkundigen arbeid gewijd, en vervaardigde hij voor den Engelschen prins eene handleiding voor de opvoeding van jeugdige vorsten. In de laatste jaren zijns levens schreef hij, op het voetspoor van Basnage en Durieu, brieven aan en ten behoeve van zijn vervolgde geloofsgenooten, die 1725—1727 zijn uitgekomen. Zijn theologisch hoofdschrift is echter de door hem vervaardigde tekst voor een prachtig plaatwerk over de Bijbelsche geschiedenis des Ouden en Nieuwen Testaments. Hij leverde een tekst, evenmin streng wetenschappelijk, als alleen praktikaal, maar door vorm en inhoud geschikt om te voldoen aan de behoeften van hen: „die de zekerheid wenschten te weten der dingen waarin zij waren onderwezen geworden", en toen de hooge prijs de verspreiding der prachtige folio-uitgave in den weg stond, gaf hij later deze Bijbelsche Verhandelingen in gewoon formaat in het licht, met weglating der gravuren. Ten allen tijde scheen er tusschen Saurin en de overige Haagsche predikanten, zoo al geen verwijdering, ten minste een zekere afstand bestaan te hebben. Intusschen bleef het bij dezen meestal stilzwijgenden en verborgenen tegenstand niet. Men bragt tegen de genoemde Verhandelingen in, dat hij vele proeven van belezenheid, maar weinig van zelfstandig onderzoek gaf, en wel verschillende gevoelens van anderen over betwiste punten vermeldde, maar zich vaak met de meeste zorgvuldigheid wachtte om beslissend zijne meening te zeggen, en de verkettering van Saurin over een vraagpunt der zedeleer verbitterde zijn laatste levensjaren. Bij de behandeling van Davids zalving door Samuel, beantwoordde hij de bedenking, hoe het mogelijk was, dat de Heer, behoudens de waarheid, aan dezen zijnen dienaar gelasten kon de eigentlijke reden zijner komst te verbergen, en enkel te zeggen, dat hij verscheen om te offeren. Hij loste die zwarigheid op in een afzonderlijk onderzoek, waarin hij naar het scheen de noodleugen niet onvoorwaardelijk afwees, en opzettelijk aanwees hoe de Allerhoogste, zonder Zijne aanbiddelijke volkomenheden in eenig opzigt te kort te doen, de waarheid in dit geval kon verbloemen. Zijn ambtgenoot Armand de la Chapelle zocht in een tal van fijne sophismen, Saurins verhandeling over den leugen te doen voorkomen als een hoogst ligtzinnig geschrift, dat den godsdienst aan den spot der ongeloovigen blootstelde, en Saurin zelven als een godlasterlijk mensch die God tot een leugenaar maakte. Niet te vreden met deze beschuldiging, wist hij het zoo ver te brengen dat Saurin voor de synode te Kampen en later voor die te 's Hage werd aangeklaagd, en de aangeklaagde gedrongen om wat hij in zijn grooter werk over de noodleugen geschreven had, afzonderlijk uit te geven en in beter daglicht te stellen. Eerst na dat de synode een wenk van hooger hand had ontvangen, om een einde aan dien twist te maken, ontving hij vier maanden voor zijn dood, een schriftelijke eerherstelling. Hij ontsliep den 30 December 1730. Zijn naam werd in lijkredenen en lijkdichten vermeld, schoon tegenover een tal van eervolle geschriften een bijna even groot getal is te plaatsen, ingegeven door een haat, die zelfs de dood niet verzoende. Men vindt verschillende afbeeldsels van Saurin, die door professor van Oosterzee vermeld worden in zijn *Jacques Saurin. Eene bladzijde uit de Geschiedenis der Kanselwelsprekendheid.* Rotterd. 1855. m. portr. 8°

In het Fransch overgezet: *Jaques Saurin. Une page de l'Histoire de l'Eloquence sacrée, avec un portrait et un autographe.* Bruxelles 1856. Later gaf de hoogl. *Nog iets over Jacques Saurin*, in de *Jaarboeken voor Wetens. Theologie.* D. XIII. 3 St. 1855, waarop onlangs (1869) een vervolg verscheen.

Hij schreef:

Sermons sur divers textes de l'Ecriture sainte. D. I. 's Hage 1708, D. II. ald. 1712, D. III. 1717, D. IV. 1720, D. V. 1728. Zij hadden zoo veel aftrek, dat elk deel terstond moest herdrukt worden. Van 1721—1725 verscheen van deze 5 deelen bij P. Husson te 's Hage een nieuwe uitgave, die in hetzelfde jaar (1725) te Genève werden nagedrukt. — *Sermons sur divers textes de l'Ecrit. sainte etc.* T. I—III. *cinq. ed. revue et corr. par l'Auteur.* La Haye, P. Husson, 1730,

1761, T. IV—VII. Ibid. 1745, 1755, 1767. Philippe Sautin, zoon van Jacques, overgebleven zijner twee zonen, voegde nog twee deelen bij. La Haye 1768, 8°. (fort inférieurs aux premiers), benevens *Nouveaux Sermons sur l'Histoire de la Passion de N. Sgr.* Holl. 1732. 2 Voll. 8°. Genève 1760. in 8°. in 't Hgd. Leipzig 1734. 8°. Later gaf hij er nog 3 deelen bij, zoodat er in 't geheel 15 het licht zien. Deze zijn ettelijke herhaalde malen herdrukt, b. v. Rotterdam 1749. 8°. *Sermons etc. et Nouveaux Sermons édition en gros caractères.* Lausanne M. M. Bousquet et Co. 1759—1761. 12 Vol. 8°. *Sermons etc. Nouv. édit. revue et corr.* La Haye, P. van Thol. Amst. G. van Herrevelt et D. J. Changuion 1749—1760. *Nouv. Sermons etc. troisième édit.* Amst. D. J. Changuion, 1776, 12 Vol. 8°. Paris 1829—1835 9 Vol. 8°. (in deze uitgave zijn de teksten naar de overzetting van Osterwald, zij wordt voorafgegaan door eene *Notice sur la vie et les écrits du célèbre orateur.* In 1769 gaf de abt Gauchat, *extraits des sermons de Saurin* 5 Vol. 8°. en in 1854 Weiss, *Sermons choisis de Saurin, avec une Notice sur la vie et les écrits de J. S.* Paris 12°. In Engeland verschenen te Cambridge 1775—1796 een Eng. overzetting van eenige leerreden in 6 dln. 8°. In Duitschland zette Rosenberg ze bijna alle over. Leipzig 10 Th. 8°. De 5 eerste deelen zijn door Jacob Schoolhouder in 't Ned. overgezet. Amst. 1712. 8°.

H. J. Caen, *Recueil de Documents relatifs à l'Eglise Française de Voorburg, concernant l'origine et l'état actuel de la dite institution religieuse* (La Haye) 1859 (on y trouve reproduit le sermon de Saurin à l'occasion de la dédicace du nouveau Temple, le 26 Août 1726, et le portrait de Saurin). Volgens Coquerel werden te Beaucaire in Languedoc in 1685, 286 deelen der preeken van Saurin te gelijk met een menigte Bijbels en Nieuwe Testamenten door de vervolgers der Hugenoten verbrand.

Discours historiques, critiques, théologiques et moraux, sur les événements les plus mémorables du Vieux et du Nouveau Testament; par M. Saurin, Min. du St. Ev. à la Haye, continués (depuis le Ve t.) *par M. Roques, Past. de l'Egl. Franç. de Basle;* (depuis le IXe t.) *par Mr. C. S. de Beausobre, Past. de l'Egl. Franç. de Berlin.* T. 1, 2. Amst. H. du Sauzet, 1720. T. 3 et suiv. La Haye, P. de Hondt, 1730, 1736, 1739, H. V. in 8°. Amst. 1728—1739. 6 Vol. in fol. fig. In alle exemplaren van dit werk vindt men op den titel van het eerste deel, Amsterdam of La Haye 1728; doch dit zelfde deel verscheen het eerst Amsterdam 1720 chez B. Picart. De platen, ten getale van 212 zijn tusschen 1705—1720 gegraveerd. Zij werden stukgewijze uitgegeven voor men er aan dacht ze in het werk van Saurin te voegen. Zij verschenen gezamentlijk met den Holl. titel: *Tafereelen der voornaamste geschiedenissen van het Oude en Nieuwe Testament*, enz. Amst. Fr. Halma, 1728. Bij Crevenna komt een soortgelijke verzameling voor met het adres 's Gravenhage bij Pieter de Hondt, 1728, ook met den Franschen titel *Les Figures de la Bible.* Amsterdam B. Picart, 1720.

Voor dat de Bijbel van Saurin (zoo werd dit werk genoemd) voltooid was, verschenen dezelfde platen met een korte beschrijving in het Ned. in 6 d. gr. fol. Een *Extrait des Discours sur la Bible* vindt men in de *Bibliothèque raisonnée des Ouvrages des Savans* T. II. p. 177. Verg. J. J. van Oosterzee, *Nog iets over Jacques Saurin* in de *Jaarb. voor Wetens. Theol.* D. XIII. St. 3 1855, en Brunet, *Man. du libraire*, T. III.

Abrégé de la Théologie et de la morale Chrétienne, en forme de Catéchisme. Amst. 1722. 8°. In 't Holl. *Kort begrip der Godgeleerdheid.* Amst. 1724. In 't Hgd. *Kurtzer Entwurff der Christlichen Theologie und Sitten-Lehre, in form eines Catechismi abgefasset, und wegen seiner Vortrefflichkeit aus dem Frantzösischen ins Teutsche übersetzet, nebst einer Vorrede Herrn D. Christian Friedrich Boerners, auch einigen hier zu dienlichen Registern von neuen erläutert.* Chemnitz 1728. *Jacob Saurins Kurtzer Begriff d. Christl. Glaub.-u. Sittenl. in Form. etc. Aus dem Franz. übers. von C. F. Gellert.* Chemnitz 1749, 1760. 8°.

Catéchisme. Amst. 1724. Genève 1725. Leipzig 1775. 8°. In 't Holl. *Catechismus of onderwijzing van de jeugd.* Amst. 1725.

Etat du Christianisme en France. La Haye 1725—1726. 8°. Holl. *Staat der Christenheid in Frankrijk.* Amst. 1726. 8°.

Réponse au Factum du Sieur Vincent Lambert. Rott. 1726. La Haye 1727.

Dissertation sur le mensonge. 2e édit. La Haye 1730. 8°.

Hierbij behoort:

Lettre circulaire du Consistoire de Leide, en date du 14 Juillet 1730, concernant la Dissertation de M. Saurin sur le Mensonge. Extrait du Registre des Résolutions de la Cour de Holl., Vendredi 27 Juil. 1731 sur la Requête d'Armand de la Chapelle (concernant la même affaire) en Holl. et Franç. 4°. *Apologie pour les Synodes et pour Mr. Saurin, etc. par Jer. Fransvrede, Past. et Prof. à Rotterdam.* Rott. J. D. Beman, 1731. *Verded. v. d. W. Syn.* en *v. d. Hr. Saurin* enz. Ald. 1731. *Réflexions sur la Déclaration Mr. Saurin a donnée au dernier Synode; et idée juste qu'on doit avoir de l'Apologie pour ce Pasteur, composée par Mr. Jer. Fr., par un des pasteurs de l'Egl. Wal. de Leide.* Leyden 1731.

Traité sur l'éducation des Princes. Onuitg.

Tot de uittreksels, door verschillende geleerden uit de werken van Saurin vervaardigd, behooren o. a.:

J. F. Durand, *l'Esprit de Saurin.* Lausanne 1767, 2 Vol. 12°.

L'abbé Piction, *Principes de la Religion et de la morale extraicts des ouvrages de Mr. Saurin.* Paris 1768. 2 vol.

"Une traduction modifiée de l'ouvrage de Durand."

L'abbé Gauchat, *Extraits de la morale de Mr. Saurin.* Paris. 1769. 2 vol. 8°.

Chenevière, *Chefs d'Oeuvres de Saurin.* Genève 1824. 4 voll. 8°.

Zedenleer. Rott. 1725. 8°.

Schets der Zedenleer. Rott. 1728.

Zie Saxe, *Onom. liter.* T. VI. p. 222, 223; *Anal.* p. 192; G. Stollii *ad Heumannum*, p. 429; Moshemii, *Hist. Eccl. Saec. XVIII.* § XXV, *Cat. Bibl. Bunav.* T. II. Vol. II. p. 1579; *Nov. Act. Erud.* 1740, *Octobri* p. 594—602, A. 1741; *Martii*, P. II. p. 341—348, 1742, *Septemb.*, P. II. p. 534 seq.; *Bibl. Brem.* Cl. III. p. 1097; Cl. V. p. 515, Cl. VII. p. 384; Mosheim, *Dissert. ad Hist. Eccl. pertin.* T. II. p. 417; Chaufepié, *N. Dict. hist. et crit.* l. c.; Le Long, *Bibl. Hist. de la France;* Ch. Weiss, *Hist. des Réfugiées Protest. de France*, T. II. p. 62—75; Coquerel, *Hist. des Eglises du Désert.* T. I. p. 239 suiv.; M. de Sayous, *Hist. de la Litt. Franç. à l'étranger*, T. II. p. 106, 124; *Lettres sérieuses et badines sur les ouvrages des Savans*, T. IV. p. 605; *Bibl. d'un homme de Goût; Biogr. anc. et moderne*, T. XL. p. 461 suiv.; Bernard, *Nouv. de la République des Lettres*, 1708, Févr. p. 191, 192; *La vie et le portrait de Mr. Saurin par l'auteur de la Bibl. dedié a Mr. Chion, Histoire des Saurinistes, par l'auteur des lettres badines, dedié a Mr. le Comte d'Obdam; Discours sur la charité et l'amour du Prochain, dédié a Mr. Huët; Question si un pasteur, quelque éloquent, qu'il soit, peut bien édifier ses ouailles, quand on est convaincu qu'il possède lui-même tous les défauts et tous les vices, contre lesquels il déclame en chaire, par A. de la Chapelle* (de 4 laatste ongedrukt); Maury, *Essai sur l'éloquence de la chaire*, p. 160; du Voisin, *Essai sur les Etudes et l'exercice du St. Ministère*, T. I. p. 311; Haag, *La France Protest.; Notice de l'édit. des Sermons*, Paris 1829; Weiss, *Notice à la tête des Sermons choisis; Biblioth. Franç.* T. XXII. 2e partie; Hoefer, *Nouv. Biogr. Univ.* T. 43, p. 369, suiv.; J. P. Roman, *Essai sur Saurin*, Strasb. 1836, 4°, ook afzonderlijk, *Notice sur la vie et les ouvrages de J. Saurin*, Paris 1854, Saurin, *Sermons*, T. I. p. 12, 16, *du Préf. Disc. hist. et crit.* T. IV. p. 216, 317 (1e edit.); *Bibl. raisonnée*, T. I. p. 400, T. II. p. 176, T. III. p. 278, T. IV. p. 206, 241, T. XXIII. p. 90 suiv., *Bibl. choisie*, T. XXV. p. 178, 179; *Nouv. de la Rép. des Lett.* Févr. 1708, p. 191—192; *Bibl. anc. et mod.* T. XII. p. 241, 247; *Journal Littér.* T. XIV. p. 108, 109; *Bibl. Franç.* T. XXII. P. II. Art. V; Brunet, *Manuel du libraire*, T. III. p. 298; *Sonnets et poesies legères du 18 siècle; Catal. de la Bibl. Walonne à Leide*, p. 10, 35, 37; *Supplem.* 18, 33, 46; Moreri; *Litt. et Mém. du baron de Pollnitz*, T. III. p. 281; *Levensb. v. ber. en gel. mann. met hedend. sterfg. en andere merkwaard.* Amst. 1731, D. IV. bl. 221—260; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. III. bl. 373—375, en *Aanteek.*; H. J. Koenen, *Geschiedenis van de vestiging en den invloed der Fransche vlugtelingen in Nederland*, bl. 171—375, 222—225; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Mosheim, *Predikkunde*, D. I. bl. 104—107; Hufeld, *het Christ. leeraarambt*, vert. door J. Busch Keizer, D. I. bl. 200; N. G. van Kampen, *Gesch. d. nederlandsche letterk.* D. II. bl. 596; Collot d'Escury, *Holl. roem*, IV. 2 st. bl. 408, 409; P. Nieuwland, *Letter- en oudheidk. verl.* D. I. *Voorr. Konst- en Letterb.* 1855, n°. 2; van Einem, *Kerkel. Gesch.* D. III 2. bl. 122; Ypey, *Gesch. d. Christ. kerk in de 18 eeuw*, D. VII. bl. 303 verv.; Kist en Royaards, *Archief*, bl. 291, 296; *Verdediging der Waalsche synode en van den heer Saurin* enz. door J. Fransvrede; van Senden, *Verded. van Bijbel en Openb.* D. I. bl. 282 verv.; J.

Teissèdre L'Ange, *Lijkrede op* S. F. J. Rau, bl. 90; *Aanteek.* 95; Koecher, *Catech. Hist.* bl. 163—166; Jaques Saurin en Théodore Huet, *Proeve van kerkgeschiedkundige kritiek, door* Ch. Busken Huet, Haarlem 1855; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.; Boekz. April, Junij, Julij* 1792, *Jan.* 1731, bl. 108; Arrenberg, *Naamr.* bl. 452; *Namen der Herv. predikanten te 's Hage*, ('s Hage 1851), bl. 14; Niemeijer, *Predigerbl.* III. S. 238; *Convers. Lex.*; Jöcher; Bauer, *Jenaische gelehrte Zeit.* 1752, S. 326; M. Lilienthal, *Theol. Bibl.* Th. S. 507; *Fortges. Samml.* S. 527; Bened. Born, *Neuer-öfnete Schatz-kammer aller Theol. Wissenschaft*, Th. I. L. 207; G. Stolle, *Analect. z. Hist. d. Theol. Gelahrth.* C. IV. § 10, S. 397; J. G. Walchius, *Cent. in die Catech. Hist.* vóór J. F. Buddeus' *Cat. Theol.* S. 134, in de aangeh. schrijvers bij v. Oosterzee in *Naschrift op J. Saurin* (1669) en *Repert. betreff. de Geschied. en Oudheidk.*, bl. 375.

SAURIN (PHILIPPE), zoon van den vorige, gaf, na den dood zijns vaders, diens leerredenen in het licht. In de Bibliothèque Walonne te Leiden berust: *Mémoire présenté au véner. Synode Wallon des Provinces-Unies assemble à Flessingue le* 31 *May* 1736, *par Phil. Saurin, fils de feu Mr. Jaq. Saurin etc.* 4°. Deze *Mémoire* is, volgens Marchand, niet ingediend; maar wel een ander »*présenté par C. G. de Peray, F. Martin et P. Saurin, contre les calomnies de Mr. de la Chapelle inserées dans le Babillard.* T. II. Art. 34.

Zie *Vorig artikel; Cat. de la Bibl. Wal. à Leide, Suppl.* p. 10.

SAURIN (PIERRE), waarschijnlijk zoon van Daniel Saurin, werd in 1680, predikant bij de Waalsche gemeente te 's Hertogenbosch. In 1686 (volgens Haag in 1697) legde hij aldaar zijn ambt neder om met Dalbus en Fauvalque de wilden in Hollandsch Guiana te gaan bekeeren.

Zie Haag, *La France Protest.; Past. de l'Egl. Wall. des Pays-Bas.* ms.

SAUSSAYE (J. G. CH. DE LA), hofkapellaan van koning Willem I, predikant bij de Waalsche gemeente te 's Hage en aldaar gestorven. Hij was ridder van den Ned. Leeuw en schreef:

Sermon sur l'insensibilité aux châtiments de Dieu et ses causes, prononée le 14 *Avril* 1784, *jour de jeûne dans l'Eglise Wal. de la Haye.* La Haye 1784. 8°.

Sermons sur divers textes de l'Ecrit. Sainte. Amst. 1810, 8°.

" " " " " " " 1813.

Sermons par feu etc. La Haye et Amst. 1817 avec portr. 8°.

Zie *Cat. de la Bibl. Wal. à Leide*, p. 38; *Suppl.* p. 50; *Konst- en Letterb.* 1813; *Tijdschrift voor kunsten en wetenschappen voor het dep. van de Zuiderzee*, N°. 4.

SAUSSAYE (J. R. C. S. DE LA) schreef:

Woordeboek vóór den artillerist. Fransch en Nederd. en *Nederd. en Fransch.* 's Hage 1817. kl. 8°.

SAUSSAYE (C. C. DE LA) med. dr. schreef:

Dissertatio Therap. medica Inaug. sistens aetiologiam generalem morborum aetatum. L. B. 1805.

Zie Holtrop, *Bibl. med. ac chir.* p. 312.

SAUTAIN of SAUTYN (GILLIS), afstammeling van het oudadelijk geslacht der baronnen van Frith in 't graafschap Valenciennes, leefde in het midden der 16e eeuw in Henegouwen. De opkomende Nederlandsche beroerten bewogen hem zich naar Brabant te begeven. Hij vestigde zich te Antwerpen en bekleedde er aanzienlijke ambten. Hier werd hem van stadswege den last opgedragen met Marnix van St. Aldegonde naar Parma te gaan en een verdrag met hem te sluiten. Na het overgaan der stad vertrok Sautain naar Holland en vestigde zich te Amsterdam. Hij huwde jonkvr. Petronella Wagtmans, die hem 9 kinderen schonk.

Zie Carpentier, *Hist. de Cambrais.*, p. 85; Kok; *Chr. v. h. Hist. Genoots.* D. VIII. bl. 28.

SAUTAIN (GILLES) of SAUTYN, raad der stad Amsterdam, lid van het gezantschap, in 1674 tot het sluiten van een verbond van koophandel tusschen Groot-Brittannie en de Algemeene Staten naar Engeland vertrokken.

Zie *Tweehonderdj. Gesch.* bl. 176, 197; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV. bl. 338; Kok.

SAUTAIN (Mr. NIKOLAAS), zoon van Willem Sautain en Theodora van Bamberk, was schepen en raad van Amsterdam, fiskaal van het collegie ter Admiraliteit en vervolgens bewindhebber der O. I. Maatschappij aldaar. Hij huwde in 1708 Clara Decquer, die hem 4 kinderen schonk.

Zie Kok.

SAUTAIN of SAUTYN (JACOB), zoon van Jacob Sautain en Ursula Hasel, werd den 1 Oct. 1648 te Middelburg geboren, maakte zich met zijn broeder, Johan Sautain, zeer vermaard door het uitrusten van commissievaarders of kaperschepen in de oorlogen met Frankrijk van 1689—1697 en 1702—1713. Zij bragten in zee voor eigen rekening 86 commissievaarders, gewapend met 1206 stukken, zoo metaal als ijzer geschut, bemand met 8520 koppen, die, gedurende de gemelde oorlogen meer dan 500 kruistogten deden, terwijl de kosten, hier aan uit eigen kas besteed, een som van 31 miljoen, een honderd en elf duizend gulden beliepen. Deze fregatten of commissievaarders voerden de gewone vlag van den Staat, alleen met dit onderscheid, dat ze, ten bewijze van bijzonderen eigendom, en uitsluiting van alle verdere rederijen, op den middenstreep beschilderd waren met het familiewapen der Sautains[1]). Ook was dit wapen uitgehouwen achter aan de spiegels, aan de campagnes of zonnedekken der fregatten en op de hakkeboorden der sloepen. Tevens pronkten de kleppen van de mutsen der sloeproeijers met dit wapen, als ook het jagt der eigenaren. Deze regt vaderlandsche onderneming werd door een gewenschten uitslag bekroond en deed de eigenaren van hunne kostbare uitrustingen, welverdiende vruchten plukken. Toen in 1691 een aanzienlijke en zeer rijke nederlandsch-smirnasche vloot, uit 36 schepen bestaande, den steven naar het vaderland gekeerd had, staken vijf zware koningsschepen van linie, onder het opperbevel van den ridder de Tourville uit de haven van Toulon in zee met plan om zich van dien vetten buit meester te maken. De fransche ridder werd, op de hoogte van kaap Bonne, door verscheidene schepen der heeren Sautain ontmoet. Deze leverden hem slag, en bestreden hem zoo manmoedig, dat hij met verlies van 300 dooden, een groot aantal gekwetsen en zwaar beschadigde schepen, genoodzaakt was de haven van Toulon wederom op te zoeken. Intusschen was de smirnasche vloot de baai van Kinsale in Ierland binnengeloopen, en werd van daar door de gemelde commissievaarders in Texel behouden binnen gebragt. — Van geen minder belang was de dienst, door de fregatten der heeren Sautain, eenigen tijd daarna aan het vaderland bewezen. Ter gelegenheid dat 's lands vloot, in de Noordzee, een neêrlaag had geleden, ontwierp de befaamde ridder Jan Bart het plan eene landing op het eiland Walcheren, 't welk zonder bezetting en van de meeste inwoners verlaten was, te beproeven, een plan, dat indien het gelukt ware, geheel Zeeland in 's vijands magt zou hebben doen vallen. 't Waren de kapiteinen der commissievaarders dier heeren die dit ontwerp verijdelden, althans de volbrenging er van deden mislukken. Van grooten dienst waren ook de fregatten, in de beide zeeslagen op den 28 Mei en 1 Junij 1692 tusschen de vereenigde engelsche en nederlandsche en de fransche vloten, op de hoogte van Kaap la Hogue, waar de onttroonde koning Jacobus II zich toen bevond, het gevecht van verre aanschouwde en aan den koning van Frankrijk kennis gaf van de nederlaag zijner vloot. Een der fregatten der Sautains, de *Zeven Provincien* genoemd, onder bevel van kapitein Evert de Liefde, een kloek en weerbaar vaartuig, voerende 46 stukken geschut en met 409 koppen bemand, was zóó deerlijk gehavend dat het naar Plymouth moest worden opgezonden. Op een anderen tijd redden eenige commissievaarders der Sautains een rijk geladen O. I. retourschip, na het reeds een en andermaal tegen vijandelijk geweld behoed te hebben, voor de derde maal, voor de haven van Duinkerken, uit een zóó dreigend gevaar, dat men op dit schip, niets anders dacht, of men zou zich binnen weinige oogenblikken hebben moeten overgeeven. De dappere kaper-

[1]) Een rood schild, waarop een zilveren helm rust, waaruit spruiten twee vlerken of vleugels, rood van grond met zilveren ruiten, tusschen beiden een vergulde maan. Dit wapenschild is gegeven in 1487, door Hertog Philips van Bourgondië aan Jaques Sautain en zijn echtgenoot Elizabeth van Portugal, zoo als blijkt uit een echt geschrift van P. A. de Launay, ridder, heer van Oisseul, lieutenant-gouverneur en kapitein-generaal van Brabant, de Nederlanden en Bourgondien, als heraut van wapenen van 't hertogdom Brabant, gedagteekend Brussel den 23 September 1619, uit de acte van legalisatie, er onder gesteld: door burgemeesteren en schepenen der stad Brussel, van dezelfde dagteekening, en uit de wapenkaarten van Henegouwen.

kapiteinen voorkwamen die ramp, en bragten het rijkgeladen kompagnieschip op de reede van Rammekens ten anker.

Vooral verdient vermelding het kloek bedrijf van twee fregatten der Sautains. De *Zeven Provincien*, gevoerd door den gezaghebber Gerardt van der Port, en de *Koningin Maria*, onder bevel van kapitein Andries Meyster, beide kloeke en welbemande schepen, door de eigenaars voorbedachtelijk uitgerust, om op te huiskomende fransche en spaansche zilvervloot te kruissen, ontdekten op de hoogte van St. André drie fransche oorlogschepen. Terstond maakten zij er jagt op, en na ze onder het bereik van hun geschut te hebben gekregen, deden zij den aanval met zulk een woede dat een der vijandelijke vaartuigen *l'Indiscret*, door den baron de Confernac gevoerd, na een hevig gevecht zich moest overgeven. Van desen vernamen onze beide moedige kaperkapiteinen dat de spaansche en fransche zilvervloot, op de hoogte der Terreneufsche banken, door storm en mist was verstrooid, en zich in een zwaar gehavenden staat bevond. Met deze gewigtige ontdekking, en het veroverde Fransche schip onder de vlag, begaf zich kapitein van der Port naar Engeland en deelde zijne ingewonnen berigten ten hove mede, waarop de koningin aan kapitein van der Port bevel liet geven, om de vereenigde engelsche en hollandsche vloot op te zoeken, en haar van zijn kondschap verslag te geven. Hij slaagde hierin gelukkig, bragt de zaak ter kennisse van den admiraal Rooke, met last der koningin, om, zonder eenig tijdverzuim, den steven naar Vigos aan de kust van Gallicie te wenden, waar de zilvervloot inmiddels was aangekomen. Onder begunstiging van een zware mist, en zonder van den vijand gezien te worden, kwam de vloot den 22 November 1702 in de baai ten anker. Des anderen daags deed de admiraal Rooke 2500 man aan wal gaan, die straks een aanval deden op het kasteel, het bemagtigden en de vereenigde engelsche en nederlandsche vloot gelegenheid gaven om den vetten buit, die op 26 miljoenen werd geschat, te vermeesteren. Geen geringe eer legden de Sautains hierbij in.

Geen kleine diensten bewezen ook de fregatten der Sautains aan het vaderland door hunne kruistogten op de fransche Groenlandsvaarders. Op zekeren tijd ontmoetten zij vier fransche oorlogschepen, die het oog op de nederlandsche Groenlandvaarders hadden, leverden ze slag en gaven alzoo den onzen gelegenheid, het gevaar, dat hun dreigde, te ontvlieden en onze vaderlandsche havens behouden binnen te loopen.

Het getal der door de Sautains uitgeruste commissievaarders in den grond geschotene, gerantsoeneerde of in de nederlandsche havens opgebragte fransche schepen wordt op 80 begroot. »Duizende matroozen kwamen hierdoor aan een bestaan, 's lands gemeene middelen werden er door bevoordeeld, verscheidenen handwerken en neringen bloeiden er door."

Jacob Sautain huwde den 19 December 1674 Aplonia Cortgenet, en verwekte o. a. bij haar Abraham Sautain, den 17 Augustus 1706 gehuwd met Vrouwtje Elias, dochter van Mr. Jacob Elias, raad der stad Amsterdam en bewindhebber der O. I. Maatschappij ter kamer der genoemde stad. Jacobs broeder Johan Sautain werd den 13 October 1650 geboren, trad 30 Maart 1677 in den echt met Catharina Snouck en verwekte bij haar verscheidene kinderen.

Zie van Wijn, *Aanmerkingen en Bijvoegselen op Wagenaar*, D. XVI. bl. 60, 61; J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. Zeew.* D. IVa. bl. 293, D. IVb. bl. 468; Kok.

SAUTAIN of SAUTYN (JOHAN), zoon van Johan Sautyn en Catharina Snouck, geboren 27 November 1694, begaf zich naar Neêrlands Indie en bekleedde aldaar zeer aanzienlijke posten, zoo als die van fiskaal van Samarang, opperhoofd van Sourabaije en Bantam, raad van justitie te Batavia, gouverneur van Madegaskar en raad-fiskaal van Indië. Hij trad te Batavia in den echt met vrouwe A. J. Dubbelcop, die hem twee dochters schonk, Maria Jacoba Sautain, die huwde met 1 Machiel Westphalen, 2 Jan Hendrik Cooitsen; Elisabeth Catharina Sautain, die te Batavia Mr. Frans van Beeftingh huwde en in 1750 met dezen naar het vaderland terugkeerde.

Zie Kok.

SAUTAIN of SAUTYN (Mr. JAN), geb. 1680, burgemeester van Amsterdam, werd in 1748 uit het bewind ontzet, en overleed 21 Mei 1750 in den ouderdom van omstreeks 70 jaren.

Zijn portret door Houbraken ziet het licht.

Zie Wagenaar, *Vad. Gesch.* D. XX. bl. 288; *Nederl. Jaarb.* D. IV. bl. 719; Kok.

SAUTAIN of SAUTYN (Mr. WILLEM), zoon van Willem Sautein en Theodora van Bamberk. Hij werd in 1708 thesaurier, in 1709 bewindhebber der O. I. compagnie, in 1720 kolonel der burgerij te Amsterdam, huwde Wendula Raal of Reael, dochter van Mr. Pieter Hendrik Raal of Reael, heer van Nigtevegt en vrouwe Eléonora Huydecoper van Maarseveen, die hem 3 dochters schonk. Hij overleed in Nov. 1731.

Zie *Levensbeschr. van beroemde mannen*, D. IV. bl. 523, 524; Kok.

SAUVAGE, SAUVAIGE, SANTVAGE, SYLVAGIUS (JEAN of JOHANNES), heer van Escaubecq, Itterbeeck, Bierbeeck enz., in den aanvang van 1455 in Bourgogne geboren, studeerde te Leuven, en werd er den 9 October 1478 licentiaat in de regten. Sommigen willen dat hij aan deze hoogeschool openbare lessen in de regtsgeleerdheid heeft gegeven, doch anderen ontkennen zulks, wijl zijn naam niet op de lijst der hoogleeraren voorkomt. Sauvage werd in 1503 president van den provinciale raad van Vlaanderen, doch in 1509 verwisselde hij die betrekking met die van kanselier van den raad van Brabant, in 1514 werd hij groot kanselier van Bourgogne en Spanje, en in 1515 wegens prins Karel gevolmagtigd om de heerlijkheid van Friesland over te nemen. Eindelijk werd hij in 1517 meester der rekesten (maître des requêtes) van den bijzonderen raad door Karel ingesteld, om, gedurende zijne afwezigheid, de Nederlanden te besturen, en in hetzelfde jaar werd hij naar Spanje gezonden om het bestuur met Ximenes te deelen. Hij overleed den 7 Junij 1518 en werd in de St. Gedula te Brussel begraven. Hij huwde Antoinete d'Ongnies, dochter van François d'Ongnies en van Marie d'Hérines. Zijn zoon Jean Sauvage, heer van Escaubecq en Bierbeeck, was kanselier van Brabant, groot kanselier van Karel V, en stierf te Saragossa in 1569. Zijne dochter Francoise huwde Engelbert van Daele, ridder, heer van Leefdaal en Weldre, kanselier van Brabant. Sauvage was zeer bevriend met Erasmus, die hem grooten lof toezwaaide.

Hij schreef:

Epistola ad Erasmum, ged. Brux. 8 Julii 1516, voorkomende in *Opera Erasmi*, T. III. P. II. col. 1561. Een brief van Erasmus aan Sauvage, uit Antw. 1 Junij 1515, vindt men t. a. p. P. I. col. 155.

Traité du Chancelier de Bourgongne sur les prétentions et différens, qui sont entre les Maisons de France et de Bourgongne ou d'Austriche, touchant plusieurs grandes terres et Seigneuries; fait du temps de Maximilien I. in *Mantissa Codicis Juris Gentium diplomatici* van Leibnitz. Honov. 1700. P. I. 1—6.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 475; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 739; Paquot, *Mém.* T. III. p. 51; Christijn, *Tomb. des hommes ill. du cons. privé* (1674) p. 8, 9; Fléchier, *Hist. du Card. Ximenes* (Brux. 1712), p. 520, 521; van Gestel, *Hist. Mechl.* T. II. p. 3; *Supplem. aux Trophées de Brabant de Butkens*, T. I. p. 171; *Basilica Bruxel.* P. I. p. 47, 80, 81; Erasmi *Opera*, T. III. Col. 179, 180, 214, 215, 252, 268, 270, 1625; Hopperus, *Recueil des troubles des Pays-Bas*, P. IV. Ch. 4, p. 102; J. d'Hollander, *Mémoires*, p. 379; Le Carpentier, *Hist. de Cambrai*, P. III. p. 234, 644, 1004, 1005, 1089; Boxhorn, *op Reigensbergh, Chr. v. Zeel.* D. II. bl. 385; te Water, *Verbond der Edelen*, D. III. bl. 286; Groen van Prinsterer, *Archives*, T. II. p. 59, 62, 64, 162; Du Rieu, *Intred. v. Karel V te Dordr.* bl. 136.

SAUVAGE (JAN LE), heer van Escaubeck, was onder de gevolmagtigden der Verbonden Edelen, om 't verdrag met de landvoogdesse te sluiten, en zag zich genoodzaakt de Nederlanden te verlaten. Terwijl hij uitlandig was, besloot Alva hem als schuldig aan de misdaad van gekwetste majesteit te houden, en uit dien hoofde zijn lijf en goed verbeurd te verklaren.

Zie van Meteren, *Ned. Hist.* B. III. bl. 49; te Water, *Verb. d. Edel.* D. I. bl. 433; D. III. bl. 284; D. IV. bl. 424.

SAVERY, SAVRY, SAVRÉ, SAVARY of SAVERIUS SAVERINUS. Zie SAVERY.

SAVERY (JAQUES of JACOB), broeder van Roeland Savery. Men is het niet eens wanneer hij te Kortrijk geboren is, sommigen willen in 1545, anderen in 1570. Hij was een der beste leerlingen van Jan Rol en, volgens van Mander

een »vlijtig, net, oplettend en onvermoeid schilder." Van zijne kunst komt weinig voor.

Een *Boerenkermis*, vol figuren, in waterverw werd in 1748 met *f* 51 betaald en een dito vol gewoel voor *f* 50. Er zijn 4 stuks *landschappen* naar of door hem zelven gegraveerd.

Zie v. Mander, *Levensb. der schild.* D. I. bl. 325; G. Hoet, *Cat.* D. II. bl. 111; *Cat. door P. Terwesten*, bl. 351; Immerzeel; Kramm.

SAVERY (JACOBUS), mogelijk een zoon van den vorige, zeker althans aan die familie verwant. Hij was plaatsnijder en boekverkooper te Dordrecht, uitgever der *Historien der Martelaren enz. Gedruckt te Dordrecht, by Jacob Braat, voor Jacobus Savry, woonende in 't kasteel van Gendt, in 't jaer* 1657 in fol.; of hij deel had aan het aantal in dit werk voorkomende platen, door de graveerstift der Savery's bewerkt, is onbekend. Hij werd den 2 Junij 1665 als krankzinnige opgesloten.

Zie Kramm; Abcoude, *Naamr.* bl. 320.

SAVERY (JAN of HANS), neef van Roeland Savery, werd volgens deze in 1590, volgens geene in 1597 te Kortrijk geboren. Hij vestigde zich te Utrecht, waar zijn oom Roeland woonde, en komt van 1629—1636 als lid van het St. Lucas gild, aldaar voor. Volgens sommigen is hij er in 1655, volgens anderen in dat jaar in Engeland overleden. Hij schilderde in 1651 te Oxford *een zeer groote nooit gecopieerde dodo — afbeeldsel op het Tradiscant-Ashmoleasche Museum.* Hij schilderde *landschappen*, in den stijl van zijn oom Roeland. 13 meerendeels door hem geëtste en zeldzaam voorkomende prenten worden door Nagler beschreven.

Zie *Konst- en letterb.* 1849 N°. 8; Kramm.

SAVERY (ROELAND), broeder van Jacques Savery, werd in 1576 te Kortrijk geboren en door dezen in het schilderen van vogels en viervoetige dieren onderwezen. Ook legde hij zich op het afbeelden van landschappen, bergpartijen en watervallen toe. Keizer Rudolf zag zijne kunst, vond er smaak in, nam hem in zijnen dienst en bevorderde zijn vertrek naar Tyrol, waar hij zich, verder naar de natuur bekwaamde. Twee jaren later keerde hij met een schat van teekeningen, waarvan hij zich bij het componeren zijner landschappen bediende, terug. In de galerij te Praag schilderde hij verscheidene Boheemsche en Tyrolsche landgezigten, die door Gilles Sadeler en anderen in het koper werden gebragt. Na den dood van keizer Rudolf, in 1612, keerde hij naar Utrecht terug en overleed in 1639. Immerzeel schrijft: »hij had den uitvoerigen schildertrant van Paulus Bril en Jan Breughel. In sommige zijner stukjes is de toets niet vrij van stijfheid en het koloriet wat blaauw; doch zijne ordonnanties zijn vindingrijk en gevarieerd en veelal aangenaam van toon en effect. De beelden en dieren, die hij er in te pas bragt, zijn fraai van teekening en geestig van penseelbehandeling. Kramm deelt een *Extract uit het Register van de Resolutien der Ed. Mog. Heeren Gedeputeerde 's lands van Utrecht, Jovis den 21 December* 1626 mede, waaruit blijkt hoe hoog zijn kunst gedurende zijn leven werd gewaardeerd. Zijn portret gaat uit.

Het Haagsche Museum bezit van hem het door Houbraken met lof vermelde stuk *Orpheus de dieren tot zich lokkende.* Voorts zijn zijne schilderijen in de voornaamste kabinetten aanwezig, vele zijn er van in plaat gebragt. Hij zelf etste in Nieulant's trant een zeldzaam voorkomende plaat, voorstellende *een klein boschachtig landschap* met een grooten ouden boom op den voorgrond, op den achtergrond links, een houten brug, bij het water twee mannen en eene vrouw met een kind, door Kramm beschreven. Zijn portret is door P. Moreelse geschilderd en door Geertruy Roghmans gegraveerd, met een bijschrift tot zijn lof van Hendr. Lamb. Reghman, a°. 1647.

Zie van Mander, *Levens der Schild.*; Houbraken; J. C. Weyerman; de Bie; van Gool; Immerzeel; Kramm; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SAVARY (SALOMON), (niet Sebastiaan, gelijk van Eynden en van der Willigen en Immerzeel willen) neef van Roeland en Jacques Savary, werd in 1594, mogelijk te Amsterdam (niet gelijk Basan schrijft in 1651 in Zeeland) geboren. Hij was daar een bekwaam teekenaar en plaatsnijder, en huwde er den 2 Januarij 1616 Mayke Pantin.

Hij graveerde vele prenten en boekplaten, zoo wel naar eigen teekeningen, als naar Rembrandt, Cuijp, Quast en anderen. Die waarin kleine figuurtjes voorkomen, zijn vooral lief en geestig geëtst, en trekken op de kunstmaald van Callot.

Men heeft van hem:

Koning Karel I van Engeland, naar *A. v. Dyck*, fol.

A. Colvius, naar *A. Cuyp*, 1646. ov. in fol.

D. R. Camphuysen, naar *J. Castellijn*, in fol.

R. W. Wybma, *kniestuk*, naar *J. de Backer*, in fol.

G. van Heesdonck, naar *Lievens*, 1640. in fol.

R. Anslo, naar *Rembrandt.*

Advocaat Tolling, als voren.

P. P. Rubbens, ov. in fol.

Claude Saumaise, ov. in fol.

Isaac Saulius, *past. v. Zierikzee*, in fol.

S. Episcopius, in fol.

Adr. Leeghwater, naar *Ph. de Keyser*, in 4°.

Een man met een breeden hoed, naar *C. Honthorst*, in fol.

Jong Officier, *borststuk*, *Rem. S. Savry* exc.

Oud Officier met korten baard, *kopij naar Rembrandt*, 8°.

Een idem, *rijk gekleed*, naar *Rembrandt*, gr. 8°.

Christus drijft de koopers en verkoopers uit den tempel, naar *Rembrandt.*

Christus voor Pilatus, als voren.

De Schatpenning, *vergroote kopij naar idem.*

St. Hieronymus, in 4°.

Idem, *kopij naar Rembrant*, in gr. fol.

De barmhartige Samaritaan, naar *idem.*

Zes stuks in *de Blijde inkomst van Maria de Medicis te Amsterdam*, gr. fol.

Zes bladen, om aan elkaar te hechten, bij het werk *Discessus Hispanici Praesidii Trajecti ad Mosam, anno* 1633, *die* 23 *Augusti*, door sommigen aan J. v. Velde toegeschreven.

Zes bladen voorstellend een *Ridderlijke optogt in eene Nederlandsche stad.*

Drie bladen, *de huwelijken*, naar *J. Saenredam.*

Een Spanjaard voor eene zittende Dame, in fol.

Zestien bladen, *boerengezelschappen*, in fol.

Een en vijftig stuks in J. van der Veens' Adams appel, Amst. 1642. 4°.

Zeventien voorstellingen uit Ovidius (?)

Zes bladen boerengezelschappen.

Zestien kleine bladen, *voorstellende Hollandsche gebruiken en zeden.*

Zes stuks vrouwen in rijke Holl. kleederdragt, in 8°.

Twaalf stuks Hollandsche boeren en andere figuren, naar *P. Quast* in 8°., waarvan copijen bestaan.

De vijf zinnen naar denzelfden, in 8°.

Zes bladen met groteske figuren, getiteld Jan-liagels (Janhagels?) Camfique, 1628 zeldz.

Zestien bladen met verschillende Dieren, getiteld: *Warande der Beesten*, in 4°.

Zes bladen met verschillende schepen, in gr. 4°.

Een landschap met koeijen in de weide, naar *Potter*, in 4°. Sommigen schrijven die blad aan J. Visscher toe.

Eenige platen bij het groote werk van Thibault, *Académie de l'Epée* enz.

Zie van den Eynden en van der Willigen, *Gesch. d. Vad. Letterk.* D. I. bl. 153; Immerzeel; Kramm.

SAVOYEN (KAREL VAN) werd in 1629 te Antwerpen geboren, was een leerling van Sebastian Stoffkopf, werd in 1635 lid van het St. Lucas gild, vestigde zich te Amsterdam, doch overleed niet in 1669 te Antwerpen, in den ouderdom van 50 jaren, wijl het blijkt dat hij in 1680 nog leefde. Hij schilderde kleine, meest naakte beeldjes uit de mythologie, en bezat een grootere bedrevenheid in het koloriet dan in het juist teekenen der omtrekken. Dat hij ook levensgroote historiele stukken heeft vervaardigd blijkt uit zijne *Diana wordt Adonis door Venus ontschaakt*, ten tijde van Jan Vos, die deze schilderij bezong, in bezit van Mr. Willem Blaauw te Amsterdam. Kramm vermeld nog van hem:

Venus en Cupido, levensgroote beelden.

Joseph in de gevangenis.

Een Musiek van drie aangename portretten.

Een Altaarstuk voor de kerk op de Nieuwe Voorburgwal te Amsterdam (1656).

Een afteekening van het kruis voor die op de Nieuwe-Zijds-Achterburgwal uitstak.

Mogelijk zijn de geëtste prentjes *De vlugt in Egypte*, 12 kl. bladen met soldaten en officieren, en 6 kl. idem *kleederdragten van den Franschen adel onder Lodewijk XIII*, ook van hem.

Zie van den Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Vos, *Ged.* D. I. bl. 389; Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterd.* D. II. bl. 113, 116.

SAVRY (Sebastiaan). Zie SAVERY (Salomon).

SAUZET (Jean François du), tooneeldichter, bloeide in het midden der 18e eeuw.

Hij schreef:

Thelamorus, treurspel, gevolgd n. h. Fr. Amst. 1743, 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I.b. bl. 189.

SAZ (Christiaan), tooneeldichter, van wien bekend, doch zonder jaartal uitgegeven zijn:

De gewaande zedigheidt betrapt, klsp. 's Gravenh. z. j.

Arlekijn door liefde, klsp. Ald. z. j. m. pl. kl. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, t. a. p.; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, t. a. p.

SAXE, SAXIUS, SACHSIUS (Christophorus), werd den 13 Januarij 1714 te Eppendorf in Saksen geboren, en begaf zich in 1735 naar Leipzig, waar hij zich, op raad van Fredericus Otto Menckenius, onder Joh. Fredericus Christ en Joh. Aug. Ernesti op de oude letteren toelegde, en in 1738 philosophiae magister werd. Van dien tijd af tot 1746 gaf hij verschillende beoordeelingen zoo in de *Acta Lipsiensia diurna* als in de *Nova Acta Eruditorum*, en hield zich onledig met het geven van privaat onderwijs aan eenige jongelieden van aanzienlijken huize. Juist had hij het voornemen zich te Leipzig als magister neêr te zetten en onder dezen titel openlijke lessen voor de aldaar studerende jeugd te houden, toen hij door J. de Back werd uitgenoodigd, zich naar 's Hage over te komen, en de geleerde opvoeding zijner zonen op zich te nemen. Het gevolg hiervan was dat Saxe als geleerde ook hier te lande meer bekend werd en in 1752 te Utrecht tot buitengewoon, en in 1755 tot gewoon hoogleeraar in de oudheden en fraaije letteren werd aangesteld: sedert werd hem van tijd tot tijd het onderwijs in nieuwe vakken der oude letteren en geschiedenis opgedragen.

Schoon Saxe de oude letterkunde in haren geheelen omvang beoefende, zoo waren het echter vooral de historia literaria en oudheidkunde, waarin hij bijzonder uitmuntte. Zijn hoofdwerk is zijn *Onomasticum literarium*, dat nog zijn waarde niet heeft verloren en door geen beter is vervangen. In 1757 geraakte hij in een letterkundigen strijd met Petrus Burmannus Secundus, vroeger voerde hij er een met Beaufort. De eerste vooral werd aan beide zijde met hevigheid gevoerd. Zijn hoogen ouderdom belette hem het *Eponymologicum* van Reinesius, gelijk hij gewenscht had, in het licht te geven.

Hij overleed den 3 Mei 1806 in den hoogen ouderdom van ruim 92 jaren en werd den 6 daaraanvolgenden plegtig in de Luthersche kerk te Utrecht ter aarde besteld. Saxe was lid van verschillende geleerde genootschappen zoo als te Jena, Vlissingen, Haarlem en Utrecht. Zijn portret, fraai gegraveerd, staat voor 't laatste deel van zijn *Onomasticon*.

Hij schreef:

Vindiciae secundum libertatem pro Maronis Aeneide, cui manum Johan. Harduinus, nuperus assertor, injecerat. Lipsiae, 1737, 4°.

Beoordeeling van Beauforts Rom. geschiedenis gedurende de 5 eerste eeuwen, in *Nov. Acta erud. mense Junii* 1741, *Epicris. Phil.* in *Miscell. Lips. Novis* 1742, 8°. Vol. I. Part. I. p. 40—79, Vol. II. Part. III. p. 400—495, Part. IV. p. 620—719, Vol. III. Part. II. p. 235—329 en Part. IV. p. 743—749. Hiertegen schreef Beaufort *Remarques sur la Critique d'un certain Allemand*, achter zijn werk, *sur l'incertitude de l'Histoire Romaine.* La Haye 1750.

Beoordeeling van *Julii Pontederae Antiq. Latin. Graecarumque enarrationes.* Patavii 1740. 4°. in *Nov. Erud. Act.* 1743, *mense Aprili* p. 193, *mense Majo* p. 274—286.

Apologia pro celeberrimo Rusticorum Latinorum editore (*h. e. Jo. Matthia Gesnero*).

Commentarius de Henrico Eppendorpio. Lipsiae 1745. 4°.

Lapidum Vetustorum Epigrammata et Periculum Animadversionum ad aliquot classica Marmora Taurinensia. Lipsiae. 1746. 4°. — Sebastianus Donatus in T. I. Supplem. ad *Nov. Thes. Inscriptionum.* Lucae 1765. fol. a p. 541—634 totum librum typorum formulis renovavit."

Ad Leg. 2. Cod. de aedificiis privatis. L. B. 1751. 4°.

Oratio pro Antiquitatis scientia. Traj. ad Rhen. 1753. 4°.

Disputatio de Jure rei Monetariae apud Batavos. Traj. ad Rhen. 1754. 4°.

Oratio solennis de artium Graecarum Romanarumque judicio recte regundo. Traj. ad. Rhen. 1755. 4°.

In 't Nederd. *Redevoering over de noodzakelijke verbeteringen des hedendaags heerschenden smaaks in de konsten; naar dien der Grieken en Romeinen.* Utrecht. 1755. 4°.

Diptychon Magni Consulis, nunc primum luce publica donatum, animadversionibusque illustratum. Hagae Comit. 1757. fol.

Observationes Antiquario-Philologicae ad vetus Chirographum Thesauri Muratoriani, mancipationis formulam continens. Traj. ad Rhen. 1757. 4°.

Prof. Christoph. Saxens Antwort auf des Herrn D. Christ. Wilhelm. Kästners Schreiben an den Herr ausgeber der Unpartheyischen Critick. in *Unp. Crit.* Vol. VI. P. V. p. 393—404.

Praefatio ad Joh. Alstorphii de Hastis veterum, opus posthumum, nunc primum in lucem editum cum multis tabularum aenearum iconibus. Amst. et Lips. 1757. 4°.

Onomasticon Literarium, sive Nomenclator praestantissimorum omnis aevi scriptorum, praecipue Graecorum et Latinorum verisimilibus, quantum fieri potuit temporum notis et scholis domesticis accommodatus. Traj. ad Rhen. 1759. 8°.

Christophorus Saxe Lectori aequo et humano salutem et officia! Traj. ad Rhen. 1761. d. XV Januarii. 't Geen ook tot titel had kunnen voeren: *Elenchus censurae, quam Fr. Burmannus orationi funebri in obitum Guilielmi Irhovii* (Traj. ad Rhen. 1760) *inserere ausus erat, eaque deinceps charta versioni Batavae Depulsionis adiecta est.*

Oratio in Septem Artium Liberalium Magistros. Traj. ad Rhen. 1761.

Christoph. Saxi Justa Depulsio immanis calumniarum atrocitatis, qua in se ab aliquot annis, inprimis scripta ad fratrem theologam Epistola grassatus est Petrus Burman minor, alias secundus, mansuetudinis olim disciplinae indocilis tiro, nunc literarum humaniorum professor. Traj. Batav. 1761. 4°. In 't Nederd. *Rechtmatige Afweering der verregaande lasteringen op hem sedert eenige jaren uitgespogen etc. met eenige ter waarheid dienende Stukken en Aanteekeningen vermeerdert te Utrecht en Amsterdam.* 1762. 4°.

Epistola ad Baronem Santhorstianum, hoc est, Petrum Burmannum minorem. Traj. Bat. 1762. 4°.

Nodige Aanmerkingen van Christoph. Saxe — *op de wijdlopige Dedactie der zoogenaamde verdediginge van Meester* Pieter Burman, *Professor te Amsterdam.* Utrecht 1764.

Tom V. Virgilii Maronis Operum, sive Monumentorum per totum opus sparsorum Index. Aere et sumtibus Guilielmi Justice, Henrici f. Roter. et Hagae Comit. 1764. 4°. en 8°.

Diatribe Academica de dea Angerona. Traj. Bat. 1766. 4°.

Quaestiones Literariae ex bonarum artium, Historiae potissimum universae, Rhetorices, Poëtices, Antiquitatis Graecae et Romanae, item Critices Latifundiis selectae, et in usum colloquiis dialecticis certantium, viae et rationis quadam formula degestae. Traj. Bat. 1767. 8°.

Aanteekeningen op de Ned. overzetting van Sjaw's reizen. Utr. 1773. 4°.

Epistola ad Vir. amplis. Henr. van Wyn, Jctum etc. de Veteris Medici ocularii gemma Sphragide prope Trajectum ad Mosam nuper eruta. Traj. ad Rhen. 1774. 8°. cum fig.

Onomasticon Literarium, sive Nomenclator Historico-criticus praestantissimorum omnis aetatis, populi, artiumque Formulae Scriptorum, item monumentorum maxime illustrium ab orbe condito usque ad Saeculi, quod vivimus, tempora digestus, et verisimilibus, quantum fieri potuit, annorum notis accommodatus. E recognitione longe auctiori, et emendatiori, ita ut non tam editio altera, quam novus omnino Liber censeri debeat. P. I. Traj. ad Rhen. 1775. 8°. P. II. 1777. 8°. P. III. 1780. P. IV. 1782. P. V. 1783. P. VI. 1786. P. VII. 1790. P. VIII. 1793. 8°.

J. L. E. Puttmannus heeft in *Miscell. Libro.* Lips.

1798. 8°. CXL p. 899, eenige *Anamadversiones* op Tom. VII gegeven.

Oratio de Veteris et Medii aevi Historia in Academiis potissimum discenda, docendaque. Traj. ad Rhen. 1776. 4°.

Dionysii Catonis Disticha; melius digesta et ad communem quorundam locorum, vitaeque humanae disciplinam accommodata in usum Gymn. Hieron. Traj. ad Rhen. 1778. 8°.

De *Ara Romana in meditullio urbis Rheno-Traj., haud ita pridem effossa* in *Verhandel. uitgegev. d. d. Holl. Maats. d. Wetens. te Haarlem.* 1780. D. XIX. St. 2, 3, bl. 143—174.

Anamadversiones in veteris cujusdam Medici opthalmici gemmam Sphragidem numero vicesimam, necdum editam, in *Verhandel. uitgeg. door het Zeeuwsch Genoots. d. Wetens. te Vlissingen.* D. IX. 1782. bl. 275—299.

Museum Numarium Milano-Viscontianum, hoc est, quod vir illustris Gisbertus Franco de Milaan Visconti etc. apparatum servavit et locupletavit. Traj. ad Rhen. 1782. 8 mai. Alleen de *Praefatio* en het eerste gedeelte, behelzende de oude Gr. en Rom. munten, zijn van Saxe, het overige van prof. Bondam.

Tabulae Genealogicae, sive Stemmata Deorum, Regum, Principum, virorum illustrium, qui per id tempus, quod Varroni Mythicum dicitur, vel vixisse, vel populis, a se nominatis, ortum dedisse, vulgo creduntur, ad fidem Hesiodi, Apollodori, Hygini, et aliorum, sic contexta, ut pervetus rerum memoria, civitatum diversarum, inprimis Graecarum propagines, Scriptorumque Annales et Poëtarum carmina probabiliter intelligi possint. Traj. ad Rhen. fol. mai. *Tabulii XXVII Epil. et Ind. elem.*

Monogrammata Historiae Batavae a vetustissimis inde temporibus usque ad saeculi, quod vivimus, annum tertium decimum etc. adumbrata, cura et stilo C. S. Traj. ad Rhen. 1784. 8°. mai.

Jac. van Vaassen, Icti, Anamadversionum Historico-criticarum ad Fastos Romanorum sacros Fragmenta etc. ad fidem superstitum chartarum digessit et nonnulla scitu necessaria cum de Auctoris harum observationum vita, tum de triplicis Fastorum generis Monumentis, Picturis et Interpretibus praefatus est. Trajecti ad Rhen. 1735. 4°.

Series lectionum quotidianarum Gymnasii Hieronymiani. Traj. ad Rhen. 1776. 4°.

Laudatio Caroli Andreae Dukeri, in solenni hominum eruditorum Panegyri peracta. Onomastici Literarii Partis sexti Corollarium esto.

Onomastici Literarii Epitome, tam Historiae universae quam reliquarum artium fidei aestimandae rectrix, sive Fasti scriptorum veteris et medii aevi, verisimilibus, quantum fieri poterat, accuratioribusque subinde, quam in prima editioue temporum notis, nec non paulo maiori numero digesti. Traj. ad Rhen. 1792. 8 Mai.

Scholia Literario-critica ad L. A. Muratorii Novum Thesaurum Inscript. Missus primus, in Actis Liter. Societ. Rheno-Traj. 1793. p. 1—72.

Nuncius et Admonitio de Richardi Bentleii Epistola, qua Chishulliana Inscriptionis, ut vulgo dicitur, Sigeae interpretatio expenditur l. c. T. II. 1795. p. 1—18.

Scholia Literario-critica ad Muratorium Missus secundus Ibid. p. 169—290.

Oratio honoraria in Legis Regiae Patronos, habita die XXVIII Martii 1793. *cum Magistratu Academico se quartum abdicaret.* Traj. Bat. 1798. 4°.

Christ. Saxi et Jo. Luzac, Orationes Academicae duae, quarum prior est in Leges Regiae Patronos, posterior de Socrate cive. Accedunt censurae Germanice scriptae. Editio repetita et aucta curante Henr. Carol. Abrah. Eichstadio. Lepsiae 8°.

Scholia Literario-critica, in Murat. Thes. una cum Analect. quibusdam ad duos superiores Missus. In *Act. Lat. cit.* T. III. p. 1—110

Zie Saxe, *Onom. litter.* T. VIII. p. 24 seq.; *Add.* p. 443; Heynius, in *Add. et corrig. ad Tom. I, Virgilii*, p. 196, ed. *Primae;* P. Burmannus Sec. *ad Virgilium, Stell.* 5, *fol.* 3, en *ad Anthol. Vet. Epigramm. L. I. Epigr.* C. XI. p. 91; J. F. Noltenii, *Lex. Antibarb.* p. 886 et 1647; Jac. Phil. d'Orvillius, *in Jo. Ludov. Vhlii Sylloge Nova Epistol.* Vol. I. p. 92; Dez. *ad Charit.* p. 646; Fabricii, *Bibl. Lat.* L. I. XII. p. 307, ed. Ernesti; Hagenbachius, *Observ. Miscell. nov.* p. 369; Dez. in *Epist. ad Jo. Ern. Emm. Walchium in Persecut. Christian. Neron. in Hispania uberiori Explan.* p. 34, en in *Diptycho Brixiano Boethii*, p. 68; F. C. Harlesius, *De vitis phil. nostra aëtate clar.* Vol. I. p. 211—243; *Hambergero-Meusiliana Germ. erud.* P. VII. p. 43—45; ed. Vea. Seb. Ravii, *Orat. Pan. in natal. CL. Acad. Traj. Ser. Profess.* LXXXV; Corn. Val. Vonck, in *Praef. ad Faleti Bell. Sicambric.* Noviom. 1749; Klotzius, in *Anti-Burmanno*, p. 7; Wytenbachii, *Vita Ruhnkenii*, p. 288; Klotzii, *Acta Liter.* Vol. I. P. IV. p. 386; Vol. IV. P. I. p. 98 seqq., Vol. VII. P. IV. p. 407—414, 419—422; *Bibl. Crit.* Vol. II. P. I. p. 132, Vol. II. P. III. p. 94, P. VIII. p. 130—138; F. O. Menckenius, in *Miscell. Lips. Nov.* Vol. VI. Part. III. p. 572! *Bibl. Univ. Theod. Berol.* T. LI. p. 285—287, 1781, T. LVI. P. I. p. 255, 256; *Exerp. ex Ephem.* 1794, n°. 128, p. 150; *Nova Gotting.* 1745, *aul.* n°. LX. p. 503, 504, 1747, *Jan.* p. 7 757, p. 118 seq.; num. 130 p. 1283, seqq., 1766, P. 91, p. 7,26, 1775, P. 95, p. 812—815, 1777. p. 62, 1747, P. 62, p. 575, 1778, P. 65, p. 526—528, 1799, N°. 23; *Nova Lipsiens.* 1747 *Januar.* p. 39, 40, 1753, *Jan.* p. 435, 1756 *April*, p. 249, 1757 *Octobr.* p. 721, 1760, *April*, p. 297, 1761, *Octobr.* p. 659, 1775 n°. LVII p. 449—453, 1776, 84, p. 683, 1778, 87, p. 289—291; Nic. Barkey, in *Symb. Hag.* Cl. I. Fasc. I. p. 229, Cl. II. Fasc. II. p. 409, 410; *Alg. Deutsche Bibl. Anhang. zu den* XXV—XXXVI Th. p. 3288—3289, B. LXXIX. St. II. 1788, p. 522—556; *Neue alg. deut. Bibl.* T. XII. P. I. p. 96—99; *Alg. Lit. Zeit.* 1794, N°. 40, S. 313; *Jen. alg. lit. Zeit.* 1799, *April* N°. 126; *Nova acta erud.* 1749, *Dec.* p. 703, 1753, *Oct.* p. 609; 1758, *Febr.* p. 49—51, 1758, *Mars* p. 253; 1760, *Mart* P. I. p. 137; *Junio*, P. II. S. 281—284, 1761, *Decemb.* p. 561 seq. 1769, *Junio*, p. 241, 1773, *Sept.* p. 429—436, 1775, *Junio* p. 272—281; *Bibl. Philol.* T. III P. IV. p. 281—295; Ferd. Stoschii, *Neue gelehrte Europa*, Th. XV. p. 709; *Bibl. der Philos. u. Litter.* B. II. St. I. p. 206, 207; *Neuer Buchersaal der schönen Wissens. u. freijen Künste*, Leipz. 1745, p. 233—252; *Unpartheyische Critick über Juristische schriften*, V. VI. P. II. S. 162—169; *Erlangische gelehrte Anm. u. Nachricht.* St. XLII. 1761, S. 337, 1064, St. XLVIII. S. 381; *Erfurth. gelehrte Nachrichten* 1762, IX B. St. 21, 22; 1799, St. 7, S. 53—55; Heynemeyer, *Dict. de tous les Auteurs vivans et morts de la Republiq. Bat.; Galerie Histor. des contemporains; Gazette d'Utrecht de Mr. Limiers* 1766, *Nov.* N°. XCII.; *Bibl. des sciences et des beaux arts*, T. XLI. P. I. A°. 1774, p. 244—246, T. XLV. P. II. 1776 *Mars—Juin* p. 523, 525, T. XLVI. P. I. *Juil—Sept.* p. 150—160, 1778, *Jul—Sept.* p. 178—186; *Journal des Savans*, T. LXXXIV. *Oct.* 1775, 1776, *Oct.* T. VI. V. II. p. 310—320; *Bibl. Univ.; Phil. Bibl. Gotting.* P. III. St. VII. n°. IV. p. 726, 728; *N. Phil. Bibl.* P. I. St. I. N°. 5, p. 172, 173; *l'Esprit des journaux* 1776, T. XII. *Dec.* p. 109—115; *Nouv. Bibl. Belg.*, La Haye 1784, T. VI. P. II. p. 241—246; van Kampen, *Bekn. gesch. d. Ned. Letteren en Wet.* D. II. bl. 232; Kist en Royaards, *Archief* (eerste serie) D. III. bl. 90, (tweede serie) D. II. bl. 14; Collot d'Escury, *Holl. roem*, A. IV (1), p. 163, 164; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. I. bl. 209; D. II. bl. 642; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt, *Kunst en letterb.* 1806, D. I. bl. 289, 338; C. Sepp, *Joh. Stinstra en zijn tijd*, D. I. bl. 86, 103, 145, 176; D. II. bl. 26; *Ned. Letter cour.* 1759, *Oct.* bl. 515, 1761, XCIVe stuk bl. 374, 1762, XCV stuk, bl. 342; *Hedend Vad. Letteroef.* D. V. bl. 272, 273; *Alg. Vaderl. Letteroef.* 1789, D. IV. N°. 3, bl. 105—111, 179, N°. 8, bl. 360; *Nederl. Bibl.* D. IV. bl. 261, D. VI. bl. 485—487; *N. Ned. Bibl. v. wetens. kunst en smaak*, D. III. (1799) N°. 5, bl. 25—27; *Vaderl. Bibl. v. wetens. kunst en smaak*, D. I. N°. 1, 1789, bl. 48; *De Rec.* 1790, N°. VII. bl. 324—330, N°. VIII. bl. 105—111, N°. XI. bl. 323—330, N°. XIII. bl. 125, 126; *Geschichte des H. C. Saxe* in *N. Gel. Europa*, Th. XV. S. 709; D. Wyttenbach, *de obitu Saxii et Hanae* in *Bibl. Crit.* T. XII. p. 94, *Opusc.* T. II. p. 214, *Bibl. Crit.* P. V. p. 132, P. VII. p. 94, P. VIII. p. 130.

SAXE (FREDERICUS), zoon van den vorige, werd den 26 September 1759 te Utrecht geboren. Hij studeerde aldaar onder zijn vader, Segaar en van Goens in de oude talen, algemeene geschiedenis en oudheidkunde, onder Hennert en Rossyn in de mathesis en philosophie, onder Rau in de oostersche talen en Hebreeuwsche oudheden, onder Bonnet in de Godgeleerdheid en vooral onder Tydeman en Bondam in de regten. Na den 21 October 1784 in het openbaar eene *dissertatio de ordine iudiciorum publicorum apud Romanos* verdedigd te hebben, werd hij den 28 dier maand more majorum tot Juris utriusque doctor gepromoveerd. Den 18 September 1786 werd hij tot Juris utriusque lector, en den 22 Jan. 1787 daaraanvolgenden tot Juris civilis professor extraordinarius benoemd, en aanvaardde zijn ambt den 21 Mei met eene rede *de utilitate et iucunditate historiae Juris civilis*, doch de oude regering in September van dat jaar hersteld zijnde, werd zijne aanstelling vervallen verklaard. Den 25 Junij 1789 benoemden Curatoren van het Athenaeum te Deventer hem tot professor Juris civilis. In die betrekking was hij werkzaam tot 1795, wanneer hij, ten gevolge der veranderde staatsgesteldheid, ambteloos werd. Den 19 October noodigden Curatoren der Utrechtsche hoogeschool hem uit zijne vorige betrekking aldaar weder te hervatten, doch hij sloeg zulks af. In het volgend jaar werd hij aangesteld tot raadsheer bij het Provinciaal geregtshof van Utrecht. Dit hof, na de inlijving van ons vaderland in het Fransche keizerrijk, ten

jare 1811 vernietigd zijnde, werd hij den 15 Februarij 1815 vrederegter te Apeldoorn in Gelderland en den 25 October regter van instructie te Amersfoort. In 1828 kreeg hij zijn eervol ontslag en den 3 Maart 1830 eindigde hij te Amersfoort zijn wisselend leven.

Zie Heringa, *de Auditoriis*, bl. 27, 154, 219, 220; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoogesch.* D. II. bl. 520, 521; *Kunst en letterb.* 1830, D. I. bl. 164.

SAXMUNDUS en ULEMARUS, ULMARUS, VULEMARUS of WILLEMARUS. Het is onzeker wanneer zij geleefd hebben. Herold wil, dat ze bijvoegsels tot de oudste Friesche wetten hebben geschreven. Schwartzenberg gist, dat zij tijdgenooten zijn geweest van Karel den Grooten. Suffridus Petri meent echter, dat ze geleefd hebben in 1264.

Zie Schwartzenberg, *Voorrede tot het Gr. Plakaat en Charterb. van Vriesland;* Suffr. Petri *de Script. Frisiae*, p. 63; Siccama, *ad antiquas Frisior. Leges*, p. 109, *ed. Gaertneri;* de Wal, *de clar. Fris. Jurec.* (annot) p. 2; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1091; von Richthoven, *Lex Frisionum*, Leov. 1866, XLV.

SAXO FINIA, een Fries, bloeide omtrent 1614. Hij beoefende de latijnsche poëzij niet ongelukkig. Een proeve er van vindt men bij Gruterus, *Del.* T. II. p. 413.

Zie Hoffman Peerlkamp, *de Poëtis Latin. Neerl.* p. 243.

SCABAELJE (Dierick). Zie SCHABAELJE (Dierick).

SCALIGER (Joseph Justus) werd 5 Augustus 1540 te Agen in Guyenne geboren. Zijn vader Julius Caesar Scaliger, die algemeen voor een afstammeling der della Scala, vorsten van Verona gehouden werd, oefende aldaar de geneeskunde uit en was in 1529, toen hij reeds 44 jaren oud was, gehuwd met Andiette de Roques Lobiecq, die hem 15 kinderen, tien dochters en vijf zonen, schonk. Joseph was het tiende kind, de derde zoon. In 1551 werd hij met zijne broeders Leonard en Jean Constant naar de latijnsche school te Bordeaux, waar toen Muretus en Buchananus, twee boezemvrienden van den ouden Scaliger, aan het aquitanisch Gymnasium geplaatst waren, gezonden. Na een driejarig verblijf keerde de zonen, daar de pest te Bordeaux was uitgebroken, naar Agen terug, waar Joseph het onderwijs van zijn vader tot diens dood (1558) genoot. Dit onderwijs bestond in niet veel meer dan het dagelijksch vervaardigen van een klein opstel, terwijl zijn vader van zijn pen gebruik maakte om zijne gedichten op papier te brengen. Joseph kreeg daardoor een grondige kennis van de regelen van den versbouw, en vervaardigde op 17 jarige leeftijd een latijnsch Treurspel (Oedipus), waarover hij zelfs in hoogen ouderdom niet behoefde te bloozen. Het dagelijksch verkeer met zijn vader, die voor een uitstekend beoefenaar der natuurkunde werd gehouden en als arts een uitgebreide praktijk had, ontwikkelde ook zijne neiging voor de anatomie en botaniek.

Na den dood zijns vaders, begaf zich de toen 19 jarige knaap naar Parijs, om zich onder Adrianus Turnebus voornamelijk op het grieksch toe te leggen. Toen hij, na een paar maanden diens lessen te hebben bijgewoond, geen noemenswaardige vorderingen had gemaakt, besloot hij zijn eigen leermeester te worden, las Homerus met behulp eener latijnsche overzetting, in weinige weken door, en stelde zelf een grieksche grammatica op, de eenige, die hij immer gebruikt heeft. In vier maanden las hij vervolgens alle grieksche dichters, die toen te verkrijgen waren en binnen twee jaren had hij een zoo ver mogelijk volmaakte kennis van het grieksch verworven. Nu begon hij ook de oostersche talen te beoefenen, en, op raad van den beroemden oosterling Guiljelmus Postellus, met het hebreeuwsch en de daaraan verwante dialekten: ook werd hij, die gedurende zijn verblijf te Parijs de godsdienstoefeningen der protestanten had bijgewoond, in 1562 (hij was toen 22 jaren oud) lid van dit kerkgenootschap. In het volgende jaar (1563) kwam hij in kennis met de familie de la Rochepozay, en toen de vader van zijn kweekeling, Henri Louis Chastaigner de la Rochepozay, in 1565 als gezant naar Rome vertrok, vergezelde Scaliger hem derwaarts. Tweemaal bezocht Scaliger in dit jaar deze stad en vernieuwde daar zijne kennis met Muretus. Op de reizen, die hij vervolgens door Italie deed, bezocht hij te Verona de graven zijner vaderen, en leerde te Venetië »de roovers van zijn erfland" kennen, maar niet lief hebben. Op deze reizen bragt hij een groot aantal opschriften uit Italie bijeen, de kern der later zoo zeer vermeerderde en eindelijk ter uitgave aan Gruterus toevertrouwde verzameling. Op zijn terugreis (1566) bezocht hij Groot-Brittannie, en in Frankrijk teruggekeerd, vond hij het in den tweede godsdienst-krijg (1567—1568) gewikkeld. Hij nam deel aan den derden (1569—1570) en streed in de gelederen der Hugenoten. Gedurende dien tijd verloor hij alles wat hij nog bezat, en zag ook zijne meeste vrienden in de moorddadige gevechten, die toe geleverd werden, vallen. Omstreeks 1570 begaf hij zich naar Valence (Dauphiné) om daar onder den beroemden Jacobus Cujacius zich in het Romeinsche regt te oefenen, en maakte ook hier in zulke vorderingen dat Cujacius hem aanbood zijn ambtgenoot in de regtsgeleerdheid te worden. Beide mannen, door innige vriendschap vereenigd, beoefenden ook gezamelijk de philologie, en Scaligers roem steeg van dag tot dag, ja bereikte zulk een hoogte, dat men toe reeds zeide »doctissimus Scaliger, a quo pudet dissentire." Het was ook te Valence, dat hij de Thou leerde kennen, en ook met dezen trad hij in naauwe vriendschaps verbintenis. Kort voor het aanbreken van den Bartholomeus nacht, had Scaliger, op aanbeveling van Cujacius, deelgenomen aan eene diplomatische zending door Catharina de Medicis aan Jean Monluc, bisschop van Valence, opgedragen, om den toenmaligen hertog van Anjou, later Hendrik III, den toen vacerenden troon van Polen te doen erlangen. Den 21 Augustus ontving Scaliger, die zich voor korten tijd naar Agen had begeven om voor de uitgave zijner *Catalecta* te zorgen, het bevel naar Straatsburg te reizen en daar den bisschop op te wachten. Toen deze daar aankwam, vond hij Scaliger niet meer. Deze was, bij het vernemen der moordtoonelen te Parijs aangerigt, naar Genève gevloden. Daar werd hem een professoraat in de philosophie aangeboden, doch hij oordeelde zich ongeschikt voor dit ambt, en verbond zich slechts een jaar voorlezingen te houden over Aristoteles *Organa* en Cicero *de Finibus*. Hem ontbrak echter lust en talent om opentlijke voordragten te houden. Gedurende zijn vrijwillige ballingschap in Zwitserland voleindigde hij zijne *Lectiones Ausonianae*, en het grootste deel van zijn arbeid over *Festus*, want nadat slechts weinige maanden sedert zijn vertrek uit Genève verloopen waren, den 1 October 1574, droeg hij uit een kasteel der familie Rochepozay dit werk aan den bisschop Monluc op. De twintig volle jaren, die hij nu nog in Frankrijk bleef, bragt hij deels op de sloten zijner vrienden de la Rochepozay, deels met reizen door het zuiden van Frankrijk door. Een overblijfsel der moederlijke nalatenschap en de geschenken zijner vrienden voorzagen in zijne behoeften. Het pensioen van 2000 franken, hem door Hendrik III voor de opdragt van zijn Manilius geschonken, werd hem in 1594, toen Scaliger reeds te Leiden was, nog niet uitbetaald.

In 1590 verkreeg Justus Lipsius, die gedurende twaalf jaren het professoraat in de Romeinsche geschiedenis en antiquiteiten te Leiden bekleed had, verlof om naar Spa te reizen, ten einde daar van zijne leverziekte genezen te worden. Ieder zag vooruit dat hij niet terug zou keeren, en welhaast vernam men dat hij zich met de vaders jesuiten, de leermeesters zijner jeugd, in betrekking had gesteld en tot de R. C. kerk was weêrgekeerd. Curatoren wenschten zijn plaats door een andere celebriteit vervuld te zien. Zij lieten het oog vallen op Scaliger, en zonden den hoogleeraar Tuningius naar Zeeland, »om van D. Dominicus Baudius (die Scaliger kende) te verstaen ofte eenige hoope zou zijn, dat, indien Scaliger, in de plaetse D. Lipsii totter professien te Leiden werd beroepen, zulks bij hem zou worden aengenomen." Het antwoord was gunstig, en Baudius, die met Tuningius naar Leiden gekomen was, stelde Curatoren voor, hen in 't beroep van Scaliger behulpzaam te zijn, daer hij van meeninge was in Vrankrijk te blijven en indien zij zulks goed vonden, er nog een ander bij te voegen." Curatoren zonden nu Baudius en Tuningius met brieven naar Hendrik IV en Scaliger, en beloofden Baudius, zoo hij de zaak tot een goed einde bragt, »boven zijn reis en teerkosten, eenige vereering." »Zoo Tuningius of zijn dienstknecht eenig ongelyk aan persoon of goederen mogt overkomen, zouden zij hem daervan vryen, ontheffen ende schadeloos houden, en sulx ook zijne verlossinge rantsoen

betalen, waartoe zij de goederen der Universiteyt verbonden." Tuningius trof den koning in het leger voor Rouaan aan, en overhandigden hem ook brieven van Maurits en der Staten-Generaal, die het verzoek van Curatoren ondersteunden. De Koning willigde het verzoek in en gaf Tuningius een koninglijk paspoort naar Touraine, waar Scaliger te Previlli op een landgoed der familie Rochepozay vertoefde. De koninklijke vrijgeleide brief beletten niet dat de gezanten door soldaten der legers geplunderd en van hunne papieren berooid werden, zoo dat zij Scaliger slechts mondeling het verlangen van Curatoren konden mededeelen. Het antwoord was niets beslissend, doch zoo, dat het beide partijen gelegenheid aanbood in nadere communicatie te treden. Acht maanden lang bleef de zaak te Leiden rusten, terwijl in Frankrijk alle pogingen werden aangewend om hem daar te houden. In het eind van 1592 vertrok Tuningius weder naar Frankrijk met brieven, waarin aan Scaliger geen professoraat werd aangeboden, gelijk in de vorige, maar waarin alleen zijne aanwezendheid te Leiden werd verlangd, om daar zijner letteroefeningen voort te zetten. Het was hun genoeg, »zoo zijn persoon te Leiden was, om alzoo de Universiteit tot eere te verstrekken." Nu aarzelde Scaliger niet langer en begaf zich met zijn kweekeling, den jongen de la Rochepozay op reis.

Te Leiden werd hij, met groote eerbewijzingen ontvangen. Welhaast stond hij met de eerste staatslieden, Oldenbarneveld en van der Myle, op den besten voet; in het gezin van Dousa was hij als in zijn eigen; Louise de Coligny, weduwe van Willem I, achtte hem hoog, prins Maurits behandelde hem met onderscheiding, plaatste hem aan tafel boven zijn vorstelijke neven, en verlangde van hem ('t geen Scaliger hoogst aangenaam was) geen tijdroovende en geregelde opwachtingen. In den Franschen afgezant de Buzanval vond hij een opregten vriend, die hem op de hoogte der staatkundige gebeurtenissen van zijn vaderland hield.

Uit alle oorden stroomden de aanzienlijkste en uitstekendste jongelingen naar Leiden, om zijn omgang te genieten, of zijn raad en voorlichting bij hunne studien te erlangen, en onder deze een Janus Dousa de zoon, Hugo Grotius, Daniel Heinsius, Janus Rutgersius, Meursius en Cunaeus. Met de voortreffelijkste geleerden hield hij briefwisseling, de beroemdste mannen raadpleegden hem over de uitgave hunner werken, aan lofredenaars en dichters, die ter zijner eere de snaren spanden, ontbrak het hem niet, en de roem zijner geleerdheid breidde zich allengskens over de geheele beschaafde wereld uit, en algemeen werd hij voor den eersten geleerde der gansche wereld gehouden. Het ontbrak hem echter ook niet aan vijanden, die aan zijn roem knaagden, en onder deze Scioppius; ook beschuldigde men hem van trotschheid en pedanterie.

Alhoewel de letterkunde en geschiedenis zijne hoofdstudien waren, schijnt hij echter ook vèel werk van de wiskunde gemaakt te hebben; want op het einde der 16e eeuw meende hij de quadratuur des cirkels gevonden te hebben, en maakte zijne vermeende ontdekking bekend in een werk, getiteld: *Nova Cyclometria*, 1592 in folio, hetwelk echter spoedig door onderscheidene van zijne geleerde tijdgenooten werd aangevallen en wederlegd. De hoogleeraar Chr. Clavius te Rome toonde aan, dat volgens deze quadratuur de omtrek van den ingeschreven twaalfhoek grooter was dan de omtrek des cirkels. Scaliger werd ook wederlegd door François Vieta, die het eerst den omtrek in eene reeks uitdrukte, en voorts bevond dat, de middellijn voor eenheid nemende, de omtrek gelijk was aan 3,1415926535, zijnde deze breuk nog in de laatste decimaal naauwkeurig. Scaliger werd mede wederlegd door Adrianus Romanus van Leuven, die met een buitengewoon geduld de zijde eens ingeschreven veelhoeks van 1073741824 zijden berekende en daar door den omtrek des cirkels tot 15 decimalen naauwkeurig bepaalde. Hoezeer deze oordeelvellingen niet voor 's mans wiskundige kennis pleitte, was hij des niet te min een sieraad der Leidsche hoogeschool, aan welke hij ongehuwd op den 21 of 24 Januarij 1609 door den dood ontviel. Zijne vrienden noemden hem »een oceaan van wetenschap en het meesterstuk der natuur." Zijne werken, meestal verklaringen der oude schrijvers, zijn talrijk en van groote waarde; zijn werk over de tijdrekenkunde, getiteld: *Opus de emendatione temporum etc.* Parijs 1583, Leiden 1598, Genève 1609, stelt men op hoogen prijs. Niebuhr zegt van Scaliger: »Hij stond op het toppunt van algemeene taalgeleerdheid, en zoo hoog in de wetenschappen van allerlei aard, dat hij met zijn eigen oordeel, al wat hem voorkwam, kon bevatten, gebruiken en beoordeelen."

Hij gaf in het licht:

Coniectanea in M. Terentium Varronem de lingua Latina ad Nobilissimum et eruditissimum iuvenem Ludovicum Castanaeum Rupipozaeum. Parisiis ex Officina Rob. Stephani, typographi Regii MDLXV. 8°. Cum privilegio Regis.

M. Terentii Varronis opera quae supersunt. In Lib. de Ling. Lat. Coniectanea Josephi Scaligeri, recognita et appendice aucta. In libros de Re Rust. Notae eiusdem Jos. Scal. non antea editae. His adiuncti fuerunt Adr. Turn. Comment. in lib. De lingua Latina: cum emendationibus Ant. Augustini. Item P. Victorii Castigationes in lib. De re rustica. Anno M.D.LXXIII, *Excudebat Henr. Stephanus.* 8°.

M. Terentii Varronis opera quae supersunt. In Lib. De Ling. Lat. Coniectanea Josephi Scaligeri. In Lib. de Re Rust. Notae eiusdem. Alia in Eundem Scriptorem trium aliorum Turn. Vict. August. Editio Tertia, Recognita et aucta. Anno M.D.LXXXI. 8°.

Lycophronis Chalcidensis Alexandrae sive Cassandrae versiones duae: una ad verbum a Guilielmo Cantero: altera carmine expressa per Josephum Scaligerum Julii F. — Annotationes etc. — Basileae per Joannem Oporinum et Petrum Pernam. MDLXVI *mense Maio.* 4°.

Lycophronis Alexandra. Poëma obscurum. Joannes Meursius Recensuit, et Librum commentario illustravit. Accessit Iosephi Scaligeri Jul. Caes. F. versio centum locis emendatior. Ex officina Ludovici Elsevirii. Anno CIↃ.IↃ.XCVII. 8°.

Publii Virgilii Maronis Appendix, cum supplemento multorum antehac nunquam excusorum Poematum veterum poëtarum. Josephi Scaligeri In Eandem Appendicem commentarii et castigationes. Ad clarissimum virum Jacobum Cuiacium, Juriscons. nostrae aetatis facile Principem. Lugduni. Apud Guliel. Rovillium, MDLXXIII *cum Privilegio Regis.* 8°.

P. Virgilii Maronis Appendix cum Josephi Scaligeri commentariis et castigationibus. Ad Clariss. virum Jacobum Cuiacium Jurisconss. nostrae aetatis facile principem. Antverpiae Ex officina Christophori Plantini Architypographi Regii. MDLXXV *fol.*

Pub. Virgilii Maronis Appendix, Cum supplemento multorum antehac nunquam excusorum Poëmatum veterum Poëtarum. Josephi Scaligeri Jul. Caes. Fil. In eandem Appendicem Castigationes et Commentarii multis in locis aucti. curante edenteque Frederico Lindenbruch: cuius et Notae additae. Lugd. Batav., Ex officina Plantiniana, apud Franciscum Raphelengium, CIↃ.IↃ.XCV. 8°.

(Met een nieuw titelblad). *Catalecta Virgilii et aliorum Poetarum Latinorum veterum Poëmata. Cum Commentariis Josephi Scaligeri Jul. Caes. Fil.* Lugd. Bat. apud Joannem Maire. 1617. 8°.

In Homeri Vitam ex Herodoto Josephi Scaligeri notae. In Matronis Parodiarum fragmentum (*Athen.* IV, p. 134) *notae eiusdem Jos. Scaligeri*, (achter) Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου ἀγών. *Homeri et Hesiodi certamen. Nunc primum luce donatum etc. Anno* M.D.LXXIII, *excudebat Henricus Stephanus.* 8°. (De noten van Scaliger p. 177—179.)

In Empedoclis et Aliorum carmina notae Josephi Scaligeri achter Ποίησις Φιλόσοφος. *Poesis philosophica etc. Anno* MDLXXIII, *excudebat Henricus Stephanus.* 8°. (De noten van Scaliger p. 216—219).

Josephi Scaligeri Jul. Caes. F. Ausonianarum Lectionum Libri Duo. Ad optimum et eruditissimum virum Eliam Vinetum Santonem. Lugduni apud Ant. Gryphium MDLXXIIII.

Achter *D. Magni Ausonii Burdigalensis, viri consularis, Augustorum praeceptoris opera in meliorem ordinem digesta. Recognita sunt a Josepho Scaligero Julii Caes. F. et infinitis locis emendata. Eiusdem Josephi Scaligeri Ausonianarum lectionum libri duo ad Eliam Vinetum Santonem: in quibus Castigationum rationes redduntur et difficiliores loci Ausoniani explicantur. Lugduni, apud Ant. Gryphium.* MDLXXV.

Van deze eerste uitgaaf bestaat een afdruk: *Josephi Scaligeri Julii Caes. F. Ausonianarum lectionum libri duo ad optimum et eruditissimum virum Eliam Vinetum Satonem (sic). Heidelbergae* CIↃ.IↃ.LXXXVIII. Ook is er een nadruk van Jacob Stoer.

[illegible] *Josephi Scaligeri Iulii Caes. F.* [illegible] *Pindari* [illegible] *Ausonii Burdigalensis viri consularis omnia, quae* [illegible] *opera.* [illegible] *Paulini* [illegible] *scriptae, tum Ciceronis, Sulpitiae, aliorumque quorundam veterum carmina nonnulla. Cuncta ad varia vetera novaque exemplaria hac secunda editione emendata commentariisque auctioribus illustrata per Eliam Vinetum Santonem, Iosephum Scaligerum et alios etc.... Burdigalae, Apud S. Millangium Typographum Regium.* MDXC. 4°.

Sophocles Aiax Lorarius, Stylo Tragico a Iosepho Scaligero Julii F. translatus. Eiusdem Epigrammata quaedam tum Graeca tum Latina cum aliquot ex Graeco translatis. Anno MDLXXIIII. 8 s. l. Op bijzonder gepagineerde bladzijden achter *Julii Caesaris Scaligeri Viri Clarissimi Poemata in duo partes divisa. Anno* MDLXXIIII. s. l.

Mercurii Trismegisti Pimandras utraque lingua restitutus, D. Francisci Flussatis Candallae industria. Ad Maximilianum Caesarem eius nominis quartum. Burdigalae, Apud Simonem Millangium Burdigalensem Typographum via Jacobaea, 1574, *cum privilegio Regis* [illegible] fol.

M. Verrii Flacci Quae Extant. Et Sex. Pompei Festi De Verborum Significatione Libri XX. Josephi Scaligeri Julii Caesaris F. In Eosdem Libros Castigationes, Recognitae et auctae. Lutetiae Apud Mamertum Patissonium, in officina Roberti Stephani MDLXXVI.

Een vroegere uitgaaf verscheen in 1575. Scaliger's *Castigationes* zijn afgedrukt in de uitgaaf van Festus, *apud Petrum Santandreanum* MDXCIII, 8°.

Catulli, Tibulli, Propertii Nova editio. Josephus Scaliger Jul. Caesaris F. recensuit. Eiusdem Castigationum Liber. Ad Cl. Puteanum Consiliarium Regium in Suprema Curia Parisiensi, Lutetiae, Apud Mamertum Patissonium in officina Rob. Stephani MD.LXXVII, *Cum Privilegio Regis.*

Catulli, Tibulli, Propertii Nova editio, Josephus Scaliger Jul. Caesaris F. recensuit. Eiusdem in eosdem Castigationum Liber auctus et recognitus ab ipso auctore. Ad amplissimum Virum Cl. Puteanum Consiliarium Regium in Suprema Curia Parisiensi. In Bibliopolio Commeliano. 1600. 8°.

Hippocratis Coi de capitis vulneribus Liber Latinitate donatus a Francisco Vertuniano. Eiusdem Fr. Vertuniani commentarius in eundem. Eiusdem Hippocratis textus Graecus a Josepho Scaligero Jul. Caes. F. castigatus, cum ipsius Scaligeri castigationum suarum explicatione. Lutetiae ex officina Roberti Stephani. 1578. 8°.

Nicolai Vincentii Pictaviensis Chirurgi epistola ad Stephanum Naudinum Bersuriensem. Ad dictata Jo. Martini in librum Hippocratis de Vulneribus capitis. Coloniae apud Sebastianum Fanckerum. 1578, 8°.

Volgens Colomesius (opera T. III. p. 179) is Scaliger de auteur van dit werk, 't geen ook blijkt uit den titel van het tegenschrift van Martinus. *»Joannis Martini Parisiensis, doctoris medici ad Josephi Scaligeri ac Francisci Vertuniani Pseudochomicorum epistolam responsio."* Paristis. 1578. 8°.

M. Manilii Astronomicon Libri quinque. Josephus Scaliger Jul. Caes. F. recensuit ac pristino ordini suo restituit. Eiusdem Jos. Scaligeri Commentarius in eosdem libros et Castigationum explicationes. Lutetiae, Apud Mamertum Patissonium Typographum Regium, in officina Rob. Stephani M.D.LXXIX. *Cum Privilegio Regis* 8°.

M. Manilii Astronomicon a Josepho Scaligero ex vetusto Codice Gemblacensi infinitis mendis repurgatum. Eiusdem Josephi Scaligeri Notae, Quibus auctoris prisca astrologia explicatur, castigationum causae redduntur, portentosae transpositiones ab eo auctore antiquitus commissae indicantur. Ex officina Plantiniana, Apud Christophorum Raphelengium, Academiae Lugduno-Batavae Typographum CIↃ.IↃ.C. *Cum Privilegiis.* 4°.

M. Manilii Astronomicon indicantur. Nunc primum e codice Scaligeri, quem sua manu ad Tertiam editionem praeparaverat plurimisque accessionibus suarum curarum locupletaverat, post longas moras latebrasque in lucem publicam cum auctario tam nobili restitutae. Accesserunt quaedam Clarissimorum Virorum [illegible] *et* [illegible] *Bullialdi* [illegible] *Scaligeri, Jos. Just., Epistolae aliquot* [illegible] *et* [illegible] *poema* [illegible] *Lutetiae* [illegible] *8°.* [illegible] *Parisiis* 1592.

Josephi Scaligeri Jul. Caesaris F. Opus Novum De Emendatione Temporum In Octo Libros Tributum [illegible] *Lutetiae, Apud Sebastianum Nivellium, sub Ciconiis via Jacobaea* MDLXXXIII. *Cum Privilegio.* fol.

Josephi Scaligeri Jul. Caesaris F. Opus De Emendatione Temporum. Castigatum et multis partibus auctum, ut novum videri possit. Item Veterum Graecorum Fragmenta Selecta, quibus loci aliquot obscurissimi Chronologiae sacrae et Bibliorum illustrantur, cum Notis eiusdem Scaligeri. Lugduni Batavorum, Ex officina Plantiniana Francisci Raphelengii CIↃ.IↃ.XC. fol.

Josephi Scaligeri Jul. Caesaris F. Opus De Emendatione Temporum. Hac postrema Editione ex Auctoris ipsius manuscripto emendatius, magnaque accessione auctius. Addita Veterum Graecorum Fragmenta Selecta, quibus loci aliquot obscurissimi chronologiae sacrae et Bibliorum illustrantur: cum Notis eiusdem Scaligeri. Coloniae Allobrogum, Typis Roverianis MDCXXIX. *Cum Privilegio Sacrae Caesareae Maiestatis et Illustrissimorum ordinum foederati Belgii.* fol.

Yvonis Villiomari Aremorici In locos Controversos Roberti Titii Animadversorum Liber. Ad nobilissimum Virum Andream Gussonium Quinpontonii et Barentellae dominum, Maecenatem suum. Lutetiae ap. Mamertum Patissonium Typographum Regium. In officina Henrici Stephani. 1586. 8°. — *In bibliopolio Hieronymi Commelini.* 1597.

Gerigt tegen:

Roberti Titii Burgensis (d. i. uit *Borgo San Sepulcro in Toscane*) *Locorum controversorum Libri decem. In quibus plurimi Veterum scriptorum loci conferuntur, explicantur et emendantur, multo aliter quam hactenus a quoquam factum sit. Cum duplice indice. Ad Franciscum Mugghionium Virum integerrimum. Florentiae.* 1583.

In 1587 liet Opsopöus, Scaligers aanteekeningen op Hippocrates drukken in *Hippocratis Coi, Medicorum principis Jusiurandum. Aphorismorum sectiones VIII. Prognostica. Prorrheticorum lib. II. Coacae praesagia. Graecae et Latinae textus accurate renovatus, lectionum varietate et Corn. Celsi versione calci subdita: studio Joannis Opsopoei Bretiani. Francofurdi Apud heredes Andreae Wecheli Claudium Marnium et Joann. Aubrium.* MDLXXXVII. 12°. De aanmerkingen van Scaliger vindt men p. 595, 617, 686.

Josephi Scaligeri Jul. Caes. F. Cyclometrica elementa duo. Ad Illustres, Nobiliss. Ampliss. Hollandiae, Westfrisiae et Zeelandiae Ordines. Lugd. Bat., ex officina Plantiniana, Apud Franciscum Raphelengium. CIↃ.IↃ.XCV. fol.

Als 2de deel met bijzondere paginering:

Josephi Scaligeri Jul. Caes. F. Mesolabium. Ad Nobiles Academiae Lugd. Batav. Curatores Et Magnif. eiusd. civit. Consules. Lugduni Batavorum, ex offic. Plant., Apud Franc. Raph. CIↃ.IↃ.XCIV.

Josephi Scaligeri Jul. Caes. F. Epistola De Vetustate et Splendore Gentis Scaligerae et Jul. Caes. Scaligeri Vita. Jul. Caes. Scaligeri Oratio in luctu filioli Audecti. — Item Testimonia de Gente Scaligera et Jul. Caes. Scaligero. Lugd. Bat. Ex officina Plantiniana, Apud Franc. Raph. CIↃ.IↃ.XCIV.

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΕΜΜΕΤΡΟΙ. *Proverbiales Graecorum versus Jos. Jul. Scaliger etc. pridem collegit, composuit, digessit. Lutetiae, Ap. Fed. Morellum Typogr. Regium, via Jacobaea, ad insigne Fontis.* M.D.XCIII. 8°. Volgens Ebert verscheen de 2e uitg. L. B. 1600. Haar veel vermeerderde en veranderde tekst is door Schottus, Labbaeus en in de uitg. der *Poëmata Graeca* van Scaliger door Scriverius uitgegeven.

Hippolyti episcopi Canon paschalis, cum Josephi Scaligeri commentario. Excerpta ex computo Graeco Isaaci Argyri de correctione Paschalis. Josephi Scaligeri Elenchus et castigatio anni Gregoriani. Ad Nobiliss. et Ampliss. Virum Johannem ab Oldenbarnevelt J. C. Clmum Holl. et Westfr. primarium

consiliarium, et advocatum. Lugd. Bat. ex offic. Plant. apud Raph. 1595. 4°. Ook in de *Emend. temp.* p. 721—731 ed. sent. *Emendationes in Theocritum ap. Commel.* 1596. Ook in de uitg. van Reiske Vl. II. p. 43—50.

Publi Syri Mimi Selectae Sententiae. Dionysii Catonis Disticha de Moribus: Cum versione Graeca Planudis paribus versibus. Sententiae Publianae totidem versibus Graecis, et quaedam Catonis Disticha, Graece a Josepho Scaligero reddita: Cum Notis eiusdem. Lugd. Bat., Ex offic. Plant.

L. Annaei Senecae et P. Syri Mimi, forsan etiam aliorum, Singulares Sententiae, Centum aliquot versibus ex Cod. Pall. et Frising., auctae et correctae, Studio et opera Jani Gruteri. Cum Notis Eiusdem recognitis et castigatis. Accedunt Eiusdem Notae Posthumae; ut et Nova Versio Graeca Jos. Scal. Jul. Caes. F. Nunc primum ex utriusque autographis editae. Lugd. Bat. ap. Henrici Teering. 1627. 8°.

In 1599 verscheen voor het eerst *Astrampsychi Oneirocriticon a Jos. Scal. dig. et cast.* als aanhangsel der *Oracula metrica, ab Opsopoeo collecta. Parisiis.* M.D.XCIX. 8°. p. 113. „Doctissimus Jos. Scaliger 'Ονειροκριτικὸν istud emendavit, digessit et suo auctori Astrampsycho vindicavit, perperam Nicephori patriarchae Constantinopolitani nomine olim editum."

Ook in Rigaltius' uitgaaf van Artemidorus is de *Astrampsychus*, naar Scaligers recensie, opgenomen.

De lue pestifera Leydae et in exercitu. 1599.

De Commelino lue pestilenti mortuo.

L. Apulei Madaurensis opera omnia quae exstant. In quibus post omnes omnium editiones hoc praestitum est, ut iam demum, Auctor Ipse Ope Cod. Mss. auctus locis infinitis, interpolatus, et genuino nitori suo restitutus prodeat, per Bon. Vulcanium Brugensem. Ex offic. Plant., Apud Christ. Rapheleng. Acad. Lugd. Bat. Typogr. CIↃ.IↃC. 12°.

Scaliger heeft dezen tekst bezorgd. Zie Ruhnkenii *Praef. in Apul. Oud.* p. VII. *ad Mureti Opp.* I. 15.

Indices ad Gruteri collectiones Inscriptionum.

Ook vindt men Bijdragen van Scaliger p. 122, 123 der in 1603 verschenen uitgave van *Firmicus Maternus de errore profanarum religionum* van Wouwerius.

Josephi Scaligeri cet. Elenchus Trihaeresii Nicolai Serarii. Eius in ipsum Scaligerum animadversiones confutatae. Eiusdem delirium fanaticum et impudentissimum mendacium, quo Essenos Monachos Christianos fuisse contendit, validissimis argumentis elusum. Franekerae excudebat Aegidius Radaeus Ordinum Frisiae Typographus MDCV. Jac. Triglandi *Trium Scriptorum Illustrium de tribus Judaeorum Sectis Syntagma.* Delphis 1709. 4°.

Jos. Scaligeri etc. Opuscula diversa Graeca et Latina partim nunquam hactenus edita, passim auctore recensita et aucta. Cum notis in aliquot veteres scriptores. Omnium Catalogum proxima pagina Lector inveniet. Parisiis apud Hadrianum Beys via Jacobaea. CIↃ.IↃ.CV. 8°. (door Carolus Labbaeus bezorgd).

Deze collectie bevat:

Dionysii Catonis Graeca Metaphrasis en *Notae in eundem auctorem.*

De versibus Ennii et aliorum a Gaza conversis in libro Cicerones de Senectute. Publii Syri selectae sententiae Graece expressae.

Notae in easdem.

Στρωματεὺς παροιμιῶν ἐμμέτρων *recens digestus et auctus.*

'Αστραμψύχου 'Ονειροκριτικόν.

Gedichten op den dood van Cl. Puteanus, Christoph. en Joh. Thuanus.

In *Caroli Clusii Atrebatis Exoticoram libri decem Ex. off. Plant. Raph. fol.* komen p. 243—252 voor, *Perutiles quaedam in aromatum Garciae historiam notae*, volgens Casaubonus (*Epp.* p. 1605 *ed. Almel.*) van Scaliger.

Thesaurus Temporum. Eusebii Pamphili Caesareae Palestinae Episcopi Chronicorum Canonum omnimodae historiae libri duo, interprete Hieronymo, et fide vetustissimorum Codicum castigati. Item auctores omnes derelicta ab Eusebio et Hieronymo continuantes. Eiusdem, Eusebii Utriusque partis Chronicorum Canonum reliquiae Graecae, quae colligi potuerunt, antehac non editae. Opera ac studio Josephi Justi Scaligeri Julii Caesaris a Burden filii. Eiusdem Josephi Scaligeri Notae et Castigationes in Latinam Hieronymi interpretationem et Graeca Eusebii. Eiusdem Josephi Scaligeri Isagogicorum Chronologiae canonum libri tres ad Eusebii Chronica et doctrinam de temporibus admodum necessarii. Lugd. Bat. Excudebat Thomas Basson Sumptibus Commelinorum CIↃ.IↃ.CVI. *Cum privilegio Christianissimi regis fol.* — *Editio altera; In qua Eiusdem Josephi Scaligeri tertia fere parte auctiores Notae et Castigationes in Latinam Hieronymi interpretationem et Graeca Eusebii suprema Autoris cura emendatae. Eiusdem Josephi Scaligeri Isagogicorum Chronologiae Canonum libri tres ad Eusebii Chronica et doctrinam de temporibus admodum necessarii. Cum duobus Indicibus Rerum et Autorum. Amstelod. Apud Joh. Janssonium.* CIↃ.IↃ.CLVIII. fol.

Scaliger bezorgde in 1606 bij Raphelengius een verbeterde tekst van *Caesar.* Jungermann heeft hem in zijne editie van dien schrijver getrouwelijk overgenomen.

Florilegium Epigrammatum Martialis. Josephus Scaliger cet, vertit Graece. Ad Isacium Casaubonum. Lutetiae Ex Typogr. Rob. Stephani. MDCVII. 8°.

Josephi Scaligeri, Iambi gnomici nunc primum editi a Dn. Heinsio. L. B. Haestens. 1607. 8°. Ook p. 113—125 der *Poëm.* door Scriverius uitgegeven.

Josephi Scaligeri Jul. Caes. a Burden F. Elenchus utriusque orationis Chronologicae D. Davidis Parei: Quarum secunda operis calci, addita: Prior vero Commentariis auctoris in Hoseam Heidelbergae excusis prostat. Lugduni Bat. Ex officina Henrici Ludovici ab Haestens. Impensis Ludovici Elsevirii, Anno 1607. 4°.

Epicedium J. Dousae en *Carmina in J. Dousae Poëm. ed. P. Scriverio.* L. B. 1609. 8°.

Hercules Tuam Fidem, sive Munsterus Hypobolimaeus id est, Satira Menippea de vita, origine et moribus Gasparis Scioppii Franci. Editio secunda, altera parte auctior, et emendata. Accessit huic accurata Fabulae Burdoniae confutatio. Lugduni Batavorum, Ex officina Joannis Patii, Acad. Typograph. An. CIↃ.IↃ CVIII. 12°.

Ook in 1609 12°, niet gelijk J. Bernays wil, de tweede maar de derde druk. Waarschijnlijk is Heinsius de auteur der *Satira Menippea*, doch de *Confutatio stultissimae Burdonum fabulae, Auctore J. R. Batavo, Juris Studioso*, van p. 145—411: is niet van Janus Rutgersius, maar van Scaliger. Zie Scaligeri *Epp.* p. 624. Men vindt haar ook in de 2[de] afd. der *Opuscula Scaligeri* te Frankfort uitgegeven.

Twee jaren na Scaligers dood komt in *Operini Grubinii Amphotides Scioppinae. Parisiis* 1611, o. a. voor *Responsio ad confutationem fabulae Burdonum.* Het later verschijnen van dit antwoord, blijkt uit den titel, waarop deze woorden voorkomen: *Dolo Calvinistarum suppressa est et nunc demum in lucem edita.* Zie *Huëtiana.* C. V. p. 8 suiv.

Biogr. Univ. T. 41, p. 289 suiv. *J. J. Scaliger von Jacob Bernays*, S. 87, 214.

Opuscula varia antehac non edita. Omnium catalogum post Praefationem Lector inveniet. Paris. 1610. 4°. *Multis partibus aucta.* Francof. 1612. 8°.

Diatriba de aequinoctiorum anticipatione. Paris. Drouart. 1613. 4°.

Proverbiorum Arabicorum centuriae duo ab anonymo quodam Arabe collectae et explicatae cum Interpretatione Latina et Scholiis Josephi Scaligeri I. Caes. fil. et Thomae Erpenii. Leidae in officina Raphelingiorum. 1614. 4°.

Jos. Scaligeri Jul. Caes. F. Poëmata Omnia. Ex museio Petri Scriverii. Ex officina Plantiniana Raphel. MDCXV.

Diatribe Critica, qua Theodori Marcilii Commentarius Notaeque in Epigrammata de Caesaris Amphitheatro et Venationibus ordine expunguntur, Autorque pluribus locis illustratur. Ex Musaeo Petri Scriverii, in Scriverius uitgaaf van *Martialis. L. B. Apud Joannem Maire.* 1619. 12°. p. 139—166.

De re nummaria dissertatio, liber posthumus. Ex Bibl. Acad. Lugd. Bat. Ex offic. Plant. Raphel. 1618. 8°.

Aristophanis Comoediae, undecim, Graecè et Latinè cum Indice Paroemiarum selectiorum, et emendationibus virorum doctorum praecipuè Josephi Scaligeri. Accesserunt praeterea Fragmenta Ejusdem ineditarum Comoediarum Aristophanis. Lugd. Bat. Ex officina Joannis Mair. 1624. 12°. Z. Brunet, *Man. du libr.* I. 105.

Illustr. Viri Jos. Scaligeri Julii Caes. A Burden F. Epistolae omnes quae reperiri potuerunt nunc primum collectae ac editae. Ceteris praefixa est ea quae est de Gente Scaligera, in qua de autoris vita: et sub finem Danielis Heinsii de morte eius altera. Lugd. Bat., ex offic. Bonav. et Abrah. Elsevir. Acad. Typog. CIↃ.IↃC.XXVII. *Cum Privil.* 12°. Francof. 1628.

De redevoering van Dan. Heinsius, bij Schurzfleisch, *Acta litter.* Vitemb. 1714, 8°. p. 22.

Behalve in de verzameling van Heinsius komen nog de volgende brieven voor:

Vijftien brieven aan J. Lipsius in Burmanni *Syll. I.* p. 237—252.

Twee brieven aan Ranzow, één aan Salmasius, twee aan Scipio Gentilis in Gudii *Epp.* p. 152—154, 355—357.

Vier brieven aan Sibrandus Lubbertus in Gabbema, *Ill. et clar. vir. Epp.* Harl. 1669. p. 385—392.

Een brief aan Laurentius Joubertus in L. Jouberti *Opera.* Lugd. 1582. fol. Vol. II. p. 312.

Een brief aan Rittershusius in Hummel, *Clar. vir. epistolae ineditae LX.* Norenb. 1777. 8°. p. 124.

Twee Fransche brieven aan Bongarsius in Bongarsii et Lingelshemii *Epp. Argent.* 1669. p. 358.

Fragmenten van twee brieven aan Jungermann, in diens voorrede voor zijne uitgave van Caesar, en bij Crenius, *Animadvers. V*, 14.

Een lat. brief aan Desiderius Heraldus en acht fransche aan Dalecampius, bij Bernays l. c. bl. 308 volgg.

J. Scaligeri, Ep. de parentibus Scaligeri Hypobolimaei; Tych. Brahaei, Elegia de exilio suo, ex Bibl. J. Morsi, Halae Saxon. 1618, 4°. Cat. J. Meerman. T. II. p. 43.

In 1664 zijn sommige dezer brieven als onuitgegeven met andere werkjes van J. Scaliger uitgegeven.

Epistolae 43 ad diversos in *Opuscula varia*. Paris. 1610. 4°.

Lettres Françoises des Personnages illustres et doctes à Monsr. Joseph Juste de la Scale, mises en lumière par Jaques de Reves. Harderwijk 1624. De brieven loopen van 1591—25 April 1600.

Agathiae Epigrammata, Latinè versa a Jos. Scaligero et Jano Dousa, achter *Agathias de imperio et rebus gestis Justiniani.* L. B. 1594 in 4°.

Theocriti Idyllia et Epigrammata; Moschi, Bionis, Simmii quae extant: Graecè et Latinè. Cum Annotationibus Jos. Scaligeri et Is. Casauboni. Heidelb. 1596. 8°. 1604. 4°. ook in een nieuwe uitg. der Gr. Idyllen van Heinsius.

Tumulus et Elegia Claudii Puteani, autoribus Papirio Massono et Jos. Scaligero. Paris. 1607. 4°.

Senson in urbem Romam. Francof. 1609. 4°.

Conjectanea in Nonni Dionysiaca ad editionem Plantini et Wecheli en achter de *Observationes* op denzelfden schrijver, ook van P. Cunaeus. L. B. 1610. 8°.

De arte criticâ diatriba nunc primum edita ex musaeo Joach. Morsii. L. B. 1619 in 4°.

Loci cujusdam Galeni difficillimi explicatio. Achter het vorige.

Defensio J. Buxtorfii adv. Lud. Cappellum et Exercitatio brevis ad obscurum Zaharis locum illustrandum, achter *Capelli Diatribe de veris et antiquis Ebraeorum litteris adv. Buxtorfium.* Amst. 1645. 12°.

Leges Atticae cum Commentario (niet uitgegeven).

Notae in Plinii Historiam naturalem. Ultraj. 1699. 8°.

Notae in Euripidem. Cantabridg. 1694 in fol.

Annotationes in Irenaeum contra haereses. Oxoniae 1702. fol.

Notae in Suetonium. Ultraj. 1703 in fol.

Volgens Guy Patin heeft Scaliger nog een werk zaamgesteld: *de insolubilibus scripturae* én eene Aardrijkskunde der H. S. die hij vernietigd heeft. Waarschijnlijk heeft zijne verhandeling *de asse* hetzelfde lot ondergaan.

Scaligerana (secunda) sive Excerpta ex ore Jos. Scaligeri per F. F. P. P. (fratres Pithoeos) Genevae ap. Petr. Columesium 1666. — 2e *edit. auctior et emendatior, Hagae Comit.* 1668 in 8°. *edit. altera, ad verum exemplar restituta etc. Coloniae* (Rouen?) 1667 in 4°. Deze laatste uitgaaf wordt toegeschreven aan Jean Daillé.

Prima Scaligerana nusquam antehac edita (cum Praef. et Notis Tanaquilli Fabri), Groningae (Saumur?) 1669. *Ultraj.* 1670, 8°. *Coloniae* (Amst.) 1695 in 12°. »*Le second et le premier ont été confondus, plutôt que réunis, dans l'édition suivante.*"

Scaligerana, ou Bon Mots, Rencontres agréables et Remarques judicieuses et scavantes de Jos Scaliger, avec des notes de M. le Fèvre et de M. de Colomiès, le tout disposé par ordre alphab. en cette nouvelle édition. Cologne (Amst.) 1695. 12°. *insérée dans l'édit. de Maizeaux «la meilleure de toutes,» ils ont été placés à la suite l'un de l'autre.*" Haag, *La France Protest.* T. VII. [illegible] *Lexic. antiq.* T. II. p. 404; [illegible] iets over de Scaligerana Leiden 1865, ook in *Gedenkschr. Bijdr.* voor 1865. St. I.

Een lijst der mss. van Scaliger vindt men bij Haag l. c. p. 23, 24.

De handsc. die hij aan de Leidsch. bibliotheek heeft vermaakt in de verschillende uitgaven van den *Cat. bibl. publ. L. B.* Op de Bibl. te Göttingen berust een Arabisch Woordenboek, door Scaliger tot eigen gebruik vervaardigd in handS. en in de keizerlijke bibliotheek te Parijs een Lat. Woordenboek van zijne hand.

Zie *Illustris Academia Lugduno Batava, id est Clarissim. Virorum Icones etc.* m. portr. *Alma Acad. Bat.* m. portr., Meursii *Ath. Bat.* p. 168—171 m. portr.; Heinsii *in obitum V. Ill. J. Scaligeri Jul. Jul. Caes. a Burden F. erudit. princip. Orationes Accedunt Epicedia ejusdem et aliorum; Effigies item ac monumentorum Scaligeri et Principum Veronensium aeri incisa. Ex officina Plantin. Raphaleng.* 1609 4°. De *orationes* vindt men ook in D. Heinsii *Orationes* L. B. 1615. 8°. Dan. Heinsii *Epistola de morte J. Scaligeri*, achter S. Casauboni *Epistolae, edit. sec.* Magdeb. et Helmstad, 1656 p. 1030 seqq. en in *Vitae select. aliquot virorum.* Londini 1681 p. 417; *Oratio funebris dicta honori et memoriae maxime Virorum, Josephi Justi Scaligeri Auctore D. Baudio J. C. etc. L. B. Prostant ap. Lud. Elsevir et Andr. Cloucquium;* Leutscher, *Histor. Scaliger.* Wittenb. 1695 4°; Maizeaux, *Hist. des Scalig.* Amst. 1740, 2 T.; Josua Arndt, *Geneal. Scaliger.* Hafn. 1650 8°.; J. Scaliger, *Epist ad J. Dousam de vetust. gentis Scalig.* in Scal. *Epp.* L. I. *Ep.* I. p. 23, 26 Ed. *Francf.* 1628.; Brucker, *Hist. crit. Philos.* T. IV. P. II. p. 88, 89; Saxe, *Onom.* T. III. p 351, *Anal.* p. 644; Vossius, *de Scientiis Mathem.* C. 41 p. 334; Scaevola Sammarthanus *Elog.* L. I. C. 27 p. 56, 57; Colomesii *Gallia Orient.* p. 112—144; Conringius *ad Saec.* XVI. C. 5 p. 175 c. n. Krantzii (65); Tob. Magirus *Eponym*, Pope Blount, *Cens. cel. auth.* p. 808—811; Morhofii *Polyh. Liter.* C. XV. § 57, p. 168, C. XVI. § 57—59, p. 182, C. XXIII. § 71, p. 265 et L. V. C. I. § 8, p. 925; Jo. Molleri *Homonym.* Sect. II. C. VII. § 40, p. 702; Crenii *Animadvers. Philolog.* P. I. C. 6, § 1, p. 91, 92, P. IV. 206—209, P. V. p. 32—34, 128—132, P. VI. p. 19—20, p. 113—119, P. X. p. 95—98, 102, 103, 160, P. XII. p. 9—18; Schurtzfleischii *Elogia* p. 81—85; Jo. Fabricii *Hist. Bibl.* P. I. p. 322, P II. p. 375—378, 380—382, P. VI. p. 310, 311, 345, 346; Fred. Gotl. Freytag, *Anal. Liter.* p. 817—822; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 774, 775; Vogt, *Cat. libr. rar.* p. 521; *Cat. Bibl. Bonav.* T. I. Vol. II. p. 1581—1583; P. Burman, *Anthol. Lat. Praef.* p. XXXI, XXXII; Crucii *Mercurius* p. 163; Paravicinus, *Singul. de viris erud. claris* p. 139; Vossii *Epist. Select.* p. 27; Cujacius, *Paratitl. in Digesta* 47, 3; Thuanus, *de Vita Sua* Vol. I. p 1283, (ed. Francof. 8) *Hist. sui temp.* L. XXI. p. 999, L LIII. p. 1085; Huet, *Comment. de rebus ad eum pertin.* p. 38, Lipsii *Cent. II Miscell. epist.* 60; Vossii, *Inst. Orat.* L. V. C. 3, Sect. 1, C. 5, Sect. 2, L. IV. C. 1, Sect. 3, L. V. C. 13, Sect. 1; Id., *de Vitiis Sermonis* L. I. C. 28; Id., *de Idololatr.* L. III. C. 59, 180; Id., *de Hist. Lat.* p. 676; Meibomii *Maecenas* C. 4: Lipsii, *de recta pron. Ling. Lat.* C. 7; Borrichius, *de Poët.* p. 106; *Perroniana* p. 294, 295; Barth, *Advers.* Lib. 48, C. 5; G. Naudaeus, *de Stud. milit.* T. I. p. 165; Possevin, *Bibl. Select.;* J F. Noltenii, *Lexicon Lat. ling. Antib.* T. II. p. 403, 404; Matthaei *Analect.* T. I. p. 577; Maffei, *Verona ill.;* H. Grotii *Manes Vindicati* p. 10, 15, 27, *Elog. Tib. Hemsterhusii etc.* (ed. Bergman) p. 16, 19, 20, 80, 86, 88, 175, 278, 293, Wyttenbachii *Oper.* T. I. p. 785, T. II. p. 263—266; *Miscell. Gron.* T. III. p. 190; J. A. Fabricius, *Syll. opuscul. Historico-Critico-Liter* p. 226, 227, *Monumenta Belgii Foederi* p. 116; J. Burchardi, *Bibl. Vir. mil. etc. ill.* p. 420; J. Brouckhusii *Notae ad Sannaz. Carmina* p. 124, *edit. Vlaming;* Schelhornii *Amoenitates* T. II. p. 382 seq., T. VII. p. 130; Jonsius, *de Script. hist. phil.* I. 12, 4, III. 15, III. 26, 5; Grotii *Poëm.* p. 207, 208, 237, 247, 248, 358, 359; Heinsii *Poëm.* (1610); Baudii *Poëm.* passim; J. Dousae *Poëm.* passim; C. Kinschotii *Poëm.* p. 24; Boxhornii *Epp.* p. 32, N. Heinsii *Advers.* (Index); Rutgersii *Var. lect.* (Index) Wouweri *Epp.* LII; Niceron, *Mémoires*, T. XXXII. p. 272—316; Baillet, *Jugemens* T. II, p. 82, n°. 233, p. 202—206, n°. 446, p. 415, n°. 899, T. IV. p. 70, n°. 1295; *Enfans célèbres*, T. V., p. 1660, n°. 58, n°. 88, § 11, p. 122, 123, *Méprises de mr. Baillet au sujet des vers de Muret, pris par Scaliger pour ceux d'un ancien comique etc.* in *Ant. Baillcto* T. VII. P. I. n°. XXXIII. Chaufepié, *N. Dict.* T. IV. v. *Mémoires de l'estat de France sous Charles IX* T. I. p. 690; *Mém. et Corresp. de Duplessis Mornay* (Paris 1824) T. V. p. 523, *Journal des Débats* 30 Oct. 1852; *Journal des Savants*, Mai 1865 p. 312; Nisard, *Triumvirat littér. au XVI Siècle, Juste Lipse, J. Scaliger et Isaac Casaubon*, Par. 1852 8°.; Haag, *La France Protestante; Dict. Biogr.; Biogr. Univ.; Nouv. Bibl. Génér.*; Morèri; Guy Patin, *Lettres* p. 121, 388; *Huetiana* p. 11, *Patiniana* p. 44, 45; *Menagiana* T. IV. p. 97—101; R. Simon, *Lett. Choisiés* T. III., *Lett.* 21, 132 seqq., Brunet, *Man. du Libr.* T. IV; Gundlings *Leben* n°. 2664, 4230, 4403; J. A. Bernhard, *Kurzgef. kur. Hist.*

S. 622; L. L. Wienbarg, *Holland in den Jahren* 1831 und 1832, Th. I. S. 158; Poggendorff, *Handwörterb. zur Geschichte der exacten Wissenschaften* Th. . S. 767; Jacob Bernays, *Joseph Justus Scaliger*, Berlin 1855, 8°; Böch, *Manetho und die Hundsstern* S. 9, 11; Bauer; Jöcher; *Convers. Lex.*; Gibbon, *Life, by Milman* p. 96, *ed. Baudry*; *Biographical Memoir of Joh. Just Scaliger* in *Mus. Crit. Cantabrig.* I. 1814, p. 312; *Elogium J. Scaligeri* in *Miscell. Gron.* II. 1, 2; Witten, *Memor. Philosoph. Dec.* I. p. 29; J. Maehly, *R. Bentley*, Leip. 1868, S. 15, (Nemo in arte metrica Scaligero potior); Ritschl, *Plaut.* p. 18 (recentioris quam veteris artis poëticae peritior). Id. *Porcii Licini Vers.* p. 158; Bentley, *Menandr.* p. 67. Id. *Opera ed. Lips.* p. 155, (Scal. a very great poët); Muller, *Geschichte d. Klassischen Philol. in d. Niederlanden* (Leipzig 1869) S. 35 en passim; *Les éloges des Hommes scavans, tirez de l'histoire de M. de Thou, avec des additions, contenant l'abrégé de leur vie, le jugement et le catalogue de leur ouvrages, par Antoine Teissier, conseiller et Historiographe etc.*, Utr. 1696; Matthaeus, *Alciati ep. et Syll. epp.* p 88; Valckenaer, *Oratt.* p. 301; J. Dallaei, *de scriptis quae sub Dionysii Areopagitae et Ignatii Antiocheni nominibus circumferuntur*, T. I. C. 28. Het testament van Scal. berust op de *Acad. Bibl. te Leyden.* Een uittreksel er van vindt men bij Schotel, *Gesch. d. Leidsche Bibl.* Over zijn legaat t. a. p. Zijn portret hangt in de senaatskamer en op de bibliotheek te Leiden, en komt voor bij Foppens, Meursius, Baudius, Bernays, in de *Icones vir. ill.* van J. J. Boissard; Muller, *Cat. v. portr.*; Siegenbeek, *Gesch. d. L. Hooges.* D. I. bl. 57, 58, 86—83, 223; D. II. bl. 10, 12, 19; T. en B. bl. 79, 80; Kist, *Bijdr. tot de Geschied. en den bloei der Hooges. te Leiden* bl. 93; van Kampen, *Geschied. der Lett. en Wetens.* D. I. bl. 257, 258, Witsen Geysbeek, *B. A. C Woordenb.*; *Woordenb. der Zamenleving*; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Engelberts Gerrits, *Biogr. Handwoordenboek*; *Vaderlandsche Letteroefeningen* 1834, D. II. bl. 734, 735; *Nederl. Zeereizen*, D. II. bl. 78; Rabus, *Boekz. v. Europa* 1696 *a*, bl. 141, 142; Collot d'Escury, *Holl. roem*, (Register) Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 262; Kist en Royaards, *Kerk. Archief* (eerste serie) D. IV. bl. 182, 191, D. V. bl. 7, 13, 50, D. IX. bl. 387.

SCARLENSIS (OCCO). Zie OCCO.

SCAVART (Mr. NIKOLAAS), beroemd geneesmeester te Dordrecht in de eerste helft der 17e eeuw, bevriend met dr. Johan van Beverwyck.

Zie J. v. Beverwyck, *Over 't bladschuit*, bl. 15.

SCAVART (JOHAN), zoon van den vorige, beroemd geneesheer te Dordrecht. Van Someren »*storte Lijcktranen over zijn afsterven.*"

Zie *Uitspanning d. Vernuften*, bl. 180.

SCEPERUS (JACOBUS) te Amsterdam geboren, werd in 1632 predikant te Oostzaan en in 1638 te Gouda, waar hij in 1678 stierf. In 1665 meende hij met vele ingezetenen dezer landen, dat 's lands zaken niet voorspoedig konden gaan, ten zij men den prins van Oranje tot de waardigheden zijner voorouderen verhief. Hij deelde zijne meening opentlijk van den predikstoel mede, op eenen bededag door 's lands Staten, weinige dagen nadat de vloot, onder den admiraal de Ruiter was in zee geloopen, uitgeschreven. De hatelijke bewoordingen en vergelijkingen, welke hij zich bij die gelegenheid liet ontvallen, werden door de regering van Gouda zoo euvel opgenomen, dat zij, om haar ongenoegen te toonen, te rade werd, den onbezonnen kerkleeraar te straffen met het tijdelijk inhouden der bezoldiging, die hij van de stad trok. Hij was een vurig ijveraar tegen de Remonstranten. Dit blijkt ook uit de volgende regels uit een gedicht van zijn ambtgenoot Bernhardinus Moor, door A. Montanus in het latijn vertolkt:

»Die onlanx dwers door 't spits der Remonstrantse vonden
»Te midden door het breyn van tArmijaens beleyd,
»Zoo moedigh heenen streefd', dat wie sich onderwonden
»Te twisten met dees helt, met dese schranderheyt,
»Sich haest vermeestert sach, en overwonnen."

Zijn zoon Jacobus Sceperus, in 1678 predikant te Reewijk, werd in 1685 afgezet.

Hij schreef:

Verbaesde verwonderingh der Castilianen, en danckbare vreughde der Vereen. Nederlanders over het innemen van... Hulst en desselfs.. sterckten.. door.. Frederik Henrick. Int korte voorgestelt op.. 22 Nov. 1645 in de dancksegginge.. Door J. Sceperus .. uyt de woorden van den 126 Psalm vs. 3, 4, *Ter Goude* 1646, 8°. Met opdragt aan den prins en een lat. gedicht.

Nederlands geheugenis over de eeuwigdurende vreede, uit Deuter. IV. v. 9. Amst. 1650. 8°.

Manasse tegen Ephraim, d. i. Engelandt teigen Hollandt, matig oogensalve voor hun beyden. Uytgeg. door J. S. A. P. G. Den tweeden druck .. vermeerdert. Amst. 1653. 4°. *Den derden druck* .. 1653. 4°.

De netten der vleijers ontdeckt. Amst. 8°.

Den laetsten steen ofte sluytsteen aan de Nederlandse Republiek. Ter Goude 1655. 8°.

Ephraim met Juda, d. i. Engelant met Hollant, toonende dat de Vereeniginge van alle evangel... vorsten, staten en kercken, een middel is om tot niet te maecken het moortverbond der Papisten. 1655.

Geschenck op geseyde St. Nicolaes avont aen alle ingezetenen van Gouda, welcke Godts woort in waerheyt nevens haer zaelicheyt lieffhebben en betrachten. Gegeven door J. S. Gouda 1658.

Afscheyd predicatie van Oost-Zaanen. 8°.

Pilatus bloedbad. 8°.

Tegen de articulen der Remonstranten. 8°.

Chrysopolerotus d. i. Goutsche vraeger over de vijff articulen der Remonstraten, beantwoort door Poimaenius, op aenleydinge van Philaletes, te saemen gestelt door J. S. Amst. 1661. 8°. Hiertegen schreef van Limborch eene *Korte Wederlegginge* enz.

Chrysopolipoimeen d. i. Goutsche herder, verdedigende Chrysopolerotum d. i. Goutsche vrager, tegen de drijvingen van Phil van Limburgh etc. Tsamengesteld door J. S. Amst. 1662. 8°.

Bacchus. Der ouden en huydendaegschen dronckeman; ontdeckt uyt de Heydensche Historien; onderricht uyt de Heylige Schriften. Gouda 1663. 8°.

De Chaldeen en Babyloniers onder den voet van den Koning aller Koningen. Amst. 1673. 4°.

Schatboeck voor kranckbesoekers. Amst. 1671. 4°.

Zie Aitsema, *Saken van Staat en Oorlog*, D. V. bl. 483; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIII. bl. 153; Doosjes, *Zaanl. dorpen*, bl. 52; Rogge, *Bibl der Contrarem. geschriften*, bl. 91; *Navorscher*, D. XV. bl. 72, 116, 135, 165; Muller, *Godgel. boeken*, bl. 106, n°. 984; Abcoude, *Naamr.* D. I. bl. 321; Kok; Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 65; De Paauw en Veeris, *Kerkel. Alphabeth*, bl. 178.

SCHAAF (CAROLUS) werd den 28 Augustus 1668 te Nays geboren. Zijn vader Henrik Schaaf, dien hij op achtjarigen leeftijd verloor, was majoor in het leger van den landgraaf van Hessen Kassel. In zijne jeugd begaf hij zich met zijne moeder naar Duisburg en ontving het onderwijs van Schalbrugh en Hendrik Trentz in de grieksche en latijnsche, van Pieter van Maastricht in de oostersche talen, van Clauberge in de philosophie en van Jan Herman Hugenpot en Christophel Frederik Crellius in de theologie. Hij was van plan den kerkelijken stand te omhelzen, toen Frederik Willem, keurvorst van Brandenburg hem, op verzoek der studenten in de godgeleerdheid in 1677 tot doctor in de oostersche talen aan de hoogeschool van Duisburg benoemde. In 1679 noodigden hem eenige hoogleeraren der Leidsche Universiteit uit om aldaar onderwijs in de oostersche talen te komen geven. Hij gaf aan hun verlangen gehoor en ontving in 1680 van Curatoren verlof tot het geven van onderwijs in de hebreeuwsche en andere oostersche talen. Zijne jaarwedde was eerst zeer gering, doch werd van tijd tot tijd verhoogd. Ook ontving hij van hen een aanmerkelijke som tot bevordering zijner uitgave van zijn *Opus Aramaeum*: doch aan zijn dikwerf geuit verlangen, om tot den rang van hoogleeraar verheven te worden, maakten zij telkens zwarigheid te voldoen. Eindelijk benoemden zij hem in 1720 tot buitengewoon hoogleeraar in de oostersche talen, welke waardigheid hij den 27 Mei aanvaardde met eene oratie *de linguarum orientalium scientia suo modo cuivis Christiano praecipue autem Theologo intelligenda* (L. B. 1720. 4°.).

Negen jaren te voren (1711) hielp hij, op last van Curatoren, den hoogleeraar Johannes Heyman, de oostersche boeken en handschriften catalogiseeren. Hij vertolkte een Syrischen brief van den bisschop Mar Thomas uit Malabar aan den patriarch van Antiochie geschreven, in het latijn, en gaf een door hem zelven geschreven Syrischen brief aan dien bisschop, gevolgd door een historisch verhaal (1714 4°.) in het licht. Sedert schreven Schaaf, of zijn zoon in zijn naam, verscheidene brieven in het Syrisch aan denzelfden bisschop, en ontving er achtien, onder welke van vier ellen lang, terug.

Deze brieven bevatten veel belangrijks nopens den godsdienst der bewoners van Malabar en hunne bekeering tot het christendom door den apostel St. Thomas, het getal hunner kerken enz. en vooral, dat de bisschop wilde, dat aan de O. I. Compagnie werd medegedeeld. Schaaf voldeed aan dit verlangen en bood zich aan al wat men den bisschop wenschte mede te deelen uit het Hollandsch in het Syrisch over te zetten. Mr. Nicolaas Witsen, burgemeester van Amsterdam en directeur der O. I. Compagnie, en na diens dood Mr. Jan Trip burgemeester te Amsterdam en curator der Leidsche hoogeschool, bevorderden deze briefwisseling, die in het archief der O. I. Compagnie bewaard werd.

Uit zijn eerste huwelijk in 1698, verkreeg hij 3 zonen, van welke de tweede, apotheker te Amsterdam, hem overleefde en eene dochter. Uit zijn tweede huwelijk werden 4 zonen en 2 dochters geboren. De oudste Jan Hendrik, volgt, de tweede Antonie Willem, in 1714 geboren, studeerde in 1729 nog te Leiden. Schaaf overleed den 4 November 1729 aan een beroerte. Men heeft van hem:

Opus Aramaeum, complectens grammaticam Chaldaico-Syriacam cum versione Latina. L. B. 1686. 8°.

Novum Testamentum Syriacum cum versione Latina Joh. Leusden et Car. Schaaf et C. Schaaf — Lexicon Syriacum Concordantiale ad N. T. Lugduni Batavorum. 1717. 4°.

Beide zijn afzonderlijk uitgegeven. L. B. 1708. 4°. Het laatste is ook uitgegeven en vermeld door Joh. Frid. Hirtsius in zijne *Biblioth. Orient. et Exegetic.* Part. II. p. 328—386.

Epitome Grammaticae Hebraicae. L. B. 1716. 8°.

Correctie 2 Carm. Hebraic. Nuper edit. L. B. 1727.

Noods. Teegen-berigt teegen Eman. Vicira. Leyd. 1727.

Zie Saxe, *Onom.* T. V. p. 350, 351; Te Water, *Narratio* p. 209, 210; *Mémoire sur la vie et les ouvrages de Mr.* Ch. Schaaf, *in Bibliothèque Germanique*, T. XXII. p. 88 suiv.; *vie de C. Schaaf* in Niceron, *Mém.* T. XXXIX. p. 141; *Nachricht von C. Schaafs Leben und Schriften* in *Deutsche Acta Erud.* Th. XIV. S. 170, 346, *Catal. Bibl. Bunav.*, T. I. Vol. II. p. 1563; Soermans, *Kerk. Reg.*, bl. 112, 118; Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.*, D. I. bl. 237, D. II. bl. 182, 183, 274; Schotel, *de Bibl. d. Leidsche Hooges.*, bl. 24, 25; *Cat. J. v. Voorst*, (Theol.) p. 290; Jöcher; Kobus en de Rivecourt.

SCHAAF (Jan Hendrik), zoon van den vorige, in 1701 te Leiden geboren, studeerde onder zijn vader in de Oostersche talen, en hielp hem later bij zijnen letterkundigen arbeid. Hij vervolgde de briefwisseling met den bisschop van Malabar, en na zijns vaders dood gaf hij privaat lessen in het oostersch.

Zie *Bibl. Germ.* l. c. p. 102, 103.

SCHAAF (C.). Hij schreef:

Leven en sterven van D°. J. Peregrinus. 's Gravenh. 1734. 4°.

Verheffing van zijne Doorl. Hoogheid, den Heere Prince van Oranje en Nassauw enz. tot Stadhouder enz. der Vereenigde Nederl. toegezonden aan den weledelgest. Heer A. van der Mieden. 's Gravenh. 1747. 4°. Hij is waarschijnlijk dezelfde met den volgende.

Zie Abcoude, *Naamr.* (*Aanh.*) bl. 189, 134 (2de *Aanh.*).

SCHAAF (Christiaan) dichter te 's Hage, vervaardigde met W. Frise, gedurende het tijdvak 1738—1772, een aantal tooneelstukken onder de zinspreuk: *Ars superat fortunam.*

De boetvaardige Minnaar of Devote Serenade, klsp. 's Gravenh. 1737. m. pl.

Het Levendig Orgel, klsp. Ald. 1742.

De Inenting, klsp. Ald. 1768.

De Electriciteit; of Pefroen met het schaeps-hoofd geëlectriseerd, klsp. Ald. 1746.

Ook *verscheidene Gedichten*, alle door het kunstgenootschap, *Ars superat fortunam* te 's Hage uitgegeven. Hij is ook de uitgever van *Samuel Sylvius, historische Tafereelen, dienende tot uitleggingen op de Heidensche beelden en halve Goden, Godinnen en outheden enz.* 's Hage bij Nicolaes Pieter Blommendal, boekverkoper in het gedempte Raemtje 1784 op blaauw papier gedrukt.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*; *Werken van het Kunstgenootschap v. d. zinspr.: Ars enz.*, 3 dn. kl. 8°., J. van der Mark, *Naamrol der Tooneelspelers*, n°. 1896; *Cat. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 189, 190; *Navorscher*, 1869. bl. 380.

SCHAAFF (Jacobus Hendrik van der) werd den 16 October 1767 uit een oud Amsterdamsch geslacht geboren. Zijn vader was Jacobus Van der Schaaff Jz. een geacht koopman te dier stede, en zijne moeder M. L. R. Renard, eene dochter van den Engelschen consul B. Renard, die uit het Bourgoensche geslacht van dien naam, waaruit vooral de ambassadeur Simon Renard, eerst een vriend en later een vijand van den kardinaal Granvelle, bekend is geworden, afstamde.

Van der Schaaff bezocht eerst de latijnsche school te Amsterdam, maar verliet die nog in 1783 om met zijn medescholier Clarisse met wien hij zeer bevriend was en die later als hoogleeraar bekend is geworden, naar die van Schiedam over te gaan, van welke hij in 1785, na eene *Oratio pro concordia* gehouden te hebben, tot de academische lessen bevorderd werd.

In hetzelfde jaar vertrok hij naar de academie te Utrecht en liet zich voor de regtsgeleerdheid inschrijven, doch behalve de colleges van Saxe, Bondam, e. a. die hij daar hoorde, hadden ook de onrustige tijdsomstandigheden op den student invloed, die aan de burgerwapeningen dier dagen deelnam en er zelfs kapitein bij werd. De twintigjarige student was geheel in een militair herschapen toen hij met zijne compagnie op 10 Mei 1787 in de bekende actie aan de Vaart bij Jutphaas dapper medevocht.

Deze wel vreemde toestand duurde zoo voort tot den herfst van dat jaar, toen de bekende rijngraaf Van Salm, die te Utrecht bevel voerde, eensklaps die stad ontruimde, die toen door de Pruisen bezet werd, waardoor ook Van der Schaaff genoodzaakt was haar te verlaten.

Het was de Leidsche Alma Mater waar de krijgszuchtige student zich toen heen begaf, die hem, na nog een jaar de lessen van den vermaarden Voorda te hebben bijgewoond, 6 December 1788 het doctoraat in de rechten verleende, na verdediging eener *Dissertatio de judice*.

Mr. Van der Schaaff lei nu den eed bij het Hof van Holland af, en vestigde zich in 1789 als advocaat in zijne geboortestad Amsterdam, waar hij tot 1795, naar het gebruik dier dagen, onder het patronaat der vermaarde advocaten Carré, Kessler en Ploos van Amstel gedurig pleitende, de advocatie gelukkig uitoefende.

In laatstgenoemd jaar verbond hij zich in den echt met mejufvrouw M. Noijon, dochter van J. Noijon, burgemeester van Sneek, wiens geslacht uit Picardie afkomstig, om den godsdienst Frankrijk had moeten verlaten, en onder de refugiés naar Holland gekomen, zich sedert in Friesland had nedergezet.

Mr. Van der Schaaff vestigde zich met zijne jeugdige vrouw te Heerenveen, waar hij minder aan de advocatie deed, dan wel voor zijn genoegen de letteren, waar hij veel liefde voor bezat, beoefende. Zoo richtte hij b. v. aldaar in 1795 met den predikant Eelco Tinga, later hoogleeraar te Groningen, eene afdeeling der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen op, welke Mr. Van der Schaaff met eene redevoering in den trant dier dagen (te Leeuwarden in het volgende jaar gedrukt) plechtig opende.

Na het overlijden van zijn schoonvader en wegens de, ten gevolge van de politieke onlusten dier dagen, in hechtenisneming van zijn aanverwant, den bekenden schrijver en rechtsgeleerde Mr. J. Munniks, om wiens nabijheid hij zich vooral in Friesland had nedergezet, verhuisde Mr. Van der Schaaff in 1797 naar Utrecht, alwaar hij als bezitter eener praebende in het Domkapittel, als kapittelheer of kanunnik in dat college zitting had.

Op nieuw vestigde hij zich als advocaat en had er tot 1807 een zeer uitgebreiden werkkring, in welk jaar hij zich naar Amsterdam verplaatste, om ook daar weer de advocatie uit te oefenen. Door ongesteldheid genoodzaakt zijne drukke praktijk neder te leggen, verliet Mr. Van der Schaaff in 1815 de hoofdstad, vestigde zich voorloopig te 's Gravenhage, doch vertrok in 1817 naar Gelderland, in welke provincie hij tot 1831 achtereenvolgens te Zutfen, Arnhem en op een landgoed bij Velp, wel is waar buiten betrekking, doch in de beoefening der letteren, woonde.

Nadat Mr. Van der Schaaff in laatstgenoemd jaar andermaal naar Utrecht vertrokken was, zag hij zich reeds in 1832 door zijne benoeming tot rechter in de rechtbank van eersten aanleg te Amsterdam verplicht wederom naar zijne geboortestad te verhuizen, waar hij én in deze betrekking, én sedert

1838 als lid van de Criminele Rechtbank in Holland, én sedert 1841 als raadsheer in het Provinciaal Gerechtshof van Noord-Holland; uit welk ambt hij in 1846 eervol ontslagen werd, tot zijn dood toe, die op 11 Juli 1852 voorviel, gewoond heeft.

Wat nu Mr. Van der Schaaff gedurende meer dan eene halve eeuw voor de Nederlandsche rechtspraak geweest is, kan uit de verschillende rechterlijke betrekkingen die hij bekleed heeft blijken. Als de handhaver van recht en billijkheid en de beschermer der onschuld was hij in zijne betrekkingen steeds streng rechtvaardig en onvermoeid werkzaam.

Zijn werkzame aard liet echter niet toe zich alleen bij zijne betrekking te bepalen, maar in den tijd die hem van eene nauwgezette vervulling zijner ambtsplichten overbleef, schreef hij over verschillende onderwerpen. En al moge óók het tegenwoordig geslacht over veel thans andere ideeën hebben, zoo moet men bij het beoordeelen zijner geschriften billijk zijn, en er het bekende: il faut juger les écrits d'après leurs dates, op toepassen. Doch is thans ook veel veranderd en verouderd, bij zijne drukke ambtsbezigheden staan zijne geschriften daar als een monument van groote vlijt en werkzaamheid, welke hem tot in zijn hoogen ouderdom zijn bijgebleven.

Van de geschriften door Mr. Van der Schaaff van tijd tot tijd in het licht gegeven, zullen wij de voornaamste kortelijk opnoemen.

Onder de juridische mag wel genoemd worden zijn in 1829 te Utrecht uitgegeven *Aanhangsel op den waren pleiter van Mr. J. Van der Linden*, welk boek eene nadere ontwikkeling van de theorie der welsprekendheid voor de balie inhoudt, en dat die ontwikkeling juist en geschikt is, mag men opmaken uit hetgeen Mr. P. S. Schull in zijn *Karakteristiek der welsprekendheid*, van het geschrift zegt, dat het namelijk in handen van elken advocaat behoort te zijn.

Van minder algemeen belang zijn een paar andere juridische geschriften, *Proeve van een geregtelijk geneeskundig onderzoek.* Amsterdam, 1838; *Proeve van onderzoek naar den echten zin en bedoeling van art.* 342 *B. W., naar aanleiding der dissertatie van G. J. A. Goll van Franckenstein.* 's Gravenhage en Amsterdam, 1843, en *Proeve van onderzoek over het verschil tusschen den voormaligen en hedendaagschen vorm van procederen met betrekking tot de leer van het bewijs der misdrijven.* Amsterdam, 1845, de beide laatste zonder naam van den schrijver uitgekomen.

Behalve de rechtsgeleerdheid waren vooral de geschiedenis en letteren het veld waar Mr. Van der Schaaff zich gaarne op bewoog. Had hij dit reeds getoond door kort na zijne promotie een boekje uit te geven waarin de merkwaardigste lotgevallen van ons vaderland vermeld waren, de troebele tijden die hij als student had doorleefd en waaraan hij zelf een zoo werkzaam aandeel genomen had, brachten hem er later toe om vooral die tijden naar de herinnering en aanteekeningen die hij er van had, en verder uit bladen, geschriften en meer zeldzaam geworden stukken dier dagen te beschrijven.

Dat werk dat dus vooral voor de tijden der omwentelingen van 1787 en 1795 belangrijk is, kwam in 1848 te Amsterdam uit onder den titel van *Proeve van vergelijking tusschen Nederland, als gemeenebest in* 1743, *en Nederland, als koningrijk in* 1843, en werd om den belangrijken inhoud, die algemeen door de beoordeelaars; o. a. prof. Tijdeman, erkend werd, gunstig ontvangen.

Het door Mr. Van der Schaaff in 1836 bijgewoonde tweede eeuwfeest der Utrechtsche academie, waaraan hij zooals wij zagen zijne studiën begonnen was, en waar hij onder de oud studenten van het eerste tijdvak (van vóór 1786) behoorde, gaf hem *Mijne herinneringen aan de feest-viering van het tweede eeuwgetij der Utrechtsche academie;* Utrecht, 1836, in de pen, welk boekje onder de gelegenheidsgeschriften dier gebeurtenis niet de minste plaats bekleedt.

En even als die herinneringen had hij twee jaren vroeger te Amsterdam *Mijne herinneringen bij, en na de feestviering van het vijftigjarig bestaan der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen*, uitgegeven, aan welke Maatschappij hij sedert vele jaren verbonden was. Want zagen wij dat Mr. Van der Schaaff in 1795 een departement er van te Heerenveen oprichtte, nog als student te Utrecht was hij reeds in 1787 in commissie afgevaardigd om de belangen der toen opgerichte Utrechtsche afdeeling op de algemeene vergadering der Maatschappij te Amsterdam voor te staan.

Behalve nog een onderhoudend geschreven werkje, *Levensschetsen van eenige voorname mannen van Haarlem*, aldaar in 1844 uitgekomen, en een plan om eene beschrijving van Zutfen uit te geven, waarvan echter maar het *Berigt van inteekening op eene beschrijving der stad Zutfen*, verspreid — doch verder niets gekomen is, behooren tot deze rubriek ook eenige opstellen en verhandelingen welke Mr. Van der Schaaff hier en daar las, en die óf afzonderlijk, óf in tijdschriften zijn gedrukt geworden.

Wij noemen daarvan op eene *Verhandeling over het nut der boekdrukkunst*, en eene *Verhandeling over het leven en de verdiensten van J. Van den Vondel*, beide te Amsterdam in 1823 en 1827 verschenen, verder eene *Verhandeling over de broederschap, bekend onder den naam van: Fratres vitae communis*, in Van Kampens *Magazijn voor wetenschappen, kunsten en letteren*, deel X, geplaatst en eene *Verhandeling over den oorsprong en de geschiedenis der voormalige Kamers der rederijkers in ons vaderland*, welk lezenswaardig opstel in de *Vaderlandsche Letteroefeningen*, jaargang 1848, geplaatst is geworden.

Zoo vertaalde hij ook de *Memoria Kemperi* van Siegenbeek, welke *Hulde der gedachtenis van J. M. Kemper*, opgenomen werd in de *Mnemosyne* der Tijdemans, (deel V) in welk tijdschrift Mr. Van der Schaaff mede een paar verhandelingen van den voormaligen Franeker hoogleeraar Mr. J. F. Scheidius uitgaf. In deel VII n. l. eene *Verhandeling over den dood van Papinianus*, met geleidenden brief van Mr. Van der Schaaff aan prof. H. W. Tydeman, en in deel VIII eene *Verhandeling over eenige burgerlijke wetten van Moses.*

Als politicus maakte Mr. Van der Schaaff zich vooral van 1830—1840 bekend, door het uitgeven van vier historisch-politische stukjes, waar hij de toenmalige staatsgesteldheid, de politiek dier dagen, den opstand, enz. in besprak en die onder den naam van Anonymus Gelrus uitkwamen.

Drie er van hebben den gelijken titel van *Waarschuwingen, opmerkingen en wenken, met betrekking tot den tegenwoordigen toestand van ons vaderland*, en kwamen te Amsterdam in 1830 en 1840 uit, terwijl het vierde te Utrecht in 1832 onder den titel van *Het ware nut en voordeel der beschaving*, verschenen was.

Eenige andere geschriften, *Proeve eener verhandeling over de antipathie*, Amsterdam, 1832; *Proeve eener verhandeling over de philanthropie*, Amsterdam, 1846; *Proeve van een juridisch theologisch onderzoek, naar de veroordeeling van Jesus Christus*, Amsterdam, 1849, enz.; welke geschriften bewijzen zijn van zijne belezenheid, meer algemeene kennis en rustelooze arbeid, gaan wij liever voorbij, daar de er in geuitte gevoelens en denkbeelden, hoe geldig ook in den tijd toen zij geschreven werden, thans als verouderd moeten beschouwd worden.

Behalve het genoemde schreef en recenseerde Mr. Van der Schaaff in verschillende tijdschriften, van welke wij mede een paar zullen opnoemen. Vooreerst in de bekende *Algemeene Konst- en Letterbode*, waar vele stukken en recensiën van zijne hand in voorkomen, van welke wij alleen willen opgeven, *Iets aangaande den persoon en het openbaar leven van Mr. J. D. Meyer* (jaargang 1835).

Vervolgens in het *Letterkundig Magazijn van wetenschap, kunst en smaak*, (Amsterdam bij G. van Dyk) waarin Mr. Van der Schaaff, o.a. onder den naam Philaletes een zeer uitvoerig stuk schreef, *Gedachten van Philaletes, over de bezwaren van Mr. I. Da Costa tegen den geest der eeuw, toegelicht door Mr. W. Bilderdyk;* (jaargang 1824, deel II) en zonder naam een *Vlugtig overzigt van den zedelijken en politieken toestand onzer natie, gedurende de laatste anderhalve eeuw*, (jaargang 1825), welk opstel met den naam des schrijvers voorzien ook afzonderlijk verscheen.

Eindelijk willen wij nog noemen het *Algemeen letterlievend maandschrift*, waar Mr. Van der Schaaff o. a. in den jaargang voor 1835 een *Uittreksel van een dagverhaal uit mijne aanteekeningen op een reisje naar Bentheim, Steinfurth en Munster*, in plaatste.

Voor het *Algemeen Woordenboek van Kunsten en Wetenschappen*, van Nieuwenhuis, bewerkte Mr. Van der Schaaff ook onderscheidene artikelen.

Dr. J. T. Bergman, de bekende Leidsche geleerde, sints jaren met Mr. Van der Schaaff bevriend, schreef een levensbericht van hem in den *Algem. Konst- en Letterbode*, voor

1653, waar natuurlijk een en ander uitvoeriger beschreven is, en over wien wij dus ook kunnen verwijzen.

Zie *Algemeene Konst- en Letterbode*, 1835 [illegible] 46, 47; H. Bouman, *Kunstkr. Journaal*, D. [illegible] 1806. bl. [illegible]; *Bericht der gebroeder-Lettewsk*, voor Aug. 1786 bl. 134; *Nieuwe Algemeene Konst- en Letterbode*, 4 Dec. 1846, n°. 103; Roodel Hyexhuis, *Topographische lijst der plaatsbeschrijvingen*, Amsterdam, 1862. bl. 75; *Particuliere berigten.*

SCHAAF (D. VAN DER) prediker te Minnertsga, gaf in het licht: *Nederlands opwekking tot dankbaarheid aan God, voor de verlossing van de Mennonijs en uit Gevaren, voorgesteld in eene Leerrede over Psalm CXXIV, Bij gelegenheid van desselfs Herstelling en tot het Leeraarampt te Minnertsga, op den 14 van wintermaand* 1795. Franeker 1795. Zijn dichtstuk *Eensgezindheid* zag bij den boekhandelaar Uylenbroek te Amsterdam het licht.

Zie Heringa, *Lijst v. dichters*, bl. 74.

SCHAAK of SCHAECK (WILLEM) teekenaar en graveur, een tijdgenoot van Jan Gole. Hij arbeidde even als deze in mezzo tinto. Zijn werk is niet fraai. Kramm vermeldt van hem:

De vier elementen, »curieus door dames van zijn tijd voorgesteld" in fol.

De vijf zinnen, als boven, in fol.

Een geestelijke bij wien eene dame biecht, in fol.

Hagar bij eene rots zittende, met den Engel en Ismael.

Zie Kramm.

SCHAAK (JER. VAN) zeer bekwaam graveur in mezzo tinto, leefde in het midden der 17e eeuw. Men heeft o. a. van hem de portretten van D°. Cornelis van Aken en van D°. Nicolaas Raymveld.

Zie Kramm.

SCHAAK (PIETER), tooneeldichter, bloeide in het midden der 17e eeuw. Men heeft van hem:

Sleyl-oôr, of de Schijnheylige Bedrieger, waar in is nagevolgt de Tartuffe van J. B. P. de Molière, Amst. 1674. 2e dr. *van verscheyde fouten gesuyvert.* Ald. 1677 m. pl.

Ariodant en Polites, of verloste onnoselheyt. Amst. 1664. kl. 8°. Zijn zinspreuk was: A. V. B. *Al Verr 't Best.*

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, *Cat. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 190.

SCHAAK (PETRUS) werd in 1654 als proponent beroepen te Bovenkarspel, in 1658 te Edam, in 1660 te Alkmaar, in 1667 te Amsterdam, waar hij den 17 September 1678, in den ouderdom van 54 jaren overleed. Hij was een man van buitengewone geleerdheid en welsprekend leeraar, en een der leermeesters van den hoogleeraar Salomon van Til. Zijn portret bestaat.

Zie Wagenaar, *Amsterd.* D. VII. bl. 489; Veeris en Paauw, *Verv. Kerk. Alphab.* bl. 179; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 25, 26.

SCHAAP (W.), zeeschilder, die zich te Utrecht neêrzette, en in 1808 lid van het schilderscollegie aldaar werd. Hij oefende het beroep van kamerbehanger en rijtuigschilder uit, en vertrok in 1820 naar Amsterdam, waar hij van zijn werk op de Tentoonstellingen leverde.

SCHAAP. Zie SCHAEP.

SCHAARBERG (ADRIAAN) te 's Hage geboren, bloeide in het midden der 18e eeuw. Hij schilderde landschappen, portretten en miniaturen.

Zie Kramm.

SCHAARBERG (SIMON) zoon van den vorige, bloeide in het laatst der vorige eeuw, schilderde gelijk zijn vader, landschappen, portretten en miniaturen.

Zie Kramm.

SCHAARSCHMIDT (A.) gaf in het licht:

Ontleedkundige tafelen. Tweede en verbeterde druk; verrijkt met uitvoerige bladwijzer en aanhaalingen der plaatsen van B. Eustachius. Amst. 1802. 8°.

SCHABAELJE of SCABAELJE (DIDERICK), zoon van Pieter Scabaelje, een molenaar van beroep, werd den 1 Julij 1602 in de vereenigde of zoogenaamde waterlandsche doopsgezinden te Amsterdam bij den leeraar gedoopt. Hij beoefende de nederduitsche poëzij blijkens zijn:

Spel des phaeckels tot Athenen, ghenomen uyt het 17e capittel van de Handelinghen der Apostelen, ende in Rym ghesteldt. Amst. 1607. 4°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I b. bl. 166.

SCHABAELJE (JAN PHILIPSEN), leeraar bij de Mennonieten, in de eerste helft der 17e eeuw, te Alkmaar. Hij was een geleerd man en een ernstig schrijver, wiens werken zeer gezocht waren. Ook beoefende hij de nederlandsche poëzij. Hij vertrok van Alkmaar naar Amsterdam en dreef daar den boekhandel.

Hij gaf in het licht:

Vereeniging van de principaelste Articulen des Geloofs eeniger Doopsgezinde gemeenten, die men noemt Waterlanders, Vlamingen en Duitschen, getrocken uit hunne uitgegevene confessien. Amst. 1640. 8°.

In 1739 herdrukt te Rotterdam bij Pieter van Gilst, te gelijk met en bij de *Algemeene Belijdenissen der Vereenigde Vlaamsche, Friesche en Hoogduitsche Doopsgezinde Gemeente Gods*, in 8°.

Historische Beschrijving van het Leeven onses Heeren Jesu Christi, en de omstandigheden van dien, getrocken uit de vier Euangelisten, met leerzame aanmerkingen en beschrijvingen der landen, steeden, plaatsen, bergen, rivieren en wateren verrijkt, alles gesteld na ordre des tijds, en in acht deelen verdeeld, 8e dr. Leeuw. 1707. met koperen platen. 4°. Amst. 1716 m. pl. 4°.

Sommarium, of Korte Inhoud des Bijbels, vervattende de voornaamste geschiedenissen en spreuken der gansche H. Schrift. Amst. 1629. 8°. Haarlem 1654. 12°. Achter volgt een *Historie-lied van het leeven onses Heeren Jesu Christi, een Gebed tot Christus en een Lofzang van den aart, kracht, en werkinge des Heiligen Geests.*

Aanmerkingen, of gulden Annotatien, uit de daaden en spreuken der aloude koningen, wijsgeeren en andere geleerden, bijeen vergadert »volgens den bevalligen trant van Franciscus Heermans, en hier in zijn begrepen *Drie hondert en sestig Aanteekeningen.*" Hoorn 1641. 12°.

Lusthof des Gemoeds, inhoudende verscheidene Geestelyke oeffeningen; met noch Drie collatien of zaamenspraaken der wandelende Ziele met Adam, Noach en Simeon Cleophas.

Dit algemeen gelezen, en volgens Maatschoen op Schijn »nooit genoeg volprezen boekje" werd zeer dikwerf en met verscheidene veranderingen bij 's mans leven, en ook na zijn dood herdrukt. De eerste druk verscheen te Alkmaar in 1635. Deze bestond alleenlijk uit den *Lusthof des Gemoeds*, met *Twee Collatien der Wandelende Ziele met Adam en Noach.* In 1638 voegde hij er de *Collatie met Simeon Cleophas* en een *Nieuwe Voorrede* bij. In 1656 gaf hij, nadat het boekske meermalen herdrukt was, een nieuwe uitgaaf, »waarin de geschiedenisse van Jacob en Joseph wel met 20 bladen zijn vermeerderd." »Deze druk is vol koperen platen en wordt zeer weinig gevonden, heeft ook door de verscheidene soorten van platen, die vervolgens weg geraakt zijn, zoo niet kunnen herdrukt worden." In 1706 verscheen het met de laatste vermeerdering op nieuw met nieuwe platen van Jan Luiken die onder elke plaat een versje van zijn eigen maaksel had gesteld. In 1724 en 1742 werd deze uitgaaf, en sedert nog meermalen herdrukt, zoodat er in 1744 een veertig of vijftig drukken van bestonden.

Harmonia of eendragtige vertellinge der vier Evangelisten, 1624. 8°.

Tegen de *Pauselijke Successie* »'t welk hij voornamelijk tegen den cardinaal Caesar Baronius heeft geschreven." 1633. 8°.

Dialogus of zaamenspraak van den Corinthischen twist en andere gebreken derselver gemeente, tusschen Paulus en Achaicus, Verstreckende met eene Korte Paraphrasie (of omschrijvende ophelderingen) over den Eersten Zendbrief tot den Corinthen; en op desen onsen tijd gepast. Hoorn 1640. 12°.

Metamorphosis, of Transformatie onses tijds, waar in Politischer wijse bewesen word de groote, en wonderbaarelyke veranderinge der Menschen uit hunne waare scheppinge: gesteld by maniere van Zaamensprekinge tusschen eenen welbelesen Historicus, en eenen Pelgrim. Alkmaar 1657. 12°.

Stichtelijke Gezangen in sommige Liederboeken als in het *Geestelyk Kruid-Hofke*, en den *Lusthof der Zielen* of *Claas Stapels Liedeboek.*

Korte inhoud des Bijbels. Amst. 1739. 12°.

»Nog heeft Schabaelje gemaakt en uitgegeven *Historische Aanteekeningen* over tweederhande *Prenteboeken*, in langw. folio. Het een is genaamd: *de Prenten* van eenen Piscator, en van onzen schrijver met *Aanteekeningen* over de voornaamste Geschiedenissen des geheelen Bibels, zoo des Ouden als des Nieuwen Testaments, voorzien en uitgegeeven, gedrukt te Alkmaar, 1646. Het andere boek is genaamd eene *Continuatie op de Plaaten van Petrus van den Burg*, ende is mede van onsen schrijver met Aantekeningen voorzien over veele voornaame geschiedenissen van den geheelen Bibel."

Zie Schijn, *Gesch. d. Mennon.* D. III. bl. 42, 43, 64, 65, 78, 80, 91, 92, 581 volgg.; David Bramen, *Rechte Leere der waare Mystiken*, bl. 66; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; Sepp, *Joh. Stinstra en zijn tijd*, D. II. bl. 95. Abcoude, *Naamr.* bl. 321, *Aanh.* bl. 189.

SCHACHT (Christiaan Paulus), zoon van den hoogleeraar Joh. Herm. Schacht, werd den 15 September 1767 te Harderwijk geboren, den 31 Augustus 1782 als student aan de hoogeschool aldaar ingeschreven; bezocht, zes jaren later, ook de hoogescholen te Leiden en Göttingen, en werd den 5 October 1789 in zijne geboortestad met grooten lof tot doctor in de geneeskunde verheven. Hoe ijverig hij zich ook op den ganschen omvang van zijn vak toelegde, zoo bekoorde hem toch steeds bij voorkeur de Kruidkunde en Natuurlijke Historie. Aan die studien zocht hij de geleerde reizen dienstbaar te maken, bij welke hij met zijn boezemvriend S. J. van Geuns een groot gedeelte van Duitschland en Zwitserland bezocht. Na een kortstondige praktijk te Amsterdam, aanvaardde hij de post van hoogleeraar in de geneeskunde te Harderwijk (1791), doch werd bijna den geheelen tijd van zijn professoraat, door een slepende borstziekte verhinderd de hem opgelegde taak naar wensch te vervullen. Zoo werd hij ook in 1795, na de bekleeding van het rectoraat »wegens toenemende ligchaamszwakheid" van het houden eener plegtige redevoering verschoond. In het volgende jaar zag hij zich genoodzaakt van het onderwijzen der schei- en kruidkunde tijdelijk ontslag te verzoeken.

Hij overleed den 31 Januarij 1800, in den ouderdom van ruim 32 jaren.

Hij gaf in het licht:

Diss. inaug. de modo, quo agant medicamenta adstringentia, praecipue martialia, in corpus hum. Hard. 1789. 4°.

Orat. inaug. de utili ac pernecessariâ Hist. Nat. cum reliquis, disciplinae medicae partibus conjunctione et vinculo arctissimo. Hard. 1793. 4°.

Over de bederfwerende kracht van het zilversalpeter (*Nigras argenti*) in *Konst- en letterb.* 1791. n°. 153.

Brief wegens eenige proefnemingen omtrent het Galvanismus; ald. 1792.

De nieuwe denkbeelden van Gritanner te Göttingen over de prikkelbaarheid der bewerktuigde natuur, voorgesteld met aanmerkk.; ald. 1795. n°. 75.

Verslag eener Reize naar de Alpen enz. in het *Alg. Magaz. van Wetenschap, Kunst en Smaak.* 1791. D. V. n°. 5.

Proeve eener verdediging der oude Empirische geneesk. school en haare leerstellingen, benevens eene aanwijzing van den nuttigen invloed, welke zij op de geheele wetenschap heeft uitgeoefend in het *N. Alg. Magaz. van Wetens. Kunst en Sm.* 1799. D. V. n°. 5.

Iets over het Eenhoorn in de *Vad. Bibl.* 1793. D. V. n°. 5. bl. 216.

Wordt er water in de dierl. ligchamen, even als bij de planten, ontbonden? in P. van Werkhoven, *Chem. en Phys. oefeningen.* 1793. D. I. St. 3.

Brief aan van Marum; behelzende eenige nagevolgde proefnemingen omtrent de dierlijke electriciteit in *Konst- en letterb.* 1792. D. II. 201 *b*.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 505, 506, 606, 630; Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 313.

SCHACHT (Godefridus Johannes), zoon van den hoogleeraar Johannes Hermannus Schacht, werd den 8 October 1764 te Harderwijk geboren. Hier genoot hij, onder toezigt van zijn' vader zijne eerste opleiding, en oefende zich later onder diens geleide en dat van andere beroemde mannen aan de akademie aldaar. Van daar begaf hij zich naar Leiden, waar hij den 17 September 1788 als student werd ingeschreven. Na in het volgende jaar te Amsterdam tot den predikdienst bevoegd te zijn verklaard, ontving hij in 1790 van de regeling te Nijmegen de collatie van Hees, Nederbosch en Weert. In 1794 vertrok hij naar Geertruidenberg, drie jaren later naar Delfshaven, in 1800 naar Dordrecht, in 1810 naar Leiden, waar hij in 1835 emeritus werd, en den 27 Augustus 1846, in bijna 82 jarigen ouderdom op zijn buitenverblijf onder Soeterwoude overleed. Men heeft van hem een *opwekkingsrede over den invloed van het Evangelie op de godsdienstige verlichting en daaruit voortvloeijende maatschappelijke beschaving der Heidenen*, den 13 Augustus des jaars 1807, op de algemeene vergadering van het Zendelinggenootschap te Rotterdam gehouden.

In 1810 vatte hij, van meer dan eene zijde daartoe aangezocht, het voornemen op, om de aanteekeningen van wijlen zijn geleerden vader op het handboek van Conradus Ikenius over de hebreeuwsche oudheden algemeen verkrijgbaar te stellen. Het eerste deel dier aanteekeningen, voorafgegaan door een woord aan den lezer van zijne hand, zag te Utrecht het licht (J. H. Schachtii *Animadversiones ad C. Ikenii antiquitates Hebraicas*, Ultraj. 1810. 8°. major), doch eene onbillijke beoordeeling er van in de toenmalige *Bibliotheek van Theol. letterkunde*, ofschoon ook door den hoogleeraar J. Clarisse in de *Recensent der Recensenten* wederlegd, deed hem dien arbeid voor altijd staken. Het ontbrak hem aan geen uiterlijke eerbewijzen. Nog te Dordrecht zijnde, werd hij door den Senaat der Harderwijksche hoogeschool, *honoris causa*, tot de waardigheid van Theologiae doctor verheven, en in 1844 tot ridder der orde van den Nederl. Leeuw benoemd. Ook was hij lid der Maats. v. Ned. Letterk.

Hij was gehuwd met Anna Maria van der Meulen, die drie weken voor hem overleed.

Zie Brans, *Kerk. Reg.* bl. 4; *Naamlijst van Leidsche pred.*; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 704; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Siegenbeek, in *Handel. v. de Jaarl. Vergad. der Maats. v. Ned. Letterk.* 1847; Bouman, *Gesch. der Geld. Hooges.* D. II. bl. 531; Dez., *Memoria Clarissii* p. 50; Sepp, *Proeve eener Gesch. d. Pragm. Theol. in Nederl.* bl. 51.

SCHACHT (Johannes Hermannus), vader van den vorige, werd den 6 April 1725 te Bremen geboren, waar hij door den geleerden Corn. Iken voor zijne bestemming als godgeleerde werd voorbereid. Van daar bezocht hij de hoogeschool te Utrecht en vervolgde zijne studien onder A. Voget. Na door de classis van Amsterdam tot proponent te zijn aangenomen, werd hij predikant in het Stichtsche dorp Ter Aa, waar hij van 25 Junij 1752 tot 17 Julij 1763 het leeraarambt bekleedde. Hier gaf hij het merkelijk door hem vermeerderde werk van Iken over de lijdensgeschiedenis, en zijne belangrijke uitlegkundige verhandelingen over uitgezochte plaatsen van Mattheus en Marcus, die groote ervarenheid in de oude classische literatuur aan den dag leiden, in het licht. Ook legde hij zich met vrucht op de destijds door velen al te zeer verwaarloosde *beoefenende* Godgeleerdheid toe. Een vrucht van die studie was zijn voortreffelijk werk »over de noodzakelijkheid eener spoedige bekeering." In 1763 verwisselde hij die standplaats met Harderwijk, waar hij tot gewoon hoogleeraar in de godgeleerdheid en ook der typische, profetische en gewijde oudheden, alsmede tot doctor in de godgeleerdheid werd benoemd. Den 2 October hield hij als akademieprediker zijne eerste leerrede over *Spreuken* VIII: 31—36 en den 14 Junij 1764 aanvaardde hij zijn hoogleeraarambt met eene *Or. inaug. de causis, cur religio Christiana plures hodie, quam olim experiatur obtrectatores* (Hard. 1764. 4°.) Niet minder meldingswaardig was zijne twee jaren later gehouden *Or., quâ demonstratur rationem sanam haud intercedere quominus religionis Christianae mysteriis fidem habeamus* (Traj. ad Rhen. 1766); een stuk dat van zoo veel waarde geoordeeld werd dat een bijzonder besluit der akademische bestuurders in de kosten der uitgave er van voorzag. Ook sprak hij nog twee rectorale redevoeringen uit; *De insignioribus, quae Theologum formant et commendant, virtutibus*, en *De Christ. relig. veritate ex historiâ Paulli, ab ipso ad eam vocati J. C. maxime conspicuâ*, beide onuitgegeven.

In 1766 werd hij, in plaats van zijn vriend Nic. Barkey, naar den Haag vertrokken, tot hoogleeraar in de godgeleerdheid en predikant bij de St. Stephanus gemeente te Bremen beroepen. Hij sloeg echter dit beroep, gelijk ook dat van Franeker, in 1787, af, nam in de lente van 1804 zijn emeri-

[illegible] in Februarij 1805. Hij was gehuwd met [illegible]
[illegible] Schacht [illegible] gezindigd [illegible] zijne [illegible] encyclopaedische [illegible] gebeurde [illegible]

Hij gaf in het licht:

[illegible] hist. [illegible] novi [illegible] versiones [illegible] J. H. S. Traj. ad Rhen. 1758. 4°.

Zie *Gött. gel. Anzeig.* 1759, St. 135, S. 1175 en *Erlangsche gel. Zeit.* 1759, S. 777.

C. Ikenii dissertt. philol. theoll. in diversa S. Cod. utriusque Instrum. loca. Collegit ac recensuit J. H. S. Traj. ad Rhen. 1770. Vol. IIdum. 4°.

Iken had zelf ten jare 1749 het eerste deel uitgegeven.

Zie Ernesti, *neueste Theol. Bibl.* I. 472; Froriep, *Bibl. der Theol. Wis.* B. I. 585 II en b. 728.

Uitlegk. verhandelingen over uitgezochte plaatsen van Mattheus en Marcus Evangelie in *Bibl. Brem. nova. Cl. I. Fasc.* 2. p. 231, en *Cl. II. Fasc.* 3. p. 479.

De noodzakelijkheid van eene spoedige bekeering, ter waarschuwing tegen het uitstel van dezelve, aangedrongen. Amst. 1758, verm. ald. 1777. 8°. in het Hgd. *Die Nothwendigkeit einer schleunigen Bekehrung u. s. w. Mit einem Anhange von G. G. Otterbein.* Franckf. u. Leipzig. 1768.

Zie Barkey, *Bibl. Brem.* nov. II. 393.

Over de noodzakelijkheid van den Heer te zoeken enz. in *Schatkamer der geleerden en Ned. Letter-verlustiging.* Amst. 1762. D. II. n°. 1.

Over de oorzaak waarom de Christ. godsdienst tegenwoordig meer bestrijders dan voorheen ontmoet. Utr. 1761. 8°.

Ned. overzetting der *Oratio de caussis.* Over deze redev. en die *Qui demonstratur rationem etc.*

Zie *Boekz.* 1765, I. 483, 1767, I. 519 en over de laatste Ernesti, *n. Theol. Bibl.* VIII. 187; *Bibliothèque des Sciences* XXVII. I. 233; *Commentar. de libris minor.* Vol. II. 66.

Voorredenen (of liever uitgewerkte verhandeling) voor de Ned. overz. van R. Millar, *Historie van de voortplanting van den Christ. Godsdienst en van den ondergang des Heidendoms*, 2e uitg. Utr. en Amst. 1764. 2 d. 4°. en van W. Bates, *De overeenstemming der goddelijke eigenschappen in het beramen van 's menschen verlossing, door E. Nooteboom*, ald. 1777. 8°.

Zie M. Forsten, *Nagedachtenis van J. H. Schacht*, Harderw. 1803; *Konst- en Letterb.* voor 1805, I. n°. 30; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. I. bl. 317, 325, D. II. bl. 290, 402, 461, 490, 605, 610, 612, 656; Clarisse, *Encyclop. Theol. epitome, praef.* p. XII. ed. alt. p. 30 seqq.; Des., *Mem. J. Clarissii*; Rotermund, *Brem.* II. CVIIII.; Meusel, *gel. Teutsch*, VIII. 547, X. 544; Ypey, *Kerk. gesch. der XVIIIe eeuw*, D. VIII. bl. 357; *Bibl. Hag.* T. IV. p. 687; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Sepp, *Proeve eener pragm. gesch. der Theol. in Nederl.*, bl. 68; Des. *Stinstra en zijn tijd*, D. II. bl. 5; *Vad. Letteroef.* Amst. 1762, D. II. n°. 1, *Rec. o. d. Recens.* D. VI. I 462 volgg.; Arrenberg, *Naamr.* bl. 458; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SCHACHT (Lucas), zoon van Joachim Schacht en Catharina de Bossius, werd 18 Januarij 1634 te Amsterdam geboren, volbragt zijne akademische studien te Leiden, en werd in 1653, op 19 jarigen leeftijd, tot S. S. ministerii candidaat bevorderd. Niet te min besloot hij toen nog van studievak te veranderen en zich voortaan op de beoefening van de natuur- en geneeskundige wetenschappen toe te leggen. In de bespiegelende wijsbegeerte genoot hij het uitnemend onderwijs van Adrianus Heereboord, die als een scherpzinnig geleerde en als een grondig kenner der oudere wijsbegeerte bekend stond. Inzonderheid waren het de lessen van dien hoogleeraar over de redeneer- en zedekunde die door Schacht werden bijgewoond. Van zijne daarin gemaakte vorderingen gaf hij loffelijke blijken door op den 6 Februarij 1660 eene *Disputatio philosoph., continens Positiones ex universa philosophia desumtas* (L. B. 1660. 4°.) te verdedigen.

In het volgende jaar voltooide hij insgelijks zijne medische studien, en werd na het verdedigen eener *Dissertatio, mulieris [illegible] historiam et curam describens* (L. B. 1661. 4°.) tot med. dr. bevorderd. Hij vestigde zich nu als geneesheer te Leiden, en werd reeds in 1663 door Curatoren gemagtigd, om op dagen, buiten die der openbare lessen vallende, over de [illegible] eenig deel der geneeskunde voorlezingen te houden. Zes jaren later, den 29 Januarij 1670 werd hij tot gewoon hoogleeraar in de geneeskunde aangesteld, aanvaardde den [illegible] dit ambt met eene *oratio de medicinae [illegible] progressu*, en maakte zich, zoowel door zijn theoretisch als praktisch onderwijs, zeer verdienstelijk.

„Hij was," schreef Boerhaave, „een man van ongeloofelijke vlijt en bekwaamheid, te regt beroemd om zijne geleerdheid en veeljarige geneeskundige praktijk. In die kunst had hij bijna het hoogste toppunt bereikt, en wat de medische wetenschap betreft, volgde hij een geheel anderen weg dan Theodorus Craanen. Hij toch was gewoon de studenten zelf naar het ziekehuis te geleiden, hen bij de lijders, die onderzocht moesten worden, te brengen, hun de ziekten uit de verschijnselen te leeren kennen, onderscheiden en behandelen, terwijl hij hun tevens bij het doen der lijkopeningen, de verborgenste ziekte-oorzaken aanwees. Daarom heeft Bernhard Albinus dikwijls met opgetogenheid gesproken over de groote en vele verpligtingen, die hij had aan de trouwe toespraken, vermaningen en opmerkingen van dezen bescheidenen en zachtmoedigen man en aan zijn voortreffelijk, door de uitkomst gedurig bevestigd, voorbeeld." Als schrijver heeft hij zich niet anders bekend gemaakt dan door de genoemde geschriften en een kort verhaal van de epidemische in 1678 en 1679 geheerscht hebbende ziekte (Christ. Love Morley, *De morbo epidem. tam hujus quam superioris anni* (1678 et 1679) *narratio et* Lucae Schacht, *de eodem morbo epistolica narratio. Londini* 1680. 8°.

Een brief van de Graaf (d. d. 30 Mei 1671) aan hem gerigt, vóór den *Tractatus de mulierum organis* etc. afgedrukt, strekt ten bewijze dat Schacht, behalve in de praktische geneeskunst, ook in de wetenschappelijke behandeling van anatomische en physiologische onderwerpen groot belang stelde. Zijn *Oratio funebris in obitum Franc. de le Boe Sylvii* vindt men ook voor de *Opera Sylvii.*

Hij verloor zijne vrouw den 25 Junij 1686, en overleed zelf den 10 Maart 1689. Zijne lijkrede werd door de Volder uitgesproken. Zijn portret is door A. van Zijlvelt in plaat gebragt.

Zie Burcheri de Volder, *Oratio habita in funere Cl. viri Lucae Schacht, Med. Dr. et Profess.*, L. B. 1689, 4°.; Boerhaave, *Oratio academica de vita et obitu viri Cl. Bernh. Albini* etc., L. B. 1721, 4°. p. 21, ook onder zijne *Opuscula omnia*, p. 47, 48; Soermans, *Acad. Reg.*, bl. 57; Siegenbeek, *Gesch. d. L. Hooges.*, D. II. bl. 158, D. II. bl. 111, 112, J. en B. bl. 142, 271; G. C. B. Suringar, *Invloed der Cartes. wijsbeg. op het Natuur- en Genees. onderwijs aan de L. H.*, bl. 25, 33; *De Medische Faculteit te Leiden op het einde der zeventiende en in het begin der achttiende eeuw. Lucas Schacht en diens ambtgenooten* enz.; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; Jöcher.

SCHACHT (Nicolaas Augustus) te Meppel geboren, trad den 11 Junij 1786 als proponent te Borger in dienst. Hij werd in 1787 wegens zijn oproerig gedrag in zijn dienst geschorst, en hem door Ridd. en Eigener. den 15 Jan. opgelegd om op den eerstkomenden Landdag eene boetpreek over Ezra IX : 13 en 14 te Assen te houden, waar na hij van zijne schorsing zou ontheven en wederom hersteld zijn. Hij vertrok naar Peperga c. a. in Dec. 1791 en overleed daar den 24 September 1807, in den ouderdom van 50 jaar.

Zie *Vaderl. Historie*, D. XXI. bl. 330; Romein, *de Herv. predik. van Drenthe*, bl. 263.

SCHACKLOCK (Bernhard) omtrent 1540 in Engeland geboren, studeerde te Cambridge in de philosophie, en verkreeg er den graad van magister artium.

De vervolgingen der Catholijken onder Elisabeth drongen hem naar Leuven, de gewone wijkplaats der vervolgde Catholijken te vluchten. Hier vervolgde hij zijne studien en legde zich vooral op het kanonieke regt toe, waarin hij ook den graad van magister verwierf.

Hij gaf in het licht:

An Epistle of the reverend father in God, Hieronimus Osorius, Bishop of Arcburge in Portugale, to the most Excellent Princesse Elisabeth, by the grace of God Quene of England, France and Ireland etc. translated out of Lattyn, in to En-

gliske by Richard Schacklock, M. of Arts and student in the civil Lawes in Lovaine. At Antwerp, by John Latius. 1565, 12°. *Cardinal Hosius against Heresies; a translation from the Latin, which he entitles: The Hatchet of Heresies.* Antwerpen, 1565; eene vertaling der *Confessio Catholicae fidei Christiana, Petricoviensis Synodi nomine a R. D. Stanislao Hosio, Cardinale, Episcopo Varmiensi conscripta.*

Zie Dod, *Church History of England,* T. II. p. 131; Paquot, *Mém*, T. III. p. 231.

SCHADD (Johan Hendrik) werd den 8 Mei 1776 te Hoorn als predikant beroepen, in 1787 wegens zijn oproerig gedrag geschorst, doch in 1788, na het voorlezen eener schriftelijke verklaring van den predikstoel, hersteld. Hij werd emeritus in 1801 en overleed in 1811.

Zie *Vaderl. Hist.*, D. XXI. bl. 89; *Verzam. bij de Chalmot*, D. X, bl. 121—130; Abbing, *Gesch. der stad Hoorn*, *Bijl.* bl. 92.

SCHADE van WESTRUM (Andreas) beoefende, in het midden der 17e eeuw, de Nederduitsche en Latijnsche poëzij. Men vindt een proeve van zijn talent voor A. van Slichtenhorst, *XIV boeken van de Geldersche Geschiedenissen.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Wb.*

SCHAECK (P. of C. of S.), verdienstelijk kunstenaar in het laatst der 17e eeuw, te Rotterdam. Kramm vermeldt van hem:

Een Binnenhuis, waarin een zittend vrouwtje, met een deken op haar schoot en verder bijwerk, in den geest van Brekelenkamp.

Een Boerengezelschap, op Cat. Hoek *f* 12.50.

Een Boerenhuisje, waarin ze met de kaart spelen, als boven *f* 40.50.

Een oud man, zittende met een kan en een pijp in de hand.

Zie Kramm.

SCHAECKEN (Wilhelmus) werd in 1754 te Weerd geboren, en legde zich onder Johannes Borrekens te Antwerpen op de schilderkunst toe. Na zich twaalf jaren aldaar geoefend en bij de Akademie verschillende medailjes behaald te hebben, vertrok hij naar Italie, waar hij zich twee jaren ophield. Na zijne terugkomst vestigde hij zich te Antwerpen en bekleedde aldaar gedurende vijf en twintig jaren het professoraat aan de Academie. Hij is vooral gunstig bekend in het historiële vak; eene door hem geschilderde *H. Maagd* en het *Lijk van Christus liggende in een grot* werden zeer geprezen. Hij schilderde ook wel eens in het graauw. De schilders Bedaff en Turken behoorden tot zijn leerlingen. Hij overleed den 28 December 1830.

Zie Immerzeel.

SCHAEF ( ) kapitein in het Staatsche leger onder Maurits, onderscheidde zich door zijne dapperheid bij het beleg van Koevorden (1592) en Rijnbeek (1597) betoond, zoo dat prins Maurits hem tot bevelhebber der laatstgenoemde vesting benoemde.

Zie Bor; Meteren; Reydt; Bosscha, *Neêrl. heldend. te land*, D. I. bl. 110, 335.

SCHAEF (C.). Zie SCHAAF (C.).

SCHAEGEN (Chr. van). Zie SCHAGEN (Chr. van).

SCHAELKENS (Guiljam), zwager van den predikant Grevinkhoven, te Rotterdam, remonstrantsch gezind, werd in 1622 aldaar met de klok ingeklept, wijl hij beschuldigd werd van met Wittius groote gemeenschap en briefwisseling gehouden te hebben. Hij nam de vlugt naar Holstein en Frederikstad.

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.*, D. IV. bl. 712.

SCHAEP of SCHAAP (Albert) zeilde, in den nazomer 1724, als bevelvoerder van een koopvaardijschip, een kloek vaartuig met 28 of 30 stukken gewapend, naar Smirna uit. Den 8 Nov. ontmoette hij in de Middellandsche zee, twee Algerijnsche oorlogschepen, „voor de grootste en voornaamste der barbarijsche roofvloot gehouden, en zeer sterk bemand." Naauwelijks waren zij in elkanders nabijheid, of er ontstond een hardnekkig gevecht, 't geen eerst met den avond een einde nam. Schaep, in stede van den nacht tot ontvlugting te baat te nemen, toonde zich des anderen daags bereid het gevecht te hervatten. Hij tastte ze zoo hardnekkig aan, dat ze, van wege de schade aan schepen, touwen en zeilen, zich genoodzaakt zagen den strijd op te geven en een haven op te zoeken. Niettegenstaande de groote schade die ook hij had geleden, bleef Schaep post houden. Op den derden dag ontdekte hij een ander Algerijnsch oorlogschip voerende 50 stukken. Terstond raakten de beide schepen aan elkander, en weerde zich Schaep zóó dapper dat de Algerijn genoodzaakt was af te houden. 's Anderendaags werd het gevecht hervat; doch naauwelijks had Schaep zijnen vijand de tweede lag gegeven, of er sloeg brand in zijn buskruid, met dit gevolg dat het schip met volk en al in de lucht sprong. De dappere en kloekmoedige Schaep vond zijn graf in de golven.

Zie Wagenaar, *Amsterd.*, D. VI. bl. 282; *Europ. Merc.*, 1723; Kok, J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Neêrl. zeewezen*, D. V. bl. 43.

SCHAEP (Aernout Dirksz), te Beverwijk, beoefende de poëzij, blijkens een ms. verzameling zijner gedichten 1715—1740, in twaalf afdeelingen, weleer in bezit van Ds. van Voorst.

Zie *Cat mss. v. Voorst*, bl. 131.

SCHAEP of SCHAAP (Dirk) dapper zeeheld. Hij veroverde in 1677 een straatvaarder, *Constantinopel* genaamd, van 32 stukken. Toen de vijandelijke opperbevelhebber in dit jaar het plan had om de sterkst gewapende schepen onzer vloot het allereerst te vermeesteren en de Fransche vice commandeur met een medehelper regtstreeks koers zette naar den commandeur Kindt, die aan het hoofd der nederlandsche linie was, werd hij door Schaep, zóó ontvangen, dat hij zeer beschadigd werd en met zijn medehelper afdeinsde. In Julij 1700 behoorde hij tot de vloot voor Koppenhagen, toen hij als kapitein op het fregat *de Beschutter* bevel voerde, onder het opperbevel van den vice-admiraal Geleyn Evertsen. Hij overleed in 1718 en ligt te Woerden, onder een marmeren tombe, begraven.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Nederl. zeew.*, D. III. bl. 281, 282, D. IV. bl. 172; *Nav*, D. IV. bl. 12, 252.

SCHAEP of SCHAAP (Dirk), zoon van Gerrit Simonsz. Schaep (die volgt) werd in 1627 te Amsterdam geboren, studeerde in de regten en werd in 1655 secretaris zijner geboortestad. Hij bekleedde dit ambt in de zorgelijke tijden, die hij beleefde, vooral in 1672 met veel omzigtigheid. Zulks bewoog de Algemeene Staten hem in 1673 te benoemen tot gezant naar Zweden, ten einde den koning tot gunstige gedachten jegens den Staat en tot bemiddeling van den vrede te bewegen. Hij verwierf daardoor de goedkeuring zijner meesters en ook dien van den vorst, die hem tot den Zweedschen adelstand verhief en zijn wapen vermeerderde. Na 42 jaren het secretarisschap bekleed te hebben, legde hij, ten gevolge van eenig misnoegen, zijn ambt neder, en leefde sedert stil en ambteloos, tot dat hij in 1702 overleed. Hij was kanunnik ten Dom te Utrecht. Zijne vrouw Philippina van der Geer, uit het adelijk geslacht der van Swietens gesproten, schonk hem 16 kinderen, van welke eenige zonen en dochters hem overleefden.

Zie Wagenaar, *Amsterdam*, D. XI bl. 271; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis, Scheltema, *Staatk. Nederl.*

SCHAEP of SCHAAP (Dr. Gerard), heer van Kortenhoef, zoon van Simon Schaep en Elisabeth Burgh, in 1594 te Amsterdam geboren, werd in 1624 tot raad in de vroedschap zijner geboortestad verkozen, en nam in dat zelfde jaar zitting in de schepenbank. Sedert zat hij aldaar nog 4 onderscheidene reizen (1626, 1629, 1634, 1635) om vervolgens in 1637 de burgemeesterlijke waardigheid te bekleeden. Tien maal bekleedde hij hierna deze waardigheid (1641, 1644, 1646, 1648, 1652, 1657, 1658, 1661, 1664, 1665). Gedurende de jaren 1654, 1655 en 1656, had hij zitting in het collegie der gecommitteerde raden van Holland en Westfriesland, van 1631—1633 in de rekenkamer van Holland, in 1649, 1650, 1651 in den Raad van State. In 1644 vertrok hij met Albert Souck, oud-burgemeester en hoofdschout der stad Hoorn en Joachim van Andrée, eersten en voorzittenden raad in den Hove van Friesland in gezantschap naar Denemarken, om een vrede tusschen dat koningrijk en Zweden te bemiddelen en tevens bij den Deenschen koning aan te houden op de herstelling der bezwaren over het verhoogen der Sondsche tollen, overeenkomstig met een verdrag

honderd jaren te voren [illegible] aangegeven. In 1655 was hij [illegible] tot het herstel der geldmiddelen, [illegible] Mr. van Wijn [illegible] Deel II der [illegible] is bekend geworden. Hij [illegible] 1641 [illegible] Hoogheemraad [illegible] overleed in 1660 en liet bij zijne vrouw Maria Spiegel geen kinderen na.

Zie Aitzema, *Saken van Staet en Oorlog*, D. II. bl. 947—950; Wagenaar, *Amsterd.*, D. VII. bl. 11; Dez., *Vaderl. Hist.*, D. XI. bl. 302; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Hoogstraten; Kok; Kobus en de Rivecourt; Schotel, *Geschied. en Letterk. Uitsp.*, bl. 81; J. Vos, *Gedichten*, D. II. bl. 254; Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 14.

SCHAEP (Mr. Gerard) zoon van Pieter Schaep en Margaretha Halling, werd in 1599 te Amsterdam geboren. Hij vestigde zich te Dordrecht, waar hij door zijne moeder aan de aanzienlijkste geslachten vermaagschapt was, en werd aldaar in 1627 en 1628 vroedschap en schepen. Hij keerde echter na zijne geboortestad terug, waar hij in 1633 met dezelfde waardigheden bekleed werd, die hem te Dordrecht waren opgedragen. In datzelfde jaar kreeg hij, in plaats van zijn vader, in dit jaar overleden, zitting in het collegie der admiraliteit. Hij zat in dit collegie tot in 1647, waarna hij (1649) lid der rekenkamer van Holland werd. Ten tijde dat Cromwell de teugels van het bewind in Engeland had overweldigd, en de regering van Amsterdam in 1650 het belang inzag om het goed verstand met hem en het Parlement te onderhouden, werd Schaep door de Staten van Holland naar Engeland gezonden, met den rang van commissaris en met last om de regering te erkennen, het Parlement met zulke titels te vereeren als aan dit het aangenaamste zoude zijn, en de belangen van Holland bijzonder te bevorderen. Dit vermeerderde de verwijdering tusschen de Staten en de Stadhouder en tusschen de gewesten. Zijne handelingen hadden geenszins het gewenschte gevolg; de verwijdering nam toe en Schaep keerde in 1651 terug. Later werd het zenden van een buitengewoon statelijk gezantschap noodig geoordeeld, Schaep werd op nieuw benoemd, nevens Cats en van de Perre. Cromwell zocht den oorlog, moest aan het volk afleiding en hoop op buit geven en alzoo was alles vergeefs. De verdeeldheid onder de ambassadeurs zelf bragt misschien veel toe om hunne pogingen te doen mislukken. De Engelschen noemden hen „de onvereenigde ambassadeurs der Vereenigde Nederlanden.”

Schaep verdient niet slechts als staatsman maar ook als geleerde vermeld te worden. Hij had zeer veel verzameld betreffende de geschiedenis van Amsterdam, die hij het voornemen had te beschrijven. Wagenaar heeft van die verzameling veel dienst gehad. Ook bezorgde hij de eerste uitgaaf van het Nederlantsche Placaetboek (Amst. 1644 in 2 dl.), Ook besteedde hij veel zorg en ijver voor de bewaring en schatting van 's lands charters bij den Hove van Holland bewaard gebleven, en waarvan hij, volgens van Wijn, een lijst heeft vervaardigd. Ook als dichter en penningkundige heeft hij zich verdienstelijk gemaakt. Hij huwde Johanna de Visschere, dochter van Johan de Visschere, burgemeester van Zevenbergen en Cornelia Pyll. Hij overleed in 1654. Zijn afbeeldsel, en dat zijner vrouw hing op het slot Develstein bij Dordrecht.

Men heeft in handschrift van hem:

Papieren van Gerard Schaep Pietersz., Commissaris van wegen de Staten in Engeland, in 1650 *en extraord. Ambassadeur daarheen in* 1651. 1650—1680 fol.

Zijne gedichten zijn verspreid b. v. voor de *Handvesten van J. van Eyck.* Ook bezit men van hem: *Zabynaja, of vermomde Loosheid; poetspel, uit het Spaens door G. Schaep Pz. vertaelt, en in Neder duitse vaersen door J(an) Z(oet) gerijmd. Met een uit-koomst vermeerderd en op vele plaatsen verbetert.* Amst. 1648, kl. 8°.

Zie Wagenaar, *Amsterdam*, D. V. bl. 73, D. XI. bl. 285—290; Dez., *Vad. Hist.*, D. XII. bl. 206, 207, 213; van Wijn, *Nalez. op de Vad. Hist. van Wagenaar*, D. II. bl. 158; *Act. publ. Angl.*, T. IX. p. 141, 143; Thurloe, *Papers*, Vol. I. p. 133; Aitzema, *Saken van Staet en Oorlog*, D. III. bl. 70, *Res. Holl.* 20 April 1651, bl. 194, 20 Mei, 15 Junij, 20 Julij 1651, bl. 257, 289, 400; van Leeuwen, *Bat. Ill.*, bl. 1081; Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 334, 335, 869, 1073; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 350; Corn. Cau, *Voorb. voor het Groot-Placaatboek*; Schotel, *Gesch. Let. en Oudheidk. Uitspan.*, bl. 110, 205 volgg; van Loon, *Holland. Penningk.*, bl. 131; Bizot, *Medal. Hist. d. Repub. v. Holl.*, Amst. 1699, (voorr.) Visscher, *Hist. Tijds.*, D. II. bl. 73 volgg.; Scheltema, *Staatk. Nederl.* *Cat. van Voorst mss.*, p. 73; *Gr. d. Maats. v. Ned. Lett.*, D. I. 5. bl. 196; Paquot, *Mém.*, T. II. p. 391; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SCHAEP (Mr. Pieter Jacobszoon), een der voorvaders van den laatsten, werd op 28 April 1569 [illegible] „omdat hij de preek der hervormden gestadig had bijgewoond,” en onder dezen” en ook wel aan de huizen aalmoezen had verzameld; omdat hij door kwaadspreken van de wethouderschap het volk tot oproer had aangezet; tegenwoordig was geweest in de vergaderingen van die van den nieuwen godsdienst, in welke een verzoekschrift aan den prins van Oranje, om vrije oefening van den godsdienst, in de Minderbroederskerk, ontworpen was; omdat hij zelfs eenige goede Roomsch Katholijken had zoeken te bewegen, om onder dit verzoekschrift hun hand te teekenen; eindelijk omdat hij zeer gemeenzame verkeering had gehouden met Dirk Volckertsz. Koornhert, eenen der voornaamste voorstanderen van den nieuwen godsdienst, ten wiens huize de bijeenkomsten der Sektarissen of scheurmakers gehouden werden.” Nevens andere voorname ballingen zal hij veelligt, zich naar Emden of Hamburg begeven hebben, en na 1578 te Amsterdam zijn wedergekeerd. Op de regeringslijsten van die stad ontmoeten wij op 1583 en 1586 Jacob Schaep Pieterszoon, waarschijnlijk zijn zoon. Zijn portret berust in teekening bij Mr. Bodel Nyenhuis.

Weleer was in bezit van J. Valckenaer, vervolgens in die van J. Koning, en eindelijk in die van J. van Voorst eene *Verzameling van stukken betreffende het begin van den opstand der Nederlanders tegen Spanje in* 1595—1597 *bijzonder de onlusten in Amsterdam, afkomstig van P. J. Schaep een uitgeweken Amsterdammer*, 40 *stukken in portef.*

Zie Wagenaar, *Amst.*, D. III. bl. 221, 290; *Sententiën van Alva*, bl. 76; Kok; *Cat. mss. J. v. Voorst*, p. 83.

SCHAEP (Mr. Pieter), zoon van den burgemeester Dr. Gerard Schaep, legde benevens Gerbrand Pancras, Jacob de Graaf en Sybrant Valckenier, 28 Oct. 1648 den eersten steen van het stadhuis te Amsterdam. In 1666 werd hij raad, en nam tevens zitting in schepen gestoelte, welke post hij ook in 1670 en 1671 bekleedde. Hij was een ijverig voorstander der stadhouderlooze regering en werd als zoodanig in een vinnig schimpschrift ten toon gesteld. Schaep werd echter, even als vele anderen gelasterde regenten, tot gewigtige bezendingen tot behoud van vaderland en stad gebruikt. Zich te 's Hage bevindende, terwijl de Algemeene Staten van hunne afgevaardigden te velde een brief ontvingen, den inval der Franschen in de Over-Betuwe meldende, vertrok hij nog dienzelfden dag met een afschrift van dien brief naar Amsterdam om te bewerken, dat de Vroedschap op de beveiliging der stad de noodige maatregelen mogt beramen.

Zie Wagenaar, *Amsterd.*, D. VII. bl. 11; Kok.

SCHAEP (A.), middelmatig dichter, wiens Eeuwgetijde van den Munsterschen vrede, in de *Dichtk. Lauwerbladen* D. II. bl. 300 is opgenomen. Zijn zinspreuk was: *Conor melius.*

Zie Heringa, *Lijst v. dichters*, bl. 74.

SCHAEP (Claes Jansz.) een boer aan de Zaan, van wien vijf vloeijende gedichten gedrukt zijn achter het *Bloementuyntje* (Amst. 1697) van zijn zoon.

Zie Heringa, t. a. p.

SCHAEP (Jan Claesz.), zoon van den vorigen, werd den 12 Junij 1640 te Wormerveer geboren, en was een goed dichter blijkens zijn *Bloementuyntje*, voor het eerst te Amsterdam in 1660 en sedert verscheidene malen gedrukt. Hij werd den Wormerveesschen Cats genoemd.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, *Bloementuyntje*, (1660) bl. 137, *Zaanl. Jaarb.* 1852, bl. 61—62.

SCHAEP (Dirk Corneliszoon) sedert 1590 baljuw en schout van Gouda, werd in 1622 met twee andere baljuwen door de Staten afgezet.

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.*, D. IV. bl. 295—297; C. J. de Lange van Wijngaerden, *Gesch. en Beschrijv. der stad Gouda*, D. II. bl. 215.

SCHAEP (David) schilder en tevens tapissier, bloeide in het midden der 17e eeuw te Gouda. Hij ontving 25 Maart 1649 octrooi van de Staten-Generaal om het door hem gein-

venteerde »tapytwerck te maecken van Turksche ofte kemelshaire stoffe."

Zie Kramm.

SCHAEP (JOHANNES DIDERIK GERARDUS) of SCHAAP, secretaris der Indische regering, geboren op Ceilon, was doorknoed in de kennis der hoog Maleische taal en medearbeider van een woordenboek daarvan. Hij overleed in nog jeugdigen leeftijd, omstreek 1845 te Buitenzorg.

Part. berigt.

SCHAEP (M.) verdienstelijk plaatetser. Hij gaf in het licht:

Gebouwen met figuren naar B. Breenbergh met den titel: *Diversa antiquitatis vestigia, quorum inventor B. Breenbergh. Facta a M. Schaep. Anno* 1648. 12 bladen in 8°. oblong; *M. Schaep fec. et excud.* 8°.

De Galeislaven naar C. de Wael.

Zie Kramm.

SCHAEP (Mr. W. VAN). Van dezen heeft men de volgende overzettingen:

De Spreekkunst van Aristoteles aan Alexander den Groote, uit het Grieks in het Nederd. vertaelt. Leyd. 1677. 24°.

Van het Lachen, uit M. Fabius Quinctilianus van de spreekkunstige onderwysinge, uyt het Latijn vert. Leyd. 1677. 24°.

M. Fab. Quinctilianus, van 't Onthouden, — (en) van het Lachen. Leyd. 1677. 12°.

Zie *Cat. d. M. v. N. Letterk.*, D. I. bl. 192, 201, D. III. bl. 63, 66.

SCHAEP (Jonkheer) edelman van prins Willem III. In 1672 viel niet ver van Turnhout tusschen een voorwacht van 240 Staatsche ruiters en 400 Franschen, die zich in eene hinderlaag hadden gesteld, een gevecht voor, waarin de eerstgemelde en onder hem een graaf van Stirum en jonkheer Schaep groote eer behaalden.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land*, D. II. bl. 113.

SCHAEP (Ritmeester) onderscheidde zich door zijne manhaftige taal, over de overgave van Deventer aan de Franschen in 1672.

Bosscha, t. a. p. bl. 70.

SCHAEY of SCHAY (CORNELIS), zoon van Gerard Schaey, bevelhebber te Delfzijl en van Elsabe Louwens, door bloedverwantschap aan de meeste aanzienlijke gedeelten te Groningen verbonden, werd in 1656 geboren. In 1681 kwam hij in die stad in het bewind en sedert werden de voornaamste stads en staatsambten door hem bekleed, en voerde hij het voornaamste bewind. Aan zijn beleid wordt het toegeschreven dat Goslinga slaagde in zijn oogmerk om Willem IV in 1718 tot stadhouder van Groningen te doen verheffen. Hij was curator der Groninger hoogeschool en overleed in 1739. De hoogleeraar Nicolaas Tilburg vereerde zijne nagedachtenis met een programma. Hij huwde in 1681 Anne Muntinghe, die den 22 Maart 1739 te gelijk met hem, overleed. Al zijne kinderen waren voor hem in het graf gedaald.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XVIII. bl. 196; Scheltema, *Staatk. Nederl.*

SCHAFFELAAR (JAN VAN), een ruiter in dienst van David van Bourgondie, bisschop van Utrecht, die met de stad van dien naam en Amersfoort over hoop lag. Den 17 Julij 1482 nam hij met 18 of 19 ruiters den toren en de kerk van Barneveld in. Bij het vernemen hiervan trokken die van Amersfoort en de ruiters van Nijkerk met bussen naar de kerk, beschoten den toren en doodden vier of vijf man. De belegerden wenschten een verdrag te sluiten, waarbij zij zich gevangen gaven, doch die van Amersfoort antwoordden »dat syse niet in handen nemen en wilden, sy en mosten enen geheten Jan van Scaffelaar te galmgaten uytwerpen van den thoern." De belegerden weigerden zulks. Toen sprak Jan van Schaffelaar: »Lieve gesellen, ic moet ummer sterven, ic en wil u in geenen last brenghen." »Ende (zoo vervolgt de Chronijkschrijver) ginck boven op die tynnen van den toren staen, ende setten syne handen in syn syde, ende spranck van boven neder, mer hij en viel niet doot, mer doe hij lach, doe wirt hij dootgeslagen, als voorsz. staet, als mij gezegt is." Zoo luidt het verhaal bij den onbekenden schrijver der *Annales rerum in Hollandia et dioecesi Ultrajectinorum gestarum Anno* CIO.CCCC.LXXXI *et duobus seqq.*; te vinden in de *Analecta Medii aevi* van A. Matthaeus, T. I. p. 478. Het geval is meermalen in plaat gebragt.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. IV. bl. 247, Bilderdijk, *Gesch. d. Vaderl.*, D. I. bl. 245; Kok.

SCHAFFER (BERNARD), heer van Loodorp, van de vier Buren enz., zoon van Claas Schaffer en van Beele Entens, werd in 1595 te Groningen geboren, outving onderwijs van Ubbo Emmius, studeerde vervolgens te Steinfurt en Heidelberg, steeg, na zijn wederkomst, spoedig tot hooge ambten, en bediende de meeste aanzienlijkste stads- en staatscommissien. Hij was beroemd door zijne kunde en geschiktheid tot behandeling van strafzaken en een scherp handhaver der kerkelijke regtzinnigheid.

Zijn echtgenoot Johanna Hillebrands, kleindochter van den ongelukkigen burgervader bij het Rennenbergsch verraad gesneuveld, schonk hem vele kinderen. Zij en zeven kinderen stierven aan de pest. Hij overleed den 7 Mei 1648.

Abdias Widmanus, hoogleeraar in de godgeleerdheid te Groningen, vereerde zijne nagedachtenis met een programma.

Zie Scheltema *Staatk. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt.

SCHAFFER (GOOZEN), heer tot Uithuizen en Meeden, zoon van Dirk Schaffer, door Rennenberg bij het verraad gevangen genomen, en van Lyse Alberda, werd te Groningen geboren. Hij was in 1618 raadsheer, toen hij afgevaardigd werd tot de Staten-Generaal. Hij voegde zich ten eersten aan de zijde van prins Maurits, had een voornaam deel in het vatten der staatsgevangenen en werd later tot regter gesteld. Sedert bleef hij lid der vergadering van de Staten-Generaal en werd door haar tot gewigtige bezendingen en onderhandelingen gebruikt. Zoo werd hij in 1621 tot de handel met Engeland en Denemarken naar Bremen, in 1623 met Muys van Holy naar Oostfriesland gezonden. Twee jaren later handelde hij te Emmerik over het krijgswezen in het land van Mark. In 1629 werd hij, na den inval van het Spaansch keizerlijk leger, naar den Haag geroepen, en in het volgende jaar trok hij naar Friesland om de Staten in het bijdragen in de algemeene lasten te nopen. In 1633 bekleedde hij met van Beveren en Oetgens van Waveren een gezantschap naar Denemarken, om een verdrag van koophandel te sluiten, dat niet tot stand kwam. Ook later toonde hij zijne bekwaamheid.

Hoe zijn gedrag in 1629 als gedelegeerd regter was blijkt niet, doch in 1630 toonde hij eenige gematigdheid jegens de gevangene Remonstrantsche predikanten.

Hij huwde N. Weetering en overleed in 1687.

Zie Aitsema, *Saken van Staat en Oorlog*, D. II. bl. ; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. X. bl. 341; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, Bilderdijk, *Gesch. d. Vaderl.*, D. X. bl. 309; *Verh. van Arnold Geesteranum* in *Schouwburg* 1805, n°. 2; Kok; Kobus en de Rivecourt.

SCHAFFER (DIRK), burgemeester van Groningen, werd door Rennenberg 2 April 1585 toen hij zich meester van Groningen maakte, gevangen genomen.

Zie R. Fresinga, *Mémor.*, bl. 206; Bor, *Ned. Oorl.*, B. XIV. bl. 186 (168); Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VII. bl. 237.

SCHAEFFER (J. C.) schreef eene

Verhandeling over de botten of zuigslakken in het leder der schapen. Amst. 1782.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 453.

SCHAFFERS (J. C.) gaf eene

Beschrijving van eene gemaklijke waschmaschine. Amst. 1766. 4°. m. pl.

Beschrijving en Monsterbladen om papier te maken zonder lompen. Amst. 1772. 2 dl.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 453.

SCHAFT (DOMINICUS) schilderde eerst beelden en portretten, naderhand werd hij waaijer schilder. Hij had te Rome den bentnaam van *Wel te vreden.*

Zie Kramm.

SCHAFT (LUTGAERD) dochter van Dirk Hoogerbeets, vrouw van Gerbrand Jansz. Schaft, in 1601 en 1604

schepen te Hoorn, zuster van E. Hoogerbeets. Zij was eene moedige vrouw, de zaak en partij der Remonstranten toegedaan, van wie nog een menigte brieven van haren broeder uit Loevestein voor handen en achter de uitgave der *Gedichten van Mr. J. Baste*, Hoorn 1662, gedrukt zijn.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.*, D. IV. bl. 590; Abbing, *Vers. op Velius Jul.*, bl. 61, *Bijl.* bl. 106; M. Siegenbeek, *Holm. en Vaaderl.*, bl. 222.

SCHAGEN (Willem van), natuurlijke zoon van Aalbregt van Beijeren, graaf van Holland, en van Maria van Bronkhorst, was eerste heer van Schagen in Noord-Holland, werd ridder geslagen in den oorlog tegen de Turken, admiraal van Holland, kastelein van Medemblik, kamerheer van hertog Philips van Bourgondie, die hem deed legitimeren. Hij deed te Schagen een slot bouwen, reisde tweemaal naar Jeruzalem en overleed in 1473 in hoogen ouderdom. Hij huwde 1. Alijd van Hodenpyl, dochter van Jan van Hodenpyl, ridder, en van N. van der Made, 2. Maria van Polanen. De eerste schonk hem een zoon Aalbert, die volgt.

Zie *Aant. tot de Nederl. Oudhed. v. L. Smids*, bl. 284, *Bat. Ill.*, bl. 1071; Kok; Joann. a Leidis, Libr. XXXI. C. 64, Libr. XXXII. C. 22; D. B. v. Schoorel, *Kron. v. Schagen*, bl. 42. Belangrijke bijdragen voor dit geslacht vindt men in de *Opgave van stukken en bescheiden aangaande de heeren en heerlijke goederen van Schagen* in *Kron. v. h. Hist. Genoots.*, D. IX; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. III. bl. 653.

SCHAGEN (Aalbert van), zoon van den vorigen, werd door Karel van Bourgondie, in den Luikschen oorlog, in 1467, ridder geslagen. Hij werd, ten gevolge van zijn laakbaar gedrag omtrent zijn halve broeders Jan en Willem van Schagen, wien hij het hunne onthield en jegens wie hij geweld pleegde, geregtelijk gedagvaard en gevonnisd. Hij lachtte met dit vonnis en bleef in zijn slot, in 1440 (volgens anderen in 1394) door zijn vader gebouwd. Zulks had ten gevolge dat Wolfert heer van Ter Veere enz. stadhouder van Holland, Philip van Wassenaar, heer van Voorburg, Jan van Kruningen, heer van Pamelen en andere edelen, vergezeld van vele gewapende burgers uit Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam, Alkmaar, Hoorn en Medemblik, en eenige krijgsbenden te Egmond en Schoorel in Kennemerland bijeenkwamen, tegen den winter van 1477 naar Schagen trokken, het slot belegerden, dat zich aan den stadhouder overgaf. Deze liet Aalbert naar 's Hage voeren en in gijzeling zetten tot dat hij zijne schuldeischers voldaan zou hebben. In 't volgend jaar werd hij naar het kasteel van Medemblik vervoerd, waar hij tot zijnen dood (op St. Bartholomeus dag van 1480) bleef. Zijn lijk werd naar 's Hage gebragt en aldaar begraven. Hij liet na bij Adriana van Nyenrode, dochter van Gijsbert van Nyenrode van Velzen en van Geertruid Uyttenham, eene erfdochter Josina van Schagen, die huwde (7 Julij 1485) 1. Wouter van Egmond, heer van Benthuisen, zoon van Willem van Egmond, heer van Soetermeer en van Johanna van Eemskerk. 2. Joost van Borselen, bastaard van Adriaan van Brigdam.

Zie *Aant. tot de Nederl. Oudh. v. L. Smids*, bl. 284; *Bat. Ill.*, bl. 1077; van Schoorel, *Chr. van Schagen*, bl. 43, 106; Eikelenberg en Boomkamp, *Alkmaar en deszelfs geschied.*, D. II. bl. 30.

SCHAGEN (Willem van), halve broeder van Aalbert van Schagen, werd in 1475 bij de belegering van Nuyts ridder geslagen. Zijne dochter Johanna van Schagen huwde in 1501 Floris van den Bonkhorst, zoon van Adriaan van den Bonkhorst en van Catharina van Swieten, Gijsbregtsdochter. Zij stierf in 1567 als weduwe in de Beverwijk, in den ouderdom van 84 jaren. In 1542 voerde zij een proces over de heerlijkheid Schagen. Deze heerlijkheid was door Josine van Schagen "behoudens de lijftogt haar leven lang durende," opgedragen aan haren neef Jan van Schagen, heer van Burghorn, onderen broeder van Willem van Schagen, haren neef, die daarmede 15 Dec. 1535 verlijd is. Deze Jan van Schagen was ridder en huwde 1. Anna de Vriese van den Oestende. 2. Aafje van Berkenrode Gijsbrechtsdr.

Zie Schoorel, *Chr. v. Schagen*, bl. 108; van Leeuwen, *Bat. Ill.*, bl. 1077.

SCHAGEN (Jan van), zoon van Jan van Schagen en Aafje van Berkenrode, was een dapper krijgsheld. Hij nam deel aan den vermaarden slag van Montlhéry in Frankrijk in 1465, voerde een groot proces over de heerlijkheid Schagen in 1542 met Johanna van Schagen, en sneuvelde in dat jaar meer dan 80 jaren oud. Hij leefde, even als zijn grootvader onder de regering van vijf graven en huwde Catharina van Schagen, dochter van Lodewijk van Schagen en van Johanna van Rommerswael van Lodike.

Zie *Bat. Ill.*, p. 1077; Schoorel, t. a. p. bl. 45, 108.

SCHAGEN (Christoffel van), zoon van den vorigen. Hij was lid der regering van Haarlem en werd, gedurende het beleg van Haarlem, in 1572, met Dirk de Vries, oud-burgemeester en Adriaan van Assendelft, pensionaris van Haarlem, naar Don Frederik te Amsterdam gezonden, om met hem te handelen. Teruggekeerd werd hij en Assendelft (de Vries was te Amsterdam gebleven) gevat en naar Delft gevoerd. Assendelft werd onthoofd en Schagen, zwaar gepijnigd, stierf in den kerker. Hij huwde Hadewij van Spaarwoude.

Zie *Bat. Ill.*, bl. 1077; Schoorel, t. a. p. bl. 46; Ampzing, *Beschrijv. v. Haarl.*, bl. 177; van Meteren; Bor; Schrevelius, *Harlemias*; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VI. bl. 411, 412; Kok, *Vad. Woordenb.*; Groen van Prinsterer, *Archives*, T. IV. p. 35.

SCHAGEN (Jonker Gerrit van), broeder van den vorigen, was bij het beleg van Haarlem. Hij werd den 28 April 1573 door de Spanjaarden bij de Catharijnen brug doodgeschoten, te Haarlem in de Groote kerk aan de noordzijde van de Schagensche kapel begraven en liet geen kinderen na.

Zie *Bat. Ill.*, p. 1078; Schoorel, t. a. p. bl. 45; *Nederl. en Kleefsche Oudh.*, D. I. bl. 89, 90.

SCHAGEN (Jan van), zoon van Willem van Schagen en Elisabeth van Bronkhorst, in 1544 geboren, werd in 1587, benevens eenige aanzienlijke staatsleden benoemd tot een buitengewoon gezantschap naar Engeland, om Elisabeth de hooge overigheid der zeven vereenigde Gewesten aan te bieden en op te dragen. Hij wees echter die eerepost van de hand. Gedurende de oneenigheden en verschillende insigten tusschen prins Maurits en Oldenbarneveld, hield hij de zijde van den laatste, die bewerkte dat hij, nevens den heer van Warmond tot lid van Ridderschap en Edelen der provincie Holland beschreven werd. 't Zij dankbaarheid voor bewezen gunstbewijzen of uit overtuiging van onschuld, zocht hij, toen de advocaat in hechtenis was genomen, diens ontslag te bewerken. Nevens den heer van Asperen, insgelijks in de Hollandsche ridderschap beschreven, op den dag der gevangenneming van den advokaat, doorgedrongen zijnde tot in de kamer, in welke hij in verzekering werd gehouden, begeerde hij van de wachten dat men hem zou loslaten. Dit veroorzaakte eenig gerucht, 't welk door Maurits, die zich in een naburig vertrek bevond, vernomen zijnde, zoo beval deze, van Schagen en van Asperen hun zijdgeweer af te nemen en hen beide in bewaring te houden, tot dat men het goedvinden der Algemeene Staten zou vernomen hebben. Hij liet er echter onmiddelijk op volgen, dat men, zijns bedunkens, de beide heeren met eene bestraffing over hunne onderneming en onder handtasting, zou mogen ontslaan, 't geen ook geschiedde.

Hij huwde Anna van Assendelft, dochter van Dirk van Assendelft, heer van Kralingen, Besoyen en Heinenoort, en overleed den 22 Februarij 1618 kinderen nalatende.

Zie *Bat. Ill.*, bl. 1078; Schoorel, t. a. p. bl. 47; Hooft, *N. H.*, B. XXV. bl. 1125; Bor, *N. O.*, B. XXII. bl. 70; *Resol. Holl.* 2 Aug. 1618, bl. 214; Brandt, *Regtspl. v. Oldenb.*, D. II. bl. 842; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VIII. bl. 192; D. X. bl. 258, 282; Kok.

SCHAGEN (Jan van) werd in 1650, in plaats van den heer van Mathenesse, door de Algemeene Staten, met andere heeren naar den prins en naar Amsterdam gezonden.

Zie van Wijn, *Bijv. en Aanm. op Wagenaar*, D. XII. bl. 56, 58.

SCHAGEN (Pieter Jansz.), zoon van Jan Pieterz. Schagen, behoorde tot de in 1618 door prins Maurits nieuw benoemde vroedschappen te Alkmaar, hoewel hij reeds in vorige jaren daartoe verkozen was. Hij werd benoemd tot een der

21 regters over Oldenbarneveld en andere staatsgevangenen. Later liet hij zich aldus uit: Niemand zal mijne kinderen met waarheid kunnen verwijten, dat ik den advokaat ter dood verwezen heb, want dit heb ik niet gedaan.

In November 1637 werd hij schout, ook was hij raad, rekenmeester in de generaliteits rekenkamer en afgevaardigde in den raad van State en der Staten-Generaal, en overleed den 28 April 1635. Hij huwde den 27 Junij 1597 met Maretgen dochter van Mr. Gelis. Achter de meeste uitgaven der *Kronijk* van Alkmaar door C. van der Woude komt P. J. Schagens *Alcmaars belegh* voor, een berijmd verhaal, opgedragen aan de „Achtbare, wijze, voorsienige heeren, mijne heeren de Burghemeesteren, der stadt Alcmaar," ook afzonderlijk uitgegeven.

Zie Brandt, *Hist. v. d. regtspl. van Oldenb.* (1723 4°.), bl. 248; Wagenaar *H. V.*, D. X. bl. 341; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; *Nav.*, D. VI. bl. 170, 348; Kok.

SCHAGEN (Gilles), zoon van den vorige, werd den 24 Junij 1616 te Alkmaar geboren, legde zich eerst onder Salomon van Ravestein, later onder Pieter Verbeek, op de schilderkunst toe. In 1637 begaf hij zich naar Dantzig, en van daar naar Elbingen, om den vermaarden Strobel, kunstschilder van den keizer van Duitschland, en later van Stanislaus, koning van Polen, te ontmoeten. Hij werd door dezen gunstig ontvangen en schilderde er diens afbeelding. Van Elbingen keerde hij naar Dantzig terug, stortte er in eene zware ziekte en keerde na zijn herstelling naar Alkmaar terug. Van daar begaf hij zich in een oorlogschip naar Dieppe in Frankrijk, vervolgens naar Parijs en Orleans. In beide steden vervaardigde hij de afbeeldingen van verschillende personen van den hoogsten rang, en werd door den heer Bally, heer van Jovy, raad van den koning uitgenoodigd om de afbeeldingen zijner kinderen te vervaardigen. Ook schilderde hij voor dezen een stuk, naar Michel Angelo, verbeeldende St. Jan komende bij Christus en een dooden Christus in de schoot van Maria liggende, naar Paulus Rubbens. In October 1639 stak Schagen naar Engeland over, omtrent ten zelfden tijd dat Marten Harpertsz. Tromp gereed lag om Don Antonio d'Oquendo slag te leveren. Hij gaf een bezoek aan den admiraal, die hem minzaam ontving, en een jagt aanbood tot het kiezen van een voordeelig oogpunt om de Nederlandsche vloot af te teekenen. Schagen was ooggetuige van den zeeslag die kort daarop werd geleverd, zag echter van zijn plan om een teekening van de vloot te vervaardigen af, en nam de gelegenheid waar, om met een Nederlandsch vaartuig naar de Maas te zeilen.

Sedert nam hij zijn vast verblijf te Alkmaar, waar hij in groot aanzien was en met lieden van rang en vermogen verkeerde. Na het sluiten van den vrede met Spanje deed hij een reis door Brabant, in gezelschap van den admiraal van Dorp en van den Cornput van Dordrecht. In 1651 bezocht hij met Paffenrode en den fiskaal van den Broek, Luik en Keulen. Viermaal bekleedde hij in zijn geboortestad de post van fabrijkmeester of bouwheer. Hij was weesmeester, toen hij in 1668 van zijn jongste ziekte werd overvallen, die hem den 18 Junij van dat jaar, in den ouderdom van bijna 52 jaar, in het graf sleepte.

Zie Houbraken; Immerzeel; Kok; Kobus en de Rivecourt.

SCHAGEN (Gerrit van). Kramm gist dat hij een zoon was van den vorige, die echter alleen Schagen genoemd wordt. Hij was een kunstgraveur en graveerde prenten naar A. van Ostade en N. Berchem. Kramm vermeld 8 stuks, met een adres op een fontein geplaatst. Berchem delin. G^r. van Schagen fecit et excud. op de Haarlemmerdijk (te Amsterdam), zonder jaartal. Hij zou op het laatst der 17^e eeuw gebloeid hebben.

Zie Kramm.

SCHAGEN (J. van). Abcoude vermeldt van hem: *Zegewensch op Ds. J. Patyn.* Middelburg 1736. 4°.

Zie *Aanh.*, bl. 189.

SCHAGEN (Albrecht Nicolaas baron van), heer van Goudriaan, werd den 1 September 1728 door de Ridderschap van Holland tot Curator der Leidsche hoogeschool benoemd. Hij overleed in de eerste helft van 1728.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.*, D. II. bl. 20.

SCHAGEN (Mr. Adriaan) werd, na het verdedigen eener *Dissertatio de jure emphyteutico*, in 1651 tot meester in de regten bevorderd. Reinerus Neuhusius zong ter zijner eere en ter eere van zijn bloedverwant Aegidius Schagen.

Zie Neuhusii *Poëm. Juv.*, p. 30, *Poëm. posth.* p. 70.

SCHAGEN (Cornelis) J. U. en Med. Dr., pensionaris van Alkmaar, werd, benevens zijn zoon Cornelis Med. stud. in de Rhone verdronken, door Neuhusius bezongen.

Zie *Poëm. posth.*, p. 107, 231.

SCHAGEN (Gerrit Pietersz.), neef van Pieter Jansz. Schagen, werd den 1 November 1573, drie weken na 't ontzet van Alkmaar, te Schagen geboren. Hij kwam in zijn jeugd te Alkmaar wonen, bezocht aldaar geen scholen en leerde zelf het latijn schrijven en verstaan. Hij verstond tien talen en 7 vrije kunsten. Ook was hij Theologant, Jurist, Ingenieur en ervaren in andere wetenschappen. Hij was een vriend van Drebbel en overleed den 18 Junij 1642 in den ouderdom van ruim 42 jaren. Zijn lof komt voor in C. P. Schagens *Alcmaer; Lofdicht.* Amst. en Alk. 1744, ook achter de *Kronijk van Alkmaar* van v. d. Woude, *Alkm.* 1645. 8°. p. 122 volgg. Alkm. en Amst. 1743. 's Gravenh. 1745, 1746.

Zie *Nav.* D. III. bl. 192, D. IV. bl. 169; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHAGEN (Cornelis Pietersz.) leefde in het midden der 17^e eeuw en gaf in het licht een *Lofdicht op Alkmaar*, 4°.

Zie het vorig nummer en Abcoude, *Naaml.*, bl. 321; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHAGEN (Marten) werd in 1699 te Alkmaar geboren, bezocht in zijne jeugd de latijnsche scholen, doch moest deze verlaten, om zich aan den boekhandel te wijden. Hij zette evenwel des nachts zijne taalstudie voort, maakte zich alzoo het latijn, grieksch en de beginselen van het hebreeuwsch eigen, en oefende zich, onder den Alkmaarschen leeraar D. Keeren, in de godgeleerdheid. In 1718 verwisselde hij Alkmaar met Amsterdam, waar hij zich verder in den boekhandel bekwaamde, en begon die in 1723 voor eigen rekening te drijven. Hij zette echter zijne godgeleerde studien voort, met het gevolg, dat hij met de Collegianten in betrekking staande en tot de Zonnistische rigting behoorende, in 1727 het leeraarsambt bij de Friesche gemeente te Amsterdam in de arke Noachs aanvaardde. In 1738 werd hij predikant te Alkmaar, sloeg twee beroepen, naar Rotterdam en Utrecht, af, doch nam een derde beroep naar laatstgemelde plaats aan. Hier genoot hij den omgang van Meinard Tydeman, Mr. C. A. Wachendorf en M. A. van Asch van Wyk, rigtte met hen het taal-, oudheid en dichtkundig genootschap *Dulces ante omnia Musae* op, en was een der eerste leden van de Maatschappij van Nederl. Letterkunde, waarvan hij ook een der stichters was. Schagen was een verdraagzaam en ongemeen werkzaam godgeleerde, en gaf vele vertalingen van Engelsche, Fransche en Duitsche Schrijvers (Stevens, Hannay, Hervey, Pearsall, Witherspoon, Bennet, Doddridge, Green). Ook zette hij uit het latijn van Werenfels en Rau over, en de zoogenaamde vertaling van Flavius Josephus, aan Haverkamp toegeschreven, is ook van hem en van de doopsgezinde leeraars A. Loosjes en J. Lynsz Rogge. Ook heeft hij zich nopens zijn kerkgenootschap en de vaderlandsche taal- en letterkunde verdienstelijk gemaakt. Hij was inzonderheid bevriend met den geleerden beoefenaar der nederlandsche taal Lambert ten Kate. Schagen overleed den 20 October 1770, en werd op het kerkhof aan de Bildt begraven. Abraham Perrenot vervaardigde een grafschrift op hem.

Men heeft van hem:

Boetstoffen en Bedestonden. Utr. 1715. 8°.

Vermakelijkheden of uitgelezene keurstoffen over allerlei onderwerpen. Amst. 1732—1740. 5 dl. 8°.

Predikatien over den kruisdag en de kruisiging des Zaligmakers. Haarl. 1739. 8°. 3^e dr.

Historie der Waldenzen tot de eerste twaalf eeuwen, m. pl. Amst. 1732. Haarl. 1765.

Zie *Boekz.* 1765 *b*, bl. 72.

Kerkrede over het oude geloof en 't goede gedrag, de merktekens der ware kerke, uitgesproken te Utrecht 9 Dec. 1742.

De Reformatie der Nederl. Doopsgezinden en dezelve tegen alle beswaaring verdedigt in twee Leerredenen over 2 Cor. VI: 8, 9 en 1 Tim. I: 19. Haarl. 1744. 8°.

De kerk der Nederl. Doopsgez. en derz. Reform. Haarl. 1743.

S. F. Rues, den tegenwoordige staet der Doopsgezinden in de vereenigde Nederlanden. Amst. 1745.

Het eerste Capittel van Joëls Prophetie, in IV Leerredenen overwogen, met een Aanhangsel van Boet stoffen en Bedestonden, ter gelegenheid van de tegenwoordige vee-sterfte ens. waar in Egyptens vee-pest uyt Jona's derde Hoofddeel verhandelt werd. Haarl. 1747. 8°.

Heilige Alleenspraken van een godvruchtige ziel met haaren God, mitsgaders Gebeden en overdenkingen ter oeffeninge van Godzaligheid en doormengt met stigtelijke vaersen en gezangen, door George Willem graaf van Kniphuysen Nienbort, uyt het Fransch vertaalt door M. S. Alkmaar 1747. 8°.

B. Bennet, Godsvruchtige bespiegelingen of overdenkingen voor plegtige en bijzondere dagen des jaars, en op Christelijke Feestdagen uyt het Engels overgebragt en met toepasselijke Gezangen verrijkt, door M. S., gr. 8°. m. pl. Haarl. 1751.

Korte schriftuurlijke stellingen tot onderwijs van Doopsgezinde geloofs leerlingen, Haarl. 1752. 8°.

J. J. Burlamaqui, Beginselen van het Burgelijke Regt, waar in de Oorsprong en Aart der Burgerlijke Maatschappye en des oppergebieds, nevens de beste Regeeringsvorm, de pligten der Overheeden en der onderdaanen, de magt van wetten te geven, den Godsdienst te reguleren en te handthaven, straffen op te leggen, cyns te heffen ens., uyt het Frans vert. door M. S. Haarl. 1752. 8°.

Dat Schagen ook de Ned. poëzij beoefende blijkt o. a. ook uit zijn *Lijkdicht op D. van Mollem.*

Zie J. Caperus, *Lijkrede op M. Schagen*, Utr. en Amst. 1770; Schijn, *Gesch. d. Mennoniten*, D. II. bl. 329, 386; Kist en Rooyaards, *Kerk. Archief* (tweede serie), D. VI. bl. 123; Blaupot ten Cate, *Gesch. d. Doopsgezinden in Holland* enz., D. II. bl. 118 verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.*; C. Sepp, *Joh. Stinstra en zijn tijd*, D. I. bl. 75, 139, 215, D. II. bl. 99; A. Ypey, *Gesch. d. Ned. tale*, bl. 547; Schotel, *de meritis B. Huydecoperi in ling. litterasq Belg.*, p. 17; Ten Brink, *Levensb. van v. Goens*, bl. 12; *Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1778, bl. 7; Bergman, *Gedenksch. d. M. v. N. L.*, bl. 49; Abcoude, *Naamr. Aanh.*, bl. 189; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 454; *Nav.* D. X. bl. 34.

SCHAGEN (PETRUS), zoon van den vorige, leeraar bij de Doopsgezinden te Westzanen op 't Zuid van 1751—1758. Zijn vader gaf na zijn dood in het licht:

De Natuur en Zalige gevolgen van 't ware christelijk leven, met het grote zielsgevaar van 't na en byna Christendom, in vyff leerredenen, agter komt deszelfs levens en stervens gedagtenis, in een leerreden den 16 December 1758 over Mattheus XXV vs. 23, door deszelfs vader M. Schagen. Haarl. 1755. 4°.

Zie Glasius, *Godgel. Nederl.*; Abcoude, *vierde Aanh.*, bl. 88.

SCHAGEN (JOANNES), predikant te Monnikendam, gaf in het licht:

God onder de lofzangen en speeltuigen van Israël verheerlijkt, vervat in eene leerrede over 2 Chr. V: 12, 13, uitgesproken bij de plegtige inwying van het nieuwe orgel. Monnikendam 1781. 8°.

Zie *Boekzaal* 1781 *b*, bl. 739, 740.

SCHAGEN (MEYNAND MERENS), zoon van Mr. Joan Schagen, oud schepen en bewindhebber van de W. I. Compagnie[1]) en Antonetta Merens[2]) werd in 1698 te Hoorn geboren, klom tot den rang van luitenant-generaal en kolonel van een regiment paarden ten dienste van dezen lande. Hij diende het land met roem en overleed in zijne geboortestad den 4 October 1749. Zijn lijk werd plegtig ter aarde besteld.

Zie *Nederl. Jaarb.* 1749 2 bl. 918—923; Abbing, *vert. op Velius*, D. II. bl. 309; Dez., *Bekn. Gesch. v. Hoorn*, bl. 111.

SCHAGEN (N. VAN) was met de heeren Klaarenoort en van Heemskerk gedeputeerde te velde in de veldtogten van 1704 en 1705.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. II. bl. 370.

SCHAGHEN (JAN VAN) vervaardigde een zeldzaam voorkomend tooneelstuk, getiteld: *Voyagie van Alleran van Saxen ende Adelasie.* 1632.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*

SCHAGENSTEYN (ANDREAS), Jur. Utr. doctor en schepen te Alkmaar, beoefenaar der latijn poëzij, vriend van Reinerus Neuhusius, die zijn huwelijk met Maria Molenvliet (1651) bezong, ook andere verzen aan hem wijdde en zijn dood (10 Dec. 1658) betreurde in een lijkzang.

Zie *Thalia Alcm.*, p. 86, 136, 249.

SCHAGT (L.) schreef:

Medicinale Collegie of Practyck der Medicynen. Amst. 1721. 8°.

Zie Abcoude, *Naaml.* bl. 321.

SCHAGEN-HOOCHLANDT (JACOBUS), burgemeester van Alkmaar, bevriend met en bezongen door Reinerus Neuhusius. Deze vervaardigde ook een lofdicht op zijn zoon Cornelis Schagen-Hoochlandt, toen deze in 1655 te Leiden med. dr. werd, en met Anna Spiegels huwde in 1656.

Zie *Thalia Alcm.* p. 106, 221, 260, 261.

SCHAICK (WILLEM VAN), te Utrecht geboren, verdedigde den 12 en 13 Julij 1688 philosophische stellingen aan de hoogeschool te Leuven.

Zie Vermeulen, *Tijds.*, D. III. bl. 90.

SCHAYCK (ANTONIUS VAN) gaf als SS. Th. stud. *Begroetenisse aan — Wilhelm de III op zijn blijde In-komste tot Utrecht*, den 7 Jan. 1672. Utr. 1672.

Zie *Cat. v. Pamflet*, D. II. bl. 231.

SCHAYCK (OTTO RIJERS), beeldhouwer te 's Hage, bloeide in het midden der 17e eeuw. Den 15 Februarij 1648 ontving hij octrooi om te „venten ende vercoopen seeckere syne nieuwe inventie van houtvormen tot allerley schoone verheven wercken ende beelden van potaerde te backen, omme binnen ende buyten 's huys boven deurcasynen als andersints tot sonderlinge ciersel van de huisen, gestelt ende gemetselt te worden.

Zie Kramm.

SCHAINK (H). Abcoude noemt hem de schrijver van: *Buismans Rustpoosen op de nering.* Enckhuizen 1733.

Zie *Naaml.* bl. 32.

SCHAINK (DANIEL), leermeester der wis- en sterrekunst te Amsterdam, gaf in 1745 een:

Eeuwigdurende wiskundige en Astronomische Almanak. Amst. 8°.

Zie *Boekzaal* 1745 *b* bl. 477.

SCHAKBERGER (URB.), secretaris der gouvernante Margaretha van Parma, stond in hooge achting bij Viglius.

Zie Groen van Prinsterer, *Archives*, T. I. p. 114, T. III. p. 91, suiv. T. IV. p. 146.

SCHAKEL (JILLES), een Fries, dapper krijgsheld, onder Maurits. Hij klom op tot den rang van kapitein, en sneuvelde voor Steenwijk in 1592.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. I. bl. 301.

SCHALBRUCH (JOHANNES THEODORUS) werd te Duisburg aan de Rhoer geboren, studeerde in de godgeleerdheid, eerst te Leiden en vervolgens te Dordrecht onder Salomon van Til, die hem in de voorrede zijner uitgave der *Opera analytico-practica* van Adrianus Junius zeer prijst. Na het rectoraat te Briele te hebben waargenomen, werd hij in 1689, in plaats van H. Neuspitser, tot rector aan de latijnsche school te Dordrecht beroepen. In 1698 werd hij door den hoogleeraar Joannes Meijer gepolst, „of hij het rectoraat en de extraordinaire professie van de grieksche en latijnsche talen te Harderwijk wilde aannemen.” Op verzoek van

---

[1]) De grootvader van Meynand Merens Schagen was Gerard Schagen, Raad en Burgemeester van Hoorn, Bewindhebber van de W. I. Compagnie, gehuwd met de weduwe van den Vice-admiraal Pieter Florisz., gesneuveld in een zeestrijd tegen de Zweden in de Sond, op den 8 van Slagtmaand 1658.

[2]) Zij was de dochter van Meynand Merens, Raad en tweemaal Burgemeester te Hoorn, van 1667—1672 gecommitteerd in de Generaliteits collegiën, in 1672 door Willem III in de regering gecontinueerd en wegens de Algem. Staten in bezending aan den Koning van Zweden.

Curatoren, die zijne jaarwedde met 100 rijksdaalders verhoogden, bleef hij, doch in het volgende jaar vertrok hij als rector naar Amsterdam. In 1697 werd hij hoogleeraar in de logica, op eene wedde van *f* 800, een eer, die Tiberius Hemsterhuis, en, volgens velen, te regt toekwam en bij dezen hevig misnoegen verwekte. In het volgende jaar verhief hem de Geldersche hoogeschool tot doctor in de wijsbegeerte, en in 1704 volgde hij Petrus Francius, als hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid aan het Athenaeum op. Geschriften van zijne pen zijn ons onbekend. Wij zagen alleen de door hem uitgegeven *Opera philosophica* Johannis Clauberg, Amst. 1691. 4°. Zijne letterkundige vrienden waren velen, o. a. Janus Broukhusius, Johannes Tangierius en David van Hoogstraten, prorector aan het gymnasium te Amsterdam, die eenige latijnsche gedichten, o. a. een bij het afsterven van zijn eenigen zoon en naamgenoot, aan hem wijdde. In 1722 werd hij emeritus en opgevolgd door den conrector Isaac Verburg, wiens plaats door Mr. Abraham Wieling, later professor en rector te Rotterdam werd vervuld. Hij stierf in 1723, in welk jaar ook zijn rijke boekverzameling, waarvan de catalogus drie deelen 8°. uitmaakt, opentlijk geveild werd. Zijne dochter Catharina huwde (1718) met Frederik Wilkens, suikerraffinadeur te Dordrecht, welk huwelijk door Johannes Mauricius werd bezongen.

Zie d'Orville, *Orat. in cunas. Ath. natal.* p. 35; van Lennep, *in altera Ath. saec.* p. 181, in *annott. ad d'Orvillii orat* p. 167; Hoogstraten, *Poëm.* p. 342, 343; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoogesc.*, D. II. bl. 114; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. I. bl. 49; Dez., *Ill. School*, bl. 93, 94; Hemsterhuis, *Praef. ad Pollucem*, p. 43; Mauricius, *Dichtk. Uitsp.*, bl. 92, Rabus, *Boekz. v. Europa* 1695, bl. 338; *A. Junii Oper. anal. praetic Tom. singul.*, (Dordr. 1685) *Praef.*; Vroljkhert, *Vlss. Kerkh.*, bl. 366, 367.

SCHALCKE ( ) bloeide in de 17e eeuw en schilderde verdienstelijke landschappen met beesten en figuren. Bryan Stanley zag een rivier gezigt van hem, waarin de geestige en vrije behandeling als van Teniers en het effect van licht naar Rembrandt. Het tafereel wordt verlevendigd door menschen, majers en schuiten, die allen in werking zijn, terwijl het vee midden in het stuk staat. Er is een lithographische prent naar een zeestuk van zijn penseel in de galerij te Praag.

Zie Kramm.

SCHALYK of SCHALIK (Jan Jacob) bloeide in het tweede gedeelte der 18e eeuw te 's Hage. Hij schilderde fraaije landschappen met paarden, ook vervaardigde hij teekeningen met O. I. inkt opgewasschen, en beoefende de etskunst.

Daar hij geen genoegzaam bestaan voor zijn gezin kon vinden, keerde hij naar zijne geboorteplaats Schaffhausen in Zwitserland terug, waar hij in 1770 overleed.

Zie Kramm.

SCHALCKEN (Cornelius) was predikant te Etten en Drongelen (1635) en sedert 1643 te Drimmelen en Made, toen hij in 1654 Johannes Rampius, als rectoraan de latijnsche school te Dort opvolgde.

Jacobus Lydius droeg hem, zijn neef, 1657, zijn *Agonistica Sacra* op, prees zijne kennis van de oude oostersche talen, en „zijne uitleggingen van het Evangelium aan de schooljeugd." Twintig jaren stond hij aan het hoofd der school en werd in 1674 door Petrus Surendonck opgevolgd.

Zie Schotel, *Ill. School*, bl. 90; Vroljkhert, *Vlss. Kerkh.*, bl. 366; Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 11, 101.

SCHALCKEN (Godfried), zoon van den vorige, werd in 1643 te Dordrecht geboren, aanvankelijk voor de studie opgeleid, doch had meer neiging voor de schilderkunst. Zijne leermeesters waren Samuel van Hoogstraaten en Gerard Dou, in wiens stijl hij moderne binnenhuizen bij kaarslicht schilderde. Ofschoon hij dien meester noch in juistheid van teekening, noch in bevalligheid van beeldjes, harmonieus effect en in schildering nabij kwam, en het te bejammeren is, dat het hem aan genoegzame smaak haperde om altijd goede modellen met eenen dichterlijken geest na te volgen, zoo verdient hij echter onder de kaarslicht-schilders der 17e eeuw een der voornaamste plaatsen. Zijne tafereelen zijn behagelijk, verheven en natuurlijk van toon. Hij vervaardigde een menigte portretten en historische onderwerpen en maakte veel opgang in zijne kunst: zijne werken werden ook buitenlands bekend. Onder de regering van Willem III begaf hij zich naar Londen. Ook daar ontbrak het hem aan geen gelegenheid zijn roem te handhaven, en schilderde er het portret van den koning bij kaarslicht. Ook schilderde hij portretten in 't groot, doch stond daarin achter bij Kneller, en keerde na enkele mislukte proeven tot zijn vroegeren trant op kleiner schaal weder. In Holland teruggekeerd, zette hij zich te 's Hage neder en overleed aldaar in 1706.

In de kunstverzameling van J. van der Marck te Leiden, in 1773 te Amsterdam verkocht, komen 2 geschilderde portretten van Schalcken voor; ook gaat zijn afbeelding in prent uit, naar zijne schilderij, zwarte kunst door J. Smith 1694 kl. fol. Kramm vermeldt nog andere.

Tot zijne meest beroemde werken behooren:

De verloochening van Petrus, waar de deurwaarster hem het licht in het aangezigt laat schijnen, met 5 à 6 beelden, door Houbraken geprezen.

Het koninklijk kabinet te 's Hage bezit van hem:

Eene dame voor haar toilet bij kaarslicht.

De vruchtelooze voorzorg.

De geneesheer een urineglas beschouwende.

Venus met de duiven.

Het portret van Willem III.

Het Rijksmuseum te Amsterdam bezit van hem:

Een portret van Willem III bij kaarslicht.

Eene vrouw, die een kaars in een landtaren zet.

Een jonkman, die een pijp rookt.

Jongens, die pap en eijeren eten, naar het spreekwoord op den rand: *every one his fancy* (elk zijn meug).

Een jongeling die tabaksrook uit zijn mond blaast.

Op de verkooping van van der Linden van Slingeland waren verscheidene schilderijen van dezen meester, o. a.

Een lagchende jongen met eene kaars in de ééne hand, terwijl hij de andere om den hals van een bevallig meisje houdt. Voor deze schilderij werd *f* 870 betaald. Eene dergelijke som gold een *Muziseerend gezelschap* op de verkooping van Gildemeester.

Een zijner beroemdste stukken, voorstellende *eene coquette, die een gordijn wegschuift, om haar schoon gelaat te vertoonen bij het licht eener kaars, die zij in de hand houdt*, was weleer in de collectie van den koning van Sardinie, en werd in 1819, op de verkooping van lord Charles Townshead, gekocht voor koning George voor 255 guinjes of ruim *f* 3000. Ook „beschilderde hij, op order van het collegie ter Admiraliteyt, op de Maese, derzelver Raedcamer met verscheiden portraeten, soo van syn jegenwoordige Majesteit als van deszelfs voorouderen." Hij kreeg op zijn verzoek verlof de potretten in de vergaderzaal der Staten-Generaal te mogen copiëren.

Immerzeel vermeldt van hem 3 stuks etsen, zijnde een *Mans- en Vrouwenbeeld*, met de overdrukken, benevens de portretten van *C. van den Broek*, *Cornelis van Beveren* en *G. Dou*. Kramm voegt er bij die van *Balthazar Lydius*, predikant te Dordrecht, met een vierregelig vers van Cats en van *M. van den Broeck*, als ook *een lagchend man*, borststuk, links gewend, met een ronden hoed op, door sommigen aan C. du Sart toegeschreven.

Zie Houbraken; Immerzeel; Kramm; Muller, *Cat. v. portr.*; *Nouv. biogr. génér.*; *Conv. Lex.*

SCHALCKEN (Jacobus), neef en leerling van den vorige, in 1683 of 1684 in het Overmaassche geboren, schilderde in zijn ooms manier fraaije portretten en moderne stukjes, die soms voor het werk van den laatsten zijn gehouden. Hij is in 1721 of 1722 overleden.

Zie Kramm.

SCHALCKEN (Maria), zuster en leerlinge van Godfried Schalken. Zij schilderde binnenhuisjes, die zeer uitvoerig zijn. Haar portret, door haar zelve geteekend, komt bij van Eynden en van der Willigen *plaat* C N. I. voor.

Zie aldaar D. I. bl. 185, 186; *Cat. van Hoet en Ter Westen*, D. III. bl. 684; Immerzeel; Kramm.

SCHALK (Cornelis Jans) bekleedde den rang van kapitein, toen hij de 200 Hollanders van het 7de regiment aanvoerde, die de wacht hadden in de loopgraven te Kolberg aan de Oostzee, en de aanvallers met nadruk terug wierpen in den nacht van 16 Julij 1807.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land*, D. III. bl. 258; L. Bonaparte, *Gesch. Gedenkst.*, D. III. bl. 90, waar hij Scharer wordt genoemd.

SCHALK ( ) verdienstelijk krijgsman, klom op tot den rang van kapitein en diende onder Maurits. Hij sneuvelde, gelijk ook de dappere Helt, bij het mislukken van den aanslag van Maurits op Venlo in 1579.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land*, D. I. bl. 688.

SCHALKWYK (Bertold en Hendrik van) leefden in het laatst der 13e en in den aanvang der 14e eeuw. Zij sneuvelden den 15 Augustus 1304 op een uiterwaard in de Lek tegen over Kuilenburg, in den strijd met Jan van Rensighem, heer van Kuilenburg.

Zie Zweder de Culenborch, *Orig. Culemb.*, p. 593; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. III. bl. 180.

SCHALKWYK (Willem van), even als de vorigen, een stichtsch edelman, onderteekende in 1365 mede het verdrag tusschen Utrecht, Holland, Gelder en Kleef over het beletten van de overstroomingen des Rijns, door bemiddeling van keizer Frederik gesloten.

Zie Diploma Freder. I. apud Hedam, p. 181; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. II. bl. 247.

SCHAPENHAM (Gheen Huygen), vice-admiraal onder den admiraal l'Hermite.

Men vindt zijne verrigtingen aan de kusten van Peru opgeteekend in *Verhael van 't ghene den Admirael l'Hermite in zijne reyse naer de custen van Peru verricht, en oock wat schepen hij ghenomen ende verbrandt heeft, tot den 1 Julij 1624 toe enz.* Tot Amsterdam Anno 1625. 4°.

Zie Tiele, *Mém. Bibliogr. sur les journ. des Navig. Neerl.* p. 73.

SCHAPHIROFF (Peter). Toen Czaar Peter zich te Amsterdam bevond, trok een knaap uit de joodsche natie, door zijn schrander oog en geestige antwoorden zijn aandacht. Hij werd in Rusland behoorlijk onderwezen en bekwam van den Czaar, als getuige bij zijn doop, den naam van Peter Schaphiroff. Hij de staatskanselarij geplaatst, verhief een ijverig gebruik van zijne zeldzame bekwaamheden, door Peter op hare waarde geschat, hem spoedig tot aanzienlijke ambten. Hij vergezelde den Czaar in den ongelukkigen Turkschen oorlog, en aan de wijsheid van hem en van Osterman, zoo wel als aan hunne kloekmoedigheid en die van Catharina werd de wonderbare redding van Peter uit de grootste gevaren toegeschreven. Schaphiroff bleef gijzelaar te Constantinopel voor de uitvoering van het traktaat van Hushy, toen hij aan het Russische rijk de grootste diensten bewees. Sedert steeg hij zoo wel in vertrouwen bij den Czaar als tot de voornaamste eerambten. Hij werd baron en vice-kanselier van het rijk en bleef verscheidene jaren 's vorsten voornaamste minister. Hij verdiende alle deze bevorderingen en onderscheidingen door standvastigen ijver voor het waar belang van zijn meester, vooral door eene uitgestrekte kunde in buitenlandsche zaken en alles wat den koophandel betrof. Naar mate hij in de achting van Peter klom, rees echter ook de nijd van Menzikoff en andere grooten. Na jaren worsteling moest Schaphiroff het onderspit delven. Hij werd beschuldigd, voor eene buitengewone regtbank gevoerd, en ter dood veroordeeld. De Czaar schonk hem, op het schavot, het leven; doch hij werd van Petersburg verwijderd en niet als door Catharina teruggeroepen.

Zie Scheltema, *Peter de Groote keizer van Rusland*, D. I. bl. 250, 251; Kist en Royaards, *N. A.*, D. I. bl. 17.

SCHAPSCHOEN (Mr. Gerrit). Hertog Karel van Gelder stelde in 1529 te Groningen twee huiskapellanen aan, Mr. Lubbers Boemhouwer en Mr. Gerrit Schapschoen, »aangezien zij zich aldaar vromelijk en eerlijk tegen de Lutheriaanschen hielden, en dat met prediking en leering bewezen." Zij ontvingen daarenboven elk »seven goede ellen roode doek tot een tabbert.

Zie van Hasselt, *Geld. Maandw.* D. I. bl. 10, 11; Kist en Moll, *Kerkh. Archief*, D. I. bl. 28.

SCHARBACH (A.), lector te Harderwijk ten jare 1686.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. I. bl. 523.

SCHARDAM (Petrus Johannes) verdedigde in 1776 te Leiden onder Ruhnkenius eene *dissert. phil. de vita scriptis Longini.*

Zie Symb. Litt. Hag. Cl. I F. I, p. 226.

SCHARDAM (Margaretha Tjola) bloeide in het midden der 18e eeuw als dichteres.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 209; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHARFF (Dydrik), burgemeester van Deventer, werd in 15.. te Deventer geboren, kwam in 1584 aldaar in bestuur en bleef er in tot zijn dood. Hij had den roem van een wijs, voorzigtig en ervaren regent te zijn. Hij was welwillend en bemind, stond de waarheid en den vrede voor en behandelde de stads en landszaken met ijver en trouw. Geen wonder dat hij, zoo wegens het gewest als de stad, in zeer gewigtige onderhandelingen werd gebruikt. Hij stierf, zonder de laatste kerkgeregten, hetzij dat hij ze niet begeerde, hetzij dat hij plotseling overleed, ontvangen te hebben. Dien ten gevolge kwam er, toen men hem in de Groote-kerk wilde begraven, een bevel van Mondragon, destijds bevelhebber der Walen en aldaar in bezetting, zijn lijk in ongewijden grond ter aarde te brengen. Deze smaad mishaagde aan de burgerij, bij wien hij in hooge achting stond; doch werd door de Spanjaardenen de Spaanschgezinden toegejuicht. De verbittering klom niet weinig toen de inquisiteur Quarre de verbeurtverklaring eischte der goederen van den overledene. In weerwil van de moedige houding van het bestuur moesten de aanhangers van Scharf het onderspit delven, en begonnen de vervolgingen die door Revius in zijn *Dav. ill.* p. 400 seqq. zijn geboekt.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*

SCHARFF (Mevrouw M. C.), geboren van Rossum, wordt door Kramm als schilderes vermeld. Zij zond op de tentoonstelling te Amsterdam in 1820 en 1828 *Een winter bij Maanlicht* en *Een gevigt tusschen Rhenen en de Grebbe.*

Zie Kramm.

SCHARFF ( ). Men heeft van hem:

J. A. Turretin, verklaring der XI eerste hoofddeelen van Paulus Brief aan den Romeynen, vertaald en met eene uytlegging van de V overige hoofdstukken vermeerderd door Ds. Scharff. Haarl. 1749. 4°.

Zie Aboonde, *Tweede Aanh.* bl. 150.

SCHARP (Jan) uit een Britsch geslacht dat, tijdens de regering van Jacobus II, Engeland verliet, gesproten, werd den 16 Aug. 1756 te 's Hage geboren, studeerde te Leiden in de godgeleerdheid, en werd den 2 Febr. 1778 tot proponent aangenomen. Reeds den 16 Aug. van dit jaar werd hij tot predikant van St. Annaland in Zeeland bevestigd, bedankte voor een beroep naar Poortvliet, doch nam dat naar Axel in 1780 aan. Hier was hij met vrucht werkzaam, niet slechts onder de krijgslieden, die tot het garnizoen behoorden, maar ook in het in de nabijheid zamengetrokken kamp. Terwijl hij daar stond, vervaardigde hij een grafschrift op Johannes van der Wallen, Roomsch Katholiek priester te Bosch-Kapelle, waarin hij den lof van dien geestelijke bezong, en hem een waardig lid der algemeene kerk noemde. Zulks werd hem door niet weinigen euvel geduid, een smid te Zaamslag schreef er in kreupelrijm eene *raadvraging* tegen, maar terwijl Scharp dezen beantwoordde, kwam de zaak voor de classis van Walcheren. Zij berokkende hem veel moeijelijkheden; doch eindigde evenwel met eene uitspraak der classis, dat hij haar door zijne verklaringen voldaan, en zich aan gene afwijking van de zuivere leer had schuldig gemaakt. Hij bedankte voor een beroep naar Baarland en Sas van Gend, maar nam dat van Noordwijk-Binnen aan. Hier bedankte hij voor Deventer doch niet voor Rotterdam, waar hij den 7 Julij 1789 werd bevestigd.

In die noodlottige dagen van partijwoede was Scharp een vurig aanhanger der partij van Willem V, ten wiens eere hij meermalen de snaren spande, en toen in 1796 van de predikanten de belofte werd gevorderd van onderwerping aan de bestaande en nader te regelen regeringsvorm, alsmede om »nimmer met woorden of daden te zullen medewerken tot herstelling van het vernietigd aristocratisch en stadhouderlijk bewind," was hij de eenige zijner ambtgenooten die deze belofte onbepaald weigerde af te leggen, 't geen ten gevolge had, dat hem (20

Julij 1796) de waarneming zijner bediening werd verboden. Met de verklaring van zijne kerkelijk — wettige betrekking op de Rotterdamsche gemeente niet te willen verbreken, maar voort te zullen gaan om, met hulp van den kerkeraad, die alle pogingen had aangewend om de uitspraak van het provinciaal committé van Holland te doen veranderen, zijn goed regt te handhaven, besloot hij het beroep naar Loga in Oost-Friesland te aanvaarden. Hier werd hij den 24 Julij 1798 bevestigd, »genoot bij hooge achting, en stichtte veel nut onder de uitgewekene Oranje-gezinde krijgslieden en officieren. Zijn vrije omgang werd wel door sommigen gelaakt, doch het was juist deze, die hem in staat stelde jeugdigen overmoed te breidelen en den heilzaamsten invloed uit te oefenen. Hier sloeg hij het beroep naar Emden af, doch genoot de eer dat de akademie van Duisburg hem tot theologiae doctor benoemde, waarop hij eene dissertatie in het licht gaf, die hij, in de gevangenis schreef, waarin hij den 3 September 1798, naar Rotterdam op reis zijnde, op bevel van het committé van waarzaamheid en binnenlandsche correspondentie, te Groningen geworpen, doch eerlang op den eisch van het Pruisisch bewind ontslagen werd, Zij bevat eene belangrijke bijdrage tot de geschiedenis van hetgeen Joden, Heidenen, Mahomedanen, Deisten en anderen ten nadeele van het Christendom geschreven hebben, en wat toen ten voordeele van de leer des Christendoms gediend had. In September 1800 herstelde hem het Vertegenwoordigend ligchaam der Bataafsche Republiek in zijne bediening, den 28 October nam hij afscheid van Loga en den 29 November verbond hij zich op nieuw aan zijne gemeente te Rotterdam. Van nu af bleef Scharp aldaar werkzaam en stichtte er een gezelschap van jeugdige godsdienstvrienden onder de zinspreuk: »Bijbel en geschiedenis zijn de eenige bronnen van ware orthodoxie," dat tot zijn dood bloeide. In alles wat den godsdienst aanging stelde hij het hoogste belang; liet zich de benoeming van wege de Zuid-Hollandsche synode tot lid en scriba der commissie, tot bijeenbrenging van den bundel gezangen voor de Nederduitsch-Hervormden gemeente, en tot medebestuurder der Nederlandsche Zendeling- en Bijbelgenootschappen welgevallen.

Scharp was een man, die ofschoon zijne eigenaardigheden niet aller goedkeuring wegdroegen, echter wegens grondige geleerdheid en waarachtige braafheid op elks achting aanspraak had. Hij had uitstekende redenaars-talenten, en werd zoowel in godsdienstige als letterkundige vereenigingen met toejuiching gehoord. Zijn kanselwerk getuigt van uitgebreide kennis, groot verstand, een edel en gevoelig hart.

Onder al zijne Leerredenen en Redevoeringen, waarvan enkele met geschied- en letterkundige aanteekeningen zijn vermeerderd, is er echter geen die zoo veel opgang maakte als zijne *Omwerking der Kerspreek zonder r*, waarmede Scharp echter meer dan eene aardigheid bedoelde. Hij meende, namelijk, dat juist het zonderlinge, hen, die anders geene leerrede opsloegen, tot het lezen van dit gemoedelijk stuk zou dringen. Niet onbelangrijk zijn ook zijne geschriften ter verdediging van den Christelijken godsdienst, vooral verdienen zijne *Historische Brieven* over Meijer de aandacht. Hier in spreide hij grondige theologische kennis, vernuft en groote belezenheid ten toon. Ook als geschiedkundige en letterkundige heeft hij zich door zijne geschiedenis van Axel, zijne oudheid- en geschiedk. verhandeling over de beffen, en zijne redevoering over de Letterkundige genootschappen onderscheiden; meer echter nog als dichter. Zijn dichtader vloeide bij elke gelegenheid die zich daartoe aanbood, en niet gering is het aantal zijner zoo afzonderlijk uitgegeven als verspreide verzen. Onder deze zijn er, vooral onder die van vroegeren tijd, die gelijk *Jona onder den verdorden wonderboom* en het *Prieel*, in de *Poëtische Mengelstoffen van kunstliefde spaart geen vlijt*, een kunstgenootschappelijken geest ademen; doch zijn dichtstuk *De onzienlijke zichtbaar* maakte te regt grooten naam en verdient nog gelezen te worden. Het komt in D. X. bl. 126 van de genoemde *Mengelstoffen* voor. Jammer dat het van verregaande gerektheid niet is vrij te spreken. Ook zijn bekroond dichtstuk op de huwelijksvereeniging van Willem I met de prinses van Pruissen en zijn *Lierzang*, *November* 1813 maken op groote verdiensten aanspraak, ook verdienen de door hem in den bundel der Evangelische gezangen geleverde bijdragen onderscheiding. Men noemde hem te Rotterdam »den vorst der Maasdichters," den »hoogepriester van het Rotterdamsche zangerenkoor," en Tollens sprak hem in eene vergadering der Bataafsche Maatschappij dus aan:

»Dierbre Scharp, de ziel en 't leven
»Van ons heilig dichtrenkoor,
»Pronksteen van ons kunst trezoor."

Scharp was lid van verschillinde dicht- en letterkundige genootschappen, zoo als van *Kunstliefde spaart geen vlijt*, lid van verdienste en voorzitter van *Verscheidenheid en overeenstemming*, van de *Zeeuwsche- en Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen*, van de *Maatschappij v. Nederl. Letterkunde*, van het *Kon. Inst. van wetenschappen, Letteren en Kunsten*, der *Maats. van Schoone Kunsten te Gend*, corresp. lid v. h. *Haagsch Genoods.* en van de *Zeistervereeniging ter uitbreid. v. h. Evangelie onder de Heidenen.* Ook was hij voorzitter der Stedelijke schoolcommissie, curator der latijnsche school te Rotterdam en ridder van den Nederlandschen leeuw. Den 1 Januarij 1826 werd hij emeritus, en den 25 April nam hij op den kansel afscheid van zijne gemeente en van een acht en veertigjarige Evangeliebediening. Hij overleed in den vroegen morgen van den 2 Maart 1828.

Hij huwde met 1. Anna Catharina Engelcke en 2. met de weduwe van Dusselen, geboren Vonk. Zijn afbeelding gaat in prent uit.

Hij gaf in het licht:

Neanias Hageophilus S(tudiosus) L(ugduno-B(atavus). Vijftal oordeelkundige brieven over het eten van bloed enz. ook onder het N. T. verboden. Leid. 1776.

Leerrede tea inwijding der nieuwe Psalmberijming in de Gemeente van St. Anna-land.

Twee Veldpredikatien in het kamp bij Axel.

Kerkel. Redevoering in den veegen nood des Vaderlands op den vast- en bed. dag des jaars 1787.

Geschiedenis en Costumen van Axel, 3 *stukken* m. pl. Middelb. 1788. 8°.

Aanspraak bij de eerste weekelijksche bedestond, na het overlijden van mijn vierde zoontje enz. Rotterd. 1790. 8°

Plegtige leerrede op 8 Maart 1791. 8°

Aan mijne medeburgers ter gelegenheid van de tweede verjaring der blijde omkeering van de zaken in het lieve vaderland, den 20 *Sept.* 1789, *of Leerrede over Spreuk.* XXVI : 27. Waarvan in 1790 een tweede druk verscheen.

Leerrede op de verjaring der omwenteling in het vaderland, benevens de Bijvoegselen, 2e dr. Rotterd. 1790.

Gewigtige vraag of Leerrede op den eersten dag des jaars 1790.

Godgel. Hist. verhandel. over de gevoelens, de gronden, het gewigtige, den voortgang en tegenstand der verlichting en godsdienst bestrijding. Rotterd. 1798. 8°.

Godgeleerd Historische verhand. over de gevoelens, de gronden, het gewigtige voor de eeuwigheid en burgermaatschappijen, den voortgang, en den tegenstand der hedendaagsche, zoogenoemde verlichting in godsdienst bestrijders. Rotterd. 1793.

Lierzang bij den oorlog van 1793.

Voorrede voor Christocratie of de heerlijkheid van Jezus Christus als middelaar, uit het Engelsch. Leid. en Rott. 1796.

Historische Brieven over den zich noemenden Frederik Gerard Meijer, Geëxecuteerden binnen Rotterdam, den 26 Meij 1796. Behelzende deszelfs Character, zeldzame Levensgeschiedenis, Gesprekken, Brieven, Gevoelens en Dood. Doormengd met veele wetenswaardigheden, betreffende de Godgeleerdheid, Rechtsgeleerdheid en Wijsbegeerte. Met het portr. van F. G. Meijer. Rotterd. 1796. 8°. 3e dr.

Deze brieven gaven aanleiding tot de volgende twistschriften:

G. Bruining, *J. Scharps redelooze bitterheid tegen de Bestrijders der Formulieren, uit deszelfs Brieven over Meijer aangetoond.* Rotterd. 1797. 8°. *en*

De redelooze bitterheid van den Remonstrantschen Leeraar Gesb. Bruining, tegen den Gereformeerden predikant Jan Scharp, aangetoond door Philalethus. Rotterd. 1797. 8°.

Leerredenen en verhandelingen ter verdediging van de Christelijke godsdienst. Rotterd. 1797. 8°.

Gedachten op mijn veertigsten verjaardag, den Achtienden van mijnen Evangelie dienst, 16 *Augustus* 1796. Rotterdam 1796.

Slotvaers op zijne laatste Leerrede. Rotterd. 1796. 8°.

De Lierzang aan mijne Landgenooten in den oorlog van 1793, *door J. Scharp, Pred. te Rott. en bij J. Hofhout en Zoon, uitgegev. Op nieuw uitgeg. met een Tegen-Lierzang, schertsend afgemaald door Batavus den Hekeldichter.* Rott. 1796. 8°. — *De eer van D. J. Scharp, verdedigd (niet door zich zelven maar door een zijner vrienden,) of mijne Gedachten op het infaam en lasterlijk libel, genaamd Tegen-Lierzang enz.* Rott. 1796. 8°.

Leerredenen en Verhandelingen ter verdediging van den Christelijken Evangelischen Godsdienst tegen deszelfs hedend. bestrijders 1° *D.* 1° *St., behelzende eene Leerr. over de grootheid van Jezus uit Luc. I : 32ᵃ.* Rott. 1797.

De pligt v. Christ. Leeraren. Opgedr. aan Stolker. Rott. 1797.

In 1796 verscheen *Missive van Sincerus Philantropos over het in het oog loopend verschil tusschen het gedrag van Elf Rott. predikanten in het doen der gerequireerde belofte, volgens het decreet van het Provinc. Bestuur in dato 5 April* 1796, *en tusschen het gedrag van Vijftien Amsterdamsche, Drie Haarlemsche, Een Rotterdamsche en eenige andere Predikanten, die deze Belofte, onder benefice van latere declaratoiren hebben afgelegd, en ingevolge daarvan in hunnen dienst geσuspendeerd of gedemitteerd zijn enz.* Hier tegen gaf Scharp, *Bericht van Ds. J. Scharp aan den zich noemenden Sincerus Philantropos over deszelfs Missive, rakende het verschillend gedrag der Rotterdamsche en andere Predikanten in het doen der bekende Belofte,* Rott. 1796. 8°. waartegen verscheen: *Sincerus Philantropos aan het geëerd Publiek of Antwoord op het Bericht van Ds. J. Scharp.* Rott. 1796. 8°, en hierop gaf Scharp *Afscheid van Ds. Scharp van den zich noemenden Sincerus Philantropos.* Rott. 1796. 8°.

Deductie aan de Weleerw. Groote Vergadering der Ned. Geref. Gem. derzelver stad (Rott.) *aangaande deszelfs Politieke Remotie, over en ter zaake van zeeker Declaratoir, bij het afleggen der Belofte, gevorderd door het Prov. Bestuur van Holland, waarin alle stukken, daartoe specterende, zijn geconsereerd.* Rott. 1797. 8°.

Ter gelegenheid van den 50-jaarigen Predikdienst van P. Hofstede, S. S. Theol. Doct. en Prof. en Pred. te Rotterdam. Rott. 1799.

Feestzang ter 59ste *verjaring van den Hoogeerw. Hooggel. Hr. J. J. le Sage ten Broek enz.* Rott. 1801. 8°.

J. Scharp en J. G. ten Broek, Gezangen, ter plechtige viering van den vervulden 25-jarigen predikdienst van D. W. Smits, Prof. en Pred. te Rotterdam. Gevierd 31 *van Lentemaand* 1801. Rott. 1801. 8°.

Feestzang, bij den hervatten Predikdienst van J. W. Bussingh, op den 28 *van Bloeimaand* 1802. Rott. 1802. 8°.

J. Scharp en J. G. ten Broek, Gezangen aan den Weleerw. Heer Th. Hoog, toen Zijn Eerw. zich, na een beroep in de gemeente van 's Hage, op nieuw aan die van Rotterdam verbond op Zondag 19 *Julij* 1801. Rott. 1801. 8°.

Historisch Berigt van het voorgevallene in de zaak der Politieke Remotie van den Predikant J. Scharp te Rotterdam; sedert het inleveren zijner Deductie aan den grooten Kerkenraad der Nederd. Geref. Gem. aldaar, op den 18 *Januarij* 1797 *tot den dag van heden toe. En zijn vertrek naar de Gereformeerde Gemeente te Loga in Oostfriesland, met deszelfs provisioneel afscheid van de Gemeente te Rotterdam. Dienende tot een vervolg op deszelfs te vooren uitgegevene Deductie waarmede deze geheele Geschiedenis compleet is, doormengd met alle authentieke stukken.* Rott. 1798. 8°.

Bij deze gelegenheid verscheen:

J. G. Volckhardt, Zang tot uitgeleide van J. Scharp, nog onlangs verdienstvolle prediker bij de Hervormde Gemeente te Rotterdam, thans naar Loga in Oostfriesland beroepen, en zich derwaarts begevende. Rott. 1798. 8°.

Kerkelijke Redevoering over 2 *Tim. II : 9b, na het bedanken voor de beroeping naar Emden; gehouden te Loga in Pruisisch Oost Friesland, den* 2 *Maart* 1800. *Gedrukt* te Leer, bij H. van Zwol, in de Hoog- en Nederd. taal, 1800. 8°.

Dissertatio inauguralis, de veterum et recentiorum obtrectationibus, veritatem Religionis Christianae non labefactantibus immo conservantibus. Gron. 1800. 8°.

Dichtmatige Redevoering op het Kersfeest van 1801.

Kerkelijke Redevoering over 2 *Cor. XI :* 30, *ter* 25sten *verjaaring van den vervulden Evangeliedienst in verschillende gemeenten, gehouden te Rotterdam den* 16 *van Oogstmaand* 1808. *Met eenige bijgevoegde, vooral Historische Aanteekeningen*, 8°. *met het Silhouet van den Autheur.* Rott. 1802.

Aanspraken en Gebeden, bij de viering van 's Heilands geboorte, en den uitgang van het jaar door het Christen Zang-Genootschap in 's Hage, den 28e *van Wintermaand* 1804, *uitgespr. in de Nieuwe Kerk aldaan.* Rott. 1805.

Oudheid- en geschiedkund. Verhand. over de beffen en halskragen. Rott. 1806.

Bij het overlijden van D. W. Smits, Prof. en Pred. te Rotterdam den 12 *van Louwmaand* 1806. 8°.

Inwijding der gehoorzaal van het Letterk. Genootschap Verscheidenheid en Overeenstemming, te Rotterdam, met een plaat. Rott. 1807.

Aanspraken en Gebeden, bij gelegenheid der plegtige Zangoefening van het Genootschap: Tot Gods Eer, gehouden den 16 *Maart* 1807, *ten voordeele der ongelukkigen te Leyden; waar de geheele Cantate op dit onderwerp door den Heer van der Hulst vervaardigd is uitgevoerd.* Rott. 1807. 8°.

Herziening en uitbreiding der drie laatste Leerredenen van D. W. Smits.

November 1813, *Lierzang.* Rott. 1814. 8°.

Voorlezingen over den Vriend, die als uwe ziel is. Rott. 1815.

Redevoering op de eerste algem. Vergad. v. h. Bijbelgenootschap 21 *Dec.* 1815.

November 1813; *Lierzang, met aanteekeningen en portretten.* Amsterd. 1815, 8°.

Aanspraken, rapport en redevoering op de eerste algem. vergad. v. h. Rotterd. Bijbelgenoots. Rott. 1816. 8°.

Gedenkzuil v. d. Nederl. krijgsroem in Junij 1815. m. pl. Amst. 1817.

Leerreden op het Hervormingsfeest. Rott. 1817.

Redevoering op de zesde algemeene Vergadering van het Bijbelgenootschap, 19 *Oct.* 1820.

Leerrede ter vijfentwintigste verjaring van zijn Evangeliedienst te Rotterdam.

Redevoer. op de jaarl. alg. vergad. v. h. Nederl. Zendeling Genoots. te Rotterdam. Rott. 1821. 8°.

Omwerking der Kerspreek zonder letter r.

De ouderdom, eene Leerrede.

Afscheid van de openbare Evangeliedienst.

Een woord uit het hart eens ouden dienaars van J. C., geplaatst voor P. Meuniers *Kort begrip van de Bijbelsche Geschiedenis en van die der Christelijke kerk, uit het Fransch.* Rott. 1823.

Ernstige gedachten in de laatste dagen van mijn leven. 's Hage 1829. 2e dr.

Vertaling der Hoogduitsche Leerrede: Jezus zegent de kinderen.

Zijn *Grafschrift op Joh. van der Walle* leest men bij Dr. J. P. Sprenger van Eyk, *Redev. ter naged. van wijlen J. Scharp* en in *Navorscher* D. VI. bl. 13. — Hij vertaalde Gezang 39 naar Zimmerman, met Pieter Leonard van de Kasteele Gezang 161 naar een onbekende, en met Ahazuerus van den Berg Gezang 163 uit het Bremisch Luthersch Gezangboek, met Abraham Rutgers en Ahazuerus van den Berg vervaardigde hij Gezang 72 en hij zelf Gezang 21, 25, 38, 52, 61, 78, 123, 155 en 173.

Zie *Levensbeschrijv. en bloemlezing uit de Geschriften van den Hoog-Eerw heer J. Scharp*, Rott. 1828; J. P. Sprenger van Eyk, *Redev. ter naged. van wijlen J. Scharp;* R. H. van Someren, *Hulde aan de naged. van J. S;* N. v. d. Hulst, als boven; L. v. d. Broek, *Lijkzang;* Harderwijk, *Naaml. en Levensbijz. der Predikk. te Rotterdam*, bl. 103 volgg.; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk*, D. IV. bl. 52, 53; Glasius, *Godgel. Nederl.; Afscheid v. d Openb. Evangelie dienst*, bl. 106; M. Siegenbeek, *Aanspraak bij het openen van de jaarl. vergad. der Maats. v. Nederl. Letterk. te Leyden* 1828; *Jaarl. Verslag d. Algem. Verg. v. h. Kon. Ned. Inst.* 1828; Schotel, *Tollens en zijn Tijd*, bl 24 volgg.; *Geestel. en Wereldl. Kleederdr.* St. I; *Mengeldichten bij bijzondere gelegenheden door de Rotterd. Afdeel. d. Holl. Maats. van Fr. Kunsten en Wetensch.. Gedr. voor de leden* 1807, U. I. bl. 174, 220; *Kunst en Letterb.* 1828, D. I. bl. 161; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.;* Wap, *Astrea* 1856, bl. 136, 137; Collot d'Escury, *Holl. roem in Kunsten en Wetens.*, D. IV. (2) bl. 410, 411, 413, A. IV. (2) bl. 433, IV. (2) bl. 209, 210; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned. Lett. en Wetens.*, D. II. bl. 278; P. Scheltema, *Leven enz. van mr. Jac. Scheltema*, bl. 105; *Aant. op* Nieuwenhuis, Kobus

en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*, *Navorscher*, D. V. bl. 271, D. VI. bl. 58; Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 60, 87; *Woordenb. der Zamenl.*; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 270, 331, D. III. bl. 99, 269, 301, 349.

SCHARP (Mr. J. C.), zoon van de vorige, te Axel geboren, studeerde te Groningen en werd Jur. Utr. Dr. na het verdedigen van een *Specimen Juridicum de vi et effectu conditionum, ultimae voluntati adectarum, quae libertatem Matrimonii vel impediant vel restringant.* Gron. 1804.

SCHARP (Jacobus), broeder van den vorige, dapper krijgsheld, nam als luitenant deel aan den togt naar Rusland, klom op tot den rang van majoor, werd ridder van het Legioen van Eer, en overleed den 15 Aug. 1858 te Zwolle.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 305.

SCHATZ (Dr. J. A.) waarschijnlijk een aangenomen naam, Bilderdijk schrijft: (*Gesch. des Vaderl.* D. XII. bl. 150) „Deze (Reinier 't Hoen) heeft mij gezegd, dat de Staatkundige Tooneelstukken (dramaas in proza) omstreeks 1788, onder den naam van J. A. Schatz, Med. Doct. in het licht verschenen, en om het bijvoegsel van Med. Doct. door velen aan den beroemden geestigen Doctor van Woensel toegeschreven, van zijn vader P. 't Hoen zijn."

Onder dien naam zijn bekend:

Het Engelsche en Amerikaansche kaartspel. Utrecht 1778. (Vooraan: *Zinnebeeldige en Schertzende Tytel plaat*, *verbeeldende alle de Tooneelspelers uit het* (voornoemde) en *volgende Tooneelstukken door J. A. S.*, *benevens Verklaring en Uitlegging*). Langw. 4°.

Kritieke vertooning van de Tooneelspelers van Dr. Schatz, in pl. met uitlegging, zonder naam, pl. of j. Langw. 4°.

De verdrukte Wildeman, *zijnde een vervolg op het* (voorgaande stuk). Ald. 1778.

De Misrekening, *zijnde een tweede vervolg* (daar) *op*. Ald. 1778.

Het Verdrag, *zijnde een derde vervolg* (daar) *op*. Ald. 1778 m. pl.

De Geplaagde Hollander, *of de lastige Nabuur* (Trsp.) Ald. 1779. *Toevoegsel op de voorgaande stukken.*

Dervant, *of de Zegepraal der Liefde* (Trsp.). Ald. 1779.

Jurjen Lankbein, *of de Mof*, *Commis door bedrog* (Trsp.). Ald. 1779.

De Mof Koopman, *of Zamenspraak tusschen een Rentenier*, *een Hollander*, *een Vries en drie Vreemdelingen*, *over het verval der Binnenlandsche Koophandel of Winkelneering*; *opgedragen aan de Heeren Directeuren en Leeden van de Oeconomische tak*, *door Petrus Stads*, *Naneef van J. A. Schatz. M. D.* Ald. 1780.

De Geest van Doctor Schatz in de Kerk, *in de Raadzaal en in de Kroeg*, *Klugtig blsp.* In den Haage 1796. 8°.

Lucifer en Beëlsebub, *of het Drommelsche Committé van Raadgeeving*, *klugtig blsp.* Ald. 1796.

De Kwakzalver aan Staat, *of de dood van Hansworst*, *klugtig blsp.* Ald. 1796.

Lucifer en Beëlzebub, *cum soc. of het Committé van Geheime Correspondentie*, *behelzende de helsche geheimen*, *waardoor de beste Maatschappij verlooren gaat*; *Staatk. Satire.* Ald. z. j. (1798).

Crispijn; *of de Geremoveerde Staatsraad*, *Staatk. klsp.* Ald. z. j. (1798).

Nieuwe Patriotische werken, *Geschreeven in Frankrijk.* Dordr. 1795, 8°.

Het Committé van vier en twintigen en de Geest van Wm. de V in zijn geweezen Eetzaal op het Binnenhof, *in den Haag*, *klugtige opera*, 1796. 8°.

J. A. Schatz (*in leven M. D.*), *Het Staatspook*, *of de eene Duivel er uit*, *en de andere in zijn plaats*, *klugtspel.* 's Hage 1798.

Zie *Navorscher*, D. II. bl. 311, D. V. bl. 135; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. *b* bl. 196, D. III. bl. 171.

SCHATZ (A. La) gaf in het licht:

De vrede, *of het dubbel Huwelijk door een Nieuwstijding*, *vrolijk blsp.* Z. p. 1802. kl. 8°.

Zie *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I *b* bl. 191.

SCHATTEMATE (Pieter), een rederijker, in 1574 te Antwerpen ter dood gebragt, „omdat hij eene ballade gemaakt had van eenige stucken door minnebroeders bedreven."

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHATTENKERK (C.) med. dr. schreef:

Diss. med. de usu medico aquae marinae. Lugd. Bat. 1829.

Waarneming eener weeënzwakte (*adynamia dolorum*), *ontstaan door overgroote uitzetting der baarmoeder en gevolgd door eene bloedstorting uit verlamming* (*haemorrhagia paralytica* in *Praktisch Tijdschrift voor de Geneeskunde in al haren omvang*, 1835, St. 3 bl. 226.

Waarneming eener zelfwending. Ald. 1839, St. 3 bl. 232.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.*, p. 314, 315.

SCHAUBERG (J.). Kramm vermeldt hem als graveur van boekprenten.

SCHAUBROEK (Pieter), in 1542 te Antwerpen geboren, was een leerling en navolger van Jan Breughel, doch bereikte nimmer de hoogte van zijn meester. Hij leefde in 1576 te Antwerpen.

Zie Immerzeel.

SCHAY (Cornelis), burgemeester van Groningen. Reeds in 1713 arbeidde hij met Sicco van Goslinga, Lewe van Aduwart, den graaf van Kniphuizen en anderen om den jongen prins van Oranje en Nassau tot Stadhouder van Groningen te verheffen, en in 1718 was hij „de voorname of eenige oorzaak van het besluit van de provincie om den prins, toen 7 jaren oud, tot die waardigheid te benoemen."

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XVIII. bl. 195, 196.

SCHAYCK (Adriaan Jansz. van), glasschilder te Utrecht, in de eerste helft der 17e eeuw. Hij ontving in 1635 voor het schilderen van het wapen der stad Utrecht in de Nieuwe kerk te Montfoort *f* 180 en voor een in de kerk te Harmelen *f* 100.

Zie Kramm.

SCHAYCK (Evert van), kunstschilder en kaartmaker te Utrecht in het midden der 16e eeuw. Hij bloeide 1528—1563. In 1572 was hij overleden.

Zie Dodt, D. III en VI. bl. 338.

SCHAYCK (Geert van), kunstschilder te Utrecht. Komt als zoodanig 1582—1583 voor.

Zie Kramm.

SAZERAC (P.) gaf in het licht:

Alphabeth François pratique, *par le moyen duquel on peut apprendre à lire aux enfants en bien peu de leçons.* Amst. 1811. 8°.

Principes de Grammaire Française absolument nécessaires, *avec au recueil de thêmes hollandais*, *pour les jeunes gens qui commencent à traduire*, *Ouvrage in dispensable dans les écoles.* 8°.

Notions simples de Géographie. Amst. 1806.

SCHEDEMAKE ( ), hoofd van een aanhang der doopsgezinden te Emden, die zich naar hem *Schedemakers* noemden, bij gelegenheid der scheuring ontstaan door verschil van gevoelens omtrent den ban en de echtscheiding.

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.*, D. I. bl. 180.

SCHEELS (Radboud Herman). Zie SCHELIUS (Radboud Herman).

SCHEENHUYSEN (H.). Zie SCHEVENHUIZEN (Henricus).

SCHEEPEN (J. B.), dichter uit de 18e eeuw. Hij gaf zonder naam van plaats en jaar in het licht:

Overvloedigen Oogst van Geestelijke Gezangen door het geheele jaar, *met noten.* Amst. bij T. Craijenschot.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHEPPERS (Willem Bastiaansz.). Zie SCHEPERS (Willem Bastiaansz.).

SCHEERENBERG (Abraham), kapitein van een Burgercompagnie te Amsterdam, komt voor in de geschiedenis van het oproer aldaar in 1747.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XX. bl. 141.

SCHEER DE LIONASTRE (J. Fred.), luitenant kolonel van de artillerie, in dienst van koning Willem I enz.

Hij gaf in het licht:

Théorie balistique, avec de 3 plans et de 10 tabl. Gand 1837. 8°.

Zie Quérard, *La France Littér.*, T. VIII. p. 512.

SCHEERES (Hendricus Joannes) werd den 2 Augustus 1829 te 's Gravenhage geboren, elf jaren oud een leerling van Van Hove Bzn., en schilderde meest stukjes van kleinen omvang, interieurs met figuren uit de XVIIe eeuw voorstellende. Hij volgde doorgaans de kans van zijn leermeester. In 1849 exposeerde hij te 's Hage het eerst een *Bezoek in een Meubelmagazijn in de* 18e *eeuw;* in 1851 *Het schaftuur*, in bezit van den baron van Brienen, en *den Hellebardier*, door den heer Völckerer aangekocht. In 1861 zag men van hem op de tentoonstelling te 's Hage:

Het plunderen van een wapensmids winkel; Rembrandt in zijn Atelier; een Guitaarspeler en *Aan het venster.* Zij munten door bevallig koloriet en pikant licht-effect uit. Vooral behooren zijne smidsen tot de beste soort zijner werken.

In 1863 waren op de tentoonstelling aldaar van hem: *Een koopman in Oudheden; een Linnenwinkel; een Smid.*

Hij overleed den 12 Januarij 1864 in zijne geboortestad.

Zie *Spectator* 1864; Kramm, *Aanh.*

SCHEERS (P. S.) med. dr. schreef:

Diss. med. de Sulphuris indole et usu in morbis catarrhalibus passivis. L. B. 1815.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 314.

SCHEFFER of SCHOEFFER (Jan), kleinzoon van Petrus Scheffer, schoonzoon van Johannes Fust of Faust, zoo men meent in 1502 of 1503 overleden, zoon van Johannes Scheffer, beide boekdrukkers te Mentz, schijnt in 1541 de drukkerij van Gerard van den Hatart te 's Hertogenbosch te hebben overgenomen en zich in hetzelfde huis de *Vergulde Missael*, in de Kerkstraat aldaar te hebben gevestigd. In dit huis is door Jan Scheffer en zijn nakomelingschap tot 1790 onafgebroken de boekdrukkunst uitgeoefend. Jan Scheffers overleed den 12 Maart 1565, en werd met zijne huisvrouw Anna, dochter van Jan Bottelmans, den 14 Maart 1557 gestorven, begraven in de St. Jans kerk, alwaar zij een familie graf hadden. Tegen over de begraafplaats pleeg een wapenkastje te hangen met dubbelde deuren, op een van welke Jan Scheffer knielend was afgebeeld, met een sprekend wapen, zijnde drie zilveren schapen op een veld van sinople en twee herderschoppen, en sautoir de gueules op een veld van zilver. Ook kwamen er familie aanteekeningen op voor, waarvan Marchand en Hermans gebruik gemaakt hebben. Bij de overgave der stad in 1629 werd deze wapenkas aan de familie teruggegeven, die haar nog in 1740 bezat.

SCHEFFER of SCHOEFFER (Jan) volgde zijn vader in 1565 als boekdrukker op. Hij werd, op verzoek der regering zijner geboorteplaats, bij octrooi van den hertog van Parma, van den 1 April 1580, en bij een dergelijk van den 24 December 1587, door den Raad van Brabant, bevoorregt met het drukken van alle plakaten, die van wege Zijne Majesteit in de stad 's Hertogenbosch zouden gezonden worden. Hij huwde Elisabeth van den Hoeck, en overleed hoog bejaard, den 23 Junij 1614, en liet drie zonen na, Antonie, Gerard en Jan Scheffer.

SCHEFFER (Jan Janszoon), die zich ook Jan Scheffer de Jonge noemde, begon in 1616 te drukken, woonde in den *Goeden herder* en schijnt gehuwd geweest te zijn met Magdalena van der Stappen, die hij zonder kinderen naliet. Na 1624 blijkt het niet dat hij eenig boekwerk van de drukkerij zond.

SCHEFFER (Anthoni), broeder van den vorige, huwde den 26 Febr. 1612 met Sophia van Someren en vestigde eene drukkerij in een afzonderlijk huis, waar de *X Geboden* uithingen, doch in 1614 drukte hij reeds in het ouderlijk stamhuis. Hij en zijne vrouw stierven, waarschijnlijk in 1635, aan de pest, die toen hevig te 's Hertogenbosch woedde. Hij werd opgevolgd door zijn zoon.

SCHEFFERS (Jan), den 20 Augustus 1617 geboren, in 1637 met Levina van Roy, den 1 Mei 1643 met Maria de Gulikker gehuwd. Hij liet bij de laatste drie zonen en eene dochter na. Omtrent 1650 kwam een zijner bloedverwanten uit Mentz hem zijne 20jarige dochter ten huwelijk vragen, om aldaar het geslacht voort te planten, doch de moeder kon daartoe geene toestemming geven.

SCHEFFERS (Jan), de oudste zoon des voorgaande, werd den 6 Mei 1644 geboren, en huwde den 26 Mei 1675 met Helena de Wys, die hem drie zonen en even zoo vele dochters schonk.

SCHEFFER (Petrus) den 9 Februarij 1684 geboren, en den 11 November 1711 gehuwd met Livina Henrica Cayper, bij welke hij o. a. twee zonen en eene dochter verwekte. Tot deze vervoegde zich Marchand, om bouwstoffen te verzamelen voor zijne *Histoire de l'Imprimerie*, in 1740 te 's Hage uitgekomen. In 1717 verscheen het eerste boek van zijn pers.

SCHEFFERS (Jacobus) werd den 2 Junij 1720 geboren en huwde den 7 Februarij 1751 Catharina van Rhyn. Hij bleef in het huis zijner voorouders boekdrukker tot zijnen dood, den 17 December 1795. Met hem stierf zijn geslacht uit.

Zie Ackersdyck, in *Vaderl. Letteroef.* voor 1817; *Mengelw.* n°. VI., overgenomen in het *Provinciaal Blad van Noord-Braband voor Vrijdag den* 20 *Junij* 1817 n°. 49, en met aanteekeningen van J. L. C. Jacob in het *Jaarboekje voor den Boekhandel van* 1842—1843, bl. 88—94; *Dict. bibliogr. du* 15e *Siècle par Serna Santander*, T. I. p. 119; Panzer, *Ann. Typogr.*, T. IV. p. 540; Marchand, *Hist. de l'Impr.*, p. 51; Hermans, *Geschiedk. Overzigt der Boekdrukkers in Noord-Braband*, in *Bijdragen tot de Gesch., Oudh., Letter., Statist. en Beeld. Kunst. der Prov. Noord-Brab.*, D. II. bl. 329 volgg.

SCHEFFER (Petrus), dichter uit het laatst der vorige eeuw. Hij plaatste o. a. een *Lijkdicht* vóór de *Lijk- en Lofreden ter gedachtenis van P. Curtenius, Theol. Prof. te Amsterdam, door deszelfs ambtgenoot J. van Nuys Klinkenburg, uit het Lat. vert. door M. Jongeneel.* Amst. 1790.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHEFFER (J. F.) is schrijver van:

De verhevenheid van het Evangelie. Rott. 1801. 8°.

SCHEFFER (Jan Baptiste) werd niet in 1773 te Kessel, gelijk de *Astrea* meldt, waar hij met Jan Bernard Scheffer verward wordt, maar veel vroeger te Mannheim geboren. Hij was een discipel van Thesbein, woonde reeds in 1768 te Utrecht, en was aldaar bij het handelhuis Blydesteyn, waaraan hij door een ander van Dordrecht was aanbevolen. In 1808 behaalde hij in het historiele vak den uitgeloofden prijs van 3000 francs met de voorstelling van *Jacob Simonsz. de Ryk, weigerende zijn ontslag uit den kerker, die hem door de Spanjaarden werd aangeboden*, berustende in het koninklijk kabinet te 's Hage. In dat jaar waren van hem op de tentoonstelling te Amsterdam twee portretten, dat van hem en van zijne vrouw. In het Museum Boymans berustte van hem *Een Binnenhuis met drie beelden.*

Jan Blydesteyn, oud domheer van het kapittel van St. Maarten te Utrecht, bezit van hem een *Familiestuk*, voorstellende den heer Blydesteyn, zijn echtgenoot en vier kinderen in een kamer, ten voeten uit, in 1788 door hem geschilderd. Hij was hofschilder van koning Lodewijk en overleed te Amsterdam in 1809, bij welke gelegenheid Bilderdijk een gedicht vervaardigde, waarin hij zijne weduwe de toekomende grootheid van haar zoon Arij profeteerde. Hij huwde te Dordrecht Cornelia, dochter van den kunstschilder Ary Lamme, welke hem drie kinderen schonk, van welke Ary en Henri (die volgen) de schilderkunst beoefend hebben.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel en Kramm, *Arie Scheffer et sa famille* in *Astrea*, D. I.

SCHEFFER geboren LAMME (Cornelia), echtgenoot van den vorige, werd, daar zij, gelijk in de *Astrea* wordt opgegeven, in 1837, 68 jaren oud was, in 1769 te Dordrecht geboren. Zij woonde in 1810, na den dood van haar man, te Amsterdam op de Prinsengracht tusschen de Leidsche en Spiegelstraat, en vestigde zich in 1811 te Parijs, waar zij in 1839 overleed. Haar zoon Ary heeft haar in marmer vereeuwigd, en hield haar beeld steeds als zijn gezelschap bij zich. Zij was een verstandige en rijk begaafde vrouw, die zeer veel heeft bijgedragen

tot de vorming en ontwikkeling der uitstekende talenten van dezen zoon. Zij beoefende zelve de teekenkunst en heeft ook geëtst. Op de tentoonstelling te Amsterdam, in 1810, was van haar een teekening, voorstellende *een oud man met een langen baard*. Haar portret vindt men bij Immerzeel.

Zie *Arie Scheffer et sa famille* in *Astrea*, D. I., van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm.

SCHEFFER (ARY), oudste zoon der beide vorigen, werd den 10 Februarij 1795 te Dordrecht geboren. Reeds in kinderlijken leeftijd onderscheidde hij zich door buitengemeene vatbaarheid, onleschbaren dorst naar kennis, zeldzame vlugheid van begrip en een onbegrijpelijke gemakkelijkheid in het aanleeren der levende talen, en »schrijft Immerzeel," een aan het wonderbare grenzende ontwikkeling van zijn grooten aanleg voor de schilderkunst. Na den dood van zijn vader (1809), zijn eerste leermeester in de kunst, bestelde zijne moeder hem te Rijssel, en in 1810 zag men reeds van haren zoon op de tentoonstelling te Amsterdam een portret, dat men aan het penseel van een gevormden meester toeschreef. Twee jaren later begaf zich de moeder met hare drie veelbelovende zoons naar Parijs en daar ontwikkelde en volmaakte zich zijn talent meer en meer onder de leiding van Pierre Guerin, een der vier voornaamste discipelen uit de school van David.

In 1816 behaalde hij op eene te Amsterdam uitgeschreven prijsvraag, ten onderwerp hebbende het *Bezoek der Engelen bij Abraham*, de premie van 800 francs, in 1817 zond hij op de tentoonstelling te Parijs twee tafereelen, voorstellende het *Doodbed van St. Louis*, het een en ander aan den dichter Ossian ontleend, en een paar jaar later *St. Louis de pestzieken bezoekende* en *St. Thomas in den storm*. Tot hiertoe had hij in zijne kunstwerken den stijl zijner meesters gevolgd, doch in 1820 den moed om met Géricault, Herrent en La Crux een eigen weg te kiezen.

»Ary Scheffer (schreef een zijner biografisten) sensit lui même qu'il ferait mieux de tourner ses vues d'un autre côté et c'est alors qu'il demanda à Goëthe et à Byron ses compositions." Van dien oogenblik af trad hij een nieuw tijdperk van zijn kunstleven in, en vermeerderde bij elk tafereel, dat hij exposeerde, zijn roem. In zijne *weduwe van den soldaat* in 1822 in de Louvre tentoongesteld, bewonderde men niet slechts den man van genie maar ook den man van diep gevoel. Zijne in 1829 aldaar geexposeerde *Sûlliotische vrouwen* achtte men waardig naast de *Moord van Silo* van La Croix geplaatst te worden. Hij ontving het ridderkruis van het legioen van eer en zijn schilderij een plaats in het Luxemburg, onder de voortbrengselen van het genie van Frankrijks eerste meesters. Wij kunnen niet alle voortbrengsels van zijn penseel vermelden die sedert dien tijd zijn atelier verlieten, en noemen slechts *de zuster van barmhartigheid*, *de kinderlijke dans*, *de wandeling in den tuin*, *les Mignons* (1836), *le Larmoyeur*, zijne tafereelen aan Burger en Göthe, vooral aan diens Faust ontleend en vooral zijn *Francisca de Rimini*. »N'eut il jamais," schreef Vitet, »fait autre chose, l'auteur d'un tel tableau échapperait à l'oubli. Scheffer a pu trouver quelquefois des beautés d'un ordre suprême; il n'a rien produit d'aussi lumineux, d'aussi complet, sans perdre ses qualités propres, et semble en emprunter ici qui lui sont étrangères, c'est une ampleur de Style, une souplesse, une pureté de lignes, une rondeur de modelé, que ses poètes de Nord ne lui inspiraient pas. Ce tableau — voegt hij er bij — fut la dernière manifestation des tendances purement poëtiques du talent de Ary Scheffer...." Sedert schilderde hij meestal religieuse onderwerpen, zoo als *le Christ consolateur* (1836). *Le Christ remunerateur*, *de verkondiging aan de Herders*, *de Doop*, *Magdalena in verrukking* (begonnen), *de verschijning aan Maria Magdalena*, *de Drie Koningen hunne geschenken aanbiedende*, *Christus in Gethsemané*, *Christus zijn kruis dragende*, *Christus begraven* (1845), *de Heilige Augustinus en zijn moeder de Heilige Monica*.

In 1859 werd er te Parijs eene tentoonstelling van al de bekende te zaam gebragte werken van Scheffer gehouden, die een netto ontvangst van 70,000 francs opbragt. Van deze meesterstukken werd de *Christus Consolator*, welke voorstelling in prent door ganach Europa, ja tot zelfs in Amerika, is uitgegeven, in 1853 uit de galerij van Orleans, voor 52,000 francs aangekocht door J. C. Fodor, te Amsterdam. Nopens *Jezus in Gethsemané*, in 1856 op de tentoonstelling te Rotterdam, las men in het *Handelsblad* van 21 Mei 1856. »Dergelijke stukken plaatsen den kunstenaar als op gelijke lijn met Rafael en van Dyck, zonder zijne originaliteit in het minst te krenken, want Scheffers naar het grijs min of meer koel helfend koloriet, is ook hem alleen maar eigen." Zijn *Augustinus en Monica* hing steeds aan de bedsponde der Koningin Marie Amelie, wier door hem geschilderd portret een der schoonste van zijn penseel is. Zijne schilderijen zijn alle naar tijdsorde opgegeven achter het werk van mevrouw Grote, welke lijst echter, volgens Kramm, nog niet volledig is.

Scheffer heeft slechts ééne ets gemaakt, *Margaretha biddende in de kerk*, en eenige lithographiën, als *de Oude Herder*, *De Declaratie*, *Le Vergeur*, *Het verhagelde veld*. *Het begraven van den jongen visscher* (uit Walter Scott's *Antiquary*); *Morton*, tafereel der puriteinen in Schotland.

Het heeft Scheffer aan geen eer ontbroken. Hij was officier der Leopolds-orde, kommandeur van die der Eikenkroon en van de Witte Valk (Weimar), ridder en officier van het Legioen van Eer. Na den gedenkwaardigen strijd in Junij 1848, waaraan hij als chef de bataillon, niet alleen zijn beleid aan den dag legde, maar waarin men ook zijn koenen moed opmerkte, bood Changarnier, die toen het bevel over de nationale garde van Parijs voerde, hem het kommandeurs kruis aan. Hij antwoordde: »wanneer mij die vereerende onderscheiding als kunstenaar ware te beurt gevallen, en als eene erkenning van de verdiensten mijner werken, zoo zou ik ze met eerbied en voldoening aangenomen hebben. Maar om eene decoratie te dragen die mij slechts de afgrijselijkheden van een burgerkrijg herinnert, dat is iets, waarin ik niet kan bewilligen."

Reeds in 1826 was hij in het *Paleis Royal*, en de leermeester der Vorstelijke kinderen, later zelfs van den graaf van Parijs, en door alle leden van het koninklijk geslacht werd hij als hun vriend geëerd, ofschoon hij met de staatkundige gevoelens van Lodewijk Philips niet bijzonder was ingenomen. Dat hij geen gedwee hoveling was; maar ook aan het hof zijn onafhankelijkheid wist te handhaven, bleek o. a. toen hij de teekening voor het monument, in de kleine kapel, opgericht voor de nagedachtenis van den hertog van Orleans, den koning aanbood, en deze wenschte dat Pradier het zoude vervaardigen. Scheffer weigerde zulks, en de koning moest toegeven. De geniale kunstenaar en beeldhouwer, baron H. du Triqueti volvoerde het naar Scheffers ontwerp; de *Engel*, die daarbij voorkomt, is van de hand van prinses Maria van Orleans.

Meermalen bezocht hij zijn Vaderland, en de stad zijner geboorte. In 1829, deels om met de uitstekendste kunstwerken der schilders uit de 17e eeuw en bijzonder met den stijl van den grooten Rembrandt meer van nabij bekend te worden, en dat deze studie zijn talent ten nutte verstrekte, meent men aan zijne latere schilderstukken te hebben kunnen bespeuren, zonder dat hij daarbij te kort deed aan de oorspronkelijkheid van zijn eigen genie. Ook in 1854 bezocht hij zijn vaderland en Dordrecht, waar hij even hartelijk als feestelijk werd onthaald.

Reeds in 1856 bespeurde men in Scheffer en zijne werken eene droefgeestigheid, waarvan hij zich niet heeft kunnen herstellen, niettegenstaande zijne uitstappen. Zoo deed hij in 1857 met zijne dochter Cornelia en zijn broeders zoon Ary een uitstap naar de tentoonstelling te Manchester, en bezocht bij die gelegenheid Clarmont om de beeldtenis van koningin Maria Amelia te vervaardigen. Vervolgens bezocht hij met zijn schoonzoon zijne vriendin, mevrouw Salis Schwabe aan den oever van de Mendistraat op het eiland Anglesea (North Wales). Nog in datzelfde jaar werd hij ernstig krank, doch herstelde langzaam. Hij hervatte zijn arbeid, en voleindigde onder andere stukken in den winter van 1857—1858 *Faust met den beker*, in bezit van graaf Cucheleff, en ontwierp *De Engel, de opstanding van Jezus aankondigende*. Terwijl hij daarmede bezig was, ontving hij, in het begin van Mei 1858, onverwacht de tijding van het overlijden der hertogin van Orleans. In weerwil hem zulks zijne vrienden en geneesheeren afraadden, vertrok hij dadelijk van zijne dochter vergezeld, naar Londen, en woonde de lijkplegtigheid in de Orleans-kapel bij Weybridge bij. De aandoening veroorzaakte eene ongesteldheid, die te Londen zoo verergerde, dat men

zijn schoonzoon, de geneesheer René Marjolin moest ontbieden, die hem aan den geneesheer der hertogin van Orleans, dr. Mussy, in zoo ver herstelde, dat hij voorzeest te Londen moest verblijven. Hij verlangde echter naar Frankrijk weder te keeren, de reis werd langzamerhand voortgezet, en na eene afwezigheid van één maand, kwam hij op zijn buitenverblijf de *Pavillon Roquelaure* te Argenteuil, een paar uren afstands van Parijs, verzwakt terug. Hij hield zich hier verscheiden dagen bezig met aan den *Engel der Opstanding* te schilderen, doch de zwakker geworden organen, die met het hart in betrekking staan, werden dagelijks minder, en den 15 Junij 1858 blies de groote en deugdzame man den laatsten adem uit. Zijn lijk werd in de grafstede, op het kerkhof Montmartre, bij Parijs, nevens dat zijner moeder begraven.

In 1850 begaf Scheffer zich in den echt met Frances Louisa Sophia Lauzun Maran, weduwe van zijn vriend den generaal Baudrand: zij overleed den 1 Julij 1856 te Parijs.

Zijne eenige dochter Cornelia huwde in 1845 met den zoon van den heer Marjolin, zijn huisarts, die mede in dit vak veel naam heeft gemaakt. Hij zelf schilderde in 1838 zijn eigen portret, dat van zijne *moeder*, *haar beide kleindochters zegende*, een idem (van 1835—1839) en (volgens Kramm) nog eenmaal, na haar overlijden, *lezende in den Bijbel*, zijn meesterstuk; dat van zijne dochter, mevrouw C. Marjolin Scheffer (1840) en van haar echtgenoot René Marjolin, (1839).

Nadat te Dordrecht een kunstmuseum gesticht was, schonk hij het eene groote schilderij en eenige teekeningen van zijn hand, en aan het Harmoniegezelschap *Euterpe* aldaar een heerlijk door hem op porselein geschilderd beeld dier Muse, om aan de banier te worden gehecht. Op den 12 Julij 1858 werd het met floers overdekt en op het orchest geplaatst, bij de uitvoering eener *Marche funèbre*, ter zijner nagedachtenis, door den heer Böhme vervaardigd.

Op den eersten Zondag na zijn dood heischte het in 1854 te Dordrecht vervaardigd en naar hem genoemde Fregatschip, in het Oosterdok te Amsterdam liggende de vlag halfstoks. Aan het bovengemelde museum vermaakte hij het *portret van Josua Reynolds*, beroemd Engelsch graveur, door hem geschilderd; een door hem geschilderde *liggende hond* (Turk) levensgroot, een kopij naar zijn *Christus Remunerator*, karton in kleuren, van de grootte als het in Engeland berustende origineel, eene kopij van den *Christus Consolator*, karton in kleuren, van de grootte als het te Amsterdam, in de verzameling van Fodor aanwezige; een levensgroot liggend pleisterbeeld, de *moeder* van Scheffer voorstellende; een buste in pleister *dezelfde* voorstellende, alle door Scheffer vervaardigd; eene buste in pleister *Ary Scheffer* zelven voorstellende, door zijne dochter mevr. Cornelia Marjolin; de *Maagd Maria* en het kind, in pleister vervaardigd door dezelfde. Bij dit geschenk werd de uitdrukkelijke bepaling gevoegd, dat later bij het overlijden van mevr. Marjolin, de marmeren beelden, (waarvan de genoemde pleisterbeelden afgietsels zijn) zelve aan het Dortsche museum moeten komen, en alsdan de pleisterbeelden gebroken en vernietigd worden.

Den 8 Mei 1862 werd zijn standbeeld, door zijn leerling Mezars ontworpen, en door de heeren Eck en Durand vervaardigd, te Dordrecht op het beursplein plegtig onthuld. Bij die gelegenheid werd door den heer J. Ph. van der Kellen te Utrecht een fraaije medalje vervaardigd. De heer M. O. de Vries vervaardigde er een in 1855.

Zie *Notice vóór l'Oeuvre de Ary Scheffer réproduit en photographie par Bingham*, Paris 1860 in fol.; Etex, *Ary Scheffer* 1859; *Magasin Pittoresque*, *Mars* 1863; Mme Grote, *Life of Ary Scheffer*, Lond. 1860. 8°; *Ary Scheffers Leven, naar het Engelsch*, door H. *Met eene Opgave van Scheffers werken, naar tijdsorde, door Mr. G. Vosmaer; Nouv. biogr. génér.; Revue des Deux Mondes*, Oct. 1858, door M. L. Vitet, *de l'Académie Française; Les Artistes contemporains, par Ch. Lenormant*, Paris 1833, T. II. p. 35, 40; Dr. Wap, *Arie Scheffer et sa famille* in *Astrea*, T. I; T. van Westhreene, *Leven van A. S.* in *Letterb.* 1858, bl. 210; *Nederl. Kunstspiegel*, bl. 6 der Fransche Afdeeling voor het jaar 1844 en bl. 33 der Holl. Afd. voor het jaar 1846; *Tijdspiegel*, Aug. 1858, 1862; *Kunstkronijk* 1862; *Europa* 1842, 1860; J. de Vries, *Vergel. van Arie Scheffer en Bilderdijk*, in *Magdal.* 1859, bl. 122, Wap, *Mijne reis naar Rome*, D. I, bl. 44; *Volksbeschaving*, *Volksheil*, Afl. I; *Meppeler Courant* 11 en 18 Maart 1848; *Onze Tijd* voor Nov. 1854; *Navorscher*, D. IV. bl. 127, D. V. bl. 9; van Eynden en van der Willigen, *Gesch. d. Vad. Schilderk.*, D. III. bl. 308; G. D. J. Schotel, *Leven van J. C. Schotel*, bl. 68; Dez., *Leven van P. J. Schotel*, bl. 18; Nieuwenhuis, (uitg. Sythoff); Immerzeel; Kramm en *Aanhangsel*; Kobus en de Rivecourt; Müller, *Cat. v. portr.*; *Convers. Lex.*

SCHEFFER (Hendrik), broeder van den vorige, werd den 25 September 1798 te 's Gravenhage geboren, vergezelde, na den dood van zijn vader, zijne moeder naar Parijs, en werd een leerling van Guerin. Later legde hij zelf een schilderschool aan, en onderscheidde zich als Historie-, portret- en genre schilder. Veel naam maakte hij door zijne schilderij, *Charlotte Corday* voorstellende. Zij werd, even als een tooneel uit eene *overstrooming*, in het Musée du Luxembourg geplaatst. Zijne genre stukken, van een aangenaam koloriet en vleijend penseel, werden zeer gezocht. Zijne werken komen echter, wat diepte van gedachten, juistheid van uitdrukking en historische volkomenheid betreft, op verre na die van Ary niet nabij. Zijne portretten, schoon naauwgezet geteekend en delicaat gepenseeld, hebben iets kouds en gelikts. Voor historie schilder had hij geen energie genoeg. In de historische galerij van Versailles vindt men van hem *de slag bij Kassel*, een zeer levendig rijk gegroepeerd schilderij. Onder zijne historie schilderijen verdienen nog vermelding, *Jeanne d'Arc, Orleans binnentrekkende; De droom van Karel IX in den St. Bartholomeus-nacht* vooral *de herroeping van het edict van Nantes*. Willem I bezat van hem: *Hugo de Groot op het oogenblik, dat hij zich voorbereidt, om uit Loevestein te vlugten*, in 1850 voor *f* 800, door den heer A. Lamme te Rotterdam aangekocht. De heer Noteboohm te Rotterdam bezat van hem *La Prêche protestante pendant les dragonnades*. De voornaamste mannen van Frankrijk zijn door hem op doek gebragt, (Louis Philippe, Arago, Armand Carrel, Augustin Thirry, Casimir de la Vigne, H. de Bailly enz.)

Ook is er veel naar zijn werk gegraveerd, o. a. *de slag bij Cassel*, door Pigeot, *Charlotte Corday*, door Sezteniers enz. Louis Philippe schonk hem het ridderkruis van het Legioen van Eer. Hij overleed te Parijs den 15 Maart 1862. Zijne dochter is gehuwd met den bekenden hoogleeraar Ernest Renan.

Zijn portret komt bij Immerzeel voor.

Zie van der Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm, ook in het *Aanh.*; Nieuwenhuis (uitg. Sythoff); Kobus en de Rivecourt

SCHEFFER (Karel Arnold), broeder van den vorige, werd den 5 Mei 1796 te Dordrecht geboren en begaf zich met zijne moeder naar Parijs. Hij was medewerker der *Globe* en *Nationaal* en heeft eenige vertalingen uit het Engelsch en historische werken, onder de restauratie in het licht gegeven. In 1847 werd hij ridder van het Legioen van Eer, en overleed ten huize van zijn broeder Ary, den 11 December 1853. Deze broeder nam zijn eenig kind Ary, geboren 1849, dat ook zijne moeder verloren had, tot zich.

Hij gaf in het licht:

Histoire d'Allemagne sous le règne de l'empereur Henri IV et le pontificat de Gregoire VII, Tom. I. de (1056 à 1077) Paris 1828. 8°. niet verder verschenen.

Histoire des Etats-Unis de l'Amérique Septentrionale. Paris 1825. 12°. (in de *Bibliothèque du XIX Siècle*).

Précis de l'Histoire générale de la compagnie de Jesus; suivi des «Monita Secreta.» Paris 1824. 8°.

Resumé de l'Histoire de Flandre et d'Artoire (*Nord, Pas de-Calais-Lys. et Escaut*). Paris 1825. 18°.

Resumé de l'Histoire de la Bavière. Paris 1828. in 18°.

Resumé de l'Histoire de la Hollande. Paris. 1824. in 18°.

Resumé de l'Histoire de l'empire germanique. Paris 1824. in 8°. 3e *edit.* Paris 1827. in 18°.

Memoire du duc de Revigo, sur la mort de Pichegru précéd. d'une Notice sur l'auteur trad. de l'Anglais. 1825. in 8°.

M. Demanne noemt Scheffer (N. 1557 van zijn *Nouv. Recueil d'ouvrages anonymes*) schrijver van *L'Introduction historique sur la guerre des Camisards*, van den roman, in 1828 gedrukt, onder den titel van *La Protestante, ou les Cevennes au commencement du XVIII siècle*, door Demanne aan Tiers toegeschreven; doch de roman zelve is van een geestrijke vrouw de introduction van M. Ambr. Senty van Aix.

Zie *Secrets des Salons*, T. VIII. p. 513; Quérard, *France litter.*

Nouv. Biogr. génér.; Kramm op Ary Scheffer; *Handelsblad* 19 *Dec.* 1858.

SCHEFFER (Karel Antoni), in 1794 te Dordrecht geboren, oefende zich te Parijs onder Guérin in de schilderkunst.

In 1817 gaf hij in het licht:

L'Etat de la liberté en France.

Dien ten gevolge werd hij door de regtbank der correctioneele politie, den 2 Jan. 1818, tot drie maanden gevangenis, 200 francs boete, 1000 francs cautionement verwezen, en een jaar onder surveillance gesteld. Hij kwam in hooger beroep doch het hof verwees hem tot een jaar gevangenis en 5000 francs boete, terwijl hij drie jaren van zijn burgerregt beroofd en 5 jaren onder surveillance der politie gesteld werd, onder cautionnement van 3000 francs. Scheffer vertrok oogenblikkelijk naar Brussel, waar hij bevel ontving zich naar Dordrecht te begeven.

Hij gaf sedert in het licht:

Observations rélatives au projet de loi sur le recrutement. Paris 1818.

d'Allemagne et la Révolution, traduit de l'Allemand. 1819.

Annales statistiques des Etats Unis, traduites de l'Anglais. 1821.

Nog schreef hij anoniem verschillende brochures.

Zie Quérard, *La France littér.* T. VIII. p. 513; *Galerie des Contemporains*, T. VIII. p. 171; *Plaidoyer prononcé par M. Merilhon, avocat à l'audience du tribunal de police correctionelle de Paris le 7 Janvier* 1818 *pour M. Ch. Ant. Scheffer, auteur de l'ouvrage intitulé: De l'Etat de la liberté en France, prévenu d'écrits seditieux, suivi de la Défense prononcée par l'accusé.* Paris 1818. 8°; M. Esneaux, *Réflexions sur le Procès de M. Scheffer.* Paris 1820.

SCHEFFER (Paulus). Domenici noemt hem een Nederlandsch of Duitsch schilder. Omstreeks 1560 versierde hij de gewelven der kerk- van St. Severinus te Napels met goede schilderijen.

Zie Kramm.

SCHEFFER (W.). Op *Catalogus van Reydon*, Amst. 1827, komt van hem voor:

Een oud man bij een lamp, die door eene vrouw wordt vastgehouden, goud wegende, fraai van uitdrukking,' en

Eene naaister bij kaarslicht.

SCHEFFERS (N.). Volgens Weyerman een historie schilder van Utrecht, stak in den aanvang der 18e eeuw naar Engeland over, kwam in kennis met den Italiaan Verrio, hofschilder van Koningin Anna, en werd onder diens leiding en in diens dienst een goed schilder.

Zie Kramm.

SCHEGMAN (N.), een bekwaam teekenaar. Op *Cat. van W. P. Kops*, Amst. 1808 bl. 62 n°. 37 komt van hem voor: *Een bosch met een rivier doorsneden, meesterlijk met zw. kr. en O. I. inkt.*

Zie Kramm.

SCHEIDIUS (Everard), kleinzoon van Joh. Herm. Scheidius, uit een aanzienlijk Hessisch geslacht gesproten, opziener der jagt (Oberforster) in het graafschap Neuwied, zoon van Jan Philips Scheidius, predikant te Otterlo, later te Wageningen, waar hij d. 20 Nov. 1768 overleed, werd d. 24 December 1742 te Arnhem geboren. Hij was tot het leeraarambt bestemd, maar zijn lust en aanleg voerde hem bijzonder tot Oostersche taalstudie. Beide zijne leermeesters Schroeder te Groningen en J. J. Schultens, getuigden eenstemmig: »dat hij geboren was om van de laatstgenoemde letterkunde een sieraad te worden." Onder voorzitting van den eerste verdedigde hij den 15 Junij 1763, een proeve ter opheldering van onderscheidene plaatsen des O. T. en twee jaren was hij vervolgens huisgenoot van Schultens, en bewerkte onder diens leiding de verklaring van Hiskia's lied, welke hij in 1765 ter verkrijging van den titel van doctor in de Godgeleerdheid opentlijk te Leiden verdedigde. Ofschoon den 4 Maart 1765 proponent geworden, bleek het weldra dat Scheidius eene andere werkkring wachtte. Curatoren der Geldersche hoogeschool, bij wie hij, nog student te Leiden zijnde, reeds voor het literarische professoraat was in aanmerking gekomen, benoemden hem, Junij 1765, tot buitengewoon hoogleeraar in de Oostersche talen, doch eerst een jaar later hield hij zijne intreê-rede: *de abusu dialect. Oriental. in solida codic. Hebr. interpretatione non admittenda.* Kort hierop tot gewoon hoogleeraar benoemd zijnde, aanvaardde hij, in 1767, die betrekking met eene *oratio de fontibus lit. Arabicae in usum disciplinarum.*

Twee jaren later (1769) hield hij eene rectorale redevoering *de eo quod jucundum est liberali cod. Hebr. cultori in studio dialect. Orient.* Dien zelfden dag benoemden hem Curatoren tot *Professor der philologisch-exegetische godgeleerdheid van het O. T.* Elf jaren werd deze ambtstitel in dier voege uitgebreid, dat hij het onderwijzen van de *godgeleerdheid des N. T.* zich almede uitdrukkelijk opgedragen zag. Dit gaf hem denkelijk aanleiding om, toen hij in 1782 andermaal het akademische rectoraat neêrleide, den godgeleerde ter navolging aan te prijzen, die te gelijk een nederig leerling is van den Heere J. C. als den hoogsten leeraar der kerk. (*Pro theologo grammatico, Jesu Christi, supremae ecclesiae doctoris, modesto distipulo*).

Doch zijne eigentlijke hoofdvakken waren het alleen niet, door welker onderwijs hij de akademie diende. Tweemaal, eerst tijdelijk, na Tollius vertrek, later duurzaam, toen men te rade geworden was de Rhoer daarvan te ontheffen, werd hem de waarneming van het professoraat in het Grieksch opgedragen. En hoe bevoegd hij hiertoe was toonden zijne aanmerkingen op de *Minerva* van Sanctius en het *Etymologicon* van van Lennep. Zij doen hem »als een ijverig en doorgeleerd voorstander kennen van het etymologische en analogische stelsel, waarin de groote Hemsterhuis den sleutel ter opening van al de schatten der overrijke Grieksche spraak gevonden meende te hebben."

Hoe hoog men zijne taalkennis in het algemeen schatte, bleek, toen de maatschappij van Nederl. letterkunde hem, bij het einde zijns levens, het vervaardigen van een Nederduitsch Woordenboek en van eene Spraakkunst opdroeg, doch de dood belette hem dit plan ten uitvoer te brengen.

In 1793 werd hij tot opvolger van Schultens te Leiden beroepen, waar hij den 19 October van dat jaar zijn ambt aanvaardde met een rede *de eo, quod Schultensii, post immortalia erga literas Orientales merita, posteris agendum reliquerint.* Intusschen was de nieuwe betrekking te zwaar voor hem, die reeds zoo ver in jaren was gevorderd en nu nog het Turksch moest leeren en de brieven der Barbarysche vorsten, aan 's lands hooge regering gerigt, vertalen. Hij spande zich met zooveel ijver in dat zijne gezondheid er onder leed. De dood ontrukte hem den 27 April 1794 aan de hoogeschool en de wetenschap. Zijn portret is door L. Springer in steendruk gebragt.

Hij gaf in het licht:

Ad quaedam V. T. loca. Gron. 1764. 4°., ook in *Sylloge Dissertationum sub Praeside A. Schultensii, J. J. Schultensii et N. G. Schroederi defens.* Lugd. Bat. et Leov. 1772, 1775.

Ad Canticum Hiskiae. L. B. 1765. 4°.

Orat. de abusu Dialectorum Orientalium in solida Codicis Hebraei interpretatione non committendo. Harder. 1766. 4°.

Orat. de fontibus literaturae Arabicae apertis in usum disciplinarum latius multo recludendis. Hard. 1767. 4°.

Deze beide redevoeringen maken met de rectorale van 1769 de *tres orationes* uit, gevoegd bij zijne *Dissert. phil. exeg. ad Canticum Hiskiae*, de tweede komt ook voor in Oelrichii *Belg. lit. Opusc.* I. p. 77 seqq.

Abu Becri Muhammedis Ibn Hoseini Ibn Doreidi Azdaansi Poëmation. Harderovici 1768. 4°.

Dissertatio Theologico-Exegetica ad Canticum Hiskiae, Jesaiae XXXVIII. 9—20. *Accesserunt Specimen Observationum ad quaedam loca V. T. et tres orationes Academicae Lugdun. Batav.* 1769. 8°.

Zie *Nova Act. erud.* 1770. *Decembri* p. 529—542. *Theses philol. ad Cod. S. V. T.* Harderovici 1765—1768.

Schediasmata phillol. ad linguae Hebr. sacraque cod. V. T. promovenda studia. Harderovici 1771.

Abu Nasri Ismaelis Ebn Hammad Al Giauhari Tarabiensis purioris sermonis Arabici Thesaurus, sive Lexicon Arabicum Particula I. e Codicibus Msc. summa fide editum, et versione latina instructum. Harderovici, 1774—76. 4°. (*Nov. Act. Erud.* 1776. *Julio* p. 325—341).

Observationis Etymologicae Linguae Hebraeae stirpes quibus primaevae strictim explicantur. Hard. 1772. 4°.

[illegible] L. B. 1779. 4°.

H. Schultens, Historia Joctanidarum in Arabia Felice, Ebn Ispahanensi, Nuweiro etc. Arabice et Latine, cum Praefatione Scheidii. 4°.

Primae lineae institutionis Arabicae. Lug. Bat. 1779.

Specimen Hermeneuticum exhibens Libri Geneseos Cap. IV. 1—12 *ad fidem Codicum Mstorum versionumque antiquarum emendavit.* Harderovici 1783. 4°.

Jo. Christophori Strodtmanni Rudimenta linguae Graecae maximam partem excerpta ex Joannis Verwegi nova via docendi graeca, ad Systema Analogiae a Tiberio Hemsterhusio primum inventae, ab eruditissimis vero summi huius viri discipulis latius deinceps explicatae effinxit et passim emendavit Ever. Scheidius. Accessit etiam Everardi Lubini Clavis Linguae Graecae. Zutphaniae. 1784. 8°. min.

Ebn Doreidi Katsyda, sive Idyllium Arabicum, Arabice et Latine, cum Scholiis. Harderovici. 1786. 4°.

Specimina Hermeneut. exhibentia Genes. I—V: 12; idem *Jes. I. et II.* ibid. 1780—1788.

Opusculorum de ratione studii Pars prima et altera, cura Everardi Scheidii. Traiecti et Harderovici 1786 et 1790.

Pars posterior. Lugdun. Batavor. 1792. 8°. mai.

L. C. Valckenaerii Observationes Academicae, quibus via munitur ad Origines graecas investigandas, Lexicorumque defectus resarciendos: et Jo. Daniel a Lennep Praelectiones Academicae de Analogia Linguae Graecae, sive rationum Analogicarum Linguae Graecae Expositio, ad exempla Mss. recensuit, suasque animadversionibus adjecit Everard. Scheidius. Trai. ad Rhen. 1790. 8°. mai.

Jo. Daniel. a Lennep Etymologicum Linguae Graecae, sive Observationes ad singulas verborum nominumque stirpes secundum ordinem Lexici compilati olim a Joanne Scapula. Editionem curavit, atque Animadversiones cum aliorum, tum suas adjecit Everard. Scheidius, cuius praemissa sunt quoque Prolegomena de Lingua Latina, ope Linguae Graecae illustranda, adiectusque est index Etymologicus praecipuarum vocum latinarum Pars prior et posterior. Traj. ad Rhen. 1790. 8°. (Wyttenbacchii *Bibl. Crit.* Vol. III. P. II. p. 123—128).

De ratione studii commentationes Joachimi Fortii Ringelbergii, Desid. Erasmi, M. A. Mureti, G. J. Vossii, C. Barlaei etc. cum Dav. Ruhnkenii Elogio Tib. Hemsterhusii Pars I. II. III. Harderovici et Lugd. Bat. 1786—1792. 8°.

Franc. Sanctii Brocensis Minerva, seu de causis Linguae Latinae Commentarius post G. Scioppium et Jac. Perizonium perpetuis uberrimisque Animadversionibus ab Ever. Scheidio illustratus. Traj. ad Rhen. 1795. 8°., met voorrede van Ch. Saxe. Zie Art. Perizonius.

Oratio de eo, quod Schultensii post immortalia erga literas orientales merita, posteris agenda reliquerint. Lugduni Batav. 1794. 4°.

Het boek Genesis met de gewone Ned. vertaling — met bijgevoegde aanteekeningen opgehelderd. n°. 1 en 2. Haarl. 1787, 1780.

W. Green, *Dichtstukken van het O. T. met aanteekeningen van E. Scheidius* I^ste^ D. Utr. 1787.

Zijn Hebreeuwsch woordenboek tot het laatste gedeelte der letter ג door hem bewerkt, is door J. J. Groenewoud uitgegeven, onder den titel: *Lexicon Hebr. et Chald. manuale in Cod. s. V. T.* 2 *Tom.* Traj. ad Rhen. 1805, 1810, 4°.

Zie *Galerie Contemp.* T. VIII. p. 171; Saxe, *Onom.*, T. VIII. p. 220—223; *Bibl. Hag.*, T. II. p. 541, 1689; Willmet, *orat. inaug. Hard. et Amstel.* a°. 1794, 1804; J. G. te Water, *Narratio de rebus Acad. L. B. sec. et adv.* p. 27 en in *Appendix Narrat.* p. 157, N. LXXXIX; Siegenbeek, *Gesch. d. L. H.*, D. I. bl. 328, 424, D. II. bl. 286, 287; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 234, 307, 318, 402, 417, 462, 630; Te Water, *Aanspraak bij de M. v. N. L.* t. j. 1794; Muntinghe, *Taalk. Aanteekk. over de Psalmen* ('s Hage 1821) *voorr.* J. D. Michaelis, *n. Theol. Bibl.*, II. 56, IV. 51, *Suppl. ad Lex. Hebr.*, II. 408; *Allg. Litt. Anz.*, 1799, N. 174, S. 1729, 1800, N. 34, S. 535; *Boekz. d. Gel. Wereld*, 1765. 2. 224, 1765. 1. 382, 383, 1766. 2. 604, 724; Bouman, in *Bijdr. tot de beoef. en gesch. d. godgel. wetens.* (1832) X. 2. 771 volgg.; *Lett. Hist. en Boekbeschouw.*, II. 483; *Alg. Vad. Letteroef.*, 1791. bl. 176, 1701. I. 193; *N. Alg. Vad. Letteroeff.*, III. I. 45, IV. I. 129; *Rec. v. d. Recc.* VI. I. 465; van Kampen, *Bekn. Geschied. d. Kunst. en Wetens.*, D. II. bl. 280, 569, D. III. bl. 173, 174, 177, 178, 248; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. V. bl. 176; Schotel, *Leidsche Bibliotheek;* Glasius, *Godgel. Nederl.* Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SCHEIDIUS (Jacobus), broeder van den vorige, geb. 1734, studeerde te Harderwijk, onder zijns broeders leiding, van den 17 November 1769 tot in den loop van 1771 of 1772. In 1776 werd hij Fransch predikant te Nijmegen en kwam toen (1780) voor den godgeleerden katheder in aanmerking, vervolgens diende hij de Waalsche gemeente te Delft in 1801 toen hij overleed. Hij heeft zich bekend gemaakt door een *Glossarium Arabico-Lat. manuale*, L. B. 1769, 1787. 4°., en het eerste deel van een *Bijbelsch Huisboek*, bevattende de 5 eerste boeken van Moses, na zijn overlijden vervolgd en voltooid door Carl Willem Stronk, predikant te Dordrecht. Hij is door Fonquet geteekend en door Crétien in physionotrace gegraveerd.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 379, 419; Stronck, *Voorr. v. h. Bijbelsch Huisboek*, D. II; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Clarisse, in *Rec. v. d. Recc.*, I. 557 volgg.; *Bibl. Hag.*, T. II. p. 641; *Alg. Vaderl. Letteroef.*, 1801. bl. 420; Schotel, *Leven van Stronck.*

SCHEIDIUS (Joannes Philippus), oudste zoon van den hoogleeraar E. Scheidius, in 1767 te Harderwijk geboren, werd den 15 Augustus 1780 als student in de regtsgeleerdheid ingeschreven, na verdediging eeniger theses aldaar den 25 September 1789 in dit vak gepromoveerd, en zette zich te Arnhem als pleitbezorger neder. Hij aanvaarde in 1791 het hoogleeraarambt in de regten aan de hoogeschool te Franeker, met eene rede *de eloquentia Fori*, (Franeq. 1792). Eene roeping tot den Harderwijker regtskatheder wees hij af; maar misnoegen over de omwenteling van 1795 noopte hem zijn post neêr te leggen en naar Arnhem weêr te keeren. Hier nam hij de praktijk wederom op. In 1811 werd hij secretaris generaal der prefecture van het departement des Boven-IJssels, en, na de omwenteling van 1813, griffier der staten van Gelderland.

Hij overleed den 11 Jan. 1821 te Arnhem.

Men kent hem toe: *Diss. de damno, quod germano Juris Civ. Rom. studio ex reliquarum Jurisprud. partium contentu inferri solet.* Fran. 1794.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 428, 520, 521; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt, *Letterbode*, 1792 n°. 205.

SCHEIDIUS (Willem Pfeffers), broeder van den vorige, studeerde sedert 1788 aan de Veluwsche school in de geneeskunde, en promoveerde in 1792 aldaar, na het doen eener buitenlandsche reis, op: *Observatt. medico-chirurgicae*, (Hard. 1792).

Men heeft van hem:

Aanmerklijk voorbeeld eener been versterving (necrosis) van het scheen- en kuitbeen door de kunstbewerking gelukkig genezen, in *Kunst- en Letterb.* 1793. D. I. bl. 656.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 318; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 429.

SCHEIDLER (C. J. R.), med. dr., plaatste eenige bijzondere waarnemingen en proeven, omtrent de kinderziekte, in *Alg. Vad. Letteroef.* 1791. D. I. st. 2. bl. 595. Zie later over hem *het Nederlands Lancet.* Utr. alwaar (1840) zijn portret in steendruk door P. M. v. d. Weijer.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 314.

SCHEITS of SCHEITZ (Mathias) werd in 1640 of 1646 te Hamburg geboren, begaf zich naar Holland, waar hij een leerling werd van Philip Wouwerman. Hij schilderde aldaar in den stijl van zijn leermeester, doch later in dien van David Teniers. Hij schilderde ook portretten, b. v. dat van Stanislaus de Lubienietz, leeraar der Socinianen, die zich ook eenigen tijd in Holland ophield, door Lambert in koper gebragt, en voor Lubienietz werken (Amst. 1685) geplaatst. Later keerde hij naar zijn geboortestad terug, waar hij zich bezig hield met het vervaardigen van teekeningen voor zijn: *Bilderbibel. Biblia, das ist: die gantze H. Schrift, Alten und Neuen Testaments, Deutsch, d. Martin Luther etc.* Luneburg. 1672. in f°.

Deze teekeningen zijn door J. de Visscher, A. Blotelingh, G. A. Wolfgang, Ph. en B. Kilian, in koper gebragt. Ook werkte hij voor meer bijbeluitgaven of men heeft de gemelde teekeningen gebruikt en verkleind voor eene 4° uitgaaf, b. v. voor *La Sainte Bible, traduite sur la vulgate par M. le Maistre de Saci, A. Mons.* 1713. 2 vol.

Hij heeft ook geëtst o. a.:

De vier jaargetijden, door kinderspelen voorgesteld (1671).

Twee landschappen met dansende en zich vermakende figuren.

Een oud man op de viool spelende, waarbij eene zingende vrouw, voor de deur van een boerenwoning.

Een marskramer enz.

Op de verkooping van Jacob de Vos (Amst. 1833) gold zijne teekening *twee stuks boeren gezelschappen* ƒ 18.

Zie Nagler; Kramm.

SCHELDEN (Baudijn van der), zoon van den beeldhouwer Paulus van der Schelden, werd waarschijnlijk te Oudenaarden geboren. Hij oefende het bedrijf uit van zijn vader, en komt van 1558—1570 in de gemelde stad als beeldhouwer voor.

Zie *Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique* (Anvers 1853) T. X. p. 401; Kramm.

SCHELDEN (Jan van der) had waarschijnlijk een kunstschool te Oudenaarden. Hij was een antieksnijder. In 1499 vervaardigde hij voor de kapel van het kramers gild in de St. Walburgs kerk stalen of gestoelten van eikenhout, versierd met onderscheiden paneelen, uitgesneden met beeldhouwwerk en lijsten, voorstellende takken, bladen, druivetrossen, rozen en andere ornamenten, voor welk werk hij de vrijheid had, alles zoodanig te versieren, als zijn talent zulks vermogt uit te voeren. Hij ontving, volgens overeenkomst van den 24 Jan. 1499, 28 stuivers de voet. Hij overleed omtrent 1514, bij zijne vrouw Maria Vrancx, twee kinderen nalatende, Paulus en Walturge.

Zie *Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique*, p. 398; Kramm.

SCHELDEN (Paulus van der), zoon van den vorige, werd te Oudenaarden geboren. De werken door hem (volgens Kramm) voor het stadhuis aldaar vervaardigd, kenmerken zich door een karakter van overgang in dat kunstvak, namelijk van den Gothischen in den Renaissance stijl, waarbij hij al den rijkdom van gedachten, in hooge mate wist te behouden en met genie ten uitvoer heeft gebragt.

De afbeelding van het *Portaal der schepenkamer* en *het stadhuis te Audenaerde* vindt men keurig uitgevoerd in de *Monuments anciens, recueillis en Belgique, lithographiés d'après Louis Haghe de Tournai, Dessinateur de sa Majesté la Reine d'Angleterre etc. Brux. et Leipzig* 1845 plano plaat 10.

Kramm deelt de Acte bij de aanbesteding van genoemd werk gemaakt mede. Dit meesterstuk werd in 1534 voltooid. In 1542 vervaardigde hij een Christusbeeld voor de kerk van Avelghem. Na dien tijd komt hij niet meer voor. Hij zou den leeftijd van 42 jaren bereikt hebben.

De bovengemelde Baudouin van der Schelden was een zijner zonen.

Zie *Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique*, T. X. p. 399; Immerzeel; Kramm.

SCHELE (Radboud. Zie SCHELIUS Radbodus).

SCHELIUS (Radbodus Hermannus), heer van Veenbrugge en Welberg, drost van IJsselmuiden, werd in 1622 uit een aanzienlijk geslacht geboren. Zijn vader, Zweder Schele tot Weleveld en Welberg, die van wegen de ridderschap der provincie Overijssel in 1619 in de vergadering der Algemeene Staten had gezeten, overleed terwijl zijn zoon aan de hoogeschool studeerde. Na volbragte studie deed deze een buitenlandsche reis, om de reeds verkregene kundigheden te vermeerderen, menschen te leeren kennen, en de regeringsvorm, geaardheid, zeden en gewoonten van andere volkeren van nabij te beschouwen. Eerst nam hij zijn weg naar Frankrijk, vervolgens naar Italië, waar hij zich vooral op de krijgskunde toelegde. Om zich in den wapenhandel te oefenen, en van het kiezen van legerplaatsen, het schikken van slagorden, het belegeren van steden en de verdere deelen der krijgsmanskunst, juister denkbeelden te vormen, nam hij dienst in het leger van den groothertog van Toskanen. Vooral maakte hij werk van eene naauwkeurige vergelijking der toenmalige en oude wijze van oorlog voeren, met het oogmerk, om, bij zijne wederkomst, zijn vaderland, dat toen nog met Spanje in oorlog was, van dienst te zijn. Zijne verdiensten bleven niet onopgemerkt.

De groothertog gaf hem een aanzienlijke plaats onder zijne lijfbende, die uit de aanzienlijkste hofgrooten en Italiaansche edellieden was opgerigt. Van hier dat, toen hij door zijne moeder te huis werd ontboden, hij niet dan met veel moeite zijn ontslag verkreeg. Zelfs zocht men hem, door de streelendste beloften, nadat hij een keer naar zijn vaderland zou gedaan hebben, tot terugkeer te bewegen. Doch kinderpligt, gesterkt door de zucht om den krijgsdienst met dien der zanggodinnen te verwisselen, zegepraalde in zijn gemoed over de vorstelijke aanbiedingen. Dit deed den geleerden Joannes Pierson zingen:

»Schelius, Etruscii modo principis arma sequutus,
»Maluit Aeonidum castra quieta sequi."

Na eene vierjarige uitlandigheid nam Schele zijn verblijf op het voorouderlijk huis Welberg, niet ver van Steinfurt gelegen. In stille eenzaamheid besteedde hij hier zijn tijd met het lezen en beoefenen van de schriften der oude historieschrijvers, dichters, redenaars en der beste christen kerkvaderen. De vrucht dezer studie waren zijne aanteekeningen over de krijgskunde der Romeinen, hunne legeringen, slagorden enz. Zijn oogmerk was de hedendaagsche bevelhebbers te doen zien, hoe zij, door vergelijking van de oude met de toenmalige wijze van oorlogvoering, hunne kundigheden konden vermeerderen of verbeteren en alzoo met de voorbeelden van zijne voorgaande tijden hun voordeel doen. Zoo gemeenzaam behandelde hij die onderwerpen als of hij met Scipio, Fabricius, Fabius, Caesar en andere doorluchtige krijgslieden, in hunne legerplaatsen een gemeenzamen omgang had gehouden.

Van geen langen duur was de rust, die men hem, in de plaats zijner afzondering liet. Overijssel werd thans door binnenlandsche twisten beroerd. Om deze tot bedaren te brengen, zoo niet geheel te stillen, oordeelde men geen beter toevlugt te kunnen nemen dan tot den raad, den mond en de pen van den geleerden ridder. Gelukkig slaagde hij in 't volbrengen der opgelegde taak en gedroeg zich als een ijverig voorstander der regten en vrijheden van zijn vaderland. Na deze eerste proeve zijner bekwaamheid tot het afdoen van zaken ten nutte van zijn vaderland, werd hij tot nog gewigtiger werk geroepen.

In 1651 verscheen hij, van wegen de ridderschap van Overijssel, op de groote vergadering, aangelegd om, na het sluiten van den vrede met Spanje, 's lands regeringsvorm op een vasten voet te brengen. Als een blijk van zijn edelmoedigheid vinden wij aangeteekend, dat hij, om 's lands kas te sparen, de kosten, noodig ter goedmaking van de waardigheid des persoons, dien hij aldaar vertegenwoordigde, uit zijn eigen middelen droeg en, 't geen hem deswegen van 's lands wegen werd toegeleid, grootmoedig van de hand wees. Ook zou hij eveneens gehandeld hebben, zoo vaak hij van wegen zijn gewest, in de hooge vergaderingen te 's Hage zitting nam of met eenige andere eerepost werd bekleed. Hierdoor verwierf hij de achting en het vertrouwen zijner landgenooten en werd hem het drostambt van IJsselmuiden, en de aanzienlijkste en voordeeligste waardigheden in Overijssel, met eenparigheid van stemmen opgedragen.

Niet lang overleefde hij deze verheffing. Twee maanden later (16 Junij 1662) ontrukte hem een brandende koorts aan zijne vrienden en vaderland, in den ouderdom van nog geen 40 jaren. Zijn lijk werd te Borne, een dorp in Twente, ter aarde besteld, de hoogleeraar Johannes Georgius Graevius hield een lijkrede op hem. N. Heinsius, Th. Hogersius, Casp. Kinschot betreurde hem in lijkdichten. Zijn afbeelding vindt men met een Lat. vers van Petrus Burmannus Secundus vóór diens *Anal. Belg.* P. 11. Hij gaat in portret uit.

Hij schreef:

Hygini et Polybii Megalopolitani, de Castrametatione Romanorum quae exstant, cum notis et animadversionibus R. H. Schelii, ejusdemque Dissertationibus de re militari Populi Romani. Amst. 1660. 4°.

Schele gaf dit werk anoniem met zijn voorletters H. R. S. uit. Graevius heeft het in T. X. van zijn *Thes. Antiq. Rom.* opgenomen.

De libertate publica liber posthumus; accedit Theophili Hogersii Oratio, C. Julium Caesarem tyrannum fuisse, in qua cives adhortatur et monet, de libertate tuenda. Amst. 1666. 12°. in 't Holl. (*Algemeene Vrijheid, voorgedragen door Radbod*

[illegible] Schelii, [illegible] *Theophilus Hogers*, [illegible] Rotterd. 1660). Ook in het Hoogd.

Praerogativa de Rege et [illegible] *Britt. Anglic.* [illegible] 1663. 16°.

Reeds op 24 jarigen leeftijd had Schelis dit werkje onder den Pseudoniem van Publius Ramophilus in het licht gegeven.

De Jure imperii liber posthumus, editus cura Theophili Hogersii. Amst. 1671. 16°.

In 1719 gaf Petrus Burmannus Secundus in het 2de deel zijner *Analecta Belgica* de drie laatste werkjes, de genoemde oratie en andere oratiën van Hogers en J. G. Graevii, *oratio in funere Schelii. Th. Hogersii Threnus in eiusdem, N. Heinsii Elegia in obitum* en *duae Elegiae in obitum. S. E. H. Schelii et N. Heinsii Epistolae mutuae* en *J. G. Graevii Epistolae ineditae ad J. Schulingium de obitu et meritis Schelii.*

Hij was ook van plan een nieuwe uitgaaf van Tacitus te bezorgen en liet *De artibus bellicis Romanorum Libri duo* na.

Zie Saxe, *Onom.* T. V. p. 76; J. G. Graevius, *Oratt. quas Ultrajecti habuit*, Lug. Bat. 1717. 12°. *Orat.* 11; Dez. *Epistolae ad Kohnium*, Ep. 63, *Praef.* ad T. X. *Antiq. Rom. Lib. II ad Fam. Ep. XVII, ad Suet. Aug. C.* 38 in *notis ad Cicer.* en *notae ad Cic. pro Quint. C. XV.* p. 62; Hogersii Praefat. voor *de Jure imperii* Burmanni, Praef. voor *Anal. Belg.* p. 8; *Sylloge Epist.* T. II. p. 632, 715, T. IV. p. 35, 41, T. V. p. 46; Fabretti, *Syntagm. Inscript. Vet.*, p. 355; Schefferi, *Notae ad Mauricii Tact.*, p. 411; Vinc. Placcii *Theatr. Anonym.*, p. 65, 368; Heumannus, *de Anonym. et Pseudon.*, P. II. C. II. § 48, 142; J. H. Heideggerus, *Hist. Vitae*, § LXIII; Th. Crenius, P. XIII, *Animadv. Philol. et Hist.*, p. 253 seqq., P. VIII. p. 51; Dez., *ad G. Naudaei Bibliogr. Milit. in libro de Erud. compar.*, p. 518; Struvii, *Act. Lit.*, Fasc. VI. p. 81, Fasc. VII. p. 71; Christ. Gryphius, *de Script. sec. XVII*, C. 6 p. 399; P. Burmanni, *Orat. in obitum* [illegible], p. 165; Konigii, *Bibl. vet et nova*, voc.; Morhofius, *Polyh. Practic.*, Lib. I. § 20, p. 508, L. IV. § 9, 614, T. II; Jo. Fr. Foppers, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1051; *Cat. Bibl. Bun.*, T. I. vol. II. p. 1586; Paquot, *Mém.*, T. III. p. 140—142; *Levensbeschrijv. van eenige Voorname Mannen*, D. X. bl. 261—278; Wagenaar, *Vad. Gesch.*, D. XIII. bl. 406; Beaufort, *Leven van Willem I*, D. III. bl. 768; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, Dez. in *Mengelwerk der Vad. Letteroef.* 1797. bl. 508, Matthys Temminck in *Muem.* VIII. 10; *Lofrede op S*, niet uitgegeven, Muller, *Cat. v. port.* De oorspronkelijke schilderij berustte bij A. C. W. van Haersolte tot den Doorn en Zuithem; Bilderdijk, *Gesch. d. Vaderl.*, D. XII. bl. 154; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; *Nouv. Biogr. Génér.*, *Biogr. Univ.*

SCHELKENS (Hector), grootvader van den volgende, vlugtte met zijn familie om den godsdienst uit Vlaanderen naar Frankfort, verkreeg met zijne drie broeders in 1596 brieven van adeldom van keizer Rudolf II en was het hoofd der Vlaamsche vluchtelingen, die de stad Hanau stichtten in 1609.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 577; Huber, *Orat. fun. in Seb. Schelkens*, p. 33; Rhenferdius noemt hem in zijn *Biograf.*; Hieronymus; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 640.

SCHELKENS (Sebastiaan), zoon van Abraham Schelkens, heer van New-Hahn, Alten-Hahn en Schneidheim, resident der staten generaal te Frankfort, en van Marie de Neufville, dochter van N. de Neufville, een koopman, die om de godsdienst uit Vlaanderen naar deze stad gevlucht was, werd den 20 Mei 1634 te Frankfort geboren. Toen hij den ouderdom van 10 jaren bereikt had, werd hij gesteld onder opzigt van N. Spina, vermaagschapt aan zijn moederlijken oom, en weleer geneesheer van het huis van Oranje. Toen hij den ouderdom van 14 of 15 jaren had bereikt, zond men hem naar Herborn, waar hij onder Cyriacus Lentulus, vervolgens naar Heidelberg, waar hij onder de regtsgeleerden Hendrik David Chuno en Loeschorajus studeerde.

In 1655 begon hij te reizen, en na terloops de hoogescholen van Marburg en Straatsburg bezocht te hebben, vertoefde hij twee jaren te Bazel, ten huize van Jan Buxtorf de zoon, en ging daar voort zich op de regtsgeleerdheid en letteren toe te leggen. Van daar ging hij naar Italië, bezocht tweemaal Rome, Napels, Florence en andere steden en kwam over Weenen en Augsburg in zijn vaderstad, waar hij in Julij 1658 de krooning van keizer Leopold bijwoonde. Ook wilde hij Frankrijk zien en vertoefde een geruimen tijd te Parijs, waar hij zich in de Fransche taal oefende, en na verschillende provincien van dat rijk bezocht te hebben, scheepte hij zich naar Engeland in en keerde over Duitschland naar Holland terug. Kort daarop werd hij advokaat te [illegible]. In Holland wedergekeerd, werd hij in 1663 hoogleeraar in de regten te 's Bosch, in het volgende jaar ook in de philosophia moralis. De oorlog van 1672 noodzaakte hem met zijn gezin naar Holland de wijk te nemen. Daar bleef hij zes jaren, toen curatoren der hoogeschool te Franeker hem, op voorspraak van Albertina van Nassau, den leerstoel van Silvester Jacobus Danckelmann, naar Spiers beroepen, aanboden.

Hij aanvaardde zijn post den 19 Februarij 1678 en werd den 27 Februarij in het volgende jaar doctor in de beide regten. In 1682, 1687 en 1696 bekleedde hij het rectoraat en overleed plotseling den 15 Mei 1700. Zijn ambtgenoot Zacharias Huber hield eene lijkrede op hem. In October 1661 huwde hij te 's Bosch Maria van Callenburg, die in 1670 overleed en hem 9 kinderen schonk, van welke alleen een dochter Catharina overbleef. Deze huwde in 1692 Jean Lemonon, geboren te Pont de-Oële in Bresse, die, na te Brieg, in Silesië, te Cracow, Frankfort aan den Oder, Berlijn, Hamburg en Franeker gestudeerd te hebben, in 1686 in de laatstgemelde stad predikant der Fransche vluchtelingen, in 1688 buitengewoon hoogleeraar in de Fransche taal, in 1693 leermeester van Jan Willem Friso van Nassau werd, en den 16 Januarij 1716 in den ouderdom van 62 jaren overleed. In 1671 hertrouwde hij met Elisabeth Kijper, dochter van Albert Kijper. Ook deze schonk hem 9 kinderen, van welke Cornelia Geertruida, aan een dorpsleeraar gehuwd en Sebastiaan Jan, die zich op de wiskunde toelegde, hem overleefden. Zijn portret is naar en door J. Luyken gegraveerd.

Hij gaf in het licht:

Speculum Juridicum Historico-Politicum, exhibens Explanationem Prooemii, et tituli I. Institutionum 1677.

Elementa Jurisprudentiae Romanae: accessit liber de Successione ab intestato, ex Novellâ CXVIII. Franeq. 1681. 4°.

Paratitla Pandectarum. Franeq. 1681. 12°.

Dissertatio, Universi Juris Feodalis delineationem, exhibens, Franeq. 1693. 8°. (Theses verdedigd door den beroemden Bijnkershoek).

Disputationes Juridicae ad libros Institutionum, anno CIↃ.IↃC.XCIX *domesticas, exercitus, ventilari coepit.* Franeq. 1699 seqq.

Zie Huber, *Orat. funeb.*; Rheinfeld, *Progr. funeb.*; Vriemoet, *Ath. Fris*, p. 575, 582, 689—691. Add. p. 13.

SCHELE (J. W.).

Men heeft:

Verzamelde Mengelstoffen, verscheide Geschicht- en Geslagtkundige Aanmerkingen in kopere platen verbeeld een Liefhebber der geschiedenissen, wijlen den Heere J. W. Schele, uitgegeven in folio te Haarlem 1753 *bij Joan. Mantion.*

Zie Abcoude, *Derde Aanh.* bl. 41.

SCHELL (Joseph), schilder, leefde in het midden der 18e eeuw. Kramm vermeldt van hem: *Le Chevalier Dominiques, Juana agé de* 79 *ans* 4°. door P. Tanjé in koper gebragt.

Zie Kramm.

SCHELLE (Johannes van), den 5 November 1723 te Rotterdam geboren, werd den 4 Mei 1749 predikant bij de Hervormde gemeente te Bergen in Noord-Holland, vertrok van hier naar Edam, en werd in 1757 naar Amsterdam beroepen. Kort daarop beriepen hem curatoren tot hoogleeraar in de godgeleerdheid aan de hoogeschool te Leiden, waar hij den 16 October 1756 zijn ambt aanvaardde met eene *Oratio de feliciori extremis Evangelii temporibus reservato Ecclesiae christianae statu.* Hij overleed den 24 Julij 1762. Een fraai portret van hem heeft Houbraken naar de teekening van T. Regters geleverd.

Men heeft van hem:

Glorikroon in den Tempel der Godvrugt; toegewijd aan den Hoog Eerw. en Hoog Geleerde Heer Johan van den Honert T. H. Z. *ter gelegenheid van zijn Ed.* XXV *Jarige Predikdienst.* Leid. 1743—44.

De eeuwiglijke Zonne op den Levens middag ondergaande, of plegtige nagedagtenis van een onverwagten en treurenswaardigen Dood van Zijne Doorlugtige Hoogheid, den Heere W. C. H. Friso, Prince van Oranje en Nassauw, Erfstadhouder enz.

voorgesteld in eene Lijkreden op den 5 Decemb. 1751, over Amos VIII. vs. 9 en 11. Alkmaar 1752. 4°.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. L. H.*, D. I. bl. 282. II. *Toevoegs. en Bijl.*, bl. 206; Wagenaar, *Amst.*, D. VII. bl. 497; Veeris en Pauw, *Kerk. Alphab.*, bl. 180; Abcoude, *Naamr. Derde Aanh.* bl. 23; van Maurik, *Naamr.*; Glasius, *Godgel. Nederl.*

SCHELLE (Ghéleynsen van), rederijker uit het begin der 17e eeuw, lid der Violaeren te Antwerpen, woonde het Eeuwfeest den 8 Mei 1620 te Mechelen bij. Hij vervaardigde er een referein voor, behelzende een compendium der stelsels van de oude wijsgeeren, waarin o. a. deze les:

„Wordt ghy somtijds van uwen Vriend gebeden
„Om gheldt te leenen, het zijn mans of vrouwen,
„Sulx te doene meughen wy wel schouwen,
„Want ghy verliest vrient en ghelt met verseeren."

Zie *Schatkamer der Philos. ende Poëten*, bl. 28; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*

SCHELLE (G. van), dichter, leefde op de helft der 18e eeuw. Zijn verzen zijn verspreid. Men vindt er o. a. een voor J. Barueth, *de predikende en wonderdoende Christus.* Amst. 1752.

Zie Heringa, *Naaml. v. dicht.*, bl. 74.

SCHELLE (Pieter van) werd den 16 Julij 1749 te Rotterdam geboren, studeerde te Leiden in de geneeskunde, vestigde zich aldaar als med. dr. en was er de Maecenas van Bilderdijk en andere jeugdige dichters. In 1772 verscheen van hem een vers op Prins Willem Frederik, (*Neêrlands Heil, bij de geb. van Willem Frederik, Prins van Oranje en Nassau, den 24 van Oogstmaand* 1772. Leyd. 1772. 8°.). Na zijn overlijden verzamelde G. J. G. Bacot zijne liederen en gaf ze achter eenige zijner prozastukjes uit, met den titel van *Nagelatene opwakkeringen tot vaderlandsche moed en vrijheidsliefde.* In 1825 bezorgde Bilderdijk zijne *Heldinnebrieven.* Hij was geen onverdienstelijk dichter, en ervaren in de levende en doode talen. Tijdens de staatsberoeringen onderscheidde hij zich als een ijverig patriot, waardoor hij in 1787 het vaderland ontweek. Hij is den 28 Februarij 1792 te Duinkerken overleden.

Behalve de gemelde dichtstukken gaf hij nog *Leyden van het beleg der Spanjaarden verlost, gevolgt naar het Latyn van den Heer en Mr. C. A. de Wetstein.* Leiden 1772. 8°.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenboek;* Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. IV (2) bl. 722—724; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 264; D. III. bl. 95.

SCHELLE (Jan David van), zoon van den vorige en Charlotte Pasteur, werd in 1782 te Leyden geboren, en den 4 Dec. 1798 kadet bij het 2de bataljon 1ste brigade, vervolgens kadet bombardier bij de 2de brigade, den 31 Aug. 1799 architect adjunct bij den generaal Daendels, was den 27 Aug. 1799 bij de affaire van Oud-Carspel enz. Den 6 November 1799 kwam hij op de artillerieschool te 's Gravenhage en werd met den luit. kolon. Lefevre de Montigny geemployeerd tot het opnemen en kaarteren der kaart van de landing en der Zijpe. Den 10 Augustus 1802 werd hij extraordinair en den 7 December 1806 geographisch ingenieur, den 8 Aug. 1808 eerste luitenant bij de staf van 't corps artillerie en genie. Als zoodanig werd hij geemployeerd bij den luit. kol. Krayenhoff en den oud-kapitein de Man tot de triangulatie en meting van de groote kaart van Holland. In 1808 en 1809 diende hij in Spanje, onder den generaal majoor Chassé, was den 31 October 1808 bij de affaire te Zomosa en den 17 Maart 1809 te Messas d'Hon, en werd den 18 Maart bij de affaire van Val de Caflas gewond.

In October 1809 ontmoeten wij hem als directeur der landelijke telegraphische berekeningen, en den 4 Dec. 1810 werd hij kapitein bij het corps der genie. In 1810 scheepte hij zich in naar Java, werd aide de camp van den luit. generaal Jansens, gouverneur generaal der etablissementen benoorden Ile de France (7 Dec. 1810), en directeur van het depot generaal van oorlog op Java (9 Junij 1811). Bij de overgave van Java aan de Engelschen werd hij (20 Aug. 1811) in het geretrancheerd kamp van Meester Cornelis krijgsgevangen gemaakt.

In het vaderland weêrgekeerd werd hij provisioneel aide de camp en later adjudant van den luitenant generaal Krayenhoff en eerste kapitein ingenieur (16 Maart 1814).

Den 29 October 1815 vertrok hij als aide de camp van den gouverneur generaal van der Capellen, met Z. M. fregat *Amsterdam*, voor de tweedemaal naar O. Indië, kwam den 14 Mei 1816 te Batavia en werd den 21 Augustus van dit jaar bevorderd tot luitenant kolonel, en den 1 April 1817 benoemd tot sous-chef bij den algemeenen staf van het Indisch leger. In het jaar 1819 werd hij bevorderd tot kolonel en chef en daarna (in Februarij 1821) benoemd tot gouverneur en commandant van Makasser.

Over zijn verblijf op Makasser tot in 1824 komen bijzonderheden voor in de *Reizen en lotgevallen van Roorda van Eysinga in Oost-Indië.* D. I. en II. (1830, 1832), en omtrent zijn gewigtig aandeel in de politieke gebeurtenissen aldaar leze men de *Kronyk van Nederl. Indië*, 1816—1820 van Mr. P. Meyer, in het *Tijdschrift voor Nederl. Indië*, als ook J. C. van Rijneveld, *Veldtogt der Nederlanders op Celebes* in 1824 en 1825.

Hij overleed, als gepensioneerd generaal der genie en oud-gouverneur van Makasser, op zijn terugreis naar het vaderland aan boord van het schip *de Gezusters* den 1 Dec. 1825. Hij was den 3 Maart 1817 te Batavia gehuwd met Dorothea Jeannetta Amalia Anting, dochter van den luitenant generaal Anting, destijds kommanderende het leger in Indië. Zij overleed den 11 Februarij 1837 te Dresden, nalatende twee zoons, waarvan de een in hooge betrekking te Batavia geplaatst, de andere overleden is, en eene dochter, gehuwd met den predikant D. Chantepie de la Saussaye.

Part. berigt.

SCHELLEBEEK (B. van), med. dr. te Dordrecht, schreef: *Theses de foetu in utero viventi et exinde prodeunte.* Traj. ad Rhen. 1753.

Zie *Cat. Bibl. Med. C. H. à Roy*, T. I. p. 459.

SCHELLINCKS of SCHELLINKX (Willem) werd omtrent 1632 te Amsterdam geboren. Hij vergezelde in 1661 Jacob Thierry, de Jonge, op eene reis die 4 jaren duurde. Hij bezocht achtereenvolgenden Engeland, Frankrijk, Italië, Sicilië, Maltha, Duitschland en Zwitserland. Hij maakte op reis vele aanteekeningen, schetsen en studies, van het merkwaardigste dat zij in de voornaamste steden aantroffen, en van een menigte plaatselijke bijzonderheden, van welke hij, te Amsterdam wedergekeerd, zich bediende in de zamenstelling zijner landschappen met stoffaadje van beelden, paarden, muilezels en andere dieren, die hij met een fraai koloriet en een breed penseel uitvoerig en bijzonder welstandig schilderde. Hij was doorgaans rijk in zijne ordonnantiës. Houbraken vermeldt van hem een kapitaal stuk, voorstellende het *Scheepgaan van Karel II*, op het Hollandsche strand, om naar Engeland over te steken. Het was gestoffeerd met ontelbare beeldjes, die geestig en oordeelkundig gegroepeerd waren, voorts met koetsen en andere rijtuigen en paarden. Een zijner beroemdste schilderijen *Het verbranden van de Engelsche Vloot bij Chattam* 1667, is in de beroemde verzameling van Jonkh. J. P. Six te Amsterdam. In eenige zijner schilderijen vindt men eenen naar Karel du Jardin en Lengelbach. Er komen ook schilderijen voor, door hem en Philip Wouwermans vervaardigd, b. v. een *Vorstelijke Jagtpartij* op de verkooping van Kronenburg werd een *Landschap met paarden* van hem voor *f* 200 verkocht, en bij Molkenboer een *Heuvelachtig Landschap*, geteekend met O. I. voor *f* 35. De vermaarde prent van de doorbraak van den St. Antony-dam 1651 door P. Nolpe, zijn naar zijne teekeningen vervaardigd. Hij overleed in 1678 te Amsterdam.

Zie Houbraken; van Eynden en van der Willigen, *Lev. d. Schilders;* Immerzeel; Kramm.

SCHELLINCKS (Daniel), broeder van den vorige, een goed landschap schilder, overleed in 1700.

Zie Immerzeel.

SCHELLINCKS (W.); bijschrift- en gelegenheids dichter uit de 17e eeuw, mogelijk wel dezelfde met den voorgemelden schilder. Hij was ten minste zijn tijdgenoot. Men vindt zijne poezij in *Klioos kraam vol verscheiden gedichten. De*

tweede uitgaaf. Leeuw. 1687; en in de *Amsterdamsche prijsdichtstroom.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHELLING (JULIANA VAN DER), echtgenoote van Alewijn Gheyven. Zij bragt de *Tristia* en de *Ars amatoria* van Ovidius in Nederd. rijm over, doch gaf ze waarschijnlijk niet in het licht. K. Lessailje vervaardigde bij haar huwelijk een bruiloftsdicht.

Zie K. Lessailje, *Mengelpoezij*, D. II. bl. 148; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHELLING (Mr. PIETER VAN DER), werd in 1692 te Rotterdam geboren, studeerde te Amsterdam, werd in 1712 predikant bij de Remonstrantsche broederschap, in 1713 predikant te Gorinchem, in 1714 te Gouda.

In 1724 legde hij zijn dienst neder, maar vervulde de bediening tot 22 April 1725. Hij behield de facultas docendi en werd in 1737, op zijn herhaald verzoek, beroepbaar verklaard. Hij ontving echter geen beroep, maar bleef te Rotterdam zich met zijn schoonvader Cornelis van Alkemade, met wiens dochter hij gehuwd was, op de vaderlandsche geschied-, oudheid- en letterkunde toeleggen.

Terwijl hij te Gouda het predikambt bekleedde, liet hij zich den 18 April 1721 (hij was toen 29 jaren oud) als student te Leiden inschrijven en verdedigde nog in hetzelfde jaar onder Vitriarius een *Diatribe theoretico practica inauguralis de Lege Rhodia de jactu*, aan zijn schoonvader Cornelis van Alkemade en den hoogleeraar Gerard Noodt opgedragen. Onder de handss. van van der Schelling nagelaten was een hs. van deze dissertatie *cum animadversionibus viri doctissimi Abrahami Wieling Hammonensis, Prorectoris Goudani.*

Meest al de werken, die hij heeft in het licht gegeven, bearbeidde hij met zijn schoonvader of met behulp der door dezen zamengestelde of verzamelde handschriften. Hij zelf heeft eenige werken voor de pers gereed gemaakt, die in handschrift zijn gebleven. Hij was met de voornaamste geschied-, oudheid- en letterkundigen van zijn tijd in briefwisseling en ging met de meesten vertrouwelijk om. Aan Mr. Cornelis van Bijnkershoek, president van den hoogen raad in Holland, droeg hij zijn *Hollands Tiendregt* op, en noemde hem »zijn ouden hooggeachten en bijzonderen vriend." Hij stond in naauwe vriendschapsbetrekkingen met de hoogleeraren Haverkamp te Leiden en met Christiaan Hendrik Trotz te Franeker. Petrus Burman vereerde hem met zijn onderregt en »vriendschap"; vaak wisselde hij brieven met Eikelenberg, Boomkamp, Pars, Boon van Engeland, Abraham Wieling, G.-R. C. van Kinschot, Fr. Hesselius, J. de Haes en anderen. Met Gerard van Loon, voerde hij een hevigen pennestrijd over de uitgaaf van Klaas Kolijn en de leenroerigheid van Holland. Hij was een ervaren regtsgeleerde en kenner van verschillende zoo oude als nieuwe talen, beoefende, behalve de geschied- en oudheidkunde, ook de wapen-, penning- en dichtkunde en was de mede-verzamelaar der bekende verzameling getiteld: *Nederduitse en Latynse Keurdigten. Bij een verzamelt door de Liefhebberen der oude Hollandse Vryheit. Op nieuws oversien en wel met een derde vermeerderd*[1]). Hij overleed te Rotterdam 1750 of 1751. In mei van het laatstgemelde jaar werd een gedeelte van zijne bibliotheek en die van zijn schoonvader door P. Losel en Joh. Daniel te Rotterdam, het andere gedeelte, door Uffenbach en Kluit en Schotel beschreven, in 1848 in het Huis met de Hoofden te Amsterdam verkocht. Zijn afbeelding wordt bij zijn familie bewaard.

Men heeft van hem:

Behandeling van 't Kampregt; S' aaloude en opperste Regtsvorderinge voor den Hove van Holland, onder de eerste Graven door Kornelis van Alkemade. De derde druk, meer dan de helft vermeerdert, met plaaten. Mitsgaders de oorsprong, voortgang en 't einde van 't kampen en duelleeren, door Mr. P. van der Schelling. Rotterdam 1740. 8°. De eerste uitgaven 1699 en 1702 te Delft.

Hollands Tiend-regt, of Verhandeling van het Regt tot de Tienden, toekomende aan de Graafelijkheid en de Heerlijkheden van Holland en West-Friesland, door Mr. P. van der Schelling. Rott. 1727. 2 d. 8°.

Beschryving der stad Briele, en den Lande van Voorn, te samen gesteld en met eenige Hoofdstukken, Bijvoegselen en Aanteekeningen vermeerdert door Mr. P. van der Schelling. Rott. 1739. 2 d. fol. m. pl.

Nederlands displegtigheden, vertoonende de plegtige gebruiken aan den Dis, en het houden van Maaltijden en het drinken der Gesondheden, onder de oude Batavieren en Vorsten, Graaven, Edelen en andere ingezeten der Nederlanden, weleer gebruikelijk, nevens den oorsprongh deser Gewoontens en derselver overeenkomst met die van andere Volken, door K. van Alkemade en P. van der Schelling. Rott. 1732—1735. 3 d. m. pl. 8°.

De Aloude Vrijheid, Staatsregeering en Wetten der Batavieren, vergeleeken met die van andere tijden enz. Door Mr. P. v. d. Schelling. Rotterd. 1746. 8°.

Catti, Aborigines Batavorum, dat is: De Katten, de Voorouders der Batavieren, ofte de twee Katwijken, enz. door Adrianus Pars, met Aanteekeningen enz. van Mr. P. van der Schelling. Leiden en Amsterd. 1745. 8°. m. pl.

Histori van het Notarisschap, behelsende den Oorsprong, 't Begin en den Voortgang van het Notarisschap, Kanselliersschap, Sekretarisschap, Grafflerschap enz. bijsonder in de Nederlanden enz. Mitsgaders de Engelsche Praktijk enz., door Mr. P. van der Schelling. Rotterdam, 1745. 8°.

Codex Batavus, waarin het algemeen Kerk-, Publyk-, en Burgerlijk-Recht van Holland, Zeeland en het Ressort der Generaliteit, kortelijk is begrepen. Getrokken uit alle de Edicten, Ordonnantien, Placaten en Resolutien, voor en na de oprichting der Republyk, en wel bysonder der Staats-besturen van Holland en West-Vriesland, eerst in het jaar 1710, *en sedert tot* 1724, *respective ingesloten, gemaakt, nader verklaard, uitgebreid en behandeld, volgens de Roomse en Hedendaegse Rechten, door Eduard van Zurck: met een vervolg der Placaten, Resol., Aanmerkingen en andere vermeerderingen, van Mr. P. van der Schelling. De vierde druk, op nieuws nagezien, van veele fouten gezuiverd, en met eenige Byvoegselen vermeerderd.* Leyden 1764. 4°.

De overige drukken verschenen: Delft 1711, Rotterd. 1737 of 1738, 1757.

Nederlandse Praktyk en oefening der Notarissen, en andere gemeene schrijf- en regtvorderaars; waarin by vraagswijs ondersoek verhandelt word wat een Notaris, Secretaris, Deurwaarder en Geregt-Bode, so in de grond der Regts-saaken, als in de Instellinge van allerhande Instrumenten, Actens, Gewysden ende uytvoeringe van dien, heeft aan te merken. Door Mr. S. van Leeuwen. R. G. De laatste druk, althans vermeerderd met Bijvoegselen en Aanteekeningen; als ook met 30 *Consultatien en Adwysen van denzelfden Auteur, en andere voornaame Regtsgeleerden in Holland, volgens Handschriften, berustende in de Boekerij van Mr. P. van der Schelling, nooit voor desen gedrukt* 12 *Deelen.* Rotterdam 1748.

Nutheid der Natuurkunde, en gelukkige vrijheid van filosoferen in Holland. Amst. 1744.

Historie, en nut, - en noodzaakelijk-heid van het Roomsche Regt in deeze Landen, ter gelegenheid van de Inwydings-Oratie van Mr. H. G. van Vryhoff. Amst. 1744.

Voorbereiding tot den waaren Godsdienst, vry van gewetens dwang. In dichtmaat. Leid. 1739.

Lof der Bijbelpoezye aan Natura et arte.

Nasporinge van Hollandsch heil en rampen, benevens 't berigt van 's Lands ongeval. Amsterd. 8°.

Omstandig en naeukeurig Verhael van al de plechtigheden, vreugdebedrijven, plichtpleegingen, redevoeringen enz. Zoo ter gelegenheid van het honderd jaerig feest der Utrechtsche Akademie als van de promotie met de kap. Utr. z. j. (1736) 4°.

Men vindt ook van zijne poëzij in het *Dichtk. Praaltooneel van Neerl. wonderen*, vóór Boomkamps *Beschrijv. v. Alkmaar* en andere werken van dien tijd.

Zie Saxe, *Onom.*, T. VII. bl. 27, *Anal.*, p. 267; G. D. J. Schotel, *Leven, gedrukte werken en Handschriften van C. v. Alkemade en P. van der Schelling*, Breda, 1833; Dez., *Brief aan Prof. G. W. Vreede over eene ber. verzameling Hss.*, 's Hertogenb., 1847. 8°.; Dez., *Abdij van Rijnsburg*, laatste Hoofdstuk; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb*, D. III. bl. 122—124; J. C. von Uffenbach, *Reisen durch Niedersachsen, Holland und England*, Th. III. S. 267—271, 317—331; Tideman, *de Rem. broederschap*, bl. 70, 214, 371; *Cat. d.*

[1]) De eerste bundel verscheen te Rotterdam 1710 bij Pieter van der Goes. 8°. Later volgden hierop nog tien vervolgen.

Maats. v. Ned. Letterk., D. II. bl. 127, D. III. bl. 27, 124, 292, 296, 300, 324, 422, 484; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SCHELLING (Garbrand Gabesz. van der) werd 16 April 1540, omdat hij zich tot de secte der doopsgezinden had begeven, te Alkmaar gedood.

Zie van Eikelenberg en Boomkamp, *Alkmaar en zijne geschiedenissen*, bl. 96.

SCHELLING (Sibert van der), een beroemd versamelaar van schilderijen en zeldzaamheden te Amsterdam, wiens kabinet door Uffenbach bezocht en beschreven is.

Zie Uffenbach, *Reise*, Th. III. S. 646, 647; Schotel, *Lev. v. C. v. Alkemade*, bl. 49.

SCHELLING (G. W.) schreef:

Verhandeling over de Melaatsheid. Utrecht. 1771.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 456.

SCHELLINGER (Cornelis), op het eiland ter Schelling geboren, werd eerst predikant te Ameland, vervolgens in 1683 te Winsum, Baard en Huins, waar hij den 18 Maart 1720 overleed.

Hij heeft zich als Latijnsch en Nederduitsch dichter bekend gemaakt.

Behalve verspreide Latijnsche verzen heeft men van hem: *Canticum Salomonis et Mosis carmine paraphrastico*, 1697. Hij breidde *Het Hooglied Salomons naar de vertaling van den zeer vermaarden heer Johan Coccejus in vaarzen uit*, en die uitbreiding kwam met zijne *Dichtkundige uitbreiding van Mozes Lofzang, Deut.* 32, te Franeker bij J. Gijzelaar in het licht.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenboek;* Greydanus, *Predd. in de Cl. v. Franeker*, bl. 122.

SCHELLINGER (Willem), Nederduitsch dichter, geboren in het midden der 18de eeuw.

Men heeft van hem:

Het volmaakt ende toe-geruste schip, bestaende: in fraeye Gedichten en aerdige Liedekens, verrijkt met schoone nieuwe voysen nut ende dienstig voor alle Lief-hebbers der grote Zeevaert. Amst. 1791. kl. 8°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.*, D. III bl. 14, 130.

SCHELLINGHOUT of SCHELLINKHOUT ( ). Op *Cat. D. Potter* ('s Hage 1723) komt van dezen kunstschilder voor een *landschap*, dat ƒ10 gold.

Zie Kramm.

SCHELLINX (P. F.), med. dr., schreef eene *Diss. med. de phthisi pulmoniali.* L. B. 1816.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.*, p. 314.

SCHELLUINE (Theodorus van), den 23 December 1692 te 's Gravenhage geboren, werd in 1715 predikant te Schelluine, in 1716 te Heemstede, in 1717 te Zalt-Bommel, bedankte voor Schoonhoven, doch nam het beroep naar Amsterdam aan en werd er den 23 Februarij 1728 bevestigd. Hij overleed er in 1775 in hoogen ouderdom.

Schelluine was in zijn tijd een gevierd leeraar, zeer in achting bij Rutger Schutte, die hem *Amstels Guldemond* noemde. Hij liet zich op 81-jarigen leeftijd door het penseel van J. M. Quinckhard afbeelden. R. Vinkeles vervaardigde naar deze schilderij eene gravure, waaronder een vierregelig vers van Schelluine zelven. Hij heeft nog andere meest gelegenheids gedichten vervaardigd, die in de *Boekzalen* en voor de werken zijner vrienden en tijdgenooten verstrooid zijn. Ook heeft hij zijne *Bespiegelingen van een Christen*, Amst. 1774, met zijne verzen doormengd. Zijn dichterlijk talent was niet uitstekend.

Hij gaf in het licht:

Nagedachtenis van D°. W. Snabelius en D°. P. Boudaan over Joh. V. vs. 35 *en* 2 *Kon. XI. vs.* 11 *en* 12. Amst. 1739.

Lijkrede op J. Covyn.

De bedachtzame torenbouwer.

De kloekzinnige vredemaker.

De geloofsbedrijven van twee stervende aartsvaderen in Egypte, vertoont in eene leerrede over Hebr. XI: 21, 22. *Uitgesproken in de Westerkerk te Amsterdam, den 7 April 1765, ter gedagtenis van eenen vervulden vijftig jarigen dienst.* Amst. 1765. 4°. Zie *Boekzaal* 1765 *a*. bl. 767.

Aanspraak bij gelegenheid der invoering der Nieuwe Psalmen. (1772).

Abcoude vermeldt nog:

Antiparrhasius, ofte verdediging van Parrhasius, schrijver van de vrijheid op den throon, waarin de beschuldigingen van Theodorus van Schelluine ter toets gebragt en bondig wederlegt worden, door een voorstander van vrijheid op waarheid en godsdienst gegrond, Amst. 1747. 8°.

Zie *N. Gel. Europa*, Th. V. S. 75; Glasius, *Godg. Nederl.;* Veerje en Pauw, *Kerk. Alph.*, bl. 180; Wagenaar, *Amst.*, D. VII. bl. 494; van Maurik, *Naauwl. v. Godgel. Boek.;* Abcoude, *Naamr.* 2 *Aanh.*, bl. 20; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 456; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.; Boekz.* 1727 *b*, bl. 233 *b*, 265, 624, 1728, bl. 244, 251, 1753 *a*, bl. 220; Muller, *Cat. v. portr.;* R. Schutte, *Bundel v. plegt. leerred.*, bl. 285; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 357; Kobus en de Rivecourt.

SCHELTA (Junius Brutus) gaf een Latijnsch werk in het licht, hetwelk door Frans Coornhert verkort en in het Holl. overgezet is met den titel:

Cort onderwijs eens Liefhebbers des welstandts deser Nederlanden, waerinne .... bewesen wort, dat het wel gheoorlooft is tegen te staen een Coning ofte Here van de Landen enz. Op 't einde: *Ghedr. tot Amstelred., by Corn. Claeszoon, op 't Water by d' Oude Brugghe, in 't Schrijfboeck.* Hij droeg het op aan Burgem. v. Amsterdam. Met Privilegie van Leycester, in d. 28 Mrt.

Zie over dit werkje Bor II. 707; Muller vermeldt het *Cat. v. Pampfl.* I. 39.

SCHELTE (Dirk) werd den 2 Oct. 1639 te Amsterdam geboren, was aldaar juwelierhouder van de bank van leening, en een vermogend man, wien eens ƒ60,000 werd ontvreemd, waarvan de dief door den bekenden W. Vleertman te Lunteren achterhaald werd. Hij gaf in 1714, dat is zijn 75ste jaar, in het licht:

De Rijmwerken van Dirk Schelte, in verscheide verdeelingen geschikt. Te Amsterdam bij H. Schelte (zijn zoon) 1714 *met het portret des dichters*, door van Gunst. 4°. Witsen Geysbeek nam eenige zijner calembourgs op in zijne *Epigrammatische Anthologie*, bl. 93. Ook vindt men ze in de *Euphonia*.

Vroeger verschenen van hem:

Aardige Caracteren van 100 *personen of Geestelijke uytbeelding. Amst.* 1705. 8.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 112; *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D. II. bl. 480. (De Maats. bezit een exemplaar zijner *Rijmwerken* in gr. fol.); Abcoude, *Naamr.*, bl. 322; *Aanh.*, bl. 188; Kobus en de Rivecourt.

SCHELTEMA (Feije van), zoon van Frans van Scheltema en Rixt van Roorda, was in zijn jeugd kornet in den krijgsdienst, werd in 1653 grietman van Kollumerland. Van 1659 tot in het laatst van 1664, was hij onafgebroken lid der Staten van Friesland, en dus in die vergadering tegenwoordig, toen in laatstgenoemd jaar aan Barthold van Douma en anderen octrooi werd verleend tot het aanleggen van een trekweg van Hallum naar den reeds bestaanden trekweg van Leeuwarden naar Dokkum, alsmede toen in dit jaar consent werd gegeven tot het maken van een rijdweg van Dantumawoude naar Dokkum en een trekweg van Bolsward naar Stavoren. Hij was in 1650 gehuwd met Lucia, dochter van Douwe van Aylva en Luts van Meckama. Zij woonden op de state Clant te Lutkewoude. Hij overleed den 11 November 1666 en werd te Bornwerd begraven. Zijne weduwe hertrouwde met zijn opvolger als Grietman Epo van Aylva.

Zie te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 285, 286, Vriemoet, *Ath. Fris.* XLV; *Charterb.*, D. V. bl. 724, 728, 729; Upc. v. Burm., *Tab. Gen.;* Baerdt van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm*, bl. 99, 100.

SCHELTEMA (Menno of Minne), zoon van Gabbe Scheltema, oorspronkelijk uit hetzelfde oud en edel geslacht, dat weleer in Friesland zeer bloeide, nam deel aan het verbond der edelen, werd, om zijne vrijheidlievende gevoelens verpligt, Friesland te verlaten, eenige maanden later (1568) door Alva verbannen, en zijn naam, op last van 't Hof van Friesland, door den Magistraat van Leeuwarden openlijk aangeplakt, ter waarschuwing voor elk, om geen gemeenschap met hem te houden. Hij huwde Tieth Feitsma,

[illegible] van Hale Ritsie. Zij huwde den 4 Aug. 1576. Hij overleed te Hallum in 1582.

Zie Winsemius, *Hist.*, Lib. VI p. 90, 175; [illegible] D. III [illegible] van Meteren, B. III [illegible], te Water, *Verbond d. Edelen*, D. III. bl. 325, 326; P. Scheltema, *Leven van J. Scheltema*, bl. 11.

SCHELTEMA (Sibeth of Syds), broeder van den vorige. Nadat hij zich bij de bondgenooten had gevoegd, bleef hij hun getrouw en toonde moeds genoeg te bezitten, om zich tegen alle tegenstrevende ondernemingen van den stadhouder, den graaf van Aremberg, te verzetten. Op den laatsten van Januarij 1567 liet hij met eenige andere Friesche bondgenooten, plegtig in de vergadering der Staten verklaren »dat hij, op begeerte van Aremberg, van 't bondgenootschap niet zou afzien, maar zich hield aan het verdrag met de hertogin in Oogstmaand des voorgaande jaars gesloten; wijders, dat hij en de overige verbonden Edelen nooit iets tegen den koning en Friesland ondernomen hadden of nog wilden ondernemen, ook nooit eenig geld aan krijgsvolk gegeven hadden, om hunne verdediging te zoeken, ten nadeele van den koning en van deze landen, wier welvaart zij als goede en getrouwe onderdanen begeerden te bevorderen, alleenlijk verzoekende, dat zij in vrede en ruste in hun vaderland, voor 't welk zij groote genegenheid hadden, leven mogten;" eindelijk verklaarde Scheltema, »dat uit een afschrift van 't verbond genoegzaam blijken zou, dat de Bondgenooten niet anders gezocht hadden, of alsnog zochten, dan Gods eere en het welvaren van den koning en deze landen. Kort daarna ontweek hij het gevaar en verliet zijn vaderland. Het is twijfelachtig of hij derwaarts is wedergekeerd. Hij was getrouwd met Tjemck Aylva, van Bornwerd, bij wie hij zes kinderen had.

Zijn broeder was:

SCHELTEMA (Sippe), offerde zich insgelijks voor de zaak der vrijheid op, vlugtte en gaf ook buiten 's lands bewijzen van zijne goede gezindheid. Hij voegde zich bij zijne landgenooten om met Prins Willem in onderhandeling te treden, ter herstelling der getrapte vrijheid in Friesland. Hij vergaderde een hoop volks, riep de vrijbuiters uit Ameland ter hulpe en nam de stad Dokkum in; doch geen meester kunnende worden van den toren der abdy, op welke de Spaansche krijgsknechten gevlucht waren, werd hij er wederom door 't volk van Billy met groot verlies van zijn manschap uit geslagen. Later, 1579, teekende ook hij het Request aan Rennenberg om de Unie van Utrecht te bevorderen (*Chartb.* IV. 41). Hij liet bij zijne vrouw Banck Douma vier kinderen na.

Zie Te Water, *Verbond d. Edelen*, D. I. bl. 440—444, D. III. bl. 286—269; *Charterb. v. Friesland*, D. I. bl. 517; D. III. bl. 707, 708; Winsemius, *Hist.*, Lib. I. p. 72—83, 90, 139; Dez., *Chronyk*, B. XVII. bl. 565—569; J. Carolus, *de reb. Bil.*, Lib. II. p. 85—89; P. Scheltema, *Leven van J. Scheltema*, bl. 11. Kobus en de Rivecourt; *Stamboek van den Frieschen Adel*, I. 318, II. 214.

SCHELTEMA (Mr. Jacobus), jongste zoon van Mr. Cornelis Scheltema, advocaat en stads secretaris te Franeker, en van Hiltje Altena, werd den 14 Maart 1767 te gemelde plaatse geboren. In 1779 kwam hij, na het onderwijs van den conrector E. Drabbe en van den praeceptor A. van Duiden genoten te hebben, op de school van den rector Hermanus Bosscha, en vond in dezen een voortreffelijken leermeester. Toen Bosscha in het volgende jaar naar Deventer vertrokken was, zette Scheltema zijne studie in de oude talen, onder diens opvolger Hendrik Waardenburg voort, verliet in 1781 het gymnasium, waarna hij, voor hij naar de akademie vertrok, nog een jaar het onderwijs van P. Nota, predikant te Berlikum genoot. In 1782 liet hij zich als student aan de akademie te Franeker inschrijven, werd den 4 September 1786, na het verdedigen van eenige regtsgeleerde stellingen, doctor in de beide regten en legde kort daarop den eed af, als advocaat voor den Hove van Friesland, zette zich als advokaat te Franeker neder, en bekleedde tevens de betrekking van ontvanger der boedelgoederen. Hij nam deel aan de staatkundige twisten van die dagen en zag zich in 1787, bij de onstaatkundige vervolging in Friesland, genoodzaakt deze provincie met velen zijner stadgenooten te verlaten en ging naar St. Omer, welke plaats hij echter spoedig verwisselde met Burg-Steinfurt, waar hij, onder opzigt van den hoogleeraar van der Marck, die mede zich onder de uitgewekenen in die stad zijn verblijf had, zijne studie in de regten voortzette.

In 1789 naar het vaderland teruggekeerd, vestigde hij zich te Amsterdam en trad in den koophandel. Daar echter dit bedrijf minder geschikt voor hem scheen, deed hij zijne zaak over. Den 9 Februarij 1795 werden de ballingen naar Friesland teruggeroepen. Scheltema begaf zich terstond naar Franeker, en reeds den volgenden dag na zijne aankomst, bekwam hij eene benoeming tot lid van het provinciaal comité van revolutie te Leeuwarden, waar hem en den heer L. Fockens de taak werd opgedragen om te Hindelopen en Stavoren de regering te veranderen en de provinciale omwenteling te doen goedkeuren. Nadat de provinciale revolutie tot stand was gebragt, waarbij hij zich door zijne gematigdheid onderscheidde, keerde hij naar Amsterdam terug, en werkte hij in de wijkvergadering N°. IV, waar de opgewondenheid zeer groot was, met den meesten ijver tot bezadigdheid, en stelde zich hierbij zelfs wel eens in gevaar. Ook werd hij lid van de algemeene wijkvergadering en had de stoutheid om aan de drift der zoogenaamden clubisten het hoofd te bieden, zoodat zijne onverschrokkenheid de aandacht van velen trok. Steunende op de beloften hem in Friesland gedaan, keerde hij derwaarts terug, doch de beste ambten waren vervuld en de gemoederen verdeeld. Op het punt van naar Amsterdam terug te keeren, werd hij lid van het Comité tot de zaken van het Bondgenootschap te Lande, dat te 's Hage den Raad van State verving, en als zoodanig vervolgens aan het Departement van Finantiën toegevoegd. Bij het vervullen van deze betrekking zag hij spoedig de waarheid in van Hoofts gezegde, dat het ambt den man leert kennen, zoo in zijne bescheidenheid als gematigdheid. Begrijpende dat hevigheid nergens minder past dan in zaken van bewind, voegde hij zich steeds bij de gematigde partij, en heeft ten allen tijde zich verzet tegen elke poging, die zweemde naar vervolging wegens politieke gevoelens. Ook werkte hij, toen het Comité om den rustigen gang van zaken in opspraak kwam bij de heethoofden, krachtig mede tot regtvaardiging harer handelingen. De Memorie, daarover bij de Nationale Vergadering ingediend, was grootendeels van hem afkomstig. Hij was toen in de kracht van zijn leven, en in staat het Comité, zoo in het Departement van Financiën als in de algemeene vergadering vele diensten te bewijzen. Verscheidene bijzondere kommissiën nam hij waar, en eenige zeer breedvoerige Rapporten en Memoriën bewerkte hij. Toen Appelius in 1825, in zijne betrekking van Minister van Financiën, iets in de Minuut-Notulen van het Comité moest nazien verwonderde hij zich over 's mans buitengewone bedrijvigheid in 1796 en 1797, waarvan eene menigte stukken van zijne hand, daarin voorkomende, ten bewijze strekten. Groot aandeel had hij in de pogingen, om aan de wreede vervolging van de oude Regenten in Friesland, na het oproer te Kollum in April en Mei 1797, paal en perk te stellen.

Ook verzette hij zich ten zelfde tijde met stoutmoedigheid tegen een onregtvaardig besluit, genomen door de toenmalige gewestelijke regering van Friesland, dat de schade, door de vervolging in 1787 geleden, uit de bijzondere eigendommen der voormalige regenten van de slagtoffers der omwenteling zou vergoed worden. Als lid der tweede nationale vergadering ontving hij in Januarij 1798 eerst stads-arrest en werd vervolgens met andere staatsgevangenen naar het *Huis in het Bosch* vervoerd, waar hem en Mr. G. W. van Marle één vertrek ter bewoning werd aangewezen. Eerst na eene gevangenschap van 28 weken werd hij ontslagen. Kort na zijne bevrijding, ontving Scheltema de verzekering spoedig met een voor hem geschikt ambt bekleed te zullen worden. Intusschen gebruikte het uitvoerend bewind zijne pen tot de ontwikkeling van een geheime en zeer gewigtige zaak en voegde later hem tijdelijk toe aan den Directeur der militaire financiën, tot vereffening der onafgedane zaken van het Comité te Lande, in welke betrekking vele belangrijke adviezen, waarvan sommige duistere punten van het staatsregt, door hem gegeven zijn. Eindelijk verkreeg hij een plaats in het nieuw op te rigten departementaal geregtshof te Kampen, doch keerde, toen men besloten had die nieuwe inrigting der regterlijke magt, wegens het naderend gevaar, niet in werking te brengen, naar 's Hage

terug. Eerst den 1 October 1799 trad hij te Kampen in functie. In Maart 1802 verwisselde hij deze betrekking met het lidmaatschap van den Zeeraad te 's Hage, aan welk collegie destijds gewigtige bemoeijingen werden toevertrouwd. Als zoodanig behoorde hij tot de Commissie om met den Raad van buitenlandsche zaken te handelen, die zich de belangen van het fabriekwezen in het bijzonder aantrok en eenige van de belastingen, die om en door den oorlog waren ingevoerd, tot groot nadeel van den koophandel, wilde behouden. Ook werd hij in de commissie tot verbetering der wetten op het loodewezen, het zee- en strandregt benoemd.

Nadat de Zeeraad ontbonden en het hoofdbestuur aan den Secretaris of Minister van Finantiën met toevoeging van zes raden, drie voor de konvoijen en licenten en drie voor de gewone middelen (welke zes personen den raad van judicature over 's rijks middelen te water en te lande uitmaakten), werd Scheltema, ten gevolge zijner breedvoerige Memorie over de wijze om de wetten voor de konvoijen en licenten te verbeteren, aan Schimmelpenninck, buiten zijn weten, ter hand gesteld, een der raden van den eerste. In deze moeijelijke werkkring bleef Scheltema tot het einde van 1806 te 's Hage, toen koning Lodewijk hem benoemde tot kommies-generaal der konvoijen en licenten te Amsterdam, aan welke bediening, ten allen tijde zorgvol, vooral vele zwarigheden verbonden waren, wegens de gestadige verandering van wetten en maatregelen. Hij bekleedde deze betrekking tot dat in Julij 1810 het vaderland door Frankrijk werd ingezwolgen, waarna hij vrederegter te Zaandam werd. Deze betrekking behield hij tot den 18 Januarij 1814, toen hij het berigt zijner benoeming tot Griffier van het Hoog Geregtshof van Financiën en Zeezaken te 's Hage ontving. Hij bekleedde deze betrekking tot den aanvang van 1820, toen dit Hof gesupprimeerd werd. Had hij vroeger de betrekking van Hoogleeraar in de Nederlandsche taal en letterkunde te Utrecht afgeslagen, thans gaf hij geen gehoor aan het aanzoek van een der Burgemeesteren om redacteur te worden van het Haagsche dagblad, doch aanvaardde, na het overlijden van C. A. Mollerus, de betrekking van Griffier van het Hoog Militaire Geregtshof te Utrecht. Hij bekleedde dit ambt tot zijn dood.

Meer dan door zijne staatkundige bemoeijingen onderscheidde zich Scheltema door zijne letterkundige verdiensten; hierin bestond eigentlijk de voortreffelijkheid, waardoor hij zich een blijvenden naam verzekerd heeft. In de oude talen geoefend, en aan eene akademie verder gevormd en ontwikkeld, had hij in zijne jeugd vaste gronden gelegd voor eene wetenschappelijke studie.

Al zijne letteroefeningen, hoe uitgebreid ook, betroffen ons vaderland, 't geen als het ware het brandpunt was, waarin het licht zijner verzamelde kennis te zamen vloeide.

Behalve vele bijdragen in onderscheidene Tijdschriften, bevatten zijne werken meer dan dertig boekdeelen, terwijl er nog veel door hem is geschreven, dat nimmer het licht zag. Alle hadden voornamelijk betrekking tot de geschiedenis en oudheidkunde van Nederland. De beoefening van beide was zoo naauw bij hem verbonden, en geschiedde met zulken gelukkigen uitslag, dat het moeijelijk is te beslissen of hij meer als geschiedkundige dan als oudheidkenner heeft uitgemunt. „Al wat het vaderland goeds en groots had voortgebragt of bezeten, oordeelde bij zijne opmerkzaamheid ten hoogste waardig. Zorgvuldig ging hij de zeden en gewoonten, gebruiken en instellingen onzer voorouderen na en verplaatste hij zich met zijne verbeelding in vorige tijden. Hij leefde als het ware in het verledene, zonder evenwel het tegenwoordige daarbij te vergeten: want dan eerst was de kennis der oudheid in zijn oog nuttig en belangrijk, wanneer hij daaruit wenken en waarschuwingen tot leering van zijn tijdgenooten kon ontleenen. Wij ontleenden deze korte schets aan het uitvoerig werk van P. Scheltema, *over het leven en de letterkundige verrigtingen van de geschiedschrijver Mr. J. Scheltema*, die hem gekend en naar waarde geschetst heeft. Wij voegen er alleen bij dat hij van meer dan 20 binnen- en buitenlandsche geleerde genootschappen en o. a. van de tweede klasse van het Koninklijk Nederl. Instituut lid was, en dat hij bij de stichting der orde het ridderkruis van den Nederl. Leeuw ontving. Zijn afbeelding vindt men voor het gemelde werk van P. Scheltema. Hij overleed te Utrecht den 25 October 1835, één zoon nalatende.

Behalve een reeks van stukken in dagbladen en grootere en kleindere verhandelingen en periodieke werken [1]), gaf hij in het licht:

Naauwkeurig bericht van het Volks-feest te Franeker, op den 5 Maart 1795, bij gelegenheid van het verbreken der ketenen en het herstellen der poorten aldaar; voorafgegaan door een Kort Betoog van de Redenen, welke de ingezetenen van Franeker bewogen, om hunne blijdschap over de gewichtige verandering van zaaken op eene bijzondere wijze aan den dag te leggen. Met alle Aanspraaken, Zangen en Dichtstukken bij die gelegenheid. Franeker 1795. 8°.

Dit stuk had zoo veel aftrek, dat er in weinige dagen drie oplagen, bevattende bijna 2000 exemplaren, van verkocht werden.

Rapport nopens de Karos van Staat, in P. Scheltema, *Oud en Nieuw*, D. I. bl. 199, 133.

Ontwerp aangaande de betaling der kerkelijke inrigtingen, waarbij de Staat, zonder zich met de nieuwe lasten te bezwaren, zich zoude verzekeren van de instandhouding van de openbare Godsdienst in alle plaatsen van de Republiek, met inachtneming eener billijke gelijkheid jegens alle Christen gezindheden. 1801.

Twee redevoeringen over Balthazar Bekker. 1804.

Overzigt der Staat- en Letterk. Geschiedenis van de 18de *eeuw*, in *Mengelw. der Letteroef.* van 1804.

P. C. Hooft, geschetst met zijne eigene woorden of Redevoering over de brieven van denzelven, in *Geschied- en Letterk. Mengelw.* II. 1.

Over Rabo Herman Schele, als leeraar der ware vrijheid, in *Mengelw. d. Letteroef.* 1797.

Jan Lambertus Huber aan het volk van Nederland.

Paruiken, in *Mengelw. d. V. L.* 1799.

Het beste Grafschrift. Zeldzame beslissing van eene felle twist. Zamenspraak tusschen den ouden Heer Lordag en den burger Decadi, in *Mengelw. d. V. L.* 1798, 1799.

Levensschets van Simon Styl. Amst. 1804. 8°. Ook in *Gesch. en Letterk. Mengelw.* I. 1.

Staatkundig Nederland. Amst. 1806. 2 d. 8°. Met een kaart. Een werk van veel verdienste, doch niet altijd even onpartijdig.

Iets over Anna Maria Schuurman en haar lijk, alsmede over het verblijf der Labadisten te Wieuwerd in Friesland, in *Mengelw. d. Letteroef.* van 1804.

Over de rouw-advertentiën in de Couranten. Ald.

Contrasten of *Oud en Nieuw.* 1806.

Redevoering over de Brieven van Hooft. Amst. 1807. 8°.

Over de volharding der Amsterdammers in weldadigheid, vooral ten opzigte der stads armenscholen, in *Gesch. en Letterk. Mengelw.* I. 3.

Hulde aan de teekenkunst voor de Vaderl. Geschiedenis, in *Letteroef.* 1809, en *Gesch. en Letterk. Mengelw.* I. 3.

Verhand. over L. Reael. Ald. I. 2.

Mr. Johan van Heemskerk, voornamelijk als dichter. Ald. I. 3.

Iets over de inhaling en inhuldiging van Philips de tweede te Antwerpen in 1549.

Het Vonnis van den Raad van Inquisitie tegen Galilei, in *Mengelw. d. Letteroef.* 1810.

Over den Leonidas van Willem van Haren, in *Gesch. en Letterk. Mengelw.* I. 1.

Over het miskennen der historische waarheid." Ald. 5. 2.

Anna en Maria Tesselschade, de dochters van Roemer Visscher, m. pl. Amst. 1809. 8°.

Vergelijking van de afschudding van het Spaansche juk in 1572, *met dat van het Fransche in* 1813. Amst. 1814. 8°. Dit stuk is meermalen afzonderlijk gedrukt, en daarna met een voorberigt geplaatst in het *Gesch. en Letterk. Mengelw.* I. 2.

Verhandeling over het oude Volkslied Wilhelmus van Nassouwen, in *Mengelw. d. Vad. Letteroef.* 1814, en *Geschied en Letterk. Mengelw.* III. 3.

Peter de Groote, Czaar en Keizer van Rusland in Holland en te Zaandam in 1697 *en* 1717. 2 d. Amst. 1814, met een plaat. 8°.

---

[1]) B. v. in de *Republikeinsche* en *Leeuwarder Couranten*, *Herakliet en Demokriet*, *de Nationale Schildwacht*, *Magazijn* van de Bruyn, *Le Spectateur du Nord*, *de Arke Noachs*, *Sem, Cham en Japhet*, weekblad *de Spiegel*, *de Star*, *de Schowburg*, *Recensent*, *Het Vaderland en de Franschen*, door hem uitgegeven, waarvan 17 stukjes zijn verschenen, in de *Staatscourant* 1818, *Utrechtsche Studenten-Almanak*, waarvan hij in 1823 en 1824 de redactie had, *Euphrosyne*, enz.

[illegible] in 1814. Amst. 1815. met een plaat. 8°.

[illegible] Nederlanders bij de landing van Bonaparte. Amst. 1815. 8°.

Wat willen, wat zullen we de Franschen. Wat moeten wij doen? Amst. 1815. 8°.

Het Vaderland en de Franschen. Amst. 1815. 8°.

[illegible] van de Nederlanders, gedurende het laatste deel van den troon van Napoleon Bonaparte. Hierin komen verscheidene stukjes voor, vroeger geplaatst in zijn weekblad *Het Vaderland en de Franschen.*

De laatste veldtogt van Napoleon Buonaparte, met eene kaart. Amst. 1816. 8°.

Reisje naar het slagveld van Waterloo in September 1815, in *Mengelw. der Vad. Letteroef.* 1815.

Over den geest van het algemeene Plakaat van 1725 (anoniem).

Rusland en de Nederlanden, beschouwd in derzelver wederkeerige betrekkingen tot op den jare 1724. 4 d. Amst. 1819. 8°. m. portr. van Scheltema, na een schilderij van van der Kooi door Marcus. Zie *Kunst- en Letterb.* 11 Maart. 1836.

Geschied- en Letterk. Mengelwerk, in 6 deelen 17 stukken. Het laatste stuk is, na Scheltema's overlijden, door den Hoogleeraar Bergsma uitgegeven met een Register.

Verhand. bij de prijsuitdeeling bij de Maats. Felix Meritis, in *Gesch. en Letterk. Mengelw.* I. 1816—1836.

Over de Burlesque Notulen der Staten van Zeeland door Michiel Michielsoon. Ald. II. 2.

Verhaal aangaande de regtspleging van Karel den Stouten enz. Ald. II. 2.

Berigt over het werk van van der Vynckt, Troubles des Pays-Bas. Ald. II. 1.

Over Heibert Duifhuis. Ald. I. 2.

Willem Swinnas en deszelfs vergeten geschriften. Ald. I. 3.

Levensschets van Eise Eisinga, den uitvinder en vervaardiger van het beroemde Planetarium te Franeker. Ald. II. 2.

Beschrijving van de schilderij van den Heer J. W. Pieneman, voorstellende den Prins van Oranje in den slag bij Quatre-Bras. Ald. IV. 2.

Pleidooi van Mr. Simon van Middelgeest voor Mr. Pieter de Groot. Ald. II. 3.

Redevoering over den oorsprong, het lot, de diensten, den toestand en de vooruitzigten der Confrérie en Academie van Pictura te 's Gravenhage, uitgesproken bij de plegtige uitdeeling der eereprijzen aan de meest verdienstelijke kweekelingen op 6 *Julij* 1819. 's Hage 1819. Ook ald. III. 1.

Lettres à M. M. les rédacteurs de la Galerie historique des Contemporains sur la nécessité de rectifier et compléter l'article concernant Mr. J. Koning. La Haye, de l'imprimerie Belgique 1820.

Verhandeling over de Dordsche Dichtschool voor den jare 1672. Ald. III. 3.

Over de verdiensten van Daniel Jonctijs. Ald. III. 1.

Jacob Cats aan Neêrlands Jufferschap. Dordr. 1819.

Over het belang der Geschiedenis van Utrecht en het nadeel van het gemis eener goede plaats-beschrijving en bijzondere geschiedenis der stad. Ald. III. 1.

Over de sporen der groote veranderingen in den bodem van de Provincie en de stad Utrecht. Ald. IV. 2.

Over de uitbreiding, verbetering en verfraaijing der stad Utrecht. Utr. 1828. 8°. Ook in *Tijdschrift voor Geschiedenis, Oudheden en Statistiek van Utrecht.*

Levensschets van Mr. Jan Hinlópen, in *Gesch. en Letterk. Mengelw.* III. 1.

De runderpest in de jaren 1813 *en* 1814 *te Utrecht ontstaan en gestuit.* Ald. III. 2.

Proeve van eene Geschiedenis der Zuiderzee. Ald. VI. 2.

Onderzoek naar de groote veranderingen in de kusten en stranden van den Noordzee, tusschen Schelde en Eems. Ald. VI. 2.

Geschrift van A. Schoemaker. Ald. IV. 1.

Oratie van Marnix, Heer van St. Aldegonde op den Rijksdag te Worms gehouden. Ald. IV. 1.

De tol op het donsdenten van het [illegible] of [illegible]. Ald. III. 2.

Uittreksels uit het [illegible] verhaal wegens de Dijkschade en [illegible], [illegible] in Engeland [illegible] jare 1660, gehouden door Mr. Nicolaas Witsen. Ald. III. 2.

Iets over en van Petrus Francius, als schrijver in de Nederduitsche taal. Ald. III. 2.

Iets over berouwde Opdragten van Boeken. Ald. III. 3.

Iets over de pligten van [illegible]. Ald. III. 3.

Levensschets van Jan van der Dilft. Ald. IV. 2.

De uitrusting en ondergang der onoverwinnelijke vloot van Philips II. Haarl. 1825, met vignet van J. C. Schotel. 8°.

Toneelspels tot leteplos. Ald. 1828. 8°.

Johannes Wier, de ijveraar tegen de leer der vooroordeelen wegens den duivel, de duivelskunsten, tooverijen en heksenprocessen, in *Geschied en Letterk. Mengelw.* IV. 1.

Berigt aangaande een merkwaardig werk over de Heksenprocessen van Herman Loher. Ald. IV. 2.

J. S. en J. Koning vier brieven gewisseld over de laatste tegenspraak van het regt van Haarlem op de uitvinding der drukkunst. Haarl. 1823. 8°.

Geschiedenis der Heksen-processen. Haarl. 1828. 8°.

Verdediging der eer van Siegenbeek, tegen Bilderdijk, in *Kunst- en Letterb.* 1827.

Reisje de Vos van Hendrik van Alkmaar, naar den Lubekschen druk van 1498. *Vertaald en uitgegeven door Mr. J. S.* Haarl. 1826. 8°.

Verhandeling over het bewerken van de Geschiedenis der Nederlanden. Haarlem 1830. 8°.

Verhandeling over Wiltenburg, de leger- en wapenplaats der Romeinen bij Vechten onder Bunnik en de begonnen opgravingen in den jare 1829, in *Geschied. en Letterk. Mengelw.* IV 2.

Over den grooten steen, gelijkende naar een Hunebed of oud altaar. Ald. V. 2.

Geschiedenis van de dagelijksche kost in de Burger-huishoudingen. Ald. IV. 2.

Geschiedenis van het keukenzout. Ald. V. 1.

Iets over het oproer en den opstand te Brussel en Luik, en tot bemoediging onzer landgenooten. Utrecht 1830. 8°.

Memorie van Mr. Rombout Hogerbeets, ter gedachtenis voor zijne kinderen in den jare 1619 *op Loevestein gesteld*, in *Geschied. en Letterk. Mengelw.* IV. 2.

Over de Volksgebruiken der Nederlanders bij het vrijen en trouwen. Ald. IV. 3. Ook met vele bijvoegsels en aanteekeningen. Utrecht 1832. 8°.

Frisiaca, in het *Friesch Jierboeckjen* en *Mengelw.* VI. 1.

Bijschriften op de afbeelding van den luitenant generaal Chassé en op het Graf van den Luitenant ter Zee J. C. J. van Speyk. Ald. V. 3.

Over de negotiatiën der Jesuiten, in *Kist en Royaards, Archief der Kerk. Gesch. inzonderh. voor Nederl.*, D. III. bl. 397.

Aanspraak ter opening der Algemeene Vergad. v. h. Prov. Utr. Genoots. 1832. Ook in *Gesch. en Letterk. Mengelw.* V. 2.

Iets over het Huis de Krakeling te Utrecht en den stichter van hetzelve Everard Meyster. Ald.

Over de Amersfoortsche Kei. Ald. V. 3.

Overzigt van het werk van Bartholomeus den Engelschman over de proprieteiten der dingen. Ald. V. 3.

Berigt betreffende der Bienboek en de Dialogen der Creaturen, beide in 1488 *uitgegeven.* Ald. VI. 1.

Berigt en beoordeeling der Verhand. van J. Koning over de uitvinding, verbetering en volmaking der Boekdrukkunst. Ald. I. 2.

Berigt en beoordeeling van het werk van Mr. C. A. Schaab, getiteld: Die geschiedenis en uitvinding der Boekdrukkunst door Johann Gensfleisch, genaamd Guttenberg, te Mentz. Utrecht 1832. Ook in *Geschied. en Letterk. Mengelw.* V. 1. Ook in het Hoogd. *met aanteekening en aanhangsel van den auteur.* Amst. 1833. 8°.

Eenige Toevoegselen, gegeven aan het Berigt en de beoordeeling van het werk van Mr. C. A. Schaab, bij de vertaling van hetzelve in het Hgd. in *Geschied. en Letterk. Mengelw.* V. 3.

Iets over het vroegere verschil tusschen C. Dahl en C. A. Schaab aangaande de verdiensten van Peter Scheffer jegens de boekdrukkunst, en over de latere geschriften, deswege tusschen C. A. Schaab en P. H. Külb gewisseld. Ald.

Berigt aangaande eene merkwaardige variante van het werk van Mr. C. A. Schaab, voorkomende in de Jenaische Allgemeine Litteratur Zeitung van Julij 1833. Ald.

Iets over de werken van den Hoogleeraar Friedrich Lehne en derzelver nadeelige gevolgen. Ald.

Iets over den Donaat in klein quarto met zeven en twintig regels, welke te Mentz met Haarlemmer letters gedrukt is. Ald. VI. 1.

Aanhangsel over het gebeurde tusschen 1439 en 1472, in betrekking tot de oudste drukkerij te Haarlem en eene korte Narede. Ald. V. 2.

Iets over de honderd acht en twintig jaren en het verhaal van Junius, of over de mogelijkheid en geloofwaardigheid van berigten uit de tweede hand, zelfs bij nog langer tijdsverloop. Ald.

Nalezingen op de levens-schets van Laurens Janszoon Koster. Ald.

Berigt aangaande het stuk van Dr. G. G. Braun, Professor te Mentz, getiteld: Narede op Scheltema's Narede over de contrasten tusschen de Eeuw-feesten, te Haarlem in 1823 en te Mentz in 1836, met de beantwoording. Ald. D. IV. 2.

Zie P. Scheltema, *het leven en de letterkundige verrigtingen van den geschiedschrijver Mr. Jacobus Scheltema.* Amst. 1849 8°; J. Kops, *Hulde aan de letterk. verdiensten van Mr. Jacobus Scheltema*; *Tijdschrift voor Geschiedenis, Oudheden en Statistiek van Utrecht*, voor 1835, n°. 18 bl. 451—463, waar men ook een lijst zijner werken ontmoet; *Mengelwerk der N. Vaderl. Letteroef.*, voor 1834, n°. 11; *Handel. der Jaarl. Vergad. van de Maats. v. Nederl. Letterk. te Leiden*; van het *Kon. Ned. Inst.* (1836); van het *Prov. Utr. Genoots.* (1836); *Kunst- en Letterb.* 1806, D. I. bl. 146, 1835, D. II. bl. 305, 1836, D. I. bl. 178; *Briefwisseling van Mr. W. Bilderdijk met den Hoogleeraren M. en H. W. Tydeman*, D. I. bl. 139, 167, 175, 198, 210, 232, 271, 272, D. II. bl. 53, 56, 132, 135, 139; *Galerie des Contemporains*, T. VIII. p. 171 suiv.; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned. Lett. en Wetens.*, D. II. bl. 541, 542—544, D. III. bl. 231; *Chr. v. h. Hist. Genoots.*, D. V. bl. 251, 326, D. VI. bl. 22, 359, D. VII. bl. 122; G. D. J. Schotel, *Lev. v. J. C. Schotel*, bl. 53; Nieuwenhuis, *Woordenb. d. Zamenlev.*; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. port.*

SCHELTEMA (B. P.) schreef:

Waarneming van de uitwerking der wrijvingen met sneeuw, ter opwekking van het leven, in een verkleumd en, na het vrugteloos aanwenden van andere prikkelende middelen, voor dood gehouden mensch, in *Alg. Konst- en Letterb.* 1803. D. I. bl. 168.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 314.

SCHELTEMA (Paulus Cornelis), oudere broeder van Mr. Jacobus Scheltema, werd den 14 December 1752 te Franeker geboren. Hij was bestemd om zijn vader als secretaris van die stad op te volgen. Hij doorliep de Latijnsche scholen, doch voldeed niet aan deze bestemming, daar hij zich liever aan den landbouw wilde wijden en in 1775 landbouwer werd op Doijem, een gehucht onder zijne geboortestad. In 1796 werd hij, ten gevolge der staatsomwenteling, benoemd tot secretaris van Wijmbritseradeel en notaris te Sneek. Na deze betrekking acht jaren vervuld te hebben, werd hij tot commissaris der verponding, en daarna tot ontvanger der directe belastingen van verschillende gemeenten en eindelijk te Franeker aangesteld.

Bij de voldoening aan zijne neiging voor den landbouw had Scheltema zich echter niet alleen op de praktische beoefening en verbetering van dezen belangrijken tak van volksnijverheid toegelegd, maar ook zijne denkbeelden en raadgevingen te dezen aanzien, bij wijze van antwoorden op voorgestelde prijsvragen, medegedeeld; waarvan de verhandelingen der Maatschappij van Landbouw te Amsterdam en der Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij te Haarlem, waarvan hij lang corresponderend lid was, kunnen getuigen. Vanhier, dat hij tweemalen met de gouden, verscheidene malen met de zilveren medaille en in het geheel 10 of 12 malen door verschillende maatschappijen bekroond is en door het Koninklijk Nederlandsch Instituut, voor eene niet uitgegeven Verhandeling, met een zilveren schenkblad vereerd is.

Nadat hij afstand van zijne ambts-betrekkingen had gedaan, hield hij zich bij voorkeur bezig met de Friesche geschiedenis, en bijzonder met het verzamelen van Friesche spreekwoorden en zegswijzen, waaraan hij tot bijna aan zijn overlijden arbeidde.

Hij overleed te Franeker in Julij 1835, in ruim tachtigjarigen ouderdom.

Tot zijne uitgegeven geschriften behooren:

Over de verbetering van het inlandsche rundvee, in Verhandel. v. d. Maats. ter bevordering van den Landbouw te Amsterdam opgerigt, D. XV.

Over het ras van het inlandsche rundvee, Amst. 1809. 8°.

Mededeeling omtrent de oorzaak van het zoogenaamde venijn, eene ziekte, welke in Friesland meermalen plaats heeft, in het *Veeartzenijk. Mag. van Numan*, 1829. D. II. st. 1. bl. 93.

Verzameling van spreekwoorden, gezegden en anekdoten; benevens geschied- en oudheidkundige aanteekeningen, meerendeels Friesland en de Friezen betreffende. Franeker 1826 en Leeuw. 1831, 2 st. 8°.

De Maatschappij van Ned. Letterk. te Leiden bezit *Friesche spreekwoorden, verklaard door P. C. Scheltema te Franeker, 50 bladen, met twee eigenhandige brieven aan Mr. J. H. Hoeufft te Breda van den j.* 1811 in hands.

Taalkundige aanteekeningen, bestaande in uittreksels, alphabetisch geordend, 5 bl. kl. 8°. hands.

Zie P. Scheltema, *Leven enz. van J. Scheltema*, bl. 12; *Kunst- en Letterbode* 1826, D. I. bl. 68; Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 314; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt, *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 483, 539, D. III. bl. 9.

SCHELTEMA (Taco) werd den 16 Augustus 1766 te Harlingen geboren. Na korten tijd te Amsterdam onderwijs in de gronden der teeken- en schilderkunst te hebben genoten van den landschap- en portretschilder P. Piers, in 1784 gestorven, bestudeerde hij de natuur en de goede modellen in de galerij te Dusseldorp. Nu reisde hij door Saksen en hield zich beurtelings te Rotterdam en te Amsterdam op. In de eerstgenoemde stad schilderde hij o. a. in 1794 de grondleggers van het Bataafsch Genootschap van proefondervindelijke wijsbegeerte, in een der zalen boven de beurs gevestigd.

Hij vervaardigde meest familiestukken voor onderscheidene aanzienlijke lieden met levensgroote beelden, zoowel kniestukken als ten voeten uit in welgekozene groepen, veeltijds in landschappen. Ook teekende hij beelden met wit en zwart krijt en gekleurde landschappen.

Een geruimen tijd beoefende hij de kunst tot uitspanning op zijn buitenverblijf *Landzigt* in de nabijheid van Arnhem, waar hij den 7 September 1837 overleed. Hij huwde Jacomine van Nijmegen en vervaardigde de portretten van zijn oom G. van Nijmegen, van zijn vader D. van Nijmegen en van een menigte anderen. Zijn portret vindt men bij van Eynden en van der Willigen.

Zie *Konst- en Letterb.* 1837, D. II. bl. 177; van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; G. Bruining, *Herinn. en Levensb.* bl. 63.

SCHELTINGA (Cornelis van), zoon van Arent Cornelis van Scheltinga en Jetske Wiskia van Viersen, werd den 2 Januarij 1743 geboren, in 1763 grietman te Idaarderadeel, doch in 1795 even als zijn ambtgenooten afgezet. Sedert was hij in geen andere betrekking dan in die van lid van het departementaal bestuur (1804 en 1805) van Friesland. Hij huwde Aletta Aurelia, dochter van Hans Hendrik van Haersma, en van Isabella Boreel, en had vijf kinderen. Hij woonde op Friesma-state te Idaard en overleed in 1812, zijne vrouw in 1810.

Zie *Wapenb. Scheltinga*, Gen. 7; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 158.

SCHELTINGA (Daniel de Blocq van), zoon van Livius van Scheltinga, Secretaris van de Staten van Friesland, en van Anna de Blocq, werd de 21 December 1621 geboren. Na zijne studiën zoo te Franeker als elders volbragt te hebben, promoveerde hij den 20 September 1642 te Angers, in Frankrijk, in de regten, en deed vervolgens een reis van twee jaren door Frankrijk, Italië, Zwitserland en Duitschland, waarna hij, den 3 December 1644 te huis teruggekomen, tien dagen later ontvanger-generaal der provincie werd. Omtrent twee jaren daarna (13 Aug. 1647) werd hij tot Grietman van Schoterland verkozen en bekleedde sedert, zoo binnen- als buiten het gewest, de voornaamste commissiën. Ook was hij

[illegible] Staten-Generaal in 1689. [illegible] Hij deed in [illegible] afstand van de grietenij aan zijn [illegible] en overleed den [illegible] Januarij 1702. Hij werd te Heerenveen begraven. Hij huwde den [illegible] September 1663 [illegible], dochter van den Raadsheer Cornelis Kinnema en Romkjen Fockens, den 2 October 1639 geboren, die hem [illegible] kinderen schonk. Zij overleed den 7 Januarij 1708.

Zie Wapenb. Scheltinga, Gen. 4; Vriemoet, *Ath. Fris.* LXXXVI. en van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 365, 383.

SCHELTINGA (Gasus van), zoon van Martinus van Scheltinga, Grietman van Aengwirden, studeerde in de regten, werd den 19 December 1706 als advokaat ingeschreven, den 30 November 1714, in de plaats van zijn vader, Raad in het Hof van Friesland en den 17 Augustus 1725 Grietman van Kollumerland. Hij overleed ongehuwd te Buitenpost den 19 Januarij 1730.

Zie *Wapenb. Scheltinga*, Gen. 6; *Naamr. d. Rad.*, bl. 52; van Sminia, *N. Naaml. d. Grietm.* bl. 162.

SCHELTINGA (Johannes van), zoon van Johannes van Scheltinga, Raadsheer in het Hof van Friesland, en Fokeltje Faatsma, was eerst lands-advokaat, werd den 4 Junij 1659 Grietman van Gaasterland en in 1662 gedeputeerde. Hij huwde den 17 November 1661 te Lekkum Maria, dochter van Aulus van Haersma, in 1687 Grietman van Smallingerland.

Zie Wapenb. Scheltinga, Gen. 4; *Haersma*, Gen. 5; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 381.

SCHELTINGA (Livius van) zoon van Livius van Scheltinga, Secretaris van de Staten van Friesland en Curator van de Academie te Franeker, en van Anna de Blocq, werd in 1632 geboren. Den 5 Maart 1653 werd hij Grietman van Achtkarspelen, en nam nog in hetzelfde jaar zitting in de Staten van Friesland. In 1657 werd hij uit deze met nog zeven andere leden gecommitteerd tot het opstellen van eene Instructie voor de Curatoren der Akademie.

Hij huwde Wiskjen, dochter van den Raadsheer Cornelis Kinnema en Romkjen Fockens. Zij overleed 9 October 1668, hij 16 Junij 1670.

Zie Wapenb. Scheltinga, Gen. 4, *Charte[illegible]* D. V. bl. 565; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 109, [illegible].

SCHELTINGA (Livius van), zoon van Dirck Lieuwes van Scheltinga en van Catharina Tiara, studeerde in de regten, werd in 1620 lid der rekenkamer en was sedert den 11 Novemb. 1627 Secretaris der Staten van Friesland. In 1640 werd hij Curator der Akademie van Franeker en overleed den 17 December 1650, bij zijne huisvrouw Anna de Blocq, met welke hij den 11 Maart 1617 te Leeuwarden gehuwd was, verscheidene kinderen nalatende, vermeld bij Vriemoet, *Ath. Fris.* p. LVII.

SCHELTINGA (Martinus van), jongste zoon van Daniel de Blocq van Scheltinga en Martha Kinnema, werd den 19 Februarij 1666 geboren.

Na volbragte studiën reisde hij door Frankrijk en werd bij zijne terugkomst in 1689 Grietman van Lemsterland. In 1692 deed hij afstand van deze grietenij, ten behoeve van zijn neef Regnerus van Andringa en volgde toen zijn vader in Schoterland op. Deze grietenij nam hij waar tot in 1715, toen hij ze overdroeg aan zijn oudsten zoon, Menno Coehoorn van Scheltinga. Onafgebroken bekleedde hij zoo in den Haag als te Leeuwarden de voornaamste staats-betrekkingen, en had een groot deel aan het gewestelijk en algemeen bestuur, vooral door invloed op de velmagten in de kamer van Zevenwouden. In 1708 werd hij, in plaats van zijn overleden vader, Curator der Hoogeschool te Franeker. Hij huwde, 1° in 1700 Amelia, dochter van den beroemden Menno Baron van Coehoorn en Margaretha van Scheltinga, en na haar overlijden, den 21 Maart 1709, 2° den 20 October 1712 Wiskjen, dochter van Livius van Scheltinga en Wia Catharina Broersma. Bij de eene vrouw had hij zes, bij de tweede twee kinderen. Hij overleed den 11 December 1742. Ter zijner gedachtenis is een monument opgerigt in de kerk te Heerenveen, 't geen is weggenomen geworden, om het te beveiligen voor den watersnood van 1795. [illegible] overleed [illegible] 1704.

Zie *Wapenb. Scheltinga*, Gen. 4; Vriemoet, *Ath. Fris.* XCIII; Scheltema, [illegible] D. II. [illegible] van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. [illegible], 367; Kok [illegible] en de Sivaenoire.

SCHELTINGA (Martinus van), zoon van Livius van Scheltinga, Grietman van Achtkarspelen, werd in 1679 Raadsheer in het Hof van Friesland, verkreeg, na het overlijden van zijn schoonzoon, (Jacobus van Bourricius, gehuwd met Wiskjen van Scheltinga) den 9 Januarij 1715 de grietenij van Aengwirden, deed daarvan in 1721 wederom afstand aan zijn kleinzoon (Martinus van Bourricius), doch bleef haar, daar deze nog minderjarig was, als substituut besturen.

Hij huwde Jetske Wiskia van Broersma, die hem vijf kinderen schonk.

Zie Wapenb. Scheltinga, Gen. 5, *Wapenb. Bourricius*, Gen. 6; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 340.

SCHELTINGA (Martinus van), zoon van Cornelis van Scheltinga en Cecilia Johanna van Eysinga, werd den 21 Mei 1744 geboren. Hij werd den 7 December 1773 Raadsheer in het Hof van Friesland, doch verwisselde die waardigheid in November 1775 met die van Grietman van Kollumerland. Zoo lang hij Grietman was, woonde hij te Kollum, doch was veel in commissie te 's Hage. In 1795 werd hij met zijne ambtgenooten afgezet, verliet Friesland en begaf zich eerst naar den Huize Weerselo, en vervolgens op den Huize Weldam, beide in Overijssel, van waar hij in 1813 terugkeerde. Als Grietman van Kollumerland weder benoemd kunnende worden, bedankte hij evenwel daarvoor, doch werd lid van de Staten van Friesland. Hij huwde den 8 Junij 1800 met Catharina Louisa Anna Antoinetta, dochter van David Constantijn Baron du Tour, Kolonel, en van G. E. E. Baronesse van Bellinchave, die hem twee dochters schonk. Hij overleed den 18 April 1820.

Zie Verward Friesl., bijl. n°. 4; *Wapenb. Scheltinga*, Gen. 7; van Sminia, *N. Naaml. d. Grietm.* bl. 103.

SCHELTINGA (Martinus van), zoon van Daniel de Blocq van Scheltinga, Secretaris van Schoterland en naderhand burgemeester van IJlst, en van Aletta Catharina Lycklama à Nijeholt, werd den 23 October 1738 geboren, promoveerde in 1759 te Utrecht in de regten. Hij werd in 1777 Grietman van Schoterland, woonde te Heerenveen, werd in 1795 met zijne ambtgenooten afgezet en overleed niet lang daarna. Hij huwde Wiskje, dochter van Cornelius Livius van Bourricius, Luitenant bij de Kavallerie, en Bleke van Vierssen, die, den 9 September 1743 geboren, hem 9 kinderen schonk.

Zie van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 368.

SCHELTINGA (Menno Coehoorn van), oudste zoon van Martinus van Scheltinga en van Amelia van Coehoorn, den 30 Mei 1701 geboren, werd den 30 October 1715, door afstand van zijn vader, Grietman van Schoterland, naderhand tevens Meesterknaap in het Jagtgeregt in Friesland, en in 1760 lid van Gedeputeerden. Hij huwde den 13 Mei 1725 met Martha Kinnema, dochter van den Kolonel Cornelis van Scheltinga en diens derde vrouw Houkjen van Haersma en overleed kinderloos, den 28 April 1777.

Zie van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 367.

SCHELTINGA van Hoizum (Schelte), was de zoon van Sytze Scheltinga (waarom hij ook genoemd wordt Schelte Sythian of Sytzes) en van Syts Oedema. Hij huwde Rinsck, dochter van Worp Tjaerda van Rinsumageest en Jouck van Martena, weduwe van Syds Bothnia. Later nam hij den naam zijner vrouw aan en werd alzoo ook genoemd Schelte Tjaerda op de Geest (van Rinsumageest). In 1500 bekleedde hij te gelijk de waardigheid van Grietman van Kollumerland, Achtkarspelen en Dantumadeel, doch waarschijnlijk niet van Nieuw-Kruisland. In dat jaar werd hij, als Grietman van Achtkarspelen en Dantumadeel, met Frans Minnema, Olderman van Leeuwarden, en Otto van Roden, gecommitteerd tot het koopen van en doen leggen van een nieuwe zijl in de Ee bij Dokkum.

Hij was een groot aanhanger van den hertog van Saksen en nam in 1498 met Take van Heemstra en anderen van die partij de stinsen van Rienk Jaarla te Eestrum en van Auke Jaarla te Wetsens, de eerste stormenderhand en de laatste, door het vluchten der bezetting, in. Toen Hertog Albert met zijn zoon Hendrik in den aanvang van 1499 te Harlingen kwam, was hij een van de gecommitteerden uit Oostergoo, die hem kwamen verwelkomen en als Erfheer van Friesland huldigen. De hertog benoemde hem, tot belooning voor zijnen ijver voor zijne belangen, tot lid van den in dit gewest opgerigten raad. De stadhouder, Graaf Hugo van Leisenich, gelastte hem in April van dit jaar met al zijne weerbare manschap uit zijne drie grietenijen naar het huis van Popke Mockema te trekken en het te belegeren. Weinige dagen later gaf het de bezetting, na met een zwaar stuk geschut beschoten te zijn geworden, over. Hij was in 1504 een der eerste onderteekenaars van den renversaal-brief voor den Hertog van Saksen, en werd in hetzelfde jaar met Aesge van Hoxwier tot bevelhebber over de Friesche hulptroepen, die aan Graaf Edzard van Oostfriesland tegen de Groningers gezonden werden, benoemd. Op de, op bevel van Hertog George in 1505 opgemaakte lijst van Edelen, komt hij als Edelman van Dantumadeel voor. Daar hij standvastig de partij der Saksers bleef aankleven, namen de Gelderschen in 1515 zijn slot te Rinsumageest met geweld in. In 1545 verzette hij zich, als lid der Friesche Staten, tegen 's Keizers inbreuk op 's lands privilegiën en voorregten. Hij voerde het wapen van Idsinga te Huizum, wijl zijn grootmoeder afkomstig was uit die familie.

Hij had één zoon.

Zie *Wapenb. Tjaarda van Starckenborg*, Gen. 4, Occo v. Scharl, bl. 343, 347, 349, 365, 395; Winsemius, *C. v. Fr.*, bl. 392, 400, 402, 514; *Naaml. d. Rad.*, bl. 2; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 88—90.

SCHELTINGA (Theodorus), zoon van Eko Scheltinga, advokaat te Leeuwarden, van 1728 tot aan zijn dood 1746 met onderscheidene regeringsposten bekleed, werd te Leeuwarden geboren, studeerde te Franeker en verdedigde er in 1730 eene *Diss. de ingressu Pontif. in adytum ejusque mysterio*, en werd aan het einde van het volgende jaar Predikant te Oostermeer en Eestrum, onder de classis zijner geboortestad. In 1740 vertrok hij naar Arum onder de classis van Bolsward, en in Julij 1743 naar Arnhem. In 1750 beriepen hem Curatoren der Geldersche hoogeschool tot Hoogleeraar in de godgeleerdheid, kerkhistorie en oostersche talen, en wel op dezelfde wedde, die hij te Arnhem had genoten (*f* 1150). Na door zijn ambtgenoot, B. S. Cremer, weinige dagen voor diens dood, eershalve tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd te zijn, aanvaardde hij den 9 Junij 1751 zijne betrekking met eene *Orat. de promovendâ sacri Hebr. Cod. majestate externâ, ope et auxilio diall. OO., officio genuini Theologi.* (Hard. 1751. 4°.). Die rede kenmerkte hem als een hoogst vredelievend godgeleerde en een warm voorstander van grondige geleerdheid. Op denzelfden dag werd hij tot *professor primarius* aangesteld. Driemaal achtereenvolgende (in 1752—1753, in 1761—1762, in 1774—1775) werd hij met het bestuur der akademie belast, en sprak bij het nederleggen er van: over het onderzoeken aller dingen en het behouden van het goede; over den vasten grondslag onzer zekerheid, dat wij in het bezit der ware godsdienstleer zijn en den waren weg van redelijke godsvereering volgen; en over de duidelijkheid, waarmede de canonische H. S. den weg des heils ieder, die er ernstig op letten wil, aanwijst, met wederlegging eener algemeene bedenking van de tegenstanders des Bijbels. Waarschijnlijk zijn deze Oraties niet in het licht gegeven.

In 1765 verzocht hij van het professoraat in het oostersch ontslagen te worden, en bekwam bij Eyerardus Scheidius tot opvolger. Van zijne taalkennis gaf hij blijk in zijne *Commentatio* in *Habacucum*, L. B. 1747 en *De Fato Nadabi et Abihu, ad locum Levit. XVI seqq.* Harl. 1742.

In zijne dogmatiek koos hij den middelweg tusschen de Voetianen en Coccejanen. In den twist over den Zwolschen Kerkleeraar van den Os was hij gemengd. Bij de Arnhemsche uitgave van Vitringa's *Doctrina religionis christianae*, door Mart. Vitringa bezorgd, voegde hij eene *Analysis.*

Hij huwde Odilia Suffrida Poutsma en overleed den 24 Febr. 1786.

Zie Stosch, *Neue Gelehrte Europa*, Wolfenbuttel, 1759. 8°. Th. XIV. S. 417—434; Saxe, *Onom.*, T. VIII. p. 4; H. Muntinghe, *Oratio de Sapientia et bonitate Divina, in antiquissima religionis patefactione conspicua.* (Harder. 1781) p. 7; de Wal, *de Fris. Jurisconsult.* p. 365, 454; Ypey, *Kerk. Gesch. der 18 eeuw*, D. VII. bl. 376—394, D. VIII. bl. 138 volgg.; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Herv. Kerk.*, D. III. bl. 468 volgg.; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I. bl. 325, D. II. bl. 149, 257, 315, 389, 402, 505, 610, 612; Glasius, *Godgel. Nederl.*, D. I. bl. 318, D. III. bl. 37, bl. 289, 290; *Boekzaal der gel. wereld*, 1753, I. bl. 203, 314, 552, 562.

SCHELTINGA (Gerlacus of Gerloff), broeder van den vorige, in den aanvang van 1708 te Leeuwarden geboren, werd in 1724 student te Franeker, waar hij de lessen van Hemsterhuis, Wesseling, Heineccius, Voorda en Wieling bijwoonde. Onder den laatsten verdedigde hij in 1728 het eerste deel eener dissertatio *de emancipationibus.*

Hierop vertrok hij naar Leiden, waar hij de collegien, zoo van anderen, als van Schulting bezocht.

In Friesland weergekeerd, verdedigde hij den 3 Junij 1731 het andere deel zijner dissertatio *de emancipationibus*, en verkreeg daarop de waardigheid van doctor in de beide regten. Nog had hij de akademie niet verlaten, toen hij tot hoogleeraar in de regten te Deventer werd beroepen. In 1738 verwisselde hij deze standplaats met Leiden, waar hij tweemaal de rectorale waardigheid bekleedde en den 9 Februarij 1765 overleed. David Ruhnkenius noemde hem een uitstekend man, evenzeer in de Grieksche en Latijnsche talen als in de regtsgeleerdheid bedreven. Over de regtsgeleerde verdiensten van G. Scheltinga schreef Mr. U. A. Evertz, lid van den Hoogen Raad, in 1859 een opstel in een tijdschrift geplaatst. Hij is door L. Springer in steendruk uitgegeven.

Hij gaf in het licht:

Dissertationes duae de Emancipationibus. Fran. 1730, 1731. 4°. ook in Tom. II. *Jurisprudentiae antiquae*, door Dan. Fellenberg (Bernae 1761) uitgegeven.

Oratio de summa edicti praetoris in Romana republica utilitate. Daventriae 1732. 4°.

Oratio pro Jurisprudentiâ et Jurisconsultis. L. B. 1738. 4°.

Oratio de proprio Magistratus munere, ad locum Ciceronis I de officiis, 34. L. B. 1746. 4°.

Oratio de Jure Civili Romano, Jurisconsulto non sufficiente quidem, sed tamen necessario. L. B. 1761. 4°.

Emendationes et interpretationes ad Commentarios Thalelaei aliorumque Jurisconsultorum Graecorum in Titulos D. et Cod. de Postulando sive de Advocatis et de Praetoribus et Defensoribus in T. III. et T. V. *Thesauri Meermanniani.*

Zie Saxe, *Onom. liter.*, T. VIII. p. 4 sq.; te Water, *de rebus acad. Lugduno-Bat.*, p. 217 sq.; Scheltinga, *de Edicti praetorii utilitate* p. 27 en *Pro jurisprud.* p. 3; *Praefatio ad Thalelaei commentarios* in *Thesauro novo Meermanni*, T. III. *init. notae* p. 1, 28, 36; G. de Wal, *de claris Frisiae Jurec.*, p. 365 seqq.; Struvii *Biblioth. Jur.* C. 7 § 26 p. 181; J. Cannegieter, *ad Ulpiani Fragm. Tit.* 10, § 1; Haubold, *Instit. Liter.*, p. 202; Stosch, *das neue gelehrte Europa*, T. XIV. p. 418; Hugo, *Geschichte des Römischen Rechts seit Justinian*, § 373, p. 422; *Bibliothèque des sciences et des arts*, T. XXIII. § I. p. 267; Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hoogeschool*, D. II. bl. 193; Kobus en de Rivecourt.

SCHELTIUS (Nikolaas). Toen de Amsterdamsche Wethouders het getal der Onroomsche burgers in 1566 hand over hand zagen toenemen, meenden zij eenige toegeeflijkheid te moeten gebruiken door het vergunnen van meerdere vrijheid van openbare godsdienstoefening. De hoofden dier gezindheid besloten thans naar een bekwaam leeraar om te zien. Hierop begaven zich Reinier Kant en Laurens Jakobszoon Reael naar St. Maarten bij de Zijpe, tot Nicolaas Scheltius, die aldaar bij de Roomschgezinden het pastoorsambt bekleedde. Deze was bekend met Jan Arendszoon, die de eerste openbare preek voor de Hervormden buiten Amsterdam gedaan had »als iemand, welken het hart over de meer gezuiverde leerbegrippen hing, en die niet ongenegen zijn zou zich tot de onroomschen te begeven, indien zekere hinderpalen, welke dien overgang beletten, uit den weg konden worden geruimd." De gezanten vonden Scheltius in de pastorij in geestelijk gewaad, ofschoon hij getrouwd was, en bij zijne echtgenoot zes levende kinderen had. Zij gaven hem te kennen »hoe Jan Arendszoon, hun leeraar, van hem getuigd had, hoe hij, hebbende volkomen kennis van de waarheid, menigmaal met hem in beraad geleid had, om het

pausdom te verlaten; doch dat hij hierin werd terug gehouden, alsoo hij met den last eener huisvrouw en van verscheiden kinderen was bezwaard." Zij voegden er bij: »dat deze hinderpalen thans geweerd was; nadien God een middel verschafte, om hem en zijn huisgezin van het noodige te verzorgen door de Hervormde gemeente te Amsterdam." — »De tijd was nu gekomen, om meerder dienst te kunnen doen. Hij behoorde het licht dat in hem was niet uit te blusschen, maar in dezen veegen tijd aan de gemeente mede te deelen. Deed hij 't niet, aan God den Heer zou hij van dit verzuim rekenschap moeten geven." Op deze rede antwoordde Scheltius, »met beweegelijke aandoeningen van weemoedigheid, dat hij dus lang om de belemmeringen van tijdelijke omstandigheden, zijn geweten geweld had moeten aandoen, doch nu hem deze gelegenheid voorkwam en de Heer hem uit den gruwel van het pausdom scheen te willen trekken, 't geen hij ook zelf gevoelde, zoo wilde hij naar Embden reizen en zich met zijn ouden vriend Kornelis Kooltuin beraden." Kort daarna begaf Scheltius zich derwaarts, na alvorens aan Reael en Kant, bij handtasting beloofd te hebben, in geval hij openlijk tot de Hervormden over ging, zijnen dienst aan geen andere kerk dan die van Amsterdam te zullen toezeggen. Kooltuin raadde hem aan de beroeping te aanvaarden en welhaast hield hij zijne eerste leerrede over de gelijkenis van het mostaardzaad, buiten de St. Anthonis poort, in het zieken of leproozen kerkje, waar, volgens het verdrag met de wethouderschap van 27 Aug. 1566, de onroomschen, bij regenachtig weer, hare openbare godsdienstoefening verrigtten. Niet lang mogt de Amsterdamsche gemeente zijn dienst genieten, daar de hervatte vervolgingen hem en zijne beide ambtgenooten Jan Arendszoon en Peter Gabriel en een menigte welgestelde burgers noodzaakten buiten 's lands een schuilplaats te zoeken.

Hij begaf zich naar Embden, waar hij door de Amsterdamsche broeders werd onderhouden, onder belofte van, zoo zulks veilig kon geschieden, zich op nieuw aan de gemeente te Amsterdam te verbinden. Met toestemming der Amsterdamsche, diende hij intusschen de gemeente van Embden, bij wijze van leening. Hij overleed in 1568 aan de pest, die toen Oostfriesland ontvolkte. Scheltius te Warmenhuizen in Noordholland geboren, was een man van groote geleerdheid, bekend met de Hebreeuwsche, Grieksche en vooral met de Latijnsche talen. De laatste sprak en schreef hij zuiver. Behalve de beste oude ong[illegible]ijde schrijvers, had hij ook de schriften der kerkvaders vlijtig gelezen. Tot prediken bezat hij, zelfs volgens zijne vijanden, de monniken, ongemeene begaafdheden, overigens was hij bescheiden en verdraagzaam.

Zie Brandt, *Historie der Reformatie*, D. I. bl. 378, 459; *Brief* achter het werk van Saskerides *van de zeven tijden*, door van Til uitgegeven bl. 42; Meiners, *Oostfr. Kerk. Gesch.*, D. I. bl. 418—420; Wagenaar, *Amsterd.* D. III. bl. 186, 204, 260; Kok; Paauw en Veeris, *Naaml. van Predik.*, bl. 181.

SCHELTUS (Mr. Isaac). In 1658 en 1664 bezorgde Mr. Cornelis Cau een verzameling der Nederlandsche plakaten, loopende tot 1664. Simon van Leeuwen vervolgde dit werk tot 1682, Mr. Jacobus Scheltus tot 1700, Mr. Paulus Scheltus tot 1720, Mr. Isaac Scheltus tot 1750; terwijl later door Mr. Didericus Lulius en Mr. Johan van der Linden er een achtste en door den laatste een negende deel is bijgevoegd, zoodat dit werk nu negen deelen in folio beslaat. De Maats. van Nederl. Letterk. te Leiden bezit:

Groot Placaet-Boeck, vervattende de placaten, ordonnantiën ende edicten van de HH. Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden en van de HH. Staten van Hollandt en West-Vrieslandt en van Zeelandt, bijeengebracht door Mr. C. Cau en Is. Scheltus, 's Gravenhaye 1658—1770. *Amsterdam* 1795, 1796. 9 dn. fol. *Met het generaal Register van alle de placc. enz. in de vier deelen van dit werk*, 's *Gravenh. P. Scheltus*, 1706, fol., *als mede met het gen. Reg. over de negen deelen*, — *aangevult en verbeterd door Mr. Jo. van der Linden, Amst. Jo. Allart*, 1797. fol.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 294. Dit woordenboek op Cau (*Mr. Cornelis*).

SCHELTUS (Petrus) omstreeks 1700 te 's Hage geboren, was aldaar boekhandelaar en maakte zich ook als dichter bekend door:

De Natuur vergenoegelijkt enz. [illegible] geestelijke mengelstoffen, 's Gravenh. 1780. 8°.

Godverheerlijkende ziel of geestelijke Christen, 's Hage 8°.

Hij gaf met N. Wiltens het *Kerkelijk Plakaatboek*, 's Hage 1722. 2 d. 4°. in het licht.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 60; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 456, 578.

SCHELVISVANGER (Jacobus) werd in 1748 als proponent, te Ouddorp, en 1757 te Serooskerken beroepen.

Hij schreef:

Over de Prophetie van Micha, Utrecht 1777. 8°.

Zie Arrenberg, *Naaml.* bl. 456; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 159.

SCHEMERINGIUS (Daniel), zoon van Tobias Schemeringius, Rector der Latijnsche school te Vlissingen, stelde nog geen 15 jaren oud een Latijnsch dichtwerkje op, waarin hij op bevalligen trant, en een vloeijenden, zeer zuiveren en den besten dichteren ontleenden stijl, de drie scheepstogten in 1594, 1595 en 1596 om 't Noorden naar China ondernomen, beschreef. Zijn vader gaf het na zijn vroege dood, in het licht, onder dezen titel:

Nova Zemla, sive Descriptio contracta Navigationum trium admirandarum, a Belgis, per mare Hyperboreum in Chinam et Indiam Orientalem iter affectantibus, annis supra sesquimillesimum nonagesimo quarto, quinto, sexto, irrito conatu tentatarum. Auctore Daniele Schemeringio, Flissingano. Fliss. ex officina S. Versterrii 1631. 4°.

Zie La Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 227, 228.

SCHENCK. Zie SCHENK.

SCHENDEL (Bernard) werd, volgens Immerzeel, in 1649 te Haarlem, volgens anderen in 1634 geboren. Ook verschilt men ten aanzien van zijn sterftijd, volgens sommigen 1693, volgens anderen 1716. Hij schilderde landschappen met dorpsgezigten, waarin de stoffagie hoofdzaak is, en andere boerenhuiselijke tafereelen in den stijl van Jan Molenaar. Zijn stukken zijn vindingrijk en meestal bewerkt in de manier van Brouwer en Ostade, doch bleef verre beneden die talenten.

Zie Immerzeel; Kramm.

SCHENDEL (Jacobus), te Utrecht geboren, werd in 1649 doctor in de godgeleerdheid, vervolgens pastoor te Hazerswoude en omliggende dorpen, later van de Buurkerk te Utrecht. Hij vergezelde Jacobus de la Torre in 1637 naar Rome. »Hij was een man, die om zijnen ijver en godvruchtigheid een onsterfelijken naam verdiende."

Hij overleed te Utrecht 18 Oct. 1650. Zijn afbeelding bestaat.

Zie *Batavia Sacra*, T. II. p. 74.

SCHENK (Adrianus Cornelis), zoon van Johannes Schenk en Hester Spragge, werd den 11 Maart 1775 te Delft geboren. Na de school verlaten te hebben, werd hij klerk op een kantoor, en oefende zich in zijne tusschenuren in de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen. In 1795 te 's Gravenhage als klerk op het bureau van oorlog geplaatst, was hij vervolgens op onderscheidene administratieve bureaux aldaar werkzaam, tot dat hij in 1812 tot ontvanger te Charlois werd aangesteld, van welken post hij in 1835 gepensioneerd werd. Den tijd, die hem van zijn ambt overbleef, besteedde hij aan letteroefeningen en teekenkunst, waarin hij mede door eigen oefening, een zekere hoogte bereikte.

Zijn voornaamste werk was de voortreffelijke vertaling van Young's *Nightthoughts*, waarvan de drie eerste zangen in 1805 verschenen, de vierde en vijfde in 1807, de zesde, zevende en achtste in 1819, en de negende of laatste in 1823 het licht zag. In 1829 verscheen bij J. Immerzeel Jr. te 's Hage een tweede druk in kl. 8°. van deze *Nachtgedachten*.

Reeds vroeger in 1798, had hij met Barend Nieuwenhuizen te Amsterdam, bij Uylenbroek eenen dichtbundel uitgegeven, onder den titel van *Keur van Dichtbloemen*, bestaande uit vertalingen van Hoogduitsche dichtstukjes, welke alle van de uitstekende bekwaamheid des vertalers getuigden. Ook gaf hij een Lierzang *Bij het opsteken der Hollandsche*

stig in November 1813 en een *Lijfdicht op Mr. J. Meerman* 1819; een twaalftal dichtstukjes en *Lektuur voor Vrouwen in den beschaafden stand*, bl. 98—182 (1820 8°.) en vele andere in de twaalf eerste jaargangen van den *Muzen-Almanak*.

Hij huwde in 1799 met Maria Vrijdag, die den 6 Junij 1849 overleed.

Hij zelf overleed den 17 Julij 1855. Zijn uitmuntend gelijkend portret, door Philippus Velijn gegraveerd, vindt men in den *Muzen-Almanak* van 1822. Sedert 1830 was hij lid der Maats. v. Ned. Letterk.

Zie A. J. van der Aa, *Levensberigt* van Schenk, achter de *Handel. d. Jaarl. Vergad. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1857; van Kampen, *Beknopte Gesch. d Letteren en Wetens.*, D. III. bl. 242; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 223, 546, D. III. bl. 101; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

SCHENK (Jan), kunstgraveur, bloeide in het midden der 18de eeuw. Hij sneed platen voor verschillende werken, zoo als het *Theatrum machinarum* van J. van Zijl (Amst. 1761), de *Groote waterwerken* van T. v. d. Horst, onderscheidene titels, en twee plano bladen, voorstellende de *Korenbeurs* van Amsterdam, van verschillende zijden genomen, en de *Groenmarkt*, vol gewoel met beelden enz., naar de teekening van Ad. van der Laan.

Zie Kramm.

SCHENK Jansz. (D.), graveur, bloeide in de tweede helft der 18de eeuw. Hij sneed al de kaarten voor den waterstaat van Waal en Rijn tot het jaar 1793, voorkomende in de *Verzameling van Rapporten, Verbalen enz., uitgegeven op last van het Provinciaal Comité van Holland*, 's Hage 1798. 2 d. fol. in atlas.

Van hem is de gelegenheidsprent, *Platte grond van het Groote Dooppark, voor den plegtigen doop van Frederica Louisa Wilhelmina, erf-princesse van Oranje enz., die geschieden zal in de Groote- of St. Jacobs Kerk te 's Hage, op Woensdag den* 19 *December* 1770.

Zie Kramm.

SCHENK (Leonardus), graveur, bloeide in de eerste helft der 18de eeuw. Hij sneed vooral landkaarten, doch men heeft ook ander graveerwerk van zijne hand, zoo als de afbeelding van den beruchten Actionist Jean Law ten voeten uit, in het *Toneel der Dwaasheid*, Amst. 1720. in fol.; *Lodewijk XV* als jongeling in 1715 voorgesteld in 8°.; *De Jagt van Atalante* naar C. le Brun, gr. fol., een en twintig stuks platen in fol. oblong naar A. Rademaker in C. van der Woude, *Kronijk van Alkmaar*, 2 dr., 's Hage 1746. 4°.

Zie Kramm.

SCHENK of SCHENCK (Petrus) werd in 1645 te Elberfeld geboren, doch leerde het teekenen te Amsterdam. Hij opende, volgens Kramm, zijn loopbaan met topographisch werk, bijgestaan door Gerard Valck, daarna beoefende hij de kunst in mezzo-tinto. In 1683—1684 kreeg hij aandeel in den kunstwinkel van J. Jansen, dien hij na zijn dood kocht, waarbij hij toen zijne eigene werken voegde en de nog loopende zaken heeft uitgegeven, zoodat het moeijelijk is te onderscheiden, welke werken door hem alleen zijn uitgegeven, te midden van zoo vele, die toen nog uit dien winkel werden verkocht. Augustus II, Koning van Polen en Keurvorst van Saksen, benoemde hem tot zijn hofgraveur. Hij overleed in 1715 te Amsterdam.

Ofschoon Schenk geen uitmuntend graveur is geweest, was hij echter een onvermoeid kunstenaar. Zijn Cathlogus bevat eenige honderden prenten naar Uchtervelt, Netscher, Toorenvliet, van Dyck, Kneller, Lely, Terburg, Schalcken, Lairesse enz.

Nagler doet eene opgave van 119 bij en door Schenk uitgegevene en gegraveerde prenten. Kramm vermeldt de volgende:

Petr. Schenck, Oogelust, sive ejus Paradisus oculorum etc. *Amstelaedami, apud Petr. Schenck, penes quem virorum illustrium Icones, Mappae geographicae ac Urbium Locorumque amoeniores conspectus venduntur in Ponto, vulgo de Beurs-sluys*, 1702. 2 d. in fol. obl. 300 platen.

Petri Schenckii Hecatompolis, sive totius orbis Terrarum oppida nobiliora centum, exquisite collecta atque eleganter depicta, Amst. 1702. in fol.

Roma aeterna Petri Schenckii, sive ipsius Aedificiorum Romanorum integrorum collapsorumque conspectus duplex. 100 pl. in kl. fol.

Villae regiae Rievicanae conspectus elegantes, curâ Petri Schenck, 14 bladen in fol.

Gezigten der stad Amsterdam en derzelver voornaamste gebouwen, door P. Schenk, 100 bl. in fol.

Admirandorum quadruplex spectaculum, delectum, pictum et aeri incisum per Johannem van Call, P. Schenk fec. et exsud. Amst. 71 bladen.

Ruinae Bruxellensis crudilitatis Gallicae triste monumentum, Juxta prototypum Aug. Coppens, P. Schenk fec. et exc. 12 bl. in kl. fol.

De twaalf Apostelen.

Onder zijne prenten is er één, de afbeelding voorstellende van de *Zeven Bisschoppen*, op bevel van Jacobus II, Koning van Engeland, naar den Tower gevoerd. De beste prent, die Kramm van hem zag, stelde voor: *De Tyd, Amor de vleugels afsnijdende*, in fol.

Schenk vervaardigde ook portretten naar het leven, b. v. Petrus de Wolff, Petr. Fil., in een herderachtig jagerscostuum, een jagthond, Erasmus, P. Francius, Nic. Witsen, M. van Reverhorst, Gerar. van Leeuwen, enz. Kramm geeft een lijst van de portretten van den graveur zelven.

Er bestaat een penning, die ter zijner eer gemaakt is, aan de voorzijde zijn borstbeeld, met het omschrift *Petrus Schenck sculptor Amsteldamensis.* De keerzijde vertoont de graveerkunst, zittende met haar stift eene kunstplaat te bewerken in eene kamer met een tapijt belegd. Vóór haar eene kunstkas, met drie borstbeelden daarboven. Rondom in het veld van den penning leest men: *Delecta merito et lucro sibi aliisque*, en op den buitenrand: *Quaevis terra alit artem.*

Zijne zinspreuk was: *Illi, quibus invidetur, rem habent.*

Zijn album was in bezit van wijlen den hoogleeraar van der Chijs te Leiden; later bij Mr. Bodel Nijenhuis, aldaar.

Hij huwde Agatha Valck, dochter van Gerard Valck en overleed in 1715 te Amsterdam.

Zie Nagler; Füssli; Immerzeel; Kramm; *Cat. J. van der Marck*, N°. 454; *Navorscher*, D. VII. bl. 167; Muller, *Cat. v. portr.*; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SCHENK (J.), dichter uit het midden der 18de eeuw. Men vindt zijne poëzij in het *Dichtk. Praalt.* D. III. bl. 162.

Zie Heringa, *Lijst v. Dichters.*

SCHENK of SCHENCK (George), vrijheer van Toutenburg, heer van Wenaissenbach, stamde af uit het geslacht Schenk, aan hetwelk Toutenburg behoorde [1]). Zijn vader was Willem Schenk der alter, vrijheer van Toutenburg ende Wendischen Eschenbach, en van Kunigunda van Tettauw [2]).

In 1496 kwam hij als edelman van Frederik van Baden, bisschop van Utrecht, hier te lande, en ontving in 1502 van dezen zijnen heer het Scholtambt later genoemd Drostambt, van Vollenhoven. Altijd stond hij in hooge gunst bij de bisschoppen Frederik van Baden, Philips van Bourgondië en Hendrik van Beijeren. Bij den overgang van het wereldlijk gebied van het Utrechtsche bisdom aan Karel V, werd hij, door den keizer, in het laatst van Maart 1521, met het stadhouderschap van Friesland, in plaats van

[1]) Toutenburg was een baronnie en oud bergslot, midden in het bosch van dien naam, in Thuringen, in Saksen. Het slot zou door Rudolph Schenk II in 1233 gebouwd zijn. Nadat de linie der Schenken geheel was uitgestorven, werden de Heeren von Werther Döring en Taube er door Keurvorst Johan George I mede begiftigd; onder Keurvorst Johan George II is het, bij deeling gekomen aan het Huis van Zeitz, in 1711 in het Keur-Saksische Huis. Meer dan 15 dorpen behoorden tot deze Baronie. Toutenburg, in het Schoutambt Vollenhove, roerende aan de stad Vollenhove, werd in den aanvang der 16de eeuw door George Schenk gesticht en in 1533 geheel voltooid. Zie *Overijss. Alm.* 1847. bl. 214, 215.

[2]) Paquot noemt hem zoon van Maarten Schenk en van Walburg of Valburg van Gennep, kleinzoon van N. Schenk, Stadhouder van Groningen, en van Margaretha von Holtmalen; Scheltema, van Johan Schenk, een der voornaamste edelen die met Albert van Saksen in Friesland kwam, aldaar in hoog gezag raakte en zich wegens zijne wreedheid weinig bemind maakte, en van Ludimilia von Schleiwitz.

Willem van Roggendorp, begiftigd. Hierdoor kreeg hij vele vaste goederen in dit gewest, o. a. de Grietenij van Tietjerksteradeel. Hij werd in dit jaar als Drost van Vollenhoven opgevolgd door Herman van Mekelmaiden. Kort daarna benoemde hem de keizer tot Ridder van het Gulden Vlies, Rijkskamerling en eersten Stadhouder van Overijssel, Groningen en Drenthe. Voorts tot Drost van Drenthe en Kastelein van Koevorden en Overste of bevelhebber van het kasteel van Genemuiden, en schonk hem daarbij de Heerlijkheid Wedde, een Overijsselsch leen.

Als gemagtigde des keizers kwam hij den 31 Maart 1528 te Zwol, waar hij heerlijk werd ontvangen, en plegtig door de burgerij ingehaald. De stad deed den keizer hulde; de stadhouder zwoer, in naam des keizers, de weduwen en weezen te zullen beschermen en de regering in alle regten te zullen handhaven. Vervolgens ging hij naar de St. Michielskerk, waar hij, onder den lofzang: Heere, wij loven U! op het koor voor het hooge altaar knielde. De magistraat onthaalde hem met vele voorname vrouwen des middags in het stads-wijnhuis op een prachtigen maaltijd. Hij ontving, behalve andere vereeringen, een schoon paard.

Schenk bewees den keizer menigvuldige diensten in het beoorloogen der Gelderschen. In 1522 kreeg hij bevel de sterkte Corthuizen bij Hasselt te veroveren, die hij, na ze ingenomen te hebben, deed slechten. Hierop sloot hij Genemuiden zoo in het naauw, dat er geen hoop op ontzet was. De Gouverneur van Genemuiden, Casper van Merwick, een onvervaard en geslepen krijgsman, ging de zijnen wapenen, en keerde met eene aanzienlijke magt naar Zwolle terug. Hertog Karel vervoegde zich zelf bij deze bende en verschalkte Schenk, die zijn leger gesmaldeeld hebbende, de legerplaats moest verlaten en zich te naauwernood binnen Hasselt bergde. Een ongemeene buit, tien vaandelen, 2400 krijgsknechten en 400 ruiters vielen de Gelderschen in handen. Door dat geluk kreeg Karel van Gelder vervolgens Coevorden en Diepenheim in handen en werd hij meester van een groot gedeelte van Overijssel.

In 1528 voegde Schenk zich bij Floris van Egmond, om het beleg voor Hattem te slaan. Hier bleef zijn broeder Willem (volgens anderen Ernst) Schenk, benevens Geert van Langen, Drost van Salland. In 1536 werd Schenk als Stadhouder van Groningen gehuldigd; daarna nam hij met geweld de sterkten Delfzijl, Appingedam, Coevorden, en Diepenheim.

Toen zich in 1535 de wederdoopers, onder aanvoering van Jan van Gilen, van het oude-klooster, in Friesland, ten oosten van Bolsward, meester gemaakt, de monniken verjaagd en de kerksieraden vernield hadden, trok Schenk tegen hen op en deed alles wat zich tegen hem verzette over den kling springen. Die het gevaar door de vlucht ontkwamen, werden naar Leeuwarden gevoerd, met het zwaard of de koord gestraft of in het water versmoord. Hij overleed aan de gevolgen van een kwetsuur, hem door een musketkogel in het beleg van Genemuiden toegebragt, op den 2 Februarij 1540 op zijn huis te Toutenburg. Hij was, volgens Scheltema, bij sommige van 's lands grooten weinig gezien. Jancke Dounema beschuldigde hem heftig, doch hij wist zich staande te houden, en bewerkte de gevangenis van zijnen tegenstrever. Anderen roemen zijne zedelijke hoedanigheden, vooral zijne gulheid.

Reeds vóór 1496 was Schenk gehuwd met Anna de Vos van Steenwijk „een edele juffer en eenige erfdochter," dochter van Coenraad Vos van Steenwijk, heer van Batingen, Ansen enz., overl. 1481 en . . . Mulert. Haar oom van vaderszijde was Roelof de Vos van Steenwijk, Hofmaarschalk van de Bisschoppen van Utrecht, gehuwd met Jutte Mulert en in 1492 overleden.

Anna de Vos van Steenwijk overleed op den huize Toutenburg in of omstreeks 1526. Uit dezen echt werden geboren George Schenk, Maria, abdisse van Rijnsburg, (die volgt) Lodewijk, jong en ongehuwd overleden en Frederik aartsbisschop van Utrecht (die volgt).

In 1526 begaf Schenk zich ten tweeden male in den echt met Johanna, dochter van Jan I, Graaf van Egmond en van Maria Magdalena, Gravin van Werdenberg. Uit dezen echt werd geboren Carel, die volgt. Over het bestaan van nog eenen zoon uit dit tweede huwelijk, Johan genaamd, is later een proces gevoerd tusschen den tak van het geslacht Boetselaer genaamd tot Toutenburg, die zich in bezit der Heerlijkheid van Schenk had gesteld, en drie broeders Mangelaer, genaamd Schenk, naar hun voorgeven kleinzonen van dezen Johan. Dit proces is zeer merkwaardig. De Deductie van de Tanteten (met een appendix. Leiden 1677) is zeer belangrijk. De ample Memorie der Boetselaers, in 1669 in het licht verschenen, voert tot titel: *Solide en Waerachtige Demonstratie, dat ons, dienende tot straffe van seeckere fameuse ende calumniante deductie — op den naem van eenige Vagebonden ende Bedriegers, sich noemende Mangelaers, met den toenaem van Schenck.* Zwolle 1669.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. IV. bl. 442, 479, 493, D. V. bl. 91, 115, 119; van Wijn, *Bijv.* D. V. bl. 37; J. B. Maurice, *Blason des Chevaliers de la Toison d'or*, p. 207; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; F. A. Ebbinge Wubben, *Beschrijving van de Havezaten in Overijssel* in *Overijss. Volks-Alm.* 1847; *Besch. v. Gron.* bl. 48; *Gron. Volks-Alm.* 1843, bl. 165; *Matth. Anal.*, T. IV. p. 687; Kok; Kobus en de Rivecourt.

SCHENK van TOUTENBURG (Frederik), zoon van den vorige, in het eind van 1503 geboren. Na zich op de voorbereidende wetenschappen te hebben toegelegd, beoefende hij de regtsgeleerdheid waarin hij op 16 of 17 jarigen leeftijd den graad van doctor verwierf. Vijf jaren later (1526) benoemde Karel V hem tot zijnen geheimen raad, vervolgens tot raadsheer van het keizerlijk huis te Spiers, waar hij Viglius van Aytta, met wien hij zich door vriendschap verbond, en met wien hij later briefwisseling hield, tot ambtgenoot had. Ofschoon hij tot de waardigheid van president dezer kamer opklom, besloot hij echter dit alles te laten varen en zich aan den geestelijken stand te wijden. Reeds in 1528 treffen wij hem als deken, en weinige maanden later als proost van het kapittel van St. Pieter te Utrecht aan. Bovendien bekleedde hij nog andere kerkelijke betrekkingen, was kanunnik van St. Maarten te Utrecht en proost van het kapittel te Oldenzaal, terwijl hij tevens met de geestelijke zorg voor de abdij van Rijnsburg belast was. Hij was op het punt van tot coadjutor van Rembert van Kerssemburch, bisschop van Paterborn, benoemd te worden, toen hij, na den dood van George van Egmond (26 September 1559) tot het bekleeden van den zetel van Utrecht, door Pius IV den 11 Maart 1560 tot een aartsbisdom verheven, werd aangesteld. Hoewel ook op het bijzonder leven van dezen kerkvoogd is aan te merken, was het hem echter ernst alles te beproeven, wat den zedelijken toestand der hem onderhoorige geestelijken kon verbeteren. Dit doel stond hem voor oogen, toen hij, op last van Philips II, de besluiten der kerkvergadering te Trente ten uitvoer wilde brengen. Reeds had hij het beproefd op eene kleine synode, door hem in 1562 gehouden, maar nog ernstiger trachtte hij dit door te zetten op de provinciale kerkvergadering van 1565. Hoezeer de geestelijkheid eene hervorming behoefde en wat de aartsbisschop daartoe deed besluiten, lezen wij in de *Acta concilii Provincialis Trajectensis, per reverendissimum dominum, Fredericum, Dei et apostolicae Sedis gratia Archiepiscopum Trajectensem praesentibus reverendissimis Episcopis comprovincialibus, Abbatibus et Praelatis, in civitate Trajectensi et insigni ecclesia metropolitana, indicti et celebrati anno Domini* 1565, te vinden in van Heussen's *Batavia Sacra*, Latijnsche uitg. II, p. 25 seqq. Hollandsche vert. bl. 376 verv. „De omstandigheden (schrijft Glasius) onder welke de aartsbisschop aan het hoofd van het sticht stond, waren voor hem geenszins gunstig. De heldere stralen der Hervorming hadden ook te Utrecht den eeuwen lang geeerbiedigden glans der Roomsche kerk doen verbleeken. Schenk was de laatste vertegenwoordiger van het wegkwijnend Roomsche beginsel." Hij bleef de schaduw zijner waardigheid tot zijn dood genieten, die den 25 Augustus 1580 te Wijk bij Duurstede plaats had. Hij werd te Utrecht begraven. Volgens Hooft hieven eenige aanschouwers op zijne begraafplaats den 130sten Psalm aan en volzongen dien tegen wil en dank der geestelijkheid.

Zijne beeltenis gaat in plaat uit en is onder anderen in de *Batavia Sacra* te vinden. Hij wordt door velen geroemd als een verdienstelijk regtsgeleerde en zeer ervaren in geestelijke zaken. Anderen beschuldigen hem van gierigheid en heerschzucht. Zijn rijkdom blijkt uit zijne nalatenschap en bezittingen. De Staten van Utrecht, zijn vermogen kennende, hielden bij hem om penningen aan, en toen zij deze niet vrijwillig

konden verkrijgen, lieten zij tegen wil en dank een koffer openen en ligtten daaruit veertig duizend en naderhand nog twintig duizend gulden aan zilver. Toen de gemagtigden der Staten weggingen, zoude Schenck gezegd hebben: »daar gaan zij nu henen met den drek, maar den gouden berg hebben zij niet aangeroerd."

Wat zijn zedelijk gedrag betreft, daarop valt niet te roemen. Hij liet onechte kinderen na bij onderscheidene vrouwen. Twee van deze worden zelfs met name genoemd, blijkens de zoogenaamde Bisschopsproeven; uit zijne nagelatene goederen gefundeerd.

Zijne schriften zijn:

Trias Forensis, in qua de tribus Fori personis, Judice, Actore et Reo, disseratur: quidque unicuique secundum Caesarea et Pontificia jura congruat, multo compendio tractatur. Antverpiae 1528. 12°.

Progymnasmata Fori, sive de iis, qui in judicio versantur, et de Actis civilium Judiciorum, libri duo. Accessit Veridiarium conclusionum Juris. Halae Suevorum 1537 fol. Coloniae 1589. 8°.

Het *Vinariarium* verscheen afzonderlijk. Francof. 1601. 8°.

Interpretatio in tres libros usuum Feudorum. Colon. 1555 fol. Heydelb. 1584 fol. Ook in *Tractatus magni universi Juris.* Venetiis 1584 in fol. Tomo X. p. 11 p. 123 seqq.

De vetustissimo sacrarum Imaginum usu in Ecclesiâ Christi Catholicâ Liber. Antv. 1567. 12°.

Tractatus de Testibus met anderen over dezelfde stoffe, Coloniae 1577 fol. Ook in *Tractatus magni universi Juris* T. IV. p. 77 seqq.

In deze verzameling vindt men nog van hem:

De in jure vocando T. III. p. 11 f. 57.

De satisdationibus, quae in judicio praestantur. Ibid. f. 135.

De Expensis in Judicio factis. Ibid. f. 397.

De Probationibus T. IV. f. 28.

De Sententia, et re judicata T. V. f. 2.

De Executione rei judicatae. Ib. f. 38.

De Appellationibus. Ib. f. 55.

Dialogus contra Tumulentos. Antv. 12°.

Enchiridion veri Praesulis, sive de officio Episcopali. Antv. 12°.

In de *Centuria prima Epistolarum* van Andreas van de Schuur komt pp. 340, 341 een brief van Schenk aan den president Viglius en p. 341—347 een aan den hertog van Alba voor. Een brief van hem aan Jan van Hoogheland, deken van O. L. V. van Utrecht, in de verzameling van Gabbema, p. 262, 263. en niet weinige mss. onuitgegeven brieven in het archief der Graven 's Heerenberg, te 's Heerenberg, (volgens verzekering van Dr. L. J. F. Janssen.)

Zie Suffridus Petri, *Appendix ad Becam*, edit. ult. p. 6; Bockenbergii, *Catal. Pontif.*, Ultraj. p. 48; Sweertii, *Ath. Bat.*, p. 262; Val. Andreas, *Bibl. Belg*, p. 251; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I p. 123; Gabr. Bucelini, *Germania Tipo-chronostemmatographica* P. III, in *Probationibus*, p. 73; van Heussen, *Bat. Sacra*, P. II. p. 14—41; Dez., *Hist. Episcop. Ultraj.*, pp. 40, 41; Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belg.*, T. III. P. I. p. 233, 234, 243; Struvii, *Bibl. Jur. Select.*, p. 205, 382, 413; de Wal, *de Clar. Fris Jurec.*, p. 121; J. B. Maurice, *Blason des Chevaliers de la Toison d'or*, p. 207; Gazet, *Hist. Eccles. des Pays Bas*, p. 451, 452; Paquot, *Mem.*, T. III. p. 372. suiv.; Hugo, *Geschichte des Rom Recht, für Justinian*, p. 263; Glasius, *Nederl Kerkgesch. vóór de Herv.*, D. III. bl. 254 verv., 258 verv., 263 verv., 519, Dez., *Godgel. Nederl.*, *Overijss. Volks Alm.* 1847, bl 233; Hopperus, *Mém. Livr. I.* Ch. IV. p. 51, Ch. V. p. 28; Boxhorn, *op Reigersb. Chr. v. Zeel.*, D. II. bl. 155; *Repert. van Plac.*, bl. 103; Hooft, *Ned. Hist.* bl. ; Bor, *Ned. Oorl.*, B. XV. bl. 221; Brandt, *Hist. der Ref.*, D. I. bl. ; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VI. bl. 65, 70, 114, D. VII. bl. 330; *Gron. Bisdom*, bl. 9, 11, 16, 17, 18, 31, 32, 40, 48; *Inventaris des Boedels van Frederik Schenck van Tautenburch* in *Hist. Gen. Kronyk*, 12 jg. bl. 35; *Het sterfhuis en nalatenschap van den aartsbisschop van Utrecht, Fred Schenck van Tautenburg in* 1580, in Dodt, *Archief*, D. II. bl. 248; J. J. Dodt van Flensburg, *over den Utrechtschen arts Petrus Memmius den Delftschen drukker Herman Schinckel en den aartsbisschop Fred. Schenck van Tautenburch* in v. d. Monde, *Tijds.* 2 S. 11, 75; Schotel, *Abdy van Rynsb.*, bl. ; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, 2e Serie, D. V. bl. 365, D. VI. bl. 249; Kist en Moll, *Kerk. Hist. Archief*, D. IV. bl. 407; M. G. Du Pac de Bellegarde, *Histoire abregée de l'eglise metropol. d'Utrecht*, p. 84; *Kron. v. h. Hist. Genoots.* (Reg.); Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr. Archiven de la m. d'Or.* par M. Groen v. Prinsterer, 1re Serie. T. I. 285, VI. 625, VII. 365.

SCHENK VAN TOUTENBURG (MARIA), zuster van den vorige, werd den 14 April 1535 abdisse van Rijnsburg, in plaats van Adriana van Botland. Toen keiser Karel V in 1537 van Haarlem naar 's Hage reed, werd hij te Oegstgeest door Maria, aan het hoofd harer geestelijke dochters, opgewacht. Zoodra hij haar zag, steeg hij uit zijn wagen, ging haar te gemoet, viel op zijne knieen ter aarde, en noemde haar: »mijne gebiedende vrouwe van Rijnsburg."

Potgieter heeft deze scène bezongen. Zij overleed den 13 December 1552. Onder haar bestuur werd de abdij tot een collegie van Chanoinessen verheven.

Zie Schotel, *Abdy van Rijnsburg*, bl. 98, 201, 202; *Overijss. Almanak* 1847, bl. 217.

SCHENK VAN TOUTENBURG (CAREL), halve broeder van de vorige. De goederen van George Schenk gingen bijna alle op dezen zoon over, ook was hij heer van Wedde, welke heerlijkheid hij in 1561, met toestemming des konings, verkocht aan Johan van Ligne, Graaf van Arenberg. Hij leidde een afgezonderd leven op zijn huis Toutenburg en onttrok zich eenige jaren voor zijnen dood geheel aan het gezelschap der wereld, waardoor hij, aan melankolie onderhevig, in een vlaag van toorn, zijn eigen knecht doorstak. Om voor dezen moord pardon te erlangen, moest hij eenen voetval voor de koningin landvoogdesse doen.

Hij overleed in Januarij 1570 op den huize Toutenburg, een onechten zoon, jonker Lodewijk genaamd, die in 1637 overleed, nalatende.

Zie *Overijss. Alm.* 1847, bl. 230, 234.

SCHENK VAN NIDEGGEN (MAARTEN), heer van Afferden en Blijenbeek, van adelijken geslachte in Gelderland geboren, afstammeling van Otto Schenk van Nideggen, ridder, heer van Walbek, drost te Wachtendonk. Ofschoon edel van geboorte, was hij gering van staat, en schaars met tijdelijke goederen bedeeld. Van zijne jeugd af omhelsde hij het krijgsleven, diende eerst kapitein Enkhuizen en vervolgens den heer van IJsselstein, als jongen, en begaf zich later met twee paarden in dienst van den prins van Oranje. Na de pacificatie van Gend maakte hij zich meester van het huis te Blijenbeek, aan de Maas, dat zijn neef toebehoorde en waarop hij aanspraak meende te hebben. Zulks werd hem geweigerd, en dien ten gevolge, en wijl hij een stichtschen vendrig had doorstoken, begaf hij zich in dienst van den hertog van Parma, brandschatte het geheele land van Gelder en maakte zelfs de stroomen onveilig. Toen daarop de staten onder kapitein Heegeman, het huis te Blijenbeek belegerde, kwam hij, tot ontzet van het slot met een deel paarden en weinige voetknechten, belegerde de belegeraars, dwong ze door hongersnood, tot een verdrag te komen, en deed, dit onaangezien, een hunner hoplieden, Harman Hoekes genaamd, om het leven brengen. Door dit en meer andere bedrijven vervulde hij dat oord met de schrik van zijnen naam. In 1579 veroverde hij door list de stad Deutekom, doch een andere dergelijke aanslag, mislukte, want met nog zeven zijner kapiteinen door Sigismund Kruitsbach omringd, en zeer gevaarlijk gewond, werd hij gevangen genomen. Het gelukte hem echter zijne vijanden te ontsnappen. Schenk, er steeds op uit den Stichsten alle mogelijke nadeel toe te brengen, besloot in 1580 het door Barthold Entes, in naam des prinsen van Oranje, belegerde Groningen, te hulp te komen. Hij trok met 14 vendels, waarover de heer van Billy kolonel was, derwaarts op weg. De gemagtigden der nadere vereeniging gaven den graaf van Hohenlo bevel Schenk te gemoet te trekken, doch deze, zijn togt naar Groningen opgevende, wendde het naar Zwolle, werwaarts Hoheulo hem volgde. Te Zwol had men de stichsche bezetting geweigerd, en de wethouderschap meende genoeg verzekerd te zijn, met het uitzetten eeniger verdachte personen. Doch de afgezette regenten hadden om Schenk gezonden, na, door ettelijke roomschgezinde boeren bijgestaan, de wapens te hebben opgevat. Ook de staatsgezinden waren op de been gekomen, bezetten de markt, ontvingen eenige versterking van volk, joegen de spaanschgezinden op de vlugt en namen toen een hollandsch vendel in. Ondertusschen was Schenk op weg naar Zwol, doch vernemende dat de staatsgezinden aldaar de overhand hadden, hield hij stil bij Hardenberg, vier mijlen van de stad. Hier ontmoette hij, den

17 Junij 1580, den graaf van Hohenlo, die van Zwol terugkeerde. De beide legers raakten handgemeen. Groot was het verlies aan de zijde der staatsgezinden, al hun grof geschut bleef in den loop, en zij verloren daarenboven wel 1500 man, en onder deze verscheidene bevelhebbers, dewijl van Schenk's volk geen 60 sneuvelden.

Het gerucht dezer nederlaag verspreidde zich schielijk door het gansche land en zij, die het gevaar door de vlugt waren ontkomen, bragten er de tijding van te Koevorden, werwaarts Schenk hen 's anderen daags volgde. Hij vond de plaats door de Staatschen verlaten, en veroverde haar dus, zonder eenigen tegenstand. Ook in het leger der Groningers ontving men berigt van de nederlaag, en de belegeraars braken, uit vrees dat Schenk hen op 't lijf mogt vallen, het beleg op, zochten een goed heênkomen en wierpen zich hier en daar in bezetting.

Hierop trok Schenk naar Groningen, waar hij met groote toejuiching werd ontvangen. Twee dagen later (20 Junij 1580) verliet hij wederom de stad en trok met den graaf van Rennenberg naar Delfzijl, 't welk hij terstond belegerde. Terwijl dat beleg werd voortgezet, rukte hij voor den Opslag, eene schans in dien oord, met eenige vendels, die voor Groningen gelegen hadden, bezet, die spoedig bij verdrag overging. Kort te voren hadden Rennenberg en Schenk met voordeel gevochten tegen eenige vendelen, door de Staten van Friesland, onder bevel van jonkheer Gerard van Renes. »Eenen aerd van dartele wreedheid (schrijft Hooft) toonde Schenk aan de gevangenen. Want nadat hij hen, door wel voedren en verbandt hunner wonden, met hoop en smaak aan 't leeven vervuld had, deed hij hen, bedaardes moeds, ombrengen, in 't aenzicht van Renes, die, zich beroepende op toezeg van behoudenis, hem gedaan als hij zich overgaf, ter naeuwernoodt, nevens vier andere, verbeeden werd." Delfzijl viel kort daarna Rennenberg en Schenk in handen.

Na den dood van Joris van Lalaing, graaf van Rennenberg, in 1581 te Groningen, droeg Parma diens zeer aanzienlijke ambten aan François Verdugo, een Spanjaard, die weleer stalknecht geweest was van den graaf van Mansfeldt, naderhand met diens natuurlijke dochter gehuwd en door bescheidenheid en krijgskunde vermaard was geworden, op. Schenk, die staat had gemaakt, Rennenberg te zullen opvolgen, vond zich teleurgesteld, en niet onwaarschijnlijk is het, dat hij nu reeds dacht om van partij te verwisselen, hoewel hij, in schijn, den Spanjaard getrouw bleef dienen. Nog in hetzelfde jaar toonde hij zijn heldenmoed bij de verrassing van Breda, doch in het volgend (1582), toen hij zich van Xanten in Kleefsland op weg begaf, om zich naar Gelderland of elders te begeven, werd hij (4 April) door de staatsche bezetting van Gelder gevangen genomen, en verkreeg eerst, na het betalen van een groot losgeld, zijn vrijheid. Na zijn ontslag trad hij met den graaf van Nieuwenaar, stadhouder van Gelderland, in heimelijke onderhandeling om van partij te wisselen en zich wederom in staatschen dienst te begeven. Een uur na middernacht van den 20 Mei 1585 kwam hij binnen Gelder, waar de koop met den gemelden graaf werd gesloten, onder voorwaarde, dat Schenk zijn slot Blijenbeek en zekere schans daaromtrent aan de staatschen zou overleveren; dat de algemeene staten hem van een veldmaarschalks-plaats of eenig ander krijgsambt zouden voorzien, en hij een behoorlijke wedde (ƒ1250 per maand) zou genieten. Men zou hem het verlies van Blijenbeek en zijn inkomsten, op ƒ4000 's jaars geschat, vergoeden, met een huis en inkomsten van gelijke waarde in Holland of Zeeland.

Op deze voorwaarden beloofde Schenk de zijde der Staten te zullen houden, 't welk ook getrouw door hem volbragt werd. Na het sluiten van het verdrag, keerde hij bij nacht naar Blijenbeek, ruimde het slot, bemagtigde nog, voor het einde van die maand, het slot te Overasselt bij de stad Grave. Diende hem het geluk niet bij het treffen tusschen zijne ruiterij en die van Tassis, in het volgende jaar (1586) diende het hem beter, toen hij, vernomen hebbende dat het klooster Beesterswaard door eenige Spaansche soldaten was ingenomen, met eenig volk te voet en te paard uit Venlo derwaarts trok, de Spanjaarden overviel, ze versloeg, tien of twaalf gevangen nam en het klooster in brand stak. Ook was het hem te voren gelukt den kornet van Appio Conti te slaan.

Weinige weken daarna, in den aanvang van lentemaand, besloot hij en Herman Kloet, overste van Nuis, op lastbrief van den verdreven keurvorst van Keulen, een aanslag op de stad Werle in Westphalen te ondernemen. Deze gelukte, en na de stad leeg geplunderd en verlaten te hebben, kwam hij met 30 der rijkste van den raad, nevens eenige welgestelde burgers, te Beek aan. Van daar vervoegde hij zich tot Leicester, die over zijn bedrijf zóó voldaan was, dat hij hem tot ridder sloeg en met een gouden keeten, ter waarde van ƒ 2000, beschonk. Dit geluk werd eenigzins vergald door het nadeel dat hem in hetzelfde jaar 1586 trof. Eer de stad Venlo door de Spanjaarden was ingesloten, had Schenk zich naar buiten begeven, om op zekere plaats een schans te stichten, met achterlating zijner gemalin nevens hare zuster. Toen het te laat was, zocht hij zich door het vijandelijk leger te slaan, zijne vrouw te verlossen en tevens de stad te ontzetten. Hij drong tot aan het verblijf van Parma door, doch het gansche leger in beweging ziende, was hij genoodzaakt af te trekken, en bragt het niet zonder verlies te Wagtendonk. De bezetting, op den moed van Schenk en dat hij zijne huisvrouw en gezin niet in den loop zou laten vertrouwende, gedroeg zich dapper; doch moest eindelijk voor de overmagt der burgerij, die haar met de wapens in de vuist, noodzaakte, de stad aan Parma over te geven zwichten. Bij 't verdrag werd de vrije uittogt voor Schenk's gemalin en schoonzuster bedongen, die er echter veel geld moesten laten.

Terwijl het beleg van Venlo werd voortgezet, voltooide Schenk de door hem begonnen schans, die sedert zijn naam (Schenkeschans) heeft gevoerd. Nog in hetzelfde jaar ondernam Schenk met eenige Engelschen en Hoog- en Nederduitschen een vruchtelooze aanslag op Nijmegen. Het stedeke Roeroort, in Januarij 1587 door hem veroverd, moest hij in April weder verlaten. Het gelukte hem ook, den 23 December van dat jaar, de stad Bonn aan den Rijn bij verrassing in te nemen. Niet lang had hij haar echter in zijne magt of de Spaanschen sloegen het beleg er voor. Zes maanden duurden het; Schenk hield sterk bij de staten aan om ontzet, doch, daar 's lands gereedste middelen ten dezen tijde, tot den oorlog te water moesten besteed worden, vond men zich buiten staat hem behoorlijk te hulp te komen, zoodat Schenk eindelijk moest besluiten den bevelhebber der stad te bevelen zich op de best mogelijke wijze met den vijand te verdragen, 't geen den 19 September 1588 geschiedde. Na het overgaan der stad besloot Parma het beleg van Rijnbeek, dat voor twee jaren was aangevangen, voort te zetten. Schenk, wien de zorg voor deze stad was aanbevolen, had zich, na het verlies van Bonn, die men, zijns oordeels, had behooren te ontzetten, zeer misnoegd getoond op de staten, tot zoo ver zelfs dat men hem te 's Hage van heimelijke aanslagen verdacht hield. Ook was zijn volk zeer muitziek, zoodat men van het behoud van Rijnbeek zich weinig beloofde. Zelfs liet hij zich verluiden dat hij den dienst der staten wilde verlaten, 't welk dezen voor Rijnbeek zeer bekommerd maakten. Hij verleende nogtans eenige hulp tot spijziging der benaauwde stad, en een weinig later werd hij in zoo verre tevreden gesteld dat hij, reeds gestoord op de Spaanschen, wegens het bemagtigen van zijn huis te Blijenbeek, zich andermaal bewegen liet om voorraad binnen Rijnbeek te brengen, 't geen in Julij 1589 gelukte. Met den aanvang van dit jaar smeedde hij andermaal een aanslag op Nijmegen, waartoe hem het heimelijk verstand, dat hij met eenige burgers dier stad hield, aanmoedigde. Gebrek aan volk en hoog water in de Waal waren oorzaak dat de onderneming geen voortgang had. In Augustus hervatte hij den aanslag en kwam, den tienden dier maand, in 't holle van den nacht, met 20 schepen en 5 pleiten, gepropt met krijgsvolk van 's Gravenwaard of Schenkerschans de Waal afzakken tot voor de stad. De St. Anthoni poort werd opengebroken, ook deed hij de ijzeren traliën uit een huis, waardoor hij op de markt meende te komen, breken. Het ongeluk wilde dat men hier juist bruiloft hield en op de been was. De toeleg kon derhalven niet verholen blijven. In een oogenblik raakte burgerij en bezetting in de weer, het ingenomen huis werd beschoten en overweldigd, en Schenks volk er uit en naar de poort verdreven. Eenige vaartuigen werden zoo sterk met volk overladen dat ze zonken of omsloegen. Schenk, die zwaar gewapend in een schuit was gesprongen, raakte, door 't omslaan er van, in 't water en zonk. Toen die van Nijme-

gen naderhand zijn lijk vonden; stelden zij het hoofd en vier deelen op en omtrent de St. Anthonis poort. Schenks soldaten namen er wraak over, op de Nijmeegsche gevangenen, waarop de markies van Vaozeben de stukken deed afnemen en in een kist begraven. Toen de stad, twee jaren later, aan de Staatschen was overgegaan, deed prins Maurits het lijk met groote pracht in de begraafplaats der hertogen van Gelder bijzetten. Zoo deerlijk een einde had Maarten Schenk van Nideggen, toen hij slechts het veertigste jaar zijns levens bereikt had [1].

Na zijnen overgang tot de zijde der staatsgezinden had hij zich, door zijne stoute ondernemingen, zóó gevierd gemaakt bij de Spanjaarden, dat de Spaansche schrijvers verhalen dat zijn ligchaam, nadat het uit het water was opgevischt, hen, die het aanzagen, nog schrik aanjaagde. Zoo gevreesd als hij van zijne vijanden was, zoo bemind was hij bij zijne vrienden en soldaten, die zijn onvermoeiden ijver, zijn kloekmoedigheid, zijne geschiktheid en andere hoedanigheden hoog waardeerden. Men wil echter, dat het hem wel nimmer aan moed, soms aan beleid en voorzigtigheid ontbrak. Drie dagen vóór zijn dood had hij op de Lipperheide, nog een hoop Spaanschen, die naar Friesland togen, geslagen. Hij had in huwelijk gehad de vrouwe van Afferden, of hij bij haar kinderen verwekte is onbekend. Hij moet aanzienlijke goederen bezeten hebben, wijl zijn volk, terstond na zijn dood aan 't muiten sloeg en volle betaling der achterstallige bezolding van zijne weduwe eischte.

Zie Bor; van Meteren; Hooft; Bentivoglio; Strada; Cerisier; Wagenaar; Kok; Bilderdijk; Arend; *Levensbeschrijving van eenige voorname meest Nederlandsche mannen en vrouwen*, tweede deel; van Kampen, *Karakterkunde der Vaderl. Geschiedenis*, D. I. bl. 488—490; Bosscha, *Nederl. Heldendaden te land*, D. I. bl. 189, 266, 288; *Chr. v. h. Hist. Genoots.*, D. VI. bl. 40 (zijn epitaphium) D. IV. bl. 134; *Overijsselsche Volks-Almanak* 1847, bl. 189; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SCHENK van CULEMBORG (Hubert), ridder, leefde in de eerste helft der 14 eeuw, was heer van Culemborg en een zeer vermogend man. In het *Chronicon auctius* van Beka uitgegeven door Antonius Matthaeus p. 239 leest men: »In den selven jaer, te weten 1346, vocht Bisschop Jan op Sinte Cecilien dach met Heer Hubrecht van Culenborg, Heer Robrecht van Arkel, Heer Jacob van Nyevelt t'Utrecht op die plaetse tegen die Guntlingen, die se verwonnen ende verdreven uten stadt ende daer was omtrent ses hondert."

Hij sneuvelde in 1347 op St. Praxidis dag omtrent Hasselt tegen de Luikerwalen. In dezen strijd kregen die van Luik toen dapper de nederlaag. Er bleven, meldt de Chronyk, 32000 man van de Luiksche zijde. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Jan.

Zie *Origines Culemb.*; Voet van Oudheusden, *Beschrijv. v. Culenb.*, D. I. bl. 31.

SCHENK of SCHENCK (Mr. Pieter), med. dr. en alchymist te Amsterdam in de 2de helft der 17 eeuw. Blijkens 3 actens gepasseerd voor den notaris Michael Bockz te Amsterdam, verstond hij de kunst van goud maken, »had hij gezonden en verzond hij nog in 1694, van goudt, 't geene selfs gemaeckt hadde en dagelijckx quam te maecken, veele groote en merckelijcke sommen; hadde gegeven aen sijn Hoogheyt tot subsidie van den oerlog, als anders tot onderhout van den Staet; dat hy Schenck hier door seer hoogh en waert bij zijn Hoogheyt was geacht; dat (hij) dagelijckx, wanneer (hij) maer begeerde daer omme bij sijn Hoogheyt quam en van den selven alles kreeg en obtineerde, wat (hij) begeerde, verthoonende op verscheyde tijden brieven, die bij syde van zijn Hoogheyt ontfangen te hebben, enz."

Zie *Chronyk v. h. Hist. Genoots.*, D. X. bl. 30 volgg.

SCHENCKELIUS of SCHENCKELS (Dominicus), omstreeks 1520 geboren te 's Hertogenbosch, waarnaar hij den bijnaam van Sylvius aannam.

Na in de geneeskunde te hebben gestudeerd, vestigde hij zich als doctor in zijn geboortestad, en werd tevens, onder Johannes Nemius, die omtrent 1554 rector der latijnsche school aldaar werd, praeceptor der lagere klassen aan die school. Val. Andreas noemt hem: »Vir de politiori literatura optime meritus."

Behalve eenige afzonderlijk uitgegeven Latijnsche gedichten (*carmina aliquot*) gaf hij in het licht:

Orationes Terentianae; cum Gramanica interpretatione. Sylvae Ducis 1557. 8°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 194; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 249; Paquot, *Mém.*, T. III. p. 185; Hermans, *Conspect. Omm. Cat.* p. 6.

SCHENCKELIUS of SCHENCKELS (Lambert Thomas), zoon van den vorige, den 7 Maart 1547 te 's Hertogenbosch geboren. Zeventien jaren oud vertrok hij naar Leuven, en Keulen (1565), waar hij zich in de letteren oefende, vervolgens werd hij onderwijzer te Elten, Tirlemont, Antwerpen en Mechelen. In 1576, toen hij slechts 29 jaren oud was, bekleedde hij reeds het ambt van rector der openbare school ter laatstgemelde plaatse. Omtrent dien tijd begon hij de kunst om het geheugen te oefenen te onderwijzen, welk onderwijs hij veertig jaren lang, eerst in de Nederlanden, vervolgens in Duitschland, Frankrijk (waar hij 12 jaren woonde) ja tot in Bohemen voortzette. In 1594 ontmoet men hem te Douay, in 1595 te Luik, in 1602 te Marburg in Hessen, in 1606 te Parijs, in 1609 te Toulouse, in 1610 te Castres, in 1616 te Praag, in 1620 te Fryburg; ook onderwees hij te Rouaan en elders. Hij leefde nog in 1624, 76 jaren oud.

Hij schreef vele werken, ook beoefende hij de dichtkunst. Zijn *Descriptio brevis praelii in Frisia* etc. is nog een ongebruikte bron.

Men heeft van hem:

Tabulas publicae scholae Mechliniensis', summam rei scholasticae complectens, auctore Lamberto Schenkelio, Dusilvio, ejusdem scholae Rectore. Antv. 1576. 12°.

Gratulatio in adventum Joannis Austriaci in urbem Mechliniensem. Lovanii 1577. 8°.

Gratulatio in adventum Alexandri Parmae Principis, aliorumque Regi Catholico militantium. Antv. 1578. 8°.

Grammaticae Latinae Praeceptiones, libris tribus, Antv. 1592. 4°.

Apologia Antithetica pro Rege Catholico. Antv. 1589. 8°.

Descriptio brevis Praelii in Frisiâ initi anno CIƆIƆLXVIII *maii, quo cecidit Joannes Ligny, Comes Arenbergius, Frisiae Gubernator.* Brux. 1590.

Preces aliquot de Natali Christi. Antv. 1592. 12°.

De Memoriâ, libri duo: in quorum primo, ex Auctoribus fide dignis, tractatur quam illa in quibusdam fuerit admirabilis, quas utilitates, et quam paene incredibiles, artificio adjuta, producat effectus. In secundo est Ars Memoriae, ex ipsis Thomâ Aquinate, Doctore Angelico, Aristotele, M. T. Cicerone, Fabio Quinctiliano, Philosophorum et Oratorum principibus, ac hujus etiam Artis fontibus, aliisque compendiose absoluteque et collecta et latiore explicatione illustrata. Duaci 1593. 2 Vol. 8°. Waarschijnlijk ook in *Variorum de arte Memoriae Tractatus.* Francof. 1678. 8°. Ook in 't Fr. »*Traité de la Mémoire avec l'art de la Mémoire.* Arras 1593. 12°. *Magasin des sciences, ou le vray Art de Mémoire couvert par Lambert Thomas Schenckelius; traduit et augmenté de l'Alphabet de Trothemius, par Adrian de Cuirot.* Paris. 1625. 12°.

Rhetorica Cornelii Valerii Ultrajectini per interrogationes et responsiones digesta. Antv. 1592. 12°.

Flores et Sententiae insigniores, ex Philippo Cominaeo, Joanne Froissardo, ex Lipsii libris Politiorum et de Constantiâ, et M. T. Cicerone selecti. Paris. 1606. 12°. Colon. 1615. 12°.

Elegiarum et Epigrammatum liber. Tolosae. 1609. 12°.

Lamentatio in obitum Henrici IV, et Gratulatio in proclamationem Ludovici XIII. Regum Galliae. Castresii. 1610.

Jovinianus Imperator, sive Historia fortunae adversae: cum Elegiis aliquot etc. Pragae 1617.

Methodus, sive Declaratio, quomodo Latina lingua sex mensium spatio doceri possit: accessit ejusdem Tractatus de utilitatibus et effectibus Artis Memoriae. Argentorati 1619. 12°.

Gazophylacium Artis Memoriae, in quo duobus libris omnia et singula ea, quae ad absolutam hujus cognitionem inserviant,

[1] Het geslacht Schenk van Nideggen heeft tot in onze dagen voortgeduurd. Een regter van dien naam zat omstreeks 1840 nog in de regtbank te Nijmegen.

reconditae habentur; 3°, de admirabili utilitate, et stupendis Memoriae artificio adjutae effectibus, in quibusdam viris praestantissimis, et Auctoribus fide dignissimis; 4°, de ipsa Memoriae Arte inquirendâ, fundamentis, methodo et praxi ejusdem, ex Philosophorum et Oratorum principibus, et aliis Auctoribus compendiose absoluteque et collectum et illustratum. Rostochii 1619. 12°. Venetiis 1619. 12°. *His accesserunt de eâdem Arte Memoriae adhuc quinque Opuscula, quorum primum Johannis Austriaci: secundum Hieronymi Marafioti: tertium Johannis Spangenbergii: quartum, Francisci Martini Ravillini: quintum Johannis Willisi.* Francof et Lipsiae 1678. 8°.

Ἔπαινος, sive Praeconium Matthiae Caesaris et Ferdinandi, coronati Rege Bohemiae et Hungariae. Tubergi Belgeiae 1620.

Tabula Prosodiae Latinae. Colon. 12°.

Schenckelius detectus; seu Memoria artificialis hactenus occultata, ac a multis quamdiu desiderata, nunc primum in gratiam optimarum Artium ac sapientiae studiosorum luce donata a d. A. P. G. S. P. D. Hanc artem Principes et alii Nobiles, cum ecclesiastici, tum seculares addidiscerant, exercuerunt, et mirifice probarunt, ut ex sequentibus notum fiet, Tantum scimus, quantum memoria tenentur. Lugd. Bat. 1617. 16°.

Val. Andreas houdt Joannis Papius Galbaeus voor den schrijver.

Zie de *Praefatio* van *Schenckelius detectus*; Sweertii, *Ath. Bat.*, p. 509; Val. Andreas, *Bibl. Belg*, p. 615; 616; Paquot, *Mémoires*, T. III. p. 235 suiv.; Foppens, *Bibl. Belg*, T. II. p. 101; Hoeufft, *Parn Lat. Belg.*, p. 70, 71; De Wind, *Bibl. v Nederl. Geschieds.*, bl. 232; Hermans, *Conspect. Gnom. Lat*, p. 12; Kobus en de Rivecourt.

SCHENKELIUS of SCHENCKELIUS (PETRUS), zoon van Antonius Schenkelius, een geneesheer te 's Hage, werd S. Th. Doctor te Douay, nam in Aalst het monnikegewaad aan, en trad te Gend in de orde der Augustijnen. Hij was een vroom man en een beroemd prediker.

Men heeft van hem:

Directorium Juris Pontificii et Explanatio terminorum Juris in Toleto occurrentium. Antv. 1628. 8°. achter *Summa casuum conscientiae, Francisco Toleto auctore.*

Elucidationes locorum difficiliorum Senecae et Horatii.

Conciones Dominicales. Antv. 1654, 1657. 12°.

Philomela mystica, sive Canticum Ecclesiasticum: Benedicite. 1669. Brux. in 12°.

Zie Val Andreas; Sweertius, Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II p. 1008; Jocher.

SCHEP (Kapitein). In *Le mémorable siège d'Ostende, décrit et divisé en douze livres par Christophe de Bonours, du Conseil de guerre et capitaine entretenu par sa Majesté.* Bruxel. 1628, wordt onder hen die zich in het beleg van Ostende (5 Julij 1601 tot 20 Sept. 1604) onderscheidden, gewond werden of sneuvelden, met anderen ook deze Schep genoemd.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, *Bijv. en Verb.*, bl 12.

SCHEP (WILLEM), te Amsterdam geboren, studeerde te Leuven in de godgeleerdheid, en verkreeg den rang van licentiaat in deze faculteit. Na den dood van Hendrik Meisitus, pastoor der parochie der Westerkerk te Amsterdam (8 April 1678), volgde hij dezen op. Ook werd hij vicaris generaal van het kapittel van Haarlem. Jan van Neercassel, apostolisch vicaris van Holland, benoemde hem tot zijn pro-vicarius. Hij deed echter afstand van deze betrekking, om zich op de godgeleerdheid in zijne moedertaal toe te leggen. Hij overleed te Amsterdam den 12 Mei 1702.

Paquot vermeldt van hem: *Uytlegging van het Catholyck Gheloof.* Amst. 1694. 12°.

Zie *Batavia Sacra*, T. II. p. 407, 408; Paquot, *Mém.*, T. II. p. 68; Glasius, *Godgel. Nederl.*

SCHEPENS (E. B. H.), med. dr. schrijver van eene *Diss. med. de haemophysi.* L. B. 1818.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.*, p. 315.

SCHEPERN (J. L. E.), van Saxe Gotha, kolonel kommandant, fungeerde als grootmajoor onder de orders van den gouverneur van Boetselaer, gedurende het beleg van de Willemstad in Maart 1793.

Zie P. van Oldenborgh, *De belegering en verdediging van de Willemstad*, bl. 139, waar ook zijn afbeelding voorkomt; Bosscha, *Neerl. heldend. te land.*, D. III. bl. 32.

SCHEPERS (WILLEM BASTIAANSZ.), schreef zich gewoonlijk Willem Bastiaensen, want Schepers schijnt een bijnaam te zijn geweest, misschien wel, omdat zijn vader scheepsbouwmeester was. Zijne nakomelingen voerden den naam van Schepers als familienaam. Hij werd in 1620 te Rotterdam geboren en was aan zeer aanzienlijke geslachten verbonden, zoo als aan dat van van der Dussen en Sas, gelijk blijkt uit Fennwerda. In een hands. van E. van Welsenes wordt hij genoemd: „een zeer notabel reeder en coopman, wiens gelijk nooyt in onse landen is geweest, die 12 groenlandvaarders, verscheiden galjoenen op Frankrijk en een aantal haringbuizen in zee had, die vele gebouwen, huisen en pakhuisen te Rotterdam stichtte en wonder veel heeft toegebracht tot de welvaart der stad."

Hij behoorde tot hen, die zich bij het oproer in 1672 te Rotterdam, opwierpen tot hoofden der burgerij, om uit naam van deze met de regering in onderhandeling te treden. Menigmaal vervoegde ook hij zich ten stadshuize om aan de wethouders nu deze dan geene voorslagen te doen; alle evenwel daarhenen strekkende, om de verheffing van Willem III tot stadhouder te bewerken. Zijn ijver bleef niet onbeloond. Bij de buitengewone verandering der regering, die, niet lang daarna te Rotterdam voorviel, las men ook zijn naam op de nominatie van nieuwe vroedschappen door de burgerij, of wel door twaalf der voornaamsten er uit gemaakt, en vervolgens den prins overhandigd. Ofschoon hij nooit in 's lands dienst ten oorlog had gevaren, benoemde hem Willem III in 1673 tot luitenant-admiraal van Holland en West-Friesland bij het admiraliteits collegie van het noorderkwartier. Na de verheffing van C. Tromp tot luit.-admiraal-generaal, bij dat van Amsterdam, eindelijk, na het overlijden van den luit.-admiraal Aert Jansse van Nes, bij dat van de Maze.

Hij diende in 1674 en voerde in 1677 het bevel over een eskader, gezonden om de Deenen tegen de Zweden bij te staan. Even voor zijn aankomst, behaalde de Deensche zeemagt twee luisterrijke overwinningen op de Zweden. Te Kronenburg ontving hij de tijding te laat om er deel aan te nemen. Hij leende echter de hand tot het bemagtigen en vernielen van drie der beste schepen van de Zweedsche vloot. Later beproefden hij en Tromp te vergeefs de Zweedsche oorlogschepen te Calmar te vernielen, verwoestte de omstreken van Calmar en het eiland Oland te vuur en te zwaard, begunstigde de landing op het eiland Rugen en bevorderde aldaar de belangen van Denemarken. Kort voor zijn vertrek uit Denemarken, werd hij ten hove ontboden en door den koning in eigen persoon, onder vele verpligtende bewoordingen van dankzegging voor zijne met 's lands schepen bewezene diensten, tot den adelstand verheven en in eigen persoon met de ridderorde van de Dannebrog omhangen. Eerst weigerde hij die orde, „omdat hij zich die eere niet waardig keurde en zoodanige onderscheiding strijdig met de voorouderlijke eenvoudigheid en de begrippen van zijne landgenooten oordeelde."

Eerst toen de koning hem eigenhandig met dezelve in zijne binnenkamer versierde, liet hij zich tot het aannemen bewegen, „omdat hij dezelve met geen fatsoen in zoo eene actie kon weigeren."

In 1676 had hij het bevel over een eskader tegen de Duinkerkers, dat gewigtige diensten aan den koophandel en zeevaart bewees. Een tweede togt naar het noorden deed de luitenant-admiraal Schepers, in den jare 1683, als bevelhebber eener vloot van vier en twintig oorlogschepen. Hij verscheen met deze voor Gothenburg, doch vertoefde er slechts kort, zonder iets merkwaardigs te verrigten. In 't wederkeeren naar het vaderland en terwijl hij het gat van Texel bijna bereikt had, bejegende hem een zware ramp. Hij werd van zulk een geweldigen storm beloopen, dat 7 of 8 zijner schepen verongelukten; sommige met verlies van al het volk, andere met behoud van weinig manschappen. Dat hij in hooge gunst stond bij Willem III en deze groot vertrouwen in hem stelde, blijkt uit de eer hem aangedaan bij 's prinsen overtogt naar dat land om de kroon van Engeland te aanvaarden (1688). Nevens den vice admiraal van Styrum trad hij met zijne hoogheid aan boord van het fregatschip, dat, onder bevel van kapitein van Esch, den prins zou overvoeren.

Hij nam ook deel aan den zeeslag bij la Hogue en de

overige krijgsverrigtingen in 1692. Bij gelegenheid der zware toerusting te Duinkerken, om Jacobus op den troon van Engeland te herstellen, kreeg hij van de algemeene staten last om 15 transportschepen te Rotterdam aan te nemen (1696). In 1690 werd hij door de regering gelast een oproer te Rotterdam te bedaren.

Hij overleed in 1704 te Rotterdam.

Er is een portret van Schepers, namelijk: eene steendruk van I. D. Steuerwald, naar eene teekening in de verzameling van Mr. J. C. de Jonge, folio. Zie die ook in *'t Neerl. Held. t. Zee.*

Zie *Verhaal der Muiterye te Rotterdam*, ms.; Valckenier, *Verw. Europa*, bl. 751 volgg.; *Holl. Merc. v.* 1677, bl. 163—179, 1688, bl. 286; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XIV. bl. 76, 194, 443, D. XV. bl. 127, 476, D. XVI. bl. 113; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; de Vries en de Jonge, *Penningk.*, D. II; de Jonge, *Ned. Zeew.*, D. III. *a.* bl. 324, 456, *b.* bl. 11, 72—75, 87—93, 255, 394, 441, D. IV. *a.* bl. 23, 305, *b.* bl. 35; *Negociations du Comte d'Avaux*, T. I. p. 366, T. II. p. 1; *Chronyk v. h. Hist. Genoots.*, D. V. bl. 64, 66, 67; (Brief van hem); Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SCHEPMOES (Abraham), Amsterdamsch schipper. Op den 27 April 1673 ontdekte die zeeman op de Noorweegsche kust een Schotschen kaper, gewapend met 14 stukken en ruim voorzien van manschappen. Terstond nam hij de noodige maatregelen tot verdediging, alhoewel zijn schip, *de Kroon*, slechts tien stukken en vijftien man voerde. Straks poogde het vijandelijke schip hem aan boord te leggen, maar werd zoodanig tot driemaal toe door Schepmoes ontvangen, dat het zich gedwongen zag, af te houden. De kaper beproefde dit op nieuw aan bakboord, maar met gelijken uitslag. Eindelijk bereikte hij, na lang schieten, zijn oogmerk, entert aan stuurboord, en maakte zich met dertig man meester van den bak, wijkende de stuurman van Schepmoes naar de hut, die hij eenigen tijd alleen mannelijk verdedigde. Inmiddels ging Schepmoes zelf voort hevig met het benedenste geschut te vuren en maakte het den vijand zóó bang, dat hij moest afwijken. Onder de verwarring, hieruit ontstaan kreeg de stuurman bijstand. Nu werd uit twee stukken geschut, met dubbel scherp geladen, op de overgekomene Schotten onophoudelijk geschoten, die zoo wel getroffen werden, dat zij, met achterlating van twee dooden, eenige wapenen en een vlag, den Nederlandschen bodem met overhaasting moesten ontruimen. De kaper, die gansch reddeloos geschoten was, en niet minder dan 15 dooden, waaronder de kapitein, luitenant en 30 gekwetsten telde, verliet kort daarna, den kloeken Schepmoes, die behouden het vaderland bereikte.

Zie *Holl. Merc.*, Mei 1673; *Ontroerd Nederl.*, D. II. bl. 95; J. C. de Jonge, *Gesch. v. Neerl. Zeew.*, D. III. *a.* bl. 384, 385.

SCHEPP (J. C.). Kramm zag van dezen kunstenaar een in was geboetseerd hout-relief, in een kastje, met glas, ongeveer h. 3, br. 4 palm Ned., voorstellende *het Gehoor en het Gevoel*, door boeren-figuren, in den trant van Teniers, vooral wat de hoofden betreft, vrij goed uitgevoerd.

Zie Kramm.

SCHEPP (S. J. H.), hofgraveur van prins Willem V te 's Hage.

Men heeft van hem:

*Medalje op het II*de *jubilé der verlossing van den Briel en van Vlissingen* (1772).

Eerepenning der Maatschappij van Landbouw te Amsterdam (1776).

Medaljepenning, om te dragen, op den *Slag van Doggersbank* 5 Aug. 1781. Zij gaat in prent uit.

De groote gouden Medailje, waar op het *Borstbeeld*, met omschrift: *Carol. Wilhelm. Fred. Duc. Brunsvic. Borus. exercit. imperator*, op de keerzijde, *drie kronen*, *door elkåar gevlochten*, met dit omschrift: *Avitae libertatis asseriori. ord. Holl.* etc. 11 Nov. 1787.

Hij heeft ook in edelgesteente gesneden en portretten in basrelief van de vorstelijke familie geboetseerd, die in pleister gegoten, destijds algemeen waren, als ook van bijzondere personen, als van *Petrus Camper*, *J. Lublink de Jonge*, *J. Hop* en *H. Vosmaer.*

Zie Kramm; Wap, *Astrea* 1855, bl. 405; *Praaltooneel der gezegende omwenteling enz.*, bl. 186.

SCHEPPEN (G.), dichter uit de 2de helft der 17de eeuw. Men vindt twee gedichten van hem vóór Lambrecht, *Vlaemsche Vredevreucht*, 's Hage 1659. Zijn spreuk was. *Bemint uwen Schepper.*

Zie Heringa, *Naaml. v. dichters*, bl. 75.

SCHEPPER (Lambertus), Latijnsch dichter in het laatst der vorige eeuw, uit de school van P. Burmannus Secundus.

Men heeft van hem:

Carmina Juvenilia Gerardi Hooft Junioris, *Laurentii van Santen*, *Henrici Zachariae Coudero*, *Lamberti Schepper. Amstel. apud viduam et filium C. van Tongerlo. Anno* 17.

Zie Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 242.

SCHEPPER (Emilius Josinus de), jongste zoon van Barthold de Schepper, luitenant-kolonel van een regiment infanterie en van Henrika Maria Verhoeff, werd den 27 Mei 1736 geboren te Deventer. Op den 22 Mei 1770 werd hij aangesteld tot Grietman van Ferwerderadeel. Behalve dat was hij Volmagt ten Landsdage, Lid ter Admiraliteit van Friesland en Meesterknaap in het Jagtgeregt. Voor zijne komst in Friesland was hij kommandant van een oorlogsvaartuig geweest. Hij woonde als Grietman op Harsta-state te Hoogebeintum, en overleed den 10 Aug. 1790.

Hij huwde den 13 Junij 1762 te Heerenveen met Amelia Coehoorn, dochter van Daniel de Blocq van Scheltinga, burgemeester van IJlst, en van Aletta Catharina Lycklama à Nyeholt. Zij schonk hem vier kinderen, twee zoons en twee dochters.

Zie van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 58.

SCHEPPER (Isaäk de), doctor in de regten, werd secretaris van de Staten van Friesland en den 10 Aug. 1677 Grietman van Achtkarspelen. Hij was een goed dichter en vervaardigde een fraai vers ter eere van Simon Abbes Gabbema, historieschrijver van Friesland, toen deze de werken van Gijsbert Japiks uitgaf. Hij had het eerst zitting in de Staten, toen in 1678 de erfstadhouder tot rector magnificentissimus van de hoogeschool te Franeker werd benoemd. In 1686 was hij commissaris politiek bij de synode te Franeker. Hij overleed den 9 Mei 1688. Hij huwde Hilck of Helena, dochter van Aulus van Haersma, Grietman van Smallingerland, bij welke hij geene kinderen had.

Zie *Wapenb. Haersma*, Gen. 5; G. Japiks, *Friesche Rijmlerij*, Leuw. 1681; *Charts*, D. V. bl. 1134; van Sminia, *N. Naaml. van Grietm.*, bl. 111; *Stamboek van vroegeren en lateren Frieschen Adel*, bl. 335 en *Aanteek.* bl. 224.

SCHEPPER (Jan de), vice-admiraal van Vlaanderen, beroemd door het deel dat hij nam aan de zeeslagen, onder Philips de Schoone tegen de Engelschen en den hertog van Glochester. Ook streed hij te land tegen de Franschen. Hij huwde P. Winnoe.

Zie M. le Bon de Saint-Genois et G. A. IJssel de Schepper, *Missions diplomatiques de Corneille, Duplicius de Schepper dit Schepperus*, p. 22.

SCHEPPER of SCHEPPERS (Cornelis Duplicius de), kleinzoon van den vorige, zoon van Jan of Jacob de Schepper, burgemeester van Duinkerken (1511—1518) en van Gislaine de Severin, werd te Nieuwpoort geboren. Zijn eerste opvoeding genoot hij van zijn oom L. de Schepper, pastoor van Ekelsbeke, in de kasselany van Kassel. Vervolgens bezocht hij de hoogeschool te Parijs en studeerde in de dialectica en physica zóó, dat hij den *gradus primus in promotione* verwierf, zoo als de geneesheer Iheremias Thriverus Brachelius (de Brakele), die hem zijn *Paradoxa de vento, aere, aqua et igni* (Antv. 1545 8°) opdroeg, meldt. De jonge doctor bleef nog eenigen tijd in Frankrijk, om zich in het Fransch en de oude talen te oefenen, en zich vooral op de geschiedenis, arithmetica en astronomie toe te leggen. Van Parijs begaf hij zich naar Leuven, waar hij nog eenigen tijd de akademische lessen bijwoonde, blijkens zijne *Quidlibetica*. Volgens getuigenis zijner tijdgenooten muntte hij in de geschiedenis en wiskunde uit, en had een buitengewone taalkennis. „Scepperus," schreef Erasmus, „praeterquam quod in omni disciplinarum genere versatus est, pari facilitate, et solutam orationem texit et carmina." Zijn verblijf was echter te Leuven kort van duur. Reeds in 1520 ontmoeten wij hem te Brugge gehuwd met Elizabeth Donche uit een der

aanzienlijkste geslachten van Vlaanderen. Kort daarna trad hij in dienst van Christiaan II, koning van Denemarken, toen deze naar de Nederlanden de wijk had genomen (1523). Op zijn last nam Schepper 's konings verdediging op zich tegen de schimpschriften van diens oom, Leopold van Holstein. De door hem geschreven Apologien verschaften hem grooten roem. Zij zijn gerigt tegen de beschuldigingen van de Lubekkers en tegen Frederik van Holstein. In 1524 zond Christiaan hem als zijn gezant naar Spanje om het huwelijksgift van Isabella, zuster van Karel V, met welke hij gehuwd was, te vorderen, den keizer te verzoeken Frederik, hertog van Holstein, in den rijksban te doen, en hulp aan den ridder Sebastiaan Norby, zijn dapperen verdediger, die nog het eiland Gothland voor hem in bezit hield, te verleenen.

Te vergeefs poogde Schepper zijn last te volvoeren en keerde in Junij 1525 in de Nederlanden terug, na voor den Deenschen koning een brief van Karel te hebben verkregen, waarin hij der gouvernante Margaretha beval toe te staan, dat Christiaan eene vloot uitrustte en soldaten wierf voor zijne expeditie naar Denemarken, als ook brieven aan alle Duitsche vorsten, om ze uit te noodigen aan Christiaan hulp te verleenen en zich van alle tusschenkomst ten gunste van den hertog van Holstein te onthouden. Margaretha weigerde Christiaan's plannen te begunstigen, doch de koning rustte echter een kleine vloot uit. De onderneming mislukte. Christiaan hier over woedend, beval zijnen kanselier een memorie op te stellen tegen Joachim Wullenwever, een raadsheer te Hamburg, die in den senaat gestemd had voor de doodstraf der aanhangers van den koning van Denemarken, in zijne expeditie, tegen den zin van Margaretha ondernomen, krijgsgevangen gemaakt. Het factum, door de Schepper uitgegeven voert tot titel: *Actie von coningliche Ma^tt ende kungliche werde van Dennemarcken tegen Joachim Wullenwever.*

Den 19 Junij 1526 (n. st.) was de Schepper, de koning en diens getrouwe secretaris tegenwoordig bij het sterven der koningin Isabelle, op het kasteel van den abt van St. Pieter te Zwijnaarde bij Gend.

Toen Christiaan zich verpligt zag zich van zijne officieren en dienaars te ontslaan, zond Margaretha, die groote achting voor de Schepper had, hem naar Spanje, en beval hem den keizer aan, in geval deze hem kon gebruiken. Ofschoon niet meer in dienst van Christiaan, ging de Schepper echter voort diens belangen, waar hij kon, te behartigen. Christiaan beloonde de gehechtheid van zijnen vice-kanselier door hem in 1528 tot heer van Yaemtland te benoemen.

Karel V benoemde hem tot zijn raad en secretaris van staat, hetgeen de jalouzij der hovelingen opwekte, waarover de Schepper zich in een brief uit Burgos van 24 Januarij 1528 aan Christiaan bitter beklaagt. In dit zelfde jaar zond de keizer hem naar Schotland om de hulp van dat koningrijk tegen Engeland in te roepen, vervolgens moest hij zich naar Polen begeven om koning Sigismond te bedanken, dat hij de partij van zijn schoonbroeder Jan Zapolya tegen Ferdinand van Oostenrijk in de Hongaarsche zaak niet had omhelsd.

In Spanje teruggekeerd, hervatte hij zijn ambt van secretaris van staat, en in deze betrekking volgde hij in 1530 den keizer naar Bologne, was bij diens krooning tegenwoordig, en ging met hem naar den beroemden rijksdag te Augsburg.

In Mei 1531 zond hem de keizer naar de Staten van Hongarije, om een verdrag te sluiten tusschen den Roomsch-koning en Jan Zapolya, waywode van Transilvanie, diens mededinger naar de kroon van dit koningrijk, doch nog vooraf naar den kardinaal-aartsbisschop van Mentz en Frederik keurvorst van de Paltz, om zich met de zaak der Lutherschen, die Karel boven alles ter harte ging, bezig te houden. Toen hij zich van de laatste zending tot genoegen van zijnen zender had gekweten, kreeg hij bevel, voor hij naar Hongarijen vertrok zich naar de katholieke kantons van Zwitserland te begeven, en hen van de hulp van den keizer te verzekeren, zoo zij in hunne worsteling met de protestantsche kantons volhardden. In 1532 begaf hij zich naar het hof van Ferdinand, doch was niet tegenwoordig te Altenburg, waar den 7 Februarij de conferentiën tusschen den roomschen keizer en den waywode geopend zouden worden, daar Ferdinand hem naar Konstantinopel zond om over de voorwaarden van een duurzamen vrede te handelen. Den 12 April 1533 verliet hij Weenen, vereenigde zich te Fiume met zijn ambtgenoot Verpasiaan de Zara, ook als gezant derwaarts gezonden, en kwam den 20 Mei te Csegmege, in de nabijheid van Konstantinopel. Door zijn voorzigtigheid en bekwaamheid mogt hij daar, waar reeds vier ambassadeurs schipbreuk hadden geleden, slagen, en de grondslagen leggen tot een duurzamen vrede met den sultan, en alzoo een der moeijelijkste negotiatiën, waarvan de geschiedenis der 16de eeuw melding maakt, ten einde brengen. Den 16 Julij van dat jaar verliet hij Konstantinopel en kwam in September te Weenen terug. Van Weenen ging hij naar de Nederlanden, doch in December kreeg hij bevel zich naar Monzone in Spanje te begeven, waar zich Karel bevond. Deze was hoogst voldaan over zijne verrigtingen in Turkye en belastte hem met een nieuwe zending derwaarts.

Ofschoon hij thans niet mogt slagen, was Karel echter hoogst tevreden over hetgeen hij hem mededeelde nopens den toestand van het Turksche rijk, benoemde hem tot lid van zijn geheimen raad der Nederlanden, met den titel van meester der requesten en gaf hem verlof naar de zijnen terug te keeren, om van zijne vermoeijenissen uit te rusten, hij moest zich echter gereed houden, naar Duitschland te vertrekken, om te beletten dat de Duitsche vorsten zich door de intrigues van den koning van Frankrijk niet lieten verleiden. Kort na zijne aankomst zond de gouvernante hem naar den landdag (diète) te Lunenburg om de belangen van den Nederlandschen koophandel te behartigen, en naar den Paltzgraaf Frederik om bijstand, ten einde Christiaan op zijn troon te herstellen en gaf hem, aan Godschalck Eriksen, en Maximiliaan van Bourgondie het bevel over de vloot, die naar Koppenhagen was bestemd. Terwijl men zich bezig hield met het toerusten dier vloot, gaf Koppenhagen zich, na een beleg van meer dan een jaar, over, en was de zaak van Christiaan voor altijd verloren. Toen de oorlog met Frankrijk in den aanvang van 1536 op nieuw was ontvlamd, wenschte de keizer de protestantsche vorsten aan zich te verbinden. Het was wederom de Schepper die daartoe door hem werd gebruikt. In Februarij 1537 werd hij door de gouvernante gelast zich met haren secretaris Matthijs Strick naar Aken te begeven, om er met de gezanten van den aartsbisschop van Keulen te handelen over de praeliminaires van een of- en defensief tractaat tusschen de Nederlanden en het keurvorstendom van Keulen te sluiten; een tractaat dat de keizer en de gouvernante begeerden, om zich tegen hun onverzoenlijken vijand, den hertog van Gelder te waarborgen. In Maart daaraanvolgenden zond hem Maria naar Smalkalde om de belangen van den keizer bij de protestantsche vorsten te handhaven. Tevens moest hij zich naar den graaf van Neuenaar, den aartsbisschop van Keulen en den hertog van Saksen begeven, om over de Deensche zaken te handelen. Ten gevolge hiervan werd den 4 Mei 1535 te Brussel een verbond gesloten, dat zeer gunstig voor den Nederlandschen koophandel in het noorden was. Hierop werd de Schepper naar Gend gezonden om die stad te bewegen haar contingent te geven tot de buitengewone subsidie van twaalf honderd duizend gulden voor oorlogskosten tegen de Franschen. Daar Gend tot de betaling niet kon besluiten, wist de gouvernante, na zich heimelijk met hare zuster Eleonora, koningin van Frankrijk, verstaan te hebben, te Therouane een wapenstilstand met Frankrijk te sluiten, waarna zij de Schepper naar den keizer in Spanje zond, om deze wapenstilstand te ratificeeren en hem tevens de weigering van Gend tot betaling mede te deelen.

In korten tijd legde hij den weg af, en naauwelijks te Brussel teruggekeerd, vertrok hij (20 December 1537) met Philips de Croy, hertog van Aerschot en Lodewijk Schorre, president van den geheimen raad, op nieuw naar Spanje om den keizer over de Gendsche zaak te onderhouden, en hem de voorwaarden van een vrede met Frankrijk voor te leggen. In 1538 ontmoeten wij hem op de bijeenkomsten te Nice en Villefranche tot het sluiten van dien vrede. De keizer benoemde hem hierop tot raad van state. Bij gelegenheid van het oproer te Gend, in 1539, zond de keizer de Schepper met een brief derwaarts. Hij overhandigde hem,

doch trachtte te vergeefs de stad tot gehoorzaamheid te brengen. De overkomst van den keiser werd nu noodtakelijk, en de Schepper vertrok naar Frankrijk om, daar de keizer door dit land zou reisen, alles daartoe in gereedheid te brengen. Hij ontmoette Karel te Bayonne, en nam deel aan de prachtige feesten, te Parijs bij gelegenheid zijner komst aldaar gegeven, en vergezelde hem naar de Nederlanden (1 Jan. 1540). Ondertusschen waren er nieuwe beroeringen in Hongarijen ontstaan. Ferdinand werd door de oproerige magnaten uitgenoodigd om zich van dat gedeelte van het koningrijk meester te maken, dat aan Jan Zapolya, gedurende zijn leven verzekerd was. De Roomsch koning wilde echter niets zonder medeweten van zijn broeder ondernemen. Deze wantrouwig en voorzigtig, wilde zich eerst van den waren toestand der zaken in Hongarije vergewissen, en zond de Schepper derwaarts.

Na deze taak, tot genoegen van zijn zender volbragt te hebben, werd hij, in weerwil zijner klimmende jaren, met nieuwe zendingen belast. De gouvernante zond hem in 1541 naar Frankrijk, waar op nieuw tusschen Frans I en den keizer vijandelijkheden waren uitgebroken. Nauwelijks was hij uit Frankrijk, waar hij den koning had overgehaald niets voor dat de keizer uit Algiers was weergekeerd, te zullen ondernemen, teruggekeerd of hij werd naar Duitschland gezonden om den landgraaf van Hessen te bewegen in den oorlog tegen Frankrijk, zoo al den koning geen hulp te verleenen, ten minste onzijdig te blijven. In 1542 zond Maria hem naar den landdag te Spiers, om de staten van het rijk tegen de bedriegelijke streken en intrigues der Franschen te waarschuwen. Ook had hij last verscheidene beroemde veldoversten in keizerlijken dienst te nemen.

Ondertusschen was de oorlog met Frankrijk en den hertog van Kleef uitgebroken, de hertog van Orleans in Luxemburg en Maarten van Rossum, maarschalk van Gelderland, in Brabant gevallen. De gouvernante bevreesd dat de protestantsche vorsten, vooral de aartsbisschop van Keulen en de landgraaf van Hessen, den laatsten mogten bijstaan, haastte zich de Schepper naar die vorsten te zenden. Ook hier in slaagde hij. De gouvernante die niets liever wilde dan tijd winnen, tot de wederkomst van den keizer uit Algiers, poogde, op raad van den landgraaf Philips, een wapenstilstand met hertog Willem van Kleef te sluiten. Men kwam wel daartoe te Aken bijeen, doch zonder gevolg. Na de terugkomst van den keizer zond hem de gouvernante naar Bremen om deze stad te bewegen op geen landen, die met den keizer in oorlog waren, te varen (en dus ook niet op Denemarken) en naar Oldenburg, om graaf Christophel te verzoeken troepen tegen Holstein te werven.

Ondertusschen was de Schepper benoemd tot tresoriergeneraal der spaarkast (trésorier général de l'éparque) en klom zijn invloed bij den keizer tot zulk eene hoogte, dat Viglius zich zelve hem aanbeval om een gunst van den keizer te verwerven. Niet minder stond hij bij de koningin Maria in aanzien. »Il est homme de reputacion et de savoir, lesquels sont tant par tout lieu cher semés," schreef zij aan haren broeder Ferdinand. De Schepper onderscheidde zich vooral door onvermoeidde werkzaamheid, waarvan hij nieuwe proeven gedurende deze oorlog met Frankrijk gaf. Na het einde van den oorlog (1544) mogt hij eenigen tijd van zijn schier onafgebroken reizen rusten en zich aan zijne betrekkingen van raadsheer van staat en tresorier-generaal wijden.

In 1545 zond de gouvernante hem als buitengewoon gezant naar den koning van Engeland, om hem eene wapenstilstand voor te stellen, ten einde gedurende deze over den vrede te handelen. De Schepper mogt in zijne zending gelukkig slagen. In het volgende jaar werd hij op nieuw naar Engeland gezonden en met Adriaan de Croy, heer van Reulx, Maximiliaan van Bourgondië, heer van Beveren, naar Zeeland, »om in Walcheren sommige sterckten en forteressen te doen maken."

Ook ontving hij last van de gouvernante naar Karel V te vertrekken om dezen voor de dreigende houding, die de koning van Frankrijk nam, te waarschuwen en hem aan te raden, of omtrent de Duitsche vorsten toegeeflijker te zijn of met Frankrijk een overeenkomst te sluiten, ten einde een nieuwen oorlog te voorkomen.

Dit was zijn laatste gezantschap. In Nederland teruggekeerd, hernam hij zijne post van raad van staté en werd op nieuw met al hetgeen de verdediging des lands en de openbare werken betrof, belast.

Hij overleed te Antwerpen den 28 Maart 1555 (n. st.) in den ouderdom van ruim 52 jaren. Hij huwde 1. Elizabeth Donche, den 20 Aug. 1549 gestorven, 2. Margaretha Leonis.

Hij liet geen mannelijke kinderen na. Zijn eenige dochter Anna huwde Cornelis van Corenhuuse, die in 1616 in den ouderdom van 95 jaren overleed. Zijn overschot rust in de parochiale kerk van Eecke, in de nabijheid van Gend, waar men nog heden zijn graftombe vindt.

Hij schreef:

Assertionis Fidei adversus Astrologos, sive de significationibus conjunctionum superiorem Planetarum anni millisimi quingentesimi vicesimi quarti, ad Rmum Cardinalem dominum Erhardum à Marka, Archiepiscopum Valentinum, Episcopum Leodiensem — Cornelio Sceppero, Neoportuensi Philosopho, authore libri sex. Antv. 1523 in fol. Colon. 1547 in fol.

Apologeticum pro jure ac defensione Principis sui Christierni, Daniae regis, in Belgium profugi. 1524. 4°.

Elegia in mortem Serenissimae Principis Isabellae, Daniae, Suetiae ac Norvegae Reginae, gegraveerd op een koperen plaat in de abdij kerk van Mont-Blandin te Gend, ook gedrukt te Antwerpen bij Joan Graphaeus 1523, ook achter *Rerum Belgicarum libri XV* van Pontus Heuterus, in de *Deliciae orbis Christiani* van Fr. Sweertius en in de *Flandria illustr.* van Sanderus (edit. III. p. 257).

Ook is hij waarschijnlijk de uitgever van:

Rerum a Carolo V, Caesare Augusto, in Africâ bello gestarum commentarii, elegantissimis iconibus ad Historiam accommodis illustrati. Antv. 1555. kl. 12°. Paquot geeft den inhoud van dezen bundel op.

Orationes Quodlibeticae habitae Lovanii.

Recueil du Voyage du Sr Corneille Duplex Schepperus au grand Turck, descrit par luy mesme, hands. weleer in bezit van den ridder Camberlijn, uitgegeven met den titel: *Missions diplomatiques de Corneille Duplicius de Schepper, dit Schepperus, ambassadeur de Christiern II, de Charles V, de Ferdinand I et de Marie, Reine de Hongrie, Gouvernante des Pays-Bas de 1523 à 1553, par M. le Bon de Saint-Genois, Professeur-Bibliothecaire à l'Université et échevin de la ville de Gand, et G. A. Yssel de Schepper, Membre des États de la Province d'Overyssel* (Pays-Bas), Bruxelles 1856. 4°.

Zie *Marchantius Flandria. Comment. lib. V descripta.* Antv. 1548, p. 57; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 208; Sanderus, *Flandria illustr.*, T. III. p. 338; Foppens, *Bibl. Belg.*; Sweertii, *Ath. Belg*, p. 184; Brachelius, opdr. van zijn *Paradoxa de vento, aere et igni*, D. Erasmi, *Opera Omnia*, T. I. p. 1042 (Lugd. Bat. 1703 fol); Allen, *Comment. de rebus Christiani secundi expulsi* (Hafniae 1844) p. 41; Pauli Jovii, *Elogia vir. literis illustr.* (Bas 1577) p. 145; Hoynck van Papendrecht, *Anal Belg.*; De St. Genois, *Voyageurs Belges*, T. I. p. 43—46; *Messager des Sciences hist. en Belgique*, L. XXIV. Année 1850, p. 153, 1857, p. 1—27. *De Saint Genois, Recherches sur le veritable nom, le lieu de naissance, la famille et les annonces, la sepulture et les écrits de Corneille de Scepper, dit Scepperus* in *Messager des Scienc. Belgiq.* 1856; Faulconnier, *Hist. de Dunkerque*, T. I. p. 46; Paquot, *Mém*, T. XII. p. 301; de Smet, *Bulletins de l'Acad royale de Bruxelles* 1843, T. X. 2. p. 67; *Trésor national*, (article de M. Altmeijer) 1, 301; Altmeijer, *Rélations*, p. 136; *Annales de la Société d'Emulation*, p. 354, 358—360; Henne et Wauters, *Hist. de Bruxelles*, T. III. p. 515, Christijn, *Tombeaux des hommes ill. du Cons. Privé*, 2 edit. pp 33—34; A. de Gevay, *Actenstücke zur Geschichte der Verhältnisse zwischen Oistenreich, Ungern und der Pforte im XVI und XVII Jahrhunderte aus Archiven und Bibliotheken*, T. II; Lanz, *Staats. Papiere* etc. p. 41, I. 416, 455, 456; Reygersbergh, *Chr. v. Zeel.*, D. II. bl. 482; *Belg. Museum*, D. II. bl. 223 volgg.; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. V. bl. 400; Cerisier, *Hist. des Provinces unies*, T. II. p. 597.

SCHEPPER (Cornelis de), neef van den vorige, die een niet onbelangrijke rol speelde in de geschiedenis der onlusten, en in 1566 het smeekschrift der Edelen teekende.

Zie *Messager des Sciences* 1856; *Missions diplomatiques du conseiller Duplicius de Schepper*, p. 105.

SCHEPPER (Gerard Antoni IJssel de), zoon van Jan Wolter Jacob IJssel de Schepper, en Wilhelmina Henriette Vijfhuis, werd den 30 Mei 1810 te Deventer, waar zijn vader burgemeester was, geboren. Na de gewone

scholen doorloopen te hebben, bezocht hij de Latijnsche scholen, aan de leiding van dr. J. Brawn toevertrouwd, begon vervolgens onder den hoogleeraar Duymaer van Twist aan het Deventer Athenaeum zijne juridische studiën, zette die, na met de Leidsche studenten den tiendaagschen veldtogt mede te hebben gemaakt, te Leiden voort en promoveerde aldaar den 14 Julij 1834, na openbare verdediging eener dissertatie *de cessu in conventionibus secundum jus Romanum et Francicum.* Van de universiteit teruggekeerd, vestigde hij zich te Olst, waar hij in October 1836 tot notaris was benoemd, en den 16 November 1837 in den echt trad met Margaretha Budde. Aldaar werd hij lid van den gemeenteraad en vervolgens lid der provinciale staten van Overijssel, in welker vergadering hij, met uitzondering van korte tusschenruimte, tot aan zijn dood zitting behield. Niet alleen bepaalde hij zich daarbij tot de eigenlijke werkzaamheden aan die betrekking verbonden, maar hij nam er dikwijls aanleiding uit, om in kleine geschriften punten van administratie te bespreken en toe te lichten.

Zoo verscheen van hem in 1842 een boekje, getiteld: *Vlugtige beschouwingen omtrent het verkiezingstelsel en proeve van eene nieuwe wet op de oefening van het stemregt ter verkiezing van de provinciale staten*, waarin de leemten werden aangetoond van de pogingen, om na de grondwets-herziening van 1840 ons kiesstelsel te verbeteren. Eene nieuwe aanleiding tot onderzoek en werkzaamheid gaven hem de moeijelijkheden bij de staten van Overijssel gerezen over de bekostiging der havenwerken te Blokzijl. Een nieuw punt van onderzoek deed zich voor hem op, bij gelegenheid van het verschil van gevoelen tusschen de regering en de staten van Overijssel, omtrent de vraag, op wien de last rust van het onderhoud der publieke wegen. Bij eene afzonderlijke nota ontwikkelde hij de gronden, waarop de staten hunne zienswijs moesten handhaven, volgens welke die onderhoudslast op de gemeente zoude rusten. Die nota verscheen eerst in 1859 te Zwolle, onder den titel: *Betoog van de verpligting der gemeenten tot onderhoud van de publieke wegen op hun grondgebied* enz., en werd later met enkele bijvoegingen overgedrukt in de *Bijdragen tot de kennis van het staats-, provinciaal-, en gemeentebestuur van Nederland*, van Betz, de Boer en Hubrecht.

Ook het aandeel door de Schepper genomen in het bestuur zijner woonplaats gaf hem evenzoo menigvuldige aanleiding om zijne aandacht te wijden aan vele en gewigtige algemeene belangen. Hoe grondig en scherpzinnig zijne beschouwingen waren, getuigde onder andere het geschrift, dat hij in 1861 in het licht zond, onder den titel: *Het onregtmatige, ondoeltreffende en hoogst nadeelige der armenwet in hare bepalingen omtrent het domicilie van onderstand.* Bij zooveel lust en geschiktheid tot maatschappelijke werkzaamheid kan het niet bevreemden, dat de Schepper, toen hij in April 1814 tot lid van de tweede kamer der staten-generaal werd gekozen, die keuze aannam. Niettegenstaande de vele belemmeringen, die zijn zeer uitgebreid notariaat en andere betrekkingen medebragten, nam hij een ijverig deel aan den arbeid, die aan zijnen nieuwen werkkring was verbonden. Slechts omstreeks $2\frac{1}{2}$ jaar bleef hij lid der staten-generaal. Als der conservatieve rigting toegedaan, was hij in die vergadering gebragt. Allengs echter, zoo oordeelde men, had hij zich van die rigting losgemaakt, en toen nu de bekende motie Keuchenius, waarvoor ook de Schepper had gestemd, door eene ontbinding der tweede kamer werd gevolgd, ontviel hem de steun, die hem vroeger in die vergadering had gebragt, en had zijne herkiezing niet plaats.

Sedert hield hij zich met zijne maatschappelijke werkzaamheden, de beoefening der publiek- en privaat-regterlijke wetenschappen en der geschiedenis bezig, nam ook als lid en medebestuurder, een ijverig deel aan de oprigting der vereeniging tot beoefening van het Overijsselsch regt en geschiedenis, en hielp den baron de Saint Genois bij de zamenstelling van de in 1859 te Brussel verschenen *Missions diplomatiques de Corneille Duplicius, dit Scepperus.*

Hij overleed te Olst den 22 October 1868. Sedert 1859 was hij lid der Maatschappij van Nederlandsche letterkunde.

Zie verder zijn Levensberigt door mr. J. C. Bijsterbos, in *Levensberigten der afgestorven medeleden van de Maats. van Ned. Letterk.* 1869, J. M. E. Dercksen, in *Jaarb. voor het Notaris-Ambt*, 4 Jaarg.

SCHEPPARD of SCHEPART (T.), gaf in het licht:
Gesonde geloovigen. Dordr. 1721, 1730, 1745.
Over de ware bekeering. Dordr. 1740, 1750.
Over de gelijkenis der tien maagden. Leid. 1742. 2 d.

Zie Arrenberg; *Naamr.*, bl. 456; *Cat. T. de Groe*, bl. 265, 278.

SCHERENBERG (R.), gaf in het licht:
Bedenkingen over de armoede, en door welke middelen het aantal der armen in Nederland zoude kunnen worden verminderd. 's Hage 1816. gr. 8°.

En schreef met H. W. Tydeman *over de oorzaken der armoede in Europa.* Haarlem 1820.

Zijne *Verhandeling over de vereischten, die bij het oprigten eener Fabriek gevordert worden enz.*, werd door de *Holl. Huishoud. Maats.* te Haarlem met goud bekroond. Haarl. 1802.

SCHERENBERG (H.) leefde in het laatst der vorige eeuw. Op *Cat. J. de Bruyn*, bl. 28, komt van hem voor:
Een bevallig vrouwen portrait, fraai in crayon.

Zie Kramm.

SCHERM (Laurens) bloeide te Amsterdam in den aanvang der 18de eeuw. Hij was een bekwaam teekenaar en graveur. Kramm vermeldt van hem den *Hoofd-titel* vóór het prachtig werk *Hofstede genaamt Clingendaal* enz. in gr. fol.; de *Titel* vóór het IV deel van *De Republiek der Hebreën.* Amst. 1701 12°; een aantal kleine prentjes met fraaije figuren door hem *get. en geëtst; De Feestelijke optogt te Jisp, bij gelegenheid van den vrede van Rijswijk* 1697, *Gezigten. van gebouwen te Rome*, enz.

Zie van Eynden en van der Willigen, Immerzeel; Kramm.

SCHERMER (Lucas), zoon van Adriaan Schermer en Hester van der Heiden, ruim bemiddelde lieden uit deftigen geslachte, werd den 5 September 1688 te Haarlem geboren. Hij vertoonde reeds vroeg een sterke neiging voor de wetenschappen, en zoo spoedig was hij de Grieksche en Latijnsche taal magtig, dat hij in 1703, en dus 15 jaren oud, als student aan de hoogeschool te Leiden werd ingeschreven. Een smartelijke steenkwaal, die hem bijna van zijne geboorte af had gefolterd, noodzaakte hem eerlang naar de ouderlijke woning terug te keeren. Te Leiden teruggekeerd verwisselde hij de godgeleerde studie met de regtsgeleerde. Op het punt het meesterschap in dit vak te erlangen overleed hij 10 Febr. 1711.

Als dichter bekleedt hij een aanzienlijke plaats in de geschiedenis onzer letterkunde. Men vergelijkt hem met Rotgans en Antonides. Tweemaal werden zijne *Poëzij*, in 1711 voor het eerst door zijn vriend P. Vlaming uitgegeven, herdrukt.

Hij bezong in heerlijke heldenzangen de roemrijke veldtogten van 1702, 1706, 1708, 1709.

Zijne *belegering en inneming van Doornik* en zijn heldendichtstuk *de Tempel van Saturnus* onderscheide zich door kracht en levendigheid van voorstelling, stoute beelden, juiste gelijkenissen en echt poëtische schildering.

Zijne bruilofts- en lijkdichten, in de gedaante van allerbevalligste herders- en visscherszangen voorgedragen, zijn in den echten Theocritischen geest.

Zijne overzettingen zijn los en vrij, gelijk blijkt uit de dichtstukken *Het Haarlemmerhout* en *Het Sparen* uit het latijn van Jan de Witt, secretaris van Amsterdam, en der *Batromuchiomachia* van Homerus.

Men heeft van hem:
Poezij. Haarlem 1702 m. pl. Amst. 1730. Rott. 1748 8°.
Tempel van Saturnus of oorlogsroem van 't jare 1709. Haarl. 1710 4°.
Meleager en Atalante trsp. ook in zijne *Poezij.*
Atalante in den hof van Kalidon trsp. Amst. 1711, kl. 8°.

Zie P. Vlaming, Voorw. vóór Schermers *Poëzij;* Siegenbeek, *Geschied. d. Ned. Dichtk.*, bl. 237; van Kampen, *Gesch. d. Ned Letteren*, D. I. bl. 375; de Vries, *Gesch d. Ned. Dichtk.*, D. II. bl. 83; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 212 volgg.; Collot d'Escury, *Holl. roem in Kunsten en Wetens.*, D. IV. (2) bl. 192; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 186, 187; Abcoude, *Naamr.*, bl. 323; *Aanh.*, bl. 190; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SCHERPBIER (Egbert), een dwerg te Oude-Pekel-Aa was groot 1 N. el zwaar 16 halve Ned. ℔, bijzonder teeder gevormd en bezat een goede gezondheid.

Den vorigen avond nog welvarend te bed gegaan vond men hem des morgens van den 28 Februarij 1859 dood.

Zie *Handelsblad*, *Zondags editie*, 27 Febr. 1859; *Kamper Courant* 3 Maart 1859.

SCHERPENHUIZEN (van) volgde Aerssens van Sommelsdijk als gouverneur van Suriname op, en werd in 1669 vervangen door Paulus van der Veen. Gedurende zijn bestuur had de mislukte onderneming der Franschen op Suriname plaats en was er spanning tusschen hem en de Israëlitische bevolking, zoodat ze door tusschenkomst van den baron de Belmonte en Samuel Nassy te Amsterdam, zijne terugroeping wisten te bewerken.

Zie van Kampen, *Gesch. d. Nederl. buiten Europa*, D. II. bl. 290; Koenen, *Gesch. d. Joden*. bl. 293, 295.

SCHERPENZELIUS Johannes), te Utrecht geboren, studeerde te Utrecht, werd, als Nuberus opvolger, d. 8 Januarij 1696 tot rector van het Veluwsche gymnasium aangesteld, en bleef in die betrekking tot dat hij d. 7 Februarij 1707 overleed. Hij schreef in 1701 *Dedicatio Man. Moschopuli Byzantini Scholiorum ad Homeri Iliadem I et II*, en zond die aan zijn leermeester Johannes Graevius. Zij zijn eerst te Utrecht 1719 8°. in het licht gekomen Op *Catal. van Alkemade* etc. komen 19 brieven van hem aan Fr. Hesselius voor, en op *Cat. Bibl. Gronov pars reliqua* etc. L. B. 1785 p. 68.

Man. Moschopulus ad Homeri Iliados Lib. 1 et 2 cum not. J. Scherpenzelii et comm. J. Camerarii. Traj. ad. Rh. 1719 *c. not. mss.*

Zie Saxe *Onom.* T. V. p. 37 *Anal.* 816. Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoogeschool*, D. II. bl. 38; *Cat.* C. van Alkemade en P. van der Schelling. bl. 64[5].

SCHERPZWAARD (Elias), kunstwerker in goud en zilver in de 2[de] helft der 14[de] eeuw te Utrecht.

Hij vervaardigde o. a. voor Jan Graaf van Blois een *Sculpe om zout in te doen, als men rijn water maakt.*

Zie De Lange van Wijngaerden, *Gesch. des Heeren van der Goude*. D. I. bl. 663; Kramm.

SCHETZ (Gaspar), baron van Wesemaele en heer van Grobbendonck, werd hoogstwaarschijnlijk 20 Julij 1514 te Antwerpen geboren. Zijn vader Erasmus Schetz van Maastricht, vestigde zich te Antwerpen, waar hij, den 27 Julij 1511, Ida van Rechtugem, vrouw van Bernsbeeck huwde. Hij dreef aldra koophandel en beoefende tevens de letterkunde, ook was hij een boezemvriend van Erasmus van Rotterdam. Gaspar werd, nadat hij te Erfurt, of onder Ebanus Hessus te Marburg gestudeerd had, even als zijn vader koopman, doch bleef zich tevens op de letteren toeleggen en beoefende even als zijne broeders Melchior en Balthasar de penningkunde. Ook was hij met de voornaamste letterkundigen in briefwisseling. Philips II stelde hem den 25 November 1555 tot zijn facteur aan. Deze betrekking en zijn handel verschafte hem groote rijkdommen. Hij kocht van Charles de Brimeu, ridder van het gulde vlies, de heerlijkheid van Wesemaele die haar eigenaar den titel van erfmaarschalk van Brabant gaf. In 1564 benoemde hem de koning tot zijn tresorier-generaal. In weerwil dier gunst koos Schetz de zijde der misnoegde edelen, vooral van den prins van Oranje, nam deel aan hunne bijeenkomsten, doch bleef een getrouw aanhanger der R. K. kerk. Onder Alva behield hij zijn ambt, doch verzette zich tegen de heffing van den tienden penning. Na 1576 werd hij lid der algemeene staten, en werkte krachtig mede tot het sluiten der pacificatie van Gend. Hij werd in de voornaamste en moeijelijkste staatszaken gebruikt, onder anderen in de onderhandeling der algemeene staten met Don Jan van Oostenrijk, nadat deze zich den 24 Julij 1577, bij verrassing van het kasteel van Namen had meester gemaakt. Hij zelve stelde hetgeen hieromtrent voorviel en van wederzijde verhandeld werd, in de latijnsche taal te boek, met eene geschiedkundige inleiding over de oorzaken en de beginselen der Nederlandsche onlusten. Dit geschrift is in den jare 1772 door den hoogleeraar Petrus Burmannus Secundus in 't licht gegeven, vergezeld van eene breedvoerige en zeer lezenswaardige voorrede, waarin dit opstel vergeleken wordt met de opgave der overige geschiedschrijvers van dit tijdvak, en het voorgevallene over het algemeen in een juister daglicht wordt gesteld. Onder het bewind van Matthias behield Schetz zijn ambten, doch zijn invloed verminderde van dag tot dag. Hij deelde in het lot van alle tegenstanders van dezen vorst.

De algemeene staten zonden hem naar de onderhandeling te Keulen. Teruggekeerd trad hij van het staatsbestuur af en stierf den 9 November 1581 te Bergen, waar zich de hertog van Parma bevond. Hij huwde 1 Margaretha van de Brugge, 2. Catharina dochter van Lancelot van Ursel. Dit huwelijk werd door Nicolaas Grudius en Janus Secundus bezongen. Zijn portret vindt men bij Goethals en op een penning die bij Burman staat afgebeeld. Hij voerde den bijnaam van *Corvinus*, de reden is echter onbekend.

Hij gaf in het licht.

Viri pietate, moderatione doctrinâque clarissimi dialogus de Pace. Rationes, quibus belgici tumultus, inter Philippum serenissimum et potentissimum Hispaniae regem, et subditos, hoc rerum statu, componi possint, explicans. Contenta breviùs versa pagina summariis explicantur. Antverp. 1579 in 8°., en in de *Analecta Belgica* van P. Burmannus (Leiden 1772 tom. I. p. 115—224. Ook in het Vlaamsch:

Gronaelijcke onderrichtinge aen de gemeene inghesetenen van Nederland, van 't gemack dat te verwachten staet, soo men den peys aenneemt of afslaet. Keulen 1579 in 12°.

Succincta Naratio earum rerum quae inter ser. Joannem Austriacum, ab eo tempore quo in arcem Namurci se recepit, quod fuit XXIV Julii MDLXXVII et ordines Belgie, donec ad arma ventum est, acta sunt. Bij Burman t. a. p. 1—144. Er bestaan Fransche handschriften, die welligt het oorspronkelijk verhaal, dat in zijn rapport aan de algemeene staten voorkomt, bevatten.

Het geschrift van H. Gamerius of van Gameren, een aanhanger van Don Juan, te gelijk in het Fransch, Latijn en Vlaamsch uitgegeven. *Véritable récit des Choses passées au Pays-Bas depuis la Venue de Jehan d'Aurtriche etc.* Luxembourg 1577 4°. lokte hem tot het schrijven zijner *Grondelijcke onderrichtinge* uit. De staten antwoordden van Gameren in *Sommier discours der faites causes, etc.:* Luxembourg 1577 4°. Hierop gaf de verdediger van Don Jan een tweede uitgaaf van het *Veritable recit*, met *Solution des objets contenus au discours non veritable des Etats des dicts Pays.* Lourain 1578 in 8°., in het Vlaamsch ald. 1578 in 8°., en in het Latijn: *Vera et simplex Narratio eorum quae ab adventu D. Joannis Austriaci in Belgio etc. gesta sunt: in qua falsae a Generalibus ejusdem. Belgii Statibus objectiones etc. confutantur.* Luxemb. 1578 4°. De 2de edit. bevat verschillende stukken van Grobbendonck.

In de *Analecta* van Burman, komen voor, Latijnsche gedichten, van Schets, Eobanus Hessus, en Guicciardyn. Ook komen er van Schets gedichten voor in *Deliciae Poëtarum Belgicorum* T. IV. voorts: »*Copie d'une lettre du seigneau de Grobbendonck au cardinal Granvelle de Cologne ce XXVI de Juing* 1580. *Literae Gasparis Schenck ad Praesidem Fockium en Translation des lettres de Gaspar Schenck au president Fonck.* Ook vindt men een brief van hem aan den prins van Oranje in de *Archives de la Maison d'Orange Nassau* van Mr. Groen van Prinsterer, en bij Goethals. Voorts heeft men: *Intruchon pour messire Gaspar Schetz envoyé de la par de son Altesse vers les Etats Generaux.* Io. Geropius Becanus droeg hem en zijne broeders het VII boek zijner *Origines* op.

Zie de *Praefatio* van Petrus Burmanus vóór de *Analecta Belgica;* Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 251; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 329; Franc. Sweertii, *Ath. Belg.* p. 256; *Monum. Sepulcr. Brabant.*, p. 20; Gruterus, *Praef.* ad P. II. *Delic Poët Belgic.;* Eob. Hessi, *Eleg.* vóór *Homeri Iliasa*, p. 250; *Poëm.* (Francof. 1564) Lib. VII. Sylv. I. p. 298; J. Lipsii, *Quaest. Epist.*, Lib. II Ep. 14.; J. Bapt. Tassins, *Comment*, Lib. III. p. 206; J. G. Becani, *Origines*, p. 567, 568; Gramaye, *Antverpia*, Lib. III. Cap. ult. p. 35; Christinaeus, *Jurispr. Heroica*, p. 389, 390; J. de Roy, *Brab. ill.* p. 15; Miraei, *Dipl.* L. I. C. 128, p 278; Nic. Grudius, *Poëm.* Lib. III. Eleg. I. p. 32—35, ed. Bon. Vulcanii *Duo Marii Carm.*, p. 76, 78; *Basilica Bruxellensis, sive Monumenta antiqua etc.*, p. 102, 103; Butkens, *Trophées de Brabant*, T. II. p. 125, 260, *Supplem.* L. VIII. p. 363;

Histoire des Pays-Bas, T. I. p. 127, 130, 138; Le Carpentier, *Hist. de Cambray*, T. III. p. 980; Goethals, *Histoire des Lettres, des Sciences et des Arts en Belgique*, T. IV. p. 48 volg.; Mich. ab Isselt, *Hist. sui temporis*, p. 714; Guicciardini, *Descript Belg.*, p. 210; Fr. Haraeus, *Ann. Brab.*, p. 24; Strada, *De Bello Belg.*, Dec. I. Lib. IV. p. 168; *Chron. Flandr. Belg.*, T. III. P. I. D. XIII. p. 278; Saxe, *Onom.*, T. III. p. 229; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 32; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neerl.*, p. 129; Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belgica*, T. I. p. 40, 185, 301, 302 enz.; De Wind, *Bibl. d. Ned. Geschieds.*, bl. 278 volgg.; van Loon, *Nederl. Historiepenn.*, D. I. bl. 61, 82; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SCHETS (Johannes Carolus), zoon van den vorige, was licentiaat in de regten, protonotarius apostolicus, kanunnik van St. Lambert te Luik, sedert 1576 kerkelijk raadsheer in het hooge geregtshof te Mechelen, twee jaren later in dezelfde betrekking door Philippus II in Spanje geplaatst, in 1588 kanselier der orde van het gulden vlies, den 4 Januarij 1595 gestorven. Hij beoefende de Latijnsche poëzij. Lucas Torrius heeft een boekdeel met zijne gedichten.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 604.

SCHEURLEER (H.), graveur, bloeide in het midden der 18de eeuw. Men heeft van hem o. a. 24 *gezigten in en om 's Gravenhage*, in pl. oblong.; *een gezigt in de kerk van Gouda*, in fol. (1760).

Zie *Catal. de dessins de Ch. van Hulthem*, Gouda 1846, p. 431; Kramm.

SCHEURER (S.) gaf in het licht:
Land Theologie. Amst. 1723. 8°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 326.

SCHEY (Dirk), stamvader van het geslacht der Schey's, in 1581 te Arnhem geboren. Deze, een eenvoudige schipper, maakte zich in 1626 beroemd, door van Keulen eene daartoe door hem ingerigte ark, met eene zeer aanzienlijke, voor de Spaansche bezettelingen der nabijliggende steden bestemde som gelds, en eene menigte andere kostbaarheden, met den Spaanschen betaalmeester, onder veelvuldige gevaren, door beradenheid, list en verregaande stoutheid langs de vijandelijke steden den Rijn af te voeren en behouden in deze gewesten binnen te brengen; voor welke buitengewone daad hij en zijne vier medgezellen door den stadhouder Frederik Hendrik met den veroverden buit beschonken, en hij, als aanlegger en uitvoerder der onderneming, bovendien tot scheepskapitein bij de admiraliteit van Amsterdam verheven werd. Later hielp deze moedige krijgsman Schenkenschans veroveren, en stierf in hoogen ouderdom. Een groote en hoogst belangrijke zilveren beker, waarop Schey en zijne medgezellen dezen gevaarlijken togt hebben doen graveren, berust in het koninklijk kabinet van zeldzaamheden op het Mauritshuis te 's Hage. Uit zijn huwelijk met Nella Harwarde zijn 22 kinderen gesproten.

Zie *Vervolg op Reyd, Hist. der Ned. Oorlogen*, bl. 123; Commelijn, *Leven van Frederik Hendrik*, D. I. bl. 17 en verv.; de Lange, *Batavisch Romein*, bl. 186; R. P. van de Kasteele, *Handl. tot bezigtiging van het kon. kab.*, bl. 121—123; J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Neerl. zeew.*, D. IV a. bl. 310, 311.

SCHEY (Dirk), oudste zoon van den vorige, geb. 1614. Vroeg in zijne jeugd, onder de leiding van zijnen vader in de zeedienst getreden, werd hij, bij het uitbreken van den eersten Engelschen oorlog tot kapitein bij de admiraliteit van Amsterdam benoemd, woonde de meeste groote zeeslagen van dien krijg bij, en werd in een dier gevechten, dapper strijdende, gevangen genomen, doch ontvlugtte. Vervolgens was hij tegenwoordig bij het innemen van Funen, onder de Ruyter, en deed verschillende togten naar de Middellandsche zee, gedurende een van welke hij een Turksch roofschip hielp veroveren. Na het uitbreken van den tweeden Engelschen oorlog, nam hij deel aan al de zware zeegevechten, welke daarin plaats hadden, en onderscheidde zich reeds door kunde en dapperheid. In 1673 had hij het geluk, onder veelvuldige gevaren, een rijke koopvaardijvloot uit Cadix herwaarts in veiligheid te brengen, woonde in 1674 den togt van den Luit.-Admiraal Cornelis Tromp naar Bel-isle en Noirmoutiers bij, en overleed in den ouderdom van bijkans 65 jaren, na nog onderscheidene andere togten gedaan te hebben, in October 1679 te Amsterdam, waar hij in de Oude-kerk begraven werd. Zijn dood werd algemeen betreurd als van een man, die gedurende een reeks van jaren gewigtige diensten aan het vaderland bewezen had, en die de algemeene achting in hooge mate genoot, waarvan ten bewijze strekt, dat hij door groot en klein met den vereerenden naam van *Vader Schey* bestempeld werd.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Neerl. zeew.*, D. II a. bl. 303, D. III a. bl. 23, 347, 416, D. IV b. bl. 234, D. IV a. bl. 312.

SCHEY (Dirk), de jonge, zoon van den vorige, klom tot den rang van buitengewoon kapitein bij de admiraliteit van Amsterdam op, na eerst als adelborst en vervolgens als luitenant, een zeer geruimen tijd met zijn vader gevaren te hebben en daarna tot commandeur van een schip van oorlog te zijn benoemd. De laatste togt door hem bijgewoond, was die van prins Willem III, wanneer hij het bevel voerde over een fregat van 34 stukken. Kort daarna schijnt hij gestorven te zijn, ruim 30 jaren oud.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. zeew.*, D. IV a. bl. 318.

SCHEY (Jan), broeder van den vorige, trad ook in zeedienst, en werd als luitenant geplaatst op een der schepen, die den beroemden togt naar Guinea onder de Ruyter volbragten, en woonde als commandeur of bevelhebber der buitengewone uitgeruste schepen, de gevechten van den tweeden Engelschen oorlog bij.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. zeew.*, D. IV a. bl. 313.

SCHEY (Gilles), de oudste der 12 kinderen van den boven gemelden Dirk Schey, werd te Arnhem in 1644 geboren, trad, nog geen twaalf jaren oud, bij zijn vader als adelborst of appointé in dienst, werd vervolgens tot commandeur van de soldaten bevorderd, en nam als zoodanig deel aan de inneming van Funen, werd op zijn zeventiende jaar tot tweede en daarna tot eersten luitenant ter zee benoemd. Hij gaf in die jaren meermalen blijken van zijn uitstekenden aanleg en koelbloedige dapperheid, bijzonder in het enteren en veroveren van eenen Turk, en bij de vermeestering van het eenige Engelsche schip, dat in den ongelukkigen zeeslag van 1665 veroverd werd. Vier jaren daarna werd hij tot buitengewoon, en zes jaren later tot gewoon kapitein, bij de admiraliteit van Amsterdam benoemd. Inmiddels was hij tegenwoordig geweest bij al de groote veldslagen van den tweeden Engelschen oorlog en bij den togt naar Chattam. Ook had hij krachtdadig medegewerkt tot de vernieling der zes kloeke Algerijnsche roovers, welke in 1670 door het smaldeel van den luit. admiraal van Ghent met even veel beleid als moed op de Afrikaansche kust gedreven en verbrand werden, en waarvoor hij met een gouden ketting en penning begiftigd werd. Gedurende den derden Engelschen krijg nam hij deel aan de drie zware gevechten, welke in 1673 door 's lands vloot aan de vereenigde zeemagt van Groot-Brittanje en Frankrijk geleverd werden, waarbij hij eene zeldzame dapperheid betoonde, en hielp het volgende jaar onder den luit.-admiraal Tromp den togt naar Bel-Isle en Noirmoutiers uitvoeren.

Spoedig daarna werd hij met de Ruyter naar de Middelandsche zee gezonden, waar hij den zeeslag bij Stromboli, vervolgens dien bij den Etna, en eindelijk het wanhopend gevecht in de baai van Palermo bijwoonde. In beide eerste zeeslagen kweet Schey zich met weergalooze dapperheid van zijn pligt, wordende zijn schip in den eersten strijd zoo doorzageld, dat het kort daarna zonk, en een ander, waarover hem het bevel werd opgedragen, in den tweeden zeeslag gansch reddeloos geschoten. In het derde gevecht handhaafde hij mannelijk de eer van 's lands vlag. Te huis terug gekeerd, vertrok hij met den vice-admiraal Evertsen op nieuw naar de Middelandsche zee, op welken togt echter niets van eenig aanbelang voorviel. De naastvolgende jaren werden door hem met het begeleiden van koopvaarders doorgebragt, doch in 1683 trof hem een zware ramp, daar zijn schip in dien geweldigen storm, door welken zoo vele van 's lands schepen vernield werden, in het zeegat van Texel te gronde ging, en hij en zijn volk niet dan met moeite gered werd.

Tegen het einde van dat voor hem zoo treurige jaar, werd Gilles Schey door Prins Willem III, als een der oudste kapiteinen, en tot belooning van zijne veelvuldige en trouwe diensten, tot schout-bij-nacht van de Amsterdamsche admiraliteit verheven. Na het volbrengen van eenige konvooireizen,

Nobiliaire des Pays-Bas, T. I. p. 127, 130, 136; Le Carpentier, *Hist. de Cambray*, T. III. p. 950: Goethals, *Histoire des Lettres, des Sciences et des Arts en Belgique*, T. IV. p 46 suiv.; Mich. ab Isselt, *Hist. sui temporis*, p. 714; Guicciardini, *Descript Belg.*, p. 310; Fr. Haraeus, *Ann Brab.*, p. 24; Strada, *De bello Belg.*, Dec. I. Lib IV. p. 162; *Chron. Flandr. Belg.*, T. III. P. I. D. XIII. p. 278; Saxe, *Onom*, T. III. p. 229; Hoeufft, *Parn. Lat Belg.*, p 38; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neerl.*, p. 129; Hoynck van Papendrecht, *Anal Belgica*, T. I. p. 40, 185, 301, 302 etc.; De Wind, *Bibl. d. Ned. Geschieds.*, bl. 273 volgg.; van Loon, *Nederl. Historiepenn.*, D. I. bl. 61, 62; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SCHETS (Johannes Carolus), zoon van den vorige, was licentiaat in de regten, protonotarus apostolicus, kannunik van St. Lambert te Luik, sedert 1578 kerkelijk raadsheer in het hooge geregtshof te Mechelen, twee jaren later in dezelfde betrekking door Philippus II in Spanje geplaatst, in 1588 kanselier der orde van het gulden vlies, den 4 Januarij 1595 gestorven. Hij beoefende de Latijnsche poëzij. Lucas Torrius bezat een boekdeel met zijne gedichten.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 604.

SCHEURLEER (H.), graveur, bloeide in het midden der 18de eeuw. Men heeft van hem o. a. 24 *gezigten in en om 's Gravenhage*, in pl. oblong.; *een gezigt in de kerk van Gouda*, in fol. (1760).

Zie *Catal. de dessins de Ch. van Hulthem*, Gouda 1846, p. 481; Kramm.

SCHEURER (S.) gaf in het licht:
Land Theologie. Amst. 1723. 8°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl 326.

SCHEY (Dirk), stamvader van het geslacht der Schey's, in 1581 te Arnhem geboren. Deze, een eenvoudige schipper, maakte zich in 1626 beroemd, door van Keulen eene daartoe door hem ingerigte ark, met eene zeer aanzienlijke, voor de Spaansche bezettelingen der nabijliggende steden bestemde som gelds, en eene menigte andere kostbaarheden, met den Spaanschen betaalmeester, onder veelvuldige gevaren, door beradenheid, lust en verregaande stoutheid langs de vijandelijke steden den Rijn af te voeren en behouden in deze gewesten binnen te brengen; voor welke buitengewone daad hij en zijne vier medgezellen door den stadhouder Frederik Hendrik met den veroverden buit beschonken, en hij, als aanlegger en uitvoerder der onderneming, bovendien tot scheepskapitein bij de admiraliteit van Amsterdam verheven werd. Later hielp deze moedige krijgsman Schenkenschans veroveren, en stierf in hoogen ouderdom. Een groote en hoogst belangrijke zilveren beker, waarop Schey en zijne medgezellen dezen gevaarlijken togt hebben doen graveren, berust in het koninklijk kabinet van zeldzaamheden op het Mauritshuis te 's Hage. Uit zijn huwelijk met Nella Harwarde zijn 22 kinderen gesproten.

Zie *Vervolg op Reyd, Hist. der Ned. Oorlogen*, bl. 128, Commelijn, *Leven van Frederik Hendrik*, D. I. bl. 17 en verv., de Lange, *Batavisch Romein*, bl. 186; R. P van de Kasteele, *Handl. tot bezigtiging van het kon. kab.*, bl. 121—123; J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Neerl. zeew.*, D. IV a. bl. 310, 311.

SCHEY (Dirk), oudste zoon van den vorige, geb. 1614. Vroeg in zijne jeugd, onder de leiding van zijnen vader in de zeedienst getreden, werd hij, bij het uitbreken van den eersten Engelschen oorlog tot kapitein bij de admiraliteit van Amsterdam benoemd, woonde de meeste groote zeeslagen van dien krijg bij, en werd in een dier gevechten, dapper strijdende, gevangen genomen, doch ontvlugtte. Vervolgens was hij tegenwoordig bij het innemen van Funen, onder de Ruyter, en deed verschillende togten naar de Middelandsche zee, gedurende een van welke hij een Turksch roofschip hielp veroveren. Na het uitbreken van den tweeden Engelschen oorlog, nam hij deel aan al de zware zeegevechten, welke daarin plaats hadden, en onderscheidde zich reeds door kunde en dapperheid. In 1673 had hij het geluk, onder veelvuldige gevaren, een rijke koopvaardijvloot uit Cadix herwaarts in veiligheid te brengen, woonde in 1674 den togt van den Luit.-Admiraal Cornelis Tromp naar Bel-vile en Noirmoutiers bij en overleed in den ouderdom van bijkans 65 jaren, na nog onderscheidene andere togten gedaan te hebben, in October 1679 te Amsterdam, waar hij in de Oude-kerk begraven werd. Zijn dood werd algemeen betreurd als van één man, die gedurende een reeks van jaren gewigtige diensten aan het vaderland bewezen had, en die de algemeene achting in hooge mate genoot, waarvan ten bewijze strekt, dat hij door groot en klein met den vereerenden naam van *Vader* Schey bestempeld werd.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Neerl. zeew.*, D. II a. bl. 303, D. III a. bl. 22, 347, 415, D. IV b. bl. 234, D. IV a. bl. 312.

SCHEY (Dirk), de jonge, zoon van den vorige, klom tot den rang van buitengewoon kapitein bij de admiraliteit van Amsterdam op, na eerst als adelborst en vervolgens als luitenant, een zeer geruimen tijd met zijn vader gevaren te hebben en daarna tot commandeur van een schip van oorlog te zijn benoemd. De laatste togt door hem bijgewoond, was die van prins Willem III, wanneer hij het bevel voerde over een fregat van 34 stukken. Kort daarna schijnt hij gestorven te zijn, ruim 30 jaren oud.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. zeew.*, D. IV a. bl. 318.

SCHEY (Jan), broeder van den vorige, trad ook in zeedienst, en werd als luitenant geplaatst op een der schepen, die den beroemden togt naar Guinea onder de Ruyter volbragten, en woonde als commandeur of bevelhebber der buitengewone uitgeruste schepen, de gevechten van den tweeden Engelschen oorlog bij.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. zeew.*, D. IV a. bl. 313.

SCHEY (Gilles), de oudste der 12 kinderen van den boven gemelden Dirk Schey, werd te Arnhem in 1644 geboren, trad, nog geen twaalf jaren oud, bij zijn vader als adelborst of appointé in dienst, werd vervolgens tot commandeur van de soldaten bevorderd, en nam als zoodanig deel aan de inneming van Funen, werd op zijn zeventiende jaar tot tweede en daarna tot eersten luitenant ter zee benoemd. Hij gaf in die jaren meermalen blijken van zijn uitstekenden aanleg en koelbloedige dapperheid, bijzonder in het enteren en veroveren van eenen Turk, en bij de vermeestering van het eenige Engelsche schip, dat in den ongelukkigen zeeslag van 1665 veroverd werd. Vier jaren daarna werd hij tot buitengewoon, en zes jaren later tot gewoon kapitein, bij de admiraliteit van Amsterdam benoemd. Inmiddels was hij tegenwoordig geweest bij al de groote veldslagen van den tweeden Engelschen oorlog en bij den togt naar Chattam. Ook had hij krachtdadig medegewerkt tot de vernieling der zes kloeke Algerijnsche roovers, welke in 1670 door het smaldeel van den luit. admiraal van Ghent met even veel beleid als moed op de Afrikaansche kust gedreven en verbrand werden, en waarvoor hij met een gouden ketting en penning begiftigd werd. Gedurende den derden Engelschen krijg nam hij deel aan de drie zware gevechten, welke in 1673 door 's lands vloot aan de vereenigde zeemagt van Groot-Brittanje en Frankrijk geleverd werden, waarbij hij eene zeldzame dapperheid betoonde, en hielp het volgende jaar onder den luit.-admiraal Tromp den togt naar Bel-Isle en Noirmoutiers uitvoeren.

Spoedig daarna werd hij met de Ruyter naar de Middelandsche zee gezonden, waar hij den zeeslag bij Stromboli, vervolgens dien bij den Etna, en eindelijk het wanhopend gevecht in de baai van Palermo bijwoonde. In beide eerste zeeslagen kweet Schey zich met weergalooze dapperheid van zijn pligt, wordende zijn schip in den eersten strijd zoo doorgenageld, dat het kort daarna zonk, en een ander, waarover hem het bevel werd opgedragen, in den tweeden zeeslag gansch reddeloos geschoten. In het derde gevecht handhaafde hij mannelijk de eer van 's lands vlag. Te huis terug gekeerd, vertrok hij met den vice-admiraal Evertsen op nieuw naar de Middelandsche zee, op welken togt echter niets van eenig aanbelang voorviel. De naastvolgende jaren werden door hem met het begeleiden van koopvaarders doorgebragt, doch in 1683 trof hem een zware ramp, daar zijn schip in dien geweldigen storm, door welken zoo vele van 's lands schepen vernield werden, in het zeegat van Texel te gronde ging, en hij en zijn volk niet dan met moeite gered werd.

Tegen het einde van dat voor hem zoo treurige jaar, werd Gilles Schey door Prins Willem III, als een der oudste kapiteinen, en tot belooning van zijne veelvuldige en trouwe diensten, tot schout-bij-nacht van de Amsterdamsche admiraliteit verheven. Na het volbrengen van eenige konvooireizen,

fens een aanhangsel, rakende het algemeen en byzonder besluit, de voortplantinge der verdorvenheid na de siele, de verzegelende kragt des H. Avondmaals. Leeuw. 1759.

Zie Columba en Dreas, *Naaml. der predd. onder de cl. Dokkum*, bl. 179, 196; *Boekz.* 1746 *a.*, bl. 735, *b.* bl. 119, 1749 *b.* bl. 472, 780, 1754 *a.* bl. 709, *b.* bl. 694, 1780 *b.* bl. 18; Arrenberg, *Naamr.* bl. 450.

SCHIFFART (G. W.) schreef:

Geneeskundige verhandeling van eene in Europa bijna onbekende ziekte, bij de Amerikanen Jaws genoemd. Middelb. 1770.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 458.

SCHILD of SCHILDIUS (JOHANNES), werd te Bremen geboren. Zijn vader was Johannes Schild, eerst hoogleeraar in de geschiedenis en grieksche taal, later in de godgeleerdheid, predikant en kanunnik bij de St. Stephanus-kerk te Bremen, den 3 Dec. 1667 gestorven. Hij volgde Abraham Beeckman als rector der latijnsche school te Vlissingen op. Hij komt het eerst aldaar voor in 1647. In 1649 gaf hij zijn boek uit *de Caucis, nobilissimo veteris Germaniae populo.* L. B. 8°. opgedragen aan den magistraat van Bremen. Hij vereerde ook dit werk aan de bibliotheek te Vlissingen, waar ook zijne *Animadversiones in Suetonium*. 4 dr. 1656 te vinden zijn. Het toen bekende werk, *de Coalitione populorum, Hagae Comit.* Anno 1661, wordt door Jöcher aan den vader, door Vrolijkhert aan den zoon toegeschreven.

Aan het einde der opdragt van dit laatste werk schreef hij, dat hij dit te Antwerpen schreef, na een zeer zware en doodelijke ziekte, die hem te Leuven was aangekomen. In 1651 liet hij eene *Beschrijving der stad Vlissingen* drukken, waartoe de stad hem *f* 50 à *f* 150 tot eene vereering schonk. Nicolaas Hoornbeek, zoon van Johannes Hoornbeek, toen predikant te Vlissingen, noemt hem in zijn regtsgeleerd dispuut, 30 Maart 1661 te Utrecht, onder den hoogleeraar Wijckersloot verdedigd: »zeer ervaren in de wijsbegeerte, geschiedenissen en allerlei beschaafde letteren." In de opdragt van zijn boek *De coalitione populorum* zegt hij zelf, »dat hij onderhandelingen en briefwisseling hield met vorstelijke gezanten en overheden der volkeren." Hij vervaardigde ook latijnsche gedichten, b. v. onder de beeldtenissen des keizers in zijn *Suetonius*, op *Mr. Jacob van Laren* (*Geletterd Zeeland*, bl. 257.) Ook gaf hij in het licht *Exercitationes in C. Taciti Annales XV, ubi extrema Senecae describuuntur.* L. B. 1645, met een gedicht van N. Heinsius, ook door Jöcher en Saxe, in navolging van H. Witte, ten onregte aan den vader toegeschreven. In 1671 werd hij als rector door Johannes Franciscus Gymmenich van Duisburg opgevolgd.

Zie H. Witte, *Diar. biogr.* op 1667; C. Iken, *de ill. Brem. schola*, p. 134; Hasaeus, *Bibl. Brem.* Cl. VII. p. 329, 499; Morhoff, *Polyh.*, T. III. L. II. C. I. p. 502; N. Heinsii, *Poëm.* p. 48; Fabricii, *Bibl. Lat.*, L. II. C. 9, p. 496. T. II. f. ed. Lipsiens. T. II. proz. L. II. T. I. L. II. C. 24, p. 498; Jo. Fabricii, *Hist. Bibl.*, P. V. p. 224; Konigii, *Bibl. Oct. et Nov.* voc.; Saxe, *Onom.*, T. IV. p. 458; Jocher; Vrolijkhert, *Vliss. Kerkhemel*, p. 340—342; Kobus en de Rivecourt.

SCHILDERS (RICHARD), boekhandelaar te Middelburg in den aanvang der 17 eeuw, ook als overzetter bekend van

Der Catholycken supplicatie aen de Con. Maj. tot Toelatinghe van de Catholycke Religie in Engeland, met meynigte ende corte aenwysinghen op de canten ghestelt. Waer by noch ghevoecht is... een supplicerende Tegen-ghewichte ghedaen by de Protestanten aen de selve Con. Maj. enz.... tot den Engh... Midd. Rich. Schilders.

Het *Supplicerende Teghen-ghewichte* en de *Aenwysinghen* schijnen het werk te zijn van zekeren Gabriel Powel.

Placaet van den Con. van Vrankryck. Henricus IV. ghepubl. d. 3 Nov. Inhoud. de impositie van Dertich ten honderde, te betalen op alle coopmans. ende manuf. die wt Vranckryck naer Spaengien souden moghen ghevoert worden: Mitsg. op de Landen staende onder 't ghebiedt des Eertshertoghen in d. 5 Nov. Overgeset uyt den Franc. Middelb. 1603.

Zie Thiele, *Cat. v. Pamfletten*, D. I. bl. 68, 69.

SCHILDERUP (EVERT). Bij gelegenheid van het springen van het schip met buskruit te Leiden trad deze jeugdige dichter met een stouten lierzang op, getiteld: *Leidens ramp geene Godstraf. Ten voordeele der ongelukkige Leydenaaren.* Amst. 1807. 8°. 2 dr. *door den schrijver herzien, met een voorberigt en opdracht aan dezelfde stad.* Ald. gr. 8°.

Deze stelling noch de toon van den lierzang was naar den smaak van velen. De predikant D. C. van Voorst te Amsterdam drong hem bij herhaling ofschoon vruchteloos tot een mondgesprek. (*Zijn alle de christen-geestelijken huichelaars, of uitnoodiging tot een mondgesprek aan den Maaker van den lierzang, getit. Leidens ramp enz.* Amst. 1807. 8°.)

Het regende, volgens Witsen Geysbeek, tegenschriften, grootendeels om het tegendeel te betoogen of die stelling als goddeloos te doen voorkomen. (*Panakeion aan E. S. Dichter van den Lierzang Leydens ramp, en N. N. zijn alle de christengeestelijken huichelaars.* Amst. gr. 8°. *Leidens ramp geen toeval, of weerklank op een lierzang van E. S. Leydens ramp enz.* Haarl. 1807. 8°. *Iets van een' onpartijdigen protest. leek aan den dichter van den lierzang enz.* Amst. 1807 enz.)

De geheele twist geraakte ondertusschen weldra in vergetelheid en Schilderup handhaafde zijn verkregen roem als dichter, door nog eenige zeer fraaije dichtstukken. Hij overleed in 1808, nog geen 20 jaren oud.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenboek*, D. V. bl. 228, 229.

SCHILDHOUWER VAN OOSTÉE (BOUDEWIJN VAN HOEY) werd den 19 November 1798 te Lingen, waar zijn vader, de generaal der artillerie van dien naam, tijdens de Fransche overheersching, uitgeweken was, geboren. Van zijne jeugd af toonde hij aanleg voor de militaire loopbaan, waarvoor hij werd opgeleid. Door onvermoeide vlijt en het bestuderen van het wetenschappelijk gedeelte der artillerie, had hij reeds aanvankelijk vorderingen daarin gemaakt, toen wij door de gelukkige omwenteling van 1813 van het Fransche juk verlost werden, zoo dat hij den 11 Junij 1814 benoemd werd tot 2den luitenant bij de artillerie, doch bleef, niettegenstaande hij officier was, de lessen op de militaire school te Delft bijwonen. Opvolgend klom hij tot kapitein bij hetzelfde wapen op, in welke betrekking hij, gedurende de onlusten, de krijgsoperatiën op de citadel van Antwerpen heeft bijgestaan, zoowel bij het bombardement van die stad in 1830, als tijdens de beroemde verdediging dier sterkte in 1832, bij welke eerste epoque hij voor zijn buitengewonen moed, zijn beleid en trouw tot ridder der 4de klasse der Militaire Willemsorde werd benoemd. Den 13 December 1832, werd hij, terwijl hij aldaar de krijgsverrigtingen op het Bastion N°. 2 bestuurde, door het vijandelijk vuur zwaar gewond, en overleed eenige oogenblikken daarna.

Zie *Milit. Spect.*, D. II. bl. 255, 256.

SCHILPEROORD DE JONGE (THEODORUS), dichter uit de 18de eeuw. Men vindt een *Weeklage* van hem in de *Dichtk. cypressenbladen*, bl. 249.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHILPEROORT (THOMAS OLIVIER), zoon van N. N. Schilperoort, die zich in het laatst der 18de eeuw door de uitgave van verschillende antipatriottische geschriften onderscheidde, werd te Utrecht geboren, leeraar aan de Hontholredijksche militaire school, later regent van het Athenaeum te Luxemburg. Hij was een hevig tegenstander van het liberalismus, en, ofschoon afhankelijk van zijn pen, zou hij voor geen goud zelfs ooit één letter tegen zijne streng behoudende politieke overtuiging geschreven hebben. Hij was een bijzonder onderhoudend, en in den gezelligen kring zeer fijn beschaafd man. Bilderdijk, van Maanen, Wiselius, Kinker, Lulofs en vele andere zijner tijdgenooten, achtten zijne scherpzinnigheid op het veld van taal-, letterkunde, geschiedenis en wetenschap in het algemeen hoog en vereerden in hem een Nederlander van buitengewonen stempel. Ook onze regerende vorsten hebben hem meermalen blijken gegeven dat zij zijne trouw en bekwaamheden met welgevallen gade sloegen en te waardeeren wisten. Hij redigeerde het tijdschrift *Irene*, waarvan echter te Deventer bij Robijns slechts drie nummers het licht zagen, als ook in 1830 te Breda, bij Oukoop, een Dagblad, onder den naam van *Janus*, ter bestrijding der revolutie van dat tijdvak; gelijk hij hetzelfde gedaan heeft in vele Belgische, Fransche en Duitsche en Engelsche bladen, wier conservatief-monarchale correspondent hij was, en in al welke vreemde talen hij met groot gemak

en goed schreef. Aan de *Lans van Achilles*, eene politieke Ephemeride uit de dagen der Belgische omwenteling, had hij, zoo geen uitsluitend dan toch werkzaam deel, gelijk aan nog meer politieke vlugschriften of periodieke bladen van toen en van later tijd, omstreeks 1840 en nog verder.

Hij was een zeer vruchtbaar schrijver blijken de volgende door hem uitgegeven werken.

Tafereel der gebeurtenissen van Europe. 's Hage 1804. 4°.

Volledige beschrijving van alle kunsten, Ambachten, Handwerken, Fabrieken, Trafrieken enz. XVIII stuks behelz. De Azijnmaaker, of volledige beschrijving van de Nuttigheid en den aart des Azijns, met de kunst van derzelver verschillende soorten te bereiden, met 3 *pl.* Dordr. 1808. 8°.

Proeve van nieuwe Taalkunde, op de Nederd. spraakl. toegepast. Gron. 1806. 8°.

Premier cours de Grammaire Anglaise à l'usage der Ecoles. Gron. 1806. 8°.

Eerste beginselen der Werkundige Aardrijksbeschrijving. Dordrecht 1810.

Aurora, Wijsgeerig Staatkundig Jaarboekje over 1815. Deventer 1806.

Algemeen beoordeelend verslag van het over en weergeschrevene betrekkelijk Le Sage ten Broeks: » Voortreffelijkheid enz. Deventer 1816.

Levensschets van Willem Frederik, Erfprins van Oranje, naar Arnoldi, met bijvoegselen, opgedragen aan H. K. H. de Vorstinne Moeder. Zutphen 1818.

Proeve over de uitgangen der Fransche Naamwoorden. 's Hage 1818.

Proeve van beoordeelende tooneel-dichtkunde, op het treurspel Montigni toegepast. Amst. Sept. 1822. 8°.

Onpartijdige beschouwing van het beiderzijds geschrevene over den Geest der Eeuw. Amst. 1825.

Lord Byron, als Mensch en Dichter beschouwd. Delft 1826.

Voorts eene kleine *Vaderlandsche* en *Algemeene geschiedenis*, beide te Rotterdam bij Mensing en van Westreenen, en eene *Beknopte Taalleer, Algemeene Taalregelen. Deventer* 1818, boekjes die verdiensten hebben.

Proeve van beoordeeling in de Taalkunde toegepast op Bilderdijks spraakleer en Kinkers Beoordeeling van dat werk; een boek, dat door laatstgenoemden hoogleeraar op hoogen prijs werd gesteld.

Kort begrip van het zamenstel onzer taal, na inzage van Mr. W. Bilderdijks Spraakkunst, benevens een reeks van achtereenvolgende woorden, als voorbeeld eener mogelijke behandeling van een taalkundig woordenboek. Amst. 1827. 8°.

Zeer vele vertalingen zijn door deze werkzame pen geleverd, waaronder nog die der *Destinées futures de l'Europe*, van d'Hertigny, te Brussel in 1829 bij Brest van Kempen verschenen.

Aan de Duitsche *Conversations-Lexicons* leverde hij menig goed artikel over Hollandsche aangelegenheden. Hij overleed in het laatst van September 1851 in kommerlijke omstandigheden in ruim zeventigjarigen ouderdom.

Zie Wap, *Astrea* 1851. bl. 250 volgg.; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 128, 130, *b.* bl. 5, D. III. bl. 269; Kobus en de Rivecourt.

SCHILPEROORT (A. B.) wed. van Meerten.

Zie Meerten.

SCHILTHUIS Jz. (Alferdus Gerhardus), werd den 6 Junij 1799 te Groningen geboren. Zijn vader, die den graanhandel uitoefende, werd hem reeds in 1807 door den dood ontrukt, en in 1814 zag hij ook zijne moeder ten grave dalen. Inmiddels was de jeugdige Schilthuis reeds bij een zijner bloedverwanten in een tabaksaffaire geplaatst; doch deze nijverheid boezemde hem minder belangstelling in dan de handel in granen, waarop hij zich eerlang met goed gevolg toelegde. De aanvankelijke gunstige uitslag zijner handelsondernemingen bevredigde echter die veelomvattenden en rusteloozen geest van Schilthuis niet. Hij dorste naar een ruimer werkkring, waarin hij de plannen tot bevordering der welvaart van zijne provincie en van het vaderland kon verwezenlijken, die telkens in zijn vruchtbaar hoofd oprezen.

Daartoe ontbraken hem echter grondige statistische en staathuishoudkundige kennis, en de kunst om zijne gedachten duidelijk en in aangenamen vorm uit te drukken.

Naauwelijks was het hem duidelijk geworden, wat hem ontbrak, of hij wijdde al zijn vrijen tijd aan de beoefening van wetenschap en letteren. Spoedig bleek het dat hij geen nutteloozen arbeid had verrigt, meer en meer begon men ook in hooger beschaafden en meer wetenschappelijken kring zijn onderhoud en omgang te zoeken en zijne medewerking op prijs te stellen. Onderscheidene eervolle benoemingen gaven daarvan weldra het bewijs. Toen in 1829 te Groningen een kamer van koophandel en fabrieken werd opgerigt, behoorde Schilthuis onder de eerste leden. In 1832 werd hij consulair agent van Groot-Brittannië, voor welke betrekking hij in 1845 bedankte, tengevolge eener ministeriele resolutie, waarbij de betrekking van lid eener kamer van koophandel en fabrieken onvereenigbaar werd verklaard met die van handelsagent eener buitenlandsche mogendheid.

In 1837 werd hij benoemd tot regter-plaatsvervanger in de regtbank van koophandel te Groningen; en bij gelegenheid der vrijwillige leening werd hij met W. J. Meurs Wichers aangesteld tot lid der commissie van eind onderzoek voor het tweede gedeelte der wet van 6 Maart 1844, die gelukkig hare hoogst onaangename taak niet heeft behoeven te vervullen. Inmiddels was zijne belangstelling voor alles, wat de nijverheid betrof, niet slechts binnen maar ook buiten de provincie Groningen bekend geworden.

In 1836 werd hij corresponderend lid van het Friesch genootschap van proefondervindelijken landbouw, en in 1837 directeur van het genootschap van nijverheid, gevestigd te Onderdendam. In September 1844 boden hem eenige landbouwers in het Oldambt een gouden korenschaal aan, tot bewijs van erkentelijkheid voor de sedert verscheidene jaren en in vele opzigten aangewende pogingen om de belangen van den landbouw te bevorderen.

Reeds was Schilthuis destijds ook als redenaar en schrijver opgetreden. In September 1839 hield hij te Onderdendam, bij gelegenheid eener algemeene vergadering des genootschaps eene (onuitgegeven) redevoering over den landbouw van Denemarken en Mecklenburg,

In 1840 plaatste hij in den *Konst- en Letterbode* eene beoordeeling van Diederich's *Woordenboek van handel en nijverheid*, betrekkelijk het artikel *Groningen.* Drie jaren later hield hij te Onderdendam eene voorlezing onder den titel: *Iets over den oorsprong en het wezen van het Duitsche tolverbond en deszelfs invloed op de nijverheid*, in 1844 te Groningen uitgegeven. In 1850 verscheen een ander geschrift, getiteld: *Vereenigingen tot weldadigheid en inrigtingen ter bevordering van volksopvoeding en algemeen welzijn, bijzonder voor den minvermogenden stand den* 1 *September* 1850 *te Groningen bestaande.*

Zoo was Schilthuis reeds jaren lang in onderscheidene betrekkingen tot bevordering van het welzijn zijner provincie werkzaam geweest, toen hij in 1850 tot lid der provinciale en twee jaren later tot lid der gedeputeerde staten benoemd werd. Deze nieuwe en belangrijke werkkring was volkomen voor een man van zijne veelzijdige vermogens en zijnen rusteloozen ijver berekend; en daar zijne handelszaken in den laatsten tijd eene minder voordeelige wending hadden genomen, hield hij zich sedert dien tijd bijna uitsluitend met de vervulling zijner ambtspligten en letterarbeid bezig.

In 1852 werd zijne prijsverhandeling over de *Verhouding van den landbouw tot den bodem en de bevolking, den toestand van de landbouwende klasse in Nederland en de verbetering daarin mogelijk en wenschelijk*, door de Hollandsche maatschappij te Haarlem met goud bekroond. In 1854 verscheen zijne *Redevoering over eene algemeene verbetering der scheepvaartkanalen in de provincie Groningen*, en in 1859 zijne *Toelichting van de belangrijkheid en de rigting der Noordelijke spoorwegen in Nederland.* Bovendien leverde hij in *Bijdragen tot de kennis van den tegenwoordigen staat der provincie Groningen*, uitgegeven door de commissie voor de statistische beschrijving der provincie, waarvan hij bij de oprigting in 1854 lid was geworden, eene zeer belangrijke *Statistiek van de ambachts- en fabrieksnijverheid in de provincie Groningen*, geplaatst in het 11e deel (1860) bl. 199—228. Hij was lid van het prov. Utr. Genoots. van kunsten en wetenschappen (1854), van de koninklijke academie van landbouw van Zweden te Stokholm (1856), der vereenigde statistiek, gevestigd te Amsterdam (1858) en der Maats. van Ned. Letterk. te Leiden. Hij huwde in 1822 Cenradina Catharina van Delden en overleed den 19 September 1859.

Zie zijne biografie door O. van Rees, in de Levensbeschrijvingen der gestorvene leden der Maats. van Ned. Letterk. te Leiden 1860.

SCHIM (HENDRIK), zoon van Pieter Schim (die volgt), werd in 1695 te Maassluis geboren en overleed aldaar in 1742. Hij gaf meestal stichtelijke gedichten in het licht, die veel fraais, krachtig en vernuftigs behelzen, vooral zijn zijne *Bijbelzangen* zeer schoon. Het *Zalige Lantleven*, en de *Hofdichten Koningsrust* en *Havezicht*, doen hem ook als een voortreffelijk zanger kennen:

Men heeft van hem:

De Heerlijkheid van Kristus en de kerk. Delft 1731. 4°.

Bijbel- en Zededichten. Delft 1736. 4°.

Dichttafereelen, bestaande in Hofdichten, Zinnebeelden en Zedezangen. Maassluis 1737. 4°.

In het *Pan Poëticum* van Arnoud van Halen vindt men van hem: *De Dichtkunst verheerlijkt in het Pan Poëticum Batavum van den heere Michiel de Roode.*

Arnold Hoogvliet en Adriaan van der Vliet vervaardigde gedichten op zijne afbeelding.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. Letterk.* bl. 247, 248; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 104, 183—185; de Vries, *Gesch. d. Ned. Dichtk.*, D. II. bl. 126; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, A. IV. (2) 422; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V. bl. 230 volgg.; *Pan Poët*, bl. 87, 165, 208; Abcoude, *Naamr.*, bl. 324; Kobus en de Rivecourt.

SCHIM (JACOB), broeder van den vorige, den 8 October te Maassluis geboren, en overleden in 1762, vervaardigde lofdichten op de werken zijner tijdgenooten. Zijne poezy is veel minder dan die van zijn broeder. In het *Heilig gebruik des orgels, vertoont in eene leerreden over Psalm CI vers* 3—6, van Aegidius Francken, Delft 1734, vindt men van hem, gelijk ook van zijn broeder Hendrik en vader Pieter uitvoerige gedichten op de inwijding van het orgel te Maassluis.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHIM (PIETER), vader der beide vorige, werd den 17 Jan. 1672 te Maassluis geboren, en overleed den 17 Julij 1737. Ook zijne poezy wordt verre door die van zijn zoon Hendrik overtroffen.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHIMMELPENNINCK (ALPHERT), afstammeling van een oud adelijk geldersch geslacht, was de zoon van Jakob Schimmelpenninck en Jutte Yseren. Hij was een man van groot aanzien in zijne geboortestad en aan het Hertogelijk hof. De eerste was Zutphen, waar hij in 1449 en volgende jaren het ambt van Schultes bekleedde, en van 1454—1460 in de Schepensbank zat. In 1465 hernieuwde de hertog, om zijn ijver en trouw in dit ambt betoond, zijn lastbrief als overste rentmeester, en schonk hem bovendien het voorregt „om met dienaars en vier paarden, en *haver, rouvoeder en beslag tot de paarden*, ten hertogelijken hove aangenomen en als een ridder behandeld te worden." Hij moet toen een zeer vermogend edelman zijn geweest, daar hij den hertog van tijd tot tijd geld voorschoot, ter somme van 38,000 rijnsche gulden, waarvoor deze hem de inkomsten der stad Grave, en van het land van Kuik, benevens het rentambt van 't graafschap Zutphen en het koornambt der Veluwe schonk. Toen hertog Arnold in 1465 door zijn zoon Adolf te Grave werd gevangen genomen, moest hij de beide laatstgemelde afstaan, ten behoeve van zijn behuwdbroeder Johan van Steenbergen en zijne eigene broeders Sander en Andries Schimmelpenninck. Toen hertog Karel van Bourgondië in 1473 het land van Gelder vermeesterd, en alle hertogelijke inkomsten zich toegeeigend had, zag Schimmelpenninck zich genoodzaakt den procureur-generaal van den hertog in regten te betrekken. In den loop van dit regtsgeding werd hij met den titel van: *honneste gentilhomme*, in dien tijd een eerenaam van hoogen rang, begiftigd. Het liep aan tot in 1486, eer het geschil, ten nadeele van den Procureur, geeindigd werd. Keizer Maximiliaan herstelde den rentmeester in het bezit van het rent- en koornambt. In 1496 noodzaakte Karel zijn nakomelingen tot het aangaan van een nieuw verdrag dat echter niet langer stand hield dan tot den jare 1532, wanneer zijne nakomelingen door Karel, opgestookt door de vijanden der Schimmelpennincks, tegen alle reden uit het bezit er van werd gestooten, waarin zij, eerst vele jaren later, na groote moeilijkheden en een langwijlig pleidooi, met groote schade en onherstelbare verliezen zijn hersteld.

Hij huwde Soete N. N. bij wie hij 5 kinderen naliet, die bij Kok vermeld staan.

Zie Kok; Kobus en de Rivecourt.

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (JACOB), zoon van Sander Schimmelpenninck, broeder van den vorige, van 1451—1476 vermeld onder de riddermatigen op het adelijk gerigt van de Veluwe, in 1484 overleden, en van Elsebe, dochter van Evert van der Oye. Uit zeker plakaat van hertog Karel van Gelder van 1505 blijkt dat hij naaste leenhouder en bezitter was van het 't Huis te Wilp op de Veluwe, en dat dit Huis door zekeren Lubbert van Keppel werd geplunderd, waardoor niet alleen vele huisgeraden en kostbaarheden, maar ook het archief der Schimmelpennincks verloren ging. In 1498, 1499, 1500 en 1502 verscheen hij, nevens andere riddermatigen op het adelijk gerigt der Veluwe. In 1484 werd hij, als zijns vaders erfgenaam met het goed te Heyinck en vijf jaren later met Selsham beleend.

Hij trad in 1496 in het huwelijk met Adriana van Luir, die hem 6 kinderen schonk. Hij overleed in 1520.

Zie Kok; Kobus en de Rivecourt.

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (JAKOB), zoon van Sander Schimmelpenninck van der Oye, kleinzoon van den genoemden Jakob en Agnes van Twickelo, werd na zijns vaders dood, 19 April 1560, met het goed Heijinck beleend en in 't volgende jaar met Selsham. Na verscheidene malen onder de ridderschap der Veluwe, op de lands- en kwartier dagen te zijn verschenen, nam hij in 1581 zitting in schepenbank te Zutphen. In 't volgende jaar, van zijn eed aan de stad gedaan ontslagen, werd hij werderom onder de riddermatige landjonkers toegelaten. In 1584 werd hij door den kanselier en raden verschreven, met vier paarden, nevens andere ridders den graaf van Nieuwenaar en Meurs te gemoet te rijden, hem naar Arnhem te geleiden en als stadhouder van dit gewest statig in te halen. Op aanschrijven van denzelfden kanselier en raden van het vorstendom Gelder en van het graafschap Zutphen, was hij, in 1591 tegenwoordig bij de plegtige opdragt van het stadhouderschap aan prins Maurits. Nog in hetzelfde jaar begaf hij zich van zijn Huis Engelenburg, waar hij zijn gewoon verblijf hield, naar het leger van dien prins voor Zutphen, en werd er, na de overgaaf door den prins tot burgemeester aangesteld, „als zijnde daar gebrek van getrouwe opregte Patriotten en liefhebbers van het Vaderland." Hij overleed in 1605. Hij is tweemaal gehuwd geweest, in 1570 met Margaretha van der Kapelle, dochter van Hendrik van der Kapelle en van Jutte Slindewater, die hem twee, en in 1576 met Walraven van Haaften, dochter van Alert van Haaften, heere van Verwoolde en Ophemert, en van Kunna van Keppel, die hem acht kinderen schonk.

Zie Kok; Kobus en de Rivecourt.

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYEN (SANDER), zoon van den vorige en Margaretha van der Kapelle, in 1573 geboren, was een krijgsman en vertrok in 1601 als luitenant, onder graaf Philips van Solms, naar Hongarije. Hij vestigde zich in 1602 in Pruissen en trad aldaar in het huwelijk met N. N. van Meereken, bij welke hij 2 zonen verwekte.

In het laatst der 18de eeuw bloeide zijn geslacht in het Bisdom Ermeland.

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (ALEXANDER), zoon van Alexander Schimmelpenninck van der Oye, burgemeester van Zutphen, kommissaris der monsteringe, in 1670 gestorven en Anna van Appelthorn, heer van den Engelenburg, tot Rees en Oye, en na 't overlijden van zijn broeder Assueer, heer van Kel, werd in 1642 geboren, was burgemeester van Zutphen, afgevaardigde ter vergadering van hunne Hoog. Mog. de staten generaal der Vereenigde Nederlanden, hoofdschout en dijkgraaf der stad en meijerije van 's Hertogenbosch. Hij werd, na de komst van Willem III tot den troon van Engeland, als buitengewoon gezant der staten naar Londen gezonden met Witsen, van Odijk, van Citters en van Dijkveld en was de

eerste van dit statelijke gezantschap, waarvan het oogmerk was een beschadigend en verdedigend verbond te treffen, hetwelk volgde, zeer ten nadeele van den staat, welks lot hier door te veel met Engeland vereenigd werd.

Schimmelpenninck was, volgens het schrijven van Witsen, te gemakkelijk om van de stelling: *vrij schip, vrij goed* af te gaan. Hij huwde Isabella Bentink, abdis te Hunnep, dochter van Bernard Bentink, heer van Diepenheim en proost van Deventer en van Anna van Bloemendaal. Alexander overleed in 1694 en werd te Zutphen begraven, geen kinderen nalatende. Zijne echtgenoot kwam in 's Hage, door het hollen der paarden harer koets ellendig om het leven.

Zie Ferwerda, *Geslachtr.*, D. III; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Kok; Kobus en de Rivecourt.

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (JAKOB), broeder van den vorige, in 1633 geboren, werd kapitein en sergeant-majoor van het Geldersche regiment voetvolk. Hij nam deel aan de veldslag op Funen (1659) tegen de Zweden, en werd te Zutphen door eenige dronken ruiters op straat doorschoten.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. II. bl. 16; Kok.

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (JACOB), zoon van Herman Schimmelpenninck van der Oye, burgemeester van Zutphen en algemeen ontvanger van het graafschap en Stephanee van Brienen, dochter van Hendrik van Brienen tot Mussenberg en van Beatrix van Lynden, in 1658 gestorven, werd in 1629 geboren, was heer van de Clouse en Langen, beschreven in de ridderschap en algemeen ontvanger van het graafschap Zutphen, Schultes van Lochem, kommissaris van het graafschap, afgevaardigde in de vergadering van den raad van state, en, vanwege Hare Hoog Mog. de Algemeene Staten verscheidene jaren afgevaardigde te velde bij Willem III, koning van Engeland. In 1689 werd hij Schultes buiten en binnen Zutphen en later landdrost van het graafschap van dien naam. Hij had veel gezag in Gelderland en was zeer gezien bij Willem III. Hij overleed den 18 Januarij 1702, bij zijne echtgenoot, Jacoba Emilia van Westerholt, heer tot Scherpenzeel, Hakfort en Peursum en van Aletta van Scherpenzeel, vrouw tot Scherpenzeel 4 kinderen verwekt hebbende.

Zie Scheltema; Ferwerda; Kok.

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (JAN PILLEGROM), zoon van den vorige, heer van Clouse en Langen, ritmeester en majoor van het Geldersche regiment ruiterij, ridder der Duitsche orde, en kommandeur der Balie van Utrecht. Hij huwde Dorothea van Lintelo, die hem 2 kinderen schonk.

Zie Ferwerda; Kok.

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE TOT VOORSTONDEN, zoon van Hadriaan Schimmelpenninck van der Oye, verwalter des Schultampts Zutphen en algemeen ontvanger van het Graafschap, in 1621 gestorven en van Margaretha ter Brugge, zat in 1604 in de Schepensbank te Zutphen, en was vervolgens eerste raad en rekenmeester van het Vorstendom Gelder en Graafschap Zutphen. Reeds in 1606 verscheen hij onder de riddermatigen op alle land- en koorntiendagen en op de adelijke gerigten van het Veluwen-kwartier. Voorts werd hij in de hoedanigheid van riddermatige, afgevaardigd tot het Hooge Appellations-gerigt van ridders en knechten aan Engelanderholt in 1626 te Nieuwkerk gehouden. Ook heeft hij verscheidene malen als verwalter der regters van Arnhem en van Veluwen-zoom het geregt aldaar gespannen. In 1605 trad hij in het huwelijk met Anna van der Wisch, die hem elf kinderen schonk. Hij overleed in 1666.

Zie Kok.

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (ANDRIES), zoon van den vorige, heer van Voorstonden, in 1614 geboren, was kapitein en luitenant kolonel, ridder der Duitsche orde en kommandeur van Maaslandssluis. Hij sneuvelde in 1672 in een gevecht tegen de Franschen bij Woerden.

Zie Kok.

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (JACOB), broeder van den vorige, heer van Holthuisen en Voorstonden, in 1608 geboren, diende eerst den staat als luitenant te lande, verliet den krijgsdienst, en nam in 1637 zitting in de Schepensbank te Zutphen, werd in 1642 majoor dier stad, daarna landrentmeester van het graafschap, kreeg zitting in de generaliteitsrekenkamer, en verscheen als afgevaardigde der provincie Gelderland, in de vergadering der Algemeene Staten.

Hij huwde 1. in 1630 Anna Catharina van Kerken; dochter van Sweer van Kerken tot Houthulsen, 2. (1639) Woltera van Brienen, dochter van Hendrik van Brienen tot den Musschenberg, rekenmeester te Gelderland, en 3. (1651) Agatha van Oudshoorn, dochter van Dirk van Oudshoorn, heer tot Oudshoorn en Gnephoek, de laatste schonk hem 3 kinderen. Hij overleed 17 September 1677.

Zie Kok.

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (HADRIAAN), zoon van den vorige, reisde in zijne jeugd naar Batavia, bezocht de hoofdstad van het Chineesche keizerrijk, en werd kommandeur van Malakka. Na zijne wederkomst in het vaderland, werd hij ridder der Duitsche orde, balie van Utrecht, kommandeur van Leiden, en in 1672 luitenant-kolonel, en eindelijk burgemeester van Zutphen.

Zie Kok.

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (ASSUEER), heer van Holthuisen, broeder van den vorige, had zucht om vreemde gewesten te bezoeken, deed een reis naar het Oosten en bezocht vooral het H. Land. Na zijne terugkomst werd hij in 1659 beschreven in de ridderschap van het graafschap Zutphen, en in 1667 landrentmeester van het graafschap. Daarenboven werd hij kommissaris der monstering. Hij huwde in 1668 Assuera Kreynk, dochter van Gerhard Kreynk, heer van Beele, burgemeester van Zutphen enz.

Hij overleed den 10 Februarij 1673, 2 zonen nalatende o. a. Gerrit Jurrieu, burgemeester van Zutphen en curator der Hoogeschool van Gelderland.

Zie Kok; Ferwerda; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 16, 211.

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, tot de beide Pollen (ANDRIES Baron), zoon van Gerrit Jan Schimmelpenninck van der Oye en Cornelia Constantia van Middachten, den 9 Oct. 1705 geboren, nam in 1730 zitting in de ridderschap. Sedert bekleedde hij de meeste en voornaamste betrekkingen, zooals die van landdrost van het kwartier van Zutphen, voorzitter van het collegie der Ed. Mog. Staten van dit kwartier, wegens de provincie van Gelderland, gewoon gecommitteerde ter beneficiering van den Nederrijn en IJssel, landrentmeester generaal van dit furstendom Gelre en graafschap Zutphen, curator der academie te Harderwijk, drossaard der hooge en vrije heerlijkheid van Loo enz. Hij had grooten invloed in Gelderland, vooral na 1748. Hij zou ook het laatste additioneel artikel van het regerings reglement, volgens hetwelk aan den stadhouder de magt werd verleend, om dat reglement te veranderen en te vermeerderen. hebben weten te bewerken. Hij was zeer geacht bij de gouvernante Anna, die hem tot voogd over haren minderjarigen zoon benoemde. Hij huwde Woltera Geertruid van Wijnbergen, die hem verscheidene kinderen schonk.

Hij overleed te Arnhem den 18 November 1776.

Zie *Nederl. Jaarb.* 1776, bl. 1425, 1426; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Kok; Ferwerda; Bouman, D. II. bl. 218; Kobus en de Rivecourt.

SCHIMMELPENNINCK (Mevrouw MARY), overleed in 1856 te Bristol, in hoogen ouderdom, en schreef:

Theory on the classification of beauty and deformity and their correspondance with physiognomic expression. London. 1815. 4°. in pl.

Memoirs of Port Royal.

Zie *Trésor de Livres rares et précieux*, T. VI. p. 305; *N. Amst. Cour.* 1856. n°. 7720.

SCHIMMELPENNINCK (Mr. RUTGER JAN), zoon van Gerrit Schimmelpenninck en Hermanna Koolhaas, werd den 30 October 1765 te Deventer geboren, bezocht aldaar de Latijnsche school, maar ontving ook onder-

wijs van den achtingswaardigen, doch zonderlingen Simon de Vries, die hem met de Fransche en Engelsche letterkunde en met de voortreffelijke staatkundige en wijsgeerige werken, in die talen geschreven, eene lectuur, die van grooten invloed op zijn volgend leven was, bekend maakte, terwijl de omgang met den generaal Dundas, die aan het hoofd van een der regimenten van de Schotsche brigade te Deventer in garnizoen lag, en een huisvriend van den vader van Rutger Jan was, niet weinig medewerkte om hem in het spreken van het Engelsch te oefenen. Na de lessen der hoogleeraren aan het athenaeum te hebben bijgewoond, vervolgde hij zijne regtsgelerde studiën te Leiden, onder Pestel en van der Keessel en sloot naauwe vriendschapsbetrekkingen met de beste en kundigste jongelieden die toen aan de hoogeschool waren onder welke Farjon, Hoynck van Papendrecht, Reuvens, H. Fagel, Hugo Gevers, Poelman, Arriens en later Cuperus.

Na de verdediging eener dissertatie de *Imperio Populari rite temperato*, begaf hij zich naar Amsterdam, »het groote tooneel, waar, voor de ontwikkeling van alle begaafdheden, eene ruime baan geopend stond, en waar hij konde hopen zijne verkregene regtskennis met vrucht te zullen toepassen." De naam door Schimmelpenninck te Leiden verkregen, en die tot Amsterdam was doorgedrongen, bereidde hem aldaar het gunstigst onthaal en zijne werkzaamheden verkregen in een bijna ongeloofelijken korten tijd, eene belangrijke uitgebreidheid, ook bekleede hij, in praktijk en naam, onder de voornaamste zijner collega's een eersten rang. Ontelbaar zijn de pleitzaken door hem in zijn werkzame loopbaan als advokaat met gelukkig gevolg behandeld en nog veel talrijker de geschillen in der minne door hem geslecht en afgedaan. De beoefening der letteren werd door zijne veelvuldige bezigheden niet afgebroken, en zelfs nog eenige oogenblikken aan de poezy gewijd. Ook onttrok hij zich niet aan geleerde bijeenkomsten aan voorlezingen, en er bestaat nog van hem een vertoog over Machiavel, waarin hij den, volgens zijn oordeel, te onregt veroordeelden vrijheidsvriend verdedigt, en van de beschuldiging, een leermeester der tiranny te zijn, vrijspreekt. In een maalstroom van bezigheden gewikkeld, kon hij, hoezeer de grondstellingen der bezadigde vrijheidsgezinden hartelijk toegedaan, en daarvoor bij alle gelegenheden uitkomende, geen werkdadig aandeel nemen in die burgertwisten, welke den Pruisischen inval van 1787 voorafgingen, hetgeen hem de vervolgingen spaarde, waaraan vele van zijne partij bloot stonden.

Harer belangen trok hij zich inmiddels op het zeerst en veelal met een gelukkig gevolg aan, en zijne voortreffelijke pleitredenen, droegen blijken van de onbeschroomdheid, waarmede hij de zegevierende partij het hoofd bood.

Standvastig onthield zich Schimmelpenninck — hoezeer ook het gebruik door de bovendrijvende partij van hare zege in 1787 gemaakt afkeurende, — van alle kuiperijen met de uitgewekenen of buitenlandsche vijanden van den staat, en wees steeds alle aanzoeken daartoe van de hand. Hij voorzag op welken duren prijs eene nieuwe hulp van vreemden ons zoude te staan komen, en hetgeen hij, bij gelegenheid van een vlugtig bezoek, wegens beroepsbezigheden, aan Parijs gegeven, van den gang en de strekking der Fransche omwenteling gezien had, was niet geschikt om hem gerust te stellen. Zoodra echter de aannadering der vijanden of, naar de meening van anderen, bevrijdende krijgsbenden tot de omwenteling van 1795 aanleiding gaf, zag hij zich, bij eene requisitie, waartegen geene overzetting gelden mogt, aan zijne rust onttogen. Onder de vertegenwoordigers benoemd, die met het voorloopig bewind van Amsterdam belast werden, en tot haren voorzitter gekozen, zocht hij zijnen medeleden van het bestuur al dadelijk het gewigt te doen gevoelen van de pligten, die op dit hagchelijk tijdstip op hen rustten, 't geen ten gevolge had, dat aan de teweeggebrachte omwenteling te Amsterdam de zachtste wending werden gegeven.

Welhaast begon echter de zamenspanning der Ultraomwentelingsgezinden het hoofd zoo op te steken, dat de regering daardoor merkelijk bemoeijelijkt werd. Deze heethoofden hadden in Schimmelpenninck eenen vijand, die de kunst verstond om hen, gedurende den tijd, dat hij in het bestuur bleef, met onwankelbare standvastigheid, doch soms op zeer koddige wijze te bestrijden. De heethoofden hoezeer in hunne geliefkoosde oogmerken gedwarsboomd, waren hierdoor niet te ontmoedigen, en hun invloed op het tijdelijke hoofdbestuur te 's Gravenhage werd maar al te kennelijk, toen dit bestuur zich op het zeerst gekrenkt gevoelde, door het besluit der Amsterdamsche regering om hare medewerking te weigeren, tot het afvorderen van eenen eed, dien men aan regters, ambtenaren, geestelijken enz. wilde opleggen, waarbij Schimmelpenninck zich op eene wijze betrokken zag, die hem gelegenheid gaf zijn vast en edel karakter te doen uitkomen. Al spoedig zag hij zich bij het daarstellen eener eerste nationale vergadering door zijne medeburgers tot afgevaardigde benoemd en naar 's Hage opgeroepen. Nadat de het ontwerp der staatsregeling des volks in de grondvergadering voorgesteld verworpen was, eindigde de eerste nationale vergadering, en daar Schimmelpenninck voorzag, dat het vruchteloos zou zijn zich voor te stellen, op dit tijdstip, iets dat op een gematigden voet geschoeid was, te vestigen, wilde hij niet langer aan een vruchteloozen arbeid deel nemen, en toen hij bij eene tweede nationale vergadering" gekozen werd, wier hoofdwerk moest zijn het ontwerp eener staatsregeling, op meer democratische beginselen rustende, achtte hij zich ongehouden dien lastpost te bekleeden.

Niet lang kon Schimmelpenninck zich aan zijne beroepsbezigheden wijden, daar hij, wiens kracht van overreding, wiens verzoenend en levens vast karakter zoo zeer bij onderscheidene gelegenheden gebleken was, door de partij, die na de omwenteling van den 12 van Zomermaand 1798, de overhand had, naar Parijs werd gezonden, om het Fransche bestuur de oorzaken en de noodzakelijkheid der jongste omwenteling te doen inzien. Hij kweet zich voortreffelijk van zijn last, en in Holland gevoelde men volkomen wat men hem verschuldigd was, en het intermediair uitvoerend bewind hulde doende aan zijne groote diensten wenschte dat hij bestendig den post als minister van onze- bij de Fransche republiek bestendig bleef waarnemen. Slechts kortstondig voldeed hij aan dezen wensch, en na zijne terugkomst kon alleen de komst van Lombard vergezeld door eenige van de gevaarlijkste aanhangers van het vernietigde schrikbewind, en eene oproeping van het uitvoerend bewind, in naam des vaderlands, hem bewegen, zich naar Parijs te begeven, en zijne krachten te wijden ter redding van het vaderland uit den vegen toestand waarin het zich bevond.

Zijne aankomst te Parijs had onmiddellijk ten gevolge de gevaarlijke woelingen der Hollandsche onruststokers te Parijs te sluiten. Het was echter tijd dat hij aldaar gekomen was »de zaken verliepen, verkoelden, verwarden, de anarchisten waren actief geweest als Beelzebub, doch nu kropen zij in de schulp".

Ons bestek veroorlooft niet bij de belangrijke diensten die Schimmelpenninck gedurende zijn verblijf in Frankrijk aan de republiek bewees stil te staan, noch van zijne verrigtingen *op het vredes-congres* te Amiens als afgevaardigde onzer republiek, dat hij op uitgedrukt verlangen van den eersten consul der Fransche republiek bijwoonde, te spreken. In al hetgeen hij verrigtte straalde de warmste vaderlandsliefde door en hij verwierf zich de achting van de braafste en kundigste leden van het Fransch en Nederlandsch bestuur. Daar hij te Amiens het Fransche bestuur gedwongen had verpligtingen op zich te nemen, waarvan de voldoening het ten hoogste tegenstond, overtuigde hij het staatsbestuur te 's Hage, dat zijn aanwezen te Parijs voor 's lands belangen ondienstig werd, 't geen ten gevolge had, dat het hem vergund werd de Fransche zending met de Engelsche te verwisselen. Zijn gedrag te Amiens en de naam, door hem bij de vredesonderhandeling verworven, hadden hem in Engeland's hoofdstad het gunstigste onthaal voorbereid; terwijl het Britsche gouvernement zelfs die zaken welke op zich zelve onaangenaam waren, behandelde, het tegenovergestelde van voorkomendheid van hetgeen hij, vooral gedurende de laatste tijden zijns verblijfs te Parijs, van het Fransche bestuur had ondervonden. Zeer kort was echter zijn verblijf in Engeland. Na de nieuwe uitbarsting van den oorlog (waarin hij reeds van de Engelsche regeering eene voor ons heilzame onzijdigheid bedongen had, doch tot welke hij van de onverzettelijke hardnekkigheid van Buonaparte de vereischte toestemming niet verwerven kon) keerde hij naar het vaderland terug. Hier hoopte hij voor altoos tot het ambteloos leven te zullen terugkeeren, toen hij onverwijld bij den eersten consul te Brussel ontboden werd, en vervolgens opnieuw de

Parijsche missie aanvaardde, wijl de verhouding van ons staatsbewind tot het Fransche bestuur, zoodra hij uit Parijs afwezig was, onaangenamer werd en ons bewind, bij de eindelooze kwellingen, waaronder het zuchtte, van de tusschenkomst van onzen staatsman alleen eenige gunstige verandering durfde hopen. Alleen de ontwijfelbare overtuiging, dat enkel door dat middel het Nederlandsche volksbestaan, althans voor eenigen tijd nog gerekt kon worden, deed hem in 1805, op een tijd toen de beginselen van die treurige verzwakking des gezigts, die, na een kort tijdsverloop tot een ongeneeslijke blindheid overging, hem meer dan ooit naar de stilte der afzondering moesten doen verlangen, besluiten, met echt vaderlandsche trouw en moed, het roer van Neerlandsch deerlijk geschokte staatshulk onder den titel van raadpensionaris in handen te nemen. Onweerstaanbare omstandigheden van buiten, gevoegd bij het droevig gemis van het dierbaarste zintuig, dwongen hem, na verloop van een jaar zijn post neêr te leggen, om hem door een vreemdeling, onder den titel van koning, te zien opvatten. Hij verliet met waardigheid en het volle behoud van zijn vroeger verworven roem den post, dien hij met tegenzin aanvaard, en op eene wijze bekleed had, waardoor hij de kroon op zijne vorige staatkundige vermaardheid, op zijne lof van onkreukbare eerlijkheid en even onbaatzuchtige, als verlichte vaderlandsliefde zette.

Kort na de aankomst te 's Hage ontving Schimmelpenninck per courier een brief van den koning, waarbij deze hem uitnoodigde, om de door de nieuwe grondwet hem toegekende betrekking van levenslangen president van hunne hoog mogenden te aanvaarden. Hij beantwoordde deze uitnoodiging met eene beleefde weigering en alzoo zag de keizer zich in zijne hoop bedrogen om hem, op de eene of andere wijze, ter vestiging van de nieuw ingestelde regering te doen medewerken.

Ofschoon Lodewijk, die hem tot een mondgesprek had uitgenoodigd, niet in zijne beschouwingen, wegens de gesteldheid, behoeften en middelen van ons land, deelde, koesterde hij echter de hoogste achting voor hem, en vereerde hem bij de instelling zijner ridderorde van de Unie daarvan het Grootkruis.

Ondertusschen hield zich de gewezen raadpensionaris op zijn landgoed Nijenhuis met het verzamelen en schiften van een gedeelte zijner talrijke papieren, met behulp van zijn gewezen geheim secretaris en blijvenden vriend de Mey van Streefkerk, onledig, terwijl hij den overigen tijd aan het gezellig verkeer, briefwisseling en lectuur wijdde. Doch zijn gezigt verminderde onder dit alles, en ontaardde allengskens in blindheid; doch naarmate zijn ongeluk zekerder werd, scheen zijne zielskalmte en berusting toe te nemen. Na het vertrek van Lodewijk werd Schimmelpenninck door Napoleon tot groot-thesaurier der onlangs ingestelde doch nimmer uitgereikte orde van de drie gulde vliezen, senator en graaf van het Fransche keizerrijk benoemd. Liefde voor het vaderland, de behartiging van welks belangen hij boven alles stelde, overwon zijn weerzin om op nieuw, in zijnen toestand, het staatstooneel te betreden. Hij begaf zich wederom naar Parijs, waar Napoleon hem met de meeste onderscheiding ontving. Hem achtte de keizer hoog, en meermalen pleeg hij te herhalen: „Monsieur Schimmelpenninck est trop vertueux pour le siècle dans lequel nous vivons." Ook Talleyrand, destijds tot prins van Benevent verheven, betoonde hem de meeste voorkomenheid. Zooveel hij vermogt, was hij te Parijs zijn vaderland van nut en leide hij bij meer dan eene gewigtige gelegenheid ten duidelijkste aan den dag, dat, hoezeer ook het oog zijns ligchaams was verduisterd, dat zijner ziel nog zijn volle helderheid behouden had, en boezemde zijn ambtgenooten eerbied voor zijne wijsheid en rondborstigheid in.

Na den val van Napoleon keerde hij naar het vaderland terug, waar Willem I hem het grootkruis van de ridderorde van den Nederlandschen Leeuw schonk en tot lid van de eerste kamer der Staten-Generaal benoemde.

Zonder smert, zonder lijden scheidde Schimmelpenninck den 25 Maart 1825 uit dit leven, en dezelfde verheven ernst, dezelfde rustige onderwerping, welke zijn gemoed in de laatste oogenblikken vervulde, bleven nog, na zijn overlijden, in zijne gelaatstrekken geteekend. In stilte werden zijne stoffelijke overblijfselen in de Nieuwe kerk te Amsterdam bijgezet, en eene eenvoudige, onopgemerkte zerk, dekt de assche van den man, die in de gewigtigste en hoogste betrekkingen, die aan het hoofd van den staat zooveel voor het welzijn van zijn vaderland heeft verrigt.

Hij huwde Catharina Nahuys, oudste dochter van P. C. Nahuys te Amsterdam, die hem eene dochter en een zoon schonk. De eerste huwde met jonkheer S. Dedel, die ons vaderland aan onderscheidene hoven heeft vertegenwoordigd, de laatste, die volgt, G. graaf Schimmelpenninck, minister van staat, heeft zijn vader een blijvende eerzuil gesticht door zijn uitstekend werk:

***Rutger Jan Schimmelpenninck en eenige gebeurtenissen van zijn tijd*, 2 deelen '*s Hage* 1845, *met portret en fac simile*.**

Zie verder J. R. Thorbecke, *R. J. Schimmelpenninck* en *S. J. Wiselius*, *Gids*, *Boekbeoordeel.* X. 413; *Hist. schets*, bl. 97; J. R. Thorbecke, *K. H. Ver Huell* en *R. J. Schimmelpenninck*, *Gids*, N. R. I. *a.* I, *Hist. schets*, 135; *Konst- en Letterb.* 1825 n°. ; Siegenbeek, in *Handel. v. d. Jaarl. Verg. der Maats. van Ned. Letterk. te Leyden* 1825; Collot d'Escury, *Hollands roem*, A. III. 114, 115; Stuart, *Jaarb. van het kon. der Nederl.*; *Geschiedk. gedenkstukken enz. door Lodewijk Bonaparte*; van Kampen, *Karakterk. d. vad gesch.*, D. II. bl. 773; Dez., *Fransche heerschappij in Europa*, D. III. bl 487, 488, D. IV. bl. 250—256, *Bijvoegs.*; bl. 490, 491, *Bijlage*, bl. 495—559; H. Bosscha, *Gesch. d. Nederl. staatsomwenteling*, D. I. bl. 31, 33, 40, 49, 51; M. C. van Hall, *R. J. Schimmelpenninck*, *voornamelijk als Bataafsch afgezant op het vrede-congres te Amiens in* 1802. *Bydrage tot zijn leven en karakter.* Amst. 1847. 8°.; *Biogr. Hist. des Contemporains*, T. VIII. p. 178—181; Rabbe, *Biogr. Univ. et portr. des Contemp.*; *Moniteur Univ.*; E. Regnard, in *Nouv. Biog. univ*, T. XLIII. p 539; J. Chas, *Coup. d'oeil rapide sur M. Schimmelpenninck*, *grand-pensionnaire de la République Batave.* Paris 1805. 8°.; Koenen, *Gesch. der Joden*, bl 376, 377; Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 250; Hoefer; *Convers. Lexicon*; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

SCHIMMELPENNINCK (Gerrit Graaf), zoon van den vorige, werd te Amsterdam geboren, genoot te 's Hage het godsdienstig onderwijs van den predikant Dermout, en dat in onderscheidene vakken van Beekman, hoofdonderwijzer van de school der Haagsche afdeeling van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Door zijn verblijf te Parijs en te Londen, was hij al spelende met de Engelsche en Fransche talen bijzonder gemeenzaam geworden, en viel het hem niet moeijelijk deze grondig aan te leeren. Toen zijn vader als raadpensionaris was afgetreden, volgde hij hem naar het Nijenhuis in Overijssel en daar werd zijne opvoeding, bij het licht der beschaving van Griekenland en Rome, onder het oog van zijnen vader, opgedragen aan H. Wijnbeek, later inspecteur van het middelbaar en lager onderwijs, en toen hij in 1812, onder geleide van Wijnbeek, de Leidsche hoogeschool bezocht om de geboorzalen der hoogleeraren in de regten te bezoeken, was hij zeer gemeenzaam met het Grieksch, kon hij vele Oden van Horatius voor de vuist opzeggen en viel hem het schrijven en spreken in het Latijn even gemakkelijk als van het Fransch en Engelsch. Te Leiden beoefende hij, vooral het Romeinsche regt onder den hoogleeraar D. G. van der Keessel, doch reeds in 1813 werd hij naar het Nijenhuis geroepen, om dáár, bij het oprukken der legers van de verbondene mogendheden voor de bezittingen van zijnen blinden vader te waken. Hij keerde niet naar Leiden terug. Zijn vader liet hem zijne studiën niet voleindigen, maar stelde hem voor zich op den handel toe te leggen. Een zijner bloedverwanten G. Schimmelpenninck stond aan het hoofd van het toen zeer hoog geachte handelshuis van N. en J. en R. van Staphorst te Amsterdam, en verklaarde zich bereid hem op die baan tot gids te verstrekken. De onbegrensde hoogachting en liefde voor zijnen vader noopten hem diens raad op te volgen. Hij vestigde zich te Amsterdam, maar werd aanvankelijk meermalen van daar naar het Nijenhuis geroepen, waar zijn vader zijnen bijstand, als mede ter oorzake van zijn huwelijk dat hij, den 28 September 1815 sloot met Henrietta Euphemia Johanna Stulen, dochter van den predikant van dien naam te Almelo, die hij weinige maanden daarna door den dood verloor. Van dat tijdstip af bleef hij geregeld werkzaam op het voormelde kantoor en slaagde daarin zoo gelukkig, dat de genoemde bloedverwant, toen het eenig hoofd van dat handelshuis, niet aarzelde hem als zijnen vennoot in die firma op te nemen. Als zoodanig trad hij, met den 1 Januarij 1818 op, en werd weldra een voorname steun van dat handelshuis. Op den 28 Mei 1819 verbond hij zich door het huwelijk met Johanna

Philippina Frederika Carolina Constantina Baronesse von Knobelsdorff, dochter van den Pruissischen generaal Friedrich Wilhelm Ernst baron von Knobelsdorff, genant van het hof te Berlijn. In 1820 treffen wij hem reeds als lid der kamer van koophandel en fabrieken te Amsterdam aan. Hij heeft eenige zijner adviezen, in die kamer uitgebragt, nagelaten, en daaruit is te zien, dat hij in de staathuishoudkunde geen vreemdeling was; dat hij de geschiedenis van den vaderlandschen handel naauwlettend had onderzocht; dat hij de oorzaken van den vroegeren bloei en van het later verval van den zenuw van den staat juist wist aan te wijzen en niet schroomde de middelen aan te duiden, die alleen geschikt en bekwaam waren om herstel mogelijk te maken.

In 1824 werd de Nederlandsche handel-maatschappij opgerigt en Schimmelpenninck door 's konings besluit den 24 Augustus van dit jaar tot een harer vijf directeuren benoemd. Hij aanvaardde die betrekking, verliet zijn handelshuis te Amsterdam, en nam zijn vaste woonplaats te 's Gravenhage, waar de directie gevestigd was. Zijn ijver en zijne bekwaamheden bij onderscheidene gelegenheden aan den dag gelegd, bragten hem al spoedig op den voorgrond, en den 4 November 1827 werd hij door den koning tot voorzitter benoemd. Het lidmaatschap der regtbank van koophandel te 's Hage, hem den 12 September van dat jaar aangeboden, sloeg hij af, wijl hij zich onverdeeld aan de belangen der handel-maatschappij wenschte te wijden, hetgeen hij met voorbeeldeloozen ijver deed tot in 1832, toen hij, ten gevolge der ongesteldheid van geheel zijn gezin, zijn ontslag bij den koning indiende.

In datzelfde jaar was hij aangezocht, om zich eene verkiezing tot lid der tweede kamer te laten welgevallen, doch destijds weder in Amsterdam gevestigd, en zijne tijdelijke verwijderingen van daar, voor de behartiging der belangen van de Nederlandsche handel-maatschappij nadeelig achtende, verzocht hij destijds niet in aanmerking te komen. Van 's konings zijde verwierf hij een blijk van H. D. goedkeuring, door zijne benoeming tot staatsraad in buitengewonen dienst, nadat H. D. hem in Julij 1829 het ridderkruis der orde van den Nederlandschen Leeuw had vereerd. Toen in 1833 de toenmalige minister van financiën van Tets, het oogenblik van het sluiten van een scheidingstractaat met België zag naderen, was hij bedacht op een middel, om de geldelijke ongelegenheden van het rijk te overwinnen; den geest van eensgezindheid bij de Natie levendig te houden, de nijverheid aan te wakkeren; en de betrekkingen met de overzeesche bezittingen ruchtbaarder te maken. Hij deed daartoe aan de koning het voorstel, om de staatsschuld nog te vermeerderen en wel des noods met veertig millioenen 's jaars, werkelijk kapitaal, gedurende vijf jaren, en schetste in een uitvoerige memorie op staatkundige, financieele en staathuishoudkundige gronden de voordeelen van de uitvoering van dat plan in te oogsten. Deze memorie werd van 's koningswege aan Schimmelpenninck toegezonden, met verzoek om zijn gevoelen daaromtrent mede te deelen. Deze voldeed aan die uitnoodiging en betoogde insgelijks op diezelfde gronden dat het voorstel op dwaalbegrippen rustte, dat het zou blijken onuitvoerbaar te zijn, en, zoo die uitvoering al slaagde, nadeelen in plaats van voordeelen zou aanbrengen.

Met den aanvang van 1834 van alle banden ontslagen, bragt hij zijn huisgezin, tot herstel van aller gezondheid, weer naar het Nijenhuis.

In datzelfde jaar verleende hem de koning den titel van Nederlandschen Graaf met het regt van eerstgeboorte overgaande op zijne mannelijke afstammelingen. In het volgend jaar werd hij, in plaats van den heer J. Huydekoper, geroepen als 's konings commissaris bij de Nederlandsche handel-maatschappij te waken voor 's konings belangen als deelhebber en garant van de jaarlijksche renten. De inbreuk, die deze benoeming maakte op de rust, die hij op het Nijenhuis genoot, werd in datzelfde jaar door erger gevolgd. Z. M. verlangde namelijk dat hij als minister-secretaris van staat den heer de Mey zou opvolgen. Hij voldeed aan dit verlangen, en werd (26 Febr. 1836) als 's konings commissaris bij de handel-maatschappij ontslagen Ten gevolge der werkzaamheden aan die betrekking verbonden, leed zijne gezondheid zoo dat hij het water te Swalbach moest gaan gebruiken. Van daar teruggekomen nam hij het gareel weder op, doch moest weldra zijn ontslag vragen. Dit werd hem gegeven met toekenning van den rang en titel van minister van staat. Diezelfde dag benoemde hem de koning tot lid der eerste kamer van de Staten-Generaal. Hij verliet 's Gravenhage en keerde naar het Nijenhuis terug en werd door de ingezetenen van Diepenheim tot lid van den gemeenteraad en tot voorzittend kerkvoogd der Hervormde gemeente aldaar verkozen. Den 24 Juni 1837 benoemde hem de koning tot buitengewoon gezant en gevolmagtigd minister bij het hof van Rusland, en hij vertrok met zijne vrouw en al zijne kinderen naar Petersburg. In 1840 keerde hij naar het vaderland terug, waar hij koning Willem I den scepter zag neêrleggen om dien aan Willem II over te geven. Ook bij deze vorst stond hij in hooge achting, die hem daarvan al dadelijk een bewijs gaf door hem ter gelegenheid van zijne huldiging, als een der Rijks aanzienlijken bij den plegtigen optogt het dragen der koninklijke kroon toe te vertrouwen, en hem met een bijzondere zending te belasten, om aan de hoven van Weenen, Munchen, Stuttgard en Wiesbaden het berigt van zijne troonsbeklimming over te brengen, ook ontving hij in dat jaar het ridder-grootkruis der koninklijke Frederiks-orde, hem door den koning van Würtemberg geschonken. Daarna voor goed op het Nijenhuis gevestigd, schreef hij het levensberigt van zijn vader, dat in twee deelen te 's Gravenhage bij de gebroeders van Cleeff in het licht verscheen. In 1846 benoemde de Maats. van Nederl. letterkunde hem tot lid; bij de oprigting der Rijn-spoor-maatschappij werd hij als voorzitter van commissarissen aan haar hoofd geplaatst, ook werd hij in datzelfde jaar (1846) aan het hoofd geplaatst der commissie, bestaande uit de staatsraden Piepers en Netscher, en de hoogleeraren den Tex en Cock, belast met het afnemen van een examen van de aspiranten naar de betrekking van attaché bij het departement van buitenlandsche zaken. Ook nam hij in dit tijdvak (1840—1846) geregeld zitting in de vergaderingen der eerste kamer van de Staten-Generaal en ijverig deel aan hare beraadslagingen.

Den 31 October 1846 benoemde hem de koning tot opvolger van zijn zwager, den baron Dedel, Nederlandsch gezant aan het Britsche hof, en verwierf hij te Londen de persoonlijke genegenheid van Lord Palmerston en van den hertog van Bedford. In October 1847 naar 's Hage overgestoken, om de opening der kamers van de Staten-Generaal bij te wonen, werd hij benoemd tot lid der commissie, belast met het in en uitleiden van zijne Majesteit. In 1848, tot het aanvaarden der portefeuille van buitenlandsche zaken, vóór de benoeming van den baron Huyssen van Kattendyke, uitgenoodigd, aanvaardde hij die echter niet, wijl hij onder het toen bestaande stelsel, geen ministerie kon aannemen. Twee jaren later werd dit aanbod herhaald, maar om dezelfde reden afgewezen.

Den 16 Maart 1848 ontving hij te Londen 's konings last om onmiddelijk naar 's Hage te komen, ten einde geraadpleegd te worden over de keur van nieuwe ministers en zelf de portefeuille van binnenlandsche zaken te aanvaarden. Den 25 dier maand trad hij aan het hoofd van dat ministerie in de vergadering der tweede kamer van de Staten-Generaal op, doch reeds den 12 Mei verzocht en verkreeg hij zijn eervol ontslag en vertrok weder naar Londen, om zijn gezantschap weder op te nemen, dat hij in 1852 neerlegde, waarop hij zich wederom op het Nijenhuis vestigde in de hoop in den schoot zijns gezins genoegelijke dagen te slijten. Dat genoegen kon hij slechts kort genieten; nog in dat jaar moest hij zijne echtgenoote afstaan, en zag zich gedrongen, na het aftreden van het ministerie Thorbecke, in 1853 het lidmaatschap der tweede kamer, hem door de hoofdstad aangeboden te aanvaarden. Met het zittingsjaar liep ook de lastgeving ten einde, die de kiezers der Amstelstad hem hadden opgedragen. Hij verlangde geen vernieuwing, en op nieuw op het Nijenhuis gevestigd, sloot hij, in September 1855, een derde huwelijk met Louise Charlotte Jeannette van Schuylenburg, douairière van wijlen zijn zwager den baron A. F. G. G. O. von Knobelsdorff.

In de herfst van 1863 werd hij te Arnhem zijnde ziek, en overleed aldaar den 4 October. Zijn lijk werd naar het Nijenhuis overgebragt, om daar in het familie-graf te worden bijgezet.

Zie zijn levensberigt door J. M. de Kempenaer, in de *Levensberigten der Maats. v. Nederl. Letterk.* 1864.

SCHIMMELPENNING (G.), bloedverwant van den vorige, koopman en kunstverzamelaar te Amsterdam, zelf beoefenaar der schilderkunst. Kramm vermeldt van hem:

Een vrolijk boeren gezelschap dat voor een tafel ham en bier zit te gebruiken.

Zie Kramm; van Eynden en van der Willigen, *Levens der Nederl. Kunstsch.*, D. III. bl. 70.

SCHIMMELPENNINCK (Johannes), geb. te Enschedé, waar zijn vader J. A. S., die later te Harderwijk stond, predikant was, studeerde sints den 17 van Herfstmaand 1748, aldaar, werd den 4 van Zomermaand 1753 phil. dr. na het verdedigen van een dissert. *over de ziel en haar wezen*, kwam later voor het professoraat in de philosophie en theologie in aanmerking, doch bleef predikant, eerst te Voorst, later, sedert 1778 te Harderwijk. Hij overleed in het begin dezer eeuw.

Zie Bouman, t. a. p. D. II. bl. 293, 300, 411.

SCHINCKEL (Herman). Zie SCHINKEL (Mr. Herman).

SCHINDEL of SCHEYNDEL (George Hendrik van), een bekwaam graveur in de eerste helft der 17 eeuw.

Kramm vermeldt van hem:

De begrafenis van Prins Maurits. (16 Sept. 1625) in 4 bladen, breed f.

De Graftombe van Willem I, N. Visscher. 1626 exc.

J. J. Starters, Nieuwe Cuyper, Zinneprent naar D. Hals met gedrukt vers. Haarlem in gr. f. (1628).

12 bladen *Playsante Landschappen.* 1624 kl. 4°.

Nagler beschrijft 20 nommers van zijn graveerwerk.

Hij vestigde zich in 1635 te Rotterdam en leefde nog in 1664.

Volgens Immerzeel zijn zijne kleine etsen in den trant van Callot, geestig en net behandeld. Zijne kleine landschappen met goed geteekende figuurtjes gestoffeerd, zijn bijzonder gezocht.

Zie Immerzeel; Kramm.

SCHINDELAAR (Hendrik Petrus), te 's Hage geboren, bloeide in 1770. Hij schilderde bevallig bloemen, vruchten en ornamenten.

Zie Kramm.

SCHINDLER (R.) onderscheidde zich als kapitein door zijne dapperheid in Spanje (1809). Bosscha vermeldt een loffelijk wapenfeit van hem.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 354, 379.

SCHINGEN (H. van), Friesch regtsgeleerde in de eerste helft der 17 eeuw.

Hij schreef:

Kort begryp van 't Corpus Juris. Leiden 1635. 8°.

De Procurator. Ib. 1635. 8°.

Zie de Wal, *de clar. jurisc. Fris.*, p. 167; Abcoude, *Naamr. Aanh.*, bl. 194.

SCHINKEL (Johan), zeeheld in het midden der 17 eeuw. Hij behoorde tot die zeelieden, welke het Nederlandsche zeewezen hadden verlaten om in dienst van Denemarken fortuin te zoeken. Hij commandeerde in 1677 een der schepen, waaruit de Deensche vloot was zamengesteld.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. Neerl. zeew.*, D. III *b.* bl. 83.

SCHINKEL (Adrianus David), zoon van Adriaan Schinkel en Johanna Maria Schreuder, werd den 17 December 1784 te 's Hage geboren. Na en in zijne geboorteplaats en op een kostschool te Aalst het noodige onderrigt te hebben ontvangen, keerde hij naar het ouderlijke huis terug werd hij aldaar tot drukker opgeleid, en ontving als leerlingzetter het eerste onderrigt bij mr. Willem Karel Vosmaer, die vroeger advocaat- en procureur-generaal geweest, doch tengevolge der toen ter tijde bestaande partijschappen uit zijne betrekking ontslagen was, de drukkerij van zijn schoonvader mr. Isaäc Scheltus, vroeger lands-drukker op het Bleijenburg gevestigd, voortgezet had. Later ging Schinkel over naar de inrigting van den boekdrukker Susan, en werd daarna bij die van Teecklenbergh, op de Paviljoensgracht, geplaatst. Op zijn 20ste jaar werd hij deelgenoot in deze zaak, en nam ze na Teecklenberghs overlijden (1823) over. Tot 1845 bleef hij als drukker werkzaam, en deed toen zijne onderneming over aan de firma Belinfante, en overleed den 25 April 1864, in den ouderdom van 79 jaren. Hij liet bij zijn echtgenoot Maria Anna van der Lugt geen kinderen na.

Schinkel had een bijzondere voorliefde voor de kennis zijner voorzaten, en liet juiste nasporingen doen in het rijksarchief te 's Hage, naar den bekenden Herman Schinkel, te Delft (die volgt), omdat deze hetzelfde bedrijf had uitgeoefend, en beijverde zich om de werken door dezen, diens weduwe, zoon en verdere afstammelingen uitgegeven te verzamelen. De begeerte om te weten ging allengs bij hem gepaard met het verlangen om ook zoo veel mogelijk datgene te bezitten, waardoor hij zijne kennis kon vermeerderen, een trek, die hem, tot in zijn ouderdom is bijgebleven. Zoo bragt hij langzamerhand vele kostbare zaken bijeen, met oogmerk om die tot een soort van museum te vormen, welk voornemen hij op hoogst gelukkige wijze heeft kunnen verwezenlijken. Zoo verzamelde hij een derde half-honderd handschriften behoorende tot de 13 en latere eeuwen, rakende godgeleerdheid, kerkelijke geschiedenis, regtsgeleerdheid, wijsbegeerte, natuurkunde, krijgswezen, kunsten, letter- en dichtkunde, geschiedenis, penning-, wapen-, en geslachtkunde. Ook had hij een rijke collectie van incunabelen, een verzameling van ongeveer 600 stuks eigenhandige geschrevene en onderteekende brieven van leden van het Huis van Oranje, keizers, koningen, geleerden enz., een niet minder uitgebreide verzameling van portretten, van ongeveer duizend gouden, zilveren en bronzen gedenkpenningen, een kleine doch kostbare verzameling schilderijen, en oudheidkundige stukken, onder welke verscheidene voorwerpen gedreven van zilver, en vervaardigd van ivoor, hout, marmer, brons, koper en lood, alsmede glas- en aardewerk en antieke meubelen. Als drukker verwierf hij een welgevestigden naam, en durfde soms veel op zich te nemen, zoo, als in 1830 de uitgave van het *Journal de la Haye*. In 1837 vormde hij het plan een reeks van Latijnsche klassieke schrijvers (tekstuitgaven) uit te geven, en dat, wel, bewerkt door jongelieden in zijne drukkerij opgeleid. Als proeve gaf hij *C. Cornelii Taciti et C. Plinii Caecilii opuscula*, een uitgave van welke slechts honderd afdrukken bestaan. De proef slaagde echter niet.

In het volgende jaar gaf hij uit Palaephatus, *de Incredibilibus*, en in 1839 een herdruk van het *Staatsblad van Nederlandsch Indië* van 1816—1831. Vooral was hij zeer ingenomen met al wat Laurens Janszoon Coster en de uitvinding der boekdrukkunst betrof, en stelde zijne pen op een onbekrompene wijze dienstbaar aan de door A. de Vries en Noordziek geschrevene werken, waarvan hij als zeldzaamheden enkele afdrukken in quarto- en folio-formaat trekken liet. Ook nam hij zelf de pen op, om zijne denkbeelden betrekkelijk de uitvinding dier kunst te doen kennen, betoogde o. a. de mogelijkheid om boeken te drukken, met in hout gesneden beweegbare letters, en gaf den uitslag van zijn onderzoek op omtrent drie fragmenten van den *Donatus*, in 1844 op de koninklijke bibliotheek gevonden. In 1853 bragt hij de zaak op nieuw ter sprake, door mededeeling te doen van den inhoud van een fragment van een brief van C. van Alkemade aan de regering der stad Haarlem van 3 Julij 1699, waarbij deze meldde, „voornemens te zijn den weg te banen tot een werk, ten einde door behulp van echte en onwedersprekelijke stukken te bewijzen, dat Haarlem alleen aanspraak had op de eer der uitvinding der boekdrukkunst." Zijne bemoeijingen met dit onderwerp had ten gevolge dat hij tot ridder der orde van de Eikenkroon en later van den Nederlandschen Leeuw werd benoemd. In 1838 nam hij vrijwillig op zich de *Aanteekeningen van wijlen den Archivaris* van Wijn *op den slag van Woeringen* door Jan van Heelu uit te geven. Streelend was het voor zijn gevoel, dat hem in April 1841 de regering hem dientengevolge een gouden medaille van de vierde grootte, ten bewijze van erkentelijkheid op plegtstatige wijze liet uitreiken. In hetzelfde jaar kwam nog bij hem uit het derde boek van den *Spiegel Historiael* van Lodewijk van Velthem, in 1842 *die Dietsche Doctrinale*, terwijl hij in 1845 de grondslagen legde voor de uitgave van de roman van *Lancelot*. Ongetwijfeld zou Schinkel zijn voortgegaan met dit deel der wetenschap bevorderlijk te zijn, indien hij eigenaar der drukkerij ware gebleven.

Schinkel was lid van meest alle vaderlandsche maatschappijen van kunsten en wetenschappen, ook van de Maats. van Ned. letterk. te Leiden, van het *Thüringsch-Sächsisch-Verein*, en der *Société Archéologique d'Athènes*.

Hij gaf in het licht:

Handleiding tot het corrigeren van drukproeven, benevens eene aanwijzing der meest gebruikelijke lettersoorten met derzelver Hollandsche benamingen. 's Gravenh. ter drukkerij van A. D. Schinkel 1838. 8°.

Aanteekeningen van Frans van Mieris, op zijne beschrijving der bisschoplijke munten en zegelen, van Utrecht in 't bijzonder. Met twee muntafbeeldingen. Ald. 1838. 8°.

Albert Durer's Dagverhaal zijner Nederlandsche reize in 1520—1521, *met aanteekeningen.* Ald. 1840. 8°.

Opgave der handschriften van Constantijn en Christiaan Huygens, benevens die handschriften, welke tot hen betrekkelijk zijn en voor weinige jaren onder derzelver nakomelingen nog berustende waren. Ald. 1840. 8°.

Beschrijving van het handschrift der Batavia van Hadrianus Junius op de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage berustende, uit de nagelaten papieren van Mr. G. van Lennep, met facsimilés. Ald. 1849. 8°.

Niet in den handel.

Iets over Gerard Schaep, en over zijne verdienste omtrent de penningkunde, en die van Nederland in het bijzonder. Ald. 8°.

Over eenige Nederlandsche, of in Nederland werkzaam geweest zijnde medailleurs, gedurende de 17 eeuw. 8°.

Bijdrage tot het karakter van Constantijn Huygens, ontleend uit aanteekeningen wegens het beheer zijner goederen. Ald. 1842.

Tweetal bijdragen, betrekkelijk de Boekdrukkunst. Ald. 1844 8°.

Beschrijving van een Triptykon en een Diptykon. Ald. 1845. 8°.

Niet in den handel.

Bijdragen tot de oude Nederlandsche Letterkunde uit de verzameling van A. D. S. (in *Verslagen en Berigten der Vereeniging ter Bevordering der oude Nederl. Letterk.* 1849. bl. 27—39).

Oudheidkundige Bijdragen. Beschrijving van merkwaardige drinkglasen en bekers, onder welke uitmunten die van Anna Roemers en Maria Tesselschade. Ald. 1848. gr. 8°.

Niet in den handel.

Brief van Bellamy, in *Algemeene Konst- en Letterb.* van 1848. n°. 42.

Brief en dichtjen van Bellamy. Als voren.

Geschied- en Letterkundige Bijdragen, medegedeeld door A. D. S. Ald. 1850. 8°.

Verbaal wegens het openen van het Testament van Willem III. Naar het origineel handschrift, berustende in de verzameling van A. D. S. in *Kronyk v. h. Hist. Genoots.* VII. 1851, en afzonderlijk uitgegeven aldaar 1851. 8°.

Nadere bijzonderheden betrekkelijk Constantyn Huygens en zijne familie, alsmede eenige door hem vervaardigde dichtstukjes, medegedeeld door A. D. S. Ald. 1851. 8°.

Van deze uitgave (niet in den handel) werden 125 exemplaren getrokken.

Handschriften en oude drukken (incunabelen), deel uitmakende van de kunst- en letterverzamelingen van A. D. S. 1853. 8°.

Van deze uitgave (niet in den handel) bestaan 150 exemplaren.

Drijfkunst en kunstdrijvers in Nederland: «Gedachtenis-beker voor Mr. M. Emants,» medegedeeld door A. D. S.

Honderd christelijke zinnebeelden naar Georgette de Montenay, staatsdame van Jeanne d'Albret, de moeder van Hendrik IV, door Anna Roemer Visscher, uitgegeven naar het oorspronkelijk handschrift door A. D. S. 1854. 8°.

Niet in den handel. Er werden slechts 125 exemplaren van gedrukt.

Nadere bijzonderheden betrekkelijk Constantyn Huygens en zijne familie, medegedeeld door A. D. S. tweede stuk. Ald. 1856. 8°.

Van deze uitgave (niet in den handel) zijn slechts 125 exemplaren afgedrukt.

Een onuitgegeven brief van Tollens aan A. D. S. in *Algem. Konst- en Letterb.* van 1856, n°. 46.

Nog iets over 's Gravenhaagsche dagbladen, in *Dagblad van Zuid-Holland en 's Gravenhage* 1856, n°. 78.

Vervolg van de handschriften en oude drukken (incunabelen) enz. deeluitmakende van de kunst- en letterverzamelingen door A. D. S. 1857. 8°.

Van deze uitgave (niet in den handel) bestaan 150 exemplaren.

Koningskroon van Hollands Grave Willem de Tweede in *Almanak voor Nederl. katholieken.* Afzonderlijk. Amst. 1858. 8°.

In 1864 zijn zijne handschriften, boeken en kunstverzameling bij W. P. van Stockum, te 's Hage verkocht. De catalogus is in 3 deelen in 8°. uitgegeven.

Zie *Levensb. der Maats. van Nederl. Letterk.* 1865; J. H. L. van der Schaaff, *Korte Biogr. notitie omtrent Mr. Gerrit van Lennep.* (Niet in den handel) bl. 9.

SCHINKEL (Herman), stamde af van een aanzienlijk Delftsch geslacht, dat zich in Noord-Brabant, België, en welligt ook in Duitschland en Zwitserland verspreid heeft. Hij werd in 1535 of 1536 te Delft geboren. Welke betrekking zijn vader bekleed, wie zijne moeder was, is niet bekend, doch zijn grootvader Herman was waarschijnlijk in de eerste helft der 15de eeuw raad der veertigen der stad Delft. Tijdens dat Herman boekdrukker was te Delft, woonde zijne ouders te Montfoort. Waarschijnlijk begon hij in 1563 den boekhandel, waartoe hem den 22 September van dat jaar octrooi werd verleend. Slechts 4 der met zijn naam gedrukte werken zijn bekend.

Placcaet ordinantie ende edict der Co. Maj. tot extirpatie der Secten: ende constructie van onsen ouden oprechten ghelove ende catholycsche religie in zijne erfnederlanden. Ghedruct tot Delft bij Herman Schenckel, bij die oude kercke, op den hoeck van de Schoolsteech in 4°. 8 blz.

Placcaet ende Ordonnancie der Co. Maj. beroerende de continuatie van der Munten van den voorgaende jare LXIII, tot Sint Jans misse. Ao. LXV. Ghedrukt tot Delft bij H. Schenckel 4°.

Van den oprechten Godsdienst der Heyligher Misse, waerdelijck ende bequamelyck te hooren. Door Willem Damasi Lindanum, Bisschop tot Roermondt. kl. 8°. groot 78 pag.

Een cort beregtsel, ende lichte maniere om Christelick te Biechten. Door denzelfden kl. 8°. 30 pag.

Zonder zijn naam verschenen:

Bekentenisse des Christelicken geloofs, na de Heylige Schrift, achtereenvolghende de wtlegginge der oude vaderen, der eerster kerchen etc. door Theodorum Bezam eerstelick in latyn gheschreven: ende nieuwelick in Nederlandtsche spraecke overgheset. Met een register der voornaemster Hooftstucken.

In deze uitgave komt insgelijks voor:

Eene andere korte bekentenisse des gheloofs uit de voorgaende ghenomen, door den selven autheur. (fol. 155—163). Vermoedelijk bestaat er een afzonderlijke uitgave van dit boeksken. Theod. Verburg gaf er een herdruk van achter zijnen *Delftschen Martelaer.* Delft 1652, ook bestaat er eene uitgave van 1571. 8°. Zonder naam van plaats of drukker.

De Psalmen Davids: ende andere lofsangen wt den Fransoyschen dichte, in Nederlantschen overgheset door Petrum Dathenum. Ao. MDLXVII kl. 8°. zonder paginatie, maar met signatuur A tot Z. en Aa tot Cch. Hierop volgt: de *Catechismus oft onderwysinghe in de Christelycke Leere* (met paginatie) groot 126 bl. en register.

Deze uitgave, met noten, is gevolgt naar die *Ghedruckt buyten Londen, by my Merten Wendelen Ao.* 1566, *die 2 dach November*, 231 folio's in iets grooter formaat dan de uitgave van 1567.

Jacob hield met meer waarschijnlijkheid voor eene uitgave van Herman Schinckel:

Die Psalmen des Coninckliiken propheten Davids en ander lofsangen, wt den fransoyschen dichte ghemaect door Clement Marot ende Theodore de Beze, in Nederlandische sprake overgesedt door Petrum Dathenum. Ende door denselven, ten derdenmael oversien ende verbetert.

Mitsgaders den Christelijcken Catechismus, Ceremonien ende Ghebeden. Ao. 1566, kl. 8°. Met noten 192 folio's of 384 pag. met nog 8 fol. voorwerk:

Vóór deze uitgaaf vindt men:

Eenen kalengier historiael met de jaermercten van diuersche

landen, steden ende vrijheden (1567) 16 pag., geheel gevolgd naar *le calendrier historial et lunaire*, staande insgelijks voor *Les CL Pseaumes de David, mis en rime Françoise par Clement Marot et Theodore de Beze.* Paris par Pierre Haultin 1567 in 12°.

Behalve de hierboven vermelde *Bekentenisse des Geloofs van Beza*, en het *Psalmboek van Datheen*, gaf Schinkel ook in het licht:

Een claer bewiis van het Heylighe Avontmael onzes Heeren Jezu Christi, wt de eendrachtighe leere der H. Schriftuere der ouder rechtgeloouender christelicker kercken ende oock der confessie van Augsburg. Door de doctoren der H. Schrift en der Universiteit van Heidelberch wt de Hoochduytsche in Nederlandscher spraeke ghetrouwelijken overghesedt. Ao. 1567. kl 8°.

Het was naar aanleiding van de vier laatste werken, dat Schinkel in regten vervolgd werd, en als het slagtoffer der onregtvaardigste beschuldiging viel. Na vijftien weken zittens werd hij door schepenen van Delft ten zwaarde verwezen. Twee of drie uren voor zijn sterven schreef hij nog een goed getal Latijnsche dichtregels aan zijne vrienden Petrus Forestus van Alkmaar en Cornelis Verheyden van Leiden toegeeigend, en toen hij naar de geregtsplaats ging gaf hij den geleerden Hadrianus Junius eene verbetering aan de hand, rakende de leezing van zeker woord in een van Senecas treurspelen. In de plaats van *Tanais*, in den 42sten dichtregel van de *Octavia*, moest men, meende hij *Thamesis* lezen. 's Daags voor zijn dood, gelijk ook nog op zijn sterfdag (23 Julij 1568) schreef hij aan zijn huisvrouw en nam afscheid van haar, met woorden, die een gerust geweten en standvastige huwelijksliefde ademen. Ook gedacht hij aan zijne kinderen, en zond ze brieven om bij dezelve, wanneer ze tot rijpen ouderdom zouden zijn opgegroeid, aan hunnen vader te gedenken en de raadgevingen daarin vermeld, ten hunnen voordeele aan te wenden. Alle deze brieven zijn bewaard gebleven en uitgegeven. Behalve de doodstraf, vermeldde het vonnis, dat de boeken zouden verbrand en zijne goederen verbeurd verklaard worden. Hij bereikte slechts den ouderdom van 32 jaren.

Hij behoorde tot de geleerden van zijn tijd, gelijk blijkt uit het hier onder vermelde werkje der *Delfschen Martelaer.* Er bestond van hem een portret, in de kleeding van dien tijd, met het werk *de Lingua* van Erasmus in de hand houdende. Zijn geslachtswapen was een schild van goud en keel, beladen met een band van sinople.

Hij liet de volgende kinderen na:

1. Bruyn Hermansz. Schinkel, geb. 7 Maart 1567, die zijn vader als boekdrukker opvolgde, in 1610 raad der veertigen en regent van het nieuwe gasthuis te Delft, in 1611 kerkmeester der Oude- en Nieuwe-kerk, in 1615 binnenhavenmeester, en in 1618 andermaal raad der veertigen, was den 19 Dec. 1625 te Delft overleden.
2. Catharina, geb. 19 October 1562, getrouwd met Pieter Ivestensse van Ruyven, in 1605 regentes van het oude gasthuis te Delft. Zij overleed den 16 Nov. 1620.
3. Josine of Justa, geb. 20 Dec. 1564.

Zie Mr. Theodorus Verburg, *den Delfschen Martelaer.* Delft 1632; Orlers, *Beschrijv. v. Leid*, bl. 258 (1614 4°) 340 (1641 4°); Oudaen, *Roomsche Mogentheyt*, bl. 146; Brandt, *Gesch. d. Ref.*, D. I. bl. 482—484; *Beschrijv. v. Delft*, fol. uitg. bl. 634; van Bleyswyck, *Beschrijv. v. Delft*, bl. 428—431; J. L. C. Jacob, *Aanteekeningen over het geslacht en de drukwerken van den Delftschen boekdrukker Hermanus Schinckel*, 's Gravenhage; Kok.

SCHIPHORST (H.).

Men heeft van hem:

Verhandelingen van de Geesten in 't Ligchaam. 8°.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 190.

SCHIPHORST (J.) onderscheidde zich als kapitein bij het beleg van de Willemstad door de Franschen in 1792.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 32; Oldenborg, *Beleg van de Willemstad*, bl.

SCHIPHORST (Jak. Herm.) kapitein, onderscheidde zich in het gevecht bij Pasewalk.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 257.

SCHIPPER (J.).

Gaf in het licht:

Historie der Martelaren. fol. m. pl.

Kragt der Liefde. 12°.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 190.

SCHIPPER (Jan Jansz.), Amsterdamsch boekdrukker en dichter uit de eerste helft der 17 eeuw. Zijne poëzij is verspreid voor de werken zijner tijdgenooten. Voor het tooneel vervaardigde hij:

Ariane, trsp. op d'Aemsteld. Schouwb. in 't Jaer 1644 vertoont. (met de spr.):

Die naer zijn welstant staet, en onheil zoekt 't ontvlien; Moet, daar de nyd hem dreygt, met duyzent oogen zien. Amst. 1644.

Onvergelijkelijke Ariane, of verloste kuysheyt uyt Romen, vertoond (als boven) 1655 (45?). Ald. 1646.

Hetzelfde stuk als het vorige, gewijzigd. Beide met 's dichters portret. 1641. Oud 23 jaar.

Onvergelijkelijke Ariane in Thessalien, vertoont. Ald. 1656.

Thomas Morus den grooten kanselier van Engeland met 't verstooten der koningin Katryne; trsp. gesp. Ald. 1659.

Verovering van Rhodes, met de onnozele Bloed-schande; trsp. Ald. 1741.

In *Bloemkrans van verscheidene gedichten.* Amst. 1659 gaf hij twee gedichten:

Opwekking der stad Amsterdam tot het inhalen der koninginne van Groot Brittanje en *de Nieuwe Antichrist.*

Hij vertaalde uit het Fransch:

De kracht der liefde betoond aan de schoone Olimpia, kuysche Sylvia, en deugdelyke Melindo, en getrouwe Argens. T'Amst. 1641, met titelpl. van A. van der Venne.

Hij is meer als uitgever der werken van J. Cats, dan door zijn eigen geschriften bekend.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V. bl. 236; *Cat. der Tooneelspelen van W. Henskens.* N°. 60; *Cat. der Bibl. v. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. Ib. bl. 191, D. II. bl. 555.

SCHIPPERS (A.) leefde en dichtte in de 2de helft der 18de eeuw.

Hij gaf in het licht:

De Belachlijke Zieken, kluchtig blsp. geschikt om als een Schimmespel gespeeld te worden, tusschen de Min int Lazarus, blsp. z. pl. of j. gr. 8°.

De Ontrouwe Koningin, of de Dood van Martinus en Nicolaas; treur- en tusschensp. om te vertoonen, bij de Min in 't Lazarushuys. Amst. 1784.

B. Ruloffs, Gezangen in Arlequin, Herbergier en Taartjesbakker. Pantomine door A. S. Amst. (1785) gr. en kl. 8°.

Zie *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.* D. Ib. bl. 191, 192.

SCHIPPERS (P.), weinig bekend en weinig beteekenend dichter uit het laatst der 18 eeuw, lijkzanger van Krom.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*, D. III. bl. 123.

SCHIPPERS (A. W. Brans) schreef:

Over een bijzondere uitwerking van de oculi cancrorum (kreeftenoogen) in de Witte vloed in *Werken van het Genoots. Servandis Civibus* IX. 1792, bl. 166.

Zie Holtrop, *Bibl. med.*, p. 315.

SCHIPPERS (H.) schreef:

Over het schadelijk gebruik der dotten of zuigpoppetjens voor jonge kinderen, in *Hedend. Bibl. van wetens. kunst en smaak.* 1805. D. I. st. 2, bl. 230.

Zie Holtrop, t. a. p.

SCHIPPERS (Sytze Willem), Fries, was rector te Bolsward, waar hij in 1823 overleed.

Hij schreef:

Specimen lit. inaug. exhibens Observationes criticas in Propertii librum quartum. Gron. 1818, 93 bl. 8°. met opdragt, ook aan zijn leermeester Val. Slothouwer, rector van het Leeuwarder gymnasium, en lofvers van den student S. Rienstra Slothouwer.

SCHLATTER (M.), predikant te Philadelphia, schreef:

Getrouw verhaal van den waren toestand der meest herderlooze gemeentens in Pensylvanien enz. Voorgesteld en opgedragen aan de Hoog Eerw. Christel. Synodus van Nederland, en voorts aan alle weldadige Christenen. Amst. 1741. 4°.

Zie Abcoude, *Derde Aanh.*, bl. 23.

SCHLEY (Jacobus van der), in 1715 te Amsterdam geboren, een verdienstelijk graveur uit de leerschool van B. Picart, wiens onderwijs hij sedert zijn twaalfde jaar ontving.

Na den dood zijns meesters voltooide hij diens onafgewerkt geblevene kunstplaten. Hij is vooral door zijn boekprenten en vignetten bekend. Tot zijn uitstekendste werken behoort het portret van *A. B. Prevot, Aumonier du Prince de Conti.* 1740 in fol. Hij overleed te Amsterdam in 1775.

Zie Immerzeel; Kramm.

SCHLEY (Philippus van der), broeder van den vorige, werd in 1724 te Amsterdam geboren, en leerde de graveerkunst van zijn broeder, dien hij veertien jaren in zijne kunstwerkzaamheid behulpzaam was. Hij hield zich ook eenigen tijd bezig met het geven van onderwijs, en werd later makelaar in kunstwerken. Tot zijn dood toe beoefende hij de teekenkunst. Hij overleed den 29 October 1817.

Zie Immerzeel.

SCHLICHER ( ) schreef: *Aanspraak en antwoord aan de advocaten en procureurs.* 's Hage 1737. 4°.

Zie Abcoude, *Derde Aanh.*, bl. 23.

SCHLICHTENHORST (Arend van). Zie SLIGTENHORST.

SLICHTER (G. L.), gaf in het licht:
Academische Verhandelingen. 8°.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 190.

SCHLIGTING schreef:
Over het beginsel of 1ste *Cap. van het Evangely van Johannes.* 4°.
Over eenige schriftuurplaatsen. 4°.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 190.

SCHLIMMER (Jan), dichter uit het laatst der 18de eeuw. Hij behoorde onder de Lijkzangers op R. Schutte 1784.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*, D. III. bl. 128.

SCHLIMMER (J.) Bzn. gaf in het licht:
Prijsverhandeling over den aard, den oorsprong en de waarde van den volksgeest. Rotterd. 1826. gr. 8°.

SCHLISSEL (J. S.) luitenant, behoorde tot de verdedigers der Willemstad in 1793.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 32; *Bijv. en Verb.*, bl. 35; Oldenborg, *Beleg van de Willemstad*, bl.

SCHLUTERS (H.) schreef:
Kenteekenen der wedergeboorte. Amst. 1670. 8°.
Brief aan seker persoon over den staat harer kerke. 8°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 122.

SCHLUITER (Geertruid). Zie SLUITER (Geertruid).

SCHMELLENTIN (J. Chr.) Men heeft:
Nieuwe ontleed- en heelkundige verhandelingen, met aanmerkingen van J. Chr. Schmellentin. Amst. 1746. 8°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 122.

SCHMETTERLING (Joseph Adolph), geboren te Weenen, vestigde zich als miniatuurschilder en kunsthaarwerker te Amsterdam, en overleed aldaar in Augustus 1828 in den ouderdom van 77 jaren.

Zie Immerzeel.

SCHMETTERLING (Christina), dochter van den vorige, werd den 19 December 1796 te Amsterdam geboren, teekende bloemen en vruchen in sapverwen, gaf aldaar onderwijs en overleed aldaar den 18 Maart 1840.

Zie Immerzeel.

SCHMETTERLING (Elizabeth), zuster der vorige, werd den 30 Nov. 1804 te Amsterdam geboren, legde zich reeds vroegtijdig op het graveren toe, en gaf van 1820—1829 geen onverdienstelijke proeven in dit kunstvak o. a. in den *Nederlandschen Muzen-Almanak.* Later legde zij zich meer toe op het miniatuur-schilderen, en gaf tevens onderrigt in het teekenen.

Zie Immerzeel.

SCHMID (L.), luitenant, onderscheidde zich in den slag bij Talavera in Spanje (1809).

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 354.

SCHMID (Philippe Henry), luitenant-kolonel, heeft in 1709 Geertruidenberg tegen de Franschen verdedigd.

Zie Bosscha, t. a. p. D. III. bl. 25.

SCHMID (N.) gaf in het licht:
De beschouwing van het wereldgestel, gemakkelijk gemaakt ter verkrijging van eene algemeene kennis der groote werken aan God. Haarl. 1774.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 458.

SCMIDT (Isak Jacob), werd den 14 October 1779 te Amsterdam geboren. Zijn vader was koopman in die rijke handelstad, en bevorderde op alle wijze de opvoeding van zijnen zoon. Toen in het jaar 1795, bij de verovering der Nederlanden door het leger der Fransche republiek, zijn vermogen verminderd was, bewilligde hij in het besluit van Schmidt, om zijne verkregene kennis ver van het vaderland aan te wenden. Zoo kwam de 19jarige jongeling in 1798 in Rusland en in een handelshuis, welks zaken hem gelegenheid gaven tot het meermaals bezoeken van die stammen der Kalmukken, welke tusschen de Wolga en den Don tot aan den voet van den Kaukasus rondzwerven. Drie jaren, welke hij onder die volken doorbragt, waren voor den jongen koopman genoeg, om grondige kennis van hunne taal, letterkunde, godsdienst en zeden te verkrijgen. Reeds toen vatte hij het voornemen op, die ten beste der wetenschap aan te wenden. In het begin van het jaar 1811, vestigde Schmidt zich te Moskou, doch reeds in het volgende jaar dwong het naderen der Fransche legers hem deze woonplaats te verlaten, en met haar alles, wat hij als de vrucht van 13jarigen arbeid bezat. Daaronder behoorde ook eene reeds aanzienlijke verzameling, welke door de vlammen en de plundering spoorloos verloren ging. In Petersburg gekomen, bekleedde Schmidt, bij zijne handelszaken, de betrekking van penningmeester bij het bijbelgenootschap, dat onder bescherming van keizer Alexander opgerigt was. Het genootschap droeg hem de vertaling op van het Nieuwe Testament in de Mongoolsche en Kalmuksche talen, en daar de vrijgevigheid des keizers zijn levensonderhoud verzekerde, zoo zeide hij in 1819 den handel voor uitsluitend letterkundige werkzaamheden vaarwel.

De beide vertalingen van het Nieuwe Testament, welk in 1827 verschenen, een onderzoek over het verband der Gnostische leer met het Buddhismus, waarvoor de universiteit te Rostock hem de doctorale waardigheid schonk, en vooral zijne geschiedenis der Oostelijke Mongolen, naar de berigten van Sanang Setzen, bevalen hem aan bij de academie, welke hem in 1829 tot adjunct voor de Oostersche letter- en oudheidkunde verkoos. Ofschoon reeds 50 jaren oud, ontwikkelde Schmidt van dien tijd af eene merkwaardige werkzaamheid. Behalve verscheidene verhandelingen over de Buddhistische leerstellingen, in hare godsdienstige en wijsgeerige beteekenis, gaf hij in het licht: de eerste Mongoolsche spraakkunst, in het Russisch en het Duitsch, een Mongoolsch-Duitsch-Russisch woordenboek, en de daden van Ghesser-khan, een beroemd Mongoolsch heldendicht, dat hij tevens in het Duitsch vertaalde. Spoedig volgden eene spraakkunst en twee woordenboeken der Thibetsche taal en daarna een uitgebreid Thibetsch werk, uit den Gandjur genomen, en eveneens met eene Duitsche vertaling voorzien. Deze geschriften zijn de sleutels tot twee Aziatische letterkunden, waartoe den Europischen Orientalist nog geen weg gebaand was, en wanneer thans velen in Duitschland, Frankrijk en Engeland dit gebied der wetenschap betreden, dan is er onder hen stellig geen, die niet gaarne erkent, dat hij een leerling is van Schmidt. In het jaar 1842, na het ten einde brengen van deze werken, ontwaarde Schmidt eene verzwakking van het gezicht, welke met onrustbarende snelheid toenam, en welke men spoedig verklaren moest voor de staar, welke zijne beide oogen bedreigde. Hij droeg zijn ongeluk met waardige onderwerping en was zeer verheugd, toen eene gelukte operatie hem eene gedeeltelijke herstelling verschafte. Zij was ongelukkig van korten duur, daar hij reeds den 27 Augustus van het volgende jaar bezweek aan eene toevallig gekregene wond aan den eenen voet, welke ontstoken was geworden.

De Allgemeine Deutsche Real-Encyklopädie, 9de uitg. wijdt een zeer lofsprekend artikel aan Schmidt. Zijne geboorteplaats wordt niet opgegeven. Het is dan te voorzien, dat hij voor een Duitscher zal gehouden worden, of werkelijk reeds wordt.

Zie *Algemeene Konst- en Letterbode*, van 9 Nov. 1849, en daarin overgenomen uit: *Compte rendu des travaux de l'Academie Imperiale des Sciences de St.-Petersbourg, pour l'année* 1847, par Fuss, *secrétaire perpetuel*, in *Archiv für Wissenschaftliche Kunde von Rusland*, van A. Erman, D. VII. bl. 354.

SCHMIDT (Georg Adam), zoon van Jan Frederik Schmidt en Maria van Anroyen werd den 17 Mei 1791 te Dordrecht geboren en door Pieter Hoffman, in de teeken- en schilderkunst opgeleid. Zeventien jaren oud behaalde hij den eersten prijs van het gekleed model op het teekengenootschap Pictura, en, zooveel het zijne beroepsbezigheden gedoogde (hij bestierde een sieraad- en schilderwinkel) hield hij zich bezig met het schilderen en teekenen van huisselijke tafereelen, veelal uit een boerenstand genomen en het vervaardigen van portretten, zoo in het groot als miniatuur. Hij zond de voortbrengselen van zijn penseel, die zich onderscheidden door aangename en natuurlijke voorstelling en uitvoerige behandeling naar verschillende tentoonstellingen. Op het Paviljoen te Haarlem vindt men van hem een *oud man en een lezendmeisje*. Hij was lid van de koniaklijke Academie van Beeldende Kunsten en correspondent van het koninklijk Nederlandsch Instituut, en overleed te Dordrecht den 23 Maart 1844, oud bijna 54 jaren. Zijn portret is door hem zelven geschilderd, en door J. van den Kerckhoven gelithographeerd in fol. Ook komt het voor in de *Galerie des Peintres* etc., uitgegeven bij de Wasme te Brussel met eene van steen geteekende plaat. Johannes Rutten was zijn leerling.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Leven der Schilders*, D. III. bl. 297; Immerzeel; Kramm; *Jubelfeest van Pictura*.

SCHMIDT (Izaäk) werd den 11 Juni 1743 te Amsterdam geboren, ontving eenige lessen van Jan van Huysum, doch werd later leerling van den portretschilder Quinchardt. Na zich zes jaren in het portretschilderen geoefend te hebben, legde hij zich op het landschap schilderen toe, enondernam met Jurriaan Andriessen een behangselfabriek. In den aanvang slaagden zij gelukkig doch spoedig werden zij door den veranderden smaak dier dagen gedwarsboomd. In 1775 deed hij met zijnen vriend R. Vinkeles een reis door Brabant en begon, na zijn huwelijk, in 1772 onderwijs te geven. Ook beoefende hij de letteren en toonkunst. Zijn voornaamste letterarbeid is de levensschets van P. P. Rubbens, die hij uit het Fransch van J. F. Michel (Brussel 1771 8°.) vertaalde, en in 1774 te Amsterdam in het licht gaf, 't geen den uitgever, L. J. de Cort, van den druk in 1840 te Antwerpen verschenen, onbekend bleef. Deze uitgaaf is met vele zeer belangrijke aanteekeningen en toevoegselen van Victor G. van Grimbergen voorzien. In 1780 verscheen van hem een eigen geëtst werkje, bestaande uit *zes Nederlandsche gezigten*. Kramm vermeldt van hem een meer luchtig bewerkte ets, voorstellende een *Arkadisch landschap* en het naar de schilderij van Schmidt door J. F. Bause te Leipzig gegraveerd portret van mr. O. W. Visscher, pensionaris van Amsterdam. Hij was in 1759 medeoprigter der stads-teekenacademie te Amsterdam, en bleef tot zijn dood medebestuurder en hield de redevoeringen bij prijsuitdeelingen. Ook was hij de grondlegger van het muzykgenootschap *Harmonica*. Hij overleed in zijne geboorteplaats den 17 Mei 1818. Zijn portret komt voor op ééne plaat met dat van J. Andriessen en R. Vinkeles, en in het prentwerk van Marcus.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Leven der Schilders*, D. III. bl. 5; Immerzeel; Kramm.

SCHMIDT (Izaäk Riewert), zoon van den vorige, werd door A. de Lelie tot portretschilder opgeleid, doch legde zich later op de wiskundige wetenschappen toe, werd onderwijzer aan de artillerie en genie school te Delft en overleed aldaar den 26 Januarij 1826, in den ouderdom van 44 jaren.

Hij gaf in het licht:

Beginselen der hoogere meetkunst, bevattende de toepassing van de stelkunst op bepaalde meetkunstige vraagstukken. 's Hage 1822. m. pl.

Differentiaal en Integraal rekening. 's Hage en Amsterd. 1822. m. pl.

Statica, 2 D. m. pl. 's Hage 1825.

Dynamica. 's Hage en Amsterd. 1825.

Nagelaten wiskundige verhandelingen. 's Hage 1826. 8°.

De la Croix, *nagelaten wiskundige verhandelingen.* 's Hage en Amsterd. 1826. gr. 8°.

Hij vertaalde uit het Fransch:

La Croix, beginselen der stelkunst, met pl. 's Hage en Amsterd. 1824. 2 dr.

Dez. *Meetkunst.* Ald. 1825.

Dez. *Grondbeginselen der beschrijvende meetkunst.* Ald. 1821.

Dez. *Beginselen der goneometrie en trigonometrie.* Ald. 1825.

Zie Gebr. van Cleef, *Alph. Naaml. van boeken*, bl. 123, 541; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SCHMIDT (J. W.) Zie SCHMIDT (Willem Hendrik).

SCHMIDT (Michael Johannes), bouwmeester te Rotterdam, trad in dienst van Frederik Wilhelm, keurvorst van Brandenburg, en bleef te Berlijn werkzaam. Men heeft den bouw van de torenklokken der Mariakerk aldaar, in 1663 begonnen, aan hem toegeschreven. Hij overleed in 1692 te Berlijn, in den ouderdom van 66 jaren.

Zie Kramm.

SCHMIDT (Willem Hendrik), den 12 April 1809 te Rotterdam geboren, genoot in zijn jeugd het onderwijs van G. de Meyer, doch ontwikkelde hoofdzakelijk zich zelven. Opgeleid in den handel zijns vaders, winkelier in bedden en matrassen, kon hij aanvankelijk zich alleen bij tusschenpozen aan zijn geliefdkoosd vak wijden en besteedde den uitgewoekerden tijd aan de studie der natuur, en in het Rotterdamsch teeken-collegie *Hierdoor tot Hooger*, waar zijne teekeningen herhaaldelijk bekroond werden. Twee jaren na zijn huwelijk (1835) begon hij zich uitsluitend op de kunst (genre historique) toe te leggen en zijne elkander opvolgende binnenhuizen en portretten ware bewijzen van zijnen uitmuntenden aanleg. Zijne stukken werden op verschillende tentoonstellingen, zoo als te Antwerpen en te 's Hage, met medailles bekroond. In 1840 deed hij een belangrijke kunstreis tot verdere ontwikkeling van zijn talent en bestudeerde de verschillende scholen in de museums te Dusseldorp, Frankfort, Berlijn, Leipzig, Dresden, Praag, Weenen, Munchen, en op de Rotterdamsche tentoonstelling van 1838 zag men 3 schilderijen van zijn penseel, die in ware verdiensten om de kroon wedijverden. Het ééne was een portretten-groep van drie meisjes uit den deftigen stand ten voeten uit, het tweede (*Rijkdom en armoede*) eene rijke compositie van onderscheidene figuren, het derde (*Het huwelijks-contract*) stelde een prachtige binnenkamer voor, in welke een notaris zich bezig houdt met het maken eener huwelijks-overeenkomst, terwijl hij met aandacht luistert naar hetgeen de vader der verloofde hem met ernst en nadruk schijnt te beduiden, tegenover de vader zit, aan deze zijde der tafel zijne gade, die met ingespannen oplettendheid acht geeft op zijne woorden; ter regterzijde staan de verloofden in genoegelijk gesprek.

Immerzeel vermeldt nog van hem: *een monnik, brood brengende aan eene zieke vrouw* (1839), een *kraamkind* (1839) een *kinderschool*, eene *Bearding* (in sapverw), *de Biecht* (1841) op de Haagsche tentoonstelling in dit jaar met zilver bekroond, en *de laatste oogenblikken van een kloosterzoogd*, op de tentoonstelling te Brussel in 1842, eene compositie van 17 verschillende hoofden, allen verschillend in houding en karakter en toch allen een en dezelfde gedachte uitdrukkende. Op de tentoonstellingen in 1844 te Rotterdam en Amsterdam zag men van hem eene uitmuntende schilderij, voorstellende *Oldenbarneveld wordt het doodvonnis aangekondigd*. In 1848 was op de tentoonstelling te Keulen eene schilderij van onzen kunstenaar, voorstellende *de opwekking van het dochtertje van Jaïrus*, 't geen in de *Kölnische Zeitung* het *eerste*, de schilderij *Adam en Eva bij het lijk van Abel* het tweede voornaamste schilderij dezer expositie noemde. Schmidt had een fiksch en een breed penseel, zuiver en krachtig koloriet bij een welgekozen effekt, terwijl de teekening en groepering zijner beelden geestig en verdienstelijk was. Bij de zamenstelling zijner stukken getroostte hij zich de niet geringe kosten al de benoodigde costumes en accessoires, als ook de navolgingswaardigste modellen zich aan te schaffen, ten einde in al zijne voorstellingen, zelfs in de kleinste bijzonderheden niet aan de waarheid te kort te doen.

Hij schilderde het portret van J. van Harderwijk Rz. door J. P. Lange in staal gebragt, dat verkeerdelijk J. W. Schmidt, in plaats van W. H. Schmidt geteekend is.

Toen hij zich in 1848 te Delft ter woon vestigde, betrok hij, onwetende, het huis in de werkplaats van Michiel Mierevelt. Den 28 December van dat jaar benoemde hem de koning tot leeraar in het handteekenkunde bij de koninklijke academie tot opleiding van burgerlijke ingenieurs aldaar, G. van der Ven en C. Neurdenburg zijn zijne leerlingen. Schmidt was lid der koninklijke Akademie van beeldende kunsten te Amsterdam, van Arti Sacrum te Rotterdam; der vierde klasse van het kon. Ned. instituut en ridder van de Eikekroon. Hij overleed den 1 Junij 1849 in den ouderdom van slechts 40 jaren. Zijne begrafenis werd door meer dan 200 personen bijgewoond. Zijn portret bestaat.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Leven der Schilders*, D. III. bl. 254; Immerzeel; Kramm; *Verslag van het Kon. Ned. Inst.*; *Europa, Verzameling van In- en Uitl. Lettervruchten*, n°. 7. bl. 38; (*Lofrede op Schmidt*); *Herinnering aan Willem Hendrik Schmidt door J. van Harderwijk*; *Utrechtsche Courant* 1849, n°. 68; *Konst- en Letterb.* 1844, n°. 42, bl. 337; *Nederl. Kunstkronijk* 19 Febr. 1844; Kobus en de Rivecourt; Nieuwenhuis; Muller; *Cat. v. portr.*

SCHMIDT (C. J.) schreef:

Proeve eener beredeneerde zwemkunst, 2 dr. met een plaat. Amst. 1806.

Beknopte verhandeling over den aard en de eigenschappen van het menschenhaar, behelzende een onderzoek naar de oorzaken van deszelfs kleur, wasdom, voeding, sterkte, ziekte ens., benevens eene nadrukkelijke aanbeveling der thans zoo met roem bekende macasser-olie ter bevordering der gezondheid en het uiterlijke schoon van het menschelijk hoofd. Amst. 1815. 8°.

De stoom-spijs-ketel, in haar geheelen omvang en gebruik, met gekleurde platen. Amst. 1823. 8°.

Proeve eener historische en ontledende verhandeling over de lampsoorten, met gekl. platen. Amst. 1811. 8°.

Zie Holtrop, *Bibl. Med.*, p. 316.

SCHMIDT (C. F.) vertaalde:

Timour de Tartaar, groot melodrama (in 3 bedr.) *het Eng. vrij gev.* Amst. 1814. kl. 8°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. Ib. bl. 192.

SCHMIDT (E. L. E.) schreef:

Waarneming eener doodelijke verzweering in de lies, als gevolg van die der linker nier, in *Verhandel. van het genootschap ter bevordering der Heelkunde te Amsterdam*. (Nieuwe) D. XIX. 1818. D. II. bl. 1.

Zie Holtrop, *Bibl. Med.*, p. 316.

SCHMIDT (Izaäk). Van dezen verdienstelijken dichter bestaan drie oorspronkelijke tooneelstukken:

Lucas en Clarisse, trsp. Amst. 1769.

Agatha, trsp. Ald. 1785.

De Zuider-haake, trsp. Ald. 1786.

Geen dezer stukken mogt de eer der vertooning op den Amsterdamschen schouwburg genieten; het eerste en beste werd den dichter door de regenten teruggegeven, onder betuiging dat het spel niet in hunnen smaak viel.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 238; *Lucas en Clarisse*, *Voorr.*; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. Ib. bl. 192.

SCHMIDT (Johann) of, gelijk Rotermund hem noemt, Smidt, was achtereenvolgens kweekeling der Groninger en Utrechtsche akademie, predikant te Putten op de Veluwe en legerpreker bij de Hollandsche krijgsmagt. Sedert 1760 wijdde hij zijn dienst aan de Stephani-kerk te Bremen en leefde nog in 1796. Eershalve werd hem door de hoogeschool te Harderwijk het doctoraat in de godgeleerdheid opgedragen. Zijne dissertatie inauguralis te Harderwijk verdedigd was *de Psalmo XXXII.*

Zie Rotermund, *Brem.*, T. I. p. 187; Bouman, *Gesch. der Geld. Hooges.*, D. II. bl. 418, 419.

SCHMIDT (Johan Christiaan), luitenant-generaal, diende aan de Sambre.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 94.

SCHMIDT (Wilhelm) diende als luitenant in Rusland.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 393.

SCHMIDT auf ALTENSTADT (J. O. van).

Schreef:

Dissert. chir. de laesione cerebri in suppurationem abeunte.

Zie Holtrop, *Bibl. med.*, p. 316.

SCHMIDT auf ALTENSTADT (Johann George Otto Stuart von), ridder der orde van den Ned. Leeuw, der Milit. Willems-orde, met de ster van de Eikenkroon, was in zijn leven gouverneur van Suriname. Hij overleed 7 Aug. 1857 op de buitenplaats *het kleine Loo*, nabij 's Gravenhage, in den ouderdom van 51 jaren.

Zie *Haarl. Cour.* 11 Aug. 1857.

SCHMIDT (W. M. von)

Schreef:

Mijne krijgsgevangenschap in Frankrijk onder het schrikbewind van Robespierre. Haarl. 1828.

Zie *Alphab. Naaml. van boeken*, bl. 542.

SCHMIDT (Nicolaas), eerst professor in de theologie en philosophie bij de roomschen, vervolgens proponent onder de classis van Schieland, overleed te Dordrecht den 5 December 1783. Na zijn dood gaf ds. van den Breugel van hem in 't licht: *Zestal van zeer stichtelijke Leerredenen, nagelaten door den eerw. heer Nic. Schmidt.* Dordr. 1784. 8°. Ook beoefende hij de Latijnsche poëzij.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 447; *Boekz.* Nov. 1784, bl. 552.

SCHMIDT (Nicolaas) beoefende in het laatst der vorige eeuw de Nederduitsche poëzij.

Zie *Cat. v. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 309.

SCHMITT (Carel Joseph), uitstekend musicus, omstreeks 1760 te Mainz geboren, vestigde zich in 1795 te Amsterdam, en werd in het volgend jaar orchestmeester van het orchest van het Hoogduitsche tooneel. Later verkreeg hij de directie van het Zondagsche concert: *Eruditio musica* (in 1811 ontbonden) en van de Hollandsche manège. Omstreeks 1802 vertrok hij naar Frankfort, om eenige talentrijke kunstenaars te engageren. Het schijnt dat hij aldaar de betrekking van orchestmeester heeft bekleed, en tusschen 1808 en 1810 is gestorven.

Onder zijn leiding werd het eerst opgevoerd het oratorium *de Schepping* van J. Haydn in de Nieuwe kerk. Tijdens zijn verblijf te Amsterdam had hij de directie van het orchest op het Koor der R. C. Mozes en Aarons kerk, waar hij mede tot verbetering van het kerkmuzyk veel heeft bijgedragen, en waar in de bibliotheek eenige zijner compositiën in manuscript zijn gebleven, als 4 vierstemmige *Missen* met groot orchest, 4 *Tantum ergo's* (idem), 1 *Miserere* (idem), 1 *Sopraan-Aria* en verscheidene andere gelegenheidsstukken. Voor het tooneel van den Amsterdamschen schouwburg vervaardigde hij de muzyk voor de koren in de *Watergeuzen*, en voor de koren en optogten in het tooneelspel *De dood van Rolla.*

Zie Gregoir, *Musiciens Neerl.*, p. ; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SCHMITTMAN (J. D.) schreef:

Zwanenzang, een levensverhaal met een voorreede en kerkredenen op de dood van den Hooggeleerde Eerwaarde heer A. van Alphen, in zijn leven Prof. op 's lands Universiteyt te Utrecht, door A. Voget, Prof. aldaar. *Uytr.* 1646. 4°.

Zie Abcoude, *Tweede Aanh.*, bl. 136.

SCHMITZ (Johannes Andreas), zoon van Johann Schmitz en Susanna Nies, te Soest, eene aanzienlijke stad in het graafschap Mark, waar zijn vader grootregter was, geboren, ontving waarschijnlijk zijne vroegere opleiding aan de aldaar gevestigde Illustre school, en werd later lijfarts van Frederik Wilhelm, keurvorst van Brandenburg. Op den landdag in 1648 te Nijmegen gehouden, werd hij tot gewoon hoogleeraar in de geneeskunde en archiater te Harderwijk aangesteld.

Hij werd ten jare 1650 tot derden rector der academie benoemd, en overleed 2 Oct. 1652. Hij was gehuwd met Geertruid van Kumpsthoffs.

Hij schreef:

Medicinae practicae compendium. Hard. 1653, Leipzig 1688, vermeerderd door Christ. Rumpf.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoogeschool*, D. I. bl. 184, 316, 319, 327, 433, D. II. bl. 607, 651; Jöcher; Kobus en de Rivecourt; à Roy, *Cat.* D. II. bl. 910, D. V. bl. 2070.

SCHMITZ (JOHAN JOSEPH), in 1784 te Hanover geboren, legde zich onder B. Wolff te Amsterdam op het teekenen toe van beelden, historiele ordonnanties en landschappen. In het laatst van 1816 vertrok hij naar Java (daartoe door den gouverneur uitgenoodigd), hetwelk ten dienste van kunsten en wetenschappen, bij het in bezit nemen van dit eiland, ettelijke schilders en teekenaars behoefde.

Zijn portret is door Caspari geteekend.

Zie Immerzeel; Kramm.

SCHMUCKER (J. L.), schreef:

Heelkundige waarnemingen. Leiden 1775. 2 dr. m. pl.

Zie Arrenberg, *Naaml.* bl. 459.

SCHNEIDER (N. N.), een Brabander van geboorte, vestigde zich eerst te 's Hage, later te Amsterdam. Hij schilderde landschappen met wild en tam gevogelte. Hij was in 1758 lid der Confreriekamer Pictura te 's Hage.

Zie Kramm.

SCHOEMAKER (ANDRIES), den 9 October 1660 te Amsterdam geboren, was een zonderling liefhebber en groot verzamelaar van 's lands historie penningen, aan wien van Loon het IV^{de} deel zijner *Nederlandsche Historie penningen* opdroeg. Ten zijne eere is een groote gedenkpenning geslagen. Ook teekende hij penningen, wapens en kasteelen. Hij overleed te Amsterdam den 23 December 1728. Zijn portret bestaat. Zijn wapen was een veld van azuur, waarop, in overhoeksche rigting een anker van zilver. Scheltema deelt in zijn *Gesch. en Letterk. Mengelw.*, D. IV. St. 1, een merkwaardige brief mede door Andries Schoemaker aan zijn zoon Gerard geschreven.

Op *Cat. mss. van J. van Voorst*, bl. 50, 70 komen voor:

Andries Schoemaker, *Historie der Pausen, met portr.* in 4°. 514 bladz.

Schouburg der Nederlandsche gedenk- en leg-penningen mitsg. de Noodmunten, beginn. met de trouw van Philips van Burgundiën tot 1555. *Vertonende een bloote aantekeninge der penningen. Historie verhaal der Nederlandse gedenck- en leg-penningen mitsg. de Noodmunten van* 1535 *tot* 1714, *beschreven door Ger. van Loon, en de penningen bijeenverzameld door A. S.* in gr. 4°. 6 D. 3 vol.

Nederlandsche leg- geld- of rekenpenningen in afteekeningen vertoont (van Philips van Bourgondie tot het jaar 1700) 352 pag. in 4°.

Nederlandsche leg-penningen (afgebeeld en beschreven, van Philips van Bourgondie tot het jaar 1704). In gr. 4°. 696 pag.

Zie P. Scheltema, *Het leven van mr. Jacobus Scheltema*, bl. 132; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. III. A. bl. 190; Kramm; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

SCHOEMAKER (GERRIT), zoon van den vorige, den 5 September 1692 te Amsterdam geboren, was makelaar en beoefende tevens de teekenkunst. Zijne nagelatene verzameling vaderlandsche monumenten en kasteelen, eigenhandig door hem naar de natuur en andere meesters geteekend, is in bezit der koninklijke bibliotheek te 's Hage, en van graaf Nahuys te Utrecht. Deze bezit ook zijn portret en vele familie-papieren dit geslacht betreffende. Hij verrijkte de *Noordhollandsche Arcadia van Claas Bruin met aanteekeningen.* Amst. 1732.

Hij overleed te Amsterdam den 18 October 1732.

Zie Kramm.

SCHOEMAKER (JACOBUS), te Breda geboren, verkreeg in 1719 het meesterschap in de confrerie-kamer der beeldhouwers te 's Hage. Hij was een bekwaam meester, en overleed in 1739 of 1740.

Zie Kramm.

SCHOENMAKER (HERMANNUS DE), wederdooper in Groningen op 't Zand in 1535. Hij gaf zich voor den Messias, ja voor God den Vader uit. Muller vermeldt een portret van hem.

Zie *Cat. van portr.* bl. 66. Emmius, *Hist. Fris.* p. 884, 885; Brandt, *Hist. d. Ref.*, D. I. bl. 129.

SCHOENMAKERS PIETERSZ. (JOHANNES), werd den 1 November 1755 te Dordrecht geboren. Tot goud- en zilversmid bestemd, achtte hij te regt de teekenkunst voor zich van veel belang, en legde hij er zich ijverig op toe. Dit evenwel was hem niet genoeg, maar hij nam ook, in de tusschenuren, die hem van zijne beroepsbezigheden overschoten, het etsen bij de hand, en heeft daarvan in vroeger jaren verscheidene zulke fraaije proeven geleverd, dat men daaruit kon opmaken, dat, indien hij daarbij gebleven was, hij een waardig opvolger van den Belgischen Schmidt zou kunnen geworden zijn. Kramm vermeldt van hem de volgende etsen: *Twee landschappen; een gezicht in den Haarlemmerhout; eén zeetje met zeilende schepen; het afloopen van het oorlogschip de Hercules, gebouwd door den scheepstimmerman J. Spaan, op de nieuwe werf buiten Dordrecht, den* 12 *April* 1782. *J. van Strij ad viv. del., J. S. sculp*, in fol. oblong, een *Pennesnijder* naar de Koning, en eenige *vignetten* in de *Gedichten* van Dirk Kuypers.

In kennis gekomen met de heeren van Stry, Versteeg, Hoffman en anderen, beproefde hij op hunnen raad ook het schilderen, tot onderwerp kiezende, stadsgezigten. Hij slaagde hierin gelukkig en zijne kunst, vond een plaats in de kabinetten o. a. van de heeren van Zuylen van Nijevelt en Onderwater van Puttershoek te Dordrecht, van den baron Steengracht te 's Hage, en van den hertog van Ursel te Brussel. Hij zond ook fraaije stukken op de tentoonstellingen, o. a. te Dordrecht in 1819 4 stadsgezichten onder welke één met beelden en schepen, gestoffeerd door J. C. Schotel. In 1824 prijkte op het jubelfeest van Pictura te Dordrecht in de gehoorzaal zijn keurig *Gezicht op de Groote kerk van Dordrecht* en een *fraai stadsgezicht langs eene gracht, gestoffeerd door J. C. Schotel.* Op de *Lijst der kunstwerken ter verloting ingezonden, ten behoeve van het vaderland* 1831 komt van hem voor een *achterbuurtje.* Het museum te Dordrecht bezit van hem een *stadsgezicht binnen Dordrecht* met J. C. Schotel geschilderd. Hij was een braaf en eenvoudig man, mede-directeur van het genootschap Pictura, honorair-lid der academie van beeldende kunsten te Amsterdam. Hij overleed te Dordrecht in 1842.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Leven der Schilders*, D. III. bl. 76, 77; Immezeel; Kramm; *Feestviering van Pictura*, bl. 72.

SCHOENMAKERS (P) leefde in het laatst der vorige eeuw. Kramm vermeldt van hem een prent in gr. plano, voorstellende *de eerste steen gelegd den* 16 *Junij* 1784 *aan het Maagdenhuis te Amsterdam*, waarop met sierlijke letters *Psalm XL vers* 1, te gelijk als tijdvers, met andere zinspelende ornamenten, door B. de Bakker *fecit*, 1788, naar zijne teekening.

Zie Kramm.

SCHOENIUS (WILHEM), Hollands priester, gaf in het licht:

De Weg der Suyverheyt van d' Hollandse Maegden. Antw. 1685. kl. 8°.

Zie Muller, *Cat. v. Godgel. Boeken*, bl. 107.

SCHOEVAERDTS of SCHOVAERTS (C(HRIST. of C(ORNELIS?). Volgens Kramm vindt men van zijn penseel verscheidene schilderijen, in denzelfden trant als van Marten Schoevaerdts, bewerkt, op de Catalogussen van Hoet en ter Westen, waaronder er van Asselyn voorkomen, door Christ. gestoffeerd, doch in zijn register zegt hij Cornelis.

Zie Kramm.

SCHOEVAERDTS of SCHOVAERTS (MARTEN of MICHAEL), volgens sommigen een Hollander, volgens anderen een Duitscher. Zijn werk behoort tot de Hollandsche of Vlaamsche school, doch draagt weinig, zoo als velen meenen, het kenmerk van die van Teniers. Als etser is hij o. a. bekend door *lustige boeren in een herberg*, en een *vertrek met vechtende boeren.* Naar twee zijner schilderijen zijn prenten gegraveerd, onder den titel: *Fête campagne de Hollandais* en *Retour de la Fête Hollandaise.* Op de Louvre te Parijs zijn van hem *Twee Landschappen* met figuren en beesten gestoffeerd.

Zie Immerzeel; Kramm.

SCHOL (D.), gaf in het licht:

Spelende Kieshemel. Delft 1699. 4°.

Zie Abcoude, *Aanh.*

SCHOL (YSBRAND DIRKSZOON), een der eerste martelaren hier te lande, bekleedde omtrent 1530 of een weinig later het priester-ambt te Amsterdam. Verdacht van de gevoelens van Luther te zijn toegedaan en de nieuwe leer aan te hangen, werd hij een en andermaal door de wethouderschap der stad ontboden en ondervraagd doch telkens vrijgesproken en losgelaten. Toen men hem echter in 1534 van nieuws in verzekering nam, moest hij zijn standvastigheid in 't geloof met een harden dood betalen. Men voerde hem gevangelijk naar Brabant, wierp hem te Vilvoorden in den kerker, en voerde hem, na een geruimen tijd gezeten te hebben naar Brussel, waar men hem in het gemelde jaar verbrandde. Allen die van Schol gewagen, vermelden hem als een persoon van goeden huize, in verscheidene takken van geleerdheid niet onbedreven, voorts zeer welsprekend en van eenen vromen en godzaligen wandel.

Zie Pontanus, *Beschrijv. van Amsterd.*; Wagenaar, *Beschrijv. van Amsterd.*

SCHOLIER (PIETER) of SCHOLIERIUS (PETRUS), uit een edel Neurenburgsch geslacht (Schuller) in 1582 te Antwerpen geboren, studeerde te Leuven in de philosophie, doch zonder vrucht. Toen hij 30 jaren oud was, keerde hij derwaarts terug, en verkreeg in 1612 den graad van licentiaat in de beide regten.

De hertog van Aarschot nam hem met zich op een reis naar Italië, waar hij de zeden en oudheden bestudeerde. Zes jaren later in zijn vaderland weêrgekeerd, huwde hij Anna Lambrechts, eene vrouw van groote schoonheid, en vestigde zich te Leuven, waar hij zich geheel aan de beoefening der fraaije letteren wijdde, en naauwe vriendschap sloot met Erycius Puteanus en dr. Gerard Corsellus. Eindelijk keerde hij naar Antwerpen terug, waar hij dikwerf het schepenambt bekleedde. Hij overleed den 16 Nov. 1635.

Hij schreef:

Keuck-Boeck, oft familieren Keucken-Boeck, leerende hoe dat men alderhande vleesch, vogelen, wildtbraedt ende visch koken zal, ende wanneer alderhande spyse ende wyn op haer beste is. Oock alle manieren van Salaet te maken. Ghemaeckt Leuven 12°. Verb. Antw. 1655. 16°.

Sermones familiares. Antv. 1623. 4°. Ook met den titel: *Diogenes Cynicus, sive Sermonum familiarium Lib. III.* Antv. 1635. 12°., 1683. 4°. (*Commentariis illustr. ed. Albertus le Roy*).

Zie Sweertii, *Athen. Belg.*, p. 633; Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 759, 760; Foppens, *Bibl. Belg.*; Paquot, *Mém.*, T. I p. 66, 67; *Acta Erud. Lips.*, 1684. p. 262, 263; Borrichius, *de poët. Dissert.* 5 § 185; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 135; 136; Baillet, *Jugem. des Sav.*, § 1426.

SCHOLIERS (ADRIAAN) of SCHOLASTICUS (HADRIANUS), waarschijnlijk te Antwerpen geboren, waar hij in het midden der 16 eeuw onderwijzer der jeugd was. Hij huwde Catharina Maes, die aldaar den 17 Julij 1563, in den ouderdom van 34 jaren overleed. Zij werd in de abdy-kerk van St. Michiel begraven. Hij vervaardigde haar grafschrift, dat men vindt bij Paquot.

Hij liet na:

Carmina Saturnalitia S. P. Q. A. benevol. et obseq. ergo Kal. Jan. D. D. Adriano Scholastico-auctore. Antverp. Chr. Plantin 1566. 4°.

Zie Sweertii, *Ath Belg.*, p. 101; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 16; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 18; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 66.

SCHOLL (D.), schreef:

Berigt van eene afscheiding van bijkans het gansche elleboogsbeen, met behoud van een genoegzame beweging des onderarms in *Verh. v. h. Bat. Genoots. der Proefondervind. Wijsbegeerte.* 1779. D. IV. bl. 285.

Zie Holtrop, *Bibl. Med.*, p. 318.

SCHOLL (DIRK), eerst organist en klokkenist te Arnhem, vervolgens te Delft (1665). Hij is in 1699 afgebeeld in zw. kunst naar en door T. v. d. Wilt 4°.

Zie Muller, *Cat. van portr.*, bl. 230.

SCHOLL VAN EGMOND (CORNELIS), conrector aan de Lat. school te Haarlem, later rector te Delft, overleed te Nijmegen. Hij beoefende de poezy en gaf in het licht:

Redevoering ter gedachtenis aan J. Nieuwenhuyzen, met de gezangen en dichtstukken bij dezelfe lijkfeest te Haarlem gevierd. Haarlem 1806. gr. 8°.

Gedachten bij de overstrooming van Januarij 1820, Delft (1820). 8°.

Aan mijnen vriend M. O. J. v. d. Kerckhoven, v. Groenedyck, bij zijne bevordering tot dr. in de geneesk. Leyd. 1826.

Zie C. Koning, *Tafer. v. Haarlem*, D. III. bl. 529; *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D. I. bl. 278, 298.

SCHOLTE (HENDRIK PETER) in 1805 te Amsterdam geboren, studeerde te Leiden, en werd predikant te Doveren, Genderen en Gansoyen. Hij kon zich met de destijds flauwe wijze van prediken in de herv. kerk geenzins vereenigen en plaatste zich aan het hoofd van hen, die zich van de Hervormde kerk afscheidden, vertrok in 1846 naar de Vereenigde Staten, en vestigde zich in den staat Jowa, waar hij de stichter werd van eene bloeijende Hollandsche kolonie, later de stad Pella. Hij bepaalde zich aldaar niet tot het leeraarsambt, maar oefende ook andere betrekkingen uit en was notaris, regtsgeleerde landagent, redacteur en bankier. Het door hem uitgegeven blad *Pella's Weekblad* beleefde 7 jaargangen (1868). Het werd in het Hollandsch uitgegeven, deelde wekelijks de meest belangrijke gebeurtenissen uit Nederland mede, en was voor 't overige gewijd aan Amerikaansche kerkelijke en meer plaatselijke belangen. Hij overleed in 1868. Zijn portret is in een groote niet fraaije zwarte kunstplaat uitgegeven.

Hij gaf in het licht:

Merkwaardig voorbeeld van hedendaagsche verdraagzaamheid van het Nederlandsch Hervormd kerkbestuur, ten opzigte der gereformeerde gemeente van Doveren enz. en derzelver herder en leeraar. 's Hage 1835 8°.

Vervolg der liefdelooze handelingen enz. ten opzigte der geref. gemeente van Doveren enz. benevens derzelver herder en leeraar, met de daarop gegevene antwoorden en verdere aanmerkingen enz. Ald. 1835 8°.

Laatste getuigenis tegen de liefdelooze handelingen enz. benevens eene opwekking aan den geloovigen tot afzondering van eene dank- vast- en bededag. Ald. 1835. 8°.

Verdediging van conscientie- en godsdienstvrijheid, pleitrede. gr. 8°. 's Hage 1836. 8°.

Kort begrip der Christelijke religie, voor hen welke zich willen begeven tot des Heeren Heilig Avondmaal enz. Ald. 1836. kl. 8°.

Verdediging van conscientie- en godsdienstvrijheid, pleitrede, uitgesproken voor de regtbank van Eersten Aanleg, te Middelburg. Ald. 1836. gr. 8°.

Verbonds vernieuwing. Predikatie over Nehemia IX vs. 38, ter voorbereiding van den dank- vast- en bededag op den 20 Sept. 1837. gr. 8°. Amst. 1837.

Verbonds-bevestiging. Predikatie over Deut. XXVI vs. 17, 18, ter sluiting van den dank-, vast- en bededag door de gemeente Jesu Christi den Heere geheiligd op den 20 September 1837. gr. 8°. Ald. 1837.

Het Koninklijk Besluit. Predicatie over Lucas XII: 32. gr. 8°. Amst. 1838.

Waarschuwing tegen geveinsdheid in de Godsdienst. Predicatie over Lucas XII: 1. gr. 8°. Amst. 1838.

Memorie, ingeleverd aan den hoogen raad der Nederlanden, ter zake van godsdienstoefening. Amst. 1840. 8°.

Aanmerkingen betreffende een geschrift, getiteld: Verslag van de Synode der Afgescheidene gereformeerde gemeente in Nederland, gehouden van den 17 November tot den 3 December 1840 *te Amsterdam, uitgegeven ter inlichting der onderscheidene Christelijk Afgescheidene gemeenten in Nederland.* Amsterd. 1840. gr. 8°.

De Heilige Doop, of het teeken in het vleesch, ook voor de kleine kinderen der geloovigen, ter verzegeling van het eeuwige verbond. Ald. 1845. gr. 8°.

Nieuwejaars geschenk aan Nederland, een ernstig woord aan Vorst en volk. Ald. 1846. 8°.

Een stem uit Pella. Amst. 1848. gr. 8°.

Hij was ook redacteur van het tijdschrift *de Reformatie.* Amst. bij Höveker, 1836—1844, twee seriën, 8 en 17 deelen.

Zie *stukken betrekkelijk de afscheiding der gereformeerde gemeenten*

van Doeveren, Genderen en Gansoyen, van het Nederlandsch hervormde kerkbestuur. 's Hage 1835; C. W. Pape, (*Scriba van het bestuur en predikant te Heusden*) *Handelingen van het klassikaal bestuur van Heusden omtrent den gewezen predikant H. P. Scholte en zijne aanhangers*, 2 stukken, 's Hage 1836; Glasius, *Gesch. der Ned. Christ. kerk, na de hervorming*, D. III. bl. 228, J. C. L. Gressler, *Kirchen geschickte der Neue Zeit.* S. 287; Herzog. *Real Encycl.*

SCHOLTEN (C. W. R.), schreef:

Overdenkingen en alleenspraken over verscheidene gewigtige onderwerpen, met bijgevoegde gebeden. Zutphen 1767. 8°.

Uitgezogte genees- en heelkundige waarnemingen, verzameld uit de schriften van thans levende beroemde mannen. Haarlem 1787. 8°.

*Wijsgeerige brieven aan den baron G*** over de Duitsche schriften.* Amst. 1779.

Zie Arrenberg, *Naaml.*, bl. 459.

SCHOLTEN (Godfried), gaf in het licht:

Nieuwbereysde waereld 4°. m. pl.

Zie Abcoude, *Aanh.*

SCHOLTEN (Hermanus) werd den 28 Mei te Haaksbergen geboren, studeerde te Harderwijk en werd in 1747 proponent en predikant te Diepenheim. In 1763 droegen curatoren der Leidsche Hoogeschool hem het professoraat in de godgeleerdheid op, dat hij den 18 Juni van dat jaar aanvaardde met eene *oratio de hominis peccatoris propter sola Θεανθρώπου Jesu Christi merita coram Deo justificatione, olim festo expiationis die et intimis tabernaculi Mosaici aditis ab ipso Deo elegantissime depicta.*

Bij het nederleggen van het rectoraat in 1772 sprak hij: *de Paulo Apostolo, perfecta doctoris Evangelii forma.* Hij overleed den 10 October 1786. Zijn geschilderd portret is op de senaatkamer te Leiden.

Zie Te Water, *de reb. etc. L. D. p.* 228; Siegenbeek, *Geschied. d. L. H.*, D. II. Toel. en bijl., bl. 212, 213; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 200; Glasius, *Godgel.* Nederl;

SCHOLTEN (Jacobus Justus) werd in 1781 te Hoorn geboren, den 19 Junij 1805 theol. dr., na het verdedigen eener *Dissertatio de diversis significationibus vocis* Χάρις *N. T.* Hij bediende achtereenvolgens het predikambt te Op-Hemert, Breda en Haarlem, waar hij den 4 Julij 1821 overleed. Glasius gewaagt van hem als van een man van wetenschappelijke kennis en van een krachtig, ernstig en rijk begaafd handhaven van het Protestantismus. Zoo gaf hij in 1816 te Breda, toen de bekende J. G. le Sage ten Broek, notaris te Naaldwijk, tot de roomsche kerk overgegaan zijnde, na dien veel gerucht makenden overgang een boekje *over de voortreffelijkheid van de leer der Roomsch-katholijke kerk* (Amst. 1816) had geschreven, in het licht: *De voortreffelijkheid van de leer der R. K. geschetst, door J. G. le Sage ten Broek, getoetst.*

Dit werkje beleefde nog in hetzelfde jaar een derde uitgaaf, en in hetzelfde jaar (Breda 1816) voegde de schrijver er eene *Narede* toe.

Hierop vatte de roomsch-katholieke pastoor J. Bramer de pen op en gaf twee geschriften in het licht: *Het kerkbestuur door J. J. Scholten voorgesteld, beoordeeld en wederlegd.* Dev. 1817, *en de R. K. kerk verdedigd tegen de beschuldigingen van* J. J. Scholten. Ald. 1818, terwijl hij later *M. Luther, ten onregte als Hervormer voorgedragen*, 2 D. Amst. 1819, liet volgen. Scholten zette zich aan den arbeid om zich en de leer van het Protestantisme te verdedigen; doch hij mogt de uitgave van zijn geschrift niet beleven. De geleerde E. M. Dorper voltooide zijn werk, en gaf in 1823 te Haarlem, in 2 St., in het licht: *Handhaving der waarheid tegen de bedenking van den heer J. Bramer.* Hierin toonde Scholten dat hij als apologist van het reine Evangelie aan mannelijken ernst, zachte bescheidenheid wist te paren. Proeve zijner predikwijze gaf hij in *Tweetal leerredenen op de Hervorming en Leerredenen.* Amst. 1822.

Scholten heeft zich insgelijks jegens de Nederlandsche hervormde kerk verdienstelijk gemaakt bij deze nieuwe organisatie in 1816, en was lid van het daarop gevolgde bestuur. Hij was de eerste president van het provinciaal kerkbestuur van Noord-Brabant en in 1816 lid der Synode. Hij gaat in portret uit.

Zie Glasius, *Godgel. Nederl. Hand. d. Chr. Syn. d. Ned. Herv. kerk voor* 1816 bl. 69, voor 1818 bl. 83, 109; Van den Vijver, *Geschiedk. beschrijv. v. Amsterd.* D. IV. bl. 252, 253; Kobus en de Rivecourt; van der Aa, *N. A. B. C. Woordenb.*

SCHOLTEN (Isaac) werd in 1744 te Amsterdam geboren en door ds. Hageman tot de studie voorbereid. Na haar aan een Duitsche hoogeschool te hebben voortgezet, werd hij in 1765 proponent en in hetzelfde jaar predikant bij de Evangelisch-Luthersche gemeente te Amersfoort, in 1766 te Hoorn, waar door zijn ijver een nieuwe kerk en pastorie zijn gebouwd, en in 1778 te Rotterdam. In 1794 aanvaardde hij den dienst bij de Herstelde Lutherschen te Amsterdam en den 1 September 1793 wijdde hij de nieuw gebouwde kerk in met een leerrede, getiteld: *de Kerk des Nieuwen Verbonds, als een sterk, duurzaam en uitmuntend heerlijk gebouw, ja als een voorwerp van Gods bijzondere teedere liefde beschouwd en voorgesteld in eene leerrede over Ps. LXXXVII:* 1—3, *ter inwijding van de kerk der herstelde gemeente*, 1793.

Hij werd in 1816 emeritus en overleed in 1818.

Zie Ypey, *de Christ. kerk in de* 18 *eeuw*, D. IV. bl. 418; Domela Nieuwenhuis, *de Luthersche gemeente te Amersfoort*, in *Bijdragen* van Schultz Jacobi en D. N., D. II. bl. 106 verv.; Domela Nieuwenhuis, *Gesch. d. Amsterd. Luth. gem.*, bl. 249; Glasius, *Godgel. Nederland;* Kobus en de Rivecourt.

SCHOLTEN (Wessel), zoon van Wessel Scholten en Hendrika van Zalingen, werd den 8 Mei 1785 te Amsterdam geboren, waar hij, na goed voorbereid te zijn door lager- en middelbaar onderwijs, de Latijnsche school bezocht, aan wier hoofd destijds de rector H. Hana stond. Na aldaar in 1796, op den leeftijd van elf jaar, den eersten prijs behaald te hebben, moest hij met zijne ouders, voorstanders van het Huis van Oranje, die stad verlaten en zich met hen buiten Emmerik ter woon begeven. Te Emmerik zette hij zijne letteroefeningen onder den rector Köls voort, en leerde er de Duitsche taal zóó, dat hij later ze met gemak spreken en schrijven en zijn geest met de beste voortbrengsels van Duitschlands theologie en literatuur kon verrijken. Terzelfder tijd had zich, onder den invloed der politieke gebeurtenissen, naar Emmerik ter woon begeven de heer en mevrouw Junius van Hemert met hun zoon, laatst procureur-generaal bij het hof van Zuid-Holland. De goede naam, die Scholten zich meer en meer door zijne uitnemende vorderingen verwierf, was oorzaak, dat die familie zijn omgang voor hun zoon begeerde en hem aan haar huis voor het bijzonder onderwijs van dien zoon verbond. Den 18 September 1804 liet Scholten zich te Utrecht als student in de godgeleerdheid inschrijven en gaf omstreeks vijf jaren later een schitterende proeve zijner bedrevenheid in de exegese door het schrijven en (14 Junij 1809) openlijk verdedigen van zijn academisch *specimen de appellatione* τοῦ ὑιου τοῦ ἀνθρωπου, *quâ Jesus se Messiam professus est.* In hetzelfde jaar werd hij proponent bij de classis van Utrecht, ontving de collatie van Vleuten van het kapittel van oud-Munster en verbond zich door het huwelijk met mejufvrouw A. C. van Heusde, zuster van den Utrechtschen hoogleeraar van dien naam.

In 1816 werd hij in het nieuw gevestigde kerkbestuur tot lid en scriba van het klassikaal bestuur van Utrecht benoemd, doch sloeg de beroeping naar Burg op het eiland Schouwen in Zeeland, de collatie van Meerkerk, als ook de officieuse aanbieding eener standplaats in Belgie van de hand, doch nam in 1817 het beroep naar Harderwijk aan. Hier werd hij in 1819 benoemd tot lid der plaatselijke school-commissie, in welke betrekking hij zich vooral door het invoeren der leerwijze van Prinsen op de stads scholen zeer verdienstelijk maakte: ook trok hij zich inzonderheid de godsdienstige belangen der koloniale troepen aan en nam met ijver deel aan het bestuur van de maatschappij tot Nut van 't Algemeen, en van de maatschappij van Weldadigheid. Te Harderwijk bleef Scholten als predikant en ook als scriba van het klassikaal bestuur werkzaam tot 1822, in welk jaar hij beroepen werd naar de Gasthuis-kerk te Delft.

Het was hier dat hij, behalve vele andere geschriften, zijn hoofdwerk de *Parabolis J. C.* in het licht gaf en zijn *Specolegium animadversionum in Ciceronis de Oratore libros* schreef, waarvan het eerste gedeelte in de Latijnsche werken van het Genootschap het licht zag. In 1847 vierde hij zijn vijfentwintig-jarige evangelie-bediening te Delft. In 1851 verzocht

en verkreeg hij zijn emeritaat en vestigde hij zich te Leiden, waar hij den 5 December 1856 overleed. Scholten was honorair lid van de maatschappij Diligentia te 's Hage, lid van 't Prov. Utr. Genootschap en der Maats. van Nederl. Letterk. te Leiden.

Behalve het genoemde *Specimen* gaf hij in het licht:

Leerrede over Jes. XXXIII. vs. 1 en 2, gehouden den 13 Jan. 1814, op den algemeenen dank-, vast- en bededag, uitgeschreven door Z. K. H. den Heere Prins van Oranje, Souverein Vorst der Vereenigde Nederlanden. Utrecht 1814.

Hulde aan God ter plegtige viering van het feest der eerste verjaring van de afschudding van het Fransche juk, tevens het feest der verjaring van H. K. H. Mevrouw Frederika Louisa Wilhelmina, geliefde gemalin van Z. K. H. den Souvereinen Vorst der Vereenigde Nederlanden, 18 November, in eene Leerrede, naar aanleiding van Ps. XLVIII. vs. 16. Utrecht 1814.

Over de onderdrukking en weder bevrijding van Engeland, door Anselm von Feuerbach. Uit het Hoogduitsch vertaald. Utrecht 1814.

Leerrede over Joh. I. vs. 48^b^, *gehouden ter gelegenheid der plegtige inlijving van een Israëlitisch huisgezin door den H. Doop in de Christelijke kerk*, 13 *Januarij* 1822. Zutphen 1822.

Leerrede ter aanleiding van Gen. VII. vs. 19—21, *ter aanbeveling van de ongelukkigen door de watersnood, gehouden te Delft* 21 *Febr.* 1825. Delft 1825.

Diatribe de parabolis J. C. Delph. et L. B. 1827.

Zestal leerredenen. Delft 1827.

Lijkrede gehouden op het afsterven van den weleerw. zeer gel. heer C. J. van Noorden, in leven predikant bij de Gasthuis-kerk te Delft den 26 *October* 1828 *overleden, uitgesproken den* 2 *November* 1828. Delft 1828.

Specilegium Animadversionum in Ciceronis de Oratore libros. Part. 1. *Traj. ad Rhen.* 1829.

Wesselii Scholten Epistola ad Joh. Henr. Scholten. Fil. de Jodoco Heringa Elis. fil. dum erat in vivis Theol. Dre et Prof. ordin. in Acad. Rhen. Traj., vita functo 18 *Jun.* 1840. Traj. ad Rhen. 1840.

Redevoering gedaan in de Waalsche kerk 21 *October* 1841, *ter gelegenheid van het jaarlijksch verslag der Delftsche afdeeling van het Nederlandsche bijbelgenootschap.* Delft 1841.

Gedachten over het ter sprake zijnde sluiten van een concordaat met den pausel. stoel door Christophilus. Amst. 1841.

Geschiedkundige verdediging der reformatie in de 16 *eeuw door J. Ellendorf, uit het Hoogduitsch vertaald door Hiezur cheich thros.* Amst. 1842.

Iets over gemengde huwelijken en de godsdienstige opvoeding der kinderen uit dezelve en over de noodzakelijkheid dat ook door de Nederl. wetgeving hierin voorzien worde. Amst. 1843.

Toespraak aan de R. kath. priesterschap der Nederlandsche zending door Anti-Romanus. Amst. 1845.

Leerrede over Hand. IX vs. 36, *uitgesproken op den* 25 *Januarij* 1846, *den eersten Zondag na de verjaring van Neêrlands geëerbiedigde koningin.* Delft 1846.

Wat staat Europa, wat staat Nederland te doen, bij de gebeurtenissen van Frankrijk? 's Gravenh. 1848.

Leerrede over Marc. IV vs. 26—29, *gehouden den* 9 *December* 1849 *ter bevestiging van zijn zoon B. W. Scholten in de Evangelie Bediening aan de Lage-Zwaluwe.* Delft 1850.

Gasthuis-kerk en Gasthuis predikant te Delft; kort geschiedkundig overzigt. Leyden 1853.

Verhandeling over de Maatschappij tot Nut van't Algemeen, beschouwd als een krachtdadig werkend middel waardoor in oud Nederland gehechtheid aan orde en wet is bevorderd geworden en nog bevorderd wordt.

Verhandelingen in het Tijdschrift *de Vriend des Vaderlands.*

Verhandeling over de zelfvoldoening, de schoonste belooning eener edele daad. Eerste jaargang, n°. 7. 1827.

Redevoering ter aanprijzing van deelneming aan het genootschap ter zedelijke verbetering der gevangenen. Tweede jaargang, n°. 12. 1828.

Verhandelingen in het Tijdschrift: *de Fakkel*, uitgegeven door J. P. Sprenger van Eyk.

Verhandeling over den waren aard der verlichting. D. VII.

Verhandeling over de verpligting, welke de mensch aan zijne moeder heeft. D. VIII.

Verhandeling over de onsterfelijkheid der ziel, naar de eerste Tusculaaansche onderzoeking von Cicero. D. IX.

Verhandeling over het levensgeluk naar Seneca. D. XI.

M. T. Cicero's verhandeling over den ouderdom. Dl. XIII.

Verhandeling over de hedendaagsche wijze van opvoeding van de menschen in het beschaafde Europa. Dl. XIII.

Zie Chr. Krabbe in *Levensb. der afgest. leden der Maats. van Ned. Letterk.* 1857.

SCHOLTEN (Mr. G.), studeerde te Leiden in de regten, en schreef eene *Diss., principia naturalia circa doctrinam de probatione per testes ex Jure Romano et patrio illustrata.* L. B. 1772.

Zie *Register der Acad. Orat. en Dissert.* N°. 902.

SCHOLTEN (Mr. Cornelis Antony Fannius) werd uit een aanzienlijk geslacht te Amsterdam in 1767 geboren, zette zich, na de voltooijing zijner regtsgeleerde studiën aan de Leidsche Hoogeschool, tot oefening van de praktijk der regten in 's Gravenhage neder, en verliet eerst onder koning Lodewijk, voor een korten tijd die loopbaan ter bekleeding van den post van algemeenen secretaris van den Raad der Jagt. Na het vertrek van dezen vorst tot het ambteloos leven teruggekeerd, scheidde hij daarvan niet voor November 1813, toen hij zich onder de edele en kloekmoedige herstellers van een onafhankelijk volksbestaan schaarde. Tot loon van het gewigtig deel, 't welk hij aan de gelukkig tot stand gebragte verlossing van het vaderland had, werd hij later tot den adelstand en de waardigheid van kommandeur der orde van den Nederlandschen Leeuw, en bovendien tot president van den raad der Domeinen en tot staatstaad in buitengewonen dienst benoemd, in welke betrekking hij tot zijn overlijden werkzaam bleef. Hij was lid der Maats. van Ned. Letterk. en overleed den 16 Augustus 1832. Zijn portret door Marcus gegraveerd, komt voor in het werk van mr. H. Bosscha, *over de omwenteling van Nederland.*

Zie M. Siegenbeek, *Handel. der jaarl. vergadering van de Maats. der Nederl. Letterk.* 1833.

SCHOLTEN (Benjamin Petrus van Wesele), werd den 23 September 1763 uit een aanzienlijk geslacht te Amsterdam geboren en legde reeds vroeg een uitstekenden aanleg voor de beoefening der fraaije letteren aan den dag, die door Wyttenbach toen hoogleeraar in de Grieksche en Latijnsche talen te Amsterdam, werd aangekweekt. Hij wist de genegenheid en achting van deze zóó te gewinnen, dat deze hem in 1781, nevens twee andere zijner leerlingen met zich nam op een reis naar Zwitserland, het land zijner geboorte. Ook mogt hij te Amsterdam het voorregt van den omgang met P. Nieuwland en J. de Bosch genieten. Uit de school van Wyttenbach ging Scholten over in die van den hoogleeraar Cras, een der kundigste, wijsgeerigste en bevalligste regtsgeleerden van dien tijd. Van zijne vorderingen gaf hij een schitterend bewijs in de verdediging eener regtsgeleerde verhandeling »over het verbond te Madrid gesloten tusschen keizer Karel V, en den gevangenen Franschen koning Frans I," waarop hij, bij zijne bevordering tot leeraar in de beide regten aan de Hoogeschool te Leiden, in 1785 nog eene tweede verhandeling liet volgen. In 1783 had hij zich reeds als kundig beoefenaar der oude wijsbegeerte en letterkunde bekend gemaakt door eene Latijnsche verhandeling over »Cicero's wijsgeerige denkbeelden aangaande de Godheid." In 1787 benoemde Schiedam hem tot haren pensionaris, later werd hem door Delft dezelfde betrekking opgedragen, waarin hij tot 1795 werkzaam bleef, toen de staatsomwenteling hem van alle openbare bedieningen verwijderde. Sedert leefde hij te Delft als ambteloos burger, tot kalmer tijden hem in 1802 op nieuw vergunden deel te nemen aan de regering dezer stad. In 1807 benoemde koning Lodewijk hem tot raadsheer van het departementaal geregtshof te 's Hage en plaatste hem later in de commissie voor het publiek onderwijs, en die tot vervaardiging der wetboeken van het koninkrijk Holland, en schonk hem de ridderorde der Unie. Na de herstelling van Nederlandsch volksbestaan liet ook Willem I aan zijne bekwaamheden en groote verdiensten regt weêr varen door hem tot lid en kamerpresident van het hoog geregtshof, ridder van den Nederlandschen Leeuw en curator der Leidsche Hoogeschool te benoemen. Sedert 1803 was hij directeur der Hollandsche maatschappij van wetenschappen te Haarlem en lid der Maats. van Nederl. Letterk. Hij overleed den 26 April 1829. Zijne rijke boekverzameling werd ver-

kocht. Sachli, dien hij gelijk ook Lavater in Zwitserland had leeren kennen, droeg hem een wijsgeerig gedicht *les causes finales et la direction du mal* op.

Men heeft van hem:

Dissert. philosophico-critica de philosophico Ciceronis loco, qui est de divina natura. Amst. 1762.

Dissert. juridica de foedere madritano, quod Franciscus rex cum Carolo. Imp. captivus fecit. 1774.

Dissert. Jurid. inaugur. ad fragm. Scaevolae quod exstat in Leg. CII de solut. et liberat. Amst. 1785.

De bibliotheek van Nederl. Letterkunde is in bezit van

»Vijftien meerendeels eigenhandige brieven, 13 van Salvius, één van Smalcius, en één van J. de la Gardie, allen Zweedsche staatsdienaars, aan Hugo Grotius, Zweedsch ambassadeur aan het hof van Frankrijk, de meeste uit Hamburg geschreven tusschen de jaren 1637 *en* 1642*; benevens inhoudsopgave van meer andere brieven van Salvius aan de Groot, op drie ms, onder de voorgaande niet begrepen; met toelichting van mr. B. P. van Wesele Scholten,* 1827 *en andere aanteekeningen. Alles in portef.* fol.

Deze brieven zijn door toedoen van Mr. J. T. Bodel Nijenhuis gedrukt in de handd. van gemelde maatschappij voor 1862. bl. 91.

Zie *Konst- en Letterb.*. 1830, D. I. bl. 195—200, Siegenbeek, Gesch. d. L. H. D. II, bl. 41, 42. *Verslag der openb. verg. v. de Maats. v. Ned. Letterk.* 1829. *Hulde aan de nagedachtenis van B. P. van Wesele Scholten*, in *Magazijn van wetenschappen, kunsten en letteren* van N. G. van Kampen, D. IX. St. 3. bl. 427—446; Nieuwenhuis (*Aanh.*); Kobus en de Rivecourt; *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.* D. III. bl.

SCHOLTEN ( ) is schrijver van:

Wegwijzer ten eeuwigen leven.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 325.

SCHOLTEN (J.), vervaardiger van een dichtstuk, getiteld: *Ten Bruilofte van Arn. Ameshoff en Christ. Lamb. Hoogenberg, d. 2, v. Wiedem.* 1750. 4°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 199.

SCHOLTEN Hz. (J. A.), Landmeter van het hoogheemraadschap van Schieland, te Rotterdam, gaf in het licht:

Beschouwing van de Schie, in derzelver betrekking als boezem voor de ontlasting van de polderlanden; met vier tabellen. Rotterd. 1834. 8°.

Statistieke opgave en beschrijving van den Alblasserwaard en de Vijf-Heeren landen, in de nieuwe werken van het Bat. gen. 10de deel, Rotterdam 1850. 4°.

Eene kaart van het hoogheemr. van Schieland, verschenen kort vóór d. j. 1850, een blad in folio.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 126.

SCHOLTEN (W.).

Men heeft van hem:

»Ter goudene Bruilofte van Jo. Agges Scholten van A. Schat, en Petron. Hoogenberg, d. 20 v. Winterm. 1761 door of uit naam van Christ. Scholten v. A., Joh. Cath. van Wesele, J. B. du Peyron en Soph. Petr. Scholten ens. met uylegging der tafreels van het Liefdens Reukwerk, door W. Scholten, en verklaring van de afbeelding der goude penningen, door N. van Frankendaal. 4°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 299.

SCHOLTEN (Petrus) wordt door Abcoude de schrijver van den *Romeinsche Adelaar* genoemd.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 325.

SCHOLTEN (Petrus Nikolaas) werd den 29 Julij 1805 te 's Hage geboren, door Westenberg in de schilderkunst onderwezen, en schilderde, op hoogst verdienstelijke wijze bloemen, dood wild, enz. Hij was een voornaam logementhouder te Amsterdam.

Zie Immerzeel

SCHOLTEN (W. A.), zoon van J. A. Scholten, zeer verdienstelijk bouwmeester en directeur der gemeentewerken te Rotterdam, ridder van de orde van de Eikekroon. Hij overleed 30 April 1861, in den ouderdom van 42 jaren aldaar.

Zie Kramm.

SCHOLTEN (Mr. Christiaan Jacobus) van oud Haarlem, zoon van mr. Willem Scholten van oud Haarlem, raadsheer in den hoogen raad van Nederland en later president van de regtbank van eersten aanleg te Amsterdam, en van Charlotta Elise von Scholten, geboren te 's Gravenhage 1 Julij 1794. Hij volbragt zijne studiën aan het athenaeum te Amsterdam en promoveerde in de regten te Leiden, den 29 November 1811, waarna hij den 2 December van dat jaar als advocaat beëedigd werd voor het keizerlijk geregtshof te 's Gravenhage. Den 8 Januarij 1812 werd hij aangesteld als beëedigd translateur in het arrondissement Amsterdam en den 26 Augustus van dat jaar beëedigd als advocaat voor het hoog geregtshof te 's Gravenhage. Het jaar 1813 bragt hij in Parijs door, ter voortzetting zijner studiën. Vervolgens was hij werkzaam als surnumerair bij de registratie te Amsterdam en werd als zoodanig op zijn verzoek eervol ontslagen den 16 December 1814, uithoofde zijner aanstelling, den 9 Februarij 1815, tot ambtenaar der derde klasse voor de dienst in Nederlandsch Indië. Den 10 Januarij 1816 werd die aanstelling echter, op zijn verzoek, weder ingetrokken en den 11 December 1816 volgde daarop zijne aanstelling tot substituut officier bij de regtbank van eersten aanleg te Amsterdam. Scholten van oud Haarlem had dan nu, op twee en twintig jarigen leeftijd, eene vaste plaats ingenomen onder het korps regterlijke ambtenaren in Nederland. Zeven jaren later, 11 Januarij 1824, werd hij benoemd tot substituut van den procureur generaal bij het hoog geregtshof te 's Gravenhage en den 27 Julij 1833 aangesteld tot lid van dat geregtshof.

Weldra opende zich voor hem een veel omvattender werkkring in Nederlandsch Indie. De president van het hoog geregtshof aldaar, mr. G. C. Hageman, (den 3 Julij 1855 op zijne buitenplaats *Brittenrust* bij Alphen, in 65-jarigen ouderdom overleden) stond naar het moederland terug te keeren. Op voordragt van den minister van kolonien van den Bosch, werd hij opgevolgd door den heer Scholten, daartoe door den koning benoemd, bij besluit van den 28 November 1836. In den loop van het jaar 1837 kwam hij op Java aan, tijdens het bestuur van den gouverneur-generaal de Eerens.

Hij was alleen benoemd tot voorzitter der beide hoven, zonder dat daarbij van eenige lastgeving tot de Indische wetgeving werd gewaagd. Na de aanvaarding zijner Indische bedieningen werd hij echter weldra overtuigd van het hoogst wenschelijke, zoo wel voor Indie, als voor het moederland, om, in afwachting van het wel naderend, doch toen nog zeer onzeker tijdstip van de invoering der nieuwe wetgeving in Nederland, terstond door eenige partieele bepalingen te voorzien in de meest belangrijke leemten der zoogenoemde Indische wetgeving; onder welke leemten te rangschikken was het volkomen gemis van eenige bruikbare verordeningen omtrent het handelsregt, een gemis, hetwelk, door de aanhoudende uitbreiding der nijverheid van dag tot dag zwaarder drukte.

Hij achtte zich, hoezeer daartoe, bij zijne aanstelling niet uitdrukkelijk geroepen, verpligt, den gouverneur-generaal de Eerens, zijne beschouwingen over dit gewigtig onderwerp, onder de oogen te brengen en voor te dragen: het instellen eener commissie, belast met de onverwijlde vervaardiging van ontwerpen van voorloopig in te voeren meest dringend gevorderde wettelijke verordeningen, in afwachting van meer algemeene en definitieve beschikkingen, door het opperbestuur in Nederland te nemen. Overeenkomstig dit voorstel werd, bij besluit van den 31 October 1837, zulk eene commissie benoemd: de heer Scholten van oud Haarlem, als president der hoven, tot voorzitter, en tot leden de heeren mrs. A. A. van Vloten en P. Mijer, respectivelijk raad in en griffier bij het hoog geregtshof.

In een betrekkelijk klein tijdperk heeft deze commissie aan den gouverneur generaal ingediend: ontwerpen van voorloopige wettelijke bepalingen op den staat en de verpligtingen van kooplieden, het wisselregt, de faillissementen, de enkele en bedriegelijke bankbreuk, en eene provisionele procedure in zaken van koophandel. Deze poging tot het ten minste aanbrengen van eenige partieele verbeteringen, welke inzonderheid door de handelaren en belanghebbenden in onderwerpen van landbouw en fabrieken allervurigst werden verlangd, heeft echter niet mogen slagen.

Scholten van oud Haarlem werd door zijne zeer geschokte gezondheid genoodzaakt tot een vervroegd vertrek

uit Indië in den aanvang van 1839. En nu werd door den gouverneur-generaal de Eerens, bij kabinetschrijven van den 18 Januarij 1839, aan het departement van koloniën voorgesteld, om zich het tijdelijk verblijf in het moederland van Scholten ten nutte te maken; en door dezen, bijgestaan door eenige ervaren mannen, met vroeger in Indië verkregen kennis en ondervinding toegerust, te doen ontwerpen een reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie voor Nederlandsch Indië, geschoeid op de Nederlandsche organieke wet; en voorts, van dien grondslag uitgaande, de toepassing op Indië, van de overige deelen der Nederlandsche wetgeving voor te bereiden.

Het was naar aanleiding van dit voorstel, op voordragt van den toenmaligen minister van koloniën van den Bosch, dat bij koninklijk besluit van 15 Augustus 1839, nº. 102, ingesteld werd eene commissie, bestaande uit de heeren mr. C. J. Scholten van oud Haarlem, Mr. J. Schneither, vroeger secretaris der hooge Indische regering, later lid in het hoog geregtshof van Nederlandsch Indië, toen raadsheer in het provinciaal geregtshof van Gelderland en mr. J. F. W. van Nes, toen laatstelijk resident van Pasoeroean, vroeger raad in het hoog geregtshof van Nederlandsch Indië; waarbij in 1841 nog gedurende eenige maanden werkzaam was de heer mr. B. G. Rinia van Nauta, laatstelijk omgaand regter op Java, vroeger raad in het hoog geregtshof van Nederlandsch Indië.

De taak der commissie was alzoo niet, het scheppen van eene oorspronkelijke wetgeving voor Indië en nog veel minder eene beoordeeling van de wezenlijke waarde der Nederlandsche wetboeken, met het doel om, waar dit, ook voor Nederland, noodig scheen, verbeteringen voor te stellen; — maar uitsluitend om, in het algemeen aannemende de deugdelijkheid der Nederlandsche wetgeving, derzelver bepalingen, zoo veel doenlijk onveranderd voor Indië over te nemen, en alleen daarvan af te wijken, wanneer de plaatselijke gesteldheid en de aangelegenheden van Indië dringend geboden het aanbrengen van wijzigingen, of wel de vervanging van oorspronkelijke bepalingen door andere, voor Indië meer geschikt. Indien de gesteldheid of aangelegenheden van Indië geene zoodanige afwijkingen hadden gevorderd, zou de Nederlandsche wetgeving onveranderd aldaar zijn overgeplant.

De laatste werkzaamheden voor de Indische wetgeving zijn hier te lande, nadat de in 1839 ingestelde commissie, bij koninklijk besluit van 15 December 1845, nº. 68, was ontbonden, ingevolge 's konings bevelen, volbragt door den staatsraad jonkheer mr. H. L. Wichers, in gemeen overleg met den heer mr. Scholten, die na de vervulling der taak hem, hier te lande, bij voormeld besluit in 1839 opgegeven, zich, uit hoofde van den zeer verzwakten staat zijner gezondheid, had verpligt gevonden, zijn ontslag te verzoeken uit zijne Indische bedieningen, hetwelk hem, op de meest eervolle wijze, is verleend, bij besluit van 13 December 1845, nº. 85, onder toekenning van den titel van Staatsraad. Reeds vroeger, Julij 1839, was hij benoemd tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw. Ten gevolge van dit ontslag wierd bepaald, dat de heer Wichers, met behoud zijner betrekking van lid van den raad van state, zich in zending zou begeven naar Nederlandsch Indië, met het tweeledig doel: om gedurende zijn verblijf aldaar, het voorzitterschap te bekleeden der beide Indische hooge geregtshoven, — en om den gouverneur-generaal bij te staan in het invoeren der nieuwe wetboeken voor Nederlandsch Indië.

De heer Wichers is op den 23 Mei 1846, ter vervulling van de hem toevertrouwde eervolle en gewigtige zending, naar Indië vertrokken, en heeft zich daar van zijnen last uitmuntend gekweten.

De taak van den heer Scholten van oud Haarlem, hem in het belang van Nederlandsch Indië opgelegd, was nu afgeloopen. Hij volbragt die taak op een voorbeeldeloos ijverige wijze, en het mag als ontwijfelbaar zeker gesteld worden, dat de herziening der Indische wetgeving, zonder hem, nog lang tot de vrome wenschen behoord zou hebben. De schets die wij hier gegeven hebben, over de werkzaamheden welke aan den heer Scholten waren toevertrouwd, is grootendeels afkomstig van hem zelf, en is te vinden in een der nummers van het Utrechtsche tijdschrift dat van 1844—1847 bestond onder den titel van: „*Bijdragen tot vermeerdering der kennis van de Nederlandsche en vreemde koloniën.*” De heer Scholten van oud Haarlem overleed den 5 Julij 1849 te 's Gravenhage, met nalating uit zijn huwelijk met vrouwe Petronella Jeanne Henriette Scholten van Aschat, van eene dochter, welke gehuwd is met den heer mr. S. J. A. van Walch'ren. Hij was lid van onderscheidene geleerde genootschappen, onder anderen van La Société Royale des antiquaires du Nord, van la Société d'Afrique en van het Bataviaasch genootschap van kunsten en wetenschappen. Zijn karakter was open, rondborstig en vriendschaphoudend, zijn omgang zeer gezellig; zijne denkbeelden omtrent pligt en pligtsbetrachting zeer positief. Zijn naam zal leven in de geschiedenis der Nederlandsch Indische wetgeving; zijne nagedachtenis zal geëerd blijven bij tijdgenoot en nakomeling.

Part. berigt.

SCHOMAKER (Mr. JOOST), zoon van Wilhelmus Schomaker, predikant te Lochem [1]), werd aldaar in 1685 geboren.

Hij werd advocaat en beroemd als regtsgeleerde. Verscheidene werken zijn in dit vak door hem geschreven, voornamelijk zijn zijne *Consultatiën* en *advyzen* algemeen geacht. Hij wordt door mr. Cornelis Waraven Vonck, den zeer geleerden heer Schomaker, genoemd, en ook anderen hebben hulde aan zijne verdiensten gedaan. Hij bekleedde de betrekking van stadhouder van het landdrost-ambt van de graafschap Zutphen, en van advocaat-fiskaal van de finantiën der graafschap Zutphen. Ook was hij ouderling te Zutphen, en meermalen lid van de Geldersche synoden. Hij was gehuwd met Margaretha van Banye, die hem verscheidene kinderen schonk. P. C. Schomaker, fiscaal van Lochem, secretaris der stad Zutphen, Herman (die volgt), Anna Helena, gehuwd met mr. Jan Andries Hultman, advocaat fiscaal van het graafschap Zutphen en controleur van den 25 en 50 penning. Hij overleed voor 1780. Hunne dochter Charlotte Maria was gehuwd met den heer Stedman, in Geertruidenberg; Richolde Abigail Schomaker, gehuwd met den majoor van de Graeff. Zij overleed na haren man 7 Sept. 1807; Hendrik Jacob Schomaker (die volgt), Joost Schomaker overleed in 1767 op zijn buitenverblijf bij Zutphen.

Hij gaf in het licht:

Jodoci Schomakeri J. C. U. Selecta consilia et Responsa Juris enz. Dat is: *Uitgelezene Instructoire en Decisoire consultatiën en adviesen.* Nijmegen en Amst. 4º. 1738. Zutphen 1752. 6 D. 4º. *Bz.* 1738*a* 585, 1752*a* 656.

Zie eene aankondiging van dat werk in *Bz.* 1739*a.* 192 en volgg. 1740*b.* 415 en volgg. Bladz. 194 van die aankondiging lezen wij:

„Dank hebbe eindelijk de heer S. welke sedert eene lange reeks van jaren openbare blijken van eene welgeoefende kennis en net gepast gebruik van 's lands wetten tot voorvallende zaken heeft gegeven, en als daarin door een eigen beproefde ondervinding en dagelijksche praktijk meer en meer bevestigt, zich wel de moeite heeft willen geven aan het gemeenebest der rechtsgeleerden mede te deelen — de voortreffelijkste en uitgezochtste Advysen en Sententiën bij zijn Ed. voor 't grootste gedeelte en andere vermaarde Constumieren ingestelt, waarvan wij met veel genoegen dit eerste deel hebben doorbladerd. enz. en bl. 203. Wij zullen, 't werk zich zelfs in alle deelen laten prijzende en den regtzinnigen lezer daer henen wijzende, hiervan afscheid nemen en den welgeoefenden en tevens arbeidzame Heer S. tijd en gezondheid toewenschen, ten einde zijn Wel-Ed.

[1]) Proponent zijnde in 1652 tot predikant beroepen, emeritus in 1696, overleden in 1697, nalatende drie zoons; 1. Henricus Gerardus, te Lochem geboren, werd in 1706 predikant te Winterswijk, huwde met Joanna van Sonsveld, en overleed 14 Januarij 1736, in het 30ste jaar van zijn dienst, nalatende een zoon Wilhelm David, geb. te Winterswijk 21 April 1711 Deze zijne school en academische studiën te Zutphen, Utrecht en Groningen voltooid hebbende, is hij den 5 Julij 1735 in de laatste stad tot den predikdienst toegelaten en aan hem op vrijwilligen afstand van zijn vader, de collatie van Winterswijk verleend. Hij overleed 31 Jan. 1741 kinderloos. *Boekz.* 1741 *a.* bl. 211. 2. Wilhelmus Godefridus geb. te Lochem, predikant te Almen, bevestigd door zijn vader den 2 Oct. 1687, emerit. 1736, overl. 1737, nalatende één zoon, Wilhelmus Govert Schomaker, in 1718 beroepen te Almen tot assistent van zijn vader, in 1723 te Groenouwe, 1725 te Haaksbergen, in 1732 ongehuwd overleden.

's lands bedieninge van Advocaat Fiscaal boven andere posten belast zijnde, moge lust hebben om volgens zijn verklaart voornemen en besluiten de overige V deelen ten algemeenen dienste van het Republyk der Regtsoeffenaers aan het licht te brengen."

Geldersche Consultatiën en Advysen. Zutphen 4 d. 4°.

Rechtkundige Aanmerkingen over de Ordonnantie van den 20sten en 50sten Penning: zoo van Collaterale Successiën, Verkoopingen, Vermangelingen, Verpandingen en Aliënatiën van onroerende erffenissen en goederen. Zutphen 1762. 4°.

Deductie van Zutphen. 1764.

Recht staatkundig vertoog over 's lands schattingen. Ald.

Zie *Boekz.* 1762 *a* 468; Vonck, *Beschrijv. v. Doesburg*, Voorr.; van Kampen, *Geschied. der Nederl. Letterk.*, D III. bl. 184; Sandbrink, *de Advocatis; Boekzaal der gel. Wereld* 1727 *b* 353, 1783 *b* 488; Abcoude, *Naamreg.;* Arrenberg, *Naamr.*, bl. 459; Kobus en de Rivecourt.

SCHOMAKER Joostz. (Mr. JAN WILLEM), zoon van den vorige.

Hij gaf in het licht:

Bekendmaking aan het Publicq van Jan Willem Schomaker Joostz. der beide Rechten Doctor en Capitain by de troupes van den Staat der Vereenigde Nederlanden, bevattende eene aandrang tot inteekening op zijn werk, getiteld volledig zamenstel der krijgskunde en krijgs rechtkunde uit de beste bekende schrijveren, zoo wel die der Grieksche en Romeinsche Natiën in deze noodzakelijke wetenschappen onderwezen, als die welke in latere en zelfs in deze tijden zich daartoe verledigt hebben en in onze Hollandsche taal niet zijn overgezet enz.

Dit werk verkeerdelijk aan zijn vader toegeschreven, verscheen te Utrecht in 1762. 8°.

Ontwerp eener drieledige Burgerkrijgs-instelling of eener opvoeding voor de jongelingen in ons vrije Nederland. Amst. 1786. 8°.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld* 1756 *b.* bl. 330—340; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 459.

SCHOMAKER (Mr. HERMAN), broeder van den vorige, werd in 1745 te Franeker meester in de beide regten, na het verdedigen eener Dissertatio *de sponso refractario.* Later werd hij raad en secretaris der stad en van het graafschap Zutphen. Hij is de schrijver van *Zutphania Erudita* (nog ongedrukt). Hij overleed in 1782.

Zie Saxe. *Onom.*, T. VII. p. 223; H. Cannegieter, in *Praef. ad* Henrici Harii, *Libr. Trist.*, p. 16, 17; L. Santenii, *Carm. Juvenil.* p. 27; *Navorscher*, D. V. bl. 159, D. VI. bl. 68, 268; *Boekz. d. Gel. Wereld*, 1745 *a* bl. 687, 1778 *a* bl. 51.

SCHOMAKER (Mr. HENDRIK JACOB), broeder van den vorige, promoveerde als advocaat na verdediging eener *Diss. de Jure cloacarum*, en werd later geheimraad van den koning van Pruissen en diens resident, mitsgaders gevolmagtigde van het hertogdom Kleef, van het vorstendom Meurs en het graafschap Marck, bij de regering te Amsterdam. Hij huwde 28 December 1766 met de eenig overgeblevene dochter van Jan van Herzeele en Johanna Maria van Riel, heer en vrouw van 't Laer en Middelwyck, in 1746 geboren. Hij overleed in 1782, acht kinderen nalatende.

Zie de adviezen van hem en zijn vader in de *Deductie van de regten en geregtigheden van de Heerlijkheid Almelo, gedaan door den Hooggeb. Heere Adolf Philip Zeger, Graaf van Rechteren, Heer van Almelo*, 1749, bl. 505 volgg.; *Ms. Geneal.;* Blaupot ten Cate, *Gesch. d. Doopsgez. in Overijssel en Oostfriesl.*, D. II. bl. 76, 77; *Regist. van Orat. en Dissert.* n°. 855.

SCHOMAKER (Mr. PHILIPS CAREL), raad des vorstendoms Gelre in graafschap Zutphen. P. Nijhoff schreef een inventaris van eenige door hem (Sch.) nagelaten hdss.

Zie *Nieuwe Bijdragen voor Regtsgel. en wetgeving*, D. XII. p. 695.

SCHOMAKER (TIMON GERARD), zoon van den vorige, geb. 21 Mei 1780, studeerde in de godgeleerdheid, werd predikant te Hoogwoud, daarna te Zuidzijpe en te Avereest, overleed als emeritus predikant te Zwolle den 7 Junij 1853. Hij huwde 1 Junij 1803 te Zwolle Rebekka van Riel, die hem drie kinderen schonk, welke alle zijn gestorven. Hij maakte zich als dichter bekend door *Dicht- en Zangproeve.* Zwolle 1810.

Zie *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D. III. bl. 102.

SCHOLLEVANGER (J.). Men vindt van zijne poëzij in *Dichtk. Lauwerblad*, D. II. bl. 27, en in *Gedichten van voor en tegen van Haren 3de verzelg* bl. 35.

Zie Witsen Geysbeek? Wertinge?, *Naaml. v. Dichters.*

SCHOMBERG (FREDERIK HERMAN VON), beroemd veldoverste in de 17 eeuw, in 1616 te Heidelberg geboren, diende eerst in het leger van Frederik Hendrik, prins van Oranje en zijn zoon Willem. Reeds met roem bekend, trad hij in 1650 in Franschen dienst. In 1661 begaf hij zich, op last van Lodewijk XIV, naar Portugal en slaagde hier zoo gelukkig dat Spanje in 1668 tot vrede en erkenning van het huis Braganza werd uitgenoodigd. Voor dergelijke uitstekende diensten in Cataloniën (1672) verwierf hij, schoon hij protestant was, in 1675, na het innemen van Bellegarde den Maarschalkstaf. In 1676 ontzette hij Maastricht. Na de opheffing van het Edict van Nantes (1685) verliet hij Frankrijk en trad in dienst van den keurvorst van Brandenburg, die hem tot gouverneur van Pruissen, generalissimus van zijn leger en minister van staat aanstelde. Later trad hij in Portugeeschen dienst en werd tot graaf van Mertola en grande van Portugal benoemd. Eindelijk trad hij weder in Hollandsche dienst en vergezelde Willem III naar Engeland, volgde hem in 1689 naar Ierland, trok aan de spits zijner ruiterij over de Boyne (11 Julij), doch werd aldaar zwaar gewond en stierf.

Hij huwde zijne nicht Jeanne Elisabeth von Schomberg, die hem 5 kinderen schonk. Hij is, daar hij bij zoo vele natiën in dienst was, herhaaldelijk in plaat gebragt.

Zie Beauchateau, *Abrégé de la vie de Fred. de Schomberg*, Amst. 1690. in 12°.; Kazner, *Leben Fred. von Schomberg*, Manheim, 1789. 2 vol. in 8°., *Mémoires du Comte de Dohna; Journal de Dangeau, Juillet* 1690; Mignet, *Success. d'Espagne;* Rousset, *Hist de Louvois;* Macauly, *Hist. de Jacques II et de Guillaume III;* Eugène Asse, in *Nouv. Biogr. Gener.; Bibl. Hist.; Bibl. Biogr.;* Vehse, *Gesch. d. Preuss. Hofs*, p. 124; *Convers. Lex.* i. v.; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XV. bl. 245, 455. D. XVI. bl. 48, 114, 116; Schuur, *Nederl. Gebeurt.*, D. I; Bosscha, *Neerl. Held. te land*, D. II. bl. 220.

SCHOMBURG of SCHAUMBURG (WILLEBRORD VAN), stadhouder van Friesland namens den hertog van Saxen. Hij werd in 1498 door dezen vooruitgezonden naar Friesland, ten einde aldaar diens belangen te bevorderen. Later ontving hij in Westergo, te Sneek, Franeker en elders, de hulde voor zijnen meester. Hij betrok te Franeker het sterk kasteel van Sjaardema en na zich aldaar gevestigd te hebben, zocht hij zulks ook in andere steden te doen, doch hier en daar stootte hij het hoofd.

Hij was gelukkig ten opzigte van den twist met de Zevenwouden; doch vorderde minder tegen die Oostergo, belegerde tweemaal Leeuwarden en bekwam die stad bij verdrag, waar hij begon een blokhuis te bouwen, om haar beter in bedwang te hebben. In 1499 kwam de hertog zelf in Friesland en hield Schomburgs gezag op. Van zijne verdere lotgevallen is niets bekend als dat hij met 1500 man aan zijn opvolger werd toegevoegd.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Eekhoff, *Geschiedk. Beschrijv. v. Leeuw.*, D. I. bl. 105; Dez., *Geschied. v. Friesland*, bl. 130, 492; Kobus en de Rivecourt.

SCHONAEUS (CORNELIS) of SCHOON, in 1540 te Gouda geboren. Hij schijnt van eene deftige familie geweest te zijn. Te Gouda in de oude talen onderwezen zijnde begaf hij zich naar Leuven, om zich daar op de wijsbegeerte toe te leggen, doch de lust tot de studie der oude schrijvers was sterker, dan tot de schoolsche vormen der wijsbegeerte van die dagen. Niettegenstaande den herhaalden aandrang van zijne leermeester Janus Beverus verliet hij de ingeslage baan en wijdde zich aan de beoefening der oude letteren toe. Hij had een bijzonderen neiging voor de dichtkunst en dit gedeelte der oude letteren trok hun vooral aan. Het eerste wat hij, ten blijke van zijne beoefening der Latijnsche poezie het licht deed zien, was een bundel gedichten (*carminum libellus*) en een blijspel *Tobaeus* getiteld (beiden te Antw. bij Plantijn 1570. 8°.) Dit blijspel was uit de gewijde geschiedenis genomen. Het was toen ter tijd reeds niet geheel zonder voorbeeld dat men soortgelijke stukken maakte. Men oordeelde dat de blijspelen van Terentius minder geschikt waren voor jongelieden. Plautus keurde men om zijne onkieschheid geheel en al af en ofschoon Terentius beschaafder van taal en minder beleedigend voor het gevoel is, stootte men zich toch aan den

aard der onderwerpen die daarin voorkwamen; maar vermits voor de kennis der taal die schrijvers bijna onmisbaar waren, en de verminkingen ten dien einde aan sommige plaatsen tot bevordering der goede zeden toegebragt, niet voldeden, hadden enkelen reeds gepoogd stukken in den stijl van Terentius te maken, doch door te weinig bekendheid met taal en stijl slecht werk geleverd. Schonaeus, geheel in den geest van Terentius ingedrongen, door gezette en aanhoudende beoefening en geleid door zijn vernuft, gaf in de *Tobaeus* eene proeve die algemeen bijval vond. Eene tweede proeve van denzelfden aard als het eerste stuk was: *Nehemia of het hersteld Jeruzalem*. Weldra werd dit gevolgd door *Saulus*. De ervarenheid in de oude talen en braafheid van Schonaeus, die hieruit duidelijk bleken, gaven aanleiding dat hij omtrent 1575 als rector der Latijnsche school te Haarlem beroepen werd. De meeste scholieren waren toen verstrooid, maar de krachtige geest en het kloek verstand van Schonaeus kwamen alles te boven en herstelden de school in haren vorigen bloei, waarin zij vroeger had verkeerd, voor dat de Spanjaarden in 1572 het beleg vóór Haarlem hadden geslagen. Hij vervaardigde tijdens zijn rectoraat nog de tooneelstukken: *Naäman*, *Josephus* en *Juditha* en op vele scholen vervingen deze stukken toen de blijspelen van Terentius. De 6 reeds verschenen stukken zijn in 1595 te Keulen in één bundel uitgegeven onder den naam van Terentius Christianus. Toen het Schonaeus ter oore kwam dat men zijne stukken onder dien wijdschen titel had uitgegeven, was dit niet zeer naar zijn zin, zoowel om dat hij nederig van aard was, als omdat men zich daarin veranderingen veroorloofd had.

De staten van Holland en West-Friesland droegen hem op een Latijnsche grammatica in de manier van die van Valerius te zamen te stellen. Haarlem 12°. Deze vond echter minder bijval dan zijne blijspelen en zelfs bij velen nog al tegenkanting.

In 1600 leverde Schonaeus een tweede zestal blijspelen, *Susanna*, *Daniel*, *Triumphus Christi*, *Tijphlus*, *Pentecosta* en *Ananias*, en 3 jaren later (1603) een derde bundel, opgedragen aan Tilman van Wou, commandeur van de ridder van St. Jan te Haarlem. Deze bundel bevat: de *Baptistas* (tragicocomoedia), *Dijscoli*, *Pseudostratiotae*, *curae* en *Vitulus* (kluchten of zotte kluiten). De 3 laatste had hij reeds vroeger opgesteld, de 2 eerste kort te voren gedurende eene slepende ongesteldheid welke hem geene inspanning of ernstige bezigheden toeliet.

Het *Elegiarum liber* achter den 3de bundel der Amsterdamsche uitgave van Schonaeus gedichten (1645) is waarschijnlijk eene vermeerderde 2^{e} uitgave van het *carminum libellus*.

Nog bestaat er eene verzameling puntdichten en andere korte stukjes aan zijn vriend Eugenius Peereboom van Gouda opgedragen, meest het werk van vroegere studiën.

Toen de last des ouderdoms en verzwakking Schonaeus begonnen te kwellen, kreeg hij zijn ontslag, hetgeen hem eervol en met behoud van zijn volle tractement door de Haarlemsche regering gegeven werd in 1600. Theodorus Schrevelius die hem reeds eenigen tijd vroeger tot zijne hulp in het onderwijs was toegevoegd volgde hem op.

Den 23 November 1611 overleed Schonaeus in den ouderdom van 71 jaren.

Schrevelius, eenmaal zijn leerling, maakte op hem het volgende grafschrift,

Rector juventae musici ductor gregis
Schonaeus egi fabulam fictam prius;
Veram peregi; summus hic actus mihi
Scenam relinquo, vos valete et plaudite.

Schrevelius noemt hem: *een wonderbaarlijk bouwman van kloeke verstanden* en *zijnen meester wiens geheugenis hij niet dan met zijn leven zal afleggen.*

Petrus Scriverius spreekt bij meer dan eene gelegenheid van hem als van een verdienstelijk man aan wien hij zijn eerste vorming en opleiding en zijn smaak van de Latijnsche dichtkunst te danken had.

Hij genoot in hooge mate de achting van alle geleerden van zijn tijd.

Hij was gehuwd en had kinderen. Een daarvan heette Balthasar Schonaeus, die een reis naar Frankrijk in Italië deed.

Er bestaat eene afbeelding van Schonaeus.

De *Terentius Christianus* verscheen ook Antv. 1569. Colon. 1614. Amst. 1629, 1646. Antv. ap. Plant. 1581, 1548, Colon. 1592, 8°. De *Saulus*. Antv. 1581, 1599. Men vindt ook gedichten van hem in *Deliciae Poët. Belg.* T. IV, p. 68, 87. De uitgaaf te Parijs 1779. 8°. bevat slechts de *Naäman*, *Tobaeus*, *Pseudostratiotae* en *Vitulus*. P. van Godewyck volgde de *Dyscoli* in zijne *Wittebroodskinderen* na.

Zie Saxe, *Onom*, T. III. p. 469; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* in *Curie Secundus*, p. 122, 860; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 695; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I p. 218; Theod. Scriverii *Harlemum*, p. 268, 269; P. Scriverii, *Poëm.*, p. 117; Hegenitii, *Itiner.*, p 18; *Bat. S.*, T. II. p. 490, 491; Morhofius, VII. *Polyhist. Literar.*, C. III. 916, p 1069; Franc Dionys. Camusatus ad *Ciaconii Bibliothecam*, p. 150, 951; Philel. Timaretis, *Collectio Monum*, p. 33; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 62; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neerl.*, p. 226; Paquot, *Mém.*, T. II. p. 462; Quérard, *Hist. Lat. de France*, T. VIII. p. 545; *Traité des Etudes*. T. I p 473; *Dict. des Anonym.* 2 edit. n°. 21536; *Biogr. Univ.*, T. XLI. c. V. Moreri, i. v; *Konst- en Letterb.*, 1841 n°. 39, n°. 49 1843 n°. 32; C. de Koning, *Tafereel der stad Haarlem*, D. IV. bl. 17; *Constthoon. juweel der stad Haarlem*; Schotel, *Wittebroodskinderen van P. v. Godewyck*, voorrede, van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v port.*; mr. J. H. van der Schaaff, *Levensschetsen van voorname mannen van Haarlem*, bl. 55. volgg.

SCHONCK (ADAMUS CHRISTIANUS), werd in 1731 geboren. Als twee en twintig jarig jongeling gaf hij in het licht:

Herders- en visscherszangen, *Brieven*, *Klink- en Mengeldichten*. Arnhem 1755. In het volgend jaar gaf hij:

Het begin van Babels val of de Goddelijke Almagt, en regtvaardige wraak in het omgekeerde Lissabon. Arnhem 1756. 4°.

Hij overleed in 1775, en ligt te Teteringen begraven. Op zijn grafzerk leest men:

A. C. SCHONCK
vir. integerrimus.
Hic. sepultus. est.
Quia. sic. voluit.
MDCLXXV.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V. bl. 287; *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 260, D. III. bl. 128.

SCHONCK (Mr. EVERHARD JAN BENJAMIN) werd in 1745 geboren, studeerde te Franeker, stond van 1760—81 te Gorcum aan het hoofd der Latijnsche school, werd vervolgens rector aan de apostolische school te Nijmegen, waar hij den 21 Jan. 1781 eene inaugurale oratie hield, waarin hij betoogde, *literas reipublicae optimum esse fulcrum*, welke rede aan den raad opgedragen en op stads kosten gedrukt werd. Hij was een man, die door zijne groote belezenheid in oude en nieuwe schrijvers zijne oorspronkelijkheid niet had ingeboet, en die warsch van alle vertoon en geleerde pralerij, den philologen van zijn tijd, bijna zonder onderscheid eigen, ook de vaderlandsche letterkunde wilde verrijken met de vruchten van zijne studie. Geest en vernuft zijn hem niet te ontzeggen. Beide openbaarden zich vooral in het door hem in 1775 te Utrecht uitgegeven boekje, onder den naam van *Eibesius*; E. J. B. Schonck, *vermakelijke Sletuintjes*. Het bevat den tekst van 9 Amsterdamsche straatdeuntjes met een oud-hollandsche letter gedrukt. Op iedere bladzijde komen gewoonlijk slechts 3 regels tekst voor, en aan den voet staat een poel van allergeleerdste aanteekeningen, in den trant van die van Broekhuizen op Tibullus en Propertius en Mitscherlich op Horatius. In die noten worden weinige kreupele rijmen als 't ware verdronken.

Het meest bekende zijner talrijke schriften waren, behalve eene latijnsche *rudimenta* de *Fabelen en vertelsels*, in 1779 voor het eerst te Nijmegen verschenen. Het werk bestaat uit drie deelen, en bevat zoowel oorspronkelijke fabelen als navolgingen, vooral van Gellert: onder het koorn loopt veel kaf.

Voorts heeft men van hem:

De bonheurs uit de mode, *Heldendicht*, in den smaak van Pope's *Rap of the Lock*. Haarlem. Loosjes. 1792.

Dichterlijk tafereel der lotgevallen van Nijmegens burgt, gezegt het Valkhof. Nijmegen. Van Goor. 1805.

Lotgevallen van Nijmeegsch burgt, gezigt het Valkhof.

Nijmeegsch alzigt op den hofberg: van ouds het Valkhof genaamd. Nijmegen 1818.

Nieuwe gedichten voor kinderen, met plaatjes.

Het masker der wereld naar het hedendaagsch tooneel geschetst. Allen bij Vieweg en Zoon.

Proeve van zangstukken op de geboorte, het lijden, en de verheerlijking van Jesus. Amsterdam. Uilenbroek. 1807.

Treurzang op het rampspoedig lot der stad Leyden, van den 12 Januarij 1807. Nijmegen 1807. 8°.

St. Nikolaas-vreugd aan de Ned. jeugd. C. J. van Goor en Zoon.

St. Nikolaas geschenk aan de jeugd. Amsterdam. W. Brave.

Dankoffer aan den God van Nederland voor de verlossing van het juk der Fransche dwingelandij. Wed. Vieweg en Zoon.

De dood van Abel, naar 't Hoogd. van S. Gessner (1783), 2de druk m. pl. Haarl. z. j. 8°.

Schets van Nederl. rampen door de overstrooming der dijken, veroorzaakt in Lentemaand 1784.

Ook leverde hij bijdragen tot de *Kleine dichterlijke handschriften* in de *Dichtvruchten van den vriendenkring Kunst: door vriendschap volmaakter.*

Hij vertaalde uit het Hgd. C. F. Gellerts, *Tooneel-Poezij.* Gorinch. 1777. kl. 8°.

Hij overleed 13 Junij 1821, na een rusttijd van ongeveer 5 jaren.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb. Geld. Volksalm.* 1851; mr. J. B. Kan, *het 325 bestaan van de Apost. School, thans het Gymnasium te Nijmegen*, bl. 42, 43; *Vaderl. Letteroef.* 1794, bl. 657, volgg.

SCHONCK (Jacobus), schreef:

Oratio in laudem Noviomagi, publ. habita, V Id. Febr. 1787. Noviomagi. 1787. 4°.

Zie *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.* D. III. bl. 309.

SCHONCK (T. P.), med. dr. schreef:

Bedenkingen op het eenvoudig toestel van den heer W. van Barneveld, om in scheikundige distillatiën, alle de voortbrengsels der ligchamen te verzamelen in *Algem. Vad. Letteroef.* 1789. D. VII. St. 2. bl. 371.

Antwoord op den brief over den eenvoudigen toestel om in scheikundige distillatie alle de voortbrengsels der ligchamen te verzamelen aan W. van Barneveld, in *N. Alg. Vad. Letteroef.* 1786. D. I. St. 2. bl. 97.

P. J. Castelijn, verhandeling over de vraag: welke zijn de eigenlijke oorzaken, waarom de Letterkunde bij onze nabuuren, en vooral bij de Duitschers, in meer aanzien en algemeener oefening is dan in ons Vaderland? enz. in *Verh. v. h. Prov. Utr. Genoots.* 1822. bl. 86, 102, 119.

Zie Holtrop, *Bibl. med.*, p. 318.

SCHONENBORCH (Cornelis) schreef:

Oratio funebris nob. ampl. viri consulis optimi D. Frederici Coenders V. non. Maji. Gron. 1618. Achter N. Muleri: *Oratio in obitum Fred. Coenders ab Helpen Domini, Toparchae in Fraem et Husinga, cons. civit. Gron. Curat. vigil. Ibid.* 1618.

SCHOOCKIUS of SCHOOCK (Martinus) werd den 1 April 1614 te Utrecht geboren. Zijn vader Gijsbert was de zoon van Arnold Schoock, die vele jaren burgemeester was van Bommel. Ook zijne moeder, Johanna van Voorst, was van deftigen afkomst. Hij heette Martinus of Maarten naar zijn moederlijke overgrootvader Maarten Schipper, die in 1603 te Utrecht stierf, na er vijftig jaren als geneesheer gepraktiseerd te hebben. Zijn moederlijke grootvader, Antony van Voorst leerde hem de beginselen der Latijnsche taal. Vervolgens bezocht hij de Hieronymus school te Utrecht, waar hij eenigen tijd onder Antonius Aemilius, later hoogleeraar aan de hoogeschool aldaar, studeerde. In 1629 zond men hem naar Franeker, waar hij de lessen van Johannis Hachtingius in de wijsbegeerte en die van Adrianus Metius in de wiskunde bijwoonde. Zijn ouders, de partij van Arminius toegedaan, wenschten dat hij in de godgeleerdheid studeerde en hij oefende er zich eenigen tijd in onder Guilielmus Amesius, Johannes Maccovius en Menardus Schotanus bijwoonde. Daar de lucht te Franeker voor zijne gezondheid nadeelig was, ging hij op raad zijner vrienden naar Leiden (1632), waar hij het onderwijs van Burgersdyckius in de wijsbegeerte en van Antonius Walaeus in de theologie genoot. Niet lang daarna keerde hij naar Utrecht terug, waar hij privaat-docent van eenige aanzienlijke jongelingen in die beide wetenschappen werd. In 1635 werd hem het onderwijs in de rhetorica aan het aldaar gevestigde gymnasium opgedragen, en toen dit eenigen tijd daarna in eene hoogeschool was veranderd, was Schoockius de eerste die er tot meester in de vrije kunsten aan werd bevorderd. In 1638 werd hij hoogleeraar in de fraaije letteren aan deze school, doch in hetzelfde jaar begaf hij zich naar Deventer, waar hem, door invloed van Videlius, een leerstoel in de geschiedenis was opgedragen en hij ook het grieksch en de aardrijkskunde onderwees, doch reeds in 1640 verwisselde hij deze stad met Groningen waar hij, na Meyvarts dood, tot hoogleeraar in de logica en physica was benoemd, en hield er den 14 April 1641 zijne inaugurale oratie.

Hij was een groot ijveraar voor de Aristotelische wijsbegeerte en leende zijn naam tot een hevigen aanval op Descartes, vervat in de *philosophia cartesicana, sive admiranda methodus novae philosophiae Renati Descartes.* Traj. 1643. Descartes beklaagde zich over hem bij den akademischen senaat, ten gevolge waarvan Schoock in het naauw gebragt, zijn leermeester Voetius als de eigenlijken schrijver van dit werk bekend maakte. Ten gevolge hiervan ontstond er verwijdering tusschen beide vrienden, doch uit vrees voor meer schandaal werd deze zaak nog tijdig bijgelegd. Ook in andere opzigten bewandelde hij niet altoos den regten weg, getuige eene ernstige vermaning, waartoe zijn gedrag als inspector bursae en zijne dronkenschap den academischen senaat, den 10 Mei 1659, aanleiding gaven. Gelijktijdig ontving hij eene berisping wegens het doceren van de *philosophia practica*, waarmede hij niet was belast en over behandeling van theologische en juridische zaken in zijne dissertatiën. Schoock was namelijk iemand die in alle mogelijke onderwerpen te huis meende te zijn; hij wist onbetwistbaar ook veel, maar een goed oordeel ontbrak hem. Van daar dat het overgroot aantal werkjes, welke zijn naam dragen, de meest uit een loopende onderwerpen betreffen; het pausdom zoowel als eijeren, haring, boter, kaas, den Munsterschen vrede enz. Onder deze monographiën, waarin niet zelden zeer ten onpas, eene groote geleerdheid, of liever belezenheid was ten toon gespreid, zijn er, die hij door zijne leerlingen eerst had laten verdedigen, voor ze van de pers gingen; weshalve de aanleiding tot de vermelde berisping niet ver is te zoeken. Een zijner beste en bruikbaarste werken was zijn *Liber de bonis vulgo ecclesiasticis dictis, cui acc. de Canonicis speciatim Ultrajectinis.* Gron. 1651. De aanleiding tot de uitgave was de bekende twist over de vraag of de Utrechtsche kapittelen als eene wereldlijke instelling behouden dan wel opgeheven en hare inkomsten op eene andere wijze *ad pios usus* besteed moesten worden. Tegen het behoud der kapittelen ijverde Voetius met alle kracht. Schoock en Maresius traden daarentegen, onder anderen, als ijverige verdedigers van hun voortdurend bestaan op.

Hoe groote vlijt Schoockius ook aan den dag legde, hij genoot geen persoonlijke achting. Groot was dan ook zijn verlangen naar een andere standplaats. Welligt is de oorzaak van een en ander voor een groot deel aan huiselijke omstandigheden en andere oorzaken toe te schrijven. Hij had namelijk een talrijk gezin, 6 zoons en 4 dochters, van welke, tijdens den dood zijner huisvrouw Angelica van Merck, 4 Maart 1664 nog 8 in leven waren. Achteruitgang zijner zaken was welligt hiervan het gevolg en dit weder de oorzaak dat hij zich dikwerf te buiten ging. Daarbij kwam het huwelijk met eene weduwe, welke hij rijk meende te zijn, en die het niet was, en de schuldeischers werden toen meer en meer dringend; dit zal de oorzaak zijn geweest dat hij zonder afscheid van zijn ambtgenooten te nemen in 1666 het vaderland verliet. Den 3 Julij daarvan kwam het berigt van curatoren in de vergadering van den senaat, dat Schoockius niet terug kwam. Hij werd hoogleeraar in de geschiedenis en historiograaph van den keurvorst van Brandenburg te Frankfort aan den Oder, waar hij in 1669 overleed.

Men wil dat hij zeer satyriek was. Vossius noemt hem „impudentissima bestia."

Hij schreef:

Claere en oprechte ontdekkinge. Utrecht 1634.

Vorstius redevivus, seu examen vindiciarum Casparis Barlaei

quas analysi Epigrammatis sui in R. Manassis Ben-Israël librum de Creatione opposuit. Harlemi 1636 4°.
Schoock verbergt zich in dit werk onder den pseudoniem van Philippus Faber. Hij neemt de handschoen voor Vedelius tegen Barlaeus hierin op.
Desperatissima causa papatûs, nuper misere prodita, nunc turpiter deserta a Cornelio Jansenio, Episcopo Iprensi; et postremo magno auctario locupletata a Liberto Fromondo: auctore M. Schoockio. Amst. 1638. 4°.
Dit werk is gerigt tegen de *Causas desperatae Gisb. Voetii crisis ostensa* van Froidmont, doctor van Leuven, die hem antwoordde in *Sycophanta: Epistola ad Gisbertum Voetium.* Lovanii 1640. 4°. Schoockius, die hierin scherp werd doorgehaald, antwoordde eerst vijf jaren later met: *Auctarium ad desperatissimam causam Papatûs, seu Responsio ad Epistolam Fromondi.* Ultraj. 1645. 4°.
Dissertatio de naturâ soni et Echûs, achter *Lusus imaginis jocosae, sive Echûs, variis poëtis, variis linguis et numeris exculti. Ex bibliothecâ Theod. Douzae I. F.* Ultraj. 1638. 8°.
Voorrede voor *Voet, de Termino vitae.* 2de edit. Ultraj. 1642. 12°.
Dissertatio de ovo et pullo. Ultraj. 1643. 16°.
De *Hellenistis et linguâ Hellenisticâ dissertatio.* Ultraj. 1641.
Schoockius gaf dit werk anoniem, ten gunste van Daniel Heinsius tegen Cl. Salmasius in het licht:
Philisophia Cartesiana sive admiranda methodus novae Philisophiae Renati Discartes. Ultraj. 1635. 4°.
Deductio causae Cartesiano-Voetianae. Gron. 1646. 12°.
Disputatio historica, exhibens C. Octavium Caesarem Augustum. Gron. 1647. 13°.
Dissertatio historica, ex rerum gestarum luce expendens justitiam belli Belgici, occurrensque iis, quae ab aliis contra eam sunt mota. Groning. 1647. 12°. Amst. 1652. 12°.
Dissertatio oratoria de calamitatibus Eruditorum remediisque adversus illas. Gron. 1669. 4°.
Dissertatio de Harengis, vulgo Italecibus dictis. Gron. 1669. 12°.
De sternutatione tractatus. Amst. 1649. 16°.
Tractatus copiosus, omnia ad illam pertinentia, juxta recentia inventa, complectens. Ed. 2de. Amst. 1664. 16°.
Tractatus de Pace: speciatim de pace perpetua, quae foederatis Belgis contigit. Amst. 1650. 16°. Gron. 1651. 4°.
De Bonis, vulgo Ecclesiasticis dictis, liber, in quo agitur de Canonicis in genere, itemque speciatim de Canonicis Ultrajectinis, nec non de officiis ministrorum Ecclesiae adversus magistratum. Gron. 1651. 4°.
Orationum et Dissertationum variarum decades duae. Daventr. 1650. 8°.
Dissertatio de Bonis, vulgo Ecclesiasticis dictis, sive apologia pro persona Martini Schoockii, ejusque libro. Gron. 1651. 12°.
Tegen deze Apologia schreef men:
Schooki de Bonis Ecclesiasticis cum theses, tum hypotheses notatae, confutatae, auctore S. C. Ultraj. 1651. 12°.
Status Reipublicae foederatae Belgii, dissertationibus IX excussus. Gron. 1651.
De scepticismo libri IV., quibus qua antiquorum, qua recentiorum scepticorum deliria, et suis principiis discutiantur. Gron. 1652. 12°.
Oratio in obitum Joannis Borgesii, professoris Groningani. Gron. 1652. 4°.
Belgium foederatum, sive destincta discriptio Reipublicae foederati Belgii. Amst. 1652. 16°. 1664. 12°. Harderov. 1671. 12°.
Tractatus de inundationibus, iis maxime quae Belgium concernant. Gron. 1652. 12°.
Epistola ad reverendum clarissimumque virum, dominum Joannem Hoornbeeck, S. Theol. Doctorem et Professorem celeberrimum in Academia Ultrajectina, quâ vindicat ab hujus censura acri suam et variorum orthodoxorum theologorum sententiam de Bonis, vulgo Ecclesiasticis dictis. Gron. 1653. 16°.
Oratio funebris in obitum Joannis Steenbergii in Academia Groningana Antecessoris primarii Gron. 1653. 4°.
Imperium maritimum, ita explicatum, ut non solum ejus ostenduntur praerogativae, verum etiam cuique genti, maxime Belgis foederatis, suus vindicetur honos, addito consilio, quod, si ab his observetur, per Dei gratiam (quae imploranda suadetur) antiqua et gentilis existimatio sarta tecta servabitur. Amst. 1654. 16mo.
Ook in *De dominio seu imperio Maris, Julii Pacis, Hugonis Grotii, Jacobi Gothofredi, Mart. Schoockii et aliorum Dissertationes.* Francf. 1669. 12°.
Exercitationes sacrae XIX, quibus excutiuntur varii conscientiae casus; et multa scripturae loca illustrantur. Gron. 1657. 12°.
Collegium Logicae. Gron. 1658. 12°.
De anima Belluarum. Gron. 1658. 4°.
Tractatus de Turffis, seu de cespitibus bituminosis. Gron. 1658, 1660. 16°.
Exercitatio Academica, sive diatriba de aversatione casei, qua accurate expenditur vexatum illud problema: cur plurimi homines caseum, ut cibum, non modo aversentur, verum parum quin exhorrentur. Gron. 1658. 12°.
Tractatus de Praecisitate vera, oppositus pseudo-praecicismo, pro vindiciis genuinae praxeos pietatis. Gron. 1658, tegen Voetius, *Dissert. de Praecisitate.*
Disquisitio Physica de Signaturis Fatûs, in qua multi rari casus et proponuntur et examinantur. Gron. 1659. 12°.
Fabula Hamelensis, sive Disquisitio Historica, qua praemissa generali Dissertatione de Historiae veritate, ostenditur, commenti rationem habere, quae vulgo circumferuntur de infausto exitu Puerorum Hamelensium: simul examinantur contrariae M. Erichii rationes. Gron. 1659. 12°.
Editio 2 priori auctior et emendatior. Gron. 1662. 12°.
Diatriba de jure naturali; item de Libero Arbitrio. Gron. 1659. 4°.
De Majestate. Gron. 1659. 4°.
Physica generalis. Gron. 1660. 12°.
Disquisitio circa Decalogum, speciatim quartum praeceptum de Sabbatho, ejusque moralitate. Gron. 1660. 12°.
Tractatus de Ciconiis. Gron. 1660 12°.
It. editio altera, priori auctior et emendatior. Amst. 1661. 12°.
Tractatus de Butyro. Gron. 1661. 12°. Ed. 2de. Hid. 1664. 12°.
De Ecstasi. Gron. 1661. 4°.
De figmento legis Regiae, epistola. Gron. 1661. 16°.
Liber de cerevisia, quo omnia ad illam pertinentia plenissime discutiuntur. Gron. 1661. 12°.
Responsio adversus geminam ἀντιζηγῆσιν Jani Frederici Gronovii de Foenore unciario. Colon. Brandinburgicae. 1616. 16°.
Gronovius antwoordde met een stukje achter zijn verh. *de Sestertiis.* L. B. 1691. 4°.
Tractatus philosophicus de Nihilo; accedunt ejusdem argumenti libellus Caroli Bovilli atque Joannis Passeratii accuratissimum Poëma de Nihilo, cum annotationibus ejusdem Schoockii. Gron. 166'. 8°.
Deluvium Noachi universale sive vindiciae communis sententiae, quos Diluvium Noachi cum universae terrae incubuerit, advirum quemdam celeberrimum. Die *vir celeberrimus* is, volgens den een Vossius, volgens den ander Abrahamus Mylius, die antwoordde met eene *Dissertatio de Diluvii Universalibus.* Genev. 1667. 12°.
Physica coelestis, in qua omnia, quae de coelo sidereo occurrunt, copiose describuntur, non modo juxta antiquorum placita, verum etiam recentium Astronomorum accuratiores observationes. Amst. 1662. 8°.
De Fermento et Fermentatione, liber conplectens multa singularia, speciatim rationem coctionis cibi in ventriculo. Gron. 1663. 16°.
Exercitationes variae de diversis materiis, quae hac editione novâ tum auctae, tum locupletatae et vindicatae, Editio nova. Ultraj. 1663. 4°.
De Adiaphoris, sive indifferentibus; de Scandalo; de Bonis pseudo-sacris; An cum Pontificiis colludant, qui agnoscuntur e titulis in Papatu receptis? Citra collusionem cum Papatu, Reformatus aliquis designare potest Templum secundum nomen quod in Dedicatione accepit. An cives heterodoxi, caeteroquin publice honesti, licitè recipiantur in eadem collegia, privilegiis suis gaudentia, cum illis qui Reformatam profitentur Religionem et agnoscuntur Membra Ecclesiae? An illud, quod ex Bonis Pseudo-sacris superesse videtur, impendendum sit conversioni

gentilium? Quando incipiat Sanctificatio Diei Dominici? a quibus operibus sit abstinendum? Item an liceat illo die vacare honestis recreationibus, speccitim etiam, interesse convivio? An die Dominico omnes cauponae claudi debeant?

An dies Festi omnes, speciatim quinque solemnes, debeant abrogari, nec fas sit iis coenam dominicam administrare? De ritu in precibus; Non est insurgendum in Ecclesias orthodoxas, si alio, quam Presbyteri regimine gaudeant; Quinam sint Asiarchae apud Lucam, Actor. XIX: 31; de Excelsis; de Encaenis; An liceat Martinalibus anserem comedere; De jure patronatus; An Ministri Ecclesiae, salvo munere suo, vacare queant aut exercitio artis Mechanicae aut agriculturae, aut etiam medicinae? An Pastor Ecclesiae possit interesse conviviis? De poculis voticis, vulgo santeis dictis; Quomodo vere fidelis circa licita, quibus aliquod peccatum saepe adjungi solet se gerere debeat; de Choreis et tripudiis; de modo alendi comam et barbam simul de fucis; de denudatione colli partiumque vicinarum; de poena simplicis furti; de usura Trapezitica; de comicis et tragicis Spectaculis; de musica organica, de Reformatione quasi intensiva; An homini Jus Naturale dictet sacrificandum esse? Esus carnium quando a Deo fuerit concessus?

De meeste dezer tractaten zijn tegen Gijsbert Voetius. Leonard Reyssenius tastte de eerste uitgaaf aan onder den pseudoniem van Arnold Reynessius. Schoockius antwoordde hem met veel bitterheid in deze uitgaaf, die ook verscheen onder den titel van: *Martinii Themidis Exercitationes miscellaneae sacrae et profanae.* Amst. 1686. 4°. Alleen de voorrede is hier weggelaten en de titel veranderd.

De seditionibus seu discordiis domesticis, libri tres. Gron. 1664. 12°. (een zijner beste werken).

Achaia vetus, juxta suum statum, in usum praesentis seculi delineata in de *Antiq. Graec.* van Gronovius T. V. Col. 2142—2208.

Stillicidium sacri fontis, seu observationes practicae de sacris scripturis. Amst. 1664. 12°.

Politicus pius. Gron. 1 64. 12°.

De Inedia, sive de Medicamento universali negativo. Gron. 1664. 12°.

De lino. Gron. 1704. 14°.

Commentarius in Clapmarium, de Arcanis Politicis, una cum suis Appendicibus. Francof. 1668. 12°. Arnold Clapmar, geboren te Bremen, hoogleeraar te Altorf, gest 1 Junij 1604, had uitgegeven: *Arcana Rerum publicarum* in 6 boeken.

Sophistica Zuickero-Sociniana: sive ignorantia Danielis Zuickeri detecta circa irritam oppugnationem aeternae et verae Deitatis D. Jesu Christi. Gron. 1664. 8°.

Tractatus de quadruplici Lege Regia. Francof. ad Oderum. 1668. 12°.

Exercitationes XII, quibus Severini de Monzambano tractatus de statu Imperii Germanici ad modum Promulsidis discutitur, et quaedam ohresimo. plura obelo notantur cies Veronam, apud severum Misoycophantam. Ci. 1668. 1 °.

Encomium Surditatis. Ook in *Admiranda rerum admirabilium Encomia.* 1677. 16°.

Enconium fumi.

Epistola ad D. Heinsium. In *Syllago Burmanni.* T. II. p. 463.

Historia novorum et antiquorum Enthusiastarum (onuitg.)

Een Hollandsch werk tegen de beide schriften van Voet over de kapittel goederen. (*Praef. Exercit. Variar.*).

Niet uitgegeven, even min als zijn:

Historiae Naturalis Vestibulum reseratum.

De origine Animae.

De ardente Vesuvio.

De Tulippis.

Remonstrantico Libertinus.

Morhoff schrijft hem nog toe:

Commentarius in Grotium de jure belli ac pacis.

De werken van Schoock zijn den 22 December 1700 te Rome verboden.

Zie Saxe, *Onom. liter.*, T. IV p. 409, *Anal.* p. 599; Revii, *Daventria illustrata*, p. 710—712; Freberi, *Theatrum*, p. 1552; Magyri, *Eponym*, *Vitae Prof. Groning.*; Brandt, *Clar. Vir. Epist.*, p. 65 et seq.; Jac. Thurmius, Tom. IX. *Amoenit. Liter.*, p. 278, 297; Burman, *Traj. erud*, p 324—342; M. Schoockii, *Praef. Exercit. Var. et Exercit.*, I § VI. § VIII, XXI. § IV, XXVII. § 7; Voetii, *Disput. Theol.*, T. II. p. 286, 291; Saldenus, *Libr. Leg. lib. II.* C. III. § 11, 12; Vossii, *Appendix Gurdian*, p. 329, *Epist. praest. viror.* 547.; Aschpan, *Superstit. Erudit.* C. III. § 6; Struvii, *Acta Liter. Fasc.* VII p. 61; *Bibl. Jur.* C. VI. § LXII; Burman, *Syll. Epist.*, T. II. p. 463 seqq. 468, T. III. p. 462, T. IX. p. 13, 69; Teisserus, *Auct. Catal. Auctoret Biblioth.*, p. 199; Patinus, *Epist.*, CLXV; Le Long, *Bibl. Sac.*, p. 953; Morhovii, *Polyh. Liter.*, L. VI § 3. § 4; p. 977, T. I. *Polyt. phil.*, LII p. II CXXII. § 6, p 375; *Polyt. Praet.*, L. II § 17. p. 502, L. VI. Sect I § 5. p. 559, Tom. II., *Pars, Ind Batav.*, p 107, 118 m. portr.; Vossii, *Epist.*, CCCCLIV; Placcaeus, *de Script. Anonym.* n° 247, p. 38. n°. 1473, p. 451; Crenii, *Anim. Philol. et Histor.*, T. VI. p. 118. 175, 176, Part. XIX. p 38. P. XVI. p. 78 seqq., T. XVII. p 74; *Exerc de Libr. script. optim.* § XI; Baillet, *Vita Cartesii*, Lib. VI. C. XI Lib. VII. C IV; *Sorberiana*; p. 67; Lipenii, *Bibl. Jurid.*, p. 44; *Bibl. Theol.*, p. 178; A. Matthaeus, *Fundat. Eccles.*, L. I. p. 74; Gryphius, *de Script. Sicul*, XVIII. C. VI, § IV, *Acta erud. Lips.* 1688. p. 395; Imbonatus, *Append. Bibl. Lat. Hebr.*, p. 436, Fabricius, *Histor. Bibl*, p 487; *Conringiana*, p. 49, 240, 261; 277, 370; Witte, *Diarium Biogr. ad. an* 1669; Oct. Ferrarii, *Epp.*, P. III. p CIV; Konigii, *Bibl Vet.*, *Nov.* in V; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p 858—861; *Cat. Bibl. Paris*, T I. Vol. II. p. 1592; Niceron, *Mém*, T XII. p. 364 suiv.; Bayle, *Dict.*, L V.; Paquot, *Mém.*, T. III. p 304 seq.; Moreri, *Dict., Hist.* 1740. VII. C. V; *Progr. inaug.* van 1641; *Biogr. Univ.*; *Nouv. Biogr génér*; L. Patin, *Lettres Chois.*, p. 452; Baur, *Handwb.*; Poggendorff, *Handw.*; Jöcher; Brucherus, *Gedenkboek van stad en lande*, bl 334, 335; *Gedenkboek der Hooges. te Groning.* (Levensb.) bl. 25; Collot d'Escury, *Hollands Roem*, D. IV (2) bl 650—658; van Kampen, *Gesch. der Kunst. en Wetens.*, D. I. bl. 333, D. II. bl 50; Kok; Hoogstraten; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat v. port.*; Mr. J. G. van der Schaaff, *De canonicis Rheno-Trajectinis.* Leid. 1825, op verschillende plaatsen; Glasius, *Godgel. Nederl.*

SCHOOCK (Izaak), zoon van den vorige, te Deventer in 1651 geboren, studeerde aldaar, en werd buitengewoon hoogleeraar in de natuurlijke historie te Frankfort aan den Oder, waar hij den 30 Junij 1681, in den ouderdom van 31 jaren overleed.

Hij schreef:

Dissertatio de Sale.

Disquisitiones hist. pol. XXV ad Nic. Machiavelli lib. VII historiae Florentinae.

Dissert. de Legibus vestiariis ad locum Taciti Lib. II. Annal. C. 33.

Dissert. de Nive et meteoris aqueis.

De Cometis.

Idea politicae.

Ideae Philos. naturalis.

Collegii ethici Francofurtani Dissert. XVIII.

Disquisitiones hist. pol. medicae curiosae. XI.

De capite humano.

De Principis justitia ex Taciti Annal. libr. XII. C. II.

De honore.

Centuria rariorum problematum historico-medico Physicorum, Oratio de admiratione etc.

Zie Jöcher.

SCHOOCK (Aletta Maria) leefde in het midden der 18de eeuw, en maakte zich als dichteres door gedichten in *Dichtkundige Lauwerbladen*, (D. I. bl. 155), *Eeuwgetijde der vrijheid* (bl. 15), *Olijfkrans der vrede* (bl. 33) bekend.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 241.

SCHOOCK (P. H.), waarschijnlijk broeder van den vorige, beoefende mede de poezy, blijkens zijn lofdicht voor de *Stichtelijke gedichten* van J. E. Voet. Dordr. 1755.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHOOCK (Hendrik), te Utrecht geboren, was de zesde zoon van Gysbert Schoock, schilder, geboortig van Bommel, een burgemeesterszoon aldaar, en van Johanna van Voorst. Hij beoefende de schilderkunst. Op catal. van Johan van der Hulk, burgem. van Dordrecht, verkocht 23 April 1720, komt van hem voor: *Een kapitaal Fruit- en Bloemstuk*, uitvoerig geschilderd.

Zie Kramm.

SCHOOF (Gerard), kunstschilder te Antwerpen, trad in 1581 in het St. Lucas Gild.

Zie Kramm.

SCHOOF (Rudolf), zoon van den vorige, leerling van zijn vader, die zich omstreeks 1615 te Parijs vestigde en tot hof-

schilder van Lodewijk XIII werd benoemd. Adriaen de Bie was zijn leerling.

Zie Kramm.

SCHOOF (H) schreef:

Informatorium of *verklaarboek over het Theatrum Grammaticale.* Amst. 1678, 1761. 8°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 325; Arrenberg, *Naaml.*, bl. 459; Jöcher.

SCHOOF (.) vervaardigde een treurspel *Joseph* getiteld.

Zie Fokke Simonsz., *Boertige reis door Europa*, D. III. bl. 48; van der Aa, *N. H. A. C. Woordenb.*

SCHOOLHOUDER (Jacob) schreef:

Het oeffenschool der Notarissen, geopent voor alle leerlingen, die begeerig zijn hen in dezelve konst te oeffenen, ook allerhande ontwerpen over pleitzaken, 't ontfangen van den XL en XX Penning, Zegellijst, 't Trouw en Versterfregt, en een beknopt woordeboekje, de regtskunde betreffende, door Jacob Schoolhouder, derde druk, 8°. 4de dr. Dordr. 1765. 4°. De eerste druk verscheen Amst. 1722.

Nieuwe Oeffenschoole der Notarissen of de Notariale Practijcq in hare grondregelen en exercitie gemakkelijker gemaakt. Bevattende allerhande formulieren van notariele acten en instrumenten, mitsgaders zeer notable observatien, rakende het ampt en de onderscheiden plichten van een notaris, alles bevestigd door voorbeelden en rechtpassagiën, dienende tot een vervolg van 't oeffenschool der notarissen, weleer ontworpen door Jacob Schoolhouder. In een beknopte zamenhang beschreven, door Mr. F. Lievens Kersteman professor-honorair en practiserend advocaat. Te Dordrecht bij Abraham Blussé 1766.

Olipodrigo. Amsterd. 1736. 2 d. 8°.

Ook vertaalde hij:

Judas de aertsschelm ten nutte voor alle eerlijke luiden, of een naeuwkeurigh ontwerp van de leevens beschrijvinge des booswigts Iskarioth enz. door Pater Abraham van Sint Klara. 2 d. 1716.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld.* Julij 1716. bl. 61.

Johan Huber, kort begryp der Heilige Geographie. Amst. 1715. gr. 8°.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld.* 1716. bl. 86.

De bedorve werelt, zijnde een vervolg op de verstandige Hekelaer. Amst 1715. 8°.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld.* 1716. bl. 635.

Joh. Balth Schuppius, de bedorve werelt, bestaande in verscheide redevoeringen enz. 2 d.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld.* 1717. bl. 300.

Jean de la Placette, *de dood der Rechtvaardigen of middel om wel te sterven.* Amst 1714, en vele andere.

Zie Abcoude, *Naaml.* bl. 150; Arrenberg, *Naamr.* bl. 460.

SCHOON (Jan Adriaensz.), niet onverdienstelijk dichter, schatmeester der Goudsche rederijk kamer *Wt jonste begrepen.* Hij was den 3 Mei 1620 met een refereyn op het Peoenfeest te Mechelen.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 241; *Schatkiste der Philos ende Poëten*, bl. 277.

SCHOON (Theodorus), med. dr. te 's Hage, gaf in het licht:

Ware oeffening der planten, handelende van haren oorspronk; aankweekinge; wijze van groeijinge; voorteelinge, chymnische ontbindinghe; kragt; werkinge; gebruik, misbruik, byzondere eigenschappen, en eyndelijk hare ziektens en sterven, alsmede een nette ontvouwinge van alle datgene, dat zig, zoo in de lugt, hemelskring, en aardkloot vertoond, en 't welk tot groeijinge, en voorteelinge der planten contribueert. Hier nevens werd ter nedergesteld, de culture ofte voortqueekinge van de tabak, haar gebruik, misbruik, kragt en werkinge, tot een generale wederleggienge van dat buitensporige boekje, tabaks verhandelinge, genaamt, en door Brintema a Peyma uitgegeven. Alsmede een klaar vertoog van de grove dwalinge en onkunde der Galenische scholen en haar kruidbeschrijvers, soo in 't genesen der zieken, als in de kruiden, hare kracht en werkinge te beschrijven. Dit alles op een ware natuurkunde gebouwd, uitgehaald, en op vaste bewijsen ter neder gesteld. Met kopere platen vercierd. 's Grav. 1692. 8°.

Nog heeft men van hem:

Neêrlands Rouklagten, uitgegalmd door digters deser Eeuwe op de dood van de Grootmagtigste Vorstinne Maria, Koningin van Groot-Brittannie, versameld door Th. Schoon. 's Gravenh. 1695 2 d. 4°. m. p. Deze bundel bevat 111 gedichten.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 248; P. Rabus, *Boekz. v. Europa* 1693 *a.* bl. 467—468; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 45.

SCHOONBEEK (Johannes Nicolaas) werd den 6 December 1778 te Groningen geboren, ontving aldaar zijne opleiding in de schilderkunst van de gebroeders H. en G. Wieringa, en begaf zich vervolgens tot zijne verdere bekwaming naar Parijs, waar hij van 1802—1806 bleef, en eenigen tijd in het atelier van David werkzaam was.

Hij schilderde landschappen en portretten. In 1824 behaalde hij een accessit bij het genootschap Minerva te Groningen en drie jaren later de prijs van 10 dukaten, beide in het vak van landschap.

Zie Immerzeel.

SCHOONEBEEK (Adriaan) werd omtrent 1660 geboren en was een leerling van Romein de Hooghe in de etskunst (1676—1679). Hij vestigde zich toen in de Kalverstraat te Amsterdam. Hij etste voor D*. Muller te Leyden prentjes onder den titel van *Ars memoriae localis*, ook voor *Ars magna et admirabilis — qui Pandectarum tituli — ope figurarum emblemat. — memoriae imprimi — possunt.* Lugd. Bat. 1695. 8°, en werd omgekocht tot het vervaardigen en verspreiden van het eerstgenoemde boekske en van *Aretyns dwalende hoer*, onder den titel van *Uylenspiegel op Noten* enz.

Behalve de werken *Historie van alle Ridders en krijgsorders.* Amst. 1697 2 d. m. pl. en *Nette Afbeeldingen der Eygene draagten van alle Geestelyke Vrouwen en Nonnen-orders.* Amst. 1691, gaf hij vroeger nog die *Der eyge draaten van alle geestelyke Mannen-orders* enz. Amst. 1688. 8°. Het eerstgenoemde werk is ook in 1699 in het Fransch overgezet. Tot zijne voornaamste etswerken behooren:

De krooning van Joseph, koning van Hongarye, keizer van Duitschland in 1690, 2 bl fol.

De titel van het *Lexicon Philosophicum Stephani Cauvini.* Rott. 1692. gr fol.

De Aankomst van de Gevolmagtigden op den vrede bij Rijswijk, 1697 in fol.

Numismata Imperatorum Romanorum etc. *of de voornaamste Medaljes sedert Julius Caesar tot aan Posthumus en de Tirannen, met Lat. tekst van Jan Vaillant.* Parijs 1694 2 d. 5° dr.

De portretten van *Domin. Golzius, Leeraar te Hindelopen* en van *Fredericus Wilhelmus D. G. Marchio-Brandenburgicus, Leopold I te paard.*

Volgens Füsli vertrok hij met Czaar Peter naar Rusland en zou hij in 1714 te Moscou overleden zijn.

In Scheltema's *Mengelw.*, D. IV. st. 11, ziet men een plaat door den Czaar zelven geëtst en onder het opzigt van Schoonebeek bewerkt.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Gesch d. Vad. Schilderk.*, D I bl. 250 en *Aanh.*, bl. 127; *Navors.*, D. II. bl. 312, D. III. bl. 359; Immerzeel; Kramm.

SCHOONENBERG (Franciscus van), een Portugeesche Jood van afkomst, en buitengewoon gezant van den koning van Engeland aan het Spaansche hof. Na het overlijden van Battier, sedert 1686 de opvolger van den heer van Heemskerk, nam hij ook aldaar de zaken van onzen staat waar. Hij gebruikte bij gelegenheid dat zijn secretaris om schuld was vastgezet eenige uitdrukkingen die men strijdig achtte met den eerbied die hij aan den koning verschuldigd was, waarop men hem gelastte binnen zes dagen Madrid te ruimen, zelfs werd hij kort daarna op 's konings bevel ter stad uitgeleid. De staten waren ontevreden over deze behandeling en besloten geene geschriften van eenigen Spaanschen gezant te ontvangen, noch op eenig voorstel, dat hij doen mogt te raadplegen. Volgens sommigen werd Schoonenberg wederom te Madrid toegelaten, mits men hem terstond naar huis ontbood, 't geen echter niet geschiedde, daar hij zich nog lange jaren na deze in Spanje, maar slechts eenigen tijd buiten Madrid ophield als geauthoriseerd tot het waarnemen der zaken van den staat.

In deze betrekking deed hij gewigtige diensten en berigtte zijne meesters voortreffelijk van den stand der zaken, toen het

waarschijnlijk scheen, dat Karel II kinderloos zou sterven, en de meeste vorsten pogingen in het werk stelden ter erlanging van de erfenis. Hij bleef onafgebroken in dien werkkring, doch werd eens gebruikt als enyoyé in Portugal, verkreeg in 1710, op zijn verzoek, den titel en rang van buitengewoon gezant in Spanje, vertrok nog eenmaal naar Portugal en overleed in 1717 te Lissabon aan eene beroerte. Als jood was zijn naam Belmonte, en was hij voorvader van wijlen Mevr. Da Costa, Belmonte, gestorven 1868.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XVI. bl. 298, D. XVII. bl. 23, 38, 47; van Wijn, *Bijv op* D. XVI. bl. 62, 98, D. XVII. bl. 18; *Nalez.*, D. II. bl. 304; Bijnckershoek, *du juge compent. des Ambass. trad par Barbeyrac*, Ch. XIX. § III. p. 229; *Mémoir. et Negociat. secret. du comte d'Harrach*, T. I. p. 286 suiv.; Lamberti, *Mémoir.*, T. I. p. 21, 23, 26; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt.

SCHOONEVELD (Mr. Eilaert), een Dominikaan, in 1404 van wege paus Bonifacius door het Duitsche rijk, bijzonder ook door deze Nederlanden afgezonden, om het gedrag der kloosterlingen en de gevoelens der ingezetenen te onderzoeken. De toenmalige landsheer, hertog Albrecht van Beijeren, nam hem en zijne onder inquisiteurs niet alleen in zijne bescherming, maar beval en gebood alle landzaten, hoog en laag, geestelijk en wereldlijk, op verbeurte van zijn gunst, ja van alles, 't geen men hem verbeuren konde, en dus van lijf en goed, den voornoemde Eilaert met de zijnen, „rustelic te laten ondersoeken en corrigieren", zoo zelfs, dat zij hem in alles bijstand moesten bieden, de gevangenissen elk in zijn bedrijf, voor hem openen, en zorg dragen, dat zijn gevangenen wel bewaard waren.

Zie *Vaderl. Kronyk*, bl. 582 en volgg; van Wijn, *Nalez. op* Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VI. bl. 11, 12.

SCHOONEVELD (Mr. P. C.), oud lid van de tweede kamer der staten generaal, overleed te 's Hage den 18 Mei 1853 in den ouderdom van 65 jaren, waarvan hij 13 als advocaat bij het hoog geregtshof en later bij den hoogen raad, heeft gepractiseerd. Sedert 1828 was hij, met onderscheiden tusschenpoozen, volksvertegenwoordiger. Een sieraad van de balie, zich bijzonder kenschetsende door grondigheid van kennis, vlugheid van oordeel, en welsprekende voordragt, voegde hij daarbij een onafhankelijken blik en zelfstandigheid, en men heeft van hem onderscheiden geschriften, waarvan men zich zeker nog dat van 1827 over de *Zamenstelling der regterlijke magt* herinnert.

Zie *Algem. Handelsblad* van den 20 Mei 1853.

SCHOONHOVEN (Aniaan van) of Anianus a Schonaviâ, predikheer, geboren te Schoonhoven, leefde in de 12de eeuw. Zijn kennis en vroomheid deed hem zoo in de achting van prins Eduard, oudste zoon van Hendrik III koning van Engeland stijgen, dat hij hem tot zijn biechtvader benoemde. Vervolgens werd hij bisschop van St. Asaph en in October 1268 gewijd.

In hetzelfde jaar vergezelde hij Eduard op een kruistogt, kwam in 1270 te Tunis aan, en keerde in 1273 door Sicilië en Italië naar het H. Land terug. Met den prins in Engeland, reeds het vorige jaar als koning erkend, aangekomen, keerde hij naar zijn bisdom terug en hield zich tot zijn dood met het onderwijs en het bestuur er van bezig. Hij overleed in 1292.

Jan Baleus schrijft hem een werk toe, getiteld: *Commentum ad Fabulas Poëtarum*, weleer in de bibliotheek der Cathedraal te Glascow in Schotland. Hij werd in het Engelsch van zijn tijd Y brawd o Nanni (de broeder Nannius) genoemd.

Zie Godwini, *Praesules Angliae*, p. 658; Val. Andreas, *Bibl. Belg*, p. 60; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 701; Paquot, *Mém.*, T. II. p. 398.

SCHOONHOVEN (Dirk Jacobszoon), gekommitteerde raad, kreeg in Julij 1618, van wege de vergadering van Holland, last om met Vrank van Torenburg, burgemeester, en Rombout Hogerbeets, pensionaris van Leiden, benevens Hugo de Groot, naar Utrecht te gaan, om het nemen van een eenparig besluit op 't stuk der waardgelders te bewerken.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, D. X. bl. 119 volgg.

SCHOONHOVEN (George van), een afstammeling van het adelijk geslacht van dien naam, schildknaap, in 1562 burgemeester, schepen en raad van Leuven. Het is onzeker of hij het is, die met dezen naam op de lijst der geconfedereerde edelen in 1566 staat; zoo ja, dan moet zulks zeer geheim zijn gehouden, daar hij in hetzelfde jaar in de regering der stad bleef. Mogelijk was het George van Schoohoven, die heer van Nienrode wordt genoemd. Hij was getrouwd met Josine van Bronchorst en overleed in 1604.

Zie L'Espinoy, *Recherches de la Noblesse de Flandre*, p. 761; Butkens, *Troph de Brabant*, T. I. p. 670, T. II. p. 40, 41; *Quartiers Généal.*. T. I. p. 121, 186, 223, 331; P. Divaeus, *Annal. Lovan.*, p. 84—87; Le Carpentier. *Hist de Cambray et de Cambresis*, P. III. p. 902, 903; te Water, *Verb. d. Edelen*, T. III. p. 289, 290.

SCHOONHOVEN (Jan van), zoon van Dirk van Schoonhoven, te Schoonhoven geboren, nam het kleed der reguliere kanunniken te Groenendael bij Brussel aan tegen het eind der 15de eeuw. Men bewaart eene redevoering van hem in 1413 gehouden in het kapittel te Windesheim toen Groenendael en al de overige huizen der regulieren kanunniken van Brabant zich met dit klooster vereenigden.

Dat zijn naam nog heden door de geschiedschrijvers soms genoemd wordt, heeft hij vooral te danken aan een goed gesteld en bezadigd strijdschrift, waarin hij de regtzinnigheid en mystieke theoriën van Ruysbroeck tegen Johannes Gerson met de ernstigste overtuiging verdedigde. Hij overleed in zijn convent 1431.

Men heeft van hem:

Libellus fratris Joannis de Schoenhavia, qui nititur defendere quaedum dicta fratris Joannis Ruysbroeck, contra Magistrum Joannem de Gerson cancellarium Pariense in de *Gerson* van *Dupin.* T. I. Col. 63—78.

In handss.

Tractatus de Passione Jesu Christi.

Epistola confortatoria.

De cursu Monachi.

De profectu Monachi.

Epistola de contemptu mundi.

Conclusiones super Sermone de monte aureo.

Sermo de spiritnali ambulatione claustralium.

Sermo an. 1413 *habitus in capitulo generali Willdesemensi.*

Een der kapittel-preeken, door hem, in twee algemeene kapittel vergaderingen te Windesheim gehouden.

De *Epist. Confort.* is mogelijk dezelfde met het *Exhortatorium spirituale*, door Valerius Andreas vermeld, en door den autheur aan zijn neef Simon, regulier kanunnik te Eemstein gerigt.

Al deze handss. werden in het klooster der Reguliere-kanoniken van St. Maarten te Leuven en in de abdij van Tongerloo bewaard. De laatste had nog:

Joannis de Schoonhovia Epistolarum et Collationum Volumen. in fol.

Sweertius schrijft hem nog toe: *Chronicon ordinis Canonicorum Cisterciensis.*

In de bibliotheek der stad Deventer komen 2 handschriften voor, waarin stukken, getiteld: *epistelen van Emesteynt*, en *die ander ende die derde epistel van Eymesteyn.* De *Epistelen van Eemsteyn* zijn de vertaling der in het *Chronicon Windesimense* p. 175 vermeldde *Epistolae missae ad nepotem suum* (*Simonem regularem in Eemsteyn*) van Joh. v. Schoonhoven. De oorspronkelijke *Epistolae* worden voor een deel bewaard in een codex in de universiteits bibliotheek te Utrecht (*Aev. med. script.* N. 393). In Duitschland komen zij echter meermalen voor. Een brok van een zijner vertaalde sermoenen vindt men in de *verzameling van Nederl. Prozastukken* van van Vloten.

Onder de incunabels, vroeger in de boekerij van J. J. van Voorst wordt aangetroffen, komen voor *Joh. de Sevenhoven, van onser liever vrouwe Croon.* De Maats. van Ned. Letterk. bezit van hem *drie sermoenen*, vertalingen van Latijnsche sermoenen. Prof. Moll te Amsterdam is bezitter van een *Devote epistel, geschreven to enen Karthuser by Utrecht* van *der passie unses Heren*, eene overzetting (in Noord-Duitsch dialekt) der *Epistola de passione Domini ad Guilielmum Vryman, nepotem suum Cartusiani ordinis prope Trajectum.*

Zie Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 467; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 560; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 708; Sanderus, *Bibl. Belg. mss.*, T. II. p. 192; Martelini, *Necrol. Viridis Vallis*, p.

160, 161, Paquot, *Mém.*, T. I. p. 395; Schwab, *Joh. Gerson*, S. 357 ff.; Uhlmann, *Reform. vor der Ref.*, Th. II. S. 54; Glasius, *Godgel. Nederl.*, Kist en Moll, *Kerkel. Archief*, D. IV. bl. 252, 253; Moll, *Kerkgesch. v. Nederl.*, D. II. bl. 398, 399, 1868; Schmidts, *Antiq. Verzeichniss*, N. LXXXII. S. 845, 846, *Cat. Deventr.*, p. 339; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 38; van Berkum, *Beschrijv. v. Schoonh.*, bl. 454; Jöcher; Kok; Kobus en de Rivecourt; Glasius, *Godgel. Nederl.*

SCHOONHOVEN (SIMON VAN), neef van den vorige, regulier kanonik, vervolgens praepositus (1387—1388) in het klooster Eemstein bij Dordrecht. Er bestaan onuitgegevene brieven van Jan van Schoonhoven aan hem, die voorkomen in de Bourg. bibliotheek te Brussel N. 20066 en in de universiteits boekerij te Utrecht.

Zie Sanderi, *Bibl Belg. ms.*, T. II. p. 249; Foppens, *Hist. episcop. Sylvaeduc.*, p. 269; Moll, *Kerkhist. archief*, D IV. bl. 262; Dez., *Kerkel. gesch. v. Nederland*. D. II. bl. 409; Römer, *Kloost. en abd van v. Holl. en Zeel*, D. I. bl. 149; Joh. Busch, *Chron. Windes.*, p. 178; *Cat. Med. aevi script. eccl* (te Utrecht) N. 398; Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 342; Matthaei, *Anal. vet. Aevi.* T. III. p. 511; van Heussen, *Hist. Episcopat-ultraj.*, p. 317; van Leeuwen, *Bat. illustr.*, p. 1322.

SCHOONHOVEN of SCHOONHOVIUS (ANTONIUS VAN), kanunnik te Brugge, beoefenaar der oudheidkunde en poezy, gaf in het licht:

Eutropii Historiae Romanae libb. X. Basil. 1546, 1552. 8°. Bij de laatste editie is gevoegd: *de dignitatibus utriusque Imperii orientis atque occidentis ac Provinciarum Romanarum. De origine Francorum Dissertatio.*

Men vindt zijne *Epitaphia* bij Gruterus. Tom. IV, *Del.* p. 87—88.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 52; Peerlkamp de *Poët. Neerl.*, p. 59. Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 96.

SCHOONHOVEN (ARNOLD VAN) Wieroos zoon, wordt genoemd »onder die mannen, wier namen, of door hunne eigene schriften, of door de pen van Thomas à Kempis aan de nakomelingschap met roem werden overgebragt." Thomas à Kempis die zijn leven beschreef, had met hem, te Deventer bijna een jaar lang dezelfde kamer en bed. In zijn jeugd ging hij naar die stad om het onderwijs van Floris Radewijns van Leerdam te genieten. Deze nam hem later onder de Fraters aan. Toen deze den 22 April 1426 uit de stad naar Zutphen geweken waren, dewijl hun Deventer, dat het met bisschop Rudolf van Diepholt hield tegen bisschop Zweder van Cuylenburg, ontzegd was, wijl zij gehoorzaam waren aan 's pausen bevel, den kerkdienst in Deventer niet wilden verrigten, werd Arnold in hetzelfde jaar weder naar Deventer gezonden om het Huis te bewaren. In het jaar 1430 reisde hij van Deventer naar Schoonhoven, om de goederen hem, door den dood van zijn vader ten deel gevallen, te halen. Te Zutphen, waarover hij zijn reis nam, werd hij 2 Mei ziek, overleed den 9 daaraanvolgende en werd op het vrouwen kerkhof aldaar begraven.

Zie Moll en Kist, *Kerk. Hist. Archief*, D. II. bl. 152; van Berkum, *Beschrijv. van Schoonh.*; Dumbar, *Kerk.* en *Wereld. Dev.*, bl 456.

SCHOONHOVEN (FLORIS VAN), abt van Middelburg, liet in 1546 in de kerk zijner abdy »de seer schoone ende ryckelycke tombe ende sepulture" oprigten, over het stoffelijk overschot van graaf Willem II.

Zie Reigersbergh, *Chr. v. Zeel.*, bl. 92; Meerman, *Graaf Willem*, D. I. bl. 294; Römer, *Gesch. der abd. en kloost. van Holl. en Zeel.*, D. I. bl. 461, D. II. bl. 56.

SCHOONHOVEN of SCHOONHOVIUS (FLORENS), zoon van Dirk Jacobsz. Schoonhoven, in 1612 burgemeester van Gouda en raad der admiraliteit, en van Nisje Verharst, dochter van Florens Verharst, schepen (1569) en burgemeester (1579) van Gouda, werd aldaar omstreeks 1594 geboren [1]). Hij ontving het onderwijs op de Latijnsche school zijner geboortestad, onder leiding van den rector Willem Traudenius bij wien hij in de kost was. Vervolgens, bezocht hij de hoogeschool te Leiden, waar hij in de regten studeerde en verkreeg aldaar in 1618 de titel van doctor. Zijn portret verscheen zonder naam van graveur, voor eenen zijner dichtbundels.

De kerkelijke twisten bewogen hem tot de R. C. kerk over te gaan. Hij overleed te Gouda omtrent 1648.

Hij beoefende de Latijnsche poëzij en gaf in het licht:

Poëmata antehac non edita. Lugd. Bat. 1613. 12°.

Emblemata partim Moralia, partim etiam civilia; cum latiori eorundem ejusdem Auctoris interpretatione. Accedunt et alia quaedam Poëmata suorum libris non contenta. Gouda 1618. 4°. L. B. 1626. 4°.

Zie Walvis, *Beschrijv. v. Gouda*, D. I. bl. 312, 313; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 237; Val. Andreas, *Bibl Belg.* p. 219; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 279; Paquot, *Mém.*, T. III. p. 258; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 152; Peerlkamp, *de Poëtis Neerl.*, p. 347; Borrichius, *de Poët.*, p. 75; Morhof, *Polyh.*, T. I. p. 1062; Hoogstraten; Kok; Kobus en de Rivecourt; Jöcher; Muller, *Cat. v. portr.*

SCHOONHOVEN (GERARD VAN). Bij mr. Bodel Nijenhuis is een portret zoo van Gerardus van Schoonhoven, uit Antwerpen, als van zijne vrouw Anna Monachia (de Munnik), uit Vlaamsch Nieuwpoort. Beide in 1628 fraai en krachtig gegraveerd door den Nederlandschen plaatsnijder W. J. Delff, en beide naar de schilderij van M. Mierevelt, in 4°. Bijzonderheden omtrent hem weten wij niet; op beide portretten is het onderste deel, waar meestal een lofvers staat, alsnog blank gelaten. Dus een proefdruk.

SCHOONHOVEN (JACOB VAN), prior der karmelieters te Schoonhoven, werd in 1477 door mevrouw van Brederode tot Reinold van Broekhuizen gezonden, »om dagen te maken tusschen hem luden om alle ding ten besten te »voegen," en maecte vijf jaar later als bemiddelaar tusschen den stadhouder van Holland en de stad Utrecht »veel arbeyts ende reysde dick over ende weder over, also dat hij dat also vervolgden, dat daer een dachvaert tot Woerden gehouden wert."

Zie Matthaei, *Vet. aevi Analect.* T. p. 469, 727; Römer, *Gent d. ald plevit.* D. II. bl. 116.

SCHOONHOVEN (JAN MAARTEN VAN). Van Berkum vermeldt deze onder de beroemde Schoonhovenaren. Wij weten niets van hem, als dat hij deken van St. Barbara kapittel en pastoor van Kuilenburg was, en dat hij aldaar op zijn knieën biddende in 1557 overleed. Hij stichtte in dat jaar twee beurzen aan de Hoogeschool te Leuven, een van 25 rijnsche gulden in de philosophie en een van ƒ 36 in de godgeleerdheid.

Zie van Berkum, *Beschr. van Schoonh.*, bl. 455, 458.

SCHOONHOVEN (JOHAN DIGNUS VAN) wordt door van Berkum onder de beroemde Schoonhovenaars gerekend. Hij leefde in 1400 en was Carmelieter monnik en prior of overste in het Carmelieter klooster te Mechelen.

Zie van Berkum, *Beschrijv. van Schoonhoven*, bl. 453.

SCHOONHOVEN (JOOST of JUSTUS VAN) te Gouda geboren, was een leerling van den beroemden Macropedius, en had de wetenschappen lief. Hij werd priester en monnik in het Carthuiser klooster van den heiligen Bartholomeus in Jeruzalem bij Delft. Hij werd op St. Pietersdag in Augustus 1571, op last van den graaf van der Marck, heer van Lumei, naar Brielle vervoerd en daar opgehangen. Hij stierf als martelaar voor zijne onwankelbare getrouwheid aan de verpligtingen die hij met het Carthuiser kleed op zich nam. Hij had den ouderdom van 40 jaren bereikt. Zijn beeltenis vindt men bij van Bleiswyck. *Beschrijv. van Delft* (*Salige Joost*).

Zie ald. bl. 357; Walvis, *Beschrijv. v. Gouda*, D. II. bl. 190; Römer, *Geschiedk. Overzicht van de kloosters en abdijen enz.*, D. I. bl. 498, 499.

SCHOONHOVEN (NICOLAAS VAN), werd den 16 November 1495 te Schoonhoven geboren, studeerde te Leuven, waar hij in 1526 licentiaat in de regten werd. Vervolgens werd hij bestuurder der koorkinderen (choraalmeester) in den Dom te

[1]) Zijn moederlijke oudoom was Hendrik Jansz. Thardt, en Simon Gerrits. Schoonhoven, burgemeester van Gouda (1555) behoorde tot zijne voorvaders. Aemilius van Roosendael, raadsheer te 's Hage, en diens broeder Jacob (beide van Gouda), Adriaan Langias, de beroemde Willebrord Snellius en Adriaan Cool of Cools, regtsgeleerde, schepen te Gouda (1618) behoorden tot zijne bloedverwanten.

Utrecht. Hij bekleedde dit mogelijk ambt tot 1546. Ook was hij bewaarder der oude brieven der Utrechsche kerk.

Volgens Valerius Andreas vertaalde hij uit het Hollandsch in het Latijn:

Epitome sanctae cathedralis Ecclesiae Ultrajectinae.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 696; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 919; Paquot, *Mém.* T. II. p. 160; van Berkum, *Beschrijv. van Schoonhoven*, bl. 456.

SCHOONHOVEN (Nicolaas van), kanunnik van St. Donatiaan te Brugge, was een geletterd man, had een rijke bibliotheek en schreef eenige Latijnsche redevoeringen, door Hardonen genoemd. Hij bloeide omtrent 1550.

Zie Sanderus, *de Brugensib.*, p. 63; Paquot, *Mém.* T. III p. 101.

SCHOONHOVEN (Nicolaas van), hoogleeraar in de godgeleerdheid te Parijs, later broeder van het gemeene leven te Windesheim. Ten gevolge der overdreven ascese werd hij krankzinnig.

Zie *Chron. Windes.*; p. 276, 277; Moll en Kist, *Kerk. Hist. Archief*, D. II. bl. 164.

SCHOONHOVEN (Pieter van), lieve vrouwe broeder terminarius te Dordrecht van 1455—1491. Hij liet in hs. na:

Verhael van 't heylig hout, uitgegeven door G. D. J. Schotel in *Letter- en oudheidk. Avondstonden*. Dordrecht 1841.

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordr.* bl. 147; Moll en Kist, *Kerk. Hist. Archief*, D. IV. bl. 282.

SCHOONJANS (Anthonie), in 1650 te Amsterdam geboren, begaf zich naar Rome, waar hij zich reeds in 1674, met het bestuderen der groote Italiaansche voorbeelden bezig hield, en zich loffelijk als historie- en portretschilder bekend maakte. Vervolgens werd hij hofschilder van keizer Leopold te Weenen, en vervaardigde er portretten van leden van het keizerlijk geslacht. Van Weenen begaf hij zich naar Holland, woonde beurtelings te 's Hage en Amsterdam, en hield er zich voornamelijk bezig met het schilderen van portretten, en nu en dan van altaar stukken. Op vergevorderden ouderdom trok hij naar Dusseldorp waar hij in dienst trad van den keurvorst van de Paltz Johan Wilhelm tot diens overlijden. Het jaar van zijn overlijden is onzeker. Volgens den een overleed hij in 1726 te Weenen, volgens den ander in 1717 te Dusseldorp. Hij leefde daar nog in 1716. Hij heeft zich zelve met een gouden keten om den hals geschilderd. Ook is zijn portret in de galerij te Florence.

Zie Immerzeel; Kramm; Kobus en de Rivecourt.

SCHOONENBURG of SCHONENBURG (Maarten van), zoon van Sebastiaan van Schoonenburg, Grietman van Kollumerland. Hij behoorde mede onder de onderteekenaars van het rekwest aan Rennenberg om toe te treden tot de Unie van Utrecht. In 1587 teekende hij als volmagt uit Oostergoo mede de instructie, waarnaar de afgezanten aan de koningin van Engeland zich zouden hebben te gedragen. In 1582 werd hij grietman van Dantumadeel en huwde met Eelk, dochter van Sjoerd van Heemstra en Popk Itsma.

Zie Winsemius, *Kron.* bl. 629, 781; *Charterb.*, D. IV, bl. 500, 505; Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. II. bl. 372; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 121.

SCHOONENBURG of SCHONENBURG (Sebastiaan van), vader van den vorige, een Duitscher van geboorte, vestigde zich in 1527 te Franeker, en werd met eenige aldaar wonende heerschappen tegen een bepaalde som gelds door burgemeesteren en schepenen van de jaarlijksche schattingen ontheven. Hij werd in 1538 grietman van Kollumerland. In 1550 was, bij zijne afwezigheid of ziekte, Tjepke Hessels substituut grietman en als zoodanig gevolmagtigde op den landsdag van Januarij 1550, waar gehandeld werd over den eed en huldiging aan Philips II, in geval van aflijvigheid van den keizer. In 1552 beklaagden zich de abt en verdere kloosterlingen van Gerkesklooster, dat hij, onder voorwendsel dat zijn voorganger Ballinck Phaesma zulks ook had, zich de jurisdictie over het kerspel Burum aanmatigde, welke zij pretendeerden hun toe te komen. Hij huwde At, dochter van Boeko van Herema en Sitke van Camstra, bij welke hij twee kinderen had, namelijk Marten (die voorgaat) en Anna,

echtgenoot van Pieter van Eemsburk, griffier van het hof van Friesland.

Zie *Wapenb. Herema Gen.* 6; *Charterb.* D. II. bl. 537; D. III. bl. 309; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 91, 92.

SCHOOR (Lucas), in 1566 te Antwerpen geboren, vertrok naar Italië, en schijnt aldaar de schilderkunst tot zijn dood beoefend te hebben. Men schrijft hem eene *Kruisiging van Christus* in de kerk *St. Maria Maggiore* te Bergamo toe. Hij overleed in 1610.

Zie Kramm.

SCHOOR (Hendrik van) van Roermond, mogelijk een David-Jorist, Mosheim deelt een brief van hem mede, waarin hij uit een handschrift van Nicolaas Blesdijk, schoonzoon van D. Joris, sommige wangevoelens van D. Joris aan Ds. Johannes Jungius mededeelt. Deze brief is geteekend 3 April 1559.

Zie Mosheim, *Gesch. van Mich. Servetus*, bl. 426; Kist en Royaards, *Nederl. Archief voor Kerk. Gesch.*, D. V. bl. 155.

SCHOOR (J. van), raad van Nederlandsch Indië en als zoodanig in 1841 te Batavia overleden. Kort na de komst op Java van den gouverneur-generaal van der Capellen, kwam hij uit Nederland, werd in 1822 hoofdkommies en in 1824 chef der algemeene gouvernements secretarie te Batavia. In dat jaar werd hij als secretaris toegevoegd aan eene commissie tot onderzoek der finantieële gesteldheid van Nederlandsch Indië. Vijftien jaren later (1839) was hij onder het toen werkende stelsel van bestuur, op nieuw in eene dusdanige commissie werkzaam, doch nu als lid der regering. Nadat hij in 1825 secretaris der regering geworden was, werd hem verlof naar Nederland verleend. In 1830 kwam hij van daar terug, te gelijk met den benoemden gouverneur-generaal van den Bosch. Deze benoemde hem tot algemeenen secretaris en hij bleef die functiën bekleeden tot dat hij in den aanvang van 1834 op nieuw naar Nederland vertrok. In 1837 keerde hij als raad van Indië terug. Hij huwde te Buitenzorg den 21 Febr. 1831 Adriana van den Bosch, dochter van den gouverneur-generaal, die echter spoedig bezweek.

Part. berigt.

SCHOOR (Theophylactus van der), te Middelburg geboren, werd den 23 September 1680 in den ouderdom van 22 jaren als student in de godgeleerdheid te Leiden ingeschreven, sloot zich aldaar aan Jacob Verschoor, geboortig van Vlissingen, lid van de waalsche gemeente aldaar, doch wegens wangedrag gecensureerd, en hield met eenige andere studenten conventiculen. Hij werd voor den kerkeraad geciteerd, waar hij zich o. a. verantwoordde door te zeggen: „dat er toen verschillende soorten van conventiculen plaats hadden (vermoedelijk van de Socinianen, Kwakers, Labadisten en Rijnsburgers), dat zij ze er niet gemaakt maar gevonden hadden.” Hij verkreeg er een grooten aanhang (Schoristen genoemd), beroemde zich van de Coccejaansche partij te zijn, en genoot van dien kant dus eenige verschooning, terwijl de Voetianen hem en zijn aanhang vervolgden, die onder den naam van Hebreën bekend is. Terwijl Verschoor in Walcheren werkzaam was, waren van der Schoor en anderen weêr werkzaam in Holland, inzonderheid te Leiden, den Haag, Sassenheim, Maassluis en ook te Utrecht.

Den 1 Sept. 1694 betuigde hij voor den kerkeraad te Leiden „dat het beter was dat men eerst de H. Schrift verstond en daarna tot de behandeling van den Catechismus en andere stukken overging,” „zijne conventiculen hadden het regt verstand der H. Schriften ten doel.” „Het leeren van den Catechismus was geheel doelloos, onregelmatig en geschikt om de menschen van den Bijbel af te trekken.” Zijne conventiculen werden verboden, waarop hij de stad verliet.

Zie Kist en Royaards, *Ned. Archief van Kerk. Geschied.*, D. VIII. bl. 67, 73, 79.

SCHOOREL (Dirk Burger). Zie BURGER VAN SCHOOREL (Dirk).

SCHOOREL (Joan) in 1495 te Schoorl, een Noord-Hollandsch dorp, geboren, verloor vroeg zijne ouders en werd door zijne vrienden ter opkweeking naar Alkmaar gezonden. Voorspoedig ontwikkelde zich zijne geestvermogens, en reeds op zijn veertiende jaar had hij groote vorderingen gemaakt in het

latijn. Zijne zucht tot de teekenkunst was echter zóó groot dat zijne vrienden hem daarin lieten onderwijzen, eerst te Haarlem door Willem Cornelisz., en vervolgens te Amsterdam door Jacob Cornelisz. Bovendien verlangde Schoorl zich verder in de kunst te bekwamen in de leerschool van Johannes de Mabuse, toen in dienst van Philips van Bourgondië. De ongeregelde levenswijs van zijn meester deed hem besluiten zijn verblijf aldaar te verkorten, en hij vertrok over Keulen naar Spiers, waar hij zich in de bouw- en doorzigtkunde oefende. Van daar begaf hij zich naar Neurenberg, om zijne studie onder den vermaarden Albert Durer voort te zetten. Ongetwijfeld had hij hier langer vertoefd zoo Durer de leer van Luther minder ware toegedaan geweest. Hij vertrok dus naar Italië en vond te Venetië een goede gelegenheid naar het H. Land over te steken. Hiervan maakte hij gebruik, en teekende onder weg te scheep portretten van zijne reisgenooten, en op Candia, Cyprus en elders eenige fraaije gezigten van landen, steden, kasteelen enz. Te Jeruzalem geraakte hij in kennis met den gardiaan van het klooster Sion, en bezocht in diens gezelschap de omstreken en boorden der Jordaan. Later zond hij dien geestelijke tot erkentenis, een door hem vervaardigd tafereel, voorstellende: *St. Thomas, zijn vinger in de zijde van den Zaligmaker leggende.*

Op een ander tafereel stelde hij de *stad Jeruzalem* voor met het *graf van den Verlosser* en vele figuren, waaronder ook dat van hem zelven en die van eenige Jeruzalemsche ridders of reizigers. In 1520 bezocht hij, op zijn terugreis van Jeruzalem, Rhodus, waar hem de grootmeester der Duitsche orde, die later zijn verblijf op Maltha hield, goed onthaalde. Hier schilderde hij de stad en omstreken, en te Venetië weergekeerd, volvoerde hij zijn vroeger plan, en bezocht hij de overige deelen van Italië. Te Rome bestudeerde en copieerde hij de schilderijen van Raphael, Michel Angelo en andere beroemde meesters. Adriaan VI, die, terwijl van Schoorl te Rome was, tot paus werd verheven, gaf hem het opzigt over Belvedère. Ook schilderde hij eenige stukken voor hem, en zijn portret, dat later in het door dien paus gestieht collegie te Leuven is gezien. Te Utrecht weergekeerd, vervaardigde hij, zoo in olie als in waterverw, voor den deken van Oudmunster van Lokhorst, o. a. het *Inrijden van Christus te Jeruzalem* met veel gewoel van volk. De onlusten tusschen de bisschopsgezinden en de aanhangers van den hertog van Gelre bewogen hem Utrecht te verlaten en zich te Haarlem neder te zetten, waar hij de *doop van Johannes* in de manier van *Raphael*, en een *Christus aan het kruis* voor het hoog altaar der Oude-kerk te Amsterdam schilderde. Later schilderde hij een kapitaal altaarstuk voor Utrecht, waarvoor hem ter belooning de eerst openvallende prebende in het kapittel van Utrecht werd beloofd. Ook komt hij op de lijst der kanonniken van de St. Maria kerk te Utrecht in 1545 voor.

Toen hij uit Italië kwam, wees hij het aanzoek van Frans I, om in zijn dienst te treden af, en van koning Gustaaf I van Zweden ontving hij, voor een door hem aan dezen vorst aangeboden Maria beeld, een fraaijen ring, kostbaren mantel en met meer een Zweedsche kaas, die 200 ponden woog.

Vele schilderijen werden aan van Schoorl toegeschreven, die niet van hem zijn, maar tot de Keulsche school behooren. Kramm, die een uitvoerig verslag van dezen schilder geeft, vermeldt nog een reeks van schilderijen, door hem vervaardigd.

In het museum te Amsterdam worden twee schilderijen van deze meester gevonden, de eene, eene *Schreiende Magdalena*, nederziende op een doodshoofd, dat zij in de hand houdt, de andere eene zinnebeeldige vrouw, *de dochter Sions* voorstellende, fraai, in den trant van Raphael, behandeld. Op het stadhuis te Utrecht zijn van hem eene *Madonna* en 2 andere stukken, 24 abten voorstellende, die eene pelgrimaadje naar Jeruzalem deden. Op het stadhuis te Haarlem noemt men van zijne hand: *Een plegtige optogt der St. Jans Heeren, te Haarlem; 23 portretten der Commandeurs van St. Jans Heeren te Haarlem;* de *Jeruzalemmgangers; Johannes den dooper aan den Jordaan.* In het museum Boymans was van hem: *Christus door Johannes gedoopt in de Jordaan.* Onder de schilderijen in de St. Jans kerk te 's Hertogenbosch komt een stuk van zijn penseel voor, met dit onderschrift:

Insignis pictura de cruce depositionis Salvatoris altari St. Petri et Pauli Adriano Schorelio Canonico Ultrajectino auctore.

Van zijne teekeningen, die uiterst zeldzaam voorkomen, worden vermeld: *De opwekking van Lazarus; Jesus door Judas verraden;* een *Ecce homo.* Hij was bevriend met vele geleerden, o. a. met Janus Secundus, kende vijf talen, beoefende de poezy en toonkunst, en overleed 6 December 1562.

Zie van Mander; Houbraken; Jacob Campo Weyerman, Immerzeel; Kramm; Nagler; Füesli; van Rhijn en van Heussen, *Bat. Sacra*, T. II. p. 58 in fol.; D. I. bl. 223 in 8°. *Beschrijv. der stad Delft*, bl. 258; Schrassert, *Beschrijv. v. Harderw.*, bl. 28; *Tijdschrift voor Gesch., Oudh.* en *Statist. van Utrecht*, 6de jaarg. 1840 bl. 212; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; *Messager de Gand*, 1841 p. 334; Fiorillo, *Einleit.*, T. III. LXXIX; *Catal. des Marquis de Lagoy*, Paris 1834, N°. 157, *Kunstblatt*, 1841, S. 60; Saxe, *Onom.* T. III. p. 97; *Append.* V. p. 539; Burman, *Traj. erud.*, p. 342; Opmeer, *Chron.*, p 466; *Delic. poët. Belg.*, p. 241, 243, 441; J. Dousa, *Epod.* I. IX. p. 287; Nagler, *Künstler Lexicon*, Th. XV. S. 503—515.

SCHOORL of SCHORELIUS (ADRIAAN) werd in 1530 te Schoorl geboren, legde zich op de fraaije letteren, en bijzonder op de latijnsche poezy toe, en vertrok na volbragte studiën naar Rome, waar de luchtgesteldheid en een losbandig leven zijne gezondheid ondermijnde. Op zijn terugreis naar Holland, hield hij zich eenigen tijd in Frankrijk op, en dacht zijn gezondheid in zijne geboorteplaats te herstellen, door tot diep in den nacht te drinken, maar verkortte daardoor zijn leven. Hij overleed in 1569.

Na zijn dood verschenen zijne dichtstukken onder den titel van *Poëmata posthuma.* Antv. 1566. Zij bestaan uit *Elegia, Ecloga, Epigrammata* en 2 stukken van C. Valerius, hoogl. te Leuven, op de komst van Karel V te Utrecht in 1540 en 1546.

In de *Deliciae poët. Belgarum* IV. 124 seqq. worden ook eenige zijner dichtstukken gevonden.

Zie Adr. Junii, *Batavia*, C. XVI; J. Foppens, *Bibl Belg.*, T. I. p. 22; Val. Andraes, *Bibl. Belg.*, p. 17; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 104, 108; Burman, *Traj. erud*, p. 344; *Theatr. funeb.*, p. 397; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg*, p. 48; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neerl.*, p. 65; Paquot, *Mém*, T. III. p. 287; *Chr. van Alkmaar.*

SCHOOTEN ( ) gaf in het licht:

Godzalig leven. 4°.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 190.

SCHOOTEN (Mr. FRANS VAN) werd in 1581 te Leiden geboren, en in 1615, onder den titel van hoogleeraar benoemd, om, volgens de instelling van prins Maurits, in het Nederduitsch de wiskunde, bijzonder ten nutte van ingenieurs te onderwijzen, nadat hij dit onderwijs reeds eenige jaren achtereen, (sedert het overlijden van van Keulen tegen het einde van 1610) op een onzekeren voet gegeven had. Ook was hij ingenieur in dienst van den staat, en volgde het leger, zoo vaak zulks vereischt werd, te velde; ten welker einde hij in den zomer van het houden van lessen verschoond werd. Hij bekleedde zijn post met grooten lof tot zijn overlijden den 11 December 1646, in den ouderdom van 65 jaren. Hij gaf in licht: *Tabulae sinuum Tangentium et Secantium.* Amst. 1627.

Ook in het Ned. *Sinus Tafelen met het gebruyk derselve in reglinische Triangelen.* Amst. 1627. 8°.

Ook wordt hem toegeschreven *Roosekrans.* Dordr. 1628. 4°.

Zijn portret bestaat.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hoogeschool*, D. II. bl. 104; van Kampen, *Beknopte geschiedenis der Letteren en Wetens. in de Nederl.*, D. III. bl. 130, 131; Soermans, *Acad. Regist.*, bl. 94; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecours; Poggendorff, *Biogr. liter.*; Bauer, *Handwörterb.*; Kramm; Abcoude, *Naamr.*

SCHOOTEN (FRANS VAN), zoon van den vorige, volgde zijn vader in 1646 als buitengewoon hoogleeraar op, en overleed in 1661. Hij was de leermeester van Johan de Witt en Christiaan Huygens. Descartes had een geheele herschepping in de behandeling der wiskundige wetenschappen te weeg gebragt, doch niet aan alle deelen zijner algebraische geometrie, die ontwikkeling gegeven, welke eene zoo geheel nieuwe wijze van behandeling voor vele wiskundigen toegankelijk maakt. Van Schooten nam de taak op zich door het schrijven van eenen *Commentarius op de Geometrie* van Descartes, door het uitgeven der aanteekeningen van Erasmus Bartholinus, van Beaume op dezelve, als ook van de schriften van de Witt, Hudde en van Heuraet, de leerwijs van Descartes meer algemeen bekend te doen wor-

den, waarin hij uitnemend slaagde. Montucla geeft aan van Schooten den lof, dat men in zijnen *Commentarius* al datgene vindt, dat tot regt verstand van Descartes noodig is, zonder de lastige wijdloopigheid, die veelal het lezen van Commentatoren vervelend maakt.

Hij gaf, behalve de genoemde werken waarbij men voege kan het berigt *ad lectorum* voor het geschrift van Huygens *de ratiociniis in ludo aleae* (1657), in het licht:

De organica conicarum sectionum in plano descriptione. L. B. Ook opgenomen in zijne *Exerc. Math.*, waarvan deze verhandeling het vierde boek uitmaakt.

Mathematische oeffeningen. Amst. 1655. 4°.

Exercitationum Mathematicarum libri quinque (Lib. III bevat *Apollonii Pergaei plana restituta*) 1657.

Principia Matheseos universalis. 1651.

Hij beoefende even als zijn vader de ets- en schilderkunst. Zijn vader etste o. a. het portret van Descartes, waaronder een zesregelig vers van Const. Huygens. Op de hoeken der prent zelven staat *Franciscus a Schooten pr. Mat. ad vivum delineavit et fecit Anno* 1644, en behoort in Renatus Descartes, *Opera philosophica*. Amst. 1656. 4°., en in Ed. 2ª. 1698 in 4°. De oude van Schooten vervaardigde ook het portret van *Johannes Pechlin van Rostock, Predicant te Leyden*, oud 60 jaar. Ook bezit het rijks-museum te Amsterdam van hem het *Portret van een Man met een grooten hoed op*. Van den zoon bestaan *Fruyten* en een *Schut* van 8 *deuren, extra ordinair hoog*, door F. v. S. geschilderd en door Moucheron gestoffeerd.

Zie Siegenbeek, *Gesch. der Leids. Hooges.*, bl. 126; van Kampen, *Gesch. der Letteren*, enz t. a. p.; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Poggendorff; Kramm; J. de Parival., *Vermaeckel. van Holland*, bl. 119; *Catal. van G. Hoet*, D. I. bl. 181; Muller, *Cat. v. portr.*; Abcoude, *Naamr.*

SCHOOTEN (Petrus van), broeder van den vorige, werd 22 Febr. 1634 te Leiden geboren, en volgde in 1661 zijn vader op. In 1669 werd hem vrijheid gegeven om de wiskunde, op dagen niet tot het houden der lessen bestemd, ook in het Latijn te geven. Hij overleed den 30 November 1679. Hij gaf in het licht de verhandeling door zijn broeder nagelaten: *De concinnandis demonstrationibus Geometricis ex calculo Algebraico*. L. B. 1661 aan curatoren opgedragen.

Zie Siegenbeek t. a. p. bl. 138; Nieuwenhuis; Poggendorff.

SCHOOTEN (Joris of George van), in 1587 te Leiden geboren, leerling van Koenraad van der Maas, was een zeer bekwaam historie- en portretschilder en leermeester van Rembrand van Rijn en Jan Lievensz. Hij was een der onderteekenaars van het rekwest in 1610 aan den magistraat der stad Leiden overgegeven, waarbij zij verzochten een schilder- of St. Lucas-gild te mogen oprigten.

Zijn portret is door Franciscus a Schooten, den oude, geëtst.

Zie Houbraken; van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Orlers, *Beschrijv. v. Leiden*; S. van Leeuwen, *Korte Beschrijv. v. Leiden*, bl. 189; A. Houssaye, *La Vie et Oeuvrés de Rembrandt*, Paris 1847.

SCHOOTEN (Maria van), uit het edel geslacht van dien naam gesproten, dochter van Jan van Schooten en Cornelia van Egmond, eene heldhaftige vrouw, die waarschijnlijk tot de bende van vrijheidlievende vrouwen behoorde, door Kenau Hasselaar verzameld, om de stad tegen de Spanjaarden te verdedigen. Zij stierf ten gevolge der wonden, in 1573, bij het beleg bekomen. Beide hare beenen werden afgeschoten.

Zie Kok.

SCHORE of SCHORUS (Antonius van), in den aanvang der 16ᵈᵉ eeuw te Hoogstraten geboren, legde zich op de letteren toe, onderwees ze te Straatsburg onder Johannes Sturmius, en vervolgens te Heidelberg. Het was hier dat hij zijne huisleerlingen in het geheim een comedie liet vertoonen, getiteld: *Eusebia sive Religio*, waarin de godsdienst, na te vergeefs huisvesting bij de grooten gezocht te hebben, ze eindelijk bij het landvolk en het gemeen vond. Dit spel maakte veel gerucht, men sprak er over met den keizer, en men wilde den schrijver ter dood brengen. Eenige studenten werden op bevel van den rector gevangen gezet, doch Schore nam de vlucht en begaf zich naar Lausanne, waar hij in 1552 in geen gevorderden leeftijd stierf.

Behalve de genoemde comedie, gaf hij in het licht:

Thesaurus verborum linguae latinae Ciceronianus. Argent. 1570. 4°. 1580 8°. De S. geeft hier een uittreksel van de werken van Robert Stephanus en Marius Nizolius over de Lat. taal. Later heeft Joh. Verwey er gebruik van gemaakt voor zijn *Thesaurus cultae Latinitatis*. Goudae 1701. 4°.

Phrases linguae latinae, ratioque observandorum eorum ex auctoribus legendis, quae praecipuam ac singularem vim aut usum habent. Basel. 1550 8°. Colon. 1573 8°. It., *Accessit Dialogus de ratione populariter tractandarum quaestionum* Lugd. 1574. 8°. Ook met den titel: *Ant. Schori Phrases linguae Latinae, in germanicum sermonem conversae; Accessit Dialogus ..... Cum indice Germanico in usum compositionis ciceronianae adornato, ut vicem sustinere possit Lexici Ciceroniani Latino-Germanici; operâ Salamonis Pfisteri*. Tubingae 1726. 8°.

De *Dialogus* verscheen afzonderlijk te Lausanne 1573 12°. Hieruit blijkt dat hij den hervormden godsdienst had omhelsd.

Ratio discendae docendaeque linguae Latinae et Graecae Libris duobus. Argentorati 1549. 8°. 1557, 1561, 1596. 8°.

It. *Accedunt ob argumenti similitudinem et usum ejusdem dissertatio de ratione observandi, et Joannis Rivi Attendoriensis libellus de ratione docendi*. Leov. 1695. 8°.

Hij beloofde nog uit te geven.

Liber de arte jungendae orationis.

De differentiis.

De particulis. „Eius libellus de Particulis L. L. intercidisse dicitur, quem deinde aliounde acceptum suo nomine Horatium Tursellinum adnotat Moneta.”

De lingua latina.

Zie Hub. Thomae, *Annal. Frederici II*, LXIII. p. 269; Frisii, *Epit. Gesneri*, p. 67; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 138; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p 76; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I p. 91; Prosper Marchand, *Dict.*, T. II. p. 193; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 365; Baile, *Dict. hist. crit*; Morhofius, *Polyhist. Liter.* CVI. § 11. p. 782, CIX. § 12 en 21 p. 824 en 828, T. I; Saxe, *Onom., Liter.*, T. III. p. 239, *Anal.* p. 627; Schoock, *Exercit.* XXIX. p 507; Rabus, *Boekz. v. Europa* 1695, p. 511; Kobus en de Rivecourt.

SCHORE of SCHORUS (Hendrik van), waarschijnlijk de zoon van den laatste, wordt door Johannes Walkius een verlicht en oprecht man genoemd, en schijnt onderwijzer der jeugd te Zabern geweest te zijn. Hij overleed omstreeks 1590.

Hij gaf in het licht:

Specimen in forma tradendi sermonis et rationis disciplinas, ex Petri Rami scriptis collecta, et Tabernensi scholae accommodata per Henr. Schorum. Accessit ejusdem epistola de linguarum usu et utulitate, cum Praefatione Joannes Sturmii. Argentorati. 1572. 8°.

De analysi et genesi grammaticâ, Dialogi in usum puerorum conscripti, ubi obiter Grammaticae Germanicae fundamenta adumbrantur 1574.

Speciales Universitatis disciplinarum Tabulae, ex Ramo excerptae. Argentor 1578.

Breviarium Romanorum Pontificum, qui Romanam rexerunt Ecclesiam, abbreviatore Henr. Schore. S. P. Argent. 1588. 4°.

Vita Erasmi Lymburgici, Argentinensis Episcopi, adjecta in fine Inscriptio ejus sepulchralis.

Electio Joannis Comitis a Manderscheyd et Blanckenheym.

Beide laatste in de bibliotheek van den geleerden graaf von Uffenbach, in 1734 te Frankfort gestorven.

Zie Marchand, *Dict.*, T. II. p. 192; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 365.

SCHORE (Lodewijk van), zoon van Lodewijk van Schore, secretaris van Leuven en van Elizabeth, dochter van Elie Halvermijlen, werd in het laatst der 15 eeuw aldaar geboren. Na zich op de regtsgeleerheid toegelegd te hebben, volgde hij Pieter van Thienen als buitengewoon hoogleeraar in het kanonieke regt en als kanonik van den tweeden rang in de St. Pieters kerk (2 Jan. 1519) op. In 1520 werd hij de opvolger van Pieter van Maagdenburg als gewoon hoogleeraar in het burgerlijk regt.

In hetzelve jaar werd hij doctor in de regten en nam hij

zitting in den senaat der academie, waarvan hij in September 1521 rector was. In 1524 verliet hij Leuven en werd door keizer Karel V raadsheer in den grooten raad van Mechelen benoemd.

In 1535 werd hij lid van den raad van state en geheimraad te Brussel. Drie jaren later ontbood hem de keizer naar Spanje, en gelastte hem het oproer te Gend te stillen, ook zond hem deze tweemaal als gezant naar Frans I. Eindelijk volgde hij in 1540, na zijn ambten te hebben neêrgelegd, Jan Carondelet, aartsbisschop van Palermo, op, en overleed den 25 December 1548. Hij liet bij zijn tweede vrouw, Anna van der Noot, dochter van Adolph van der Noot, kanselier van Brabant, den laatsten Mei 1590 te Luik gestorven, één zoon na, Erard van Schore, ridder, die zonder kinderen den 26 Februarij 1610 overleed, na driemaal de burgemeesterlijke waardigheid te Leuven bekleed te hebben. Zijn devies was: *Sustineat Shore.*

Hij gaf in het licht:

Consilium super viribus matrimonii inter Henricum VIII. Anglorum regem et Cathrinam Austriacam. Lov. 1534.

Zie Viglius, *de Vitâ sua* bij *Hoynck van Papendrecht, Anal. Belg.*, T. I. p. 28, 164, Jean d'Hollander, ald. T. III. part. II. p. 321; Suffr. Petri, *de Script Fris. ed.* 1699, p. 336; P. Divaei, *Rer. Lovan.*, L. II. p. 31, 32; Sacchini, *Hist. S. J.*, L. IV. n. 93, p. 130; Val. Andreas, *Fast. Acad.*, p. 182—184; Chrispijn, *Tombe des hom. ill.*, ed. 1673, p. 11—13; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 364.

SCHORER (Mr. Assuerus van der Putte) schreef eene dissertatie de *Compensationibus.* L. B. 1754.

Zie *Cat. der Bibl. v. h. Zeeuwsch Genoots.*, bl. 224.

SCHORER (F.). Op den *Inventaris van Hss. van het Zeeuwsch Genoots. der Wetenschappen te Middelburg*, door J. P. van Visvliet, Middelb. 1861, komt, behalve aanteekeningen nopens het geslacht Schorer, voor een *Brief van F. Schorer aan N. C. Lambrechtsen over een artikel in de Haagsche Courant, betrekkelijk het vinden, ten jare* 1768, *onder de puinen van een oud huis te Londen, van een oud handschrift van den natuurlijken zoon van Richard III, koning van Engeland.*

Zie *Inv.* bl. 3, 35.

SCHORER (Izaak) was predikant te Vrouwenpolder, vervolgens predikant en hoogleeraar in de kerkelijke geschiedenis te Middelburg, waar hij in den ouderdom van ruim 53 jaren, den 19 Nov. 1750 overleed. Den 29 daaraanvolgenden hield zijn ambtgenoot Jacobus Willemsen eene lijkrede op hem naar aanleiding van 1 Koningen XI: 43. Na zijn dood verschenen zijne *Uitgelezen Leerredenen, met eene voorrede van Prof. J. Willemsen.* Middelb. 1763.

Zie *Boekz. der Gel. Wereld*, 1751 *a*, bl. 73 volgg.; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 460.

SCHORER (Mr. Jacob Hendrik), zoon van Johan Guilielmus Schorer, gecommitteerde raad en raad der admiraliteit van Zeeland, werd den 5 Februarij 1760 te Middelburg geboren, studeerde te Utrecht, en verkreeg den 20 April 1781 den titel van doctor in de regten, na verdediging eener dissertatie *de eo quod circa exhereditationes liberorum tam iure antiquo, quam iure novo obtinet.* Pas in 't vaderlijk huis wedergekeerd, werd hij tot gewichtige ambten geroepen en aangesteld, in Nov. 1781 tot tweeden, en in April 1786 tot eersten pensionaris zijner vaderstad. Na de groote veranderingen der regeringsvorm in deze landen ten jare 1795, hield hij op pensionaris te zijn, doch werd in andere bezigheden gewikkeld.

Bij de staatsregeling van 1798 waren vastgesteld de afschaffing der tienden en ambachtheerlijke regten en de scheiding van kerk en staat. De groote moeite door hem en anderen aan het eerste punt besteed, bleef „zoo ver de tienden betrof," niet geheel vruchteloos. In de commissie van zes leden tot nut van den eeredienst der Hervormde gemeente in 1799 benoemd, liet hij zich den lastigen post van voorzitter welgevallen, en was daarin met ijver werkzaam. Ook ging hem het belang van Zeeland en vooral van Middelburg bij het behoud der O. I. Compagnie, toen men in 1795 een nadeelige verandering in 't bestuur wilde maken, zeer ter harte. In Januarij van dat jaar werd hij met twee andere heeren door de staten van Zeeland afgevaardigd, om met den Franschen generaal Michaud te Breskens in onderhandeling te treden over eene capitulatie van Zeeland, welke tot stand kwam, en waarop men zich naderhand met eenige vrucht kon beroepen. In de volgende maand liet hij zich bewegen om den post van provisioneel pensionaris van Middelburg aan te nemen, doch reeds in Mei ontving hij zijn ontslag. Van toen af verkoos hij ambteloos te leven, wees in 1796 het aanzoek om representant van Zeeland te Zierikzee te worden van de hand en was in 1801 ongezind zich te voegen bij de door het staatsbewind benoemde commissie tot het ontwerp van de wijze, waarop het bestuur van Zeeland in 't vervolg zou kunnen ingerigt worden.

In 1802 werd hij lid, in 't volgende jaar president van den raad, en in 1803 burgemeester van Middelburg. In 1806 benoemde Lodewijk Napoleon hem tot staatsraad, behandelde hem in Mei 1809, bij zijne komst te Middelburg met onderscheiding, en beloofde ook op zijn raad en voorlichting aanzienlijke voordeelen aan het gewest en de hoofdstad. Sedert de landing der Engelschen in Walcheren kwam een groot deel van 't bestuur des Eilands weder op den Middelburgschen burgemeester, die zich uitstekend van zijn pligt kweet. Weinige dagen na het verlaten van Walcheren door de Engelschen, verklaarde de Fransche generaal Gilly, 31 Dec. 1809, dat het eiland Walcheren een gedeelte van 't groote keizerrijk zou zijn. Dit bragt den burgemeester in eene moeijelijke omstandigheid. Er kwamen vlak strijdige bevelen van dien generaal en van den Hollandschen koning Lodewijk. De burgemeester wilde getrouw aan pligt en eer blijven, en zich schikken naar 's konings besluiten; maar hij werd op eene geweldadige wijze, door eene sterke militaire executie ten zijnen huize, gedwongen den wil des keizers te volgen. Toen Bonaparte in 1810 te Middelburg kwam, werd hij door dezen bij wien hij ten onregte van deze en gene misdaden beschuldigd was, zeer onheusch en schandelijk behandeld. De geheele stad belgde zich zoo over deze beleediging, dat de geweldenaar naauwelijks eenige blijken van beleefdheid, integendeel van verachting in 't openbaar ontving. Schorer schroomde in 't minst niet den keizer met edele fierheid onder de oogen te zien, en hem met voorbeeldige standvastigheid van geest en zeldzame rondborstigheid, in 't bijzijn der regeering, zoo aan te spreken, dat de aanwezende Fransche officieren, ja zelfs de keizer daarover schenen verbaasd te zijn. De generaal Duroc betuigde daarna, dat hij den keizer dus nooit had hooren aanspreken. Nu begon den keizer den waardigen man met meerdere bescheidenheid en onderscheiding te bejegenen, gaf bij het afscheid nemen der regering zijne tevredenheid te kennen, en beloofde ten bewijze hiervan, Zeeland tot een departement des rijks, en Middelburg tot de hoofdstad er van te zullen verklaren.

Na de omwenteling van 1813 werd Schorer (11 April 1814) benoemd tot commissaris-generaal over Zeeland, en weinige dagen later (11 Mei) tot gouverneur der provincie.

In 1807 benoemde koning Lodewijk hem tot ridder van de orde der Unie, in 1812 Napoleon tot ridder der Unie, Willem I schonk hem in 1817 het kommandeurkruis der orde van den Nederl. Leeuw en gaf hem en al zijne afstammelingen in 1816 rang onder den Nederl. adel. In 1816 werd hij curator der Leidsche hoogeschool. Ook was hij sedert 1816 lid der maats. v. Nederl. Letterk.

Hij huwde 1. (1786) Johanna Cornelia Thibaut, en 2. (1794) Johanna Maria baronesse van den Brande. Na den 18 Sept. 1817 zijn eervol ontslag als gouverneur van Zeeland verkregen te hebben, overleed hij 22 Jan. 1822.

Zie J. de Kanter, *Lofrede op mr. J. H. S.*, Middelb. 1822; J. Clarisse, *Annales Acad. L. B.*, p. 22, 42, 45; J. te Water, *Aanspraak op de Alg. Verg. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1822; Siegenbeek, *Gesch. d. L. H.*, D. II. bl. 40, 41; *Kunst- en Letterb.* 1823, D. I. bl. 200; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SCHORER (Johan), regtsgeleerde, eerst secretaris, daarna pensionaris zijner geboortestad Middelburg. Hij had zich op de hoogeschool ook in de godgeleerdheid en de Grieksche taal toegelegd, zoo dat hij in deze briefwisseling met zijne geleerde vrienden kon houden. Een zijner Latijnsche gedichten vindt men vóór het eerste deel der *Uitlegging van den eersten brief aan de Galaten* van zijn schoonvader J. Steengracht. Hij overleed den 25 Mei 1705. Petrus Pet-

tenius, toen geplaatst aan de latijnsche school te Middelburg, later rector aan die van Zierikzee, vervaardigde een lijkdicht op hem.

Zie de la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 90, 91.

SCHORER (Jacobus Assuerus) schreef eene dissertatie:
De Interdictis. Tr. ad. Rh. 1762.

Zie *Cat. v. h. Zeeuwsch Genoots.*, bl. 224.

SCHORER (Joh. Gul.) schreef eene dissertatie
De Injuriis. L. B. 1753.

Zie *Cat. v. h. Zeeuwsch Genoots.*, bl. 224.

SCHORER (Willem) gaf in het licht:
Vertoog over de ongerijmdheid onzer hedendaagsche rechtsgeleerdheid en Praktijk. Amst. 1777. 8°.
Het oppergebied der regeerders en des volks, beoordeeld en bepaald. Middelburg 1784.
Over tweegevechten (*Verh. Zeeuwsch Genoots.* 1775).
Inleiding tot de hedendaagsche rechtsgeleerdheid.

Zie Arrenberg, *Naaml.*, bl. 460.

SCHORER (Mr. Petrus Gulielmus), studeerde te Utrecht en werd meester in de regten na verdediging eener dissertatie, *de sententiis earumque effectibus.* Tr. ad Rhen. 1770.

Hij werd raad en secretaris van Vlissingen, lid der staten van Zeeland, president der rechtbank van koophandel te Middelburg, directeur van het Zeeuwsch genootschap, overleed op zijne terugreis van Amsterdam naar Middelburg, den 1 Oct. 1817, in den ouderdom van 67 jaren en ruim 8 maanden.

Zie *Konst- en Letterb.*, 1817, D. 2. bl. 259; *Cat. v. h. Zeeuwsch Genoots.*, bl. 225.

SCHORER (Joh. Petr.) schreef:
Eene *Dissertatio de obligationibus quae ex delicta nascuntur.* Tr. ad. Rh. 1767.

Zie *Cat. v. h. Zeeuwsch Genoots.* bl. 224.

SCHORER (L. F.), gelegenheidsdichter uit het midden der 18de eeuw b. v. voor den tweeden druk van P. de la Rue's *Geletterd Zeeland.*

Zie van der Aa, *N. A. B. C. Woordenb.*

SCHORTELDOEK (K), een Rotterdamsch dichter uit het laatst der 18de eeuw, van wien slechts gelegenheids-gedichten bestaan, o. a. en den *Bundel lijkzangen op P. Hofstede*, bl. 73.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHORTINGHUIS (Wilhelmus), zoon van B. Jurjen Willems Schortinghuis en Trijntje Sikkes Schiftkamp, werd den 23 Febr. 1700 te Winschoten geboren, ontving aldaar het onderwijs der praeceptoren van Alten en van Leurk, studeerde te Groningen, werd in 1723 predikant te Weender, en in 1734 te Midwolda in Groningerland.

In 1740 gaf hij een werk uit dat groote onrust en betreurenswaardige gevolgen in de Nederlandsche Hervormde kerk heeft verwekt. Het verscheen te Groningen onder den titel: *Het innige Christendom, tot overtuiging van onbegenadigde, besturing en opwekking van begenadigde, in deszelfs allerinnigste en wezenlijkste deelen gedeeltelijk en bevindelijk voorgesteld in zamenspraken.* Dit geschrift, waarin *geoefenden*, *begenadigden*, *kleingeloovigen* en *onbegenadigden* als sprekers voorkomen, grondde de beoefenings leer op de volgende hoofdpunten: dat een verstandelijke bijbelkennis bij onbekeerden, niets meer dan een bloote letterkennis is, zonder invloed op het hart, ja zelfs van nadeeligen invloed op het innige christendom; dat er ter bekeering alleen eene geestelijke kennis noodig is, die onmiddelijk van God komt, welke, geheel afgezonderd van bijbelkennis, door een aantal hartstogtelijke bevindingen den mensch bijna tot vertwijfeling brengt, maar eindelijk, wanneer het wettisch werk in eigene kracht ophoudt, en de ziel tot bedaren is gebragt, een zuiver inzien in het Evangelie schenkt, zich met de bijbelkennis vereenigt; — dat de mensch zonder die onmiddelijk, zonder die van God uitgaande kennis ter bevordering van zijn tijdelijk en eeuwig geluk volstrekt onmagtig, onkundig, onwillig en van al, wat goed is, ontbloot en ondeugend is. De mensch *wil niet*, *kan niet*, *weet niet*, *heeft niet*, *deugt niet.* Deze *dierbre vijf nieten*, gelijk Schortinghuis ze noemde, moesten door eigene bevinding gekend worden, en maakten het eigenlijke wezen des innigen Christendoms uit. Hierbij bezigde de schrijver uitdrukkingen, die alleen geschikt waren om aan zinnelijke gemoederen te behagen, doch tevens tot de wanstaltigste denkbeelden en de grofste misbruiken aanleiding konden geven. Zoo sprak hij van „het zinken en smelten in den gloed der uitnemende liefde van Christus", van „weg te zinken in den afgrond van eigene nietigheid, zich in de volle bloedzee van Jezus wonden te begeven." Dit werk maakte in een tijd, waarin het Voetiaansche stelsel tot mysticisme overhelde, en het Lampeaansche stelsel met zijne leer van bevindingen en gestalten velen welgevallen was, veel opgang, en werd door de theologische faculteit te Groningen goedgekeurd, doch met waarschuwing het met voorzigtigheid te gebruiken. Wel hadden de beide Coccejaansche hoogleeraren Driessen en Gerdes zwarigheid gemaakt, doch de beide Voetiaansche professoren Verbrugge en van Velsen, ofschoon geen mystieken, hadden het den Voetiaanschen Schortinghuis mogelijk gemaakt, nadat hij bij de faculteit eene regtzinnige verklaring van sommige plaatsen uit zijn geschrift, die hem waren voorgelegd, had gegeven. Weldra volgde een tweede uitgaaf met goedkeuring der classis van het Oldambt. Doch in weerwil van dit alles verhief de synode van stad en lande zich tegen het boek, dat de regering van Groningen verbood te verkoopen. Thans vond Schortinghuis bescherming bij de provinciale staten, die de synode bevolen zich van alle verdere inmenging te onthouden. Ofschoon nu buiten kerkelijke regtspraak gebragt, bleef het boek niet buiten het onderzoek van hen, die de waarheid liefhebben, die openlijk er tegen opstonden, zoo ter wederlegging er van, als ter waarschuwing van het gemeen er tegen.

In Groningerland verledigde zich daartoe Hermannus Stegnerus, predikant te Noordbroek, door de uitgave van *eenige gemoedelijke en vrijmoedige vraagen van bezwaarnis.* In Overijssel gordde zich daartoe met moed aan de, zoo wegens zijne geleerdheid, als regtzinnigheid bij het volk in een goeden reuk staande Zwolsche predikant, Nicolaas Hartman, die eenige *Aanmerkingen* uitgaf betrekkelijk den voor de gemeene christenheid aller schadelijksten inhoud van het boek van Schortinghuis; aanmerkingen, die allerbelangrijkst en op zeer goede gronden gebouwd waren.

Schortinghuis verdedigde zich tegen Hartman in zijn geschrift *de Regtzinnigheid van het innigste Kristendom* (1742), maar zijne krachten bleken niet geevenredigd te zijn aan 't geen hij had ondernomen. Doch eensklaps ontving hij (1742) hulp van buiten. Vier hervormde predikanten van Emden met name H. G. Swartte, E. Meiners, G. Swartte en J. C. Bruchcrus gaven in het licht eene *zedige voorspraak voor de regtzinnige waarheid*, en bragten de hervormde kerk van ons vaderland in beweging. Mannelijk was het antwoord van Hartman in zijne *Bekendmaaking, betreklijk het Boekjen, genaamd de Voorspraak voor de regtzinnige waarheid.* Hier trad oogenblikkelijk bij de genoemde Stegnerus in zijne *korte aanmerkingen op de zedige voorspraak enz.* Verscheiden anderen trokken mede het harnas aan, o. a. Arnoldus van Gennep, predikant te Ethen, in het land van Heusden, in zijn *Onpartijdig opstel over de zamenkomsten en oefeningen der particuliere lidmaten* (bl. 73—75). Inzonderheid werden de Emdensche predikanten beteugeld door den ongemeenen moed der Overijsselsche synode, die het (1743—1744) bij de Overijsselsche staten zoo verre wisten te brengen dat deze het openbaar verkoopen van het boek, op zware geldboeten verboden, „als vele zaken in zich behelzende, die met de leer van den Bijbel en met die der formulieren van eenigheid niet overeen kwamen." Zulks verwekte bij velen opzien en ergernis, die Jacobus Immink, predikant te Enschedé, trachtte weg te nemen, door verscheidene gewigtige aanmerkingen tegen het boek van Schortinghuis onder het oog van het publiek te brengen (*Theologische, ontleedende, oordeelkundige tegenbemerkingen over het boek van Schortinghuis* enz.).

Schortinghuis zelf, door een Nederlandsche synode openlijk onregtzinnig verklaard, kon nu, behoudens zijne eer, niet zwijgen, te meer daar zijne persoonlijke waardigheid door de Groninger synode was ongemoeid gebleven. Hij verdedigde dus, in (1746) zijne gevoelens, zoo goed hij konde, als gegrond op het oud geloof der Dortsche vaderen, (*Het oude, regtzinnige gereformeerde, geloof en leer enz.*)

Nu rukte Dionysius van der Keessel, predikant te Deventer, uit naam der Overijsselsche synode, de pen op, om haar gedrag te regtvaardigen en de pogingen van Schortinghuis, ter zijner zuivering aangewend, te ontzenuwen, en schreef: *Noodig berigt enz.* Hierbij is het gebleven.

De Overijsselsche synode drong wel bij de overige synoden van ons vaderland aan, om hare voetstappen na te volgen, maar deze konden daartoe niet worden overgehaald. Hij bleef ongemoeid werkzaam in zijn post tot zijn dood, den 20 November 1750.

Behalve de gemelde werken gaf hij nog in het licht:

Zeedig antwoord op het Historisch Verhaal van de Theol. Facult. van Gron. over het innigste Christendom. Gron. 1740. 4°.

Noodige waarheden in het herte van een Christen tot dienst van zijne zeer toevertrouwde gemeente. Gron. 1738. 8°.

De geboorene Christus of geestelijke Bedenkingen over de verborgenheid der Godzaligheid die groot is enz. Gron. 1741, 1746.

Ook als dichter maakte hij zich bekend door:

Geestelijke Gezangen tot ontdekkinge, overtuiginge, bestieringe en opwekkinge van allerley soorten van menschen, so onbekeerden als bekeerden. Almede enige beknopte Gezangen over de voornaamste waarheden. Gron. 1733, 1750. Van dit rijmwerk verscheen de vierde druk en in 1745 de 3de druk van zijn *Bevindelijke Gesangen, vertonenden een uytverkoren sondaar: I. Zijne Natuurstaat. II. An sig selfs ontdekt* en III. *Geheyligt.* Gron. 1788.

Voorts gaf hij:

Lijktranen uitgestort over het seer droevig, onlijdig, dog zalig overlijden van de eers. Mevrouwe A. C. Sicama, geboren Horn enz. Gron. 1780 4°. en

Lijktranen uitgestort over het onverwagt, zeer smertelijk, doch zalig overlijden van eers. Johan Horn, Raadsheer in Groningen. Gron. 1744. 4°.

Hij huwde Aletta Burz, die hem 4 zonen en eene dochter schonk. Zijn zoon Gerardus was predikant te Kotteralle.

Zie Ypey, *Gesch. der Chr. Kerk in de 18 eeuw*, D. VII. bl. 327 verv., D. X. bl. 426 verv.; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk*, D. III. bl. 326 verv. in de aant. D. IV. bl. 7, 29 in de aant.; Glasius, *Godgel. Nederl.*; van den Honert, *Mensch en Christus*. H XIV; *Kort berigt van het gene in het christelijk synode van Stad en lande, dezes jaars 1742 besloten is wegens het boek van W. Schortinghuis enz.*; D. v. d. Keessel, *Nodig Berigt van hetgene voor gevallen is in den jaare 1740—1745 omtrent het Boek van W. Schortinghuis enz. Examen van het ontwerp van Tolerantie in de Voorrede voor de achtste samenspr.* bl. 31; D. v. d. Keessel, *de vastgestelde leer en praktijk van Neerlands kerk.* Deventer 1750; Strodtman, *Neue Gelehrte Europa*, Th. . S. 359—377; van Velzen, *Introd. in Hist. Eccl.*, T. III. p. 842; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; Abconde, *Naamr*, bl. 325; *Aanh.*, bl. 191, *Tweede Aanh.*, bl. 156; Arrenberg, *Naaml.*, bl. 460; *Boekz.*, 1750 b, bl. 374 volgg.; H. van Berkum, *Schortinghuis en de vijf nisten*; Muller, *Cat. v. portr.*

SCHORTINGHUIS (H.) schreef:

Kort opstel der Goddelijke waarheden. Middelb. 1769.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 461.

SCHOT (Francois), bouwmeester te Antwerpen, in de tweede helft der 16 eeuw. Hem, Pauwels Luydincx en Jan Daems werd van wegen den magistraat dier stad belast het (1583) verbrande beursgebouw weder te hernieuwen.

Zie Bor, *Nederl. Oorl.* B. XVIII. bl. 7; Kramm.

SCHOT ( ) schreef:

Christelijk leven. Rott. 1735

Zie Abconde, *Naamr.*, bl. 325.

SCHOTANUS (Meinardus) werd den 18 October 1598 te Franeker geboren, en ontving dáár het onderwijs in de Latijnsche en Grieksche talen van Simon Bernard en Johan Fungerus en in de beginselen van het Hebreeuwsch van zekeren Johannes Hallichius.

Nog vóór hij de lessen in de godgeleerdheid aan de Friesche hoogeschool bijwoonde, verdedigde hij eene *Dissertatio de anima.* Hij bezocht daarop de gehoorzalen van Sibrandus Lubbertus en Johannes Maccovius, zonder aan hunne onderlinge twisten deel te nemen. Zijne voorliefde voor de Hebreeuwsche taal was zóó groot, dat hij het geheelen woordenboek van Buxtorf van buiten leerde. Sommigen vreesden dat hij de rigting der Arminianen zou toegedaan zijn, doch het tegendeel bleek, toen hij den 7 November 1616 bij de klassis van Franeker tot proponent werd aangenomen. Kort hierop werd hij predikant bij de Hervormde gemeente te Britsum, doch in 1626 boden curatoren hem een hoogleeraarsstoel in de godgeleerdheid aan de hoogeschool zijner geboortestad aan. Hij aanvaardde zijn ambt met eene *Oratio de dignitate ministri.* Ook was hem het ambt van academie-prediker opgedragen en vier jaren later voegde men hem ook dat van bibliothecaris toe. In 1630 beriep men hem, schoon vruchteloos, te 's Hertogenbosch; gelukkiger was men in 1632 te Leeuwarden, doch reeds in 1636 keerde hij op nieuw naar Franeker terug, trad daar weder als hoogleeraar en bibliothecaris op, en werd in hetzelfde jaar honoris causa tot doctor in de theologie bevorderd. Thans was echter zijn verblijf te Franeker zeer kort, want reeds in het voorjaar van 1637 werd hem het theologisch professoraat te Utrecht aangeboden, en aanvaardde hij het met eene *Oratio de Verbo Dei.* Hier werd hij met toegenegenheid ontvangen en bejegend, en algemeene eerbied droeg men zijne vroomheid, ijver en geleerdheid toe. Elke Dingsdag hield hij buiten de Weerd een kerkelijke rede, met het gevolg, dat hij daardoor menige roomschgezinde bewoog tot het protestantisme over te gaan. Hij was zeer gezien bij zijne ambtgenooten, Voetius en de Maets, en overleed den 6 April 1644. Hij was tweemaal gehuwd met Dodonea Schotanus, dochter van Johannes Schotanus, predikant te Goutum, die hem eene dochter schonk, Geertruida, gehuwd met Aegidius Radaeus Revius, Inspector Bursae, kleinzoon van Aegidius Radaeus, boekdrukker te Antwerpen, in 1585 naar Franeker geroepen als academie-drukker. Zijne tweede vrouw was Mensia Winters.

Hij gaf in het licht:

Oratio in obitum clariss. Sextini Amamae. Franeq. 1630. 4°.

Analysis et Commentaria in Epistolam Pauli ad Philippenses. Franeq. 1637. 4°.

Conciones in Epistolam primam Petri. Franeq. 1637, 1644. 4°. Geplaatst vóór aan zijne *Oratio de dignitate Ministri*, bij gelegenheid der inwijding der hoogeschool te Franeker.

Systema concionum, quibus doctrina christiana, praxis fidei et verae religionis traditur. Traj. 1640. 4°. Franeq. 1644. 4°.

Dissertationes de anima, de theologia, de religione, de secessione ab Eccl. Romana etc.

Zie Drakenborch, *Series Profess.*, n°. 8; Vriemoet, *Ath. Fris*, p. 246 seqq.; Burman, *Traj. erud.*, p. 347, 348; Antonius Aemilius, *Orationes*, p. 393, 417; Schoockius, *Exercit.* XIII, §. 1; Essenii *Orat. in obit. Gisb. Voetii*, p. 38; Lipenius, *Bibl. Theol.*, p. 382, 385, 387; Le Long, *Bibl. Sacr.*, T. II. p. 954; Witte, *Diar. Biogr.*, ad an. 1644; Mollerus, *Homosymicopia*, C. VII. § 119, p. 720; Voet, *Disput. Theol.*, p. 462; N. Blancardi *Paneg. pro festo saec. Acad. an.* 1685, p. 18; G. Voet, *Orat. parent.*; Rein. Neuhusii *Cent.* III, *Ep.* 53; J. Heringa, *Oratio de Auditorio*, p. 105, 135; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 573; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; Jöcher.

SCHOTANUS (Bernardus), broeder van den vorige, den 7 October 1598 te Franeker geboren, werd den 29 Mei 1614 als student aan de Friesche hoogeschool ingeschreven.

Hij oefende zich eerst in de philosophie en wiskunde en werd artium magister, vervolgens in de regtsgeleerdheid onder Timaeus Faber, voor wien hij bijzondere vriendschap koesterde. Hierop ging hij naar Leiden, waar hij de lessen van Johannes Lindershusius, Cornelius Sylvius, Petrus Cunaeus, en vooral die van Cornelis Swanenburch bijwoonde. Na den doctorshoed uit handen van Hector Bourtelus (12 April 1622) ontvangen te hebben, vestigde hij zich als advocaat te Leeuwarden.

Drie jaren later werd hem de stoel van Faber, die gestorven was, nadat Johannes Goeddaeus, hoogleeraar te Marburg, hem had afgeslagen, aangeboden. Hij aanvaardde dien in 1624 en bekleedde hem elf jaren, gedurende welke hem nog andere betrekkingen werden opgedragen, zoo als die van voogd van 't weeshuis, ouderling der gemeente en van pensionaris van Franeker, doch hij moest van deze betrekking, gelijk ook van vroedschap van die stad, in hetzelfde jaar afstand doen, wijl men die betrekkingen niet overeenkomstig achtte met de rectorale waardigheid, waarmede hij in dit jaar werd bekleed. Den 17 Maart 1632 werd hem, na het overlijden van Justus Reiffenberg, de eerste leerstoel in de regten aangeboden. Hij aanvaardde hem den 7 Mei, doch vertrok reeds in 1635 naar

Utrecht, waar hij eerste hoogleeraar in de regten werd op eene wedde van ƒ1500; doch tevens werd hem het geven van onderwijs in de wiskunde, 't geen driemaal 's weeks geschiedde, vergund. Hij aanvaardde zijne betrekking den 3 November van dit jaar met eene plegtige redevoering en was de eerste rector magnificus aan deze hoogeschool. Hij bekleedde deze waardigheid tot 1641 toen hij, in plaats van Petrus Cunaeus tot hoogleeraar in de regten te Leiden werd benoemd. Ook hier handhaafde hij zijnen verkregen roem en overleed den 5 October 1652.

Arnold Vinnius sprak een lijkrede over hem uit. Zijn lijk werd naar Franeker gevoerd en, volgens Paquot, in de kerk van St. Maarten, volgens de Wal te Leiden, begraven. Zijn grafschrift leest men in de *Mouum. Belg.*

Hij huwde 1. Maria Schotana, dochter van zijn oom Johannes Schotanus (1620); 2. Anna Catharina, dochter van Johannes Althusius, vroeger hoogleeraar in de regten te Herborn, toen pensionaris van Emden en van Margaretha Naurath (1627). De eerste schonk hem een zoon, die hem overleefde, burgemeester werd van Franeker en lid der staten generaal. Hij is door P. Philippe, C. de Pas jr. en in de *Effigies* bij van der Aa in plaat gebragt. Onder zijn afbeelding leest men eenige dichtregelen van Petrus Stratenus.

Hij gaf in het licht:

Fundamenteele onderwijzinge van de Sterre-konst en Beschrijving der Aerde, door het gebruyck der hemelsche en aerdsche Globen. Mitsgaders onderrechtinghe van de Konst der Zeevaart; met nieuw gepractiseerde instrumenten en regelen. Franeker 1614. 4°. (Eene overzetting van Adrianus Metius, *de gemino usu utriusque Globi*).

Disputationes juridicae XXIII. Franeq. 1635. 8°.

Προσφώνησις (Allocutio) in *Academiae Ultrajectinae Inauguratione.* Ultraj. 1636.

Oratio inauguralis de Scholarum ἐυταξίᾳ, habita Ultrajecti in majori auditorio, III. non. novembr. 1635, *cum professionem Juris ac Matheseos capesseret.* Ultraj. 1638. 4°.

Examen juridicum, quo fundamenta jurisprudentiae secundum seriem Digestorum, subjectis suis locis titulis codicis, explicantur. Ultraj. 1639. 16°.

It. Recognitum atque alterâ fere parte locupletatum. Ibid. 1645. 12°.

It. Recognitum et alterâ fere parte locupletatum. Lugd. Bat. 1657. 24°.

It. Cum Annotationibus practicis ab Auctore quondam dictatis. Amst. 1662. 16°. *It.* Ibid. 1669, 1702. 16°.

It. cum dissertationibus Joannis Schmidelii (hoogl. te Erfurt) Jenae 1667. 4°. Dit werk werd door S. opgedragen aan de regering te Utrecht, die hem ƒ250 vereerde.

Collegium Quaestionum ad Institutiones Juris Civilis. Amst. 1640. 16°.

Imperatoris Justiniani Institutiones cum analysi nunc primum ad latus positâ, selectisquenotis, ac indicibus Julii Pacii, JCti celeberrimi; ex recensione viri Cl D. Bernardi Schotani. Addita sunt ab eodem Erotemata ad singulos paragraphos, et eorumdem versiculos, quorum adjumento sese quilibet possit ex textu examinare, nec non Argumenta ac Axiomata nonnulla; praefixâ singulis libris ad usum studiosorum Anacephalaeosi novâ, collectore Arn. S. Lugd. Bat. 1647. 12°.

Ook met dezen titel: *Julii Pacii Analysis ad instituta, nunc primum V. Cl. D. Bernardi Schotani, Jur. primarii Professoris in Academiâ Lugduno-Batavâ, Erotematibus, Argumentis, et Axiomatibus nonnullis, quorum adjumento sive quilibet possit ex textu examinare, illustrata. Accedunt Selecta; cum indicibus locupletissimis, praefixâ singulis libris Anacephalaeosi novâ.* L. B. 1649. 12°.

Disputationes anniversariae ad Instituta. L. B. 1649. 16°.

It. cum Supplementis Joannis Schmidelii. Jenae 1667. 4°.

It. cum revisionibus Jonathanis Clerici. Berolini 1671.

Hij gaf ook vermeerderingen en verbeteringen op den Commentarius van Johannes à Sande, *de diversis Regulis Juris antiqui.* Leor. 1647, L. B. 1652.

Processus Judicialis, sive Methodus procedendi judicialiter. L. B. 1653. 16°. Hannoviae 1653. 16°. 1662 12°.

Disputationes juridicae ad seriem materiae Pandectarum conscripta, quibus fundamenta juris per rationes decidendi ac disputandi explicantur. Accedit Oratio funebris in exequias Auctoris, recitata ab Arnoldo Vinnio, Doctori Juris et Ordinario Professore. Amst. 1653. 12°.

Fundamenta Juris. L. B. 1653. 16°.

Disputationes de Praesumptionibus et conjecturis circa ultimas voluntates.

Zie A. Vinnii, *Orat. funeb.*, Blancardi, *Paneg. pro festo seculari Acad. Franeq.*, p. 85; Drackenborch, *Series Profess. Ultraj.* n°. 6; Burmanni, *Traj erud.*, p. 345—347; Vriemoet, *Ath. Fris*, p. 226—232; Foppens, *Bibl. Belg*, T I. p. 138; Strateni, *Carmina*, p. 158; Morhofii, *Polyhist. Pract.*, L. VI. Sect. VII. § 6, p. 584, Tom. II; G. Krantzius, *ad Conringium Saec.* XVII. C. III. p. 206; *Cat. Bibl. Bonav*, T. I. V. II. p. 1593; Witte, *Diar. Biograph. ad an.* MDLII; Struvius, *Biblioth. Juris*, C. VII. § XVI; Huber. *Praelect. ad Tit. ff. ad Sct. Trebell.*, n°. 11; R. Neuhusii, *Poëmat. Juven.*, p. 66, 81; Gisb. Voetii, *Orat. funeb.*, M. Schotani; Zach. Huber, *Dissert. Jurid. et Philos.*, T. I. D. I. C. IV.; Id., *Ausp. Domest. Orat.*, VI p. 221; Heringa, *de Auditorio*, p. 134; G. de Wal, *Oratio de Claris Frisiae Jure Consultis*, p. 47, 219—228, 448; Paquot, *Mém.*, T. VI. p. 69, 76; M. Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hoogeschool*, D I. bl. 151, 212, D. II. bl. 123, 124; van Kampen, *Bekn. Gesch. der Ned. Letter.*, D. II. bl. 255; Soerman, *Akad. Reg.*; Moreri; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; Hugo, *Gesch. des Rom. Rechts seit. Justin.*, § 316; *Collect. Monum. Belg.*, p. 415; *Fr. Volks Alm.*, 1849, bl. 60, 1851, bl. 3 (over de Schotanussen).

SCHOTANUS a STERRINGA (Christianus), zoon van Bernardus Schotanus, eerst predikant te Hantum, vervolgens te Schingen en Slappeterp, eindelijk te Britswerd (1608) waar hij den 19 Februarij 1633, in den ouderdom van 57 jaren overleed, en van Alethea Wilsing [1]), werd den 10 Augustus 1603 te Schingen geboren.

Hij ontving het onderwijs aan de Latijnsche school te Leeuwarden van Edo Neuhusius, en werd den 14 Mei 1621 student te Franeker, waar hij zich onder Sixtinus Amama en Sixtus Arcerius in de talen, onder Arnold Verhel in de philosophie en onder Sibrandus Lubbertus, Johannes Maccovius, Guilielmus Amesius en Meinardus Schotanus in de godgeleerdheid oefende. Den 14 Maart 1627 werd hij predikant in zijn geboorteplaats, die hij in 't laatst van 1629 of den aanvang 1630 met Kornjum verwisselde.

Hier bleef hij tot den 15 Maart 1639, toen curatoren der hoogeschool te Franeker hem het onderwijs der Grieksche taal, in plaats van den overleden George Pasor opdroegen. In 1644 werd hij ook tot buitengewoon hoogleeraar in de kerkelijke geschiedenis aangesteld, en volgde hij nog in hetzelfde jaar den overledenen Johannes Maccovius als gewoon hoogleeraar op. De gemeente van Franeker, die hem tot ouderling benoemde, en meermalen naar de synode gedeputeerd had, wenschte hem in 1655 als leeraar te bezitten.

Schotanus voldeed aan dien wensch, legde zijne akademische waardigheden neder, doch nam in het volgende jaar op zich tweemaal in de week collegie te geven. In 1644 was hij rector der hoogeschool, later den 1 Mei 1657, sloeg hij, in weerwil der pogingen om hem tot de aanvaarding van die betrekking te bewegen, haar af, 't geen hij ook in 1671, ofschoon hij toen weder geheel aan de hoogeschool behoorde, deed.

Den 24 Julij 1657 werd hij doctor in de godgeleerdheid; in 1668 legde hij zijne evangelie-bediening neder, en den 12 November 1671 overleed hij. Zijn lijk werd te Britswerd bijgezet, en Nikolaas Arnoldi, hoogleeraar in de godgeleerdheid sprak een lijkrede over hem uit. Hij is driemaal gehuwd geweest: 1. met Aletta, dochter van Joh. Culenburg, predikant te Mantgum, en broeder van een ander van denzelfden naam, burgemeester van Leeuwarden en gedeputeerde bij de staten van Friesland, 2. met Essea van Coehoorn, weduwe van Tammo van Oosterzee, predikant te Aalsum en Wetsens, 3. met Hilkje Herons van Felsum, weduwe van Obbe Sjoerds, burgemeester van Franeker, die hem overleefde. Schotanus

[1]) Bernardus was de zoon van Gellius Schotanus, weleer pastoor van Oldehove te Leeuwarden, in 1589 predikant, in 1598 te Mijnsheerenland, in 1592 te Beusechem, in 1595 te Schellüynen en de Haer, in hetzelfde jaar te Wons en Engweir, eindelijk te Goutum en Zwickum. Zijn zoon Johannes Gellii Schotanus, predikant te Longerhouw, volgde hem in 1606 te Goutum op.

had hij zijne eerste vrouw twee dochters, Aletta en Catharina, van welke de eerste Barthold Wierda, predikant van Workum, en de laatste Theodorus Grotius, predikant van Winsum huwde. Nog had hij 4 zonen, Gellius, student in de theologie, op zeventienjarigen leeftijd overleden., Bernardus med. dr., Johannes (die volgt), Hobbe, die den 14 December 1673 doctor in de regten werd.

Hij schreef:

Praeconium doctae sodalitatis.

Dissertationes duae de vero sensu Articuli: Descendit ad inferna. Subjungitur Tractatus de Literatione Graecorum, praecipue de Accentu. Franeq. 1644. 12°.

Notae ad Evangelia et Epistolas dierum dominicalium. Leovard. 1647. 12°.

Onbeweeglijke vastigheid van den kinderdoop. Franck. 1649. 12°.

Nomenclator Eliae Levitae, in ordinem alphabeticum redactus, et Graecis vocibus auctus a Joh. Drusio, filio; cum censura et Commentario Joh. Drusii patris: editus a Chr. Schotano. Franck. 1652. 12°.

Catechesis, sive Elementa Theologica. Franeq. 1653. 12°.

Voorrede voor *Joannes Cloppenburgii Exercitationes ad locos communes Theologicos, collegium Miscellanaeorum Theologicorum.* Franeq. 1654. 12°.

Beschryving end Chronyk van Friesland, tusschen 't Flie end de Lauwers. Franeker 1655. 4°.

Voorlooper van zijne Cronyk en van zijne:

Beschryvinge van de Heerlykheyd van Frieslandt tusschen 't Flie en de Lauwers, met nieuwe Caerten van 't Landschap als mede der Grietenien end Steden enz. (1664) folio.

Genethlia et Pascha. Franeq. 1656. 16°.

Continuatio Historiae sacrae Sulpitii Severi. Franeq. 1656. 12°.

Heptaemeron, sive Historiae sacrae Apparatus et Vestibulum, ad principium Historiae Sulpitii Severi. Franeq. 1658. 4°.

Voorrede voor *Nath. Eatori de origine Sabbathi, et Die Dominico, ex mente Guil. Amesii.* Franeq. 1658. 16°.

Kerckelycke en wereldlycke Geschiedenissen van Oost- en West-Friesland tot het jaar 1583. Franeker 1658. fol. met platen.

Scholarum Theologicarum in librum primum Medullae Theologiae Guilielmi Amesii. Amst. 1659. 4°.

Tetralogia, sive quatuor Dissertationum de Divinis Revelationibus, de errore Chiliastarum, de voto Jephte, et de origine Mahammedismi. Franeq. 1662. 4°.

Bibliotheca Historiae sacrae Veteris Testamenti, sive Exercitationes sacrae in Historiam sacram Sulpitii Severi et Josephi. Franeq. 1662—1666. 2 vol. fol.

Diatribe de authoritate versionis Graecae, quae dicitur LXX Interpretum; cui praemissa Defensio pro veritate et calculo Hebraei hodierni codicis, adversus Isaacum Vossium. Item Expositio sententiae Augustini de canonicâ authoritate dictae versionis. Franeq. 1663. 4°.

Triumphus Christianae veritatis. Franeq. 1664. 16°.

De Ethnicismo Aristotelis, contra Fortunatum Licetum. Franeq 1664. 12°.

Hectas Disputationum Theologicarum. Franeq. 1664. 4°.

Partitiones Theologicae. Franeq. 1665. 8°.

Triumphi S. Scripturae adversus Infideles. Franeq. 1667. 8°.

Progymnasmata Scholarum Judaicarum, id est, Vindiciae Christ. veritatis contra Judaeos. Franeq. 1668. 4°.

Exercitationes Historico-Theologicae de Baptismo. Franeq. 1669. 4°.

Van de gronden der Mennisterye, ofte Waarschouwinge over 't Bloed-Toneel der Doopsgezinden van Tileman Jansz. van Bragkt. Leeuw. 1671. 12°.

Diatribe de Octo Sacramentis Veteris et Novi Testamenti. Franeq. 1680. 12°.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 336—346; Arnoldi, *Orat. funeb.*; L. Adamae, *Orat. funeb. in mem. Henr. Schotani*; Cocceias, in *Delin. Vitae*, p. 5; N. Blancardus, *Orat. paneg. pro Jubil. Acad.*, p. 19; Buddeus, *Isagog. hist. theol*, T. II. p. 872; Schotani, *Descriptio Frisiae*, p. 167; Soermans, *Kerk. reg.*, bl. 16, 146; Grevestein, *Naaml. d. Ch. v. Bolsward*, bl. 77; Reinalda, *Naaml. p. Cl. v. Sneek*, bl. 4; Laurman, *Naaml. d. Cl. v. Leeuw.*, bl. 92, 108; Columba en Drese, *Naaml. d. Cl. v. Dokkum*, bl. 166; Jac. Engelsma, *Volgl. d. Cl. v. Zevenwouden*, bl. 101, 186; Glasius, *Godgel. Nederl.*; de Wind, *Naamlijst*, bl. 3; mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. lijst*, n°. 2587, 2588, 2636; Kok; Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt.

SCHOTANUS (Hendrik), aldus genoemd naar het dorp Oudeschoot, werd den 1 Mei 1549 of 1550 geboren. Hij voerde den bijnaam a Sterringa, naar een zijner voorouders. Zijn vader Barend of Beernke van Schoot, een landbouwer, was de zoon van een kapitein, die men, wegens zijne lengte, de groote Gabe noemde. Zijne moeder heette Johanna van Ruynen. Hij verloor vroeg zijn vader, en schoon slechts 7 of 8 jaren werd hij door zijn voogd Barre Lieuwes tot leermeester zijner kinderen, die reeds meerdere jaren hadden, aangesteld. Doch spoedig vertrok hij naar Groningen, waar zijne moeder hem naar de St. Maartens school zond, daar hij het onderwijs van Martinus N., een geleerd en welsprekend man, later hoogleeraar te Marburg, genoot.

Vervolgens bekleedde hij eenige jaren de betrekking van onderwijzer bij de familie Jargers, en werd daarna gouverneur van een jong edelman, Johannes Coenders, met wien hij hooge scholen in den vreemde ging bezoeken. Eerst bezocht hij Leuven, waar hij den graad van Baccalaureus verwierf en deken werd der Friesche studenten, die aldaar vertoefden.

Na een verblijf van drie jaren, ging hij met zijn kweekeling naar Douay, waar hij zijne studie in de regten vervolgde onder de hoogleeraren Boëtius Epo landgenoot en Wybrand Broustin. Te Orleans verkreeg hij den graad van licentiaat in de regten. Op zijn terugreis naar Friesland, vertoefde hij te Parijs, waar de beroemde Cujacius hem aanbood hem een professoraat te Bourdeaux te verschaffen.

Het is onzeker of hij dit aanbod aannam, doch wij weten dat hij op zee, niet verre van Calais, door zeeroovers van al wat hij bezat, werd berooid. Hij was nu genoodzaakt zich naar Antwerpen te begeven, waar hij corrector werd op de drukkerij van Plantyn, en waar hij verscheidene letterkundigen, o. a. Philips van Marnix, heer van St. Aldegonde, leerde kennen. In 't volgende jaar vertrok hij naar Leeuwarden, en liet zich onder het getal der advocaten bij den hoogen raad van Friesland aannemen, en gaf, in de zomer-vacantiën openbare lessen over de instituten in het dominikaner-klooster. Toen de akademie van Franeker den 29 Julij 1585 geopend werd, was hij een der 7 eerste hoogleeraren, die men er aanstelde, en onderwees er gedurende elf jaren het regt, zonder ambtgenoot. In 1596 werd zulks Julius Beyma en achtereenvolgende Johannes à Sande en Marcus Lyclama. Hij sloeg een raadsheers plaats te Leeuwarden af, en overleed den 22 Januarij 1605, in den ouderdom van 54 of 55 jaren.

Lollius Adama, doctor in de regten en hoogleeraar in de wijsbegeerte, hield eene lijkrede op hem. In 1587 en 1595 bekleedde hij het rectoraat. Zijne vrouw Geertrui Poll, dochter van Meinard Poll, oud schepen en burgemeester van Leeuwarden, overleefde hem 15 jaren. Zij overleed den 15 Maart 1620, in den ouderdom van 60 jaren. Zij schonk hem 6 kinderen Meinard en Bernard Schotanus (zie hier voor) en Margaretha Schotanus, die O. Sixti predikant te Bezum huwde.

Hij gaf in het licht:

Disputationes Juridicae. Franeq. 1598. 4°.

Schotanus redivivus, sive Commentarius Erotematicus aut Paratitla in tres priores libros Codicis. Franeq. 1610. 12°. Uitgegeven door Timaeus Faber. Dit boek werd den 17 Febr. 1623 op den Codex geplaatst.

Zie L. Adama, *Orat. funeb.*; Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 36—42; Nic. Arnoldus. *Orat. in ob. Christ. Schotan.*, p. 5; Blancardus, *Panegyr*, p. 13; Huber, *Auspic. domest.*, p. 207, 209, 210, 211; Marc. Lyclama, *Membran*, L. VII. *Eclog.* 42, p. 353; G. Voetius, *Or. in ob. Mein. Schotani*, p. 8; Arn. Vinnius, *Or. in ob. Bern. Schotani*, p. 7; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 368, Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 408; Paquot, *Mém.*, T. I. p. de Wal, *de clar. Fris. Jurec.*, p. 20, 63, 425; Hoogstraten, Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SCHOTANUS (Johannes), zoon van Christianus Schotanus en Aletta Culenburg, werd omstreeks 1643 te Franeker geboren, aldaar den 30 April 1659 student, studeerde onder Arnold Verhel en Johannes Greidanus in de philosophie, en werd den 21 November 1664 magister artium. Zijne godgeleerde studiën voleindigd hebbende, werd hij proponent, doch voor hij tot het leeraarambt bevorderd werd, aanvaardde hij, omstreeks 1670, het rectoraat aan de Latijnsche school te Franeker. Den 10 Januarij 1678 boden

curatoren der hoogeschool aldaar hem den leerstoel in de wijsbegeerte aan, dien hij 20 jaren met eere vervulde. Hij was in 1684 rector, en overleed den 5 Mei 1699. Bernhard Fullenius, hoogleeraar in de wiskunde, hield eene lijkrede op hem. Hij was een navolger van Cartesius, en beoefende ook de latijnsche poezy.

Hij huwde tweemaal, doch liet geen kinderen na. Zijne tweede vrouw heette Imke Tjerks Bosma.

Hij gaf in het licht:

Disputatio philosophica inauguralis ad Theses aliquot ex variis Philosophiae partibus selectas. Franeq. 1664. 8°.

Exercitationes Philosophicae, argumenti Logici praecipue et Metaphysici. Auctore et respondente Johanne Schotano. Franeq. 1664. 8°.

Manes Nassaovii, in obitum Principis Guilielmi Frederici. Franeq. 1665 fol. (in verzen).

Oratio inaug. de defectu Philosophiae Gentilium, praesertim Peripateticorum, Pythagoraeorum, Stoicorum et Epicuraeorum. Franeq 1678. fol.

Frisia Triumphans. Franeq. 1678 (in verzen).

Oratio funebris in obitum Abrahami Gulichii, Philosophiae Professoris. Franeq. 1686. fol.

Oratio de veritate et orthodoxiâ Philosophiae Novae prae caeteris Philosophantium sectis, habita .... an. 1684 *quum Recturam Academiae adgrederetur.* Franeq. 1684. fol.

Exegesis in primam et secundam meditationem R. Cartesii; et Quaestiones (VII) *Metaphysicae, in quibus Methodus Cartesii asseritur.* Franeq. 1687. 4°.

It. Praefixa est Joannis Gaveri Dissertatio de viribus Rationis. Franeq. 1702. 4°. De S. geeft deze paraphrasen in dichtmaat.

Exercitationes Academicae ad primam genesim rerum. Franeq. 1689. 12°.

Analysis exegetica in sex Meditationes Renati Cartesii. Franeq. 1688. 4°.

Oratio in expeditionem Brittannicam ..... Principis Arausiaci, habita III. Id. April. 1687. Franeq. 1689. fol.

Exstasis Censurae, quâ Petrus Daniel Huëtius, designatus Episcopus Suessionensis, Philosophiam Cartesianam inique vexavit Franeq. 1591. 12°. Tegen de *Censura philosophiae Cartesianae* van Huët.

Paraphrasis poëtica primae philosophiae, quam Metaphysicam appellant in sex partes distributae. Franeq. 1694. 12°.

Votum pacis. Carmen. Franeq. 1694. fol.

Belgium exultans ob detectas insidias Guilielmo III Regi structas. Franeq. 1696. fol.

Gregorii Cyprii, Maris, sive universae naturae Laudatio, Graece et Latine, opera Joh. Schotani. Franeq. 1697.

Physica coelestis et terrestris. Franeq. 1700. 12°.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 583; N. Arnoldi, *Orat. funeb. Christ. Schotani*, p. 11; Paquot, *Mém.*, T. VI. p. Hoeufft, *Parn Lat. Belg.*, p. 190, 191; Peerlkamp, *de Poëtis Neerl.*, p. 444; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Huët, *Lettre* voor D. II der *Poësies van P. Commere*, Paris 1715. 12°; Rabus, *Boekz. v. Eur.* 1694, bl. 172.

SCHOTANUS a HINCKEMA (Wilhelmus) werd in 1615 predikant te Wons, in 1621 te Sexbierum, in 1628 te Sneek, in 1645 te Amsterdam, in 1664 emeritus en overleed den 15 December 1666 in Friesland. Hij werd in 1642 mede door de synode van Noord-Holland verzocht de nagelaten papieren van Bogerman te Franeker te onderzoeken en »de oratiën, predikatiën enz. in de Nationale synode van Dordrecht, over de bekende verschilpunten gedaan, te bekomen."

Zie Kist en Royaards, *Archief voor Kerkel. Geschied.*, D. V. bl. 173; Greydanus, *Naaml. der Predikant. te Franeker*, bl. 31, 103; Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterd.*, D. VII. bl. 487.

SCHOTANUS a STERRINGA (Petrus), was een Fries., Phil. et Med. dr. schreef:

Speculum luis pestiferae. De causis, signis et curatione pestis. Holmiae Sueccram. 1621. 8°.

Compendium ex Galeni libris de locis affectis. Franeq. 1616. 16°.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 760; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1009.

SCHOTANUS (Petrus), geboren te Britswerd, zoon van Ds. Bernardus en broeder van prof. Christianus, was een verdienstelijk schilder te Leeuwarden, waar hij in 1688 burger werd, en later overleed. Hij schilderde stillevens. Het adelijk geslacht van Harinxma thoe Slooten, te Holwerd, bezit van hem *een Boerenkermis.*

Zie Kramm; Eekhoff, *de vrouw van Rembrandt*, bl. 43.

SCHOTEL (Christina Petronella), dochter van Johannes Christianus Schotel en Petronella Elizabeth van Steenbergen, werd den 26 Februarij 1818 te Dordrecht geboren. Zij ontving het onderwijs in de teeken- en schilderkunst van haren vader, en, na diens overlijden, van haren broeder, Petrus Johannes Schotel (die volgt) te Medemblik. Zij copieerde in den aanvang »in een eigenaardigen trant" stillevens naar beroemde meesters, doch legde zich later op het schilderen van bloemen en vruchten toe. Kramm roemt haar talent, en noemt hare kunstwerken, van welke vele nog bij hare bloedverwanten berusten, »flink geschilderd." Zij speelde ook meesterlijk op de piano, en had een voortreffelijke altstem. Zij huwde den 30 Mei 1849 te Medemblik met H. Broese, doopsgezind leeraar aldaar, en later te Aardenburg, waar zij den 7 Julij 1854 kinderloos overleed.

Zie Kramm; G. D. J. Schotel, *Leven van J. C. Schotel* en van *P. J. Schotel.*

SCHOTEL (Johannes Christianus) werd den 11 November 1787 te Dordrecht geboren. Zijn vader, Gilles Schotel Jansz., was een deftig koopman aldaar, en zijne moeder heette Dionysia Sara Meuls. Ofschoon van zijne jeugd af voor den handel opgeleid, had hij echter eene overhellende neiging tot het zeewezen, en het was alleen het geschenk van een boeijer, die hem kon doen besluiten aan den wensch van zijn vader te voldoen, en zich aan den handel te wijden. Hij legde zich tevens op de Fransche en Engelsche talen, maar vooral op de zang- en toonkunst, waarin beide hij later een meester werd, en ook, onder den schilder A. Meulemans, op de teekenkunst toe. Zijne teekeningen onderscheidden zich echter toen niet van die van andere kinderen van zijn leeftijd, en toen hij zich later aan de kunst wijdde, had hij veel moeite het van Meulemans geleerde wederom af te leeren.

Allengkens kreeg het vaartuig, eerst aan uitspanning en vermaak toegewijd, een edeler bestemming, het werd de oefenplaats waarin hij de natuur bestudeerde, en hij, hetgeen zijn oog en gevoel trof, op het papier trachtte weêr te geven. In de stuurstoel gezeten, had hij steeds studieboek en potloot in de hand, en schetste hij beeldjes, watergezigten en schepen, welke laatste hij toen reeds uitmuntend teekende, en die verre de voorkeur verdienen boven zijne beelden van dien tijd.

Reeds vroeg werd hij eerst honorair en vervolgens werkend lid van het genootschap Pictura, en teekende aldaar naar het gekleed en naakt model: later woonde hij de anatomische lessen van den lector Haver Droese bij, en droegen zijne beelden blijken van kennis van het zamenstel des natuurlijken ligchaams en de werking der spieren. In 1806 nam hij de geheele zorg der fabrijk op zich, die echter, na het ophouden der handelsbetrekkingen met Engeland en den oorlog met Spanje, begon te kwijnen, zoodat hij zich langzamerhand aan den handel onttrok, en eindelijk zich geheel aan de kunst, waarin hij ondertusschen meer en meer vorderingen had gemaakt, begon te wijden. Zijne gewone voor- en najaarsreizen voor het kantoor, zijne betrekking als kapitein der stedelijke garde d'honneur (marine) en het beschieten en de terugtogt der Franschen van Dordrecht, gaven hem gelegenheid tot het vervaardigen van belangrijke studiën, die hem vooral naderhand, bij het schilderen, zeer te stade kwamen. In 1811 waagde hij het zijne eerste teekeningen (twee stille watergezigten) op de tentoonstelling te 's Hage, aan het oordeel van het publiek te onderwerpen. Reeds eenige jaren vroeger had hij echter, op raad der heeren van Strij en van den boekhandelaar Pieter van Braam, zich aan het schilderen begeven, nadat hij in de penseels-behandeling en de menging van verwen door den verdienstelijken zeeschilder M. Schouman onderwezen was, en in 1817 schilderde hij met zijn leermeester *het overvaren van kommandant Beelaerts naar Papendrecht, in den nacht van den* 21 *op den* 22 *November* 1813, *bij het onverwacht verschijnen der Franschen aldaar, en het vijandelijk beschieten der stad Dordrecht.*

Ook vervaardigde hij met den heer Schouman een pendant, voorstellende *het beschieten der stad Dordrecht door de Franschen*, in bezit van het te Dordrecht voormalige letterkundig genootschap *Diversa Sed Una.* Tot zijne latere historiële voorstellingen behoort de in 1816 geschilderde *attaque op Algiers, door de gecombineerde Engelsche en Hollandsche eskaders* in den jare 1816, „door rijkdom van ordonnantie, keurigheid van teekening en krachtige en uitvoerige penseelsbehandeling uitmuntende," door den Dortschen burgemeester van Poeli en van Nuland aan het Invalidenhuis vereerd. Ook vervaardigde hij een schoorsteenstuk voor de vergaderplaats der diakenen, voorstellende een *schipbreuk, bij een rotsachtige kust, met eene ter hulp snellende reddingboot op den voorgrond.* In de boot bevinden zich elf mannen, waarmede de schilder het elftal diakenen (waarvan hij er toen een was) bedoelde. De geleerde B. F. Tydeman plaatste er deze regels onder:

„Redt moed en deugd den mensch, trots zee, orkaan en dood,
„Hier zorgt het armbestuur voor d'armen in hun nood."

Algemeen werd in 1821 zijne schilderij, voorstellende een *fluitschip, dat bij hevigen storm schipbreuk lijdt, en waarheen een Blankeneser visscher, ter redding heen zeilt*, bewonderd.

„La grande marine de monsieur Schotel, (schreef men in het *Journal de Bruxelles*) est la production la plus capitale du salon, la perfection de cet ouvrage frappe d'étonnement, les artistes autant que le public."

In het volgend jaar exposeerde hij te Amsterdam een zijner beste schilderijen, uit dit tijdvak, voorstellende *een hevigen storm op de Zeeuwsche stroomen.* Volgens een bevoegd beoordeelaar „overtrof dit stuk alles, wat van dezen meester bestond," hij noemde het „het volkomenste stuk der geheele expositie." In 1828 werd *zijne stille zee bij doorbrekend zonnelicht* te Gend met goud bekroond, en schilderde hij o. a. *het stranden der Delphine, in 't gezigt van Zantvoort*, berustende bij de familie de Voogt te Dordrecht.

Een zeegezigt met een' opkomenden storm, en een *strandgezigt aan de Zeeuwsche kust*, op de tentoonstelling te Amsterdam van 1824, stelden hem (volgens het *Rapport der 4de kl. v. h. kon. Ned. Inst.*) aan het hoofd der zeeschilders, en herinnerde aan onze oude meesters. In 1825 werd zijne *uit de haven zeilende Arnemuidsche hoogaarts* te Rijssel met het zilveren eeremetaal bekroond, doch meer trok de aandacht een *opkomende storm, waarvoor een scholschuit haar zeil strijkt met een ter anker komend fregat*, later in het paleis van Z. K. H. den prins van Oranje (later koning Willem I) te Brussel geplaatst, in de omwenteling van 1830 verschoond, en met het pendant een *stil water bij morgenstond, met een groot kaagschip* door O. J. Nieuwenhuis beschreven. In 1828 behaalde *een door den wind zeilend gaffelschip bij onstuimig weder*, later in het kabinet van den heer van der Hoop te Amsterdam, de groote gouden medaille te Parijs, en schilderde hij voor den keizer van Rusland, vier [1]) kapitale zeegezigten, die de goedkeuring van dezen zóó wegdroegen, dat hij hem door den secretaris der russische legatie een fraai bewerkte gouden met edelgesteenten rijk bezette snuifdoos liet aanbieden. Meermalen had de zeeschilder reeds togtjes langs de vaderlandsche stranden en kunstreizen door Belgiën gedaan, toen hij in het laatst van genoemd jaar met zijne leerlingen Parijs bezocht, waar hij o. a. met de beroemden A. Scheffer, zijn stad- en landgenoot, de oude kennis hernieuwde. Had deze reis ten doel om de kunst in galerijen en tempels verzameld te zien, die van het volgende jaar diende om de natuur te bestuderen. Wederom door zijne leerlingen vergezeld bezocht hij toen de Fransche kusten. Deze reis verschafte hem niet slechts een reeks van studiën, maar oefende een onmiskenbaren invloed op zijne penseelsbehandeling uit. Reeds merkte men warmer koloriet en grootschere voorstelling in het nog dit jaar geschilderde *stille watergezigt bij Boulogne sur mer* en andere op.

In dit jaar schilderde hij, op last van koning Willem I, voor het paviljoen te Scheveningen, het omliggende strand, door den oceaan besproeid en voor Teylers stichting, dat reeds een *woelend water* van zijn penseel bezat, een *stil water*.

In 1830 werden twee kapitale stukken voor den keizer van Rusland aangevangen en schilderde hij voor prins Dolgorouki Wolkonsky, vorst Galisin, graaf Fersen en andere russische grooten, en vervaardigde hij, zoo voor de beide heeren Fagel, ambassadeurs van het Engelsche- en Fransche hof, lord Granville ambassadeur van Engeland bij het Fransche hof, lord Peel, mr. Wellsof Redleaf, mr. Smith, sir Charles Bagot en anderen min of meer uitvoerige schilderijen, en versierde de vaderlandsche tentoonstellingen van 1832, 1833 en 1834 met kunststukken, die toen algemeen bewonderd werden: vooral werden sulks de beide voor de toenmalige prinses van Oranje geschilderde tafereelen: *een woelend water gezigt op de stad Dordrecht en het Zwijndrechtse veer* en *een zeegezigt met een zeilenden gaffelaar, bij frissche koelte, met een aantal schepen gestoffeerd.* Had hij reeds vroeger het kabinet schilderijen van de koningen van Pruissen en Beijeren met zijne kunst verrijkt, sedert 1835 ontving hij bestellingen uit Weenen, Berlijn, Munchen, Mannheim, Hamburg, Aken, Keulen en andere plaatsen, en noodigde hem de akademie te Berlijn uit eenige zijner voortbrengsels naar de expositie aldaar te zenden. „Votre superiorité (dus eindigde de brief) pour les sujets de marine est si reconnue, que dans ce genre on vous assigne la première place, et que vous n'aurez pas à y craindre de rival." Later exposeerde hij te Dusseldorp, Hanover en weinige maanden na zijn dood (1839) oogsten nog zijne te Keulen geexposeerde zeestukken grooten roem in.

In 1835 bezocht Schotel Duitschland en hield zich eenige weken te Aken tot herstelling zijner gezondheid op. Teruggekeerd, schilderde hij o. a. een kapitaal stuk, voorstellende *een storm op de Fransche kust met schepen gestoffeerd*, voor prins Frederik der Nederlanden, die het prins Wolkonsky, toen minister van staat te Petersburg vereerde, en een der schoonste voortbrengsels van zijn penseel *een stormachtige zee vol gewoel van schepen*, dat op de tentoonstelling te Brussel werd bewonderd, door Alvin beschreven is en de groote gouden medaille verwierf.

In 1837 ondernam Schotel op nieuw een reis langs de Fransche kusten en in 1838 eene derde langs dezelfde kusten en die van Engeland. Hij hield zich toen o. a. eenigen tijd te Guernsey, Yersey en Londen op. Van deze reis teruggekeerd nam zijne gezondheid af. Als of hij een voorgevoel had, dat hij ze voor het laatst zou ontmoeten, vereenigde hij al zijne kinderen en kindskinderen rondom zich te Bennebroek, waar zijne vrouw, gedurende zijn verblijf in Engeland, een optrek had, en overleed eenige maanden daarna 21 Dec. 1838 in zijne geboorte stad. Zijn overschot werd plegtig ter aarde besteld [1]) en een jaar later werd een monument ter zijner eere gesticht in de Groote kerk ingewijd. De dichter Hoeffut vervaardigde de volgende opschriften voor dit monument:

Schotelii in tabulis dum conspicit aequora Nereus,
Sceptra per hunc, inquit, sunt mihi dempta Sali.
„*Neptuun zag Schotel's kunst natuur op zijde komen;*
Hij zag 't, en sprak, deez' heeft den drietand mij ontnomen."

En voor zijn grafzerk:

Adsta. Viator. pulverem. calcas. sacrum
M.
Johannis. Christiani. Schotel.
qui.
Dordracum. patriam.
Laudis. theatrum. terrarum. orbem.
habuit.
Et. turbatos. non. minus. ac. quietos. fluctus.
pingendo.
pares. perpaucos.
superiorem. reliquit. neminem.
Artifici. meritissimo.
obsequii. et. grati. animi. monumentum.
aere. collato. L. F. C.
cultores. ac. discipuli.
Natus est. 1787.
obiit. 1838.

---

[1]) Onder deze *het gevecht, den 14 Mei* 1829, *op de Zwarte Zee tusschen de Russische brik den Mercurius, onder bevel van den kapitein-luitenant Rozarsky en twee Turksche schepen geleverd.*

[1]) Bij deze gelegenheid zijn o. a. gedichten uitgesproken door J. Schouten en A. Kist, beide afzonderlijk uitgegeven. Dat van den eerstgemelde is ook opgenomen in *Avondbode* 30 Dec. 1839 en *Muzen-Almanak* voor 1840.

Schotels nagelaten kunst, meest uit schetsen zijner schilderijen bestaande, werd in hetzelfde jaar verkocht, en bragt eene aanmerkelijke som op.

In zijne school zijn o. a. de kunstschilders Wagner te Munchen, P. J. Schotel, C. L. W. Dreibholtz, F. J. van den Blijk, C. F. B. de Florimond en H. van den Holm gevormd.

Hij was ridder van den Nederlandschen Leeuw, lid der 4de klasse van het kon. Ned. instituut, der kon. acad. te Berlijn, lid der academie van beeld. kunst. te Amsterdam, directeur van het genootsch. Pictura te Dordrecht; voorts was hij lid der academiën van Brussel, Antwerpen, Rijssel, en van alle vaderlandsche kunstvereenigingen. Ook had hij de zilveren medaille, na het verdedigen van Dordrecht tegen de Franschen (1813) uitgereikt. Hij was een uitstekend beoefenaar der zang en toonkunst, waarvan hij meermalen in het openbaar bewijzen gaf. Ook was hij medeoprigter en werkend lid der maatschappij ter bevordering der toonkunst, afdeeling Dordrecht. G. de Vries en W. Ochsendorff droegen hem elk drie door hen gecomposeerde Polonaises op. Hij is meermalen afgebeeld, doch het portret voor de levensbeschrijving van zijn zoon is het eenige dat goed gelijkende is. Hij huwde Petronella Elizabeth van Steenbergen, dochter van den notaris en procureur Petrus Johannes van Steenbergen (die volgt), geb. te Dordrecht, 2 Julij 1781, eene vrouw die zelf uitmuntend teekende, en aan wier oordeel hij zijne kunst steeds onderwierp. Deze schonk hem 4 zonen en 2 dochters [1].

Zie van Eynden en van der Willigen, *Leven der Vaderl. Schilders*, D. III. bl 280, Immerzeel; Kramm; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; *Volks Encyclopaedie* o. h w.; G. D. J. Schotel, *Leven van den zeeschilder J. C. Schotel*, Haarlem 1840; van der Aa, *Aardrijksk. Woordenboek*, (Dordrecht); Dez., *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.; *Feestviering van het vijftigjarig bestaan van het Genootschap Pictura te Dordrecht op den 17 Aug. 1824 door A. Kist Ez. en B F. Tydeman*, Voor. bl. 5, bl. 61, 71; *Verslag der Jaarl. Vergad. v. h. Kon. Ned. Instit.* 1839, *Aanteek. van C. Kruseman, betrekkelijk deszelfs kunstreis in Italië*, bl. 4; Scheltema, *Onoverwinnel. vloot*, (Voorr.); J. C. Beyer, *Gedenkb. van Nederl. Watervloed.* (Voorr.); dr. Wapp; *Reis naar Rome*, D. I. bl. 4; A. W. Cramer, *Kunstreis door Frankrijk*, bl. 148; Meyer. *Vaderl. Gevoel.; Adres-brief naar de tentoonstelling te Brussel v. h. onnavolgb. zeegezigt v. d. heer J. C. Schotel;* Bosson, *Feestzang*, bl. 5; J. van Harderwijk, *Gedachtenis offer; Jaarboekje van Dordrecht* 1840, bl. 27; dr. Wapp. *Astrea; Kunstkronyk;* Muller, *Cat. v. portr. Konst- en Letterb.* 1835 n°. 48—50, 1836 n°. 15 en 16, 1838 II. 467, 1839 I. 77, 1840 I. 50; A. des Amorie van der Hoeven, *Reden.*, bl. 337; *Notit. der schilderijen van het kon. kab. te 's Hage*, bl. 47 n°. 204; *Vad. Letteroeff. voor* 1822, 1823, 1839 n°. 2; *Rapport der 4de kl. v. h. Kon. Ned. Inst. wegens de tentoonstelling* 1824; *Magazijn van Schilder- en Toonkunst*, st. I. bl. 40; *Dagblad van 's Hage* 5 *Oct.* 1827; *Holl. Merc.* 5 *Nov* 1828 n°. 9; *Beoord. overzigt van de tentoonstelling van schilderijen enz. in* 1834 *te Parijs gehouden; Handelsblad* 19 *April* 1837, 7 *Oct.* 1837; *Journal de Bruxelles* 14 *Oct.* 1822 n°. 287; *Distribution des prix accordés par la société des sciences à Lille*, p. 7; C. J. Nieuwenhuis, *Description de la collection des tableaux qui ornent le Palais de S. A. R. le Prince d'Orange à Bruxelles*, p. 100; *Journal de la Haye, Jan.* 1831; Royer, in *Revue Univers 4 Année T. II. Livrais VI.* p. 192; *Messager de Gand* 22 *Janv.* 1837; L. Alvin, in *Compte-rendu du salon d'Exposition de Brux.*, Brux. 1836 p. 190; *Mercure Belge*, 28 Sept. 1836; *Catalogue d'une superbe collection de dessins et d'esquises exécutés par feu mr. Schotel*, Dordr. 1839. Ook in het Nederd. *Verklaring der Bouwkundige afbeelding van het Gedenkteeken opgerigt voor den beroemden zeeschilder J. C. S.*, Dordr. 1840; *Compte rendu d. l. Com, mis Royale d'Hist.* T. VI p. 309; *Kunstblatt* 11 *Jan.* 1818, bl. 16; 19 *Febr.* 1827 n°. 15, 17 *Jan.* 1828 n°. 5, 19 *Dec.* 1839 n°. 102, *Conversat. Lexicon* 1837 9 B. S. 439; dr. Franz Kugler, *Handbuch der Geschichte der Malerei in Deutschland, der Niederlande, Spanien, Frankreich und Engeland*, Berlin 1837 2 B. S. 246; L. Lax, *Bilder aus den Niederlände;* Nägler, *Kunst. Lexik.*, Th. XV. S. 219; Muller, *Cat. van portr.*

SCHOTEL (JOHANNES CHRISTIANUS), zoon van Petrus Johannes Schotel, (die volgt) en van Marie Victoire de Veye, werd den 4 December 1838 te Medemblik geboren, ontving zijne eerste opleiding voor zijn toekomstig vak, marine, aldaar, vervolgens te Kampen, en voltooide zijne studiën te Breda. Van den 5—6 September 1864 commandeerde hij, toen tweede luitenant aan boord van Z. M. schroefstoomschip het *Metalen Kruis* (kapitein ter zee J. E. de Man), de artillerie, tegenover het vijandelijke vuur van de batterijen van den vorst van Nagato, en behaalde er veel roem. In 1869 commandeerde hij als 1ste officier de Cycloop, en onderscheidde zich in den oorlog tegen de Balineezen, gelijk hij zulks vroeger in de wateren van Japan had gedaan. In de nieuwspapieren las men het volgende:

»Banjouwangie 28 November 1868. Woensdag namiddag is Ina Modeh Rahi door den controleur van der Schalk aan boord der Bromo gebragt. Hij verklaart dat de grootste verwarring is aangerigt door de puntgranaten van de Cycloop, gerigt door den eersten officier J. C. Schotel, geheele huisgezinnen zijn daardoor vernietigd". De koning benoemde hem tot eersten luitenant, en gewis ware hem grootere onderscheiding ten deel gevallen, indien hij, in Julij 1869, op zijne terugreis naar het vaderland, tusschen Soerabaya en Batavia op het compagnieschip Fop Smit, niet overleden was. Hij werd plegtig op het eilandje Purmerend bij Batavia begraven.

Zijn portret bestaat.

Zie G. D. J. Schotel, *Leven van P. J. Schotel*, bl. 38, *Bijv. v. d. Rotterd. Cour.*, 3 Jan. 1869.

SCHOTEL (PETRUS JOHANNES), zoon van Johannes Christianus Schotel en Petronella Elizabeth van Steenbergen, werd den 17 Augustus 1808 te Dordrecht geboren. Hij ontving aldaar het onderwijs van Otto Schrenders en Reinier van der Pijl in de hollandsche, fransche, duitsche en engelsche talen, en van den bekwamen pianist Leemschot in de muzyk, waarin hij, even als zijn vader, eene hooge mate van ervarenheid verkreeg. Daar hij veel genegenheid en aanleg voor de schilderkunst had, werd hij eerst door Martinus Schouman en later door zijn vader in de teeken- en schilderkunst opgeleid, terwijl hij des winters de lessen eerst in het teekenen naar pleister, vervolgens naar het gekleed en naakt model in Pictura bijwoonde. Hier behaalde hij in 1827 den eersten prijs. In het laatst van dit jaar vergezelde hij zijn vader naar Parijs, om aldaar de tentoonstelling van schilderijen te zien, en van nabij met de zoo hoog geroemde romantische en sentimentele rigting in de kunst, die het rationalisme der school van David in Frankrijk vervangen had, bekend te worden. Ook maakte hij daar kennis met Gudin, Gerard, Scheffer en andere meesters. In het volgende jaar vergezelde hij zijn vader op een reis langs de stranden der Noordzee, en in 1829 langs de kusten van Frankrijk.

Reeds had hij zich door eenige gelukkige voortbrengselen van zijn penseel bekend gemaakt, zijne *Stille zee aan den Helder bij avondstond* te Gend het gouden eermetaal verworven, en vooral zijn *Gezigt op de Fransche kust bij avondstond* op de Haagsche tentoonstelling van 1830 algemeenen lof ingeoogst, toen hij door Z. M. tot onderwijzer in de teekenkunst aan het marine-instituut te Medemblik werd benoemd. Niet lang was hij aldaar werkzaam, toen hij van prins Frederik der Nederlanden het bevel ontving, zich naar de flotille voor Antwerpen te begeven, en twee schilderijen van het springen der boot van van Speyk te vervaardigen.

De beide schilderijen, die hij naar de aldaar gemaakte schetsen vervaardigde, stellen den dood van van Speyk voor, op het oogenblik van den vijandelijken aanval der Belgen, en het in de lucht springen der kanonneerboot, en werden aan het marine-instituut, waaraan hij als leeraar verbonden was, vereerd [2]. De onderscheiding, hem door de opdragt van het heldenfeit van van Speyk, ook door zijn penseel te vereeuwigen, ten deele gevallen, en de goede uitslag die zijn werk bekroonde, bragten niet weinig toe tot vestiging van zijn naam als kunstschilder. Niet weinig waren dan ook de voortbrengselen van zijn penseel en teekenpen tusschen de jaren 1831 en 1838. Geen vaderlandsche tentoonstelling, die niet op meer dan eene schilderij van den jeugdigen kunstenaar mogt roemen en de lof, dien hij steeds mogt inoogsten, was hem telkens een nieuwen prikkel tot vooruitgang. Niet lang bleef ook zijn

---

[1] Dr. G. D. J. Schotel, P. J. Schotel (die volgt), J. C. Schotel, officier ter zee, te Loschwitch gestorven, Jan Willem van Steenbergen Schotel, chir. en obstetr., lid van 't N. Brab. genootsch. te Dordrecht, Christina Petronella (zie het vorige art.) Catharina Elizabeth, gehuwd met den zeeofficier Huisman.

[2] Naar deze schilderijen zijn lithographiën vervaardigd, door hem en zijn vader.

naam binnen de grenzen van het vaderland; de kunst, die hij naar de expositiën te Hamburg, Keulen en Hanover zond, en in den vreemde verkocht, maakte hem ook gunstig daar buiten bekend. *Arti Sacrum* te Rotterdam, *de Koninklijke Maatschappij van beeldende kunsten*, en *Felix Meritis* te Amsterdam benoemden hem tot lid, en hij zag zijn *stil water bij maneschijn*, eene teekening met O. I. inkt, met den dubbelen zilveren en zijn schilderij *een storm op zee* voorstellende (1838) met den gouden eereprijs door het laatste bekroond.

Tot de beste voortbrengselen door hem te Medemblik vervaardigd, behoorde inzonderheid de door Portman en hem geschilderde voorstellingen der *Geheime prediking van Pieter Pietersz. Bolje op het IJ*, uit een aantal stukken, »een bloemlezing der tentoonstelling te Hanover in 1839," benevens de door Felix bekroonde schilderij, door de koningin van Hanover aangekocht: *een opkomende storm uit zee, waardoor een loodsboot voor den wind afhoudt, en een fregat met gestreken bramstenger, zijn grootzeil geijende, voortzeilt*, in 1838 op de Amsterdamsche tentoonstelling, later het eigendom van den heer Ondermeulen, wethouder van Amsterdam; *Z. M. schip de Zeeuw, aan boord hebbende zijne kon. hoogh. prins Hendrik, begeleid door Z. M. brik de Snelheid, in de Noordzee, op reis naar Rusland, voorgesteld op het oogenblik, dat bij storm* (12 Mei 1834) *van de Zeeuw een man was over boord gevallen, en de Snelheid afhield, om hem zoo mogelijk te redden*, op de tentoonstelling te 's Hage, 1839, het eigendom der prinses van Oranje. Een studiereis op de Noordzee, aan boord van Z. M. brik de *Koerier*, behoorende tot het exercitie eskader, gaf hem aanleiding tot het schilderen van *Een gedeelte van Z. M. exercitie-eskader, in het jaar* 1840, *in de Noordzee met storm bijleggende, wordt door het vlaggeschip geseind, om af te brassen, en de brik de Koerier bij den wind zeilende.* In 1848 nam hij, op verzoek van en met prins Hendrik, aan boord van het fregat *de Rijn*, deel aan een kruistogt van het exercitie eskader op de Middelandsche Zee.

Na zijne terugkomst, schilderde hij o. a. *Het eskader onder bevel van Z. K. H. prins Hendrik der Nederlanden, voor stormweder in het kanaal bijleggende, den* 11 *Oct.* 1843, *op het oogenblik dat Z. M. fregat de Rijn bijsteekt, het voor marszeil beslaat, de bezaan reeft en de bramraas afneemt*, en de *komst van Z. M. den koning, aan boord van het stoomjacht de Leeuw, ter inspektie van het eskader.* Deze beide werden het eigendom van prins Hendrik, die den schilder in zijn atelier, te Medemblik bezocht, en hem een kostbaren doekspeld vereerde. Nog was hij te Medemblik, toen hij het portret van een zijner beste vrienden, den kapitein-luitenant ter zee, directeur van het marine-instituut Pilaar, dat door J. W. Kaiser gegraveerd, en bij Buffa en Zonen te Amsterdam uitgegeven werd. De opbrengst diende ter oprigting van een monument, ter nagedachtenis van den wakkeren zeeman (1851).

Bij de opheffing van het marine-instituut te Medemblik, verkreeg hij, op zijn verzoek, wachtgeld, en begaf zich ter woon naar Kampen. Ook hier nam hij, gelijk te Medemblik, deel aan al wat tot bevordering van verlichting en beschaving kon verstrekken, hij wist er tevens liefde voor de schoone kunst, en vooral belangstelling in de schilderkunst op te wekken, en het was door zijne bemoeijing, dat er (2—31 Aug. 1852) eene tentoonstelling van kunstwerken werd gehouden. Onder de schilderijen, die ten toon waren gesteld, zag men *twee zeegezigten* van zijn penseel. »Beide waren schoon, geen water was zoo doorschijnend en vloeijend als het zijne, geene wolken zóó rond en dun als die van hem. De verdeeling van het licht in het woelend water mogt meesterlijk heeten." Alles »wat hij voorstelde was natuur, schoone natuur, vol poezy en kracht." In dat jaar vervaardigde hij, behalve een menigte teekeningen, studiën, schetsen, 24 schilderijen, terwijl het getal van alle der door hem te Kampen voltooide 88 beliep, van welke er door de commissiën der tentoonstellingen te Groningen, Parijs, Amsterdam, Maagdenburg, Lubeck, Leipzig, Dusseldorp, waar zij geexposeerd waren, werden aangekocht.

In 1855 bezocht hij Parijs, waar hij de gast was van Arie Scheffer.

Kort daarna vestigde hij zich te Dusseldorp, en de acht jaren die hij aldaar doorbracht, waren zeker de belangrijkste van zijn kunstleven. Naauwelijks was hij er gevestigd of reeds bewonderde men op de aldaar gehoudene tentoonstelling für Rheinlande und Westphalen zijn *zeilend schip langs de kust van Zeeland* en exposeerde hij te Londen een *oorlogsfregat, digt bij de Engelsche kust, dat bij digt gereefde marszeile koelte en buijig weder een loods vraagt, en in het volle licht een voor de bui oploevende sloep.*

Dagelijks werden de bestellingen overvloediger, de voortbrengselen van zijn penseel meer en meer over den geheelen aardbodem verspreid, en zoo wel in de West- en de Oost-Indiën als in Europa gezien. Zij versierden keizerlijke, koninklijke, vorstelijke kabinetten en galerijen te Besançon, Berlijn, Breslau, Dresden, Elburg, Edenburg, Frankfort, Hamburg, New-York, Greifswalde, Londen, Lion, Leipzig, Losewitz, Petersburg, Parijs, Philadelphia.

In 1861 bezocht hij de tentoonstelling te Middelburg, waar een zijner schilderijen was geexposeerd, deed een kunstreis door Zeeland, schilderde te Ouddorp en op Walcheren naar de natuur, en maakte studiën op de Tien Gemeten. Het was bij die gelegenheid, dat hij voor de laatste maal zijn geboortestad bezocht.

In 1862 bezocht hij de tentoonstelling te Keulen, waar zijne schilderij, naast die van Achenbach, de eerste plaats bekleedde, en vervolgens het congres te Antwerpen. Te Dusseldorp weêrgekeerd, werd hij door zijn kunstbroeders plegtstatig ontvangen, en vervaardigde hij, onder vele anderen, de tweemaal door hem geschilderde *Schipbreuk op de St. Paulus klippen*, een tooneel door de poezy vereeuwigd, en den *ondergang van den Monitor* (1863). In 1863 vergezelde hij zijn zoon Joannes Christianus naar het Nieuwe Diep, toen deze gereed was als luitenant tweede klasse op *het Metalen Kruis* naar Japan te vertrekken. Het was toen dat deze den laatsten handdruk van zijn vader ontving. Kort na zijne terugkomst te Dusseldorp, verloor hij zijne dochter Charlotte, in den bloeijenden leeftijd van 30 jaren, na eerst zijn kleinzoon ten grave te hebben zien dalen. De dood van deze dochter trof hem diep, en sedert dien tijd namen zijne krachten af, en werd hij door een harten-kwaal aangetast. In hetzelfde jaar besloot hij Dusseldorp te verlaten, en zijn overige dagen te Dresden, waar een zijner dochters gehuwd en zijn zoon gevestigd was, door te brengen.

Hier schilderde hij nog *een invallende bui bij kaap Noss; een gezigt op Texel en de reede bij stilte*, een *schipbreuk* een *baai bij morgenstond* en *twee gezigten op Vlissingen.* De beide laatste werden nog door hem op de in dit jaar te Dresden gehouden tentoonstelling geexposeerd en allergunstigst beoordeeld. Al deze schilderijen werden bij afnemende ligchaamskrachten voltooid, doch het stranden van *het wrak en het strand bij Scheveningen* mogt hij niet meer voleindigen. Na eèn onuitsprekelijk lijden, gaf hij in den nacht van den 23 Julij 1865 den geest. Zijn dood werd algemeen betreurd, zijne vereerders rigtten een monument op zijn graf op. Schotel was niet alleen een der uitstekendste zeeschilders van zijn tijd, maar tevens een voortreffelijk beoefenaar der muzyk en ook der vaderlandsche geschiedenis. Hiervan heeft hij o. a. bewijs gegeven in zijn bij Buffa en Zonen te Amsterdam uitgekomen, en op last van den keizer van Rusland in het Fransch vertaald en aan Z. M. den koning opgedragen, werk getiteld: *Heldendaden der Nederlanders ter zee, van de vroegste tijden tot op heden, naar aanleiding van de geschiedenis van het Nederlandsche zeewezen door mr. J. C. de Jonge, ontworpen, op steen geteekend en met een ophelderenden tekst voorzien door P. J. Schotel* in 15 afleveringen, in groot folio, elk met 3 platen. Volgens bevoegden »doen hem deze platen als een uitstekend teekenaar kennen, vindt men aan deze voortbrengselen eenheid met verscheidenheid gepaard, eene waarheid van voorstelling, waardoor hij zich ook als schilder onderscheidt boven zoo vele kunstgenooten, die hun talent aan den wansmaak dezer eeuw ten offer brengen, en waarover de tijd zal oordeelen, eene juistheid van teekening die kenners, eene naauwkeurigheid in détails, die mannen in het zeevak, het maken van aanmerkingen onmogelijk maakt."

»De tekst is te beschouwen als een noodzakelijk deel van het geheel, en hij doet zich daarin kennen, als een zelfstandig onderzoeker der historie; zijne beschrijvingen getuigen van studie. Wij vinden er bijzonderheden in, die wij vruchteloos in het werk van de Jonge zoeken, die eerst regt zijn werk aanvangt met het tijdvak van den Munsterschen vrede. Wat er van de vroegste tijden tot de vrede gebeurd is, behandelt

hij minder uitvoerig dan het vervolg, doch Schotel, heeft juist dat tijdvak met nauwkeurigheid en kennis van zaken behandeld, van welke de daarin geleverde zeeslagen zoo naauwkeurig en aanschouwelijk voorgesteld dat wij niet weten wat daaraan zou kunnen toegevoegd worden. In de voorstelling der latere zeeslagen wijkt hij niet zelden van vroegere geschiedschrijvers af, en toont, daartoe door zijne grondige kennis van de zeevaart en zeetaktiek der verschillende eeuwen in staat gesteld, de fouten aan, die zijne voorgangers, welke in die wetenschappen niet ervaren waren, begingen [1]."

Behalve dit werk gaf Schotel nog in het licht:

Feestviering op den 27sten Augustus 1840 *ter gedachtenis aan het beschieten der stad Algiers op den* 27 *Augustus* 1806.

In de nieuwe uitgave van het woordenboek van Nieuwenhuis zijn in de eerste deelen meest alle artikelen over kunst door hem bewerkt, en het door hem bewerkte artikel *Bouwkunst* afzonderlijk gedrukt.

Het heeft Schotel aan geen eerbewijzen ontbroken. Behalve de reeds genoemde medailles, werd hij door Willem I en Louis Philippe met goud, door Leopold met zilver bekroond, en benoemde hem Willem II tot Officier der Eikenkroon. Ook was hij, behalve van gemelde maatschappijen, lid van Kunst zij ons doel, te Haarlem, van het Kunstlievend genootschap ter aanmoediging en bevordering van teeken- en schilderkunst, onder den naam van Pictura, de Akademie van beeldende kunsten en wetenschappen te Rotterdam en verschillende Duitsche kunstgenootschappen.

Hij huwde Marie Victoire de Vijs, die hem 9 kinderen schonk.

Zijn kunst-nalatenschap werd den 13 Maart 1866 te Amsterdam verkocht.

Zie G. D. J. Schotel, *de zeeschilder P. J. Schotel*, Utrecht 1866 (ook in *Vad. Letteroef.* van dit jaar) met gelijkend portret; Dez., leven van G. Süs, in *Tijdstroom*, D. . bl. ; Immerzeel (met portret, doch niet gelijkend); Kramm; *Kunst- en Letterbode* 1849 n°. 40; *Astrea* 1852, bl. 238 volgg.; *Album voor schoone kunsten* 1852; *Middelb. Cour.* 25 Julij 1861; *Conversations Lexicon*; Nagler; Kugler; *Deutsches Kunstbladt* 11 Mei 1854 n°. 19; *Rheinische Zeitung* 9 Aug. 1865; *Düsseldorfer Anzeiger* 2 Aug. 1865; *Elberfelder Zeitung* 3 Aug. 1865; *Préface* voor de *Catalogue des Tableaux dessins et esquisses délaissés, par feu P. J. Schotel à Dresden.*

SCHOTEN (Bouwen van), goudsmid te Haarlem, komt voor in de *Thesauriers-rekeningen* dezer stad a°. 1453 als graveur.

Zie Kramm.

SCHOTEN (Gheijsbert van) werd den 7 Februarij 1517 van 's keizers wege benoemd tot grietman van Doniawarstal en Oosterzeeland (een gedeelte van Lemsterland).

Zie *Charterb.*, D. II. bl. 344; van Sminia, *N. Naaml. der Grietm.*, bl. 342.

SCHOTENUS (Johannes) ook Van of Verschoten, werd in 1619 als Remonstrantsch-gezind predikant te Hazerswoude, eerst geschorst en daarna afgezet en ingedaagd. Hij bleef in het land en bediende in 1621 Leiden en de Overrijnsche dorpen Warmond en Noordwijk met Borrius, Huttenus en Loedingius; in 1630 Zwammerdam, Aarlanderveen en Oudewetering, en werd in 1632 niet als vaste leeraar aan eene gemeente toegevoegd, maar met Pollio in reserve gehouden.

Zie Soermans, *Kerkel. Reg.*, Tideman, *Rem. Broedersch.*, bl. 184.

SCHOTTENES of SCOTTER (Johannes), in 1617 als predikant te Kampen beroepen, werd wegens remonstrantsche gevoelens voor de synode te Dordrecht geciteerd, geschorst en afgezet (1619). Na met vrouw en vijf kinderen groote kommer en gebrek doorworsteld te hebben en tien weken gevangenis te Oldenzaal, verzoende hij zich met de kerk (17 Dec. 1623).

[1] Onder zijne nagelaten kunst zijn twee portefeuilles met de origineele teekeningen en verschillende afdrukken der platen, der eigenhandig door hem geschreven tekst en de suppellex van teekeningen, platen, zeldzame geschriften, pamfletten tot de zamenstelling van zijn werk gebruikt. Te bejammeren dat deze belangrijke collectie niet in ons vaderland is kunnen verkocht worden, en in bezit van vreemdelingen zal komen.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.*, D. IV. bl. 494; Tideman, *de Rem. Broederschap*, bl. 306, 307; J. Moulin, *de Remonstranten te Kampen*, Kampen 1853.

SCHOTT Jan. (C.), dichter uit de 2de helft der 18de eeuw, o. a. in den *Bundel Lijkzangen op P. Hofstede*, bl. 45.

Zie Van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHOTSMAN (G. A.) schreef:

Tien zielroerende Leerredenen.

Zie Abcoude, *Aanh.* bl. 198.

SCHOTSMAN (Nicolaas), den 1 November 1754 te Purmerend uit den burgerstand geboren, werd tot apotheker opgeleid. Ofschoon 25 jaren oud en gehuwd, begaf hij zich naar Leiden, om, naar den wensch van zijn hart, dien hij reeds in zijn jeugd had gekoesterd, voor het predikambt te worden opgeleid. Vier jaren genoot hij, na zich reeds twee jaren elders in de talen geoefend te hebben, het onderwijs van Ruhnkenius, Valckenaer, Schultens en van de Wijnpersse in de voorbereidende wetenschappen, en van de toenmalige hoogleeraren in de godgeleerdheid. Na door den hoogleeraar te Water voor de classis van Leiden onderzocht te zijn, werd hij in 1787 tot de bediening toegelaten, en kort daarna te Spanbroek en Opmeer in Noord-Holland beroepen. Een jaar later verwisselde hij deze plaats met Oudshoorn, twee jaren later vertrok hij naar Schoonhoven, van waar hij, na verloop van 3 jaren, in 1793, naar Leiden werd beroepen.

Hier was hij drie jaren werkzaam geweest, toen hij in 1796, wegens zijne gehechtheid aan 's lands wettige regering en het huis van Oranje werd afgezet. Zestien maanden daarna werd hij predikant te Molenaarsgraaf, vervolgens te Sloten, in 1798 te Sneek, doch in 1801 werd hij door de regering van Leiden verzocht zich weder aldaar te vestigen en zijn predikambt te hervatten, dat hij tot zijn dood, in 1822, met grooten lof bekleedde. In al wat Schotsman sprak en schreef toonde hij zich een ijverig voorstander der regtzinnigheid. Hij prees de werken der oudere godgeleerden, vooral die van Fruytier, ten sterkste aan en zag in alles, wat van de oude kerkleer dreigde af te wijken, een aanranding van het christendom. De meer vrijzinnige denkbeelden, die dagelijks veld wonnen en de milde verdraagzaamheid, die men, vooral na onze vereeniging met Belgie, predikte, stuitten den waarlijk vromen man tegen de borst.

Hartelijk ergerde hij zich aan een werk, dat onder den titel: *Christendom en Hervorming vergeleken met den Protestantschen kerkstaat, bijzonder in de Nederlanden*, in 1816 te Groningen het licht zag en waarin de schrijver niet alleen met verachting van de Formulieren van eenheid sprak, maar ook de tusschenkomst des konings inriep om de Dordsche kluisters te verbreken. Hij gevoelde zich opgewekt om de pen daar tegen op te nemen. Schotsman moest, wegens zijn ingenomenheid met het oude, menig hard woord hooren, maar dit belette niet dat de godvruchtige man algemeene achting genoot, die zich onverholen in den vadernaam, die men hem gaf, openbaarde. Hij had na zijn overlijden een warme lofredenares in vrouw K. W. Bilderdijk.

Hij gaf in het licht:

Herinnering aan de voornaamste lotgevallen van kerk en vaderland, geduurende de Agttiende Eeuw, by derzelver uitgang, in een Dank- en Bidaur, in de Nieuwe Eeuw geopend met eene Leerrede over onzen thans bedenkelijken toestand; uitgesproken te Sneek, en uitgegeven volgens kerken-orde. Sneek 1800.

Leerredenen over Joh. XXI: 15—17 *en Gen. XXXII:* 9 *en* 10. *Uitgespr. bij deszelfs Intreede, op den* 2 *Sept.* 1798, en *Afscheid, op den* 12 *Julij* 1801 *als pred. der Geref. Gemeente van Sneek.* Sneek 1801.

Vernieuwing der verbintenis eenes Leeraars aan zijne Gemeente, of Kerk-rede, naar Thess. III: 9—13. *Uitgespr. bij gelegenheid van deszelfs wederkomst te Leiden, en ter hervatting van zijn dienstwerk als predikant in de Gereform. Gemeente aldaar.* Leiden 1801.

Godsdienstige Herinnering aan Leidensramp, in drie Leerredenen ter voorbereiding, ter viering en ter nabetrachting van den onlangs aldaar gehouden Dank- en Bededag. Leyden 1808.

De Godsdienstige Veldheer, Leerrede over 2 *Chron. XVII:* 16. Leiden 1814.

Kunstgrepen, waarvan het hedendaagsch ongeloof zich bedient om de godsdienst door den bijbel, en den bijbel door de godsdienst te bestrijden, uit het Hgd. Leid. 1816. Reeds stuksgewijze voorkomende in de *Nederl. Bibliotheek* voor 1825.

Eerzuil ter gedachtenis aan de te Dordrecht gehoudene Nationale Synode, Amst. 1819. Waarvan nog in hetzelfde jaar een tweede druk verscheen.

Hij bezorgde de uitgaaf van:

D. Pareus, Akademische redevoering over de nationale synode van Dordrecht uitgesproken te Heidelberg den 1 *Febr.* 1619, *uit het Latijn vertaald door A. O. Z.* Amst. 1819.

A. Bost, Het godsdienstig Geneve, in Maart 1819, *uit het Fr.* Leid. 1821.

H. Asher, de afval der Christelijke kerk in onze dagen, uit het Fr. vert. Leid. 1822.

Na zijn dood verscheen:

Stukken betrekkelijk de afzetting van den leeraar Malan van zijn ambt als regent van het collegie der stad Geneve, uit het Fr. vert. Leid. 1822.

Zie *Aanh. van Nieuwenhuis, Woordenb.*, D. VII. bl. 124 verv., Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt; Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 25, 53, 72, 151; mr. W. Bilderdijk, *ter uitvaart van den Wel-Eerw. Heere Nicolaas Schotsman in leven predikant te Leyden.* Leyden 1822. Ook in *Krekelzangen*, D. III. bl. 137; Dez., *ter nagedachtenis van den waardigen leeraar N. S.* Leyd. 1822; Dez., *Krekelzangen*, D. II. bl. 140; Dez., *Eerezuil ter gedachtenis van de voor tweeh. jar. te Dordrecht enz.*, 2 dr. Leyden 1819; Muller, *Cat. v. portr.*

SCHOTTE of SCOTTE (Apollonius), uit een aanzienlijk Zeeuwsch geslacht, zoon van Jacob Schotte (die volgt), werd te Middelburg geboren, studeerde en vergezelde in 1599 Antonius Walaeus op eene reis. Teruggekeerd, werd hij bevorderd tot pensionaris zijner geboortestad en daarna raadsheer in den hoogen raad. Hij overleed 1 Nov. 1639.

Schotte was een groot voorstander der geleerdheid, met de uitstekendste mannen van zijn tijd, zoo als de Groot, Dousa, Cunaeus, Heinsius, Barlaeus en Hooft hield hij briefwisseling. Ook was hij zelf een uitstekend regtsgeleerde. A. Vorstius noemt hem: »sidus fulgentissimus, omniumque eruditorum fautor aestimatorque eruditissimus," en J. Fr. Gronovius, »Vir doctrina et virtutibus prorsus incomparabilis, ac eo major, quo id magis tegit." Hugo Grotius wijdde hem een lofdicht. Hij beoefende de latijnsche poezy, en zette o. a. *Salomons Prediker of Ecclesiastes* in latijnsche verzen over. Ook is een lat. gedicht van hem op den dood van een zoontje van Grotius uitgegeven. Als Nederlandsch dichter is hij bekend door eenige gedichten in den *Zeeuwsche Nachtegaal.*

Zijn *Tractatus de Jure Dominii* is niet uitgegeven, doch zijne brieven aan Petrus Cunaeus vindt men onder diens *Epistolae* in 1732 door P. Burman in het licht gegeven. Ook berusten er brieven van hem in de Bibliotheek der remonstrantsche gemeente te Amsterdam.

Nog heeft men van hem in

Journael ende verhael van alle hetghene dat ghesien ende voorgevallen is op de reyse gedaen door den E. ende gestrengen Pieter Willemsz. Verhoeven (1627). p. 107—115. *»Discours van den seer vermaerden Apoloni Schot tot Middelburch en Zelant aengaende de Molucquis,"* p. 116—125. *»Volcht nu des voorn. Apoloni* (sic) *Schots verhael wegens syn voyagie gedaen van Bantam, nae Botton, Solor ende Tymor, ghelyck hy sulcx geschreven heeft aan Matthys Coteel tot Battan, van dato den* 5 Julij 1613. p. 175, 176.

Zie De la Rue, *Geleerd. Zeeland*, bl. 92, 249; A. Vorstius, *Orat. funeb. in obitum Walaei; Vita A. Walaei*, p. 605; Hoeufft, *Lev.* bl. 12, *Briev.* 90; Barlaei, *Poem.*, p. 109; Heinsii, *Poem.* p. 117; Cunaei, *Epp.*, 2—83; Grotius, *Poëm.*, p. 263, 280; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 167; *Zeeuwsche Nachtegaal*, Boxhorn, *Chr. v. Zeel.*, D. I. bl. 468; M. Smalleganger; *Chron. v. Zeeland*, D I. bl. 479; Vollenhoven en Schotel, *Brieven van M. v. Reigersb.* bl. 49, 50; Witsen Geysbeek, *B. A. C. W.*, D. V. bl. 242, *Lijst d. Magistr. v. Middelb.*; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt, *Cat. d. Bibl. der Rem. Gem. te Amsterd.*, bl. 11; Tiele, p. 175, 176; *Leven van P. C. Hooft*, bl. 12.

SCHOTTE of SCOTTE (Jacob), zoon van Simon Laureyssen Schotte en Neeltje Pieterse, vader van den vorige, te Middelburg geboren, was een manhaftig hopman, die de Spanjaarden in 1574 sloeg buiten Middelburg, niet verre van Brigdamme, thans het *Spanjaards putje* geheeten. Naderhand werd hij burgemeester van Middelburg, en nog later rekenmeester der generaliteits rekenkamer in den Haag. Uit twee vrouwen (Leentje van Thoor, Apollonia Gillissen) heeft hij gehad drie vermaarde zonen, Simon (die volgt), Apollonius (die voorgaat), Jacob (die volgt). Hij was de overgrootvader der tweede vrouw van den vermaarden Gilbert Burnet, bisschop van Salisbury, met welke deze, ten tijde van zijn verblijf in Holland huwde. Zijn portret bestaat.

Zie M. Smalleganger, *Chr. v. Zeel.*, D. I. bl. 479, *Memoires de G. Burnet*, T. VI. p. 456; de la Rue, *Heldh. Zeel.*, bl. 255; *Gelett. Zeel.*, bl. 93; 's Gravesande, *Tweede Eeuwfeest der Middelb. vrijheid*, bl. 369, 513; J. Willemsen, *Lijkr. op J. Schorer*, bl. 67; Gargon, *Walch. Arcadia*, D. I. bl. 17.

SCHOTTE of SCOTTE (Jacob), jongste zoon van den vorige bij M. van Thoor, werd te Middelburg geboren. In 1612 werd hij aldaar raad, vervolgens schepen en meermalen burgemeester, en den 26 April 1617 door de staten van Zeeland tot bewindhebber der O. I. compagnie benoemd.

Sedert bekleedde hij verscheidene voorname staatscommissien. In 1618 werd hij naar Utrecht gezonden over de zaak der waardgelders, en in 1619 was hij een der gedelegeerde regters over 's lands advokaat Johan van Oldenbarnevelt. Uit 's Hage in Zeeland teruggekeerd, gaf hij aan de staten van Zeeland een omstandig verslag van deze regtspleging, werd bedankt en ontving een geschenk ter waarde van *f* 200. In 1620 werd hij met jhr. Jacob van Wijngaarden, mr. Jacob Comerling, Albert Souck, Albert Bruininx en jr. Frederik van Ferwou in ambassade naar Engeland gezonden over de zaken van Bohemen. In 't volgende jaar keerde hij terug, na door koning Jacobus ridder geslagen, en met 1500 ons verguld zilverwerk beschonken te zijn. Na den dood van prins Maurits, in 1625, was hij de eerste in de commissie, die, wegens Zeeland, het stadhouderschap aan Frederik Hendrik opdroeg. Ook woonde hij, in die betrekking 's prinsen introductie als stadhouder in t' hof provinciaal bij. Ook stond hij in 1627, wegens Zeeland, met Adr. v. Manmaker over den doop van een zoon van den koning van Bohemen.

Hij overleed in 1641. Zijn beeldtenis is door C. de Plas in plaat gebragt met een Holl. gedicht van C. Boyus.

Zie de la Rue, *Staatk. Zeel.*, bl. 20; Smallegange, *Chr. v. Zeel.*, D I. bl. 779; *Lijst d. Magistr. v. Zeel.*; Aitzema, *Saken v. staat en oorl.*, D. I. bl. 26, 32; Brandt, *Hist. d. Rechtspleg.*, bl. 135, 136; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. V. bl. 341; Wagenaar, *Vad. Hist.*, bl. 27; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. v. portr.*

SCHOTTE of SCOTTE (Simon), broeder van den vorige, te Middelburg geboren, was een man van groote bekwaamheid. In 1599 werd hij tweede en in 1611 eerste secretaris zijner geboortestad. Gedurende het bekleeden van dit ambt is hij in twee buitengewone commissiën geweest, namelijk in 1616 en 1617 was hij van stadswege in deputatie naar Engeland, ter vernieuwing van de concordaten en over andere zaken, rakende de Engelsche Court of stapel, die toen te Middelburg bloeide. Bij zijn terugkomst werd hij mildelijk vereerd, en in 1618 met den gecommitteerden raad J. Campe, wegens Zeeland gezonden naar de synode nationaal te Dordrecht. Eindelijk werd hij in 1627 raad van state, en ontving bij zijn afscheid van de heeren van Middelburg, een silveren vergulden kop of schaal voor zijne getrouwe diensten.

Hij huwde Cornelia van der Hooge Jansdr., die hem 7 kinderen schonk, waarvan de jongste Jacoba Schotte, huwde kapitein Thomas Butler.

Zie de la Rue, *Staatk. Zeel.*, bl. 327; 's Gravesande, *Tweede eeuwfeest*, bl. 513; *Hand. der Syn. van Dordr.*, bl. 9; Brandt, *Hist. der Ref.* D. IV; Glasius, *Gesch. d. Syn. te Dordr.*; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. X. bl. 341, 427; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt, *Lijst der Magistr. van Middelb.*

SCHOTTUS (Andreas), zoon van Franciscus Schottus, jezuit, in 1552 te Antwerpen geboren, legde zich als jongeling te Leuven op de peripatetische wijsbegeerte toe, en gaf daar vervolgens onderwijs in de rhetorica, o. a. aan Petrus Pantinus, die hem later naar Douay, Parijs en Spanje

vergaselde, en ging vriendschappelijk om met de hoogleeraren Cornelius Valerius, Theodoricus Langius, gelijk ook met Justus Lipsius, Lud. Carrio, Suffridus Petrus, de gebroeders Fopmans, Guilielmus en Theodorus Canterus en anderen. Van alles berooid kwam hij in 1567 uit Antwerpen te Douay, en verkeerde daar vriendschappelijk met Philippe de Lannoy, heer van Turquoi, aan wien J. Lipsius zijn bekenden brief *de peregrinatione utiliter instituenda* schreef, en wien Scottus zelf zijn uitgaaf van *Sex. Aurelius Victor de viris illustribus* opdroeg. Ook was hij zeer bevriend met Augerus Busbequius, weleer gezant van Ferdinand en Maximiliaan II bij den sultan Soliman. Te gelijk met hem studeerden te Douay Claudius Puteanus, Jos. Scaliger, de broeders Petrus en Franciscus Puthaeus, Joannes Passeratius en anderen. Na twee jaren te Douay vertoefd te hebben, vertrok hij naar Spanje," en hield zich te Madrid, aan het hof te Seville, Barcelona, Salamanca en Toledo op, knoopte overal met beroemde en geleerde mannen betrekkingen aan, en werd in de laatstgemelde plaats hoogleeraar. Vervolgens trad hij in dienst bij Caspar Quiroga, aartsbisschop van Toledo, en gaf te gelijk onderwijs in de Grieksche letterkunde. Drie jaren later werd hij hoogleeraar in de Rhetorica en de Grieksche letterkunde aan de pas gestichte hoogeschool van Caesar Augustana. Hier trad hij in de orde der jezuiten, en vertrok, op bevel zijner oversten, naar Rome, waar hij in plaats van Franciscus Bencius tot hoogleeraar in de welsprekendheid werd benoemd. Drie jaren later keerde hij naar zijn vaderland terug, waar hij overleed.

Hij gaf in het licht:

Notae uberiores in Scriptorem deviris illustraus. Duaci 1577. 4°.

In Lex. Aurelii Vectoris Historia Augusta, a se primo erutam et editamque; et in ejusdem Epitomen. Typis Plantinianus. 1579. 8°.

In Aemilium Probum. sive Corn. Nepotem de vita Impp. Graecorum. Francof. apud Marnium, 1600. fol.

In Pomponium Melam de situ orbis; additis et Parallelis eorum, Mela ex Herodoto descripsit, Typis Plantino. 1582. 4°.

In Senecae Rhetoris Controversias et Suasorias, Graecis lacunis expletis. Typis Commel. 1603 *et Paris.* 1606. fol.

In Valerii Flacci Argonautica. Colon. Aldobrogum 1617. 8°.

Vitae comparatae Aristotelis et Demosthenis, Olympiadibus ac Praeturis Atheniensium digestae. Augustae Vindel. Typis Christoph. Mangi 1603. 4°.

Laudatio funebris V. Cl. Ant. Augustini, Archiepisc. Tarracinens. Typis Raphelengii. 4°.

Vita Jacobi Laynes. Societ. Jesu Praepositi Generalis II. Item. *De Vita et Scriptis Alphonsi Salmeronis: ex Hispanico Petri Ribadeneirae. Coloniae apud Mylium.* 1604. 12°.

Vita Franc. Borgiae, S. I. Praepositi Generalis III. ex Hispanico ejusdem Ribadeneirae. Ibid. 1608. 12°. *Antv. typis Trognaesii in* 8 *cum Ratione concionandi, Borgia authore, Schotio interprete.*

De bono silentii Religiosorum et Saecularium libb. II. 1619. 12°.

De sacris et catholicis S. Scripturae interpretibus. Col. 1618. 4°.

Adagialia sacra Novi Testamenti. Antv. 1626. 4°.

Literae Iaponicae an. 1610, 1611 *ex lingua Etrusca Latinè reddita* 1615. 8°.

Tullianarum Quaestionum. De instauranda Ciceronis imitatione libb. IV. typis Plantin. 1610. 8°. *quibus quintus postea accessit, hoc titulo: Cicero a calumniis vindicatus.*

Observationum humanarum libri V.

Nodi ciceroniani variorumque libris IV inodati.

In Procli Chrestomathiam Poëticam. Interprete et Scholiaste Schotto. Augustae Vindel. 1606 et Lugd. 1611. fol.

Zenobius, Diogenianus, Suidas, Paraemiographi, similiter e Graeco versu cum Scholiis parallelis, typis Plantin. 1611. 4°.

S. Basilii Magni Opera, Epistolis et Notis aucta 1616 *fol. apud Belleros fratres.*

S. Cyrilli Comment. in Pentateuchum, Graeco-Lat.

S. Isidori Pelusiotae Epistolae prope sexcentae, e Bibliotheca Vaticana erutae; Graece typis Nutii Antv. 1625, *Latine Schotto interprete, Romae* 1629, *typis Franc. Corbelletti.*

Gasparis Barrerii, Lusitani, Censura de Pseudo-Beroso, Manethone, Aegyptio, aliisque a Joan. Annio Viterbiensi editis, e Lusitanica lingua Latine reddita. Exstat Tomo II Bibliothecae Hispanicae; a Schotto adornatae et a Marnio Francofurti 1608 4°. *editae. In qua etiam vitae sunt Ferdinandi Nonii Pontiani, Petri Ciacconii aliorumque ab eodem Schotto.*

Hij verzamelde ook verschillende Spaansche schrijvers, die met den titel *Hispaniae illustratae* in 8 deelen en fol. door Marnius te Frankfort zijn uitgegeven. Tot deze behoorde *Isidorus Hispal. Episc. De viris illustribus*, waarbij hij *notae* voegde.

Hij gaf ook in het licht:

B Ennodii Ticinensis Episc. Opera e Mss. emendata. Tornaci 1610. 8°.

Favonii Eulogii Carthag. in Somnium Scipionis Cicer. Disputatio. Antv. 1613. 8°.

Steph. Vinandi Pighii Annalium Rom. seu Fastorum Tom. II et III demandata ea cura ab auctore ultimis tabb. eodem Schotto. Typis Plantin. 1615. fol.

Hub. Goltzii Sicilia Magna Graecia et Insulae, cum Notis Schotti, itemque Fasti Siculi, ad Capitolinos emendati. Ibid. 1617, 1618.

Ant. Augustini Antiquitatum, Rom. Hispanarumque in Nummis veterum Dialogi XI Latio donati, auctique duodecimo Schotti, De prisca religione ac Diis Gentium. Ibid. 1617. fol.

Philothei Angli de mundi contemptu libellus aureus a Schotto primum editus. Ibid. 12°.

Claudiani Mamerci de statu animae libb. III Notis aucti: et Pontius Paulinus castigatus. Ibid. 1618 in *Bibl. Patrum.*

Joan. Rosini Antiquitates capitibus III auctae, videl. De familiis Roman., de tribubus, deque festis diebus ac ludis e calendario.

Scottus stierf in 1629, in het 77ste jaar van zijn leven. Hij zelf heeft kort voor zijn dood met eigen handen zijn leven beschreven 't geen door Casp. Gevartius, regtsgeleerde te Antwerpen is uitgegeven.

Zie Valerias Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 54 seqq.; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 125—127; Vossius, *de Sientiis Mathem.*, C. LXX. § 29, p. 418; Magyri, *Eponymol. v. Schottus;* Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 58. 59; J. A. Fabricius, in *Centuria Plagiar.*, n° 4. p 53; F. G. Freytag, *Anol. Litter.*, p. 827; Mart. Hanckius, *de Script. rerum Roman.*, C. 87, p. 282—285, L. II. P. II. C. 87, p. 404; Morhof, *Polyhist. I Polyh. Liter.* C. XVIII. § 31, p. 203, C. XXI. § 85, p. 252, L. V. C. I. § 10, p. 925, Tom. I; Crenii *Animadv. Philolog.*, P. I. § 6, p. 119, Part. IV. p. 26, § VIII. p. 32—34, Part. VI. p. 155, Part. IX. p. 20, Part. XVI. p. 226—228. XVIII § 6, 96—99; Anselm. Bandurii, *Bibl. Numism.*, ad n°. XIX p. 21, 22, n°. XLVI. p. 56, 47; Gott. Krantzius, *ad Conringium saec* XVII. C. 5, p. 227 (II); *Catal. Bibl. Bunav.*, T. I. vol. II p. 1593; Saxe, *Onom.*, T. III. p. 499, 500; Baillet, *Jugem.*, T. II. p. 43, 220, n°. 485, p. 418, n°. 911.

SCHOTTUS (FRANCISCUS), zoon van Franciscus Scottus en broeder van Andreas, te Antwerpen in 1548 geboren, beoefende de regtsgeleerdheid en bekleedde de waardigheid van burgemeester en raadsheer in zijne geboortestad. Hij overleed aldaar den 17 Maart 1622.

Men heeft van hem:

Itinerarium Italiae, Rerumque Romanarum lib. III ex priscis novisque Scriptoribus, Antv. apud Plantin. 1600. 1625. 12°. *quos Vincentiae, Scriptis Tabulisque auctos, dedit Hieron. de Capugnano. Dominicanus Bunoniensis.* De S. voegde er later vier boeken bij, behelzende zijne reizen door *Germania*, *Gallia* en *Hispania.* (Coloniae 1620. 12°).

Epistola ad Joan. Miraeum, Episc. Antverpiensem. In Tom. IV. der *Hispania illustrata.*

Zie Saxe, *Onom*, T. IV. p. 129; Scaliger, *Scalig. Secund.*; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 253; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 241; Is. Fabricii, *Histor. Biblioth.*, P. V. p. 498, 499; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 308, 309; *Chr. v. h. Hist. Genoots.*, D. II. bl. 173.

SCHOTTUS (FRANCISCUS), zoon van Jacobus Schottus, neef der beide vorige. Na Italië doorreisd en Rome bezocht te hebben, trad hij in de orde der Norbertijnen, en werd kanunnik bij de kerk van St. Michael. Hij bekleedde het priesterambt te Borsbeeck bij Antwerpen, en vervolgens te Neerockerseel bij Leuven. Hij overleed in 1617, in den ouderdom van 38 jaren.

Hij gaf in het licht:

Thesaurus Exemplorum e Graecis Latinisque scriptoribus, centuriis LII distinctum. Duaci 1603, 24°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 241.

SCHOTTUS (Hubertus) volgde zijn oom Johannes als prior van het genoemde klooster op, maakte zich door zijn geleerdheid en welsprekendheid bekend, en zette eenige boekjes van St. Bernardus, Augustinus en anderen in zijn moedertaal over.

Hij overleed in 1575 in den ouderdom van 68, na een bestuur van 27 jaren.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 726.

SCHOTTUS (Johannes), geboren te Kamerijk, prior van het Augustijner klooster bij Nivelle, kanselier van de orde van 't gulden vlies, hij was zeer in aanzien aan 't hof van Karel I.

Hij overleed in 1531, in den ouderdom van 65 jaren. Zijn grafschrift leest men bij Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 726.

SCHOTUS of SCOTUS (Sydracus) van Enghien (Angianus), rector der school te Arnhem, gaf o. a. in het licht: *Carmen Martinianum, sive Militis Christiani querimonia.* Davertriae 1577.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1113.

SCHOUBERG (Johannes Petrus), zoon van Johannes Schouberg, eerste graveur van 's rijks zegel te 's Gravenhage, en graveur van H. M. de koningin, werd den 10 Januarij 1798 te 's Hage geboren, en weidde zich reeds vroeg, onder de leiding van zijn vader, aan de behandeling van het graveer ijzer, zoodat hij reeds op vijftienjarigen leeftijd als graveur bij 's rijks zegel werkzaam kon zijn, en zes jaren daarna tot muntgraveur te Utrecht werd aangesteld. Hij verwierf een grooten naam in zijn vak, waarin hij vele bewijzen van bekwaamheid heeft gegeven. In 1839 werden verschillende proeven van zijne bekwaamheid op de tentoonstelling te 's Hage met zilver bekroond. Hij vervaardigde (1827), den *Eerepenning ter bevordering van beschaving onder de Israeliten, een Gedenkpenning op den tiendaagschen veldtogt, de medaille ter gedachtenis van het eeuwgetijde der vestiging van de vrijmetselaarsorde in deze gemeente, de gedachtenispenning van het in* 1835 *op de verjaardag der Leidsche Hoogeschool gevierde feest, de medaille op den dood van Z. M. koning Willem I, op het huwelijk van prinses Wilhelmina F. A. A. L. met den kroonprins van Zweden* enz.

In 1852 legde hij zijn ambt als 's rijks munt neder, en vestigde zich te Driebergen. Hij was ridder van de Eikenkroon, de Zweedsche Wasa-orde en had de orde van burgerlijke verdiensten van Hanover, ontving gouden medailjen van de koningen van Pruissen en Wurtemburg en een kostbaren ring van den keizer van Rusland. Hij overleed te Utrecht 6 Januarij 1864.

Zie Immerzeel; Kramm, *Chr. v. h. Hist. Genoots.*, D. IV. bl. 122.

SCHOUMAN of SCHOUWMAN (Aart) werd den 4 Maart 1710 te Dordrecht geboren, legde zich aldaar, onder Adriaan van der Burgh, op de teeken- en schilderkunst toe, vestigde zich in den ouderdom van 26 jaren te 's Hage, waar hij tot zijn dood (den 5 Julij 1792) spaarzaam, maar arbeidzaam leefde, en sedert 1750 de betrekkingen bekleedde van regent der teeken-akademie en hoofdman der broederschap van Pictura. Hij was een goed portretschilder, en vervaardigde een menigte portretten, onder welke de beeldtenissen der elf heeren van de munt te Dordrecht. Ook teekende hij op uitstekende wijze portretten, die voor de graveurs moesten dienen, en van welke eenige door Kramm worden vermeld. Behalve portretten, schilderde hij, naar den smaak dier dagen, behangsels en andere zaalversierselen, die zich door vlugheid van behandeling en fraai koloriet onderscheidden. Dergelijke kunst vindt men ook van de gebroeders van Stry en andere voorname meesters. Ook bestaan er van hem een menigte teekeningen naar de schilderijen der eerste meesters uit de 17e eeuw, die hem goed betaald werden, doch waarin hij de stijl dier meesters welligt te veel met zijn eigen stijl vereenigde. Zijn hoofdvak was echter het schilderen en teekenen van pluimgedierte. Bijzondere studie had hij gemaakt van de natuurlijke historie van vogelen, en op het kleine Loo en in het vorstelijk kabinet te 's Hage een schat van voorwerpen ter navolging gevonden. Volgens Immerzeel „is zijn gevogelte onberispelijk van teekening, bevallig en eigenaardig van houdingen en bewegingen, donzig, fluweelachtig, zwierig of bont van vederen, naar eisch der soorten. Zijn koloriet vooral in paauwen, faizanten, papegaaijen en dergelijke evenaart schier in schitterende kleurenpracht de natuur zelve. Daarmede vereenigde hij tevens eene gemakkelijkheid van uitvoering, die getuigenis gaf van de zekerheid, met welke penseel en teekenpen door hem gehanteerd werden." Een groot aantal vogelen en pluimgedierte, door hem op zulke onnavolgbare wijze, schilderachtig, in waterverwen, naar de natuur geteekend, is uit de nalatenschap van G. J. van Klinkenberg, te Utrecht, in 1841 voor *f* 1000 door H. de Kat van Barendrecht te Dordrecht aangekocht. In de kunstverzameling van Ploos van Amstel, die eene levensschets van Aart Schouman, als schilder beschouwd, heeft geschreven, kwamen een aantal teekeningen van dezen meester voor, die op openbare verkoopingen tot goede prijzen werden verkocht.

Teekeningen met vogelen golden bij het paar van *f* 50 tot boven de *f* 80, terwijl de copijen naar van Huysum, Potter, Cuip, Adriaan en Willem van der Velde, Rembrandt, Dou en Jan Steen van *f* 50 tot *f* 120 het stuk verkocht werden.

Op het stedelijk archief te Utrecht berusten zijne portretten van het huis Oranje-Nassau, alle verwonderlijk vast en gemakkelijk geteekend, afkomstig uit den boedel van Isaak Timon, in 1769 te Amsterdam verkocht. Kramm bezit van hem het geteekend *Portret van Otto van Veen en familie* in kleuren. Ook graveerde Schouman in mezzo-tinto.

Nagler vermeldt als door hem gegraveerd:

G. Dou, in het venster van zijn schilderkamer rookende, naar G. Dou. gr. 4°.

Een man met baard, grooten hoed en lubbekraag, naar Fr. Hals. kl. 4°.

Een idem met korten baard, witten halsdoek en ronden hoed, in 4°. (zeer zeldzaam).

Een oosterling met langen baard, buste regts gewend. 12°. (zeldzaam).

St. Franciscus.

Een zittend man met glas en flesch bij eene lamp in 4°.

De modezuchtige vrouw, naar G. Schalken in 8°. en andere die ook door Kramm vermeld worden.

Zijn portret bestaat in schilderij en in gravure. Ook komt het voor bij van Gool.

Zie van Gool; Immerzeel; Kramm; Nagler; van Eynden en van der Willigen, Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. v. portr.*

SCHOUMAN (Cornelis), broeder van den vorige, beoefende de schilderkunst en schilderde „aangename stukken van onderscheiden aard."

Zie van Eynden en van der Willigen, *Leven d. Kunstn.*, D. II. bl. 218; Kramm.

SCHOUMAN (G.). Van dezen kunstenaar vermeldt Kramm *Een gezigt op de stad Middelburg*, door hem geteekend en gestoffeerd, door J. C. Philips gegraveerd, in fol. oblong., voorkomende in de *Tegenwoord. staat van Zeeland.*

Zie Kramm.

SCHOUMAN (Martinus) werd den 29 Januarij 1770 te Dordrecht geboren. Reeds in 1789 werd hij in den Haag, waar hij zich destijds tot zijne vorming in de schilderkunst ophield bij zijnen oud-oom, den beroemden kunstschilder Aart Schouman, met den tweeden zilveren eerepenning bekroond bij de Haagsche teeken akademie, wegens zijn teekenen naar het naakt model. Na drie jaren te 's Hage doorgebragt te hebben, keerde hij naar Dordrecht terug, omdat hij, naardien zich zijne keus tot het schilderen van schepen, zee- en watergezigten bepaald had, de natuur aldaar beter dan elders kon bestuderen, en sedert is hij als een eerste meester in dit vak beroemd geworden.

In het jaar 1808 werd een zijner schilderijen, dat op de eerste tentoonstelling te Amsterdam veel lof ingeoogst had, door koning Lodewijk voor een goede som gekocht. In 1810 werd een zijner teekeningen, door de Maatschappij Felix Meritis met den uitgeloofden gouden eerepenning bekroond, en hij daarenboven met een getuigschrift van verdiensten ver-

werd. Van zijne werken, zoo teekeningen als schilderijen, in groot en klein bestek, krachtig en stoutig behandeld, vindt men er verscheidene in binnen- en buitenlandsche kunstverzamelingen.

Van zijne schilderijen *de overhaaste aftogt der Franschen, na hunnen vergeefschen aanval op Dordrecht, in het begin van 1814*, en het *bombardement van Algiers op den 24 Augustus 1816*, met zijn leerling J. C. Schotel bewerkt, werd reeds in diens biografie melding gemaakt.

Het kabinet op het paviljoen bij Haarlem bezit verschillende schoone voortbrengselen van zijn penseel.

Schouman was correspondent van de 4de klasse van het Kon. Ned. inst., lid van de koninklijke schilder-akademie te Brussel, van de koninklijke akademie van beeldende kunsten te Amsterdam, lid van verdiensten van het genootschap *Pictura* te Dordrecht, buitengewoon honorair lid der Amsterdamsche maatschappij *Arti et Amicitiae*.

Schouman overleed te Breda, waar hij zich in 1839 gevestigd had, den 30 October 1848, in den ouderdom van 78 jaren. Zijne weduwe M. de Haan stierf te Dordrecht, in 1853. Nog leeft hun zoon Isaak, die van 1838 tot 1866 leeraar in het handteekenen aan de militaire akademie te Breda geweest, en als portretschilder bekend is.

Zijn portret vindt men bij van Eynden en van der Willigen, en bij Immerzeel, doch, gelijk meest alle portretten in dit werk, niet gelijkende.

Zie van Eynden en van der Willigen, D. II. bl. 151—154; Immerzeel; Kramm; *Feestv. v. Pictura* 1824, bl. 75—77; Nagler; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; Wap, *Kunstnalatenschap van den zeeschilder M. Schouman, verloting in Nov.* 1853.

SCHOUT (Johannes), rederijker uit de 17 eeuw, wiens poëzij men vindt in *Vlaerdinghs Rederykbergh*, *Der Rederyckers stichtige Samenkomst te Schiedam* enz.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 242.

SCHOUT (Pt. Jacobsz.), burgemeester van Haarlem in 1614 enz. Zijn voortreffelijk portret komt voor bij Muller, *Cat. v. portr.*

SCHOUT (Petrus), heer van Hagestein, kanunnik van Utrecht, aldaar den 14 October 1640 geboren, den 29 Mei 1690 overleden, beroemd regtsgeleerde. Zijn portret door A. Blooteling gesneden in fol. vindt men bij Muller t. a. p.

SCHOUTEN (Albert), deelgenoot van den togt van den admiraal Willekens, naar de kust van Brazilië in 1623. Hij tastte met 1200 soldaten en 200 matrozen de stad St. Salvador aan, die hij innam. Hem en zijn broeder Willem werd vervolgens het bevel over die stad en de Allerheiligebaai opgedragen, doch beide, inzonderheid de laatste, verwaarloosden de behoorlijke versterking der plaats, en verspilden daarenboven een groot deel van den buit, die hun in handen viel, in ongebondenheid. De laatste werd kort daarna toen don Fredrik de Tolado St. Salvador belegerde, door de bezetting afgezet.

Zie J. de Laet, *Verh. v. West-Ind.* bl. 10—54; Aitzema, *Saken van Staat en Oorl.*, D. I. bl. 336—348; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XI. bl. 12, 13. Van Kampen, *O. I.* D. I. bl. 302, 303, 305.

SCHOUTEN (K.) gaf in het licht:

Eenige Caracterschetsen. Alkmaar 1795.

Zie *Naaml. van Boeken*, Amst. bij A. B. Saakes.

SCHOUTE of SCHOUTEN (Hubert), bloeide in het midden der 18 eeuw als graveur en etser te Amsterdam, en graveerde o. a. vele *gezigten van Amsterdam* met zijn zoon (die volgt). Kramm vermeldt twee prentjes van dezen meester, *een gebaard schoenlapper*, zeer naïf voorgesteld, en *een man met een mand groenten aan zijn arm*.

Volgens Immerzeel graveerde hij ook met J. E. Gravé 20 hollandsche dorpsgezigten.

Zie Immerzeel; Kramm.

SCHOUTE of SCHOUTEN (Hubert Pieter), zoon van den vorige, werd in 1747 te Amsterdam geboren. Hij werd door zijn vader in hetzelfde kunstvak, dat deze beoefende, opgeleid. Paul van Liender en Ploos van Amstel bevorderden door hunne lessen en belangstelling de ontwikkeling van zijn talent. Hij hielp zijn vader in het graveren van de 95 stuks stadsgezigten te Amsterdam, door Fouquet uitgegeven, waaronder 59, door hun beiden, naar hunne eigene teekeningen gegraveerd. Later hield hij zich bij voorkeur bezig met het vervaardigen van uitvoerige teekeningen van dergelijke gezigten, in den smaak van Jan van der Heyde en J. H. Prins. Ook vervaardigde hij teekeningen naar fraaije schilderijen, die op de verkooping van Ploos van Amstel ƒ80 à ƒ81 golden. Zijne teekeningen werden met ƒ40 en ƒ50 betaald. Hij overleed te Haarlem in 1822.

Zie Immerzeel; Kramm.

SCHOUTE (J.), teekenaar en graveur, bloeide omstreeks 1750 te Amsterdam. Kramm bezit van hem:

Boeren-kermis-vreugd, geïnventeerd en geteekend door Aartman en in 't koper gebragt door J. Schoute.

Zie Kramm.

SCHOUTE of SCHOUTEN (J. Gijsbert), waarschijnlijk een Amsterdammer. Hij vervaardigde eenige platen in Lairesse's *Schilderboek*, en de meeste portretten in Le Vassor's *Geschiedenis van Lodewijk XIII*. Kramm bezit van hem *de vier stonden van den dag*, beteekend Gilb. Schoute *sculp.* in gr. fol. oblong.

Hij teekende ook portretten b. v. dat van *Pasquier Quesnel*, Gilb. Schoute *ad vivum faciebat Amstelod.* 1717 in fol.

Zie Nagler; Füsszli; Immerzeel; Kramm.

SCHOUTEN (Jan), geboren te Dordrecht den 5 Januarij 1787, was een zoon van Jan Schouten, scheepsbouwmeester en houthandelaar aldaar. De vader den wensch koesterende, dat zijn zoon Jan zijn opvolger mogt worden, gaf hem dienovereenkomstig eene opleiding; zorgende vooral dat theorie en praktijk zijnen kweekeling in het vak eigen werden, waartoe hij eene bijzondere gelegenheid vond op de werf der marine te Rotterdam, aangezien de vermaarde constructeur P. Glavimans aldaar de leiding des jongelings voor zijne rekening nam en zoo gelukkig voltooide, dat Jan Schouten in verderen leeftijd, onder de eerste scheepsbouwmeesters onzes lands werd geteld, welk geluk hij erkende verschuldigd te zijn aan zijn vaderlijken vriend en leermeester P. Glavimans. Overigens deed zijn vader hem onderwijzen overeenkomstig zijnen stand en de middelen, door noesten vlijt en Gods zegen verkregen; waardoor de vernuftige en leergierige knaap — die soms heimelijk des nachts, bij 't flaauwe nachtlicht, zijn leeslust voedde — in volwassen leeftijd zich als een wetenschappelijk mensch onderscheidde; ja, zelfs de verwachting zijns vaders overtrof, die alzoo bij het einde zijns werkzamen levens een waardigen opvolger achter liet.

Onze Jan Schouten die inmiddels de voornaamste buitenlandsche steden van Europa had bezocht, eensdeels tot vermeerdering van kennis en anderdeels tot uitspanning, was in meer dan één opzigt opvolger van zijn vader. Eerstelijk als voortreffelijk scheepsbouwmeester en belangrijk houthandelaar; en ten andere, als verzorger en beschermer van hulp- en raadbehoevende stad- en landgenooten.

Tijdelijke middelen, hem ten deel gevallen, waren niet alleen eene bron van welvaart voor Dordrechts werklieden, die den scheepsbouw hanteren, en doorgaans ten getale van vijftig op zijn werf het brood verdienden, maar ook voor vele leveranciers, groot en klein.

Het werk des vaders werd door den zoon al meer en meer uitgebreid, zoo, dat het afloopen van een koopvaardijschip meestal dadelijk werd achtervolgd door het op stapel zetten van een ander, al ware het ook, dat daartoe geene bestelling was gedaan, alleen uit zorg voor het werkvolk, dat niet ledig mogt loopen. Immer was hij bedacht tot voortzetting en uitbreiding van zijn vak. Reeds in 1826 bouwde hij de stoomboot (destijds, in evenredigheid van kracht de snelst loopende) die de stoomvaart tusschen Dordrecht en Rotterdam opende, en tot den huidigen dag (1858) in de vaart is. Ook was hij, met de heeren G. Maarschalk en J. B. 't Hooft, zijne bloedverwanten, oprigter der eerste Oost-Indische reederij te Dordrecht.

Zoodis wij zeiden: zijn werk stond niet stil, evenmin zijn geest tot volmaking van dat werk. Zijne nagelaten verzameling van scheeps- en andere modellen en van scheepsteekeningen, zoowel bouwkundige als andere, getuigen van zijn onverflaauwden ijver in het verzamelen der bronnen, waardoor hij de volmaking in zijn vak zoo nabij wist te komen. Voegt men hierbij zijne betrachting van liefdadigheid, — ja wel in navolging van zijn geslacht, dat daarvoor bij Dordrechts armen in

zegenend aandenken blijft — maar ook uit eigen aandacht, zoo zal men beweeren, dat Jan Schouten te Dordrecht een beduidenden invloed had, ook dan, wanneer politieke gebeurtenissen den geest van den minderen stand tot verkeerdheden zouden hebben kunnen doen overhellen. Bij zulke gelegenheden wist Jan Schouten zijn werkvolk en velen, die des winters en in kommervolle tijden door hem en zijne familie werden beweldadigd, ten goede te leiden; ja, dienstbaar te maken tot handhaving van orde en wet, tot bescherming van have en goed, van bejaarden en kinderen. Immers, dat ondervond Dordrechts goede gemeente, ten jare 1813, 1830 en in verdere gewigtige en hagchelijke jaren. De redding des vaderlands, de herstelling van de dynastie van Oranje was zijn zucht, zijn verlangen en doel. Daartoe werden geene gevaren overwogen, geene opofferingen afgemeten.

Het was alzoo geen wonder, dat Jan Schouten, ten jare 1818, lid werd van Dordrechts stedelijk bestuur. Rondborstigheid en onafhankelijkheid, gepaard met veelzijdige kennis en vergevorderde ervarenheid en ondervinding, zoowel met betrekking tot de zaken in het algemeen als tot die, welke zijn vak in het afgetrokkene betroffen, maakten hem nuttig en noodzakelijk niet alleen voor de stad zijner geboorte, maar tegelijk voor ons vaderland. Vandaar, dat hij als blijk van vertrouwen en hoogschatting, tot lid der provinciale staten van Zuid-Holland werd benoemd en in die betrekking werkzaam was, nadat vroeger zijn verdienste was gehuldigd door den koning, die hem tot ridder van de orde van den Nederlandschen Leeuw had benoemd.

Was Schouten dikwijls van den vroegen morgen tot den laten avond werkzaam in zijn beroep en verdere betrekkingen, niettemin wist hij den tijd te vinden tot voldoening aan eenen lust, hem van der jeugd eigen, te weten, het hanteren van het speeltuig der dichters. Zijn bundel gedichten, bij I. Immerzeel Jz. uitgegeven, prijst zich door dichterlijk schoon, verheven gevoel en reinen kunstzin aan. Zijne opwekking ten strijd in April 1815 getuigt niet minder van zijne vaderlandsliefde, als van zijn krachtigen greep en welluidenden toon bij het bespelen der lier. Zijn lierzang op de overwinning te Algiers in 1816, bevat in stoute trekken het verhaal van deze groote gebeurtenis, gepaard met de herinnering: »wat Neêrlands waterhelden in vroegere eeuwen bestonden, en den wenk voor hunne naneven, om Neêrlandsch glorie ter zee bij vernieuwing aan den dag te leggen.''

Schouten muntte daarenboven uit als beoefenaar der letterkunde en geschiedenis. Hij had zich, door veeljarige studie, eene oudheidkennis eigen gemaakt, wier beoefening lang zoo meer tot zijne uitspanning behoorde, en gevoed werd door overvloed van middelen, om in het bezit te komen van klassieke schrijvers en zeldzame tractaten over de geschiedenis des vaderlands; van uiterst zeldzame biographiën, autographen, boekwerken en kronieken; van de uitgaven der oude Nederlandsche dichters, van historische teg en gedenkpenningen, plaatwerken, portretten, teekeningen, facsimilés, stamboomen, hekelschriften, spotprenten, anniversariën, en hetgeen verder tot de kennis der geschiedenis des vaderlands, tot de letterkunde in het algemeen, en de oudheidkennis in het bijzonder behoort.

Bij dit alles was Schouten een ijverig voorstander der Dordsche vereenigingen, tot verbroedering des menschdoms, tot nut en beschaving, tot beoefening van wetenschappen en schoone kunsten, tot welzijn van behoeftigen, en tevens een trouwe bezoeker der plaatsen aan inspanning en vermaak gewijd.

De vereeniging tot verbroedering des menschdoms, met andere woorden, de orde der vrijmetselaren, was zijn troetelkind. Daarom stichtte hij, ten jare 1814 te Dordrecht, met eenige zijner medebroeders de loge: la Flamboiante, een der bloeijendste en weldadigste in ons vaderland, welke loge, Schouten tot aan zijn dood als achtbaren meester huldigde, vereerde en vierde.

Het was in 1817, dat hij zijne bekende — in later tijd in verscheidene talen overgezette — Vrijmetselarij in drie zangen in het licht gaf: waarin hij de leer, het doel, de uitwerking en zijne verknochtheid aan deze wereldburgerlijke instelling ontwikkelde. Dat Jan Schouten als groot dignitaris in het groot Oosten van Nederland ten jare 1824 zitting nam, en in 1840 door zijn hoog eerwaarde, den groot-meester nationaal voor de symbolieke graden werd benoemd, was het gevolg van verdiensten, trouw, vastberadenheid, hulpvaardigheid, verdraagzaamheid en menschlievendheid, waardoor hij zich, levenslang en als lid der maatschappij, en als lid der orde onderscheidde. Hij overleed 28 April 1852 in den ouderdom van 85 jaren.

Hij gaf in het licht:

De vrijmetselarij, in drie zangen. 's Hage 1817. 8°.

Gedichten en gezangen, met muziekpl. Rott. 1819. 8°.

Dichtoffer aan zijne Majesteit den koning der Nederlanden, op deszelfs vijftigste verjaring. 's Hage 1822.

B. F. Tydeman, J. Kisselius en J. Schouten. *Hulde aan de nagedachtenis van Ewaldus Kist; toegewijd aan het Dordrechts genootschap: Diversa Sed Una.* Dordr. 1823. m. portr. 8°.

De eer der vrijmetselarij gehandhaafd; lierzang. 's Hage 1823.

Dichthulde aan hare Maj. de koningin der Nederlanden, op derzelver vijftigste verjaardag. 's Hage 1824. 8°.

Lijkzang op mijne moeder Maria Schouten, geboren Boel, overleden te Dordrecht den 30 Maart 1831.

Bij het graf van J. C. Schotel (Dordr. 1838) 8°.

Daarenboven zijn er vele zijner gedichten verspreid in den *Muzen-Almanak*, het *Jaarb. der Vrijmetselaars* en andere jaarboekjes. Zijne rijke bibliotheek is in 1858 te Amsterdam door C. Weddepohl verkocht. Hij is meermalen afgebeeld.

Part. berigt, Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

SCHOUTEN (Joost), directeur der O. I. comp. Hij resideerde te Siam 1624—1629 en stelde in 1636 het volgende verhaal op:

Beschrijvinge van de Regeeringe, Macht, Religie, Costuymen, Trafyquen, ende andere remarquable Saecken, der Coningrijcke Siam. Gestelt in den jaere 1636 *door Joost Schouten en een Verhael van de Reyse gedaen in de meeste deelen van de Oost-Indiën, door den Oppercoopman Hendrick Hagenaer, Uytgegeven in den jaere* 1634 *ende weder-gekeert A.* 1638. *Herdrukt in François Caron, Beschrijvinghe van het Machtigh Coninckrycke Japan.* Amsterd. 1648. 4°.

Afzonderlijk. Amst. 1651. 4°.

Zie Tiele, *Memoire sur les Voyages Neerlandais*, p. 255, 257, 260, 261, 270; *Naamreg. v. Abcoude*, bl. 36.

SCHOUTEN (Willem Cornelisz.), geboren te Hoorn, was kapitein gedurende een reis rondom de wereld onder het bestuur van Jacob le Maire. Ook nam hij deel aan de expeditie onder Wolffhart Harmansen naar de O. I. in 1601, 1602, 1603. Hij overleed in 1625 in de baai van Antongil op zijne terugreis naar het vaderland met Bontekoe.

Vondel bezong in een klinkdicht, niet vrij van valsch vernuft, den *Lof van Willem Cornelisz. Schouten, die eerst de Straet le Maire ontdeckte.*

Hij schreef:

Journal ofte beschrijving van de wonderlicke reyse, ghedaen door Willem Cornelisz. Schouten van Hoorn, in de jaren 1615, 1616 en 1617. *Hoe hij bezuyden de Strate van Magel-lanes een nieuwe Passagie tot in de groote Zuydzee ontdeckt, en voort den gheheelen Aerd-kloot omgheseylt heeft. Wat Eylanden, vreemde volcken en wonderlicke avontuere hem ontmoet zijn. 't Amsterdam by Willem Jansz. op 't Water in de Sonnewijzer* 1618. 4°. met pl. en kaart. Arnhem 1618. 4°. Amsterdam *voor Jan Jansz. Boekverkooper in de Paskaert.* 1618. 4°. Amsterdam 1619. 4°. 1624. 4°. 1632. 4°. Rotterd. 1637. 4°. Amst. 1644. 4°. 1648. 4°. Hoorn 1648. 4°. Dokkum 1649. 4°. 1651. 4°. Amst. 1655. 4°. Amst. 1661. 4°. 1663. 4°. 1664. 4°. Amst. (omstreeks) 1690. 4°. 1716. 4°. Z. j. *bij de weduwe van Gijsbert de Groot* 1766. 4°. enz.

In 't Fransch Amst. *Guillaume Janson* z. a. 4°. 9 *planches et cartes* (twee uitgaven in één jaar). Amst. 1619. 4°. *chez Jan Jansson* (twee uitgaven). Ibid. 1619. 4°. *chez Pierre du Keere.* In 't Latijn Amst. 1619. 4°. En in 't Duitsch Arnheim Anno 1618. 4°.

Zie Velius, *Chron. v. Hoorn*, bl. 522, 555; Abbing, *Aant. op Velius*, bl. 122, 123—126, 130, 131; Tiele, *Mém. sur les voyages Neerl.*, p. 40—54, 59, 60, 63, 204, 216; Bontekoe, *Journaal*, bl. 57, 73.

SCHOUTEN (Wouter), in 1638 te Haarlem geboren, legde zich op de heelkunst toe en werd na een streng examen te Amsterdam bevorderd tot heelmeester, en tot onder-chirurgijn aangesteld op een der schepen der O. I. compagnie. Later

bevorderd tot opper-chirurgijn, bleef hij zeven en een half jaar in dienst, en woonde in de Molukken, zoo ter zee als te land, vele ernstige gevechten bij. In zijn vaderland weer gekeerd (1665), vestigde hij zich in zijne geboorteplaats en schijnt toen zijne *Oost-Indische voyagien* opgesteld en uitgegeven te hebben, die met zóóveel graagte gelezen werden, dat in 1740 een derde druk te Amsterdam het licht zag. O. Z. van Haren getuigde van deze reisbeschrijving dat weinige reizen een aangenamer lektuur opleverden. Jaren lang hield hij te Haarlem een scheerwinkel, onderwees vele leerlingen, kreeg een uitgebreide praktijk en genoot de algemeene achting.

Sedert 1544 bestond te Haarlem een chirurgijns-gild, zamengesteld uit eèn deken, twee vinders, twee oud-vinders en eèn stads-doctor, die echter alleen over de theorie en niet over handwerk ondervroeg, want de heeren doctoren van het collegium verachtten de chirurgijns en waren hen weinig behulpzaam in de kunst. Toen Schouten tot het vinderschap gekozen was, zag hij hoe gebrekkig die proefnemers waren, en trachtte zulks te verbeteren door grondig onderwijs in de kunst en achtte het zijn pligt, als een proef een klein gedeelte zijner kunstoefening, gedurende zijn diensttijd onder het gedruisch der wapenen en later als heelmeester en praktizijn te Haarlem mede te deelen.

In 1694 heeft hij uitgegeven: *Het gewond hooft of korte verhandeling van de opperhooftwonden en bekkeneelsbreuken, en van de wonden des aangezigts en der hals*, herdrukt Rotterdam 1720.

Hij was zeer ingenomen met zijn vak stelde het verre boven de inwendige geneeskunst, die meermalen omtrent innerlijke kwalen onzeker, duister en twijfelachtig is, waardoor vele verdeeldheden van gevoelen plaats had. Als een rond en vrijmoedig zeeman bestreed hij de denkbeelden van Blankaart, Bontekoe, Overkamp en van der Sterre. Hij betreurde het, dat men de oude schrijvers verachtte en allerlei vreemde stellingen en leeringen in eene menigte van boeken trachtte smakelijk te maken.

Een ander geschrift door hem opgedragen aan zijn neef Ruysch bleef na zijn dood eenigen tijd berusten bij zijne weduwe en is in 1727 te Rotterdam gedrukt, getiteld:

Verhandeling van de tegennatuurlijke gezwellen, op reden en ondervinding door een vijftigjarige kunstoefening bevestigd.

Schouten beoefende ook de Nederduitsche poëzij, blijkens zijn gedicht in 1700 te Amsterdam in het licht gekomen en getiteld:

God verheerlijkt in zijne Heerlijkheid, Regtvaardigheid, Barmhartigheid en onuitsprekelijke liefde, tot troost der Heiligen en de bespiegeling van de goddelijke waarheid, digtkundig verklaard.

Hij overleed in 1704.

Zie Banga, *Gesch. d. Geneesk.*, bl. ; van Kampen, *Gesch. d. Ned. Letter. en Wetens*, D. II. bl. 77; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*, Kobus en de Rivecourt, Rabus, *Boekz. v. Europa* 1701, bl. 109 en volgg.; *Boekz. der Gel. Wereld* 1762*a* 472, 478; Arrenberg, *Naamr.*, bl. ; Muller, *Cat v. portr.*

SCHOUTEN (Petrus), R. C. priester te Oegstgeest (1782) vervolgens (1790) te Alkmaar, aldaar overleden 16 October 1805.

Hij schreef:

Het heilig verlangen naar den Messias. Amst. 1793. 8°.

Overgang van Frans Voorhout, uit de gemeenschap der gereformeerden tot die van de roomsch cath. kerk, door zijne openbaare belijdenis van derzelver leere, gedaan te Alkmaar, op Zondag den 10 Sept. 1797, *voorgesteld naar aanleiding der woorden*: Hand. IX : 21. Amst. 1797. gr. 8°.

De overgang van Frans Voorhout, uit de gemeenschap der gereformeerden tot die van de roomsch katholijke kerk verdedigd; ter beantwoording van een geschrift, genaamd: De overgang van Frans Voorhout enz. getoetst.

Alsmede. Een kort doch genoegzaam antwoord op een ander: De beschuldiging van den pastoor P. Schouten wederlegd, enz. Amst. en Alkm. 1799—1800. 4 st.

De ware godsdienst: nieuwe uitgaaf, door M. van Steenwijk, m. pl. en portr. Rotterd. 1828. 8°.

Beantwoording der vraag: welke bewijzen leveren natuur en rede op, voor het bestaan van de godsdienst? en welke bewijzen zijn er voor het bestaan eener onfeilbare kerk? Amsterd. 1802. 8°.

Godvruchtige bedenkingen over het onze vader. Amst. 1808. 8°.

Uitbreiding van het onderwijs der roomsch katholijke jeugd wegens het H. Sacrament. Rotterd. 12°.

Vredewensch aan de roomsch-catholijke gemeente te Oudam, den 10 October 1803, *bij gelegenheid der inwijding van het door dezelve verkregen kerkgebouw, naar aanleiding dezer woorden: Vrede zij dezen huize.* Matth. X : 21. gr. 8°. Amst. 1803.

Bijvoegsel tot den vredewensch, aan de roomsch cathol. gemeente te Oudam; ter verantwoording van het gezegde in dezen, wegens de herkomst van het door dezelve verkregen kerkgebouw; welk gezegde Ds. H. van Bork, pred. bij de hervormden te Wognum en Wadwai, in zijne redevoering, den 6 Novemb. l.l. of aan onkunde, of aan moedwilligheid heeft toegeschreven. Amst. 1804. Hierbij hoort *H. van Bork, toets der redenen van den eerw. heer P. Schouten, R. P. en pastoor te Alkmaar, door zijn E. bijgebragt in zijn bijvoegsel tot den vredewensch*, enz. Hoorn 1804.

Predicatie over de zorg der ouders voor het welzijn hunner kinderen, naar aanleiding van het gebed eener oversten der synagoge aan Jezus, voor de behoudenis van zijn twaalfjarig dochtertje, Matth. IX. vs. 18. Amst. 1804.

Zijne verh. *over het bestaan van God*, werd door 't Nut van 't Algem. bekroond. Ook gaf hij een kerkboek in 't licht dat zeer gezocht is.

Zijn portret bestaat.

Zie *Naaml. der Nederd. boeken uitgegev bij A. B. Saakes*; Muller, *Cat. v. portr. Part. Berigt.*

SCHOUTEN (H. J.), med. dr. te Amsterdam, schreef:

Verhandeling over de oorzaken, waarom drenkelingen, verstikten en verhangenen, dikwerf een prooi van den dood worden. Amst. 1822. gr. 8°.

Ernstige waarschuwing of nood- en hulpboekje voor allen welke in de liefde of door zelfbevlekking buitensporig zijn geweest, op nieuw verbeterd door H. J. Schouten. Amst. 1829.

Onderzoekingen aangaande den aard en de geneeswijze van den cholera-morbus of braakloop. Amst. 1832.

Pathologisch en physiek betoog, dat de Aziatische eene besmettelijke ziekte is. Amst. 1833. 8°.

Ontleed-, natuur- en ziektekundige onderzoeken, aangaande den aard en de geneeswijze van de cholera-morbus in het algemeen en van de Aziatische in het bijzonder.

Over de oorzaken, waarom de uitbarsting der toevallen bij sommige hoofdwonden, zoo lang vertraagd wordt, benevens de behandeling welke, zoowel ter voorkoming, als ter bestrijding dezer toevallen gevorderd wordt in N. Prijsverhand. v. h. Genoots. ter bevordering der Heelkunde te Amsterdam 1820. D. V. bl. 1.

Geschied- en ziektekundige bedenkingen en aanwijzingen omtrent de koepok-inënting (vaccinatie). Amst. 1836. 8°.

Brief aan Vitringa Coulon, aangaande deszelfs betoog over de noodzakelijkheid, om, tegenwoordig dadelijk gepaste en krachtdadige middelen te gebruiken, wanneer men door loop, gepaard met brakingen en buikpijn, wordt aangevallen, en men niet terstond geneeskundige hulp kan bekomen. Amst. 1832.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. ac Chir.* p. 319.

SCHOUTEN (M.).

Men heeft:

H. Bezoet en M. Schouten, waarneming van een zonderling ongemak aan het onderste gedeelte van den ruggegraat. Met afbeeld. in Verhandel. v. h. Bataafsch Genoots. van Proefonderv. Wijsbeg. 1775. D. II. bl. 92.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. Chir.* p. 32.

SCHOUW (W. J. ter), med. dr. schrijver van:

Diss. chir. capita theoriae et praxeos ulcusculorum artificialium sistens. Gron. 1810.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 319.

SCHOUWENBURG (Graaf Joost II van), heer van Ghemen, zoon van Graaf Joost werd omstreeks 1525 geboren.

Hij was aan verscheidene Nederlandsche geslachten vermaagschapt, en oom der echtgenoote van Hendrik van Brederode. Willem I noemt hem in zijn lastbrief tot 's konings stadhouder van Friesland van 15 Julij 1572 »onze vriendlijke lieve neve." Wij ontmoeten hem in 1568 als bevelhebber onder Willem I, ten tijde van den slag bij Heiligerlee. De prins zond hem derwaarts met een versterking van Hoogduitsche knechten en ruiterij. Vier jaar later werd hij door dezen tot stadhouder van Groningen en Friesland aangesteld. Hij nam zijn verblijf in Franeker op Sjaardema-

huis, en daar de benden, waarmede hij in Friesland was gekomen, uit alle volken waren zaamgeraapt, had zulks ten gevolge dat en de stad en ook zijn goede naam veel leden. Hij bragt daardoor teweeg, dat de burgers, na zijn vertrek, weder den koning toevielen en zich met diens stadhouder Robles verzoenden.

Toen Diederick van Bronckhorst en Batenburg, heer van Nedermurmpter, ook een gedeelte van het stadhouderschap op naam van Willem I uitoefende, gaf dit aanleiding tot twist tusschen beide stadhouders, die echter gelukkig door Duco Martena werd bijgelegd. Schouwenberg bleef stadhouder en Batenburg werd kolonel over eenige vaandels knechten, »Bitter en vernielend (schrijft Scheltema) was toen de kleine oorlog in Friesland; de ingezetenen leden evenveel van den vriend als van den vijand, vooral ook door de slechte betaling van allen. De graaf moest het Oldeklooster bij Bolsward prijs geven, om de naar geld roependen van den hals te schuiven." Schouwenburg stelde te Franeker, daar het hof te Leeuwarden nog de zijde des konings hield, een geregtshof in, doch nog in hetzelfde jaar vlood hij naar Duitschland, zooveel geld als hij kon medevoerende. Vele geschiedschrijvers roemen zijn gedrag in den vrijheidskamp, doch hij was eigenlijk, gelijk de schrijver van Andries Bourlette opmerkte, een zwakhoofd, die weinig goeds heeft gedaan.

Welk een man hij was, blijkt o. a. ook uit de volgende woorden, ontleend aan een brief van den prins van Oranje aan graaf Lodewijk: »Au reste les affaires se portent bien. Je vous envoye icy joincte la liste de mes gens de guerre oultre lesquels le comte Joos de Schouwnburg lequel desjà avoit prins son serment à l'évesque de Colongne pour le duc d'Alve, s'est tourné de mon costé, estant content de moy servir. J'espère encoire aujourd'huy traiter avec luy, pour laquelle affaire je l'ay mandé vers moy."

Hij huwde in 1562 Elizabeth van Pallant, zuster van Floris van Pallant, graaf van Culemborg. In het Culenborgsch archief berusten nog brieven van graaf Joost en freule Elizabeth aan Floris I (1565—1570). Hij overleed 1581.

Zie Hooft, Bor, van Meteren, Strada; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VI. bl. 274, 369, 401; te Water, *Verbond der Edelen*, D. III. bl. 490; Winsemius, *Hist.* I. 12. bl. 153; Schotel, *Floris I en II van Pallant*, bl. 16 (aant.); Groen van Prinsterer, *Archives* (1e série), T. II. p. 24, T. III. p. 171; Bilderdijk, *Gesch. d. Vaderl.*, D. VI bl. 135; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Bosscha, *Nederl. heldend. te land*, D. I. bl. 198; *Gids* 1844 n°. 3, bl. 131, n°. 4, bl. 187, n°. 5, bl. 230; Nieuwenhuis; Kok; Kobus en de Rivecourt.

SCHOUWENBURG ( ) was schrijver van

Sigismund Prince van Poolen of 't leven is een droom. Toonrelspel. Amst. 1647, 1654. Brussel 1668. Amst. 1705.

Zie v. Doornik, *Bibl. van Anonym. en Pseudon.*, bl. 427.

SCHOUWMAN (A.) schreef:

Waarneming eener buikswangerheid, in *N. Verhand. v. h. Genoots. ter bevord. d. Geneesk.* 1825. D. IV. st. I. bl. 178.

Waarneming eens achtergeblevene moederkoeks, vergezeld van eenen hevigen vloed, stuipen, werkeloosheid der baarmoeder enz. Ald. bl. 181.

Over de vasthechting der placenta op den mond van den uterus, welke een abortus ten gevolge had. Ald. bl. 180.

Waarneming eener geslotene schede, waardoor de verlossing belet werd. Ald. bl. 179.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* bl. 319.

SCHOUWMAN (F.).

Men heeft:

J. van Iperen en F. Schouwman, *Beschrijving van de Wou-Wouwen*, in *Verh. v. d. Maats. ter bevord. v. d. landbouw* 1780. D. II. bl. 383.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 161.

SCHOVEL (Simon), rentmeester van den Briel, den 18 Aug. 1573 te Schoten onthalsd. Op *Catal. C. van Alkemade* en *P. v. d. Schelling* n°. 92 der mss. in fol. (Amst. 1848) komt voor:

Attestatiën en informatiën van den hove van Holland in de zaak van Jonkh. Johan van Duvenvoorde, bailliu, dijkgraaf en rentm. gen. van den lande van Voorne in de overgave van Haarlem door de Spanjaarden gevangen, eerst op 't stadhuis, daarna op de hofstede van den burgemeester Nicolaas van der Laan, alwaar de graaf v. Bossu gelogeerd was, gelegd, tot Schoten gebragt, en eindelijk nevens de HH. Lancelot van Brederode, Rossigny en Simon Schovel, op den 18 Aug. 1573 voor den noen aldaar onthoofd en in een kuil begraven.

Van Meteren schrijft (*Nederl. Hist.* D. II. bl. 156) dat zulks den 20 van hooimaand geschiedde. »Den 20 van hooimaand werden Jonker Lancelot van Brederode, Rosony en den rentmeester van den Briel te Schoten onthalsd."

Zie *Chr. v. h. Hist. Genoots.*, D. V. bl. 133, 134.

SCHRADER (Egbertus), predikant te Tjamsweer (1734), Landsmeer (1738), leefde nog in 1777, en schreef:

De weg der geregtigheid en het midden van de paden des regts, waarop de Opperste Wijsheid doet wandelen, volgens Spreuk. VIII: 20. Amst. 1762. 8°.

Boekz. 1762*b*, bl. 546—567.

Vereischte hoedanigheden en verscheide deugden, die in eenen getrouwen dienaar des N. T. behoorden gevonden te worden, voorgesteld in drie Bevestigings-Predicatiën over I Tim. III: 1, 2, *Jer. XV:* 19; *I Petr. IV:* 10, 11, *en vele andere texten tot hetzelve einde uitgebreid, benevens de pligten der Gemeente omtrent hunne leeraren, zijnde dit het derde stuk van den weg der geregtigheid enz.* Amst. 1765. 8°.

Boekz. 1765*a* bl. 554—559.

Over den Catechismus. Amst. 1777. 5de dr.

Klaar en zaaklijk onderwijs in de gronden der Christelijke Religie. Amst. z. j. 3de dr. 8°.

Fundamentele waarheden. Amst. 8°.

Het Euangelie der Zaligheit en deszelfs troostrijke benamingen voorgesteld. Amst. 8°.

Zie Arrenberg, *Naaml.* bl. 400, 401; *Boekz. d. Gel. Wereld* 1788*b* bl. 369, 532.

SCHRADER (Johannes Henricus), geboren te Steinfurt, werd in 1719 predikant te Morra en Lioessens, in 1720 te Ternaard, in 1732 te Leeuwarden, waar hij overleed. Hij was vader van Johannes Schrader, (die volgt), Ernestus Wilhelmus Schrader, pred. te Marsum, vervolgens te Sneek, en Ludovicus Schrader, predikant te Idaard, IJsselstein en Vlissingen.

Hij schreef:

Lijkrede over Openb. XIV: 13, *ter gelegenheid van het afsterven van haare D. H. Maria Louise, Landgravin van Hessel-Cassel, Vorstin Douairiere van Oranje en Nassau enz. den 14 Junij 's daags na de plegtige lijkstatie van Hooggem. Vorstin in de Jacobijnerkerk uitgesproken.* Leeuw. 1765. 8°.

Boekz. 1765*b* bl. 76.

Zie Columba en Dreas, *Naaml. der predd. v. Dokkum*, bl. 143, 186; *Boekz. d. Gel. Wereld* 1725*a* bl. 493, 615.

SCHRADER (Johannes), zoon van den vorige, werd in 1722 te Ternaard geboren, begon zijne letteroefeningen te Leeuwarden en bezocht vervolgens de akademie te Franeker, met plan zich voor het leeraarambt voor te bereiden. Hij had hier de beroemde Hemsterhuis en Burman, later Valckenaer, ook Vriemoet, en, toen hij zijn godgeleerde studie aanving, vooral Venema tot leermeesters. Hij had vooral aanleg voor de kritiek, waarop hij zich zóó toelegde, dat hij op zijn 19 jaar reeds zijne schoone uitgaaf van Musaeus voor den druk gereed had. Den 4 Maart 1744 werd hij tot praelector in de welsprekendheid en geschiedenis aan die hoogeschool aangesteld, waarop in 1748 zijn benoeming tot gewoon hoogleeraar volgde. Hij aanvaardde den 1 Mei 1749 zijn ambt met een oratie: *de poëtis praecipue recentioribus qui Latine scripserunt.* Den 4 Februarij 1752 hield hij op last van curatoren een lijkrede op Willem IV in Latijnsche verzen. In 1764 werd hij Professor Poëseos.

Volgens getuigenis van Wijttenbach was Schrader een uitstekend oordeelkundige, die door voorbeeld, leer en uitgegeven schriften uitmuntte, waarvan zijne *Observationes* en *Emendationes* op Latijnsche dichters bewijzen zijn. Hij had het oogmerk ook het aardrijkskundig werk van Avienus uit te geven, doch werd daarin verhinderd door den dood. Hij had ook zijne menschelijke zwakheden. Na den dood van Oudendorp wenschte hij, gelijk Burman II, dezen te Leiden op te volgen, in welks nabijheid beide een buitengoed

hadden, en hij nam het zeer euvel, dat men aan Ruhnkenius boven hem de voorkeur gaf. Hij vormde voortreffelijke leerlingen en was een goed Latijnsch dichter. Hij overleed den 26 November 1783 in den ouderdom van 62 jaren.

Hij gaf in het licht:

Specimen septum Adnotationum philolog. ad dicta classica V. T. Franeq. 1740.

Musaei Grammatici de Herone et Leandro carmen, cum conjecturis ineditis P. Francii; Schraderique Var. Lect., Notis, et Animadversionum libro. Leov. 1742. 8°.

Epicedium Celsiss. et Ser. Araus. et Nassaviae Principi, Guil. Carolo Henrico Frisoni, auctoritate publica dictum d. IV Febr. 1752. Franeq. 1752. fol.

Epicedion Regiae Britanniarum Principi Annae, auctoritate publica dictum. Franeq. 1759. fol.

Carmen Natalicium filio Caroli Christiani Principis Nassovio Weilburgici et Carolinae in lucem edito 1760. 4°.

Epicedion Mariae Ludovicae, Hasso-Cassellanae Principi dictum. Franequerae 1765. fol.

Panegyricum carmen Arausionis et Nassaviae Principi Gulielmi V dictum. Ibidem 1766. fol.

Observationum liber. Franeq. 1761. 4°.

Specimen Observat., dissertationis Academicae causa propositum. Franeq. 1772. 4°.

Epistola critica ad Petrum Burmannum de variis Epigrammatibus Anthologiae Latinae. Tomo II Amsteld. 1775. 4°, praemissi.

Liber emendationum. Leov. 1776. 4°.

Carmina. Leov. 1786. 8°.

Zie Saxe, *Onom.* T. VII. p. 52, 53; *Anal.* 271; Aonii Olari, *monumenta triumphi etc.*; Pierson, *Verisimilia*, p. 7; Wassenberghii *Laud. funeb. J. Schraderi* in *Panegyr. dicta Franeq.* 1784. 4°.; Wijttenbacchii, *Elogium* in *Bibl. Crit.*, P. VIII. p. 142—144 en in *Opusc.*, T. I. p. 182, 183, 606; Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 856; *Nova Phil. Bibl.*, T. IV. P. I. p. 19—34; *Bibl. Hag.*, Cl. V. p. 649; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 224; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neerl.*, p. 519; *Elogium Tib. Hemsterhusii et Vita Ruhnkenii* (ed. Bergman), p. 130, 140, 197, 198, 206, 270; *Neue Gelehrte Europa*, Th. IX. S. 209; Hirsching, *Hist. Liter. Handbuch*, c. V. *Neue philol. Biblioth.*, B. IV. Th. I. S. 19—34; *Golling. Gel. Anz.* 1778, S. 343—351; Baur; Jöcher; L. Muller, *Geschichte der klass. Philologie in di Niederlanden*, S. 68; *Boekz. der Gel. Wereld* 1765 *a*, bl. 789, 1761 *a*, bl. 658; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV. (I) 35, A. IV. (I) 217, 218, 265; van Kampen, *Beknopte Geschied. der Nederl. lett.*, D. II. bl. 259, 260, D. III. bl. 168; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SCHRADER (Johanner), apotheker te Franeker, in de 2de helft der 18 eeuw, beoefende de Nederduitsche poëzij.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHRAGE (A.) schreef:

Verhandeling over de drenkelingen, met aanwijzing der gereedste, vaardigste, veiligste en zekerste redmiddelen. Amst. 1778. 8°.

Zie C. H. à Roy, *Cat. Bibl. med.* T. IV. p. 1978.

SCRADERIJN (Pouwels), een burger van Utrecht koos in de geschillen tusschen David van Bourgondië en Gijsbert van Brederode, de zijde des eerstgenoemde en werd diens volgens in 1456 voor zijn leven lang ter stad uitgebannen; terwijl daarbij tevens bepaald werd, dat hem nooit zou worden toegestaan, met eenen nieuwen bisschop weder in te komen, doch toen bisschop David in Augustus van dat jaar de overhand kreeg, werd hem weder vrijheid gegeven om weder in de stad te komen, mits behoorlijk eiroede doende.

Zie Burman, *Utrechts Jaarb.*, D. II. bl. 313, 332.

SCHRAMM (Volckaerd Adriaenzen), te Enkhuizen omstreeks 1620 geboren, hielp in 1656 de O. Ind. compagnie in het veroveren van Columbo op het eiland Ceylon, en onderscheidde zich als schout bij nacht in den eersten Engelschen oorlog. In 1665 volgde hij Court Sivertsz Adelaer als admiraal in dienst van den koning van Denemarken op. In den derden engelschen oorlog diende hij den lande als vice-admiraal van West-Friesland in 't noorder kwartier en ontving in een bloedigen zeeslag tegen de Engelschen een zware wond aan den regterarm, die hem dit jaar buiten dienst stelde. Beschuldigd door den schout bij nacht, Jan de Haen, dat hij zich in den zeeslag van 7 Junij 1672 niet wel van zijn pligt had gekweten, werd hij bij naauwkeurig onderzoek door den krijgsraad, waar de Ruiter voorzat, vrijgesproken. Hij was een man wiens moed en beleid bij vele gelegenheden proefondervindelijk bleek.

Hij sneuvelde in den slag op Schooneveld 1673. Zijn lijk werd met dat van den ook gesneuvelden schout bij nacht met groote plegtigheid te Enkhuizen begraven, maar geen praalgraf voor hem opgerigt.

Zijn afbeelding vindt men door J. Veenhuysen in folio in Brandts *Enkhuizen.*

Zie Brandt, *Beschijv. v. Enkhuizen* D. II. bl. 54. *Vervolg*, bl. 359; *Leven v. de Ruiter*, bl. 378, 739, 756, 804; de Jonge, *Gesch. v. Ned. zeew.*, D. II*b* bl. 104, D. III*a* bl. 124, 248; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SCHRANT (Johannes Matthias) werd den 24 Maart 1783 te Amsterdam geboren, oefende zich aldaar onder het rectoraat van H. Hana aan het gymnasium in de oude talen. Na het houden eener oratie *in laudem Apostoli Pauli* 10 September 1801, verliet hij het gymnasium, werd medeburger van het athenaeum, en hoorde aldaar de lessen van D. J. van Lennep over de Grieksche en Latijnsche taal en letterkunde, van J. H. van Swinden over de redeneer-, natuur- en boven-natuurkunde, van den lector H. de Hartog over de wis- en meetkunde, terwijl hij zich, onder de leiding van den praeceptor Bakker, in de kennis van het Hebreeuwsch oefende. Aldus voorbereid, werd hij tot zijne bestemming opgeleid aan het seminarium van Roomsch-Catholijke geestelijken te Warmond, waar hij, gedurende ruim drie jaren het onderwijs genoot van de hoogleeraren J. H. Lexius, J. van Banning en J. M. Ghedeville.

In 1806 tot priester gewijd, werd hij als kapellaan toegevoegd aan de kerk, genaamd *de Pool*, onder den pastoor Beukman. In 1811 werd hij aangesteld tot pastoor te Bovenkarspel bij Enkhuizen. Na zes jarigen kerkdienst, werd hem van wege de hooge regering de leerstoel van vaderlandsche taal- en letterkunde aan de hoogeschool te Gend aangeboden. Hij aanvaardde deze betrekking den 3 Januarij 1818 met eene *rede over het aanbevelingswaardige der Nederlandsche taal, zoo om haar zelve, als om hare voortbrengselen.* Tusschen 1820 en 1821 bekleedde hij, op zijn beurt het rectoraat, en sprak, bij zijn aftreden, op den 4 October des laatstgenoemden jaars, een oratie *de patrii sermonis studio juris consultis quam maxime commendando*, Gend 1821, die in het Ned. vertaald en uitgegeven (Gend 1821): ook later in zijne *Redevoeringen en Verhandelingen* (D. I. bl. 69—92) opgenomen.

Behalve het akademisch onderwijs, zag hij zich sedert 1824 bovendien belast met het lidmaatschap en secretariaat van de provinciale commissie tot regeling van het lager onderwijs in Oost-Vlaanderen.

Na twaalf jaren het professoraat bekleed te hebben dreef de Belgische opstand hem in 1830 van daar.

Na een halfjarig verblijf te 's Hage, werd hij met zijne drie Gentsche ambtgenooten Mahne, van Breda en Thorbecke toegevoegd aan de Leidsche Hoogeschool, waar hij op den 3den Junij 1831 zijn aanstaanden werkkring aanvaardde met eene openbare les *over de hulpmiddelen tot welsprekendheid bij de Oude en Nieuwe Volkeren* (*Redev. en Verh.* Dl. II bl. 1—32).

Gedurende het Akademie-jaar 1843—1844 bekleedde hij de waardigheid van rector magnificus, die hij nederlegde met eene *Oratio de Arminio Cheruscorum et de Claudio Civili, Batavorum ducibus inter se comparatis* L. B. 1844, vrij vert. in zijne *Redev. en Verh.* D. II bl. 205—250. Nadat de hoogleeraar M. Siegenbeek zijn emeritaat verkregen had, volgde Schrant hem als gewoon hoogleeraar op, en bleef dien leerstoel bekleeden tot in Maart 1853, toen ook hij emeritus werd verklaard, en den 13 Maart 1866 op zijn buitenverblijf Vreêwijk, nabij Leiden, overleed.

Schrant was als godgeleerde even verdraagzaam als geleerd, waarvan zijn *Leven van Jezus*, zijne bewerking van het guldenboekske van Thomas à Kempus *over de navolging van J. C.* en zijne *Verhandelingen over den Bijbel*, Rotterd. 1823, die hem ook als een te gelijk krachtig en gematigd handhaver en verdediger van de leer zijner kerk doen kennen, en vele andere werken getuigen. Ook hield hij zich tot zijne laatste levensjaren onledig met eene nieuwe vertaling van het N. T. Zijn *Leven van Jezus*, hevig aangevallen, maar krachtig verdedigd, werd ook door Protestanten met stichting gelezen. Als beoefenaar der Nederl. geschiedenis, taal- en letterkunde verwierf hij grooten roem. Vele en verschillend zijn de proeven

daarvan gegeven. Zijne Lofredenen op Godfried van Bouillon, op Alfred de Groote, het oproer te Antiochie, zijne vergelijking van Herman en Claudius Civilis, en bovenal zijne doorwrochte bewerking van Tacitus Germania hebben een blijvende waarde. Hij was doctor in de letteren, ridder van de Nederlandsche Leeuw, en lid van de meeste Noord- en Zuid-Nederlandsche letterkundige genootschappen, waarbij hij redevoeringen hield, die gedeeltelijk zijn overgenomen in de beide bundels zijner *Redevoeringen en Verhandelingen*.

Op zijn tachtigste feestdag, den 24 Maart 1863, vereerde Schrant aan zijne naaste betrekkingen en vertrouwde vrienden een in brons en zilver en een verguld zilveren gedenkpenning, met zijn welgelijkend borstbeeld op de voorzijde en opschrift op de keerzijde: *Propinquis et amicis octogenarius.* Hij is meermalen afgebeeld.

Hij gaf in het licht:

Reis naar Frankrijk, door zijne Heiligheid Pius VII, bij gelegenheid van de plegtige zitting en krooning hunner keizerlijke Majesteiten. Uit het Fransch vrij vertaald, en met Aanteekeningen vermeerderd. Amst. 1807.

Leven van Jesus, een geschenk voor de jeugd. Amst. 1808 m. pl. en een kaartje van 't H. Land. 3de verb. dr. 1824.

Gebed des Heeren voor kinderen in hunne taal en naar hunne bevatting. Amst. 1809. 3de verb. dr.

Verkort Lees- en Gebedenboek voor katholijke Christenen. Amst. 1810. 2de dr. onder den titel van *Klein Gebedenboek* enz. Zalt-Bommel 1825.

De Navolging van Jesus Christus in vier boeken, uit het Latijn op nieuw vertaald, met inleidingen, aanteekeningen en gebeden vermeerderd. Amst. 1811.

De gelukkige verlossing van zijne Heiligheid Pius VII, godsdienstig gevierd in eene Leerrede, uitgesproken binnen 's Gravenhage, den 19den van Zomermaand 1814. 's Gravenh. 1814. *De waardige herder geschetst, naar aanleiding van Coloss. IV:* 12, 13. *Leerrede* enz. Amst. 1816.

Uitgelezene Gedachten, bijeenverzameld uit het werk, de Navolging van J. C. Amst. 1814.

Gezondheidslessen en regelen voor den kinderlijken leeftijd. Leid. 1816. Ook in het Fr. vert., door de Maats. tot Nut van 't Algem. met goud bekroond.

Fénélons Gesprekken over de welsprekendheid in het algemeen, en over die van den kansel in het bijzonder; gevolgd van een uittreksel uit deszelfs brief aan de Fransche Hoogeschool tot hetzelfde onderwerp betrekkelijk. Uit het Fr. met Aanteekeningen. Amst. en Zalt-Bommel 1817, 2de dr. (*op nieuw overzien en verbeterd*). Zalt Bommel 1829.

Aan de bewoners van Zuidelijk Frankrijk (in het Fr.) 's Hage 1816.

Redev. over het aanbevelingswaardige der Nederl. Taal enz. Gend 1818. Ook in zijne *Redevoer. en Verhand.* Dl. I bl. 1—41.

Hulde aan J. H. Hellebaut, in zijne *Redev. en Verhand.* Dl. I bl. 153—177.

Ontdekking van het Graf van den Graaf van Egmond, uit het Fr. Gend 1819.

Hartelijke uitboezemingen tot Jezus Christus. Gend 1819. 2de dr. Zalt-Bommel 1827.

Devotions envers Jesus Christ. Gand 1819.

Zedekundige schoonheden, getrokken uit het Boek: de navolging van J. C. Gend, 1818 2de dr. Zalt-Bommel, 1827.

Reflexions d'Irs. Cathn. Gand 1821.

Kort overzicht van de Geschiedenis der Nederlanden, Gend 1823 een en *andermaal herdrukt* en in het Fr. vert.

Sailers Overdenkingen over het lijden en sterven van Jezus Christus, zijne opstanding, hemelvaart en het pinksterfeest. Zalt-Bommel 1825.

Bijzonderheden uit het Leven van Jezus. Schoolboek. Zalt-Bommel 1825. 2de dr. 1837.

Beknopte natuur- en staatk. beschrijving der Nederlanden. Gend 1826.

Beautés morales, tirées du Livre de l'Imitation. Zalt-Bommel 1827.

Bloemkorfje voor jonge lieden. Gend 1828.

Hierbij behoort: *Aanmerkingen op het werkje* enz. naamloos schotschrift, waar tegen Schrant schreef: *Het Leven van Jezus verdedigd tegen de zoogenaamde aanmerkingen eenes naamloozen schotschrijvers.* Amst. 1809. — *Antwoord van den schrijver der Aanmerk. op de verdediging v. d. Heer J. M. S.* waarop van de zijde van S. volgde: *Een woordje op zijnen tijd van J. H. Lenius aan den schrijver der Aanmerkingen op het werkje: Het leven* enz. *Antwoord van J. M. S. aan den schrijver v. d. Aanmerkk. op het Leven van J. C. geplaatst in den Courier de la Flandre* N°. 80 en 88. Gend 1825 2 stukjes.

Lofrede op Godfried van Bouillon met Aanteekeningen, Bijlagen en Platen. Gend 1826. gr. 8°. Ook als prachtwerk in fol., herdr. met beknopte aanwijzing der bronnen in *Redev. en Verh.* 1829. bl. 179—223.

Het oproer te Antiochie en deszelfs afloop, of het vermogen van de Godsdienst. Gend 1829, ook in *Redev. en Verh.* D. II bl. 173—204.

Verhandeling op het niet achten der moederlijke taal in de Nederlanden, door een Brusselsch advocaat (Verloo). In 1829 te Gent door S. op nieuw met een kort voorberigt en enkele aanteekeningen uitgegeven. Het oorspronkelijke verscheen in 1788.

De Gramschap, in drie boeken, een Latijnsch en Vlaamsch Lierdicht door Livinus de Meijer, op nieuw uitgegeven met Aanteekeningen. Gend 1827.

Proeven van Nederlandsche Dichtkunde en van Nederl. Prozastijl. Gend 1827—1829. 2 dn.

Redevoeringen en Verhandelingen 2 d. Gend 1829. Leiden 1845.

Uitgelezene Dichtstukken van Justus de Harduyn (op nieuw uitgegeven) met Aanteekeningen. Zalt-Bommel 1830.

De opstand en afval der Belgen, getoetst aan den geest des Christendoms door een R. C. Priester. Leiden 1831.

Redevoering over den waren volksroem. Leiden 1834.

Brief van Prof. J. M. Schrant, betrekkelijk de Recensie voorkomende in den Recensent ook der Recensenten Dl. XXVII, 's Gravenh. 1835.

Bloemlezing uit de Christel. Oudheid. Leiden 1836. (alleen D. I, St. I).

Joannes de Boetgezant, door J. van den Vondel; met Aanteekeningen enz. Leyden 1840.

Over de voordragt des Redenaars of over de uitspraak en het gebaar naar het Fr. met Aanteekeningen. Leiden 1845. Oorspronkelijk *Traité de l'Action de l'orateur ou de la Prononciation et du geste*, toegeschreven aan Michel le Faucheur Paris 1657, meermalen hier te land herdrukt, en te zamen met een stukje uit het Latijn van Francius, vert. door S. van Zanten. Amst. 1741.

Zedespiegel. Zalt-Bommel 1841.

Le Livre des Rois et des Grands, extrait de Massillon. Leiden 1841.

Le Livre d'Or, extrait du Livre de l'Imitation. Leide 1842.

Regelen betrekkelijk de Voordragt des Redenaars Leiden 1845.

Keur van Paarlen, verzameld bij J. van den Vondel, met ophelderingen. Leiden 1846.

Uittreksels uit Hoofts Nederlandsche Historien. Leiden 1846.

Geschiedenis des Vaderlands voor de scholen. Dordr. 1848.

Kanselredenen over de Gelijkenis van den Verloren Zoon. Leid. 1849.

Hoofdregelen betreffende stijl en welsprekendheid. Leiden 1849. 2de dr. 1856.

De Kimbren en hunne lotgevallen. Leiden 1850.

Oud-Nederlandsch Rijm en Onrijm. Leiden 1851.

De waarheid van het Christendom, betoogd uit de bekeering van den Apostel Paulus, door George Lord Lykleton, Lid van het Britsche Parlement, op nieuw uitgegeven. Leiden 1852. S. volgde de nederd. vert. van P. A. Verwer. Amst. 1750.

J. van Vondels Gijsbrecht van Aemstel, treurspel; met Aanteekeningen. Leiden 1851.

J. van Vondel's Lucifer, treurspel; met Aanteekeningen enz. Dordr. 1856.

Caji Cornelii Taciti Germania. Leid. 1855, met beeldtenis van Tacitus en Kaartje van Oud Germanie.

Athanasia, of de gronden van mijn geloof aan eene voortduring na dit leven. Leiden 1857.

Bloemlezing uit de Schriften des Nieuwen Verbonds. Leiden 1865.

Zie *Levensberigt van J. M. S.*, door J. T. Bergman, in *Handel. der Maats. v. Ned. Letterk.* 1866; Dez., in *Handel.* enz. 1869; ook gaf Dr. Wap een *Levensberigt van J. M. Schrant*; Muller, *Cat. v. portr.*

SCHRANT (Joannes Matthias), neef van den vorige, zoon van Nicolaas Schrant en Maria Everard te

's Hage, waar zijn vader solliciteur was, den 13 Januarij 1823 geboren. Na van zijn twaalfde tot zijn vijftiende jaar de Latijnsche school aldaar doorloopen te hebben, vertrokken zijne ouders naar de O. Indiën, doch bleef Schrant bij zijn oom te Leiden, waar de hoogleeraar W. L. Mahne, bij privaat les het onderwijs in de oude talen met hem voortzette, totdat hij den 9 Mei 1840 als student aan de Leidsche Hoogeschool werd ingeschreven, met plan zich aan de geneeskunde te wijden. In September of October 1844 werd hij door de medische faculteit *magna cum laude* tot candidaat bevorderd, legde in Mei 1846 zijn doctoraal examen af, en werd den 17 November daaraanvolgenden tot Medicinae doctor bevorderd, na verdediging eener *Dissertatio, continens Specimen Physiologiae pathologicae de Mechanismo congestionis et de inflammationis notione* (L. B. 1846). Op zijne promotie in de medische wetenschap volgde den 28sten Junij 1847 die in de obstretrie, en den 19den Julij 1848, die in de chirurgie, beide als naar gewoonte op theses.

Onmiddelijk na zijne promotie begaf zich Schrant, ter verdere aanleering en uitoefening van de praktijk naar het buiten-gasthuis te Amsterdam, als eerste adsistent geneeskundige, waarbij hij, na ook in de verlos- en heelkunde het doctoraat bekomen te hebben, op den 6 Dec. 1848 uit een door HH. regenten voorgedragen drietal door den raad der stad met algemeene stemmen tot tweeden geneesheer aangesteld werd. Hij beoefende er, behalve de gewone praktijk, vooral de pathologische anatomie, auscultatie, histologie, en nam deel in de drie eerste jaren aan de psychiatrische praktijk over 189 krankzinnigen onder de leiding van Prof. Voorhelm Schneevoogt. Te midden zijner dagelijksche bezigheden nam Schrant ijverig deel aan onderscheidene wetenschappelijke ondernemingen en inrigtingen, en was in 1848 medeoprigter van de Amsterdamsche afdeeling der Nederl. maats. ter bevordering der geneeskunde, en nam deel aan het bestuur der vereeniging. In 1850 rigtte hij met Dr. Tilanus de vereeniging voor pathologische anatomie op. Hij was gedurende drie achtereenvolgende jaren voorzitter van dat genootschap. Van zijne talrijke op de veertiendaagsche vergaderingen gehoudene voordragten bevinden zich de verslagen in het *Nederlandsche Weekblad voor geneeskunde*. In 1852 was hij secretaris van het genootschap tot bevordering van genees- en heelkunde te Amsterdam, en arbeidde aan de reorganisatie van dit genootschap, welke door zijne vereeniging met dat der pathologische anatomie tot stand kwam.

Na zes jaren aan het Amsterdamsche buiten-gasthuis verbonden te zijn, maakte Schrant zich in 1853 uit die betrekking los, en vestigde zich als gewoon doctor te Leiden, en mogt zich binnen zeer korten tijd in een uitgebreide praktijk verheugen. Van 1857 tot 1862 gaf hij, op uitnoodiging van den hoogleeraar Pruys van der Hoeven, aan het academisch ziekenhuis aldaar collegie over de physische diagnostiek aan het ziekbed, en in het laatstgemelde jaar werd hij in diens plaats tot hoogleeraar in de medische faculteit aan de hoogeschool benoemd.

Den 17 October hield hij zijne intree-rede *Over de empirische ontwikkeling van het ziekte begrip*, doch reeds den 18 Maart 1864 overleed hij. Hij werd plegtig teraardebesteld en op zijn graf door zijn bijzondere vrienden een gedenkteeken opgerigt, dat den 27 Oct. v. d. j. plegtig door Dr. C. ter Laag, geneesheer te Leiden werd ingewijd.

Schrant was lid van vele genees- en letterkundige genootschappen o. a. ook van de maats. v. Ned. Letterk.

Hij huwde den 1 Julij 1856 Joanna Helene Francisca Gabrielle van der Monde, die hem twee kinderen, beide zoontjes, schonk.

Hij schreef:

Het Mikroskoop in de praktische geneeskunde (in den vorm eener beoordeeling van P. Harting, *Het Mikroskoop enz. Handboek voor Natuur- en Geneeskundigen*, Utrecht 1848 2 dr.) In Gids voor 1849 D. I bl. 504—517.

Iets over de vrijwillige genezing van den kanker met pl. in *Nederl. Lancet* 1849, bl. 225—248.

Drie waarnemingen van Darmbeknelling.

Proeven gedaan met de Syringine, een nieuw koortsmiddel.

Aankondigingen van de Geschriften van W. Berlin, F. W. Beneke, J. L. Dusseau en G. Gluge in *Geneesk. Courant* 1850. N°. 12, 27, 44, 49.

Aetiologie en semiotiek van den versterkten tweeden toon der Arteria pulmonalis in *Bijblad*, bl. 17—24.

Ontleedkundige studiën over de aderlijke Bloedvaten in den gezonden toestand, m. pl. in *Tijds. d. Maats. tot bevordering der Geneeskunst.* D. I. Afl. 2 bl. 125—162.

Beschouwingen over de onderkenning en de pathologie der acute Tuberculosis. Ald. bl. 339—367.

Over den oorsprong van het Colloïd, beschouwd in verband met dien van het slijm en van de Synovia. Ald. D. III bl. 3—45 (in het Hgd. vert. door Weber, in het *Arch. f. physiol. Heilk. XI*).

De Colloïd metamorphose der cel. Ald. bl. 253—256.

Over Anaemie en Hydrops door verminderd eiwitgehalte van het bloed, in *Nederl. Weekblad voor Geneesk.* 1851. bl. 16.

Lijkverstijving. bl. 77.

Iets over Sarcoma. bl. 150.

Spiervezelen van het Darmkanaal. bl. 151, 235.

Gezwellen binnen het Strottenhoofd. bl. 256 en v.

Waarnemingen over Diabetes millitus enz. bl. 279—283.

Waarde der verschillende geneesmiddelen tegen den kanker. bl. 323.

Is de kanker bij sommige dieren eene gemakkelijk te genezen ziekte. bl. 395.

Roode kristallen in het bloed. bl. 405, 406.

Over de vorming van het Bindweefsel. 3 St. 464, 465; 487, 488; 511—513.

Spoelwormen als oorzaak van den dood der verstikking. Ald. 1852 bl. 6, 7.

Arcus senilis of Gerontoxon. bl. 107, 108.

Arveolaire gelei- of colloïd-gezwellen, Colloïd-kanker. bl. 146—148.

Haren-, tanden en huidbevattende kysten. bl. 116, 117.

De uitsluiting tusschen Tuberculosis en Emphysema. bl. 121—125.

Bijdrage tot de Statistiek der kankers. bl. 191, 192, 275, 410.

Oorsprong der bloedligchaampjes bij den mensch. bl. 254, 255.

Bijdrage tot de kennis van de oorzaken en van de gevolgen van hardnekkige stoelverstopping. bl. 425—429.

Oorzaken van de Amblyopie en Amaurosis. bl. 522—524.

Over het involutie-proces van den Akephalokystenzak 1853. bl. 99—103.

De Colloïdgroep. bl. 424, 425, 434—437.

Waarneming van een aangeboren en Middelrifsbreuk bij een vijftienjarigen jongen. bl. 113—117, 123—128.

Pneumathaemie. bl. 264—266.

Welk begrip moet men aan het woord Tuberkel hechten. bl. 465—470, 497—503, 509—513.

Het vraagstuk van den kanker vóór de Académie de Médicine te Parijs 1855. bl. 111—115, 121—125, 131—135, 141—145. Aankondigingen en Recensien.

Beschouwingen over de Colloïdgroep in *Ned. Tijds. voor Geneesk.* 1857. bl. 81—87.

Cellen met verdikte wanden in het dierlijk ligchaam. bl. 347.

Stippelkanalen in de ulvliesjes. bl. 348.

Over kraakbeencellen. bl. 348.

De groei van den kanker teruggebragt tot eene woelderige ontwikkeling der Bindweefsel-ligchaampjes. bl. 661. en v.

Elastieke Vezels. bl. 672.

Stippelkanalen in dierlijke cellen. bl. 672.

Eenige opmerkingen aangaande het Tympanitische geluid. 1858. bl. 500—502, 661, 564.

Over Auenbruggers en Cersons Percussie-stellingen 1860. bl. 132—134.

Over de volheid van het geluid. bl. 529—533.

De Gehoormeter of Acuometer. 1861. bl. 508.

Over de helderheid van het Geluid in verband beschouwd met het Tympanitische. bl. 657—661.

De Consonanceleer van Skoda besproken, 1862. bl. 481—488.

Over ziektebegrip, Diagnostiek en Terminologie, 1863. bl. 293—298.

(Tegen een paar opstellen van dr. C. Gobée en dr. P. L. de Boer, ald. bl. 161—165, 209—211).

Nog iets over het begrip van leven en van ziekte. bl. 529—534. (Insgelijks tegen Prof. W. Koster en dr. de Boer, ald. bl. 337—340 en 378—380. Eerstgenoemde rigtte daarop nog *Een laatst woord aan Prof. Schrant* ald. bl. 630, 631, waarop deze niet heeft geantwoord).

Zie *Leven van Schrant, door* dr. J. T. Bergman in *Levensberigten der Afgestorv. medeleden der Maats. v. Ned. Letterk.* 1864.

SCHRASSERT (Johan), beroemd regtsgeleerde, werd te Arnhem geboren en liet zich den 7 September 1702 als student te Harderwijk inschrijven. Bijna vier jaar (5 Aug. 1706) later verdedigde hij zijne belangrijke verhandeling *de rebus, natura, facto et tempore nullius*, waarop hij doctor in de regten werd. Hij vestigde zich te Harderwijk, en bleef vele jaren raad en secretaris dier stad.

Hij gaf in het licht:

Commentatio ad Reformationem Velaviae. Harderov. 1727. 4°.

Zie *Boekz. d. Gel.*, 1727 *a.* bl. 539.

Harderricum antiquum ofte Beschrijving van Harderwijk. Harderwijk, 1730. 4°. 1732. 2 d. 4°.

Codex Gelro-Zutphanicus of Handboek nevens de stukken en Documenten, behorende tot den Codex Gelro-Zutphanicus. Harderwijk 1740. 3 d. 4°.

Gereformeerde willekeuren en stadsrechten van Harderwijk. Harderw. 1754. 4°.

Kortbondig ondersoek en berigt dienende tot een regtelijk bewijs, dat de hedendaagsche samenkomsten ende oeffeningen van de zoogenaamde feynen, ongeoorlooft zijn. Harderwijk 8°. 3de druk. Amst. 1741. 8°.

Zie Bouman, *Gesch. d. Gel. d. Hooges.*, D. II. bl. 195; J. J. van Hasselt, *Praef. Dissert. Jurid. de muliere praegnante mortua*, p. 112; Sandbrink, *de advocat. juribus ac doctrina*, p. 90, 98, 124; Kobus en de Rivecourt; Abcoude, *Naamr.*, bl. 326, *Aanh.*, bl. 261; mr. Bodel Nijenhuis, *Topogr. lijst*, bl. 73.

SCHRASSERT (Johannes), dichter uit het midden der 18 eeuw. Hij gaf in 1751 bij gelegenheid van het overlijden van W. K. H. Friso een *Weergalm op Neêrlands vreugdebedrijven* in het licht.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHRASSERT (R.) dichter uit de 18 eeuw, ven wien men een vers vindt achter de Gedichten van *Henrica van Koolwerf.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHRAVER (Andries) werd den 27 Februarij 1754 te Brouwershaven uit burgerlieden geboren. Reeds vroeg verloor hij zijne moeder, en toen zijn vader een tweede huwelijk aanging, vond hij in diens vrouw geene moeder terug, en hierdoor zou zijne opvoeding geheel verwaarloosd zijn geworden, indien de toenmalige onderwijzer van Zonnemaire (werwaarts zijne ouders verhuisd waren), Barend Hokke, die in den jongen leergierigheid en vlugheid bespeurde, hem zich zijner niet had aangetrokken, en hem om niet onderwijs had gegeven, waartoe zijne ouders onvermogend of ongezind waren. Met weerzin volbragt hij den geheel werktuigelijken en onzelfstandigen arbeid, die zijn ouders van hem vorderden, en de harde behandeling zijner stiefmoeder moede, besloot hij, op tienjarigen leeftijd het ouderlijke huis te verlaten, en te beproeven zich zelven door de wereld te helpen. De weggeloopen knaap, na door bekenden, bij wie hij zijnen dienst aanbood, afgewezen te zijn, dwaalde eindelijk na Zierikzee af, en werd kajuitsjongen bij kapitein Nicolaas Lette, die hem in de stuurmanskunst onderwees. Weinige maanden later werd hij, op aanbeveling van den kapitein van den vice-admiraal van Kinsbergen door dezen als kadet bij de Russische marine geplaatst. In deze betrekking woonde hij, den 7 Julij 1770, den beroemden zeeslag der Russen onder Orloff tegen de Turken bij Tschesmé bij, waarbij de vloot der laatsten geheel vernield werd. Na zijne demissie genomen te hebben, vervoegde hij zich wederom bij zijnen ouden kapitein, met wien hij als stuurmans-leerling en stuurman verscheidene reizen naar de Levant, en eene naar Archangel deed, waarop hij vele opmerking maakte, die hem naderhand te stade kwamen. Een schipbreuk op de Engelsche kust en een breuk van zijn borstbeen noodzaakten hem zich bij iets anders te bepalen. Hij ging in dienst bij een metselaar te Zierikzee, Cornelis Lookman genaamd, die als aannemer van groote werken en wegens wetenschappelijke kennis van zijn vak, de geschikte man scheen om hem, die reeds meer dan gewone theorie van rekenen en mathesis in zijne beide vorige betrekkingen opgedaan had, op te leiden. Weldra werd hij bekwaam geacht om baas te zijn, en, volgens de toenmalige gewoonte, met de betrekking van metselaar te Oosterland in 1776, op twee en twintig jarigen leeftijd, begiftigd. Hier sloot hij zich aan den landbouwer Huibregtse van der Stolpe, die zich dermate in het rekenen had geoefend, dat hij zelfs vraagstukken, door genootschappen opgegeven, oploste, en legde zich vervolgens, geheel uit liefhebberij, toe op de kennis en constructie van sluizen en op de uitwateringen, tot dat hij, op verzoek der ingelanden van vrije polders, in deze werkzaam werd. Dat hij hiertoe de vereischte kunde bezat, bleek, toen er, niet verre van de plaats zijner woning, een groot werk werd gemaakt, in hetwelk, door hem met naauwkeurigheid opgenomen, vele gebreken ontdekt werden, die hij ontwikkelde en voor zich zelve op het papier stelde. Dit gaf hem ook aanleiding om te denken over de schadelijke uitwerkselen van zoogenaamde schermhoofden in het kanaal *Zijpe*, welke denkbeelden hij mede in schrift ontwikkelde en aan anderen mededeelde. Dit een en ander kwam in handen van den heer F. Ermerins, die de overtuiging kreeg, dat de metselaar van Oosterland een man van buitengewone kundigheden was, die verdiende in hoogere betrekking geplaatst te worden. Op aanbeveling van dezen, werd hij, op voordragt van 's lands architect Kayser, in 1788, door het collegie ter admiraliteit van Middelburg, tot opzigter over de admiraliteitsgebouwen aan de Zijpe benoemd.

In 1795, ten tijde der Bataafsche Republiek, werd hij representant van Zeeland, het volgende jaar adjunct-commies bij de zeewerken te Schouwen, waarvoor hij zijne betrekking als metselaar van Oosterland varen liet. Onder deze en andere titels, als van inspecteur en commissaris inspecteur bij den Zeeuwschen waterstaat, bewees hij het land zijne goede diensten. Twee verhandelingen bij 't Zeeuwsch genootschap der wetenschappen, de eene ten jare 1799, de andere in 1804 bekroond, getuigen van zijne werkzaamheid en kennis.

Toen onder koning Lodewijk in 1807 de waterstaat weer tot een geheel vereenigd werd, onder den titel van 's Rijks waterstaat, fungeerde Schraver daarbij als inspecteur. Veel had hij, in die betrekking, te kampen met de directie, door welke hij zich telkens in de uitvoering van noodzakelijke plannen, die spoed vereischten, belemmerd zag.

Groote diensten bewees hij bij gelegenheid van den watervloed van den 15 Jan. 1808, 't geen de opmerking van den koning zóó trok, dat hij hem een gratificatie van *f* 1000 schonk.

In 1810 ontbood Napoleon hem naar Parijs, om, in den grooten raad van oorlog, in tegenwoordigheid van het gansche Fransche corps der militaire genie, zijn advies uit te brengen over het groot ontwerp, dat, na de landing der Engelschen in Walcheren, den geest van Napoleon bezig hield, de vereeniging van Walcheren en Zuid-Beveland met het vaste land. Bij zijn komst verkreeg hij dadelijk ter erkentenis zijner verdiensten den rang van ingenieur en chef bij het keizerlijk corps van bruggen en wegen. Bij de verlossing van ons land van de Franschen en de komst van Oranje op den troon, werd hij dadelijk in zijn rang bevestigd, en bewees tot in 1829, niettegenstaande zijne klimmende jaren, met den meesten ijver de gewigtigste diensten. Nog in 1822 gaf hij in een geschrift, getiteld *een Blik op Zeeland* zijn meening te kennen over de gedachte, of men niet beter zou doen aan Zeelands behoud niet meer zooveel op te offeren, en het alzoo liever een prooi der golven te laten: een meening, waartegen hij zich met kracht en vuur verhief. Zeventig jaren bereikt hebbende legde de koning hem een buitengewoon pensioen toe. Twee jaren rustte hij van zijn werkzaam leven uit.

Hij overleed den 17 Junij 1827 te Brouwershaven. Hij huwde 1. Maria Verschuere, 2. Sara de Vos, den 19 April 1828 overleden. Hij liet een zoon na in hetzelfde vak werkzaam.

Zie zijn leven en portret in *Zeeuwsche Volks-almanak voor* 1849, bl. 97 volgg.; *Navorscher*, D. II bl. 150, D. III bl. 125; Muller, *Cat. v. portr.*

SCHRAWEN (G.). In 1820 gaf de onderwijzer G. Schrawen te Gilse, eene *verzameling van brieven, opstellen en redeoefeningen door zijne leerlingen vervaardigd* ('s Bosch). In 1828 werkte hij dat boekje om, verzamelde wat Gilse topographisch en historisch merkwaardigs oplevert, en gaf het in het licht met den titel:

Beschrijving van het dorp Gilse, ten nutte der inwonende jeugd beantwoord. 's Bosch 1828. 12°.

Zie Hermans, *Mengelw.*, D. bl. 234, 314.

SCHREYARDUS (Adrianus), een Amsterdammer van geboorte, genoot het onderwijs in de teeken- en schilderkunst

van Jan Maurits Quinckhard. Hij vestigde zich ter woon te 's Hage, en vertrok van daar naar Naarden, waar hij in 1776 nog werkzaam was. Zijn kunst is van minder waarde dan die van zijn meester. Hij schijnt ook de etsnaald behandeld te hebben.

Zie Kramm.

SCHREUDER (B.) arbeidde, onder Ploos van Amstel, aan diens *Prentteekeningen.*

Zie Kramm.

SCHREUDER (Izks), nederduitsch dichter uit de tweede helft der 18 eeuw, gaf in 1779 *vriendschapstranen bij het onverwacht afsterven van Dr. Lucas Reeder;* ook vervaardigde hij lofverzen op de *Zedepoezy van Maria Bosch en Agatha Deken* en op de *Bespiegelingen van I. P. Broekhof.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHREUDER (Jan Julius), geb. te Hamburg 12 Februarij 1704, stierf te Batavia 16 Januarij 1764. Hij was *raad van Ned. Indiën, gouverneur en directeur van Ceylon en Sowratte en ontvanger-generaal.* Hij huwde te Batavia Clara Geertruida de la Haye, geb. te Batavia 15 November 1729, aldaar gestorven 6 October 1769. Zij lieten kinderen na.

Part. berigt.

SCHREUDER (Bernard) werd den 14 Augustus 1787 te Maastricht geboren. Van zijne jeugd af voor het vak van onderwijs opgeleid, werd hij den 17 van Hooimaand 1811 bevoegd verklaard, naar een school van den hoogsten rang te staan, en vestigde zich als onderwijzer te Baarne. Toen er bij koninklijk besluit van 31 Mei 1816 twee rijkskweekscholen voor onderwijzers der lagere scholen, een voor de Noordelijke- een voor de Zuidelijke gewesten, werden opgerigt, stelde de regeering, op aanbeveling van mr. Johan Melchior Kemper, Schreuder tot directeur der laatste, te Lier aan. In 1818 werden, door zijn zorg stadsburger- en armenscholen opgerigt, en onder het toezigt eener plaatelijke schoolcommissie gesteld, in welke scholen de kweekelingen der normaalschool gelegenheid gegeven werd zich in het praktisch gedeelte hunner aanstaande betrekking te oefenen. In ditzelfde jaar had hij tevens een schoolonderwijzers-gezelschap, het eerste in Belgie, tot stand gebragt, dat tot voorbeeld en aansporing diende der menigte inrigtingen van gelijken aard, die zich van lieverlede elders vestigden en krachtig bijdroegen om de gevolgde leerwijze door het gansche land wortel te doen schieten. In 1821 werd Schreuder tot schoolopziener van het vijfde schooldistrict der provincie Antwerpen, dat is Lier en zijne omstreken aangesteld, terwijl hem later de tijdelijke waarneming van nog een aangrenzend schooldistrict werd toevertrouwd. Ook benoemde hem de regering van Lier tot mede-curator der Latijnsche school en werd hij tot lid der commissie van onderwijs voor de rijks lagere scholen te Antwerpen, Mechelen enz. aangesteld. De revolutie dreef Schreuder in 1830 uit de zuidelijke gewesten, en den 3 Oct. 1831 werd hij aangesteld tot schoolopziener der eerste afdeeling van het derde schooldistrict van Z. Holland, ook werd hij in 't volgende jaar met de tijdelijke waarneming belast der schoolopzienersplaats van het 4de schooldistrict van Zuid-Holland.

In 1837 werd aan Schreuder door de regeering de regeling van het onderwijs in Limburg opgedragen, onder den titel van adviseur, belast met de inspectie van het onderwijs aldaar, doch deze betrekking werd bij Z. M. besluit van 17 Julij 1849 ingetrokken, en Schreuder tijdelijk uit 's rijks dienst ontslagen. Sedert wijdde hij zich aan de redactie der *Nieuwe Bijdragen tot bevordering der opvoeding en van het onderwijs*, en het bezoeken zijner paedegogische vrienden. In 1858 werd Schreuder tot inspecteur van het onderwijs in Limburg aangesteld. Hij overleed den 20 Sept. 1862. Schreuder was ridder van de Ned. Leeuw en lid der maats. v. Ned. Letterk. Hij huwde Theresia Ernestina Charlotte Emilie Bergmann, die hem den 17 Nov. 1843 naar betere gewesten was voorgegaan.

Zie zijn leven door F. J. E. van Zinnicq Bergmann, in *Levensschetsen* door de *Maats. v. Ned. Letterk.* te Leiden 1864.

SCHREUDER (Johannes Christianus Albrecht), in 1773 te Maastricht geboren, diende eerst als officier bij een Hollandsch regiment; doch wijdde zich later aan de schilderkunst, en zette zijne studiën te Berlijn en Dresden voort. Volgens Nagler benoemde hem de koning van Saksen tot hoogleeraar in de schilderkunst. Hij muntte als portretschilder, en was tevens een goed miniatuur-schilder. Er zijn een aantal miniaturen, zoo naar de natuur als naar groote meesters van hem bekend.

Zie Kramm.

SCHREVEL of SCHREVELIUS (Cornelis), zoon van Theodorus Schrevelius, (die volgt), werd den 25 Maart 1606 te Leiden geboren, ontving het onderwijs van zijn vader, studeerde te Leiden, werd den 26 October 1631 med. dr. in Frankrijk, vestigde zich als med. doctor te 's Hage, en werd den 16 April 1642 rector der Latijnsche school te Leiden, waar zijne wedde telkens werd verhoogd, en hij meermalen het professoraat in de medicijnen weigerde. Hij huwde den 3 Junij 1636 Theodora van Groenendyck, geb. den 11 Maart 1615, dochter van Jan Rippertsz van Groenendyck, veertig en burgemeester te Leiden en Adriana van Vesaneveldt. Hij overleed den 26 October 1664 en zij den 5 November 1669. Zijn portret berust in olieverw bij een zijner afstammelingen, mejufvrouw Dutihl te Leiden, en bestaat ook in gravure.

Hij gaf in het licht:

D. Junii Juvenalis Satyrae: cum veteris Scholiastae, et variorum commentariis. L. B. 1648. 8°. 1658. 8°. (met de Satyren van Persius) 4de uitg. Amst. et Roterod. 1664. 8°.

Hesiodi Opera quae extant omnia. Graecè et Latinè, cum notis selectissimis variorum. Accessit Georgii Pasoris Index auctior et castigatior, studio C. S. L. B. 1650. 8°. *Accessit Lamb. Barlaei comment. in Theogoniam,* Ibid. 1658. 8°.

Pub. Terentii Comoediae sex, emendatae; accedunt Aelii Donati Commentarius integer, cum selectissimis Variorum notis tum castigatis tum multo auctioribus: item indices locupletiores accur. C. S. L. B. 1651. 8°. 1669.

Virgilii Maronis Opera; cum notis selectissimis Variorum, Servii, Donati, Pontani, Farnabii, etc.: item indice rerum et verborum, opera C. S. Roter. 1666. 8°.

Horatii Flacci Opera; cum Commentariis selectissimis Variorum (van Torrentius, Cruquius etc.) *et Scholiis integris Johannis Bond, accur.* C. S. L. B. 1653, 1663 8°. Ibid. et Roterd. 1670. 8°.

Lexicon Manuale Graeco-Latinum et Latino-Graecum. L. B. 1654. 8°. 2da *editio auctior et emendatior* 1657. 8°.; *a Josepho Hillio aliquot vocum millibus locupletatum*, Lond. 1663. 8°., 1670. 4°. L. B. et Rot. 1664. 8°. 5da edit. L. B. 1670. 8°.; *Hac ultima editione multo auctius, etc.* Amst. 1682. 8°.; *Utrumque hac ultimâ editione multo auctius, praesertim quod ad Dialectos et Etymologicas Thematum investigationes attinet: ut et vocabulorum Latinorum copiam. Ad calcem adjectae sunt sententiae Graeco-Latinae, quibus omnia primitiva Graeca comprehenduntur: item Tractatus duo, alter de Resolutione verborum, alter de Articulis, uterque perutilis.* Amst. 1685. 8°. Cantabrigiae 1685. 8°., Amst. 1700 en 1709. 8°. Budae 1708. 8°. Ed. noviss. auctior Lutet. Paris. 1705. 8°.; *Juxta edit. Cantabrig. anni* 1685, *opera Josephi Hill edit.* Ibid. 1718. 8°.; Dresdae 1707. 8°. Ook met dezen titel: *C. S. Lexicon a Jos. Hillio aliquot vocum millibus locupletatum hac ultima vero editione a quamplurimis mendis quae in priores editiones et praecipue in Cantabrigiensem irrepserunt, purgatum, opera et studio H. Ludolphi Holzkampii. Ad calcem adjecta sunt Lexicon Latino-Graecum Balthasaris Cantlii. Item Sententiae Graeco-Latinae, quibus omnia primitiva Graeca comprehenduntur. Nec non Tractatus duo, alter de Articulis.* Amst. 1710. 8°.; *Edit. novissima superioribus Batavicis, Anglicanis Parisiniaque editionibus locupletior.* Lut. et Paris. 1752. 8°. Dresdae 1762. 8°.

Lut. Par. *Vidua le Mercier* 8°. 1734, 1752. *Curante Joh. Vauvilliers*, 1767 (*edit. emendatior et auctior Cur. Ph. Des. Pierres*) 1779 (*edit. noviss. et emendatior*). Broeas 8°. 1806 Aug. Delatain gr. 8°. pp. VIII en 1251, vermeerderd met 2000 woorden uit het woordenb. van Ernesti (*in studiosae juventutis gratiam cum ab ipso auctore, tum ab aliis eruditis viris, saepe jam excusum. Editio novissima, superioribus Batavicis, Anglicanis, Parisiniaque editionibus completior et emendatior J. Ph. Jannet, bibliopolâ* 1829) 8°. (*Batavius, Anglicanis, Parisinisque editionibus collatis, ab innumeris, quibus scatebat, mendis ad Henrici Stephani normam expurgavit, vocabularium Latino-Graecum, fontem Graecarum radicum, nec non*

gnomonologium Graeco-Latinum triplicis instar mantissae edidit Floridus Lecluse. Paris. 1829. 8°., *est justement préférée*).

In de kon. bibl. te Parijs, berust een exemplaar der uitgaaf van 1734 met aanteekeningen van d'Ansse de Villoisson.

Desiderii Erasmi colloquia; cum notis variorum, tertia parte auctioribus; accurante C. S. L. B. 1653. 8°. *Des. Erasmi colloquia, cum notis selectis variorum, addito Indice novo accur.* C. S. L. B., en Roterod. 1664. 8°. Amst. 1693. 8°. vroeger verscheen. *Erasmi Colloquia nunc emendatiora; cum omnium Notis*. Amst. 1650. 24°.

Homeri Ilias et Odyssea, Graecè, cum Latina versione. Accessere scholia, sive Interpretatio Graeca Didymi; cum Indice Graeco locupletissima rerum ac variarum lectionum; accur. C. S. Amst. 1656. 2 vol. 4°.

Zie over deze editie: *De nupera Homeri editione Lugduno-Batavicâ Hackianâ, cum Latinâ versione et Didymi Scholiis, sed et Eustathio, et locis aliquot insignioribus ad Odysseiam pertinentibus; itam super loco Homerico dubia apud Antiquos interpretationes, quo Dei in hominum tam mentes, quam fortunas, imperium asseritur, binae dissertationes*. Lond. 1659. 8°. van E. Casaubonus, met de brieven van Isaac Casaubonus op nieuw uitgegeven door Almelovenius. Roterod. 1709. fol.

M. Valerii Martialis Epigrammata, cum Notis Thomae Farnabii et aliorum; accurante P. S. L. B. 1656 8°., 1670. 8°.

Joannis Sartorii Adagiorum Chiliades tres, sive sententiae Proverbiales, Graecae, Latinae et Belgicae, ex praecipuis Auctoribus collectae, ac brevibus notis illustratae; ex recens. C. S. L. B. 1656. 12°. Amst. 1670. 8°.

M. Annaei Luciani Pharsalia, sive de Bello Civili; cum Hugonis Grotii, et Thomae Farnabii notis integris, et Variorum selectissimis; accur. C. S. Amst. 1658. 8°., 1669. 8°., L. B. 1670. 8°.

Q. Curtii Rufi Historia Alexandri Magni, cum Notis selectissimis variorum, Raderi, Freinshemii, Loccenii, Blancardi etc. Editio accuratissima, accur. C. S. M. D. L. B. 1658. 8°. Amst. 1664. Francof. 1668. 8°. Amst. 1673. 1684. 8°.

Justinus, cum notis selectissimis variorum, Berneggeri, Bongarsii, Vossii, Thysii etc. *editio accuratissima, accur. S. D. M. C.* (voor C. S. M. D.) Amst. 1659. 8°., 1669. 8°.

M. Tullii Ciceronis opera omnia, cum Jani Gruteri et selectis Variorum notis et Indicibus: ex edit. C. S. Amst. 1661. 4°. 2 vol.

Pub. Ovidii Opera, ex recens. Nicolai Heinsii, cum notis Variorum, accur. C. S. L. B. 3 vol. 8°.

Screvelius gaf omstreeks 1662 een nieuwe editie van het Gr. Lexicon van J. Scapula.

Joannis Rosini Antiquitatum Romanorum Corpus absolutissimum, cum notis doctissimis Thomae Dempsteri J. C. Huic postremae Editioni accuratissimae accesserunt Pauli Manutii Libri II de Legibus et de Senatu; cum Andreae Schotti selectis: de priscis Romanorum gentibus ac familiis. II de Tribubus Roman. XXXV. Rusticis atque Urbanis. III de Ludis Festisque Romanorum, ex Kalendario vetere, cum indice locuplet, rerum ac verborum, et aeneis figuris accuratissimis Urbis etc. accur. C. S. L. B. 1663. 4°.

Cl. Claudiani quae extant. Nic. Heinsius recensuit ac notas addidit alterâ fere parte nunc auctiores: accesserunt selecta Variorum Commentaria, accurante. C. S. Amst. 1665. 8°.

Publii Ovidii Nasonis Tristium libri V., et de Ponto libri IV, et Consolatio ad Liviam, etc. cum notis selectissimis Variorum, accur. C. S. L. B. 1666. 8°.

Hesychii Lexicon, cum variis doct. viror. notis, Hadr. Junii, Jos. Scaligeri, Cl. Salmasii, Jacobi Palmerii, Franc. Guieti, Godefr. Sopingii, Joan. Coccei, Fred. Gronovii, Tanaquilli Fabri, alior, Accur. C. S. Acc. Joan. Pricaei. Index Auctor. qui ab Hesychio laudantur. L. B. 1668. 4°.

Zie Saxe, *Onom*, T. IV. p. 390, 391, *Anal.* p. 398; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 218; J. Fabricii, *Hist. Biblioth* T. VI. p. 296, 297; Morhofius, IV. *Polyhist. Liter.* C. VIII, § 10, p. 832, Tom. I; Crenii, *Animadv. Philol.* T. X. p. 76; Burmannus I, *Praef. ad Quinctil.*, Stell. 4 pl. 1—3, *ad Ovidium*, Stell. 2; Burmannus II, *Praef. ad Claudianum*, p. XVIII; Kok; Hoogstraten; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Schotel, *Schonaeus, Schrevelius*, in *Alg. Konst- en Letterb.*, 1843 N°. 32; van Kampen, *Bekn. Gesch. der Ned. Lett.*, D. I. bl. 276, D. III. bl. 89; Paquot, *Mém.*, T. XVI. p. 271—285; Baillet, *Jugemens*, T. II. p. 243, n°. 533; Querard, *La France litt.* T. VIII. p. 547, 548; *Biogr. Univ.*, T. XLI.

SCHREVELIUS (Ewaldus) werd in 1575 te 's Hage geboren, studeerde te Leiden, en werd aldaar tot med. dr. gepromoveerd. Tot in 1624 oefende hij de praktijk te 's Hage, van waar hij, ongeveer vijftig jaren oud, tot buitengewoon hoogleeraar in de geneeskunde te Leiden, en in 1625 te gelijk met Æ. Vorstius, aan wien toen het onderwijs in de kruidkunde was opgedragen, tot gewoon hoogleeraar beroepen werd. Van Beverwijck noemt hem zijn vriend, en vroeg zijn oordeel over de quaestie *de vitae termino*, waarop hij openhartig antwoordde: „supra ingenii mei vires et captum, ea res abibat. An terminum vitae aegrotantium prolongemus nos medici, hoc nescimus." Zelden beklom hij den leerstoel, zonder Beverwyck's boekje *Idea medicinae veterum* te hebben geraadpleegd. In 1636 werd hij benevens Heurnius belast met de beurtelingsche waarneming der praktijk in het opgerigt collegium medicum-practicum. Walaeus prijst hem als een kundig geneesheer: ook maakt zijn leerling J. van Diemerbroek met grooten lof melding van hem.

Hij overleed 5 Mei 1646 te Leiden. Zijn portret komt voor in de *Effigies Proff. Acad. L. B.*, bij P. van der Aa en elders.

Zie Meursii, *Ath. Bat.*, p. 349; Soermans, *Acad Reg.*, bl. 55, Paquot, *Mém.*, T. III. p. 403; De Riemer, *Beschrijv. v. 's Gravenhage*, D. II. bl. 122; Siegenbeek, *Gesch. d. L. H.*, D. II. bl. 116; Banga, *Gesch. der Geneesk.*, D. I. bl. 226, 327, D. V. bl. 447; Beverovicii, *Exercit.*, p. 185; *De Vitae Term.*, T. II. p. 430; Walaei *Ep. de motuchyli*, achter Bartholinus, *Anat. renovata* L. B. 1673, p. 199; Diemerbroeck, *de Peste*, p. 112; *Opera omnia* Ultraj. 1685, Vollenhoven en Schotel, *Brieven van Maria van Reigersb.*; Siegenbeek, *Gesch. d. L. H.*, D. II. bl. 110, 114; Witte, *Diar. ad an.* 1647; *Phileleuth. Timaretis col. Monum.* p. 99, 100; G. J. Vossii, *Epist.*, LI. p. 106, Kobus en de Rivecourt; Jöcher; *Biogr. Univ.*, *Bibl. gén. méd.*; Suringar, *Geschied. d. Geneesk. a. d. L. Hoogeschool.*

SCHREVEL of SCHREVELIUS (Theodorus) werd in 1572 te Haarlem geboren, ontving aldaar onderwijs in de oude talen van den beroemden Cornelius Schonaeus, toen rector der Latijnsche school aldaar, werd zelf conrector aan die school, en nadat Schonaeus van zijn ambt afstand had gedaan, rector. Na dit ambt 24 jaren met lof bekleed te hebben, werd hij, verdacht van de remonstrantsche gevoelens te zijn toegedaan, afgezet, en begaf hij zich naar Leiden, waar hij privaat-onderwijzer der zonen van de heeren Obdam en Schagen werd. Intusschen wenschte men te Haarlem wederom met hem te verzoenen, en Schrevelius zou op nieuw naar Haarlem zijn vertrokken, indien het rectoraat te Leiden, door de afzetting van Lettingius vacant geworden, hem niet was aangeboden. Hij bekleedde het tot zijn overlijden 2 December 1649. Hij huwde Maria van Teilingen, geb. in 1570, overleden 20 Julij 1652. Schrevelius was een zeer geleerd man, en beoefende ook de Latijnsche en Nederduitsche poezy, gelijk wijlen zijn leermeester C. Schonaeus. Hij schreef o. a. *Het beleg en overgaan van den Bosch*, en *De gruwelijke pest te Leiden in* 1635 en anderen.

Voorts heeft men van hem:

Ode in gratiam ing. et doct. adolesc. S. de Beaumont etc. L. B. 1594.

Trophaeum Pelusiacum, quo Harlemo Batavos ob res in Pelusii obsidione anno M. C. LXXXVIII *feliciter gestas donavit Fredericus I Imperator*. Harlemi 1598 4°. Herdrukt in zijn *Harlemum* 1647. (Holl. vert.)

Triumph van Damiaten op sich selven, anders verhandelt, gelyck die in de glasen op de groote zale der H. Vroedschappen, der stadt Haerlem, van Jan Bouchorst, geschreven staet. Harlemum etc. L. B. 1647. 12°.

Ἀλεξίκακον, *sive de Patientia libri IV, malorum omnium averrunci*. L. B. 1623. 8°.

Palaemon, s. de oeconomia et laudibus scholarum. Accessit ejus orat. select. syntagma. L. B. 1626. 12°. ap. Elsevirios.

Eucharisticon ad Deum opt. max. ob res feliciter gestas Principis Frederici Henrici.

Harlemum, s. urbis Harlemensis incunabula L. B. 1647, door hem zelven in het Nederd. vertaald, onder den titel van Dirk Schrevel, *Harlemias, of de eerste stichtinghe van Haarlem*. Ald. 1648. 4°. *Herdrukt en vermeerd. met histt. aantt.* tot 1750 m. pl. 1754, en *nieuwe uitg.* Amst. 1765 4°.

Lijkrede op M. Harpertsz. Tromp. (vert. uit het latijn van A. Thysius).

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg*, p. 831, *Bibl. Belg*; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1128; Paquot, *Mém.*, T. III. p. 399,

400; Leven van C. S. vóór zijn *Harlemias* (Ned. Overz.) J. Crucii, *Orationes*, a. 1693, Antv. p. 511; C. Barlaei, *Epp.*, p. 96; Saxe, *Onom.*, T. IV. p. 93, *Anal.*, p. 575; Morhofii, *Polyh. Liter*, T. I. p. 336; Brandt, *Hist. der Ref.* D. IV. bl. 193—195; C. de Koning, *Tafereel der stad Haarlem*, D. IV. bl. 22, 23; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; mr. Bodel Nijenhuis, *Biogr. Naaml. der Plaatsb.*, bl. 129; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Borrichius, *de Poëtis Dissert.*, V. § 185; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 105; Peerlkamp, *de Poëtis. Lat. Neerl.* p. 183; *Over. Alm.*, 1844 bl. 239; Art. *v. d. Schuere (J.)*; Muller, *Cat. v. portr.*

SCHREVELIUS (Mr. Theodorus), zoon van Cornelius Schrevelius, werd den 16 December 1643 te Leiden geboren, studeerde in de regten, trad in zeedienst en woonde een zeeslag bij, werd later te Leiden veertig, schepen en burgemeester, welke laatste waardigheid hij acht maal bekleedde, werd meermalen afgevaardigd naar de vergadering der Staten-Generaal, was lid der admiraliteit te Amsterdam, en overleed te Leiden den 12 Januarij 1704. Hij huwde den 19 October 1677 Elisabeth van Peene, dochter van Pieter van Peene, koopman te Leiden, en Emerentia de Vroede.

Zij was in 1653 geboren, en liet 2 zonen en 5 dochters na.

Part. berigt.

SCHREVELIUS (Cornelius) komt bij Witsen Geysbeek als dichter van een kluchtspel voor, getiteld:

De klugtige schoenlapper of nieuwe Hondeslager. 1702.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. W.*, D. V. bl. 242.

SCHRIJVER (Cornelius), of Corn. Scribonius of Graphaeus, werd in 1482 te Aalst geboren, studeerde te Antwerpen in de fraaije letteren en oefende zich vooral in de poëzy en rhetorica. Zijne verdiensten verwierven hem het burgerregt van Antwerpen en de betrekking van griffier of secretaris dezer stad, die hij waarschijnlijk in 1535, na den dood van Pieter Gilles, aanvaardde. Toen de gevoelens van Luther omstreeks 1520 te Antwerpen bekend werden, omhelsde hij ze, doch hij herriep ze opentlijk den 6 Mei 1522, toen ook de schriften van Luther verbrand werden. Hij bleef tot zijn dood toe de letterkunde, poezy en toonkunst beoefenen. Zijne vrouw Adriana Philips, met welke hij in 1515 gehuwd was, overleed den 19 Augustus 1550, en hij den 19 December 1558, in den ouderdom van 76 jaren. Hij werd in de Cathedrale kerk te Antwerpen begraven. Zijn portret komt voor bij Foppens.

Hij gaf in het licht:

Exprobratio in Diocletianum, pro Divo Pancratio. Lovan. 1515.

Conjugandi et declinandi regulae. Antv. 1529. 12°.

Conflagratio Templi D. Mrarae Antverpiensis. Antv. 1534. 4°., ook in de *Monumenta sepulchralia* van Franc. Sweertius. (Antv. 1613. 12°.) p. 49—53.

Ex P. Terentii Comoediis Latinissimi Colloquiorum flosculi, ordine selecti; una cum ejusdem Poëtae insignioribus sententiis. Paris. 1533. 12°.

Jam denuo recognitis, atque recenti auctario illustratis. Antv. 1535 16°. 1551. 12°.

Monstrum Anabaptisticum, rei Christianae pernicies. Carmen heroicum. Antv. 1535. 12°.

Sacrorum Bucolicorum Eclogae tres. Antv. 1536. 12°.

Pacis inter Carolum V., Imp. Caes. Aug., et Franciscum I regem Christianissimum, ad Aquas Mortuas in agro Narbonis initae Descriptio per Corn. Scribonium Graphaeum. Ejusdem ob Caesareum ex Hispaniis iter per medias Gallias in patriam, ac praecipae in suae Majest. urbem Antverpiam Gratulatio. His accessere alia haud iujucunda. Antv. 1540. 4°.

Enchiridion Principis ac Magistratus Christiani, sive Praeceptiones quaedam ad docendos Principes ac Magistratus, e Veterum libris. Colon. 1541. 4°.

Descriptio Senatus Antverpiani, a Carolo V instituti. Antv. 1541. 4°.

Querela proditi Christi per novos hujus temporis Ischariotas Turco-Christianos. Antv. 1543. 4°.

Paraphrasis Psalmi C. XXIII, in turpissimum scelestissimi cujusdam praedonis Martini a Roshem Gelro-Galli latrocinium. 1549. 12°.

Spectaculorum in susceptione Philippi, Hispaniarum Principis, Caroli V. Imp. filii, anno M. D. XLIX. Antverpiae aeditorum mirificus apparatus descriptus per Corn. Scrib. Graphaeum. Antv. 1550 fol. In 't Fr. *La très agréable, très magnifique et triumphante Entrée du Prince Philipes d'Espaigne; ensemble la vraye Description des Spectacles, Théatres, Archs triumphaux, etc. lesquels ont été faictz en sa reception en la ville d'Anvers.* 1549. Antv. 1550. fol. Ook in 't Vl. *De seer wonderlijcke, schoone, triumphelijcke incompst van den hoogmogenden Prince Philips, Prince van Spaegnen, Caroli des vijfden Keysers sone, in de stadt van Antwerpen. Anno M. CCCCC. XLIX; deur Grapheum der selver stadt secretaris warachtelijck in 't Latijn beschreven.* Antw. 1550. fol.

Historia de Gentibus septentrionalibus, auctore Olao Magno, Gotho, Archiepiscopo Upsalensi, Suetiae et Gothiae Primate; a Cornelio Scribonio Graphaco .... sic in epitomen redacta, ut non minus clare quam breviter quicquid apud septentrionales dignum est, complectatur. Antv. Jean Baillet. 1562. 12°. met slechte houtsneden. Er bestaat een andere editie bij Christ. Plantyn in 12°.

Argumenta vóór de *Christiades* van Hier. Vida. Harlemi. 1562. 12°.

De nativitate Christi carmen pastorale. — Antverpiae Encomium.

Andere gedichten in de *Deliciae Poët. Belg. T. II.*

Cornelii Graphei, captivi, ad Deum Opt. Max. guaerimonia, in carceris angustia non sine lacrymis effusa. Ex autographo Gerhardi Noviomagi Gildenhaurii ededit L. J. Janssen, in Kist en Roijaards, *Kerk. Archief*, D. VI. bl. 151 volgg.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 195, 196, *Monum. sepulor*, p. 33; *Antw. Chron.* (1743 4°.) p. 20; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 150, 151; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 218; Paquot, *Mém.*, p. 603, suiv. Niceron, *Mém.*, T. XL. p. 260—264; Saxe, *Onom.* T. III. p. 123, *Anal.* p. 600; *Catal. Bibl. Bunas.* T. I. vol. II. p. 1599; Dan. Gerdes, *Hist. Evang. Renovati*, § VI. ad p. 20; Freytag, *Anal. Litter.*, p. 396; Hoeufft, *Parnas. Lat. Belg.*, p. 9, 10; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neerl.*, p. 61, seqq.; *Archives Philol.*, N°. 5, p. 204; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, D. VI. p. 153—167; Thuanus, *Hist. sui temp.* L. VI. F. *Edit. Genev.*, 1626 (*C. G. Antv. revocatio et abjuratio* 1521); Gerdesii, *Serin. Antiq.*, T. VI. § 1. p. 496; *Plakaatboek van Vlaenderen*, bl. 89 volgg.; Brandt, *Gesch. d. Ref.* D 1. bl. 71; *Bibl. Univ.*; *Bibl. mod. gen.*, Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Jöcher; Rotermund.

SCHRIJVER (Alexander) of Grapheus, zoon van den vorige, te Antwerpen geboren, legde zich ook op de letteren toe, en werd even als zijn vader secretaris zijner geboortestad. Hij genoot den omgang met Lodewijk Guichardin en Abraham Ortelius, en overleed vóór 1585. Hij beoefende gelijk zijn vader de latijnsche poezy.

Men heeft van hem:

Alexandri Graphei, a secretis amplissimae Reipubl. Antverpianae in Orbis terrarum civitates colloquium. Interloquutores Thaumastes, Panoptes, vóór de *Civitates Orbis terrarum* van Georg Bruin. Colon. Agripp. 1572. fol.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.*, Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. ; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. . p. ; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 606; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neerl.*, p. 104.

SCHRIJVER (Abraham), kapitein ter zee, die zich in verscheidene zeeslagen, in het laatst der 17de eeuw roem verwierf.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. Neerl. Zeewezen*, D. IVa. bl. 522.

SCHRIJVER (Cornelis), zoon van Philip Schrijver, (die volgt) werd in 1688 te Amsterdam geboren. Naauwelijks tien jaren oud begaf hij zich, onder leiding van zijn vader, in zeedienst, en werd op zijn 16de jaar tot luitenant, en op zijn 25ste tot kapitein bevorderd. Zeer waarschijnlijk woonde hij, op het schip van zijn vader, den aanslag tegen Cadix, de overwinning in de baai van Vigos, het innemen van Gibraltar en de hevige zeeslag bij Malaga bij. Het voorbeeld en de lessen van dien bekwamen zeeman en van den kundigen vice-admiraal Jan Gerrit van Wassenaar, wiens gedachtenis tot in zijnen hoogsten ouderdom bij hem in groote eere bleef, zullen hem dien standvastigen moed ingeboezemd en die grondige kennis verleend hebben, waardoor hij zich boven de meeste zijner tijdgenooten onderscheidde.

Hij was een dapper en kundig maar stijfhoofdig zee-officier, die hoogelijk met zijn eigen denkbeelden ingenomen was, en dikwerf met minachting op anderen nederzag. Wegens de aanhoudende kaperijen der Algerijnen, en de daaruit voortvloeijende belemmering van de Nederlandsche zeevaart, zonden 's lands staten in 1724 den schout bij nacht Carel Godin derwaarts om over den vrede te handelen. Vermits echter de vredehandel geen voortgang had, besloten de onzen tot weerwraak op de

roofzieke stoorders van den handel. Den 11 Junij 1724 ontmoette kapitein Schrijver, tusschen kaap Vincent en Lagos, een Algierschen kaper van 36 stukken geschut, dien hij aantastte en vermeesterde. Zijne dapperheid bleef niet onbeloond. Hunne Hoog Mog. kenden hem eene belooning toe, en de admiraliteit van Amsterdam begiftigde hem met een gouden kop. De zaak der belooning bleef echter lang achter, en eerst, bij resol. van den 24 Febr. 1731 besloot men hem voor het gemelde bedrijf en het later veroveren van een Saleesch roofschip in eens de som van *f* 8000 toe te leggen.

Nog in October van hetzelfde jaar 1724 maakte hij jagt op een anderen kaper. Doch deze ontkwam hem door hard zeilen, zóó nogtans, dat hij 't bij Tetuan moest op strand zetten, waar hij den brand in zijn eigen schip stak. Twee jaren later werd de vrede met Algiers gesloten. Gedurende den oorlog hadden de roovers een menigte matrozen en andere schepelingen van de Nederlandsche schepen genomen en tot slaven gemaakt. 't Liep aan tot 1729 eer 's lands staten middelen te werk stelden, om deze ongelukkigen te lossen, en eenige nieuw gerezen geschillen bij te leggen. Toen zonden zij kapitein Schrijver met 6 schepen naar Algiers. Zijne zending gelukte, doch nog was hij niet teruggekeerd, toen men hier te lande het berigt ontving, dat op nieuw vier Nederlandsche koopvaarders door de kapers van dien Roofstaat genomen en opgebragt waren. Hierop vertrok Schrijver op nieuw naar Algerie, waar hij den 24 Mei 1724 met zijn smaldeel aankwam. Terwijl hij zich daar bevond werden twee Nederlandsche O. I. schepen te Algiers opgebragt. Hier uit ontstonden ernstige bezwaren, doch die door hem werden uit den weg geruimd. Hij toonde hier door zijn onverschrokkenheid en beleid, een waardigen zoon te zijn van dien dapperen Nederlandschen bevelhebber, aan wien, na de heldhaftige verdediging van zijn schip, de beroemde Tourville de vraag deed of hij een duivel of een mensch was? Na Algiers verlaten te hebben, kruiste hij op de Marocaansche schepen. Hij vervolgde een Marocaanschen kaper tot op de reede van Salée, waar hij hem noodzaakte over de baar te loopen, op welke het roofschip zóóveel schade leed, dat het voortaan onbruikbaar was. Acht dagen later, bij het aanbreken van den dag, ontdekte Schrijver een tweeden kaper, dertig mijlen westwaarts van Salée. Terstond zette hij hem achter na, hernam weinige uren daarop een door dien kaper veroverden Hollandschen koopvaarder, joeg het roofschip den geheelen dag tot aan den avond, wanneer hij het eindelijk achterhaalde en des avonds ten 10 ure de vlag deed strijken. Hij ontving tot belooning van deze heldendaden van Hunne Hoog Mog. geld en van den raad der admiraliteit van Amsterdam een zilver koelvat. Na de vermeestering van dit schip begaf zich kapitein Schrijver naar Cadix en vervolgens naar het vaderland. Hoe welgevallig het door Schrijver te Algiers gehouden gedrag aan 's lands overheden was, blijkt daaruit, dat hij door de algemeene staten in 1731 benoemd werd om als bevelhebber van een smaldeel ten derdenmale zich naar dien Roofstaat te begeven, om de onafgedane geschillen met den Dey te vereffenen, en de nog overig zijnde slaven te lossen, als ook om de Spaansche troepen, die, volgens het verdrag van Seville, naar Italie, ter verzekering van de opvolging door Don Carlos in Toskane, Parma en Piazenza, behoorden over gebragt te worden, derwaarts te helpen vervoeren. Bij zijn aankomst te Algiers, in Junij 1731, vond Schrijver den toestand van zaken niet nadeeliger dan hij ze bij zijn vertrek in het vorig jaar gelaten had. De Dey ontving hem met vriendelijkheid, waartoe de geschenken, die Schrijver had medegebragt, krachtig medewerkten. Terstond werden de onderhandelingen aangevangen, waarin Schrijver, ofschoon met niet weinig moeite, boven verwachting slaagde. De gerezene bezwaren wist hij uit den weg te ruimen, en bovendien eenige zeer belangrijke wijzingen te verwerven in het vredestraktaat, die voornamelijk tot strekking hadden, om de O. I. vaarders te vrijwaren tegen ongevallen, als aan twee derzelve in het vorig jaar waren overgekomen. Daarenboven slaagde hij er in, om op nieuw een vijftigtal slaven te lossen. Met het een en ander verliepen er bijkans 7 weken, waarna hij een plegtig afscheid van den Dey nam, en onder de gewone eerbewijzen uit de baai van Algiers naar Alicante en vervolgens naar Malaga zeilde. Te dezer plaatse gekomen, ontving hij bevelen van den Nederlandschen gezant aan het hof van Madrid, om zich met zijn smaldeel gereed te houden, ten einde met een Engelsch en Spaansch eskader de bewuste Spaansche troepen naar Italië over te brengen. Deze zaak bleef echter zonder gevolg, zoodat Schrijver, na eerst te Malaga en vervolgens te Cadix eenige weken op nadere bevelen gewacht te hebben, eindelijk naar het vaderland terug keerde. In 1736 benoemden hem de staten van Holland tot vice-admiraal bij de admiraliteit van Amsterdam, en vervolgens tot luitenant-admiraal. Hem komt de eere toe, dat hij het eerst 's lands overheid en zijne landgenooten oplettend maakte op het diep verval der krijgstucht, van den dienst en van den krijgsmansgeest bij de zeemagt van den staat, en de middelen aanwees om die te herstellen, en door eigen voorbeeld aantoonde, op hoedanige wijze men behoort te werk te gaan, om dat te bereiken. Zijne stroeve en ligt geraakte inborst, waardoor hij zich vele vijanden maakte, en zijne te ver gedrevene gestrengheid, deden nogtans zijne pogingen grootendeels mislukken.

Sprekende bewijzen heeft Schrijver van zijne kundigheden nagelaten zoo als twee geschriften handelende *over den scheepsbouw van 's lands oorlogschepen*, waarvan het eerste gedrukt is in de *Boekzaal* van Junij 1755, en het ander alleen in hands. Voorts schreef hij:

Omstandige brief of memorie aan Z. D. H. den Prins van Oranje (Willem IV) *stadhouder enz. over de redenen van het groote verval van 's lands zeemagt.*

Twee voorname Articulen, om te dienen tot redres in de vervallen zeedienst van de republiek en particulier in 's lands zeemagt, tot maintien van de goede ordres, overgegeven in Febr. 1755 *aan H. K. H. mevrouw de Princesse gouvernante.*

Memorie betreffende een tafereel van de cruelle behandeling. A°. 1766.

Verdediging van C. Schrijver A°. 1767, *behelzende onderscheidene stukken en memorien omtrent den vervallen toestand van 's lands zeemagt en nopens de miskenning hem luit.-admiraal aangedaan.*

Een uitgewerkt plan tot versterking van het eiland Curaçao met daarbij behoorende teekeningen, waarvoor hem door H. H. Mog. den 7 Sept. 1745 *een geschenk van* 1000 *rijksdaalders werd toegekend*, en andere kleine geschriften van minder belang.

Op den *Cat. der handss. van J. van Voorst* bl. 77 n°. 443 komt voor: *Copie-extracten getrocken uit het verhaal van den luitenant-admiraal Corn. Schrijver wegens eenige principaale enorme behandelingen in de procedure gehouden over Capitain Anthony Livinus Haak aang. zijn zonder exempel onkundig verzeilen 's lands schip van oorlog. In Amsterdam den* 1 *Febr.* 1768. In fol.

Hij huwde Maria le Plat, bij wie hij drie dochters had, van welke bij zijn afsterven nog slechts een overig was, die huwde met J. P. d'Orville, schepen en raad van Amsterdam. Hij overleed den 16 Mei 1768.

Zie *Europ. Mercur.*, A°. 1724. St. I, bl. 291—295, St. II. bl. 55, 58, 229; A°. 1730. St. II. bl. 47—49, 104—106. A°. 1731. St. II. bl. 115—118; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XVIII. bl. 509; *Ned. Jaarb. Mei* 1768, bl. 567; J. C. de Jonge, *Gesch. v. Neerl. Zeew.*; D. IV*a*. bl. 116; D. V. bl. 35—41, 62, 64, 67—75, 106—112, 156, D. VI*a*. bl. 338, Kok; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.; Cat. v. Aerssen*, (mss.) p. 6.

SCHRIJVER (Jan Frederik), gezagvoerder van het schip der Oost Indische compagnie *Ruiskestein*, verdedigde zich, 7 Dec. 1756, mannelijk tegen een kloek Engelsch schip van oorlog en noodzaakte het hem met onverrigter zake te verlaten.

Zie dit voorval breedvoerig beschreven bij Kok, *Vad. Woordenb.*, *Bijvoegs.*) Ned. *Jaarb.;* A°. 1757, bl. 766 verv., Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. I. bl. 278; J. C. de Jonge, *Gesch. van Neerl. zeew.*, D. V. bl. 325.

SCHRIJVER (Petrus) was doopsgezind predikant te Haarlem. Hij overleed in 1743 en schreef:

Evangelische Genadeleer in XX Predicatiën. Gron. 1709. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 465; Muller, *Cat. v. portr.*

SCHRIJVER (Philip), vader van den vice-admiraal Cornelis Schrijver. Omtrent zijn afkomst en geboortejaar is niets bekend. Misschien was hij een bloedverwant of zoon van Abraham Schrijver, die bij den zeeslag van Solebay voorkomt. Het eerst komt hij voor in den rang van kapitein-luitenant bij den schout-bij-nacht, graaf van Stirum in

1679, zoo dat wij mogen aannemen dat hij als adelborst en luitenant de twee laatste Engelsche oorlogen zal hebben bijgewoond. In 1684 werd hij door prins Willem III als extraordinaris en zes jaren later tot gewoon kapitein bij de admiraliteit van Amsterdam benoemd. In dien tusschen tijd had hij verscheidene kruistogten gedaan o. a. één met een eskader onder den schout-bij-nacht Jan van Brakel, in de Middellandsche zee, ter opsporing en vernieling van Algerijnsche roovers. Het eerste groote gevecht waaraan hij deel nam, was de zeeslag van La Hogue, waarin hij het bevel voerde op het schip Zeeland, van 64 stukken, en die heroemde overwinning hielp bevechten, door welke het aanzienlijkste gedeelte der Fransche zeemagt vernield werd. In het volgend jaar (1693) verwierf hij zich uitstekenden roem, door den heldenmoed, waarmede hij op de kusten van Spanje den aan hem toevertrouwden bodem tegen een groote overmagt verdedigde, door welke hij 's lands eskader en een groot aantal koopvaarders redde, en zich tevens de bewondering van vriend en vijand waardig maakte. De twee volgende jaren hield hij zich met de vloot, onder den vice-admiraal Callenburch in de Middelandsche zee op, en werkte mede tot het ontzet van Barcelona en het bombarderen van Palamos. In 1696 was hij tegenwoordig bij de groote vloot, die onder den luit.-admiraal van Almonde eenige Fransche zeehavens vernielde. Bij den aanvang van den successie-oorlog, woonde hij den togt naar Spanje bij, waarin Cadix vruchteloos aangetast en de Fransche en Spaansche oorlogschepen en galjoenen in de baai van Vigos vernield werden. Ook was hij tegenwoordig bij het eskader, dat in 1703 naar de Middelandsche zee vertrok. In het volgend jaar, was hij met zijn schip Gelderland, van 74 stukken, bij de inneming van Gibraltar, een der zes Nederlandsche kapiteinen, die deze gewigtige vesting hielpen beschieten en tot den overgang noodzaakten. In den kort daarop gevolgden zeeslag van Malaga kweet hij zich niet alleen mannelijk van zijnen pligt, maar onderscheidde hij zich door uitstekenden moed en beleid. In 1705 hielp hij Barcelona innemen: het volgend jaar bleef hij, wegens eenige geschillen met de admiraliteit, aan land, doch in 1707 ontving hij van hetzelfde collegie, een bewijs van vertrouwen, 't welk het in zijne kunde en dapperheid stelde, door dien hem het gebied werd opgedragen over het vrij aanzienlijk eskader, dat tot ontmoeting der Oost-Indische retourvloot bestemd was; van welke taak hij zich zoo wel kweet, det diezelfde eere hem het volgende jaar wederom te beurt viel. Na zulk eene onderscheiding, en een trouwe dienst van 30 of 40 jaren had Schrijver mogen verwachten bij de eerste gelegenheid tot schout-bij-nacht verheven te zullen worden. Dit gebeurde echter niet, een ander werd benoemd en hij zag zich te dien opzigte voor de derdemaal teleurgesteld. Hoe zulks hem griefde, liet zich ligtelijk bevatten, en te meer, wijl hij zich verpligt zag, onder van Aerssen, die hem was voorgetrokken, een geruimen tijd in de Middellandsche zee te dienen, waar hij Sardinie voor koning Karel II hielp behouden en de vruchtelooze onderneming tegen Cette bijwoonde. Na een afwezigheid van ruim twee jaren in het Vaderland weergekeerd, verzocht en verkreeg Schrijver zijn ontslag, en daalde ruim een jaar later, gelijk zijn zoon de luit.-admiraal Cornelis Schrijver heeft aangeteekend: »in een doodelijk chagrin over het hem aangedane leed ten grave."

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. Ned. Zeewezen*, D. IV*a*. bl. 420, volgg. 6, bl. 297, 486, 496, 568 volgg.

SCHRIJVER (Remigius), waarschijnlijk te Middelburg, doch zeker op het eiland Walcheren geboren, was aldaar muzykkunst- en boekdrukker. Hij beoefende de dichtkunst en was in 1680 lid der Middelburgsche rederijkkamer. Ook componeerde hij de muzyk voor den 1en, 5en, 8en, 9en, 20en, 23en, 26en, 32en, 41en, 42en, 43en, 60en, 66en, 67en, en 76en der Psalmen van Westhuyse (zie dit art.) en die van J. Oudaan, *Uytbreiding over het boek der Psalmen* 1e D. Rott. 1680. Hij overleed den 11 Februarij 1681. Bij zijn overlijden verschenen verscheidene lijkdichten o. a. een van Oudaan.

In de boekerij van Jacobus Koning was van hem een hands. getiteld: *Eigenhandig geschrift en biografie van Remy Schrijver, beroemd musicus en organist.* 1676.

Zie P. de la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 91, 92; Oudaan, *Uytbr. d. Psalm. (voorb)*; Dez. *Mengelp.*, D. III. bl. 534; *Berigt*, vóór Westhuizens *Psalmen* bl. 3, *Nav.*, 1870 bl. 196, 414; J. Koning, *Cat.*, D. I. n°. 2099; *Nieuwejaarsgift van Mittels Redenhof op de geestige wagen van Pallas*, bl. 28—30, 66; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHRIJVER (J), dichter uit de eerste helft der 17de eeuw. Men heeft van hem o. a. *'T lof van de deucht*, in *Apollo's Harp.* bl. 245.

SCHRIEVER of SCHRIJVER (Petrus Izak), zoon van Johannes Schriever, werd te Kranenburg geboren, in 1734 als student in de godgeleerdheid te Harderwijk ingeschreven, den 21 October 1739 te Gendt en Ellekom, den 23 April 1741 te Warnsveld, den 23 Maart 1744 te Deutichem als hervormd leeraar bevestigd, en vertrok in 1755 van daar naar Deventer beroepen. In 1788 werd hij emeritus en in 1790 overleed hij.

Hij werd door Schroder in diens lijkrede op Cremer onder diens voortreffelijkste leerlingen gesteld, en kwam in diens plaats, als hoogleeraar in de godgeleerdheid te Harderwijk in aanmerking.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, bl. 192, 193; Moonen, *Naemketen*, bl. 8; de Jongh, *Alph. Naaml. der predd. in Gelderl.*, bl. 414; B. Keppel, *Naamvol. van predd.*, bl. 141.

SCHRECK (Gielis van der), rederijker te 's Hertogenbosch, in het midden der 17de eeuw. Er komen gedachten van hem voor in *Vlissings. Redens.-Lust. Hof.*

Zie v. d. Aa; *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHRODER (F.), tooneeldichter uit de 18de eeuw. Men heeft van hem *Dokter en Koppelaar*, *klsp.* 's Gravenh. z. j., onder de tooneelstukken van het Genootschap *Nulla quies.*

Zie *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D. I. bl. 25, 192.

SCHRODER (Gerhard), zoon van den geleerden Johannes Schroder, apotheker te Leiden; werd den 30 Mei 1708 aldaar geboren, studeerde 6 jaren in de letteren onder P. Burman, aan wien hij allerbijzonderst verbonden was, alsmede onder Haverkamp; in het oostersch onder Schaaf en Schultens, in de regten onder Schultingh. In 1730 verdedigde hij onder Burman een geschrift *de Lictoribus et fascibus Romanorum*, werd praeceptor, vervolgens corrector te Delft, en in 1737 te Leiden, na het verdedigen eener *diss. inaug. jur. crit. ad L. II. F. F. de Legg* doctor in de regten en gaf vervolgens te Delft, behalven onderwijs in de philologie, ook opzettelijk in het Romeinsche regt. Hiermede verwierf hij zich zoo veel goedkeuring, dat de regeering hem tot lector der regten benoemde. Terwijl hij deze aanstelling nog in beraad hield, werd hij den 5 October 1744 tot hoogleeraar in de regten te Harderwijk benoemd, en aanvaardde den 18 Junij 1745 zijne bediening met eene *oratio inaug. de politioris Literaturae et Jurisprud. connubio.*

Weldra met het akademisch bestuur belast, hield hij in Nov. 1746 eene lijkrede op zijn ambtgenoot Pagenstecher, na wiens dood hij, ten jare 1747, *professor primarius* in zijn vak werd benoemd. In 1756 hield hij zijn tweede rectorale rede uit *de advocatorum eloquentiâ*. In Febr. 1759 wenschte de Geldersche hoogeschool, zoowel als hare zusters plegtig de gedachtenis der prinses gouvernante Anna te vieren, en Schroder door curatoren uitgenoodigd de feestrede te houden. Zijne redevoering werd in folio uitgegeven. Bij het eeuwfeest was hij tot Professor Juris Feudalis aangesteld, en niet alleen toen maar ook in 1757 tot secretaris der Hoogeschool. Hij overleed den 16 December 1762. Schroder was niet alleen een uitstekend regtsgeleerde, maar ook een beoefenaar der Latijnsche poezy, waarvan hij, even als van zijn juridischen arbeid, eenige vruchten heeft hij in het licht gegeven. Ook hanteerde hij de Nederduitsche lier, teekende zeer fraai, en was een groot liefhebber der bouwkunde.

Hij bezat een uitgebreid en kostbaar kabinet prenten, meest uit afbeeldingen der voornaamste gebouwen van Europa bestaande. Hij was de vriend van Poot, met wien hij gemeenzaam omging, en voor wien hij meermalen stukjes uit Latijnsche en Grieksche dichters vertaalde, wier denkbeelden de schrandere landpoëet dan op een bevallige wijze in zijne gedichten wist te vlechten. Schroder vereerde zijne nagedachtenis ook met een treffende Nederduitschen lijkzang.

Als medearbeider van den *Hollandschen Spectator* heeft hij verscheidene geestige vertoogen en dichtstukken tot dit voortreffelijk werk geleverd, van hem is o. a. de beschrijving van het karakter van *Agiathes* (*Holl. Sp.* IV. bl. 171—174; (II. bl. 595—599) het gedicht aan *Fillis* (ald V. bl. 110—112; (III. bl. 166—168) en dat getiteld *Zielenstrijd* (ald. N°. 304).

Uit de laatste plaats volgt dat hij ook deel heeft gehad aan den zoogenoemden saletten-oorlog. Er is nog een grooten voorraad van onuitgegevene Latijnsche en Nederduitsche Gedichten en andere schriften van hem in handschrift voorhanden, die hij voor de drukpers schetste. Doch in de zomer van 1762 op reis naar Parijs, werd hij te Luik door eene ziekte overvallen, die hem noodzaakte naar Harderwijk terug te keeren, waar hij kort daarna overleed.

Hij gaf in het licht:

Orat. inaug. de politioris Literaturae et Jurisprudentiae connubio, ook achter zijn werk *Observatt. Juris Libri IV*. Harderov. 1754. 4°.

Notae et animadverss. in Callimachi Hymnos in *Observatt. crit. et miscell.* Vol. V. T. II. p. 260—262. 1735.

Somnium, sive iter Lunariae. Delph. 1735.

Observationes in Ovidium, in *Observ. Cet.* Vol. V. T. III. p. 73—75.

Orat. fun. in Pagenstecherium, op nieuw achter het door hem met voorr. en reg. uitgegeven werk *A. A. Pagenstecheri aphorismi Juris ad Inst. Juris. Ed. 6 auctior.* 1746.

Elegia de Themidis Romanae fatis. Hand. 1747.

Carmen Gratulatorium. Hand. 1748. 4°.

Elegia in funere acerbissimo W. C. H. Frisonis etc. Hand. 1752.

Observationes Juris Libb. IV. Harderov. 1754. 4°.

Or. de Advocatorum eloquentiâ. Ib. 1754. 4°.

Or. funeb. habit. in obitum Annae. etc. Hand. 1759.

Ook wordt hem toegekend *Catal. Bibl. Gymn. Delphens.*

Zie Saxe, *Onom.*, T. VI. p. 504; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 219; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neerl.*, p. 486; Bouman, *Gesch. d Geld. Hoogesch.*, D. II. bl. 158, 183, 241, 609; *Lett. Hist. en Boekbes.*, D. I. bl. 276 volgg.; Witsen Geysbeek, *N. B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 243; Stuart, *Vad. Hist.*, D. I. bl. 532; *Bibl. te Water*, p. 268; *Bibl. Meerm.*, T. II. p. 189; *N. Gelehrt. Europa*, Th. XIV. § 434, Th. XVIII. § 487; *Boekz. d. Gel. Wereld*, 1762*b.*, bl. 766; Dr. W. Bisschop, *Justus van Effen, geschetst in zijn leven en werken*, bl. 270, 271; *Nav.* D. IV. bl. 377; *Lijk- en Grafdichten op H. K. Poot* (achter D. III. zijner *Gedichten*, bl. 138).

SCHRODER (Johannes), vader van den vorige, beroemd apotheker en kruidkundige te Leiden, aldaar in 1747 overleden. Hij maakte zich vooral gunstig bekend toen hij onder aanraden en toezigt van Gaubius, eene zeer belangrijke bijdrage leverde tot de Nederduitsche uitgave van het zoo hoog geroemde werk van Robertus de Furvacques, *Medicina pharmaceutica, of groote algemeene schatkamer der droogbereidende geneeskunst*, III D. m. pl. Leiden 1741 fol. Het daarbijgevoegde ontsloten *kabinet der simpliciora of enkele drogerijen*, de vrucht van lange ervaring en ijverige studie, is ook van de hand van Schroder. Hij gaf ook de vertaling van het. geen onder de letteren *G* en *M* voorkomt, in het *Groot alg. Woordenboek* van Hoogstraten en Schuer. Alsmede wordt geprezen zijne onuitgegevene *Nederd. beschrijving van Leiden*. Dat hij ook de Nederduitsche poezy beoefende, blijkt uit de volgende door hem uitgegevene tooneelspelen.

Horace, trip. n. h. Fr. van P. Corneille nagevolgt. Leyd. 1709.

De vrijstermarkt, klsp. o. d. zinspr. Suum cuique vitium est. Amst. 1713.

Met den titel *Schermerhornsche vrijstermarkt.* Amst. 1743. gr. 8vo.

De buitensporige Minnaar blip (m. d. spr. Sors sua quemque beat. Rott. 1718. kl. 8°.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 159; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 247; *Boekz. der Gel. Wereld*, 1742*a.* bl. 809, *Cat. d. Bibl. v. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I*b.* bl. 192.

SCHROEDER (Nicolaas Willem), zoon van Johan Joachim Schroeder, buitengewoon hoogleeraar in de godgeleerdheid en gewoon in de oostersche talen en kerkelijke geschiedenis, werd te Marburg den 29 Aug. 1729 geboren [1]). Begaafd met een uitmuntenden aanleg, zou hij reeds op zijn 9de jaar de akademische lessen hebben kunnen waarnemen, indien men zulks niet om zijn tederen leeftijd ongeraden had geacht.

Ongemeen waren reeds zijne vorderingen in de Grieksche en Latijnsche talen, de wiskunde, wijsbegeerte, kerkgeschiedenis en godgeleerdheid, toen hij in 1734 student werd, maar vooral in de oostersche talen, waarin hij zich den beroemden Albert Schultens tot voorbeeld stelde. In 1739 bezocht hij op een wetenschappelijke reis ook Leipzig, waar hij den beroemden oosterling Joannes Christianus Clodius leerde kennen, wien hij als ook aan Schultens hij zijn kort daarna verschenen werk *Quatuor prima Capita Geneseos Turcicè et Latinè* opdroeg.

In zijne geboortestad weêrgekeerd (1743) werd hij na het verdedigen eener *disputatio de libertate Dei* tot meester in de vrije kunsten en wijsbegeerte, en kort daarna tot buitengewoon hoogleeraar in de Oostersche letterkunde bevorderd. Hij aanvaardde deze betrekking met een Programma de *antiquae linguae Arabicae origine*, en ontving later van den landgraaf van Hessen verlof tot het ondernemen eener letterkundige reis. Op deze reis bezocht hij ook Leiden, waar hij van den rijken schat van oostersche handss. in de bibliotheek der hoogeschool gebruik maakte, en in 1745 zijn geleerden *Commentarius de vestitu mulierum* in het licht gaf, waarvoor Schultens eene voorrede schreef. Te Marburg wedergekeerd, werd hij tot gewoon hoogleeraar in de Oostersche letterkunde, ook in de Grieksche taal benoemd, welk ambt hij met eene *Oratio de causis defectuum, quibus hodierna linguae Hebraeae cognitio laborat*, aanvaardde.

Niet lang mogt zijn vaderland hem bezitten, in 1747 benoemden Curatoren der Groninger hoogeschool hem tot hoogleeraar in dezelfde vakken, en beklom hij den 14 Junij 1748 den leerstoel aldaar, sprekende over *de veris cum principiis tum fundamentis interpretationis linguae cum veteris Testamenti Hebraicae, tum Novi Testamenti Graecae.* Den 25 April bevorens was hij te Marburg, na het verdedigen eener *Diss. de Christo, regnum Deo et patri tradituro ad I Cor. XV: 24—28*, tot theol. doctor bevorderd.

Zijn Collegium over het Grieksch, waarop Schroeder zoowel de grammatica als onderscheidene schrijvers, b. v. Lucianus, Aelianus en Aristophanes met zijne leerlingen had behandeld, droeg hij in 1752 aan den hoogleeraar van Lennep over, en maakte een aanvang met het onderwijs in de Hebreeuwsche oudheden, volgens de handboeken van Ikenius en Reland. Gedurende zijne langdurige loopbaan als hoogleeraar behandelde hij achtereenvolgens bijna alle boeken des O. T., sommigen twee en meermalen. Het Arabiesch, Syrisch, Chaldeeuwsch en Arameesch vindt men op de *series Lectionum* bij afwisseling opgenomen. Bij het grammaticaal onderwijs gebruikte hij later zijne *Institutiones ad fundamenta linguae Hebraeae* (Gron. 1766), meermalen herdrukt, en nog in een gedeelte dezer eeuw aan de hoogescholen bij het onderwijs in de Hebreeuwsche taal gebruikt. Ook in Duitschland, zelfs te Clausenburg in Zevenbergen zag eene uitgave van dit werk het licht.

Onder den bijnaam van „de Arabier" was de groote man alom bekend. Het nageslacht zal de roem steeds blijven verkondigen hem, door zijn leerling Prof. Muntinghe gegeven. Driemaal bekleedde hij het rectoraat en sprak bij die gelegenheid: *De Babelica sermonis confusione* (Gron. 1752), *de praecipuis causis fundatae et stabilitae inter Arabes religionis Muhammedicae* (Gron. 1757), *de causis criticae quae in sacro V. T. Codice exerceatur, contemtae antehac et neglectae, nunc autem in pretio habitae, diligenterque excultae* (Gron. 1787). Sedert 1782 was hij bibliothecaris der hoogeschool.

Hij huwde in 1782 Cornelia Geertruida Meisterlin, die hem reeds in 1787 ontviel. Tijdens zijn overlijden, den 30 Mei 1798, waren er nog twee dochters in leven, van welke de eene met mr. J. Hofstede, de andere met F. F. Steinmetz was gehuwd.

Hij gaf behalve, de in den tekst genoemde werken in het licht:

Quatuor prima capita Geneseos, Turcicè et Latinè, ex genuino Pentateuchi Mosaici Ms. Codice Turcico eruta, cum Latina versione et notis succinctis. Lips. 1739.

Commentarius de vestitu mulierum Hebraeorum, ad Jes. III: 16—24. L. B. 1745.

Diss. de prima cultus divini publici institutione ad. Gen. IV: 26. L. B. 1745.

Diss. de tabernaculo Molochi et stella Dei Rumphan, ad Act. VII: 43. Ib. 1746.

[1]) Zijne broeders waren Ludwig Conrad, hoogl. te Herborn, later te Groningen, Johan Wilhelm, hoogl. in de Oostersche talen te Marburg, en Philip George, hoogl. in de geneeskunde, laatst te Gittingen.

het hoofd van 's lands zeevaartkundige school geplaatst werd. Hij moest nu aan 60 kadetten, aan boord van het fregat Euridice, waar deze inrigting toen was, in de geschiedenis, physica, mathesis en aanverwante vakken onderwijs geven. Dit fregat, met 250 koppen bemand, was eerst te Hellevoetsluis, vervolgens te Fijenoord gestationeerd, doch toen dit schip later in werkelijken dienst moest gesteld worden, werd de maritime school naar Enkhuizen verlegd, en ook daar bleef S. met den rang van kolonel er aan werkzaam. Na negen jaren dienst werd hij, die, naar de meening van Napoleon, zijne kweekelingen te veel liefde voor het vaderland inboezemde, ontslagen, en de inrigting opgeheven. S. ging nu met zijn gezin naar Amsterdam, en leefde daar zonder het hem beloofde wachtgeld van *f* 1400 te genieten, gedurende drie jaren als ambteloos burger, hield zich in dien tusschentijd met mathematische, philosophische en letterkundige studiën en den omgang met de kundigste en aanzienlijkste mannen bezig, en trad er, zoo bij de maatschappij *Felix meritis*, waar hij ook reeds vroeger lezingen had gehouden, als bij de Hollandsche maatschappij van kunsten en wetenschappen als spreker op. De jaarlijksche vergadering der laatstgenoemde opende hij in 1815 als voorzitter met eene voorlezing *over de redekunstige voorschriften van Cicero, getoetst aan die der zedewet en bijzonderlijk aan het gebod der waarheidsliefde.* In het volgende jaar (25 Jan. 1816) ontving S. zijne benoeming tot hoogleeraar in de wis- en natuurkunde te Utrecht, en aanvaardde zijne betrekking met eene redevoering *De majoribus corporum coelestium permutationibus, quatenus ex iis progressum naturae in his corporibus formandis suspicari licet.*

Nu eerst was S. op zijne regte plaats; maar niet genoeg dat hij zijn ambt als hoogleeraar in de wis- en natuurkunde met ijver behartigde, nam hij eenige jaren later ook het onderwijs in de *logica*, vervolgens in de *metaphysica* en andere vakken van bespiegelende wijsbegeerte op zich. Zijn onderwijs was boeijend, afgetrokken denkbeelden en beschouwingen wist hij boeijend voort te dragen. Zijne lessen werden dan ook niet alleen door studenten, maar meermalen door doctoren in verschillende vakken en predikanten bijgewoond. Bij dien veelomvattenden werkkring wist S. nog tijd te vinden de belangen van het luthersch seminarie, waarvan hij curator was, te behartigen. Niet alleen was hij een uitmuntend wiskundige, maar tevens een uitstekend philosooph, een groot taal- en letterkundige, met de Grieksche en Latijnsche, de gewone nieuwere talen zelfs met het Spaansch, Italiaansch, Deensch en aanverwante talen bekend. Tot in vergevorderden leeftijd las hij het boek Job, de profetien van Jesaias en andere gedeelten van het O. T. in het Hebreeuwsch. S. was ridder van den Nederl. leeuw, secretaris van het prov. Utr. genoots., lid der 1ste en 3de klasse van het kon. Nederl. inst., voorzittend lid der commissie tot het vinden der lengte op zee, het verbeteren der zeekaarten enz., der Maatsch. van Nederl. letterk. enz.

Hij huwde in 1809 Margaretha Antonia Heemskerk, en overleed te Utrecht den 20sten Maart 1845 als rustend hoogleeraar.

Hij schreef: *Over de ruimte* in P. van Hemert's *Magaz. voor de krit. wijsbeg.*, D. II. bl. 275 volgg.

Proeve om de werking der twee grondkrachten, door de zwaartekrachten door den vorm der ligchamen aan te toonen. Ald. D. III. bl. 102 volgg. D. IV. bl. 108 volgg.

Wat mag men van de uitgestrektheid der wereld enz. in *Natuurk. verhand. v. h. Bataafsch genoots. der wetenschap, te Haarlem.* D. II. St. I.

Redevoering over de menigte van vaste starren aan den Hemel geplaatst, en de besluiten, welke wij hieruit kunnen trekken opzigtelijk de uitgestrektheid van het Heelal.

Redevoering over het verhevene. Beide geplaatst in *Alg. Vad. Letteroef.* voor 1810 *Mengelw.* bl. 129 volg. en bl. 133 volg.

Orat. de majoribus cet. in *Suppl. Ann. Acad. Rheno-Traj.* in 1835—1816.

De nostra cognitione animi, comparata cum cognitione rerum corporearum in *Ann. Acad. Rheno-Traj.* 1823—1824.

Over den aard der zielkunde en de werking der terugroepende verbeeldingskracht. Zalt Bommel 1828. 8°.

Over de prikkelbaarheid in *Werk. d.* 1ste *Cl. v. h. kon. Ned. inst.* Amst. 1835.

De menschelijke kennis eene teekenkunde, in *Fakkel*, 10e *jaarg.* bl. 129 volg.

Bijdragen tot de beschouwing van de waarheid der menschelijke kennis (1832—1835).

Elementa Matheseos purae. Ultraj. 1831—1834. 2 t.

Verhandeling over de meetkundige bepalingen. Amst. 1835. 2e dr. 1840. Hevig werd S. over dit geschrift aangevallen door den hoogl. J. de Gelder. Hij verdedigde zich daarop in zijn bovengemeld geschrift.

Bijdrage tot de beschouwing van de waarheid en berigten en verhandelingen over de zeevaartkunde. Amst. 1837.

Nieuwe volgorde dezer berigten en verhandelingen. Ald. 1840.

Zie Bouman, *Oratio* bij het neêrleggen v. h. rectoraat, Utr. 1845, bl. 49—66; G. J. Mulder, *Onze leermeester J. F. L. Schröder: Een woord tot zyne leerlingen.* Rott. 1845; *Verslag en Handel. v. h. kon. Ned. instit.* 1845, bl. 184—187; *Hand. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1845, bl. 27—32; Domela Nieuwenhuis, *Twaalf Preken uit het O. T.*, bl. 253 volgg.; de *wijsgeer J. F. L. Schröder door J. Douwes*, pred. te Leens; Muller, *in Catal. v. portr. in voce.*

SCHRöDER (Gottfried Dietrich) werd den 23 Jan. 1761 te Bielefeld geboren. Hij wijdde zich reeds vroeg aan de heelkunde, waarin hij zulke vorderingen maakte, dat hij in 1787 een plaats als militair geneesheer bij een der Pruisische regimenten te Berlijn ontving. Hier woonde hij ook gedurende drie jaren de lessen der beroemde hoogleeraren bij, vervolgens vestigde hij zich te Amsterdam, waar hij als stadsheelmeester werd aangesteld en den 4 Maart 1835 overleed. Hij was lid der commissie van geneesk. toevoerzigt, heelmeester van het buiten-gasthuis, lid en later besturend lid van het genootschap ter bevordering der heelkunde, mede curator van het legaat van Monnikhoff, lid v. h. prov. Utr. genoots. en van het genoots. *Vis unita fortior* te Hoorn.

Hij gaf in het licht:

Waarneming over een aanmerkelijk groote vleeschprop in den Baarmoeder schede in *Prijsverh. v. h. Heelk genoots.* 2 D. St. II.

Over een aanmerkelijk beenverlies van het grootste gedeelte van het voorhoofdsbeen. Ald. D. V. St. 2. bl. 149.

Zie *Levensschets van G. D. Schröder*, met afb. in *Lancet* 1839, St. II. bl. 149; Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 320.

SCHUBBRUCK of SCHAUBROCK (Pieter) in 1542 te Antwerpen geboren, en tot 1605 als schilder werkzaam, hield zich omstreeks 1597 te Neurenburg op. In de galerij te Weenen bevindt zich van hem eene schilderij, voorstellende *De brand van Troje.* Hij zou een leerling en navolger van Jan Breughel zijn geweest.

Zie Kramm.

SCHUER of SCHEUR (Everhardus van der), waarschijnlijk te Utrecht geboren, althans in den jare 1577, studeerde denkelijk te Leiden in de regtsgeleerdheid, en was vervolgens een zeer vermaard pleitbezorger te Utrecht in de eerste helft der 17de eeuw. Hij was zoo gezien, dat er in eene verzameling van *Utrechtsche Consultatien* van 1620 tot 1640 verschenen, 12 à 14 zijner Consultatiën voorkomen, en dat zijn portret, dat ons een snedig en fiks gelaat vertoont, na zijn dood gesneden werd door den vermaarden graveur J. G. Bronchorst, wiens werk hoogst zeldzaam voorkomt. Op zijnen dood, in 65jarigen leeftijd, in den jare 1642 voorgevallen, maakte de Amst. hoogl. Casparus Barlaeus, een tien regelig latijnsch lijkdicht, dat we hier teruggeven.

Aspice, quem pacis studiis secrevit alumnum,
Illa reis nimium litigiosa Themis.
Maluit arbitrio dirimi, quam jure, querelas,
Et facilis stricto praetulit aequa foro.
Dum trahit invisas Minois Curia causas,
Abrumpit lentis jurgia grata togis.
Nunc Themidis, nunc Iuris habes, placidissime Schuri,
Praemia et aethereo Iudice salvus abis.
Quique boni civis partes patronus obisti,
Post obitum superis desinis esse reus.

Het is, in folio, onder zijn in 4°. portret gedrukt. Zie ook C. Barlaei, *poëmata*, ed. 1655. Part. II. p. 534.

Hij is echter nergens elders vermeld geworden dan met een enkel woord door E. A. Sandbrink, in zijne acad. dissert. *de advocatorum in Belgio Septentr. juribus ac doctrinâ.* Traj. ad Rh. 1849 pag. 76.

Particul. berigten.

Aanprijzing van die Serapions-brüder van E. T. Hoffmann en Proeve uit der Dichter und der Componist.
Bepaling van het denkbeeld van toon- en toonkunst.
De Klarinettist Johan Hermstadt.

Hij overleed den 12 November 1826 te Groningen. Bij deze gelegenheid gaf de hoogleeraar B. H. Lulofs in het licht: *Lijkklagt op het overlijden van den beroemden toonkunstenaar Schroeder Steinmetz.*

Zie Gregoir, *Les Artistes-musiciens Neerland.*, p. 161, 162; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV. St. II. bl. 455.

SCHROEDER VAN DER KOLK (Jacob Lodewijk Koenraad), zoon van dr. Hendrik van der Kolk en Wilhelmina Schroeder, dochter van Prof. Schroeder te Groningen, werd den 14den Maart 1797 te Leeuwarden geboren. Reeds op 15jarigen leeftijd werd hij als student te Groningen ingeschreven, en beantwoordde aldaar de prijsvraag *Quae sunt emolumenta praecipua, quae ex calorico latente, seu ligato, aëris et aquae ad oeconomiam animalem redundant.* Vier jaren later behaalde hij nogmaals het eermetaal *over de stremming van het bloed*, later ook het onderwerp zijner Dissertatie *sanguinis congulantis historia cum experimentis ad eam illustrandam institutis.* Na zijne promotie was S. v. d. K. korten tijd geneesheer te Hoorn, doch spoedig werd hij benoemd tot inwonend geneesheer in het buiten-gasthuis te Amsterdam, waar hij zijn vrijen tijd aan ontleedkundig onderzoek en het bijeenbrengen zijner later zoo uitgebreide en schoone pathologisch-anatomische verzameling wijdde. In 1826 verschenen zijne *Observationes anatomices pathologici et practici argumenti*, vooral handelende over de tubercul. aandoeningen der longen, benevens over eenige andere ziekelijke veranderingen. Van deze *obs.* dagteekent zijn roem. In het gesticht te Amsterdam, waar hij zijne ontleedkundige kennis tot die ontwikkeling bragt, die wij in hem bewonderen, werd zijne aandacht ook bezig gehouden door de verpleging van meer dan een 150tal krankzinnigen. Met warmte trok hij zich hun lot aan, bestudeerde den aard hunner geesteskwaal en zocht in lijkopeningen naar de oorzaken daarvan. Spoedig hierna werd de behandeling van krankzinnigen zijn hoofdwerkzaamheid, de studie hunner ziekte zijn levenstaak, en in 1825 was de beschrijving van een krankzinnige de voorlooper van een groot aantal meer uitvoerige hoogst gewigtige verhandelingen. Na den dood van den hoogleeraar J. Bleuland te Utrecht, werd hij in diens plaats benoemd, en kort daarop tot mederegent van het krankzinnigen-gesticht, dat zich toen in ellendigen staat bevond, verkozen. Aanvankelijk gelukte het hem daarin eenige verbetering te brengen; maar eene grondige hervorming moest worden uitgesteld, tot dat eene bijzondere omstandigheid aan zijn wensch een grootere kracht schonk. Toen hij namelijk tot hoogleeraar in de klinische geneeskunde te Amsterdam werd beroepen, werden van alle zijden pogingen aangewend den geliefden leeraar te behouden. Ook de stedelijke regering vroeg, wat zij daartoe konde bijdragen, »verbetering van het krankzinniggesticht," was het edelmoedig en onbaatzuchtig antwoord. S. v. d. K. bleef te Utrecht, en een geschenk van *f* 10,000 aan het krankzinniggesticht was daarvan het gevolg. Alzoo gelukte het den hoogleeraar zijne aangevangene verbeteringen voort te zetten en het ziekenhuis voor krankzinnigen te Utrecht weldra te maken tot een voorbeeld voor alle gestichten in Nederland. Door voortdurend vasthouden aan de taak, het lot der krankzinnigen in Nederland te verbeteren, kwam hij langzamerhand in aanraking met personen, wier invloed bij de hooge regering gewigt had, vooral met C. J. Feith, die hem krachtdadig in het doorzetten zijner plannen ondersteunde. In 1839 werd het wetsontwerp over de zorg voor krankzinnigen door dezen en S. v. d. K. opgemaakt, aan de leden der tweede kamer rondgedeeld, en in 1841 met enkele wijzigingen aangenomen. Hieruit ontstonden alle later ingevoerde verbeteringen en de verwijdering van de ongeschikte verblijfplaatsen voor krankzinnigen, die aan beestenhokken gelijk, met ketens en traliën voorzien, geen ander doel hadden dan de afsluiting en het onschadelijk maken der gekken.

Wat Pinel voor Frankrijk was, was dus S. v. d. K. voor Nederland, met dit onderscheid, dat Pinel een speculative ziekte-verdeeling en nosologie heeft geschreven, terwijl S. v. d. Kolk alleen feiten heeft opgeteekend, medegedeeld en beoordeeld. Als Pinel reeds lang vergeten is, zal de juistere kennis van de ziekelijke veranderingen, waaraan sommige gedeelten der hersenen bloot staan, nog blijven bestaan, en met haar ook de herinnering aan S. v. d. K. die ons tot die kennis bragt.

S. v. d. K. was ridder der orde v. d. Ned. Leeuw, lid der akademie van wetenschappen, lid der directie van het Utrechtsch genootschap van kunsten en wetenschappen enz. Hij overleed den 2 Mei 1862.

Zie zijne *Levensschets* door W. Vrolik, secretaris der akademie van wetenschappen, *Utrechtsche studenten-almanak* 1863; *Verslag v. h. verhand. in de alg. verg. v. h. prov. Utr. genoots.*, bl. 18; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*, *in voce.*

SCHRöDER (Johan Christian) werd den 29 Julij 1788 te Amsterdam geboren. Na het lager onderwijs genoten te hebben, ontving hij het voorbereidend voor de akademie van zijn oom J. F. L. Schröder, hoogleeraar in de philosophie te Utrecht, en studeerde aan de hoogeschool aldaar onder van Beeck Calkoen. In 1814 aanvaardde hij de betrekking van onderwijzer in de wiskunde aan de Fundatie van Renswoude te Utrecht, en dezelfde plaats werd hem in 1816 aan het gymnasium opgedragen. Voor zijne talenten in het vak zijner studie pleit vooral dat, na den dood van zijnen leermeester, den hoogleeraar van Beeck Calkoen, het voortzetten der openbare lessen van dezen aan hem werd toevertrouwd en welligt duurzaam zou zijn toevertrouwd, zoo de druk dier tijden het bestaan der hoogeschool zelve niet in gevaar had gebragt. Gedurende 30 jaren was hij met de grootste naauwgezetheid werkzaam in het wiskundig onderwijs aan het gymnasium, en toen hij in 1846 bij die inrichting zijn eervol ontslag en pensioen ontving, bleef hij bij de stichting der vrouwe van Renswoude, in een engeren kring van leerlingen, al zijne krachten wijden. S. was doctor in de natuurkunde, curator van het evangelisch luthersch seminarie te Amsterdam, en lid der synode van die gemeente. Hij huwde Hendrika Huijser, in 1848 overleden, die hem drie kinderen schonk, Sophia Christiana Gerhardina Petersen Schröder, Johanna Adriana Schröder, Gottfried Dietrich Schröder, med. dr. in 1847 te Utrecht overleden. Hij zelf overleed te Utrecht 4 Aug. 1858.

Zie *Utr. Courant* en *Oude Rotterd. Courant* van 9 Aug. 1858; *Part. berigt.*

SCHRöDER (Johan Frederik Lodewijk) werd den 31sten October 1774 te Dornberg in Westphalen geboren. Dertien jaren oud kwam hij, ten einde voor den handel te worden opgeleid te Amsterdam, waar zijn oudere broeder heelmeester was. Toen P. W. Feenstra, een bij den laatsten inwonend student, later leeraar der Doopsgezinden te Sneek, 'sjongelings leergierigheid bemerkte, haalde hij zijn broeder over hem tot predikant bij het luthersche kerkgenootschap te doen opleiden, en gaf hem het eerste onderrigt in de latijnsche taal. Schröder bezocht vervolgens de latijnsche school te Amsterdam; en woonde ook eenige lessen der hoogleeraars aan het Athenaeum bij. Van daar ging hij naar de hoogeschool te Halle, waar hij van 1795—1798 als student in de godgeleerdheid vertoefde, en o. a. het onderwijs genoot der hoogleeraren in de philosophie J. H. Tieftrunk en L. H. Jakob, beide ijverige voorstanders der leer van Kant, er tevens de onder van Swinden aangevangen mathematische studiën voortzette, en zelfs op een armenschool onderwijs in de wiskunde gaf. In 1798 naar Amsterdam teruggekeerd, werd hij als proponent bij zijn kerkgenootschap aangesteld. In deze betrekking moest hij meestal tweemaal 's weeks preken, 't geen hem op den duur te veel tijd kostte, wijl hij, om zijne bijziendheid, verpligt was zijne leerredenen van buiten te leeren. Dientengevolge nam hij, drie jaren later, afscheid van den kansel, om zich geheel aan zijne wis-, natuurkundige en philosophische studiën te wijden, waarbij hem de omgang met Paulus van Hemert in dien tijd van veel nut was. Nog was hij candidaat tot den H. Dienst, toen hij op de prijsvraag der Hollandsche maatschappij van wetenschappen, *wat mag men van de uitgestrektheid der wereld en de orde, in welke de hemelligchamen, ook met opzigt tot ons wereldstelsel, geplaatst zijn, sedert de waarnemingen der latere sterrekundigen, bijzonder die van Herschel en Schröter, als wel bewezene of hoogstwaarschijnlijke waarheden, vaststellen,* de gouden medaille mogt behalen, terwijl het antwoord van E. F. Wrede, hoogleeraar te Berlijn, de zilveren wegdroeg. Aan den naam, dien hij daardoor verwierf, had hij het vooral te danken, dat hij in 1803 aan

het hoofd van 's lands zeevaartkundige school geplaatst werd. Hij moest nu aan 60 kadetten, aan boord van het fregat Euridice, waar deze inrigting toen was, in de geschiedenis, physica, mathesis en aanverwante vakken onderwijs geven. Dit fregat, met 250 koppen bemand, was eerst te Hellevoetsluis, vervolgens te Fijenoord gestationeerd, doch toen dit schip later in werkelijken dienst moest gesteld worden, werd de maritime school naar Enkhuizen verlegd, en ook daar bleef S. met den rang van kolonel er aan werkzaam. Na negen jaren dienst werd hij, die, naar de meening van Napoleon, zijne kweekelingen te veel liefde voor het vaderland inboezemde, ontslagen, en de inrigting opgeheven. S. ging nu met zijn gezin naar Amsterdam, en leefde daar zonder het hem beloofde wachtgeld van *f* 1400 te genieten, gedurende drie jaren als ambteloos burger, hield zich in dien tusschentijd met mathematische, philosophische en letterkundige studiën en den omgang met de kundigste en aanzienlijkste mannen bezig, en trad er, zoo bij de maatschappij *Felix meritis*, waar hij ook reeds vroeger lezingen had gehouden, als bij de Hollandsche maatschappij van kunsten en wetenschappen als spreker op. De jaarlijksche vergadering der laatstgenoemde opende hij in 1815 als voorzitter met eene voorlezing *over de redekunstige voorschriften van Cicero, getoetst aan die der zedewet en bijzonderlijk aan het gebod der waarheidsliefde.* In het volgende jaar (25 Jan. 1816) ontving S. zijne benoeming tot hoogleeraar in de wis- en natuurkunde te Utrecht, en aanvaardde zijne betrekking met eene redevoering *De majoribus corporum coelestium permutationibus, quatenus ex iis progressum naturae in his corporibus formandis suspicari licet.*

Nu eerst was S. op zijne regte plaats; maar niet genoeg dat hij zijn ambt als hoogleeraar in de wis- en natuurkunde met ijver behartigde, nam hij eenige jaren later ook het onderwijs in de *logica*, vervolgens in de *metaphysica* en andere vakken van bespiegelende wijsbegeerte op zich. Zijn onderwijs was boeijend, afgetrokken denkbeelden en beschouwingen wist hij boeijend voort te dragen. Zijne lessen werden dan ook niet alleen door studenten, maar meermalen door doctoren in verschillende vakken en predikanten bijgewoond. Bij dien veelomvattenden werkkring wist S. nog tijd te vinden de belangen van het luthersch seminarie, waarvan hij curator was, te behartigen. Niet alleen was hij een uitmuntend wiskundige, maar tevens een uitstekend philosooph, een groot taal- en letterkundige, met de Grieksche en Latijnsche, de gewone nieuwere talen zelfs met het Spaansch, Italiaansch, Deensch en aanverwante talen bekend. Tot in vergevorderden leeftijd las hij het boek Job, de profetien van Jesaias en andere gedeelten van het O. T. in het Hebreeuwsch. S. was ridder van den Nederl. leeuw, secretaris van het prov. Utr. genoots., lid der 1ste en 3de klasse van het kon. Nederl. inst., voorzittend lid der commissie tot het vinden der lengte op zee, het verbeteren der zeekaarten enz., der Maatsch. van Nederl. letterk. enz.

Hij huwde in 1809 Margaretha Antonia Heemskerk, en overleed te Utrecht den 20sten Maart 1845 als rustend hoogleeraar.

Hij schreef: *Over de ruimte* in P. van Hemert's *Magaz. voor de krit. wijsbeg.*, D. II. bl. 275 volgg.

Proeve om de werking der twee grondkrachten, door de zwaartekrachten door den vorm der ligchamen aan te toonen. Ald. D. III. bl. 102 volgg. D. IV. bl. 108 volgg.

Wat mag men van de uitgestrektheid der wereld enz. in *Natuurk. verhand. v. h. Bataafsch genoots. der wetenschap, te Haarlem.* D. II. St. I.

Redevoering over de menigte van vaste starren aan den Hemel geplaatst, en de besluiten, welke wij hieruit kunnen trekken opzigtelijk de uitgestrektheid van het Heelal.

Redevoering over het verhevene. Beide geplaatst in *Alg. Vad. Letteroef.* voor 1810 *Mengelw.* bl. 129 volg. en bl. 183 volg.

Orat. de majoribus cet. in *Suppl. Ann. Acad. Rheno-Traj.* in 1835—1816.

De nostra cognitione animi, comparata cum cognitione rerum corporearum in *Ann. Acad. Rheno-Traj.* 1823—1824.

Over den aard der zielkunde en de werking der terugroepende verbeeldingskracht. Zalt Bommel 1828. 8°.

Over de prikkelbaarheid in *Werk. d.* 1ste *Cl. v. h. kon. Ned. inst.* Amst. 1835.

De menschelijke kennis eene teekenskunde, in *Fakkel*, 10e *jaarg.* bl. 129 volg.

Bijdragen tot de beschouwing van de waarheid der menschelijke kennis (1832—1835).

Elementa Matheseos purae. Ultraj. 1831—1834. 2 t.

Verhandeling over de meetkundige bepalingen. Amst. 1835. 2e dr. 1840. Hevig werd S. over dit geschrift aangevallen door den hoogl. J. de Gelder. Hij verdedigde zich daarop in zijn bovengemeld geschrift.

Bijdrage tot de beschouwing van de waarheid en berigten en verhandelingen over de zeevaartkunde. Amst. 1837.

Nieuwe volgorde dezer berigten en verhandelingen. Ald. 1840.

Zie Bouman, *Oratio* bij het neêrleggen v. h. rectoraat, Utr. 1845, bl. 49—66; G. J. Mulder, *Onze leermeester J. F. L. Schröder: Een woord tot zijne leerlingen.* Rott. 1845; *Verslag en Handel. v. h. kon. Ned. instit.* 1845, bl. 184—187; *Hand. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1845, bl. 27—32; Domela Nieuwenhuis, *Twaalf Preken uit het O. T.*, bl. 253 volgg.; de *wijsgeer J. F. L. Schröder door J. Douwes*, pred. te Leens; Muller, *in Catal. v. portr. in voce.*

SCHRÖDER (Gottfried Dietrich) werd den 23 Jan. 1761 te Bielefeld geboren. Hij wijdde zich reeds vroeg aan de heelkunde, waarin hij zulke vorderingen maakte, dat hij in 1787 een plaats als militair geneesheer bij een der Pruisische regimenten te Berlijn ontving. Hier woonde hij ook gedurende drie jaren de lessen der beroemde hoogleeraren bij, vervolgens vestigde hij zich te Amsterdam, waar hij als stadsheelmeester werd aangesteld en den 4 Maart 1835 overleed. Hij was lid der commissie van geneesk. toevoerzigt, heelmeester van het buiten-gasthuis, lid en later besturend lid van het genootschap ter bevordering der heelkunde, mede curator van het legaat van Monnikhoff, lid v. h. prov. Utr. genoots. en van het genoots. *Vis unita fortior* te Hoorn.

Hij gaf in het licht:

Waarneming over een aanmerkelijk groote vleeschprop in den Baarmoeder-schede in *Prijsverh. v. h. Heelk genoots.* 2 D. St. II.

Over een aanmerkelijk beenverlies van het grootste gedeelte van het voorhoofdsbeen. Ald. D. V. St. 2. bl. 149.

Zie *Levensschets van G. D. Schröder*, met afb. in *Lancet* 1839, St. II. bl. 149; Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 320.

SCHUBBRUCK of SCHAUBROCK (Pieter) in 1542 te Antwerpen geboren, en tot 1605 als schilder werkzaam, hield zich omstreeks 1597 te Neurenburg op. In de galerij te Weenen bevindt zich van hem eene schilderij, voorstellende *De brand van Troje.* Hij zou een leerling en navolger van Jan Breughel zijn geweest.

Zie Kramm.

SCHUER of SCHEUR (Everhardus van der), waarschijnlijk te Utrecht geboren, althans in den jare 1577, studeerde denkelijk te Leiden in de regtsgeleerdheid, en was vervolgens een zeer vermaard pleitbezorger te Utrecht in de eerste helft der 17de eeuw. Hij was zoo gezien, dat er in eene verzameling van *Utrechtsche Consultatien* van 1620 tot 1640 verschenen, 12 à 14 zijner Consultatiën voorkomen, en dat zijn portret, dat ons een snedig en fiks gelaat vertoont, na zijn dood gesneden werd door den vermaarden graveur J. G. Bronchorst, wiens werk hoogst zeldzaam voorkomt. Op zijnen dood, in 65jarigen leeftijd, in den jare 1642 voorgevallen, maakte de Amst. hoogl. Casparus Barlaeus, een tien regelig latijnsch lijkdicht, dat we hier teruggeven.

Aspice, quem pacis studiis secrevit alemnum,
Illa reis nimium litigiosa Themis.
Maluit arbitrio dirimi, quam jure, querelas,
Et facilis stricto praetulit aequa foro.
Dum trahit invisas Minois Curia causas,
Abrumpit lentis jurgia grata togis.
Nunc Themidis, nunc Iuris habes, placidissime Schuri,
Praemia et aethereo Iudice salvus abis.
Quique boni civis partes patronus obisti,
Post obitum superis desinis esse reus.

Het is, in folio, onder zijn in 4°. portret gedrukt. Zie ook C. Barlaei, *poëmata*, ed. 1655. Part. II. p. 534.

Hij is echter nergens elders vermeld geworden dan met een enkel woord door E. A. Sandbrink, in zijne acad. dissert. *de advocatorum in Belgio Septentr. juribus ac doctrinâ.* Traj. ad Rh. 1849 pag. 76.

Particul. berigten.

SCHUER (JAN LODEWIJK) gaf in het licht:

Nederlands merkwaardigste gebeurtenissen sedert bijna twee eeuwen vervattende een aaneengeschakeld verhaal der wisselvalligheden, ons vaderland overgekomen, beginnende met den overdragt der Nederlanden, door den keiser Karel V in den jare 1555 *en eindigende met den dood van Willem IV van Oranjen*, in den jare 1751. Amst. 1752. 8 dn. 8°. m. pl. 2de dr. Utrecht. 1767. 8°. m. pl. 3 d.

Beknopte Beschrijving van de stadt Dantzig en het kasteel Weisselmunde met afbeeldd. Amst. 1735. 8°.

Hij werkte ook mede (hoeveel weten we niet) aan het bekende *Groot algem. Woordenboek* van *David van Hoogstraten*, Amst., Utr. en 's Gravenhage. 1733. m. 7 deelen, in fol. en met J. H. Hubner, gaf hij *Algemeene Histor. en Geogr. Boekzaal*. Amst. 1741. 3 dn.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 465; *Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.*, D. II. bl. 868, D. III. bl. 319; De Wind, *Bibl. v. Ned. geschieds.*

SCHUERE (JACOB VAN DER) »Meenenaer" volgens den titel van de door hem berijmde en in 1612 te Haarlem uitgegeven: *Tristia, ofte Truerdichten van Publ. Ovidius Naso, vertaald door M. Theod. Schrevelium, ter begeerte van Karel van Mander.*

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. W.* D. V. bl. 248.; Muller, *Catal. v. portr.*

SCHROOIJESTEIJN (ZACHARIAS). Deze zee-officier behoorde tot de voormalige koloniale marine in Ned.-Indië. Reeds in 1805 trad hij in den rang van kapitein-luitenant. Hij onderscheidde zich bij menige gelegenheid, onder anderen in 1821 bij de overwinning van Palembang, waarvoor hem de militaire willemsorde van de derde klasse verleend werd, alsmede in 1823 bij de expeditie tegen de Padries op de westkust van Sumatra, waarvoor hem bij koninklijk besluit van 27 Mei 1824 bijzondere tevredenheid betuigd werd. In 1824 kommandeerde hij Z. M. koloniale korvet Zwaluw en vergezelde daarmede 's konings fregat Eurydice, waarmede de gouverneur-generaal van der Capellen de reis deed naar de Molukken. Hij overleed te Soerabaya als kolonel ter zeehaven en equipagemeester, tijdens het bestuur van den gouverneur-generaal De Eerens.

Part. berigt.

SCHRöTER (C.) Arrenberg vermeldt van hem: *Woordenboekje, vervattende de kunstwoorden in de Chirurgische Anatomische boeken voorkomende.* Amst. 1750. 8°.

Zie *Naamr.*, bl. 465.

SCHUKKING (LUCAS) werd den 27 Mei 1803 te Meppel geboren, en bezocht de lagere en latijnsche scholen aldaar. Op de laatste leerde hij onder den rector J. D. Wetsels te denken en zelf werkzaam te zijn. In Augustus 1821 werd hij student te Groningen. Zijn leermeester T. A. Clarisse wekte in hem den lust voor kerkgeschiedenis in den geest van van Heusde op. In deze geschiedenis verdiepte hij zich geheel en al, ten einde een helder overzigt te verkrijgen over de ontwikkeling van het Godsrijk. Sterken invloed oefende ook op hem de kundige en geestvolle predikant te Meppel, Alexander de Koning, in 1827 overleden. Deze laatste bevestigde hem in October 1826 in den heiligen dienst te Peperga en Blesse, niet ver van Steenwijk. In 1827 vertrok hij naar Zuidwolde in Drenthe, en in 1839 kwam hij als predikant naar Groningen. Hij overleed den 17 Maart 1851 en na zijne begrafenis (21 Maart) schreef zijn vriend Prof. P. Hofstede de Groot: *Iets over L. Schukking*, geplaatst in het *Godgel. tijdschrift Waarheid in Liefde*. Jaarg. 1851. bl. 426 volgg.

Hij is tweemaal gehuwd geweest, eerst met Anna Poppe (1833) en vervolgens (1847) met J. W. M. M. Sannes.

Hij gaf in het licht:

De mogelijkheid dat het koningrijk Gods van een volk wordt weggenomen. Gron. 1841.

Zie *Waarheid in Liefde*, 1841. bl. 207.

Onderzoek naar de oorzaken, welke Jezus zelf heeft opgegeven van zijne verwerping door de Joodsche natie, en of diezelfde oorzaken nog bestaan bij velen, bij wie het Christendom geen ingang vindt, dan of de tijd daarin verandering heeft teweeggebragt. Ald. 1841. II. 253.

Verhandeling over de redenen welke Jezus gebruikte, om de menschen tot het geloof in Hem te bewegen. Ald. 1842. II. 197.

Onderzoek in hoeverre de taal en zegswijze der Bijbels bijzonder geschikt gerekend mag worden ter mededeeling van Gods openbaring aan de menschen. Ald. 1843. I. 51.

Waarop hebben wij te letten in de geschiedenis der kerk, om in deselve de openbaring van het voortdurend leven van Christus te zien? En, hoe moeten wij bij dit onderzoek de geschiedenis der kerk met de geschiedenis van Jezus zigtbare verschijning op aarde verbinden? Ald. 1843. III. 517.

Moeten wij om Christus in zijne heerlijkheid te zien, Hem ook in de geschiedenis der kerk gadeslaan? Zoo ja, hoe openbaart Hij zich dan in die geschiedenis der kerk als Gods Zoon. Ald. 1844. IV. bl. 741.

Hoe zijn de voorstellingen des Nieuwen Verbonds omtrent de heerschappij van Christus en de regering van God te vereenigen? Ald. 1846. I. 57.

SCHULD (A.)

schreef:

Waarneming omtrent eene bloedvloeijing uit de longen (haemophytis) bij een paard, met eene bijvoeging van A. Numan, in *Vee- en artsenijk. magazijn.* 1830. D. II. St. II.

De opgewekte teeldrift, een gewoon verschijnsel bij de inwendige pokziekte, of paarlziekte van het rund, bevestigd door eene waarneming. Ald.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 320.

SCHULENBURG (J. VAN) bloeide te Groningen in het midden der vorige eeuw en maakte zich als dichter bekend, b. v. door een *Lijk-klacht ter Uitvaart van enz. Albertus Alberthoma, predikant te Groningen, overleden in* 1758. Gron. 1758. 4°; *Grafschrift op Sicco Gockinga, burgemeester van Groningen; Groningen in rouwe over het afsterven van Johan de Drews* enz.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHULENBURG (.) of SCHULENBURCH, scheepshopman die in 1572 de zijde des konings hield.

Zie Velius, *Beschrijv. v. Hoorn*, bl. 327; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. III. bl. 356; van Rijn, *Bijv. en Nal.*, op D. VI van *Wagenaar*, bl. 82.

SCHULENBURG (JOHANN MATHIAS baron VON DER) nam als generaal aan de zijde der staten deel aan den successieoorlog, en wel aan den slag bij Oudenaarden, het beleg van Rijssel, hielp Doornik winnen, voerde het bevel over het leger van prins Eugenius bij Malplaquet, en hielp Bethune innemen.

Zie zijn *Leben und Denkwürdigkeiten aus Original-quellen bearbeitet* Leipzig 1834. 2 d.; Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. II. bl. 410, 411, 428, 455, 465, 504.

SCHULER (JOHANNES), theol. dr. en predikant te Sundert (1643), Dinteloord (1647), Rozendaal (1653) en Breda (1656), waar hij ook Prof. in de philosophie was, en in 1676 overleed, schreef:

Danck predicatie, over de glorieuse herstellinge van Carolus II. Gedaen den 23 *Mey* 1660. Amst. 1660.

Tractaet ofte Philosophische ondersoeckinge van de cometen. Waerby kompt een speciale Historie van de comeet, die ghesien is gheweest in de maenden van Dec. 1664 *ende van Jan.* 1665. *Met een By-voeghsel van de comeet verschenen in April* 1665. *Midtsg. een Astronomische uytleggingen, ende een Gener. Astronom. Prognosticatie des selfde. Uyt het Latyn overgezet.* 's Gravenh. 1665.

Zie Soermans, *Kerk. Reg.*, bl. 154, 158, 159, 160; van Goor, *Beschrijv. v. Breda*, bl. 76; Muller, *Cat. v. Pamfl.*, D. II. bl. 128, 180.

SCHULERUS (CAROLUS), predikant in de Leur, werd den 9 October 1678 te Harderwijk tot doctor in de geneeskunde gepromoveerd.

Zie Soermans, *Kerk. Reg.*, bl. 158; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I. bl. 369, 370.

SCHULL (mr. PETER STEVEN), zoon van Peter Schull, med. dr., en Abigael Martha Vitringa, kleinzoon van Steven Schull, kolonel bij het regiment Randwyck, en groot majoor kommandant der stad Zalt-Bommel, werd den 11 Febr. 1791 te 's Hage geboren. Reeds op zijn derde jaar verliet hij het ouderlijk huis, om in dat zijner tante J. C. Schull, echtgenoot van F. Pistorius, notaris en procureur te Dordrecht over te gaan, dewijl deze de verdere leiding en opvoeding van den eenigen zoon haars broeders had op zich genomen. Te Dordrecht bezocht hij de latijnsche school onder den conrector Ros en den rector A. Verbeek, en vertrok

in 1807 naar de hoogeschool te Leiden, waar hij met Hugo Beyerman, later hoogleeraar te Deventer, Commelin, van der Mee, M. A. van der Bank, later predikant bij de Waalsche gemeente te Utrecht, en Moser de lessen van Wyttenbach, Siegenbeek, Hageman en Brugmans bijwoonde. Den 19 April 1811 promoveerde hij in de regten op theses, en zette zich, na een jaar te Brussel te hebben doorgebragt, als advocaat te Dordrecht neder, en volgde tevens in 1814 op zijn verzoek, zijn oom als notaris op. De uren aan zijn toenemende praktijk ontwoekerd, wijdde hij aan de belletrie en bij voorkeur aan de lezing van latijnsche gedichten, van welke hij een vrij aanzienlijke collectie had. Ook de hollandsche letterkunde en poëzy vond in hem een ijverig beoefenaar, daarenboven bespeelde hij nu en dan de latijnsche lier. Hij was medeoprichter van het genootschap Diversa sed Una, waarin hij vele voorlezingen hield. Ook was hij een werkzaam medelid van het Dordsche departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, en een ijverig beoefenaar der geognosie. Hij had een rijke verzameling van steenen, naturaliën en ertsen, die hij zelf had bijeengebragt en geclascificeerd. Sedert 1822 was hij lid van het genootschap *ter bevordering der Natuurlijke Historie*, te Groningen, en sedert 1830 van *La Societé Genéalogique de France* te Parijs. *De Maats. van Ned. Letterkunde te Leiden* telde hem sedert 1823 onder hare leden.

Behalve een menigte verhandelingen en beoordeelingen in de van 1832—1835 door hem uitgegevene *Bijdrage tot Boeken- en Menschenkennis*, (met den dichter van der Hoop) *de Vriend des Vaderlands*, *Almanak van Blijgeestigen*, *Konst- en Letterbode*, *Natuurkundige Bijdragen* en *Militairen Spectator*, 1834—1835 gaf hij afzonderlijk in het licht:

Redevoering over de verdiensten van Mirabeau. Dordr. 1826.

Herinneringen aan Dr. Orol. Dordrecht. 1829.

Ernst en Luim. Dordr. 1829.

Karakteristiek der Welsprekendheid. Dordr. 1829.

De overgave van Antwerpen. Dordr. 1830.

Dieryk en Dorothé van S. van Hoogstraten, nieuwe uitg. met aanteekk. en een levensschets van den dichter. Dordr. 1831.

Vertellingen in Proza en Poezy. Dordr. 1834 met A. v. d. Hoop).

Boogspanning, benevens levensschets van den overledene, door J. C. van Rijneveld, Dordrecht 1835 uitgegeven. Vooraan zijn portret met handteekening en gedicht van A. van der Hoop.

Zijn Akademie-vriend G. H. Moser schreef aan hem een *Epistola critica de Horatii carminum Hofmanni Peerlkampi recensione.*

Hij huwde in 1817 mejufvrouw G. Hordijk, en overleed te Dordrecht den 4 Augustus 1835.

Zie J. Wap, *Aan Schull*; de Bosson, *Bedevaart naar het graf van* mr. P. S. Schull; Rijneveld t. a. p.; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; *Jaarl. Verslag der Maats. v. Ned. Letterk.*, 1835 bl. 18; M. A. van der Bank, *Over mr. P. S. Schull en de Neandergrot* in *Rec. v. d. Rec.*, XXXIV, 1841. II. 282; Muller, *Cat. v. portr.*, *in voce.*

SCHULLER TOT PEURSUM (Mr. Christiaan Lodewijk), zoon van Lodewijk Schuller, een verdienstelijk zee-officier, werd te Oud-Alblas, waar zijn moederlijke grootvader, Jacobus Johannes de Jonge van Peursum predikant was, den 7 Julij 1813 geboren. Op zesjarigen leeftijd verloor hij zijn vader, en werd toen door zijne moeder aan de hoede van zijn grootvader toevertrouwd. In Mei 1820, toen hij bijna zeven jaren oud was, vestigde zijne moeder zich te Dordrecht, waar hij het onderwijs genoot van R. van der Pijl in de moderne talen. In 1826 vertrok zijne moeder naar Utrecht, waar hij de latijnsche school bezocht, en later onder de uitstekendste leerlingen van den rector dr. A. Ekker behoorde. In 1830 gordde hij ook de wapens aan en nam als kanonnier 2de klasse bij het bataillon vrijwillige arteleristen dienst, en keerde in de eerste dagen van 1833 te Utrecht terug, waar hij zich met den besten uitslag twee jaren aan de beoefening der letteren en vier jaren aan die der regten wijdde, en in den aanvang van Junij 1838 doctor in de beide regten werd, na het verdedigen eener dissertatie *De necessitudine tum morali tum civili inter patronum et liberim.* Hij vestigde zich daarop als advocaat te Utrecht. Na een korte uitoefening der praktijk, genoot hij reeds in hooge mate het vertrouwen en de achting zijner medeburgers. Eene poging om met eenige zijner vrienden en ambtgenooten een regtskundig tijdschrift uit te geven, en waarvan werkelijk van Maart tot September 1839 dertien goed geredigeerde nummers onder den titel *De Themis* verschenen, mislukte. Gelukkiger was zijne poging in hetzelfde jaar, om in het luimige of humoristische genre eenige proeven te leveren, de toenmaals nog al sensatie makende *Utrechtsche Brieven*, waarvan de uitgaaf, na het 18e nummer evenwel weder gestaakt werd. Sedert besteedde hij zijne uren van uitspanning aan de beoefening der regtsgeleerdheid, en gaf achtereenvolgens het *Burgerlijk wetboek* en het *Wetboek van strafoefening* met aanteekeningen in het licht.

Te midden van dezen praktisch nuttigen arbeid liet Schuller zijn letterkundigen arbeid niet varen, schreef zijn *Voorlezing over Don Quyote*, vertaalde eenige stukken uit het Zweedsch, Deensch en Servisch, en aanvaardde met zijn vriend J. I. D. Nepveu de redactie van het *Algemeen Letterlievend Maandschrift* en gaf hoogst belangrijke stukken zoo in de rubriek *Boekbeoordeelingen* als *Mengelwerk*. Eerst na een ruim dertienjarigen onverdroten arbeid gaf hij de redactie over. In 1847 kon Schuller den wensch niet weêrstaan, zich ook eenigzins op staatkundig terrein te bewegen, en den 1 Mei verscheen het eerste nummer der *Politieke Bijdragen tot de Geschiedenis des Vaderlands.*

Zijne poging om zich tot lid van den stedelijken raad te doen kiezen, waartoe hij zelf zich in een *Brief aan het kiezerscollegie* tot candidaat had voorgesteld, mislukte, doch in 1855 werd hij auditeur bij het militair geregtshof. Te midden van zijne veelvuldige bezigheden van allerlei aard, voltooide hij een reuzenwerk, namelijk de vertaling van Cervantes *Don Quyote.*

Den 12 December 1859 trad hij nog eenmaal voor het provinciaal geregtshof in een belangrijke zaak als pleitbezorger op, korten tijd daarna overleed hij (1 April 1860). Hij huwde in 1846 T. M. van der Bank, en was lid en bestuurder van het prov. Utr. genoots., honorair lid van het mede door hem opgerigte Historisch genootschap, lid der maats. van letterkunde te Leiden, enz. Ook was hij lid van verscheidene kerkelijke collegien.

Hij gaf in het licht:

Verzamelde berigten omtrent de krijgsbevelhebbers bij Nieuwpoort, 2 *Julij* 1600. Utrecht 1836.

Het Burgerlijk Wetboek, met Aanteekeningen. Utrecht 1841, later ald. 1854, en onder zijne medewerking herzien en aangevuld door mr. H. Waller, toenmaals advocaat, later griffier bij het kantongeregt te Utrecht, *Wetboek van Strafvordering en van Koophandel*, het laatste onder medewerking van mr. H. Waller. Utrecht 1843, 1857.

Reglement van orde en discipline voor de advocaten. Utrecht 1848.

Voorlezing over Don Quyote. Utrecht 1842. 8°.

De kapel, eene der vrije phantasien uit het provincierozenboek van C. J. L. Almquist, rector der nieuwe elementaire school te Stockholm (vert. uit het Scandinavisch) Utrecht 1839—49.

De vernuftige jonkheer Don Quyote van de Mancha, door Michael Cervantes de Saavedra. Haarlem 1854 en volgg. 4 d.

Ook bezorgde hij de uitgave van eene door P. L. F. C. von Eichstorff, vervaardigde vertaling van Tegners *Fritjofs Saga.* Utrecht. 1850.

Zie *Volksvriend, Maandblad v. d. Ned. vereen. tot afschaffing v. d. sterken drank*, 1860 n°. 167; *Levensberigt* door J. I. D. Nepveu in Levensschetsen uitg. door de *Maats. v. Ned. Letterk.*, 1860.

SCHULTENS (Albert) den 23 Augustus 1686 te Groningen geboren, openbaarde reeds in kinderlijken leeftijd zijn ongemeenen aanleg, en was nog geen veertien jaren oud, toen hij als student aan de akademie zijner geboortestad werd ingeschreven. Wel was hij bestemd om eenmaal het leeraarsambt in de Hervormde kerk te bekleeden en werden zijne studiën daar naar ingerigt, doch vooral vond het hebreeuwsch in hem een ijverigen beoefenaar, en reeds toen vereenigde hij daarmede een grondige studie der overige oostersche talen, vooral van het arabisch, dat naar zijne overtuiging bij de verklaring van het O. T. te veel was verwaarloosd. Na verdediging van eene dissertatio *de Utilitate linguae Arabicae in interpretanda sacra scriptura* onder den hoogleeraar Braunius (1706), begaf hij zich naar Leiden, waar Salomon van

Til hem belangrijke arabische handschriften mededeelde, en hem het vooruitzigt werd geopend, dat men den rijken schat der academische boekerij voor hem ontsluiten zou. Van Leiden begaf hij zich naar Utrecht, waar hij huisgenoot was van Hadrianus Reeland, op wiens raad hij zijne *Animadversiones in Jobum* in het licht gaf. Schultens was nu 22 jaren oud, keerde naar Groningen terug, werd proponent, in 1709 doctor in de godgeleerdheid en gaf zijne *Animadversiones criticae ad varia loca V. T.* in het licht. Reeds was de aandacht op dezen jeugdigen geleerde gevestigd, en zulks niet minder toen de oostersche letterschat te Leiden voor hem werd geopend, en hij zich aldaar gedurende twee jaren met het naauwkeurig onderzoeken en bestudeeren der handschriften doorbragt. Intusschen werd hij in 1711 tot predikant te Wassenaar beroepen, waar hij echter niet lang bleef, daar hij reeds in 1713 tot hoogleeraar in de hebreeuwsche taal te Franeker beroepen werd. Den 9 November van dat jaar aanvaardde hij zijn post met een *Oratio de fontibus, quibus, et quibus omnis linguae Hebraeae notitia manavit, horumque vitiis et defectibus.* Vier jaren later werd hem ook het ambt van academie-prediker opgedragen. Hier was Schultens op zijn plaats, krachtig bevorderde hij, en moedigde hij de beoefening der arabische taal aan, begon zijne school een heilzamen invloed op de verklaring van het O. V. uit te oefenen en was hij voor de Semitische 't geen Tiberius Hemsterhuis voor de grieksche letterkunde was. Zestien jaren had de Friesche hoogeschool hem bezeten, toen hij (in 1729) tot regent van het statencollegie te Leiden benoemd werd, terwijl hem de titel van *Intrepres legati Warneriani* werd opgedragen, en hem vrijheid geschonken het oostersch te onderwijzen. Drie jaren later benoemden curatoren hem tot hoogleeraar in de oostersche letterkunde en den 20 Junij 1732 aanvaardde hij deze betrekking met eene *Oratio de linguae Arabicae antiquissima origine, intima ac sororia cum linguae Hebr. cognatione nullisque seculis praeflorata puritate.* Later werd hem ook het onderwijs in de hebreeuwsche oudheden opgedragen, dat hij den 26 September 1740 inwijdde met eene *Oratio de tabernaculo Mosis.* Schultens was niet alleen de hervormer der hebreeuwsche taal-studie, zoowel door zijn voortreffelijk onderwijs als geleerde schriften, maar ontwikkelde en bewees het gevoelen dat men de oostersche taalstudie eigenlijk niet met het hebreeuwsch maar met het arabisch behoorde aan te vangen. Op deze wijze werd een belangrijken tak van wetenschap teweeggebragt, die gewigtigen en heilzamen invloed op de verklaring van het O. T. moest hebben. Velen juichten hem toe, doch ook niet weinigen konden het dulden dat de oude en zwakkere methode door hem werd verworpen. Hij had hierin geen voorganger gehad, alleen Christiaan Rau had daartoe eenige wenken gegegeven. Tot zijne voornaamste tegenstanders behoorden Driessen, Taco Hajo van den Honert, en vooral de beroemde Johannes Jacobus Reiske, hoogleeraar in het arabisch te Leipzig. Al deze tegenstanders konden de kracht der waarheid, die Schultens aan zijne zijde had, wel voor een oogenblik belemmeren maar niet verbreken. Zijn school had reeds mannen gekweekt, die zijn helder inzien over het vooroordeel zouden doen zegepralen. Hij mogt dat nog niet beleven, maar gerustelijk kon hij deze taak aan zijne leerlingen toevertrouwen.

Volgens getuigenis zijner tijdgenooten was Schultens een braaf, regtschapen en edel mensch, die aan echt godsdienstigen zin zijne beschaving paarde. Vier malen was hij gehuwd, eerst met Elizabeth Dozy, die hem eene dochter en den beroemden Jan Jacob (die volgt) schonk.

Hij overleed den 26 Januarij 1756.

Hij gaf in het licht:

Animadversiones philologicae in Jobum, cum Specimine Observationum Arabicarum, in totum Vetus Instrumentum. Traj. Bat. 1708. 8°.

Animadversiones phil. et crit. ad varia loca Vet. Testaments. Amst. 1709. 8°.

Originum Hebraearum T. II. Quorum prior cum adiecta Orat. inaug. Franoquerana. Franeq. 1724. 4°.

Alter, cum vindiciis Tomi I. nec non Libri de defectibus hodiernis L. Hebraeae et brevibus Stricturis in Considerationes ad novam versionem L. Jobi adversus cl. Driessenium; duabus item Orationibus infra commemorandis. L. B. 1736. 4°. (Driessen deed zijne tegenspraak hooren in *Dissert. de veris causis et auxiliis interpretandi linguam Hebraeam biblicam et considerationes ad novam versionem Jobi, in causa linguae Hebr. adversus Arabismi abusum.* Fran. 1737, en *In Linguae Hebr. bibl. interiora et Tristitia Arab. iterum detersa sermoni biblico.* Gron. 1739.

Vindiciae Originum Hebr. et opusculi de defect. hodiernis linguae Hebraeae eorundemque resarciendorum tutissima via ac ratione. L. B. 1738. 4°.

Excursus tres ad caput I viae veteris et regiae Hebr. continentis stricturas ad dissertationem histor. de lingua primaeva. L. B. 1737, tegen F. H. v. d. Honert's derde uitgaaf van *Christus afkomst uyt David.* 1737, en diens *Dissertatio de lingua primaeva.* 1738.

Haririi tres priores consessus Notis illustrati. Franeq. 1731. 4°.

Consessus IV. V. VI. *cum Monumentis vetustioribus Arabiae, Notis illustrati.* L. B. 1740. 4°.

Vita et res gestae Saladini, auctore Bohadinosive Sjeddadi: Nec non excerptamen ex historia universali Abiloedae. Itemque Specimen ex historia maiore Saladini, Amadodini Ispahanensis. Omnia cum Lat. versione; et postrema, cum Notis. Accedunt Index et Commentarius Geographicus. L. B. 1732. fol.

Florilegium Sententiarum Arabicarum cum vers. et notis et clavis mutationis Elementorum, qua dialecti L. Hebraeae, ac praerentim Arabicae, aliquando ab Hebraea deflectant. Adjecta nova editione Rudimentorum L. Arab. Thomae. Erpenii. L. B. 1733. 4°.

Liber Jobi, cum nova versione et commentario perpetuo Ibiit, 1737. 4°. 2 voll. in 't Fr. door E. de Joncourt, J. Sacrelaire, Allemande. Ibid. 1748. 4°. Eng. door Rich. Grey.

Institutiones ad Fundamenta L. Hebraeae. Ibid. 1737. 4°.

Claudiopoli 1743. 4°. Leidae. 1756. 4°.

Vetus et Regia Via Hebraïsandi; asserta contra novam, et metaphysicam hodiernam. Ibid. 1738. 4°.

Excursus tres ad Caput I. Viae veteris et regiae Hebr. continentis stricturas ad dissertationem hist. de Lingua primaeva. etc. Ibid. 1739. 4°.

Proverbia Salomonis; cum versione integra ad Hebraeam fontem expressa et Commentario. Ibid. 1748. 4°. *Praemissa ampla Praefatio, qua refutatur sententia Rabinorum de Lingua Sancta.*

Th. Erpenii Grammatica Arabica cum Fabulis Locmani et sententiis quibusdam Arabicis. Accedunt Cl. Schultensii Excerpta Anthologiae veterum Arabiae Poëtarum, Lat. conversa et Notis illustrata, nec non Praefatio, imaginariam Linguam, Scriptionem et Lineam sanctam Judaeorum confutans. Ibid. 1748. 4°.

Epistolae duae ad amplissimum F. O. Menckenium (hoofdredacteur der *Acta eruditorum*, welke zijn vader Otto Mencke in 1682 had aangevangen) *quibus nuperae recensiones grammaticae Erpen. cum praefat. et accessionibus ex Hamasa et comment. in Proverbia Salomonis sub examen devocantur.* L. B. 1749, tegen het scherp oordeel over zijne methode en geschriften door Reiske uitgesproken in *Actis erud. Lips. anni* 1748. p. 690 seqq. *et anni* 1749. p. 5. seqq.

Orationes pro studiis humanitatis. Franeq. 1720.

Oratio de linguae Arabicae origine antiquissima. Ibid. 1729.

Oratio de regina Sabbaeorum. L. B. 1740.

Oratio funeb. in obitum Lamberti Bos. Franeq. 1718.

Oratio funeb. in obitum Campegii Vitringae. Ibid. 1722.

Oratio funeb. in obitum Hermanni Boerhavii. L. B. 1738; door zijn zoon J. J. Schultens in het Holl. vertaald. Leid. 1739.

Disputatio de verbis et sententiis ambigua et duplici significatione valentibus. Franeq. 1726, 1727.

De Muliere sedente in Epha, *Zach.* V: 5—11. Ibid. 1725.

A. Schultens, Commentarius in Jobum in compendium redactus cum observat. crit. et. exeget. G. J. L. Vogel. Halae. 1773. 1774. 2 vol.

A. Schultens Commentarius in Proverbia in compendium redactus cum observ. crit. G. J. L. Vogel et auct. interpretationibus G. A. Telleri et Praefat. J. S. Semleri. Halae. 1769.

Disputatio in locum Marci XIII: 32. Gron. 1709.

De utilitate linguae Arabicae in interpret. S. Scriptura. Ibid. 1706.

Opera minora. L. B. et Leov. 1769.

Institutiones Aramaeae p. 1—332, (het eenige dat daarvan gedrukt is). Ook is er slechts een gedeelte uitgegeven van zijn *Historia Joctanidarum* en *Lexicon Hebrasicum.*

Joh. Bareuth vertaalde en gaf in het licht zijne dictaten op den *Heidelb. Catechismns.* Dordr. 1777. 4°.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 762 seqq.; Saxe, *Onom*,, T. VI. p. 102, 103, *Anal.*, 638; Ernesti, *Nova Biblioth. Theol.*, T. III. Part. VIII. n°. VI. p. 756—759. T. X. Part. II. n°. VII. p. 185, 186, T. X. Part. I. n°. 1. p. 1—11; Jo. Fabricii, *Hist. Bibl.*, Part. VI. p. 405—407; C. Stolle, *ad Heumannun*, p. 520, 521; *Nov. act. erudita*, 1740; *Mart.*, P. I. p. 132—144, 1748; *Dec.* p. 689—704, 1749, *Jan.* p. 5—20, 1775, *Aug.* p. 494—407; Ruhnkenius, *Elog. Henisterh.*, p. 33 (ed. Bergmanni p. 18); H. A. Schultens, *de studio Belgarum en literis Arabicis excolendis*, p 40 seqq.; Te Water, *Narratio*, p. 214, 215; J. G. Eckius, *Vita J. J. Reiskii;* S. F. N. Morus, *de vita J. J. Reiskii;* D. A. Walraven, *Orat. de hermen. sacra cum L. L. atque Antiqq. O. O. studiis necessario copulando*, p. 43; S●H. Manger, *Orat. panegyr. in auspicium sec. III. Acad. Fris.*, p. 25; H. A. Schultens, *Orat. de finibus LL. CC. proferendis*, p. 10; N. G. Schroeder, *Praef. Observat. select. ad Orig. Hebr.;* Ypey en Dermout, *Gesch. der Herv. Kerk.*, D. III. bl. 229, verv.; Ypey, *Gesch. d. Chr. Kerk in de* 18e *eeuw*, D. III. bl. 438 verv., T. III. bl. 53 verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.;* van Kampen, *Beknopte Geschied. der Letter- en Wetens.*, D. II. bl. 273—276; Siegenbeek, *Gesch. d. L. Hoogeschool*, D. I. bl. 257, 266, 267, 271, 276‘ 301, D. II., *Toev. en bijl.*, bl. 188, verv. 286; J. Kantelaar, *Lofreden op H. A. Schultens*, bl. 70, 71; Collot d'Escury. *Holl. roem*, D. III. bl. 83—85. A. III. bl. 391—393; Kist en Roijaards, *Archief voor Kerkel. Geschied.*, D. II. bl. 187, 263, 379; D. IV. bl. 324, D. IX § 3; Schotel, de *Leidsche Bibliotheek*; Björnstähl, *Reizen*, D. V. bl. 419, 420; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Strodtmann, *N. gelehrt. Europa*, Th. VI. S. 319—326; Jöcher, *Bibl. raison.*, T. XXXVIII. p. 37, XLIV. p. 87, 89, 344 suiv.; *Biogr. Univ. Biogr. géner. mod.*

SCHULTENS (Joannes Jacobus), zoon van den vorige, in 1716 te Franeker geboren, wijdde zich vroeg aan de godgeleerdheid en de Oostersche talen. Op 26jarigen leeftijd leverde hij door zijne dissertatie *de utilitate dialectorum orient. ad tuendam integritatem codicis Hebraei* (L. B. 1742) het bewijs dat men in hem den erfgenaam en handhaver van den ouderlijken roem mogt verwachten. Kort daarna werd hij hoogleeraar in de godgeleerdheid aan de hoogeschool te Herborn. Zijn verblijf was aldaar niet van langen duur. Reeds in 1749 werd hij tot hoogleeraar in de godgeleerdheid en Oostersche talen te Leiden beroepen, en wijdde den 27 September van dat jaar zijn ambt in met een *Oratio de fructibus, in theologiam redundantibus ex penitiore linguarum orientalium cognatione.* Na den dood van zijn vader werd hem den titel van interpres legati Warneriani en het regentschap van het staten-collegie opgedragen.

Schultens was dus in drievoudige betrekking aan de hoogeschool werkzaam. In de oostersche talen drukte hij de voetstappen van zijn vader en was hij hem, volgens het oordeel van bevoegden, niet alleen in grondige en uitgebreide kennis gelijk, maar had zelfs nog meer arabische schrijvers gelezen. Veel geleerde werken bezitten wij niet van zijne hand, maar hoe onvermoeid hij was in de oostersche studiën, getuigen zijne schriftelijke aanteekeningen op een groot aantal werken, die later in bezit van den hoogleeraar van der Palm zijn gekomen. Even als zijn vader drong hij ernstig op het beoefenen van het arabisch en van de verschillende oostersche dialekten aan, en meende als deze, dat men de oostersche taalstudie niet met het hebreeuwsch moest aanvangen. Onder de kweekelingen, die zijne school voortbragt, behooren zijn zoon Hendrik Albert en de hoogleeraar Scheidius.

Dat ook het Nederduitsch in hem een ijverig beoefenaar vond, blijkt uit zijne geschrevene aanteekeningen op Kiliaan, Huydecoper en Hoogstraten's woordenboek. Glasius gewaagt uitvoerig van de kerkelijke twisten, waarin hij gewikkeld werd, zoo als in de zaak van den Zwolschen predikant van den Os en met den dortschen predikant Bareuth over de uitgave der dictaten over den Catechismus van zijn vader. Hij werd den 27 November 1778 door den dood aan de hoogeschool ontrukt.

Hij schreef:

Lijkreden op H. Boerhaave, vert. door J. J. S. Leid. 1739. 4°.

Dissertatio ad loc. Philipp. II: 5—11. L. B. 1743.

Sylloge Dissertationum philol. exeget. a diversis Scriptor. edit. sub. praes. A et J. J. Schultens et N. G. Schroederi. L. B. et Leov. 1772—1775.

Waarschuwing op de katechismus-verklaaring van A. Comrie. Leid. 1755. 4°.

Hoognoodig addres aan de faculteit te Utrecht. Leid. 1755. 4°.

Brief aan N. Holtius over den pred. A. v. d. Os. Leid. 1755. 4°.

Antwoord aan J. Doitsma. Leid. 1755. 4°.

Antwoord aan den kerkeraad van Rotterdam. Leid. 1755. 4°.

E. Hollebeek. Redev. over het toen kleinachten der goddelijke openbaring, vert. door J. J. S. Leid. 1769. 4°.

Nieuwejaarsgift aan twee voorstanders der Formulieren. Leid. 1754. 4°.

Briefwiss. tusschen J. J. Schultens en J. Bareuth over de uitg. v. d. Heid. Catechismus. Hierbij behooren: *Openhart. brief van een Leidsch student. Twee brieven van een Leidsch candidaat. Recensie der briefwiss. in de Ned. Bibl.* alle in 4°.

Dissertt. de utilitate Diall. O. O. L. B. 1742. 4°.

Zijne Bibliotheek is den 18 Sept. en volgg. dagen verkocht. 1780. Zijne hss. komen voor op den *Catal. Bibl. J. H. van der Palm* 1841, *Cat. Libr. mss. qui inde ab anno* 1741 *Bibl. Lugduno Batavae accesserunt* p. 290, en op *Cat. der Bibl. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 61, 62, D. III. bl. 9.

Zie Saxe, *Onom.*, T. VIII. p. 63, 64; Ferd. Stosch, *Nova erud. Europa*, T. XVI. p. 1065 seqq.; Te Water, *Append. Narrat. de Acad. Lugd. Bat.*, p. 41, 224; Gerdes, in *Scrinio Antiq.*, p. 566; H. A. Schultens, *Orat. de studio Belg. in liter. Arab.*, p. 43—46; E. Scheidius, *Orat. de eo, quod Schultensii cet*, p. 6; Kantelaar, *Lofred- over H. A.* Schultens, bl. 73; 74; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. III. bl. 483 verv., 491 verv.; Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.*, D. I. bl. 276, 300, 316, D. II. bl. 204, 205, 286; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 320, 321, 332, Collot d'Escury, *Hollands roem*, D. III. bl. 85, A. III. bl. 393; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letter.*, D. II. bl. 277, 278, D. III. bl. 182; Ypey, *Gesch. v. d. Chr. kerk in de* 18 *eeuw*, D. III. bl. 442; Schotel, *Kerk. Dordr.;* Dez. *Gesch. der L Bibl.;* Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Abcoude, *Naamr.;* Muller, *Cat. v. portr.*

SCHULTENS (Henrik Albert), zoon van den vorige en van Susanna Amalia Schramm, dochter van Johannes Henricus Schramm, bekend door zijn *Commentarius in Epist. ad Titum.* L. B. 1763. 4°. werd den 15 Febr. 1749 te Herborn geboren, en was naauwelijks een half jaar oud, toen hij met zijne ouders naar Leiden vertrok. Na de latijnsche school te Haarlem bezocht te hebben, koos hij te Leiden hetzelfde studie-vak, waarin zijn geslachtsnaam reeds zoo beroemd was geworden, en wijdde ook, onder Hemsterhuis, Ruhnkenius en Valckenaer tijd en vlijt aan de beoefening der latijnsche en grieksche letterkunde. Geen tak der klassieke letterkunde bleef hem vreemd, en toen Scheidius, die een paar jaar bij zijne ouders inwoonde, naar Harderwijk als hoogleeraar vertrok, vergezelde hij dezen vroegeren deelgenoot zijner oostersche studien, en liet zich daar den 16 September als student inschrijven. Twee jaren later keerde hij naar Leiden terug. In September 1772 deed hij een reis naar Engeland, kwam, na eenigen tijd te Londen doorgebragt te hebben, te Oxford, en werd aldaar, na het doen der gewone eeden, als gentleman commoner in Wadham's college aangenomen, als lid van de universiteit ingeschreven, en tot het gebruik der bibliotheek toegelaten. Den 9 Jan. van het volgend jaar vertrok hij naar Londen, en den 9 Maart van daar naar Cambridge. Hij bleef aldaar veertien dagen, en doorzocht op de bibliotheek de oostersche handschriften. De ontdekking van zekere misstelling in den catalogus, en de opgave van den regten titel van een arabisch m. s. had voor hem dit gevolg, dat men hem, onder belofte van eene goede belooning, het vervaardigen van een nieuwen catalogus wilde opdragen. Hij sloeg dit af, doch vulde in de weinige dagen van zijn verblijf 50 a 60 mss. in den catalogus in, waarvan de titels meest ontbraken, terwijl sommige anderen zeer verkeerd gesteld waren. De opzichters der bibliotheek rekenden zich daarvoor met recht aan hem ten hoogste verplicht; en de bisschop van Carlisle bood hem eene billijke belooning voor dezen arbeid aan, waarvoor hij echter bedankte. Na te Oxford tot master of arts bij diploma verheven te zijn, keerde hij naar Holland terug, waar hij reeds den 18 Augustus 1772 als hoogl. te Amsterdam beroepen werd, en den 15 November zijn post aanvaardde met eene *Oratio de finibus orientalium literarum proferendis.* Zijn onderwijs werd te Amsterdam op hoogen prijs gesteld. Hier nam hij tevens ijverig deel aan de *Bibliotheca critica*, die Wijttenbach begon uit te geven, en nam de taak op zich om die

werken, welke tot de oostersche letterkunde behooren, te beoordeelen. Na den dood zijns vaders begeerde de Leidsche hoogeschool ook den derde Schultens te bezitten, en den 1 Maart 1779 aanvaardde hij er het professoraat in de oostersche talen en hebreeuwsche oudheden, tevens met de betrekking van *interpres legati Warneriani* met eene *Oratio de studio Belgarum in litteris Arabicis excolendis*, een redevoering, waarvan zoowel de uitvoering als den inhoud en bewerking grooten lof mogten inoogsten. Sedert was hij een der grootste sieraden der hoogeschool, en vooral in 1787, toen hij het rectoraat bekleedde, ondervond de academie in hem eenen hoogleeraar te bezitten, die aan wijze bedaardheid, mannelijken moed en indrukwekkende achtbaarheid dien invloed kon toevoegen, welken ware verdiensten zeldzaam missen uit te oefenen. Hij trad als rector met eene *Oratio de origine Arabum* af.

Zijne school was uitmuntend. Ook wist hij aan zijn geheele onderwijs zulk een smaakvolle behandeling toe te voegen, dat ook het drooge en dorre daardoor het onbehagelijke verloor.

Hij wekte zijne leerlingen op tot het bestudeeren der onderscheidene oostersche dialekten en vooral van het arabisch. Zijne handschriften stonden hun ten dienste, en hij zorgde dat het hun aan geen geschikte leerboeken ontbrak. Een zijner beroemdste leerlingen was J. H. van der Palm. Hij vertrouwde niet veel aan de pers, maar arbeidde ongeloofelijk veel, waarvan zijne hss. op den Catalogus der boekerij van van der Palm ten bewijze strekken.

Hij huwde den 10 April 1774 Catharina Elisabeth de Sitter, die hem drie zonen en drie dochters schonk. Na eenige voorafgaande ongesteldheid, die hij telkens scheen overwonnen te hebben, werd hij den 24 Nov. 1792 door eene kwaadaardige zinkingkoorts aangetast, waaruit eene borstziekte overbleef, die hem den 12 Augustus 1793 naar het graf sleepte. Zijn portret vindt men in het vervolg van Wagenaar. Ook is hij voor zijne schoone vertaling van het boek Job door R. Vinkeles in plaat gebragt.

Hij gaf in het licht:

Anthologia Sententiarum Arabicarum, cum Scholiis Zamachsjarii, versione latina et notis H. A. S. L. B. 1772.

Specimen proverbiorum Meidani e versione Pocockiana. Lond. 1773.

Beoordeeling van Kennicotts *Biblia Hebraica cum variis lectionibus.* Oxon. 1776 et seqq. in *Bibl. Crit.* V. I. § 1. p. 79 seqq.

Verslag van *Abulfedae descriptio Aegypti*, uitgegeven door Michaëlis, waarbij hij eene beknopte geschiedenis der Arab. letterkunde voegde in P. II. p. 77 seqq.

Beoordeeling van Sal. Glassii *Philologia Sacra, accommodata a Jo. Aug. Dathio*, van J. C. F. Schulzii *Lexicon et Commentarius sermonis Hebraici et Chaldaici*, van J. van Voorst, *diss. phil. de notabili correctionum Masorethicarum genere.* in P. III. p. 121 seqq.

Pars versionis Arabicae libri Colailah wa Dimnah, sive fabularum Pidpai, Philosophi Indi. L. B. 1786.

Na zijn dood bezorgde Schroeder:

Meidani proverbiorum Arabicorum Pars, Arab. et Lat. cum notis H. A. Schultensii. L. B. 1795; Muntinghe: *Het boek Job uit het Hebreeuwsch, met aanmerkingen, door H. A. S. voltooid en uitgegeven door H. Muntinghe*, Amst. 1794, en door J. P. Berg en K. F. Weidenbacht overgezet in het Hgd. Leipzig 1797, in welk werk hoofdst. 3—29 door Schultens bearbeid is.

Wenckebach bezorgde in 1845 te Leeuwarden de uitgaaf van *Drie Redevoeringen van S., over de dichtkunde der oosterlingen; over de bloedwraak en zedeleer der Arabieren; over de natuurlijke geaardheid der Arabieren* (eene vertaling zijner rectorale oratie).

Hij schreef ook eene *Praef.* voor *Observationes ad quaedam loca Proverbiorem Salomonis.* L. B. 1793. Op verzoek van S. door C. F. Nagel uit het Hgd. van Arnoldi overgezet.

S. voegde bij de nieuwste uitgaaf van Herbelot's *Bibliothèque Orientale.* La Haye 1777. 4 d. verscheidene vermeerderingen niet alleen van Reiske, maar ook van hem; doch hij had het opzigt niet over de geheele uitgaaf, welker inrichting hem integendeel zeer mishaagde.

Hij vertaalde ook het boekje van Eichhorn, *over de letterkundige verdiensten van Michaelis.* Leyden 1791. 8°.

Zie Saxe, *Onom.*, T. VIII. p. 389, Te Water, *Narratio*, p. 235; Juynboll, *Or. de Hamakero*, (*Ann. Acad. Gron. a.* 1835—1836) p. 52; Lennepii, *Memor. Amst. Athen*, p. 205, sq. 217, 268; Valckenaer, *Adnot. in Eurip. Hippol.*, p. 191; Wyttenbach, *Praef. ad Bibl. crit.*, Vol. III. § I. p. 6; Paradijs, *Orat. de 'Ευθανασια naturali, et quid ad eam continuendam Medicina valeat* p. 13—15; Wyttenbacchius, *Vita Ruhnkenii*, p. 207, 209; *Elogia Tib. Hemsterhusii*, etc. ed.; Bergmanno, p. 210, 223, 236, 476; *Vad. Bibliotheek*, V D. n°. 12, *Mengelwerk*, bl. 546, p. 13—15; J. Kantelaar, *Lofrede op H. A. S. in het Taal- en Digtlievend Genootschap op den 23 Junij* 1794 *uitgesproken.* Amst. 1794. 8°., met een lat. gedicht van R. van Ommeren, en ook opgenomen in de *Redevoeringen en Dichtstukken* van Kantelaar, uitgegeven door M. Siegenbeek; Björnstähl, *Reizen*, D. V. bl. 419, 420; *Vervolg op Wagen.*, D. L. bl. 364—380; Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.*, D. I. bl. 316, 322, 327, 424, D. II. bl. 223, verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.*; P. J. Veth, *Gids voor* 1846 n°. 2, beoord. blz. 174 verv., *Beets, Leven van v. d. Palm; Cat. Bibl v. d. Palm*; J. de Bosch, *Prijsverh. over de vereischten in een lofreden*, in *Verh. d. Maats. v. Nederl. Letterk.*, D. II. bl. 278, 569, 577; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; F. Th. Rink, *Heinrich Albert Schultens*, Rign. 1794; Machaelis, *Orient. und Exeg. Bibl.*, IV. Th. S. 132—141; *Deutsche Museum*, 1779; B. I. *May*, S. 494, 495; Teissèdre l'Ange, in *Letterb.*, 1846. n°. 2; Muller, *Cat. v. portr.*

SCHULTING (Cornelis) werd omstreeks 1540 te Steenwijk in Overijssel, waar zijn vader Michael baljuw en gedeputeerde ter vergadering der staten dezer provincie was, geboren. Hij studeerde te Keulen, maakte groote vorderingen in de grieksche en latijnsche talen en de philosophie, omhelsde den kerkelijken staat, werd theol. licentiaat, en eerst te Keulen hoogl. in de godgeleerdheid, in 1567 onderwijzer in de letteren aan het collegium Laurentianum te Leuven, waarvan hij later regent werd.

Hoogelijk wordt zijne milddadigheid, vooral jegens arme studenten geprezen. Hij overleed als kanonik van de kerk der H. Apostelen, en van die van den H. Andraeas te Keulen, den 10 April 1637.

Schulting was een ijverig man, die een uitgebreide kennis bezat, maar die niet altijd met oordeel aanwendde.

Hij gaf in het licht:

Een Elegie vóór de *Confessio Ambrosiana* van Joh. Nopelius uitgegeven. Col. 1580. 8°.

Confessio Hieronymiana ex omnibus Germanis B. Hieronymi Operibus optima fide collecta et per locorum theologicorum capita, perspicua methodo in 4 tomos distributa. Colon. 1580.

Bibliothecae Ecclesiasticae, seu commentariorum sacrorum de expositione et illustratione Missalis, et Breviarii Tomi quatuor. Omnia ex puris fontibus Israël, orthodoxis Patribus, divinorum Officiorum variis interpretibus, tam editis, quam manuscriptis, Historicis Ecclesiasticis, oecumenicis provincialibusque conciliis, Pontificioque jure depromuntur. opera C. S. Col. Agripp. 1599. 4 vol. fol.

Een werk van breeden omvang, doch waaraan alle historische kritiek ontbreekt.

Ecclesiasticae Disciplinae libri sex, de canonicâ et monasticâ disciplinâ collapsâ restaurandâ. Col. 1599 in 8°.

Thesauri Antiquitatum Ecclesiasticarum, e septem prioribus Annalium Baronii Tomis, cum singularibus scholiis adversus Centurias Magdeburgensium, et Calvinistas. Col. 1601. in 12°. 7 vol.

Tragi comoedia Constantini Magni, primi Christiani Imperatoris, et S. Helenae. Col. 1602. in 12°.

Bibliotheca Catholica, et orthodoxa, contra summam totius Theologiae Calvinianae in Institutionibus Joannis Calvini, et Locis Communibus Petri Martyris breviter comprehensam. Vel potius Variae Lectiones et Animadversiones contra libros Institutionum Joannis Calvini. Col. 1602. 4°. 4 t. 2 vol.

Refutatio totius Theologiae Calvinianae, praecipue vero quatuor librorum Institutionum Johannis Calvini. Col. 1604. 4°.

Hierarchica Anacrisis; seu Animadversionum et variarum Lectionum libri sexdecim, adversus varios Calvinistarum de Politiâ Ecclesiae libros, et Synodos ab iis celebratas. Col. 1604. 4°.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 196; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 164; Miraei *Scriptores seculi*, XVII. n°. 164, p. 267; Hartsheim, *Bibl. Colon.*, p. 66; Foppens, *Bibl. Belg.*; R. Simon, *Bibl. crit.*, T. II. p. 263—283; Paquot, *Mém.*, T. III. p. 609—616; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt.

SCHULTING (Coenraad), broeder van den vorige, was licentiaat of doctor in de regten, gedeputeerde der staten van Overijssel en werd meermalen als zaakgelastigde naar vreemde landen gezonden.

SCHULTING (Pieter), broeder van den vorige, en even als deze doctor in de regten. Hij was 28 jaren raadpensionaris te Keulen, deed deze stad belangrijke diensten en maakte zich ook omtrent het Collegium Laurentianum te Leuven verdienstelijk.

Zie Paquot, *Mém.*, T. III. p. 615.

SCHULTINGH (Johannes), was eerst te gelijk met Wittichius, hoogleeraar te Duisburg, en sedert 3 Mei 1656 hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid te Nijmegen, waar hij ijverig werkzaam bleef, tot dat hem tien jaren later eene noodlottige pestziekte in het graf sleepte.

Hij was een voortreffelijk kenner der latijnsche en grieksche taal uit de school van J. F. Gronovius.

Zijne *Annotationes in Auctorem Dialogi de caussis corruptae Eloquentiae* vindt men in de *editio Hackiana* van Quinctilianus (1665. 8°.)

Zijne aanteekeningen op Seneca, Quinctilianus en Calpurnius Flaccus zijn opgenomen in Io. Fred. Gronovius, *Senecae Rhetor.* Amst. 1672. 8°. in de uitgaaf van *Quinctilianus* van P. Burman. L. B. 1720. 4°. en vooral in diens uitg. der *Declamationes Calpurnii Flacci.* Tom. II. p. 791.

Zie Saxe, *Onom.*, T. V. p. 122, 123; Burmannus, in *Praef. ad Quinctilianum*, Stell. 4. pl. 3; *ad Syllogen. Epistol.*, T. II. p. 638, T. IV. p. 46; Jo. Alb. Fabricii, *Bibl. Lat.*, T. II. C. XV. p. 704; *Cat. Bibl. Bunav.*, T. I. V. II. p. 1595; *Opp. Patarol*, T. II. p. 438; Vonck, *Beschrijv. v. Doesburg*, *Voorr.*, bl. XC; In de Betouw, *Quart. Acad.*, bl. 11; Roukens, *Or. de Acad. Noviom.*, p. 14; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I. bl. 248, 264; *Bibl. Gronov. Pars reliqua*, p. 15.

SCHULTINGH (Cornelius), zoon van den vorige, was predikant te Noordwijkerhout (1686), Gorinchem (1687), Amsterdam (1693), en aldaar gestorven den 12 Junij 1726.

Zie Paauw en Veeris, Vorn. *Kerk. Alphab.*, bl. 181; Soermans, *Kerk. Reg.*, bl. 38, 91; Croeze, *Kerk. Reg. der predd. te Amsterd.*, bl. 129, *vermeerdd.*, bl. 8; Wagenaar, *Amst.*; Bouman, *Gesch d. Geld. Hooges.*, D. I. bl. 249.

SCHULTINGH (Antonius), broeder van den vorige, werd d. 23 Julij 1659 te Nijmegen geboren, studeerde te Leiden onder Theod. Rycke en J. F. Böckelman in de letteren en onder Io. Voet in de regten, en verliet in 1683 de hoogeschool, na het verdedigen eener *Disp. de obligatione naturali* (L. B. 1683). Hij bleef nog te Leiden als privaat-docent, en gaf eenige jaren publieke lessen en private collegiën. Den 1 Junij 1690 begaf hij zich, op uitnoodiging van den senaat, naar Harderwijk, om de promotie te besturen en verrigten van den geleerden Petrus Ouseel, waarna hij den 7 April 1691 tot hoogleeraar in de regten aan deze hoogeschool werd beroepen. Hij aanvaardde den 5 Julij van dat jaar zijn ambt met eene *Or. de optimo genere interpretum juris civilis.* Het rectoraat, hem reeds in 1693, niet lang na zijne inhuldiging opgedragen, legde hij in het volgende jaar neer met eene redevoering *de malitia advocatorum.* In datzelfde jaar werd hij te Franeker beroepen, waar hij den 16 Maart 1695 zijn bediening aanvaardde met een *Oratio*, *qua disquiritur*, *culpandusne sit Tribonianus*, *quia Ictorum*, *qui stante libera Rep. Romana claruerunt*, *scripta suppresserit*; *ac posteriorum*, *qui sub Imperatoribus floruere*, *Responsa in Pandectas retulerit.*

Die hoogeschool had het voorregt hem tot in het jaar 1713 onder hare luisterrijkste sieraden te tellen. Doch in dit jaar moest zij hem aan de Leidsche afstaan, waar hij den 9 November het hem opgedragen ambt van gewoon hoogleeraar in het regt aanvaardde met eene redevoering *de caussis praestantiae juris Romani.* Sedert mogt deze academie zich nog ruim twintig jaar in het licht van zijne ongemeene geleerdheid, begaafdheden en deugden verblijden. Hij overleed den 12 Maart 1734, en vond in zijn ambtgenoo Vitriarius een waardig vereerder van zijne nagedachtenis.

Hij is in de *Effigies* bij van der Aa en elders, o. a. vóór zijne ann. ad Dig., door Smallenburg afgebeeld.

Men heeft van hem:

Dissertationes de recusatione Iudicis; pro rescriptis Imp. Romanorum; de transactione super contriversiis, quae ex ultimis voluntatibus nascuntur, etiam non inspectis vel cognitis, Moram verbis, recte ineunda. Accedit Oratio de Juris prudentia M. T. Ciceronis. Franeq. 1708. 4°.

Enarratio partis I Digestorum constat Disputationibus Franequerae quondam ventilatis, hic vero auctis et expolitis. Accedit Diss. ad l. I ult. ff. de Quaestionibus. L. B. 1720. 8°.

Jurisprudentia vetus Anteiustinianea, cum duabus Orationibus, inaugurali Franequerana, alteraque de Jurisprudentia Historica. Ibid 1717. 4°.

Thesium Controversarum iuxta seriem Digestorum, Decades C. quae disputatae olim Franequerae. Accedit Exercitatio ac Valerii Maximi L. VII. C. 7 de Testamentis rescissis, quae inserta quaque editioni huius Auctoris, Abr. Torrenii. Et Vitriarii Orat. funeb. Ibid. 1738. 8°.

Notae ad Veteres Glossas Verborum Juris in Basilicis, insertae Vol. III Thesauri Juris Romani. Cl. Ottonis.

Orat. Rectorales de Jurisprudentia M. T. Ciceronis. Franeq. 1702. 4°.; *de Jurispr. historica.* Ibid. 1712. 4°.; *de Utilitate Jurispr. Rom. ad alias artes et sententias.* L. Bat. 1718. 4°.; *de angusta hominis innocentia ad legem boni.* Ibid. 1730. 4°.; *Oratio funebris in Jubitum Jac. Perizonii.* Ibid. 1715. 4°.

Men schrijft hem ook toe: *Ev. Ottonis edit. Lat. Paraphraseos Institutionum Caesarearum Theophili cum additis Observationibus.* Leidae, doch deze is, volgens de uitg. van Reitzius, Hagae-Comit. 1751 door Duker bezorgd.

J. L. Uhlius gaf te Halle 1770—1774 in het licht: al zijne *Commentationes Academicae*, *quibus selectissimae Juris materiae pertractantur*, met de *Orat. funebris* van Vitriarius in 4 d. gr. 8°.

In 1778 werden twee afdrukken van het romeinsche wetboek (Corpus Juris) door Schulting gebruikt, van de erven van den Hoogleeraar Rucker, in wiens bezit zij tot dusverre geweest waren, voor eene som van *f* 2000 door curatoren der Leidsche hoogeschool gekocht. Deze zijn door den hoogleeraar Smallenburg, met zijn eigene aanmerkingen in het licht gegeven onder den titel van Ant. Schultingii *Notae ad Digesta seu Pandectas. Ed. atque Animadversiones suas adiecit N. Smallenburg.* L. B. 1804—1820. 7 v. 8°.

Zie Saxe, *Onom.*, T. V. p. 410, *Anal.*, p. 648; Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 710—722, *Add.*, p. 15; J. I. Vitriarii, *Orat. funeb.*; *Series Rect. magnif. ad caliem Orat. Cl. Jo. de Gorter anno Acad. Herderov. Jubil.* 1748; F. Saxe, *Or. de A. Schult. altero genuinoque Batavorum Cujacio.* Dav. 1789; Arntzenius, *ad Aurel. Viect. C. VIII.* § 3. p. 89*a*; Te Water, *Narratio*, p. 26 sq. et 205; *Catal. Bibl. Bunav.*, T. I. Vol. II. p. 1595; G. Stolle, *ad Heumannum*, p. 842; Haubold, *Instit. Juris Rom. liter.*, p. 142; Struvii, *Bibl. Jur. Sel.*, p. 23, 30, 54, 110, 119, 138, 162, 300, 576; *Boekz.*, 1715, D. I. bl. 83 volgg., 1734, D. I. bl. 602–613; van Kampen, *Bekn. Gesch.*, enz., D. II. bl. 42, D. III. bl. 198; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I. bl. 248, D. II. bl. 52, 53, T. en B. bl. 174; 176, 409; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecoourt; Jöcher, *Biogr. Univ.*; *Biogr. génér. mod.*; *Cat. libr. Bibl. publ. Univ. L. B. annis* 1814—1847, *illat*, p. 312; Muller, *Cat. v. portr.*

SCHULTS (Willem) in 1828 plaatsnijder te Amsterdam, van wier Kramm *Eene zittende Dame* gegrav. naar F. van Mieris, en *Een werkend meisje* naar Jan Steen vermeldt.

SCHULTZ (J. C.) te Bentheim geboren, was sedert 1775 een der meest vermaarde onderwijzers der latijnsche school te Oldenzaal. Onder zijn rectoraat begaven zich een menigte leerlingen uit Friesland, Groningen, Drenthe en van elders naar Oldenzaal, en bereikte aldaar de school een tijdperk van bloei, dat na dien tijd slechts zeldzaam is overtroffen geworden. Hij was sedert 1796 regent der Plechelmus-kerk.

Zie *Overijss. Volksalm.* 1841, bl. 216.

SCHULTZ (Jacobus of Praetorius), beroemd musicus, behoorde met Scheideman, Melchior Schild, componist en organist der St. George- en Jacobi-kerk te Hannover, Paul Syfert, beroemd organist, en anderen tot de leerlingen van den vermaarden Joh. Pet. Sweelink te Amsterdam.

Zie *Maats. tot bevorder. der toonk.*, I. bl. 33.

SCHULTZ (Johannes Christoffel), in 1749 te Amsterdam geboren, was landschapschilder en gaf les in de teekenkunst. Volgens Kramm beoefende hij ook de graveerkunst, gelijk blijkt uit de titels der beide eerste deelen der *Stads- en dorpsbeschrijving* van van Ollefen, uit een portret van *Prof. G. J. Nahuys*, en verscheidene werken in den *Nederl. Mercurius* o. a. *de prachtige Decoratie op de Noordermarkt*, 10 Julij

1795 te Amsterdam. Hij overleed in 1812 te Amsterdam. Zijn portret bestaat in 12°.

Zie Immerzeel; Kramm.

SCHULTZ (kapitein) nam deel aan de verdediging van Sluis 1794, 't geen tot een eer gerekend werd.

Zie Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. III. bl. 112.

SCHULTZ VAN HAEGEN of HAGEN (Jacobus), zoon van Jacobus Schultz van (of von) Haegen, en van Anna Sophia Schomerus, werd in 1651 uit een adelijk geslacht te Furstenau geboren [1]). Twintig jaren oud (1671) trad hij als ruiter in dienst van de Staten der vereenigde Nederlanden, onder den ritmeester Mello Jacob Broersma, werd weldra wachtmeester van de lijfcompagnie van Ignatius van Kingma, brigadier en kolonel te paard, en in 1686 tot adjudant bevorderd, doch zonder tractement. Sedert klom hij op tot cornet van de compagnie van den ritmeester Dorst (25 Maart 1689), ritmeester (1 Junij 1696) onder 't regiment van den graaf van Oost-Friesland, majoor, kolonel-kommandant van de cavallerie van het regiment van generaal-majoor Ernst Lodewijk van Prisselwitz (3 Dec. 1709), brigadier van de cavallerie (1 Maart 1727); majoor-effectief van het regiment van Philippe Didier, kolonel van een regiment te paard, kolonel van hetzelfde regiment (13 September 1737), luitenant-generaal (1 Jan. 1742), en vervolgens (16 Mei 1747) tot generaal over al de cavallerie ten dienste der vereenigde Nederlanden. Deze bevorderingen had hij aan zijn heldenmoed te danken, die hij in de verschillende veldslagen in de oorlogen betoonde met Frankrijk van 1672 tot 1748, waaraan hij deel nam. Hij heroverde o. a. Huy, bemagtigde Neerwinden of Neerhespen, doch zijn roemrijkst bedrijf was zijn wel bestuurde aanval op Ramelies: ook hielp hij Menen veroveren.

Hij overleed den 3 November 1748 in den ouderdom van ruim 97 jaren te Hillegersberg, waar hij zijne laatste levensjaren gewoond had. Op zijn graf, in de kerk aldaar, hing vroeger zijn wapen, en op zijn tombe las men:

»Grafteeken van zijne Excellentie, den dapperen heer Jacob Schultz van Hagen, oudsten generaal en kolonel der ruiterbende ten dienste der vereenigde staten, overleden den 3den van Slagtmaand 's jaers 1748, oud ruim 97 jaren.

»Hier ligt hij, die, vol moeds, zich dapper heeft gekweten,
»De brave Heldt, die fier op 't bruisschend ros gezeten,
»Met uitgetogen kling, dikwerf van bloed begruist,
»Den vijandt schrikken deed, voor zijne stalen vuist.
»De Berg mag op zijn graf steeds roem en glorie dragen,
»En zeggen: in mijn schoot rust groote Schultz van Hagen."

M. van Kouwenberg.

De prins stadhouder gaf zijn regiment aan den luitenant-generaal Fagel van Assendelft, heer van Heynenoord. Hij liet aanteekeningen zijner campagnes en batailjes na, die verloren zijn geraakt.

Hij huwde 2 September 1683 te Oosterhout met Maria de Jonge, dochter van Nicolaas de Jonge en Johanna van der Zee, en liet zeven kinderen na. Zijne vrouw overleed den 22 November 1733.

Zie Hume, *Hist. d'Angleterre*, T. XIV. p. 227; De Beauvain, *Hist. Milit. du Duc de Luxembourg*, La Haye, 1756—1758, 2 vol. 4°.; Le Général de Vault, *Mém. mil. rélat. à la succession d'Espagne*, Paris 1835—1838; Feuquières, *Mém. hist. et milit.*, T. I.; *Holl. Hist. Courant*, 7 Nov. 1748; *Holl.* en *Europ. Mercuriussen; Oorlogstooneel van Europa*, Leid. 1750. 2 d.; Bosscha, *Ned. held. te land*, D. II. bl. 359, 360, 392, 396, 394; Vehse, *Gesch. d. Deutsche Höfe; Navors.*, D. IX. bl. 329; *Part. berigt.*

SCHULTZ VAN HAEGEN (Julius Dominicus), zoon van den vorige, werd den 16 Januarij 1688 te Deventer geboren, volgde het voetspoor van zijn vader, en klom op tot den rang van kapitein eener compagnie te voet van het regiment van den generaal majoor van Huffel (7 April 1727), later in 't regiment van den kolonel van Kinschot. Hij overleed te Bergen-op Zoom 15 December 1741. Uit zijn huwelijk met Johanna Cornelia Schroots, sproten twee zoons, Willem Hendrik, geboren 11 Dec. 1734, overleden 19 Jan. 1758 te Dordrecht, en Jan Hendrik, geboren te Bergen-op-Zoom den 27 Maart 1737, notaris te Dordrecht, en aldaar overleden den 19 Julij 1811. Uit het eerste huwelijk van dezen met Agneta Helena van Steenbergen zijn de afstammelingen nog te Dordrecht woonachtig.

Part. berigt.

SCHULTZ (Johannes) werd in 1776 te Amsterdam geboren en door Ds. Sterk en aan het Amsterdamsch Athenaeum voorbereid. Nadat hij van Julij 1794 tot Februarij 1796 te Göttingen en Tubingen onder Stäudlin, Eichhorn, Storr, Gaub en Schnurrer gestudeerd had, werd hij den 21 Maart 1796 tot proponent bevorderd, en was van den 20 September 1797 vast proponent in zijne geboorteplaats. Den 21 November 1798 werd hij aldaar geordend om den dienst bij de luthersche gemeente te Kampen te aanvaarden. In 1799 sloeg hij een beroep naar Leiden af, doch nam in 1803 dat naar 's Hage aan. Toen hij in 1806 voor de beroeping naar Rotterdam had bedankt, schonk de kerkeraad hem *f* 1000, die hij terstond tot een fonds van tractementsverbetering voor de Luth. predikanten bestemde. Hij behoorde in 1809 tot de commissie tot regeling der belangen van den lutherschen eeredienst, en eindigde de feestviering van den 2 November 1817 (drie honderd jarig feest der kerkhervorming) met eene leerrede over Gal. V: I. Hij werd lid der commissie tot het ontwerp van een algemeen reglement tot organisatie van zijn kerkgenootschap, den 6 November 1818 door den koning benoemd tot secretaris der synode, sloot deze met eene leerrede over Eph. IV: 3—6, en overleed den 23 Mei 1838.

Hij gaf behalve de genoemde feestrede, ziet van hem in *kerkelijke redevoeringen en aanspraken bij de opening en sluiting van de eerste vergadering der Evang. Luthersche Synode* 's Hage 1819, eene leerrede *over het wederzien* in het licht: ook vertaalde twee deelen *Leerredenen* van Ebersbach.

Zie Domela Nieuwenhuis, *Gesch. der Ev. Luth. Gem. te 's Hage*, bl. 71 volgg.; Dez., *Overzigt* enz., bl. 150.

SCHULTZ JACOBI (Johannes Christoffel), zoon van Caspar Heinrich Jacobi van Dortmund en Hendrina Christina Schultz, werd den 4 October 1806 te Amsterdam geboren. Reeds op vierjarigen leeftijd verloor hij zijn vader, en bleef hij onder het opzigt zijner moeder tot dat deze met hem, den 11 Maart 1817, bij haren broeder, den haagschen predikant Schultz ging inwonen. Hij bezocht te 's Hage eerst de school van 't Nut van 't Algemeen, die toen den kundigen H. J. Beekman aan het hoofd had, vervolgens de latijnsche school, waar bij het onderwijs van den Kappeyne genoot, en bij zijn oom een voorbereidende wijsgeerige opleiding naar het leerboek van Trell, Cicero *de officiis* met de aanmerkingen van Garve, en Gellerts *Moralische Vorlesungen*, maar de laatste diende tevens tot oefening in het duitsch. In 1824 vertrok hij naar Amsterdam tot de theologische studie aan het seminarie der Evang. Luth. kerk. Gedurende twee jaren woonde hij de lessen van van Lennep, Willmet, van Cappelle en Voûte bij, en ontving ook het eerste jaar les in 't hebreeuwsch van Sartorius, later van D. A. Lissauer. Na het examen, studeerde hij drie volle jaren bij de hoogleeraren van het seminarium Plüscke, Ebersbach en Sartorius, en werd in 1829 tot proponent aangenomen. Eerst diende hij, gedurende 16 maanden, als proponent te Leeuwarden, vervolgens een jaar te Kuilenburg, waarna hij in 1834 aldaar beroepen werd. Hier bragt hij het kerkelijk archief in orde, en maakte een ontwerp van vaste teksten in plaats van de bestaande pericopen, en zond die ter beoordeeling aan den Utrechtschen leeraar J. Decker Zimmerman, destijds president der synode, waarvan het gevolg was, dat hij door de synodale commissie werd benoemd tot lid der particuliere commissie, belast met het ontwerpen van een nieuw liturgisch boek, die echter haar doel niet mogt bereiken.

In 1837 werd hij naar Zutphen beroepen. Hier was hij een werkzaam lid van het predikanten-gezelschap, waarin hij o. a. zijne opvatting van I Kor. XV: 8 voordroeg, die later in de *Godgeleerde Bijdragen* van 1863 is gedrukt. Hier sprak hij in 1841 in de Groote-kerk, bij het verslag van het Nederl. bijbelgenootschap, naar aanleiding van Joh. XVII: 17*b*, *over de waarheid van het door Christus gepredikte woord Gods*, *als een grond der heiligste verplichting*, *om zelven al meer en meer het*

---

[1]) Zijn vader was »Hoch fürst. Osnabrücksche auch Braunsweig. und Luneburgische wohlbestelte Ambt- und Gerichts Secretarius und Notarius zur Furstenau."

te leeren verstaan en beoefenen, en het anderen aan te bevelen en in handen te stellen. Ook vierde hij er het 150jarig bestaan van zijne gemeente, op den 2[den] Maart 1843, met eene leerrede over I Cor. I: 23*a*, 24*c*, en regelde het zelfstandig armbestuur zijne gemeente, afgescheiden van dat der Hervormde gemeente. In Augustus 1846 werd hij naar Rotterdam beroepen. Hier hield hij zich even als in zijne vorige gemeenten met letterkundigen arbeid bezig, was van 1855—1857 lid der plaatselijke schoolcommissie, in Mei 1848 voorzitter der bestuursvergadering van het Nederlandsch zendeling-genootschap, en in October van hetzelfde jaar voorganger bij het openbaar verslag van het Nederlandsch bijbelgenootschap. Hij sprak toen over I. Petr. I: 25*a*: *Het woord des Heeren blijft in eeuwigheid.* In December 1849 werd hij lid, in 1859 voorzitter der Synode, en was vele jaren lid der Synodale Commissie. Den 27 Julij 1859 vierde hij zijne 25jarige Evangeliebediening. Toenemende ligchaamszwakheid maakte hem de geregelde waarneming van zijn dienst moeijelijk. Hij wijdde zijne overige levensdagen aan de beoefening en beschrijving der geschiedenis van zijn kerkgenootschap, en deelde zoo in de met Prof. Domela Nieuwenhuis uitgegeven *Bijdragen*, als in zijn *Oud-* en *Nieuw*, en in andere zoo afzonderlijk uitgegeven werken, als in periodieke geschriften de resultaten van zijne onderzoekingen mede. Schultz Jacobi beoefende ook de Nederduitsche poezy, en gaf menige niet ongelukkige proef van zijn dichterlijken aanleg en aesthetisch gevoel in het licht: ook vervaardigde hij verzen in het Friesch, dat hij, gedurende zijn verblijf te Leeuwarden had beoefend. Te regt boden de Maats. van Ned. letterkunde en het Friesch genootschap den verdienstelijken man het lidmaatschap aan.

Hij overleed te Rotterdam den 10 September 1865. Zijn stoffelijk overschot werd te Zutphen ter aarde besteld. Velen hebben bij die gelegenheid tot zijn lof gesproken. Ook zijn ambtgenoot van Meppen bragt hem een waardige hulde in den *Nederlandschen Spectator*. Zijn vriend, de hoogleeraar Domela Nieuwenhuis heeft zijn leven beschreven. Hij huwde den 9 October 1835 Wilhelmina Molkenboer, dochter van den Haarlemschen predikant J. H. Molkenboer.

Hij gaf in het licht:

Gedichten.

Praters, een Catsiaantje, in den *Leidschen Studenten-almanak* van 1828.

Yn it Album fen H. B. H. te Lieauwerd; en Oon Yen Geave Friesinne; beide in het Friesch Jierboeckjen foar it jier 1835.

De Echo en eenige andere puntdichten, naar Owenus, in *Zuid-Holl. Volks-almanak* voor 1839.

Uitboezeming bij eenen zonsopgang in het zevengebergte en *De koning* uit *der Todtentanz* van Ludwig Bechstein in *Zuid-Holl. Volks-alm.* voor 1839.

Lutherslied op den marteldood van Esch en Voes, in *Bijdragen tot de Geschiedenis der Luth. kerk in de Nederl.* 1[ste] stuk. 1839.

Gezangen bij de Gedachtenis van het 150*jarig gevestigd bestaan der Evang. Luth. Gemeente te Zutphen.* Zutphen 1843.

Bloemen uit Salomo's gaard. Zutphen 1843.

Beproeving en vertrouwen, naar 't Hoogd. in het *Christ. Album.* 1847.

De Prediker. Naar het Hgd. uit L. Bechsteins *Todtentanz*, in het *Muzen-album* van 1849. 2[e] D.

Gezangen bij de inwijding van het Nieuwe Weeshuis der Ev. Luth. Gemeente te Rotterdam, op 22 Junij 1850.

De Orkaan, in het *Rotterd. Jaarboekje Dorcas.* 1851.

Gezangen bij gelegenheid der dankbare herinnering van het 250*jarig bestaan der Evang. Luth. Gemeente te Rotterdam.* 1854.

De Apostel van P. J. de Béranger in *de Tijdspiegel* voor Sept. 1859.

Leerredenen.

Wij prediken den gekruisten Christus. Feestrede ter viering van het 150*jarig gevestigd bestaan der Evang. Luth. Gemeente te Zutphen enz.* 1843, *met geschiedk. aanmerkingen.*

Toespraak en Gebeden bij de 34ste *openlijke vergadering der Rotterdamsche afdeeling van het Ned. Bijbelgenootschap.* 1848.

Daar is slechts ééne schrede tusschen ons en den dood. Rotterd. 1848.

Voorstelling van den dood onder het beeld van den slaap. (Lijkrede op Ds. J. G. E. P. Fortmeyer). Rotterdam. 1849.

Jezus Christus is gisteren en heden dezelfde en in eeuwigheid! Feestrede bij gelegenheid der dankbare herinnering van het 250*jarig bestaan der Ev. Luth. Gemeente te Rotterdam.* 1854.

Herinnering van het gesprokene aan de groeve van wijlen mijnen hooggeschatten oudsten ambtgenoot, C. A. Hollinghausen, 23 *Maart* 1855.

Trouw aan hetgeen wij van Christus gehoord hebben! Afscheidswoord aan de Evang. Luth. Gemeente te Rotterdam. 1862.

In de *Leerredenen voor Evangelische Christenen.* Wijk bij Duurstede bij Stramrood 1°. *over Luk. XV:* 1, 2. *De toenadering van tollenaren en zondaren tot Jezus, en hunne aanneming door Hem, eene gunstige getuigenis voor de menschheid, voor de Godsdienst voor het Christendom* 1850. 2°. *Over Rom. VIII:* 14. *Zoo velen als er door den Geest Gods gedreven worden, die zijn Gods kinderen* 1852; 3°. *Over Luk. XXIII:* 39—43. *In de ure des stervens wordt het openbaar hoe iemand geleefd heeft*, 1853; 4°. *Over Pred. VII:* 1. *De dag des doods is beter dan die der geboorte.* 1853.

Letter- en Oudheidkunde en Geschiedenis.

Iets over de afbeelding van den Duivel met een staart, in *Vaderl. Letteroef.* bl. 37—41 (vervolgd in den *Navorscher* van 1854 bl. 225—229).

De Nederlandsche Doodendans. Utrecht 1848, en *Bijvoegsels tot den Nederl. Doodendans*, in het 3[de] D. v. d. *Navorscher.* bl. 353—356.

Allerlei in den *Navorscher*, sedert 1852, met vollen naam of met S. J.; waaronder *Tarok* in dien van 1855 bl. 321—328; in dien van 1856 *Zutphania turrita*, bl. 226, 227, in dien van 1857, bl. 226, 227, *Verklaring van het verschijnsel dat de Doopboeken der Gereformeerden hier te lande over 't algemeen niet eer beginnen dan* 1620 *en* 1621; in dien van 1859 bl. 307—309; *Huwelijken buiten de steden*, in dien van 1861 bl. 301; *Lezing van een paar gebrekkige plaatsen van de Floris en de Blancefloer*, bl. 154—157; *Exod. XV:* 3, 4: *Het kruis vertreden in Japan*, in dien van 1863 bl. 356.

De munten der voormalige heeren en steden van Gelderland (eene recensie in het Tijdschrift *Gelderland.* Tiel 1853. *Bijblad van Nederl. Letterk.* bl. 19—25.

Brief aan Dr. F. C. Kist, behelzende eene bijdrage tot de Geschiedenis der Hymnologie (uittreksel) in *Alg. Muzik. Tijds. van Nederland, Caecilia*, 1844 n°. 1.

In Kist en Royaards, *Archief voor Kerk. Geschied.*, D. XV, bl. 173—175.

De toestand van Antwerpen, na de invoering der Hervorming. Toelichting tot eene mededeeling in de Archives de la maison d'Orange Nassau, T. II. p. 328 seqq., en in het 19[e] D. bl. 417—427. *Berigt aangaande een tweede exemplaar du Note sur la Situation d'Anvers, toegelicht.* 1848.

Recensie van Prof. Domela Nieuwenhuis, *Gesch. d. Evang. Luth. Gemeente te 's Gravenhage*, in *Gids* voor 1854 n°. 10, bl. 483—487.

Nicephorus en de oudste gemeente te Antiochie in 't *Christ. Album.* 1847.

Aanteekeningen omtrent de Zutphensche munt en Zutphensche munten, in *Bijdr. tot de Vad. Gesch. en Oudheidk. Nieuwe reeks*, Dl. IV.

Geschiedenis der Nederl. Luthersche kerk.

In de *Bijdragen*, door hem en den hoogl. Nieuwenhuis uitgegeven 1839—1845: De *Voorrede* en *Overzigt der godsdienstige onderwijsboekjes bij de Lutherschen in de Nederlanden*, (St. 1.) *Bijvoegsel* (St. 6).

Cassiodorus de Reyna; Volkard Visscher, en zijn gevoelen over het rijk der booze geesten.

Geschiedenis der Luthersche gemeente te Kuilenburg.

Geschiedenis van het godsdienstig gezang bij de Lutherschen in de Nederlanden.

De Lutherschen in Friesland in de 16[de] *eeuw* en *Aanteekeningen op de Geschiedenis van de Gemeente te Leeuwarden door H. Schutte* en *Naaml. der Luth. predikanten te Leeuwarden.*

Liederen van Hendrik van Zutphen en Willem van Zwolle.

Geschiedenis der Evang. Luth. Gemeente te Rotterdam, in 7 afleveringen van 1852—1864.

De zegels der Ev. Luth. Gemeenten in de Nederlanden, in *Navorscher* 1858, bl. 217—224.

Eene zamenkomst in 1598 *te Rotterdam* in den *Luth. Volksalm.* voor 1858, bl. 93—128 (romantisch).

Naamlijst van de Predikanten bij de Evang. Luth. Gemeenten

in de Nederlanden, en derzelver vroegere en latere O. en W. Ind. bezittingen 1859 8°., en *Naamlijst van de Predikanten bij de Ev. Luth. Gemeenten.* 1816. 4°.

Oud- en Nieuw uit de Geschiedenis der Nederlandsch-Luthersche kerk, 1852—1865 5 stukken.

Uitlegkundig en Godsdienstig onderwijs.

Over I Cor. XV: 8 in *Godgel. Bijdr.* van 1863, bl. 21—33.

Handboekje ter opleiding van het Christendom. 1845 3de druk. 1859.

Tafereelen uit de Bijbelsche geschiedenis, ten geschenke voor de jeugd aanbevolen, 24 plaatjes, als panorama gedrukt enz. 1860.

Zie *Levensschets*, door Prof. Domela Nieuwenhuis voor de Maats. van Ned. Letterk. 1867.

SCHULTZ (J.), een bekwaam kunstschilder, leefde ten tijde van Jacob de Wit. Kramm vermeldt van hem een *beeld in eene nis, voorstellende de Poësy*, als weêrgade van een ander, de *schilderkunst* voorstellende, door de Wit geschilderd.

Zie Kramm.

SCHULTZ (A. G.) schreef:

Diss. bot. de formatione et evolutione pollinis ad antheras. Gron. 1825.

Diss. obstr. de partu praematuro arte procurando. Gron. 1835.

Commentatio ad quaestionem: quaenam est ad antheras pollinis formatio eiusque evolutio? quibusnam constat principiis Quibus modis et viis pollen transfertur ad pistillorum stigmata? quamnam exserit actionem ad germen foecundandum, an vitalem, seu dynamicam, aut materialem, et per quae tunc organa? in *Annal-Acad.* Gron. 1820—1821.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 327.

SCHULTZ (P.) schreef:

Waarneming aangaande eene breuk van het linker dijbeen, en daarmede verzeld gaande wonde van het gewricht van den voet aan dezelfde zijde, opgevolgd van zware toevallen in *N. Verhandel. ter bevord. v. heelk. te Amsterd.* 1813. D. II. bl. 23.

Waarneming aangaande eene volkomene pisopstopping der urin en afgang, veroorzaakt door eene achteroverbuiging der zwangere baarmoeder. Ald. 1808. D. I. bl. 36.

Waarneming wegens eene verbrijzeling van de beneden-einden van het scheen- en kuitbeen, verzeld met eene gescheurde wonde van het gewrigt van den voet. Ald. 1813. D. II. bl. 65.

Waarneming betreffende een drietal genezingen van verlamde deelen door geeseling met brandnetelen (urticatio). Ald. 1813. D. II. St. 2. bl. 24.

Waarneming eener aanmerkelijke water- en vleesch-breuk hydrosarcosele, met doodlijk gevolg.

Zie Holtrop, *l. c.*

SCHULTZE (J. C.) was in 1809 luitenant-kolonel en directeur der genie in Oost-Indië, in 1816 kolonel, chef van den waterstaat en de gebouwen in Ned.-Indië. Hij overleed te Batavia als generaal-majoor titulair.

Part. berigt.

SCHULTZE (R.) beoefenaar der teekenkunst. Kramm vermeldt van hem een vignet, voorstellende een *stadsgezigt* met een kerk, door W. Nieuwhoff gegraveerd.

Zie Kramm.

SCHUMER (JAN), een landschap en beestenschilder, bloeide op het einde der 17de eeuw. Er zijn 5 stuks etsen van hem bekend, die door Kramm beschreven worden.

SCHUMER (L. H.) was schrijver van een *Brief ter beantwoording aan eenen vriend, wegens de beschuldiging door den vroedmeester, R. Schreuder H. Z., in de zaak der verlossing voorgevallen den* 19 *April* 1803 *van wijlen mejufvr. Schuster, tegen hem ingebragt, nevens tot staving van dezelve bijlagen.* Amst. 1805. 8°.

Zie Holtrop, *l. c.*

SCHUPPEN (SIGENIUNDT VAN) krijgsoverste, Pool van oorsprong, die zich vooral tijdens Joan Maurits van Nassau Siegen in Braziliё door zijn dapperheid beroemd maakte. Hij was aldaar van 1630 tot 1654.

Zie N. G. van Kampen, *Levens. van ber. Nederl.*, D. II. bl. 179, 181, 183 volgg.; *P. M. Netscher, Les Hollandais au Bresil*, pag. 65, 183.

SCHURING (B. J.), heel- en vroedmeester te Amsterdam, schreef:

Waarneming eener door de natuur bewerkte afscheiding van den rechter voet en een gedeelte van het been, in *N. Verhand. ter bevord. d. Heelk. te Amsterdam.* 1813. D. II. bl. 19, en *Geneesk. Magazijn* 1801. D. I. St. I. bl. 51.

Vroedkundige waarneming ter gelegenheid van een gelukkige verlossing door de keizersnede enz. in *N. Kunst- en Letterb.* 1799. D. II. bl. 68 *a.*

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 392.

SCHURMAN (ANNA MARIA VAN), dochter van Frederik van Schurman en Eva van Harf, werd den 5 November 1607 te Keulen geboren. Toen zij den ouderdom van acht jaren bereikt had, vertrok zij met hare ouders naar Utrecht, waar zij reeds vroeg blijken gaf van uitstekende gaven van geest, buitengewone scherpzinnigheid, juistheid van bevatting, helderheid, kracht en zelfstandigheid van oordeel, vlugheid van verbeelding en fijnheid van smaak. Nog had zij haar derde levensjaar niet bereikt, of zij las reeds de H. S. en den catechismus. De rekenkunst leerde zij zonder eenige inspanning, en zoodra hare kinderlijke vingeren in staat waren de pen te besturen, kon zij niet alleen duidelijk schrijven, maar haar penneschrift werd spoedig kunstwerk, 't geen met dat der beroemdste schoonschrijvers wedijverde. Met hare jaren ontwikkelden zich hare talenten. Welhaast openbaarde zij eene overheerschende zucht, om alles wat kunstig was, na te bootsen. Nog telde zij geen zes jaar, of zij sneed reeds papieren afbeeldsels met schaar en pennemes, en niet alleen wanneer zij teekeningen of schilderijen tot haar voorbeeld nam, wist zij de natuurlijke gedaante en evenredigheid der voorwerpen in acht te nemen, maar ook dan, wanneer hare knipsels enkel gewrochten harer verbeelding waren.

Weldra moest dit kinderspel (zoo noemde zij zelve haren arbeid) zwichten voor de behandeling van teekenpen en penseel, waarin zij later groote kunstvaardigheid verwierf, doch, hoe gelijkend hare afbeeldsels ook mogen geweest zijn, evenwel zulke vorderingen niet maakte als in de overige kunsten. Met grooten lof wordt ook van haar beeldhouw- en boetseerwerk gesproken. Sommigen verheffen het boven haar schilderwerk. Zoo bezat het koninglijk kabinet te Munchen het portret van haar vader en haar zelve, beiden in medailjon en elpenbeen gesneden. Een harer eigen afbeeldsels was zóó treffend en gelijkend, dat Gerard Hondhorst het met bewondering aanschouwde en wel duizend gulden waard oordeelde. Onder hare overige boetseersels, die zij in haar kabinet bewaarde, onderscheidde men bovenal haar eigen beeld, door haar voor den spiegel geboetseerd. Zij had er, zeide zij, gelijk Albertus Magnus aan zijn beeld, geen dertig jaren, maar toch dertig dagen aan gearbeid. Toen zij elf jaren oud was, leerde zij in drie uren de borduurnaald behandelen, en sedert bootste zij landschappen met watervallen, bergen en heuvelen, dorpen, gehuchten met woningen, boven met vruchtboomen enz. op zijde, doek- en tapijtwerk na. Met verbazende vlugheid en sierlijkheid gebruikte zij den diamant, en beschreef zij meesterlijk bokalen, roemers, fluiten, drinkschalen op schroeven en andere glazen. Maar niet slechts vormde zij zwierige letters en figuren, met onbeschrijfelijke vlugheid schetste zij ook op het glas de beeldtenissen van hen, die slechts weinige oogenblikken in haar gezelschap doorbragten. Zij verstond ook de kunst van op het glas te stippen of te drillen, en behandelde met veel talent het graveerijzer. Men prees haar werk om zijne doorschijnendheid, helderheid van toon en uitvoerigheid, en vergeleek het met dat der Goltziussen, Visschers, Delffen en Bloemaerts. Door luttel oefening bragt zij het, zoowel in zang, als in het slaan der luit, het bespelen van de cimbaal en der violon, tot zulk een uitmuntendheid, dat zij tot niets anders scheen opgeleid. De beroemde Ewald, die ergens haar beeld schetst, voegt bij dit alles, ten einde er niets aan de volmaaktheid van mogt ontbreken, een bevalligen dans. Men noemde haar „eene andere Pallas, eene tiende Muze, eene tweede Hippia, de volmaaktste aller vrouwen," „Kunst-oraakel" „Schmuck der Welt", „Weisheits-Fackel," „Tugend-Sinne."

De beroemdste dichters bezongen haar, de uitstekendste schilders wedijverden om de eer hare beeldtenis te vervaardigen, geleerden bewezen haar schier afgodische eer. Dit had zij echter vooral te danken aan hare buitengewone kennis van oude en nieuwe talen. In het Fransch hield zij briefwisseling met de beroemdste geleerden in Frankrijk, ja hield zich onledig met het zamenstellen van een werk in die taal, waarvan Rivet de hoogste verwachting had.

Behalve het Fransch verstond, schreef en dichtte zij in het Duitsch, Engelsch, Italiaansch en andere talen. In het Latijn hield zij briefwisseling met de vermaardste mannen, door geheel Europa, schreef zij de meeste harer werken, vervaardigde zij uitmuntende dichtstukken. Ook had zij zich niet alleen met de Schriften der oude Latijnen, maar ook met die der Grieken gevoed, en met hunne gevoelens bezield. Demosthenes, Aeschines, Isocrates had zij als dag en nacht in handen, de gulden spreuken der wijzen van Griekenland zweefden haar vaak over de lippen; voor Plato en Aristoteles had zij een eerbied, alleen door dien voor de gewijde bladeren overtroffen. Vooral was het regt verstand der H. S. de studie van haar leven. Mannen grijs geworden in den dienst der kerk, zetten zich aan hare voeten neder om van hare lippen den waren zin der gewijde woorden op te vangen; geleerde bijbelverklaarders zochtten bij haar oplossing van moeijelijke plaatsen.

Zij sprak en schreef het Grieksch even vlug als het Latijn. Haar Grieksch taalkundig woordenboek, op de wijze van het bekende Lexicon philologicum van Matthias Martini, bewerkt, en door haar voor de pers bestemd, hare taalkundige aanteekeningen op vele Classici, hare verklaring der H. Schriften, o. a. van den Brief aan de Romeinen, waren weleer het eigendom van Jan Frederik Meijer, een geleerd Luthersch predikant en opzigter der kerken van Pommeren, zijn verloren of liggen hier en daar verborgen. Alleen eenige weinige harer Nederduitsche overzettingen van sommige plaatsen uit de Classici, en een enkele Grieksche brief (b. v. aan Bathsna Machin, Claudius Salmasius en aan Milesius, aartsbisschop van Ephese, alle in hare jeugd geschreven) zijn tot ons gekomen. Reeds in kinderlijken leeftijd had zij zich het Hebreeuwsch eigen gemaakt, en naauwelijks was zij dien ontwassen, of men begroette haar »als doctores in de Heilige Sprake." Zij had een bijzondere liefde voor die taal, en wijdde er een groot gedeelte van haren tijd aan. Gelijk meest al haar overige letterarbeid, zijn ook hare handschriften in die taal verloren gegaan. Vroeger bezat de geleerde Mayer te Greifswalde er eenige van exegetischen inhoud: thans zijn nog slechts schoonschriften in verschillende kabinetten verspreid en drie brieven uit hare jeugd aan Dorothea Moor (eene geleerde Engelsche vrouw), Gijsbert Voet en André Rivet aanwezig.

Behalve het Hebreeuwsch, beoefende zij ook het Arabisch, las een groot aantal Arabische schriften, en was in kennis en briefwisseling met Jacobus Golius, den opvolger van Erpenius te Leiden. Er waren vroeger verscheidene harer Arabische handschriften, gelijk de Hebreeuwsche van exegetischen inhoud, in bezit van Meyer. Beverwijck had Arabische brieven van hare hand, en den Hamburgschen predikant Abraham Hinckelmann stond bij zijne uitgave van den Koran, de Codex met gouden en gekleurde hoofdletters, die zij plagt te gebruiken, ten dienste. Zij kende ook het Turksch, Syrisch, Chaldeeuwsch. Zij zou nog andere Semitische taaltakken b. v. het Samaritaansch beoefend hebben, en zeer ervaren zijn geweest in het Persisch. Daarenboven verheffen hare lofredenaars hare ingenomenheid met het Ethiopisch, en niet ten onregte. Zij zelve vervaardigde tot eigen gebruik het ontwerp eener spraakkunst van die taal, dat door den beroemden Ludolf, bij gelegenheid dat hij haar te Utrecht bezocht gezien werd. Dit Ethiopisch handschrift kwam in handen van den genoemden Mayer, die ook andere geschriften in die taal van haar bezat. Niet alleen bezat Anna Maria een uitgebreide taalkennis, maar zij beoefende ook de dichtkunst. Krachtig en mannelijk zijn hare Latijnsche verzen, die deels in handschrift verspreid zijn, deels in hare *Opuscula* voorkomen. Daar vindt men ook eenige harer verzen in de Fransche taal. Zij verdienen even als hare Nederduitsche gedichten, inzonderheid hare *Bedenckingen over de toekomste van Christi koningryck*, achter de door haar uit het Fransch vertaalde *Heylige Gezangen* (Amst. 1683), die de Labadisten te Wieuwerd bij hunne godsdienstoefeningen gebruikten, allen lof. Lang na haar overlijden (Gron. 1732) gaf de Groningsche boekdrukker Jacobus Sipkes nog een kleinen bundel in het licht, met twee uitvoerige gedichten van hare hand: *Uitbreiding over de drie eerste Capittels va*[illegible] *beneffens een vertoog van het Geestelijk huwelijk van Christus met de Geloovigen.*

Bij Beverwyck en vooral bij Cats vindt men een breede lijst van alle vakken, waarin zij zich tusschen haren twintig en dertigjarigen leeftijd zoo geoefend had »dat de wereld er verbaesd of was, en haer wedergade nooyt gekend had." Zij verstond grondig de aardrijkskunde, had alle oude en nieuwe boeken er over gelezen, en zelve kaarten gemaakt. De geschiedenis had zij uit de bronnen zelve bestudeerd, en zij las, meldt Cats, Italiaansche boeken over zaken van staat. In de rhetorica en oratoria was zij buitengemeen geoefend; de dialectica achtte zij met Voet zóó noodzakelijk, »dat zij de menschen, die wetenschap zonder dialectica bezaten, het vuur, 't geen brandt zonder het te weten, achtte gelijk te zijn."

Zij was ervaren in de reken- en meetkunst, »zij bevatte den hemelloop, beoefende de botanie, verstond de gronden der anatomy," vooral was zij bedreven in de geschiedenis der wijsbegeerte. Jaren verdiepte zij zich in al deze wetenschappen, »haer dorst naer kennis was niet te lesschen," »hare weetlust kende geen grenzen." Doch de wetenschappen waren voor haar slechts het voorportaal der ware wetenschap. Slechts in zooverre beoefende zij ze, als zij haar konden dienen om in het Heilige der Heiligen (zoo noemde zij de Godgeleerdheid) door te dringen. Deze beoefende zij bij uitnemendheid. Zij zelve erkende, »dat zij de geheele godgeleerdheid verstond en beminde, zoodat zij in de beschouwing er van wel wilde sterven". Geen wonder dat zij de vraagbaak der uitstekendste godgeleerden harer eeuw was, hare uitspraken als zoo vele orakels werden geacht!

Godgeleerde werken van hare hand bestaan er niet. Slechts een stukje *over den paelsteen onzes levens* is van haar in het licht. Zij schreef het op verzoek van Johan van Beverwyck in het Latijn. Het beleefde meer dan eene uitgaaf, en is ook afzonderlijk in het Nederduitsch gedrukt en door Beverwyck als een *Aanhangsel* bij zijn veel gelezen *Schat der gezondheid en ongezondheid* gevoegd. In Frankrijk en Duitschland werd het boeksken overgezet en met lofverzen uitgegeven. Uit deze landen, ja zelfs uit Spanje en Italië, werden haar gelukwenschen in proza en poëzy toegezonden. Wij mogen hier van den lof niet gewagen, die deze beroemde vrouw aan alle zijden ontving, nog minder van de menigte binnen- en buitenlandsche geleerden, waarmede zij briefwisseling hield, van de bezoeken van mannen en vrouwen van den hoogsten rang, die zij ontving. Wij deden zulks in een uitvoerig werk, waarin wij haar leven en werken schetsten, en aantoonden, dat hoe groot hare verdiensten waren, dit haar hoogste en schoonste verdienste was, dat zij, bij de grootste eer, die ooit een vrouw te beurt mogt vallen, een nederig en ootmoedig hart behield. Haar grootste sieraad was hare innige vroomheid. De komst van Labadie te Utrecht had een beslissenden invloed op het leven van Anna Maria van Schurman. Het was haar echter niet genoeg brieven van hem te ontvangen, zij had behoefte aan zijne prediking, zijn onderwijs, zijn omgang. Te Utrecht en te Amsterdam had zij hem »eenige trekken van het ware christendom zien afmalen; zij wenschte het geheel volkomen schoone beeld van hem geschilderd te zien." In weerwil der beden van Voet, Lodensteyn en andere vrienden, bij wie reeds twijfelingen ten aanzien der regtzinnigheid van Labadie waren ontstaan, vertrok zij naar Middelburg, waar hij tot leeraar bij de Waalsche gemeente was beroepen. Twee maanden bleef zij met eenige vriendinnen die haar uit Utrecht vergezeld hadden, in Zeeland. In September 1666 keerde zij naar Utrecht terug, stelde Voet en hare overige vrienden ten aanzien der regtzinnigheid en de zuiverheid zijner bedoelingen gerust. Den volgenden zomer keerde zij naar Middelburg terug, en sedert verliet zij hem niet meer. Van dezen tijd zijn hare lotgevallen onafscheidelijk aan die van Labadie verbonden, zij volgde hem, toen hij was afgezet, naar Amsterdam. Nooit heeft welligt, na den apostolischen leeftijd, een godsdienstleeraar zulk een leergierige leerlinge, eene liefhebbende zuster, eene alles voor hem over hebbende vriendin gehad als Anna Maria van Schurman voor Labadie was. »Zij was voor hem eene Maria en Martha," »zij eerbiedigde hem als een uitmuntend getuige der waarheid," »getrouwe herder," ja »als een man Gods," een »apostel vol des Heiligen Geestes."

Toen Labadie Holland verliet, was ook Anna Maria van Schurman zijne reisgezellin, eerst naar Herford in Westphalen, vervolgens naar Altona en toen Labadie den 13 Februarij 1673 was gestorven, vertrok zij met zijne aan-

hangers, die nu Pierre Yvon aan het hoofd hadden, naar Wieuwerd, waar zij den 4 Mei 1678, in den ouderdom van 71 jaren, niet, gelijk velen willen, in eenzaamheid op haar ziekestoel gezeten, als verlaten van God, in vertwijfeling en wanhoop, maar omringd door de broeders en zusters, kalm en gelaten, vast verzekerd van hare zaligheid, stierf.

Men heeft van haar:

Amica dissertatio inter Annam Mariam Schurmanniam et Andream Rivetum de capacitate ingenii muliebris ad scientias, curante Riveto. Parisis 1638. 8°. herdrukt. Lugd. Bat. Off. Elzevir. 1641 in 8°. met den volgende titel: *Dissertatio logica de ingenii muliebris ad doctrinam et meliores literas aptitudine, cui accedunt epistolae aliquot* (Schurm. et Riveti) *ejusdem argumenti* (Z. Brunet, *Manuel du libraire.* T. III. p. 369, en met den titel A. M. S. *Problema practicum ad Rever. et Clariss. Theol. D. Andream Rivetum, Num foeminae etc.* in hare *Opuscula* p. 28 seqq. De titel der fr. overzetting is: *Question célèbre s'il est nécessaire, ou non que les filles soient scavantes. Agité de part et d'autre par Madem. A. M. a S. Hollandaise et le sieur André Rivet Poitevin, le tout mis en françois par le sieur Colletet.* Paris 1648. 8°.

Haar brief aan Beverovicius over de reden waarom de Heer bij het genezen van den blindgeborene een smeersel heeft willen gebruiken, vindt men in Joh. Beverovicii *Epistolicae Quaestiones cum doctorum responsis. Accedunt ejusdem nec non Erasmi, Cardani et Melanchthonis Medicinae encomium.* Rotter. ap. Arnold Leers. 1644. 8°. Ibidem ap. Rudolph à Nuyssel, 1665. 8°. p. 1—14, en overgezet in een *Aenhangsel van Brieven* achter D. III van Beverwyck's *schat der gezondh. en ongezondheid.* Amst. 1671.

Paelsteen van den tyt onzes levens. (door J. P.) Dordrecht 1638. 4°. Amst. 1639. 1647. 12°., in het latijn, Leiden 1639. 4°. 1651. 4°. Rotterd. ap. Arn. Leers. 1644. 12°. Ook in het latijn in J. Beverovicii *Epist. Quaestio de vitae termino fatali an mobili cum doctoram responsis. Pars tertia et ultima, nunc primum edita. Seorsim accedit nobiil. et doctiss. virginis A. M. à S. de eodem argumento, totius disputationis terminus.* L. B. *ex offic. J. Maire* 1638, 8°. ib. ed. 1650. in 4°. Ook in de verschillende uitgaven der *Opuscula* van A. M. à S. vert. in het *Aenhangsel van Brieven* achter Beverwyck's *Schat der G. en O.* In het Hgd. door S. W. Z. B. *Des Marcksteins von Ziel und Zeit unseres Lebens.* z. p. 1678. 8°. In 1730 verschenen te Parijs (Rebaffé) in 12°. *Lettres traduites du Hollandais par Madame de Zoutelande.* Deze brieven zijn de beide aan Beverwyck geschrevene over den paalsteen en over den door Jezus genezenen blinde. Zie J. C. Hendreichius, *in Pandect. Brandenb.*, p. 557, Quérard, *la France littér.*, T. VIII. p. 551.

Lat. en Holl. feestzang bij gelegenheid der inwijding van de Utrechtsche hoogeschool. De eerste is afzonderlijk gedrukt, en komt voor in hare *Opuscula* p. 262, 263. Barlaeus schreef een lofdicht er op (*Poëm.* P. II. p. 173, 174). Het Ned. gedicht vindt men vóór de redev. van Voet, met de *Honderdjaarige jubel-gedachtenisse der Akademie van Utrecht*, op nieuw uitgegeven door Izaac le Long. Utrecht 1736, en met twee anderen in den *Algemeenen feestwijzer* bij L. E. Bosch te Utrecht 1836.

Opuscula hebraea, graeca, latina, gallica, prosaica et metrica, door Spanheim in 1648 te Leiden bij de Elzeviers in het licht gegeven. Reeds in 1650 (Lipenius, Sperlingius en Ebert ontkenden het bestaan dezer editie) herdrukt. Twee jaren later verscheen te Utrecht, ook in 1672, te gelijkertijd te Leiden en te Herford een vierde uitgaaf. In 1700 kwamen te Wesel, in 1723 te Dresden, met aanteekeningen van Jonas Gilenius, rector der Latijnsche school aldaar, en een aanhangsel van gedichten van Henrietta Catharina van Gernsdorff, in 1749 te Leipzig andere uitgaven in het licht. Dorothea Loeber bezorgde eindelijk in 1794 ter laatstgemelde plaatse eene editie in 4°.

Zie Vogt, *Cat. libr. rar.*, p. 617; Freytag, *Anal. litt. de libris rarioribus*, Lips. 1756, p. 833, 834; *Catal. J. Koning*, D. II. bl. 304.

Eucleria seu Melioris Partis electio, Tractatus brevis vitae ejus descriptionem exhibens Luc. X: 41, 42. Unum necessarium. Maria optimum partem elegit. Althonae ad Albim. Ex officina Cornelii van der Meulen. Anno CIƆIƆCLXXIII. 12°. De titel der Ned. vertaling luidt: A. M. Schurman, *Eucleria of uitkiezing van het Beste Deel, waarin vertoont wert een kort begrip van haar leven, alsmede veel hoofdstukken van den godsdienst grondig werden verklaart, van haar Ed. in 't latijn beschreven, en nu in 't Nederduits vertaalt, te Amsterdam bij Jacob van de Velde*, 1684 in 12°. met eene *voorrede*, die niet zonder belang is.

Na haar dood is het tweede deel der *Eukleria, Amstelodami apud Jacobum van de Velde* in 12°. in het licht gegeven. Beide deelen zijn in het latijn te Dessau 1782 2 vol. in 8°. en in 1783 in het Hoogd herdrukt.

Sommigen hebben het bestaan van dit boeksken, dat hoogst zeldzaam voorkomt, in twijfel getrokken: anderen b. v. Joh. Feustkingius meenden dat het niet door Anna Maria geschreven was. Zie Reimmannus, *Cat. Bibl. Theol.*, p. 427; Stolle, *Nachrichten von Seiner Biblioth.*, T. XII. p. 367 seqq.; Vogt, *Cat. libr. rar.*, p. 616; Gerdes, *Floril. libr. rar.*, p. 318.

Zie Dr. G. D. J. Schotel, *Anna Maria van Schurman*, *'s Hertogenb.*, 1853 m. portr. waarin de vroegere en latere bronnen over haar zijn opgegeven; *Chron. van het Hist. Gen.*; Kramm; Elise, *Tabitha*; Muller, *Cat. v. portr.*, *Biogr. Univ.*; *Biogr. génér.*; *Biogr. gén. mod.*; Jöcher; *Repertorium v. Verhh. en Bijdragen*, bl. 374; Münch, *Margariten*, S. 473; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; *Vrye Fries*, D. VI. bl. 201—251.

SCHURMAN (Johan Godschalck van), broeder van de vorige, werd in 1605 te Keulen geboren, studeerde te Franeker in de geneeskunde, doch, schoon hij, volgens getuigenis van Beverwyck, een zeer ervaren geneesheer was, heeft hij nooit de praktijk uitgeoefend. Hij had veel smaak voor de letterkunde, hield briefwisseling met Franc. Sylvius, Barlaeus, Huygens, Beverwyck en andere geleerden, en vervaardigde Fransche verzen, die door Barlaeus geprezen werden. Dikwerf was hij op reis om hoogescholen te bezoeken, en met hare beroemdste leeraars in kennis te komen. Zijne zuster beminde hem teeder. Hij toch was „haar tweede vader, haar lieve broeder." Hij was vroeger een vriend van Descartes, later verfoeide hij diens philosophie.

Hij schreef:

De weegschaal van 't huwelijk en *de studio seu praxi pietatis.* Basileae 1662 in 4°. Barlaeus was hoog met hem ingenomen. Morhoff prees hem. Een brief van hem aan C. Huygens, aan wien hij zeer verbonden was, is door Schotel medegedeeld. Beverwyck noemt hem „geneesmeester" en in zijn *Epist. Quaest. de vitae termino*, bl. 59 van zijn *Schat der ongezontheyt*, p. III. komt een brief voor van Franc. Sylvius *S. Theol. et ejusdem in Acad. Duacensi reg. ac ordin. professor clar. viro D. Joanni Godeschalco de Schurman*, waarin hij hem vraagt: *Quid sentit de quaestione de vitae termino?* Hij overleed te Utrecht in 1664.

Zie Schotel, t. a. p., bl. 148, en bl. 36 der *Aant.*; Barlaei, *Epp.*, p. 1, p. 306—308; Mollerus, *Cimb.*, p. 305; Heringa, *de auditorio*, p. 120.

SCHURMAN (Abraham Frederik van), zoon van mr. Johan Abraham van Schurman, burgemeester der stad IJlst, en van Jacoba Gercama, werd den 26 April 1730 te Abbingastate te Huizum geboren, den 15 Febr. 1752 J. U. D. te Utrecht, en heeft ook voor 't hof aldaar gepraktiseerd. Hij was kanunnik van 't kapittel van S.-Maria (12 Dec. 1750), hoogheemraad van 't waterschap Heicop, genaamd de lange Vliet (1 Mei 1767). In 1779 vertrok hij naar Franeker en woonde aldaar. Den 16 Julij 1780 vertrok hij naar Heerenveen. Spoedig raakte hij hier in onmin met E. Alma van Idema, grietman van Aengwirden. Hij huwde Louisa van Stuyvesant, dochter van Johannes van Stuyvesant, kanunnik van het kapittel van St. Pieter te Utrecht en van Christina Louisa Bonninga. Hij overleed 4 April 1783 te Heerenveen zonder kinderen, zij in 1810. Bij testament van 31 December 1780 vermaakte hij aan de academie te Franeker een legaat van *f* 30,000, benevens zijne bibliotheek, en eenige kunstwerkjes, teekeningen, manuscripten van zijn beroemde bloedverwante Anna Maria van Schurman.

Zie Schotel, t. a. p., bl. 51 volgg.; *Stamb. v. Frieschen adel*, II. 86.

SCHURRENBURGH (Herman van) werd in 1447 tot rector der parochiale school van Harderwijk benoemd, op voorwaarde „dat hij te houden had driehonderd uitheemsche scholieren, en te gelijk de koordienst zou bezorgen."

Zie Schrassert, I, 72; Delprat 145, *Kerk. Hist. Archief*, I. 8°. v. 85.

SCHUSLER (J.) gaf een *Verslag van het voorgevallene vóór, bij en na de gedaane verlossing door den vroedmeester R. Schreuder Hz. op den* 10 *April* 1803 *aan mijne geliefde Echtvrienden Sophia Elisabeth Ehm, welke aan de gevolgen derzelve op den* 18 *Nov.* 1804, *in den ouderdom van bijna* 39 *jaaren, is overleeden. Ter wederlegging van het verslag door de vroedvrouw B. Schreuder Hz. ter zijner verdeediging in dato* 10 *Dec.* 1804 *uitgegeven.* Amst. 1805. 8°.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 322.

SCHUT (A), teekenaar en graveur. Van hem komen eenige prenten voor in de *Antiquitates Belgicae of Nederlandsche Oudtheden* enz. Amst. 1732. 12°. (door R. Versteegen, gezegd Rouland), alsmede de titel der *Histoire abregée de la ville et Province d'Utrecht* (door Casimir Freschot). *à Utrecht* 1713 in 8°. een aardig uitvoerig en met zorg bewerkt prentje.

Zie Kramm.

SCHUT (Pieter Hendrik), teekenaar en graveur, omstreeks 1650—1660 te Amsterdam werkzaam. Hij vervaardigde een aantal gezigten der voornaamste steden van Europa, voornamelijk van Vlaanderen en Amsterdam.

Ook heeft men van hem:

Tooneel ofte vertooch der Bijbelsche Historie, sierlijk in 't koper gesneden door Pieter H. Schut, N. Visscher exc. Amst. 1659. Voorts: *Het vertrek van Karel II van Scheveningen naar Engeland in* 1660*; boven aan zijn portret, in medaljon, door P. H. Schut (en C. van Dalen) dil. et sc. N. Visscher exc.* gr. 8°.

Zie Kramm.

SCHUT (Jan) schreef:

Twee duysend zinrijke en beknopte spreuken en sententien. Rott. 1740. 8°.

Het verwarde Christen-Babel. Dordr. 1739. 8°.

Historie van den Hoepelrok. Amst. 1740. 8°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 327.

SCHUT (L. H. V.)

Van hem verscheen een oproerig stuk, getiteld:

De troon der schutterij van de beroemde coop-stadt Amstelredam. Door L. H. V. Schut in 't licht ghestelt: om het gheklanck der Echo op den Eedt der Schutterijen te vermeerderen. Ghedruckt in 't Jaer o. H. 1628.

Het vendel der Amsterdamsche schutters wilde aan den nieuw benoemden kapitein Vlooswijk den eed niet afleggen, omdat hij de Remonstrantsch-gezinden begunstigde. Door de predikanten gesterkt, protesteerden zij openlijk daartegen, en hitsten het volk in vlugschriften als de *Echo ofte weerklanck op den Eedt* en dat van Schut, tegen de regeering op.

Zie verder Wagenaar, *Vad. Hist. v. H.*, D. XI. bl. 77; Tiele, *Bibl. v. Pamfl.*, D. II. bl. 283.

SCHUTS (Jacobus) schreef:

Bescheyden deel der zieken. Amst. 1720. 8°.

Bescheyden deel der Gezonden. Amst. 1725. 8°.

Gebedt der opregten. Amst. 1724. 8°.

Het Mosatse verbond. Amst. 1722. 8°.

Uitneementheid van 't Nieuw Verbond. Leyden 1730. 8°.

Beschreidenheid van 't Nieuw Verbond. Amst. 1709.

Over het Avondmaal. Amst. 1732. 8°.

De weg der Vertroostinge. Leyden 1736. 8°.

Boerepraat tusschen Jaap, Kees en Piet over 't loopen van de zon. Amst. 8°.

Boerepraat verdedigt. Amst. 8°.

Kort sommier der H. Godgeleertheid. Amst. 1720. 8°.

Den Hemel in den Hemel. 's Hage 1724. 8°.

Ondersoek van 't geloof tegen van Thuynen. Amst. 1723. 8°.

Sonne der Gerechtigheid. 's Hage 1717. 8°.

Uitnementheid van Jesus Borgerschap. Amst. 1715. 8°.

Levendige Tempel. 's Hage 1724. 8°.

Agt Wonderen. Amst. 1718. 8°.

Over 't vierde gebod. 8°.

Keten der H. Waarheid. Rott. 1691. 8°.

Het nodigste middel ter zaligheid. Rotterd. 1692. 8°.

Over het bidden. Amst. 1718. 8°.

Christelijke Rustdag. 's Hage 1696. 8°.

Ziels verderffelijk Monster. Leyden 1739. 8°.

Mogelijkheid der Dwaalende conscientie. 8°.

Genade Verbond. 's Hage 1712. 8°.

Over 't Geloof. Gron. 1720. 8°.

Geestelijke vryheid der Dienstbaare Vaderen. 8°.

Emanuëls Ondertrouw. 8°.

Ernstig versoek om oordeel te vellen over de 2 *Borgerschappen.* 8°.

Broederlijke Redenwisseling over Prophetische en schrifverklaaring. 's Hage 1711. 8°.

Brief tegen Althenes. Rott. 1711. 8°.

Brief aan T. van Thuynen. 's Hage 1722. 8°.

Brief tegen Maarten van Royen. 8°.

Brief tegen Perizonius.

Brief tegen Aaltius en Steenwinkel.

Leere der Predestinatie. Rott. 1691. 8°.

Eenvoudig berigt of Genade Verbond verduystert. 8°.

Het werk der tweede oorsaaken bevestigt. 8°.

Aanmerkingen over de broederlijke Redenwisseling. 's Hage 1714. 8°.

C. Menninks Elendige Vertrooster ontdekt. Amst. 1714. 8°.

Korte aanmerkingen over de hedendaagse schriften. Amst. 1708. 8°.

De Christelijke rustdag verdedigt. 's Hage 1696. 8°.

Tegen de Hebreën. 's Hage 1694.

Berigt tot vooortkoming van misvatting omtrent 't Genade Verbondt. 8°.

Het bevindelijk werk der vroomen.

Tegen de genaamde Euangelise Troost bloem, de waarheid verdeedigt tegen Spitzius. 's Hage 1682. 8°.

Kort sommier der Heylige Godgeleertheid. 's Hage 1720. 8°.

Zie Abcoude, *Naaml.*, bl. 327, 328; *Aanh.*, bl. 192, *Tweede Aanh.*, bl. 131.

SCHUTS (J.) schreef:

Oordeel van 't regt der Overheden tegen Bleiswyck. 4°.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 192.

SCHUTS (G.) gaf in het licht:

Broederlijke Reden wisselinge over de tegenwoordige Profetische voorbeeldische, periodische en andere Schrift verklaaringe. 8°.

Aanmerkingen over de Broederlijke Reden-wisseling. 8°.

Ernstig versoek om een publiek oordeel over die twee borgtogten, welke met de benaming van Expromissor en Fidejussor benoemt werden. 8°.

Mogelijkheid van het dwaalen der conscientie ondersogt en beweesen. 8°.

(En J. Lansel) onderlinge samenspraaken over 't stuk van de vergevinge van sonden. 8°.

Saamenspraak over 't vergif der Hebreën. 8°.

Troost-Bloem. 12°.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 192.

SCHUTTE (Johann Heinrich), geb. te Soest in Westphalen den 11 Junij 1694, was in 1719 med. doctor te Utrecht, vervolgens stadsphysicus te Vianen, en daarna arts te Cleve, waar hij den 20 Januarij 1774 gestorven is.

Hij schreef:

1. *Jenensis. S. fossilium et mineralium in agro Jenensi brevissima descriptio* etc. Lips. et Susati 1720, in 8°. *Neue Beschreibung d. Schwalmer Gesund brunnens etc. Iserlohn* 1733, in 8°. *Beschreibung d. neu entdeckt Clevischen Gesundbrunnens etc.* Cleve u. Dortmund. 1742. in 8°.

Kleefsche Waterlust, ofte Beschrijving van de liefiijke vermaekelijkheden aen de wateren te Kleef. Amst. 1752. 8°. met platen.

Oorsprong, ontdekking, Kragt en uitwerking der Minerale Kleefsche Gezondbron. Amst. 8°.

Authropotheologia d. i. Aanwijzing hoe men uit de beschouwingen van den mensch, de Almagt, Wijsheit, Goedheit en Voorzorg Gods kan kennen. Amst. 1769. 8°.

De wel onderwezen vroedvrouw of grondig en beknopt onderwijs van hetgeen een vroedvrouw weten en verrigten moet. Amst. 1771. enz.

Zie Poggendorff, *Handwörterbuk zur Geschichte der exacten Wissenschaften*; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 354; Abcoude, *Naamr.*; Arrenberg, *Naamr.*

SCHUTTE (Rutger) werd den 29 November 1708 te Diepenheim geboren. Zijn grootvader van moederszijde Rutger Couper, predikant te Rekken in Gelderland, onderwees

hem in de Latijnsche taal. Na diens overlijden (1723) bezocht hij de Latijnsche en Doorluchtige school te Deventer (1723—1729) en eindelijk de hoogeschool te Utrecht, waar hij de lessen van Duker, Mill, Odé, Musschenbroek, van Alphen en van den Honert bijwoonde. In 1735 werd hij door de Classis van Amsterdam tot proponent aangenomen, en den 13 Jan. 1737 te Rossem ingezegend. Van Rossem vertrok hij naar Zalt-Bommel, van daar naar Dordrecht (1742), en eindelijk (1745) naar Amsterdam, waar hij den 19 December 1784 ontsliep. Schutte had als kanselredenaar verdiensten. Hij behoorde niet zoo zeer tot die leeraren welke in de verschilstukken, of in 't ontzwagtelen der prophetiën, of in 't aanwijzen der prophetiën, of in 't aanwijzen der voor- en zinnebeeldige schilderstukken; maar tot hen, die in taal- en oudheidkunde, zeggenskracht en het vermogen, om de waarheden zielroerend op het gemoed aan te dringen, uitmuntten. »Hij was een vijand van donkere en ingewikkelde uitdrukkingen, naar den stijl der Godspraken" en wekte zijne medearbeiders op »om duidelijk, gelijk er op elke bladzijde van het N. T. staat, van den Heer en Zaligmaker J. C. te spreken."

Hij gaf, behalve welligt zijne beide lijkredenen op Willem IV, in het licht:

Bundel van plegtige leerredenen. Amst. 1772. 8°. Vooral belangrijk wegens de rijke uitlegkundige aanteekeningen onder den tekst, en de geleerde verhandeling *over den Boom des levens, in het Paradijs*.

Leerredenen over de Psalmen achter zijne *Ontleding van het Boek der Psalmen. Deze ontleding*, niet voor de pers vervaardigd, verscheen eerst, buiten weten van den autheur, in 1761 in den *Bundel van Godgel. oeffen.*, D. X. bl. 157—188. In 1771 werd zij wederom te Amsterdam, ook buiten zijn weten, bij P. Hogmar herdrukt. Kort voor zijn overlijden legde hij de laatste hand aan den herdruk, die merkelijk veranderd en verbeterd, in 1790, met toestemming zijner weduwe door W. L. Krieger, met eene *Voorrede* en 4 *leerredenen* werd uitgegeven.

Als Godgeleerde heeft hij zich bekend gemaakt door twee *Verhandelingen, behelzende eene Verklaaring van Gods Testament en Verbond onder de nieuwe huishouding en derzelver zegelen en een onderzoek nopens den aard van 't Verlossing en 't genade Verbond*, in 1783 door Hamerster in het licht gegeven. De voorstanders der formulieren achtten haar Schutte onwaardig, wijl zij stellingen behelsden tegen de formulieren, gelijk blijkt uit den brief van Ingenuus Aletophilus aan Philadelphus, in 1785 in 't licht gekomen. In 't zelfde jaar bezorgde Krieger, Schutte's *Verhandeling over 's Heilands borgtogtelijk lijden*. Ook schreef hij eene *Voorrede* voor *Aandacht op 't laatste einde van de Redelijke Schepzels, dat zij te bedoelen hebben in al hun daden, alsmede op den weg uitgebeeldt in Jacobs-ladder, langs welke men ter bereikinge van dit einde gelukkig wordt opgeleidt, door Christ. Arnold van Bussen. in zijn leven predikant te Ingen, bij Nijmegen* 1753. Of zijne Verhandelingen over den *Ouderdom* en de *Geestelijke Geneeskunst* gedrukt zijn, is onbekend.

Als geleerd en gelukkig uitlegger der Heilige Schrift heeft Schutte zich bekend gemaakt door eenige *Verhandelingen over een gedeelte van Salomon's Hooglied*, en de *Godspraken van Jeremia*, eene *Ontleding der Psalmen;* aanteekeningen op zijne leerredenen en gedichten; eene *Commentatio ad Vaticinium Bileami Num. XXIV:* 14—19 in *Bibl. Hag.* T. I. p. 48 seqq.; *Verhandelingen over Num. XX:* 14—16, 17—20, 25—80; *Oordeelk. Aanmerkingen ouer Pred. X:* 7, *XII:* 7 en andere stukken in de *Akademie der Geleerden of uitspanningen tot opheldering van de H. S., Taal-, Oudheid- en Geschichtkunde, als ook ter bevorderinge der beschaafde letteren, kunsten en wetenschappen door een Weetlievend genootschap*, voorts door zijne *Analysis I Cor. XV:* 27, 28 en *Bibl. Hag.* T. I. p. 563 seqq., waartegen Joannes Nicolaas Richter schreef in *Bibl. Hag.*, T. III. p. 392 seqq. T. IV. p. I. seqq. Hij beoordeelde J. van Iperens' *Obadja* in *Tael-* en *Dichtk. Bijdr.*, D. II.

Groote roem verwierf hij als aardrijkskundige, en kan als zoodanig met Offerhaus, Verbrugge, Relant, Halma, Bachiene, van Emdre en Hamelsveld wedijveren.

Zijne geographische aanteekeningen op zijne gedichten verspreiden licht over de ware ligging sommiger plaatsen der H. S. Ook acht men zeer zijn arbeid aan R. Pocockes *Beschrijving van het Oosten* (vert. door L. W. Cramerus, Utr. 1776—1786), maar vooral zijne *Verhandeling over de reize der Israeliten in de Woestijn en eenige bijzonderheden van Jeruzalem en deszelfs omtrek*, met een *Voorberigt* van J. C. Mohr. Utrecht 1785. 8°.

Ook maakte hij zich als tijdrekenkundige bekend door *Heilige Jaarboeken of Overeenstemming der Evangelisten en inleiding tot de Handelingen der Apostelen*. Amst. 1783 3 D. 8°. Zij werden in 1795 herdrukt, en ofschoon er ook sedert dien tijd vele en gewichtige aanmerkingen op gemaakt zijn, en zij sedert de verschijning van latere tijdrekenkundige werken naar het licht der XIX eeuw opgesteld, in waarde verminderd zijn, blijven zij echter op hooge verdiensten aanspraak maken.

Met alle regt worden ook zijne *Geslachtboom van Adam tot Christus, tot opheldering van den Geslachtboom*, 2 St. Haarl. 1782. 8°.; en *Verhandeling over de zeventig weken van Jeruzalems herbouwing, en eene week van deszelfs verwoesting* 2 St. Amst. 1776, 1779 vermeld.

Groot waren ook de verdiensten van Schutte als taalkundige. Hij was niet slechts ervaren in vroegere en latere Oostersche talen en in die der Grieken en Romeinen, maar ook gemeenzaam met het Italiaansch, Fransch, Duitsch, en een grondig beoefenaar zijner moedertaal. Het waren niet alleen zijne verdiensten als dichter, die de Staten van Holland en West-Friesland bewogen om hem naar 's Hage tot het vervaardigen eener nieuwe Psalmberijming af te vaardigen. Hij zelf schreef drie taalkundige werken, die in ms. in de bibliotheek der maatschappij van Ned. letterkunde, waarvan hij lid was, berustten (*over de wijzen en tijden der werkwoorden; de verbuiginge der Nederduitsche werkwoorden, van de woordbuiginge der hulpwoorden zijn of weezen, hebben, worden, laaten;* over de woorden *thans* en *Wel eerwaardig Heer*). Ook bezit deze maatschappij van zijne hand een *Lijst van Lombardische woorden uit Paulus Warnefridus Diaconus*, en van Iperen vermeldt zijne *Taalkundige aanmerkingen op eenige Psalmen* van Voet. Even als zijn vriend Eusebius Voet, vervaardigde hij stichtelijke gedichten, die, schoon door die van den eersten overtroffen, toch niet zonder verdiensten zijn. Driemaal werden zijne *Stichtelijke Gezangen* in 4 deelen, en het 1ste deel viermaal, het laatst in 1783, herdrukt. Het 4de deel bevattende de muzyk, is in 1787 in het licht gekomen.

Onder de op hem vervaardigde lijkzangen is er een van van Woensel, die hem »een zanger vol van vuur," een »David van zijn tijd" noemde; Jacobus Tol noemde hem »een puikpoeët en hemelharpenaar, de eer der beste poezy."

In 1788 gaf A. van den Berg nog een bundel *Nagelatene Gedichten* van Schutte in het licht.

Hij was ook lid van het dichtgenootschap, *Kunstliefde spaart geen vlijt* te 's Hage, van het genootschap *Dulces ante omnia Musae* te Utrecht, en *Concordia et Labore* te Dordrecht.

Hij is meermalen afgebeeld.

Zie Saxe, *Onom.*, T. VII. p 98; C. Boot, *Epistola ad R. S. ad Psalmi* XLV: 3, in *Bibl. Hag. Fasc.*, 1 p. 562 seqq ; Richter, in *Bibl. Hag.*, T. IV. p. 84; Vervolg op Wagenaar's *Amsterdam* D. XXI. bl. 98; 99; L. Hamerster, *Leerred. over het godvr. Leven en zalig afsterven van R. Schutte*, Amst. 1785; Kok, *Vad. Woordenboek Bijv.*, D. III. bl. 311, 312; *Neue Gelehrte Europa*, Th. X. S. 401—406; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II bl. 353 volgg.; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Schutte, *Bundel van plegt. leerreden* , 1772; Brans, *Naamr.*, bl. 108; Wagenaar, *Amst.*, D. VII. bl. 494; Paauw en Veeris, *Vern. Kerk. alphab.*, bl. ; *Boekz.* 1762 *a.* bl. 362, 1778, bl. 669 volgg. 1779, bl. 663 volgg., 1789, bl. 400—405, 1841, bl. 472; Ger. Borstius, *Opwekking tot blijdschap en wensch op de overkomst van R. S.* te *Amst ;* Voet, *Nagel. Sticht. Gez.*, Dordr. 1786 8°., bl. 106 volgg.; Krieger, *bij het vernemen van den dood van Schutte, Lijkgezangen op R. S.;* Brouwer, *Leerred. over het H. boek Esther*, Voorr. bl. IX; de Vries, *Proeve eener Gesch. d. Ned Dichtk.*, D. II. bl. 174; Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 74; Witsen Geysbeek, *B. A. C Woordenb.*, D. V. bl. 248 volgg., *Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, 1784 bl. 8, 1785 bl. 2, 1795 bl. 6, 1804 bl. 13; van Iperen, *Kerk. Hist. v. h. Psalmgezang*, D. I. bl. 265; van Emstre, *Bijbelverkl. v. Palest.*, bl. 17; *Aanteekk. op Shaws Reizen door Barbar. en het Oosten*; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. III. bl. 400, 401; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*, *Cat. v. d. Bibl. d. Maats. v. Nederl. Letterk.*, D. I. bl. 256.

SCHUTTE (C. H.) schreef:

Verhandeling over het onderscheid tusschen delfstoffelijke en planten zuren, en over den invloed van dit onderscheid op de

geneeskunst, in *N. Verhandd. v. h. Bat. Genoots. van Proefonderv. Wijsbeg.* 1781 bl. 167.

Uitvinding van eene nieuwe manier om de vitriool-oly te maken, in *Verhh. der Holl. Maats. van Wetens. te Haarlem.* 1758. bl. 395.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 122.

SCHUTTE (G.) is schrijver van:

De verandering der lucht bij de ademhaling in de voortbrenging der dierlijke warmte, ontvouwd, in *Alg. Vad. Letteroef.* 1791. D. I. St. 2. bl. 458.

Gelukkige herstelling van eene volkomene verlamming, door schrik veroorzaakt. T. a. p. 1794. D. IV. St. 2. bl. 191.

Verhandeling over het gebruik der zinkbloemen in *Verhh. v. h. Genoots. Servandis civibus.* 1791. bl. 1.

Zie Holtrop, l. c.

SCHUTTE (J. H.) schreef:

Zonderlinge geneezing van een jongeling, door eene molenwiek, omtrent zes loot herssenen uit het hoofd geslaagen, in Verhh. der Holl. Maats. v. wetens. te Haarlem. 1754. bl. 94.

Geneezing eener wonde door den rechterslaap des hoofds tot de herssenen doorgegaan. Uit het Hgd. T. a. p. 1757. bl. 566.

Zie Holtrop, t. a. p.

SCHUTTENIUS (EVERARDUS) werd in 1618 predikant te Oldemarkt, IJsselham en Paeschlo, in 1624 te Molle, waar hij in 1654 stierf.

Hij gaf in het licht:

Anti-Stratius, ofte een korte ondersoeckinge van de Tafelen des Gheloofs, ghemaeckt door Jacobus Stratius Jesuyt van Antwerpen. Zwolle 1633.

Christelijke Ridder. Amst. 8°.

Van 't Sacrement des Autaars. 4°.

Over het nieuwe Verbond of deel der Heyligen. 4°.

Practijk der Godzaligheid van Luda Bailly. Amst. 1640. 12°.

Een hands. door hem onderteekend *Swolle den 25 Octobris* 1631, *stylo loci* berust bij den heer van Dam van Noordeloos te Rotterdam.

Zie Moonen, *Naamkeeten*, bl. 54, 90; Abcoude, *Naamr.* en *Aanh.*, 1743, 1745, *Nav.*, D. VIII. bl. 359, D. IX. bl. 128, 142.

SCHUTTER (THEODORUS) een teekenaar, van wien Kramm vermeldt *Een gezigt op de stad Cleef en den Ellenberg*, uitvoerig en extra fraai in rigting met O. S. inkt gewasschen, en *Gezigten op steden aan de Waal of Lek gelegen*, waarschijnlijk is hij dezelfde met den graveur Schoter, die o.a. het *portret van Rembrandt* graveerde.

Zie Kramm.

SCHUTTERS (C.), dichter uit het begin der 19de eeuw, vervaardigde:

Proeve van gezangen, ter bevordering van den waren troost des Christens, volgens het Heidelbergsch onderwijs, 2 stukjes. Vlissingen 1804. gr. 8°.

Gedagten bij den watervloed, die tusschen den 14 en 15 Jan. 1808 *de stad Vlissingen heeft getroffen.* Vliss. 1808.

Kleine Bijdrage ter gedagtenis v. d. Wel Eerw. Heer E. W. Hugenholtz, overl. den 2 van Oogstm. 1808. Middelb. 1808.

Zie *Naaml. van Ned. Boeken gedurende de jaren* 1804—1808, bl. 80, 406, 472.

SCHUTTERS (NICOLAAS), boekverkooper te Middelburg, in den aanvang der 19de eeuw, vervaardigde vrij vloeijende gelegenheidsverzen.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*, D. III. bl. 140.

SCHUURMAN (JOHANNES JACOBUS) was in 1707 en nog in 1734 predikant te Kleef.

Hij schreef:

De Prophetie Joëlis. Wezel 1703. 4°.

Het gerighte Daniels. Ald. 1703. 4°.

Over het eerste, tweede en derde Capittel van Genesis. 12°.

Zijn portret bestaat. Hij is geschilderd door T. van Nijmegen, gegraveerd door G. D. Koning met 8 lat. dichtregels op 41jarigen leeftijd.

Zie Mourik, *Naamr.*; *Nav.*, D. VIII. bl. 359, D. IX. bl. 128, 142; *Cat. J. van Voorst*, T. I. N°. 1299.

SCHUURMAN (.) schreef:

Drie gevallen van de dolle hond beet, in *Alg. Vad. Letteroef.* 1798, D. VIII. St. 2, bl. 460.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et chir.*, p. 323.

SCHUURMAN (D.) schreef:

Twee korte verhandelingen behelzende eene nieuwe theorie, om, na eene doorbraak en scheiding van het darmkanaal, de genezing zonder overblijven van een anus artificialis te bevorderen, in *Hippocrates.* D, II. St. 2, bl. 154.

Theorie omtrent het openen der ettergezwellen door aanmerkelijke waarnemingen gestaaft. Ald. D. II. St. 1, bl. 112.

Verhandeling over de oorzaken en behoedmiddelen ter voorkoming van de tegenwoordig meerdere sterfte van het volk op onze Oost-Indische schepen, in *Verh. v. h. Bat. Proefonderv. Genoots.*, 1777. D. III. bl. 49.

Over vari en valgi, en in *Geneesk. Bijdr. door* C. Pruys van der Hoeven, D. II. St. II. bl. 148.

Zie Holtrop, t. a. p.

SCHUURMAN (JAN BLOEMERT), meer dan 50 jaar geneesheer te Steenwijk, lid van het prov. collegie van geneesk. toevoerzigt in Overijssel, overleed in den ouderdom van 74 jaren, den 15 Sept. 1841. Hij schreef:

Twee gevallen van paralysis rheumatica musculorum faciei, in *Geneesk. magazijn door Stipriaan Luiscius* en andd. 1804. D. III. St. 2, bl. 99.

Waarnemingen aangaande het semen phellandrii aquatici. Ald. 1807. D. IV. St. 2, bl. 77.

Twee brieven over de gezondheid der kolonie Frederiksoord, in de *Star.* 1819 bl. 455, 1821 bl. 202.

Verslag wegens den staat der gezondheid in de koloniën. Ald. 1822. bl. 409, 471, 557.

Berigt wegens den staat der koepoks-inënting in de kolonie der Maatschappij. Ald. 1823. bl. 994.

Brief wegens den Staat der ziekten in de Ommelanden. Ald. 1824. bl. 227.

Berigt van eenen langdurigen en volkomen afkeer van alle spijs (asitia) in *Praktisch tijds. v. d. Geneesk.* 1837. St. 4. bl. 289.

Zie Holtrop, l. c.; *Konst- en Letterb.*, 1841. D. I. bl. 194.

SCHUURMANS (PIETER), Amsterdamsch koopman, een der 4 kooplieden, aan wien de Franschen in 1713 Berbice verkochten.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XVIII. bl. 11.

SCHUURMANS STEKHOVEN (H.), sedert 1819 hortulanus te Leiden, zoo door zijne kunde in de kultuur en de botanische wetenschap, als door zijn geschriften over de vaderlandsche planten bekend. Hij overleed omstreeks 1835.

Men heeft van hem:

Kruidkundig Kunst-woordenboek, bevattende meest allen thans in gebruik zijnde Botanische kunsttermen. Leyden 1825. kl. 8°.

Kruidkundig Handboek. Amst. 2 D. 12°.

Zie Gebr. v. Cleef, *Alphab. Naaml. v. Boek.*, bl. 571.

SCHUURMANS STEKHOVEN (JACOBUS), in 1792 te Leiden geboren, behoorde tot een geslacht, dat zich sedert lang omtrent de plantkunde verdienstelijk maakte. Jacobus volgde het spoor van zijn vader, werd in 1829 2de hortulanus, en in 1839 zijn opvolger. Hij vermeerderde zijne kennis door verscheidene buitenlandsche reizen, en deed zich spoedig als een der ijverigste beoefenaars der vaderlandsche Flora kennen. Hij was medearbeider van onderscheidene tijdschriften van botanie en horti-cultuur; zijn herbarium der Nederl. Flora is algemeen bekend; zijne verzameling van voorwerpen tot opheldering der vormleer was eenig in haar soort, en zijne boekerij voortreffelijk. Hij overleed omstreeks 1850.

Zie Kobus en de Rivecourt.

SCHUYL (FLORENTIUS), zoon van Everardus Schuyl, predikant te 's Hertogenbosch, werd den 13 Januarij 1619 te Schiedam geboren. Bij het woeden der pest te dezer stede verloor hij twee broeders, en zag zijne moeder aan den rand des grafs. De vader vreezende ook te zullen aangetast worden, beval Florentius aan de stads-regering als alumnus aan, om later voor kerk of staat de burgerij nuttig te zijn. Hij werd dan ook als stads-kweekeling op eene jaarlijksche bijdrage van *f* 250 aangenomen (25 Sept. 1636) en behield er het genot van tot 1640. Toen als artium magister zich te 's Bosch vestigende, werd hij tot professor philosophiae der illustre school, op het jaargeld, dat hij als alumnus genooten had, aangesteld, mits zich onder Maresius in de godgeleerdheid bekwamende. Na diens vertrek naar Groningen, wenschte hij met den leerstoel der godgeleerdheid be-

kleed te worden, doch vruchteloos; hij moest zich met die der wijsbegeerte vergenoegen, terwijl echter later (1644) zijne jaarwedde op ƒ400 gebragt werd. In 1654 ging hij naar Leiden als hoogleeraar in de geneeskunde. Hier had hij (1659) vroeger gestudeerd, en promoveerde den 18 April 1664 tot med. dr. na het openbaar verdedigen eener dissertatio *de natura et usu lienis*, die door G. C. B. Suringar zeer werd geprezen. Ook werd hem in 1667 het onderwijs der kruidkunde met het opzicht over den Botanischen tuin aanbevolen, waaromtrent hij zich zeer verdienstelijk maakte. Hij overleed den 5 van Herfstmaand 1669.

Hij heeft verscheidene werken van Descartes uit het Fransch in het Latijn overgezet, en voorts een lijst vervaardigd van de planten en gewassen aanwezig in den Hortus Botanicus te Leiden, benevens een lijst van inlandsche planten en gewassen, welke in den omtrek der stad gevonden worden. Hij is bij van der Aa afgebeeld.

Men heeft van hem een tegenschrift van een puriteinsch boekske tegen het dragen van lang hair, door een predikant onder 't pseudoniem van J. Poiminander in 't licht gegeven (*Absolons-Hayr*. Dordr. 1642. 8°.)

Het heeft den vorm van eenen brief aan eene *Juffrouw* E. V. D. en is onderteekend: A. Verborg, pseudoniem van Florens Schuyl.

Raedt voor de Scheer-siecke Hair-cloovers. 's Hertogenb. J. van Dockum 1644.

Raedt voor de Scheer-siecke Hayr cloovers. Door Florens Schuyl, ordin. prof. der philos. binnen 's Hertogenbosch. Het tweede deel. 's Hertog. Ald.

De titels zijner oudere geschriften zijn:

Catalogus Plantarum horti Academici. Leid. L. B. 1668.

Renatus Descartes de homine, figuris et latinitate donatus a Florentio Schuylio, inclytae urbis Sylvae-Ducis Senatore et ibidem philosophiae professore. Leidae 1662. 4.

De Physiologia medicea Pars I. Leidae 1665. 4°.

De veteri Medicina. Leidae et Amst. 1673. 12mo.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hoogeschool*, D. II. b 72, 73 T. en B. bl. 138, 139; Soermans, *Acad. Reg.*, bl. 57; *Hortis brevis Historia*, door Boerhaave, geplaatst voor D I. van zijne *Index alter plantarum, quae in horto Academico-Lugduno-Batavo aluntur* p. 28; Hermans, *Gesch. d. fil. en lat. school te 's Bosch*, bl. 12, 13: G. C. B. Suringar, *Invloed der Cartesaansche wijsbegeerte op het natuur- en geneeskundig onderrigt aan de Leidsche Hoogeschool*, bl. 50, 51; Haller, *Biblioth. anatom.*, T. I. p. 536; *Meth.*, p. 374, 521, *Bib. M.-Pract.*, T. III. p. 263; Heydani, *Orat. fun.*, Swammerdam, *Bijbel der Natuur*, bl. 90; Banga, *Gesch. der Geneesk.*, bl. 512 volgg.; Plemp, *Fundam. Med.*, XVI; Sylvius, *Orat.*, anno 1670, Diemerbroek, *Anat.*, p. 47; R. de Graaf, *Oper.*, p. 417, 425; Bartholini, *Epist.*, T. IV. p. 113; Cherselier, voor de nieuwe uitgaaf van het gemeld tractaat van Cartesius door L. de la Forge, Franiof. 1692; van der Aa, *Aardr. Woordenb.*, D. V. bl. 477, 489; van Someren, *Uytsp. der vernuften*, bl. 431; Muller, *Cat. v. Pamfl.*, D. I. bl. 367; *Cat. de la Biblioth. de Mr. J. Meulman*, p. 230; *Nav.* (*over het geslacht Schuyl*,) D. X. bl. 336, 337.

SCHUYLENBURGH (S. VAN). Van hem heeft men:

Affbeelding van de overoude rariteyten aan de strandt omtrent Domburch gevonden in 1647. 's Hage 1647. kl. fol. geteekend door Schuylenburch, gegr. door H. Dauckertz.

Antycke steenen en penningen gevonden op de zee-strandt bij Domburgh in Zeelandt 3 *Jan.* 1681. *Door order van Veth, pres. van de kamer van Walcheren geteykent en naer 't leven gecoloreert.*

Zie *Cat. de la Biblioth.* de Mr. *J. Meulman*, p. 25.

SCHUYLENBURGH (JOHANNES VAN), griffier van Willem III, was benevens Willem van Schuylenburgh, heer van Drakenburgh, raad en rekenmeester der domeinen tegenwoordig bij het openen van het testament van Willem III 17 Mei 1702.

Zie het *Verbael* in *Hist. Kron.*, D. VII. bl. 405, volgg.

SCHUYLENBURCH (W. VAN), dichter uit het midden der 17de eeuw.

Hij gaf o. a. in het licht:

Aenspraek tot het gedreygde Nederlandt.

Zie *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D. III. bl. 117.

SCHUYLENBURCH (JOAN), afgevaardigde vanwege de staten van stad en lande ter generaliteit, bewilligde tegen last in den vrede met Portugal den 6 Aug. 1661 gesloten, en werd van zijne ambten verlaten. Zich niet in een bedrijveloos leven kunnende schikken, deed hij, met kuiperij, beloften en geschenken bij verscheidene burgemeesters en raden zijn best om hersteld te worden. Toen hem sulks mislukte, nam hij zijn toevlugt tot de burgerij, met name tot de rouwmeesters en oldermans der achttien gilden, beklaagde zich bij dezen over 't onregt hem aangedaan en gewaagde tevens van verscheidene gebreken bij de regering, die herstelling behoefden, 't geen ten gevolge had, dat het gemeen (1662) op de been kwam, en met een verzoekschrift bij burgemeesteren en raad, om herstelling van eenige misbruiken aanhield. De regering gaf toe, de akte, waarbij Schuilenburch onbekwaam verklaard was om eenig ambt te bekleeden, werd ingetrokken. Toen echter de regering, na de burgerij gewonnen te hebben, haar gezag wederom had hernomen, liet zij hem eerst door twee soldaten in zijn huis bewaken, en was op het punt hem in hechtenis te nemen, toen hij in vrouwenkleederen ontsnapte, en eerst naar Bremen en daarna naar Munchen week, waar hij zich een geruimen tijd onthield en door den bisschop in bescherming, en in zijn dienst genomen werd. Ondertusschen was hij door 18 gemagtigde rechters, ten overstaan van prins Willem van Nassau, stadhouder in 't gewest, bij vonnis, ter dood veroordeeld (1663).

Zie Aitzema, *Saken van Staat en Oorlog*, D. IV. bl. 764—774, 781—787; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XIII. bl. 17, 64, 67, 68; Kok.

SCHUYLENBURCH VAN BOMMENEDE (Mr. FRANÇOIS PIERRE GUILLAUME VAN), van 1790—1795 grietman van Herwerderadeel, ambteloos burger van 1795 tot 1805, na 1814 lid van de staten generaal te 's Hage, was sedert 1814 lid der Maats. van Ned. Letterk. en overleed 13 Sept. 1818. Hij was gehuwd met Wilhelmina Bigot, en had bij haar vier kinderen.

Zie *Gedenks. v. d. Maats.*, bl. 52; v. Sminia, *Grietmannen, N. Naaml.*

SCHUYMER Jr. (JOH. HERM.), is schrijver van:

Mahomet, trsp. Amst. 1800.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 193.

SCHUYRING (JOAN) schreef:

Doolhof der Minnisten, beplant met 84 vruchteloose boomen. Leeuw. (1661) 12°.

Zie Muller, *Cat. v. Godgel. Boeken*, bl. 107.

SCHUYRING (NICOLAAS), gelegenheids-dichter, bloeide in de achtiende eeuw te Haarlem. Hij plaatste o. a. er een voor de *Geestelijke klaegliederen* van W. d'Orville.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SCHUYT (WILLEM).

Rem. predikant te Zevenhoven 1730, Nieuwpoort 1732, Berkel 1734, Nieuwkoop 1737, Waddingsveen 1740, Utrecht 1742, emer. en gestorven 1784.

Hij schreef:

Lijkrede uit Openb. XIV: 13, *over Adriaan v. Cattenburgh overl. binnen Utrecht den V Maert* 1743. *Uytgespr. door W. Schuyt.* Amst. 1748. Met 2 lat. gedichten op deze lijkrede van J. H. van Stryen en Regn. v. d. Hoeven j. u. st. Achteraan *lijkzangen* van Lucr. Wilh. van Merken, K. Westerbaen, S. Doekes, Nic. Versteeg, Fr. de Haes, N. N. en Schuyt zelven.

Zie Tideman, *Rem. Broeders*, bl. 102, 106, 183, 193, 258, 272; Rogge, *Bibl. van Rem. Geschriften*, bl. 242.

SCHUZ (J. F.), kunstschilder. Op den Cat. eener verkooping in 1817 te Amsterdam, vond Kramm van hem vermeld:

Twee stuks aangename Rijngezigten, gestoffeerd met vaartuigen, beelden, wagens, paarden, koeijen en schapen, kunstig en geestig behandeld.

Zie Kramm.

SCHWAB (LAMBERT), kunstschilder te Luik, bloeide in het midden der 16de eeuw. Hij was leerling van Lambert Lambertus

Zie Kramm.

SCHALS (Dr. BARTHOLOMEUS). Op Cat. van Ploos van Amstel, komen de volgende teekeningen van hem voor:

Een afbeelding van een bejaard heer, uitvoerig, met zwart krijt.

Een verstelijk persoon met een ridderorde omhangen.

Een staande studie-vrouwenbeeld.

Een dito dito enz.

Zie Kramm.

SCHWARTZ (JOACHIMUS) werd den 12 April 1686 te Maagdenburg geboren, in 1737 lector van het burgerlijke regt te Leiden, bij welke gelegenheid hij eene *or.* hield *utrum jure culpandus esset Tribonianus, quod in componendis Pandectis Ethnicorum hominum scripta compilaverit.* Den 12 April 1742 sprak hij, tot hoogleeraar in de regten benoemd, *de origine juris personarum et insigni mutatione quam eidem intulit pugna Cannensis.* In 1750 sprak hij, bij gelegenheid van het nederleggen der rectorale waardigheid, *de causis contemtae jurisprudentiae Romanae.* Hij overleed 6 Maart 1759.

Zie te Water, *Narratio*, p. 220, 221; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoogeschool*, D. II. bl. 198, 199, 275; *N. Gel. Europa*, D. I. bl. 269, Th. S.; Kobus en de Rivecourt.

SCHWARTZ (JOACHIM JOHANNES), zoon van den vorige, werd den 6 Augustus 1726 te Leiden geboren, ontving daar zijn eerste opleiding, en bragt aan hare hoogeschool zijne regtsgeleerde studiën ten einde, na het verdedigen eener *Diss. ad varia Jctorum veterum fragmenta.* Na twee jaren als praktizijn werkzaam geweest te zijn, werd hij hoogleeraar te Groningen, en aanvaardde den 11 Sept. 1752 dien post met eene *Oratio de finibus critices in libris veteris prudentiae regendis.* Hij schijnt zich niet als regtsgeleerd schrijver bekend te hebben gemaakt. Zijne rectorale *Oratio* van 1755 *pro Batavis iuris Romanorum civilibus interpretibus* is niet gedrukt. Hij was een gelukkig beoefenaar der muziek, en werd daarin een der eerste dilettanten onder zijne landgenooten. Hij bleef ongehuwd, en overleed den 19 October 1761.

Zie *Programma funebre*, *gedenkb. v. Gron.*, bl. 78; E. L. Gerber, *Hist. Biogr. Lexicon der Tonkünstler*, Th. II. S. 480; *N. Gelehrt. Europa.*

SCHWARTZENBACH (JACOB), geboren en wonende te Veere, maakte zich door welgelijkende en keurig uitgewerkte afbeeldingen, door fraaije en fijne schilderijen, en zelfs door de ets- en graveer-kunst bekend. Hij was ook secretaris van de rederijkkamer de *Missende scholieren* aldaar.

Kramm vermeldt van hem de *Afbeelding van de Eedzwering, door de regering van Veere*, den 2 Julij 1787.

Het Portret van Hendrik Antoni Tollé, predikant te Vere. A°. Aet. 61. 1790 is ook door Schwartzenbach geschilderd en gegraveerd, en komt ook voor in *Iets van H. A. Tollé.* Te Vere. 1790. 8°.

Zie Kramm.

SCHWACHHOFER (JOHANNES JOSEPHUS) in 1772 te Mentz geboren, geraakte te Amsterdam in kennis en vriendschappelijke betrekking met Jacques Kuyper, oefende zich onder dezen meester in het teekenen naar afgietsels van antieken en het naakt gekleed model op de stads-teeken-akademie, bij het genootschap *Kunst zij ons doel* en de maatschappij *Felix meritis.* Bij de laatste behaalde hij een eereprijs voor eene teekening, voorstellende *de weduwe van Oldenbarneveld, prins Maurits om genade smeekende.* Zijne teekening, voorstellende *Saffo, zich in de zee stortende*, werd door den Duitschen graveur L. Burchhorn in het koper gebragt. Van zijne hand bestaan een menigte schriftuurlijke en zinnebeeldige voorstellingen en portretten, zoo met olie als sapverw.

Zie Immerzeel.

SCHWARTZENBERG en HOHENLANDSBERG (GEORG WOLFGANG, Baron THOE), zoon van Wilco Holdinga, Baron thoe Schwartzenberg, grietman van Barradeel (die volgt), werd geboren in 1690, den 30 October 1697 aangesteld tot Tonneboeijer voor de provincie Friesland, doch verwisselde dit ambt met dat van grietman van Barradeel, waarvan zijn vader, den 8 Februarij 1703, afstand deed; maar voorshands echter kreeg hij verlof zijne studiën voort te zetten, en zijne grietenij te laten waarnemen.

Den 11 Januarij 1718 werd hij grietman van Dantumadeel, en den 8 December 1729 van Menaldumadeel, en den 12 Februarij 1737 benoemd tot gedeputeerde uit Westergoo. Hij had zitting in alle hooge collegiën, huwde den 10 April 1729 te Voorburg met Françoise Wlson de St. Maurice (geb. 10 September 1705), overleed te Leeuwarden den 28 December 1738, in den ouderdom van 48 jaren, en werd den 14 Januarij van 't volgende jaar te Beetgum in den grafkelder bijgezet.

Zie *Wapenb. Schwartzenberg*, Gen. 16; van Sminia, *N. Lijst van Grietm.*, bl. 125, 126.

SCHWARTZENBERG en HOHENLANDSBERG (GEORGE FREDERIK, Baron THOE), zoon van Georg Wolfgang, Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlandsberg, verloor reeds vroeg zijn vader, doch kwam gelukkig in handen van bekwame verzorgers en leermeesters. Hij was meesterknaap in het jagtgeregt van Friesland, ontvanger generaal van Menaldumadeel, volmagt van de Vijfdeels zeedijken, lid van de gedeputeerde staten, en werd om zijne bekwaamheden in alle gewestelijke en landscommissiën gebruikt. Vooral was hij benoemd als steller van de deductie van Frieslands *Quota* in 1782. Als curator van de akademie van Franeker bragt hij veel tot haar bloei toe. Lid of directeur van de meeste geleerde maatschappijen in ons vaderland, heeft hij vooral dank bij tijdgenooten en nakomelingschap verworven door zijne zorg voor de uitgaaf van het Friesche Charterboek. Hij huwde den 19 Maart 1758 met Sophia Elizabeth, dochter van Carel Duco, graaf van Aumale, die in 1746 in den slag van Raucoux sneuvelde. Hij woonde op de State Ter Horne te Beetgum, en overleed te 's Hage den 6 Aug. 1783, nalatende één zoon (die volgt).

Zie *Wapenb. Schwartzenberg*, Gen. 17; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 183, 184.

SCHWARTZENBERG en HOHENLANDSBERG (GEORGE WOLFGANG CAREL DUCO, Baron THOE), eenige zoon van den vorige, volgde zijn vader 1783 op als grietman van Menaldumadeel, huwde Juliana Agatha, dochter van Wilco Holdinga Tjalling Camstra, baron thoe Schwartzenberg en Hohenlandsberg, overleed in 1808, elf kinderen nalatende.

Zie van Sminia, t. a. p. bl. 184.

SCHWARTZENBERG en HOHENLANDSBERG (GEORGE WILCO, Baron THOE), Heer van Vischhuizen en Wiarden, eenige zoon van Johannes Onuphrius, baron thoe Schwartzenberg (die volgt), werd geboren den 14 October 1637. Den 5 Maart 1653 legde hij den eed af als grietman van Oostdongeradeel. In 1671 werd hij met Philips van Humalda, raad-ordinaris van den Hove van Friesland, gecommitteerde tot het aanleggen van de nieuwe steenen sluis van Ezumazijl, waaraan de eerste steen gelegd werd door zijn zoontje Wilco, oud zeven en Frans van Humalda, oud vier jaren. In 1672 woonde hij als commissaris politiek de synode van Bolsward bij. Hij huwde Helena Maria van Schwartzenberg, geb. 16 Sept. 1646, dochter van Willem, baron thoe Schwartzenberg en Jannette Tjarda van Starckenborg, bij welke hij vier kinderen had. Hij woonde, even als zijn vader op Holdinga-Burgt te Anjum, en overleed aldaar den 15 November 1674.

Zie Schwartzenb., *Stamr.* 96, 98, *Wapenb. Schwartzenb. Gen.* 14; Fokke Sjoerds, *Beschrijv. v. Friesl.*, D. I. St. I. bl. 244; van Sminia, t. a. p. bl. 83.

SCHWARTZENBERG (JOHANNES ONUPHRIUS Baron THOE), zoon van Georg Wolfgang, den eersten, die den stam van Schwartzenberg in Friesland heeft voortgezet, en van Doed van Holdingen, werd den 1 Januarij 1600 geboren. Hij was zeer ijverig in de studiën, bezocht verscheidene hoogescholen in Duitschland en Frankrijk, en beoefende tevens de riddermatige exercitien. In December 1627 ontving hij van de staten van Friesland zijne aanstelling als grietman van Oostdongeradeel, en van zijne benoeming tot grietman af tot aan zijn dood, was hij bestendig lid van de staten der provincie. Om zijne buitengewone bekwaamheden dikwijls aangezocht om gezantschappen of andere hooge bedieningen te aanvaarden, bleef hij zulks echter altijd weigeren, verkiezende liever in een kleineren kring nuttig te zijn. Hij huwde in 1636 met Anna dochter van Johan van Böselager uit Oost-Friesland en Geele Maria van Wadwarden, bij welke hij één zoon had. Hij overleed den 2 Februarij 1653 op Holdinga-State te Anjum en zijne echtgenoot den 25 April 1656.

Zie *Schwartz. Stamr.* 96, *Wapenb. Schwartz.* Gen. 13, *Charterb.*, D. V. bl. 316 volgg.; van Sminia, t. a. p. bl. 82.

SCHWARTZENBERG en HOHENLANDSBERG (MICHAEL ONUPHRIUS Baron THOE), jongste broeder van George Wolfgang (hier voren) werd den 14 Julij 1695 te Leeuwarden gedoopt,

en door afstand van dezen broeder den 6 Febr. 1725 grietman van Dantumeradeel. In zijn jeugd kwam hij, wegens het vroegtijdig overlijden van zijn vader, onder opzigt van zijn oom, Sicco van Goslinga, grietman van Franekeradeel. Hij was zeer bedreven in de wis- en werktuigkunde, en deed daardoor zeer veel nut, toen hij met Philip Vegilin van Claerbergen, commissaris was tot het leggen der nieuwe Zijlen bij Kollum in 1729. Ook staan zijn naam en wapen op de piramide van hartsteen, tot gedachtenis van dit gewigtig werk opgerigt. In 1748 was hij lid der Friesche staten, en bleef onafgebroken de ambten en commissiën der provincie waarnemen. Hij overleed te Leeuwarden den 27 April 1758 in den ouderdom van 63 jaren. Hij had 3 zonen bij Margaretha Maria, baronesse van Ghendt, met welke hij den 29 October 1707 gehuwd was.

Zie van Sminia, t. a. p. bl. 126.

SCHWARTZENBERG en HOHENLANSBERG (Wilco Holdinga, Baron thoe), zoon van George Wilco, baron thoe Schwartzenberg, grietman van Oostdongeradeel, werd in zijne jeugd in den krijgsdienst opgeleid, en bragt het tot den rang van luitenant-kolonel. Met zijne beide zusters was hij eigenaar van de heerlijkheid Ameland. Hij werd den 18 Julij 1689 grietman van Barradeel, en woonde op de state Eysinga te Rinsumageest, welke hij aanmerkelijk verbeterd heeft. In 1695 was hij lid van gedeputeerden, en had zitting in alle hooge collegiën. Hij huwde Fed Sophia, dochter van Johan van Goslinga, grietman van Franekeradeel en had vier kinderen. Hij overleed den 4 Februarij 1704 in den ouderdom van 40 jaren.

Zie *Wapenb. Schwartzenberg*, *Gen.* 15, *Goslinga Gen.* 7; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 217. 218.

SCHWARTZENBERG en HOHELANDSBERG (Wilco Baron thoe), zoon van Michael Onuphrius en Margaretha Maria, baronesse van Ghendt, geboren 28 Mei 1738, werd den 19 Sept. 1758 grietman van Wonseradeel, was tevens ontvanger-generaal en dijkgraaf van die grietenij, en in 1766 lid van gedeputeerde staten. Hij woonde op Wibranda-state te Hichtum, en was meesterknaap in het jagtgeregt van Friesland. Hij bleef ongehuwd en overleed den 12 April 1788.

Zie *Wapenb. Schwartzenberg*, *Gen.* 17; van Sminia, *N. Naaml.*, bl. 274; 275.

SCHWARTZENBERG en HOHENLANSBERG (Wilco Holdinga Tjalling Camstra, Baron thoe), zoon van Jan Sicco, baron Thoe Schwartzenberg en Hohelandsberg, generaal en gouverneur van Namen, en Elizabeth Helena van Camstra, werd den 4 Februarij 1738 geboren. Hij was in 1760 lid van de staten van Friesland en Volmagt van de Zeedijken, werd in 1788 grietman van Wonseradeel, in plaats van zijn neef Wilco. In 1795 moest hij afstand van zijn post doen, en heeft na dien tijd geen publieke betrekking gehad. Hij huwde Christina Helena Geertruida Meckema van Burmania, die hem acht kinderen schonk. Hij overleed in Mei 1803, zijne weduwe den 20 April 1819.

Zie V. Sminia, *N. Naaml.*, bl. 275.

SCHWEGMAN (Hendrik) werd in 1761 te Haarlem geboren, en oefende zich onder P. van Loo in het teekenen en graveren. Hij teekende o. a. de afbeeldingen van bloemen en planten naar het leven, in het werk getiteld: *Icones Plantarum rariorum* door Voorhelm Schneevoogt. Ook teekende, graveerde, kleurde en schilderde hij fraaije bloem- en fruitstukken. Bij den oeconomischen tak der Hollandsche maatschappij der wetenschappen te Haarlem leverde hij een berigt in over de uitvinding om eene teekening op een koperen plaat over te brengen, en ontving daarvoor in 1793 eene remuneratie van 20 dukaten. Voor prenten van hem, in de aqua-tinta manier uitgevoerd, werd hem mede in 1805 eene premie door de Nederlandsche huishoudelijke maatschappij toegekend. Over deze kunst gaf hij eene verhandeling in het licht. Hij teekende en schilderde fraaije bloem- en fruitstukken, etste verscheidene landschappen naar zijn eigen teekening en bezorgde ook verdienstelijke prenten naar teekeningen van E. van Duilst. Hij overleed te Haarlem in 1816.

Zie Immerzeel; Kramm.

SCHWEICKHARDT (Hendrik Willem), in 1746 in het Brandenburgsche geboren, bekwaamde zich in de teeken- en schilderkunst onder den Italiaanschen schilder Giralomo Lapis, zette zich te 's Hage neder, en verwierf zich roem door het schilderen van landschappen met koeijen, schapen en paarden, uitmuntend van teekening gestoffeerd als ook van kapitale behangsels en kabinetstukjes met dezelfde stoffagie. Ook vervaardigde hij portretten, teekeningen en prentjes met beeldjes en beestjes. In 1786 vestigde hij zich te Londen en overleed aldaar in 1797. Zijne dochter Katharina Wilhelmina was de tweede echtgenoot van Bilderdijk. Kramm meldt dat hij ook stadsgezigten o. a. van Londen met kloeke stoffagie schilderde, en dat hij in 't licht gaf: *Eigh Etchings of Animals.* Londen 1770. kl. fol. oblong; *Acht bladen met Hollandsche boeren*, *visschers* enz. *Twee bladen met koeijen en ossekoppen.* Hij had een' zoon Leonardus, mede verdienstelijk kunstgraveur te 's Gravenhage, en aldaar in Januarij 1862 in 79jarigen ouderdom overleden. Hij graveerde vele kaarten, vooral in den grooten Atlas van Friesland, bij Eekhoff in 1850 in fol. verschenen.

Zie Immerzeel; Kramm.

SCHWEICKHARDT (Katharina Wilhelmina), dochter van den vorige, werd den 3 Julij 1777 te 's Hage geboren. Zij bragt hare vroegste jeugd in Engeland, waar haar vader sedert 1786 gevestigd was, door. Aldaar leerde Bilderdijk haar kennen in het huis harer ouders. Reeds vroeg onderscheidde zij zich door buitengewone gaven. Met lof beoefende zij o. a. de teekenkunst, waarop zij zich ook in later tijd bleef toeleggen. Ook muntte zij uit in allerlei vrouwelijke handwerken en huishoudelijke kundigheden, vooral echter als dichteres. Zij schreef hare eerste verzen in het Engelsch, in welke taal zij ook de *Elfride* dichtte, later door haar in het Nederduitsch overgewerkt. Ook zijn er nog Fransche en Italiaansche dichtstukken aanwezig, die van onmiskenbaar talent getuigde. Ook in de oude, zelfs de Oostersche, talen maakte zij geen geringe vorderingen, blijkens de opdragt van den 2den druk van den *Klaagzang van Ibn Doreid.* Bilderdijk leerde haar de Hollandsche dichtpen hanteeren, en gaf in zijne *Poezij* (a°. 1803) een aantal dichterlijke voortbrengsels van deze zijne discipelin in het vak der dichtkunst in het licht. Al wat in deze verzameling met de letters C. of W. of S. geteekend is, was haar werk. Hij zelf had onder deze vroegste verzen zijner echtgenoote veel op met de *Zaïde en Almanzor*, de *Arria en Paetus*, den graaf *Lauzune* (naar Blumauer), *Leonore* (naar Burger) en de *Elvire.*

In het Vaderland teruggekeerd, gaf de geduchte ramp der dijkbreuken, in den aanvang van 1809, de dichteres aanleiding tot een *Treurzang* van die ontzettende gebeurtenis, te zamen met eene *Romance* in twee zangen, onder den titel van *Overstrooming* in het licht gegeven.

In de drie deelen *Treurspelen* van haren echtgenoot (1808 en 1809) is de *Elvire* en de overzetting van Racine's *Iphigenia* van hare hand. In later leeftijd zagen nog twee geheel oorspronkelijke *Treurspelen* van mevrouw Bilderdijk met eene *Voorrede* van haren echtgenoot het licht, de *Dargo* op oud-Schotsch, de *Ramiro* op Spaansch-Moorsch grondgebied; beide uitgelokt door de prijs-uitschrijving der tweede klasse van het Instituut (1806). Aan het eerstgemelde gaf de klasse, aan het tweede Bilderdijk de voorkeur. In 1813 gaf zij hare *Gedichten voor kinderen.* Schoon minder bekend en gezocht dan dat van den in dezen niet licht overtroffen van Alphen, werd dit bundeltje echter in 1829 voor de derde maal herdrukt. In de dichtbundels door Bilderdijk uitgegeven, na de gezegende gebeurtenis in 1813, 1814 en 1815, had ook zijne egade een aanzienlijk deel. In de *Vaderlandsche Uitboezemingen* wisselde o. a. de zachte vrouwelijke stem telkens zijne forsche toonen af.

Afzonderlijk gaf zij nog in 1814 een dichtstuk op de *Moord te Woerden*, in 1817 eene te Gend met goud bekroonde *Cantate*, *Gedenkdag der zege van Waterloo*, in het licht.

In Bilderdijks Bundels van 1818 en 1819 *Wit en Rood* leverde de dichteres menig belangrijk stuk in meer dan één vak. In de *Nieuwe Dichtschakering* gaf zij de belangrijke gedichten *aan Alwine*, *de Hoop*, *Celeste* (naar Kosegarten) en de romance *Mathilde.* Het schokkende sterfgeval van den oudsten zoon ontlokte ook der dichteres roerende rouwtoonen.

Van haar is in de dichtbundel ter nagedachtenis van Julius Willem Bilderdijk, het aandoenlijke vers aan *Jonkvrouwe* ***. Dichterlijke arbeid was in die dagen haar tot een veel vermogende afleiding van moedersmart. Van daar hare overbrenging in het Nederduitsch, van het meesterstuk van Robert Southey den *Rodrigo de Goth*. In de jaren 1823 en 1824 verschenen de 25 zangen van dit belangrijk heldendicht, met een voorbericht van Bilderdijk, en een opdracht der dichteres aan den dichter van het oorspronkelijke. Tusschen de verzen ter nagedachtenis van den geliefden zoon, en de uitgave van den Rodrigo, gaf zij (1820) nog een afzonderlijken dichtbundel onder den titel van *Poëzij*. (Rotterd. bij J. Immerzeel).

In 1827 verschenen hare *Gedichten*, waarin menig heerlijk dichtstuk uit de onuitputtelijke stof van evangelie en bijbelgeschiedenis. Ongeveer op hetzelfde tijdstip verschenen twee gedichten der begaafde vrouw in de *Keur van Nederlandsche letteren* (bij Westerman): *de Dageraad* en *de Zonnen-ondergang*. In 1828 volgde een uitvoerig, deels verhalend, deels beschouwend gedicht, *Jezus lijden*. Vol van keurige zoowel als innige poezy is de bundel in 1829 te Brussel uitgegeven, onder den titel van *Nieuwe Gedichten*.

Na de ziekte, die in het jaar 1826 het leven der dichteres bedreigde, maar hoe hevig ook en in de gevolgen ondermijnend, evenwel voor dat oogenblik spaarde, gaf aanleiding tot eene *Uitboezeming*, waarin zij hare geschiedenis schreef. Dit vers na haar overlijden onder hare papieren gevonden, werd door da Costa uitgegeven. Zij overleed te Haarlem den 16 April 1830. Haar vriend da Costa gaf uit hare nagelatene schriften, in 1835 verzameld, nog een bundel, die bij G. F. N. Suringar te Leeuwarden het licht zag, en schreef hare biografie voor van der Aa's Vervolg van Witsen Geysbeek. Reeds was er in 1831 een levensberigt van haar, door mr. Nic. Carbasius bewerkt, met hare beeldtenis uitgegeven.

SCHWENCKE (T.) gaf in het licht:

Aanmerkingen van een stuk been eener runder-ribbe, na het twee en twintig maanden in de long gedraagen te hebben, door hoesten geloosd in *Verh. v. d. Holl. maats. van wetens. te Haarlem.* 1765 bl. 203 van de *berichten*.

Aanmerkingen over verscheidene manieren van bloedstelpen, en de voornaamste bloedstelpende middelen in de heelkunde. Ald. 1755. bl. 225.

Voorbeeld hoe eene samengestelde breuk gelukkig behandelt en genezen is. Ald. 1758 bl. 133.

Verhandeling over de waare aart en uitwerking van de cicuta aquatica Gesneri, of groote waterscheerling, een gewas 't welk hier te lande in menigte voorkomt, en genuttigt, van de doodelijkste gevolgen is. Ten algemeene nutte uitgegeven. Amst. 1791. 8°. met 4 pl.

Aanmerkingen op het getal der dooden van 1756, 1757 *en* 1758, *in welke twee laatste jaaren de kinderpokjes gegrasseerd hebben in 's Gravenhage*, in *Verh.* enz. 1760. bl. 158.

Aanmerkingen op het getal der dooden van A°. 1759, 1760, 1761, 1762 *en* 1763, *in welke twee laatste jaaren de kinderpokjes gegrasseerd hebben in 's Gravenhage.* Ald. 1765. bl. 485.

Beschrijving van een nieuw werktuig om de lijfmoeder te ondersteunen. Ald. 1760. bl. 206.

Beschrijving van eene nageboorte, waarin drie moederkoeken (placentae) *zich vertoonden. Met* 1 *afb.* Ald. 1758. bl. 141.

Mededeeling van een bericht van Dachs, wegens de watervrees in een mensch, na het onmatig gebruik van sterken drank. Ald. 1768. bl. 471.

Aanmerkingen over de weer (callus) *der beenen.* Ald. 1754. bl. 39.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 324.

SCHWENCKE (M. H.) gaf eene

Beschrijving en afbeelding van een nieuw geslacht van planten, flagelia genoemd, in *Verh. v. h. Bat. Genoots.* 1774. D. I. bl. 473.

Zie Holtrop, t. a. p.

SCHWENKE (M. W.) is, volgens Arrenberg, schrijver van *Verhandeling over de cieuta of waterscheerling m. pl.* Amst. 1756.

Kruidkundige Beschrijving der in- en uitlandsche gewassen, welke hedendaagsch meest in gebruik zijn. 's Hage 1766.

Aanmerkingen over het getal in den ouderdom der gestorvenen aan de kinderpokjes. 's Hage 1770.

Zie v. Cleef, *Naaml.*, bl. 468.

SCHWEIG (L. M.) werd in 1779 te Nijmegen geboren, trad in 1790 in dienst van den staat, en behoorde vier jaren later tot de dappere verdedigers van Grave tegen de Franschen. Zijn vader sneuvelde bij dit beleg, en hij werd krijgsgevangen. In 1799 streed hij in Noord-Holland tegen de Engelschen, in 1807—1809 woonde hij de veldtogten in Duitschland bij, en in 1812 den togt naar Rusland. Dáár werd hij den 14 Nov. krijgsgevangen, en nam dienst bij het Russisch-Duitsch legioen, en streed sedert tegen de Franschen.

In 1814 keerde hij naar zijn vaderland terug, en trad in 1814 in deszelfs dienst. De koning schonk hem in 1849 een gouden medaille voor een trouwen dienst van 54 jaren: vroeger had de keizer van Rusland hem een zilveren geschonken. Hij was de oudste onder-officier van het Nederl. leger, toen hij in October 1853 te Groningen overleed. Op zijn graf aldaar is een fraai bewerkte tombe, door de onder-officieren van het Nederl. leger opgerigt.

Zie Kobus en de Rivecourt.

SCHWEYS (HENDRIK) werd den 2 Julij 1786 te Amsterdam geboren, trad in jeugdigen leeftijd, in het jaar 1807, in militairen dienst, en van dien tijd af was hij steeds tegenwoordig bij alle groote veldslagen van het keizerrijk. Hij volgde in 1812 het groote leger naar Rusland, woonde de veldslagen van Smolensko, Berodino en Moskowa bij, en bevond zich in Moskou, toen de Russen de hoofdstad in brand staken. Gelukkig de Beresina met half bevroren voeten overgekomen, nam hij deel aan de veldslagen van Leipzig en Dresden en aan den veldtocht in Frankrijk. In 1815 in Nederlandschen dienst overgegaan, was hij tegenwoordig bij de veldslagen van Waterloo en Quatre-Bras. Benoemd tot luitenant-adjudant bij de Zuid-Hollandsche schutterij, was België wederom het tooneel van zijne krijgsverrigtingen bij Hasselt en Houthalen, tot dat hij, na den vrede met België, met den rang van kapitein eervol ontslagen en gepensioneerd werd. Hij was versierd, behalve met de medaille van de orde van St. George, met een zestal andere onderscheidings-teekenen en een eere-dragon aan het gewest van den degen. Hij overleed 12 Mei 1870 te Arnhem. Hij liet een zoon na, 1ste luitenant der infanterie in O. I. die daar aan verschillende expeditiën heeft deelgenomen, en thans civiel en militair gezaghebber van het eiland Nias ter westkust van Sumatra is.

Zie *N. Rott. Courant*, 14 Mei 1870.

SCHYFF (J. S.) van hem heeft men:

Het Mislukt Ontwerp, of de Twee Preceptoren; blsp. vrij gev. n. h. Fr. van P. F. N. Fabre d'Eglantine (prosa) Amst. 1801, gr. 8°.

Zie *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D. I. bl. 191.

SCHIJN (HERMANUS) in 1662 te Amsterdam geboren, oefende zich aldaar in de doode en levende talen, en te Leiden en te Utrecht in de geneeskunde, waaraan hij ten jare 1682 tot doctor werd bevorderd. Hij vestigde zich te Rotterdam en oefende daar de praktijk uit, doch legde zich tevens op de godgeleerdheid toe, zoodat de Doopsgezinde gemeente (waartoe hij behoorde) in die stad hem in 1686 tot haren leeraar verkoos. Driemaal beriep hem de Amsterdamsche gemeente bij de Zon op 't Cingel, schoon te vergeefs. Eindelijk liet hij zich in 1690 bewegen daar als leeraar op te treden. Hij bekleedde 37 jaren deze betrekking, en overleed in 1727.

Zijn ambtgenoot Gerard Maatschoen hield eene lijkrede op hem, in 1728 te Amsterdam in 4°. uitgegeven.

Hij gaf in het licht:

De Mensch in Christus of het geestelyck leven der geloovigen, in zyn natuur, eigenschappen, staten enz. Amst. 1720. 12°.

Korte historie der Protestante Christenen, die men Mennoniten, of Doopsgezinden noemt. Amst. 1711. 12°. door den schrijver zelven in het latijn overgezet, en in 1723 te Amsterdam in 12°. uitgegeven met den titel:

Historia Christianorum qui in Belgio Foederato inter Protestantes Mennonitas appellantur — adjecta accurata disquisitione de antiquitate Baptismi Proselytorum inter Judaeos.

Hierop volgde in 1729 *Historiae Mennonitarum plenius deductio, in qua de origine, nominibus, differentiis, dogmatibus confessionibus, autoribus, itemque de hodierno in Belgio foe-*

derato statu eorum Christianorum qui a Mennone Simonis Mennonitae appellantur, fusius agitur.

Beide deelen zijn eerst door M. van Mansik en later door Maatschoen in het Hollandsch overgezet. Deze laatste breide het werk aanmerkelijk uit en verrijkte het met een derde deel.

Van zijn kanselarbeid heeft hij proeven nagelaten, in zijne *Zalige nagedachtenis van* M. Fortgens, Amst. 1695, voor wiens predikatie hij evenzeer als voor die van J. G. Buyzer eene voorrede schreef, en in zijne, na zijn dood uitgegeven, *Heilige Keurstoffen.* 1738.

Zie Maatschoen, Lijkrede op Schijn, onder den titel: *Eeuwigdurende gedagtenis der regtvaardigen, uit Psalm* 112 *vs.* 6. Amst. 1728; Blaupot ten Cate, *Geschied. der Doopsgez. in Holland* enz., bl. 185 volgg.; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Paquot, *Mém.*, T. II. bl. 407; Kobus en de Rivecourt; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 468; Muller, *Catal. van portr.* i. v.; Abcoude, *Naamr.*, bl. 329, *Aanh.* bl. 193.

SCHIJNVOET (Jacobus) mogelijk een broeder of zoon van Simon (die volgt), bloeide in den aanvang der 18de eeuw. Hij was een bekwaam plaatsnijder en graveerde o. a. R. Rogmans afteekeningen van Nederlandsche oudheden, steden en dorpen, te vinden in Lud. Smids, *Schatkamer van Nederlandsche oudheden* enz. Amst. 1711. 8°. Hij graveerde ook naar zijne eigene teekeningen, en naar die van Simon Schijnvoet. Ook heeft men van hem *een Gezigt op de St. Paulus-kerk te Londen*, naar de eerste teekening van Sir Christ. Wren, later te Londen bij Boydell in fol. in het licht verschenen. Volgens Bryan zou hij in 1700 te Londen zijn gevestigd geweest.

Zie Immerzeel; Kramm; Abcoude, *Naamr.*, bl. 198.

SCHIJNVOET (Simon), zoon van Andries Schijnvoet, geboortig van Dresden en aan de pest overleden, en van Barbara Sommeester, werd in 1652 te 's Hage geboren. Reeds vroeg bekleedde hij te Amsterdam het ambt van adjudant des geregts, eene bediening die niemand, zoo voor als na hem, heeft bekleed. Ook was hij buitengewoon klerk van de stads-schatkamer, en eindelijk in 1703 onderschout, hoofdprevoost en geheimschrijver van het aalmoezeniers weeshuis, welke bedieningen hij tot zijn dood, 24 Augustus 1727, heeft bekleed. In datzelfde jaar verscheen te Amsterdam een bundel lijkdichten op hem. Hij huwde Albertina Verbeek, die in 1694 overleed. A. Bogaert vervaardigde bij die gelegenheid een lijkzang, en bij gelegenheid van zijn tweede huwelijk, in 1697 met Kornelia de Bye aangegaan, een bruilofsvers. Zijn wapen was een slang van sabel gestrikt als een dubbele krakeling, met een kroon op den kop; opwaarts op een veld van zilver en een veld van keel, beladen met een opwaarts gerigt zwaard van zilver, gevest van goud. Dit komt voor in het hierachter genoemde werk van J. Dart, alsmede onder zijn portret, in medaljon in kl. 8°. met een vers van Lespaille, door P. Schenck. Bij van Loon vindt men nog een medalje met zijn portret, waarbij eene zinspeling op zijn naam *Schijn Voed.* Hij was een bekwaam bouwmeester, die bijzonder bekend was door het aanleggen van buitenplaatsen, zoo als die der heeren Gruterus, Brands, Cunus, Witbol, Oortman enz., en van aanzienlijke gebouwen, zoo te Amsterdam als aan de Vecht en Amstel. Ook beoefende hij de teeken- en graveerkunst, en bezat hij eene rijke verzameling van oudheden, munten, zeldzaamheden van natuur en kunst, o. a. door Czaar Peter I bezigtigd. Dit kabinet is beschreven onder den titel van *Muntkabinet der Roomsche keyzers en keyzerinnen. In vaarzen beschreven door Abraham Bogaert. Met* 70 *koperen platen versiert; te Amsterdam Jacob Lescailje.* 1696. in kl. 8°. Hierin komen afbeeldingen, met zinnebeeldig bijwerk voor van hem, Bogaert en Jacob de Rijk, aan wien hij door zijn tweede huwelijk vermaagschapt was.

Hij gaf nog in het licht: *Kortbondige zinspreuken*, Amst. 1689. 8°. *Zedelessen*, Amst. 1689. 8°. en *Lusthofs-sieraden*, Amst. 2 d. m. pl. fol.

Zie Immerzeel; Kramm; van Loon, *Nederl. Hist. Penn.*, D. IV. bl. 221; A. Bogaert, *Gedichten*, Amst. 1728. bl. 466, 371; J. Dart, *Antiquities of Canterbury*, Lond. 1726 in fol.; Kobus en de Rivecourt; Abcoude, *Naamr.*, D. I. bl. 329; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 468; Muller, *Cat. v. portr.*; *Cat. Meulman*, bl. 319.

SCHIJNVOET (Simon), is schrijver van:

De kistkruiper of Bedrooge vrijer; klsp. Leyd. 1712.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 191.

SCOENERE (Jan de), kunstschilder, bloeide in het midden der 15de eeuw te Gent, waar hij eenigen tijd het onderwijs genoot van Hubert van Eyck. Hij schilderde o. a. met Boudin van Wytevelde een *Altaarstuk met deuren* voor de abdij van het Nieuwe-Bosch.

Zie Kramm.

SCOENERE of SCONERE (Lievin van), kunstschilder te Gend in het laatst der 15de eeuw.

Zie *Messager des Sciences.* Gand. 1859, bl. 202.

SCOENERE (Saladin de), kunstschilder te Gend, bloeide in de eerste helft der 15de eeuw, en was waarschijnlijk leerling van de gebroeders van Eijck. Weleer bezat de kerk der Minoriten te Gend een stuk van dezen meester. In het contract, dat nog aanwezig is, wordt niet alleen het onderwerp bepaald, maar worden ook de kleuren aangeduid, die de kunstenaar moest gebruiken. Ook schilderde hij in 1436 voor de kerk der Franciscanen of Recoletten te Gend een altaarstuk, voorstellende *Jezus aan het kruis, omringd door de H. Maagd, St. Johannes, St. Jacobus en St. Catharina* met vier deuren, langs welker buitenkant vier beelden in een nis geschilderd waren.

Zie Immerzeel.

SCOENH (Gher. Annekout), een kunstschilder te Schoonhoven, die reeds in 1368 het gebruik van olieverw kende. Hij komt voor in de rekeningen van Jan van Blois, heer van der Goude.

Zie de Lange van Wijngaerden, *Gesch. der Heeren van der Goude*, D. I. bl. 391; Kramm.

SCOHIER (Jan), omstreeks 1560 uit een aanzienlijk geslacht te Beaumont in Henegouwen geboren. Hij omhelsde den kerkelijken staat, en werd omstreeks 1584 kapelaan bij Maximiliaan Morillon, bisschop van Doornik. Hij bleef na den dood van dezen prelaat (1586) te Doornik wonen, en verkreeg later een canonicaat in de collegiale kerk te Bergen-op-Zoom en vervolgens te Doornik. Hij schijnt echter niet lang deze laatste prebende genoten te hebben, wijl hij nog in 1629 den titel van kanunnik van Bergen-op-Zoom voerde. Het jaar van zijn dood is onbekend.

Hij gaf in het licht:

La Généalogie et descente de la Maison de Croy. Douay. 1589. kl. fol.

L'Estat et comportement des Armes; livre autant util que necessaire à tous Gentils hommes et officiers d'Armes. Bruxell. 1597. 1629. 4°.

La Véritable origine de la très illustre Maison de Sohier. Leide 1661. fol. fig.

In ms. *Théatre généalogique de la Noblesse de Flandre.* etc.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, p. 726; d'Outremont, *Hist. de Valenciennes*, p. 96; Paquot, *Mém.*, T. III. p. 46.

SCOT (Mr. Thomas), in Engeland beschuldigd, wegens het schrijven van een boek, getiteld *Vox populi*, waarin hij de bedriegelijke handelwijs der Spanjaarden ontdekte, 't geen hem hevige vervolgingen van den Spaanschen ambassadeur Gondomare berokkende. Hij werd predikant bij het Engelsch garnizoen te Gorkum, vervolgens te Utrecht 1622. Hij werd den 8 Junij 1626, toen hij uit zijn huis naar de kerk ging, op straat vermoord door John Lambert, soldaat bij de compagnie van Viscount Wimbleston.

Men vindt eenige gedichten van hem vóór *Campe Royall, set forth in briefe meditations, in the words of the Prophet Moses, Deut. XXIII:* 9—14. *Preached in the army at the Leager, profitable for all sorts of men to reade: and published for the generall good of all that will reade* van mr. Samuel Bachiler, *minister to Sir Charles Morgan's regiment.* London 1627 4°. in het Nederd. vert. Gron. 1628. 8°.

Zie Steven, *History of the Scottish Church*, p. 306, 338, 339, 344.

SCRIBANIUS (Carolus), in 1561 uit een adelijk geslacht te Brussel geboren, studeerde te Keulen, en werd aldaar meester in de vrije kunsten (6 Maart 1582), trad in de orde der Jesuiten, en begaf zich naar het novitiaat te Trier. De vrome Frans de Coster, toen provinciaal der Rijn-provincie, zond hem met 12 medgezellen, de 12 apostelen genoemd, naar de

Nederlanden. Vele jaren bekleedde hij de waardigheid van regent in de rhetorica, een jaar die van hoogleeraar in de wijsbegeerte te Douay, en 7 jaren die van prefect der lage klassen te Antwerpen. Gedurende de volgende 28 jaren gebruikten hem zijne oversten tot de voornaamste posten der societeit. In 1598 werd hij rector van het collegie te Antwerpen, vervolgens provinciaal zijner orde en deed ten behoeve van deze twee reizen naar Rome. Hij overleed te Antwerpen den 24 Junij 1629.

Scribanius sprak de meeste Eupopesche talen, en genoot de gunst van keizer Ferdinand I, der koningen Philips II en Hendrik IV, van paus Urbanus VIII, van den aartshertog Albert, den hertog Maximiliaan van Beijeren en van andere vorsten.

Hij gaf in het licht:

Ars mentiendi Calvinistica, cum vero commentario. Emptori. Habes hic fabulas Gallicas, Batavicas, in Patres Societatis Jesu. Habes qui ea refellit: paucisque complectitur, civiles, apud Gallos, apud Belgas, sanguinis caussas, auctores, initiae, progressus. Moguntiae. 1602.

Clari Bonarscii Amphitheatrum honoris, in qua Calvinistarum in Societatem Jesu criminationes jugulatae. Palaeopoli Adriaticorum. (Antwerpen) 1605. *Editio altera, quanto libro auctior.* Ibid. 1604. met een vijfde boek. Ald. 1606. 4°.

Dominici Baudii Gnomae, Commentario illustratae. L. B. (Antw.) 1607. 12°.

Justi Lipsii Defensio posthuma Carolus Scribanius Soc. Jesu Theologus amico bene merenti posuit. Antv. 1608. 12°.

Orthodoxae fidei controversa. Liber I. de scriptura, tradionibus, judice. Liber II de Apostolica fidei, germanis de nuntiationbus. Antv. 1609. 8°. *Lib. III. de reliquis Sanctorum. Lib. IV de miraculis.* Ibid. 1609. 8°. *Antverpiae.* Antv. 1610. 4°.

Origines Antverpiensium. Antv. 1610. 4°.

Heylighe Overdenckingen. Antv. 1613. 2 D. 12°., vert: in 't lat. door P. Brisselius, in 't fr. door Jean Brisset. Paris 1619. 16°.

Philosophus Christianus. Antv. 1614. Lugd. 1617. 8°.

Amor divinus. Antv. 1615. 8°. Mogunt. 1616. 12°. Colon. 1618. 12°.

Geestelycke Wijngaert. Antw. 1616. 1622. 12°.

In Annunciatione Dei-Matris votiva gratulatio. Antv. 1618. 8°.

Medicus religiosus, de animorum morbis et curationibus. Antv. 1618. 8°. 1622. 12°. In 't sp. Madrid. 1685.

Superior religiosus, de prudenti et religiosa gubernatione. Antv. 1619. 8°. Lugd. 1619. 12°. Monast. Westphal. 1620. 12°.

Adolescens prodigus ad se rediens. Antv. 1621. 8°.

Politicus Christianus. Antv. 1624. 4°. 1626. 8°.

Veridicus Belgicus, sive civilium apud Belgos Bellorum initia, progressus, finis optatus, in quam rem remedia a ferro et pace praescripta; Fidei, Patriae, Orbis bono. Item Reformatio Apocalypsis Batavica, aucta et recensita. Antw. 1624.

Christus patiens, piis exercitationibus illustratus, Urbano VIII. Pontifici Maximo D. D. Amst. 1631. 4°.

Ghebet onses Heeren ende Salighmakers Jesu Christi. Ghebetsgewys uytgelegt. Amst. 1631. 4°.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.*, p. 170; Sanderi, *Chorog. Brabant.*, *ult. ed.*, T. III. p. 22; *Imago primi Saec. C. J.*, p. 877—879; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 126, 127; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 160; Paquot, *Mém.*, T. III. p. 307.

SCRIECK (Adriaan van), Schrieck of Schrieckius, werd den 26 December 1560 te Brugge geboren, ontving het eerste onderwijs in zijne geboorteplaats, vertrok vervolgens naar Parijs, waar hij in de philosophie en regtsgeleerdheid studeerde. Hier geraakte hij met vele vermaarde personen in kennis, o. a. met Henri de Mesmes, raadsheer van staat en kanselier van Navarre, Guillaume Tournier, Pierre en François Pithou en anderen. In zijn vaderland weêrgekeerd, maakte hij kennis met Gerard de Horne, graaf van Bassigny en met Nicolas de Montmorency, graaf van Etaire. Door voorspraak dezer heeren werd hij baljuw van Cassel, Etaire, Bassée en Locris. Later werd hij raadsheer van Albert en Isabella en der stad Iperen, waar hij het overige van zijn leven doorbragt, en den 26 December 1621 aan eene beroerte overleed. Nicolaas Cromhout, Erycius Puteanus en Justus Rijckius, die een Latijnsch grafschrift op hem maakte, waren zijne vrienden.

Hij gaf in het licht:

Van 't beghin der eerster volcken van Europen, insonderheyt van den oirspronck ende saecken der Nederlandren, XXIII boecken, met betoon van de dwalinghen der Griecken ende Latinen op 't selve beghin, ende den ghemeynen oorspronck. Ende dat de Neder-landren metten Ga-halen ende Tuytschen 't samen in d'eerste tyden ghenaemt Kelten, ghecomen uuten Hebreeén op 't Noorden ofte den Kelteghen cant des weerelts, ghelyck de Caldeen op 't Oosten, ende ander na 't Heet op der Sonnen; verre te boven gaen der Griecken ende Romainen in ouderdom ende spraecke. Af-beleet van den Beghinne tot den tijd van Carolus Magnus; ende besluytende over de 4900 *jaeren.* Ypre 1614. fol.

Ofschoon dit werk met een latijnschen titel prijkt, is het echter in het Nederd. geschreven. De Wind geeft er een uitvoerig verslag van, en lezenswaardig is hetgeen Ypey er omtrent aanteekent.

Monitorium secundorum Libri V. quibus originem rerumque Celticarum et Belgicarum opus suum nuper editum, altius et auctius ex fontibus Hebraicis, ipsaque rerum origine deducit, probat, firmatque. Ad Teutones, Belgas, Gallos, Itulos, Iberos, Britannos, Danos et Aquilonares, admirandae Celtarum antiquitatis et hactenus inauditae et inanimadversae observationes de vera et falsa origine Monumentum, sive Europa rediviva. Ipris 1615. fol.

Adversariorum Libri IV. Ipris 1615. fol.

Beleg van Ypre door de Engelschen en Gentenaars, ten jare 1383, *en oorsprong van de feest, gezeyd den Tuindag, met een verhael van de gebeurtenissen welke in Vlaenderen, omtrent dien tijd plaats hebben gehad. Eerst in het licht gegeven onder den titel van: Oorsprong van den Tuindag door A. v. S. Heer van Rodorne, nu in hedendaagschen stijl overgebragt en met geschiedkundige aanteekeningen verrijkt, door J. J. Lambin.* 2e dr. (?) Ypre 1833. 8°.

De eerste druk verscheen te Iperen 1610. 12°. herdrukt ald. 1733. 12°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 17; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 20; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 102, 103; Gramaye, *Defer. Flandr.*, p. 190; Sanderus, *de Brugens. erud. claris*, p. 12; Paquot, *Mém.*, T. I. p 158; Ypey, *Gesch. d. Ned. tale*, D. II. bl. 1—3; *Mém. de l'Acad. de Brux.* (1777) T. I. p. 489 *suiv.*; Morhof, *Polyh.*, T. I. p. 733; Vogt, *Cat. lib. rar.*, p. 614; De Wind, *Ned. Geschieds.*, bl. 321; Hermans, *Bijdr.*, D. I. bl. 51.

SCRIVERIUS of SCHRIJVER (Petrus) werd den 12 Januarij 1576 te Haarlem geboren [1]). Zijn vader Hendrik Schrijver [2]) had zich, na vreemde landen bezocht te hebben, als koopman te Amsterdam gevestigd, doch verwisselde, na zijn huwelijk met Cornelia Jans Soops [3]), die rijkelijk met tijdelijke goederen bedeeld was, die stad met Haarlem. In 1579 noodzaakte hem zijne handelsbetrekkingen naar Amsterdam terug te keeren. Hij nam zijne beide jongere zonen met zich, doch liet zijn oudste zoon Petrus over aan de zorg van burgemeester Barthoud van der Nijenburg [4]), die met zijn vrouws eenige zuster was gehuwd, te Haarlem achter. Deze genoot in zijn jeugd het onderwijs van Cornelius Schonaeus, rector der latijnsche school, en gaf reeds vroeg blijken van buitengewone geestvermogens, en aanleg voor de poezy. In 1593 verwisselde hij de Latijnsche school met de hoogeschool te Leiden. Zijne ouders wenschten dat hij zich aan de regtsgeleerdheid zou wijden, doch Scriverius had meer smaak in de letteren, en het was alleen door den invloed van Dirk van Egmond van der Nijenburg, president

---

[1]) Volgens Meursius, Valerius Andreas, Schrevelius, Doekes, Foppens; doch volgens Hoffmann, Luiscius, Hoogstraten in 1580.

[2]) Deze was de zoon van Pieter Schrijver. Hij werd in zijn jeugd te Antwerpen tot den handel opgeleid. Hij koos in de kerkelijke geschillen van dien tijd de zijde der Remonstranten, en overleed te Haarlem den 2 Junij 1626. Zie over hem: Commelin, *Beschrijv. v. Amsterd.*, D. II. bl. 542; Brandt, *Hist. d. Ref.*, D. IV. bl 59, B. bl. 872, *Leven van P. Scriverius*, vóór diens *Ned. Ged.*, bl. 5, 6.

[3]) Overleden te Haarlem, acht dagen na het overlijden van haar man, Jan Hendrik Schrijver, geb. 13 Maart 1578, die den naam van zijne moeder (Soop) aannam. *Leven* enz. bl. 5. Daniel Schrijver.

[4]) Meursius noemt hem Barthoud van der Nijenburg, "vir consularis", oud-burgemeester, waarschijnlijk van Haarlem, maar in zijne genealogie bij van Leeuwen, *Bat. ill.*, p. 958 komt hij voor als burgemeester van Alkmaar.

van den hoogen raad van Holland, dat hij de lessen van Cornelis de Groot, Everard van Bronckhorst en Gerard Tuning, toenmaals hoogleeraren in de regten bijwoonde. Naauwelijks was de president (1596) overleden, of hij wijdde zich geheel aan de letteren, en geraakte in hooge achting bij Bonaventura Vulcanius en Paulus Merula, zijne leermeesters in de welsprekendheid en geschiedenis. Tot zijne bijzondere vrienden behoorden Joannes Wouwerus, Joannes Meursius, Joannes Isaacius Pontanus, Daniel Heinsius en Janus Rutgersius. Ook geraakte hij in kennis met Janus-Dousa heer van Noordwijk, en werd de vriend van diens zonen George, Frans en Dirk. Doch onder de gelukkigste voorregten van zijn leven rekende hij de kennis met en genegenheid van zijnen grooten leermeester Justus Scaliger. Na volëindigde studiën huwde hij (1599) Anna van der Aar, dochter van Willem Govertz van der Aar, raad en schepen van Leiden en van Alyt Claasz den Hertog, en besloot zich voor het overige van zijn leven te Leiden te vestigen, naar geen eerambten te jagen, en zich geheel aan de studie toe te wijden, die hij met de beoefening der dichtkunst afwisselde. Voortbrengselen der eerste waren zijne uitgaven van en aanmerkingen op de Classici. Zijne uitgaaf der *Scriptores rei militaris* (1607) deed de aandacht op hem vestigen. Algemeen werd zij geprezen, en de Groot schreef hem: »dat hij niet als anderen wijs had willen zijn voor den tijd, maar de eerstelingen van zijnen arbeid gespaard had voor een mannelijken ouderdom, en niet dan rijpe vruchten van kennis en geleerdheid voor te brengen." Deze eerstelingen werden door een reeks van andere uitgaven van Classici gevolgd, die wij hierachter zullen opgeven. Zij werden gretig ontvangen, door de voornaamste geleerden uit de 17^{e} en 18^{e} eeuw op hoogen prijs gesteld, en zoo in proza en poezy geprezen. Men stelde hem onder de voornaamste philologen; Meursius, Dousa, Casaubonus, Heinsius, Grotius, Gruterus, de Burmannen, Draackenburgh, Rutgersius, Oudendorp, Gronovius, Heringa, Vonck en honderd anderen hebben zijne philologische en critische aanmerkingen geroemd, en er in hunne uitgaven der Classici vlijtig gebruik van gemaakt. Caspar Barthius noemde hem, »een schrander, geleerd en bijna weergaloos man." Lang na zijn dood (1737) gaf Arn. Henr. Westerhovius *anecdota philologica* van hem in het licht, 't geen door P. Burmannus in zijn *Praef. Emend.* Henrici Valesii p. 2 ten sterkste af werd gekeurd; deze toch waren door Scriverius niet voor de pers bestemd, en verdiende zulks evenmin.

Niet minder roem behaalde Scriverius door zijne Latijnsche gedichten, die afzonderlijk, vóór de werken zijner tijdgenooten en in de alba amicorum zijner vrienden verspreid zijn. Hij zelf heeft geen bundel zijner Latijnsche poezy in het licht gegeven; doch na zijn dood gaf dezelfde Westerhuizen deze en nog anderen in een kwarto-bundel, achter de genoemde *anecdota* uit. G. in de Betouw liet daarop eenige *Jambi inediti Smetio conscripti* volgen. Nog zijn er vele onuitgegeven gedichten voorhanden. Ook had Hoeufft er een aanzienlijke collectie van, die hij echter der uitgave niet waardig keurde. Verschillend is het oordeel der geleerden over zijne Latijnsche Muse. Dousa, Gronovius, Scaliger, Francius roemden ze, Klefekerus echter verwonderde zich dat de laatste hem onder de voortreffelijke dichters stelde. Ook Peerlkamp gewaagt er van met grooten lof.

Ofschoon hij zelf zijne gedichten niet verzamelde en uitgaf, zoo deed hij zulks echter die van zijne vrienden Dousa en Scaliger. Ook gaf hij een nieuwe editie der brieven van Erasmus en der gedichten van Janus Secundus. Het was in het jaar 1618 en begin van 1619 dat hij de gedichten van dezen laatsten uitgaf, en het is bekend hoe hij de proefbladen gebruikte, ten einde mededeelingen aan de Groot en Hoogerbeets te doen. Eenige dezer proefbladen en de Latijnsche verzen van Scriverius tot deze ligt betrekkelijk, kwamen in bezit van Gerard Brandt; die er zoo in zijn *Leven van de Groot* als in zijne *Rechtspleging van Oldenbarneveld* uitvoerig over handelt. Overtuigd van de onschuld dezer heeren trachtte Scriverius die, waar hij kon bekend te maken en tevens blijken van zijne hoogachting voor hem te geven. Zulks deed hij o. a., in een latijnsch bijschrift op het portret van Hoogerbeets. Naauwelijks zag dit portret het licht of de afdrukken werden opgehaald, en de schout gelast den maker van het bijschrift, voor de vierschaar der akademie, waarvan Scriverius lid was, te dagen. De schout eischte dat de vervaardiger eene boete van ƒ 200 zou betalen, doch de gedaagde voerde gronden aan, op welke hij concludeerde, dat den schout zijn eisch moest ontzegd worden. Terwijl dit geschil hing, vielen er eenige redenwisselingen tusschen Scriverius en zijne rechters, die de verbittering deden toenemen. Hij wilde tot geen schuldbekentenis komen, ofschoon zijne vrienden hem daartoe aanspoorden. »Hebben zij mijn hand (zeide hij), ik geef hun mijn hals, maar tot schuldbekentenissen te komen: neen, in eeuwigheid niet." Hierop volgde het vonnis, doch hij weigerde steeds te betalen en liet zich voor de betaling panden. Even gelijk de kist van de Groot, zoo strekte deze »boete tot stoffe voor de vlugste geesten van dien tijd." Zijne uitgave der *amores Baudii* (1638) bragt hem onder verdenking van eene ongeregelde levenswijs, doch hij vond later een uitmuntenden verdediger in Pieter Bayle, die ook den handschoen voor Caspar Barthius, die onder dergelijke beschuldiging lag, opnam.

Behalve de Latijnsche beoefende ook Scriverius de Nederduitsche poëzy. Zijne gedichten werden door Simon Doekes bijeenverzameld en in 1738 te Amsterdam in het licht gegeven. Gaarne ziet men in deze eenige hardheden en Latijnsche constructien over het hoofd, om den rijkdom van schoone gedachten, stoute vindingen, kracht van uitdrukkingen en zuiverheid van taal, die men allerwege er in aantreft. De verzameling is klein doch met regt noemt Langendijk ze:

»*Paerlen, lang verstrooid op alle wegen,*
»*Naauwkeurig opgezocht en aan een snoer geregen.*"

In welk een hooge achting de Nederduitsche taal bij Scriverius stond, blijkt uit zijne dichtmatige voorrede der *Nederduitsche Poëmata* van D. Heinsius (door hem uitgegeven). Hij noemt haar o. a.

»*Tael, ongelooflyk zoet, princes van alle talen,*
»*Geboren om de kroon van 's andren hooft te halen.*
»*Vol zins, vol deftigheyts, vol luyster, lang en ruym,*
»*En die wel missen kent het overzeesche schuym;*
»*Tael, rijk en onvermengt; tael om ten toon te dragen:*
»*Godin, die niet behoeft een woord te leen te vragen.*

Dit is te opmerkelijker wijl meest alle, die zich op de kennis der oude talen toelegden, niet slechts weinig met hunne moedertaal op hadden; maar ze zelfs verachtten. Niet alleen de Nederduitsche taal, maar ook hare geschiedenis vond in Scriverius een gelukkig beoefenaar. Hij volgde het voetspoor van Douza en Emmius, en trachtte (ofschoon hij, volgens het oordeel van sommigen hierin soms te ver ging, en met het onkruid ook menige goede plant uitwierp), de oude geschiedenis te zuiveren van de menigvuldige fabelen en dwalingen, die daarin voorkomen.

Reeds in 1606 gaf hij, onder den pseudoniem van *Saxo Grammaticus* een klein geschrift uit, getiteld: *Oud-Batavien, nu genaamd Holland*, en drie jaren later zijn *Batavia illustrata*, eene verzameling van onderscheidene schrijvers, als Geldenhauer, Aurelius, Barlandus, Aquilius en anderen. Hij zelf leverde in dit werk, behalve zeer geleerde aanteekeningen op de kronijk van Aquilius, een nuttige bijdrage: getiteld *Antiquitates Batavicarum Tabularium* (bl. 170—232), bevattende de opgave en beschrijving der Romeinsche oudheden in Holland ontdekt. Deze *Batavia illustrata* behaagde zóó zeer aan de Staten van Holland, dat zij hem daarvoor met een gouden kop beschonken.

Later was hij Wouter van Goudhoeven behulpzaam in de uitgave zijner kronyk, (1620), waartoe hij hem een reeks van uitmuntende en doorgeleerde aanmerkingen bijzette, die niet het minst belangrijke gedeelte van dat werk uitmaken. Ten onregte schrijft men hem toe de *Korte beschrijving der Nederlandsche oorlogen*, het werk van zijn vriend, den hopman Duym. Zij is kort en onvolledig. Veel beter zijn zijne in 1650 in atlas formaat uitgegeven *Principes et Comites Hollandiae cet.* Dit werk waarin de platen, welke even als die bij Baarland, le Petit en Goudhoeven gevolgd zijn naar de zoogenoemde muurportretten uit het karmeliter-klooster te Haarlem, die Willem Thibaut, glasschrijver aldaar, ten tijde der belegering had afgeteekend, en die in 1576 door Michael Vosmeer in 't licht waren gegeven, behelst geen doorloopend geschiedverhaal, maar bestaat alleen uit uit-

trekseis uit de oude chronyken, welke zonder aaneenschakeling, achter elkander gegeven werden. Het is vertaald door mr. Pieter Brugman ('s Hage 1667 4°.), die de platen in 't klein er heeft bijgevoegd, en voorts de oude en nieuwe *beschrijving van Holland, Zeeland en Friesland*, mede van Scriverius vooraan geplaatst. Eindelijk bezorgde Scriverius nog een nieuwe uitgave van het *Goudsche Kronykje*, 't welk hij met uitvoerige en geleerde aanteekeningen, onder den naam van *Toetssteen* verrijkte, doch de uitgave zelve verscheen eerst in 1663, drie jaren na zijn dood.

Den 4 Mei 1650 werd Scriverius blind, en verspreidde zich het gerucht van zijn overlijden, 't geen koningin Christina van Zweden bewoog door Isaac Vossius aan Nicolaas Heinsius te schrijven om met de erfgenamen van Scriverius over diens nagelaten handschriften te handelen. Groot was de blijdschap der geleerde wereld, toen zij de valschheid van dit gerucht vernam, en Scriverius troostte zich met het verlies van zijn gezigt, blijkens een Latijnsch gedicht in 1652 aan Boxhorn gezonden. Zijn lust en ijver verflaauwde niet, en nu zelf buiten staat zijn letteroefeningen te vervolgen, nam hij den bekenden dichter Joachim Oudaan bij zich en »bediende zich van zijn mond en pen." Oudaan begroette hem, op zijn tachtigste verjaardag, met een uitmuntenden geboortegroet. In hetzelfde jaar verloor hij zijne echtgenoote, met wie hij meer dan 57 jaren in het huwelijk had geleefd. Nu begaf hij zich ter woon te Oudewater, bij zijn jongste zoon Hendrik Schrijver, aldaar baljuw, dijkgraaf en schout, waar hij den 30 April 1660 overleed. Zijn lijk werd op zijn begeerte naar Leiden vervoerd, en aldaar den 6 Mei, gevolgd door den magistraat en professoren in de Hooglandsche kerk ter aarde besteld. De voornaamste dichters vervaardigden bij die gelegenheid lijkgedichten.

Tot zijn nagelaten schriften behoorde o. a. eene uitvoerige beschrijving van Haarlem, door Samuel Ampsing gebruikt. Zijne kinderen waren 1. Willem Schrijver, in 1656 raad in de vroedschap te Amsterdam, in 1658 wegens deze stad gedeputeerd in het collegie ter admiraliteit van het Noorderkwartier, gehuwd met Wendele de Graaf, zuster van Andries de Graaf, burgemeester van Amsterdam. Hij verwekte een zoon Willem, die uit zijn huwelijk met Margaretha Six geen kinderen naliet. 2. Hendrik boven vermeld, gehuwd met vrouwe Anna van Rodenburgh, en vader van een talrijk gezin. Petrus Scriverius is meermalen afgebeeld (met den hoed, en zonder den hoed).

Hij gaf in het licht:

G. Benedetti Poëmata posthuma curâ P. Scriverii. L. B. C. Gruyot. 1601. 8°.

Jani Philodusi (P. Scriverii) *adv. P. C. Bockenbergii script. pro J. Dousa responsio.* 1602, 4°.

(Onder den naam *Saxo Grammaticus*, een toespeling op Petrus Scriverius) *Oud-Bataviën, nu genaamd Holland; hoe ende in wat manieren ende van wien Holland, Seeland en Vriesland eerst bewoond is geweest.* Leiden 1606. 8°.

Dit werk was volgens zijn levensbeschrijver gevoegd bij de geschiedenis van 's lands oude graven van zijn vriend, den hopman Jacob Duym, wiens werk naderhand onder den titel van *Korte historische beschrijving der Nederl. oorlogen bij het Oud-Batavia* van Schrijver is herdrukt.

Flavii Vegetii Renati Comitis aliorumque Veterum de re militari libri. Accedunt Frontini stratagemata ejusdemque Auctoris alia Opuscula, omnia emendatius, quaedam nunc primum edita a P. S cum Commentariis aut Notis God. Stewechii et Fr. Modii. L. B. 1607. 4°.

J. Dousa Poëmata pleraque selecta Scriverius ex auctoris schedis literariis magnam partem descripsit, sparsa collegit, ac cunctim edidit. Accedunt Jos. Scaligeri, Justi Lipsii aliorumque ad Dousam carmina. L. B. 1609. 12°.

Batavia illustrata, in qua de Batavorum insula, Hollandia, Zelandia, Frisia, Ultrajectina varii scriptores; item Chronici Geldriae compendium, auctore Henrico Aquilio cum Scriverii observationibus Ibid. 1609. 4°.

In 1611 herdrukt met bijvoegsels onder den titel: *Inferioris Germaniae Provinciarum auctarium antiquitatis, Musaeo P. S.* ook afzonderlijk L. B. 1611, *cum fig. et icon.* in 4°. uitgekomen.

Beschrijving van Oud Batavien met de antiquiteiten van dien, mitsgaders d'afkomst en Historie der graven van Holland, Zeeland en Vriesland. Arnhem 1612, 1614. Amst. 1636, 1646. 8°. Het *Oud-Batavien* is in de *Chronyk* van Goudhoeven ingelascht. In het fr. *Histoire des Comtes de Hollande et Estat et Gouvernement des Prov. Unies.* La Haye. 1664. 12°. (*Cat. Peerlkamp* p. 46).

Antiquitatis Batavicarum Tabularium, Hollandiae, Zelandiae, et Noviomagi Gelriae inscriptiones monumentaque antiqua repraesentans omnia. 1609. 4°.

J. J. Scaligeri *Poëmata.* L. B. 1615.

Dan. Heynsii *Nederduytsche Poemata, byeen vergadert en uytgegeven door P. S.* Amst. 1616. Antw. 1619. (4e uitg.) 1622 m. pl. Hierachter *Hymnus ofte Lof-sanck van Bacchus, waer in 't gebruyck ende misbruyck van de wijn beschreven wort.* Met een brief van D. H. aan P. S. vooraan.

Animadversiones et variorum Notae in Martialem. L. B. 1619. 12°. Lond. 1661. Amst. 8°. Hij noemt het op den titel *Opus juvenile et nunc primum ex intervallo 15 annorum repetitum.*

Zie Scriverii, *Epist.* 3 *April.* 1603 ad Adr. v. d. Burch ap. J. G. van Meel, *Dec.* 2 *ep.* 4 p. 58; Grotii *Poëm.*, p. 200; *Syll. Epist. P. Burmanni*, T. II. *ep.* 167, als ook den brief van J. Meursius ap. J. G. van Meel, *Dec.* 2 *ep.*, 6. p. 63 en van G. Jungermann, ald. *Dec.* 2 *ep.* 10 p. 75.

Collectanea Veterum Tragicorum, Titi Livii, Andronici, Quinti Ennii, Cnaei Naevii, M. Pacuvii. L. Attii, aliorumque Fragmenta et circa ipsa Notae breviores. L. B. 1620 8°.

Jani Secundi Opera. L. B. 1619. 12°.

Joan. Sec. Nicolaii Opera, ex Museo rursus suo. ib. 1631. 12°.

L. A. Senecae Tragoediae. L. B. 1621.

Apuleii Medar. Platonici Opera castigata. Amstel. 1624.

Manes Erpenii cum Epicediis variorum. L. B. 1625.

Lauerkrans voor Laurens Koster, in S. Ampsings *Beschrijv. v. Haarl.* Zie *Lev. v. P. S.* bl. 30, 31.

Saturnalia sive de usu et abusu tabaci. Harlemi 1628. 8°.

Ook opgenomen in zijne *Opera Anecdota et poëtica* p. 405 seqq. Van dit werkje van Scriverius is eene vertaling van S. Ampzing, met den titel: *P. S. Saturnalia ofte Poëtisch vastenavondspel* 13, *vervatende het ghebruyck, ende misbruyck van de taback, onlangs by den auteur in 't latyn beschreven ende by een liefhebber in 't licht gegeven. Nu verryckt ende herdruckt, mitsgaders tot dienst ende vermaeck van een yder, in Nederduytsch vertaeld, door Samuel Ampzing.* Haerlem bij Adriaen Roman 1630. 4°. In deze uitgaaf vindt men den Lat. tekst boven de Nederd. vertaling, en vooraan een uittreksel uit Dodonaei *Cruythoeck.* Beide mist men in de tweede uitgave, *P. S. Vastenavondspel, de tweede druck vervatende — taback. Uyt het latyn in 't Nederduytsch door S. A. Noch zyn hier bygevoeght XL vermaeckelicke Poëtische grillen denselve Heere P. S. toe gheeygent, door H. v. D.* (elmenhorst). *Tot Leyden by Willem Christiaensz.* Anno 1631. Langw. form.

Amores Dom. Baudii s. Epistolae et carmina ejus erotica. L. B. 1638.

Epistolae selectae D. Erasmi c. vita. L. B. 1649.

Breda vetus ac nova. L. B. 1637.

Principes et comites Hollandiae, Zelandiae et Frisiae ab anno Chr. 863 *usque ad ultimum Philippum. Hispaniarum regem, aeri omnes incisi et fideliter descripti auspiciis P. S.* Harlemi 1650 in atlas formaat.

Mr. P. Brugman gaf in 1667 eene vertal. er van in 4°. in het licht. Er bestaat echter eene vroegere overzetting van. *Beschrijving van Haarlem.* Haarlem 1647. 4°.

Somnium nuptiale sacr. Th. Howard Com. Suffolcii. 1646.

Opera anecdota philologica et poëtica ex schediis auctoris mss. eruit et edi curavit Arn. Henr. Westerhovius. Traj. ad Rhen. 1737. 4°.

Gedichten van P. S. Benevens een uytvoerige Beschryving van het Leeven des Dichters. Verrykt met deszelfs afbeeldingen en lofdichten, zo van oude als Hedendaagsche Poeten. Amst. 1738. 4°.

Het Oude Goudtsche Kronyczken of historie van Hollandt, Zelandt, Vrieslandt en Uytreght met een Byvoeghsel. Tot aan de laatste Graaf van Hollandt. Beneffens een toetsteen tot proevingh van veel plaatsen deser Historie door P. S. Amst. 1663. 4°. S. gebruikte echter niet de uitgaaf van 1478, maar de Leidsche van 1483. In 't algemeen is S. niet zeer naauwkeurig.

Men vindt zijne *Jambi Snetio inscripti.* bij in de Betouw, *Epp. de castris veterum*, sqq. Necomagi 1758.

Over zijne Brieven: *Catal. Bibl. Bunav.* T. II. Vol. III. p. 1944. Men vindt ze o. a. in *Miscell. Observ. in auct.* Vol. VI. T. II. p. 168 seqq. (met J. J. Pontanus, Joh. à Wouwer, Car. v. Dalen) in de *Epist. ill. et clar. viror.*, in de *Sylloge Epp.* Burmanni en andere collecties.

Ned. gedichten van hem vindt men o. a. in *Bloemkrans van versch. gedichten*, bl. 30, *Appollo's harp.* bl. 245; J. A. Alberdingk Thym, *Nederl. Gedicht.*, D. I. bl. 59, 269, 270 en in andd. Bloemlezingen; van Vloten, *Bloemlez. uit de Nederl. dichters*, bl. 30.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1009, 1010; F. Sweertii, *Athen. Belg.*, p. 633, 634; Morhoff, *Polyh. Liter.*, C XVIII. p. 212; Crenii, *Animadv. phil.*, P. V. p. 1. P. II. p. 255, P XIII. p. 1; Saxe, *Onom.*, T. IV. p. 186, 187, *Anal.*, p. 582; Freheri, *Theatr.*, P. IV. p. 1541, 1542, *c. icone*; Meursii, *Ath. Bat.*, p. 221; Imperialis, *Museum Hist.*, p. 186, 382; Noltenii, *Lex. Lat. Anti Barb.*, p. 345, 1855, 1858, 1859, 1878, 1883; Klefekerus, *Bibl. erud. Praec.*, p. 187; M. Altingh, *Not. Germ. Inf.*, P. I. p. 9, 1866, P. II. p. 116, 204; A. van Buchell, in *Not. ad W. Hedae Hist. Episc. Ultraj.*, p. 89; P. Burman, *Praef. emend.*; H. Valesii, p. 2. Id. *Syll. Epist.* (Index); C. Barthius, *Advers. Lib. X.* C. II. *Lib.* 44. C. 27; Rutgersius, *Variae lectiones*; Cunaei, *Epp.* (Index); Boxhornii, *Epp. Poëmata*, p. 64, 247; Grotii, *Poëm.*, p. 200, 208; Casauboni, *Epp.*, p. 400; Heinsii, *Poëm.*; Neuhusii, *Poëm. Juven.*, p. 271, 272, 282, 284; Gebhardi, *Exel.*, p. 25, 53; Bod. Banning, *Carm.*, p. 173, 200; Dousae, *Poem.*, p. 439, 628; Borrichius *de Poëtis*; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 114, 115; Peerlkamp, *de poëtis Neerl.*, p. 394 seqq.; *Praest. ac erud. vir. Epp.*; Jöcher, Hoffmann; *Conv. Lex.*; Lenglet Dufresnoy, *Méthode d'étudier l'Hist.* XIII. p. 288. édit de 1772; Colomesius, *Reoceeil des Particul.*, p. 318 (ed. Fabr.); Paquot, *Mém.*, T. I. p. 335, Bayle, *Dict. Hist. et crit. art. Barthius*, in *Not. litt. N. Biogr. Univ.*; *Biogr. génér. mod.*; Moreri, *Leven van P. S.* vóór zijne *Gedichten* (1738); v. Harderwijk, *Redev. over* P. S. in *V. Letteroef.*, 1845, II. 208; Pars, *Naamrol*, bl. 60—64, 379; van Leeuwen, *Bat. ill.*, p. 958; De Wind, *Bibl. v. Geschieds.*, bl. 424; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. IX. bl. 23; Commelin, *Beschrijv. v. Amst.*, D. II. bl. 542; S. Ampzing, *Beschr. v. Haarlem*, bl. 106, 110; F. Schrevelius, *Beschrijv. v. Haarlem*, bl. 149; Koning, *Tafer. v. Haarlem*, T. IV. bl. 26; Kinschot, *Beschrijving van Oudewater*; *Reg. v. d. Reger. voor de Handv. v. Amsterd.*, 1603—1617; Brandt, *Regtspleg. v. Oldenb.*, bl. 41—45; Dez., *Lev. v. d. Groot*, bl. 166—168; Cattenb., *verv.* bl. 444, Hoogstraten, *Leven van Oudaan*, bl. 15—18; C. v. Alkemade, *Voorb. v. M. Stoke*, bl. 1. noot bl. 4 Koning, *Geschiedenis der boekdrukkunst*; Brandt, *Hist. der Ref.*, D. III. bl. 606, D. IV. bl. 873, 897; Oudaan, *Mengeld.*, D. II. bl. 251; Tideman, *op de Ged. v. Beaumont*, bl. 36, 67; Vollenhoven en Schotel, *Letterk. Bijdr. tot de Gesch. v. d. tabak*, *Koffij en thee*, bl. 125; Vondel, *Poëzy*, D. II. bl. 32, 393; *Bloemkrans van versch. Gedichten*, bl. 506; Huydecoper, *Proeve van taal- en dichtk.*, (Reg.); Hermans, *Bijdr.*, D. I. bl. 287; Siegenbeek, *Gesch. d. Neerl. Letterk.*, bl. 111, 112, 204; van Kampen, *Bekn. geschied. d. kunst. en wetens.*, D. I. bl. 196, 197, 204; Collot d'Escury, *Hollands roem*, D. A. (I) bl. 174, IV. (I) bl. 28; A. (II) bl. 149, 150; Witsen Geysbeek, *B A. C. Woordenb.*, D V. bl. 242; van Vloten, *Bloeml. uit de Nederl. dichters*, bl. 31; *Cat. van Loon* (1759) bl. 197; *Cat. v. Alkem.*, bl. 10; *Cat. Reelant*, bl. 51; *Cat. Gronovius*, bl. 54, 74, 76, 80, 87; *Cat. de Groe*, bl. 128, 140, 141, 162, 163; *Cat. Visser*, bl. 31, 32, 98, 139; *Cat. v. Voorst*, (mss.) bl. 77; Muller, *Cat. v. portr.*; Hoogstraten; Luiscius; Kok; Nieuwenhuis, *Woordenb. d. zamenlev.*; Kobus en de Rivecourt.

SEBA (Albert) werd in 1665 te Etzel in O. Friesland geboren, was te Amsterdam bij eenige apothekers als bediende werkzaam, deed later met onderscheidene koopvaardijschepen meer dan ééne reis naar onze Overzeesche volksplantingen en bragt van daar eene belangrijke verzameling van voorwerpen tot de natuurlijke historie betrekkelijk naar Amsterdam. Hier vestigde hij zich als apotheker, deed goede zaken en verwierf een vrij aanzienlijk vermogen. Hij verkocht zijne collectie van opgezette land- en zeedieren, vogels, slangen en insecten, aan Czaar Peter de Groote, met wien hij gedurende diens verblijf te Amsterdam, gemeenzamen omgang had, voor *f* 15,000. Hierop begon hij een nieuwe verzameling aan te leggen, rijker en uitgebreider dan de vorige, die na zijn dood bij gedeelten werd verkocht. Hij gaf er eene beschrijving van onder den titel: *Locupletissimi rerum natur. Thesauri accurata descriptio* etc. met een groot aantal gekl. platen. Amst. 1734, 1735, 2 dr. fol., herdrukt door de zorg eener commissie Fransche geleerden, als Cuvier, Geoffroy, Saint Hilaire, Valenciennes etc. Paris 1827 et ann. suiv. in 4°. De voornaamste verdiensten van het werk van Seba zijn de platen. Aan den tekst arbeidden Gaubius, Musschenbroek, Artedi, Massuet, de ridder de Iancourt; doch het ontbreekt op vele plaatsen aan naauwkeurigheid en critiek. Hij schonk het 1ste deel aan Boerhaave, wiens antwoord op dit geschenk is uitgegeven. Deze prijst er o. a. het gedicht van Gaubius voor het werk. Seba was lid der keizerl. koningl. Leopoldinische, Carolinische en kon. Engelsche societeit der wetenschappen, en van de akademie van Bologna. Hij overleed 3 Mei 1736. Zijn portret, door J. Houbraken staat voor zijn werk.

Zie Jöcher; *Biogr. Médic. Acta Acad. Nat. Curios* T. VI; *Nouv. biogr. génér. Biogr. Univ.*; *Nav.* D. II. bl. 216, D. III. bl. 213; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Catal. v. portr.* i. v.

SEBASTIAEN (B.); Augustijner-monnik in het klooster van Leuven, een voornaam etser. Den 23 Nov. 1573 drongen drie booswichten in zijn kamer, overvielen hem, en bragten hem om 't leven. Hij had toen reeds een hoogen ouderdom bereikt. De moordenaars ontvreemden al het zilver en koper dat ter bewerking in de kamer was, en werden door den portier, die geen het minste kwaad ten hunne opzigte had, uitgelaten.

Een jaar daarna (Februarij 1575) werd er een der daders, te Brussel levendig verbrand. Tot dusverre Molanus.

Zie verder *Nederlandsche kunstenaars, vermeld in de geschiedenis van Leuven, door* Edward van Even; Kramm.

SEBASTIAAN EGBERTSZOON. (Zie SEBASTIAAN EGBERTSZOON).

SEBASTIAN (F. J. Ch.) lector aan de militaire geneeskundige school te Leiden, werd hoogleeraar in de geneeskunde te Heidelberg.

SEBASTIAN (Augustus Arnoldus), zoon van den vorige, den 30 December 1805 te Leiden geboren, werd eerst aan het gymnasium en vervolgens aan de academie te Heidelberg opgeleid. Hier onderwezen hem Fr. Creuzer en Baehr in de klassieke letterkunde, Erhard in de logica en melaphysica, Munck, Schiveins, Dierbach, Leop. Gmelin en Leuckhard in de wis- en natuurkundige wetenschappen, Tiedemann, Puchelt, M. J. Chelius, Naegele en zijn vader in de geneeskundige vakken. In het Heidelbergsch hospitaal verkreeg hij, als amanuensis, eene groote praktische ervaring, en verwierf in 1827 den doctoralen graad na het verdedigen eener *dissertatio de hydrope vesiculae felleae*. In zijn vaderland teruggekeerd, zag hij zich weldra als lector in de anatomie en physiologie aan de militaire geneeskundige school te Utrecht geplaatst, tot dat hij in 1830 zijne voorlezingen moest staken, wegens het groot aantal zieken en gewonden, die toen in behandeling kwamen en waaraan hij zijne hulp als militair heelmeester moest verleenen. Den 5 April 1832 aanvaardde hij het hoogleeraar-ambt te Groningen met een *Oratio de Batavorum saeculo decimo septimo de anatome meritis atque inventis in ea praestantissimis.*

Bij de overdragt van het rectoraat in 1836 sprak hij *de animo et ingenio gentium suis de medicina meritis evidentissimo*, in 1846 *de medicina, institutionis moralis adjutrice.* In 1844 werd hij hoogleeraar aan de klinische school te Amsterdam benoemd; doch hij sloeg deze gelegenheid tot standverwisseling af, en bedankte eveneens voor den katheder te Leiden hem aangeboden. Niet lang daarna verzocht hij, dat hem wegens zijne geschokte gezondheid een lector mogt worden toegevoegd. Toen hem deze geweigerd werd, nam hij zijn ontslag en vestigde hij zich als practiserend geneesheer te Amsterdam, en bleef de praktijk tot zijn dood, den 8 April 1861, uitoefenen. Hij huwde Maria Roghé.

Men heeft van hem:

Eenige waarnemingen bij het ontleden van den Gecko van Java.

Waarnemingen omtrent het tongbeen van den mensch.

Aantt. bij het ontleden van den bruinen draak.

Anatomische aanteekeningen.

Eenige geschiedkundige zoölogische aanteekeningen in *Bijdragen tot de natuurk. wetenschappen.* Dl. IV—VI.

Elementa physiologiae specialis corporis humani. Gron. 1838. Vert. onder den titel van *Grondbeginselen der bijzondere natuurk. van den mensch, ten dienste van de Clinische scholen en toekomstige plattelands-heelmeesters.* Gron. 1839.

Physiologia generalis. Gron. 1839, insgelijks vertaald, ten dienste der clinische school door J. B. Dompeling, met een voorber. van Dr. F. S. Alexander. Gron. 1840.

Over de overeenkomst en het verschil tusschen de jicht en de Scrophulesis, vooral met betrekking tot de longtering, met een *Naschrift*. Gron. 1839.

Zie *Gesch. d. Gron. Hooges.*, bl. 147, 148; Holtrop, *Bibl. Med.*, etc.

SEBEL (Dr. Gerrit). Geboren in 1765 te Utrecht, genoot hij zijne wetenschappelijke opleiding in het aldaar bestaande gesticht der Vrouwe van Renswoude, waarvan bestuurders, ziende dat de aanleg van den jeugdigen kweekeling de meeste zorgen waardig was, hem in de gelegenheid stelden, om zoo wel hier te lande, als te Parijs, de lessen bij te wonen van die mannen welke toen eene Europesche vermaardheid genoten, en het meest geschikt geoordeeld werden om bekwame geneeskundigen te vormen. Dat hij niet vruchteloos dat onderrigt genoot getuigt zijne verdere loopbaan, daar hij meer dan een alledaagsch geneeskundige en vooral een bekwaam operateur werd.

Hij was de vraagbaak niet alleen van allen, maar de hartelijke kameraad zijner spitsbroeders. In 1808 immers stond hij, als chef van het geheel geneeskundig personeel, aan het hoofd van dat lichaam bij het leger van generaal Chassé met den titel van medicin et chirurgien principal de la brigade en Espagne, en dat hij zich waardig en als kundig officier van gezondheid gedragen heeft, bewijzen zoo vele testimonia van legerhoofden en de onbegrensde achting die al zijne oude krijgsmakkers hem als gepensioneerd chirurgijn-majoor zoo ruimschoots bij alle gelegenheden hebben betoond. Hij overleed te Groningen den 15 December 1848 in den ouderdom van 84 jaren. Zijne stoffelijke overblijfselen werden den 19den daaropvolgenden in den vroegen morgen, in plegtige stilte grafwaarts gebragt, gedragen door de gezamentlijke broeders der loge O. en V. aan wier hoofd hij zoo vele jaren werkzaam wae geweest en gevolgd door genoegzaam alle officieren van het garnizoen, terwijl een der eerstgenoemde aan de groeve de laatste hulde bewees aan de verdiensten van een man dien alle met achting herdenken.

Sebel was ridder van de orde van den Nederl. Leeuw en lid van onderscheidene wetenschappelijke genootschappen.

Part. berigt.

SEBILLE (Gijsbert J.) Zie SIBILLE (Gijsbert J.)

SECLINIUS (Henricus), aanzienlijk Gentenaar, als latijnsch dichter bekend. Hij gaf *Carmina* in het licht.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 368; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. . p. .

SEELIG (Hendrik Gerard) werd door zijn vader tot predikant bestemd, waarnaar ook zijne aanvankelijke opleiding werd ingericht. Spoedig koos hij de militaire loopbaan en klom tot den rang van luitenant-generaal op. Hij was een man, algemeen in den lande en ook daar buiten bekend, door het groot en roemrijk deel dat bij had, als chef van het wapen der artillerie, aan de dappere en volhardende verdediging der citadel van Antwerpen in het jaar 1832, en vervolgens door zijn 19jarig bestuur, als eerste commandant en gouverneur der koninklijke militaire academie, waarvan hem door koning Willem I in het jaar 1836 de wederoprigting werd toevertrouwd, en in welke betrekking hij, in vereeniging met den toenmaligen tweeden commandant, den lateren generaal I. P. Delprat, het hooger militaire onderwijs hier te lande op zulk een goeden en degelijken grondslag vestigde, en door volhardend pogen de inrigting met zulk een uitmuntenden leercursus verrijkte, dat de militaire academie sedert een sieraad van het vaderland is geworden, aan welke een groot aantal bekwame officieren, zoo hier te lande, als in onze overzeesche bezittingen hunne opleiding te danken hadden, zoodat aan beide verdienstelijke mannen te regt de eernaam van herstellers van het hooge militaire onderwijs gegeven is.

Seelig was een man van buitengewone begaafdheden, helder verstand en juist oordeel. Men heeft o. a. van hem: *Onderwijs in de beweging der lasten voor artilleristen, of handleiding tot de kennis en behandeling der hef- en draagwerktuigen*. Delft 1821, en *Artillerie-Atlas, 144 platen met verklaring*. Breda 1861.

Hij was adjudant des konings in buitengewone dienst, ridder van verschillende orden, en overleed den 5 October 1864 te Ginneken, waar op het kerkhof een monument ter zijner eere is opgericht, in den ouderdom van 79 jaren.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 741, 750, 778, 779; *Part. ber.*

SEEFT (J. van) schreef:

Verhandeling over de podagra en kolykpijn. Amsterd. 1740. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 469.

SEGAAR (Carolus) werd den 26 Januarij 1724 te Leiden geboren, studeerde aldaar aan de hoogeschool, en verdedigde in 1746 eene *Dissert. de precibus Chr. Gethsemanit.* (L. B. 1746. 2 part. 4°.), werd den 7 Aug. 1747 aldaar proponent, in 1748 predikant te Benthuizen, den 18 Nov. 1748, in plaats van Marcus Jacobus Broen, te Goes beroepen en vertrokken 26 November 1752 naar Groningen, en in 1759 naar Utrecht. Daar werd hij den 25 September 1766 ook hoogleeraar in de Grieksche taal en den 27 Dec. 1780 in de *Bijbelsche Uitlegkunde*, welke post hij in 1799 wederom nederlegde. Hij werd in 1803 emeritus en overleed den 22 December van dat jaar. Segaar was een der beste bijbeluitleggers van zijn tijd, en prees vooral de verklaringswijze van den beroemden Grotius aan in zijne voortreffelijke *Oratio de Hugone Grotio, illustri humanorum et divinorum Novi Foederis scriptorum interprete*. Traj. ad. Rhen. 1788. Hij was zeer welsprekend en bij zijne stadgenooten een zeer geliefd leeraar. Getuige ook het tienregelig vers dat Hieron. van Alphen plaatste onder zijn door A. Durleu gegraveerde afbeelding.

Ook gaf hij in het licht:

De egregiis fructibus, qui ex assidua Auctorum Graecorum lectione ad oraculorum divinorum interpreten redundant. Ultraj. 1766.

Epistola critica ad virum cel. Lud. Casp. Valckenaerum, complectentem collationem M. S. Etymologici Trajectini cum Ammonio et cum Etymologico M. quod ad excerpta, quae habet ex Dictionario Ecclesiastico. Traj. 1766. 8°.

Observationes phil. et theol. in Euangelii Lucae Caput XI priora. Ultraj. 1766.

De prophetie van Daniel met aanteekeningen. 1775.

Daniel, secundum LXX ex tetrapl. Orig. Traj. 1775.

Specimen observationum criticarum in Isocratem in *Actis Liter. Societ. Traject.* T. I. (A. 1793) a. p. 73—103.

Zie Saxe, *Onom.*, T; VIII. p. 290; Seb. Ravii, *Orat. Paneg. in CL. Natal. Traj.*, *in Serii Profess.*, n. XCIII; Ypey, *Gesch. der Chr. kerk in de* 18 *eeuw*, D. VIII. bl 426; Heringa, *de auditorio*, p. 26, 152, 210, 211; *Bibl. Hag.*, T. IV p. 166; Glasius, *Godgel. Nederl.*, Ab. Utrecht Dresselhuis, *de Herv. Gem. te Goes*, bl. XXVI; Kobus en de Rivecourt; *Cat. v. Voorst*, T. I. p. 60.

SEBILLE (Charles), zoon van Daniel Sebille, (eerst predikant te Mauoerf en Bretagne, later (1681) te Goes, en aldaar in 1712 overleden) werd te Goes geboren, en was een aanzienlijk koopman te Amsterdam, boezemvriend van Feitama, in zijn tijd de aristarch der gelijktijdige dichters, die bij zijn overlijden, 6 Julij 1738, Sebille in weidsche lijkdichten tot een wereldsch wonder verhieven.

Men heeft van hem:

De schelmeryen van Cartouche; blsp. vert. n. h. Fr. van Le Grand, en uit de andere waereld hier gekomen. Amst. 1722.

Pompejus, trsp. n. h. Fr. van P. Corneille op nieuw gev. Ald. 1737.

De dood van Cesar, trsp. n. h. Fr. van de Voltaire op nieuws gev. Ald. 1740.

De Dobbelaar; blsp. gev. n. h. Fr. van Regnard. Ald. 1741.

Onder de Zinspreuk *Le Tems est un grand maitre. Tooneelpoëzy en Lijk- en Grafdichten op denzelven*. Amst. 1742.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 270, 271; *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 192; Ab. Utrecht Dresselhuis, *de Herv. Gem. te Goes*, bl. XXXVIII.

SÉCRETAN (J. C. J.) was laatstelijk Waalsch predikant te 's Hage, werd in 1861 emeritus, en schreef:

Sermons sur quelques textes de l'écriture sainte. Amst. 1834. 8°.

Discours prononcé pour l'église Wallonne de la Haye, le 18 *Nov.* 1838. La Haye 1838. 8°. Ook in 't Nederd. vert. 's Hage 1838. 8°.

Le jour public de Prières dans le Royaume des Pays-Bas. Sermon prononcé dans le Temple Wallon de la Haye le 2 *Mai* 1847. La Haye 1847. 8°.

Discours prononcé dans la réunion des deputés des Eglises Wallonnes. La Haye 1860. 8°.

Fragment de théologie, ou lettre à un ami etc. La Haye 1851. 8°. — *Seconde lettre*. 1852.

Zie *Catal. de la Bibl. Wallonne à Leyde. Supplém.* 1855—1860, p. 52; 2e *Supplém.* p. 59, 3e *Supplém.* p. 89; *Boekzaal*, 1861 bl. 105.

SECU (Martin de) schilder en tijdgenoot van Frans Floris.

Zie Immerzeel.

SECU (MARYN DE) of van Romerswalen, naar zijne geboorteplaats, schilderde meer ruim dan net. Weleer bezat de muntmeester Melchior Wijntjes van zijn penseel een *tollenaar, zittende in zijn komptoir, net geordineerd en fraai gedaan.* Hij leefde ten tijde van Frans Floris van 1539—1571.

Zie van Mander, *Lev. der Ned. Schild.*, bl. 178 vs.; De la Rue; *Gelett. Zeeland*, bl. 524, *Neder. Helicon*, Alkm. 1616, bl. 212.

SECUNDUS (JANUS). Zie JANUS (SECUNDUS).

SEGHERS of ZEGERS (HERCULES). De plaats waar deze schilder in 1625 geboren werd is onbekend; zeker echter dat hij het grootste gedeelte van zijn leven in Holland heeft doorgebragt. Ofschoon een man van uitstekende talenten, mislukte hem al wat hij ondernam. Hij schilderde landschappen »die schier overdadig rijk van ordonnantie, natuurlijk van kleur, en door hunne wijkende tinten, die er zooveel diepte in bragten, alleraangenaamst van toon en daarbij kwik en fraai gepenseeld waren." Hij vond echter weinig aanmoediging. Nu beproefde hij het drukken van landgezigten op lijnwaad. Niemand kocht ze, en zijne meesterlijk geëtste landschappen, werden bij hoopen aan zeep- en boterwinkeliers verkocht. Hij zou zelfs in 1660 een andere wijze van graveren (aqua tinta) in praktijk hebben gebragt. Is dit zoo, dan wordt die uitvinding ten onregte aan M. Stapart te Parijs (1773) toegekend. Mistroostig dat zijn werk niet gewild werd, begaf hij zich tot het onmatig gebruik van wijn, viel van een trap en overleed in 1678. Het Britsch museum bezit 15 stuks etsen van dezen meester, benevens 6 varianten of dubbelen. In de bibliotheek te Parijs zijn er 3, waarvan in het Britsch museum geen afdrukken voorhanden zijn. In de prentverzameling te Dresden bevinden zich 15 zijner origineele stukken. Rembrandt bezit verscheidene geschilderde landschappen van dezen meester.

Zie Houbraken, Hoogstraten, Immerzeel, Kramm.

SEGHERTSZ (JACOB) van Brugge, van hem bezitten wij: *Journael, of Dagh-Register, gehouden bij Seven Matroosen, in haer overwintering op Spitsbergen in Maurits-Bay, gelegen in Groenlandt, 't sedert het vertreck van de visschery-schepen der Geoctroyeerde Noordtsche Compagnie, in Nederlandt, (zijnde den 30 Augusty* 1633, *tot de wederkomst der voorsz. schepen, den 27 May, Anno* 1634. *Beschreven door den bevelhebber Jacob Segertsz van der Brugge. Gedruckt by Gilles Joosten Saeghman, in de Nieuwe-straet, ordinaris drucker van de journalen der zee- en landt-reysen.* Er bestaan nog verscheidene andere drukken van, ook een *Kort verhael uyt het Journael van de personen, die op Spitsberghen in 't overwinteren gestorven zijn. Anno* 1634. *Gedrukt te Hoorn.* 1648.

Zie Moll, *Verh. over eenige vroegere zeetogten der Nederlanden*, bl. 103 (noot); Tiele, *Journal des navigateurs Neerl.* p. 227—279.

SEGERTSZ (PIETER).

Men heeft:

Reisjournael van Jacob Specx ende Pieter Segertsz met het jacht den Brack van Palane naar Japan.

Zie *Speçx (Jacob).*

SEYFFARDT (JOHAN LUDWIG), den 9 Augustus 1723 te Erbach geboren, nam dienst in het leger der staten, en heeft in 1787 tijdens de ongelukkige beroertens hier te lande met een gedeelte van het regement Darmstadt in bezetting op het kasteel Soestdijk gestationeerd zijnde, het geluk gehad eenen verraderlijken nachtlijken overval der Utrechtsche patriotten, militairen onder commando des kolonel Kleinbergs af te slaan, en de pogingen om gemeld kasteel te plunderen verijdeld, bij welke gelegenheid hij eene gevaarlijke wonde ontving, wordende zijn linkerarm verbrijzeld, voor welke daad aan hem door de toenmalige staten van Utrecht eene gouden medaille vereerd werd ter waarde van *f* 80. Op de eene zijde leest men »Erkentenis der Ed. Mog. Heeren Staaten 's Lands van Utrecht aan den Edel Gest. Macht. heer J. L. Seyffardt majoor, wegens zijne goede directie en betoonde moed, 26 en 27 Julij 1787;" op de keerzijde vindt men de Bataafsche Maagd houdende een lauwriertak en in de linkerhand eene vlag waar op een leeuw prijkt, verder staat: Soestdijk manhaftig verdedigd door een detachement van het regiment van Hessen Darmstadt. Met deze medaille werd hij op de Neude in het openbaar plegtig te Utrecht gedecoreerd, ook werd aan hem door den prins van Oranje, het commandement der stad Kampen opgedragen, van welke post hij bij de beroerten van 1795 eervol is ontslagen. Hoe hij aldaar gehandeld heeft blijkt uit de volgende verklaring door de regering der stad Kampen afgegeven:

»Wij provisioneele burger-representanten der stad Kampen certificeren ter instantie van Johan Ludwig Seyffardt, dat dezelve zich gedurende zijne inwoning binnen deze stad altijd als een stil en braaf ingezeten gedragen heeft, en dat hij daarenboven in zijn post als groot majoor en in die qualiteit meest over het commando over het garnizoen gehad hebbende buitengewone ijver en zorge getoond heeft, om de rust in goede order binnen deze stad in alle omstandigheid te helpen bewaren en zulks bijzonder heeft doen blijken gedurende dezen laatsten winter, wanneer hij bij nacht en dag bereidwillig is geweest om de desorder, die door de Engelsche troupes, die rond om deze stad arriveerden, gepleegd werden, helpen te keer gaan, en mede zorg gedragen heeft dat deze stad daarvan gelukkig bewaard is gebleven, zoodat wij en de geheele stad, om welke hij zich bij uitstek heeft verdiend gemaakt, verpligt zijn hem steeds die achting te geven welke hij door zijn gehouden gedrag verdiend heeft. En daar hij bij de aanstaande organisatie der armee waarschijnlijk wegens zijne hooge jaren niet in zijnen post zal kunnen blijven, kunnen wij niet anders als hem door die getuigenis aan alle bewindvoerende ligchamen als een man van eer en bekende probiteit aanbevelen.

In waarheids-oirconde hebben wij deze met ons stadszegel en subscriptie een dezer stads-secretarissen doen bekrachtigen, in Kampen den 25 April 1795, het eerste jaar der Bataafsche vrijheid."

Hij overleed als gepensioneerd kolonel te Kampen, den 11 Februarij 1814.

Zie *Vervolg op Wagenaar's Vad. Hist.*, D. XXI. bl. 142; en *Part. berigt.*

SEIGNETTE (Dr. P. J. A.) is schrijver van eene *Diss. med. de calculo renali.* L. B. 1829.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 326.

SEIL (A.), graveur uit de 2de helft der 17de eeuw. Men vindt o. a. van hem eenige goede gesneden platen in *zinnebeelden getrokken uit Horatius Flaccus, naar de geestrijke vindingen van den geleerden Otto van Veen, door Antonie Jansen van Ter Goes.* Amsterd. 1681. 4°.

Zie Kramm.

SEILER (B. G.) is schrijver van eene *Ontleedkundige beschouwing van het menschelijk ligchaam in eenen vergevorderden ouderdom*, in H. A. Bake, R. de Kruyff en J. Logger, *Verhandel. en waarneming.* 1804. D. II. bl. 249.

Zie Holtrop, l. c. p. 326.

SEINERUS (JOANNES ANTONIUS) vertaalde: *Orthodoxa Homologia of Regtzinnige bekentenisse des geloofs der Catholyke Apostolische Orientaalsche kerke: door derzelver voorstanders goedgekeurd, en in de Slavonisch-Russische en gemeene Grieksche lantael eertyts uitgegeven, ook mede van anderen in het Latyn overgezet; maar nu in 't Nederduitch overgebragt door Joaunis Antonius Senerus, vermeerdert met eene voorrede des vertaelers, achter welke de crisis L. Normanni en J. Claudii, door duidelijke regtmatige Epicrises beantwoort worden. Nog zijn achter de Homologia gevoegt wijdere verklaringen over verscheiden verschillige punten tusschen die kerke en derzelver tegenpartijen.* Haarlem 1722. 8°.

Zie *Boekz. d. Gel. Wer., April* 1722 bl. 491.

SEIST (AEGIDIUS), predikant te Zegveld, werd door de Synode van Dordrecht in 1619 afgezet, en moest het land verlaten.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.*, D. III. bl. 970, 971.

SEIZ (JOH. CHR.), uit Frankenland geboortig, woonde destijds (1740) te Haarlem, en was schrijver van: *Het derde jubeljaar der uitgevondene boekdrukkunst, behelzende een beknopt histories verhaal van de uitvinding derzelve.* Haarl. 1740. 8°. Hij was zeer bevriend met de Enschede's.

SEKKER (W.) gaf in het licht: *Een huwelijks-leerreden genaamt den huwelijks-ring gepast aan den vinger, over Genesis* 11: 18, *waarin de voortreffelijkheid van den gehuuwden boven den ongehuuwden staat werd aangetoont.* Amst. 1750.

Zie Abcoude, *Tweede Aanh.*, bl. 140.

SELKART (CASPARUS), predikant te Abbenbroek, sedert 1614, in 1619 door gedeputeerden der Delftsche Synode afgezet, om zijne afwijking van de kerkelijke leer, weigerde de acte van stilstand te onderteekenen. Hij werd hierop ingedaagd en, niet verschijnende, gebannen.

Zie Uitenbogaert, *Antwoordt op de Naerder Unie*, 1631, p. 86, 39, *Remonstr. kerkgang*, bl. 83; Brandt. *Hist. d. Ref.*, D. III. bl. 874, 916; Soermans, *K. R.*, bl. 115.

SELLIUS (BERNARD) van Nijmegen, gaf in het licht:

Problemata, ex praecipuis utriusque Testamenti historiis desumpta, aeneis tabulis incisa. Lugd. Bat. Typis Plantin. 1593.

Zie Possevini, *Bibl. Sel.*, lib. XVII; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 112; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 138.

SELLIUS (GERARDUS), geboren te Herenthals, rector der latijnsche school te 's Bosch, gaf in het licht:

Rudimenta Linguae Latinae. in 4°.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 361.

SELE (JAN VAN), voornaam kunstschilder die in de 2de helft der 16de eeuw te Utrecht bloeide.

Zie Guicciardyn, *Beschrijv. der Nederl.* (Arnhem 1617) bl. 128; Kramm.

SELEN (JOHANNES VAN), kunstgraveur in het begin der 17de eeuw. Hij vervaardigde o. a. in 1590 zeer fijn bewerkte *grotesquen.*

Zie Nagler; Kramm.

SELKE (F.). Van dezen teekenaar komen o. a. voor:

Een boer met een pijp in de eene, en een glas in de andere hand, zeer uitvoerig in kleuren geteekend naar A. van Ostade, en *eene boerin met een kan in de hand.*

Zie Kramm.

SELLIER (JEHAN LE), kunstschilder, die in 1411—12 voorkomt, en toen te Kamerijk woonde.

Zie Kramm.

SELS (J.) gaf in het licht:

Nieuw handboekje voor de korenmarkt te Dordrecht. Dordrecht 1822.

SELS (JAN), zee-kapitein. Hij behoorde tot de drie kapiteinen, over wie door de admiraliteit van Amsterdam in 1787 vonnis werd gewezen, wijl zij zich aan den dienst der commissie van het defensie-wezen verbonden hadden. Hij werd van zijn betrekking ontslagen, onbekwaam verklaard den lande in eenige hoedanigheid te dienen, verbannen uit het land voor 15 jaren.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Nederl. Zeew.*, D. VI*a*. bl. 413.

SELS (JOOST), verdienstelijk zee-officier, die tot den rang van schout-bij-nacht opklom. In 1714 was hij als luitenant ter zee in dienst, en verpligt de wijk te nemen naar 's Hertogenbosch, waar hij een jaar bleef, uit vrees voor zijne schuldeischers, die hij, wegens het niet voldoen zijner achterstallige door de admiraliteit van de Maze, buiten staat was te betalen. Toen kapitein H. Lijnslager, den 30 Mei 1735, naar Marocco werd gezonden om den vrede te herstellen, voerde kapitein Joost Sels het schip *Wageningen*, dat hem naar Gibraltar, en vervolgens naar Salee moest brengen.

In 1757 vertrok hij op nieuw naar Algiers, en slaagde er in de gerezen bezwaren uit den weg te ruimen. Hij was een geoefend en beschaafd zeeman. Zijne brieven zijn gewoonlijk zeer belangrijk, en het blijkt daaruit dat hij Tacitus, Grotius en andere oudere en nieuwere klassike schrijvers met vrucht had gelezen. Vermoedelijk is hij de zoon van kapitein Maurits Sels, die volgt.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. Neêrl. Zeew.*, D. V. bl. 81, 213, 303, 349.

SELS (MAURITS), dapper zeeman, die den lande gedurende den successie-oorlog diende.

Hij nam o.a. deel aan het gevecht, den 19 Mei 1705, met drie Fransche Koningsschepen, van hetwelk men uitvoerig berigt vindt bij J. C. de Jonge, t. a. p. D. IV*b*. bl. 401—419.

SELS (WILLEM HENDRIK), zoon van den schout-bij-nacht Joost Sels en Catharina Vlaming, dochter van den bekenden dichter Pieter Vlaming, werd den 27 Maart 1741 te Wageningen geboren, aldaar en te Elburg in de gronden der Grieksche en Latijnsche talen onderwezen, en genoot ook tot zijn 18de jaar het bijzonder onderwijs van den predikant van Barneveld op de Veluwe, waar zijne ouders het landgoed Dennebroek bewoonden. Van hier werd hij naar de Doorluchtige school te Amsterdam gezonden, waar hij voornamelijk de lessen van den hoogleeraar Burman bijwoonde, die zijn lust voor de letteroefeningen, geschiedenis en dichtkunst aanmoedigde, en hem in de fraaije wetenschappen onderwees. Na zich drie jaren aan het Amsterdamsche Athenaeum op de regtsgeleerdheid toegelegd te hebben, werd hij in 1761 te Harderwijk tot meester in de beide regten bevorderd. Kort daarna door de regering van Amsterdam tot boekhouder in de wisselbank, en vervolgens tot auditeur-militair der gewone bezetting van deze stad aangesteld. Noch de werkzaamheden dezer beide ambten, noch de regtsgeleerde praktijk waren naar den smaak van Sels, weshalve hij zich van het persoonlijk waarnemen zijner ambten ontsloeg, en zich in 1769 naar het ouderlijk landgoed Dennebroek, hem na het overlijden zijner moeder ten deele gevallen, begaf. Hier leefde hij geheel eenzaam, afgetrokken en zeer ingetogen; onthield zich van alle dierlijk voedsel, genoot een zeer korte nachtrust, en besteedde zijn tijd met dichtoeffeningen en godvruchtige overpeinzingen. Het kon niet missen of zulk een gestrenge levenswijs, die hem den naam van philosooph in den omtrek bezorgde, had nadeeligen invloed op zijne gezondheid, die allengskens werd ondermijnd, terwijl zijne krachten afnamen.

Gewis had hij deze ascetische levenswijs tot zijn dood toe voortgezet, indien de uitgaven zijner werken hem niet nu en dan naar Amsterdam riepen, gelijk hij ook in 1789 verpligt was, zich eerst naar Elburg en vervolgens naar Kampen te begeven, waar hij het verlies zijner eenzaamheid zeer beklaagde, welke hij zelfs, schoon ruim bemiddeld, boven het gezelschap van echtgenoot en kinderen verkoos, alzoo hij nimmer gehuwd is geweest. In November 1789 begaf hij zich, na een kort verblijf te Kampen, wegens bijzondere zaken naar Havesthe in Drenthe, waar hij den 16 December 1789 overleed en begraven werd. Sels is als dichter en zedekundig schrijver bekend. Beter slaagde hij doorgaans in het laatste vak dan in het handteren der lier. Zijne verzameling *Brieven en Bespiegelingen* zijn in 1763 gedrukt. Ondanks eenige gezwollenheid en valsch vernuft, bevatten zij stoute en krachtige regels. Twee jaren later (1765) verscheen zijn *Salomon, koning van Israël* in 12 boeken met platen, oogschijnlijk een zwakke nabootsing van Hoogvliets' *Abraham*, doch niet meer dan een berijmde bijbelsche levensbeschrijving. Hierop volgde in 1767 *Het verbond der genade en het lied van Zion.* Het leerzaamste en beste zijner werken is ongetwijfeld zijne *Zedelijke Uitspanningen* in drie deelen. Amst. 1771, 1774. In 1777 gaf hij *Beschouwingen*; waarin hij Hervey tot model nam, in 1779 *Evangelische en Zedelijke Liederen*, vervolgens het eerste deel zijner *Zedespelen* en in 1782 de brochure, *Nederland aan deszelfs zeehelden.* De andere prosaische en gerijmde geschriften van mindere uitgebreidheid zijn door zijn vriend Vitringa bijeenverzameld, en in 1792 te Kampen, onder den titel *Kleine werkjes van Mr. W. H. Sels* in het licht gegeven.

Zie Huberts, *Chronol. Handleiding*, bl. 117; de Vries, *Gesch. d. dichtk.*, D. II bl. 278; Vitringa, *Levensb. v. Sels;* Witsen Geysbeek, *Apollineum*, D. I. bl. 64, 66; *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 271; *Dicht- en Taelliev. uitsp.*, bl. 16. Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SELIJNS (H.), predikant van Nieuw-Amsterdam op Manhattans in Noord-Amerika, keerde in 1664 terug, en vestigde zich te Amsterdam, beoefende aldaar de poezy. Ook bezat Jacobus Koning en later J. J. van Voorst van zijne hand een handschrift, getiteld: *Nieuw-Amsterdamsche kerkelijke zaken.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SELWERD (IDA VAN) was de dochter en het eenig kind van den heer van Selwerd, erfelijk leenman of praefectus der bisschoppen van Utrecht te Groningen. De vader gaf zijne dochter in huwelijk aan Herman, heer van Koevorden, die daardoor ten jare 1360 de waardigheid van erfelijk leenman, zoo even vermeld in zijn geslacht overbragt.

Zie v. d. Chijs, *de Munten van Friesl. Gron. en Drenthe*, bl. 449.

SEMS (JOHAN) geboren in Friesland of Groningen, in 1572. Was zeer gezien in die gewesten.

Men heeft:

Practyck des landmeters: Leerende alle rechte ende kromzijdige landen, bosschen, boomgaerden ende andere velden meten, soowel met behulp der Quadraat, als sonder hetselve enz. Gecomponeert door Johan Sems ende Jan Pietersz. Dou, gheadmitteerde landmeters. Vermeerdert met hondert geometrische questien met haer solutien. Door Sybrant Hansz. enz. Ghedrukt, te Aemsterdam bij Willem Jansz. op het water in de verguldde zonnewijser.

Opdragt aan prins Maurits, get. door Sems en Jan Pietersz. Dou. Leyden 11 Oct. 1600.

Johan Sems ende Jan Pietersz. Dou. Van het ghebruyck der geometrische instrumenten. Ghedrucht by Willem Jansz. in de Sonnewyser.

Opdragt *get. Leeuwaerden Sept. anno* 1600 *aan Wilhelm Ludwig, Graef van Nassau.*

De juiste grenzen tusschen de provincie Groningen en het landschap Drenthe zijn, uit oude stukken, op last der staten van Groningen, door hem bepaald, aangewezen en aangenomen; ze zijn alsnog bekend onder den naam van de Semslinie. Muller vermeldt een zijner portretten in houtsnede, twee anderen zijn er nog waarvan een door P. Feddes van Harlingen gesneden: allen in quarto. Hij overleed in 1623.

Zie over hem, *Navorscher*, D. XVII. bl. 10—12; *Cat. d. Leeuw. Bibl.*, bl. 109 en 110.

SEM (Oth), stempelgraveur te Utrecht, in het laatst der 16de eeuw.

Zie *Utr. Volksalm.*, 1861, bl. 55; Kramm.

SEM (Sieuwert Pieterszoon), een vermogend Amsterdamsch koopman, en een der eerste oprigters en bewindhebbers der O. I. Maats. Ook hij droeg, nevens andere aanzienlijke stadgenooten de kosten van den eersten scheepstogt, door Kornelis Houtman, langs den zuidelijken uithoek van Afrika, sedert de Kaap de Goede Hoop genoemd. Van 's mans weldadige godsvrucht en die zijner echtgenoote, Marretje Arend Bouwers dochter is nog heden ten dage een bewijs voorhanden, in een hofje te Amsterdam, naar de laatstgemelde *Bouwers huisjes* genaamd.

Zie Wagenaar, *Amsterd.*, D. IV. bl. 96, D. VIII. bl. 618; Kok.

SEMEINS (Arend Brouwer) of SEMEIN, afstammeling van het bekende geslacht van dien naam te Enkhuizen, werd aldaar geboren, studeerde voor predikant, werd het in 1731 te Hippolytus Hoeff en Westerland op Wieringen, in 1734 te Asperen, in 1740 te Deventer, en in 1741 te Dordrecht, waar hij den 8 October 1778 overleed. Semeins was een beroemd prediker en groot geleerde. Van Braam hief bij zijn overlijden een lijkzang aan.

Zie Boekzalen over de jaren ; Beekman, *Beschrijv. v. Asperen*, bl. 292, 393; Brans, *Kerk. Reg.*; Schotel, *K. D.*, D. II. bl. 347; P. V. Braam, *Carmina*, p. I. seqq.

SEMEINS (Mr. Cornelis Keizer), zoon van Remmert Keizer en Liefje Lucas. Deze laatste was de dochter van zekeren Lucas, getrouwd met de dochter van Pieter Semeins, een der bekende broeders te Enkhuizen (die volgen), Cornelis was practiserend advocaat te 's Hage, en gaf in het licht:

Korte Deductie ofte verklaringe aengaende de Acten en Obligatien aen Pieter Jacob en Meinert Semein van Enckhuysen; mitsgaders denselver descendenten en nakomelingen by zyn Excell. Prince Willem Hoogh. Mem. in 't jaer 1577, *en de Hoogh. Mog. Staten Generael* 1578 *voor eeuwig ende altoos verleent ende gegeven, ter zake van de groote diensten en weldadigheden aen de Landen ende byzonderlyk aen Hoogh. gemelte zyn Excell. Prince Willem van Orangie gedaen ende gepleeght. Dienende tot justificatie ende bewys van 't recht ende Privilegie, dat de voorzeide Nakomelingen van welgemelte Pieter, Jacob ende Meinert Semein, tot het eyschen, occuperen ende bedienen van alle vacante Ampten en Officien, in alle plaetsen, collegien en steden, naer derselver bequaemheit, vervolgens ende onwedersprekelyk, als eigen is competerende ende toebehoorende.*

Gedrukt te 's Gravenhage, by Jacobus Pietersz. Semeyn, Boeckverkooper in de Vlaming-straet, op den hoek van de Nieuwe straet, in de Maegt van Enckhuysen, A°. 1706.

De eerste druk verscheen te Enkhuizen bij D. Kuiper 4°. In de kon. bibliotheek te 's Hage berust *Register van de Acten, Obligatiën, Verklaringen ende Munimenten, dienende tot nader verstand van voorgaende Deductie en mitsgaders tot Bewys van de Faicten en omstandigheden aengaende de Faicten en omstandigheden aengaende de Praceeminentien, voor regten en Privilegien aen M. P. en J. Semeins enz.* (1575—1571) 's Gravenh. Scheltus 1695. in fol.

Requeste voor Margaretha, Levina ende Maria Keyser Semeins in fol.

Extract uyt de Genealogie van het Geslagte der Semeinen van Enckhuysen, rakende de naecomelingen van Pieter Semeyn voor Keyser Semeyns. 1765. in fol.

Zie *Nav.*, D. II. bl. 346, D. III. bl. 344.

SEMEINS (Mattheus) was een sterrekundige te Enkhuizen, bekend door zijne geleerde twisten met den hoogleeraar J. Lulofs. Hij gaf in het licht:

Nieuw ontdekt Magnetische systema, rakende de loop van den aardkloof op zijn jaarlijksche weg. Enkh. 1767.

Over den aardkloot van binnen. Amst. 8°.

Nadere Demonstratie.

Merkwaardige verzameling van Brieven tusschen denselven en Prof. Lulofs. 's Hage 1764.

Zie Schotel, *K. D.*, D. II. bl. 347; Arrenberg, *Naaml.*, bl. 170.

SEMEINS of SEMEIN (Simon) van Enkhuizen, leefde in het midden der 16 eeuw, ijverde reeds eenigen tijd vóór de troubles tegen de Spaansche inquisitie en deed vervolgens prins Willem I, met gevaar van zijn leven en een deel van zijn goederen groote diensten. „Ook wilden sich zijne drie zonen Pieter, Jacob en Meindert, toen deze landen in het uiterste gevaar waren van in eene eeuwige slavernij en tiranni der Spanjaarden te storten, sich ten dienste en liefde des vaderlands in geenerlei wijze onttrekken, maar hebben, onaangezien vrouw en kinderen, met het schrikkelijkste gevaar hunner levens, hunne personen en goederen den vaderlande en den hooggedagte Prince van Oranje in 't bijzonder opgedragen, hunne juwelen en andere roerende goederen verkocht, en on roerende verzegelt en de gelden ten dienste van den lande en der prince gegeven. Daarenboven hebben zij ook schepen ten oorloge uitgerust, en in eigen personen daermede den prins van Kampen gehaalt, binnen Enkhuizen gebragt, en uit hunne eigene beurzen hem in 't bijzonder aldaar opgeoffert en gegeven eene somme van zestien duizend currente guldens. Ook hebben zij niet alleen vele schepen uit hunne bijzondere middelen tot de slagen van de Zuiderzee en Diemerdijk uitgerust, maar ook zelfs in persoon zich derwaarts begeven, de gemelde Pieter en Jacob Semein, gezegd Til, het bevel over verscheidene schepen gehad, en (naar sommiger oordeel) meer gedaan dan alle anderen; waarover ook na de gevangenis van Boshuizen van de quaadwilligen en Spaanschgezinden, deze versen werden gestrooid:

„Semeins in raad en daad, en Buiskes van Enkhuizen,
„Die brengen naast de Prins, in Holland al' abuysen."

Behalve dat zij niet alleen Enkhuizen, Hoorn en Medenblik, maar ook Haarlem en Alkmaar hebben bewogen den prince te zweren, en de wapenen voor de vrijheid aan te nemen. Zó dat boven deze en andere grote diensten (daar inne ook de gemelde Pieter Semein tot het uiterste einde zijns levens, zoo als kapitein, als andersints heeft volhard) den lande en zijne Princelycke Excellentie in 't bijzondere gedaan, alleen het verschot der gezegde Semeinen, ten dienste en liefde van het land en der prince zo mildelijk opgebragt, verre boven de somme van veertig duizend currente guldens quam te belopen, zonder daarvoor of tegen eenige vergelding of beloning, zo voor 't een als 't ander te hebben ontfangen. Uit het gezegde blijkt dat de Semeinen, volgens de verklaring van geloofwaardige getuigen, de notabelste instrumenten geweest zijn, naest God en den Prince van Oranje, tegen den hertog van Alva, en dat zij voor de troubelen de magtigsten in het Noorderquartier zijnde, meest alle hunne goederen vrijwillig en zonder restitutie dezen lande en den Prince hebben opgeoffert. Uit aanmerking van dese kragtigste en dringende oorzaken heeft de Hooggedagte prins Willem, wegens de zestien duizend gulden en andere verschote penningen, mitsgaders groote diensten aan zijne excellentie gedaan, na voorgaande accoord en verdrag met dezelve, op den 16 October 1577 behoorlijke acte in forme gepasseert, en, met zijn eigen hant onder bekent, aan hen overgelevert, luidende aldus:

Acte van Zijn Excellentie Prince Willem de Oude, van den 26sten October 1577.

Willem van Nassau, Prince van Orangien, Grave van Nassauw & Ruwaard van Braband, Goeverneur over Holland en Zeeland, heeft den 26sten October 1577 aan Mijndert Semeyn van Enkhuize getrouwd aan de huyze van Egmondt, en d'ouste zijner naarkomelingen in infinitum gegeven, gelijk hij doet bij dezen, den tietel van raad der Prince van Orangien; mitsgaarders dat Pieter Jacob en denzelve Mijndert Semeyn en haare descendenten in infinitum, tot alle tijden tot alle ampten, die zij bequaam wezende, moogen begeren geprefereerd zullen zijn, en bleiven eeuwiglijk, uit zaake van de mildadigheden en de groote dinsten aan de Nederlanden en in het bizonder aan zijn Excellentie gepleegd.

(Was getekend) Willem van Nassauw.

Geaccordeerd met de principale minuten bij ons notaris en twe oude schepenen op den 4de Februarij 1579, Freerk Simonsz., Gerrit Meijndert, Thomas Bas.

Notaris Publicq.

Een dergelijk contract sloten de staten:

Acten bij de Generale Staten der Landen op den 13den Augustus 1578.

De Prelaten, Edelen, en Gedeputeerde van de steden representeerende de Generale Staten van deze landen Heere Prince van Orangien getekend en ook verstaan hebbende de mundere daden der Semeynen, en dat zij in de uiterste nooden bij deze landen meer dan veertig duijsenden rente guldens, zonder eenige tegen giften opgezet hebben, hebbende de Semeynen belooft en willen bij dezen, dat dezelve Semeynen met hunne respectieve desendente voor de eerste erkentenisse altoos en eeuwiglijk voor alle andere gepreffereerd zullen zijn in het occupeeren ende bedienen van alle zodanige vacante ampten, als zij zouden moogen begeeren, ten waare haare notoire onbequaamheid tot den zelve zoude worden aangewezen.

Gedaan en besloten in de vergadering van de Generaale Staaten den 13de Augustus 1578.

Onderstond bij ordonnantie van de voorzeide staaten.

(Was geteekend) J. Honslin.

Geaccordeerd met de principale minuten bij ons notaris en de oude scheepenen op den vierden Februarij 1579, Freerk Siemonsz., Gerret Myndertsz., Thomas Bas.

Notaris Publicq.

Onder de familie papieren vindt men nog de volgende stukken:

Verklaringen in de Jaare 1613, wegens gezegde van Prince Mouritius.

In 1613 is door heeren burgemeesters van Enkhuizen op verzoek van Mr. Poulus Bertinus, getrouwd met Freekje Meindert Semeijns en pensionaris van Enkhuizen, verklaard. Getuigen ter requisitie van onsen pensionaris Bertius, dat de actens bij den heere Prince van Orangien, ende heere staten aan de Semeijnen gegeven, sijn obligatoir, ende niet alleen de Generaale Staten, maar ook de particuliere Staten, ende respective steden verbonden omme de Semeijnen te moeten prefereren tot alle ampten, en verders de selve aen te doen alles wat honorabel is, als wel wetende, dat sulks de meininge van hooggemelte heeren altoos is geweest en blijven moet begrijpende onder de Semeijnen ook die geene die aen de eigen echte dochters getrouwt sijn.

Ook dat de heere Prince Mouritius d'actens, bij zijn heer vader ende heere staten aen de Semeynen gegeven, lezende heeft geseit, dit sijn waerlijk aengename Hypoteecquen, ende geheel eerlijke lasten op het Prinsdom van Orangien, ende dese landen, die uit de grootste diensten, ende welvaren deser landen gesproten sijn, ende dat die geene die eenighzints in dese quam te blijven in gebreeke, de ondankbaersten des werelts moste genoemt werden, ende dat hij Prince begeerde, ende wij ook belooft hebben dat wij de Semeijnen, ende hare decendenten alle vrijheden ende praceminentien, dien sij oit mochten begeeren, souden vergunnen, gelijk wij ook doen bij dezen voor ons en de onse nakomelingen; tot een waerheit sterken hebben wij hieronder onse handen gestelt den 11 Januarij 1613. Onderstont (was geteekent) Freek Jansz. Lucas Gerritsz. Willem Cornelisz. Wijbrandt Gerbrantsz. Noch lager stont neffens het grootzegel van Enchuisen, op het ernstigh versoek van Bertius voornoemt.

Ende opdat doch aen dese onse verklaringen niets soude werden getwijfelt, hebben wij boven geschreven burgemeesteren onse stadtszegel hieronder gedaen drukken op den 12 Januarij 1613

Na collatie met den principalen bevinden te accorderen bij mij notaris publicus desen zelve dito.

(Was geteekent) P. P. Cok.

Approbatie van den heer Prince van Orangien Willem de III van dato den 16 Februarij 1678.

Zijne hoogheid gesien en geexamineerd hebbende den inhoud der requesten met de declaratoire actens en documenten daarbij aangetogen en daartoe specteerende, heeft de voorrechten en prevennenten, die daarbij aan de Semeynen van Enkhuyzen en haare nasaten in infinitum gegeven tot een erkentenisse van haare trouwe en loffelijke dinsten den landen en onze voorvaderen ontsterffelijke memoriën bewezen mits dezen ende zelve nasaten, sooverre als die tot eenige ampten en demiteiten capabel zijn, wel willen approbeeren confirmeeren en bekragtigen gelijk dezelve geapprobeerd geconfirmeerd ende bekragtigt werden bij deezen.

Gedane in den Haage den 16 Februarij 1678.

(Was getekend) G. M. Prinse d'Orange.

Onderstond ten ordonnantie van zijn Hoogheid

(L. S.) Joh. Pessers.

In dese der stukken en Beweizen wegents de Prefferentie aan de Semeynen en hunne naarkomelingen verleend.

1. Preferentie gegeven aen de Semeynen door Willem van Nassauw den 26 Octobe 1577. 2t. Preferentie bevestigd door de generaale staten met een verschot van 40,000 guldens den 16 Augustus 1578. 3. Korten inhoud der dinsten verschot, actens en uit het memoriaal der Semeynen van den 4 Februarij 1578. 4. Missive van Jacob hunner aan Pieter Semeyn den 9 Maart 1579 gevende een remotie te kennen. 5. Notarieele getuigenisse den 2de Januarij 1580. 6 Obligatoire verklaringen van Burgemeesteren van Enkhuizen in 1588 en 1589. 7. Verklaringen 1613 wegents 't gezegde van Prince Mourits. 8 Twe verklaringen dat de personen aan de echte dochteren getrouwd, meede hiertoe behooren. 9. Verklaringen van den 28 December 1625 wegents het gezegde van prins Hendrik. 10. Verklaringen van den Mey 1628 wegens het gezegde van prins Mouritz. 11. Verklaringen van den 5e November 1628. 12. Verklaringen van den 16 Januarij 1632. 13. Verklaring van den 6 Januarij 1642. 14. Missiven van den secretaris Timman 2 April 1650. 15. Approbatie en confirmatie van de actens door den heere prince van Orangien Willem den Derde den 16 Februarij 1678.

Zie Bilderdijk, *Vad. Gesch.*, D. VI. bl. 287—291, 310; Centen, *Verv. d. Hist. v. Enkh.*, bl. 10—14, 45, 57, 98, 119, 195, 426, 447; Abbing, *Gesch. der stud.*; Hoorn, D. I. bl. 42—62, V. bl. 295, 296; *Nav.* D. II. bl. 646, D. III. bl. 144, D. VIII. bl. 227, D. IX. bl. 184, D. IV. bl. 129, D. VII. bl. 196, *Cat. mss.* J. v. Voorst, bl. 115.

SEMEINS (M.) gaf in het licht:

Corte beschryvinghe over de Haringh-visscherye van Hollandt 4 druck. Amst. 1640. 8°.

SEMEINS (Samuel Keyzer), zoon van mr. Cornelis Keyzer Semeins, verzocht in 1699 aan de staten van Holland en West Vriesland »octrooi op eene nieuwe uitvinding van een nieuw metael, seerna het zilver imiteerende, hetwelck van niemandt soodanigh en is gevonden. Ende alsoo denselven suppliant van voornemen is daervan te doen maken allerhande soorten van wercken, als leepels, forcken, tafelborden ende andere noodzakelyckheden in de huyshoudingh gebruyckelyck ende tot allerley sieraedt dienende, als kandelaers, snuyters ende diergelycke. Ende hij suppliant beducht is dat yemandt mochte komen te ondernemen onder eenige valsche soorten van andere stoffen hetselve na te bootsen, en de luyden alsoo te abuseren in de stoffe of materialen, alsoo des suppliants metael bequaem is om in te koken, en het beste tin in te smelten, en zoo smedigh, dat men het kan tot draden laten spinnen om kanten en franjes van te maken, ende met silver en alles overeenkomt behalve de capel of test" enz. Door gecommitteerde raden, in wier handen dit request gesteld was, werd den 21 Julij 1699 geadviseerd, dat op zijn verzoek hem een octrooi van 15 jaren zou verleend worden.

Zie *Nav.*, D. VIII. bl. 227, D. IX. bl. 184.

SENA (Agatha Maria), huwde Jacob Muhl, en was de schoonmoeder van den dichter Nicolaas Simon van Winter, door zijn eerste huwelijk met beider dochter Johanna Muhl. Zij liet alleen voor hare familie drukken hare *Dichtlievende Huisoefeningen*, die zich door eenvoudigheid en bevalligheid onderscheiden.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenboek*, D. V. bl. 278.

SENDEN (Gerard Heinrich van) werd den 23 December 1793 te Uphusen, waar zijn vader Wigbold Coens van Senden, predikant was, geboren. Reeds in zijn eerste jeugd hij zulke vorderingen in geschiedenis, taalkunde en andere vakken van wetenschap, dat zijne onderwijzers hem den kleinen polyhistor noemden. Later werd hij de roem der Latijnsche scholen te Aurich en te Emden. In Aug. 1811 werd hij te Groningen als student ingeschreven, spoedig *Baccalaureus literarum*, en hij dacht niet te rusten voor hij licentiaat in de letteren en doctor in de godgeleerdheid was geworden. Doch hij werd genoodzaakt als vrijwilliger de wapenen op te vatten. Pennen en boeken werden met zwaard en schiet-

geweer verwisseld, en hij trok met de Lingensche-Tecklenburger-jagers op. Van den dienst ontslagen, gaf hij de plannen van den doctoralen graad op, bezocht zelfs de academie niet meer maar bereidde zelf zich tot zijn candidaats-examen in de godgeleerdheid, dat hij met veel lof aflegde. Den 26 Julij 1815 aanvaardde hij de bediening als herder en leeraar te Nendorp, vijf jaren later nam hij de beroeping aan naar Middelbert, en in 1832 naar Zwolle aan.

Reeds als student verpoosde hij zich met de lier. Het waren dan schoone verzen, die uit zijn boezem opwelden of uit het Hollandsch in de Hoogduitsche taal werden overgebragt. Later heeft de ijverige beoefening van de gestrengste wetenschap, het dichterlijk vuur dat hem bezielde nimmer uitgedoofd, en al schreef hij ook over de dorste en diepzinnigste onderwerpen, men gevoelt steeds dat hij een dier schrijvers is, gelijk ergens van F. Hemsterhuis wordt gezegd: *qui cachent une imagination vive sous une logique austère.*

Van Senden was een dier godgeleerden, die bovenal en allereerst naar grondige en onwankelbare overtuiging zocht van den goddelijken oorsprong der leer, die hij predikte, 't geen hem van zijn academie tijd tot de gezette beoefening der zoogenoemde *Apologetiek* leidde. De vrucht hiervan was zijne *Verdediging van Bijbel en Openbaring tegen de voornaamste vroegere en latere bestrijders van dezelve*, die, schoon onvoltooid, een groote aanwinst voor onze godgeleerde letteren is. Zij werd in het Hgd. overgezet, en vond bij onze niet altijd toegeeflijke naburen grooten bijval. Van zijn kanselarbeid had hij, gedurende de eerste 17 jaren zijner bediening, weinig proeven bekend gemaakt, maar sedert hij voor de gemeente te Zwolle optrad, gaf hij er verscheidene in druk, die zich door eene eigenaardig levendige kleur onderscheiden. Bijzondere bekoorlijkheid had de aardrijkskunde en vooral de gewijde voor hem, ja de gewijde geographie was het middelpunt zijner studiën. Onder anderen was de Atlas, die hij op verzoek van van der Palm voor diens bijbelvertaling ontwierp er de vrucht er van. Hij voegde er eene beknopte vertaling bij, doch het *Register op den Bijbel-Atlas, of Woordenboek der gewijde aardrijkskunde*, mogt hij niet voltooijen. Zijn vurige wensch, om het H. Land te bezoeken, werd echter vervuld. Hij had het voorregt hare koningl. hoogheid prinses Marianne als geestelijke en aardrijkskundige te vergezellen, en gaf, na zijne terugkomst, het eerste deel zijner reisbeschrijving in het licht. Met groot verlangen zag men naar het tweede deel uit, toen men plotseling de mare van zijn overlijden vernam. Hij ontsliep den 20 October 1851 in den ouderdom van nog geen 58 jaren. Van Senden was ridder van den Nederl. Leeuw, de godgeleerde faculteit der Leidsche hoogeschool benoemde hem *honoris causa* tot doctor in de godgeleerdheid. Ook was hij lid van verschillende buiten- en binnenlandsche genootschappen.

In 1816 trad hij in het huwelijk met mejufvrouw Oylam, dochter van een aanzienlijk koopman te Emden. Hij liet drie zonen na, mr. E. G. van Senden, procureur te Zwolle, G. H. van Senden (die volgt) en W. C. van Senden, toen student in de theologie te Leiden.

Hij gaf in het licht:

De vertaling der 95 *Stellingen* van Claus Harms, door dezen in 1817 *uitgegeven tot dankbaar aandenken aan de* 95 *stellingen van* Dr. M. Luther, met een voorberigt.

De nagedachtenis van den hoogl. T. A. Clarisse, plegtig gevierd in eene openlijke vergadering van het natuur- en scheikundig genootschap te Groningen. Gron. 1828 met de afb. v. Clarisse.

De Evangelische bediening onder de verschrikkingen der cholera verheerlijkt, of Samuel Huber, gedurende de cholera in Augustus. Gron. 1830.

Verh. over de hervorming van den tegenwoordigen staat der Nederlandsche Herv. kerk. Amst. 1840.

Davids Schwanengesang, eine Predigt zum besten der Griechen herausgegeben. Brem. 1823.

Leerrede over 2 *Chron. V:* 13, *ter plegtstatige inwijding van het orgel in de kerk te Middelbert.* Gron. 1823.

Jezus heerlijk en verheerlijkt, eene leerrede over Joh. XII: 20—29. Gron. 1825.

Leerrede over Handel. XX: 17—28 *uitgesproken in het uur van plegtig afscheid als herder en leeraar van Middelbert op den* 24 Junij 1832. Gron.

Leerrede over Hebr. XII: 18—23 *bij het aanvaarden van de dienst in de gemeente van Zwolle.* 1832.

Het groot onderwijs, dat God door de thans heerschende ziekte aan het menschdom geeft; Leerrede over Jes. XXVI: 9 *b. Tweede druk.* Zwolle 1832.

Het achtiende eeuwfeest van des Heilands dood plegtig gevierd. Vrijdag van 1833.

Het achtiende eeuwfeest van de goddelijke invoering des Christendoms in de wereld, plegtig gevierd op Pinkster van 1833.

Leerrede ter inwijding van het kerkgebouw, en ter bevestiging der geref. gemeente aan de Dedemsvaart en de geschiedenis van de eerste veenkolonie in Overijssel met kaart enz. Zwolle 1834.

De laatste avond van het jaar 1835. Zwolle 1836.

De vereeniging tusschen leeraar en gemeente in hare alles overtreffende voortreffelijkheid beschouwd, eene leerrede ter bevestiging van J. C. F. Sandick. Zwolle 1836.

De plegtige bevestiging van leerlingen tot lidmaten der gemeente te Zwolle op Paschen. 's Hage 1836.

Leerredenen over de geschiedenis van Jezus lijden en sterven. 2 D. Gron. 1839.

Leerredenen over verschillende onderwerpen. Leiden 1843.

Leerredenen over Feesstoffen, 2[de] druk. Zwolle 1847.

Dankstond voor den oogst, met bijvoegsels. Zwolle 1847.

Het tweede eeuwgetijde van den vrede van Munster, godsdienstig gevierd den 5 *Nov.* 1848. Zwolle 1848.

Bij de inwijding en bevestiging van G. H. van Senden Jr. tot predikant te Kruisland. Zwolle 1849.

Leerrede over Jerem. XXIII: 23, 24, *bij gelegenheid van de voorgenomene reis naar het Heilige Land.*

Nagelaten Leerredenen. 2 D. Zwolle 1852 m. portr.

Christelijk onderwijs in de geschiedenis des Bijbels voor eerstbeginnenden en eenvoudigen.

Aardrijkskundige beschouwing van Palestina. Zwolle 1837.

Verdediging van Bijbel en Openbaring tegen de voornaamste vroegere en latere bestrijders van dezelve. Gron. 1827—1841. 3 st. niet voltooid.

Klaagzang bij het afsterven van Herman Muntinghe. Gron. 1824.

Zier feierlichen Vermahlung S. K. H. des Prinzen Friederich der Nederlande. 1824.

Bijbel-atlas, voornamelijk ten gebruike bij de bijbelvertaling van den hoogleeraar J. H. van der Palm. Leiden gr. 4°. 1840—1844.

Register op den Bijbel atlas. Leiden. (Slechts tot letter J.)

Alpenrozen 2 D. Amst. 1842— 843. 8°. In het Hgd. vert. *Z. Blätter für literarische Unterhaltung* n. 321. 17 Nov. 1843.

Het Heilige Land of mededeelingen uit eene reis naar het Oosten, gedaan in de jaren 1849 *en* 1850, *in gezelschap van Hare Koninklijke Hoogheid de Princes Marianne der Nederlanden. Eerste deel.* Gorinchem 1851. 8°.

Zur feierlichen Verlobung der Princessinn Marianne, K. H. 1830.

Zur feierlichen Vermahlung der Princessinn Marianne, K. H. 1830.

Aan Neêrlands krijgslieden, in Nov. 1830.

Bato, Blumenlese Hollandischer Gedichte älterer und neuerer Zeit, uberselzt von Dr. Ludwig Tross, nebst einer Zugabe von G. M. v. Senden. Siegen u. Wiesbaden 1846.

Der Tempel der Natur, ein Lied zur 25 *jährigen Jubelfeijer der Physisch-Chemischen Gesellschaft zu Groningen am.* a. 1 März 1826.

Uitboezeming bij het overlijden van de Hoog-Geboren Vrouwe Antoinette Marie Charlotte, gravin van Rechteren, geb. gravin Bentinck. 1832.

Ontboezeming der gemeente van Tergast (*Oost-Vriesland*) *bij de plegtige viering der in haar midden getrouw volbragte* 50 *jarige dienst van haren leeraar Otto Galama, op den* 28 *Julij* 1833.

Drie Cantaten ter gelegenheid van het 25*jarig feest van het departement Zwolle der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.* 22 Oct 1840.

De Drusus. De Alpenroos. Op de eerste vaart der stoomboot der stad Zwolle. Bij het van stapelloopen van het driemastkofschip de stad Zwolle.

Zie *Handel. d. Maats. van Ned. Letterk.*, 1852; *Kunst- en Letterb.*, 1851, N°. 45, bl. 290, 291; Sepp, *Proeve eener Pragm. Gesch. d. Theol.*, bl. 59, 209, 259; Levenschets vóór de *Nagel. Leerredenen*;

Plasius, *Godgel. Nederl*; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

SENDEN (GERARD HENDRIK VAN), tweede zoon van den vorige, studeerde te Leiden, werd predikant te Kruisland, en vervolgens te Leur. Hij overleed in of kort na 1862.

Men heeft van hem:

Heike (het) in *Vad. Letteroef.* 1856. D. II. bl. 476, later afzonderlijk herdrukt, en geheten: *een woord over de geschiedenis en den tegenwoordigen toestand der bewoners* enz. Breda 1861. 8°.

Geschiedenis der hervormde gemeente aan de Leur. 's Hertogenbosch, 1862. 8°.

SENGUERDIUS (ARNOLDUS) werd in 1610 te Amsterdam geboren, studeerde te Leiden in de godgeleerdheid, na zich onder Burgersdyck op de wijsbegeerte te hebben toegelegd, en de doctorale waardigheid in dit vak verkregen te hebben. Van Leiden begaf hij zich naar Franeker, waar hij Maccovius en Amesius hoorde en, na er toe bevoegd verklaard te zijn, in verschillende gemeenten optrad. Doch spoedig mogt hij zich geheel aan zijn geliefdkoosd vak, de philosophie, wijden, daar hij van den Utrechtschen magistraat verlof ontving aan het illustre gymnasium voorlezingen te houden over de metaphysica (1635). Daarna (1636) werd hij gewoon, en vervolgens (1639) buitengewoon hoogleeraar in de metaphysica en physica op een wedde van *f* 300, onder voorwaarde binnen 4 jaren, zonder toestemming van den magistraat, de academie niet te verlaten. In 1641 werd zijn wedde met nog *f* 300 vermeerderd, en hem den titel van *Professor honorarius* gegeven. In 1648 volgde hij te Amsterdam Caspar Barlaeus op, en overleed den 8 Maart 1668, in den ouderdom van 57 jaren. Hij huwde Cornelia Webber, die hem een zoon (die volgt) schonk. Janus Klinckius hield een lijkrede op hem.

Hij schreef:

Collegium Metaphysicum. Traj. 1635 en 1640.

Introductio ad Physicam. 1644. 12°.

Index Metaphysicae generalis et specialis. Traj. 1647. 12°.

Oratio de vero philosopho. Amst. 1648.

Collegium physicum. Amst. 1652. 12°.

Collegium ethicum. Ibid. 1653. 12°.

Exercitationes physicae. Amst. 1659. 12°.

Osteologia corporis humani et Discursus de ostento Dolano. Amst. 1662. 12°.

Bij Matthaeus, *Syll. Epist.* komt een brief van Joh. Is. Pontanus aan hem voor:

Zie Burman, *Traj. erud.*, p. 355; Voet, *Disput. Theol.*, T. IV. p. 290; Dez. *Bibl. studios, Theolog.*, l. II. c. 13; Schoockii, *Exerc.*, XXI. §. II; Merklini, *Linden. renov.*, p. 90; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I p. 104; Wagenaar, *Amsterd*, D. III. bl. 231; Siegenbeek, *Gesch. d. L. H.*, D. II. bl. 151; Heringa, *de auditorio*, p. 135; Jöcher.

SENGUERDIUS (WOLFERDUS) of WOLFGANG SENKWARD, zoon van den vorige, werd den 4 Julij 1646 te Utrecht geboren. Op het voetspoor van zijn vader, legde hij zich op de wetenschappen en bijzonder op de wijsbegeerte toe, en maakte daarin zulke vorderingen, dat hij, op grond daarvan en zijne gehechtheid aan de oude leer, in 1665 tot buitengewoon en het volgend jaar tot gewoon hoogleeraar der wijsbegeerte aan de Leidsche hoogeschool werd benoemd. In 1701 werd hem, in plaats van Spanheim, ook het toezigt over de openbare boekerij opgedragen.

Met den hoogleeraar de Volder hielp hij de gronden leggen voor het onderwijs in de proefondervindelijke wijsbegeerte. De luchtpomp door C. van Guericke uitgevonden en door Boyle verbeterd, bragt hij tot meerdere volkomenheid, en vervaardigde ook andere werktuigen daartoe noodig. Hij overleed 26 Januarij 1724.

Behalve den *Catalogus* der Leidsche bibliotheek gaf hij in het licht:

Disp. Philos. inaug. de Tarantula. L. B. Elzev. 1667.

Dissertationum physicarum selectarum decima, undecima, et duodec. de rabie canum. sub praes. W. S. disq. subj. G. ab Ophoven cet. L. B. Elsev. 1674.

H. Dibbetzi, praes. W. S. Disp. phil. de sede animae rationalis. L. B. Elsev. 1676.

Disput. physica select. sexta et sept. dec. de particulis subtilibus, sub. praes. W. Senguerdi dis. J. Coninck cet. Ibid. 1679.

A. Buez, praes. W. Senguerdio, Disputationum Physc. select. quinta decima q. e. de Diebus canicularibus. Ibid. 1678.

Rationes atque experientiae Connubium, continens Experimentorum physicor. mechn. cet. enarrationem cet. Acc. ejusd. Inquisitio de Tarantulo tertio ed. Roterod. B. Bos. 1715.

Zie Te Water, *Narratio*, p. 197; Siegenbeek, *Gesch. d. L. Hooges.*, D. I. bl. 229, D. II. T. en B. bl. 151, 220, 280; Schotel; *de Leidsche Bibl.*; Soermans, *Acad. Reg.*, bl. 85, 79, 80, 89, 100, 104, 184; van Kampen, *Gesch. d. Let.*, D. II. bl. 81; van Lennep, *ad d'Orvill*, p. 118 seqq.; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I. bl. 201, 220, 369; Nieuwenhuis; Kobus; de Rivecourt en Jöcher. Zijn beeldtenis vindt men in de *effigies* van van der Aa.

SENN VAN BAZEL (Mr. WILLEM ADRIAAN) ontvanger-generaal te Batavia, in 1809 lid in den raad van Indië, en vervolgens president der bank van magistrature te Batavia, aldaar overleden 16 April 1817, oud 62 jaren.

Part. berigt.

SENTEN (JAN), Rotterdammer, is dichter van *De nieuwe vrucht des wijnstocks, inhoud: eenighe Pss. ende Lofzz. (en Gheestelycke Liedekens).* Ter Ghouden. 1624. 16°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 169.

SENSERFF (WALTER), ridder, oud-burgemeester van Rotterdam, bewindhebber der O. I. compagnie, bepaalde bij uiterste wil (10 Oct. 1737) dat jaarlijks te Rotterdam een der hervormde predikanten, voor een eeregeld van *f* 500, 8 leerredenen zou houden ter wederlegging van Atheïsten, Deïsten, Heidenen, Joden en Mahomedanen of andere tegensprekers van den Christelijken godsdienst; terwijl hij tevens begeerde, dat de prediker in zijn leerrede zich moest onthouden van wederleggende aanmerkingen op de leerstellingen van zoodanigen, welke men doorgaans onder de Christenen gewoon was ketters en sectarissen te noemen. Deze beschikking stond gelijk met eene dergelijke van R. Boyle te Londen. De eerste predikant, die, na 's mans dood (Aug. 1752), door de achtergeblevene weduwe daartoe benoemd werd, was Joh. Patijn.

Zie Kobus en de Rivecourt.

SENT (J.) is vervaardiger van een *Liedboek* in 1679 te Leeuwarden in het licht verschenen, en in de bibliotheek der Doopsgezinden te Amsterdam voorhanden.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SENUS (W. VAN), plaatsnijder te Amsterdam, geboren in 1774, van wien men vele platen, zoo afzonderlijk als in boekwerken vindt, b. v. de portretten van *Mevrouw Ziesenis, geb. Wattier*, van *Mevrouw Kamphuysen Snoek*, van den tooneelspeler *A. Snoek*, vele schildersportretten in de *Geschiedenis der Vaderl. Schilderkunst van R. van Eynden en A. van der Willigen*, het portret van *Martinus van Marum*, voor welke fraaije gravure naar de schilderij van Hodges, de 4de klasse van het instituut hem den 23 Junij 1831 een zilveren eerepenning, benevens *f* 250 schonk, eene *Madonna met het kind Jezus*, naar A. van Dyck, zinnebeeldige prenten enz.

Hij overleed te Aalsmeer, den 8 Januarij 1851.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Muller, *Catal. van portr.*, bl. 388.

SEPP (CHRISTIAAN), de eerste hier te lande van dien naam, werd in den aanvang der 18de eeuw geboren te Goslar, alwaar zijn vader conrector was van de latijnsche school; tot den handel bestemd vestigde hij zich als koopman en kommissionair te Hamburg, ofschoon reeds toen zijn liefde tot kunsten en wetenschappen, en in 't bijzonder tot de natuurkunde groot was; nog daar ter plaatse vervaardigde hij een niet onbelangrijke verzameling koperen en houten physische instrumenten, die hem hunne diensten moesten verleenen bij zijne nasporingen op entomologisch gebied, terwijl zijn uitermate fraai schrift bewijs genoeg is, dat hij de teekenpen niet zonder goed gevolg bestuurde. Hoe lang hij te Hamburg vertoefde, is niet met zekerheid te bepalen, maar dit staat vast dat hij deze verblijfplaats verliet om zich naar Amsterdam te begeven, reeds vóór 1739, toen zijn oudste zoon Jan Christiaan geboren werd uit het huwelijk, dat hij in Duitschland had aangegaan. Te Amsterdam gekomen nam Christiaan Sepp de etsnaald en het graveerijzer ter hand, en verwierf zich een welgevestigden naam in 't vervaardigen van land- en zeekaarten, maar vooral maakte hij zich bekend door zijne kennis der Nederlandsche insecten en door

de uitnemende teekeningen en gravures, die hij van verschei-dene soorten uitgaf, in het bekende werk: *Beschouwingen der wonderen Gods in de minst geachte schepselen of Nederlandsche insecten naar hunne aanmerkelijke huishouding, verwonderlijke gedaante-verwisseling en andere wetenswaardige bijzonderheden beschreven* enz., van welk werk de 30 eerste platen met de beschrijvingen aan hem-alleen te danken zijn, terwijl bij de latere afleveringen de hulp van zijn oudsten zoon hem ten dienste stond, totdat eindelijk door des vaders dood, deze geheel alleen de bewerking der platen en beschrijvingen ter hand nam. Christiaan Sepp stierf in de eerste dagen van Augustus 1775.

SEPP (JAN CHRISTIAAN), de oudste zoon van bovengenoemde, werd den 8sten November 1759 te Amsterdam geboren. Nog op zeer jeugdigen leeftijd toonde hij geneigdheid te bezitten voor de hoofdstudie zijns vaders, niet minder dan voor diens handwerk; althans weldra vinden wij hem tot uitspanning het mikroskoop en het penseel ter hand nemen, terwijl hij in 't vaderlijk bedrijf zulke ongemeene vorderingen maakte, dat hij spoedig mede aan de werktafel zat, en met zijne gaven het eerlijk stuk brood vlijtig hielp winnen. Eerlang begon hij met zijn vader eene verzameling van insecten aan te leggen, en zich allezins verdienstelijk te betoonen voor de »afbeeldingen en beschrijvingen der Ned. Insecten," gedeeltelijk door weldra het beroep van boekhandelaar te aanvaarden, om te voldoen aan de stedelijke keuren, die het noodzakelijk maakten dat het werk, ofschoon 't bij de regering der stad Amsterdam veel bescherming vond, werd opgeschorst, of dat men naar een boekverkooper uitzag op wiens naam de uitgave kon voortgaan; gedeeltelijk door de uitstekende gravures, die hij naar eigen niet minder uitstekende teekeningen van insecten vervaardigde.

Uit Sepp's huwelijk met Sara Focking, dochter van een papierverkooper te Amsterdam, werden drie kinderen geboren, waarvan twee jong stierven, terwijl de geboorte van het derde, Christiaan (zie beneden) aan de moeder 't leven kostte. Deze treurige gebeurtenis doofde den lust tot arbeiden van Jan Christiaan niet uit: nadat hij als eerste uitgave (uitgezonderd het werk over de Insecten), het boek van Philips *»Over de Perspectief- of Doorzichtkunde"* (hiervan verschenen exemplaren met Hollandschen en exemplaren met Duitschen tekst) de wereld had ingezonden, maakte hij zich, om van kleinere uitgaven niet te spreken, gereed tot het in 't licht geven van 't werk over *»de Nederlandsche Vogelen,"* waarvan de platen, deels door hem zelven, deels onder zijn opzicht in het koper gebracht en gekleurd werden, terwijl eerst de kundige Rotterdamsche predikant der Remonstrantsche gemeente Cornelis Nozeman de beschrijvingen leverde, na wiens dood Dr. M. Houttuijn dezen arbeid voortzette [1]). Tot het uitvoeren van deze beide groote ondernemingen: het werk over de Insecten en over de Vogelen, was Sepp in staat, doordien de groote aftrek van 't eerste hem had genoodzaakt arbeidslieden in dienst te nemen, om de afdrukken der gravures te kleuren.

Inmiddels achtte Sepp 't noodig een tweede huwelijk aan te gaan, hij voltrok het met Wiebertje Wichersdruijs, van Giethoorn in Overijssel; uit dit huwelijk werden hem elf kinderen geboren, van welken wij één straks zullen vermelden. (zie beneden). Kort na de voltrekking van dit huwelijk had het overlijden van den ouden Christiaan Sepp plaats, zoodat Jan Christiaan nu èn uitgever èn auteur was van 't werk over de Insecten. Ondertusschen nam hij nog eene belangrijke onderneming ter hand: de uitgave eener vertaling des werks van Edwards en Catesby *Over Uitlandsche Vogelen*, die zoo bijzonder wel slaagde, dat de uitkomst de verwachting verre overtrof. Spoedig hierop volgden de bekende *»afbeeldingen en beschrijvingen van Marmers," »van Houtsoorten,"* Knorrs boek *over de versteeningen*, terwijl de uitgave van Caspar Stoll's *Cicaden en Wantzen, Sabel- en Trekspringhanen* enz., de bewijzen gaf dat zijn liefde voor de entomologie zich niet beperkte tot het doen kennen van *Nederlandsche* Insecten alleen.

Een andere verdienste van Jan Christiaan Sepp is wel deze, dat hij in 1777 oprichter was van de sedert zoo zeer in bloei en aanzien toegenomene maatschappij *»Felix Meritis,"* met zijnen vriend, den grooten werktuigkundige Willem Writs. Niet enkel als direkteur, als thesaurier, als kommissaris verplichtte hij de jeugdige maatschappij aan zich, maar menigmaal ook oogstte hij toejuiching in, na 't voorlezen eener verhandeling waarvan 't onderwerp zeer vaak aan zijne hoorders werd duidelijk gemaakt door toelichting met het mikroskoop of ander werktuig.

Ondertusschen werd hij in 't jaar 1781 door de Doopsgezinde gemeente der oude Vlamingen tot leeraar verkozen; hij nam dit ambt waar totdat mede door zijne bemiddeling de vereeniging van deze gemeente met die, vergaderende in de kerk de Zon, tot stand werd gebracht, waarna hij nog enkele malen in de vereenigde gemeente als voorganger optrad.

Nog ééne onderneming mocht hij aanvangen. Reeds had hij op 't gebied der botanie aan zijne landgenooten een wezenlijken dienst gedaan, door de vertaling uit te geven van het werk getiteld: *»afbeelding en beschrijving van artsenijgewassen,"* toen hij de uitgaaf der *Flora Batava* ondernam, waarvoor de bekwame pen van den Utrechtschen hoogleeraar Jan Kops, aanvankelijk de beschrijvingen vervaardigde. Het eerste deel van dit omvangrijk werk zag in 1800 't licht.

Het is hier de plaats niet om van andere uitgaven des Boekhandelaars Jan Christiaan Sepp, die nadat zijn handel eenige jaren had bestaan de firma van J. C. Sepp en Zoon voerde, te gewagen; wat Sepp voor de natuurlijke historie in 't algemeen en voor de entomologie in 't bijzonder deed, blijkt genoeg voor hem die de lijst der boeken nagaat, op dit gebied door hem uitgegeven. En is 't reeds een lof van niet weinig beteekende waarde voor zijnen arbeid als entomoloog, hetgeen in de entom. Zeitung van 1855 wordt medegedeeld: *»die Abbildungen besonders in den fruheren Theilen* (van 't werk over Nederlandsche Insecten) *übertreffen offenbar die von* Rösel, — meer nog gelden de woorden van Guenée, die, toen hij in de *»Suites à* Buffon, een overzicht en beoordeeling gaf van de werken over *Lepidoptera* in Europa verschenen, vele afbeeldingen in 't werk van Sepp over Nederlandsche Insecten als onovertroffen meesterstukken roemde, en met name de afbeeldingen die men te danken heeft aan de meesterhand van Jan Christiaan Sepp.

Den 29sten November 1811, overleed in 't 73ste jaar zijns ouderdoms, deze in vele opzichten allezins verdienstelijk man.

SEPP (CHRISTIAAN), zoon van Jan Christiaan Sepp uit zijn eerste huwelijk, geboren te Amsterdam den 1sten Mei 1773, overleden aldaar 14 December 1835, heeft zich èn op het gebied der letterkunde, èn op dat des maatschappelijken levens een gunstig bekenden naam verworven; nadat hij eenigen tijd deelgenoot was geweest van zijns vaders boekhandel, werd hij later benoemd tot commissaris van politie in zijne geboorteplaats, welke betrekking hij jaren lang evenzeer tot genoegen zijner superieuren als inferieuren voornam. Vooral werd hij hooggeschat door den toenmaligen directeur van politie, Mr. Wiselius, onder wiens in plaat uitgegane afbeelding hij een schoon vers te lezen gaf.

Meest wijdde hij zijn vrijen tijd aan de vertaling van Stilling's werken, b. v. *het Heimwee, het leven, de graauwe man, de overwinning van den Chr. godsdienst*, een boek aan welks vertaling door Christiaan Sepp, Bilderdijk groote ergernis nam; (zie de briefwisseling van Mr. W. Bilderdijk met de hoogleeraren Tijdeman, II. bl. 165, 166), terwijl hij de vertaling van Stillings *Tooneelen uit het rijk der geesten*, 2 dln, door zijnen behuwdzoon C. H. Hovingh (griffier bij de politie te Amsterdam) van een voorbericht voorzag.

Zijn eenige zoon Jan Christiaan Sepp is rustend predikant van de Hervormde gemeente te Beusichem.

SEPP (JAN), zoon van Jan Christaan Sepp en Wichertje Wichersdcruijs. Na zijne vaders dood zette hij als eigenaar der firma J. C. Sepp en Zoon de uitgave der werken over de Insecten, de Vogelen, en de Flora Batava voort; ook zelf was hij een niet onverdienstelijk entomoloog, hoewel hij niet in staat was, om even als zijn grootvader en vader, geheel alleen genoegzame stoffe voor de uitgave van 't werk over de Nederlandsche Insecten te verzamelen: zijne talrijke vrienden, waaronder de HH. d'Ailly en Verhuell stonden hem uitnemende teekeningen en beschrijvingen van hunne hand voor zijn werk af.

Hij voltooide 't boek over de Vogelen, dat, sedert de uit-

[1]) Vglk. Björnstähls *reize door Europa* enz. D. V. bl. 482.

gave begonnen werd, nu in 5 folio deelen de afbeelding en beschrijving van 250 Vogelen bevatte. Onder zijne uitgaven verdienen genoemd te worden die van de *»afbeelding en beschrijving van Surinaamsche Vlinders,"* en van het *»Bloemkundig Woordenboek,"* dat, hoewel natuurlijk niet door hem vervaardigd, toch, door dien 't anoniem 't licht zag, bekend is onder den naam van Sepp's Bloemkundig Woordenboek.

Jan Sepp was gehuwd met Christina Bakker; hij genoot met haar en hunne acht kinderen, van welken een tijdens des vaders leven stierf, een gezegend huiselijk leven, al gingen zijn dagen niet voorbij zonder ruimschoots ook 't leed dezer aarde gekend te hebben. Den 19den December 1853 stierf hij op 75jarigen leeftijd. De *Entomologische Zeitung* van Jan. 1855 bevatte een levensberigt over Sepp, dat met deze woorden sluit: »diese Familie hat sich in mehreren Generationen um die Entomologie sehr verdient gemacht."

Zijn jongste zoon Christiaan Sepp is predikant bij de Doopsgezinde gemeente te Leiden.

SEPP (Hendrik Albert). Deze oudste zoon van Jan Sepp mocht met recht den naam dragen van een veel belovend jongeling. Zijn aandacht richtte zich op de godgeleerde wetenschappen, en 't is zeker te betreuren, dat zijn vroege dood hem de gelegenheid benam, te vervullen wat hij op dit gebied beloofde. In 't jaar 1830 werd hij na volbrachte studiën aan de kweekschool der Doopsgezinde societeit te Amsterdam, tot voorganger gekozen door de gemeente te Knollendam, Krommeniedijk en Marken-binnen, maar ontvie haar reeds door den dood op den tweeden November 1831. Hij was te Amsterdam geboren 8 Junij 1808.

SEPP (Cornelis) te Amsterdam geboren, 20 September 1810; de tweede zoon van Jan Sepp, na wiens dood de firma op hem overging. Hij was zelf geen beoefenaar der entomologische wetenschap, maar zette als boekhandelaar de uitgaven zijner vaderen voort, wat betreft het werk over Insecten, daarin ter zijde gestaan door den heer Mr. S. C. Snellen van Vollenhoven, die als redacteur van dat werk optrad en daaraan belangrijke diensten bewees. Weldra werd, nadat acht deelen van 't boek ruim 400 afbeeldingen van Insecten geleverd hadden, een nieuwe serie (tweede) geopend, waarvan thans anderhalf deel voltooid is.

Ook de uitgave der Flora Batava zette hij met kracht voort, hoewel in den beginne vele moeielijkheden door hem overwonnen moesten worden, nog tijdens het leven maar vooral na den dood des toenmaligen schrijvers van 't werk, den heer Mr. P. Gevers Deynoot, totdat, nadat de uitgave eenigen tijd gestaakt was door de bezwaren om een auteur te vinden, de heer F. A. Hartsen die taak op zich nam; na een vierjarigen arbeid werd deze vervangen door den heer F. W. van Eeden, onder wiens auteurschap het werk nu tot en met de 209de aflevering of 1055ste plaat gevorderd is. Deze aflevering evenwel ging niet meer door de hand van Cornelis Sepp of een der zijnen: dezelfde ziekte die korten tijd te voren een zijner zusters had weggenomen, had ook hem reeds den 31sten Januari 1868 door den dood aan zijn gezin ontrukt; zijne laatste levensdagen waren met een donker floers omhangen, nadat een zijner kinderen verre van 't ouderlijke huis, in 1865 aan eene vreeselijke ziekte gestorven was. Met zijn dood hield de firma J. C. Sepp en Zoon op te bestaan: de fondsartikelen werden verkocht, en de beide groote, nog niet voltooide uitgaven, de een door zijn overgrootvader, de ander door zijn grootvader aangevangen, worden elk door een afzonderlijke firma voortgezet. Cornelis Sepp's nalatenschap bevatte een belangrijke verzameling entomologische teekeningen van de hand van Christian, en van Jan Christiaan Sepp; enkelen ook van Jan Sepp en eenigen van de heeren Q. M. R. Verhuel, d'Ailly en de Labouchère. Deze uitnemende teekeningen werden door de weduwe van Cornelis Sepp ten geschenke aangeboden aan de *Nederlandsche Entomologische Vereeniging*, die thans in 't bezit is van de bewijzen wat de teekenpen en 't penseel vermochten van Cornelis Sepp's vaderen.

Zijn eenige zoon Jan Sepp is candidaat aan de kweekschool der Doopsgezinde Societeit te Amsterdam.

Uit familie-berigten zaamgesteld.

SERARIUS (P.) Zie SERRARIUS (P.)

SERCLAES (Martijn 't), ridder, heer van Tilly, zoon van Jacob en Maria de Bossimel, vrouwe van Balastre, was uit een adelijk geslacht in Brabant gesproten. Hij ijverde voor de vrijheid, nam deel aan 't verbond der edelen, en werd door den bloedraad gebannen. Later week hij van het bondgenootschap af, en voegde zich aan de Spaansche zijde. Zijne zoons volgden zijn voetspoor.

Hij huwde 12 Oct. 1552 Dorothea Schierstaedt, staatsdame aan 't hof der koningin Maria van Hongarijen.

Zie Winsemius, *Histor.*, p. 90, 115; van Meteren, *Ned. Gesch.*, D. III. bl. 42; Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 291; over het geslacht Butkens, *Trophées de Brabant*, T. II. p. 295, 300, *Suite du supplément au Nobil. des P. B.*, T. II. p 23—45; L'Espinoy, L. I. p. 85, 86; Christijn, *Jurispr. Her.*, T. I. p. 236—238, *Supplém. aux Troph. de Brab.*, T. I. p. 300, 345, 346; *Notib. d. Pays-Bas*, T. I. p. 140—142, 181—183, 230; *Quartiers*, *Généal.*, T. I. p. 3, 4, 62, 63, 106, 159, 312; Bayle, *Dict.*, T. IV p. 365; Goethals, *Dict. Généal. et Her.*

SERCLAES (Karel 't) was volgens sommigen een der eedgenooten in 1566. Hij huwde Maria Oem van Wijngaerden, dochter van Floris en Arnolda van Duvenvoorde. Hij bleef in Holland wonen, gelijk ook zijn zoon Floris, baljuw van Schoonhoven, gehuwd met Berta van Swieten, en overleed in 1612 te 's Hage. Hij was de jongste broeder van Wenceslaus die naar Brabant terugkeerde en in 1586 te Liere stierf.

Zie Te Water, t. a. p. D. IV. bl. 453.

SERCLAES (Wenceslaus 't) uit 's Hage, hielp in 1572 Gouda innemen en voor den prins verzekeren. Ook was hij, volgens Wagenaar, een der verbonden edelen. Den 10 Julij 15¬4 was hij tegenwoordig bij de begrafenis van Willem I.

Zie van Meteren, D. IV. bl. 66; Bor., D. VI. bl. 275 (378); D. XVIII. bl. 57; Hooft, D. VI. bl. 253; Te Water, D. III. bl. 293.

SEREXHE (H. D. D.) schreef:

Waarneming omtrent het vroegtijdig afkalven der koeijen, ter oorzaake van het nuttigen van slecht voedsel in *Veeartsenijkundig Magazijn* 1830. D. II. St. II. bl. 470.

Zie Holtrop, bl. 326.

SERLEE (P.) gaf in het licht:

Triumphwagen en overwinning zo binnen als buiten Europa behaald. 1711. 4°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 330.

SERNE (Adriaanus) werd den 5 Julij 1773 te Haarlem geboren, oeffende daar met roem het beroep van kunstverlakker uit, en hield zich bezig met het schilderen en teekenen van landschappen. Later vestigde hij zich te Zwolle, waar hij directeur van het teeken-collegie werd. Behalve schilderijen en teekeningen heeft hij ook etswerk gemaakt. Hij was in 1841 nog in leven.

Zie Immerzeel; Kramm.

SERIN (.) vader van Jan Serin, (die volgt), vormde zich in de school van Erasmus Quellinus. Men vindt van zijne kunst te Gend en te Doornik in de kerken.

Zie Immerzeel; Kramm.

SERIN (Jan) de oude, in 1678 te Gend geboren, oefende zich, onder zijn vader, in de schilderkunst. Hij vestigde zich te 's Hage, en muntte als portretschilder uit. In 1748 (hij was toen 70 jaren) was hij aldaar nog werkzaam.

Zie Immerzeel; Kramm.

SERIN (Jan), zoon van den vorige, was even als zijn vader een bekwaam portretschilder.

Zie Kramm.

SERICCUS, Soye of SYTIUS, graveur in Vlaanderen geboren, was tijdgenoot en leerling van Cornelis Cort, die omstreeks 1568 te Rome gevestigd was. Hij graveerde een stel van 28 portretten van Pausen, in 1568 te Rome uitgegeven. Kramm vermeldt nog andere prenten van hem.

Zie Kramm.

SEROOSKERKEN. Zie TUYLL.

SERMEES, dichter uit het laatst der 17de en begin der 18de eeuw. Zijn *Bondgenoodsche Triumphwagen*, een boek in 4°. 438 bladz. groot, wordt door van Effen, in zijn *Poëtische zinnevlugt met noodige verklaringen*, te vinden in zijnen *Holl. Spect.* geestig ten toon gesteld.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SERMES (Jan) studeerde te Leiden tot med. dr., vestigde zich in zijne geboorteplaats Amsterdam, en oefende er de geneeskunde uit. Bijzonder legde hij zich op de ontleedkunde toe, en in 1710 werd hem, op zijn verzoek, vergund in het stads-gasthuis lijken, tot eigen onderzoek en leering van anderen, te ontleeden. In 1715 werd hij operateur bij de diakonie, en nam hij, op verzoek van Ruysch en met goedkeuring van burgemeesteren, drie jaren diens ontleed- en heelkundige lessen voor de heelmeesters leerlingen waar. Even als Pieter Adrianus Verduyn, Smaltius, dr. A. Helvetius, de Jood Benevente en H. Uthoorn, bediende hij zich eerst bij het steensnijden van den grooten toestel. Doch door de schriften van Douglas en Cheselden met den hoogen toestel, boven de Ossa pubis bekend geworden, was hij daarmede zoo ingenomen, dat hij in 1723 bij een kind dezelve aanwendde, doch met ongelukkig gevolg. Den derden dag stierf het kind. Deze nieuwigheid werd als een moord uitgekreten, en hij door de inspectoren van het collegium medicum op ongehoorde wijze vervolgd. Hem werd alle verdediging afgewezen en het steensnijden te Amsterdam ontzegd. Hij vestigde zich te Utrecht, leefde daar in rust en beschreef de omstandigheden en vervolgingen, die hij had geleden in *Lithotomia Dou glassiana, ofte eene nieuwe wijze van steensnijden.* Utrecht 1726. Hij was bevriend met L. Heister, en geacht bij G. J. Duverney, met wien hij in 1714 te Parijs kennis maakte.

Zie Banga, *Gesch. d. Geneesk.*, bl. 790, 790.

SERRANO (Joseph Franco), rabbijn, en onderwijzer in de Hebreeuwsche taal bij de Portugeesche synagoge te Amsterdam, gaf in het licht eene Spaansche overzetting der boeken van Mozes, met marginale noten, getrokken uit den Talmud en de voornaamste Rabbijnen, die hem hadden gecommentarieerd.

Los circo libros de la sacra Ley, interpretados ex lengua Espanola, conforme a la divina Tradition; y Comento de los mas celebres Expositores; con les seyscientos y treze preceptos. Pir Joseph Franco Serrano, Professor de la S. Lingua in el Kahal kados de Talmus Torân. En Amsterdam, en casa de Moseh Dias. An. 5455 (1695) in 4°.

Zie Paquot, *Mém.*, T. I. p. 469; Koenen, *Gesch. d. Joden.*

SERRARIUS (Petrus). Zie SERRURIER (Petrus).

SERRATO (Pozzo). Zie POZZO SERRATO (Lodewijk).

SERRURIER (Petrus), uit Vlaanderen geboren, bloeide in de laatste helft der 17de eeuw, en bragt het grootste deel van zijn leven te Amsterdam door. Hij was bevriend met de Antoinette de Bourignon, doch later ontstond tusschen beide oneenigheid, die nimmer werd opgeheven. Serrurier had zonderlinge denkwijzen omtrent sommige godsdienstige begrippen, en noemde zich dienaar Gods in de algemeene kerk. Tot zijne denkbeelden behoorde o. a. dat het meest geschikte middel om de Joden tot bekeering te brengen, daarin bestond, in hun toe te stemmen, dat het Messias rijk, zooals het door de Propheten voorzegd, en in de Openbaring van Johannes omschreven werd, een aardsch koningrijk was. Ook hield hij zich overtuigd en verzekerd, dat dit rijk nabij was, en voerde astronomische gronden voor zijne meening aan. Een groot aantal werken van dezen zonderlingen man heeft het licht gezien, van welke sommige hem met Maresius in twist bragten.

De titels zijner werken zijn:

Examen Synodorum seu conventuum Ecclesiasticorum ad Christi ejusque Apostolorum nec non et Hierisolymitani Synodi primae exemplar. Amst. 1654, 1668, 1716.

De getuygenisse eener aanstaande heerlycheit, voorgedragen in XVII Geestryke Sermoonen door Josua Sprigge, overgezet door P. S. Amst. 1654, 1716.

Brevis dissertatio de fatali et admiranda illa omnium planetarum in uno eodemque signo Sagittarii, igneae triplicitatis ultimo, conjunctione die 1 *et* 2 *Decembris anno* CIϽIϽCLXII. 1638.

„Dit werkje, aannemende dat geene zoodanige conjunctie in een der hemelteekens plaats had gehad, dan tijdens den zondvloed, beweerde, dat dit iets buitengewoons en wel bijzonder de aanstaande komst van den Zoon des menschen moest voorspellen.” Maresius, die zeldzaam onopgemerkt iets voorbij liet gaan, wat hij meende te moeten bestrijden, dreef den spot met deze meening, en wederlegde haar in eenige *theses.* Een onbekende gaf bij deze gelegenheid uit: *Vox clamantis in Babylone, Praeparate viam Domino, facta occasione nuperrimae omnium planetarum in uno signo conjunctionis: qua expenduntur signa „quae P. Serrarius brevi disputatione probavit, conversionis Judaeorum, abolitionis Antichristi, et ex ἐπιφανείας. D. N. J. C. ad regnum suum, nec non examinantur quae in adversum objecti S. Maresius.* Anno 1663. Serrarius antwoordde den Groninger hoogleeraar met „*Apologetica responsio ad S. Maresium super disputatione theologica de conjunctione omnium Planetarum in Sagittario; facta anno* 1662; *qua disseritur* 1° *de conversione Judaeorum* 2° *de abolitione Antichristi,* 3° *de regno Christi super terram et ejus sessione super Davidis thronum.* 4° *num sit aliqua prima resurrectio ad hoc regnum,* 5° *num astra quicquam portendant nec ne.* Amst. 1673.

Maresius nam hier uit aanleiding tot het schrijven van zijn *Chiliasmus enervatus.* Voorts gaf Serrurier nog in het licht:

Een blijde Boodschap van Jerusalem. Amst. 1666, waarschijnlijk eene vertaling van Paul Felgenhawers *Bonus nuntius Israeli.* Amst. 1655. 12°.

Refutatio Exercitationis paradoxae, cui titulus: Philosophia scripturae interpres. Amst. 1667. 4°.

Refutatio libelli Sociniani de Apostasia Christianorum.

De Chiliasmo adversus Mosem Amyraldum.

De vertredinge des heijl. stadts ofte een klaer bewijs van 't verval der eerste apostol. gemeente, gestelt tot antw. op drie vragen aen dr. Galenus gedaen in 't byvoeghsel op 't boecxken tegens dr. Galenus en D. Spruyt uytgeg. door J. J. Swichtenheuvel. Mitsg. Christ. Entfelders bedenckinge over de scheuringen in 't stuck des geloofs voor 128 *jaren beschreven ende nu vertaelt.* Amst. 1659.

Antwoort op 't boeck in 1659 *uytgegev. van de apostasie ofte afval der Christenen tot bewijs dat desen afval niet en is bestaende in die stucken daer het desen auteur in stelt, ende dat sijn boeck selfs een kint des afvals mach heiten. Gestelt tot waerschouw. aen alle bekommerde herten die over de breucke Sions treuren, opdat ieder op dien wachte, die ons geworden is tot gerechtigheyt, heyligmakinge ende verlossinge.* Amst. 1661.

Naerder bericht wegens die groote conjunctie van allen planetten, den 1/11 *Dec. waer inne bewesen wort de tweede komste J. Chr.* 1662.

Antwoort op een wond. spreuckigh tractaet van R. Des-Cartes, in hetwelck hij de philosophie aen de Christen-werelt voor een onfeilbare regel opdringht, om de H. Schrift uyt te leggen enz. Amst. 1667.

Antwoord op een Discipel van Descartes. 4°.

Over de XIV eerste Capittelen van Jesaias. Amst. 1666. 12°.

Zie Bayle, *Diction.* v. *Des-Mârets*, T. I p. 559, 562 1 ed.; Benthems, *Holland. Kirch. und. Schulen Staat*, T II. S. 341—343; Menckens, *Gelehrten Lexikon*, 1714, Col. 2086; Jöcher; Paquot, *Mém.*, T II. p. 154; Ypey, *Gesch. der Chr. kerk in de* 18 *eeuw*; Glasius, *Godgel. Nederl*; Abcoude, *Naamr.*, bl. 330, *Aanh.*, bl. 194; Rogge, *Geschrift, betreffende de Ned. Herv. kerk*, bl. 61, *Beschryv. verzam v. Pamfletten*, bl. 254; Kobus en de Rivecourt.

SERRURIER (Hendrik Cornelis) werd in 1754 te Amsterdam geboren, ontving een wetenschappelijke opvoeding, en stond reeds op achttienjarigen leeftijd aan 't hoofd van een der aanzienlijkste handelshuizen. Hij maakte zich door eerlijkheid en kunde geacht en bemind, en beoogde als president van 't arrondissement van Holland, lid van 't Syndicaat van Holland en van den municipalen raad, bij al zijne werkzaamheden, het welzijn der maatschappij. Hoezeer met het bestuur van zijn handel en verscheidene belangrijke administratiën onledig, vond hij nog tijd tot het opstellen van belangrijke verhandelingen. De koning Lodewijk benoemde hem tot ridder van den Nederl. Leeuw. Hij overleed den 23 Maart 1812, in den ouderdom van 58 jaren.

Hij gaf in het licht:

Onderwijs in de Godsdienst voor jonge lieden. 's Hage 1806.

Kronijk der gewigtigste gebeurtenissen, bijzonder met opzigt tot de Fransche revolutie en hare gevolgen, voornamelijk getrokken uit de Fransche Leidsche Courant, waarvan het 18 *stuk in* 1811 *verscheen.*

Zie *Kunst- en Letterbode*, 1812, D. I. bl. 242; Kobus en de Rivecourt.

SERRURIER (Jacob Frederik) werd den 5 Nov. 1771 te Hanau geboren. Hij bezocht eerst eene Hollandsche,

later een Lat. school, terwijl hij op zijn 14de jaar de Hebreeuwsche taal bij een predikant te Wallau, een dorp nabij Maintz leerde. Na aan 't athenaeum zijne geboortestad eenige exegetische collegiën te hebben bijgewoond, vond hij gelegenheid zich verder bij een predikant in het Latijn en Grieksch te oefenen. In 1789 begon hij te Leiden zijne theologische studiën, en werd in 1793 proponent bij de Waalsche gemeente, en bekleedde twee jaren de betrekking van predikant bij de Waalsche gemeente te Zwolle. Zoo overwegend was echter zijn lust tot den landbouw, dat hij den kansel vaarwel zeide, en zich als landbouwer te Zwollekerspel vestigde. In 1815 vertrok hij naar Amsterdam, werd later referendaris bij het ministerie van binnenlandsche zaken, en overleed den 2 Nov. 1844 te 's Hage. Serrurier was lid van 't Kon. Ned. Instituut, der Maats. v. Nederl. Letterk. en andere gezelschappen.

Hij schreef:

Onderzoek of groote dan wel kleine boerderijen in het belang van den staat in het algemeen, en van den landbouw en deszelfs beoefenaars in het bijzonder het voordeeligst zijn, in *N. Verhand. d. eerste kl. van 't Kon. Ned. Inst.* (1816).

Boeren goudmijn, of handleiding tot de kunst, om van verschillende soorten van landerijen het meest mogelijke nut te trekken met platen. Gron. 1807. 8°.

J. Christ, Fruitkundig Woordenboek; uit het Hoogd. vertaald en vermeerderd door J. F. S. 2 D. *m. pl.* Amst. 1806.

De Buitenman, uitgegeven door J. F. S. 's Hage 1825 3 D. gr. 8°.

Brief aan van Marum over een blikken toestel voor dampbaden bij Cholera lijders in *Algem. kunst- en letterb.* 1831. D. II. bl. 454.

Zie *Konst- en Letterb.*, 1845, D. I. bl. 243; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 326; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SERRURIER (Daniel) in 1720 te Hanau geboren, werd na voleindigde studie te Leiden predikant te Heemstede (1743), Barneveld (1746), Leiden (1751), waar hij 9 Augustus 1789 overleed. Hij was een man van groote bekwaamheden. Zijn portret is door P. Tanje naar Quinkhard gegraveerd. Zijn broeder F. Serrurier hield eene lijkrede over hem, naar aanleiding van Daniel XII: 13.

Zie Pauw en Veeris, *Vern. Kerk. Alphab.*, bl. 185; Wagenaar, *Amsterdam*, D. VII bl. 497; *Naaml.* achter de *Orde volgens welke de Feest- en lijdensteksten enz. te Leiden gepredikt worden; Boekz. der Gel. Wer.*, 1798 *b.* bl. 205, 206; Muller, *Cat. v. portr.*; De Jongh, *Naaml. v. Geld. predd.*, bl.; Keppel, *Pred. van Gelderl.*

SERRURIER (Daniel) studeerde te Leiden, en overleed den 13 Augustus 1854 te Beek bij Nijmegen in den ouderdom van omstreeks 50 jaren, na het leeraarambt bij de Waalsche gemeente te Dordrecht gedurende 26 jaren bekleed te hebben.

Men heeft van hem:

Sermon sur l'attachement aux principes de la Réformation, considéré comme le meilleur moyen de ne pas se laisser entrainer par les erreurs, qui déchirent le sein de l'Eglise. Dordrecht 1834. Hiertoe behooren *Lettre à Mons. D. Serrurier etc. au sujet de son sermon, sur l'attachement etc. par L. G. James, Past. de l'Egl. Wall. de Breda.* Amst. 1815. *Réponse donnée par le retour du Courrier à la Lettre de Mons. L. G. James etc. par D. Serrurier.* Dordr. 1835.

Leçons du Tombeau ou sermons prononcés l'un après la mort d'une jeune épouse et mère, l'autre après la mort d'un pasteur âgé. Dordrecht 1858.

Zie *Dordr. Cour.*, 17 Aug. 1854; *Cat. de la Bibl. Wallon. à Leyde 2e Supplém.*, p. 58; *Boekzaal*, 1854 *b.* bl. 234.

SERRURIER (Philippus), broeder van Daniel, werd 15 Augustus 1727 te Hanau geboren, in 1751 als proponent beroepen te Wilsveeen en in 1763 te Amsterdam, waar hij 12 Feb. 1799 in den ouderdom van 72 jaren overleed. Hij muntte uit door »verstandige bijbelkunde, nadrukkelijke zeggingskracht en ongeveinsde godzaligheid." Zijn portret is door R. Vinkeles naar J. C. Mertens gegraveerd.

Hij gaf in het licht, behalve zijn intreê — en andere leerredenen:

Leerredenen over de geschiedenis van Ruth. Amst. 1800. 4 D. 8°. Waarvan de twee laatste deelen door zijn zoon L. F. Serrurier, predikant te Hillegom, zijn in het licht gegeven.

Zie Brans, *Kerk Reg.*, bl. 46; Wagenaar, *Amst.*, D. VII. bl. 497; Muller, *Cat. v. portr.*; *Boekzaal*, 1799 *a.* bl. 202, 344.

SERRURIER (Jan Jacob), broeder van Daniel en Philips Serrurier, in 1727 te Hanau geboren, was predikant te Zwolle, later te 's Hage (1797), emeritus 1791.

Hij beoefende de poezy, blijkens het 2 reg. vers onder zijn portret door R. Vinkeles naar P. F. de la Croix.

Zie Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 146; *Boekzaal der gel. Wereld;* Muller, *Cat. v. portr.*

SERRURIER (L. J. J.), woonde te Amsterdam, en was lid der kon. acad. van beeld. kunst. Op de tentoonstelling te Amsterdam in 1820, was van hem *Een zittend meisje met een vischemmer*, en een *Stil leven.*

Zie Kramm

SERRURIER (Louis), zoon van Daniel Serrurier, was predikant te Jutphaas, Nieuw Loosdrecht, en sedert 1782 te Arnhem. Hij overleed 30 December 1788, in den ouderdom van 35 en een half jaar. Hij huwde Roselina Budde, dochter van D. Budde, pred. te Amsterdam.

Zie *Boekz.*, 1789 *a.* bl. 91.

SERRURIER (Louis Filips), zoon van Filips Serrurier, werd in 1789 proponent en predikant te Elst, vervolgens (1792) te Hillegom. Hij vertrok in 1801 naar Hanau. Hij beoefende de Nederd. poezy, blijkens zijne bijschriften op Michiel de Roode, Jan Punt en A. van Halens' *Pan Poëticon Batavum.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*, Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 48; *Boekz. der gel. wer.*

SERRURIER (T.) schreef:

Besluit van een Huisvader over Josua XXIV. Amst. 4°.

Het regt gebruik eener herstelde gezondheid. 4°.

Het regt bidden ten tijde van oorlog. Amst. 1781. 4°.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 471.

SERSANDERS (Andries). Volgens *resol. der Staten Generaal* 17 Febr. 1611,

»Is Andries Sersanders, die, bij last van syne Excellentie, opgemaect ende in 't nette gestelt heeft de plaete van de *Belegering van Gulich* met alle hare quartieren, buytenwerck, approchen ende staten gepresenteert, toegelegt *f* 75.

Zie Kramm uit Dodt's *Archief*, D. V.

SERVAAS (Willem) werd in 1739 te Vlaardingen, waar zijn vader als doctor praktiseerde, geboren. Hij betoonde in zijne jeugd groote leergierigheid en vlugheid, leerde in korten tijd latijn en begaf zich naar de Hoogeschool te Leiden, waar hij den 20 Junij 1766 openlijk eene dissertatie verdedigde *in fundamenta et certitudinem Medicinae inquirens*, en den graad van med. dr. verwierf. Hij koos Delfshaven ter uitoefening van de praktijk, en vond er lust in, om jongelieden tot verschillende vakken van studie voor de hoogescholen op te leiden en onderwijs te geven in de meet-, stel-, natuur-, sterre- en zeevaartkunde. Hij hield eene uitgebreide geleerde briefwisseling, o. a. met Jan van der Kemp, dien hij aan zijne *Parmenides* hielp, en later van sommige overdrevene gevoelens trachtte af te leiden, met C. W. v. d. Heuvel, die in 1787 te Leiden zijne schoone nosologische dissertatie schreef en verdedigde, en naderhand in Amerika een openbaren leerstoel bekleedde, met P. van Hemert, met zijn neef Nicolaas Bondt, hoogleeraar te Amsterdam, een der eerste en voornaamste scheikundigen van dien tijd, met van der Eyk, van Noorden, Lublink, Stipriaan Luiscius.

Hij was een voorstander der Kantiaansche wijsbegeerte, blijkens eenige verhandelingen in P. van Hemert's *Magazijn voor de Critische wijsbegeerte.*

Behalve de vertaling van de Oraties van Gaubius *de regimine mentis, quod Medicorum est*, en verhandelingen in tijdschriften, heeft hij geen schriften in het licht gegeven. Hij was lid van verschillende geleerde genootschappen, en overleed te Breda, in de armen zijner kinderen en kleinkinderen, in den ouderdom van 86 jaren, den 20 September 1825.

Zie *Konst- en Letterb.* 1825. D. II. bl. 228; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SERVATII (Robert), kanunnik-regulier te Tongerloo, leefde in de XVIde eeuw. Hij liet na.

Sermones in ms.

Zie Sanderi *Bibl. Belg.*, ms. T. II. p. 195; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 635.

SERRARIS (Jonkheer J.), werd in 1787 te Kieldrecht in België geboren. Naauwelijks 18 jaren oud zijnde en wel in den aanvang van 1806, nam hij dienst als vrijwilliger bij de Velter-grenadiers van de garde. In de bataille van Jena ontving hij in Spanje den graad van luitenant bij de oude garde, en in 1812 in Rusland het Legioen van Eer. Bevorderd in 1813 tot kapitein adjudant majoor bij het 11e regement tirailleurs, werd hij te Leipzig voor de tweede reis gewond, en eindelijk bekwam hij te Antwerpen, onder den generaal Carnot dienende, eene derde blessure ten gevolgen waarvan hij werd voorgedragen om bevorderd te worden tot bataillons-chef en tot officier van het legioen van eer. In October 1814 eervol uit Franschen dienst ontslagen, werd hij als kapitein bij het Nederlandsche leger geplaatst, en diende hij voort tot in September 1852, wanneer het Z. M. behaagde hem het pensioen van generaal majoor toe te kennen. Hij was een braaf soldaat, die door opregtheid en de striktste regtvaardigheid jegens zijne onderhebbenden uitblonk. Zijne onkrenkbare trouw aan pligt en eed heeft hem tot den Nederlandschen adelstand doen verheffen.

Hij overleed te Maastricht den 2 Januarij 1855. Serraris was commandeur van den Nederl. Leeuw, van de Eikenkroon, en der Leopoldsorde, ridder der militaire Willemsorde 4de kl. en van het Legioen van Eer.

Zie *Handelsblad* 5 Januarij 1855.

SERVATIUS (Willem Nicolaas), was opperkoopman te Batavia in 1804, en tweede resident aan het hof van den keizer van Soerakarta in 1806.

In 1817 werd hij resident van Cheribon, en in 1818 gouverneur van Macassar, van 1820—1822 was hij resident te Samarang, daarna in 1827 resident van Rembang en van de Preanger regentschappen, alwaar hij den 24 Nov. 1827 overleed in den ouderdom van 42 jaren.

SERVILIUS (Joannes) of Jan Knaep, te Weert, in het bisdom Luik, nader in het graafschap Hoorn, geboren, bragt zijn leven te Antwerpen door, waar hij de ondersteuning genoot van Lancelot of Ladislaus van Ursine of Ursulus, een edelman, die dertien maal de burgemeesterlijke waardigheid te Antwerpen bekleedde en een maecenas van letterkundigen was. Servilius' bloeitijd was van 1536 tot 1545. Zijn zinspraak was *Sapit qui sorti sapit*.

Hij gaf in het licht:

Explications sur les Eglogues sacrées, composees et imprimées par Corneille Graphaeus. Antv. 1536 12°.

De mirandis antiquorum operibus, opibus et veteris aevi rebus, pace belloque magnifice gestis, Libri tres ad Ladislaum Ursulum, Equitem auratum. V. Cl. Antv. 1541, 1569. 12°. Lubecae 1600. 4°.

Gratulatio Ladislao Ursulo, Consuli electo. Antv. 1542. 12°

Geldro-Gallica conjuratio in totius Belgicae clarissimam civitatem Belgicam, duce Martino Rosheymio. Antv. 1542. 12°. Aug. Vindel. 1544. 12°.

Ook in T. III. der *Scriptores rerum Germanic* van Marq. Freherus. (Hanov. 1611 fol. p. 263—295, en in de collectie van Struvius, *Argentin. Joh. Reinhold Dulsreckerus* 1717 fol. T. III. p. 315—346).

Achter aan een elegie, getiteld:

Gelro-Gallorum grassatio in Lovanienses, per Martinum a Roshem, ab eximiae spei adolescentulo Flandro posteritati prodita.

Oratio gratulatoria Carolo V ex Hispania in Brabantiam reduci, S. P. Q. Antverpiensis nomine. Antv. 1545 12°

Dictionarium Tetraglotton. Antv. 1545. 12°. Amstel 1600. 12°.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 469. 470; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 562; Foppens, *Bibl. Belg.*; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 76.

SERVIUS (J.) schreef:

Over het steensnijden. Amst. 1726. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 471.

SERWOUTERS (S) wordt vermeld als graveur van het portret van *Uladislaus Sigismundus* van Polen.

Mogelijk is hij dezelfde met

SERWOUTERS (Pieter), uitmuntend graveur in den aanvang der 17de eeuw. Zijne plaatjes komen o. a. voor in J. Cats, *Selfstryd*, Middelb. 1620. 4°; J. H. Krul, *Pampiere Wereld.* Amst. 1681 4°. (een keurig plaatje), *Nieuw Nederlandsche Kaertboek enz. der XVII Nederlanden* (titel), *Amadis de Gaula* *Thibault*, *d'Amers.* Ibid. 1629 (9 platen, zeer stout gesneden).

Ook graveerde hij 12 stuks *Jachten*, naar D. Vinckboons, in *Kriesfouwen* 612; *Zinneprent op het Bestand*, in gr. 8°, oblong, met gedrukte Hollandsche versen enz.

Zie Immerzeel; Kramm; *Dietsche Warande*, D. VI. bl. 266, volgg.; W. J. C. v. Hasselt, *Nalezing op dit artikel.*

SERWOUTERS (Johannes), zoon van Pieter Serwouters, van beroep boekhouder te Amsterdam, tooneeldichter, bloeide in het midden der 17de eeuw. Men heeft van hem:

Den grooten Tamerlan, met de Dood van Bajazet de I, Turks keiser, (treursp.) Amst. 4°, 2de dr., door hem zelf overzien en vermeerderd. Ald. 1661 m. pl. Ald. 1672, Ald. 1745. (Op blauw papier).

Den trotsen Leo en Philippus de Goede, koningen van Sicilien. Amst. 1658. Ald. 1719 (hiervan zijn niet meer dan 12 exemplaren gedrukt).

Hester, of verlossing der Jooden (treursp.) Amst. 1659, 2de dr., *vermeerd. en verb.* Ald. 1667. kl. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 279; *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 196.

SEU (Johannes) werd den 20 Junij 1576 uit Frankfort te Middelburg tot leeraar der Herv. gemeente beroepen en den Jan. 1603 te Hulst, doch hij bleef te Middelburg, waar hij stierf en begraven werd den 7 Jan. 1618. Schoockius noemde hem als „een die in des Heeren wijngaard zich zonderling heeft gekweten.”

Hij gaf in het licht:

Schriftmatige artykelen tegen de ongeschikte en valsche dwalingen der wederdooperen. Middelb. 1599.

Corte beschryvinge van het ambt der overheit, ende wederleggynge van een boucxken dat eenen wederdooper met vermogginge syns naems heeft laten uitgaen jeghens de dienaeren des woordts derzer eilanden, tegen het recht gebruyck des eyeds. Middelb. 1600.

De opdragt van dit werkje aan baljuw, burgemeesteren, schepenen en raden der stad Middelburg, werd aangevallen door een naamloozen schrijver, *allegeerende de texten der H. Schriftuere ende sulcken grunt en verstant, als (soo men zeit) Bartel de Beelde heeft.*

Zie Brandt, *Hist. der Ref.*, D. I. bl. 555, D. II. bl. 4, 5; H. Mooded, *Grond. bericht van de wederd. voorr.*; Schoockius, *de Canon. Ultraj.* p. 494, Hoornbeek, *Summa controv.*, p. 372; Te Water, *Kort verhaal d. Ref. v. Zeel.*, bl. 181, Glasius, *Godgel. Nederl.*, *Nam.*, D. VIII. bl. 100, 232.

SEUNTJES of **SEUNTIES** (Dirk), bekwaam Haagsch beeldhouwer, die in 1719 het meesterschap van de confreriekamer aldaar verkreeg, en er in de kracht van zijn leven overleed. Hij vervaardigde o. a., in of na 1722, voor de kerk te Monster, het fraai gedenkteeken van wit marmer, ter gedachtenis van Hollands luit.-admiraal Anthony Pieterson, gest. 13 Juni A°. 1722, boven zijn graf.

Zie Kramm.

SEVENBERGEN (Joris Engelsen van), dichter, bloeide in het midden der 17de eeuw. Hij was lid der rederijkerskamer: *In liefde vuurigh.* Men vindt van zijne poezy in *Vlaamsche Redens-lusthof.* Zijne zinspreuk was: *Bemint Gods Engels.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SEVENBERGEN (W. Engelsen van), waarschijnlijk een bloedverwant van den vorige, lid derzelfde kamer, gaf ook stukken in hetzelfde werk onder de zinspreuk: *Gods Engel gelooft.*

Zie v. d. Aa. t. a. p.

SEVENBERGEN (H. van), Septimontanus of de Septemmontibus, pastoor te Diest, hervormde, ondersteund door den prins bisschop van Luik, Adolphus de Marka, de tucht der geestelijken en de instelling der broederschap van O. L. V. Hij werd religieus te Tongerloo, waar hij zich door geleerdheid en godsvrucht onderscheidde. Hij overleed in 1343, doch, volgens Sanderus, in 1367.

Zie Heylen, *Hist. verh. v. d. Kempen*, bl. 193.

SEVENHOVEN (Martinus), dichter uit de 18de eeuw. Hij vervaardigde een lijkvers op Mr. Pieter Boddaert, achter diens *Nagelatene Gedichten.*

Zie v. d. Aa, t. a. p.

SEVENHOVEN (JAN ISAAK) of VAN SEVENHOVEN, uit een welgesteld burgerlijk geslacht van Amsterdam gesproten, en door zijn vader, die boekhouder bij een der aanzienlijksten kooplieden zijner stad was, ook tot den handelstand bestemd, had nog zeer jong zijnde, zijn verlangen om in Indië zijn fortuin te beproeven aan den dag gelegd, en vertrok dientengevolge in het begin dezer eeuw als assistent naar Batavia. Hij deed zich al spoedig als een veel belovend en wakker ambtenaar kennen, en klom al ras hooger en hooger in aanzien en dienstbetrekking. Vele jaren aan een regterlijk collegie verbonden, in 1804 gezworen klerk, en in 1808 secretaris bij schepenen, werd hij onder de regering van den gouverneur generaal baron van der Capellen als resident van Cheribon, later als commissaris ter regeling van de Palembangsche zaken benoemd, en onder het bestuur van den heer commissaris generaal, burggraaf du Bus de Gisignies als resident van Djocjocarta aangesteld.

Bij de komst van den gouverneur-generaal van den Bosch werd den heer Sevenhoven met de gouvernements commissarissen mr. P. Merkus en mr. H. G. Nahuys de gewigtige taak tot regeling der zaken van Soeracarta en Djocjocarta aanbevolen, en mogt hij met zijne twee ambtgenooten zijn werk bekroond zien door den afstand van vier der rijkste provinciën van het vorstelijk gebied aan het Nederlandsch gezag, en met zijn ambtgenoot den heer Nahuys eene verbeterde grensscheiding tusschen het Soeracartasche en Djocjocartasche gebied daarstellen, hetwelk gedurende meer dan zestig jaren onder de pia vota van het Nederlandsch-Indisch bestuur betoond had.

Kort hierna werd hij tot lid van den raad van Indië en als commissaris ter Sumatra's Westkust benoemd.

Na bijkans veertig jaren onafgebroken dienst werd hij, uithoofde van zijne verzwakte gezondheid, genoodzaakt met een tweejarig verlof naar het Vaderland te vertrekken, alwaar hij ter belooning van zijne lange en gewigtige diensten door zijne majesteit koning Willem II tot kommandeur van de orde van den Nederl. Leeuw bevorderd werd.

In het jaar 1841 in herstelde gezondheid weder naar Java vertrokken, mogt het hem echter niet te beurt vallen om het land zijner bestemming te bereiken, want na eene ongesteldheid van eenige weken, welke echter van geen bedenkelijken aard werd geacht, werd hij weinige dagen voor dat zijn schip de reis volbragt had, onverwacht uit het leven gerukt.

Zijn stoflijk overschot is nog te Batavia begraven, alwaar zijn dood met algemeene droefheid vernomen werd, want door zijne edele hoedanigheden, zijn uitmuntend hart, zijne groote weldadigheid en aangenamen omgang had hij zich veler vrienden hoogachting verworven, en waardig gemaakt.

Sevenhoven is twee malen gehuwd geweest, de laatste maal met eene nog voor hem overleden dochter van den uitmuntenden heer Goldman.

Hij heeft noch uit zijn eerste, noch uit zijn tweede huwelijk eenige kinderen verwekt.

Part. berigt.

SEVENSTERN (CASPER), omstreeks 1626 te Groningen geboren, trad in 1647 in de orde der jesuiten, en onderwees, na voleindigde studiën, de philosophie, wiskunde en de wederleggende godgeleerdheid. Hij leefde nog in 1674, en schreef onder den naam van Ludovicus Elpidius twee Duitsche werkjes, waarvan het eerste een verdediging van den jesuit P. Bruczelius tegen de Duisburger theologanten, te Keulen in 1668 het licht zag, en het andere een antwoord bij gelegenheid der vraag: waarom wilt gij niet, gelijk uwe voorouders katholiek zijn? in 2 deelen, Hanover 1669, Keulen 1670.

Zie Paquot, *Mém.*, T. I. p. 597; Glasius, *Godgel. Ned.*

SEVECOTIUS. Zie ZEVECOTIUS.

SEVERINUS (ADRIANUS), werd in 1670 vrijmeester-boekverkooper te Leiden, maakte zich als geschiedschrijver en dichter bekend door de volgende werken:

Geestelijke jaar-feesten, op Rijm. Leiden 1669. 8°.

Mengelingen, bevattende keur van styl en stof. Leiden 1673.

Het beroemde leven en sterven van den zeer doorluchtigen heer, den heer Michael de Ruiter. Leiden 1676. Hij sprak deze lijkrede uit voor een aanzienlijk gehoor in de Duitsche leerplaats der Leidsche hoogeschool, op den 27 November 1676. Witsen Geysbeek heeft deze fraaije lijkrede opgenomen in zijn *Apollineum*, D. I. bl. 155.

Het geluckig herdenken aen de vermaerde belegering der stad Leiden, kort en klaer voorgestelt uit den gront der eerste, en gebrayt tot de laatste beroerten en oorlogen van Nederland, voorgevallen in de vijftiende en zestiende eeuw. Leiden 1664. kl. 8°. Ald. 1737 kl. 8°., Ald. 1757. 8°.

De titel van den vijfden druk is:

Oorspronckelijke Beschrijving van de vermaerde belegeringe en 't ontzet der stad Leiden, kort en klaer voorgesteld uit den grond der eerste en gebrayt tot de laatste beroerten en oorlogen van Nederland, voorgevallen in de XV en XVI eeuw, door A. S, de vijfde druk *Met Nieuwe Aenteekeningen opgehelderd, en met koprre platen versierd, als ook vermeerderd met eene Na-reden, ten nuttigen gebruicke deeser gebeurtenis; en met de treffelijke oratie van den heere mr. Karel Crucius* enz. Te Leiden bij de wed. A. Honkoop en Zoon. 8°., met een vers van Severinus, en voor Leiden (zonder jaartal, maar naar het schijnt van 1777).

Zie voorred. van den 4de en 5de druk van Severinus, *Oorspr. Beschrijv.* enz.; Pars, *Naamrol.*, bl. 311, 443; Witsen Geysbeek; *B. A. C Woordenb.*, D. V. bl 279; N. C. Kist, *Letterk. en Beoord. overzigt der werken over het beleg en ontzet van Leiden*, in *N. Reeks der werk. v. d. Maats. v. Ned Letterk te Leid.*, D V. bl. 22, 23; mr. Bodel Nijenhuis, *Topogr.*, bl. 91; Kobus en de Rivecourt.

SEVERSZOON (LENAERT), rederijker uit den aanvang der 17de eeuw. Men vindt zijne poëzy in *Refereynen ghemaeckt op een vraghe, of in Christum te ghelooven in aller mensch, macht is, om naer naer believen te kiesen de doodt oft leven?* Amsterdam 1611.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SEVERS (JAN of JAN CORNELISZ), denkelijk voorvader van den boekh. Adrianus Severinus. Men wil dat hij, uitgever van *Die Chronycke van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt tot den jare* 1517. Leyden 1517 fol. ook tevens de autheur er van zou zijn. Anderen willen dat Cornelius Aurelius (Lopsen) van Gouda, tijdgenoot van Erasmus de schrijver is van deze *Chronyck*.

Zie de Wind, *Bibl. v. Geschiedk.*, bl. 112; v. Doorninck, *Bibl. v. Anon. en Pseudon.*, bl. 119.

SEWEL (WILLEM) of ZEWEL [1]), in 1654 te Amsterdam geboren, werd door zijne ouders, in zijne jeugd, op een handwerk besteld, doch zijne zucht voor taal- en letterkunde was zóó sterk, dat hij zijn handwerk liet varen, en in het schrijven voor de drukpers zijn bestaan zocht te vinden. Hij oefende zich derhalve zoo in zijne moedertaal, als in het Fransch, Engelsch en Hoogduitsch, maakte groote vorderingen in deze, en ook de Latijnsche talen, ja was zelfs niet onervaren in het Grieksch.

Van zijne kennis der Nederduitsche taal gaf hij eene schitterende proeve in zijne *Nederduitsche Spraakkunst*. Amst. 1708, waarvan de tweede druk in 1712 te Amsterdam verscheen, met den titel: *Nederduytsche spraakkunst, waarin de gronden der Hollandsche taale naauwkeuriglijk opgedolven, en, ten aanzien der spellinge als bewoordinge, duydelyk aangeweezen zijn. De 2de dr. doorg. vermeerdert, en met eene lijst van de geslachten der Naamwoorden, die onder geene vaste regelen betrekkelyk zyn; nevens eene verhand. redenkunstige figuren enz. verrijkt.* Sedert verschenen er nog verschillende uitgaven van, zooals te Amsterdam 1783 3de dr. *doorgaans veel vermeerdert* enz. Ald. 1756. 8°.

Zeer verdienstelijk maakte hij zich ook door zijn *Korte wegwijser tot de Engelsche taal.* Amst. 1740. 12°., *Compendious guide to the Low dutch language.* Amst. 1740, en *Wegwijser tot de Engelsche en Nederduitsche Tale.* 12°. (alle meermalen herdrukt), doch vooral door zijn *Groot Engels en Nederduyts* en *Nederduyts en Engels Woordenboek*, meermalen herdrukt, o. a. Amst. 1727 (3de dr.) 1735 4°. 2 D.

Ook vertaalde hij verschillende schriften uit het Engelsch, zooals: *Goede raad aan de kerke van Engeland, mitsg. de roomsch*

---

[1]) Zoo noemt hem Abcoude: zijn grootvader William Sewel, was omstreeks het einde der XVI eeuw met de Brownisten uit Engeland herwaarts gekomen, en had zich te Utrecht neêrgezet, alwaar zijn vader Jan Willemsz. Sewel geboren werd en huwde met Judith Zinspenning, moeder van onzen Willem.

catholyke en protestantsche dissenters 1687; *De leeringe der duyvelen* van N. Orchard. Amst. 1691; *Ondersoek van 's menschen gelukzaligheid* van Dr. Lucas. Rott. 1697. 8°.

Het leeven en afbeeldsel der vorstinne Maria, door G. Burnet. Amst. 1695 en anderen.

Uit de Grieksche en Latijnsche taal hebben wij zijne overzettingen van *Dionysius Halicarnassensis*, *Flavius Josephus* (Haarlem 1732 m. pl. fol., 17›9 2 D. 4 D. 8°), *het dertiende schimpdicht* van Juvenalis (in *Nederd. Vaersen, en met aanteekk.* voorzien. Amst. 1687). Als dichter (want hij beoefende ook de Nederduitsche poëzy) muntte hij niet uit, blijkens de proeven, medegedeeld door van der Aa, uit zijn *Koningh Davids val en wederopstandingh.* Amst. 1713. 4°. Meerder roem verwierf hij door zijn medewerking aan de *Historia Quakeriana* van Gerard Croese, en vooral door zijn *Historie van den opkomst en aanwas en voortgang der Christenen, bekend bij den naam Quakers. Ondermengt met de voornaamste staats-geschiedenissen van dien tijd in Engeland voorgevallen, en met authentike stukken voorsien.* Amst. 1717 fol., waaraan hij 25 jaren had gearbeid. Hij zelf behoorde tot die gezindte, waartoe zijn ouders, vroeger leden der Waterlandsche doopsgezinden, waren overgegaan. Verschillende schrijvers maken nog van andere voortbrengsels van zijn pen gewag, zooals van zijne verbeterde uitgaaf der *Grammaire flamade* van La Grue. Amst. 1718. 8°.

Zedelessen des Evangeliums. Amst. 1729 8°.; *Historie van het O. en N. Testament; Beschrijving van den Trojaanschen oorlog*, 12°.

Verdediging des Hertogs van Marlborough tot antwoord op een boekje valschelijk zoo genoemd, uit het Eng. Amst. 1712. 8°.

Brief van seker Heer aen William Penn, Eygenaar en Gouverneur van Pensylvania, benef. zyn antwoord uit het Eng

Hij vervolgde ook de *Boekzaal van Europa* door Rabus, (*Maandelijksche Uittreksels* of *Boekz. d. Gel. Wer.* 1692. 8°.) en schreef eenigen tijd de *Amsterdamsche Courant.* Ook zou hij een bekwaam chirurgijn zijn geweest? Zijn portret is door G. Rademaker en I. de Later bewerkt, met vierregelig vers van F. Halma in 1705, oud 50 jaren.

Sewel overleed 13 Maart 1720.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Nederl. Letterk.*, bl. 320; van Kampen, *Gesch. d. Nederl. Lett.*, D. II. bl. 194; Ypey, *Gesch. der Nederl. Tale*, D I. bl. 537; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; Glasius, *Godgel Nederl.*; Wagenaar, *Beschrijving van Amsterd.*, D. III. bl 234 (uitg. in fol.); Delvenne, *Biogr. du Royaume des Pays-Bas*, T. IV. p. 405; *Bibl. Univ.*; Witsen Geysbeek, *B A. C Woordenb*; D. V. bl. 282, 283; *Republyk der Gel. Sept. en Oct.* 1717, p. 273; *Bibl. Brem.*, *Cl* I. p 298; *Nav.*, D. XIV. bl 244, 269, 303, 329; Rabus. *Boekz. v. Europa*, 1697 bl. 484; Rogge, *Bibl. v. Centrarem Geschrift*, bl. 258; Abcoude, *Naamr.*, bl. 392; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; v. Doorninck, *Bibl d. Ned. Pseud.*, bl. 474; Steven, *Hist. of the Scott. Church.* p. 272.

SEXAGIUS (Antonius) of VAN 'T SESTICH, geboren te Brussel, advocaat te Mechelen.

Hij liet drie zonen na, Joannes Jur. utr. doct. en koninklijk hoogleeraar te Leuven, Willem, pastoor aldaar, Antonius, die verschillende regerings-ambten te Mechelen bekleedde.

Hij gaf in het licht:

Orthographia Linguae Belgicae praesertim Brabanticae et pronuntiandi ratio. Lovan. 1576. 8°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 76; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p 91.

SEXMA (SYCKA), grietman van Ferwéradeel in 1428.

Zie v. Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 37.

SEYEN (Arnoldus) werd den 18 September 1640 te Amsterdam geboren, en in 1646 uit Gouda, waar hij de geneeskunde oefende, tot gewoon hoogleeraar in die wetenschap en de kruidkunde aan de hoogeschool te Leiden geroepen. Hij bewees hem gewigtige diensten, en vermeerderde de schatten van haren kruidhof, waarover hij opziener was. In den jare 1675 als rector-magnificus aftredende, vierde hij met een plegtige redevoering het tweede halve eeuwfeest van het bestaan der hoogeschool. Hij overleed 21 October 1678.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hoogeschool*, D. I. bl. 188, 225, D. II. bl. 74, 75, T. en B. bl. 146; Boerhaave, *Horti brevis Historia*, p. 28, 29; Suringar, *de Leidsche hoogleeraren in de natuurk. wetenschappen*; Dez., *Invloed der Cartes, wijsbeg. op het Noesc- en Geneesk. onderwijs*; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SEYN (C.), beambte ter Leidsche secretarie, in de eerste helft der 19de eeuw.

Van hem bestaat een:

Catalogus van oudheden en bijzonderheden, betreffende het beleg en ontzet der stad Leyden in het jaar 1574, *bij de viering van het 5de halve eeuwfeest, op* 4—8 *Oct.* 1824, *op het raadhuis te Leyden ten toon gesteld.* Leyden 1824. 8°.

Zie mr. Bodel Nijenhuis, *Topogr.*, bl. 92.

SIBBE of SYBO was pastoor in Sandfirde in Friesland, toen hij, volgens Menso Poppius, in 1567, om de prediking van de Hervormde leer, moest vluchten.

Zie Schotanus, *Friesche Hist.*, p. 741; Winsemius, *Hist.*, L. II. p. 88; Greydanus, *Naaml. v. Predd. onder de cl. v. Franeker*, bl 161.

SIBELIUS of SIBEL (Caspar) werd den 9 Junij N. S, 21 Junij O. S. 1590 te Elberfeld, uit brave burgerlijke ouders geboren, oefende zich eerst te Herborn en te Siegen, werwaarts het Herbornsch gymnasium, wegens epidemie aldaar, tijdelijk overgebragt was, onder Io. Piscator en Ge. Pasor, naderhand (1608, 1609) te Leiden, onder Gomarus en Arminius in de theologische studie, en oefende zich onder Coddaeus in het Hebreeuwsch. Hij hechtte zich aan de begrippen van Gomarus en verdedigde onder dezen *Theses de Praedestinatione* Kort nadat hij in zijn vaderland teruggekeerd was, werd hij predikant te Randerode en Geilenkirchen, bleef aldaar bijna twee jaren, en werd in 1611 beroepen tot predikant te Gulik. In 1617 door zijn kerkeraad naar den Haag gezonden, om van de algemeene staten het *subsidium ordinarium* te ontvangen, predikte hij te Nijmegen, en in hetzelfde jaar werd hij geheel onverwacht, in plaats van Jerem. Planeius te Deventer beroepen. Hij nam dit beroep gretig aan, en bediende de gemeente ruim dertig jaren, tot dat hij vroeg oud en afgesloofd, in 1648 zijn emeritaat verkreeg.

Ofschoon in October 1617 eerst te Deventer beroepen, en pas 28 jaren oud, werd hij reeds in het begin van October 1618 op de Overijsselsche synode te Vollenhove tot de nationale synode te Dordrecht afgevaardigd. Doch omstreeks half Mei 1619 moest hij, door zware koortsen aangetast, naar Deventer terugkeeren. Later werd hij, in plaats van Jo. Langius, destijds predikant te Vollenhove, die naar Utrecht vertrokken was, door de synode van Overijssel tot reviseur van het N. Testament en der Apocryphe boeken benoemd. Groot en belangstellend was het deel dat hij aan de stichting der doorluchtige school te Deventer nam, ook heeft hij een groot aantal belangrijke werken in het licht gegeven. Hij overleed den 1 Januarij 1658 in zijn 68ste levensjaar. Hij huwde 31 Aug. 1610 Maria Klöcker, dochter van den burgemeester, schepen en verwalter drost te Randerode. De twee eerste kinderen, dochters, hun geboren, stierven vroeg. Zijne derde dochter Elisabeth huwde 8 Jan. 1637 Jo. Lubbertu van Goor, predikant te Bloemendaal.

Hij gaf in het licht:

De sacrificio Abrahami. Daventr. 1624. Amst. 1637 in 12°.
De monomachiâ Jacobi cum Deo. Dav. 1630.
Conciones sacrae in D. Judae epistolam. Amst. 1631, 1637.
— — *in Caput* 16 *Matthaei* Ibid. 1633.
— — *in historiam sanati lunatici.* Ibid. 1634.
Homiliae 16 *in historiam transformationis Christi.* Ibid. 1634.
Commentarius in Psalmum 16. Ibid. 1635. 8°.
Mosis ars bellica contra Amalekitos. Ibid. 1637.
De dedrachmis et in Canticum Simeonis. Ibid. 1639.
Homiliae octo in Canticum Simeonis. Dav. 1641.
In passionem, mortem et sepulturam Christi. Amst. 1642.
Historia Hiskiae, regis Judae, lethaliter aegrotantis, divinitus sanati et erga Deum grati; seu caput 38 *Esaiae Prophetae, homiliis* 36 *explicatum.* Dav. 1643.
Conciones in 14 *priores versus* 18 *capitis Matthaei.* Ibid. 1647. Amst. 1669.
Schole der Goddelijke versoeckingen in 31 *predicatien over de historie van Abrahams offerhande.* Dav. 1655.
Christianae precationes et gratiarum actiones. Dav. 1658, in het Holl.
Christelycke ghebeden en dankzeggingen. Amst. 1667.
Concionum anniversariarum in dies festos et dominicos tomi tres. Amst. 1665.

Meditationes Catechetisae. Dav. et Amst. 1646—1660. 4 T. 4°.

Opera omnia, seu loco communis theologici. Amst. 1644. 6 vol. fol.

Op de openbare bibliotheek te Deventer berust van hem in hds: *Curriculum vitae et perigrinationes.*

Zie H. W. Tijdeman, *C. S in leven predikant te Deventer, volgens zijne onuitgeg. eigen levensbeschrijving* in *Godgel. Bijdr.* 1850; Revius, *Daventr. ill.* p. 600, 603, 607, 611, 624, J. Heringa, Elzn, *Bijzonderheden betreffende de Bijbelvertaling*, in *Archief*, van Kist en Royaards, D. V. bl. 151; Hinlopen, *Hist. v. d. Nederl. overz. des Bijbels*, bl 156—167, en der *Commentarius Historicus* van L. G. Renesse, in de Bijlage p 121—147; Ypey en Dermout, *Gesch. d Ned. Herv kerk*, D. II bl. 366—368 in de Aant; Moonen, *Naamkel.*, bl ; Koecher, *Catech. Hist*, bl. 326; v. Alpen, *Gesch. v d. Heidelb. Cat*; Schotel, *Gesch. v. d Heidelb. Catech.*; Brandt, *Hist. der Ref.*; Glasius, *Dordr. Synode*, D. . bl. ; Dez *Godgel. Nederl*, bl. ; Con. *aanteek. over het Devent. Athen* in *Over. Alm.* voor 1850. bl. 208; Paquot, *Mém.*, T. II. p 649, 650; Jöcher; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

SIBELIUS (G.), kunstgraveur, leefde op de helft der 18de eeuw te Amsterdam. Van zijn stift zijn bekend de portretten van *Mrs. Rudd* naar Dodd, den *Cardinaal Beton* vóór Pennants *Scotland*, van *Ds. Christ. Visteijn* naar Dom v. d. Smissen, *van Willem I Prins van Oranje* naar Tanjé enz; *Zergezigten* naar de teekeningen van J. van den Ende; *Gezigten op Amsterdam en Rotterdam* naar L Backhuysen, in fol.; *historiële onderwerpen*, als: *de ontmoeting van Hugo de Groot, ten huize van Daetselaer, te Gorinchem*, na zijne ontvlugting uit Loevestein, naar zijne eigene teekening. Ook vindt men van zijn werk in de *Inhuldiging van Willem V, Prins v. Oranje, te Veere.*

Zie Kramm.

SIBELIUS of SYBELIUS (J.), in 1769 plaatsnijder te 's Hage. Zijn werk is onbekend.

Zie Kramm.

SIBELIUS (TACO) [1]), predikant te Eemnes buitendijks, Alphen (1756), Gouda (1767), overleed aldaar in 1777. Ten jare 1757 beschuldigde hem Pieter de Windt, lid zijner gemeente, van onregtzinnigheid ten opzigte van het leerstuk van het Zoonschap des Heeren, en gaf met dit oogmerk eene *Waarschuwing aan Neêrlands kerk* uit. Weldra werd de zaak kerkelijk behandeld, en Sibelius door de klassis van Woerden van Roëllismus vrijgesproken. Deze uitspraak werd in 1758 te Gorinchem, door de Synode van Zuid-Holland, waarop de Windt zich beroepen had, bevestigd. Een en ander ontbiet echter Sibelius niet van de blaam van onregtzinnigheid.

Hij gaf in het licht:

Kerkelijke Leerredenen aan de hooge kerkvergadering van Zuid-Holland.

H. Trapgezangen of Liederen Hammaäloth op een nieuwe wijze verklaart en toegepast. Rott. 1763. 4°.

Over Prediker 12. 4°.

Tweetal leerredenen. Leiden. 4°.

Geschiedenis van het lijden van Jezus Christus, in *eene Leerreda over Mattheus XXVI en XXVII.* Gouda 8°.

Zie Ypey en Dermout, *Gesch d. Ned. Herv. kerk*, D. III. bl. 91, 92, *Examen v h. Ontwerp v. Toler*, bl. 22, 23; Glasius, *Godgel. Nederl*; Columba en Dreas, *Naaml. der Predd onder de cl. v. Dokkum*, bl. 80, 81; Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 68, 152; Abcoude, *Naamr.*, *Aanh.*, bl. 195; Arrenberg, *Naamr.*, bl 473.

SIBILLE (GIJSBERT J.), burgemeester van Weesp, waar op het stadhuis, in de *Vierschaar*, van zijn penseel berust *Salomons eerste regt* en in *Schepenkamer*, *de vergadering van schout, burgemeester en schepenen dier stad* (1652), naar het leven afgebeeld, dus ook met zijn eigen portret.

Zie Immerzeel; Kramm.

SIBERG (JOHANNES), te Rotterdam geboren, aanvaardde den 23 Augustus 1801 de betrekking van gouverneur-generaal der O. I. Nederl. bezittingen. In 1803 was hij tevens commissaris in eene zeer belangrijke bezending van eenige millioenen waarde, die echter door de vredebreuk van Amiens geheel in handen der Engelsche viel. Hij werd den 19 October 1804 als gouverneur-generaal ontslagen. De koning schonk hem de koninklijke orde van kommandeur der Unie. Hij was in het vak van handel zeer ervaren, en overleed in hoogen ouderdom te Batavia.

Zie Nieuwenhuis, (Aanh.); Kobus en de Rivecourt; H. Vernoest.

SIBEMA (BONIFIUS), predikant te Suawoude en Tietjerk (1617), Kornjum (1620), Oostzaan (1628), Schiedam (1632) en Haarlem (1635), overleden in 1636.

Hij schreef:

Salomons sweerdt, scheydende de remonstranten van de rechtsinnighe leere, aengaende 1 de beweghende oorsaecke der verkiesinge, 2 de verwerpinge, 3 de dood Christi, 4 de werckinge Godts in de bekeeringhe, 5 de volhardinge der heyligen. Tot nootwendigh ghebruyck van de gemeynte Chi. tot Oost zanen, ende alle liefhebbers der waerheydt. Van nieuws oversien ende verbetert nae de nieuwe oversettinghe des bijbels door Gilles van Breen. Amst. 1645, 1649, 1660 (5de dr.), Schoonhoven 166 , Leyden 1682 (7de dr.), Rott. 1735.

Testamenten der 12 Patriarchen. Jacobs kinderen. 8°.

Zie Rogge, *Pamfl.* bl. 121; Soermans, *Kerk Reg.*, bl. 85; Greydanus, *Predd. o. d. Cl. v. Franeker*, bl 136 Abconde, *Naaml.*, bl. 330, *Aanh.* bl. 175, *Cat. de Groe*, bl 256.

SIBERSMA (HERO) werd den 20 Mei 1644 te Harlingen geboren, den 21 Junij 1669 kandidaat in de classis van Franeker, in 1671 beroepen te Sexbierum, in 1677 te Ternaard, in 1680 te Harlingen. In 1681 bedankte hij voor Delft, doch in 1683 nam hij Amsterdam aan, waar hij den 15 Aug. door Nic. de la Planque bevestigd werd. In 1721 hield hij in de Noorderkerk zijn 50jarige predikatie over Ps. LXXI: 15—18, werd in April 1727 emeritus, overleed den 4 April 1728, in 't 84ste jaar zijns levens, en werd plegtig in de Westerkerk begraven. Zijn portret ziet het licht.

Zijn zoon Daniel Simon Sibersma bekleedde het predikambt te Koudum, Schermerhorn en Middelburg, waar hij in 1728 overleed.

Sibersma behoorde tot die Coccejanen, die op de praktijk des Christendoms aandrongen. Hij muntte uit door ijver om de Joden tot het Christendom te brengen, en gaf vele godgeleerde schriften in het licht. Ook beoefende hij de Nederd. poëzy.

Hij schreef:

Afscheids-predikatie van Sexbierum. 8°.

Intré-predikatie te Ternaard. 8°.

Geestelijke mensch Amst. 1726 8°.

Palmboom des levens. 1687. 1690. 8°.

Roem der Christenen in Christo Jesu den Heere, hare geregtigheid, behelsende het Fundament en Opbouw der Eenige ware Religie, tot overtuiginge van Joden, Heidenen, Antichristenen; en gerustellinge van allen, die bekommerd zijn over den weg der zaligheid. En daar uitvloeijende praktijk der Christenen of regte aard der deugden, die een gelovige te betrachten heeft, om zijn roem in Christo te bevestigen, 3de dr. Leeuw. 1687. Amst. 1700. 8°.

Bijbelsche Gedichten. Amst. 1701. 8°.

Fontein des Heils, aangewesen in den Heidelb. Catechismus. Leeuw. 1694, 1696. Amst. 1727, 1777. In 't Hgd. Frankfort 1699. 4°.

Zie *Boekz.* 1777a. bl 419.

Abrahams Vriendenmaal. Amst. 1714. 8°.

Over het Oude geloof. Amst. 1715. 8°.

Gouden Kleinoot en Moses, zeggende: den Heere uwen Godt zult gij liefhebben. enz Amst. 1715. 8°.

Zie *Boekz.* 1725b. bl. 104

De tente van Hagar en Sara. Amst. 1715. 8°.

Palmboom des vredes, opwassende voor Sion, onder veele verdrukkingen, tot een blijde vrugt in 't laatste der dagen, nu herbloeijende in de tegenwoordige vrede, gemaakt met de magtige koning van Frankrijk, Lowijs de XIV. 1713.

Gouden Reukaltaar. Amst 1716. 8°.

Over het Evangelium van Johannes. Amst. 1717. 4°.

Ware Christendom. Amst. 1719. 4°.

Mogelijk hetzelfde met *Leere der Waarheid.* 1686.

Zaligheit uyt de Joden. Amst. 1720. 8°.

Wie een Christen is en hoe te worden. 1699. Amst. 1723. 8°.

Een lamp en licht voor 't Oude en Nieuwe Israel, of ver-

---

[1]) Zijn grootvader Taco Sibelius, een Harlinger van geboorte, was predikant te Weidum (1688), Waaxens en Brantgum (1696) en Dokkum (1703), waar hij in Julij 1704 overleed. Columba en Dreas, 80 en 190. Waarschijnlijk was Adolphus Sibelius, in 1700 pred. te St. Jacobi-parochie, den 7 Aug. 1705 overleden, zijn zoon. J. Greydanus bl. 63.

Naring over de uiterlijke dingen der wet, als de Besnijdenis, het Paaschen, het Pinksterfeest, het Manna, de Sabbath, de Rotsleen, ook over de Offerhande. Amst. 1723. 8°.

Merkteekenen van den Messias. Amst. 1724. 8°.

De eenige en heilige weg om te komen in 's Hemels Paradijs. Amst. 1725. 8°.

Onderzoek van den ouden Joodschen Catechismus. Amst. 1726. 8°.

Paradijsche Godgeleerdheid. Amst. 1727. 8°.

Heerlijkheid Gods bij Oudenaerde. Amst. 1709. 8°.

Heerlijkheid Gods bij Rammeleys. Amst. 1706. 8°.

Heerlijkheid Gods aan den Donauw. Amst. 1704. 8°.

Heerlijkheid Gods in Piëmont. Amst. 1706. 8°., waarvoor hij door de Staten-Generaal met een gouden gedenkpenning werd beschonken.

De Throon van Gods genade, gebouwt op den Throon zijner Heiligheid. Amst. 1727. 8°.

Zie *Boekz.* 1727 *b* bl. 76.

Het woord des levens. Amst. 1703, 1732. 8°.

Leer der Waarheit in haar voornaamste gronden geestelijk vergeleken en openbaar gemaakt aan de Conscientie. Tot verligtinge, Heiligmakinge en Vertroostinge der zielen. Leeuw. 1700. 8°. (zesde druk). Utrecht 1749. 8°.

Religie van koning David. Amst. 1722. 8°.

Verklaringe over den Propheet Jesaias, en zulks bevestigt uit het Evangelium, ten dienste van het Oud- en Nieuw-Israel.

De geestelijke mensch, aengewezen uit de Verklaeringe over den H. Geest en deszelfs vrugten, door welke wij verlicht worden tot de regte kennisse Godts en wedergeboren of geheiligt tot geloof ende de Liefde Godts in zijn zoon, den Messias, onzen Zaligmaker enz. Amst. 1726. 8°.

Zie *Boekz.* 1726 *b.* bl. 172.

Zie Greydanus, *Naaml. der Predd. onder de classis van Franeker*, bl. 49, 104; H. Croese, *Reg. der Amst. Predd.*; Wagenaar, *Amst.*, D. VII. bl. 490; Paauw en Veeris, *Vern. Kerkel. Alphab.*, bl. 186; Abcoude, *Naamr.*, bl. 332, *Aanh.*, bl. 195; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 473; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. III. bl. 363 verv. in de *Aant.*; Glasius, *Godgel. Nederl.*; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; H. L. Benthem, *Holl. Kirch und Schulen Staat*, Th. II. S. 669; Koecher, *Gesch. v. d. Heidelb. Cat.*, bl. 327; *Acta erudit*, T. III. *Suppl. sect.* II. p. 69; *Boekz.* 1728 *a.* bl. 620 volgg.; Rabus, *Boekz. van Europa* 1700, bl. 181, 182; Jöcher.

SIBERSMA (mr. J.) schreef: *de Collationibus.* L. B. 1703. 4°

Zie Muller, *Cat. Diss. et Orat. Jurid.*, p. 169.

SIBINGA (mr. F.) schreef: *de Dardanariies.* Gron. 1741. 4°.

Zie Muller, t. a. p.

SIBLINK (mr. H. R.) schreef:

De sec. nuptiis. Traj. 1742. 4°.

Zie Muller, t. a. p.

SIBRANDA (Joannes), den 20 Sept. 1668 te Witmarssum geboren, bezocht de Latijnsche school en vervolgens de akademie te Franeker, waar hij met geen minder vrucht de philosophische en literarische lessen bijwoonde, dan de theologische collegien van van der Waaijen, Vitringa en Roëll. Tot voortzetting zijner letterkundige studien begaf hij zich naar Leiden en Utrecht, waar hij de voorlezingen van den beroemden J. G. Graevius bijwoonde. In 1692 door de classis van Leeuwarden onder het getal der candidaten tot den H. Dienst opgenomen, opende zich een andere werkkring dan de kerkelijke voor Sibranda. Hij werd in 1693 met den titel van praelector in de Grieksche taal aan de hoogeschool te Franeker verbonden. Jammerlijk werd de grootsche verwachting, die men van hem had, teleurgesteld, hij gaf zich aan eene losbandige levenswijs over, die hem den 18 Dec. 1696 in het graf sleepte, na in het vorig jaar in het huwelijk te zijn getreden met Ida Swalue, dochter van Bernhard Swalue, med. dr. te Harlingen.

Hij schreef:

Dissertatio de Statu Judaeae Provinciae sub Procuratoribus veraque interpretatione Joh. XIIX: 31, in 1689 onder Campegius Vitringa verdedigd, en vervolgens door zijn broeder Hero [1]) vermeerderd met *Observationibus quibusdam philologicis, ex Auctoris manuscriptis*, Franeq. 1698 8°., later in Th. Hazaei en Conr. Ikenii *Thesauri novi Theol. Philol. Dissert. Exeget.* T. II. uitgegeven.

Diatribe ad 1 Petr. V: 5. Franeq. 1696, ook in Hasaei *Bibl. Brem.*, Cl. VII. p. 954.

Ad l. Gal. VI: 17. Franeq. 1696.

De Macello, I Cor. X: 25. Franeq. 1698. 4°.

Het ware Heiligdom, toonende hoe de Heilige Godt niet anders dan met betooninge van zijne heiligheit in de offerhande van den Messias, zijne genade aan den Zondaar bewijst, en hoe daarenboven de Twee Pilaren van Israel Schem Adonia, dat is den naam des Heeren, en Schemang Iscall. enz. *Deut. VI:* 4, 5. Amst. 1719. 8°.

Zie *Boekz.* 1719 *b.* bl. 129.

Het Jubile of gedachtenis van het vijftigste jaar in de bedieninge van Gods woort; verhandelt uit Psalm LXXI: 15—18, *waarbij eene verklaering over de deugden en volmaektheden van Godt, anders zijne eigenschappen.* Amst. 1724. 8°.

Zie *Boekz.* 1722 *a.* bl. 26.

Bekeerde Moordenaar. Amst. 1718. 8°.

Diatribe de raculo Dodonaeo. Positiones philologicae in collegio privato an. 1695 et 1696 *disputatae.* — *Notulae posthumae in Josephi Libram I Antiq. Judaicarum*, in Havercamp, edit. T. I. p. 60—65.

Zie *Progr. fun. Jo. Waieni; Progr. fun. Sebast. Schelken; Bibl. Brem. Cl.* VII. p. 954; Saxe, *Onom.* T. V. p. 375; Vriemoet, *Ath. Fris*, p. 707; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 371; Glasius, *Godgel. Ned.*; Kobus en de Rivecourt; Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1698 bl. 294.

SIBRANDA (Pibo), 11de abt van Lidlum, in de XIV eeuw. Hij muntte door deugd en geleerdheid uit, en overleed in 1328.

Zie Sibrandus Leo, *de vita et rebus abbatum in Lidlum*, bij Matthaeus, *Anal. Vet. aevi*, T. III. p. 562; *Oudhed. en geschenken v. Vriesl.* D. II. bl. 173; Foeke Sjoerds, *Beschryv. van Friesl.*, D. I. bl. 456; Henr. Joan Arntzenius, *Inst. Jur.*, T. I. p. 15; de Wal, *De Cl. Fris. Jurecons. Orat.*, p. 6; *Annot.* p. 3.

SIBRANDSZ. of SIBRANDIUS (Sibrand), een Fries, nam deel aan 't verbond der Edelen, en moest zijn vaderlandsliefde boeten met verbanning.

Zie Winsemius, *Hist.*, L. II. p. 90; *Charterb. van Friesl.*, D. III. bl. 727, 753; te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 293.

SIBRANDUS, zesde abt der abdij Mariengaarde te Hallum, die omstreeks 1230 het bestuur aanvaardde, en om zijne kennis en beschaving wijd en zijd in eere was, opende bij of in het klooster eene openbare school, en plaatste aan haar hoofd zekeren magister Frederik, die voor eene aanzienlijke jaarwedde in de morgenuren met zijne discipelen de heidensche poëten en geschiedschrijvers, en na het middagmaal Ambrosius, Augustinus en Hieronymus las.

Zie Matth., *Anal*, T. V. p. 250; Moll, *Gesch. der Nederl. voor de Herv. kerk*, T. II. p. 239, 240.

SICCAMA (Henricus) te Leeuwarden geboren, studeerde te Franeker in de godgeleerdheid, werd candidaat en paedagoog aan het huis van den heer A. Lyclama a Nyeholt, grietman over Opsterland, te Beets, in 1714 predikant te Ouwsterhaule, in 1718 te Oudeschoot, in 1722 te Bergum, 1728 te Harlingen, 1732 te Leeuwarden, waar hij den 17 Dec. 1744 overleed.

Hij gaf in het licht:

Kort begrip der waare Godtgeleertheit, of grondt-waarheden van de Herv. kerk. Harl. 1729., 8°. *verm. druk.* Amst. 1779. kl. 8°.

Zie *Boekz.* 1730 *a.* bl. 584.

De eerste beginselen van de waarheit, die na de Godzaligheit is: Getrokken uit het kort begrip; verm. met een alderbeknopst onderwijs. Harl. 1732, 1742. kl. 8°. 3de dr.

De zuivere en veilige geloofsweg om getroost te leven en zalig te sterven, of een korte verklaringe en toeëiginge van den Heidelbergschen Catechismus in vraagen en antwoorden. Benevens een kort ontwerp van deselve, en nog vier oefeningen over het regte gebruik des Heiligen Avondmaals. Leeuw. 1753. 2de dr. 8°.

Zie Greydanus, *Naaml. d. Predd. onder de cl. v. Franeker*, bl. 53; Engelsma, *Volgl d. Predd. onder de cl. v. Zevenwouden*, bl 101; Eekhoff, *Stedel. Bibl. van Leeuw.*, bl 16; Arrenberg, *Naamr.*; Abcoude, *Naaml.*, bl. 474; Koecher, *Hist. v. d. Heidelb. Catech.*, bl. 327.

[1]) Deze was s. min. cand. en conrector te Franeker, vervolgens predikant te Waaxens en Kubaard.

SICCAMA (Dr. Abelus), sedert 1759 advocaat voor den hove van Friesland, huwde de tweede dochter van Ferwerda, en werd boekverkooper op den Eewal te Leeuwarden, waar hij auctien hield, doch weinig uitgaf. In 1781, toen hij burgemeester werd, was hij mede uitgever van de *Vestingbouw* van Siderius. Later gaf hij nog eenige kleinere geschriften, benevens mej. Buma's, vertaling van Gregory en de stukken der Herv. gemeente uit, die hij meest liet drukken door Tjalling de Vries.

Zie Eekhoff, *Cat. d. Bibl. v. Leeuw.*, bl. 206, 439.

SICCAMA (Sibrandus), zoon van den volgende, omstreeks 1570 te Bolsward geboren, had gedurende 7 jaren tot leermeester Joannes Fungerus, en bezocht in 1590 de hoogeschool te Franeker, waar hij zich op de regtsgeleerdheid toelegde, en den graad van doctor verwierf, waarna hij in 1598 onder het getal van advokaten werd aangenomen. Niet lang oefende hij de praktijk uit, daar hij secretaris werd van Hasselt in Overijssel; in 1602 werd hij secretaris van Bolsward. Hij nam 20 jaren lang dit ambt waar, en overleed den 31 Mei 1622. Hij huwde Uilkje Reins, in 16..4 gestorven, die hem 2 zonen schonk, 1. Renatus of Rein, in 1600 geboren, studeerde te Harderwijk, en in 1620 te Franeker, waar hij zich op de godgeleerdheid toelegde. Hij werd vervolgens predikant te Wolsum en Westhem, en overleed in 1681, 2. Tjeerd, in 1604 geboren, studeerde te Franeker in de medicijnen, zette zich als doctor in zijne geboortestad neder, waar hij in 1650 overleed.

Zijne geschriften zijn:

De Judicio centumvirali libri II. Franeq. 1.97, Halae 1723, 1776, *curante C. F. Zepernich*, ook in Graevii *Thes.* T. II.

De veteri anno Romano Romuli et Numae Pompilii antitheses. Campis 1599. 4°. Ook in *Thesaurus*. Graevii, T. VIII.

In Fastos Kalendares Romanos praecidanea. Campis 1599. 4°. Amst. 1600. 4°. met den titel *Fastorum Kalendarium libri II, ex veterum monumentis, marmoribus, numismatibus, aliisque antiquitatum fragmentis, aucti et emendati.* Ook in Graevii *Thesauro.* T. III.

Epistola de vita et morte Godefridi Sopingii. Praemissa est Apologeticae responsioni Sopingii ad libellum anonymum. Franeq. 1616. 4°.

Lex Frisionum sive antiquae Frisiorum leges, a reliquis veterum Germanorum legibus separatim éditae et notis illustratae. Accedunt statuta opstalbomica, anno 1323 *rogata.* Franeq. 1617. 4°. C. H. Trotz had in 1758 het voornemen dit werk met uitgebreide aanteekk. op nieuw uit te geven.

Epistolae in *Sylloge Matthaei post Alciatum contra Vitam monasticam*, p. 152, 281, 316. Ook beoefende hij de Latijnsche en Grieksche poezij, blijkens zijne gedichten vóór Herbajus, *Res quotidianae*, Lycklama *Membranae* en Furmerii *Annales*. Hij betreurde den dood van Raph. Clinghbyl, in een Gr. elegie, te gelijk met de oratie van Lycklama gedrukt.

Hij wenschte ook uit te geven:

Commentarius ad Pragmaticam sanctionem Imp. Sigismundi de libertate Frisiorum; Notae ad Statuta Opstalbomica; Notae auctae et emendatae ad leges Frisiorum; Comment. ad Tit. Dig. de officio praefecti Urbi; Parerga, en een uitgaaf van *Festus*.

Zie Struvius, *Act. Liter*, T. VI. p. 17; De Wal, *de cl. Fris. Iuris.*, p. 41, 161, 439; Wiarda, *Geschichte der alten Friesch Gesetze* in *Comment 3e Cl. Inst. Req. Belg.*, T. II. p. 9; Sweertii, *Ath. Bat.*, p 673; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p 609; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1095; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 88. Th. Eberti, *Eulog. Ictor. et Polit.* n°. XCVI. p. 103, 104; Tob. Magyri, *Eponym*; Saxe, *Onom.*, T. III. p 45; Vriemoet, *Elog.*, p. 100; Engelsma, *volgl. der predd. v d. cl. v. Zevenwoud*, bl. 126; Hugo, *Gesch. des Röm. Rechts Seit Just.*, §. 318; Hoeffner, *Commentar, uber der Institut.*, §. 477, Aot. 1; Schwartzenberg, *Voorr. v. h. Charterb.*, D. I. passim; Halbertsma, *Hulde aan* G. Japiks, D II. bl. 337; *Stamboek v. d. Fries. adel*, I. 105, II. 68.

SICCAMA (Tetardus) of SICCAMA (Tjaerd Claeszen), vader van den vorige, was licentiaat in de regten, notarius publicus en secretaris van Bolsward, welk ambt hij in 1578 aanvaardde. Hij had veel invloed in zijn geboortestad en op de invoering der Hervorming, die hij met kracht voorstond. Volgens Jugler werd hij in 1599 lid der staten van Friesland, 't geen echter elders niet blijkt. Hij was een geleerd man, die behalve in de regtsgeleerdheid ook in de geschiedenis van zijn vaderland zeer ervaren was. Hij schreef een chronyk van hetgeen er in zijn leeftijd geschied is, waarvan Furmerius, die haar in 1604 van zijn zoon te leen ontving, gewag maakt.

Ook moet hij zeer welsprekend zijn geweest. Hij huwde Seerpke van Fopma, in 1582 gestorven, en liet drie zonen na, Sibrandus (die voorgaat) en Nicolaas, die in 1596 te Franeker kwam, om in de regten te studeren en een Epigram vervaardigde voor de *Fastorum Kalend. libris* van zijn broeder.

Zie Winsemius, *Chr. v. Vriesl.*, bl. 374, 626, *Hist.*, T. VI. d. 439, 457; Jugler, *Beyträge zur Juristischen Biographie*, T. III. p. 179; De Wal l. c., p. 160, 161 Halbertsma en *Stamboek*, t. a. p.

SICCAMA (Johan Hora) werd den 18 Augustus 1802 te Groningen geboren, en had tot ouders Hares Hilarius Hora Siccama, uit een oud en aanzienlijk geslacht gesproten, in vervolg van tijd schout bij nacht, en lid van het hoog militair geregtshof, en vrouwe Amelia Carolina Falck, zuster van den beroemden staatsman van dien naam. Hij was de oudste zoon van een talrijk gezin; sedert 180. te Utrecht gevestigd. Hier ontving hij de eerste gronden van onderwijs, maakte zich het Fransch en Engelsch eigen, en kwam ten jare 1813 onder de onmiddelijke leiding van den verlichten en welsprekenden predikant F. van Teutem. Gedurende 5 jaren tot hoogere studie voorbereid en gelukkig ontwikkeld, werd hij in 1819 te Utrecht als student ingeschreven, waar Schröder, van Heusde en Adam Simons zijne meest geëerde en geliefde leermeesters waren. Na in 1828 zijn *Specimen inaugurale de Ministerio publico* met den hoogsten lof verdedigd te hebben, en tot doctor in de beide regten bevorderd te zijn, deed hij een uitstapje naar Londen, bij zijn oom Falck, waar hij de voornaamste ministers en diplomaten van dien tijd leerde kennen. In Nederland teruggekeerd, werd hij door het hoog militair geregtshof tot commies-griffier aangesteld, en, ongeveer negen jaar later, na het overlijden van mr. Jacobus Scheltema, tot substituut-griffier bij hetzelfde collegie bevorderd (1838), en eerst den 8 Februarij 1840 verkreeg hij den werkelijken rang van griffier, welke betrekking hij tot zijn dood vervulde.

Siccama was een man uitstekende verdiensten, die door den hoogleeraar Vreede in zijne belangrijke levensschets, waaraan wij deze biographie ontleenden, waardiglijk zijn aan het licht gebragt. Van zijne in den zin der ouden doorgedrongen studie, getuigen zijne vertalingen van Grieksche en Romeinsche classici, van zijne hooge ingenomenheid met Ossian zijne overbrenging van het *Nevelenlied*, onder de door hem nagelaten papieren een letterschat, die bij het enkel overzigt met verbazing vervult, onder welken ook vele onuitgegevene, door Vreede vermelde geschriften, en een reeks van aanteekeningen, gevonden.

Als student reeds nam hij deel aan de *Gekortwiekte Faam*, een tusschen 182.—1827 door eenige uitgelezen jongelieden, op het voorbeeld van de *Arke Noachs*, door Falck en zijne vrienden uitgegeven Universiteits-blad. Van zijn vaderlandsliefde gaf hij blijk toen hij in October 1830 met de Utrechtsche schutterij te velde toog, en in het vuur bij Calmpthout, tegenover den vijand zijne onverzaagdheid betoonde; doch die liefde bleek niet minder uit in zijne veelvuldige geschriften. IJverig aandeel nam hij aan de uitgave der *Bijdragen tot de kennis der Nederlandsche en vreemde kolonien*, waarin eenige der bondigste stukken uit zijne welversneden pen voorkomen, en welke verzameling werd geopend met zijn *Overzigt van de verrigtingen der Engelschen, ten aanzien van slavernij en slavenhandel.* Hoogst belangrijk was zijn in October 1850, als lid der plaatselijke schoolcommissie, ingediend verslag wegens eene, zoo hij dacht te ver gedrevene wetenschappelijkheid in het aan hun opzigt aanbevolen schoolwezen. Hij nam een kortstondig aandeel aan de *Nederlandsche Gedachten* van mr. Groen van Prinsterer. Van zijn politisch doorzigt getuigde, zijne in 1833 geschrevene grondige kritiek van het met wegslepend talent bearbeid *Essai sur la nécessité du rétablissement du Royaume des Pays-Bas, sous le rapport du système politique, connu sous le nom de système de la Barrière*, in welke even cordate als kiesche bestrijding, de beginsellooze handelingen der Londensche conferentie en het dubbelzinnig gedrag der Nederlandsche regering werden getoetst. Ook zijn van zijne pen:

Twee verzoekschriften, ingediend door burgers van Leyden en Utrecht. Utrecht 1847.

Nederlands volksaard en staatswezen in verband beschouwd. Eene voorlez. gehouden in het leesmuseum te Utrecht, den 1sten Maart 1844. Utrecht 1844.

Verhandeling over de heerschende trekken in de nieuwe beschaving (in het Museum den 6 Maart 1840 gehouden), in *Alg. Letterk. Maands.* voor 1850 n°. 8.

Voorlezing over Nederlands grond en beschaving in verband beschouwd, gehouden in het Natuurk. Genelschap te Utrecht, 8 Maart 1839, in *Alg. Letterk. Maands.* voor 1840. n°. 7.

Siccama was sedert 19 Juni lid der Maats. van Ned. Letterk., en overleed den 2 October 1855.

Zie *Hand. der Maats.* 1854 tot 1855, bl. 3.

SICHTERMANNUS of SICHTERMAN (GERRIT) werd den 24 Julij 1688 te Groningen geboren. Hij was een zeer ervaren letterkundige en regtsgeleerde, doch gaf aan den krijgsdienst de voorkeur. Bij zijn overlijden, op den 11 Februarij 1730, was hij kolonel der infanterie en bevelhebber der vesting Grave.

Hij schreef eene *Dissertatio de poenis militaribus Romanorum.* Groning. 4°. Amst. 1708. 12°. Struvius prijst dit werk zeer, en noemt het een »eruditus tractatus, quo multae leges variaeque antiquitates optime illustrantur."

Zie Struvii, *Bibl. Jur. Sel.*, p. 246; J. F. Juglers *Beytraege. zur Jur. Biogr.*, T. II; p. I. n°. XVII. p. 290—291; Saxe, *Onom.*, T. VI. p. 88; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

SICHEM (CHRISTOFFEL VAN) de Oude, waarschijnlijk in Holland geboren, vestigde zich te Bazel. Daar was hij als kunstgraveur werkzaam.

Men vindt o. a. platen van zijne hand in:

Die dreizehn Ort der loblichen Eidgenossenschaft des alten Bundes hoher Teutscher Nation, mit gar lustigen und schönen Figuren u. s. w. Gedruckt zu Basel, bey Christoffel von Sichem, Formschneider. 1573. in fol.

Gründliche Beschreibung des freyen Ritterlichen und Adelichen Kunst des Fechtens u. s. w. Durch Joachim. Straatsb. 1570, Augsburg. Anno 1600 in 4°. oblong; in den *Titus Livius.* Straatsb. 1574 en 1596 in fol., en in den *Flavius Josephus.* Straatsb. 1581.

Hij woonde in 1580 te Delft.

Zie Kramm.

SICHEM (CHRISTOFFEL VAN), de Jonge, figuursnijder, gelijk hij zelf zich noemt op de titels zijner werken, waarschijnlijk de zoon van den vorige, omtrent 1580 te Delft geboren, woonde ten jare 1603 te Amsterdam, in 1608 te Leiden. Het jaar van zijn overlijden is niet bekend, doch zijne werken zijn tusschen 1601 en 1646, in welk laatste jaar hij zich te Amsterdam ophield, uitgegeven. Hij was een leerling van Henricus Goltzius. Zijne houtsneden zijn zeer menigvuldig, en die der gewijde geschiedenis, meestal kopyen naar beroemdste meesters voor zijn tijd.

Zijne prenten komen voor in

Biblia Sacra. Dat is: De geheele Heylige Schrifture enz. versiert met veel schoone figuren, gesneden door C. v. S., voor P. J. P. Eerst t' Antwerpen bij Corn. Verschuur. Ende nu herdruckt bij Pieter Jacobsz. Paets. 1646. in fol.

Oude Testament enz. *Eerst t' Antwerpen bij Jan van Moerentorf, ende nu herdruckt bij Pieter Jacobsz. Paets.* 1657 in fol.; in *De kindsheid onzes Heeren J. C. bij denzelfde.* 1617. in 12°.; *Herm. Hugo, Pia desideria, Emblemata* etc. Antv. 1628. 12°.; *De Passie in 9 bl. kl.* 8°.; *De 12 Apostelen*, kl. 4°.; *De kerkleeraers* 4 bl. in 16°. *Het Tooneel der Hooft-ketteren. Bestaende in varscheyde* (21) *Afbeeldsels van valsche Propheeten, Naecht-loopers, Geestdrijvers, Sectarissen en Duyvelkunstenaren. Byeen vergadert en in 't coper gesneden door C. v. S.* Te Middelburg enz. Anno 1660 in fol. (De eerste Lat. uitg. is van Arnhem 18 pl. doch de meeste zijn van Cornelis); *Historische Beschryvinge ende afbeeldinge der Voornemste Hooft-ketteren, so van de Catholycke ende Christelycke Kerke, ghelyck als swermers ende dwaelgeesten verbannen syn*, enz. Amst. 1508. fol. (eerste druk van het voorgaande).

Lusthof der zielen inhoud: Het leven ende lijden onses Heeren J. C. met meditat. daer op, uyt Lud. de Ponte, S. J. 2. De Wercken der App. 3. *De Openbaringe van St. Jan, met corte verclar. uyt de H. Out-Vaders. Alles in* 300 *schoone figuyren ghesneden door C. v. Sichem.* Leyen 1629. 8°.

Voorts heeft men van hem:

De Evangelisten. Tot Amsterdam by Christ. van Sichem, Figuursnijder in de seylende windtwaghen; Bibels Tresoir, *de* 12 *Maanden*, *de Zeilende Wagen* door Stevin uitgevonden.

Zie Immerzeel; Kramm.

SICHEM (CHRISTOFFEL VAN), koper- en hout-graveur, omstreeks 1700 te Amsterdam werkzaam. Het portret van *Paulus Hockfelder*, en de titelplaat vóór Commeline' *Hortus Amstelaedam.* Amst. 1701 in fol. zijn o. a. van zijn werk.

Zie Kramm.

SICHEM (CORNELIS VAN) arbeidde met Christoffel de Oude, en Karel (die volgt). Volgens Basan zou hij over de 6000 platen gegraveerd hebben. De figuren der Vorsten in de *Geschiedenis d. Nederl.* van E. van Reyd, Arnhem 1626 in fol. zijn van hem en Karel. Ook vindt men zijn monogram op de meeste platen in de boven aanget. *Hooft-Ketteren.*

Zie Kramm.

SICHEM (KAREL VAN), reeds in den aanvang der 17de eeuw met Christoffel werkzaam. Bij Nagler vindt men van hem 21 portretten, 3 stuks gewijde en een kerkelijk onderwerp, door hem gegraveerd en beschreven.

Zie Kramm.

SICHEM (P. C. VAN), graveur van een mansportret, doch dit zou volgens Nagler, dat van Otto Henr. van Schwartzenburg, een schoon en zeldzaam portret door Christoffel de Jonge zijn.

Zie Kramm.

SICHEMIUS (PETRUS) was eerst pastoor te Koudum, nam, de hervormde leer toegedaan, in 1567 de vlucht, werd in 1576 te Purmerend beroepen, in 1583 te Deinum. Ook was hij dat jaar Scriba der Synode te Franeker. In 1587 schreef Petrus Dathenus hem een belangrijken brief, die in D. VIII van het *Archief voor Kerk. Gesch.* van Kist en Royaards bewaard is. Dathenus noemt hem: »Vir eruditione et pietate eximius."

Zie Greijdanus, *Naaml. der Predd. in de cl. v. Franeker*, bl. 144; Paauw en Veeris, *Vern. Kerk. Alph.*, bl. 187; Winsemius, *Hist.*, L. II. p. 88; Schotanus, *Fris. Hist.*, p. 741.

SICKES (JELLE), sedert 1514 grietman van Smallingerland, was een aanhanger van de Saksische partij, en moest, dewijl het meerendeel der ingezetenen zijner grietenij de Geldersche aankleefden, de vlucht naar Leeuwarden nemen. De kans schoon ziende, trok hij met zijn zoon en eenige andere waaghalzen den 25 Februarij 1515 naar Oudega, en stak aldaar den brand in het dorp, zoodat wel 35 huizen vernield werden. Spoedig evenwel kwamen de inwoners op de been, en het gelukte hem met hunne naburen uit de omliggende dorpen, op het luiden der klok gewapend bijeengekomen, de overweldigers te verjagen, en twaalf hunner te dooden, waaronder zich bevonden Jelle Sickes zelf, zijn zoon en een procureur of advocaat van het hof, mr. Dirk genaamd.

Zie Gabbema, *Verh. v. Leeuw.*, bl. 297; Schotanus, *Fries. Gesch.*, bl. 564; v. Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 138, 139.

SICKINGA (IDSARD), werd in 1581 raad in den hove van Friesland. Bekend is zijn vrije taal tegen Caspar de Robles, die het hof wilde gebruiken tot invoering van voor de Friezen zeer onaangename belastingen. Zulks had de ongunst van den stadhouder ten gevolge. Zelfs werd hij (willen sommigen) in zijn huis gebannen; 't geen hij zoo zeer ter harte nam, dat hij (1570) van droefheid stierf, en alzoo de hangende procedures van den procureur-generaal buiten gevolg bleven. Dr. George Westendorp, later vermaard koningsgezind syndicus, was zijn opvolger.

Zie Carolus, *de reb. gestis Casp. de Robles*, p. 218; Schotanus, *Friesche Hist.*, p. 787—790; Winsemius, *Hist.*, p. 177, 178; Scheltema, *Staatk. Nederl.*

SICKINGA (PIETER VAN), heer van Zuidwolde, grietman van Barradeel, een Ommelander edelman, was kapitein en drossaard te Harlingen. Den 4 November 1577 kreeg hij van den stadhouder Rennenberg last, om met François van Pipenpoy, grietman van Hemelumer Oldephaert, de geschillen tusschen de gedeputeerden en de soldaten, die in de Lem-

mer in bezetting lagen, te vereffenen. In den aanvang van het volgende jaar overleden zijnde, werd tot op de benoeming van zijn opvolger de secretaris Hermannus Grapheus tot substituut aangesteld.

Zie *Charterb.*, D. II. bl. 1163, D. II. bl. 1163; v. Sminia, *N. Naaml. van Grietm.*, bl. 209.

SICKINGA (TJALKE VAN), was omstreeks 1575 van de Spaansche zijde tot grietman en dijkgraaf van Wijnbritseradeel benoemd, en was ook vaandrig.

Hij huwde N. Maacke van Siercksma.

Zie v. Sminia, t. a. p. bl. 297.

SICKINGA (PETER), beroemd staatsman, burgemeester te Groningen. Hij is tot belangrijke bezendingen gebruikt, zoo als in 1504 naar Vollenhove om een stilstand van wapenen te treffen, later vergezelde hij meestal Willem Frederiks en Jelmer Canter. Een ijverig tegenstander der heerschzucht van de Saksische hertogen, had hij een groot deel aan het inroepen van den hertog van Gelder, en werd dikwerf aan hem gezonden. In 1521 handelde hij te vergeefs met de Bourgondische Friesen tot vereeniging. In 1525 betoonde hij grooten ijver in het dempen van het oproer, en werd benevens drie andere regenten gedwongen, zich als borgen voor stads schulden te stellen.

Bij het toenemen van 't oproer, verliet hij de stad, en trok naar den hertog om dezen van den stand der zaken te verwittigen. Nu barstte de woede nog meer tegen hem en zijn schoonzoon Johan Jarges uit. De weifelende handel van den hertog en van den stadhouder van Merwick, die deel had aan de opstokingen van 't gemeen, deed hem afwezig blijven. Dientengevolge had hij weinig leeds van het in 1527 hervat oproer. Later vinden wij niets van hem aangeteekend. Vele jaren achtereen was hij (*honore consulari continuato* zegt Emmius) burgemeester geweest.

Hij was de zoon van Feye Sickinga en Lamke Jarges, en huwde in 1493 Wennegien Alma, dochter van Ile Alma en Bywe Broersema, en liet na één zoon, Jan, en eene dochter, Feye.

Zie Emmius, *Hist. Fris.*, passim; *Tegenw. Staat van Gron.*, D. I; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

SICMA (LAMBERTUS), doctor in de regten, werd in 1632 grietman van Gaasterland, en overleed den 4 December 1636. Zijne vrouw was Aaltje Joris.

Zie v. Sminia, t. a. p. bl. 380.

SIDERIUS (MATTHEUS), zoon van Sicke Siderius, rentmeester van Leeuwarden, werd aldaar in 1693 geboren. Hij klom in dienst van den lande op tot den rang van luitenant kolonel en ingenieur, en overleed voor 1781. In dit jaar verscheen van hem: *La Théorie de la Fortification, representée dans les trois methodes de fortifier de M. de Vauban, avec un examen exact sur leurs principales maximes, principes et manieres de construction* Leeuw. 1781 met 29 uitslaande platen, 8°. Hiervan verscheen te Amsterdam in 1784 eene Hollandsche vertaling.

Zie Eekhoff, *Cat. der Bibl. van Leeuw.*, bl. 128.

SIDERIUS (JOHAN GEORGE), neef van den vorige, was kapitein-ingenieur in dienst van den lande, en verdedigde in 1794 mede Sluis.

Zie Bosscha, *Ned. Heldend.*, D. III. bl. 112; Eekhoff, t. a. p.

SIDERIUS (Mr. MEINARDUS), geb. te Leeuwarden, neef der beide vorige, promoveerde in 1777 in de regten, bekleedde vele staatsbetrekkingen, als: die van secretaris van Doniawerstal, en van het provinciaal bestuur, president der commissie van landbouw enz., en werd wegens zijn veelomvattende kennis en edelen inborst door allen hoog vereerd.

Hij overleed in 1829 te Wolvega, waar hij de oude Lycklama-Stins had laten herbouwen, en welke latere bewoner, de kolonel F. S. Klijnsma, in 1845 zijne nagedachtenis poogde te vereeren door het plaatsen van een eenvoudig gedenkteeken op zijn graf; terwijl hij zijn lof verkondigde in het geschrift: *Geschiedk. Herinneringen uit Oost- en West-Stellingwerf.* Meppel 1861, bl. 8.

SIDNEY (PHILIP), was de zoon van Henry Sidney, *Lord justice and Deputy* van Ierland en van Mary, dochter van Dudley, hertog van Northunberland, en zuster van Leycester; de zusters zoon, dus de volle neef van Leycester; een zijner broeders was Robert Sidney, wien de beroemde John Owen een zijner Epigrammen opdroeg [1]). Zijne zuster was de bekende gravin van Pembroke. Hij werd den 29 November 1554 te Penshurst, in het graafschap Kent geboren. Na zijne letteroefeningen te Oxford en Cambridge voltooid te hebben, reisde hij door Duitschland, Frankrijk en Italie, en, in Engeland weêrgekeerd, werd hij de gunsteling van Elizabeth, die hem tot haren gezant aan het hof van Oostenrijk benoemde en tot ridder sloeg. De geschiedenis noemt hem »een parel aan Elizabeth's kroon," »de wellust van allen," »het sieraad van 't hof," »den lieveling van den adel," en vermeldt van hem menige anecdote, die hem als een volmaakt hoveling kenschetsen. In 1585 verliet hij het hof om zich onder zijn oom Leycester in Nederland in krijgs- en staatszaken te oefenen. Hij werd gouverneur van Vlissingen, den 22 September 1586 te Warnsveld gewond, en overleed den 17 October daaraanvolgenden te Arnhem.

Zijn dood dompelde Elizabeth en Leycester in rouw, en werd in Nederland en Engeland een onherstelbaar verlies geacht. »Maer die grootste schade (schreef Reyd [2]), was dat Sidney in 't dicke van zijn been werd geschooten, daer aen hij binnen Arnhem stierf, levende nog soo langhe dat syn huysvrouw (de dochter van Francis Walsingham, met welke hij in 1583 gehuwd was, en die later met den graaf van Essex hertrouwde [3]), uyt Vlistingen quam ende hem spraek. Hij was een grootmoedig joncman van omtrent dertigh jaren." »Maer aen der Engelsche zijde (het zijn de woorden van Richard Baker [4]), wiert er een verslaghen meer waerd als d'andere te samen, sir Philippus Sidney, welcke zynde zyn paert onder hem ghedoodt, en klimmende op een ander, wiert in de dy geschoten, stervende 25 daghen daerna in de fleur syns ouderdoms. Syn lyckstaetsie wiert heerlyck ghehouden in Sint Pauls kercke te London. Jacobus, koninck van Schotlandt. maeckte zijn epitaphium [5]), en beyde universiteyten verheerlijkten syn doodt." Ook andere Engelsche dichters hieven treurzangen aan; maar niemand beweende hem bitterder dan zijn jeugdige vriend Janus Dousa. Nog kan men de gedichten, die hij bij zijn afsterven vervaardigde onder zijne *Funera* lezen. Zij zijn gedenkteekenen van Sidneys en Dousa's innige vriendschap [6]). In een dezer gedichten vergeleek hij Sidneys, dood met dien van Codrus koning van Athenen. Baudius vervaardigde hem een grafschrift.

Het is niet onwaarschijnlijk dat Sidney, bij langer leven, een der grootste krijgshelden, staatsmannen en letterkundigen zijner eeuw zou geworden zijn. Reeds in Duitschland had hij zich als krijgsman onderscheiden, in Vlaanderen aan de zijde van Maurits gestreden, en Axel helpen veroveren.

Als staatsman werd hij boven Leycester, als geleerde boven alle zijne landgenooten gesteld, en wat zijne overige hoedanigheden betreft, de levensbeschrijvers van Elisabeth noemen hem: »a gallant and accomplished man." »In the sweetly constituted mind of sir Philip Sidney (schreef de oordeelkundige Charles Lamb), it seems us if no ugly thought nor unhandsome meditation could find a harbor, he turned all that he touched into images of honor and honor." »His acquaintance (getuigde Tytler) with the affairs of Europe was so profound, that William of Nassau assured sir Fulke Gre-

[1]) J. Oweni *Epigrammata*, (Amst. 1640) p. 89. Deze Robert werd in 1563 Earl of Leicester ob. 1626. aet. 63. Hij huwde Barbara, heir of I. Ganage, Esq. Behalve Robert, had hij nog eene zuster Mary, gehuwd met Henry, Earl of Pembroke.

[2]) *Ned. Gesch*, bl 83.

[3]) »About this time Essex married the widow of the lamented sir Philip Sydney, who was a daughter of Walsingham. This was gall and wormword to the queen, who, however gradually seemed to forget the offence." *Pict. hist. of England*, p. 679. Sidney had bij zijn vrouw Frances eene dochter Elizabeth, geboren in 1585, en gehuwd met Roger Manders earl of Rutland. Zie de Geslachtlijst in *Diary of the times of Charles the Second by the honourable Henry Sidney.* Lond 1843 vol. I.

[4]) R. Baker, *Chron. v. Engeland*, D. II. bl. 379.

[5]) Medegedeeld door Collot d'Escury, in *Hollands roem*, D. III. bl. 72.

[6]) J. Dousae *Poëmata* (edit. 1704), p. 97—102. Onder de *Odae Brittannicae*, is *Ode V* aan Sidney gerigt (*voti solutio ad illustrem virum D. Philippum Sidneum Henrici pro-regis Hiberniae f. quum eidem Petronium Arbitrem mitteret*).

ville he was deserving of a throne in foreign parts, although he filled no office in England. His abilities in war and wisdom in civil policy were of se high an order, that his uncle Leicester held his government in the Low countries, by his council and energy, when alive, and lost or rather found it prudent to resign it after his death." Grotius noemde hem »een jongeling tot groote daden geboren, als die bij zijne aanzienlijke geboorte en rijkdommen een groote voorraad van kennis en geleerdheid voegde;" van Meteren »een jong, kloek en verstandig heer"; Bior »een seer geleert, beleeft ende wel opgevoet heere, die onder den Engelschen adel seer bemint ende gheacht was;" Hooft »een ridder van heuchelijk vernuft, dapper beleid, fraaije geleerdheid, aartige taal, zinrijke en manlijke zeden," Baker, »een man van zoo veel uytstekende deelen, beyde van konst en natuer, manhaft- en gheleerthey dt, van verstant en grootmoedigheid, dat ghelyck als hij die der vorige eeuwen qualyck syns ghelyck voortbrengen." Dominicus Baudius verhief zijne begaafdheden hemelhoog in zijne gedichten, en vooral in dien heerlijken Jambus aan zijne vrienden in zijne ziekte geschreven, waarin hij onder de beroemde mannen, door hem in hooge eere gehouden, drie vermeldt, die den naam van Philips voerden, en dien door de grootheid van hun vernuft onsterfelijk gemaakt hebben. »Il y a eu, schreef de groote Scaliger, deux Philippes, beaux esprits, desquels les noms se ressemblent, de Mornay, de Marnix. Baudius y ajoute un troisième et avec raison, Philippe Sidney." Deze getuigenissen zouden wij door die van Lipsius, du Thou, Cambden, Camerarius, Languetus, Bohius, Richard, Larrey, Lete, Hume, Echard en honderd anderen kunnen bevestigen. Doch in één woord, hij was »the all accomplished Sidney, a person, of so versatile a genius, that he seemed born to arrive at excellence in almost every department, whether of knowledge or of action." Hij was der vriendschap der grootste mannen van zijn tijd, als Tasso, Stake-speare, Walsingham, Cicil, Spenser »a darling of the learned world", Owen, Dousa, Baudius, Maurits van Nassau en Elizabeth waardig.

Men vindt in Miss. Aikins', *Court of queen* Elizabeth, Wrangham's *British Plutarch*, Chambers, en elders het een en ander uit Sidney's letterkundige schriften bijeenverzameld. Zij zijn niet talrijk, en alle na zijn overlijden uitgekomen. Als dichter verwierf hij grooten roem. Puttenham noemde hem »one of the best and famous writers of the age for eclogue and pastoral poetry." Zijne gedichten werden hemelhoog geprezen, nagevolgd, herdrukt, overgezet, en nog in *de Spectator* der 18de eeuw op hoogen prijs gesteld. Niet minder groot, zoo niet grooter was de naam, dien hij als prozaschrijver verwierf. »Sidneys own prose (schrijft de autheur der *Pictorial History of England*) is the most flowing and poetical." »Sidney's is a wonderful style, always flexible, harmonious and luminous." Zijn beroemste werk is *The Countes of Pembrokes Arcadia*, gedeeltelijk in 1590, geheel in 1593 in het licht gegeven, later ontelbare malen herdrukt, als te Londen 1613 in folio (een exemplaar dezer uitgaaf met mss. aanteekeningen in de Latijnsche taal van Franciscus Junius berust in de bibliotheek der Leidsche hoogeschool).

Het is bekend dat Sidney zijne *Arcadia* ten vure doemde; maar dat de vrome bezorgdheid der gravin van Pembroke, de uitvoering van dit vonnis belette. Richard Beling voegde er een zesde boek bij. Zij werd in alle talen overgezet. Ook verscheen er een Nederduitsche van F. V. S. de Jonghe, schrijver of vertaalder der *Schoone ontschaeckte Clarinde*, ook door zijne overzettingen van Spaansche en Fransche romans bekend. Zij verscheen in 1639 te Delft in 3 dn. in 24°. m. pl. en werd in 1659 te Amsterdam herdrukt. Sidney schreef ze, in navolging van Sannazarius, en zij werd door een reeks van Arcadia's in alle landen van Europa, ook in ons land gevolgd. Zij behoorde tot de meest geliefdkoosde lectuur onzer vaderen, en in welke hooge achting zij nog in de XVII en XVIII eeuw ook hier te lande stond, getuigen Antonides van der Goes en Johan de Haes. De eerste zong in zijn *Gedicht op het vertrek en de gewenschte wederkomste van zijn Excelentie Hendrik, uyt den Graaffelyken huise van Sidney*, na Sidneys dood en James grafschrift vermeld te hebben:

»O groote ziel' 'k weet naeuw wat meest van u moest wegen,
»De rijkdom van uw geest of fierheit van uw degen!
»Dat toon d'Arkadia, die blijven zal bemint
»Zoo verr' men kenners van vergode schriften vint."

De Haes meldde: »dat in zijn tijd den naem van Sidney nog alom vermaard was door het Engelsch Arkadia." Dezelfde de Haes gaf (Rott. 1712, 1720) eene Nederduitsche overzetting der *Defence on Poesy*, in 1581 voor het eerst gedrukt, en F. van Bochoven noemt deze *Verdediging der Poesy*, in een brief aan de Haes, den 3 Februarij 1713 aan hem geschreven: »een loofwerck uit Griexe en Latijnsche bloemen geestigh gevlochten, en de poezy ter eere opgehangen," en prijst de overzetting zeer, die ook door David van Hoogstraten in een Latijnsch gedicht bewonderd werd.

Behalve de genoemde schriften, heeft men nog van Sidney een gedicht *Remedy for love* (1595) aan de schoone lady Pembroke toegewijd, *Astrophel and Stella* (1591); *Valour anatomized in a fancie* (1581); *the lady of the May*. Ook vindt men van zijne poezy in *England's Helicon*, *England's Parnassus*, en Davison's *Rhapsodies*, en in 't Nederduitsch: *De ongestadige Hylas*, *de veranderlijke Stella*, *de lichtvaardige Pamfilus*, *verduytst* (door J. van Heemskerck) *uyt de Fransche Astrea* (van H. d'Urfé) *en d' Engelsche Arcadia*. Amst. 1636. 12°.

Sidney verdedigde ook zijn oom Leicester tegen Parsons' *Leicesters Commonwealth* 1581.

Zijn vriend Henri Languet, droeg hem zijne *Epîtres politiques et historiques* op.

W. Gray verzamelde al zijn werken, en gaf ze uit met den titel: *Miscellanous works*. London 1825. kl. 8°.; en Collins gaf *Lettres and memorials of state written and collected by Henry Philip and Robert Sidney*. London 1746. 2 vol. in fol.

In 1845 verscheen nog te London in 8°. Steuart Adolphus Pears, *Correspondence of sir P. Sidney and Hubert Languet, now first collected and translated from the latin, with notes and a Memoir of P. Sidney*.

Sidney komt ook in de serie van Leicester romans van mevrouw Bosboom Toussaint voor.

Zie Arn. Eichius, *Elogium D. S. Sidnei*, Ultraj. 1582. 8°.; *Exequiae D. P. Sidnae, gratissemae memoriae ac nomini impensae*, Oxon. 1587. 4°.; Wood, *Athen. Oxoniens.*; Naunton, *Fragmenta regalia;* Baudii, *Poëm*, p. 98; Oweni, *Poëm.*, p. 26; Grotii, *Annal.*, L. V. p. 98; *Scaligerana*, p. 256; William Harbert, *Sidney, or Baripenthes, briefly shadowing out the rare, and neverending laudes of sir P. Sidney*. London 1586. 4°.; Thomas Lant, *Procession in the obsequies of sir P. Sidney, knight*. Lond. 1587. 4°.; Fulke Greville of Brooke, *Life of sir P. Sidney*. Lond 1652. 8°.; *Publ. av. Preface par* Egerton Brydges. Kent. 1816. 8°.; Thomas Zouch, *Memoirs of the life and writings of sir P. Sidney*. York 1819. 4°. *Portr.*; George Whetstone, *sir P. Sidney, his honorable life, his valiant death and true virtues*. Lond. 1816. 4°., Bourne, *Memoir of sir Ph. Sidney*. Lond. 1862. 8°.; Askin; *Memoirs of the court of Elizabeth*; Hume, *Hist. of England*, vol. VII; R Baker, *Chron. v. Engeland*, vol. VII; Tytler, *Life of sir Walter Raleigh*, p. 38—40; *Pictural History of England*, p. 836; *Nouv. Biogr. génér.*, *Biogr. Univ.*, *Biogr. histor.*; Jöcher; *Convers. Lex.*; Baur, *H. B. Hwb.*, Th. V. s. 77; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. X. bl. 59; van Meteren, *Ned. Gesch.*, D. IV. bl. 398; Bor., *Ned. Hist.*, B. XXI. fol. 52; Hooft, *Ned. Hist.*, D. II. bl. 1086; van Kampen, *Verhand. uitgesproken in the English. literary Society*, p. 22, 23; *Gedichten* van Antonides van der Goes, bl. 381 volgg.; Schotel, *Philip Sidney* in *Konst- en letterb.*, 1845. D. II. bl. 386, 403; Dez. *Maatsch. leven; Vad. Letteroef.*, 1869.

SIEBEN (Cornelis) werd d. 23 October 1699 te Crefeld in het graafschap Meurs geboren. Na driejarige studie te Duisburg, onthield hij zich 6 jaren te Leiden, waar hij Burman, Noodt, Schultingh en Vitriarius hoorde. Reeds was hij, met goedkeuring van de hoogleeraren der regtsgeleerde faculteit begonnen aan de studenten lessen te geven, toen hem, d. 3 Nov. 1723, door den invloed van den ouden Burman, te Harderwijk het gewone professoraat der historiën, welsprekendheid en Grieksche taal werd opgedragen, en honoris causa te Leiden tot doctor in de regten gepromoveerd. Den 14 Junij 1723 hield hij zijne intreê-rede *de studii historici utilitate in Jurisprudentia*, die met lofdichten, o. a. van P. d'Orville en F. van Oudendorp vereerd (Hard. 1723. 4°.) het licht zag. Ook naderhand hoorde men hem plegtige academische redenen uitspreken, zoo als in Junij 1735, toen hij, bij het nederleggen van het rectoraat de studenten, in Latijnsch dichtmaat, de lezing van Homerus aanprees, en ook bij andere

gelegenheden, wanneer geen wet of gebruik hem er toe verpligtte. Een dier redenen de *adulatoribus*, gaf aanleiding tot een hevige twist met zijn collega Pagenstecher, die de tusschenkomst van curatoren vorderde.

Den 4 Mei 1730 werd hij tot hoogleeraar in de regten te Amsterdam beroepen, waar hij zijne intreê-rede hield *de studio Graecae linguae cum Jurisprudentiâ conjungendo.* Hij overleed aldaar den 14 September 1743, toen hij zich juist gereed maakte eene redevoering over de pijnbank te houden.

Hij huwde te Harderwijk Cornelia Maria, dochter van den hoogleeraar Bartholomeus de Moor.

Hij gaf behalve de genoemde oraties in het licht:

Sermo academicus pro Trojâ captâ oppositus Dionis Chrysostomi Orationi de Ilio non capta. L. B. 1727. 4°.

Oratio de Jure gratiae. Amst. 1739.

Ook in het Nederd. uitgegeven, vertaald door Franc. a Meynsma de Jonghe. Amst. 1740. 4°.

Orat. de Justitia contra Carneadem. Harderw. 1739. 4°.

De Jure principis in remittendis delictorum pocuis. Ook in 't Nederd. vert. door F. a Meynsma de Jonghe. Amst. 1740.

Specimen observationum Criticarum in Pselli synopsin legum in *Miscell. Observ. crit.* Vol. VI. Tom I. p. 199—226. Ook door Meerman gevoegd bij de uitgaaf van Mich. Psellus in *Novo Thesauro Iuris.* Tom I. n°. 2. p. 37—86.

Ook schreef hij *Obss. crit. in Etymol. mag.* In de Leidsche bibliotheek berusten zijne *mss.* tot de *Jurispr. Romano-Graeca postjustinianea* betrekkelijk, die der uitgave waardig worden geacht.

Zie I. P. d'Orville, *Orat. Saec.*, p. 39; P. Burmanni, *Jun. Orat. funeb. in Obitum C. Sieben*, Amst. 1743. 4°; Ger. Meermannus, in *Conspectu Novi Thesauri*, p. 10, *Praef. ad Thes.*, T. I. p. 6; Saxe, *Onom.*, T. VI. p. 422, 423; De Gorter, *Or. in Cent. 'es. natalem etc. Ac. Duc. Gelr.* cet., Amst. 1748. 4°.; van Lennep, *ill. Amst. Athen. Mem.* cet., Amst. 1832. 4°., p 57, 186, 189, 242; Barth. Sieben, *de felici Apollinis et Themidos connubio*; Bouman, *Geld. Hooges.*, D. II. bl. 96; Rooijens, *aant. op de gods. rede*, enz.; *Ann.*, etc. L. B. 1831—1832, bl. 34; *Bibl. Brem.*, Cl. VII. p. 749; Kobus en de Rivecourt.

SIEBEN (Bartholomeus), zoon van den vorige, aanvaardde, op voorspraak van Burmannus sec., in 1754 te Amsterdam den leerstoel door zijn vader bekleed. Hij hield bij die gelegenheid (18 Sept.) eene rede *de poëseos studio cum Jurisprud. conjungendo.* De vrienden van Ruhnkenius hadden dezen liever dien post gegund. Hij beantwoordde niet aan de verwachting, die men van hem koesterde, en zijne lessen vonden weinig bijval. Behalve deze redevoering moet hij ook eenige Latijnsche dichtstukken hebben vervaardigd.

Zie van Lennep, *ill. Ath. Amst. menorub.*, p. 258; P. Burmannus, sec. *Orat. funeb.*, c. p. 31; Bergman, *annot ad Wyttenb. vitam Ruhnk.* T. III; Rooyens, *Godsd. rede*, bl. 32, (*Aant.*); Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 96; Kobus en de Rivecourt.

SIEBERG (C.) gaf in het licht:

Redevoering over 't recht der opperste vorsten in het kwijtschelden van de straffen. Amst. 1740. 4°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 333.

SIEBRECHTS (Mareel), reisde naar Italie, en werd te Rome lid van de Roomsche Schilderbent, met den bijnaam van *Papegaai.* Van zijne kunst is niets bekend.

Zie Houbraken, D. II. bl. 359, n°. 94; Kramm.

SIEBURGH (Hubertus Nicolaas) werd in 1799 te Haarlem geboren. In zijn jeugd door zijn vader voor den wijnhandel bestemd, vond hij zich reeds in zijn vroege jaren in een werkkring geplaatst, die geheel en al ongeschikt was, in de behoorlijke ontwikkeling van zijn natuurlijken aanleg te bevorderen. Zijne onbegrensde lust naar wetenschappelijk onderzoek, zijne steeds onbevredigde dorst naar kennis, zijne onverwinbre zucht om aan de zijne, levendige en vruchtbare verbeelding baren ongestoorden loop te laten, maakten het hem onmogelijk, zich aan de banden van het kantoorwerk te gewennen. Eene reis naar en een verblijf te Bordeaux, ten einde aldaar eene meer uitgebreide kennis te krijgen van het vak, waarvoor men hem wenschte op te leiden, had, in plaats van hem met de hem wachtende bestemming te verzoenen, zijn tegenzin daartegen veeleer vermeerderd. Hij gaf zich geheel over aan zijne geliefdkoosde bezigheden, het teekenen, schilderen en lezen der voortbrengsels der hedendaagsche letterkunde, en zette zich bij voorkeur neêr, om den indruk, die de lezing op hem gemaakt had, op papier weêr te geven. Bij dit laatste liet hij dan zijne verbeelding den vrijen loop en dwong, onder al de aanmerkingen, die men op grillige keus van licht en bruin, achtelooze schildering in onjuiste vormen moest maken, den aandachtige beschouwer de erkentenis af, dat zich uit eenen bewonderingswaardige aanleg, onder behoorlijke opleiding, bij hem een talent had kunnen ontwikkelen, dat der Nederlandsche school tot eer zou hebben gestrekt. Dat overigens een juist gevoel voor het schoone, een grondig oordeel en een heldere blik op het gebied der kunst hem niet ontzegd waren, bleek meermalen uit overzigten van tentoonstellingen, door hem in periodieke schriften geplaatst. Even onbezonnen en roekeloos, als op het gebied der schilderkunst, waagde hij zich op dat der letterkunde. Ook hier wist hij het leven en den gloed zijner verbeelding niet binnen de vereischte palen te houden, en moest hij ondervinden toen hij zijne *Trudesinde van Vriesland* door den druk bekend maakte, dat de staf over zijn arbeid gebroken werd.

Zonder zich aan een bepaalden stand te wijden, geheel en al aan zijne zucht tot onbeperkte vrijheid bot vierende, doorreisde hij een groot gedeelte van het Zuidelijk Europa, totdat hij op 38jarigen leeftijd zich naar Java begaf, om de gedenkteekens van vroegere beschaving aldaar op te sporen en af te beelden. Niet lang na zijne aankomst te Samarang, (1837) kreeg hij de toestemming van het Indisch bestuur een kunstreis door geheel Nederlandsch-Indië te doen, en weldra trok hij de Vorstenlanden in, om uit Soerakarta, als hoofdkwartier, zijne ontdekkingstogten naar de omliggende residentiën te regelen. Zijn eerste togt was in de residentie Kadoe, naar de reusachtige overblijfsels van den Bara Boedhadie, die, wanneer men ze eenigzins naar behooren wilde uitgeven, alleen genoegzame stof voor een uitgebreid plaatwerk zouden opleveren. Een twaalftal schilderstukken, teekeningen en schetsen waren de vruchten van een verblijf van drie maanden op die plaats. Uit Kadoe begaf Sieburgh zich naar de residentie Soerakarta, in welke hij zijn verzameling met tien schilderstukken verrijkte. Het was te Soekoe, waar hij den tempel op den berg Lawae afteekende, dat hij in kennis kwam met den geleerden van der Vlis. Deze besloot zijne uitgebreide taalkennis ter bevordering van het schoone doel van Sieburgh dienstbaar te maken, en hem den tekst te leveren, of den door den kunstenaar zelven gestelden tekst te beschaven, welke de platen van een werk over Java's bouwvallen, op een uitgebreide schaal uit te geven, zou vergezellen. In de residentie Passoeroeang, vervaardigde Sieburgh gedurende een verblijf van zes maanden 6 groote schilderstukken. Ook strekte hij van hier zijne nasporingen uit tot in de naburige residentie Bezoeki, waar hij te Probolingo nog twee tempels schilderde, eene tempel Tjandi Djabon en een ander Dermo geheeten. Later strekte hij zijne reizen uit tot andere gedeelten van het eiland, en bezocht achtereenvolgens de residentiën Samarang, Rembang, Djokjokarta, Bagalen, Soerabaja, en vervaardigde een menigte uitgewerkte schilderstukken, de meesten ongeveer 1½ op 2 voeten groot. Behalve al deze schilderstukken vervaardigde hij nog ruim een dertigtal platte gronden, doorsneden en opstanden van gebouwen, uitgewerkte teekeningen en schetsen van beelden, basreliefs en kleindere voorwerpen, uit metaal vervaardigde versiersels en zinnebeelden van goden, benevens een aantal van 13 groote en kleine opschriften, welker lettervormen hij, zoo getrouw als hem zulks mogelijk was, heeft teruggegeven. Na dus gedurende vier jaren zonder ophouden aan de bereiking van zijn doel werkzaam geweest te zijn, moest Sieburgh zijne onderneming staken, daar hij, bij alle mogelijke spaarzaamheid, en niettegenstaande de zoo rijkelijk genotene belanglooze hulp der gastvrije Javanen, alle middelen uitgeput, en eene som van *f* 15,000 intrest, zijn geheel toenmalig vermogen, opgeofferd had. Hij keerde naar Batavia terug, en bood zijne verzameling het Indisch bestuur aan. De zaak werd in handen eener commissie gesteld, die een allergunstigst verslag uitbragt, en ten sterkste aanbeval, dat hij door het bestuur in staat gesteld zou worden om den arbeid geheel en al te voltooijen. Ondertusschen, en in afwachting van verdere in zijne zaak te nemen besluiten, werd hem van het bestuur, als eene belooning voor zijne aan de wetenschap bewezene diensten, een voordeelig Conchenille-contract geschon-

ken, tengevolge waarvan hij zich op reis begaf om de daartoe behoorende gronden in oogenschouw te nemen. Doch reeds had zijn ligchaamsgestel door zijne langdurige togten en menigvuldige ontberingen te veel geleden, en hij bezweek te Cheribon op den 2 Maart 1842 in den ouderdom van 42 jaren. Een gedenkteeken wijst te Radja Galoe, in het zoogenaamde Apenbosch, de plaats aan, waar zijn stoffelijk overblijfsel is neêrgelegd.

De verzameling van Sieburgh is door het ministerie van koloniën van zijnen erfgenaam voor het rijk overgenomen en geplaatst bij de koninklijke academie te Delft.

Zie Dr. C. Leemans, *H. N. Sieburgh en zijne oudheidk. onderzoekingen in de Binnenlanden van Java*, in *Konst- en Letterb.*, 1846. D. II. bl. 275—281, *Javasche Courant. d.d. 20 April*, 1842; *de Koptist* 1842, N°. 8. bl. 280—288, 290—295, 306—310; *Gids*, 1837 bl. 100; Immerzeel; Kramm.

SIEDENBURG (CHRISTOFFEL), zoon van Christoffel Siedenburg en Maria Croese, werd den 26 Dec. 1754 te Amsterdam geboren, leerde de oude talen op het gymnasium onder H. Verheyk, en was op achttienjarigen leeftijd (1772) rijp voor het akademisch onderwijs. Voornemens zich tot het leeraarambt in de Evangelische Luthersche gemeente te bekwamen, genoot hij drie jaren lang het onderwijs van den Amsterdamschen kerkleeraar Joh. Klap, waarna hij, ter voortzetting zijner studie naar Leipzig (1775) ging. In 1778 in het Vaderland teruggekeerd, werd S. proponent, in 1779 predikant te Zutphen, in 1785 te Middelburg, in 1798 te Enkhuizen, in 1806 te Edam.

Den 6 September 1829 hield hij aldaar zijn 50jarige dankrede, kreeg kort daarna zijn emeritaat, vestigde zich te Leiden en stierf aldaar den 25 Februarij 1836. In 1781 huwde hij P. H. Druman, in 1823 overleden.

Hij gaf in het licht:

Twee Leerredenen bij bijzondere gelegenheden. Middelb. 1789 in 8°. (Lijkrede op zijn ambtgenoot Bruynenbeek. Bevestigingsrede van diens opvolger Damen), en *Onderzoek van de vraag, of de zonde tegen den H. Geest heden ten dage nog kan bedreven worden.* Amst. 1793. 8°.

Zie J. T. Bergman, *Herinnering aan C. S.* in *Rec. v. d. Rec.*, D. XXX. 1837. II. 372, 456; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

SIEGEN (LODEWIJK VAN), van Duitschen afkomst, werd in 1609 in Holland geboren, waar zijn vaders ergens in garnizoen was, en eene gegoede vrouw had gehuwd. In 1620 ging hij naar Duitschland ter voltooijing zijner opvoeding, keerde in 1626 naar Holland terug, waar hij tot in 1637 bleef. Vervolgens trad hij in dienst van den landgraaf van Hessen, en werd luitenant-kolonel. In 1641 keerde hij naar Holland terug, waar hij in Augustus 1642 te Amsterdam de eerste gravure zijner kunst *Amalia Elizabetha, D. G. Hassiae Landgravia etc. Hanc serenissimae matris effigiem ad vivam a se primum depictam novoque jam sculpturae modo expressam dedicat consecratque L. a S. A°.* vervaardigde. Hij toch was de eerste, die, volgens een geheel nieuwe wijze van graveren, beproefde om gedrukte prenten te vervaardigen, bij ons zwarte- of schraapkunst genoemd. Al zijne bekende prenten zijn in Holland, of aan de boorden van den Rijn vervaardigd, zoo als *Eleonora de Gonzaga*, gemalin van keizer Ferdinand III naar G. Hondhorst, *Guilielmus D. G. Princeps auriacus Comes Nassaviae* naar denzelfden; *Augusta Maria Caroli M. B. Reg. filia Guilhelmi Princ. aur. sponsa; St. Bruno, als monnik in een grot*, (in 1654 te Keulen); *Een H. familie* naar Annibal Caracci.

Hij is omstreeks 1680, in militairen dienst van den hertog van Wolfenbuttel overleden.

Zie Kramm en aangeh. schrijvers.

SIEGENBEEK (MATTHYS), werd d. 23 Junij 1774 te Amsterdam geboren. Van zijne jeugd af voor den leeraarstand in de doopsgezinde kerk bestemd, ontving hij, na in de Fransche, Engelsche en Duitsche talen onderwezen te zijn, op de Latijnsche school het onderwijs van den rector van Ommeren in de oude talen. Reeds vroeg toonde hij smaak voor de poëzy, en in 1790, dus op 16jarigen leeftijd, wenschte hij van Lennep geluk met een Latijnsch vers, bij de uitgave zijner *Carmina Juvenilia.* Ook in 't vervolg toonde hij van tijd tot tijd zijn smaak voor deze dichterlijke spelingen, en nog in 1840 drukte hij zijn gevoel van dankbare vereering jegens den oudsten beoefenaar der Latijnsche poëzy, den 80-jarigen Jacob Hendrik Hoeufft, in eenige zuivere dichtregelen uit. Hij verliet de Latijnsche school met een *Carmen elegiacum: ultima Jacobae Bavarae morti proximae verba.* Hoe diep zijne liefde voor de klassieke letteren bij Siegenbeek wortelen had geschoten, en de rigting zijner studiën bleef bepalen, bleek ook later toen hij als kweekeling aan het godgeleerd seminarie der Doopsgezinde gemeente in zijne geboorteplaats de lessen van de hoogleeraren aan het Athenaeum van van Swinden in de mathematische en physische wetenschappen van Wyttenbach in het Latijn, Grieksch, de algemeene historie en antiquiteiten en van Walraven in de Oostersche talen bezocht. Ook hoorde hij Konijnenburg over Cicero's boeken *de Oratore*, en van Hemert over de dichterlijke schoonheden der Psalmen en hield, onder voorzitting van den laatsten, eene Latijnsche Oratie *de eloquentiae studio oratori sacro necessario.* Ook verkreeg hij eene in die dagen ongemeene kennis van de Nederlandsche taal en letteren, waarvan hij in onderscheidene geschriften, vooral in zijne wel scherp beoordeelde, maar nog altoos gewaardeerde *Hollandsche dichtmaat en prosodie* loffelijke bewijzen gaf. Den 8 Junij 1795 werd hij voor 't collegie van curatoren der kweekschool van de Doopsgezinde gemeente geëxamineerd, en tot proponent bij haar aangesteld. In 't laatst van November van dit jaar begeerde de Doopsgezinde gemeente te Dokkum hem tot haren leeraar. Niet lang bleef hij aldaar in dienst, daar hij tot buitengewoon hoogleeraar in de Vaderlandsche taal- en letterkunde aan de hoogeschool te Leiden werd benoemd, welk ambt hij den 23 September 1797 aanvaardde met eene redevoering *Over het openbaar onderwijs in de Nederduitsche welsprekendheid.* Het was hem niet genoeg de algemeene redekunst aan zijne leerlingen voor te dragen; hij zocht ook den aard, de gronden en wetten voor hen te ontvouwen, en hen bekend te maken met haar geheel eigenaardig karakter, maar ook hare voortreffelijkheid, zoo wel op zich zelve, als in vergelijking met andere talen in 't licht te brengen. Wel verre van zich bij haren uiterlijken vorm te bepalen, wist hij tot haar inwendig wezen door te dringen en een ruimer gebied te omvatten. Van die studie gaf hij reeds in 1804 een treffelijk bewijs in zijne *„Verhandeling over den invloed der welluidendheid op de Spelling,"* door de Bataafsche maatschappij van taal- en dichtkunde met den gouden eerepenning bekroond, en nog meer in 1810, toen hij bij dezelfde maatschappij een prijs-antwoord inleverde onder den titel: *Betoog van den rijkdom en de voortreffelijkheid der Nederlandsche taal, en opgave der middelen, om de toenemende verbastering van dezelve tegen te gaan*, waarvan een gelijke onderscheiding ten deel viel.

Een uitwendige aanleiding versterkte echter zijnen inwendigen lust om zijne moederspraak in haar diepste wezen te doordringen, hij zag zich regtstreeks den last opgedragen die hem noodzaakte zich opzettelijk daarmede bezig te houden. Sedert lang was door alle deskundigen de wensch gevoed en luide uitgesproken dat er toch een einde mogt komen aan de schromelijke willekeur en verwarring die er in de spelling van het Nederlandsch heerschte, en der natie zoo zeer tot oneer verstrekten. Deze wensch had ten laatste weêrklank gevonden bij de unitarissen dier dagen, die door de zucht naar eenheid, bij wijze van centralisatie, genegen geworden waren er een gewillig oor aan te leeuen. Aan het hoofd van 's lands bestuur geplaatst, hadden zij die zaak in handen gesteld van den toenmaligen agent van nationale opvoeding. J. H. van der Palm, die dezen post bekleedde, behoorde tot een twaalftal kundige mannen, door de maatschappij tot Nut van 't Algemeen tot hetzelfde einde reeds vroeger benoemd. Nadat deze met elkander hadden geraadpleegd, besloot de maatschappij, op hun voorstel, van het reeds eenigzins gevorderde werk af te zien. Zij droeg het, met toezending van haar verrigten arbeid, op aan de inmiddels tot stand gekomen Bataafsche maatschappij van taal- en dichtkunde, en den gemelden agent. De maatschappij nam de op haar verstrekten last ijverig ter harte, en benoemde tot de uitvoering twee gelastigden, uit elke van hare afdeeling, en wel uit die van Leiden C. Rogge en M. Siegenbeek. Van der Palm hield in 1800 met deze commissie eene zamenkomst, waarin eenparig besloten werd P. Weiland te magtigen tot het opstellen eener *Nederduitsche Spraakkunst*, en aan den hoogleeraar Siegenbeek op te dragen het vervaardigen eener *Verhandeling over de Neder-*

duitsche Spelling, een besluit dat de goedkeuring der regering verwierf. Siegenbeek kweet zich uitmuntend van deze moeijelijke taak, het staatsbewind der toenmalige Bataafsche republiek bekrachtigde (18 Dec. 1804) het werk met zijne goedkeuring, gaf het in zijn naam uit, en stelde het als regel van spelling vast voor alle stukken en onderwijsboeken van den staat uitgaande. Menigvuldig zijn de grootere en kleinere verspreide opstellen en afzonderlijke geschriften over taal- of spraakkundige vraagpunten, welke hun oorsprong aan het herzien van vorigen arbeid of het op nieuw toetsen van vroegere denkbeelden verschuldigd zijn. Nu eens maakte hij de woordafleiding, dan de geslachtsbepaling, dan weder het spraakgebruik tot een voorwerp van onderzoek; dan ging gij woorden en uitdrukkingen na met ons taal eigen strijdende, dan woorden en spreekwijzen uit het zoo verwante Hoogduitsch onder ons in gebruik, of maakte hij opmerkzaam op toenemende verbastering in woordvoeging of uitspraak, of leverde uitvoerige beoordeelingen van taalkundige werken; niets met één woord ontging zijn oog wat de zuiverheid van het Nederlandsch bedreigde of kon bewaren en bevorderen. Van het volk moest de beschaving der taal uitgaan; op de volksscholen moest de grond daartoe gelegd worden, dat was de overtuiging waardoor hij in al zijn werken voor dat doel zich liet geleiden. Had hij zich reeds vroeger verdedigd in eene *Nederduitsche Spraakkunst*, en een *Syntaxis* te schrijven voor de maatschappij tot Nut van 't Algemeen, en eene *Keur van dichterlijke Zedelessen* te verzamelen, om bij het volksonderwijs gebruikt te worden, hij nam al wat daartoe betrekking had, inzonderheid ter harte, sedert hij (1815) als schoolopziener van het tweede district in Zuid-Holland ambtshalve daartoe geroepen werd. In die betrekking stichtte hij niet minder nut voor de opleiding der jeugd dan hij door het aangename en leerrijke van zijn verkeer met de onderwijzers allen aan zich wist te verpligten. Zeven en veertig jaren was hij in dezen nederigen kring werkzaam, eerst in 1852 voelde hij zich gedrongen deze betrekking neder te leggen.

Had S. zich in zijne inwijdingsrede tot zijn naaste en eigenlijke verpligting bepaald, het onderwijs in de Nederlandsche taal en hare aanwending tot welsprekendheid, bij zijne optrede als gewoon hoogleeraar betrad hij het gebied der poëzy en der kunst van geschiedschrijver, en hield eene redevoering over *Pieter Cornelisz. Hooft, beschouwd als dichter en geschiedschrijver*, en zond bijna gelijktijdig *Proeven van Nederduitsche welsprekendheid* in het licht, waarop hij later (1806) soortgelijke *Proeven van Dichtkunde uit de 17de eeuw liet volgen.* Hij zette op dit gedeelte zijner letterkundige werkzaamheden de kroon door zijne *Verhandeling over de dichterlijke verdiensten van Vondel*, in de werken der Bataafsche maatschappij (1807) opgenomen. Hetgeen zijne werkzaamheden op het gebied der fraaije letteren gunstig onderscheidde, was het nauwe verband, waarin hij deze bragt met de literatuur der ouden. Daarom bleef hij onvermoeid deelnemen aan al hetgeen er aangaande de classieke studiën hier te lande in 't licht verscheen. Nu waren het eigen geschriften zoo als de *Verhandeling over de welsprekendheid van Pericles*, en de proeve eener dichterlijke van de *Ilias* als van grondige beoordeelingen van werken tot die stukken betrekkelijk. Zijne classieke vorming werd echter reeds vroeger op eene treffende wijze voor allen openbaar. Curatoren wendden zich in 1802 tot hem als hoogleeraar in de welsprekendheid met de uitnoodiging om het sluiten van den vrede te Amiens, vanwege de hoogeschool met eene Latijnsche rede plegtig te vieren (*Oratio de pace Ambianensi*). De fijnheid van tact in de school van Grieken en Romeinen verkregen, bragt hij op het gebied der nieuwere letterkunde. Hij gaf er blijken van in veelvuldige beoordeelingen van in- en uitheemsche vruchten op dit veld gekweekt, of hij sloeg bij onderscheidene gelegenheden zelf de hand aan de Nederduitsche leer. Siegenbeek paarde de beoefening der geschiedenis aan die der letterkunde, en niet alleen opende hij openbare, sedert hem in 1815 het onderwijs in de Vaderlandsche geschiedenis was opgedragen, lessen over dit vak van wetenschappen; maar gaf een reeks van belangrijke geschiedkundige geschriften in het licht.

Eenige zijn in de maatschappij van Nederlandsche letterkunde voorgedragen. Duur is de verpligting die deze maatschappij aan hem heeft. Hij was het, die haar, in zamenwerking met zijnen ambtgenoot J. W. te Water, in 't jaar 1803 deed verrijzen uit het verval, waarin zij door de onrust dier dagen gezonken was. Van 1803—1822 bekleedde hij het secretariaat, en van 1822—1847 het voorzitterschap bij deze instelling. Aan regtmatige betooningen van hulde aan zijne verdiensten heeft het hem niet ontbroken. Reeds in 1808 was hij bij de oprigting van het koninglijk Nederlandsch Instituut tot lid harer tweede klasse verkozen. Vroeger viel hem die eer te beurt bij de maatschappij van wetenschappen te Haarlem, die hem in 1850 wegens zijn vijftigjarig lidmaatschap de zilveren medaille vereerde, bij de maatschappij van tael- en dichtkunde, bij het Zeeuwsch, en bij het provinciaal genootschap te Utrecht, en in Friesland, bij de letterkundige genootschappen te Antwerpen, Gent, Brugge, St. Nicolaes, Brussel en Batavia. De koning benoemde hem tot ridder van den Nederlandschen Leeuw, de Maatsch. van Ned. Letterk. benoemde hem tot eerelid. In 1844 maakte hij een einde aan zijne akademische werkzaamheden, en verkreeg hij als zeventigjarige, uit kracht der wet, den titel van rustend hoogleeraar. Hij bleef nog eenige openbare lessen houden, en ging hiermede voort, tot dat hij in 1847 (23 Sept.) den dag beleven mogt, waarop hij de vijftigjarige vervulling van zijn hoogleeraarambt kon vieren. Bij deze gelegenheid sprak hij eene feestrede uit *de incrementis litterarum Neerlandicarum, inde ab erecta in Academia Lugduno-Batava harum litterarum cathedra, ab anno* 1797 *ad* 1847, *per* 50 *annos*. Hij overleed den 28 November 1854, een zoon nalatende (die volgt).

Behalve een tal van beoordeelingen en kleine stukjes, in verschillende tijdschriften verspreid, gaf in het licht:

Proeven van Nederl. welsprekendheid. 1ste stuk. Leid. 1799.

Oratio de Pace Ambianensi. L. B. 1802. Hiervan is tenzelfden jare eene Nederd. vertaling door A. Blussé de Jonge te Dordrecht in het licht gekomen.

Verh. over den invloed der welluidendheid op de Spelling, in *Verh. d. Bat. Maats. van Taal en Dichtk.*, D. I. Amst. 1804.

Verhandeling over de Nederd. Spelling. Leid. 1804.

Woordenboek over de Nederd. Spelling. Amst. 1805.

Proeven van Ned. Dichtkunde uit de XVII eeuw. Leyden 1806.

Brief over de vokaalverdubbeling aan den heer Meerman. Amst. 1807.

Verhandeling over de dichterlijke verdiensten van Vondel, in *werken der Bat. Maats. van Taal- en Dichtkunde*. D. II. (1807).

De verwoesting van den 12de *Januarij enz. — Leerrede door J. Teissèdre L'Ange, vertaald door M. S.* Leyd. 1807.

Proeve eener dichterl. vertaling (van het 12de en 24de boek) *van de Ilias van Homerus.* Amst. 1807.

Berigt omtrent de uitgaaf van een Dichtstuk van Mr. W. W. Bilderdijk, ten voordeele der ongelukkigen door Leidens ramp. Leid 1807.

Historisch tafereel van Leiden's ramp, en levensschetsen van Kluit en Luzac, met platen en portretten. Leyden 1807.

Proeven aan Nederd. welsprekendheid. 2 St. Leyd. 1809.

Verhand. over den rijkdom en de voortreffelijkheid der Ned. taal enz., in *werken der Bat. Maats. van Taal- en Dichtk.* V D. (1810).

Syntaxis der Ned. taal, voor de Maats. tot Nut van 't Algemeen. (1810).

Keur van Dichterlijke Zedelessen, voornamelijk uit Cats. Amst. 1810. In klein form. onder den titel van *Dichterlijke Zedelessen voor de jeugd*, 1811.

Euterpe door Kantelaar en Siegenbeek. Amst. 1810.

(N°. 1, 2 en 4 door S).

Longinus, over de Verhevenheid. Leyd. 1811.

Euterpe door Kantelaar en Siegenbeek. 2 St. 1811.

(N°. 4 door S.)

Museum. Haarl. 1812. D. I.

(Allen waar geen naam bij staat door S.)

Laudatio Juni Donsae. L. B. 1812.

Museum. Haarlem 1813. D. II.

(Alle stukken in dit deel, met uitzondering van dat over Hogerbeets, zijn van S.)

Aanspraak en gebed ter gelegenheid der Bidstond van 2 Febr. 1814. Leyd. 1814.

Leerredenen. D. I. Leyd. 1814. D. II. Ald. 1820.

Museum. D III. Leyd. 1804.

(Alle stukken zonder naam van S.)

Nederd. Spraakkunst, voor de Maats. tot Nut van 't Algemeen. 1814.

Nadere bedenkingen omtrent de trappen van vergelijking, bijzonderlijk omtrent die van het woord goedkoop, in *Rec. o. d. Recens.* voor 1813. N°. 8.
Brief aan den hoogl. Cras, ter beantwoording van zijne ophelderende aanmerkingen nopens eenige bedenkingen omtrent de trappen van vergelijking, bijzonderlijk omtrent het woord goedkoop. Ald. N°. 7.
Brieven wegens het voorberigt vóór de nagel. Gedichten van B. C. van Dorp, gewisseld tusschen M. Siegenbeek en A. en J. Moll, ter handhaving der eer hunc vadere. Nijmegen. 1816.
Museum. D. IV. 1816.
(Alle stukken zonder naam van S.)
Over de verdiensten van Hugo de Groot, als schrijver der Nederl. geschiedenis. Leyd. 1818.
Lofrede op S. van Slingelandt, in *Verhandl. der Maats. v. Ned. Letterk.* III D. 1e St.
Over het Nibelungen lied in *Mnemosyne* VIIe St. IXe St.
Over de welsprekendheid van Pericles. Ald. XIe St. of *Nieuwe Mnemosyne* I.
Over de verdiensten der Nederlanden in het ontdekken en bekend maken van onbekende of schaars bezochte werelddeelen en gewesten, in v. Kampen's *Magazijn.* D. II. bl. 227. volgg.
Iets over J. de Witt en brief van denzelven. Ald. bl. 338 in vers.
Over nogtans en nogthans, in *Recens o. d. Recens.* N°. 3. 1823.
Over de middelen ter vorming van een Nationaal Tooneel. Ald.
Over het godsdienstig karakter van Willem I, in *Mnem.* XII St. (*N. Mnem.* II D.
Aan de regering van Haarlem bij het 4e Eeuwfeest van Laurens Coster, in het *Gedenkschrift* bij Loosjes. 1824.
Laudatio L. P. Spiegelii. L. B. 1834.
Memoria J. M. Kemperi. L. B. 1824.
Proeven van Nederd. welsprekendheid. 3e St. Leyd. 1824.
Redevoering en Gebed, gevolgd van eene proeve van Godsvereering. Leiden 1829.
Over Lodewijk van Nassau in *Mnemos.* XVe St. (*N. Mnem.* V D.) bl. 201 volg.
Gemengde taalk. bedenk. in *Konst- en Letterb.* 1825. N°. 24.
Berigt wegens de bevordering tot de waardigheid van doctor aan de Hoogeschool van Leiden van 1824 tot 1825. Leid. 1825.
Beknopte geschiedenis der Nederl. Letterk. Haarlem 1826.
Redevoeringen en Dichtstukken van J. Kantelaar; met eene lijkrede. Haarlem 1826.
Over de Antigone van Sophocles in *Bibliotheek van Oude Letterk.* 1826.
Brief aan een vriend enz. over het adres aan mijne Herv. Geloofsgenooten. 's Gravenh. 1827.
Taalkundige Bedenkingen. Haarlem 1827.
Richei van Ommeren, Carmina etc. L. B. 1827.
Over J. Wagenaar als schrijver der Vaderl. Historie. Amst. 1827.
Iets over de Hoogescholen. Leyd. 1828.
Wattier Ziesenis enz. Haarl. 1828.
Plegtige viering aan de 25jarige dienst van Gerrit Richter, als openbaar schoolonderwijzer te Hillegom. Leyd. 1828.
Levensschets van de hoogl. Q. Wyttenbach, in het *Woordenboek van G. Nieuwenhuis.* VII D.
Geschiedenis der Leidsche Hoogeschool. Leiden 1829—1832. 2 dn.
Brief aan Prof. J. Kinker, als byvoegsel tot zijne beoordeeling van mr. W. Bilderdijk's Nederlandsche Spraakleer. Leid. 1830.
Brief aan A. de Jager, behelzende enige bedenkingen op diens beoordeeling tot prijsverhandeling over de Spelling. Leyd. 1830.
Vergelijkende beschouwing van de verrigtingen der kweekelingen van Leidens Hoogeschool tot verdediging des Vaderlands. Leyd. 1831.
Geschiedenis der Burgerwapening in Nederland. Leyd. 1831.
Het bestuur van J de Witt, beschouwd uit het oogpunt der ministerieele verantwoordelijkheid. Leyd. 1832.
Eenige berigten omtrent vroeger in ons vaderland geheerscht hebbende besmettelijke ziekten. Leyden 1832.
Iets over J. de Witt, als inleiding tot de mededeeling van een brief van dien staatsman. Leyd. 1832.

Aanteekeningen op Jacob van Maerlants Verkeerde Martijn in de *N. Werken v. d. Maats. d. Ned. Letterk.* III D. 2e St. Dordr. 1834.
Jacob van Maerlants wapen Martyn, met een inleid. en aanteekeningen. Ald.
De eer van Wagenaar als historie-schrijver, en die van Jacoba van Beijeren, verdedigd tegen W. Bilderdijk. Haarl. 1835.
Twaalf Leerredenen. Leid. 1835.
Over hetgeen het kerkgenootschap der Doopsgezinden in de laatste 50 jaren tot vermeerdering van godsdienstkennis, handhaving van zuiver Christendom en verbetering van predikwijze in de Protestantsche kerk in Nederland heeft toegebragt. Leyd. 1835.
Toets van eenige woorden en spreekwijzen, voornamelijk uit het Hoogduitsch onder ons in zwang gekomen. Rotterd. 1835.
Brief aan H. J. Foppens, de Fortuinzoeker. Blijspel. Leyd. 1835.
Redevoeringen en Verhandelingen over onderwerpen tot de Vaderl. Geschiedenis en Letterkunde behoorende. Dordr. 1836.
Gemengde taalk. bedenkingen in de Jager's Magazyn. Rotterd. 1836.
Waarschuwing tegen eenige in zwang gebragte verbasteringen in de uitspraak onzer moedertaal. Leyd. 1638.
Verslag omtrent de school voor jeugdige gevangenen te Rotterdam; ook in het hoogd. vertaald door W. H. Suringar.
Redevoering ter gedachtenis van den 6 Dec. 1813, waarop het bestuur der Nederlanden door Willem I werd aanvaard. Leyd. 1838.
Verslag van eenige in de laatste jaren uitgegeven werken rakende de Nederd. taal en Letterkunde. Haarl. 1839.
Schets eener geschiedenis van den Oud Nederlandschen Staat, van Philips van Bourgondie tot den jare 1795, met eene Inleiding over de vroege staatsgesteldheid. Leiden 1839.
Hulde aan de nagedachtenis van den hoogl. J. H. van der Palm. Leiden 1840.
Historie der verjaagde Protestanten van het Zillerthal, naar het Engelsch. Leiden 1840.
Bedenkingen over het lager onderwijs aan mr. G. Groen van Prinsterer. Leiden 1840.
Brief van het Nederlandsch genootschap te Albany in Noord-America, en het aldaar op St. Nicolaas gevierd wordend feest ter gedachtenis van Nederland 1840.
Over de Christelijke liefde als beginsel dat onderwijzers bij de vorming der jeugd bezielen, en de band van vereeniging zijn moet tusschen schoolopziener en onderwijzers. Leyd. 1840.
Vervolg op den Wapen Martyn van Maerlant, met inleid. en aanteekk. in de *N. werken v. d. Maats. d. Ned. Letterk.* V D. 2 St.
Brief aan A. de Jager, betreffende eenige bedenkingen op des laatsten prijsverhandeling over de spelling. Rott. 1841.
Proeve van antwoord op de vraag: wat kan en moet de Protestantsche kerk in Nederland in onze dagen doen om de pogingen der zendelingen van het hof van Rome tot hare afbreuk met vrucht tegen te gaan. Leyd. 1842.
Over Simon van Slingelandt als staatshervormer in *N. werk v. d. Maats. der Ned. Letterk.* VI D.
Gemengde bedenkingen rakende de Nederd. taalkunde. Haarl. 1845.
Over de verdiensten van Jacob Cats als staatsman. Amst. 1846.
Brief aan Mr. H. Beyerman over de gezindheid der staten van Holland en Oldenbarneveld omtrent den graaf van Leicester in 1585, bij diens aankomst in Engeland. Leiden 1847.
Lijst van woorden en uitdrukkingen, met het Nederl. taaleigen strijdende. Leid. 1847. *Antwoord op Mr. H. J. Koenen's verslag en beoordeeling van bovengenoemde lijst*, in den *Konst- en Letterbode.* 1847.
Iets over het geslacht vrede, in het *Taalk. Magazijn.* 's Gravenh. 1847.
Oratio de incrementis literarum Neerlandicarum inde ab erecta in Academia Lugduno-Batava harum literarum Cathedra ab a 1797 ad 1847 per 50 annos. L. B. 1847.
Over de vorderingen der Nederl. Letterk. in de laatste 50 jaren, ter viering van zijn 50jarig hoogleeraar ambt. Leyd. 1848.
Verslag van de verhooren door Johan van Oldenbarneveld ondergaan. Haarl. 1849.

Toetsing der gronden voor de onderstelling dat er vroegtijdig tusschen Aldegonde en Oldenbarneveld verkoeling zou ontstaan zijn in Nijhoffs *Bijdr.* D. VII. 1851.

Gemengde bedenkingen omtrent de taal in het *Magazijn van Nederl. taalk.* 6de jaarg. 1852.

Levensberigt van (Prof.) Mr. D. J. van Lennep in *Hand. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1853.

Over J. Wagenaar *als voorbeeld van onvermoeide vlijt en lofljke werkzaamheid; eene voorlezing, ten nutte der leerlingen van de voormalige school van het Leydsch departement tot Nut van 't Algemeen.* z. j.

Carmina Latina. 1790, *in Carmina juven. D. J. Lennepii.* 1792. *In Laurentium Santenium procum.* 1793. *Ad Laurentium Santenium, de natristate filiole* (in Santenii *Delic. Poët. fasc.* VIII. 1796. p. 533, 544). 1793. *Amico Guill. Ysbrando van Hamelsveld, summos in jure honores adepto.* 1805. *Ad Guilielmam de Vos, conjugis Jacobae Stockelaar obitum lugentem.* 1805. *In Carminum Jacobi Henrici Hoeufft ab ipso auctore adornatum editionem. In effigiem J. R. Schimmelpenninck* 1820. *Amico Diderico Baxio, summos in Theologia honores consecuti.* 1823. *Casparo Georgio Carolo Reinwardt, Botanices, Chemiae et Histor. Natur. professionem in Academia L. B. auspicanti.* 1823. *Carmen festivam in Natalem ducentesimam quinquagesimam Academiae Lugd. Bat.* 1828. *Filio Danieili Tieboel Siegenbeek, summos in Philosophia Theoretica et Literis honores capescenti.* 1832. *Civitati Amstelaedamensis alterum sieculare Athenaei sui celebranti.*

Nederl. Gedichten. 1792. *Lierzang op Albrecht Beiling. De ware grootheid. Op het afsterven van Anna Hartwigina Pruyssenaar, echtgenoote van P. Nieuwland, naar het latijn van Jer. de Bosch.* 1793. *Op het afsterven van Judith de Bosch, naar het latijn van Jer. de Bosch.* 1794. *Ter 25jarige echtviering van Gerrit de Vries Abramsz. en Catharina de Bosch.* 1795. *Op het afsterven van Allard Hulshoff.* 1798. *Op de 32ste verjaring van het taal- en dichtlievend genootschap: »kunst wordt door arbeid verkregen."* 1800. *Aan Mr. S. le Poole, bij het afsterven zijner echtgenoote Cornelia de Wind.* 1801. *Lijkzang op 't afsterven van Catharina de Bosch, echtgenoot van Gerrit de Vries Abramsz. naar het latijn van Jeronimo de Bosch. Treurzang over het verongelukken van het O. I. schip de Vrede.* 1803. *Aan Willem de Vos, den dood zijner echtgenoote Jacoba Stockelaar betreurende, naar het latijn van M. Siegenbeek.* 1804. *Lierzang op Vondel*, in *de werken der maats. v. taal- en dichtk.* D. I. 1805. *Op de afbeelding van R. J. Schimmelpenninck, naar het latijn van M. Siegenbeek.* 1807. *Ter gedachtenis van Sophia van Geuns, echtgenoote van Nicolaas van Heuketom. Dichterlijke vertaling van het XXII boek der Ilias.* 1810. *Als boven van het VI boek.* 1812. *Als boven der Episode van Nisus en Euryalus uit het IX boek der Aeneis van Virgilius.* 1813. *Proeve uit het verlost Jeruzalem van Torquato Tasso.* 1814. *Aan Abraham de Vries bij zijne echtvereeniging met H. van Geuns. Lierzang op de herstelling van het Vaderland.* 1815. *Op de 25jarige ambtsbetrekking van S. Dassevael. Leidens Hoogeschool hersteld.* 1819. *Op het afsterven van Hendrik Albert van der Palm, zoon van Prof. J. H. van der Palm.* 1823. *Aan Chloë op het schaatsenrijden. Aan de regeerders van Haarlem, bij gelegenheid van het 4de eeuwfeest der uitvinding van de boekdrukkunst.* 1828. *Gezang ter gelegenheid van 's konings verjaardag. De Hillegomsche schooljeugd aan haren onderwijzer G. Richter, bij de viering van zijne 25jarige dienst. Willem VII koning van Engeland. Treurspel* 1838, *cantate, bij de 25ste verjaring der aanvaarding van het bestuur der Nederlanden door Willem I.*

Zie *Levensschets in Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, 1766—1866 bl. 52; Te Water, *Narrat.*, p. 245; Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hoogesch.*, (Reg.); *Galerie de Comtenporains;* Nieuwenhuis (uitg. v. Sijthoff); Kobus en de Rivecourt; Verwoert; *Chr. v. h. Hist. Genoots.* (Reg.) *Cat. der Bibl. v. d. Maats. v. Ned. Letterk.* (Reg); Muller, *Cat. v. portr.*

SIEGENBEEK (Daniel Tieboel), zoon van den vorige, en van Geertruida Tieboel, werd den 25 Februarij 1806 te Leiden geboren. Na aan het gymnasium het onderwijs van Bosse genoten te hebben, werd hij 1822 student, en legde zich op de regtswetenschap, maar vooral op de klassieke letterkunde, onder Bake en Peerlkamp, toe. Naauwelijks was hij candidaat in de letteren, of reeds werd zijn verhandeling, behelzende eene kritische proeve over het geding, tusschen Demosthenes en Aeschines *de falsa legatione* bekroond. Kemper, van Assen en Cock waren zijne leermeesters in de regten, en, toen hij zich wederom in den wedstrijd waagde, ter beantwoording der vraag: *Quid Jure criminali, cum philosophico, tum hodierno Belgico, praecipiatur de puncendis factis lege Civitatis poenati vetitis, sed extra territorium ejus commissi*, mogt hij wederom het gouden eermetaal wegdragen. Den 13 December 1828 verdedigde hij in het openbaar zijn academisch proefschrift *Ad Titulum Pandectarum de fidei commissariis libertatibus.* Terzelfden dage verdedigde hij, ter verkrijging van den graad van doctor in de letteren, zijn proefschrift *de Athenarum conditione sub imperio triginta Tyrannorum.* Nu opende zich voor Siegenbeek de loopbaan des praktischen levens. Als advocaat liet hij zich ter rolle der Leidsche regtbank van eersten aanleg inschrijven. In 1830 brak de Belgische opstand uit, en met weemoed zagen zijne ouders hem, wier eenig kind hij was, in Julij 1830 tot tweeden luitenant bij de schutterij benoemd, naar de grenzen vertrekken, vanwaar hij met het ridderkruis terugkeerde. In 1835 trad Siegenbeek in het openbaar ministerie. Den 22 Juni v. d. j. werd hij aangesteld tot substituut officier bij de regtbank van eersten aanleg te Leiden; de nieuwe organisatie van 16 September 1838 bevestigde hem in het door hem bekleedde ambt bij de toen ingestelde arrondissements-regtbank ter genoemde plaatse. Door koninglijk besluit van 25 Jan. 1843 zag hij zich aan het hoofd van het Parket geplaatst, en in 1850 aanvaardde hij het voorzitterschap der commissie van administratie over de gevangenissen te Leiden, waarvan hij sedert 1836 lid was. Jaren lang was hij een krachtige medehelper, en tevens het hoofd der Leidsche afdeeling van het Nederl. genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen.

Het jaar 1858 bragt eene geheele omkeering in het maatschappelijk leven van Siegenbeek te weeg. Hem werd de burgemeesterlijke waardigheid opgedragen, hij bekleedde haar tot zijn dood, en was tevens curator der hoogeschool, waaraan hij gevormd was. Hij overleed den 11 Januarij 1866, bij zijne echtgenoote Elizabeth van Heukelom, met wie hij zich den 7den November 1833 in den echt had begeven, geen afstammelingen nalatende. Den 16 Jan. werd zijn stoffelijk overschot ter aarde besteld. Een treffend woord werd door Ds. Sepp tot de omstanders gesproken. Zijn vriend de hoogleeraar J. de Wal, schetste zijn leven voor de werken der Maats. v. Ned. letterkunde, waarvan de overledene lid was. Behalve van deze maatschappij was S. lid van het provinciaal Utrechtsch genootschap van kunsten en wetenschappen, der Hollandsche maatschappij van fraaije kunsten en wetenschappen. Enkele malen trad hij in de bijeenkomsten als spreker op.

Ook bleef hij het wetenschappelijk publiek de resultaten mededeelen, waartoe voortgezette theoretische studie, gepaard met practische ervaring hem geleid had. Zijn biografist wijst bij voorkeur op zijne bekende conclusie, betreffende de leer van het statutum personale, en op zijne beschouwingen naar aanleiding van de Bosch Kemper's beroemd werk over het Nederlandsch wetboek van strafvordering De eerste is afgedrukt in het *W. v. h. Regt*, n°. 431, *Regt in Nederl.* IV. 28, de laatste in de *Nederl. Jaarb. voor Regtsgel.*, en uitgegev. I. (1839) 421—452, III. (1841) 153—487, 649—671. Eene *Bedenking omtrent de ondervraging van hem, wiens ondercurateele stelling gevraagd wordt*, is te vinden in het *Regtsgel. Bijbl.*, I. 453—456.

Andere kleine opstellen van zijne hand kunnen als bijvoegsels op zijne *Aanmerkingen en vragen, naar aanleiding* van Jhr. J. de Bosch Kemper's genoemd werk, worden aangemerkt, meestal deelde hij ze in het *Bijblad tot de Jaarboeken voor Regtsgeleerdheid en Wetgeving* mede. Zij zijn door de Wal, in zijn levensberigt medegedeeld. Ook was het verband tusschen onze militaire en burgerlijke strafwetgeving steeds een voorwerp zijner bijzondere aandacht. Reeds in 1834 had hij in de eerste reeks der *Bijdragen* van de hoogleeraren den Tex en van Hall de vraag beantwoord *of de kruiwagenstraf, in het militaire wetboek voorkomende, onder de infamerende straffen te tellen is, waarom krachtens art.* 332 *Burg. wetb. echtscheiding kan worden gevorderd*, in *Bijdr.* VIII. bl. 561 vlg. De gronden destijds door hem aangevoerd, meende hij in een later opstel (*Bijdr.* IX. bl. 317 vlg.) nader te moeten ontwikkelen, vooral om aan te toonen, dat men niet aan militaire straffen, met name aan de straks gemelde, eereloosheid

mag verbinden. Het daar gestelde is blijkbaar van invloed geweest op de vaststelling der wet van 8 Maart 1852. *Staatsbl.* n°. 20. *In de Breuk en Smits Adresboek van Leiden voor* 1860 komt zijn portret in steendruk voor.

Behalve deze stukken schetste hij voor de handel. der maats. van Ned. Letterk. de levensberigten van *Mr. Guillaume Pierre van Outeren* (*Handel.* 1856, bl. 60—68; van *mr. Albert Otto Ernst, graaf van Limburg Stirum* (*Handel.* 1859, bl.101—108), van *mr. Corneille Jean Luzac* (*Handel.* 1862, bl. 290—297), van *mr. Pieter Buyskes* (*Handel.* 1864, bl. 125—140).

Getrokken uit het *Levensberigt van D. T. Siegenbeek* door den hoogl. de Wal in *Bijl. tot de Handel.* voor 1866.

Zie ook Sepp, *woorden aan de nagedachtenis van D T. S.*, *Leidsche Courant* van 17 Jan. 1866 n°. 8; *Bijv. Leidsche Courant*, 15 Jan. 1866 n°. 7 (*Handel. v. d. G. R.* n°. 1), *Bybl. tot de Leidsche Courant* van 17 Nov. 1858 n°. 138; *Twee en veertigste verslag van het Ned Genoots. tot zed. verbet. der gevangenen over den jare* 1865; bl. 41 vlg.; *Handel. d. Maats.* 1840, bl. 52; Boneval Faure, *Oratio de iis quae Academiae Lugduno-Batavae a.* 1865—1866 *tristia et laeta acciderunt* (L. B. 1866, p. 19 vlg).

S(IEUERTSZ) W(ALICH). Van Voorst bezat van hem: *Roomsche mysterien ontdeckt in een cleyn Tractaetjen over de Leere van de Transsubstantiatie. Met een Dialogus Pet. Vireti van de Heylighe Inquisitie.* Amst. 1606. 8°.

Zie *Cat. M. D. C. v. Voorst* (Theol.) p. 141.

SIEVERTSZ of SYVERTSZ (MATHYS), bekwaam kaartenmaker, bloeide in het laatst der 16de eeuw. Hij vervaardigde o. a. een *pascaert*, die hij (1593) aan hunne H. M. opdroeg, en waarvoor hij, bij besluit van 6 Oct. 1594, met *f* 300 werd vereerd. Vier jaar later, ordineerden de staten een request van Petrus Plancius en Mathys Syvertsz., »omme te hebben recompense voor haerluyder konste ende inventie, waerop gevonden ende gezeilt zoude mogen worden in longitudinem," in handen te stellen van Josephus Scaliger, Rudolphus Snellius, Simon Stevin, Ludolph van Coelen en Lucas Jansz. Wagenaer.

Zie Kramm.

SIGAULT CHARLESZOON (JEAN FRANCOIS), verdienstelijk bouwkundige, deed zich gunstig kennen bij gelegenheid der Haarlemsche tentoonstelling van Nederlandsche volks- en kunstvlijt, door zijn toen geleverd *Monument ter gedachtenis der belangrijke expositie* door koning Willem I aan de stad Haarlem geschonken, en in de Groote kerk geplaatst. Een laatste proeve van 's mans smaak, talent en kunstrijke uitvoering was het *Praalgraf van van Speyk* in de Nieuwekerk, gelijk ook het eenvoudig gedenkteeken in het burgerweeshuis te Amsterdam. Hij overleed aldaar den 20 Januarij 1833, in den ouderdom van 46 jaren.

Zie Kramm.

SIGAULT (CHARLES), vader van den vorige, even als deze verdienstelijk beeldhouwer, die tevens te Amsterdam het beroep van steenhouwer uitoefende. Hij heeft het monument ter eere van Jan Nieuwenhuyzen stichter der maatschappij tot Nut van 't Algemeen in de kerk te Monnikendam vervaardigd. De ordonnantie van dit monument is door Jacques Kuyper geteekend, en er gaat een fraaije prent van uit door N. van der Meer gegraveerd.

Zie Kramm.

SIKKE (MARTIN JAN), schoolmeester te Ternaard, gaf omstreeks 1780 in het licht: *het nieuwe Ternaarder Bloemendaal of Friesche lusthof, beplant met schoone bedenkingen op verscheydene voorvallen* (in dichtmaat); *item noch over verscheyde schreftuyr plaatsen; ten derden over drie geestelyke deugden, gerymt door M. J. Sikke.* Amst. z. j. 8°.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; *Cat. d. M. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 254, 330.

SIKE (HENR.). Wij vermelden dezen, wijl hij zich een geruimen tijd te Utrecht, waar hij in 1704 student was, ophield, en veel invloed op de ontwikkeling van Reeland en andere geleerden had. Hij was Bremer van geboorte, uitgever van het Arabische *Evangelium infantiae* en van andere schriften. Hij werd naderhand hoogleeraar in de Hebreeuwsche taal te Cambridge. Adr. Reeland noemde hem *litt. Arabicarum peritissimum omnium mortalium.* Maar helaas, de groote geleerdheid beveiligde hem niet voor dat noodlottig levensverdriet, dat hem zijn eigen slagen deed verkorten.

Zie Rotermund, *Brem.*, II. CXIV; Thilo, *Prolegg. ad Cod. apocryf N. T.*, T. I. XXVI; Bouman, *Geld. Hooges.*, D. II. bl. 50.

SIKKE. Zie SIVAARD.

SIKKEN (J. A.) schreef: *Waarneming van een hardnekkig coliecq, verzelt met een aanmerkelijke (tympanites) trommelzucht, en gevolgt door een (ascites) buikwaterzucht, langs den afgang geneezen*, in *Verhand. v. h. Genoots. servandis civibus.* 1778. bl. 469.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 329.

SILLE (GIJSBERT DE), tooneeldichter uit de eerste helft der 17de eeuw. Men heeft van hem:

De Jood van Malta, of wraak door moord. Leyd. 1645. 4°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. Crit. Woordenb.*, D. V. bl. 284.

SILLE (NICAZE DE) of SYLLA, meester in de regten, werd te Mechelen in 1543 geboren. Een der ijverigste en voornaamste voorstanders der vrijheid zijnde, werd hij vele malen, en in verschillende aangelegenheden des Vaderlands gebruikt. In Nov. des jaars 1576 werd hij, vanwege de algemeene staten gezonden naar Gelderland, om, nevens Jean de la Haye, dat landschap tot de zijde der staten over te halen. In 1577 was hij pensionaris van Namen, en vertegenwoordiger van het gewest van dien naam, in de vergadering te Brussel. Daarna, in Dec. van dat jaar, werd hij afgevaardigd naar Namen, om die stad op hare hoede te doen zijn, en tegelijk de onderhandelingen met den nieuwen Spaanschen landvoogd te helpen bevorderen. In Louwmaand des volgenden jaars, teekende hij de Unie van Brussel. Vervolgens nam hij een dadelijk deel aan de onderhandelingen met Don Jan en verwierf zich door zijn gedrag, in deze en andere gelegenheden, zoodanig de goedkeuring van de vergadering der algemeene staten, dat zij op den eersten Augustus 1577 in deze woorden hare tevredenheid verklaardea: »*Nicaise Selle, docteur, a servi bien et fidelement à ses Etats et ville de Namui, et aussy à la Generalite Lettre sera écrite au Magistrat et Jurez dudiet Namur, ad ce qu'ils veuillent continuer pour commis de la dicte ville à la Generalité.*" Aan dit verzoek werd voldaan en Sille bleef zijn gewest vertegenwoordigen. In het jaar 1578 werd hij waardig gekeurd, om secretaris van den staatsraad onder Matthias te zijn, en hij deed op den tienden Februarij als zoodanig zijnen eed voor de algemeene staten. Na den afval der zuidelijke gewesten, begaf Sille zich naar Holland, alwaar hij eerste pensionaris van Amsterdam werd. Vervolgens nam hij onderscheidene gezantschappen met lof waar, en woonde de hooge vergadering des lands bij. In 1578 werd hij met Marnix naar Groningen gezonden, waar de regenten der Ommelanden, destijds door de stadsregering werden gevangen gehouden, ten einde aldaar de twisten bij te leggen. Zij beproefden zulks tevergeefs. In het volgende jaar ontving hij last naar Mechelen te gaan, ten einde de stad tegen de aanslagen van Parma te verzekeren. Hij werd aldaar uit weerwraak gevangen gehouden, wegens het vatten van een ander te Antwerpen. Weldra werd hij ontslagen, doch Mechelen verzoende zich met Parma. Hij werd benoemd, om de voorwaarden op te maken der huldiging van Willem I tot graaf (1584), tot de onderhandeling met Leicester over opgekomen bezwaren uit de brieven van Paret, en in het volgend jaar in Engeland tot de opdragt van het hoog bewind aan Elizabeth. Driemaal bekleedde hij eene bezending naar den koning van Denemarken, bevorderde bij dezen de teruggave der voorregten, weleer door die van Amsterdam aldaar genoten: de ingezetenen van Enkhuizen en Schiedam waren, misschien door hem minder gelukkig. Later was hij meestal lid van de vergadering der algemeene staten, en tweemaal afgevaardigde te velde. Hij overleed in 1600, bij zijne huisvrouw Barbara van der Goes, dochter van Aart van der Goes, kinderen nalatende.

Zie Bor, *Ned. Hist*, B. XXI. bl. 60 (763) enz. B. XXII. bl. 5 (858) enz. XXVIII. bl. 57 (236); Hooft, *Ned Hist.*, B. XXV. bl. 1125; van Meteren, *Ned. Ges.*, B. XVIII. f. 349; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; J. C. de Jonge, *Unie van Brussel*, bl. 143—145; Bondam, *Onuitgeg. stukken*, D. I. bl. 75; Wagenaar. *Vad. Hist.* D. VIII. bl. 175, 192, 453; Cerisier; Arend; Bilderdijk; Hoogstraten; Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

SILLE of SYLLA (.), zoon van den laatste, werd in 1618 fiskaal tegen Oldenbarneveld en diens lotgenooten. De woorden van den ongelukkigen grijsaard, bij het vernemen van het vonnis des doods: »Sylla, Sylla, mogt uw vader

eens opzien; dat gij u tot dit werk liet gebruiken," zijn bij Brandt, in diens *Hist. der Ref.* bewaard gebleven.

Zie *Lev. v. Oldenb.*, (Rott. 1670) bl. 405; Scheltema, *Staatk. Ned.*

SILLEMANS (.), teekenaar en graveur, minder verdienstelijk dan Frans Schillemans, met wien hij verward wordt. Kramm vermeldt van hem:

De dood van Floris V. Grave van Holl. en *Ondergangh van Gerrit van Velsen*, naar Cornelis Danckertsz. in gr. fol.

SILLING (JAN PIETERSZ.) is schrijver van:

Rotterdam herstelt door het accorderen van de magistraet in het versoeck der burgeren tot het renunceeren van hare ampten den 22 *en* 26 *Aug.* 1672.

Zie van Doorninck, *Bibl. v. anon. en pseudon.*, bl. 411.

SILO (ADAM), in 1670 te Amsterdam geboren, was eerst gouddraad-trekker. Dit bedrijf gaf hem aanleiding tot het trekken van tinnen- of looden pijpen voor disteleer-slangen, fonteinen enz. Van dergelijke door hem getrokken pijpen werd gebruik gemaakt voor de waterwerken van Marly en Fontainebleau. Het is ook Silo, die de snijroeden voor de fluweelwevers uitgevonden heeft. Men wil dat hij met dit geheim, ruim 90 jaren oud, gestorven is.

In zijne vroege jeugd beoefende hij ook de muziek, en had zijn eigen viool gemaakt, die naderhand voor eene Cremoonsche verkocht werd. Vervolgens legde hij zich toe op den scheepsbouw en het scheepsteekenen, en vond verbeteringen uit in de constructie der vaartuigen. Met zeeschilders in kennis geraakt, nam hij het penseel in de hand, en verwierf wel geen grooten roem voor zoover het koloriet en de behandeling betreft, maar wel in nauwkeurigheid van teekening. Hij vervaardigde zelfs eenige zeestukken voor Czaar Peter, die hem menigmaal bezocht, om lessen in de scheepsbouw van hem te nemen. Eenige jaren voor zijn dood begaf hij zich aan het glas- en spiegelslijpen, en maakte goede verrekijkers en teleskopen. Ook voerde hij de pen, boetseerde en etste eenige prentjes met zeegezigten. Een stel er van uit 7 stuks bestaande, werd op de verkooping van den Grave von Fries voor *f* 9.00 verkocht. Hij was bevriend met Cornelis Ploos van Amstel, en is tweemaal geportretteerd door C. Troost als schilder, en door G. van der Mijn als schilder en scheepsbouwmeester.

Zie J. van Gool, *Schouwtooneel der Nederl. kunstschilders*, D. I. bl. 287; R. van Eynden en A. van der Willigen, *Gesch. d. Vad. Schilderk.*, D. II. bl. 5—10, *Aanhangsel*, bl. 156; Immerzeel; Kramm; Wagenaar, *Beschrijv. v. Amst.*, in fol. St. III. bl. 266; Martinet, *Hist. d. Wereld*, D. VIII. bl. 335—337; Kok, *Vaderl. Woordenb.*, D. XXVII. bl. 83; Hoogstraten; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Scheltema, *Rusland en de Nederl.*, D. II. bl. 38; *Peter de Groote*, D. I. bl. 143, 144; Collot d'Escury, *Hollands roem*, D. III. bl. 29; *Aant. woordenb. d. zamenlev.*; A. van Zutphen, *Nederl. uitvind. en ontdekkingen*, bl. 114 volgg.; Perk, *Vad. Gesch.*; *Navorscher*, D. II. bl. 344, D. III. bl. 344; *Bijbl.*, 1854, bl. XXXI. LXI, LXXXVI; *Alg. Handelsblad* 16 Aug. 1847 (over Silo en Cruquius); *Spect.* 19 *Mei* 1867; Muller, *Cat. v. portr.*

SILVIUS, SYLVIUS of SILVYNS (ANTHONY), een teekenaar en houtgraveur, in 1525 te Antwerpen geboren, die voor den beroemden Christoffel Plantijn aldaar arbeidde. Nagler geeft een catalogus der boeken, waarin Silvius houtsneden voor vignetten en titels leverde. Ook Brulliot en Kramm geven sommige werken op met zijne houtsneêprenten versierd, o. a. de *Emblemata cum aliquot hominis antiqui operis Joannis Sambuci Tirnaviensis Pononii*, bij Plantijn gedrukt, 165 kleine prenten, behalve het portret van den autheur bevattende. Volgens Bryan-Stanley noemt Papillon hem Silvius Antonianus.

Zie Immerzeel; Kramm.

SILVIUS (BALTHAZAR), Vlaamsche graveur, in het midden der 16de eeuw, die naar Frans Floris, Carel van Mander, Jeronimus Bos en anderen arbeidde.

Kramm vermeldt o.a. van hem:

De Dienaars van Abraham vinden Rebecca bij een put, 2 blad. (1558), *de dronken Loth en zijne dochters* (1575) gr. fol. obl.

Zie Immerzeel; Kramm.

SILVIUS (CORNELIS), zoon van Johan Silvius en Agnita de Grande, te Haarlem geboren, werd lid der vroedschap in zijne geboortestad. Weldra steeg hij tot verschillende zeer aanzienlijke stads- en staatsambten en commissiën. Hij was een voornaam lid der staten van Holland, en in 1734 lid der vergadering der Staten-Generaal zijnde, werd hij, benevens Bernard van Welderen, benoemd tot buitengewoon ambassadeur te Londen, om George II als koning te begroeten. Hij was ook curator der Leidsche hoogeschool, en overleed den 1 April 1738. Hij huwde Maria Verhamme, en liet twee dochters na, waarvan de een gehuwd is geweest aan mr. David van Lennep, moeder van mr. Cornelis van Lennep.

Zie *Europ. Merc. Jan.—Junij*, 1728 bl. 115; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XVIII. bl. 441; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.*, D. II. bl. 21; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

SILVIUS (J.) is schrijver van:

Consideratien over het Boek van de Heer Doctor Balthazar Bekker genaamt de Betoverde weerelt, voorgesteld door J. S. Amst. 1698. 4°.

Zie van Doorninck, *Bibl. v. anon. en pseudon.*, bl. 623. Zie verder op Sylvius.

SIMMERMAN (P.) schreef:

Over 't gebed Christi over Joh. XVII. Uytr. 1558. 12°.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 196.

SIMON (AFFLIGHEMENSIS), een Benedictijner monnik in het klooster Affilighem in Brabant, bloeide omtrent 1290. Men vindt zijne werken bij Fabricius, Val. Andreas, Sweertius en Jöcher opgegeven.

SIMON (REUBEN), een gedoopte Amsterdamsche jood, in de laatste helft der 17de eeuw, heeft zijn geloofsbelijdenis in 1688 in 4°. uitgegeven.

Zie Jöcher.

SIMON en WOUTER, in het midden der 15de eeuw, beeldsnijders te Haarlem.

Zie J. Koning, *Verh. over de Boekdrukk.*, bl. 360, 361.

SIMON (JAN), een voortreffelijk schilder in 't begin der XVII eeuw te Amsterdam, volgens Arnold Buchell, die echter niet vermeld wat hij schilderde. Hij overleed in Julij 1620.

Zie Kramm.

SIMON (H.), van Fransche afkomst, stempelsnijder te Brussel, graveur van Z. K. H. den prins van Oranje, later koning der Nederlanden. Hij bood in 1817 koning Willem I een gouden gedenkpenning aan, voorstellende de *komst van Z. M. met hoogstdeszelfs gemalin te Brussel, in eenen door twee leeuwen voortgetrokken wagen.* De koning teekende voor eenige exemplaren in van die medailles, en, ten einde ze algemeen verkrijgbaar te stellen, sloeg men er in de munt van Brussel van minder metaal. Ook vervaardigde hij eene volgreeks van beroemde mannen, waarin hij echter niet gelukkig slaagde, als ook de prijspenningen, die van wegens het rijk aan de hoogescholen van Leiden, Utrecht en Groningen uitdeelden, en den gedenkpenning op het openen der Nieuwe Haven te Middelburg. Hij graveerde ook in edelgesteenten.

Door koning Willem I gepensioneerd, overleed hij te Brussel in 1834, omstreeks 84 jaren oud.

Zie Immerzeel.

SIMON STOCK (NICOLAAS DE ST.), te Leeuwarden geboren, trad in de orde der ongeschoeide Carmelieten, werd meester der Novitiën, en prior van zijn klooster te Mechelen, en deed een reis naar Rome, waar hij 14 jaren bleef. Teruggekeerd werd hij voor de Hollandsche missie gebruikt. Hij bloeide omtrent 1668 en schreef de volgende werken.

Exercitationes Philosophicae in Aristotelis Logicam et in libros de Generatione et animâ.

Exercitationes Theologicae in Summam D. Thomae et Tractatus de incarnatione.

Quadriga de gloriae Christi triumphalis de humanis peccatis, imperfectionibus, erroribus et de eorum remediis.

Sermones adventûs, Dominicales, Quadragesimales et Festivales et de Sanctis.

Moralium, Mysticarum, Controversiarum et Paradoxorum Tractatus.

Commentaria moralia in totam Regulam S. Alberti, primitivam Carmelitarum.

Leerredene in 't Italiaansch.

S. Joseph figuratus in Arbore Danielis, et varii Panegyrici in ejusdem Sancti laudes.

Panegyrici in totam vitam S. Teresiae et particulatim in omnes gratias S. Teresiae collatas.

Specilegium Canonicum.

De Monialibus tractatus particularis.

Zie Paquot, *Mém.*, T. II. p. 633, 634.

SIMON (RICH.), geacht R. C. schrijver, tijdgenoot van Erasmus, tegen wien hij als schrijver optrad, en wederkeerig zijn verdediger werd tegen Eskius, een niet minder verdienstelijk en met lof bekend schrijver.

Zie Verwoert.

SIMONIDES (mr. D.), schooldienaar in het dorp Zurig in den aanvang der 18de eeuw, was dichter, blijkens een *Kluchtige t' saamenspraek tusschen een Edelman en een Boer, die met malkander na Leeuwarden gingen om het inhalen te zien van H. D. Hoogheden Prins Johan Willem Friso en Princes Maria Louisa van Hessen-Cassel, 2 Januarij* 1710. in rijm gebragt door enz. De edelman spreekt Hollandsch, terwijl de boer en zijn vader zich in het Friesch uitdrukken. De eerste uitgaaf van dit stuk vindt men in den *Nieuw Zuyriger Almanack, na de nieuwe stijl, over 't jaer onzes Heeren* 1711, *door mr. D. Simonides, te Harlingen bij F. Schotsman.*

Later is het opgenomen door Jhr. Mr. de Haan Hettema in zijne verzameling *Rijmkes.* (Dokkum 1841).

Zie *Friesche Volks-almanak*, 1844, bl. 103.

SIMONIDES (SIMON), zoon van den geneesheer Simon in de Rijp, waar hij in 1629 geboren werd. Hij werd door Franciscus Ridderus in het Latijn onderwezen, studeerde te Leiden, en werd proponent zijnde, beroepen te Oosthuizen en Obrede, in 1651 te Westzaandam, in 1652 als de zevende predikant te Rotterdam. Hij vertrok in 1664 naar 's Gravenhage, waar hij den 24 Maart bevestigd werd, en den 27 April 1675 overleed. Hij was een ijverig voorstander van het huis van Oranje, waarvan hij in de onrustige tijden, die hij beleefde, doorslaande proeven gaf. Toen men in 1665 te 's Hage en elders eenige neiging bespeurde om Prins Willem III tot stadhouder te verheffen, voer hij van den predikstoel hevig uit tegen hen, die zulks wilden tegenwerken, hen van ondankbaarheid jegens het huis van Oranje beschuldigende. Ofschoon hij in 1672, den dood der gebroeders de Witt, dien hij bijwoonde, niet kon aanschouwen, durfde hij den volgenden dag, predikende in de Nieuwe kerk te 's Hage, dien moord een werk en wrake Gods noemen, verzekerende dat de handdadigen niet gestraft maar veeleer beloond zouden worden. Joachim Oudaan heeft hem in zijn *Haegsche broedermoord* over deze den Evangeliedienaar onwaardige taal scherp gehekeld.

Hij verdient als dichter genoemd te worden. Veler zijner gedichten vindt men vóór de werken zijner tijdgenooten. Even als Franc. Ridderius vervaardigde hij in 1658 bruiloftsverzen op het huwelijk van Carolus Ursinus en Clara Bontius, die de geheele dichterlijke of liever verzen-makers wereld hier te lande in rep en roer hebben gebragt.

Ook gaf hij een *Proufken van geestelijke gezangen*, achter Franc. Ridderus *Huisgezangen.* Rotterd. 1658. Ook onder de *Gezangen* van Hendrik Uilenbroek, Amst. 1685, in de *Edesche Verlustigingen* van J. Kloeck, de *Dagelijksche Maandelycke en Jaarlycke Huysoefeningen* van Ridderus, Rott. 1687 10e dr., H. Wits, *Twist des Heeren met synen wijngaert* (derden druck. Utrecht 1736), komen verzen van hem voor. Er moet ook een bundel gedichten in 4°. van hem bestaan. Ook is zijn *Verhemelde ziele.* Rotterd. 1658. 8°. in dichtmaat. J. Vollenhoven en A. Moonen vervaardigde lijkdichten op hem. Zijn zoon Tobias stierf in 1722 als predikant te Heeg, en een oudere Simon Simonides in 1694 als predikant te Buiksloot, waar hij in 1685 beroepen was.

Zijne werken zijn:

Wandel naar den hemel. 8°.

Leven uit den dood 12°.

Nieuwejaars-giften voor de inwoneren van de Republiek. 12°.

Eeuwige vriendschap van Christus en de geloovigen 12°.

Laatste bevelen. 12°.

Heilige bedenkingen over de bedykingen van de Beemster. 12°.

Afscheid-predikatie van Oosthuyzen. 12°.

Gedichten. 4°.

Afscheid van Rotterdam en eerste predikatie in 's Hage. 1664. 12°.

Bloed-bruidegom of de gekruiste Christus. Rott. 1664. 12°.

Vriendenraedt gegeven aan de besochte Gemeynte van de Rijp, by een merckelick oordeel Godts over haer gedaen, door middel van een verschrickelicke brandt. 2e Druck, meer als twee derde vermeerdert. Rott. 1655. 12°. Met gegrav. titel, waarop: *Vierbaecken van Godts oordeel voor Nederlandt* enz.

Verhemelde ziel. Rott. 1658. 8°.

Vertroostingen voor een swaarmoedigen. Rott. 1660. 12°.

Zielsbetrachtingen over 't Avondmaal. Rott. 1668. 12°.

Staat en genezing van een verlaten ziel, door Koelman. Utrecht 1660. 12°.

Noodige boetspraken 's Hage 1668. 8°.

Oefenschool voor de vromen. 's Hage 1675. 12°.

Dankoffer der Verloste kerke. 1684. 4°.

Kort begrip van de Godgeleertheit en Heidelb. Catechismus. Amst. 1693, 1704. 8°.

De ziel onder een wolk. Amst. 1738. 12°.

Heilzame zielsverlustiging over de geestelijke droefheid, met eene voorrede van C. de Feyfer. Rott. 1759. 8°.

Leidsman der zwakken aan des Heeren H. tafel. Amst. 1691, 1765. 8°.

De worstelinge Jacobs vervattende de wonderlijcke worstelinge, en salige overwinninge van Jacob van der Graef, tot troost van alle geloovige en op Godt betrouwende zielen. Timoth. 4 vers 7, 8. Dese laetste of derte druck vermeerdert en verbetert. waarachter gedichten. Sommige schrijven dit werkje aan Vollenhoven toe.

Een gedicht op het afsterven van L. van Aitsema en een verhaal van zijn afsterven, achter D. VII. van zijn *Saken van Staet*

Na zijn dood bezorgde Franc. Ridderus: *De ziel onder een wolcke, of onderwijsinghe voor Geestelycke verlatene, couragie voor het volck des Heeren of Tractaatjen van de Geestelycke kloeckmoedigheyt*, als ook een Dichtstuk: *De ziel levende in de Doot, of Jesus op het sterfbed gevonden, op de wijze van den 9 Psalm*, in één bundel met een vers tot aanbeveling van Constanter. 's Hage 1676. 8°.

Zie *de Voorrede* van Ridderus vóór den laatstgem. Bundel; A. Moonen, *Waermont of Herdersklagt over de doot van den Eerwaerdigen, Hooghgeleerden, Godvruchtigen Heere Simon Simonides, Bedienaar des H. Euangeliums in 't Gravenhage, nevens een brief aan de weduwe van den schrijver.* Rott. 1676. 8°., ook achter den genoemden bundel; J. Vollenhoven, *Poëzy* (1686) bl. 276—278; Soermans, *K. R.* bl. 80; *Lijst der Predd.* te 's Hage bij v. Mieris; L. Benthem, *Holl. Kirch. u. Schulen Staat*, Th. II. C. VI. p. 669; Koecher, *Hist. d. Heidelb. Catech.*, bl. 344; Paauw en Veeris, *Vern. Kerk. Alphab.*, bl. 188, 189; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. IV. bl. 182, 183; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. II. bl. 562; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. I. bl. 465, 466, D. II. bl. 276; Dez., *Herv. Eeredienst*; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Harderwijk, *Naaml. d Rotterd. Predd.*, bl. 37, 38; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; J. Kloeck, *Eccles. Verl.*, bl. 100; H. Dullaert, *Ged.*, bl. 73; Abcoude, *Naaml.*, bl. 334, 335, *Aanh.*, bl. 196, 197; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 474; Maurik, *Naamrol. v. Godgel. Schrijv.*; *Navorscher*, D. VII. bl. 254, 261, 318, D. V. bl. 133; Muller, *Cat. v. Godgel. boeken*, bl. 108; Kok, Nieuwenhuis, Verwoert, Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*, *Chron. v. h. Hist. Genoots.*, D. III. bl. 115; *Cat. de la Bibl. de D. C. et J. J. van Voorst*, N°. 4824, *Cat. d. Hist.*, N°. 1677; v. Doorninck, *Bibl. v. Anon. en Pseudon.*, bl. 371; Muller, *Pamfl.*, D. II. bl. 122, 137.

SIMONIS (FOLKERUS), te Sneek geboren en opgevoed, werd aldaar rector van de Latijnsche school en later burgemeester. Hij leefde omtrent 1416 en schreef een *Chronicii Frisiae* die niet is gedrukt.

Zie Suffr. Petri, *Dec.*, VIII. N°. 8, p. 93; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 220; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 280; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 406.

SIMONIS (GUILIELMUS) of SIMONS, te Thielt geboren, stadgenoot en welligt oom van Petrus Simonsz. bisschop van Iperen. Hij studeerde te Leuven in de godgeleerdheid, waarin hij het Baccalaureaat verkreeg, in het midden der 16de eeuw. Hij woonde toen in het groote collegie met Livinus Baers, later abt van Dronghene, van de orde der Premonstratensen bij Gend, waaraan hij opdroeg:

Historia Aloysii Lipomani Episcopi Vermensis | *de Vitis Sanctorum.* Lovani 1568 fol. De opdragtsbrief is geteekend uit Gend 28 Nov. 1563.

Zie Jöcher; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 442; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 449.

SIMONIS (Johannes), van de orde der karmeliten, zoo wel door zijne godsvrucht als geleerdheid beroemd, schreef:

De potestate Pontificis, *Conciliorum et Caesaris* en *Liber Sermonum.*

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 568; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 729.

SIMONIS (Nicolaus), een karmeliet en provinciaal zijner orde, bloeide even als zijn voorganger in het laatst der 15de eeuw.

Hij gaf in het licht:

Sermones de tempore et sanctis.

De potestate Papae, *Imperatoris et Concilii.* libb. IV.

In librum II Decretal. de foro compet. c. si quis contra Clericum. Medionali. cir. an. 1410.

Repetitiones et Disputationes. Venet. 1497.

Vitae Sanctorum Patrum.

De sacris et mulieribus lib. I.

Historia ordinis sui en anderen, door Trithemius vermeld.

Hij overleed in hoogen ouderdom in zijn klooster te Haarlem waarvan hij prior was in 1511.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 697; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 919; Koning, *Taf. d. stad Haarlem*, D. IV. bl. 6.

SIMONIS (Petrus), te Thielt in Vlaanderen, tusschen Gend en Iperen, geboren, bekwam in de promotie van philosophie te Leuven, in 1559 de tweede plaats en naderhand den graad van licentiaat in de theologie, om zijn wetenschap en zonderlinge welsprekenheid, met den grootsten lof. Volgens van Gils werd hij kort daarna kanonik en pastoor te Hilvarenbeek, en in de eerste kerkvergadering te 's Bosch, in 1571, door bisschop Metsius tot eersten deken van het nieuw opgerigte district Hilvarenbeek benoemd, doch hij verwarde hem met zijn naamgenoot. Zeker is het dat onze Petrus pastoor te Kortrijk is geweest, vervolgens aartspriester van het bisdom van Gend, en eindelijk in 1585 tweede bisschop van Iperen is geworden, welke waardigheid hij meer dan twintig jaren bekleedde. Hij overleed den 5 October 1605. Hij heeft krachtig medegewerkt tot behoud van het katholijk geloof in Vlaanderen, en in de overige Nederlanden. Het seminarie door hem te Iperen opgerigt, werd, bij uitersten wil, erfgenaam van geheel zijne nalatenschap.

Hij schreef:

De veritate libri VII.

Apologia pro veritate Catholica contra Calvinum.

Tractatus de Epiphania Domini.

Dissertatio de puero Jesu cum Doctoribus.

Tractatus de Jesu Christi in monte Thabor cum Moyse et Elia colloquio.

De Hereseos Haeriticorumque natura.

Oratio in prima Synodo privinciali Machliniensi, anno 1570 *habita.*

Oratio funebris in Exequias Corn. Jansenii I *Gand. Episc.*

Exercitationes variae ad diversos habitae: De studio sacrarum literarum amplectendo. Ad pastores.

De cartitate. Ad eosdem.

De gulae vitio vitando. Ad eosdem.

De avaritia vitanda.

De poenitentia, oleo sacro, et cineribus. Ad clerum. Sprensem.

De conceptione B. Virginis Mariae.

De differentia partus Evae et Mariae virginis.

De assumptione B. Mariae.

De timore Domini. Ad juventutem.

Oratio quidlibetica. An aliqua sit idonea et iusta causa deficiendi ab Ecclesia Romana.

Concio in festo omnium sanctorum.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 761; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1010; van de Velde, *Synopsis*, T. III p. 806; van Gils, *Cat. Meyer. Memorieb.*, bl. 581, 582; van Gils en Coppens, *N. Beschrijv. v. h. Bisd. v. 's Hertogenb.*, D. IV. bl. 123.

SIMONS (Adriaan), gaf in het licht:

De Haerlemse Arminiaen.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 196.

SIMONS (.) bloeide in de 16de eeuw te Brussel, waar hij goudsmid was. Hij vervaardigde een *Ridderstandbeeld* van prins Karel van Lotharingen, gouverneur-generaal der Oostenrijksche Nederlanden, dat men in den gevel van het Brouwersgild aldaar ziet. Dit beeld is van verguld koper en met den hamer gedreven.

Zie Descamps, *Voyage pittor de la Flandre*, p. 91; Kramm.

SIMONS (A. H.), lidmaat der geref. gemeente te Kampen, is schrijver van: *Licht uit duisternis of de gangen Gods in zijn Heiligdom, nagespeurt en bewezen door de dwalingen van den Hooggeb. heer N. L. Graave van Zinzendorff* enz. Hoorn 1764.

Zie *Boekz.* 1764 *a.* 609.

SIMONS (Adam), den 25 Februarij 1770 te Amsterdam geboren, bereidde zich in zijne jeugd tot het leeraarambt in de Nederduitsche Hervormde kerk aan het athenaeum zijner geboortestad en de Leidsche hoogeschool. In 1792 tot proponent bevorderd, werd hij in 1793 predikant aan de Vuursche, in 1799 te Thamen aan den Uithoorn. Tot hoogleeraar in de Nederduitsche letterkunde te Utrecht beroepen, aanvaardde hij den post, den 25 Maart 1816 met eene redevoering *over den waren dichter.* Eerst later verkreeg hij den akademischen graad van *philos. theor. mag. et litt. hum. doctor*, en overleed 6 Jan. 1834.

Als godgeleerde heeft Simons zich niet onderscheiden, wel als letterkundige en dichter. Hij was lid der maats. v. Ned. Letterk., van de Holl. maatschappij te Haarlem, der Zeeuwsche en Utrechtsche genootschappen voor kunsten en wetenschappen, correspondent der tweede klasse van het Kon. Ned. Instit., lid der prov. commissie van onderwijs te Utrecht, schoolopziener enz.

Hij schreef:

Hulde aan Y. van Hamelsveld in *Boekzaal der Gel. wereld*, 1812. D. II. bl. 300—304.

Dichtkundige aanmerkingen op de Evangelische gezangen. Amst. 1806.

De Lof der welsprekendheid, z. p. en j. uit de werken van het genoots. *Kunst wordt door Arbeid verkregen.*

Gedichten. Amst. 1805. m. portr.

De waarde van den mensch, in drie zangen. Amst. 1814.

Alexander, keizer aller Russen. Amst. 1815.

Bij de herstelling van Utrechts Hoogeschool.

Redevoering over den waren dichter. Utr. 1817.

Verstrooide Gedichten. Amst. 1822.

Het huisselijk geluk, in drie zangen. Amst. 1823.

Het kasteel van Antwerpen. Utr. 1831. 2e dr.

Verwelkoming bij den plegtigen aanvang der akademische lessen, na de wederkomst der leerlingen van de Utrechtsche hoogeschool in het leger. Utr. 1831.

J. Geel en A. Simons, voorlezingen, gehouden in het leesmuseum te Utrecht. Ald. 1830.

Hij was mede-arbeider aan de nieuwe uitgave van Hooft, *Nederl. Historiën.* In de *Mnemosyne* zijn verschillende belangrijke stukken over zijn pen opgenomen.

Oratio de imitatione naturae, in omni arte sedulo adhibenda. Traj. ad Rhen. 1833.

Na zijn dood gaf een zijner zonen een bundel zijner nagelaten geschriften in proza uit onder den titel: *Verhandelingen* deels van historischen, deels van letterkundigen inhoud.

Zie *Utr. stud. Alm.*, 1835, bl. 95; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; Glasius, *Godgel. Nederl.*; *Handel. d. jaarl. vergad. v. d. maats. der Nederl. Letterk. te Leyden* 1834; Nieuwenhuis, (Aanh.); Kobus en de Rivecourt; Verwoert; *Alg. Konst- en Letterb*, 1834 N°. 2; Lith de Jeude, Voorr. voor de uitg. van zijne *Verhandelingen*; *Orat. de vita et meritis A. Simons*; Heringa, *de Auditorio*, p. 160, 192, 226, 231, 232; Gebr. v. Cleef, *Alph. Naaml.*, bl. 557, *Verv.* 116; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 280, 307, D. III. bl. 56, 100; *Chron. v. h. Hist. Gen.*, D. III. bl. 174, 175, 179; Muller, *Cat. v. portr.*

SIMONS (Cornelis Martinus), predikant te Beest, Stolkwijk (1728), emeritus in 1798, gestorven in 1781, gaf in het licht:

Leerreden bij gelegentheid van de bedieninge des H. Doops

aan eenen Zoon en eene Dogter Adriaan en Johanna Gedog, uyt Ohams Geslagte, uytgesproken te Amstel-Veen op den 18 *November* 1754. *Over Jesaia XLV vs.* 14 in 4°. Dordrecht 1754. 4°.

Leerredenen ter inzegeninge van de Christelijke Synodus, gehouden te Dordt over 2 *Timoth.* 11 *vs.* 19, *op den* 3 *Julij* 1753. Dordr. 1753. 4°.

Ontvouwing van den V Psalm. Amst. 1764. 4°.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 475; Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 80.

SIMONS (HENRICH), dichter uit de tweede helft der 16de eeuw. Men vindt zijne poezy in *Het tweede Liedeboeck, van vele diversche Liedekens, ghemaect wt den ouden ende nieuwen Testamente, waer of sommighe eertijts in druck zijn wtghegaen, ende sommige noyt in druck gheweest hebbende, daer by gheuoeckt.* Amst. 1583.

Zie *Cat. de la Bibliothéq. de litér. etc. de van Voorst*, p. 41.

SIMONS (J.)
schreef:

Staat van een verlatene ziel. Amst. 1728. 8°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 332.

SIMONS (F. A. NOËL) was staatsraad in buitengewonen dienst, lid der Nederlandsche commissie, tot uitvoering van het tractaat met België, en commandeur der orde van den Nederl. Leeuw, en der Leopolds-orde van België. Hij overleed te Utrecht, 11 Julij 1843.

Zie Verwoert.

SIMONSZOON (NIKOLAAS JACOB), van Hoorn, werd, met Jacob Boëlensz. van Amsterdam en Jacob Magnus van Middelburg door de Staten in 1607 als gezant naar Denemarken gezonden, om den koning uit te noodigen hun, in de moeijelijke omstandigheden, waarin ze zich toen bevonden, met zijn raad te dienen.

Zie v. Meteren, *Ned. ges.*, B. XXVIII. f. 537 vers; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. IX. bl. 275.

SIMON VAN UTRECHT. Onder onze landgenooten, die in het laatst der 14de, en den aanvang der 15de eeuw aan de boorden der Elve hun fortuin beproefden, behoorde Simon van Utrecht. In 1400 toog hij naar Hamburg met een aanzienlijk schip, dat hij hier te lande had gebouwd. Niet lang bleef hij in zijn nieuwe woonplaats rusten, en reeds in 1401 blonk zijn naam in de Hamburgsche geschiedboeken boven allen uit, toen hij als kapitein *der Bonte Koe uit Vlaanderen* tegen de vrijbuiters streed en de zege behaalde. Even gelukkig was hij in den aanvang van 1403 in een tweeden togt tot uitdelging van het zeekust gespuis ondernomen. Sedert leefde hij te Hamburg als ambteloos burger, en legde zich enkel tot zijn eigen voordeel op handel en scheepvaart toe. In 1423 werd hij tot lid van den raad verkozen, en sedert in de stads kamerrekeningen bij zijn naam ook steeds het woord *Dominus* geplaatst. Tusschen 1427 en 1432 werd hij burgemeester van Hamburg. In het laatstgemelde jaar lid der beide gezantschappen naar Emden. Hij overleed den 14 October 1437. Een ingezetene van Hamburg achtte hem de hulde der verste nakomelingschap waardig.

Zie mr. J. de Wal, *Simon van Utrecht, Burgemeester der stad Hamburg* in *Tijds. voor Geschiedk. Oudheden en Statistiek van Utrecht* 2 *June.*

SIMONSZ. (ALBERT), historie-schilder, in 1523 te Haarlem geboren, leerling van Jan Mosterd, bereikte een hoogen ouderdom.

Zie van Mander; Immerzeel; Kramm.

SIMONSZ. (MENNO). Zie MENNO SIMONSZ.

SINAPIUS (CHRISTIANUS), ook wel Christianus Venlo en Christianus Sinapius Venlo, eigenlijk Christiaan Mosterd van Venlo, komt voor onder de eerste predikanten te 's Bosch, waar hij met Hermannus Moded en George Sylvanus diende. Vervolgens ontmoeten wij hem als leeraar te Obermömpter, na Jacobus Michael en Petrus Bloccius. Van Obermompter begaf hij zich naar Wezel, waar hij in Nov. 1568 de kerkvergadering bijwoonde en hare Handelingen onderteekende. Van Wezel vertrok hij naar Venlo, en nam aldaar in 1572 den dienst waar. In 1573 kwam hij te Dordrecht. Eene maand na zijn aankomst te Dordrecht was hij Scriba der classis van Z. H.; die toen (20 en 21 April 1573) hare eerste vergadering hield te Bommel. In 1574 is hij eenigen tijd te Geertruidenberg in dienst geweest. Den 8 Maart 1575 was hij voorzitter der classicale vergadering te Dordrecht, en in 1576 begaf hij zich naar Wesel, om zijne vrouw en kinderen, die hij, voor hij naar Venlo vertrok, veiligheidshalve aldaar had achtergelaten, af te halen, en tevens naar een vroom en godvruchtig predikant om te zien, wijl de gemeente een derden predikant behoefde. Den 21 April 1577 ontmoeten wij hem in de vergadering der classis te Gouda, en in Maart 1578 vertrok hij naar Oudewater, waar hij beroepen was. In 1587 werd hij predikant te Medemblik, in 1589 te Amersfoort, in 1590 bij leening te Leeuwarden. Hij overleed in 1610 te Amersfoort. Hij was een zeer gematigd en vredelievend man, schoon bevriend met Moded en Dathenus.

Zie Ypey en Dermout, *Gesch. der Nederl. Herv. kerk*, D. II. bl. 24; Brandt, *Hist. der Ref.*, D. I. bl. 522; Beverwyck, *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 352; Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 667; J. van Nuyssenberg, *Beschrijv. van Geertruidenb.*, bl. 188; Kinschot, *Beschrijv. v. Oudewater*, bl. 44; van Bemmel, *Beschrijv. van Amersf.*, D. I. bl. 155; van Rheenen en Voët, *Naaml.*, bl. 59; Laurman, *Naaml. d. Cl. v. Leeuw.*, bl. 5; Soermans, *Kerkel. Reg*, bl. 1; Schotel, *Kerkel. Dordr.*, D. I. bl. III. volgg. D. II. bl. 756; Abr. Rutgers, *Naaml. d. Predd. achter zijn tweede eeuwgetijde van Amersf. Hervorming;* Te Water, *Tweede eeuwg. der Geloofsbel.;* Ens, *Over de Formul*, bl. 289, 290; M. Schookius, *de Canon Ultraj.;* Veeris en Paauw, *Vern. Kerk. Alphab.*, bl. 189; Bor, *Ned. Oorl*, B. XXII. fol. 35; *Ned. Kerk. Arch.*, D. II. bl. 17.

SINAPIUS (DANIEL), Mostaard of Mesterd, werd te Amsterdam in 1589 uit een aanzienlijk geslacht, dat zich omtrent het Vaderland verdienstelijk had gemaakt, geboren. Met vroegtijdige zucht voor de studie bezield, genoot hij aan de Harderwijksche kwartierschool, het onderwijs van Pontanus in de wijsbegeerte, van Thysius in de godgeleerdheid en Hebreeuwsche taal. Daarna zich naar Leiden begeven hebbende, maakte hij aldaar in het eerstgenoemd vak, onder de leiding van Jacchaeus, zoo groote vorderingen, dat hij reeds in zijn 19e jaar met groote en algemeene toejuiching tot doctor van hetzelve verheven werd. Hierop volgde het bezoeken van verscheidene buitenlandsche universiteiten. Nu in het vaderland teruggekeerd, verwierf hij, door de tijdelijke waarneming der bediening van zijn' leermeester Thysius te Harderwijk, zich zoo veel roem dat de curatoren der Leidsche akademie hem eerst tot onderregent van het staten-collegie en later tot hoogleeraar der *Philisophia practica of Zedeleer* benoemden. Een even plotselinge als vroegtijdige dood loste hem, toen hij nog slechts 49 jaren oud was, den 22 October 1638 van beide die bedieningen af. De hoogleeraar Boxhorn hield eene lijkrede op hem:

Hij schreef:

Dissertationes ethicae. L. B. 1646.

Zie de *Orat. funeb*, van Boxhorn, ook vóór de *Dissert. Ethica;* Soermans. *Acad. Reg.*, bl. 123; Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.*, D. I. bl. 113, 149, D. II. *Toev. bijl.*, blz. 120, 287; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I. bl. XIV. verv., bl. 114, D. II. bl. 639; Kist en Roijaards, *Archief*, D. XV. bl. 176; Kobus en de Rivecourt; *Kerk. Dordr.*, D. I. bl. III.

SINAPIUS (JAN). Zie MOSTART (JAN).

SINAPIUS (M. A.) is schrijver van:

De remedio doloris, nec non opio, acc. Alethophilus de secta et relig. empyric. panacaeistarum. Amst. 1699.

SINCK (LUCAS JANSZOON), landmeter en kaartmaker van Noord-Holland, en van de daarin drooggemaakte polders, de Purmer en de Beemster, in de eerste helft der 17de eeuw.

Zie menige kaarten van Kaerius, C. J. Visscher, Blaeu en Janssonius. *Part. berigt.*

SINGENDONCK (DIEDERICK JOHAN), uit het aanzienlijke geslacht van dien naam, op den huize Groenesteyn, in het Nedersticht van Utrecht, in 1784 geboren, werd voor den militairen stand opgeleid, en begon in 1802 zijn militairen loopbaan onder de Pruissische vanen. In 't begin van 1806 bij het Pruisische kurassier-regement Quitzow tot luitenant bevorderd, werd hij in den veldslag bij Auerstadt zwaar gewond, en door de Franschen krijgsgevangen gemaakt. Door zijne bekomen wonden, van welke er een later de ampu-

tatie van een been noodzakelijk maakte, werd hem, met toekenning van den rang van eersten luitenant zijn ontslag gegeven. Na eene reis door Duitschland, tot herstel zijner gezondheid, keerde hij naar het vaderland terug, vestigde zich te Utrecht, en overleed aldaar den 10 December 1833, in den ouderdom van 49 jaren. Hij beoefende de schilderkunst, en inzonderheid het vak van stil leven. Jan Weeninx was hem de geliefde leidsman bij zijn werk, naar wiens voortreffelijk penseel hij, met een taai geduld, alles, volgens de natuur, zeer uitvoerig schilderde. "Ik heb" schreef Kramm, dien wij volgen, "veel van zijne stukken gezien, en hem er ook zien schilderen, die goed geordonneerd, natuurlijk van kleur, en effect waren, en verscheidene tentoonstellingen hebben opgeluisterd." Ook vervaardigde hij eenige etsproeven, onder welke zeer fraaije. Hij was correspondent van het koninglijk Nederlandsch instituut en van andere genootschappen. Zijne kunstwetenschap werd den 14 Junij 1834 te Utrecht verkocht. Zijne voornaamste werken en ook zijn geschilderd portret berusten bij zijne familie te Utrecht.

Zie Kramm; van Eynden en van der Willigen, *Gesch. der Vad. Schilderk.*, D. III. bl. 49.

SINGENDONCK (Hendrik) had mede de hand in de verandering der regeering te Nijmegen in 1782. Hij werd schepen bij de nieuwe regeering, doch afgezet, voor 't hof gedagvaard, en, niet verschijnende, gebannen, maar weldra hersteld.

Zie *Sentent. van F. Romswinkel, H. Singendonck, R. Verschoor, W. Vonk en anderen*; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VI. bl. 139, 140.

SINGENDONCK (Jhr. Coenraad Diderik Pontiaan), zoon van jhr. mr. Johan Mathias en van Maria Wilhelmina Christina Elizabeth van der Brugghen, werd den 17 December 1796 te Nijmegen geboren. Zijn langdurige loopbaan ving hij aan als kadet bij de artillerie den 18 April 1814, nadat hij reeds als fourier bij eene van de vier kompagniën gewapende burgers, welke den 29sten Januari 1814 te Nijmegen werden opgerigt, dienst had gedaan, onder bevel van den kolonel J. N. A. van Wassenaer. Zeer kort daarop, den 17den September, werd hij reeds tot 2den luitenant bij het 3de bataillon artillerie van linie ingedeeld, en verkreeg daarbij twee jaren later den rang van 1sten luitenant. Bij zijne bevordering tot kapitein in 1826 werd hij geplaatst bij het 1ste bataillon veld-artillerie, en het is in die betrekking, dat hij deel nam aan de krijgsverrigtingen van het leger gedurende 2—12 Augustus 1831. Als bevelhebber der batterij veld-artillerie n°. 9 was hij ingedeeld bij de reserve-divisie onder bevel van den luitenant-generaal Cort Heyligers. Die divisie rukte den 1ste Augustus uit het hoofdkwartier St. Oedenrode op, en trok over Hechtel, Hechteren tot Houthalen, alwaar den 6den een gevecht plaats had; van daar op Heusden, Sonheven tot Hasselt, alwaar hij den 10den aankwam, en bleef totdat het leger weder naar de grenzen oprukte, tengevolge der door koning Willem I met den Franschen koning gemaakte schikking. Bij besluit van 31 Augustus 1831 werd kapitein Singendonck benoemd tot ridder der militaire Willemsorde 4de klasse, en ontving ter herinnering aan de krijgsverrigtingen later het metalen kruis. In 1841 werd hij tot majoor, en in 1852 tot luitenant-kolonel bevorderd. Als kolonel, in welken rang hij in 1854 werd benoemd, werd hij in 1855 belast met de inspectie over het wapen der artillerie, welke betrekking hij tot weinige jaren voor zijn dood heeft vervuld. Hij was intusschen (1856) benoemd tot generaal-majoor, en in 1859 tot luitenant generaal bevorderd. Voorts was hij lid van de speciale commissie van inspectie over het militair onderwijs, gewoon lid van het comité van defensie, en buitengewoon adjudant van den koning, die hem in 1849 met het ridderkruis van orde van den Nederlandschen Leeuw, en in 1854 met dat van groot-officier der Luxemburgsche orde der Eikenkroon had vereerd. Hij was lid der Maats. van Ned. Letterk., en overleed te 's Hage den 2de Junij 1864.

Hij huwde te Nijmegen 16 Jan. 1828 met Elizabeth Cornelia van der Brugghen, geb. te Nijmegen, 8 Mei 1803, overl. te Amersfoort 4 Mei 1848, dochter van Johan Diederik en van Maria Elizabeth Geertruida de Bayer.

Zie *Levensberigten der afgestorvene medeleden v. d. Maats. der Ned. Letterk.*, 1864.

SINGENDONCK (C.). Het aanhouden van een keizerlijken adjudant te 's Hage door het provisioneel gouvernement, gaf aanleiding dat de generaal Molitor daarvoor represaille binnen Utrecht nam; hij deed op Woensdag-avond den 4 November 1813 tusschen 9 en 10 uren de heeren E. S. van Goltstein, C. Singendonck [1]), Ph. Ram en N. W. Buddingh, door de commissarissen van politie Veil en Palaissot, verzeld van een hunner agenten, bij zich ontbieden; hetzelfde had ook den volgenden dag met W. E. de Perponcher de Sedlnitzky plaats. Ram, Buddingh en Singendonck werden naar Gorcum, vervolgens naar Breda, Antwerpen en verder naar Parijs vervoerd, waar zij tot in April 1814 in gijzeling bleven.

Zie *Dagverhael van het gebeurde gedurende het gijzelaarschap van de heeren W. E. de Perponcher, Ph. Ram, C. Singendonck en N. W. Buddingh* in *Tijdschrift voor Gesch. Oudh. en Stat. v. Utrecht*, 2e *jaarg.*, bl. 50 volgg.

SINJEU (P.), schrijver van:

Jezus, de Minnaar der ziele. Amst. 1730. 4°.

Van de Engelen en Regels om te komen tot verstant der goddelijke waarheden en openbaring. Amst. 1697. 8°.

Billijkheid van Gods wegen. 8°.

Redelijkheid der Christelijke Godsdienst. 1696. 8°.

Zie Abcoude, bl. 335.

SINJEUR, schilder in den trant van Philip Wouwerman.

Zie van Spaen, *Beschrijv. v. Rotterd.*; van Eijnden en van der Willigen; Kramm.

SINKEL (Jan) schreef:

Nieuwe Denkbeelden of Leer regels over de spraakkunst, de welspreekendheyt, de digtkunst en de wijsbegeerte, uyt het Frans vertaald door Jan Sinkel. En door den vertaalder vermeerdert, met Leer regels over de spellinge. En eene verdediginge voor de letter Y tegen de heer B. Huydecoper. Amst. z. j. 8°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 503.

SINNAMA (Haringus Suffridus), of Haring Sjoerds Sinnama, te Heeg in Friesland geboren, hoogleeraar in de regten te Keulen, assessor bij de keizerlijke kamer te Spiers en secretaris van den hertog Albert van Saksen, neemt eene aanzienlijke plaats in onder de beroemde Friesche regtsgeleerden, en heeft zich die plaats door zijne werken allezins waardig gemaakt. Reeds ten tijde van Jacobus Bouricius waren zijne werken zóó zeldzaam, dat het hof van Friesland in overweging nam, daarvan een nieuwe uitgaaf te geven. Op de kon. bibliotheek te 's Hage vindt men zijn hoofdwerk in klein folio met semi-gothische letters: *Expositiones sive declarationes titulorum utriusque juris. Anno Salutis* 1491. Hij leefde in 1494 en stierf in aanzienlijken ouderdom te Keulen, zeer gezien bij keizer Maximiliaan I.

Zie Corn. Gesnerus, *Bibl. Univ.*, p. 299; Jac. Bouricius, *lib. sing. ad Pand.*, p. 18; Lipenius, *Bibl. jurid. reali*, T. I. p. 411; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 431; Suffr. Petrus, *Dec.* 8, n°. 9; Hamconius, *Frisia*, p. 78; Jöcher; Paquot, *Mem.*, T. I. p. 350; De Wal, *de clar. Fris. Iurec.* 7, *Annot.* 4; Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belg*, T. I. p. 270; De Haan Hettema en van Halmael, *Stamb.* D. I. bl. 143, D. II. bl. 89; Savigne, *Ges. des R. R. in Mittelalt.*, T. VI. S. 427; Mr. U. A. Evertsz., in *N. Bijdr. voor Regtsgel. en wetgev.* D. VII. bl. 348 volgg., en *H. Sinnama, als onderhandelaar in de Friesche en Groninger geschillen, en in zijne betrekking tot de gouden bul.* Ald. D. IX. bl. 786 volgg.

SINTHIUS, ZINTHIUS of SYNTHEIM (Johannes), ook wel Johannes van Delden, was broeder van het Gemeene leven te Deventer, en leermeester van Erasmus, die een uitstekend getuigenis van hem aflegde en met lof van de rigting die hij aan zijne letteroefeningen gaf gewaagde. Men was hem eene nieuwe verbeterde uitgaaf van het *Doctrinale van Alexander de Villa Dei* verschuldigd. De poging van Sintius om dit te verbeteren, baarde veel opzien in de geleerde wereld. Tot hiertoe had men het *Doctrinale* als onovertreffelijk beschouwd. De scholen in Duitschland voerden niettemin het geschrift van Sintius vrij algemeen onder de leerlingen in gebruik.

[1]) Waarschijnlijk bij vergissing in plaats van den heer Singendonck, later generaal-majoor, lid van het hoog militair geregtshof, toen kolonel op Engelsch pensioen.

Hij schijnt geleefd te hebben tot in het jaar 1533. Bij zijn leven steeg de roem der Deventersche stichting ten hoogsten top.

Hij gaf in het licht:

Magistri Alexandri (de Villa Dei) *opus; cum Glossâ, per Joannem Synthis. Daventriae* 1488. 8°. Ook onder den titel: *Glosa super primâ et secundâ parte Doctrinalis Alexandri Galli Grammatici, per Joannem Synthen.* Ibid. 1497. 4°. Ook onder dezen: *Commentarii Grammatici in Doctrinale Alexandri.* Paris. 1497. 4°., 1504.

Joannes Sintinensis Composita verborum. Ejusdem Verba Deponentialia. Daventr. 1490, 1495, 1498 (1499). 4°.

Zie Bert. Rhenani, *Vita Erasmi*, p. 3, *Epist. Praef. Oper. Erasmi. Ed.* 1649, p. 21; Sweertius, *Ath. Belg.*, p. 471; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.*; Revii, *Daventr. ill.*, p. 144, 165, 191; Mattaire, *edit.* 1719, T. IV. P. II. p. 433, 498, *Bibl. Ord. Hierosol.*, p. 199; Paquot, *Mém.*, T. II. p. 581; Dumbar, *K. en W. Deventer*, D. I. bl. 633; Dez., *Anal.*, T. I. p. 287; Scheltema, *Mengelw.*, D. I. bl. 71; Delprat, *Broeders. van G. Groote*, p. 55, 58, 266; Jöcher.

SYPESTEYN (Jhr. MAERTEN VAN), zoon van Evert en van Geertruid Hoijer, geboren den 27 Januarij 1537 te Utrecht, werd in 1572 door prins Willem I aangesteld tot commies der vivres voor de legers, en heeft gedurende den Spaanschen vrijheids-oorlog zeer groote diensten bewezen, zooals blijken kan uit de resolutiën van den raad van state, van die jaren.

In 1588 was hij door de staten van Utrecht aangesteld tot ontvanger der juffrouwen conventen van St. Servaas, St. Mariendaal en van de abtdye van Soest, en den 11 Februarij van het volgende jaar benoemde de Staten-Generaal hem tot ontvanger der vivres.

Hij overleed te Utrecht in het jaar 1613, en liet na bij zijne echtgenoote Beatrix Schade van Westrum 8 kinderen, waaronder vier zoons.

SYPESTEYN (Jhr. Mr. JOHAN VAN), zoon van Maerten voornoemd, geboren te Utrecht den 16 Maart 1564.

Door zijn huwelijk met Catharina van Nijenrode, bezitter van het »huis te Hillegom, duynen en warande", een leen van de staten van Holland, dat daarna meer dan 100 jaren in zijn geslacht is gebleven. Door prins Maurits was hij den 5 Julij 16 8 aangesteld tot meesterknaap van Holland. Hij overleed te Hillegom den 9 April 1625, en is met zijne echtgenoot aldaar begraven.

Hij liet bij Catharina van Nijenrode onderscheidene kinderen na, slechts één zoon die volgt.

Zie van Leeuwen, *Batav. Illustr.*, t. a. p. pag. 1248; Ferwerda; Kok.

SYPESTEYN (Jhr. CORNELIS), zoon van Jan voornoemd, geb. te Hillegom den 14 Junij 1596, was bezitter van het huis te Hillegom, en was canonnik ten dom van Utrecht. Hij stond door zijn huwelijk in naauwe betrekking (familie) met Johan de Witt, die hem groote achting toedroeg, en met wien hij dan ook onafgebroken in briefwisseling is geweest, zooals blijkt uit de correspondentie van de Witt, op het rijks-archief aanwezig. Hij is gehuwd eerst met Geertruid van den Corput, zuster der moeder van den raadpensionaris, waarbij 11 kinderen, en hertrouwd met Adriana van Beaumont, zonder kinderen. Hij overleed te Hillegom den 2 Mei 1665.

Zie Balen, *Beschr. v. Dort*, pag. 1022; Ferwerda; Kok.

SYPESTEYN (Jhr. Mr. CORNELIS ASCANIUS VAN), zoon van Cornelis voornoemd, geb. te Hillegom den 12 Mei 1638. Hij promoveerde, na te Leiden gestudeerd te hebben, aan de hoogeschool te Orleans in Frankrijk in de regten, en was in 1668 als edelman toegevoegd aan de ambassadeurs van dezen staat bij het hof van Frankrijk. Hij bragt naar 's Hage over het tractaat wegens de belasting op de vreemdelingen, waarvoor hem bij resolutie van de Staten-Generaal van den 30 April 1662 eene gouden medaille en ketting werd vereerd. In 1665 werd hij door aankoop weder eigenaar van de heerlijkheid van Sypesteyn, en was voorts bailuw en stadhouder van de leenen en houtvester enz. van de domeinen van Brederode, later superintendant over alle heerlijkheden van dat geslacht. In 1671 werd hij als commissaris van H. H. M. gezonden naar Keulen om de mediatie van dezen staat aan te bieden in de geschillen tusschen den keurvorst en de stad. Den 22 April 1672 werd hij aangesteld tot wagenmeester-generaal bij het leger te velde, in welke betrekking hij een werkzaam deel heeft gehad aan de gebeurtenissen van dat merkwaardig jaar.

Hij was in de stad Haarlem in onderscheidene betrekkingen geplaatst; doch bij het leger op den 4en Julij 1672, toen zijn huis aldaar werd geplunderd, daar het volk dacht dat hij daarin verborgen had zijnen neef den raadpensionaris Johan de Witt. Hij werd op eene verraderlijke wijze binnen Gorinchem dood gestoken door een vaandrig Vijgh op den 7 Junij 1673, tengevolge waarvan tot wagenmeester-generaal werd benoemd Johan de Jonkheere.

Zijn lijk werd naar Hillegom overgebragt en aldaar in het familiegraf bijgezet. Hij was gehuwd te Haarlem, den 19 September 1662, met Maria van der Horn, geboren te Haarlem 28 Aug. 1639, sterfte Oud-Beijerland 10 Maart 1704, dochter van den burgemeester te Haarlem Andries, en verwekte bij haar drie zoons. 1°. Mr. Corn. Ascanius van Sypesteyn, van wien geene afstammelingen meer over zijn. 2°. Mr. Andries van Sypesteyn, die gehuwd was met Maria van Duren, en één zoon naliet, die volgt. 3°. Jan van Sypesteyn, die als adelborst diende op het schip van den kapitein Philips van der Goes, genaamd *Friesland*, welk schip den 10 Julij 1690 werd veroverd en verbrand, en waarbij hij sneuvelde, ongehuwd zijnde.

Zie Aitzema, ad ann. 1662. 4°. 10 D. p. 305, 863, fol. 4°., *Hollands Mercurius*, ad ann. p. 59, an. 1673. p. 92; G. v. Loon; *Ned. historie penn.*, D. II. p. 496; *Brieven van de Witt*, D. I p. 528; E. v. d. Hoeven, *Leven en Dood van C J. de Witt*, D. II. p. 374 (ed. 1705); van Sypesteyn en de Bordes, *De verdediging van Nederland in* 1672 *en* 1673, D. II. bl. 170, en noot 1 en 2.

SYPESTEYN (Mr. CORNELIS ASCANIUS VAN), zoon van Mr. Andries en van Maria van Duren, geboren te Haarlem den 27 October 1694. Reeds op jeugdigen leeftijd gepromoveerd tot doctor in de regten, kwam hij in aanzienlijke betrekkingen bij de regering van Haarlem, en werd lid van den raad of vroedschap, schepen, en gedurende eene reeks van jaren burgemeester, baiIjuw, houtvester en stadhouder van Brederode. Hij was een groot kenner van oudheidkundige zaken, en zijne allerbelangrijkste verzamelingen van oude boekwerken, penningen en munten, alba amicorum, welke na zijnen dood voor een gedeelte zijn verkocht geworden, strekke daarvan ten bewijze.

Hij overleed te Haarlem den 26sten Februarij 1744, en liet bij Maria de Lange, geb. te Bergen-op-Zoom den 2 April 1696, overleden te Haarlem 19 Julij 1744, één zoon die volgt, en twee dochters na.

SYPESTEYN (Mr. CORNELIS ASCANIUS VAN), heer van Moermont, Renesse en Noord-Welle, zoon van Cornelis Ascanius voornoemd, werd geboren te Haarlem den 13 Maart 1723. Na tot doctor in de regten te zijn gepromoveert, kwam hij reeds spoedig in vele stedelijke betrekkingen te Haarlem b. v. als commissaris van de kleine bank van justitie, raad in de vroedschap, schepen, thesaurier, hoofd-officier enz. eindelijk van regerend burgemeester, welke betrekking hij een aantal jaren en nog bij zijn overlijden bekleedde. In 1773 was hij door de staten van Holland benoemd tot ontvanger van de gemeene landsmiddelen, was nog stadhouder van de leenen van Brederode, als ook bailluw en houtvester.

Hij is geweest een der oprigters en president van de Hollandsche maatschappij van kunsten en wetenschappen te Haarlem, en van den oeconomischen tak daarvan. Tot aandenken daarvan vereerde de maatschappij zijne kinderen met een op perkament geschreven erkenningsbrief, daar die kinderen hadden bedankt voor de eer der oprigting van een gedenkteeken op zijn graf, hetwelk de maatschappij tot vereering van den stichter had aangeboden [1]).

Hij overleed te Haarlem den 7 Julij 1783, en liet bij zijne echtgenoot Elizabeth Anna Slicher, geb. te 's Hage 24 Julij 1726, overleden te Haarlem 18 Mei 1766, waarmede hij den 12 Julij 1746 te 's Hage getrouwd was, 5 kinderen, waaronder 2 zoons na. 1°. Jhr. Mr. Cornelis Ascanius, heer van Moermont Renesse en Noord-Welle, geb. te Haarlem 8 Aug. 1753, en overleden te Bennenbroek den 3 November 1797. Hij was raad in de vroedschap, schepen enz. te Haar-

1) Er zag een levensberigt van hem het licht, getiteld: *Corn. Asc. van Sypestein betreurd*, uitgegeven te Arnhem bij W. Troost 1783.

lem, curator der Latijnsche scholen, bailluw over de landen van Blois, luitenant-kolonel der schutterij. Uit zijn huwelijk met Johanna Cornelia van Diepenbrugge, heeft hij geene kinderen gehad. 2°. Jhr. Mr. Wigbold van Sypesteyn, geb. te Haarlem, den 26sten Februarij 1758. Te Utrecht gepromoveerd in de regten, werd hij, even 20 jaren oud zijnde, benoemd tot secretaris der stad Haarlem, welke betrekking hij tot zijnen dood toe heeft bekleed, dus in een tijdperk dat zeer groote gebeurtenissen zijn voorgevallen. In moeijelijke omstandigheden dikwerf geplaatst geweest, heeft hij aan zijne geboortestad belangrijke diensten kunnen bewijzen, vooral daar hij bij de burgerij zeer geacht en bemind was. In Maart 1814 was hij een der notabelen tot het ontwerpen van eene grondwet, die daarop voor het koningrijk der Nederlanden is aangenomen. Bij het eerste besluit, dat koning Willem I met opzigt tot den Nederlandschen adel heeft genomen, was ook Wigbold van Sypesteyn in den Nederlandschen adelstand opgenomen.

Hij overleed te Haarlem den 24sten November 1815. Hij huwde te Eemnes den 18 Julij 1784 met Petronella Catharina Crommelin, geboren te Haarlem den 9 Januarij 1764, overleden aldaar den 10 December 1846. zijn drie zoons geboren, waarvan Jhr. Jacob van Sypesteyn, die als 1ste luitenant der hussaren in den veldtogt van Rusland sneuvelde, en Jhr. Cornelis Ascanius van Sypesteyn wiens 3 zoons uit het huwelijk met Cornelia Anna Druijvesteijn bij zijn overlijden de laatste mannelijke afstammelingen van het geslacht waren.

Zie Wagenaar.

SYPESTEYN (Erick van), zoon van Maarten en van Beatrix Schade, geboren te Utrecht den 13 Januarij 1568. Als peter over hem stond Erick de II hertog van Brunswijk, die zich bij den doop liet vertegenwoordigen door zijnen lijfarts Mr. Boudewijns, med. doctor: Hij was commies van de vivres, en daarna 1ste commies ter financien van de vereenigde Nederlanden, lid van de confrerie van St. Joris te 's Gravenhage, November 1596, huwt 11 April 1597 met Johanna Uyterwaert, waarbij eene dochter Johanna, die eerst huwde met Maurits de Heraugières, die als kapitein der infanterie stierf a°. 1627 te Utrecht, zoon van den beroemden Charles de Heraugières, en daarna met Jan van Ledenberg, heer van Willige Langerak, de zoon van den secretaris van de staten van Utrecht Gilles van Ledenberg.

Erick voornoemd, was ten tweede male gehuwd met Godelieve de Casembroot, waarbij 1 zoon en 2 dochters.

SYPESTEYN (Mr. Leonard van), zoon van Erick en van Godelieve de Casembroot, geb. te 's Gravenhage 29 Aug. 1605, promoveert te Leiden in de regten 11 Febr. 1625, en deed den eed als advocaat voor den hove van Holland, en voor den hoogen raad in Mei 1625. In 1627 werd hij griffier van 't land van den Vrije tot Sluis in Vlaanderen, en daarna door H. Hm. in 1630 raad-supernumerair in den raad van Vlaanderen te Middelburg benoemd. In 1653 werd hij pensionaris honorair van Veere, en eindelijk den 7 Aug. 1663 pensionaris van Middelburg en lid der Staten-Generaal.

Hij stierf te Middelburg den 23 Maart 1664, en is aldaar in de Nieuwe kerk begraven. Hij was gehuwd geweest, eerst met Elizabeth de Meulenaer, waarbij 3 kinderen, allen jong overleden, daarna met Suzanna Stas, waarbij een zoon, jong overleden.

SYPESTEYN (Mr. Willem van), zoon van Maerten en van Beatrix Schade, geboren den 24 Januari 1575, promoveerde te Leiden tot doctor in de regten 5 Mei 1598. Hij was lid der confrerie van St. Joris te 's Gravenhage, canonnik ten Dom en daarna capitulair te Utrecht, raad ter admiraliteit in Zeeland 1606, bewindhebber der Oost-Indische compagnie wegens Utrecht 1614 en gecommitt. ter generaliteit. Hij stierf te Utrecht 12 April 1624, en is aldaar begraven in de Buurtkerk.

Hij was gehuwd met Hester Verhoeven, waarbij 9 kinderen, van welke geene mannelijke afstammelingen zijn geweest.

Hij gaf in het licht:

Institutionum Juris feudalis libroi quatuor. 4°. (1601).

Zie Valentijn, *O. en N. O. I.* D. I. p. 306.

SYPESTEYN (Jhr. Jan van), zoon van Cornelis en van Geertruid van den Corput, geb. te Hillegom den 21 October 1633, canonnik ten Dom tot Utrecht. Hij was cornet van de gardes van H.H.M. en later 1668 ritmeester. In 1656 was hij als edelman toegevoegd aan het Nederlandsche gezantschap naar Zweden.

Hij stierf te Amst. 28 Junij 1669, en is te 'sGraveland begraven. Hij was gehuwd eerst met Maria van Harencarspel, waarbij geene kinderen, daarna met Anna Bicker, waarbij eene dochter Maria Geertruid, die huwde met haar neef mr. Cornelis Ascanius van Sypesteyn, heer van Sypesteyn en Hillegom, baljuw van de Beyerlanden.

Zie *Holl. Mercurius*, 1656, p. 87 en verv.

SYPESTEYN (Dr. Evert van), zoon van Dr. Evert en van Aletta van Velthuysen, geboren den 20 Februarij 1637. Hij vestigde zich als doctor in de medicijnen te Utrecht, alwaar hij lid van de vroedschap werd 1674, daarna nog in 1682, en heeft van 1692 tot 1709 aldaar het burgemeesters-ambt bekleed. Hij is voorts geweest extra ordinair gedeputeerde ter generaliteit, gedeputeerde bij de provinciale staten, hoogheemraad van den Lekkendijk bovendams.

Hij overleed te Utrecht den 21 Aug. 1716, en is in de Geertruidkerk begraven. Hij was gehuwd geweest met Catharina van der Woert, waarbij hij 3 dochters naliet.

Part. berigt v. d familie v. Sypensteyn.

SYPESTEYN (Jhr. Jan Willem van), zoon van Jhr. Cornelis Ascanius van Sypesteyn en Cornelia Anna Druyvesteyn, werd den 8 October 1816 te Haarlem geboren. Van zijne vroege jeugd voor den krijgsdienst bestemd, werd hij, na bij de Jong te Arnhem voorbereidend onderwijs ontvangen te hebben, in 1832 kadet voor het wapen der genie op het koninklijk instituut te Medemblik. Hij bragt hier een viertal jaren door, en werd kort na zijne komst door den koning (Willem I) tot page benoemd. In 1836 ontving hij de aanstelling tot tweeden luitenant en was als zoodanig te Naarden, Nijmegen, Geertruidenberg en Neuzen in garnizoen; in 1842 werd hij in zijn rang bij het ministerie van oorlog geplaatst, en bleef bij voortaan te 's Hage gevestigd. Daar hield hem het stelsel van 's lands verdediging, de vergelijking van hetgeen daarvoor vroeger verrigt was, en thans beraamd of gedaan werd, onophoudelijk bezig. Bij zijne nasporingen daaromtrent in tal van staatsstukken of boekwerken, verruimde zich zijn gezichtskring; erlangde al wat het vaderland en zijne groote mannen betreft, toenemend voor hem aantrekkelijkheid. Meer en meer ontwaakte daarbij in zijn gemoed de zucht tot het verzamelen, die in zijn geslacht erfelijk heeten mogt. Allengs bragt hij een groot aantal platen, portretten en handschriften bijeen. Vooral legde hij zich toe op het verwerven eener zoo volledig mogelijke verzameling portretten, en telde het onder zijne meest geliefde uitspanningen, zijne verzameling te ordenen, te vergelijken en daaraan door aanteekeningen hoogere waarde bij te zetten. In 1849 trad hij het eerst als schrijver op, en gaf zijne *Bijdrage voor de geschiedenis van het Nederlandsche artillerie korps*, een arbeid voor het tijdschrift *de Militaire Spectator* bestemd, en ook afzonderlijk uitgegeven. Dit boekske bevat korte levensschetsen der mannen, die van de opkomst der Nederlandsche republiek tot onzen tijd aan het hoofd onzer artillerie hebben gestaan. In hetzelfde jaar 1849 leverde hij zijne *Geschiedenis van het eerste opgerigte regiment Hollandsche Hussaren*; een regiment, in 1793 naar van Heeckeren genoemd, en in 1814 ontbonden, na zich op menig slagveld te hebben onderscheiden. In 1825 volgde *Geschiedenis van het regiment rijdende artillerie;* voorts in hetzelfde jaar, *Leven en karakter van graaf Du Monceau, oud-maarschalk van Holland.* Met de uitgave dezer grootere werken niet tevreden, plaatste van Sypesteyn om dezen tijd meer dan een stukje van zijne hand in den *Militaire Spectator* en in *het Vaandel.* Zij hadden o. a. betrekking tot de insluiting der vesting Naarden, en tot de verdediging van den Helder in 1813 en 1814. Iets later (1854 en 1855) lichtte hij in den *Spectator* den veldtocht in Noord-Holland nader bij. Reeds in 1850 had hij met zijn wapenbroeder J. P. de Bordes in het licht gegeven: *De verdediging van Nederland in* 1672 *en* 1673 2 St. In 1860 verscheen *het leven van Coehoorn*, in 1863 *Nederland en Brandenburg in* 1672 *en* 1673. In hetzelfde jaar viel hem de onderscheiding ten deel, dat hij, onder den staatsraad Groen van Prinsterer, met het toezicht op 's konings' huis-archief werd belast. Tevens

werd hij uit den band, die hem aan het departement van oorlog verbond, doch reeds sedert zijne benoeming tot kapitein der genie (1856) eenigzins losser was geworden, ontslagen, en tot kamerheer in buitengewonen dienst benoemd. In 1866 werd hij door den koning met eene buitenlandsche zending naar Dessau gezonden, om nasporingen te doen naar belangrijke staatsstukken betreffende het vorstenhuis, met het gevolg, dat menig eigenhandig geschrift van Willem II in het vorstelijk huis-archief terugkeerde. Ook vertoefde hij weinige maanden later aan het hof van den groothertog van Saksen-Weimar-Eisenach. In 1864 en 1865 verschenen drie afleveringen zijner *Geschiedkundige Bijdragen*.

Sypesteyn was sedert 1852 lid van het koninklijk instituut van ingenieurs en van 1855—1860 secretaris der instelling. Evenzoo was hij tot zijn dood secretaris der in 1851 opgerichte vereeniging ter beoefening der geschiedenis van 's Gravenhage, en had dus ook deel aan de uitgave der voor haar in 't licht gegeven *Mededeelingen*. Toen slechts korte jaren geleden, te 's Gravenhage eene andere vereeniging, die ter beoefening der krijgswetenschap, werd opgericht, zag hij zich tot haren ondervoorzitter benoemd. Hij opende hare eerste bijeenkomst met eene sierlijke redevoering over de bestemming van het Nederlandsche leger. Hij was lid van meest alle letterkundige maatschappijen in ons vaderland. Drie ridderorden, van den Ned. leeuw, Eikenkroon, Witte valk van Saksen Weimar versierden reeds zijne borst, toen hem op zijn ziekbed de Adolfs-orde van Nassau werd toegezonden. Hij overleed te 's Hage den 26 Februarij 1866, bij zijne echtgenoote Jonkvr. Adriana Wilhelmina van Vredenburch, geboren te 's Hage 17 Apr. 1824, dr. van Jhr. M. Johan Willem en van Maria Adriana van der Pot, met welke hij 11 Mei 1853 gehuwd was, te 's Hage, vier kinderen nalatende. Zijne biografie, aan welke wij deze levensschets ontleenden, is door D. Veegens opgesteld, en onder de *Levensberichten der afgestorven medeleden van de Maats. der Nederl. Letterk.* 1869 opgenomen.

SIPKESZ (Euta) komt voor als Grietman van Haskerland, in een stuk van 12 Nov. 1466.

Zie van Sminia, *N. Naaml. van Grietm.*, bl. 352.

SYPKENS (Hendrik), zoon van Tammo Sypkens en Margaretha Tossen Piccardt werd den 28 Sept. 1758 te Eexta in het Oldambt geboren, aan de Latijnsche school te Appingadam opgeleid, en op 15jarigen leeftijd student te Groningen, met plan zich tot het leeraarambt te bekwamen. Spoedig openbaarde zich zijne voorliefde voor de Oostersche talen, en werd hij een der voortreffelijkste leerlingen van Schroeder. Na nog te Utrecht zijne studiën te hebben voortgezet, werd hij in 1778 door de classis van het Oldambt tot den predikdienst toegelaten. Achtereenvolgens werd hij predikant te Lippenhuysen, Dronrijp, Leeuwarden en Groningen. Toen hem in 1780 het hoogleeraarambt te Harderwijk werd aangeboden, bedankte hij. In het volgende jaar werd hij *honoris causa* theol., doctor in 1798, opvolger van Schroeder te Groningen. Bij de aanvaardiging van dit ambt sprak hij (17 Maart 1799).

De interprete sacro bene instructo. Hij overleed den 9 Julij 1812.

Zie *Progr. Inaug.; Almanak der Acad. v. Groningen* 1813, bl. 93—96, *Konst- en Letterb*, 1813. D. I. bl. 275—277; *Gedenkb. v. Gron.*, bl. 165, 166; Muntinghe, *Acta sec.* p. 56, 128; *Almanak van v. Swinderen*, over 1813, bl. 93; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoogesch*, D. II. bl. 379, 380; *Aanh. op Nieuwenhuis, Boekz.* 1780 *b.* bl. 144, 1781 *a.* bl. 599.

SIPPE of SYPPA, te Hesens of Hessens, bij Jorwerd, was in 1488 Grietman van Baarderadeel.

Zie v. Sminia, bl. 220.

SISO (Alexander de), luitenant-kolonel en kommandant der schutterij te Makasser. Voor zijne veelvuldige diensten tijdens de expeditiën van 1824 en 1825 benoemde koning Willem I, hem tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw. Hij overleed te Makasser, zijne geboorteplaats, den 19 Februarij 1882, oud 54 jaren.

Part. Berigt.

SITTARD (Conrad van), geboren te Sittard omstreeks a°. 1550, overleden te Constance den 27 Maart 1606.

Hij schreef:

1°. *Chronicon Ordinis praedicatorum liquet Germanicè editum.* 1596.

2°. *De Origine et utilitate confraternitatis, Sanctissimi Rosarii. Constantia.* 1606.

Zie Jos. Russel, *Kron. of geschiedkundige beschrijving van Sittard.* 1866.

SITTE (Arthus), een beeldhouwer in Holland geboren, die in 1666 als hofbeeldhouwer naar Berlijn werd beroepen. Hij vervaardigde veel beeldwerk in steen en in hout, waarmede het keurvorstelijk paleis en de kasteelen werden versierd.

Volgens Nagler was hij nog in 1675 te Berlijn werkzaam.

SITTER (Pieter Jacobsz de), voornaam zeekapitein, die onder de Ruiter diende, en in 1676 te Palermo aan de roode loop stierf. Zijn wapenbord was voorheen in de Groote kerk te Gouda aanwezig.

Zie J. C. de Jonge, *Nederl. Zeew.* D. III. bl. 220. *Nav.* D. VII. bl. 352. D. VIII. bl. 57, 119, 331 en aangeh. schrijvers.

SITTER (Thomas de), een Amsterdamsch zeekapitein, die in 1667 een Portugeesch koopvaardijschip uit de magt der Algerijnen bevrijdde, waarvoor hij door den beheerscher van dat rijk met een gouden keten begiftigd werd.

Zie J. C. de Jonge, t. a. p. D. III *a.* bl. 9.

SITTER (Albert Jan de), werd den 1 September 1748 te Groningen geboren, genoot het onderwijs in de regtsgeleerdheid te Groningen van van der Keessel en van de Wijnpersse en studeerde vervolgens te Leiden, waarna hij te Groningen werd aangesteld tot rentmeester der stads-veenen, en vervolgens tot drost der beide Oldambten. In 1787 van zijn post verlaten zijnde, bleef hij ambteloos tot 1795, toen hij wegens de provincie Groningen en Ommelanden werd afgevaardigd ter vergadering van de Staten-Generaal en door deze benoemd tot ambassadeur te Parijs. Niet lang daarna benoemde men hem tot lid der eerste en tweede nationale vergadering, en werd hij op haar last, lid der constitutie-commissie. Den 22 Jan. 1798 stelde men hem, nevens vele andere heeren, in politieke bewaring op het Huis in 't Bosch, naardien hij zwarigheid maakte, om de bekende verklaring te doen. Na dien tijd verkoos hij zonder ambtsbediening te blijven, en niet dan met moeite liet hij zich overhalen om de post van drost der beide Oldambten, omtrent 1803, wederom op zich te nemen, doch verwisselde haar in 1811 met die van vrederegter in 't kanton Veendam, welk ambt hij tot zijn dood toe bekleede.

Van zijne jeugd af was hij onvermoeid werkzaam met het verzamelen en uitgeven van stukken, strekkende tot opheldering onzer vaderlandsche Geschiedenis.

In 1789 verscheen te Groningen:

Voorloopig Register van charters, privilegiën, placaaten, ordonnantiën enz. Stad en Lande betreffende, en kunnende dienen tot het opmaaken van derzelve groot placaat- en charterboek, loopende tot aan de reductie, of het jaar 1594. Dit register, met groote naauwkeurigheid geschreven, begint met de oudste Friesche wetten voor den tijd van Karel den Grooten, van 't jaar 640, meermalen uitgegeven, en eindigt met 1592. Ook bewerkte hij met T. Modderman den *Tegenwoordige staat van Stad en Lande*, in 1793 en 1794 in 2 dn. uitgegeven, als ook *Onderzoek over het voorregt, dat sommige geslachten in Groningen hebben, om het Brouwers-Gild met 14 buitkens te kunnen winnen* in de Werken van het Groningsche genootschap *pro excolendo jure patrio*, doch zonder zijn naam in 1792 uitgegeven in D. III. st. 2. In D. IV, st. 1 staat nog, met bijvoeging van zijn naam een uitvoerig *Vertoog van de veenen, derzelver aanleg en invloed op de Nederlandsche regten.*

De 2de afdeeling is, wegens hare uitvoerigheid, niet geplaatst. Zijne beloofde *Geschiedenis van Wedde en Westwoldingerland* is niet verschenen. Hij overleed den 17 Junij 1814.

Zie *Letterb.* 1815. D. II. bl. 859, *Aanspraak v. J. W. te Water in Hand. der Maats. v. Ned. Letterk.* 1816. bl. 20; Verwoert.

SIOERDSMA, SJOERTSMA of SIOURTSMA (A.), waarschijnlijk een Friesch graveur en portret-schilder uit het midden der 17 eeuw.

Kramm vermeldt van hem het portretje van Willem III, op vijfjarigen leeftijd (1655), in kinderkleederen, spelende met een leeuwtje, waarbij een tafel en daarop een markiezen-

kroon, en de portretten van Hendrik Geldorp, overleden 1652, en Carpar de Carpentier, predikanten te Amsterdam ob. 1667, oud 60 jaren. Ook graveerde hij de titelplaat van T. II der *Mundus Subterraneus* van Athanasius Kircherus, Amst. 1678; alsmede het portret van den *vice-admiraal Pieter Floriszoon* en het *praalgraf van Jan van Galen in de Nieuwe kerk te Amsterdam.*

Zie Kramm, en Muller, *Cat. v. port.*

SIX (JOHAN) of SIXTUS (JOHANNES), geboortig van Rijssel en tot 1561 pastoor van die stad. In 1562 werd hij kanunnik en archidiaconus van St. Omer, en eindelijk, in plaats van Gerard de Hamericourt, in 1570 overleden, tot bisschop dezer stad verheven. Hij overleed in 1586. Hij onderteekende in 1577 de Unie te Brussel.

Zie Miraei *Opp. Diplom.* T. II. p. 1304; J. C. de Jonge, *de Unie van Brussel*, bl. 85.

SIX (JOAN) werd uit een der deftigste Amsterdamsche geslachten, den 14 Januarij 1618 te Amsterdam geboren. Zijn vader was Joan Six, zijne moeder Anna Wymer. Eerst na haren dood trad hij in den echt met Margaretha Tulp, dochter van den beroemden burgemeester Nicolaas Tulp en van Margaretha Vlaming van Oudshoorn, welk huwelijk o. a. door Vondel werd bezongen. Voor deze zijne echtverbindtenis schijnt Six geen openbare bedieningen bekleed te hebben, maar een afgezonderd aan letteren en fraaije kunsten gewijd leven geleid te hebben. Doch na zijn huwelijk klom hij van trap tot trap tot de hoogste waardigheden op. In 1657 werd hij commissaris van kleine zaken; negen jaren later, onder gelijken titel, tot het bestuur der bank van leening bevorderd. Een jaar daarna werd hij schepen, welke waardigheid hij ook in 1672, 1688 en 1689 bekleedde. In 1679 werd hij raad in de vroedschap, en nog in datzelfde jaar of een jaar later heer van Wimmenum, van welke heerlijkheid hij sedert den titel met dien van Vromade, waarvan hij reeds in 1660 heer was geworden, verbond In 1691 werd hij eindelijk tot de hoogste waardigheid in zijne geboortestad, die van burgemeester verheven. Hij overleed d. 28 Mei 1700, in den ouderdom van 82 jaren en ruim vier maanden. Vijf zijner elf kinderen overleefden hem en onder dezen Joan Six, (*die volgt*).

Six was de maecenas der beoefenaars van kunsten en wetenschappen in zijn tijd. De voornaamste dichters zoo als Francius, Broekhuizen, Hoogstraten, Gerard en Johan Brandt, Pluimer, Vollenhove, Vondel en Catharina Lescaille, wijdden hem hunne zangen. Behalve het bruiloftsvers, gaf Vondel een vierregelig bijschrift op zijne afbeelding: *Dankoffer voor ooft- en wiltbraet*, waarin eene bekoorlijke schildering van zijn vreedzaam en geletterd buitenleven op de hofstede Elstbroek te Hillegom, en een getiteld: *Lastmans Offerstaetsi van Lystren, aen Joan Six* Onder de latijnsche gedichten van Broekhuizen, onzen Nederlandschen Propertius, vindt men niet minder dan 6 meest grootere dichtstukken aan en tot eere van Six. Ook stond hij in vriendschappelijke betrekking tot Rembrandt, die in hem ook bestendig een toeverlaat in ongelegenheden vond. Hij schilderde o. a. voor hem het *Vrouwtje in Overspel*, en de afbeelding zijner moeder. Bekend is de anecdote betreffende den oorsprong van een der vermaardste prentjes van Rembrandt, *het Bruggetje van Six* genaamd, en nog bekender het fraai geetste portret van *Burgemeester Six.* Ook stelde de edelmoedigheid van Six hem in staat, nadat zijn boedel in 1656, volgens regterlijk vonnis, verkocht was, zijn kunstarbeid wederom voort te zetten.

Six was zelf een niet onverdienstelijk Latijnsch dichter en gaf daarvan verscheidene proeven o. a. vóór zijn blijspel *Onschuld*, een bijschrift *op de afdeeling van Pieter Six*, waarschijnlijk zijn oudere broeder, en een andere bij gelegenheid van den zilveren gedenkpenning, geslagen bij de viering van het vijftigjarig bekleeden der waardigheid van lid der vroedschap door zijn schoonvader N. Tulp. Ook vervaardigde hij een Lat. grafschrift (tijdvers) op Gerard Brandt, op diens grafzerk gehouwen. Meer bekend is hij echter als Nederlandsch dichter. Voor het tooneel bewerkte hij behalve *Onschuld, blsp.*, Amst. 1662 kl. 8°., een treurspel *Medea*, Amst. 1668, fol., 1679, 4°., met de spreuk *sine fide sine gaudio* en een plaat naar en door Rembrandt. Achter de *Medea* is zijn voortreffelijk dichtstuk *Muiderberg* gedrukt, aan Henrik Hooft gerigt, ook in het *Museum* van Siegenbeek overgenomen. Overigens zijn zijne gedichten verspreid, zoo als in de *Bloemkrans van verscheide Gedichten* (*op de afbeelding van Maria van Bellen*), waarin ook een gedicht van J. Koenerding *op Jan Six*, *Hane kraai en Grootheid der Zonden;* in *Klioos Kraam, op de behoude weerom-reis van M. H. Tromp*, en *Grafschrift van J. van Galen.* Ook plaatste bij een vierregelig gedicht voor den *IJstroom* van Antonides, en een tweeregelig bijschrift op de prent van Vondel door Jan Lievens, waarop die dichter met een rol in de hand is afgebeeld. Brandt prijst het om zijde »aardigheid." Het luidt aldus:

> »*Dit 's Vondel met zijn rol,*
> »*Apelles trof Apol.*

Jan Vos vervaardigde een vers, getiteld: *Aan Joan Six, toen hij Hooft van de Schouwburgh werdt, uyt het Kunstboeck van J. Six*, en een Anonymus *op de Geboortedagh van een Juffrouw, uyt het Kunstboeck van J. Six.*

Zie Siegenbeek, *Over den dichter Joan Six* in zijn *Museum*, D. III. bl. 200, volgg.; Dez. *Gesch. d. Ned. Letterk.*, bl. 158, 1159; Wagenaar, Amst. st. III. bl. 246; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 384, volgg.; Collot d'Escury, *Holl. roem.* D. IV. bl. 609; de Vries, *Gesch. d. Ned. Dichtk.* in *Werk. d. Bat. Maats. v. Taal- en Dichtk.*, D. III. bl. 191—193; Brandt, *Leven van Vondel*, bl. 7; Brouchusii, *Poëm.* p. 33, 191, 257, 285, 286, 424, 468; Francii, *Poëm.* p. 16; Hoogstratani, *Poëm.*, p. 38; Vollenhoven, *Poëzij*, bl. 19; J. v. d. Marck, *Naamrol;* R. v. Eynden en A. v. d. Willigen, *Gesch. d. Vad. Schilderk.*, D. I. bl. 369; K. Lescailje, *Mengelpoëzij*, D. II. bl. 379, 380; J. Pluimers, *Gedichten*, D. II. bl. 6; Hoogstrten, Kok. (geslachtslijst;) Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Muller, *Cat. v. portr.*; *Bloemkrans*, bl. 560; *Klio's Kraam*, D. I. bl. 55, 134, 318; *Vers. Ned. Ged.*, bl. 35, 124.

SIX VAN CHANDELIER (JAN of JOAN), zoon van Jacob Six en N. N. Juliens, de oudste van tien kinderen, 6 zoons en vier dochters, werd 20 Febr. 1612 te Amsterdam geboren en legde zich op den handel in droogerijen toe. In zijne snipperuren verpoosde hij zich met de beoefening der Nederduitsche dichtkunst. Op zijn 30ste jaar werd hij door een hardnekkige miltzucht aangetast, op raad der geneesheeren begaf hij zich naar Spa, en vond zoo veel baat bij het gebruik harer wateren, dat hij ze meermalen bezong. Na zijn terugkomst deed hij, vooral tot voortzetting van zijnen handel, een reis door Frankrijk, Spanje en Italie. Deze reis duurde meer dan tien jaren en het was in het laatste gewest dat hij o. a. het dichtstukje *Amsterdammers winter* vervaardigde, dat voor het beste wordt gehouden dat uit zijne pen vloeide. Kort na deze reis deed hij een keer naar Engeland, en bleef, zoo wel op reis als te huis de poëzij beoefenen.

Six van Chandelier is nimmer getrouwd, en was een man van geen gering vermogen. Zijne laatste levensjaren bragt hij op eene buitenplaats in het Diemermeer, hem, door zijn grootmoeder Catharina Scheu aanbestorven, door.

Hier bearbeidde en voltooide hij eene nieuwe berijming der Psalmen, die hij in 1674 in 't licht gaf. De tijd van zijn afsterven is niet bekend, doch zeker overleed hij na 1690, en werd, op zijn begeerte, in de Zuiderkerk te Amsterdam bij zijn vader begraven. Tot zijne vrienden behoorden Spiegel en Anslo, welken laatsten hij in Italie leerde kennen. Zijne *Poëzij, verdeelt in ses boeken en eenige opschriften*, verscheen te Amst. 1657, 1661, 8°. Ook Davids Psalmen, op de *gewoonlikke wysen gerymt*, ald. 1674 12°. In 1690 verscheen een tweede uitgaaf met den titel *Davids Psalmen, na de oorspronkelikke taale mitsgaders Heylige* Gezangen, *geheel op nooten gerymt.* De tweede druk *verbetert* in 8°. In 1765 kwam, ook te Amsterd. een derde uitgaaf in 't licht.

Zie Wagenaar, *Amsterd.* St. III. bl. 248; J. Kok, *Vad. woordenb.* D. XXVII. bl. 131; van Kampen, *Bekn. gesch. d. lett.* enz. bl. ; Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. letterk.*, bl. ; van Kampen, *Magaz. van wetens., kunst en smaak*, D. II. st. 1. bl. 119; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV. bl. ; J. van Iperen, *Kerk. hist. v. h. Psalmgez.*, D. I. bl. 189; Andriessen, *Aanmerkk.* bl. 190; Witsen Geysbeek, *B. A. C. woordenb.*, D. V. bl. 289; Hoogstraten; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; *Verslag v. d. aanwinsten der Kon. Bibl. ged. h. jaar* 1870, bl. 78; *Cat. d. maats. v. Ned. letterk.* D. I. bl. 172. D. II. bl. 508. D. III. bl. 77; Muller, *Cat. v. portr.*; Anslo, *Poëzij*, bl. ;

SIX (Mr. JAN), heer van Hillegom en Vromade, zoon van Jan Six en Margaretha Tulp, in 1669 te Amsterdam geboren, werd in 1691 commissaris, in 1702 raad in de vroedschap, in 1705, 1709, 1710 schepen en vervolgens 16 maal burgemeester. Bij de buitengewone verandering der regering in 1748 werd hij, nevens zijne ambtgenooten van de burgemeesterlijke waardigheid ontslagen, en overleed in 1750. Hij is getrouwd met 1. Agatha Deoquet, 2. Maria Calkoen, 3. Anna Elisabeth van der Bempden. Zijne kinderen worden door Kok vermeld.

Zie Wagenaar, *Vad. hist.*, D. XX. bl. 289; Muller, *Cat. v. portr.*; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Kok; Verwoert.

SIX (Mr. G. W.) is schrijver eener *Disp. jur. de Magno Mariae privilegio*. Amst. 1779. 4°.

Zie *Cat d. maats. v. Ned. lett.*, D. III. bl. 257.

SIX (NICOLAAS), in 1694 of 1695 te Haarlem geboren, beoefende tot uitspanning de teeken- en schilderkunst onder de leiding van Karel de Moor, en legde zich tevens op de etskunst toe. Er zijn twee prentjes van hem bekend, eene *Maria Magdalena in peinzende houding* en een *Jeugdige fluitspeler*, het laatste naar Anthonie van Dijck.

Hij overleed te Haarlem, 18 Mei 1731.

Zie Immerzeel; Kramm; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

SIX VAN HILLEGOM (Jhr. mr. HENDRIK), bevorderaar der schoone kunsten, en beroemd kunstverzamelaar, was lid van de ridderschap der provincie Noord-Holland, van den raad der stad Amsterdam en van het kon. Ned. instituut van wetenschappen, letteren en schoone kunsten, in welks vergadering hij in 1848 voorzat. Hij overleed te s'Graveland, in Augustus 1847, bijna 57 jaren oud.

Zie Immerzeel; Verwoert.

SIXMA (TJALLING VAN), zoon van Douwe van Sixma en Bauck Poppema, studeerde in Aug. 1569, te Heidelberg, werd in 1580 Grietman van Barradeel en was een voorstander der Unie van Utrecht. Hij huwde Idske, dochter van Douwe van Hottinga en Luts van Herema, bij welke hij 8 kinderen had.

Zie te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 201; *Wapenb. Sixma*, *gen.* 3; Winsemius, *Chr.* bl. 630; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 213.

SIXMA (DOUWE VAN), zoon van den vorige, werd den 12 Junij 1629 Grietman van Franekeradeel, en had van 1632—1648, zitting op den landsdag. Hij woonde te Ried en huwde Sjouk, dochter van Ulbo van Aylva en Rints van Osinga, die hem 4 kinderen schonk.

Zie *Wapenb. Sixma*, *gen.* 4; *Chart.*, D. V. bl. 342 volgg.; van Sminia, bl. 195.

SIXMA (TJALLING VAN), waarschijnlijk zoon van Douwe van Sixma en Sjouk van Aylva, broeder van Douwe en Agge, beide Grietmannen van Barradeel. Hij was vroeger kapitein en kommandeur te Emden, en in werd 1647 Grietman van Baarderadeel. Eenige twist ontstaan zijnde over de wettigheid der stemming bij zijne benoeming als grietman, werd er eene commissie uit de staten benoemd om zulks te onderzoeken, met dat gevolg, dat zijne benoeming werd afgestemd, en bevonden dat Dominicus Justus van Botnia de meeste wettige stemmen op zich vereenigde, waarom dus Sixma de bediening weder moest laten varen.

Zie *Wapenb. Sixma*, *Gen.* 5; *Staatsresolut. van Friesland*, 1647; van Sminia, bl. 234.

SIXMA (DOUWE VAN), zoon van Douwe van Sixma, Grietman van Franekeradeel en kleinzoon van Tjalling, werd Grietman van Barradeel den 7 April 1676, lid van de staten in 1677, van gedeputeerden den 7 Febr. 1680, en dijkagedeputeerde van de vijf deelen in 1682. Hij huwde Romck Haubois, die in 1684 overleed, na hem een zoon geschonken te hebben. In het zelfde jaar deed hij afstand van de grietenij.

Zie *Wapenb. Sixma*, *Gen.* 5; *Charterb.*, D. V. bl. 1127, 1200; van Sminia, bl. 216.

SIXMA (AGGE VAN), broeder van den vorige, werd den 17 Febr. 1677 raad in het hof van Friesland, doch bekwam den 29 Maart 1684 door afstand van zijn broeder de grietenij van Barradeel. Hij was dijkgraaf, en nadat hij van zijn ambt als grietman afstand had gedaan, vroedsman te Franeker. Eenige jaren voor zijne benoeming als raad in het hof, was hij volmagt ten landsdage uit Barradeel. In 1684 eenig verschil omtrent de grensscheiding van de jurisdictie der stad Harlingen en de grietenij Barradeel ontstaan zijnde, werd het, door uitspraak van den stadhouder geregeld. Hij huwde Cornelia Bezaarts, en woonde te Minnertsga op eene buitenplaats met name Sixma van Andla, waar hij overleed.

Zie *Wapenb. Sixma*, *gen.* 5; *Naamrol der Raden*, bl. 47; *Fris. nob.* p. 176; *Charterb.* D. V. bl. 816, 1222; van Sminia, bl. 217.

SIXMA (TJALLING VAN), zoon van Douwe van Sixma, Grietman te Barradeel, werd den 28 Maart 1710 Grietman van Rauwerderhem, en was in 1712 lid van gedeputeerden. Hij overleed den 15 Oct. 1714, in den ouderdom van 32 jaren. Hij huwde Baudewina Lucia, dochter van Tjalling Aedo Johan van Eysinga en Sijts Aebinga van Humalda, bij welke hij éénen zoon had. Zij hertrouwde met Ulbo Aylva van Burmania, Grietman van Leeuwarderadeel en gezant naar Zweden.

Zie *Wapenb. Sixma*, *gen.* 6; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II. bl. 312; van Sminia, bl. 166.

SIXMA (TJALLING AEDO HESSEL ROORDA VAN), zoon van Tjalling van Sixma, Grietman van Rauwerderhem. Hij ontving zijne opvoeding onder opzigt van Ulbo Aylva van Burmania, met wien zijne moeder hertrouwde. Hij trad in jeugdigen leeftijd in den krijgsdienst, werd in 1734 burgemeester van Stavoren en bekleedde sedert namens die stad, ten landsdage gezonden, de voornaamste staatsambten en commissiën. Hij was een man van grooten invloed en gezag, die hij tot zijn dood toe behield. Toen hij stierf in 1776 was hij lid der staten-generaal. Als curator der Franekersche hoogeschool bevorderde hij letteren en wetenschappen; in het godsdienstige was hij zeer gematigd. Hij huwde Duconia Martena Dorothea van Sixma, dochter van den raadsheer Ulbo Andla van Sixma, en liet 4 zonen na.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.* p. CV; Scheltema, *Staatk. Nederl.* II. 312; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

SIXTI (RIPPERTUS), zoon van Sixtus Ripperti, van 1579—97 predikant te Franeker, als proponent beroepen te Twisk in 1608, in 1615 te Hoorn in de Ramen voor de dolerende kerk en in 1618 in de publieke kerk, in 1626 te Leeuwarden, waar hij in April 1650 overleed. Hij was een ijveraar tegen de Remonstranten en heeft een reeks van theologische boeken geschreven, waarvan een register voorkomt achter een *Korte beschryving van syn leven en sterven*, Leeuw. 1651. Ook vindt men eenige bijzonderheden nopens zijn levensloop in de opdragt van zijne *Troost Rycke Fonteyne der zalicheit: ofte grondige verclaringhe van den eenigen waren troost der geloovigen, beyde in leven ende sterven*, Leeuw. C. Fonteyne, die er twee lofversen voor heeft geplaatst, 1644, 4°.

Eekhoff vermeldt verder van zijne werken:

Vertroostinghen voor den Kinderen Godts, in al haer cruys ende verdruckinghen. Hoorn 1626, *derde druk* 1640. 8°.

Grondige ende vaste verclaringhe van de Rechtveerdick-maekinghe eens armen sondaers voor Godt. Hoorn 1628, *Tweede editie* Ald. 1630.

Crachtige Af-maninge van de liefde des werelts. Hoorn 1628, *Vierde druk* Ald. 1640 kl. 8°.

Abcoude vermeldt nog:

Geestelijke sporen tot dankbaarheid. 4°.

Geestelijke sporen tot ware godzaligheid. 4°.

Triumph der Kinderen Godts. 4°.

Voorts schreef hij:

Claer vertoogh, van thien vaste ende bondige Redenen, waeromme de Gereformeerde Kercken in goeden conscientie, gheenzints vermoghen, eenige Remonstrants-gesinde personen, soo lange sy in hare dwalingen hartneckelijck volharden, tot de ghemeenschap van de Gereformeerde Kercke, door 't gebruyk van des Heeren H. Avontmael, aen te nemen ende te ontfangen. Door R. S. F. F. Hoorn, 1627.

Bespreck ofte onder-handelinge ghehouden over eenige huydendaeghsche Kerckelycke verschillen, tusschen Dominicus Sapma, Dienaer des G. W. in de openb. Ghere. Kercke tot Hoorn,

ende Rippertum Sixti, mede Dien. des W. in de afgezonderde vergad. in de Ramen. Ghedr. tot Hoorn 1617. (door Sapma).

Zie Eekhof, *de Sted. Bibl. v. Leeuw.*, bl. 6; Abcoude, *Aanh.* bl. 196; Greydanus, *Naaml. der Predd. in de cl. van Franeker*, bl. 29, 30, 44, 76, 128; Pauw en Veeris, *Vern. Kerkel. Alphab.*, bl. 168; Tiele, *Cat. v. Pamfl.*, D. I. bl. 164, 277; Rogge, *Beschrijv. Cat. d. Pamfl.* St. II. afl. 1. bl. 83; *Nav.* D. XI. bl. 362; D. XII. bl. 9.

SIXTINUS (Regnerus), zoon van Nikolaas Regneri en Wytske Hettema, werd omstreeks 1543 te Leeuwarden geboren Hij ontving zijne letterkundige opleiding in zijne geboortestad en te Bolsward. Op het voorbeeld van zijn oud-oom, die in Engeland was gestorven, na zich als regtsgeleerde vermaard te hebben gemaakt en die hem een aanzienlijk legaat had vermaakt om te kunnen studeren, wijdde hij zich aan de regtsgeleerdheid, studeerde te Bourges, onder Baron, Duarein, Cujacius, Doneau en Baudouin. Op tweeentwintigjarigen leeftijd werd hij te Orleans doctor in de regten en begaf zich, daar hij de hervorming, die nog niet in zijn vaderland was toegestaan, doordrong naar Spiers, waar hij zich drie jaren in het pleiten oefende. In 1568 vertrok hij naar Marburg, waar hij buitengewoon hoogleeraar, in de regten werd. Kort daarna werd hij gewoon hoogleeraar en in 1580 schonken Willem en Lodewijk van Hessen hem den eersten stoel bij deze faculteit, die vaceerde door het vertrek van Valentin Forster naar Heidelberg. Ook werd hij raad in het hoog geregtshof van Hessen. In 1591 uit Denemarken, waar heen hij door de landgraven als gezant gezonden was, wedergekeerd, begaf hij, wiens godgeleerde gevoelens van die der predikanten afweken, bevreesd voor vervolgingen, zich naar Frankfort, waar hij het ambt van syndicus of pensionaris bekleedde.

In 1593 riep hem landgraaf Maurits van Hessen terug, en benoemde hem tot lid van zijn geheimen raad. Hij woonde sedert te Kassel, waar hij d. 11 Mei 1617, in den ouderdom van 73 jaren, overleed, nalatende twee zonen, Willem Burchard en Nikolaas, beide raadsheeren van landgraaf Maurits; een derde Jan Sixtinus werd kanunnik. (Protest) van O. L. V. v. Halberstat.

Hij gaf in het licht:

Tractatus de Regalibus. Francof. 1606. 12°. 1617. 4°. Hanoviae. 1657. 12°. Noremb. 1683, 1698. 12°.

Exegesis juris canonici, civilis atque feudalis. Francof. 1617. 12°.

Zijn beeldtenis komt voor bij Freherus. *Theatr.* p. 1014, 1015.

Zie den Catal. der Hoogl. in de regtsgel. van Marburg vóór *Consiliorum sive Responsorum Doctorum et Prof. Facult. jurid. in Acad. Marpurgensi, operâ Herm. Vulteii.* Marp. 1606; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 781, 789; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1069; Paquot, *Mém.* T. IV. p. 52. sq.; Jo. Fungerus, *Sylva Carm.* p. 121, 186; de Wal, *de claris Frisiae Jurec.* p. 18 et *Ann.* p. 44. seqq.; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Muller, *Cat. v. portr.*

SJAARDEMA (Sicke), een aanzienlijk Friesch edelman, leefde in de eerste helft der 13e eeuw, was de achtste potentaat van Friesland, en een waar voorstander van der Friezen vrijheid. Hij sloeg de aanbieding van Willem, graaf van Holland, aan hem gedaan, om tot heer van Friesland gekozen te worden, met verontwaardiging af. Ten spijt des konings liet hij gouden penningen slaan, aan de eene zijde met het opschrift: *Sixtus Siaerdema potestas Frisiae* en aan de andere: *Libertas praevalet auro.* Hij schonk het eiland Texle, dat toen nog onder Friesland stond, aan 't klooster Ludingakerk bij Harlingen, van waar, door de kloosterlingen een diepe vaart gegraven was naar Flieland en van daar naar Texel. Hoewel dit verhaal voorkomt bij Hamconius, Winsemius, Schotanus, Kobus en de Rivecourt en anderen heeft de kritiek reeds lang beslist, dat het onwaar is en dat deze potentaat niet heeft bestaan.

SJAARDEMA (Sicke), een Friesch edelmam, was hoofdling te Franeker, en het hoofd der Schieringers. Hij handelde met hertog Jan van Beijeren om zijn aanhang bij te staan. Na het vertrek der Hollandsche knechten was hij genoodzaakt een voorloopig verdrag van 20 jaren te sluiten (5 Aug. 1420). Dit had echter weinig goede gevolgen. De Schieringers huldigden den hertog van Beijeren als hun landsheer. Sjaardema, bij de vetkoopers verdacht, heimelijk met den hertog te heulen, ontving allerlei afbreuk, vooral van de Groningers. Zij mishandelden zijn zoon, een knaap van 14 jaren, dien hij ter zijner verantwoording derwaarts had gezonden; zelfs sloegen zij hem in ketens, en deden hem vermoedelijk meer geweld aan, zoo dat hij stierf. Sicke, hierdoor ten hoogste verbitterd, werd nu een openbaar vijand der Groninger bondgenooten, en zette, door zijn aanzien en gezag, de zaak des hertogs veel gewigt bij. Lang hield hij de onderhandelingen tot vrede tegen. Deze volgden echter 1 Febr. 1422 en hij was de eerste van zijn aanhang, die hem teekende. Zulks was den hertog zeer tegen den borst en hij zocht Sicke op nieuw in zijne belangen te krijgen. Doch Sicke stierf in hetzelfde jaar op zijn huis te Franeker, uitgeteerd van verdriet en hartzeer. Hij was de laatste telg van zijn geslacht. Zijn naam, en wapen werd met toestemming van den keizer, aangenomen door Douwe Aylva, wiens vaders Tjaard Aylva tweede vrouw eene dochter van bovengemelden Sicke was.

SJAARDEMA (Douwe), zoon van Tjaard Aylva en Swob Juwsma, werd in 1465 het hoofd der Schieringers in Friesland, vernielde, gelijk vroeger, verscheidene stinsen of kasteelen van vetkoopers en verwierf groot gezag. Ziende dat Ulrick Sircksena, door den keizer als graaf van Oost-Friesland was erkend, kreeg hij hooge gedachten in het hoofd en trachtte een erfelijken eertitel en eenig gebied van den keizer te verwerven. Deze, bij wien alles te koop was, verleende hem een bulle, waarin hij Baanderheer werd genoemd van het kasteel Sjaardema en der stad Franeker, met zijne buurten, makende een mijl weegs in het rond, insgelijks van Harlingen en het Bildt, met magte om in Zevenwouden regters te stellen. Doch hij geraakte hiervan niet in het bezit, werd later in de geschillen met die van Groningen gewikkeld en overleed in 1481. Hij was gehuwd met Edwerd Sjaarda of Sjaardema, dochter van Sicco.

Zie Ferwerda, *Wapenb. gesl. Aylva van Witmarsum;* Scheltema, *Staatk. Nederl.* II. 305; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

SJOERDS (Foeke), zoon van Sjoerd Foekes en Aaltje Koops of Aaltje Bont, werd den 2 Junij 1713 te Ee, in Oost-Dongeradeel, waar zijn vader schoenmaker was, geboren. Toen hij vijf jaren oud was, overleed zijn vader, en kort daarna zond zijne moeder hem ter school bij Jan Goslings, een voor die dagen voortreffelijk onderwijzer, die fraai schreef en als substistuut-ontvanger en assessor der grietenij later een voornaam man is geworden. Ofschoon hij groote vorderingen maakte en zich met het lezen van meestal godsdienstige en kerkelijke geschiedkundige werken, uit de bibliotheek van den predikant Eiso Bergsma het liefst bezighield, oefende hij het vaderlijk ambacht uit, en huwde, na 16 Febr. 1733 tot lidmaat der Hervormde kerk te zijn aangenomen, 16 Mei 1734 Antje Aukes, dochter van Auke Reynders, smid te Ee. Omstreeks 1739, benoemde hem de grietman Jr. Jarich Georg van Burmania, tot schoolmeester te Lioessens. In 1742 werd hij naar Nijkerk verplaatst. Ook werd hem in 1745 het ambt van dorpregter opgedragen, waarbij hij ook het collect van de lands impositien gevoegd zag, terwijl hij daarbij tevens het officie van instrumentschrijver waarnam. In 1748 behoorde hij tot de drie gedeputeerden, naar 's Hage tot den prins gezonden. Na zijne terugkomst op zijn stil dorp begon hij, onder den indruk der reis en zijn verblijf te 's Hage, de poëzij te beoefenen in een *Wellekomstlied* op de lang verwachte overkomst van den prins in Friesland. Dit werd spoedig door andere gelegenheidsgedichten gevolgd. Zeven jaren later dichtte hij een meer uitvoerig dichtwerk: *Israel's Loflied op den ondergang van Farao, Mozes lied, Debora's lied, Hanna's Lofzang, David's Rouwklagt, Triumflied en Lof-psalm, Salomon's Hooglied en Hiskia's Lofgejuich, waarop eene berijming van Jeremia's Klaagliederen* volgde. Sjoerd gaf deze gedichten, die bij zijne afstammelingen berusten, niet uit; alleen plaatste hij een lofdicht vóór de *Frisia nobilis.* Leeuw. 1755.

Sedert liet hij van tijd tot tijd lofverzen voor sommige werken b.v. van Althuysen, Knoop en Jeltema drukken, die wederom door lofverzen van hunne zijden werden beantwoord.

Intusschen was hij ijverig voortgegaan met zich in de god-

geleerdheid en andere wetenschappen te oefenen, en gaf hij in 1759 in het licht: *Kort vertoog van den Staat en de Geschiedenis der Kerke des Nieuwen Testaments, van Christus geboorte tot op den tegenwoordigen tijd, vergeleken met de voornaamste wareldlijke Geschiedenissen*, in 1771 herdrukt.

Hierop volgde: *Kort vertoog van den Staat en Geschiedenissen der Kerke, van de Scheppinge tot op Christus. Alles op den juisten rang van zijnen tijd geplaatst en in eene naauwkeurige aan-een-schakeling met de Geschiedenissen der meest bekende oude volkeren.* 3 d. 4°. Leeuw. 1761, 1763, 1765, met aanteekeningen van Ds. Brandsma van Oostrum en eene voorrede van J. Ratelband, pred. te Leeuwarden.

In 1765 verscheen het eerste stuk van zijne *Algemeene Beschrijvinge van Oud en Nieuw Friesland, vertonende deszelfs gelegenheid, staatkundige en natuurlijke verdeeling, vrugtbaarheid, voortbrengzelen, aard- en waterwerken, dijken, zijlen; mitsgaders der Friesen oorspronk, eerste bevolking dezer landen, talen, zeden, wetten, regten en gewoonten, van de oudste geheuchenissen af tot op den tegenwoordigen tijd. Alsmede een breedvoerig verhaal van deszelfs vroegere en latere Godsdiensten; invoering van 't Christendom; deszelfs toestand in de middeleeuwen, gelijk mede na de Kerkhervorminge hier te lande. Eindelijk een nieuwe Geographische beschrijvinge dezes lands, deszelfs Hoofd- en onderdeelen, Steeden en Dorpen enz. zullende dienen voor eene Inleidinge tot eene volledige Historie van Friesland.* Na de uitgave der drie volgende stukken gaf hij in 1768 het eerste deel zijner *Historische Jaarboeken van Oud en Nieuw Friesland, van de vroegste geheugenissen tot op den tegenwoordigen tijd.* Had hij voor de opdragt aan prins Willem V en de gedeputeerde staten van het vorige werk honderd dukatons ontvangen; voor de toewijding van het laatste schonken zij hem honderd gouden dukaten. Hij gaf zijne dankbaarheid lucht in een *Dank-offer toegewijd aan zijne toegenegene vrienden.* Dit werk, waarvan het Vde deel in 1771 verscheen, mogt hij niet voltooijen. Hij overleed den 18 December 1770 in den ouderdom van 57 jaren. Had hij nog eenigen tijd geleefd, dan ware de betrekking van historieschrijver van Vriesland hem ten deele gevallen.

Het volgend geschrift is op zijn zerk gebeiteld:

»Sta, Wandelaar! betoon een diepe eerbiedigheid:
»'t Is Foeke Sjoerds, die hier in 't stof begraven leit,
»Die door zijn schrandere pen en onberispljk leven
»Aan ieder, die hem kende, een voorbeeld heeft gegeven.

Hij liet één zoon na, Sjoerd Foekes, onderwijzer laatst te Harlingen, en drie dochters, Jitske, Trijntje en Aukje. De afbeelding van onzen geschiedschrijver vindt men voor het eerste deel zijner *Historische Jaarboeken* met een 10regelig vers van den weinig bekenden dichter Michiel van Leeuwen. Zijn nageslacht bloeit thans nog te Harlingen in eervolle betrekkingen.

Zie Eekhoff, *Het leven en de verdiensten* van Foeke Sjoerds, in de *Vrije Fries.* D. VIII. bl. 269, en volgg.; *Verward Frieslandt*, bl. 99; *Nederl. Jaerboeken*, 1748 bl. 618; Jeltema's *Gedichten*, bl. 28 (3e. dr.) *Alg. Beschrijv. v. Friesl.* D. II. bl. 526; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

SJOLLEMA (Dirk Piebes) werd den 6 Julij 1760 te Terbantscherschans, bij het Heerenveen, geboren, schilderde landschappen en zeestukken en bleef tot op zijn 80ste jaar de kunst beoefenen. Verscheidene fraaije stukken van hem worden er nog in Friesland gevonden. Hij overleed den 29 December 1840 op den Heerenwal, in de nabijheid zijner geboorteplaats.

Zie Immerzeel; Kramm.

SJUXMA Abbe van) grietman van Ferwerderadeel (1520,) ontving als zoodanig, d. 10 Maart 1522 bevel van den Gelderschen bevelhebber te Dokkum, Jan Goltstein, om in alle kerken zijner grieenij te doen afkondigen, dat niemand, onder verbeurte van lijf en goed, aan de ballingen of Bourgondisch-gezinden pacht of rente mogt betalen, zoo lang hij daarop geen nader orde zoude stellen. Van 1589 was bij Volmagt ten landsdage. Slechts tot 1528 of 1529 bekleedde hij zijn ambt als grietman, wanneer hij denkelijk zijn ontslag heeft genomen. Ten bewijze dat hij meer hield van de handen uit de mouw te steken dan werkeloos te blijven zitten, haalt men een spreekwoord van hem aan, dat hij gebruikte, bij gelegenheid dat er, terwijl hij nog grietman was, een roofvogel verscheidene weken achtereen op het kruis van een kerktoren kwam vliegen, en daardoor de bijgeloovige menigte zeer in vrees bragt, die uit zijn komst groote onheilen voorspelden en door de priesters werden aangezet, om door bidden de gevreesde ongelukken af te wenden; doch de grietman riep alle dorpbewoners op het kerkhof bij elkander, en liet hen op eens een hard geschreeuw aanheffen, waardoor de vogel verschrikte, wegvloog, en niet weder verscheen. Sjuxma merkte hierop aan:

»Better iën wohey!
»Az 't fijf kruesjen alle dey;

willende daardoor te kennen geven, dat groot geweld te maken dikwijls meer helpt, dan alle dagen met gevouwen handen werkeloos te zitten. Hij overleed in 1545, bij Wisk, dochter van Duco van Hemmema en Bauk Popkema geen kinderen nalatende.

Zie *U. v. Burm. Tab. Gen.*; Winsemius, *Chron.* p. 400; *Friesch Jierboekje for* 1830; v. Sminia, *N. Naaml. van Grietm.* bl. 42, 48.

SLABBAERT (K.) kunstschilder, bloeide in het midden der 17e eeuw. Men heeft o. a. van hem de portretten van *Paulus van de* Perre en Jacobus Miggrode.

Zie Kramm.

SLABBER (Martinus), vlijtig beoefenaar der natuurkunde, en de daarmede verbondene vakken, was schrijver van *Natuurkundige verlustingen*, in 18 stukjes in 4° uitgegeven en eener *Verhandeling over het opzetten van vogels.* Amst. 1818. gr. 8°. Hij was lid van verschillende genootschappen, o. a. van de Holl. Maatschappij te Haarlem. Hij overleed te 's Gravenpolder, in den ouderdom van 94 jaren, den 10 Mei 1835.

Hij schreef nog:

Waarneming van den oorspronk der paarel worm enz. Met 1 afb. in *Verh. d. Holl. Maats. der wetens. te Haarlem* 1768.

Waarneming der gevleugelde zes-en dertig-tengelige vogelluis. Met 3 afb. Ald. bl. 413.

Bericht van een worm loozing uit het rechter neusgat. Ald. bl. 466.

Waarneming van een Oost-Indische zeeworm in *Verh. v. h. Zeeuw. Genoots.* D. I. bl. 387. Met afb.

Zie *Konst- en Letterb.* 1835. D. I. bl. 306; Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, Verwoert; Arrenberg, *Naamr.* bl. 476. *Boekz.* 1776*a* bl. 24.

SLADUS (Matthaeus) te Devonshire in Engeland geboren, ten minste hier gaf hij onderwijs. In 1614 was hij als rector van het Gymnasium, aan de oude zijde van Amsterdam, toen in de Koestraat.

Hij schreef:

M. Sladi .... cum C. Vorstio .... de blaphemiis haeresibus et atheismis a rege Jacobo, in ejusdem Vorstii De Deo tractatu, et Exegesi apologetica nigro theta notatis scholasticae descriptionis pars prima. Ad ordin. gener., in qua fides orthodoxa, opponitur heterodoxia Vorstii ostenditurque regem gravissimas ob causas Vorstii doctrinam .... condemnasse .... Addita est Parei ad Vorstium. Amst. 1615.

Desceptatio cum C. Vorstio pars altera, demmutabilitate et simplicitute Dei, qua docetur Jacobum meirto notasse blasphemiam temann Vorsti dogmat. Ad Holl. et West-Fr. Ordin. Praefixa est prioris disceptationis appendix. Appositus Vorstii et Socini concentus, cum rerum verborumque atque testium syllabo. Amst. 1611.

Zie Verheyk, *Oratio secul.* Amst. 1778. p. 53, 115; Wood, *Ath. Oxoniensis*; Jöcher, *Nav.* D. VIII. bl. 201, 377.

SLADUS (Cornelis), volgens Jöcher zijn zoon, d. 14 October 1599, te Amsterdam geboren, volgde hem als rector op.

Zie Jöcher; Verheyk, t. a. p.; *Nav.* D. VIII. bl. 377; Muller, *Cat. v. portr.*

SLADUS (Matthaeus), zoon van Cornelis in 1628 in Engeland geboren en in 1689 te Amsterdam gestorven. Hij was er geneesheer en gasthuis-doctor en een uitstekend beoefenaar der Grieksche taal. Zijne *Emendationes Msc.* in

Galeni Glossas Hippocraticas, die in Jani Cornarii *Operum Hippocratis edit. Gr. Basieliensi* p. 542—562 voorkomen, zijn uit de bibliotheek van Burman overgegaan in bezit van den geleerden Jo. Frid. Clossius. Hij gaf onder den naam van Theodorus Aldes: *Dissertatio Epistolica contra Harveium interpolata et tribus observationibus auctior.* Amst. 12°.

Men zegt dat hij ook noten op Hesychius heeft geschreven.

Zie Saxe, *Onom.* T. V. p. 188; Verheyk, *Orat. Saec.* p. 55, 56; *Cat. Msc. Burmanni.* p. 6; A. Haller, *Bibl. Anatom.* T. I. D. VI. p. 549; Jöcher, *Nav.* D. VIII. bl. 377.

SLANGENBURGH (Carel Jacob Baar van), den 2 October 1783 te Leeuwarden geboren, werd in de teeken- en schilderkunst opgeleid door H. W. Beekkerk, J. H. Nicolay en W. B. van der Kooi. Hij vergezelde den laatstgemelden op een reis naar Dusseldorp, waar hij op de keurvorstelijke galerij de groote modellen bestudeerde. Na zijne terugkomst werd hij teekenmeester en vervolgens lector in de teekenkunst aan de hoogeschool te Harderwijk. Na de opheffing dier akademie in 1812, woonde hij te Leeuwarden, Haarlem en Utrecht, gaf aldaar les in de teekenkunst en schilderde portretten, binnenhuizen en kerken, die op de tentoonstellingen van dien tijd voorkomen. Later vestigde hij zich te Delft. Koning Willem II kocht in 1842 zijne voorstelling van het *Koor der Nieuwe Kerk te Delft, met de tombe van Willem I aan.* Zijne dochter Maria Elisabeth Juliana huwde den heer Fonger de Haan, luitenant bij de artillerie, een gelukkig beoefenaar der teekenkunst, insgelijks van Leeuwarden afkomstig. Slangenburgh overleed omstreeks 1850.

Zie Immerzeel; Kramm; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. II. bl. 563.

SLAPBAARDT. Zie SLABBAART.

SLATIUS (Henricus), te Oosterland, omstreeks 1580 op het eiland Schouwen geboren, was een der onrustigste mannen in dat onrustige tijdperk. Voor de predikdienst opgeleid, werd hij eerst in 1605 predikant te Hervelt en in 1613 opvolger van Episcopius te Bleiswyk. Het kon niet anders of een man van zijn karakter moest een warm deel nemen in de kerkelijke twisten, die toen met toenemende hitte gevoerd werden. Daar de openbare kerken, zoo te Rotterdam als in die gemeenten waarvan deze stad de collatie, had of met haar in betrekking stonden in het bezit van Remonstrantsche leeraars waren, vergaderden de Contra-Remonstranten in schuren. Tegen die *Schuurpredikanten* (zoo als men ze noemde) trad hij in 1617 op met een scherp en partijdig geschrift, getiteld: *Bewys dat de Schuurpredikanten zijn vrienden en toestanders van dese leere, dat God onmondighe jonge kinderen, die in hare onbejaertheyt sterven, selfs der geloovighen, van eeuwigheyt heeft verworpen ende in tijden verdoemt*, enz. (Rott. 4.) Hiermede niet tevreden begaf hij zich den 30 Sept. 1617 naar de schuur te Bleiswyk, waar destijds de later als hoogleeraar bekend geworden Johannes Cloppenburg voor zijne geloofsgenooten het avondmaal zou bedienen en daagde dezen op eene hoogst onbescheidene en zeer onbetamelijke wijze tot een twistgesprek uit. Eerst werd dit geweigerd, doch Cloppenburg kon den drang van Slatius niet geheel weêrstaan. De twistrede werd echter op dien dag niet geeindigd, maar toch later niet voorgezet. Zijn handelwijze baarde veel opzien en Grotius, toen pensionaris van Rotterdam, raadde de Rotterdamsche regeering tot het ontslaan van dezen leeraar aan. Die tusschenkomst van het wereldlijk gezag was echter niet noodig. De zaken der Remonstranten waren verloopen, en in 1618 vond de Delftsche synode genoegzamen grond om Slatius van zijne bediening te ontheffen. Ook bij die gelegenheid gaf hij blijken van zijn onrustigen aard. Intusschen had de nationale kerkvergadering te Dordrecht plaats, en werd Slatius, toen hij de akte van stilstand weigerde te teekenen uit het land gebannen. Ofschoon hij in het lot zijner Remonstrantsche broeders deeldé, genoot hij echter geensins hun vertrouwen en de vergadering, den 17 Augustus 1619 te Waalwyk gehouden, stond hem wel het genot der geldelijke middelen toe, voor zoover de middelen zulks gedoogden, doch verklaarde tevens zijn dienst niet zonder ergernis te kunnen gebruiken, daar hij, bij wie hem kende, voor zeer onhandelbaar werd gehouden, welk besluit het volgend jaar niet alleen bekrachtigd werd, maar nog scherper jegens hem luidt, daar het tevens van zijn onbillijke zeden spreekt. Men droeg hem echter, om den gevaarlijken man niet voor het hoofd te stooten, het nazien op van die geschriften, welke de Remonstranten ter verdediging hunner zaak het licht lieten zien. Doch ook hierbij raadpleegde Slatius meer zijne hartstogten dan de goede trouw en het belang der zaak. Zoo veroorloofde hij zich niet slechts in het werkje van Arnoldus Neomagus, na het verschijnen der *Canones Dordracenae ('t Hemelsch Synodus in 't rechtmaatig oerdeel gehouden te Sion, teghen 't aerdsche Synodus-nationael gehouden tot Dordrecht)* niet slechts veel te veranderen, maar dit was zoo scherp, zoo overeenkomstig de heftigheid van zijn karakter en zoo weinig overeenstemmend met dat van den eigentlijken schrijver, dat hij met dezen in hoogen twist kwam en zich het misnoegen van het meerendeel der Remonstranten op den hals haalde. Het verdroot hem dat men hem niet toestond de verstrooide kerken te dienen en hij besloot een beslissenden stap te doen om zijn lot, dat inderdaad ten gevolge van geldelijke ongelegendheden drukkend was, te verbeteren. Den 9 Julij 1621 leverde hij bii de directeuren der societijt een verzoekschrift in waarin hij, zijn onslag van alle verbindtenissen met de broederschap verlangde, of eene spoedige aanwijzing, waar hij haar bij de gemeenten kon dienen.

Bevreesd dat hij de acte van stilstand mogt teekenen, en, in het vaderland teruggekeerd, groote onrust bij de Remonstranten verwekken, gaf men hem een ontwijkend antwoord, maar tevens, gelijk reeds vroeger, eenigen geldelijken onderstand. Zulks bevredigde hem gansch niet. Tot zijn spijt had men hem het nazien der drukproeven ontnomen, ook leed hij geen onbelangrijk verlies door het in beslag nemen van hem toekomende boekwerken te Leiden. Vergeefs waren zijne klagten, zelfs bij Uyterbogaert en Episcopius. Met schulden beladen, en door zijne schuldeischers vervolgd, verliet hij den 9 Junij 1622 Antwerpen en vertrok hij naar Delft, waar hij bij een Remonstrant inwoonde en door het verkoopen van fijne wateren in zijn behoefte trachtte te voorzien. Nogmaals vervoegde hij zich bij directeuren der societijt om ondersteuning en vergoeding voor een door hem geschreven en in beslag genomen werkje *Vrijmoedig onderzoek der plakaten.* Zijn eischen, even onbescheiden als overdreven, werden afgeslagen. Nu viel hij hoe langer hoe dieper. Zijn wrevel moest uitbarsten. In prins Maurits zag hij de oorzaak van al zijne zwarigheden. Hij tastte hem in een ten jare 1622 te Gouda gedrukt boekske, *Klaar lichtende fakkel* aan, en hoop op voordeel en zucht naar wraak deed hem een werkzaam deel nemen in een moordaanslag tegen den prins gesmeed. Bij het ontdekken en mislukken van den aanslag, poogde hij zich met de vlucht te redden, maar te Rolde in Drenthe werd hij, meest door zijn eigen gedrag, gevangen genomen en naar 's Hage gevoerd. Nog in den kerker toonde bij zijne laagheid van geest, door het schrijven van zijn *Klaer Vertoogh*, om de gunst van de prins en zijne regters te winnen. Dit geschrift was in bitteren toorn tegen de Remonstranten geschreven.

Men verzekert echter dat Slatius het in een aan zijn huisvrouw ter hand gesteld schrijven introk, een verklaring bewaard gebleven in *Naemscherm der Remonstranten tegen Slatii Klaer Vertoogh*, door N. Graevinckhoven. Hij stierf den 5 Mei 1623, op het schavot.

Hij gaf in het licht:

Joannis Calvini Tyrannien, scheldinghen ende leughenen: Dat is korte ende klare onderrichtinghe van de eenvoudighe herten. Door een liefhebber der Ned. Vryheyt, ende nu doen drucken door M. J. A. H. B. S. (Matth. Adriaensz. Bolgius), Jac. Bontebal en Henr. Slatius), *alle Dienaren des Godl. Woordts*, 1616. 4°. Slatius was er waarschijnlijk de opsteller van.

Korte ende klare onderrichtinghe enz. 1616.

Andere uitgave van het vorige met een portret van Calvijn, waarop deze zeker niet geflatteerd is.

J. Calvinus, wreedt, bitter, valsch, d. i. corte verbeldinghe van den aert J. Calvini. Eerst ghetseckent door een liefh. in Schielandt, naermaels door dry woorden dienaers in Hollant in drucke ghestelt, nu door liefh. der Cathotycke waerheydt uytghegheven enz. 1619. (Herdruk van het vorige, door een katholiek uitgegeven.)

Stapel der scheldt-woorden van A. J. Smout, by-pred. tot Amstelr., ghetast op de rugge van N. Grevinchoven ... in zijn laest uytgheg. lat. boeck met desen titel: Nic. Grasvinckhovius heautontimorumenos (1617).

In plano, vermoedelijk bestemd om aan te plakken.

Postbode aen de Schuer-predikers binnen Bleys-wijc over seker libel, door Sam. Beyer ghestelt, ende geintit. Antwoort op seker lasterschrift, enz. 1617.

Bewijs dat de Schuer pred. syn toestanders van dese leere: dat Godt on-mondighe ... kinderkens, selfs der gheloovighen heeft verworpen. Achtereenvolghende den neghenden art., welchen hij onder andere II art. op den 14 ende 15 Mey in 't openbaer aengheslaghen, den Schuer-pred. heeft aengheseyt enz. 1617.

Den ghepredestineerden dief, ofte een t' samensprekinghe tusschen een predic. der Calvinus-gez. ende een dief, die gesententieert was om te sterven, waerin wert voor ooghen gestelt, hoe de leere der Contra-Rem. den mensche oorsaecke gheeft om godloselyck te leven, oock hoe deselve ten hooghsten hinderlycken is, om den sondaer tot berouw te brenghen enz. 1619.

Dit werk is verscheidene malen herdrukt, doch ten onregte door Cattenburg aan Corvinus toegeschreven. Achter de uitg. Ghedr. nae de copye tot Frederickstadt (1622) en (1660) vindt men de *Bekeringe van den gepredest. Dief* van J. A. Corvinus.

Monsterkens van de Nieuwe Hollandsche Inquisitie, ghelijck die nu sedert omtrent een jaer is ghepractiseert. (Toegesch. aan Henr. Slatius) 't Hantw. 1620. 4°.

Morgen wecker aen de Oude en Ghetrouwe Batavieren, met een Remedie teghen haer slaep-sieckte. (Toegeschr. aan H. S.) Antw. 1620. 4°.

Amsterdamsche Nouvelles, dat is, Nieuwe Tydinghen van 't ghene datter onlanx is ghepasseert in Bohemen, Hongarien ende Hollandt etc. Wtghegheven ende in 't licht ghebracht tot troost der Calvinisten. 1620. 4°.

Vrijmoedigh ondersoek van verscheiden Placcaten in de Ghenunieerde Provincien, binnen twee jaeren herwaerts gepubliceert teghen de Christenen, die men Remonstranten noemt. Door Joh. Uytenbogaert). *Tot Vrijburch by Adelaert Waermont.* (Antw.) 1620. 4°.

Volgens sommigen is dit werk door Henr. Slatius begonnen.

Christelijken Spiegel, waerin men naechtelijcken kan zien, wie t' zedert eenige jaren herwaerts de hoogheydt, rechten, privilegien en vrijheden hebben gevioleert. z. pl. (waarschijnlijk Antw. 1619. 4°.

Tafereel Begrijpende eerstelyck het groot ende merckelyck verschil datter is tusschen de Leere der H. Schriftuere, ende de Geref. kercken aen de eene ende den Contra-Remonstranten aen de andere zijde, z. pl. (Utr.) 1616. 4°.

Door sommige aan H. Slatius en Adrianus Romanus toegeschreven.

't Hemeliik Synodus ende oordeel tot Zion enz. 1620.

Neomagus wilde het niet meer als zijn werk erkennen.

Wel biddens onderwiis, met een nevengaende verklaringe over het gebedt onses Heeren J. Chr. beghinnende: Onse Vader die daer zijt in de, ect. Ghedr. in 't jaar O. H. 1621. 8°.

Klaerlichtende Fakkel. Gouda, 1622.

Copie van 't klaer vertooyh, gheschr. ende ondert. by H. Slatius in zijn gevangenisse in 's Graven—H. Mitsg. van twee brieven van Jan Blansaert, waervan d'origineele gheschriften berusten onder den raedt prov. v. Holl. enz. 1623.

Zie Adr. v. d. Borre, *Copie van een missive van een Remonstr. predic.* (v. d. Borre) *aan zijn vriendt* (Grevinckhoven,) *nopens de schriften H. Slatii, als oock zijne wederroepinge.* Harderw., 1623 4°; Baudartius, *Gedenckw. geschiedenissen*, B. XV. bl. 84; Brandt, *Hist. der Ref.* D. II, III, IV. (Register;) J. Leydekker, *Eere van 't Nat. Syn. v. Dord.* D. II. bl. 202—221; De la Rue, *Gel. Zeel.* bl. 228, 229; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X. bl. 451, 454, 456, 457, 470, 471, 476; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk.* D. II. bl. 171 aanh. bl. 194; Tydeman, *Rem. Broeders.* bl. 169; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Soermans, *Kerk. Reg*; Rist en Royaards, *Nederl. Archief*, D. IV. bl. 12, 68; *Archief*, D. VII. bl. 67; Regenboog; Kok; Hoogstraten; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; *Nav.* D. IV. bl. 267, 336; F. Muller, *Bibl. v. Nederl. Pamflet.* D. bl. *Verz. van Port.*; v. Doorninck, *An. en Pseud.* N°. 1366, 1478, 2307, 2398, 3039, 3054, 3183, 2329, 3241, 4174, 4302, 4309; Rogge, *Bibl. v. Rem. Geschrift.* bl. 137.

SLEEPER (Simon Janssen), was één der drie en tachtig voortvluchtige personen uit den Briel en Heenvliet, die den 20 October 1568, door Alva en zijn Raad gebannen en wier goederen verbeurd werden. Men oordeelde hem deze straffe waardig, omdat hij van 't getal der verbonden edelen geweest was, hun oproerig verbond geteekend had, en zijne kinderen naar de nieuwe manier had doen doopen, en aan de beeldenbreeking schuldig geweest was. Hij woonde in zijn eigen huis in den Briel, doch zijne voornaamste bezittingen waren voor 't overige, twee paarden, twee koeijen en eenige vaarzen. Alva won derhalve niets bij die verbeurdverklaring van zijne goederen, te minder, omdat zelfs niemand op zijn brouwerij bod had willen bieden. Mogelijk had hij den bijnaam van *Sleper* wegens zijn dagelijksch beroep ontvangen. Naardien rijkdom, hooge geboorte en aanzienlijke eerambten hem den weg niet baanden om in 't bondgenootschap aangenomen te worden, mag men vermoeden dat hij, of wegens zijne ware verdiensten of om andere redenen, eene plaats onder de verbonden edelen verworven heeft.

Zie *Sententie van Alva*, bl. 156, 162; Te Water, *Verb. der Edelen*, D. III. bl. 292, 293, 294; Kobus en de Rivecourt.

SLEIDANUS (Antonius) noemde zich predikant op den titel van zijn werkje:

d'Overtuyghde Dina, of nodige waerschouwing tegen 't bezien van de hedens-daegsche schouwspelen, soo in 't ghemeen, als wel bysonderlijk in dese bloedighe oorloghs-tyden. By maniere van 't samenspraeck tusschen Apollos, een pred. en Dina, een jonghe juffrouw. Amst. kl. 8°. z. j.

Zie Rogge, *Pamfl.* bl. 190; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 3; Schotel, *Tilb. Avondst.*

SLET (Theodorus, of van). Op den *Catal. van Terwesten*, bl. 455, wordt van dezen kunstschilder vermeld:

Een *Herberg*, waarvoor een heer te paard en andere beeldjes, zeer natuurlijk, in de manier van Ostade, *f* 64.

Zie Kramm.

SLICHER (Anna Catharina), eene Haagsche jonkvrouw uit het laatst der 18e eeuw, die als dichteres bekend is, door een paar eenvoudige, maar deugd en godvrucht ademende leerdichten, getiteld: *De Weegschaal van het waare en schijnvermaak.* 's Hage 1786, reeds vroeger voor vrienden in 't licht verschenen en *De vriendschap.* 's Hage 1787.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 291; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Collot d'Escury, *Holl. roem*, A. IV (2) 185.

SLICHER (D. J.) gaf in het licht:

Aanwijzing over de onmogelijkheid der O. en W. vinding. Amst. 1763. 8°.

SLICHER Antoniszoon (J.) vertaalde in het Nederduitsch: *Aantekeningen van verrigtingen van den Heere Menager aen het Hof van Engeland* 1706—1712. Welligt is hij ook de schrijver van: *Aanspraak aan de Advocaten.* 4°.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.* N°. 5696; Abcoude, *Naaml.* bl. 354.

SLICHTENHORST (Arend van), te Arnhem geboren, studeerde te Leiden in de regten, bezocht, blijkens een ms. gedicht van Adrianus Hofferus, na het houden eener *Oratio de commodis ac successu navigationis Batavorum*, Frankrijk, en vestigde zich in zijne geboortestad, waar hij in 1654, in fol. in het licht gaf:

Gelderse geschiedenissen, van 't begin af vervolgd tot aan de afzwering des koninge van Spanje, waarvan 't eerste deel verhandelt de landbeschrijving, getrokken meerendeels uit de Latijnsche werken van den heer Joh. Isaac Pontanus, doch doorgaans veranderd, vermeerderd en met meer dan 300 nieuwe hoofdstukken en andere noodige bijvoegsels vergroot.

Het eerste boek *Tooneel des Lants van Gelder* is ook afzonderlijk uit zijn *Geld. Gesch.* afgedrukt, in 4°. of 8°.

Ook vindt men van hem in *Geld. Volksalm.* 1834, bl. 23, *De Meursen toren onder Didam, genaamd: de Berg-vrede.*

Hij beoefende ook de Ned. dichtkunst.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 524; Pars, *Naemrol*, bl. 105; Vonck, *Beschrijv. van Doesb.*, bl. LXXX, LXXXI; Cannegieter da Henr. Harii *Libr. Tristium*, p. XVII en *Index.*; Saxe, *Onom.* T. V. p. 19; v. d. Aa, *N. A. B. C. Woordenb.*; mr. Bodel Nyenhuis, *Typ.* bl. 78; de Wind, *Bibl.*, bl. 239; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

SLICHTING (DANIEL), med. dr. in de 18 eeuw te Amsterdam, schreef: *Ongemakken der teel-deelen.* 8°

Joh. Verbrugge, Het nieuwe hervormde Examen van Land- en Zee-chirurgie. 13° *dr. verm. en verb. door D. S.* Amst. 1768. 8°.

Zie Abcoude, 4e *Aanh.* bl. 92. *Boekz.* 1769*a* bl. 673.

SLINGELAND (CORNELIS VAN) leefde in de tweede helft der 17e eeuw en beoefende de Ned. poëzij, blijkens zijn gedicht op de afscheidsrede van Jan Joubart l'Orme te Giessen-Oudkerk.

Zie *Boekz.* Nov. 1762. bl. 651.

SLINGELANDT (Mr. GOVERT VAN), in 1620 te Dordrecht geboren, werd er in 1653 pensionaris, in 1664 secretaris van den raad van state, en de vertrouwde vriend van Johan de Witt, die voor zijne bekwaamheden zoo veel achting had, dat hij hem in 1660 tot griffier H. H. M. bestemd had, zoo Ruysch niet van zijn ziekte hersteld was. Men hield hem algemeen voor een der geleerdste regenten en ministers zijner eeuw, doch hij was opvliegend en vinnig gebeten op Karel II, koning van Engeland. »Hij had (schreef van Haren) de zorg voor de medailles, welke bij voorname gelegenheden in de republiek werden geslagen, en die gelegenheden waren ten tijde van zoo vele groote mannen, zoo ter zee als in het kabinet menigvuldig. Waarschijnlijk was alzoo de gelijkenis van het aangezigt der tweedragt, met dat van Karel II op den beroemden penning *Procul hinc mala bestia regnes* enz. niet zonder medewerking van Slingeland bewerkt. Het heerlijk opschrift op eenen lateren: *Assertis legibus, Emendatis Sacris, Adjutis, Defensis, Conciliatis Regibus, Vindicatis Maribus, Pace egregia Virtute Armorum parta, Stabilita Orbis Europaei Quiete,* die na de Triple alliantie werd geslagen, is dus ook van Slingeland. De fraaije beeldenaar en spreuk op de guldens was ook van zijne uitvinding."

Meermalen werd hij door de hooge overheid tot belangrijke zaken gebruikt, b. v. tot bemiddeling der hoog loopende geschillen te Enkhuizen. In 1655 trok hij in gezantschap naar Zweden en later nog eens naar hetzelfde rijk en naar dat van Denemarken. Toen had hij het geluk den vrede van het Noorden te sluiten, en hierop mede te werken tot den luisterrijken rol, die de staat ten dien tijde op het tooneel van Europa speelde. Slingelandt beoefende ook de Nederduitsche poëzij, en schreef onder de spreuk: *Prudenter* of *per ambages* in de *Dordsche Kraam* en andere liedeboekjes van zijn tijd. Hoe hoog men zijn poëzij op prijs stelde, blijkt uit de volgenderegels van C. van Overstege op zijne nog niet uitgegeven poëzij:

»Roemt d' Amstel op haar Hoofd, op Anzelo, op Vondel,
»En haar poëten Rei, deêz loffeliken bondel
»Vol stoffelikke Rijm, vereert ook mede, dat
»Gij werd geroemt, tot roem van u beroemde Stad.
»Opdat naar Ouden aart, mijn Penn' dan in 't kort zegt,
»'t Geen u in 't lang toe-komt, gij hebt in 't oude Dord-regt,
»Den Naam, en Faam te zijn, al 't geen', de braafste tong',
»Van een doorlugte Ziel, met goude versen zong.

Afzonderlijk verscheen van hem: *Grafschrift van den Heer Mr. Joan de Witte Rechtsgel. te Amsterdam; overleden den XX van Hooimaent* 1653, in plano.

Slingelandt stierf te 's Hage den 3 Julij 1690 en werd in de Slingelandts-kapel in de Groote kerk te Dordrecht begraven. Hij huwde, 1. Christine van Beveren, 2. Arnoldina van Beaumont, bij wie hij, den beroemden Simon van Slingelandt en eene dochter met François Fagel gehuwd, verwekte.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XII. bl. 393; Wicquefort, *L'Amb.* p. 488, 489; Aitzema, *Sak. van Staat en Oorl.* D. IV. bl. 380; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* van Haren, *de Geuzen*, bl. 311; van Loon, *Ned. Hist. Pen.* D. II. bl. 555, D. III. bl. 24; Scheltema, *Gesch. en Letterk. Mengelw.* D. III. st. 3. bl. 116; van der Aa, *N. B. A. O. W.*; Overstege, *Poëzij*, bl. 163; Siegenbeek, *Lofrede op S. van Slingelandt;* bl. 86; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. van port.* v. Doorninck, *Anon. en Pseudon.* N°. 190, 259.; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. I. bl. 81, A. 1, 197; Balen, *Bes. v. Dordr.*, bl. 935, 968.

SLINGELANDT of SLINGELANTIUS (JOHANNES FRANCISCUS VAN), secretaris over de latijnsche briefwisseling bij den Cardinaal Bagni, kanunnik van Douay, secretaris van den hoogen raad te Mechelen, was een niet onbevallig Lat. dichter, gelijk blijkt uit zijn *Carmen in Epistolas de vitae termino ad clar. virum Joh. Beverovicium, Senatorem et Archiatrum Dordrac.* Gab. Naudaeus schreef: (*de Vitae termino* P. III. p 1), aan Beverwyck:

»Slingelandus totus ad humanitatis rationem compositus paeneque τετράγωνος et musices studiosorum hominum interse conciliator."

Hij was in briefwisseling met de beroemdste letterkundigen van zijn tijd, o. a. met Vincentius Fabricius en Gabriel Naudaeus, die hem zijne dissert. *de J. Bapt. Doni de utraque poenula*, Par. 1644, opdroeg. Allatius wijdde hem zijne *dissert. de erroribus magn. viror. in dicendo* Romae, 1635.

Zie Beverovicius, *Epist. Quaest. de Vitae termino*, p. 1; V. Fabricii *Oration. Dissert. Epist. et Poëm.*, (Francof. en Lips. 1685); G. Naudaei, *Epp.* 69, 516. p. 374; *Naudaeana*, (Amst. 1703) p. 19, 169; G. D. J. Schotel, *Comment. de merit. gentis Blyenb.* p. 101. Beverwyck, *Uitnem. d. Vrouwel. geslachts.* D. III. bl. 121.

SLINGELANDT (mr. SIMON VAN), zoon van Govert, werd den 14 Januarij 1664 te Dordrecht geboren en bezocht aldaar de Latijnsche school, waarvan zijn vader curator was, onder de rectoren Petrus Surendonck en Hermannus Neuspitser, en den conrector Abraham Valentyn.

Den 21 Apr. 1681 (hij was toen 17 jaren oud) werd hij te Leiden als student ingeschreven en had Jacobus Gronovius in de oude letterkunde, Burcherus de Volder in de wiskundige wetenschappen, Antonius Matthaeus, Johannes Voet en Philippus Reinhardus Vitriarius in de regten, tot leermeesters. Niet te Leiden, maar aan een buitenlandsche boogeschool schijnt hij echter het meesterschap verkregen te hebben. Op zes en twintig jarigen leeftijd volgde hij zijn vader op als secretaris van den Raad van State, een der eerste en onafhankelijkste staats-collegiën, dat wegens den aard zijner werkzaamheden, den grootsten invloed op het beheer der algemeene zaken had. Hij vervulde deze betrekking met roem, overtrof zelfs de groote verwachtingen, die zijne bekwaamheden hadden ingeboezemd, en bragt door zijne kunde en zijn beleid, zijne waakzaamheid en onvermoeide werkzaamheid niet weinig toe om de grenzen van het gemeenebest te versterken, zijn leger in een ontzag verwekkenden staat te brengen en te onderhouden, en de oogmerken der hooge krijgsbevelhebbers, ter beveiliging van den staat of tot afbreuk van den vijand te bevorderen. Nadat het krijgsvuur, dat schier geheel Europa, gedurende zeven jaren in vuur en vlam had gezet, door den vrede van Ryswyk (1697) was gebluscht, ontbrandde het in 1702 op nieuw en woedde tot in 1713. In dit hagchelijk tijdsgewricht bewees Slingelandt den staat de gewigtigste diensten. Het viel moeijelijk in eenen stadhouderloozen tijd zeven geheel onafhankelijke, door geen gemeenschappelijk staatshoofd meer vereenigde gewesten, te doen zamen stemmen tot het voeren van een oorlog, die de verbazendste inspanningen kostte, inspanningen, gelijk er de staat nog nimmer gedaan had; het viel moeijelijk, en scheen bijkans onmogelijk, de zeeprovinciën met aanhoudenden ijver, gedurende twaalf achtereenvolgende jaren tot de instandhouding eener landmagt, die soms 130,000 man bedroeg, te bewegen. Hij moest door welsprekende en krachtige taal niet enkel in 't algemeen de bondgenooten tot hartelijke vereeniging en zelfsopoffering tegen Lodewijk XIV, dien schijnheiligen en trouwloozen dwingeland, aansporen, maar ook de mogelijkheid doen zien, om zulks tot een goeden uitslag te doen; het was voornamelijk zijne taak om de zwaarwigtige eischen aan de bondgenooten te doen, en veel beleid was er noodig, om bij een spaarzame, voorzigtige natie, jaar op jaar, met een goeden uitslag, zware, bijkans verslindende sommen te eischen. Van zijne buitengewone schranderheid, kunde en welsprekendheid, getuigd zijne beroemde *Petitiën aan den Raad van State*, een heerlijk gedenkschrift van staatkundige wijsheid. Natuurlijk stond Slingelandt ook in betrekking tot den grooten Marlborough: hunne briefwisseling bestaat, of heeft ten minste bestaan, maar onbegrijpelijke zucht tot geheimhouding heeft het in het lichtgeven er van, in weerwil der schitterendste aanbiedingen, en den daaruit te wachten roem voor het vaderland, doen van de hand wijzen. Maar het was dezen grooten staatsman niet genoeg het land, zooveel in hem was, een roemrijken en noodzakelijken oorlog te doen

volhouden, hij wilde ook middelen beramen om de schadelijke gevolgen van dien oorlog, de geheele uitputting van 's lands schatkist, en de daaruit gerezene verschillen tusschen de gewesten te dempen. De staat bevond zich, namelijk, na den Utrechtschen vrede in deerlijken toestand. De geldmiddelen waren zoo verachterd, dat de betaling der generaliteit een jaar geschorscht, en de kantoren gesloten bleven. Hollands schuld alléén was door den oorlog met 128 miljoenen vermeerderd. Sommige gewesten bewilligden laat in den zomer nog niet in den staat van oorlog, 't welk toch reeds in de lente geschied moest zijn; anderen dankten afzonderlijk troepen af, hetwelk zulk een geweldigen schok aan het land had gegeven, doch thans bij de algemeene verslapping en onverschilligheid voor de belangen van den geheelen staat, slechts een kwijnende, maar dan ook doodelijke ziekte scheen ten gevolge te hebben. Eene algemeene vergadering, meer of min in den trant der groote vergadering van 1651, doch eenvoudiger bijeengeroepen, keerde bijkans onverrigter zake naar huis en had althans niets gedaan tot peiling der diepe wonden van den staat en hare duurzame herstelling. De Raad van State, waarvan Slingelandt de ziel was, deed wel de ernstigste pogingen, om meerdere eenheid te brengen in het bijna uiteen gescheurde staats ligchaam, doch zonder goede gevolgen. Dit ontmoedigde Slingelandt nogthans niet, hij sloeg met zijn' vriend, den thesaurier Hop, de handen in een, het gelukte hun, den staat voor een bankbreuk en voor den gevaarlijken actiehandel van 1720 te beveiligen, en toch land- en zeemagt, hoezeer dan ook verminderd, nogthans in zulk een toestand te houden, dat de achting buitenslands nog bewaard en 's lands bondgenootschap nog gezocht bleef, terwijl tevens de belangen van den koophandel, die door den langdurigen oorlog ook geleden had, en die der schatkist werden overeengebragt door het uitnemende plakaat van 1725, dat voorbeeld van staatkundige wijsheid, van welks zamenstelling de eer grootendeels aan Slingelandt toekomt. Geen wonder dan ook, dat hij in 1725, na den dood van Hop, tot thesaurier generaal der Unie, en in 1727, niettegenstaande hij nog nooit de vergadering van Holland had bijgewoond, tot raadpensionaris van dit gewest werd aangesteld. Het was als zoodanig, dat hij met zijn vriend, den beroemden Engelschen gezant Chesterfield en den Oostenrijkschen graaf Sintzendorf in 't geheim het ontwerp tot bevrediging van Europa maakte, dat sedert openlijk te Weenen gesloten, naar die stad is genoemd. Hoogstwaarschijnlijk was hij ook een der voornaamste bewerkers van het verdrag van bemiddeling tot sluiting van den vrede tusschen de kroonen van Oostenrijk en Frankrijk, na den oorlog des jaars 1733. Gelijk de Witt en Temple, had Slingelandt een getrouwen vriend en helper, ter bevordering van de rust in Europa, in Chesterfield. Zijne pogingen tot vrede werden in Engeland niet door kabaal gedwarsboomd of verradelijk teleurgesteld, maar door den vredelievenden staatsdienaar Walpole allezins bevorderd. Slingelandt was niet minder bedreven in de binnen- dan in de buitenlandsche belangen van den staat. Wijsselijk schikte hij zich naar de tijden, en was ongemeen toegevend voor inzigten, die de zijnen niet waren, waarvan wij o. a. een sterk sprekend voorbeeld hebben in de onderhandeling met Engeland, ter gelegenheid van het huwelijk van prins Willem IV met de dochter van koning George, toen hij, die de nuttigheid en noodzakelijkheid der stadhouderlijke regering voor Nederland kende, voor de Staten van Holland het stuk moest stellen, waarin zij den koning van Engeland deden weten, dat zij van de vriendschap zijner majesteit vastelijk verwachteden, dat hij van dit huwelijk, dat zij voor de belangen hunner toenmalige regeringsform nadeelig oordeelden, wel zou willen afzien. Ook in de zaak van de vernietiging der regten van Willem IV op Vere en Vlissingen, een openbare schending der regten van eigendom, waarin Holland de Staten van Zeeland versterkte, zien wij Slingelandt meer als lijdelijk werktuig dan als een staatsman, die, gelijk de Witt, de gemoederen wist te leiden. Doch hij handelde in beide gevallen, misschien uit eene in zich zelve hoogst loffelijke naauwgezetheid. Men had hem doen sweeren van »noch regtstreeks, noch ter zijde tot eenige verandering van den stadhouderloozen regeringsvorm mede te werken."

Wat de bespiegelende kundigheden van Slingelandt betreft, zoo komt hem de lof toe van het eerst de dwaling ontdekt te hebben, die bij de meesten, ook staatslieden, plaats had in Holland, alsof in dit gewest de magt der graven door de staten van de oudste tijden af, zou beperkt zijn geweest, en dat Willem I aan hem meer of min ondergeschikt zou geweest zijn. Een opzettelijke verhandeling van den raadpensionaris heeft aan Kluit en anderen, misschien den weg gewezen om juistere denkbeelden van ons oude staatsregt voor te dragen, terwijl ook Wagenaar zelf daardoor waarschijnlijk den regten weg is ingeslagen. Men ziet zelfs uit de aanhaling van een plaats van de Groot, dat Slingelandt niet geheel vreemd van het gevoelen was, als of eene meer eenhoofdige regering, na Willems dood, den lande tot voordeel zou hebben gestrekt.

Van zijne godsdienstigheid getuigt o. a. de bijzonderheid door van Haren vermeld, dat in het grieksch, waarin hij ongemeen bedreven was, de brieven van Paulus zijne geliefkoosde lectuur uitmaakten. Van zijne achting bij buitenlanders van aanzien en kunst, getuigt niet enkel de vriendschap en eerbied, die Chesterfield, een der grootste vernuften van Engeland in de 18e eeuw hem toedroeg; maar ook het getuigenis bij 's mans dood van den negentig jarigen Portugeeschen minister d'Aganha, het orakel van vreemde gezanten. »Het gemeenebest heeft zijn hoofd verloren." Hij overleed den 1 December 1736 en werd in de voorvaderlijke kapel te Dordrecht bijgezet. In 1784 en 1785 verschenen te Amsterdam bij Petrus Schouten zijne *Staatkundige Geschriften*, waarvan enkele reeds vroeger uitgegeven, andere, in afschriften verspreid waren. Afzonderlijk verscheen, *Verh. v. d. Instelling, Instructiën en ampt v. d. Raad van State*. z. j. of pl. In 1787 gaf Jan Abraham Bouvink, te 's Hage nog: *Vaderlandsche Remarques volgens en op de Staatkundige Geschriften van mr. Simon van Slingelandt over de oude regeering van Holland onder de Graaven en de verandering die er gevallen zijn zeedert de troublen.*

Een zijner afstammelingen heeft, in een der jongst verloopen jaren de door G. en S. van Slingelandt, nagelaten papieren aan Z. M. de koning vereerd. Zij berusten thans in het koninklijk archief. Een der geleerdste boekhandelaren in Engeland bood 1000 guinjes voor de brieven tusschen Slingelandt en Marlborough gewisseld. Lord Delawar deed dit aanbod aan den zoon; het werd afgewezen.

Hij huwde 1. Susanna de Wildt, bij wie hij een zoon later ontvanger-generaal van Holland, verwekte. 2. Johanna Coesveld. Zijn afbeelding vindt men bij Wagenaar.

Zie Siegenbeek, *Lofrede op den Raadp. S. v. Slingelandt* in *Verhand. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 1. volgg.; Dez. *over S. van Slingelandt als Staatshervormer*, in *N. Werk. v. d. Maats. v. Nederl. Letterb.*, D. VI. bl. 103; J. R. Thorbecke, S. van Slingelandt's *Toeleg om den Staat te hervormen*, in *Hist. Schets.*, bl. 66; Scheltema, *Staatk Nederl.*; v. Kampen, *Karakterk. der Vad. Gesch.*, D. II. st. 2. bl. 471; van Haren, *de Geuzen*, (door Bilderdijk.) Nieuwe druk van 1826, bl. 315; *Hist. Gen. Kron.* 10 jg. bl. 436; v. Doorninck, *An. en Pseud.* n°. 505; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XVIII. bl. 453, D. XIX bl. 228; van Wyn, *Nalez.* op D. XVIII. bl. 46, 47. D. XIX. bl. 18, 21, 81, 83, 84, 85; Bilderdijk, *Gesch des Vaderl.*, D. XI. bl. 68, 78, 232, 308; Cerisier, *Tafereel der Vereen. Nederl.*, D. X. bl 161, 342—347; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV (2) bl. 451, 452. D. II. bl. 122, 123, A. II, 440—93; Kok; Niewenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. port.*; H. v. d. Berg, *Proeve eener bekn. beschrijving van Naaldwyk*, bl. 32; *Letters. written bij Philip Dormet Stanhope, Earl of Chesterfield to his son Philip Stanhope*, vol. IV. p. 279—284; *the Monthly Review. April* 1784; *Lett. et Mém du Baron Pollnitz* T. III. p. 261; *Biogr. Univ.*; *Biogr. Gener. med.*; *Convers. Lexic*; *Woordenb. der zamenlev.*; J. Kien van Citters, *Specimen Jur. publ. Belg. Diplom. inaug. ad loc. Ill. van Slingelandt* Staatk. geschrift., T. I. p. 20, *de jure limit. Holl. in Magistr.*; H. W. van Pleuren, *Spec. Jur. publ. Diplom. inaug. ad insignem loc. Ill. v. Slingelandt*, Staatk. geschrift., T. I. p. 12; *De potest. legislat. Comit. olim Holl. qua summo imperanti, unice propria*; Schotel, *Keiz. Stadh. Kon. bezoek*, enz.; *Cat. mss. v. Mr. Hoog van ter Aar*, bl. 80, 103.

SLINGELANDT (Nicolaas Baron van), deed zich kennen door ware belangstelling in alle nuttige inrigtingen, ijverige bescherming van kunsten en wetenschappen, en vooral door nederige maar ruime weldadigheid. Hij overleed te Amsterdam den 7 October 1844.

Zie Verwoert.

SLOB (D.), schout van Aalsmeer en Kudelstaart, woonachtig te Thamen, bezong in 1763 den Haarlemmermeer, van welk dichtstuk hij te Amsterdam in dat jaar het eerste stukje in 4°. liet drukken onder den titel van: *de Meer in dicht.* Ook gaf hij in 1764 in het licht:

Redenen tegen het droogmaken en voor het bedwingen der Haarlemmermeer, bijzonderlijk aan den kant van Aalsmeer, kortelijk voorgesteld. 4°.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb. Boekz.* 1764*b* bl. 470.

SLOEP (Frederik), was beeldhouwer te Hoorn in den aanvang der vorige eeuw. Hij schreef een tractaatje over het droogmaken van het Haarlemmermeer, dat welligt gedrukt is. Het voerde den titel van: *Liefde Vonk.* Uit zijn brief aan dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland van 1 Julij 1726, blijkt dat Sloep ook de Nederd. dichtkunst beoefende.

Zie *Nav.* D. V. bl. 364, D. VI. bl. 288; Kramm.

SLOET VAN GRIMBERGEN (.) nam als kornet deel aan den posten oorlog in Vlaanderen. Hij werd in Julij 1793, door twee kogels getroffen, en stelde door zijn vroegen dood de verwachtingen te leur, welke zijne dapperheid en militaire talenten van hem hadden doen opvatten.

Zie *Leven van Prins Frederik*, bl. 97; Bosscha, *Neerl. heldend. te Land*, D. III. bl. 61.

SLOET VAN TWEE NYENHUIZEN (A.) onderscheidde zich als luitenant in Mei 1809, bij de bestorming van het fort Dömitz aan de Elbe.

Zie L. Bonaparte, *Documents Histor.*, T. III. p. 104; Bosscha, t. a. p. bl. 267.

SLOET TOT WARMELO (Floris Willem Baron van), lid der ridderschap van Overijssel, landcommandeur der ridderlijke Duitsche orde, balye van Utrecht, lid van de eerste kamer der staten-generaal, overleed op den huize Warmelo bij Diepenheim 30 Jan. 1838, in den ouderdom van ruim 84 jaren.

Zie Verwoert.

SLOET TOT WESTERHOLT (Willem) werd op den 4 Nov. 1827 te Heerde in Gelderland geboren. Hij genoot zijn eerste opleiding bij van Os, instituteur te Vollenhove en vervolgens bij 't Hoen te Hattum. Na het overlijden zijner ouders werd zijn verdere opleiding aan Erbink, instituteur te Vollenhove, opgedragen. Met een goed geheugen en helder verstand begaafd, maakte hij zich spoedig de beginselen van onderscheidene vakken van wetenschap eigen, als mede van de Friesche, Duitsche en Engelsche talen. Zijne weetgierigheid prikkelde hem om zich te gelijk op het Latijn toe te leggen, waarin hij zoo veel vorderingen maakte, dat hij het gewone proza vrij wel verstaan kon. Ondertusschen waren het de stellige wetenschappen, die zijne weetgierigheid meer en meer boeiden, als natuur- en wiskunde. Ook was hij ver gevorderd in het bouwkundig teekenen.

Op den jeugdigen leeftijd van 22 jaren werd hij als adjunct-ingenieur bij de waterbouwkundige werken van het Zwolsche diep geplaatst, en droeg in die betrekking, welke hem werkzaamheden zoo wel van technischen als administratieven aard verschafte, de goedkeuring van den ingenieur-directeur van Diggelen en van den raad van administratie, weg. Na de voltooijing van het Zwolsche diep, verviel daarbij zijn ambt. Bij de invoering der rijks-telegraphie, was hij, op het vergelijkend examen voor de aanstaande telegrafisten, een der eersten, die aangenomen werden. Meermalen werden hem aanbiedingen gedaan om in de telegrafie van een ander land over te gaan, 't geen hij echter van de hand wees. Op het laatst van zijn leven werd hem opgedragen om te Delft de aankomende telegrafisten in het practische der telegrafie onderwijs te geven. Onder de wetenschappelijke studiën zijner laatste jaren, bekleedde die der staathuishoudkunde eene eerste plaats. Om zich zelven te oefenen, geen ledigen tijd te verliezen en tevens zich de hulpmiddelen aan te schaffen, die hem verder in zijn wetenschappelijk streven van dienst kon zijn, vertaalde hij onderscheiden belangrijke werken, zoo als de *Beschrijving van Kordofan* door Ignaz Pallme, welke hij verrijkte met een keurige kaart van zijn eigen hand, alsmede met aanteekeningen die van groote belezenheid getuigden, voorts van het werk van M^c. Culloch, *Over de werkloonen en den toestand der arbeidende klasse, met aanteekeningen* en een aanhangsel *Over de voornaamste bestanddeelen van het werkelijke loon eens arbeiders en eenige opmerkingen over den min gunstigen toestand van een groot aantal arbeiders*, ook van de lessen tot Inleiding der Staathuishoudkunde door Richard Whafeley. Terwijl hij te Amsterdam op het telegrafisch bureau was, werd hem door de maatschappij Felix Meritis het opmaken van het wetenschappelijk verslag harer handelingen opgedragen en kweet hij zich hiervan op een voortreffelijke wijze. In het 2de stuk 10^e^ d. van het *Tijdschrift voor Staathuishoudk. en Statistiek* gaf hij een oorspronkelijk stukje *De electrische telegraaf, in betrekking tot de algemeene welvaart.* Hij overleed den 15 Julij 1855, als telegrafist der eerste klasse.

Zie het genoemde *Tijdschrift*, D. XI. bl. 177. volgg.

SLOET (Jan), zoon van Johan en Mechtild van Appelthern, werd in 1552, in plaats van Herman van Westerholt, door de landvoogdes Maria afgezet, drost van Vollenhoven. Hij had veel deel aan het bestuur van zaken in Overrijssel, was een der invloedrijkste regenten der provincie bij het vestigen van dezen staat en stond in naauwe betrekking tot de voornaamste geslachten. Ten tijde van den intogt van graaf Willem van den Berg, werd hij door Boecop naar Kampen genodigd. Hij schijnt hier niet gekomen te zijn, en meer dan deze, zich tegen den koning van Spanje verklaard te hebben. Hij huwde Everharda de Vos van Steenwyk en overleed in 1597.

Zie Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 320; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; J. S. Magnin, *Onderzoek naar den adel van het geslacht des Heeren van Steenwyk.*

SLOET (Jan), zoon van den vorige, was, even als zijn vader, beschreven in de ridderschap en drost van Vollenhove, ook kastelein van het huis te Kuinre. Hem werden de voornaamste commissien en aanzienlijke ambten namens Overijssel opgedragen. Ook was hij bij den handel van het verbond in 1608 en 1609.

Hij liet bij Florentia van Buckhorst, erfdochter van Salck, kinderen na, toen hij in 1610 overleed.

Zie van Meteren, *Ned. Gesch.* B. XXIX. bl. 546; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IX. bl. 321; Scheltema, *Staatk. Ned.* bl. 351; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

SLOET TOT VOLLENHOVEN (Volkert) was een der 24 gedelegeerde regters over 's lands advokaat, Johan van Oldenbarneveld, en afgevaardigde van wege de provincie Overijssel ter vergadering van de algemeene staten der vereenigde Nederlanden.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X. bl. 341; Verwoert.

SLOOFF (Pieter), van Wormerveer, bloeide in het midden der 18 eeuw en berijmde een treurspel, getiteld: *Susanna*, Amst. 1739. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 293; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I.*b* bl. 194; J. Nomsz, *Mengelw.* bl. 19; Verwoert.

SLOOT (Augustus van der) te Barby, hoofdstad van het graafschap Barby aan de Elve, in Opper-Saksen, waar zijn vader hofprediker was, geboren, studeerde te Zerbst in het Anhaltsche, en te Utrecht onder Lampe, werd den 1 Sept. 1720 proponent bij de classis van Walcheren. In 1724 volgde hij zijn broeder Henricus Albertus van der Sloot, adjunct te Sint Kruys, in 't land van Kadzant, naar Boxum beroepen, in de eerstgenoemde plaats op. Van St. Kruys werd hij den 19 Aug. 1739 te Domburg, in 1752 te Vlissingen, in 1754 te Middelburg beroepen, waar hij overleed.

Hij huwde in Oct. 1732, Johanna Andriessen, dochter van Johannes Andriessen, predikant te Goes, weduwe van Jacobus Schovel, pred. op den Hoek, in het land van Axel, die hem 7 dochters en 2 zonen schonk.

Hij schreef:

„Vertogen over de regtvaardiging des Zondaars, tegen J. J. Brahé," 3 stukken Middelb. 8°.

Zie Vrolijkhert, *Vliss. Kerkh.* bl. 319, 390; Arrenberg, *Naamr.* bl. 477.

SLOOT (H. VAN DER), welligt een zoon van Henricus Albertus van der Sloot in 1728 te Bexum beroepen, was zeer bekend in het Oostersch, heeft te Leiden privaat-onderwijs gegeven en daar eene uitgaaf van het Arabisch gedicht *Togay* bezorgd.

Zie Laurman, *Naaml. Predd.* 85; Camper, *Redev.* Franeker, 62.

SLOOT (JAN KLAASZOON) bewees Willem I gewigtige diensten, en was onder hen, die heimelijk handelde om Enkhuizen aan 's prinsen zijde te brengen. (1570.)

Hij werd later burgemeester van Edam.

Zie Bor, *Ned. Hist.* B. V. bl. 233 (823), 238 (330); Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 310.

SLOOTEN (JAN VAN DER), Johannes Slotanus of van Giffen, gelijk hij naar zijne geboorteplaats in de Meyerij van 's Bosch genoemd werd, trad, nog zeer jong in de orde der Dominikanen te Keulen. Hij had zich aangeboden om het geloof te gaan prediken in Amerika, doch werd, wegens zijn zwak ligchaamsgestel, door zijn overigheid daarvan weêrhouden. Later werd hij aan de universiteit te Keulen tot hoogleeraar in de godgeleerdheid verklaard, in welke wetenschap hij vervolgens onderwijs heeft gegeven. Tot overste van het klooster zijner orde te Keulen verheven, werd hij, om zijne groote bekwaamheden, tot geloofsonderzoeker over het geheele bisdom van Keulen aangesteld. Hij is den 9 Julij 1560 te Keulen overleden. De schriften door hem nagelaten zijn in deze stad gedrukt en handelen meest over de zedeleer en zijn ter verdediging van het katholiek geloof ingerigt.

Zij hebben de volgende titels:

De retinendâ Fide orthodoxâ et catholicâ adversus Haereses et sectas, et praecipue Lutheranam, in IX boeken, opgedragen aan koning Philips en zijne gemalin Maria, koningin van Engeland, waarachter: *De verbi Dei veritate, et Ecclesiae insuperabili potentia, Libri V.* Colon. 1555. 4°.

De octo Beatitudinibus, sermones quatuordecim. Colon. 1556. 12°.

Apologiae Justi Velsii Hagani confutatio. Colon. 1557. 12°.

De Baptismo parvulorum tractatus. Colon. 1559. 12°, tegen de Anabaptisten, opgedr. aan Herman von dem Boich, abt van Brauwyler, ook Colon. 1560. 12°. met de 4 volgende.

In Psalmum XC, Qui habitat, Homiliae IX.

Dialogus de barbaris nationibus convertendis ad Christum. Colon. 1559. 12°.

De Oratione, concio Latinè pronunciata in Capitulo majoris Ecclesiae Coloniensis anno 1544 *in Capite Quadragesima.* Ibid.

Homiliarum D. Johannis Slotani Geffensis, sacrae Theol. Prof., haereticae pravitatis Inquisitoris, de praecipuis mysteriis divinae Incarnationis et humanae redemptionis ac salutis. Libri III. Cum Indice copiosissimo. Colon. 1557. fol.

Disputationum adversus Haereticos liber unus, in quo, sub propugnatione Articulorum Justo Velsio Coloniae propositorum, omnes ferme hujus saeculi controversiae discutiuntur; nempe de Ecclesiâ, de Primatu Petri et Ecclesiae Romanae, de oecumenicorum conciliorum auctoritate, de veritate corporis et sanguinis Christi in Eucharistiâ, de Communione alterius Speciei, de sacrificio Missae, de Ecclesiae Septem sacramentis, de Veneratione et invocatione Sanctorum, de Purgatorio, de Templorum aedificatione et utilitate Caeremoniarum, et aliis Colon. 1556. 12°.

De volgende zijn waarschijnlijk niet in het licht verschenen.

In Epistolas et Euangelia, quae in Festivitatibus B. Virginis leguntur, Homiliarum Libri XII.

De laudibus B. Virginis Mariae Homilia una.

In Epistolas et Euangelia quae leguntur in Festivitatibus Sanctorum, Homiliarum Libri IV.

In Epistolas et Euangelia, quae singulis feriis per Quadrigesimam leguntur Homiliarum Libri unus.

In Psalmum CXVIII, tractatus XXI — Orationes aliquot Latinè.

Postillae in Epistolas et Euangelia Dominicales totius anni, ex D. Thomae Commentariis decerptae.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 574; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 70; Sweertii, *Ath. Bat.* p. 471, 472; Échard, T. II. p. 175, 176; Paquot, *Mém.* T. III. p. 60; Hartzheim, *Bibl. Colon.* p. 199; van Gils, *Cath. Meyer*, *Memorab.* bl. 811; van Gils en Coppens, *N. Busch. o. 's Bosch*, D. IV. bl. 350, 351; Hermans, *Conspect.*; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

SLOP (JAN JANZ.), te Edam in 1643 geboren, was een leerling van Jozef Oostfries, en beoefende gelijk deze het glasschilderen.

Zie Immerzeel.

SLOT (TYMEN), te Meppel geb. den 22 Jan. 1765, trad vóór het eerst als predikant in dienst bij de Herv. gemeente te Kalslagen; vertrok in 1792 naar Oud-Niedorp en in 1794 naar Koog. Hij kwam den 26 April 1807 te Meppel en vertrok den 15 April 1816 naar Emden, waar hij den 31 Mei 1841 overleed.

Hij gaf in het licht:

Jezus hooge wijsheid in den omgang met zijne discipelen na zijne opstanding. II St. Amst. 1841. gr. 8°.

Zie Romein, *Herv. predd. v. Drenthe* bl. 152.

SLOTBO of SLOTSBOO (ALETTA), geb. Beek, dichteresse uit het laatst der 17 en begin der 18 eeuw, woonde te Arnhem, en gaf in 1750 te Amsterdam *Mengel-dichten* in het licht.

Zie W. J. C. van Hasselt, *Geld. Volksalm.* 1848. bl. 26. volgg. Heringa, *Naaml. v. Dichters*, bl. 76, 77.

SLOTEN (JOHANNES), predikant te Balk, gaf in het licht:

Christus verheerlijkt in de ontferminge over de elendige des volks in VIII Leerredenen, beneffens eene zoo schriftuurlijke als gemoedigde verhandeling over de magt der duisternisse. Franeker 1762. 8°.

Zie Arrenberg, *Naaml.* bl. 477; *Boekz.* 1762*b* bl. 74.

SLOTER (ARNOLD ELZEVIER), omtrent 1636 te Leiden geboren, was een bekwaam schilder.

Zie Verwoert.

SLOTER (EGMOND CORNELIS), een bekwaam schilder, omstreeks 1632 te Leiden geboren.

Zie Verwoert.

SLOTERDYCK (JACOBUS), te Kimswerd geboren, waar zijn vader, Wibrandus, pred. was. Hij studeerde te Franeker en werd in 1743 beroepen te Arum, waar hij in 1748 overleed.

Hij gaf in het licht:

Schediasmata bina, de Simsone apud veteres obvio et de favis a Simsone repertis. Franeq. 1738. 4°.

SLOTHOUWER (VALENTINUS) werd in Januarij 1738 te Arnhem geboren en genoot het onderwijs van Henricus Cannegieter, die hem smaak voor de geschiedenis en oudheden inboezemde. Vervolgens werd hij kweekeling aan de Geldersche hoogeschool onder Jo. Christ. Struchtmeyer en studeerde in de Oostersche talen en godgeleerdheid. De twisten, die toen onder de godgeleerden gevoerd werden, deden hem van besluit veranderen om zich aan de predikdienst te wijden. Hij vertrok naar Friesland, waar hij huis-onderwijzer werd van den eenigen zoon van Joh. van Doijs. Na den dood van zijn leerling, werd hij de opvolger van Gysbert Koen als rector te Harlingen en aanvaardde den 20 Otober 1762 zijn ambt met eene *Oratio de perspicuitate stili praecipua orationis virtute*, in 1763 te Harlingen met een lofdicht van H. J. Arntzenius, in gr. 4°. in het licht gegeven.

Twee jaren later volgde hij M. Tydeman op als rector te Leeuwarden en aanvaardde deze betrekking den 6 Maart met eene *Oratio de prudentia in studiis eligendis iuventuti summopere commendanda.* (Leov. 1765. 4°.) Hier stond hij tot bijna aan zijn dood, 27 Mei 1822, dus gedurende ongeveer 57 jaren aan het hoofd der scholen, en liet „een waarlijk verheven voorbeeld van werkzaamheid en beroepsijver na.” Van de talrijke leerlingen, die hij vormde, hebben velen roem verworven en tien daarvan het hoogleeraarambt bekleed. Behalve eene verhand. bij Teyler met zilver bekroond (*De conditione gentium Christianorum tempore Mohammedis, huius doctrinae per varias terras propagandae non levissima causa*) gaf hij nog in het licht: *Diatribe philosophico-grammatica, de*

origine et causis casuum, praesertim in Graeca et Latina lingua. Leov. 1791. 8°. waarvan buitenlanders met lof melding maakten, en *Animadversiones criticae in veteres auctores classicos*, in de werken van het Utr. Genoots. D. III. bl. III. 193.

Ook beoefende hij de Latijnsche poëzij blijkens zijn *Ode ad virum ill. E. S. a Burmanniâ.* Leovard. 1769 en *Elegia ad patriam cum gloriosissimo Francorum rege Ludovico XVI nuper facto foedere iure exsultantem.* Harl. 1786.

Zie Boot, *de Hist. Gymnasii. Leovard.* p. 42, 75; Delprat in *Konst- en Letterb.* 6 Dec. 1822, bl. 388—395; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Eekhoff, *de Sted. Bibl. te Leeuw.* bl. 64.

SLOTHOUWER (Mr. Bochus), zoon van den vorige, geb. te Leeuwarden, werd J. U. dr. en rector te Dokkum, waar hij overleed.

Hij gaf in het licht:

Tirocinium criticum in veteres auctores Graecos, praesertim Orpheum, Scylacem et Apollonium. Leov. 1792. 8°.

Zie Eekhoff, t. a. p. bl. 64.

SLOTSBOO (D. J.), gaf te Leeuwarden in 1766 als J. U. D. bij gelegenheid der verheffing van prins Willem V een dichtstuk *een Vreugdegalm der zegenvierende vrijheid* in het licht. Later schreef hij nog:

Verh. over de Graaven van Holland, waarin betoogt werd, dat de Staaten van Holland altijd souverain geweest zijn, en het gevoelen van Bareuth als of de Graaven de oppermacht jaren gehad hebben, werd tegengegaan. Gron. 1767 8°.

Zie *Cat. d. Bibl. v. Ned. Letterk.* D. II. bl. 43; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SLUIM (Maarten) vertaalde *Gedenkteken des ouden Christendoms of VII Boeken van den H. Macarius, met aanmerkingen van Godfried Arnold.* Haarl. 1733 uit het hgd.

Zie Abcoude, *Naamreg.* bl. 120.

SLUYS (J. van der), tooneeldichter uit het midden der 18 eeuw.

Hij schreef:

De Schipbreuk, of het Feest der Engelsche Matroozen; pantomime, sp. (pr.) versiert met zang en dans, en vertoond ter geleg. der verjaringe van H. K. H. Mevr. de Princesse Gouvernante der vereen. Nederl. op den 's Gravenh. schouwb. den 2 v. Slachtm. 1753. *Gedr. voor het kunstgenoot. (Ars superat Fortunam.)* 1753. kl. oct.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. 16 bl. 194.

SLUIS (J. A.), med. dr., gaf te Groningen 1802 in het licht:

Diss. med., de sternodynia syncopali palpitante, vulgo angina pectoris dicta.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et. chir.* p. 329.

SLUYS (Isaack van der).

Men heeft van hem:

Cebetis des Thebaens Philosooph tafereel, [1]) *waerby is ghevoecht een seer nut ende stichtich ghedicht van 't ghedierte, ons aenwysende een deuchdig leven, mitsgaders eenen lof van de Hollandsche sluysen ende dycken, door Is. van der Sluys.* Rott. 1613, 1627. 8°.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SLUIS (Jacobus van der), te Leiden in 1600 geboren en in het weeshuis dier stad opgevoed, bloeide in de eerste helft der 18 eeuw.

Hij schilderde in den netten en uitvoerigen trant van zijne leermeesters Arie de Vois en Pieter van Slingeland moderne, geestige en aardige gezelschapjes.

Hij overleed 1736.

Zie Immerzeel; Kobus en de Rivecourt.

SLUIS (Willem van der), zoon van Jacob van der Sluis, die in de zoogenaamde Vlaamsche oorlogen diende en in 1468 overleed. Willem, geboren in 1453, werd toen hij 13 jaren oud was, naar het klooster der Regulieren, buiten de stad Gouda, toen reeds vermaard, en later de leerschool van Erasmus, om in de letteren en godgeleerdheid onderwezen te worden, gezonden. Na acht jaren er in doorgebragt te hebben, ging hij, op bevel van zijn voogd, mr. Simon van der Sluis, proost van Utrecht, naar Leuven. In 1482 (hij was toen 29 jaren oud) werd hij priester der St. Sebastiaans kapel en in het jaar 1500 van de H. Laurens-kerk in zijne geboorteplaats Rotterdam. Hij was oog- en oorgetuige der gebeurtenissen, die in 1488 en 1489 in die stad voorvielen en schreef ze met de grootste eenvoudigheid op.

Door deze aanteekeningen werd C. van Alkemade voorgelicht in het behandelen van den *Jonker Fransen oorlog.*

Rotterdamse heldendaden onder de stadvoogdy van den jongen heer Frans van Brederode, genaamt jonker Fransen oorlog; Beschreven en met egte, meest ongedrukte, bewyzen bekragtigt door C. v. A. Rotterd. 1724. 8°.

Van der Sluis leefde nog in 1509, blijkens het hs. *Chronyke ofte corte ende waere beschryvinge der stad Rotterdam, beschreven door Willem van der Sluys, pastoor te Rotterdam, in den jare* 1553 (1453?) tot 1509.

Zie de Wind, *Bibl. v. Geschieds.* bl. 87, 88; Schotel, *Lev. v. Alkemade,* bl. 39, 89—101 319; G. van Reyn, *Beschrijv. v. Rotterd.* D. I. bl. 80, 88; *Cat. v. d. Schelling,* bl. 106, N°. 71; *Cat. v. Boek.* Rotterd. 1789.

SLUYS (Simon van der) was raad en geneesheer van hertog Karel van Bourgondië in Gelderland in 1473.

Zie *Geld. Maandw.* D. II. bl. 312.

SLUYSE (Carolus Jos. Joann. van der), geboren te Heusden, kunstschilder, werd in 1784 door den magistraat van Antwerpen benoemd tot directeur der schilderakademie of St. Lucas-gild.

Zie Kramm.

SLUYSKEN (A. J.), commissaris van de Staten Generaal der Ver. Ned., aan de Kaap de Goede Hoop, is schrijver van:

Verbaal, gehouden sedert het arrivement der Engelsche vloot onder den Admiraal S. G. Keith Elphinstone, den 10 *Junij* 1795, *en de overgave van die kolonie aan de wapenen van Groot-Brittanniën, den* 16 *September daaraanvolgende.* 's Hage 1797 8°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 386.

SLUITER (D.) was onderwijzer en kostschoolhouder te Amsterdam, waar hij den 21 Febr. 1857, in den ouderdom van 57 jaren, overleed.

Als schrijver maakte hij zich door onderscheidene werkjes voor de jeugd over taalkunde en opvoedkunde gunstig bekend. Hij bezat een niet gewone kennis van verschillende wetenschappen, maar vooral een rijke taalkennis, waar onder de Noordsche, Hongaarsche en Italiaansche talen, eene eerste plaats bekleedden.

Tot zijne uitgegeven werkjes behooren:

Kartner, de Heer Rozenberg, of lessen van wijsheid en deugd, naar het Hgd. gevolgd door D. Sluiter, met afbeeld. Amst. 1826. 8°.

Belangrijke Tafereelen uit de Oude en Nieuwe geschiedenis. Amst. 1831.

Hebe's geschenk aan de jeugd. Amst. 1835. kl. 8°.

Livre de lecture et de traduction pour des demoiselles; Fransch lees- en vertaalboek voor Meisjes. Amst. 1835. kl. 8°.

Nut en verpoozing en merkwaardige gebeurtenissen van vroegeren en lateren tijd. kl. 8°. met platen. Amst. 1837.

H. A. Manitius, Grammatisch-practische leerwijze der Italiaansche taal voor Nederland en bewerkt door D. S. 2de verb. en verm. uitg. Amst. 1857. 8°.

Zie *Amst. Cour.* 25 Febr. 1857.

---

1) Van het *Tafereel van Cebes* bezitten wij verschillende vertalingen, als van Marc. Ant. Gilles. Antw. Plantyn. 1564. 8°; *Cebes Tafereels kort begrip in rijm vervat door H. L. Spiegel.* Amst. 1615. 8°.; *Navolg. v. Cebes Tafer. door D. v. Hoogstraten,* in zijne *Gedichten.* Amst. 1697. bl. 361—391; *Levens-Tafereel enz. uit het Gr. ondigt in Neêrl. digtm. overgezet door G. Outhof.* Amst. 1727. 8°.; *Het Tafer. van Cebes enz. met een Gr. Ned. Woordenb. uitgegev. door F. A. Spyers.* Zutphen. 1829.

Ook bestaat er eene vertaling van Glazemaker. Amst. 1658. 8°. en verscheen er eene met het *Handtboeksken van Epictetus te Leyden in de Druckery van Ravelingen.* 1627. 24°. Dirk Pers vertaalde ook het *Tafereel.* Amst. 1637.

SLUITER (WILLEM), kleinzoon van Willem Sluiter, burgemeester van Borculo, oudste zoon van Tileman Sluiter, [1]) brouwer en koopman in koorn te Nede, en van Geertruid Saalkink, eenige dochter van Jacob Saalkink, ook brouwer aldaar, werd den 22 Maart 1627 te Nede geboren. Na de scholen doorloopen te hebben, studeerde hij te Utrecht onder G. Voetius in de godgeleerdheid, werd in 1650 proponent, en ontving in 1652 van den graaf van Styrum, heer van Borculo, de collatie van Eibergen, waar zijn neef J. L. Olmius, predikant, te Lochem hem bevestigde. Hier begaf hij zich in 1662 met Margaretha Sibilla Hoornaart, dochter van den rentmeester der graafschap Bronkhorst en heerlijkheid Borculo, in den echt. Na eene vereeniging van twee jaren werd deze echt door den dood ontbonden. Sluiter bezong het aandoenlijk sterven zijner vrouw in zijn gedicht: *Doodsecht-scheiding.* Ook Jeremias de Decker, vervaardigde een treffend puntdicht op dit afsterven. Sluiter sleet nu stil en eenzaam zijn leven te Eibergen, tusschen zijnen leeraarspligt en het beoefenen der dichtkunst, en geliefd door zijne gemeente de aangenaamste dagen zijns levens, waarvan wij de treffendste bewijzen vinden in zijn *Vreugde- en Liefde zangen.* In dezen tijd schijnt hij zijne *Vertaling der Psalmen* en *Buitenleven* vervaardig te hebben. De rust, welke Sluiter mogt genieten, was niet lang. Bij den inval der Munsterschen in ons land, in 1665, was hij genoodzaakt de vlucht te nemen. Hij begaf zich naar Overijssel en Holland, in welk laatste gewest hij veel te 's Gravenhage, denkelijk dikwijls in 't gezelschap van Vollenhoven, die menig lofdicht vóór zijne werken plaatste, doorbragt. Na eenige maanden bij zijne vrienden en betrekkingen te hebben doorgebragt, keerde hij tot groote vreugde zijner gemeente, terug. Hij nam thans een zeer zonderlinge, eenzame wijze van leven aan, daar hij slechts dagelijks iemand kreeg, om het hoogst noodige huiswerk te verrigten, terwijl hij overigens geheel alleen huisde, en dit drie jaren volhield. Hij schetste zijn levenswijs in zijn *Eensaem huys- en winterleven.* Sedert 1669 had Sluiter afwisselend zijne kinderen bij zich, die hij echter, telkens, uit vrees voor den oorlog, naar Deventer zond. Dit tijdvak is het vruchtbaarste in de voortbrengselen van zijnen geest. Hij vervaardigden zijnen *Triumpheerenden Christus*, eene *Lijkrede* op zich zelven, den *Lof van Maria*, de *Sterf-* en de meeste andere gezangen. In 1672 werd Sluiter, door den inval der Munsterschen, genoodzaakt, op nieuw zijne gemeente te verlaten en naar elders de vlucht te nemen. Hij begaf zich naar Holland, en wel bepaaldelijk naar Alkmaar, waar hij in kennis geraakte met Justina, gravin van Nassau, vrouw van Schagen, enz., aan welke hij de berijmde vertaling van *Jeremia's Klaagliederen*, die hij in zijne »beklaegelijke ballingschap en afsijn van sijne lieve gemeente" vervaardigde, opdroeg. In Deventer nam hij vervolgens een half jaar de predikdienst waar, tot dat hij in het volgende jaar (1673) eene beroeping naar Rouveen, en naar een andere plaats in Holland, kreeg, voor welk laatste beroep hij bedankte; doch, met goedvinden zijner gemeente te Eibergen, nam hij de beroeping naar Rouveen aan. Niet lang mogt deze gemeente zich in zijn bezit verheugen, daar hij in December van hetzelfde jaar, te Zwolle, ten huize van zijn zwager, Hidding, overleed. Hij liet 2 kinderen na, eene dochter Charlotte Geertruid, gehuwd met Benjamin van Eibergen, predikant te Weesp en Diepenheim en een zoon Johannes, (die volgt).

Zijn dichtkunst is eenvoudig, naïf, leerzaam en stichtelijk. Naast die van Cats, dien hij zich tot model schijnt genomen te hebben, waren zijne werken lang in hooge achting bij den middelstand en zijn meermalen afzonderlijk en bij elkander herdrukt. De laatste en volledigste druk is die van Amsterdam 1776 m. pl. 2 dn. kl. 8°.

Zie 's mans *Levensbeschrijving* vóór den laatsten druk zijner werken, waarin men belangrijke bijzonderheden betreffende zijn afstammelingen aantreft; *Geld. Volksalm.*, 1836 bl. 150, 1837 bl. 147, (2 onuitg. ged.) 1839 bl. 165; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb*, D. V. bl. 293; Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. Letterk.* bl. 184; Glasius, *Godgel. Ned.*; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Collot d'Escury, *Holl. roem*, bl. A. IV. (2) 447, A. IV. (1) 190; *Leeskabinet*, 1864, bl. 81—89, 1865, n°. 4. bl. 1. volgg; B. ter Haar, *Invloed v. h. Christend. o. d. Poëzij* in *Werk. d. Holl. Maats. v. K. en W.*; *N. werken*, D. II. st. II. bl. 493; Muller, *Cat. v. portr.*

[1]) Deze echt werd met 6 kinderen gezegend, Willem, Herman, Daniel, Maria, Geertruid, en Maartje. Zijn vader hertrouwde met Aaltje Hazebroek, die hem Albert, Mattheus, Maria, Johannes en Geertjen schonk.

SLUITER (JOHANNES), zoon van Willem Sluiter, werd te Eibergen geboren en predikant te Raalte en Steenwyk, waar hij in 1707 beroepen werd en in 1742 overleed.

Hij trad in het huwelijk met zijne volle nicht, Maria, dochter van zijn oom Daniël Sluiter en Anna Wygink. Hij liet 8 kinderen na.

Sluiter beoefende, gelijk zijn vader, de dichtkunst en gaf in het licht:

Bepaaldheit van 's menschen leeftijd aangedrongen uit Psalm XC: 10 en Openb. XVI: 15. Deventer.

Bijbel-poëzij over alle de Kapittelen van den Bijbel. Zutphen 1714. 4°.

Schets der Geloofswaarheden. Zwolle 1719. 8°.

Schakel van Geestelijke Gezangen. Zwolle 1740. 2 du.

Zie *Levensb. van W. Sluiter vóór diens werken;* Moonen, *Naamketen der Predd.*, bl. 81; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.;* Arrenberg, *Naamr.*, bl. 477.

SLUITER (WILLEM), zoon van den vorige, werd in 1723 predikant te Rouveen, de plaats, waar zijn grootvader voor 50 jaren als predikant was overleden. Hij overleed 1776.

Hij huwde Agneta Schutte, dochter van Otto Schutte rechter van Diepenheim, en liet twee zoons na Johannes (die volgt) en Otto Rutger Egbert, die zijn vader te Ronveen opvolgde. Hij gaf in het licht:

Inleiding tot de H. Schriften des O. en. N. Testaments. Amsterd. 2 dn. 8°.

De wet des Heeren onderscheidelijk voorgedragen als een wet der Natuur, een wet van Mozes en een wet van Christus Zwolle, 1748.

De weg ten leven; aangewezen in de leere des geloofs, begreepen in den Heidelbergschen Catechismus, of uitbreiding over den Heidelbergschen Catechismus: waarin nagespoord worde hoe deeze Catechismus ons aanwijst, hoe wij ons omtrent God te gedragen hebben, zo wij zaalig zullen worden: Als zondaars van natuure van God verweert, die door omhelsinge van den Middelaar Jesus Christus weer met God vereenigd moeten worden, en op nieuw tot zijne verheerlijking beginnen te leven. Utrecht 1737. 8°. Zwolle 1745. 2 dn.

Zie *Levensb. v. W. S.;* Koecher, *Hist d. Heidelb. Catech.* bl. 328; Moonen, *Naamk.* bl. 72; Arrenberg, *Naaml.* bl. 477.

SLUITER (JOHANNES), zoon van den vorige, in 1742 te Rouveen geboren, studeerde te Groningen en Utrecht, en werd in 1768 predikant te Garderen op de Veluwe. In 1782 werd hij te Diemen beroepen, en nam dit beroep aan. Half ziek predikte hij te Garderen den 16 Junij zijn afscheid, en vertrok van daar naar Amsterdam, waar hij vier dagen later ten huize van zijn schoonmoeder, de weduwe Dermout overleed. Zijn afscheids-rede te Garderen over Hebr. XII: 20, 21, en de intreê rede, die hij tè Diemen zou gehouden hebben over Coll. 1: 28 werden door zijn oom Rutger Schutte predikant te Amsterdam, in het licht gegeven te Amsterdam 1785.

Zie *Levensb. van W. Sluiter; Boekz.* 1785; Kobus en de Rivecourt.

SLUITER (JAN OTTO), zoon van den vorige, en van Eva Dermout, dochter van een geacht koopman en fabrikant te Leiden, werd te Garderen den 4 Mei 1782 geboren. Van zijne vroegste jeugd voor het leeraar-ambt bestemd, bezocht hij de Latijnsche scholen. Reeds vroeg echter vond hij meer neiging voor de literatuur, en had hij het voorregt het bijzonder onderwijs van den Leidschen hoogleeraar Jan Luzac te genieten. Als student aan de Leidsche hoogeschool bezocht hij inzonderheid de scholen van Wyttenbach. Ook beoefende hij de wiskunde, natuurkunde en de levendige talen, en maakte hij in korten tijd zoodanige vorderingen in het regt, dat hij de waardigheid van doctor in de beide regten kon verwerven. Naauwelijks 21 jaren oud, werd hem het professoraat in de geschiedenis, welsprekendheid en Grieksche letterkunde aan het Athenaeum opgedragen, en den 2 November 1803 aanvaardde hij zijn ambt met een plegtige redevoering over de groote nuttigheid der kennis van het Atheensche gemeene-

best. Kort daarna gaf Sluiter eene uitstekende proef van hetgeen men in 't vervolg van hem te wachten had door de uitgave zijner *Lectiones Andocideae*, en nog naauwelijks had hij twee jaren het hoogleeraarambt te dier stede waargenomen, of hij bedankte voor den leerstoel in de letteren te Franeker. Later gaf hij de *Lectiones Atticae* door Luzac niet voltooid. Ook arbeidde hij jaren lang aan eene nieuwe uitgaaf van Demosthenes.

Sluiter overleed 8 Febr. 1815 bij zijne huisvrouw Catharina Hermana Proper, dochter van den Leidschen predikant Hermanus Proper en Henderina Eekmars, kinderen nalatende. Hij was lid van verschillende genootschappen.

Zie *Redevoering van C. Fransen van Eck, uitgespr.* 15 *Febr.* 1815 in *Konst- en Letterb.* 1815. D. II. bl. 228, 243; *Handel. der Maats. v. Ned. Letterk.* 1815. bl. 18; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Nieuwenhuis.

SLUITER (Isaak), mede afstammeling van den Eibergschen leeraar, werd in 1779 geboren, en predikant te Zalk, Zalt-Bommel, Arnhem en 's Hage, waar hij den 3 December 1809 werd bevestigd en den 19 Mei 1836 overleed. Gedurende een geruimen tijd was hij secretaris van het provinciaal kerkbestuur van Zuid-Holland, lid der commissie voor de zaken der Indische kerken en meermalen van de algemeene Synode, bij welke hij meer dan een belangrijk rapport uitbragt. Hij maakte zich als schrijver slechts bekend door een *Verslag nopens den godsdienstigen staat in de Koloniën van de Maatsch. van Weldadigheid*, waarover hem het opzigt was toevertrouwd, in *Vriend des Vaderlands*.

Zie *Boekzaal* 1836, Junij bl. 784, verv. Royaards, *Feestrede ter viering van het vijftig jarig bestaan des Genoots. ter verdediging v. d. Christ. Godsd.* bl. 41, 60, 184; Sepp, *Pragm. Gesch. d. Theol.* bl. 286; Kist en Royaards, *Archief voor Kerk. Gesch. inzond. van Nederl.* D. V. bl. 303; Glasius, *Godgel. Nederl.*

SLUITER (Geertruid) geboren te Wezel.

Gaf in het licht:

Verhandeling over 't geestelijk leven der ziele. Amst. 8°. 4de dr.

Verhandeling van 't geestelijk huwelijk en 't lijden Jesu Christi. Utr. 1748. 8°.

Zij huwde Johannes d'Outrein, predikant te Amsterdam. Dit huwelijk, door van der Meer, van Houten, van Leeuwaarden en andere dichters bezongen, bleef ongezegend.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 159; Arrenberg, bl. 477.

SLUITER (Hubertus), rector der latijnsche school te Zutphen, werd aldaar 1 Junij 1724 *Historiae et Eloquentiae* professor en overleed in Junij 1736.

Zie *Boekz. d. gel. wer.*, 1716*a* bl. 704, 1724*a* bl. 718.

SLUITER (Pieter) werd, volgens Basan, in 1724 te Utrecht geboren, en maakte zich door een aantal boekprenten bekend. Het afbeeldsel van Jan Luyken, door Arnold Boonen na Luyken's overlijden geschilderd, is door hem met goed geordonneerd bijwerk geëtst of gegraveerd. Ook het portret van Ulricus Huber, hoogleeraar te Franeker, is stout en krachtig door hem gesneden.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm, *Nav.*, D. V. bl. .

SLUITER (Hendrik van Eyl), was een beroemd kunstverzamelaar te Amsterdam, wiens kostbaar kabinet teekeningen den 26 September 1814 aldaar is verkocht. Een groot deel zijner kunst is naar Engeland gegaan.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Leven der Schilders*, D. III. bl. 448, 449.

SLUITER of SCHLUTER (Hendrik) predikte te Wesel als proponent »niet zonder vrucht en tot groote ontroering der menigte over de noodzakelijkheid der weêrgeboorte", doch zich niet met de gevoelens der hervormde kerk kunnende vereenigen, onthield hij zich van het H. Avondmaal, begaf zich naar Holland, vereenigde zich met de Labadisten, en volgde hen overal waarheen zij zich begaven. Hij stond hoog aangeschreven bij Labadie en A. M. van Schurman, had veel, vooral de mystieke schrijvers, gelezen, was welsprekend, vrijmoedig doch hoogmoedig, en verhief zich boven leeraars en hoogleeraren.

Hij schreef over de *Kenteekenen der wedergeboorte*, en onderteekende de *Declaratio fidei solemnis*. Hij vertrok in 1672 uit Friesland naar New-York.

Zie de *Eucleria* van A. M. Schurman, passim; Jocher; Koelman, *Hist. Verh. d. Labid.* bl. 49, volgg. *Journal of a voyage to New York, and a tour in several of the American Colonies in* 1670—80 *by Jaspar Dankers and Peter Sluyter of Wieuwerd in Friesland, translated from the orginal manuscript in Dutch for the Long Island historical society and edited by Henry C. Murphy, foreign Corresponding secretary of the society by Broocklyn* 1867.

SLUITER of SCHLUTER (Peter), broeder van den vorige, voegde zich met deze en zijne zuster Elizabeth bij de Labadisten, volgde ze naar Amsterdam, Herford, Altona en Wieuwerd. Hij verliet 8 Junij 1672 Thetinga-state bij Wieuwerd en vertrok naar New-York, waar hij in 1682 overleed.

Zie Jöcher en *Journal* enz. bovengemeld.

SLUPERIUS (Jacobus), zoon van Jacobus Sluperius den 20 Junij 1570, in den ouderdom van ruim 82 jaren, door de Calvinisten te Herzel gedood, werd aldaar omstreeks 1530 geboren. Hij studeerde te Marville en Leuven, waar hij o. a. Nicolaas van Leuze tot leermeester had. Na den rang van meester in de vrije kunsten verworven te hebben, omhelsde hij den kerkelijken staat, werd tot priester geordend en verkreeg een kapel in de parochie van Boesichem, een mijl afstands van Iperen (1560). De Calvinisten wierpen hem in 1566 in den kerker en banden hem, met verbeurdverklaring zijner goederen, uit zijn land. Hij nam de wijk naar Picardie, doch keerde in 1569 terug en vestigde zich te West-Vleteren bij Veurne. In 1578 was hij op nieuw verpligt Vlaanderen te verlaten. Nu zette hij zich te Atrecht neder en eindigde zijn leven bij Antonius Meijer. Hij overleed den 1 Augustus 1602, meer dan 70 jaren oud, en werd in de parochie-kerk begraven. Hij zelf vervaardigde zijn grafschrift, dat een kort begrip van zijn leven bevat. Dit leven was bijna geheel aan den omgang met geleerden en de latijnsche dichtkunst gewijd.

Hij gaf in het licht:

Omnium fere Gentium, nostraeque aectatis Nationum, habitus et effigies. In eosdem Joannis Sluperii Epigrammata. Adjecta ad singulas Icones Gallica Tetrasticha. Antv. 1572. 12°.

Poëmata. Antv. 1575. 16°.

Elegia virorum bellica laude illustrium. Atreb. 1603, door Phil. Meijer in het licht gegeven:

Hymnus in honorem D. Vedasti, Atrebatensium Episcopi, omni genere Carminum (metrorum?) *redditus.* Atreb. 1603.

In hands.

De bello Tunetano Libri XII.

Bucolicorum Liber. In 4°.

Bellum Rossemicum, circa Antverpiam et Lovanium (1542) *gestum, carmine heroico descriptum.* In 4°.

Martyrium L. Vincentii, Levitae, carmine heroico descriptum. In 8°.

Catalogus omnium pene poëtarum, priscorum et recentiorum versu Phaleucio. Ms. te St. Vaast.

Sacrorum Hymnorum liber unus.

Descriptio omnium opificum Miscellanea et Eclogae circiter ducentae.

Zie Sluperii, *Poëmata*, p. 125, 194, 470, 471; Locrii, *Chronicon*, p. 687, 688; Sanderi, *Biblioth. Belg. ms.* T. I. p. 292; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 428, 429; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 537; Paquot, *Mém.* T. II. p. 319; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 46; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neerl.* p. 196, 197; Gruteri, *Del.* T. IV. p. 353.

SLUPICIUS (Petrus) of van Sluipwyk, naar zijn geboorteplaats, minnebroeder, biechtvader der St. Clara nonnen te Delft, was een vroom man, groot ijveraar voor zijne kerk, en onvermoeid prediker, die alleen te Delft, bij de zes duizend leerredenen heeft gehouden. Door de Hervormden uit Delft verdreven, nam hij de wijk naar het klooster zijner orde te Haarlem, en werd daar, even als te Delft, biechtvader der Clarissen en Vicarius. Hij gaf in 't Nederl. een werkje uit, waarvan de Lat. titel luidt:

Praxis spiritualis orationis Dominicae, Delphis 1557. Antv. 1561. 8°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 762; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1011.

SLYPE (Mr. JOANNES HENDRIK VAN), vice-hoofdschout van Maastricht, gaf te 's Hage in het licht:

Omstandig bericht van hetgeene den ondergeteekenden Mr. J. H. van Slype, vice-hoofdschout van wegens H. H. M., binnen hunne stad Maastricht is wedervaren, wegens een beschuldiging van verraad. 's Hage 1785.

Versamelinge van eenige Gedichten, toepasselijk op deezen tegenwoordigen tijd. (1788). 8°.

Zie een verslag dezer rymelary in *De Recensent*, D. I. bl. 490, en Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 296.

SLYPE Rz. (N. VAN) verzamelde en gaf in het licht: *Handvesten, Keuren, Privilegiën, Octroijen, Reglementen en andere brieven van den Overwaard.* Gorinchem 1782.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 331.

SLYPE (JOHANNES WILHELMUS VAN) kwam als proponent in 1708 te Nieuwland, vertrok in 1771 van daar naar Zwolle, stond in 1768 van zijn dienst af.

Men heeft van hem:

Over het Tempel gezigt van den Propheet Zacharias. Utrecht 1787. 8°.

Kandelaar gezigt van den Propheet Zacharias. 's Hage 1799.

Het werk der Verlossing uit, door en tot God. Amst. 1812. 3 dn.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 477; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 106; Moonen, *Naamk.* bl. 58.

SLIJMS (C. P.), dichteres uit de 17de eeuw. Men vindt o. a. van hare poëzy in C. Rhijnenburgh's *Vreugdenburg.* Amst. 1656. D. II. bl. 119.

Zie Heringa, *Naaml. v. Dichters*, bl. 77.

SMAASEN (WILLEM), een jeugdig wiskundige, werd den 5 Januarij 1820 te 's Gravenhage geboren. Na het voltooijen zijner studiën verkreeg hij den graad van math. mag. phil. nat. dr. en werd vervolgens leeraar in de wiskunde aan het gymnasium te Kampen. Als schrijver heeft hij zich gunstig bekend gemaakt door het in licht geven van de navolgende geschriften: 1. *Diss. de aequilibrio dynamico electricitatis in plano et in spatio.* Utrecht 1846. 2. *Voorstellen ter oefening in de allereerste beginselen der algebra, met de antwoorden.* 1849, 2 Stukjes. 3. *Gronden der hoogere algebra*, 1849 en 1855. 4. *Bepaling van de waarde der integraal*

$$\int_0^\infty \left\{\frac{a^n}{n} - \frac{a^{n-1}}{(n-1)\varphi} + \frac{a^{n-2}}{(n-2)\varphi^2} - \text{enz.} \pm \frac{a^2}{2\varphi^{n-2}} \pm \pm \frac{a}{\varphi^{n-1}} \pm \frac{1}{\varphi^n} e^{-a\varphi}\right\} \frac{\varphi}{\sin\varphi}\, d\varphi$$

in het Tijdschrift voor de *wis- en natuurkundige wetenschappen van de eerste klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut* II, 849, bl. 251 en volg. 5. *Sur la sommation des suites infinies par des integrales definies* (Crelle's *Journal* XIII, 1851).

Deze verdienstelijke en veelbelovende man stierf in den bloei des levens te Kampen den 14 Februarij 1850, naauwelijks den ouderdom van 30 jaren bereikt hebbende.

Zie Poggendorff, *Handwörterbuch zur Geschichte der exacten Wissenschaften.*

SMAK GREGOOR (GILLES), zoon van den stad-fabrijk Smak, neef der gebroeders A. en J. van Strij, werd den 10 Januarij 1770 te Dordrecht geboren. Voor den handel bestemd, legde hij zich eerst op 22-jarigen leeftijd op de schilderkunst toe, en had M. Versteeg en W. van Leen tot leermeesters. Landgezigten met geboomte, beelden en beesten gestoffeerd, maakten de onderwerpen zijner schilderstukken uit. Op de tentoonstelling, Aug. 1824, te Dordrecht was van hem een krachtig geschilderd *Landschap bij avondstond met staand en liggend vee.* Zijne kunst vindt men zoo buiten- als binnen 's lands in kabinetten, en wordt bij de familie bewaard. Hij overleed 5 December 1848 in zijne geboortestad. Zijn portret vindt men bij van der Eynden en van der Willigen. Hij moet onderscheiden worden van zijn neef Pieter Martinus Gregoor, den 18 April 1785 te Dordrecht geboren. Deze verkeerde eenigen tijd te Antwerpen, alwaar hij zich ook in dienst van Matth. Ignat. van Bree en van Joh. Cor. Carpentero oefende. Te Dordrecht weergekeerd, werd hij werkend lid van Pictura en schilderde landschappen, voor zoover zijn tijd (hij had een verwerswinkel) zulks gedoogde.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm, *Feestv. v. h. vijftig jarig bestaan v. h. Genoots. Pictura te Dordr.*, op den 17 *Aug.* 1823, bl. 73, 74.

SMALLEGANGE (HIERONYMUS), geneesheer te Goes, nam deel aan den twist tusschen de geneesheeren te Goes en andere Zeeuwsche artsen over het gebruik van moschus bij kraamvrouwen. Deze twist ontstond in den aanvang der 17 eeuw naar aanleiding van het door David Ultralaeus in 1613 geschreven traktaatje *an puerperae liceat exhiberi moschum.*

Hij gaf in het licht:

Examen Quaestionis Medicae an Puerperae suffocationi uterinae obnoxiae, febri acuta laboranti in morbi principio tuto et ex arte possit exhiberi Moschus. Middelb. 1613. 8°.

De la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 254; Banga, *Gesch. d. Geneesk.*, bl. 505; *Cat. a Roy*, T. III. p. 1339.

SMALLEGANGE (MATTHEUS), regtsgeleerde en geschiedschrijver, werd in 1620 uit een aanzienlijk geslacht te Goes geboren, studeerde te Utrecht [1]) en overleed aldaar in 1704.

Hij gaf in het licht:

Nieuwe Chronyk van Zeeland, met platen. Middelb. 1696, 1e Deel fol. Hij vervat de Chronyken van Eyndius en Reijgersberg, doch deel vermeerderd. In sommige exx. zijn nog van achteren: *Besluit tot de Zeelandsche Chronyk.* 4 blz.

Twee Zeeuwsche wapenkaarten, Beschrijv. v. d. Z. adel, 8 blz. Het verdere hds. ging verloren. Het tweede deel is niet verschenen, hoewel in den Geogr. Atlas van mr. Bodel Nyenhuis zich ettelijke platen bevinden, die kenmerken schijnen te dragen van voor een tweede deel te hebben moeten dienen.

Na zijn dood verscheen:

Geslachtrekening der Doorluchtigste Vorsten van Nassau en Oraengen, waar in den oorspronk, aenwas en voortgank der selven, enz. sedert 82 tot 1675. Amst. 1675. 8°. *Van nieuws oversien en met de Blasoenen en Wapenen vermeerdert. Tweede druk*, met platen. Amst. 1690. 8°.

Nederlands verquikking of d'ontwaeckte leeuw, waer Mercurius tyding brengt van alle hetgene in de Ver. Nederl. is voorgevallen. Amst. 1673. 8°.

Wapenen der steden in oud-adelyke geslachten en de machtige republyke van Hollant en West-Vriesland. Amst. 17 .

Tweede deel der ontwaeckte leeuw, behelsende de geschiedenissen in en omtrent de Vereenigde Nederlanden voorgevallen. Amst. 1674. 4°.

Ook vertaalde hij:

A. M. Mallet, *De arbeid van Mars of nieuwe vestingbouw, zoo wel geregelde als ongeregelde. Uit het Fransch.* Amst. 1672, 3 dln. 8°.

Gratiaans mensch buiten bedrog. 8°.

De kunst der wysheit, getrocken uyt de Spaensche schriften van Gracian, in 't Fransch gebragt door Amelot de la Houssaye, en nu vert. door M. S. 's Gravenh. 1696, kl. 8°.

Huydendaagsche krygsroman van E. G. H. Amst. 1681. 2 dln. m. pl.

Historisch polityke werken des Martigraafs Virgil. Malvezzi, enz., met plat. Amst. 1679. 8°.

Bedenkingen over Corn. Tacitus, en Proefstukken van Historie. Amst. 1680. 8°.

Zie Saxe, *Onom.* T. V. p. l. a. Beughem, *Bibliogr. Histor.*, etc. p. 545, 562, 577, 583; A. Pars, *Naamr. d. Bat. en Holl. Schrijv.* bl. 187; De la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 254, 255; Te Water, *Reform. v. Zeel. voorr.*, p. III en IV; Smalleganges *Chr.*, bl. 739, 740, 741; *Deductie van Mr. J. W. Parker, voor den Hoogen raad en revisie* (1778) bl. 25—27. n°. 503, 550; *Over het verschil tusschen sommige exemplaren zyner Chronijk; Brief van Verh. v. Citters aan Te Water* van 31 Jan. 1783, De Wind, *Iets over M. Smallegange* in *Nehalennia*, 1849, bl. 35—74; Mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. lijst*, n°. 1751; De Wind, *Bibl. v. Ned. Geschieds.* (Naaml.);

---

1) Waar hij in 1638—1639 onder het rectoraat van Guilielmus Stratenus werd ingeschreven. Later studeerde hij te Angers, waar hij Fransch en Italiaansch leerde.

Cat. d. Bibl. v. h. Zeeuwsch Genoots., 192, 394; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 227. D. II. bl. 466. D. III. bl. 344; Kok, Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; *Nav.* D. VI. bl. 43, 191; *Konst- en Letterb.* 1847. D. I. bl. 338; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 1209, 1725, 3123, 5273.

SMALLENBURG (Nicolaas), zoon van Fredericus Smallenburg te Nootdorp, werd aldaar d. 1 October 1761 geboren, genoot het onderwijs van Henricus Hoogeveen, rector der Lat. school te Delft en studeerde te Leiden in de regten onder Bavius Voorda en volgde tevens de letterkundige lessen van Ruhnkenius. In 1785 verkreeg hij den graad van mr. in de regten, na verdediging eener *Dissertatio jur. inaug. ad Fragm. Juliani ex libro ejus* 19 *Digestor. quod exstat in leg.* 7. *pr. D. de Condict. cet.*, vestigde zich als advokaat te Utrecht en werd griffier van het kapittel van St. Maria. Kort daarna benoemden curatoren te Franeker hem tot hoogleeraar in de regten en aanvaardde hij zijne bediening met eene *Oratio de officio ejus qui jura Romana tradere studet.* Drie jaren later (1790) nadat zijn leermeester Voorda, ten gevolge der tijdsomstandigheden, te Leiden van zijn post ontzet was, werd Smallenburg in diens plaats benoemd, en deed zijne intrede met eene *Oratio de praecipuis elegantioris juris prudentiae Romanae subsidiis*, 1 Nov. 1790. Sedert bleef hij meer dan veertig jaren onafgebroken werkzaam in het onderwijs der akademische jongelingschap. Driemaal bekleedde hij het rectoraat der hoogeschool in 1795, 1805 en 1820 en hield bij het neerleggen er van telkens, naar gewoonte, eene redevoering, de eerste, *De viro justo, civium optimo ac felicissimo* (L. B. 1796), de tweede, *De eo quod pulchrum est in studio Juris Rom.*, in 1806 nog onuitgegeven, ten laatste, een *Verhand. van de lotgevallen der Hoogeschool gedurende het afgeloopen jaar, in de Annales Acad. Lugd. Bat.* 1820—1821. Toen in 1805 de baron van Lynden tot doctor in de regten met de kap promoveerde, hield hij als promotor eene bij die gelegenheid gepaste redevoering. In 1826 gaf hij tot handleiding zijner leerlingen, bij de beoefening van het hedendaagsche regt *Primae lineae Juris civ. Belgiciinprimis secundum Codicem Napoleonticum.* L. B. 1820 en andermaal in 1825. Maar zijn hoofdwerk, waaraan hij tot zijn dood toe arbeidde, was de uitgaaf der aanteekeningen van Schulting, dien hij zich ter beoefening van het Romeinsche regt ten voorbeelde stelde, op de zoogenoemde *Digesten* of *Pandecten* die het voornaamste gedeelte der Romeinschen wetboeken uitmaken. Eerst werden door hem bewerkt, als voorafgaande proeve, A. Schultingh, *Notae ad titulos Digestorum de verborum significatione et regulis Juris. Edidit atque animadversiones suas adjecit N. S.* L. B. 1799, en vervolgens *Notae ad Digesta seu Pandectas*, insgelijks met menigvuldige aanteekeningen van zijne hand. L. B. 1804—1835, in 8 dln. in 8.

Smallenburg was ridder der orde van den Nederlandschen leeuw, en overleed den 20 Julij 1836, op zijn buitengoed te Warmond.

Zie Siegenbeek, *Geschied. d. Leidsche Hooges.*, D. I. bl. 327, 374, 375. D. II. bl. 234 in de *Annales Acad. L. B.* 1836—1837, p. 27—29, 40—41; Mr. A. de Pinto, in *Alg. Konst- en Letterb.* 1836. D. V. bl. 83, 86. p. 204; Nieuwenhuis, (Aanh.), Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Te Water, *Narratio*, p. 77, 241; Wyttenbachius, *Vita Ruhnkenii*, p. 204; Muller, *Cat. v. port.*

SMALLENBURG (Frederik Willem), zoon van den vorige, werd 23 Febr. 1826 secretaris van curatoren in plaats van Luzac.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. L. Hooges.*, bl. 48.

SMALLEVELT (B.), graveur, van wien Kramm vermeldt het *Beleg van 's Hertogenbosch*, met het adres van H. A. Coster, te Amsterdam, 2 bladen in fol. aan elkaâr.

Zie Kramm.

SMALTIUS (Noach), chirurgus en operateur te Haarlem, in 1629 geboren. Er bestaat van dezen geleerde een afbeelding van J. Suyderhoef naar W. van Heemskerk, kl. fol. met 8 reg. Holl. vers van W. van Niewenhuyzen.

Zie Muller, *Cat. v. portr.*, bl. 238.

SMALTUS (J.) gaf in het licht:

Wederlegging van J. Sceperus aangaande de eenheid des goddelijken wezens. 1664. 8°.

Zie Abconde, *Naamr.* bl. 356.

SMEER (Jan), te Amsterdam geboren, was landschapschilder. Ook beoefende hij de etskunst; zes stuks etsen, die zeldzaam voorkomen, zijn van hem bekend. Zij stellen ruïnen, sloten, watervallen, met menschen en vee gestoffeerd, voor. Hij overleed in 1729. Zijne nagelaten kunst werd den 6 April 1729 te Amsterdam verkocht.

Zie Immerzeel; Kramm.

SMELTZING (Arend), zoon van Jan Arends en Maartje Maertens van Huchtenburg, werd in 1662 tot wapensnijder der stad Leiden aangesteld, in plaats van Reinier Trap. Hij huwde driemaal, 1. met Adriana Sevenhoven (1662), 2. met Adriana Schrevelius (1676), 3. met Maria Luipaert, weduwe van Daniel Paauw. Hij overleed te Leiden d. 4 October 1710.

SMELTZING (Johannes), zoon van Quiring Jans Smeltzing en Margareta Cornelisdr. van Roen, werd in 1656 te Leiden geboren. Hij was even als zijn oom, een verdienstelijk stempelsnijder en bekwaam teekenaar, en vervaardigde, gelijk deze, verscheidene zegels voor de stad en de lakenhallen. De medalje, door hem uitgegeven op den in 1690 te Rotterdam onthoofden Costerman, zoo men zegt, naar de teekening van den riddei van der Werff, bragt hem in groote moeijelijkheden. Men vervolgde hem in regten, waarop hij de wijk naar Frankrijk nam, doch de magistraat te Leiden handhaafde hem in zijn burgerregt, en hij keerde naar Leiden terug. In Februarij 1693 ontving hij van de regering van Leiden *f* 150, wegens het maken der zilveren medaljen op de Fontein, Academie en den Burg. Van Loon vermeldt nog andere door hem vervaardigde medailjes. Hij huwde, 1. met Geertruida van Hove (1677), 2. met Catharina Schrevelius (1680), die in 1720 overleed. Hij zelf stierf den 18 October 1695, uit het tweede huwelijk drie dochters nalatende.

SMELTZING (Johannes), zoon van Arend (zie boven) werd den 6 Julij 1668 te Leiden gedoopt, werkte van 1696—1709 voor de stad Leiden, als wapensnijder en leefde nog in 1732. Hij huwde in 1693 Elizabeth de Paauw.

SMELTZING (Maarten of Martinus), mogelijk de broeder van den vorige. Ook hij was medaljeur, bloeide in 1711, doch bleef in de kunst verre achter zijn broeder. Wij bezitten van hem de gedenkpenningen, op Karel III, koning van Spanje, op Augustus II, koning van Polen en meer anderen. Hij huwde den 8 Januarij 1704, Anna Bent, weduwe van Arnoud van Rijkel. Zijn naam en tijdgenoot, ook medaljeur, huwde 1 April 1713 Aletta Loos, wed. van Jacobus Oosterwout.

Zie Immerzeel; Kramm; R. Elsevier, in *Nav.* 1860, bl. 246; *Wap, Astrea*, IV Jaarg. 1854, bl. 68, 69.

SMELZ (Guillaume), in het laatst der 16 eeuw glasschilder te Luik.

Zie *Messager des sciences*, Gand 1858, p. 341; Kramm.

SMET. (de) Zie VULCANIUS.

SMET (Adriaan de), beeldsnijder en beeldhouwer te Oudenaarde, in het einde der 16e eeuw.

Zie Kramm.

SMEDT (Gilles de), in 1440 te Brussel geboren, trad daar in de orde der Karmeliten, studeerde te Leuven in de philosophie en theologie (1461) werd baccalaureus of licentiaat raad der universiteit (1468), eindelijk doctor, vooral legde hij zich toe op het prediken. Aartshertog Maximiliaan, deed om zijnent wil veel goed aan zijne orde, en beval zijn zoon Philips de Schoone, een kapittel van het gulden vlies (17 Jan. 1500) in zijn klooster te Brussel te houden, toen hij waarschijnlijk er prior van was. Hij was langen tijd regent van het collegie zijner orde te Leuven.

Hij overleed in 1506, in den ouderdom van 65 jaren.

Hij schreef:

Commentarii in libros Ruth et Job.
Commentarius in Euangelia.
Commentarius in Epistolam Pauli ad Romanos, etc.
In Magistrum Sententiarum.
Determinationes Theologicae.
Qnaestiones ordinariae.
Orationes et collationes variae ad clerum.

Sermones ad populum per annum, tam de Tempore, quam de Sanctis.
De Testamento Christi in cruce.
Praecepta vitae religiosae.
Contra Proprietanos.
De ortu Religionum.
Chronicon ordinis Carmelitarum.
Historia Brabantiae.

Zie Possevinus, *appar.* (1608) T. I. p. 14; Vernulaeus, *Acad. Lovan*, 2 *edit.*, p. 133, 134, 273; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 25. 26; Fasti, p. 72, 91, 331; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 33, Paquot, *Mém.*, p. 636—640; Daniel à Virg. Maria, *Vinea Carm.*, p. 289, 290; Cosmas de Villiers, T. I. p. 5, 6.

SMET (Abraham de), dichter uit de tweede helft der 18e eeuw. Zijne poëzij is verspreid en van luttel waardij.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SMET (Andreas de), waarschijnlijk een geestelijke, die in 1531 te Brugge leefde. Hij is niet de schrijver van, maar had deel aan het schrijven van de Vlaamsche Chronyk, getiteld: *Dits de excellente Cronike van Vlaendere beghinnende van Liederick Buc den eersten forestier tot den laetsten, die doir haer vrome feyten namaels Graven van Vlaenderen ghemaeckt werden, achtereenvolgende die rechte afcomste der voors. Graven tot desen onsen doorluchtigsten Hooghgeboren Keyser Karolo, altijdt vermeerder des Rijcx, gheboren te Ghent XV°, gheprint 't Antwerpen bij mij Willem Vorsterman.* Aan het einde leest men: *Ende es gheprent Tantwerpen, bij mij Willem Vorsterman, buyten die Camerpoorte in den gulden Eenhoorn, anno MCCCCC ende XXXI, ende es voleyndt den XIsten dach der maent Julij.*

Zie Paquot. *Mém.*, T. X. p. 186; de Wind, *Bibl. v. Geschieds.* bl. 1[illegible].

SMET (Jan)
schreef:
Aen Abr. Heydanus en Abr. Jacobs, predikers in Leyden. Gedr. voor J. Smet, op den 8 dagh der m. Oct. 1663.
Aen Barent Wingert, pred. der Geref. genoemt en aen zijn medebroeders in Leyden, ghedr. voor J. Smet 1663.
Aen Joh. Hollenbeeck, prediker te Leyden en aen alle in wooners der aerden. Gedr. voor J. Smet, 1663.

Zie Rogge, *Gesch. betreff. de Ned. Herv. kerk*, bl. 46.

SMETIUS (Antonius), kanunnik en aardspriester der cathedrale kerk te Gend, wordt door Val. Andreas een welsprekend geestelijke genoemd en gaf in het licht:
Oratio in funere Caroli Magni Episc. Gandav.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 76; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 92.

SMETIUS A LEDA (Henricus) werd 30 Mei 1535 te Aalst in Vlaanderen geboren. Drie jaren oud, verloor hij zijn vader, Robert Smetius, die aldaar de betrekking van geneesheer bekleedde. Zijn moeder nam nu de moeijelijke taak der opvoeding op zich. Vijftien jaren oud zette hij de *Gnomae Pythagorae ac Phocylidis*, de *Batrachomyomachia* van Homerus en de *Historia Susannae* in het latijn over, en gaf ook blijken van ervarenheid in de latijnsche poëzij. Hij studeerde te Leuven in de medicijnen en verkreeg te Bologne den doctoralen hoed. In zijn vaderland weergekeerd, leefde hij zes jaren te Antwerpen, waarna de vervolging om de godsdienst hem de wijk deden nemen naar Heidelberg, waar hij de geneeskunst onderwees en onder anderen geneesheer was van den keurvorst Frederik III en zijnen zoon Casimier.

Hij huwde 13 Jan. 1562 Johanna van den Corput, dochter van Bartholomeus van den Corput, griffier, en secretaris van Breda, en Catharina Montens, geboren den 28 October 1534, den 14 Mei 1589 gestorven, nalatende, 1. Johannes Smetius, ongehuwd gestorven, 2. Catharina Smetius, gehuwd met Wynandus Sonsius, 3. Johanna Smetius, gehuwd met Janus Gruterus, professor in de geschiedenis te Heidelberg, Aemilia Smetius gehuwd met Lucas Stockelius dr. theol., vervolgens met Socesenius, geheimraad van den keurvorst, eindelijk met Philip van Massyn.

Smetius overleed den 15 Maart 1614.
Zijne schriften zijn:
Prosodia, de Syllabarum quantitate, ex Vet. Poëtarum auctoritate. Francof. 1611. 8°. etc.
Juvenilia Sacra, ut Regum Judaicorum lib III. Elegiarum libri II. Odarum lib. I. Susannae lib. I. Heydelb. 1594. 8°.
Miscellanea Medica libris XII. Francof. 1611. 8°.
Bij Gruterus, *Del.* T. IV. p. 358, 359 komen 6 Distichs van Smetius voor.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 368; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 311; Balen, *Beschrijv. v. Dordrecht*, bl. 1047; Melchior Adam, *de Vita Medic.*, p. 421; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 66; Peerlkamp, *de Poëtis. Lat.*, p. 245; Wessenberg, *Oratio Funebr. Schraderi*, p. 25.

SMETIUS (Johannes) of Johan SMITH werd den 10 October 1599 te Aken geboren. Hij was de oudste zoon van Johann Smith, uit Kettenis in het Limburgsche, en Maria Raets, uit het land van Gulick. Zij dreven te Aken een aanzienlijken lakenhandel, dien zij, om de vervolgingen van wegen de godsdienst te ontgaan, later naar Nymegen overbragten. Reeds vroeg openbaarde Smetius buitengewone geestvermogens, 't geen aanleiding gaf, dat hij voor de studien, inzonderheid die der godgeleerdheid, werd bestemd. Zijne eerste opleiding ontving hij te Odenkirchen, nabij Dusseldorp, hij vervolgde zijne studiën te Harderwijk, werwaarts zijn vader hem, wegens de godsdienstvervolgingen had overgebragt, onder Johannes Isaacus Pontanus. In den aanvang van 1609, geleidde hem zijn vader naar de hoogeschool te Heidelberg, waar hij o. a. de beroemde Abrahamus Schultetus en Henricus Alting hoorde. In 1611 tot de predikdienst toegelaten, verliet hij Heidelberg om gedurende eenigen tijd te Geneve te vertoeven. Vervolgens deed hij een reis door Frankrijk en Engeland, en hield zich eenigen tijd te Londen op. In 1612 keerde hij naar Aken terug en werd het volgende jaar predikant te Sittard. Hier had hij Wernerus Tesschenmacher, de schrijver der *Annales Clivienses* tot ambtgenoot, welke welligt heeft medegewerkt om op de historische studie zijn aandacht te vestigen. Reeds in het volgend jaar werd hij door het Spaansch geweld van daar verdreven en begaf hij zich naar Sedan, het toenmalige protestansch Athene, waar hij uitgenoodigd werd, om, bij afwezigheid van François d'Or, namaligen huisprediker van Hugo Grotius de hoogduitsche gemeente aldaar te bedienen. Omstreeks dezen tijd (1615) verwisselden ook zijne ouders, van wegen de godsdienstvervolgingen hunne woonplaats Aken met Nijmegen, waar zij door den magistraat met het burgerregt vereerd werden. Deze verplaatsing gaf aanleiding dat Smetius, het nieuwe vaderlijke verblijf bezoekende, op begeerte van den Nijmeegschen kerkeraad, voor de eerste maal eene Nederduitsche leerrede hield, gelijk hij kort daarna zijne bekwaamheid, om ook in de Fransche taal te prediken, te Sedan ging beproeven. Daar werd hem door den hertog van Bouillon, heer van Sedan, het openstaande hoogleeraarambt, door de afwezigheid van dr. Arthur Jonston aangeboden en door hem aangenomen. Hij aanvaarde op zijn vijfentwintigsten verjaardag dezen post, bekleedde haar met roem, waarvan onder anderen de onder zijn voorzitterschap, verdedigde en uitgegeven twistschriften ten bewijze strekken. Ook de later zoo beroemde Samuel Bochard behoorde tot zijne leerlingen. Toen dr. Arthur Jonston en Francois d'Or waren teruggekeerd, zeide Smetius, van alle bedieningen verlaten, den 2 Mei 1617 in eene Fransche redevoering de kerk en hoogeschool te Sedan, plegtig vaarwel, en daar zijne ouders op zijne terugkomst aandrongen, begaf hij zich naar Nijmegen, waar hij reeds in het volgende jaar (1618) tot leeraar bij de hervormde gemeente werd beroepen, en huwde hij in 1626 Johanna Bouwens, uit een aanzienlijk geslacht uit Maastricht, dat mede om der godsdienst wil te Nijmegen eene schuilplaats gezocht en gevonden had. Zij overleefde hem vele jaren en schonk hem elf kinderen. Hij overleed den 30 Mei 1651. Zijn vriend en ambtgenoot, Abraham Tielenius of Thiels, sprak eene lijkrede op hem uit.

Smetius was zeer verdraagzaam en een der hoofdaanleggers van het Nijmeegsche accoord, (Maart 1623). Zijne dienst werd door velen begeerd, doch hij bedankte evenzeer voor het

hem aangeboden predikambt te Amsterdam als voor dat van hoogleeraar te Harderwijk en Groningen. Hij maakte zich vooral voor Gelderland hoogst verdienstelijk door in den tot dien tijd zeer verwarden toestand der Ned. Herv. kerk in eenige orde te brengen en regelde met dit doel de verspreide kerkel. besluiten, en de *Synodale Resolutiën*, door zijn zoon uitgegeven, hebben mede aan zijne werkzaamheden den eersten oorsprong te danken. Hij bezat groote ervarenheid in de oude, ook in de Oostersche talen, doch bovenal muntte hij als beoefenaar der Romeinsche oudheidkunde uit. Zijne verzameling van oudheden, door hem begonnen, en door zijn zoon vervolgd werd toen niet geëvenaard, zeker niet overtroffen. Tusschen 1633 en 1702 werd deze collectie door meer dan 3000 geleerden bezigtigd. Nicolaas Heinsius vervaardigde een epigram op dezen schat. Alle, ook buitenlandsche geleerden was hij in dit vak van studie ten vraagbaak. Met de uitstekendste geleerden van zijn tijd, hield hij briefwisseling, o. a. met Daniel en Nic. Heinsius, Claudius Salmasius, Joh. Fred. Gronovius, Constantyn Huygens, Fredericus Spanheim, Joh. Polyander a Kerckhoven, Andreas Rivetus, Anna Maria a Schurman en anderen.

Zijne schriften zijn:

Oppidum Batavorum, seu Noviomagum. Liber singularis, quo ostenditur Batavorum oppidum, Corn. Tacito Lib. Hist. V. CXIX memoratum, esse Noviomagum, eâdemque operâ plurima traduntur quae Batavorum originibus, historiae, reique publicae et antiquariae illustrandae faciunt. Amst. 1645. (Sommige exemplaren tellen 1644). 4°.

Hij verrijkte de tweede uitgaaf van het werk van Fortunius Licetus, *de reconditis antiquorum lucernis.* Paduae 1662, op verzoek van N. Heinsius, met eene geleerde verhandeling *de lucernis veterum reconditis.*

Antiquitates Neomagenses, sive notitia rarissismarum rerum antiquarum, quas in veteri Batavorum oppido studiose comparavit Joannis Smetius Pater et filius. Noviom. 1678. 4°.

Beschrijving en chronyk van de oude stad der Batavieren. De eerste door hem in het Latijn gesteld en zoo geplaatst in de Latijnsche uitgave van de beschrijving der Nederlanden van Guicciardini, werd door zijn zoon vertaald en omgewerkt. De Chronyk tot het jaar 1300 loopende, werd mede door hem nagezien tot op het jaar 1591 vervolgd en te zamen met de *Beschrijving*, bij Regnerus Smetius, in een 8°. boekdeeltje uitgegeven. G. C. in de Betouw heeft later van dit boek eene verbeterde en grootelijks vermeerderde uitgave bezorgd, in welke de geschiedenis van Nijmegen, voornamelijk uit de aanteekeningen van zijn vader, tot op het jaar 1784 vervolgd is (*Chronyk van de Stad der Batavieren, nevens de beschrijving van Nijmegen, door Johannes Smetius, uit de eigenhand. aanteek. verbeterd en vermeerderd, voorts vervolgd tot den jare* 1784. Nijm. 1784.)

Beschrijving van een ten jare 1627 te Nijmegen ontdekt overblijfsel van het eerste Christendom, door den zoon in de *Antiquitates Neomagenses* medegedeeld, en door in de Betouw afzonderlijk uitgegeven (*De Sarda seu Carneola crucem et pisciculos referente, ad quartum lapidis jactum infra Neomagum non procul a Vahalis ripa inventa. Neomagi* 1785. 8°.) *Commentatiuncula in C. Corn. Taciti Hist. Lib. V. cap. XIX, ubi Bellum Batavicum narrat a Cerealo cum Claudio Civile gestum et exustum a civile Batavorum oppidum. Qua ostenditur non legendum apud Tacitum, Batavodurum sed oppidum Batavorum, nec Batenburgum, neque alium, si Neomagum excipias, locum esse, cui id Batavorum oppidi nomen conveniat*, door in de Betouw in 1785 te Nijmegen uitgegeven.

Eene algemeene opgave van den door Smetius opgelegden schat werd het eerst achter den catalogus zijner nagelaten Boekverzameling gedrukt (*Indiculus generalior supellectilis antiquariae et numariae a Cl. v. Joh. Smetio collectae*, achter den: *Catalogus libr. viri rev. atque cl. Dn. Joh. Smetii.* Leydae X Sept. 1653.) Later verschenen er nog twee uitgaven van, te Amsterdam en te Nijmegen. De briefwisseling van Smetius is verspreid in verschillende collecties, b.v. in de *Syll. Epist. Burmanni*, de *Epistolae* van *Salmasius*, *Casaubonus*, *A. M. à Schurman* enz, deels door in de Betouw en N. C. Kist uitgegeven. De laatste geeft ook een lijst zijner verstrooide Latijnsche gedichten, en deelt er zelf mede. Ook vindt men een Latijnsch gedicht van zijne hand achter het werkje, door Smetius, bij gelegenheid der verovering van Maastricht uitgegeven en getiteld: *Oude-nieuwe Wereld, of veranderinghe in dese Nederlanden met het overgaen van Maestricht te verwachten. Gedruckt in de oude stad van de Batavieren.* Anno 1632. Ook gaf hij een of meer stukken betreffende de commanderie-goederen van St. Jan te Nijmegen, die, na het overlijden van den commandeur, Bernh. van Golsteyn in 1638, door de regering tot onderhoud der scholen, kerken en kerkendienst aanvaard waren, maar eerlang, tengevolge van allerlei door de leden dier orde in het werk gestelde listige maatregelen, gevaar liepen om weder aan hunne nieuwe bestemming te worden onttrokken. (Gedruckt in 't jaer 1643.)

Zijn portret vindt men bij Ksit en Royaards, naar de oorspronkelijke crayon-teekening gevolgd.

Zie Saxe, *Onom.*, T. IV. p. 438; Pars, *Index Bat.*, p. 131—134; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 732, 733; Corn Val. Vonck, *Beschrijv. v. Doesburg*, (voorr.) Paquot, *Mém.*, T. III. p. 221—225; Witte, *Diar. biogr. ad annum*, 1651; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*. D. I. bl. 43, 93, 110, 118; 256, D. II. bl. 656; Kist en Roijaards, *Archief voor kerk. Gesch.*, D. IV. bl. 119 volgg.; Glasius, *Godgel. Ned.*; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 56; Peerlkamp, *de poëtis Neerl.*, p. 359; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

SMETIUS (Johannes), [1]) zoon van den vorige, den 1 Mei 1636 te Nijmegen geboren, werd den 25 April 1653 door den rector Petrus Wierich ad lectiones publicas gepromoveerd. Reeds den 26 Aug. van het volgende jaar verdedigde hij onder Guilielmus Soudan L. A. M. Eccles. Gal. Conc. nec non Philosophiae Prof. Neomagus eene *Disput. Philosophica de Philosophia in Genere*, welke hij in de opdragt aan de gedeput. des Nijmeegschen Quartiers noemt, „disputationum omnium primam in hac illustri schola habitam.” De illustre school namelijk, ofschoon eerst in het daarop volgende jaar plegtig ingewijd, was toen reeds in werking. Hierop vertrok hij naar de Hoogeschool te Utrecht, en deed, na volbragte academische loopbaan, eene reis door Frankrijk, waar hij mede aan eenige hoogescholen vertoefde. In het jaar 1661 werd hij eerste hervormde predikant te Ubbergen, in het volgende jaar te Weert, in 1670 in het schependom van Nijmegen, en in het volgende jaar in deze stad zelve, alwaar hij de Hervormde gemeente bediend heeft tot aan zijn dood, welke voorviel den 15 Mei 1704. In het jaar 1675 was hij gehuwd met Catharina Bannet.

Hij gaf in het licht de door zijn vader verzamelde *Synodale Ordonnantiën ende Resolutiën, tot nut, dienst en gerief der Kercken onder de Chr. Synodus van 't Hertogdom Gelre en 't Graefschap Zutphen gehoorende, na ordre van Hooghgemelde Christelijke Synode uytgegeven door Joannes Smetius J. F. predicant tot Nijmegen.* Nijmegen, 1699. 4°. 2e dr. Nijm. 1736. Veel tijd en arbeid besteedde hij aan het nog ongedrukt voorhanden, zeer belangrijke *Repertorium van politieke besluiten en kerkelijke zaken.* Ook gaf hij supplementen tot het jaar 1699 op eene *Synopsis der Resolutien, zoo van de Nat. als particuliere Synoden van 't Hertoghd. Gelre, sedert de Reformatie vervolght tot* 1675.

Zie, behalve het vorig artikel, Saxe, *Onom. Litt.*, T. V. p. 10 en Paquot, *Mém.*, T. III. p. 53, die hem echter verward hebben met Johannes Smit (die volgt); Kist, t. a. p. waar zijn afbeelding naar de oorspronkelijke crayon-teekening gevolgd; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; De Jongh, *Naaml. der Pred. van Gelderl.*, bl. ; Muller, *Cat. v. portr.*; *Contrarem. Geschriften*, bl. 201.

SMETS (Antoni) of SMEDT (A. D.), komt in 1665 als lid der Kamer van Pictura te 's Hage voor. Hij was een schilder van meer dan middelmatige verdiensten, blijkens zijn *Valkenier bij eenig dood wild* door Kramm vermeld.

SMETS (Hendrik), een gelegenheids dichter uit den aanvang der 18e eeuw. Hij vervaardigde o. a. het grafschrift op den Amsterdamschen predikant Petrus Boudaen.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. Crit. Woordenb.*

[1]) Zijn broeder Reinier, in 1639 te Nijmegen geboren, leerde na zijns vaders dood bij Mr. Cornelis Jacobsen Noenart, te Utrecht, den boekhandel, om zich eerst, voor korten tijd te Amsterdam, vervolgens in zijn vaderstad te vestigen.

SMEUR (JACOBUS), geb. te Zierikzee, staat als een geleerd geneeskundige te boek en leefde in de 17e eeuw. Hij schreef *Verhandeling van de Koortzen, alles door distincte en klare redeneringen volgens de Phenomena van dien vertoond*, enz. Middelb. bij A. v. Poulle, a°. 1685. 8°.

Zie P. de la Reu, *Geletterd Zeeland.*, bl. 194.

SMID (MICHAEL), geb. in 1626 te Rotterdam, in 1693 gestorven, onderscheidde zich als bouwkundige.

Part. berigt.

SMIDS (LUDOLF), zoon van Casparus Smids en Maria Sevenstern, werd d. 13 Julij 1649 te Groningen geboren. Ouderloos zijnde, werd hij door zijne vrienden tot verdere oefening te Antwerpen ter schole besteld, twee jaren later naar een klooster in Westphalen gezonden, van waar hij zich in 1670 naar Groningen [1]) en vervolgens naar Leiden begaf, om zich in de geneeskunst te oefenen. Na aldaar tot med. dr. bevorderd te zijn zette hij in 1673 zich in zijn geboorteplaats neder en huwde daar in 1674 Maria van Tinga, die hem in 1682 door den dood werd ontrukt. Zijn overgang van de Roomsche tot de Hervormde godsdienst en zijn huwelijk met eene protestantsche juffer, Anna de Groot, haalde hem den haat zijner bloedverwanten op den hals, om welken te ontwijken hij zich in 1685 te Amsterdam neêrzette, waar hij zich met de beoefening der geschiedenis, vaderlandsche oudheden, penningkunde en dichtkunde, meer dan met de geneeskundige praktijk bezig hield, en zeer gezocht en bemind was, bij alle liefhebbers der wetenschappen. Door eenige van deze op zekeren tijd onthaald zijnde in de herberg de Keizerskroon, en ten behoorlijke tijde naar huis willende gaan, viel hij ongelukkig van de trappen en overleed dientengevolge eenige dagen later, den 7 Mei 1720. Als geneesheer maakte hij zich bekend door eenige geneeskundige aanmerkingen die in Blankaart's *Collectio medico-physica*, *oft Holl. Jaarregister*, cent. VIII. p. 108 voorkomen. Als dichter verhief hij zich niet boven het middelmatige. Hier en daar ontdekt men in zijne poëzij, vonken van dichterlijk vernuft. Voor het tooneel dichtte hij *De Deboosjant, of de Mostellaria van Plautus, blsp. vertaald, verschikt en berijmd.* Amst. 1686.

Konradijn, trsp. Ald. 1686. De Maats. van Ned. Letterk. bezit een exemplaar met *voorberigt* en hs. er voor, en *Kritiken over de Stellingen van Konradijn verantwoord* in hs. er achter.

De geschaakte Cinthia, klsp. getrokken uit de verwaande krijgsman van Plautus. Ald. 1688.

De Cinthia geveinst, Pelegrim, Waardin, Ridder, Meit, Doctoir, en de Dood, met Rosetta, die ageert voor Zaccagnino; blsp. z. pl. of j. 4°.

De Knorrepot, of de gestoorde Doctor; blsp. Ald. 1695 (met een vers van L. S. *„Aan den Heer I.* De P(into) *in het licht gevende*" dat stuk.

Jaarfeest op de Geboortedags-keeringe van de Heer Jacob de Wilde, handhaver der hoog edele Medaliekunde d. 14 *Dec.* 1690. *Muzykspel. Gedr. voor den Aut. z. j.*

Ter Geboorte-vermaaning van de heer Jean de Wolf, d. 27 *Jan.* 1718. *Verjaarspel. Gedr. voor den Auth. z. j.*

Al deze stukken zijn onder den titel *Tooneelpoëzy* vereenigd. In 1744 en 1759 verscheen te Amsterdam zijn *Overgebleeven Tooneelpoezy*, bevattende, behalve *Ter Geboorte vermaning van J. de Wolf* en *Jaarfeest van J. de Wilde: Roderik of de verkrachte Florinde; trsp.* en *De Spookende Minnaar, of de verdrukte Gelieven; blsp.* met het leven van den dichter.

Behalve dezen tooneelarbeid gaf Smids: *Gallerije ofte Proef van syne dichtoefeningen, met noodige verklaaringen verrykt.* Groningen 1685. 4°., aan Katharina Lescaille opgedragen en versierd met gedichten van Titia Brongersma, Lamb. Bidloo, J. A. Rappardus, Corn. van Alten, Sam. Bosch, Joh. Martinus Trommius, Ger. Schrooder, Johan Jacob Monter. In 1690 verscheen te Amsterdam een tweede druk in 8°. met den titel L. S. *M. D. Groninganus, Gallerye der uitmuntende vrouwen, of derzelver Deugden en Ondeugden, in Byschriften en Sneldichten vertoont, met Verklaaringen en kunstplaaten verrykt.* Hierop volgden *De Roomsche keizers, in bijschriften vertoond.* Amst. 1687. *De Roomsche keizerinnen in bijschriften vertoond.* Amst. 1688.

Oranjes overtogt naar Engelandt, of Beschryvinge van Romein de Hooges prenten (te dier gelegenheid) met Byschriften. Amst. 1689. 8°. *Poëzije*, Amst. 1694. 8°. 1724.

Als penningkundige wordt hij nevens Oudaan genoemd. Men heeft van hem *Letterkunstig ontwerp der aanmerkingen over de Roomsche Gedenkpenningen.* Amst. 1693. *Tooneel van Staet der Roomsche Keizeren, neevens deeser groot Muntkabinet.* Amst. 1694, fig. 8. *Romanorum Imperatorum Pinacotheca, s. duodecim Imperatorum simulacra, Elogiis, Numismatibus et Historia Suetoniana ill. atque exornata.* Amst. 1696. 4°. 1699. 4°. fig.

Emblemata heroica, of de Medalische sinnebeelden der 36 *Graaven van Holland, met kunstpl.* Amst. 1712. 8°.

Als oudheidkundige maakte hij zich bekend door zijn *Schatkamer der Nederlandsse oudheden*, enz., *met LX verbeeldingen geteekend door R. Rochman.* Amst. 1711. 8°., waarvan de *tweede druk, vermeerderd met Aanteekeningen door* Pieter Langendyk te Amsterdam in 1737, en de *derde vermeerderde druk* in 1774 in 8°., en in 1778 een Aanhangsel, m. pl. *allen bij een versaameld en in orde gebragt door Th. van Brussel*, verscheen. Voorts gaf hij *Korte Levensschets der Graven en Gravinnen van Holland.* Amst. m. pl. 4°.

Ook verrijkte hij de *Kleefsche, Zuid-Hollandsche Arcadia* van C. Bruin, Amst. 1716, met aanteekeningen, en gaf *Oorlogend Europa of korte Chronyk.* Amst. 1715. 8°.

Smids gaf ook een nieuwe uitgaaf van Martales, *additis numismatibus · historias atque ritus illustrantibus.* Amst. 1701.; 8°. *Pictura, loquens sive heroiarum tabularum Hadriani Schoonebeek enarratio et explicatio.* Amst. 1695. 8°. met 60 platen en *Alle de werken van Publ. Ovidius Naso — in de Nederl. taal overgebragt door Abraham Valentyn, met verklar. en uitleggingen verrijkt door L. S.*, waarvan het eerste deel met omtrent 300 platen van de Clerk te Amsterd. in 1700 in 4°. verscheen; de beide overige volgden nog in hetzelfde jaar. Zijne nagelaten mss. berusten gedeeltelijk in de Bibliotheek der Utr. hoogeschool, en waren vroeger in bezit van Jac. Koning en J. J. van Voorst. In de Bibliotheek der Maats. v. Ned. Letterk. berust een 4°. deel met brieven van en aan hem. Uit deze blijkt dat Outhof veel op had met zijn *Schatkamer*, door hem *een Schatrijke Schatkamer* genoemd, en dat hij van Smids ms. *Diluviana* bij het bewerken zijner *Watervloeden* gebruik maakte. Ook hield Smids met hem, Harkenroth en Gerard Croonenburg briefwisseling over een *Mineraal kabinet*, met Jonas Paulus Wiess *over den aardkloot en zijne ingewanden*, met Simon Schijnvoet, *Over schelpen en visschen*, met Gelbert de Flores, *over de duinen, veenen*, met A. Tijmess over *Tooneelpoëzij*, enz., ook was hij een der redacteurs der *Maandelijksche uittreksels of Boekzaal der Geleerde wereld.*

Hij is meermalen afgebeeld, o. a. ten voeten uit door P. Schenk en als penning, in bas-relief, zwarte kunst. Nog eenmaal, in zwarte kunst, in 4°.

Zie Leven van L. Smids vóór zijn *Overgebleeven Tooneelpoëzij* met portr.; Saxe, *Onom.* lit. T. V. p. 511, 512; Bidloo, *Panpoëticon*, bl. 53, 54, 281, 282; Siegenbeek, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk.*, bl. 194; *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D. I. bl. 246*b*, bl. 194. D. II. bl. 23, 43, 536, D. III. bl. 216, 254; van Voorst, *Bibl. de liter.*, p. 68; *Boekz. v. Europa*, 1695*a*. bl. 32, 1700*b*. bl. 384; van der Chijs, *Penningk. tijds.*, St. V. bl. 417, 418, *Catal. de la Bibl. du Cabinet de Médailles délaissé par M. Pierre van Damme*, p. 114; Mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. lijst*, n°. 88; *Cat.* (J. Koning) 976, *bij P. den Hengst*, Amst. 1828, p. 103, 104, 108; v. Doorninck, *Pseud. en Anon.*, bl. 474; *Cat. mss.* J. v. Voorst, p. 130. N°. 842; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 478.

SMIDT (HENDRIK), kunstschilder te Antwerpen, lid van het St. Lucas-gild in 1541. Hij leefde nog in 1568.

Zie Kramm.

SMIDT (JOHANNES), tooneeldichter uit de 2e helft der 17e eeuw. Van hem bestaat *Eurymedon* en *Pasithea, of Geluckigh Bedrog: bly-eyndend trsp. gesp. op de Amst. Schouwb.* Amst. 1668. kl. 8°.

[1]) Hij studeerde aldaar onder Ger. Lammens. Smids verhaalt dat deze hoogleeraar eenige dagen lessen gaf op een geopende dogge, omdat het zeldzaam was een menschen lijk te kunnen verkrijgen.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 299; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. Ib. bl. 195.

SMIENT (Cornelis Joosten), dapper zeeheld in den tweeden Engelschen oorlog, 1665—1667. Hij behoorde tot de moedige uitvoerders van het ontwerp tot het vernielen van nog drie vijandelijke Engelsche admiraalschepen op de rivier van Rochester.

Zie J. C. de Jonge, *Geschied. v. h. Nederl. Zeewezen*, D. IIb. bl. 444, 445.

SMIENT (Otto Barendsz.) gaf in het licht: *Naamwyser v. d. regeerders enz. van Amsterdam.* Amst. 1682.

Zie *Cat. Meulman*, bl. 87.

SMIES (Jacob), 11 Junij 1765 te Amsterdam geboren, werd door J. G. Waldorp en J. Ekels, Jr. in de teekenkunst onderwezen. Hij muntte welhaast dermate als teekenaar uit, dat hem op de stads teeken-academie en bij de Maatschappij Felix Meritis alle prijzen werden toegewezen. Zijn voornaamste bestaan vond hij in het onderwijs in de teekenkunst, doch hij is ook bij het publiek bekend door zijne boertige teekeningen in omtrek vervaardigd voor de *Boertige reis* en andere vernuftige werken van Fokke Simonsz. en vooral door zijne mindere karakatuurachtige teekeningen voor de werken van den comischen romanschrijver, die zich van den verdichten naam Bruno Daalberg bediend heeft. Ook voor andere boeken vindt men geschaduwde prenten door Smies geteekend. Van tijd tot tijd vervaardigde deze geestige teekenaar ook schilderijen. Zoo komt op de verkooping van de Boer, Amst. 1840, een kloek schilderij voor, voorstellende een *Gezigt op het stadhuis, de Waag en de Nieuwe kerk op den Dam te Amsterdam*, die voor *f* 120,00 werd verkocht. Hij overleed 11 Aug. 1833. Zijn portret door H. W. Caspari *del.*, J. E. Marcus *sculp.* gaat in prent uit.

Zie v. Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; *Kunst- en Letterb.*, 1833. D. II. bl. 130; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

SMINIA (Yetse van), geboren den 4 Julij 1625, was de zoon van Hessel van Sminia en diens tweede vrouw Wijtske van Hoppers. Den 28 November 1650 als advokaat ingeschreven, werd hij drie jaren later, 15 Februarij 1643, raadsheer in het Hof van Friesland en den 2 Julij 1669 grietman van Gaasterland; vervolgens lid van gedeputeerden en van de Staten Generaal. Hij overleed den 16 December 1678, bij zijne vrouw Anna Maria, dochter van Hobbe van Baerdt, grietman van Haskerland, en diens tweede vrouw, geboren 11 Februarij 1630, met welke hij den 23 Mei 1653 gehuwd was en overleed den 6 Sept. 1667, elf kinderen nalatende. Beide liggen in de Galileër-kerk te Leeuwarden begraven.

Zie *Wapenb. Sminia Gen.* 8; *Naaml. d. Rad.* bl. 41; Baerdt v. Sminia, *N. Naamlijst v. Grietm.*, bl. 381.

SMINIA (Frederik van), zoon van den vorige, werd 1 December 1664 geboren. In 1685 was hij kapitein, later ritmeester en sedert 21 Maart 1689 grietman van Utingeradeel, welken post hij meer dan 62 jaren heeft bekleed. In 1695 was hij lid van het collegie van gedeputeerden en in 1748 van de staten van Friesland. Hij woonde te Akkrum, overleed aldaar den 28 Junij 1751 en werd in de kerk aldaar begraven. Hij bleef ongehuwd.

Zie *Wapenb. Sminia;* Baerdt van Sminia, t. a. p. bl. 333.

SMINIA (Idzard van), zoon van Hobbe Baerdt van Sminia, oudsten raadsheer in het Hof van Friesland en Tetje Geroltsma, werd den 25 Maart 1706 tot grietman van Hennaarderadeel aangesteld, en was in 1734 lid der gedeputeerde staten. Hij huwde den 6 Mei 1714, Tjallinga Edonia, geb. 14 April 1690, dochter van Tjalling Edo Johan van Eijsinga en Sijts Aebinga van Humalda, en had bij haar 9 kinderen. Zij woonden te Wommels. Hij overleed den 22 Junij 1754, in den ouderdom van 65 jaren en werd, te Wommels bij zijne vrouw, den 27 Julij 1733 gestorven, begraven.

Zie *Woordenb. Sminia, Gen.* 10; *Geogr. Woordenb. v. Friesl.*, bl. 138, Baerdt v. Sminia, t. a. p. bl. 248.

SMINIA (Tjalling Aedo van), zoon van den vorige, den 18 Julij 1716 geboren, werd den 24 September 1754 tot grietman van Hennaarderadeel gekozen en overleed den 5 Julij 1767.

Zie *Wapenb. Sminia, Gen.* 11; Baerdt van Sminia, t. a. p. bl. 249.

SMINIA (Jetse van), zoon van Hobbo Baerdt van Sminia en Ida Margaretha van Rhala, werd reeds vroeg tot gewigtige ambten geroepen. In 1721 ontvanger-generaal van de admiraliteit in Friesland, in 1728 secretaris der staten van dit gewest. Hij bekleedde dit ambt tot zijn overlijden in 1771, en had door veel invloed een groot deel aan 't bestuur van zaken. De staatsstukken uit zijn pen gevloeid, munten door kortheid en eenvoudigheid uit.

Hij huwde Wiskje van Haersma en liet 2 zonen na.

Zie *Nederl. Jaarb.* 1771; Scheltema, *Staatk. Nederl.*

SMINIA (Hobbe Baerdt van), zoon van Jetse van Sminia, secretaris der staten van Friesland en van Wiskje van Haersma, werd den 8 December 1730 geboren, en in 1757 grietman van Aengwirden. Deze grieterij verwisselde hij den 5 Mei 1772 met die van Tietjerksteradeel, en bekleedde verscheidene commissiën, zoo binnen als buiten de provincie als o. a. die van lid van de admiraliteit, wegens Friesland, te Rotterdam, enz. In 1795 werd hem zijn post ontnomen en hij met velen zijner ambtgenooten en anderen van de meest aanzienlijke ingezetenen, wegens zijne bekende prinsgezindheid door het graauw en opruijers op het blokhuis te Leeuwarden gevangen gezet en slechts door een gelukkig toeval, het binnenrukken van Fransche troepen, zijn leven met dat zijner mede gevangenen, wier teregtstelling reeds besloten was, gered. Verontwaardigd over de ondankbare behandeling zijner medeburgers, verklaarde hij dadelijk na zijn ontslag, nimmer weder eenig ambt of bediening op zich te nemen, en hij heeft woord gehouden. In stilte leefde hij te Bergum, waar hij den 23 Maart 1813, in den ouderdom van 83 jaren overleed. Hij huwde den 9 April 1758 met Louisa Albertina, geb. den 4 April 1738, dochter van Hector van Glinstra, secretaris van Tietjerksteradeel en Eritia van Glinstra, 13 jaren vroeger dan hij overleden.

Zie Baerdt van Sminia, t. a. p. bl. 136, 137.

SMINIA (Willem Livius van), zoon van den vorige, werd 1 Februarij 1769 te Leeuwarden geboren, was in 1790 commies ter Financiën dezer provintie, en, onder het bewind van koning Lodewijk, lid van het departementaal bestuur van Friesland. In 1812 was hij voor korten tijd maire van Bergum, onder koning Willem I lid der staten van Friesland en houtvester van het eerste dictrict. Hij was grietman van Tietjerksteradeel, huwde 19 Aug. 1792, Christina Eritia, geb. 1775, dochter van Hessel Jetse van Vierssen en Lucia Wilhelmina van Glinstra, die hij reeds den 24 Januarij 1793 door den dood verloor. Hij overleed te Bergum den 16 November 1822.

Zie *Vervolg op de Nieuwe Naamlijst van Grietmannen*, bl. 16, 17.

SMINIA (Hector van), oudste broeder van den vorige, werd den 5 December 1763 te Leeuwarden geboren, was advocaat bij het hof van Friesland (1785), volmagt ten landsdage 1793), lid van de rekenkamer en raad van Financiën voor dit gewest (1803 en 1806), assessor van den landdrost (1809), raad van prefecture, lid van den municipalen raad van de stad Leeuwarden en president van de kantonale vergaderingen in het arrondissement Leeuwarden (1812, 1813). Toen in het laatst van 1813 de Franschen ons land verlieten en dien ten gevolge de prefect van Friesland, J. G. Verstolk, zijn post nederlegde, werden aan van Sminia met Ennius Harmen Bergsma, toen lid van het keizerlijk geregtshof te 's Gravenhage, de teugels van het bewind over deze provincie toevertrouwd, onder den titel van commissarissen-generaal van het departement Friesland. Beide bewezen gewigtige diensten aan het vaderland in die onrustige en gevaarvolle dagen; de eerste werd daarvoor door koning Willem I beloond met de verheffing in den adelstand en de ridderorde van den Nederlandschen leeuw; ook werd hij, bij de instelling der staten-generaal, tot lid van de tweede

kamer benoemd. Hij overleed den 31 October 1816, als grietman van Idaarderadeel.

Hij huwde in 1796 Wiskje, geboren 12 Mei 1768, dochter van Daniel de Blocq van Haersma, voor 1795 grietman van Achtkarspelen en Maria Wybrandi, die den 1 April 1835 overleed.

Vervolglijst van Grietm. bl. 18, 19; Eekhoff, in *Handel. der Jaarl. Algem. Verg. d Maats. v. Ned. Letterk.*, bl. 151.

SMINIA (Hobbe Baerdt van), zoon van den vorige, werd den 30 September 1797 te Leeuwarden geboren. Na aldaar onder den rector Valentinus Slothouwer in de oude talen onderwezen te zijn, studeerde hij te Groningen in de regten, en werd den 19 Junij 1821 op eene dissertatie *de Pactis* tot doctor in de beide regten bevorderd. Spoedig daarop zag hij zich tot lid der ridderschap van Friesland aangenomen, tot lid der provinciale staten verkozen en (18 Februarij 1823), na het overlijden van zijn oom, Willem Livius van Sminia, in diens plaats tot grietman van Tietjerksteradeel benoemd. Ook verbond hij zich in den echt met Wiskje Coehoorn van Scheltinga te Heerenveen (15 Junij 1823). De dood van zijn kind (26 Mei 1824) maakte niet alleen een sterken indruk op hem, maar had ook gewigtigen invloed op zijn volgend leven. Hij zonderde zich af, zocht voedsel voor zijn verslagen geest in goede boeken, begon zich aan de beoefening der geschiedenis van Friesland te wijden en gaf reeds in 1827 in het licht: *Geschiedenis van de onlusten tusschen de Schieringers en Vetkoopers*. Later bewerkte hij dit onderwerp, na voortgezet ijverig onderzoek, meer algemeen in eene uitvoerige, doch onuitgegevene verhandeling over *den toestand van Friesland in het laatste gedeelte der Middeleeuwen*. Ook gaf hij, in den meer aangenamen vorm van romantische tafereelen uit het leven der hoofdpersonen van dat tijdvak, eene reeks van bijdragen tot de geschiedenis der genoemde onlusten in den *Friesche Volksalmanak*. Deze arbeid gaf hem aanleiding tot het bewerken van *Levensbijzonderheden van beroemde mannen*, en gaf hij als eerste proeve daarvan in 1834 Levensschetsen van Tjaard Mockema en Wybe Jarichs Jelkama in het *Mengelwerk der Leeuwarder Courant*, N°. 14 en 28. Op breedere schaal zette hij vervolgens dien arbeid voort en gaf in 1837 zijne *Nieuwe Naamlijst van Grietmannen, met Geschiedkundige aanteekeningen* in het licht, en voegde er in 1851 een Aanhangsel bij, waarin nog een honderdtal levensberigten van beroemde Friezen voorkomen. Middelerwijl was van Sminia reeds gedurende vele jaren uit den stand der edelen lid der staten van Friesland, en werd in 1840 daaruit afgevaardigd als lid van de dubbele kamer der staten-generaal tot herziening der grondwet. Hem viel de onderscheiding te beurt van benoemd te worden tot ridder der orde van den Nederlandschen leeuw, en zag hij zich vereerd met de benoeming tot curator van 's Rijks Athenaeum te Franeker, welks opheffing in 1843 hij met klem van redenen trachtte te verhoeden. Omstreeks dezen tijd verscheen zijn belangrijk werkje, getiteld: *Wandelingen van mijn Oudoom den opzigter, door een gedeelte van de provincie Friesland; bevattende eene plaatselijke en geschiedkundige beschrijving van de merkwaardigheden der grietenij Tietjerksteradeel. Uit de nagelaten papieren van eenen Dorpspredikant, bijeenverzameld door H. van Rollema* (onder welken pseudoniem van Sminia ook later in den *Navorscher* schreef). Leeuw. 1841. kl. 8°.

Op gelijke bevallige wijze gaf hij in den *Friesche Volks-Almanak* voor 1844 eene uitvoerige beschrijving van de antieke *Orama-State te Menaldum* met historische herinneringen omtrent hare vroegere bewoners uit het geslacht van Camstra. Voorts deelde hij de vruchten zijner studiën mede in de *Vrije Fries: over het geslacht Aebinga, over den potestaat Juw Hettes Dekama, over den Kapitein Haring van Harinxma* enz. Alsmede in den Volks Almanak: *over het geslacht Hillama, over Searp Galama, over den Raadsheer Jarich van Ockinga, over den Hoveling Rienck Bockema, over Oega-Klooster en Noordwolde* en over verschillende adellijke personen bij afbeeldingen van de *Friesche kleederdragten der 16e eeuw*, waartoe zijne aanzienlijke verzameling schilderijen, platen en portretten hem de bouwstoffen leverden.

In de laatste jaren van zijn leven zag van Sminia zich een rijke bron van onderzoek ontsloten, toen hij, op het voetspoor van Jhr. F. A. *Ridder* van Rappard, zich onledig hield met de beschrijving van een aantal *Alba amicorum* uit de 16e en 17e eeuw. Drie belangrijke *Overzigten* met afbeeldingen van kleederdragten en wapens zijn opgenomen in het 8ste deel van de *Vrije Fries*. Bovendien gaf hij een meer algemeen verslag daarvan in den Volks-Almanak voor 1855. Hij was sedert 1840 bestuurder van het Friesch genootschap, en sedert 1854 lid der maatschappij van Ned. letterkunde, en overleed den 25 Julij 1858.

Zie Eekhoff, Levensschets van van Sminia in de *Handel. d. Maats. van Ned. Letterk.*, 1859; 13e *Verslag v. h. Fr. Genoots.*, 1840—41, bl. 249, in dit van 1884, bl. 149; *Naamlijst van Grietmannen* (vervolg) bl. 17; Eekhoff, *Cat d. Bibl. van Leeuwarden*, 95.

SMISSAERT (Joan Carel), zoon van Joan Carel Smissaert, heer van Niel, bij Antwerpen, en van Constantia Reijnst, dochter van den tweeden gouverneur-generaal van Ned. Indië, Gerrit Reijnst, werd den 17 November 1639 te Antwerpen geboren. Zijn lofwaardig gedrag gedurende het verblijf der Franschen te Utrecht, in 1672, baande hem den weg tot de aanzienlijkste ambten en bedieningen in het gewest zijner inwoning. Reeds in 1674 werd hij voor zijn leven aangesteld tot schout of hoofdofficier der stad Rhenen, eene bijzondere onderscheiding wegens het gezag dat aan het schoutambt van Rhenen boven dat van andere steden verbonden was en dat zelfs den burgemeester aan den schout ondergeschikt maakte. De ridderschap van Utrecht gaf hem in 1681 een treffend blijk van vertrouwen door hem, bij dispensatie en „zonder consequentie" tot haren gecommitteerde ter generaliteits-rekenkamer te benoemen. Ook was hij kanunik ter Dom te Utrecht. Hoezeer de stadhouder Willem III zijne verdiensten erkende, blijkt uit zijne aanstelling tot lid van het Ed. Mo. Collegie uitmakende het eerste lid van staat der provincie Utrecht. Daar het schoutambt hiermede onvereenigbaar was, legde hij dit neder en werd onmiddelijk opgevolgd door zijnen oudsten zoon Mr. Balthasar Smissaert, bewindhebber der West-Ind. Compagnie, raad ter admiraliteit van Friesland. De geschiedenis getuigt dat hij ook in zijnen nieuwen werkkring den lof van groote bekwaamheid wegdroeg en zich door eene schrandere leiding der staatsaangelegenheden beroemd maakte. Hij behoorde dan ook tot hen die het reglement op de provinciale regering van de maand April 1674 vervallen en vernietigd verklaarden. Hij eindigde zijn werkzaam leven als extraordinaris raadsheer in het hof van justitie der provincie Utrecht, waartoe hij in 1704 benoemd was. Op den 6 Januarij 1708 stierf hij te Utrecht en werd in de Domkerk aldaar met zijn wapen in 4 kwartiren begraven. Zijne echtgenoote Constantia Coymans, geb. 20 Jan. 1651 met wie hij op den 8 Januarij 1675 te Zuilen getrouwd was, schonk hem 7 kinderen en overleed te Rhenen 6 Jan. 1724. Een zijner zonen volgt.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. II. p. 322; *Groot Utrechtsch placcaatboek*, D. I. p. 213 en D. II p. 1051; W. A. Bachiene, *Vaderl. Geogr.*, p. 1070; *Tegenw. staat*, D. XXII. p. 74; Strick van Linschoten, *Gedenkschriften*, D. I. p. 318.

SMISSAERT (Joan Carel), heer van Sandenburg, werd den 19 Mei 1684 geboren uit het huwelijk van bovenstaande Joan Carel Smissaert en Constantia Coymans. De militaire loopbaan gekozen hebbende, nam hij werkdadig deel aan de oorlogen van de eerste helft der vorige eeuw. Zoo was hij tegenwoordig bij den slag van Oudenaarden en bij het beleg van Gent in 1708 en van Doornik in 1709. In den slag van Malplaquet, waarin hij door een kogel aan den voet gekwesst werd, onderscheidde hij zich zoozeer dat de generaal graaf van Nassau Woudenberg hem tot zijn adjudant-generaal benoemde. Als zoodanig werd hij belast met het overbrengen der voorwaarden van capitulatie die aan het beleg van Aire een einde moesten maken; de staten-generaal vereerden hem bij die gelegenheid met een gouden medaille hangende aan een ketting. In den daarop gevolgden tijd van vrede werd hij eigenaar en kolonel van een regiment infanterie en commandeur van Sas van Gent en het fort St. Antoon. Bij het weder uitbreken van den oorlog tot luitenant-generaal der infanterie bevorderd zijnde, werd hem het bevel opgedragen over de 6000 man hulptroepen die de staten-generaal naar Engeland zonden. Van daar teruggekeerd gaf de slag van Rocoux hem gelegenheid om van zijne tegenwoordig-

heid van geest te midden van den strijd blijk te geven daar hij zich, bij het sneuvelen van den generaal-majoor Veldman, onmiddelijk aan het hoofd plaatste van verscheidene bataillons die, bij gemis van bevelhebber, in verwarring geraakt waren en op het punt stonden van te wijken. Ook bij die gelegenheid werd hij gekwetst. Dat men niet schroomde hem, nog aan den avond van zijn leven, 's lands dierbaarste belangen toe te vertrouwen bleek bij den inval der Franschen in Staats-Vlaanderen, toen hij tot bevelhebber en chef over de troepen in Zeeland aangesteld werd en hem het commando werd opgedragen over de generaal-majoors van Bronkhorst, Zoute en Huske, de brigadiers Evertsen en Douglas, 20 bataillons infanterie en eenige eskadrons kavallerie en dragonders, met 300 stukken artillerie, in alles 14000 man. »De beroemde generaal Smissaert," gelijk Scheltema hem in het levensberigt zijns vaders noemt, mogt de uitslag niet beleven; hij stierf in zijn hoofdkwartier te Kapelle op Zuid-Beveland den 28 Augustus 1747 en werd met de aan zijnen rang verschuldigde militaire honneurs den 2 September 1747 in de kerk te Kapelle, in het graf der familie van Tuyll van Serooskerken begraven. Bij zijne echtgenote, jonkvr. Eleonora Sophia Borre van Amerongen was hij vader van verscheidene kinderen, die allen jong of ongetrouwd gestorven zijn, behalve twee dochters, de eene gehuwd geweest met den bekenden Amsterdamschen burgemeester Henrik Hooft Danielsz.; de andere met mr. IJsbrand Kieft Balde, heer van Cronenburch, Loenen en de Nieuwersluis.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te Land*, D. 2. p. 557, 565, 586, 592, 601, 602; *Ned. Jaarb. v. 1747*.

SMISSAERT (Balthasar Constantijn), behoorde tot hetzelfde geslacht als de beide voorgaanden. Zijn vader was Joan Carel Smissaert, luitenant-generaal der infanterie en kolonel van het regiment Wallons, zijne moeder jonkvr. Anthonia Jacquelina Hesselt van Dinter. De regtsgeleerde loopbaan, waartoe hij aanvankelijk bestemd was, strookte weinig met zijne geaardheid. Na eenige jaren student te zijn geweest trad hij als adelborst in 's lands zeedienst en was op zijn 20 jaar luitenant ter zee met rang van luitenant-kolonel, werd hij in vele commissiën gebruikt, als in 1774 tot het sluiten van een verbond met den keizer van Marocco, tot het vinden van eene veilige ligplaats voor oorlogschepen bij ijsgang enz., terwijl hem in 1780 de post van minister plenipotentiaris aan het hof van Portugal werd opgedragen. In een brief van 17 Augustus 1782 aan zijn vriend van Kinsbergen spreekt hij met zelfvoldoening van de diensten door hem zoo in de politiek als in de marine aan den lande bewezen." Veel had hij in beide opzigten nog kunnen presteren indien de schrikbarende storm die op den 3 Februarij 1784 in de Middellandsche zee, bij het eiland Minorca, woedde en het eskader onder den vice admiraal Reynst met geheele vernietiging bedreigde, niet zoodanig zijn invloed op het schip Drenthe waarover hij het bevel voerde, had uitgeoefend dat het met eene bemanning van 450 koppen in den afgrond verzonk, zonder dat iemand gered werd om de toedragt dezer in de jaarboeken van het zeewezen schier ongekende gebeurtenis te schetsen.

Eene zijner dochters, in Portugal gebleven, was moeder van de markiezin de Cantagallo, grootmeesteres van het huis der keizerin weduwe van Brazilie te Lissabon en van de markiezin de Saldanha.

Zie *Ned. Mercurius*, 1780, p. 38, 1781, p. 123; Mr. M. C. van Hall, *Leven van Kinsbergen*, p. 61 en 67; Mr. J. C. de Jonge, *Gesch. van het Ned. Zeewezen*, D. V. p. 398, C. de Jong, *Reis naar de Middellandsche zee gedaan in de jaren* 1782, 1784, 1785, 6 brief, p. 35, 58 en 407; N. A. van Rijneveld, *Reize naar de Middellandsche zee*, D. I. p. 20 en 45.

SMISSAERT (Marinus Adriaan), geboren te Utrecht 11 Nov. 1773, gestorven op Banka (O. I.) 1 Nov. 1819, ridder der orde van de Unie en van de Réunie, luit. bij de garde te paard, officier van de jagt, intendant van het koninklijk paleis te Amsterdam, prefect van het paleis, kolonel der schutterij van Amsterdam, raad van financien, inspecteur-generaal der tinmijnen op Banka en Billiton, huwde te Amsterdam 23 Maart 1799 Maria Feitama, geb. te Amsterdam 2 Januarij 1774, gestorven te Haarlem 16 Oct. 1825. Zij was dame du palais van koningin Hortence.

Part. berigt.

SMISSAERT (Joan Carel), zoon van den vorige, geb. te Amsterdam 29 Junij 1801, stierf aldaar 24 Sept., 1834. Hij was geëmploijeerd aan het amortisatie-syndicaat der Nederlanden, en huwde met Pauline Dorothée van Eysma, geb. te Amsterdam 8 Dec. 1798. Zij hebben o. a. nagelaten Marinus Paulus, geb. te Amsterdam 23 April 1825, ridder der orde van de Eikenkroon, inspecteur der registratie en domeinen te Maastricht.

Part. berigt.

SMISSE (Anna van der) gaf onder de zinspreuk:

Elck heeft geren syn ooghewit,
Maer die verwint het al bezit.

Een mystiek gedicht in de *Geur van geestelijcke Speceryen.* Haarlem bij Claes Braan. z. j.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SMISSE (Joan van der) werd door Katharina Lescaille een »maecenas der dichteren en de ziel der poëzij" genaamd.

Zie v. d. Aa, t. a. p.; K. Lescaille, *Poëzij*, D. I. bl. 190.

SMISSEN (Isaac van der) was een zoon van Lambert Jacob van der Smissen. Deze behoorde tot de Doopsgezinde gemeente. Hij was te Haarlem, na de verandering in de regering, van 1796 af lid van het stadsbestuur, en deed zich vooral als commissaris van de rekenkamer bij de regeling van den finantieelen toestand zijner vaderstad als een man van helder inzigt en gezonde praktische begrippen kennen. Uit zijn huwelijk met Sara Loot, in 1793 aangegaan, werd Isaac van der Smissen in 1794 te Haarlem geboren. In zeer jeugdige jaren verloor hij zijne ouders en kwam onder het bestuur van voogden die hem te Noordwijk ter schole bestelden en, nadat hij aldaar goede vorderingen had gemaakt, te Amsterdam op een kantoor voor den handel opleidden. Het schijnt dat de tijdsomstandigheden of de neiging van den jeugdigen knaap het aanvankelijk plan hebben gewijzigd, want hij verliet weldra het kantoorleven en kwam bij een bekwamen landbouwer te Velsen, waar hij tot den landbouw werd opgeleid en zich de grondslagen heeft eigen gemaakt van eene natuurkennis, die van toen af zijn rigting voor goed bepaald heeft. Hij trok in die dagen veel nut van de lessen van Nicolaas Jan van Eys, in 1797 lid van de commissie voor het onderzoek der duinen in Holland. Tot in het laatst zijns levens vereerde hij de nagedachtenis van dien man, die, zooals hij zich uitdrukte »hem het eerst leerde, dat de landbouw iets hoogers kan zijn dan eene alléén praktische oefening."

Na zijn huwelijk met Anna Maria Taunay heeft hij eenige jaren op een hofstede te Zandpoort onder de gemeente Velsen gewoond en is vervolgens naar Suriname gegaan, alwaar hij lid van het bestuur der kolonië is geweest. Nadat zijne echtgenoote aldaar overleden was, is hij naar Holland teruggekeerd. Die Surinaamsche reis viel, ten gevolge van een geleden schipbreuk, waarbij zijne goederen verloren gingen, ongelukkig voor hem uit. In Holland huwde hij voor de 2e maal met Charlotta Jacoba Taunay, zuster van zijne eerste vrouw, en woonde aanvankelijk eenige jaren op zijne hofstede Velserduin te Velsen. Later woonde hij achtervolgens te Haarlem, Elburg en Amsterdam, tot dat hij zich voor goed te Haarlem vestigde.

Herhaalde verliezen in zijn vermogen waren voor hem een oorzaak van bekommering en beproeving. In December 1853 werd hem zijne tweede echtgenoote door den dood ontnomen. Door zijne kennis van Surinames toestand was hij in staat een oordeel te vellen over de belangen der West-Indische bezittingen en voerde met zaakkennis daarover de pen. Ofschoon niet oogenblikkelijk ingang vindende, zijn velen zijner inzigten bij de uitkomst gebleken juist te zijn. Hij was steeds een voorstander van de immigratie van staatswege, en zag in de wijzigingen door de staten-generaal in de daartoe betrekkelijke wetsvoordragten gebragt, den zekeren ondergang der kolonie. De door hem geschreven werken loopen over de be-

langen der kolonie of over landbouwkundige onderwerpen als: J. van der Smissen, *Beschouwingen van de Kolonie Suriname in verband met een ontwerp tot emancipatie der slaven.* 2 dl. Amsterdam bij C. Weddepohl, 1849.

J. van der Smissen, *Over de emancipatie der slaven.* Haarlem bij de Erven F. Bohn, 1861.

J. van der Smissen, *De zwarte vliegen of pleitrede tot verdediging der vliegen vooral der zoogenaamde zwarte, door de publieke opinie beschuldigd van het opeten van appelen en peren, voor dat zij bestaan, ingediend voor de regtbank van 't gezond verstand.* Haarlem bij de erven F. Bohn, 1852. Een stukje in een boertigen toon geschreven ten einde het bij den kleinen landbouwer ingang te doen vinden.

Buiten deze werken hebben couranten en tijdschriften meermalen hunne kolommen voor zijn goed geschreven artikelen geopend. Hij is overleden te Haarlem den 20 April 1868 in 74 jarigen ouderdom. Hij heeft een handschrift nagelaten *Over de geschiedenis van den Solanum Tuberosum* (*aardappel*) *den waren aard van de daarin heerschende ziekte en de middelen tot herstel.* Men hoopt dat deze verhandeling door den druk zal worden algemeen gemaakt.

Part. beriqt.

SMISSEN (Dominicus van der) bloeide, volgens Nagler, omstreeks 1750 te Hamburg, doch hield zich lang in Holland op. Van hem bestaat o. a. een familiestuk, voorstellende *Anna de Haze, vrouwe van Mijnden en Loosdrecht, laatst weduwe van den Burgemeester L. Geelvink, verzeld van haren kleinzoon Zacharias Hendrik Alewijn.*

Ook vervaardigde hij het portret van d^s. C. Tisteys, door G. Sibelius in prent gebragt.

Zie Immerzeel; Kramm.

SMISSEN (De Generaal van der) heeft in 1831, ondersteund door een aantal weldenkende Belgen, waaronder zeer voorname lieden en welligt ook leden van de kamer van afgevaardigden zelve, eene poging aangewend, om, door eene militaire beweging, den Prins van Oranje aan het hoofd der zaken te roepen, ten einde de bestaande regeringloosheid en verwarring in België te doen ophouden, doch deze poging mislukte; daarop is de generaal naar Aken uitgeweken, bij verstek veroordeeld, en na het sluiten van het vredeeverdrag tusschen Nederland en Belgie in Gram. 1839, teruggekomen om zijne zaak in persoon te verdedigen. De Belgische ministers hebben gemeend, dat het beter ware dit alles te vergeten, en hebben in het tractaat van 1829 aanleiding meenen te vinden, om de regtsvordering te kunnen vernietigen en den generaal zijnen rang en bezoldiging te kunnen laten. Men moet het er voor houden, dat andere Belgische officieren, welke vroeger ook verraad en meineed hebben gepleegd, maar welk verraad met een gunstiger uitslag is bekroond, hebben begrepen dat hun stand door dergelijken maatregel min of meer zoude worden bezwalkt, en deze schijnen nog bijval genoeg te hebben gevonden bij de warme revolutionnairen, om eenen tegenstand te verwekken; waarbij, na eene driedaagsche beraadslaging met 42 tegen 38 stemmen, het voorstel van den afgevaardigde Dumortier werd aangenomen (13 van Lentem. 1840), waarbij bepaald werd dat de generaal van der Smissen geen deel van het Belgische leger mogt uitmaken, noch eenige bezoldiging van Belgie trekken.

Zie Nieuwenhuis.

SMIT (A.), portretschilder uit de 2de helft der 18 eeuw te Amsterdam. J. Kobell graveerde naar hem het portret van *J. de Witt*, raad van Amsterdam. Kramm vermeldt ook etswerk van hem, zoo als zes prentjes, *Typen van bedelaars.* Ook is het vignet voor den *Catalogus der prenten van Nicolaas van Berchem*, Amst. 1767, van hem.

Zie Kramm.

SMIT, SMITH, SCHMIDT (Andreas), zeeschilder uit het midden der 17^e eeuw. Zijne stukken komen zeldzaam en meest onder anderen namen, vooral in Engeland, voor. Het Koninklijk Museum te Berlijn bezit een zeestuk van zijn penseel.

Zie Kramm.

SMIT, SMITH of SCHMIDT (Arnold) bloeide in de tweede helft der 18^e eeuw en was een landschap- en zeeschilder.

Zie Kramm.

SMIT (Broeder Boudewijn de) zette *in Duytsche* over: St. Augustijn, *De 12 artikelen d. Christen-gheloof* (Antw.) Matt. Crom. 1518. 8°.

Zie *Cat. Meulman*, p. 218.

SMIT (Boud) bezong met anderen in 1750 het huwelijk van Christ. Scholten van Aschat en Joh. Cath. van Wesele.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 209.

SMIT (Daniel de), dichter uit de eerste helft der 18^e eeuw. Er zijn alleen gelegenheidsverzen van hem bekend.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SMIT (Dirk), een weinig bekend doch zeer goed zeeschilder, op *Cat. van Schilderijen van Lambert Witsen.* Amst. 1746, komt van hem voor *„Een kapitale zee*, daar schepen vergaan tegen een klip, niet minder als Bakhuysen ƒ 19.” Op eene verkooping te 's Hage 1744 ontmoet men van hem, *Een „Zee-bataille* van den admiraal Tromp, bij 't aanbreken van den dag en maneschijn, zeer kunstig en natuurlijk.”

Zie Kramm.

SMIT (Everard), krankbezoeker bij de Luthersche gemeente te Amsterdam, gaf in 1772 aldaar eene overzetting uit van J. E. Schuberts *Algemeene onderrichting in den Christelijken godsdienst voor de jeugd.*

Zie Jacobi en Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de Geschied. der. Ev. Luth. Kerk in Nederl.*, St. 1. bl. 61, 62.

SMIT (Franciscus), te Leiden geboren, werd in 1726 Luthersch predikant te Alkmaar, bedankte voor het beroep naar Enkhuizen, nam in 1738 dat naar Haarlem aan en vertrok in 1749 naar Rotterdam, waar hij in 1778 emeritus werd.

Hij schreef:

Het gelovig sterven en rijksbestel van Joseph, den stedenhouder van Egipten, ter gelegenheid van 't overlijden en begraven van W. C. H. Friso, voorgesteld in een lijkreden uit Genesis 4 vs. 26. 4°. Rott. 1752.

De Broosheid van des Menschen Leven, in tegenstelling van de eeuwige genade en gerechtigheid des Heeren over de vromen, voorgesteld in eene Lijkreden over Psalm CIII vs. 15 *tot* 18, *over het afsterven van Dr. Carel Ottho Mitzi, Leeraar in de Gemeente der onveranderlijke Augsburgsche Geloofsbelijdenis te Rotterdam, uitgesprooken den 14 Meij* 1747, in 4°. Rott. 1747.

In handschrift is er van hem, bewerkt tusschen 1728 en 1736, *Alcmaria literata of 't Geletterd Alkmaar*, zonder naam, maar onder de spreuk: *Finis Studiorum erudita pietas.* 117 blz. in 4°. Nooit uitgegeven. In bezit van M^r. J. T. Bodel Nyenhus, te Leiden.

Zie Schultz Jacobi en D. Nieuwenhuis, *Bijdr.*; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Abcoude, 2de *Aanh.* 140, 3de Stuk, bl. 26.

SMIT (Frederik), in 1811 te 's Hage geboren, begon in 1819 zijn musikale studiën te 's Hertogenbosch en legde zich vooral op de piano en het orgel toe. In 1825 vestigde hij zich te 's Hage en ontving aldaar lessen van P. Beems J^r., Stetser, der Renauds, vader en zoon, en van Volcke. Nog zeer jong speelde hij van tijd tot tijd voor den organist Stuterheim, organiseerde verschillende concerten in Holland en werd spoedig een der voornaamste organisten. Hij werd organist der Luthersche kerk te 's Hage, en op bijzondere aanbeveling verzocht het orgel van St. Denis (bij Parijs) te bespelen, 't geen hij met toejuiching volbragt. Hij overleed den 19 Maart 1848, een weduwe en twee zonen nalatende. Men heeft van hem 60 preludia, geschikt voor het koraal-gezang. 's Hage.

Zie Gregoir, *Biogr. des artistes musiciens*, p. 103; *Caecilia*, D. V. bl. 17.

SMIT (G.), tooneeldichter uit de eerste helft der 17^e eeuw. Hij schreef:

Absaloms trep. Amst. 1620. 4°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 171.

SMIT (J.), tooneeldichter uit het midden der 18e eeuw. Hij schreef:
Europa bevredigt, zinnesp. Amst. J. Smit. 1748. 8°.
Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 195.

SMIT (GERARD), geboren te Rolde in 1768, trad voor het eerst in dienst den 14 Julij 1791 te Solwerd en Marsum, kwam van daar te Meppel, in plaats Christiaan Hendrik Hein, den 6 November 1796. Hij werd van wege Drenthe afgevaardigd om een Evangelisch gezangboek mede te verzamelen en te vervaardigen, en overleed te Hoogeveen, waar hij als schoolopziener de scholen bezocht, den 23 Dec. 1815, oud 47 jaren.
Zie Romein, *Herv. Pred. van Drenthe*, bl. 152.

SMIT (G.) is schrijver van *Engelsche spraakkunst.* Rott. 1775. 8°. *derde druk.*
Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 497.

SMIT of SMITH (JOHANNES), in 1639 te Nijmegen geboren, werd als proponent beroepen te Hervelt in de Betuwe (1660), voorts te Nijmegen (1667), Alkmaar (1610), Amsterdam (1684), waar hij den 23 Mei 1710 overleed, in den ouderdom van omtrent 75 jaren. Zijn portret bestaat.
Hij gaf in het licht:
Uytlegging v. d. 12 artyckelen des geloofs. Amst. 1661.
Over het LXIX kapittel van Jesaia. 8°.
Over den eersten Psalm. 8°.
Hedendags Predikatie over 1 Chron. XII: 32. 8°.
De stammen Israels, en hare Synagoge gelouterd tot de offerhande en bediening des geloofs, betoogd in een schriftmatige uytbreiding van den Algemeenen Zendbrief van den Apostel Jacobus. Mitsgaders de Geestelyke Lente, ofte vernieuwinge van het gelaat des Aardryks onder de Heidenen, vertoond uit Hoogl. cap. 2. v. 10—13. Amst. 1698 4°. Zie Rabus, *Boekz. v. Europa 1698 a.* bl. 230.
Der Christenen jubeljaar, verkondigd door den Apostel Petrus. Actor. III. 19, 20, 21, *waar uyt het woord der Bekeeringe, de Uitwissinge der Zonden, de Tyden der verkoelinge, zendinge van Christus, Wederoprigtinge aller dingen, mitsgaders hare tyden, gelegentheden en voorzeggingen, schriftmatig verklaard en toegepast worden tot ontsluiting en inleiding dezes jaars* 1700. Amst. 1700. 8°. Z. Rabus t. a. p. 1700*a.* bl.
Nederlands blyde en gezegende Pinksterdach. Ald. 1706.
Ervarenheit in het verstand der tyden. Amst. 1708, 8.
Verklaring over het boek van Esther. Amst. 1759.
Over den Prediker van Salomon. Amst. 1669, 1743 2dn.
Over het Hooglied.
Over het verstand der tijden.
De levenswijze en predikdienst van Dr. Whitefield.
Christi voorbereyding tot zyn eigen dood.
Zie Glasius, *Godgel. Schrijv.*; de Paauw en Veeris, *Nam. de Pred* bl. 189; H. de Jongh, *Naaml. d. Pred. v. Gelderl.* bl. 418; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. Portr.*; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 478, 479.

SMIT (J.) schreef:
De uitmuntende Levenswijze, Predikdienst en Bekeeringe van den zeer vermaarde Evangelie Prediker en Reiziger George Whitefield, onpartijdig voorgesteld, waarbij gevoegd is ter opwekkinge van het hedendaagsche Christendom de bevindelijke oeffeningen van Juffrouw Ress, op den weg na den Hemel. Rott. 1760. 8°.
Zie Abcoude, 3de *Aanh.* bl. 26.

SMIT (JELLE), of GELLIUS FABER, later de Bouma bijgenaamd, een koopmanszoon te Leeuwarden, die priester werd te Jelsum, op drie kwartier afstand van die stad. Hij behoorde tot de geestelijken, die omstreeks 1530 en later hervormingsgezinde gevoelens voorstonden. Hij is in dit werk, op Bouma, reeds vroeger vermeld, II. 1081.
Zie Ypey en Dermout, *Gesch. d. Herv. Kerk*, D. I. bl. 47. *aanh.* 30; Greydanus, *Naaml. d Pred. v. Franeker (voorr.)*; Romein, in *Friesche Volksalm.* 1839, bl. 74.

SMIT (J.) was med. dr., studeerde te Groningen en verdedigde in 1817 eene *Dissertatie de miliaribus.* (Gron. 1817. Overigens schreef hij:
De arts voor gehuwden en ongehuwden. Een handboek voor mannen en vrouwen, die aan onmagt, onvruchtbaarheid, en andere werktuigelijke geslachtsgebreken lijden. Amst. 1818. 8°.
Zie Holtrop, t. a. p. bl. 330.

SMIT (J. F.) gaf met A. Naaldenberg een *Berigt eener voorspoedige verlossing door de Keizersnede* in *Alg. Konst- en Letterb.* 1805. D. II. bl. 370.
Zie Holtrop, l. c. p. 330.

SMIT (J. F.) is schrijver van *Grondbeginselen van toon- en zangkunst.* Amst. 1812. 12°.

SMIT (JOHANNES), schilder van gezelschappen en binnenhuizen, van wiens kunst men proeven vond op de tentoonstelling te Amsterdam in 1820.
Zie Kramm.

SMIT of SMITS (J.), teekenaar en graveur uit den aanvang der 18e eeuw. Hij graveerde o. a. het portret van Joan Arends, voor diens *Ses boecken van 't ware Christendom* en vervaardigde vele prenten voor de *Nouvelle déscription de la France etc. par Piganiol de la Force.* Amst. 1719, 6 vol. kl. 8°.
Zie Kramm.

SMIT (JAN), teekenaar en graveur, bloeide in het midden der 18e eeuw. Hij had meerdere verdiensten dan de vorige. Hij teekende en graveerde o. a. een groote grondteekening van de *Heerlijkheid Roozendaal*, bij Arnhem, waaronder is afgebeeld een *Hertejagt*, Amst. bij Gerard van Keulen. *Doorbraak in Noord-Holland* enz. in 1740, 1741; *Gezigten binnen Amsterdam*, 2 blad. in plano, voorstellende *Gezigt van de Oude Schans, alwaar men zien kan de Monkelbaans tooren, en 't Westindisch Huis van het IJ af te zien tot Amsterdam*, met beelden, vaartuigen; voorts boekprenten, enz.
Zie Kramm.

SMIT (M.) gaf in het licht.
Verhandeling over de genezende kragt van het gemeene water. Amst. 1726.
Over de genezende kragt van het Regenwater. Rott. 1727.
Zie Arrenberg, t. a. p. bl, 479.

SMIT (P.) was schrijver van *Cosmographia of verdeeling van de Hemel- en Aard-globen*, m. pl. Amst. 4°.
Zie Arrenberg, t. a. p. bl. 479.

SMIT (R.) gaf in het licht:
Over de Optica of Gezigtkunde. Amst. 2 dn. m. pl. 4°.
Zie Arrenberg, t. a. p. bl. 479.

SMIT (HENRICUS), te Amsterdam geboren, werd in 1689 predikant te Huisduinen en de Helder, in 1692 te Uitgeest, in 1703 te Enkhuizen, waar hij 16 November 1722 overleed.
Hij gaf in 't licht:
Nebucadnezars pracht, val en herstel.
Van 't Heilig Avondmaal.
Predikaatjen Silveren Trompet.
Zie Pauw en Veeris, *Alph. Reg.*, bl. 189; van Maurik, *Naamr. v. Godgel. Schrijv.*; Glasius, *Godgel. Nederl.*

SMIT (A.), med. dr., is schrijver van:
Waarneming omtrent de genezing eener hardnekkige ontsteking der lever in *Alg. Vad. Letteroef.*, 1824. D. XXXIV. St. 2. bl. 564, 617.
Bedenkingen tegen de homöopathia benevens eene beknopte schets dier leer. Winschoten 1853. 8°.
Zie Holtrop, l. c. p. 330.

SMIT (S.). Abcoude vermeldt van hem:
Davids gezegende Naam, over den 1ste *Psalm. Nimwegen,* 1666. 8°.
Zie Abcoude, *Naaml.*, bl. 338.

SMITH (ARCHIBALD) werd den 9 Junij 1752 tot predikant der parochie van Tentry in het presbyterium van Dunbarton in Schotland geordend, en den 24 November 1765 tot predikant bij de Schotsche kerk te Rotterdam beroepen. Een jaar te voren had hij voor de Synode van Glasgow en Ayr eene treffende rede gehouden, later gedrukt met den titel: *An inquiry into the Subject and Manner of Apostolical preaching.* Niet lang was hij te Rotterdam in dienst. De hertog van Montrose benoemde hem tot predikant te Strathblane in hetzelfde presbyterium en zijn vorige parochie, waar hij den 10

Mei 1770 werd bevestigd. Van Strathblane werd hij te Hinross beroepen, waar hij den 29 Junij 1784 werd bevestigd. Hij overleed den 13en April 1803, in het 51ste jaar van zijn dienst.

Zie Stevens, *Hist. of the Scottisch church at Rotterdam*, p. 202, 203, 336.

SMITH (A.), med. dr., is schrijver eener *Dissertatio med. de scabri.* Gron. 1817.

Zie Holtrop, l. o. p. p. 331.

SMITH (mr. ALBERT GERARDUS) werd in 1786 te Utrecht tot docter in de beide regten bevorderd, na verdediging eener *Dissertatie de Privilegiis Societ. Indiae Orientalis.* Hij bekleedde onderscheidene aanzienlijke openbare regterlijke betrekkingen, laatst die van voorzitter van het provinciale geregtshof te Utrecht, en van dijk- en watergraaf van het waterschap van Heykop.

Hij overleed te Utrecht, den 23 Dec. 1847, in den ouderdom van 81 jaren.

Zie Verwoert, *Cat. der Maats. van Ned. Letterk.*, D. II. bl. 171.

SMITH (G.) is schrijver van *Volkome Engelsche spraakkunst enz. The compleat English Grammar, a. s. f. 2de dr. veel verb. en verm.* Rott. 1758. kl. 8°.

A short introduction to English Grammar, with critical notes. The second ed. corr. Lond. 1769. 8°.

Zie *Cat. d. Bibl. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, bl. 399.

SMITH (H.) is schrijver van:

Trompet-ontwaken der Zielen. 1644. 12°.

Zie Abcoude, *Naaml.*, bl. 338.

SMITH (JAN) wordt, volgens Kramm, onder de eerste graveurs in Mezzo-tinto in Engeland vermeld; anderen willen dat hij een geboren Hollander is.

Zie Kramm; *Beschr. van alle kunsten*, enz. bl. 301.

SMITH (JOHAN) komt voor als schilder van het portret van *Adam van Vianen.*

Zie Kramm.

SMITH (JOHN), aanvoerder van een gezelschap Brownisten, dat omstreeks 1605 uit Engeland gevlucht, zich te Amsterdam neêrzette, doch in groote onmin leefde met eene andere congregatie van Engelsche Separatisten, die onder Francis Johnson en Henry Ainsworth reeds in 1592 uit Londen naar Amsterdam waren vertrokken en daar eene eigene kerk hadden gesticht.

Zie Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, D. VIII. bl. 373; Steven, *Hist. of the Scott. Church*, p.

SMITH (W.) gaf met G. T. Desaguliers in het licht:

Des vrije Metselaars zakboekje of omstandig verhaal derzelve. Haarlem. 1740. 8°.

Zie Abcoude, *Naaml.*, bl. 338.

SCHMIDT AUF ALTENSTADT (Jonkhr. JOHAN GEORGE OTTO STUART VON), gouverneur van Suriname. De familie von Schmidt, voorheen Fabricius genaamd, was reeds vóór 1577 door keizer Rudolph de II in den Duitschen adelstand opgenomen; en bij eene acte, op den 23 Februarij 1817 te Weenen verleden, werd zij geregtigd verklaard tot het blijven voeren van den naam auf Altenstadt, naar haar voormalig stamgoed de in Paltz. In de eerste helft der achttiende eeuw, leefde uit dit geslacht Johan Georg von Schmidt auf Altenstadt, erfleen- en gerichtsheer te Dalwit en Drobetigen, benevens hof- en justitie-raad aldaar. Hij huwde Margaretha Sichard von Sichartshof. Uit dezen echt werd den 27 April 1756 te Dresden geboren Johan Heinrich Adolph, die in 1769 als kadet bij de Saksische artillerie in dienst trad, als zoodanig in 1772 tot de Nederlandsche artillerie overging, en in de jaren 1774, 1780 en 1787 bevorderd werd tot onder luitenant, eerste luitenant en kapitein. In het jaar 1795 zijne demissie genomen hebbende, werd hij in 1800 aangesteld tot kapitein eener kompagnie artillerie der Hollandsche troepen in Engelsche dienst, en daarbij in 1802 tot majoor bevorderd. Intusschen huwde hij met Johanna Judith Gualteri, uit welk huwelijk, van meerdere kinderen nog in leven is Johan Heinrich Adolph, gepensioneerd ontvanger te St. Oedenrode, thans wonende te Gorinchem, en vervolgens met Jenny Balneavis, dochter van den kolonel Henry Balneavis en van Carolina Stuart, afstammeling van het Schotsche geslacht der Stuart's. Genoemde Johan Heinrich Adolf von Schmidt auf Altenstadt werd in Januarij 1814 aangesteld tot majoor bij het 2e bataillon artillerie van linie, in dezelfde maand tot luitenant kolonel en in October van dat jaar tot kolonel en directeur der Oost-Indische artillerie. Hij vertrok den 29 October 1815 naar Batavia, met Z. M. fregat, Maria van Reigersbergen, vergezeld van zijne echtgenoot Jenny Balnearis en van twee nog zeer jonge dochters: Johanna Clara Carolina Allegonda en Jenny Adelaide Bartholda Henriette Adolphina. Zij lieten hunne twee oudere kinderen, beide zoons, Johan Henry Carel Willem en Johan George Otto Stuart, in Nederland. De Maria Reigersbergen liep in Portsmouth binnen, zette de reis in Mei 1816 voort en kwam in October van dat jaar te Batavia, een jaar na het vertrek uit het vaderland. De kolonel von Schmidt auf Altenstadt overleed te Batavia den 26 November 1817 en zijne weduwe den 19 Mei 1840. Zijn opvolger als directeur der Oost-Indische artillerie, was de generaal-majoor titulair G. J. Holsman. De beide zoons werden nu uit Nederland ontboden, kwamen in 1819 als kadet op Java, en werden geplaatst op de militaire school te Samarang. De oudste zoon overleed in zes en twintig jarigen ouderdom als eerste luitenant der artillerie, te Batavia, den 18 Januarij 1831, nadat hij te Padang was in het huwelijk getreden met Catharina Eliza Jutveld, en met nalating uit dat huwelijk van eene dochter Cornelia, die met den heer Mohrman in den echt trad. Zijne weduwe hertrouwde met E. Francis, ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, president van de Javasche bank te Batavia. De beide dochters traden in het huwelijk, de oudste, Caroline in 1826 met wijlen Christiaan Lodewijk Hartman, president op Java, die in 1815 als luitenant der artillerie, adjudant was van zijn lateren schoonvader en als zoodanig met hem in Indië kwam; de jongste Jenny, in 1833 met wijlen Johannes graaf van den Bosch, zoon van den toenmaligen gouverneur-generaal J. van den Bosch.

De tweede zoon, Johan George Otto Stuart von Schmidt auf Altenstadt werd geboren den 5 Januarij 1806 te St. Oedenrode. Den 4 Januarij 1820 werd hij aangesteld tot kadet bij de militaire school te Samarang en den 13 September 1823 tot 2e luitenant der artillerie. Toen in Julij 1825 de opstand van Dipo Negoro uitbrak, werd hij al spoedig naar het oorlogstooneel gezonden. Hier deed hij zich kennen als een onversaagd officier. Reeds als jongeling werd in hem die moed, vastheid en beradenheid, opgewekt, welke gepaard aan eene goedhartige gulheid, hem, gedurende zijn geheele leven, het vertrouwen, de vriendschap en de hooge achting deden verwerven van allen die beneden, nevens of boven hem gesteld waren. Wij vinden op zijnen dienststaat vermeld, dat hij zich in den Javaschen oorlog op de volgende wijze onderscheidde:

het doeltreffend aanwinden van geschut bij het nemen van Kombong, op den 7 Junij 1826;

het eerste binnen dringen bij het bestormen van den Kraton te Pleret, op den 21 Junij 1826;

voorbeeldig gedrag bij de retraite van Selarong, op den 16 Augustus 1826;

het in verwarring brengen van den vijand bij eene gecombineerde expeditie, op den 10 Mei 1827;

het helpen verdrijven van den vijand bezuiden Djokjokarta, op den 11 November 1827; en uitmuntend gedrag bij eene expeditie bewesten Soeja, op den 6 Mei 1828 en bij het verslaan van den vijand te Bantoe Karang op den 22 Mei 1828.

Voor deze bepaalde feiten werd hij den 22 November 1828 benoemd tot ridder der Militaire Willemsorde van de 4e klasse. Kort daarna, 6 Julij 1829, werd hij tot 1e luitenant bij de artillerie bevorderd. Op het laatst van dat jaar liep de oorlog ten einde en in Maart 1830 werd de rust weder

hersteld door het gevangen nemen van Dipo Negoro. De gouverneur generaal van den Bosch benoemde hem tot zijnen adjudant in Junij 1832 en belastte hem in Februarij 1833 met de waarneming der betrekking van adsistent resident te Keboemen in Baglen. In Augustus 1837, nadat hem in Julij te voren het radikaal als Indisch ambtenaar was toegekend, werd hij door den gouverneur-generaal de Eerens in de gemelde betrekking bevestigd, dit verkiezende boven zijne toen aan de beurt liggende bevordering tot kapitein der artillerie. Op zijn verlangen werd hem nu tevens ontslag uit de militaire dienst verleend. In het daaropvolgende jaar 1838 werd hij overgeplaatst naar de afdeeling Ambal, in dezelfde residentie en even daarna tijdelijk belast met de functiën van adsistent-resident van politie te Soerabaja. In September 1842 werd hij door den gouverneur-generaal Merkus benoemd tot resident van Bagelén en als zoodanig bleef hij werkzaam tot dat de min gunstige staat zijner gezondheid hem in den aanvang van 1850 met verlof naar Nederland deed vertrekken. Als adsistent-resident en vervolgens als resident, bewees hij, gedurende zijn nagenoeg zeventien jarig verblijf in Bagelén, gewigtige diensten, vooral ook tot uitbreiding der indigo-kultuur, zelfs in die mate, dat later noodzakelijkheid ontstond tot inkrimping, opdat de rijst-kultuur niet al te veel op den achtergrond zou geraken. In Nederland gekomen, vestigde hij zich te 's Gravenhage. Intusschen was hij bij de koninklijke besluiten van den 21 Januarij 1849 en van den 11 December 1849 ingelijfd in den Nederlandschen adelstand en benoemd tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw. Nu viel het gouvernement van Suriname open en er werd omgezien naar een man van fermiteit aan wien de uitvoering der emancipatie, toen op het oog, kon worden toevertrouwd. De keuze viel op von Schmidt, Februarij 1825, en zijn drie jarig bestuur in Suriname wordt als in vele opzigten voorbeeldig geroemd. De emancipatie mogt hij echter niet invoeren. De lang verwachte wet daaromtrent, bleef steeds achterwege; maar met beleid arbeidde hij tot verbetering van het lot der slaven, door invoering van nieuwe reglementen en door een waakzaam toezigt tot wering van verouderde misbruiken. Onder zijn bestuur zijn de eerste immigranten uit Madera aangekomen en onder zoodanige voorwaarden op verschillende plantagiën geplaatst, dat met hen nimmer eenige moeijelijkheid is ondervonden. Onder dat zelfde bestuur zijn zeventien Chinesche landbouwers uit Java aangevoerd en bij wijze van proef op de plantage Catharina Sophia geplaatst. Na hunnen tijd uitgediend te hebben, zijn deze lieden naar Java teruggekeerd, behalve twee of drie, die verkozen in Suriname te blijven en er zich vermoedelijk nog bevinden. In de administratie der kolonie heeft von Schmidt vele verbeteringen ingevoerd, en wist hij ook hier bij de ingezetenen achting, liefde en vertrouwen in te boezemen. Zijne reeds vroeger geschokte gezondheid, die in Suriname niet beterde, noopte hem in 1855 tot terugkeer, te vroeg om nog de vruchten te zien van al het goede dat door hem werd voorbereid. Zijn vertrek werd algemeen betreurd, en nog wordt in Suriname van hem met eerbied gesproken. De hooge goedkeuring der regering bleek hem, na zijn terugkeer in het vaderland, door de uitreiking der versierselen als ridder met de Ster van de Eikenkroon, terwijl hem in Januarij 1857 een verhoogd pensioen werd toegekend. Na nog eenigen tijd in het vaderland te hebben doorgebragt bezweek hij den 7 Augustus 1857 te 's Gravenhage, in den ouderdom van ruim 51 jaren, met nalating van zijne echtgenoote Wilhelmina Jodoca van Laren, waarmede hij den 17 October 1837 te Magelang, residentie Kadoe, in het huwelijk getreden was, en van zeven kinderen, te weten: Johann Heinrich Adolph Pieter, Johan George Otto Stuart, Johann Carel Lodewijk, Johann Wolff Anton, Johanna Wilhelmina Jodoca, Johann Willem Frans en Johanna Henriette Adolphine.

Zijn welgelijkend portret vertoont een mannelijk gelaat. Zijn gestalte was middelmatig, maar krachtvol.

Part. berigt.

SMITMAN ( ) schreef:

Swanenzang met een voorrede van prof. Vogel. Utrecht 1744.

Zie Abcoude, 2e *Aanh.* bl. 140.

SMITS (Dingeman Wouter), in 1748 geboren, werd in 1772 proponent en predikant te Zuilen, in 1773 te Amersfoort, in 1776 te Rotterdam en in 1787 hoogleeraar in de godgeleerdheid aan de illustre school aldaar. Den 31 Maart 1801 vierde hij zijn 25 jarige evangeliedienst te Rotterdam, welke plegtige feestviering door zijn ambtgenoot Scharp werd bezongen. Hij overleed den 12 Januarij 1806, in den ouderdom van bijna 58 jaren, zijnde hij bekend als een ijverig aanhanger van het Huis van Oranje. Zijne twee laatste leerredenen hier gehouden, werden door Scharp, op verzoek van een groot gedeelte der gemeente, benevens een lijkzang op hem uitgegeven; ook vervaardigde deze op zijne afbeelding een bijschrift. Behalve deze laatste leerredenen, heeft men van hem:

Schaadelijkheid der thans heerschende tweedragt in onze Republiek en beste raad voor overheeden, leeraers en de ingezeetenen van Nederland. Rott. 1782. 8°. (anoniem.)

Verdeediging van de stadhouderlijke regeering en het stadhouderlijke Oranje-huis, zijnde een vervolg op d'inleiding, ter titel voerende: De schaadelijkheid der thans heerschende tweedragt. Rott. 1782. (anoniem.)

Volgens P. Hofstede (*Lijkr. op J. Bareuth*) is Smits ook de zamensteller van *De Post naar den Neder Rhijn.* 's Hage 1781—1784. 12 dn. 8°. Het is echter buiten allen twijfel dat P. Verbrugge er de schrijver van is. Welligt volgde hij Verbrugge op.

Zie Glasius, *Godgel. Nederl.*; v. Harderwijk; *Naaml. d. pred. te Rotterd.* bl. 95; v. Doorninck, *Pseud. en Anon.*, n°. 3636, 3997, 4705; Brans, *Kerk. Reg.*; Muller, *Cat. v Portr.*

SMITS (Dirk), zoon van Michael Smits en Elisabeth Meeuwels, werd den 20 Junij 1702 te Rotterdam geboren. Toen hij de school had verlaten werd hij op een koopmanskantoor besteld, en vervolgens geplaatst op het kantoor van den impost op de wijnen, waar hij, van de laagste tot de hoogste plaats opgeklommen, zijn post tot in 1746 met ijver en trouw waarnam. Van zijn jeugd af had hij smaak in poezij en muziek, en het eerste dichtstuk van belang dat hij in het licht gaf, was *Israëls Baälsefors dienst, of gestrafte wellust* (Rott. 1737), in drie boeken, dat boven Hoogvliet's *Abraham* gesteld wordt. In 1743 volgde de uitgave van zijne navolging, naar eene overzetting in proza van P. Burmans intreerede *De Enthusiasmo poetico.* (Over de poëtische verrukking.) Inmiddels zag Smits, te Haarlem met Kornelie Klinbus gehuwd, den last van zijn gezin vermeerderen en was genoodzaakt bij de sobere inkomst van het wijnkantoor naar meerdere winsten uit te zien, en nam met zijn broeder Paulus de loodwitmakerij bij de hand, tot hij in het laatst van 1746 aangesteld werd tot commissaris van de monstering der oorlogschepen en commies ter recherge te Hellevoetsluis; een ambt van geringe beteekenis, doch »broodzorg belang", gelijk Post zegt, deed hem het aanvaarden. De opdragt van zijn uitvoerig dichtstuk *De Rottestroom* aan den stadhouder Willem IV bezorgde hem een voordeeliger post, mede te Hellevoetsluis. Kort daarna bezweek hij echter aan de gevolgen van een hondsbeet, den 25 April 1752, eene weduwe en zes kinderen nalatende. Zijn lijk werd te Hellevoetsluis begraven en zijne nagedachtenis door de beroemdste dichters van zijn tijd vereerd. Reeds bij zijn leven had hij in 1740 te Rotterdam een bundel *Mengelgedichten* uitgegeven (in 4°.). N. Versteeg gaf in 1754 te Rotterdam zijne *Nagelaten gedichten* in 3 deelen in 4°. in het licht. In 1823 verscheen te 's Gravenhage bij S. de Visser een herdruk zijner *Gedichten* en van zijn *Rottestroom* beide in post. 8°. Algemeen is het oordeel zeer gunstig over Smits poëzij. Hij was een gevoelig, liefelijk zanger; er straalt iets muzijkaals in al zijne gedichten door. Hij speelt met de uitgezochtste en keurigste woordjes.

Zie N. Versteeg, *Leven van D. Smith*, achter het IIIe deel zijner *Gedichten*; N. G. van Kampen, *Bekn. Gesch. der Lett. en wetens.* D. III. bl. 106; de Vries, *Gesch. der Ned. Dichtk.*, D. II. bl. 138; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*; D. V. bl. 300; Siegenbeek, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk.*, bl. 252; Collot d'Escury, *Holl. roem*, A. IV. (2) 724, 293—299, I. 129, 130; Huberts, *Chron. Handl.*, bl. 95; A. van Halen, *Pan. Poetic. Bat.*, bl. 107, 118, 133, 147, enz; *D. Smits eene eeuw na zijn verscheiden in zijn geboortestad herdacht door* Dr. de Jager. Rott. 1852. 8°.; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. Portr.*; Arrenberg, *Naamr.* bl. 479.

SMITS (Gerrit) kwam met David Jossee, Johannes Met en Hendrik Schut, den 24 Mei 1724, in den Cloveniers-Doelen te Haarlem bijeen, ter oprigting van een Exercitie-gezelschap, dat den naam aannam van Compagnie Vrijwilligers, en, later onder den naam van „Vrijkorps" bekend, door vaardigheid in den wapenhandel zoo beroemd en in het jaar 1786 onder de spreuk *pro aris et focis* als een der drie bataillons der Haarlemsche schutterij vermaard werd, vele blijken van moed toonde en in 1787 is vernietigd geworden.

Zie C. de Koning, *Tafereel der stad Haarlem*, D. III. bl. 20, 21.

SMITS (Gerhard Bernard van de Pavord), geboren in 1803, als ambtenaar bij de posterijen te Winterswijk in 1841 overleden. Hij leverden verscheidene losse stukjes in Almanakken en Tijdschriften, die niet onverdienstelijk zijn.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SMITS (Hendrik Dirk Arnoldus), luitenant ter zee der eerste klasse. Hij was geboren te Utrecht den 23 November 1818, jongste zoon in een talrijk huisgezin, en bestemd voor den handel. In zijne eerste jeugd zeer ingenomen met de vaderlandsche geschiedenis, was hij zulks vooral met de heldendaden ter zee onzer voorouders. Boven alles was de dappeer en vrome de Ruyter zijn ideaal; de levensbeschrijving van dien held, door Brandt, had hij zoo dikwijls doorlezen, dat hij al de bijzonderheden van de verschillende zeeslagen verhalen kon. Hij werd als kind des ochtends vroeg, als de anderen nog sliepen, dikwijls in het bed verrast, met dit boek voor zich, en de gordijnen, ter bekoming van licht, opengeslagen. De opstand der Grieken tegen hunne onderdrukkers, de Turken, ontvonkte zijn gevoel voor regt en billijkheid meer en meer. De Grieksche zeehelden deelden in zijne sympathie. In zijn spelen met zijne zuster, stelde hij, in een kleêrbak (dat een schip moest voorstellen) gezeten, den zeeheld Miaulis voor en hij had menige slag te verduren als hij, die de partij der Turken moest voorstellen, door de Grieken verslagen werd. Toen bij die rigting de roemrijke daad van van Speyk in 1831 zijne jeugdige geestdrift opwekte, wist hij zijne ouders te bewegen om zijne bestemming te veranderen in eene voor 's rijks zeedienst. Dienvolgens in November 1832 geplaatst aan het koninklijk instituut voor de marine te Medemblik, verliet hij die instelling, na zeer goed volbragte studien, in 1836 als adelborst 1ste klasse, en werd in 1840 tot luitenant ter zee 2de klasse bevorderd. In dezen rangen diende hij op verschillende oorlogsbodems, nam deel aan de expeditie naar de kust van Guinea onder den generaal Verveer, deed onderscheidene reizen naar de West-Indiën en de Middellandsche zee, en kwam in 1842 met Zr. Ms. schoonerbrik de Windhond in Oost-Indiën. Met dat oorlogsvaartuig een groot gedeelte van onzen archipel bezoekende en doorkruisende, verrigtte hij vele opnemingen, deed door het nuttig besteden van zijnen tijd ruime kennis op, en daaronder de hydrographische, welke hem later de zamenstelling van zeekaarten zooveel gemakkelijker maakte.

Niet zonder grond werd hem derhalve het depôt van zeekaarten, boeken en instrumenten bij het marine-departement en de werkzaamheden, daaraan verbonden of eigenaardig daarbij behoorende, in 1845 opgedragen. In hetzelfde jaar trad hij in den echt met de oudste dochter van den assistent-resident te Riouw. Met den titel van administrateur van het genoemd depôt en overgang bij het sedentair Indisch zeewezen als luitenant ter zee 1ste klasse, bevestigde het bestuur in 1851 hem in zijnen werkkring, nadat hij reeds in 1846 was benoemd tot secretaris der commissie tot verbetering der Indische zeekaarten, en wist zijne verrigtingen ten deze en in andere opzigten, waaronder een aantal berekeningen voor den jaarlijkschen almanak, zoo te doen waarderen en te doen gelden, dat hem, in 1849, als belooning voor het verledene en aanmoediging voor het vervolg, de onderscheiding ten deel viel van tot ridder van den Nederlandschen Leeuw te worden benoemd.

Tot de bij voorkeur gebezigde zeekaarten van onze vaarwaters, behooren de door hem vervaardigde van de straten Banka en Gaspar, twee uitgaven van de eilanden beoosten Java tot en met Timor, de kaart van straat Makasser, terwijl die van de oostkust van Celebes bijna gereed en die van het westelijke deel van de Java-zee reeds ver gevorderd waren. Weinig vermoedde de man, die zoo geheel in de toekomst leefde, dat zijn voornemen, om eene verzameling van zeekaarten op eene gelijke en doelmatige schaal voor geheel Nederlandsch Indie te zamen te stellen en in het licht te geven, reeds zoo in den aanvang zou worden gestuit.

Aan een ijverig streven was het hem gelukt het op steen teekenen en afdrukken zijner kaarten, behalve die van straat Banka, te Batavia te doen plaats hebben, hetgeen gelegenheid gaf om elke nieuwe opname of verbetering dadelijk in te voegen. Dit blijkt onder anderen uit de Javasche courant van den 12 April 1848, alwaar wij lezen: „Bij het lithographische etablissement der genie te Batavia, is in druk gegeven: een kaart van de eilanden en vaarwaters beoosten Java, te zamen gesteld op last van den schout-bij nacht E B. van den Bosch, kommandant van zr. ms. zeemagt in Oost-Indie en inspecteur der marine, president der kommissie ter verbetering der Indische zeekaarten, enz. door den luitenant ter zee H. D. A. Smits; opgedragen aan zijne excellentie den heere J. J. Rochussen, minister van staat, gouverneur generaal van Nederlandsch Indie, enz. enz. enz.

Deze is de eerste kaart van eenige uitgebreidheid, welke in Indie het licht ziet. De lithographie is allernaauwkeurigst uitgevoerd door den heer Th. Koenig, teekenaar bij het depôt van zeekaarten. Deze kaart is tegen den prijs van ƒ 15 ten algemeenen nutte verkrijgbaar gesteld. De daarbij behoorende zeemansgids, gevolgd door eene nieuwe methode ter berekening van de hoogten en afstanden der bergen, door hoekmeting nabij het oppervlak der zee, met Nederduitschen en Engelschen tekst, almede van de hand des luitenants Smits, is thans op de drukkerij van het Bataviaansch genootschap ter perse. Het later in het licht verschijnen van dit werk is aan geheel onvoorziene omstandigheden te wijten." Met den ernst en de degelijkheid, waarmede hij immer zijne taak volvoerde en werkte voor al wat goed en nuttig was, hoopte hij de toepassing der steendrukkunst ruimere vruchten voor Indië te doen opleveren. Daartoe leidde hij twee pupillen van het Parapattan weezen-gesticht op, met zooveel zorg, dat zij al spoedig merkbaar vorderden, en met de hem zoo eigene minzaamheid, waarvan hunne tranen bij zijn graf de meest welsprekende getuigenis aflegden.

De uitgave der kaarten onder zijn oog en met het gemelde voordeel, gevoegd bij zijne verwonderlijke gave om uit eene tallooze menigte dikwijls zeer uiteenloopende opgaven en opnemingen, de goede van de onbruikbare te scheiden en in een verband te brengen, heeft zijn naam bij de zeevarende natien eene algemeene hoogschatting verleend, en de waardering der Nederlandsche zeekaarten in groote mate bevorderd. Nevens de zeekaarten gaf hij ook in het Nederduitsch en Engelsch zeemandsgidsen in het licht van straat Banka en de eilanden beoosten Java, en was reeds ver gevorderd in de bearbeiding eener nieuwe uitgave van den gids voor laatstgenoemde vaarwaters, welke van de vorigen daarin verschilde, dat er niet alleen alles wat de zeevaart betrof, maar ook hetgeen de handel moet of wenscht te weten, in werd opgenomen. De eerste jaargang, 1849, van het voormalige tijdschrift te Batavia „*Indisch archief*", bevat deswege een stuk van hem, getiteld: „Méthode om door hoekmeting, nabij de oppervlakte der zee, de hoogte van bergen, en omgekeerd, hunne afstanden te berekenen. „Daaraan werden météorologische bijdragen toegevoegd, onder anderen over het einde van den dampkring en omtrent de koude der lucht aan de grens van den drampkring en de hitte in het luchtledige aanwezig."

Over al deze onderwerpen was hij voortdurend in briefwisseling met onderscheidene geleerden; bovendien was hij een dergenen, aan wien de natuurkundige vereeniging voor Nederlandsch Indië in 1850 haar ontstaan te danken heeft, lid en secretaris van het bestuur, redacteur van haar Tijdschrift. Eveneens kennen zijne tijdgenooten hem als den onvermoeiden voorstander en een der voorname uitvoerders van het schoone denkbeeld, om te Batavia eene tentoonstelling van de voortbrengselen der natuur en der menschenhand tot stand te brengen, ten einde ook het boek der waarde van Nederlandsch Indië vollediger te openen dan ooit te voren. Hij was niet alleen lid van de primitive commissie over de regeling in 1853, maar ook van het nader benoemd besturend kommitté dezer tentoonstelling, welker opening hij echter niet beleven zou.

Naauwelijks werd de maatschappij tot Nut van het Algemeen, dat sieraad van ons vaderland, op Indischen bodem overgeplant, of hij sloot sich dadelijk aan en nam volgaarne de deelneming in onderscheidene commissien voor den arbeid der afdeeling Batavia op zich. Overal toch erkende men in hem niet slechts den man van talent, den vereerder en beoefenaar van wetenschap en kunst, maar ook den man, wiens edel karakter zijn leven tot één streven deed zijn voor het geluk, de verlichting en het genoegen zijner medemenschen in den ruimsten zin. Hij stond dien verstandigen vooruitgang voor, die niemand vrees inboezemt voor de gevolgen, en allen aantrekt. Sterk trok hij zich ook het lot aan der zoogenaamde Inlandsche kinderen en wat de Bataviaschen maatschappij tot Nut van 't Algemeen in het belang van dit gedeelte onzer verwaarloosde natuurgenooten deed, was voor een niet gering gedeelte het gevolg van zijne voorstellen. En de toepassing zijner gaven in het werkelijke leven onderscheidde zich vooral door eene warmte en volharding die het klimaat trotseerde, hem in dat opzigt inderdaad merkwaardig deed zijn, en die anderen won voor zijne overtuiging.

Smits overleed te Batavia, op den 8 Februarij 1853. Zijn geest was tot in de laatste oogenblikken van het bewustzijn vervuld met hetgeen dien zoo lang en innig had bezig gehouden, en hij verliet de aarde, gelijk hij haar had bewandeld, — alleen wijsgeerig geloovige.

De Javasche Gouvernements-courant van den 12 Februarij 1853, zeide: »Zijn afsterven is een groot verlies, niet slechts voor de weduwe en vijf zeer jonge kinderen, en voor de vele anderen wier verzorger, vriend of raadsman hij was, maar ook voor het zeewezen, dat hem eene reeks van nuttige diensten en hijdrographische werken van waarde verschuldigd is, en voor de maatschappij, waarvan hij een regtschapen en nuttig lid was. Aan een uitmuntend karakter en eenen veel begaafden geest paarde hij eene rustelooze werkzaamheid en buitengewonen ijver. De vruchten daarvan zijn nog te versch bekend, dan dat wij zouden behoeven stil te staan bij hetgeen nog in de toekomst van hem te wachten was, indien deze verdienstelijke loopbaan niet op den leeftijd van 35 jaren afgesneden ware. De plegtige ter aarde bestelling van zijn overschot had met de gebruikelijke militaire eerbewijzingen plaats. De deelneming, reeds algemeen toen de ziekte eenen ernstigen keer nam, bleek nog duidelijker in het groot aantal personen van verschillende standen en rangen, dat door het volgen van het lijk hem een laatst blijk van gehechtheid of hoogachting bragten; zij blonk bij het graf uit in de hulde aan zijn leven en zijne nagedachtenis, betoond door eene rede van Ds. *van Hengel* en in de aandoening van allen die de lijkbaar omringden."

Zoo treffende hulde werd hem ook toegebragt in de algemeene vergadering der te Batavia gevestigde natuurkundige vereeniging in Nederlandsch Indië, op den 17 Februarij 1853. De voorzitter, Dr. *P. Bleeker*, gaf eene merkwaardige schets van zijn leven en voegde daarbij: »wij gevoelen het, in *Smits* verloor de maatschappij een uitstekend lid, de industrie een' voorstander vol geestdrift, de wetenschap een' onvermoeiden arbeider, onze vereeniging een' ijvervollen bestuurder. *Smits* behoorde tot die weinigen in deze gewesten, bij wie het keerkringsklimaat niet heeft kunnen verzwakken de geestdrift voor maatschappelijk heil en wetenschappelijken vooruitgang. Die geestdrift voor alles wat goed is, was onbeperkt in hem. Hij bekleedde eene voorname plaats onder de mannen, welke in de laatste jaren zoo vele hebben bijgebragt om de maatschappij in Nederlandsch Indië op te heffen uit die traagheid en onverschilligheid, welke, onderhouden of voortgebragt onder vroegere besturen, spreekwoordelijk waren geworden.

Toen in 1850 bij eeniger onzer het plan tot rijpheid kwam, om onze vereeniging in het leven te roepen, sloot Smits zich met de meeste belangstelling aan deze pogingen aan en het is nog levendig in onzer aller herinnering, met welken ijver hij de belangen der vereeniging voorstond. Medeoprigter, bestuurder en secretaris der vereeniging, had hij een zeer groot aandeel aan haren bloei, niet alleen door den ijver en het talent waarmede hij het secretariaat vervulde, maar ook door het werkzaam deel, dat hij nam aan het leveren van mondelinge en schriftelijke bijdragen. Nog staat de waardige overledene in onzer aller gedachten voor ons, sprekende in onze vergaderingen, sprekende met het hem eigen talent en vuur, en ons allen boeijende door het belangwekkende zijner voordragten."

Het tijdschrift van de vermelde natuurkundige vereeniging, bevat de volgende bijdragen van zijne hand: 1°. Barometerwaarnemingen in 1849 en 1850, op reizen uit Nederland naar Java. 2°. Rapporten betreffende Borneosche steenkolen. 3°. Waarneming van de bedekking van sommige sterren door de maan. 4°. Lengte van de tijdballen te Batavia en te Calcutta, en delzelver lengte-verschillen. 5. Iets over de gambierkultuur. 6°. Over de getijden in Nederlandsch Indië. Het laatstgenoemde stuk was een der belangrijkste, welke Smits heeft getchreven. Hij ontwierp eene nieuwe theorie van de getijden, of liever, hij trachtte de wiskundige theorie van Bernouilli en La Place te verheffen en toepasselijk te maken. Deze arbeid werd bij deskundigen met grooten bijval ontvangen.

En in het alom bekende *Tijdschrift voor Nederlandsch Indië* plaatste hij in 1844 een artikel over de hoogte van eenige bergen in den Indischen archipel en in 1847, eene waarneming van de zon-eklips.

Uit eenige zijner brieven aan bloedverwanten in het vaderland, blijkt dat hij nauwlettend alles wat hem omringde gadesloeg en elke gelegenheid om nuttig te zijn of zich te oefenen, met graagte aangreep. Daaronder bevinden zich uitvoerige beschrijvingen van de expeditie in 1838 van den generaal Verveer naar de kust van Guinea, elders reeds door Tengbergen in het licht gegeven, en van het bezoeken in 1842 der *Kaap de goede Hoop*. Over dit bezoek wijdt hij zeer uit en hij betoonde zich hoogelijk ingenomen met de gehechtheid die hij daar waarnam omtrent al wat Nederland betreft.

Op den 20 November 1855 werd te Batavia een gedenkteeken op het graf van Smits ingewijd. Het bestaat uit een gemetseld vierkant, ongeveer tien voeten hoog, voorzien van vier marmeren platen, gedekt door een ijzeren kapiteel en omgeven door een net ijzeren hek. Op de plaat aan de voorzijde staat, omgeven door eene krans van laurier en eiken takken: »Aan den luitenant ter zee 1e klasse H. D. A. Smits, zijne vrienden en vereerders in Nederlandsch Indië." Aan de achterzijde leest men: »geboren te Utrecht den 23 November 1817, overleden te Batavia den 8 Februarij 1853." Terwijl de zijplaten respectivelijk voorzien zijn van de opschriften: »*Virtus nobilitat*" (de deugd adelt) en: »*Bene meruit*" (hij heeft zich verdienstelijk gemaakt).

Het beeldhouw- en metselwerk doet alle eer aan den smaak en het talent van den opziener der begraafplaats, *Ihnen*, bij wien de inscriptiën op de marmeren platen gebeiteld en onder wiens leiding de opbouw van het geheel heeft plaats gehad.

Het eenvoudige, maar nette kapiteel, versierd met zinnebeelden der zeevaart, alsmede het hekwerk, is gegoten in de fabriek voor de marine en de nijverheid te Soerabaija.

Deze schets is ontleend aan de *Javaansche courant* van 12 Febr. 1853, het *Algemeen verslag der werkzaamheid van de Natuurkundige vereeniging in N. I in de algemeene vergadering dier vereeniging van den 17 Februarij* 1853, aan het *Algemeen handelsblad* van den 9 Mei 1853, aan de *Indiër* van den 6 Februarij 1856, de aangehaalde Tijdschriften en aan eenige papieren en brieven, waarvan de familie goedgunstig inzage gegeven heeft.

Tijds, v. Nederl. Indië 6e Jg. 1854 II: 436. 1855 II: 113; Kobus en de Rivecourt.

SMITS (Jan), zoon van Jan Smits en Petronella van Emmerick, werd den 18 Februarij 1775 te Dordrecht geboren. Hij begon zijn loopbaan als bediende op het kantoor van den graanhandelaar Matthys Balen, werd vervolgens klerk bij mr. Johan Jacob van den Brandeler Yzn. Baljuw der Beyerlanden en hoofdschout der stad Dordrecht en de Merwede, en was dezen in de administratie van de gelden en goederen van het stedelijk armhuis behulpzaam, vervolgens werd hij commies of substituut controleur van den grafelijkheids of zoogenoemden Geervlietschen tol, welke post hij bekleedde tot de grafelijkheidstollen, bij decreet van het volk van Holland (5 Maart 1795) werden opgeheven. Hij was toen zonder betrekking en, als bekend aanhanger van het stadhouderlijk huis, zonder hoop van tot eenige openbare bediening te geraken. Toen hem, na Nederlands verlossing van de Fransche heerschappij, als oud-ambtenaar, de weg werd geopend

tot het verkrijgen van openbare ambten, sloeg hij alle aanbiedingen van de hand en verkoos een onafhankelijk bestaan door den handel boven alle eervolle doch afhankelijke betrekkingen. Sedert 1804 bekleedde Smits ook den gewigtigen post van rentmeester van het stads krankzinnig- en beterhuis (later in het geneeskundig gesticht voor kranksinnigen) als ook van de goederen en effecten van het gewezen leprozenhuis. Belangrijk zijn de diensten door hem als zoodanig bewezen. Toen toch, na de tiercering of vermindering der rente van de publieke schuld op een derde, in Oct. 1812 al de regenten van dit huis hunne betrekking hadden neêrgelegd, bleef hij alleen tot 2 Januarij 1817 met zware opofferingen, de zaken besturen. Onder zijn bestuur werden vele misbruiken afgeschaft, en groote verbeteringen ingevoerd, zoodat het gesticht, wegens zijne doelmatige behandeling der krankzinnigen en uitmuntend bestuur een welverdienden roem verwierf. Met verontwaardiging greep hij naar de pen, toen een recensent, in een verslag van J. Guistain's *Traité sur l'aliénation mentale et sur les hospices des aliénés* zich had uitgelaten, dat de minvermogenden in de krankzinnighuizen meestal op eene ruwe wijze behandeld werden, en toonde, in een welgeschreven stukje (*Iets over de krankzinnigen en de behandeling van dezelve*) onwederlegbaar aan dat zulks noch te Dordrecht, noch voor zoo ver hem bewust was, ergens in de Nederlanden plaats greep; ja dat zoodanige behandeling niet in het karakter eener natie lag, die te veel voor ongelukkigen had gedaan, en nog dagelijks deed, om zich op die wijze een vlek te zien aangewreven. Veertien jaren later (1841) liet hij, bij gelegenheid dat de regering, bij de staten-generaal een ontwerp van wet, inhoudende nieuwe bepalingen omtrent die gestichten inleverde, dit stukje met een *Naschrift over de verpleging der krankzinnigen te Gheel*, en een paar *bedenkingen over de ontwerp-wet*, herdrukken, en toen in 1843 het plan werd gevormd om een provinciaal-geneeskundig gesticht voor krankzinnigen in Zuid-Holland te bouwen, en eene prijsvraag ter bekoming van ontwerpen voor zoodanig gesticht was uitgeschreven, zond hij (April 1844) ook een plan met daartoe behoorende memorie in, echter niet ter mededinging, maar ter inlichting voor de commissie ter beoordeeling. De gouverneur van Zuid-Holland bedankte hem bij missive van 18 Mei 1844 namens gedeputeerde staten hartelijk voor deze belanglooze inzending van dat uitvoerig stuk. Behalve het rentmeesterschap bekleedde Smits nog vele andere betrekkingen, zoo als die van zetter der directe belastingen, lid en vice-precident van de kamer van koophandel en fabrieken, mede-bestuurder van de afdeeling Dordrecht van het genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen; die van lid van de maatschappij tot Nut van 't Algemeen en van 't bestuur der door hem gestichte school, van het bestuur der maatschappij van Dordrechtsche scheepsreederij en van de reederij van vischsloepen te Middelburg, die hij beide hielp oprigten enz. Waar en wanneer hij kon bevorderde hij de belangen zijner geboorteplaats. Zoo leverde hij in 1836, toen er sprake was ter verplaatsing der zeevaartkundige school te Medemblik, een memorie bij den raad in. In weerwil van zoo vele en verschillende bezigheden, had Smits nog tijd zich in verschillende kunsten en wetenschappen te oefenen. Reeds als jongeling legde hij zich op de bouwkunde toe, en behaalde (26 April 1800) bij de bouwkundige afdeeling van *Pictura* den hoogsten eereprijs. Hij bleef dit vak ook gedurende zijn geheele leven beoefenen en schreef twee verhandelingen *Over den Bouwstijl en de Bouwstoffen in vorige eeuwen* en *de Groote Kerk* te *Dordrecht*. Hij hield van plannen te maken tot het bouwen van huizen en het aanleggen van tuinen, ontwierp (1826) mede die voor de stedelijke begraafplaats, en toen in 1831 de *Cholera Asiatica* in ons vaderland heerschte, beraamde hij er voor een hospitaal, en diende ze, vergezeld van opstand- en grondteekening, bij de regering der stad in. Een paar dagen voor zijn dood was hij nog bezig aan een plan tot het maken van een park en publieke wandelplaats voor zijn geboortestad. Verder beoefende hij de physica, wiskunde, werktuigkunde, waterweegkunde en aanverwante wetenschappen, en stichtte een physisch gezelschap, waarin hij vele belangrijke verhandelingen voordroeg, gelijk later bij de afdeeling *Physica* van het letterkundig gezelschap *Diversa sed una*, en gaf (1823) *een staat van vergelijking tusschen de drie schalen der meest in gebruik zijnde thermometers* in het licht. Bij het invoeren van het nieuwe stelsel van maten en gewigten, schreef hij een populair stukje in de *Dordrechtsche Almanak* en in 1846 in het *Jaarboekje van Dordrecht* een *Algemeen overzigt van het nieuwe herdeelig maten en gewigten stelsel; de namen der nieuwe maten en gewigten en van derzelver veelvouden en onderdeelen:* een *herleidings tafel van de oude Zuid-Hollandsche en nieuwe Nederlandsche landmunt en van de nieuwe Nederlandsche tot eenige buitenlandsche munten.*

Gedurende de laatste helft van zijn leven, beoefende Smits bij voorkeur de vaderlandsche geschiedenis en inzonderheid die zijner geboortestad, waarvan zijne belangrijke *Aanteekeningen* op de beide eerste deelen van Bilderdijk's *Geschiedenis des Vaderlands*; zijne *Verhandeling over den ouden staat, de eerste bevolking en vroegste geschiedenis van Zuid-Holland, en van de stad Dordrecht in het bijzonder* (Dordr. 1824) en die *Over den inbraak en overstrooming van den grooten Zuid-Hollandschen Waard, op den* 18 *Nov.* 1421 (Dordr. 1822) en de vijf eerste door hem met zijn vriend Dr. Schotel bewerkte afleveringen van eene *Beschrijving van Dordrecht* (1842—1845) ten bewijze strekken. Behalve deze afzonderlijk uitgegeven geschriften, plaatste hij een menigte geschied-, letter- en oudheidkundige opstellen, zoo in verschillende periodieke geschriften als in de *Dordrechtsche courant* en nog in 1856 gaf de tachtigjarige, grijsaard, bij gelegenheid van het Kostersfeest te Haarlem, een in 1823 door hem opgesteld *Iets over de uitvinding der Boekdrukkunst* in het licht. De meeste zijner opstellen hadden niet slechts de verdiensten van het *à propos*, maar zijn meest alle belangrijke bijdragen voor de geschied- en oudheidkunde. Zulks zijn ook zijne *Verhandelingen over de zeden en gewoonten onzer vaderen in de middeleeuwen; Over de geschiedenis der vroegere en tegenwoordige belastingen* en *Over het goedkoop;* zijne *Historische aanteekeningen op den belangrijken brief door Willem I, Prins van Oranje den* 16 *Mei* 1572 *uit Dillenburg geschreven aan zijne vrienden in Dordrecht* en het *Toevoegsel tot het geschiedkundig gedeelte van de voorlezing door wijlen den Heer Mr. N. Carbasius, Cz.; over Jan van Heelu en zijn gedicht »de slag bij Woeringen*, beide in de Werken der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde opgenomen; zijn *Vijfde eeuwgetijde van de bedijking van den Zwijndrechtschen Waard*, en zijn *bundel Aanteekeningen op de levensbeschrijving van Rutger Jan Schimmelpenninck*, door zijn zoon graaf Schimmelpenninck in 1845 in het licht gegeven. Groot waren zijne verdiensten als aardrijkskundige. Hij begon de rij zijner voorlezingen in *Diversa sed una* met eene *over de oude aardrijkskunde en de verbeteringen, welke tot* 1819 *in die wetenschap hebben plaats gehad*. Veel was van der Aa bij het zamenstellen zijner werken over die wetenschap aan hem verpligt. Hoog was de achting die Smits in zijn vaderstad genoot en aan eerbewijzen ontbrak het hem niet. Zoo was hij lid van de meeste letterkundige genootschappen en ook van de *Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde*. Tweemaal is hij gehuwd geweest, den 8 September 1805 met Sophia van der Poll en den 30 April 1812 met Krijntje Maria Roest. Hij overleed den 28 Maart 1857. Zijne tweede vrouw overleefde hem en stierf in 1871. Zijn eerste vrouw schonk hem eene dochter, Sophia Petronella, zijne tweede, 5 kinderen, van welke Jan Anthony en mr. Willem Pieter nog in leven zijn. Zijn portret door George Adam Schmidt geschilderd, is door H. F. Hanselaar op steen gebragt. Zijn leven is door Dr. G. D. J. Schotel geschetst voor de levensberigten door de Maatschappij van Nederl. Letterk. uitgegeven.

Zie verder *Kunst- en Letterbode* 1856; Schotel, *Dordrecht in den aanvang der* 17 *en* 19 *eeuw;* Kobus en de Rivecourt; Mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. lijst*, bl. 89, 116, 117, 119; Muller, *Cat. van portr.; Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. bl.

SMITS (J.), portretschilder uit den aanvang dezer eeuw, vervaardigde o. a. het portret van *Ds. J. Scharp.*

Zie Kramm.

SMITS (N. of JOHANNES), te Breda geboren, bloeide in de 2de helft der 17e eeuw. Hij schilderde verscheidene stukken voor het huis Honslaarsdijk en liefhebbers te 's Hage.

Zie J. C. Weyerman, *Leven der schilders*, D. III, bl. 59; Kramm.

SMITS (WILLEM), dichter, bloeide in het laatst der 18e en begin der 19e eeuw. Van hem zijn o. a. lijkzangen op P. Hofstede en H. van Alphen, en een gedicht voor de *Bloemen en vruchten* van N. van der Hulst; afzonderlijk verschenen zijne *Dichtkundige bespiegelingen, toepasselijk op afbeeldingen van godsdienstige en stichtelijke onderwerpen.* Rotterdam 1810.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SMITS (WILLEM), verdienstelijk musicus en componist, werd den 22 October 1804 te Amsterdam geboren. Groot waren zijne verdiensten omtrent het volksgezang, en talrijk zijn zijne uitgegeven werken, onder welke *De Gelofte*, opera in 3 acten, met toejuiching in 1840 te Amsterdam werd opgevoerd; *Handleiding en schoolboek voor het volkzang onderwijs in drie deelen; Drie missen* voor 3 mannenstemmen met orgel; *Magnificat* voor 3 mannenstemmen, 21 *Koren en Koralen*, 6 *Koren* voor 3 stemmen, tot schoolgebruik; *Ernst en Luim*, koren, kanons en liederen; *De eere Gods*, *Hymne*, voor koor en orchest; *In 't Bosch en Meilied* 2 liederen voor mannenstemmen; *Hoop*, *Klarenbeek*, *'t Viooltje*; drie koren in *Orpheus*; 18 liederen voor twee stemmen, vier voor twee sopranis contralto en baryton met piano; *Schets van het toonstelsel der Harmonie leer en volksgezang* in de *Volksbibliotheek* enz. Hij was officier van de eikenkroon en lid van meest alle musikale genootschappen. Hij overleed te Amsterdam in Februarij 1869.

Zie Gregoir, *Les musiciens Neerl.* p. 164.

SMITZ (CASPER), bijgenaamd Magdalena Smitz, werd in Holland geboren en vestigde zich in 1662 in Engeland. Hij kreeg den bijnaam *Magdalena*, wijl hij meest deze bijbelsche persoon tot onderwerp koos. Hij schilderde ook portretten in olie en miniatuur, die door hunne gelijkenis, uitdrukking en behagelijk koloriet vol leven en natuur zeer gezocht waren. Ook vervaardigde hij vrucht- en bloemstukken, die zoo geacht waren, dat voor een tros druiven, door hem geschilderd, 40 ponden sterling gegeven werden. Later vestigde hij zich te Dublin, waar hij, volgens den een in 1689, volgens den ander in 1707 overleed. Hij graveerde ook in mezzo tinto, als *Magdalena in een grot*, *Hagar in de Woestijn*, *enz.*

Zie Immerzeel; Kramm.

SMITZE (J. VAN DER). Van dezen vermeldt Kramm twee met O. I. gewasschen teekeningen, voorstellende een *Valkenjagt* en een *waar een paard wordt beslagen.*

Zie Kramm.

SMOLEKEN (B.) gaf in het licht: *God geheiligde aandagten.* Amst. 1767, 8°.

Zie Arrenberg, bl. 479.

SMOUT of SMOUTIUS (ADRIAAN JORISZOON). De plaats zijner geboorte is onbekend, doch waarschijnlijk studeerde hij te Leiden, waar hij in 1601 van curatoren verlof kreeg, om op buitengewone dagen de logica te onderwijzen. In 1604 werd hij predikant bij de Hervormde gemeente te Rhoon en Pendrecht, deed in 1606 afstand van zijn dienst, doch verbond zich om den Rotterdamschen predikant Gezelius in diens arbeid te ondersteunen. In 1609 aanvaarde hij het beroep naar Delfshaven. Hier schreef hij, een bitter en onverdraagzaam contra remonstrant, waarvan hij, gedurende zijn verblijf te Rotterdam reeds blijken had gegeven, zijn *Schriftuurlijk' ja*, dat hij aan de staten van Holland opdroeg. Deze, die toen nog de zijde der Remonstranten hielden, verontwaardigd over zijne stoutheid, ontboden hem niet alleen voor zich, maar geboden hem (Julij 1613) zich te 's Gravesande op te houden en die plaats zonder hunne toestemming niet te verlaten. De Amsterdamschen burgemeester, Cornelis Pietersz Hooft, vroeg ergens, met het oog op het gemelde geschrift, of men wel eenigen schrijver zou kunnen aanwijzen, die in lasteren en schelden bij hem zou kunnen halen. Ondanks het streng verbod om 's Gravenhage te verlaten, begaf zich Smoutius nu en dan weer naar Amsterdam, waar sommige predikanten, die hem voor een man, die voor de zuiverheid der Hervormde leer ijverde en werkte, hielden, van tijd tot tijd hem op de preekstoel bragten. Omtrent die tijd (1617) raakte hij in geschil met den Rotterdamschen predikant, Nikolaas Grevinckhoven, der Remonstrantsche gevoelens toegedaan, met wien hij (zoo groot was zijne afkeerigheid van de Remonstranten) reeds vroeger, op bevel der overigheid geweigerd had in gesprek te treden ter bevordering van goed verstand en ter vereffening van ontstane oneenigheden. Hij gaf namelijk tegen hem een in de latijnsche taal geschreven werk in het licht, waarin hij Grevinckhoven zóó schamper overhaalde en zóó zware beschuldigingen te laste leidde, dat de kerkeraad zich de zaak zijns leeraars aantrok, en den beschuldiger bij 's lands staten aanklaagde, die het besluit namen, den advokaat Fiskaal te gelasten »het boeksken van Smoutius op te soeken, daaruit te trekken 't geen hij vinden soude ergerlijk en ten laste van Niclaes te wesen gestelt, 't selve hier (ter vergaderinge van Holland) te vertoonen, om daer naer, daerop meerder gelet synde, gedaen te werden naer behooren." Doch dit besluit had geen gevolg, want Smoutius, die zich, zoo als boven gezegd is, thans te Amsterdam onthield, had zoo veel gunst gevonden bij de regering, dat deze hem het burgerregt schonk, en weigerde toe te laten, dat de Fiskaal in hare stad iets tegen hem zou ondernemen, of hem voor een andere regtbank trekken. Hierom verdedigde zich Grevinckhoven, in een latijnsch verweerschrift tegen Smoutius, waarin hij hem verscheidene zaken te laste leide, en o. a. zijne meesterachtige en willekeurige handelwijze, gebleken in het onderzoek van zekeren beroepen leeraar te Schiedam, wien hij, behalven de 37 artikelen der Nederlandsche confessie, nog 17 artikelen, op eigen gezag voorleidde, met last om die te onderteekenen, onder, bedreiging van, bij weigering, van den preekstoel te zullen geweerd worden. In 1620 werd Smoutius tot vast predikant te Amsterdam beroepen. Doch ook hier kon dat onrustig karakter niet rustig zijn. De driften bleven gisten en hij volhardde in zijnen haat tegen de Remonstranten. Het kon niet anders of het moest den ijveraar hinderen dat er bij het verkiezen van nieuwe regeringsleden te Amsterdam niet altijd acht werd gegeven of die tot de hevige Contra remonstranten behoorden, ja zelfs eerlang op het kussen verheven werden die maar gematigde gevoelens waren toegedaan. Hij meende hiervan oorzaak te vinden dat de predikanten niet vooraf geraadpleegd werden, en beklaagde zich reeds in 1622 op den kansel en liet zich op bitteren toon uit, dat aan de Remonstranten te groote vrijheid gegund werd. Thans liet men Smout, ofschoon velen zich over zijn stoute taal ergerden, ongemoeid, ook toen hij vier jaren later (1626) nog heviger klaagde, dat de oorzaak van 's lands rampen te zoeken waren in het toelaten van bewindslieden, die het pausdom begunstigden, en in het ondersteunen van Lodewijk XIII, dien hij het kind der duivelen noemde, bij het beleg van Rochelle; doch toen hij in 1629 eerst tegen prins Frederik Hendrik en vervolgens tegen de Amsterdamsche regering van den predikstoel uitvoer, en opnieuw aandrong, dat het openbaar bewind niet zonder voorkennis en raad der kerkelijken zou handelen, werd hij voor burgemeesteren ontboden, die eenige aanteekeningen van zijne predikatie gemaakt hebbende, verlangden, dat hij hun zijne voor de vuist uitgesprokene leerrede op schrift zou overhandigen, opdat het blijken mogt, of zij soms aan zijne woorden eenen anderen zin hadden toegekend dan de bedoeling des sprekers was. Smout meende dat hem hiertoe eerst de vergunning des kerkeraads noodig was. Deze veroorloofde hem zulks niet, doch Smout, wilde zich naar den wil der regering schikken, mits hem een maand uitstel werd gegeven. Toen deze tijd verstreken was, verscheen de onrustige leeraar niet, en toen burgemeesteren hem voor zich deden komen, was hij onbeschaamd genoeg om zich van zijne belofte geheel onkundig te houden. Men liet hem gaan, met de ernstige vermaning van in zijne leerredenen rustiger en bescheidener taal te bezigen. Smout wel verre van andere vermaning te gehoorzamen, sprak in November 1629 eene leerrede over Matth. VII: 5 uit, die de vroegere in bitterheid tegen de regering overtrof. Burgemeesteren riepen den onvermoeiden ijveraar ter verantwoording. Ronduit weigerde hij zijne predikatie in te leveren. Thans liet de kerkeraad zich openlijk met de zaak in. Burgemeesteren besloten den weg der lankmoedigheid te betreden en af te wachten of al het gebeurde eenige invloed op Smout mogt hebben. Het tegendeel vond plaats: heviger en heviger werd des leeraars taal, zoodat burgemeesteren den 7 Januarij 1630 den raad bijeenriepen en aan dezen hun voornemen openbaarden om Smout

de stad te doen ruimen. De meerderheid hechtte hier aan hare goedkeuring, en Smout werd gelast binnen 24 uren Amsterdam te verlaten. Van 's mans latere lotgevallen is alleen bekend dat hij naar Rotterdam vertrok en aldaar in 1646 overleed. Het is bekend dat Vondel, toenmaals opkwam tegen de Contra-remonstranten, bovendien vertoornd op den leeraar, die weinig met de dichtkunst schijnt opgehad te hebben, de scherpe geesel der satyre tegen Smoutius zwaaide.

Hij schreef:

Bode met twee Seyndt-Brieven, Prosperi ende Hilarii, aen Augustinum; van de overblyfselen van de ketterye der Pelagianen. Wt het Latyn verduyscht, ende met ettelycke aenmerckingen verryckt door Hadr. Georgium Smoutium, Rott. 1608.

Smout heeft het in dit geschrift zoowel op de Doopsgezinden, als op de Katholyken begrepen.

Eendracht van over vyftich schriften teghen 't pelagiaansdom, door de treff. gheref. Kercken ende Schoolleeraren, in den druc bevordert. Metter tijt by een ghebracht door P. G. S. in 1619.

Toetse van seecker antwoort van C. Vorstius. 4°.

Aenwyzinghe van de onbehoorlycke wyse van doen die Mr. Adrianus Smoutius gepleecht heeft in zyn Boeck ghenaemt Eendracht etc. *Door P(etrus) C(upus), Dien. d. G. W. tot Oralingen. Rotterd. Mattys Bastiaensz* (1610) *Onschuldt ende Afwijzinghe Adriani Smoutii over 't ghene hem van weghen de t'onrecht verdachte Predikanten toeghewesen is in hun Aenwijsinghe enz. onder den name P. Cupi ende de letteren C. S. a G. binnens maendts wtghegeven.* Delft (1610). *Petri Cupi, Ondersoeck over d'Onschuldt ende Afwijsinghe Adriani Smoutii enz. Ger. Gouda.* (1610).

Schriftuurlic Ja over de vraghe, of de leerpoincten, die ten huydighen daghe in gheschil ghetrocken worden, het Fundament der salicheyt raken ofte niet. Teghen het onschriftuerlick Neen segghen van sommighe dat d'opinien van beyde partyen bestaan kunnen bevesticht ende bewesen door Adriaan Joriss. Smout, Dien. J. C. Schiedam 1613. *Voorlooper over Adriani Smoutii schriftuerlyck jae, dienende tot openinghe ende recht verstandt van synen toe-eyghen Brief aen de E. M. Heeren Staten, aeng. de questie of de vyf verschillighe poincten de salicheyt raecken of niet. Ghestelt door een Liefhebber der waerheyt.* Rott. Bernardus Dwinglo, *Christelyken Bril, tot versterckinge van 't schemerende ghesicht der Eenvoudighen die in de huydens-daechsche verschillen der Religie met onverstant yveren; waer door sy claerlick aenschouwen mogten het weder schriftlycke en handt-verderflelycke ghevoelen Adriani Smoutii en synder Mederlanderen.* Ghedr. 1613.

Onse Vader: dat is, verklaringhe hoe God de Vader des Heeren Jesu Christi Onse Vader mede is, ende wy zyne lieve kinderen zyn enz. na den Ghereformeerden Kerckenraadt van de Nederl. natie binnen Dordrecht teghenwoordich vergadert, toegheeyghent. Amst. 1618.

N. Grevinchovius heautontimorumenos hoc est rhapsodius suis coloribus, schematismis figuris, litteris et verborum phrasiumque ampullis (quibus senatum civitatis Roterodamensis, ante suam cum Amesio dissertationem anni 1615 nundinis vernalibus editam in christ. ecclesiam concitare, sibi vero ipsi conciliare omnino satagit) parodice sed serio atque reapse nonnihil delineatus, de se supplicium dans. Auct. A. S. Amst. 1617.

Zie, behalve Brandt, Uterbogaert, Baudartius, Trigland, Regenbogen; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XI. bl. 78, 83, 84, 86. Dez. *Beschryv. v. Amst.*, D. IV. bl. 366, 445, 447, 449, 452, 453, 455; *Authent. en waaracht. verhaal*, 1630; *Tegen den Glossateur der Sent. D. Smoutii*, 1630; *Vrye aenwyzing tegen de Historie van F. de Vry*, bl 83; Croese. *Kerk. Reg.*, bl. 64; Soermans, *Kerk. Reg.* bl 40, 88; Paauw en Veeris, *Vern. Kerk. Alphab.*, bl. 190. Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, (eerste Serie) D. V. bl. 118 (tweede Serie) D. III. bl. 247; v. Harderwijk, *Predd. te Rotterd.* bl. 21; Vondel's *Werken* (uitg. v. Lennep) (Reg.); *Vondel, met Roskam en Rommelpot*, in de *Gids*, *Mengelw.* 1837, bl. 161, 197, 277, 407; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.*, D. II. bl. 266; Tiele, *Pamfl.*, D. II. bl. 95, 112, 140, 199, 201; Rogge, *Bibl. v. Rem. Geschrift.* bl. 74; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Abcoude, *Naamr.* bl. 339.

SMOUT (Dirk), te Utrecht geboren [1]), beoefende de poëzij en gaf in het licht:

Davids Psalmen en andere Lofzangen, volgens de gebruikelijke zangmaten in rijm gesteld. Utrecht, 1710. 8°.

Vierjarige vreugde wegens de uyttogt der Franzen uyt de stad Utrecht. 4°.

Heilige Dank- en Treurgezangen. Amst. 1714. 4°.

Het Leven van Jezus Christus in dichtmaat. Leiden 1721 4°.

Ook gaf hij eene Nederd. overzetting van Franc. Fabricius' *Redevoering over den hondert en vijftigsten verjaardag of het derde jubeljaar der Holl. Akademie te Leiden* enz. m. pl. en portr. van Fabricius. Leid. 1725 4°, en van Fr. Ad. Lampe, *Redevoering van de opperste wijsheid*, Utr. (1720).

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 306, 307; Andriessen, *Aanmerk.*, bl. 796; van Iperen, *Psalmgez.*, D. I. bl. 222 *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 174; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Arrenberg; Rogge, *Bibl. v. Contra-rem. Geschrift.*, bl, 263; *Nav.*, D. XIV. bl. 267; Abcoude, *Aanh.*, bl. 198.

SMOUT (Pieter Jz.).

Men heeft van hem een anoniem geschrift:

Aanwijzing van de uitsporigheden en onwaarheden, die J. D. (Verburg) tegen P. S(mout) begaan heeft, door Pr. Jz. St. (Pieter Jz. Smout) Rott. 1688. 8°. Voorts:

Het helder licht der vryheyt, behouster der waerheyd, vyandinne van alle meesterschap en dooling over het Godlyk vrij-propheteren in de gem. J. Chr. Door P. Smout tegen dr. Ant. van Dale. Bestaande in den I en II wederlegging (sic) *van zijn voorn. redenen. III in een aenmaningh tot betrachtingh van dese vryheydt. Tot Rott.*, door Piet. Terwint, 1679.

Copye van een brief, door P. Smout aan Galenus Abramsz. geschreeven, in welk zijn onbehoorlijken handel tegen A. L. en F. K. gepleegt, omtrent de geschillen met J. Breedenburg klaarlijk word aangewesen, in 't jaar 1685.

Bewys dat de vier gepretendeerde regenten van het Collegianten weeshuys tot Amsterdam, namelijk Anthoni Ruleeuw, Dirk van Vianen, Pieter Reyndertsz. en Jan Huygen aan veel groote stukken schuldig zijn. Uyt haar eygen schriften en brieven beweezen. Amst. 1686.

Antwoord op het Waer Verhael van J. D. Verburg, wegens de opkomst van 't weeshuys der Collegianten tot Amsterdam, vertoonende, dat hij niet wel redeneert en veel saaken tegen de waarheit heeft nedergesteld, waardoor hij den handel der regenten en van hem selfs heeft trachten te verdeedigen. Tot Rott. 1687.

Vreede en Vryheid onder de Rhynsburgers, verbroken en wechgenomen door 't onnoodig twisten en scheuren der vervalle Collegianten, hoe en waardoor die ontstaan zijn, aangeweezen door P. Smout, waarin klaar gezien werd dat zij, die veel van vrede en liefde praten, die niet begeert hebben.

Waar is nu 't oude hart zoo vol van goedighe'en?
Waar blijft nu liefd' en vree der hoog beminde re'en?

Achter aan een brief van Frans Kuiper, waarin hij J. D. Verburg en al zijn beschuldigers bewijs eist voor onpartijdige lieden, die men buiten de Collegianten zal verkiezen. Tot Rotterdam. 1687.

Zie Rogge, *Geschrift. betref. de Ned. Herv. Kerk*, bl. 99, 100; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, bl. 589.

SMIJTEGELT (Bernardus), den 20 Augustus 1665 te Goes geboren, ontving zijne eerste opleiding aan de latijnsche school zijner geboortestad, bezocht in 1684 de Utrechtsche hoogeschool, waar hij vooral met den verdraagzamen Witsius hoog was ingenomen. In 1687 proponent geworden, moest hij twee jaren wachten, eer hem een standplaats werd geschonken. Toen werd hij te Borselen beroepen, van waar hij in 1692 naar Goes vertrok. In 1695 ging hij van daar naar Middelburg. Groot was de droefheid zijner gemeente toen hij eens naar Rotterdam en tweemaal naar Utrecht beroepen werd. Hij vond echter vrijheid voor die vereerende aanbiedingen te bedanken. Hij was een man van grooten invloed op zijne gemeente en behoorde tot de leeraars der Nederlandsche Hervormde kerk, die niet alleen bij hunne tijdgenooten op hoogen prijs werden gesteld, maar nog in latere dagen, zelfs in de onze, toejuiching hebben gevonden. Zijne leerredenen, die hij voor de vuist uitsprak, werden

[1]) Hij noemt zich ten minste een »stichtenaar" in de voorrede der redev. van Fabricius.

door eenige zijner toehoorders afgeschreven; zoo schreef Maria Booter, lid der Middelburgsche gemeente, alleen 17 lijvige deelen in 4°. Zijn stijl was levendig, populair, verstaanbaar, zijne beelden dikwijls ongepast, niet vrij van valsch vernuft. Ook in zijne leerredenen, die met een forsche stem werden uitgesproken, openbaarden zich vastberadenheid, moed, geestkracht en de ernstige zucht om den zondaar te bekeeren. Bittere ligchaamssmart noopte hem in 1735 zijn emeritaat te nemen. Hij overleed den 6 Mei 1739, ongehuwd.

Nog bij zijn leven, zonder zijne medewerking, verschenen:

Uitmuntende praktikale leerreden, door een voornaam Godgeleerde, over Ezech. XXXIV: 31. Midd.

Zes uitmuntende praktikale leerredenen, over Hoogl. 1, 2, 4. *Ezech. XXXIV:* 31. *Spreuk. XXIII:* 26 *en Jes. XI:* 8. 's Hage 1740.

Na zijn overlijden verschenen:

Des Christus heil en cieraad voorgesteld in 45 *predikaetsies over Phil. IV:* 7 *en Coll. I vs.* 22, *met eene voorr. van A. W. de Beveren.* 's Hage en Middelb. 1740, 1744. (4e dr.)

Het gekrookte riet in 145 *predikaatsien.* 's Grav. 1745. Amst. 1768. 2de dr. 2. dn. in 4°.

Een woord op zijn tijdt, in 89 *predicaties,* 2 dn. 4°. 's Gravenh. 1744. Amst. 1761. 2de dr.

Predicatien in 4°.

Acht uitmuntende predicatien in 8°. 's Hage, 1744. 3de dr.

Des Christen eenige troost in leven en sterven of verklaring over den Heidelb. Catechismus, benevens vijf belijdenis predicaties in 4°. Amst. 1780. 5de dr.

VI Predikatien. Amst. 1747. 8°.

XV " Amst. 1744. 4de dr.

XII Diverse Predikatien. 's Hage 1756. 4de dr.

Kort begrip. Amst. 1760. 8°.

Keurstoffen of verzameling van 50 *Predikatien, met eene voorrede van J van Diegbach.* Amst. 1765. 4°.

Zie De la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 422 verv.; J. de Waal, *Twee Voorlezingen over de Catechismus-predikaatsien van Smijtegelt*; P. de Vriese, *Hist. verhaal van 't leven en sterv. van B. Smijtegelt.* Middelb.; Koecher, *Hist. d. Heidelb. Catech.*, bl. 328; v. Alphen, *Gesch. v. d. Heidelb. Catech.*; Schotel, *Gesch. v. d. Heidelb. Catechismus*; J. ab Utrecht Dresselhuis, *de Hervormde Gemeente te Goes*, bl. XX; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, D. VIII. bl. 455; Glasius, *Godgel. Nederl.*; v. Doorninck, *Bibl. van Anon. en Pseud.*, bl. 270; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Abcoude, *Naaml.*, bl. 338; Arrenberg; *Naamr.*, bl. 486; Muller, *Cat. v. portr.*

SMIJTERS (Anna), beroemde schilderes in miniatuur. Zij was de moeder van Lucas de Heere, die in 1534 te Gent werd geboren.

Zie Kramm.

SMIJTERS (   ), schreef:

Salomons spreuken. 8°.

Arithmetica of Cijfferboek. 8°.

Zie Abcoude, bl. 339.

SNABILIE (J. P. J.) werd den 20 Julij 1797 te Arnhem, waar zijn vader Luthersch predikant was, geboren. Den 1 April 1814 trad hij in dienst als chirurgijn 3e klasse, den 16 Febr. 1818 werd hij tot officier van gezondheid 2e klasse en 7 jaren later op nieuw bevorderd. Den 31 Januarij 1851 werd hij 1e officier van gezondheid 1e klasse en tijdelijk belast met de functies van inspecteur, tot welke betrekking hij, 4 Febr. 1853, definitief werd benoemd, nadat hem den 14 Januarij te voren een nieuw blijk van waardering, ook van zijne strategische bekwaamheden, was geschonken, door zijne benoeming tot buitengewoon lid van het comité van defensie. Den 31 December 1859 werd door de koning bepaald, dat zoo lang dr. Snabilié aan het hoofd der geneeskundige dienst der landmagt geplaatst zou wezen, zijne betrekking gelijk zou zijn gesteld aan den rang van generaal-majoor. Bij gelegenheid der viering van zijn 50-jarige dienst als officier (April 1864) werd hij vereerd met het groot-officierkruis der orde van de eikenkroon. Hij was toen reeds commandeur der orde, ridder der militaire Willemsorde 4e klasse, en van de Nederl. leeuw. Ook droeg hij het metalen kruis.

Hij overleed in 1865.

Part. ber. Holtrop, l. c.

SNABILIÉ (Maria Geertruida), echtgenoote van Pieter Barbiers Bartsz, was eene uitmuntende teekenares, vooral van bloemen en vruchten. Zij overleed te Haarlem d. 7 Februarij 1838.

Zie Immerzeel; Verwoert.

SNABELIUS (H. G.) schreef:

Vermaaklijkheden der voor- en zinnebeeldige godgeleerdheid. Amst. 1744. 8°.

Zie Arrenberg, bl. 480.

SNAKENBURG (Hendrik), den 29 September 1674 te Leiden geboren, bekleedde aldaar de post van rector der Latijnsche school, en overleed er den 16 Januarij 1750. Als geleerde heeft hij zich door zijne uitgave van *Quintus Curtius* bekend gemaakt, als Nederduitsch dichter, door zijne verspreide gedichten, die na zijn dood in 1753 door Frans de Haes zijn uitgegeven onder den titel van *Poëzij.* Leiden. 4°. Volgens het oordeel van oordeelkundigen zijn zij hoogst middelmatig. Zijn afbeelding bestaat.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 308; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt, *C. d. M. v. N. L.*, D. III. bl. 83, 124; Muller, *Cat. v. portr.*

SNAKENBURG (Theodoor van), neef van den vorige, advokaat te Leiden, beoefende ook de Nederlandsche poëzij. Hij gaf met Jacob Elias Michielsz, onder de letters A. L. F. en A. P. S., in 1731 te Leiden in het licht:

Proeven van dichtoeffening, bestaande in Herderszangen, Brieven, Klink- en Mengeldichten. Hij was *A. L. F.*

De meeste verzen in *De Hollandsche Spectator* van Justus van Effen. Amst. 1731—35. 12 dn. 8°. zijn ook van hem.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, N. 3719, 4151; Witsen Geysbeek, D. V. bl. 308; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 254; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

SNAPHAAN (A. de), Kramm vermeldt van dezen meester *eene dame in haar slaapkamer verschrikt, voor haar toilet zittende, terwijl een man haar een brief overhandigt*, in het Museum te Berlijn.

Zie Kramm.

SNECANUS. (Gellius) Zie HOTZES. (Jelle)

SNECANUS, van SNEEK, of de SNECIS (Cornelius), in 1460 in de nabijheid van Sneek geboren, werd Dominikaner-monnik te Leeuwarden, bezocht Rostock en Keulen ter voortzetting zijner theologische studiën en bekwam aan eerstgemelde universiteit den graad van doctor en een professoraat in de theologie. In 1505 werd hij door het kapittel te Utrecht tot vicaris-generaal zijner orde benoemd en in 1511 te Valenciennes op nieuw tot deze betrekking gekozen. In 1515 werd hem het bestuur over de kloosters zijner orde, in Saksen, Denemarken en Polen toevertrouwd, en later werd hij tot prior van het convent te Rostock aangesteld. Later keerde hij naar zijn vaderland terug en overleed te Leeuwarden den 15 September 1531. Bij het ontstaan der reformatie, achtte zich Snecanus geroepen om haar met al zijn krachten te bestrijden. Bijtende liet hij zich hooren tegen Sebastianus Polanus en tegen Luther zelven.

Hij gaf in het licht:

Sermones XXI. super confraternitate de serto Rosaceo sanctae Dei Genetricis, semperque virginis, Mariae. Sermones duo contra Ebrietatem et insolentiam bibendi. Catena super officio dicti serti Rosacei. Bullae Apostolicae super confirmatione ejusdem Fraternitatis. Sermones synodales ejusdem quinque. Parisiis 1514. 4°.

Defensio Ecclesiasticorum adversus Sebastianum Polonum, Lutheriani dogmatis Propagatorem in 4°.

Behalve deze werken, liet hij nog verscheidene handschriften na, die weleer in het klooster der Dominicanen te Leeuwarden berustten.

Zie *Suffr. Petri*, p. 78, 79; Sweertius, *Ath. Bat.*, p. 197; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 165; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I; de Jonghe, *de Ord. Batav. Domin.*, p. 39—40; Quetif en Echard, T. II. p. 82; Paquot, *Mém.* T. III. p. 637, 638; Glasius, *Godgel. Ned.*

SNEEUWIUS (Antony), kunstenaar in mathematische instrumenten, bloeide omtrent de helft der 17e eeuw. Van hem bestaat o. a. een vrij goed gewerkt, zeer klein artrolatium.

SNEEUWIUS (Henricus), beroemd kunstenaar in mathematische instrumenten te Leiden, bloeide omtrent de helft der 17e eeuw. Hij vervaardigde o. a. een keurig, gedeeltelijk en zelve bewerkt artrolatium voor van Schooten.

SNEEUWIUS (Johan), bloeide van 1648—1655 te Utrecht. Hij was horologie- en beroemd instrumentmaker.

Part. berigt.

SNEL (A.) gaf eene Nederduitsche overzetting van het *Leven van Alexander de Groote door Q. Curtius.* 1627. 8°. Antw. 1694. 8°. Amst. 1639. 8°. Rott. 1648, 1719, pl. Amst. 1728. pl. [1]).

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 66.

SNELL of SNEL (Jan), kunstschilder te Antwerpen, komt in 1498 voor als lid van het St. Lucas-gild aldaar. Hij overleed in 1504.

Zie *Mémoires de l'Academie royale de Bruxelles* 1832; Kramm.

SNELLAERT (Claes), zoon van Willem Snellaert, van Kortrijk. »Deze Claes (schreef van Mander) was tamelijk ver in het teekenen, in het maken van gebouwen, compartimenten en andere dingen tot opsiering der stukken (van anders meesters) dienende". Hij overleed te Dordrecht in 1602, in den ouderdom van 60 jaren.

Zie v. Mander, *Leven der Schilders*, D. I. bl. 288; Kramm.

SNELLAERT (Jan), kunstschilder, werd in 1454 lid van het St. Lucas-gild te Antwerpen en komt nog in 1480 als zoodanig voor. Hij beschilderde een huiskapel van Maria van Bourgondië, in wier dienst hij stond.

Zie *Le Comte de Laborde*, *Essai d'un Catal. des Artistes etc.* Paris 1849; Kramm.

SNELLAERT (Willem), kunstschilder, vader van Claes, bovengemeld, woonde te Kortrijk, wordt omstreeks 1560 als eerste leermeester van Pieter Vlerick vermeld.

Zie van Marder; Kramm.

SNELLINCK (Hans of Joannes), in 1544 te Mechelen geboren, was een zeer verdienstelijk bataille-schilder, die zeer oordeelkundig de kruiddamp in zijne ordonnantiën wist aan te wenden, om een schilderachtig effect in zijne strijdende groepen van krijgslieden te weeg te brengen. Hij heeft voor prinsen en andere aanzienlijken voorname veldslagen afgebeeld, misschien wel voor tapijtweverijen, de Bie toch meldt in zijn *Gulden Cabinet*, dat zijne werken, in »tapecery gheweven", aanschouwelijk waren. Dit is mogelijk de reden dat zij zoo uiterst zeldzaam voorkomen. Hij heeft echter ook altaarstukken geschilderd, o. a. *De verrijzenis van den Zaligmaker*, voor de kapel van het Kramers gild in de Hoofdkerk te Mechelen. Van Dijck schilderde zijn portret, door P. de Jode in 't koper gebragt. Het versierde het grafteeken van Snellaert in de St. Jacobs kerk te Antwerpen, uit welks inscriptie blijkt, dat hij in 1638 in den ouderdom van 94 jaren is overleden.

Zie v. Mander; Immerzeel; Kramm.

SNELLINKS (J.), te Rotterdam geboren, was een voornaam landschapschilder, die in het laatst der 17e eeuw bloeide. Volgens Immerzeel is zijn werk kennelijk aan de wijze waarop hij de meijing van het geboomte behandelde, veel zweemende naar die van Frederik Moucheron, bij wien hij echter in helderheid en kracht niet haalt. Zijn beeldjes zijn echter veelal geestig gesiert.

Zie van Spaan, *Beschrijv. v. Rotterd.*; van Eynden en van der Willigen, Immerzeel; Kramm.

SCHELLINKS (W.), dichter uit de 17e eeuw. Men vindt zijne gedichten in *Klioos-Kraam.* D. II. bl. 24, 25, 139, 253, 351.

SNELLINX (Franciscus), den 25 Augustus 1627 geboren, lid der rederijkerskamer *De Wijngaertranken* te Haarlem. Hij was kunstschilder en dichter. Als schilder roemt hem Jan Vos. In *Apolles Harp*, *Bloemkrans van versch. Gedichten* en in *Klioos-Kraam* vindt men eenige zijner gedichten. Hij overleed den 24 Februarij 1669.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 308; Kramm; *Apollos Harp*, bl 273, 277, 279; *Bloemkrans*, bl. 510, 517, 523, 525; *Klioos-Kraam*, D. II. bl. 47, 187, 232; J. Vos, *Gedichten*, bl. 179; *Holl. Merc.* 1654. bl. 273—279.

SNELLIUS of SNEL (Rudolf) van Royen, werd den 8 October 1546 te Oudewater geboren. Hij legde de eerste gronden zijner letterkundige studie te Utrecht, bezocht buitenlandsche hoogescholen, en voegde bij de kennis der Latijnsche en Grieksche, ook die der Oostersche talen. Behalve te Keulen, hield hij zich eenigen tijd te Heidelberg op, van waar de pest hem verdreef naar Marburg, waar hem het onderwijs in de Grieksche en Latijnsche talen werd toevertrouwd. Na verloop van 14 jaren kreeg hij lust Italië te bezoeken om zich te Pisa op de geneeskunde toe te leggen. Hier vertoefde hij 2 jaren, trok toen naar Rome en keerde in 1578 naar zijn vaderland terug. Huwde en vestigde zich te Leiden, waar hij met toestemming van curatoren (1579) onderwijs gaf in de voorbereidende wetenschappen tot dat hij den 2 Augustus 1581 tot buitengewoon hoogleeraar in de wiskunde werd aangesteld. Na het vertrek van Drusius (1585) werd hem ook het onderwijs in de Hebreeuwsche taal opgedragen tot de aanstelling van Raphelengius. De vriendschapsbetrekking, waarin hij stond met Maurits, landgraaf van Hessen, werd nog versterkt door een bezoek, dat hij hem bragt (1600). Een jaar later werd hem het gewoon hoogleeraarambt in de wijsbegeerte opgedragen, welk ambt hij bekleedde tot zijn dood, 2 April 1613. Hij was leermeester van Prins Maurits. Zijn beeldtenis vindt men in de *Alma Acad. Leid.* en bij Meursius. Zijn lijk werd te Oudewater bijgezet. D. Heinsius vervaardigde zijn *Epitaphium.*

Hij gaf in het licht:

Commentaria in Dialecticam Petri Rami.

Tractatio de Praxi Logica.

Ethica methodo Ramea conscripta.

Snellio Ramaeum Philosophiae Syntagma.

Commentar. in aureum Philippi Melanchtonis de anima libellum.

Explicationes in Arithm. Rami. L. B. 1596.

Praelectiones in geometriam P. Rami. 8° Ib.

Annotationes in ethicam, physicam, sphaericam Cornelii Valerii. Ib. 1596. 8°.

Partitiones Physicae.

Commentaria in Rhetoricam Talaei.

Zie *Alma Acad. Leid.*; Meursius, *Ath. Bat.*, p. 117—122; Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.*, D. I. bl. 64, 71. D II. bl. 101, 102, 268; van Kampen, *Bekn Gesch. d. Nederl. Lett. en Wetens*, D. I. bl. 324; Collot d'Escury, *Holl. roem en Kunsten en Wetens.*, D. VI. St. I. bl. 81—86; Bauer; Jöcher; Poggendorff, *Biogr. Lit. Handwörterb.*, T. II. S. 949; Jöcher; Moreri; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*, Dousae *Poëm.*, p. 50; J. Pylii *Carm.*, p. 65; *Cat. Bibl. publ. Lugd. Bat.* (Ind.)

SNELLIUS (Willebrordus) van Royen, zoon van den vorige, werd in 1591 te Leiden geboren. Hij was door zijn vader voor de regtsgeleerdheid bestemd; dooh zijn lust in de wiskunde, en zijne vorderingen in deze wetenschap waren zóó groot dat hij reeds op zijn 17e jaar beproefde een der verloren werken van Apollonius Pergaeus: *De sectione determinata* te herstellen, dat hij uitgaf onder den titel: *Apollonius Batavus* L. B. 1608 [1]), en waarin hij toonde, wat men van zijne scherpzinnigheid te wachten had. In 1610 hield hij openbare voorlezingen over een sterrekundig werk (den Almagest) van Ptolemaeus; ondernam eene reis naar Duitschland, en maakte kennis met de grootste wis- en sterrekundige van zijn tijd, vooral te Praag met Tycho Brahé en Kepler. Verder bezocht hij Frankrijk en Zwitserland en volgde in 1613 zijn vader op in het onderwijs der wiskunde met den titel van buitengewoon hoogleeraar om 2 jaren later die van gewoon aan te nemen.

---

[1]) Joannes Franc. Cannaert bragt hem op zijn. Brussel, 1745, 1754. 8°.

[1]) Door Foppens en Poggendorff aan zijn vader toegeschreven en vermeld als uitgegeven in 1597.

Hij overleed den 30 October 1626, in den ouderdom van ruim 35 jaren. Na zijn dood gaf Hortensius nog van hem een werk uit over de driehoeksmeting, waarin voor het eerst de *supplement driehoek* gevonden wordt. De vinding door Snellius van de wet der straalbreking, waarnaar de groote Kepler te vergeefs had gezocht en zijne graadmeting, de eerste, die naar goede regels is geschied, plaatsen hem in den eersten rang der uitstekende en zeldzame vernuften, die de wetenschap hebben uitgebreid, haren inhoud verrijkt en den weg hebben gewezen voor zuivere onderzoekingen. De eerste vinding van het hoogste belang voor de leer der gezigtkunde, waarvan zij den voornamen grond uitmaakt. Bij de graadmeting voerde hij de trigonometrische metingen in, terwijl de ouden alleen de onmiddelijke meting hadden beproefd, die immer onzeker en zelden uitvoerlijk is. Den weg, dien hij insloeg, volgt men nog en zal men hoogstwaarschijnlijk wel altijd blijven volgen. Ofschoon meerdere volmaakte werktuigen thans eene naauwkeurigheid geven, die voor Snellius onbereikbaar was, en de vorderingen der wetenschap eenige noodzakelijke herleidingen bij de waarnemingen hebben ingevoerd, waarvan Snellius geen denkbeeld kon hebben, zoo is evenwel zijne wijze onverbeterd gebleven, omdat hij onverbeterlijk is. De beroemde graadmeting, voor het bepalen der lengte van den meter, is bewerkstelligd volgens de wijze van Snellius, en zoo wij thans de gedaante en groote der aarde kennen met eene verwonderlijke naauwkeurigheid, die vroeger onbereikbaar was, zoo is men evenwel het groote middel om daartoe te geraken aan onzen voortreffelijken landgenoot verschuldigd. Snellius heeft ook een werk over de zeevaart geschreven, *Tiphys Batavus* door hem genoemd, dat voor de toepassing weinig geschikt was, maar waarin eenige belangrijke opmerkingen voorkomen, vooral over de Lonodronische lijn, waarmede zich ook Gerard heeft bezig gehouden. Er bestaan Latijnsche gedichten van Dousa, Scaliger, Heinsius, op hem. Zijn beeld vindt men o. a. bij Meursius en Freherus.

Hij gaf in het licht:

Apollonius Pergaeus, de sectione determinata. Lugd. 1608 4°.

De re nummaria. Antv. 1613. 8°., ook in Jac. Gronovii *Thes Antiq. Graec.* T. IX.

Eratosthenes Batavus de terrae ambitus vera quantitate suscitatus. L. B. 1617. 4°.

Descriptio cometae novembris cum Christophori Rhotomanni descriptione cometae anni 1585. L. B. 1619. 4°. Ingolstad. 1719. 4°.

Cyclometricus, seu de circuli dimensione. L. B. 1621.

De cursu navium et re navali. L. B. 1624. 8°.

Observationes Hassiacae Coeli et Siderum in eo errantium. Tychonis observationes Bohemicae. Joan. Regiomontani et Bern. Walteri observationes Noribergicae. L. B. 1618. 4°.

Tiphys Batavus de navium cursibus et re navali cum titulis canonicis parallelorum et canonibus προχείροισι. 4°.

Ook vertaalde hij in 't Ned., de verhandeling van L. van Keulen *over den Cirkel* en van Stevin *Hypomnemata Mathematica Ill. Princip. Mauritii a Nassau Principis Araus.* in fol.

Na zijn dood gaf Hortensius een werk van hem over de driehoeksmeting, getiteld: *Doctrinae triangulorum Canonicae. Lib. IV.* L. B. 1627. 8°.

Zie Meursii *Ath. Bat.* p. 297; Fabricius, *Bibl. Graeca*, Vol. II. p. 477; Val Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 851; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1181; *Syll. Epp. vir. clar.*, L. B. 1708 in 8°. p. 219; Freheri, *Theatr.*, P. IV. p. 235; Crenii, *Animadiv. Phil.*, P. XIX. p. 232, 233; G. Krantzius, *ad Conringium Saec.*, *XVII.* p. 202; *Cat. Bibl. publ. Lugd. Bat.*, p. 178, 194, 195; Scaliger in *Scaliger. secund. v. Snellius;* Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 707; Vossius, *de Scient. Mathem.*, p. 70, 71, 202, 307, 419; Saxe, *Onom.*, T. IV. p. 235, *Anal.*, p. 586; Mondela, *Hist. des Mathem.*, T. II; Delambre, *Histoire de l'Astronomie moderne*, T. II. p. 92; Dez. *Astronomie.* T. III. p. 516; *Biogr. génèr. Nouv. Biogr. génèr.; Biogr. Univ.*; van Beeck Calkoen, over de meting van Snellius, in *Algem. Geogr. Ephemeriden*, T. II. S. 825; Fischer, *Geschichte der Physik*, Th. I. S. 135, Poggendorff, *Biogr. Handwörterb.*, S. II. S. 949; Bauer; Jöcher; *Conv. Lex.;* Moreri, *Woordenb. der Zamenl.*; Hoogstraten; Kok, Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; van Kampen, *Gesch. der Lett. en wetens.*, D. III. bl. 121, 130; Dez. *Bijdragen tot de wisk. wetenschappen in de Nederden*, bl. II; Collot d'Escury, *Holl. roem* in *Kunst en Wetens.*, D. VI. (I) bl. 81 enz.; Siegenbeek, *Ges. d. Leidsche Hooges.*, D. I. bl. 138, 221, D. II. bl. 101, 102, 261; Muller, *Cat. v. Portr.; Kunst- en Letterb.*, 1841. D. I. bl. 4; Montucla, *Hist. des Mathem.*, T. II. p. 244; Kästner, *Geom. Abhandl., I Samml.* f 158.

SNETHLAGE (Martinus) [1]), zoon van Rudolph Snetlage, predikant te Oosterwijtwert (13 November 1674), Steinfurt (30 Augustus 1677) en Deventer (16 November 1683), waar hij den 16 November 1730 ontsliep, en van Anna Christina, dochter van Martinus Hundius, Theol. Doct., en eerste Hoogleeraar aan de Hoogeschool te Duisburg, werd predikant te Bemmel (1720), Kampen (1723), Delft (1725), Amsterdam (1737), waar hij den 29 Januarij 1763 overleed. Hij was bevriend met C. Ghijben, die ter zijner eere zong en zijn grafschrift vervaardigde. Men heeft van hem een *Inwijdings-rede van het nieuwe kerkgebouw in de vrye Heerlijkheid van Rozendaal.* (Amsterdam 1759. 4°.) Zijn broeder was Wilhelmus Johannes, den 9 November 1701 te Deventer geboren, predikant te Schipluiden (1728) en Dordrecht (1731), waar hij den 11 Maart 1741 overleed. Zijn boezemvriend Johannes Eusebius Voet beweende zijn verlies in een rouwklagt. Zijn portret bestaat met een Lat. vers.

Zie Glasius, *Godgel. Nederl.;* Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 332, 788; Brans, *Kerk. Req.*, bl. 14; Croese, *Kerk. Reg.*, bl. 233; Pauw en Veeris, *Vern. Kerk. Alph.*, bl. 191; Wagenaar, *Amsterd.*; Mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. lijst*, bl. 70; J. Boskoop, *Lijkred. op J. Temminck.* Amst. 1768. bl. 30; Badon en Ghyben, *Mengeld.*, bl. 31, 105, 321; *Handelsblad*, 16 April 1860. *Part. berigt.*

SNETHLAGE (Dr. B. M.) schreef eene *Verhandeling over de nuttigheid van de beoefening der natuurlijke historie voor de jeugd* in *Natuurk. Verhandd. d. Holl. Maats. te Haarlem.* 1804. bl. 159.

Zie Muller, *Cat. v. portr.*

SNIP (Volkert) werd den 7 Februarij 1733 te Dokkum geboren, studeerde te Franeker, werd in 1762 hoogleeraar in de geneeskunde te Amsterdam en overleed den 25 Junij 1771.

Hij gaf in het licht:

Dissert. de Hydropis Chirurgiam curatione. Franeq. 1755.

Dissert. de Lithomiae S. Calculi sectione. Amst. 1762. 8°.

Zie van Lennep, *Ill. Amst. Ath. Memor.*, p. 237.

SNIP (F.) schreef:

Vroedkundige aanmerkingen met albeelding eener bezwangerde baarmoeder. Amst. 1793. gr. plano.

Zie Holtrop, l. c.

SNIPPEDALIUS (Joannes), med. dr. te Amsterdam, onderwees het eerst de Botanie in den Hortus medicus aldaar, en werd door Ger. Blasius opgevolgd.

Zie van Lennep, t. a. p. bl. 141.

SNIJDERS (Mr. J. Bal), praktiserend advokaat te Middelburg, gaf in het licht:

Verslag van de beschuldigingen, verhoor en vonnis van M. en P. Nieuwenhuyzen, met het bijvoegsel. Middelb. 1817. 8°.

---

[1]) Het geslacht der Snethlages (zie over de beteekenis van dit woord, Bilderdijk, *Verh. over de Gesl. der Naamwoorden* bl. 167) behoort tot die welke te regt priesterlijke genoemd worden. Op de meeste *Naamlijsten* van Ned. Herv. Predd. treft men hunne namen aan. De stamvader was Wilhelmus Snethlage, die, na het Pausdom vaarwel gezegd te hebben, eerst te Teklenburg en later te Cappel het Evangelie verkondigde. Hij was bevriend met den Utrechtschen Hoogleeraar M. Schoockius en vervaardigde een Lat. gedicht voor diens *Tractatus de Turffis.* Groningen 1658. Zijn zoon Rudolph bekleedde het leeraarambt te Rheda, Schuttorf en Steinfurt. Over zijn kleinzoon, zie den tekst. Tot zijn afstammelingen behoorde Dr. Snethlage, pred. te Berlijn, die sedert 1857 steeds wijlen koning Frederik Willem IV ter zijde stond en bij de krooningplegtigheden van den tegenwoordigen koning den dienst in de slotkerk te Koningsbergen volbragt. Den 14 April 1860 benoemde hem de koning tot opperhofprediker. Hij overleed te Berlijn 17 Febr. 1871, eene weduwe nalatende. Zijn oudste zoon is de Consistorial Rath Dr. jur. Snethlage in Coblenz, Victoria Strasse. Zie over dit geslacht *Nav.*, D. I. bl. 379. D. II. (1852) bl. 294, bijbl. (1853) bl. XII, XXXII. VI, (1856) bl. 310, 372. VII, (1857) bl. 138, waar ook een stamboom van dit geslacht voorkomt. Zie ook Romein, *de Herv. Predd. in Drenthe.*

Bedenkingen over de vrijheid der drukpers. 1830. gr. 8°.
Het badpaviljoen te Domburg in *Z. V. A.* 1848. bl. 90.

Zie Mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. Lijst*, bl. 184.

SNIJDERS (JOH.), schreef:
Gedresseerde ordre op de Militaire Exercitiën van de schutterij der stad Delft, zoals die door dezelve hedendaags geoeffent werd. Delft. 1748. 8°.

Zie Abcoude, 2de *Aanh.* bl. 26.

SNOEK (ANDRIES), beroemd Nederlandsch tooneelkunstenaar, zoon van Johannes Snoek, kapitein ter zee, werd in 1766 te Rotterdam geboren. Door zijn ouders voor den geestelijken stand bestemd, gevoelde hij echter meer neiging voor den handel en zich daaraan toewijdende, gevoelde hij groote opgewektheid voor tooneelmatige oefening en studie, waartoe de destijds in zwang zijnde liefhebberij tooneelen een gereede aanleiding gaven. In 1794 verbond hij zich aan den Amsterdamschen schouwburg, waarvan hij 34 jaren een van de voornaamste sieraden was. Hij muntte vooral in het hooge Treurspel uit. Nog slechts een maand voor zijn dood trad hij in *Oedipus* op, en speelde dien rol met al de kracht en vuur der jongelingschap. Hij muntte het meest uit in de rollen van *Mahomed*, *Leicester* in de *Maria Stuart*, *Diederik* in de *Diederik en Willem van Holland*, *Willem I* in het *beleg van Antwerpen*, *Hamlet*, *Othello*, *Nero*, *Sulla*, en trad het laatst, den 13 December 1828, op in dien van *Ninus II.* In die van Orestes is hij door W. van Senus in groot fol. fraai afgebeeld. Vreemdelingen perste hij onwillekeurig bewondering af. Hij was de Talma van Nederland. Snoek was ook een ijverig lid van het fonds ter opleiding van Tooneelkunstenaars voor de nationalen Amsterdamschen Schouwburg. Hij overleed den 3 Jan. 1829, in den ouderdom van 63 jaren. Zijn lijk werd den 8 Januarij met veel plegtigheid in de Zuiderkerk ter aarde besteld. M. Westerman hield eene lijkrede. De beeldhouwer Sigault plaatste een opschrift op zijn grafzerk.

Zie *Kunst- en Letterb.*, 1829. D. I. bl. 18, 34; *Lierzang ter nagedachtenis van Neêrlands eersten Tooneelkunstenaar A. Snoek.* Amst. 1829. 8°.; D. J de Heijder, Jr. *ter nagedachtenis van Neêrlands eersten Tooneelkunstenaar, den Heer Andries Snoek*, enz. Breda 1829. *Melpomene in rouw, of Hulde* enz. Amst 1829; H. van Overvest Kup, *Hulde aan de nagedachtenis enz. tooneelmatige voorstelling met koren.* Amst. 1829. 8°.; M. Westerman, *Hulde enz.*, *dichtstuk met koren, opgevoerd in den Amsterd Stads-Schouwburg, den 22sten Jan.* 1829. Amst. 1829; *Iets ter herinnering aan het feest v. d. verdienst. A. Snoek, gevierd in den Amsterd. Schouwb.* 10 Nov. 1820, *gevierd door M. Westerman* in *Vad. Letteroef.* 1821; *Almanak der Maats V. W.*, 1829; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Muller, *Cat. v. Portr.*

SNOEK (ANNA MARIA), zuster van den vorige, geboren 2 Julij 1778, verloor in den jeugdigen leeftijd van elf maanden haren vader en genoot, benevens haar broeder Andries en zusters Helena, Alida en Gesina, van haar brave moeder de zorgvuldigste opvoeding. De voorliefde van Andries voor het tooneel, werkte op zijne zusters, en de nog jeugdige Anna Maria, deelde, reeds als kind, en al spelend in zijne tooneelmatige voorstellingen, en ziedaar de eerste aanleiding die haar, even als haren broeder Andries en hare zuster Helena, aan het tooneel verbond. Het gevestigd Tooneelgezelschap gaf destijds ook te Leiden en te 's Gravenhage eenige voorstellingen, waarin ook de jeugdige Anna Maria optrad. Dit had eenmaal plaats in de Residentie en in de tegenwoordigheid van het Stadhouderlijk Hof. Destijds de rol van de *Page* in het stuk van dien naam vervullende, mogt haar kinderlijk spel de goedkeuring der prinses van Oranje zóó wegdragen, dat een gouden horologie, aan haar als een blijk van het vorstelijk welgevallen ten geschenke gegeven werd.

De familie Snoek zich naar Amsterdam begeven hebbende, verbond zij zich den 26 Julij 1795 aan den Amsterdamschen schouwburg, waar zij voor de eerste maal in den rol van het *Zoontje*, in het stuk getiteld de *Burgemeester* optrad, gevolgd door de beurtelinge vervulling der beide rollen van *Fanfan* en *Klias* in het stukje van dien naam. Ten jare 1797 trad zij in den echt met den tooneelkunstenaar Dirk Kamphuyzen, en deelde nevens hem, een reeks van jaren de vereerende onderscheiding, waardoor aan beider talent, in het vervullen der belangrijkste rollen eene welverdiende hulde werd toegebragt, tot dat haar echtgenoot haar ten jare 1829 door den dood ontviel. In hetzelfde jaar had zij het verlies van haar broeder Andries te betreuren. Hare zuster Helena was reeds in 1808 ten grave gedaald. Zij is door een fraai portret van J. W. Caspari, ten voetenuit afgebeeld, vereenigd. In Dec. 1845 vierde zij haar vijftigjarige verbindtenis aan het Nationaal tooneel te Amsterdam. Na de opvoering van *Maria Stuart*, waarin zij de rol van *Maria* nog voor deze enkele reize vervulde, en het uitvoeren eener nieuwe feestouverture van A. Berlijn, werd door haar in eenige coupletten, door W. H. Warnsinck vervaardigd, het *Offer der dankerkentenis*, gebragt aan Amstels burgerij, voor de aanmoediging, belangstelling en goedkeuring gedurende eene zoo lange theatrale loopbaan ontvangen. Zij overleed 24 Junij 1849.

Zie *Amsterd. Cour.*, 13 *Dec.* 1845.

SNOEK (HELENA), zuster der vorige, in 1764 te Rotterdam geboren, behoorde met hare familie tot een tooneelgezelschap dat eerst een klein lokaal op de Delfsche vaart te Rotterdam bij inteekening eenige voorstellingen gaf. In 1793 huurden zij den Rotterdamschen schouwburg maar moesten hunne representaties reeds in het volgend jaar staken, wegens den oorlog tegen Frankrijk. Zij begaven zich naar Belgie, van waar zij in 1795 terugkeerden. Zij vonden gelegenheid eerst te Rotterdam daarna te Amsterdam, in eene schouwburgzaal, bekend onder den naam, *Utile et amusant*. Daarna verbond zij zich aan den Amsterdamschen schouwburg, waarvan zij belangrijken rollen in het treurspel vervulde, o. a. dien van *Bedelach* in de *Gijsbrecht van Amstel*. Zij huwde P. J. Snoek en overleed in 1807.

Zie Kobus en de Rivecourt.

SNOEK (PETRUS JOHANNES). Als jongeling te Rotterdam de toonkunst beoefenende, geraakte hij aldaar in kennis met de familie van den Acteur Andries Snoek, die met zijne beide zusters, Helena en Maria, later Mv. Kamphuysen, bij het Rotterdamsch gezelschap de tooneelspeelkunst uitoefende, en een huwelijk tusschen hem en Mejufv. Helena Snoek, die sedert een der sieraden van het tooneel is geweest, werd weldra het gevolg dezer vriendschappelijke betrekking. Dit bragt hem zelven tot het besluit om zich insgelijks aan het tooneel te wijden en in 1792 debiteerde hij te Rotterdam met de rol van *Pieter*, in het tooneelspel *Menschenhaat en Berouw.* Met het Rotterdamsch gezelschap, waartoe hij thans behoorde, is hij sedert bij afwisseling het Rotterdamsch en ook vele der Brabandsche tooneelen blijven bespelen tot in 1795, als wanneer hij met dit geheele gezelschap, een dertiental leden tellende, tot den Amsterdamschen schouwburg overging, en zich vooral, met het gunstigste gevolg, aan de komische rollen wijdde. Nadat in 1811 het tooneelbestuur van onder stedelijk beheer, onder het bestuur van eene afzonderlijke directie, bestaande uit Mevr. Wattier Ziesenis en de heeren A. Snoek en T. J. Majofski was overgegaan, werd hem door deze directie de belangrijke en moeijelijke post van Tooneelmeester opgedragen, In 1813 was Snoek een der eersten, die als vrijwilliger stad en land hunnen dienst aanboden, en als luitenant bij de artillerie geplaatst, nam hij deel aan de belegering van Naarden. Hij vierde in 1846 zijn vijftigjarig feest. Bij zijne echtgenoot Helena Snoek, had hij geen kinderen. Na haar dood hertrouwde hij met Mej. M. J. Grostad, insgelijks actrice aan den schouwburg, die hem 2 dochters schonk, van welke de oudste met den tooneelspeler H. Berkman huwde. Hij overleed.

Part. berigt.

SNOEK (JEREMIAS), middelmatig graveur en teekenaar, bloeide op het einde der 18 eeuw te Rotterdam. Kramm vermeldt van hem eene Allegorie op de *Vrijheid*, *Gelijkheid en Broederschap*, en het portret van *J. M. Boon*, *A. L. M. Phil. Doctor*, door hem gegraveerd.

Zie Kramm.

SNOUCK (DANIEL) leefde in het midden der 17 eeuw en is schrijver van een tooneelstuk, getiteld:
Het Drol'ghe Eynd van Cloris. 1652.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*; D. V. bl. 508; Verwoert.

SNOUCKAERT VAN SCHAUENBURGH (M.) is dichter van een treurspel, *Ajax en Procris.* Amst. 1621. 4°.

Zie Witsen Geysbeek, t. a. p.; Verwoert; van Voorst, *Bibl. Littér.*, p. 74.

SNOUCKAERT VAN SCHAUWENBURGH (Willem) of ZENOCARIS (Guils), heer van den Binckhorst, een kasteel, omstreeks een vierde uur van 's Hage, zoon van Martinus Snouckaert, secretaris van Karel V, eerste griffier van Brugge en van Levine Benning, werd omstreeks 1510 te 's Hage geboren. Na zich in de letteren, geschiedenis en regtsgeleerdheid geoefend te hebben, verwierf hij aan deze of gene fransche hoogeschool den graad van licentiaat of doctor in de regten. Zeker is het dat hij zich twee of drie jaren in dit konigrijk ophield als secretaris van den gezant Cornelis de Scheppere. In Vlaanderen wedergekeerd, benoemde Karel V hem tot zijn bibliothecaris en later tot raadsheer in den Raad van Holland te 's Hage, waar hij omstreeks 1560 overleed. Men schrijft hem een buitengewone bedrevenheid in de Grieksche taal en lust voor de Oudheidkunde toe.

Hij schreef:

De vitâ Caroli quinti, Imperatoris Caesaris vere Augusti, libri quinque Guilielmo Zenocaro a Schauwenburgo, Binchorstii Toparcha. Auctore, etiam Imperatori olim à consilibus. Brugis 1559. fol. Gandavi 1560 fol. Antv. 1590 fol.

Zie Val Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 336; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 426; Sanderus, *dê Brugensibus*, p. 36, 37; Paquot, *Mem.*, T. III. p. 37.

SNOUPSIUS of SNOEP (Johannes), een Zeeuw van afkomst, werd den 23 April 1661 te Middelburg proponent bij de Hervormde kerk, den 5 Mei daaraanvolgenden door Esaias Clement, onder oplegging der handen, in den dienst bevestigd. Onmiddelijk hierop vertrok hij naar de vloot onder de Ruyter en ging met deze in zee. Hoe hij daar werkzaam was, bepaaldelijk op het schip Vlissingen, onder den commandeur Cornelis Evertsen, deelde hij aan de klasse van Walcheren mede in een latijnschen brief. Den 29 September 1662, tijdens hij voor Gibraltar lag, zond Snoupsius andermaal een geschrift aan dezelfde klasse. Reeds vroeg in het voorjaar van 1663 bevond hij zich weder in Zeeland en was den 2 April te Middelburg op de vergadering der klasse van Walcheren tegenwoordig, waar hij nu mondeling verslag deed van zijn dienst op de vloot en van al het merkwaardige dat op de reis was voorgevallen. Den 21 October van dit jaar werd hij predikant te Arnemuiden, waar hij den 31 December 1667 overleed. Hij liet bij zijne vrouw Adriana Evertsen *één* zoon, Johannes genoemd, na.

De beide door hem geschreven brieven zijn tot eene *bijdrage tot de kennis van den zedelijken en godsdienstigen toestand van de bemanning dier vloot, alsmede van de wijze, waarop in de geestelijke behoeften van het scheepsvolk voorzien werd*, uitgegeven door Ds. J. Borsius, in het *Kerkhistorisch Archief* van Kist en Moll, D. I. bl. 347 volgg.

SNOY (Lambert), zoon van Joost Snoy, van Uteecht, schepen te Mechelen (1581, 1582) en Walburg van der Aa, werd den 26 September 1574 te Mechelen geboren. Van zijn levensloop is weinig bekend. Hij nam deel aan het beleg van 's Hertogenbosch in 1603 en bragt het grootste deel van zijn leven ambteloos te Mechelen, waar hij geen openbaar ambt bekleedde, door, doch zich met de beoefening der geschiedenis en geslachtkunde bezig hield. Hij gaf niets in het licht, doch liet V deelen in mss. na, die ten tijde van Paquot in bezit waren van den Graaf de Limmingen te Leuven, getiteld:

Genéalogiques de Flandre.
" *de la province de Malines et de Brabant.*
" *de Hollande et autres Provinces Unies.*
" *de Hainaut, Tournesol, Artois, Bourgogne, Namur, Liège etc.*

Quartiers généalogiques de familles nobles de différens pays.

Zie *Suppl. au Nobil. de Brabant*, T. II. p. 330; Paquot, *Mém.*, T. III. p. 465.

SNOY (Regnerus of Reinier), omstreeks 1477 uit een deftig geslacht te Gouda geboren, toonde in zijn jeugd zoo weinig geschiktheid voor de studie, dat hij zeven jaren oud nog niet kon spellen. Met toestemming van den knaap, bestelde zijn vader hem bij een hoefsmid, doch verzocht dezen hem strengelijk te behandelen, ten einde hij een afkeer van het ambacht mogt krijgen. Zulks had het gewenschte gevolg; de jonge Snoy keerde naar school terug, maakte spoedig groote vorderingen, en overtrof welhaast al zijn makkers. Uit Gouda reisde hij naar Italie, werd te Bologne meester in de vrije kunsten en Doctor in de geneeskunde. Van zijne uitlandigheid in het vaderland teruggekeerd, onthield hij zich in 't eerst een geruimen tijd bij Adolf van Bourgondië, Heer van Beveren en Veere, Admiraal van Zeeland, die hem met geschenken overlaadde, en hem schadeloos stelde voor de verliezen, die hij bij de overstrooming (in 1530) had geleden. Adolf van Bourgondië, beval hem Karel V aan, die hem als gezant naar Jacobus IV, koning van Schotland, en vervolgens naar Christiaan II, koning van Denemarken, zond. Vervolgens begaf zich Snoy naar Engeland, en oefende er eenigen tijd de geneeskunde uit. Te Gouda teruggekeerd, werd hij schepen dier stad, maar deze betrekking niet naar zijn smaak zijnde, legde hij zich op de godgeleerdheid toe, en overleed er den 1 Augustus 1537, in den ouderdom van omstreeks 60 jaren. Hij werd in de St. Joriskerk onder een met brons bekleeden steen, met zijn beeldtenis, begraven. Toen deze kerk den 12 Januarij 1551 (1552) verbrand was, deden zijne erven afstand van den kelder, waarin hij begraven was. Alard van Amsterdam vervaardigde zijn *Epitaphium.* Erasmus noemde hem ergens *"alterum literarum Hollandicarum decus."* Zijne beide dochters, Aleyde en Maria, die hem zijne echtgenoote Aleyde N. een vrouw van groote schoonheid, schonk, werden nonnen in het klooster van St. Margaretha.

Hij schreef:

Psalterium Davidicum, paraphrasibus brevibus illustratum, servatâ ubique ad verbum Hieronymi translatione. Coloniae, 12°. 1616. 16°.

Paris 1540. 12°. Lugd. 1671. 16°.

Ook met den titel: *Psalterium paraphrasibus illustratum; cum argumentis et orationibus, unicuique Psalmo propriis, servata ubique ad verbum S. Hieronymi translatione, authore Raynerio Snoy. Sed in hac novissimâ editione a multis mendis expurgatum et in meliorem formam redactum; cui et accesserunt septem Cantica, quae in Laudibus per hebdomadem leguntur. Lovan.* 1534. 12°. Lugd. 1538, 1540, 1542, 1545, 1560. 12°. Antv. 1542. 12°. Paris. 1545, 1549, 1617, 1690. 12°. Venet, 1564. 12° Colon. 1589. 12°.

Jacobus Brassica (Cool) vertaalde dit werk in het Hollandsch. Ook is het in 't Duitsch en Spaansch (Antv. 1555 12°.) overgezet. Snoy arbeidde aan dit werk in 1533, toen hij zich eenigen tijd op Duiveland bij Adolf van Bourgondië bevond.

De rebus Batavicis, libri XIII, nunquam ante hac luce donatii, emendati nunc demum et recogniti opera ac studio Jacobi Brassicae. Rotterd. Francof. 1620. fol.

Deze Batavische of Hollandsche geschiedenis, schreef hij waarschijnlijk in de Nederlandsche taal. Zij is vervat in 13 boeken en doorloopende tot in den jare 1619. Fr. Sweerts gaf haar, hem door Jacobus Cool of Brassica, wiens oudoom Snoyus was, toegezonden, het eerst in de Latijnsche taal in zijne *Rerum Belgicarum Annales*, Francof. 1620. fol. in het licht. Ofschoon deze uitgaaf eerst in 1620 verscheen kende men deze kronijk reeds vroeger uit daarvan in omloop zijnde handschriften. Dousa, Scriverius en anderen bekeiden haar bitter, om de reeks van fabelen, die er uit Jan van Leyden in overgenomen zijn. Dousa zong van hem:

Eenen Snoys gelijk, dick met een waren schijn
Bekleedt, doch meestendeel bevlecht met logentaele.

Scriverius noemde Jan van Leyden, Snoy en Reigersbergh *een leugengieters ras.* Goudhoeven zegt van hem: *meestentijds als hij wat nieuws voortbrengt, klinkt het zoo vreemd, dat men met reden daaraan twijfelt: ende deurgaans als hij de waarheid zegt, sneenwt het rozen.*

Gunstiger is het oordeel van de Wind over hem.

De libertate Christiana. Lovan. 1550.

Hij liet in hands. na:

Anti-Lutherus, in quo Morologus ac Orthodoxus, Platonicorum more, introducuntur, loquentes de Fide et Operibus, animo medendi vim vesanae plebis, liberum ex homine arbitrium tollentes et fidenter asseverantes solam fidem sufficere ad salutem.

Liber de essentiâ animae.
Liber de potentiis animae.
Liber de passionibus.
Liber de Ile.
Liber de Fato.
Liber de Idaeis.
Liber de summo bono.
Sophologia.
Liber de arte poëtica.
Liber de arte Arithmetica.
Acolastus.
Praxeos Medicae volumina duo.
Scrutinium historicae veritatis ad Libros XIII de rebus Batavicis accommodatum, per sex aetates mundi quatuorque monarchias.
Laus Deiparae virginis, Carmine sapphico.
Paraeneticon ad invictissimum atque illustrissimum Carolum Quintum, Caesarem.
Semper Augustum, carmine elegiaeco.
Poëmata sacra.
Praeparatio ad sumendam digne Eucharistiam.
Concio sacra de Publicano et Pharisaeo in templo orantibus.

Zie Corn. Aurel. Goudanus, *lib II de situ et laudibus Hollandiae*, p. 50—52, 68. (aan R. Snoy opgedragen; *Vita Reneri Snoy, Goudani, Medicorum Principis et Archiatri per Jac. Brassicam Roter. ejusque cognatum*, vóór het werk de *Rebus Batav*; Sweertius, *Ath. Belg*, p. 955; Val Andreas. *Bibl. Belg*; p. 90; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1061, 1062; Opmerus, *Operis chronogr.*, (ed. 1652) p. 461; Henr. Cannegieterus, *de Brittenburgo*, T. 13. p. 134; Freheri, *Directorium*, p. 25, 226; Gerdesii *Floril.* p. 325; Freytag, *Anal. Litter*, p. 871, 872; Saxe, *Onom.* T. III. p. 39, *Anal.* p. 583; Erasmi, *Epist.*, 374, *app. Ed. Lugd.*, Paquot, *Mém.*. T. XI. p. 55—65; Dousa, *Holl. Annales*, p. 75, 78, 251, sq. p. 281, 297; Walvis, *Beschrijv. v. Gouda*, bl. 244, 249; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; *Rijmkr. v. M. Stoki*, (voorr.) Goudhoeven, *Chronyk*, bl. 219, 210; de Wind, *Bibl. v. Geschieds.*, bl. 116, volg.; Leydekkers voorr. voor Boxhorns *Nederl. Historie*. (Utrecht 1700); W. Moll en de Hoop Scheffer, *Studiën en Bijdragen*, 1. 1. 35; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

SNYDER HENRIKSZOON (Henrik), een profeet bij de Herdoopers, aanvoerder der Herdoopers bij hunnen aanval op Amsterdam, in Februarij 1535. Hij werd gevat en den 25 dier maand ter dood gebragt.

Zie Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterd.* D. III. bl. 28 volgg.; C. G. Plemp, *den Herdoop-Anslach*, bl. 9, 11; Verwoert.

SNYDERS (Jan). Zie SARTORIUS (Joh.).

SOBBE Fl.zn (W.)

Vervaardigde een *Lijkgezang op het ontijdig en aller-betreurenswaardig afsterven van W. C. H. Friso*, in de *Dichtk. Cypressen-bladen*, enz.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; *Boekz.*, 1755 *a.* bl. 237.

SOBELS (Johan Matthys), beoefende de dichtkunst in het laatst der 18 eeuw. Men heeft een tal van verzen van zijn maaksel, o. a.:

Ter twaalfder verjaring van den Erfprins Willem Frederik, den 24 van Oogstmaand. 1784. 8°.

Het Verjaarfeest van Hare Doorl. Hoogheid Mevr. de Princesse van Oranje en Nassau. 's Grav. 1784.

Ook is hij waarschijnlijk de autheur van *Samenspraak tusschen Godsdienst, Vrijheid en Burgerhart. Dienende tot een vervolg op het eerste en tweede stukje, Vrijheid en Broederhart.* 's Grav. 1786. 8°.

Sobels was lid van het gezelschap. Kunstliefde spaart geen vlijt. Hij huwde Catharina Tuinman.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* v. h. w. v. Doorninck, *Pseud. en Anon.*, no. 3986, 4372, 4860.

SOBELS (Michiel Adriaan), zoon van den vorige, den 13 Febr. 1795 te 's Hage geboren, stierf aldaar den 15 Junij 1857. Hij beoefende de Nederduitsche en Fransche poëzij, en gaf de volgende romans in het licht onder het pseudoniem *Michiel Adriaansz.*

Nieuwe Zedelijke Verhalen. 's Grav. 1724.
Het Erfdeel. Haarl. 1826. 8°.
Gravin Henriette of de Groote wereld. Ald. 1827.
Zedelijke Tijdkortingen voor de beschaafde wereld. Haarl. 1828.
De Geheimzinnige Vrouw. Amst. 1828.
Het uur van middernacht. Amst. 1828.
Het Weesmeisje. Amst. 1829.
De zwarte Huzaar. Amst. 1829.
De Schijndoode. Amst. 1832.
Winteravonden. Amst. 1833.
De Herberg in het roode gehucht. Amst. 1834.

Het *Theesalet*, eene geestige parodie van de gewoonten en zeden van over 25 jaren. Hij liet ook eenige onuitgegeven handschriften na. Hij huwde 1 Cornelia Muilman, 2 Maria Cornelia Clemens. De eerste schonk hem eene dochter, de laatste 6 kinderen.

Part. berigt.

SOEK (Arnoldus) was heel- en verloskundige te Voorhout, in het laatst der 19 eeuw, en schreef:

Verloskundige waarnemingen van zware en opmerkingswaardige gevallen. Leiden. 1792. 8°.

Ook beoefende hij de Nederduitsche poëzij en was een vriend en tijdgenoot van Bellamy. Vele zijner verzen zijn mede rijmeloos, en de onderwerpen, die hij bezingt, meestal *Liefde* en *Vaderland*. In 1787 gaf hij te Leiden een bundeltje gedichten, getiteld: *De vrucht van ledige uren*, in twee deeltjes, die, schoon middelmatig, vrij vloeijend zijn, in het licht. Hij was lid van het Schiedamsche dichtlievende genootschap, *Vlijt volmaakt*, doch leverde in de *Proeve van Poezije* door dat gezelschap uitgegeven, slechts één stukje, *Roemtaal van een bekeerden Zondaar.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*, D. III. bl. 171; Holtrop, l. c. p. 332; *Konst- en Letterb.*, 1791. bl. 146.

SOEK (Paulus) werd den 20 April 1775 te Schiedam geboren. Na te Rotterdam onderwijs in de heel- en verloskunde ontvangen te hebben van den geneesheer Bicker, begaf hij zich naar Leiden, waar hij zijne studiën voortzette onder zijn bloedverwant Arnoldus Soek, lector in de verloskunde, en in de heelkunde en onder J. Lobger, terwijl hij eenige lessen aan de hoogeschool van de hoogleeraren E. Sandifort en Dupui bijwoonde. Reeds op zijn 18 jaar verrigtte hij, onder opzigt van Arnoldus Soek, te Voorhout eene verlossing door *sectio caesarea* met het beste gevolg. Na den dood van genoemden verloskundige genoot Soek nog eenigen tijd het onderwijs van Cappel te 's Hage. In 1797 legde hij zijn examen in de verloskunde en in 1799 dat in de heelkunde af. Van 1797—1799 verbleef hij bij Trouchet te Delft, wijl de wetten van het gild vorderden dat, wilde men er als heelkundige geplaatst worden, men aldaar twee jaren het onderwijs in die vakken moest ontvangen hebben. Na dien tijd vestigde hij zich als heel- en verloskundige in deze stad, en verwierf grooten roem en algemeenen achting tot zijn dood, den 9 Maart 1858. In het *Geneeskundig Magazijn* vindt men eenige belangrijke waarnemingen van zijn pen.

Zie *Konst- en Letterb.*, 1838. D. I. bl. 194; Holtrop, l. c. Nieuwenhuis, (*Aanh.*); Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

SOENS (Hans), in 1553 te 's Hertogenbosch geboren, leerde waarschijnlijk de beginselen der teeken- en schilderkunst in zijne geboortestad, vervolgens oefende hij zich te Antwerpen ten huize van G. Mostaart, waar hij zich dagelijks bezig hield met het copiëren van schilderijen van dien meester, wiens manier van landschappen hij aardig navolgde. Van daar vertrok hij naar Rome, waar van Mander gemeenzaam met hem omging en het hem aan geen aanmoediging ontbrak, terwijl hij zelfs voor den paus en diens paleis kunstwerken in fresco, bestaande in landschappen en historieele stukken, vervaardigde. Later begaf hij zich naar Parma, waar zijn kunst zeer gezien was en hij in 1611 overleed.

Zie van Mander; Hoogstraten; Immerzeel; Kramm; Kobus en de Rivecourt.

SOENIUS (H.) gaf in het licht:

Muzykwerken, bestaande in allerlei Aertjes voor verscheidene Instrumenten. Amst. 3 dn. 4°.

Zie Arrenberg, bl. 480.

SOERMANS (Martinus), van 1663 tot 1699 predikant te Goudriaan, en overleed in 1705.

Hij beoefende de Nederduitsche poëzij, doch maakte zich vooral verdienstelijk door de volgende werkjes:

Kerklijk Register van de Plaatsen en Namen der Predikanten van alle de Classen van Zuid-Holland, van het begin der Reformatie af tot 1701. Haarl. 1702, 1703. 2de dr. 8°. De eerste druk verscheen te Dordrecht 1695. 8°.

Synodaal Register, inhoudende de Namen en Bedieningen dergenen die in het jaar 1579 *en vervolgens tot* 1703 *afgezonden en verschenen zijn in de Zuid-Hollandsche Synodus, zijnde het Tweede Deel of het Tweede Deel van het Kerklijk Register.* Amst. 1704. 8°.

Academisch Register, behelzende de Namen en de Waardigheden dergenen, welke zijn geweest in bedieningen der universiteit te Leiden, of eenige betrekking tot dezelve hebben. Amst. 1702. 8°.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; Soermans, *Kerk. Reg.*, bl. 26; Brans. *Kerk. Reg.*; Abcoude, bl. 339; Arrenberg, bl. 481.

SOESMAN (Eleazar), Hoogd. Jood, te Amsterdam geboren, gaf daar sedert 1735 onderwijs in de Hebreeuwsche en Chaldeeuwsche talen. C. H. Vonck stelde een voorrede vóór zijne Hebreeuwsche spraakkunst, die, volgens hem, die van Amama, Leusden en van der Hooght, overtrof.

Hij schreef:

De Bruidschat Israëls, of onderwijs der Hebreeuwsche spraak-kunst, door welkers behulp men in zeer korten tijds zonder onderwijs, met een weinig zich te oeffenen, de kennis van deeze oudste en voortreffelijkste grondtaal kan machtig worden. Met twee bijgevoegde Woordenboeken, vervuld met alle de woorden die in den Heiligen Text vervat zijn, tot gebruik dergenen, die zig in deeze Goddelijke Taal willen oeffenen. Opgestelt door Eleazar Soesman; Joods Rabbijn en onderwijzer der Hebreeuwsche taale te Amsterdam, voorzien van een Getuigschrift van den Hooggel. C. H. Vonck, enz. Amst. 1741. 4°.

Nederduitsch en Hebreeuwsch Woordenboek, waarin gevonden worden alle woorden in den grondtext des Ouden Testaments voorkomende, uit die tale in het Nederduitsch, volgens de kragt en eigenschap derzelve, getrouwelijk overgezet, mitsgaders hunne verschillende betekenis, met bijvoeging van alle de woorden, waardoor in het Hebreeusch een en hetzelfde Nederduitsche woort wordt uitgedrukt, en agter ieder zijn wortel- of grontwoort.

De Kandelaar des ligts met desselfs seven lampen, of het gewoon Huysboek der hedendaagsche Joden, in 't Rabbyns beschreven door Isaak Obiakk, in 't Nederl. vertaald met Aanmerk. verrykt. Amst. 1756. 4 dn.

Hebreeuwsch en Nederduitsch Woordenboek, behelzende alle de woorden, die in den Hebreeuwschen Grondtekst des Ouden Testaments gevonden worden, en daar agter niet alleen derzelver getrouwe overzetting in het Nederduitsch, volgens de kragt en eigenschap der woorden, mitsgaders hunne verschillende beteekenis en onderscheiden wijze, waarop ieder Nederlandsch woort in het Hebreeusch wordt uitgedrukt, maar ook de Hebreeuwsche wortel- of grondwoorden.

Chaldeeuwsch en Nederduitsch Woordenboek, benevens alle de Chaldeeuwsche woorden, die in den Bijbelschen text voorkomen, geschikt na het Alphabeth.

Nomenclator of *Hebreeuwsch en Nederduytsch Naamwoordenboek.* Amst. 1744. 8.

Korte schets der Hebreeuwsche spraakkunst, met het Hebreeusch Woordenboekje. Amst. 1763. 8°.

Zie Paquot, *Mém.*, T. II. p. 555; Kobus en de Rivecourt; Abcoude, bl. 199; 4de *Aanh.*, bl. 94; Arrenberg, bl. 481.

SOEST (P. van), zeeschilder uit de tweede helft der 17e eeuw. Hij vervaardigde o. a. 4 schilderijen; de *Vier Pinxterdaegsche Zeebatailles, in 't jaer* 1666, tusschen de Engelschen en Hollanders, voorstellende. Zij werden in 1699 te Amsterdam voor *f* 144 verkocht.

Zie Hoet, *Cat.*, D. I. bl. 48; Kramm.

SOESTIUS of ZOESTIUS (Guilielmus) werd in 1599 geboren, in 1625 als proponent te Schalkwijk, in 1629 te Oost- en West Zaandam, in 1637 te Rheenen en in 1638 te Rotterdam beroepen. Hij werd den 11 November 1675 emeritus en overleed in 1679, in den ouderdom van 80 jaren. In 1645 komt hij voor op de synode te Woerden, diende rapport in de zaak het drukken en uitgeven der *Kerkelijke Historie* van Joh. Uitenbogaert door Naeranus te Rotterdam betreffende. Een trek zijner tegenwoordigheid van geest bij dreigend gevaar, wordt door van Reyn medegedeeld. Hij beoefende de Nederduitsche poëzij, maakte lofdichten op de werken zijner tijdgenoten. o. a. voor de *Vijf Predicatiën van Jacobus Borstius.*

Zie Harderwijk, *Naaml. v. Pred.*, bl. 33; van Reyn, *Beschrijv. van Rotterd*, D. I bl. 257; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. I. bl. 465. D. II. bl. 769; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; Soermans, *Kerk. Reg.*, bl. 80; Pauw en Veeris, *Vern. Kerk. Alph.*, bl. 191.

SOET of ZOET (Jan), den 6 Maart 16 . . te Amsterdam geboren, beoefende de Nederlandsche poëzij. In 1656 las hij te 's Hage op den 6en verjaardag van den prins van Oranje (naderhand Willem III) in de tegenwoordigheid van het vorstelijk kind, eenige edelen en godgeleerden, een zeer uitvoerig gedicht, waarin hij tot slot wenschte: „Hij erve troon en kroon", zonder te vermoeden dat die wensch twee en dertig jaren daarna, werkelijk vervuld zou worden. Hij vervaardigde nog andere gedichten op dezen vorst, van wien hij gunst genoot, die welligt oorzaak was van zijn bitter schempen op de Staten van Holland en de Witt. Hij was opzigter van een bent van dichters of redenrijkerskamer te Amsterdam, genaamd *de Wijngaardranken*, tot zinspreuk voerende: *Liefde boven al*, die met de Haarlemsche Kamer *de Witte Angieren* met de zinspreuk: *In liefde getrouw*, naar de wijze der rederijkeren, gedichten wisselde. Soet beantwoordde verscheiden door haar voorgestelde vragen en gaf er zelfs op. Hij huwde Machteld Klaas van Medenblik, die hem het leven verbitterde, door haar humeur. Hij verbeelde zich dat hij niet sterven zou, maar deel hebben aan het duizend jarig rijk der mystieken. Hij overleed den 11 Januarij 1674. Zijne vrienden vervaardigden grafdichten op hem, onder welke spotdichten, waaruit blijkt dat zijne poëzij er te regt niet hoog gewaardeerd werd.

Hij schreef:

Clorinde en Damlise, blij-eind' spel, op het speelen: 't Tonneel spel, Als men 't wel besiet, Vertoont de werelt in 't verschiet: ghesp. op d'Amsterd. Schouwb. Amst. 1640. 4°.

Olimpias, trsp., ghesp. op d'Amsterd. Schouwb. Amst. 1640. 4°.

Thimoklea (Tnsp.) Ald. 1641. 4.

Kornelia Bentivogli, of: *Geluckige ongelucken;* (Trsp.) *en Nederduitze vairzen gerijmt.* Ald. 1650.

Jochem Jool, ofte Jalvarschen Pekelharingh, (Klsp. op de sp.) *Daer jalouzy de sinnen queld, is 't hoofd en 't heele lyff ontsteld.* Ald. 1637. 4°.

Hel en Heemel, of Poëtische vertooningen, begrijpende 't Begin, Midden en Einde der Spaensze en Fransze oorloogen, aangevangen onder de Regeeringe van Filippus de Vierde, Koningk van Spanjen enz. en Louys de Dartiende, Koningk van Vrankryk enz., eindigende met het Huuwelix besluit van Haare Koningklikke Hooghaid, Maria Tereza, Infante van Spanjen en Louys de Veertiende, Koningk van Vrankryk en Navarre enz. Ald. 1675, herdrukt achter *d'Uitsteekenste digtk. werken.* Amst. 1714

Zabynasa, of vermomde loosheid; pots-spel, uit het Spaens door G. Schaep Pz. vertaelt, en in Nederduitze vairsen, door J. Z. gerijmt. Met een uit koomst vermeerderd, en op veel plaatsen verbetert. Ald. 1648. kl. 8°. m. portr.

Jak. Viverius (van de Vijvere), *onder de naam van Philogogus Philatros à Ganda, Wintersche Avonden, of Nederl. Vertellingen, door J. Zoet verb. en verm. enz.* Utr. 1650. 16°.

Geestelikke Door zichten op Const. Huygens Hailige dagen, beneeven een Kars-dagh aan denzelfden. Amst. 1648. 4°.

Hedendaagsche Mantel-eer, voorstellende de groote Geldsucht deser bedorren eeuwen; versien niet meer als 150 *nieuwe, kluchtighe ende bedenckelyke Segts-woorden.* Amst. 1686. 4°.

d'Uitsteekenste digtkunstige werken — bestaande in verscheiden ernsthaftige en boertige stoffen. Naa zijn leeven bijeengebragt door een liefhebber der Neederduitsche Digtkunst. Als meede het Toneelspel genaamt Hel en Hemel. Den tweeden druk. Beneffens eenige Grafschriften door verscheiden Liefhebbers op de zelve. Ald. 1714. De eerste druk verscheen, waarschijnlijk in 1675.

Zie Wagenaar, *Amsterd.*, St III. bl. 248 (fol.); Kok, *Woordenb.*, D XXXIV. bl. 255; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D VI. bl. 59:; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. 1. bl. 327, 6195. D III. bl. 76, 77, 171; P. Verhoek, *Poëzij*, bl. 104; Soet, *d'Uytst. digtk. werken, passim.*

SOET. Zie SOETEBOOM.

SOETE (ALEXANDER DE) of ZOETE, gesproten uit een edel geslacht in Vlaanderen, gouverneur van Zeeland in 1576. Hij schijnt dezelfde te zijn met Alexander de Soete van Laake, gouverneur van Sluis in Vlaanderen. Hij was in 1566 een der bondgenooten, huwde met Margaretha van Berchem en overleed te Sluis, waar hij begraven en zijn beeld in kunstig marmer uitgehouwen te zien is.

Zie Smallegange, *Wapenkaart van Zeel.*; l'Espinoy, *Recherch. de la Nobl.*, p. 777, 780, 951; Le Carpentier, *Hist. de Cambr.* P. III. p. 261; 429. 667; te Water, *Verb. d. Edel.*, D. III. bl. 417. D. IV. bl. 461; *Suite du Supplém. au Nobil. des P. B.*, T. I. p. 99.

SOETE (JOOST DE), broeder des vorigen, heer van Villers, behoorde, even als deze tot de bondgenooten. Uit het land geweken, hield hij, gelijk zijn broeder Filips, heimelijke briefwisseling met Oranje, ter redding van 't onderdrukte gemeenebest. In 1580 voerde hij 't krijgsbevel over Bouchout, toen Jan van Noircarmes, baanderheer van Selles, deze stad door verraad zocht te vermeesteren; doch in handen van den bevelhebber viel, en gevangen naar Rummekens gevoerd werd. Minder gelukkig slaagde de Soete in 't volgend jaar in zijne krijgsondernemingen. Zijn leger was toen te klein en de betaling te slecht om den vijand te dwingen en 't volk buiten muiterij te houden. Aan dapperheid en beleid ontbrak het hem overigens niet. Dit zal de Staten van Utrecht bewogen hebben om hem tot stadhouder van 't Sticht aan te stellen. Niet lang daarna gaf hij ook blijken van moed in den strijd tegen de Tassis, waarin hij echter aan 't hoofd gewond en gevangen genomen werd. Eerst tegen het eind van 1587 werd hij uitgewisseld. Tot bewijs van het vertrouwen dat in hem werd gesteld, verstrekte zijne benoeming tot veldmaarschalk. Hij huwde Catharina d'Ausseux, genaamd Warnu, wier moeder was Montigny Sivry. Hij liet kinderen na.

Zie te Water, *Verb. d. Edel.*, t. a. p.; van Meteren, *Ned. Hist.*, B. III. bl. 59. B X. bl. 182; Bor, *Ned. Hist.*, B. XIV. bl. 208 (197, 198). B XX. bl. 55, (124). B. XXIII. bl 90, (130); Ferwerda, *Aerssen 7e gener.*; Le Carpentier, P. III. p. 83; Kobus en de Rivecourt; Groen van Prinsterer, *Archives*, T. V. p. 698. T. VI. p. 725. S. p. 61.

SOETE (PHILIPS DE), heer van Hautain, broeder van den vorige, behoorde ook tot het bondgenootschap der Edelen, en streed dapperlijk voor 't vaderland. Het eerste bleek, zoo uit zijne schriftelijke verstandhouding met Willem I, als uit den haat der Spanjaarden, die hem den toegang naar Engeland wisten te beletten. Aan 't laatste benemen zijne krijgsverrigtingen allen twijfel. Veel roem behaalde hij door 't doen omslaan van Antwerpen, aan welke stad den Staten toen niet weinig gelegen was. De gelukkige uitslag van zijne gezantlijke ondernemingen deed hem van stade wegen met een schoonen gouden keten vereerd worden. Geen minder heldenmoed betoonde hij op den Kouwensteenschen dijk, nabij Antwerpen, in den strijd tegen Parma; doch hier bezweek hij voor 's vijands magt, en besloot liever van den dijk te springen en in den modder te versmoren dan in Spaansche handen te vallen. Zijn regiment werd sedert door Leicester aan Philips Sidney gegeven, tot groot misnoegen van de voornaamste bevelhebbers, die naauwelijks dulden konden, dat een vreemdeling, hoe verdienstelijk ook, aan de dappere bondgenooten van den heere van Hautain voorgetrokken werden. Hij was ridder van Malta.

Zie Te Water, t. a. p.; Bor, B. XI. bl. 272, 273, (854, 855). B. XX. bl. 86, (697, 598); Hoofs, B. XXIV. bl. 1065; Le Petit. Livr. XI p 305; Kobus en de Rivecourt.

SOETEBOOM, ZOETEBOOM, SOET, ZOET, (HENDRIK JACOBSZ.), zoon van Jacob Dirksz. Soet, herbergier, werd in 1618 te Oost-Zaandam geboren. Hij was aldaar omstreeks de helft dier eeuw boekhandelaar »op den Dam in de Witte pers", en tevens een man van veel kennis en belezenheid, die zich zelfs tot Latijnsche en buitenlandsche schrijvers uitstrekte. Hij was een ijverig beoefenaar der geschied- en oudheidkunde, vooral van de plaats zijner geboorte en omliggende streken. Ook vervaardigde hij verzen, gaf veerde en arbeidde aan het tooneel. Hij hawde 2 October (1645) T. D. Russels, bij welke gelegenheid De Bergine een trouwvers uitsprak. Het jaar van Soetebooms overlijden is onbekend, zijn laatste werk dagteekent van 167·,

Beschrijvinge van Oudt Zaerden, mitsgaders hare oude heerlijkheid, Adelijke geslagten, ondergang met de moord van Graaf Florens V. Allen vergaderd en samengesteld door H. J. Soet, Saanderdammer. Alkmaar 1640.

Op- en nederyang van de Oude Koninglyke en loffelyke Anse stadt Slavoren, Hoofd- en Moordt stad der Friesen, met de voornaamste geschiedenissen van Friesland, beginnende 313 jaren voor en eindigende 1580 na de geboorte van Christus. Alles in VI boeken verdeeld door H. Soet. Amsterdam 1648. Haarlem 1647 12°. (met eenigzins anderen titel.)

Vroens begin, midden en einde, met de opkomst der steden van West-Friesland enz. enz. Amst. 1661 (zonder naam van den schrijver.)

De Historie van Waterlandt, behelsende de oude besondere en ghedenkwaerdige gheschiedenisse van Waterlandt. Alsmede een breede en generale beschrijving van 't Begin, Opgangh en Voortgangh der Stadt en Heerlykheyt van Purmerendt. Amst. 1661 (zonder naam.)

Een vroegere uitgaaf heeft den volgende titel:

De soetstemmende Zwaane van Waterlandt, verhalende van de oude, besondere, aanmerkingswaardige en seer vreemde dinghen van Waterlandt en Waterlanden, enz. 't Saerdam 1658 12°.

De Zaanlants Arkadia in welke verhandelt wort van den Batavieren (nu Hollanders) en Caninefaten (nu Kennemers) oorspronk, bewoners en mannelijke Daden. Dorpen en Heerewoningen. Daar benevens van de Zaan, een sprachtel des Rijns, zijn voorleden en tegenwoordig wezen en uitgang, met de beschrijving der Dorpen, die van ouds aan de Zaan gelegen hebben, en die er nu nog aan gevonden worden. In vijf boeken te samengebracht door H. Zoeteboom. Amst. 1658.

Deze 6 boekskens in 12° zijn later uitgegeven, onder den titel van: *Oudheden van Zaanland, Slavoren, Vronen en Waterland. Behelsende haar Oorsprongen, Volksplantingen, Loop der Rivieren, Bedijking, Regeering onder Keyzers, Koningen, Princen, Graven, Potentaten en Burgervaderen De Wetten en Voorregten haar door deze vergund, de Oorlogen, die haar gedrukt, en de Vrede, Koophandel, Scheepvaart, Visscherijen en Neeringen, die vele Steden en Dorpen verheven hebben. Allen uit de oudheden nagespeurd en met Authentike stukken bewaerheid, door Hendrik Soeteboom. Deze laatste druk van nieuws overzien, verbeterd, met noodige aanteekeningen, figuren en een landkaart verrykt.* 2 dn. kl. 8°. Amst. 1701.

De aanteekeningen en verbeteringen enz. zijn niets meer dan eene uitgevers recommandatie; voor de tusschen den tekst gedrukte plaatjes. In de eerste uitgave der *Arcadia* heeft men echter andere afbeeldingen met het kaartje; in de beschrijving van de afbeeldingen der Potentaten; en de beschrijving van *Waterland* draagt ten titel: de *Soetstemmende Zwaan van Waterlandt*, terwijl alle stukjes nieuw gegraveerde titels ontvangen hebben.

De Nederlandsche Beroerten en Oorlogen omtrent het Ye en aen de Zaen. Beschreven door H. Soeteboom. Amst. 1695 8°. 2e dr., 1730. 8°. Saaerdam, 1658 12°. Amst. 1695, 1756, (de beide laatste herdrukken.)

Noord-Hollands ontrusting, ofte Historiesch verhael van het begin en uitgang der Oproeren, die het Oost- en West-Zaandam, Wormer, Crommenye etc voorgevallen zijn in den jare 1678 en door het hoog beleid der Heeren Staten beslecht zijn. Allen volgens de waare geschapenheid der zaaken, door een liefhebber van het gemeenebest bijeengestelt. Amst. 1687. kl. 8°.

Het Nederlants Schouwtoneel, waarin kortelijk vertoont wordt, 't begin en voortgangh des oorlogs, die de koningen van Vrankrijk en Engeland mitsgaders de Bisschoppen van Munster en Keulen tegen de vereenigde Nederlanden, nevens hare Bontgenoten hebben gevoert. Beginnende met het jaar 1672 en eyndigende met het gezantschap van Hare Ho Mo. de Heeren Staten, door den Heer van Beveningk aan den koningh van Vrankrijk gedaen den 13 Junij 1678. Alles met Staatkundige aenmerkingen en Historische vergelijkingen, versierd door H. D. S. Amst. 1676. 8°.

Derde voornaamste zeegetogt (der verbondene vrye Nederlanden) na de Oost Indiën: Gedaan met d' Achinsche en Molukschs vloten onder de Ammiralen Jacob Heemskerk en Wolfert Harmansz in den jare 1601, 1602, 1603.

* *In dewelcke verscheiden zeegevallen, vreemde Eilanden, Landen, Volkeren, Zeden, Godsdiensten, wonderlijke en nutte Vrugten, Trouloosheden, Voorzorgen, Zeeslachten etc. beschreven worden, waardig om (te) lezen. Getrocken uyt de naerstige aenteekeningen van Willem van Westzanen, schipper op de Bruinvis en met eenige noodige bijvoegselen vermeerdert door H Soeteboom, 't Saneidam bij Hendrik Jacobsz. Zoet, Boeckverkooper aan den Dam in de Witte Pers.* 1648.

Saverdams Bloeme Crans, met verscheyde zedige zangen en stichtelycke Rymen, 't samengebonden. Amst. langw. form. (1645.)

't Kleyn Lusthofje vol van Bruylofs zangen, Echtliedekens, Huwelijks- Baker- en Feestgedichten. Alles uyt verscheyde wercken der eerlycke Bruiloft-Minnaren, op gewoonlycke en meest gezongen stemmen, by een gesamelt door H. Soeteboom. De laatste druck vermeerdert en verbetert. In de Ryp voor Jasper Gysbertsz Boeckverkooper. Zonder jaar. Langw. form.

Batavise Eneas of Getrouheyts voorbeelt, nevens de verwoestinge van Westzanen ende Crommenye geschiet Anno 1574. Treurspel. 't Alkmaar 1645. 4°.

Het Beemster-Dankoffer. Amst. 1649. Blijspel.

Het bekende voorval met de Stier te Zaandam in 1647 heeft tot het uitgeven van verscheidene platen aanleiding gegeven (elf?). Sommige dier platen zijn met historische aanteekeningen van H. Soet en een grafschrift met h t devies *Deught maekt edel*, benevens 4 versjes en een grafschrift van Ds. Bergius. Hij graveerde o.a. den titel zijner *Arcadia*. Waarschijnlijk zijn ook de prentjes in dit werk door hem vervaardigd.

Zie Pars, *Naamrol*; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenboek*, D. V. bl 309; Kramm; L. G Visscher, *Hist., Tijds*, 1841. bl. 95, 108, 109; mr. Bodel Nijenhuis, in *Vriend des Vaderl.*, D. V. n°. 3; Dezelfde *Topogr lijst*, n°. 954. 1608, 1695, 1698—1700, 1702, 1704, 1812; Honig, *Geschied der Zaanlanden*, D. I. bl 292, 297, 298—302, 359 D. II. bl. 18; aant., Dez *Zaanl Jaarb.*, 1849, 1852; *Kronyk van het Hist. Gen.*, 2e Jaarg. bl. 199, 235, *Nav.*, D. VIII. bl. 99, 212, 272, 298, 372. D. IX. bl. 76; v. Doorninck, *Anon en Pseud.*, n°. 1189, 2549, 2838, 3179, 3375, 4176, 5156, Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1701, bl. 710.

SOETELAM (Gerrit Claes), heldhaftig zeeman in de 2e helft der 17e eeuw, voerde het bevel over een klein jagt of dubbele sloep, de *Kreeft* genaamd, toen, bij de verovering van Tabago door d'Estrées (1677), na den dood van Binckes, het hem gelukte met eenige matrozen de baai uit te zeilen en door de Fransche schepen henen te ontkomen.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Nederl. Zeewezen*, bl. 363, 364.

SOETEN (Mattheus), lector in de wis- en sterrekunde aan het Athenaeum te Amsterdam, in 1711, schreef:

Algebra ofte Merg der Stelkunst. Amst. 1702. m. pl.

Algemeene manier tot het maken van zonewijsers. Amst.

Stuurmans luywagen of tafelen van de breette der zons opgang. Amst. 8°.

Zie van Lennep, *Ill Amstelod. Ath. Memor.* p. 168; *Nav.* D. V. bl 349, Abcoude, 339; Arrenberg.

SOETENDAL (Haerlem) leefde in 't laatst der 17e en begin der 18e eeuw. Hij was een Rederijker, blijkens *Liedekens en de Referreynen ghemaeckt by Haerlem Soetendal, van zyn Aventueren ofte weaervarentheyt, synt zijn vertreck uyt Haerlem in 't jaer ons Heeren* 1599. *Den dertienden Druck, oversien, ghecorrigeert ende verbetert tot Haerlem ghedruckt by Vincent Casteleyn.* Hij leefde nog in 1614, blijkens *Een Liet, 't welck Haerlems Soetendal (na zyn leste vertreck uyt Hollant) te Parys in Franckryck ghemaeckt heeft.* Anno 1614.

Een exemplaar van dit zeldzame boekske, uit de Bibliotheek van B. Huydecoper is in de Bibl. v. Nederl. Letterk. te Leiden.

Zie *Cat.*, D. I. bl. 219.

SOETENS (Abraham), tooneeldichter uit het laatst der 18e eeuw. Hij vertaalde:

De gewaande onnozele Juffer, of de Belaychelyke Poëet, blyp. n. h. Fr. stuk, La Fausse Agnes van Destouches gev. Amst. 1783. 8°.

De barbier van Sevillie. Amst. 1792.

Zie Witsen Geysbeek, D. V. bl. 309; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk*, D. 16. bl. 196.

SOETERMEER (Cornelis), den 24 Mei 1782 te Rotterdam geboren, werd in het vak van den scheepsbouw opgeleid, onder constructeur, en is werkzaam geweest te Amsterdam, Hamburg en Toulon. In 1816 en 1817 deed hij, op last der regering, eene wetenschappelijke reis naar Engeland, in het belang van den scheepsbouw, werd naderhand aan het Ministerie van Marine geplaatst, en in 1839 tot constructeur-ingenieur benoemd. Zijne verdiensten als scheeps-bouwkundige worden geroemd. Hij was sedert 3 November lid der eerste klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut en lid van andere geleerde genootschappen, Ridder van de Nederl. Leeuw en overleed te 's Hage, den 24 Junij 1842, in den ouderdom van 60 jaren.

Zie *Proces-verbaal d. 25ste algem. vergad. v. h. Kon N. Inst.*, bl. 20; *Naamlijst d. leden*, bl. 78; Pilaar en Obreen, *Tijds voor Nederl. Zeewezen*, 2e R. 3e d. bl 334; Verwoert.

SOHNIUS (Dr. Johan Wilhelm), was van 1625—1641 raad en secretaris van den Frieschen stadhouder Ernst Casimir van Nassau, en daarna van zijn zoon Hendrik Casimir, en komt als zoodanig in Groen, *Archives*, dikwijls voor.

SOHNIUS (Georg), kwam als proponent in 1723 te Zuidland, vertrok van daar in 1731 naar Zevenhuysen, waar hij in 1740 overleed.

Men heeft van hem eene *Lijkrede op Hermannus Verbeek*, (Rott. 1707), zijn voorganger te Zevenhuysen, in 1735 gestorven.

Zie Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 93, 134; Abcoude, bl. 340.

SOINJE (J.) Zie SONJE (J.)

SOLA (B. de), is schrijver van:

Discours ou la première partie anatomique, physiologique et historique, sur les différens systmées de la éngération individuelle de 'l homme. La Haye, 1814. 8°.

Kortbondige zet- en grondregelen aangaande de inenting der kinderziekte. Nijm. 1791. 8°.

Waarneming van eene waterzucht der hersenen na den dood eerst ontdekt, in *Verh. v h. Prov. Utr. Genoots. v. Kunsten Wetens.* 1789. D. IV. St. II. bl. 36.

Zie Holtrop, l.c. p. 333.

SOLARO (Anthonius), van een Italiaansche familie, vestigde zich, in het laatst der 18e eeuw, als beeldhouwer te Leeuwarden, en vervaardigde verscheidene uitstekende kunststukken, welke nog voorhanden zijn. Ten gevolge der weinige belangstelling voor de kunst, verloor hij den moed en gaf zich aan een losbandige levenswijs over, die hem weldra in het graf sleepte.

Zie Kramm.

SOLINGEN (Cornelis), geboren in 16 , studeerde te Leuven in de ontleedkunde onder de Bils en T. André, en in 1653 of daaromtrent onder Joh. Teúrier in den Haag en Jak. de Ram, te Haarlem. In 1659 was hij in dienst bij den vermaarden Aimé Foix, toegenaamd Lucq, heelmeester generaal der Vereenigde Nederlanden, wonende te 's Hage. Hij werd aangesteld tot heelmeester op de schepen van Tromp en de admiralen Tromp en Wassenaar-Obdam. In 1677 bevorderd tot Med. Doctor, schijnt hij later bestendig in den Haag gewoond te hebben. In het Latijn en Fransch onderwezen, had hij veel gelezen, en oordeelde met verstand over het gelezene, daar hij niet schroomvallig was het verkeerde in vele verslagen en handelingen zijner voorgangers, meestal op goede gronden aan te wijzen. Ook was hij niet onervaren in het teekenen en maakte wel eens afbeeldingen van belangrijke gevallen.

Hij gaf in het licht:

Embryulcia vera, ofte waare afhalinge eenes dooden vrugts, door de hand des heelmeesters. Haag 1673.

Manuale operatien der chirurgie, en *Ampt en de plicht der vroedvrouwen.* Amst. 1684.

Na zijn dood heeft Th. Schoon deze uitgegeven onder den titel:

Alle de medicinale en chirurgicale werken van C. Solingen. Amst. 1698.

Volgens Muller heeft hij ook de *Chur-Brandenburgsche Hofwerkemutter van* Justina Siegemundin in in 't Nederl. vertaald, onder den titel van *Spiegel der vroedvrouwen.* Amst. 1691.

Zie *Alle de werken*, bl. 183, 389; Stalpert van der Wiel, *Obs. rar.*, T. II. p 19; Banga, *Gesch d. Geneesk.*, bl. 602 volgg.

SOLINGEN (Adriaan van), zag in 1759 het levenslicht, studeerde te Utrecht, verkreeg den graad van A. L. M. Med. et Phil. Dr. en vestigde zich als practiserend geneesheer te Middelburg, waar hij ook in 1792 tot lector der beoefenende verloskunde werd aangesteld. Dit lectoraat aanvaardde hij met eene redevoering: *De praestantia recentiorum in arte obstetria progressuum.* Negen jaren later werd hij tot hoogleeraar in hetzelfde vak aan de Illustre school aldaar, in plaats van P. de Wind, wiens gedachtenis hij met eene redevoering vereerde, aangesteld. Hij aanvaarde dezen post met eene redevoering: *Over de verpligtingen der verloskundigen in het bestuur der hartstogten bij de geboorte van den mensch.* Intusschen werd zijne verhandeling *Over het werktuigelijke der verlossing, herleid tot een grondbeginsel*, door het Heelkundig Genootschap te Amsterdam den druk waardig gekeurd en uitgegeven Ruim dertig jaren later (1826) bekroonde het zijne verhandeling *Over de onregelmatige Weeën bij de vrouwen, welker bekken misvormd is* (in zijne werken opgenomen) met zilver. In hetzelfde jaar werd hij tot hoogleeraar in de geneeskunde te Leuven aangesteld, en was daar ook werkzaam als voorzitter van de Provinciale Commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt in Zuid-Brabant. Hij overleed den 5 van Hooimaand 1830 te Doornik. Zijne verdiensten werden erkend door de benoeming tot lid van het Heelkundig genootschap te Amsterdam, van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, van het Utrechts Genootschap, directeur van het Zeeuwsch Genootschap en eindelijk tot Ridder van den Nederlandschen Leeuw.

Hij schreef:

Diss. de stupenda inprimis cranii carie feliciter curata. Traj. ad Rhen. 1780. 4°.

Oratio inauguralis de praestantia recentiorum in arte obstetricia progressuum. Additae sunt annotationes aliquot, quibus elementa recentiorum demonstrantur. Mediob 1794. 4°.

Berigt van een steatoma, wegende tien ponden Middelburgs gewicht in *Verh. v. h. Zeeuwsch Genoots. d. Wetens.* 1790. D. XIV. bl. 443.

Verhandeling over eene beruchte proefneming van den geneesheer W. Noordwijk. (*Over het verband van het foetus met de moeder.*) Ald. 1782. D. IX. St. 2. bl. 392.

Inwijdings-redevoering, over de verpligtingen der verloskundigen, in het bestuur der hartstogten bij de geboorte van den mensch Middelb. 1802. 8°.

Het werktuigelijke der verlossing verklaard, betoogt en herleid tot één algemeen grondbeginsel. Leyden, 1799. 8. In het Hgd. *met aanmerk. van G. Salomon.* Haarl 1801. 8°.

Vroedkundige waarneming betreffende eene vooroverhelling der baarmoeder. In de aangeh. *Verh.* 1784 D. X. bl 575.

Verhandeling over het onregelmatige der weeën bij kraamenden en nieuwe bekkens, in *Nieuwe Prijsverh. v. h. Genoots. ter bevorder. d Heelk te Amsterd.* 1825. D. VII. bl. 139.

Redev. ter nagedachtenis van P. de Wind (overl. 1771) Middelb. en Leyden, 1798. 8°.

De facultate sentiendi et cognoscendi celeri et ex tempore factitanda medicis. Lovan. 1824.

De Batavier (Dichtstuk) *openlijk in de gehoorzaal van Middelb. illustre school opgezongen.* Middelb. 1778. 8°.

Zie Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; *Cat. Bibl. Roy.* T. IV p 1706, 1735; *Cat. d Bibl. v. h. Zeeuwsch Gen.*, bl. 11, 220, 375; *Tweede vervolg der Bibl*, bl. 38; Holtrop, *Bibl. Med. Chir.*, p 333; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb*, D. V. bl. 393; Muller, *Cat. v. portr.*

SOLINGEN (Joan van). Men vindt van dezen graveur voorstellingen van kasteelen enz. in de *Katwyksche Oudheden* van Pars, in de *Oudheden van Kennemerland* enz. door van Heussen en van Rijn, en een Viguet voor *Bibliogr. anatom. specimen* van Jacob Douglas. Hij bloeide in de eerste helft der 18e eeuw.

Zie Kramm.

SOLLEWIJN (Bernard), den 13 Januarij 1785, te St. Nikolaas, in Oost-Vlaanderen, geboren, trad hij den 1 Januarij 1802, bij het 110 regiment infanterie van linie, op 17-jarigen leeftijd, als vrijwilliger in dienst. Een jaar later tot korporaal bevorderd, kwam hij in het kamp van Boulogne, om den oorlog in Duitschland te gaan volgen, door Oostenrijk aan Frankrijk verklaard.

In den slag van Austerlitz, 1805, ontving hij aan het regterbeen zijne eerste wonde; vóór de vesting Raab, in Hongarije, 1809, de tweede. Van die wonden, zooveel mogelijk hersteld, nam hij aan den slag bij Wagram deel. In 1804, was Sollewijn bij het 112 regiment infanterie van linie instructeur. In 1810 tot sergeant benoemd, ging hij, een jaar later, eervol, als eenvoudig grenadier, bij het 2 regement keizerlijke garde over, om deel te nemen aan den togt naar Rusland, tot Moskow toe. Den 25 Januarij 1813, bij de garde als Korporaal bevorderd, verwierf hij zich door zijne dapperheid, in datzelfde jaar, den 17 Februarij, den tweeden, en den 1 November, den eersten luitenantsrang, bij het 147 regiment infanterie van linie, om daarmede eerst in Saksen, en daarna in Vlaanderen de Fransche vanen te volgen, en, na nogmaals, vóór Breslau, 1813, gewond te zijn geworden, bij het 17 regiment infanterie van linie, op het slagveld van Kortrijk, van den luitenant-generaal Maison de kapiteins-epauletten te ontvangen, welke benoeming echter, uithoofde der lotwisselkansen van den Franschen adelaar, voor onzen dapperen krijgsman niet in verwezenlijking overging vóór den 9 Julij 1815, nadat hij, een jaar te voren, in het Vaderland wedergekeerd, eerst nog den rang van eersten luitenant, onder den herstelden Oranjestandaard, met onderscheiding had bekleed.

Een ruimer kring van krijgsmansroem verbeidde Sollewijn, evenwel, aan het Oosterstrand. In Maart 1819, naar Batavia vertrokken, kwam hij den 5 September daar aan, en verwierf hij, zes jaren later, den hoofdofficiersrang van majoor, om toen deel te gaan nemen, eerst aan de vermaarde expeditie naar Celebes, onder bevel van den generaal majoor van Geen, en, vervolgens, op last van den gouverneur-generaal van der Capellen, 10 Junij 1825, de expeditie te kommanderen naar Borneo, en voorts naar Java terug te keeren, tengevolge der belangrijke onlusten, die op Java, in de vorstenlanden, waren uitgebarsten, alwaar hij den 12 September, 1825, te Samarang, met zijne expeditie aankwam.

Vijf jaren lang (1825—1830), droeg de oorlogsfaam den naam van Sollewijn roemrijk de vorstenlanden van Java door, en kleurde meermalen zijn bloed de plek, waar hij zich het eereloover had geplukt, zoo bij Bedoyo, 12 November 1825, als vooral bij het gevecht van de Lango, waar een geweerkogel tusschen de beide oogen indrongen, hem het regoog geheel wegnam, 26 Augustus 1826.

Het jaar 1827 zag hem belast met het plaatslijk kommandantschap van Weltevreden, en behalve tot lid van het hooge militaire geregtshof, ook tot luitenant-kolonel benoemd. Nog niet geheel van zijne zware wonden hersteld, vertrok hij in 1827, op het dringend aanhouden van den commissaris-generaal Du Bus de Gisignies, wederom naar het tooneel van den oorlog, om daar op nieuw het kommando der eerste mobiele kolonne op zich te nemen. Men behoeft slechts de officiële rapporten over den oorlog op Java, van 1825—1830, door den generaal majoor Nahuys uitgegeven, en de *Fastes militaires des Indes Orientales* van den kapitein der artillerie Gerlach, na te slaan, om, gedurende dat tijdvak, op de meeste bladzijden den naam van Sollewijn met roem te zien vermeld, en is het voor dit bestek onmogelijk, in bijzonderheden op te geven, of zelfs ook maar aan te stippen, de tallooze wapenfeiten en expeditiën naar de verschillende schuilplaatsen der muiters, steeds met glansrijke overwinningen op den vijand door Sollewijn, aan het hoofd der eerste mobiele kolonne, bekroond.

Bij Sollewijns terugkeer van de Borneosche expeditie, was Samarang in groot gevaar van door een vijf-en-twintigduizend man sterke magt van muitelingen, onder aanvoering ter prinsen van Ceram en Noto Prodjo geplunderd en

uitgemoord te worden. Onze dappere bevelvoerder bragt dien vijand den eersten slag toe, om vervolgens onder de verdere bevelen van den generaal-majoor van Geen, eene volkomen overwinning op hen te behalen, die, volgens het officiëel rapport van den generaal, zestienhonderd man op het slagveld achterlieten, terwijl daarentegen het verlies der onzen zeer onbeduidend was. Te Samarang terugkeerende, ontving Sollewijn, bij een adres van den resident Domis, 15 September 1825, namens de ingezetenen, eene vurigen dank voor zijne snelle hulp en voortreflijke militaire manoeuvres, als waardoor Samarang, bij zijne spoedige aankomst van Borneo, van den onvermijdelijken ondergang was gered.

De generaal-majoor Nahuys van Burgst maakt, in zijne levensherinneringen, uitvoerig melding (blz. 170—186) van de gevangenneming des keizers van Soerakarta, wiens bedoelingen niet anders konden zijn, dan om den oorlog, die ten einde liep, op nieuw aan te wakkeren, en welke gevaarvolle onderneming door den overste Sollewijn zoodanig loflijk werd ten uitvoer gebragt, dat daarover de gouverneur-generaal hem in Junij 1830, zijne bijzondere tevredenheid, bij eene vleijende kabinets-missive uitdrukte, terwijl dit belangrijk militaire feit echter zonder verdere belooning gebleven is. Reeds twee jaren vroeger, viel hem, bij achtervolgende koninklijke besluiten van dezelfde dagteekening, 22 November 1828, het kruis van de Militaire Willemsorde, eerst van de vierde en daarna van de derde klasse, ten deel. Buitendien sieren de Sint-Helena- en Java-medalje, met het onderscheidingsteeken voor langdurige Nederlandsche diensten, als officier, Sollewijns edele borst.

Acht en-veertig jaren oud, keerde de altijd wakkere krijgsman, tot herstel van gezondheid, naar het moederland tijdelijk terug (December 1832), na in 1827 met de weduwe van resident Wentzel te zijn gehuwd.

Van 1841 tot 1846 diende Sollewijn op nieuw met onderscheiding het Vaderland in de Oost, om vandaar, in den avondstond des levens, teruggekomen, eindelijk de eervolle rust te mogen smaken, die te veel bewogen werkkring van den militair hem eerst op zestigjarigen leeftijd vergunde, doch welke hij thans dan ook lang reeds en volop mag genieten, omringd door den eerbied zijner oude en jongere wapenbroeders, door de hoogachting en toegenegenheid zijner vrienden en bekenden, door de gehechtheid, vooral van hen, die behooren tot zijn laatste familiekring.

Het welverdiende pensioen werd hem, na veertigjarige roemvolle militaire dienst, door koning Willem II (1844), tevens met de vergunning verleend, om de activiteits-uniform in den hem eerst (1833) titulair, doch acht jaren daarna (1841) effectief toegekenden rang van kolonel te mogen blijven dragen. Hij overleed te Breda, in 1866.

Zie Dr. Wap, in *Europa Jaarg.* 1860.

SOLLEWIJN (Hendrina) in 1784 te Haarlem geboren, had W. Hendriks tot leermeester en muntte als schilderes van bloemen en vruchten uit.

Zie Immerzeel.

SOLMANS (J.) Zie SOOLMANS (J.)

SOLMS (Amelia). Zie Amelia.

SOLNIUS (J.) dichtte twee kluchtspelen, getiteld: *Snaaksche schaking van de Juffer in de Kleerkas* (1649) en *De Gedwongen Docter* (1671).

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SOLSIUS (J.) gaf een *Berigt van een kwadaardige vergiftiging op den neus, door een smeersel met wit rattekruid (arsenicum album) genezen*, in *Algem. Vad. Letteroef.* 1785. D. VII. St. II. bl. 313.

Zie Holtrop, l. c. p. 838.

SOLT (J. van) bloeide waarschijnlijk in de eerste helft der 17e eeuw. Op 's rijks museum te Amsterdam berust een ets van zijne hand, voorstellende een *Landschapje, links eene herberg, op den voorgrond een man met een mand op den rug, waarbij een hond*, in kl. 8°.

Zie Kramm.

SOLT (Paulus), eerste commies in het eskader van Steven van der Hagen (1604), werd naar de kust van Coromandel en vervolgens naar de Molukken gezonden. Hij schreef een Journaal van zijn reis.

Zie Tiele, *Mém. Bibliogr.*, p. 171, 173.

SOMER (mr. Bernardus), zoon van Cornelis Somer en Elisabeth Kien, werd den 21 Januarij 1642 te Vlissingen, waar zijn vader predikant was, geboren. Na het onderwijs van Joh. Schildius, rector der Latijnsche school, genoten te hebben, werd hij in Maart 1658 student te Leiden, waar hij eerst bij zijn neef Jacobus Golius, hoogleeraar in de wiskunde en Arabische taal, en later bij den hoogleeraar in de godgeleerdheid, Johannes Coccejus, inwoonde. In 1663 werd hij proponent bij de Classis van Walcheren, in 1664 predikant te Serooskerke op Walcheren, in 1667 te Vlissingen, en vertrok van daar, na voor een beroep naar Middelburg bedankt te hebben, den 18 November 1671, met eene afscheidsspreek over Gen. XII: 1, naar Amsterdam, waar hij den 29 dier maand bevestigd werd. Hij overleed als predikant bij die gemeente, den 2 Junij 1684, op 42 jarigen leeftijd, ten huize van zijn behuwdbroeder, den burgemeester Kien, te Veere, van waar zijn lijk naar Amsterdam overgebracht, en in de Nieuwe kerk aldaar den 10 dito, tegelijk met dat zijner echtgenoote, daags na hem overleden, bijgezet werd in den grafkelder van zijn behuwdvader, den luit. adm. Michael Adriaansz. de Ruyter. Deze beroemde predikant, den 28 Maart 1673 te Amsterdam gehuwd zijnde met Margaretha de Ruyter, de jongste dochter van den Zeeuwschen held, uit diens derden huwelijk met Anna van Gelder, den 1 December 1652 te Vlissingen geboren, liet twee dochters na, Anna en Margaretha Somer, van welke een der afstammelingen uit Anna, n. l. Frederik Adriaan, grave van der Goltz, in 1794 huwde met Isabella Agnita, baronnesse de Perponcher Sedlnitzky. Somer was een der uitstekendste mannen van zijn tijd. Zijn neef, J. d'Outrein, getuigt van hem »dat hij een man was, in allerlei geleerdheid door en door geoefend, in wien wijsheid, kracht van welsprekendheid, ernst en teedere godsvrugt om den prijs dongen." Gerard Brandt vereerde zijn afbeelding met dit vers:

Verstand, geleerdheid, deugd met zagte aanminnigheyt,
't Gemoed dat scheuring haat, en broedertwist beschreyt,
Straalt uit dit aangezight. Deez vriendelijke held,
De Ruyters schoonzoon, strijt in 't geestlijk oorlogsveld,
Door 't zwaard van 't heilig woord. Dit 's Zomer in de kerk,
Die altijd vruchten teelt door 't christlyck akkerwerk.

Onder een latere afbeelding leest men een Latijnsch gedicht van B. Bekker. De voornaamste zangers en zangeressen, o. a. P. Francius, Catharina Lescaille, Cornelia van der Veer, vereerden zijne nagedachtenis met lijk- en grafdichten, die men achter zijn *Christus krachtig in zwakheid* vindt. Amst. 1684.

Dat Somer ook de Latijnsche lier bespeelde blijkt (volgens Brandt) uit zijn treffelijk gedicht bij het sneuvelen van zijn zwager, den zeeheld van Gelder, behuwdzoon van de Ruyter.

Men heeft van hem, behalve eenige brieven aan Coccejus, die voorkomen in *Cocceji Anecdot.* II p. 645, 789.

De roepinge Abrahams uit Ur der Chaldeen. Amst. 1672, 1678, 1684. 12°.

De Algenoegzaamheid der genade. Ald. 1673. 12°.

Blyde uitkomste der onderdrukte geregtigheid, voorgesteld in verscheidene dankzeggingen over de zeeslagen des jaars 1673. Ald. 1674. 12°.

Christus kracht in zwakheit, het sien op den onsienlyken, de verheerlyking Gods, verhandelt in drie predikaatsien. Uit 2 Cor. II: v. 9. Hebr. XI: vs. 27. Rom. XI: vs. 36. 12°. Ald. 1684.

Intreepredicatie te Amsterdam. 1675. 12°.

Dankseggingen over de zeeslag van 't jaar 1673. 12°.

Zie La Rue, *Gel. Zeel.* bl. 127 volgg.; Vrolijkhert, *Vliss. Kerkhemel*, bl. 156 volgg; Schotel, *Kerk. Dordr*, D II bl 31, 123, 129; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Paquot, *Mém*, T. II. p. 544; Pauw en Veeris. *Kerk Alphab*, bl. 191; Wagenaar, *Amst.*, D. VII. bl 484; *Kerk. Regist. des Amst. predik.*, bl. 64; J. Outrein. *Reden van Vreeze en Hoge* (opdr.) Dez. *Brief aan een vriend*, bl. II; Hunnius, Z. *Buyse*, in de *Naamrol; Geslacht*-

van de Ruyter, in de editie van 1846, D. II. bl. 578—588; Kruwerkne, *Z. Oudh.*, D. VI. bl. 97—155; J. van der Baan, *Wolfaartsdijk*, bl. 242, 243; Brandts. *Poezij*, bl. 459; P Francii, *Poëm.*, p. 236. 237; Neuhusii, *Thalia Alcm.* p 174; Brandt, *Leven van de Ruyter*, bl 865, 1000; Abcoude, *Namr; Naorscher*. D. XIII bl. 220, 849. XIV, bl. 28—29, 90, 91, 217, 311 D. XV. bl. 161; Vrolijkhert, *Vliss. Kerkhemel*; Hoogstraten; Kok; Verwoerz; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

SOMER (JAN PIETERSZ) Zie ZOMER (JAN PIETERSZ.)

SOMER of SOMMEREN (BERNARD), broeder van den volgende, volgens Bryan in 1579 te Antwerpen geboren en in 1682 overleden, oefende zich, onder leiding van zijn broeder, te Amsterdam, in het portretschilderen. Hij had ook Italie bezocht, kwam daar in kennis met den dochter van den kunstschilder A. Mijters, met welke hij huwde. Veel uitstekender kunstenaar was zijn broeder.

SOMER (PAULUS VAN), in 1581 (volgens anderen in 1570) te Antwerpen geboren en in 1641 (volgens anderen den 5 Januarij 1621 te Londen) overleden. Ook hij vestigde zich te Amsterdam, waar hij voornamelijk als portretschilder uitmuntte. Van daar stak hij naar Engeland over, waar hij o. a., behalve vele andere uitmuntende portretten, schilderde, dat van koning Jacobus en zijne gemalin, te Hamtoncourt aanwezig. In bijna alle adelijke kasteelen aldaar vindt men zijne werken, die echter zeer vermengd zijn geraakt met die van Daniel Mijters, zijn opvolger als hofschilder, zoo dat ze zelfs moeijelijk van elkander te onderscheiden zijn. Immerzeel heeft hem verward met een lateren van dien naam.

SOMER of SOMEREN (JAN VAN), omtrent 1640 geboren, vervaardigde slechts zwarte kunst, en de weinige prenten, welke men in die manier van hem heeft, doen het betreuren dat hij er niet meer heeft vervaardigd. Zijn portretten zijn zeer gezocht, meer dan zijne geschiedkundige onderwerpen, van welke er onderscheidene naar zijne eigene compositien en naar die van andere meesters bestaan. Bij Nagler vindt men 14 *Portretten*, 25 *Historiele* en *Huiselijke* onderwerpen in Mezzo-tinto door hem gegraveerd. Kramm noemt er andere op, o. a. *het portret van Ferdinandus Maximiliaan* 1688 in gr. fol.

SOMER of SOMEREN (JAN VAN), volgens Kramm, tusschen 1672—1674 te Parijs werkzaam, en o. a. vervaardiger van een prent (*een concert*) die Kramm beschrijft.

SOMER, SOMEREN of SOMMEREN (MATTHEUS VAN), een Amsterdammer, die reeds vroeg zijn vaderland verliet, zich eerst te Regensburg, later te Neurenberg en Keulen vestigde. Het jaar van zijn overlijden is onbekend.

Nagler vermeldt 22 nommers van zijn graveerwerken. In 1640 graveerde hij hier te lande o. a. den titel van *Schola Salernitana, sive de conservanda valetudine, auctore Joanne de Mediolano.* Reterod. ex officio A. Laers 12°; doch reeds in 1667 woonde hij te Regensburg, en graveerde 67 pl. kl. in fol. voor de *Icones omnium Electorum Principum etc. ad comitia praesentia legatorum ac deputatorum.* Ratisb. Nicolaas Häublin graveerde zijn portret in 8°.

SOMER of SOMEREN (PAUL VAN), in 1649 te Amsterdam geboren, is meer als graveur dan als schilder bekend. Hij arbeidde meest te Parijs en (1711) te Londen, en overleed, volgens den een in 1716, volgens den ander in 1694.

Nagler vermeldt 18 nommers zijner *gegraveerde* en *geëtste* en 18 zijner Mezzo-tinto werken.

A van Blommen heeft hem geschilderd, en dat portret is door Aquila (Arend) van Halen in zwarte kunst gegraveerd. Ook deed zulks N. Verkolje naar Arnold Boonen.

Zie Immerzeel; Kramm.

SOMEREN (EVERARD VAN); te Rotterdam in 1644 geboren, werd den 29 Mei 1664 te Leiden student. Tien jaren later had hij nog geen vaste standplaats en was aldaar aan de schooldienst verbonden, en trad meermalen voor de gemeente op. Toen hij den 28 Januarij 1674 op zou treden, werd ds. Franciscus Ridderus in het geheim verwittigd dat hij over het koningrijk Gods handelen zou en vele lieden van elders souden overkomen om die preek te hooren. Ridderus en zijn ambtgenoot Grebber waren onder zijn gehoor. In zijne leerrede over *Daniel II*: 44, 45, wilde hij de woorden van den profeet letterlijk verstaan hebben van een heerschen van den Christus op aarde en kantte hij zich ten sterkste aan tegen alle godgeleerden, die het gevoelen zijn toegedaan, dat geene profeten meer door God gezonden worden. Geestelijke opvatting der schriftuurwoorden, stelde hij gelijk met verkleining van den zin dier woorden, en waarschuwde daarom zijne hoorders tegen leeraars die zoodanige schriftbeschouwingen waren toegedaan. Maar de voordragt werd gestoord en de redenaar in zijn vaart gestuit; want toen hij blijkbaar de gemeente ophitste tegen hare leeraren, riep ds. Grebber met luider stemme: »het is niet waar dat gij daar zegt, gij zijt een kwaker" en ds. Ridderus: »gij zijt een lasteraar, gij zijt een kwaker, kom af van den predikstoel." Doch van Someren antwoordde overluid: ik wil niet afkomen, ik sta hier nu om te prediken, spreek gij als het uw beurt is. Ridderus herhaalde den eisch, gebood den kerkenknecht hem van den predikstoel af te halen, hetwelk deze door hem aan den mantel te trekken beproefde, doch te vergeefs. Gelukkig was burgemeester van Naersen te kerke, die nu in zijn naam den kerkenknecht zond, en den proponent gelastte af te komen, aan welk bevel deze voldeed, schreeuwende: »mijn predikatie is gedrukt en gij zult ze zien." Toen trad Ridderus op, bragt het volk tot stilte, deed een gebed naar de gelegenheid des tijds, en besloot met het laten zingen van Psalm 133. Van Someren werd hierop den predikstoel en het Avondmaal verboden. Hij liet zich echter bewegen om eene acte van herroeping zijner in de leerreden medegedeelde gevoelens te onderschrijven. Pas was van Someren hersteld in den dienst der school, waaraan hij ook tijdelijk geschorst was, of hij gaf een geschrift in het licht, waarin hij verklaarde zich te schamen over zijne toegevendheid jegens den kerkeraad, verliet den schooldienst, ontweek zijne geboortestad, en werd den 21 Nov. 1675 student in de medicijnen te Leiden. Hij was toen 30 jaren oud. Waarschijnlijk is hij aldaar den 14 Mei 1678 overleden

Deze chiliast zette het geschrift van zijn vriend de Raedt, *apologia veritatis adversus Maresium* over en gaf deze overzetting in het licht met zijn Rotterdamsche preek.

De vijfde monarchie, ofte 't Rijke der Heyligen schriftmatig beweesen, door Allart de Raedt, professor in de H. Theologie, in sijn boek genaamt Verantwoordinge der waarheyt. Uyt het Latijn vertaalt, en met een predicatie over deselve stoffe verrykt, door Everard van Someren. Gedrukt op eygen koste. Rotterdam 1674. kl. 8°. 380 bladzijden. De preek verscheen ook afzonderlijk.

Predicatie over de woorden Daniels, cap. 2: vs. 44, 45, waar in de vyfde monarchie ofte 't ryke des heyligen, duydelyk en krachtelyk uyt Godts woordt bewesen ende de voors eygenschappen derselver uytgehaalt worden, en aengedrongen, gedr. den 28 Jan. 1674. Te Rott. gedr. voor den autheur.

Hierop verscheen:

De predicatie over de vyfde Monarchie ofte 't Ryke der Heyligen in syn volle kracht herstelt en 't gene tot deszelfs nadeel ondertekent was 't eenmael herroepen. Rotterdam 1674. 4°. met een Latijnsch vers van Johannes Texelius.

Zie Sepp, *Jacob Böhme's oudste vrienden in Nederland*, in *Godgel. Bijdrag* voor 1870. 9e stuk; Bayle, *Dic. Hist. et crit.* T. III. p 26, Rogge, *Bibl. v. Contr-Rem. en Geref. Nav.* D XI bl. 368; *Geschriften*, bl. 184, 185; Ev. Clement, *Pred. over Daniel II*: 44, 45.

SOMEREN (JOHAN VAN), zoon van Johan van Someren, burgemeester van Utrecht en van Barbara Zoggaerts, dochter van Johan Zoggaerts, raad van Middelburg en gedeputeerde ter admiraliteit van Amsterdam, werd den 20 September 1634 te Utrecht geboren. Na voleindigde studien, vooral onder Antonius Matthaeus, begaf hij zich naar Frankrijk, werd den 27 November 1654 doctor in de beide regten te Angers, en kwam den 23 December 1662 naar Utrecht terug, werd nog in dit jaar schepen dier stad, den 7 April 1663 deken van St. Jan (den 27 Januarij 1654 was hij kannunnik geworden), en bekleedde sedert bij afwisseling de aanzienlijkste ambten van het Sticht. In 1672 was hij gecommitteerde lid der Staten van het Sticht, en hem trof in 1674 het lot van met vele andere beminnaars van het vaderland van alle ambten verlaten te worden.

Kort daarna werd hij echter wederom in het hof van justi-

tie geplaatst en wel op de meest vereerende wijze. Eindelijk werd hij in 1691 voorzitter van den Raad en hield zijnen roem als kundig en eerlijk man staande tot aan zijn overlijden, op 17 Maart 1706. Uit zijn huwelijk met Cornelia de Leeuw, liet hij twee dochters na.

Hij schreef:

Tractatus de jure Novoercarum. Traj. ad Rhen. 1656, 1668 16°.

Tractatus de repraesentatione. Ibid 1676. kl. 12°. Brussel 1719 12°.

Zie Burman, *Traj erud.*, p. 357—361; Paquot, *Mém.*, T. III. p. 285; Scheltema *Staatk. Nederl.*; A. Mathaeus, *Fund. Eccl.* Lib. I. C. IV. p. 136; Dez. *de Nobil.* C. I. Lib. III; *Anal.*, T. I. p. 136; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

SOMEREN (Simon Brand van), zoon van Cornelus van Someren Brand, schepen te Gorcum, werd aldaar geboren, studeerde te Utrecht, en bekleedde achtereenvolgends het predikambt bij de Hervormde gemeenten te Vueren en Dalen, Maasland, Maassluis, Zutphen en Dordrecht, in welke laatste stad hij den 27 Junij 1797 beroepen werd, en den 8 Februarij 1800 overleed. Hij was een welsprekend prediker, en uitstekend godgeleerde. Reeds als student gaf hij van zijne oudheidkundige kennis, oordeel en scherpzinnigheid eene proeve in zijne *Dissertatio moralis de legibus divinis positivis, universalibus*, die hij den 9 Junij 1774 onder Meinard Tijdeman verdedigde en aan zijn vader en beide ooms, Simon en Adraan, opdroeg [1]). De schrijvers der *Nederl. Bibl.* hebben een verslag er van gegeven en roemden ze zeer. Ook was hij beoefenaar der vaderlandsche taal en letterkunde, waarin hij als student zich reeds zóó onderscheidde, dat hem het lidmaatschap van *Dulces ante omnia Musae* werd opgedragen. A. J. de la Faille, geb. Brand, Abr. Blussé en W. van der Jagt vervaardigden gedichten op zijn overlijden. Zijne afbeeldingen, door P. H. Revelman geteekend, door A. Zurcher gegraveerd en met een vierregelig gedicht van R. de Grient Daux ziet het licht, ook bestaat het in silhout.

Zie Brans *Kerk Reg*, bl. 2; *Nederl. Bibl.*, D. III. St. I. bl. 391, 394; Schotel, *Kerk Dordr.*, D. II. bl. 702; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

SOMEREN (Reijer Hendrik van), zoon van Hendrik van Someren en Anna Nolst, werd den 26 Maart 1787 te Rotterdam geboren. Van zijne jeugd af voor den handel opgeleid, wijdde hij zijn vrijen tijd aan de beoefening der dichtkunst, letteren en geschiedenis, en sloot hij zich allereerst aan bij de in zijne geboortestad destijds, onder de leiding van den predikant Jan Scharp, ijverig werkzame maatschappij *Verscheidenheid en overeenstemming*, waarvan hij in 1811 werkend lid en in 1824 lid van verdiensten werd. Sedert werd hem het lidmaatschap van dertien andere genootschappen, zoo in het noorden als zuiden des vaderlands, aangeboden; benoemde hem de koning tot ridder van den Nederlandschen Leeuw, en de tweede klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut tot correspondent. Van den 22 December 1837 tot aan zijn dood, den 11 Mei 1851, stond hij als burgemeester en schout aan het hoofd van het ambacht Kralingen, terwijl hij aldaar van den jare 1840 af den post van kerkvoogd bij de Hervormden bekleedde.

Van Someren was een oorspronkelijk dichter, in wiens verzen sprankels, ja dikwerf vlammen van echte poëzij aangetroffen worden.

Zijn *Lofdigt op Simon Stevin* en dat op *Jan van Eyk* behaalden bij de *Koninkl. Maatschappij van Vaderlandsche Taal- en Letterkunde* te Brugge, zijn dichtstuk *Het gevoel van Eigenwaarde* bij het Amsterdamsche genootschap *Tot Nut en Beschaving*, en zijn *Lofdicht op Willem George Frederik, Prins van Oranje*, de gouden, zijn *Lofdicht op Petrus Paulus Rubens*, bij de *Koninkl. Maatschappij van Taal en Dichtkunde* te Antwerpen, zijn *Herstel der Moedertaal in de zuidelijke Provinciën*, bij de Koninkl. Maatschappij *Rethorica* te Gent, en zijn *Lofdicht op de Volksplantingen te Frederiksoord* bij de *genoemde Maatschappij te Brugge*, de zilveren medaille. Toen Belgie in opstand kwam, en het vaderland ook aan geldmiddelen nood leed, bragt de dichter het door hem verworven eermetaal in 's rijks schatkist ten offer, en zag zich daarenboven, twee jaren later, ook nog benoemd tot eersten luitenant bij het corps Landstorm der stad Rotterdam. Zijne gedichten zijn deels afzonderlijk, deels in jaarboekjes uitgegeven, en verschenen ook te Amsterdam in 1822 bij J. van der Hey in twee bundels in 8°. Na zijn dood gaf Dr. J. Wap te Utrecht bij L. E. Bosch en Zoon 's mans *Verspreide en nagelatene Dicht- en Prozastukken* in het licht. Tot de laatsten behooren zijn verhandeling over den *Voordeeligen invloed des schilders op de nationaliteit zijner Landgenooten* en zijne *Redevoering over Willem van Lumey, Graaf van der Marck*, welke laatste ook blijken draagt van van Someren's ervarenheid in de geschiedenis zijns vaderlands, waarvan ook *De St. Elizabeths nacht* A. 1471, *Dichtstuk in Drie zangen*. Utrecht 1841, proeven geeft. Letterkundige verdiensten heeft zijn stukje *Over het volkslied Wilhelmus van Nassauwen met eene Bijdrage van Mr. P. A. Brugmans*. Utrecht 1834. In dit stukje beweerden beide heeren dat Coornhert de vervaardiger van het volkslied was, terwijl Dr. Schotel het in een afzonderlijk uitgegeven geschrift aan Marnix van Aldegonde toeschreef.

Van Someren trad in den echt met Geertruid van Gelderen, die hem zes kinderen, drie zoons en drie dochters, schonk.

Zijn portret door G. de Meijer vervaardigd, verscheen in koper gegraveerd, en met zijn fac-similé er onder vóór den *Nederlandschen Muzen Almanak* van het jaar 1834.

Zie zijne Biographie vóór zijne *Verspreide en nagelaten Dicht- en Prozastukken*; *Handelingen der Maatschappij van Ned. Letterk.* over 1851; *Proces-verbaal der buitengew algem. vergadering van het Kon. Nederl. Justit.*, 15 Dec. 1861; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

SOMEREN (Jacob van) zoon van Adolf van Someren, in 't midden der 16e eeuw te Gend geboren, legde zich in zijne jeugd op de fraaije letteren, later op de regtsgeleerdheid en staatkunde toe. Hij werd raadpensionaris van Gend en de aartshertog Albert zond hem als gezant naar de Hanzeesteden, die zich met de Hollanders verbonden hadden. De republiek Hamburg zond hem naar Engeland om vrede met haar te sluiten, 't geen hem gelukte. Hij overleed te Gend den 15 Julij 1623.

Hij liet een menigte Latijnsche gedichten en andere opstellen na, die Sanderus en Paquot vermelden. Alleen zijn *Elegia in nuptias Philippi Julii, Pomeraniae Ducis* is uitgegeven. Hij zette dezen regel *Crimina quot mundo tot sunt tibi Vulnera Christi* op meer dan 700 verchillende manieren om. Zoo veranderde Bernardus Bauhusius op 1022 verschillende wijzen. *Tot tibi sunt doles, virgo, quot sidera coelo.*

Zie Val Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 429; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. p 519; Paquot, *Mém.*, T V. p. 81; Sanderus, *de Gandav.*, p. 59; Hoeufft, *Parn.*, p. 141.

SOMEREN (Cornelis van), zoon van Johan van Someren, commissaris der fortificatien van de statengeneraal en Lijdewij van Beveren, werd den 28 September 1593 te Dordrecht geboren. In zijne jeugd studeerde hij te Dordrecht onder Gerardus Johannesz. Vossius, vervolgens te Leiden onder Elias Everardus Vorstius, reisde vervolgens door Frankrijk en voleindigde zijne studiën onder Jacob Catagneze, hoogleeraar in de geneeskunst te Caen, waar hij zijn intrek had genomen bij Mattheus Columbelle, ouderling bij de Hervormde gemeente, met wien hij later briefwisseling hield. Na het opentlijk verdedigen eener *Disputatio de Prognosi, seu Praecognitione acutorum morborum* (16 Oct. 1615) zette hij zich te Dordrecht als geneesheer neder, werd aldaar stadsgeneesheer, en, daar hij van aanzienlijken afkomst was, vielen hem vele aanzienlijke betrekkingen ten deel. Zoo werd hij raad (1626), veertig (1627), schepen (1628), waterschepen (1638), president van dat collegie (1645), curator der Latijnsche school (1637), tresaurier op 't groot kantoor (1647), van de reparatien (1648), gecommitteerde raad wegens de provincie van Holland ter admiraliteit van Zeeland te Middelburg (1649), hoogdijk-heemraad van 't oude land van Striene

[1]) Utrecht 1774. 4°, met gedichten van J. Voorduin.

van Oud-Beyerland wegens de Groep. Hij was als geneesheer beroemd, beoefende ook de Latijnsche poëzij, en verstond de Grieksche, Fransche en Engelsche talen. Hij was in briefwisseling met de geleerde mannen van zijn tijd en werd door een hunner, Jacobus Crucius, genoemd: *vir sine ambitione eruditissimus.* Hij huwde 19 Oct. 1617 Anna Blocke, Adriaansdr (geb 1598), die hem zonen en dochteren schonk, bij Balen vermeld. Hij overleed 11 December 1649: zij den 9 November 1671. Mr. Cornelis Boeij vervaardigde ter zijner eere een Latijnsch grafschrift. Seb. Hoogendijk een Grieksch gedicht bij zijn overlijden.

Behalve vele Latijnsche gedichten en zijn eigene werken en voor de werken zijner stad en tijdgenooten heeft men van hem:

Epistola responsoria de vitae termino in de *Epistolicae quaestiones de Vitae Termino* van J. v. Beverwijck Dordr. 1634, L. B. 1636. 4°.

Oratio funebris in obitum viri clarissimi D. D. Guilielmi de Bevere, D. D. Cornelii Filii, Consulis Dordraceni, avunculi sui. Dordr. 1636.

De Unitate liber singularis, ad S. P. Q. D. Dordr. 1639.

Tractatus de Variolis et Morbillis; cui accessit ejusdem de renum et vesicae calculo Epistola. Dordr. 1641. 8°. Ook in J. Beverovicii *Exercitationes in Hippocratis aphorismum de Calculo* Lugd. Bat. 1641. 8°. Deze verhandeling is door Martinus Huygens in het Nederduitsch overgezet en te Dordrecht bij Abraham Andriesz. gedrukt. Ook zette Huygens zijn brief over het graveel over, die men vindt achter den *Schat der Gezondheid en Ongezondheid* van Joh. van Beverwijck Amst 1664. N°. 52.

Een andere brief van van Someren over ditzelfde onderwerp, door henzelven overgezet, vindt men aldaar onder N°. 55.

Epistola responsoria de curatione Iterati abortus in de *Epistolicae Quaestiones* van v. Beverwijck Roterod. 1644, 1665, ook in *Doctorum virorum Epistolae et responsa, cum Medica, cum Philosophica.* Roterod. 1665. 8°.

Reize Dicht-tuk. Dordr. 1644. ?

Hij liet in hands. na:

Consilia et observationes Medicinales

Liber singularis consiliorum de morbis mulierum.

Observationes chirurgicae.

Methodus curandarum Febrium.

Epistolae cum doctorum virorum responsis.

Zijn beeldtenis bestaat. Zijn zoon Johan (die volgt) vervaardigde er een Lat. gedicht op.

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordrecht,* 217, 1246; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* T. I. p 220; Paquot, *Mém.*; Schotel. *Comment. de meritis gentis Blyenb.*, p. 121; *Kerk. Dordr* ; *Illustre school;* Dez. *J. van Beverwijck;* J. Crucii, *Epist.* Lit IV. p. 304, 351, 536; S. v. Hoogstraten, *Inleid. tot de Hoogeschool der schilderkunst*, 1678; Beverwijck, *Lof der Geneesk.*, bl. 9; Dez., *Wederlegging van Montaigne* (door hem aan van Someren opgedragen); Banga, *Ges. d. Geneesk.*, bl 308, 310, 311; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Hoogstraten; Kobus en de Rivecourt; v. Doorninck, *Pseud. en Anon.*, N°. 3379, Scheltema, *G. en L. Mengelwerk*, III. 3. bl. 85.

SOMEREN (Adriaan van), zoon van den vorige, den 16 November 1624 te Dordrecht geboren, zette zich, na volbragte studien, als med. d^r^. te Dordrecht neder. Hij maakte zich in zijn tijd bekend als dichter. Zijne dichtstukken zijn verspreid in de liedeboeksken van zijn tijd, en voor en in de werken zijner tijdgenooten. Zoo vindt men een zijner gedichten vóór de *Constantinopelsche Reys van Georgius Dousa, vertolkt in 't Nederduitsch door Adriaan van Naspen* (Dordr. 1652) en een op het huwelijk van zijn broeder Johan en Elizabeth Vervoorn, in diens *Uytspan der vernuften*, bl. 457—459.

Hij huwde, den 3 Junij 1653, Klara, dochter van Kornelis Mispelshoeff Pietersz. Hij stierf den 19 Mei 1663, zij in 1668.

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 1340; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SOMEREN (Jacob van), broeder van den vorige, werd den 18 Augustus 1630 te Dordrecht geboren, beoefende ook de Nederduitsche poëzij. Men vindt o.a. gedichten van hem vóór Balen's *Beschrijv. v. Dordrecht*, S. v. Hoogstraten's *Inleiding tot de Hoogeschool der Schilderk.* en andere werken. Hij huwde den 22 September 1669 Catharina Taghoen, weduwe van Johan van Valkenburg, zoon van Cornelis van Valkenburg Johansz. uit de veertigen der stad Leiden en broeder van Adriaan van Valkenburg, med. d^r^. en Prof. Anat. te Leiden en 2. van Salemon van Delmanhorst, zoon van Henrik van Delmanhorst med. dr. en prof. med. te Leiden.

Afzonderlijk gaf hij in 't licht:

Arsinoë Princesse van Egypte of rampzalige liefde. 1671.

Joseph by syne Broederen in Aegypte 1686.

Op het Huwelyck van den Heer van Slingelandt met de vrouw van Walsdorp. 1686.

Zie Balen, t. a. p. bl. 1248; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V. bl. 311.

SOMEREN (Mr. Johan van), broeder van den vorige, werd den 3 Julij 1622 te Dordrecht geboren, ontving in zijn jeugd het onderwijs van Isaac Beeckman, aan de Latijnsche school, en legde zich onder Schotanus, Dedel, Vinnius, Maestertius, te Leiden op de regten toe. Onder het praesidium van den eersten disputeerde hij (16 Oct. 1641) *de Jurejurando, sive voluntario, sive necessario sive judiciali* en (30 November 1641) *de Retractu Gentilitio* en werd den 17 Maart 1645 doctor in de beide regten, na verdediging eener *Disputatio inanguralis continens nonnullas illustriores ex Testati et Intestati causa quaestiones* en het houden eener *Oratio de Antiquitate legum earumque dignitate.*

Hij zette zich eerst te 's Hage, vervolgens te Dordrecht als advokaat neder, waar hij verschillende waardigheden bekleedde, als van veertig (1651), kapitein eener compagnie burgers van het Vde Vendel (1647), waterschepen (1651), hoogheemraad van Oud-Beyerland wegens de Groep (1650). Den 7 Junij 1655 werd hij raad-pensionaris der stad Nijmegen en den 12 November 1666 griffier van de chambre-mi-partie.

Hij was zeer ervaren in het Latijn en Grieksch, en in zijn tijd een vermaard Latijnsch en Nederduitsch dichter. Vooral beoefende hij de regtsgeleerdheid en geschiedenis en was in letterkundige betrekking met de voornaamste geleerden en letterkundigen in ons vaderland, o. a. met Nicolaas Heinsius, Franc. Plante, Aelbuyzen, Antonius Matthaeus en anderen.

Hij huwde den 18 September 1646 te Woudrichem, Clara de Witt, dochter van Johan de Witt, Korneliszoon, penningmeester der landen van Altena, secretaris en burgemeester van Woudrichem en Adriana van Hedichuyzen. Zij overleed reeds den 5 Februarij 1647. Den 19 Mei 1648 nam hij te Gorinchem in tweede huwelijk Elisabeth Vervoorn, geb. den 9 September 1617, dochter van Jakob Vervoorn, ridder, burgemeester van Gorinchem, en Clara van der Heden. Na haar overlijden te Nijmegen den 17 October 1657, trouwde hij den 26 Julij 1661, Maria van Oudshoorn, weduwe van jonker Johan Kuyk van Mierop, dochter van Diderik van Oudshoorn, burgemeester van Amsterdam en Wendela van Bronkhorst. Zij overleed te Dordrecht den 11 Mei 1669 en hij 22 December 1676. Fr. Plante vervaardigde bij die gelegenheid *Naenia in obitum genere et scientia nob. viri J. van Someren.*

Hij liet verscheidene kinderen na.

Hij gaf in het licht:

Eene overzetting van Johan Gerards *Heylige overdenkingen en yeder derzelver met versen vercierd.* Dordrecht, 1647. 12°.

Herstelde Oudheyd, ofte Beschryving van Batavia, wesende een gedeelte van 't Hertogdom Gelre, en Graefschap Holland. Nijmegen 1657. 4°.

Huygens, Theodorus Roukens en andere vervaardigde gedichten op dit werk.

Uytspanning der vernuften: bestaende in Geestelycke en werelltlycke poesye. Nijmegen 1666. Gorinchem 1686. 4°. met lofverzen van J. Striek, C. van Overstege, J. van Aelhuysen, T. Verhoeven, M. van Hoeven, Huyghens, Cats, Graswinckel, Westerbaen, en van Eik en vele gedichten van anderen in het werk zelven.

Cajus Julius Caesar, ofte Wraak van vermande Vryheyd, Treurspel. Dordrecht 1670

Verscheidene zijner gedichten zijn in plano gedrukt en andere voor de werken zijner tijdgenooten, ook in de *Dordsche Kraam.*

Hij liet na, behalve andere mss.: *Vermeerderingen op Batavia; Verscheyde consultatiën, advysen, deduktien en advertissementen van rechten in Gelderze en Hollandze zaken;* zijn apparaat tot een *tweede deel zijner Uytspanninghen; Cleopatra, Koningin van Aegypten en Mithridates, Koning van Pontus, Nederduytze Treurspelen.*

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordrecht*, bl. 227, 1241; J. van Oudenhoven, *Beschrijv. v. Zuid-Holl.*, bl. 185, 423; Vonck, *Beschrijv. over v. Doesburg, Voorr.* bl. LXXXVI; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg*, T. II. p. 733; Paquot, *Mem.*, T. III p. 254; N. G. van Kampen, *Gesch. d. Ned. Lett. en Wetens.*, D. I. bl. 193; de Vries, *Gesch. der Ned. Dichtk.*, D. I bl. 225; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 311; Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. Letterk.*; bl. 170, 171; Snellaert, *Gesch d. Ned. Letterk.*; v. Doorninck, *Pseud.*, N°. 2522; Schotel, *Illustre school; Tijb. Avondst.; Kerk. Dordr.*, II. bl. 701; Hoogstraten, *Chambre-mi-partie;* Scheltema, *Mengelw.*, D. III. bl. 139—143; N. Heinsii, *Poëm.*, (Par. 1646) p. 85; Hoogstraten; Moreri; Kok: Nieuwenhuis, Verwoert; Kobus en de Rivecourt; *Cat. d. Maats. van. Ned. Letterk.*, D. I*b.* bl. 196; D. II. bl. 112, D. III. bl. 78.

SOMEREN (Mr. Cornelis), zoon van den vorige, den 26 September 1650 te Dordrecht geboren, studeerde te Leiden in de regten, promoveerde den 27 November 1670 tot doctor in dit vak. Hij hield zich met de geschiedenis van Gorinchem bezig en schreef de aanteekeningen, die Z. H. H. T. in orde bragt en uitgaf met de titel: *C. van Zomeren, Beschrijving der stadt Gorinchem en landen van Arkel en H. H. van Arkel.* Gorinchem 1755. fol.

Zie Balen, t. a. p. 1242; Mr. Bodel Neyenhuis, *Topogr. Lijst*, bl. 120.

SOMEREN (Antonis van) maakte zich als krijgsman onder Frederik Hendrik vermaard. Terwijl hij (1627) in bezetting lag te Grave, was er berigt gekomen dat de prins van Modena met een schat van goederen, uit Brussel stond te reizen naar Maastricht, onder geleide van 120 ruiters. Van Someren trekt met een gelijk getal soldaten, maar daar onder slechts 50 ruiters, op vijandelijken bodem, en treft den Italiaanschen vorst met zijnen schat en zijn geleide aan tusschen Tongeren en St. Truijen. Was de aanranding dapper, niet minder was de tegenstand, en er volgde een allerhartnekkigst gevecht. Van Someren, door acht wonden getroffen, scheen het slagtoffer zijner vermetelheid te zullen worden; maar onvervaard ook in het aanschijn des doods, vaart hij voort zijne soldaten aan te hitsen. Zijn voorbeeld houdt de dapperheid der aanvallers gaande; de prins van Modena ontsnapt gedurende het gevecht; de Spaansche ruiterij wordt op de vlugt gejaagd, en de overwinnaars voeren hunnen deerlijk gewonden aanvoerder triomfelijk met den rijken buit, een schat van twee tonnen gouds, naar den vaderlandschen bodem.

Zie *Leven v. Frederik Hendrik*, D. I. bl. 211 uit Commelin's *Levensb. v. Fred. Hendrik;* van de Sande's *vervolg op van Reyd;* Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. I. bl. 428.

SOMEREN of SOEMEREN (Gerard van), heer van Berkel, zoon van Nicolaas van Someren, openbaar notaris te 's Hertogenbosch en Helweg van Straten, werd te 's Bosch in 1574 geboren, bezocht aldaar de Latijnsche school, studeerde waarschijnlijk te Leuven, en begaf zich na dien tijd naar Brussel, om onder het oog van H. Kinschot, zich met de praktijk bekend te maken. Later zette hij zich als advokaat te 's Bosch neder, waar hij in 1604 tot schepen werd benoemd. Hij maakte zich in zijn vaderstad vermaard en door zijne uitgebreide praktijk en door het aandeel dat hij had in het verzamelen van hare *Costugmien en usitanten* en door andere diensten die hij hier bewees. Na een kort verblijf te Dordrecht, keerde hij naar zijn geboortestad terug en overleed aldaar den 17 November 1652. Hij liet na in ms. (door Mr. Johan Cornelis Santvoort overgeschreven en berustende in de bibliotheek van het N. Brabansch Genootschap) *In leges municipales Civitat. Buscoducensis commentaria et notae* in fol., en *Comment. ad consuet. Buscod.*, berustende in het archief dier stad.

SOMEREN (Willem van), te 's Bosch geboren, prior in 't Preekheeren klooster dier stad. Hij verliet haar bij de inneming met zijne broeders en overleed in Maart 1635.

Hij gaf in het licht:
Viridarium seu Paradisum, Precum. Sylivadd. 1621. 12°.

Zie Foppens, T. I. p. 422.

SOMEREN (Hendrik van) of ŻOEMEREN, te Someren geboren, werd te Parijs doctor in de godgeleerdheid, hoogleeraar in die wetenschap te Leuven, deken der O. L. V. kerk te Antwerpen, en kanunnik van St. Jan te 's Bosch. Hij overleed in 1472. Men heeft van hem:
Epitome Dialogi Guilielmi Ockami de Haeretici. Lov. 1461. fol.
Epistola de Capta Constantinopoli.

Zie Foppens, T. I. p. 467.

SON (van), luitenant ter zee, nam in 1805 deel aan en onderscheidde zich in den hagchelijken en roemrijken togt van den vice-admiraal Verhuell, van Duinkerken naar Ambleteuse, en de hevige gevechten voornamelijk bij Kaap Grisnez.

Zie J. O. de Jonge, *Neerl. Zeew.*, D. VI*b.* bl. 531.

SON (Mr. J. C. van). Men heeft van hem:
Felix en Louise of de ouden liefde; trsp. u. h. fr. van Demoustier. Amst. 1799. gr. 8°.
De Echtscheiding, blsp. n. h. fr. van Demoustier. Ald. 1799.
Het Kasteel van Martiniere, een fransch vertelsel uit het Eng. in het Fransch overgebragt door M. en in het Nederd. vertaald door mr. J. C. v. S. Amst. 1799. 8.

Zie van Doorninck, *Pseud. en Anon.*, n°. 1367, 1495, 2402; *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I*a.* bl. 196.

SON (Mr. H. S. van), schreef:
Specimen de natura et indole curiae Hollandiae sub comitibus. L. B. 1758. 4.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 279.

SON (P. van), practizijn te Dordrecht.
Men heeft van hem *Lijste der Zegelen Judicieel en Notarieel.* Dordr. 12°, op nieuw uitgegeven met den titel:
Lijste over de Zegels der Judiciële en Notariale, mitsgaders onderhandsche Acten en Instrumenten, en alle anderen buiten dezelve, met de noodigste observatiën, kortelijk uitgetrokken en getitelt, over de ordonnantie van 't klein zegel. Ingegaan den eersten Januarij 1745. Naar de voorgaande ordonnantie samengestelt door P. van Son, in zijn leven practizijn te Dordrecht en nu volgens de nieuwe verandert en vermeerdert door Philip Zweerts, notaris te Amsteldam. 8°. Dordr. 1745.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld*, 1745 *a* 215, Abcoude, bl. 340.

SON (Wakker van). Zie Wakker.

SON (M. van), is schrijver van:
Groote heildag der Christenheit. 's Hage 1733. 8°., waarop in 1759 en 1762 twee vervolgen verschenen.

Zie Arrenberg, bl. 483.

SON (Thomas van), in 1713 als propenent beroepen te Berkhout, in 1714 te Oost-huizen, in 1718 te Delft, in 1723 te Amsterdam, waar hij overleed den 21 Januarij 1737.
Hij schreef:
Geestelijke balsem voor een klagende christen, voorgestelt uyt Joh. XX: vs. 2, laatste deel 8°. 2 dr. 1742, *vermeerdert met een voorreede van J. G. Cats.* Amst. 1718.

Zie Brans, *Kerk. Reg.*, bl. ; Pauw en Veeris, *Kerk. Alphabeth*, bl, 192; Wagenaar, *Amsterd.* D. . bl. ; Abcoude, bl. 340.

SONAG (Joris of Georgius van), te 's Hage geboren, leerling van Rombout Verhulst en een zeer goed beeldhouwer, zoo wel in steen als hout; in de kracht van zijn leven overleden. Hij bloeide in 1688.

Zie Kramm.

SONCK (Albert), in 1571 te Hoorn uit een aanzienlijk geslacht geboren, was 58 jaren raad in de vroedschap aldaar, bekleedde vijfmaal het schepenschap en zevenmaal het burgemeesterschap, was hoogschout dier stad van den 13 Februarij 1625 tot aan zijn overlijden, in 1620 en 1621 gecommitteerde raad van West-Friesland, in 1636 raad ter admiraliteit in W. F., en van wege deze stad driemaal gecommitteerde ter vergadering van hunne hoog-mog. de Staten Generaal, twee-

maal in den raad van Staten en tweemaal in de Generaliteits Rekenkamer. Ook was hij in 1630, 1640 en 1644 ambassadeur wegens hunne hoog mog. bij de hoven van Engeland, Zweden en Denemarken. Hoe zeer hij in 1618 in het bewind bleef, verwierf hij echter den roem van onder de gematigde regenten te behooren. Hij was bij de burgerij teder bemind en tegelijk gevreesd. Hij huwde Cornelia van Segwaert, en overleed den 18 November 1658. Zijne kinderen vereeuwigden zijne gedachtenis door een sierlijk monument aan den Z. W. hoek van het koor der Groote kerk.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. X. bl. 427. D. XI. bl. 382; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Centen, *Verv. op Hist. v. Enkh.*, bl. 104; Abbing, *Verv. op Velius*, bl. 24, 25, 28, 29, 32, 67; *Bijv.*, bl. 82; Des. *Beknopte Gesch. der stad Hoorn en der Groote kerk*, bl. 99—102.

SONHOVEN (Georgius van) werd in 1695 predikant bij de Remonstranten te Bleiswijk, in 1700 te Leiden, legde 24 Mei 1739, uithoofde van ouderdom en zwakheid, zijn dienst neder. Hij predikte evenwel nog meermalen, bleef curator seminarii, op verzoek der Broederschap, en overleed den 22 November 1749.

Men heeft van hem:

Bootmans-praatje. Amst. 1718.

Beleg en Ontzet van Leiden. Leiden 1744.

H. C. Rogge deelt een merkwaardigen brief aan hem geschreven door G. Brandt mede in *Kronijk v. h. Hist. Genoots.* XXIV jaarg. 1868.

Zie Tideman, *Rem. Broeders*, bl. 87, 370, Abcoude, bl. 810, *Aanh.* bl. 118; Arrenberg, bl. 462.

SONIUS (A. F.), bloeide in de 2e helft der 17e eeuw en leverde twee dichtstukken in het *Zwart Tooneelgordijn.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SONJE (Jan), een Rotterdammer, in 1687 overleden. Hij schilderde bosch- en bergachtige landschappen: was los en gemakkelijk van behandeling maar gemanieerd en zwaarmoedig van tinten. Sommige hebben heldere en zilverachtige luchten en verschieten, en zijn met fraaije figuren gestoffeerd.

Zoo hij dezelfde is met Jan Soinje, dan zou hij, volgens *Cat. Boymans* in 1691 overleden zijn. In het Museum Boymans was, vóór den brand, een landschap van dien meester. Volgens van der Willigen, is zijne stoffagie van beeldjes en beesten somtijds zoo fraai dat men die wel eens voorgeeft door Karel du Jardin geschilderd te zijn.

Zie van Spaan, *Beschrijv. v. Rotterd.*; van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm.

SONNEMA (Mr. Tjaert). In 1662 verscheen van hem te Amsterdam:

Basuinklank, vervattende eenige uitgelesen Psalmen Davids, Lof- en feestgesangen en geestelike Liedekens; de laatste zijn meest vertalingen uit het Hoogd. Van den dichter is niets bekend. Vermoedelijk is hij afkomstig van Leeuwarden.

Zie v. Iperen, *Kerk. Hist v. h. Psalmgezang*, D. I. bl. 183; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 312; Eekhoff, *Cat. d. Bibl d. stad Leeuw.*, bl. 155.

SONNEMANS ( ), door Kramm vermeldt als historieschilder, van wiens penseel in de kerk, genaamd Leliendaal, te Mechelen, twee schilderijen zijn uit het leven van St. Norbertus. Descamps vermeldt ze in zijne *Voyage pittoresque.*

Zie Kramm.

SONNEMANS (Jan) werd in 1653 als meester beeldhouwer in het beeldhouwers-broederschap te 's Hage ingeschreven. Kramm noemt hem „een voornaam beeldhouwer."

Zie Kramm.

SONNENBERCH (Willem van), rentmeester van Hendrik van Brederode, voegde zich bij de Verbondene Edelen, doch zulks bleef onbekend aan Alva, die alleen de volgende misdaden in zijn vonnis op zijn rekening stelde. „Hij was een groot begunstiger der predikanten en ketters, en oorzaak geweest dat bij 't huis te Kleef, den heer van Brederode toebehoorende, gepredikt werd. Hij had aan de priesters verboden onder 't regtsgebied van Brederode eenige missen te doen en in hunne koorkleederen te prediken. Hij had zekeren priester gedwongen het huwelijk in verboden graden plegtig te voltrekken, hem daartoe op eigen gezag magtende en er ƒ 300 voor trekkende. Hij was tegen den wil der geestelijken over de muren in de abdij van Egmond geklommen en had een hunner met een pistool geslagen; eindelijk was hij, ten tijde der beroerten van den Raad der heeren van Brederode, dien hij overal ten dienste stond; zelfs te Amsterdam, toen deze zich tot beschermer dier stad wilde opwerpen." Om al deze redenen werd hij gebannen en zijn goed verbeurd verklaard.

Hij redde zich door de vlucht. Gedurende het beleg van Alkmaar bevond hij zich, als een der krijgshoofden in die stad. In 1574 behoorde hij tot de gevolmagtigden tot het opnemen der rekeningen van Sonoy, tusschen wien en die van 't Noorderkwartier, toen hevige geschillen waren. Een jaar later wikkelde hij zich in den onbedachtzamen handel met Sonoy.

Zie van Meteren, B. IV, bl. 83; Hooft; B. VIII. bl. 335; Bor, B. V. bl. 76. (571). B. VIII. bl. 116—118. (624—641); *Sent. v. Alva*, bl. 58, 59; Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 295—297; Kobus en de Rivecourt.

SONNEVELT (Gideon van), geboren te Veere, was in 1598 predikant te Woudrichem, van waar hij in 1618 naar Delft vertrok. Aldaar overleed hij in 1630.

Hij gaf tijdens de te Delft heerschende pestziekte in het licht:

Verklaaringen over den XXXVIII Psalm, waarin o. a. wijdloopig gehandeld wordt van de smettelijcke quale der pestilentie enz. Delft 1626.

Zie de la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 252; Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 4; Glasius, *Godgel. Nederl.*, Brandt, *Hist. d. Ref.*, D. IV. bl. 810, 812; Abcoude, *Aanh.*, bl. 19[illegible].

SONNEVELT (Daniel van), in de helft der 17e eeuw predikant te Sas van Gend.

Hij gaf in het licht een „predikaatsie over Petr. XI: 5", onder den titel: *Vlaensche basuyne ofte trompet tot inwydinge van de nieuwe Kercke op het Sas van Gendt enz*, den 20 Jan. 1658. Middelb. 1658.

Zie de la Rue, bl. 158; Glasius, *Godgel. Nederl.*

SONNIUS (Franciscus), of Frans van Zon, jongste zoon van Gerold van Zon en Ida du Champ of van de Velde, werd den 12 Augustus 1507 te Mierlo geboren, studeerde te 's Bosch en Utrecht, werd in 1527 te Leuven primus verklaard, en legde zich vervolgens op het vak der geneeskunst toe, doch verwisselde deze studie met de godgeleerdheid, waarin hij zulke vorderingen maakte dat hij den 12 Junij 1536 te Leuven tot licentiaat in die wetenschap verklaard werd. Voorts verkreeg hij aldaar den 23 September 1539 in die zelfde wetenschap den graad van doctor of hoogleeraar. Als pastoor aangesteld onder het bisdom van Kamerijk, eerst te Meerbeek en later te Leuven, in de kerk van St. Jacob, werd hij in 1543 aldaar rector der universiteit en in 1544 gewoon professor in de godgeleerdheid. Hij werd ook benoemd tot kanunnik van het altaar van den H. Andreas en der collegiale kerk van St. Peter te Leuven. Door den bisschop van Doornik, Carolus de Croy, als godgeleerde naar Trente gezonden, woonde hij van den 13 December tot den 2 Junij 1547, de kerkvergadering aldaar bij. In 1551 begaf hij zich op nieuw derwaarts, terwijl hij intusschen kanunnik in de cathedrale kerk te Utrecht was geworden. Toen er in 1557 te Worms tusschen de katholijken en de lutheranen eene geloofsonderhandeling werd gehouden, werd onder andere godgeleerden ook Sonnius naar die stad gezonden, die zich daar door een werk: *Demonstratio religionis christianae ex verbo Dei Lib. III* (Antv. 1562) deed kennen, dat hij tot verdediging van den katholijken godsdienst uitgaf. Hij had een groot deel aan de oprigting der nieuwe bisdommen in de Nederlanden, tot welk einde hij eenigen tijd te Rome verbleef. Hij was in 1558 door den koning van Spanje, Philips II, naar den paus, Paulus IV, gezonden, bij welken hij zich van de opgelegde taak in diervoegen kweet, dat hij in hoedanigheid van apostolijken protonotarius, met veel eer terug kwam. Bij de oprigting der nieuwe bisdommen in de Nederlanden, verkreeg hij, bij pausselijke bul van den 10 Maart 1560, zijne aanstelling tot bisschop van 's Hertogenbosch. Eerst in 1562 ontving hij van den kardinaal Granvelle,

aartsbisschop van Mechelen, de bisschoppelijke wijding, waar bij Petrus Cartius, eerste bisschop van Brugge, en de wijbisschop van Mechelen, Pipinus Rosen van de orde der Predikheeren tegenwoordig waren. Den 10 November van hetzelfde jaar, nam hij, door Petrus van Grinsoen, die vroeger te Leuven zijn kapellaan geweest was, bezit van zijnen bisschoppelijken zetel, terwijl hij zich in het klooster der Karthuizers te Vucht onthield. Twee dagen later deed hij zijn plegtige intrede in zijne bisschoppelijke stad. Men haalde den bisschop, in bisschoppelijk gewaad gekleed, uit het klooster der Kruisheeren in processie af, en geleidde hem naar de kathedrale kerk. Het kapittel met de geestelijken en kloosterlingen der stad opende den trein, terwijl de bisschop door twee raadsheeren des konings, den ridder Nicolaas Oudart, heer van Ranst en Rijmenam, en Nicolaas van der Stegen, en door den magistraat der stad werd gevolgd. Toen door den onderdeken des kapittels de mis van den H. Geest was gezongen, en de kerkvoogd zijnen bisschoppelijken zegen had gegeven, werd hij door denzelfden stoet begeleid, naar het Huis der Lieven-Vrouwen-Broeders gebragt, waar men te zijner eere een plegtigen maaltijd had bereid. Sedert hield de kerkvoogd zich bezig met voor de behoorlijke uitoefening zijner herderlijke bediening de nodige maatregelen te nemen. Te dien einde rigtte hij een kerkelijk geregtshof op, aan welks hoofd hij, den 5 Februarij 1563, Johannes Typoots, licentiaat in de beide regten, als officiaal stelde. Hij deed verder de omschrijving van zijn bisdom, gelijk die door pauselijke verordening was geregeld, afkondigen, en bezocht daarna al de plaatsen, die onder zijn geestelijk gebied waren, terwijl hij overal predikte en bisschoppelijke werkzaamheden verrigtte. Ook liet hij, den 23 October 1565, de besluiten der kerkvergadering van Trente afkondigen, in weerwil van den tegenstand van het kapittel zijner kathedrale. Hij verdeelde vervolgens zijn bisdom in 6 distrikten, en deed jaarlijks de herders van ieder distrikt, onder het voorzitterschap van hunnen deken, bijeenkomen. Ten einde zijne onderhoorige geestelijken te beter in staat te stellen om de leeringen der ketters te weêrleggen, vervaardigde hij een werkje dat in 1567 te Leuven onder dezen titel werd gedrukt: *Succincta demonstratio errorum confessionis Calvinisticae, recens per has regiones sparsae.* Onder de verdere vruchten van zijn ijverig bestuur telt men de voorschriften, die hij den 4 November 1569 tot eene goede regeling van zijn bisdom uitgaf, en de openbare onderrigtingen, die hij, over de noodzakelijkste onderwerpen der godgeleerdheid in zijn bisschoppelijk verblijf hield, en die gedeeltelijk in druk zijn verschenen. Men heeft van dezen kerkvoogd betrekkelijk de gebruiken die in zijn kathedraal plaats hadden, eenige wijzingen, welke hij den 17 Junij 1569 deed afkondigen, alsmede eenige bepalingen tot eene betere regeling van het collegiale kapittel, dat te St. Oderode was gevestigd. Onder de parochiekerken, die Sonnius tijdens zijn herderlijk bestuur oprigtte, telt men de drie kerken van St. Jacob, van St. Peter en van de H. Catharina in de stad 's Bosch en de parochiekerken van Dungen (dekanaat van Orthen) en Lierop (dekanaat van Helmond). Paus Pius V benoemde hem bij een bul van 13 Maart 1569 tot eerste bisschop van Antwerpen. Den 26 April 1570 nam hij bezit van zijn nieuwen zetel en woonde, als bisschop van Antwerpen, in 1570 en 1574 de twee eerste provinciale kerkvergaderingen van Mechelen bij. Hij was onder al de kerkvoogden, die tot het aartsbisdom van Mechelen behoorden, de eerste, die in zijn bisdom eene kerkvergadering belegde. Deze werd in 1571 gehouden, en in 1576 door een tweede gevolgd. Hij overleed den 29 Junij 1576. Zijn hart werd in de abdy van St. Bernard aan de Schelde en het overige ligchaam in de kathedrale kerk van Antwerpen begraven. In 1616 rigtte het kapittel en den magistraat der stad, ter zijner eere een praalgraf op.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 242; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 311; *Hist. Ep. Sylv.*, C. VI. p. 87; van de Velde, *Synops mon.*, T. III. p. 742, 833, 834, 835, 836; Havensius, *de erect. nov. Episc.* L. I. C. XV. p. 72; *Synodicon Belgicum*, T. I. p. 26; Diercxsens, *Antv. Christo nasc.*, T. V. p. 232; Oudenhoven, *Beschrijv. v. d. Bosch*; van Heurn, *Beschrijv. v. 's Bosch*, *Cat. Meijer. Memorieb.*, van Gils en Coppens, *N. Beschrijv. v. h. Bisdom van 's Bosch*, D. I. bl. 218, volgg.

SONOY (Diderick) werd omstreeks 1529 in het land van Kleef geboren, doch hield zijn verblijf in Holland en vooral te 's Hage, waar hij een bijzonderen ijver voor de zaak der hervorming deed blijken. In zijne jeugd diende hij als edelman van Maximiliaan van Bourgondie, onder zijne bende van ordonnantie, met vier paarden, den koning en den keizer, in verscheidene oorlogen. Hij werd lid van het verbond der Edelen, en was een der ijverigste behartigers van de zaken des vaderlands en Oranje, waarom hij door Alva bij vonnis gebannen werd. Hij had de eerste bestelbrieven ter zee en mag dus de eerste watergeus genoemd worden. Hij behaalde de eerste overwinning ter zee op de vloot van Boshuizen, aan de Eems, Julij 1568. Hij was in Lodewijks leger gekomen met eenige harpuebusiers of muskettiers, en was nog gelukkig in staat met zijne vloot te ontkomen en van Jemgams nederlaag zich voor het vaderland te bewaren. Aan Lodewijk liet hij verder zijne schepen over en gaf zich weder te land, om, op welke wijze ook, van dienst te zijn. Hij zwierf langs de oostelijke grenzen van het vaderland, en was dan eens te Emden dan weder te Emmerik, waar zijne echtgenoote, Maria van Malsen, haar verblijf hield, wier kloekmoedigheid hem eenmaal redde, toen men hem in zijn huis bijna had gegrepen. Met Oranje stond hij in vertrouwelijke briefwisseling, onder den naam van Daniël van Santen en Nathanaël van Calcar. Soms waagde hij zich in het land, met Reinier Kant van Amsterdam en anderen, ter verzameling van geld onder de welgezinden, ten behoeve van Oranje. In 1571 beraamde hij een aanslag op Enkhuizen. Het volgende jaar wendde hij inzonderheid te Emden moeite aan om eenige der Geuzen, door graaf Edzard in beslag genomen, weder los te krijgen, en hij slaagde in zóó ver, dat hij met die schepen, waarover hij het bevel had, de Eems kon verlaten en zich vervoegen bij de overige vloot. Door Oranje met Herman van der Meere en Johan de l'Ecluse naar Denemarken gezonden, moest hij met kleinen troost vertrekken; doch hij liet zich door deze en andere teleurstellingen niet afschrikken, maar hielp op nieuw, volgens eene uitgebreide commissie hem door Oranje gegeven, tot het vergaderen van geld in de Nederlanden. Terwijl Enkhuizen, niet zonder zijn medeweten, het Spaansche juk afschudde, was hij te Hamburg en Bremen werkzaam om volk te werven, en kwam, den 2 Junij 1572, niet zonder gevaar van in handen van eenige Walen te vallen, als gouverneur van Noord-Holland van des prinsen zijde, te Enkhuizen, waar hij met blijdschap en vertrouwen werd ontvangen. Terstond toonde hij ook 's prinsen vertrouwen waardig te zijn. Hoorn, Medemblik en andere steden van het Noorderkwartier begaven zich onder zijne bevelen. Door zijn bestel en dat van den kloeken Hans Kolterman, ging ook Haarlem tot 's prinsen zijde over. Spoedig strekte hij zijne veroveringen in Overijsel uit, waar hij het slot Tautenburg deed innemen, en eenige hulptroepen onder Hotze Buma zond, tot ondersteuning van Martena's pogingen ter verovering van Friesland, dat echter spoedig weder in handen der Spanjaarden viel. Doch Sonoy ontrustte hen dagelijks met zijne schepen en hield de Zuiderzee vrij. Zijne benden, onder Lazarus Muller en Cornelis van Everdingen, tot hulp van Haarlem gezonden, werden bij Zandpoort geslagen. De krijgstucht leed last en hij moest tot strenge maatregelen zijn toevlugt nemen en hopman Wybe Sjoerds doen hangen. Later handelde hij even zoo met kapitein Crocq, een baldadig priester-moordenaar. Dikwerf zag hij, daar hij in onmin geraakte met de staten en de regenten der Noord-Hollandsche steden, zijne plannen en krijgstogten dwarsboomen. Zijn toeleg om den Spaanschen admiraal Boshuizen tot de partij van Oranje over te halen, mislukte; beter slaagde hij in het uitrusten eener vloot om Amsterdam te benaauwen. Gedurende het beleg van Haarlem had hij, tot hulp dier stad, den Diemerdijk ingenomen en beschanst; doch zijn volk, te spoedig bevreesd, toen hij zelf naar Edam om meerdere hulp getrokken was, werd door de Amsterdammers genoodzaakt te wijken. Schoon hij zijn leven in gevaar stelde, zijne soldaten aanmoedigde, en om hulp ijverde, was hij tot de vlugt gedwongen en de nederlaag werd hem geweten, die hem niet zou getroffen hebben, had men slechts volgehouden; hij toch had reeds de Amsterdammers tot binnen de palen teruggeslagen. Het bandeloos krijgsvolk schreeuwde dat hij hen op de slagbank had geleid en de regenten der Noord-Hollandsche steden dat hij den aanslag had begonnen, zonder hen te raad-

plegen. Grievend was dit verwijt voor den bevelhebber, doch Oranje kende hem, sprak hem van ontrouw vrij en erkende zijne diensten, doch hij sloeg het hem aangebodene stadhouderschap van Vere grootmoedig af. Met denzelfden ijver als Haarlem poogde hij Alkmaar te ontzetten, doch hierin werd hij door de regeering van Hoorn belet. Met ijver arbeidde hij aan de uitrusting der vloot tegen Bossu, en na de overwinning strekte zijn krankheid tot groot nadeel voor Noord-Holland en Friesland. Zeer veel moeite baarde het in 1574 aan Sonoy, om den baron de Chevreaux tegen te staan, die in Waterland gevallen was, en de benden van Hopman Aker had geslagen. De soldaten ontvingen geene betaling en weigerden te vechten, doch zijn geduld en ijver met den moed en het beleid van Ruychaver overwonnen alles en de Chevreaux was gedwongen terug te trekken. Een later inval van denzelfden Spaanschen bevelhebber in hetzelfde jaar, eindigde met een volslagen nederlaag van de Spanjaarden. Bij deze gelegenheid redde Sonoy het leven van derdehalf honderd Spaansche gevangenen, die men te Hoorn niet langer kon onderhouden en de Hoornsche burgerij te lijf wilde.

In 1575, nadat hij Noord-Holland tegen een aanval over het ijs verzekerd had, nam hij, met medeweten van Oranje en andere ervarene krijgslieden, een togt voor op het Barndegat, een gedeelte van den IJsdijk tegenover het Huis ter Hart, halfweg tusschen Amsterdam en Haarlem. Groote verwachting had men van dezen aanslag, die het IJ en het Haarlemmermeer van de vijanden zou bevrijden, en zoo geheel Holland verlossen. Het geschiedde: Sonoy veroverde het Barndegat en bouwde een sterke schans, verbeidende verdere hulp van de Gedeputeerde Staten; doch die bleef achter, de schans moest verlaten worden en de hoop der overwinnaars ging te niet. In hetzelfde jaar 1575 viel die ongehoorde geregtshandeling voor, die den naam van Sonoy zoo hatelijk heeft gemaakt. Volkomen helder is de zaak echter niet, die in verband staat met den inval van den Spaanschen veldoverste Gilles van Barlaimont, heer van Hierges in Kennemerland. Het uitgebreidste verslag vonden wij bij Bor en Hooft, door Wagenaar, Sonoys levensbeschrijver en van Groningen gevolgd. Ondertusschen betoonde Sonoy in het bewind over Noord-Holland gestadige vlijt ter bescherming dier streken en verovering van andere plaatsen. Nog in 1575 werd hij gewikkeld in de plannen van Entens om Friesland aan te grijpen, beraamde hij met Oranje de vermeestering van Amsterdam, en hielp, met Hegeman, Texel bevestigen tegen Billys magt. Bij dat alles moest hij de muiterij van slecht betaald krijgsvolk verduren en teisterden storm en watervloeden de aan zijne zorg toevertrouwde landen. Zijn aanslag op Muiden gelukte, doch gebrek aan het noodige en Hierges dwongen hem met verlies van 200 man de stad te ruimen. De staten van het Noorderkwartier, die de soldaten behouden wilden tot verdediging van hun eigen land, beletten hem Entens te Oostmahorn bij te staan. Onder al deze moeijelijkheden herleefde de tweedragt tusschen Sonoy en de gedeputeerden der Noord-Hollandsche steden. Toen deze was weggenomen, kon hij zich wederom onbelemmerd aan de verlossing des vaderlands wijden. Toen de Spanjaarden Holland verlieten, bezette hij de Beverwijk, Helling, Sparendam en zoo opende hij den weg tot bevrijding van Haarlem en Amsterdam. Toen de aanslag op de laatste was mislukt, benaauwde haar Sonoy, op last der Staten van Holland, doch tegen den last van den prins. De zaak werd echter bijgeleid. Rennenberg droeg hem in 1578 het beleg van Kampen op en na twee maanden was die stad genoodzaakt zich over te geven.

Met gelijken moed kweet hij zich voor Deventer, en het verwinnen dier stad moet hem worden toegeschreven. Hij genoot gedurende den krijg in Overijssel, Friesland en de Groninger Ommelanden het volle vertrouwen, en zonder zijn raad werd niets door graaf Jan van Nassau en Rennenberg besloten. Men begon den naderenden afval van Rennenberg te voorzien, en niemand was geschikter om tegen zijne plannen te waken dan Sonoy. Ook hij was oorzaak dat diens verraad niet met dien uitslag is bekroond geworden als hij gewenscht had. Wij vinden hem van nu aan gestadig in Friesland en Groningen, en veelvuldig waren zijne werkzaamheden in die streken om de verwilderde krijgstucht te herstellen en sommige sterkten te ontzetten, of van het noodige te voorzien. Hij ondersteunde Norrits met kracht tot ontzet van het door Rennenberg belegerde Steenwijk. Den 19 Julij 1581 had hij met zijn regiment den voortogt bij den slag van Grijpskerk in de Ommelanden, waar hij met Norrits het leger van Rennenberg sloeg. Na Rennenberg's dood keerde hij naar Noord-Holland terug en was in den winter van 1582—1583 te Enkhuizen, waar zijne tegenwoordigheid door Oranje noodig werd geoordeeld, wegens eenige listige pogingen, te Lissabon door Philips II aangewend bij eenige schippers van Enkhuizen om die stad in de magt van Spanje terug te brengen. In 1583 beval hem Oranje en de Staten de groote vergaderingen der R. C. in Noord-Holland uit een te doen gaan en te beletten. Hij kweet zich van dien last met wijsheid en gematigdheid. In hetzelfde jaar verijdelde hij een aanslag tegen Hoorn en Enkhuizen, en den aanval van eenige Duinkerksche oorlogschepen op de zeesteden van Noord-Holland, en behartigde de belangen der kerk en de regten des kerkenraads van Medemblik. Toen de vijand Overijssel en Gelderland aantastte, werd zijne werkzame zorg ingeroepen. Hij bezette Harderwijk, en ook de Overijsselsche steden langs de Zuiderzee, die men als een voormuur van Holland beschouwde. Hij beveiligde Kampen voor oproer, belette, op last van Leicester, eenige schepen met levensmiddelen, voor den vijand geladen, uit de haven van Hoorn te vertrekken. In 1586 geraakte Sonoy op nieuw in moeite, daar hij, op last van Leicester, tegen de stedelijke regenten handelen moest, die de kerkelijke goederen aan zich getrokken hadden en daaruit de predikanten betaalden; doch die betaling faalde ten platten lande. Sonoy was een trouw vriend van Leicester, zoo als hij vroeger van Oranje geweest was, 't geen hem veel leeds berokkende. Toen in 1587, bij Leicester's afwezigheid, de Staten een nieuwen eed aan Maurits, dien zij tot kapitein generaal en admiraal en tot stadhouder van Holland, Zeeland en West-Friesland hadden aangesteld, vorderde, weigerde hij dien eed, waarop de Staten jonker Arend van Duivenvoorde gelastten Medemblik te bezetten. Maar de luitenant, die een deel zijner soldaten te Medemblik onder zijn bevel had, weigerde Duivenvoorde in te laten. Toen Maurits zelve en Hohenlo hierop voor Medemblik kwamen om de zaak in orde te brengen, weigerde Sonoy hen binnen te laten, en beriep zich op zijn eed aan Leicester. Sedert nam het misnoegen tusschen hem en de Staten toe. Zelfs beklaagden zich de laatste over hem bij de koningin van Engeland. Alles scheen zich te vereenigen tot zijn val. Hohenlo beschuldigde hem van verschillende misdrijven, ongehoorzaamheid, ontrouw en ondankbaarheid, doch hij liet eene verantwoording in druk uitgaan (1588). Op nieuw naar 's Hage ontboden, achtte hij het niet veilig derwaarts te gaan en vijandelijke bedoelingen vreezende, versterkte hij zijn krijgsvolk. Leicester scheen hem aan zijn lot over te laten, Maurits sloeg het beleg voor Medemblik, doch Leicester deed afstand van zijn gebied, Sonoy was dus van den eed aan hem ontslagen en vereenigde zich met den prins. Eindelijk ontving hij zijn ontslag en vijf jaren later een pensioen van ƒ 1000. Hij vertrok nu met zijn gezin naar Engeland, waar hij zich bezig hield land in te dijken, door de koningin hem geschonken, terwijl het nog onder water lag, dat hem slecht gelukte. Toen stak hij weder over naar Oost-Friesland (1593), en woonde te Norden, tot dat Groningen aan Maurits overging (1594), wanneer hij zijn verblijf nam op het slot ten Dijke of Dijksterhuis, nabij het dorp Pietersburen, in de Ommelanden. Hier overviel hem eene beroerte en overleed hij den 2 Junij 1597, in den ouderdom van 68 jaren. Graaf Willem Lodewijk van Nassau vergezelde zijn lijk naar zijne laatste rustplaats in de kerk te Pietersburen, waar zijn eenvoudig grafschrift nog te lezen is. Hij is tweemaal gehuwd geweest. Zijne eerste vrouw, Maria van Malsen, overleed in 1584, hem eene dochter nalatende, die gehuwd was aan een Groningsch edelman, Luurt Manninga, en hem 28 jaren overleefde. Zijne tweede huisvrouw, Johanna Mepsche, was hem een jaar voor zijn overlijden door den dood ontvallen.

Men vindt brieven aan Sonoy geschreven bij Bondam, *Verzam. van onuitgegeven Stukken*. D. I. bl. 38, 180, 294, 323. Ook zijn er ter secretarie van Medemblik en Alkmaar nog een paar brieven van hem. Nog in het laatst der vorige eeuw bezat G. Alberda het Geuzennapje van Sonoy.

Zie Bor, Hooft, Meteren, Strada, Wagenaar, Bilderdijk, Arend, Cerisier, van Hasselt, *Onuitgegev. Stukken*, D. II. bl. 92, 113, 114, 307; D. IV. bl. 212; Bondam, *Onuitgegev. Stukken*, D. II. bl. 81; Foreest, *Kort verhaal der beleg. v. Alkmaar*, bl. 13; Fresinga's *Memoriën*, o. a. bl. 76, 462, 468, 480, enz.; Schotanus, *Friesche Hist.*, B. XXIII; Winsemius, *Hist.* L. IV. *f* 337. L. VI, VII; *Sent. v. Alva*, bl. 51; *Leven van Willem I*, D. II. bl. 411 volgg; *Nederl. Mannen en Vrouwen*, D. IV. bl. 317 volgg.; Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 853; Wagenaar, *Amsterd.*, S. I. bl. 328—230; van Kampen, *Vad. Karakterk.*, D. I. bl. 366; Groen van Prinsterer, *Archives*, T. III. p. 419, suiv.; De Jonge, *Nederl Zeew.*, D. I. bl. 234; Velius, *Chr. v. Hoorn*, bl. 486; Te Water, *Vad. Geschied.*; Dez. *Tweede eeuwgetijde van de Geloofsbel. d. Geref. Kerke*, bl. 243, volgg; Dez. *Verband d. Edelen*, D. II. bl. 114, 120. D. III. bl. 298, 313. D. IV. bl. 66; Bosscha, *Nederl. Heldend. ter Zee*, D. I. bl. 245; *Historische aanteekening wegens het voorgevallene in de Spaansche belegering der stad Haarlem, in de jaren 1572 en 1573*, bl. 114, verv.; van Groningen, *Gesch. d. Watergeuzen*, bl. 200, volgg.; van Haren, *de Geuzen*, bl. 6, 221 (uitg. v. Bilderdijk); Christijn, *Jurispr. Heroica*, P. I. p. 241, 313; *Nobil. d Pays-Bas*, T. I. p. 247. T. II. p. 429, 430, *Suite au supplem. au Nobil. d. Pays-Bas*, T. IV. p. 43—51; *Quartiers Généal.*, T. I. p. 177, 315, 321; Nav., D. V. bl. 237; Kist en Moll, *Archief* (Reg); J. Vos, *Ged.* bl. 184; Muller, *Cat. van portr.*; Moreri; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

SONOY (Joost), broeder van den vorige, Utrechts edelman, (waarschijnlijk zoo genoemd wijl hij te Utrecht woonde) behoorde tot de Verbondene Edelen. Onzeker is het of hij bij zijne vrijheidlievende denkwijze bleef volharden. Zeker is het dat zijn zoon en verdere afstammelingen ongemeen in de gunst van 't Spaansche hof stonden, en dat koning Philips, in 1664 opentlijk verklaarde dat de voorouders van Jan Karel Sonoy, en dus ook zijn grootvader, Joost, zich altijd zeer getrouw aan 's konings voorzaten, zoo in 't burgerlijk verkeer als in de krijgsdienst, gedragen hebben. Hij huwde 1. Elizabeth van der Haer, 2. Walburg van der Aa, dochter van Philips (die mede onder de bondgenoten behoorde) en van Klara des Barres. Door dit tweede huwelijk werd in het geslacht van Sonoy, de heerlijkheid Oppuers in Brabant gebragt. Sonoy overleed den 20 September 1584. Zijne weduwe hertrouwde met Simon van de Werve, ridder, markgraaf van Antwerpen en overleed in 1621. Door zijn zoon Philips, ridder, burgemeester van Mechelen, gehuwd met Florence de Brimeu, is 't geslacht van Sonoy overgeplant tot op onzen tijd.

Zie J. B. Christijn, *Jurispr. Her.*, P. I. p. 234, 421; *Suite au Nobil. des P. B.* T. IV, p. 43, 44; *Supplément aux Trophées de Brab.*, T. II. p. 112, 113; Goudhoeven, *Chr.*, bl. 6. l. 622, 629; Te Water, *Verb. der Edelen*, D. III. bl. 312; Wagenaar, *V. H.*, D. VI. bl. 125; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, 2de ser., D. V. bl. 375; *Kron. v. h. Hist. Genoots.*, (Reg.) Verwoert.

SONSBECIUS (Franciscus), te Zwolle geboren, beroemd regtsgeleerde, hield te Leuven openlijke voorlezingen en schreef: *Commentarii ad usus Feudorum.* Lovanii, 1554. fol., ook in *Thesaurus. S. Oceanus Juris.* Venet. 1584. T. X. p. II.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 242; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 313.

SONSBEECK (Jan Willem van), zoon van mr. C. L. van Sonsbeeck, lid van het Wetgevend ligchaam der Bataafsche republiek, werd den 12 December 1774 te Vlissingen geboren en studeerde te Leiden, waar hij den 24 November 1794 in de Groote gehoorzaal eene *Redevoering ter nagedachtenis van P. Nieuwland* openlijk uitsprak. (*J. W. v. S. en D. J. van Lennep, ter nagedachtenis van P. Nieuwland.* Leyden, 1794. kl. 8°.) Hij bezat een gelukkigen aanleg, blijkbaar uit de weinige geestige en bevallige dichtstukken die van hem voorhanden zijn, zoo als uit zijn *Huwelijks avond*, *Cantate bij den echt van Mr. J. H. Schorer en Mej. J. M. van den Brande*, 18 *April* 1794, in *Werken der Bataafsche Maatschappij van Taal- en Dichtk.* D. I. bl. 123; *Oorlog en vrede.* Breda, 1792. 8°; *Mijne verlustiging op den Emer en Endegeest*, Breda, 1793. 8°; *Bij het afsterven van Mevr. S. J. Ockerse, wed. van Citters.* 21 *Jan.* 1794. Hij overleed te Middelburg 2 Maart 1797.

Zie *Voorber. v. h. 3de D. der Verh. v. h. Zeeuwsch Genoots.*; *Beschrijv. van Zeeland, vervolgd door Paspoort*; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 312; Collot d'Escury, *Holl. roem*, A. IV. (2) 44; *Nav.*, D. VI. bl. 32, 109; *Cat. d. Maats. v. Letterk.*, D. I. bl. 281. D. II. bl. 611; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

SONTHEM (E.) is schrijver van:
Het kleynoot der kinderen Gods. Amst. 1655. 12°.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 199.

SOETENS (Matthaeus) verkreeg van curatoren van het Athenaeum te Amsterdam verlof de zeevaartkunde te onderwijzen, en bij hun besluit van 30 Januarij 1710, als lector in de Mathesis en Astronomie, een wedde van *f* 300, die later tot *f* 500 klom.

Zie van Lennep, *Amstelaed. Athen. Memorab.*, p. 55, 168; D'Orville, *Orat. Saec.*

SOOLEMAKER (J. F.), bekwaam landschapschilder, volgens sommigen, leerling van Berchem. Er is overeenkomst tusschen hen beide in zamenstelling en teekening van koeijen en schapen, doch de eerste mist den geestigen penseeltoets en het uitmuntend koloriet van den laatste. Wijnands zou zich wel eens van zijn penseel hebben bediend. Het koninklijk kabinet te 's Hage bezit eene schilderij van dezen meester.

Zie Immerzeel.

SOOLMANS (J.) is schrijver van eenige tooneelspelen, zoo als:
De ontdekte Heerschappij, blijeyndend trsp. Amst. 1663.
De geveynsde Alcibiade, blij-eyndend trsp. Ald. 1671.
Snaekse schaking van de Juffer in de kleer-ben, klsp. Ald. 1669.
De gedwongen Doctor, klsp. n. h. Fr. van Moliere vertaelt en in rijm gestelt. Ald. 1671.
De versierde onttoovering van de Gravin Trifoldi, door de dolende Ridder Don Quichot de la Mancha, en zijn schildknaap, Sanche Pance; Pots-spel. Ald. 1681.
De Gemeenzame Geest, klsp. Ald. 1679.
Het verandert Huwelijk, Klught op 't spreekw.: Onkunde maakt Onmin. Z. pl. en j. 8°.
Alle vertoond op den Amsterd. Schouwburg.

Zie *Cat. v. N. L.*, D. I*b*. bl. 196.

SOONLE (M.) is schrijver van:
Aanmerkingen op het werkje: Onderwijs in de christelijke godsdienst voor de jeugd, door J. W. Statius Muller, 2de dr. Amsterd. 1815. 8°.

SOPINGA of SOPINGIUS (Nicolaas), te Groningen geboren, was eerst predikant te Grietzijl in Oost-Friesland, van waar hij in 1579 naar Utrecht vertrok, welke standplaats hij in 1590 met Breda verwisselde. Hij overleed aldaar in 1592. Hij was een man van veel beteekenis te Utrecht. Eerst behoorde hij tot hen, die het bekende mondgesprek met Duifhuis hebben gehouden, later tot die predikanten, welke in 1588 een afzonderlijk en kerkelijk gezantschap aan de Engelsche koningin, Elizabeth, uitmaakten. Hij beoefende de Latijnsche poëzij.

Zie Meiners, *Oost-Friesl. Kerk. Geschied.*, D. II. bl. 48; Brandt, *Hist. d. Ref.*, D. I; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 33; v. Rheenen, enz., *Naaml. der Predd. in de Prov. Utrecht*, bl. 5. volgg.; Glasius, *Godg. Nederl.*; Kist en Royaards, *Arch.*, (2 *Serie*) D. VI. bl. 201, 262; *Nav.*, D. V. bl. 171.

SOPINGA of SOPINGIUS (Godefridus), zoon van den vorige, werd den 16 September 1573 te Weener geboren, ontving zijne wetenschappelijke opvoeding te Utrecht, onder Johannes Arcerius Theodoretus, wien hij in 1589 naar Franeker volgde. Hier voleindigde hij zijne godgeleerde studiën, onder Martinus Lydius, Henricus Antonides, Sibrandus Lubberti en ontving het onderwijs van Johannes Drusius in het Hebreeusch. In 1595 aanvaardde hij het beroep naar Tjerkwerd, sloeg verschillende beroepen af, en vertrok eindelijk in 1604 naar Bolsward. Twee jaren later werd hij tot hoogleeraar te Franeker beroepen; hij bleef echter te Bolsward, waar hij den 30 November 1615 overleed.

Hij gaf in het licht:
Apologetica responsio ad libellum anonimum qui vocatur Bona fides Sibrandi Lubberti et ad H. Grotii pietatem, cui annexa est ipsa Bona fides anonymi et vita auctoris. Franeq. 1616 4°.

Hij liet in handschrift na, behalve verschillende twistschriften, dogmatische en critische werken:
Castigationes in aliquot libros Jamblichi et separatim Notae in librum Jamblichi de vita Pythagorae et Protrepticon ejusdem.

Observationum et Emendationum aliquot.

Notae in Sidonium Apollinarem.

Notae et emendationes in Glossar Isidori.

Notae ad Eustatium Grammaticum. Catalogus Tabularum Comicarum et Tragicarum.

Quaesita per Epistolam.

Ook is zijn *Epistola ad Jo Js. Pontanum de Herba Brittannica et unde haec ita dicta* opgenomen in A. Matthaei *Sylloge.* p. 44.

Zie Konigii, *Bibl. vet. nov. voce;* P. Burmannus *maior*, *ad Syll. Epistol.*, T. V. p. 115; D. Gerdesii, *Libr. rar. florel.* p. 326, 327; *Catal. Bibl. Bunav.*, T. 1. Vol. II. p. 1617; J Alberti, *Praef. ad Hesychium v. Ακανιαγος en Αμφωξις*; Witte, *Diarium;* Paquot, *Mém*, T. I. p. 129—132; Francii, *Catal.* p. 148; Greydanus, *Predd. d. Cl. v. Franeker*, bl. 177, 178, 179; Glasius, *Godgel. Nederl.; Nav.*, D. V. bl. 71; Rogge, *Bibl. d. Contra-Rem. schrijv.*, bl. 80; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

SOPINGA of SOPINGIUS (CHRISTIAAN), broeder van den vorige, predikant der Herv. gemeente te Warmond, ging later tot de Remonstranten over. Hij was het die op den 3n Februarij 1617 predikte in de eerste afgezonderde vergadering der Nederlandsche Remonstranten te Amsterdam. (Brandt, *Hist. der Ref.*, D. IV. bl. 479—485.)

Hij schreef in 1618 met v. d. Borre het verzoek aan de Staten Generaal, dat Grevinkhoven en Goulart met de andere Remonstranten mogten geerkend worden voor de Synode. Den 12 Februarij 1619 werd hij door de Synodale gedeputeerden geschorst en daarna door de Z.-Holl. Synode afgezet. Ingedaagd om de acte van stilstand te teekenen, verscheen hij niet, maar heeft toch in 1623 die belofte geteekend. Hij herriep later, en werd in 1630, toen te Maurik wonende, tot predikant bij de Broederschap aangenomen. In 1632 werd hij voor een half jaar tot de bediening van Alkmaar gesteld en daarna te Gouda, waar hij bleef. Waarschijnlijk was Gerardus Sopingius, in 1647 proponent bij de Rem. Broederschap, vervolgens predikant te Zegwaart en Soetermeer, den 12 Augustus 1648 gestorven, zijn zoon.

Zie Tideman, *Rem. Broeders*, bl. 75, 177, 207, 223; Kist en Royaards, *Kerk. Arch.*, D. VII. bl. 41; Soermans, *Kerk. Reg.*, bl. 61; *Nav.*, D. IV. bl. 320. D. V. bl. 177.

SORG (FREDERIK JOHAN), zoon van Johannes Jacobus Sorg en Frederica Wonneman, werd den 10 April 1810 te Borculo geboren. Zonder groote inspanning wist hij zich eigen te maken de kundigheden, die hem op de kostschool van van Wijk Roelandszoon, te Kampen onderwezen werden. Hij was daar een der zeer gevorderde leerlingen, die door hunnen ijver zich de welwillendheid van hunnen uitmuntenden leermeester verwierven. Aldus met de vereischte kundigheden toegerust, trad hij op den 20 Maart 1824 als kadet in dienst bij de toemalige 7de Afdeeling Infanterie, waarbij hij, na bij opvolging tot korporaal en sergeant te zijn bevorderd, op den 21 Julij 1828 werd aangesteld tot 2den luitenant. Een jaar later overleed zijn vader, die (sedert 1818) bekleed was met het ambt van ingenieur-verificateur van het kadaster, en daarin blijken had gegeven van veel bekwaamheid.

Bij het uitbarsten van den opstand in België nam hij deel aan de krijgsverrigtingen van het mobiele leger, en werd den 8 September 1831 bevorderd tot 1sten luitenant bij de 12de afdeeling Infanterie, waarbij hij tot 1837 diende. — In dien tusschentijd waren zijne moeder en oudste broeder overleden, zijne zuster gehuwd, zijne beide broeders in dienst getreden, zoodat zijne zorgen van die zijde zeer verminderd waren. — Toen wenschte hij te beproeven bij het Oost-Indisch leger te worden overgeplaatst, omdat hij warsch was van de oorlogzuchtige werkeloosheid waaraan toenmaals het leger was overgegeven. Na eenige vruchtelooze pogingen daartoe te hebben aangewend, slaagde hij in zijn herhaald aanzoek en werd bij 's konings besluit van 13 Maart 1837, n°. 67, bij dat leger overgeplaatst, en met het schip Prins van Oranje naar Oost-Indiën overgevoerd, waar hij na eene reis van 3 maanden en 17 dagen te Padang ontscheept werd. — Zijne zuster, die gehuwd was en te Batavia of in de omstreken woonde, was kort voor zijne aankomst overleden, zoodat eene grievende teleurstelling de plaats innam van de vreugde die hij zich had voorgesteld bij het terugzien van eene beminde zuster te sullen smaken.

Weinig tijds na zijne aankomst op Java, en wel op 28 Januarij 1838, werd hij bevorderd tot kapitein der Infanterie, en nam hij in dien rang een werkzaam aandeel aan de krijgsverrigtingen op de westkust van Sumatra, blijkens eene eervolle vermelding op de dagorder zoo in Indië als in Nederland, en zijne daarop gevolgde benoeming tot ridder der Militaire Willems Orde 4de klasse, bij besluit des konings van 19 Maart 1841, n°. 91. Andermaal ontving hij daarna eene eervolle vermelding bij afzonderlijke dagorder, zoo in Indië als in Nederland, voor onderscheiding bij de onlusten op Sumatra's westkust in de 2 eerste maanden van 1841, bij besluit van Z. M. dd. 24 Februarij 1842, n°. 76. — Zijne gezondheid had hierbij echter veel geleden, en hij had daarom het voornemen opgevat om tot herstel zijner ligchaamskrachten naar Nederland terug te keeren. Zijne verplaatsing naar Java als kommandant van het fort Oranje (thans Erfprins) deed hem echter van dat voornemen afzien; alzoo de verandering van lucht en de rust die hem geschonken werden, zijne gezondheid weder in vorigen goeden staat bragten. Van daar werd hij verplaatst naar Ngawie en vervolgens naar Batavia. In dien tusschentijd hield de kapitein Sorg zich onledig met de studie van alles wat betrekking had tot het krijgswezen en de land- en volkenkennis onzer uitgestrekte bezittingen in Oost-Indië, die in hem een ijverig beoefenaar vonden.

Bevorderd tot majoor van het 8ste battaillon Infanterie, en naderhand overgeplaatst bij het 13de battaillon Infanterie, woonde hij in April 1849 de 2de militaire expeditie naar Bali bij en werd hij bij de gevechten van den 15 en 16 dier maand, te Djagaraga door een geweerkogel gekwetst in den linker voorarm. Het was bij die gelegenheid dat hij het bevel ontving om met zijn bataillon eenen storm te doen tegen de vijandelijke bentings, en tevens te trachten tusschen dezelve door te trekken, en alzoo zich te voegen bij het 7de bataillon, hetwelk den linker vleugel der vijandelijke versterkingen trachtte om te trekken. — „Onder eene bui van „kogels," zoo schrijft hij in eenen zijner brieven: „ging „het bataillon vol geestdrift voorwaarts. — Op nagenoeg „50 passen stootte ik op een ravijn, trok hetzelve door, „en stuitte toen andermaal op eene diepe gracht, aan de „binnenzijde bezoomd met verhakkingen. Wij moesten dáár „stand houden en hielden gedurende omtrent 3 uren een wèl „onderhouden geweervuur met de Balinezen, gaande, ten „einde het 7de bataillon door de aandacht des vijands tot mij „te trekken, eenige verademing te schenken. — Dit oogmerk „werd bereikt. Ik kreeg intusschen eene menigte dooden en „gekwetsten: 2 officieren en 18 soldaten sneuvelden, en ik „zelf met nog 3 kapiteins, 4 luitenants en 85 onderofficieren „en manschappen werden gewond."

Tegen den avond eerst trok het bataillon uit die stelling terug.

Van zijne wond hersteld, vertrok hij den 23 Mei van hetzelfde jaar andermaal naar Bali, doch kwam aldaar aan, juist na 's vijands nederlaag bij den nachtelijken aanval op Kasoemba, waarbij de opperbevelhebber, de generaal-majoor Michiels, sneuvelde. Het 13de bataillon bij het vertrek naar Bali sterk 32 officieren en 1008 onder-officieren en soldaten, was bij het eindigen van den veldtogt, door gesneuvelden, gekwetsten en zieken gereduceerd op 20 officieren en naauwelijks 300 onder-officieren en soldaten.

Den 27 September 1849 werd de majoor Sorg bevorderd tot luitenant-kolonel bij het 13de bataillon en bij besluit van den 11 December 1849, n°. 44, werd hij voor zijnen betoonden moed en volharding bij de expeditie naar Bali benoemd tot ridder der Militaire Willems-Orde 3de klasse.

Ruim een jaar na dezen veldtogt werd hij andermaal geroepen om voor het vaderland te strijden. — Sedert jaren [1]) hadden zich te midden onzer bezittingen ter westkust van Borneo vereenigingen van Chinezen gevestigd, met het doel om den bodem, rijk aan edel metaal, tot hun voordeel te bewerken. Ons goevernement, in overleg met de vorsten van Pontinak en Sambas, liet dit bedrijf toe, en bepaalde zich tot de vordering dat zijne souvereiniteit zou worden erkend, en dat eenige belastingen zouden worden opgebragt. De vereeniging

1) Zie de *Staats-Courant van* 21 November 1850.

van Chinezen te Montrado, vormde zich echter meer en meer tot eenen afzonderlijken staat. Zij weigerden gehoorzaamheid en schatpligtigheid en deden haar ten laatste tot verzet en eindelijk tot aanranding overgaan.

Deze overmoed en hoon mogten niet geduld en ongestraft blijven.

Om bedreigde punten te dekken, en om den staat van zaken terug te brengen op den voet waarop deze was vóór het uitbreken van den oorlog, werd eene expeditie derwaarts gezonden, onder bevel van den luitenant-kolonel Sorg.

Den 13 Augustus 1850 werd de chef der expeditie met de eerste afdeeling der troepen ingescheept op de korvet Boreas, en kwam daarmede 8 dagen later ter reede van Sambas, juist toen Pamangkat voor den vijand was bezweken. Op den 30 arriveerde de tweede afdeeling expeditionnaire troepen.

De overste Sorg begreep te regt dat Pamangkat voor de opstandelingen eene plaats van gewigt was, en dat men derhalve moest beletten dat zij zich daarin vastnestelden. Terwijl hij zijne plannen beraamde, kwam het overige gedeelte der expeditie op de plaats aan, en was toen geheel vereenigd. Den 9 September kwamen al deze troepen op de reede van Pamangkat, en den volgenden dag werd alles tot hunne ontscheping in gereedheid gebragt. De verkenningen werden door den overste Sorg gedaan en des nachts tweemalen herhaald; hij was daarbij meestal vergezeld van den 2den luitenant der Infanterie Donleben, den 2de luitenant der Genie Maarschalk, en ook somwijlen vergezelde hem de resident Willer. Het terrein is woest en moerassig. — De magt des vijands werd geschat op 3500 man, waarvan 700 gewapenden met tjantos, een ijzeren schietwerktuig dat door twee man gedragen wordt, de overigen verdedigden zich met lansen, zeissen en klewangs. — Onze landings-troepen bestonden, met inbegrip der meritime hulp, uit 20 officieren en 438 manschappen, met 200 man Maleische hulptroepen van Sambas, vergezeld van de gevorderde Koelies. Deze magt werd in drie kolonnen verdeeld, om op onderscheidene plaatsen te landen, ten einde de buitenversterkingen des vijands te nemen en vervolgens de hoofdredoute van het aldaar gevestigde kongsie-huis aan te tasten.

De hoofdkolonne waarbij zich de overste Sorg gevoegd had, bestond uit twee kompagniën en een detachement van 32 mariniers, benevens 4 Coehoorn-mortieren; zij landden ten 5½ uur in den morgen van den 11 September. Na eenen zeer bezwarenden marsch, naderde eindelijk deze kolonne de hoofdresidentie onder een moorddadig vuur der Chinezen. Het oogenblik van stormen was weldra gekomen. Onze soldaten waren onverschrokken; zij klemden zich aan de hooge palisaden vast, om die over te klimmen, waren schier allen met den vijand handgemeen; — met ondersteuning der 2e kolonne, sterk 5 officieren en 82 manschappen der marine, en van het welgerigte kanonvuur der stoomboot Borneo, werd aldra de bestorming algemeen; — de vijand vocht wanhoopig, de onzen streden met leeuwenmoed, doch weldra keerde de kans ten nadeele des vijands. De onzen van alle zijden binnengedrongen, door den strijd verwoed, rigtten nu eene slagting aan, die bij de strafwaardige Chinezen zal in herinnering blijven. Hij die zich door de vlugt wilde redden, werd door onze krijgslieden neergeveld.

De Chinesche vlag werd gestreken, en de Nederlandsche geheschen. De overwinning was volbragt.

Na het bestormen der redoute te Pamangkat was echter den verdienstelijken overste Sorg door eenen geweerkogel de regter voet onder den enkel doorboord, waardoor hij genoodzaakt werd het kommando over te geven, echter niet dan nadat de redoute genomen was, en er de Nederlandsche vlag woei.

De verdienstelijke bevelhebber moest toen het tooneel van zijnen roem verlaten, en werd vervoerd naar de woning van den resident van Pontianak, alwaar hij verpleegd werd. Aanvankelijk bestond er hoop dat men hem in het leven zou behouden, en dat hij geene amputatie van het gekwetste deel zoude behoeven te ondergaan. Later vorderden bijkomende omstandigheden die kunstbewerking gebiedend, hetgeen zijn toestand zeer bedenkelijk maakte, en die eindelijk geheel hopeloos werd, toen ook buikloop zich daarbij voegde. Uitgeput van krachten, doch even helder van geest als altijd, ontsliep hij zacht den 25 October 1850.

Tot eene dankbare herinnering aan de roemvolle diensten door dezen hoofd officier bewezen, bepaalde de gouverneur-generaal van Neerlands Indiën, dat de versterking, welke op den heuvel Penieboegan aangelegd werd, den naam van Fort Sorg zou dragen.

Het is binnen den omtrek van dat fort dat het overschot van den verdienstelijken en te regt betreurden luitenant-kolonel Sorg met krijgseer in het gezigt des vijands ter aarde werd besteld.

Hij was gehuwd met Catharina Sophia Gaspardina van Kinschot Roelandsdochter te Batavia in 1848.

Part. berigt.

SORG (Hendrik). Zie ZORGH (Hendrik Martensz.).

SORGEN (Nicolaas van) was een vriend van Grotius. Zijn album A. D. 1604 8°. komt voor op *Catalogue of the collection of manuscript Historical Documents of C. A. van Sypesteyn*, p. 137.

SORGEN (Philippus van), zoon van Johan van Sorgen en Catharina van Vliet, dichtte in de tweede helft der 17e eeuw en overleed den 25 Maart 1677, als student in de Godgeleerdheid te Utrecht.

Men heeft van hem:

Dichtkundige zielezangen, ook van onderscheidene andere Zang-lievers: met een aanhangsel van dezelfde materialen tot Utrecht by Willem Clerck in 2 deelen, tweede druk, 1679.

In 1730 verscheen te Utrecht bij J. van Poolsum *de laatste druk.*

Men vindt ook van hem eenige liederen in de *Geestelijke Gesangen*, vergaderd door A. van Loo en in het *Bundeltje uitgekipte Geestelijke Gezangen.* (7e dr. Gron. 1738).

Hij vertaalde het in 1523 door Luther vervaardigde Lied *Nu frewt euch lieben Christen gmein*, dat de dagteekening van 19 Febr. 1675 voert.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.; Cat. d. Bibl. van Letterk.*, D. I. bl. 253. D. III. bl. 79; *Nav.*, D. VI. bl. 308. D. VII. bl. 62.

SORIOUS of SORIOUE (J.), een teekenaar uit het midden der 17e eeuw. Men heeft 13 geëtste prenten van dezen meester, voorkomende in *Het ontroerde Nederland.* Amst. 1676 in 4°.

Zij zijn, volgens Kramm, goed geteekend, en de gezichten naar de natuur.

Zie Kramm.

SOSIUS of ZOESIUS (Thomas), te Amersfoort geboren, doctor in de beide regten te Leuven (1570), werd den 18 April 1572 raad en procureur-generaal van den Hove van Utrecht en bekleedde van 1578 tot 1579 het ambt van rentmeester generaal. In 1583, ten gevolge der troubelen vertrokken, werd hij in 1584 eerst buitengewoon en drie jaren later gewoon hoogleeraar in de regten te Leiden. In 1593 verkreeg hij, op zijn verzoek een eervol ontslag, en vertrok naar Duitschland, waar hij hoogleeraar te Wirtsburg werd. Hij schreef *Commentaria in codicem.*

Zie van Bemmel, *Beschrijv. van Amersfoort*, bl. 438; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hooges.*, D. II. bl. 63; *Academisch Tijdschrift voor het Koningr. der Nederl.*, bl. 228; Val. Andreas, *Fast. Acad. Lovan.*, p. 198; Verhoeven bij Matth., *Rer. Amersf. scriptores*, p. 54; Burman, *Syll. Epist.*, T. I; *Epist.* X, CXIX, DCXXXII; Burman, *Traj. erud.*, p. 468; Kok; Kobus en de Rivecourt.

SOUCHAY (Jacob Charles), gedurende dertig jaren bij de Waalsche gemeente te Naarden en Leiden. Hij was lid der Maatschappij van Letterkunde en overleed in 1609.

Faure van der Wilt hield eene lijkrede op hem.

De Bibliotheek der Waalsche gemeente te Leiden bezit van hem:

Inventaire des livres et papiers appartenans au Synode Wallon de la République Batave, qui se trouvent dans le Dépôt confié à la garde de l'Eglise Wallonne de Leide, présenté au Synode, assemblé à Zierikzée le 9 Juin et jours suivans de l'année 1803. *Exemplaire original. Ms. de la main de l'Acteur J. C. Souchay, pasteur à Leide*, 11 *feuilles, avec des textes supplémentaires jusqu'a l'année*. 1808. *fo.*

Réglemens etc. impr. par ordre du Synode assemblé à Bergen-op-Zoom, en Mai 1792, *Rotterdam chez D. Vis* 1793 4°, *interfolié avec des additions manuscrites de J. C. Souchai.*

Hij gaf in het licht:

Correspondance entre Monsieur l'Archevêque de Besançon, et Messieurs les Pasteurs de l'Eglise Réformée consistoriale à Paris; à laquelle on a joint le Résumé des conférences, qui ont eu lieu entre les Pasteurs Présidens du consistoire, appellés à Paris, par lettres closes, pour assister au sacre de leurs Majestés Imperiales, depuis le 7 Frimaire (27 Nov.) *An XII* (1804) *jusqu'au* 30 (20 *Dec.*) *inclusivement.* Leyde 1807 in 8°.

Discours prononcé dans l'Eglise Wallonne de Leide, à l'occasion du décès de feu mr. S. F. J. Rau, Prof. en Théol. et en langues Orient. et Pasteur de la dite Eglise par J. C. S., l'un de ses collègues, le 13 *Dec.* 1807. Leide, 1808. 8°.

Zie *Hand. d. Maats. v. Letterk.*, 1809, bl. 5; *Gedenkschrift*, 58; *Cat. de la Bibl. Wallonne à Leide*, p. 1. b. 8, 28, 40, *Naaml. d. Predd. te Leiden.* (uitg. van Iterson) bl. 162.

SOUDAN (Guillaume), sedert 1653 predikant bij de Waalsche gemeente te Nijmegen, werd in het volgende jaar als hoogleeraar in de wijsbegeerte aan de Hoogeschool aldaar verbonden. Van wangedrag beschuldigd, onttrok hij zich door de vlugt aan de gevreesde regtsvervolging, waarna hij, bij verstek, uit de stad en haar gebied verbannen werd (1660.)

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoogs.*, D. I. bl. 251. D. II. bl. 655.

SOUKENS (Jan), waarschijnlijk in het midden der 17e eeuw te Bommel geboren, leerde de kunst bij Johannes Vorsterman, en schilderde Rijngezigten met figuren, schoon van kleur en geestig van behandeling. Zijn etskunst, die zeldzaam voorkomt, is met een ligte naald, geestig en verdienstelijk bewerkt.

Zie Kramm.

SOUKENS (Gijsbert), zoon van den vorige, werd in 1685 te Bommel geboren, leerde de kunst bij zijn vader, en schilderde landschappen. Hij overleed aldaar in 1760.

Zie Houbraken, D. III. bl. 202, van Eynden en van der Willigen, D. I. bl. 324, Kramm.

SOUKENS (Hendrik), broeder van den vorige, werd in 1680 te Bommel geboren. Hij bezocht Rome, doch kwam met een gekrenkte gezondheid, gevolg van zijne uitspattingen, in zijn vaderstad terug, waar hij, in 1711 overleed.

Volgens Immerzeel, bezat hij talent in het historièle en zinnebeeldige vak, en in het landschap, en was een bekwaam teekenaar met de pen en 't penseel, blijkens de van hem voorhanden teekeningen, studien naar antieken en het levend model

Zie Houbraken; van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SOULAGE Jr. (A.), dichter van tooneelstukken in het laatste der 18e eeuw. Men heeft van hem:

De Kuyper, klsp. met zang, gev. n. h. Fr. Proza. Amst. 1786.

De verhinderde zelvmoord, blsp. n. h. Fr. Proza. Le Fou Raisonnable van Patrat. Ald. 1787.

De zegepraalende Voltaire op zijn sterfbed, of de Bedroogene priesters, trsp. gev. n. h. Fr. Ald. 1787. Met portret v. Voltaire.

Ook vindt men een gedicht van hem onder de *Gelegenheidsgedichten van het Tooneellievend Genootschap onder de zinspreuk: Oefening baart kunsis.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb*, *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 254. D. III. bl. 157.

SOUTELANDE of ZOUTELANDE (Madame de), haar familienaam was Linderer. Zij huwde eerst Soutelande, en later den Franschen ingenieur Boisson, en verzaakte het protestantisme, waarover zij later eene zamenspraak uitgaf, getiteld: *Babylone demasquée*, 1727 in 12°.

Zij vertaalde de *Aanwysing der heilsame politike gronden en maximen* enz., onder den titel: *Mémoires de Jean de Wit, grandpensionaire de Hollande, à Ratisbonne chez Erasme Kinkins*, 1709 12°, en *Défense de la médicine contre les calomnies de Montague par le sieur de Beverwyck; Lettres de Mademoiselle Anna Marie Schurmans; Introduction aux medicaments de Hollande, par le sieur de Beverwyck, Le tout traduit du Hollandais. Paris, Rebuffé*, 1730 2 t. in 12°.

*Mémoires de la famille et de la vie de Madame de ***, contenant plusieurs particularités du gouvernement de la République de Hollande. La Haye, H. van Bulderen*, 1710 12°.

Eloge de la médicine et de la chirurgie (van Beverwyck.)

Zie *Nav.*, D. VI. bl. 327. D. VII. bl. 156, 236. D. VIII. bl. 339, *Gazette de Leipzig*, 1728. p. 563.

SOUTEN (J. W. van) schreef:

Lijkpredikatie over Do. G. H. Petri. 4°.

Zie van Mourik, *Naaml.*

SOUTENS (Maria), eene schilderes uit de helft der 17e eeuw. Zij gaf den 22 October 1657 een door haar geschilderd *Miniatuur* stukje aan de Confrérie te 's Hage ten geschenke.

SOUTER of SOUTERIUS (Daniel) werd te Vlissingen geboren, in 1609 predikant te Kampen, waar hij van de zijde der Remonstranten met veel onaangenaamheden te worstelen had. Hij nam dus in 1615 bereidvaardig het beroep naar Haarlem aan, en overleed er in December 1634. Souter was een voortreffelijk godgeleerde en beoefende ook de Latijnsche poezij.

Hij gaf in het licht:

Palamedes s. de tabula lusoria alea et variis ludis libri III, ook in Joh. Meursii *Graecia ludibunda*, en in Jac. Gronovii *Thes. antiq. gr. T. VII.*

Paedagogus divitum de luxu et vero opum usu.

Tract. cui bonis male sit s. Pharmacum afflicti animi. L. B. 1622. 8°.

Threnodia.

Van 't ampt der Kooplieden.

Van de Bankroetiers.

De paedagoog of leermeester van de ryken.

Twee boeken van verscheide Tuisch-spelen.

De uitvaart van den koning van Groot-Brittanje.

Praedicatie over 't sterven van Prins Maurits. Haerlem, 1626. 4°.

Liedekens op de Psalmen Davids. Uyt 1712. 8°.

Den nugteren Loth in 28 *Predikatien.* 4°.

Troost-Basuyne op alle Klaegliederen der Christenen, midden onder 't moortgeschrey der verwoestende oorloghe. In Bohemen, Oostenryck enz. Amsterd. 1628. 8°.

Waere Kerck-gangh: dat is nootwendighe aenwysinghe des rechten weghes tot 't gheloof vorderende ghehoor des ghepredichten godd. woords teghen d'aenvechtinghen des vleesch, weerelts, Sathans. Ghemaeckt door D. de Zouter.

Sené-Boher, brandende bosch, uyt welckers voncken d'overgroote victorie van de stadt 's Hertogenbosch, door Gods sonderlinghe ghenade op d. 17 *Sept.* 1629 (*tot onzer aller vreughde*) *ontstaen is. Met een vriendelijcke onderwysinghe.* Haarlem, 1630, geheel in den preektrant van dien tijd, en rijkelijk voorzien van allerlei voorbeelden en aanhalingen uit de H. S.

Eben-Ezer, tot hiertoe heeft ons de Heere geholpen, waervoor wij schuldigh sijn dancksegginghe van weghen de groote victorie over de vermaerde stadt Bosch, welcke God Almachtigh (*uyt Syne grondlooze barmhertigheydt*) *deze landen toeghesonden heeft op den* 19 *Aug. Anno* 1629. Haarl. 1630; waarin eenige bijzonderheden voorkomen, die bij geene andere onzer geschiedschrijvers te vinden zijn; weshalve J. Bosscha in zijn *Neerl. Held. te land* er eenige uittreksels uit medegedeelt.

Hemek-Baracha, vallis benedictionis S. Belgidos, magnique illius et memorabilis belli (*quot a* 1629 *in Belgio a Belgis confoed. gestum*), *Narratio eucharistica.* Harl. 1631 4°.

Zie Veeris en Paauw, *Vern. Kerk. Alphab.*. bl. 192; Moonen, *Naamketen*, bl. 37, Mourik, *Naaml.*, *Cat. Muller*, bl. 109, *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II. bl. D. III. bl. Rogge, *Bibl. v. Contra-Rem. geschriften*, bl. 146, Abcoude, *Naamr.; Aanh.*, bl. 23, Bosscha, t a. p., D. I. bl. 431, 460 *Byl.* 14—21; Kobus en de Rivecourt.

SOUTER (Adriaan), portretschilder. Hij schilderde o. a. de afbeelding van den Utrechtschen hoogleeraar Carolus Delmatius, aet. 46. A°. 1642.

Zie Kramm.

SOUTMAN (Pieter), schilder, graveur, etser, werd omtrent 1580 te Haarlem geboren, was een der beste leerlingen

van Rubens, en muntte als historie- en portretschilder uit. Hij schilderde aan de hoven van Berlijn en Warschaw, en hield zich tusschen 1626 en 1646 te Antwerpen onledig met het graveren van een menigte prenten, naar eigene inventie en de schilderijen van anderen.

Nagler vermeldt 58 stuks zijner graveerwerken, meest naar Rubens en van Dijck, waarbij Kramm nog andere voegt. Jonas Suyderhoef, J. Louys, P. van Sompel waren zijne leerlingen. Volgens Pilkington is het jaar van zijn overlijden 1653; doch volgens Kramm is het onbekend.

Zie Houbraken; van Eynden en van der Willigen; Immerzeel, Kramm, Theod. Schrevelius, *Beschrijv. van Haarlem*, bl. 383.

SOUW (Jan van der), dichter uit de 2de helft der 18de eeuw. Men vindt van zijne poëzij o. a. in *Boekz. d. gel. wer.* 1766 in bl. 110—112.

SOUW (Wilhelmus van der), kwam als proponent 18 Mei 1736 te Garderen, werd in 1747 predikant te Hien en Dodenwerd.

Hij gaf eene *Leerrede* in het licht *ter bevestiging van Do. C. S. Duytsch* in 4°.

Zie v. Mourik; *Naaml.*; H. de Jongh, *Predd. v. Gelderl.*, bl. 462; Keppel, *Naaml. v. Pred.*, bl. 147.

SOUW (Henricus van der), in 1744 predikant te Soest, in 1746 te Naarden, is schrijver van *Missive wegens de gesteldheid der algemeene groote vergadering des Oeconomischen Taks, gehouden binnen Haarlem, den* 15 *Sept.* 1778. Amst. 1778.

Zie Paauw en Veeris, *Kerk. Alph.*, bl. 193; *Boekz. d. gel. wereld*, 1778*b*. bl. 416.

SOWLE (J.) schreef:

Ondersoek over het negende Capittel aan de Romeynen.

Zie Mourik, *Naaml.*

SPAAN (Agatha van), te Rotterdam geboren, beoefende de Nederlandsche poëzij in het laatst der 18de eeuw.

Zij was honorair lid van het Haagsche dichtgenootschap, *Kunstliefde spaart geen vlijt.* Men vindt in de *Proeven van Poëtische Mengelstoffen* door het Genootschap uitgegeven, een harer gedichtjes, *de Christen* getiteld.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SPAAN (Gelenus), koopman te Rotterdam, beoefende de Nederduitsche poëzij in den genootschappelijken geest der 18e eeuw. Men vindt zijne poëzij in de *Mengelstoffen* van 't Haagsch Genootschap, Lijkredenen, enz.

Zie v. d. Aa.

SPAAN (Reinier van), even als de vorige, lid van 't Haagsch Genootschap, en dichter.

Zie v. d. Aa.

SPAAN (Reinier van), zoon van Johannes van Spaan (die volgt), raadsheer in den Hove van Holland, mengde zich, even als zijn vader, in de politieke troubelen van de volkspartij, en beoefende de dichtkunst.

Hij gaf ook met zijn broeder Pieter, Joannes van der Linden en Did. Lulius, in het licht:

Rechtsgeleerde observatiën, dienende tot opheldering van verscheide duistere passages uyt de Inleidinge tot de Holl. Rechtsgel. van wijlen H. de Groot. 's Grav. 1777. 8°.

Noodige verdeediging tegen zeekeren brief van mr. Willem Schorer, over de uitgaaf van deszelfs antwoorden op de XXX Rechtsgel. vraagen, enz. 's Grav. 1777. 8°.

Dertig rechtsgeleerde vraagen uit de Inleidinge tot de Holl. Rechtsgel. van wijlen mr. Hugo de Groot, enz. 's Grav. 1776. 8°.

Zie D. VII, VIII en IX der werken van *Kunst wordt door arbeid verkregen*; A. van Halen, *Panpoët. Batav.*, bl. 232; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. V. bl. 430; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, N°. 3195, 4699, 5107.

SPAAN (Pieter van), broeder van de vorige, studeerde te Leiden in de regten en werd *Griffier van den Raede en Leenhove van Brabant en Lande van Overmaze, mitsgaders Rentmeester der Exploicten van denzelven Rade.* Hij was een verdienstelijk regtsgeleerde en letterkundige. Zijne beide *Dissertationes de Antiphonte, oratore Attico*, in 1765, en *de senatus consulto de imperio Vespasiani apud Gruterum, Tom V. p.* 242 *spurio*, in 1769 verdedigd, worden door de schrijvers *der Bibl. Hagana* geprezen.

De eerste was echter het werk van D. Ruhnkenius, onder wien ze publiek verdedigd werd. Later schreef hij:

Verhandelingen over het rechtsgebied in Holland en West-Friesland onder de regeering der Graeven uyt de huyzen van Holland, Henegouwen en Beyeren. 's Gravenh. 1780. 8°

Hij huwde jonkvr. Cath. Klepole de Norboroug.

Zie Bergman, *Praefatio ad* D. Ruhnkenii *Opusc. Ed. ult.* L. B. 1828. p. XX; *Bibl. Hag. Cl. III. fasc.* 1. p 227; J. Spex, *Nagel. Ged.*, bl. 78, 172; Schotel, *Kerk. Dordr.*, bl. 430, 431; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 317; Arrenberg, *Naamreg.*; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, N°. 3195, 4699, 4834, 4981, 5107, 6447.

SPAAN (Gerrit van), den 12 Febr. 1651 te Rotterdam geboren en aldaar den 28 Augustus 1711 gestorven. Volgens Rabus was hij van beroep bakker, doch, voegde hij er bij, „die wat meer wist als de baas hem aan den trog geleerd had." Hij beoefende de geschiedenis zijner geboortestad en de Nederduitsche poëzij. Zoo gaf hij eene *Beschrijving van Rotterdam en eenige omliggende dorpen; met authent. stukken.* Rott. 1698. 8°. Herdrukt aldaar 1713 en 1738. *De* 3*de dr. vermeerd. m. plattegr. v.* 1488. 8°.

Het nieuw Oost-Indisch huis, gebouwt in de Boomtjes tot Rott. Rott., 1698. 4°, herdrukt 1711 (in dicht).

Opkomst der Oostindische compagnie, met de voornaamste andt- en zeegevegten; (trsp.) verhandelt en vertoondt in Batavial voor den generaal en raaden van Indien. 2de dr. verm. en verb. enz. Rott. 1711. *Voor den auth.* kl. 8°. (in dicht.)

Asiatische wegwijser. Rott. 1694. 8°.

Gelukzoeker over zee of Afrikasche wegwijzer. Rott. 1691. Rott. 1694. 8°.

Schermschool der stuurlieden of het leven van Louwtje van Zevenhuisen. Rott. 1700. 2de dr. 8°.

Gedenkwaardige geschiedenissen. Rott. 1701. 8°.

Gedichten op het Jubilé van 1748 *en de algemeene vrede.* Rott. 1748. 4°.

Wekelijksche markdaagsche Rotterdamsche Boere-kermis, verhalende losse gerugten, loopende tijdingen en ware geschiedenissen. Rott. 1703—1704. 4°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 314; mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. lijst*, n°. 1174, 1219; *Cat. Muller*, 1859, n°. 2516; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I *b*. bl. 196. D. II. bl. 126. D. III. bl. 80; Abcoude, *2de Aanh.*, bl. 141; Arrenberg, bl. 482; Muller, *Cat. v. portr.*; Verwoert; Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1694*b*. bl. 386; Kobus en de Rivecourt; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, N°. 756.

SPAAN Jr. (Gerrit van), van dezen heeft men:

Doriman en Melanide, of het Armoedig Huisgezin, trsp. n. h. Fr. l'Hermite ou le Tableau de l'Indigeonee gev. Rott. 1775.

Adelaert, of de Zegepralende Deugd; trsp. gev. naar Jenneval, ou le Baruevelt Français van Mercier. Ald. 1776. 2 St. m. pl. gr. 8°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I *b*. bl. 196; v. Doorninck, *Pseud. en Anon.*, N°. 137, 1327.

SPAAN (J.) leefde in de tweede helft der 18e eeuw en maakte zich bekend als teekenaar. Bij voorkeur teekende hij *Wintergezichten.*

Zie Kramm.

SPAAN (Louis) schreef:

Korte weg tot de Nederlandsche Militaire Exercitie. Leeuw. 1681.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 338.

SPAAN (Nicolaas) schreef:

Over den Zendbrief van Judas. Dordr., 1723. 8°.

Noodwendig berigt aan den Heer P. Poerat wegens het saligmakend geloof der oudvaderen.

Over het saligmakend geloof. Dordr., 1731. 8°

Zie Mourik, *Naaml.*

SPAAN (JOHANNES VAN), in 1720 te Rotterdam geboren, studeerde te Leiden, werd in 1747 predikant te Hensbroek, in 1749 te Aalsmeer, in 1751 te Rijswijk, in 1752 te Leiden en in 1762 te 's Hage. Eerst de zijde van het Oranjehuis toegedaan, koos hij later die der Staatsgezinden. Des avonds van den 17 September 1786 in de Groote-kerk over Psalm XCIII: 1, »De Heere regeert", predikende, maakte hij die woorden op de tijdsomstandigheden toepasselijk, en sprak hij tot lof der Patriottische gewapende genootschappen, in wier vaandels hij »de Heer is mijn banier" wilde geplaatst hebben. Ook bad hij in het nagebed niet voor den erfstadhouder. Sedert beklom hij het gestoelte niet meer. Eene bezetheid op de borst, waaraan hij meer onderhevig was, noodzaakte hem zijn emeritaat te vragen, dat hem door de Staten van Holland den 17 November 1786 met behoud van eer en tractement werd verleend. Sedert hielt hij zich te 's Hage, Leiden en Amsterdam op, waar hij den 19 Januarij 1789, in den ouderdom van 64 jaren overleed. Hij had groote gaven voor den kansel, waarvan ook zijne *Kerk-rede ter inwijdinge van de nieuwe en verbeterde Psalmberijming, op den XXV van Herfstmaand 1774 te 's Hage uitgesproken* in zijne stoute kerkreden bij gelegenheid der plechtige aanvaardinge van het Stadhouderlijk bestuur over de Nederlanden ten bewijze strekken. Ook had hij in zijn tijd grooten naam als dichter. Zijne kunstbroeders noemden hem »de christen Flaccus", »een der meest beminde voedsterlingen Muzen." Zijne gedichten, waaronder zeer uitvoerige, vindt men in de *Proeven van Poët. Mengelstoffen*, uitgegeven door het kunstg. *Kunstliefde spaart geen vlijt.* Ook vindt men in de *Verz. van Gedenkst. in Nederland door P. Tamareten*, een vierregelig grafschrift van hem op den raadpensionaris P. Steyn, en in van Halen's *Panpoëtie* zijn *Dankoffer aan het kunstgenoots. onder de spreuk: Kunst wordt door arbeid verkregen.* Achter zijn bovengemelde *Korte Kerkrede ter plechtige aanvaarding van het Erfstadh.* vindt men zijn *Vreugde- en zegengalm, Willem V toegezongen.*

Bij de uitdeeling van den gouden eerepenning aan W. Bilderdijk, in 't Gen. Kunstliefde spaart geen vlijt, 's Grav. 1781.

Hij bevorderde de dichtkunst, was lid der commissie ter verbetering van het Psalmgezang en mede-oprigter van *Kunstliefde spaart geen vlijt.* Ook was hij geen vreemdeling in de geschiedenis onzer letterkunde en voerde zelfs een letterkundigen strijd over den vervaardiger van het *Wilhelmus van Nassouwen.* Hij was lid der Maatschappij van Nederl. Letterkunde, die nog eenige handschriften van hem bezit.

Er bestaan twee portretten van hem.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 314; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 427; *Konst- en Letterb.*, 1789, No. 27; *Boekz.*, 1789. *Jan.*, bl. 122; *Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, 1789, bl. 1; *Gedenkboek*, bl. 53; *Cat. der. Maats. van Ned. Letterk.*, D. I. bl. 67; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Streso, *Kerkr. over Hebreën* XIII: 20, 21; Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 3, 52, 145, 149; Spex, *Nagel. Ged.*, bl. 101; *Mnemosyne door H. W. Tydeman en N. G. van Kampen*, St. VII; R. H. van Someren en Mr. P. A. Brugmans, *Over het volkslied Wilh. van Nass.*; Schotel, *Het oude volksl. opgeheld.*; Dez., *Gedachten over het oude volksl.* enz.; J. E. Voet, *Nagel. Ged.*, bl. 198; van Iperen, *Gesch. v. h. Psalmgez.*; Muller, *Cat. v. portr.*, Verwoert; Kobus en de Rivecourt; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, N°. 961.

SPAEN (ALEXANDER SWEDER, rijksvrijheer van), heer van Ringenberg, Haminckelen en Hardenstein, afstammeling van een zeer oud adelijk geslacht uit Minden oorspronkelijk, dat ook in Gelderland eenige bezitting had. In zijne jeugd was hij bevriend met den kroonprins van Pruissen, later Frederik de Groote. Toen Frederik door zijn vader getiranniseerd werd en men hem tegen zijn zin aan eene vrouw wilde koppelen, besloot hij, in 1760, door eene geheime vlugt zich aan 't gezag zijne vaders te onttrekken. Onder de jonge officieren, die in 't geheim deelde, behoorde met Katt en Keith ook van Spaen. Door onvoorzigtigheid van den luitenant Katt, werd het ontwerp ontdekt. Keith ontvlood het gevaar naar Holland en van daar naar Engeland, de beide andere werden gevangen genomen. Katt, die verzuimd had zich bij tijds van zijne geheime papieren te ontdoen, werd onthoofd. Van Spaan wist eenige briefjes van den kroonprins in te slikken of heimelijk te verbergen. Hij ontkwam, bij gebrek aan bewijzen, den dood, doch werd gevangen gezet op de citadel te Postdam. Eerst in 1731 verkreeg hij, door toedoen van den Hollandschen gezant te Berlijn, baron van Reede, heer van Ginkel, zijne vrijheid. Hij spoedde zich naar Holland, werd kapitein in dienst der Staten, van tijd tot tijd bevorderd, en eindelijk generaal-majoor der artillerie, welke waardigheid hij bekleedde tot zijn dood in 1769. Frederik bezocht hem op zijn landgoed Bellevue te Kleef en verhief hem tot den gravenstand. Hij huwde Elizabeth Agnes Jacoba, gravin van Nassau la Lecq.

Zie Vehse, *Gesch. des Preus. Hofs*, Th. III; Kobus en de Rivecourt; Verwaert.

SPAEN LA LECQ (WILLEM ANNE baron van), eenige zoon van den vorige, werd den 26 Dec. 1750 geboren. Na zijne studiën te Utrecht volbragt te hebben, werd hij in 1769 burgemeester te Elburg. In 1786 liet hij dien post, ten gevolge van toenemende onlusten, varen. Drie jaren later aanvaardde hij wederom dit ambt, 't geen hij tot 1795 bekleedde. Reeds vóór dien tijd had hij in onderscheidene betrekkingen getoond dat de belangen van vaderland en vrijheid hem ter harte gingen. Na 1795 begaf hij zich naar zijn buitengoed Bellevue, trad daar op als president van het kanton Kleef en als grootmeester der wapenen van 't koningrijk Holland tot in 1810, toen hij deze posten verliet. Na de verandering van zaken, keerde hij naar zijn vaderland terug, en werd lid der notabelen, president van den hoogen raad van adel, lid der ridderschap van Gelderland (1816), lid der eerste kamer van de staten generaal (1815), kommandeur der orde van den Nederlandschen Leeuw. In al deze betrekkingen verloor hij de beoefening der letteren en wetenschappen niet uit het oog: vooral trok de geschiedenis van Gelderland zijn aandacht. Alle bronnen, die voor hem open stonden, werden door hem gebezigd en de behulpzame hand van geleerden ingeroepen. Hij was lid van vele buiten- en inlandsche geleerde genootschappen. Zijne echtgenoote, Anna Bentinck, schonk hem 5 zonen en 7 dochters, van welke slechts 3 der laatste hem overleefden.

Hij gaf in het licht:

Oordeelkundige inleiding tot de hist. van Gelderland, in 4 dn. Utr., 1801—5. 8°.

Historie van Gelderland (waarvan alleen het eerste deel het licht zag). Utr., 1814. 8°.

Proeve van hist.- en oudheidkunde, Utr., 1805. 8°. (Alleen het eerste deel zag het licht).

Historie der Heeren van Amstel, van IJsselstein en van Mynden, tot opheldering van Wagenaar met wapens en tabellen. Den Haag, 1807 8°.

Briefwisseling met Kluit en van Wijn over den oorsprong van 't geslacht van Brederode in van Wijn's *Huiszittend leven.* 2de D. 1ste St.

Verhand. over de criminele ordonnantie van Koning Philips in Gelderland. Arnhem, 1794. 8°.

Verhandeling over 't regt van de Jagt op Veluwen. z. pl. 1784. 8°. Door anderen aan van Hasselt toegeschreven.

De Maats. van Ned. Letterk. te Leiden bezit van hem in handschr.:

Lijst van woorden en oude Charters, Brieven en Handvesten voorkomende, alle volgens den Nederduitschen tongval. A—S. 88 bl. fol.

Ruim 80 *eigenhandige Brieven door den Baron W. A. van Spaen La Lecq aan P. van Musschenbroek, tusschen de jaren* 1802 en 1816 *geschreven, voornamelijk de vroegere Nederlandsche, in 't byzonder de Utrechtsche en Geldersche geschiedenis betreffende.* 4°.

Eene verzameling van 258 *brieven aan Prof A. Kluit geschreven door* 92 *geleerden enz. van den jare* 1760—1806, *waaronder van W. A. van Spaen in een fol. portef.*

Zie *Handel. der Maats. van Ned. Letterk.*; D. I. bl. 62, 83. D. III. bl. 29. D. II. bl. 21, 110, 111. D. III. bl. 384; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; van Doorninck, *Anon. en Pseud.*, N°. 4807, 4845; *Gal. d. Contemp.*

SPAEN TOT BILJOEN (JOHAN FREDERIK WILLEM, baron van), heer van Ringelerberg, Rosande en de Werfhorst, raad en eerste rekenmeester van Gelderland. In lateren tijd, na het bedaren der omwentelingskoorts, werd hij tot lid van het departementaal-bestuur aangesteld, en bleef in hetzelve tot dat ten jare 1807, de landdrossten benoemd werden. In 1791 werd hij door den stadhouder tot curator der Geldersche Hoogeschool aangesteld, doch in 1795 van dien post ontzet, waarin hij echter in 1802 hersteld werd. Met warmte behartigde hij

de belangen der hoogeschool. Ook was hij een ijverig voorstander van kunsten en wetenschappen. Sedert 1797 onthield hij zich jaarlijks een maand buiten 's lands, om de belangrijkste wetenschappelijke inrigtingen gade te slaan en na te sporen. Bij besluit van den souv. vorst van den 18 Januarij 1814 werd aan van Spaen opgedragen, de commissie tot organisatie van het hooger onderwijs mondeling of schriftelijk met zijnen raad bij te staan. Weldra zag hij zich tot curator der Utrechtsche Academie aangesteld, en woonde, in die betrekking nog in 1827 haar feest bij. Maar ten zelfden jare stierf hij in tachtig jarigen ouderdom.

Zie Goudoever, *Oratio de Petrarcha* in *Ann. Ac. Rh. Traj.* 1827—1828; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I. bl. 34. D. II. bl. 462—476, 482, 626; Kobus en de Rivecourt.

SPAENDONCK (Gerardus van), beroemd bloemschilder, werd den 22 Maart 1746 te Tilburg geboren. Zijne ouders, zijne bijzondere aanleg voor de kunst ziende, plaatsten hem te Antwerpen bij een meubelschilder voor zes jaar, tegen een jaarlijksch leergeld van *f* 300. Toen de leerjaren ten einde waren, bood zijn meester hem *f* 300 's jaars aan, zoo hij bij hem wilde blijven. Op dezen tijd werden in het kamp bij Breda groote toebereidselen gemaakt tot een feest ter eere van prins Willem V. Van Spaendonck begaf zich derwaarts en werkte er mede aan de decoratiën. Voor het daar verdiende geld, begaf hij zich, met zijn vriend van Berchem, ook een meubelschilder, naar Parijs, waar hij spoedig vermaardheid verkreeg. Een edelman, Lavalletto genaamd, zelf een kunstoefenend liefhebber, nam hem als vriend bij zich. Acht jaren lang bragt hij des zomers op diens prachtig buitenverblijf door en des winters op de Louvre, waar men ten zijnen dienste op het plat van dat gebouw, aarde deed aanbrengen voor het aankweeken van bloemen. Van Spaendonck schilderde een menigte platen en bloemen voor den kruidtuin. In 1801 bestond de aldaar voorhanden verzameling uit eenige duizende bladen van het keurigst perkament, alle door kundige meesters geschilderd. Voor elk zoodanig blad werd 100 francs betaald. Van Spaendonck ontving dien prijs voor het geringste takje van een plant of bloem. Gedurende de omwenteling leed hij zware verliezen, doch die werden eenigzins vergoed door zijne benoeming tot professor in de iconographie bij den Plantentuin, met eene jaarwedde van 6000 francs en andere voordeelen, onder welke vrije huisvesting in een prachtige woning, dezelfde, die vroeger door Buffon bewoond werd. Des zomers gaf hij drie maanden openbaar les in de bibliotheek van den kruidtuin. Zijne leerlingen waren meest jonge dames van den hoogen stand. In de voornaamste kabinetten en galerijen van Europa vindt men heerlijke bloem- en vruchtstukken van zijn penseel, en schoone fruitteekeningen in crayon. In cahiers van vier platen gaf hij een prentwerk in het licht, getiteld: *Fleurs dessinées d'après nature; recueil utile aux amateurs, aux jeunes artistes, aux élèves des écoles centrales et aux dessinateurs de manufacture.*

Hij was lid van het Nationaal Instituut en van het Legioen van Eer, en overleed te Parijs den 13 Mei 1822. Zijn portret wordt gevonden in het lithographisch prentwerk *Portraits des artistes modernes.* Livr. IV en bij Immerzeel.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Muller, *Cat. v. portr.*

SPAENDONCK (Cornelis van), broeder der vorige, werd den 7 December 1756 te Tilburg geboren. Hij ontving zijne eerste opleiding in de kunst te Antwerpen, vervolgens van Herreyns, die aan het hoofd stond der door hem te Mechelen opgerigte kunst-academie. Van daar begaf hij zich naar Parijs, waar hij hetzelfde kunstvak van zijn broeder verkoos. Hij slaagde naar wensch en schilderde vele bloemen en vruchten voor de vermaarde porselein-fabriek te Sèvres. In de door Landon uitgegeven *Salons* vindt men kabinetstukjes van dezen meester. Ook exponeerde hij op de tentoonstellingen te Amsterdam. Hij overleed te Parijs in Jan. 1840.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm.

SPAENSZ (Cornelia), huisvrouw van Jelis Spaensz., staat aan het hoofd der Utrechtsche martelaren. Beschuldigd van in haar huis de predikanten Scheele Gerrit en Agaeus te hebben gehuisvest en aldaar predikatiën toegelaten te hebben, werd zij met 62 personen gebannen.

Zie Kist en Royaards, *Kerk. Arch.*, (2de ser.) D. V. bl. 424.

SPAL (Abraham van), dichter, bloeide in den aanvang der 18e eeuw. Zijne *Dichtoefeningen*, Amst. 1792, geven hem een plaats onder de dichters van den derden rang.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SPALL (Theodorus van) werd den 16en Februarij te Utrecht geboren. Zijne geboorteplaats was tevens de plaats, waar hij zijne opvoeding genoot en voor het predikambt werd gevormd. In 1815 werd hij onder het getal der proponenten aangenomen, en achtereenvolgende predikant te Koedijk (1816), Andijk (1823), Dussen (1828) en te Klundert (1838). In 1860 ontving hij zijn emeritaat, vestigde hij zich te Leiden en overleed aldaar in het laatst van Februarij 1866. Van Spall had geen schitterende gaven; hij was geen geleerde, geen belletrist, geen buitengewoon kansel-redenaar, maar hij stichtte een uitgebreid nut door zijne populaire godsdienstige geschriften en kleine verhalen. Zijne *Leerredenen over de gelijkenis van den verloren Zoon; Stichtelijke overdenkingen; Graankorrels; Helena en Robbert* en zijn *Bijbels Dagschrift*, in 1837 aangevangen en later onder een anderen titel voortgezet, waarvoor hij nog kort voor zijn dood arbeidde, werden met stichting gelezen en zijn nog voor velen een bron van christelijke blijdschap, troost en bemoediging. Doch arbeidde hij voor de kinderwereld, door een tal van kleine geschriften, die met graagte ontvangen en gelezen werden, ook ten nutte van den jongeling en der maagd was zijn pen dienstbaar, en wij zeggen niet te veel als wij zijne *Twee verhalen* (anoniem); *Onechte dochter: Gustaaf Rysing en Matt Bieser*; *Josephus le Grau en Frans Rynveld*, 2 dn.; *De familje van Eikensteyn*, *De ware godsdienst des harten; Merkwaardigheden uit de geschiedenis*, en vooral *De mensch bij zijne intrede in de wereld, in de wereld, in het laatste tijdperk zijns levens* 3 dn., onder de leerzaamste geschriften, die sedert de helft der 19 eeuw verschenen, rangschikten. Zij zijn boeijend en levendig geschreven, doch eenvoudig en naar de behoefte en vatbaarheid voor hen, voor wie hij ze bestemd had. In eenige periodieke werken, die gedurende zijn werkzaam leven verschenen, zoo als *Maria en Martha*, *Moederschoot*, *Museum voor de jeugd*, *Christelijk Album*, *Theophania*, *De miniatuuralmanak voor kinderen*, *Stads- en Dorpsbibliotheek*, *Huisvriend*, zijn de beide stukjes van zijne hand. Ook wijdde hij het nieuwe kerkgebouw te Klundert met eene leerrede in, die met een voorwoord van Dr. Schotel is in het licht gegeven. Van Spall was een nederig, eenvoudig en beminlijk man, even voortreffelijk van hart als hoofd, een waar christen.

Zie *Leydsche Courant van 7 Maart* 1866; Mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. lijst;* v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, N°. 2712.

SPALLANZANI ( ) is schrijver van een *Berigt aangaande enige soorten van Vledermuizen* in *N. Konst- en Letterb.* 1774. D. II. bl. 100*a*.

Zie Holtrop, *Bibl. med. chir.*, p. 334.

SPALTHOF ( ), kunstschilder, bloeide in het midden der 17e eeuw. Hij bezocht driemaal Rome en wel te voet.

Hij schilderde *Historiën*, *Dieren*, maar vooral *Italiaansche Groenmarkten.*

Zie Houbraken; van Eynden en van der Willigen; Immerzeel.

SPAN (Hendrik) nam deel aan de krijgsverrigtingen der Nederlanders met de Fransche en Engelsche vloten in 1673. Hij was commandeur toen de opperbevelhebber hem met drie fregatten van Schooneveld, waar 's lands vloot ten anker lag, naar de rivier van Londen zond, om berigt van den vijand in te winnen. Deze fregatten zeilden tot voor die rivier, en ontmoetten de Britsche brandwacht, bestaande uit twee schepen van 60 en 40 stukken, benevens een brander, waarmede zij in gevecht geraakten, en waarbij zij zich zoo dapper gedroegen, dat zij dezelve, niettegenstaande hunne overmagt, na eenen strijd van twee uren, op de vlugt joegen en in de rivier van Rochester dreven.

Zie *Journal van den commandeur Span*, in het *Ontroerd Nederl.*, D. II. bl. 442; J. C. de Jonge *Neerl. Zeew.*, D. III*a*. bl. 267.

SPANDAW (L. J.), dichter uit de eerste helft der 18e eeuw, voorzaat van Hajo Albert Spandaw. Nog student in de godgeleerdheid te Groningen zijnde, vervaardigde hij een lijkvers op den dood van Sicco Tjades, predikant in de Boven-Pekela, in 1726, met andere verzen op hetzelfde onderwerp te Groningen bij Jurjen Spandaw gedrukt.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SPANDAW (L. J. DU CELLIER) schreef eene *Diss. med. de laurocerasi viribus venenatis ac medicatis.* Gron. 1797.

Zie Holtrop, *Bibl. medic. chir.*, p. 334.

SPANDAW (HAJO ALBERT), zoon van George Jan Spandaw en Sara Anna Havering Tideman, werd den 23 October 1777 te Vries, waar zijn vader predikant was[1]), geboren. Toen zijn vader vervolgens deze standplaats verwisselde met ten Boer, niet ver van de stad Groningen, ontving hij aldaar het onderwijs van den later zoo vermaarden Hendrik Wester, toen schoolmeester aldaar. Reeds vroeg toonde hij aanleg voor de poëzij, die zijne moeder, eene hoogst beschaafde vrouw en zelve dichteres, zocht te ontwikkelen. Niet lang na den dood zijner moeder, zond zijn vader hem naar Groningen, waar hij eerst de Latijnsche school en vervolgens de akademie bezocht, waar hij zich, onder van der Marck, Schroeder, Cannegieter en anderen, op de regtsgeleerdheid toelegde, en in 1799 tot d^r. in de beide regten werd bevorderd. Na zijne akademische bevordering de regtspraktijk binnen Groningen als advokaat hebbende opgevat, werd hij al spoedig benoemd tot secretaris des geregts van Selwert en Sappemeer, welke betrekking hij in 1803 verwisselde met die van secretaris der jurisdictie van de beide Oldambten. Hij moest nu de stad Groningen verlaten en zijne woonplaats overbrengen naar Zuid-broek, een op vier uren afstand van Groningen, in het arrondissement Winschoten, hoogst aangenaam gelegen en welvarend dorp. Na de invoering der Fransche regtspleging in Nederland, in 1811, kwam de betrekking van secretaris der jurisdictie van de beide Oldambten, ten gevolge eener geheel veranderde orde van zaken, te vervallen. Onze Spandaw, die ze jaren lang met eere had bekleed, werd in stede daarvan benoemd tot regter van instructie in het arrondissement zijner woonplaats, destijds het grootste en belangrijkste van de geheele provincie. Ongeveer een jaar later was hij genoodzaakt voor deze post, wegens de geringe er aan verbondene bezoldiging, te bedanken, en zijne advocature weder op te nemen, met dat gevolg dat hij, binnen zeer korten tijd, in het bezit geraakte van een zeer uitgebreide en voordeelige regtspraktijk, zoodat hij voor de hem in 1814 aangeboden leerstoel voor de Nederlandsche taal- en letterkunde te Groningen afsloeg. Na het ophouden der Fransche heerschappij bij de toen veranderde orde van zaken, werd Spandaw al spoedig gekozen tot lid van de Staten en daarna van de Gedeputeerde Staten in zijne provincie. Deze laatste betrekking later met die van advokaat niet langer bestaanbaar geacht wordende, besloot hij, in het belang der zijnen, de praktijk neder te leggen. Hij liet zich de benoeming tot griffier der Staten van Groningen welgevallen; droeg zijn praktijk, zoo veel mogelijk, aan zijn oudsten zoon over en verwisselde het meer eenvoudige dorpsleven te Zuidbroek weder met het verblijf in de stad Groningen. Bijna twintig jaren is hij als griffier der Staten werkzaam geweest. In 1840 viel hem de onderscheiding te beurt om als lid van de dubbele kamer der Staten-Generaal te worden afgevaardigd, en in 1846 werd hij benoemd tot raadsheer in het Provinciaal Geregtshof te Groningen. Spandaw wijdde zijn snipperuren aan de beoefening der Nederduitsche letter- en dichtkunde, en wordt voor een der beste dichters van zijn tijd gehouden; ook werden sommige zijner gedichten in de Fransche taal overgezet. De koning en vele buiten- en binnenlandsche maatschappijen erkenden zijne verdiensten, door zijn benoeming tot ridder van den Nederlandschen Leeuw, kommandeur van de Eikenkroon, lid van het Kon. Ned. Instituut, der Maats. van Ned. Letterk., der Maats. van Schoone Kunsten te Gend en te Brugge, van het Archaeologisch Genootschap te Athene, enz. enz.

[1]) George Jan was den 23 Junij 1739 te Groningen geboren, en was achtereenvolgende predikant te Noordwolde (1768), Visvliet (1774), Vries (1775), ten Boer (1778) en Bellingerwolde (1783), waar hij den 11 Jan. 1808 overleed.

In 1799 trad hij in den echt met Henrica Woertman, uit welk huwelijk elf kinderen zijn gesproten, waarvan zeven, met een groot aantal kleinkinderen hem hebben mogen overleven. Zijn portret is in plaat gebragt. Hij overleed den 28 October 1855. Zijn stoffelijk overschot werd op de Zuiderbegraafplaats te Groningen aan de aarde toevertrouwd.

Zijne eerste dichtstukken zijn opgenomen in de *Kleine dichterlijke handschriften*, verzameld en uitgegeven door P. J. Uylenbroek, en in de in 1803—1805, door dien boekhandelaar uitgegeven *Dichtvruchten van den vriendenkring onder de zinspreuk: Kunst door vriendschap volmaakter*, opgenomen.

Buitendien zijn er onderscheidene stukken van hem, zoo in proza als poëzij, geplaatst in *Vaderl. Letteroefeningen*, in de *Weekbladen* en *Maandschriften* door het departement Groningen der *Maatschappij tot Nut van 't Algemeen*, in de *Nederlandsche Muzen-Almanakken* en andere periodieke geschriften en jaarboekjes.

Afzonderlijk verschenen:

Vriendschap en liefde, tooneelspel. Gron. 1800.

Ontmoeting en vergeving, tooneelspel. Ald. 1801.

Gedichten en redevoeringen. Amst. 1803.

Gedichten. Gron. 1805

De vrouwen, in vier zangen. Gron. 1807.

Poëzij. Ald. 1809.

Nederlands verlossing, dichterlijke uitboezeming. Ald. 1814.

Nederlands behoud. Ald. 1815.

Hulde aan hare Keizerlijke Hoogheid, Mevrouw de Grootvorstin, Anna Paulowna van Rusland. Ald. 1816.

Verhandeling over de herkomst en den ouderdom van de houten brug, liggende in de moerassen tusschen Drenthe en Westerwolde, uitgegeven door de tweede klasse van het Koninkl. Ned. Instituut. 4°.

Vaderlandsche poëzij en liederen. Gron. 1817.

Nagelaten gedichten van Mr. Tonco Modderman, met een dichterlijke opdragt aan de kinderen van den overledenen. Ald. 1817.

De nieuwe Haring. Vaderlandsch gezang, in muziek gebragt door J. van Boom. Gron. 1818.

Verdraagzaamheid. Vaderlandsch gezang, in muziek gebragt door H. C. Steup. Gron. 1819.

De vrouwen, in vier zangen, tweede en vermeerderde en verbeterde druk. Ald. 1819.

Neêrlands zeeroem. Vaderlandsch gezang, in muzijk gebragt door B. Koch. Ald. 1820.

Lofrede op Willem den eersten, Prins van Oranje. Ald. 1821.

Hulde aan de nagedachtenis van graaf Adolf van Nassau. Ald. 1827.

Vrouwelijk schoon, dichtstuk. Ald. 1835.

Gedichten, in vier deelen. Nieuwe uitgave. Ald. 1835.

Feestdronk aan Neêrlands Koning en Koningin. Gron. 1841.

De invloed des gevoels op den geest en de verstandelijke vermogens. Redevoeringen met bijgevoegde aanteekeningen. Gron. 1842.

Tammo Sypkens tot aandenken voor zijne vrienden geschetst, met medewerking van Prof. C. Star Numan. Ald. 1842.

Nieuwe verspreide Poëzij, met aanteekeningen over den geest en de strekking van onzen tijd. Ald. 1847.

Dichtregelen uitgesproken bij de inwijding van het nieuw Akademiegebouw te Groningen op den 25 September 1850.

Bij de viering van het vijftig jarig bestaan des genootschaps ter bevordering der natuurkundige wetenschappen te Groningen, uitgesproken dichtstuk, waar achter is gevoegd: mijn afscheid als dichter aan het Groningsch beschaafd publiek. Gron. 1851.

Gedichten van Mr. B. H. Lulofs, na zijn overlijden verzameld en uitgegeven, met medewerking van Ds. C. H. van Herwerden en Dr. W. Hecker. Gron. 1851.

Eene vertaling van Spandaw's *Vogelnestje* in het Duitsch door den Zwolschen predikant G. H. van Senden vindt men in *Bato, Blumenlese Hollandischer Gedichte alterer und neuerer Zeit: uebersetzt von Dr. Ludwig Trotz. Nebst einer Zugabe von G. H. van Senden.* Sieben 1845. bl. 159.

Zie *Galerie Historique des contemporains*, T. VIII. p. 271; van Kampen, *Bekn. Gesch. der Ned. Letteren*, D. II. bl. 474—478; Collot d'Escury, *Holl. roem*, enz. D. I. bl. 227; John Bowring, *Iets over de Holl. Taal- en Letterk.*, bl. 89; Hofdijk, *Gesch. d. Ned. Letterk.*, bl. 475; A. Modderman, *Levensschets*

van S. in *Hand. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, 1857; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* Reg.; *Navorscher*, D. V. bl. 167, 235, 320, D. VI. bl. 149; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*, Romein, *Herv. Predd. in Drenthe*, bl. 131, 132.

SPANGEN (Ogier van), zoon van Philips van Spangen en Margaretha van Hodenpijl, sneuvelde in den strijd in Oost-Vriesland bij Stavoren met graaf Willem IV in 1345, zonder kinderen na te laten [1].

SPANGEN (Philips van), zoon van Engelbert van Spangen, en van Stephana van Alkemade, heer van Spangen, Vlymen, 's Gravenmoer, Nagtegaal, heemraad van Schieland, was op de groote dagvaart door hertog Philips van Bourgondië te Sluis gehouden (1467), raadsheer van 's Gravenhage 1490, 1498, 1501. Zijn, door de Hoekschen, onder Frans van Brederode, vernield kasteel, werd hem door de Staten in 1901 gedeeltelijk vergoed. Hij huwde 1. Johanna van der Merwede, 2. Anna de Glijmes gezegd van Grimbergen, 3. Gillisje van Polanen, slechts uit het tweede huwelijk zijn kinderen. Hij overleed in 1509.

Zie van Leeuwen, bl. 1102; Verwoert.

SPANGEN (Cornelis van), zoon van Philips van Spangen en Anna van Bergen, heer van Rodes, Nagtegaal, Moekenbroek, Spangen, Terlist, werd in 1487 geboren, in 1530 baljuw van Rotterdam en Schieland, gouverneur en kapitein-generaal van Antwerpen, ten tijde van Maarten van Rossum. Hij was een bekwaam staatsman en veldoverste, huwde te Antwerpen 24 Junij 1529 Maria van Liere, genaamd Immerzeel, sterft 19 Nov. 1546, dochter van Jan van Immerzeel, markgraaf van Antwerpen en Josina Tollinck, burggravin van Aalst en vrouwe van Poppenroy. Hij overleed 31 Mei 1559, op zijn huis ter List, buiten Antwerpen, 7 kinderen nalatende.

Zie van Leeuwen; Goudhoeven; Scheltema, *Staatk. Ned.*

SPANGEN (Philips van), zoon van de vorige, heer van Spangen, Boudry, Terlist en Nagtegaal, geboren den 6 Julij 1538, sterft a°. 1578, nam deel aan het Verbond der Edelen. Hij huwde den 25 Julij 1560 Josyna van den Bongart, uit het land van Valkenburg, geb. den 10 Nov. 1548, sterft te IJsselstein a°. 1597, dochter van Bernard van den Bongart en Lichtenberg en van Elisabeth Turck. Hij overleed te St. Truyen in 1578 en liet kinderen na. Zijne weduwe overleed in 1597 te IJsselstein.

Zie Gouthoeven; van Leeuwen; Te Water, t. a. p. bl. 315, 316.

SPANGENBERG (Johan), Luthersch predikant, hield zich omstreeks 1566, van tijd tot tijd, gelijk ook Cyriacus Spangenberg, te Antwerpen op om aldaar het Evangelie te verkondigen.

Hij gaf o. a. in het licht:

De Groote Catechismus ende Kynder leering D. Matth. Luteri, voor den jongen christen, in vraechstucken vervat. Door J. S. der Keys. Stadt Noorthuysen Predicant. Ghedruckt tho Franckfort. A°. 1558. kl. 8°.

In over-Rijnsch dialect. Met voorrede van Justus Jonas.

SPANHEIM (Frederik), zoon van Wigandus Spanheim, doctor in de godgeleerdheid, en kerkelijk raadsheer van den keurvorst van den Paltz, werd den 1 Januarij 1600 te Amberg in den Opperpaltz geboren. Na de opleiding van zijn vader ontvangen te hebben, werd hij reeds in 1618 student te Heidelberg. In 1619 keerde hij naar het ouderlijk huis terug, en vertrok van daar naar de hoogeschool te Geneve, doch de rampen, die den Paltz en dien ten gevolge zijn vader troffen, deden hem besluiten zijne studien af te breken en zich naar Dauphiné te begeven, (1621) waar hij drie jaren onderwijzer van de kinderen van den gouverneur van Ambrun was. Van daar keerde hij naar Geneve terug, en vertrok vervolgens naar Parijs, waar hij zijn bloedverwant Samuel Durant, predikant te Charenton, aantrof, die hem afraadde den leerstoel in de wijsbegeerte te Lausanne, hem door de regeering van Bern aangeboden, aan te nemen. In 1625 bezocht hij Engeland, gedurende 3 maanden, en keerde vervolgens naar Parijs en daarna naar Genève terug, waar hij, in 't volgende jaar, hoogleeraar in de wijsbegeerte werd. Kort daarop lief hij zich tot predikant aannemen, en volgde in 1631 Benedictus Turretinus, als hoogleeraar in de godgeleerdheid op. Verscheidene hoogescholen wenschten hem tot hoogleeraar te bezitten, doch hij gaf de voorkeur aan die van Leiden, werwaarts hij in het laatst van 1642 vertrok. Hij overleed reeds den 14 Mei (volgens anderen 30 April 1649). Hij huwde te Genève Charlotte du Pont, dochter van Pierre du Pont, heer van Mouillepied en Boismassin. C. van Dalen en J. Suyderhoef hebben hem beide in plaat gebragt.

Hij gaf in het licht:

Le tableau d'une Princesse (Louise Juliane Electrice Palatine), *representant divers mystères et intrigues de nos temps.* 4°. Herdrukt met den titel:

Mémoires sur la vie et la mort de la Serenissime Princesse Louise Juliane, Electrice Palatine, née Princesse d'Orange. Leyde, 1643. 4°.

Le soldat Suédois, ou l'Histoire de ce qui est passé en Allemagne depuis l'entrée du roi de Suède en 1630 *jusqu'à sa mort.* Geneve 1633. 8°. in 't *Nederd.* Amst., 1649. 2 dn. 4°.

Le Mercure Suisse, concernant les mouvements de ces derniers temps jusqu'en 1634. Geneve, 1631. 8°.

Dubia evangelica. Geneve, 1634—39. 3 b. 4°. Ald. 1639, 1700. 2 vol. in 4°.

Geneva restituta, sive admiranda Reformationis Genevensis historia. Geneve. 1635.

Commentaire historique de la vie et de la mort de Christophe vicomte de Dhona. Geneve, 1659. 4°.

Pancratiae catholicae Epitome, verkorting der *Pancratia* van Chamier.

Le Trône de grace, de jugement et de gloire. Leyde, 1644 12°.

Diatribe historica de origine, progressu et sectes anabaptistarum. Franeker, 1645 in 12°.

Gangraena theol. anabaptisticae, in 't Engelsch overgezet. Lond., 1640. 4°.

Chamierus contractus.

Exercitationes, de gratia universali. 3 vol. 8°. Leyde, 1646 in 8°.

Epistola ad Cottierium de conciliatione Gratiae universalis.

Epist. ad Buchananum de controversiis Anglicanis.

Vindiciae de Gratia universali quibus D. Admirando respondit. Amsterd. 1649 in 4°. *Dubia Evangelia.* Part. III.

Exercitationes in Epist. ad Hebraeos et ad Romanos.

Behalve met vele beroemde mannen stond hij in briefwisseling met de beroemde Anna Maria van Schuurman: de meeste harer brieven aan hem zijn bewaard gebleven.

Spanheim liet drie zonen na. De oudste, Ezechiel; in 1629 te Geneve geboren, studeerde te Leiden, waar hij de vriend werd van Nicolaas Heinsius en Claudius Salmasius en de nagedachtenis van zijn vader tegen Amyraut verdedigde (*Disquisitio critica contra Amyraldum*, Leide, 1649) na reeds vroeger *Theses contra Ludovicum Capellum pro antiquitate Litterarum Hebraeearum*, Leide 1645, verdedigd te hebben. Hij vertrok na 1649 naar Geneve, waar hij hoogleeraar in de welsprekendheid werd. Vervolgens trad hij in dienst van den keurvorst van den Paltz, en daarna in dien van den keurvorst van Brandenburg, die hem, met den titel van vrijheer van Spanheim, tot den adelstand bevorderde. Van wegen den keurvorst, naderhand koning van Pruissen, bekleedde hij verscheiden gezantschappen, en overleed in den ouderdom van 81 jaren. Hij was een man van buitengewone geleerdheid, vooral in de penningkunde. Zijn voortreffelijk werk *de praestantia et usu Numismatum antiquorum.* Romae, 1664. 4°. Paris, 1671 (multum auctior) in 4°. Lond., 1706. Amst., 1717. 2 vol. fol., kan daar van getuigenis dragen. II Andreas, raad van den grave van Nassau, stadhouder van Friesland en Groningen, en opziener der

---

[1]) Het geslacht van Spangen was afkomstig uit dat der oude Burggraven van Leiden, en ontleende zijn naam aan 't huis te Spangen onder Schieland gelegen en in 't jaar 1310 gesticht door Philips Uyternesse, wiens overgrootvader was Jacob, Ridder, Burggraaf van Leiden en Heer van Rijnland, die op 't einde der 12e eeuw leefde.

De stamlijst vindt men bij Goudhoeven, *Divisie Chr.*, bl. 202—204 en bij van Leeuwen, *Bat. ill.*, bl. 1100—1106, verg. Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 315 (noot) over het slot zie Smids, *Schatk.*; *Nederl.* en *Kleefsche Oudh.*; Kok; *Nav.*, D. V. bl. 277, D. VI. bl 57, 83, 145, 244; *Chron. v. h. Hist. Genoots.* (Reg.). Ook F. V. Goethals, *Dictionaire généalogique et heraldique*, T. IV.

geestelijke goederen in de Ommelanden. III Frederik (die volgt).

Zie Heydanus, *Orat funeb. F. Spanhemii;* Saxe, *Onom.*, T. IV. p. 410; *Anal,*, p. 599; Pope Blount, *Cens. Celeb. auth.;* p. 1028, 1029; Crenii, *Animad. Philol.*, P. XII. p. 68, 74; Jo. Fabricii, *Hist. Bibl.*, P. III. p. 356; G. Krantzius, *ad Conringium*, *Saec.* XVII. T. I. p. 191. (4); *Cat. Bibl. Bunav.*, T. I. V. II. p. 1619; Freheri, *Theatr.*, T. I. p. 543; Bauer, *Bibl. libr. rar.;* Bochart, *Geogr.*, p. 104; M. Z. Boxhornii, *Epp.*, A. M. a Schurman, *Opera*; G. Barlaei, *Epp.*, J. Crucii, *Epp.*, p. 526; H. Grotii, *Epp.*; Triglandi, *Laud. funeb; F. Spanhemii filii;* Bayle, *Dict. hist.*; *Supplém. de* l'abbé Jolly; Chaufepié, *Nouv. dict. hist.;* Niceron, *Mémoires*, T. XXIX; *Biogr. génér.;* Senebier, *Hist. Littér. de Genève*, T. II. p. 198; *Journal des Savans du 4 d'Août* 1698 p. 551; *Lettres de Bayle*; Bauer; Jöcher, *Conv. Lex.*; Siegenbeek, *Gesch. d. L. H.*, D. I. bl. 152, 160, 164, 166, 204, D. II. bl. 124; Schotel, *A. M. à Schurman*; Ypey, *Kerk. Gesch. der 18 eeuw*, D. III. bl. 484; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I. bl. 97, 168; Kist en Royaards, *Kerk. Archief* (Reg.); Glasius, *Godgel. Nederl.*; Moreri; Morhoff; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller; *Cat. v. portr.*

SPANHEIM (Frederik), jongste zoon van den vorige, werd den 1 Mei 1632 te Genève geboren, vergezelde zijn vader naar Leiden, studeerde in de philosophie onder Heereboord, en verkreeg den 12 Julij 1651 den titel van artium liberalium magister. Door zijn vader op diens sterfbed tot het beoefenen der godgeleerdheid aangespoord, zette hij zijne theologische studiën aan de Hollandsche hoogeschool voort in het Hebreeuwsch, onder Allard, Uchtman en Johannes Coccejus, in het Arabisch onder Golius. Boxhorn was zijn leermeester in de fraaije letteren, Jacobus Trigland, Abraham Heidanus en Johannes Coccejus onderwezen hem in de godgeleerdheid. In 1652 werd hij proponent, predikte vervolgens op verschillende plaatsen in Zeeland en een jaar te Utrecht. In 1655 werd hij hoogleeraar in de godgeleerdheid te Heidelberg benoemd, doch hij verliet Leiden niet, voor dat hij de doctorale waardigheid in de godgeleerdheid verworven had. In 1659 wenschte de Hervormde gemeente te Lyon hem tot leeraar te bezitten. Ook Harderwijk, Franeker en Lausanne boden hem een leerstoel in de godgeleerdheid en Frankfort aan de Oder bij het hoogleeraarsambt de betrekking van predikant aan het hof van Berlijn aan. Doch hij sloeg alle deze aanbiedingen af, en aanvaardde in 1670 het beroep tot hoogleeraar in de godgeleerdheid te Leiden Een jaar later werd hem ook het onderwijs in de kerkelijke geschiedenis opgedragen, en later werd hij met het bibliothecariaat belast. Hij kweet zich voortreffelijk van al deze ambten en stond in hooge gunst bij de curatoren, die hem met Perizonius het houden eener lijkrede op koningin Maria opdroegen, en in 1684 van het houden der openbare lessen ontsloegen met den titel van *professor theologiae primarius*. Hij was niet minder geleerd dan zijn vader, en muntte vooral als beoefenaar der kerkelijke geschiedenis en oudheid uit. Ofschoon een leerling van Coccejus, behoorde hij tot de eerste en hevigste bestrijders der Cartesiaansche wijsbegeerte. Menigen strijd heeft hij hierover gevoerd, en spreidde hierbij groote bitterheid ten toon. Het was zijn geluk dat hij bij al die geschillen de vermogenden bescherming der curatoren genoot, ongelukkiger was de onder-regent van het statencollegie en hoogleeraar in de redeneer- en bovennatuurkunde, Theodorus Cranen, die om het Cartesianismus met Spanheim in twist geraakt, zijnen ijver voor den Franschen wijsgeer met het verlies van zijn ambt moest boeten. Hij overleed den 18 Mei 1701, in den ouderdom van 69 jaren. Hij is driemaal gehuwd geweest, en had verscheidene kinderen. Alleen Frederik overleefde hem, die zich aan de regtsgeleerdheid wijdde. Zijn portret is ons door A. de Blois, door C. Hagens en tweemaal door P. van Gunst, bewaard gebleven.

Hij gaf in het licht:

Sermo academicus pro commendando studio sacrae Antiquitatis, recitatus in Academia Leidensi cum praelectiones Historicas auspicaretur Anno 1672.

Geographia Sacra Ecclesiastica s. Introductio ad Geographiam sacram. L. B. 1679 8°. Jeron. Dicelius vertaald dit werk in 't Hgd., Leipzig 1704 8°.

Chronologia Sacra L. B. 1683 met *Historia Ecclesiastica Veteris et Novi Testamenti*, vroeger uitgegeven met den titel *Introductio ad Historiam et Antiquitates Sacras* L. B. 1672 in 12°. Deze uitgaaf werd, buiten zijn weten, door een zijner leerlingen bezorgd. Hij zelf bezorgde een nauwkeurige uitgaaf met den titel *Introductio ad Chronologiam et Historiam Sacram, praecipue christianam, ad tempora proxima Reformationis, cum necessariis castigationibus Caesaris Baronii* L. B. 1683 4°.

Summa Historiae Ecclesiasticae a Christo nato ad Saeculum XVI inchoatum, Praemittitur Doctrina temporum cum Oratione de Christianismo degenere, L. B. 1689 12°.

Historia Iobi, sive de obscuris ejus Historiae commentarius, cum Appendice de voto Jephtae, Genev. 1670 4°. L. B. 1672 8°.

Tractatus de Autore Epistolae ad Hebraeos, cui accedit Exercitatio Academica de Historiae Evangelicae scriptoribus et sigillatim de Marco Evangelista, Heidelb. 1659 8°. en in T. X der Engelsche *Critici Sacri* p. 788.

De Apostolis duodecim et Apostolatu scricte dicto, Dissertatio.

De conversionis Paulini Epocha, deque Pauli Historia et nomine Dissertatio.

De ficta profectione Petri Apertoli in urbem Romam, de que non una Traditionis Dissertatio.

Desquisitio Tripartita de traditis antiquissiomis conversionibus Lucii Bretonum Regis, Iuliae Mammeae Augustae et Philippi Imperatoris, Patris et Filii.

De sensu canonis sexti concilii Nicaeni primi, deque juribus veterum Metropoleön et Romani Patriarchatus Dissertatio.

De Ecclesiae Graecae et Orientalis à Romana et Papali in hunc diem perpetua dessensione, adversus Allatium, Arcudium Echellensem etc. Dissertatio.

De ficta collatione Imperii in Carolum Magnum per Leonem III Romanum Pontificem contra Baronium et nuperas Hyperaspistas.

De Papa foemina inter Leonem IV et Benedictum III, Disquisitio Historica L. B. 1691 in 8°. door L'enfant in 't Fr. overgezet. *Histoire de la Papesse Jeanne fidèlement tirée de la Dissertation Latine de mr. Spanheim*, Cologne (Amsterdam) 1694 in 12°. *Sec. edit Augm.* La Haye 1720 12°. De laatste editie door des Vignoles bezorgd met eenige bijvoegselen.

Historia imaginum restituta praecipue adversus Ludovicum Maimburgium et Natalem Alexandrum, L. B. 1680 12°.

De ritu impositionis manuum in Ecclesia, ac degenere ejus usu, Diatriba.

De ritibus quibusdam, praecipue sacramentalibus, in Ecclesia vetere ac praecatoriis, Diatriba, ducens ad prudentiam Christianam circa eorum in Protestantium Ecclesias dissonantium.

De novissimis circa res sacras in Belgio dessidiis, L. B. 1677.

Epistola ad amicum de Praefationis Frisiae accusationibus, cum animadversionibus necessariis ad Censuras, Fictiones et Contumelias famosae scriptionis Johannis van der Wayen. Uttra 1684 8°.

Animadversiones de Ecclesiarum Politia varia et libera deque Anglicano Episcopatu, adversus fictiones nuperi criminatoris L. B. 1684 8°. (tegen van der Waeyen).

Judicium expetitum super dissidio Anglicano, et capitibus, quae ad unionem, seu comprehensionem faciunt met een brief van zijn vader aan Daniël Buchananus, over hetzelfde onderwerp.

De divina scripturarum origine et auctoritate contra Profanos oratio. Heidelb. 1657 4°.

De Doctore Theologo.

De auditoriis veterum.

De dissidiis theologorum eorumque causis. Heidelb. 1660 4°.

Super excessu Elisabethae, Palatini Electoris Matris Regiae.

De Prudentia Theologi.

De sacrarum Antiquitatum praestantia.

De erigendis animis in hac Reip. Batavae constitutione oratio, L. B. 1672.

Oratio de Belgicae restitutae admirandis, L. B. 1674.

De Cometarum et naturae totius admirandis.

Oratio funebris in obitum Antonii Hulsii, in Academia Lugduno-Batava Graecae linguae Professoris.

De Bibliothecae Lugduno-Batavae novis auspiciis oratio.

De degenere Christianismo oratio, L. B. 1688 8°.

Allocutio ad Wilhelmum Britauncae Regem et Mariam ejus Conjugem, Leidae 1689 fol.

De corruptis emendandisque studiis oratio.

Laudatio funebris Mariae, Reginae Britanniae.

Dedicationes et Inscriptiones vindiciarum Biblicarum, sive examinis locorum controversorum veteris Testamenti Libri tres. De twee eerste boeken verschenen te Heidelberg in 1663 4°. het laatste te Leiden 1685 4°.

Exercitatio Academica in caput septimum Epistolae Pauli ad Romanos.

Diatriba de veterum propter mortuos Baptismo in 1 *Cor. XV:* 21 Leidae 1673 8°.

Observationes in Leviticum Historiae, Typicae et Morales Selectarum de Religione Controversiarum, etiam cum Graecis et Orientalibus, et cum Judaeis nuperisque Anti scripturariis Elenchus Historico-Theologicus, Leidae 1687 12°, Amst. 1694 8°, 1701 8°, Basil. 1714 4°.

Specimen stricturarum ad libellum nuperum Episcopi Condomiensis, cum Praefatione supplemento. Accedit de praescriptionis jure adversus novos Methodistas, Exercitatio Academica L. B. 1681 8°. tegen *l' Exposition de la Doctrine Catholique* van Bossuet.

Xenia Romana-Catholicoram justo pretio aestimata, et Xeniis Protestantium pari affectu relata. Auctore Timotheo Philaletho.

Lettre à un Ami sur les Motifs, que ont porté un Reformé à se rendre de la communion de Rome, ou l'on repond aux illusions d'une nouvelle Méthode.

Disputatio Inauguralis de Quinquarticulanis controversiis pridem in Belgio agitatis. Zij is wederlegd door Arnold Poelenburg.

Collegium Theologicum (Theses).

Decades Theologicae octo (Theses).

De statu instituti primi hominis (Theses).

De actione Dei hominem indurantis (Theses).

De Personarum acceptione in Divinis, Dissertationes tres.
De Fundamentibus Fidei Articulis Dissertationes undecim.

Epistolae duae responsorae ad Literas Melchioris Leydeckeri de fabula acceptationis, Leidae 1675 12°.

Deze alle zijn met den titel *Opera Geographica, Historica et Chronol. &. et Eccles. antiq. S. S. exegetica, dedactica* L. B. 1701—1703 in 3 dln. in fol. op nieuw herdrukt. Spanheim zelf is die uitgave begonnen, zijn leerling Joh. à Marck heeft ze voltooid.

L'Athée convaincu, en quatre sermons sur le vs. 1 *du Pseaume XIV*, Leide 1676 in 8°. in 't Holl. Amst. 1677 8°.

La gratitude de Jacob, sermon sur le vers 22 *du chap XXVIII de la Genèse, Prononcé* à *Groningue en* 1694. Leyde 1694.

Sermon de la fin de l'homme, Heidelb. 1659 12°.

Le Souvenir salutaire ou sermon sur Apoc. II: 5 *prononcé en l'Eglise de la Haye le* 14 *Mars* 1674, *Jour Solemnel d'Actions de graces pour la Paix avec le Roi de la Grande Bretagne*, La Haye 1674 8°.

Les Voeux de la Hollande, sermon prononcé à la Haye le 21 *Février* 1691. *Jour de Prières et d'Actions de graces, au sujet de l'heureuse arrivée du Roi de la Grande Bretagne sur le Pseaume XXVI:* 12 La Haye 1691 8°.

Disputationes Miscellaneae, Genev. 1652 4°.

Disputationum Historico-Theologicarum Trias. Accedunt Disputationes de actione Dei hominem indurantis, Heidelb. 1664 8°.

Dissertationum Historici argumenti quater. I. De temere credita Petri in urbem Romam profectione. II. De Aera conversionis Paulinae et annexis. III. De Apostolatu et Apostolis. IV. De aequitate veterum Metropoleōn cum Romana, seu de canon. VI. Concilii Nicaeni primi, Leidae 1679 8°.

Catalogus Bibliothecae publicae Lugduno-Batavae. Accessit incomparabilis Thesaurus librorum orientalium, praecipae Manuscriptorum, Leidae 1674 4°.

De causis incredulitatis Judaeorum et conversionis mediis L. B. 1678 8°, later gevoegd bij *Elenchus controversiarum.*

De Zelo Pseudo-Theologico, achter *Christophori Irenaei Paraenesis ad Joann. Fred. Magirum ob ejus de Pietistis veteris Ecclesiae commentum*, Magdenb. 1697 4°.

In 't Nederd.

De throon der heerlijkheid.

De throon des gerigts.

Troostpredikatiën.

Verzameling van predikatiën.

De Hemelsche ladder Jacobs 12°.

De Geschiedenis van Job, Amst. 1745 4°.

Brief van antwoord aan een vriend aangaande de laatste ontstaane geschillen omtrent den Godsdienst, Amst. 1677 4°.

Heylige Mengelschriften of verzameling van Predikatiën, Dordr. 1729 8°.

Register der verschillen van de Christel. religie, Amst. 1693, 1749 8°.

Den Afgod verlochenaer, Atheist overtuygt in vier Predicatiën over Ps. XIX vs. 1, Amst. 1677 8°.

Inleyding tot de Beschrijving des H. Lands 8°.

Twee brieven aan Mr. Leydekker van de versierden Fabel van Acceptilatie 8°.

Jezus aan de deure 8°.

Drie heerlijke Tractaten, Leyde 1651 12°.

Zie Jac. Triglandi, *Oratio funeb.;* Königii, *Bibl. Vet. et Nov.*; Morhofii, *Polyhist*, L. IV § 13 p. 517, 518, L. V § 20 p. 541, T. II; Jo. Fabricii, *Histor. Bibl.*, P V. p. 269—271, P. VI. p. 455, 456; Jo. Fred. Budeus, *Proleg. ad Histor. Eccles.*, D. XVII p. 35, *Cat. Bibl. Bunav.* T. I. V. II. p. 1619; J. A. Ernesti, *Op. crit.*, p 331 (Deze noemt hem „*Plagiarum magnum*"); G. Stollé, *ad Heumannum*, p. 296, 297, 1021; Saxe, *Onom.* T. V. p. *Anal.* p. 618, p. 211; Te Water, *Narratio*, p. 191, 192; Burman, *Syll. Epist.*, T. IV p. 465, 469, T. V. p. 289, 295, 302; Kiefeker, *Bibl. erud. praecoc.* p. 35), Moreri; Chaufepie, *N. Dict. hist.; Bigr. nouv.; Nouv. Dict. génév.*, Senebier, *Hist. Litt. de Genève*, T. II. p. 269; Niceron, *Mém.;* Bauer; Jöcher; Herzog; *Conv. Lex.*; T. XX; Siegenbeek, *Gesch. d. L. H.*, D. I. bl. 190, 195, 197, 198, 199, 226, 227, 249, 290, D. II 23, 26, 142—144. 280; Schotel, *de Leidsche Bibliotheek*; Bouman, Gesch. *d. Geld. Hooges.*, D. I bl. 240, 243, 262, D. II bl. 653; Kist en Royaards, *Kerk. Archief* (Reg.); Glasius, *Godgel. Nederl.*; Hoogstraten; Kok, Nieuwenhuis, Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; Abcoude, *Naaml.*, bl. 340, *Aanh.* 201, Arrenberg, *Naaml.* bl. 485.

SPANJELET (J) gaf in het licht een *Teekenboek* Amst. in fol.

Zie Arrenberg, *Naaml* bl. 485.

SPATZIER (ANTHONY), in 1721 te Amsterdam geboren, schoenmaker van zijn ambacht, maar tevens een verdienstelijk tooneelspeler, die inzonderheid in het blijspel uitmuntte, en bij zijn tijdgenooten bekend stond, onder den naam van den *kamerling van Thalia.* Toen hij andermaal, in 1772, bij den brand van den schouwburg, zijn bestaan verloor, wist een der commissarissen te bewerken dat hij met een kostersplaats in een der kerken in N. Holland begunstigd werd. Later trad hij, onder de directie van Corver wederom te Rotterdam op het tooneel. Hij beoefende de poëzy en overleed den 9 Sept. 1777 in het 56ste jaar zijns ouderdoms.

Hij gaf in het licht:

De Deserteur uit kinderliefde, blsp. n. h. Hgd. van Stephanie de Jonge, Rott. *voor het kunstg.* 1777.

De schuldige eerbied, openbaar betuigd op de Amsterd. schouwb. den 5 *Jan.* 1756, *onder het vertoonen van de Bruyloft van Kloris en Roosje, door Thomasvaar en Pieternel*, Amst. 1756.

Dankzeggingen aan de heeren Regenten van het wees- en oude-mannehuis, als dezelve de Acteurs en Actrices van den Amsterd. schouwb. vergunden spelen ten hunnen voordeele te vertoonen in de maand May van de jaren 1754, 1756, 1757, 1759, 1760, 1761, 1762, 1763, 1765, 1767, in plano.

Kunstoefening door verstand geleid, vrsp. met zang en dans, vertoond bij 't sluiten van den schouwb. in 't Zomer-saizoen der jaren 1777 Rott.

Nieuwejaarswensch van Thomasvaar.

A. Sp. en M. Robijn, *Deugd en Minerva, vreugdespel, ter gelegenheid van het gesloten vrëeverbond tusschen de koninginne van Hongarijen en den Keurvorst van Beieren.* Amst. 1774.

Twaalf Gedichten. Amst. 1754—1773 8°.

Onledige eenzaamheid verkwikt op de tijding der bevalling haarer kon. hoogheid mevrouw de Princesse van Oranje en Nassau enz. van een Erfprins in 's Gravenhage, den 24 *van Oogstmaand* 1772. Amst. gedrukt voor den auth. en te bek. bij Steph. Kraem z. j.

Amstels vreugdegalm op de heugchelijke vijf-en-twintig jarige geboortedag van Willem de Vijfden, Prince van Oranje en Nassau enz. der vereenigde Nederlanden, den 8 *Maart* 1773. Amst. 1775 8°.

(H. Grantham en A. S.) *Kriepijn, Gouverneur en Strukrover, kluchtspel.* Utrecht z. j. (1728).

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 260, 6 bl. 102, 127, D. II. bl. 383; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SPECCARD, SPECART of SPEKART (JOHANNES of HANS), zoon van een borduurwerker te Brussel, en aldaar geboren. Hij bezocht Rome, waar Carel van Mander hem in 1578 leerde kennen. Op zijne terugreis naar de Nederlanden, werd hij te Florence ziek, keerde naar Rome terug, en overleed aldaar omstreeks 1577. Hij was een goed teekenaar en schilder: zijn portret, door hem zelven geschilderd, berust in de keizerlijke galerij te Weenen. Le Comte segt van hem: „Jan Speccard, schilder, heeft zeven stukken van de maagd Maria gemaakt, waarvan er 6 door Gilles Sadeler, en de zevende door Pieter Perret gegraveerd zijn." De oorspronkelijke drukken zijn bij Claes Jansz. Visscher te Amsterdam uitgegeven. Corn. Cort heeft naar hem gegraveerd b. v. *St. Lucretia, St. Rochus.* Kramm bezit eene fraaije gravure van hem, *St. Augustinus in zijnen verheerlijking,* door zijn tijdgenoot Herman Muller en later door Cornelis Danckerts uitgegeven, voorts de *Besnijdenis van het kind Jezus,* schoon geordonnanceerd en goed geteekend. *Johannes Speccard Herman Adolfz. excud. Harlemensis.*

Zie van Manda, *Lev. d. Schilders,* Le Comte, *Konstkabinet,* D. II. bl. 514; Nagler; Kramm.

SPECKS of SPECX (JACOB CORNELISZ), zevende Gouverneur-generaal van Nederlandsch-Indie (1629—1632), opvolger van Koen. In 1590 werd hij te Dordrecht geboren, ging in 1609 als onderkoopman naar Indië, en werd nog in hetzelfde jaar opperkoopman op Japan, van welken handel hij de eigentlijke oprigter was. In 1621 vertrok hij van daar naar Batavia, waar hij in 1622 Schepen en vervolgens extra-ordinair Raad van Indië werd. In 1627 keerde hij naar het vaderland terug, en zeilde den 25 Januarij 1629 op nieuw uit Texel naar Batavia, waar hij in September twee dagen na het overlijden van Koen ten anker kwam. Den 25 dier maand werd hij tot Gouverneur-generaal aangesteld, op een tijdstip dat Batavia door 190 000 Javanen zeer nauw werd belegerd. Na eene dappere verdediging van den vijand, werd deze door honger en gebrek genoodzaakt den 1 November van dat jaar het beleg op te geven. In 1630 sloot Specks handelsverbindtenissen met den koning van Ternate. In September 1632 gaf hij de regeering aan H. Brouwer over, en keerde den 4 December in datzelfde jaar naar Nederland terug.

Zie Tiele, *Journ. Navig. Neerl.* p. 250—252; Du Bois, *Hist. des Gouvern.-Géner.,* Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

SPECHT (CASPER), te Utrecht geboren, teekenaar en graveur van gezigten op Gelderscho steden, dorpen en landhuizen. Men heeft van hem: *Les villes, maisons des nobles, chateaux etc. dans la prov. d'Utrecht; tekst m. platen, door* C. Specht en J. Vianen (Utr.) 1697—1702. Langw. 4°.

Zie Immerzeel; Mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. lijst,* no. 2478.

SPECHT (HERMAN), graveur en kunsthandelaar, tijdgenoot van Casper Specht, die omstreeks 1688 werkzaam was. Men heeft van hem:

Concept van de platgrondighe afbeeldingh der oude en niwe stad Utrecht, Anno 1664, *uitgegev. door H. Specht, get. door Hugo Ruys, in fol. plano.*

Korte beschrijvinghe van het genoeghlijck Amersfoort, met een afb. der stad, naar H. Sachtleven, door H. Specht (kort na d. ji 1657) een blad fol.

Zie Kramm, *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.* D. III bl. 852; Mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. lijst,* n°. 2501.

SPECK (J.), is schrijver van *Rijmverhaal over de geboorte, leven en sterven Jezu Christi* 4°.

Zie Abcoude, *Aanh.,* bl. 206.

SPEET ( ), bekwaam stempelsnijder was omstreeks 1780 in Holland werkzaam.

Zie Kramm.

SPEELEVELDT (THEODORUS), schreef:

Brieven over het eiland Walcheren, m. pl. Den Hage 1808 8°. In 't Hgd. *met eenigen Aanmerkingen.* Weimar 1810.

Bijdrage over de aardrijkskundige geschiedenis der Zeeuwsche eilanden, in *Schouwburg van in- en uitl. L. en H.* 1807, *Mengelw.* bl. 247 vv.

Over de door opslikking verhoogden bodem van de Middelburgsche haven en van het kanaal van Welzinge, bekroond 1808, in *N. Verhh. v. h. Zeeuwsch Gen.* D. II 1818.

Zie Mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. lijst,* n°. 1770, 1871, 1949, 1969; *Cat. v. h. Zeeuwsche Gesch.* D. bl. 199, 204.

SPEELMAN, genaamd Duyvenbode, (WILLEM CORNELISZ.), liet, tijdens het beleg van Leiden in 1574, zijne duiven als boden gebruiken, waarvoor de regeering van Leiden hem in 1578 een Diploma heeft gegeven, om den toenaam van *Duyvenbode* te mogen voeren.

Zie J. van Vloten, *Leidens belegering en ontzet,* bl. 213—214; *Nav.* D. VII bl. 326.

SPEELMAN ( ), predikant te Barneveld, gaf in het licht:

Eene prophetie, betreffende het doorlugtig huis van Oranje-Nassau aanvankelijk vervuld. Utr. 1816 8°.

Zie v. Doorninck, *Anom. en Pseudon.* n°. 3736.

SPEELMAN (CORNELIS JANSZ) werd den 3 Maart 1628 te Rotterdam geboren, vertrok in 1645 als klerk in dienst der O. I. compagnie naar Batavia, werd aldaar achtereenvolgend boekhouder (1648), 2de en 1ste commies, boekhouder-generaal (1657). In 1663 werd hij als landvoogd naar Coromandel gezonden, bragt daar de verwarde boekhouding in orde, de Macassaren, die de kastijding onder van Dam vergeten waren, andermaal onder de magt der Comp. terug, en deed hun de nieuwe vredebreuk in 1669 ten zwaarste boeten. Hierbij gaf hij zooveel blijken van moed en beleid, dat zijne diensten niet genoeg konden gewaardeerd worden. Te Batavia vereerde men hem als een held, die den roem onzer wapenen krachtdadig had weten te handhaven. In 1671 verkreeg hij zijne aanstelling tot gewoon Raad van Indië, hielp den keizer van Java tegen zijn oproerige onderdanen, veroverde Soerabaija, herstelde den ouden en bevestigde den jongen keizer, diens zoon, in 't gebied. Na den dood van Maatsuiker werd hij Directeur-generaal en in 1681 Gouverneur-generaal. Hij was beroemd wegens zijn dapperheid en doordringend verstand, zoodat hij, volgens Valentijn, menigmaal een boek papier in een etmaal vol schreef, te gelijkertijd aan anderen een brief in de pen gaf en dan nog met een derden een gesprek hield. Hij overleed, op 't kasteel van Batavia den 13 Jan. 1684 en werd in de Nieuwe Hollandsche kerk begraven. Zijn afbeelding is in plaat gebragt.

Zie Du Bois, *vies des Gouv. genér;* Du Bois, *Hist, Beschrijv. d. Reizen naar Prevost,* D. XX. bl. 263, Valentijn, *O. I.,* D. IV. bl. 310—315; *Stamboek van den Frieschen adel,* D. I. bl. 370, D. II. bl. 277; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; *Nav.* D. X. bl. 245, 268, 314, 350; *Nederl. Resid. Almanak; Album van vijftig portretten der Gouverneurs-Generaal van N. O. I. met geslacht wapen. handschrift en histor. tekst door* Dr. Wap, Muller, *Cat. van portr.*

SPEELMAN (JOHAN), zoon van de vorige en ... Wonderer, dochter van de algemeenen ontvanger Zebald Wonderer, werd in 1658 geboren. Hij diende de Engelsche koningen, Karel II en Jacobus II, door, gedurende drie geheele jaren zich met dertig man, ten zijnen koste te rangschikken onder hunne infanterie in Ierland en bijzonder in het graafschap Ulster. Laatstgemelde vorst verhief nu tot Ridder-baronet, en stond hem toe de zoogenaamde bloedige hand van Ulster in zijn wapen te voeren. Het diploma daarvan was reeds uitgevaardigd en geteekend, maar nog niet gezegeld, toen Johan kwam te overlijden. Jacobus verhief nu zijn zoon Cornelis tot de gemelde waardigheid. Hij huwde, 4 Junij 1686, Debora Kievit, dochter van Johan Nicolaas Kievit, Raad en Burgemeester van Rotterdam en Fiscaal aan de admiraliteit aldaar. Zijn zoon Cornelis, Ridder-baronet, heer van Nieland, Raad en Schepen van 's Hertogenbosch, 19 Jan. 1684 geboren, overleed 30 April 1745. Hij huwde 11 Januarij 1716 Agatha van der Hoeven, vrouwe van

Heeswijk en Dinther, dochter van Abraham Jacob Jacobsz. van der Hoeven en van Agatha Jacobsdr. Briell. Uit dezen Cornelis stamt de tegenwoordige familie af. Hij is de overgrootvader geweest van Jkh. H. M. Speelman Wobma, voorzitter van het provinciaal geregtshof van Friesland enz.

Zie *Nav.* D. X. bl. 351.

SPEENHOVEN (Johannes), in 1531 te Dortmont in Westphalen geboren, was predikant der hervormde gemeente te Lingen, waar hij in 1605 veel toebragt dat die stad onder Spinola in handen der Spanjaarden viel. M. Kobbe, een oud en bloohartig man, voerde er bevel in den naam der Staten, en toen deze voorstelde de stad aan den vijand over te geven, begaf Speenhoven zich aan het hoofd van den kerkenraad naar de wallen, om den bevelhebber met schreijende oogen en gebeden over te halen om het onschuldig bloed der stedelingen te sparen, en toen Kobbe te kennen gaf dat hij zijn eer moest handhaven, voegde Speenhoven hem toe, dat dan dit bloed over hem en zijn kinderen zou komen. Deze taal maakte indruk: hij gaf de stad over. Later ontmoeten wij hem als predikant te Utrecht, waar hij in 1613, om zijne remonstrantsche gevoelens afgezet en wegens zijne weigering om de akte van stilstand te teekenen, naar Waalwijk gevoerd werd. Na zich aldaar eenigen tijd te hebben opgehouden, keerde hij naar Holland terug, om de herderlooze remons. gemeente te dienen, o. a. die van Delft. Hier overviel hem, na de 29 Junij 1621 heimelijk eene leerrede te hebben gehouden, des avonds in 't huis van P. J. van Rueven, weleer lid der vroedschap, een beroerte, die zijn dood ten gevolge had. Uit vrees voor de boete, gesteld op 't herbergen van een rem. predikant, werd het lijk in een achterschuur begraven. Door een dienstmaagd verklapt, kostte het van Rueven een zware boeten en de onkosten van een stedelijke begrafenis in de kerk, die echter geen plaats vond, vermits het lijk bleef waar het was.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.*; Tideman, *Rem. broeders*; Kobus en de Rivecourt.

SPELDRICHT (Jan van der), een graveur uit het midden der 16e eeuw. Hij etstte fraai in koper en sneed in hout.

Zie Kramm.

SPELT (Adriaan van der), afkomstig uit Gouda, doch in 1630 te Leiden geboren. Hij was uitnemend in 't schilderen van bloemen, verbleef eenigen tijd aan 't hof van den keurvorst van Brandenburg, keerde naar Gouda terug en overleed er in 1673.

Zie Walvis, *Beschrijv. v. Gouda*, D. I. bl. 333; Immerzeel; Kramm.

SPELT (J. van der), med. dr. te Leiden omtrent 1700. Zijn portret is door Fr. van Mieris gegraveerd en door B. Vaillant in koper gebragt.

Zie Muller, *Cat. v. portr.*

SPENGER (Jan van), een Utrechtsch burger, hield, in de twisten over den bisschopsstoel tusschen Zweder van Culemborg en Rudolph van Diepholt, de zijde van eerstgenoemde, en had toen van Diepholt reeds op den bisschopszetel gevestigd was, in 1427 deel aan eenen aanslag om Utrecht op het onverwachts te overrompelen, door des Vrijdags na kruisvinding, des morgens ten zeven ure, de witte Vrouwepoort in te nemen, en daardoor Culemborgs volk in de stad te brengen; deswege werd hij, toen de aanslag ontdekt was, ter dood verwezen en met den zwaarde gestraft.

Zie Burman, *Utrechtsche Jaarboek.*, D. I. bl. 343 en 344.

SPRENGER VAN EYK (Petrus Godefridus) Zie EYK (Petrus Godefridus SPRENGER VAN).

SPRENGER VAN EYK (Jacobus Petrus), zoon van Petrus Godefridus en Alida Quirina van Walwijk, werd den 8 November 1777 te Bergschenhoek, waar zijn vader toen predikant was, geboren. Hij ontving zijne eerste opleiding op de Latijnsche school te Rotterdam, onder den rector Jo. Adr. Nodell. Voor het predikambt bestemd, werd hij daarvoor te Utrecht gevormd door Bonnet, maar vooral door Heringa. In 1799 proponent geworden, beriep hem de gemeente Zegveld, bij Woerden, van waar hij in 1803 naar Kethel, in 1805 naar Vlaardingen en in 1809 naar Rotterdam vertrok, waar hij 38 jaren het leeraarsambt bekleedde. In 1847 vierde hij aldaar zijn vijftigjarige Evangeliebediening, en eindigde zijne dagen op het buiten Westerpark bij Oosterbeek, den 4 Augustus 1859, bij zijne echtgenoote Helena Cornelia Groenevelt kinderen nalatende. Hij was lid der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde, in wier *Handelingen* zijne uitvoerige levens- en karakterschets, door Mr. G. Mees Az. bewerkt, voorkomt. Het door van Eyk uitgegevene betreft Godsdienst, Geschiedenis en Letterkunde, meer bijzonder natuurschoon en zelfs een paar malen poëzy, de laatste slechts als ontspanning.

Zijne Godsdienstige geschriften zijn:

De Geschiedenis van Samuël naar den Bijbel, een Christelijk huisboek, 's Hage 1815.

Jona, eene belangrijke Bijbelsche Geschiedenis, opgehelderd. Amst. 1818.

Tafereelen uit het boek Esther. Belangrijke bijdragen tot de Oude Geschiedenis voor den beschaafden stand. Rott. 1838.

De Geschiedenis van Ruth, zedekundig behandeld. Dev. 1841.

Herinneringen uit eene vijftigjarige evangelieprediking tot huiselijke stichting. Arnh. 1850.

De Kanselontluistering in de Nederlandsche hervormde kerk tijdens de 17e en 18e eeuw aangewezen en gestaafd door Siroenes. Amst. 1853.

Handleiding tot tekstzuivering van den Bijbel, uitgegeven door J. H. van der Palm. Opmerkingen en wenken van J. P. Sprenger van Eyk, rustend leeraar. Rott. 1854.

Op Kerkelijk historisch gebied:

De Martelaars der Protestantsche kerken van Hongarije, in de 17de eeuw, Gedenkschrift hunner hevige vervolging door de Jezuiten, voorbeeldige standvastigheid en eindelijke verlossing. Dordr. 1845.

Ganganelli (Paus Clemens XIV) in zijn leven en karakter geschetst. Arnh. 1848.

Op letterkundig gebied:

Redevoering ter nagedachtenis van wijlen den Weleerw. Zeergel. Heer J. Scharp, uitgesproken in de maatschappij Verscheidenheid en Overeenstemming 13 *April* 1828. Rott. 1828.

Handleiding tot de kennis onzer Vaderlandsche spreekwoorden en spreekwoordelijke zegswijzen, bijzonder van de scheepvaart en het scheepsleven ontleend. Rott. 1835.

Nalezing en vervolg daarop 1836.

Handleiding tot de kennis enz. uit het dierenrijk ontleend 1838, en daar achter *Nieuwe proeven ter verklaring van spreekwoorden naar wier oorsprong of zin gevraagd is.*

Nalezing en vervolg daarop, en daarachter *Proeve ter verklaring van spreekwoorden naar wier oorsprong enz.*

Handleiding enz. aan het landleven ontleend. Rott. 1841 (zamen in 5 deelen).

Het spreekwoordelijk gebruik van Bijbeltaal in de burgerlijke zamenleving beoordeeld. Rott. 1844.

De heerlijke boorden van de Moesel van Trier tot Coblentz beschreven op een reis door Duitschland in 1827. Rott. 1828.

Het Hartzgebergte, een der fraaiste en belangrijkste gedeelte van noordwestelijk Duitschland, reisverhaal en reisboek. Rott. 1837.

Ook gaf hij van 1825 tot 1843 bijna ieder jaar een vrij lijvig deel van den *Fakkel, of bijdragen tot de kennis van het ware, schoone en goede*, Rott. 1825 tot 1839 14 D. en één deel *Latere Bijdragen*, Dec. 1843. Mr. Mees heeft achter zijn Biografie een lijst der stukken gevoegd, die van S. v. E. die er redacteur van was, er in voorkomen.

Zie de *Biogr. in Hard. d. Maats. voor* 1860; Harderwijk, *Rott. Predd.*

SPENGLER (Jonkr. Johannes Theodorus van), den 4 December 1790 te Zutphen geboren, trad den 20 December 1806 als onderofficier-élève bij de garde van koning Lodewijk in dienst, werd in 1807 sergeant bij de garde grenadiers, op het eind van 1808 adelborst, in 1809 bij de lijfwacht te paard geplaatst, in Mei 1810 bregadier bij de lijfwacht te voet. Op het einde van dit jaar, na de inlijving van Nederland in het Fransche keizerrijk, werd hij 2e luitenant bij het 2e reg. der garde grenadiers, den 6 December 1811 luit.-adj.-majoor bij de pupillen der garde, en den 10 Augustus 1813 kapitein-adj.

Later keerde hij met gemeld corps naar Holland terug en werd in den dienst van den souvereinen vorst gecontinueerd. Bij de reorganisatie der armee ging hij als kapitein over bij het 11de bat. inf. van linie, dat later het 14de bat. geworden is. Den 9 Junij 1815 werd hij aan het hoofd der comp. geplaatst, en in 1819, bij eene reorganisatie van het leger in dezelfde betrekking bij de schoolcompagnie der 11de afd. inf. In Junij 1824 bij de 7de afd. inf. overgeplaatst, werd hij in 1829 tot majoor bevorderd. In 1837 benoemde hem de koning tot zijn adjudant en werd hij tevens bevorderd tot komm. van het depôt der grenadiers. In 1840 werd hij aangesteld tot luit.-kolonel, en in 't begin van 1841 tot kommandant der afdeeling grenadiers. Ruim een jaar later werd hij eervol uit die betrekking ontslagen, in 1843, zonder bezwaar der schatkist, tot kolonel aangesteld, en op het eind van dat jaar ter dispositie van het departement van oorlog gesteld. In den aanvang van 1844 benoemde hem de koning tot zijn adjudant in buitengewonen dienst, den 7 Maart 1845 kolonel-kommandant van het reg. grenadiers en jagers, in 1848 generaal-majoor, kommandant der reserve brigade. Den 1 November 1849 werd hij tot minister van oorlog gekozen, welke betrekking hij tot 15 Junij 1852 bleef bekleeden. Gedurende korten tijd werd hij ook ad interum met de portefeuille van marine belast Hij onderscheidde zich in al deze betrekkingen door ijver, trouwe pligtsbetrachting en minzaamheid. In zijne verschillende militaire betrekkingen nam hij deel aan verschillende krijgstogten, als in 1809 in Brabant tegen de Engelschen, in 1815 in Frankrijk, in 1830 te Antwerpen, bij gelegenheid van den Belgischen opstand. In 1832 nam hij deel aan den tiendaagsche veldtogt. Hij werd met vele onderscheidingen en eereteekenen begiftigd, was ridder der Mil. Willemsorde, kommandeur van de Ned. Leeuw, ridder van den Rooden Adelaar en van de Wurtembergsche kroon. Hij overleed den 17 Nov. 1856.

Part. berigt.

SPEX (JACOB), uit een tak van een oud aanzienlijk geslacht, dat vele adelijke goederen in het land van Kamerijk bezat, gesproten, telde onder zijne voorvaderen Jaques Spex, Gouverneur-generaal van Nederlandsch-Indië, neef van zijn' grootvader Jakob Spex. Hij zelf was de zoon van Wijnand Spex, notaris en deurwaarder van het hof van Holland, Zeeland en Friesland, die, met een groot aantal kinderen gezegend, van de bekrompen inkomsten ambten moest leven, en werd den 19 October 1702 te 's Hage geboren. Hij werd opvolger van zijn vader in diens verschillende ambten, notaris, voorts in 1724 deurwaarder van den hoogen raad en het hof van Holland en in 1747 klerk ter secretarie van den prins van Oranje. Zijne snipperuren besteedde hij aan de beoefening der Nederlandsche letterkunde en vooral der dichtkunst, knoopte briefwisseling met de voornaamste dichters van zijn tijd aan, en werd buitengewoon lid en medebestuurder van het in 1773 opgerigte Haagsche dichtgenootschap *Kunstliefde spaart geen vlijt.* Hij had als oordeelkundige grooter verdiensten dan wel als dichter. Zijne verzen zijn in het algemeen te gemanierd, zenuwloos en meest van onbeduidenden inhoud. Behalve zijne eigene *Gedichten* ('s Hage 1755) bezorgde hij in 1750 een nieuwen druk van Vollenhove's *kruistriomf en Gezangen*, in 1747 het derde deel van Poots *Gedichten* en in 1747 het *Leven* van G. Brandt, beschreven door J. de Haes. Na zijn dood, den 8 Januarij 1775, gaf het Haagsche dichtgenootschap zijne *Nagelaten gedichten* in 1779, met een zwellende en weidsche lofrede aan het hoofd. J. van Spaan vervaardigde een grafschrift op hem. J. Houbraken heeft zijn portret naar Schouwman gegraveerd.

Zie *Nagel. Ged.*, Voorr.; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 312; *Epigr. Anthol.*, bl. 114; J. van Spaan; *Proeven van Poët Mengelst.*, D. III. bl. 207; Siegenbeek, *Bekn. gesch. der Ned. Letterk.*, bl. 256; J. de Vries, *over de dichters der 18 eeuw*, bl. 159; Huberts, *Chron. Handb.* bl. 96; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

SPEYBROEK (M. VAN DE), dichter. Van dezen bezitten wij: *Sions Wijnbergh*, Middelb. 1670 en *De groote vermeerderde Syons Wijnbergh, in sigh bevatt.* 100 *schriftuurlijcke Liedekens, gemaect uyt den O. en N. Testament. Den laatsten Druck, verbeterd en van alle druckfouten gesuyvert*, Amst. 1722 8°.

Zie *Cat. Muller*, Amst. 1857 bl. 109; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SPEYER (I. S.), onderwijzer in de wiskunde aan de inrigting van onderwijs voor koophandel en nijverheid te Amsterdam, is schrijver van: *Tafel van de gewone of Breggiaansche logarithmen van* 0 *tot* 101000, *met eene verklaring van het gebruik der logarithmen bij het koopmansrekenen*, 's Gravenh. en Amsterd. 1847.

SPEYERT VAN DER EYK (SIMON); zie EYK (SIMON SPEYERT VAN DER).

SPEYK (JAN CAREL JOSEPHUS VAN), den 31 Januarij 1802 te Amsterdam geboren, en in het weeshuis aldaar opgevoed trad op achtienjarigen leeftijd als stuurmansleerling in zeedienst, werd in Januarij 1823 tot adelborst der tweede kl. en in 1824 der eerste klasse benoemd en woonde als zoodanig, maar door zijn chef C. Heye, kommandant der *brik Orestes* als dienstdoende tweede luitenant gebruikt, de expeditie tegen Boni en Soupa op Celebes bij. De door van Speyk bij die gelegenheid betoonde moed en beleid had zijne benoeming tot buitengewoon luitenant ter zee, tweede klasse, ten gevolge. In het begin van 1826 werd hem te Soerabaja het bevel over Z. M. kanonneerboot n°. 16 opgedragen, waarmede hij onderscheidene togten deed naar Muntok, Pangkal Pinang, en Soengei Leat op de Zuid-Oostkust van het eiland Banka. In Julij 1827 deed hij als kommandant van Z. M. kanonneerboot n°. 14 wederom eenige togten en in de volgende maand werd hem het bevel op de Zuid-Oostkust van Banka opgedragen. Van dezen post, in 1828 teruggeroepen, kruiste van Speyk, de tweede helft van dit jaar op de Noordkust van Java, waar hij de scheepvaart en koophandel beschermde en „de schrik der roovers" was. Toen, op het einde van 1828, alle detachementen van Z. M. *Nederlandsche* bij de *Koloniale Marine* werden ingetrokken, werd ook van Speyk overgeplaatst op korvet *Triton* en kwam daarmede den 3 Augustus 1829 in het vaderland terug. Den 1 April 1830 van het volgende jaar werd hij op Z. M. fregat *Amstel*, onder bevel van den kolonel-kapitein J. M. Polders, als wachtschip te Helvoetsluis liggende, geplaatst, en hem, toen effectief luitenant ter zee 2e klasse, vervolgens het bevel opgedragen over de kanonneerboot n°. 2 op de Schelde voor Antwerpen. Met deze werd hij door een stormvlaag op den 5 Februarij 1831 tegen den Antwerpschen wal geslagen. De Belgen beklommen de boot, hun eisch was „strijkt de vlag", een Belgisch officier eischte zijne papieren, van Speyks antwoord was „wacht een oogenblik, dan zal ik mijne papieren halen en ze u laten zien", waarop hij zich naar beneden begaf, den brand in het kruid stak, waarna de boot in de lucht sprong, en hij de eer der vlag, door opoffering van zijn leven, handhaafde. Een nationaal gedenkteeken vereeuwigt dezen heldendood in den te Egmond aan zee sierlijk opgebouwden toren, die genaamd is *Jan van Speyks toren.* Twee gedenkpenningen werden ter gedachtenis van deze daad geslagen, en op last van prins Frederik door de zeeschilder P. J. Schotel twee schilderijen, dit romeinsch feest voorstellend, vervaardigd, die aan het koninklijk instituut te Medemblik ten geschenke gegeven zijn.

Zie verder J. Koning, *Leven van J. C. J. van Speyk met portr. en platen;* G. D. J. Schotel, *Leven van J. C. Schotel; Leven van P. J. Schotel;* Nieuwenhuis (uitg. Sijthoff); Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Muller, *Cat. v. portr.*

SPIJK (JOHAN ALBERT VAN DER), zoon van Jacobus van der Spijk en Constantia Muis, werd den 29 Februarij 1758 te Doesburg, waar zijn vader predikant was, geboren, bezocht de Latijnsche school zijner geboortestad en de hoogescholen te Utrecht en Harderwijk, studeerde aldaar onder Nieuwhoff, de Rhoer en Roscam in de wijsbegeerte, historiën, romeinsche oudheden en de regten, en verwierf in 1781 den doctorsgraad, na verdediging eener dissertatie *ad Legem II Codicis de hereditatis petitione cum annexis corollariis*, en zette zich als advocaat te 's Hage neder, waar hij een der vermaardste regtsgeleerden werd. Na de omwenteling van 1795 werd hij vruchteloos aangezocht tot het bekleeden van den post van Fiscaal bij het hof van Holland, doch liet zich bewegen deel te nemen aan het provinciaal bestuur van dat gewest. In 1797 werd hij lid der tweede Nationale vergadering, werd den 22 Januarij 1798 nevens vele andere waardige mannen met geweld buiten de vergadering gestoten en op het huis in 't Bosch in verzekerde bewaring gesteld. Hij overleed den 10 Maart 1826, na zijne echtgenoot Aletta

Gerardus Andreas Gordon, in Februarij 1816, door den dood verloren te hebben. Hij was ridder van den Nederl. Leeuw en lid der Maats. van Nederl. Letterk.

Zie *Jaarl. verslag der M. v. L.* 1826.

SPICKERMAN (GEORG HALOANDER), wordt door Spangenberg in zijn leven van Cuiacius vermeld onder diens leerlingen, welke naam gemaakt hebben, met bijvoeging: *uit Friesland*, en vermelding dat bij diens promotie tot doctor juris, Cuiacius zelfs eene oratie had gehouden. 't Is twijfelachtig of deze persoon hier of in Oost-Friesland te huis behoorde. Misschien is Haloander wel eene geleerde vertaling van den oorspronkelijken naam van Spickerman. Althans Gregorius Haloander, die in 1529 te Neurenberg de bekende uitgaaf der Pandecten bezorgde, zal, volgens Saxe, II 120, oorspronkelijk Hofmann geheeten hebben. Volgens mededeeling van prof. mr. J. C. G. Boot.

SPIEGEL (H.), Kramm vermeldt hem onder de Nederlandsche kunstschilders en teekenaars. Alleen vond hij hem vermeld op *Cat. Ploos van Amstel* 1800, *Teekeningen* n°. 23, een *Manshoofd*.

SPIEGEL (mr. ELBERT), zoon van Dirk Arendsz Schout, gezegd Spiegel en Lijsbeth Willemsdr. Boogaart, den 3 Januarij 1600 te Amsterdam geboren, was secretaris en ontvanger ter admiraliteit te Amsterdam, huwde 12 Jan. 1625 Petronella Roeters, geb. 1595, gest. 1647. Van hunne kinderen huwde Elisabeth, geb 1628, den 6 Junij 1651 Wigbolt Slicher; Geertruid, geb. 1635, den 21 Dec. 1655 Jan Baptist Hochepied. Hij beoefende de Nederduitsche poëzij, blijkens zijn *Grafschrift op Jan van Galen* op zijn tombe in de Nieuwe kerk te Amsterdam. Hij overleed den 22 Februarij 1674.

Zie Wagenaar, *Amst.*, D. III bl. 388; Nav. D. IX bl. 234, 254; D. X bl. 46, 136, 203.

SPIEGEL (JAN LAURENSZOON), zoon van Laurens Pieterszoon Spiegel en broeder van Hendrik Laurenszoon Spiegel, een der nieuwe Raden in de Vroedschap te Amsterdam, na de verandering in de regeering in 1578. Toen later besloten werd de hooge overheid aan Willem I over te dragen, weigerde hij daarin te bewilligen, ten minste hem, als zoodanig den eed te doen. Zulks blijkt uit het besluit der Amsterdamsche Vroedschap van 1 September 1580, bij 't welk aan hem en nog aan drie andere Raden „die weigerden zijne doorluchtigheid als hooge overheid te zweeren, op eene boete van tien duizend dubbelden Leidschen steen, tegen den volgenden Maandag gedagvaard, en ondertusschen verboden werden uit de stad te gaan". In 1589 nam hij zitting in de Schepenbank.

Zie Wagenaar, *Amsterd.*, D. III. bl. 479, D. IV. bl. 33; Kok.

SPIEGEL (LAURENS JANSZOON), waarschijnlijk zoon van den vorige, nam in 1604 zitting in de Schepenbank te Amsterdam, en zat in 1606, 1608, 1610, 1612, 1615, 1616 (als voorzittend lid) en in 1618 in dit gestoelte. In 1611 werd hij daarenboven Raad in de vroedschap.

Zie Kok.

SPIEGEL (HENRIK LAURENSZOON), zoon van Laurens Pietersz Spiegel en van Anna Gaaf Jansdochter, broeder van Jan Laurensz. Spiegel [1]), bovengenoemd, werd den 11 Maart 1549 te Amsterdam geboren. Schoon belijder van den roomschen godsdienst, zou hij tot regeeringsposten geroepen zijn, doch hij wilde zich liever aan den koophandel en de zanggodinnen wijden. Toen hij toch in 1589 tot Raad in de Admiraliteit te Hoorn was benoemd en hij die betrekking van de hand had gewezen, zocht de vroedschap hem te noodzaken dit ambt te aanvaarden. Zulks niet batende, verzocht men 's lands staten met hun gezag tusschen beide te treden. Doch hij bleef weigerachtig, ook nadat men hem, ten behoeve der arme Godshuizen, te 's Gravenhage in een boete had geslagen: hij wilde deze liever betalen dan de opgedragen raadplaats aanvaarden. Hij is tweemalen gehuwd, eerst met Brugtje van den Berg, vervolgens met Dieuwertje van Marken. Zoo niet bij beide, ten minste bij eene heeft hij kinderen verwekt, uit welke naderhand de aanzienlijke Amsterdamsche geslachten Backer en Lestevenon zijn gesproten. Zijn laatste levensdagen sleet hij te Alkmaar en overleed aldaar in den aanvang van 1612 aan de kinderziekte, hem door het aanschouwen zijner kinderen, door die krankte aangetast, aangejaagd. Men verhaalt namelijk, dat hij nimmer de kinderziekte gehad hebbende, door zijne vrouw, met vriendelijken drang, uit de kamer werd gehouden, waarin de kinderen lagen, doch dat hij uit liefde voor zijn kroost, en uit verlangen van het te zien, op een ladder voor de glazen der ziekenkamer klom, en door het gezigt der door die afzigtelijk kwaal aangetasten zoo ontroerde dat er, kort daarna, dezelfde ziekte opvolgde, waaraan hij stierf. Zijn lijk werd naar Amsterdam gevoerd en in de Nieuwe kerk begraven.

Spiegel was een der aanzienlijkste kooplieden van zijn tijd en won aanzienlijke schatten. Hij leidde een onbekrompen leven, en verpoosde zich in zijn ledigen tijd op een rustplaats aan den Amstel, buiten de Utrechtsche poort tegenover de Schulpbrug, Meerhuizen genaamd. In den hof dier lustplaats stond een lindeboom met een ongemeen hoogen en breeden kruin, gevormd in de gedaante van een prieel, waarin wel twintig menschen konden zitten. Hij noemde dien boom den *toren der Musen*. Soortgelijk een naam had hij gegeven aan een speel- of tuinhuis, van een zeldzaam maaksel, op dezelfde lustplaats. Het bestond uit drie vertrekken boven elkander: het eerste of benedenste was vierkant, het middelste achtkant en het bovenste rond. Rondom dit laatste liep een trans of omgang, waarvan men, op de omliggende landerijen en op het Diemermeer een vermaaklijk uitzigt had. In dit aangenaam verblijf sleet Spiegel zijne uren aan de letteroefeningen gewijd, of verlustigde hij zich met zijne geleerde vrienden. Hiertoe vond hij, onder de drukte eens uitgebreiden en voordeeligen koophandels, nog tijd. In de Grieksche taal was hij niet onervaren. De Latijnsche spraak was hij in zoo verre magtig, dat hij een van Seneca's treurspelen daaruit vertaalde. Met de geleerdste mannen van zijn tijd hield hij briefwisseling, in gemeenzaam omgang met Dirk Volkertszoon Coornhert dien hij dikwerf te Haarlem bezocht. Inzonderheid maakte hij werk van de beoefening en beschaving der Nederduitsche taal- en dichtkunde, onder welker Opbouwers zijn naam met eere genoemd wordt. Hij was een der voornaamste oprigters en leden der rederijkerskamer *In liefde bloeijende* te Amsterdam, en schreef verscheidene jaren voor die kamer Nieuwejaarsliederen. Reeds in 1591 bezorgde hij de eerste uitgaaf der *Rijmkronyk* van Melis Stoke, en droeg alleen daarvan de kosten. Verder schreef hij verscheidene kleine dichtstukken, meestal van zedekundigen of stichtelijken inhoud. Van al zijne werken is echter het meest vermaard zijn *Hertsspieghel*, voor het grootste gedeelte op Meerenhuizen zamengesteld, vervaardigd. Eerst na zijn dood werd dit werk door den druk gemeen gemaakt. De eerste uitgaaf dagteekent van 1614, in zeven boeken, die, naar het voorbeeld van Herodotus, de namen der zeven zanggodinnen ten opschrift voeren; de beide laatste boeken zijn onvoltooid gebleven. Op deze zeven boeken verzocht hij de gebruikelijke goedkeuring der roomsche kerk, en zond het handschrift naar Leuven, doch het kwam zonder de verlangde goedkeuring terug, met verklaring dat men het werk niet verstaan kon. Ondertusschen verscheen in 1615 de tweede druk, even als de eerste bij Cornelis Dircksz. Kool, en in 1694 een derde bij Hendrik Wetstein, vermeerderd met eenige andere geschriften en gedichten van Spiegel, doch de volledigste en beste druk, van 1723 te Amsterdam bij Andries van Damme, is bezorgd door Pieter Vlaming, die hem met verscheiden nooit gedrukte stukken verrijkt, door aanteekeningen opgehelderd en met fraaije platen van Jan Goeree versierd heeft. In de voorrede gaf hij eene uitvoerige schets van dat diepzinnig zedekundig gedicht. „Het is", schreef van Kampen, „een keur van bloemen der wijsheid, in eenen, wel is waar, nu en dan zeer harden stijl, met gezochte en soms tot in het belagchelijke gedrevene woordkoppelingen en omzettingen van volzinnen, zijne beelden en woordspelingen zijn veelal smakeloos en ruw; maar dit alles wordt vergoed door de edelste gevoelens, blakende menschenliefde en zucht tot volmaking". In 1828 gaf mr. Willem Bilderdijk Spieghel's *Hartspiegel in nieuwer Taal- en Dichmaat overgebracht* in het licht.

[1]) Behalve dezen broeder had Spiegel twee zusters Elizabeth Spiegel, gehuwd aan Herman Rodenburg, Raad in de vroedschap te Amsterdam en Geertrui Spiegel, gehuwd met Pieter Adriaanszoon Pauw, Raad in de Vroedschap en Rentmeester van Alkmaar, vader van den hoogleeraar Pieter Pauw.

Behalve de *Hartspieghel* heeft men nog van hem:

Epoutwies Handtboeken ende Cebes Tafereel en Tafereels Kort begrip, o. a. te vinden achter de uitgaaf van S. *Hartspiegel* Amst. I. D. Coll. 1615 8°.

Voorts: *Bijspraaks Almanack Amst. J. Theunissen* z. j. (denkelijk 1606) 12mo en in het *Mergh van de Nederlandsche spreeckwoorden, waerin H. L. Spiegel, Bijspraaks Almanack: neffens het tweede ende derde deel der Spreeckwoorden zijn bijgevoegt. Noyt aldus volkomen ghedruckt. Amst. voor Joost Hargers* 1644 12°. Amst. *voor Jac. van den Bergh*, 1650 12°.

Ook nam hij deel aan de door de kamer *In liefd' bloeijende* uitgegeven *Tweespraeck vàn de Nederduytsche Letterkunst.* Amst. 1584.

Ruygh bewerp. van de Redekaveling ofte Nederduitsche Dialectike, Leyd. 1587.

Weleer was de heer Koning in bezit van het handschrift van den *Hartspieghel* en J. J. v. Voorst van *Thomas a Kempis, De navolging Christi uit het Latijn in klinckent Duytsch* (Nederd. verzen) *vertaalt* (door P. L. S. den Ouden) *op den Octave der purificatie Mariae Anno* 1623, *mijns ouderdoms* 71. In 4°. Oblong.

Zie A. Pels, *Horatius Dichtk.*, bl. 27; v. Kampen, *Bekn. Gesch. d. Nederl. Letteren en Wetens.*, D. I. bl. 120, 121; Ypey, *Gesch. d. Ned. tale*, D. I. bl. 448; D. II. bl. 419, 440, 418; Huydecoper, *Proeve van Taal- en Dichtk*, D. bl. ; Collot d' Escury, *Holl. roem in kunsten en wetens.*, D. III. bl. 47, 35, 36, 111, 255, 256; P. Vlaming, *Leven van Spieghel*, voor den Hartspiegel; J. I. Pontanus, *Beschrijv. v. Amst.*, C. XXVIII bl. 286; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 455; J. Wagenaar, *Amst.*, fol. III. bl. 201; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 318; Siegenbeek, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk.*; De Vries, *Gesch. d. Ned. Dichtk.*, D. I. bl. 64; Snellaert, *Gesch. d. Ned. Letterk.*; Jonckbloet, *Gesch. d. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 519; Fruin, *Tien jaren enz.*, bl. 330, 339; L. G. Visscher, *Gesch. d. Ned. Letterk.*; W. de Clercq, *Invloed d. vreemde Letterk. op de Nederl.*; van Ollefen, *Leven van Vondel*; van Mander, *Schilderb.* p. 206 *verso*; Vondel, *Poëzy*, bl. 576; Dez., *Opdragt van Joseph in Dothan*; *Verscheid. Nederd. Gedicht.*, bl. 16; J. Koning, *Naaml*, bl. 96; *Hands.* n°. 137; J. J. v. Voorst, *Hands.*, n°. 811; *Vad. Letteroef.* 1809. II. 260; *Boekz. v. Rabus*, *Jan. en Febr.* 1694 bl. 57; Holms; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

SPIEGEL (mr. ADRIAAN VAN DE), een zeer ijverig en bekwaam heelmeester, werd op den 1 December 1588 door den Raad van State "gecommitteerd en gecontinueerd in 't officie van meester chirurgien", "en oyck de opsicht te hebben onder de andere chirurgiens onder onse compagniën te water ende te lande dienende". Hij overleed voor den 19 Februarij 1600. Hij huwde Barbara Geens, die hem twee zonen schonk, Adriaan (die volgt) en Gijsbertus van de Spiegel, chirurgijn te Florence in het hospitaal van den hertog.

Zie *Nav.*, D. V. bl. 96, 177.

SPIEGEL (ADRIAAN VAN DE), med. dr., zoon van den vorige, in 1579 te Brussel geboren, hoogleeraar te Padua, in 1616, en aldaar overleden den 7 April 1625, is als heelmeester vermaard geweest. Al zijne werken zijn door den Franeker hoogleeraar van der Linden (3 dn. in fol. 1645 bij Joh. Blaeu) uitgegeven met levensberigt en afbeeldingen.

Zie *Nav*, D. V. bl. 177.

SPIEGEL (JAN CLAASZ.), of Spieghel, was een der scheepskapiteinen, die te Rochelle uitgerust, op last van graaf Lodewijk van Nassau, ter zee vrijbuitten, en bevond zich op den eersten April 1572 met zijn schip voor den Briel. Of hij in het herwonnen vaderland ruste zocht, en de krijgsdienst verliet, dan of hij nog meerdere daden in de verdediging des lands verrigtte; melden de geschiedschrijvers niet.

Zie van Groningen, *Geschied. d. Watergeuzen*, bl. 340, 341.

SPIEGEL (LAURENS PIETER VAN DE), afstammeling van een geslacht dat uit Vlaanderen afkomstig, zich ten gevolge van godsdienstige beroeringen naar Zeeland had verplaatst, werd in Januarij 1737 te Middelburg geboren. Vroeg verloor hij zijn vader en op veertienjarigen leeftijd zijne moeder. Zijne voogden zonden hem, schoon door zijne moeder voor den handel bestemd, daar hij reeds vroeg een buitengewone neiging voor den letteren openbaarde, naar de Latijnsche school zijner geboortestad, waar hij uitstekende vorderingen maakte. Voorts werd hij student te Leiden, waar hij zich op de letteren, wijsbegeerte en de regten met zulk een ijver toelegde, dat de hoogleeraren hem onder hunne beste leerlingen rekenden. In 1758 behaalde hij den doctoralen graad in de regten, en in 1759 werd hij benoemd tot secretaris der stad Goes, en achtereenvolgens raad en burgemeester dier stad. Ook werd hij tot andere betrekkingen geroepen, in welke alle hij zoowel der stad als het gewest uitstekende diensten bewees, terwijl hij in den vrijen tijd, die hem van het getrouw betrachten zijner ambtspligten overschoot, zijne letterkundige studiën voortzette, en tevens zich door onderscheidene belangrijke geschriften bekend maakte. In 1780 benoemde hem de staten van Zeeland tot hunne secretaris en in 1785 werd hij raadpensionaris van dit gewest. In dat zelfde jaar ontstond de oorlog met de Engelschen en begonnen zich spoedig de woelingen en twisten, die het vaderland schokten, in Zeeland te openbaren, en aldaar des te gevaarlijker waren, wijl de partij, die verandering in de staatsregeling begeerde, er zeer magtig was. Vooral was het aan de verstandige maatregelen van den raadpensionaris te danken dat de bestaande orde van zaken in Zeeland gehandhaafd bleef. In 1707 aangezocht van den gewigtigen post van raadpensionaris van Holland te aanvaarden, wijl men algemeen overtuigd was dat niemand daarvoor geschikter was dan hij, liet hij zich die keus welgevallen. Hij begon deze nieuwe loopbaan met al zijne krachten in te spannen om de voormalige beroeringen in het vergeetboek te brengen, en al zijne voorslagen tot dit doel getuigen van eene wijze gematigdheid; maar de hartstogten waren nog te hevig opgewekt, om het oor aan gematigde raadgevingen te kunnen leenen. Voorts trachtte hij de herstelde, maar toch hevig geschokte, staatsregeling weder op een vasten grond te brengen, waartoe hij een ontwerp voordroeg, volgens hetwelk de gewesten elkander onderling het erfstadhouderschap zouden toezeggen op den voet van 1747; een maatregel, die werd aangenomen en spoedig nog meer kracht verkreeg, door het sluiten van een defensief verbond tusschen Engeland, Pruissen en Nederland, waaraan hij, evenals aan het provisioneel tractaat van vereeniging, in Junij 1788, op het Loo tusschen Pruissen en Engeland gesloten, een groot aandeel had. Hij wist in den toestand der finantiën in Holland en der O. I. compagnie, die met geheelen ondergang werd bedreigd, eenige verbetering te brengen, trachtte een aantal misbruiken en gebreken in onderscheidene takken van bestuur te verhelpen, waarin hij echter door vooroordeel en baatzucht werd tegengewerkt, terwijl de oorlog hem het bereiken zijner oogmerken onmogelijk maakte. In het beheer der West-Indische koloniën, dat veel te wenschen overliet, bragt hij, na elke tegenkanting verwonnen te hebben, een geheele verandering te weeg. Met geheel zijn vermogen trachtte hij, bij de toenmalige woelingen in Europa, den vrede te bewaren en bragt veel toe tot handhaving der algemeene rust in Europa. Na de uitbarsting van de omwenteling in Europa zag hij met bekommering dat eenige mogendheden gezind waren de verdere ontwikkeling en uitbreiding van dien geweldigen storm met kracht van wapenen te keeren. Met de meesten ernst waarschuwde hij daar tegen, toen in 1791 het bekende congres van Pilnitz werd gehouden: de memorie daartoe door hem opgesteld, wordt een meesterstuk van staatkundige doorzigtigheid geacht. Die memorie werd aan de kabinetten van Berlijn en Weenen medegedeeld, doch vond geen ingang; niet alleen werden zijne edele en wijze oogmerken daardoor verijdeld, maar daarenboven verklaarde de Fransche republiek, die daartoe geen reden had, den oorlog aan ons vaderland, dat daardoor in de grootste moeijelijkheden werd gewikkeld. Toen in 1795 de Franschen tot in het hart van Nederland doordrongen, bleef van de Spiegel op zijn post, trots alle gevaren, en gevoelde zich sterk in zijne overtuiging naar pligt en geweten gehandeld te hebben. De Franschen ontzetten hem van al zijne waardigheden en hielden hem 6 maanden gevangen zonder hem in de gelegenheid te stellen zich te verdedigen. Eene commissie onderzocht zijne papieren, zonder dat deze daarin eenigen grond van beschuldiging kon vinden; een bijzondere fiscaal, in zijne zaak benoemd, sprak hem wel van schuld vrij, doch stelde voor hem in voorloopige bewaring te houden, tot dat over eenige punten, die, zoo men zeide, nog duister waren, licht zou verspreid zijn. Drie jaren bleef hij nu te Woerden gevangen, waar hij onderscheidene stukken over godsdienst, wijs-

begeerte en letteren schreef. In December 1798 ontslagen, begaf hij zich naar Ysselstein, waar zijn talrijk gezin was gevestigd. In den zomer van 1799 werd hem vertrouwelijk medegedeeld, dat, indien de inval der Russen en Engelschen op Nederlandsch grondgebied werkelijk plaats vond, men besloten had hem op nieuw gevangen te zetten. Hij begaf zich hierop naar Lingen, om den erfprins van Oranje, die hem daartoe had uitgenoodigd, met raad en daad bij te staan. Hier overleed hij in Mei 1800.

Hij gaf in het licht:

Verhandeling over den oorsprong en de historie der vaderl. rechten inzonderheid van Holland en Zeeland, Goes 1769 8°.

Verhandeling over de opkomst, het gezag en den ondergang der aloude hooge of grafelijke vierschaar in Zeeland en *Werken van het Zeeuwsch Genootschap* 2e deel.

Gedagten over het zamenstel onzer hedend. burgerlijke rechtsgeleerdheid, Goes 1777.

Historie van de Satisfactie, waarmede de stad Goes en het eiland van Zuid-Beverland zich begeven hebben onder het stadhouderschap van prins Willem van Oranje, Goes 1777 8°.

Missive aan een heer in Zeeland over de militaire jurisdictie binnen die provincie, Midd. z. jr. (1777) 8°. Aan v. d. S. toegeschreven.

Algemeene kundigheden voor den gemeenen man van regten betr. tot den landbouw en de landlieden, Goes z. j. 12°.

Ontwerpen van de Unie van Utrecht benevens eene lijst van ongedrukte stukken tot de historie van dezelve Unie betrekkelijk, Goes 1778.

Bundel van onuitgegeven stukken, dienende ter opheldering der vaderlandsche historie en van den regeringsvorm en voornamelijk der historie van de Unie van Utrecht, verzameld en met eenige aanteekeningen vermeerderd enz., Goes 1780', 1783 2 dn.

Nadenking van eenen staatsman weegens zijn Ministerie in Holland z. pl. (Rott. bij J. Hendriksen en Leiden bij J. van Thoir) 1800 8°.

Zie *Brieven en Negotiatien* II 240.

De geest van het polityk systema van de regeering van Amsterdam of missive waarbij in 't breede verslag wordt gedaan van zekere memorie. Uit het Fransch vertaald 1781 8°. Aan v. d. S. toegeschreven.

Zie van Doorninck, n°. 1631.

Over de armoede en bedelarij, met betrekking tot de prov. van Zeeland, Goes (1780) 12°. In den Haage 1805 8°.

Schets der regeerkunde en betrekking tot haar oogmerken en middelen 1 Febr. 1786. Amst. 1801 8°.

Brief van een heer in Holland geschreven aan een heer van de regeering in Zeeland betreffende de pro memorie dienende tot onderzoek, hoedanig het staatsregt zij van Zeeland omtr. de milit. jurisdictie, Dordr. 1783 8°.

Zie *Cat. v. d. Hoogen Raad der Ned.* n°. 1211.

Zeelands Chronyk almanack, Midd. 1777—1792, 15 dn. 32°. In *Cat.* I. A. van Wachendorff aan L. P. v. d. S. toegeschreven. Anderen noemen als schrijver der 8 eerste deeltjes A. van 's Gravesande, en van de volgende P. J. Convenant. In het »Bericht van den Lezer" voor het 9e deeltje wordt echter van de 8 eerste Jan Dane als schrijver genoemd.

Brieven en Negotiatien van mr. L. P. van de Spiegel, als raadpensionaris van Holland, gedurende den jongsten oorlog van dezen staat met de Franschen republiek waarbij gevoegd zijn vele authentieke stukken, strekkende tot beter verstand van deze brieven, 3 dn.

Zie M. F. Landsheer, *de rebus a* Laur. Petr. v. d. Spiegel *in Zelandia gestis et scriptis. Ultraj.* 1843 8°.; Bilderdijk, *Gesch. d. Vaderlands*, D. XII bl. 2299 en volg.; *Vervolg op* Wagenaar. D. XVIII bl. 124—128, M, Siegenbeek, *De L. P. Spiegelio postremo consiliario*, L. B. 1823; Jhr. Mr. J. de Bosch Kemper, *De staatkundige partijen in Nederland*, hfd. 12; Dez., *Tijdgenoot*, 1 n. 7; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. II. bl. 350; J. de Wal, *Orationes academicae*, p. 17; Vreede, *over eenige nagelaten onuitgegeven geschriften van den raadpens. van de Spiegel* in *Verh. Utr. Genoots. Versl. Sect. Regtsg.* 1866 bl. 3; Dez., *de verdiensten onzer voorouders in het vak der diplomatie* bl. 43; v. Kampen, *Vaderl. karakterk.*, D. II. bl. 721, 730; M. F. Landsheer, *over de geschriften van L. P. J. v. d. S.* in *Letterb.* 1845, d. II bl. 82; J. K. J. de Jonge, *Documents sur la restauration et M. v. d. Spiegel* 1787—1793 in *Ned. Rijks-Archief*, D. I. bl. 304; *Verslag der kon. Bibl.* 1871, bl. 5, 32, 70, *Nav.*, D. IX. bl. 301, D. X. bl. 51, 110, 298; Nieuwenhuis (uitg. Sijthoff); Verwoert; Kobus en de Rivecourt; v. Doorninck, *An. en Pseud.* (Reg.) *Cat. d. Bibl. v. h. Zeeuwsch Gen.* (Reg.); Muller, *Cat. v. portr.*

SPIEGELBERG (Maurits van), leerling van Johannes Celé te Zwolle, een man, die zich omtrent de wetenschap en het schoolwezen bijzonder verdienstelijk maakte.

Zie Moll, *Kerkgesch. v. Nederl.*, D. II. bl. 254.

SPIERINC (Gilles), beeldhouwer en schilder te Audenaerde omstreeks 1524—1525.

Zie Kramm.

SPIERINC (Nicolas), kunstschilder en enlumineur te Brussel, bloeide in het laatst van de 15e eeuw.

Zie *Messager des Sciençes etc.*, Gand 1861: bl. 167; Kramm.

SPIERE (Rijssaert van), rederijker van Oudenaarden, begaf zich naar Gouda, waar hij, na er meer dan dertig jaren gewoond te hebben, in 't licht gaf:

Drie nieu spelen van Sinnen ghestelt op trouwe gaerde. Ter Goude. Jasper Tournay, 1616 kl. 8vo.

Zie Schotel, *Gesch. d. Red.*; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 229; Witsen Geysbeek, *B. A. C. W.* D. V. bl. 325.

SPIERENBURG (W. C.) is schrijver van *De schoone weduwe, of het onverwacht geluk, tnsp.* Amst. 1798.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 197.

SPIERING (Francois Ewout), kapitein ter zee, in 1719 tot schout bij nacht bij het Noorderkwartier bevorderd, had het bevel over een smaldeel, bestemd om te kruisen tusschen de Sorlingsche eilanden en Heysant op de schepen toebehoorende aan de onderdanen van den keizer van Marocco, met wien het gemeenebest nog steeds in oorlog was. Kort na zijn terugkomst van dezen togt, den 8 Jan. 1748, verzocht en verkreeg hij zijn ontslag als schout bij nacht, en verscheen hij te gelijk, als afgevaardigde ter generaliteit. Later was hij burgemeester van Hoorn.

Zie J. C. de Jonge, *Ned. zeewezen*, D. V. bl. 58, D. IVb. bl. 492.

SPIES (Adriaan van). Zie SPIES (Albert van).

SPIES (Albert van), in 1666 te Amsterdam geboren, was een leerling van Guilielmo van Ingen, bezocht Rome en Venetie, en keerde in 1697 naar zijn geboortestad terug. Niet weinig voordeel en eer genoot hij van het schilderen van zaal-, deur-, en schoorsteenstukken in voorname huizen op de Heeren- en Keizersgrachten. Hij overleed in 1718.

Zie van Gool; Immerzeel; Kramm.

SPIES (N.), te 's Hertogenbosch geboren, was een luchtig en zwervend historie- en portretschilder, leefde in de 17e eeuw.

Zie J. C. Weyerman; Kramm.

SPIES (Z.) schreef:

Over den 74e Psalm, Amst. 2 dn. 8°.

Kerkrede over Ephesen XI: 21, 22, ter inwijding der nieuwe kerk te Hasselt, Amst. 1706.

Heerlijkheid van Christus of verklaring over den Brief aan de Hebreen, Amst. 1725 8°.

Noodige kerkganger, Amst. 1726 8°.

Verstandige kerkganger, Amst. 1735 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 485.

SPILBERG (Joannes), een vermaard kunstschilder, werd den 30 Maart 1629 te Dusseldorp geboren. Zijn vader was kunstschilder in olieverw en op glas, in dienst van den hertog van Gulik en Berg: zijn oom ook in die betrekking bij den koning van Spanje. Aanvankelijk werd hij voor een andere bestemming opgeleid en zeer ervaren in de Latijnsche en andere talen, doch welhaast verwisselde hij de pen met het penseel en ging naar Antwerpen, om aldaar, onder de leiding van Rubens voor de kunst opgekweekt te worden. Toen hij onderweg het overlijden van dien meester vernam, ging hij naar Amsterdam en studeerde zeven jaren onder Govert Flink. Zijne vorderingen beantwoordden aan zijnen ijver, en verkreeg hij groote bedrevenheid in het vak van historie en portret, zoodat hij de kunst met eer en voordeel kon beoefe-

nen. Hij vestigde zich nu te Amsterdam, huwde aldaar met Maria Fix, en vervaardigde, op bevel der burgemeesters, een groot stuk, voorstellende een rotgezel van Amsterdamsche schutters, waarvan burgemeester van de Poll hopman was. Voor deze schilderij ontving de kunstenaar, behalve het bedongen loon, een aanzienlijk geschenk. Nu verspreidde zich de roem van Spilberg's vermaardheid ook buitenslands en benoemde hem hertog Johan Willem tot zijn hofschilder. Hij vervaardigde nu, behalve de beeldtenissen van den hertog en zijne gemalin en van andere vorstelijke personen, die van vele hovelingen en edelen ook altaarstukken te Dusseldorp en Roermonde, als ook het *leven van Hercules* en meerdere levensgroote beelden, welke laatste op het slot te Dusseldorp geplaatst werden. Vervolgens werd hem opgedragen het schilderen, mede in het groot, van het *leven van Jezus*, doch voor de geheele voltooijing, stierf hij den 10 Augustus 1690 te Dusseldorp, waar hij zich zich in 1681 met zijn huisgezin gevestigd had.

Zie Houbraken; Kok; Immerzeel; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; *Nav.* D. III, D. VI bl. 32.

SPILBERG (Adriana), dochter van den vorige, den 5 December 1650 te Amsterdam geboren. Zij was eene verdienstelijke schilderes, doch teekende nog uitmuntender met pastel verwen. Zij schonk in 1648 hare hand aan den wakkeren kunstenaar Willem Breekveld, en na elf jaren weduwe geweest te zijn, aan Eglon van der Neer, raad en kabinetschilder van Johan Willem, keurvorst van de Paltz.

Zie Houbraken; Kok; Immerzeel.

SPILBERGEN (Joris van), waarschijnlijk een Zeeuw. In 1601 kreeg hij het bevel over drie, door de Zeeuwsche koopmanscompagnie uitgeruste schepen, om, ter bevordering van den handel, een togt naar de Indiën te doen. Hij gaf aan de Kaap de Goede Hoop den naam van den Tafelberg, deed op Ceilon goede zaken, den Portugezen veel afbreuk, en keerde in 1604 met vier volgeladen schepen (hij had er nog een Engelsch schip bijgekocht) te Vlissingen aan wal, nadat hij vijf maal de evenaar had gepasseerd. In 1614, in dienst der O. I. comp, die zich met de Zeeuwsche vereenigd had, ondernam hij met 6 schepen een tweeden togt ter versterking onzer magt in de Indiën, voer naar Brazilie, waar hij vrij lang op de kust vertoefde, van daar door de straat van Magellaan, landde op onderscheidene plaatsen van Chili, ontmoette 8 Spaansche schepen op de kust van Peru, vocht er weder van 't begin van den nacht tot den volgenden avond; boorde 3 der zwaarste schepen in den grond en had zelfs slechts 24 dooden op zijn vloot. Na die victorie vertoonde hij zich voor Calao, de reede van Lima; landde te Payta, nam en verbrandde die stad, onderzocht de stranden en baaijen van Nieuw-Spanje, en kwam met zijn vloot tot aan Aquapulio, waar hij zijne zaken met den Spaanschen bevelhebber zóó wist te overleggen, dat die hem met mondbehoeften voorzag. Van hier zeilde hij naar de Molukken en zette den 1 Julij 1617 in Zeeland voet aan wal. Hij was de tweede Nederlander, die den aardbol heeft rondgezeild, en overleed den 31 Jan. 1620 te Bergen-op-Zoom.

Zijne reizen zijn in het licht gegeven met den titel:

Oost- en West-Indische Spiegel der Nieuwe Navigatiën. Daerin vertoont werdt de eeste reysen ghedaen door Joris van Spilbergen, Admirael van dese vloot, in wat manieren hij de wereldt rontsom gheseyll heeft. Tot Leyden bij Nicolaes Geelkercken. Amst. 1619 4°. Oblong. Er verscheen in datzelfde jaar nog een uitgaaf bij denzelfden met anderen titel. Het werk werd herdrukt te Amsterdam bij Jan Jansz. 1621 4°. Obl. Ald. 1648 4°. en omstreeks 1663 4°. Ook komt het voor in *Begin ende voortgangh* enz. D. II. In 1619 gaf Geelkercken ook een Latijnsche en Jan Jansz. in 1621 eene Fransche overzetting in het licht.

Voorts heeft men:

Copije van een brief, geschreven door Joris van Spilbergh, commandeur-generaal onder 't beleydt van Jacob van Heemskercke uit onse armade bij capio sint Vincent, in d. 9 *Mey* 1607.

Zie *An account of several voyages and descoveries to the South and North, towards the Streights of Magellan, the south-seas, the vast tracts of land beyond Hollandia Nova etc. bij Sir John Narborough, Captain Jasmen Tasmen* (Abel Janssen Tasman) etc. London 1695 n. 3; van Meteren, *Nederl. Gesch.*, (1623) bl. 564; Dez. *Hist. des Pays-Bas* (1618) fol. 604; G. Baudartius, *Memoriën ofte cort verhaal der Gedenckweerd. Ghesschiedenissen*, bl. 69; Witkamp, *Aardr. v. Nederl.*; Swalue, *Daden der Zeeuwen*; van Kampen, *Vad. Karakterk*, D. II. bl. 95, 96; *Chr. v. h. Hist. Genoots.*, D. VIII. bl. 368; Tiele, *Navig. Holl.* p. 63—73; J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Nederl. Zeewezen*, D. I. bl. 312; Muller, *Pamfl.*, D. I. bl. 78; van Haren, *de Geuzen* (uitg. v. Bilderdijk), bl. 320, 321; *Navorscher*. D. II. bl. 22, 361, *Bybl.* 1853 XXXVIII, LII; CXXVI; Kobus en de Rivecourt; Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1696 a. bl. 280.

SPILJARDUS (Johannes), in 1615 predikant te Rozendaal later in 1618 te Gorinchem, nam te Dordrecht eenigen tijd de dienst waar en werd door Frederik Hendrik gekozen om te 's Bosch bij leening te dienen en overleed in 1658.

Hij schreef:

Het schatboeck der verklaringhe over den Catechismus, van nieuws oversien door J. S. Amst. 1664.

De Christelijke Catechismus door Raadvragen ontleed, verklaard en bevestigd. Amst. 1690 8°.

Schat der Heilige Schrifture 8°.

Zie Soermans, *Kerk. Reg.*, bl. 90, 159; Rogge, *Bibl. v. Contrarem. geschrift*, bl. 170; Muller, *Cat. v. Holl. Godgel. werken*, bl. 56 n. 580; H. van Alphen, *Prolog. Oecon. Catech. Palat.* 941, *Sign. f.* 3 *col.* 6, Koecher, *Hist. d. Heidelb. Catech.*, bl. 328, Arrenberg, *Naamr.* bl. 486; Rabus, *Boekz. v. Europa*; Kist en Moll, *Kerk. Archief*, D. II bl. 449; Glasius t. a. p.

SPILLE (H.) is schrijver van:

Beschrijving van eene nieuwe manier om molen-assen en molenroeden van meerder sterkte en duurzaamheit te maken. Amst. 1779 8°.

Verhandeling van zwemrokken of berigt van een middel om schipbreuklijdende voor verdrinken te behoeden. Amst. 1780 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 485.

SPILMAN (Henricus), in 1721 te Amsterdam geboren, oefende zich in de schilderkunst onder Abraham de Haan, de jonge, en werd een geestig teekenaar van stads- land- en watergezigten. Hij graveerde ook naar teekeningen van J. de Beijer en naar zijn eigene. Nagler beschreef 24 nummers zijner etwerken en nog 11, in den trant van prentteekeningen. Kramm voegde hierbij: *Aangename gezichten in de Landsdouwen van Haarlem*, Haarlem 1761 in fol. door H. Spilman en C. van Noorde, 24 afbeeldingen drie op ééne plaat. De afbeeldingen der *Graven van Holland* in Langerdijks werk van dien naam, Haarlem 1745 in 4°. zijn door hem gegraveerd. In 1775 was hij nog te Haarlem woonachtig.

Zie Immerzeel, Kramm.

SPIN (Christiaan Andersen). Hoewel niet in ons vaderland geboren, verdient de man, die dezen naam droeg, wegens zijne langdurige en nuttige werkzaamheid in Nederland allezins in dit woordenboek vermeld te worden. Den 24e Febr. 1792 zag hij het levenslicht te Friedrichstadt, werwaarts weleer zijne voorouders, om de vervolgingen der contra-remonstranten te ontgaan, gevliegt waren. Eerst voor den handel bestemd, koos hij weldra de boekdrukkunst, in wier techniek hij zich eerst te Hamburg, daarna te Stokholm en Kopenhagen oefende. Ter verwezenlijking van het door hem opgevatte voornemen, om in America eene zaak te vestigen, reisde hij naar Amsterdam, waar hij kennis maken mogt met den remonstrantschen predikant Martinus Stuart, die hem ernstig raadde, zich in Amsterdam te vestigen, waar, het was in 1818, wel plaats was voor eene goede drukkerij. Spin bleef en rigtte in 1819 eene drukkerij op, die weldra zijn naam met eer deed vermelden. Boek- en kantoorwerk, door zijn pers afgeleverd, droeg alras het merk van netheid en smaak, gelijk men dat toenmaals hier te lande nog niet gewoon was. Hij werd de eerste man in zijn vak en hij bleef dat, dewijl hij inspanning noch kosten spaarde, om aan zijn materieel al die verbeteringen aan te brengen, welke buitenslands gebleken waren proefhoudende te wezen. Hoezeer de concurrentie steeg en het goede voorbeeld door hem gegeven anderen zijner confraters ter navolging opwekte, zag hij zijne drukkerij in steeds bloeijenden staat. Zoolang hij werkte, was deze hem niet slechts van zijn tijdelijk bestaan, maar ook van zijn levensgenoegen de milde bron. Na eene korte ongesteldheid bezweek hij 30 October 1865. Zijn eenigen zoon die reeds deelgenoot in de

zaak was geworden, had hij in 1856 ten grave gebragt en sedert zijne beste krachten aan de vorming van diens oudsten zoon tot zijnen opvolger gewijd.

De Amsterdamsche courant deelde aangaande 's mans begrafenis het navolgende mede: „Vrijdag 3 Nov. werd in de „Nieuwe kerk alhier het stoffelijk overschot van den heer „C. A. Spin ter aarde besteld. Een talrijke schaar van „belangstellende en deelnemende vrienden was aan de groeve „van den edelen ontslapene tegenwoordig. Maar niet alleen „daardoor werd hem de laatste eere bewezen. Het ware zijne „werklieden, die hem onbegrensde achting toedroegen, wier „hand hem naar de rustplaats voerde. Aan het graf nam, „uit hun naam, de meesterknecht H. W. Willems het woord „en schetste in breede trekken het verlies dat de maatschappij „in het algemeen, maar vooral zij in het bijzonder leden, daar „de afgestorvene steeds voor zijn personeel een vriend en „raadsman, een trouwe hulp en een edelmoedig meester geweest „was, die hun belang als het zijne behartigde. De heer „C. Sepp, predikant te Leiden, schoonzoon van den over„ledene, bragt hem vervolgens de welverdiende hulde, deed „zijne verdiensten en edel karakter tevens uitkomen en bedankte „in treffende bewoordingen de aanwezigen voor de blijken van „belangstelling en hoogschatting door hen gegeven."

Part. berigt.

SPINAEUS (GOTHOFREDUS) rector der Latijnsche scholen te Kampen, werd in 1668 tot onderregent van het Staten-collegie naar Leiden beroepen, en buitengewoon en in 1669 gewoon hoogleeraar in de wijsbegeerte. Hij overleed den 1 Junij 1670.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.*, D. II bl. 142; Kobus en de Rivecourt

SPINDER (H.) gaf eene *Beschrijving van Egmond aan Zee.* Haarlem 1741 4°.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 485.

SPINNEKER (ADRIAAN), in 1678 te Haarlem geboren, was predikant bij de doopsgezinde gemeente te Amsterdam en overleed te Haarlem den 28 April 1745. In 1714 gaf hij te Haarlem in het licht vijftig *Leerzame Zinnebeelden*, verzinnelijkt door even zooveel fraaije platen van V. van der Vinne. Deze bijschriften zijn in in denzelfden smaak als die van zijne tijdgenooten Graauwhart en Klinkhamer.

Voorts dichtte hij:

Eeuwgetij der Nederlandsche vrijheid.

Schadelijkheid der wereldliefde. Amst. 1698.

Lof der Vriendschap. Amst. 1699.

Morgen- en Avondzangen. Amst. 1699 8°. en François Krajestein, *Godsgerichten op aarde bij den storm en watervloed van 25 en 26 Dec.* 1717. Haarl. 1718.

Verjaaring aan Maria Krajestein, den jongste Bruid van Michiel Slagregen, den jongen, op haar trouwdag 15 *Jan.* 1713. Haarlem 1713.

Op de echtvereeniging van Gerrit Willem van Oosten de Bruyn en Maria Croon.

Leerzame zinnebeelden met pl. Haarlem 1714.

Vervolg der Leerzame zinnebeelden, Spiegel der boetvaardigheid en genade en stichtelijke gezangen. Haarlem 1758.

Uiterste wilbeschikking van eene moeder aan hare toekomende kinderen. Amst. 1698 8°.

Volgens sommigen door E. Joeelijn Brok, volgens anderen aan J. Luiken, ook aan Geisje Brit en A. Spinneker toegeschreven.

Zeege des vrede, behaald te Utrecht den 11 *van Grasmaand in 't* 1713 *jaar* 4°. A. S. en F. Krayestein, *Godsgerichten op aarde bij den storm.* Haarl. z. j. 4°.

Gedicht op J. Alberti. Leyd. 1740 4°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 325, 326; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.* (Reg.); *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk*, D. III bl. 63; *Cat. der stedel. Bibl. te Haarlem*, D. III. bl. 128, 246; Abcoude, bl. 342.

SPINOLA (AMBROSIUS markies DE), afstammeling van een zeer rijk, doch weinig invloedrijk, adelijk geslacht te Genua, werd aldaar in 1569 geboren. Hij was de zoon van Philippus, markies de Spinola en eene dochter van den prins Grimaldo van Salerno, ontving eene uitstekende opvoeding, en legde zich vooral op de letter- en wis- en vestingbouwkunde toe, en bekleedde verschillende waardigheden, totdat zijn broeder Frederik, in dienst van den koning van Spanje hem, reeds dertig jaren oud, bewoog, hem naar Nederland de groote leerschool van den krijgshandel, te volgen. Doch hij kwam geenszins als een gelukzoeker of bloote vrijwilliger, maar aan het hoofd van 9000 man, grootendeels uit eigen middelen of die zijner vrienden geworven, en bragt ze langs den weg, dien ook Alva weleer had ingeslagen, over Savoye, Lotharingen en Luxemburg in de Nederlanden. Kort daarop droeg de aartshertog hem het beleg van Ostende op, dat reeds twee jaren geduurd had, bijkans zonder eenig gevolg. Eerst wilde de voorzigtige veldheer de plaats beschouwen, en na alles wel overwogen te hebben, nam hij, hoezeer nog door geen krijgsverrigten vermaard, en zelf nog een nieuweling in den oorlog, dit groote-werk op zich. Dit was zijn proefstuk, en in hetzelve evenaarde hij bijkans den roem van Parma, den bedwinger van Antwerpen, wien hij ook daarin navolgde, dat hij de toevoer naar de stad door eenen grooten dijk zocht te belemmeren. Niet alleen als krijgsman, maar ook als bestuurder der verwarde geldmiddelen, deed hij, door zijnen rijkdom, krediet en geest von orde in dit beleg aan de aartshertogen de gewigtigste diensten. Zoo stuitte hij de muitzucht, door hare bron, het geldgebrek, te stoppen, en wist zelfs den nijd te doen zwijgen. Na verloop van ruim een jaar, bragt hij deze groote onderneming tot stand en besloot daarop tot het stoute waagstuk, den oorlog in de Vereenigde Gewesten over te brengen, en daardoor aan het zoo zwaar geteisterde Belgie eenige verademing te verschaffen. Hij was in Spanje geweest, en had gezegd, dat men den oorlog niet slepende moest voeren, dat alleen ten behoeve der opstandelingen zou dienen, maar met twee legers, het één om den eigen grond te behoeden, het andere om de oostelijke gewesten ten noorden der rivieren, te bemagtigen. Zijn invloed, zijn naam, zijn reeds gevestigde aanzien overwonnen de Spaansche traagheid. Men weet uit de geschiedenis, welk een schitterend gevolg deze onderneming had, hoe Oldenzaal, Lingen, Lochem, Grol en Rijnbeek in zijne handen vielen, hoe Maurits zelf, de eerste veldheer van zijn tijd, voor dezen in moed, voortvarenheid en beleid schier weêrgaloozen Italiaan, tweemaal moest wijken, eens bij de Roer, en eens bij Grol, het beleg van welke vesting Spinola hem deed opbreken. Gedurende het bestand bekleedde hij, na de aartshertogen, den hoogsten rang in de Spaansche Nederlanden, en genoot als staatsraad, vliesridder, opperbetaalmeester, opperveldheer en grande van Spanje het eerste aanzien. Omtrent de uitgewekene remonstranten gedroeg hij zich minzaam, op hoop van hen af te trekken van hun vaderland, en, onder belofte van vrijen godsdienst, aan de aartshertogen te verbinden. Doch deze ballingen versmaadden zijn aanzoek. De rustelooze werkzaamheid van Spinola vond ook, gedurende de wapenrust met Nederland, voedsel in de onlusten wegens de erfopvolging in het Kleefsche, en in den aanval op den Paltz, waarvan de keurvorst onvoorzigtig de Boheemsche koningskroon had aanvaard. In den eerstgemelden nam hij Aken, Duren, Orsoi en Wesel; in den tweeden viel bijna de geheele Paltz hem in handen. Na het einde van 't bestand stiet hij, gelijk Parma, het hoofd voor Bergen op Zoom, doch het sterke Breda deed hij, in weerwil der pogingen van Maurits en Frederik Hendrik, zwichten. Zijn laatste onderneming was een togt op Zuid-beveland, kort daarna keerde hij, na 25 jaren in de Nederlanden vertoefd te hebben, terug. Hij huwde Johanna Baccidonna en overleed den 25 September 1650 in het beleg van Casal te Castelnuovo di Scrinia, twee zonen nalatende, Philippus, president van den Raad van Vlaanderen te Madrid, Augustijn, kardinaal.

Zie A. Lemire, *Gentis Spinulae ill. elogia*, Col. Agrip 1611 4°.; H. Kuehnholtz, *Des Spinola de Gênes* etc. Montpell. 1852 4°.; J. Balinus, *de bello Belgico, auspiciis A. Spinolae*, Brux. 1609 8°.; Nicol. Vernulaeus, *Elogia oratoria Alberti Pii, Isabellae, A. Spinolae, Caroli Comitis Bucquoii, Ioannis Comitis Tillii*; Lovan, 1634 8°.; A. Siret, *A. Spinola, Episode du temps d'Albert et d'Isabella* (1595—1604) Anvers 1851 8°.; Le Mire, *les trophées des Spinola*; Bentivoglios, *Guer. de Flandra et Relazioni*; Pompeo Giustiniani, *Commentarii*; Ph. Casont, *vita d'Ambrosio Spinola*, Genua 1691 4°.; J. Ballin, *De bello Belgico, auspiciis Spinolae*, Brux. 1609 8°. *Biogr. nouv. gener.*; *Biogr. univ.*; Bauer; Jöcher; Baudartius; van Meteren; Bor; Hooft; Grotius; Aitsema; Wagenaar; van Wijn; Cerisier; Lulofs; Arend; Bilderdijk; van Kampen, *Vad. karakterk.*, D. I. bl. 496; Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, (Reg.); van der Vijnckt, *Nederl. Beroerten*; H. v. Haestens, *Belegeringhe van Oostende*,

Leyden 1613; Ph. Fleming, *Oostende vermaerde belegeringh*; 's Hage 1621; Alkemade en van der Schelling, *Nederl. Dischplegt.*, D. III. bl. 481; *Kron. v. h. hist. Gen.*, 5 jg. bl. 251; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV. (2) bl. 460; Luiscius; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; *Nav.*, D. VIII. bl. 255; *Cat. de la Bibl. de Schenkel*, p. 302.

SPINA (PHILIPPUS DE), deken van 's Bosch, verleende en vereenigde in 1545 de tienden van het personaat der parochie van Schijndel aan de faculteit der theologie te Leuven, zoodat alle de inkomsten dier tienden moesten besteed worden tot beurzen voor studenten in de theologie. Deze schikking werd door paus Paulus III en keizer Karel V bekrachtigd.

Zie v. Gils, *Meyer. Cath. Memorieb.* bl. 491.

SPINNY (GUILLAUME DE), ofschoon te Brussel geboren en aldaar in Frankrijk voor de kunst opgeleid, verdient echter vermelding, wijl hij zich omstreeks 1756 als portretschilder te 's Hage vestigde. Hij was aldaar door zijn kunst zeer in aanzien en werd voor de eerste portretschilder gehouden totdat Tisbein er zich vestigde. Onder de door hem vervaardigde portretten onderscheiden zich die van Willem V en zijne gemalin het eerste een dijstuk, het laatste ten voeten uit, alsmede een kapitaal stuk met portretten van burgemeesters en regeerders van 's Hage op het stadhuis aldaar aanwezig. Hij schilderde ook het portret van d^s. F. C. Engel (1759). Volgens Terwesten overleed hij den 5 October 1785 te 's Hage.

Zie Kramm.

SPINOZA (BENEDICTUS DE) of Baruch Despinosa, werd te Amsterdam op de Burgwal in de nabijheid der Portugeesche Synagoge geboren. Zijne ouders behoorden tot de Portugeesche gemeente. Omtrent hen is echter weinig met zekerheid te zeggen. Alleen weet men, dat zijn vader, Michael d'Espinosa, een Spaansche uitgewekene van edelen bloede was, waarschijnlijk van hetzelfde geslacht, in hetwelk zich bijzonder heeft onderscheiden de bekende Don Diego d'Espinosa die in de laatste helft der 16^e eeuw president van Castilie en van 1566—1572 inquisiteur-generaal van Spanje was. Hij behoorde ook tot de zoogenaamde Marranen. Omtrent zijne moeder is nog minder bekend. Auerbach doet haar in zijn bekende romans *ein Denkerleben*, als eene edele schoone vrouw van Saraceensche afkomst optreden. Al vroeg nam de knaap deel aan het onderwijs in de eerste gronden van den godsdienst en der Hebreeuwsche taal in de laagste klasse der rabbijnen school. Hij onderscheidde zich daar reeds door vlugge bevatting en ijver om zich in de taalstudie te volmaken. Spoedig werd hij dan ook tot de hoogere klasse van dit onderwijs toegelaten, verwierf de liefde en achting zijner meesters, maar haalde zich niet minder den naijver zijner medescholieren op den hals. Onder de leiding van den vermaarden Talmudist, den rabbijn Saul Levi Mortaire, voerde Baruch op vijftienjarigen leeftijd, een ernstigen strijd over talmudische kwestien met zijn meester en medeleerlingen, waarin hij reeds getuigenis aflegde van zijn scherpen blik en zelfstandig oordeel. De tegenstrijdigheden, die hij telkens ontmoette in de uitlegging van de geschreven en mondelinge wet door de schriftgeleerden van vroegeren en lateren tijd, bragten er hem toe, om zijn eigen oordeel onbewimpeld uit te spreken en dat te verdedigen tegen de blinde volgzaamheid en bekrompen spitsvondigheden zijner tegenstanders onder welken Mozes Saccoto en Isaac Nasi, jongelieden van even beperkt verstand als valsch karakter, die, als gevaarlijke belagers, later tegen hem optraden. De geleerde Menasse ben Israël bekwaamde hem in de taalkunde, rethorica en hebreeuwsche poezij. Buiten de school verdiepte hij zich in de schriften der oudere joodsche wijsgeeren, van welke hem drie tegelijkertijd aantrokken en ontstichten. Ibn Esra, met zijne vrijzinnigheid en mystificatie, Moses Maimonides, die met zijn kunstmatig stelsel, gelooven en weten, jodendom en philosophie trachtte te verzoenen en eindelijk Chasdaï Crescas met zijne vijandigheden tegen de nieuwe philosophie. Ook in de Kabbala en Hebreeuwsche mystiek, werd hij door Corypheen in die leer, de rabbijnen Abraham de Herreira en Isaäc Aboab eenigzins ingewijd, doch kreeg daarin al spoedig weerzin. Buiten dit onderwijs ontving hij privaatles in de nieuwere talen en ook in de oude, het Latijn en Grieksch. Voor het Latijn had hij een bijzondere voorliefde, en bragt het dan hierin ook, onder de leiding van den beroemden geneesheer en philoloog Frans van den Ende, tot eene aanzienlijke hoogte. Behalve deze, beoefende hij met veel vrucht de natuur- en meetkunde. Ook had hij een goeden aanleg voor het portretschilderen. Zoo was dan Baruch, door zijn veelzijdige kennis, helder oordeel en innemend karakter reeds vroeg de trots zijner meesters en de roem der synagoge. Hoopvol blikten zijne ouders in de toekomst van dien eenigen mannelijken spruit, die de eer en glorie van zijn geslacht zou handhaven en die eens een steun en sieraad van het jodendom zou worden. Doch men had buiten de omstandigheden gerekend. De kritische geest van den jongeling kwam in opstand tegen de leer zijner vaderen en meesters. Bij het onderwijs van van den Ende kwam hij in aanraking met beschaafde en ontwikkelde jongelingen van het Christengeloof en van dezen nam hij andere zienswijzen en meeningen over dan van zijne medescholieren in de rabbijnenschool. Aan de andere zijde vervulde hem zijn leermeester van den Ende, een scherpzinnig twijfelaar, die met het heiligste den draak stak met afkeer en schaamte voor de bijgeloovige gebruiken en leeringen, waardoor de godsdienst zijner vaderen zich vooral in die tijden kenmerkte. Wat voor dit spottend vernuft een aanleiding tot diep nadenken en ernstig onderzoek gaf, was voor den schranderen en waarheidlievenden jongeling een voorwerp van diep nadenken en ernstig onderzoek. De natuurkundige wetenschappen, die hij met voorliefde beoefende, deden hem naar elke bron van nieuwe kennis jagen. Hij begon zich in de philosophie van Descartes te verdiepen, waardoor een nieuw licht voor hem opging en aan zijn geest een wijderen kring van gedachten werd geopend.

Meer en meer werd hij van het jodendom verwijderd, dat door de rabbinistische en kabbalistische verklaringen misvormd was. Hij verwierp niet slechts het talmudische jodendom, maar beschouwde ook de Bijbel als menschenwerk. Volgens Spinoza moest elke handeling eene trouwe afspiegeling van het verstand zijn. Zoodra hij in het jodendom aan zijne zucht naar waarheid geene voldoening meer kon vinden en het gebleken was dat, wat men voor godsdienst uitgaf, slechts het opvolgen van menschelijke voorschriften was, brak hij met alles wat in strijd was met zijn gezond verstand en slechts in uiterlijke vormen bestond. Het bezoek der synagoge en van de godsdienstige bijeenkomsten liet hij van lieverlede na, ook het inachtnemen der voorschriften van de Sabbathviering en spijswetten had voor hem geen invloed meer. Het kon wel niet anders of Spinoza raakte bij zijn geloofsgenooten in een kwaden reuk. Allerlei zonderlinge en schandelijke geruchten werden omtrent den levenswandel van den jeugdigen twijfelaar in omloop gebragt. De oppersten der Amsterdamsche joodsche gemeente werden door de dagelijks toenemende geruchten omtrent Spinoza's vervreemding en vijandigheid tegen het jodendom des te meer getroffen, omdat zij groote verwachtingen van dien veel begaafden jongeling hadden opgevat, en hem als een steunpilaar van het geloutard geloof der vaderen beschouwden. Nu vreesden zij dat hij hen verlaten en tot het Christendom zou overgaan, waarbij hij zijne voortreffelijke gaven dan tot bestrijding van zijn voorvaderlijken godsdienst zou gebruiken. Men beproefde alle mogelijke zachte middelen om den afgedwaalde tot inkeer te brengen; maar te vergeefs. Wat hij deed was de vrucht van ernstig en langdurig overwegen en was het bij hem eens tot een besluit gekomen, dan kon geene bedreiging, geen magtspreuk hem meer daarvan afbrengen. Tijdelijke verwijdering uit de gemeenschap der gemeenteleden had dan ook weinig invloed op zijn besluit. Nogtans wilde men niet tot het uiterste, tot een openbare breuk, tot eene algeheele scheiding overgaan. Men koos daarom nog een ander maar nog minder doeltreffend middel, men bood hem een jaargeld van *f* 1000 aan, indien hij van tijd tot tijd zich in de synagoge bij den openbaren dienst zou willen vertoonen. Met verontwaardiging wees Spinoza dit aanbod van de hand en verklaarde voor het tiendubbelde dier som geen verandering te zullen brengen in het besluit, waartoe de rede alleen hem geleid had. Deze weigering en dat hardnekkig volhouden deden de verbittering der geloovigen toenemen. Menig hard woord had hij van vroegere vrienden en geloofsgenooten te verduren. Hij beantwoordde alle smaadredenen met een minachtend stilzwijgen.

De fanatieke geest der domme menigte scheen echter geen middel onbeproefd te laten om zich van dien gehaten geloofsverzaker te ontdoen. Op zekeren avond bij het verlaten van

den schouwburg, volgens anderen na een bezoek aan de synagoge, gebragt, werd hij met sluipmoord bedreigd. Een onbekende rigtte de gewette dolk naar zijn persoon, die gelukkig niet gedeerd werd. Zij trof zijnen mantel, dien ze doorboorde. Nu was hij niet meer veilig in de stad waar eens zijn vader een toevlugt had gezocht ter wille van hetzelfde geloof, dat de zoon thans afgezworen had. Hij verliet Amsterdam, om zijn intrek te nemen bij een remonstrantschen vriend, nabij Ouderkerk aan den Amstel. Hier leefde hij hoogst ingetogen en zuinig, ten einde niet van anderen afhankelijk te zijn trachtte hij in zijn levensonderhoud te voorzien, door het slijpen van optische glazen. Hoe karig een bestaan hem dit verschafte, zoo was hij hoogst gelukkig en tevreden als het hem slechts zoo veel opleverde dat hij (gelijk hij zich uitdrukte) ongestoord zich aan de zaligheid van het denken kon overgeven. Vrede en rust was het ideaal zijns levens, de grondtrek van zijn geheele wezen. Die beide meende hij voortaan te zullen vinden in de levenstaak, die hij zich thans voorstelde, te vervullen. Terwijl onze jeugdige wijsgeer zijne dagen in stil gepeins op het land sleet, waren het rabbinaat en het Portugeesche kerkbestuur te Amsterdam bezig den laatsten slag te slaan en een openbare afsnijding van het onwaardig lid der kerk voor te bereiden. 't Was op een Donderdag, den 27sten Julij van het jaar 1656 (den 6den der maand Ab, 5416), kort voor den treurdag over de verstrooijing van Jeruzalem, dat de groote banvloek door zijne vroegere leermeesters Mortaire en Aboab, onder bazuingeschal en ten aanzien van de heilige wetsrollen, in het bijzijn van kerkvoogden en de geloovige gemeente, in de synagoge tegen den afvallige van het bidgestoelte werd uitgesproken. Het merkwaardig stuk zijner verbanning behelzende was in het Portugeesch gesteld. Daarin wordt er op gewezen, dat men door verschillende wegen en beloftea gepoogd heeft den banneling van den slechten weg terug te brengen, zonder hem te kunnen genezen, ja dat hij integendeel dagelijks meer afschuwelijke ketterijen deed en leerde, en ijsselijke werken wrochtte. Het besluit met een krachtige waarschuwing, dat niemand, met hem mondeling noch schriftelijk mogt verkeeren, dat niemand hem eenige gunst mogt bewijzen, niemand onder één dak met hem mogt vertoeven, ieder op vier ellen afstand van hem verwijderd moest blijven en eindelijk dat niemand eenig geschrift van zijne hand mogt lezen.

Dit document werd hem in afschrift naar zijne vrijwillige ballingschap gezonden, waar hij het met onverschilligheid ontving. Men beweert dat de partij van behoud in de joodsche gemeente, bevreesd dat de banneling teruggekeerd, ook andere geloofsgenooten tot twijfelen zou brengen, aan den magistraat van Amsterdam het verzoek zou hebben gerigt om dien gevaarlijken persoon het verblijf voortaan in die stad te ontzeggen. Dit verzoek zou tijdelijk zijn toegestaan. Naar aanleiding daarvan schreef Spinoza eene regtvaardiging, waarin hij de vrijheid van denken en navorschen in een helder licht stelde, en daarmede tevens de beschuldiging van zich trachtte af te werpen, als zoude zijn gedrag in strijd met de zedelijkheid en de wetten van het land zijn. Dit stuk, niet voor de geschiedenis bewaard, was echter de grondsteen waarop hij later zijn beroemd godsdienstig-staatkundig vertoog gebouwd heeft.

Vier jaren na zijne verbanning uit zijn kerkgenootschap (1660) woonde Spinoza met zijn Oudekerker gastheer te Rijnsburg en zocht hij in het vreedzaam en wetenschappelijk verkeer met eenige vrienden en geestverwanten, de zoogenaamde Rijnsburger collegianten, rust voor zijn ligchaam en voedsel voor zijn steeds werkzamen geest, en legde hij den grondslag voor zijne later zooveel opgang makende schriften. Hier oefende hij zijnen geest met het overpeinzen en ontwikkelen van de verhevenste en diepzinnigste vraagstukken van zijn tijd. Hij verbreidde zijne denkbeelden in een reeks van brieven, die hij met zijne vrienden in verschillende deelen des lands en ook buitenslands wisselde. In die brieven komt de helderheid van zijn verstand en de innemendheid van zijn karakter meermalen uit. Een zijner vrienden, met name Oldenburg, te Londen gevestigd, met wien hij dikwijls een belangrijk mondeling onderhoud over God en zijne eigenschappen, het verband tusschen ligchaam en geest, de wijsbeerte van Descartes en Baco gehad had, getuigt van hem: »Zijne grondige wetenschap met die beschaving en zachtheid van zeden gepaard waarmede natuur en eigen aanleg hem zoo rijk begaafd hadden maakte zijn verkeer zóó aantrekkelijk, dat ik hem, na het eerste bezoek, al aanstonds de hand eene ongeveinsde vriendschap bood, en tot eene voortdurende wisseling van gedachten en diensten noode."

Te Amsterdam had zich een kring gevormd van wetenschappelijk ontwikkelde en naar waarheid strevende jongelieden met wie Spinoza eene geregelde briefwisseling nopens gewigtige metaphysische vraagstukken hield. Tot deze behoorden Lodewijk Meyer, verdienstelijk geneesheer, taalgeleerde en aanhanger der Cartesiaansche wijsbegeerte, Simon de Vries, Schaller en Bresser, allen mannen die zich aan genees- en natuurkundige studiën wijdden. Zij hielden geregeld bijeenkomsten, waarin zij de wijsgerige vraagstukken door hun meester en vriend gesteld, bespraken en hunne bedenkingen daartegen maakten of inlichtingen omtrent hun duistere punten vraagden. Aan een ander vriend, die Spinoza wilde overhalen tot de alleenzaligmakende kerk, waartoe hij was overgegaan, heeft hij in een merkwaardig schrijven zijne meening blootgelegd [1]). Onder de drukke, wetenschappelijke correspondentie tusschen Spinoza en zijne geestverwanten, bereidde hij zijn eersten wetenschappelijken arbeid voor, waarmede hij de wereld zou verrijken. Hij hield zich bezig met het te boek stellen van de beginselen der Cartesiaansche wijsbegeerte in meetkunstige vorm betoogd. Hij deed dit naar aanleiding en ten vervolge van Descartes overdenkingen. Daar Spinoza ten aanzien van de grondbeginselen met zijn voorganger verschilde, wilde hij zich niet met de uitgave van dit boek inlaten. Daarmede belastte zich zijn vriend Meijer, die er een voorrede aan toevoegde waarin op het verschil van gevoelen der beide wijsgeeren wordt gewezen.

In den aanvang van 1664 verliet Spinoza zijne stille woonplaats en vestigde zich te Voorburg. Hij nam daar zijn intrek bij zekeren Daniël Tydeman, mr. schilder, een man van vrijzinnige geloofsbeginselen. Hier hield hij gestadige briefwisseling met een zich steeds uitbreidenden kring van aanhangers en geestverwanten. Tegen deze inspannende werkzaamheden, waaraan hij dag en nacht wijdde, scheen zijn zwak ligchaam, dat reeds door de vreeselijke teering ondermijnd was, niet bestand te zijn. Kort na een uitstapje naar Amsterdam huiswaarts gekeerd, werd hij ongesteld. Dit belette hem echter niet om ijverig aan de voltooijing van een zijner meesterstukken te werken, waaromtrent hij gedurig met zijne geestverwanten van gedachten wisselde. Hoe meer zijne denkbeelden verbreid werden, des te meer nam het aantal zijner aanhangers en geestverwanten toe, die hem wegens zijne groote geestgaven vereerden en hem wegens zijn edelen inborst liefhadden. In 1669 vestigde hij zich met der woon in den Haag en nam daar zijn intrek bij de wed. van der Velden, op de Veerkaai, waar hij een achterkamertje op de tweede verdieping bewoonde dat hem tot woon- en slaapvertrek en werkplaats tevens strekte. Hoe sober hij ook leefde, zoo scheen hem deze levenswijs toch nog kostbaar. Zijne onbaatzuchtigheid en zijn onafhankelijkszin hadden hem zijn aandeel in het ouderlijk erfdeel aan zijne zusters doen schenken en hem belet de nalatenschap te aanvaarden van zijn vriend Simon de Vries, nadat deze hem vroeger, maar ook te vergeefs, een som van ƒ2000 had aangeboden. Desgelijks weigerde hij ook een aanzienlijk jaargeld hem door zijn vriend en vereerder, den raadpensionaris de Witt aangeboden. In 1670 nam hij zijn intrek bij den solliciteur-militair van der Spijck op de Pavilioensgracht. Omstreeks dezen tijd gaf hij, op aandrang zijner vrienden, zijne denkbeelden over godsdienst en staat, doch zonder naam des schrijvers of van de plaats der uitgave, in het licht. In dit geschrift worden de gebreken van zijn tijd in kerk en staat met krachtige trekken aangetoond en aan een onverbiddelijke kritiek onderwerpen. Het draagt tot motto de uitspraak van Johannes (I Cap. IV: 13. »Hieraan weten wij, dat wij in God blijven en God in ons, dat Hij ons van zijnen geest gegeven heeft". Hij schetst daarin de betrekking van de wijsbegeerte tot den godsdienst, van de natuurlijke rede tot de goddelijke openbaring, van de vrijheid van denken tot het geloofsgezag. Spinoza heeft in dit geschrift zijn

[1]) *Epist. LXXIV Nob. Juven. Alberto Burgh.*

overstelpt gemoed geheel uitgestort en zich dan ook vaak daarin uitgelaten over andersdenkenden als men van een man van zulk een zelfbeheersching en zielenadel niet zou verwachten. Men vergete echter niet dat de aanleiding tot dezen arbeid, zijne apologie was tegen zijne verbanning en daarom verwondere men zich niet dat zijne aanvallen nog meer tegen de afdwalingen der joodsche, dan tegen die der christelijke kerk zijn gerigt. Spinoza had zich in zijne verwachtingen omtrent de gevolgen, die het bekend worden van dit geschrift, in den lande zou hebben, niet bedrogen. Alom openbaarde zich eene hevige verbittering tegen zulk eene goddelooze en verderfelijke leer. Kerk en staat spanden zamen om, daar men den schrijver al niet in het openbaar kon straffen, dan toch de leer, die hij verkondigde, als de ergste ketterij uit te krijten. Bij plakaat van den Hove van Hollandt'', de dato 19 Julij 1674 werd het doemvonnis uitgesproken over de „godlasterlijcke ende zielerderfelijcke Boecken, vol van ongefondeerde en dangereuse stellingen en gruwelen tot nadeel van de ware religie en de kerckendienst'' waartoe ook het *tractatus theologico-politicus* wordt gebragt. Ieder was er vol van, geletterden en ongeletterden, de blinde aanhanger van de kerkleer en de ijverige voorstander van Descartes, door allen werd het vooroordeeld. Ja, zelfs onder zijne vrienden en aanhangers waren sommigen, die in den aanvang in die afkeuring deelden. Ook van de joodsche zijde werd hij door de verlichte kerkelijke partij aangevallen, maar opmerkelijker wijs, in lang niet met zulke giftige wapens als door de christenen. Spinoza verzekerde echter aan het einde van zijn vertoog, dat hij er niets in geschreven had, wat hij niet zeer gaarne aan 't onderzoek en oordeel van 's lands regeering onderwierp, dat hij, 't geen zij er tegen 's lands wetten, of algemeen welzijn in mogten vinden, voor ongezegd wilde gehouden hebben enz. Op de beschuldiging dat hij het atheistendom wilde invoeren, antwoordde hij, of men hem ongodsdienstig mag noemen die God als het hoogste goed erkent en hem uit een vrij gemoed als zoodanig te beminnen noopt: die zegt, dat daarin ons hoogst geluk en vrijheid bestaat, en dat de deugd zelve het loon der deugd, gelijk de straf der domheid en onmagt, de domheid zelve is, dat eindelijk ieder zijn naasten liefhebben en der overigheid gehoorzamen moet, al hetwelk in zijn boek met kracht van redenen betoogd was. Het verbod van de verspreiding van het oorspronkelijk geschrift, prikkelde er de belangstelling des te meer voor. Het verscheen later onder allerlei verdichte titels.

Inmiddels had Spinoza met een menigte geleerden en staatslieden nieuwe persoonlijke en schriftelijke betrekkingen aangeknoopt o. a. met Robert Boyle, de beroemde volgeling van den grooten Baco van Verulam, de groote natuur- en werktuigkundigen Christiaan Huygens; met wien hij ook vroeger eene wetenschappelijke briefwisseling had gevoerd, en met den beroemden Leibnits. Den 16 Februarij 1673 kreeg hij eene uitnoodiging van den Phaltschen keurvorst Karel Lodewijk, om het hoogleeraarsambt in de philosophie te Heidelberg te willen aanvaarden, die hij echter afsloeg. In Julij 1675 ging hij naar Amsterdam om daar zijne Zedeleer ter perse te leggen, toen er een algemeen gerucht liep, dat hij thans een boek zou uitgeven, waarin hij aantoonde dat er geen God was. Eenige godgeleerden namen daaruit aanleiding hem bij den prins en de overigheid aan te klagen, en eenige slimme Cartesianen, om allen schijn van instemming met hem te weeren, lieten niet na hun afschuw van zijne gevoelens aan den dag te leggen. Hij besloot daarom, ten einde zich voor elke verdere belaging van godgeleerde zijde te vrijwaren, de voorbereidde uitgave te schorsen, en die voor beteren tijd te bewaren. Eerst twee jaren later werd, na zijn dood, zijne *Ethica, more geometrico demonstrata*, een gewrocht van de edelste kracht zijns gestes, waaraan hij den besten tijd zijns levens heeft gewijd'' met eenige andere nagelatene, deels onvolleerde geschriften door zijne vienden en vereerders, uitgegeven. In de beide levensjaren, die onze wijsgeer nog overbleven, had zijn sterke geest meer dan ooit te worstelen tegen zijn zwak ligchaam. Gedurende dezelve knoopte hij echter nieuwe betrekkingen aan met waarheidlievende en eergierige jongelingen, Ehrenfried van Tschernhaus, een saksisch edelman en zekeren dr. Schaller, met wien hij een zeer belangrijke briefwisseling aanknoopte. Eindelijk bezweek hij op Zondag den 23 Februarij 1677 des nemiddags ten 3 ure in het bijzijn van zijn braven vriend dr. Lodewijk Meyer, die, denzelfden morgen, op zijn verzoek, uit Amsterdam was gekomen. Hij had den ouderdom van 45 jaren bereikt.

Schriften:

R. des Cartes Principipiorum philosophiae Pars I et II, More Geometrico demonstratae per B. de S. Amstelod. Accesserunt ejusdem Cogitata Metaphysica, in quibus difficiliores, quae tam in parte Mataphysices generali quam speciali occurrunt, quaestiones breviter explicantur. Amstelodami 1663 4°.,

Tractatus thelogico-politicus continens dissertationes aliquot, quibus ostenditur libertatem philosophandi non tantum salva Pietate et Reipublica Pacae pose concedi: sed eandem nisi cum Pace Reipublicae ipsaque Pietate tolli non posse. Hamburgi 1670 4°.

Tractatus thologico-Politicus. Cui adfuncius est Philosophia S. Scripturae Interpres. Anno Dom 1674.

In 't Holl. met den titel: *De rechtzinnige Theologant of Godgeleerde staatkundige verhandelinge uit het Latijn vertaalt* (door Hendriksen Glasemaker) Hamburg 1693 4°. Bremen 1694. In 't Fr. met drie titel veranderingen, ook te Parys, 1860 8°, in 't Hgd. o. a. Stuttgart 1804 8°., Munchen 1826 8°.

Opera posthuma, quorum series post Praef. exhibitur s. l. 1677 4°. Ienae, 1802, 1803 cum imag. S., *ed. et praef. adiecit* A. Gfroerer, Stuttg. 1830 8°.; *praecipua opera philos. recognovit notitias historico-philosophicas adjecit D Car. Riedel.* Lips. 1863 8 min. *Ed. stereot. c. praef.* C. H. Bruder 3 t. Lipsiae, Tauchnitz jun. 1843—1846.

In 't Ned.: *De nagelate schriften van B. d. S. als zedekunst, staatkunde, verbetering van 't verstant, Brieven en antwoorden, uyt verscheide talen in de Nederl. gebragt.* Gedrukt in 't jaar 1677. In 't Fr. *Oeuvres de Spin. trad. par Emile Saisset.* Paris 1842 8°. in 't Hgd. door Ewald, 2 Th. Gira 1787—93 8°. Stuttg. 1841 (*mit dem Leben Spinoza's* van Berthold Auerbach.)

C. T. de Murr *Bened. de Spin. adnotationes ad tract. theologico-politicum. Ex autographo edid. ac praefat. est addita notitia script. philosophi*, Hagae Comet 1862. *B. S. Randglossen zu seinem Tract. theol.-polit. aus einer in Köningsberg befindlichen noch ungedruckten Handschrift bekannt gemacht von Dr. W. Dorow etc.* Berlin 1835 8°.

Brief van B de S. aan Dr. Lambert van Velthuysen, medegedeeld door prof. H. W. Tydeman, Leid. 1843 8°.

Tractatus de Deo et homine eiusque filicitate lineamenta atque adnotationes tractatum theologico politicum edidit et illustr. E. Boehmer. Halae ad Salam 1852 4°.

Volgens Vogt is S. ook schrijver van *Philosophia s. script. interpres*, anderen noemen den Utr. hoogl. L. v. Velthuysen anderen L. Meijer, zij is in 't Holl. vert. *De Philosophie d' uytleghster d. h. schrift* 1667 4°.

Ook gaf hij naamloos in 't licht *Stelkunstige Reeckening van een Regenboog.* 's Grav. 1657 4°.

Sommigen schrijven hem toe *Lucii Antistii Constantis de jure Ecclesias ticorum liber singularis.* Aethopoli 1665 8°.

Zie Kortholt (Christiaan), *De tribus impostoribus magnis*, Kilon. 1680 8°.; C. Wittich, *Anti-Spinoza, S. examen ethices B. de Spinoza et commentarius de Deo et ejus attributis*, Amst. 1690 4°.; F. E. Kettner, *Dissert. de duob. impost. B. S. et B. Bekkero*, Lips 1694 4°.; J. Staalkopff, *Diss. de B S. athéismi convicto* Witteb. 1707 4°., *Disp. de atheismo B. de S. adversus* G. Arnoldum Witteb. 1707 4°.; *Dissert. de atheismo B. de S. adversus J. G. Wachterum*, Witteb. 1707 4°., *Dissert. de Spinocismo post Spinozam*, Witteb. 1708 4°.; J. W. Jaeger, *Spinocismus, s. d. B. S. famosi atheistae via et doctrinalia*, Tub. 1710 4°.; B. F. Quistorp, *Comment. de atheismo* (B Spinozae) Rostoch 1743 4°.; A. E. Renthe, *Probatio, quod B de Spin. graviter errans non fuerit atheas* Coethen 1766—67 8°., E. Stiedenroth, *Nova Spinocismi delincatio*, Goeth. 1817 4°.; Rosenkrans, *Dissert. de Spinozae Philosophia*, Halae 1828 8°.; *Collectanea de Vita* achter T. II zijner *Opera cura Pauli;* Saxe, *Onom.*, T. V. p. 78, *App.* p. 595; Königii, *Bibl. Vet. et Nova* i. v.; Morhofius, *Polyh. Philosoph.* p. 118, *Polyh. Pract.* p. 484, 530 t. II.; Crenii, *Animadv.*, T. XIII p. 103—106; J. C. Wolfius, *Bibl. Heb.*, T. I. p. 239—242 V. III p. 145, 146; J. Fabricii, *Hist. Bibl.*, P. V. p. 61; J Bruckeri, *Hist. crit. philos.*, T. IV. P. III. p. II. L. II., III., D. VII—X. p. 682—660, *App.*, Vol. VI. p. 922, 923; Moshemii, *Hist. Eccl. Saec.* XVII Sect. I. D. XXIV; J. M. Gesnerus, *ad Jsagogen;* T. II. p. 108; Freytag, *Anal.*, p. 896; Vogt, *Cat. libr. rar*, *Cat. Bibl Bunav.*, T. I. V. II p. 1620, 1621; H. F. v. Dietz, *B. v. Spinoza nach leben und Lehren*, Dessau 1783 8°.; M. Philippson, *Leben B. d. S.* Braunsw. 1790 8°.; G. O. Marbach, *Gedachtniss rede auf B. v. Spin.*, Halle 1851 8°.; H. C. W. Sigwart, *Der Spinozismus, historisch und philosophisch erlautert.* etc., Tubing. 1839 8°.; C. Thomas, *Spinoza als Metaphysiker vom Standpuncte der*

biblischen Kritik, Königsb. 1840 8°.; C. v. Orelli, *Spinoza's Leben und Lehre, nebst einem Abrisse der Schelling'schen und Hegelschen philosophie*, Aarau 1843 8°., *Augment.* Hid. 1850 8°; Schaarschmidt, (R) *Descantes und Spinoza, urkundliche darstillung d. Philosophie Beider*, Bonn 1850 8°.; G. S. Franke, *uber die neuern Schicksale des Spinozismus und seinen Einflus auf die Philosophie*, Kiel 1808 8°.; C. W. Sigwart, *über den Zusammenhang des Spinozismus mit der Cartesianischen Philosophie*, Tubing. 1816 8°; H. Ritter, *über d. Einfluss (Rene) Descartes auf die Ausbildung des Spinozismus*, Leipz. 1816 8°.; *B. de S. sämmtl. Werken aus dem Lat. mit einer Lebensgesch. Spinozas vou B. Auerbach. Mit dem Bildnisse Spinoza's z. B. Verlag d. J. G Cottasche Buchhandl.* 1871, Kund Fischer, Geschichte *der Philosophie*, I B. Th. II, Bauer: *Convers. Lexikon;* Hertzog; *Manasse b. Israel, Adressen an Cromwell ueb. S.* 52, Graetz, *Gesch. d. Juden*, Bd. X. S. 176 en *Note* I S. IX, J. Coler, *vie de B. Spinoza, tirée des écrits, de ce fameux philosophe et du temoignage de plusieurs personnes que l'ont connu particulierement*, La Haye 1706 12°. Amst. 17:2 12°. (in 't Duitsch vert. door Joh. Faccius Fr. et Leipz. 1735 12 portr., in 't Eng. Lond. 1706 12°.; L. Vraese, *La vie et l'esprit de B. de S.* s l. (Amst.) 1719 8°.; *vie de Spinosa, par un de ses disciples*, Hamb. 1735 8°.; A. Saintes, *Hist. de la vie et des ouvrages de B. S. fondateur de l'exegese et de la philosophie moderne*, Par. 1842 8°.; *Résutation inédite de Spin. par Leibnitz, precedée d'un mémoire par A. Foucher de Carcel*, Par. 1854. *Exposition critique de la théorie des passions dans Descartes, Spinoza et Mallebranche par M. L. Carreau*, Paris 1870; *Bibl. rais* (Tables), *Dict. d. Sçav.; Dict. Bibl.; Dict. Biogr.; Dict. des hommes illustres; Dict. biogr moderne;* Bayle; Baillet *jugem. des sav.*, T. II. p. 34 seqq.; *Het leven van B. de S. met eenige aanteekeningen over zijn bedrijf, schriften en gevoelens, door den heer Bayle, leer. d. wijsbeg te Rotterd. Nevens een kort betoog van de waarheid der Christel. Godsd., in twee verhand. I. van de ziel van God, II. van Gods Wezentlijkheid. Door den heer Jaquelot enz.* Utr. 1698 8°.; Rabus, *Boekz. v. Eur.*, 1696 b. 291, 305, 1698 bl 238, 230, 242; 243, 245, 525, *Onderzoek v. h. Leerstelsel van S. en de tegenwerpingen van Bayle hier tegen, door den heer des Jariges, eerste en tweede verhand. met aanteeken van J. F. Hennert*, in *Uitgel. Verhand.* D. I.; *Lev. v. N. M. en Vr.* D. II. bl. 291; Ypey, *Gesch. d. System. Godgel.; Gesch. d. Christ. kerk in de XVIII eeuw*; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Herv.;* Kist en Royaards, *Kerkel. Archief; Het leven van een Denker door Mr. P. A. S. van Limburg Brouwer*, in *Gids* 1853 409—443; *B. d. S naar leven en werken in verband met zijne en onzen tijd door J. v. Vloten. Tweede herziene en vermeerd. druk.* Schiedam 1871, verg. *Ned. Spect.* 1171 n 47; Da Costa, *Israel en de Volkeren;* Koenen, *Gesch. d. Joden;* Halma; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*, vooral *Spinoza, seine Lehre und deren erste Nachwirkungen in Holland. Eine philosophisch historische Monographie von A. van der Linde*, Göttingen 1862; Dr. S. Sr. Coronel, *Baruch d'Espinoza in de lijst van zijn tijd*, in *Vad. Letteroef. Jan. en Febr.* 1871 (de voornaamste bron van dit artikel); v. Doorninck, *Anon. en Pseud* (Ind); C. Schaarschmidt, *B. de S Korte verhand. van God, de Mensch en deszelfs welstand.* Amst. 1689, m. portr.; Abcoude, *Naaml.* bl. 342.

SPINOVIUS of SPIENHOVEN (JOANNES), predikant te Utrecht, wegens zijn remonstrantsche gevoelens door de wethouders den 18 Febr. 1619, in zijn afweren als gedeputeerde naar de Dortsche synode, afgezet, wijl hij de akte van stilstand weigerde te teekenen, werd, na harde behandeling, naar Waalwijk gevoerd. Hij bediende later de remonstrantsche gemeente te Delft, toen hij onverwacht, den 29 Junij 1629, ten huize van Pieter Joosten van Rueven, gewezen vroedschap, waar hij te huis lag, overleed. Heimelijk werd hij in een achterschuur begraven, het werd ontdekt, doch zijn lijk bleef daar liggen.

Zie Muller, *Pamfl.*, 1, 207; Baudartius, *Mem.*, D. XI. bl. 81; Brandt, *H. d. R.*, D. III. bl. 952, 957, 958; Tideman, *Rem. Broeders.*, bl. 16, 252, 253.

SPIRA (S.). Arrenberg vermeldt van hem den zesden druk van *Verschrikkelijke historie.* Amst. 1675.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 485.

SPIRING (WILLEM) gaf in het licht:

De Spiegel die niet vleid, in rijm naar het Fransch van Jean Puget de la Serre, geschiedschrijver van Vrankrijk, m. pl. Amst. *ter drukkerij van J. Krellius* 1709.

Beschouwing der tydelyke zaken en redenvuring over de ygenogappen van Gods wezen, zynde één vervolg van de Spiegel di nit clyd. Amst. 1736.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 255; *Cat. d. Sted. Bibl. te Haarlem*, 2e *Suppl.* 248.

SPIRING of SPIERING, SPIERINCK VAN WEL of WELLE (GERRIT), behoorde tot de verbondene Edelen in 1566, week bij de komst van Alva uit het land, en werd door hem gebannen. Dit vonnis schrikte hem niet af om in 1570 en de volgende jaren briefwisseling te houden met den prins van Oranje ter verlossinge van het land.

Zie van Meteren, III. B. bl. 49, 59; Smallegange, *Chron. van Zeeland*, bl. 756; Te Water, *Verb. der Edelen*, D. III. bl. 574.

SPIRING of SPIERING ( ). Kastelein van Heusden, waarschijnlijk dezelfde als de vorige. Te Water heeft een brief aan hem in 1566 door de hertogen van Parma geschreven, medegedeeld in *Verb. der Edelen*, D. IV bl. 135.

Zie Ouderhoven, *Beschrijv. v. Heusden*, bl. 70 en over 't geslacht Christiani, *Jurispr. Heroica*, T. I. p. 196; Butkens, *Troph. de Brabant*, T. II. liv. XI p. 561; van Leeuwen, *Bat. ill.*, bl 1109.

SPIRK (I.), te 's Gravenhage geboren en leerling van Caspar Netscher, schilderde goede portretten. Hij bloeide in 1683 en vertrok van 's Hage naar elders.

Zie Kramm.

SPITHOUT of SPITHOLDIUS (EGBERTUS), te Zutphen geboren, volbragt zijne studiën te Keulen en werd daar licentaat in de godgeleerdheid. In 1595 werd hij kanunnik en plebaan in de kathedrale kerk van Antwerpen, en overleed aldaar den 15 April 1627 in vergevorderden ouderdom.

Hij schreef:

Pia Precationum et contemplationum Exercitia, tam sub tremendo Missae sacrificio, quam sub divino et nocturno officiis, homini vero Christiano exercenda, ad expendendum mirabile humanae reflaurationis mysterium et Deo, Patri, digne se offerendum, Antv. 1604 16°.

Meditationes in passionem et resurrectionem Jesu Christi, dispositae per hebdomadam, Antv. 1612 16°.

Historia Tragica, sacrae et profanae decades duae, Colon. 1647 12°.

Editio altera correctior et emendatior, Brux. 1652. 12°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 196; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. 1. p. 253; Elssius, *Encom. Augustinian.*, p. 490; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 39, 40; Glasius, *Godgel. Nederl.*

SPITZ (H.) schreef:

Over de niet algemeene genade, met eene voorrede van A. Voget. Utrecht z. j. 8°.

SPITZIUS (J.) schreef:

Euangelische Troostbloem van Gods verkiesinge, 1728 8°.

Lijkpredikatie over de koninginne Maria. 4°.

Zie Abcoude, *Verv.*, bl. 201.

SPLINDLER (GEORG) schreef:

Noodig berigt van de wonderwerken, voorzienigheid en predestinati, vert. door J. C. v. D., Enkh. 1609. 8°.

Zie Abcoude, *verv.*, bl. 201.

SPLINTER (GERRIT), kunstschilder te Utrecht, ten tijde van Leicester, leermeester van Abraham Bloemaert.

Zie Kramm; Dodt, *Archief*, bij Kramm.

SPLINTER JANSZ. (JAN), kunstschilder te Utrecht, komt met Splintersz. (Dirk Jan), in den aanvang der 16e eeuw, als zoodanig in *kameraars* rekeningen en *transport-brieven* voor.

Zie Kramm.

SPLINTER (JAN). De bibliotheek van Ned. Letterk. te Leiden bezit van dezen rederijker: Zijn *Testament met noch twee schoone Refereynen*, Reesz. Derick Wylicx van Santen, 1584.

Zie *Cat.*, D. I. bl. 218.

SPLITGERBER (FREDERIK LODEWIJK), was een vlijtig beoefenaar der natuur- en kruidkunde. De vruchten van zijn op eigen kosten ondernomen botanisch onderzoek in Italië, Sicilië en in de kolonie Suriname zijn in zijne weinige doch kernachtige geschriften in de Latijnsche en Fransche talen bekend gemaakt. Hij overleed te Amsterdam den 23 Mei 1845 in den ouderdom van 44 jaren.

Zie Verwoert.

SPOORMAKER (P. H.) is schrijver van
Veris fidelis of Lauwerkrans ter gedachtenis van de blijde geboortendagh van Wilhelm III. Vere 1664.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 4862.

SPOORS (Jacob) was notaris en procureur der Stads-Vierschare van Delft, toen hij daar in 1658 bij J. P. Waelpot uitgaf:
Corpus Juris ofte Kort begryp van alle Titulen van de 50 *boeken Digesta Justin. Eertijts uyt-gegeven door H. à Schingen, ende nu de helft vermeerdert ens.* 12°, met lofverzen van J. Dedel en Johannis Spoors, welligt zijn broeder.

Zie bl. 351 van Eekhoff, *de Sted. Bibl. van Leeuwarden*, bl. 86.

SPRANCKHUISEN (Dionysius), predikant te Asperen (1609), Puttershoek (1614), Haarlem 1615, Workum (1618) en te Delft van 1625 tot 1650, wanneer hij overleed. Samuel à Doreslaer hield een lijkrede op hem. Hij heeft vele geschriften nagelaten, die in hun tijd zeer geacht waren, zoo als:
Justificatie teghen alle calumnien, ende lasteren, die hem 't tidert den aenvanck van sijnen kerckendienst tot Haerlem opghericht syn. Mits de redenen, waerom hij goet ghevonden hebbe te versoeken ontslaginghe van sijnen dienst tot Haerlem, enz. Haerlem 1617.
Eerste refutatie of wederlegginghe van de voorrede tot den Leser. Ghesteld voor de ghenaemde justificatie Spranchusii, Amst. 1617.
Een liefhelijcke Vrouwenpraet, ghesteldt bij geschrifte tot confusie van de arme Refutatie enz. Amst. 1617.
Grondig bericht, waerin betoont wert dat Spranckhusius, door sijn ghenaemde Justificatie niet min als ontschuldight wordt enz. Gorrichem 1617 (door dr. Damens).
Triumphe van weghen de gheluckighen ende over-rijcke victorie, welcke de Heere onse Godt op den 8 *Sept. der jaer* 1628 *verleent heeft aen de vlote van de West Indische compagnie, onder het beleydt van Pieter Pietersz. Heyn.* Delft 1629.
Tranen over den doodt van den grooten Admirael, Pieter Pietersz. Heyn. Mitsg. zijn Testament aen de Generale Ghesoctroyeerde West Indische compagnie, ofte onbedriegh'lijcke Leydsterre tot geluckige voyagie van ders. scheepsvloten. Delft. 1629.
Geestelijke batailje tegen de dood, Delft 1647 12°.
De Geest. triumph over den doot, Ald. 1648 12°.
Lof en plicht des huwelijkx, Franck 1653.
Roepende stemme.
Rouwclaege over de doot van Fred. Hendrik, ook in de *Lijkredenen en Gedichten, begrijpende 't leven, voornaemste daden en 't afsterven van zijn Hoogheydt Frederyck Henryck*, Amst. 1648 12°.
Scheppinge der Wereldt. 12°.
Vermaninge tot dankbaerheyt. 12°.
Natuer en oeffening van het waare Zaligmakende geloove Dordr. 1736.

Zie Soermans, *Kerk. Reg.*, bl. 19, 37, 92, 104; Veeris en Pauw, *Kerk. Alphab.*, bl. 193; Schotel, *K. D.*, D. II. bl. 280; Glasius, *Godgel. Nederl.*, Abcoude, *Naamr.*; Muller, *Cat. v. Pamfl.*, D. I. bl.

SPRANGER VAN DEN SCHILDE (Bartholomeus), in 1546 uit een aanzienlijk geslacht te Antwerpen geboren, had een aangeboren neiging voor de teeken- en schilderkunst. Het ontbrak hem echter aan goede leermeesters, en daarom begaf hij zich naar Italië waar hij te Milaan zich in het schilderen met water- en olieverw oefende. Drie jaren woonde hij bij den kardinaal Farnese, werd vervolgens schilder van paus Pius V en in het Belvedère gehuisvest. Hier schilderde hij, op begeerte van zijne Heiligheid, het *Laatste Oordeel* op een zes voet hoogen koperen plaat, waarin ongeveer 500 beelden voorkwamen, en verscheidene andere kapitale stukken voor kerken en altaren. Na 's pausen dood, trad hij in dienst bij de Roomsche keizers Maximiliaan II en Rudolph II, en hielp te Weenen den kolossalen en sierrijken triumfboog bij 's laatstgemelden keizers blijde inkomst tot stand brengen. Ofschoon keizer Rudolph, in den aanvang zijner regering, weinig kunstliefde liet blijken, huisvestte hij echter Spranger in zijn paleis en bezocht hem nu en dan om hem te zien schilderen, verhief hem en zijne nakomelingen in den adelstand, en omhing hem, in tegenwoordigheid van alle zijne hovelingen en edelen, met een driedubbelen gouden keten. Na een afwezigheid van 37 jaren bezocht hij zijn vaderland; tot goedmaking van de reis schonk de keizer hem ƒ 1,000,00. Zijne terugkomst verwekte een algemeene vreugde, bijzonder onder alle kunstbeoefenaars. Te Amsterdam huldigde hem de regeering met eenige kannen wijn, te Haarlem onthaalde hem de kamer *Trouw moet blijken* op een kostbaar gastmaal en vereerde hem over tafel tot zijn welkomst met een tafel- of blijspel tot lof der schilderkunst. Over Keulen keerde hij naar Praag terug, waar hij in 1628 overleed. Immerzeel schrijft dat hij vindingrijk in zijne ordonnanties was, een vlugge hand en een geestig penseel had, doch dat het, daar hij evenmin naar de natuur als naar de antieken werkte, zijne beelden aan naauwkeurigheid van teekening ontbrak, zoodat zij meestal onnatuurlijk in hunne houding, hard en stijf van omtrek en onbevallig zijn. Ook etste hij enkele prentjes. Muller, Sadeler, Goltzius en anderen bragten zijne ordonnanties in 't koper. Zijn welligt door hem zelven geschilderd portret berust in de galerij te Florence, en in de galerij te Weenen zijn 16 stuks zijner schilderijen, alsmede twee portretten, op halfslevensgroote hem nog jong, en in hoogen ouderdom voorstellende, alsmede dat van zijne vrouw Christina Muller.

Zie van Mander; Houbraken; van Gool; Le Comte; Immerzeel; Kramm; Kok; Nieuwenhuis; S. de Vries, *Vervolg op* Gottfried's *Hist. Kron.*, D. I. bl. 111.

SPRANGERS (Michael) werd als proponent te Gameren beroepen en overleed in 1673.
Hij schreef:
Silo of Haften in Brant; ten spiegel voor gants Nederland waar in 't korte bijgevoegt is deszelfs Mara, of regte oorspronck van Gelderlands watersnoodt des jaars 1658; *en Nederlands grootste en schrikkelijkste vijand*, Amst. 1658, 4°.

Zie Abcoude, bl. 343; de Jongh, *Predd. v. Gelderl.*, bl. 422; Muller, *Cat. v. Pamfl.*, D. II. bl. 115.

SPRENGER (Johannes Petrus), den 4 October 1777 te Dordrecht geboren, onderscheidde zich reeds als luitenant in den slag bij Talavera. Den 24 Januarij 1810 zag hij zich met 100 Hollandsche infanteristen te Lerma plotseling door 900 man Spaansche ruiterij aangevallen. Hij bood zoo moedig het hoofd en bleef, in weerwil van twee kanonschoten aan den hals, de zijnen aanvoeren en de aanvallen der vijand afweeren. Tijdens het oproer te Antwerpen (1830) bevond hij zich als kolonel aldaar. Ook nam hij deel aan de tiendaagschen veldtogt. Hij overleed te Gorinchem, den 22 December 1837 als generaal majoor, ridder der Militaire Willemsorde, van den Nederlandsche Leeuw en van het Legioen van Eer.

Zie Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. III. bl. 354, 372, 692; Verwoert.

SPRIGGE (J.) schreef:
Getuygenisse eener aanstaande Heerlijkheid, Amst. 1716 8°.

Zie Abcoude, *verv.*, bl. 202.

SPRINGHT (Joh.) schreef:
Artieulen dienende om te bewijzen het nodig gebruyk van den Christelijken Rustdag of dag des Heeren. 's Grav. 1657. 8°.

Zie Abcoude, *verv.*, bl. 202.

SPRINT (J) schreef:
Leerreden over 1 Cor. VIII vs. 34 *genaamt de Bruids Raadsman, of de pligt der vrouwen aan haar man*, Amst. 1750.
Waar tegen verscheen:
De agtbaarheid der vrouwen of verdedigende aanmerkingen tegen de predikant J. Sprint over de pligt der vrouwen, geschreven door een geleerde vrouw te Amsterdam bij K. de Wit.

Zie Abcoude, *Tweede Aanh.*, bl. 142.

SPRUIT (H.) en P. Haanebrink vertaalden uit het Fr. van Forbonnais *Begin, opkomst en voortgang van den koophandel*, Amst. 1779 2 dn. 8°.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 452.

SPRUYT (David) is schrijver van
Vrede-presentatie uyt den naem van het meerendeel der dienaren der vereen. Vlaemsche, Duytche ende Vriesche gem. Aen die dienaren de welcke tegenwoordigh een bezondere vergaderinge houden. Tot Amst. 1664.

Met G. Abrahamsz, *Nadere verklaringe van de XIX Artikelen*, Amst. 1659 4°.

Zie *Naaml. d. doopsgez. schrijv.*, bl. 99; Rogge, *Geschrift d. Ned. Herv. kerk*, bl. 67; Abcoude, *Aanh.*, bl. 5.

SPRUYT (Jacob Philips), te Gent geboren, ontving onderwijs in de kunst te Brussel, hield zich (1764) eenigen tijd te 's Gravenhage, en lang te Delft op, en keerde later naar zijne geboorteplaats terug. Hij schilderde portretten en moderne gezelschapjes.

SPRUYT (J. van der). Van dezen kunstenaar vindt men in prent de *Graftombe van H. de Groot* en de afbeelding van *Joh. Habbema*, predikant te Rotterdam, oud 53 jaren, overleden in 1801, oud 85 jaren (1785), die van mr. G. F., *prins van Oranje*, *Generaal in dienst van zijne keizerlijke Majesteit* en anderen.

Zie Kramm.

SPUY (P. van der) schreef:

Redenvoeringe ter gelegentheid van d'Ed. Comp. honderdjaarige Prossessie des Gouvernements van Cabo de Goede Hoop, aldaar uitgesproke den 8 *April* 1753 in 4°. Utrecht 1753.

Zie Abcoude, *Derde Aanh.*, bl. 20.

SPIJC (Jan Uter), een burger van Utrecht, koos in de geschillen tusschen David van Bourgondie en Gijsbert van Brederode, de zijde des eerstgenoemden en werd diensvolgens in 1456 voor zijn leven lang ter stad uitgebannen; terwijl daarbij tevens bepaald werd dat hem nooit zou worden toegestaan met eene nieuwe bisschop weder in te komen.

Zie Burman, *Utrechts. Jaarb.*, D. II. bl. 313.

SPIJCK (F. A. van). Kramm vermeldt van dezen een prent, voorstellende een *Gezigt op het kasteel Rammekens* 1785.

SPIJCK (Hendrik van), bekwaam portretschilder te 's Hage in de 2e helft der XVII eeuw. Hij schilderde het portret van Spinoza, te zijnen huize aldaar in 1677 overleden.

Zie Kramm.

SPIJK (Jacobus van), portretschilder te 's Hage, bezocht in zijne jeugd Rome, waar hij den Bentnaam de *Taberus* verkreeg.

Zie Houbraken, *Lev. d. schild.*, D. II. bl. 349; Nagler Kramm.

SPIJK (J. van der), graveur, vervaardigde prenten en titelplaten, o. a. het *Stadhuis te Oudewater*, naar de teekening van H. de Winter, voorkomende in Kinschots beschrijving dier stad, en de fraaije, uitvoerig bewerkte plaat vóór den *Pomponius Mela* van A. Gronovius, L. B. 1744.

Zie verder Kramm.

SPIJKER (Hendrik Jan), zoon van Jan Spijker en Elisabeth Meur, werd den 1 November 1802 te Amsterdam geboren. Van 1809—14 bezocht hij de Fransche school van Vermeulen, en als twaalfjarige knaap was hij werkzaam in de tabaks affaire van zijn vader op de Zeedijk. Zijn vurig verlangen was van zijn jeugd af de loopbaan der letteren in te treden, doch eerst in zijn 17e jaar werd er aan voldaan. De predikant J. Visch wist bij menschenvrienden te bewerken dat zij de kosten der voorbereidende studiën zouden maken. Slechts anderhalf jaar vertoefde Spijker op de Latijnsche school maar bragt het in dien korten tijd door zijn schier voorbeeldeloozen ijver, onder de leiding der praeceptoren van Capelle en Bakker, zóó ver, dat hij met goed gevolg zijn toelatings-examen voor de hoogeschool kon afleggen. Voor zijn achtiende jaar, den 26 September 1820, werd hij student in de godgeleerdheid aan het Athenaeum Illustre te Amsterdam en onder die mannen, die in zijn studietijd het meest tot zijn vorming bijdroegen, behoorden onder de professoren vooral van Swinden en van Hengel: en onder de toenmalige predikanten van Amsterdam Wilhelm Broes, Samuel Muller, Martinus Stuart en Athanase Coquerel. Den 22 Julij 1826 werd Spijker te Leiden tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd, na het verdedigen van een *Specimen de pretio Institutionibus Divinis Lactantii statuendo* (L. B. 1826) Den 2 Augustus v. d. j. werd hij te 's Gravenhage kandidaat tot den heiligen dienst bij de Nederlandsche hervormde kerk, den 20 daaraanvolgenden predikant te Piershil. Van daar ging hij naar Waddinxveen waar prof. van Hengel hem den 31 Mei 1829 bevestigde. Aldaar was hij nog geen twee volle jaren werkzaam geweest, toen hij als beroepen predikant naar Dordrecht vertrok, en aldaar den 8 Mei 1831 werd bevestigd. De zes jaren, die hij te Dordrecht doorbragt, waren de gelukkigste van zijn leven. Hij was de wellust der gemeente, en »indien ooit een afscheidswoord (schrijft zijn biografist) diepen indruk heeft gemaakt dan moet het wel die innig hartelijke, hoog ernstige Paulinisch krachtige, Joanneïsch liefelijke, met heiligen geest als overstorte afscheidsrede zijn geweest die Spijker op Zondagavond 30 April 1837, in de Groote kerk te Dordrecht hield". Den volgenden Zondagavond, 7 Mei, werd hij in de Oude kerk te Amsterdam bevestigd en Woensdag avond, 10 Mei, deed hij in de Nieuwe zijn intrêe, Den 18 Junij 1862 werd hij tot administrateur voor de zaken der hervormde en andere eerediensten, behalve die der roomsch katholieken, benoemd, en toen den 2 Januarij 1868 het vroeger departement voor de zaken van den hervormden eeredienst hersteld, en de baron van Lynden van Sandenburg als minister van eeredienst optrad, en alzoo de betrekking van administrateur ophield, werd Spijkers titel in dien van secretaris generaal veranderd. Dit duurde voort tot 1 September 1868, toen, met het optreden van het ministerie toch het departement voor de zaken van eeredienst wêer werd afgeschaft, en de administrateur in zijn vroegeren titel werd hersteld. En zóó arbeidde hij voort, naar den geest nog helder, maar naar het ligchaam ondermijnd en verzwakt. Reeds in November 1868 hadden zich de eerste sporen van suikerziekte bij hem vertoond, en deze krankheid nam tot voor 't nieuwe jaar hand over hand toe, zoodat men ernstig vreesde voor zijn leven. Toen evenwel kwam zij tot staan, ja hij werd veel beter, doch men zag niets meer dan een bouwval van hetgeen hij vroeger was geweest. Nog woonde hij, daartoe uitgenoodigd, de viering van het tweehonderdvijftig-jarig bestaan der remonstrantsche broederschap te Rotterdam op den 1 en 2 Junij 1869 bij, zelfs nog den 12 November daaraanvolgenden, den negentigsten verjaardag van van Hengel, doch den 8 Maart 1870 eindigde hij zijn op velerlei wijzen zwaar beproefd, maar steeds werkzaam leven. Hij was sedert den 9 Januarij 1828 gehuwd met Johanna Jobina Broedelet, die hem 9 kinderen, van welke 3 zeer jong gestorven, schonk. Zijne uitstekende gaven als kerkredenaar en godsdienstonderwijzer, zijne werkzaamheden in verschillende betrekkingen, zijn waardiglijk door J. G. R. Acquoy te Zalt-Bommel geschetst. Aan uitwendige eerbewijzen heeft het hem niet ontbroken, ook was hij ridder van den Nederlandschen Leeuw en lid der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde.

Zijne schriften zijn behalve zijne dissertatie

Geschiedenis der christelijke godsdienst en kerk door A. Neander, uit het Hgd. vertaald. Amst. 1827—1830. Amst. en Rott.

Het leven en bedrijf van den Heere Michiel de Ruiter, beschreven door Gerard Brandt, met platen. Nieuwe uitgave 5 *dln. benevens Naamlijst der afstammelingen van de Ruiter.* Dordrecht 1835—1837.

Leerredenen. Dordr. 1840.

Jehova is Koning, Leerrede. Amst. 1840.

Christelijke toespraak, ter gelegenheid van de bediening des heiligen doops aan eene jeugdige gevangene 1814. Niet in den handel.

De ware eenheid der Christelijke kerk, Leerrede. Amst. 1848.

Ontwerp van gerevideerd algemeen reglement voor het bestuur der Hervormde kerk. Uitgegeven met aanteekeningen. Amst. 1848.

Catechismus der Bijbels door J. A. Krummacher, op nieuw bewerkt. Amst. 1852.

Tweetal Memorien van toelichting behoorende bij de fantasie en werkelijkheid van Dr. Nicolaas Beets. Amst. 1852.

De Bijbelversprijding, een voornaam en veelvermogend wapen in den strijd van onze dagen. Opwekkingrede. Amst. 1853.

Heilige en algemeene menschenliefde, het christelijk beginsel der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Aanspraak. 1854. Niet in den handel.

Gumal en Lina door A. F. Lossius. Zesde Nederduitsche uitgave door A. A. Holst, onder toezigt en met medewerking van H. J. S. Amst. 1859.

Onmisbaarheid en ongenoegzaamheid der Bijbelverspreiding. Opwekkingsrede. Amst. 1859.

Jezus Christus, gisteren en heden dezelfde en tot in eeuwigheid. Amst. 1861.

De laatste ure. Afscheidsrede. Amsterd. 1862.

Openings-rede, gehouden ter algemeene vergadering der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. 1873. Niet in den handel.

Tiental nagelaten leerredenen. Met een levensbericht door Dr. B. ter Haar. Amst. 1871.

Herderlijke brief van de Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde kerk aan de Christelijke Hervormde gemeenten in Nederland. 's Gravenhage 1853.

Concept-Reglement op het Beheer der Kerkelijke goederen en Fondsen der Hervormde gemeenten in Nederland en *het toezigt daarop.* 1870. Niet in den handel.

De overzetting van de Brieven aan de Romeinen, Corinthiers en Galaten, met de daarbij gevoegde aanteekeningen, in de *Vertaling van het N. T. van wege de Algemeene Synode der Ned. Herv. kerk.* 1866.

In de Leerredenen ter bevordering van Evangelische kennis en Christelijk leven. Arnhem, bij G. W. van der Wiel.

's Heilands verzoeking in de woestijn, een beeld van den strijd der zonde, beide in zijn en ons leven op aarde. 1847.

Het lied der overwinning op dood en graf. 1849.

De vreesselijke teekenen, die aan de openbaring van het Christusrijk op aarde voorafgegaan en daarom onafscheidelijk zijn. 1852.

Het tafereel der verheerlijking van Jezus op den berg. 1862.

Behalve deze gaf hij nog een reeks van verhandelingen en boekbeschouwingen en het *Mengelwerk* en de *Boekbeschouwingen der Vad. Letteroefeningen* en de *Gids*, *het Maandschrift voor Christenen*, waarvan de lijst bij Acyuoy voorkomt.

Zie *Levensberigten der Maats. v. Ned. Letterk. te Leiden*, *Levensberigt vóór de Nagelaten leerredenen.*

SPIJKERMAN (C. H.), dichter uit het laatst der vorige eeuw.

Hij gaf o. a. in het licht:

Zangen voor Neêrlands vlotelingen Julij 1797.

Zie *Cat. d. M. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 123.

SPOERMAKER (Jan Dircksz de), een burger van Utrecht, koos in de geschillen tusschen David van Bourgondie en Gijsbert van Brederode, de zijde des eerstgenoemde en werd diens volgens in 1456 voor zijn leven ter stad uitgebannen, terwijl daarbij tevens bepaald werd dat hem nooit zou worden toegestaan met eenen nieuwen bisschop weder in te komen.

Zie Burman, *Utrechts Jaarb.*, D. II, bl. 314.

STAAK (Ype en Jurjen), glasschilders te Sneek, bloeiden in de tweede helft der 18e eeuw in Friesland. Men vindt overblijfsels van hunne kunst in de kerken van Akkrum, Scherpenzeel, Engwierum in Oost-Dongeradeel, enz.

Zie Kramm.

STAAL (Johannes), te Amsterdam in 1692 geboren, werd in 1732 tot pensionaris dezer stad verkozen, bewees groote diensten jegens de geldmiddelen van den staat. Hij beijverde zich in 1750 bijzonder tot het in stand brengen van het nieuwe stelsel der Hollandsche belastingen en werd destijds tevens lid van de commissie tot herstel der Financien, van welke werkzaamheden een voortreffelijk rapport voorkomt in het 2e d. bij het *Rapport van J. Goldberg* c. s. Hij overleed in 1764.

Zie *Nederl. Jaarb.*, 1764; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

STAAL (P.), een landschapsschilder, in den trant van Jodocus de Momper. Hij bloeide omstreeks 1616.

Zie Kramm.

STAATSZ (J.), dichter uit de 2de helft der 17e eeuw, o. a. vóór de *Beschrijving van Amsterdam* door M. Fokkens.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

STAATS (Mr. Willem), officier van justicie bij de arrondissements regtbank te Arnhem, later procureur-generaal bij het prov. geregtshof van Gelderland, muntte als regtsgeleerde uit en beoefende ook de fraaije letteren. Hij was ook lid van de stedelijken raad en overleed den 19 December 1864, te Arnhem, in den ouderdom van 79 jaren.

STAECKMANS of STAAKMANS (Willem), was lid van Gedeputeerde Staten en gecommitteerde ter vergadering der Staten Generaal van wege de provincie Friesland. Hij was een maecenas van jeugdige beoefenaren der letteren, bevriend met de voornaamste letterkundigen van zijn tijd, als: Salmasius, Cats, Huygens, Neuhusius en vooral met Anna Maria van Schurman, met wie hij briefwisseling hield en verzen wisselde. Hij bezocht haar te Dordrecht bij Johan van Beverwijck en te Utrecht. Een Latijnsch, Italiaansch en Fransch gedicht van zijne hand zijn zoo vele gedenkteekenen van zijne hooge ingenomenheid met haar. In de *Opuscula* van Anna Maria à Schurman vindt men die brieven, benevens een uitvoerig Latijnsch geschrift van Staeckmans: *De sui seculi Minerva, Anna Maria à Schurman, Ultrajectum incolente* en twee epigrammen; twee andere (Lat. en Fr.) vóór het 2de B. der *Uitnementh. des vrouwel. geslachts* en een Ital. in den opdragtsbrief van dit boek door Beverwijck aan Anna Maria.

Zie Beverwijck, *Heelk.*, bl. 246; R. Neuhusii *Poem. Juven.*, p. 136, 197; Huygens, *Moment. Desult.*, p. 35, 95, 155; Schotel, *Anna Maria v. Schurman*, bl. 120, 38; Van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

STAEFVENISSE of STAVENISSE (Mr. Cornelis), afstammeling van een aanzienlijk Zeeuwsch geslacht, te Zierikzee geboren, werd den 15 Junij 1630 secretaris der Staten van Zeeland en hunne gecommitteerde Raden, welk ambt hij bekleedde tot dat hij den 19 April 1641 bevorderd werd tot raadpensionaris dier zelfde provincie. De raadpensionaris Boudewijn de Witte, twee jaren voor zijn dood meermalen door zwakheid verhinderd zijnde, moest de secretaris Stoefvensse veel buitengewoon werk doen, en toen hij zelf raadpensionaris geworden was, nam hij, drie jaren lang, nog daarenboven het secretariaat, waar. Tot belooning van welken dubbelen arbeid de Staten, den 12 Febr. 1644, besloten „dat hem mede de gagie tot het secretarisschap jaarlijks gesteld, 't sedert de plaats was komen te vaceren, met een jaar huishuur tot een recompense zou toegelegd worden. In dat zelfde jaar, ging hij, benevens Jacob de Witt, gecommitteerde in de rekenkamer der Staten van Holland en Westfriesland, en Andries Bicker, oud burgemeester van Amsterdam, naar de koningin van Zweden, voornamelijk om als gezant de geschillen met Denemarken bij te leggen. Na zijne terugkomst (1645) aanvaardde hij op nieuw de post van raadpensionaris, en woonde, in die betrekking, met nog 7 uit Zeeland gedeputeerden, in 1647 de lijkstaatsie van Frederik Henderik bij. De Staten van Zeeland waren zoo voldaan over de diensten door Staefenisse bewezen, dat zij hem „met een groot en schoon verguld zilver lampet, in 't midden op een goude plate geëmalieert het wapen van Zeelant, ten prijse van *f* 1000 en daarboven vereerden (1648)." In 1649 werd hij wegens Zeeland gecommitteerd om te staan over den doop van den keurprins van Brandenburg. Kort hierna, in Mei, overleed hij, en werd opgevolgd door Mr. Johan de Brune.

Zie L. v. Aitzema, *Saken van Staat en Oorlog*, D. V. bl. 639, 741, D. VI. bl. 1; Smallegange, *Chron. van Zeel.*, D. I. bl. 426, 427, *Verbael der Ambassadeurs extraordon naar Zweden* m. s.; De la Rue, *Staatk. en Heldh. Zeel.*, bl. 88; Wagenaar, *V. G.*, D. XI. bl. 382; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

STAECKMANS (Gerardus) was gecommitteerde van Friesland ter Staten Generaal in 1633 en 1636, toen Hooft twee Lat. en twee Ned. brieven over letterkundige en partikuliere zaken aan hem schreef, gedrukt in de fol. uitgaaf der brieven N°. 369, 376, 517 en 638. Hooft prees hem „als een doorluchtig vernuft, geoefend in de wetenschappen". Dat hij ook de Nederduitsche lier handteerde, blijkt uit zijn dichtstukje: „*Aan Juff. Hooft, op 't overlijden van haer oudste dochter Juffr. Geertruyd Hooft.*" Vondel, die hem „Staten-Generaal" noemt, brengt hem zijne hulde toe in eene *Groete*, waarin hij o. a. betuigt:

„Nu rookt van ijver mijn pappier,
„Omdat een hoofd des lands noch vier
„In zijn beleefden boezem heeft,
„En met zijn geest de sporen geeft

„Aan Nederlandsche Poëzij;
„Nadat hij als een honingbij,
„Uit puik van Roomsche en Grieksche tijm
„Zich vol gezogen heeft en zat, enz.

In Beverwijcks' *Uitnementh. des Vrouwel. Geslachts*, komt een Ned. gedichtje van hem voor: *Aen de driedubbeldde Juffr. van Dayem.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; *Verscheid. Ned. Gedichten*, D. I. bl. 61; Vondel, *Poëzij*, D. II. bl. 126.

STAEL (Evert), kunstschilder, bloeide te Utrecht in den aanvang der XVIe eeuw.

Zie Kramm.

STAELPAERT (Jherom), kunstschilder, bloeide in den aanvang der XVIe eeuw te Oudenaarde.

Zie Kramm.

STAES (Charles Joseph), verdienstelijk pianist en componist, overleed den 29 September 1832 te Middelburg, in den ouderdom van 37 jaren.

Zie Verwoert.

STAETS ( ), kunstschilder, bloeide in de tweede helft der XVe eeuw. Zijn naam ontmoet men in de rekeningen der hertogen van Bourgondië te Rijssel.

Zie Kramm.

STAETS VAN CAMPEN (Dierik en Jan), vader en zoon, waarschijnlijk te Kampen geboren, waren glasschilders, door Guicciardijn met lof vermeld. Zij bloeiden in de eerste helft der 16e eeuw te Antwerpen.

STAF (Joannes) is schrijver van: *Kleyne Duytsche Theology, ofte Korte eenvuldige beschrijvinge van de Kennisse Godts, enz. Tot Campen gedruckt by Herman Hygers.* 1670, kl. 8°.

STAKENBROEK (Roelof van), in 1567 schout van Lier, een zeer warm geuzenvriend. Hij werd dan ook bij vonnis van Alva's raad van 26 Junij 1568 aan de spits van verschillende zijner stadgenooten, waaronder ook zijne vrouw, bij verstek veroordeeld en in 1574 onder de ingezetenen van Lier uitgesloten van het generaal pardon.

Zie van Vloten, *Nederl. opstand tegen Spanje*. 1564--1567, bl. 92; *Beschrijv. v. Lier*, bl. 118; *Kron. v. h. Hist. Gen.* XIII bl. 96; *Nav.* D. XVI. bl. 38, 197.

STAKENBROEK (Jonker Thomas van), heer van Croy en Naland, klom van gemeen ruiter tot den rang van luitenant-generaal van de ruiterij op. Hij was bemind bij soldaten en officieren, en zoo een onvermoeid ruiter, dat hij er weinig om gaf, om 24 uren achtereen te paard te zitten. Hij was het, die den 24 Junij 1626 Oldenzaal berende. In ditzelfde jaar was hij van commissaris-generaal der kavallery in plaats van den overledenen Marquette, tot den rang van luitenant-generaal opgeklommen. Hij huwde den 14 Februarij 1598 te Bergen op Zoom (hij was toen ritmeester) met jonkvrouw Walburgh van den Broucke, dochter van Hopman Henric van den Broucke. Hij overleed in 1644 als gouverneur van Grave. Zijn graftombe, in de Fransche kerk te Grave, werd in 1672 geruimd en afgebroken.

Zie Aitsema, *Saken van Staat en Oorl.*, D. I. bl. 581; Commelijn, *Lev. v. Fred. Hendr.*, D. II. bl. 170; v. d. Capellen, *Gedenks.*, D. II. bl. 70; Beaufort, *Lev. v. Fred. Hendr.*, D. II. bl. 524; Bosscha, *Neerl. heldend. te Land*, D. I. bl. 418, 492; Paringet, *Beschrijv. v. Grave*, bl. 383; *N. Brab. Volksalm.* 1844, bl. 170, 174; *Suite des Suppl. au Nobil. des Pays-Bas*, T. IV, p. 188; *Nav.* D. IV. bl. 33, 38, 65, 97; Wagenaar, *V. H.*, D. XI. bl. 104, 157.

STALBURGH (J. van), bekwaam graveur, bloeide in het midden der 16e eeuw. Men heeft o. a. van hem 7 prenten, voorstellende de 7 *Hoofdzonden* met de burin gegraveerd naar M. van Veen, (Heemskerk) of F. Floris. Zij worden voorgesteld door zeven zittende vrouwen, van hare attributen omgeven. Van onder zijn op elk blad, Hollandsche verzen met de namen der ondeugden in het Latijn, in het midden der prent, nu eens boven dan wederom onderaan, geplaatst. De prentjes zijn groot 32°. Ook graveerde hij den door Cock uitgegeven *Parnassus*.

Zie Kramm.

STALENUS (Johannes), pastoor te Rees, gaf in het licht:

Sol eucharisticus, dat is: die sonneclaer schynende waerheyt van het waerachtighe en bloedighe danck ende versoen-offerhandt van de nieuwe wet, dat ghenoemt wort Missa, bewese, ende tegens een seeker tractaet van de Misse, uitgeg. van Johannes Wilhelm., Pred. tot Rees, ende tegen den gedichten grouwel Maosim. Uytgeg. van Evert Schattenio pred. tot Zwol verdedicht. Rees by M. Jan Apt, (1633) 4°.

STALPAERT VAN DER WIELE (Mr. Johannes), zoon van Mr. Jacob Stalpaert van der Wiele, advokaat voor het Hof van Holland te 's Hage en Maria Pauw Jansdochter, werd aldaar in 1579 geboren, oefende zich te Leuven en Orleans in de regten, werd den 31 Jan. ter laatstgemelde plaats lecentiaat in de beide regten, en zette zich te 's Hage als advokaat neder. Niet lang had hij zich aan de praktijk gewijd, of hij, begeerig zich aan den geestelijken stand te wijden, vertrok naar Leuven en legde zich daar op de godgeleerdheid toe. Den 3 Junij 1605 verkreeg hij de kleine wijding van den aartsbisschop Matthias van Mechelen. Vervolgens ontving hij zijne wijding tot subdiaken, diaken, en den 25 Maart 1606 tot priester. Nu reisde hij door België, Frankrijk, Italië en bevond zich in 1609 te Rome, waar hij tot doctor in de theologie werd bevorderd. In 1611 kwam hij te 's Hage terug, en werd, na den dood van Bernardus Steenwijk, pastoor van St. Hippolytus kerk te Delft (5 Aug. 1612) diens opvolger. In 1613 werd hij deken over Delft en Rotterdam. Hij overleed den 29 December 1630 en werd in het vrouwenkoor der Oude kerk te Delft begraven. Op zijn graf las men eenige dichtregels van Anna Roemers.

Stalpaert was een der zoetvloeijendste dichters van zijn tijd en wordt teregt met Hooft en Starter onder de vestigers onzer volkspoëzij in de 17e eeuw genoemd. Vooral beoefende hij de geestelijke poëzij, waarvan proeven voorkomen in het bekende bundeltje *O. en N. Lofzangen*, vooral in het derde deeltje *O. en N. Geestel. Liedeken op de Heylige dagen van het geheele jaar*, door Lejeune en Alberdingk Thijm in hunne na te melden Bloemlezingen overgenomen.

Na zijn dood verschenen de *Gulde Feest daghen* en welligt ook *'t Gulde jaer ons Heeren Jesu Christi.* Ofschoon beide bundels zijn van 12 à 1300 bladz., vol muziek, zijn zij echter meermalen herdrukt; doch in de 18e eeuw, toen men de wijzen vergeten was, zette een anoniem (alleen met de voorletteren bekend) ze op toen algemeen gezongen wijzen in *'t Ronde-Jaars Liedeboek* in 2 dn., waarvan in 1754 te Leyden de elfde druk verscheen. Ook verscheen na zijn overlijden een verzameling zijner kontrovers liederen met *Extractum of theologische likkepot in CLXX Doses.*

Voorh. heeft men van hem:

Vrouwelick cieraet, van Sint' Agnes versmaedt. Hier beneffens gaet bi maniere van voorreden een kleed-bericht, nae de welcke ider mensch zyn kleed behoorde te faconneren. 's Hertogenbosch, 1622, 1630. 4°.

Roomschen Reys, 't zamenspraecs gewys tusschen Pieter de Reyser ende Abacuk, synen broeder. Ald. 1624.

Hemelryck, dat is Lofsangh van het ryck der Hemelen. Delft. 1621. 4°.

Evangelische schat van Christus Jezus ontdeckt, van Laurent gepredikt, van Hippolytus verkregen. 's Bosch. 1621. 4°.

Zijn portret is door Miereveldt geschilderd met een Lat. inschrift en Hollandsch gedicht.

Zie Alberdingk Thijm, in *Volksalm. van Nederl. Katholieken*, 1853 (met zijn portret) 1854 en 1856; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; *Bat. Sacra*, D. I. bl. 223, D. II. bl. 229; *Oudheden en Gestichten van Delft en Delfland* (door H. v. Rhijn) 1720 bl. 131, 132; Foppens. *Bibl. Belg.*; Hermans, *Geschiedk. Mengelw. v. N. Brab.*, D. I. bl. 179, 347; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, (Reg.); Simon van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1169; Mr. J. C. W. Lejeune, *Letterk. overzigt en Proeven van de Nederl. Volkszangen*; *Gedichten uit de verschill. Tydp. der N. en Z. Ned. Letterk*, verz. door *J. A. Alb. Thijm*, 11e B.; Hoogstraten; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

STALPAERT VAN DER WIELE (Joannes), zoon van Pieter Stalpaert van der Wiele en Maria van Liebert, in 1639 te 's Hage geboren en aldaar in 1683 gestorven, was med. dr. in de anatomie te 's Hage, maakte zich als genees- en ontleedkundige bekend.

Zie *R. K. Volksalm.*, 1853, bl. 90.

STAALPERT (DANIEL), uit Brabant, beroemd bouwmeester der stad Amsterdam. Zijn naam is vereenigd met die van van Campen als bouwmeesters van het stadhuis. Jan Vos plaatste deze regels onder zijn afbeelding:

»Dus ziet men Staelpaerdt, die noch nijdt noch laster vreest;
»Maar 't Raadhuis van het IJ vertoont zijn wakkre geest.
»Hier hoeft hij Roomen noch Atheenen niet te wijken,
»Vernuft wordt best gezien door levendige blijken."

Hij vervaardigde ook een *Plan van Amsterdam* en een *Gezigt op de Admiraliteyt-gebouwen*, in twee bladen.

Zie Wagenaar, *Amst.*, D. II. bl. 6°; Commelin, *Beschrijv. v. Amsterd.*, bl. 255; *Catal. des Livres de J. F. van de Velde*, T. II. p. 264, n°. 3204; Vos, *Gedichten*, D. I. bl. 303; Immerzeel; Kobus en de Rivecourt; Kramm.

STAM (J. VAN DER), tooneelschrijver uit het laatst der 18e eeuw, gaf met R. Rekker *De gelukkige Inval*, *blsp. gev. n. h. Hgd.* Amst. 1798.

Het vermogen der vaderlijke liefde, *trsp. gev. n. h. Hgd.* Ald. 1798.

De Jagers, een tafereel der zeden van het land, *gev. n. h. Hgd. van W. A. Iffland.* Ald. 1798.

De Herfstdag, *trsp. gev. n. h. Hgd. van A. W. Iffland.* Ald. 1799.

Zie *Cat. d. M. v. N. Letterk.*, D. Ib. bl. 174; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 2302, 4913.

STAM (JACOB FREDERIKSZ.), dichter uit den aanvang der 17e eeuw. Hij was lid der Goudsche kamer van Rhetorica *De Goudsbloem* met de spreuk *Wt consten begrepen*, en verscheen den 8 Mei 1620 met een referijn op het Mechelsche Pioenfeest. Men vindt ook gedichten van hem, geteekend met de spreuk *uu 't suer het soet*, in *Den nieuwen Lusthof gheplant vol uytghelesene amoureuse ende vrolycke ghesangen met tusschenspreekingen tusschen vryer en vryster*, *verzameld door Michiel Vlack.* Amst. 1602. 4°.

Zie *Schatkamer der Philos. en der Poëten*, bl. 286; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 327; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 2841.

STAM (GEERTRUID), echtgenoote van Alexander Benjamin Fargon, leefde in 't laatst der vorige en begin dezer eeuw. Zij vervaardigde o. a. 8 der volksliedjes, uitgegeven door de *Maats. tot Nut van 't Algemeen.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

STAM (W. J.) gaf in 1631 een Liedboekje in 't licht, getiteld:

Cupido's Lusthof.

Zie Scheltema, *Volksgebruiken bij het vrijen en trouwen*, bl. 184; v. d. Aa, t. a. p.

STAM (R. VAN DE). Van deze kunstenares bestaan er teekeningen (portretten).

STAMHORST (JACOBUS), een verdienstelijk tooneeldichter, vertaalde:

Horatius, *Treurspel*, *het Fransch van Corneille op nieuw gevolgd.* Amst. 1753. 8°.

Philoctetes, *Treurspel*, *gev. n. h. Fransch van de Chateaubrun.* Amst. 1758. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 307; van der Marck, *Naamr.*, n°. 853; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 2110 3585; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* (Reg.) D. Ib. bl. 198.

STAMPIOEN, dichter uit den aanvang der 18e eeuw.

Zie van der Aa, t. a. p.

STAMPIOEN (JAN JANSZ.), vermoedelijk in de tweede helft der 16de eeuw geboren, was een vrij bekwaam wiskundige. Hij woonde te Rotterdam en komt o. a. voor in een rekwest, door hem aan de Generale Staten ingedieud in den jare 1617 en 1618, betreffende zijne inventie eener nieuwe wijze van de poolshoogte te kunnen nemen; ook heeft hij zijn boek, getiteld; »*Nyeuwe taeffelen der Polus-hooghte* enz." aan genoemde Staten opgedragen; nog heeft hij octrooi verkregen tot het uitgeven van een *Bouskens en Plaat*, *Coelestum planum* genaamd, en ontving tot eene vereering vijf en zeventig gulden. (Zie *Archief der Kerkel. en Wereldl. Geschiedenis* te Utrecht, 1848, dl. VII. blz. 11, 22, 28, 79, 87 en 90).

In het jaar 1624 werd hij aangesteld tot ijkmeester binnen de stad Rotterdam, maar kwest zich zoo slecht van deze betrekking, dat hij op hoog bevel gevangen genomen, en blijkens eene sententie van den 28 Julij 1660 uit zijne bediening ontslagen werd. Wat er verder van hem geworden is, vinden wij niet vermeld; misschien is hij te Rotterdam overleden, omdat de familie Stampioen later aldaar langen tijd gewoond heeft.

Zie de *Navorscher*, D. VI. (1856) bl. 286 en 340

STAMPIOEN (JOHANNES), de jonge, een zoon van den voorgaande, werd in 1610 te Rotterdam geboren. Het schijnt dat hij, na het voltooijen zijner studien, zich met der woon naar 's Gravenhage begeven heeft, althans vinden wij hem aldaar in 1639 als mathematicus, blijkens den titel van zijn boek: »*Algebra ofte Nieuwe Stelregel waer door alles ghevonden wordt in de wiskonst*, *wat vindtbaar is. Noyt voor dezen bekendt. Gevonden ende beschreven door* Johan Stampioen, *d'jonge mathematicus*, *residerende te 's Gravenhage*, *ghedruckt ten Huyse van den autheur: in Sphaera Mundi*, 1639, in 4°. Dit werk, dat vele nieuwe leerstellingen bevatte, is in der tijd hevig aangevallen en scherp beoordeeld door Jacob van Wassenaer in zijne geschriften, getiteld: 1) *Aenmerkingen op den nieuwen stelregel van Joh. Stampioen*, *d'jonge*, Leyden, 1639. 2) *Den Onwissen Wis-Konstenaar*, *eus. J. Stampioenius ontdekt*, Ibd. 1640.

Intusschen schijnt Joh. Stampioen het antwoord op deze scherpe critiek niet schuldig gebleven te zijn, want wij vinden van hem nog drie boekjes ter zijner regtvaardiging in het licht gegeven; de titels daarvan zijn: a) *J. Stampioenii*, *derden daghvaard. Brief*, *gezonden aen Jacob a Waessenaer* (*ofte aen zijn meester R. de Cartes*) A°. 1639. b) *Verclaringe over het gevoelen by de Professoren Matheseos der Universiteit te Leyden*, *nopens den Regel van J. Stampioen*, 's Hage, 1640. c) *J. Stampioen*, *Wiskonstigh en Redenmatigh Bewys op den regel van Syn Boeck*, 's Hage, 1640.

Buiten en behalve de vorenstaande schriften van Johannes Stampioen heeft hij nog een of meer kaarten vervaardigd, o. a. *Kaart van het hooheemraedschap van Schieland*, *geordonneerd ende begonnen anno* 1650, *gemeten door Jan Stampioen en in kaper gesneden door J. Vingboons in de jaren* 1651, 1652 en 1653, in fol. atl. Hij was de leermeester van Christiaen Huygens.

Zie de *Navorscher*, D. VI (1856) bl. 32, 188, 285 en 340; Scheltema, *Twee leermeesters van C. Huygens.*

STANERE (THIERY VAN), goudsmid en graveur in den aanvang der 15e eeuw.

STANLEI (WILLIAM), een Engelschman, die eerst in dienst van den hertog van Alva de wapens tegen den prins van Oranje voerde, doch tot de staatsgezinden overging. Bij de komst van de graaf van Leicester wist hij diens vertrouwen te winnen, die hem in 1685 het bevel binnen Deventer toevertrouwde. Na weinige maanden maakte hij zich schuldig aan het eerlooste verraad, en leverde Deventer weder in handen der Spanjaarden. Hij bleef sedert dien tijd in Spaansche dienst.

Zie Bor, B. XXI. bl. 53 (752) B. XXII. bl. 19 (878); Reyd, B. V. bl 35. B. VI. bl. 96; Wagenaar, *V. H.*, D. VIII. bl. 137, 196. D. IX. bl. 48.

STAPELS (NICOLAAS of KLAES), beambtschrijver te Hoorn, liefhebber en beoefenaar der poëzij, verzamelde eenen bundel gezangen, bekend onder den naam van Klaas Stapels *Liedboek* en getiteld: *Het Lusthof der zielen*, *beplant met verscheiden soorten van geestelijke gezangen*, *strekkende tot gezondmaking*, *voedsel*, *versterking en verkwikking des gemoeds Gemaakt van verscheidene personen*, *waarvan vele nooit in druk geweest en de overige uit gedrukte liedboeken gezogt en in order gesteld zijn*, *door C. S.*, *vierde druk*, *verrijkt met een Achterhofje*, *beplant met nieuwe geestelijke Liedjes*, *waarvan eenigen nooit voor dezen gedrukt zijn.* Rott. 1697.

De eerste druk verscheen te Haarlem 1650 12°, zonder naam des verzamelaars; voorts komen er drukken voor Alkmaar 1681, Hoorn, bij Simon Boncq en te Rotterdam bij Pieter Terwout, »man van eerlijken wandel en die teffens stegen voor straten kent" 1686 12°, Rott. 1692, Amst. 1717, 1718, 1726.

Waarschijnlijk is hij ook met Jan Janszoon Koekebakker en Pieter Bos stichter van het Vrouwenhofje op het Monnikenveld te Hoorn, in 1682 begonnen en thans nog Stapels-hofje genoemd.

Zie Abbing, *Verv. op Velius*, bl. 169; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 2839; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1698 a. bl. 108.

STAPEL ZALT (H.), door d'Outrein als taal- en letterkundige waardig geoordeeld om zijn werk (*Rozendaalsche vermakelijkheden*) te beoordeelen.

Zie *Nav.*, D. IX. bl. 134.

STAPEL (JOANNES BODDAEUS VAN), te Amsterdam geboren, studeerde in 1610 onder Pauw, te Leiden. A. E. Vorstius onderwees hem in de kruidkunde en diens zoon Adolf bevorderde hem tot med. doctor. Te Amsterdem gevestigd, oefende hij eenigen tijd de geneeskunst uit, blijkens zijn verhaal van groote giften scammonium, die dikwerf vervalscht werd. Later heeft hij zich alleen op plantenkennis toegelegd. Zijn vader, Egbertus, geneesheer en een geoefend kenner en liefhebber van planten, bezat een uitmuntenden tuin. Hierin kweekte de zoon allerlei planten. Dagelijks werd de nieuw aangelegde stads-hortus bezocht. Veelmalen reisde hij naar Leiden, Groningen en andere vaderlandsche steden, waar liefhebbers van planten woonden. Bijzonder prijst hij Petrus Mulerius, hoogleeraar te Groningen, en boven allen, Dodonacus, Clusius en Salmasius. Ook maakte hij loffelijke melding van Justus Hermans, die, als geneesheer en predikant naar Oost Indië vertrokken, zich op het verzamelen van vreemde planten toelegde, om ze aan zijn broeder Otto te Leiden over te zenden. De vrucht dezer ijverige studie is geweest een omslagtige en moeitevolle bewerking der nagelatene schriften van Theophrastus, waarbij evenwel een ontijdige dood hem overviel (1636).

Acht jaren na zijn overlijden heeft de vader het nagelaten werk uitgegeven, onder den titel: Theophrasti Eresii *de historia plantarum libri decem, Graece et Latine, Illustravit* Joannes Bodaeus a Stapel. *Accesserunt J. C. Scaligeri animadversiones et B. Constantini annotationes*. Amst. 1644, folio, door Haller en Vrolik zeer geprezen.

Zie Banga, *Gesch. d. Geneesk.* D. I. bl. 308, 311, 312; Haller, *Bibl. Botanica*, I. 36; G. Vrolik, *Or. de eo quod Amstelaedamenses ad rem botanicam, exornandam contulerunt.* p. 19.; Saxe, *Onom.*, T. IV. p. 374; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 583; Fabricius, *Bibl. Graec.*, L. 101. c. IX. p. 236, 237; Joh. Arnol. Corvinus in *Praef.* der uitg. v. Theophrastus.

STAPERT, STAPERTIUS (CYPRIANUS), gemeenlijk Vomelius, genoemd, werd in 1515 te Wommels in Friesland geboren, ontving onderwijs te Gouda en Haarlem in de letteren, studeerde vervolgens te Wittenberg, Keulen en Leuven in de regten, werd te Mentz jur. utr. doctor, later Palatijnsch graaf en bijzitter der keizerlijke kamer, welk ambt hij van 1563 tot zijn dood 1578, te Spiers, bekleedde.

Hij schreef:

Sylvarum libri III. Erphoridiae 1540. *Quibus accessit liber quartus.* Ibid. 1547. 8°.

Oda ad Deum pro tranquillando Christiani orbis statu. 1546.

Epicedia ad Carolum V. Imp. cum Palatinatu ornatus esset.

Miscellaneorum liber unus. Argent. 1544.

Virorum aliquot celebrium civitatis Magdeburgensis Epitaphia.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 168; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. 1. p. 70; Verwoert; Kobus en de Rivecourt, en vooral de Wal, *Oratio*, *ann.* 37, en de daarin aangehaalde schrijvers.

STAPHORST (CASPAR), in 1586 of 1587 geboren, studeerde te Leiden, werd in 1618 predikant te Edam en in 1643 te Dordrecht. Hij nam deel aan de twisten over het lange haar en met de Labadisten en gaf een *zeecker tractaet, geinstituleert worstelingen des boetvaerdigen* in het licht. Hij droeg het in 1630 aan de regering van Dordrecht op en ontving 100 ℒ tot sene vereering. Meer eer verwierf hij door zijne Latijnsche gedichten, die hier en daar verspreid voorkomen; maar vooral door zijn *Carmen Epicininm ac Prôtrepticum de Bello Britannico et ejusdem per Dei gratiam felici exitu, qui est Triumphus pacis*, Dordrechti 1656, waarvoor de regering van Dort hem 250 ℒ schonk. Ook vindt men gedichten van hem in het *Belgium gloriosum* van J. Lijdius.

Na zijn dood verscheen nog van hem *een mytgebreyde belydenis predikatie voor de gemeente van Dordrecht voornamelyck opgestelt.*

Hij overleed te Dordrecht in November 1679, bij zijne vrouw, die in 1682 overleed, twee zonen nalatende. 1) Nicolaas, lid van het collegie van veertigen in 1672, 1673 en 1676, boekhouder en deken van het Wandsnijders-gild te Dordrecht. Ook komt hij aldaar in 1662 op het gros van diakenen voor. 2. Samuel, in 1660 predikant te Heerjansdam, in 1687 emeritus. Volgens Balen huwde hij Jannette van Ravesteyn, dochter van Arnold van Ravesteyn en van Maria van der Eyk.

Zie Soermans, *Kerk. Reg.*; Glasius, *Godgel. Nederl.*, Schotel, *Kerkel. Dordr.*, D. I. bl. 439; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV. St. II. bl. 411, 412; Hoeufft, *Parn. Lat.*, p. 196; Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 927; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

STAPHORST (ABRAHAM), waarschijnlijk zoon van Joannes Staphorst, in 1679 predikant te Garijp, Eernewoude en Suameer, in 1696 gestorven, was een goed portretschilder te Dordrecht, doch van een los leven.

Zie Houbraken, *Schouwb. d. Ned. Schild.*, D. II. bl. 344; Schotel, t. a. p. bl. 445; Kramm.

STAPHORST (NICOLAAS) was in 1795 provisioneel representant der Bataafsche republiek en later lid van de eerste nationale vergadering. Volgens een meer dan scherp geschreven, maar omtrent velen niet van waarheid ontbloote *Korte karakterschets der mannen welke het ingediend plan van constitutie voor het Bataafsche volk hebben aangenomen*, 18 blz. in 8°., was hij de eenigste man, die in deze republiek briefwisseling met Robespierre heeft gehouden. Hetzelfde blaadje zegt van hem: »Nadat hij ten behoeve van de laatste revolutie de ponjaards had betaald om de Oranjisten voor altijd te removeren, redde hij zich, als een snoode lafaard, met de vlucht, en liet de braven in Amsterdam het gelag betalen.

Hij huwde Maria van Beeftingh, doch stierf kinderloos. Zijn broeder, Roelof Staphorst, was professor en predikant te Maastricht.

Zie *Nav.*, D. V. bl. 33, 176, 206.

STAR, STARRE, STERRE, STERN, VERSTERRE, VERSTER (DIRK VAN), voornaam Hollandsch graveur en teekenaar, bloeide tusschen 1520 en 1550. Immerzeel meldt, dat hij onderscheidene tafereelen, alsmede eenige landschappen, naar zijne eigene teekeningen heeft gegraveerd; dat hij voor zijn tijd veel talent bezat, het menschenbeeld goed had bestudeerd en op zijne achtergronden dikwerf bouwkundige voorwerpen aanbragt." Bartsch beschrijft 19 zijner prenten, twee, door hem niet genoemde, komen in de collectie van Ottely voor. Kramm deelt ze alle mede en voegt er nog andere bij. Collot d'Escury roemt hem hoogelijk, ja stelt hem boven Jacob Cornelis van Oostzaan en anderen.

Zie Immerzeel; Kramm; Collot d'Escury, *Holl. roem.*, D. III. bl. 211.

STAR (ENNO DOEDES), een onzer uitstekendste zeekapiteins. Toen de gesneuvelde vice-admiraal Koenders bij het collegie ter admiraliteit van Vriesland moest vervangen worden, droegen de staten van dit gewest in vereeniging met die van Stadt en Lande (Groningen en Ommelanden) de keuze van een opvolger, aan de Ruiter op, die Star aanwees »als een ervaren soldaat en zeeman, die 't stuk der equipagie grondig verstondt" enz., verdiensten, waarvan de Ruiter zich persoonlijk had kunnen overtuigen, bij zijne expeditie naar de kust van Guinéa en West-Indië, waarvan Star als kapitein van een fluitschip deel had genomen, en bij welke gelegenheid, hij zich reeds door het nemen van een Engelsch schip gunstig had onderscheiden. Als vice-admiraal van Vriesland heeft Star niet alleen de expeditie van Chattam, maar in den derden Engelschen oorlog al de zeegevechten van 1672 en 1673 bijgewoond, en komt zijn naam daarbij steeds gunstig en eervol uit, hoewel hij in de laatste gevechten met zijn schip *Groeningen* schier de eenigste representant van zijn gewest was, dat, vreemd genoeg, wel een admiraliteits collegie, maar geen eskader meer had! Star moest dientengevolge als dubbele tweede man, naast Cornelis

Evertsz. de Jonge, in het smaldeel van Adriaan Banckert getoken worden, in welk eskader hij evenwel d'Estrées moedig van onze kusten wist af te houden en steeds als een getrouwe wachter aan de zijde van den Zeeuwschen admiraal gevonden en genoemd werd. Zijn rang van luitenant-admiraal schijnt meer het werk van anciënniteit te zijn geweest.

Hij overleed in 1707 op het huis Bolhuis bij Wirdum in Groningen. Zijne nagelatene papieren worden bij zijne nakomelingen bewaard, die thans Star Numan en Star Lichtenvoort heeten.

Zie Brandt, *Leven van de Ruiter*, bl. 590, 599; J. C. de Jonge, *Neerl. Zeew.*; *Biogr. Woordenb. d. Nederl.*, D. I. bl. 433; *Verh. en Berigt v. h. Zeewezen*, 1855. *Afd.* 2, n°. 4. 1859, *Afd.* 2, n°. 1; *Alg. Konst- en Letterb.*, 7 *Maart* 1851, n°. 10. *Nav.* D. V. bl. 222, 291, VI. bl. 23, 81, D. X. bl. 258.

STAR (SIMON VAN DER), tooneeldichter uit het midden der vorige eeuw. Hij schreef:

Krispijn Dans-meester, *blsp.* Amst. C. Wijers, z. j.

H. V. B. (*d. i. deselfde*) *De onkundige Diamantslijper, dog slimme korpelaar.* Ald. gedr. voor den autheur.

Beide zijn modellen voor lage straattaal.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 328; v. d. Marck, n°. 1388; *Naaml. van Tooneelsp.*, n°. ; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 1242, 2529; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. Ib. bl. 198.

STARCK (J. G.) was in 1799 chirurgijn-majoor, en maakte zich destijds zeer verdienstelijk, toen, na de landing der Engelschen en Russen in Noord-Holland, aan hem het bestuur over het groot militair hospitaal werd opgedragen. Later vestigde hij zich als med. en chir. doctor te 's Gravenhage en overleed aldaar den 14 Mei 1824. Hij schreef eene *Dissertatio med. de iodio.* L. B. 1823.

Zie *Konst- en Letterb.*, 1826. D. I. bl. 337; Holtrop, p. 395; Verwoert.

STARCKMAN (P.) beoefende in het midden der 18e eeuw de graveerkunst te 's Hage. Men heeft van hem een groote plaat, getiteld:

Le noble jeu des armoiries de l'Europe, enrichy de cartes geographiques, opgedragen aan Georg of Great Britain, par J. J. Cheneviere. Uitgegeven te 's Haye bij Jan Block, op den hoek van het Singel, bij de Plaats.

Zie Kramm.

STARING (EVERT CHRISTIAAN), geboren te Gendringen den 8 April 1739, diende als kapitein op het schip de *Argo* in den slag bij Doggersbank.

Zie *Navorscher*, D. XII. bl. 323, D. XIV. bl. 36.

STARING (ANTHONY HENDRIK CHRISTIAAN), geboren te Gouderak in 1749, een dapper zeeman, ontmoeten wij als vlagkapitein, op het schip van den Schout bij nacht Zoutman in den zeeslag van Doggersbank, waar hij door kunde en moed heeft uitgeblonken. In 1789 werd hij door den prins van Oranje tot opperbevelhebber van het eskader benoemd dat voor de O. Indiën bestemd was. Dit eskader bestond uit twee fregatten, van 20 stukken, de *Thetis* en de *Bellona*, gevoerd door Staring en Hermanus Hartman, en uit twee brikken, de *Zwaluw* en de *Merkuur*, onder de kapiteinen Aalbers en J. J. Werner Gobius, kwam na een voorspoedige reis, in het begin van December 1789 te Batavia aan, en begaf zich naar Makasser, tot bijlegging der geschillen met den koning van Boni. Weinige weken na zijn terugkomst, begaf Staring zich met de *Thetis* en de *Zwaluw*, naar Samarang, ten einde de behulpzame hand te bieden aan den gouverneur van Java's noordkust, Jan Greeve, tot voorkoming of demping van ernstige onlusten in het rijk van Solo, en later ruimde hij de op Palembang opgerezene moeijelijkheden uit den weg, sloot een voordeelige vrede, en keerde vervolgens naar het vaderland terug, waar hij in October 1791 aankwam. Hij stierf als Schout bij nacht in Februarij 1805.

Zie J. C. de Jonge, *Neerl. Zeew.*, D. V. bl. 598. D. VIa. bl. 255—267, 365.

STARING (A. C. W.) schreef:

Brief betrekkelijk het colchicum autumnale en de populier in *N. Konst- en Letterbode.* 1796. D. II. bl. 187*.

Mededeeling over de [illegible] *in Vriend des Vaderlands.* 1831. bl. 186.

Zie Holtrop, p. 198.

STARING (B. I. H.), med. dr. schreef:

Diss. med. de lichenis Islandici viribus. Harderw. 1793. 4°.

Zie Holtrop, l. c.

STARING (JACOBUS GERARDUS), zoon van Antoni Staring, predikant te Gendringen, werd aldaar den 11 October 1711 geboren, bezocht de Latijnsche school te Nijmegen en, weinig meer dan twaalf jaar oud, de academie te Duisburg. Te Wezel proponent geworden, werd hij eerst hulpprediker te Gouda en twee jaren later, den 10 Januarij 1740, den zoogenaamden kouden zondag, tot predikant te Hummel bevestigd, vertrok in 1741 naar Gouderak, waar hij gedurende een lange reeks van jaren het evangelie verkondigde.

Men heeft van hem:

Bijbelsch zakelijk woordenboek, nieuwe druk. 21 d. en reg. Amst. 1797. gr. 4°.

Bijbelsch mengelwerk, bevattende vier leerredenen over de parabel van den rijken man en Lazarus; eene scheepspredikatie, gedaan na het wederkeeren van de glorieuse actie van Doggersbank enz. Amst. 1798.

De in God roemende grijsaard, biddende om genadige ondersteuning tot het verkondigen van Gods grootheid, of leerrede over Ps. 71 *vs.* 17 *en* 18 *ter gedachtenisse van zijn vijftigjarige predikdienst.* Gouda, 1790.

Jeremia, weeklagende over zijne D. H. Willem K. H. Friso.

Het beleedigd strafvonnis.

Bitterheid en vrede op een biddag.

Zie zijn *In God roemende grijsaard*; Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 78; Glasius, *Godgel. Neerl.*, Abcoude, *Naamr.*; Arrenberg, *Naamr.*; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; *Nav.*, D. XIII. bl. 35.

STARING VAN DEN WILDENBORCH (mr. ANTONI CHRISTIAAN WINAND), eenige zoon van Damiaan Hugo Staring en Sophia Winanda Verhueil, werd den 24 Januarij 1767 te Gendringen geboren. Daar zijn vader, die in zeedienst was, als equipagiemeester, aan de Kaap de goede Hoop, onderscheidene jaren aldaar verblijf hield, werd hij, op zesjarigen leeftijd, onder het toezigt gesteld van zijn vaderlijken oom Johan Gerard Staring. Hij genoot op de toen bloeijende Latijnsche school te Gouda zijn eerste opvoeding en begaf zich in 1783 naar de hoogeschool te Harderwijk, waaraan hij, na een vierjarig verblijf, op de verdediging van eenige regtsgeleerde stellingen tot doctor in de beide regten werd bevorderd. Sedert dien tijd vestigde hij zich op zijn vaderlijk landgoed *Wildenborch* nabij Lochem, aan welks verbetering hij meer dan vijftig jaren veel zorg besteedde. In regtsgeleerde scholen opgeleid, paste hij deze wetenschap vooral toe op de staathuishoudkunde en inzonderheid op den landbouw, dien hij van zijn jeugd af op zijne eigene uitgestrekte gronden en landen had nagegaan en beoefend; daarin volgende de weloverdachte en op ervaring gegronde theoriën van de beroemdste landhuishoudkundigen, met wier schriften, in onderscheidene talen, hij zich bekend maakte. Zulk een man moest met regt als lid der commissie van landbouw in Gelderland gekozen worden, waarvan hij dan ook sedert hare oprigting, in 1805, het sieraad en de vraagbaak was. Dit getuigen onderscheidene rapporten en berigten wegens proefnemingen, in het *Magazijn voor Landbouw* van Kops en in de *Staten van Landbouw* opgenomen. Zoo ook vindt men zijne belangrijke proef in den *Letterbode* vermeld om hars en terpentijn uit onze pijnboomen te winnen. Maar boven al heeft hij de grootste diensten aan het vaderland bewezen, door de gewigtigste bijdragen te leveren tot de voortreffelijke en uitgebreide *Statistiek van Gelderland*, in 1825 in het licht gegeven, welke niet alleen den landbouw, maar alles wat verder tot eene statistiek behoort, omvat. Eene statistiek, hoedanig nog nimmer in ons vaderland was opgemaakt, en nog in geen ander gewest van ons vaderland in die volledigheid en juistheid is nagevolgd.

Zulk een landbouwer van hooge beschaving beschaafde al verder zijnen geest door de beoefening der fraaije letteren en poëzij.

Reeds op 19-jarigen leeftijd, dus nog gedurende zijn verblijf aan de hoogeschool, zond hij zijne *Eerste proeve in poëzij*

in het licht. Het veertiental dichtstukjes, hetwelk dit bundeltje uitmaakt, deed de kunstkenners toen reeds zien, welk vernuft in dien jongeling zich begon te ontwikkelen, daar zijne wijze van dichten door kortheid en kernachtigheid zoo zeer afstak bij het langdradig gedreun van de meesten dergenen, die in het laatst der 18e eeuw voor dichters gehouden werden. Toen echter vijf jaren later een gelijk bundeltje, onder den titel van *Dichtoefeningen*, door hem werd uitgegeven, behoefde er niemand meer aan te twijfelen of Staring zou den Nederlandschen zangberg tot eer verstrekken. Daarna gaf hij het zeldzame voorbeeld, dat zijne muse zich gedurende 30 jaren niet in het openbaar deed hooren. Zoo beschroomd was hij toen om weder te voorschijn te treden, maar liet niet na, zijne stukken al meer en meer te beschaven, en ging niet tot eene uitgave van meerdere gedichten over, dan nadat hij ze aan eenige kunstvrienden ten toets had gegeven. Nu kwamen twee stukken van zulke gedichten in het licht, en 7 jaren later een bundel *Nieuwe gedichten*, voorts zijn *Winterloof*, en eindelijk in 1787 *Kleine verhalen*, in proza. Aan zijne echt nederlandsche poëzij, waarvan uitvloeisels ook in onderscheidene jaargangen van den Muzen-Almanak gaarne gevonden werden, viel zooveel goedkeuring te beurt, dat de dichter er toe besloot, alle de voortbrengselen zijner lier bijeenverzameld in een nieuwe uitgave ter perse te geven (1837 en 1838) in vier stukken, door den begaafden zanger zelven aan de meest gestrenge kritiek onderworpen en op zeer vele plaatsen aanmerkelijk verbeterd. Maar ondanks deze kritiek, en schoon hij de klassieke oude en nieuwe dichters, vooral onze meesterstukken der 17e eeuw, zich ten nutte maakte, bleef hij de geheel oorspronkelijke man. Het onafhankelijk bestaan, dat hij op zijne lustplaats Wildenborch genoot, en zijne bemoeijingen als landbouwer, deden hem al verder dit oorspronkelijke behouden. Bovenal wijdde hij zijne lier aan het vaderland, en heeft menige oud vaderlandsch geschiedverhaal met levendige kleuren voorgesteld en in de vroege tijden teruggevoerd, vooral om vele bijgeloovigheden op eene comische wijze te bestrijden, terwijl hij ook in het puntdicht uitmuntte. Vol kracht, puntig en luimig zijnde, zou men hem haast den hedendaagschen Huygens mogen noemen, doch ontdaan van al het onhebbelijke en al het oude, dat den ouden Constantijn zoo dikwerf aankleefde. Het kernvolle en gewrongene van beider Muze heeft echter meermalen iets donkers achtergelaten en naar den diepen zin doen raden.

Zijne verdiensten werden reeds in 1804 erkend door zijne benoeming tot directeur van de Hollandsche Maatschappij der wetenschappen te Haarlem, in 1818 door die tot correspondent, en zeventien jaren later (1835) tot lid van de Tweede klasse van het Koninkl. Nederl. Instituut, in 1827 door die tot lid van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden, en in 1830 door die tot lid van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap. Zijn portret wordt vóór den *Muzen-Almanak* van den jare 1825 gevonden, en de toenmalige rector der Latijnsche school te Lochem, I. Peerlkamp, die hem als dichter in latijnsche verzen bij zijn leven bezong, bleef niet achter om hem, na zijn overlijden, hulde toe te brengen in eene schoone Elegie. Hij overleed op den huize Wildenborch bij Vorden, den 18 Augustus 1840.

Zie *N. Algem. Konst- en Letterb.*, D. VI. bl. 137 in 4°; *Algem. Konst- en Letterb.*, 1815. D. I. bl. 332, 346. 1837. D. II. bl. 355, 1839. D. II. bl. 162, 1840. D. II. bl. 130; J. Kops, *Hulde toegebragt aan A. C. W. Staring en J. H. van der Palm op de Algemeene vergadering van het Provinc. Utr. Genoots. van kunsten en wetenschappen, gehouden op den 25sten Junij* 1841, ook in *N. Konst- en Letterb.*, 1841. bl. 51; Mr. B. H. Lulofs, *Gelderlands voortreffelijke dichter, letter- en landhuishoudkundige, Mr. A. C. W. Staring van den Wildenborch, in zijn leven karakter en verdiensten geschetst;* Mr. C. P. E. Robidé van der Aa, *Iets over Mr. A. C. W. Staring* in *Geld. Volksalm. voor* 1843; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; *Verslag der jaarl. Verg. v. h. Kon. Ned. Inst.* 1842; *Verslag der Jaarl. vergad. v. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1842; *Gedenkt. d. Maats. v. Ned. Letterk.*; van Hall, *Gedenkz. voor Taalk.*, bl. 263; Bouman, *Geschied. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 480, 581—582; *Iets over de Holl. taal- en letterk., door John Bowring*, bl. 89; Snellaert, *Schets eener Geschied. d. Nederl. letterk.*, bl. 202; Huberts, *Chron. Handl. tot de beoef. v. d. Gesch d. Nederl. Letterk.*, bl. 145, 146; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 631, 4032, Jonckbloet, *Geschied. d. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 610; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

STARK (J. H.), Amsterdammer, beoefende de schilderkunst, blijkens zijn stuk voorstellende een *Schilder* in de *Ruine van een kapel*, op de tentoonstelling van 1840.

Zie Kramm.

STARKE (C.)
Men heeft van hem:
Zevenvoudige orde des heils of leer aangaande 's menschen heil en zaligheit. Amst. 1778.

Zie Arrenberg, bl. 489.

STARKE (Dirk van), zie op STAR en VERSTERRE. (Dirk van)

STARKENBRUG (Jacob van), dichter in het midden der 18e eeuw.
Van hem verscheen:
Landzang op de Lustplaats Berestein. Leiden, 1746. 4°.
Dit staat beneden de hofdichten van de Marre en houdt bijna gelijken tred met Hoogvliet's *Zijdebaalen.*

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 329; Verwoert.

STARKENBURG (C. van) gaf in het licht:
Vrije Heelkundige, in de ontleedkunst gegronde en op dezelve rustende Bedenkingen over den wintdoorn, venijnige en zagteren doorn, enz. Leyd. 1750. gr. 8°.

Zie Abcoude, *Tweede Aanh.*, bl. 145.

STARKENBURG (C.), dichter uit het laatst der 18de eeuw.
Hij vervaardigde o. a een Lijkzang op P. Hofstede.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

STARKENBURGH (Jacobus), tooneelspeler aan den Amsterdamschen schouburg, is dichter van *Apollo in Dordrecht; in de Zangberg*, *Divertissementen*, Amst. 1773, na zijn dood gedrukt.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 328; van Doorninck, *Anon. en Pseud*, n° 323; v. d. Marck, *N. Lijst der tooneelsp.*, n°. 1338a; *Cat. d. M. v. N. Letterk.*, D. II. Verwoert.

STARRENBERG (Jan). Zie STERRENBERG. (Jan)

STARTER (Jan Janszoon), in 1594 te Londen geboren, doch waarschijnlijk in Holland opgevoed en gevormd in de oude Rederijkerskamer: »in liefde bloeijende", te Amsterdam, vestigde zich in 1614 te Leeuwarden als »Boeckverkooper bij de Brol, in d'Engelsche Bijbel." Hij begon zijne uitgaven met een heerlijk portret van den stadhouder graaf Willem Lodewijk, naar de schilderij van zijn vriend, Petrus Fedder van Harlingen, door M. Geilenkercken gegraveerd, en verkreeg daardoor waarschijnlijk de bescherming, gunst en aanbeveling van den stadhouder, dien hij later veel bewijzen van dankbaarheid en vereering gaf. Vandaar welligt dat hij reeds in 1615 geschriften uitgaf der Franeker hoogleeraren Drusius en Bouricius, met wien hij dus al kennis had gemaakt, even als met Boudewijn Wellens aldaar, van wiens *Vermaeck der jeugd* hij in 1616 een tweeden druk bezorgde, terwijl de historieschrijver Winsemius een zijner uitgaven van 1617 bij hem verkrijgbaar stelde. In dit jaar gaf hij met Lamrinck te Franeker de groote *Vertooninge der Friesche Koningen* uit, in verband met een geillustreerde uitgaaf der *Frisia* van Hamconius, welke zij in 1620 het licht deden zien.

Intusschen had Starter eenige zijner verzen laten drukken en, uit liefde voor de poëzij en zucht om door kunstbeoefening den letterkundigen smaak op te wekken, in 1617 een »Redenrijcke kamer, onder de zinspreuk: *Och, mocht het rijsen!*" opgericht, welke eerlang niet minder dan 80 leden telde, aan wier hoofd bij den vereerden stadhouder een *Wellekomst-gezangh* toezong, toen deze in 't volgende jaar in deze stad terugkeerde. Hij vervaardigde voor die kamer een *Blyeyndich Truyrspel, van Timbre de Cardone* enz., afgewisseld door een *Vermaecklyck sotte clucht van een Advocaet ende een Boer*, en daarna nog een tooneelstuk *Daraide*, welke beide stukken in 1618 werden opgevoerd; doch welhaast werd, ten gevolge van een besluit der Dordsche synode, het comediespel verboden en den rederijkers bevolen de oude Kloosterkerk, waarin zij

hunne vertooningen hielden, te ontruimen. Met wrevel verliet nu Starter Leeuwarden en vestigde zich te Franeker, welks hoogeschool hem voor zijn handel voordeel beloofde, en tevens gelegenheid zou geven om in de regten te studeren, waarom hij zich als student liet inschrijven. Doch toen had hij ook het voornemen om de menigvuldige verzen en liederen, in de laatste jaren vervaardigd, bijeen te brengen, te doen drukken en uit te geven, onder den naam van *Friesche Lusthof*. Daar men echter te Franeker noch muzijk-nooten noch gegraveerde platen kon drukken, was hij verpligt het werk te Amsterdam ter perse te leggen, daar lang te blijven en zijne zaken te verwaarloozen, zoodat, toen zijn werk in 1621 in 't licht kwam en zoo veel bijval vond, dat het reeds in 't volgende jaar herdrukt moest worden, hij zijn ontredderde boedel te Franeker opbrak en te Amsterdam ging wonen. Hier bezorgde hij nog een derden druk van zijn werk, doch in den volgenden jare vertrok hij met de generaal graaf Ernst van Mansveld naar het kasteel van Lanenburg aan de Elbe, waar hij nog een lofdicht op dien graaf vervaardigde, maar verder geen spoor van zich achterliet. Men wil dat hij omtrent 1628 overleden is.

Hij gaf in het licht:

Blyeyndich-Truyrspel, van Timbre de Cardone ende Fenicie van Messine, met een Vermaecklijck Sotte-Clucht van een Advocaet ende een Boer op 't plat Friesch. Leeuw. voor Jan Jansen Starter, Boeckvercooper by de Brol, in d'Engelsche Bybel, 1618, ongep. 4°. Met titelplaat, gegraveerd door Petrus Feddes Harlingensis, en lofverzen er voor van Boudewijn I. Wellens en Olivier. De tekst is gedrukt met cursieve letter, doch met duitsche letter de op drie plaatsen daartusschen gevoegde klucht, de eerste proeve van de toenmalige landfriesche spreektaal in schrift, herdrukt in *de Vrye Fries* I. 302.

Daraide. (Treurspel) *Eerst vertoond op de Leeuwarder Kamer "Och mocht het rijsen!" den* 21 *September* 1618. *Ende daer na hervat t' Amsterdam op de eerste Nederduytsche Academi den* 25 *Febr.* 1621. Amsterdam 1621. 4°. Met dichterlijke opdragt aan zijn vriend Theod. Graswinckel en lofverzen van A. van Mildert, "'t Verkeert baest," I. Scheepmaker en P. van Malsen. Op drie plaatsen met een Tusschenspel van Jan Soetekauw in het plat Amsterdamsch dier dagen in den trant van Brederoô.

De tweede druk verscheen te Rotterdam, 1630, ongep. 4°. De derde *van veel fauten verbetert.* Amst. 1633, ongep. 4°. Zonder het *Tusschenspel.* De vierde, Amst. 1640, ongep. 4°. Als voren. De stof voor beide deze treurspelen heeft Starter, even als Brederoô voor sommige zijner stukken, aan de beroemde Amadis-romans, waarvan tusschen 1598 en 1628 in Holland eene nieuwe vertaling in 21 boeken verscheen, ontleend. Zie ten Brink, *Brederoô*, 138; *Cat. Enschedé*, 1867, 243.

Lyk klaght over den in alle deughden uytmuntenden Heere Wilhelm Ludwich, Grave tot Nassau, Catzenellenboghen, Vianden, Dietz, enz., die den loop zijns levens begon, A°. 1560, *den* 13 *Marty, tot Siegen; denselven salich volende, A°.* 1620, *den* 31 *May, tot Leewaerden, ende op den* 13 *Julij in de Jacopynen Kercke bij sijn Huysvrou Anna van Oraengien met grooter eere en statie begraven wierd. Den Naecomelinghen tot een ghedachtenisse sijner deuchden ende daden.* A°. 1620. 4°.

Friesche Lusthof, beplant met verscheyde stichtelijke Minne-Liedekens, Gedichten, ende Boertige kluchten. Met schoone kopere Figueren verçierd; ende bij alle onbekende wysen, de Noten, ofte Musycke gevoeght, door Mr. Jaques Vredeman, Musyck-Mr. der stadt Leeuwarden. t' Amsterdam gedruckt by Paulus van Ravesteyn, Anno 1621, *voor Dirck Pietersz. Voscuyl*, 178 bl. tekst, zonder het voorwerk en de *Boertigheden*, die ongep. zijn, met 9 fraai gegraveerde platen, breed 4°. Voorafgegaan door lofverzen van P. Winsemius, P. Scriverius, den schilder P. Feddes, P. Knijf, R. Oliva en vier ongenoemden, benevens een berigt aan den lezer over den Utrechtschen nadruk, reeds vóór de uitgave, en een opdragt aan de *Iongfrouwen van Friesland.*

Den tweeden druck op nieuws vermeerdert ende verbetert, met verscheyden Dichten ende Liedekens, soo Geestige als Boertige. Amst. voor de Wed. D. P. Voscuyl (1623). Nu 201 bl. br. 4°. zonder de *Boertigheden*, doch methet Privilegie der Staten Generaal en der Ged. Staten van Friesland van 1621.

Den derden druck op nieuws vermeerdert enz. Bij de zelfde (1625), nu 206 bl. met aanwijzing, dat na den eersten druk hierin 22 liederen en gedichten en 8 boertigheden bijgevoegd zijn. Bij de laatste zijn ook nog 2 platen gevoegd. De fraaije en allegorische titelprent en portret komen ook in vorige uitgaven voor.

Den vierden druk. Amst. voor Hessel Gerritsz. Anno 1627, 207 bl. en *Boertigheden* 39. breed 4°. *Den vijfden druk* 1634. *Den zesden druck, op nieus vermeerdert ende verbetert, met verscheyden Dichten ende Kluchten. (Met een Inleiding en Aanteekeningen van* Dr. J. van Vloten, Hoogleeraar te Deventer.) *t' Utrecht voor L. E. Bosch ende Zn., boeckdruckers*, 1864, XXVII en 534 bl. post 8°. Met fraai gelithographeerde afbeelding van Starter er voor en 13 platen in houtsneê er tusschen. In deze keurige uitgaaf zijn bovendien eenige Tusschenspelen en verspreide verzen opgenomen.

Steeck-boekjen, ofte het vermaak der jeugdelijker herten, om daardoor te weeten, des herten secreeten. Nog is hier agter gevoegt het Plakaat van Marcolphus enz. Amst. 1786, 158 bl. breed 16° met houtsneêprentjes nevens de zesregelige versjes: *Aan de jonkmans en aan de dogters.* De eerste druk is van 1624. Amst. 1787. langw. 32°. (*Nav.* D. XIII. bl. 179.)

Bloemlezing uit den Friesche Lusthof en andere Gedichten van J. J. Starter, toegelicht door geschiedkundige berigten omtrent zijn levensloop en geschriften, door W. Eekhoff. *Leeuw.* 1862, 141 bl. post. 8°. (In nieuwe spelling.) Met zinnebeeldig portret om den omslag.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. Letterk.*, bl. 25; Van Kampen, *Beknopte Geschied.*, D. II. bl. 487, D. III. bl. 110; De Vries, *Gesch. d. dichtk.*, bl. 221; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V., Snellaert, *Schets eener geschied.*, bl. 162; Huberts, *Chron. Handl.*, bl. 54; Alberd. Thym, *Bloeml.*; van Vloten, *Bloeml.*; Jonckbloet, *Gesch. d. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 116; W. Eekhoff, *de Sted. Bibl. van Leeuwarden*, bl. 104, 146, 196, 405, 419 (dien wij gevolgd zijn); Dez. *Gesch. berigt*, voor de *Bloeml.*, volks-uitgave in kl. 8°.; J. v. Lennep, *J. J. Starter* in *Ned. roem*, Utrecht, 1861; *Nav.*, D. VIII. 1361. IX. 91. 142, 212. XI. 335 XII. 12, 275. XIII. 308, 335. XIV. 118. XV. 260, 298; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

STAS (W.), nederduitsch dichter, bloeide in de helft der 17de eeuw. Men heeft van hem twee dichtstukjes en den *Bloemkrans van verspreide Gedichten.* 1659.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

STASSART (Goswinus Josephus Augustinus Baron de), uit een aanzienlijk geslacht gesproten, werd den 2 September 1780 te Mechelen geboren. Na zijne humaniora te Namen en zijne studien te Parijs voleindigd te hebben, werd hij reeds in 1804, naauwelijks 24 jaren oud, auditeur bij den raad van staat en bij het Ministerie van Binnenlandsche zaken. Hier gaf hij zooveel blijken van kennis en beleid, dat hij kort daarna den intendant-generaal van het leger te Weenen werd toegevoegd. Na den slag van Austerlitz bekwam hij eene zending naar Tyrol en Voorarlberg en werd als intendant te Insprück aangesteld. Dezelfde functien bekleedde hij opvolgendlijk te Wasschau, te Elbing en te Koningsberg. Zijn moedig gedrag in de zaken, die hem in Pruissen werden toevertrouwd, beviel zoo uitermate het bestuur van Napoleon, dat hij in 1807 het ridderkruis van het legioen van eer ontving.

Na de bijeenkomst der twee keizers te Erfürt, verlieten de Fransche troepen het Pruissche gebied, en de Stassart keerde, in 1808, naar Frankrijk terug. De diensten, in de laatste jaren door hem bewezen, kregen weldra eene nieuwe belooning: de jonge ambtenaar werd achtereenvolgende onder-prefekt te Orange en prefekt te Vaucluse. In 1811 stelde keizer Napoleon hem tot prefekt van het Departement der Monden van de Maas, te 's Gravenhage aan. De buitengewone stugheid, de over dreven ijver, waarmede hij aldaar zijne functien uitoefende, in zekere omstandigheden, die hem ten kwade zijn geduid, moeten misschien minder aan zijn karakter dan aan de moeijelijkheden van het bestuur, waarin hij verkeerde, worden toegeschreven. Men herinnert zich dat hem, gelijk aan al de prefekten van de alstoen veroverde landen, de taak was opgelegd om alles, menschen, wetten, zeden, te vertranschen, hetgeen aan eene natie, zoo innig als de hollandsche aan hare onafhankelijkheid verkleefd, weinig kon behagen. Van der Palm

zelf, die hem en den vreemden anders zoo vijandig was, aarzelt niet te bekennen, dat de man groote verdiensten had en een uitmuntend verstand was. Wat er ook van zij, na de gebeurtenissen van 1813 werd de Stassart gedwongen zijne prefektuur vaarwel te zeggen en keerde hij terug naar Parijs, dat voor hem een tweede vaderland was geworden. Gedurende 1814, onder het beleg van die stad door de verbondene legers, werd hij gelast dienst te doen van ordonnantie-officier bij koning Joseph. Later, na de terugkomst van Napoleon, trok hij naar Weenen (16 April 1815) met een vertrouwelijke zending voor den keizer van Oostenrijk, om met dezen over het behouden van het traktaat van Parijs te handelen. De restauratie der Bourbons deed de Stassart naar zijn vaderland terugkeeren, waar hij eenigen tijd in werkeloosheid bleef, doch in 1818 werd hij, onder koning Willem I, tot lid der Provinciale Staten van Namen gekozen. Drie jaren later trad hij in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, waar hij zich weldra door zijn oppositie tegen het nederlandsch bestuur deed kennen, zich telkens op de bres bevindende, wanneer het er op aan kwam de eischen der Zuid-Nederlanders te verdedigen. Men weet dat de Stassart een der hoofden was der hevige parlementaire beweging, die eindelijk de omwenteling van 1830 en de splitzing der Nederlanders te weeg bragt.

Welhaast speelde hij in de gewigtige gebeurtenissen van dien tijd een merkwaardige rol. Hij maakte deel uit van het nationaal kongres dat de onafhankelijkheid van Belgie vestigde en bekleedde zelfs de waardigheid van ondervoorzitter van die vergadering waarin hij de provincie Namen vertegenwoordigde. De Stassart, die nooit zijne Franschgezindheid had afgelegd, stemde in 1831 voor de vereeniging van België met Frankrijk. Doch zoodra prins Leopold koning was geworden, richtte hij zich naar het *ficit accinpli* en werd hij een der getrouwsre dienaren van het nieuw bestuur, ook werd hij achtereenvolgend met de hoogste ambten bekleed, hij werd gouverneur van Namen, dan van Brabant, later voorzitter van den senaat en gezant te Turin, en wist zich, in die verschillende posten, het vertrouwen waardig te maken dat de koning en de natie in hem stelden. In 1847 trad de Stassart uit den senaat en tevens uit het woelig politiek leven, om zich voortaan geheel aan de letteren te wijden.

Lid sedert ettelijke jaren der koninklijke academie van België en herhaalde malen tot voorzitter gekozen, gaf hij dit wetenschappeljk corps aanhoudende blijken van werkzaamheid en verkleefdheid. Hij was ook lid van het Fransche instituut en van vele geleerde genootschappen, zoo in België als in den vreemden, sedert 1812 van de Maatschappij van Nederl. Letterkunde. Den 10 October 1854 bezweek hij te Brussel aan eene kortstondige ziekte. Hij huwde de gravin du Mas de Peysao, die kinderloos stierf. Zijne handschritten vermaakte hij aan de koninglijke akademie van België. Zijn borstbeeld prijkt in marmer in de vergaderzaal dier stichting.

Hij gaf in het licht:

Fables (9 uitgaven).

Pensées de Circé (4 uitgaven).

Poësies diverses.

Discours (*à l'athenée de Vaucluse*).

Idylles en Prose (3 uitgaven).

Contes en Prose.

Petits dialogues epigrammatiques et moraux.

Rapports, discours, notes (in de akademie van België voorgedragen).

Notices biographiques (op 75 beroemde of nuttige mannen).

Discours aux assemblées legislatives (uitgesproken in de Staten-Generaal, het Nationaal congres en den Senaat).

Discours prononcés en diversis corconstances.

Critique littéraire.

Miscellanées.

Causerie littéraire an revue retrogressive.

Zie *Levensb.* van de Stassart door den baron de St. Genois in *Handel. d. Maats. o. Ned. Letterk.* 1855; A. J. van der Heyden, *Notice historiq. et généalogiq. sur l'ancien et noble maison de Stassart Anvers* 1850 8°.; Pascal la Croix, *le Baron de Stassart*, Valencien 1850; *Nouv. Diction. de Conversation; Notice biographiq. sur M. le Baron de Stassart, ministre plenipotent., membre de l'Acad. royale de Belgiq.* etc. Brux. 1852, *Portr. Biogr. génér. des Belges*; Th. Juste, *Hist. de la Belgiq.*; *Annuaire de la Noblesse de Belgiq.*; Dupont-Delponte, *Notice sur M. de Stassart*, vóór zijne *Oeuvres complètes*, Bruxell. 1854 gr. in 8°., Paris 1855 gr. in 8°.; *Annuaire de l'Acad roy de Belgiq.* 1855; van Bemmel, *Notice sur M. de Stassart* in *Mém. de l'Acad. roy. de Belgiq.*; *Nouv. Biogr. géner.*

STAS (W.), nederduitsch dichter, bloeide in de helft der 17e eeuw. Men heeft van hem twee dichtstukjes in den *Bloemkrans van verscheiden Gedichten* 1659.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

STATINCK (I.) voerde het bevel over het oorlogschip *Prinses Carolina*, gewapend met 50 stukken geschut en naar evenredigheid bemand, toen de staten der Vereenigde Nederlanden, in het eind des jaars 1780, door de kroon van Engeland, de oorlog werd verklaard. Zijn last hield in naar Lissabon te stevenen. Te gelijk met kapitein A. J. van Volbergen, voerende 's lands schip van oorlog *Rotterdam* en den Oostindischen schipper P. van Proijen, naar Batavia bestemd, liep hij den 25 December des gemelden jaars uit de Maas in zee. Van het vertrek des Engelschen gezants uit 's Hage, het sein der oorlogsverklaringe van zijn hof, was Statinck, zoowel als de anderen, onkundig. Hij volvoerde dus zijnen last, inhoudende om bij de eerste gunstige gelegenheid zijnen togt te ondernemen. Ligtelijk had men hem, hoewel reeds in zee geloopen, kunnen achterhalen, indien men hem een visscherspink had nagezonden, doch dit geschiedde niet, en men liet men hem met een gunstigen wind zijn reis voortzetten. Te eerder liep hij hier door den vijand in den mond, want gevorderd zijnde in het kanaal tot op de hoogte van Calais, werd hij ontmoet van twee Engelsche oorlogsschepen en vervolgens aangeklampt. Verwonderd over zulk eene bejegening van een kant, aan welke hij wel een heimelijken wrok, maar geene openbare vijandelijkheden verwachtte, stelde hij zich te weer. Na een half uur vechtens moest hij voor de overmagt zwichten, zijn vlag strijken en de aanvallers naar een Engelsche haven volgen. Eerst toen hij te Duins was binnen geloopen, vernam hij hoe het tusschen Engeland en de Staten geschapen stond en de oorlog verklaard was. Statinck werd met zijn scheepsvolk krijgsgevangen verklaard en het laatste eenige mijlen landwaarts gevankelijk weggevoerd.

Zie *Nederl. Jaarb.* 1780; Kok.

STATIUS (Johannes) een plaatsnijder en drukker tusschen 1580—1590 te Rome werkzaam.

Zie Kramm.

STAVENISSE (mr. Cornelis). Zie STAEVENISSE.

STAVEREN (Daniel van), dichter in den aanvang der 19e eeuw.

Hij schreef:

De vorstelijke krijgsman op het slagveld, aan alle oorlogvoerende Mogendheden toegewijd, Amsterdam 1809.

Zie van der Aa, t. a. p.

STAVEREN (G. van) is schrijver van een tooneelstuk, getiteld: *De Dolheyt van de Eer, in Nederduytsche vaersen gestelt; gesp. op d' Amsterd. schouwb.* Amst. 1661 kl. 8°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.*, D. I. bl. 198.

STAVEREN (G. van). De maatschappij van Ned. Letterk. te Leiden bezit van hem een *Oratio Scholastica de studiis maritimis in Rep. Bat.* s. l. et a.

Zie *Cat.* D. II. bl. 194.

STAVEREN (Gabriel Leonardus van Oosten van), in 1810 te Haarlem geboren, maakte zich reeds in 1830 gunstig op den Nederlandschen zangberg bekend, door de uitgave zijner *Gedichten*, die in 1834 gevolgd zijn door *Het beleg van Haarlem* in 1572—73 *in Dichterlijke Tafereelen.* Ook vervaardigde hij eene *Dichterlijke navolging* van Campbells gedicht *de Hoop*, hetwelk tegelijk met het bericht van zijn overlijden in het licht verscheen. Hij was toen nog slechts drie maanden in de gemeente Drempt bij Doesburg als leeraar werkzaam geweest. Anoniem gaf hij *De Poolsche Broeders, Historisch romantische tafereelen uit den laatsten Poolschen oorlog.* Leyd. 1833.

Ook vertaalde hij *De laatste der Mohikanen, of de Engel-*

schen in Amerika uit het Engelsch van Cooper. Leyd. 1832—33 2 dln. 8°.

Lord Nigel of de Schot in Londen, uit het Engelsch van W. Scott. Leyd. 1834 2 dln.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; van Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 5925, 6147, 6181.

STAVEREN (J. H. VAN), graveur, vervaardigde een aantal prentjes in de manier van prentteekeningen naar schetsen van A. van Ostade, C. Dusart enz. Hij is waarschijnlijk dezelfde, die in mezzo-tinto graveerde, doch daarin niet uitmuntte.

Zie Kramm.

STAVEREN (JACOMO VAN) gaf zich in het laatst der 17e eeuw te Rome uit voor den zoon van een Amersfoortschen edelman, hoewel zijn vader tot den min aanzienlijken burgerstand behoorde. Hij schilderde bloemen en vruchten doch zóó middelmatig, dat hij daarmede den kost niet kon verdienen en genoodzaakt was dienst te nemen onder 's pausen lijfwacht.

Zie van Gool; Immerzeel.

STAVEREN (JOHAN ADRIAAN VAN) schilderde hermieten en kluizenaars, die zich in godsdienstige overpeinzingen in bergkloven en afgezonderde plaatsen ophouden. Er is, schrijft Immerzeel, veel karakter en uitdrukking in zijne beeldjes, en hij was gewoon ze tot een opmerkelijken graad van uitvoering te brengen. Op de verkooping van Gildemeester en Croese gold een stukje van zijn penseel, een *Heremiet* voorstellende, *f* 250 en *f* 295, op die van Brentano (1822) een schilderij van dezen meester, voorstellende eene *nis waardoor men een doctor ziet bij eene bedrukte vrouw*, zeer uitvoerig, in den smaak van G. Dow *f* 1,280,00.

Zie Immerzeel.

STAVEREN (GIJSBERT VAN), den 20 Februarij 1790 te Alphen aan den Rijn geboren, vestigde zich als huis- en sieraadschilder te Gouda, doch schilderde ook bloemen en vruchten. Zijn werk zond hij naar de Amsterdamsche en Haarlemsche tentoonstellingen.

Zie Immerzeel.

STAVEREN (R. F. VAN), hoofdofficier te Rotterdam, gaf in het licht: *Vertoogen over het waare geschiedkundige oogpunt, waaruit het laatste lijden van Jezus Christus beschouwd moet worden. Door een lidmaat der Herv. Gemeente.* Rott. 1802—1805 8°.

Zie van Doorninck, *Anon. en Pseud.*, p. 4958.

STAVEREN (mr. DANIEL VAN) schreef:

Beschuldigende karakterschets van zekeren Noordhollandschen Judas, bijgen. Heintje den Draaijer, voorgesteld aan alle waarheidsvrienden. Amst. 1804 8°.

Ironische Troostzalf of vervolgde karakterschets van zekeren Noordhollandschen Judas, bijgen. Heintje den Draaijer enz. Amst. 1814 8°.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 2394, 4498.

STAVEREN (GILLES VAN) schreef het volgende tooneelstuk: *De wijze krijgsman en dappere raadsman, hofspel.* Amst. 1658 4°.

Zie v. d. Marck, n°. 321; v. Doorninck, n°. 2559.

STAVEREN (E. VAN), zoon van Regnerus van Staveren of Stavoren [1]) kwam als proponent in 1728 te Noordwijk-binnen, werd in 1730 predikant te Noordwijk aan Zee, in 1733 te Maarlandsluis, in 1735 te 's Hage, waar hij in 1774 overleed.

Hij schreef:

Lijkreden op Ds. Manger, uyt 1 Corinthen vs. 54 *tot* 57. 's Hage 1741 4°.

Lijkreden gedaan op 't overlijden van Ludovicus Timon Pielat. 's Grav. 1750 in 4°.

Nederlands Spiegel in den schrik van Juda, vertoont in XV Leerredenen over het eerste gedeelte der Prophetie van Zephanja, met bijgevoegde Boet- en Bedestoffen, en een toegepaste schets van den CXXIII Psalm, alsmede eene Leerreden over het zwaard Gideons, of den droom der Midianiters, gedaan ter gelegentheid van de verheffing van zijne Doorluchtige Hoogheid enz. 's Grav. 1747 4°.

Zie Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 42, 60, 61, 144; Abconde; Glasius, *Godgel. Nederl.*

STAVEREN of STAVOREN (PETRUS VAN), broeder van den vorige, werd in 1632 geboren, in 1657 predikant te Midlie, in 1661 te Maaslandsluis, 1664 te Leiden, waar hij in 1683, in den ouderdom van 51 jaren, overleed.

Hij schreef:

Zy-ons opbouw blijkende aan de Gemeente van Maassluis 1664.
Over de 1ste Zendbrief aan Johannes. Amst. 1702 4°.
Over Exodus. Amst. 1718 4°.
Weg der Regtvaardigen. Leyden 1698 4°.
Keur van uytgeleesene Bijbelstoffen. Leyden 1703 4°.
De stemme Gods uyt den Hemel.
Lijkpredicatie over de dood van F. Romble. 1603 8°.
Lijkpredicatie over den dood van Junius 8°.
Dood des opregten 8°.
Op 't Synode te Haarlem 8°.
Vaarwels predicatie 8°.
De huishouding Gods uit Genesis, Leiden. Het tweede deel verscheen in 1694 en 1696, door de zorg zijner beide zonen Regnerus en Johannes.

Zie Glasius, *Godgel Nederl*; Pauw en Veeris, *Kerk. Alphab. Nav.*, D. VI. bl. 238, D. VII. bl. 49, 113, 174; Muller, *Cat. v. portr.*; Rogge, *Contra-rem. Geschrift* bl. 170.

STAVEREN (JOHANNES VAN), zoon van den vorige, werd in 1662 te Maaslandsluis geboren, in 1689 predikant te Nootdorp, in 1695 te Alkmaar, in 1703 te Amsterdam, waar hij den 6 November 1724 overleed.

Hij schreef:

Jacobs Testament en Dood. Amst. 1714 4°.
Des Heeren volk in Egypten. Amst. 1718 4°.
De zegenvierende uyttogt en verlossing van des Heeren volk uit Egypten. Amst. 1725 4°.
't Ontluystert Nederland door den dood van Willem de Derde. Leyd. 1702 4°.

Zie Veeris en Pauw, *Vern. Kerk. Alphab.*; Glasius, *Godgel. Nederl.* Abconde; Rogge, *Bibl. der Contra-rem.*, *Pamfl.* bl. 208.

STAVEREN (JAN VAN) predikant te Waverveen (1780), schreef: *Predicatiën over Esra* 1 *vs.* 5 *en* 6 *bij gelegenheid der inwijding van den nieuwgebouwde kerk te Waverveen den* 3 *Aug.* 1755 in 4°.

Zie Abconde, *vierde vervolg.*, bl. 94; Veeris en Paauw, *Vern. Kerk. Alphab.*, bl. 195.

STAVEREN (AUGUSTINUS VAN) werd geboren te Leiden den 15 October 1704 en genoot aldaar zijne opleiding, eerst op het gymnasium, daarna aan de academie. Reeds op 20-jarigen leeftijd (1724) werd hij aangesteld als praeceptor sextae classis en een jaar later (1725) tot praeceptor quintae classis aan het gymn. te Leiden. In deze betrekking bleef hij 15 jaren werkzaam, totdat hij in 1740 tot prorector bevorderd werd. Dit geschiedde door overspringing van de 4e op de 3e klasse op uitdrukkelijk verlangen van curatoren, die daarbij aan van Staveren de verpligting oplegden om kostleerlingen te houden, om reden dat de rector Henricus Snakenburg ongehuwd was en van dien last verlangd had vrijgesteld te worden. Tien jaren later (1750), toen Snakenburg overleden was, volgde van Staveren hem als rector op. Toen hij het rectoraat 16 jaren bekleed had, verzocht van Staveren in 1767 zijn ontslag en heeft, als genoegzaam bemiddeld man, voor pensioen bedankt.

Hij stierf in 1772.

Als geleerde heeft van Staveren zijnen naam bekend gemaakt door de bewerking van de *Levens van Nepos*, welken schrijver hij op twee onderscheidene wijzen heeft uitgegeven. De *editio maior* (Nepos cum notis Variorum Suisque) verscheen te Leiden in 1734, en werd herdrukt in 1773 door bezorging van een' van V. Staveren's vroegere leerlingen mr. C. A.

[1]) In 1694 als proponent beroepen te Oosterwijk, in 1699 te Edam, in 1708 te Zutphen, in 1712 te Leiden en aldaar gestorven in 1713. Zie Veeris en Paauw, *Vern. Kerk. Alphab.*, bl. 195.

Wetstein, vermits bij het overlijden van Van Staveren nog slechts de helft was afgedrukt. In hoe hooge mate de arbeid van v. Staveren bijval in het buitenland gevonden heeft, blijkt hieruit dat dit boek door bezorging van Harles herdrukt is te Erlangen in 1774 en nog eens in 1800. Later is het nog eens te Leipzig in 1810 herdrukt en laatstelijk in 1820 te Stuttgard door bezorging van G. H. Bardili. De *editio minor* (Nepos cum notis A. v. Staveren) die intusschen in 1755 in 12° verschenen was, bevat voornamelijk de aanwijzing der Grieksche schrijvers, uit welke Nepos geput heeft.

Behalve Nepos heeft van Staveren de Auctores Mythographi Latini bewerkt, t. w. *C. J. Hyginus*, *Fab. Planciades Fulgentius*, *Lactantius Placidus* en *Albricus Philosophus*. Daarin heeft hij de aanteekening opgenomen van alle vroegere uitgevers, benevens die van Thomas Wopkens en van hem zelven. Het boek verscheen te Leiden ap. Sam. Luchtmans en Amsterd. T. Wetstein en G. Smith in 1742. Toen de editio maior van Nepos verschenen was (1734) heeft tien jaren later (1744) J. M. Heusinger uitgegeven een Spicilegium Emendationum et Observationum ad Nepotem post A. v. Staveren, Isenaci. De aanmerkingen van Heusinger heeft v. Staveren beantwoord in de Miscellaneae Observatt. Crit. Belg. Novae T. VI. p. 513—538 en in de Praefatio ad editionem minorem Nepotis. Twee jaren later (1747) gaf Heusinger eene editie van Nepos, waarin hij zeer zwaar te velde trok tegen v. Staveren. In dezen strijd had zich intusschen ook Chr. Adolph. Klotzius gemengd in de Miscellan. Critic. (Trai. ad Rh. 1763 8°.) C. XI. p. 44—53. Prof. Ruhnkenius koos de partij van Heusinger, met wien hij zeer bevriend was. Vandaar dat van Staveren zich verbeeld heeft dat Ruhnkenius in zijne Oratio de Doctore Umbratico, hem op het oog gehad heeft.

Zie Wyttenbach in *vita* Ruhnk. p. 126 in edit. Bergm. p. 169 en diens aanteekening p. 448. Voorts Saxe, *Onom Litt.*, T. I. p. 151., en T. VI. p. 505. Saxe citeert nog: To. Chr. Strodtmanni *Nova erudita Europa* P. VI. p. 326—332 et Ferd. Stoschius ibid. P. XI. p. 771—774.

STAVEREN (ANDREAS CORNELIS VAN), organist te Harlingen, waar hij in 1589 overleed. Ofschoon een ongeletterd man, schreef hij eene *Chronicke ende warachtige Beschrijv. van Vrieslant* enz., gedeeltelijk zamengesteld naar oude chronyken van Ocko Scharlensis en Joh. Vlitarp, te Leeuwarden 1597 in fol. en in 1742 in 4°. De Wind is weinig, van Lennep meer met hem ingenomen. Deze verdedigde hem tegen De Wind in Nijhoff's *Bijdr. voor Vad. Geschied.* en *Oudheidk.* D. II. bl. 221 volgg. Van Lennep bezat een handschrift van A. C. v. Staveren getiteld: *Chronycke van Vrieslant voor die stadt Stavoren Anno* 1591; *looft God bovenal*, dat in volledigheid en naauwkeurigheid het gedrukte exemplaar verre overtreft.

Zie de Windt, *Bibl. v. Geschieds.*; Kobus en de Rivecourt.

STAVOREN (J. A. VAN). Zie STAVEREN (J. A. VAN).

STAVORIUS. Zie STAVEREN (J. A. VAN).

STAVORINUS (JOHAN SPLINTER), een verdienstelijk zee-kapitein ressorterende onder het collegie der admiraliteit van Zeeland te Middelburg. Hij was in O. I. met de vloot van J. A. van Braam in 1782, deed de expeditie mede naar Riouw, Malokka en Selangoor, beschreven door J. C. Baane. In 1793 verscheen te Leiden zijne *Reise van Zeeland over de Kaap de Goede Hoop naar Batavia en Samarang* in 1768 tot 1771.

Zie Verwoert; J. C. de Jonge, *Gesch. van Ned. Zeewezen*, D. V. bl. 169, D. VIa bl. 179, 221, 234.

STAVREN (H. VAN) schreef, volgens Abcoude, *over de dood van 's Heeren gunstgenooten.*

STEEG (A. VAN DER) schreef *spijs voor Jongelingen of korte verklaring van de Heidelb. Catechismus.* Utrecht 8°.

STEEGE (JACOBUS VAN DER). Van dezen geneesheer, die in 1746 te Leeuwarden werd geboren en in 1772 naar Batavia vertrok, waar hij een groot fortuin verwierf, waarmede hij in 1789 terugkeerde en in Groningen een prachtig huis liet bouwen, thans door den commissaris des konings bewoond, en die later voorzitter werd der nationale vergadering, vindt men een uitvoerig levensberigt in Eekhoff, het leven van J. M. Baljeé, oud raad van Nederl. Indie, Leeuw. 1835, bl. 122.

Hij schreef:

Bericht nopens den aard der kinderziekte te Batavia tot hoe verre men met de inenting derzelve alhier gevorderd, is in Verhoud. v. h. Batav. genoots. 1779, D. I. bl. 71.

Bericht van de proefnemingen met den door kunst gemaakten magneet. Ald. bl. 110.

Bericht wegens eene doodelijke watervrees. Ald. 1781, D. III. bl. 271.

Zie Holtrop, p. 335, 336.

STEEMAN (P. I.) schreef eene *diss. med. de peripleumonia vera.* L. B. 1801.

Zie Holtrop, l. c.

STEEMAN (J) is schrijver van een werkje over *'t Avondmaal.* Amst. 1736, 1742 12°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 346.

STEEN (JACOBUS), predikant te Scherpenzeel in den aanvang der 18e eeuw, bespeelde de nederduitsche lier. Zijne poezy is verspreid b. v. voor de *Eedische gezangen* van zijn vriend J. Kloeck.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

STEEN (JAN), een der beroemste schilders der 17e eeuw, zoon van Havic Jansz. Steen en Lijsbet Wijnbrantsdr. Capiteyns, werd omstreeks 1626 of 1627 te Leiden geboren. Zijn vader wenschte hem voor zijn vak (bierbrouwer) op te leiden, doch zijn buitengewone neiging tot en geschiktheid voor de schilderkunst, bewogen hun hem aan de leiding van Kaufler, Adriaan Brouwer en, volgens sommigen ook aan Adriaan van Ostade toe te vertrouwen. Van daar werd hij in de leer besteld bij den schilder Jan van Goijen te 's Hage, met welks dochter Margaretha van Goijen hij, den 19 September 1649 in den echt trad, zich te Delft vestigde, waar hij eene brouwerij zou gehad hebben, waarna hij tot welker behoorlijke bestiering hem de noodige vereischten ontbrak. Wederom begaf hij zich naar Leiden, waar hij sedert op de Langebrug eene openbare herberg hield, en den 6 April 1673 (zijn eerste vrouw was gestorven) aangeteekend werd met Maria van Egmond, weduwe van Nicolaes Herculens, wonende op de Koepoortsgracht. Dit huwelijk, waartoe zijne zuster, een bagijn of klopje, veel toebragt, werd den 22 April te Leiderdorp gesloten.

Hij overleed in den aanvang van 1679. Houbraken en Jacob Campo Weyerman hebben een grooten blaam op het gedrag van Jan Steen geworpen, doch reeds Immerzeel, vervolgens mr. W. M. J. van Dielen, eindelijk T. van Westreene Wz., de laatste in zijn *Jan Steen, Etude sur l'art en Hollande*, La Haye 1856 8°., waarin hij tevens al wat hem en zijne werken betreft heeft medegedeeld., hebben die trachten weg te nemen. De laatste geeft in het genoemde werk ook o. a. een *algemeene lijst zijner werken*, en waar ze zich bevinden, met historische bijdragen voorzien ook het lot van elke schilderij met de meeste zorg uit oorspronkelijke bescheiden opgemaakt. Uit deze lijst blijkt dat er 202 schilderijen 48 teekeningen en van 49 tot 76 teekeningen naar hem, 57 gravuren van hem bekend zijn.

In het Haagsche museum vindt men van hem *het huisgezin van den schilder*, *een voorstelling van het menschelijk leven*; *een geneesheer de pols voelende van een meisje*, *een dito bij eene zieke vrouw en een Diergaarde met velerlei gevogelte.*

De Amsterdamsche galerij bezit van hem het *St. Nicolaasfeest* en het *Papegaaiskooitje*, door Johannes de Mare bijzonder fraai in het koper gesneden; een *kwakzalver* met verscheidene figuren, een *Bakker*, *warm brood op een pothuis uitstallende*, *waarbij een jongen*, *die op een horen blaast* en nog drie andere kunstige tafereelen. Op de verkooping van van der Linden van Slingeland (Dordrecht 1785) waren van hem niet minder dan 13 schilderijen, op die van Braamcamp 6 stuks. Twee der laatstgemelden golden ƒ1,200.00 à ƒ1,210.00. Een dezer was de beroemde *Dorpsschool* met meer dan 30 figuren, in 1772 door Green in Mezzo tint plaat gesneden, de andere de *Geboorte van Johannes*, breed geschilderd als Metzu, uitvoerig als Douw. Op de veiling van Muller, gold een *Dorpsgezigt*, *alwaar eene bruid haren bruidegom tegemoet komt met een menigte figuren* ƒ2,350.00, een *Prieel*, *waarin een gedekte tafel met vrolijke gasten en op eene*

balustrade een op de guitar spelend Jongeling, op de verkooping van Gerrit Schimmelpenninck ƒ 2.499,00.

Op 's rijks museum te Amsterdam berust zijn *Portret*, gelijk ook in de verzameling van M. A. Baring te Londen (*zittende op een stoel bespeelt hij de mandoline*) en te 's Hage (*de familie van Jan Steen*, waaronder hij zelf een pijp rookende voorkomt). Zijn teekeningen komen zeldzaam voor.

Zie J. Campo Weyerman; Houbraken; Immerzeel; Kramm; Halma; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt, *Lev. v. ber. man en vrouw*, D. I. 28; Josua Reynold, *Academ. Redevoer.* 1787; bl. 147; Nagler; R. Weigel, *Supplém. au peintre graveur*, T. I. p. 175; Descamps, *Bigr. Univ. Biogr. génér. mod*; Muller, *Cat. v. portr.*; J. Steen is meermalen bezongen en door P. van Westreenen in een romantisch tafereel geschetst; Navorscher (Index); W. P. Wolters, *Het oesteretende vrouwtje van Jan Steen*, in Gids *Febr.* 1873.

STEEN (Theodorus of Dirk), zoon van den voorgaanden uit zijn tweede huwelijk, zou de beeldhouwkunst beoefend hebben, doch het ontbreekt aan stellige bewijzen.

Zie v. Westreene, *Notice*, p. 92; Kramm.

STEEN (Jan) van Alkmaar, ofschoon een naamgenoot, echter geen geestverwant van den beroemden schilder. Van Eynden en van der Willigen vermelden van hem het *Gebed voor den eten*, is eene fraaije schilderij, doch helderder van kleuren, galanter van behandeling, maar niet zoo fiksch of meesterlijk geschilderd als de stukken van den anderen en zoo bekenden Jan Steen. Zijn huis en portret is nog te Alkmaar aanwezig. Hij bloeide in het midden der 18e eeuw.

Zie Kramm, van Eynden en van de Willigen, *Lev. d. Schild.*, D. bl.

STEEN (Dirk van), koopman te Rotterdam en lid van het dichtlievend genootschap *Kunstliefde spaart geen vlijt*, beoefende in het laatst der 18e eeuw de poëzy. Men vindt proeven zijner poëzy en de *Poëtische Mengelstoffen* van dat Genootschap.

Zie *Poët. Mengelst.*, D. II. bl. 241; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

STEEN (Suzanna van), schilderes, bloeide te Dordrecht in het midden der 17e eeuw. Van haar uitmuntend penseel is te Dordrecht eene schilderij den *Stokbewaarder* voorstellende.

STEEN (Frans van der), ofschoon, volgens Nagler deze kunstgraveur, in 1604 te Amsterdam geboren werd, is het meer te vermoeden dat zijn geboorteplaats Antwerpen was. Immerzeel en Kramm hebben een artikel over hem.

STEEN (Diderik Gerard van den), heer van Ommeren en Waijestein, werd den 8 Februarij 1724 te Tiel geboren, in 1743 doctor in de regten te Utrecht, in 1747 schepen in de bank van Tiel, twee jaren later schepen en raad, in 1780 burgemeester van Zalt-Bommel. Als burgemeester zag hij zich meermalen afgevaardigd tot de buitengewone gedeputeerde staten des Nijmeegsche kwartiers, alsmede in 1756, tot het bewind der O. I. compagnie te Amsterdam. Daarenboven nam hij in 1771 en wederom in 1777 voor Gelderland zitting in de Staten Generaal. Vervolgens werd zijn driejarige lastbrief telkens vernieuwd, zoodat hij onafgebroken, zoolang de oude republiek bleef bestaan, zijne provincie bij H. H. M. vertegenwoordigde. Hij was curator der Geldersche hoogeschool, huwde Johanna Maria, jongste dochter van Adr. Cock, burgemeester, schepen en raad van Tiel. De omwenteling van 1795 verwijderde hem uit zijne posten. Hij overleed den 20 September 1797 op den huize Waijestein bij Herwijnen.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 220, 480.

STEEN (mr. Jacob van den) in 1616 te Buren geboren, was J. U. D. raad en schepen van Tiel, afgevaardigde tot H. H. M., curator der Geldersche Hoogeschool. Hij huwde Anna de Bije, oudste dochter van den curator Arend de Bije en overleed den 26 Januarij 1683 te Tiel.

Zie Bouman, *Gesch. v. d. Gelders. Hooges.*, D. I. bl. 151, D. II. bl. 549; Rink, *Beschrijv. v. Tiel*, bl. 314.

STEEN (mr. Jacob Nikolaas van den), zoon van mr. Arend en Geertruid Cornelia Verbolt, werd den 18 Oct. 1695 te Nijmegen geboren, studeerde te Utrecht en verwierf er den 17 Junij 1711 het doctoraat in de regtsgeleerdheid. Den 26 Junij 1722 werd hij (*ad interim*) benoemd tot regter in den geregte van Tiel en Zandwijk, in October 1724 tot schepen en raad, in 1749 tot burgemeester dier stad aangesteld. Vervolgens werd hij uit Gelderland tot de Staten-Generaal afgevaardigd, In Mei 1749 tot gewoon gedeputeerde in de staten der Nijmeegschen kwartiers benoemd, bleef hij tien jaren lang in de vergadering zitting houden. Op alle deze eerbewijzen den verdienstelijken man, door gewest en stad beiden geschonken, volgde van de zijde des Prinses Gouvernante, den 29 Augustus 1754, de verkiezing tot curator der Geldersche hoogeschool. Den 26 October 1759 volgde de benoeming tot raad en rekenmeester der domeinen van Gelderland, en omstreeks 8 jaren later tot eersten rekenmeester. Den 21 Junij 1777 overleed hij te Arnhem. Hij was den 14 Januarij 1720 te Rijswijk gehuwd met Maria Françoise, dochter van Diderik, baron van Eck van Panthaleon, vrijheer van Gent, Erlekom enz.

Zie Bouman, *Gesch. d. Gelders. Hooges.*, D. II. bl. 214, 215. Rink, *Beschrijv. van Tiel*, bl. 319.

STEEN (Jan van der) hield zich eenige jaren in Turkije op, verwisselde het penseel met den degen, vertrok met eenige Engelschen naar Bengalen, nam den naam van mr. Stone aan en overleed waarschijnlijk omstreeks de helft der 18e eeuw als luitenant der artillerie, in dienst der Engelsche O. I. compagnie. In de kamer van den Levantschen handel te Amsterdam berust van hem een *Gezigt van Constantinopolen, genomen uit het Zweedsche hôtel te Priva.*

Zie van Weensel, *Aanteekk. gehouden op eene reis in Turkije* 1484—89, D. I. bl. 83; van Eynden en van de Willigen; Kramm.

STEENBACH (Jacob van) van Deventer, kapitein ter zee. Hij kweet zich, in een gevecht tegen 5 Spaansche oorlogschepen den 29 October 1622, in de straat van Gibraltar allerloffelijkst. Het gevecht kostte den Spanjaarden 272 man, den onzen slechts weinige bootsgezellen.

Zie Baudart, *Memoriën*, B. XV. bl. 19, 22; Kok, *art. Zwartenhond*; Revius, *Davertr. Ill.*, p. 635, 636; Moonen, *Kranyk aan Deventer*, bl. 149; *Overijss. volksalm* 1836, bl. 80—83; J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Zeewez.*, D. I. bl. 339.

STEENBERGEN (Hendrik van), zoon van Johannes van Steenbergen Jansz. en Catharina van Steelant Symonsdr. med. dr. te Dordrecht, huwde 18 Aug. 1704 met Anna Susanna Dablijn, geboren 27 Januarij 1670 en gestorven in Febr. 1715 en vervolgens, den 16 Aug. 1716, Maria Coddaeus Mattheusdr. Hij overleed den 25 Maart 1743. Hij beoefende de Latijnsche poëzij, zijne gedichten zijn verspreid o. a. in de *Pharmacopoea Dordracena Galenico-Chemica magistratus auctoritate munita. Editio tentia multo auctior et emendatior.* Dordraci 1766.

STEENBERGEN (Jan Willem van), zoon van den vorige uit het eerste huwelijk, den 16 Junij 1708 te Dordrecht geboren. Hij was med. doctor, Anatomiae Lector benevens lid van den Raad zijner geboorteplaats, en stierf den 19 Maart 1772 in den ouderdom van 63 jaren, 9 maanden en 3 dagen. Hij was een zeer beroemd geneesheer en kwam meermalen als hoogleeraar in aanmerking. Ook hij beoefende de Latijnsche poëzy, waarvan men verschillende proeven vindt o. a. in de *Poëmata* van zijn vriend van den Broucke. Ook is zijne Nederduitsche poëzy niet zonder verdiensten. Hij huwde den 11 September 1736 Petronella Elizabeth Taay Symonsdr. die ook de nederduitsche dichtkunst beoefende, na haar dood, den 30 September 1754, Gijsberta Wilhelmina de Vulder, dochter van Albert de Vulder, predikant te Steenbergen, den 9 September 1714 te Wageningen geboren en den 7 December 1767 te Dordrecht gestorven.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; van den Brouck, *Poëmata*, p. 84; Schull, *Herinner. aan de verdiensten van Croll*, bl. 25; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 192, 193; *Part. berigt.*

STEENBERGEN (Petronella Catharina van), zuster van den vorige, geboren te Dordrecht den 26 Mei 1705, huwde 10 April 1740 met Jean de Court Francoysz. brouwer in de brouwerij van het Kruis aldaar en stierf den 14 April 1759. Zij was in die dagen geen der minste onder hare kunstlievende stadgenooten en heeft daarvan onder anderen eene proeve gegeven vóór de gedichten van hare vriendin

Clara Ghyben. Bij van der Aa komt een gedeelte van een harer gedichten voor, andere berusten bij hare nakomelingen.

Zie van der Aa, t. a. p. *Part. berigten.*

STEENBERGEN (Petrus Johannes van), zoon van den vorige en Petronelle Elizabeth Taay, werd den 16 Junij 1744 te Dordrecht geboren. Na zich onder den rector Hoogeveen in de Latijnsche taal geoefend te hebben, werd hij in 1765 openbaar notaris, en reeds vroeger (1762) was hij majoor der stad Dordrecht geworden. In 1791 werd hij procureur en ordinaris deurwaarder of exploiteur bij het hof van justitie van Holland, vervolgens secretaris van het wateregeregt, secretaris van het comité van den koophandel en zeevaart, en auditeur militair bij het bataillon n°. 1 der halve brigade gewapende burgermagt in het departement Dordrecht. Tot in 1818 bleef hij, nadat hij zich reeds vroeger van zijne overige ambten ontslagen had, als notaris werkzaam en overleed te Dordrecht den 2 van Lentemaand 1833. Van Steenbergen vervaardigde in zijne jeugd Latijnsche verzen, later legde hij zich op de Hollandsche poëzy toe. Vele zijner gedichten zijn, behalve een *liber Carminum*, nog in handschrift voorhanden. Hij gaf eene overzetting in dichtmaat van Dorats *Peter de Groote* (1772) en Saurin's *Beverlei* (1777). Hij was honorair buitenlid van het Rotterdamsche dichtgenootschap *Prodesse Canendo* en lid van verdiensten van het Dortsche Tooneelgezelschap *Tooneelzucht schuwt geen moeite*, dat een blijspel *Het Arabisch poeder* (door A. Lamne) aan hem opdroeg.

Zie *Bijdragen tot Boeken- en Menschenkennis*, D. II. St. IV bl. 365; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 188, 193, 298; Dez., *Leven van J. C. Schotel*, bl. 8; Nieuwenhuis, (*Aanh.*); Verwoert; Kobus en de Rivecourt, *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 198; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb*, D. V. bl. 359; *Naaml. d. Ned. Tooneelspelen*, bl. 1, 56.

STEENBERGE (H. A.) gaf in het licht:

Treurpredikatie op de dood van haar Hoogheid Albertine Agnes. Leeuw. 1697 fol.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 347.

STEENBERGHE (Maximiliaan van) werd den 13 April 1787 te Charleroy geboren, trad in 1804 als kanonnier in Franschen dienst bij het 2de regiment artillerie der marine, in 1806 werd hij bevorderd tot korporaal en fourier en in 1809 tot sergeant. Gedurende de jaren 1808, 1809 en 1810 maakte hij den veldtogt in Spanje, en was tegenwoordig bij de blokkade van Barcelona en bij het innemen van Mataro, alwaar hij eene ernstige wonde bekwam door een kogel in de borst. In 1811 werd hij sergeant-majoor en in 1812 bevorderd tot tweeden luitenant, in het begin des volgenden jaars tot eersten luitenant en nagenoeg drie maanden later tot kapitein adjoint bij den generalen staf van het 6de legercorps der groote armee, in welke betrekking hij de veldtogten van 1813 en 1814 in Duitschland en Frankrijk medemaakte en tegenwoordig was in 1813 bij den veldslag bij Lütsen, waar een paard onder hem werd doodgeschoten, bij de bataille van Bautzen, bij de gevechten te Reichenbach, Jauer, bij den veldslag van Dresden, na welken veldslag hij benoemd werd tot ridder van het Legioen van Eer; verder bij de gevechten te Köningstein, Altenburg, Zinnwald en Meissen, bij de bataille van Wachau (?) en bij den slag van Leipzig, waar hij gekwetst werd aan den regterschouder, door het springen van een granaat en zijn paard onder hëm werd doodgeschoten. Het volgende jaar bragt hij mede door in eenen onafgebroken fellen oorlogstijd; zoo woonde hij de gevechten van St. Disier, Vassy, Brienne, Rosnay, Champaubert, Vauchemps, Montmirail, Sezanne, Vinde en Meaux bij, den aanval van Soissont, het gevecht van Laon, het innemen van Rheims, de veldslagen van Oulchy le Chateau, la Fère Champenoise, la Ferté Gauchez en eindelijk den veldslag van Parijs, waar hij gekwetst werd door eene lanssteek in de buik. In October 1814 is hij als chef de bataillon met eervol ontslag uit den Fransche dienst getreden en kort daarop in November als kapitein 1ste klasse bij het 4de bataillon artillerie in Nederlandsche dienst overgegaan. Als zoodanig maakte hij in 1815 den veldtogt in Frankrijk mede, en bevond hij zich bij het beleg van Valenciennes. In 1823 benoemd tot majoor bij het 1ste bataillon veld-artillerie, werd hij, in 1830, in dien rang belast met het commando van het bataillon. Kort daarop werd hij aangesteld tot kommandant der koninklijke militaire akademie, waartoe zijne veeljarige ondervinding hem bijzonder geschikt maakte. Bij gelegenheid van den Belgischen opstand in 1830 was hij tweede kommandant der artillerie in de vesting Breda, van 1831 tot 1834 bij het mobiele leger als kommandant eener divisie batterij, in 1831 werd hij benoemd tot luitenant-kolonel en ridder der Militaire Willemsorde 4de klasse, in 1839 tot kolonel bij den staf der artillerie, in Julij van hetzelfde jaar tot kommandant van het 1ste bataillon veld-artillerie. In het volgende jaar werd hij begiftigd met de ridderorde van den Nederlandschen Leeuw, in 1841 benoemd tot kommandant van het 1ste regiment artillerie, en in 1843 tot generaal-majoor, directeur der 1ste artillerie directie, in welke laatste betrekking hij achtereenvolgens kommandeur werd en ridder met de ster van de Eikenkroon. In 1852 werd hij aangesteld tot luitenant-generaal inspecteur der artillerie, lid van het comité van defensie en in 1855 gepensioneerd onder dankbetuiging voor de langdurige en trouwe diensten door hem aan den lande bewezen en tevens bevorderd tot ridder Grootkruis der Eikenkroon; hebbende hij alstoen den ouderdom bereikt van 72 jaren en tellende 62 dienstjaren. Nog vier jaren had hij genot van zijne welverdiende rust, totdat hij in 1859 te 's Gravenhage overleed. Hij was gehuwd met

Zie *Algem. Handelsblad* 4 Aug. 1859 hier door ons gevolgd.

STEENDAM (Jacob) dichter uit het midden der 17e eeuw. Zeer zeldzaam zijne *zeede-sangen voor de Batavische Jonkheyt* 2 d. (1671) kl. 8°.

Den Distelvink ook 3 deelen:

Minne-zede-Hemelzangen. Amst. G. van Goederbergh 1649—50 4°.

Ook schreef hij te Amsterdam den 27 Mei 1665 een *Toezang op de Christelijke voorbereyding tot des Heeren H. Avondmaal, Godvruchtig en geleerdelijk voorgesteld, in Konstige Sangvaersen door mr. Joan Blasius, Rechtsgeleerde*, den 12 Julij van 't gemelde jaar een *Toezang op de Bedenckingen van den Heer en mr. J. Blasius.* Hij had tot zinspreuk *Noch vaster.* Zijn vriend P. Verhoek, wenschte hem in dichtmaat eene goede *Reis naar Batavia.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 239; *Cat. Enschedé* p. 249, *Cat. Ackersdijck*, D. II. p. 188; P. Verhoeks *Poezy.* bl. 150. *Jacob Steendam, a memoir of the first poet in New-Netherland, with the poems descriptive of the Colony. The Hague* 1861 8°; Nijhoff, *Gesch. en Oudheidk. Bijdr.*, III. 1, 41 (N. reeks).

STEENIS (Hendrik Cornelis), kapitein ter zee in dienst der admiraliteit te Amsterdam, bloeide omstreeks de helft der XVIII eeuw.

Men heeft:

Journaal wegens de rampspoedige reystocht, van de Ed gestrengen heer Capitein H. C. S., in dienst van het Edel Magist. collegie ter Admiraliteit resideerende te Amsterdam, met het oorlogschip genaamd Het Huys in 't Bosch, gestrand op de Moorsche kust in Afrika, tusschen Ceuta en kaap Pokkes, op Maandag middag den 20 *December* 1751.

Alsmeede een korte Beschrijvinge van de steeden Tetuan en Fez, de handeling met den keizer van Marokko, de vreedemaking met haar Hoog Moogende, en de elende en behandelinge van het scheepsvolk enz. Door konstige plaaten verbeeld 2 dr. Amsteld. bij Bernard Mourik z. j. 4°. [1]).

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Zeewezen*, D. V. bl. 292, VIa bl. 181

STEENGRACHT (Adriaan), zoon van Johan Steengracht en Barbara Veth, te Middelburg geboren, studeerde te Franeker, waar hij onder professor Tobias Andreae verdedigde *Exercitatio Philosophica de impossibili Mundi aeternitate* en in huis van den hoogleeraar Vitringa woonde. Hij volgde zijn vader als secretaris van den raad ter admiraliteit in Zeeland op en overleed te 's Hage, waar hij in commissie was, in September 1719, in den ouderdom van 54 jaren. Hij was zeer bedreven in de Hebreeuwsche en Grieksche talen en andere gewijde en ongewijde wetenschappen. Bij zijne huisvrouw Maria Theodora Meerman verwekte hij drie

[1]) Dit boek berust op de Acad. Bibl. te Leiden.

zonen. Zijn beeldtenis is door den ridder de Moor geschilderd. Op deze afbeelding vervaardigde de la Rue een lijfschrift.

Zie de la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 98; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

STEENGRACHT (ADRIAAN), zoon van Nicolaas Steengracgt, kleinzoon van de vorige en Anna Maria Spiering, in 1737 te Middelburg geboren, werd pensionaris van Zeeland, vervolgens in 1761 secretaris der staten van Zeeland, in 1766 raadpensionaris van dit gewest. Hij overleed den 6 Mei 1770, bij zijne huisvrouw Jacoba Wilhelmina van Gelre, zeven kinderen nalatende.

Zie Scheltema; Kobus en de Rivecourt; Verwoert. Muller, *Cat. v. portr.*

STEENGRACHT (JOHAN), even als de vorige, uit een aanzienlijk geslacht te Zierikzee, doch te Middelburg geboren, was, gelijk zijn vader, (ook Johan genaamd) secretaris van den raad ter admiraliteit in Zeeland. Hij heeft zich als godgeleerde bekend gemaakt door verschillende godgeleerde schriften zoo als:

Schat uit Oud en Nieuw en uitlegging des Briefs Pauli aan de Galaten; in welke de gronden der Goddelijke waarheid werden opgehaald en met haar verwisselingen getoond enz. Middelburg bij A. van Poulle en G. Horthemels 4°. *Tweede druk, met nieuwe stukken en invoegselen vermeerderd* enz. Enchuizen bij H. van Straaten 2 dn. door Campegius Vitringa zeer geprezen.

Oordeel van vrede of Ouderlings Advys enz. Middelb. 1673 8°.

Beginselen des Antichristendoms wederstaan door het Gereformeerd ouderlingschap, P. van Goethem 1674 4°.

Niet en wat van 't schepsel tot Bewijs, dat er in den geval een mensch niet van Gods beeld kan overig zijn, 't geen men ongeschapen denkbeelden, natuurlijke reden enz. noemt, waar bij komen Bedenkingen omtrent de dwaling van d' hr. P. A. R. (Professor Alexander Roëll) *aangaande het Vaderschap en Zoonschap Gods.* Leiden bij Fr. Haring 1703 8°.

Binnenste Heiligdom geopend om te zien de Godgeleerdheid na de order van eeuwig Oud- en Nieuw Testament, Verbond en Wetgeving enz. Vliss. bij S. Willigaerts 1704 4°.

Middelburgse kerckendienaers door staetsdienaers overtuigt enz. Goes bij J. Meyer 1702 4°.

Trouhertige consideratien over Zeelands welstand waarin getoond werd het behoud en veyligheyd van Walcheren en Staten van Zeeland. Middelb. 1702 4°.

Broederlijke wederstand, met eene onderw. Middelb. 1700 8°.

Over den brief aan de Galaten. Middelb. 1702 4°. 2 dn.

Steengracht overleed den 30 Januarij 1705, in den ouderdom van 72 jaren. J. Willemsen vervaardigde zijn grafschrift, Vaillant heeft zijn beeldtenis geteekend, waarop De La Rue een gedicht schreef. Hij liet bij zijne echtgenoot Barbara Veth, een zoon na (die voor gaat).

Zie Smallegange, *Chron. van Zeeland*, bl. 528, 529; De la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 94; J. D. Outrein, *Brief aan een vriend*, bl. 71; *Naberigt*, bl. 7—9; J. Willemsen, *Sions Zielbanket.* bl. 378; C. Vitringa, *Dedicatio Part. IV Observ. Sacrar.*; *Anon. en Pseud.*, v. Doorninck, n°. 1097, 1940, 2412, 3147, 3333, 4011, 4520, 5328. 6399; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Arrenberg; *Navorscher*, D. IX. bl. 336; *Cat. van het Zeeuwsch Genoots.*

STEENGRACHT (JOHANNES), zoon van Adriaan Steengracht en Maria Theodora Meerman, was eerste pensionaris zijner geboortestad Middelburg en bewindhebber der O. I. compagnie aldaar. Hij beoefende de poëzy en gaf met P. Boddaert en P. de la Rue onder de zinspreuk *Fugant Carmina Curae*, Leiden 1717 in het licht *Dichtlievende Tijdkortingen, bestaande in gedichten van verscheidene stoffen.* Leid. 1717, 1718 herdrukt in 1728 2 dn. Bilderdijk heeft een dezer gedichten beoordeeld in 1776 in de oefeningen van 't Genootschap *Kunst wordt door arbeid verkregen.*

Zie de la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 99; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb*, D. V. bl. 229; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.* n°. 4526; Verwoert; Kobus en de Rivecourt, *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 251.

STEENHUYSEN (J), dichter, bloeide in het midden der 18e eeuw.

Men heeft van hem:

Geboortegroet en Zegenwensch aan W. K. H. Friso, als Z. H. den 1 van Herfstmaand 1747 werd XXXII jaren. Amst.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 120.

STEENHUISEN (WOUTER). Zie LITHODOMUS (WATRICUS).

STEENKOOL (C.), dichter, bloeide in het midden der 18e eeuw.

Hij gaf o. a. in het licht:

Neerlands troost, voor een verlegen ziel in deeze benauwde tijden enz. Amst. 1734 4°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 254.

STEENLACK (CATHARINA CLAUDIA), weduwe van Waning[1]) te Rotterdam, gaf een wijdloopig prijsvaers in de *Gedenkzuil van Nederlandsch Heil en Oranjes zegepraal* in 1787, bestaande uit 40 coupletten. Het voert ten titel: *Vreugdezang ter heuchelijke verlossing van 't lieve Vaderland door de gewenschte herstelling van Z. D. H. Willem V.*

Zie v. d. Aa, t. a. p. *Gedenkzuil* bl. 163.

STEENLACK (C. J.) gaf in 1792 in het licht te Vlissingen mr. J. J. Brasser, *Geschied- en Rechtk. verhand. v. d. Week- en Jaarmarkten.*

STEENMEYER (JOHANNES), predikant te Vuren en Dalem, Vollenhoven (1779), Vlaardingen (1784), in 1802 overleden. Hij was gehuwd met Johanna Ortel. Hij had te Utrecht onder Bonnet gestudeerd en gaf in 1783 een bundel *Leerredenen* in het licht.

Zie Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 38; Moonen, *Naamksten*, bl. 84; Hartog, *Gesch. d. Predikk.*, bl. 318; B. Ter Haar, *Levensschets van J. Steenmeyer*, bl. 4; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 491.

STEENMEYER (JOHANNES), zoon van den vorige, werd den 28 Maart 1791 te Amsterdam geboren, had het ongeluk zijne ouders vroegtijdig te verliezen, bragt zijne jeugdige levensjaren op de kostscholen te Vianen en te Almelo door, en volbragt zijne studiën aan de Utrechsche hoogeschool onder de hoogleeraren Royaards, van Oordt en Heringa, nadat hij zich onder van Heusde op de Grieksche en Latijnsche letterkunde toegelegd had. Deze laatste bleef hij, gedurende geheel zijn leven, met warme liefde beoefenen, vooral was Plato zijn lieveling. Na voleindigde studien, werd hij in April 1813 te Delft proponent en weinige maanden later te Leimuiden, na eenige dagen vroeger met Henriette Geertrui Stockers in den echt te zijn getreden, als predikant bevestigd. Ruim drie jaren later verwisselde hij deze standplaats met Nieuw-Loosdrecht en twee jaren later met Elburg. Hier kwam hij met den beroemden Arnhemschen kerkleeraar dr. H. A. Donker Curtius, toen deze als curator het Instituut van Kinsbergen bezocht, in aanraking. Deze kennismaking had de beroeping naar Arnhem (1828), waar hij ruim 30 jaren werkzaam is gebleven, ten gevolge. Hoog stond hij als taalgeleerde en kanselredenaar aangeschreven. Onderscheidene betrekkingen, waarin hij werkzaam was, of die eershalve aan hem werden opgedragen, gaven blijk dat men zijne talenten waardeerde. Jaren lang was hij scriba van het provinciaal kerkbestuur van Gelderland en werd in die betrekking bij herhaling tot lid der Synode benoemd en afgevaardigd. Onder anderen woonde hij de zitting van het jaar 1848 bij, toen de hervormingen, die pas op staatkundig gebied waren ingevoerd, zekere koortsachtige beweging en drift naar grondwetsherziening ook in den boezem der kerkvergadering deden ontstaan. Hij was lid van het collegie van toezigt, van de maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden, van het provinciaal Utrechts genootschap, correspondent der tweede klasse van het koninklijk Instituut en ridder van den Nederl. Leeuw. Hij verkreeg in 1859 het door hem gewenschte emeritaat en stierf den 19 Julij 1864. Meesterlijk is zijne predikwijs en karakter geschetst door zijnen voormaligen ambtgenoot, den hoogleeraar B. ter Haar, terwijl wij nog eene levensschets van hem, door een ander zijner ambtgenooten van Iterson, later predikant te Leiden, verwachten mogen.

[1]) Mogelijk de dichter Jacob van Waning, zie Witsen Geysbeek, D. VI. bl. 433.

Hij gaf in het licht, behalve een vijftal recensien in de *Godgeleerde Bijdragen:*

Brieven aan Bartholo over de welsprekendheid in het algemeen en de kanselwelsprekendheid in het bijzonder, die *vóór vele jaren* in de *Godgeleerde Bijdragen* geplaatst, ten jare 1858, met eene interessante voorrede van den auteur bij P. An. Nijhoff te Arnhem, andermaal in het licht verscheen.

Hij opende de reeks van leerredenen, die bij van der Wiel te Arnhem het licht zagen met een voorwoord en eene leerrede *Over de onbezorgdheid in zaken des tijdelijken levens*, naar Matth. VI: 25—34. De tweede: *Het vermaan der liefde bij de Evangelieprediking veel verkiezelijk boven het magtvoerend bevel*, naar Filemon, vs. 8, 9[a], lag gereed ter bevestiging van dr. Benninck Jansonius, bij diens komst te Arnhem in November 1846. Verhinderd die uit te spreken stond hij haar af in den jaargang van 1847 n°. 2. De derde behandelde den *invloed der Christelijke leer op de ongelijkheid der standen*, naar 1 Cor. VIII: 22 (Jaarg. 1848 n°. 6).

De vierde was een stof uit de lijdensgeschiedenis, de *Keus der vrijlating van Jezus en van den moordenaar Barnabas*, naar Matth. XXVII: 15—23 (Jaarg. 1850 n°. 4). De laatste handelt over de *gezondheid der ziel*, naar 3 Joh. vs. 2[b] (Jaarg. 1852 n°. 3). Afzonderlijk verscheen eene leerrede, bij de eerste prediking in de herbouwde St. Eusebius kerk te Arnhem, gehouden den 14den December 1851 over 1 Cor. III: 9*c*. Zijn *Mozes in leerredenen* beleefde twee uitgaven, en ook in *Neêrlands kansel* bij D. A. Thieme komt eene proeve van Steenmeijer's kanselwelsprekendheid voor. In het *Christelijk Album* van 1848 verschenen twee opstellen van zijne hand: *De onzijdigheid omtrent Jezus en zijne zaak, beschouwd èn van hare gunstige èn van hare ongunstige zijde*, naar aanleiding van twee leerredenen over Matth. IX: 40 en Matth. XII: 30[a], en Benninck Jansonius, plaatste in het December-nommer van het *Evangelisch Penningmagazijn* 1864, zijn Oudejaarsavond woord de *afrekening*, en zijne nieuwjaarspreek, het *voornemen*. Naar aanleiding der op de synode gevoerde beraadslagingen, gaf Steenmeyer in 1848 zijn *Iets over de regelen der betrekking van de hoogleeraren der godgeleerdheid in de Hervormde kerk in Nederland.*

In het Julij-nommer 1847 van den *Tijdspiegel* deelde hij zijne gedachten *over schilderkunst en dichtkunst in overeenkomst en verschil*, mede. In 1858 verscheen bij Js. An. Nijhoff en Zoon te Arnhem zijn *Wilhelm Broes, in leven, karakter en werkzaamheid geschetst.*

De prijsverhandeling van dr. Junius over de Ignatiaansche brieven gaf hem aanleiding tot zijn: *Iets over Ignatius en zijne brieven.* Arnhem 1859.

Na zijn overlijden verschenen te Arnhem zijn *Nagelatene Leerredenen met een levensberigt van den ontslapene* door prof. B. ter Haar, waaraan onze schets is ontleend.

STEENHOUKEFELDE (Dirk van), architect, bloeide in de 15e eeuw in Belgie. Naar zijn bestek werd in 1406 de toren der St Nikolaas-kerk te Gend gebouwd.

Zie Immerzeel.

STEENREE (Willem), kunstschilder, bloeide in 1600 te Utrecht. Hij was neef en leerling van Poelenburg en schilderde in diens manier.

Zie Immerzeel.

STEENSEL (F. van), dichter uit de 17e eeuw. Men vindt van hem een *Sonnet* voor de *Schatkist der Philosophen* in de *Mechelsche Peoenen.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

STEENSTRA (Pibo), werd in 1758 als opvolger van A. Cuypers te Leiden benoemd tot lector in de wiskunde, welke post hij aanvaardde met eene Nederduitsche redevoering. In 1763 werd hij in dezelfde betrekking aan het Amsterdamsch athenaeum geplaatst. Vruchteloos was in 1771 zijn aanzoek om de professorale waardigheid waartoe later van Swinden geroepen werd. Hij overleed den 21 Julij 1788.

Hij schreef:

Openbare lessen over het vinden der lengte op zee. Amst. 1770 8°.

Verhandeling over de klootsche driehoeksmeting. Amst. 1770 8°.

Grondbeginselen der Meetkunst. Leiden 1771 8°. 2e dr.

Grondbeginselen der Sterrekunde. Amst. 1772 2 dn.

Redevoering over den aart der Natuurkunde. Amst. 1775 8°.

Meetkunstige Grondbeginselen der Natuurkunde. Amst. 2 dn. 8°.

Aanmerkingen over het Y in Rhijnlandsch waterlozing. Amst. 3 stukjes 8°.

Grondbeginselen der Stuurmanskunst. Amst. 1780 2e dr. 8°.

Aanmerkingen over de natuurlijke oorzaken van het steeds toenemende stinken van het Y en verdroging van de stad Amsterdam. Amst. 8°.

Nodig berigt wegens de verdieping van het Y. Amsterd. 8°.

Aanmerkingen op de verbetering der ontlasting van Rhijnlandsboezem-water op het Y, en het project van doorgraving uit het Wykermeer naar de Noorzee. Amst. 1774.

Vervolg en tweede vervolg. Amst. 1776 8°.

Zie Poggendorff, *Biogr. liter. Handwörterb.*, IV; van Lennep, *Memorab*, p. 271 V.; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 52; Arrenberg, bl. 490, 491; *Bibl. Hag*, V. 207; Eckhoff. *Leven van Eiso Eisinga*, bl. 7; van Kampen, *Beknopte Gesch. d. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 271; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

STEENWINCKEL (Hans), hollandsch bouwmeester, die zich naar Denemarken begaf, waar hij voor den koning de galerij en het koninglijk hof Frederiksburg ontwierp en bouwde. Van dit gebouw is een gedeelte afgebeeld in *Architectura moderna ofte Bouwinghe onzes Tijds enz. gedaen bij Hendrik de Keyzer, bij Cornelis Danckertsz* 1631 (bl. 23 plaat X 411) voor welk werk de beroemde Haarlemsche bouwmeester Salomon de Bray, den tekst werkte.

Zie Kramm.

STEENWINCKEL (Martin ? of Geraerd ?) werd in 1632 als schilder, in 't Sint Lucas-gild te Antwerpen ingeschreven, kwam in 1640 te Kopenhagen en deelde in de bijzondere gunst van koning Christiaan V en zijn hof, die hij verworven had door een paard levensgroot en zoo natuurlijk te schilderen, dat er een levend paard tegen hinnikte en sprong. Houbraken noemt hem zonder voornaam en schrijft dat hij alle soorten van viervoetig gedierte levensgroot en inzonderheid paarden schilderde.

Zie Houbraken; Kramm; Nagler.

STEENWINKEL (Hendrik), een der beste leerlingen van Johannes Verkolje, die verwonderlijk alles, wat hem van andere meesters voorkwam, wist na te schilderen. Ook schilderde hij oorspronkelijke stukken, b. v. een *Tafereel der kruisvaarders* bij nachtlicht, uit den 8sten zang van Tasso's *Verlost Jerusalem.*

Zie Houbraken; Kramm, *Cat. der Gallerie zu Salzthalen*, S. 61.

STEENWINKEL (D.), een dichter uit de eerste helft der 18e eeuw. Men vindt eene proeve zijner poëzy voor de *Mengelpoëzy* van K. Lescailje. Amst. 1731.

Zie Heringa, *Lijst van Nederl. dichters.*

STEENWINKEL (Paulus), zoon van Diderik Steenwinkel werd in 1691 predikant te Schelluinen, in 1693 te Wijk bij Duurstede, in 1696 te 's Hertogenbosch, in 1700 te Amsterdam, waar hij den 7 April 1740, in den ouderdom van bijna 78 jaren overleed.

Hij schreef:

Lijkpredicatie over Maria de 2de. Utrecht 1695 4°.

J. Aalstius tegen Bekker. Dordrecht. 1693 8°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 341; Veeris en Pauw, *Vern. Kerkel. Alphab.*, bl. 196.

STEENWINKEL (Jan), den 3 Junij 1754 te Rotterdam geboren, was de zoon van Gilles Steenwinkel en Elizabeth Willink. Na de Erasmiaansche scholen doorloopen te hebben onder den rector Jakob Hendrik Dreux, vervolgde hij zijne letteroefeningen onder Valckenaer en Ruhnkenius en legde zich onder van der Keessel en Pestel op de regten toe, waarin hij den 22 September 1778 tot doctor bevorderd werd, na verdediging eener verhandeling over *Cajus Cassius Longinus.* Tot het jaar 1795 leefde hij ambteloos en enkel voor de letteroefeningen, eerst te Leiden, daarna

in Brabant, eindelijk te Harderwijk, werwaarts hij zich in 1790 ter woon begaf. Hier werd hij lid der stedelijke regering en bleef die betrekking van 1795—1811 (weinige maanden van 1796 uitgezonderd) waarnemen. In 't begin van 1811 bragt hij als vrederegter van het kanton Harderwijk de nieuwe regtspleging tot stand.

Steenwinkel beoefende de Hollandsche taal- en letterkunde, en gaf in 1784 met Jacob Arnoud Clignett het eerste deel van den *Spiegel Historiael* van Jacob van Maerland, met taal- en oudheidkundige aanteekeningen in het licht. In 1785 volgde het 2e deel. Ook gaven de beide heeren in ditzelfde jaar gemeenschappelijk hunne *Taalkundige Mengelingen*, onder de zinspreuk *Linguae patriae excolendo amore*. Onderscheidene stukjes waren reeds, op een stukje na voltooid en de *Spiegel Historiael* slechts voor een derde gedeelte uitgegeven, toen de staatsomwenteling van 1787 hem deed besluiten naar Antwerpen te verhuizen. In de laatste jaren van zijn leven hield hij zich bezig met het zamenstellen van een *Historisch Biografisch Woordenboek*. Hij huwde Komelia van Ell en overleed.

Steenwinkel was lid van verschillende geleerde genootschappen o. a. van de *Maatschappij van Ned. Letterkunde*.

Behalve de genoemde werken gaf hij in het licht:

De Huisleeraar der Nederlandsche Burgerij. Leyden 1784 8°.

De politieke nalezer van Oude en Nieuwe stukken 30 *Oct.* 1784—12 *Maart* 1785. Leyden 20 nrs. 8°.

De Post voor de boeren. Leyden 1785 8°.

De Praatvoar. Leyden 1784 8°.

De Maatschappij van Nederlandsche Letterkuude bezit verscheidene taal- en letterkundige handvs. van hem.

Zie Te Water, *Verslag der Jaarl. vergad. d. Maats. van Letterk.* 1812; van Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 2123. 2942; 3098, 3641, 3649; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert, *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 6, 62, 66, 93, 149; D. II. bl. 494, D. III. bl. 9.

STEENWYCK of STEINWYCK (Hendrik van) de Oude, te Steenwijk, omtrent 1558, welligt vroeger, geboren, werd door Hans de Vries in de schilderkunst onderwezen, en oefende haar waarschijnlijk in Vlaanderen en Brabant uit. Gedurende de beroerte week hij met de gebroeders Valckenborch uit en vestigde zich te Frankfort aan den Main, waar hij niet in 1603 kan overleden zijn, wijl er in de galerij van Weenen twee schilderijen van hem met de jaren 1604 en 1605 zijn beteekend. Niet zijn portret, maar dat van zijn zoon Hendrik vindt men bij de Jongh.

Zie van Mander; Immerzeel; Kramm.

STEENWYCK of STEINWYCK (Hendrik van), zoon van den vorige. Het is niet waarschijnlijk dat deze kunstschilder in 1589 te Amsterdam geboren is. Zijne leermeesters waren waarschijnlijk zijn vader en diens leerlingen de Vries en P. Neefs. Eerst arbeidde hij eenigen tijd te Antwerpen en zijne schilderijen zijn meestal gestoffeerd, b. v. zijne kerken door J. Breughel, Th. v. Thulden, Stalbent, Poelenburg, van Bassen enz. Wanneer hij zich naar Londen begaf is onzeker. Hij schilderde daar voor koning Karel en ordonneerde als architekt verscheidene gebouwen voor dezen vorst. Een portret van Frobenius, dat hij voor dezen vorst herstelde, draagt het jaartal 1640. Zijne tempels en kerken met fraaije stoffaadje zijn zeer gewild. Twee dergelijke stukjes door den fluweelen Breughel gestoffeerd, golden op de verkooping van Wassenaer Obdam *f* 222.00 en *f* 375.00. Hij overleed, volgens sommigen te Londen in 1640, doch in de galerij te Berlijn is een stuk van hem, geteekend 1643. Men schrijft hem een ets toe *De bevrijding van Petrus uit de gevangenis door den Engel;* doch Kramm betwijfelt of hij de etser was. A. v. Dijck schilderde zijn portret. Deze meester gebruikte hem ook om de achtergronden van zijne portretten te schilderen, wanneer daarin bouwkundige versierselen te pas kwamen.

Zie Nagler; Fiorillo; Immerzeel; Kramm.

STEENWYCK (Susanna van), vrouw van den laatstgenoemde, verliet, na haar mans dood, Londen en vestigde zich te Amsterdam, waar zij perspectiven en gezigten naar het leven schilderde. Kramm vermeldt van haar eene teekening met de pen en opgewasschen in 4°. de *kruisdraging* voorstellende.

Zie Immerzeel; Kramm.

STEENWYK (Nicolaas), in 1640 te Breda geboren, schilderde vazen, muziekinstrumenten, boeken en andere onbezielde voorwerpen, die hij op eene behagelijke manier groepeerde en met veel waarheid en juistheid voorstelde. Hij overleed in 1698.

Zie Immerzeel.

STEENWYK (M. A. van) ontving zijne opleiding tot den geestelijken stand in het seminarium te Warmond, werd in 1819 pastoor in den omtrek van Leiden, vanwaar hij in 1827 naar de statie van den H. Nicolaas te Amsterdam werd overgeplaatst, waar hij den 30 Julij 1853 overleed.

Van zijne jeugd af aan was van Steenwijk een liefhebber van boeken, in meer gevorderden ouderdom van oude handschriften te onderzoeken. Kostbare en zeldzame boeken te doorbladeren, met geestdrift de rijke uitgaven der vorige eeuw te bewonderen, waren uitspanningen die de jeugdige boekenkenner boven alles verkoos. Later toen hij roeping gevoelde om den geestelijken stand te omhelzen, groeide zijne boekenliefde nog aan en ontwikkelde zich gedurende zijn verblijf aan het seminarium te Warmond, waar hij een vrij goed voorziene bibliotheek te zijner beschikking vond. Men zal wel niet behoeven te zeggen, dat bijna al het zakgeld van den jongen student tot aankoop van boeken besteed werd, welke de kern werden van die rijke en uitgebreide, door hem nagelaten verzameling, welke zoo dikwerf de bewondering der kenners wegdroeg. De Catalogus zijner rijke bibliotheek werd te Amsterdam bij de gebroeders van Cleef en Frederik Muller in 1854 uitgegeven met een voorrede van den Weleerw. Zeergel. heer Borret, pastoor te Vogelenzang. Steenwijk vertaalde de *Bijbelsche geschiedenis* van H. J. Elshoff Amst. 1837 2 dn. 8°. met 198 platen; J. M. Sailers, *Brieven uit alle eeuwen der christelijke tijdrekening*, Rotterdam 1830—1832 6 dln. 8°.; *Reliquien of uitgel. plaatsen uit de Vaders. leer d. Kerk*, 's Hage 1834 8°.; *Leer der R. K. kerk, over de vereering der Heiligen, der Overblijfsels, der Beelden*, Leiden 1827 8°.; Chateaubriand, *de Martelaren, of zegepraal v. d. Christel. godsdienst*, Leyden 1823 3 dn.; Sibthorps, *Antwoord op de vraag: Waarom zijt gij katholyk geworden* 2 dn. Amst. 1842 en *nader antwoord;* H. J. Schmitts, *de Grieksch-Russ. kerk, of Beschrijv. der leer, plegtigheid, inrigting, scheuring desz.*, 's Bosch 1829 8°.

Ook gaf hij in het licht het door hem *verbeterd* en *vermeerderd Zondagsblad voor de Roomsch-katholyken* 2e dr. gr. 8°. Rotterdam 1828.

Zie de Voorrede v. d. *Catalogus;* van Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 2897.

STEENWYK (Frans van), in zijn tijd een der beroemdste dichters, in 1705 geboren, vriend en kweekeling van Feitama, die hem, bij uitersten wil, *f* 40.000 vermaakte. Ook hij was als deze genoegzaam door het lot begunstigd om zich uitsluitend aan de poëzy te kunnen toewijden, zoodat zijn leven geene bijzondere lotgevallen behelst, maar effen en kalm daarheen vlood, gelijk zijne gedichten. Hij overleed in hoogen ouderdom den 26 April 1788.

Hij gaf in het licht:

Gideon; in zes zangen. Amst. 1748 8°.

Klaudius Civilis. Amst. 1774 4°.

Andronicus, trsp. gev. n. h. Fr. van De Campestron. Amst. 1741.

Beleazar, trsp. Ald. 1742.

Thomas Koelikan, of de verovering van het Mogolsche rijk; trsp. Ald. 1745 ook op blaauw pap.

Ada Gravin van Holland en Zeeland, trsp. Ald. 1754, 1765.

Beon, koning van Egypte, trsp. Ald. 1768.

Leonidas, trsp. Ald. 1788.

De losse *Gedichten in andere geschriften* van Frans van Steenwyk zijn in 1789 door Uylenbroek uitgegeven.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. Letterk.*, bl. 265; van Kampen, *Bekn. Gesch. der Ned. Letterk. en Wetens.*, D. II. bl. 102, 120; de Vries: *Gesch. d. Ned. Dichtk.*, D. II. bl. 172; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 329; Bowring, *Aanmerk. over de Nederl. Letterk*; mr. H. Lulofs, *Toelicht*, bl. 53; Hubert, *Chron. Lijst*; De *Rhapsodist*, D. IV. bl.

429, D. V. bl. 65; P. J. Uylenbroek, *Bericht voor Leonides;* Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 256, 198, D. III. bl. 88, 120.

STEENWIJK [1]) (Hendrik de Vos van), uit een edel geslacht in Drenthe dat reeds in de 13e eeuw voorkomt, zoon van Coenraad of Coert de Vos van Steenwijk, Drost van Drenthe 1536—1538 en Johanna van Isselmuden, was Drost van Drenthe en teekende de Unie van Utrecht 1580. Hij huwde Machtild Mulert, bij wien hij tien kinderen verwekte.

Hij overleed in 1598.

Zie *Geslachtlijst* dier familie in het in de noot aangehaalde werk van Magnin over dit geslacht. Zie het ook aangehaald werk van v. Doorninck over de vermaagschapping van de geslachten de Vos van Steenwijk en van Putten; *Leeskabinet* voor 1842 n°. 0 bl. 185 en volgenden, doch vergelijk Magnin.

STEENWIJK tot *Ansen en Glinthuis* (Hendrik de Vos van), zoon van Reinolt en Agnes van Ripperda, in 1634 geboren, was rentmeester der domeinen en gedeputeerde staat van Drenthe. Hij huwde Helena Haghen, bij wie hij twee kinderen verwekte, en overleed in 1663.

Zie *Geslachtlijst.*

STEENWIJK *van den Havixhorst en Nijerwal* (Reint de Vos van), zoon van Johan, gedeputeerde staat van Drenthe en Wilhelmina van Waldenburgen, werd in 1679 geboren en was luitenant-kolonel. Hij huwde Margaretha Sloet tot Nyerwal, Douairière van Haersolte tot Tautenburg. Hij liet een zoon na.

Zie *Geslachtlijst.*

STEENWIJK *van den Havixhorst, Nyerwal, Hoogenhof, Oldenhof, Noordwelle, Zuidwelle en Serooskerke* (Jan Arent Godert de Vos van), zoon van Jan Arent en Susanna van Tuyll van Serooskerke, den 30 Nov. 1713 geboren, was landdrost van Vollenhoven en Kuinre en gecommitteerde ter vergadering van H. H. M. Hij huwde Geertruid Agnes van Isselmuden *tot de Rollencate* en overleed 17 Junij 1779.

Zie *Geslachtlijst.*

STEENWIJK *tot Nijerwal en den Oldenhof* (Jan Arend de Vos van), zoon van den vorige, werd den 26 Maart 1746 geboren, was coadjutor der Duitsche orde, balye van Utrecht, lid van den admiraliteitsraad, van de staten-generaal en van de generaliteits rekenkamer, thesaurier generaal der Bataafsche republiek, staatsraad en landdrost van Gelderland. Hij huwde Coenradine Wilhelmine van Isselmuden *tot Paaslo en Zwollingerkamp.* Hij overleed in 1813, zij den 12 Nov. 1818.

Zie *Geslachtlijst.*

STEENWIJK *van den Havixhorst* (Godert Willem de Vos van), broeder van den vorige, den 17 Oct. 1747 geboren, was luitenant-kolonel der garde te paard, land-kommandeur der Duitsche orde Balye van Utrecht, huwde 20 Maart 1798 Andrea van Holthe en overleed 20 Dec. 1830, 5 kinderen nalatende.

Zie *Geslachtlijst.*

[1]) Steenwijk en de Vos van Steenwijk is hetzelfde geslacht, oorspronkelijk alleen van Steenwijk genaamd. De eerste van het geslacht van Steenwijk, die met den bijnaam van *de Vos* in bekende Charters voorkomt, is ten jare 1539 *Johannes Dictus Vos* genoemd. Zie Driesen, *Monum. Groning.* p. 164, 198. Hij is òf oom òf broeder geweest van Roelof van Steenwijk, Ambtman in Drenthe in 1675. Van Johan dictus Vos de Steenwic stammen de latere leden van de familie de Vos van Steenwijk af, terwijl de tak die zich alleen van Steenwijc bleef noemen en waartoe de latere Steenwijks van de Scheere behooren, van zoo even gemelden Roelof afstammen. Tot dusverre mr. J. van Doorninck, *Geslachtk. aanteekeningen ten aanzien van den Gecommitteerden ten landdage van Overijssel*, bl. 22; J. S. Magnin, *onderzoek van den adel van het geslacht de Vos van Steenwijk*, bl. XXIV, meldt dat Otto van Steenwijk, die omtrent het jaar 1286 is overleden, de eerste was, welke met den bij- of scheldnaam *de Vos* is voorgekomen. De tak, die zich alleen Steenwijk noemde, stierf waarschijnlijk in de tweede helft der 17e eeuw uit met jonkheer Jan van Steenwijk tot den Bonkenhave, vermoedelijk een zoon of kleinzoon van den Spaanschgezinden Johan van Steenwijk, heer van de *Groote Scheer* in Overijssel, tusschen Gramsbergen en Coevorden.

STEENWIJK *uit den Hoogenhof* (Carel de Vos van), broeder van den vorige, den 11 Maart 1759 geboren, was lid van het wetgevend ligchaam, ambassadeur van de Bataafsche republiek in Frankrijk, lid van het Fransche corps législatief, lid van gedeputeerde staten van Overijssel en later van de eerste kamer der staten-generaal. Hij huwde Sophia Cornelia Huyghens en liet 3 kinderen na. Hij overleed den 2 Januarij 1830.

Zie *Geslachtlijst.*

STEEVENS of STEVENS (Pieter) *de Oude*, volgens Immerzeel in 1550 te Mechelen, doch volgens Nagler en Brijan in 1648 geboren. Hij hield zich in 1600 te Praag als hofschilder van den keizer op, en vestigde zich waarschijnlijk na dien tijd weder te Mechelen. Hij was een goed teekenaar en bekwaam landschap- en historieschilder. Zijn portret vindt men bij de Jongh.

Zie van Mander; Immerzeel; Kramm.

STEFFELAAR (Cornelis) werd den 3 Maart 1797 te Amsterdam geboren en oefende aldaar het voorvaderlijk bedrijf van meester schilder en glazenmaker uit. Door J. Kobell onderwezen, bekwaamde hij zich in het schilderen van landschappen en beoefende tevens de etskunst. Hij deed verschillende studiereizen door Duitschland en België en was lid der koninklijke akademie te Amsterdam. A. J. Eymer en W. Verschuur behoorden tot zijne leerlingen. Hij was gehuwd met mej. Schade van Westrum en overleed den 28 Maart 1861 te Haarlem.

Zie Immerzeel; Kramm.

STEFFENZ (Cort), een landman te Naaldwijk van goed leven en wandel, liet in zijn huis bijeenkomsten toe van die der nieuwe religie, tot onderlinge oefening in Gods woord, ook huisvestte hij een predikant, liet kinders in zijn huis doopen enz. Hierop werd hij gevangen genomen, naar 's Hage gevoerd, en na aldaar bijna een jaar gevangen gezeten te hebben, den 21 December 1568 onthoofd. Hij schreef uit zijne gevangenis brieven aan zijne huisvrouw en kinderen.

Zie *Hist. d. Martel.*, bl. 441, 445; de Swaef, *Geestelijcke Queckerye*, bl. 207, 208.

STEGEREN (J. van). Van dezen bestaat goed geordonneerd teekenwerk tevens door hem geëtst met de graveernaald en de burin opgesneden, zoo als de titel der *Heilige Gezangen, gedicht door* Willem Sluiter enz. Deventer 1661 4°.

Zie Kramm.

STEGNERUS (H.) schreef:

De viermanige zedige verdediging der zedige voorspraak voor de rechtzinnige waarheid van Do. W. Schortinghuys, Innigste Christendom, door de behende Embder Predikanten onlangs uitgegeven, kortelijk beantwoord. Gron. 1747 8°.

Zie Abconde, *Tweede Aanh.*, bl. 144.

STEIN (G. W.) schreef:

Korte beschrijving van eene borst- of zogpomp, met aanwijzing van deszelfs voordeelig gebruik bij zwangere vrouwen en kraamvrouwen. Utrecht 1775 8°.

Zie Arrenberg, bl. 491.

STEIN (Frans van der). Zie STEEN (Frans van der).

STEIN CALLENFELS (M. L. van) schreef eene *Dissertatie ad statutorum Urbis Slusae Flandrorum rubricam XVIII, de patria potestate in liberos* cet. Traj. ad Rhen. 1779 4°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.*, D. II. bl. 144.

STEINBERGE (Johannes), den 13 Januarij 1592 te Görlitz, in Boven-Lausitz geboren, ontving zijne opleiding aan de Latijnsche scholen zijner vaderstad en aan de academiën te Wittenberg, Jena en Heidelberg. Na volbragte studiën vergezelde hij als Mentor, twee Moravische edelen, Johannes en Bartholomeus Zerotini, naar verschillende landen en hoogescholen. Een jaar lang vertoefde hij met hen te Breslau, bezocht met hen vervolgens Heidelberg, Straatsburg en Bazel, waar hij inmiddels (1621) in de regten promoveerde. Van hier naar Genève vertrokken, werden door den noodlottigen slag aan den witten berg hunne reisplannen verijdeld; de gebroeders

Zerotini vatten, als kolonels, onder Gustaaf Adolf, de wapenen op. Steinbergen volgden hen aanvankelijk, ook bood Bernard van Saxen-Weimaar hem o. a. de betrekking van auditeur-generaal aan. Hij gevoelde zich echter op den duur niet door Bellona aangetrokken en week naar Genève. Zoodra hadden de Zweedsche wapenen voor een oogenblik in den Paltz gezegeviersd of de »Landesverweser" Philipp Lodewijk, riep Steinberge in 1634 als hofraad uit zijn Pathmos terug. Wel werd dit uitzigt door den slag bij Nordlingen verijdeld, maar weldra ondervond Steinberge eene vergoeding door zijne benoeming tot hoogleeraar in de regten te Genève. In 1636 wees hij de aanbieding van Deventer van de hand, doch hij aanvaardde in 1638 het hoogleeraarambt in de regten te Groningen. Vruchteloos boden hem curatoren der Geldersche hoogeschool in 1645 een leerstoel aan. Hij overleed den 28 October 1653, bij Catharina de Bary twee kinderen nalatende, Johannes Melchior die volgt en Carel die in de regten promoveerde. Behalve de regtsgeleerdheid beoefende hij ook de dichtkunst.

Zijne schriften worden opgenoemd in de *Effigies et vitae* p. 128.

Zie zijn *Progr. funeb.*; M. Schoockii, *Joh. Steinbergius funeb. orat. propositus*, Gron. 1653; *Gedenkb v. Groningen*, bl. 24; Freherus, *Theatr. Ver. erud.*, T. II. p. 1133; Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 501.

STEINBERGE (Johannes Melchior), zoon van den vorige, in 1620 te Groningen geboren, ontving zijne opleiding aldaar. In de Oostersche talen was Jacobus Alting, in de godgeleerdheid vooral Maresius zijn leermeester. In 1652 werd hij tot hoogleeraar en predikant te Genève beroepen, van daar vertrok hij vervolgens naar Herborn in dezelfde betrekking en in 1669 als zoodanig naar Franeker, waar hij den 25 November 1670 overleed. Hij huwde Sophia Post, die hem één zoon schonk, Henricus Augustus, die aan vele vorstelijke hoven het leeraarsambt heeft bekleed.

Hij schreef:

Disputationes academicae.

Notae hist. et theologicae ad Decretum supr. Curiae Parlamenti Galliarum, de Infallibilitate Papae Romani. Herbornae 1664 4°.

Controversiae et Assertiones ex universa Theologia etc. Pars I de Theologia in genere, Scriptura et de Deo. Herbornae 1667 4°.

Anatome Papismi, foeditatem et nuditatem eius renudans et refutans Ibid. 1668 4°.

Zie Vriemoet *Athen. Fris.*, p. 501, N. Arnoldus, *Orat. fun.*, Glasius, *Godgel. Nederl.*; Heringa, *Naaml.*

STEINDAM (Abraham), omstreeks 1640 te Hallum bij Leeuwarden geboren. In 1657 bezocht hij de hoogeschool te Franeker, vervolgens die te Groningen. In 1662 werd hij proponent, doch nimmer predikant. Daarentegen is hij, mogelijk op voorspraak van A. P. van Jongstal, curator der Friesche hoogeschool, wiens zoon hij onderwezen had, tot hoogleeraar in de godgeleerdheid aan deze benoemd. In hetzelfde jaar (1664) had hij de doctorale waardigheid in de philosophie verkregen, na het houden eener *Disputatio* en in 1669 verwierf hij die ook in de godgeleerdheid, na eerst eene *Dissertatio de cognitione Dei* verdedigd te hebben. Hij overleed den 8 Februarij 1672 in den ouderdom van 33 jaren. Zijn ambtgenoot Johannes Wubbena hield een lijkrede op hem. Hij liet bij zijne huisvrouw Fedtje Mensenburg 2 kinderen na.

Hij gaf in het licht:

Tractatus scholasticus de causa in genere et de causa efficiente in specie. Franeq. 1668 12°.

Vid. Abr. Wielingii *in obitum Marg. Steendam an.* 1737 *mortuae;* Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 486; R. Neuhusii, *Cent. VI Ep.* 60; *Bijlage der Proced. tegen P. Latané.* Leeuw. 1754 fol.

STEINMETZ (Mr. Lodewijk Adolph Schröder) den 18 Junij 1808 te Groningen geboren, werd den 3 Julij 1830 doctor in de letteren en de beide regten, praeceptor aan de Latijnsche school zijner geboortestad, nam in 1830 vrijwillig de wapenen op ter verdediging des vaderlands en overleed te Groningen den 12 November 1837. Hij maakte zich als schrijver bekend door een verhandeling betrekkelijk den bewijsgrond van Gods bestaan, bekroond bij het Stolpiaansch-legaat en door een handboek over de *Algemeene grondbeginselen der Aardrijkskunde.*

Zie *Konst- en Letterb.* 1837, D. II. bl. 337, 387; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

STEINMETZ (Nicolaas Willem Schröder). Zie SCHRODER STEINMETZ (Nicolaas Willem).

STEKHOVEN (H. SCHUURMAN). Zie SCHUURMAN STEKHOVEN (H.)

STEKKE of STECKE (Diderik) had reeds 47 jaren gediend toen men hem in 1672 het bevel over Deventer, toen deze stad door den keurvorst van Keulen en den bisschop van Munster werd belegerd, opdroeg. In weerwil van een aanzienlijken voorraad krijgsbehoeften en een genoegzame bezetting, gaf hij de stad aan den vijand over. Later werd hij over zijn gedrag voor den regter geroepen doch vrijgesproken.

Zie Valckenier, *Verw. Europa*, bl. 561, 562; *Deventer door den Keurvorsten van Keulen en den Bisschop van Munster ingenomen en bezet*, 1672—1674 in *Overijs. Alm.* 1842, bl. 90; *Drentsche volksalm.* 18 ; *Nav.*, D. VIII, p. 201, 305.

STEL (Adriaan van der), zoon van Simon van der Stel, vroedschap der stad Dordrecht, werd aldaar geboren, kwam in 1623 met het jagt de *Star* als onder adsistent en kuiper à *f* 10 per maand in Indië aan, werd bevorderd tot adsistent, den 28 Maart 1624 a *f* 18 per maand, vervolgens kommandeur van Mauritius. Van daar ging hij naar Ceylon, waar hij, volgens Valentijn, door de Cingalezen, bij zeker ongelukkig voorval omsingeld en onthoofd werd. Dit gebeurde den 19 Mei 1645 in den oorlog tegen Raja Senga. Zijn hoofd werd op een staak gezet en in triomf rondgedragen, vervolgens in een zijden doek aan den landvoogd van Ceylon, toen Maetsuyker, gezonden.

STEL (mr. Simon van der), zoon van den vorige, en van diens bijzit Monica da Costa, werd in 1639 te Amsterdam geboren, volgde zijn vader naar Ceylon en werd raad extraordinair van Ned. Indië en gouverneur van de Kaap de Goede Hoop. Hij heeft veel toegebragt tot verbetering en verfraaijing van 's lands gronden in Afrika, was stichter van het dorp Stellenbosch en Drakestein; doch werd, gelijk meer zijner voorgangers in zijne verdiensten miskend. Hij huwde Jacoba Six Willemsdr. en Cathalina Hinlopen, waarbij 6 kinderen onder welken Willem Adriaan van de Stel, Heer van Oud- en Nieuw-Vossemeer, schepen der stad Amsterdam, ook buitengewoon raad van Nederl. Indië en gouverneur van de Kaap de Goede Hoop, gehuwd met Maria de Hase, gestorven 1 Julij 1723, 5 kinderen nalatende en Adriaan van der Stel, buitengewoon raad van Nederl. Indië en gouverneur van Amboina en omliggende eilanden, gehuwd met Hillegonda Cranendonk, waarbij 3 kinderen.

Zie *Hedendaagsche Historie of Tegenw. staat van Afrika* (Amst. 1763) bl. 710—713; *Het, ontroerd Holland, of kort verhaal van de voornaamste onlusten, oproeren en oneenigheden, die in de vereenigde Nederlanden in vorige tijden, en allerbijzonderst in deze laatste jaren* (1748) *zijn voorgevallen* bl. 192—217; Ferwerda, *Adelijk wapenboek;* van Kampen, *de Nederl. buiten Europa*; Potter, *Reizen door een groot gedeelte van Zuid-Holland, gedaan in* 1807 *en* 1808; Kolber, *Beschrijv. v. d. Kaap de Goede Hoop*, bl. III; Valentijn, *O. en N. Oost-Indie*, D. V; De Jong, *Reis naar de Kaap de Goede Hoop*,; *Nav*, D. IV. bl. 320, D. V. bl. 122; *Bybl.* 1855 bl. LXXXIII, D. VI. bl. 9, 158, 283, 339.

STEL (A. van der) teekende voorwerpen der natuurlijke historie in het werk: *Poissons, Ecrèvisses et Crabes, autour des îles Moluques et sur les côtes des Terres Australes, peints d'apres nature sur les originaux de B. Coyet et A. van der Stel, publiées par L. Renard, avec préface de A. Vormaer.* Amst. 1754 fol.

Zie Kramm.

STEL (Juffrouw van der), actrice en danseuse, in het midden der 18e eeuw te Amsterdam geboren. Zij ontving onderwijs van een beroemd balletmeester in het dansen en van eene actrice in de tooneelspeelkunst. Zij had reeds op het Amsterdamsch tooneel uitgemunt, toen zij en hare ouders, na den brand van den schouwburg, in diepe armoede gedompeld, het

toen juist opgerichte Rotterdamsche tooneel betrad. Toen dit te niet was geraakt sloot zij zich aan een reizende troep aan, bezocht daarmede 's Hage en Leiden en kwam daarna te Rotterdam terug.

Zie *Het leven der eerste actrice en voorname danseuse Juff. v. d. S.* in *'t Galante leven der Amsterdamsche en Rotterdamsche actrices; Nav.*, D. XVI bl. 306, D. XVII. bl. 48.

STELLA (François), zoon van den schilder Johannes Stella, in 1563 te Mechelen geboren. In 1576 ging hij met den bouwmeester Etienne Martel Ange, die later jezuit werd, naar Rome, waar hij zijne studiën volbragt. Later zette hij zich te Lijon neêr. Hij liet 2 zonen na, François en Jacques, welke laatste in Frankrijk grooten roem verwierf.

STELLA (Joh.) schreef:
Het geloof tot zijn waare beginsel 12°.
Predicatie over de tien plagen van Aegypten 12°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 346.

STELLA (D.) schreef:
Versmading der Weereldsche IJdelheden. Amst. 1712 3 dn. 8°. m. pl.
Wonderen van Gods liefde. Amst. 1700 12°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 346.

STELLINGWERF (Aucke of Augustus), dapper zeeheld, onderscheidde zich als kapitein in de Noordsche oorlogen van 1658—1659, werd door de staten van Friesland in 1665 tot luitenant-admiraal over hunne scheepsmagt aangesteld, onderscheidde zich in den tweeden Engelschen oorlog 1665—1667 en sneuvelde in den noodlottigen zeeslag van 14 Junij 1666. Dullaert vervaardigde een grafschrift op hem en J. de Decker een bijschrift onder zijne groote afbeelding.

Zie Wagenaar, V. H. D. III. bl. 147; Bilderdijk, *G. de V*, D. IX. bl. 152; Brandt, *Lev. v. d. Ruyter*, bl. 200, 204; J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Nederl. Zeew.*, D. IIb. bl. 105, 176, 189, 190; *Nav.*, D. IV. bl. 229; D. V. bl. 78; D VI. bl. 136, 322; D. VII. bl. 79; Eekhoff, *B. Gesch. van Friesland*, bl. 253, 469.

STELLINGWERFF (Frederik), te Bolsward, is schrijver van het *Politycq Discours nopende den staet van Frieslandt* enz. Franeker 1617 4°.

Zie Eekhoff, *Sted. Bibl. van Leeuw.*, bl. 288.

STELLINGWERF (J.) bloeide in het laatst der 17e en begin der 18e eeuw. Hij vervaardigde honderden teekeningen voor den *Atlas der vereenigde Nederlanden* van mr. B. Bronë van Nidek, na diens overlijden in 1741 voor ƒ5000 aan Willem Hengskens verkocht. Hij teekende ook voor den oudheidkundige A. Schoemaker, en huwde waarschijnlijk eene dochter van Arnold Houbraken.

Zie Immerzeel; Kramm.

STELLINGWERF (Nikolaas), pensionaris van Medemblik, verzocht als zoodanig aan Willem II, namens deze stad, om bij de vermaarde bezending in 1650 zich niet derwaarts te begeven. Ook wil men dat hij in de vergadering van Holland over het stuk der afdanking eene taal voerde, die te vrij klonk voor vorsten ooren. Geen wonder dat ook hij op 30 Julij 1650 met 5 andere heeren gevangen genomen en naar Loevestein gevoerd werd. Ook hij werd den 13 Augustus ontslagen op voorwaarde van buiten bewind te blijven. Na den dood van Willem II verscheen hij, in zijne ambten hersteld, wederom ter dagvaard. Hij alleen verzette zich tegen die geldverspilling, toen in 1660 een aanzienlijke schat werd gevraagd, om Karel I bij zijne herstelling als koning van Engeland, namens den staat, te onthalen. „Het geld, zeide hij, kon veel beter aan kruid, lood en oorlogsschepen besteed worden.

Zie Wagenaar, *V. H.*, D. XII. bl. 90, 92, 109, 127, 194; *Verv. der Historie van Enkhuizen door S. Centen*, bl. 180; Abbing, *Gesch. der stad Hoorn*, bl. 43; van Wijn, *Nab.*, D. II. bl. 169, 460, Aitzema, *Saken van Staat en Oorlog;* Scheltema, *Staatk. Ned.; Kronyk van het Hist. Genoots.* (5e jaarg.) 1849, bl. 309 en vgl. en 9e Jaarg. (1853) bl. 340; W. J. C. van Hasselt, *de Loevenst. Gevangenschap* (1650) in *Gids*, Jaarg. 1845; *Nav.* D. III. bl. 318, D. IV. 251.

STEMPELIUS (Gerard), in de 15e eeuw te Gouda (volgens Sweertius te Gend) geboren, was in 1466 schepen en raad aldaar en werd later tot wethouder ingekozen. Hij behoorde tot de voornaamste wiskundigen van zijn tijd, vond een hemelglobe van een nieuw maaksel uit en een gemakkelijker middel om de sterren te meten. Hierover schreef hij een werk, getiteld: *Antrolabii fabrica tam universalis quam particularis stellati* Amst. 1619.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, S. I. p. 361; Val. Andreas, *Bibl. Belg*, p 284; Walvis, *Beschryv. van Gouda*, D. I. bl. 226; Kramm.

STEMPELIUS (D. G.), graveur, bloeide omstreeks 1580, Mogelijk was hij de zoon van den vorige. Hij werd ten minste in Gouda geboren, was kanunnik in het St. Joris Stift, Domvicaris te Keulen en tevens keurvorstelijk mathematicus Hij gaf in 1587 een geographisch werk *Itinerarium Belgicum*, en omtrent denzelfden tijd *Geographica descriptio territorii et dominii Kerpensis et Lommerschum.* Men betwijfelt of hij zelf wel gegraveerd heeft, 't geen bevestigd wordt door dien Jan Sadeler, te Keulen komende, een *Ecce homo* voor hem graveerde.

Zie Kramm.

STENNEKES (Leonard Henry), kolonel en directeur der artillerie in Ned. Indië, overleden den 18den Junij 1847 op reize naar Nederland. Hij was in 1831 ridder der Militaire Willemsorde wegens den Javaschen oorlog. Vroeger had hij zich reeds verdienstelijk gemaakt bij eene expeditie naar Borneo, onder den luitenant-kolonel de Stuers. In Januarij 1823 trok hij daar met eene afdeeling op tegen de Chinezen van Taijkong, die zich versterkt hadden te Loemar en Lara. De uitslag daarvan was voordeelig voor onze troepen.

Part. berigt.

STENT (Peter) rigtte in 1640 te Londen eene drukkerij op en graveerde, schoon middelmatige, portretten.

Zie Kramm.

STERBEEK (van) schreef: *Regeering der uytheemsche Boomen.* Amst. 1712 4°.
Tooneel der Campernoelen. Amst. 1675 4°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 347.

STERK (Augustus), in 1748 te Haarlem geboren, studeerde te Halle en te Leipzig en werd, tot het predikambt bevorderd, een der voortreffelijkste leeraars bij de Evangelisch-Lutherschen van zijn tijd. Hij is predikant geweest te Beverwijk (1769), te Leeuwarden (1773), te 's Hage (1780) en te Amsterdam (1783). In 1802 werd hij emeritus en leefde nog in 1815. Hij vertaalde het *Mozaisch regt van Michaelis*, 7 dn. 1772; *Heumans verklaaring van het N. T.* 10 d.; Sturms, *Handwoordenboek van het N. T.* 1782. Voorts schreef hij:
Leerredenen over verschillende onderwerpen. 1779, 1783.
Leerreede over Ps. 165, *vs.* 1—4 *op den tweehonderd vijftigsten verjaardag der overlevering van de Augsburgsche Geloofsbelijdenis* 1780.
Weekblad voor Neerlands Jongelingschap van 1783—1786.
Leerredenen over verschillende onderwerpen, 1786 2 dn.
Toetse der aanmerkingen van I. M. Boom op zijne predikaatsie over de bewijzen voor de leer der H. Drieeenigheid. 1787.
Predikaatsien over den valschen ijver in den Godsdienst 1791.
Het belang der Maatschappij in het beteugelen van den kindermoord en bescheidene beantwoording aan P. Camper.

Zie *Bijdr. van* Schultz Jacobi *en* Nieuwenhuis, D. V. bl. 221, VII. bl. 131; Domela, Nieuwenhuis, *Gesch. d. Ev. Luth. kerk te Amsterdam;* Glasius, *Godgel. Nederl.;* Verwoert; Eekhoff, *Cat. der stedel. Bibl. van Leeuw.*, bl. 20, 215, 225.

STERK (Jacob Willem Elink), zoon van Augustus Elink Sterk en Anna Wilhelmina Holstijn, werd den 7 Maart 1806 te Amsterdam geboren, ontving het eerste onderwijs op de school van 't Nut van 't Algemeen en vervolgens op het gymnasium te 's Hage, onder den rector Kappeyne van Coppello. Na te Leiden gestudeerd te hebben, werd hij tot praeceptor der Latijnsche school te Middelburg benoemd (1828) en verkreeg daarop de doctorale waardigheid, na het verdedigen eener *Dissertatio de Labdacidarum familia.* Na voor de betrekking als hoogleeraar aan de Kaap de Goede Hoop bedankt te hebben, werd hij in 1833 rector te Gorin-

chem en in 1843 te Arnhem, waar hij den 20 December 1856 overleed. Hij was gehuwd met B. W. Cappelhoff, uit welk huwelijk 3 kinderen zijn gesproten. Hij was een streng beoefenaar der wetenschappen en beoefende ook de schilderkunst. Ook was hij een grondig kenner en voorstander der muziek, blijkens zijne *Feestrede bij de viering van het dertienjarig bestaan van het Muzyk-genootschap te Gornichem den* 6 *Mei* 1841.

Voorts schreef hij:

Over den schrik en het medelijden in het Grieksche treurspel Middelb. 1838.

Prolusio scholastica habita d. VI Oct. 1835, met het motto: *Doctrina sed vim promovet insitam* in *Symbolae Literariae* (1831).

De Gymnasiis suo pretio aestimandis. Ald. (1839).

Grammatica Zetemata, de Parapleromaticis. Ald. 1845—1846.

Over de Geschiedenis der Bewaarscholen.

Ontwerp van wet voor 't lager onderwijs.

Op zijn grafstede te Arnhem leest men:

obiit MDCCCLVI
Praestantissimo viro
Jaer. Guil. Elink Sterk
Arnhemensis Gymnasii
Rectori
Grati discipuli

Elink Sterk was lid van verschillende geleerde genootschappen en ridder der orde van den Nederl. Leeuw. Zijn leven, door dr. P. H. Tydeman geschetst, vindt men onder de biografien door de *Maats. v. Ned. Letterk.* uitgegeven in 1857.

STERKE (Anna 's Gravesande, geboren van der Aarde) te Delft, dichtte in het laatst der vorige eeuw. Men vindt van hare poëzy in de *Poëtische Mengelstoffen* van het Genoots. *Kunstliefde spaart geen vlijt.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Wb.*

STERKE (Joannes), te Kampen geboren, promoveerde d. 18 Januarij 1772 te Harderwijk, werd achtereenvolgende rector te Sneek, Brielle en Deventer, en had tevens den rang van buitengewoon hoogleeraar.

Zie J Verburg, *Or. rect. Dav.* in *Ann. Ac. Gron.* 1818—1819 p. 36; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl 525, 526.

STERKENBURG (Suffridus Rudolphus), geboren te Bolsward, schreef:

Genealogia Nobilium Frisiae.

Zie Hamconii *Frisia*, p. 82; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 821; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1007.

STERLING (Jacobus Johannes Uytwerf), zoon van Johannes Uytwerf Sterling, lid der regtbank te Dordrecht en Adriana Jacoba Swemer, werd den 4 Augus- 1790 aldaar geboren. Hij ontving het eerste onderwijs in zijne geboortestad en werd verder aan de Doorluchtige Hoogeschool te Amsterdam onder Cras en Kemper voor de regten opgeleid. Den 27 Mei 1809 verdedigde hij te Leiden zijne regtsgeleerde verhandeling *de Furtis.* In het laatst van dat jaar trad hij te Amsterdam als lid der balie op, van welke hij het sieraad was en bleef tot 1821, wanneer hij na 3 jaren de betrekking van plaatsvervangend regter te hebben waargenomen, tot regter in de regtbank van eersten aanleg te Amsterdam werd benoemd. In 1826 trad hij bij dezelfde regtbank, als regter van instructie op. Tot officier van justitie bij de crimineele regtbank te Amsterdam werd hij aangesteld op den 16 Mei 1838 en op den 15 December 1841 tot procureur-generaal. Overigens bekleedde hij de betrekking van lid der tweede kamer der staten-Generaal, lid der provinciale staten van Noord-Holland, lid van den raad der stad Amsterdam, curator van het athenaeum, hoofdbestuurder der maatschappij tot Nut van 't Algemeen, commissaris der Nederlandsche rijnspoorweg-maatschappij, medebestuurder der tusschenscholen, curator der stads-armenscholen, lid der plaatselijke schoolcommissie, hoofdbestuurder en later buitengewoon hoofdbestuurder van het genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen, lid der commissie van weldadigheid, lid der commissie van toezigt over den hortus botanicus plaatsvervangend voorzitter der commissie van administratie der gevangenissen te Amsterdam, en in 1834 benoemde hem de koning tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw en tot zijn plaatsvervangenden commissaris bij de Nederlandsche handelmaatschappij. Ook was hij lid van verschillende geleerde genootschappen. Hij overleed den 15 Mei 1853, bij M. J. Ameshoff een zoon en eene dochter nalatende.

Behalve de door hem in de tweede kamer der staten-generaal gedane voordragten en gehoudene redevoeringen, en de *verzameling van vonnissen in zaken van koophandel*, door hem in vier stukjes 1826—1829 in het licht gegeven; gaf hij in het licht twee redevoeringen, door hem in 1829 en 1833 als voorzitter der algemeene vergadering der maatschappij tot Nut van 't Algemeen uitgesproken, van welke de eerste ten onderwerp had, *over den invloed van het vervullen der burgerlijke pligten op de bijzondere en algemeene welvaart*, terwijl hij in de tweede handelde *over het behouden en aankweeken van den tegenwoordigen volksgeest.*

Ook gaf hij in de *Bijdragen tot Regtsgeleerdheid en Wetgeving* van mr. C. A. den Tex en mr. J. van Hall D. I, II en IV.

Verhandeling over de behoedmiddelen in geval van scheiding van goederen.

Over het dragen van de schade, uit valsche of vervalschte wisselbrieven ontstaande (uit het Latijn van mr. J. Bondt).

Beschouwingen over de wet van 18 *April* 1821 *op de zamenstelling der regterlijke magt en het beleidt der justitie, verge leken met het ontwerp, in de zitting van de tweede kamer der Staten-Generaal van* 20 *Februarij* 1829 *voorgesteld.*

Ook had hij aandeel in den gemeenschappelijken arbeid van mr. F. A. van Hall, en hem zelven, in zich bevattende *Aanmerkingen op de ontwerp van het wetboek van strafvordering voor het koningrijk der Nederlanden.*

Zijn leven is geschetst door M. C. van Hall en komt voor in de biographien door de *Maats. v. Letterk.* uitgegeven 1853.

STERLINGH (Jan van) schreef:

Het zondige Nederland, zugtende onder de slaande hand des Heeren thans rustende op het rundvee, in rijm. Leyden 1745 8°.

Zie Abcoude, *Tweede Aanh*, bl. 144.

STERLINGH (J. v.), dichter uit het midden der 18e eeuw. Men vindt van zijne poëzy in het *Eerste vervolg der gedichten voor en tegen W. van Haren.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

STERLINCX (P.) is schrijver van *Eene corte waerachtighe beschrijvinghe van alle Geschiedenissen, Aenslaghen, schermutsingen ende schieten voor de vrome stadt Haerlem tot den* 12 *Sept.* 1573. Delft 1574 4°.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 617.

STERMONT (Jacobus), Theol. dr., predikant te Leiderdorp (1632), Rotterdam (1641), 's Gravenhage (1649), overleed 26 Oct. 1663. Hij was een ijverig aanhanger van het huis van Oranje. Zeer hinderde hem dan ook de nieuwe staatsinrigting, na den dood van Willem II, die minder gunstig voor hetzelve was. Onmogelijk kon hij het stilzwijgen bewaren, en verontwaardigd over de "ondankbaarheid aan het bloedige zweet en den manhaftige arbeid" betoond, voer hij in 1656 openlijk van den kansel tegen 's lands staten uit. Voor de staten ontboden, en geene genoegdoening kunnende geven, werd hij eerst door den raadpensionaris Cats ernstig bestraft, en, toen dit niet baatte, in bediening en wedde geschorst. Wagenaar zegt dat men hierin een middel vond om hem bescheidenheid te leeren. Later kwam hij wederom in dienst, want hij werd gecommitteerd tot het nazien der autographen van de bijbelvertaling, en was aan den maaltijd tegenwoordig door Cats aan de Haagsche predikanten gegeven.

Hij schreef:

Geestelicken olie-hoorn, uytgestort over de blyvende en nieuwaankomende burgherm. en schepenen der stadt Rotterdam, met verclaringe over Psalm 82 *vs.* 6, 7. Rotterd. 1643.

Nodige verdedinge tegen de Pasquille van den vermomden Jacob Warr'mont, in welke voor-ghestelt, verklaart ende meest uyt eygen paepiste-schrijvers bevestigt werden deze drie dingen: 1 *dat, na 't gevoelen der Jesuwyten, den paus de onderdanen ontslaen mach van een besworen eed der getrouwigheys,* 2 *dat de roomsche kerke den paus allerley tijdelijke macht toeschrijft,* 3 *dat den paus draagt de rechte trecken van den antichrist.* Rott. 1644.

Lauweren-krans gevlochten voor Wilhelm, prince van Oranje

over zijne roembare handelinge, gepleegt ter ruste deser vereen. landschappen 1650.

Oogensalve voor de blinde Hollanders, begrepen in seeckere missive van een recht patriot geschr. aen zijnen vrient om hem te doen sien hoe onrechtveerdelijk de Arminianen de actien van sijne hoogheyt bestaen te lasteren 1650.

Memorie van seeckere predicatie gedaan door J. J. S. alsmede de remonstrantie daerop gevolcht in 1652. (Er verschenen nog twee drukken in 't zelfde jaar).

Gelouterd zilver in verscheidene predicatiën voorgesteld Amst. 1666 4°.

Gretleugens. Antw. 1645 4°.

Heylig bewaarmiddel voor de gereformeerde kerke. 's Grav. 12°.

Troost tegen den doot 4°. Rott. 1648 12°.

Over Psalm LXXXII vs. 6 en 7. Wederspreeken van den Jezuyt Waarond in 4°.

Toetsteen om te proeven, en verantwoording van den heer R. Manly over de onnozelheid van het danssen 4°.

Predicatie over de geboorte van prins Willem II in 4°.

Predicatie over de geboorte van prins Willem III in 4°.

Melk voor kinderen en vaste spijzen voor de volmaakte, vloeijende uyt een korte en beknopte uytbreidinge van het kort begryp der Chistelijke Religie, getrokken uyt de Heydelbergsche Catechismus. 's Haage 1665, Leyden 1747 8°.

Den politycken kuyper onzes tijds. 12°.

Fonteine der waare wijsheid op 't afsterven van Wilhelm, prince van Oranje. 's Graavenh. 1658.

Eenvoudich advys om met de meeste spoet ende de minste schade te gheraken uyt den schadelicken oorloch met Engelant 1652 4°.

De misse gevonden in de schriftuere.

Zijne fraaije afbeelding, door J. Mijtens geschilderd, en door P. Philippe gegraveerd is in fol. formaat uitgegeven.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XII. bl. 81; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Rogge, *Contrarem. geschrift.*; Harderwijk, *Rott. Predd.*, bl. 33; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 162, 2599, 3323; Abcoude, *Naaml.*; Maurik; Cats, 82 *j. leven*; d'Outrein, *voorber. v. d. Heid. Catech*, bl. 38; Koecher, *Gesch. v. d. Heidelb. Catech.*, bl. 329; *Nav*, D. XI. bl. 368. XII. bl. 46; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Soermans, *Kerk. Reg.*; Muller, *Cat. v portr.*

STERRE (Dionysius van der) werd in het dorp Engelen, in het land van Heusden, geboren, en daarom door Haller „medicus anglus" genoemd. Hij teekende zich med. doctor, oefende eenigen tijd de genees- heel- en verloskunde uit in Holland, doch vertrok naar West-Indië. Hij was een vriend en geestverwant van Bontekoe en liet in 1682 te Leiden drukken: *Voorstelling der noodzakelijkheid der keizerlijke snede. Benevens eene verhandeling van de teling en baring* en in 1687 eene *Verhandeling der genees- en heelkundige praktijken steunende op de ondervinding van verscheidene aanmerkingen.* Ook gaf hij *Epistolae duae de generatione ex ovo, nec non de monstrorum productione.* Amst. 1687 8°.

Praktijk der Medicijnen, Sendbrieven.

Verhandeling over de teeling der kinderen 12°.

In 1688 was hij op het eiland Curaçao en schreef aan Bontekoe een langen brief, niet zonder tooi van verwaande geleerdheid, over het eigenaardige der zeeziekte. Hij overleed in 1691.

Zie Titsingh, *Diana*, bl. 150, 190, 224, 226, 451, 452, 665, 775, 776; *Cypria*, I. p. 159, 174; Bontekoe, *over de tegen-natuurlijke gezwellen*; Banga, *Gesch. d. Geneesk.*, bl. 656; Haller-*Meth.*, p. 378, 396, 749, B. *Anat.*, T. I. p. 688; *Chir.*, T. I. p. 451; Abcoude, bl. 204.

STERRE (Cornelis Pallaas van der), uit een adelijk geslacht te 's Bosch geboren, werd licentiaat in de godgeleerdheid en den 19 Maart 1609 gegradueerd kanunnik. Hij was sedert 1620 penitencier des bisdoms van 's Hertogenbosch, toen hij in 1623 het ambt van aartspriester aanvaardde. Hij overleed den 4 Junij 1640.

Zie v. Gils en Coppens, *N. Beschrijv. v. h. Bisdom van 's Bosch* bl. 4.

STERRE (Joannes Chrysostomus van der), in 1594 te 's Bosch geboren, wordt onder de geschiedschrijvers van zijn tijd genoemd. Hij overleed te Antwerpen den 23 Julij 1652 als abt van St. Michiels abdij aldaar.

Zie v. Gils, *Meyer Menorieb.*, bl. 186; Verwoert.

STERRENBERG (Jan), een Groningsch schilder, die op eene stoute wijze, plafonds en kamerstukken, goed geordonneerd en geestig van vinding, vervaardigde. Ook schilderde hij portretten o. a. van *Leeuwen Willem Graaf*, waarnaar Petrus Aeneae eene gravure vervaardigde.

Zie J. C. Weyerman; Kramm.

STERRINGA (Julius), van 1685 tot aan zijn overlijden in 1724 predikant te Boornbergum, schreef:

Animadversiones philologico-sacrae in Pentateuchum. Leovandiae 1659 4°.

Zie Eekhoff, *de stedel. Bibl. te Leeuwarden*, bl. 204.

STERRINGA ( ) gaf in het licht:

Afbeelding der Heerlijkheid Vriesland in haar 30 *bijzondere Grietenijen.* Leeuw. 1718 fol.

STEUR (Arnold of Willemsen) werd omstreeks 1583 te Antwerpen geboren, begaf zich in jeugdigen leeftijd in de orde der Dominikanen en werd door zijn overste als missionaris naar Groningen gezonden. Hier geraakte hij in 1642 in hechtenis. Na zijn ontslag bleef hij tot zijn dood (den 9 Februarij 1669) als missionaris werkzaam in ons vaderland. Hij schreef een klein boekje getiteld: *de lelie der maagdelijke kuischheid.* Antw. 1629.

Zie Paquot, T. II. p. 128; Glasius, *Godgel. Nederl.*

STEUR (Gerrit van der). Van dezen is ons niets bekend dan dat hij kunstschilder te Alkmaar was, en dat hij *strandgezigten* schilderde.

Zie Houbraken, *Lev. d. schilders*, D. II. bl. 199; Kramm.

STEVEN VAN HOLLAND of STEPHANUS HOLLANDICUS, beroemd stempelsnijder uit de 2de helft der 16e eeuw. Hij vervaardigde penningen met de beeldtenissen van Cornelis van Meyerop, Walter van IJler, George, graaf van van Egmond, A. van Blockland enz. Ook vindt men zijn naam op eenige gedenkpenningen van koning Sigismund August van Polen. Hij hield zich eenigen tijd in Engeland op, ten minste men vindt medailles, waarop personen uit dit land zijn afgebeeld.

Zie Immerzeel.

STEVEN (Willem), den 22 November 1796 te Peebles aan de Tweed, 20 mijlen ten zuiden van Edinburgh geboren, bezocht de hoogeschool van die plaats, verkreeg den 5 April 1823 den graad van mr. in de vrije kunsten en ontving van het kerkbestuur van Schotland in last om in de Schotsche kerk te Rotterdam tot hulp van den hoogbejaarden leeraar dr. Anderson op te treden. Drie jaren later (8 Maart 1829) werd hij tot diens opvolger gekozen en in 1835 sloeg hij een beroep naar de hervormde Engelsche kerk te Amsterdam af. In 1839 werd hij tot house-governor in het George-Herold's hospital, een opvoedings gesticht te Edinburgh benoemd en in 1845 tot predikant der kerk en parochie van Trinity-college in de hoofdstaat. Hij overleed den 2 April 1857 in den ouderdom van 62 jaar. Hij was doctor in de godgeleerdheid, honoris-causa, door de Leidsche hoogeschool benoemd, lid der maats. van Nederl. Letterk., der society of antiquaries of Scotland en geassocieerde van de Glasgow and Clydesdale-statistical-society.

Hij schreef:

The history of the Scottish church Rotterdam, benevens de daarachter volgende *Notices of the British churches in the Netherlands*; en het ten slotte ook daaraan toegevoegde: *Brief view of the Dutch Ecclesiastical Establishment-Edinburgh, London and Rotterdam* 1833 8°. m. platen.

History of the High-school of Edinburgh 1849 kl. 8°.

Progressive Geography. Edinb. 1841 8°.

Memoir of George Herold, with the history of the hospital foundet by hem in Edinburgh and an accourt of the Heriot foundation schools. Edinburgh 1845 kl. 8°.

Zie *Kunst- en Letterb.* 23 Mei n°. 21; *Levensschetsen der Maats. v. Ned. Letterk.* 1857.

STEVENS (Palamedes Palamedesz). Zijn vader was een Vlaming, die een kunstenaar was in het vervaardigen van kroezen, koppen en vazen van agaat, jaspis, porphier en andere kostelijke steenen. Hij woonde te Delft, doch zijn zoon werd te Londen geboren terwijl hij zich aan het hof van koning

Jacob ophield. Hij ontving echter zijne opvoeding te Delft en bleef daar wonen tot zijn dood. Hij had eigenlijk geen meester en vormde zich alleen door het naschilderen van tafereelen van Jezajas van de Velde, wiens trant hij bleef volgen in het afbeelden van ruitergevecht, kampementen en dergelijke. Zijne nedigheid maakte hem steeds ontevreden over zijne kunstwerken, die echter geen groote verdiensten hadden. Hij overleed te Delft in 1638 in den ouderdom van 81 jaren. Zijn portret door Anthoni van Dijck geschilderd, is door Pontius in koper gebragt.

Zie Immerzeel.

STEVENS (Anthonie Palamedesz), oudere broeder van den vorige, die in het St. Lucas-gild te Delft kwam en in 1673 voor de laatste maal hoofdman van dit gild was. Hij schilderde gezelschapsstukken en wachthuizen, die, ofschoon van mindere gehalte dan dergelijke van Jan Leduc, doch veel fraais, behaaglijks en verdienstelijkr in effect, ordonnantie en schilderingen bezitten. Vroeger was zijn kunst weinig gezocht, doch Immerzeel verkocht en stuk van hem voor ƒ300. Goede en gave schilderijen komen zeldzaam van hem voor.

Zie Immerzeel.

STEVENS (Johannes), een Hollander van geboorte, die zich te Londen vestigde, en aldaar in 1722 overleed. Hij schilderde kleine figuren en landschappen, in den trant van van Diest.

Zie Fiorillo, *Geschichte der Mahlerey in Grotbrittannien;* Kramm.

STEVENS (Joseph), omstreeks 1815 te Brussel geboren, schilderde, volgens Nagler, huisselijke tafereelen.

Zie Nagler; Kramm.

STEVENS (Richard) schoon een Nederlander van geboorte, beoefende de beeldhouw-, bouw-, schilder- en stempelsnijkunst, ook in gesteente, tijdens koningin Elisabeth, in Engeland. De *Graftombe* van Thomas Radcliffe, graaf van Sussex, kamerheer der koningin en vijand van haren gunsteling Leycester, in de kerk te Boreham, is zijn hoofdwerk. Zijne schilderijen zijn o. a. in bezit der familie Lumley, o. a. een van John lord Lumley, met het jaar 1590 beteekend. Zijne medailles zijn zeer schoon, doch zeldzaam.

Zie Kramm.

STEVERSLOOT (Laurens van) in 1672 geboren, was predikant te Altena, Gouda (1713) in Leiden, waar hij in 1736 stierf. Hij beoefende de poëzy en schreef:

Onsterfelijke helden op den zeegewagen van hun geloof. Leyden 1720 2 dn.
Mengelstoffen. Leyden 1728 4°.
Over Jonas op Rijm. Leyden 1731 4°.
De zalige verwagting van Gods kinderen en
Kort onderwijs. Hamb. 1704 4°.
Nodig onderwijs. Leyden 1729 8°.
Jeruzalem en Zion ofte dankdag over de vreede in digt over de woorden van Psalm CXLVII vs. 13 en 14. Uyt. 1697 4°.

Zie Brane, *Kerk. Reg.*, bl. 50, 67, *Naamlijst van predd. te Leiden;* Kobus en de Rivecourt, Witsen Geysbeek, *B. A. C. Wb.*, D. V. bl. 333.

STEVIN (Simon), een der uitstekendste geleerden van zijnen tijd, wiens naam met gulden letters in de geschiedboeken der Vereenigde Nederlanden staat aangeteekend, werd omstreeks het midden der 16de eeuw te Brugge geboren. Ofschoon de biographen het langen tijd oneens zijn geweest omtrent het juiste tijdstip zijner geboorte, zoo blijkt het echter uit de jongste onderzoekingen daaromtrent, dat hij in het jaar 1548 het levenslicht zag. Hij was voor den koophandel bestemd en werd, om daartoe te geraken, als boekhouder en kassier te Antwerpen op een kantoor geplaatst, later verkreeg hij eene betrekking bij de financiën in het vrije van Brugge, in welke stad hij den 16 Maart 1571 als lid der rederijkkamer *Heilige Geesters* genaamd, werd opgenomen. Omdat men hem vrijdom van bier-accijns weigerde, verliet hij zijne geboortestad, begaf zich naar Middelburg en vestigde zich vervolgens te Leiden, alwaar hij in 1581 woonachtig was bij Nicolaas Stochius, rector der Latijnsche school. Den 16 Februarij 1588 vindt men hem opgeschreven als student in de letteren aan de hoogeschool aldaar *). In 1590 vertrok hij naar Delft en vervolgens naar den Haag. Zijn eerste werk *Tafelen van intresten, mitsgaders de constructien derzelver gehoalculeert*, Antwerpen 1582, opgedragen aan de regering der stad Leiden, verbreidde zijn roem, zoodat prins Maurits hem aannam als leermeester in de door hem geliefkoosde wiskundige wetenschappen, en twee aanzienlijke ambten toevertrouwde, te weten dien van kwartiermeest generaal des legers van den staat en van eerste opzigter over 's lands waterbouwkundige werken. Zijne verdiensten werden door den prins, zooals ook door eenige buitenlandsche vorsten, op hoogen prijs gesteld, en om ze alle in het licht te stellen, zou ons bestek te buiten gaan; men behoeft slechts zijne *„Wisconstige gedachtenissen, inhoudende 't ghene daer hem in ghoeffent heeft de doorl. hoochg. vorst en heere Maurits van Orangien* enz. Leiden 1608" te doorbladeren om er een denkbeeld van te verkrijgen. Dit werk is in het Fransch vertaald onder den titel: *Oeuvres mathématiques de Simon Stevin de Bruges, par Albert Girard Samilais mathématicien.* A Leyde 1634. Het blijkt uit dit boek dat Stevin in alle takken der wis- en werktuigkunde bijzonder ervaren was, en men aan zijn scherpzinnig vernuft verscheidene nuttige uitvindingen te danken heeft; wij noemen slechts de volgende: Hij vond o. a. door berekening welke betrekking er bestaat tusschen magt en last bij evenwigt op een hellend vlak, en maakte hieruit op, dat drie krachten, welke op hetzelfde punt werken in evenwigt zullen zijn, wanneer derzelver rigtingen evenwijdig, en hare vermogens evenredig zijn aan de drie zijden van eenen regthoekigen driehoek. Daarin lag het beginsel van ontbinding en zamenstelling der krachten, gelijk dit later in het parallelogram van krachten in alle leerboeken over de werktuigkunde is ontwikkeld geworden. Op dezelfde wijze heeft hij ook zeer veel gedaan voor de leer van het evenwigt der vloeistoffen en aangetoond, dat de druk van eene vloeistof alleen afhankelijk is van hare hoogte, en dat die druk zich gelijkmatig in alle rigtingen verspreidt, daardoor bepaalde hij natuurlijk tevens den druk van vloeistoffen tegen de zijwanden der vaten, waarin zij besloten zijn, welke verschilt, naarmate men dien druk wil bepalen voor verschillende plaatsen van die zijwanden. Stevin is in 1620 overleden, doch men weet niet waar. De stad Brugge heeft ter vereering zijner groote verdiensten een standbeeld voor hem opgerigt en eene medaille geslagen.

Zie J. C. Voorduin, *Laudatio S. Stevini*, Gand 1823 4°.; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. ; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1102; O. Delepierre, *Resumé biographique sur S. Stevin, par un Brugeois.* Brug. 1840 8°.; F. V. Goethals, *Notice historique sur la vie et les ouvrages de S. Stevin de Bruges, suivie de remarques sur le Dodoens par* P. J. van Meerbeeck. Brux. 1841, portr. 8; Sylv. van de Weyer, *S. Stevin et M. Dumortier.* Nieport (London) 1845 12, Brux. 1845 12°.; L. A. I. Quetelet, *S. Stevin.* Brux. 1845 8 portr.; J. Delafin, *Notice sur la vie et les ouvrages de S. Stevin.* Amst. 1846 8°. portr.; N. N. Steichen, *Mémoire sur la vie et les travaux* de *S. Stevin.* Brux. 1846 8°.; *Notice sur S. Stevin.* Gand. 1846 8°.; A. Jughels, *Notice historique sur S. Stevin.* Bruges 1840 12°.; *Notice historique sur S. Stevin, suivie des notes Biographiques des hommes illustres dont les statues, bustes et medaillons decorent la grand place de la Ville* (de Bruges) *à l'occasion des fêtes inaugurales* (de la statue de S. Stevin). Brug. 1844 12°.; *Nouvelle appréciation du génie de S. S. à l'etranger* in *Biblioph. Belge*, VII. 443; Simon Stevin, *Helleniste* in *Mess. Belg.*, XVI. 115; De la Pierre, *Biogr. de S. S.* in *Ann. Flaudr. occid.*, I. 286, VI. 172; P. van Doyse, *S. Stevin, naer Voorduins bekroond werk.* Brux. 1846 8°.; *Over Simon Stevin, David Orliens, mr. Adriaan Anthonissen, Jan Adriaansz. Leeghwater, ingenieurs en Johan Schorël, schilder* in *Hist. Gen. Kron.* 4°. 79, 137; *Simon Stevin en zijn geslacht* in *Nav.*, I. 365, II. 43, 165; Witsen Geysbeek, *Woordenboek der zamenleving;* Kok, *Vaderlandsch Woordenboek;* Nieuwenhuis, *Woordenboek van kunsten en wetenschappen*, 1e uitgaaf het aanhangsel; nieuwe uitgaaf; van Kampen, *Beknopte geschiedenis der letteren en wetenschappen* in de Nederlanden, I. bl. 326, III. bl. 111, 119—121; van Cappelle, *Geschiedenis der wetenschappen*, Amsterdam 1821, en den Navorscher, I. (1851) bl. 365; Collot d'Escury, *Hollands. roem*, D. A. II. bl. 158; *De Zeilwagen van S. S.* in *Eendrage*, I. 70; Cappelle, Maurits en Stevin in *Bijdr.*, bl. 283; Siegenbeek, *Gesch. d. L. H.*, D. II. bl. 150; Verwoert, Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; Abeoude; Poggendorff, *Biogr. Hwb.*, II. 1009; Baur; Jöcher; *Conv. Lexic. Biogr. Univ.*; *Bigr. génér. mod.*

STEVIN (G) schreef:
Burgerlijck leven 8°.

Zie Abcoude, *Naml.*, bl. 205.

STEVIN (H) is schrijver van
Wiskonstigh Philosophisch bedrijf 1668 fol.
Beginselen der Weegkunde 1686 4°.
Goude keten. Amst. 1726 8°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 348.

STEVIN (Karel) wordt gezegd schrijver te zijn van
Veltbouw of Lantwinninge. Amst. 1627 fol.
Sterkte, bouw en leegermetingh door Spil-sluysen en nieuwe manier. Rott. 1617 fol.
Vorstelijk boekhouden fol.

Zie Abcoude.

STEVIJNS (F.) is dichter van *Vreugdezang over de Menschwordinge van Jezus Christus.* Leyden 1632 fol.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 348.

STERTHEMIUS (Enoch) in 1603 als proponen te Axel beroepen, vertrok van daar naar Zierikzee in 1614, in 1615 naar Middelburg. Zijne overkomst ging met eenige moeite gepaard. Hij huwde Johanna de Maecht, welligt eene dochter van Jan de Maecht, den tapijtfabriekant te Middelburg, uit wiens werkplaats de vermaarde tapijten in de staten-kamer der abdij afkomstig zijn. Hij overleed den 7 Mei 1626.

Zie Scharp, *Gesch. enz. v. Axel*, D. II. bl. 226; van de Velde, *Tweehonderdj. Jubelfeest v. Zierikzee*, bl. 205; Janssen en van Dale, *Gesch. en Oudheidk. Bijdr.*, D. IV. bl. 226.

STEWAART (Jakob) is waarschijnlijk de schrijver zelve van *Antwoord op den gesupposeerden brief, geschreven door den heer Fagel aan den heer Jakob Stewaart* z. j. (1688) 4°.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 238.

STEWECHIUS (Godescalcus) in 1551 te Heusden geboren, was zeer ervaren in de romeinsche geschied- en oudheidkunde, leerling van Goezelius en hoogl. te Pont-à-Mousson. Hij overleed in 1586.

Men heeft van hem:
Comment. in Fl. Vegetium de re militari.
Collectanea ad libros stratagematum Sex. Iulii Frontini. Antv. 1585 L. B. 1607 4°.
Quaestiones et conjecturae in Apuleji Opera. Typis Plant. 1586 8°.
Electa in Arnobii adversus Gentes libb. VII. Ibid ap. Trognas 8°.
De particulis Linguae Latinae. Colon. typis Birckmanni. 1580 8°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 296; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 377; Saxe, *Onom.*, T. III. p. 488; *Anal.*, p. 652; Sweertius, *Alt. Belg.*; Crenio, *Animadv. philol.*; Fabricius, *Hist. Bibl.*, T. I. p. 175; *Scaligerane Secunda.*

STEYN (Adriaan van), dichter uit de 2de helft der 17e eeuw.

Men heeft van hem:
De puntige poëet in de wapenen, of de stapel nieuwe puntdichten. Rotterd. 1669.
Lammert Meeze of klucht van de Melckboer. Delft Heyndrick Rooleer 1661.
Geveynsde bedelaar of herstelde liefde, blij-eyndendspel. Ald. 1661.
Den volstandigen minnaar, kortsp. Ald. Jac. Dircksz. Plantenburgh 1662, alle op blaauw papier.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 333; *Catal. der Tooneelspel van W. Henkes*, n°. 278; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 198, 199.

STEYN (Gerard)
schreef:
Liefhebberij der rekenkunst, zijnde een versamelinge van examen over de rekenkunst, op verschillende vacante schoolmeesters Plaatsen voorgevallen waarin veele kunstige, nuttige en zeer vermakelijke quaestien der rekenkunst gevonden worden met een Aanhangsel van Examenstukken enz. in 4°. 2 dn. Enkhuizen 1748—1750.

Zie Abcoude, *Tweede Aanh.*, bl. 144.

STEYN (Pieter), zoon van Adriaan Steyn, burgemeester van Haarlem [1]) en Johanna Patijn, werd in 1706 te Haarlem geboren, genoot het onderwijs van Eduard van Zurck aan de Latijnsche school, studeerde aan de Leidsche hoogeschool, werd in 1729 secretaris zijner geboortestad en in 1735, in plaats van zijn overleden vader, lid van de vroedschap. Hij bekleedde vervolgens de verschillende betrekkingen van schepen, burgemeester, gecommitteerde raad en ter admiraliteit, totdat hij in 1749, in plaats van mr. Jacob Gilles, tot raadpensionaris werd gekozen. Hij bediende dit ambt 22 jaren met grooten lof van naarstigheid, doch in rustige tijden. Hij bewees groote diensten aan de geldmiddelen van Holland, welk gewest niet mindere verpligting aan hem dan aan een zijner voorgangers heeft. Het benoemen van de commissie tot het onderzoek van het verval en der middelen tot herstel der geldmiddelen in 1750 was zijn werk. Bij van Wijn vindt men een belangrijk overzigt van dit rapport. Het nieuw stelsel van belastingen was voornamelijk door hem bewerkt. Hij was een groot bevorderaar der wetenschappen, sedert 8 November 1759 curator der Leidsche hoogeschool, directeur van de Haarlemsche maatschappij en beschermheer van het Haagsch dichtkundig genootschap. Hij huwde (1) Maria Adriana Denyssen, (2) Cornelia Schillinger, wed. van Daniel Deutz de Jonge. Bij geen van beide verwekte hij kinderen. Hij overleed 5 Nov. 1772. Zijn grafstede wordt in het koor der Groote kerk in den Haag aangewezen door een zeer fraai opschrift van J. van Spaen. Men vindt zijn portret bij Wagenaar, D. XX bl. 338.

Zie *Nederl. Jaarb.*, 1772; Wagenaar, *V. H.*, D. XX.; *Schets van het leven en karakter van P. Steyn* in *Nederl. Bibl.* 1774, D. I. St. I bl. 105; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.*, D. I. bl. 278, 279, D. II. 156, 157, T. en B., bl. 23; van Kampen, *Vad. karakterk.*, D. II. bl. 244; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

STICHTENAAR (P.), dichter uit het laatst der vorige eeuw, vervaardigde patriotische dichtstukjes.

Zie v. d. Aa.

STICKEL (Burckhard) in 1541 te Stutgard geboren. Zijn vader, ook Burckhard geheeten, was kamerraad in Stutgard en overleed den 14 April 1564. Zijne moeder heette Anna, dochter van Jacob Furdener von Richtenfeld, voogd te Stuttgard, geboren in 1508, gestorven 29 Junij 1571. Hij diende van 1568—1570 en 1582—1584 in de Nederlanden.

Zie verder: Buckhard, *Stickels Tagebuch* 1566—1598 *Heraus gegeben von dr. G. von Kaussler vicedirektor des K. Haus-und Staats-archivs in Stuttgart.* Stuttgart 1868.

STIERHORT of STIERHOLD (Desiderius) was omstreeks 1660 te Leiden als kunstgraveur werkzaam. Een kopij van de *Calvarienberg* naar Lucas van Leyden, is fraai gevolgd, doch minder goed het portret Jacob Böhme, naar N. van Wend gegraveerd.

Zie Kramm.

STIFFRY (Christiaan de Groot) den 7 April 1746 te 's Hage geboren, werd in 1769 predikant te Mijdrecht, in 1777 te Zwammerdam, in 1781 predikant en hoogleeraar te Maastricht, van waar hij, wegens de tijdsomstandigheden, in 1797 naar Schoonhoven vertrok. Hij was in vroeger tijd een werkzaam lid van het Schiedamsche genootschap *vlijt volmaakt* in welks *Poeve van Poezy*, twee stukjes van hem voorkomen: *Uitbreiding van den* 150 *Psalm* en *Lijkzangen op Sauls en Jonathans dood.* Hij overleed den 14 April 1829.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Wb.*

---

[1]) Dit geslacht is een der oudste regeringsgeslachten van Haarlem Frederik Jacobse Deyman was reeds in 1538 schepen aldaar en is de eerste die wij vermeld vinden. Vele leden hebben daarvan aan de stad zeer groote diensten bewezen en door liefdadige stichtingen, hunnen naam vereeuwigd. De kleinzoon van Frederik was Jan Deyman, proviander in het beleg van Haarlem 1572. Zijn broeder Arent was in 1590, zijn neef Willem was 1577 burgemeester. De laatste van het geslacht dat niet lang heeft bestaan, is Pieter Deyman, geb. 1579, zoon van Frederik 1611 burgemeester te Haarlem, en van Cornelia Matthijsdr. Hij was raad in de vroedschap en schepen, en overleed 3 Februarij 1640, trouwt 1609 Maria Utatter en liet 2 dochters na, 1. Margaretha trouwt Cornelis Sylvius, burgemeester te Haarlem 1683 enz. 2. Marir trouwt Jacob Steyn, burgemeester te Haarlem 1668, gecommitteerde ter staten-generaal 1676 enz.

STIGTENIUS (H.), schreef:
Satans verantwoording wegens de lastering en verdraaijing van de schriften van Coccejus. Amst. 1659.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 348.

STIKKE (Adriaan). Heer van Breskens, dichtte in het laatst der 17e eeuw. In 1689 gaf hij *Lof der zotheid en zedestrijd.* Hij vereerde den *Adamsappel* van Jan van der Veen met een dichtstuk. A. Moonen roemt, in een bijschrift op eene afbeelding van A. Sikke door Ter Borgh geschilderd, zijn *aardigh dichtpenseel.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; Moonen, *Poezy*, bl. 672.

STINSTRA (Johannes), zoon van Simon Johannes Stinstra en Trijntje Gooitjens Braam, werd den 10 Augustus 1708 te Harlingen, waar zijn vader houthandelaar was, geboren. Op de Latijnsche school zijner geboorteplaats genoot hij het onderwijs van Rinse Nieuwkerk, Tammerus Visscher, Stephanus Wassenaar en Cornelius van Thiel, bezocht vervolgens de hoogeschool te Franeker, en in 1735 werd hij predikant bij de doopsgezinde gemeente te Harlingen en bleef daar, schoon hem op onderscheidene tijdstippen, zelfs nog in hoogen leeftijd Amsterdam en Haarlem werden aangeboden. Hij was een man die aan rijke kennis een helder hoofd, eenen scherpzinnigen geest en een vroom hart paarde, vooral was hij als prediker geliefd. Noeste ijver mag hem evenzeer worden toegekend, als warme belangstelling in zijne societeit, welke aan zijne diensten en werkzaamheden in meer dan een opzigt hooge verpligting had. Het lag geheel in den aard zijner opleiding en betrekking dat Stinstra aan de zijde der milddenkende godgeleerden stond, welke zich tegen de helft der vorige eeuw meer lieten gelden en bij vele aanzienlijken, ook bij prins Wilem IV, bescherming en genegenheid vindende, door de overgroote meerderheid der hervormde leeraars met onvermoeiden ijver werden bestreden. Ligtelijk werd men in die dagen van kettersche gevoelens, vooral van Sociniaansche beschuldigd. Ook de Harlinger leeraar ondervond dit. Hadden de Friesche predikanten reeds vroeger de beschuldiging van Socinianismus tegen de Doopsgezinden in dat gewest doen hooren, in 1738 bragt Wybrandus van Assen, predikant van de Knijpe, een scherpe aanklagt op de classis van Leeuwarden tegen zijne doopsgezinde ambtsbroeders te dier plaatse in en werden deze, volgens het Friesche kerkregt, eerst door hen voor den grietman, later voor de afgevaardigden van de staten ondervraagd, waarvan het gevolg was dat zij onbekwaam werden verklaard om voor hunne geloofsgenooten te prediken. Op eene buitengewone societeitsvergadering werd over het belang der gemeente te Knijpe geraadpleegd, en eindelijk besloten te haren behoeve een wijdloopig verzoekschrift aan de Friesche staten in te dienen. Stinstra was de steller van dit gewigtig en scherpzinnig stuk. Deze deductie, in 1740 ingeleverd, vond grooten tegenstand. De pennen van onderscheidene hervormde godgeleerden hielden zich bezig met het stellen van tegenschriften. Aller aandacht was op Stinstra gevestigd, wien men weldra schier algemeen hield voor een voorstander en verdediger der Sociniaansche dwalingen. Nog meer werd deze op hem gerigt toen hij weinig tijds later zijne *vijf predikatiën over de natuur en gesteldheid van Christus koningrijk*, *onderdanen*, *kerk en godsdienst* uitgaf (1741). Nu sprak men op de classikale vergaderingen bijna bij uitsluiting over Stinstra en de Socinianen. De synode van Bolsward, belast het burgerlijk gezag in te roepen, doch niet bij de regering van Harlingen waar Stinstra zoo geliefd was maar bij de gedeputeerde staten van Friesland. Deze besloten zijne gemelde leerredenen door alle classen van Friesland en de theologische faculteiten van onze 5 hoogescholen te doen onderzoeken. De slotsom van dit onderzoek was voor den Harlinger leeraar zeer ongunstig. Bij de talrijke stemmen, die zich tegen hem deden hooren, was er slechts één in zijn voordeel. Het was die van den hoogleeraar Venema; doch deze zou welligt het offer zijner onpartijdigheid zijn geworden, indien hij geenen trouwen beschermer in prins Friso had gevonden. Gaarne zou de verdraagzame vorst ook Stinstra behouden hebben, maar de Friesche staten verboden den Harlinger leeraar, zonder hem gehoord te hebben, bij besluit van 13 Januarij 1742, te prediken totdat hij zich zou gezuiverd hebben. Zich voorstander eener algemeene verdraagzaamheid betoond hebbende, moest hij zijne daaromtrent uitgesproken meeningen, als strijdig met de landswetten, herroepen. Zijne vijf predikatiën mogten niet meer in Friesland worden uitgegeven. Zeker is het, dat Stinstra zich zoowel in zijne deductie als in zijne vijf predikatiën als een zeer vrijzinnig denker en warm voorstander van milde verdraagzaamheid had leeren kennen. Even zeker is het echter, dat men hem geweld moest aandoen om de ingebragte beschuldiging van Socinianerij daaruit te staven. De meesten waren echter toenmaals zoo tegen alle »moderatie", gelijk men het noemde, ingenomen, dat zij daarin alles, wat smaad en verderfelijk was, zagen. Bovendien gelooven wij met de geschiedschrijvers der Nederlandsche hervormde kerk, dat de Harlinger leeraar te voorzichtig zou geweest zijn, indien hij al Sociniaan geweest ware, zulks in dien tijd openlijk te doen kennen. Vruchteloos waren echter alle pogingen door de Friesche doopsgezinde societeiten en door zijne gemeente aangevoerd om de staten tot verzachting te bewegen. Evenwel bleef Stinstra zijne plaats in het bestuur der broederschap behouden en Harlingen onvervuld. In 1748 wilde men Stinstra, op gezag van het in beweging gebragte volk, wederom op den kansel voeren, doch zich tot gehoorzaamheid aan 's lands wettige regering verpligt achtende, weigerde hij zulks. Het liep tot 1757 aan voordat hij in zijne bediening hersteld werd. Nu vloeide hem van alle zijden lof en eer toe Op den Frieschen landsdag noodigde men hem zelfs uit om eenige zondagen te Leeuwarden te prediken. De aanzienlijkste edellieden en eigengeërfden woonden in groot getal zijne leerredenen bij, die met algemeene toejuiching werden gehoord. Zoo leefde hij, geacht, nog eene reeks van jaren, en overleed den 8 Jan. 1790 in hoogen ouderdom, niet alleen bij zijne gezindte, maar ook daar buiten den lof nalatende van een regtschapen en verstandig man geweest te zijn.

Hij gaf in het licht:

Leerreden over de onregtvaardigheid der sluykerije. Harl. 1739 4°.

Vijf predikatiën over de natuur en gesteldheid van Christus koningrijk. Harl. 1740 8°.

Gedagten over den brief van J. v. d. Honert T. H. Z. Harl. 1742 8°.

Remonstrantie aan de Ed. Mogenden heeren Staten van Friesland. Amst. 1742.

Vier en twintig leerredenen, die geregeld maandelijks bij Van der Plaats het licht zagen. 1746 4°.

Vraagen over den godsdienst tot onderwijs der jeugd geschikt door de leeraren der Christelijke doopsgezinde gemeente te Harlingen, in 1751 en later herdrukt.

Oude voorspellingen aangaande den Messias en derselver openbaaringe opgehelderd en toegepast op den Heere Jezus en zijn Evangelium, in eenige leerredenen, 3 dn. Harl. 1779.

Overzetting van *zestien predikatiën over zeer gewichtige stoffen door Jacob Forster*, Harlingen 1737, en *Predicatiën over verscheidene stoffen van* J. Clarcke XI dn. 1739—1749, voorts van Richardsons *Clarissa of de historie van een jonge Juffer waarin de gewigtigste belangen des gemeenen levens vervat zijn.* Harlingen 1752, 1753 8 dn. 8° uit het Engelsch.

Waarschuwing tegen de geestdrijverij vervat in een brief aan de Doopsgezinden in Friesland. Harl. 1750. in het Fransch, Engelsch en Hoogd. vertaald.

Zie de uitmuntende monographie van C. Sepp, getiteld *Johannes Stinstra en zijn tijd, eene bijdrage tot de geschiedenis der kerk en school in de 19e eeuw.* Amst. 1866 2 dn.; Glasius, *Godgel. Ned.*; Blaupot ten Cate, *Gesch. der Doopsgez. in Friesland*, bl. 185, 210 verv. 236, 327 verv. In bijlage 14 wordt een veertigtal geschriften tegen Stinstra gerigt, opgegeven; Ypey, *Gesch. d. christel. kerk in de XVIIIe eeuw*, D. IX. bl. 149; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Herv. kerk*, D. III. bl. 455 verv.; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Abcoude, *Naamr.*, bl. 348.

STINSTRA (Pieter), den 16 December 1747 te Harlingen geboren, bezocht de Latijnsche school zijner geboortestad en later die van Alkmaar, waar hij bij den rector E. W. Higt inwoonde. Na diens dood (1762) keerde hij, ter voortzetting zijner studiën, naar Harlingen terug. In 1763 oefende hij zich te Franeker in de Classische en Oostersche talen, wis- en natuurkunde, algemeene- en kerkelijke geschiedenis, wijsbegeerte, het natuurregt en de natuurlijke godgeleerdheid. In 1766 knoopte hij kennis aan met den geleerden Jer. de Bosch, toen hij op de kweek-

school der doopsgezinden de theologische lessen bijwoonde. Hij hield daar volgens gebruik eene *Oratio de Hist. Eccles. cognitione theologo inprimis necessaria*, eene andere *De negtecto nostra actate theol. studio et de optimo mali resarciendi modo*, terwijl hij later eene *diss. psychologica* leverde: *de ideis simplicibus mente humanae non innatis, verum acquisitis.*

In 1770 tot proponent aangenomen, nam hij in het volgend jaar den dienst waar bij de Doopsgezinde gemeente te Franeker. In 1786 weigerde hij het hoogleeraarsambt bij de Doopsgezinden te Amsterdam en in 1800 nam hij afscheid van zijne gemeente om zich geheel aan zijne studiën te wijden. Hij werd in 1807 lid der Maats. van Ned. Letterk. en overleed den 18 December 1819 te Franeker.

Zie *Verslag d. Jaarl. vergad. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1807; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; *K. en L. bode* 1820, I. 94; 1822, I. 72.

STINSTRA (Goettsius) onderscheidde zich, in den aanvang der 18e eeuw, als een kundig geneeskundige te Harlingen.

STIPRIAAN VAN LUISCIUS. Zie LUISCIUS.

STIRTEMIUS (Johannes), eerste rector der Latijnsche school te Batavia.

Zie J. A. v. d. Chijs, *De Lat. scholen te Batavia.*

STITZINGER (E.) schreef:

Bereidingen der reagentia in de pharmacopoea Batava voorkomende; met aanmerkingen en verklaringen der verschijnselen, welke er bij het reageren plaats hebben. Amst. 1807 8°.

Scheikundige verhandeling over het met loodstof bezwangerde regenwater, of handleiding bij de beproeving van hetzelve, met het liquor probatorius Wirtembergicus, het liquor probatorius Hahnemanni in het aqua hydro-sulpharata. Amst. 1807 8°.

Zie Holtrop, p 338.

STOCHIUS (Nicolaas), omstreeks 1534 te Recklinghausen in Westphalen geboren, werd in 1556 rector der Latijnsche school te Leiden en overleed den 25 September 1593. Hij was zeer bevriend met Justus Lipsius en huwde Adelaide Venboot. Waarschijnlijk was Nicolaas Stochius, secretaris der weeskamer te Leiden, zijn zoon.

Hij schreef:

Mellificium duplex, e media Philosophia petitum, alterum continens elegantissima similia: alterum vero gravissimos Aphorismos, seu sententias. L. B. 1591 12°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. ; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 921; Gouthoeven, *Chr.*, D. II. bl. 360; Philel. Timareten, *Collectio Monum.*, p. 84; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 246.

STOCHIUS (Hendrikus) werd als proponent in 1735 te Ridderkerk beroepen, in 1736 predikant te Grootebroek, in 1744 te Enkhuizen, waar hij stierf.

Hij gaf in het licht:

De heer der Opstandinge geopend en betoogd in XXIV Leerredenen. Enkhuizen 1761 4°.

Zie Arrenberg, *Naaml.*, bl. 495; Veeris en de Pauw, *Vern. Kerkel. Alphab.*, bl. 197.

STOCK of STOCKIUS Jacobsz. (Andreas), in 1590 te 's Hage geboren, werkte mede aan het werk *Académie de Gérard Thibault d'Anvers*, in 1628 verschenen, waarvoor hij 3 groote platen heeft gesneden. Zijne prenten komen zeldzaam voor. Kramm noemt er eenige, die in zijn bezit zijn, zooals het portret van *Petrus Snayers* naar van Dijck, de portretten van *Hans Holbein*, *Lucas van Leyden en Albrecht Durer*, Graaf *Willem Lodewijk van Nassau*, in veldheers kostuum, van *Eva Vlieg*, genaamd *Besje van Meurs*, voorts de maand *Maart* naar Johannes Wildens, de *Aanbidding der Herders* naar A. Bloemaert, *Abrahams offerhande* naar P. P. Rubens *Anatomisch auditorium* te Leyden, naar Jacob de Gheyn, een prentje in J. Burchhoorn's *Nieuwe wereld vol Gecken*, ook teekende hij zeer goed.

Zie Immerzeel; Kramm; Muller, *Cat. v. portr.*, n⁰. 6307.

STOCK (Ignatius van den), schilder, teekenaar en etser, bloeide omstreeks 1670 en 1680. Kramm beschrijft eenige zijner etswerken zooals *Een Landschap* met boeren en boerinnen voor op den weg enz. beteekend Ignatius van den Stock pinxit et sculpsit; *Een Landschap met boomen aan een breede rivier*, één *met water*, één *bij een rivier* enz. Acht stuks zijner etsen werden op de verkooping Verstolk van Soelen, te Amsterdam in 1848 voor *f* 41 verkocht.

Zie Nagler; Immerzeel; Kramm.

STOCK (Rich.) schreef:

Van de waare boetvaardigheid of stemmen van Johannes de Dooper. Campen 1625 8°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, (Aanh.) bl. 205.

STOCK (Johannes van der), nederduitsch dichter uit de 18e eeuw. Men heeft van hem:

Jaarzang bij de Haarlemsche Rederijkkamer z. j. of pl.

Klankdicht en Gelukwensch aan den heer Noortwijck. — *Grafschrift op den thesaurier Noortwijck.* Hij komt ook voor in *Pannassus Kunstkamer.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Wb.*; Heringa, *Naaml.*, bl. 80; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 124.

STOCKE (Johannes van der of van den), een der 47 kunstenaars, die in 1656 een nieuwe kamer van Pictura te 's Hage oprigtten. Hij beoefende het vak van vogelschilder.

Zie Kramm.

STOCKE (Leonardus) schreef:

Redevoering over de Heerlijkheid der Natuur. Utrecht 8°.

Verhandeling over de galziekte. Ald. 8°.

Redevoering over de voornaamste voorwerpen der natuur- en bespiegelende ontleedkunde. Ald. 1740.

Zelfkennis of Redekundige bespiegeling van den mensch. Ald. 1758 8°.

Berigt wegens de keelziekte en scorbut. Ald. 1759.

Over de kwijnende ziekte der Nederlanders. Ald. 1764.

Redevoering over het nut der wijsbegeerte, nevens drie zamenspraken tusschen Pluto en Epicurus. Ald. 1772.

Zie Arrenberg, bl. 493; Abcoude, 3de *Aanh.*, bl. 30.

STOCKIUS (A.) *de Jonge*, gaf in het licht:

Geneeskundige Verhandelingen. Enkhuizen 1733 4°.

De streelende speelpop naakt uitgekleed. Enkh. 1734 4°.

Zie Abcoude, 3de *Aanh.*, bl. 30.

STOCKMANS of STOKMAN (Bernardus), „Francoysche schoolmeester in de vermaerde stadt Dordrecht", gaf aldaar in 1589 eene *Arithmetica* uit, die hij aan de regeering der stad opdroeg en herhaalde malen o. a. in 1622 te Middelburg herdrukt werd. Cornelis van Nieurode gaf eene nieuwe uitgaaf van dit werk met de noodige verbeteringen, en in 1637 Abel Wassenaer, rekenmeester te Utrecht eene derde *nu van nieu curieus gecorrigeert ende verbetert met een tafelken om te rabatteeren op sulcken tijt ofte intrest men begert*, later meermalen o. a. te Gouda 1644, 1655 herdrukt met portr. Ook heeft men van hem *Corte ende eenvuldighe instructie om lieffelijcken ende bij hem selven sonder eenige meester ofte onderwijs te leeren cijferen. Differencien van de Corenmaten, van niews oversien en verbetert door O. S. Boeije.*

Zie Schotel, *Volksboeken*, D. I. bl. 270 en *Illustre school*, bl. 95 en aanteek.

STOCKUM (W. P. van), schoolmeester in het burgerweeshuis en voorlezer in de Groote kerk te 's Hage, dichter uit het laatst der 18e eeuw, gaf in 1786 *Proeve van godgeleerden Bijbeldicht voor kinderen*, in 1795 *Naged.* en *Grafschrift op J. Munnekemoolen*, in 1807 *Grafschrift voor Ds. Abr. Bowier.*

Zie Heringa. *Naaml. v. dichters*, bl. 79, 80.

STOEKER (J. F.) trad nog jong in het Waldeksch regiment in Nederlandschen dienst, en woonde als kadet onderofficier den veldtogt tegen den Franschen in Vlaanderen bij. Hij vertrok als luitenant met de troepen, door de republiek naar Kaap de Goede Hoop gezonden, nam deel aan den veldtogt der Franschen in Spanje en keerde in 1814 naar Nederland terug. Achtereenvolgend klom hij op tot den rang van generaal-majoor. In 1831 voerde hij als kolonel het bevel om eene brigade der 3e divisie, en maakte zich de onderscheiding van den prins veldmaarschalk waardig. Hij was

ridder der beide Nederlandsche orde en overleed te Utrecht den 8 November 1837.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend.*, D. III. bl. 331, 352; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

STOELWIJCK (Wouter van), doopsgezinde, schreef: *Een troostelijcke vermaningke ende seer schoon onderwijsinghe van het lijden en de heerlickeyt der Christenen.* Ghedr. in 't j. d. H. 1558 8°.

Zie *Naaml. d. Doopsgez. schrijv.*, bl. 101, Rogge, *Geschriften betreffende de Ned. Herv. kerk*, bl. 85.

STOFFE ( ). Op eene kunstverkooping komt van hem voor: *Twee batailles van eene schoone compositie en goede behandeling.*

Zie Kramm.

STOK (Jacobus van der), in 1795 te Leiden geboren, was een leerling van A. J. Besters, zette zich te Amsterdam neder en zond vele zijner kunststukken op vele tentoonstellingen. Zij stelden zomer- en winter landschappen voor, goed geordonneerd en fiks geschilderd, behaaglijk van kleur. Zijne dochter maakte zich als bloemschilderes verdienstelijk.

Zie Immerzeel.

STOKADE (Nicolaas de Helt), in 1614 te Nijmegen geboren, was een leerling van zijn schoonvader Marten Rijckaert. Na eenigen tijd landschappen geschilderd te hebben, viel zijn keus op bijbelsche en mythologische onderwerpen, meest alle met levensgroote beelden. Om zich in dit vak te bekwamen, bezocht hij Italië en hield zich vele jaren te Rome en Venetie op. Op zijn terugreis bezocht hij Parijs, waar hij den titel van hofschilder verkreeg. Ook de koningin van Zweden en andere potestaten en edelen vonden veel behagen in zijn kunstwerken. Immerzeel zag een behangsel door zijn penseel beschilderd met levensgroote beelden, voorstellende het *Toilet van Pallas.* Op het koninklijk paleis te Amsterdam heeft men van zijne hand boven den schoorsteen van 's koninga kamer een *Joseph met zijne broederen in Egypté.* Op het slot Zuilen, bij Utrecht, bevindt zich een groot stuk van zijn penseel, voorstellende *hoe Venus met haren gulden wagen nedergedaald, Adonis wellustig omhelst*, alles levensgroot, goed geteekend, doch geheel en al zonder overeenstemming van kleur. Aan het wulfsel der slaapkamer van Louis Trip, was een schilderstuk, waarop Jan Vos een lofdicht vervaardigde. Ook vervaardigde hij er anderen op de schilderstukken in het Trippenhuis, toen aan Hendrik Trip toebehoorende. Hij schilderde ook portretten, en heeft geëtst. Kramm vermeldt eenige zijner etsen, ook zijn er in het prenten-kabinet der Leidsche Hoogeschool. Hij heeft zijn eigen portret geschilderd, door S. de Jode gegraveerd. Hij overleed in 1669.

Zie Houbraken; de Bie; Bryan Stanley; Immerzeel; Kramm; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt, Vos, *Gedichten*, (Amst. 1726) D. I. bl. 383, 387; Muller, *Cat. v. portr.*

STOKE (Melis). Men weet niets meer van zijn leven dan dat hij de schrijver of liever dichter van eene Hollandsche rijmkronyk, en een klerk of geestelijken (in de opdragt zijner kronyk aan Graaf Willem III noemt hij zich „uwen armen klerk" en te Utrecht geboren is. Zijne kronyk is hoogstwaarschijnlijk in 1303 begonnen en eerst in 1305 voltooid. Haar eerste uitgever was Johan van der Does Amst. 1591 fol. Daar echter deze druk, door een noodlottig toeval grootendeels verbrandde, verscheen er in 1620 bij H. van Wouw te 's Hage eene nieuwe uitgaaf van. In 1699 gaf Cornelis van Alkemade te Rotterdam ook in folio, eene derde uitgaaf met de afbeeldsels der graven en gravinnen van Holland en aanteekeningen en bijvoegsels. Ook verscheen in deze editie voor het eerst het slot van het rijmwerk, met opdragt aan Willem III, waarin de naam van Melis Stoke voorkomt, 't welk Scriverius ontdekt en in 1665 in zijne *Toetsteen op het Goudsche kronykje* had medegedeeld. Eindelijk leverde de groote taalkundige Balthazar Huydecoper, de laatste en voortreffelijkste uitgaaf, Leyd. 1772 3 dn. 8°. Jammer dat de geschiedkundige aanteekeningen van dezen uitgever, door zoovele valsche stellingen, o. a. dat Holland nooit aan het keizerrijk leenroerig zou geweest zijn en door het als onecht verwerpen van vele hoogst belangrijke Charters ontsierd worden. De geschiedkundige paradoxen van Huydecoper zijn echter zegevierend wederlegd door Kluit in zijne *Historica critica.*

Zie Kluit, *Hist. Crit.*, passim, vooral T. I. p IX. p. 441; van Wijn, *Hist. Avondst.* bl. 277 volgg.; Huydecoper op *Stoke*, D. III. bl. 446 volgg., *Hedend. Vad. Letteroef.*, D. II. bl. 14 (v. Wagenaar); J. Clarisse, *berigt aangaande twee fragmenten, het eene van Maerlant, het andere van Melis Stoke* in de *Verh. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II. St. II. (Leyd. 1818 8°.) bl. 185 volg. Schotel, *Lev. v. Alkemade*, bl. 57—60, 290—296; Dez. *Comment. de meritis B. Huydecoper*, p. 28—33; de Wind, *Bibl. v. Geschieds.*, bl. 40 volgg. 510, 511; Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. Letterk.*, bl. 20; van Kampen, *Bekn. gesch. der wetens. en lett.*, D. I. bl. 118; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV. (1) bl. 60, 61, 270, 279, 283, 284; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Wb.*; D. V.; Willems, *Gesch. d. Ned. letterk*, Jonkbloet, *Middeneeuws. dichtk.*; Dez. *Nederl. letterk.*, D. I. bl. 302; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Ypey, *Gesch. d Ned. tale*, D. II. bl. 353.

STOKHUYZEN (Abraham) is dichter van *Het Leydse Bierhuys, boertig kluchtspel Leyden. Gedr. voor den autheur* 1758 kl. 8°.

Op de bibl. d. Maats. van Ned. Letterk. te Leiden is een exemplaar met vooringeschreven koddige uitnoodiging van monsieur Louis Bernard, ten schouwburg „tegen Drink zegge Dingsdag den 22 van Koolmaand 1774, ter vertooning van het Leidsche Bierhuis, boertig klsp. door A. Stokhuizen, herbergier enz. fol.

Zie *Cat.* D. Ib. bl. 199; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V.

STOKKIUS (C.) Volgens Arrenberg, schrijver van *Algemeen Leerredenkundig Woordenboek.* Amst. 1742 2 dn. 4°.

Zie *Naamr.*, bl. 494; Abcoude, bl. 549.

STOKMANS (Aegidius), den 12 December 1703 te Amsterdam geboren, werd in 1726 proponent, in 1728 predikant te Knollendam in 1742 te Goes, waar hij den 16 Mei 1765 overleed. Hij maakte zich door zijn uitlegkundige schriften een grooten naam.

Hij schreef behalve vele verhandelingen in de *Amst. Ned. Godgel. Geschied- Oudheid- Taal- en Letterk. Bibliotheek.*

Miscellanea sacra. Amst. 1737 12°.

Godgeleerde verhandelingen over de rye der zeven hoofddeugden, volgens 2 Petr. 1: 5—7. Amsterd. 4°.

Over het geloof onzer voorouderen. Amst. 1734 8°.

Redevoering over de lotgevallen der Heilige Schrift in Nederland en deszelfs overzetting. Amst. 1737 4°.

Gods slaande hand over de boosheit der inwoneren in drie kerkredenen.

Godgeleerde verhandelingen over het bestemde, hetgeen omtrent Jerusalem aan het Joodsche volk in den tijd van zeventig weken gebeuren zoude en door Gabriel en Daniel verklaard is. Daniel IX: 21—27. Amst. 1748 8°.

Over de oorzaken van Christus kruiziging en dood uit Jesaia LIII: 5 en Psalm LXIX: 22. Amst. 1750 8°.

Twee kerkelijke Redevoeringen, waarvan de eerste handeld over de Broederlijke liefde en de andere over de weldaad, die in de H. Schrift genaamd word de geboorte van boven of de wedergeboorte. Goes 1755 8°.

Davids laatste woorden of verklaring over 2 Sam. XXIII: 1—7. Amst. 4°.

Drie kerkelijke Redevoeringen. Goes 1756 4°.

Over Matth. XII: 14 en 1 Cor. XV: 4. Amst. 8°.

Over de wijsheit, die van boven is, uit Jak. III: 15—17. Amst. 1759.

Verhandeling over Lukas 11: 1, 2. Goes 1763.

Over de eerste moederbelofte 8°.

Van den Heylige Geest uyt het LIV Capittel van Jesaias in drie predikatiën. Amst. 1736 4°.

Edens beeldspraak 8°.

Kerken eendracht gestaaft met Synodale voorschriften voor alle Hervormde predikanten van 't vereenigd Nederland eygenhandigd ondertekent, met reden uit de Heilige Schrift enz. aangedrongen, ter afweeringe van inwendige verdeeltheden der gemeente in Nederland door Hub. Pieroom, nu uitgegeven door Carp 1747 8°.

Kerkelijke Redevoering vertonende de pligten der krijgslieden en hunne inlegering omtrent de ingezetenen uyt het loffelijk gedragt van Davids mannen, bij Nabals schaapherders over 1 Sam. XXV: 15 en 16. Goes 1742 8°.

Zie Glasius, *Godgel. Ned.*; A. v. Utrecht Dresselhuis, *de Herv. gem. te Goes*, bl. 35; van Maurik, *Naamr. v. Godgel. schrijvers*; *Boekzaal* 1765 van Julij; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 319; Arrenberg, bl. 494, 495; Abcoude, bl. 349, *Aanh.*, bl. 144.

STOKVISCH (Hendrik), in 1767 te Loenersloot in de provincie Utrecht geboren, begaf zich op 17-jarigen leeftijd naar Amsterdam om aldaar de teeken- en schilderkunst te leeren. Eerst oefende hij zich op de behangsel-fabriek van J. C. Schutsz en vervolgens naar de natuur in het vak van het landschap. Immerzeel stelt zijn sterfjaar in 1824, van Eynden en van der Willigen in September 1820, Nagler in 1830 doch verkeerdelijk. 's Rijks museum bezit van hem een *Landschap met een jongen herder, koeijen, en schepen*. Zijn portret is naar de teekening van Caspari door J. E. Marcus gegraveerd.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Kobus en de Rivecourt.

STOL (Barend Joosten), dichter in den geest van Jan Luiken, Jan Huigen en anderen, in de eerste helft der 18e eeuw.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Wb.*

STOL (Simon), tooneeldichter uit den aanvang der 18e eeuw. Men heeft van hem:

De ontrouwe weduwe, klsp. Amst. 1712.

De gewaande kraamvrouw, blsp. Ald. 1712.

De bekeerde Tooneelspel haater, blsp. Ald. 1718.

Klagt van Minerva aan Jupiter, tegens onweetenheid, Hekeldigt, waaragter gevoegd is *Jan Rook, verwelkomt in de Elizeesche velden van Joost van den Vondel.* kl. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 339; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. Ib. bl. 199; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

STOLBERG (Hendrik graaf van) namens den hertog van Saksen in 1506 tot stadhouder van Friesland aangesteld, overleed te Keulen in 1508. Hij werd algemeen betreurd. Zijn lijk is te Leeuwarden begraven.

Zie Eekhoff, *Gesch. v. Friesland*, bl. 138, 493.

STOLK (David van), in 1760 te Rotterdam geboren, dichter uit het laatst der 18e eeuw, in den jeugdigen leeftijd van 26 jaren in April 1787 te Rotterdam overleden. Men vindt zeer goede stukken van hem in de *Lauwerbladen voor de zonen der Vrijheid* en in de *Gemengde dichtproeven*, na zijn dood, in 1788, door zijne vrienden A. H. Hagedoorn, B. Fremery en J. P. van Heel in het licht gegeven. Zijne *Kenschets van een' Predikant* beslaat daarin de voornaamste plaats.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 340.

STOLK (Koenraad) godgeleerde, blijkens zijn *Noodige en nuttige schets der Gereformeerde Geloofsbelijdenisse.* Rott. 8°. Ook beoefende hij de poëzy.

Zie Heringa, *Naaml. d. dichters*; Arrenberg, bl. 495; Boddaert, *Mengeld.* (Middelb. 1761) bl. 98.

STOLK (K   ) maakte versen op de werken zijner tijdgenooten, onder anderen op P. Boddaert, *Nagelatene Mengeldichten.*

STOLKWIJK STOLCKWIJCK of PETERS (Caspar) pastoor der Groote kerk van Haarlem en overste van 't groot bagijnhof aldaar, in 1601 of 1605 overleden, schreef:

Vita D. Petri Balingi, Presbyteri Harlemensis, in ecclesia Cathedrali a Geusio militecaesi, anno 1578, *de quo Arnoldus Raissius VI Kal. Junii ad Natales Molani Libellus excusus est.* Coloniae 1596 8° waarvan een uittreksel gevonden wordt in Molani *Supplem. natal. Sanctorum Belgii, a. d.* 27 *Maj.*

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p.   ; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 330; Paquot, *Mém.*, T. II. p. 284; *Oudheden van Kennemerland*, bl. 266; Glasius, *Godgel. Nederl.*

STOLKER (Adriaan), in 1751 te Rotterdam geboren, werd in 1775 predikant bij de remonstrantsche gemeente te Schoonhoven. Tot de patriotsche partij behoorende, zag hij zich genoodzaakt, na de keering van zaken in 1787, zijn vaderland te verlaten. Te Brussel, waar hij zich ophield, predikte hij, ten behoeve zijner mede uitgeweken geloofsgenooten en van andere protestanten tot het jaar 1796, in hetwelk die gemeente zich ten gevolge der oorlogsomstandigheden verstrooide. Nog in hetzelfde jaar werd Stolker te Rotterdam beroepen, verkreeg in 1826 zijn emeritaat en overleed den 2 Mei 1835. Hij was een uitstekend beoefenaar der kerkelijke geschiedenis, vooral van zijn kerkgenootschap.

Zoo gaf hij:

H. Grotii Epistolae sex ineditae, ed. A. S. L. B. 1809 8°.

De minagting der hervormden jeegens de overleeveringen, welken de Roomsche kerk aan het N. Test. gelijkstelt, beteugeld door een leeraar der Remonstranten. Rott. 1795 8°.

Sekten geest, naar het hoogd. en opgedragen aan J. Scharp ter gelegenheid van zijnen inval, voor de kerk. redevoering van J. J. le Sage ten Broek, ter beoordeeling van den brief der remonstrantsche broederschap aan de protestanten. Rott. 1797 8°.

Bericht van de gemachtigden der remonstr. broed., ter bevordering van derzelver uit- en inwendige belangen, ter nadere verklaring van de wijs der vereeniging, welke door gem. broed., in haren gemeen gemaekten brief, aen alle de leer. en opzieners der prot. gem. in Ned. bedoeld is. Met een voorbericht, behelzende aenm. over de tegenstrijdige beoord. van gem. brief, verdediging van denzelven van A. S. Rott. 1799 8°.

Beantwoording eener vrage door sommige ongenoemde vrienden van den Christ. godsdienst, bij eenen brief voorgesteld aen A. S. wegens de vrucht welke men in den tegenw. tijd van de verkondiging der evang. aan de Heidenen en inzond. van de daertoe, door de bekende Lond. en Rott. maatschappijen aengewende pogingen, verwachten mag door den voorgen. leeraar. Rott. 1799 8°.

Levensberigt van den Eerw. C. Nozeman (1802) 8°.

Onontbeerlijke bijlage tot de geschiedenis der Chr. kerk in de 18e eeuw door A. Ypey. Amst. 1809.

Arminius herdacht. Ald. 1816.

**Prins Maurits geenszins de vijand, zijn broeder Frederik Hendrik de vriend der Remonstranten.* Ald. 1827.

Belang van Gelderland, Utrecht en Holland bij het afsluiten van de Lek en de Geschiedenis van die rivier. Amst. 1809.

Over een aannemelijk en uitvoerlijk plan voor het daarstellen eener duurzame inrigting tot het eenstemmig doen van regelmatige meteorologische waarnemingen, in alle landen van Europa en de beschaafde streken der andere werelddeelen en het daaruit achtervolgens opmaken van waarschijnlijke regelen aangaande de vermoedelijke weêrsgesteldheid onder gegevene omstandigheden zoo in het algemeen, als voor ieder land in het bijzonder, in 1826 door het Bat. Genoots. te Rotterdam met goud bekroond.

Libertas vindex Sarvatus (A. S.) *aan den eerw. P. van der Breggen Paauw, en den schrijver der Bibliotheek van Theol. Letterk.* Leyd. 1808 8°.

Libertas vindex servatus (A. S.) *aan den Recensent ook den recensenten.* Leyd. 1808 8°.

Zie J. Tideman, *Rem. Broederschap*, bl. 46, 56, 125, 147, 156, 286, 301, 351, 352, 374; Nieuwenhuis (Aanh.), Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Rogge, *Rem. Geschrift.*; van Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 2735, 2736, 2975.

STOLKER (P.) was medewerker van het *Saturdags Kroegpraatje*, (Rott. 1787) Waarschijnlijk is hij dezelfde met den portretschilder van dien naam, van wien o. a. een portret van *Steven Hoogendijk*, stichter van het *Bat. Genoots. van Proefonderv. wijsbegeerte* bestaat. Kramm zegt dat hij een zoon is van Jan Stolker.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 1787; Kramm.

STOLKER (Jan), portretschilder, in 1724 te Amsterdam geboren, oefende zich onder J. M. Quinchard in het portretschilderen. Na negen jaar zich te 's Hage met schilderen van portretten en familiestukken bezig te hebben gehouden, vestigde hij zich te Rotterdam, waar hij zich als behangsel- en sieraadschilder bekend maakte. Ook schilderde hij, doch netter, binnenhuisjes en vervaardigde teekeningen, meestal portretten naar voorname meesters. Op eene verkooping in 1781 kwamen 155 *Schildersportretten* voor, alle door hem op koperen plaatjes in het graauw geschilderd, eene collectie die ƒ800 opbragt. Ook heeft hij geëtst. Kramm noemt eenige zijner etswerken op. Hij huwde Geertrui van der Kruit en overleed in 1785 te Rotterdam.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Muller, *Cat. v. portr.*, *Inleid.* bl. XXXVII; *Sammlung etc. v. Sternberg—Manderscheid*, Dresden 1840, B. II. n°. 4126.

STOLKWIJK (CASPAR), geboren te Stolkwijk, was pastoor te Haarlem, prior der begijnen en apostolisch notaris. Hij schreef eenige Latijnsche werken.

STOLL (J.) schreef:

Afbeelding en beschrijving van alle zicaden en wantzen in the vier waerelddeelen zich bevindende. Amst. 1780 4°.

STOLP (JAN), geboren te Monnikendam in October 1698 een ambtloos doch geletterd burger te Leiden, maakte bij uitersten wil in 1753 aan de Leidsche akademie *f* 11000 ten einde om de twee jaren uit de rente, een gouden eerepenning uit te loven, ter waarde van *f* 250, voor de beste verhandeling over eenig onderwerp tot staving van den natuurlijken godsdienst of van de geopenbaarde zedeleer. Daarbij mogt men niet letten tot welk kerkgenootschap de schrijver behoorde. Acht hoogleeraren der gemelde hoogeschool zouden over de ingekomene verhandelingen uitspraak doen, en, indien er gelden overschoten, zou men die besteden tot het aankoopen van boeken, welke in de Acad. bibliotheek niet gevonden werden. Een aantal keurig bewerkte stukken, vooral dienende tot bestrijding van het ongeloof, heeft men aan deze inrigting te danken.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. L. H.*

STOLTE (J. H.) gaf in het licht:

Beschrijving der wanschapen teeldeelen en waterdeelen van een man en een werktuig dienende om de pis op te vangen. Zwolle 1770 4°.

STOM of STOMME (MATTHIUS), in 1648 geboren, leerling van Jules Orlandino (Guilio Orlandini, de Parma). De galerij te Dresden bezit van dezen meester:

Ruiterij, die door een krijgsbende heenrukt.

Reizigers, die door struikroovers, in het midden van een diepen weg, worden beroofd.

Ontscheping van troepen, onder de bescherming van een aan het zeestrand gelegen fregat.

Een Ruitergevecht; alle kabinetstukken.

Zie Kramm.

STOM (H. DE), mogelijk een verkorting van STOMME.

STOMME (J. J. D.), portretschilder uit de eerste helft der 17e eeuw. Mattham graveerde naar hem het portret van Samuel Maresius.

Zie *Effigies et vitae Profess. Acad. Gron.*; Kramm.

STOMPWIJK (ADRIANUS HENRICUS) schreef den IX Februarij 1759 uit Kampen:

Epistola Etymologico-Philologica ad virum clarissimum Janum Dan. ab. Hoven. L. B. 1759 8°.

STOOP (DIRK), waarschijnlijk omtrent 1610 te Dordrecht geboren, bezocht Lissabon en reisde in 1662 als hofschilder in het gevolg der Infant van Portugal naar Londen. Reeds op jaren gekomen, keerde hij (1678) naar zijn vaderland terug, waar hij in 1678 overleed, doch niet, gelijk sommigen beweeren, te Utrecht. Hij muntte uit in het schilderen voor ruitergevechten en in andere ordonnantiën in paarden bestaande. Hij was niet minder vermaard als etser. Zijn *Gezigt op Lissabon*, bij Bartich onbekend, werd met *f* 28 betaald, een stel van 12 prentjes met paarden gold op de verkooping van den Grave von Fries *f* 40. De door Nagler omschreven etsen zijn ook door Kramm vermeld.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm.

STOOP (D.), dichter, gaf in 1795 *Zangen voor de Jaarl. uitd. v. prijzen aan kinderen van minvermogende Ouders.* 's Hage 8°.

STOOP (J.), kunstschilder, volgde den schildertrant van Bloemen en Michiel Carré. Volgens Kramm werd hij geroemd wegens zijn goed koloriet, zijn geestig penseel en zijne kennis van licht en bruin.

STOOP (JAN PIETER), broeder van Dirk, in 1612 geboren. Hij beoefende hetzelfde kunstvak als deze en hield zich gelijktijdig met hem te Londen op. In het voormalig kabinet van Winkler te Leipzig was een voortreffelijke *Veldslag* van hem. Op de verkooping van van der Marck te Leiden 1778 was van hem (doch met J. Stoop beteekend) *een uitval op de belegeraars over een brug voor eene stad.*

Zie Kramm.

STOOP (N.) of *de Oude Stoop*. Sloet vermeldt van hem *Paarden en beelden in een graf.* Van Eynden en van der Willigen zagen oude teekeningen met waterverw op perkament geschilderd die waarschijnlijk van hem, den stamvader van alle Stoopen zijn.

Zie Sloet, *Cat.*, D. I. bl. 80; van Eynden en van den Willigen; Kramm.

STOOP (PIETER). Zie STOOP (JAN PIETER).

STOOP (WILLEM VAN DER), een glasschilder te Utrecht in de eerste helft der 17e eeuw.

Zie Dodt, *Archief*, III; Kramm.

STOOP (DIRK GERBRANDSZ.), afstammeling van een aanzienlijk geslacht te Dordrecht. Hij was er in 1587 en 1588 schout. Balen meldt het volgende nopens hem: „Hij was een van de luitenants, als de twaalff Borger-vaandels 1585, eerst werden opgericht, die in 1589 op elff zijn gebracht in Dordrecht: en als 't Engels krijgs-volk, welk in bezetting lag van Geertruydenberg (1588) het op een muyten stelde, hebben die van Dordrecht, als haar aangelegen zijnde, van stadswege gecommitteerd mr. Joes de Menin, pensionaris en den voorsz. Stoop uytten Achten der gemelte stede omme aan d'Engelsen te verzoeken, dat eenige uytten haren te Dordrecht wilde zenden, welke de zaak zooverre brachten, dat de Engelsen zulks beloofden en deden. Toch die stad werd opten 9 April 1589 aan Parma verkocht." Hij hawde 1 Maria de Witt Fransdochter 2 Henrica de Jonge Jacobsdochter.

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 1245, 1246, waar ook de genealogie der familie Stoop voorkomt.

STOOP (WILLEM), uit hetzelfde geslacht, was schout van Dordrecht, bij gelegenheid van het verschil tusschen zijne hoogheid Willem III en de regeering van Dordrecht, over de nominatie der goede luiden van Achten, werd door het hof te 's Hage ontboden, en terstond in zijne bediening geschorst.

Zie *Holl. Merc* 1684; Wagenaar, *V. H.*, D. XV. bl. 260—264, 278.

STOOPENDAAL (DIRK WILLEM), tooneelschrijver.

Men heeft van hem:

De Comeet, klsp. n. h. Hgd. van A. W. Iffland. Amst. z. j.

Het Alliantie feest op het dorp, klsp. met zang. Ald. 1797.

De twee briefjes, klsp. n. 't Hgd. van Anton Wall. Ald. 1797.

Eduard en Rosalia of de gedwarsboomde Echtvereeniging; trsp. (niet vertaald). Ald. z. j.

De veertig dukaten in duiten veranderd, of het gestrafte Bijgeloof; blsp. met zangstukjes. Ald. 1800.

Dalmanci, of de zeldzame ontdekking; trsp. met zang. Ald. z. j.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. Ib. bl. 199, 200.

STOPENDAAL (BASTIAEN), graveur, waarschijnlijk omtrent 1620, doch volgens Nagler na 1650 en volgens Kramm voor 1636 geboren, was een man van buitengewone begaafdheden. Hij gaf een aantal etsen in het licht met voorstellingen van dorpen en buitenplaatsen langs den Amstel en de Vecht, ook een twaalftal met beeldjes en dieren. In den atlas van Blauw komt ook een *Gezigt op Napels* voor, uit 2 bladen in plano bestaande. Ook is de *Vloot die den Prins van Oranje naar Engeland voert*, *Hugo Allardt exc.* van zijne hand (1688). Hij graveerde ook de *Rovers en de Postkoets*, de *Rovers in een hol* en de *Kalkoven*, waarschijnlijk copijen naar Visscher.

STOPENDAAL (DANIEL), teekenaar en graveur, omstreeks 1650 te Amsterdam geboren. Kramm vermeldt van hem: Het *Erasmus beeld* te Rotterdam in Hollars trant bewerkt, in gr. f.; *De begrafenis van den Admiraal de Ruyter te Amsterdam* in fol.; eenige platen in Brandt, *Leven van de Ruyter* Amst. 1701; *Stadhuis, Nieuwekerk en Waag te Amsterdam*, Amst. 1716; *Gezigten in de Hofstede Clingendaal bij 's Gravenhage* 36 bl. in fol. en 4°, *De zegepralende Vecht van Utrecht tot Muyden* 98 bl. in fol. Oblong.

Zie Immerzeel; Kramm; Nagler.

STOPENDAAL (H.), is schrijver van

Beschrijving van alle de plegtigheden des Eeuwfeests van het diaconie- oude-vrouwen- en kinderhuis. Amst. 8°.

Zie Arrenberg, bl. 495.

STOPENDAEL (Sebastiaen) is dezelfde met Daniel Stopendael.

STOPPELAAR (Joan de), dichter, geboren den 31 Julij 1757 te Oudenbosch, proponent onder de classis van Leiden 1781, predikant te Bunschoten 17 September, te Schipluiden 1782, te Steenbergen 1786, te Goes 1786, te Gorkum 1795, waar hij overleed den 3 Febr. 1800. Zijn ambtgenoot en vriend Adr. Mandt heeft na zijnen dood in 1801 zijne gedichten uitgegeven, versierd met zijn portret.

Zie ab. Utrecht Dresselhuis, *de herv. gemeente te Goes*, bl. XXXI; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Wb.*, D. V.

STOPPENDAAL Pz. (L.), dichter uit de tweede helft der 18e eeuw. Men heeft van hem:

Lierzang ter inwijding van het nieuwgebouwde orgel in de Groote- of St. Stevens kerk te Nijmegen. Middelb. 1776.

Het geluk. 1806.

Het Nieuwjaer of de verzoende gelieven, trsp. Amst. 1801.

De Kermisvreugd, of de Triomfeerende liefde, trsp. Ald. 1802 8°.

De Lusiade, bevattende de ontdekking der Indien door de Portugezen in X zangen. Middelburg. 8°.

Poëzy. Middelb. 1781 8°.

Indiaansche fabelen en vertelsels. Middelb. 1782.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, 1b bl. 206; Arrenberg, bl. 495.

STORCK (Antonie) schreef:

Verhandeling over de cicuta of dolle kervel. Rott. 1761 2 stukjes 8°.

Beoeffenende Geneeskunde, ten dienste der dorp-chirurgijns vertaald door G. ten Haaff. Rott. 1757 2e dr.

Zie Arrenberg, bl. 495.

STORK (Abraham) de Oude, zeeschilder, in 1650 te Amsterdam geboren. Men stelt zijn bloeitijd omtrent 1689. Het Haagsch museum bezit van hem een *Zeestrand* en een *Stille zee.* Op Braamcamps verkooping gold zijn *Stil water* f 150 zijn *Stadsgezigt aan den Rijn* f 300, zijn *Woelend watertje met schepen en schuiten* met de pen en dun gewasschen, op de verkooping van de Vos f 22. Hij heeft ook geëtst. Bartsch geeft de beschrijving van 6 zijner prentjes met *Land- en Strandgezigten*, die bijna nooit voorkomen. Hij heeft zijn eigen portret geschilderd.

Zie van Eynden en van den Willigen; Immerzeel; Kramm.

STORK (Jacob). Op *Catal. van Hoet*, I. 3b komt van hem voor een *Italiaansch Rijngezigt* door hem en Abraham Stork.

STORK (Jan). Op *Catal. van Hoet* komt van hem voor een *Rijngezigt* vol werk f 37 en op dien van Ter Westen worden twee stuks *Rijngezigten* f 45 vermeld.

Zie Kramm.

STORK, STORCK, STORCH (Adolf) gaf in 1665 te Amsterdam Joh. Prevotii *ars componendi medicamenta* in het licht.

Zie Jöcher.

STORM (H.) zette *M. Annaeus Lucanus* in *Nederlandsch rijmdicht* over. Amst. 1640 8°.

Zie Witsen Geysbeek, t. a. p.

STORM ( ). Abcoude vermeldt van dezen:

Oorlog der Grieken en Romeinen, 1617 4°.

Burger- en Romeinsche oorlogen 8°.

Zie *Naamr.*, bl. 349.

STORM (mr. Lambertus Dominicus), den 25 Maart 1792 te Breda geboren, was er gedurende een aantal jaren burgemeester en voorzitter der arrondissements-regtbank en afgevaardigde van Breda ter vergadering der staten-generaal. Hij overleed den 5 Junij 1859 in de zitting van de tweede kamer der staten-generaal, juist toen hij het woord gevoerd had nopens het wets-ontwerp, betreffende het *Limburgsche Bonds-contingent.* Een hevige aanval van eene hartziekte, waaraan hij sedert geruimen tijd lijdende was, maakte plotseling een einde aan zijn leven. »Hij was een volksvertegenwoordiger in den vollen zin des woords. Zijne overtuiging, gegrond op onderzoek en ervaring was zijne eenige leidsvrouw. Niets kon hem daarin doen wankelen. Hij was even ontoegankelijk voor gunstbetoon als verheven boven smaad en miskenning." »Het belang van het vaderland ging bij hem bovenal. Zóó was hij in de jaren toen er moed toe vereischt werd op hervorming aan te dringen, zóó was hij na de volbragte staatshervorming. Hij behoorde vóór 1848 tot die kleine miskende partij, die verbetering onzer staatsinstellingen als eerste behoefte erkende niet alleen, maar deze langs alle wettige middelen trachtte in het leven te roepen. Hartevriend van Luzac en Thorbecke, stond hij met hen en anderen in die dagen aan de spits der voorwaarts strevende rigting. Geen wonder dat hij onder het negental behoorde, dat in 1844 het uitgewerkte voorstel der grondwetherziening deed, dat toen gesmoord in stede van afgewezen, grondslag en kern is gebleven van de herziening van 1848 met welker voorbereiding ook hij door koning Willem II werd geroepen in de staatscommissie van 17 Maart. Na de volbragte herziening vinden wij den waardigen veteraan der constitutionele partij steeds een wakend oog houden op de uitvoering en toepassing der herziene grondwet in den geest, die bij hare zamenstelling voorzat, en kantte hij zich met ernst en kracht tegen elke poging om van dien milden geest af te wijken. Vijand van letterknechterij en gewrongen uitlegging, bezield met een open zin voor al hetgeen aan onze vernieuwde instellingen duurzaamheid en wortel in het volksleven kon geven, heeft hij zonder ommezien, en onverschillig wie ministers waren, zijne constitutionele beginselen en overtuiging gehandhaafd, tegen al wat hij als inbreuk daartegen beschouwde. Hij behoorde tot het parlementair geslacht, om het zoo uit te drukken, der Fockema's, Warin's en van Nesen's, die vast bij hun stuk bleven, wat ook rondom hen heenen wisselen mogt. Boven alles blonk uit zijne innige godsdienstige verdraagzaamheid, zijn ingeboren zucht tot toepassing van regt voor allen, in den opregten verheven zin des woords. Exclusivisme was een wanklank in dat edelaardig gemoed, dat vrijzinnig was niet uit convenientie, of gedreven door tijdelijk belang, maar door liefde voor de vrijheid en voor de waarheid, door een hoog bezef van menschenmin en van een ondeelbaar Nederlandschap. Dat bezef is hem tot den laatsten snik bijgebleven, want hij stierf onder de bestrijding van hetgeen, naar het hem voorkwam, afwijking van den grondwettigen regel van gelijkheid van lasten voor alle ingezetenen was." Zijn lijk werd naar Breda gevoerd en op de R. C. begraafplaats Zuilen, onder Prinsenhage den 6 Junij ter aarde besteld. Mr. J. A. Kerstens hield bij het geopende graf een sierlijke kernachtige rede, waarin hij de verdiensten van den zoo waardigen volksvertegenwoordiger schetste, van hem die in moeijelijke staatsomstandigheden zijn woord gestand bleef en rondborstig altijd voor zijn gevoelen uitkwam.

Zie *N. Rott. Cour.* 8 Junij 1859.

STORM (Willem) studeerde te Leiden, werd predikant te Heynenoord, Leiderdorp, Delft en Utrecht, waar hij den 9 Februarij 1845 werd bevestigd en den 29 Maart daaraanvolgenden overleed. Na zijn dood gaf zijn ambtgenoot L. Merens in het licht: *Gedachtenis opgedragen aan de gemeente van Utrecht, met viertal leerredenen voor haar gehouden door haar vroeg ontslapen leeraar W. Storm.* Utrecht 1845 8°.

Zie *Gedachtenis* enz. *Inleid.*

STORM DE GRAVE (Cornelis Marinus), den 4 Dec. 1794 te Hattem geboren. Den 26 Jan. 1815 als kadet bij de hussaren in dienst getreden, maakte hij als zoodanig den veldtogt in Frankrijk mede. Den 17 Dec. 1817 werd hij eerste luitenant bij de infanterie, 16 Junij 1821 bij de kurassiers overgeplaatst. Hij bleef daarna voortdurend bij de artillerie dienen, waarbij hij den 31 Dec. 1852 den rang van kolonel-kommandant van het 1e reg. dragonders verwierf en den 12 Mei 1856 op pensioen werd gesteld. Als ritmeester nam hij deel aan de krijgsverrigtingen tijdens den Belgischen opstand. In 1830 stond hij bij het mobiele leger, in 1831 woonde hij den tiendaagschen veldtogt bij en bleef tot 1834 bij het mobiele leger. In 1816 werd hij tot ridder der Militaire Willemsorde en in 1849 tot

ridder van den Nederl. Leeuw benoemd. Hij overleed te Brussel den 15 Dec. 1871.

Zie *Dagbl. v. 's Grav.* 20 Dec.

STOUPE of STOUPA (JEAN BAPTISTE), omstreeks 1620 in Graauwbunderland geboren, werd, na voleindigde studiën, predikant bij de Waalsche gemeente te London en kwam in achting bij Cromwell, die hem tot eene zending naar Frankrijk gebruikte om de gevoelens van Mazarin omtrent de hervormden te polsen, waarvan de uitslag was dat de protector begreep, dat er ten hunnen voordeele niets met de wapenen was uit te rigten. Na Cromwell's dood trok Stoupe andermaal naar Frankrijk en wist zich in de gunst van den koning te dringen, die hem tot luit.-kolonel bij een regiment Zwitsers aanstelde, in welke betrekking hij in 1672 in ons vaderland kwam en de tocht naar Zwammerdam en Bodegraven bijwoonde, die zich kenmerkte door barbaarsche wreedheden aan de onschuldige bewoners. Hij moet zich hierbij onvoorzichtig en gansch niet heldhaftig gedragen hebben, gelijk ook zijn gedrag te Utrecht, waar hij tot de bezetting behoorde, met zijn rang niet strookte, daar hij uit de boekerij een vuil gedicht ligtte van den Lat. redenaar de la Casa, door Voetius daaraan geschonken. Gedurende zijn verblijf aldaar, gaf hij een berucht zeldzaam boekje, getiteld: *La réligion des Hollandais representée et plusieurs lettres écrites par etc. à un pasteur et professeur en Theologie* à Berne, Utrecht 1673, ook dat jaar te Keulen uitgekomen. Het bestaat uit 8 brieven en is ook in het Ned. uitgegeven te Amsterdam in 1673. Hij klaagt daarin o. a. over de menigte van sekten in Holland, en bijzonder die van Spinoza, aan welke de vrije teugel gelaten werd, terwijl geen Holl. kerkelijke moed of kundigheid bezat, om die ketterijen te keer te gaan. Collot d'Escury noemt dit onbeschaamden laster. Hij sneuvelde in 1692 als brigadier in den slag bij Steenkerken.

Zie P. Hofstede, *Bijzonderheden over de H. Schrift*, D. I. bl. 313; *Navorscher*, D. II. bl. 171, 200, 228; Rogge, *Bibl. d. Contrarem. Geschriften*, bl. 256.

STOUT (FRANS), kolonel ter zee, wiens droevig einde op 44-jarigen leeftijd in proza en in poëzy beschreven is in de Javasche Courant van 12 en 26 Junij 1819. Zijne weduwe Catharina Geldtsligter overleed te Batavia 13 Sept. 1819.

STOUW (JOAN), te Utrecht geboren, bloeide in het midden der 18e eeuw. Hij was een uitstekend dichter. Zijne gedichten zijn meest alle verspreid. Afzonderlijk gaf hij een *Feestzang* bij gelegenheid van het eerste eeuwgetijde van het boekverkoopers en boekdrukkersgild te Utrecht, den 2 Aug. 1768 luisterrijk gevierd, door hem uitgesproken, en *Eerzuil der mildadigheid, opgerigt bij de stigting van het Diaconiehuis te Utrecht* m. p. 1759.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Wb.*, D. V. bl. 143; *Letterhistorie en Boekbeschouwer*, D. I. bl. 348; Arrenberg, bl. 495.

STRAALEN (HUYBERT VAN), beëedigd landmeter te Delft. Men heeft van hem:

Kaart der waare gedaante en strekking van dat gedeelte van Delfshaven, 't welk weegens de groote reparatiën aan de sluysen van voorn. haven is afgedampt en droog gemaakt, en hierop aangeteekent hoe het zig bevindt bij den storm en hooge watervloed op den 21 *November* 1776, *wanneer het water hier ter plaatse nog twee duymen hooger stondt dan bij den storm en hooge watervloedt van den* 14 *November* 1775.

Zie *Roterod. illust.*, p. 43, 44.

STRAALEN (HENDRIK), in 1751 te Hoorn geboren. Na verscheidene betrekkingen aldaar, te Enkhuizen en elders in Noordholland bekleed te hebben, werd hij in 1787 gecommitteerde raad voor dit gewest, doch in 1795 van zijne plaats vervallen, leefde hij ambteloos tot in 1802, wanneer hij de hem aangeboden betrekking van lid der gedeputeerde staten van de provincie Holland aanvaardde. In 1804 lid van den raad van Indië zijnde, werd hij door den raadpensionaris in 1805 aangesteld tot minister van binnenlandsche zaken, waterstaat en eeredienst: onder koning Lodewijk was hij lid van het wetgevend ligchaam. In 1813, bij de omwenteling, werd hij door het provisioneel gouvernement weder met de binnenlandsche zaken belast tot in 1814, wanneer hij door Willem I eerst tot lid van het wetgevend ligchaam en later tot lid van de eerste kamer is benoemd geworden. Hij bleef zulks tot aan zijn overlijden den 6 Nov. 1823 in 's Gravenhage.

Zie *Galerie Historique des Contemporains* 1827, T. VIII. 1830; *Supp.*, T. II.; *Nav.*, D. XI. bl. 4, 228.

STRAALMAN (MATTHIJS), oud-burgemeester van Amsterdam, trad in zijn 81ste jaar als dichter op met eene vertaling van *de Orestes* van Voltaire, Amst. 1803, die in 1803 nog op de Amsterdamsche schouwburg werd gespeeld. Hierop volgde: *Eriphile, Treurspel van De Voltaire n. h. Fr. gev.* Ald. 1803.

Philips de Tweede, koning van Spanje; trsp. n. h. Fr gev.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 343; C. F. Haug, *Tooneelk. Brieven*, bl. 42; Helmers, *Ged.*, D. II. bl. 33; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 3437; *Cat. d. M. v. Ned. Letterk*, D. Ib. bl. 200; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

STRAAT (P.) te Boven-Karspel, dichter uit den aanvang der 18e eeuw.

Zie Heringa, *N. Naaml. v. dichters*, bl. 80.

STRAATEN (JOHANNES JOSEPHUS IGNATIUS VAN), kunstschilder, in 1766 te Utrecht geboren, was een leerling van C. van Geelen, en schilderde dood wild, bijzonder hazen. Twee zijner kunststukken golden op de verkooping van professor Bleuland in 1839 *f* 90.00 en *f* 120.00. Hij overleed in 1808.

STRAATEN (JOHANNES VAN), bouwkundige, den 31 October 1781 te Utrecht geboren, bouwmeester te Amsterdam, waar hij sedert 1806 het beroep van timmerman en makelaar uitoefende. De bouwkundige werken door hem als bouwmeester of als ondernemer beheerd, waren o. a. de *R. C. kerk op de Keizersgracht te Amsterdam*, de *buitenplaatsen van de heeren Jonkh. W. van Loon te 's Graveland* en *Vroomberg te Zeist*, de *gebouwen van den heer Sinkel*, het *Leesmuseum*, het *hoofdgebouw voor het Entrepotdok te Amsterdam*, het *Monument* en andere werken te *Soestdijk*, *Zeemanshoop* en de *Nieuwe Beurs te Amsterdam*, *het gebouw van jonkr. W. P. Barnard te Haarlem* enz. Hij was oprichter der maatschappij tot aanmoediging der bouwkunde te Amsterdam en lid der koninklijke akademie van beeldende kunsten. Hij overleed te Amsterdam den 20 Februarij 1858, in den ouderdom van 76 jaren. Desguerrois heeft zijn portret in lith. uitgegeven in f°. Ook is hij als schrijver van verscheidene theoretische werken in zijn vak bekend, b. v. van:

Gronden en doorsneden van eenige gebouwen, bestaande uit tien platen geheel door hem zelven geëtst. Haarlem 1805.

De burgerlijke bouwkunde, of verhandeling over eenige gebouwen, derzelver gronden doorsneden, enz., insgelijks door den schrijver geëtst. Amsterdam 1814.

De Vignola der ambachtslieden en *Over de afteekening der schaduwen van bouwkundige teekeningen* enz. beide van Charles Normand, zijn door hem uit het Fr. vertaald en verbeterd uitgegeven te Amsterdam bij S. de Grebber in 1825 en 1828, het eerste is met verbeteringen herdrukt in 1835.

Nieuwe verbeterde bouwkunde van A. Erzey over de trappen. Amst. 1829.

Afbeeldingen van antieke en andere bouwkundige onderwerpen 14 afleveringen, te zamen 85 platen, met beschrijvingen, gr. folio. Amst. 1827—1832.

Zie Immerzeel; Kramm.

STRAATEN (GEORGE VAN DER) was omstreeks 1556 werkzaam aan het hof van Portugal. Hij ontving van de koningin voor het *Portret van St. Sebastiaan f* 1280, voor dat van *Dom Antonio f* 304.

Zie Kramm.

STRAATEN (HENDRIK VAN DER. Zie RUE (HENRY DE LA).

STRAATMEYER (HERMANUS) nam vrijwillig dienst als flankeur bij het 3e bataillon der 9e afdeeling infanterie en gaf bewijzen van buitengewonen heldenmoed, inzonderheid bij de belegering der Citadel van Antwerpen in 1832, zoodat hij de ridderorde der Militaire Willemsorde 4e kl. verkreeg. Daar Straatmeyer niet van zijn pensioen als ridder kon leven, was hij werkzaam op de algemeene begraafplaats te 's Hage, onder leiding van den directeur van Arkel. Hij overleed in Aug. 1871 te 's Hage.

Zie Mededeelingen aan de Staten van Antwerpen in de maanden Nov. en Dec. 1662 door F. L. Staets, iste Boek; Dagblad v. 's Hage, 18 Aug. 1871.

STRABBE (ARNOLDUS BASTIAAN), wiskundige, zoon van Jan Strabbe en Antonia Wyten, werd in 1741 te Zwolle geboren, oefende zich vlijtig in de wiskundige wetenschappen en verder in de Latijnsche en levende talen. Omtrent 19 jaar oud begaf hij zich naar Amsterdam, met het doel aldaar een bestaan te zoeken, hetzij als boekhouder, hetzij als onderwijzer in de wiskunde. Aanvankelijk was hij op een of meer kantoren werkzaam, terwijl hij in zijne vrije uren les gaf in het koopmansrekenen. In 1798 of 1806 werd hij tot stads-wijn-roeijer aangesteld. Hij overleed den 26 Maart 1805.

Hij gaf in het licht:

Inleiding tot de mathematische wetenschappen, of gemeenzame leeding der Arithmetica en Algebra. Amst. 2 dn. 8°. 3e dr.

Mathematische Uitspanningen. Amst. 1790 8°.

Schatkamer der koopmans rekenkunst. Amst. 1799 2 dn. 8°.

Gronden der meetkunde. Amst. 1799 2e uitg.

Eerste beginselen der fluxie-rekening. Amst. 1800 8°.

Grondbeginselen der driehoeksmeting m. een pl. Amst. 1804.

Inleiding tot het koopmans boekhouden, omgewerkt door G. Dulman. Amsterd. 1827 8°.

Verzameling van rekenkunstige vermakelijkheden. Amst. 1815.

Oeffenschool der mathematische wetenschappen. Amst. gr. 8°.

Het vernieuwde licht des koophandels, of grondig onderwijs in de koopmans-rekenkunst, vermeerderd door C. Wertz, J. van Wijk Rz. en H. C. Willage Jr. 8e dr. Amst. 1827 gr. 8°.

Eerste beginselen der arithmetica of rekenkunst 5e dr. 4 stukken. Amst. 1829.

Eerste beginselen van de arithmetica of rekenkunst, uitgewerkt en ontbonden door J. te Veltrup. 3 stukken. Amst. 8°.

Dezelve ingerigt naar het aangenomen stelsel van maten, munten en gewigten 4 stukken 8°.

Verhandeling over de Rabdologia of rekening met staafjes. Amst. 1770.

Ook vertaalde hij Montecuela, *Histoire des Mathématiques*, onder den titel van *Historie der wiskunde met eenige bijvoegselen en ophelderende aanmerkingen vermeerderd*. Amst. 1782—1804, voorts de *Elements d'algèbre* van Clairaut, en waarschijnlijk ook de *Elements de géometrie* van denzelfden, want in hetzelfde jaar (1760) verscheen bij denzelfden uitgever te Amsterdam *Beginselen der geometrie door den heer Clairaut, uit het Fransch vertaald en met een korte trigonometrie, meerendeels gevolgd naar het werkje van den heer Simpson vermeerdert*. Ook zette hij La Lande's *Astronomie* over, onder den titel: *Astronomi of sterrekunde naar den tweeden, verbeterden en vermeerderden druk*, 5 dn. Amst. 1773—1780.

Sterrekundige tafelen van zon en maan, de planeten, vaste sterren, en de Satelieten van Jupiter en Saturnus, benevens de verklaring en 't gebruik van dezelfde tafelen door J. de la Lande uit het Fransch.

In de bibliotheek van het wiskundig genootschap te Amsterdam, wordt onder n°. 130, een ms. van hem bewaard, dat getiteld is: *Verhandeling over de kwadraten van den cirkel*, uitgesproken op de 13e algemeene vergadering van het wiskundig genootschap, onder de spreuk: *Een onvermoeide arbeid komt alles te boven*, waarvan hij secretaris was. Ook was hij medewerker van het 7de en 8ste deel van het *Kabinet van Nederl. en Kleefsche oudheden*, en arbeidde mede aan de *Kunst oeffeningen over verschillende nuttige onderwerpen der wiskunde*. Amst. 1779—1780 van het genoemde genootschap.

Zie van Kampen, *bekn. Gesch. d. kunst. en wetens.*, III. 374; Navorscher, D. IX. bl. 265, D. XI. bl. 111; D. XII. bl. 215; D. XVI. bl. 120, Arrenberg, bl. 495, *Naaml. v. v. Chef*, bl. 576, 577.

STRAOKE (THEODORUS) schreef:

Historia anabaptistica. Amst. 1630 8°.

Zie Jöcher.

STRADA (FAMIANO), in 1572 te Rome geboren, was een der voortreffelijkste leerlingen van Horatius Torsellinus en Franciscus Benci. Hij nam het kleed aan der orde van S. Ignatius en sprak zijne gelofte in het collegium Romanum uit. Vijftien jaren lang onderwees hij aldaar de Rhetorica, en, terwijl hij door zijne lessen redenaars vormde, moedigde hij ze door zijn voorbeeld aan. Meermalen had hij zijne stem doen hooren tot genoegen van de pausen Clemens VII en Paulus V, zij klonk nogmaals in het vatikaan, toen hij, in tegenwoordigheid van het heilig collegie, eene lijkrede over Gregorius XV hield. Paus Urbanus VIII, een ijverig beschermer der letteren, zou gaarne de verdiensten van den redenaar beloond hebben, maar de eerzucht van Strada, die niet minder geleerd dan zedig was, bepaalde zich, om in het rijk der letteren een naam te verwerven. In de geleerde wereld had hij zich doen opmerken, door het uitgeven van onderscheidene verhandelingen, en door een werkje, getiteld: *Eloquentia Bipartita*, Gouda 1654 12° zijnde eene verzameling, waarin hij gepoogd had den stijl van onderscheidene Latijnsche dichters na te bootsen, hetgeen zeker het geschikste middel was, om geen eigen stijl te hebben; want het is niet wel mogelijk, te gelijker tijd Virgilius en Ovidius na te bootsen, maar het was toen zoo de mode, zoodat Tiraboschi in zijne *Storia della Literatura Italiana* T. VIII zich zelf niet heeft kunnen onthouden, van in Strada een zoo ijdelzinnig talent te bewonderen. Echter zoude dit alles niet belet hebben dan Strada met zoovele andere schrijvers in het lot had gedeeld, van onder het stof der vergetelheid bedekt te worden, ware het niet dat hij een werk had ondernomen van eenen meer ernstigen en gewigtigen aard, over den langen en hevigen worstelstrijd, die de Nederlanden van de Spaansche heerschappij ontbond. Hij schreef namelijk een werk, getiteld: *de Bello Belgico decades duae*, het eerst uitgegeven te Rome 1632—47, in f°. met platen waarvan de kardinaal Bentivoglio, die ten zelfde jare zijne historie van den Vlaamschen oorlog in het licht gaf, getuigde dat, na verloop van 30 jaren, sedert dat de uitgave verwacht werd, Strada eindelijk in 1621 het eerste deel in de wereld zond, waarvan het tweede deel niet voor het jaar 1641 uitkwam.[1]) Datzelfde werk is naderhand, A°. 1646 in den Nederlanden uitgegeven[2]). De eerste tien boeken bevatten het tijdperk van den afstand der heerschappij door keizer Karel V in 1555, tot op den dood van Johan van Oostenrijk en het begin der regeering van den hertog van Parma in 1578; het tweede tiental boeken bevat de gebeurtenissen van 1578 tot 1590, of van het begin der regeering van Alexander Farneze tot op het innemen van Rijnbeek Strada's geschiedboeken moeten vervolgd zijn geworden door zijne ordebroeders Dondini en Galuccee. Hij overleed te Rome den 6 December 1649.

Zie Saxe, *Onom.*, T. IV p. 261, *Anal* 583, Crevenna, *Cat.*, Vol. V. p. 212, Leon. Allatir, *Apes Urbanae*, p. 164, Tob. Magiri, *Eponymol.*, Pope Blount, *Cens.*, p. 857—859, Pan, *Index Bat.*, p. 277, 278, Krantzius, *ad Conringium*, Saec. XVII. p. 222, *Praef ad Prolus. Academ. edit.*, Oxonii 1745 8°, Schurtzfleisch, *Opera histor et polit* (Berlijn 1590) p 87, *Over het zamenstellen der geschiedenis door Zographos* (Leid. 1757) bl. 80, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Struvii, *Bibl. Hist.*, p. 514, *Bibl. Univ*, Paris 1826, T. 44, *Vruchten van de Redenrijkerskamer de Wijngaardranken*, D. II. bl. 132, Dodt van Flensburg, *Pogingen om een meer grondige beoefening der Gesch. v. Nederl. voor te bereid.*, Southwell, *Bibl. script. Soc. Jezu*, Tiraboschi, *Storia*, T. VIII. p. 323, Scioppius, *Infantia Famiani* 1663 12°., *Bibl. Univ. Nouv. Biogr. mod.*; Jöcher.

STRAET (PIETER) en Pieter van den Deure hebben de steenen glooijingen onzer zeedijken uitgedacht, waarin een uitvoerig relaas voorkomt in het *vervolg op de Chronijk van Medemblik*, over de schade, door de paalwormen aan de zeedijken toegebragt alsmede de projecten en berekeningen tot herstel en de verbetering dier dijken door steenen glooijingen wordt Pieter Straet, hoofd-ingeland van Drechterland, hij en van den Deure „dijkskundigen" genoemd.

Zie Abbing, *Vervolg op Velius*, bl. 248, *Nav.*, D. IV. bl. 159, D. V. bl. 21; *Ned. Jaarb.* 1783; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. A. I. 52, Wagenaar, *V. H.*, D. XIX. bl. 92.

STRAET of STRADANUS (JOHANNES of HANS VAN DER), kunstschilder, afstammeling uit het oudadelijk geslacht der van der Straets, werd in 1530 te Brussel geboren. Reeds had hij

---

1) Het eerste deel verscheen *Moguntiae* 1602 4°. in 1632 *Libri XX de Bello Belgico etc. Romae* 1632 fol. *De B. B. decus prima* Antv. 1635, *Dec.* I et II Antv. 1636 etc.

2) *De tien eerste boeken der Nederlandse oorlogen in 't latijn door Famianus Strada verduitst door Willem van Aelst*. Amst. 1646. *Tweede deel* Ib. 1649 8°. Rott. 1695 in. 4gg. 2 dn. 8°.

aanmerkelijke vorderingen gemaakt, toen hij naar Italië vertrok, waar hij in het hertogelijk paleis te Florence eenige bezigheid vond. Te Rome werkte hij gemeenschappelijk met Daniel de Volterra en Salviati, wiens trant hij veelal volgde. Naar Napels geroepen, om de krijgsbedrijven van don Jan van Oostenrijk te schilderen, volvoerde hij die taak tot volkomen genoegen en werkte later nog te Florence, zoo voor de kerken als voor het paleis van den hertog. Nog worden er in die stad verscheidene kunstwerken van Stradanus gezien, die zijn roem vereeuwigen o. a. een *Christus aan het kruis*, een rijke ordonnantie in de kerk dell' Annunciata. Voor den gemelden hertog vervaardigde hij ook verscheidene tapijtpatronen met oorlogsbedrijven van den groothertog Cosmus, jachtpartijen, en Phil. Galle bragt de schilderwerken, die hij in de villa van Cajano nabij Florence vervaardigde in 1576 in 't koper. Zij bestaan meerendeels uit jachten en visscherijen. Collart, Goltzius en anderen hebben insgelijks naar zijn kunstwerk gegraveerd. Nagler vermeldt al de prenten die naar zijne werken gegraveerd zijn. Ook heeft hij geëtst. Hij overleed in 1605 te Florence.

Zie Immerzeel; Kramm.

STRAETEN (VAN DER), architect. Onder de regeering van Willem I verfraaide hij Brussel met onderscheidene voorname gebouwen, onder welke het paleis der prinsen van Oranje, het hôtel van de Munt, het paleis der Staten-Generaal, het paleis van Ter Vueren buiten Brussel, het aartsbisschoppelijk paleis te Mechelen. Ook is het plan van den *Leeuw van Waterloo* van hem afkomstig. Hij overleed in Mei 1834.

Zie Nieuwenhuis.

STRAETEN (HENDRIK VAN DER), landschapschilder, omstreeks 1665 in Holland geboren. Hij stak in 1690 naar Engeland over, waar zijn werk veel bijval vond. Zijn losbandig gedrag was oorzaak dat hij zijnen roem overleefde, zijn werk daalde op lateren leeftijd tot beneden het middelmatige. Hij stierf in armoedige omstandigheden.

Zie Immerzeel.

STRAHLEN (HENDRIK VAN DER), kunstschilder, als zoodanig in 1556 bij het St. Lucasgild te Antwerpen ingeschreven.

Zie Kramm.

STRALEN (ANTHONIS VAN), heer van Merxem en Dambrugge, ridder, burgemeester van Antwerpen. Hij was de zoon van Goswijn en Anna Draak, erfdochter van Merxem. Bor noemt hem een man van zeer groote authoriteit en rijkdom en wel bemind, Hooft telt zijne verdiensten op: »gelden in der ijl te wege gebragt tot betaling der uitheemsche soldaten en weering eener zware ruiterij, de bruggen gebroken tot verlet van hulpe en vordering der nederlaag bij Oosterweel; de inkomsten der hertoginne te Antwerpen met zooveel volk als haar geliefde bearbeid". Wel zette de bloedraad in het vonnis dat er groote reden tot gratie zou zijn, doch Alva liet hem evenwel te Brussel onthalzen en zijne goederen verbeurd verklaren. Zijn misdaad was verstandhouding met den prins en andere voorname edelen en bevordering der hervorming. Dit vonnis verwekte veel opzien. *Een corte vermaninghe aan alle Christenen over hetzelve* enz. bij Bor te vinden, verscheen in het licht. Men vindt bij van Loon afbeeldingen van hem en penningen en geschriften ter zijner eere en gedachtenis. Zijne zinspreuk was *virtute et constantia.*

Zie van Meteren, *Ber.*, D. I. bl. 247; *Chron. v. Antwerpen*, bl. 176; Wagenaar, *V.-H.*, D. VI. bl. 219, 284; Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. IV. bl. 348; van Loon, *Historie-penningen*, D. I. bl. 94, 123; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, v. d. Capelle, *Bijdr.*; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. II. bl. 39.

STRALEN (JAN VAN), burgemeester van Wageningen, beoefende de poëzy.

Zie Slichtenhorst, *Tooneel*, bl. 114; Rink, *Beschrijv. v. Tiel*, bl. 78.

STRALEN (JAN MOSSEL VAN), zoon van Frans van Stralen en Maria Mossel, in 1713 geboren, was secretaris der stad Enkhuizen en werd in het jaar 1748 verkozen tot secretaris van gecommitteerde raden in het Noorder-kwartier. Hij werd in vele commissiën gebruikt en bewerkte mede het nieuwe stelsel der Hollandsche belastingen. Hij stond in bijzonder vertrouwen bij de prinses gouvernante en bij den stadhouder en wist zijne redenen met waardigheid te doen gelden. Hij huwde Alida Nazette Lansaet, die hem tien kinderen schonk, en overleed den 21 November 1772.

Zie Scheltema, *Staatk. Ned.*; *Nederl. Jaarb.* 1772; Verwoert, Kobus en de Rivecourt.

STRALEN (mr. HENDRIK VAN), zoon van mr. Jan van Stralen, werd den 20 October 1751 te Hoorn geboren. Hij werd eerst voor den koophandel bestemd, maar begaf zich later tot de studiën. Na doctor in de regten te zijn geworden, vestigde hij zich te Enkhuizen en werd aldaar commissaris, daarna lid der schepenbank, vervolgens raad in de vroedschap en weinig tijds later equipagiemeester van het collegie der admiraliteit in West-Vriesland in het Noorder-kwartier te Enkhuizen en te Medemblik. In dezen laatsten post was hij met bijzonderen ijver en genoegen werkzaam, hij legde zich vooral op de kennis van het zeewezen toe en werkte, door zijne onvermoeide pogingen, niet weinig mede om de Marine aldaar uit haar toen reeds plaats hebbend verval, op te beuren. Eenige jaren later (1782) werd hij aangesteld tot adjunct-raad en advokaat-fiskaal bij de admiraliteit in West-Friesland in het Noorder-kwartier, ten einde zijn oom, H. van Stralen, die effectief fiskaal was, in zijnen moeijelijken post behulpzaam te zijn. Hij werd bijzonder belast met het hoofdbestuur van alles, wat tot de zeemagt in 't gemeen betrekking had, en woonde de Haagsche Besognes der gezamentlijke admiraliteiten bestendig bij. Hierdoor kwam hij, in dit ongelukkig tijdvak van oorlog met Engeland, in naauwe verbindtenis met de voornaamste ministers van staat en de hoofdofficieren der Marine, bijzonder met Requit, Zoutman en den ridder van Kinsbergen, uit wier omgang hij, ter uitbreiding van zijne kennis van het zeewezen, zeer veel nuts trok. Van daar dat hij de jaren 1778 tot 1785 zijne »maritime Academie" plag te noemen. In het laatstgenoemde jaar was hij medelid der plegtige bezending door de Staten-Generaal uit hun midden naar Harlingen afgevaardigd tot herstel der verregaande wanorden die destijds in het collegie der admiraliteit in Friesland plaats hadden, en had aan de werkzaamheden dier commissie een belangrijk deel, waardoor de achting en het vertrouwen, waarin hij stond, werkelijk toenam. Met zijn vriend van Kinsbergen, een voorstander zijnde van de eenparigheid in het bestuur van het zeewezen, werd hij, in den zomer van 1787, door de staten van Holland benoemd tot lid eener personele commissie, ten einde die eenparigheid althans bij de drie Hollandsche collegiën, tot stand te brengen, en had een voornaam deel aan de rapporten van den 28 October 1789 en den 21 Mei 1790, schoone gedenkstukken van de geschiedenis dier dagen. De meer staatkundige strekking, die zijne loopbaan in het laatst van 1786 en 1787 verkreeg, bragt hem in de noodzakelijkheid, een meer openlijk deel te nemen aan de hooggaande geschillen, welke in dien tijd den Nederlandsche staat verdeelden. Een gemoedelijk voorstander zijnde van den ouden regeeringsvorm en het huis van Oranje, kon hij de geweldige maatregelen niet goedkeuren, door welke velen in dien tijd de ingeslopen misbruiken en gebreken, die hij anders gaarne erkende, zochten te herstellen, daar hij de middelen, tot genezing der kwaal aangewend, voor erger hield dan de kwaal zelve. Hij kwam voor deze zijne gevoelens rond uit, zoo als de aanteekeningen van de regeering van Enkhuizen en der staten van Holland getuigen. Bij de herstelling van de oude orde der zaken in het najaar van 1787 in den Haag zijnde, betreurde en voorkwam hij, zooveel hij maar immer kon, vele ongeregeldheden van die dagen, en volhardde steeds in zijne gematigde gevoelens. Men droeg hem verscheidene belangrijke commissien op, voor sommige van welke hij bedankte, gelijk mede voor den post van raad advokaat-fiskaal bij de admiraliteit op de Maas, en van raadpensionaris van Zeeland. Na rijp beraad aanvaardde hij den post van secretaris van heeren Magistraten en gecommitteerde raden te Hoorn, te voren door zijn vader bekleed en behield daarbij (hetgeen niemand zijner voorzaten gebeurd was) toegang tot de vergadering der staten van Holland, gelijk hij mede tot bijwoning der vergadering der staten-generaal gemagtigd werd. Van verscheidene belangrijke staatscommissiën werd hij medelid, en onder deze ook van de bijzonder gewigtige over de zaken der O. I. compagnie, waardoor hij, blijkens zijne aanteekeningen, tot vele aanzienlijke staatsleden in naauwe betrekking kwam. De omwenteling van 1795, met welker beginselen hij niet kon instemmen, verwijderde hem van het bestuur

der openbare zaken. Tot het ambteloos leven teruggekeerd, poogde hij nochtans voor anderen, en bijzonder voor zijne vrienden, zooveel mogelijk, nuttig te zijn, en hield zich o. a. bezig met het zamenstellen eener memorie over de gebeurtenissen in West-Friesland in het collegie van gecommitteerde raden, van de vroegste tijden af tot het jaar 1795, die echter niet in druk is uitgegaan. In 1802 liet hij zich door Willem V overreden eenig staatsambt te aanvaarden, en werd lid van het gedeputeerd bestuur van Holland, en wel in die afdeeling er van, waaraan de bezorging en regeling der geldmiddelen werd opgedragen. In 1804 werd hij door het staatsbewind benoemd tot lid van den Aziatischen raad. Intusschen bleef de hoofdkwaal van het vaderland, de verachterde staat namelijk van deszelfs geldmiddelen bovenal zijne aandacht bezig houden, tot welks herstel hij met de voornaamste leden der regeering, en vooral met mr. R. J. Schimmelpenninck, te dien tijd afgezant van den staat te Parijs, krachtige middelen beraamde. Toen deze in 1805 tot raadpensionaris werd verheven, werd van Stralen tot secretaris van staat voor de binnenlandsche zaken benoemd, met welk departement toen ook de zaken van den waterstaat, eeredienst, justitie en politie, mitsgaders der kunsten en wetenschappen vereenigd waren. Gedurende het jaar, waarin hij in dezen post werkzaam was, bragt hij, nevens meer andere hoogst belangrijke instellingen, ook tot stand de inrigting van den geheelen waterstaat, zoo van de zee als rivierwerken, die van een algemeen verbeterd lager schoolwezen, die van de commissie voor den algemeenen landbouw met een fonds ter instandhouding daarvan, en eindelijk die van het geneeskundig bestuur. Onder koning Lodewijk werd hij tot andere werkzaamheden geroepen en lid der vergadering van hunne hoogmogenden, in welke hoedanigheid hij zich bijzonder met het werk der geldmiddelen bezig hield. In 1806 gelukte het hem den waren toestand derzelve ter kennisse van koning Lodewijk te brengen, bij de overgifte eener op bijzondere last vervaardigde finantieele memorie, waarvan de inhoud, gelijk meer andere uitvloeisels van de hem eigene wijze van zien en denken, dien vorst wel eens zeggen: *c'est l'homme noir mais vrai.* De goedkeuring, die de voorzegde memorie bij den koning vond, had de aanbieding van den aanzienlijken post van staatsraad president van het hof van rekeningen ten gevolge, dien hij nogtans meende te moeten van de hand wijzen. In hetzelfde jaar benoemde hem de koning tot president eener personele commissie tot bezuiniging van alle uitgaven van het rijk bij het vormen van een budget voor 1809, alsmede ter herziening van de ordonnantiën op de algemeene belastingen, welke commissiën hij aanvaardde. In September 1808, eene maand voor den tijd door den koning bepaald, diende hij dien in persoon een zeer uitvoerig rapport in, waarvan het resultaat eene besparing van ruim 16 millioen guldens was. Gedurende de later gevolgde inlijving van dit land in het Fransche keizerrijk bleef hij buiten dienst. Bij de gelukkige omkeering van zaken in November 1813, was hij terstond tot medewerking bereid en aanvaardde den 29 dier maand den hem opgedragen post van commissaris-generaal van binnenlandsche zaken, dien hij in den aanvang van Mei des volgenden jaars nederlegde. Vervolgens kreeg hij zitting in de staten-generaal en werd later, tot lid der eerste kamer benoemd, waar hij bijzonder in het vak der financiën werkzaam was. Hij overleed den 8 November 1822.

Zie *Verslag der Jaarl. Vergad. der Maats. v. Ned. Letterk.* 1823.

STRAMOT, teekenaar van kasteelen enz.

Zie Kramm.

STRANOVER ( ) beoefende waarschijnlijk de schilderkunst voor uitspanning. Van hem komen voor *Witte druiven en andere vruchten en vogeltjes;* een *pendant met blauwe druiven* die te zamen op de verkooping der kunst van P. Terwesten golden *f* 50, *een Bloemstuk f* 17 en een *stuk met verscheidene vogels f* 20.

Zie Kramm.

STRATEN (Jacobus van), in 1824 te Utrecht geboren, had zich, behalve het schilderen en teekenen, de bijzondere kunst eigen gemaakt om voorwerpen der natuur te vervaardigen of navolgingen van beroemde schilderijen, die hij uit eene harde marmersteenachtige stof of compositie vervaardigde. De verzameling van dergelijke kunstwerken, door hem bijeengebragt, was wegens derzelver zeldzaamheid en moeijelijkheid van behandeling zeer beroemd, en is den 25 April 1825 te Amsterdam publiek verkocht geworden. Hij was ook schilder en teekenaar. Hij overleed te Amsterdam in den ouderdom van 77 jaren.

Zie Immerzeel.

STRATEN (Ger.) of STRATENUS, Latijnsch dichter, gaf in 't licht: *Panegyris de Mauricii Principis Araus. etc. gloriosi Victoria anno* 1597. Traj. ad Rhen. 1598.

Zie Collot d'Escury, *Holl. roem,* D. IV. bl. 204.

STRATEN (Bruno van) in 1786 te Utrecht geboren, schilderde en teekende stadsgezichten, buurtjes en landschappen en gaf ook onderwijs in de teekenkunst. Hij overleed

Zie Immerzeel.

STRATENUS (Guilielmus), of van der Straten, heer van Williskoop en Kortheeswijk, zoon van Johannes Stratenus, werd in 1593 te Utrecht geboren. Hij legde zich te Leiden onder Pauw, Winsemius en Hearnius op de geneeskunde toe, werd geneesheer in zijne vaderstad en verkreeg, bij besluit van de regeering van 18 Junij 1621, het regt om in zijne moedertaal anatomische lessen te mogen geven. Den 22 Februarij werd hij op eene wedde van *f* 400 tot medicinae practicae et anatomes professor in de nieuwe akademie benoemd. Hij aanvaardde deze taak met eene rede *quam jucunda utilis et necessaria sit nostra cognitio per Anatomen.* Den 6 October 1641 verkreeg hij den titel van professor primarius met eene vermeerdering zijner jaarwedde met *f* 400. Kort daarop werd hij tot hofmedicus van den prins van Oranje benoemd, hij behield echter den rang van hoogleeraar met eene wedde van *f* 600. Hij sloeg een beroep naar Leiden tot opvolger van Schrevelius af en bleef hofmedicus van Frederik Hendrik, Willem II en Willem III. Den 17 April 1674 werd hij tevens raad en burgemeester zijner geboortestad, welke betrekkingen hij twee jaren bekleedde. Hij overleed den 6 November 1681 in den ouderdom van 88 jaren.

Hij schreef:

Causae, signa et medela Febrium, comprehensa et proposita septem disputationibus in Academia Trajectina. Traj. 1640 4°.

De fallaci urinarum judicio cum aliis scriptis de Urinis. Traject. 1670 8°.

Zie Burman, *Traj. erud.*, p. 363; Heringa, *de auditorio*, p ; Voetius, *Biblioth. Studios. Theol.*, Lib. II. C. XV. p. 395, *Disput. Theol.*, T. II. p. 713, T. IV. p. 390; Banga, *Gesch. d. Geneesk.*, 227. 230, 388; Diemerbroek, *Oss.*, p. 64; Haller, *B. M. Pract.*, T. II. p. 631, III. p. 273; Jöcher.

STRATENUS (mr. Ant. Adr.), werd in 1789 te Dordrecht uit een aanzienlijk geslacht geboren en genoot het onderwijs van Wyttenbach en Cras aan het athenaeum te Amsterdam. In 1795 bezocht hij, tot voortzetting zijner staatkundige en regtsgeleerde letteroefeningen, de hoogescholen van Kiel en Göttingen, en tot bevrediging van zijn blakende zucht tot uitbreiding zijner kundigheden ondernam hij verscheidene reizen naar de voornaamste landen van ons werelddeel, met name naar Denemarken, Zweden, Duitschland, Frankrijk, Spanje, Italie en Engeland. Schoon alles wat tot kunsten, letteren en wetenschappen betrekking heeft, op deze reizen zijne aandacht boeide, was hij echter voornamelijk bedacht op de nasporing van handschriften, die tot opheldering der geschiedenis van het vaderland, een der meest geliefde voorwerpen zijner studie, dienen konden. Van daar dat Spanje, welks bibliotheek van het Escuriaal een menigte dier handschriften bevat, en waar hij een geheel jaar vertoefde, hem zoo bij uitstek belangrijk was, en hij zich mede een geruimen tijd te Parijs onthield ter bekoming en ontcijfering van vele gewigtige stukken en brieven, bijzonder tot de tijden van Willem I betrekking hebbende. Jammer dat de werkzaamheden verbonden aan onderscheidene aanzienlijke betrekkingen, in welke hij geplaatst was, hem niet vergunde zijne uitgebreide kundigheden en verzamelde schatten aan de geleerde wereld mede te deelen. Stratenus was laatstelijk lid van den raad van state, ridder van den Nederl. Leeuw, lid van het kon. Neêrl. instituut, de maats. v. Ned. letterkunde enz. Hij overleed te 's Hage den 12 December 1836 in den ouderdom van 56 jaren.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1836, D. II. bl. 402, 403; Siegenbeek, *Handel. d. Jaarl. Vergad. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1837; *verslag der Algem. Vergad. v. h. kon. Ned. Inst.* 1837; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

STRATENUS (Petrus) of van der STRATEN, in 1616 te Goes geboren en secretaris zijner geboortestad, in 1641 te 's Hage gestorven, beoefende de Latijnsche poëzy. Zijn *Venus Zelanda et alia Poëmata*, zijn in 1641 door C. Boy uitgegeven.

Zie Valerius Andreas; Foppius; De la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 255; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 175; Collot d'Escury, *Holl. roem*, A. IV. (1) 204.

STRATINGH (Sibrandus Elzoo), zoon van Sebaldus Stratingh, apotheker te Groningen en Elzena Groeneveld Bos, werd in 1774 geboren, studeerde te Groningen, werd in 1804 medicus academicus en in 1813 zijn leermeester Thuessink als professor vicarius toegevoegd. Na de herstelling onzes vaderlands, benoemde hem de souvereine vorst, 5 October 1814, tot buitengewoon hoogleeraar in de geneeskunde, en een jaar later werd hij tot gewoon hoogleeraar bevorderd. Ongeveer 25 jaren was hij bij opklimming lid, secretaris en eindelijk president van de commissie van Geneeskundig toevoorzigt; in 1828 maakte hij een deel uit der staatscommissie te 's Hertogenbosch, tot herziening der geneeskundige wetten, gehouden in 1831, van de commissie, te 's Hage, om middelen tot het tegengaan van de cholera vergaderd. De koning erkende zijne verdiensten door hem tot ridder van den Nederl. Leeuw te benoemen. Hij werd in 1844 emeritus en den 16 Junij 1846 overleed hij.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.*, 1846, D. II. bl. 2, 3; *Gedenkb. d. Gron. Hoogesc.*, bl. 120, 121.

STRATINGH (Sebaldus), de tweede der 13 kinderen van Ev. Stratingh pred. te Adorp en Margaretha Cleveringa, werd reeds als knaap aan de zorg van zijn oom, den apotheker L. Stratingh te Groningen, toevertrouwd. Hij bezocht aldaar de Latijnsche school van 1792—1798, beoefende nog 5 jaar, ten huize van zijn oom, het vak van apotheker uit, en nam intusschen de collegiën over de pharmacie van den hoogleeraar Driessen waar. In 1801 begon hij zijn akademischen loopbaan en erlangde in 1809 den doctoralen graad, na de verdediging eener *Dissertatio exhibens observationes de Haematemesi.* Een jaar te voren was hij, na afgelegd examen, als buitengewoon bekwaam tot apotheker bevorderd. Wegens zijne scheikundige bekwaamheden stelde het Fransche bestuur hem tot essayeur aan bij het bureau van waarborg te Groningen, welke post hij tot 1829 met eere bekleedde. Zijn naam als uitstekend chemicus was reeds gevestigd door een groot aantal verhandelingen over onderwerpen dit vak betreffende, toen aan zijne verdiensten eene regtmatige hulde werd gebragt door zijne bevordering tot math. mag. et philos. nat. doctor honoris-causa, vervolgens door de benoeming van hoogleeraar in de scheikunde ter zijner woonplaatse, welk ambt hij den 14 Januarij 1824 aanvaardde met eene oratie de *Chemiae recentioris elementis et praestantia.* Bij de overdragt van het in 1831—32 door hem bekleede rectoraat sprak hij *de continua et admiranda rerum metamorphosi chemica.* Tallooze verhandelingen in tijdschriften, door Holtrop vermeld, opgenomen, zoowel als eenige afzonderlijke werken, verbreidden zijn roem met iederen dag meer en meer, zoo in het buiten- als binnenland. Ongeveer 20 geleerde genootschappen vereerden hem het lidmaatschap, de koning schonk hem het ridderkruis van den Nederlandschen Leeuw en gaf hem in 1837 een persoonlijk bezoek in zijn chemisch laboratorium. Hij overleed den 15 Februarij 1841. Hij huwde 1 Geertje Glazonius, 2 R. van Eerde. Beide huwelijken warden met kinderen gezegend.

Behalve een groote menigte verhandelingen en andere stukken in verschillende tijdschriften, alle door Holtrop vermeld gaf hij in het licht:

Scheikundige verhandeling over eenige verbinding van den Phosphorus. Gron. 1809.

Alexander te Groningen. Ald. 1819.

Scheikundig handboek voor Essayeurs, Goud- en Zilversmeden. Ald. 1821, ook in het Hgd. vert.

Scheikundige verhandeling over de Cinchonine en Quinine. Ald. 1823.

Scheikundige verhandeling over de Morphine en andere hoofdbestanddeelen der opiums. Ald. 1823.

Beknopt overzicht over de leer der Stochiometrie. Gron. 1827.

De Chlorine verbindingen beschouwd in hare scheikundige fabrykmatige genees- en huishoudkundige betrekkingen, beide in het Hgd. vert.

Zie *De nagedachtenis van S. Stratingh Ezn.*, *gevierd in het Genootsch. ter bevordering der Natuurk. Wetens.*; *Gedenkb. van Groningen*, bl. 180, 187.
Zie *Konst. en Letterb.* 1840, I. 131; Holtrop, *Bibl. med. et Chirurg.* Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

STRECK (C. van). Zie Brinkman.

STRENG (Jacobus van der), dichter uit het midden der 18e eeeuw. Men heeft van hem afzonderlijk *Eeuwgetijde der Nederlandsche vrijheid* 1772. Ook vervaardigde hij verzen in de *Boekzaal* b. v. een grafschrift op Adrianus Bijll, emeritus predikant te Pancras 14 Junij 1732 [1]).

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Wb.*, D. V. bl. 344, 345; *Boekzaal d. Gel. wereld* 1732, bl. 95.

STRESO (Casparus), in 1603 te Anhalt geboren, in 1637 predikant te Monster, in 1658 te 's Hage, waar hij den 27 Mei van het jaar 1664 overleed in den ouderdom van 61 jaren. Hij was blijkens het onderschrift van zijn portret beroemd als godgeleerd schrijver in het Latijn, Duitsch, Engelsch en Hollandsch. Bekend is het twistgeschrijf tusschen hem en Paschier de Fijne. Behalve eenige twistgeschriften gaf hij in het licht:

Danck-Predicatie wt den 122en Psalm, gedaen in 's Gravenhage op de groote zaele in de doorl. ende hoogaensienlicke vergad. van de hooghe machten der seven geunieerde Nederlantsche provinciën, den 21 Augustus 1650. Amst. 1651 kl 4°.

Het voorbeeld van de Gesonde woorden: dat is, de gronden der Saligheyt, beyde in kennisse ende praktycke. Midtsgaders eenige Aen-hangselen uytgedruckt op het bladt nae de voorrede. De tweede editie, waerby ghevoeght wordt de history-catechismus; 's Gravenhage 1649 12°. Leyden 1740. De eerste druk is van 1641 4°.

Samenspraak tussen een Papist en een Gereformeerd Christen. 's Gravenh. 1656.

Geestelijke regeering der Herte omtrent de wereldse goederen 8°. Tiel 1661.

Leere en Proeve van de gelstand des Heeren over Psalm LXX vs. 11 *en Mattheus XVI vs.* 27. 1644 12°.

Predicatie over verscheyde Texten. 12°.

Proeven van zijn predikstijl vindt men bij Collot d'Escury, *Holl. roem*, A. IV (2) bl. 743, 744. Men vindt brieven van hem onder de *Responsa prudentum ad auctorem dissertationis de organo, in Ecclesiis confoed Belgii.* L. B. 1643. Andere door hem uitgegeven werken vermeldt Rogge in *Bibliotheek der Contra-remonstr. geschriften*, bl. 87.

Zie Soermans, *Kerk. Reg.*, bl. 128, 131; v. Vloten, *Paschier de Fijne*, bl. 307 volg.; Brandt, *Daghwijzer*; Witte, *Diarium*; Soermans, *Naamr.*, bl. 347; *Aanhangsel*, bl. 206, H. van Alphen, *Prol. oecon. Catechit.*, p. 4; Koecher, *Gesch. v. d. Heidelb. Catech.*, bl. 329; Muller, *Cat. v. portr.*; Kist en Royaards, *Kerk. Archief* (eerste serie), D. V. bl. ; D. X. bl. 272; *Nav.*, III. bl. 322; *Bybl.* 1855, bl. XIX, XX D.

STRESO (Clemens), zoon van Zacharias Jacobus Streso, was predikant te Amerongen en Noordwijk-Binnen (1746). Hij schonk aldaar aan de gemeente, bij gelegenheid van zijn huwelijk met J. Stuylingh, den 17 Jan. 1747, twee zilveren bekers om te dienen bij het H. Avondmaal (die nog gebruikt worden). Hij werd beroepen te Leiden, nam den 30 Junij 1748 afscheid van Noordwijk-Binnen en werd den 7 Julij van dat jaar te Leiden bevestigd, alwaar hij in 1808 overleed. Men heeft van hem: *Kerkrede op het tweede eeuwfeest van Leydens-ontzet op den 3 October* 1574. Leyden 1774 8°.

Zie Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 51, 60; *Naaml. d. predd. te Leiden*, *Nav.*, D. V., *Bijblad*, bl. CXXX.

STRESO (Clemens), broeder van Jacobus, den 25 Maart 1655 te Meurs geboren, in 1677 predikant te Repelen, in het graafschap Meurs, in 1690 in de Hoogduitsche kerk te Amsterdam, waar hij overleed den 31 Januarij 1718, oud 63 jaren.

[1]) Geb. te Alkmaar 2 Mei 1642, sedert 1721 emeritus. Hij was een de oudste predikant in Nederland.

Hij schreef:

Brief aan de Romeinen 1711 4°.

Brief aan de Colossensen 1724 4°.

Over de tweede brief aan de Thessalonicensen 1710 8°.

Brief aan de Hebreeën 1714 4°.

Over de brieven van Petrus 1729 4°. Door hem in 1717 in het Latijn geschreven en door zijn zoon Zacharias Jacobus in het Nederduitsch uitgegeven.

Zijne afbeelding komt voor bij Muller. Hij huwde in 1694 Sara Brouerius van Nidek, den 5 October 1721 overleden.

Zie Veeris, *Kerk. Alph.*, bl. 198; H. Croeze, *Kerkel. Reg. d. Predd. v. Amsterd.*, bl. 134; *Nav.*, D. V., *Bybl.* CXXX; Maurik, *Naamr. v. Godgel. schrijvers;* Glasius, *Godgel. Ned.;* Abcoude, bl. 347; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 271; *Bibl. Brem.* Cl. I. p. 153; Muller, *Cat. v. portr.*

STRESO (Jacobus), broeder van den vorige, in 1648 te Meurs geboren, en achtereenvolgende predikant te Repelen (1669), Meurs (1670), Gouda (1680), Delft (1681), Amsterdam (1689), waar hij den 11 April 1708 overleed, in den ouderdom van 60 jaren. Schenk gaf zijne beeldtenis in folio, zwarte kunst, naar A. Boonen in het licht. Men heeft van hem *Drie Kerkredenen* en *Oorlogspredikatiën.*

Zie Veeris t. a. p. Maurik, Croeze, bl. 139; *Nav.*, D. V. bl. CXXX; Muller, *Cat. v. portr.*

STRESO (Zacharias Jacobus), zoon van Clemens en Sara Brouerius van Nidek, in 1715 als predikant te Meppel, in 1724 te Wormer en in 1725 te Leiden beroepen, waar hij in 1765 overleed.

Men heeft van hem:

Kerkrede over Hebr. XIII: 20, 21 *tot besluit van zijn predikdienst en tot bevestiging van zijn opvolger in de gemeente te Leyden, Joh. van Spaan.* Leiden 1755.

Het geloof van Abraham tot Regtvaardigheit. Leiden 1756 4°.

Zie Veeris, bl. 198; *Naaml. v. Leidsche predd.*, bl. ; Brans, *K. R.*, bl. 51, 60; Arrenberg, *Naaml.*; *Grafschrift* in *Nav.*, I. 322, Zie ook *Nav.* V. *Bijblad* CXXX.

STRESO (Joannes Albertus), zoon van den Leidschen predikant van dien naam, bezocht de hoogescholen te Harderwijk en Leiden, werd in 1790 predikant te Noordwijk aan Zee, vervolgens te Loenen, Zalt-Bommel en te Kampen, waar hij in 1827 wegens aanhoudende ziekelijkheid genoodzaakt was zijn ontslag te nemen. Sedert bragt hij zijne dagen in kalme rust op een buitenverblijf bij Arnhem door en overleed te Arnhem den 5 Junij 1842 in den ouderdom van 75 jaren.

Hij schreef:

Verhandeling over levenswijze en gewoonten der Nederlanders van de vroegste tijden af tot aan het einde der 16e *eeuw, door Teylers tweede genootschap met den gouden eerepenning bekroond.* Haarl. 1815 4°, en in het XIX D van deszelfs *verhandelingen* gedrukt.

Over den vroegsten staat van het Christendom, of overzigt van de geschiedenis der Christelijke kerk in de eerste drie eeuwen. Arnhem 1828 8°.

Constantijn de Groote en Charlemagne, of Karel de Groote. Arnhem 1836 8°.

Zie *Hand. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1842, bl. 35 volgg; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Glazius, *Godgel. Nederl.*

STRIBEE (Cornelis) gaf in het licht: *Chaos ofte verwarde Clomp, inhoudende verscheidene Minnedeuntjes.* Amst. 1698 in 3 stukjes langw. 12°.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Wb.*

STRICK (Johan), zoon van Johan Strick, ontvanger-generaal van 's konings tol en van Sanderina van Gordijn van Crayestein, in 15.. te Utrecht geboren, werd in 1580 tot secretaris der nader vereenigde gewesten aangesteld, was in 1581 een der afgevaardigden van het collegie der nadere unie te Kampen, die, was het mogelijk, het ontzet van Steenwijk, door Rennenberg belegerd, zoude bevorderen. Hij kweet zich zóó, dat dit ontzet, destijds om de ligging der stad van het grootst gewigt, meerendeels aan zijn beleid te danken was, weshalve de Staten aan hem tot erkentenis van deze en andere treffelijke diensten eene buitengewone wedde toelegden. In 1582 werd hij secretaris der staten van Utrecht, en was de eerste die dit ambt, afgescheiden van dat van het domkapittel, waarnam. Hij legde deze bediening, ten behoeve van den ongelukkigen Gilles van Ledenberg neder, werd in 1599 algemeen rentmeester en in 1602 raad en secretaris van den graaf van Culemborg. Hij overleed in 1694 te Culemborg en was gehuwd met Maria van Wijck. Zijn portret bestaat.

Zie van Wijn, *Bijvoegsel. op W.*, D. VII. bl. 102; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

STRICK (Johan), ridder, heer van Linschoten en Polanen, zoon van den vorige, geraakte bij de verandering van zaken in 1618 in de regeering en bleef vervolgens een man van den meesten invloed te Utrecht: ja tot zijn overlijden berustte het binnenlandsch bestuur van dit gewest geheel op hem. Ook werd hij in vele staatscommissien in den Haag gebruikt. Lodewijk XIII verhief hem en zijn geslacht in den adelstand en benoemde hem tot ridder van St. Michiel. Hij kocht ook de heerlijkheid Linschoten, waarnaar hij zich noemde. Hij huwde Beatrix Gibels of Gibellini, en overleed in 1648.

Zie Scheltema, *Staatk. Ned.;* Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

STRICK (A.). Men heeft van hem:

Historie ofte wyder verklaringhe van de Utrechtsche gheschiedenissen, oorlogen ende veranderinghen, van den jare 1524 *tot de beschrijvinghe van 't bisdom aen die van Bourgondiën, beschreven door L. Hortensium Montforsium, overgezet uyt de Lat. in de Nederd. tale door A. Strick.* 's Gravenhage 1629 4°.

Zie *Cat. d. M. v. N. L.*, III. 350.

STRICK VAN LINSCHOTEN (Paulus Hubert Adriaan Jan), heer van Linschoten, Polanen, Hekendorp, lid van de eerste nationale vergadering in 1796 en vervolgens gezant der Bataafsche republiek aan het hof van Wurtemberg. Hier geraakte hij als vriend der zanggodinnen en der letteren in kennis en vriendschappelijke betrekkingen met de voornaamste geleerden en dichters van Duitschland. Na zijne terugroeping, bleef hij ambteloos op zijn voorvaderlijk landgoed Linschoten, tusschen Woerden en Oudewater, alle aanbiedingen en eereposten van koning Lodewijk van de hand wijzende en hield zich geheel en al bezig met de beoefening der dichtkunst, fraaije letteren en nuttige wetenschappen, er zijn vrienden, gelijk Hooft op Muiden de zijnen, onthalende. In 1807 werd Strick door den koning van Pruissen benoemd tot kamerheer en vereerd met de orde van den Rooden Adelaar. Hij vertrok in den beginne van 1808 naar Duitschland en kwam in het najaar terug om den vaderlandschen bodem vaarwel te zeggen. Even voor de inlijving van het vaderland in Frankrijk vestigde hij zich te Mannheim, bezocht zijn vaderland na de afschudding van het juk, bleef echter in Duitschland wonen en overleed den 25 Julij 1819 op eene reis door Italië te Bologna. De beoefening der dichtkunst in de Hoogduitsche en Nederlandsche taal was zijn lievelings uitspanning. Behalve eenige losse verzen in de *kleine Dichterlijke Handschriften* en eenige gedichten door Witsen Geysbeek in zijn *Apollineum* D. I. bl. 179—89 geplaatst, en in de *Dichtvruchten* van den vriendenkring: *Kunst door vriendschap volmaakter*, bestaan van Strick:

Proeve eener vertaling van het Pervigilium Veneris enz. Utrecht 1805.

Gedachten. Amst. 1808.

Winterrecepten. Ald. 1808.

Tién lierzangen van Horatius in dezelfde digtmaat overgebragt. Ald. 1808.

Klagte bij het graf van mr. J. Hinlopen. Utrecht 1809.

Eleutherophilus vertraute briefe während eines Durchflugs durch einem Theil der nördlichen Provinzen des Königreichs der Niederl. in Sommer des Jahr. 1817 *an einen Freund geschrieben.* *Germania* (Mannheim) 1818 3 dn.

Zie Q. M. R. Verhuell, *Een woord naar aanleiding van de herinneringen van den baron Strick van Linschoten naar het Hgd. bewerkt door een staatsman in Letterb.* 1855 bl. 92; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V.; *Recens. ook der Recens*, D. III. bl. 336; *Alg. Vad. Let.eroef.* 1808, D. I. bl. 600; Nieuwenhuis; Verwoert, Kobus en de Rivecourt.

STRICK (Maria). Er bestaat een plaat gr. in f°., waarop is voorgesteld *Mozes de Tafelen der wet voor zich houdende*, waarop de *X geboden*, op de zijstukken *Bijbelteksten*, uitmuntend door haar gesneden.

Zie Kramm.

STRICK (Pieter), portret- en historieschilder, die omstreeks 1715 bloeide. B. Beschey was zijn leerling.

Zie Kramm.

STRIEP (Christiaan), bloeide omstreeks 1650, schilderde bloemen, planten, insekten enz. in den trant van Otto Marcelis. Hij was de meester van Abraham de Heusch.

Zie Kramm.

STRICK of STRIK (Antonius), zoon van Johannes Strick, predikant en rector der Latijnsche school te Enschedé, en van Anna Gesina van Laar, dochter van Abraham van Laar, predikant te Ootmarsum, te Enschedé geboren, in 1716 predikant te Edens en Spannum, in 1733 te Tjummarum en Firdgum, in 1741 te Enschedé, overleed den 22 Maart 1756, in den ouderdom van 64 jaren.

Hij schreef:

De Heidelbergsche Catechismus kortelijk verklaart in vragen en antwoorden. Beneffens een Catechisatie van Belijdenisse en voorbereidinge tot het H. Avondmaal. En een kort uittreksel daar van. Leeuw. 1739 kl. 8°.

Zie Greydanus, *Naaml. der predd. in de Classis van Franeker*, bl. 19, 112; Eekhoff, *de sted. Bibl. van Leeuwarden*, bl. 210, 444; Koecher, *Hist. v. d. H. Cat.*, bl. 329; *Nav.*, D. VIII. bl. 30, 149, 170.

STROMBERG (Henricus), in 1602 proponent, in 1606 rector der Latijnsche school te Oldenzaal, vervolgens predikant te Anlo, in 1608, door medewerking van Johannes Acronius, predikant te Groningen, van zijn dienst ontzet. Vervolgens verkreeg hij het conrectoraat te Kampen. Hij is bekend als Latijnsch dichter en gaf in het licht:

Dialogus Brabantiae et Hollandiae in quo tractatur de pace reconcilianda. Campis 1598 4°.

Hibdomadae piarum meditationum.

Meletema epicum de synodis.

Gulielmi Puppii et Henrici Strombergi Poëmata. Hagae 1652.

Volgens Hoeufft waren zijne gedichten *infra omnem censuram pessima.*

Zie Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 75; *Nav.*, D. VIII. bl. 196, 376; D. IX. bl. 178, 210.

STRONCK (Carel Willem), den 25 Junij 1775 te Tiel geboren, studeerde te Utrecht in de godgeleerdheid en verdedigde in 1797 een *Specimen hermenentico-theol. de doctrina et dictione Johannis Apostoli ad Jezu magistri doctrinam dictionem que exacte composita.* Ultraj. ad Rhen. 1797. In 1797 werd hij predikant te Odijk, in 1798 te Jisp, in 1802 te Dordrecht, den 31 December 1852 emeritus en overleed den 29 Mei 1853. Hij was een uitstekend godgeleerde en beoefenaar der Oostersche, Grieksche en Latijnsche talen en een liefhebber der Latijnsche poëzy, waarin hij zelf gedichten vervaardigde. Een belangrijke proeve van zijne uitlegkundige studiën gaf hij in het vervolgen van het *Bijbelsch huisboek.* E. Scheidius had hiervan het eerste deel bewerkt. Nu nam Stronck deze taak op zich. De geheele arbeid zag het licht in 7 deelen. Dordr. 1800—1820.

Voorts gaf hij in het licht:

Geschiedenis van Jezus naar de vier Evangeliën. Utr. 1800.

Volksboek over de pligten der zamenleving, in 1801 door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen bekroond.

Proeve eener opgave van de geschiedkundige berigten betreffende de geschiedenis van David, vergeleken met zoodanige gewijde dichtstukken, welke aan hem met zekerheid of waarschijnlijkheid toegekend worden, waaraan het Haagsche genootschap ter verdediging van de Christ. godsdienst het gouden eermetaal schonk.

Lijkrede op J. Heringa. Dordr. 1804.

Dankrede ter viering zijner 25-jarige Evangelie-bediening. Dordr. 1827.

Toespraak aan de Nederduitsche Hervormde gemeente van Dordrecht, bij gelegenheid der Jaarlijksche gedachtenisviering van Dordrechts verlossing en de vervulling zijner veertigjarige Evangelie-bediening onder hen. Dordr. 1843.

Observationes criticae in Homeri hymnum in Cererem, in N. verh. v. h. Zeeuwsch genoots. Middelb. 1819 D. III. H. III. bl. 227—249.

Ad collegas (Lat. dichtregels bij den dood van B. F. Tydeman).

Hij werd door de Utrechtsche hoogeschool honoris-causa tot doctor in de godgeleerdheid benoemd, was ridder van den Ned. Leeuw, lid van het Zeeuwsch-, Utrechtsch-, Leidsch- en N. Brabantsch genootschap. In de handelingen der Maats. van Ned. letterk. vindt men het levensberigt van zijn ambtgenoot J. G. Veltman, door hem opgesteld. Zijn portret bestaat.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 254; Dr. Schotel, *Levensb. van C. W. S.* in *Handd. d. L. Maats. voor* 1853; Bruin, *Kerk. Reg.*; Glasius, *Godgel. Nederl.*

STROO (A.), gepensioneerd officier, maakte goede teekeningen in waterverw naar oude meesters. Hij woonde omstreeks 1825 te Utrecht.

Zie Kramm.

STROOBAND (Phil.), predikant aan den Hoek in Staats-Vlaanderen, behoorde tot de secte der Hebreën. Tegen hem werd zeker concept van orthodoxie en heterodoxie opgesteld en uitgegeven.

Zie Kist en Royaart, *Kerk. Archief* (2e serie), D. II. bl. 85.

STROYKENS (Hendrik Willem), in 1785 te Leuven geboren, trad in November 1805 als soldaat in Franschen dienst. Bijzondere neiging voor de geneeskunde gevoelende, werd hem, op zijn verzoek, vergund de zieken te helpen. Weldra werd hij hulp-chirurgijn bij het hospitaal van La Rochelle, in 1808 chirurgijn 3de klasse bij het hospitaal te Leuven, woonde de campagne van 1809 bij, onderscheidde zich te Wagram, werd in 1810 hulpmajoor bij het 32ste reg. van linie en legde den 21 Juli van dat jaar een examen af aan de Parijsche leerschool, waarop hij, na het verdedigen van eene thesis *de salvandis asphiliciis* tot med. doctor werd gepromoveerd. Bij keizerlijk decreet tot chirurgijn-majoor benoemd, woonde hij de campagnes van 1813 en 1814 bij, werd chir.-maj. van de hospitalen te Dresden en Neustadt, woonde de roemrijke verdediging van Glogau bij en bleef hier tot den val van het keizerrijk. In 1815 trad hij in Nederlandschen dienst, bleef tot 1819 aan het hospitaal van Brussel verbonden, werd in 1830 officier van gezondheid eerste klasse, later chir. majoor te Delft en ridder van den Ned. Leeuw. Hij overleed den 20 April 1849 op zijn buitenplaats te Putten in Noord-Brabant.

Zie Kobus en de Rivecourt.

STROYKENS (Jan Hendrik), broeder van den vorige, den 17 Febr. 1788 te Leuven geboren, trad in 1806 te Parijs in dienst en werd, na de inferieure rangen doorloopen te hebben, in 1815 als adjudant-onderofficier ontslagen. Daarna in Ned. dienst overgaande, werd hij in 1816 reeds 2de luit., in 28 luit.-adjudant en ging in October 1830 in Belgischen dienst over als kap. adj. maj. bij het 3de reg. Jagers, werd in Dec. van hetzelfde jaar tot komm. van de citadel van Antwerpen en in 1834 tot komm. van de linkeroever van de Schelde benoemd. In 1839 was hij luit.-kolonel komm. van Brussel en in 1842 kol. 1ste klasse. Hij werd door Leopold met een speciale zending naar Don Fernando van Portugal gezonden (1837), nam deel aan de veldtogten van 1807, 8, 9 in Duitschland, 1810 11, 12, 13 in Spanje, van 1814, 1815 in Frankrijk, 1830, 31, 32 in België. Hij overleed den 20 Nov. 1849 te Brussel.

Zie Kobus en de Rivecourt.

STRUCHTMEYER (Johannes Christophorus) werd den 16 Januarij 1698 te Struchtrop of Struchtrup in het ambt Barentrup, dat tot het graafschap Lippe-Detmold behoorde, geboren. Na zich te Detmold en Rinteln geoefend te hebben, kwam hij te voet naar Harderwijk (4 Oct. 1716) om onder Meier en Cremer in de theologie te studeren. Hier bleef hij totdat de classis van Amsterdam hem in September 1722 tot het predikambt toeliet. Nogmaals keerde hij naar de vroeger bezochte gehoorzalen terug om thans onder Sieben zijne studiën te voleindigen. Daar de kerk hem niet zoo spoedig als hij wenschte aan een standplaats hielp, werd hij den 6 Maart 1724 conrector te Culemborg, welke betrekking hij in het volgende jaar te Middelburg, vervolgens het rectoraat te Harlingen en te Tiel bediende. Na niet veel langer dan een jaar het rectoraat aldaar bekleed te hebben, werd hij, in plaats van Sieben, naar Amsterdam vertrokken, den 18 Oct. 1730 te Harderwijk tot gewoon hoogleeraar in de historie, welsprekendheid en Grieksche taal benoemd. Zijne intreê-rede, den 20 Junij 1731 en zijne eerste rectorale rede, drie jaren daarna, uitgesproken,

waren van naauw verwanten inhoud, daar de eerste *de Origine Tartari* en de laatste *de Origine Elysii fabulosi* handelde. Later bewerkte hij dat onderwerp uitvoeriger in *Theologia mythica de origine Tartari et Elysii*. Harderw. 1743 8°. Hierin betoogde hij, „dat de Goden, zoo wel als de gewijde fabelen en gebruiken der oude heidenen, uit geen andere bron moeten afgeleid worden dan uit den godsdienst der oude wereld, en dat daarin de verborgenheden opgesloten lagen omtrent de lotgevallen der kerk, zoo van het oude als nieuwe verbond. In onderscheidene latere geschriften (*De jongelingschap van Hercules — De zinnebeeldige Hercules, of verh. over de geboorte en kindschheid van dien Afgod; waarin getoond wordt dat al, wat daarvan verhaald wordt, genomen is uit de overlevering van Christus enz. Uit een Lat. Hs. vertaald door P. L. S.* Hand. 1757) van zijne hand, werd dit mythologische stelsel, door onderlinge vergelijking van allerlei personen, instellingen, en zaken der gewijde en ongewijde oudheid, ontwikkeld en uitgebreid. Gelijke zucht om dieper door te denken en zich niet te vergenoegen met hetgeen voor den voet lag, betoonde hij ook in zijne ijverige nasporingen op het veld der vaderlandsche geschiedenis. Ten bewijze strekken o. a. de beide redevoeringen, waarmede hij, in 1740 andermaal en in 1746 ten derden male het rectoraat nederlegde *De Jure grammatici in decidendâ quaestione apud quos sit Suprema Belgii Foederat. potestas, — De causis et tempore abrogati imperii Hispanici per Belg. Foed.*, beide voor de pers bewerkt doch niet uitgegeven. Hij bewees der hoogeschool belangrijke diensten. Zoo nam hij het onderwijs in de Hebreeuwsche taal, na Ten Cates overlijden [1]) tot de komst van Schelting a, waar. Ook vervaardigde hij een beredeneerden Catalogus der bibliotheek, in 7 ingebonden deelen, waarvoor curatoren hem een geschenk van meer dan *f* 900 aanboden. In 1755 leide hij voor de vierde maal zijn rectoraat neder met een *Oratio de discrimine, quod est Herculem inter et Simsonem* en in 1764 sprak hij bij dezelfde gelegenheid *in Amazones* (beide niet in 't licht gegeven). Hij overleed den 15 September 1764 in den ouderdom van 60 jaren. Hij was honoris-causa tot doctor in de wijsbegeerte benoemd. Hij huwde Gerharda Catharina Rauwerts.

Behalve de gemelde werken heeft men van hem:

Disquisitio de Zoroastre Mago, uno et fictitio Heroë — Dissertatio de cultu solis ejusque origine in J. D. ab Hoven, *Otia lit. ad Isalam Fasc.* 2 et 3. Camp. 1762, 1763.

De republicâ supremâ ejus potestate Libri duo. Traj. ad Rhen. 1762 4°.

Theses controversae historicae II Partes. Hard. 1757, 1759 8°.

Rudimenta Linguae Graecae a Cl. Ever. Scheidio. Zutph. 1784 8°. Leidae 1808 (door J. T. Bergman uitgegeven).

Geschiedenis der Joden onder hunne landvorsten. Gron. 1808 8°.

Vereeniging der regtzinnigen in het stuk der regtvaardigmaking. Harderw. 1763.

Zie Saxe, *Onom.*, T. VII. p. 67, 1274, T. VIII. p. 179; *Anal.* p. 444; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 182, 183, 232, 245, 256, 305; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. V. bl. 48; Maclaine op Mosheims, *Kerk. Gesch.*, D. II. bl. 49; Ypey, *Gesch. d. Christel. kerk in de 18e eeuw*, D. VIII. bl. 488; *Nov. Acta erud. Supplem.*, T. VIII. S. V. p. 232—240; F. Stoschii, *Nova erud. Europa*, P. XIII. p. 84—105, P. XX. p. 1063; Hambergeri, *Germ. erud.* p. 773; *Bibl. d. Theol. Letterk.* 1809, I. 199; *Letterb.* 1817 bl. 293, 322, *Boekz.* 1746, I. 33, 1762, I. 191; Klotzius; *Acta Liter.*, T. I. p. 481; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Arrenberg, bl. 496.

STRUCHTMEYER (Jodocus Johannes), zoon van den vorige, gaf nog naauwelijks 19 jaren oud *Animadversionum criticarum libri duo, in quibus varii Auctores veteres Graeci et Latini illustrantur.* Hard. 1755. Twee jaren later zag men hem met het regtsgeleerde doctoraat vereerd.

Zie Saxe, *Onom.*, T. VIII. p. 179; Bouman, t. a. p. D. II. bl. 235; *Nov. Acta erud.* 1757 Aug., p. 445—449.

STRUCHTMEYER (Petrus Lucretius), broeder van den vorige, werd in 1760 honoris causa doctor te Harderwijk, volgde in 1762 P. Bondam (die rector werd) als conrector aan het gymnasium te Zutphen op. Ook verkreeg hij den titel van professor der historie en welsprekendheid. In 1771 werd hij rector te Groningen en bleef dit ambt tot in het begin dezer eeuw bekleeden. Klotz en Peerlkamp hebben zijne groote verdiensten gehuldigd, hij vertaalde het werk van zijn vader *Hercules Συμβολικος sive de procreatione et pueritia ficti hujus Dei* in het Nederd.

De zinnebeeldige Hercules. Harderov. 1757 4°.

Ook schreef hij:

Epistola critica in Glossas Nomicas ad V. C. Hermannum Cannegieterum. Traiecti Rhen. 1769 8°.

En gaf eene uitgewerkte beoordeeling van Plutarchus *Levens der beroemde Grieken en Romeinen* door Wassenbergh en Bosscha vert. in *Bijdragen* van Feith en Kantelaar. Men vindt een lijst zijner nagelatene aanteekeningen en geschriften in *Konst- en Letterb.* voor 1817 D. I. bl. 295, 296.

Zie Saxe, *Onom.*, T. VIII. p. 179; *N. Act. erud.* 1769, p. 99—419, 1770 April p. 187—192, 1772 Aug. p. 363—365; Klotz, *Acta Liter.*, VI. 83, 561; Bouman, t. a. p., bl. 235, 286, 307; Kobus en de Rivecourt.

STRUCHTMEYER (Conradus Didericus), broeder van den vorige, werd in 1764 te Harderwijk tot doctor in de regten bevorderd en vertrok weldra in aanzienlijke betrekking naar Nederlands Indië.

Zie Bouman, t. a. p., bl. 235.

STRUICK (M. P.), luitenant ter zee. Bij de bekende expeditie naar Sintang, op de westkust van Borneo, werd bij het vastraken van het stoomvaartuig de *Kapoeas* deze zeeofficier belast om met eene gewapende sloep dit vaartuig ter hulpe te komen. Onder een hagelbui van kogels der Dajakkers uit de bosschen langs de rivier, bereikte men eindelijk het hevig beschoten wordend schip, doch, de onmogelijkheid inziende, om het weder vlot te krijgen, moest men besluiten het te verlaten wilde men niet allen doorschoten worden. Terwijl men met de ontruiming bezig was, bleef de luitenant Struick, een der laatste zijnde, nog met een vijf- of zestal kloeke zeelieden, doch had toen het ongeluk een kogel in de dij te krijgen. Gekwetst werd hij naar Sintang overgebragt en later naar Batavia. Hier te lande werd de kogel er uitgehaald. Hij stierf slechts den ouderdom van ruim 25 jaren bereikt hebbende den 17 Sept. 1867 in het groot ziekenhuis, op de Coolsingel te Rotterdam.

Zie *Leydsche Courant* 25 *Sept.* 1867.

STRUMPH (J. H.) beschilderde in 1748 het landhuis van den dichter en koopman J. C. Cuno met beelden. Hij teekende b. v. *drie stuks vrouwen-portretten* met kleuren. J. Folkema graveerde naar hem het portret van dr. *J. D. Schichting.*

Zie *Cat. v. Ploos aan Amstel*, bl. 22; Nagler; Kramm.

STRUNCK (W. J.), graveur, bragt in 1722 het portret van Jan Nieuwenhuysen in koper. Ook bestaan er van hem vrij goed gesneden *Zinspelingen op de namen der zeven provinciën* naar de teekeningen van J. G. Visser en A. Zürcher, een groote plaat *Aanval op de stadt Muyden in* 1787 naar de teekening van Maas en Altona.

Zie Kramm.

STRUYCK (Nicolaas), den 19 Mei 1687 te Amsterdam geboren, werd een voornaam aardrijks-, wis- en sterrekundige, correspondent der koninklijke akademie van wetenschappen en verwierf groote vermaardheid.

Hij schreef:

Inleyding tot de algemeene geographie met eenige andere natuur- en sterrekundige verhandelingen. Amst. 1740, 1753 4°.

Uytreekening der kansen in het speelen. Amst. 1716, 1720 8°.

Beschrijving der staartsterren en nadere ontdekkingen omtrent den staat van het menschelijk geslacht. Amst. 1753 4°.

Met G. La Borde over het Boekhouden. Amst. 1768 fol.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 350; Arrenberg, bl. 496; Henry Sterkius, *Oeuvres.* T. III. p. 117, 118, uitg van L. S. P. Meyboom; Kobus en de Rivecourt.

STRUYCK (Antonie), broeder van den vorige, mathematicus van de stad Rotterdam en van de admiraliteit op de Maas, mitsgaders examinator der zee-officieren. Hij heeft uitgegeven:

Verhandeling over de zeevaartkunde, of onderwijs in de

[1]) Hij had met dezen een geschil wegens het onderwijzen der kerkhistorie, dat spoedig door curatoren beslist werd.

stuurmanskunst. Rott. 1768, 1777 2 dn., die nog alle belang niet verloren heeft.

Zie Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

STRUYS (Jacobus), tooneeldichter uit den aanvang der 17e eeuw. Men heeft van hem onder de spreuk: *ik wil en kan niet:*

Albonus en Rosemonde, trsp. op de reghel:
Sachtmoedigheydt in als betoont,
Siet hoe de wraeck zijn meester loont.
Amst. 1631.

Ontschakingh van Proserpina, met de Bruyloft van Pluto; ghesp. op de Amsterd. Academie. Ald. 1634.

Styrus en Ariame, droefeynde-spel, ghesp. op de Oude kamer, ende op de Amsterd. Acad. 3 *dn. dr.* Ald. 1634, 1642 4°. 1671, 1682 8°.

Romeo en Juliette, trsp. op de reghel:
Naar een te hooghen vlucht te seer verbolgen
Plach dickmaal in 't ghemeen een haeste val te volghen.
Ghesp. op de Amsterd. Camer op Kermis A°. 1634. Ald. 1634.

Amsterdamsche Juffertjen. Terent-Com. 1 *scen.* 5 *drt.* 4 (met de spreuk): *'t Bedrogh bedrieght zijn Bedrieger.* Amst. 1633 4°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Wb.* D. V.; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, Ib. 206.

STRUYS (Jan Jansz.), te Durgerdam geboren, begaf zich op zijn 17e jaar ter zeevaart. Vóór 1673 had hij drie merkwaardige reizen volbragt, zoo in als buiten Europa, waarvan in 1676 het verhaal door den druk bekend werd (*Reysen door Moscovien, Tartarijen, Oost-Indien.* Amst. 1677 m. pl. 4°, *Reizen met de schipbreuk van het jagt ter Schelling.* Amst. m. pl. z. j.). Zijne ondernemende standvastigheid in het opmaken en aanteekenen zijner opmerkingen verdient allen lof. Dit werk werd in 1681 in de Fr. taal overgezet en herdrukt. In Rabus *Boekzaal van Europa* 1694*a* komt een *Berigt wegens Jan Jansz. Struis* voor. Hij kwam den 28 Mei 1693 bij zijn vriend Rabus te Rotterdam. Hij was toen een grijsaard en woonde in 't landschap Ditmarschen. Hij stierf aldaar in 1694.

Zie Abcoude, *Naaml.*, bl. 306; Arrenberg, bl. 496; Verwoert; Jöcher.

STRIJ (Abraham van) de Oude, den 31 December 1752 te Dordrecht geboren, leerling van Joris Ponse, schilderde reeds in zijn 13e jaar zeer fraai en vaardig bloemen en fruiten en vervolgens ook allerlei andere voorwerpen, als historiën, beelden, landschappen, barreliefs, vruchten en bloemen; maar in zijn 26ste jaar stapte hij geheel van het bloemenschilderen af en ging over tot het vervaardigen van portretten met olieverf, zoo in het klein als in levensgrootte, moderne voorstellingen uit het dagelijksch burgerlijk leven, in den smaak van Metzu en Pieter de Hooge, en navolgingen der landgezichten van A. Cuyp met rundvee gestoffeerd. Hij verwierf zich een bijzonderen roem als binnenvertrek schilder met invallend daglicht en door de vertrekken stroomende zonnestralen. In de meest aanzienlijke kunstverzamelingen binnen en buiten 's lands, werden vele van zijne stukken gevonden. Hij heeft ook de etsnaald gehanteerd, doch er zijn slechts twee prentjes op eene plaat. Hij was president en mede opzichter van het genootschap *Pictura*, corresponderend lid der vierde klasse van het kon. Ned. Instituut, lid der koninklijke akademie van beeldende kunsten te Amsterdam en te Antwerpen. Hij overleed te Dordrecht den 7 Maart 1826. Zijn portret door Wonder geschilderd in olieverw, berustte ten huize zijner dochters. De heer Brunner sprak in *Diversis sed una* eene redevoering over hem uit, die niet is uitgegeven.

Zie van Eynden en van der Willigen, D. III. bl. 59—62; Balkema; Nagler; Weigel's, *Kunstlager-Catalog.* n°. 13743, 14525; Immerzeel; Kramm, *Kunst- en letterb.* 1826, D. I. bl. 166; Collot d'Escury, *Holl. roem.*, D I. bl. 229, *Jubelfeest ter vijf en twintigste verjaaring van het Dordrechts genoots Pictura*, Dordr. 1800; *Feestviering van het vijftig jarig bestaan van het genootschap Pictura te Dordrecht op den 17 Augustus* 1824; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

STRIJ (Abraham van) de Jonge, zoon van den vorige, den 11 October 1790 te Dordrecht geboren, maakte copijen naar schilderijen en teekeningen in sapverw en O. I. inkt naar die van zijn vader. Er zijn ook enkele originele werken van hem voorhanden. Hij was directeur van het genootschap *Pictura*, deed sedert 1828 niets meer aan de kunst, huwde 20 Maart 1811 Petronella van der Koogh en overleed te Dordrecht den 4 November 1840.

Zie Kramm.

STRIJ (Jacob van), broeder van Abraham van Strij, den Oude, den 2 October 1756 te Dordrecht geboren. Na zich voorloopig in het teekenen geoefend te hebben, begaf hij zich naar Antwerpen, waar hij op de teeken-akademie naar het model werkte en tevens onderwijs ontving van den historieschilder Andreas Cornelis Lens. Hij vormde zich echter voornamelijk door de getrouwe waarneming der natuur en het bestuderen der groote modellen van vroegere dagen. Hij bewonderde vooral Albert Cuyp en volgde dan ook doorgaans diens schildertrant en warm koloriet in zijne landschappen. Zelfs had hij zich de manier van dien meester zóó eigen gemaakt dat zijne kopijen bezwaarlijk uit de oorspronkelijken te onderkennen zijn. Zijn teekeningen met sapverw en met roet trekken op Cuyp, enkele ook op Hobbema. Inweêwil dat hij vele jaren aan de kalkjicht in zijne handen leed, braveerde hij zijne smart en bleef onvermoeid werkzaam. Ook heeft hij de etsnaald behandeld. Hij overleed den 4 Februarij 1815, eene weduwe, M. C. van Rijndorp, en vier kinderen nalatende. Zijn portret is door Wonder gegraveerd. Zijne nagelaten kunst-nalatenschap werd in 1816 verkocht. De dichter P. van Braam vervaardigde een dichtstukje op zijn portret en mr. F. S. Schull eenige Latijnsche dichtregels *aan de schim van Jacob van Strij.*

Zie de bij het vorig artikel aangehaalde bronnen; *Kunst- en letterbode* 1815 n°. 10; Weigel, t. a. p. n°. 12693; Collot d'Escury, D. I. bl. 224.

STRIJ (Hendrik van), zoon van den vorige, vervaardigde eenige goede copijen naar de schilderijen van zijn vader.

Zie Kramm.

STRIJ (Suasso L. van), waarschijnlijk broeder van den vorige, omstreeks 1790 te Dordrecht geboren. Hij wordt alleen door Nagler als kunstschilder vermeld, doch is te Dordrecht niet bekend.

Zie Kramm.

STRIJCKER (Herman). Zie MODED (Herman).

STRIJCKER (Dirck) medailleur uit den aanvang der 17e eeuw. Hij vervaardigde:

Begraafnispenning van den Admiraal Jacob Heemskerk 1607.
Maria en Joseph met het kindeken in de stal.
Zijn werk wordt zeer geprezen.

Zie Kramm.

STRIJEN (Gerrit van), afstammeling van het oud-adelijk geslacht van dien naam, heer van Zevenbergen. In 1316 betrapte hij en eenige andere edelen Jan van Arkel op de Brabantsche grenzen en bragt hem te 's Hage. Hertog Willem VI gaf hem hiervoor 4500 Fransche kroonen.

Zie Wagenaar, *V. H.*, D. III. bl. 389; Verwoert.

STRIJEN (Quirijn van), afstammeling uit een deftig Leidsch geslacht, zoon van Jan Jansz. van Strijen en Maria van Heemskerk, was schepen en thesaurier van Leiden en overleed gedurende het beleg, bij zijn huisvrouw Geertruid van Hoogeveen drie kinderen nalatende.

STRIJEN (mr. Quirijn van), zoon van mr. Adriaan van Strijen en Maria van der Muit, den 29 November 1575 te Leiden geboren, was in zijn tijd een uitstekend regtsgeleerde blijkens de adviezen die van hem voorkomen in de *Hollandsche en Utrechtsche consultatiën.* Hij huwde den eersten December 1602 met Maria van Veen, dochter van mr. Simon van Veen, raad en advocaat fiskaal van Holland. Hij overleed den 14 Maart 1656.

Zie Sandbrinck, *de advocat. Juribus*, p. 75, 82, 90, 112; Brandt, *H. Leven van H. de Groot*, bl. 290; Grotii *Epist.*, p. 298; de Burigny, *Vie de Grotius*, p. 189; *Oldenbarnevelds eer verdedigd*, bl. 291; Vollenhove, *Broeders gevangenisse*, bl. 69; Kok.

STRIJEN (mr. Cornelis van), zoon van den vorige, den 7 December 1604 geboren, huwde 1 24 October 1627 Elizabeth Vogel, 2 10 Julij 1633 Anna van der Muit. Hij overleed den 5 September 1679. Hij was in zijn tijd

een beroemd regtsgeleerde van de remonstrantsche partij te 's Hage gevestigd.

Zie Vollenhove, *Broeders gevangenisse*, bl. 73; Sanderink, t. a. p., bl. 112; Kok.

STRIJEN (mr. QUIRIJN VAN), zoon van Jacob van Strijen en Margaretha Thierry, werd den 7 Julij 1660 geboren, raad der stad Amsterdam, zat in 1692, 1702, 1703, 1705 en 1706 als voorzittend lid en bekleedde in 1709 en 1710 de burgemeesterlijke waardigheid. Hij huwde den 13 November 1695 Cornelia van Bambeek, die hem twee zonen schonk.

Zie Wagenaar, *V. H.*, D. XVII. bl. 131.

STRIJEN (mr. JAKOB VAN), broeder van den vorige, den 6 Maart 1663 te Amsterdam geboren, bekleedde aldaar den post van secretaris, zat vervolgens in het gestoelte van schepenen en in 1701, 1707 en 1708 als praesiderend schepen. Hij huwde 1 Henriette Popta, weduwe van Gerard Bors van Waveren 2 Hester Rogge. Hij overleed den 28 Febr. 1729. Ook hij was een beroemd regtsgeleerde.

Zie Sandbrink, t. a. p., p. 75; Kok.

STRIJEN (mr. WILLEM VAN), zoon van mr. Quirijn van Strijen en Alida van Moerkerken, werd den 23 April 1619 te Amsterdam geboren, was in zijn tijd, een fameus regtsgeleerde, blijkens zijne advyzen in de *Hollandsche en Utrechtsche consultatiën*. Hij huwde Maria van der Geer en overleed den 18 Mei 1670.

Zie mr. T. Boel, *ad Loenium*, p. 409; Vreede, *Hooge Raad*, bl. 50; Sandbrink, p. 75; Kok.

STRIJEN (mr. JOAN HUGO VAN), zoon van mr. Willem van Strijen, schepen der stad Gouda en Klara Maria Slicher, werd baljuw van Oudewater en beoefende de dichtkunst. Ook was hij lid van het genootschap *Pictura* te 's Hage en vervaardigde hij, bij gelegenheid van het honderdjarig feest of jubilé van dat genootschap Bijschriften voor de door Mattheus ter Westen geschilderde docoratien. Ook dichtte hij een *Vreugdezang* op dit eeuwgetijde, dat men vindt in *Ned. Jaarboeken Nov.* 1756; een grafschrift op Francois van Hoogstraten, en leverde verscheidene stukken in de *Lauwerbladen voor de zonen der vrijheid.*

Zie v. d. Aa; Kok.

STRIJEN (JACOBUS VAN), den 15 Januarij 1662 te Goes geboren, werd predikant bij de hervormden te Krabbendijke (1686), Kapellen (1688), Oostzaan (1693), Middelburg (1695), Rotterdam (1699) waar hij den 21 Maart 1727 overleed. Hij liet onvoltooid eene overzetting na van *Owen's genade en plicht van geestelijk gezond te zijn* door M. Hoog voltooid en te Rotterdam 1728 in 8° uitgegeven.

Zie de la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 256; Fruytier, *Lijkrede op J. van Strijen*; Paquot, T. II. p. 169; Harderwijk, bl. 62, 63; Glasius, *Godgel. Nederl.; Nav.*, D. XV. bl 117; *Boekzaal* 1727, bl. 618, 619, *Republiek der geleerden. Jan. en Febr.* 1829, bl. 8—10; Steven, *Hist. of the Scott. church*, p. 142.

STRIJEN (JOHAN VAN), een Zeeuw, geen Dortenaar, zooals Valerius Andreas beweert. Hij was meester in de vrije kunsten en licentiaat in de godgeleerdheid. Arnoldus Havensius getuigde van hem »dat hij een zeer treffelijk man was, een deftig verstand had en van een uitstekende geleerdheid was". En Guicciardijn noemt hem »een geleerd en eerwaardig kerkvoogd". Hij was eerst pastoor te Koukerke in Zeeland, vervolgens werd hij, toen Nicolaas de Castro in krachten begon af te nemen, door de abdij en het kapittel tot diens algemeenen vicaris aangesteld, en toen daarop de stoel een korten tijd had opengestaan, benoemde hem Philips II tot diens opvolger en werd hij in Augustus 1581 te Namen gemijterd. Nadat Middelburg tot de zijde van Willem I was overgegaan, ging hij naar Keulen, vervolgens naar Roermond bij bisschop Lindanus. Eindelijk werd hem het bestuur van het nieuw gestichte koningscollegie te Leuven opgedragen, welke bediening hij tot zijn dood toe waarnam. Hij overleed in die stad den 8 Julij 1594 en werd aldaar in St. Quintijns kerk begraven. Op de koperen plaat van zijnen zark zijn zijne wapenen en een grafschrift.

Zie De la Rue, *Geletterd Zeeland*, bl. 335; Valerius Andreas, L. Guicciardyn, *Descriptio Belg.*, p. 220; Boxhorn, *Chron. v. Zeel.*, D. I. bl. 155; *Oudh. en gestigt. v. Zeel.*, bl. 39—41.

STRIJKER (HERM. DE). Zie MODED (HERM.).

STRIJKER (WILLEM). Zie BRASSEMARY (WILLEM).

STRIJKER (THEODORUS), dichter uit het laatst der 17e eeuw. Men heeft van hem:

De Daaden van Hercules om Deianira; Musykst. vertoont op 't nieuwe Italiaanse theater. Amst. 1681.

Helena door Paris geschaakt, op het nieuw Italiaenze schouwtoneel in Maat-gezang vertoont. Ald. z. j. 12°.

Beide Ital. poëzy met proza.

Zie Witsen Geysbeek, D. V. bl. 365; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. Ia. bl. 200.

STRIJPEN (JOAN VAN), tooneeldichter, gaf in 1636 *De deugdelijke Carite en ongeregelde Trafilus.*

Zie Witsen Geysbeek, t. a. p., bl. 365.

STUART (MARTINUS), in 1765 te Rotterdam geboren, werd in 1786 proponent bij de remonstranten, in 1787 predikant te Dokkum, in 1790 te Utrecht, in 1793 te Amsterdam. Hij overleed den 22 November 1826. In 1812 door Napoleon tot lid der commissie tot regeling van de protestantsche kerkelijke zaken in ons vaderland benoemd, behartigde hij de belangen van zijn kerkgenootschap. Ook de groote vergadering der societeit, de kweekschool en andere inrigtingen mogten zijnen belangstellenden ijver ondervinden. Hij was in zijn tijd een beroemd kanselredenaar en had groote exegetische bekwaamheden. Ook bewoog hij zich in andere wetenschappelijke rigting, was een ijverig beoefenaar der oude talen en oudheidkunde, vooral der oude en vaderlandsche geschiedenis. De koning benoemde hem tot 's lands historieschrijver. Ook was hij secretaris der 3de klasse van het kon. Ned. instituut en lid van verschillende geleerde genootschappen.

Hij gaf in het licht:

De Brief van Jakobus in Leerredenen. Amst. 1805 3 dn.

Herinneringen uit de lessen van F. J. Gall, over de hersenen. Deventer 1804.

De mensch zooals hij voorkomt op den bekenden aardbol, afgebeeld door J. Kuyper, 6 dn. m. gekl. platen. Zalt-Bommel 1806.

Romeinsche geschiedenis 30 deelen met kaarten en platen. Amst. 1811. — Nieuwe uitgaaf in 20 deelen m. portret. Ald. 1826. In 1829 verscheen een stel van 105 platen en kaarten bij dit werk behoorende.

Romeinsche geschiedenissen, verkort door Y. van Hametsveld 4 dn. m. platen. Amst. 1806.

Vaderlandsche historie van 1752 *tot* 1784 4 dn. m. plat. Amst. 1827.

Jaarboeken van het koningrijk der Nederlanden van 1814 *tot* 1822 16 stukken. Amst. 1826.

Nagelatene leerredenen. 's Hage en Amsterd. 6 dn. gr. 8°.

Nagelatene redevoeringen door N. Swart. Rotterd. 1828 2 dn.

Leerredenen. Amst. 1829 4 dn. kl. 8°. 2e dr.

Tafereelen van de staatsomwenteling in Frankrijk m. pl. en portr. 26 dn. 8°. Zalt-Bommel 1809.

Leerrede over het heil eener gelukkige vereeniging van gemeente en leeraar. Amst.

Redevoering en algemeen verslag van het bijbelgenootschap op den 21 *October* 1819.

Lijkrede over Theodora Magdalena Robbé, gehouden in de Rem. Geref. kerk te Amsterdam op den 14*den van Wintermaand* 1806 *des avonds, door haren echtgenoot Martinus Stuart* (niet in den handel).

Ook gaf hij met F. van der Breggen Pauw *Joseph in Leerredenen.* Amst. 1799 3 dn. en eene nederd. vertaling van *Barthelemy's reizen van den jongen Anacharsis naar Griekenland.* Amst. 1802 10 dn.

Zie *Lijkrede over M. S. gehouden in de R. G. kerk te Amsterdam op den* 31 *van Wintermaand* 1826 *door C. W. Westerbaen; Mijne herinneringen van M. S. op* 17 *Oct.* 1829 *voorgedragen in de maats. Felix meritis door N. Swart* vóór de uitgave zijner *Redevoeringen;* Ypey, *Gesch. d. Chr. Kerk in de* 18*e eeuw*, D. IX. bl. 226; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. herv. kerk*, D. IV. bl. 513; Glasius, *Nederl. kerkges. na de herv.*, D. III. bl. 189; *Godgel. Nederl., Aanh. op Nieuwenhuis; Verslag der algem. verg. v. h. kon. Ned. Inst.* 1827; *Verslag der algem. vergad. v. d. maats. v. Ned. Letterk.* 1827, J. Tideman, *Rem broederschap*, bl. 65, 230, 258, 299, 301, 575; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

Siegenbeek, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk.*, bl. 290; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. N. L.*, D. II. bl. 526, 540, 687, D. III. bl. 222; Rogge, *Bibl. van Rem. geschrift*, bl. 185.

STUART (Adamas) of STUARTUS, een Schot van geboorte, werd hoogleeraar in de wijsbegeerte te Sedan, en hield zijn verblijf te Londen, toen hij, in 1644 op aanbeveling van Salmasius, te Leiden beroepen werd met den titel van *Professor primarius philosophiae.* In het volgende jaar aanvaardde hij zijn ambt, doch daar hij een hevig tegenstander van Descartes was en daarbij niet dien geest van bezadigd onderzoek en bondige wederlegging aan den dag legde, vond zijn onderwijs weinig genoegen. Vooral gold zulks ten aanzien van zijn onderwijs in de bovennatuurkunde, dat, nevens dat der natuurkunde, hem meer bijzonder was aanbevolen. Hij overleed in 1654.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.*, D. I. bl. 156, 158, 161, 163—165, 171, 172, D. II. bl. 125, 126.

STUART (David), zoon van den vorige, werd aan de Leidsche hoogeschool in 1661 tot lector, in 1662 tot buitengewoon en in 1664 tot gewoon hoogleeraar in de wijsbegeerte benoemd. Hij overleed in 1669 te Parijs, waar hij zich ter genezing eener pijnlijke kwaal begeven had.

Zie Soermans, *Akad. Reg.*, bl 64; Siegenbeek, t. a. p., D. I. bl. 182, 185, D. II. bl. 138, 270, 271.

STUERBOUT (Albert), zoon van Dieryck Stuerbout den Oude, die in 1400 overleed. Hij schilderde voor het klooster der Augustijnen en andere geestelijke stichtingen te Leuven. Hij was aldaar reeds in 1438 gevestigd en werd in 1454 tot sieraadschilder der stad bevorderd, een post dien hij tot 1480 behield. Hij vervaardigde in 1449 de teekeningen der basreliefs voor den voorgevel van het stadhuis, versierde de zalen van dit gebouw en overleed in 1483. Hij liet bij zijne huisvrouw, die eene voorname borduurster was, drie zonen na, Hubert, Gilles en Frans, die alle sieraadschilders waren.

Zie *Ned. kunstschilders vermeld in de onuitgegeven geschiedenis van J. Molanus;* Kramm.

STUERBOUT (Dirk) of Dirk van Haarlem, woonde te Haarlem in de Kruisstraat. Ofschoon bij lang voor Albert Durer bloeide, bespeurt men echter in zijne tafereelen veel overeenkomst met dien meester, bijzonder in het tot kleingeestigheid ver gedrevene gladde en uitvoerige, zoo eigen aan alle schilders zonder onderscheid der school uit de 15e eeuw. Carel van Mander spreekt met lof van zijn talent en verhaalt dat hij te Leiden twee deuren van hem gezien had, waarop het hoofd van den Zaligmaker verbeeld was, waaronder met gouden letteren in het Latijn: »1462 jaren na Christus geboorte heeft Dirk, die te Haarlem is geboren, te Leuven gemaakt." Volgens Immerzeel zijn slechts 2 schilderijen van hem bekend, die vroeger aan koning Willem II behoorden, en thans in 's rijks museum te Brussel berusten (voor 28,000 fr. aangekocht) en de geschiedenis van *Keizer Otto en Maria van Arragon* voorstellen, doch het blijkt dat er nog andere in de galerij te Weenen, in het museum te Napels, te Stuttgart en welligt elders aanwezig zijn. Hij zou niet, gelijk sommigen willen, te Haarlem in 1470, maar omstreeks 1478 te Leuven overleden zijn, doch Molanus meldt dat hij den 8 Mei 1483 in den ouderdom van 75 jaren ontsliep en meldt ook dat hij uitmuntte in het schilderen van landschappen. Kramm heeft uitvoerige berigten nopens hem medegedeeld op Dirk van Haarlem en Stuerbout (Dirk).

Zie van Mander; Immerzeel en de door Kramm vermelde bronnen.

STUERBOUT (Dierick of Diderick) de Jonge, zoon van den vorige, te Haarlem geboren, vestigde zich later te Leuven. Volgens Edward van Even zijn de beide schilderijen in de Pieters kerk te Leuven, voorstellende het *Laatste Avondmaal* en de *Marteldood van den H. Erasmus*, in 1467 vervaardigd, en aan Hans Memling toegeschreven, zijn werk. Zijn standbeeld zal in een der 18 nissen voor het stadhuis te Leuven, waarvan reeds in 1857 de pleistermodellen zijn geplaatst, onder de beroemde mannen worden opgenomen.

Zie Kramm.

STUERBOUT (Friessen). Zie STUERBOUT (Hubert de Oude).

STUERBOUT (Gilles), zoon van Hubert Stuerbout, de Oude, die broeder was van Dirk van Haarlem. Hij woonde te Leuven en was daar stadsschilder. Hij legde in 1481 den magistraat bouwkundige plans voor tot het bouwen van een nieuwen toren, in plaats van den ouden St. Pieters toren. Ook was hij als schilder werkzaam aan het opmaken van een altaar.

Zie *Le Comte de Laborde, les Ducs de Bourgogne. Introd.* p. LXV; Kramm.

STUERBOUT (Hubert), de stamvader van zijn geslacht, vader van Dirck van Haerlem.

Zie *Catalogue du Musée d' Anvers.* 1857; Kramm.

STUERBOUT (Hubert of Hubrecht), de Oude, zoon van Dirck van Haerlem, in 1438 te Leuven gevestigd, was even als zijn broeder, stadsschilder aldaar.

STUERHELT (F.) of STURHELD (F.) was omstreeks 1650 tot 1660 te Amsterdam werkzaam. Hij graveerde portretten van Fransche en Engelsche voorname personen, o. a. dat van *Lodewijk XVI* als jongeling, staande voor een gordijn bij een tafel, waarop de kroon enz. 4°, te Amsterdam verschenen bij N. Visscher, *Luther en Calvijn* ten voeten uit, in f°. en de *Apostelen*, een vervolg van 15 bladen, die hij met de Jode heeft gegraveerd.

Zie Kramm.

STULEN (Johannes), predikant te Zonnemair en Hoornaar (1755) emeritus in 1771, gestorven in 1773, is schrijver van: *Het betamelijk gedrag onder oordeelen, kastijdingen en in bekommerlijke tijden in zes predicatiën, gedaan bij gelegentheid der inbreuke van de Lecqdijk den* 12 *Maart* 1744. Gron. 1744 8°.

Zie Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 103; Abconde, *Aanh.*, bl. 106.

STURM (Fernand), geboren te Zierikzee, schilderde met veel talent in Spanje en was in 1555 te Sevilla woonachtig.

Zie Kramm.

STURMIUS (Hubertus), in den omtrek van Keulen geboren, volbragt zijne studiën te Heidelberg, werd in 1579 lector en later buitengewoon hoogleeraar te Leiden, van waar hij in 1584 naar Duitschland terugkeerde. Hij schijnt in de Paltz gestorven te zijn.

Hij gaf in het licht:

Scholae duae ad 2 priores versus 2 Capitis primae Epistolae ad Corinthios.

Diatribe de aeterna praedinatione.

Zie Meursius, *Ath. Bat.*, p. 217; Paquot, *Mém*, T. II. p. 64; Siegenbeek, t. a. p., D. I. bl. 35, D. II. *Toev. Bijl.*, bl. 62, 265.

STUYVENBURGH (D.), plaatsnijder. Van hem bestaat o. a. in gr. pl. *Generale afbeeldinge van 't lusthuys en hof van zijn koninckklijcke Majestyt van Groot Brittanië* (prins Willem III) *te Soestdijk*, naar een teekening van Stoopendaal.

Zie Kramm.

STUYVESANT (Joannes van), portretschilder, leefde waarschijnlijk in het laatst der 17e eeuw.

Zie Kramm.

STIJL (G.), dichter uit het midden der 17e eeuw, b. v. voor Bruno, *Davids Psalmen.* Amst. 1656.

STIJL (Simon), zoon van Jelle Stijl, een voornaam bontreeder en Epke Hijlkes Haanekuik, werd den 25 Februarij 1731 te Harlingen geboren, en reeds op zijn 13e jaar student te Franeker. Hier genoot hij het onderwijs van Valckenaer in de Grieksche en Latijnsche taal en letterkunde terwijl Schrader zijnen aanleg voor de dichtkunst bestuurde, die hij met zijn vriend Higt beoefende. Ypey was zijn leermeester in de wiskunde, waarvoor hij eene bijzondere neiging had. Na zich gedurende 4 jaren in de voorbereidende wetenschappen geoefend te hebben, koos hij het beroep van geneesheer en genoot drie of vier jaren het onderwijs van Ouwens en vervolgens te Leiden dat van Albinus, Gaubius, Allemand en anderen. In 1754 werd hij te Franeker med. dr., na het verdedigen eener *Dissertatio de motibus*

musculorum animaticis en zette zich als geneesheer te Harlingen neder. Behalve de geneeskunde beoefende hij de Fransche, Hoogduitsche, Engelsche en Italiaansche letterkunde, gelijk zijn leermeester Valckenaer, wijsgeerig, de teekenkunst, taalkunde, de muziek en schilderkunst, waarin hij Jacob Norel tot leermeester had, en bleef tot in zijn hoogen ouderdom een meester in de kunst van opzeggen (reciteren). Zelfs werkte hij krachtig mede tot het oprigten van een liefhebberij-tooneel te Harlingen, dat in het laatst van 1762 geopend werd. Ook vervaardigde hij verschillende tooneelstukken, zooals

De vrijer na de kunst. klsp. Leiden 1754, onder de zinspreuk *sensim scandendo.*

Krispijn Filosoof, blsp. Amst. 1754.

De Mityleners, trsp. Harlingen 1768. Hierbij behoort *Onderzoek van het Bericht en Oordeel over het treurspel de Mityleners; 't welk gevonden wordt in de Nieuwe Vad. Letteroef.* D. II. st. 8. Ald. 1768.

Boven alles was de geschiedenis zijn geliefkoosde oefening. Zijn heerlijk werk: *De opkomst en bloei der Vereenigde Nederlanden* verscheen voor de eerste maal in 1774, met eene vertaling van Turpins *verhandeling over de opkomst en ondergang der republieken* als inleiding, die echter bij den tweeden druk van 1776 achterwege gelaten en vervangen werd door eene beantwoording van P. Paulus, die eenige misslagen in het werk van Stijl meende ontdekt te hebben; eene beantwoording, „die een van die weinige twistschriften is, welke na het eindigen van den strijd nog met vermaak kunnen gelezen worden". Ook een Lierzang *Ter Liefde van het Vaderland* versiert deze uitgaaf, welke later door andere uitgaven is gevolgd. Ook is het leven van den beroemden tooneelspeler Jan Punt in D. IX der *Levensbeschrijvingen van eenige meest Nederlandsche mannen en vrouwen*, zoo niet geheel, ten minste grootendeels door Stijl geschreven.

Behalve zijn reeds vermelden tooneelarbeid, gaf hij van tijd tot tijd eenige losse verzen in het licht als:

Lierzang aan Melpomene. Harl. 1769.

Op den roemruchtigen zeeslag tegen de Engelschen, den 5 van Oogstmaand 1781. Amst. en Harl. 1781.

Aan God. Dichtstuk op den bededag in Febr. 1782. Amst. en Harl. 1782 4°.

Lofzang aan de maatschappij te Amsterdam ter bevordering der Zeevaart. Amst. 1785 4°.

Vredezang bij den aanvang der XIX eeuw. Harl. 1801 4°.

Op den algemeenen vrede. Harl. 1802 4°.

Nagelaten Gedichten, *Tooneelpoëzy.* Leeuw. en Harl. 1835. — *Mengelpoëzy.* Ald. 1837 2 dn.

Ook houdt men hem voor den schrijver van *Het leven van Michiel Adriaansz. de Ruiter* (naar G. Brandt). Amst. en Harl. 1776 8°, als elfde deel gevoegd bij de 10 dn. *Levensbeschr. v. meest Nederl. mannen en vrouwen.* Nog schrijft men hem het vervolg toe van Wagenaar's *Amsterdam, in zijn opkomst, aanwas en geschiedenissen.* Amst. 1760—1767 3 dn. fol. of 13 dn. 8°. *Vervolg* 1788—94 1 d. fol. of dl. 14—23 8°. Anderen noemen een Amsterdammer den schrijver er van. Ook heeft hij aan *Friesland* D. XIII—XVI van den *Tegenw. staat van Vereenigde Nederl.* gearbeid.

Naamloos gaf hij:

Vier zamenspraken tusschen Oom en Neef nopens de aanmerkingen van M. Corver op het Leven van Jan Punt in de *Levens van ber. Ned. mannen en vrouwen.* Amst. en Harl. 1786 8°.

Na de revolutie van 1795 werd Stijl lid der nationale vergadering en voorzitter der commissie tot het ontwerpen der staatsregeling, die door hem in die hoedanigheid der vergadering den 10 November 1796 werd aangeboden. Hij behoorde tot de zoogenaamde Foederalisten of gematigde voorstanders eener bondgenootschappelijke regeering. Hierdoor geraakte hij bij de heethoofden in ongunst en keerde in September 1797 uit 's Hage naar zijne geboortestad terug. Hij overleed den 24 Mei 1804 ongehuwd.

In 1860 is in het portaal van het raadhuis te Harlingen opgerigt eene marmeren buste van Stijl, vervaardigd door Royer, geschonken als legaat door dr. J. van der Plaats te Leeuwarden, en 29 Dec. plegtig ingewijd met eene rede door dr. J. G. Ottema, toen met afbeelding en portret in 8° uitgegeven, waaraan belangrijke bijlagen zijn toegevoegd.

Zie *Alg. Konst- en Letterb. voor* 1804, n°. 33; Bauer, *Leven van gedenkw. Mannen en Vrouwen*, D. II. bl. 295; J. Scheltema, *Geschied. en Letterk. Mengelw.*, D. I. bl. 162; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Wb.*, D. V. bl. 365; Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. letterk.*, bl. 272, 273. 287, 288. 292; van Kampen, *Bekn. gesch. der Ned. letter. en wetens.*, D. II. bl. 159, 174, 219; J. de Vries, *Proeve eener Gesch. d. Ned. dichtk.*, D. II. bl. 405; Jonckbloet, *Geschied. d. Ned. Letterk.*; D. II. bl. 542; Huberts, *Chron. Handl.*, bl. 109; *Cat. d. Maats. v. Ned. letterk.*, D. I. bl. 262, bl. 199, II. 70, III. 90, 191; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 32, 249, 2723, 3023, 3277, 3391, 4201, 5178, 5550; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV. (1) bl. 90; A. IV. (2) 605, 606; *Hand. d. M. v. L.* 1804, bl. 5; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. v. portr.*

STIJL (Klaas), taalkundige uit de 2e helft der 18e eeuw, bekend door

Beknopte aanleiding tot de kennis der spelling, spraakdeelen en zinteekenen van de Nederd. taal, uitgeg. door L. van Bolhuis. Gron. 1776 kl. 8°., *2e en nauwkeuriger druk.* Gron. 1787 kl. 8°.

Beknopte Nederd. Spraakkunst, in 1792 door de maats. tot Nut van 't Alg. met goud bekroond.

Zie Ypey, *Gesch. d. Nederd. tale*, I. 548; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 128.

STYRUM (Adolf Gelricus van Limburg), zoon van Otto Graaf van Limburg Styrum Bronkhorst, in 1679 gestorven, en Charlotte, gravin van Dohna, verloor zijn leven op het bed van eer bij de belegering van Maastricht in 1676.

Zie Bosscha, *Ned. Held. te Land*, D. II. *Bijl.*, bl. 10; over het geslacht Hubner, *Tab.*, 415—418, 435, 436, 438; Hoogstraten, *Groot algemeen Hist. Geogr. Geneal. Woordenb.* 1732.

STYRUM (mr. Albert Otto Ernst graaf van Limburg), zoon van Otto Ernst Gelder, graaf van Limburg Styrum en Albertina Maria barones van Maneil, werd den 2 December 1803 te Groningen, waar zijn vader, die den krijgsmansstand gekozen had, toen het bevel voerde, geboren. Na voorbereidende studie werd hij student in de regten te Franeker en verkreeg, den 13 Maart 1829, den doctoralen titel, na verdediging eener *dissertatio de consilio Parentum ratione nuptiarum a liberis implorando quod a reverentia parentibus debita nomen habet.* Spoedig werd hij daarna geroepen als officier bij de dienstdoende schutterij te Leiden, en in 1832 droegen hem de hoofdingelanden en hoogheemraden de betrekking op van rentmeester bij het hoogheemraadschap van Rijnland, waarin hij tot zijn overlijden getrouw en met de meeste naauwgezetheid werkzaam bleef, en in 1833 werd hij lid van den stedelijken raad te Leiden. In 1840 werd hij door zijne medeleden naar de provinciale staten afgevaardigd, den 6 Maart 1843 tot wethouder en in 1851 tot burgemeester benoemd. Hij was kamerheer in buitengewonen dienst, kommandeur van de orde van de Eikenkroon, ridder van de Nederlandsche Leeuw, ook was hij lid der gemeente-commissie bij de Hervormden, commissaris der Hollandsche spoorweg-maatschappij, president der commissie tot beheer van het Invalidenhuis, president-curator van het stedelijk gymnasium, lid der commissie van beheer over de gasthuizen, commissaris voor Leiden bij de Nederlandsche handel-maatschappij, curator der Leidsche hoogeschool, lid der maats. van Ned. Letterkunde. Hij huwde den 18 Augustus 1830 jonkvrouw Francoma Diderica van Halteren, dochter van mr. Daniel van Halteren, voorzitter der regtbank van eersten aanleg te Leiden. Hij overleed den 12 September 1858. Mr. D. Siegenbeek heeft zijn leven geschetst voor de *Hand. d. Jaarl. algem. vergad. van de maats. v. Ned. Letterk.* 1859.

STYRUM (Frederik Wilhelm graaf van Brinkhorst), broeder van Adolf Gelricus, vroeger vermeld. Hij was, na eerst den lande gediend te hebben, luitenant-admiraal van Friesland, Groningen en Ommelanden. Hij huwde Lucia van Aylva en overleed in 1724.

Zie Bosscha, t. a. p.

STYRUM (George Albrecht van), broeder van den vorige, sneuvelde als kolonel der infanterie bij den slag bij Fleurus in 1690. Hij huwde Elizabeth van Boetzelaer. Zijne dochter Maria, gehuwd aan Philip Landgraaf van Hessen Philipstadt, erfde Bronkhorst.

Zie Bosscha, t. a. p.; J. C. de Jonge, *Geschied. van Neerl. Zeewezen*, IIIb. 125, 394.

STYRUM (Herman Otto, graaf van), zoon van Joost of Judocus, graaf van Limburg Styrum en Maria, gravin van Schauenburg, graaf van Bronkhorst, heer van Styrum, behaalde, toen hij tot den rang van luitenant-generaal der Nederlandsche ruiterij was opgeklommen met den hertog van Saksen-Weimar, den 29 Augustus 1622, de overwinning bij Fleurus, en was bij het ontzet van Bergen op Zoom door Spinola belegerd. Hij nam deel aan meest alle belegeringen onder Frederik Hendrik en volgde in 1626 Starkenbroek als commissaris-generaal der Cavallerie op. In den nazomer van dit jaar werd hij bij den Rijn, niet ver van Kalkar, ten gevolge van het te zwakke wacht houden, door den vijand overvallen en gevangen genomen. In 1629 kreeg hij bevel van Frederik Hendrik om met een voldoende krijgsmagt den oever van de Waal te dekken en een wakend oog te houden op den IJssel, met de uitgebreidste volmagt om te doen wat de omstandigheden voor 's lands dienst zouden vorderen. Zijn togt in Gelderland om Cuiro, die den overtogt over den IJssel volbragt had, terug te jagen, mislukte Hij was een goed soldaat, wien het niet aan dapperheid maar aan doorzigt ontbrak. Hij huwde Margaretha baronesse van Spies en overleed in 1644, nalatende Otto, (die volgt). Sophia Elizabeth gehuwd met den graaf van Veelen, Adolf Ernst, gehuwd met Isabelle, gravin van Veelen en Megen, in 1692 gestorven, Maurits, gehuwd met Anna Bernadine, gravin van Limburg Styrum, in 1664 gestorven.

Zie Aitzema, *Saken van staat en oorlog*, D. I. bl. 582; Bosscha D. I. bl. 411, 421, 451; *Part. berigt.*

STYRUM (M. D. graaf van Limburg), luitenant-ingenieur, werd op de citadel van Antwerpen gekwetst.

Zie Bosscha, t. a. p., D. II. bl. 760.

STYRUM (Otto graaf van Limburg) BRONKHORST, heer van Borculo, zoon van Herman Otto voornoemd, omhelsde evenals zijn vader en de meeste zijner bloedverwanten, den krijgsdienst en was bij den slag van Senef tegenwoordig. Hij huwde Charlotte, gravin van Dohna en overleed in 1679.

Zie Bosscha, t. a. p., D. II., *Bijl.* 310

STYRUM (Otto Christoffel, graaf van Limburg), zoon van den vorige, als kolonel van de ruiterij in 1673 overleden.

Zie Bosscha, t. a. p., D. II. bl. 10.

STYRUM (Otto Jan Herbert, graaf van Limburg), zoon van Leopold graaf van Limburg Styrum, en zijn tweede gemalin Maria van Styrum (de eerste was Theodora Ottilia Carolina Louisa, baronesse van der Does van Noordwijk) was bij den veldtogt in Spanje (1809) en werd als luitenant bij Mesa de Ibor gekwetst, onderscheidde zich te Medellin, nam deel aan den slag bij Quatre Bras als majoor, en bragt namens den prins van Oranje aan den hertog van Saksen-Weimar het berigt om de vijandelijkheden te staken. Hij huwde met J. baronesse Rengers.

STYRUM (Samuel John graaf van Limburg), zoon van Samuel John, graaf van Limburg Styrum en de dochter van den vice-admiraal Requit, den 3 Mei 1793 geboren, beschreven in de ridderschap van Gelderland, generaal-majoor, lid der tweede kamer der staten-generaal, huwde S. Munther en overleed in 1824.

Part. berigt.

STYRUM (Willem Bernard, graaf van Limburg), zoon van Albert Dominicus, graaf van Limburg Styrum en Elizabeth Gratiana Sayer, was luitenant-kolonel bij de Hollandsche garde te voet, toen hij in den Posten-oorlog in Vlaanderen, den 13 Sept. 1793, sneuvelde. Hij was gehuwd aan Johanna Sara Bicker.

Zie Bosscha, t. a. p., D. III. bl. 79; *Part. ber.*

SUCHTELEN (Graaf Jan Pieter van), afstammeling van een oud adellijk geslacht in het hertogdom Gulick, 't welk het kasteel bezat, in de nabijheid van het vlek Suchtelen gelegen, welks overblijfselen nog bestaan. Vele geschiedschrijvers, als Revius, Dumbar, van Hasselt, Schlichtenhorst, Pontanus, Lindeborn en anderen gewagen van dat geslacht van de veertiende eeuw af aan. Omtrent het midden der zestiende eeuw vestigde zich in de provincie Gelderland een Gerard ter Stiege van Suchtelen, welke zich ook schreef Gerrit van Suchtelen, bij verkorting, te gelijk met zijn' broeder Johan. Die Gerrit was, volgens de acten in Zutphens Archief, in het jaar 1562 Juris Licentiaat, en burgemeester in Zutphen van 1574 tot 1578. Hij was ook een der gecommitteerde raden, welke Gelderlands adel benoemde tot het bewerkstelligen der vereeniging met de Nederlandsche staten-generaal, die in dien tijd het Spaansche juk afwierpen. Zijn oudste zoon, ook genaamd Gerrit, werd in 1554 geboren en trad in het jaar 1586 in de regering der stad Deventer (zie Revius *Daventr. Illustr.* en Dumbar *Deventers kerkel. en wereldl. ges.*). In het jaar 1596 was hij burgemeester dier stad, en huwde met Anna van Rijssen, van een oud adellijk geslacht in dat land. Hij stierf in het jaar 1636 omtrent 82 jaren oud, vader van vele kinderen. Van zijne zonen was de vijfde in ouderdom Abraham van Suchtelen, bet-overgrootvader van den nu overledenen graaf. Hij werd in het jaar 1600 te Deventer geboren, en aldaar in 1646 tot burgemeester aangesteld, en bekleedde naderhand vele posten bij de Nederlandsche regeering. Hij overleed in den Haag in het jaar 1661 als lid van de staten-generaal. Zijn derde zoon Gerrit van Suchtelen werd in 1640 te Deventer geboren, alwaar hij van 1684 af de voornaamste posten bekleedde. Hij was gelijk zijn vader, lid van de staten-generaal en stierf in het jaar 1712, vele kinderen nalatende. Zijn tweede zoon, alsmede Gerrit genaamd, werd in 1673 geboren, verwisselde het burgerlijke leven met het militaire, en voerde het bevel over een eskadron Hollandsche ruiterij in den slag van Ramilly den 23sten Mei 1706, waar hij zwaar gewond gevangen genomen werd. Uit Frankrijk teruggekomen, vestigde hij zich in de provincie Utrecht, huwde en werd vader van drie zonen, Jan, Cornelis en Rochus genaamd. De tweede, Cornelis, werd in het gehucht de Bilt bij Utrecht in het jaar 1713 geboren, hij huwde met Theodora Emilia van Cattenburch en verwekte bij haar zes kinderen, waarvan drie zonen. Hij stierf in 1768 als majoor der Hollandsche genie. De drie zonen heetten Jan Pieter, Abraham en Rochus. De oudste van deze, Jan Pieter van Suchtelen [1]), was de nu overledene generaal. Hij werd te Grave den 2 Augustus 1751 geboren. Van zijne geboorte af aan werd hij voor de burgerlijke en wetenschappelijke loopbaan bestemd, en op zijn achtste jaar reeds naar Groningen gezonden, om aldaar zijne studiën te beginnen. In 1765 in het ouderlijk huis teruggekomen, besloot hij in den krijgsdienst te gaan. Zijn vader onderwees hem zelf in de mathesis, waarin hij zoodanige vorderingen maakte, dat hij reeds in Januari 1768 bij het corps der genie werd aangesteld tot tweeden luitenant (ingenieur-extraordinair). Na verschillende bevorderingen werd hij bij dat corps in 1779 kapitein, en nam zijn afscheid in 1783 met luitenant-kolonels rang. Hij trad toen in Russischen dienst als luitenant-kolonel der genie, werd in 1786 tot kolonel en in 1789 tot generaal-majoor bevorderd. Onder keizer Pauls regeering werd hij in 1799 op St. Pieter en Paulus dag generaal en chef, altijd dienstdoende bij de genie. Tot op dien tijd had hij de volgende onderscheidings-teekenen bekomen, in 1786 de Wladimirs orde 4e klasse, in 1789 de St. Georges orde 4e klasse, in 1790 de Wladimirs orde 2e klasse en in 1799 de St. Anna orde 1e klasse. Naderhand werd hij, in 1801, commandeur van de orde van St. Jan van Jeruzalem, in 1803 van de Alexander Newski-orde, in 1809 grootkruis van de Wladimirs orde en in 1825 van de St. Andreas orde. In 1834 schonk hem keizer Nikolaas het onderscheidingsteeken der laatste orde in diamanten. Keizer Alexander, die bij den aanvang zijner regeering hem in de eerste klasse van den Russischen adel had opgenomen, benoemde hem in 1812 tot Finlands baron en weinige jaren daarna tot graaf.

Aangaande de menigvuldige diensten, welke de graaf van Suchtelen gedurende zijne lange loopbaan in Rusland bewe-

[1]) Bij het in dienst treden van Rusland legde hij den naam van Jan af, en noemde zich alleen van dien tijd af Peter. Aanleiding daartoe gaf zijne beroepingsbrief, die alleen den naam van Peter inhield.

zen heeft, kunnen wij niet veel mededeelen. Hij hield er niet van, om over zich zelven in dit opzigt te spreken, en weinige aanteekeningen, voor zoover men weet, liet hij deswegens na. Intusschen is het bekend, dat hij in Rusland vele bekwame genie-officieren gevormd heeft, en aan dat corps hoofdzakelijk eene verbeterde inrigting gegeven heeft. In de jaren 1789 en 1790 bevond hij zich bij het leger in Finland en werd door een Zweedschen kogel gewond. Van 1791 tot 1793 behoorde hij tot het leger aan de rivier de Dwina. In 't jaar 1793 voerde hij bevel in Polen en was belast met het herstellen van vestingen, waaronder Modlin aan den mond der Bog, 2½ mijl van Warschau. Hij maakte het plan, dat hij ook ten uitvoer liet brengen, van het Catharina-kanaal in het gouvernement Wologda. Dat kanaal vereenigt een' der Noordsche takken van den Dwina-vloed met de Wolga, en daardoor de Witte met de Caspische zee. Hij woonde den merkwaardigen veldtogt van 1805 bij, en werd in 1807 met eene buitengewone zending naar Pruissen belast, hetwelk het begin was zijner militair-diplomatieke loopbaan. In de jaren 1808 en 1809 was hij aangesteld tot kwartiermeester generaal bij het Russische leger, dat toen in Zweedsch Finland rukte. Dat hij het was, die bij capitulatie Sweaborg innam, Ehrensvärds meesterstuk, en daardoor een einde aan den krijg maakte, die Finlands verlies voor Zweden veroorzaakte, is genoeg bekend. Van 1809 tot 1811 had hij een buitengewone zending naar Zweden, die hij ook in 1812 behield, in welks laatste jaar hij in de maand Julij het vredestractaat tusschen Rusland en Engeland sloot en onderteekende. In 1813 volgde hij den toenmaligen kroonprins van Zweden naar Duitschland en hield zich in het hoofdkwartier van het noordelijk Duitsche leger; hij woonde de veldslagen van Dennewitz en Leipzig bij, ook het innemen dier laatste stad. In Februarij 1814 sloot en onderteekende hij een vredestractaat tusschen Rusland en Denemarken, en volgde Zwedens kroonprins bij zijne terugkomst naar Stokholm, van waar hij eveneens met hem den Noorweegschen veldtogt maakte. Van dien tijd af aan (1814) is hij bestendig in buitengewone zending gebleven, bij het Zweedsche hof tot aan zijn dood. De graaf van Suchtelen huwde in den Haag in het jaar 1789 [1]) met Amarentia Wilhelmina Harting. Bij haar verwekte hij acht kinderen waarvan slechts drie hem overbleven, namelijk een zoon, graaf Constantijn van Suchtelen generaal-majoor in Russische dienst, en twee dochters, waarvan eene ongehuwd. Hij bragt zijne laatste levensjaren op zijn landgoed Ulriksdal door en hield zich bezig met het beoefenen der letteren. Hij had een voortreffelijk kabinet schilderijen en een kostbare bibliotheek. Hij overleed als ambassadeur te Stokholm den 18 Januarij 1836.

Zie, uit de *Zweedsche Minerva* n°. 8 en 9 1836 vertaald, *Konst- en Letterb.* 1836, D. I. bl. 242—247, 258—263; *Aanh.* op Nieuwenhuis; Vorwoert.

SUCHTELEN (Graaf PAUL VAN), zoon van den vorige, in zijn leven luitenant-generaal der cavallerie in Russischen dienst, werd den 23 Augustus 1788 te Petersburg geboren, maakte sedert 1805 met de Russische legers al de veldtogten, die van 1830 en 1831, die van Polen alleen uitgezonderd, niet zonder roem mede, en bekwam in dezelve eervolle wonden, waardoor hij zich de Russische ridderorde van Alexander Newski, van St. George 3de klasse, van Wladimir 2de klasse, van St. Anna 1ste klasse, en verscheidene vreemde, ook eeredegens met juweelen versierd, maar vooral het vertrouwen des keizers verwierf. Hieraan dankte hij de benoeming tot het gouvernement der half Aziatische provincie Orenburg. Hij overleed den 1 van grasmaand 1833, in den ouderdom van 45 jaren.

Zie de bij het vorig artikel aangehaalde bronnen.

SUCHTELEN (JACOB HENDRIK VAN), in 1722 te Nijmegen geboren, genoot bij een beschaafde opvoeding onderwijs in de teeken-, meet- en bouwkunde, legde zich onder F. van Eynden ook op de schilderkunst toe, maar liet deze varen om zich meer bij de bouwkunde te bepalen, zoodat hij tot stadsbouwmeester in zijn geboorteplaats werd aangesteld. Tot zijne voornaamste teekeningen behooren een aantal vignetten uit de Bijbelsche geschiedenis en een menigte uitlandsche bloemen en planten. Zijne verzameling van natuurlijke zeldzaamheden en van Romeinsche penningen, omstreeks Nijmegen gevonden, wordt door Martinet geroemd. Hij overleed in 1768.

Zie Immerzeel; Kobus en de Rivecourt.

SUBREMONT (P.), nederduitsch dichter, leverde bijdragen tot de *Dichtkundige Cypressenbladen* (1752).

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

SUDEN (JACOB VAN), commandeur van St. Catharina te te Utrecht, behoorende tot de St. Jansheeren aldaar, was een der candidaten voor den in 1322 ledig staanden bisschopszetel.

Zie v. d. Chijs, *de munten der Bisschoppen van de heerlijkheid en de stad Utrecht*, bl. 98, 99.

SUDERMAN (WILHELMUS), te Rotterdam geboren, proponent bij de remonstr. broederschap, beroepen te Tiel (1730), Zevenhoven (1732), Delft (1735), Haarlem (1739) en Rotterdam (1748), waar hij den 30 November 1750 overleed.

Hij schreef:

Predikatie over Psalm CXXIX: 1—4 *ter gelegenheit van de honderdste verjaring der teekening van den vrede met Spanje uitgesproken den* 8 *Januarij* 1748 *in de remonstrantsche gemeente te Haarlem.* Haarlem 1748 4°.

Predikatiën over verscheiden gewigtige texten der H. Bladeren. Rotterdam 1752 8°. Met voorb. van Abraham Suderman.

Hij leverde eenige vertoogen in den *Hollandschen Spectator* van van Effen onder de letter X. Hij behandelde nu en dan ook de Latijnsche en Nederduitsche lier, blijkens een gedicht *Diogenes* getiteld, zijnde eene Latijnsche uitbreiding der bekende anecdote van dien Cynischen wijsgeer die bij vollen dag te Athene op de markt verscheen en zeide menschen te zoeken.

Zie Tideman, *Rem. Broeders.*, bl. 55, 68, 106, 236, 291, 372; Rogge, *Rem. Geschrift*, bl. 208, van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; Siegenbeek, *Bekn. Gesch. d. N. L.*, bl. 255; Arrenberg, bl. 497.

SUDERMAN (JAN), Rotterdammer, vertaalde het werk van Joh. Aef. Turretin, *Wolke van getuigen* enz. Delft 1724 en beoefende ook de Nederd. poëzy, blijkens zijn gedicht voor dit werk. Ook heeft men van hem een uitvoerig vers *Ter uitvaart van den beroemden dichter Joan van Broekhuizen*, een lijkvers *Ter eeuwige gedachtenis van den heer A. van der Werf*, in J. van Gool, *Nieuwe schouwburg der Nederlandsche schilders; Op de dood van J. Brandt* (achter diens gedichten) een lofvers *Op de Gedichten van Joost van Geel; Bijschriften op de Godlievende ziel van Herman Hugo en Otto van Veen bestaande in honderd zinnebeeldige platen.* Utrecht 1749 8°.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; Arrenberg, t. a. p.

SUERIUS (JACOB); gehuwd met Catharina, eene oudere zuster van Susanna Hoefnagel, de vrouw van Christiaan Huygens, onderwees Constantijn Huygens en zijn broeder Maurits in het Romeinsche regt. Hugo de Groot, toen pensionaris van Rotterdam, gaf voor dit onderrigt eenige wenken, die Constantijn later dankbaar herdacht. Suerius werd door zijn neef met een karakteristiek beloond, die een vriendelijk en beminnelijk licht over zijn grijs hoofd wierp. Hij overleed te 's Hage in 1629.

Zie Jorissen, *Lev. v. C. Huygens*, bl. 24.

SUERMAN (ALEXANDER CHARLES GILLAUME), een uitstekend genees-, wis- en natuurkundige, werd in 1809 geboren te Harderwijk, waar zijn vader destijds het hoogleeraarsambt in de genees-, heel- en ontleedkunde bekleedde. Hij onderscheidde zich reeds als student aan de hoogeschool te Leiden op de gunstigste wijze bij de medische faculteit waar hij in 1830 de gouden eereprijs behaalde voor het antwoord op de door haar uitgeschreven prijsvraag: *Over het bepalen der hoeveelheid waterdamp in lucht of gaz-soorten.* Nog in hetzelfde jaar nam hij deel als fourier bij de Leidsche kompagnie vrijwillige jagers, die zich in den tiendaagschen veldtogt op den 12 Augustus 1831 in de nabijheid van Bautersum gunstig onderscheidden. In 1832 en 1833 legde hij te Utrecht groote belangstelling aan den dag in het lot der cholera-lijders en verkreeg aldaar in 1835 den doctoralen graad na het verdedigen eener dissertatie: *De cholerae Asiaticae itinere per Belgium Septentrionale.* In 1836, bij gelegenheid van het eeuwfeest, verkreeg hij den graad van math. mag. et philos. natur. doctor, na de verdediging van eene *Dissertatio Physica de calore fluidorum elasticorum spe-*

[1]) Hij huwde voor zijn vertrek naar Rusland in 't jaar 1778 of 1779.

cifico. In 1839 werd hij beroepen tot gewoon hoogleeraar in de geneeskunde aan de Utrechtsche hoogeschool, welke betrekking hij aanvaardde met eene *Oratio de medicinae doctrinarum physicarum ope nostra imprimis aetate perficienda.* Vroeger was hij ook bevorderd tot doctor in de heel- en vroedkunde en lid van het provinciaal Utrechtsch genootschap van kunsten en wetenschappen. Hij overleed den 10 Februarij 1840, ten gevolge van eene hevige zinkingkoorts, nalatende een diep bedroefde vader, die met zijne echtgenoote het onherstelbaar verlies van hun eenig over gebleven zoon bleven betreuren.

Zie *Konst- en Letterbode* 1840, I. bl. 98, 104; J. L. C. Schroeder van der Kolk, *Toespraak aan zijne leerlingen op den 17 Februarij* 1840; Witsen Geysbeek, *Woordenboek der zamenleving;* Nieuwenhuis, *Woordenboek van kunsten en Wetenschappen*, le dr., *het aanhangsel*, 2e verbeterde druk; Kobus en de Rivecourt, *Biographisch Handwoordenboek;* Poggendorff, *Handwörterbuch zur Geschichte der exacten Wissenschaften;* Holtrop, l. c., p. 343.

SUERMAN (Bernardus Henricus), zoon van Herman Suerman en Agnes Mourus, vader van den vorige, werd den 4 October 1783 te Haarlem geboren. Nog geen 12 jaren oud verloor hij zijne ouders. Tot de heelkunde opgeleid, zag men hem, bij de landing van het Engelsch-Russische leger, in N. Holland, als vrijwilliger werkzaam in de hospitalen die tijdelijk te Haarlem opgerigt waren. Later studeerde hij onder Matthias van Geuns in de geneeskunde aan de hoogeschool te Utrecht en verkreeg na verdediging eener *Diss. de Arsenici in corpus hum. effectibus ejusque usu, hodie celebrato, praes. ad carcinomatis curationem* (Traj. ad Rhen. 1809 4°.), den doctoralen graad. Curatoren der Harderwijksche hoogeschool benoemde hem tot opvolger van van Maanen. Den 19 Junij 1810 hield hij zijne intreerede met eene *Or. inauguralis de iis, quae cum veteres tum recentiores, impr. Batavi et Germani de vitae corporiae principio philosophati sunt* (Hard. 1810 4°). Na de vernietiging der akademie werd de hoogleeraar, buiten zijn voorkennis, tot vrederegter te Apeldoorn en tevens tot geneesheer van dat ambt benoemd, doch hij wilde de stad niet verlaten en bleef te Harderwijk en op de Veluwe de heelkunst uitoefenen. In 1816 vertrok hij als hoogleeraar in de geneeskunde naar Utrecht, waar hij zijne betrekking aanvaardde met eene *Or. de Magnetismo, qui vocatur animali, veteribus omnino incognito, nostra demum aetate invento, si bene adhibeatur, novum fortasse Physiologis lumen et salutare Medicis remedium aliquando allaturo.* Voorts vindt men in *Acad. Ultraj.* etc. a. 1826—1827, zijn *Or. rect. de animi fortitudine, virtute medicis propria, maxime illa in epidemiis conspicua.* Achter dezelve komt een belangrijk verslag voor omtrent de edelmoedige hulpvaardigheid door de kweekelingen der Utrechtsche faculteit betoond, toen Groningen, in 't. j. 1826, van eenige langdurige epidemische ziekte bezocht was. Overigens heeft hij nimmer zijn naam onder andere, door hem uitgegevene geschriften geplaatst. Eene uitzondering maakte hij met de *Raadgevingen aan zijne medeburgers bij het naderen der cholera,* waarvan acht uitgaven het licht zagen. Hij huwde Willelmine Gilette Susanna du Houx de Cramant, dochter van den predikant bij de Waalsche gemeente te Haarlem, die hem 3 kinderen schonk. Hij overleed den 11 Febr. 1862.

Zie Heringa, *de auditorio*, p. 20, 159, 192; Bouman, *Or. de Institut. acad. Traiect. ad Rhen.* 1845, p. 15; *Annal. Acad. Ultraj.* 1862; *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 596; 628, 681; Kobus en de Rivecourt; Holtrop, l. c.

SUEYO (Emanuel), geschiedschrijver, in 1567 te Antwerpen uit Portugesche ouders geboren, bleef, zoo het schijnt, gedurende zijn geheele leven in deze gewesten. Hij moet een zeer geleerd man en bijzonder ervaren in de geschiedenis geweest zijn. Hij was ridder en kamerheer van den koning en overleed in 1629 te Brussel in het 43ste jaar zijns ouderdoms. Hij bediende zich in zijne geschriften van de Spaansche taal, waarin hij Tacitus en Sallustius vertaalde en ook een korte beschrijving van Belgie in het licht gaf

(*Descripcion breve del Pais baxo. En Anvers* 1622 8°.)

Zijn hoofdwerk is:

Em. Sueyro Anales de Flandes, del anno 407 *hasce* 1477. Anvers 1624, 2 vol.

Zie de Wind, *Bibl. v. Geschied.*, p. 566; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 261; Val. Andreas, *Bibl. Belg.; Bibl. Meermanni*, T. III. p. 57; Kobus en de Rivecourt.

SUEDERUS. Zie ZWEDER.

SUFFRIDUS PETRI. Zie PETRI (SUFFRIDUS).

SUFFRIDUS SIXTINUS of Sixtus is bekend als tooneeldichter. Hij schreef:

Apollo over de inwijdinghe van de Neerlandsche Academia de Bijekorf, ghesticht door Dr. S. Coster. Amst. 1617.

Geraert van Velsen lijende, trsp. vertoond op de Amsteld. schouwb. Ald. 1628 4°, 1657, 1663 8°.

Zie Witsen Geysbeek, D. V. bl. 290; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 194.

SUIDERHOEF. Zie SUYDERHOEF.

SUIKERS (Mr. Geerlo), den 26 Mei 1669 te Helmond geboren, maakte zich als geschiedschrijver met Isaak Verburg bekend door hunne uitgave der *Algemeene kerkelijke en weereldlijke geschiedenissen des bekenden Aard-kloots, van de schepping der wereldt tot de doodt van Willem den III koning van Engeland enz.* Amst. 1721—1724 10 dn. fol. Hij overleed den 28 Maart 1717.

Zie zijn leven voor het aangeh. werk; Saxe, *Onom.*, T. V. p. 537; Jöcher; Hermans, *Not. Lit.*, p. 21; Verwoert.

SUIS. Zie SUYS.

SUISKENS. Zie SUYSKENS.

SUISSAP (J. de). Van dezen dichter verscheen in 1773 te Utrecht *Een honderdtal nieuwe geestrijke raadsels*, want vermits de Grieken, volgens hem: »de gewoonte hadden zich onderling raadsels op te geven", stelt hij het zeker dat raadsels eene geestopscherpende tijdkorting opleveren.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Wb.*

SULTZE (Jan Moirs). Van hem is bekend *Der sielen troest* Utrecht 1479, Haarlem 1484, Zwolle 1485 *Thantwerpen bi mi Govaert Bac. Int jaer Ons Heeren MCCCCC den XXI daeh in September* 4°.

Zie van Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 6296; *Cat. J. Nieuwenhuizen*, bl. 27.

SUNDEREN (Willem van), beeldhouwer, bloeide in het laatst der 17e eeuw. Te 's Hage, waar hij geboren werd en overleed, verkreeg hij in 1683 het meesterschap in de confrerie kamer, in 1697 werd hij met Antoni Boogmaker hoofdman van den beeldhouwers broederschap.

Zie Kramm.

SUNDORF (Willem), een bekwaam componist en ijverig voorstander der met goed gevolg door hem beoefende toonkunst. Hij overleed te Amsterdam den 1 Mei 1826.

Zie Verwoert.

SUNMAN ( ) begaf zich na den dood van P. van der Paes, genaamd Lely, naar Engeland om aldaar zijn fortuin te maken. Hij vervaardigde het portret van koning Karel II, doch daar dit niet zoo goed uitviel als dat van John Riley, werd hij op den achtergrond geschoven en trok naar Oxford, waar hij voor de universiteit de groote stukken, die hare stichters voorstellen, schilderde. Zij worden aldaar nog in de kunstgalerij bewaard. Hij overleed te Londen omstreeks 1707.

Zie Fiorillo, *Geschichte der Mahlerey in Grossbrittannien u. s. w.* Göttingen 1808 8°; Kramm.

SUPERVILLE (Humbert de). Zie HUMBERT DE SUPERVILLE.

SUPERVILLE (Daniel de), geneesheer te Saumur, werd aldaar in Augustus 1657 geboren, studeerde in zijne geboortestad, en werd in 1683 predikant te Loudan. Na de herroeping van het edict van Nantes, vestigde hij zich in Nederland, was 6 jaren hulpprediker en vervolgens in 1691 gewoon leeraar te Rotterdam. In 1725 werd hij emeritus en overleed den 9 Junij 1728. Hij was als kanselredenaar beroemd en schreef:

Le vrai Communiant, ou Traité de la sainte cène et des moiens d'y bien participer 1718 *4me ed. révue et corr.* Rotterd. 1726 2 p. pet. 8°. Ibid. 1738 pet. 8°. *Sept. ed. révue et corr.* Rotterd. 1742 2 p. 1 vol. pet. 8°. *Nouv. éd.* Amst. et la Haye 1835 12°. In 't Ned. *over het avondmaal* vert. door Cappelan. Rott. 1724 8°. Amst. 1731 bij J. ter Beek, ald. bij A. en J. Douci.

Sermons sur divers Textes de l' E. S. 5 *ed.* Rott. 1711, 17, 24 4 vol.

Mélange des sermons sur divers textes de l'Écriture sainte. 1711, 1743 3 vol.

Nouveaux sermons sur divers textes de l'Écrit. S. 1743.

Élémens du Christianisme, ou Abregé des veritez et des devoirs de la réligion Chrétienne, à l'usage des Enfans par feu M. D. de S. past. de l'Eglis. etc. Nouv. éd. revue par ordre des consistoires. Amst. 1754 pet. 8°.

Le veritez et les Devoirs de la réligion chrétienne ou catechisme pour l'instruction de la Jeunesse, par feu Mr. Dan. de Superville. Heutième éd. Amst. 1763 8°.

Zijn afbeelding, door B. Thomassin geteekend en door B. Bernaerts gegraveerd, werd ten jare 1737 in kl. 8° uitgegeven.

Zie Ypey, *Gesch. d. Chr. kerk in de 18e eeuw*, D. VIII. bl. 612; v. Harderwijk, *Rott. predd.*, bl. 129 verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.*; *Catal. de la Bibl. Wallonne à Leyde*. p. 35; *Supplém.* p. 30; *Deuxième Supplem.*, p. 62, 75; Abcoude, p. 350; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; Bernard, *Nouvelles de la Républiq. des Lettres*, *An.* 1706 *Mart*, p. 297; *Journal des Sçavans An.* 1708 *Octobr.*, p. 80; Koecher, *Catech. Hist.*, bl. 169.

SUPERVILLE (Daniel de), zoon van den vorige, den 11 Junij 1700 te Rotterdam geboren, werd als proponent aldaar beroepen en bevestigd den 30 September 1725. Hij overleed den 24 Mei 1762. De dichter Adolf Hendrik Hagedoorn vervaardigde op hem een lijkdicht. Hij was een der uitstekende kanselredenaars van zijn tijd.

Hij gaf in het licht:

Sermons sur divers textes de l'Écriture sainte. Rott. 1754, Amst. 1763, 64 3 vol. 8° m. portr.

La Lumière trop tôt éteinte ou sermon sur Jean V: 35; prononcé peu de jours après les funerailles de S. A. S. monseigneur Guillaume Charles Henri Friso, Prince d'Orange etc. Rotterdam 1752 8° in 't Holl. vertaald door Fr. de Haes (Rotterd. 1752 8°.)

Dezelfde de Haes vertaalde zijn werkje *De ware Dischgenoot aan de tafel des Heeren.* Amst. 1737 8°.

Zijn portret, door J. Folkema gegraveerd, ziet in 8° het licht met een vierregelig fr. gedicht.

Zie Harderwijk, t. a. p., Glasius, *Godgel. Nederl.*; *Catal. de l'église walon. à Leyde*, p. 48, 8e *Supplém*, p. 89; Verwoert, Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. v. portr.*

SURENDONCK (Andreas), predikant te Sparendam, in 1659 te Reewijk, in 1669 te Cloetingen, in 1671 te Raamsdonk, in 1691 te Geertruidenberg, gaf eene lijkrede op het overlijden van koningin Maria.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 9.

SURENDONCK (Guilielmus), in 1601 geboren, verdedigde onder A. Thysius te Leiden eene *Disput. de Christo capite ecclesiae*, werd rector te Gorinchem, vervolgens van 1648—1651 te Utrecht, later te Rotterdam, waar hij in 1662 stierf. Hij maakte zich als Latijnsch dichter bekend, doch zijne poëzy is verspreid. Zijne beeltenis bestaat met een Lat. gedicht van G. Soest er onder.

Zie *Synopsis purioris Theolog. disputat. 50 comprehensa.* Amst. 1648; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 9; Ekker, *De Hieronymus school te Utrecht* 2 st. bl. 7; Jac. van Oudenhoven, *Beschrijv. van Heusden*, bl. 231; Muller, *Cat. v. portr.*

SURENDONCK (Petrus), zijn zoon, rector te Goes, voorts conrector te 's Hage (1670), volgde in 1674 [illegible] als rector te Dordrecht op. In 1681 vertrok hij naar Utrecht en in 1685 naar 's Hage om zijne dagen aldaar in otio literario te eindigen, doch op dringend verzoek der regeering van Middelburg nam hij het bestuur der Latijnsche school aldaar op zich. Van daar vertrok hij naar Amsterdam. De beroemde Jacobus Kruytier en Franciscus Burmannus waren zijne leerlingen. Hij was een der geleerdste mannen van zijn tijd en beoefende de Latijnsche poëzy in den smaak van Caspar Staphorst, den dichter van een *Carmen Epinicium ac protrepticum de bello Britannico* en van Franciscus Plante, door zijne *Mauritius* bekend. Zijn kunstbroeder David van Hoogstraten noemde hem »de eer der letterhelden". Terwijl hij te Dordrecht was, was daar Elias Surendonck, na eerst conrector te Goes, vervolgens predikant te Katishoek (1668), Nisse, Oud-Beyerland (1678) geweest te zijn, sedert 1679 leeraar bij de hervormden. Hij overleed in 1681. Er bestaat van P. S. een groot portret, naar D. van der Plaats door J. van Munnikhuizen gegraveerd, als rector der Lat. schole te Amst. act. 52 fonct. 33 in gr. fol. met 8 reg. van van Vollenhove.

Zie Schotel, *Ill. School*, bl. 90; *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 9, *Twee Zeeuwsche rectoren* in *Zeeuwsche volksalmanak* 1806; Ekker, *Hiër. school te Utrecht*, bl. 78; Vrolijkhert, *Vliss. Kerkhemel*, bl. 356, Reitzii *Or. de Schola Hieronym.*, p. 28; *Levens van gel. mannen en vrouwen*, n°. 6 bl. 91, *Gelett. Zeeland*, bl. 58; Kok, V. W., D. VIII; Hoogstraten, *Gedicht.*, bl. 110; *Cat. J. Koning*, D. I. bl. 93; Soerman, *K. R.*

SURENHUSIUS (Guilielmus), te Groningen geboren, werd in 1704 hoogleeraar in de Oostersche talen te Amsterdam. Ook droeg men hem later het onderwijs op in het Grieksch in sommige gedeelten van het N. T. Hij overleed in 1729.

Hij gaf in het licht:

Mischna, sive totius Hebraeorum juris rituum, antiquitatum ac legum systema cum comment. Rabbinorum, versione Lat. et notis. Amst. 1698—1703 3 vol.

Βίβλος καταλλαγῆς, in quo secundum Theologorum formulas allegandi et modos interpretandi conciliantur loca ex V. et N. testamento allegata. Amst. 1713.

Zie Saxe, *Onom.*, T. VI. p. 55 et *Anal.* 619; Io. Fabricii, *Hist. Bibl.*, T. I. p. 254, 255; Stollé, *ad Heumannum*, p. 862; D. J. van Lennep, *Athen. Amst. memor.*, p. 164 seqq.; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

SURINGAR (Gerard Tjaard), zoon van Tjaard Nicolaas Suringar, burgemeester van Leeuwarden, en van Petronella Couperus, geboren te Leeuwarden 18 October 1761, studeerde te Franeker, en werd aldaar den 21 Junij 1781 bevorderd tot doctor in de beide regten, na openbare verdediging van zijn academisch proefschrift: *Observationes ad Nicolas quasdam Solonis leges.* (Franequerae, G. Coulon, 4°). Hij bekleedde achtereenvolgens den post van praeceptor aan de Latijnsche school te Haarlem (1781—1783) en dien van conrector te Leeuwarden, uit welke laatste betrekking hij in 1796 tegelijk met den bekenden rector Valentinus Slothouwer, om zijne politieke gezindheden werd ontzet. Na zich vervolgens met der woon te Lingen gevestigd te hebben, werd hij aldaar in 1802 tot hoogleeraar in de letteren en oudheden aan de Illustre school en tevens rector der Latijnsche scholen aangesteld, welke beide bedieningen hij tot de opheffing der eerstgenoemde school in 1820 heeft waargenomen. Toen eervol emeritus verklaard, overleed hij zeven jaren later, ongehuwd, te Beetsterzwaag in Friesland, 7 Junij 1827. Gedurende de jaren 1803—1812 verschenen van zijne hand tien *Prolusiones*, critische aanteekeningen vooral op Latijnsche dichters behelzende, en in 1814 een Latijnsch danklied aan God voor de bevrijding van Europa, getiteld: *Deo Optimo Maximo Liberatori Europae.* Een en ander zag het licht in de [illegible] programma's der beide Lingensche scholen, en deed den auteur als een niet ongelukkig beoefenaar der Latijnsche poezie kennen.

Zie J. G. G. Boot, *de Historia Gymnasii Leovardiensis*, p. 45; T. Heidekamp, *Oratio de fatis rei scholasticae Lingensis et de ratione recens fundati Gymnasii*, p. 6, S. F. W. Hoffmann, *Verzeichniss der Alterthumsforscher und Philologen*, p. 424; F. A. Eckstein, *Nomenclator Philologorum*, p. 556.

SURINGAR (Lucas), zoon van Tjeerd Nicolaas Suringar, burgemeester van Leeuwarden en Baudina Petronella Couperus, den 22 December 1770 te Leeuwarden geboren, studeerde in de godgeleerdheid te Franeker. Na het verdedigen eener *Dissertatio Philologico-Exegetica de diversis vocum ἅγιος, Ἅγιος et affinium significatibus in sacra scriptura* onder van Voorst verdedigd te hebben, werd hij (1792) predikant te Oppenhuizen en Uitwellingerga bij Sneek, vier jaren later (1796) hoogleeraar in de godgeleerdheid en predikant te Lingen en na den 1 Sept. 1804 te Leiden honoris causa tot theol. doctor gepromoveerd te zijn in 1814 te Leiden, waar hij den 13 Junij 1815 zijn ambt aanvaardde met eene *Or. de Muneris Doctrinae Christianae interpretum praestantia a futuris religionis doctoribus rite aestimanda.* In 1825 hield hij, bij gelegenheid dat Joannes Hoog, more majorum met de kap promoveerde, een *Oratiuncula in festi Academici solemnitate.* Den 8 Febr. 1827 sprak hij bij het neêrleggen van het rectoraat eene *Or. de variis quae rei Christianae obortae sunt, calamita-*

tibus in illius commodum atque salutem, divina moderante providentia conversis. Hij huwde Catharina Anna Elisabeth Beckhaus, geb. te Lingen den 23 Junij 1776, was lid der Maats. v. Ned. letterk. te Leiden, van het Haagsch-, Utrechtsch-, Zeeuwsch- en van het historisch-theologisch genootschap te Leiden en overleed den 23 Aug. 1833 te Amsterdam. Hij heeft acht kinderen nagelaten.

Men heeft nog van hem een door het Haagsche genootschap tot verdediging van den Christelijken godsdienst met goud bekroonde verhandeling *over de leer des Bijbels, inzonderheid des Nieuwen Testaments, aangaande het laatste algemeene Gericht, hetwelk Jezus Christus over de wereld houden zal* (1804), en een insgelijks door dit genootschap bekroonde verhandeling behelzende een *Betoog van de waarheid en goddelijkheid der Euvangelieleer, uit de behoorlijk gestaafde lotgevallen der Joodsche natie, na den dood en de verheerlijking van onzen Heere Jezus Christus.* Amst. en 's Hage 1811 8°.

Ook gaf hij twee leerredenen in het licht.

Zie *Narratio de vita Lucae Suringaris* in *Annal. Acad.* L. B. 1833—1834; Waardenburgii *Or. de ortu et fortuna Acad. Lingensis* in *Opuscula*, p. 33; Siegenbeek, *Gesch. d. L. H.*, D. I. bl. 411, 445, 446, D. II. bl. 256, Bouman, *Vita J. Clarisse*, p. 36, 50, 51, 52, 83, 288; Glasius, *Godgel. Nederl.*; *Handel. d. Maats. v. Ned. letterk.* 1834; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

SURINGAR (Willem Hendrik), zoon van Petrus Jacobus Suringar, koopman te Leeuwarden en van Bauckje Buysing, broederszoon der beide voorgaanden, geboren te Leeuwarden 3 Augustus 1790, werd in zijne jeugd voor de studie bestemd, waartoe hij eenige jaren op de Latijnsche school zijner vaderstad doorbragt, doch moest, door den druk der tijdsomstandigheden gedrongen, dit voornemen laten varen. Na den dood zijns vaders op nog jeugdigen leeftijd aan het hoofd van onderscheidene handelszaken geplaatst, dreef hij die vele jaren lang met gelukkig gevolg en maakte zich ook door het bekleeden van verschillende openbare betrekkingen, als lid van den raad en van de prov. staten in de stad en het gewest zijner geboorte, jegens zijne medeburgers verdienstelijk. Doch zijne groote kracht en levensroeping was elders, op het veld der philanthropie, gelegen. De maatschappij tot Nut van 't Algemeen, waarvan hij een ijverig medelid en afdeelingsbestuurder was, bood hem hiertoe een geschikt terrein. Meermalen werden zijne antwoorden op door de maatschappij uitgeschreven prijsvragen met goud bekroond. Zoo b. v. in 1823 eene verhandeling behelzende een *Onderzoek naar de oorzaken van het vervloeijen van aangeleerde kundigheden bij jonge lieden na het verlaten der scholen, met aanwijzing van gepaste middelen ter voorkoming daarvan;* in 1828 zijn *Geschied- en Zedekundig Handboek voor gevangenen, geschikt voor zon- en feestdagen*, aan hetwelk de eer eener vertaling in het Fransch, Vlaamsch en Hoogduitsch mogt te beurt vallen; in 1830 zijne verhandeling, getiteld: *Sluikerij, een valstrik voor de zedelijkheid en het bederf der maatschappelijke welvaart*, enz. Inmiddels had Suringar ook op een ander gebied niet stil gezeten, maar was in 1823, op het voetspoor van den Engelschman John Howard, met J. L. Nierstrasz jr. en W. H. Warnsinck Czn., de oprichter geworden van het genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen, waarvan hij schier eene halve eeuw de ijverige medebestuurder wezen mogt. Ook behoorde hij in latere jaren, toen het gevangeniswezen en de vele gebreken, die het aankleefden, ook hier te lande meer algemeen de aandacht begon te trekken, tot de meest besliste voorstanders en ijveraars voor het cellulair systeem: uit dezen tijd dagteekenen zijne *Gedachten over eenzame opsluiting van gevangenen* (1843), mede in het Fransch vertaald. De laatste 25 jaren van zijn leven was Suringar daarenboven nog op een ander veld van philanthropie volijverig werkzaam: wij bedoelen de opvoeding en teregtbrenging van te huis verwaarloosde knapen, waartoe het voorbeeld van wat in Frankrijk onder de leiding van den verdienstelijken Demetz geschiedde, hem aanleiding gaf. Ook Nederland bezat weldra, voornamelijk door Suringar's bedrijf zijne vereeniging en landbouwkolonie Nederlandsch Mettray, op het landgoed Rijsselt bij Zutfen gevestigd (1852). Als commissaris bleef hij tot aan zijn dood zijne teederste zorgen aan Mettray wijden, en hoe lief hij deze stichting had, daarvan getuigt zijn verlangen om ook na zijn' overlijden op haren godsakker te midden zijner kweekelingen te rusten. Hoogbejaard ontsliep hij den 17 September 1872, te Amsterdam, waarheen hij in 1840, toen hij zich uit alle zaken terug trok om voortaan alleen voor zijne philanthropische bemoeijingen te leven, zijne woonplaats had overgebragt. 's Mans verdiensten waren zoo binnen als buiten 's lands niet onopgemerkt gebleven: hem versierde behalve eenige vreemde ridderorden het kommandeurskruis van den Nederlandschen Leeuw, het lidmaatschap van onderscheidene geleerde en philanthropische genootschappen enz., terwijl hij daarenboven op den 23 December 1847 door den senaat der hoogeschool te Freiburg in Baden *honoris causa* tot doctor in de wijsbegeerte bevorderd was. Behalve de boven reeds genoemde werken zien nog verschillende geschriften van zijne hand het licht, wier opsomming ons te verre zou voeren. Suringar is driemaal gehuwd geweest: 1°. met Aukje Oenes Gorter, 2°. met Anna de Jong en 3°. met Charlotte Henriette Wilhelmina Lochman von Königsfeldt, wed. Cornelis ten Hoet, welke laatstgenoemde hem met drie kinderen uit zijne beide eerste huwelijken overleeft.

Zie *Verslag van het Nederlandsch Genootschap tot zedelijke verbetering der Gevangenen* over 1872, bl. 11—23; *XXIste Berigt over de Landbouw-kolonie Nederlandsch Mettray op Rijsselt bij Zutphen*, bl. 85—97. *Levens der Maats. van Ned. Letterk.* 1873.

SURIUS (Bernardus), in 't eind der 16e eeuw te Roermond geboren, was priester en guardiaan van verschillende kloosters toen hem de lust beving het H. Land te bezoeken. In April 1644 vertrok hij met een leekebroeder, Jac. Sinceliuv, het klooster Bootendaal bij Brussel, trok over Frankrijk naar Rome, ging van daar scheep naar Sidon en kwam den 1 Mei 1646 te Jeruzalem. Tot de waardigheid van commissaris van het H. Land en president van 't H. graf verheven, had hij overvloedige gelegenheid de H. plaatsen te bezoeken. In 1647 te Brussel teruggekeerd, begon hij aan een uitvoerig verhaal zijner reis te arbeiden en gaf het in 1649 te Brussel in 4° m. pl. in het licht met den titel: *Den Godvruchtigen Pelgrim ofte Jerusalemsche reyse in 3 boecken bedeylt, waarin veel ghedenckwaerdighe saken verhaelt worden: mitsgaders eenighe gheestelijcke betrachtingen passende op de mysterien van ieder heylighe plaats*, 4 maal herdrukt in 1665 in 't fr. vertaalt. Hij overleed in zijn klooster te Roermonde den 3 April 1665.

Zie Val. Andreas, *Bibl Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 134; Paquot, *Mém.*, Kobus en de Rivecourt.

SUSANNA (Joannes Andreas), zoon van Joannes Baptista Susanna en Elisabeth Koch, den 11 December 1795 te Leiden geboren. Voor den geestelijken stand bestemd, bezocht hij het proseminarium te Uden. Susanna echter had geen neiging voor dien stand, ontliep het en werd apothekersleerling, later klerk op het parket van Verschuur, officier van justitie en in 1825 administrateur van 's rijks museum van natuurlijke historie. Weldra genoot hij het vertrouwen van den directeur, en wanneer deze uitlandig was, fungeerde hij als hoofd der inrigting. Veelvuldig waren zijne bezigheden aldaar en uitgebreid zijne briefwisseling, zoowel met de reizigers voor het museum in onze koloniën, als met de talrijke personen die uit eigen aandrang voor deze inrigting verzamelde. Ook bewoog hij zich in de uren van verpoozing op literarisch gebied en vertaalde werkjes van madame de Genlis, mad. de Montholieu, mad. Cottin, Schlegel's *Opmerkingen over Parijs*, *Metasko of de Polen* van Pigault Le brun, de *Leerredenen van de Boulogue*, een *Verzameling van leerrijke fabelen voor de jeugd*, *lieve versjes met plaatjes*, *de goede voorbeelden*, 12 vertellingen, *De gevolgen der deugd en der ondeugd* twee verhalen naar de platen van Jules David, die den prijs hadden behaald door Benjamin Delessert uitgeloofd en gaf in het eerste deel van de *Gids*, *berigten over Sumatra.* Kort daarna werd hem van regeeringswege de redactie opgedragen van de *Verhandelingen over de natuurlijke geschiedenis der Nederlandsche Overzeesche bezittingen door de leden der natuurkundige commissie in Indië en andere schrijvers.*

Ook bewerkte hij eenige stukjes over natuurlijke historie of plaatsbeschrijving in verschillende tijdschriften en beoefende de nederduitsche dichtkunst. Zoo gaf hij eene vertaling van Carl Pfeiffer's *Weihe der Töne*, een gedicht bij de inwijding der Leidsche R. C. St. Pieterskerk te Leiden. Hij overleed den 1 October 1859 in den ouderdom van 64 jaren, bij zijne vrouw Maria Johanna Adriaans, weduwe van den officier van gezondheid L. F. Thijssens, twee dochters nalatende.

waarvan de oudste huwde met den conservator van 's rijks museum dr. J. A. Herklots. Susanna was lid van verschillende geleerde genootschappen. Nog gaf hij in het licht:

Uittreksels uit de briefwisseling met de reizigers voor het museum in de koloniën in *K. en L. bode* 1825—1827.

Levensschets van H. Boie in *Magazijn voor Wetenschappen, kunsten en letteren* van N. G. van Kampen. Deze levensschets werd in het Hgd. overgezet en met brieven van Boie verrijkt ter perse gebragt, hetgeen hem aanleiding gaf tot het schrijven van *Levensschets van H. Boie, en hulde aan zijne deugden en verdiensten, benevens eenige door hem geschrevene brieven, gedurende zijn reis en verblijf in O. Indië.* Amst. 1834 m. portr.

Zie *Levensb. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1860.

SUSENAER (Abraham), schilder van stillevens, te Dordrecht geboren, was aldaar lid (1640) van het schildergenootschap.

Zie J. C. Weyerman; Kramm.

SUSTEREN (Joannes van) werd omtrent het midden der 17e eeuw te 's Bosch geboren. Hij nam bij de paters Capucynen het kloosterleven aan, en heeft, in het klooster der Orde te Antwerpen onderwijs in de godgeleerdheid gegeven. Volgens zijn kloosternaam werd hij pater Albertus Silvaeducensis of van den Bosch genaamd. Er bestaat een Latijnsch werkje over de plegtigheden der H. Mis, door hem in het jaar 1720 uitgegeven en getiteld: *Epitome rituum sacrorum ac Ceremoniarum in Missis.* Antv. 12°. Hij droeg het op aan zijn naamgenoot Henricus Josephus van Susteren, bisschop van Brugge, dien hij zegt uit 's Bosch afkomstig te zijn, en aan den toen verkozen bisschop van Antwerpen, Carolus de Spinosa, die ook uit de orde der Capucynen was. Van Susteren is te Brussel overleden, doch het jaar van zijnen dood is niet bekend.

Zie van Gils en Coppens, *N. Beschrijv. van 's Hertogenb.*, D. II. bl. 343.

SUSTRIS of SUSTER (Frederik), historieschilder, in 1526 te Amsterdam geboren, kwam in dienst van het hof van Beijeren en overleed in 1599 te Munchen. Hij vertoefde langen tijd in Italië, zooals te Venetië en te Florence, waar hij lid der academie was en medewerkte aan het praalgraf van Michel Angelo.

Zie Immerzeel; Kramm.

SUTHOLT (Bernard), te Hamm in Westphalen geboren en opgevoed in den hervormden godsdienst, studeerde eerst te Groningen, daarna te Helmstadt, eindelijk te Heidelberg. Het gelukte hem, door den heer van Brederode, die, als Nederlandsch afgezant aan onderscheidene Duitsche hoven, zich meermalen in laatstgenoemde academiestad onthield, aanbevolen te worden aan de curatoren van Leiden, ontving van hen verlof om daar openlijke voorlezingen te houden over de regtsgeleerdheid, en kwam tot dat einde, in het midden van den zomer van 1620 aan die beroemde universiteit. Doch dit verlof werd spoedig, waarom weet men niet, ingetrokken. Intusschen had hij zich een nieuwen en ijverigen begunstiger verworven aan Petrus Cunaeus, die verscheidene pogingen aanwendde, om hem eenen regts-katheder aan de Hollandsche akademie te bezorgen. Met beteren uitslag werkte hij voor hem te Harderwijk. Aldaar werd Sutholt, na bijna tweejarig verblijf te Leiden, door diens voorspraak, in het begin van 1622 tot hoogleeraar der burgerlijke regtsgeleerdheid en practische wijsbegeerte benoemd en hield den 6 Junij van dat jaar eene intree-rede *de ratione interpretandi juris, et Philosophiae activae cum juris studio conjunctione* (Hard. 1622 8°). In het volgend jaar gaf hij in het licht: *Dissertt. undeviginti, quibus universum jus institutionum ex principiis explicatur, eâ brevitate, ut instar compendii, eâ item perspicuitate, ut in locis obscurioribus viae commentarii esse possent.* Harderovicii 1623. Na wegens zijne overhelling tot de R. C. kerk in 1623 geschorst te zijn, legde hij in April 1625 zijn ambt neder en ging te Keulen tot de R. C. kerk over. Door bemiddeling der Keulsche geestelijkheid bood hem de aartsbisschop van Salzburg, tot loon van zijnen overgang, een voordeelig professsoraat aan. Hij aanvaardde het niet, maar trad in dienst van den paltzgraaf Wolfgang Wilhelm te Neuburg, die, even als hij, de protestantsche belijdenis verzaakt had. Deze maakte hem regeringsraad te Dusseldorp, waar hij een ontijdig berouw gevoelende in den bloei zijns levens overleed.

Hij gaf nog in het licht:

Diss. de jurisdictione, mero et mixto imperio. Genev. 1624 8°. *Causae conjectio, cur, ejuratâ haeresi calvinianâ, fidem Romano-Catholicam nuper sit amplexus.* Colon. 1625.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.*, T. en B. II. 68; Bouman, *Geschied. d. Geld. Hooges.*, D. I. bl. 51; Cunaei *Epp.* (ed. *Burmanno*) *Ep.* 123, 126, 141; Leibnitz, *Miscell.*, p. 146; Jügler, *Beyträge zur gurist. Biogr.*; Jöcher; Paquot, *Mém.*, T. IV. p. 96—100; *Bibl. Emtinck*, T. II. p. 99; Kobus en de Rivecourt.

SUTTERE (Gilles de), bouwmeester en landmeter te Gend. Hij maakte het plan en bestek voor de groote vleeschhal aldaar, die tusschen 1408—1417 werd voltooid. Dit gebouw was tijdens Sanderus (1627) een der schoonste hallen van Europa.

Zie *Messager des Sciences* etc. Gand 1859, p. 107—113.

SUYDERHOEF (Jonas), graveur, in 1613 te Leiden geboren, ontving, evenals Corn. Visscher, onderwijs van Soutman. Hij bezat een hoogen graad van geestige behandeling der etsnaald. Zijn werk bestaat nagenoeg geheel uit navolgingen van schilderijen en portretten van zijne tijdgenooten. Bijzonder gelukkig was hij in het nabootsen van den toon en penseels behandeling der originelen, vooral in de portretten van Frans Hals. Er is veel waarheid, gloed en expressie in zijn kunstwerk. Onder zijn voornaamste prenten telt men *de val der Engelen* naar Rubens, *de Munstersche vredehandelaars* naar Terburg, *de vier Burgemeesters* naar Th. de Keyser. Op de verkooping van den grave von Fries golden 58 sommers *f* 710.00. Zijn bloeitijd was van 1631—1668. Nagler telt 116 zijner werken.

Zie Immerzeel; Kramm.

SUYDERWOUDE (Pieter Jacobsz.) eig. P. J. SIMMES VAN SUYDERWOUDE of Pieter Jacobsz. AUSTRO SYLVIUS, schreef:

De leer van de predestinatie, in corte ende zeer klare vraghen begrepen ende in 7 cap. onderscheyden, door Dan. Tossanum. Overgh. uyt de lat. tale in de Nederl. door P. J. Au. Amst 1611.

Aphorismi ofte grondvesten der Christel. religie, ghestelt in ghemeene plaetsen der h. theol. ende bij corte spreucken of artic. uytgelegt enz. Amst. 1611.

Apologie ofte verantwoordinghe Joh. Piscatoris ... op de voorbereydinghe van C. Vorstius enz. Alles overgh. uyt de lat. in onse nederd. sprake enz. Enckh. 1614.

Van 't bestant des Nederl. oorlogs. Drie boecken beschr. door D. Baudium vert. door enz. Amst. 1616.

J. Piscatoris tractaet van de ghenade Gods, daer in ghedisputeerd wert of Godts Salichmakende genade algemeyn zij enz. vert. door enz. 1618.

Oratie D. Parei van 't nat. Syn. tot Dordrecht. Overgh. in 1619.

Oratie over den 124 Psalm Martini Lydii enz. (1619.)

De beproevinghe des gheloovighen om sich te bereyden tot het H. Avondtmaal ende om datzelve weerdichlijck te ghebruycken.

Twee tractaten van P. du Moulin, door Semmes vert. en met andere uytgegeven onder den titel P. Molinaeus versch. godsd. tractaten. Amst. 1622 12°.

Grondige ende klare vertooninghe van het onderscheydt in de voornaemste hooftstucken der chr. religie tusschen Gereformeerden.

SUYS (Anna) of SUSIA, geestelijke maagd te Dordrecht uit een aanzienlijk geslacht gesproten, vervaardigde Latijnsche gedichten. In Grudu *Epigram. Lib. 1* vindt men een gedicht *(versus amoebea) Ad Annam Susiam Batavam, virginem Deo sacratam, deformem quidem et aetate jam grandem, sed piis carminibus. Latine conscriptis celebrem.*

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordrecht*, bl. 203; Beverwijck, *Uitn. d. Vrouwel. Gesl.*, bl. 84; Hoeufft, *Parn.*, p. 13, 14; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

SUYS (Mr. Cornelis), ridder, heer van Rijswijk, president van den hove van Holland, zoon van Cornelis Suys en Maria de Jonge van Baartwijk, werd in 1514 geboren, was een man van groote bedrijven en werd door Karel V en Philips II in vele gewigtige zaken gebruikt. Hij was een ijverig voorstander der roomsche kerkleer, en derhalve bij de onroomschen niet geacht. Zij ontzagen hem zoo weinig, dat

zij hem voer het breken der beelden werkvolk lieten afzonderen en voor zijn huis te 's Hage [1]) een openbare preek hielden in het midden van eene verschansing van wagens, verdedigd door gewapende schutters van Delft. Hij bleef den koning getrouw, stond in groot aanzien bij de landvoogdes Margaretha en nam in 1572 de vlucht. Zijn huis was op het punt om met de woningen van andere gevluchte regenten door het volk afgebroken te worden, doch de regeering van 's Hage kwam dit voor. In 1575 werd hij van 's konings wege tot den vruchteloozen vredeshandel te Breda gelastigd. Hij huwde 1 Maria van Drogendijk, 2 Anna de Bije 3 Catharina van Schoonhoven en overleed den 19 September 1580 te 's Hage oud 66 jaren.

Zie van Leeuwen, *Bat. ill.*; De Riemer, *Beschrijv. v. 's Hage*, D. II. bl. 726; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; *Sent van Alva*, bl. 265, 267, 272; van Meteren, B. II tol. 42; Bor., B. II. bl. 76 (107) B. VIII. bl. 88 (597); Wagenaar, *V. H.*, D. VI. bl. 167, 186, 203, D. VII. bl. 30.

SUYS of SUSIUS (JACOBUS). Van dezen Latijnschen dichter is ons niets anders bekend dan dat hij bevriend was met Justus Lipsius en Damas van Blijenburgh. In de *Cento Ethic.* van den laatsten p. 226 vindt men een gedicht op hem en Lat. brieven van den eersten in diens *Epist. Quaest. Lib. II. Epist.* 3 *Lib. V. Epist. X*, een brief aan hem en aan zijn zoon Daniel in *Epist. Select. Cent. III. VI.*

SUYSKENS (CONSTANTINUS) werd den 20 Augustus 1714 te 's Bosch geboren. In het jaar 1732 door de Jezuiten in hunne Societeit aangenomen, werd hij verkozen, om, met andere leden der orde, het vermaarde werk *Acta Sanctorum* door de Bollandisten voort te zetten, nam, gedurende 25 jaren, aan de voortzetting van dit werk een aanzienlijk deel, zoodat er, terwijl hij zelf werkzaam was, elf deelen voltooid zijn geworden. Suyskens is te Antwerpen, den 28 Junij 1771, overleden.

Zie van Gils, *Bisdom van 's Bosch*, bl. 189; van Gils en Coppens, *N. Beschrijv. van 's Hertogenb.*, D. II. bl. 345.

SWAAN (JOHAN SAMUEL), in 1774 te Hoorn geboren, eerst apotheker te Amsterdam, later rector der Latijnsche school in zijne geboortestad, was een verdienstelijk geleerde en een ijverig beoefenaar der Nederduitsche poëzy. Hij overleed te Hoorn den 26 October 1826.

Hij gaf in het licht:

De laster en hare schadelijke gevolgen. Amst. 1798 8°.

Cajus Marius op de puinhoopen van het verwoeste Cathago, in dichtmaat. Utrecht 1806.

Tot streeling van het oog en voedsel van het hart, leerboek voor jonge lieden m. pl. Utrecht 1813.

7 *tafels van verbuigingen, vervoegingen en afleidingen der tijden ten dienste der Latijnsche scholen.* plano. Hoorn 1816.

Latijnsche spraakkunst; met 7 plano tafels van de verbuigingen, vervoegingen en afleidingen der tijden. Hoorn 1817 8°.

Jona en Esther; 2 voorlezingen. Amst. 1822.

Bedenkingen op de bezwaren tegen den geest der eeuw van mr. J. da Costa. Amst. 1824 8°.

Frederik Hendrik van Nassau, een tegenhanger op het karakter van Maurits van Nassau door J. da Costa. Hoorn 1825 8°.

Redevoering bij de inwijding der genees-, heel- vroed en artsenijmengkundige scholen te Hoorn in 1825. Hoorn 1825 8°.

Des Christens reis naar de eeuwigheid door de Maats. tot Nut van 't Algem. bekroond.

Ook vervaardigde hij een *Wilhelmus van Nassauwen*, in den geest van het oude lied. Amst. 1814.

Voorlezing over de vorming van het beengestel in *Algem. letterl. maands.* 1823, D. VII St. 4 bl. 133.

P. Bakker, oorsprong van het woord Calomel in *Tijdschr. v. genees-, heel-, verlos- en scheik.-wetens.* 1824, D. I. St. 2 bl. 120.

Met T. A. Jorritsma, verklaring van de geneeskundige leer van den heer Broussais. Uit het Fransch. Ald. 1824 D. I. St. I, bl. 80.

Met P. Bakker, verh. over de vraag: Daar Lavoisier, de vader der scheikunde, stelt, dat niets voor waarheid moet gehouden worden, dan hetgeen synthetisch en analytisch bewezen kan worden; welke proeven bewijzen dan het aanzijn der nieuw ontdekte metalen, zoowls het potasium, Jodium, calcium etc. en kunnen als zoodanig dezelve met regt, volgens bovengemelden scheikundigen onder de metalen rangschikken, zoo zelfs dat men metaal beginsels in de quinine, strychine etc. onderstellen moet. Ald. 1824, D. I. St. I. bl. 69.

Met P. Bakker en S. C. P. van Rozendaal, rapport wegens de bestanddeelen der Rob. antisiphyliticum. Ald. 1824, D. I. St. 3 bl. 72.

Voorlezing over lever en chymai in *Algem. letterk. maands.* 1822, D. IV. St. 5. bl. 161, St. 6. bl. 211.

Verhandeling over Spieren en Spierkracht. Ald. 1824, D. VIII. St. 7. bl. 265.

Aanmerkingen op eene verhandeling van Gottling, over de bereiding van den mijnstoffelijken Kermes in *Vad. Letteroef.* 1804, D. XIV, St. 2. bl. 441.

Verhandeling over de tegengiften in *Tijdschrift voor Binnen- en Buitenl. Letterk.* 1824 n° 5.

Verhandeling over de vergiften. Ald. 1823, n°. 2 bl. 97.

Handboek van een zamenstel der scheikunde, of beschouwende en beoefenende grondbeginselen dezer wetenschap. Naar het Fransch van E. J. Bouillon la Grange, vrij en eenigzins verkort gevolgd. Rotterd. 1804 8°. pl. en tab.

Redevoering, gehouden bij de inwijding der genees-, heel, vroed- en artsenijmengkundigen scholen te Hoorn den 16 *van Herfstmaand* 1825. Hoorn 1826 8°.

L. C. Buchner, J. G. Repelius en J. Swaan, verh. over de oorzaken der besmettelijke ziekten, welke meestal in belegerde steden ontstaan, met aanwijzing der beide hulpmiddelen, gegrond op natuur- en scheikundige aanwijzingen, om dezelve voor te komen of uit den weg te ruimen in *Geneesk. mengel., uitgegeven door het genoots. vis unita fortior* 1820, D. I. St. 4. bl. 1; D. II. St. 1. bl. 1.

Zie Holtrop, l. c., p. 57, 354; v. d. Aa, *N. B. A. C. Wb.*

SWAAN (GERARDUS JOHANNES), als proponent beroepen te Zundert in 1730, predikant te Assendelft 1732, Nieuwendam 1736, Berkel 1737, Maassluis 1747, gestorven 1776. Hij gaf in het licht:

De noodzakelijkheid van een Gode aangenaam gebed, om geestelijke en ligchamelijke nootdruft, vervat in eene leerreden over den XLV Zondag. Rotterd. 1746 8°.

Zie Pauw en Veeris, *Vern. Kerk. Alphab.*, bl. 200; Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 43; Abcoude, *Tweede Aanh.*, bl. 146; Arrenberg, bl. 499.

SWAAN (RUDOLPH), kapitein ter zee, diende den lande in het laatst der 17e en begin der 18e eeuw. Hij was o. a. bij den ongelukkigen zeeslag van Beveziers waarin hij het bevel over de Noord-Holland van 44 stukken voerde, en zich door dapperheid onderscheidde. Hij was medegetuige in het regtsgeding van Torrington. Den 2 Febr. 1697 voerde hij het bevel over *de Vrede*, toen hij een geweldigen storm voor St. Antonio, waar hij de Nederlandsche koopvaardijschepen uit Bilbao afwachtte, zijn bodem tegen een bank geworpen en in een oogenblik verbrijzeld werd, zonder dat bijna iemand kon gered worden.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. Zeewezen*, D. IVa. bl. 228b, bl. 118, 119.

SWAAN (CORNELIS), broeder van de orde van den Nederl Leeuw en predikant bij de herstelde Lutherische gemeente te Purmerend, schreef eene *Leerrede over Genesis XXVIII vs.* 17 *voor eene groote menigte uitgesproken bij de herstelde Luthersche gemeente te Purmerend, bij gelegenheid van de plegtige inwijding van de nieuw gebouwde kerk voor dezelve gemeente op den 9 Maart* 1813. Purmerende 1813 8°.

Tegen deze leerrede verscheen: *Brief van Justus Stoop, leeraar der Luthersche gemeente te Purmerend aan den heer C. Swaan, zich noemende leeraar bij de herstelde Luthersche gemeente over deszelfs singuliere inwijdingsrede.* Purmerend. 1813 8°.

De beide Evangelisch-Lutherschen werden in 1818 vereenigd en ds. Cornelis Swaan, den 22 Maart 1818, tot tweede leeraar beroepen. Men vierde het feest dezer vereeniging den 19 April.

Zie *Iets wegens de vereeniging der beide Ev. Luth. gemeente te Purmerend.* Purmerend 1818, Astrea 1855, bl. 56, 57.

[1]) Hij woonde te 's Hage op den hoek van het Heulstraatje. Later woonde aldaar de raadpensionaris Cats en in 1806 stond op dien grond de regtervleugel van het huis der gravin van Wassenaar Twickel.

SWAAN (Martinus), den 4 Jan. 1651 te Amsterdam geboren, werd in December 1677 tot priester gewijd en in 1679 pastoor te Assendelft. Vier jaren later werd hij president van het van Keulen naar Leuven overgebrachte collegie *de hooge heuvel*. In die betrekking was hij werkzaam totdat hij in 1682 naar Noord-Nederland terugkeerde en het pastoorschap in *den Hoek* te Haarlem aanvaardde. Hier overleed hij den 30 Maart 1713. Swaan was theol. doctor, een geleerd man en neef van den pauselijken vicaris Coddaeus. Hij werd in de kerkelijke twisten van die dagen betrokken. Op zijn naam gaan twee geschriften uit ter verdediging van de regten der Haarlemsche kapittels van hetwelk hij deken was, geschreven, namelijk *Motivum Juris* en *Refutatio responsi*. Anderen willen echter dat Z. B. van Espen er de schrijver van is. Zij voegen er bij dat Swaan het in het laatst zijns levens met de pauselijke kerk eens was.

Zie *Oudh. v. Kennemerland*, bl. 268; *R. K. Jaarb. voor* 1843, bl. 114; Glasius, *Godg. Ned.*

SWAANENBURG (Willem van), omstreeks 1675 te Amsterdam geboren, was een even onbeduidend landschapschilder als dichter. Op den catalogus van Jan Smies, Amsterdam 1792, komen o. a. 4 *curieuse landschappen* van hem voor. Als dichter wordt hij door Witsen Geysbeek genoemd »de ergste poëtische windbreker die welligt ooit op den Nederlandschen Zangberg verscheen" en zijn *Parnas, of de zanggodinnen van een' schilder*, Amst. 1724, noemde hij »een dolzinnig dichtwerk".

Verder verscheen van hem:

De herboore oudheit of Europa in 't nieuw, door zaamenspraaken verhandelt van verscheidene soorten van wijzen en zotten: zijnde een opregt mengelmoes van waarheit en loogen, van jok en ernst, en een klaare sleutel om den donkeren Parnas van W. van Swaanenburg zo digt toe te sluiten, dat zelfs geen mol kans zal zien om 'er Pro patria door te boeren. Alles tot tijdkortingen der welmeenende, beschreeven onder de zinspreuk Virgilius zonder Mecaenas. Amst. 1725 4°.

Hij overleed te Amsterdam in 1728.

Zie v. d. Eynden en van der Willigen, D. I. bl. 259; Siegenbeek, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk.*, bl. 242; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned Lett. en Wetens.*, D. II. bl. 203, Witsen Geysbeek, *B. A C. Wb.*, D. V. bl. 377; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV. bl. 234. 235; van Alphen in Riedel's *Theorie der schoone kunsten*, D. I bl. 211; De Vries, *Gesch. d. Ned. dicht.*, D. II. bl. 242; Immerzeel; Kramm; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Arrenberg, bl. 499; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 83.

SWAARDEKROON (Hendrik). Zie SWAERDECROON.

SWABERLAND (C.) tooneelschrijver uit het laatst der 18e eeuw.

Men heeft van hem:

Jean Calas, of de uitwerkselen van het bijgeloof, trsp.

De schadelijke gevolgen der Driften, trsp.

De Goedhartige echtgenoote, trsp.

Michiel Adriaansz. de Ruyter of de verlossing der Hungarische Predikanten, trsp.

Te zamen onder den titel van:

Zedelijke tooneelspellen; versierd met fraaije plaaten. Amst. 1782 8°.

Zie *Cat. d. M. v. N. L.*, D. Ib. bl. 201.

SWAEF (Daniel de) droeg als kweekeling der doorl. school te Middelburg zijne *Theses de voluntate et voluntario* aan de regeering van Middelburg (1650) op.

Zie la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 101.

SWAEF (Johannes de), te Middelburg geboren en aldaar schoolmeester, maakte zich als dichter en schrijver over de opvoeding bekend.

Hij gaf eenige vloeijende dichtstukjes in den *Zeeuwsche Nachtegaal*, en vertaalde uit het Fransch en vermeerderd met eenige aanteekeningen:

Danaeus Tractaat van den eerlicken staet der christenen in hare cleedinghe. Middelb. bij A. van Vivere 1618 8°.

En uit het Engelsch:

N. Biefields gulde regelen van een heyligh Leven ens. Middelb. 1624. Amst. bij J. v. Someren 1656 8°.

Salomons Prophetie, dat is Lied der Liederen verklaart door mr. J. Cotton, prediker des Goddelijken woords te Londen. Middelb. bij A. de Latré 1633 8°.

Oorspronkelijke werken van zijne pen zijn:

De Claegliederen der Propheten Jeremiae, Sang-wijse ghestelt. Middelb. bij H. van der Helden, 1618 8°.

De geestelijcke Queeckerije van de jonge Planten des Heeren, opdat se mochten werden boomen der Gerechtigheydt, ten prijse des Allerhoogsten, cieraad van Zijne voorhoven en der Planten behoudinge; ofte Tractaat van de Christelijcke opvoedinge der kinderen, uit de woorde Godes neergestelt. Amst. 1621 8°.

Tweede druk, vermeerdert met eene voorreden ter aanprijzing van eene Godvruchtige opvoedinge der kinderen door J. Willemsen, predikant te Middelburg. Middelb. 1748.

Mordechai ofte Christelijcken Patriot door Nehemiam Publicolam. Midd. 1630 4°.

Hij huwde een dochter van den predikant Panneel.

Zie de la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 65; d'Outrein, *Over 't Hoogl.*, bl. 93; Willemse, *Voorr. d. Geestel. Queeckerije*; Witsen Geysbeek, t. a. p.; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 3048.

SWAEF (Samuel de), broeder van den vorige, ook te Middelburg geboren, was plaatsnijder, drukker, schoonschrijver en, blijkens een Latijnsch eeredicht van Pascasius Turcaeus, ook arts, burgemeester en schoolmeester in het Fransch en Duitsch te Bergen op Zoom.

Hij gaf in het licht:

Specimen artis scriptoriae in usum et commoditatem studiosae juventutis scriptum, caelatum et inpressum. Mid. 1619 fol.

Proefstuck van de schrijfkonste: tot nuttichkeyt ende voordeel van de jonghe jeught gheschreven, gesneden en gedruct door Samuel de Swaef van Middelburg, 1619, fol. langw. form.

Ook heeft hij in plaat gebragt:

Begin der schrijfkonste inhoudende de noodwendighste geschriften voor de joncheit ende alle liefhebbers der pennen, geinventeert door Abraham van Overbeque, schoolmeester der stad Domburch, 1620, fol. langw. form.

En gaf in het licht:

Gedichten van verscheyde Poëten (A. Hofferus, J. Cats, J. Scotte en J. de Swaef) beschreven door eenige liefhebbers der Pennen, bij een vergadert, gesneden en uitgegeven door S. de Swaef ende H. Lancel, 1628 4°. langw. form.

Hij beoefende ook de nederduitsche poëzy blijkens zijn *Klinckdicht op de diepzinnige Sinnebeelden* van Jacob Cats, die ook een puntdicht vervaardigde op zijn *Proefstuk der schrijfkonste.*

Ook vertolkte hij:

Tractaet Plutarchi van de opvoedinghe der kinderen. Middelb. 1619 fol.

J. Becx teekende en H. Sarragon graveerde zijn portret met een Lat. omschrift en twee Latijnsche bijschriften. Hij was toen (1627) 30 jaren oud.

Zie de la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 99; v. d. Aa, *N. B. A. C. Wb.*; Cats, *Proteus of Minned.*, *Werken* (uitg. v. Feith), D. X. bl. 241; Kramm; Verwoert, Kobus en de Rivecourt.

SWAEFKEN (Gerardus), was gedurende zeer onrustige tijden burgemeester te Deventer, had veel invloed op den loop der zaken en werd tot vele gewigtige bezendingen gebruikt. Hij gaf een schitterend blijk van kloekmoedigheid, bij gelegenheid eener zamenkomst van Geldersche en Overijsselsche afgevaardigden, benevens die van hertog Jan van Kleef en van den bisschop van Utrecht op het koerhuis bij Deventer, ten einde de reeds lang woedende twisten tusschen de beide laatstgenoemden bij te leggen. Toen de Gelderschen nog harder voorwaarden dan vroeger ter tafel bragten, verklaarden zich die van Overijssel krachtig daartegen. Hierop vatte Barendt van Hackfort, drost van 't graafschap Zutphen, een der voornaamste staatsdienaren van hertog Karel van Gelder, vuur en gaf op bitteren toon te kennen: »indien gij, Overijsselschen, dit te voren had laten blijken, zou geene nieuwe bijeenkomst noodig geweest zijn. Zoo gij naderhand door de wapenen overwonnen, den vrede begeert, zult gij dien op nog zwaarder voorwaarden moeten aannemen want gij moet weten, dat de spies voor de deur gereed staat, en wij uwe duimen in onzen mond hebben, en kunnen toebijten wanneer wij willen. Gij hebt geen ander goed heenkomen en moet dus handelen naar ons

believen." Deze taal wekte Swaefken's hooge verontwaardiging. In geleerdheid, welsprekendheid en wijsheid boven de andere gezanten uitmuntende, nam hij het woord en zeide: »Mijnheer de landdrost en gij andere heeren, aan ons is immers door UE. de vrijheid van gaan en komen toegekend? en gij wilt deze belofte zeker houden?" Toen men daarop ja antwoordde, hernam hij: »Mijnheer de drost, zoo de hertog van Gelder en gijl. meent, dat gij onze duimen in den mond hebt en kunt toebijten, als 't u lust, dan is 't meer dan tijd dat wij ze terug trekken eer wij gebeten worden. Overijssel is zulk een bruid, dat zij ligtelijk een anderen bruidegom kon vinden. En nu verklaar ik u ernstig, mijnheer de drost, dat de hertog van Gelder nooit de heerschappij zal bekomen, en dat wij nu schikkingen op onze zaken zullen maken, die anders nimmer in onze gedachten zouden zijn opgekomen." Zoo scheidde men met verbitte gemoederen. Het gevolg was dat het gansche Sticht onder de heerschappij van den keizer kwam, en de hertog van Gelder, zich later beklagende, zeide: »dat het ontijdig gebruik van trotsche woorden hem dezen vetten brok uit den mond had doen glijden." In Jan. van 't volgend jaar huldigden die van Overijssel den keizer als hun erfheer. Swaefken komt nog bij latere belangrijke handelingen voor en in 1544 voor het laatst voor.

Zie Scheltema; *Staatk. Nederl.*; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

SWAEN (M. DE), tooneeldichter uit het laatst der 17 en begin der 18e eeuw. Hij gaf in het licht:

Andronicus, trsp., vertaalt u. h. Fr. van de Campistron. Duinkerken 1700 m. pl.

Zie Witsen Geysbeek, *Cat. d. M. v. N. L.*, D. Ib. bl. 201.

SWAEN (R. H.), dichter, bloeide in het midden der 17e eeuw. Zijn verzen zijn verstrooid voor de werken van dien tijd.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Wb.*

SWAGERMAN (E. P.) schreef:

Vervolg op de verhandeling aan de apocynum, folio androsaemi, dienende tot opheldering enz. Met afb. In *verh. v. h. Zeeuwsch genoots.* 1782. D. IX. St. 2 bl. 1. Met afb.

Waarneming omtrent eene bijzondere eigenschap van de apocynum in het dooden van sommige soorten van vliegen. Met afb. Ald. 1776, D. V. bl. 281.

Waarneeming omtrent de insekten, welken in de gomtak gevonden worden. Met afb. Ald. 1780, D. VII. St. 2 bl. 227.

Verhandeling over het gebruik van den Spiritus salis marini in sommige uitwendige gebreken. Ald. 1776, D. V. bl. 65.

Verhandeling over een soort van appelboomen, welke vrugten voortbrengen zonder bloeijen in *Verh. der Holl. Maats. v. Wetens.* 1779 bl. 331.

Verhandeling over dat soort van vaten in de planten, aan welk in 't algemeen den naam van lugtvaten gegeven wordt. Afb. Ald. 1782, bl. 170, 1784 bl. 86.

Beschrijving van een werktuig voor tegenwillige aflooping der pis, 1 *pl.* in *Verh. v. h. Genoots. ter bevord. v. heelk. te Amst.* 1791, D. I. bl. 19.

Proeven, betrekkelijk de zelfstandigheid der zenuwen. Ald. 1793, D. II. bl. 124.

Met A. C. Monro, *waarnemingen omtrent de verzameling van bloedig weivocht in de borsten welke met kanker bezet zijn, nader bevestigd met soortgelijke eigen waarnemingen door E. P. S.* Ald. 1802, D. VII. bl. 165.

Zie Holtrop, l. c., bl. 232, 345.

SWAGERS (FRANS), omtrent 1756 te Utrecht geboren, schilderde landschappen, W. R. van der Wall stoffeerde sommige zijner stukjes en hij was andere figuurschilders behulpzaam in het vervaardigen van landschappen. Toen zijn talent genoegzaam gevormd was vertrok hij naar Parijs en maakte zich aldaar als verdienstelijk landschap- en zeeschilder bekend. Hij stelde op Parijsche tentoonstellingen van 1802, 1804 enz. zijne schilderijen: gezichten op Rotterdam, Dordrecht, Antwerpen en de omstreken van Utrecht, verscheidene bij ondergaande zon ten toon en overleed in Julij 1836 te Parijs. Zijne vrouw Eliza Swagers was miniatuur schilderes en leerlinge van Pajou, madame Guiard—Vincent en Augustin. Zij was directrice der eerste klasse van de teekenkunst aan het huis *l'Econem.* Hunne dochter Caroline schildert huisselijke tafereelen en portretten.

Zie Ch. Gabel, *Diction des Artistes de l'Ecole Franç. au XIX Siècle;* Immerzeel; Kramm.

SWALM (MAARTEN VAN DER), zeeschilder in de 17e eeuw, te Vlissingen woonachtig. Hij is bekend door de juiste teekening en voorstelling zijner vaartuigen.

Zie Immerzeel.

SWALM (P. VAN DER) scheepschilder te Vlissingen.

Zie Immerzeel.

SWALMIUS (ELIAZAR), zoon van Hendricus Swalmius, predikant te Rhoon (1580) en Bleiswijk [1], werd in 1605 predikant te Poortugaal en Hoogvliet, in 1612 te Schiedam, in 1616 voor eenigen tijd aan de kerk te Utrecht geleend, vervolgens in 1625 predikant te Amsterdam, waar hij den 4 Junij 1652 in den ouderdom van 70 jaren overleed. Hij nam deel aan de remonstrantsche en contra-remonstrantsche twisten van die dagen, gelijk ook zijn broeders Arnoldus, predikant te Westmaas, 's Gravesande en Henricus, predikant te Alblas (1600), Oud-Beijerland (1604), Delft (1617), Haarlem (1625) en aldaar gestorven in Jan. 1649. Het portret van Eleazar is door Rembrand, dat van Henricus door Frans Hals geschilderd. Beide zijn door J. Suyderhoeff heerlijk in 't koper gegraveerd.

Zie Soerman, *K. R.*; Pauw en Veeris, *Vern. Kerk. Alphab.*, bl. 200, Brandt, *H. d. Ref.* (Reg.); Kok; Schotel, *K. D.*, D. I. bl. 450, 1330.

SWALVE (BERNHARDUS), in 16.. in Westphalen geboren, in 1645 student in de geneeskunde te Franeker, studeerde onder van der Linden, die hem smaak en eerbied voor Hippocrates inboezemde. Van daar vertrok hij naar Leiden om Walaeus te hooren, en legde zich bijzonder op de ontleedkunde toe, werd in 1648 med. dr., vestigde zich te Harlingen en werd aldaar stadsgeneesheer en geneesheer bij het collegie ter admiraliteit aldaar.

Hij gaf in het licht:

Disquisitio therapeutica generalis sive medendi methodus ad recentiorum dogmata adornata et Walaeana methodo conformata. Amst. 1657, Jenae 1677 12°.

Ventriculi querelae et opprobria. Amstel. 1664, 1675.

Pancreas pancrene, sive pancreatis et succi ex eo profluentis commentum succinclum. Amst. 1667, Jenae 1678.

Alcali et acidum, sive naturae et artis instrumenta pugilica. Amst. 1676; waarin de oude leer en het nieuw opkomend licht, de toen heerschende scheikundige denkbeelden, vooral de leer der efferocicentra en de meeningen voor en tegen, vrij breed en vinnig verdedigd en bestreden worden.

In 1670 schijnt hij vertrokken te zijn naar Leeuwarden, waar hij aanzienlijke begunstigers had en woonde daar in 1675. Hij was bekend met Anna Maria van Schurman, wier geneesheer hij werd en die hem tot de Labadisten trachtte te bekeeren.

Zie Banga, *Geschied. der Geneesk.*, bl. 135, 453; Schotel, *Anna Maria v. Schurman*, bl. 75, 261, Aant. 140; H. van Berkum, *De Labadie en de Labadisten*, D. II. bl. 275; Ypeij en Dermout, *Gesch. d. N. H. K.*, D. II. bl. 177.

SWALUE (EDELHARDUS BERNARDUS), oudste zoon van Bernardus Johannes Swalue, predikant te Schoonhoven en Elizabeth Jacoba Falck, werd den 8 Januarij 1806 te Stand daarbuiten, waar zijn vader toen predikant was, geboren, ontving zijne opleiding te Buitensluis, later aan de Latijnsche school te Dordrecht, onder den rector H. Fenema, werd, na het houden eener oratie *de viris egregiis qui linguam patriam nostram maxime exornarunt*, den 11 Junij 1823 naar de akademie bevorderd, wijdde zich te Leiden, onder van Voorst, Clarisse, Suringar, Kist en van Hengel aan de godgeleerdheid, en verkreeg, na het verdedigen eener dissertatio *de discidio Ecclesiae Christianae in Graecam et Latinam Photii auctoritate maturato*, den doctoralen graad in de godgeleerdheid. Na in Augustus 1829 door het provinciaal kerkbestuur van Noord-Brabant geexamineerd te zijn, werd hij in 1830 beroepen te Korendijk, bedankte in 1834 voor het

[1] Op zijn verzoek in de consistorie te Rhoon begraven.

beroep van Nieuwenhoorn, maar aanvaardde in 1835 dat van Goes, sloeg in 1837 dat van Delft af, doch nam dat van Amsterdam, in Mei 1849, aan, waar hij den 12 Maart 1865 overleed.

Als godgeleerde maakte hij zich bekend door uitgegevene leerredenen o. a. eene ter bevestiging van nieuwe leden in den *Bundel van Leerredenen tot bevordering van Evangelische kennis en Christelijk leven* (Arnhem 1858). Hij plaatste verschillende stukjes in het *Christelijk album* en in het *Maandschrift voor Christenen.* Een verschrikkelijke moord in 1840, te Hoedekenskerke, gaf hem aanleiding tot het schrijven van eene *Leerrijke beschouwing van de merkwaardige bijzonderheden die daarop betrekking hadden.* Gelijk hij aan het bestuur van het Nederlandsche zendelingggenootschap deel nam, zoo getuigt zijne *Redevoering bij de godsdienstige viering van het vijf en twintigjarig bestaan van het Nederlandsche Bijbelgenootschap* voor zijne ingenomenheid met die instelling. Ook vervaardigde hij een *Leerboek over eenige voorname gedeelten van het O. T. voor de scholen en meer bijzonder voor de Zondagscholen.*

Hij nam een werkzaam deel aan de stichting van een Zeemanshuis te Amsterdam en gaf eerst in het *Maandschrift voor Christenen* en later afzonderlijk een geschrift de *Zeemanshuizen in het algemeen* en meer bijzonder dat te Amsterdam, en, ter ondersteuning der protestantsche gemeente te Lise Seraing in België, in 1851 eene leerrede. In de *Uitlegkundige Bijdragen* van v. Willes toonde hij door drie bijdragen in het vak der bijbelsche uitlegkunde geen vreemdeling te zijn. Vooral beoefende hij de kerkelijke geschiedenis, en gaf in het *Kerkelijk Archief* van Kist en Royaards verscheidene verhandelingen, van welke die over Nicolaas van Cusa door prof. Scharpff te Rottweel in Wurtemberg in het Hoogduitsch vertaald is. Met de hoogleeraren Ter Haar en Moll nam hij de redactie van de *Geschiedenis der Christelijke kerk in Nederland* op zich en gaf menige monografie in het *Maandschrift der Christenen.* Ook was hij een ijverig beoefenaar der vaderlandsche geschiedenis. Dit blijkt uit vele opstellen, die hij in den *Zeeuwschen*, den *Chistelijken Volks-almanak* en in het *Jaarboekje voor Zeeuwsche geschiedenis en letterkunde* onder den titel *Nehalennia* plaatste. Afzonderlijk verschenen *Justinus van Nassau, meest naar onuitgegeven stukken* en *De daden der Zeeuwen gedurende den opstand tegen Spanje* (Amst. 1846); een werk, dat door eene voortreffelijke behandeling alle onderscheiding verdient. Zijne *Notice statistique, scientifique, ecclesiastique du Royaume des Pays-Bas et ses colonies* werd in 1844 door de *Société Française de Statistique universelle à Paris* met de groote gouden medaille bekroond en opgenomen in het *Journal des travaux* n°. 3 September 1844.

Swalue was lid van verschillende letterkundige genootschappen en overleed den 12 Maart 1865, eene weduwe, Jeanne Marie Dumont, en kinderen nalatende.

Zie J. Ab Utrecht Dresselhuis, *de Herv. gemeente te Goes*, bl. XXIII, XXIV; *Levensb. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1865.

SWAMMERDAM (JOANNES), in 1637 te Amsterdam geboren. Zijn vader was aldaar apotheker en een groot liefhebber van allerlei zeldzaamheden van natuur en kunst. Hij oefende zich eerst in de ontleedkunde onder Tulp en Blasius en in 1661 te Leiden onder van Horne en Sylvius en werd een bijzonder vriend van den later beroemden N. Steno. Tegen het einde van 1663 bevorderd tot candidaat in de geneeskunde, reisde hij naar Frankrijk en deelde met Steno in de bijzondere achting en toegenegenheid van M. Thevenot, een aanzienlijk begunstiger van natuurkundige wetenschappen te Parijs. In 1665 keerde hij naar Amsterdam terug en werd een zeer werkzaam medelid van het daar bestaande geneeskundig gezelschap ter bevordering van ontleedkundige kennis. Tegen het einde van 1666 ging hij weder naar Leiden en werd in 1667 bevorderd tot med. doctor, na het verdedigen van stellingen over de ademhaling. Kort daarna heeft hij dit onderwerp meer breedvoerig behandeld in zijn *Tractatus physico-anatomico-medicus de respiratione usuque palmonum.* Lugd. Bat. 1667. Hij noemde dit *primitiae sui in medicinas doctoratus*, en droeg het aan Thevenot op. Later is het zonder eenige verandering aldaar herdrukt in 1679. Hij vond veel tegenspraak. Zijn leermeester Sylvius verklaarde zich bij de tweede uitgaaf zijner *Dissertationes*, schoon onder bedekte termen, vrij stellig tegen hem. Ook Diemerbroek bestreed zijne denkbeelden over de beweging van het diaphragma, en Lamsweerde schreef eene uitgebreide, evenwel onvoldoende, scholasticke wederlegging. Met van Horne werd hij bijzonder vertrouwd. Gezamentlijk deden zij ontleedkundige onderzoekingen, zooals over de gal-scheiding, eene zonderlinge weinig wetenschappelijke proef, doch bijzonder om de geslachtsdeelen bij beide seksen. Na den dood van van Horne, gaf hij in 't licht: *Miraculum naturae, sive uteri muliebris fabrica, notis in J. van Horne prodromum illustratum*, Leid. 1670 4°. opgenomen in de *Bibl. Anat.* van J. Mangetus.

Zijn voornaamste bezigheid evenwel was en bleef het onderzoek van het maaksel en de huishouding der bloedelooze diertjes, waaraan hij 16 jaren lang met ongeloofelijke vlijt en geduld, met inspanning van alle krachten en opoffering van zijn geldelijk vermogen, dag en nacht gearbeid heeft tot in het jaar 1673. Hij had ongeveer 3000 voorwerpen onderzocht, doorzocht, de meesten ontleed en tot in de kleinste deelen naauwkeurig beschreven en afgeteekend, en daarvan in 1669 en 1672 de bewijzen gegeven door de uitgave van twee kleine verhandelingen in het nederduitsch. Zijne gezondheid en krachten waren geknakt. Door aanhoudende koortsen gekweld, verviel de vroeger eerzuchtige en werkzame man tot zwaarmoedigheid, waartoe veel bijdroeg het lezen der schriften van Antoinette Bourignon. Hij kreeg een walg van de wereld en van zijne vroegere onderzoekingen, die hij als ijdelheid en voedsel van zijnen hoogmoed beschouwde. Hij wilde van dien last bevrijd zijn. Daarom trachtte hij zijne keurige verzameling van handschriften te verkoopen doch vond geen koopers. Kort voor zijn dood maakte hij bij uiterste wilsbeschikking zijne handschriften aan Thevenot. Alles scheen later verloren, doch eene halve eeuw later ontdekte Boerhaave dezelve, kocht ze, schikte alles in orde en heeft ze onder den titel van *Bijbel der natuur of historie der insekten* uitgegeven met een zeer uitvoerige levensbeschrijving van 's mans wetenschappelijk leven. (*Biblia naturae, sive historia insectorum in varias classes redacta.* Leyden 1737 en 38 2 t. 3 vol. fol, in 't Duitsch, Leipzig 1752 m. pl., in 't Engelsch, Londen 1758 in fol.: in 't Fransch, Dyon 1758 in 8°. Het werk werd voltooid door Thevenot en door Boerhaave die bij den hollandsche tekst een Latijnsche vertaling van Ginlum voegde, uitgegeven.) Hij overleed te Amsterdam den 15 Febr. 1680. Behalve de genoemde werken heeft men van hem:

Algemeene verhandeling van bloeddelooze diertjes, Utrecht 1669 4°., in 't Fransch ald. 1682 in 4°., in 't Lat. aldaar 1685, 1733 4°.

Afbeelding van 's menschen leven, vertoont in de haft. Amst. 1675 8°., in 't Engelsch 1681 4°.

Ook vindt men stukken van zijn hand in verschillende verzamelingen o. a. in die van het *Collegium Amstelodamense* 1663—73 2 t,

Zie, behalve de levensbeschrijving van Boerhaave; Banga, *Geschied. d. Geneeskunde*, D. II. bl 445, 447, 518, 546, 561, 577, 599; Bartholinus, *Ep* IV. p. 197, 392; Haller, *Ad Mith.*, p. 747; J. Schraderi, *Decades quatuor observationum anatomico-medicarum*, Amst. 1674; Morhoff, *Polyhist.*, T. II. p. 438: Kestner, *Medicin gelehr. Lexicon.*, Schelhorn, *Amnoenitates liter.*, D. XIV; *Bibl. Hulthem.* 1836; T. II., Cuvier, *Hist. des Sciences natur.*, T. II. p. 427—433; *Nouv. Biogr. univ.*; *Biogr. Univ.*; Jöcher.

SWANENBURG (IZAAK KLAASSEN) bekleedde in 1596 de burgemeesterlijke waardigheid te Leiden en was een verdienstelijk kunstschilder, die de grondlegger van den Leidschen kunstroem mag genoemd worden. De schilderijen, die hij te Leiden voor de vierschaar heeft geschilderd, worden zeer geroemd, vooral die in de *Kamer van de Gouverneurs der Saaykalle* aldaar. Ook is het 25ste en 26ste glasraam in de St. Jans-kerk te Gouda, *het ontzet der stad Leyden, door de Spanjaarden belegerd* in 1574 en *het ontzet van Samaria*, door Cornelis Klok naar zijne teekeningen geschilderd. Hij huwde Maria Dedel, geb. 1547, dochter van Joost Willemsz. en van Maria Persman, die hem 10 kinderen schonk en wier portret door Frans Pourbus is vervaardigd. Hij overleed in 1614.

Zie van Mieris, *Beschrijv. v. Leiden*, D. I. bl. 457; Kramm, *Goudsche glazen; de Levens der schilders*; Immerzeel, *Catal. des Tableaux der feu Comte d'Espinoy*, Versailles 1850, n°. 235 (portret van M. Dedel) *Nav.*, D. VII. bl. 328.

SWANENBURG (KLAAS IZAAKSZ. VAN), zoon van den vorige, leerling van zijn vader in de schilderkunst, vestigde zich te 's Hage en beoefende aldaar met veel lof de kunst. Hij huwde den 20 April 1607 Janneke van Leeuwen Jacobsdr. en leefde nog in 1641.

SWANENBURG (JACOB IZAAKSZ. VAN), broeder van den vorige, zette zijne kunststudie in Italië voort, bezocht Rome en Napels, keerde in 1617 naar Leiden terug en oefende aldaar en elders de kunst uit. Hij schijnt zich later te Utrecht gevestigd te hebben, doch overleed te Leiden, waar hij den 17 October 1638 in de St. Pieterskerk begraven werd. Hij huwde te Napels Margaretha Cordona, die hem vier kinderen schonk en in 1639 te Leiden overleed.

Zie de Jongh, *Lev. d. schilders, door v. Mander;* D. II. bl. 184; Kramm.

SWANENBURG (WILLEM IZAAKSZ. VAN), broeder van den vorige, in 1581 te Leiden geboren, leerling van Jan Saenredam, graveerde portretten en historiële voorstellingen, doch zijne teekening was dikwerf gemanierd, en de uiteinden zijner figuren waren niet altijd naauwkeurig. Gunstiger is het oordeel van Kramm. Nagler beschrijft 32 door hem gegraveerde prenten, onder welke echter niet vermeld wordt de *Groote Zeilwagen van Prins Maurits, uitgevonden door S. Stevin*, die zeldzaam voorkomt. Ook vermeldt Kramm *De aanbidding der Herders*, ten onregte aan eenen Wilhelm Schwam toegeschreven. Hij schilderde ook in olieverw portretten. Op het kasteel Zuilen vindt men o. a. van hem het portret van eenen baron van *Tuyl van Serooskerken* in het harnas levensgroot, doch niet fraai van behandeling. Hij zou te Delft gewoond hebben en aldaar in 1641 nog werkzaam zijn geweest als hopman der schutterij, doch hij is den 15 Augustus 1612 te Leiden overleden en aldaar begraven.

Zie Orlers, *Beschrijv. van Leiden,* D. I. bl. 394; Scriverius, *Gedichten*, bl. 120; Immerzeel; Kramm.

SWANENBURG (CORNELIS VAN) komt in 1665 en 1670 als kunstschilder te Utrecht voor.

Zie Kramm.

SWANENBURG (J.) is schrijver van *Herboren outheit of Europa in het nieuw.* Amst. 4°.

Zie Arrenberg, bl. 499.

SWANENBURG (W.). Zie SWAANENBURG (W.).

SWANENBURGIUS of VAN SWANENBURG (CORNELIUS), den 12 September 1574 te Leiden geboren, voltooide aldaar zijne letteroefeningen en werd den 12 Nov. 1597 tot buitengewoon hoogleeraar in de regten aan de hoogeschool aangesteld, en in 't begin van 1611 tot gewoon hoogleeraar. Hij overleed den 12 Mei 1630. Zijn portret vindt men in de *Alm. Ac. L.* Petr. Cunaeus hield op hem eene oratio funebris.

Hij schreef:

De jure accrescendi. Leidae 1632 12°.

Zie de *Orat. funeb.* van Cunaeus; *Alm. Ac. Leid.;* Meursius, *Ath. Bat.;* Orlers, *Beschrijv. v. Leiden;* Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 165; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 220, 221; Siegenbeek, *Gesch. d. L. Hooges.*, D. II. bl. 81, 82, Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

SWANENVELT (HERMAN), kunstschilder in 1620 te Woerden geboren, had Gerard Dou tot leermeester, en begaf zich naar Rome, maakte kennis met Claude Lorrain en genoot het voorregt door hem in het vak van landschapschilderen onderwezen te worden met dit gevolg dat zijn werk gretig gezocht werd. Ook onderscheidde hij zich als graveur en etser en graveerde, volgens Bartsch 114, volgens Nagler 116 prenten. Op de verkooping van den grave von Fries betaalde men voor een uitgezochte collectie zijner prenten ƒ890. Hij stoffeerde verscheidene stukken van zijn beroemden meester Lorrain en had te Rome den bentnaam *Heremiet.* Hij overleed aldaar in 1690.

Zie Immerzeel; Kramm.

SCHWANKE (WILLEM) werd den 8 Julij 1675 te Sas van Gend, waar zijn vader predikant was, geboren. Na het doorloopen der Latijnsche scholen te Middelburg werd hij in 1694 student in de medicijnen te Utrecht, en in 1698 med. doctor geworden zijnde, zette hij zich te Middelburg neêr, en oefende aldaar de praktijk uit tot dat hij in 1702 aangesteld werd tot raadsheer in den raad en leenhove van Vlaanderen, welk ambt hij tot zijn dood, den 1 Februarij 1733, bekleedde. Hij was een groot liefhebber der homiljtiek en gaf *Stigtelijke Bijmoeffeningen* (Middelburg 1729) in het licht. Na zijn dood zorgde zijn vriend P. de la Rue, dat zijn *Nagelaten gedichten* (Middelburg 1734) in druk kwamen.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Wb.*, D. V. bl. 381; Arrenberg, bl. 499.

SWANKE (M.) schreef:

Onderzoek over de eerste vraag van het Doopformulier. Leeuw. 1731.

Godvrugtige waarnemingen over verscheiden nuttige stoffen. Leeuw. 1741.

Zedig onderzoek wie mogen en wie niet ten Avondmaal gaan. Amst. 1741.

Gegronde verklaring over eenige aanmerkelijke schriften uit de IV Evangelisten. Leeuw. 1744.

Antwoord op de nadere aanmerkingen van Do. Joachim Mobachius. Leeuw. 1741 8°.

Beknopt antwoord op de tweede brief van de nadere aanmerkingen van D. Joan. Mobachius. Leeuw. 1742 8°.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 206; Arrenberg, bl. 499.

SWART ( ), kunstschilder te Rome, die het portret vervaardigde van M. van de Merwede, heer van Clootwijk, bloeide in het midden der 17e eeuw.

Zie Kramm.

SWART (ALBERT GERRITS), in 1813 te Kuikhorne in Friesland geboren, was leerling van W. P. Ruwersma te Buitenpost, en daarna van W. B. van der Kooi. Hij schilderde levensgroote portretten en overleed in 1837 te Leeuwarden, in den bloei van zijn leven, dat veel voor de kunst beloofde.

Zie Kramm.

SWART of SCHWARTZ (CAVALLIER). Van dezen kunstschilder zijn geen levensberigten tot ons gekomen. In den catalogus van Hoet komen van hem voor *Beelden in een kamer*, een *Persiaan* en een *vrouwtje dat een meisje kust* in dien tijd »overheerlijk van kunst", waar (1705—1731) meer dan voor de kunst van Ostade werd betaald. Op de verkooping van Pieter Locquet, Amsterdam 1783, komt van hem voor een *binnenkamer*, *waarin 3 jongelingen bij het vuur zitten, twee rooken en een derde uit een bierkan drinkt terwijl de jonge hospes zijn muts schijnt af te nemen.* Het gold ƒ111.

Zie Kramm.

SWART (JAN) of SWART JAN, men wil te Groningen geboren, volgens den een in 1469 geboren en in 1535 gestorven, volgens den ander was 1480 zijn geboorte- 1541 zijn sterfjaar. Hij woonde in 1522 of 1523 te Gouda, en had Johan Schoorl tot leermeester. Van daar ging hij naar Italie. Hij zou te Autun overleden zijn. Zijne kunst komt zeldzaam voor. Sommige schilderijen van andere meesters worden hem toegekend of omgekeerd. Ook worden hem eenige houtsneden toegeschreven. Hij schilderde landschappen, naakten en beelden in den trant van Schoorl. Zijn portret komt bij van Mander voor.

Zie van Mander; Immerzeel; Kramm.

SWART (JAN), omtrent 1753 te Amsterdam geboren, was een leerling van A. Ziesenis, werd een bekwaam beeldhouwer en gaf hierin alsook in de perspectief les. Hij was medegecommitteerde tot de stichting van het gebouw *Felix meritis* te Amsterdam en vervaardigde in den voorgevel er van de basreliefs en inwendig een meer dan levensgroot borstbeeld van Minerva, naar de teekening van Jacques Kuyper. Ook is van zijne hand het fraaije spreekgestoelte in de zaal van Bestuurders van het Departement der teekenkunst, het bouwkundig werk, volgens de Corinthische orde, als een sierlijk mahonyhouten kast. Verder is van hem nog velerlei ander beeldhouwen bouwkundig werk, b. v. in Teylers museum het fraaije marmeren gedenkteeken voor den stichter, doch hij zelf mogt het niet voltooijen daar hij in 1792 te Amsterdam overleed.

Zie Immerzeel.

SWART (P. DE), te Rotterdam geboren, was architect van den prins van Oranje en bloeide in de 2de helft der 18e eeuw. Hij was de bouwmeester van de fraaije Delftsche poort te Rotterdam en een goed teekenaar, blijkens de platen voorkomende in van Goor's *Beschrijv. v. Breda* (1744) die naar zijne teekeningen gegraveerd zijn. Hij was de ontwerper van het *Theater op de getroffen vrede van den jare* 1748, *in de hofvijver van 's Hage opgerigt en afgestoken den* 15 *Junij* 1749. Hij overleed in 1772.

Zie Immerzeel; Kramm; Verwoert.

SWART (NICOLAAS), den 2 Maart 1773 te Oostermeer, in Friesland geboren, werd in 1804 proponent bij de remonstrantsche broederschap, in 1806 predikant te Gouda, in 1807 te Leiden, in 1808 te Amsterdam en overleed den 26 September 1843. Hij maakte zich als godgeleerde, letterkundige en dichter bekend, en was lid der Maats. v. Ned. Letterkunde te Leiden.

Hij gaf in het licht:

Paulus redevoering te Athene in 8 *leerredenen*. Amst. 1812 8°.

Redevoeringen betreffende fraaije letteren en kunsten. Amst. 1817 8°.

De oude van den binnen Amstel, of beschouwing van de zeden, gebruiken, enz. der hoofdstad. Amst. 1819 8°.

Elize; voor meisjes. Amst. 1821 8°.

Ernst en Karel, voor jongelingen. Amst. 1822 8°.

Leerredenen. Amst. 1822 8°.

Verhalen, schetsen en gesprekken. Leeuw. 1824 8°.

Tafereel van den zwaren watersnood op den 3, 4 *en* 5 *Febr.* 1825, *een groot deel van ons vaderland hebbende getroffen*. Amst. 1826 8°.

Spreuken van Salomo voor de jeugd, gestaafd door voorbeelden uit de gewijde en Nederlandsche geschiedenis in het dagelijksch leven. Delft 1829 2 st. kl. 8°.

Lettervruchten voor jongelingen en meisjes in proza en poëzy bijeenverzameld. 's Hage 1823.

Lijkrede over C. W. Westerbaen, geh. in de Remonstr. Geref. kerk te Amsterdam, 18 *Maart* 1832 *benevens aanspraak bij het graf door A. des Amorie van der Hoeven, met aantt.* Amst. 1832 8°.

Toasten bij het openb. verslag door mr. F. v. d. Poll, wegens den staat der stads Armenscholen 20 *Maart* 1821. Amst. 8°.

Vlugtige beschouwing van het menschelijk ligchaam als een bewijs des bestaans van een alwijs opperwezen in *Algem. Vad. Letteroef.* 1823 D. 33 St. 2 bl. 585.

Zie *Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk* 1847, bl. 24; Ds. K. Sybrandi, *Iets ter nagedachtenis van mynen schoonvader N. S.* in *de Vad. Letteroef.* 1847, v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, p. 974, 3443, 4323; Holtrop, *Bibl. Med*, p. 345; *Cat d. Bibl. v. Ned. Letterk*, D. I. bl. 297, D. II. bl. 84, 203, 224; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Tideman, *Rem. Broederschap*, bl. 77, 89, 230, 376.

SWART (WILLEM SIMON), zoon van den vorigen, is te Leiden geboren op den 6 December 1807. Zijn vader was daar predikant bij de gemeente der remonstranten, later te Amsterdam, wiens uitgebreide kennis, edel hart, ware godsvrucht, onbegrensde ijver tot bevordering van alles, wat goed en waar is, teregt door allen, die hem gekend hebben, werden geroemd. Die vaderlijke deugden waren den jeugdigen Swart tot een uitmuntend voorbeeld bij zijne gelukkige, verstandelijke, wetenschappelijke en zedelijke ontwikkeling. Hij bezocht de Latijnsche scholen te Amsterdam en werd in 1824 ingeschreven onder de kweekelingen der doorluchtige school. Onder de vele uitstekende geleerden, wier lessen hij daar gehoord heeft, met het dubbele doel om zich in de wis- en natuurkunde en de geneeskunst uit te oefenen, hebben bovenal H. C. van der Boon Mesch en Voute veel tot zijne opleiding bijgedragen. Sedert het jaar 1827 heeft hij te Utrecht zijne studiën voor eenigen tijd voortgezet, en is later (1831) aldaar bevorderd tot den graad van doctor in de wis- en natuurkundige wetenschappen; ook te Utrecht genoot hij veel hulp en medewerking tot bevordering zijner studiën, en hij roemde vooral die, welke de hoogleeraar Moll hem geschonken had. Reeds in het jaar 1826 was hem aan de hoogeschool te Leiden een accessit te beurt gevallen wegens de beantwoording eener vraag over de stochiometrie, welke zoo voortreffelijk werd geacht, dat de faculteit der wis- en natuurkunde, welke twee antwoorden had ontvangen, verklaarde, dat, zoo slechts een van beide was tot haar gekomen, dit ongetwijfeld den prijs zou hebben weggedragen; het eermetaal kon slechts aan een van beide worden uitgereikt. Zijn akademisch proefschrift had tot titel: *de communicatione et propagatione caloris liberi*. Het bevat eene duidelijke uiteenzetting der wiskundige onderzoekingen van Fournier, Rumford, Leslie, Dulong en Petit, aangaande de uitstraling der warmte in het werk gesteld. Het getuigt evenzeer van zijne bedrevenheid in de hoogere wiskundige analyse, als van de strekking van zijnen geest, om de wiskundige theorie en de ervaring steeds hand aan hand te doen gaan tot opbouwing der wetenschap. Zijn oorspronkelijk doel, om zich aan de geneeskunde te wijden, ten einde deze practisch uit te oefenen, kwam echter al spoedig op den achtergrond door zijne voorliefde tot de wis- en natuurkunde. Der eerste vooral was hij meer bijzonder toegewijd, als aan die wetenschap, welke, van de eenvoudigste beginselen aanvangende, met eenen voorzigtigen tred voorwaarts gaat, tot eenen zeer hoogen graad van kennis opvoert, en een verheven sieraad van het menschelijk verstand is. Maar bovenal troffen hem hare onmisbare en nuttige toepassingen op de overige natuurwetenschappen, welke zoo talrijk zijn, dat hij, die de wiskunde niet heeft beoefend, als het ware den sleutel mist, om tot grondige kennis van velerlei zaken door te dringen. Tot hare bijzondere beoefening nu ontstond voor hem al spoedig eene aanleiding te meer, door de hem van wege de maatschappij *Felix Meritis* te Amsterdam, in 1829, dus nog voor zijne promotie, aangebodene betrekking van lector in de wis- en natuurkunde, waardoor hij op den nog zeer jeugdigen leeftijd van twee en twintig jaren als docent in die vakken voor jongelieden uit den meer beschaafden stand, en ook nu en dan als redenaar, over onderwerpen uit de physica vooral, optrad. Tegelijkertijd was hij lector voor het volksonderwijs in de natuurkunde in het departement der maatschappij *tot Nut van 't algemeen*. Toen in het jaar 1831 de lijdende gezondstoestand van zijnen leermeester, den bovengemelden hoogleeraar H. C. van der Boon Mesch, dezen weldra niet meer toeliet zich met het onderwijs bezig te houden, werd Swart tot de tijdelijke waarneming der scheikundige lessen aan het athenaeum en de klinische school uitgenoodigd. Swart kweet zich naauwgezet van deze taak. Na het overlijden van van der Boon Mesch volgde Swart zijnen leermeester op in den leerstoel der scheikunde, die vooraf aan geleerden van reeds meer gevestigden naam was aangeboden, doch door dezen, uithoofde vooral van de ontoereikende subsidiën voor het onderwijs, niet was aangenomen. Intusschen was ook het onderwijs in wis- en natuurkunde open gekomen, doordien de hoogleeraar Voute zijn ambt had neergelegd. Aan Swart werden nu ook die twee vakken opgedragen. Hij heeft die zware taak niet zonder aarzelen en schroom aanvaard. Hij werd in Junij 1834 benoemd tot hoogleeraar in de wis, natuur- en scheikunde aan de doorluchtige school te Amsterdam. Van deze drievoudige betrekking gevoelde zeker niemand meer dan hij de zwarigheden. De omvang van de taak, hem opgelegd, was ten minste voor drie in die vakken ervaren mannen voldoende geweest. Derzelver onderwijs, in een persoon vereenigd, vond nergens goedkeuring. Hij aanvaardde zijn ambt op den 20 October van dat jaar met eene redevoering, waarbij hij betoogde, dat de scheikunde, door de natuurkunde tot den rang eener wetenschap verheven, ook door hare vorderingen tot meerdere volkomenheid moet gebragt worden. (*Oratio de chemia physicae auxilio ad scientiae dignitatem avecta et physicae progressibus alterius perficienda.* Amst. 1834.)

Intusschen was, wat de scheikunde aangaat, zijne praktische ervaring door het geven van onderwijs vooral zeer vermeerderd, en vond hij in zijne physische en mathematische kennis iederen dag de gelukkige bevestiging van het stelsel, door hem in zijne inaugurele oratie verkondigd. Had hij, bij zulk eenen goeden aanleg, zich slechts aan eene der wetenschappen, wier vertegenwoordiger hij, op de hem aangewezen plaats, moest zijn, kunnen toewijden, hoeveel nuttiger nog zoude zijn onderwijs, hoeveel vruchtbaarder zijn arbeid tot bevordering der wetenschap geweest zijn! De kundigste, de meest ervarene zou ter naauwernood aan de driedubbele taak in alle opzigten naar eisch, veel minder aan de gewigtige roeping ten aanzien der wetenschap zelve hebben kunnen voldoen. Maar de moeijelijkheden hielden daarbij niet op. Hij verkeerde in dezelfde

noodzakelijkheid, als zijne voorgangers, namelijk om zich allengskens den geheelen physischen en chemischen apparatus tot onderwijs en onderzoek uit eigene middelen te verschaffen. In het lokaal, waar hij zijne gewigtige werkzaamheden zou verrigten, vond men niets anders dan eene stookplaats en zitplaatsen voor toehoorders. Het lokaal zelfs was boven alle bedenking ondoelmatig. In zulk een staat bevonden zich de hulpmiddelen van eenen professor in de wis-, natuur- en scheikunde in de eerste stad van Nederland, omstreeks het midden der negentiende eeuw, dat is in eenen tijd, waarvan bij uitnemendheid kan gezegd worden, dat kunsten en fabrieken, nijverheid, landbouw, handel en zeevaart haren bloei aan de natuurkundige wetenschappen hebben te danken. Dien gebrekkigen toestand heeft Swart allengskens weten te verbeteren, en hij is daarin, men mag dit niet verzwijgen, door het stedelijk bestuur geholpen. Het scheikundig laboratorium nam, door de ingevoerde verbeteringen, eenigermate toe, zoodat, onder anderen, de gelegenheid ontstond, om eenige jongelieden praktisch in de scheikunde te oefenen. De verzameling physische instrumenten, die hij zich aanschafte ten behoeve van zijn onderwijs, getuigt hoevele persoonlijke opofferingen hij zich ten behoeve der hem aanbetrouwde belangen heeft getroost. Of is het geene opoffering zijn te noemen, dat Swart voor het aankoopen van het meest noodige voor zijn onderwijs, gedurende de drie eerste jaren zijner ambtsbetrekking, zijn geheele tractement heeft aangewend? Deskundigen leggen de getuigenis af, dat zich onder die instrumenten uitmuntende en belangrijke toestellen bevonden. Zooals in de vervulling van alle andere pligten, was Swart ook naauwgezet in het geven zijner lessen. Hij gaf er doorgaans drie of vier op de meeste dagen der week. Over de inspanning, die daartoe noodig is, kan ieder, die weet wat het zegt, om goed onderwijs te geven, oordeelen. En die lessen liepen over zeer verschillende vakken. Vooral voor natuur- en zuivere of pharmaceutische scheikunde moesten de vereischten toestellen bijeengebragt, of proeven worden in gereedheid gezet. Tusschen eene opvolgende en voorgaande les verliepen een of soms twee uren. Zoo gingen er dagen, weken, ja jaren voorbij in eene voorbeeldelooze arbeidzaamheid en inspanning, of zal men liever zeggen beslommering, afmatting, ja, uitputting van ziels- en ligchaamskrachten, die de geregelde studien van den avond almede niet zeer konden bevorderen.

Er behoort veel kracht van geest toe, om onder zoodanige omstandigheden den voortgang der wetenschappen te blijven gadeslaan, het meest merkwaardige van hetgeen wordt voorgedragen, zelf na te sporen en aan eigene waar- of proefnemingen te toetsen, de eene of andere zijde of rigting van de wetenschap, of een bijzonder gezigtspunt te behartigen. En niettegenstaande al de moeijelijkheden, aan zijnen toestand verbonden, is Swart ook in dit opzigt, niet te kort geschoten. Onder zijn opzigt is bewerkt eene Hollandsche vertaling van de *Populaire scheikunde van Erdmann.* Als lid van de eerste klasse van het instituut heeft hij aan vele van hare werkzaamheden deel gehad en onderscheidene wetenschappelijke voordragten gehouden. Vele jaren heeft hij den post van voorzitter der eerste klasse en twee malen dien van algemeenen voorzitter waargenomen. In de commissien van wege de eerste klasse voor de putboring op de Nieuwe Markt, in die omtrent het onderzoek van het opium ten behoeve der Oost-Indische bezittingen, over de trassoorten, over het gebruik van beenderen geleid tot voedsel, over het golvenstillend vermogen der olie en vele anderen, was hij een werkzaam lid. Bij het nemen van de laatstgemelde proeven was hij een van de twee leden van de commissie, die bij eene frissche koelte, aan het Zandvoorderstrand, zich met eene boot in de branding lieten brengen, om daar, door het uitstorten van een vat olie, het vermeende golvenstillend vermogen op de watervlakte te beproeven, terwijl de overige medeleden van genoemde commissie aan het strand de uitkomst der proeve gadesloegen. De beide proefnemers werden, gelijk te voorzien was dat geschieden zou, bij die gelegenheid meer dan wenschelijk door de verbolgen baren besproeid, eene bijzonderheid die wij daarom vermelden, omdat Swart zich daarvan niet onthield, hoewel zijne gezondheid lijdende was. Een pennestrijd is later over dat ontwerp ontstaan, waaraan hij een groot deel gehad heeft. De tijd, aan de bemoeijingen ten behoeve van het Instituut door hem besteed, was in de daad niet gering. De onderstaande verhandelingen, door hem opgesteld, zijn in het Instituuts Tijdschrift door hem uitgegeven, of worden in de verslagen der eerste klasse verzameld.

Waarnemingen over den met de diepte toenemenden warmtegraad in den Artesischen put op de Nieuwe Markt te Amsterdam. Instit. 1841, p. 305.

Onderzoekingen over de onderscheiding van arsenicum en antimonium bij het gebruik van den toestel van Marsch. Instit. 1842, p. 85.

Beproeving van Meterologische werktuigen. Instit. 1842, p. 182.

Verslag van de proefneming, om den zoogenaamden Artesischen welput in de hoofdstad tot stand te brengen. Instit. 1844, p. 121.

Over eene nieuwe Alcalimetrische methode en daarbij behoorenden toestel. Verslag der openbare vergadering van 1845. Zie Instit. 1845, p. 192.

Sur le magnetisme par rotation. Instit. 1846, p. 178.

Aan de vervulling van deze taak en die van zijn hoogleeraarambt, werd bijna zijn geheele leven besteed. Geen wonder is het dus, dat hij niet door talrijke geschriften eenen grooten naam heeft verworven, naar welke hij dan ook niet streefde. In de naauwgezette vervulling van de hem opgelegde pligten als hoogleeraar, zag hij boven al het doel waarnaar hij moest streven. En daaraan bragt hij dan ook gaarne dien ijdelen roem ten offer. Niettegenstaande zoo velerlei ambtsbezigheden, nam hij echter deel aan de werkzaamheden van onderscheidene wetenschappelijken vereenigingen, jaarlijks hield hij voorlezingen in de afdeeling natuurkunde bij de maatschappij *Felix Meritis*, en in het *Physisch Gezelschap* te Utrecht, en zijn verlies werd zeer betreurd bij het wiskundig genootschap: *»Een onvermoeide arbeid*, enz." te Amsterdam. Hij is een der eerste oprigters geweest van de later gevestigde *maatschappij ter bevordering van Pharmacie*, te Amsterdam en daaruit kan almede blijken van het belang, dat hij stelde in eenen der meest waardige standen der maatschappij, die bij ons te lang in mindere achting stond, dan hij verdient, en tot opbeuring van welken, in eenen wetenschappelijken zin vooral, hij meende dat zoodanige instelling zou bijdragen. Hoewel hij later een meer beperkt aandeel had aan hare bemoeijingen, heeft hij echter het genoegen mogen smaken van haar op vastere gronden gevestigd te zien. Deskundigen spraken met achting over zijne veelzijdige kunde. Zijnen ijver voor de beoefening der wetenschap prees men steeds alom. Zijne welwillendheid om ieder in wetenschappelijke onderzoekingen van nut te zijn, was zoo groot, dat hij zeker nooit iemand een dienst heeft geweigerd; dit gold vooral ten aanzien van jongelieden, de kweekelingen der doorluchtige school, die hem dierbaar was, en waarvan de bloei het toppunt zijner wenschen uitmaakte. Zeer groot is het aantal van hen, die na den afloop van den dagelijkschen arbeid des avonds zijn bijzonder onderrigt genoten. Vele dier jongelieden zullen dit dankbaar erkennen, en hebben er de vruchten van weggedragen. Eenige van die jeugdige vrienden, onder welke zeer voortreffelijke, aan wie hij zijne bijzondere zorgen heeft gewijd, had een vroege dood nog voor zijn verscheiden van deze aarde weggenomen [1]). Hij overleed aan eene sleepende ziekte den 12 Maart 1847.

Zie *Konst- en Letterb.* 1847, II. 20; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SWART (Willem), een middelmatig dichter uit de eerste helft der 18e eeuw. Men heeft van hem:

Geestelijke bedenkingen van goddelijke waerheden en betrachtingen die uit dezelve vloeijen, voorgesteld in verscheidene rijmen en op verschillende zangtoonen. Amst. 1732, 2 dn. gr. 8°. 2e dr.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Wb.*

SWART (W.) schreef:

Lusthof der nieuwe musycke, met alle welrieckende bloemen verciert, om singen ende spielen op alle musicale instrumenten, in vier en vijf partijen en waerin begrepen zijn tzeventich stucken van Hemel ende Aerde tracterende, van de scheppinghe der wereld ende haer onderhoudinghe. Gheinvent. ghecompon. ende gestelt in Rome d. W. S. enz. Amst. W. Swart 1603 (*Superius*). Met muziek 4°. hl.

Zie van Voorst, *Bibl. de Littér*, p. 55.

1) Wij noemen hier uit dit getal slechts C. W. R. Scholten, J. H. van Hall, J. L. Tilanus.

SWART (HENDRIK), dapper bevelhebber ter zee, verloor in het gevecht bij het eiland Elba, onder den kommandeur Jan van Galen, den 6 September 1652, het leven.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. Zeewezen*, D. IIa bl. 109, 183.

SWART (JAN), zoon van den vorige, was in 1664 schipper, in 1666 eerste luitenant bij den vice-admiraal Tromp en werd in datzelfde jaar benoemd tot kapitein-luitenant, onder den kolonel Palm, om dezen bij te staan.

Zie J. C. de Jonge, t. a. p., D. IIIb. bl. 325.

SWART (VOLCKERT), in 1666 benoemd tot kapitein op het schip van den luitenant-admiraal van Ghent, voerde in den derden Engelschen oorlog het bevel over een der zwaarste schepen der vloot.

Zie J. C. de Jonge, t. a. p.

SWART (JACOB CORNELISZ.), schoonvader van Jan, was, even als de vorige, een dapper zeeheld, en kapitein toen hij in den eersten zeeslag van den tweeden Engelschen oorlog (1665—1667) gekwetst werd.

Zie J. C. de Jonge.

SWART (JACOB CORNELISZ.), een zeer kundig scheepsbevelhebber, woonde den togt van de Ruyter naar Guinea bij, doch kweet zich later niet behoorlijk van zijn pligt.

Zie J. C. de Jonge, D. IIIa. bl. 16.

SWART (JACOB), den 17 Julij 1796 te Amsterdam geboren, werd reeds jong voor het zeewezen bestemd. Toen hij twintig jaar oud was, werd hij stuurmansleerling en deed als zoodanig eene uit- en thuis reis naar O. I. In het laatst van 1819 in zijn vaderland teruggekeerd, werd hem 21 Febr. 1821 de gelegenheid opengesteld om zijne kunde en ondervinding nuttig ook voor anderen aan te wenden; hij werd namelijk benoemd tot onderwijzer aan de kweekschool voor de zeevaart te Amsterdam en bleef die betrekking vervullen totdat hij in 1828 optrad als het hoofd van de bekende uitgevers firma de wed. G. Hulst van Keulen. Zijne nieuwe betrekking verschafte aan zijn ijver en zijne schranderheid de beste gelegenheid om zich te ontwikkelen. Zoo gaf hij van 1829 tot 1859 niet minder dan 9 drukken uit van zijne *Sterre- en Zeevaartkundige tafelen;* eene vernieuwde en verbeterde uitgaaf van Douwes' *Zeemans-tafelen* door hem in 1832 bezorgd even als eene verklaring van den Zeemans-almanak. Zijne *Praktische Zeevaartkunde* beleefde in 1866 hare vierde uitgave; 1851 is de *Almanak ten dienste der zeelieden* door zijne zorg in het licht verschenen. Zooals bekend is levert de *Nautical almanac* het grootste gedeelte van den inhoud van dezen almanak. Nadat Swart in 1841 gezamenlijk met jhr. Tindal de redactie van de *Verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeewezen, de zeevaartkunde, de hydrographie, de kolonien en de daarmede in verband staande wetenschappen*, had op zich genomen, vond hij in dat uitmuntend tijdschrift eene welkome gelegenheid om de vruchten zijner nasporingen of berekeningen door den druk algemeen te maken. Toen hij later die taak alleen moest voortzetten, deed hij zulks tot aan zijn dood met den besten uitslag en werd daarin gesteund door de medewerking van H. Huygens, P. A. Leupe, D. G. Muller, B. J. Tideman, A. E. Tromp en anderen. Swart was ridder van de orde van den Ned. Leeuw en lid van een groot aantal genootschappen. Sedert 1830 was hij rijks onderwijzer in de zeevaartkunde, van 1832—1857 bewaarder en beheerder der rijksinstrumenten, van 1838—1850 lid der commissie tot het examineren van zee-officieren. Hij overleed den 14 Maart 1866 te Amsterdam.

Zie *Ned. Spectator* 1866, bl. 154; *Ber. v. Zeevaartk.* XXVI 1866, 113; *Nieuwsbl. Boekh.* 1866, n°. 21.

SWARTE (MARTINUS) was van 1703 tot aan zijn overlijden in 1745 predikant te Engelum bij Leeuwarden, en gaf de volgende geschriften uit:

Godvrugtige waarnemingen over verscheidene nuttige stoffen, en wel over de Liefde enz. Leeuw. bij A. Terwerda 1740, kl. 8°.

Opmerkingen over stoffen uit den propheet Ezechiel enz. Ald. 1741.

Onderzoek wie mogen en moeten ten Avondmaal gaan, 2e druk. Ald. 1742, kl. 8°.

Gegronde verklaringen van texten der vier Evangelisten. Ald. 1744 kl. 8°., 507 bl.

Deze titels zijn genomen naar de werken zelve in de bibliotheek van W. Eckhoff te Leeuwarden.

Zie Laurman, *Naaml. predd. cl. Leeuw.* 77.

SWARTENHENGST (JOANNES), te Alkmaar geboren en in het weeshuis opgevoed, had groote zucht tot de wijsbegeerte, studeerde te Utrecht en onderwees vele leerlingen van zijn vriend, professor B. de Volder. Zijn stadgenoot O. Schonaeus noemde hem in 1662, in de opdragt van een uitgegevene dispuut „een wakker jongeling", maar later gaf hij zich aan het misbruik van wijn over; beschonken zijnde, liep hij in het water, dat gelukkig niet diep was, en riep in den modder wentelende uit: *sic itur ad Astra*, dat hij veel in den mond had. In 1672 gaven curatoren der Leidsche hoogeschool hem vergunning om de wijsgeerige disputatiën te presideren. In 1675 werd hem echter deze vrijheid, ja zelfs het verkeer aan de akademie ontzegd, omdat hij de Cartesiaansche wijsbegeerte had onderwezen en die van Aristoteles in minachting zoeken te brengen.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.*, D. II. bl. 272, 273; Soermans, *Acad. Reg.*, bl. 101; *Nov.*, D. II. bl. 63, 214.

SWARTIUS (EUSTATIUS), afkomstig van de Paltz (Palatinus), was rector der Latijnsche scholen te 's Hertogenbosch, Breda en Utrecht (1639—1643), waar hij Antonius Aemilius opvolgde en hem het burgerregt geschonken werd. Hij gaf in het licht *Analectarum libri III.* Leidae 1616 met een gedicht van D. Heinsius, dat ook in diens *Poëmata* p. 382 voorkomt. Hij arbeidde ook aan een nieuwe uitgaaf van Plautus, Petronius, Heliodorus. Van zijne uitvoerige commentarie op Curtius maakt Gronovius melding. Hij was in briefwisseling met Meursius.

Zie Saxe, *Onom.*, T. IV. p. 259; Götzii, *Memorab. Bibl. Dresenensis;* Burman, *Syll.*, T. III. p. 189; Burman, *Traj. erud*, p. 366; Vossii, *Epp.*, CCXVIII, Morhov., *Polyh.*, I. C. XXV § 9; Meursii, *Opp. ed. Lami* XI; Reitz, *Orat. de gymnasio Rheno-Traj.*, p. 26; Hermans, *Ill. school te 's Bosch;* Ekker, *Hier. school.*, T. II. p. 6; Dodt, in *Alg. Letterk. Maands.* 1847, bl. 7—9.

SWARTS (DIRK), med. dr. te Amsterdam, legde niet alleen door eene langdurige geneeskundige praktijk zijne zucht ter beoefening der geschied- en natuurkundige wetenschappen aan den dag, maar ook door de uitgave van

Geschied- en Natuurkundige overwegingen betrekkelijk de rivieren den Rijn, Flevus, het kanaal van Corbulo of Lek en den Katwijkschen Rijn. 's Hage 1823.

Geschied- en Natuurkundige verhandeling over het IJ. 's Hage 1828.

Hij overleed den 23 Januarij 1833 te Amsterdam, in den ouderdom van 75 jaren.

Zie Verwoert; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SWARTS (MARTINUS).

SWARTTE (J.), schreef:

Oude en rechtzinnige waerheit in 't stuk der sabbatten. Leyden 1727 8°.

De geest en inborst van J. Koelman levendig ontdekt. Franeker 1690.

Zie *Cat. de Groe*, bl. 160.

SWAVINCK (HERMANUS) aanvaarde in 1762 als proponent het predikambt bij de hervormden te Heerjansdam en Kijfhoek, en in 1770 te Oudewater. La Couriere, een lid van den kerkeraad aldaar, beschuldigde hem bij de classis van Gouda van remonstrantsche dwalingen. Hij wist zich echter te zuiveren en ontging het dreigende gevaar van zijn ambt te verliezen. Hij overleed in 1800.

Zie *Brief wegens de kerkelijke procedure in de zaak van den Wel-Eerw. heer Swavinck; Brief van een vriend aan een vriend, betreffende het voorgevallene op de Eerw. classis van Gouda ter afdoening van de zaak van dr. Swavinck* enz.; Ypey en Dermout, *Gesch. d. N. Herv. kerk*, D. III. bl. 605; Glasius, *Godgel. Nederl.*

SWAVING (CORNELIUS), den 27 Mei 1738 te Amsterdam geboren, verdedigde onder den hoogleeraar Rau zijne *Disquisitiones philologicae potissimum in loca aliquot V. T.* en overleed den 20 October 1808 als predikant te Naarden. Hij

was een helderdenkend godgeleerde en ijverig medewerker aan de bibliotheek van *Theol. Letterkunde.* Het Haagsch genootschap bekroonde in 1793 zijne *verhandeling over de voortreffelijkheid der evangeliebediening* en in 1798 die *over den allegorischen en zinnebeeldigen stijl.*

Hij schreef ook:

Proeve van aanmerkingen over het recht en onrecht gebruik der H. S. voornaamlijk in het behandelen van de praktijk der godzaligheid. Utrecht 1778, met supplem. 2 dn.

Vaticinia Bileami Num. 23 *et* 24 *notis perp. illustrata* in *Symbol. Litt. Hag. et Duisb.*

Over het 1*ste hoofdstuk der Spreuken van Salomo*, door het Haagsch gen. met zilver bekroond.

Lijkrede op Ds. J. H. Bruins.

Ad loca V. T. Ultr. 1758 12°.

* Zie C. G. van Achter, *Levensb. van C. Swaving* in *Bibl. voor theol. letterk.* 1809, I. 117; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 631; Glasius, *Godgel. Nederl.*

SWAVING (J. G.) schreef:

Galerij van Roomsche beelden of beeldendienst der XIVe eeuw. Dordr. 1824 gr. 8°.

Roomsche feest- en heilige dagen of verbijstering van het menschelijk verstand. Dordr. 1823 m. pl. 8°.

Reizen en lotgevallen. Dordr. 1827 2 dn. 8°.

Levensschets van prins Frederik van Brunswijk-Lunenburg, hertog van York en Albany. Dordr. 1827 m. pl.

Offer aan de lijdende onschuld, of zijne vlugt uit Delft; zijnde een uittreksel van zijne militaire loopbaan. Dordr. 1827 8°.

Tienjarige militaire loopbaan, door hem zelven beschreven. Dordr. 1830 8°.

Zonderlinge ontmoetingen en wonderbaarlijke lotverwisselingen na zijne vlugt uit Delft, benevens schetsen van Londen en deszelfs bewoners, van de kaap de Goede Hoop en hare omstreken. Dordr. 1830.

SWEERMANS (van). Hem wordt toegeschreven *Malus Mulier, dat is beschrijvinghe der boose wijven.* Vliss. 1612.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 2872.

SWEERS ( ), beeldhouwer, in den aanvang der 17e eeuw, dien Janus Secundus te St. Denis ontmoette.

Zie Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV. St. I. bl. 136; Kramm.

SWEERS (Frederik), commandeur ter zee, dapper zeeman sneuvelde in den slag in de baai van Tabago, tusschen de Hollanders en Franschen.

Zie J. C. de Jonge, t. a. p., D. IIIb. bl. 351.

SWEERTS DE LANDAS (baron Jacob Diderik), den 28 Febr. 1757 te Gorinchem geboren, trad in 1775 als vaandrig in Nederl. krijgsdienst in 't Waalsche regiment van den generaal Smissaert en ging in Augustus van dat jaar over als luitenant in 't Holl. regiment van de garde te voet. In 1781 werd hij kapitein, in 1792 kolonel der infanterie. In deze betrekking woonde hij met den erfprins van Oranje (later koning Willem I) den veldtogt bij in Vlaanderen tegen de Franschen en onderscheidde zich bij de blokade van Maubeuge en de belegering van Landrecies. Gehecht aan het huis van Oranje, verzocht en verkreeg hij in 1795 zijn ontslag. Eerst in Junij 1813 hervatte hij zijn dienst toen Napoleon hem tot kolonel-kommandant van 't regiment op Texel aanstelde. Den 7 October van dat jaar verloor hij dien rang, wegens zijn staatkundige gevoelens. Nog in datzelfde najaar vertrouwde hem het voorloopig algemeen bestuur het bevel toe over eene krijgsbende om de Franschen, die Gorinchem nog in hadden, waar te nemen. Hij trok met eene kleine magt van 600 manschappen naar Rotterdam, waar hij, vóór dat de admiraal Kikkert zich nog voor de omwenteling verklaarde, het bevel over de land- en zeemagt op zich nam. Een aanval op Hellevoetsluis door hem ondernomen, deed deze plaats spoedig in onze handen vallen. De souvereine vorst erkende zijne verdiensten door hem in zijn rang van generaal-majoor te bevestigen en in Jan. 1814 te benoemen tot kommandant van het 2de militaire arrondissement, vervolgens tot luitenant-generaal en eindelijk tot gouverneur van den Haag. Hij was kommandeur der militaire Willemsorde en overleed in den Haag den 10 Maart 1820. Hij huwde 30 Mei 1794 Maria Elisabeth Snouckaert van Schonburg, geb. 3 Aug. 1760, overleden 23 Julij 1847.

Zie v. d. Palm, *Gedenkschrift van Nederl. herstel. in* 1813.

SWEERTS (Bruno) of ZWEERTS, zoon van Philips Sweerts (die volgt), tooneeldichter in het laatst der 18e eeuw.

Hij gaf in het licht:

Tancredo, trsp. gev. naar het Fr. van De Voltaire 2e dr. Amst. 1763, 1778 m. pl.

De Hollandsche Matroos of de helden van de Doggersbank, blsp. n. h. Fr. van Mayeur. Ald. 1781.

Het beleg der stad Calais, trsp. n. h. Fr. van Belloy (met historische aanteekeningen). Ald. 1786.

De belovering, klsp. n. h. Fr. vertaald voor de eerste maal vertoond door de troep van Corver en Bouhon te Utrecht, den 4 *Aug.* 1763. *Gedr. voor rek. van den Aut.*

Het verheerlijkt Leeuwendaal; zinnesp. met zang en dans. 's Gravenh. 1766.

De eerlijke Misdadiger, zedensp. n. h. Fr. vertaald (m. d. Sp.) 't Is troostelijk voor een eerlijk man te lijden, wanneer hij met geduld op de oorzaak terug ziet. Uit het Latijn van Seneca. Amst. 1768.

Belisarius, trsp. n. h. Fr. van D'Oricourt. Ald. 1763 m. pl.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. Ib. bl. 229, 230, van Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 4329, 4134, 5789.

SWEERTS (Cornelis), graveur, kunstkooper en tijdgenoot van P. van Gunst. Zijn adres komt o. a. voor onder een portret van *Dr. H. Sweerts* naar R. Vaillant, van Gunst Jc.

Zie Kramm.

SWEERTS of ZWEERTS (Cornelis), boekdrukker op 't Singel te Amsterdam, arbeidde in het laatst der 17e en begin der 18e eeuw voor het Amsterdamsche tooneel en gaf in het licht:

Jacoba van Beijeren, erfgravin van Holland; trsp. voor den autheur 1691 kl. 8°. Amst. 1750.

De verliefde Rijkaart, muzijkst. Ald. z. j. m. pl.

De verliefde Grijn bedrogen; blsp. (o. d. Spr. ventilante Doctrina). Amst. 1722 m. pl.

Plaizierige kyvagien der sprakelooze schepselen vertelt bij 't Jufferdom voor galante discoursen. Ald. 1695 8°.

Mengelzangen bestaande in cantus en bassus continuus, mede om op de viool, fluit en andere instrumenten te kunnen spelen, op muziek g[illegible]*eld d*[illegible] *T.* [illegible] *Gr*[illegible]*eester.* Amst. 1696.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. Ib. bl.

SWEERTS of SWEERTIUS (Emanuel), teekenaar en kunstgraveur te Amsterdam, bloeide aldaar in het midden der 17e eeuw. Hij gaf in het licht *Florilegium amplissimum quo florum genera imo et Jndicarum plantarum formae offerantur.* Frankf. a/M in fol. *cum* 110 *Tab.* Amst. 1631, 1641 fol.

Zie Kramm.

SWEERTS (Hieronymus), graveur, bloeide omstreeks 1650 te Amsterdam. Hij zou het portret van Johan de Labadie gegraveerd hebben.

Zie Kramm.

SWEERTS (Hieronymus), vader van den bovengemelden Cornelis Sweerts, boekdrukker, in 1627 te Amsterdam geboren en in 1696 aldaar overleden. Zijne *Gedichten* verschenen te Amsterdam 1697 4°.

Zie Witsen Geysbeek; *B. A. C. Wb.*, D. V. bl. 382, De Vries, *Gesch. d. Ned. Dichtk.*, D. I. bl. 221; Eekhoff, *Geschiedk. Beschrijv. van Leeuw.*, II. 434.

SWEERTS (Philips) of ZWEERTS, zoon van Cornelis Sweerts, bovengenoemd, notaris te Amsterdam, gaf

Oordeelkundige aanmerkingen over de poëzy en schilderkonst uit het Fr. vertaalt en ten deele gevolgt en vermeerdert. Amst. 1740, 1760 3 dn.

De beloonde deugt, of de gestrafte wreetheid, blij-eindent treurspel. Amst. 1723.

Semiramis of de doot van Ninus, trsp. Ald. 1729.

Scipio, trsp. Ald. 1736.

Merope, trsp. gev. n. h. Ital. van Jo. Maffei.

Zijn portret is naar C. Troost door Houbraken gegraveerd.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 69, 3484; *Cat. d. Maats. v. Letterk.*, D. Ib. bl. 230; Muller, *Cat. v. portr.*

SWEERTS (Michiel), schilder en graveur, bloeide in de tweede helft der 18e eeuw. Hij schilderde portretten en gewijde stukken. J. Troyen graveerde naar hem *het beeld van het kind Jezus (Jesus admirabilis).* Kramm beschrijft *Negen busten van mannen en vrouwen*, het *vervolg* (4 stuks) en

andere door hem gegraveerde portretten. Ook heeft hij andere onderwerpen naar zijn eigen ordonnantie geëtst. Bartsch vermeldt 16 stuks zijner *etsen*, o. a. zijn eigen portret.

Zie Weigel's *Kunst-Catal.*, n°. 28 bl. 78, n°. 20389; *Cat. Verstolk van Soelen*, bl. 26 n°. 346; Kramm; Immerzeel.

SWEERTS. Zie SWEERS.

SWEERTS (YSAACK), zoon van Arnold en van Alida van Bronckhorst, uit het adelijk geslacht van Landas gesproten, werd den 1 Jan. 1622 te Nijmegen geboren, en na in 1635 ouderloos te zijn geworden, te Hoorn ter school en 3 jaren later naar Spanje gezonden op een handelskantoor. Hij vond echter in deze werkzaamheden geen genoegen, keerde in 't volgend jaar naar het vaderland terug en vertrok in 1641 als super-cargo naar Brasilie, waar hij o. a. den post van notaris en procureur waarnam. Vervolgens trad hij in krijgsdienst en bevond zich in 1645 in de sterkte St. Augustijn, toen deze door den bevelhebber Hoogstraten verraderlijk aan de Portugezen werd overgeleverd, die zich met behoud van zijn post in hunnen dienst begaf. Doch Sweerts met eenige anderen dat schandelijk voorbeeld versmadende werd gevangen genomen en weggevoerd naar St. Antonio. Vernemende dat de vijand een aanslag op Tamerica voorhad, gaf hij hiervan heimelijk aan de Nederlandsche regering op 't Recif kennis en stond, daar dit uitlekte, kloekmoedig de folteringen der pijnbank door, zonder iets te bekennen. Hierop werd hij naar een andere gevangenis en eindelijk naar Lissabon gevoerd, waar hij ontsnapte. In 1646 in 't vaderland teruggekeerd, ondernam hij verscheidene zeetochten als koop- daarna als krijgsman, klom van adelborst (1649) op tot den rang van luitenant ter zee (1651), kapitein (1652), schout bij nacht (1665) en eindelijk tot dien van vice-admiraal en gaf in onderscheidene gevechten blijken van moed. Toen hij in 1653 alleen tegen 4 Engelsche oorlogschepen streed moest hij voor de overmacht zwichten. Naar Londen opgebracht, wist hij, daar hij de Spaansche taal grondig kende, zich voor een Spanjaard uit te geven, plaatste zich onder bescherming van den gezant dier natie en erlangde een paspoort. Sedert woonde hij verschillende kruistochten bij, hielp in 1666 het admiraalschip van Ascue veroveren, was in 1672, bij den zeeslag van Soulsbay, dat van Montigu verbranden en te lande de provincie Holland met zijne matrozen dekken. In den eersten zeeslag van het volgend jaar geraakte hij met zijn snelzeilend schip te ver onder de vijanden. Deze schoten het reddeloos zoodat hij moest deinzen. Dientengevolge door C. Tromp van lafhartigheid beschuldigd, wist hij zich van dezen blaam volkomen te zuiveren. In den 2den zeeslag van dat jaar op de hoogte van Kijkduin en den Helder werd hij (23 Aug 1673) door een 24-ponder gedood. Hij was kloek van hart, taal en pen. Op zijn graf in de Oude kerk te Amsterdam werd een marmeren gedenkteeken opgericht, door van Hulst vervaardigd, terwijl de hoogleeraar Francius hem met een grafschrift vereerde. Hij huwde den 19 Jan. 1655 te Amsterdam Constantia Bloemaerts, dochter van Samuel Bloemaerts, bewindhebber der O. I. maatschappij ter kamer Amsterdam en van Catharina Reynst. Zij schonk hem, behalven vier dochters, een zoon, Isaac genaamd, geb. 3 Dec. 1671, gest. 5 Nov. 1732, kommandeur en oudste kapitein onder het collegie ter admiraliteit van Amsterdam, gehuwd 9 Jan. 1707 met Catharina la Clé, dochter van Reinier la Clé en Johanna Beeckman, die hem één zoon naliet mr. Isaac Sweerts, schepen, raad en van 1763—68 hoofdofficier van Amsterdam en afgevaardigde in het collegie van den raad van state, ongehuwd overleden.

Zie *Lev. d. Doorl. Zeeh.*; Brandt, *Lev. v. d. Ruiter*, bl. 40, 193, 197, 200, 453, 491, 503, 528, 615, 815, 821, 861, 862, 864; J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. Zeew.*, D. IIa. bl. 87, IIb. 65, 379; Wagenaar, *V. H.*, D IV. bl. 289, 291, 292; *Amsterdam*, D. XI. bl. 162, vgg. VII. 348, V. 342, VII; Francii, *Poem.*, p. 433; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

SWEERTS (DAVID), SWEERS, SUERIUS, ZUERIUS, zoon van Joris, hoofdschout van Maasland en van Johanna Becker, ontmoeten wij in 1671 als kapitein ter zee, onder de Amsterdamsche admiraliteit in 't eskader van den vice admiraal W. J. Baron van Gent. In 1672 was op het schip de Beschermer, onder het smaldeel van den admiraal de Ruiter. In den slag bij Soulsbay, kweet zich dapper, doch werd in den tweeden slag van 1673 door een kogel van zijn beide beenen beroofd en overleed den 21 Augustus onder vreeselijke pijnen. Hij huwde te Amsterdam 24 Dec. 1672 Maria van Baarle. Zijn lijk werd in de N. kerk te Amsterdam bijgezet, waarbij men gouden en zilveren gedenkpenningen uitdeelde.

Zie Wagenaar, *Amsterdam*, D. XI. bl. 268, D. VII. bl. 383; J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. Zeew.*, D. IIIa. bl. 139, 215; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Brandt, *de Ruiter*, bl. 668, 862; *Ned. Historie*, D. II. bl. 121.

SWEERTS of SWEERTIUS (EMMANUEL) in 1572 te Zevenbergen geboren, beoefende de natuurlijke historie en had een aanzienlijk kabinet van zelzame vogelen, steenen en bloemen, waarin hij ook handel dreef te Amsterdam. Hij schreef op uitnoodiging van keizer Rudolf:

Florilegium tractans de variis Floribus et aliis Indicis plantis, ad vivum delineatum in duabus partibus et quatuor linguis concinnatum Prostat venale una cum floribus ipsis, apud ipsum autorem. Eman. Sweertius cujus officina ante curiam Francosur 1612. *Impressum Francofurti ad Moenum apud Authonium Kempner, sumptibus Autoris* 1612 gr. fol. *Florilegii pars secunda, in qua agitur de praecipuis plantis et floribus fibrosas radices habentibus: nec non arboribus speciosis et odoriferis, quibus horti in utrâque Germania decorantur. Ibid. ex offic. typogr. Erasmi Kempfferi* 1612 gr. fol. met 67 en 40 platen elk 3 of 4 bloemen en andere

Hij leverde bloemen voor de tuinen van keizer Rudolf te Weenen. Er bestaat een portret van hem dat hem op zijn 66ste jaar voorstelt. Hij overleed in 1602. Zijn zinspreuk was *Vita hominum flos est.*

Zie Alb. ab Haller, *Method. Boerhavii*, T. I. p. 185 (1751); Paquot, *Mém.*, T. I. 458.

SWEERTS (JAN) of SWEERTIUS, omtrent 1566 te Diest in Brabant geboren, neef van Frans Sweerts (zie hier achter), trad in 1582 te Keulen in de orde der Carthuisers. Zijne oversten zonden hem vervolgens naar het Carthuiser klooster te Luik, waar hij in 1608 was. Hij overleed den 8 April 1617. Hij zette eenige werkjes van P. Louis de Grénade in het Vlaamsch over en gaf nog:

Lud. Grandiensis conciones de tempore et Sanctis, in Epitomen redacta. Colon 1611 4°.

Meditationes de Septem Passionis Dominicae mysteriis ex Lucâ Pinello Soc. Jesu et Henr. Cuyckio Episc. Ruraemundensi collectae. Colon 1611 16°.

Zie Petreii, *Bibl. Carthus.*, p. 217, 218; Sweertii, *Ath. Bat.* p. 475; Paquot, p. 606.

SWEERTS of SWEERTIUS (FRANCISCUS), zoon van Frans Sweerts, koopman in tapijtwerk en Geertruida van Os, werd in 1567 te Antwerpen geboren, behoorde tot het adelijke geslacht Sweerts, ontving onderwijs van Cornelis de Corte of Curtius te Lier en vervolgens te Antwerpen van Guilielmus Fabius en Theodorus Dussemius, terwijl Hubert Waelraus hem onderwijs gaf in de muziek. Ofschoon hij zich op den handel toelegde, bleef hij echter tot zijn dood toe de letteren beoefenen en hield briefwisseling met de voornaamste geleerden van zijn tijd. Omstreeks 1597 huwde hij Susanna van Erp, die hem 6 kinderen schonk. Hij overleed in 1629 te Antwerpen. Zijn zinspreuk was *Ama Latere.*

Hij gaf in het licht:

Insignium hujus aevi Poëtarum Lacrymae in obitum clar. viri Abrah. Ortelii Antverpiani Philippi II indefessi Antiquitatums orubatoris. Antv. 1601 8°.

Deorum Dearumque capita ex antiquis Numismatibus Abrahami Orteli Geographi Regii collecta et Historica narratione illustrata ex Analectis Andreae Schotti. Antv. 1602 fig.

In XII Caesarum Icones, Narrationes Historicae: ex Analectis Andreae Schotti Soc. Jezu. Antv. 1602 4°.

Belgii totius descriptio. Antv. 1603.

Meditationes Joannis Cardinalis de Turrecremata, cum eiusdem vita et Precibus selectis. Colon. 1607 12°.

Selectae Christiani Orbis Deliciae, ex Urbibus, Templis, Bibliothecis, et aliunde. Colon. 1608 12°.

Ed. auctior. 1625 12°.

Hieronymi Magii de tintinnabulis liber Posthumus cum Notis F. Sweertii Francof. et Hannoniae 1608 12° — *Item eiusdem de Equuleo Liber posthumus cum notis Gothfredi Jurgermanni. Accedit Appendix variorum Illustrium idem argumentum pertractantium, Editio novissima, aucta, emendata et figuris aeneis exornata.* Amst. 1664 12°. 1689 12°.

Clar. viri Justi Lipsi Musae errantes. Ex Auctoris schedis partim descripsit, sparsas collegit: ac junctim posteritati edidit Fr. Sweertius. Antv. 1610 4°. Ook in *Deliciae poëtarum Belgarum* T. III. p. 302. It. *cum aliquot ejus Epistolis.* Herdervici 1627 12°.

Monumenta Sepulcralia et Inscriptiones publicae privataeque Ducatus Brabantiae. Antv. 1613 12°.

Joannis Bochii Poemata, a F. S. collecta. Accesserunt quaedam Joannis Ascanii Filii aliorumque. Francof. 1614. Colon. 1615 12°.

Justi Lipsii flores ex ejus Operibus decerpti, per locos communes digesti. Accessere ejusdem Testimonia et Symbola, operâ F. S. Colon. 1614 12°. *Ed. auctior et melior.* Antv. 1616 24°. Colon. 1620 12°.

Rerum Belgicarum Annales, Chronici et Historici, de bellis urbibus, situ et moribus Gentis, antiqui recentioresque scriptores quorum pars magna hactenus non edita, pars longe auctior non evulgata. Francof. 1620 fol.

Epitaphia Joco-seria Latina, Gallica, Italica, Hispanica Belgica. Colon. 1623 12°.

Rariores sententiae ev praecipuis primaeque notae Historiographis collectae. Col. 1625 16°.

Athenae Batavae. Antv. 1628 fol.

Zie Sweertii, *Ath Belg.*, 256, 257, 350, 396; *Monum. Sepulc.*, 123—125; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 243, 244; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. p. ; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 403; Pars, *Index Belio*, p. Kok; Hoogstraten; Verwoert; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

SWEERTS DE WEERD (Sebald), 2 Mei 1567 te Antwerpen geboren, een kloek, ervaren zeeman, een onzer eerste ontdekkingsreizigers werd in 1605 op Ceylon, door koning Fimala vermoord.

Zie van Meteren, *Nederl. Hist.*, D. VIII. bl. 506, 507.

SWEGMAN (Hendrick). Zie SCHWEGMAN.

SWELINCK, SWELINCH, SWEELINGH (Jan Pietersz) werd volgens sommigen in 1540, volgens anderen in 1561 te Deventer geboren zijn. Hoogstwaarschijnlijk ontving hij zijne eerste opleiding in de muzijk van zijn vader Pieter Swelinck, die zelf voor een bekend meester doorging. Reeds in zijne jeugd legde hij zoo vele bekwaamheden op het orgel en het klavier aan den dag, dat men besloot zulk een veel belovend talent door een goed meester tot rijpheid te doen brengen. Men zond hem naar Venetie, toen ter tijd het brandpunt der kunst in het algemeen en der toonkunst in het bijzonder, en ontwikkelde verder onder leiding van Guiseppe Zarino, een der uitmuntendste leerlingen van Cypriaan Rore uit Mechelen (bijgenaamd *el divino*), zijn aangeboren kundigheden, en ontving onderricht van den grooten organist en komponist Andreas Gabrieli. Met een schat van musykale kennis verrijkt, keerde hij naar zijn vaderland terug en werd organist der Oude kerk te Amsterdam. Hij bleef zich uitsluitend aan de beoefening der toonkunst wijden, en vereeuwigde zijn naam welligt niet zoo zeer door de virtuositeit van zijn spel of door de waarde van zijne compositiën, als wel voornamelijk door de deugd zijner methode en door de voortreffelijkheid van zijn onderwijs, dat van heinde en verre organisten naar Amsterdam heen lokte. Uit zijne leerlingen vormde hij vele meesters die voortwerkten in zijn stijl en de groote orgelschool stichtten, waarvan S. met recht kan gezegd worden het hoofd geweest te zijn. Alle tijdgenooten die van hem spreken stemmen dan ook in dien lof overeen. Sweertius, zelf een beoefenaar der toonkunst, noemde hem »*miraculum Musicorum Organistarum*", Wassenaer »een prince der Musiciens", Hooft »den Fenik's der Musiek". Eenige kooplieden schonken hem ten blijk hunner vereering de som van *f* 200 die zij voor hem uitzetten, zoodat die som, door voordeelige handelsspeculatiën tot *f* 40.000 aangroeide. Zijn roem verspreidde zich ook in andere landen, in meer dan één Duitsche stad zagen zijne werken in het licht, en tot zijne leerlingen behoorden Melchior Schild van Hanover, Paul Syfert van Dantzig, Samuel Scheidt van Dantzig, Jacob Schultz of Praetorius en Heinrich Scheidmann van Hamburg. Hij overleed den 16 October 1621 en werd den 20sten in de Oude kerk begraven. Vondel vervaardigde het volgende grafschrift op hem:

»Op Meester
Joan Pieter Swelinck
Phoenix der Muzycke, en organist
van
Amsterdam.

Dit's Swelinghs sterfelijck deel, ten troost ons nagebleven;
't Onsterfelijck hout de maet bij Godt in 't eeuwigh leven;
Daer straeckt hij, meer dan hier kon vallen ons gehoor
Een goddelijcke galm in aller Englen oor.

En Hooft:

Hier lejd die stelde wijz, den conincklijken woorde
En Sion galmen deed, dat men 't in Hollandt hoorde.

Hij had drie zonen Dirk (die volgt), mr. IJsbrant Jan en Pieter Jansse. Er bestaat een portret van hem. Zijne werken worden vermeld in *Jan Pietersz. Sweelinck, een biografische schets* voor *H. Tiedeman* met zijn *Regina Coeli* uitgegeven door de *Vereenig. tot bevord. der Nederl. Muzykgeschiedenis.* Utrecht 1869.

Zie Sweertius, *Athen. Belg.*, p. 460; *Holländ Musik-Lexicon oder Biogr. Bibliogr. Verzeichniss aller Tonkünstler etc.;* J. G. Hientzich, *Eutonia*, Jahr. 1829; J. Mattheson, *Grundl. einer Ehrenpforte* etc. (Hamb. 1740 4°.); Baur, *Hwb.*, Jöcher; F. J. Fétis, *Mémoire* etc., p. 06; *Biogr. Univ.;* Gregoir, *Mus. Neerl.;* E. v. d. Straelen, *La Musique aux Pays-Bas*, T. I. p. 18—20; Muller, *Cat. v. portr.*

SWELINCK (Diderik), zoon van den vorige, organist in de Oude kerk te Amsterdam en gewoon zijne stadgenooten na het eindigen van den avondgodsdienst, in de kerk, op een heerlijk orgelmuziek te vergasten, als wanneer gewoonlijk de stoelen en banken met een overgroote menigte van luisterende en verrukte hoorders waren opgetogen. Hij overleed in 1652 en rust in een en hetzelfde graf met zijn vader en grootvader. Hooft en Vondel wijden dikwerf in zijn lof uit. De laatste maakte een opschrift op zijn afbeelding en een lijkdicht: *Het orgel in rouw over Mr. Diederick Sweling, orgelist van Amsterdam. Mo estum Mosa solatur.*

Zie Koning, *Gesch. v. h. slot te Muiden*, bl. 78, 81, 128, 129, 130; H. Tiedeman, *J. P. Sweelinck*, bl. 3, 4.; *Verscheyde Nederd. Gedichten* 1651, D. II. bl. 170; Vondels *poëzy*, D. II bl. 240 (1658) bl. 199 (1660); Hooft, *Brieven*. n°. 593, 94, 95, 96, 610; *Klion. kraam* (1854), bl. 81; Baudart, *Memoryen*, D. II. bl. 163; Moonen, *Korte Chron. d. stad Deventer*, bl. 147; Wassenaer, *Hist. Verhaal*, D. II. bl. 40; van Iperen, *Kerk. gesch. v. h. Psalmgezang;* Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV. bl. 2; De Jonge, *Neerl. en Venetie*, bl. 234; Lustig, *Twaalf redeneringen over nuttige muzik-onderwerpen*, St. IV. bl. 162; Rappard, *Alba Amic.*, bl. 80; Hooft, *Mengelw.*, bl. 695; Dez., *Brieven* (Leiden 1855—57), D. II. bl. 68; *Gedichten* (Haarlem 1864—68), D. I. bl. 195; v Lennep, *Vondels Ged.*, D. II. bl. 159, 160, 161, 162; *Poëzy* 1658, bl. 190; Ampzing, *West-Indische Triumph Bazuyne*, bl. 20; Dr. F. C. Kist in *Ned. Muz. Tijds.* voor 1842, bl. 181—83, 191—93; *over den toestand v. h. Protest. kerkgez;* Kist en Royaards, *Archief voor Kerk. gesch.*, D. X. bl. 225; *Nederl. Archief*, D. VIII. bl. 184, *Overijss. Almanak voor oudhed.* 1850, bl. 210—217; *Caecilia; Alg. Muz. Tijds.*, 26 Jaarg. n°. 6; *Algem. K. en Letterb.* 1340, n°. 25; *Kronyk v h. Hist. Genoots.* 1851, bl. 93, 129, 148, 149; *Bouwstoffen der vereeniging voor Ned. Muzyk geschiedenis*, bl. 36; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt, *Navorscher* (Registers); Muller, *Cat. v. portr.*

SWELINCK (Jan), teekenaar en graveur in den aanvang der 17e eeuw. »Men heeft (schrijft Immerzeel) van dezen meester vele voorwerpen, die hij geëtst en met het stift opgesneden heeft, zooals o. a. een quarto boek met zinnebeelden te Amsterdam gedrukt." Kramm merkt te regt op dat hij de *Sinne- en minnebeelden* van J. Cats en eenige prentjes in de *Emblemata* van J. de Brune (Amst. 1624 4°.), naar de teekeningen van A. van de Venne heeft gegraveerd, benevens de *Emblemata* en *Emblemata moralia* door Zacharias Heyns (Rotterd. 1625 4°.). Ook zijn *de Zeven dagen* naar de vertaling van W. van Saluste, *De Schepping der wereld*, door Z. Heyns (Zwol 1616 8°.), *de herstelling van Karel II koning van Engeland*, met een vers van Bara (Amst. 1660 gr. 8°.) het *portret van dr. J. de Grave* 4°.; *Maria met het*

Med, naar Parmigiano, voorvallen uit het *Leven van Maria de Medicis*, 5 St. door hem gegraveerd.

Zie Kramm.

SWERTUER (JOH.), in 1748 geboren, was eerst teekenaar en etser te Zandvoort, later predikant te Londen. Zijn portret door hem zelven op geteekend, op 16-jarigen leeftijd, bestaat.

Zie Muller, *Cat. v. portr.*, bl. 250.

SWIDDE (EVERWIJN), te Amsterdam geboren, was in 1692 evang. Luth. predikant, te Monnikendam, in 1694 te Hoorn. Hij overleed in 1713. Hij nam ijverig deel aan de kerkelijke twisten die in het laatst der 17e eeuw de Luthersche kerk te Amsterdam verontrustten en gaf in het licht:

Onbillig examen van het Eerw. consistory tot Amsterdam, omtrent studenten, welke aldaar te preeken souden willen begeven 1689.

Waare toestand der voornaamste oneenigheden, die de Luterse gemeenten in de Nederlanden hebben ontroert en nu nog ontrusten. Amst. 1690.

Kort, edog bondig antwoord op de voor eergisteren uitgekomene leugenachtige samenspraak tusschen twee ledematen der Luterse gemeente tot Amsterdam. Amst. 1690.

Kort antwoord op het vervolg der malcontente en vredelievenden. Ald. 1690.

Christus Hemelvaart en sitten ter regterhand Gods.

Zie Schultz Jacobi en Nieuwenhuis, *Bijdr. enz.*, D. V. bl. 56; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt.

SWIETEN (DIRK VAN) gesproten uit een adelijk geslacht in Holland, dat zoowel in het leger als in de raadzaal zich heeft onderscheidde, en aldus genoemd werd naar het kasteel van Swieten [1]), leefde ten tijde van Willem IV, graaf van Holland en vergezelde dezen op zijn tocht naar Friesland, waar hij, nevens den graaf in het gevecht bij Stavoren sneuvelde.

Zie de Genealogie in de *Bat. illustr.*, bl. 1112—15; 1272, 1273; v. Mieris, *Beschryv. v. Leyd.*, D. II, bl. 619; W. van Gouthoeven, *Oude Holl. Kronyk*; J. W. Te Water, *Hist. v. h. verb. en smeeks. d. edelen*; Kok.

SWIETEN (CLAES VAN), zoon van den vorige, genoemd Drakenburg, was een ijverig aanhanger van de Hoeksche partij. Zoo groot was de woede der Kabeljauwen tegen hem, dat zij hem met nog 18 zijner bloedverwanten in 1370 doodsloegen.

SWIETEN (BOUDEWIJN VAN) in 1396 geboren, was secretaris, rentmeester, later raad van Philips I, in zijn goeden inborst, vroomheid en rijkdom algemeen bemind en geacht, en overleed in 1452. Hij was stichter van het klooster te Poel bij Leiden, en liet een bastaard zoon na, die procureur-generaal van Holland werd in 1450, griffier in 1463 en 1477. Hij huwde Janne van Naaldwijk, waarbij geene kinderen.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*; *Bat. ill.*, p. 118; Kok; Verwoert.

SWIETEN (ADRIAAN VAN), heer van Swieten, Kalslagen en Schrevelsrecht [2]), hoogheemraad van Rhijnland [3]), was de zoon van Cornelis van Swieten en Anna van Borsselen, dochter van Adriaan van Borsselen van Weldamme en Maria van Everdijk. Reeds vroeg omhelsde hij de partij van Willem I en teekende het verbond der edelen. Dientengevolge was hij in het banvonnis, tegen 47 Leidsche ingezetenen den 31 Mei 1568 geteekend, begrepen; ja stond aan het hoofd van de lijst. Hij ging met v. d. Werff en anderen gelijkgezinden naar Duitschland, waar hij geen vast verblijf had, maar zich ten dienste stelde van den prins van Oranje, die hem meermalen tot geheime en gewigtige diensten gebruikte en was met hem in briefwisseling. In 1572 schijnt van Swieten zich eenigen tijd in Engeland te hebben opgehouden. Wij vinden hem ten minste bij de inneming van den Briel in 1572. Kort daarna was het vooral aan hem te danken dat Oudewater, Woerden en Gouda voor den prins gewonnen werden. In 1573 verijdelde hij den aanslag van Bossu op Oudewater, en hoewel zijne pogingen tot ontzet der stad in 1575 mislukten, bragt hij echter weinige maanden later haar weder onder de gehoorzaamheid van den prins. Toen hij gouverneur der stad Gouda was, en in die betrekking hooge achting genoot, nam, 't geen opmerkelijk is, de regering zonder zijn voorkennis en bewilliging, het besluit om het oude kasteel van Gouda, waarop hij zijn verblijf hield, tot den grond toe af te breken. Toen in 1575 Woerden door de Spaanschen belegerd werd, baande hij den weg om met de belegerden, door middel van duiven verstandhouding te oefenen. Later werd hij kastelein van die plaats. Het is wel niet te bewijfelen of hij liet zich ter staatsvergadering gelden. Zoo begunstigde hij in 1577 waarschijnlijk het besluit om Amsterdam te overrompelen, daar hij zelf in aanmerking kwam om dien aanslag te ondernemen. Ook wendde hij, omtrent en later pogingen aan, om Utrecht, Gelderland en Overijssel aan 's prinsen zijde te doen overslaan. In 1574 was hij een der gemagtigden, met den aartshertog Matthias en den prins van Oranje over de Utrechtsche Unie, en vier jaren later werd hij nevens anderen aan den prins gezonden om over de aangelegenste belangen van 't vaderland te spreken. Hiertoe was hij zeer geschikt, niet alleen wegens zijne beproefde ervarenheid in 's lands zaken, maar ook uit hoofde van 't vertrouwen dat de vorst in hem stelde, als wel bewust hoeveel van Swieten had toegebragt tot het besluit der staten van Holland en Zeeland om de hooge overheid den prinse te doen opdragen. Ten blijke van dat vertrouwen strekke nog, dat de prins, verwittigd van zekere hoogloopende geschillen en daaruit spruitende beroerten binnen Utrecht tot het bedaren er van en herstelling der openbare rust, van Swieten derwaarts zond, die, vergezeld van twee andere vrienden van Oranje, in zijne pogingen aldaar gelukkig slaagde. Hij overleed in 1584, kort na zijne terugkomst te Gouda. Hij was gehuwd met Jacoba van Naaldwijk, dochter van Adriaan van Naaldwijk en Alida van Ophemert, en liet twee zonen na, Cornelis, ongehuwd, die bij de begrafenis van Willem I tegenwoordig was en in 1589 in het beleg van Heusden sneuvelde en Adriaan, die zijn geslacht voortplantte tot in den jare 1630 toen de laatste mansoir er van overleden is.

Zie, behalven de Genealogien bij van Leeuwen; Goudhoeven; Kok; Te Water, *Verb. d. Ed.*, D. III. bl. 320; *Sent. v. Alva*, bl. 119, 120; van Meteren, B. III. bl. 49, 59; *Bor*, B. V. 208 (289), 223 (310); B. VI. bl. 265, (365), 275, (378), (646), 296, 296, (406, 407); B. VIII, bl. 121; 122, 123, (44—645; B. IX. bl. 180, (727); B. X. bl. 216, (777, 778); B. XI bl. 308, (905, 906); B. XIII. bl. 310 (906); Hooft, *N. H.*, D. X. bl 434, Te Water, *Lev. v. P. A. v. d. Werff*; Schotel, *een standbeeld voor P. A v. d. Werff*; van Wijn, *Byv. en Aanm. op D. VI der V. H. v. J. Wagenaar bl.* 96—99, *op D. VII. bl.* 55; Costerus, *Hist. Verh.*, bl. 388, 391; Walvis, *Bef. v. Gouda*, bl. 349 volgg.; Scheltema, *Staatk Nederl*; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

SWIETEN (GERARD baron VAN), werd in 1700 te Leiden geboren, bezocht op 16-jarigen leeftijd de hoogeschool van Leuven, doch keerde twee jaren later naar Leiden terug, waar hij spoedig de geliefdkoosde leerling van Boerhaave werd, aan wiens praktische en chemische werkzaamheden hij met veel ijver deel nam. Na zijne promotie trad van Swieten, door Boerhaave ondersteund, als geneesheer en spoedig daarna, daar zijn geloof het hem toen onmogelijk maakte een professoraat aan de akademie te verkrijgen [1]), als privaat docent op. Kort daarna werd hij naar Londen beroepen, doch bedankte. De ongelukkige verlossing der aartshertogin Maria Anna te Brussel deed hare zuster, de keizerin Maria Theresia besluiten, de hulp van van Swieten in te roepen en kort hierop beriep zij hem als eersten lijfarts en directeur

---

1) In het hoogheemraadschap van Rhijnland, aan den Hoogen Rijndijk, in de heerlijkheid van Soeterwoude, niet verre van Leiderdorp. Adriaan van Swieten heer van Swieten, beschreven in de ridderschap en de edelen van Holland, verkocht het aan Hugo Cuyck van Neyerop, die het weder verkocht aan Cornelis Bicker van Amsterdam, wiens kleinzoon mr. Gerard Bicker, bijgenaamd van Swieten, heer van Swieten, baanderheer van de baronnie en hooge heerlijkheid Kessel, heer van Heikoop en Boeikoop, raad der stad Amsterdam, het huis te Swieten, in 1716 van zijn grootvader geërfd hebbende, prachtig naar den toenmaligen stijl deed herbouwen, doch behield de 4 zware hoektorens en ruimen overwelfden kelder. Het gebouw is in 1794 tot den grond toe gesloopt.

2) In 1575 door hem verkocht.

3) Sedert 1565, afgezet 1568, hersteld in 1572.

1) Van Swieten zou van een R. C. tak van dit geslacht en bepaaldelijk van Adriaan van Swieten, Heer van Opmeer, in 1486 tot ridder geslagen, afstammen. Anderen noemen hem een bastaard.

van den geneeskundigen dienst in Oostenrijk, naar Weenen (1745). Zijn eerste zorg was om het onderwijs in de geneeskunde te verbeteren of liever geheel in het leven terug te roepen. Hij las zelf over de *Encyclopaedia* en verklaarde de *Institutiones* van Boerhaave voor de geneesheeren, met wie hij omging, om hen geschikt te maken later als onderwijzers op te treden. Evenzoo zorgde van Swieten voor de wiskunde en de natuurwetenschappen. Op deze wijze gelukte het hem, door zijne bemoeijingen, waarmede hij rusteloos tot zijn dood volhield, den glans van Leiden op de geneeskundige school te Weenen over te brengen. Hij overleed te Schönbrunn den 18 Junij 1772. Zijn groot werk, waaraan hij zijn geheele leven arbeidde, waren zijne *Commentarii in Hermanni Boerhavii aphorismos de cognoscendis et curandis morbis*. L. B. 1755—1772. Na zijn dood gaf Max Stoll nog uit zijne *Constitutiones epidemicae et morbi potissimum Lugduno-Batavorum observati*. Hij was de eerste die de keizerin opmerkzaam maakte op de schadelijkheid van het begraven in de kerken. In 1752 maakte hij het inwendig gebruik van kwik aan de wereld bekend. Ter nagedachtenis van van Swieten draagt een plantengeslacht uit de nat. fam. der Maliën den naam van *Swietenia*. Zijn portret bestaat.

Zie *Lof-Reden auf den Freihern Gerhard van Swieten etc. zu Jena gehalten von E. G. Baldinger*. Jena 1772; Hecker, *Geschichte der neueren Heilkunde S.* 345; *Sandifortii Bibl. Natural. et Medic.*, P. X. S. 1. n. XV. p. 276, 277, *Alg. Deutsche Bibliothek*, T. III.; Wurz, *Trauerrede*, Wien 1772, Kesteloot, *Hulde aan van S.*; Sprengel, *Hist. de la Médic.*; *Biogr. Médicale*; *Nouv. Biogr. génér.*; *Biogr. Univ.*; Bjornstahl *Reizen*, D. I. bl. 276, 277; Saxe, *Onom.*, T. VI. p. 390; *Anal.* 722, Siegenbeek, *Gesch. d. L. H.*, D. I. bl. 166, 167; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

SWELLINGREBEL (mr. JOHAN HENDRIK), den 26 April 1757 te Utrecht geboren, werd vroeg aan de zorg van den vader van den beroemden hoogleeraar H. C. Cras, die te Wageningen eenige zonen van aanzienlijken huize vereenigde, toevertrouwd. Vervolgens bezocht hij de Utrechtsche hoogeschool, waar hij zich op de letteren, wijsbegeerte en regten toelegde en met mr. Jan Hinlopen en den baron van Lijnden van Hemmen vriendschap sloot. Na zijne bevordering tot doctor in de beide regten, zette hij zich als advokaat te 's Gravenhage neer, en werd later tot raadsheer in het hof van Brabant en den lande van Overmase, binnen die stad gevestigd, aangesteld. Hij bekleedde dien post tot 1795 en leidde tot 1814 een ambteloos leven. In dit jaar werd hij als raadsheer geplaatst in het hof van finantiën en zeezaken en na deszelfs afschaffing in het hooge nationale geregtshof te 's Hage. In deze laatste betrekking bleef hij tot de bekende verandering van ons regtswezen in 1838 werkzaam, toen hij besloot zijn verdere dagen in rust door te brengen. Hij was lid der Maats. van Ned letterk. en voorzitter der Haagsche afdeeling van het genootschap ter zedelijke verbetering der gevangenen. Hij overleed den 28 December 1842.

Zie M. Siegenbeek, *Handel. d. Jaarl. Verg. v. Ned. Letterk.* 1843, bl. 21.

SWILDENS (J. H.) was in het laatst der 18e eeuw hoogleeraar te Franeker in het natuur- en staatsregt en een vlijtig beoefenaar der vaderlandsche dichtkunst, blijkens zijne Bardietjes in 1779 te Amsterdam in 't licht verschenen. Hij schreef ook *Politiek belangboek*, *Godsdienstig staatsboek* en *'t Vaderlandsch A. B. boek* in 1781 met tweeregelige versjes uitgegeven.

Zie Kobus en de Rivecourt.

SWINDEN (JAN HENDRIK VAN), zoon van mr. Philippe van Swinden, advokaat voor den hove van Holland en Maria Anna Tolezan, werd den 8 Junij 1746 te 's Hage geboren. Reeds vroeg ontwikkelde zich zijne geestvermogens en op 14-jarige leeftijd behaagden hem het meest die boeken, welke over aardrijks- en wiskunde handelen en schepte hij behagen in het zamenstellen van werktuigen, het ontleden en weder in elkander zetten van horologiën. Na onder opzicht van zijn vader en zekeren Glassius zich op het Latijn en Fransch en onder Jean Jacques Blasière op de wis- en sterrekunde toegelegd te hebben, bezocht hij de Leidsche hoogeschool, van plan zich in de regten te oefenen, doch te gelijker tijd de gehoorzalen van die hoogleeraren te bezoeken, wien het onderwijs in zijn geliefkoosd vak was toevertrouwd. Vooral had hij zeer veel te danken aan Hennert, die zich toen te Leiden als privaat docent ophield. Na in 1766 eene dissertatie over de aantrekkingskracht verdedigd te hebben werd hij doctor in de wijsbegeerte. De roem zijner bekwaamheden, van zijne schranderheid en werkzaamheid, deed hem reeds toen, op een leeftijd van 20 jaren waardig keuren de plaats van Brugmans (de vader) in de wijsbegeerte en natuurkunde te Franeker te bekleeden. Hij aanvaardde den 17 Maart 1767 zijn post met eene *Or. de causis errorum in rebus philosophicis*. Gedurende zijn verblijf te Franeker legde hij zich met de borst op de wis- en natuurkundige wetenschappen toe, schreef verschillende geleerde werken, vooral over de metereologie en de magneetkracht, trad in briefwisseling met de beroemdste geleerden in zijn vak, werd lid van de meeste wetenschappelijke akademiën en behaalde bij die te Parijs in 1775 de dubbele gouden eereprijs met den beroemden Coulomb en de gouden medaille te Munchen. In 1785 verwisselde van Swinden Franeker met Amsterdam, en sprak bij het aanvaarden van zijn post over de hypothesen in de natuurkunde en hoe men deze in den geest van Newton moet gebruiken. Had hij te Franeker alleen in de logica en metaphysica onderwijs moeten geven, te Amsterdam werd hem ook de wiskunde toevertrouwd, 't geen aanleiding gaf tot het schrijven zijner grondbeginsels der meetkunde, eerst beknopt in het latijn, naderhand vermeerderd en verbeterd, en, naar de behoeften van onzen tijd, in de moedertaal, in twee verschillende oplagen in het licht gegeven. Alras voegden zich werkzaamheden van geheel anderen aard bij die, met welke hij reeds belast was, en werd hij lid der commissie bijzonder belast met het zamenstellen van zulke werken, die onze zeelieden met de nieuwe vorderingen in hunne kunst moesten bekend maken, en voorts met het verbeteren der Hollandsche hoogst gebrekkige zeekaarten. Gezamentlijk met zijn uitstekenden leerling Nieuwland of alleen, stelde nu van Swinden eene reeks van werken op tot onderrigt van de Nederlandsche zeelieden, onder welke de bekende verhandeling *over het bepalen der lengte op zee door maansafstanden*. De verandering van tijden en omstandigheden deden weldra van Swinden roepen tot werkzaamheden weder geheel verschillend van al wat hij tot dusverre had behandeld. Eene telling der ingezetenen van Amsterdam werd, na 1795, begeerd, en van Swinden bestuurde hoofdzakelijk, en met zijne gewone naauwkeurigheid, eene inrichting, welke in deze stad toen voor de eerste maal plaats had. Wat later wilde de regering dezer stad ingelicht zijn omtrent de middelen, die door het bestuur tot handhaving van der ingezetenen leven en gezondheid zouden kunnen in het werk gesteld worden. Aan het hoofd dezer commissie geplaatst, begon en volbragt hij met zijne ambtgenooten dit moeijelijk onderzoek. In 1798 werd ons vaderland op het belangrijk congres te Parijs ter hervorming van maten en gewigten door hem vertegenwoordigd. Behalve de werkzaamheden aan die commissie verbonden, was aan hem, Tralles, Delambre en Legendre de berekening van alle de drieboeken opgedragen, die tot bepaling van den boog des meridiaans hadden gediend. Daarenboven was hij lid van de subcommissie tot bepaling van den meter. Uit Frankrijk teruggekomen, schreef hij het bekende werk *over volmaakte maten en gewigten*. Toen Lodewijk Napoleon den troon beklom, poogde deze van Swinden door menig gunstbewijs aan zich te verbinden, doch hij weigerde aan te nemen wat met zijne beginselen niet strookte en had voor altoos van alle staatkundig bedrijf afscheid genomen. In 1808 te Leiden beroepen, was hij reeds aldaar naar eene geschikte woning omziende, toen hij door koning Lodewijk illings werd teruggeroepen. Het comité centraal van den waterstaat, waarvan v. Swinden voorzitter was, de oprichting van het kon. Ned. Instit., het plan tot eene verbeterde inrichting der hoogescholen, waaraan hij met drie andere leden van dat Instituut werkzaam was, deden het denkbeeld eener verplaatsing meer en meer vervallen. Tot staatsraad in buitengewonen dienst benoemd, was hij onvermoeid werkzaam in den dienst van koning en vaderland. Hij overleed den 9 Maart 1823, in den ouderdom van 76 jaren en 9 maanden. Zijne vrouw Sara Ribouilleau, met welke hij in 1768 gehuwd was, overleefde hem en stierf in den ouderdom van 82 jaren.

Zijne schriften zijn:

Dissertatio inaug. de attractione 1766.

Verhandeling over de wederstandbieding der lucht, vert. uit het Fr. van J. T. Hennert 1766.

Oratio de causis errorum in rebus philosophicis. Franeq. 1767.

Cogitationes de variis Philosophiae capitibus (248 stellingen).

Verhand., behelzende eene nieuwe betoging van de verheffing der grootheid a b tot de onbepaalde magt in *Verh. d. Haarl. Maats.* D. XII. p. 354.

De Intenso Frigore mensibus Januario 1767 *ac* 1768 *et Novembri* 1770 *Franequerae observato* in de *Philosophical Transactions.* Vol. 68. 1773.

Tentamina Theoriae mathematicae de phenomenis magneticis, auctore J. H. van Swinden, Specimen primum sistens principia generalia, ac novam punctorum indeferentiae et puncti culminantis theoriam. L. B. 1772 4°. (Niet verschenen.)

De vertaling van de *Contemplations de la nature* van Charles Bonnet, door Gadso Coopmans, is door van Swinden met vele aanteekeningen verrijkt (1774), die Bonnet naderhand in eene nieuwe Fr. uitgave heeft overgenomen.

In het *Journal de Physique, Expériances, sur l'influence de la lumière sur les plantes en partie traduites en partie extractes die manuscript de feu M. Meese* 1775.

In het *Journal de Physique, Observations sur le froid de Novembre et Decembre* 1774 *et Janvier* 1775.

Recherches sur les aiguilles aimantées, et sur leurs variations regulières, qui ont partagé le prix proposé pour l'année 1777 *par M. van Swinden, Mémoires présentés à l'académie Royale des sciences* T. VIII. 1777.

In de *Mémoires de l'académie des Sciences de Paris* van 1777 vindt men uittreksels van Messier van de waarnemingen van van Swinden, over het Noorderlicht.

Observations sur le froid regoureux du mois de Janvier 1776, 1 vol. 8° 1778.

Dissertation sur la comparaison des Thermomètres 1778 1 vol. 8 met een nieuwen titel in 1792 uitgegeven.

Résultats des observations Météréologiques à Franeker, depuis 1771 *jusqu'a* 1778 *dans plusieurs endroits du Journal des savans.*

Résultats des observations Météréologiques de 1778 in *Mémoires de l'Académie de Bruxelles* T. III. 1778.

In het *Journal de Physique, Mémoire sur les observations Météréologiques faites à Franeker en* 1777.

Reflexions sur le Thermomètre de Michely du Crest, in *Journal de Physique* 1778.

Oratio de Philosophiâ Newtonianâ habita die 7 *Junii* 1779 *quum Magistratu Academico abiret.*

Plan d'un traité de l'aurore boréale pour servir de suite à celui de de Matran in het *Journal des sauans Nov.* 1779.

Mémoire sur les observations Météréologiques faites à Franeker pendant le courant de 1779 1 vol 8°.

Beschrijving van een kunststuk, verbeeldende een volledig bewegelijk Hemelsgestel, uitgedacht en vervaardigd door Eise Eisinga. Franeker 1780 8°.

Sur la Marche de l'Aiguille Magnétique observée pendant l'aurore boréale du 28 *Fevrier* 1780, in *Acta Petropolitana* 1780 1ste St.

Aanmerkingen over het weder in December 1778 *en Januarij* 1779 in het *Genees- en Natuurk. kabinet* n°. 2 1780.

Brief aan Castillon over de waarnemingen van Hygrometers in *Nouv. Mém. de l'Acad. de Berlin* 1781 p. 27.

Correspondentie met J. Bernouilli over de weerkund. waarnemingen van 1781, 1782 en 1783 in *Nouv. Mém. de l'Acad. de Berlin* 1782 p. 19.

Observations les plus remarquablee du froid regoureux de Decembre 1783, *Janvier et Février* 1784 in *Mém. de l'Acad. de Berlin* 1783 hist. p. 35.

Plan tot het doen van weerkundige waarnemingen voor de genees- en natuurkundige correspondentie Societeit, opgerigt in 's Gravenhage in de *Verhandelingen van de Natuur- en Geneesk. correspond. Societijt.* D. I. 1783.

De Paradoxo Magnetico, magnetem fortius ferrum purum quam alium magnetem attrahere in *Neue Abhandl. der Bayerischen Akademie Phil.* B. 1 S. 351.

Dissertatio de Analogia Electricitatis et Magnetismi. Ald. 2 B. S. 1.

Récueil te Mémoires sur l'Analogie de l'Electricité et du Magnétisme. 3 vol. 8°. 1784.

Observations sur quelques particularités Météréologiques de l'année 1784 in de *Mém de l'Acad. Royale de Turin.* T. II 1784.

Oratio de Hypothesibus Physicis, quomodo sint mente Newtoni intelligendae, habita 24 *Aprilis* 1785, *cum in illustri Athenaeo Amstelaedamensi Philosophiae, Physices, Matheseos et Astronomiae Professionem auspicaretur.* 4°.

Beschrijving van het Tellurium van Adams, door Aeneae, in het Fransch vertaald door van Swinden, in plano.

Redevoering over het Noorderlicht, in het *Algem. Mag. v. Wetens. Kunst en Smaak* 3de deel bl. 49.

Over het Zodiakaal licht. Ald. bl. 231.

Over de oorzaken van het Noorderlicht. Ald. bl. 365.

Theoremata Geometrica, quae annuo labore explicat, demonstrat. et observationibus illustrat. H. v. S., accedunt problematum Geometricorum libri V. 1786 8°. In 1790 vermeerd. en verbet. in het Holl. onder den titel van *Grondbeginsels der Meetkunde* 8°. Amst. 1790, 1816 2e veel verbet. druk.

Positiones Physicae, quas annuo labore in Scholis privatis explicat Experimentis illustrat et Auditorum suorum meditationi proponet I. H. v. S. het eerste en de helft van het tweede deel, Harderwijk 1786 8°. Van het eerste deel bestaat er eene Holl. vertaling.

Verhandel. over het bepalen der lengte op Zee, door afstanden van de Zon tot de Maan of vaste sterren, bij van Keulen 8°. 1787. Van deze verhandeling zijn 6 drukken in het licht, de laatste van 1819. Aan het opstellen van de drie laatste werken had Nieuwland eenig deel, doch hij overleed vóór de uitgave van den 3den druk der *Verhandeling over de lengte*, in 1796 uitgekomen. Zie de *Voorr. v. d. 3e dr.* Van Swinden had het voornemen om een dergelijk werk ten dienste der Nederlandsche zeelieden op te stellen, over het bepalen der lengte op zee, door middel van zee-horologiën, doch zijne verwijdering uit de commissie tot de lengte heeft zulks belet.

Verklaring van den Almanak ten dienste der zeelieden, uitgegeven door Commissarissen tot de zaken, het bepalen der lengte op zee en de verbetering der zeekaarten betreffende 1787.

De l'Application de l'Electricité à la physique et la médécine par M. M. Taets van Trooswijk en Kraijenhoff (vert. door v. S. 1788. Het oorspronkelijke is niet gedrukt).

Verhandeling over de inrigting tot het gebruik der octanten en sectanten, van Hadley, door Kommissarissen tot de zaken, de lengte op zee en de verbetering der zeekaarten betreffende 1788 8°.

Levensschets van den Heer J. C. Mohr in *Letteroefen.* 1788.

Redevoering en aanspraak aan de vrouwen, ter inwijding van het gebouw der Maats. Felix Meritis te Amsterdam, gehouden 31 *Oct. en* 1 *Nov.* 1788 8°.

Instructie voor de Examinateurs der stuurlieden bij de O. I. compagnie 1794.

Lijkrede op P. Nieuwland, op den 24 *Dec.* 1794 *uitgesproken te Amsterdam in de Maats. Felix Meritis* 1795 8°.

Rapport over de telling van het volk te Amsterdam. Fol. 1795.

Brief aan den schrijver van het weekblad de Democraten, over het voordeeligst gebruik der penningen, die tot ondersteuning van de weduwen der gesneuvelden in den laatsten zeeslag en van hunne kinderen, mitsgaders voor de gekwetsten, 5 Nov. 1797 8°. (Door v. S. zonder naam uitgegeven om Kommissarissen over de kweekschool te verdedigen en hen van den onverdienden blaam te zuiveren hun door gemelden schrijver aangewreven.)

In de verzameling van stukken en rapporten, betrekkelijk de aanstelling van eene commissie van Algemeen Geneeskundig toevoorzigt, is het eerste deel, *bevattende het vertoog, dienende ter geleide van een plan, voor een Kommitté van gezondheid, en de daarbij behoorende stukken, geheel van de pen van V. S.* Van de rapporten in de twee volgende deelen voorkomende, zijn door hem gesteld nos. 3, 4, 5, 7, 8, 9, 19, 33 en 34.

Lettres sur les grands hyvers de ce siècle dans le Journal de Physique 1800.

Verhandeling over volmaakte maten en gewigten. Amst. 1802 2 dn. 8°.

Lessen over het Planetarium Tellurium en Lunarium van Hartry van Lauw. 1803 8°.

De wet, betrekkelijk de kersmelting der oude munten in Frankrijk, 3 *Germinal* (24 *Maart* 1803) *en die van* 7 *Germinal* (28 *Maart* 1803) *aan het gouvernement voorgedragen uit het Fransch vertaald en met aanmerkingen opgehelderd door*

J. H. v. S. in de *K. en L. bode* nos. 21, 22, 16 en 20, *Mei* 1808, bl. 322 en 340.

Berigt van de voortzetting van de Fransche Merediaanmeting in *Letterb.* n°. 8, 1803.

Over de meting van een graad der merediaans, door de Jezuiten in China verrigt in *Letterb.* 1803 n°. 34.

Over de bevolking van Amsterdam, en de sterfte, welke aldaar plaats heeft, en de voorgewende ongezondheid uit deze, door sommigen opgemaakt, heeft men een uitmuntend stuk van v. S. in den *Letterb.* van 29 Mei 1804 n°. 23, bl. 353. Het was uitgelokt door eene plaats in de *Geschied. d. Holl. Staats-regering* van A. Kluit, 1ste deel p. 35; tot deze zaak behooren nog de brief van den hoogleeraar Vrolik aan den hoogleeraar Cras, in den *Letterb.* van 23 December 1803, n°. 33. Het antwoord van Kluit daarop, in hetzelfde tijdschrift van 25 Maart 1804 en het antwoord van Kluit aan van Swinden, ald. 6 Julij 1804 n°. 29.

Algemeen en beredeneerd register op alle de publicatien en ordonnantien van de gemeene middelen. Amst. 1806 2 vol. 8°.

Dit stuk, zonder naam uitgekomen, is door v. S. ten gevalle van zijn bijzonderen vriend van Hengst opgesteld.

Bedenkingen over de ware grootte van den Rijnlandschen voet, door J. H. v. S. 1808. In dit stukje verdedigt v. S. de grootte van den rijnlandschen voet, zooals die in het werk over volmaakte maten en gewigten is opgegeven, terwijl Aeneae, Le Fevre de Montigny, van Breugel en de Gelder, daarvoor een andere grootte hadden gevonden, welke echter sedert op hoog gezag, en ook door v. S. in zijne volgende schriften is aangenomen.

Rapport over de Akademiën in het koningrijk Holland aan Z. M. uitgebragt in 1809, *door de Kommisie bestaande uit de heeren van Swinden, Valckenaer, Bonnet en van Beeck Calkoen* 1809.

Dit stuk, door v. S. in het Fransch gesteld, is door van Kooten in het Nederd. vertaald.

In het 3de deel van de *Base du Système métrique décimal* Paris 1810 vindt men de volgende stukken van v. S.

a) *Notes communiquées par M. v. S. sur ce qui s'est passé aux séances de la commission des poids et mesures.*

b) *Rapport fait à l'Institut National le* 29 *prairéal, an* 7 (18 *Junij* 1799) *au nom de la classe des sciences Physiques et Mathématiques, sur la mesure de la Méridienne de France, et les résultats qui en ont été déduits pour déterminer les bases du nouveau système métrique.*

c) *Précis der Opérations qui ont servi à déterminer les bases du nouveau Système métrique, lu à la séance publique de l'Institut des sciences et des Arts le* 15 *Messidor an* 7 (4 *Julij* 1799). Deze beide laatste stukken zijn in der tijd op last van het wetgevend ligchaam en van het instituut gedrukt, en sedert het eerste in het *Journal de Physique* herdrukt. In 1801 zijn deze rapporten ook in het Ned. in het licht verschenen.

Onderrigt over de Fransche en Hollandsche munten en derzelver vergelijking met de noodige tafels. Amst. 1810 12°.

Verslag der verrigtingen van Kommissarissen over het vaderlandsche fonds ter aanmoediging van 's lands zeedienst, gedurende 1810 *in Januarij en Februarij* 1811.

In dit stuk, grootendeels door v. S. opgesteld, vindt men de merkwaardige aanspraak door hem als president van Commissarissen over voornoemd fonds den 27 Februarij 1810 gedaan aan den zeeprefekt en de raden van administratie der prefectuur, in de laatste zitting van voornoemde Commissarissen, en waarbij het kweekschool voor de zeevaart, aan het bestuur der Fransche marine moet worden overgegeven.

Vergelijkings-tafels tusschen de ellemaat en de mètre, mitsgaders derzelver prijzen in Guldens en Francs. Amst. 1811 12°.

Vergelijkings tafels tusschen het Fransch gewigt of kilogramme, en het Amsterdamsch gewigt. Hiervan zijn twee drukken (1811) in het licht. Amst.

Onderrigt over het gewigt, de gehalte en den prijs van goud en zilver, naar de Fransche en Hollandsche wetten en gebruiken, met de noodige vergelijkings tafels, voor het Trooisch en karaatgewigt, met de kilogramme, voor de gehalte en voor de prijzen in Guldens en Francs. Amst. 1811 12°.

Vergelijkins-tafels tusschen de Hollandsche lengtematen en de mètre, met het noodige onderrigt over dezelve maten. Amst. 1812 12°.

Vergelijkings-tafels tusschen de Hollandsche vochtmaten en de Fransche, genoemd litre en hectolitre, met het noodige onderrigt tot dezelve. Amst. 1812 12°.

Vergelijkings-tafels tusschen de Hollandsche landmaten en de Hectare. Amst. 1812 12°.

Alle deze tafels en onderrigtingen over maten en gewigten, behalve die van de munten, en het goud en zilver, zijn voorzien van eene Fransche vertaling. Voorts zijn er bij van Hengst eenige tabellen uitgekomen, over de vergelijking van de stère met de houtvadems, en een gegraveerde plaat tot vergelijking der lengtematen, het een en ander door v. S. berekend en bestuurd. Sedert de herstelling van Nederland heeft van Hengst de wetten en besluiten achtereenvolgens op het stuk van maten en gewigten in dit land gemaakt, beginnen uit te geven, hierbij zijn ophelderende aanteekeningen van v. S. gevoegd. Men weet ook dat hij sedert jaren arbeidde aan eene geschiedenis der Nederlandsche munten, waarvan hij reeds voor een geruimen tijd eenige stukken tot zijne voorlezingen in de Maatschappij Felix meritis had gebruikt.

Verhandeling over de wetten, welke de drukking des dampkrings volgt. In de *Werken van de eerste klasse van het Instituut. Eerste deel.* 1812.

Aanspraak gehouden in het kweekschool voor de zeevaart, te Amsterdam op den 28 *Febr.* 1814, *ter gelegenheid van het weder oprigten van hetzelfde gesticht.* 1814.

Vertaling in het Fransch van het *Rapport der eerste klasse van het Instituut over de invoering van het algemeen stelsel van maten en gewigten.* Amst. 1816.

Tafels der herleiding van Francs tot Nederlandsche Guldens en van Nederlandsche Guldens tot Francs. 1816 8°.

De Fransche vertaling van dit stuk mede door v. S. werd gelijktijdig doch afzonderlijk uitgegeven.

Tafels ter herleiding van Stuivers en Penningen tot Cents en van Cents tot Stuivers en Penningen. 1816 8°.

Verhandeling over Huygens als uitvinder der slinger-uurwerken, in het 3*de deel van de Werken der eerste klasse van het Kon. Ned. Instit.* Van dit uitmuntend stuk heeft v. S. eene vertaling gegeven in het Eng. Journaal van Brewster en Jameson, *Edinburg Philosophical Journal* vol. 6 en 7 (1817).

Zijne *waarnemingen van de Zon-Eclips van* 7 *September* 1820 vindt men in het eerste deel van de werken der *Astronomical Society* te Londen (1821) 4°.

Description de la fête du 3me jubilé semi-séculaire de la maison des orphelins Wallons à Amsterdam 1821.

Ook gaf v. S. een menigte bijdragen aan La Lande voor de *Bibliogr. Astronomique* en aan de redactie de *Biogr. Universelle.*

Zie *Biogr. Univ.*; G. Moll, *Redevoer. over J. H. van Swinden*, Amst. 1823, Dez., *Hulde aan de nagedachtenis van J. H. v.S.*, Ald. 1824; M. Lomans, *Lijkrede op v. S*; D. J van Lennep, *Hulde aan de nagedachtenis enz.*, Amst 1824; J. Brouwer, *Hulde enz.* in *Vad. Lett.* 1823, II. 254; J. Tessèdre l'Ange, *Lijkpligt bij het graf van J. H. v S.* 15 *Maart* 1823 in *Vad. Letteroef.* 1823, II. 249; *Kunst- en Letterb.* 1819, D. II. bl. 242; 1823, D. I. bl. 162, 178, 276, D. II. bl. 241, 261, 807; 1824, D. I. bl. 60, Siegenbeek, *Gesch. d L. H.*, D. I. bl. 393; *J. H. v. S. Zeitgenossen* 3 *R. V* 1836 in *n°. XXXV*; A. S. C. Coquerel, *Notice sur J. H. v. S.* in *Mess. des Scienc.*, I. 184, *Biogr. Univ.*; *Galerie des Contempor.*; Nieuwenhuis; Verwoert, Kobus en de Rivecourt.

SWINDEN (mr. SIMEON PIETER VAN), jongere broeder van den vorige, den 24 van November 1755 geboren, werd in 1788 student aan de Leidsche hoogeschool en den 5 April 1773 doctor in de beide rechten, na verdediging zijner dissertatie *de Imperio ab ordinibus Belgii Philippo II Regi Hispaniarum abrogato ad Edictum ordinum Generalium Belgii XXV Julii* 1581. Kort daarna den eed als advocaat voor het hof van Holland afgelegd hebbende, oefende hij verscheidene jaren achtereen de regtsgeleerde praktijk te 's Hage uit, doch na zijn huwelijk met Rachel Alida Willemina de Monchy, oudste dochter van Salomon de Monchy, geneesheer en professor te Rotterdam, zette hij zich in 1783 te Delft neer, waar hij in 1788 tot raad in de vroedschap en in het volgende jaar tot schepen benoemd werd, welke post hij tot de omwenteling van 1795 bekleedde. Daar hij niet kon besluiten tot de aanvaarding van de hem opgedragen post van lid der Municipaliteit, bleef hij tot 1802 buiten bediening, toen hij tot lid van het departementaal bestuur van Holland werd aangesteld.

In 1856 volgde hij Roëll als secretaris van hetzelfde bestuur op. Onder de Fransche heerschappij bleef hij nog eenigen tijd als secretaris der prefectuur van de Monden der Maas werkzaam, doch in 1811 werd hij door den keizer tot lid van het hooge geregtshof te 's Gravenhage benoemd, welke post hij tot zijn overlijden bekleed heeft. Hij bezat als regtsgeleerde maar vooral als beoefenaar der natuurkundige wetenschappen groote kundigheden. Hij was lid der Maatschappij van Ned. Letterkunde, ridder van de orde van den Ned. Leeuw en overleed den 6 Januarij 1835.

Zie *Hand. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1835.

SWINDEREN (Theodorus van), zoon van Wicher van Swinderen en Johanna Margaretha van Beveren, werd den 14 September 1784 te Groningen geboren, studeerde aldaar, beoefende vooral de natuurlijke historie en bezocht de gehoorzalen van de la Faille, Munniks en Driessen en rigtte in 1801 het nog bloeijend natuurkundig genootschap op. Sedert 1802 wijdde hij zich aan de regten en verdedigde in 1805 eene *Disp. Juris Groningani de famulis domesticis* onder van Twist. Wat zijne vorming betreft, dankte hij veel aan de kantiaansche wijsbegeerte. Op eene *Dissert. Chemico-physica de atmosphaera eiusque in Colores actione*, werd hij den 18 September 1805 tot A. L. M. en philos. Doctor bevorderd, terwijl hij den 26 Nov. 1806 more majorum. I. U. D. werd verklaard, nadat hij den 19 November bevorens eene *Diss. de Legibus* verdedigd en op dien dag eene *Oratio de Platone, optimo in legibus condendis Principis magistro* gehouden had. Inmiddels trachtte hij zijne natuurkundige kennis steeds te vermeerderen, ook door het bijwonen van prof. Mulder's collegiën over de vergelijkende natuurkunde en zoölogie. Over de meest uiteenloopende onderwerpen schreef of vertaalde hij stukken van meerderen of minderen omvang die in Tijdschriften van die dagen geplaatst werden. In 1814 werd v. S. hoogleeraar in de natuurl. geschiedenis aan dezelfde hoogeschool en trad den 25 Jan. 1815 in deze betrekking met eene *Or. de hodierna philosophiae naturalis amplitudine* op. Hij stichtte te Groningen een museum van natuurlijke geschiedenis en gaf een uitgebreide *Naamlijst van voorwerpen in het Akad. museum. van natuurl. historie te Gron. voorhanden* (Gron. 1822) gevolgd door een *wegwijzer in het museum* (Gron. 1823). Op het gebied dier wetenschappen gaf hij *Buffoni et Daubentoni figurarum avium coloratarum nomina Systematica.* Gron. 1820 en de rectorale *Or.* (1823) *de momento, quod in Historiae Naturalis studio ad virtutem conspicitur* (Gron. 1825). Ook als opvoedkundige had v. S. groote verdiensten. In 1812 en 1813 was hij inspecteur van de keizerlijke universiteit te Groningen en hield zich in die betrekking bezig met de verbetering van het schoolwezen in Oost-Friesland. Van den 28 Februarij 1807 af was hij 44 jaren jaren schoolopziener. Als zoodanig schreef hij:

Schoolboek der strafwetten van ons Vaderland. Gron. 1810.

Bekn. beschrijving van de inrigting van openbaar onderwijs in Frankrijk. Ald. 1811.

Ontwerp van eene geschiedenis der schoolverbet. in de prov. Groningen.

Verzoekschrift betrekkelijk het lager onderwijs ingezonden aan de tweede kamer der Staten-Generaal. Gron. 1829.

Voorts heeft men van hem:

V. S. en B. H. Lulofs ter nagedachtenis van J. J. Modderman. Gron.

V. S. en M. J. Adriani ter nagedachtenis van H. Wester.

Voorts *Levensberigten van L. J. F. Höpfner, J. E. Götjes, J. de Boer, H. Kuhl, J. Baart de la Faille, H. Muntingh* en *J. C. van Hasselt.*

Het vijfentwintig jarig bestaan van het natuur- en scheikundig genootschap. Gron. 1826.

Veel heeft hij aan de vergetelheid ontrukt in *Wegwijzer op de nieuwe begraafplaats te Gron.* (4 stukjes).

Korte opgave van veranderingen welke Groningen ondergaan heeft sedert het begin dezer eeuw. Gron. 1830.

Alm. d. Akademie van Groningen (1813—1829).

Een nieuwe steen op het graf van Praedinus, het monument voor Adolf van Nassau te Heiligerlee, het gedenkteeken voor Wester, dat voor de Gron. schutterij, die in den tiendaagschen veldtogt sneuvelden en meer anderen kwamen door zijn toedoen tot stand. Hij was lid der Maats. van Ned. Letterk, huwde G. A. J. Barones van de Merwede, liet geen kinderen na en overleed den 11 April 1851.

Zie *Prog. Inaugur.*; Hofstede de Groot, *Levensb.* in *de Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1851; *Gedenkb. v. Gron.*, bl. 122, 123.

SWINDEREN (Jonkhr. Wicher van), phil. theor. mag. litt. hum. et jur. utr. doctor, lid van de ridderschap en staten der provincie Friesland, en grietman van Wonseradeel, te Groningen, op den 24 van Lentem. 1802 geboren, ontving zijne eerste vorming in het huis zijner ouders, jonkhr. mr. O. van Swinderen van Rensuma, en vrouwe Q. J. J. Gerlacius, alsmede in onderscheidene scholen zijner vaderstad. Tot de academische lessen werd hij opgeleid door het huisselijk onderwijs van W. Koppius, phil. theor. mag. litt. hum. doctor en predikant te Blijham. Reeds van den aanvang zijner komst aan de hoogeschool af, vertoonde zich zijne meer dan gewone aanleg voor de oude letteren, de geschiedenis, de wijsbegeerte en de rechts- en staatswetenschappen. In 1822 bezocht van Swinderen de Göttingsche hoogeschool, woonde aldaar één cursus bij, waarin hij Hugo de regtsgeschiedenis, Bauer het strafregt, Sartorius de staatkunde, Bouterweck de geschiedenis der wijsbegeerte en Heeren die van het Europeesch staten-stelsel hoorde voordragen, en keerde in den herfst van dat jaar naar de Groningsche hoogeschool terug. Van de groote door van Swinderen gemaakte vorderingen getuigden zijne, in 1819 en 1821, door deze laatste academie bekroonde verhandelingen *Over het gezag van den Areopagiti-Raad in de onderscheidene tijden van het Atheensch gemeenebest*, en zijne *Vergelijking tusschen de te Verona ontdekte Instituten van Gajus en Justinianus, van het begin tot aan den titel der voogdijen;* niet minder vooral de proefschriften, waarmede hij den 3 van Grasmaand 1824 den graad van doctor in de wijsbegeerte, letteren beide regten verwierf, welke door bondigheid, oordeelkunde, belezenheid en goeden stijl uitmunten. De natuur had hem op eene buitengewone wijze toegerust, om door de geschiedkunde en wijsbegeerte, die beide schakels der menschelijke kennis, al zijn weten te vereenigen. Een vast geheugen, zucht voor orde en dagelijksche werkzaamheid, hadden in hem lust voor tijdrekenkunde, penning- en geslachtkunde doen ontstaan, en deze noodzakelijke en waarlijk te veel verwaarloosde grondslagen voor geschiedkunde verkregen in hem juist hunne plaats en bestemming door de hoogere geestvermogens, waarmede hij ze omvatte, beheerschte en tot het regte doel bezigde. Reeds één jaar voor zijne promotie, werd hij door zijne Majesteit aangesteld als grietman van Gaasterland. In 1826 werd hij lid der ridderschap, in 1829 wegens dezelve, lid der prov. staten van Friesland; tevens was hij lid van het dijkbestuur, dat zich langs de zuidkust van Friesland uitstrekt, en in de laatsten jaren president van den militieraad; in 1835 verwisselde hij de Grietenij Gaasterland voor die van Wonseradeel. Met uitzondering van eene verhandeling, behelzende een *overzigt der geschiedenis van de republiek Rhodus*, te vinden in het 2e deel der *Bibliotheek van Oude Letterkunde* van zijn leermeester Ten Brink, (bl. 305—308, verg. ook bl. 455 en 456), welke geheel geschiedkundig is, bewijzen ook de weinige geschriften, door hem later uitgegeven, hoezeer hij de godsdienstige belangen en de ware maatschappelijke welvaart zijner landgenooten ter harte nam. Zoo gaf hij in 1826 te Leeuwarden bij Schetsberg, zonder zijn naam, de vertaling uit eener leerrede van den Duitschen predikant Schmalz, door dezen op het gedenkfeest der hervorming, in 1825, voor zijne gemeente in Neustadt-Dresden gehouden. Toen in den winter van 1830 het vaderland in kommervollen toestand verkeerde, ging hij na, wat ons Nederlanders te hopen of te vreezen stond, en deelde hij de slotsom van zijn onderzoek in een geschrift mede. Deze bladen gaven op nieuw bewijzen van de duidelijkheid en kernachtigen stijl, waarin hij zijne juiste begrippen van staat en staatkunde, wist in te kleeden. Van Swinderen overleed in den jeugdigen ouderdom van 34 jaren op den 17 van Oogstmaand 1836 op Wijbranda-state te Hichtum.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1836, D. II. bl. 323, 340.

SWINDEREN (B. van), kunstgraveur en etser. Men vindt van zijne kunst in *Rouwklagten op den dood van Maria*,

koningiune van Groot-Brittanje, 's Hage 1695 4° en eene uitgave er van te Amsterdam 1695 4° (verzameld door Th. Schoon).

Zie Kramm.

SWINDEREN (C. VAN), kunstgraveur, blijkens een vignet in Florentijn Le Comte, *Kunstkabinet*, Utrecht 1745 8°.

Zie Kramm.

SWINDEREN (NICOLAAS VAN), mogelijk dezelfde met den vorige, was medaljeur te 's Hage, waar hij voor Willem IV werkzaam was. Hij vervaardigde o. a. een *Gedenkpenning voor de stad Haarlem ter eere van den uitvinder der boekdrukkunst Laurens Coster*.

Zie Immerzeel; Kramm.

SWINDEREN (PHILIP VAN), glasschilder te Utrecht in de helft der 17e eeuw.

Zie Dodt, *Archief*, D. III.; Kramm.

SWINNAS (WILLEM), in 1620 te Brielle geboren, werd in 1640 als student te Leiden ingeschreven. Na de scholen van Otto Heurnius, Adolf Vorstius, Adr. Falcoburgius en Ev. Schrevelius bezocht en den doctoralen graad behaald te hebben, vestigde hij zich te Brielle, waar hij lid der vroedschap werd. Wij bezitten twee proeven zijner geneeskunde; eene verhandeling over de *Kinderpokken* of *Mazelen*, welke achter sommige drukken van Beverwijck's *Schat der gezontheyt en ongezontheyt* gevonden wordt. Voorts *De Peststrijt, beharnast met veel voortreffelijke geneesmiddelen*, Leyden Joh. le Carpentier 1664 12°, opgedragen aan Willem Goeree, raad en vroedschap te Rotterdam, wien hij als burgemeester van Rotterdam het derde deel zijner *Eng. en Ned. krakeelen* in 1668 opdroeg. Hij was van zoo bekende medische verdiensten dat hij gedurende den tweeden Engelschen oorlog tot geneesheer van de admiraliteit van de Mase benoemd werd, ter verzorging van zieken en gewonden, welke tijdelijk naar het gasthuis in den Brielle verzonden werden. Zijn voornaamste geschrift was echter de bekende *Eng., Nederd. en Munstersche krakeelen*, die in 1668 begonnen zijn uitgegeven te worden, en in de twee volgende jaren telkens met een stuk vermeerderd zijn. Bij het derde deel is de titel *Munstersche* weggelaten, de oorlog met dien bisschop was trouwens toen gestaakt. Tot een bewijs der gretigheid, waarmede het eerste stuk ontvangen werd, kan verstrekken dat het in hetzelfde jaar reeds te Amsterdam woordelijk herdrukt of nagedrukt werd in 4° bij zekeren J. Venckel, onder den titel *vermeerderde en verbeterde E., N. en M. kr.* De tweede echte druk van dit 1ste stuk verscheen *door den autheur* (zelven) verbeterd en vermeerderd te Rotterdam bij J. Naeranus, den uitgever van den eerste druk, nu gevrijwaard door een privilegie voor 15 jaren. De derde (echte) druk verscheen weder in het volgende jaar (1668) terzelfder plaatse. Alle in kl. 8°. Zeer gunstig is het oordeel over dit werk van Pars, Scheltema en van Kampen. Hij overleed in 1672.

Zie Scheltema, *Geschied- en Letterk. Mengelwerk*, D. I. St. 3 bl. 201—250; Pars, *Naamrol der Bat. schrijv.*, bl. 334; van Kampen, *Beknopte Gesch. d. Nederl. Lett. en Wetens.*, D. I. bl. 394, 395; De Wind, *Bibl. v. Ned. Geschieds.; Nav.*, D. III. bl. 96, D. IV. bl. 80, 81, *Bybl.*, C I; J. C. de Jonge, *Ned. Zeewezen*, D. II. St. II. bl. 123, 171; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Banga, *Geschied. der Geneesk.*, bl. 310, 387.

SWINNAS (WILLEM), zoon van den vorige, studeerde te Leiden in de medicijnen en verkreeg den 29 April 1689 den doctoralen graad, na verdediging eener dissertatie *de gangraena et Spacelo*. Na zijne promotie werd hij conrector aan het stedelijke gymnasium te Brielle en in 1693 kwam hij te Haarlem ter vervanging van Adrianus van Houten en onderwees er nog van 1702 tot 24 Mei 1712, den dag van zijn overlijden, onderwijs aan de 4de en 5de klasse. Op den *Catalogus der Hss.* van Jacobus Koning 1835, D. I. bl. 92, n°. 1344 komt een handschrift van de praeceptor Willem Swinnas voor.

Zie *Nav.*, D. IV. bl. 81.

SWOL (JAN VAN) of SWOLL, dichter en tooneelschrijver uit de eerste helft der 17e eeuw. Men heeft van hem:
Constantinus aan Mejuffr. Anna Roemers. Amst. 1637 4°.
Margrietje voor de weezen op Kerkmis, 1680, *onder de gunst van Juffr. Geertruyt Roemers*. Amst. 1639 4°.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 1107, 2885.

SWOL of ZWOL (CHRISTOPHEL VAN), te Amsterdam geboren, vertrok in 1688 met de Vrouw Anna naar O. Indië, werd aldaar bij Camphuis als assistent der geheimschrijvers geplaatst. In 1690 werd hij klerk, in het volgend jaar koopman en in 1696 geheimschrijver bij van Oudshoorn. In 1700 werd hij buitengewoon raad en twee jaren later gewoon raad van Indië. Op den 17 Nov. 1713, 50 jaren oud, volgde hij van Riebeek als gouverneur-generaal op. In 1717 dwong hij de Chinezen om de pikol (125 Amsterdamsche ponden) thee, in plaats van voor 60, voor 40 rijksdaalders te leveren, welke maatregel door den keizer van China zoo kwalijk genomen werd, dat hij, op straffe van hunne in China achtergelaten vrouwen en kinderen te zullen vermoorden, alle Chinezen van Batavia opriep, ten gevolge van welke die gedwongene handel der onzen veel nadeel toebragt. In 1718 eindigde de oorlog op Malabar, en werd er met den Zamorin een voordeelig verdrag gesloten. Ook liep den oorlog van Soerabaya ten einde door het veroveren van Soerabaya. Ten gevolge van dezen oorlog werd de oostelijke provincie Balambangan geheel ontvolkt, daar de inwoners naar het eiland Balie, van waar zij ook gekomen waren, waren teruggeweken. Van Swol overleed te Batavia den 12 November 1718, na eene regeering van 8 jaren. Zijn portret vindt men bij Du Bois.

Zie Du Bois, *Vies des gouvern.-gener.*, p. 288; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

SWOLL (GERRIT VAN), te Enkhuizen geboren, een dapper zeeheld, diende als kapitein op 's lands vloot en verwierf zich grooten roem door zijn betoonde dapperheid.

Zie Verwoert.

SWIJGHUYSEN (   ) gaf in het licht:
Noodtgeschrey van Jezus Bruyd. Amst. 8°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 352.

SWIJNDREGT of SWIJNDREGHT (A. VAN), landschap- en zeeschilder in de 17e eeuw.

Zie Kramm.

SWIJNDREGT (FRANCOIS MONTAUBAN VAN), zoon van Nicolaas Montauban van Swijndregt en Elis. Cath. van der Linden, werd den 29 April 1784 te Rotterdam geboren. Daar hij tot makelaar, welke betrekking ook zijn vader bekleedde, werd opgeleid, beoefende hij slechts in zijne snipperuren de teekenkunst uit liefhebberij. Op zijn 14e jaar werd hij echter leerling op het Rotterdamsche teekengenootschap *Hier door tot hooger* en ontving tevens eenig onderricht van C. Bakker. Ofschoon hij verder zijne studiën zonder verder bepaald onderwijs voortzette, kwamen hem echter de verkeering met en de raadgevingen van de kunstschilders N. Muys, G. van Nijmegen en W. van Leen zeer te stade. In 1801 werd van Swijndrecht lid van het gemeld genootschap en bleef, schoon hij nog bestendig het makelaarsbedrijf waarnam, de kunstoefening met lust en ijver doorzette. In 1818 begon hij zich echter geheel aan de kunst te wijden en nam twee jaren later het olieverwschilderen bij de hand en schilderde sedert een aantal levensgroote portretten en verder ook tableaux de genre, die hij op verschillende tentoonstellingen zond. Hij huwde Margaretha Wilhelmina Brodier en liet kinderen na.

Zie Immerzeel.

SWINGAERDEN (JAN), kunstschilder te Brussel, in het midden der 15e eeuw.

Zie Pinchart, *Archives des arts.*, T. I. p. 116; Kramm.

SWIJNEN (T. of F. VAN), plaatsnijder, graveerde vrij goede botanische voorwerpen, b. v. de *Aloë Americana*, die in 1698 in den botanischen tuin te Leiden bloeide.

Zie Kramm.

SIJBEL (H. T.) schreef: *Over de voorteling, de ziekten enz. der Bijen* in *Verhandel. v. h. Batav. Genoots.* 1783, bl. 1.

Zie Holtrop, bl. 346.

SIJBES (P.) wordt door Abcoude vermeld als schrijver van *De godzaalige wees*. Amst. 1737 8°.

Zie *Naamr.*, bl. 352.

SIJBRANDI (Klaas), zoon van Sybren Klaasz Sybrandi, doopsgezind predikant te Haarlem, werd aldaar den 18 November 1807 geboren, bezocht eerst de Latijnsche school aldaar en op 17-jarigen leeftijd de kweekschool der algemeene doopsgezinde societeit te Amsterdam, waar hij het onderwijs genoot van D. J. van Lennep, werd den 17 Junij 1829, na verdediging eener dissertatie *de Deo Platonis*. Van 1827—1830 wijdde hij zijne studiën aan de godgeleerdheid onder S. Muller en W. C. Koopmans, werd in 1830 predikant bij de doopsgezinden gemeente te Nijmegen, in 1834 te Groningen en in 1838 te Haarlem. Te Nijmegen schreef hij eene *Verhandeling over vrouwe Bilderdijk als kinder-dichteres* (*Vad. Letteroef.* 1834), na in 1832 een *Biddagspreek* in het licht gegeven te hebben. In 1847 bragt hij zijnen vriend van Limburg Brouwer zijne hulde toe in *Konst- en Letterb.* 1847 D. II, bl. 162. In het *Magazijn van de Vries en van Kampen* gaf hij eene vertaling van Moore's *de Peri en het Paradijs*, en in 1835 de vertaling van Moore's *the loves of the angels* en voegde daarbij een herdruk van *de Peri en het Paradijs* met den titel *De val der Engelen*. In 1836 gaf hij zijne *Feestrede* op het honderdjarig bestaan van de kweekschool ter opleiding van evangeliedienaren, in 1838 verscheen zijne vertaling van het Hoogduitsche werk van F. Busch, *Handleiding tot het geven van huisselijk onderrigt in den Godsdienst* en in hetzelfde jaar zijn *afscheidsrede te Haarlem*. Ook gaf hij proeven zijner prediking in het *Christelijk Album* en den *Evangeliespiegel*. In 1841 bekroonde Teyler's tweede genootschap zijne *Verhandeling over Vondel en Shakespear als Treurspeldichters* met goud en in hetzelfde jaar nam hij de redactie van den *Konst- en Letterbode* op zich, en zette die voort tot het einde van 1853. Voorts gaf hij in verschillende tijdschriften onderscheidene belangrijke bijdragen en menige vertaling van Engelsche schrijvers. Hij was lid van Teyler's godgeleerd genootschap, later mede-directeur van Teyler's stichting, voorzitter van het bestuur der algemeene doopsgezinde societeit, waarvan hij sedert 1844 lid was. Ook was hij lid van de Maats. van Ned. Letterkunde te Leiden en overleed den 4 September 1872.

Zie C. Sepp, *Levensbericht van ds. K. Sybrandi*.

SIJBRANT, schoolmeester te Delft, voerde in 1453 den discant in en onderwees dien aldaar.

Zie Moll, *Kerkgesch. v. Nederl.*, D. III. bl. 317.

SIJBRANT of ZIJBRANDT (A.) gaf in het licht:
De dolle Bruyloft, blij-eyndendspel. Amst. 1654.
De verleyde vriendt, trsp. gesp. op d'Amsterd. Schouwburg. Ald. 1668.

Zie *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D. Ib. bl. 193.

SIJBRANDTS Hz. (J.). Van hem is bekend:
De mislukte list of de bedroge landsdief, zijnde het verhaal eener gevangen grutter, versierd met vele merkwaardige historiën, schrandere uitvindingen en listige bedriegingen. Westzaandam 1737.

Zie *Nav.*, D. IX. bl. 202.

SIJBRANTS (Teunis) is schrijver van een *Bootsmanskonst*. Amst. C. van der Stolk en van
Hoog bootsmanskunst of der Matroosenstudie. Amst. 1780.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 352; Arrenberg, *Naaml.*, bl. 500.

SIJBRECHT of SIJBURCH, de moeder van Duveke, de bijzit van Christiaan II, koning van Zweden en Denemarken, een slecht Nederlandsch vrouwspersoon, die met oogluiking of goedkeuring van den koning over de ongelukkige koningin heerschte. De Advocaat van der Goes noemt haar „Boelscappe van Coninck van Deenemercken."

Zie van der Goes, *Reg.*, bl. 163; Puffendorf, *Inl. tot de Historie*; bl. 596, 598; Wagenaar, *V. H.*, D. V. bl. 391; van Wijn, *Nalez. op D. V. bl.* 233.

SIJDERVELT ( ). Deze kunstschilder bloeide in de tweede helft der 17e eeuw, en schilderde o. a. het portret van *Philippus Baldaeus, Delphensis V. D. M.* in 1671.

Zie Kramm.

SIJEN (Arnoldus), in 1640 te Amsterdam geboren, studeerde te Leiden, en werd in 1659 med. dr. met eene diss. *de Hydrope* en vestigde zich te Gouda, van waar hij in 1670 te Leiden tot hoogleeraar in de genees- en kruidkunde beroepen werd, waar hij in 1678 overleed.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. L. Hooges.*, D. I. bl. 188, 236; D. II. bl. 93, 75; Banga, *Gesch. der Geneesk.*, bl. 585.

SIJKES (A. A.) gaf in het licht:
Waarheid der Christelijke godsdienst betoogt uit de schriften der Oude en Nieuwe Testaments. Amst. 1730.
Onderzoek of een eenvoudige dooling in de godsdienst strafbaar is. Amst. 1726.
Onderzoek naar hetgeen door bezeten in het N. T. verstaan wordt. Rott. 1758.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 353; Arrenberg, *Naaml.*, bl. 500.

SIJL (B. van), middelmatig graveur in het begin der 18e eeuw, o. a. van titels voor dissertatien der Leidsche Hoogeschool.

Zie Kramm.

SIJLL (Io. van), glasschilder. Zie BRONCKHORST (Jan Gerritsz. van).

SIJLL (Reyer van), voornaam glasschilder te Utrecht, in het laatst der 16e en begin der 17e eeuw.

Zie Dodt, *Archief*, D. III.; Kramm.

SYLLA (Nicasius. Zie SILLE (Nicasius de).

SYLLA (Laurens), uit Gelderland, was in 1618 door de algemeene staten mede als fiskaal der gevangenen (Oldenbarneveld, de Groot, Hogerbeets) aangesteld.

Zie Wagenaar, *V. H.*, D. X. bl. 288, 291.

SYLVANUS (Gualterus), WOLTER, WOLTERS of Gualtherus Gualtheri, te Doesburg geboren, verkreeg in 1602 het rectoraat der Latijnsche school te Deventer en behield het tot in 1619. In eene belangrijke *Remonstrantie* van zijne hand z. j., gaf hij de gebreken der Latijnsche en andere scholen op en middelen aan de hand om die te verbeteren. Den 6 Junij 1619 werden de schoolarchen gelast, om de reformatie der scholen, inzonderheid en vooreerst die der Latijnsche scholen bij de hand te nemen en reeds den 18 van die maand kreeg hij zijn ontslag. Later werd hij burgemeester te Doesburg. Behalve deze remonstrantie gaf hij in 1616 bij „Johan Christianus, boecvercoper in 't vergulde schrijfboeck bij 't Raethuys aen 't groote kerckhof", zijne *Beschrijving van Deventer* in het licht, herdrukt achter Moonen's *Korte Chronyke* Dev. 1714 3e dr. Hij beminde ook de Latijnsche poëzy waarvan bij Revius proeven voorkomen.

Zie Moonen, *Korte Chronyk der stad Deventer*, bl. 148; Revius, *Daventria illustr.*, p. 579; *Nav.*, D. VII. bl. 135, 302; D. X. bl. 199, 200; Bodel Nijenhuis, *Alphab. lijst der plaatsbeschrijv.*, bl. 256.

SYLVANUS (Gregorius), te Geel in N. Brabant geboren. Val. Andreas noemt hem rector Geerlensis en wil dat hij geleerd in het Grieksch was. Hij schreef *Syntaxeos Latinae Didascalicon.* Antv. 1539 8°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 299; Foppens, *Bibl. Belg.*

SYLVIUS (Gregorius), dominikaan en doctor in de godgeleerdheid te Leuven, bevond zich den 6 December 1551 op het concilie van Trente en werd omstreeks 1554 door de gouvernante als kettermeester naar Namen gezonden.

Zie Leplat, *Col. monum.*, T. IV. p. 337; *Annales de la Société Archéol. de Namur.*, T. XI. p. 318.

SYLVIUS (Willem), boekverkooper en drukker te Antwerpen in de tweede helft der XVIe eeuw, vertaalde uit het Fransch de door hem uitgegeven *Schipvaert ende reysen gedaen in 't landt van Turckyen, deur N. de Nicolay Dolphinois, Heere van Arfeville ende Ordinaris landtbeschrijver des conincks van Vranckrijck: Inhoudende vele ende diversche notable dingen dewelcke den auteur aldaer gesien heeft ende diligentelijck gheobserveert. Alles gedeelt in vier Boecken. Met eenentseestich figuren naer dleven ghedaen soowel van mans als van vrouwen, na de diversiteyt van de natien, hem dragen, habijten, wetten, religie ende maniere van leven, soowel in tijden van paijs als van oirloghe. Met vele notable Historien in onsen tijden meest al geschiedt.* Antwerpen bij Willem Silvius, drucker der con. Maiesteyt 1576 4°. Vooraf een gedicht van „M. Pieter

Heyns, in den naam van P. de Bossard tot N. de Nieulay Daulphinois, heere van Arteville, Camerlinck ende geographus des conincks van Vranckrijck."

Zie nopens deze vertaling Huydecoper, *Proeve*, D. I. bl. 21 en elders ook bl 119, de houtsneden zijn van Assuerus van Londerseel, geteekend door P. van Borcht. Bl. 196 verg. met de afbeelding van dezen *Calender:* Stavorinus, *Reize*, 2 D. bl. 40 ook I D. bl. 110 en Valmont de Bromare, *Woordenboek der Nat. Hist.*, D. II. bl. 57; over Nicolay (geb. 1516, gest. 1583); Jöcher, III Th 910b; *Cat.* Musschenbroek, (1826) n°. 1514; *Serrure Vad. Museum*, D. V. bl. 251, 252.

SYLVIUS (Anthony). Zie SILVIUS (Anthony)

SYLVIUS (Balthasar). Zie SILVIUS (Balthasar).

SYLVIUS (Cornelis). Zie SILVIUS (Cornelis).

SYLVIUS (Frans de la Boe), uit een oud en aanzienlijk Fransch geslacht gesproten, dat onder zijne leden de heeren Crevecoeur, Senward en Vizy telde, zoon van Isaac de la Boe en Anne de Vignette, werd in 1614 te Hanau geboren. Hij genoot het voorbereidend en het eerste geneeskundig onderwijs te Sedan en vervolgens te Leiden onder Veritus en Heurnius, bezocht vervolgens verscheidene Duitsche hoogescholen en verkreeg in Maart 1637, op 23-jarigen leeftijd, te Bazel het doctoraat in de medicijnen. In het vaderlijk huis teruggekeerd, vond Sylvius te Hanau terstond een uitgebreiden praktischen werkkring, die hem echter bij zijn grooten lust tot wetenschappelijk onderzoek niet genoegzaam bevredigde, zoo dat hij er naauwelijks een jaar bleef, en liever in Frankrijk en elders zijne studiën wilde voortzetten. Zoo kwam hij in Nov. 1638 op nieuw te Leiden, liet zich in het album studiosorum inschrijven, kwam daardoor met de leden der medische faculteit in aanraking en gaf ontleedkundige lessen. Te Leiden geen vaste betrekking hebbende, besloot hij 3 of 4 jaren later, op raad van eenige vrienden, zich te Amsterdam te vestigen en zich aldaar aan de geneeskundige praktijk te wijden, waarin hij weldra in die mate slaagde dat hij niet alleen als geneesheer der Fransche diakonie, maar ook als arts van de meest aanzienlijke bewoners der hoofdstad buitengewoon grooten opgang maakte. Ook schijnt tot de eerste jaren van zijn verblijf te Amsterdam zijne kennismaking met Descartes te behooren, die met lof van hem melding maakt. Curatoren der Leidsche hoogeschool benoemden hem den 8 Febr. 1658 tot gewoon hoogleeraar in de geneeskunde. Hij aanvaardde den 17 September zijn ambt met eene redevoering *de cognitione hominis.* Gedurende een tijdvak van 14 jaren mogt hij den roem der Leidsche hoogeschool niet slechts handhaven, maar dezen tot een vroeger ongekenden luister verheffen. Hij stierf den 10 November 1672, na in de maand Maart 1667 zijne jeugdige echtgenoote Magdalena Lucretia Schletzer, met welke hij sints twee jaren in een tweede echt verbonden was en kort daarna zijn eenig dochtertje van acht maanden door den dood verloren te hebben. Hij werd den 19den November in de St. Pieterskerk begraven. Den 19den December van hetzelfde jaar sprak zijn ambtgenoot, leerling en vriend Schacht eene lijkrede over hem uit.

Hij gaf in het licht:

Disputationis Medicarum decas primarius corporis humani functiones naturales nec non Febrium naturam ex Anatomicis, Practicis et chymicis experimentis deductas complectens. De 8 eerste theses zijn in het licht gegeven te Amst. 1663 12°. Ed. 2ª *cui accesserunt de Febribus Disquisitiones.* Amst. et L. B. 1670 24°. Ed. 3 *cui praeter copiosum rerum et verborum catalogum insuper accesserunt eiusdem Authoris Orationes binae I de affectûs. Epidemii* 1669 *Leidae grassantis causis naturalibus II, de Hominis cognitione.* Jenae 1674 12°.

Tegen dit werkje is verschenen Engelberti Holderhoff *Animadversiones in Tr. de la Boe Sylvii Disputationes Medicas de primariis corporis humani functionibus, demonstrantes Fundamenta illius nova, veritati et experientiae contraria.* Colon. 1675 12°.

Praxeos Medicae idea nova Liber I de Affectibus morales hominis Functiones laesas vel constituentibus, vel producentibus vel consequentibus. Liber I verscheen L. B. 1667. *Cum locoplitissimo indice Rerum et Materiae Medicae, seu Medicamentorum in libri huius tum Formulis*, etc. Ibid. 1671 16°. met Libri II et III Francof. 1671 12°.

Praxeos Med. Idea nova Liber II et III de Affectibus Animales et Generationi dicatis hominis Functiones laesas vel constituentibus, vel producentibus, vel consequentibus opus posthumum, editum curâ Justi Schraderi M. D.

Praxeos Medicae Appendix de Affectibus quibusdam memoratu dignis, aliquot Tractatus continens, opus postumum, editum curâ Justi Schraderi M. D. Ook onder den titel van *Praxeos Medicae Liber IV* met het 2e en 3e boek. Amst. 1674 12°.

Opuscula varia L. B. 1670 12°. Ib. met de *Disp. Medicae* Jenae 1674 12°. Achteraan vindt men *Or. funeb. in obitum Nob. etc. D. Fr. de le Boe Sylvii* etc.

De Methodo medendi Libri duo, quorum prior de Morbis atque Indicationibus, posterior vero de materiâ et formâ Remediorum agit. Aan het einde *Reliqua non absolvit auctor.*

Al deze werken vindt men vereenigd in zijne *Opera omnia.* Paris 1671 2 vol. 8°. Amst. 1679 8°. Venetiis 1708 fol.

Merklinus vermeldt nog:

Collegium Medico-Practicum dictatum 1660. Franc. 1664 12°.

Casus Midicinales annis 1655, 60 et 61, *quos ex ore Silvii calamo excepit N. Mersan, una cum Remediis Silvianis, item collegium Nosocomicum.* De uitgaaf van Parijs bevat nog twee tractaten *Institutiones medicae* en *de chemia*, doch le Boe ontkende er de schrijver van te zijn.

Zie Saxii, *Onom.*, T. V. p. 48; Krantzius, *ad Conringium Saec.* XVII., c. IV. p. 209; Foppens, *Bibl. Belg*, T. I. p. 786, 787; *Cat. Bibl. Bunav.*, T. I. V. II. p. 1635; Mercklin, *Lindenius renovatus*, p. 298—300; Schacht, *Or. funeb.*; J. Schrader, *Praef. ad Praxeos Medic. Praef. Vita J. Swammerdammi* voor zijne *Biblia Naturae;* T. Boneti, *Sepulchrit. s. Anatom. pract.*, p. 553 seq. Fr. Ed. Maeder, *Diss. inaug. med. hist. de Fr. de le Boe Sylvius.* Jenae 1845; *Lettres de Mr. Descartes*, T. I. p. 497, Saringar, *Chemiatrische school van Sylvius* enz.; Banga, *Geschied. d. Geneesk.*; Siegenbeek, *G. d. L. H.*, D. I. bl. 218, 219; 220; D. II. bl. 136, 137; Isenzee, *oude en middeleeuwsche Gesch. d. Geneesk.*, bl. 32, 388, 402, 492, 501, 507—511, 513, 517, 552, 566; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

SYLVIUS (Lambertus). Zie BOS (L. v. d.).

SYLVIUS (Cornelis) of van den BOSCH, advocaat voor den hove van Holland, werd in 1615 te Leiden tot hoogleeraar in de regten beroepen, doch moest in 1619 wegens zijne remonstrantsche gevoelens zijn ontslag nemen. Na zijn ontslag zette hij zich te 's Hage als advokaat neder.

Zie Meursii *Ath. Bat.*, p. 351. Brandt, *Hist d. Ref.*, D. III. bl. 919—922; Soermans, *Acad. Reg.*, bl. 48; Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.*, D. I. bl. 102, 117; D. II. bl. 464.

SYLVIUS (Hyacinthus), dichter uit den aanvang der vorige eeuw, vertaalde o. a. in vloeijende verzen een der fabelen van Houdart de la Motte, de *Aapen Matrozen* in de *Friesche Honingbije*, D. V. bl. 157.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Wb.*

SYLVIUS (Johannis Cornelis), te Amsterdam geboren, als proponent beroepen te Tjummarum en Firdgum 1593, te Balk en Harich 1597, te Minnertsga 1598, te Sloten 1602, te Sloten en Sloterdijk 1604, in de Gasthuiskerk te Amsterdam 1610, in de Groote kerk 1622, aldaar gestorven den 19 November 1638, oud 74 jaren. Hij huwde Alida Ulenburgh, eene tante van Saske Ulenburg, vrouw van Rembrandt, welke in die betrekking eene fraaije gravure gaf, Sylvius voorstellende met een digtgeslagen boek voor zich, waartegen zijne linkerhand leunt, terwijl de regter zich als buiten den ovaalrand vertoont. C. Barlaeus ook Cornelis van Lennep vervaardigde een gedicht onder deze gravure.

Zie *Naaml. d. Predd. in de cl. v. Franeker*, bl. 75, 110, 157, 165; de Paauw en Veeris, *Naaml. der Predd.*, bl. 201; *Nav.*, D. I. bl. 219, 306; D. II. bl. 156, 192, 287; *Bybl.* 1853, 80, 59, 101; W. Eekhoff, *De Vrouw van Rembrandt*, bl. 36.

SYLVIUS (Petrus), zoon van den vorige, in 1637 te Sloten in Friesland als predikant beroepen en in 1640 te Muiden, waar hij in 1658 overleed.

Hij gaf in het licht:

Onderschrid tusschen de wederdoopers en gereformeerden. Enkh. 1640 4°.

Zie Abcoude, *Aanh. en verv. d. Ned. boek*, bl. 207; Paauw en Veeris, bl. 201.

SYLVIUS (Samuel), dichter uit het laatst der 17e en begin der 18e eeuw.

Men heeft van hem:

Dafnis Heldenzang. Amst. z. j. 4°.

Op de verovering van Namen 1695. 's Grav. 1695.

Ter gedachtenisse van Balthazar Hazard, majoor enz. 's Gravenh. 1703.

Hemichilias of halfduizend vaarsen uit Lat. en Ned. dichters door S. S. 1725 4°.

Gedichten. 's Hage 1725 2 dn. 4°.

Historische tafereelen tot uytlegginge op de Heydensche heele en halve Goden en Godinnen door Schaaf. 's Grav. 1734 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Wb.*, D. V. bl. 383; van Doorninck, *Anon en Pseud*, n°. 193; Verwoert; Kobus en de Rivecourt, Abcoude, *Naamr.*, bl. 359.

SYLVIUS (Johannes), als proponent beroepen te Huchelhoven in Gulicherland 165 , te Sittard 1661, te Amsterdam in de Hoogd. kerk 1667, in 1682 emeritus en overleden den 6 Junij 1699.

Hij schreef:

Hoop en vrees in den tegenwoordigen oorlog 8°.

Vreedewensch. Amst. 1670 12°.

Zie Paauw en Veeris, *Vern. K. Alphab.*, bl. 201, Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterd.*, D. bl. ; *Nav.*, D. bl. ; Abconde, *Aanh.*, bl. 207.

SYLVIUS ( ) schreef:

Zandgrond van de Roomsche kerk 8°.

Zie Abcoude, t. a. p.

SYMON Jansz. Zie Jansz. SYMON.

SYMONSZ (Volkerus), leefde omtrent 1496 te Sneek, waar hij rector en later burgemeester was. Hij schreef eene Chronyk van Friesland in het Latijn, die alleen in hands. bestaat.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 280; Suffridus Petri, *de script. Frisiae*, p. 6.; Verwoert.

SYMONSZ (Nikolaas), te Haarlem geboren, was een geacht godgeleerde, prior en provinciaal der Carmeliten en overleed in 1511.

Hij gaf in het licht:

Vade mecum. Sermones de Tempore et Sanctis.

De potestate Papae, Imperatoris et Concilii Libri. IV, in librum 2 Decretal. De foro compet. C. si quis contra clericum. Mediolani circa an. 1410.

Repetitiones et Disputationes. Venetiis 1497.

Vitae sanctorum Patrum. De sacris et Mulieribus Lib. I.

Historia ordinis sui. Et alia recensente Trithemio.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 697; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 250.

SIJNKRUYER (B. H.) te Amsterdam, schreef:

Het beknopt caracter-boekie, of onderwijs om met Merckletteren te leeren schrijven 1727. Hands. in bezit der Maats. van Ned. Letterk. te Leiden.

Zie *Cat.*, D. III. bl. 8.

SIJNVELT (Adam van), een Amsterdammer, bloeide aan het einde der 17e eeuw. Hij beoefende de graveerkunst, en graveerde o. a. portretten, zooals dat van Hooft en zeehavens naar Jan Lingebach.

Zie Immerzeel.

SIJPENES (Pieter Jansz.) was het oudste lid van het St. Lucas-gild te Utrecht, dat met het Sadelers-gild één broederschap uitmaakte, doch in 1611 besloten die van St. Lucas om zich van het laatste af te scheiden en één afzonderlijk gild uit te maken.

Zie Kramm.

SIJPKENS (Hendrik), zoon van Tamno Sijpkens en Margaretha Fossea Piccard, werd den 23 Sept. 1738 te Eeksta in het Oldampt geboren, aan de Latijnsche school te Appingadam opgeleid en op vijftienjarigen leeftijd student te Groningen, waar hij zich voor den evangeliedienst voorbereidde, tevens een groote liefde voor de Oostersche taalstudie aan den dag legde en onder de geliefdste leerlingen van N. W. Schroeder gerekend werd. Na nog eenigen tijd te Utrecht zijne studiën te hebben voortgezet, werd hij achtereenvolgens in 1773 door de classis van het Oldampt tot den predikdienst toegelaten, en bekleedde achtereenvolgende het predikambt te Lippenhuizen, Dronrijp, Leeuwarden en Groningen. In 1780 werd hem het hoogleeraarambt te Harderwijk en Groningen aangeboden. Hij aanvaardde het laatste, werd in het volgende jaar honoris causa theol. doctor en sprak bij de aanvaarding van zijn ambt, 13 Maart 1799, *de interprete sacro bene instructo.* Hij bezat een gelukkig geheugen en een scherp oordeel, was vrijmoedig en vast van beginselen en bezat eene grondige geleerdheid. Hij overleed den 9 Julij 1812 te Groningen.

Hij gaf in het licht:

Observationes ad origines Hebraeos. Gron. 1760.

Zie Muntinghe, *Acta saecul. Acad. Gron.*, p. 118; *Gron. Akademie Almanak voor* 1813, bl. 93 verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.*; *Konst- en Letterb.* 1813, D I. bl. 277; *Progr. Inaug*; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges*, D II. bl. 378, 379; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; *Gedenkb. v. Gron.*, bl. 105, 106.

SIJPKENS (mr. Tammo), zoon van den vorige, werd den 27 April 1780 te Groningen geboren, bezocht aldaar de Latijnsche- en Hoogeschool, legde zich op de Grieksche en Latijnsche taal, de wijsbegeerte en de regten toe en werd, na het verdedigen eener *Dissertatio philosophica-juridica de primo moralitatis principio*, den 27 Mei 1801, doctor in de beide regten, zette zich als advokaat in zijne geboortestad neder en verkreeg weldra een uitgebreide praktijk. In 1808 werd hij hoofdofficier te Groningen, in 1812 regter van instructie bij de regtbank van eersten aanleg te Groningen, na de herstelling van ons vaderland, officier bij dezelfde regtbank, en vervolgens procureur-crimineel van Groningen en Drenthe, en eindelijk voorzitter van het provinciaal geregtshof van Groningen. In 1821 benoemden zijne medeburgers hem tot lid der tweede kamer der staten-generaal, die hem tot haren voorzitter benoemde. In 1834 werd hij lid der eerste kamer, en in verscheidene belangrijke commissien gebruikt. Ook was hij curator der Groninger hoogeschool en ridder van den Ned. Leeuw. Hij huwde Clara Helena Wiebers, die den 7 November 1825 overleed. Hij stierf den 12 November 1842. Hij was lid der Maatschappij van Ned. Letterkunde te Leiden en gaf in het V^{de} deel van van Hennerts *Magazijn voor de Christische wijsbegeerte* eene *Verhandeling over de betrekking tusschen de zedekunde en het natuurregt.*

Zie *Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1843.

SIJPKES (Taconis Abr.). Zie LELYVELD (P. J. van).

SYTZAMA (Oene van), grietman van Ferwerderadeel omtrent 1472, was de zoon van Sijds van Sytbjema en Fedtje Aylva van Bornwerd en huwde Eets Bokkema, uit het beroemd geslacht der Bokkema's te Sneek.

Zie v. Sminia, *N. Naaml der Grietmannen*, bl. 38, 39; D. Haan Hettema, *Stamtafel van Sytzama.*

SYTZAMA (Sijds van), zoon van Oene, hier boven. Hij was grietman van Ferwerderadeel, huwde Womck Juckema, sterft 22 Oct. 1522, dochter van Lieuwe Juckema en Tjenk Aijngha en had 7 kinderen. Hij overleed den 15 April 1505.

Zie v. Sminia, bl. 39. *L. C.*

SYTZAMA (Haringh van), zoon van den vorige, sedert 1551 grietman van Ferwerderadeel. In 1549 was hij medegecommitteerde tot het regelen van het geschenk, dat aan den prins van Spanje, naderhand Philips II, door de provincie zou worden gedaan, en zou bestaan uit een som van 10 000 caroli guldens en 10 of 12 van de allerbeste paarden die men in Groningerland zou kunnen krijgen. Hij was ook afgevaardigde op den landdag van 17 Januarij 1550, toen er gehandeld werd over den eed van huldiging van Philips II, in geval van overlijden van keizer Karel, alsmede over de approbatie en ratificatie van het tractaat van den keizer met het Duitsche rijk. Hij huwde 1 met Jey, dochter van Jan Sickinghe uit Groningerland en weduwe van Douwe van Donia of Ytsma, die in 1551 kinderloos stierf, 2 met Syts, dochter van Menno van Eminga en Eelk Jaerla, die hem 3 kinderen schonk. Hij werd bijgenaamd de *Oude*, overleed den 22 Maart 1557 en werd even als zijne vrouw te Hallum begraven.

Zie v. Sminia, bl. 46.

SYTZAMA (Tjallingh van), zoon van Lieuwe en van Anesck Heemstra, afstammeling van een der oudste Friesche geslachten die, omtrent het jaar 1420 leefde, en neef van Oene reeds boven genoemd. Gedurende de twisten der Schieringers en Vetkoopers, welke de provincie Friesland van een scheurden, was hij in het eerst de laatstge-

noemden toegedaan. Sedert, onzeker om welke reden, wisselde hij van partij en werd een der voornaamste hoofden en aanvoerders der Schieringers. In of reeds vóór het jaar 1462 raakte hij in geschil met een edelman, Schelte van Jaijema genaamd. Op Palmzondag des gemelden jaars elkander tot een tweegevecht hebbende uitgedaagd, in het dorp Marrum, ontving Tjallingh eene doodelijke wonde en stierf, na alvorens zijne tegenstrever in de eene knie eene kwetsure te hebben toegebragt, aan de gevolgen van welke deze insgelijks eerlang overleed. Van zooveel aanziens was hij onder de zijnen, dat door zijn overlijden en dat van Romke van Donia, die het met de Vetkoopers hield, de wederzijdsche vijandelijkheden een tijd lang stilstonden.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Kok; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

SYTZAMA (Jelmer van), zoon van Sijds en Tedtje Aylva. Hij was een der voornaamste Schieringers, en geraakte in bijzondere veete met het magtige geslacht van Galama, dat tot de vetkoopers behoorde. In den aanvang van 1494 deden Douwe en Otto van Galama, gesterkt van hunne vrienden en bondgenooten, een geweldigen aanval op zijn stins te Warns. Jelmer bevond zich toen te Sneek bij Bocko van Harinxma, waarschijnlijk zijn bloedverwant; doch toen hij zulks vernam, verzamelde hij eene magt, welke die van zijn vijand verre overtrof, trok tegen deze op, en werd verslagen. Zijn schoonvader, Lous Bonninga en vele andere voorname Schieringers sneuvelden, en hij zelf viel zwaar gewond in 's vijands handen. Intusschen bevond zich zijne echtgenoote At of Ats, dochter van Louw van Bonninga en van Hijlk van Harinxma, op zijn slot, en, ondanks het sneuvelen van haar vader en de gevangenneming van haar echtgenoot, stelde zij het doorstaan van een beleg boven eene lafhartige overgave. Gedurende de vijandelijkheden kwamen eenige priesters en goemannen tusschen beide, om een verdrag te bemiddelen. Het werd getroffen onder voorwaarde dat de stins aan die van Galama zou ingeruimd en de gevangenen aan weerszijden zouden losgelaten worden. Na de overgave werd de stins tot den grond toe afgebroken. Jelmer overleed kinderloos, doch zijn broeder Pier van Sijtzama zette het geslacht voort.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. II. bl. 353; Kok; Kobus en de Rivecourt; Verwoert. *L. C.*

SYTZAMA (Douwe van), zoon van Pier van Sytzama en Rientje van Douma van Oenema, grietman van Idaarderadeel, in het kwartier van Oostergoo. Op twee onderscheidene tijden bekleedde hij deze aanzienlijke waardigheid, eerst van 1578—1599, daarna op nieuw in 1601. Als gedeputeerde en gemagtigde wegens Oostergoo, nevens verscheidene andere Friesen, onderteekende hij in 1583 zekere *akte van debat*, dienende in het geschil tusschen het platte land en de steden van dat gewest. In hetzelfde jaar leende hij, als gemagtigde, de hand tot het ontwerpen van voorwaarden, op welke graaf Willem Lodewijk van Nassau, in de plaats van den heer van Merode, tot stadhouder van Friesland zou worden aangenomen. Eindelijk onderteekende hij, wederom als gevolmagtigde van Oostergoo, den 19 Januarij 1604 het besluit der volmagt ten landsdage aangaande de toestemming tot het betalen van het krijgsvolk. In 1573 huwde hij Jetsce van Beslinga, sterft 24 Dec. 1616, dochter en erfgename van Andries van Beslinga te Friens en Sjouk van Jelgerhuis. Door dit huwelijk werd hij eigenaar van Beslingastate. Hij overleed den 5 Junij 1607.

Zie v. Sminia, *N. Naaml. d. Grietm.*, bl. 151; Kok, Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; *L. C.*

SYTZAMA (Clara Feyoena), in 1729 te Leeuwarden geboren, huwde 6 September 1750 kapitein Izaak Reinder van Raesvelt, heer van Heemse, Alerdinck, Pol en den Doorn, overleden in 1780. Zij overleed te Heemse 1 Sept. 1807 op het buiten Heemse bij Hardenberg. Zij beoefende de geschiedenis en de poëzy. Tot eigen gebruik schreef zij:

Kort begrip der Geschiedenissen van Oud-Griekenland. Coevorden omstreeks 1796.

Bellingeweerder Uitspanningen, behelzende eenige geestelijke en mengelstoffen in rijm, benevens een voorrede en aanhangsel, betreffende het doorl. huis van Oranje en Nassau etc. (door haren broeder Pico Galenus van Sijtzama op Beslingastate te Friens). Gron. 1846.

Zij vervaardigde deze »kinderlijke kreupelen verzen", gelijk zij ze later noemde, toen zij 16 jaar oud was.

Heemse, Hof, Bosch en Veldzang. In vier zangen. Utrecht 1783. Opgedragen aan hare kleinkinderen, graaf en gravin van Rechteren.

Gedichten. Amst. 1794 8°.

Ook de *Evang. Gezangen* n°. 44 en 154 zijn van hare hand.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Wb.*, D. IV. bl. 149; Eekhoff, *Cat. v. d. Bibl. v. Leeuw*, bl. 92, 166; *Overijss. Alm.* 1845, bl. 42; *Stamb. v. d. Fries. adel.*, D. I. bl. 357; D. II. bl. 250; Janssonius, *Gesch. v. h. kerkgen.*, bl.

SYTZAMA (Maurits Pico Diederik baron van), zoon van Johannes Galenus en van diens eerste vrouw Anna Maria Maclaine, werd 2 Junij 1789 geboren, studeerde te Groningen, wijdde zich onderscheidene jaren met rusteloozen ijver aan de belangen der provincie Friesland, zoowel van 1817—1841 als grietman van Idaarderadeel als gedurende vele jaren als lid van de tweede kamer der staten-generaal, totdat hij in 1841 benoemd werd tot gouverneur van Friesland. Hij was kommandeur der orde van den Nederl. Leeuw, staatsraad in buitengewonen dienst en overleed te Leeuwarden 15 Julij 1848, na gehuwd te zijn geweest met Geertruid de Wendt, die hun drie kinderen schonk.

Zie van Sminia, *Vervolglijst der Grietm.*, bl. 19; Eekhoff, *Geschied. van Friesl.*, bl. 446, 500.

SIJVERTZ (Willem) vertaalde:

Korte afveerdinghe des lasterspieghels Philippi Nicolai. Door de dienaren des kercken tot Zurych gestelt. Amst. 1665 8°.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 213.

SZOON (Michael), een zeeschilder, uit de eerste helft der 17e eeuw. P. van Doort heeft zeestukken naar hem vervaardigd.

Zie Kramm.

APPENDIX.

SCHOTANUS à STERRINGA (Bernardus), de tweede zoon van Chr. Schotanus, hoogleeraar te Franeker, werd daar in 1639 geboren en tot de studiën opgeleid. Nadat zijn vader in 1658 de groote kronyk van Friesland had uitgegeven, was dezen ook het bewerken opgedragen van eene *Beschrijving der provincie*, welke, op verlangen der staten, vergezeld moest gaan van kaarten en plattegronden der grietenijen en der steden, waartoe zij twee landmeters benoemd hadden, om het gansche landschap op te meten en in kaart te brengen. Doch naar het oordeel van den zoon des schrijvers, die nog maar student was in de wis- en geneeskunde, waren die kaarten zoo gebrekkig uitgevallen, dat dit de staten aangetoond en hij belast werd hun werk te verbeteren, waarom hij de gansche provincie op nieuw heeft nagemeten. Dit werd dan ook op alle kaarten vermeld die, na in het koper gegraveerd te zijn, in 1664 in de vermelde *Beschrijving van Friesland* het licht zagen en waarbij de jonge Schotanus, door zijn vader in de geschiedenis onderwezen, een uitmuntende kaart van *Oud-Friesland* ontwierp, welke boven de slechte kaarten van Alting nog waarde heeft. Het was er echter verre af, dat dit onoverkomen kaartwerk Schotanus voldaan zou hebben. Nadat hij eene reis had gemaakt door Frankrijk en Spanje, waarop hij te Lyon tot med. doctor werd gepromoveerd, zette hij zich te Leeuwarden als geneesheer neder, en stelde nu in 1682 aan de staten voor, om de geheele provincie op nieuw op te meten en van de 30 grietenijen grootere en naauwkeurige kaarten te vervaardigen. Met vorstelijke vrijgevigheid keurden zij zijn plan goed, en stelden hem in staat om gedurende 16 jaren daaraan alle zorg te besteden en door de beste graveurs in het koper te laten snijden. In 1698 verscheen die *Friesche Atlas*, in 35 groot folio kaarten en platen in het licht, tot grooten roem van den bewerker en ook van de staten, die aan deze onderneming *f* 26.000 te kost legden, waarvoor zij slechts 125 exx. ontvingen. Vier jaren later vereerden zij dr. Schotanus met de benoeming tot landschaps medicus, waarvan hij niet lang genot had, dewijl

hij reeds den 22 Aug. 1704 aan eene beroerte te Leeuwarden overleed. Van zijn atlas bezorgde Halma in 1718 een tweeden aangevulden druk, welke sinds dien tijd den naam van Schotanus in Friesland in hooge eere heeft gehouden. Zijn vriend, de chirurgijn R. Roukema, maakte een lijkdicht op hem in zijn *Naamboek der beroemde Genees- en Heelmeesters*, 338. Over zijn kaartwerk zijn uitvoerige berigten en contracten medegedeeld in de Alg. kaarten van Friesland verzameld, beoordeeld en beschreven door mr. J. T. Bodel Nijenhuis en W. Eekhoff, 1846, bl. 44, 55, 59, 61, 94.

Zie W. Eekhoff, *Cat. d. Bibl. v. Leeuw.*, bl. 79 en 269.

STUYVESAND (Petrus) werd omstreeks 1610 te Scherpenzeel in Friesland geboren, studeerde te Franeker, vertrok naar Amerika, was in 1644 directeur van Curaçao, en ondernam toen een aanval op St. Martijn, dat destijds nog in het bezit der Portugezen was. Hij moest evenwel het beleg van die stad opbreken, en ontving, gedurende de belegering, een zware wond, om welke te doen genezen, hij naar het vaderland vertrok. De staten generaal stelden zijn moed en bekwaamheid op zoo hoogen prijs, dat zij hem in 1646 benoemden tot directeur over Nieuw-Nederland en de eilanden Curaçao, Buenaire en Aruba. Zwaar had hij tegen de steeds veldwinnende veroveringen der Engelschen te strijden. Toch hield hij het 18 jaren lang vol. Maar, als één tegenover tien Britten staande, en gewikkeld in een oorlog tegen de inboorlingen, werd hij in 1664 door de volkspartij gedwongen om te capituleren. Evenwel trok hij met krijgseer en op eerlijke voorwaarden af. In het vaderland teruggeroepen, verdedigde hij zijne handelingen, en keerde in 1668 naar New-York terug, waar hij in 1682 overleed. Hij werd bijgezet in den familie grafkelder in de toenmaals Hollandsche gereformeerde kerk, en is zijn grafschrift nog bewaard in den muur der kerk van St. Marcus. Zijne talrijke familie bleef steeds in groot aanzien en is nog te New-York in achting.

Zie v. Kampen, *Geschied. d. Ned. buiten Europa*, D. II. bl. 49; en de Eng. werken van O. Callaghan en Barber over de *Geschiedenis van New-York.*

SURINGAR (Gerard Conrad Bernard), zoon van Lucas S. theol. doct. en prof. eerst te Lingen, later te Leiden, en van Catharina Anna Elisabeth Beckhaus, werd op den 8 April 1802 in eerstgenoemde stad geboren, en genoot zijne eerste opleiding voor den geleerden stand aan het gymnasium zijner geboorteplaats, waarvan zijn oom, mr. Gerard Tjaard Suringar naast een professoraat in de letteren en oudheden, tevens het rectoraat bekleedde. Vandaar in 1815 na de roeping zijns vaders tot hoogleeraar te Leiden, naar de Latijnsche school aldaar overgegaan, werd hij twee jaren later in 1817 tot de akademische lessen bevorderd en als med. stud. aan de Leidsche hoogeschool ingeschreven, hij mogt als zoodanig gedurende ruim zes jaren het onderwijs der hoogleeraren Brugmans, Sandifort, Krauss, Bernard en andere genieten. Steeds echter bleef, zoo in zijn studietijd als in latere levensjaren de studie der letteren en meer bepaaldelijk der klassieke oudheid bij Suringar op allergelukkigste wijze met die van het vak zijner keuze verbonden, waarvan onderscheidene in sierlijk latijn gestelde stukken van zijne hand getuigenis kunnen geven. Na gedurende zijn verblijf aan de academie voor het beantwoorden van uitgeschreven prijsvragen tweemaal met goud bekroond en eens eervol vermeld te zijn geworden, werd hij den 2 Junij 1824 na openbare verdediging zijner dissertatie *de nisu formativo ejusque erroribus* door zijnen leermeester Sandifort als rector-magnificus en promotor tot med. doctor en op den 16den dierzelfde maand ook tot art. obstetr. doct. bevorderd. Wetenschappelijke reizen eerst naar de Zuid Nederlandsche universiteiten, daarop naar Parijs, waar hij Dupuytren, Lisfranc en anderen hoorde, en eindelijk naar Berlijn, waar de lessen van Hufeland, Osann enz. een tijd lang door hem gevolgd werden, voltooiden zijne medische studien, waarop hij in het vaderland teruggekeerd en den 26 Januarij 1826 ook tot chirurgiae doctor gepromoveerd, zich te Leiden als geneesheer neerzette en een viertal jaren als zoodanig met gelukkig gevolg nuttig werkzaam wezen mocht. Een inmiddels door hem ingezonden antwoord op eene door de prov. geneesk. commissie in Noordholland uitgeschreven prijsvraag over het leerstelsel van den Franschen geneesheer Broussais werd in 1829 met goud bekroond, en dit, gepaard met de aanbeveling van zijnen leermeester Sandifort, had kort daarop zijne benoeming door den Amsterdamschen gemeenteraad tot hoogleeraar in de heel- en ontleedkunde aan het athenaeum illustre aldaar ten gevolge. Dit professoraat, den 15 Maart 1830 door Suringar aanvaard, werd echter reeds één jaar later (1 Maart 1831) met dat in de geneeskunde aan de Klinische school te Amsterdam verwisseld, schoon hij als professor honorarius aan het athenaeum verbonden bleef. Twaalf jaren bekleedde hij dezen zwaarwichtigen post, waaraan naast een omvangrijk theoretisch onderwijs, eene uitgebreide dagelijksche praktijk in het gasthuis verbonden was, en wist desniettemin nog den tijd tot het opstellen van een drietal medische handboeken in het latijn te vinden. Doch toen in 1843 door het emeritaat van den hoogleeraar Macquelijn een professoraat in de geneeskunde aan de Leidsche hoogeschool vacant kwam, werd Suringar naast vele andere consideratien, vooral ook door den staat zijner gezondheid, die, nimmer zeer voldoende, door de groote drukten en vermoeijenissen van zijnen Amsterdamschen werkkring geheel dreigde onder te gaan, bewogen, om de beroeping tot Macquelijn's opvolger aan te nemen. Hij aanvaardde dit ambt den 17 Junij 1843 met eene redevoering *de perficiendo Pharmacologiae studio* en heeft dien post 29 jaren lang tot de vervulling van zijn 70ste levensjaar met roem bekleed. Gelijk te Amsterdam bleef Suringar ook te Leiden naast zijn onderwijs door geschriften de uitbreiding der wetenschap voorstaan: als vruchten van zijnen arbeid uit dit tijdperk noemen wij, om van kleinere geschriften niet te gewagen: de Latijnsche redactie der Pharmacopoea Neerlandica door eene daartoe benoemde speciale commissie, wier medelid en secretaris hij was, te zamen gesteld, het boek *de opvoeding der zintuigen* (1855); voorts 18 bijdragen over de geschiedenis van het medisch onderwijs aan de Leidsche hoogeschool gedurende het tijdvak 1575—1815, tusschen de jaren 1860 en 1870 in het Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde successievelijk verschenen, de *Oratio de Naturae et Literarum studio in re medica conjunctissimo*, waarmede hij op den 8 Februarij 1850 het rectoraat der hoogeschool nederlegde; de in het Latijn gestelde levensberichten zijner ambtgenooten Broers (1847) en Sandifort (1848); de mede in het Latijn geschreven Catalogus der door hem verzamelde en in 1866 aan de Leidsche hoogeschool geschonkene *specimina pathologico-anatomica* enz. 's Mans verdiensten werden dan ook naar waarde op prijs geschat, dat bewees zijne benoeming tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, tot lid en secretaris der speciale commissie voor de pharmacopoea, reeds boven door ons vermeld, tot medelid der prov. geneesk. commissie in Zuid-Holland en van onderscheidene zoo binnen- als buitenlandsche geleerde genootschappen. In 1872 op 70-jarigen leeftijd volgens de wet op het hooger onderwijs eervol emeritus verklaard, mocht Suringar van zijne welverdiende rust geen lang genot hebben, daar hij reeds anderhalf jaar later op den 12 Januarij 1874 na eene kwijnende ziekte van onderscheidene maanden uit het leven werd weggenomen. Zijne echtgenoot Aletta Wilhelmina ten Cate was hem ruim zes jaren vroeger in het graf reeds voorgegaan. Van het vijftal kinderen, uit hun huwelijk geboren, overleefde slechts ééne dochter hare ouders.

Zie P. H. Suringar, *Byzonderheden betreffende het leven van Dr. G. C. B. Suringar*, in *Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde*, jaargang 1874.

SYBRANDI (Sybren Klases) werd in 1781 te Leeuwarden geboren, aan de kweekschool der doopsgezinden te Amsterdam opgeleid en als predikant beroepen eerst te Nijmegen en in 1807 te Haarlem, waar hij tot zijn emeritaat in 1849 werkzaam bleef, en tot aan zijn overlijden in 1854 zeer geacht was, zoowel om zijne bekwaamheden als deugden. Lang was hij directeur van Teyler's stichting. Hij gaf o. a. uit:

Leerredenen. Amst. 1836 8°.

De Bijbelverspreiding een gezegend verschijnsel van onzen tijd. Feestrede. Amst. 1839 8°.

Zie *Levensberigt by de Maats. v. Lett.* 1855; W. Eekhoff, *Cat. sted. Bibl. v. Leeuw.*, bl. 29.

EINDE VAN HET ACHTTIENDE DEEL.

AANWIJZING DER PERSONEN

IN DIT DEEL VERMELD.

	Blz.
Saab (Richard)	1.
Saan (Joris van)	—
Saagius	—
Saan (W. v. d.)	—
Saanne (P.)	—
Saanen (C. G.)	—
Sabinge	—
Sabothius (A.)	—
Sachtleven (H.)	—
Sacrelaire (I.)	—
Sadeler (G.)	—
″ (H.)	—
″ (J.)	—
″ (M.)	2.
″ (P.)	—
″ (R)	—
″ (R.)	—
″ (T.)	—
″ (J)	—
Saeckma (J.)	—
″ (Mr. S.)	—
″ (Mr. T.)	—
″ (J. W.)	—
Saen (W. v. d.)	3.
″ (G.)	—
Saenen (C. G. v.)	—
″ (S. v.)	—
Saeghman (G. J.)	—
Saenredam (J.)	
″ (P.)	—
Saey	—
Safft (J. C. W.)	—
Saftleven (C.)	—
Saftleven (H.)	—
Sagamus (G.)	—
Sagarus (Mr. J.)	4.
Sage (B. le)	—
″ (le)	—
″ (P. le)	—
Sage ten Broek (J. J. le)	—
″ ″ ″ (J. G. le)	—
Sageman	—
Sager (A.)	—
Saige (J. le)	—
Sailly (T.)	—
Sailmacker (I.)	—
Saint (G.)	5.
Sakes (T.)	—
Saksen-Weimar-Eisenach K. (B.)	—
Salanus (J.)	6.
Salbruggen (K. v.)	—
Saldenus (G. A.)	—
Saliger (J.)	—
Salis Saglio Myenfeld (R. A. de)	7.
Salis Marschlins (J. L. de)	8.
″ (R. D. de)	—
″ (J. B. de)	—
″ (R. A. Baron de)	—
″ (J. B. Jonkheer de)	—
″ (A. M. T. Jonkheer de	9.
″ Haldensteit (A. baron de)	—
″ Saglio (P. Graaf de)	—
″ ″ (B. Baron de)	—
″ Meyenfeld (J. L. de)	—
Salius (P.)	—
Salle (J. de la)	—
Sallengre (A. H. de)	—
Sallaith (M. de)	10.
Sallik (B. van)	—
Salm (A.)	11.
″ (S. A.)	—
″ Salm Kyrburg F. III)	—
″ (A.)	—
Salmon (U. P.)	—
Salmasius (C.)	—
″ (C.)	—
″ (J.)	17.
Salmier (E. de)	—
″ (N. de)	—
Salomon *de Houtzager*	—
″ (Dr. G.)	—
″ (M.)	18.
Salomons (J.)	—
″ (G.)	—
″ (H.)	—
Salomonsz (P.)	—
Salseda (N.)	—
Salvarika (P.)	19.
Salverda (R.)	—
″ (J. C. P)	—
Salwechterus (P.)	—
Sam (E.)	—
″	—
Sambix (F. à)	—
″ (J. van)	—
Sambrex (F. van)	—
Sameling (B.)	—
Samerius (H.)	—
Samplenius (J. G.)	—
Samson (P. A.)	—
Samuel de Prince	—
″ ″ Pletter	—
″ ben Israel	—
Samuelszoen (P.)	—
Samuels (G.)	20.
San (G. X. de)	—
Sandaeus (M.)	—
Sanctus (C.)	21.
Sancto Joanne (M. de)	—
Sancto Victore (H. à)	21.
Sandbeek (H.)	—
Sandberg (J. G.)	—
″ (R)	22.
″ (S. J.)	—
Sande (J. van)	—
″ (J. van de)	—
Sande Bakhuyzen (H. van de	—
″ (M. van de)	—
Sande of à Sande (R. van den)	—
″ ″ ″ ″ (J. van den)	—
″ ″ ″ ″ (F. van den)	23.
″ (J.)	24.
″ (J. J. van der	—
″ (B. W. van der)	—
″ (J. B. van der)	—
Sandelin (Mr. P. A.)	—
Sandelijn (Mr. J. J.)	—
″ (Mr. A.)	—
Sandenbergh Matthiessen (C.)	—
Sanderoy (S. de)	—
Sander (Mr. P. A.)	—
″ (J. C. A.)	25.
″ (C P.)	—
″ (J. C. A.)	—
″ (W. van)	—
″ (C. A. L.)	—
″ (C. P.)	—
″ (H.)	—
Sanders	—
″ (G.)	—
″ (J.)	26.
″ (T.)	—
″ (J. P.)	—
Sanderus (J)	—
″ (L.)	—
″ (P.)	—
″ of Sanders (J.)	—
Santheuvel (J. A. van den)	—
Sandifort (G.)	—
″ (P.)	27.
″ (E.)	—
″ (J. B.)	—
″ (P. J)	—
″ (Mr. P. E.)	—
″ (G)	—
Sandius (C. C.)	28.
Sandyck (B.)	29.
Sandyck, Santwyck, Zandwyk, Zandyk (N. van)	—
Sandyck (G.)	—
Sando (M.)	—
Sandra (A. J. S.)	—
″ (E.)	—
″ (J.)	—
Sandra (M.)	29.
″ (M.)	—
Sandrart (J. van)	—
″ (J. J. van)	—
″ (S. M. van)	—
″ (J. van)	—
Sandwijk (F. van)	30.
″ (G. van)	—
Sanghers	31.
Sanguessa (F. L.)	—
Sanne (J. P.)	—
″ (I)	—
Sannie (P.)	—
Sansom (F.)	—
Santbechus (D.)	—
Sandbergen (W. van)	—
Santdyk (N.)	—
Santdorpe (H. van)	32.
Santen (C. G. van)	—
″ (C. van)	—
″ (H.)	—
″ (L. van)	—
″ (J. van)	33.
Santvoort (A.)	—
″ (D.)	—
″ (P.)	—
″ (A. van)	—
″ (S. van)	—
″ (G. van)	34.
″ (J. C.)	—
″ (C. van)	—
″ (P.)	—
Sapma (D.)	—
″ (B.)	36.
Sappius of Sappo	37.
″ (J.)	—
″ (M.)	—
Saportas (A. I.)	—
″ (J.)	—
Saravia (A.)	—
Sarcerius (C.)	38.
″ (R.)	—
″ (C.)	—
Sarcharson (J.)	—
Sarda (A.)	—
Sardet (D.)	—
″ (J.) geb. Wouters	39.
Sarragon (J.)	—
Sarrazin (J.)	—
Sarreau (C.)	—
Sart (C. du)	—
″ (C. du)	—
″ (F. du)	—
″ (I. du)	—
″ (J. du)	—
″ (J.)	—

Blz.
Sart (M. du) 39.
〃 (J. H. du) —
Sartorius (J.) 40.
〃 (J.) —
〃 (J. T.) of Cleermaeckers —
Sartorius (G. F.) —
Sarvaes (J. A.) —
Sas (F. L.) —
〃 (Jan) 41.
〃 (Jan) —
〃 (J. L.) —
〃 (N.) —
〃 (M.) —
Sas van Bossche (G.) —
Sasbout of Sasboldus (A.) —
〃 (Mr. A.) —
〃 (J.) 42.
〃 (Mr. J.) —
〃 (J.) —
Sasbout Souburg (Mr. J.) —
〃 (C.) —
〃 (M.) —
Sasgris (J.) —
Sasius (N.) —
Saskerides (J.) —
Sasportas, Sexportas of Scheschportas (J.) ben Aaron, ook J. Sprotes —
Saportas (J.) —
Sasse (J. van) —
Sasselee (J.) —
Sassem (K. van) —
Sassen (Ed.) 43.
〃 (Mr. J. H.) —
Satink (J.) —
〃 (J.) —
Sauer (C.) —
Saulx (M. de) —
Saurin (E.) —
〃 (J) —
〃 (Ph.) 46.
〃 (P.) —
Saussaije (J. G. Ch. de la) —
〃 (J. R. C. S de la) —
〃 (C. C. de la) —
Sautain of Sautyn (G.) —
〃 (G.) of Sautyn —
〃 (Mr. N.) —
〃 of Sautyn (J.) —
〃 〃 〃 (J.) 47.
〃 〃 〃 (Mr. J.) —
〃 〃 〃 (Mr. W.) —
Sauvage, Sauvaige, Santvage, Sylvagius (J. of J.) —
Sauvage (J. le) —
Saverij, Sarrij, Sarre, Savary of Saverius Savunnus. Zie Saverij —
Savarij (I. of J.) —
〃 (J.) 48.
〃 (J. of H.) —
〃 (R.) —
〃 (Salomon) —
Savoijen (K. van) —
Savrij (S.). Zie Saverij (S.) 49.
Sauzet (J. F. du) —
Saz (C.) —
Saxe, Saxius, Sachsius (C.) 50.
〃 (F.) —
Saxmundus en Ulemarus, Ulmarus, Vulemarus of Willemarus 51.
Saxo Finia —
Schabaeljé (D.). Zie Schabaelje (D. Schaliger) —

Blz.
Scarlensis (Occo). Zie Occo 56.
Scavart (Mr. N.) —
〃 (J.) —
Scoperus (J.) —
Schaaf (C.) —
〃 (J. H.) —
〃 (C.) —
〃 (C.) —
〃 (J. H. van der) 57.
〃 (D. van der) 59.
Schaak of Schaek (W.) —
〃 (Jer. van) —
〃 (P.) —
〃 (P.) —
Schaap (W.) —
〃 Zie Schaep —
Schaarberg (A.) —
〃 (S.) —
Schaarschmidt (A.) —
Schabaelje of Scabaelje (Diderick) —
Schabaelje (J. P.) —
Schacht (C. P.) 60.
〃 (G. J.) —
〃 (J. H.) —
〃 (L.) 61.
〃 (N. A.) —
Schacklock (B.) —
Schadd (J. H.) 62.
Schade van Westrum (A.) —
Schaeck (P. of C. of S.) —
Schaecken (W.) —
Schaef —
〃 (C.). Zie Schaaf (C.) —
Schaegen (Chr. van). Zie Schagen (Chr. van) —
Schaelkens (G.) —
Schaep of Schaap (A.) —
〃 (A. D.) —
〃 of Schaap (D.) —
〃 〃 〃 (D.) —
〃 〃 〃 (Dr. G.) —
〃 (Mr. G.) 63.
〃 (Mr. P. Jz.) —
〃 (Mr. P.) —
〃 (A.) —
〃 (C. J.) —
〃 (J. Clz. —
〃 (D. C.) —
〃 (D.) —
〃 (J. D. G.) of Schaap 64.
〃 (M.) —
〃 (Mr. W. van) —
〃 (Jonkheer) —
〃 (Ritmeester) —
Schaey of Schay (C.) —
Schaffelaar (Jan van) —
Schaffer (B.) —
〃 (Goozen) —
〃 (D.) —
Schaeffer (J. C.) —
Schaffers (J. C.) —
Schaft (D.) —
〃 (L.) —
Schagen (W. van) 65.
〃 (A. van) —
〃 (W. van) —
〃 (J. van) —
〃 (C. van) —
〃 (Jonker G. van) —
〃 (Jan van) —
〃 (Jan van) —
〃 (P. Jz.) —
〃 (G.) 66.
〃 (G. van) —
〃 (J. van) —

Blz.
Schagen (A. N. baron van) 66.
〃 (Mr. A.) —
〃 (C.) —
〃 (G. P.) —
〃 (C. P.) —
〃 (M.) —
〃 (P.) 67.
〃 (J.) —
〃 (M. M.) —
〃 (N. van) —
Schaghen (Jan van) —
Schagensteyn (A.) —
Schagt (L) —
Schagen Hoochlandt (J.) —
Schaick (W. van) —
Schayck (A. van) —
〃 (O. R. —
Schaink (H) —
〃 (D.) —
Schakberger (Urb.) —
Schakel (J.) —
Schalbruch (J. T.) —
Schalcke 68.
Schalyk of Schalik (J. J.) —
Schalcken (C.) —
〃 (G) —
〃 (J.) —
〃 (Maria) —
Schalk (C. J.) 69.
〃 ( ) —
Schalkwijk (B. en H. van) —
〃 (W. van) —
Schapenham (G. H.) —
Schaphiroff (P.) —
Schapscboen (Mr. G.) —
Scharbach (A) —
Schardam (P. J.) —
〃 (Margaretha Tecla) —
Scharf (D.) —
Scharff (Mevrouw M. S.) —
〃 ( ) —
Scharp (Jan) —
〃 (Mr. J. C.) 72.
〃 (J.) —
Schatz (Dr. J. A.) —
〃 (A. la) —
Schattemate (P.) —
Schattenkerk (C.) —
Schauberg (J.) —
Schaubroek (P.) —
Schay (C.) —
Schayck (A. Jz. van) —
〃 (E. van) —
〃 (G. van) —
Sazerac (P.) —
Schedemake ( ) —
Scheels (Radboud Herman). Zie Schelius (Radboud Herman) —
Scheenhuyzen (H.). Zie Schevenhuizen (Henricus) —
Scheepen (J. B.) —
Scheppers (W. Bz.). Zie Schepers (W. Bz.) —
Scheerenberg (A.) —
Scheer de Lionastre (J. F.) —
Scheeres (H. J.) 73.
Scheers (P. S.) —
Scheffer of Schoeffer (Jan) —
〃 〃 〃 (Jan) —
〃 (Jan Jz.) —
〃 (A.) —
Scheffers (Jan) —
〃 (Jan) —

Blz.
Scheffer (P.) 73.
Scheffers (J.) —
Scheffer (P.) —
〃 (J. F.) —
〃 (J. B.) —
〃 geb. Lamme (Cornelia) —
Scheffer (Ary) 74.
〃 (H.) 75.
〃 (K. A.) 76.
〃 (K. A.) —
〃 (P.) —
〃 (W.) —
Scheffers (N.) —
Schegman (N.) —
Scheidius (E.) —
〃 (J.) 77.
〃 (J. P.) —
〃 (W. P.) —
Scheidler (C. J. R.) —
Scheits of Scheitz (M) —
Schelden (B. van der) 78.
〃 (J. van der) —
〃 (P. van der) —
Schele (Radboud). Zie Schelius (Radbodus) —
Schelius (R. H.) —
Schelkens (Hector) 79.
〃 (S.) —
Schele (J. W.) —
Schell (J.) —
Schelle (J. van) —
〃 (G. van) 80.
〃 (G. van) —
〃 (P. van) —
〃 (J. D. van) —
Schellebeek (B. van) —
Schellincks of Schellinkx (W.) —
Schellincks (D.) —
〃 (W.) —
Schelling (Juliana van der) 81.
〃 (Mr. P. van der) —
〃 (G. G. van der) 82.
〃 (S. van der) —
〃 (G. W.) —
Schellinger (C.) —
〃 (W.) —
Schellinghout of Schellinkhout ( ) —
Schellinx (P. F.) —
Schelluine (T. van) —
Schelta (J. B.) —
Schelte (D.) —
Scheltema (Feije van) —
〃 (Menno of Minne) —
〃 (Sibeth of Syds) 83.
〃 (Sippe) —
〃 (Mr. J.) —
〃 (B. P.) 86.
〃 (P C.) —
〃 (Taco) —
Scheltinga (C. van) —
〃 (D. de Blocq van) —
Scheltinga (Gajus van) 87.
〃 (J. van) —
〃 (Livius van) —
〃 (L. van) —
〃 (M. van) —
〃 (M. van) —
〃 (M. van) —
〃 (M. van) —
〃 (Menno Coehoorn van) —
Scheltinga van Huizum (Schelte) —

Blz.
Scheltinga (T.) 88.
" (Gerlacus of Gerloff) 88.
Scheltius (N.) —
Scheltus (Mr. I.) 89.
" (P.) —
Schelvisvanger (J.) —
Schemeringius (D.) —
Schenck. Zie Schenk —
Schendel (B) —
" (J.) —
Schenk (A. C.) —
" (Jan) 90.
" (Jz. D.) —
" (L.) —
" of Schenck (P.) —
" (J.) —
" of Schenck (G.) —
" van Toutenburg (Maria) 93.
Schenk van Toutenburg (Carel) —
Schenk van Nideggen (M.) —
" " Culemborg (H.) —
" of Schenck (Mr. P.) 94.
Schenckelius of Schenckels (Dominicus) —
Schenckelius of Schenckels (L. T) —
Schenkelius of Schenckelius (P.) 95.
Schep (Kapitein) —
Schep (W.) —
Schepens (E. B. H.) —
Schepern (J. L. E.) —
Schepers (W. B.) —
Schepmoes (A.) 96.
Schepp (J. C.) —
" (S. J. H.) —
Scheppen (G.) —
Schepper (L.) —
" (E. J. de) —
" (I. de) —
" (J de) —
" of Scheppers (C. D. de) —
" (C. de) 98.
" (G. A. IJssel de) —
Scheppard of Schepart (T.) —
Scherenberg (R.) —
" (H.) —
Scherm (L) —
Schermer (L) —
Scherpbier (Edzert) 100.
Scherpenhuizen (van) —
Scherpenzelius (J.) —
Scherpzwaard (E.) —
Schets (G.) —
Schets (J. C.) 101.
Scheurleer (H.) —
Scheurer (S.) —
Schey (D.) —
" (D.) —
" (D.) —
" (J.) —
" (G.) —
Schick (E.) 102.
Schie (F. van) —
" (Maria van) —
" (R. van) —
" (W. van) —
Schiedam (G. van) —
" Gz (J. van) —
" (M. van) —
Schietbaan (J. H.) —
Schiere (N.) —

Blz.
Schierhuit Jr. (J. H.) 102.
Schietspoel (J.) —
Schift (Mr. J. U.) —
Schiffart (J. P. de) 103.
" (G. W.) —
Schild of Schildius (J.) —
Schilders (R.) —
Schilderup (E.) —
Schildhouwer van Oostée (B. van Hoey) —
Schilperoord de Jonge (T.) —
" (T. Olivier) —
" (A B) wed. van Meerten. Zie Meerten 104.
Schilthuis Jz. (A. G.) —
Schim (H.) 105.
" (J) —
" (P.) —
Schimmelpenninck (A.) —
" van der Oye (J.) 106.
Schimmelpenninck van der Oyen (J.) —
Schimmelpenninck van der Oyen (Sander) —
Schimmelpenninck van der Oye (A.) —
Schimmelpenninck van der Oye (J.) —
Schimmelpenninck van der Oye (J.) —
Schimmelpenninck van der Oye (J. Pillegrom) —
Schimmelpenninck van der Oye tot Voorstonden —
Schimmelpenninck van der Oye (A.) —
Schimmelpenninck van der Oye (J.) —
Schimmelpenninck van der Oye (H.) —
Schimmelpenninck van der Oye (A.) —
Schimmelpenninck van der Oye —
Schimmelpenninck (Mevrouw Mary) —
Schimmelpenninck (Mr. R. J.) —
Schimmelpenninck (Gerrit graaf) 110.
Schimmelpenninck (G.) —
" (J.) —
Schinckel (H.). Zie Schinkel (Mr. H.)
Schindel of Scheyndel (G. H. van) —
Schindelaar (H. P.) —
Schingen (H. van) —
Schinkel (J.) —
" (A. D.) —
" (H.) 111.
Schiphorst (H.) 112.
" (J.) —
" (Jak. H.) —
Schipper (J.) —
" (J. Jz.) —
Schippers (A.) —
" (P.) —
" (A. W. Brans) —
" (H.) —
" (S. W.) —
Schlatter (M.) —
Schley (J. van der) —
Schley (P. van der) 113.
Schlicher ( ) —

Blz.
Schlichtenhorst (A. van). Zie Sligtenhorst 113.
Slichter (G. L.) —
Schligting —
Schlimmer (J.) —
" (J.) —
Schlissel (J. S.) —
Schluters (H) —
Schluiter (Geertruid). Zie Sluiter (Geertruid) —
Schmellentin (J. Chr.) —
Schmetterling (J. A.) —
" (Christina) —
" (Elisabeth)
Schmid (L.) —
" (P H.) —
" (N.) —
Schmidt (I. J.) —
" (G. A.) 114.
" (I.) —
" (I. R.) —
" (J. W). Zie Schmidt (W. H.). Schmidt (M. J.) —
Schmidt (W. H.) —
" (C. J.) 115.
" (C. F.) —
" (E. L. O.) —
" (I.) —
" (Joh.) —
" (J. C.) —
" (W.) —
" auf Altenstadt (J. O. van) —
Schmidt auf Altenstadt (Johan George Otto Stuart von) —
Schmidt (W. M. von) —
" (N.) —
" (N.) —
Schmitt (C. J.) —
Schmittmann (J. D.) —
Schmitz (J. A.) —
" (J. J.) 116.
Schmucker (J. L.) —
Schneider (N. N.) —
Schoemaker (A.) —
" (G.) —
" (J) —
Schoenmaker (H. de) —
Schoenmakers Pz. (J.) —
" (P.) —
Schoenius (W.) —
Schoevaerdts of Schovaerts (C. of C.) —
Schoevaerdts of Schovaerts (Marten of Michael) —
Schol (D.) —
" (Y. Dz.) 117.
Scholier (P.) of Scholierius (P.) —
Scholiers (A) of Scholasticus (H.) —
Scholl (D.) —
" (D.) —
Scholl van Egmond (C.) —
Scholte (H. P.) —
Scholten (C. W. R.) 118.
" (G.) —
" (H.) —
" (J. J.) —
" (I.) —
" (W.) —
" (Mr. G.) 119.
" (Mr. C. A. F.) —
" (B.P. van Wesele) —

Blz.
Scholten ( ) 120.
" (J.) —
" Hz. (J. A.) —
" (W.) —
" (P.) —
" (P. N.) —
" (W. A.) —
" (Mr. C. J.) van oud Haarlem —
Schomaker (Mr. J.) 121.
" Joostz. (Mr. J. W.) 122.
Schomaker (Mr H.) —
" (Mr. H. J.) —
" (Mr. P. C.) —
" (T. G.) —
Schollevanger (J.) —
Schomberg (F. H. von) —
Schomburg of Schaumburg (Willebrord van) —
Schonaeus (C.) of Schoon —
Schonck (A. C.) 123.
" (Mr. E. J. B.) —
" (J.) 124.
" (T. P) —
Schonenborch (C.) —
Schoockius of Schoock (M.) —
Schoock (I.) 126.
" (Aletta Maria) —
" (P. H.) —
" (H.) —
Schoof (G.) —
" (R.) —
" (H.) 127.
" ( ) —
Schoolhouder (J.) —
Schoon (J. A.) —
" (T) —
Schoonbeek (J. N.) —
Schoonebeek (A.) —
Schoonenberg (F. van) —
Schooneveld (Mr. E.) 128.
" (Mr. P. C.) —
Schoonhoven (Aniaan van) of Anianus a Schonaviâ —
Schoonhoven (D. Jz.) —
" (G. van) —
" (Jan van) —
" (S. van) 129.
Schoonhoven of Schoonhovius (Antonius van) —
Schoonhoven (A. van) —
" (F. van) —
" of Schoonhovius (F.) —
Schoonhoven (G. van) —
" (J. van) —
" (J. M. van) —
" (J. D. van) —
" (Joost of Justus van) —
Schoonhoven (N. van) 130.
" (N. van) —
Schoonhoven (N. van) —
" (P. van) —
Schoonjans (A.) —
Schoonenburg of Schonenburg (Maarten van) —
Schoonenburg of Schonenburg (Sebastiaan van) —
Schoor (L.) —
" (H. van) —
" (J. van) —
" (Theophylactus v.d.) —
Schoorel (D. Burger). Zie Burger van Schoorel (D.) —

Blz.
Schoorl (J.) . . . . 130.
Schoorl of Schorelius (A.) 131.
Schooten ( ) . . . . . . —
〃 (Mr. F. van. . —
〃 (F. van) . . . . —
〃 (P. van) . . . . 132.
〃 (Joris of George van . . . . —
Schooten (Maria van . . —
Schore of Schorus (A. van) —
〃 〃 〃 (H. van) —
〃 (L. van). . . . . . —
Schorer (Mr. Assuerus van der Putte) . . . . 133.
Schorer (F.) . . . . —
〃 (Izaak) . . . . . —
〃 (Mr. J. H.) . . . —
〃 (Johan) . . . . . —
〃 (J. A.). . . . . . 134.
〃 (J. G.) . . . . . —
〃 (W.). . . . . . . —
〃 (Mr. P. G) . . . —
〃 (J. P.). . . . . . —
〃 (L. F) . . . . . . —
Schorteldoek (K.) . . . . —
Schortinghuis (W.) . . . 135.
〃 (H.) . . . —
Schot (Francois). . . . . —
〃 ( ). . . . . —
Schotanus (M.). . . . . . —
〃 (B.). . . . . . . —
〃 a Sterringa) . 136.
〃 (H.) . . . . . 137.
〃 (J.) . . . . . . —
Schotanus a Hinckema (W.) 138.
〃 〃 Sterringa (P.) —
〃 (P.) . . . . . . —
Schotel (Christina Petronella) . . . . —
Schotel (J. C.). . . . . . . —
〃 (J. C.). . . . . . . —
〃 (P. J.) . . . . . . —
Schoten (Bouwen van). . —
〃 (Ghijsbert van . 142.
Schotenus (J.) . . . . . . —
Schottenus of Scotter (J.) —
Schott Jaz. (C.) . . . . . —
Schotsman (G. A.) . . . —
〃 (N.). . . . . . . —
Schotte of Scotte (Apolonius) . . . . —
Schotte of Scotte (J.) . . 143.
〃 〃 〃 (J.) . . —
〃 〃 〃 (S.) . . —
Schottus (Franciscus) . . 144.
〃 (Franciscus) . . —
〃 (H.) . . . . . . 145.
〃 (J.). . . . . . . —
Schotus of Scotus (Sydracus) —
Schouberg (J. P.) . . . . —
Schouman of Schouwman (Aart) . . . . —
Schouman (C.) . . . . . —
〃 (G.) . . . . . . —
〃 (M.) . . . . . . —
Schout (J.). . . . . 146.
〃 (Pt. Jz.) . . . . . —
〃 (P.). . . . . —
Schouten (A.) . . . . . . —
〃 (K.) . . . . . . —
Schoute of Schouten (H.) —
Schoute (H. P.) . . . . . —
〃 (J.) . . . . 147.
〃 of Schouten (J. G.) —
Schouten (J.) . . . . . . —
〃 (J.) . . . . . . —

Blz.
Schouten (W. Cz.) . . . 147.
〃 (W.) . . . . . . —
〃 (P.) . . . . . . 148.
〃 (H. J.). . . . . —
〃 (M.) . . . . . . —
Schouw (W. J. ter) . . . —
Schouwenburg (Graaf Joost II van) . . . . —
Schouwenburg ( ) . . . 149.
Schouwman (A.) . . . . . —
〃 (F.) . . . . . —
Schovel (S.) . . . . —
Schrader (E.) . . . . —
〃 (J. H.) . . . . —
〃 (J.) . . . . . . 150.
〃 (J.) . . . . . . —
Schrage (A.) . . . . —
Scraderijn (P.) . . . . . . —
Schramm (Volckaerd Adriaenzen) . . . . —
Schrant (J. M.) . . . . . —
〃 (J. M.) . . . . . —
Schrassert (Johan). . . . 153.
〃 (J.) . . . . . . —
〃 (R.) . . . . . —
Schraver (A.) . . . . . . —
Schrawen (G.) . . . . . . —
Schreyardus (A.) . . . . —
Schreuder (R.). . . . . . 154.
〃 (Izke.) . . . . —
〃 (J. J.) . . . . —
〃 (R.). . . . . . —
〃 (J. C. A.) . . —
Schrevel of Schrevelius (C.) —
Schrevelius (Ewaldus) . . 155.
Schrevel of Schrevelius (T.) —
Schrevelius (Mr. T.) . . —
〃 (C.) . . . . . —
Schrijver (C.) . . . . . . 156.
〃 (Alexander) . . —
〃 (A.) . . . . . . —
〃 (C.) . . . . . . —
〃 (J. F.) . . . . 157.
〃 (P.) . . . . . . —
〃 (P.). . . . . . —
〃 (Remigius) . . —
〃 (J.). . . . . . 158.
Schriever of Schrijver (P. I.) —
Schrek (Gieles van der) . —
Schroder (F.) . . . . . . —
〃 (G.) . . . . . . —
〃 (J.) . . . . . . —
Schroeder (N. W.) . . . 159.
〃 (L. C.). . . . 160.
〃 Steinmets (Lodewijk Adolf) . . . . . —
Schroeder Steinmetz (N. W.) . . . . —
Schroeder van der Kolk (J. C. L.). . . . . . . 161.
Schröder (J. C.). . . . . . —
〃 (J. F. L.) . . . —
〃 (G. D.) . . . . 162.
Schubbruck of Schaubrock (P.) . . . . —
Schuer of Scheur (E. v. J.) —
〃 (J. L.) . . . . . . 163.
Schuere (J. van der) . . —
Schrooijesteyn (Zacharias) —
Schöter (C.) . . . . —
Schukking (L.) . . . . . —
Schuld (A.) . . . . —
Schulenburg (J. van) . . —
〃 ( ) of Schulenburch . . . . —
Schulenburg (J. M. baron von der). . . . . 163.
Schuler (J.) . . . . —
Schulerus (Carolus) . . . —
Schull (Mr. P. S.). . . . —
Schuller tot Peursum (Mr. C. L.). . . . . 164.
Schultens (A.) . . . . . . —
〃 (J. J.) . . . . . 166.
〃 (H. A.) . . . . —
Schulting (C.) . . . . . . 168.
〃 (C.) . . . . . . —
〃 (P.) . . . . . . —
Schultingh (J.) . . . . . —
〃 (C.) . . . . . —
〃 (A.) . . . . . —
Schultz (W.) . . . . —
〃 (J. C.) . . . . . —
〃 (J. of Praetorius) —
〃 (J. C.) . . . . . —
〃 (kapitein) . . . . 169.
〃 van Haegen of Hagen (J.) . . . . —
Schultz van Haegen (J. D.) —
Schultz (J.) . . . . —
〃 Jacobi (J. C.). . —
〃 (J.) . . . . 171.
〃 (A. G.) . . . . . —
〃 (P.) . . . . —
Schultze (J. C.) . . . . . —
〃 (R.) . . . . . . —
Schumer (Jan) . . . . . . —
〃 (L. H.) . . . . . —
Schuppen (S gemundt van) —
Schuring (B. J.). . . . . —
Schurman (Anna Maria van) —
〃 (Johan Godschalck van) . . . . . 173.
Schurman (A. F. van). . —
Schurrenburgh (H. van) —
Schusler (J.) . . . . 174.
Schut (A.) . . . . —
〃 (P. H.) . . . . . . —
〃 (Jan) . . . . —
〃 (L. H. V.) . . . . —
Schuts (Jac.) . . . . —
〃 (J.) . . . . —
〃 (G.) . . . . —
Schutte (J. H.) . . . . . —
〃 (R.) . . . . —
〃 (C. H.) . . . . . . 175.
〃 (G.) . . . . 176.
〃 (J. H.) . . . . . —
Schuttenius (Everardus) . —
Schutter (T.) . . . . . . —
Schutters (I.) . . . . . . —
〃 (N.) . . . . . . —
Schuurman (J. J.) . . . . —
〃 ( ) . . . . . —
〃 (D.) . . . . . —
〃 (Jan Bloemert) —
Schuurmans (Pieter) . . . —
Schuurmans Stekhoven (H.) —
〃 〃 (J.) —
Schuyl (Florentius) . . . —
Schuylenburgh (S. van) 177.
〃 (J. van) —
〃 (W. van) —
〃 (Joan) . —
〃 van Bommenede (Mr. François Pierre Guillaume van) —
Schuymer Jr. (Joh. Herm.) —
Schuyring (Joan) . . . . —
〃 (N.) . . . . . —
Schuyt (W.) . . . . —
Schuz (J. F.) . . . . —

Blz.
Schwab (L.) . . . . 177.
Schals (Dr. Bartholomeus) —
Schwartz (Joachimus) . . —
〃 (Joachim Joh.) 178.
Schwartzenbach (J.) . . . —
Schwachhofer (J. J.) . . 179.
Schwartzenberg en Hohenlandsberg (Georg Wolfgang baron thoe) . . . —
Schwartzenberg en Hohenlandsberg (George Frederik, baron thoe) . . —
Schwartzenberg en Hohenlandsberg (George Wolfgang Carel Duco baron thoe) . . . . —
Schwartzenberg en Hohenlandsberg (George Wilco, baron thoe). . . . —
Schwartzenberg (Johannes Onuphrius baron thoe) —
Schwartzenberg en Hohenlandsberg (Michael Onuphrius baron thoe) . . —
Schwartzenberg en Hohenlandsberg (Wilco Holdinga baron thoe) . . —
Schwartzenberg en Hohelandsberg (Wilco baron thoe) . . . . —
Schwartzenberg en Hohenlansberg (Wilco Holdinga Tjalling Camstra baron thoe) . . . . —
Schwegman (H.) . . . . —
Schweickhardt (H. W.) . —
〃 (Katharina Wilhelmina) . . . . . . —
Schwencke (I.) . . . . . 180.
〃 (M. H.) . . . —
〃 (M. W.) . . . —
Schweig (L. M.) . . . . —
Schweys (Hendrik) . . . —
Schyff (J. S.) . . . . . . —
Schijn (H.) . . . . —
Schijnvoet (J.) . . . . . 181.
〃 (S) . . . . . —
〃 (Simon) . . . —
Scoenere (Jan de) . . . . —
〃 of Sconere (Lievin van) . . . . —
Scoenere (Saladin de) . . —
Scoenh (Gher. Annekout) —
Scohier (Jan) . . . . . . —
Scot (Mr. Thomas) . . . —
Scribanius (C.) . . . . . —
Scrieck (A. van) . . . . 182.
Scriverius of Schrijver (P.) —
Seba (A) . . . . 185.
Sebastiaen (B.) . . . . . . —
Sebastiaan Egbertszoon. (Zie Sebastiaan Egbertszoon) . . . . —
Sebastian (F. J. Ch.) . . —
〃 (A. A.) . . . . 186.
Sebel (Dr. G.). . . . . . —
Sebille (Gijsbert J.) Zie Sibille (Gijsbert J.). . —
Seclinius (H.) . . . . . . —
Seelig (H. G.) . . . . . —
Seeft (J. van) . . . . . . —
Segaar (Carolus) . . . . . —
Sebille (Charles) . . . . . —
Secretan (J. C. J.) . . . —
Secu (Martin de) . . . . 187.
〃 (Maryn de) . . . . —

Blz.

Secundus (Janus). Zie Janus (Secundus) . . . 187.
Seghers of Zegers (H.) . —
Seghertsz (Jacob) . . . . —
Segertsz (P.) . . . . —
Seyffardt (J. L.) . . . . . —
Seignette (Dr. P. J. A.) . —
Seil (A.) . . . . —
Seiler (B. G.) . . . . —
Seinerus (J. A.) . . . . . . —
Seist (Aegidius) . . . . . . —
Seiz (Joh. Chr.) . . . . . . —
Sekker (W.) . . . . —
Selkart (Casparus) . . . . 188.
Sellius (B.) . . . . —
" (G.) . . . . —
Sele (Jan van) . . . . . . —
Selen (J. van) . . . . —
Selke (F.) . . . . —
Sellier (Johan le) . . . . —
Sels (J.) . . . . —
" (J.) . . . . —
" (Maurits) . . . . —
" (W. H.) . . . . —
Selijns (H.) . . . . —
Selwerd (Ida van) . . . . —
Sems (Johan) . . . . —
Sem (Oib) . . . . 189.
" (Steuwert Pz.) . . . . —
Semeins (Arent Brouwer) of Semein . . . . —
Semeins (Mr. C. Keizer) —
" (Mattheus) . . . —
" of Semein (Simon) —
" (M.) . . . . . . 190.
" (S. Keyzer) . . —
Sena (Agatha Maria) . . —
Senden (G. H. van) . . —
Senden (G. H. van) . . 192.
Senguerdius (Arnoldus) . —
" (Wolferdus) of Wolfgang Senkward —
Senn van Bazel (Mr. W. A.) —
Senten (Jan) . . . . —
Senserff (Walter) . . . . . —
Sent (J.) . . . . —
Senus (W. van) . . . . . —
Sepp (Christiaan) . . . . —
" (J. C.) . . . . 193.
" (Christiaan) . . . . —
" (Jan) . . . . —
" (H. A.) . . . . . . 194.
" (C.) . . . . —
Serarius (P.). Zie Serrarius (P.) . . . . —
Serclaes (Martijn 't) . . —
" (Karel 't) . . . —
" (Wenceslaus 't) . —
Serexhe (H. D. D.) . . . —
Serlee (P.) . . . . —
Serne (Adrianus) . . . . . —
Serin ( ) . . . . —
" (Jan) . . . . —
" (Jan) . . . . —
Sericcus, Soye of Sytius —
Serooskerken. Zie Tuyll —
Sermees . . . . —
Sermes (Jan) . . . . . . 195.
Serrano (J. Franco) . . . —
Serrarius (Petrus). Zie Serrurier (Petrus) . . . —
Serrato (Pozzo). Zie Pozzo Serrato (Lodewijk) . . —
Serrurier (P.) . . . . —
" (H. C.) . . . . . —
" (J. F.) . . . . . —
Serrurier (D.) . . . . . . 196.
" (D.) . . . . —
" (Ph.) . . . . . . —
" (J. J.) . . . . . . —
" (L. J. J.) . . . . —
" (L.) . . . . —
" (Louis Filips) . —
" (T.) . . . . —
Sersanders (Andries) . . . —
Servaas (W.) . . . . —
Servatii (R.) . . . . —
Serraris (Jonkh. J.) . . . 197.
Servatius (W. N.) . . . . —
Servilius (J.) of Jan Knaep —
Servius (J.) . . . . —
Serwouters (P.) . . . . . —
" (J.) . . . . . —
Seu (J.) . . . . —
Seuntjes of Sientjes (D.) —
Sevenbergen (Joris Engelsen van) . . . . —
Sevenbergen (W. Engelsen van) . . . . —
Sevenbergen (H. van) . . —
Sevenhoven (M.) . . . . 198.
" (J. L.) of van Sevenhoven . . . . . . —
Sevenstern (Casper) . . . —
Sevecotius. Zie Zevecotius. —
Severinus (A.) . . . . . . —
Severtszoon (Lennert) . . —
Severs (Jan of Jan Corneliszu.) . . . . —
Sewel (W.) of Zewel . . —
Sexagius (Antonius) of van 't Sestich . . . . . 199.
Sexma (Syoka) . . . . . . —
Seyn (A.) . . . . —
" (C.) . . . . —
Sibbe of Sybo . . . . . . —
Sibelius of Sibbe (Caspar) —
" (G.) . . . . 200.
" of Sybelius (J.) —
" (Tako) . . . . . —
Sibille (Gijsbert J.) . . . —
Siberg (Johannes) . . . . —
Sibema (Bouritius) . . . —
Sibersma (Hero) . . . . . 201.
" (Mr. J.) . . . . —
Sibinga (Mr. F.) . . . . . —
Siblink (Mr. H. B.) . . . —
Sibranda (Joannes) . . . —
" (Pibo) . . . . . —
Sibrandsz. of Sibrandius (Sibrand) . . . . —
Sibrandus . . . . —
Sicoama (H.) . . . . —
" (Dr. Abelus) . . 202.
" (Sibrandus) . . . —
" (Tetardus) of Sicoama (Tjaerd Claessen) —
Siccama (Johan Hora) . —
Sichtermannus of Sichterman (G.) . . . . . . 203.
Sichem (Christoffel van) —
" " " —
" " " —
" (Cornelis van) . —
" (Karel van) . . . —
" (P. C. van) . . . —
Sichemius (P.) . . . . . . —
Sickes (Jelle) . . . . . . —
Sickinga (Idsard) . . . . —
" (P. van) . . . . —
" (Tjalke van) . . 204.
" (P.) . . . . —
Sicma (L.) . . . . 204.
Siderius (M.) . . . . —
" (J. G.) . . . . . . —
" (Mr. Meinardus) —
Sidney (P.) . . . . —
Sieben (C.) . . . . 205.
" (Bartholomeus) . . 206.
Sieberg (C.) . . . . —
Siebrechts (Marcel) . . . —
Sieburgh (H. N.) . . . . —
Siedenburg (C.) . . . . . 207.
Siegen (Lodewijk van) . . —
Siegenbeek (Matthys) . . —
" (Daniel Tieboel) 210.
S(ieuertsz) W(alich) . . . —
Sievertsz of Syvertsz (M.) —
Sigault Charleszoon (Jean Francois) . . . . —
Sigault (Charles) . . . . . —
Sikke (Martin Jan) . . . . —
Sike (Henr.) . . . . —
Sikke. Zie Sivaard . . . —
Sikken (J. A.) . . . . . . —
Sille (Gijsbert de) . . . . —
" (Nicaze de) of Sylla —
" of Sylla ( ) . . . 212.
Sillemans ( ) . . . . . 212.
Silling (J. P.) . . . . . . —
Silo (Adam) . . . . —
Silvius Sylvius of Silvyns (Anthony) . . . . —
Silvius (Balthazar) . . . . —
" (C.) . . . . —
" (J.) . . . . —
Simmerman (P.) . . . . . —
Simon (Affligemensis) . —
" (Reuben) . . . . . —
" en Wouter . . . . —
" (Jan) . . . . . . —
" (H.) . . . . —
" Stock (Nicolaas de St.) . . . . —
Simon (Rich.) . . . . . . 213.
Simonides (mr. D.) . . . —
" (S.) . . . . . . —
Simonis (Folkerus) . . . —
" (Guilielmus) of Simons . . . . —
Simonis (J.) . . . . 214.
" (Nicolaas) . . . . —
" (Petrus) . . . . . —
Simons (Adriaan) . . . . —
" ( ) . . . . —
" (A. H.) . . . . . . —
" (Adam) . . . . . . —
" (G. M.) . . . . . . —
" (Henrich) . . . . 215.
" (J.) . . . . —
" (F. A. Noël) . . —
Simonszoon (N. J.) . . . —
Simon van Utrecht . . . —
Simonsz. (Albert) . . . . —
" (Menno). Zie Menno Simonsz. . . . —
Sinapius (Christianus) . . —
" (D.) . . . . . . —
" (Jan). Zie Mostart (Jan) . . . . . . —
Sinapius (M. A.) . . . . —
Sinck (L. Jz.) . . . . . . —
Singendonck (Diederick Johan) . . . . —
Singendonck (H.) . . . . 216.
" (Jhr. Coenraad Diderik Pontiaan) —
Singendonck (C.) . . . . —
Sinjeu (P.) . . . . 216.
Sinjeur . . . . —
Sinkel (Jan) . . . . —
Sinnama (Haringus Suffridus) . . . . —
Sinthius, Zinthius of Zyntheim (J.) . . . . 217.
Sypesteyn (Jhr. Maerten van) . . . . —
Sypesteyn (Jhr. Mr. Johan van) . . . . —
Sypesteyn (Jhr. C.) . . . —
" (Jhr. Mr. Cornelis Ascanius van) . . —
Sypesteyn (Mr. Cornelis Ascanius van) . . . . . —
Sypesteyn (Mr. Cornelis Ascanius van) . . . . . —
Sypesteyn (Erick van) . . 218.
" (Mr. Leonard van) . . . . —
Sypesteyn (Mr. Willem van) —
" (Jhr. Jan van) —
" (Dr. Evert van) —
" (Jhr. Jan Willem van) . . . . —
Sipkesz (Euts) . . . . . . 219.
Sypkens (H.) . . . . —
Sippe of Syppa . . . . . —
Siso (A. de) . . . . —
Sittard (C. van) . . . . . —
Sitte (Arthus) . . . . . . —
Sitter (P. Jz. de) . . . . —
" (Thomas de) . . . —
" (A. J. de) . . . . —
Sioerdema, Sjoertsma of Siourtsma (A.) . . . . —
Six (Johan) of Sixtus (Johannes) . . . . —
Six (Joan) . . . . 220.
Six van Chandelier (Jan of Joan) . . . . —
Six (Mr. Jan) . . . . . . 221.
" (Mr. G. W.) . . . . —
" (Nicolaas) . . . . . —
" van Hillegom (Jhr. Mr. Hendrik) . . . . . —
Sixma (Tjalling van) . . —
" (Douwe van) . . . —
" (Tjalling van) . . —
" (Douwe van) . . . —
" (Agge van) . . . —
" (Tjalling van) . . —
" (Tjalling Aedo Hessel Roorda van) . . . . —
Sixti (Rippertus) . . . . . —
Sixtinus (Regnerus) . . . 222.
Sjaardema (Sicke) . . . . —
" (Sicke) . . . . —
" (Douwe) . . . —
Sjoerds (Foeke) . . . . . —
Sjollema (Dirk Piebes) . 223.
Sjuxma (Abbe van) . . . —
Slabbaert (K.) . . . . . . —
Slabber (M.) . . . . —
Sladus (Matthaeus) . . . —
Sladus (C.) . . . . —
" (M.) . . . . —
Slangenburgh (Carel Jacob Baar van) . . . . 224.
Slapbaardt. Zie Slabbaart —
Slatius (H.) . . . . —
Sleeper (Simon Jansse) . 225.
Sleidanus (A.) . . . . . . —
Sley (Theodorus, of van) —
Slicher (Anna Catharina) —

Blz.
Slicher (D. J.) 225.
″ Antoniszoon (J.) —
Slichtenhorst (Arend van) —
Slichting (D.) 226.
Slingeland (C. van) —
″ (Mr. G. van) —
Slingelandt of Slingelantius (J. F. van) —
Slingelandt (Mr. S. van) —
″ (Nicolaas baron van) 227.
Sloe (D.) —
Sloep (Frederik) 228.
Sloet van Grimbergen ( ) —
Sloet van Twee Nyenhuizen (A.) —
Sloet tot Warmelo (Floris Willem baron van) —
Sloet tot Westerholt (W.) —
″ (Jan) —
″ tot Vollenhoven (Volkert) —
Slooff (P.) —
Sloot (Augustus van der) —
″ (H. van der) 229.
″ (Jan Klaaszoon) —
Slooten (Jan van der) —
Slop (Jan Janz.) —
Slot (Tymen) —
Slotbo of Slotsboo (Aletta) —
Sloten (J.) —
Sloter (Arnold Elzevier) —
″ (E. C.) —
Sloterdyck (J.) —
Slothouwer (Valentinus) 230.
″ (Mr. Bochus) —
Slotsboo (D. J.) —
Sluim (M.) —
Sluys (J. van der) —
Sluis (J. A.) —
Sluys (I. van der) —
Sluis (J. van der) —
″ (W. van der) —
Sluys (S. van der) —
Sluyse (C. Jos. Joann van der) —
Sluysken (A. J.) —
Sluiter (D.) —
″ (W.) —
″ (W.) —
″ (J.) 231.
″ (Jan Otto) —
″ (I.) 232.
″ (Geertruid) —
″ (H.) —
″ (P.) —
″ (Hendrik van Eyl) —
″ of Schluter (H.) —
″ ″ ″ (P.) —
Sluperius (J.) —
Slupicius (P.) —
Slype (J. H. van) 233.
″ Rz. (N. van) —
″ (J. W. van) —
Slijms (C. P.) —
Smaasen (W.) —
Smak Gregoor (G.) —
Smallegange (Hieronymus) —
″ (M.) —
Smallenburg (N.) 234.
″ (F. W.) —
Smallevelt (B.) —
Smaltius (Noach) —
Smaltus (J.) —
Smeer (Jan) —
Smeltzing (A.) —

Blz.
Smeltzing (J.) 234.
″ (J.) —
Smelz (Guillaume) —
Smet (de). Zie Vulcanius —
″ (A. de) —
Smedt (Gilles de) —
Smet (A. de) 235.
″ (A. de) —
″ (Jan) —
Smetius (A.) —
″ a Leda (H.) —
″ (Johannes) of Johan Smith —
Smetius (J.) 236.
Smets (Antoni) of Smedt (A. D.) —
Smets (H.) —
Smeur (J.) 237.
Smid (M.) —
Smids (L.) —
Smidt (H.) —
″ (J.) —
Smient (C. J.) 238.
″ (O. B.) —
Smies (J.) —
Sminia (Yetse van) —
″ (F. van) —
″ (Idzard van) —
″ (Tjalling Aedo van) —
″ (Jetse van) —
″ (Hobbe Baerdt van) —
″ (W. L. van) —
″ (Hector van) —
″ (Hobbe Baerdt van) 239.
Smissaert (J. C.) —
″ (J. C.) —
″ (B. C.) 240.
″ (M. A.) —
″ (J. C.) —
Smisse (Anna van der) —
″ (Joan van der) —
Smissen (I. van der) —
″ (Dominicus van der) 241.
″ (de Generaal van der) —
Smit (A.) —
″ Smith, Schmidt (A.) —
″ ″ ″ (A.) —
″ (Broeder Bouden de) —
″ (Boud) —
″ (Daniel de) —
″ (Dirk) —
″ (Everard) —
″ (F.) —
″ (F.) —
″ (G.) —
″ (J.) 242.
″ (G.) —
″ (G.) —
″ of Smith (J.) —
″ (Jelle) of Gellius Faber —
″ (J.) —
″ (J. F.) —
″ (J. F.) —
″ (J.) —
″ of Smits (J.) —
″ (Jan) —
″ (M) —
″ (P.) —
″ (R.) —
″ (H.) —
″ (A.) —
″ (S.) —
Smith (Archibald) —

Blz.
Smith (A.) 242.
″ (Mr. A. G.) 243.
″ (G.) —
″ (H.) —
″ (Jan) —
″ (Johan) —
″ (John) —
″ (W.) —
Schmidt auf Altenstadt (Jonkhr. Johan George Otto Stuart von) —
Smitman ( ) 244.
Smits (Dingeman Wouter) —
″ (D.) —
″ (G.) —
″ (Gerhard Bernard van de Pavord) 245.
″ (H. D. A.) —
″ (Jan) 246.
″ (J.) 247.
″ (N. of Johannes) —
″ (W.) —
″ (W.) 248.
Smitz (Casper) —
Smitze (J. van der) —
Smoleken (B.) —
Smout of Smoutius (A. J.) 249.
″ (Dirk) —
″ (P. Jz.) —
Smijtegelt (B.) —
Smijters (Anna) 250.
″ ( ) —
Snabilié (J. P. J.) —
″ (Maria Geertruida) —
Snabelius (H. G.) —
Snakenburg (H.) —
″ (T. van) —
Snaphaan (A. de) —
Snecanus (Gellius). Zie Hotzes (Jelle) —
Snecanus, van Sneek, of de Snecis (C.) —
Sneeuwius (Antony) 251.
″ (H.) —
″ (J.) —
Snel (A.) —
Snell of Snel (Jan) —
Snellaert (C.) —
″ (Jan) —
″ (W.) —
Snellinck (Hans of Joannes) —
Snellinks (J.) —
Schellinks (W.) —
Snellinx (F.) —
Snellius of Snel (R.) —
″ (W.) —
Snethlage (M.) 252.
″ (Dr. B. M.) —
Snip (Volkert) —
″ (F.) —
Snippedalius (J.) —
Snijders (Mr. J. Bal) 253.
″ (Joh.) —
Snoek (A.) —
″ (Anna Maria) —
″ (Helena) —
″ (P. J.) —
″ (Jeremias) —
Snouck (D.) —
Snouckaert van Schauenburgh (M.) —
Snouckaert van Schauwenburgh (W.) of Zenocaris (Guils) 254.
Snoupsius of Snoep (J.) —
Snoy (L.) —

Blz.
Snoy (Regnerus of Reinier) 254.
Snyder Hendrikszoon (H.) 255.
Snyders (Jan). Zie Sartorius (Joh.) —
Sobbe Flzn. (W.) —
Sobels (J. M.) —
″ (M. A.) —
Soek (A.) —
″ (Paulus) —
Soens (Hans) —
Soenius (H.) —
Soermans (M.) —
Soesman (Eleazar) 256.
Soest (P. van) —
Soestius of Zoestius (G.) —
Soet of Zoet (Jan) —
Soet. Zie Soeteboom 257.
Soete (A. de) of Zoete —
″ (Joost de) —
″ (Philips de) —
Soeteboom, Zoeteboom, Soet, Zoet (H. Jz.) —
Soetelam (G. C.) 258.
Soeten (Mattheus) —
Soetendal (Haerlem) —
Soetens (A.) —
Soetermeer (C.) —
Sohnius (Dr. J. W.) —
″ (Georg) —
Soinje (J.). Zie Sonje (J.)
Sola (B. de) —
Solaro (A.) —
Solingen (C.) —
″ (A. van) —
″ (Joan van) 259.
Sollewijn (B.) —
″ (Hendrina) 260.
Solmans (J.). Zie Soolmans (J.) —
Solms (Amelia). Zie Amelia —
Solnius (J.) —
Solsius (J.) —
Solt (J. van) —
″ (P.) —
Som (J. H. van) —
Somer (Mr. B.) —
″ (J. Pz.). Zie Zomer (J. Pz.) —
Somer of Sommeren (B.) —
″ (P. van) —
″ of Someren (Jan van) 261.
″ of Someren (Jan van) —
″ Someren of Sommeren (Mattheus van) —
″ of Someren (P. van) —
″ (Everard van) —
Someren (Johan van) —
″ (Simon Brand van) 262.
Someren (R. H. van) —
″ (J. van) —
″ (C. van) —
″ (A. van) 263.
″ (J. van) —
″ (Mr. Johan van) —
″ (Mr. C.) 264.
″ (A. van) —
″ of Soemeren (G. van) —
Someren (W. van) —
″ (H. van) of Zoemeren —
Son (van) —
″ (Mr. J. C. van) —

Blz.
Son (Mr. H. S. van) . . 264.
″ (P. van) . . . . . . —
″ (Wakker van). Zie Wakker . . . . —
″ (M. van) . . . . . . —
″ (T. van). . . . . . . —
Sonag (Joris of Georgius van) . . . . —
Sonck (A.). . . . . —
Sonhoven (G. van) . . . 265.
Sonius (A. F.). . . . . . —
Sonje (Jan) . . . . —
Sonnema (Mr. Tjaert). . —
Sonnemans ( ) . . . . . —
″ (Jan) . . . . —
Sonnenberch (W. van) . —
Sonnevelt (Gideon van) . —
″ (D. van). . . . —
Sonnius (F.) . . . . —
Sonoy (D.). . . . . 266.
″ (Joost) . . . . . . 267.
Sonsbecius (F.) . . . . . —
Sonsbeeck (J. W. van) . —
Sonthem (E.) . . . . . . —
Soetens (M.). . . . . . . —
Soolemaker (J. F.) . . . —
Soolmans (J.) . . . . . . —
Soonle (M.) . . . . —
Sopinga of Sopingius (N.) 268.
″ ″ ″ (G.) —
″ ″ ″ (C.) —
Sorg (F. J.). . . . . . . 270.
″ (Hendrik). Zie Zorgh (Hendrik Martensz.) . —
Sorgen (N. van). . . . . —
″ (P. van) . . . . . —
Sorious of Sorioue (J.) . —
Sosius of Zoesius (T.) . . —
Souchay (J. C.) . . . . . —
Soudan (Guillaume) . . . 271.
Soukens (Jan) . . . . . . —
″ (G.) . . . . . . —
″ (H.) . . . . . . —
Soulage Jr. (A.) . . . . . —
Soutelande of Zoutelande (Madame de) . . . . . —
Souten (J. W. van) . . . —
Soutens (Maria) . . . . . —
Souter of Souterius (D.) —
″ (A.) . . . . —
Soutman (P.) . . . . . . —
Souw (Jan van der). . . 272.
″ (W. van der) . . . —
″ (H. van der) . . . —
Sowle (J.) . . . . —
Spaan (Agatha van). . . —
″ (Gelenes van). . . —
″ (R. van) . . . . . —
″ (R. van) . . . . . —
″ (P. van) . . . . . —
″ (G. van) . . . . . —
″ Jr. (G. van) . . . —
″ (J.) . . . . —
″ (Louis) . . . . . . —
″ (N.). . . . . —
″ (J. van). . . . . . —
Spaen (Alexander Sweder) 273.
″ la Lecq (Willem Anne baron van) . . . —
Spaen tot Biljoen (J. F. W. baron van) . . . . —
Spaendonck (G. van) . . 274.
″ (C. van) . . —
Spaensz (C.) . . . . —
Spal (A. van) . . . . . . —
Spall (T. van) . . . . . . —

Blz.
Spallanzani ( ) . . . . . 274.
Spalthof ( ) . . . . . . —
Span (H.) . . . . —
Spandaw (L. J.) . . . . . 275.
″ (L. J. du Cellier) —
″ (Hajo Albert) . —
Spangen (Ogier van) . . 276.
″ (Ph. van). . . . —
″ (C. van) . . . . —
″ (Ph. van) . . . —
Spangenberg (Johan) . . —
Spanheim (F.) . . . . . . 277.
″ (F.) . . . . . . —
Spanjelet (J.) . . . . . . 278.
Spatzier (A.). . . . . . . —
Speccard, Specart of Spekart (Johannes of Hans) 279.
Specks of Specx (J. Cz.) —
Specht (C.). . . . . —
″ (H.) . . . . —
Speck (J.) . . . . —
Speet ( ) . . . . —
Speeleveldt (T.) . . . . . —
Speelman . . . . —
″ ( ) . . . . . . —
″ (C. Jz.) . . . . —
″ (Johan) . . . . 280.
Speenhoven (Joh.) . . . . —
Speldricht (Jan van der) —
Spelt (A. van der). . . . —
″ (J. van der). . . . —
Spenger (Jan van). . . . —
Sprenger van Eyk (Petrus Godefridus). Zie Eyk (Petrus Godefridus Sprenger van) . . . . —
Sprenger van Eyk (J. P.) —
Spengler (Jonkʳ. J. T. van) —
Spex (J.). . . . . 281.
Speybroek (M. van de) . —
Speyer (I. S.) . . . . . . —
Speyert van der Eyk (Simon). Zie Eyk (Simon Speyert van der) . . . —
Speyk (J. C. J. van) . . —
Spijk (J. A. van der). . —
Spickerman (Georg Haloander) . . . . 282.
Spiégel (H.) . . . . —
″ (Mr. E.). . . . . —
″ (J. Lz.) . . . . . —
″ (L. Jz.) . . . . . —
″ (H. Lz.). . . . . —
″ (Mr. A. van de) 283.
″ (A. van de) . . . —
″ (Jan Claasz.) . . —
″ (L. P. van de) . —
Spiegelberg (M. van) . . 284.
Spierinc (Gilles) . . . . . —
″ (N.) . . . . —
Spiere (Rijssaert van) . . —
Spierenburg (W. C.). . . —
Spiering (F. E.). . . . . —
Spies (Adriaan van). Zie Spies (Albert van) . . —
Spies (Albert van). . . . —
″ (N.) . . . . —
″ (Z.) . . . . —
Spilberg (J.) . . . . —
″ (A.). . . . . 285.
Spilbergen (Joris van). . —
Spiljardus (J.) . . . . . . —
Spille (H.) . . . . —
Spilman (H.). . . . . . . —
Spin (C. A.). . . . . . . —
Spinaeus (Gothofredus) . 286.

Blz.
Spinder (H.). . . . . . . 286.
Spinneker (A.). . . . . . —
Spinola (Ambrosius markies de) . . . . —
Spina (Ph. de) . . . . . . 287.
Spinny (Guillaume de). . —
Spinoza (Benedictus de). —
Spinovius of Spienhoven (Joannes) . . . . 290.
Spira (S.). . . . . —
Spiring (W.) . . . . —
″ of Spiering, Spierinck van Wel of Welle (Gerrit) . . . . —
Spiring of Spiering ( ) —
Spirk (I.) . . . . —
Spithout of Spitholdius (E.) —
Spitz (H.) . . . . —
Spitzius (J.) . . . . —
Splindler (Georg) . . . . —
Splinter (Gerrit) . . . . . —
″ Jansz. (Jan) . . —
″ (Jan). . . . . . . —
Splitgerber (F. L.) . . . —
Spoormaker (P. H.). . . 291.
Spoors (J.). . . . . —
Spranckhuisen (Dionysius) —
Spranger van den Schilde (Bartholomeus) . . . . —
Sprangers (M.). . . . . . —
Sprenger (J. P.). . . . . —
Sprigge (J.) . . . . —
Springht (Joh.) . . . . . —
Sprint (J.). . . . . —
Sprut (H.). . . . . —
Spruyt (D.) . . . . —
″ (J. P.) . . . . . . 292.
″ (J. van der) . . . —
Spuy (P. van der). . . . —
Spijc (Jan Uter). . . . . —
Spijck (F. A. van) . . . —
″ (H. van) . . . . . —
Spijk (J. van) . . . . . . —
″ (J. van der) . . . . —
Spijker (H. J.) . . . . . —
Spijkerman (C. H.) . . . 293.
Spoermaker (Jan Dircksede) —
Staak (Ype en Jurjen) . —
Staal (J.). . . . . —
″ (P.) . . . . —
Staatsz (J.). . . . . —
Staats (Mr. W.) . . . . . —
Staeckmans of Staakmans (Willem). . . . . —
Staefvenisse of Stavenisse (Mr. C.) . . . . —
Staeckmans (G.) . . . . . —
Stael (Evert) . . . . 294.
Staelpaert (Jherom) . . . —
Staes (C. J.). . . . . . . —
Staets ( ). . . . . —
Staets van Campen (Dierik en Jan) . . . . . . —
Staf (Joannes) . . . . . . —
Stakenbroek (R. van) . . —
″ (Jonker T. van) —
Stalburgh (J. van). . . . —
Stalenus (J.) . . . . —
Stalpaert van der Wiele (Mr. Joh.). . . . . . . —
Stalpaert van der Wiele (J.) —
Stalpert (D.). . . . . . . 295.
Stam (J. van der). . . . —
″ (J. Fz.) . . . . . . —
″ (Geertruid). . . . . —
″ (W. J.) . . . . . . —

Blz.
Stam (R. van de) . . . . 295.
Stamhorst (J.) . . . . . . —
Stampioen . . . . —
″ (J. Jz.). . . . —
″ (Joh.) . . . . —
Stanere (Thiery van) . . —
Stanlei (W.) . . . . —
Stapels (Nicolaas of Klaes) 296.
Stapel Zalt (H.) . . . . . —
Stapel (J. B. van). . . . —
Stapert Stapertius (Cyprianus) . . . . —
Staphorst (Caspar). . . . —
″ (A.) . . . . . . —
″ (N.) . . . . . . —
Star, Starre, Sterre, Stern, Versterre, Verster (D. van) . . . . —
Star (Enno Doedes) . . . —
″ (Simon van der) . . 297.
Starck (J. G.). . . . . . —
Starckman (P.). . . . . . —
Staring (E. C.) . . . . . —
″ (A. H. C.) . . . —
″ (A. C. W.) . . . —
″ (B. I. H.) . . . —
″ (J. G.) . . . . . —
″ van den Wildenborch (Mr. A. C. W.) —
Stark (J. H.) . . . . . . 298.
Starke (C.). . . . . —
″ (Dirk van). Zie Star en Versterre (Dirk van) . . . . —
Starkenbrug (Jacob van) —
Starkenburg (C. van) . . —
″ (C.). . . . . —
Starkenburgh (J.) . . . . —
Starrenberg (Jan). Zie Sterrenberg (Jan) . . . —
Starter (J. Jz.). . . . . . —
Stassart (Goswinus Josephus Augustinus Baron de) —
Stas (W.) . . . . 300.
Statinck (I.) . . . . —
Statius (Joh.) . . . . . . —
Stavenisse (Mr. Cornelis). Zie Staevenisse . . . . —
Staveren (D. van) . . . . —
″ (G. van) . . . . —
″ (G. van) . . . . —
″ (Gabriel Leonardus van Oosten van) . —
Staveren (J. H. van) . . 301.
″ (J. van) . . . . —
″ (J. A. van) . . —
″ (G. van) . . . . —
″ (R. F. van) . . —
″ (Mr. D. van). . —
″ (Gilles van). . . —
″ (E. van) . . . . —
″ of Stavoren (P. van) —
″ (J. van) . . . . —
″ (Jan van). . . . —
″ (Augustinus van) —
″ (A. C. van) . . 302.
Stavoren (J. A. van). Zie Staveren (J. A. van) . —
Stavorius. Zie Staveren (J. A. van) . . . . . . —
Stavorinus (J. S.) . . . . —
Stavren (H. van) . . . . —
Steeg (A. van der. . . . —
Steege (J. van der) . . . —
Steeman (P. I.) . . . . . —
″ (J.) . . . . —

Blz.
Steen (Jacobus) 302.
„ (Jan) —
„ (Theodorus of Dirk) 303.
„ (Jan) —
„ (Dirk van) —
„ (Susanna van) —
„ (Frans van der) —
„ (D. G. van den) —
„ (Mr. J. van den —
„ (Mr. J N. van den) —
„ (Jan van der) —
Steenbach (J. van) —
Steenbergen (H. van) —
„ (J. W. van) —
„ (P. C. van) —
„ (P. J. van) 304.
Steenberge (H. A.) —
Steenberghe (M. van) —
Steendam (J.) —
Steenis (H. C.) —
Steengracht (A.) 305.
„ (A.) —
„ (J.) —
„ (Joh.) —
Steenhuyzen (J.) —
Steenhuizen (Wouter) Zie Lithodomus (Watricus) —
Steenkool (C.) —
Steenlack (C C.) —
„ (C. J.) —
Steenmeyer (J.) —
„ (J.) —
Steenhoukefelde (D. van) 306.
Steenzee (W.) —
Steensel (F. van) —
Steenstra (Pibo) —
Steenwinckel (Hans) —
„ (Martin? of Geraerd?) —
Steenwinkel (H.) —
„ (D.) —
„ (P.) —
„ (Jan) —
Steenwyck of Steinwyck (Hendrik van) 307.
Steenwyck of Steinwyck (Hendrik van) —
Steenwyck (Susanna van) —
Steenwyk (N.) —
„ (M. A. van) —
„ (F. van) —
Steenwijk (Hendrik de Vos van) 308.
Steenwijk (H. de Vos van) —
„ (R. „ „ „) —
„ (J. A. G. de Vos van) —
Steenwijk (J. A. de Vos van) —
„ (G. W. de Vos van) —
Steenwijk (C. de Vos van) —
Steevens of Stevens (P.) —
Steffelaar (C.) —
Steffenz (Cort) —
Stegeren (J. van) —
Stegnerus (H.) —
Stein (G. W.) —
„ (Frans van der). Zie Steen (Frans van der) —
Stein Callenfels (M. L. van) —
Steinberge (Joh.) 309.
„ (J. M.) —
Steindam (A.) —
Steinmetz (Mr. L. A. S.) —
„ (Nicolaas Willem Schröder). Zie Schroder Steinmetz (Nicolaas Willem) 309.
Stekhoven (H. Schuurman) Zie Schuurman Stekhoven (H.) —
Stekke of Stecke (D.) —
Stel (A. van der) —
„ (Mr. Simon van der) —
„ (A. van der) —
„ (Juffrouw van der) —
Stella (F.) 310.
Stella (Joh.) —
„ (D) —
Stellingwerfl (Aucke of Augustus) —
Stellingwerff (F.) —
Stellingwerf (J.) —
„ (N.) —
Stempelius (G.) —
„ (D. G.) —
Stenneckes (L. H.) —
Stent (Peter) —
Sterbeek (van) —
Sterk (A.) —
„ (J. W. E) —
Sterke (Anna 's Gravesande) 311.
„ (J.) —
Sterkenburg (S. R.) —
Sterling (J. J. U.) —
Sterlingh (Jan van) —
„ (J. van) —
Sterlincx (P.) —
Stermont (J.) —
Sterre (Dionysius van der) 312.
„ (Cornelis Pallas van der) —
Sterre (J. C. van der) —
Sterrenberg (Jan) —
Sterringa (Julius) —
„ ( ) —
Steur (Arnold of Willemsen) —
„ (G. van der) —
Steven van Holland of Stephanus Hollandicus —
Steven (W.) —
Stevens (Palamedes Palamedesz) —
Stevens (A. P.) 313.
„ (Joh.) —
„ (J.) —
„ (R.) —
Steversloot (L. van) —
Stevin (S.) —
„ (G. —
„ (H.) 314.
„ (Karel) —
Stevijns (F.) —
Stenthemius (Enoch) —
Stewaart (J.) —
Stewechius (Godescalcus) —
Steyn (A. van) —
„ (G.) —
„ (P.) —
Stichtenaar (P.) —
Stickel (Burckhard) —
Stierhout of Stierhold (D) —
Stiffry (Christiaan de Groot) —
Stigtenius (H.) 315.
Stikke (A.) —
Stinstra (Joh.) —
„ (P.) —
„ (Goettsius) 316.
Stipriaan van Luiscius. Zie Luiscius —
Stirtemius (Joh.) —
Stitzinger (E.) 316.
Stoebius (N.) —
„ (H.) —
Stock of Stockius Jacobsz. (Andreas) —
Stoek (Ignatius van den) —
„ (Rich.) —
„ (Joh. van der) —
Stoeke (Joh. van der of van den) —
Stoeke (L.) —
Stockius (A.) —
Stoekmans of Stokman (Bernardus) —
Stockum (W. P. van) —
Stoeker (J. F.) —
Stoelwijck (W. van) 317.
Stoffe ( ) —
Stok (J. van der) —
Stokade (Nicolaas de Helt) —
Stoke (Melis) —
Stokhuyzen (A.) —
Stokkius (C.) —
Stokmans (Aegidius) —
Stokvisch (H.) 318.
Stol (B. J.) —
„ (Simon) —
Stolberg (H. graaf van) —
Stolk (David van) —
„ (Koenraad) —
„ (K.) —
Stolkwijk, Stolckwijck of Petrus (Caspar) 319.
Stolker (A.) —
„ (P.) —
„ (Jan) —
Stolkwijk (Caspar) —
Stoll (J.) —
Stolp (Jan) —
Stolte (J. H.) —
Stom of Stomme (M.) —
„ (H. de) —
Stompwijk (A. H.) —
Stoop (Dirk) —
„ (D.) —
„ (J.) —
„ (J. P.) —
„ (N.) —
„ (P.) —
„ (W. van der) —
„ (Dirk Gerbrandsz.) —
„ (W.) —
Stoopendaal (D. W.) 320.
Stopendaal (Bastiaan) —
„ (Daniel) —
„ (H.) —
Stopendael (S.) —
Stoppelaar (Joan de) —
Stoppendaal Pz. (L.) —
Storck (Antonie) —
Stork (A.) —
„ (Jacob) —
„ (Jan) —
„ Storck, Storch (A.) —
Storm (H.) —
„ ( ) —
„ (Mr. L. D.) —
„ (W.) —
Storm de Grave (C. M.) 321.
Stoupe of Stoupa (J. B.) —
Stout (Frans) —
Stouw (Joan) —
Straalen (Huybert van) —
„ (H.) —
Straalman (M.) —
Straat (P.) —
Straaten (J. J. I. van) 321.
„ (Joh. van) —
„ (G. van) —
„ (Hendrik van der). Zie Rue (Henry de la) —
Straatmeyer (H.) —
Strabbe (A. B.) 322.
Stracke (T.) —
Strada (Famiano) —
Straet (P.) —
„ of Stradanus (Joh. of Hans van der) —
Straeten (van der) 323.
„ (H. van der) —
Strahlen (H. van der) —
Stralen (A. van) —
„ (Jan van) —
„ (Jan Mossel van) —
„ (Mr. H. van) —
Stramot 324.
Stranover ( ) —
Straten (J. van) —
„ (Ger.) of Stratenus —
„ (Bruno van) —
Stratenus (Guilielmus) 325.
„ (Mr. Ant. Adr.) —
„ (Petrus) of van der Straten —
Stratingh (S. E.) —
„ (S.) —
Streck (C. van) —
Streng (J. van der) —
Streso (Casparus) 326.
„ (Clemens) —
„ (C.) —
„ (J.) —
„ (Z. J.) —
„ (J. A.) —
Stribee (C.) —
Strick (Johan) 327.
„ (Johan) —
„ (A.) —
„ van Linschoten (P. H. A. J.) —
„ (Maria) —
„ (P.) —
Striep (C.) —
Strick of Strik (A.) —
Stromberg (H.) —
Stronck (C. W.) —
Stroo (A.) —
Strooband (Phil.) —
Stroykens (H. W.) —
„ (J. H.) —
Struchtmeyer (J. C.) —
„ (J. J.) —
„ (P. L.) 328.
„ (C. D.) —
Struick (M. P.) —
Strumph (J. H.) —
Strunck (W. J.) —
Struyck (N.) —
„ (A.) —
Struys (J.) 329.
„ (Jan Jansz.) —
Strij (A. van) —
„ (A. van) —
„ (J. van) —
„ (H. van) —
„ (Suasso L. van) —
Strijcker (Herman). Zie Moded (Herman) —
Strijcker (Dirck) —
Strijen (G. van) —
„ (Quirijn van) 330.

	Blz.
Strijen (Mr. Quirijn van)	330.
〃 (Mr. C. van)	—
〃 (Mr. Quirijn van)	—
〃 (Mr. Jacob van)	—
〃 (Mr. W. van)	—
〃 (Mr. H. J. van)	—
〃 (J. van)	—
〃 (J. van)	—
Strijker (Herm. de). Zie Moded (Herm.)	—
Strijker (Willem). Zie Brassemary (Willem)	—
Strijker (Th.)	—
Strijpen (Joan van)	—
Stuart (M.)	—
〃 (A.) of Stuartus	331.
〃 (David)	—
Stuerbout (A.)	—
〃 (D.)	
〃 (Dierick of Diderick)	—
〃 (Friessen). Zie Stuerbout (Hubert de Oude)	—
Stuerbout (Gilles)	—
〃 (Hubert)	—
〃 (Hubert of Hubrecht)	—
Stuerhelt (F.) of Sturheld (F.)	—
Stulen (Joh.)	—
Sturm (F.)	—
Sturmius (H.)	—
Stuyvenburgh (D.)	—
Stuyvesant (J. van)	—
Stijl (G.)	—
〃 (S.)	—
〃 (Klaas)	332.
Styrum (Adolf Gelricus van Limburg)	—
Styrum (Mr. Albert Otto Ernst graaf van Limburg)	—
Styrum (Frederik Wilhelm graaf van Brinkhorst)	—
Styrum (G. A. van)	—
〃 (Herman Otto graaf van)	333.
Styrum (M. D. graaf van Limburg)	—
Styrum (Otto graaf van Limburg) Bronkhorst	—
Styrum (Otto Christoffel graaf van Limburg)	—
Styrum (Otto Jan Herbert, graaf van Limburg)	—
Styrum (Samuel John graaf van Limburg)	—
Styrum (Willem Bernard, graaf van Limburg)	—
Suchtelen (Graaf Jan Peter van)	—
Suchtelen (Graaf Paul van)	334.
〃 (J. H. van)	—
Subremont (P.)	—
Suden (J. van)	—
Suderman (W.)	—
〃 (Jan)	—
Suèrius (Jacob)	—
Suerman (A. C. G.)	—
〃 (B. H.)	335.
Sueyo (E.)	—
Suederus. Zie Zweder	—
Suffridus Petri. Zie Petri (Suffridus)	—
Suffridus Sixtinus of Sixtus	335.
Suiderhoef. Zie Suyderhoef	—
Suikers (Mr. Geerlo)	—
Suis. Zie Suys	—
Suiskens. Zie Suyskens	—
Suissap (J. de)	—
Sultze (Jean Moirs)	—
Sunderen (W. van)	—
Sundorf (W.)	—
Sunman ( )	—
Superville (Humbert de). Zie Humbert de Superville	—
Superville (Daniel de)	—
〃 (Daniel de)	336.
Surendonck (A.)	—
〃 (G.)	—
〃 (P.)	—
Surenhusius (G.)	—
Suringar (Gerard Tjaard)	—
〃 (L.)	—
〃 (W. H.)	337.
Surius (B.)	—
Susanna (J. A.)	—
Susenaer (A.)	338.
Susteren (J. van)	—
Sustris of Suster (F.)	—
Sutholt (B.)	—
Suttere (G. de)	—
Suyderhoef (Jonas)	—
Suyderwoude (P. Jz.) eig. P. J. Simmes van Suyderwoude of P. Jz. Austro-Sylvius	—
Suys (Anna) of Susia	—
〃 (Mr. C.)	—
Suys of Susius (J.)	339.
Suyskens (C.)	—
Swaan (J. S.)	—
〃 (G. J.)	—
〃 (R.)	—
〃 (C.)	—
〃 (M.)	340.
Swaanenburg (W. van)	—
Swaardekroon (Hendrik). Zie Swaerdecroon	—
Swaberland (C.)	—
Swaef (Daniel de)	—
〃 (Joh. de)	—
〃 (S. de)	—
Swaefken (G.)	—
Swaen (M. de)	341.
Swagerman (E. P.)	—
Swagers (F.)	—
Swalm (M. van der)	—
〃 (P. van der)	—
Swalmius (Eliazar)	—
Swalve (B.)	—
Swalue (E. B.)	—
Swammerdam (J.)	342.
Swanenburg (I. K.)	—
〃 (K. I. van)	—
〃 (J. I. van)	343.
〃 (W. I. van)	—
〃 (C. van)	—
〃 (J.)	—
〃 (W.). Zie Swaanenburg (W.)	—
Swanenburgius of van Swanenburg (Cornelius)	—
Swanenvelt (H.)	—
Schwanke (W.)	—
Swanke (M.)	—
Swart ( )	—
Swart (A. G.)	343.
〃 of Schwartz (C.)	—
〃 (Jan) of Swart Jan	—
〃 (Jan)	—
〃 (P. de)	344.
〃 (N.)	—
〃 (W. S.)	—
〃 (W.)	345.
〃 (W.)	—
〃 (H.)	346.
〃 (Jan)	—
〃 (Volckert)	—
〃 (J. Cz.)	—
〃 (J. Cz.)	—
〃 (Jacob)	—
Swarte (Martinus)	—
Swartenhengst (J.)	—
Swartius (E.)	—
Swarts (Dirk)	—
〃 (M.)	—
Swartte (J.)	—
Swavinck (H.)	—
Swaving (C.)	347.
〃 (J. G.)	—
Sweermans (van)	—
Sweers ( )	—
〃 (F.)	—
Sweerte de Landas (baron Jacob Diderik)	—
Sweerts (Bruno) of Zweerts	—
〃 (Cornelis)	—
〃 of Zweerts (C.)	—
〃 of Sweertius (E.)	—
〃 (Hieronymus)	—
〃 〃	—
〃 (Ph.) of Zweerts	—
〃 (Michiel)	—
〃 Zie Sweers	348.
〃 (Ysaack)	—
〃 (David), Sweers, Suerius, Zuerius	—
Sweerts of Sweertius (E.)	—
〃 (Jan) of Sweertius	—
〃 of Sweertius (F.)	—
〃 de Weerd (S.)	349.
Swegman (Hendrick). Zie Schwegman	—
Swelinck, Swelinch, Sweelingh (Jan Pietersz.)	—
Swelinck (D.)	—
〃 (Jan)	—
Swertuer (Joh.)	350.
Swidde (Everwijn)	—
Swieten (Dirk van)	—
〃 (Claes van)	—
〃 (Boudewijn van)	—
〃 (A. van)	—
〃 (G. baron van)	—
Swellingrebel (Mr. J. H.)	351.
Swildens (J. H.)	—
Swinden (J. H. van)	—
〃 (Mr. S. P. van)	353.
Swinderen (Th. van)	354.
〃 (Jonkhr. W. van)	—
〃 (B. van)	—
〃 (C. van)	355.
〃 (N. van)	—
〃 (Ph. van)	—
Swinnas (W.)	—
〃 (W.)	—
Swol (Jan van) of Swoll	—
〃 of Zwol (C. van)	—
Swoll (Gerrit van)	—
Swijghuyzen ( )	—
Swijndregt of Swijndreght (A. van)	355.
Swijndregt (F. M. van)	—
Swingaerden (Jan)	—
Swijnen (T. of F. van)	—
Sijbel (H. T.)	—
Sijbes (P.)	—
Sijbrandi (Klaas)	356.
Sijbrant	—
Sijbrant of Zijbrandt (A.)	—
Sijbrandts Hz. (J.)	—
Sijbrants (Teunis)	—
Sijbrecht of Sijburch	—
Sijdervelt ( )	—
Sijen (A.)	—
Sijkes (A. A.)	—
Sijl (B. van)	—
Sijll (Io. van). Zie Bronckhorst (Jan Gerritsz. van)	—
Sijll (Reyer van)	—
Sylla (Nicasius). Zie Sille (Nicasius de)	—
Sylla (Laurens)	—
Sylvanus (Gualterus) Wolter, Wolters of Gualtherus Gualtheri	—
Sylvanus (G.)	—
Sylvius (G.)	—
Sylvius (Willem)	—
〃 (Anthony). Zie Silvius (Anthony)	357.
Sylvius (Balthasar). Zie Silvius (Balthasar)	—
Sylvius (Cornelis). Zie Silvius (Cornelis)	—
Sylvius (Frans de la Boe)	—
Sylvius (L.). Zie Bos (L. v. d.)	—
〃 (C.) of van den Bosch	—
〃 (Hyacinthus)	—
〃 (J. C.)	—
〃 (P.)	—
〃 (Samuel)	—
〃 (Joh.)	358.
〃 ( )	—
Symon Jansz. Zie Jansz. Symon	—
Symonsz (Volkerus)	—
〃 (N.)	—
Sijnkruyer (B. H.)	—
Sijnvelt (Adam van)	—
Sijpenes (P. Jz.)	—
Sijpkens (H.)	—
〃 (Mr. Tammo)	—
Sijpkes (Taconis Abr.). Zie Lelyveld (P. J. van)	—
Sytzama (Oene van)	—
〃 (Sijds van)	—
〃 (Haringh van)	—
〃 (Tjallingh van)	—
〃 (Jelmer van)	359.
〃 (Douwe van)	—
〃 (Clara Feyoena)	—
〃 (Maurits Pico Diederik baron van)	—
Sijvertz (W.)	—
Szoon (M.)	—
Schotanus à Sterringa (B.)	—
Stuyvesand (P.)	360.
Suringar (G. C. B.)	—
Sybrandi (Sybren Klases)	—